Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

DANSK BIOGRAFISK LEKSIKON

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

DANSK BIOGRAFISK LEKSIKON

GRUNDLAGT 1887 AF C. F. BRICKA

OG VIDEREFØRT 1933-44

AF POVL ENGELSTOFT

UNDER MEDVIRKEN AF SVEND DAHL

TREDJE UDGAVE

REDAKTØR SV. CEDERGREEN BECH

UDGIVET MED STØTTE AF CARLSBERGFONDET

ANDET BIND

Bering – Brüel

GYLDENDAL

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

DANSK BIOGRAFISK LEKSIKON
er sat med Times på Digiset
og trykt i offset hos J. H. Schultz
Bogtrykkeri A/S, København.
Papiret er matglittet trykpapir 232
fra De forenede Papirfabrikker A/S.
© Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S,
København 1979.
Printed in Denmark, 1979
ISBN 87-00-05551-4 (komplet indb.)
ISBN 87-00-05552-2 (komplet VB)
ISBN 87-01-77371-2 (bind 2 indb.)
ISBN 87-01-77372-0 (bind 2 VB)

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

DANSK BIOGRAFISK LEKSIKON

REDAKTIONSKOMITÉ

Professor, dr.phil. Povl Bagge
Rigsbibliotekar Palle Birkelund
Professor, dr.phil.h.c. Mogens Brondsted
Folketingsbibliotekar, dr.phil. Kristian Hvidt
Arkivar, cand.mag. Finn H. Lauridsen
Professor, dr.phil. E. Rancke-Madsen
Professor, dr.med. & phil. Egill Snorrason

REDAKTION

Sv. Cedergreen Bech, redaktør
Allan Brusendorff, forlagsredaktør
Marianne von Sydow, redaktør
Grethe Neergaard Jacobsen, redaktionssekretær
Marie Hvidt, manuskriptgennemgang
Anne-Mari Steimle, manuskriptgennemgang og ikonografi
Hanne Borup, bibliografi
Ann-Mari Wichmann, sekretær

EKSTERNE MEDARBEJDERE

Bibliograf Ludvig Bramsen, genealogiske data
Seminarielektor Paul Nørreslet, udtale
Museumsdirektør, dr.phil. Povl Eller, ikonografi
Arkivar Nils G. Bartholdy, slægtsartikler
Arkivar Thelma Jexlev, slægtsartikler
Arkivar Hans H. Worsøe, slægtsartikler

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

VEJLEDNING

Optagelse: Leksikonets geografiske område er Danmark, således at også udlændinge der har ydet en væsentlig indsats for dansk samfundsliv og kultur har fundet optagelse. Ligeledes er optaget danske hvis indsats er øvet i udlandet. Nordmænd og islændinge i fællestiden, hhv. 1537–1814 og indtil 1918 er optaget for så vidt indsatsen har været øvet i Danmark eller været af betydning for fælleskulturen. De skånske landskaber regnes for en del af Danmark indtil 1658, Slesvig og Holsten ligeledes, henholdsvis 800–1864 og 1460–1864. For perioden 1864–1920 er fra disse landsdele optaget personer fra begge sproggrupper med tilknytning til nationalitetskampen, herunder bl. a. også et antal tyske embedsmænd. For Sydslesvigs vedkommende medtages efter 1920 personer som har været virksomme for dansk sprog og kultur. Fra de tidligere oversøiske koloniområder er fremstående personer i dansk tjeneste medtaget. For Færøerne og Grønland gælder at kriteriet nu er en indsats inden for det pågældende kulturområde.

Om nyoptagelse skal bemærkes at redaktionen i et vist omfang har taget hensyn til personlige ønsker om at undlade optagelse. I enkelte tilfælde hvor det har drejet sig om personer hvis virke udover deres fagområde har gjort dem til alment kendte, offentlige personer har redaktionen ikke imødekommet sådanne ønsker, men ladet hensynet til brugernes rimelige interesse veje tungest. For alle optagne personer er der søgt overholdt en tiårs periode inden for hvilken den pågældende skal have gjort sig gældende inden optagelse. En sådan regel har ikke kunnet overholdes uden undtagelser.

Følgende kategorier er optaget uden undtagelse: Danske konger og dronninger samt andre medlemmer af kongehuset som har været konge/dronning i andre lande. Endvidere enhver person siden 1848 der har beklædt en regeringspost, kort eller længe. Som konsekvens heraf er alle departementschefer der var medlemmer af det såkaldte departementschefstyre under 2. verdenskrig også optaget, ligesom alle islændinge der var medlemmer af en dansk regering som ministre for Island.

Hvad angår biografiernes opstilling, arten og mængden af oplysninger følges i alt væsentligt principperne fra Dansk biografisk Leksikon, 2. udgave. På enkelte punkter er der dog foretaget ændringer fra denne. Det gælder således anførelsen af titulatur og oplysning om udtale hvor navnes bogstavering kan give berettiget tvivl om den gængse/rette, danske (fordanskede) udtale. (Om lydskrift, se ndf.). Endvidere er i det genealogiske hoved i hvert enkelt tilfælde anført forældres navn og årstal uanset om en af disse eller den biograferedes bror/søster selv er optaget. For at lette oversigten over hvilke medlemmer af en familie (forældre, børn) der findes optaget er som sidste punkt i dette afsnit anført de pågældende slægtninge.

Alfabetisering: Der alfabetiseres overalt efter bogstav, uanset udtale. I tvivlstilfælde er der henvisning. aa og å betragtes som ét bogstav uanset udtale og findes sidst i alfabetet, ligeledes betragtes hhv. v/w, y/ü, æ/ä, ø/ö som ét bogstav. Ved ensbenævnte er rækkefølgen kronologisk – dog står ensbenævnte danske konger kronologisk for sig, hvorefter personer ensbenævnte med disse følger. Tilnavne indgår ikke i alfabetiseringen.

Biografierne er opstillet efter personens kaldenavn (**halvfed** sats), efter første led i sammensætninger, uanset bindestreg. Undtagelser herfra er gjort når sidsteleddet betragtes som slægtsnavnet, fx Oluf Nielsen **R**osenkrantz, A. Drachmann **B**entzon. Hovedprincippet har været at anbringe artiklen hvor de fleste formodes at ville søge. Hvor der kan herske tvivl er der henvisning. I enkelte tilfælde er pseudonym/kunstnernavn anført med henvisning til døbenavn.

Titulatur: Der er ikke gjort forsøg på at udtømme den biograferedes karriere her. Der anføres én, højst tre væsentlige betegnelser, tilstrækkeligt til hurtig identifikation. Der anvendes fortrinsvis fagbetegnelse/profession eller stilling, og flertydige eller uklare betegnelser som direktør, sekretær, professor o.l. er forsøgt undgået, ligesom akademiske grader kun findes i selve artiklen.

Genealogiske data er samlet i et afsnit for sig foran i artiklen. De er for størstedelens vedkommende samlet af redaktionen og i alle tilfælde redaktionens ansvar. Henvisning til kirkebogen gælder kun registreringen, idet selve handlingen, dåb/vielse, godt kan have fundet sted hjemme. I øvrigt er disse data angivet i samme principielle omfang som i 2. udgave. For nyoptagelsernes vedkommende har redaktionen dog i enkelte til-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

fælde måttet afstå fra at udfylde skemaet, fordi oplysningerne i offentlige registre ikke har været tilgængelige og de biograferede enten ikke selv har ønsket at medvirke eller har modsat sig at de pågældende data anføres.

Henvisninger er overalt angivet med henvisningsprik ▪. I hovedet er denne anvendt uden undtagelse, i artiklen er henvisning udeladt ved 1) personer allerede nævnt i hovedet, 2) konge, dronning, da kategorien som omtalt er optaget i sin helhed. Det samme gælder derfor regeringsmedlemmer, hvor denne funktion fremgår af sammenhængen. 3) Enkelte tilfælde hvor henvisning skønnes overflødig eller betydningsløs.

Enkelte henvisninger fra den alfabetiske rækkefølge vil være til personer der biograferes ganske kort i en anden persons artikel. Navnet vil også her fremstå med halvfed sats. Fremgangsmåden er især anvendt hvor personartikler er udeladt fra forrige udgave, men hvor den pågældendes personlige data, karriere og evt. værk med rimelighed kan anføres i en bevaret artikel om en slægtning.

Litterære arbejder: Mens der i litteraturvejledningen under artiklen oplyses om samlede eller udvalgte værker samt værker af selvbiografisk karakter (se nedenfor: bibliografi) vil den biograferedes værker blive nævnt i selve artiklen i det omfang forfatteren har fundet det fornødent. Der tilstræbes altså ikke fuldstændigt værkregister.

Ordensdekorationer: Danske ordner, med årstal for tildeling, anføres, og som sidste punkt i litteraturfortegnelsen oplyses om der findes en levnedsberetning, afleveret til ordenskapitlet. Tidligere end 1884 findes sådanne ikke da arkivet gik til grunde ved Christiansborgs brand. Det må bemærkes at de eksisterende levnedsbeskrivelser er af vekslende længde og historisk værdi, samt at de kun er tilgængelige til forskningsformål efter tilladelse af den kgl. ordenshistoriograf, ligesom de senest afleverede vil være belagt med hemmeligholdelsesklausul.

Ikonografi: Som sidste punkt i artiklen er anført fortegnelse over billedlige fremstillinger og mindesmærker, så vidt muligt med angivelse af kunstner, tilblivelsesår og hvor de findes. For personer i nyere tid anføres fotografi i offentlige samlinger. Foto uden stedsangivelse betyder foto i Det kgl. biblioteks kort- og billedafdeling.

Bibliografi: Der er normalt ikke henvist til almindelige oversigtsværker og håndbøger af leksikalsk art, stater o.lign. Blandt sådanne kan på grund af deres udførlige bibliografiske apparat særlig nævnes H. Ehrencron-Müller: Forfatterlexikon omfattende Danmark, Norge og Island indtil 1814, 1924–39, Th. H. Erslew: Almindeligt forfatterlexicon for kongeriget Danmark fra 1814 indtil udgangen af året 1853, 1843–68 (fot. optryk med personregister 1962–65) – begge omfattende forfattere af al slags litteratur – samt Dansk skønlitterært forfatterleksikon 1900–1950, red. Svend Dahl og Povl Engelstoft, 1959–64. En oversigt over eksisterende stater m.v. findes i øvrigt i Albert Fabritius og Harald Hatt: Håndbog i slægtsforskning, 3. udg., 1963 109–26, og Hans H. Worsøe: Fortegnelse over alm. biografi og stater, 1948–72 i Pers.hist.t.16.r.I, 1973 69–91; tillæg i 16.r.II, 1974 190.

Mere fuldstændige oplysninger om biografisk litteratur, biografiske samlinger såvel som individuel biografi, søges i Bibliotheca Danica, Systematisk fortegnelse over den danske literatur fra 1482 til 1830 III, 1896 (fot. optryk 1962) 933–1590 – Supplementer i V, 1963. Supplement 1831–40 til Bibliotheca Danica, 1948 715–40. B. Erichsen og Alfr. Krarup: Dansk hist. bibliografi. Systematisk fortegnelse over bidrag til Danmarks historie til udgangen af 1912 (i tilslutning til Bibliotheca Danica) III, 1917. (fot. opt. 1929). Henry Bruun: Dansk hist. bibliografi 1913–42 IV–V, 1970–73. Samme: Dansk hist. bibliografi 1943–47, 1956 318–484. Bente Pedersen: Dansk historisk årsbibliografi 1967/68/69, 1972–74. Fortsættelse ved E. Kolding Nielsen under udarbejdelse. For årene 1948–66 og 1970- som endnu ikke er dækket af Dansk hist. bibliografi er slægtslitteraturen samlet i Hans H. Worsøe: Fortegnelse over slægtslitteratur 1948–72 i Pers.hist.-t.16.r.II, 1974 1–74; tillæg 185–89. Derudover henvises til Dansk bogfortegnelse og Dansk tidsskrift index for de pågældende år. Sidstnævnte begynder med 1915, og til årgangene 1915–49 findes et samlet register over biograferede personer i Sven Houmøller: Biografiske tidsskriftartikler, 1971. Avisartikler findes registreret i Biografiske avisartikler 1940–55, 1974.

Endelig suppleres Dansk bogfortegnelse og Dansk tidsskrift index af den årligt udgivne Dania polyglotta, hvori bl. a. anføres litteratur om danskere trykt på andre sprog.

For ikonografien henvises til A. Strunk: Portraiter af det danske kongehuus, 1882. Afløses af N. L. Faaborg: Danske grafiske portrætter. Kongehuset; under udgivelse. F. Krohn: Saml. til en beskrivende fortegnelse over danske kobberstik, raderinger, illustrationer m.m., udg. Pietro Krohn, 1889. E. F. S. Lund: Danske malede portræter I–X, 1895–1912. P. B. C. Westergaard: Danske portrætter I–II, 1930–33.

For litteraturhenvisningerne under de enkelte artikler er der ikke tilstræbt fuldstændighed men væsentlighed. Der vil almindeligvis være tale om et udvalg af supplerende litteratur om den bio-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

graferede person, ikke nødvendigvis hvad der har dannet grundlag for artiklen. Sideangivelse er så vidt muligt anført med hovedsted selv om personregister findes. Bind angives overalt med romertal.

Titlerne er anført med let gennemskuelige forkortelser og i en systematik der skulle gøre det muligt at se hvilken art litteratur der er tale om. Den saglige opdeling – inden for hvilken titlerne gruppevis anføres i kronologisk orden – ved større og mere komplicerede opstillinger adskilt ved rubrik og ny linje, ellers ved tankestreg, er følgende:

1. Bibliografi: værkfortegnelse (værker af den biograferede) og/eller fortegn. over litteratur om den pågældende, total eller partiel.
2. Udg.: oplysninger om samlede eller udvalgte værker. Standardudgaverne.
3. Kilder: trykte dagbøger, selvbiografier, interviews, breve til og fra, evt. aktstykker vedr. personen.
4. Lit.: bøger og artikler om den biograferede i flg. orden: genealogisk lit., almindelig biografisk lit.
5. AV.: audiovisuelt materiale, film, lydbånd.
6. Papirer: privatarkiver, manuskripter, optegnelser, breve, med oplysning om opbevaringssted.

Sidst: evt. levnedsberetning i ordenskapitlet. Der er henvist til arkiver og biblioteker uden angivelse af arkivgruppe eller samling. For medlemmer af kongehuset kan generelt henvises til kongehusets arkiv, Rigsarkivet.

Slægtsartikler: Slægtsartiklerne fra 2. udgave er i alt væsentligt bevaret, revideret og ajourført, samt suppleret med nye. Opstillingen er ændret til en grafisk form for at lette oversigten. Udvalget af navne er først og fremmest bestemt ud fra ønsket om at vise relevant slægtssammenhæng mellem optagne personer. I den alfabetiske rækkefølge vil de indgå foran første personartikel på slægtsnavnet, eller øverst på følgende side.

Signatur: * efter forfatternavnet angiver at artiklen i sin substans er overført fra 2. udgave efter ubetydelige redaktionelle ændringer. Data er så vidt muligt efterprøvet. Forfatternavn med et andet i parentes efter angiver at førstnævnte har foretaget en revision/ajourføring af den tidligere forfatters artikel. I enkelte tilfælde vil forekomme en dobbeltsignatur med / imellem navnene. I så fald er der tale om to forfattere til samme artikel. Hvor forfatternavnet er anført uden parentes eller stjerne er artiklen nyskrevet eller af den tidligere forfatter gennemset og godkendt til denne udgave.

Forkortelser: Der er i artiklerne kun anvendt få og helt gængse forkortelser, ligesom forkortelser i bogtitler er gennemskuelige. I det genealogiske skema og andetsteds er anvendt følgende forkortelser og tegn:

Andr.	– Andreas kirke
Ass.	– Assistens kirkegård
b.v.	– borgerlig viet
begr.	– begravet
bibl.	– bibliotek
Bl.R.	– blå ridder (ridder af elefanten)
Chr.	– Christians kirke
Cit.	– Citadelskirken
Class.	– Classenske boligers kirke
d.	– datter
DM.	– Dannebrogsmændenes hæderstegn (ophørt 1952)
F:	– forældre
F.M.1.	– fortjenstmedaljen i guld
F.M.2.	– fortjenstmedaljen i sølv
Frbg.	– Frederiksberg
Fr.borg	– Frederiksborg
Fred.ty.	– Frederiks tyske kirke
Frels.	– Frelsers kirke
Fr. ref.	– Fransk reformert kirke
Fødsst.	– Fødselsstiftelsen
Garn.	– Garnisons kirke eller kirkegård
Helligg.	– Helliggejst (Helligånds) kirke
Helligk.	– Hellig kors kirke
hrd.	– herred
Hv.R.	– hvid ridder (indtil 1808 betegnelse for storkors af Dannebrog)
Jac.	– Jacobs kirke
Johs.	– Johannes kirke
k.	– kirke
K.	– kommandør af Dannebrogordenen
kat.	– katolsk
kbg.	– kirkebog
Kbh.	– København
kgd.	– kirkegård
Matth.	– Matthæus kirke
Mos.	– mosaisk trossamfund
n.å.	– næste år
Naz.	– Nazaret kirke
Nic.	– Nicolai kirke
r.	– række
R.	– ridder af Dannebrogordenen
R.E.	– ridder af elefantordenen
s.	– søn
s.d.	– samme dag
s.å.	– samme år
sg.	– sogn
S.K.	– storkors af Dannebrogordenen
S.Kmd.	– storkommandør af Dannebrogordenen
sst.	– samme sted
t.	– tidsskrift

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

tid.	–	tidende
Trin.	–	Trinitatis kirke
Tysk ref.	–	Tysk reformert kirke
u.v.	–	uden vielse
*	–	født
†	–	død
~	–	gift/gift med
1°	–	første gang
2°	–	anden gang
▪	–	henvisning
□	–	herefter ikonografi

Udtale

Hjælpetegn

' angiver at trykket ligger på den følgende stavelse: Dahlerup ['dalərâp], Ballin [ba'li'n].

: efter vokal angiver at den er lang: Haagensen ['hå:qənsən].

' angiver at den foregående lyd har stød: Ledet ['le'ðət], Høm [höm'].

Vokaler og diftonger

a-lydene	[a]	som i	Hansen ['han'sən], Banke ['baŋkə], Karstensen ['karstənsən]
	[a:]	som i	Schade ['sja:ðə]
	[a']	som i	Maegaard ['ma'gå'r]
	[ai]	som i	Heinesen ['hainəsən]
	[ai']	som i	Meinertsen ['mai'nərtsən]
e-lydene	[e]	som i	Linnemann ['lenəman'] (1. stavelse)
	[e:]	som i	Hedebol ['he:ðəbol] (1. st.)
	[e']	som i	Hee ['he']
	[ə]	som i	Jensen ['jænsən] (sidste st.)
i-lydene	[i]	som i	Lillelund ['liləlân']
	[i:]	som i	Stinus ['sti:nus]
	[i']	som i	Friis ['fri's]
	[ai]	som i	Heinesen ['hainəsən]
	[ai']	som i	Meinertsen ['mai'nərtsən]
o-lydene	[o]	som i	Lorentzen [lo'rän'tsən]
	[o:]	som i	Lohse ['lo:sə]
	[o']	som i	Frohn ['fro'n]
u-lydene	[u]	som i	Justesen ['justəsən]
	[u:]	som i	Thune ['tu:nə]
	[u']	som i	Juul ['ju'l]
	[au]	som i	Lauritzen ['lauritsən]
	[au']	som i	Grau ['grau']
y-lydene	[y]	som i	Lüttichau ['lytikau]
	[y:]	som i	Dynesen ['dy:nəsən]
	[y']	som i	Stürup ['sty'râp]
æ-lydene	[æ]	som i	Bentzen ['bæntsən], Albertin [albər'tæŋ]
	[æ:]	som i	Dræby ['dræ:by'], Aubert [å'bæ:r]
	[ä]	som i	Hernøe ['härnø']
	[æu]	som i	Levring ['læureŋ]
ø-lydene	[ø]	som i	Tønnesen ['tønəsən], de Bang [dø 'baŋ']
	[ø:]	som i	Gjødesen ['gø:ðəsən]
	[ø']	som i	Løgstrup ['lø'qstrâp]
	[ö]	som i	Høm ['höm'], Hørlyck ['hörløk]
	[ö:]	som i	van Deurs [fan 'dö:rs]
å-lydene	[å]	som i	Bomholt ['bâmhɔl't], Lund ['lån'], Borup ['bo'râp], Bording ['bârdeŋ]
	[å:]	som i	Skaaninge ['skå:neŋə], Mogensen ['må:qənsən]
	[å']	som i	Aagaard ['å'gå'r],
	[ɔ]	som i	Tommerup ['tɔmərâp], Bomholt ['bâmhɔl't] (2. st.), Bournonville ['burnɔŋvil] (2. st.), von Bruckhofen [fɔn 'brukho:fən] (det 1. ord)
	[ɔu]	som i	Hovgaard ['hougå'r],
	[ɔu']	som i	Schousen ['skɔu'sən]
	[ɔi]	som i	Højlund ['hɔilân']
	[ɔi']	som i	Ellehøj ['æləhɔi']

Konsonanter

Retstavningens dobbeltkonsonanter lydskrives med kun ét tegn, fx i Sillesen ['siləsən]

Hvor en udtale med b eller p – d eller t – g eller k er lige korrekte, anvendes [p], [t] og [k], fx i Heerup ['he'râp], Winther ['ven'tər] og Bach ['bak].

r lydskrives som [r], også når lyden er vokalagtig, fx i Anders ['anərs].

Der lydskrives [sj] i navne som Schumacher ['sjumakər] og Déroches [de'rɔsj]

„Blødt d" lydskrives [ð] som i Wedersøe ['ve:ðərsø']

„Blødt g" lydskrives [q] som i Lagermann ['la'qərman']

Den lyd, der hyppigst svarer til retstavningens **ng** eller **n** i **nk**, lydskrives [ŋ] som i Bang ['baŋ']

Den lyd, der svarer til islandsk þ og hyppigt svarer til engelsk **th**, lydskrives [þ].

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ANDET BIND
Bering – Brüel

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bering
Slægten har navn efter landsbyen Bjerring i Middelsom hrd., hvorfra slægtens først kendte mand, Jens Andersen, stammede. Hans søn var Peder Jensen Bering.

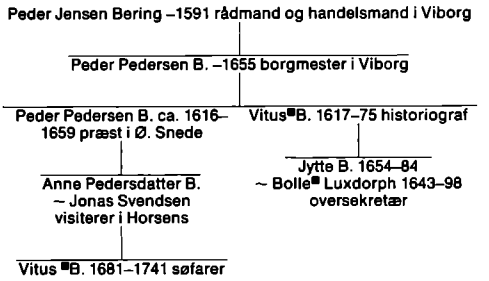

Vitus B., 1617–75, var ~2° med Gertrud Jørgensdatter, 1648–78, datter af renteskriver Jørgen Hansen.

Chr. Bokkenheuser: Slægten Bering på Viborg-egnen i tiden indtil begyndelsen af det 18. århundrede. Pers. hist.t. 11.rk. 3, 1942 45–55 m. rettelser 11.rk. 4., 1943 63–65. Erik Broch: Bering slægtens stamgård i Bjerring, 1976.

Hans H. Worsøe

Bering, Vitus, 1617–75, digter, historiograf. * 6. 10.1617 i Viborg, † 20.5.1675 i Kbh., begr. sst. (Frue k.). F: borgmester i Viborg Peder Pedersen B. († 1655, ~2° 1627 med Maren Justdatter Saxe, 1577–1627 (~1° 1597 med kæmner i Århus Jens Smed, † 1599, ~2° 1600 med borgmester i Århus Hans Hansen Grønbech, † 1624), ~3° med Margrethe Pedersdatter, † 1631, ~4° med Margrethe Frandsdatter, † 1660) og Maren Vitusdatter Brun (ca. 1590–1626). ~1° 13.6.1652 i Kbh. (Frue) med Anne Nielsdatter, * 24.6.1630 i Kbh., † 25.8.1657 sst., d. af professor, dr. Niels Pedersen Aurilesius (1601–34) og Mette Vinstrup (1609–59). ~2° 15.9.1663 i Kbh. med Gertrud Jørgensdatter, * 25.4.1648 i Kbh., † 17.4.1678, begr. i Kbh. (Frue k.), d. af renteskriver Jørgen Hansen (1613–73) og Kirstine Knudsdatter († 1702).

B. blev student fra Viborg 1635 efter i sin opvækst at have nydt undervisning af den fortrinlige skolemand mag. Niels Jensen Aars. Hans privatpræceptor var Jesper Brochmand der fik ham meget kær og siden ved flere lejligheder støttede ham ved sin anbefaling. Det var som elegant latinsk digter B. henledte opmærksomheden på sig. Med kgl. stipendium rejste han 1639 til Holland og Frankrig, men hjemkaldtes 1641 for at overtage pladsen som hovmester for den skånske magnat Tage Thotts søn Ove; i denne egenskab kom han på en syvårig udenlandsrejse til Holland (Leiden 1639), Frankrig (Orléans 1640), Italien (Siena 1642, Rom og Padua 1647) og Tyskland (Strassb. og Basel 1648) og forøgede stadig sin berømmelse som latinpoet. Efter hjemkomsten blev han derfor signeret til professor poeseos, tog 1649 magistergraden og tiltrådte 1650 professoratet der synes at være oprettet specielt for ham da universitetet ikke tidligere havde haft nogen særlig professor i poesi. Endnu s.å. blev han imidlertid professor i historie ved Sorø akademi og kgl. historiograf, et embede hvortil kun hans fuldkomne beherskelse af latinen gav ham adkomst. Allerede i slutningen af 1651 fik han tilladelse til at opgive professoratet for helt at hellige sig historiografembedet. Hans velynder Tage Thott anviste ham bolig på Skabersø i Skåne, og kongen sørgede ikke blot for hans anstændige udkomme, men skænkede ham endog 1655 den gamle ærkebisperesidens Lundegård. Skånes afståelse ved Roskildefreden 1658 gjorde B. til svensk undersåt. Støttet af Corfitz Ulfeldt trådte han i forhandling med Karl Gustaf om stillingen som sv. historiograf, men frabad sig en egentlig bestalling, der indebar at han skulle skildre de svenske sejre over Danmark. Derimod erklærede han sig villig til at behandle Sveriges ældste historie og besynge svenskekongens bedrifter i Polen mod at få et kanonikat i Lund. Da det imidlertid efter freden 1660 lykkedes ham at få biskop Vinstrup i Lund til at købe Lundegård betænkte han sig ikke på at sige Skåne farvel skønt Karl Gustaf 1658 havde tillagt ham det ønskede kanonikat og et vikariat i Lund. I Danmark modtoges han med glæde, og han fik straks plads i den nye forvaltning der skulle afløse den ældre regeringsform idet han allerede 11.11.1660 blev medlem af skatkammerkollegiet og senest 1669 tillige assessor i højesteret. Ved siden heraf beholdt han embedet som historiograf og producerede desuden flittigt latinsk lejlighedspoesi. Christian V, hos hvem B. var i lige så høj yndest som hos Frederik III, forærede „vores danske Virgilius" en landejendom, vistnok Farumgård, 1675; men få måneder efter døde han.

Der var af kongemagten stillet B. forskellige historiske opgaver, en almindelig danmarkshistorie, Christian IVs historie og en skildring af den nyeste tids begivenheder såsom Københavns belejring og enevældens indførelse. Af dette udkom dog intet i B.s levetid. Kun ét betydeligere skrift fik han selv udgivet, nemlig et politisk indlæg mod England *Orosij Annilonis dissertatio de bello Dano-Anglico*, 1667, et forsvar for den danske konges politik. Efter B.s død udkom *Obsidio Hafniensis*, 1676, en noget vidtløftig skildring af

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Kbh.s belejring, samt efter mange fataliteter endelig også hans hovedværk *Florus Danicus*, 1698, en danmarkshistorie på latin, rækkende til 1448. Set fra et historisk synspunkt er dette værk af lige så ringe værd som dets store forbillede, den for sin blomstrende retorik bekendte romerske historieskriver Lucius Annæus Florus, thi det er kun en stilistisk omskrivning af allerede foreliggende bearbejdelser uden noget grundlag af selvstændig forskning. Men datiden anlagde en anden vurdering som bedst karakteriseres gennem en gammel anonym optegnelse hvori det hedder: „Den latinske Stil, som denne Bog er skreven paa, haver fast ikke Lige; thi den er saa herlig og højtrabende, at den fast kan byde alle gamle Skribenter Trods". Det er latinitetens barokstil han mestrer, og hvori hans tid fandt behag, på samme måde som 1500-tallets humanister havde forelsket sig i Saxos Valerius Maximus-latin. De få danske digte der haves af B. viser også hans påvirkning fra barokken, nærmest på overgangen mellem Bording og Kingo der begge var hans personlige venner. – □Mal. af Abr. Wuchters (Fr.borg). Stik derefter 1675.

H. F. Rørdam i Hist. t. 5.r.I, 1879 1–115 639–48; VI, 1886–87 851–58. Acta universitatis Stockholmiensis XII, 1967 13. – Papirer i Rigsark. og Kgl. bibl.

*R. Paulli**

Bering, Vitus Jonassen, 1681–1741, søfarer. *sommeren 1681 i Horsens, †19.12.1741 på Bering-øen, begr. sst. F: visiterer Jonas Svendsen (Halmstad) og Anne Pedersdatter B. ~18. 10.1713 el. 18 i Viborg, Finland, med Anna Christina Piilse (Anna Matvejevna), † tidligst 1744, d. af købmand Mathias P.

B. der antog familienavnet efter moderens slægt (fra landsbyen Bjerring i Middelsom herred) var opkaldt efter sin grandonkel, kgl. historiograf Vitus *B. Ganske ung gik han til søs og deltog bl. a. i et togt til Indien; hjemvendt fra dette traf han 1703 i Amsterdam den i Stavanger fødte russiske viceadmiral Cornelius Cruys, en af den russiske flådes skabere, og trådte som følge af dette bekendtskab umiddelbart derefter som underløjtnant ind i den russiske marine. 1707 udnævntes han til løjtnant og kæmpede med ære i den store nordiske krig, avancerede 1710 til kaptajnløjtnant, 1715 til kaptajn af 4., 1717 af 3. og 1720 af 2. rang, men følte sig forbigået ved fredsslutningen og var trådt uden for nummer da han 1724 forfremmedes til kaptajn af 1. rang og kort efter stilledes i spidsen for den såkaldte første kamchadalske ekspedition. – Man havde i 1600-tallet nærmet sig de nordlige farvande mellem Asien og Amerika ad to veje, dels langs fastlandenes kyster fra syd, dels tværs gennem Sibirien; men det nordlige Stillehav fra en linje trukket mellem det nordlige Japan og det sydlige Oregon var endnu ukendt. Zar Peter den Store var stærkt interesseret i at udvide kendskabet til de fjerne dele af sine besiddelser og havde allerede 1719 udsendt to officerer med det formål at bestemme Asiens og Amerikas udstrækning uden at dette foretagende dog havde ført til noget resultat. Det sømandskab og mod B. ved tidligere lejligheder havde udvist, i forbindelse med hans personlige kendskab til Indien, var uden tvivl årsagen til at han nu blev udset til leder af en ny ekspedition med samme opgave. I begyndelsen af 1725 brød ekspeditionen op. Foruden B. talte den 33 mand, deriblandt som næstkommanderende en anden dansker, Morten *Spangberg. Først to år efter var den efter overordentlige anstrengelser gennem Rusland og Sibirien over Tobólsk, Jeniséjsk og Jakútsk nået til Okhótsk. Her byggedes en galease med hvilken man i sommerens løb sejlede til Bolsjeretsk på Kamtjátkas sydvestlige kyst, hvorfra der fortsattes over land til et fort ved Kamtjátka-flodens munding på østkysten. Her på selve tærskelen til det ukendte måtte der atter tages fat på skibsbyggeriet; men omsider 13.7.1728 kunne B. hejse sejl på sit nye fartøj Gavriil og stå nordpå langs kysten. 11.8. sås en ø som opkaldtes efter St. Laurentius (nu St. Lawrence Island), og ligeledes opdagedes Diomede Island; men i øvrigt ville uheldet at vejret i disse dage var usigtbart således at den amerikanske kyst forblev uset. 15.8. på 67° 18′ n. br. da skibet allerede var kommet et godt stykke ud i Ishavet besluttede B. at vende om, eftersom kysten ikke syntes at fortsættes længere mod nord og han derfor måtte betragte sin opgave som løst, mens han på den anden side ikke turde risikere en overvintring i disse egne. 2.9. løb Gavriil ind i Kamtjátka-flodens munding hvor man tilbragte vinteren. Forskellige iagttagelser førte her B. til den rigtige opfattelse at der måtte ligge et skovklædt land i ikke alt for stor afstand mod øst, og den næste sommer gjorde han et forsøg på at nå det men blev af stormfuldt vejr tvunget til at vende om. Han rundede da Kamtjátkas sydspids og var 1730 tilbage i Skt. Petersborg. Det er hævdet at kosakken Desjnev allerede 1648 er sejlet gennem Beringstrædet fra Kolymá til Anadýr. Selv om dette er rigtigt (det er i nyeste tid blevet stærkt betvivlet) vidste man i hvert fald intet derom på B.s tid, og først B. havde forståelsen af at have påvist at Asien ikke var landfast med Amerika som det bl. a. fremgår af en korrespondance til Kbh.s Nye Tidender (20.4.1730) fra B. selv eller hans nærmeste kreds. Denne opfattelse vakte imidlertid betydelig modstand i Ruslands videnskabelige verden, og

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

skal man være meget nøjeregnende, for så vidt med rette, eftersom strækningen fra Kolymás munding til Kap Desjnev endnu ikke var kortlagt. Desuden havde man fra ældre kortværker arvet forestillingen om forskellige legendariske lande mellem Asien og Amerika, og troen på deres eksistens ville man nødig opgive. Under indflydelse af denne misstemning indgav B. kun to måneder efter sin hjemkomst et udkast til en ny ekspedition af mægtigt omfang: kortlægning af hele Sibiriens nordkyst mellem Ob og Léna, opsøgen og kortlægning af Amerikas nordvestkyst og kortlægning af Amúr-landet og Japan. Under den følgende behandling i admiralitetet og akademiet svulmede planen op til det største geografiske foretagende der nogen sinde er påtænkt: en fuldstændig kortlægning af kysten fra Arkhángelsk til Japan og Mexico og en geografisk-historisk undersøgelse af hele Nordasien. Hertil føjede regeringen en række rent administrative opgaver, og ansvaret for alle foretagender øst for Urál læssedes på B.s skuldre uden at der samtidig gaves ham fornøden myndighed.

I begyndelsen af 1733 afrejste denne „store nordiske ekspedition" og arbejdede sig i løbet af de følgende år gennem Sibirien. Vanskelighederne var overordentlig store, de lokale myndigheder i højeste grad vrangvillige og fjendtligt stemte, og udgifterne steg til uhyre summer. Om de sibiriske undersøgelser skal her kun anføres at B. havde betroet kortlægningen øst for Léna til danskeren Peter Lassenius, som imidlertid omkom med de fleste af sine folk. Den vigtige opgave at forbinde kortlægningen af Asiens omrids fra nord med kortlægningen fra syd løstes 1738–39 af Morten Spangberg som undersøgte Kurilerne og det nordlige Japan. B. selv brød op fra Okhótsk 1740, men måtte yderligere tage en overvintring på Kamtjátkas østkyst hvor han lagde grunden til halvøens nuværende hovedstad, Petropávlovsk. Uheld med proviantforsyningen indtraf i vinterens løb, og han så sig derfor tvunget til at opgive sin oprindelige plan om en toårig færd med overvintring på Amerikas kyst. Da han 1741 lagde ud havde han knap proviant for et halvt år. I rejsen deltog den kendte tyske naturforsker G. W. Steller. B. der nu var udnævnt til kommandør førte selv det ene af de to i Okhótsk nybyggede skibe, St. Pëtr, mens det andet, St. Pavel, stod under kommando af kaptajnløjtnant Tjírikov. Klog af den kritik han havde været udsat for ved sin hjemkomst, og som også Spangberg havde mødt efter sin japanske rejse gjorde B. først et forsøg på at finde en af de legendariske øer i det nordlige Stillehav, det såkaldte Gama land, og dette betød en skæbnesvanger forsinkelse. Snart derefter tabte skibene hinanden af syne. Tjírikov nåede 15.7. en af småøerne ud for Prince of Wales Island på Amerikas kyst, fulgte denne nordover langs Alaskas sydkyst og Aleuterne og nåede i oktober tilbage til Kamtjátka. B. opdagede 16.7. en forreven fjeldkyst, bag hvilken en sneklædt vulkan hævede sig. Det var, som det siden viste sig, en af Nordamerikas højeste toppe der nu fik navn efter St. Elias. Steller gik i land på en lille ø der må være den nuværende Kodiak Island hvor han bl. a. traf spor efter menneskelig bebyggelse men ingen af de indfødte selv. Allerede næste dag måtte B. give ordre til at begynde hjemrejsen. Proviantspørgsmålet var yderst alvorligt, skørbugen havde meldt sig blandt mandskabet, og da B. efter sin instruks var berettiget til at gentage togtet n.å. havde han ingen grund til nu at sætte alt på ét kort. Under tilbagerejsen greb skørbugen mere og mere om sig. B. selv blev hårdt angrebet og utjenstdygtig, og da man 5.11. opdagede en klippekyst i hvilken man mente at genkende Kamtjátka sattes skibet på land. I virkeligheden var man landet på en ukendt og ubeboet ø der nu er opkaldt efter B. De skibbrudnes tilstand var forfærdelig, og efterhånden bortrev sygdommen næsten halvdelen af dem; resten, 46 mand, reddede sig næste sommer til Kamtjátka. B. selv bukkede under for sine lidelser 19.12. (8.12.gl. stil). På det sted hvor hans grav menes at være er der siden rejst et simpelt trækors. Et tarveligt mindesmærke findes i Petropávlovsk.

Ligesom B. muligvis ikke er den første der gennemsejlede Beringstrædet, er han på en måde heller ikke Alaskas opdager idet en russer, Gvozdev, allerede 1732 var ankret op ud for dets kyst men uden at gå i land og uden at hverken han eller andre forstod denne opdagelses betydning. Også her står B. derfor som den egentlige opdager. Hans geografiske betydning var i det hele taget meget stor; ved afslutningen af den store nordiske ekspedition var Asiens nordkyst kortlagt fra Hvidehavet til Kolymá og Amerikas kyst kendt fra Cape Addington til Bering-øen. Selv var han en fremragende observator; hans stedbestemmelser er nøjagtige, især i Kamtjátka hvor han kunne støtte sig til iagttagelsen af et par måneformørkelser. Den store søfarer James Cook yder ham da også den største anerkendelse. For Rusland kom hans rejser til at spille en afgørende rolle; ikke blot gav disse videnskabelige foretagender af første rang landet plads mellem Europas kulturnationer, men tillige var de indledningen til at det kunne udvide sit herredømme til Amerikas fastland og hævde sig der i over 100 år. Desværre eksisterer der fra B.s egen hånd kun en ganske kort beretning om den første ekspedition. Personlig var han en mand med

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

sej energi og rolig natur, men langtfra blottet for lune. Steller som ingenlunde er ham særlig venlig stemt finder som hans eneste fejl egentlig kun en alt for stor hensyntagen til sine underordnede. B. har skænket et legat til fattige i Horsens. □Modeller til medalje af H. Salomon, udst. 1942. „Vitus Bering" af E. Utzon-Frank, 1942. Statuette af Hans W. Larsen, 1944. Udkast til monument i Horsens af Holger Jacobsen, udst. 1955.

Erling Stensgård: Den da. sofarer og opdagelsesrejsende V.B. 1681–1741. En bibliografi, 1941, jfr. Sønderjysk månedsskr. XVII, 1941 63f. – Chr. Bokkenheuser i Pers. hist. t. 11.r.III, 1942 45–55; IV, 1943 63–65. – P. Lauridsen: V.J.B. og de russiske opdagelsesrejser, 1885. F.A. Golder (udg.): Bering's voyages I–II (Amer. geogr. soc. research ser. nr. 1–2, 1922–25). L. S. Berg: Otkrytie Kamčatki i kamčatskie ekspeditsij Beringa (Biblioteka putesestvij, 3.r.IV, 1924). Th. Hauch-Fausbøll i Berl. tid. 19.4.1931. Erik Amburger i Pers. hist. t. 10.r.III, 1936 35–38. R. Murphy: V.B.s 2 opd.rejser, 1968.

*Kaj Birket-Smith**

Bering Liisberg, se **Liisberg, Bering.**

Bering Liisberg, Henrik, * 1940, teaterchef. * 30.8.1940 i Hellerup. F: personaleinspektør Per Vitus B. L. (* 1913) og talepædagog Wenche Brun (* 1917). ~ 19.11.1965 i Søllerød med tegner, lægesekretær Erica Gabriella Tollet, * 2.1.1942 i Helsingfors, Finland, d. af vicehäradshövding Carl-Eric T. (* 1902, ~2° 1962 med Margaretha Paul) og konsulent Berith Gabriella Lagus (* 1910, ~1° 1928 med Fridthiof Timgren).
B.L. blev mag. art. (alm. og sml. litt. hist.) 1965, men var allerede fra 1962 tilknyttet Information som teater- og litteraturanmelder. 1964 gennemgik han et instruktørkursus i London og var med til at starte Boldhusteatret i København. 1967 blev han leder af Svalegangen, Århus, og tre år senere direktør for Det danske teater. Siden 1973 har han ledet Århus teater. B.L. har varetaget oversættelsesarbejde for radio og TV og er endvidere medlem af flere teaterkomiteer samt censor ved Århus univ. April 1978 udnævntes han til chef for Det kgl. teater. B.L.s indsats ligger især inden for et organisatorisk plan. Lederevner forenet med sans for kunstnerisk kvalitet har betydet et opsving for de teatre han har været tilknyttet. På Svalegangen engagerede han en spændende skuespillerbesætning og formidlede uropførelser af ny dansk dramatik, fx *Til døden os skiller,* 1967 som han i øvrigt selv iscenesatte. På Det danske teater satsede B.L. på underholdende og tidsaktuelt repertoire, musicals, klassikere og moderne udenlandsk dramatik. På Århus teater har han mobiliseret et åbent teaterhus med fire scener i selve huset samt opsøgende teatervirksomhed. Repertoiret er overordentlig alsidigt i en blanding af nyt og gammelt. Evnen til at vælge rette skuespillere og gode instruktører har bevirket at sammenspil og ensemblekunst er på et højt niveau.

Århus teater 1900–1975, 1975. Berl. tid. 8.1.1978.

Jytte Wiingaard

Beringskjold, Magnus Bering, 1721–1804, politisk eventyrer. Hed egentlig Mogens Blach Ditlevsen Bering. Døbt 31.8.1721 i Randers, †7.4.1804 i Stavanger, begr. i domkirken sst. F: købmand Ditlev Ottesen Bering (ca. 1686–1732) og Elsebeth Cathrine Blach (* 1696). ~1749 i Mecklenburg med Maren Kirstine v. Cappelen, * 27.8.1724, begr. 23.6.1783 i Næstved (Mortens k.), d. af kaptajn, senere oberstløjtnant Thomas v. C. (ca. 1699–1738) og Karen Hald (ca. 1700–70).
B. blev dimitteret fra Horsens 1740, drev som student smugleri og handel, flakkede senere om i udlandet, fik 1756 titel af holstensk-gottorpsk hofråd, blev 1758 adlet af kejser Frants I med navnet M. Bering v. B., har efter eget sigende deltaget i den preussiske syvårskrig men var i hvert fald – som det fremgår af gesandtskabsindberetningerne – 1761 i Skt. Petersborg som spion for den danske regering i forbindelse med forsøgene på at tilbvejebringe en ordning om det holstenske spørgsmål. Her synes han en tid at have haft forbindelse med Schack Carl *Rantzau men muligvis modarbejdede de hinanden. 1762 kom han tilbage til Danmark hvor han optrådte som godskøber i stor stil; 1767 købte han Søbygård og Kolbygård som solgtes igen 1770 da han ikke betalte dem, og ved det mønske krongods' bortsalg 1769 erhvervede han selvanden Nygård som han efter sin hustrus navn omdøbte til Marienborg. Han fik som godsejer et meget ilde ry, han var trættekær til alle sider og en bondeplager. Da han ikke kunne betale købesummen for Marienborg ville Struensee have købet betragtet som ugyldigt; men kancelliet gennemførte en mere lovformelig fremgangsmåde skønt B.s optræden under sagen var meget voldsom (Luxdorph noterer 9.4.1771: „Grov besøgelse af B.", 17.5.: „B. begegnede mig med brutalité i kancelliet."). På samme tid konspirerede han med Rantzau der nu også ville sin tidligere protegé Struensee til livs. Forgæves søgte han at interessere J. H. E. *Bernstorff og A. G. *Moltke for planerne om et kup. Da den egentlige sammensværgelse kom i stand jan. 1772 kom B. ikke til at spille nogen fremtrædende rolle, men ved sin åbenmundethed gav han offentligheden det indtryk at han havde været en af hovedmænde-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ne. Han belønnedes dog med titlen kammerherre og en statspension på 2000 rdl. årligt, men gjorde sig straks så udtilbens hos de nye magthavere at man forviste ham fra hoffet til Vordingborg hos familien, hvor han dog ikke blev længe. Efter et par år i Sverige under falsk navn fortsatte han at ulejlige myndighederne med indviklede sager og processer; dog toges han, efter at have ydmyget sig, 1775 så vidt til nåde at han atter kunne komme til Kbh. Her gjorde han forsøg på nye konspirationer for at få også den nye regering styrtet og han var uforsigtig nok til at udtrykke sit personlige had til Guldberg i breve. Til sidst blev han angivet som højforræder af sin yngste søn og dennes hustru, og 6.6.1781 arresteredes han i Næstved (han boede da på Rønnebæksholm som han havde købt 1777). Guldberg fik dog bedre held end Struensee til at omgå en normal retsbehandling; en kommission instrueredes om hans farlighed og skønnede herefter at der var „en vis Formodning om, at Angivelserne mod B. var sande"; en kgl. kabinetsordre af 26.3.1783 afgjorde hans skæbne ved den bestemmelse at han skulle miste sin kammerherrenøgle og hensættes i sikker forvaring. Efter at have siddet fire år i Kastellet førtes han 1785 til Bergenhus fæstning hvor han sad fængslet i elleve år under lempelige former. Også som statsfange generede B. de folk han kom nær, fangevogtere såvel som medfanger. Sine sidste år kunne han leve frit i Stavanger men under pligt til ikke at forlade byen. □Mal. (Lundbygård). Tegn. som fange i Kastellet af Wiedewelt (Kgl. bibl.).

Alb. Thritius: Familien Wellmanns stamtvl., 1927 46–49. Jens. Grundtvig i Hist. t. 5.r.I., 1879. Edv. Holm: Danmark-Norges hist. IV, 1902; V 1906. Aug. Fjelstrup: Statsfangen M. B., 1913. Luxdorphs dagbøger, udg. E. Nystrøm, 1915–30. Aage Friis: Bernstorffske papirer I, 1904; III, 1913. Sv. Cedergreen Bech: Struensee og hans tid, 1972 316–20. – Papirer i Rigsark.

Sv. Cedergreen Bech (Hans Jensen)

v. Berkentin, C. A., se **v. Berckentin, C. A.**

Berlin, Knud Kugleberg, 1864–1954, jurist. * 7.6.1864 i Kbh. (Helligg.), † 14.9.1954 på Blegdamshosp., Kbh., urne i fællesgrav på Bispebjerg kgd. F: murermester Frederik Vilhelm Rudolf B. (1821–93) og Gunder Marie Helene Klingenberg (1824–92). ~1° 14.10.1900 i Kbh. (Garn.) med Agnes Birgitte Reinertdine Marie Nielsen, * 1.11.1874 i Kbh. (Helligg.), † 21.12.1913 på kommunehosp. sst., d. af fæstemand, senere forretningsfører Carl Nicolai Johan N. (1835–95) og Reinhardine Antoinette Nicoline Jensen (1848–83). ~2° 17.10.1914 med Anna Augusta Regina Ringsted, f. Andersen (navneforandring 7.7.1898 til Bisholt), * 7.8.1873 på Frbg. (~1° 1900 med sagfører Marius Valdemar Nicolai R., navneforandring 1897 fra Jensen, 1876–1909), † 7.2.1944 i Hellerup, d. af værtshusholder, senere bud Niels A. (1840–1913) og Ane Sophie Jørgensen (1843–1912).

B. blev student 1883 fra Haderslev læreres skole. Om sine ungdomsår beretter han i sine erindringer hvoraf fremgår at han nærmest valgte juraen som brødstudium, men hans egentlige interesser var historie, filosofi og æstetik. Han deltog ivrigt i de politiske og litterære rørelser i 1880erne, lærte sig russisk og polsk og publicerede nogle oversættelser og afhandlinger om slavisk litteratur; en oversættelse af Mickiewicz' krimske sonetter opnåede endda Georg Brandes' rosende omtale. 1890 blev han juridisk kandidat og havde i årene 1891–93 ansættelse i finansministeriet. 1892 modtog han universitetets guldmedalje for en afhandling om de statsretlige betingelser for traktaters gyldige afslutning efter Danmarks og andre landes konstitutionelle forfatninger (utrykt). Da han efter et års studier i Berlin og Paris søgte ansættelse i justitsministeriet afvistes han af justitsminister J. Nellemann og fik i stedet 1895 en stilling i rigsdagen hvor han 1898 avancerede til protokolsekretær i folketinget. B. var levende politisk interesseret uden dog at komme til at deltage i egentligt praktisk politisk arbejde. Det var hans tilknytning til partiet venstre der blev anledningen til de studier der mundede ud i disputatsen fra 1906 om *Opløsningsretten overfor lovgivende Forsamlinger. En sammenlignende retshistorisk og dogmatisk Undersøgelse.* Anledningen var den diskussion der i de år verserede om hvorvidt de såkaldte kongevalgte landstingsmænd var omfattet af opløsningsretten til tinget eller ej. B. lod i sin bog spørgsmålet henstå som tvivlsomt, og også de politiske begivenheder udviklede sig på en sådan måde at spørgsmålet aldrig blev sat på spidsen.

Det islandske spørgsmål synes at have været B.s livssag. En væsentlig del af hans erindringer optages af en skildring af hans deltagelse i forhandlinger og litterære diskussioner herom. Det var især den historiske og statsretlige side af det islandske spørgsmål der interesserede ham. Allerede kort efter disputatsen kom han således til at arbejde videnskabeligt hermed, idet han 1907 blev sekretær i den dansk-islandske kommission. I dennes betænkning optoges hans afhandling *Om Islands statsretlige Stilling indtil 1851,* og *Islændernes gamle Overenskomst af 1262 og Islands Stilling derefter.* Endvidere udsendte han det ufuldendte skrift *Islands statsretlige Stilling efter Fristatstidens Ophør,* 1909. Islændingene

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

havde selv argumenteret med historiske og retlige argumenter. Det var derfor naturligt for B. at søge at gendrive disse, hvad også i det væsentlige lykkedes. Hans argumentation havde derimod ikke modstandskraft over for den politiske udvikling og den egentlige drivfjeder bag islændingenes krav, deres nationalfølelse og selvstændighedstrang. Også Færøernes og Grønlands stilling i riget havde hans levende interesse. I en artikel i Tidsskrift for Rettsvitenskap (1929 og 1931) kritiserede han en af islændingen Jón Dúason fremsat opfattelse at Grønland i gammel tid var en del af Island, og særlig med henblik på striden mellem Danmark og Norge om Østgrønland udgav han værket *Danmarks Ret til Grønland* (1932, overs. til tysk, engelsk og fransk). – 1910 var B. blevet knyttet til Kbh.s universitet i en nyoprettet stilling som docent i islandsk ret der dog havde en rent formel karakter, da ingen studenter meldte sig. 1911 blev han ekstraord. professor i islandsk ret og offentlig ret og 1919 ord. professor i offentlig ret. Hans fag var statsforfatningsretten. Hans lærebog *Den danske Statsforfatningsret*, hvoraf udgivelsen påbegyndtes 1916, men som først fuldendtes 1934, afløste Henning *Matzens noget tendentiøse fremstilling og udmærkede sig ved sin neutralitet og bedre tilpasning til studenternes behov, selv om den på flere punkter stod i gæld til Matzens fremstilling. B. var en flittig skribent, hvorom vidner ikke blot hans større arbejder, men også talrige avisartikler, polemiske kommentarer og mindre tidsskriftafhandlinger. R. 1921. DM. 1931. K.² 1933. □Buste af Gustafson, 1926. Gruppetegn. af Hans Bendix (Kgl. bibl.).

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ., 1906 83. Knud Berlin: Spredte erindringer fra et langt liv, 1952. Poul Andersen i Festskr. udg. af Kbh.s univ., 1955 105–11. Frantz Dahl i Berl. tid. 7.6.1924. H. Fenger i Danm. under besættelsen II, red. Vilh. la Cour, 1947, 383.

Ditlev Tamm

Berling

Slægten Berling, der kom til Danmark 1731 med Ernst Heinrich B., kan med sikkerhed føres tilbage til bondefoged i Witzeeze i Nordtyskland Frantz Erdman B., hvor der 1618 el. 1628 opsattes et epitafium over ham. Han var oldefar til Melchior Chr. B.

E. H. *Berlings hustru Cecilie Christine Godiche (1713–50) var søster til bogtrykker A. H. *Godiche.

C. Nyrop: Til den danske bogtrykkerslægt Berlings hist. (Skandinav. bogtrykker-tid. II., 1871 113–18 o.fl. st.). Th. Hauch-Fausbøll: Slægthåndbogen, 1900 28f. T. Vogel-Jørgensen: Konsangvinitetstavler over slægterne Berling, Glasing, Godiche, Höpffner og Møller i Berlingske tid. gennem 200 år 3, 1949. H. J. Møller: Apoteker, assessor pharm. Jacob Møller og hans Slægt, 1889 68–71.

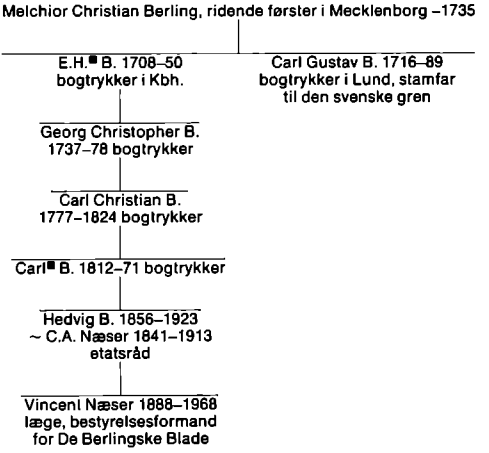

Hans H. Worsøe

Berling, Johan **Carl** Ernst, 1812–71, bogtrykker, avisudgiver, hofembedsmand. * 30.8.1812 i Kbh. (Helligg.), † 30.3.1871 i Ismailia i Ægypten, bisat på sin ejendom Ordruphøj ved Kbh. F: bogtrykker Carl Christian B. (1777–1824) og Sophie Hedevig Glasing (1792–1859). ~ 18.10.1854 i Kbh. (Frelsers) med Polly Marie Knudine Haderup, * 14.2.1825 på Leegårdslyst i Skanderup sg., † 30.1.1895 på Ordruphøj, d. af toldinspektør i Vordingborg, krigsråd Carl Erhardt H. (ca. 1795–1834) og Juliane Christine Holck (1796–1850).

B. fik sin typografiske uddannelse i det af hans oldefar grundlagte trykkeri som på det tidspunkt ejedes af hans far og dennes bror. Den engang så ansete forretning var efterhånden stagneret, forlagsvirksomheden så godt som ophørt og trykkeriet næsten kun beskæftiget med fremstillingen af firmaets privilegerede avis, Den Berl. Tidende. Efter faderens og onklens død styrede hans mor forretningen gennem flere år i hvilke den yderligere gik tilbage, men 1836 overtog B. den og indledte dermed en ny blomstringsperiode for det gamle firma. For at studere bogtrykfagets nyeste fremskridt foretog han 1837 en rejse gennem Tyskland, Frankrig og England og vendte hjem ikke blot med nye erfaringer, men også med nyt moderne materiel. S.å. fik han bevilling til at anlægge et skriftstøberi og n.å. eneret på congrevetryk (en da nylig opfundet engelsk farvetrykteknik); desuden oprettede han en stereotyperingsanstalt og et litografisk etablissement. Sin største interesse viede han dog det egentlige

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

bogtryk. I 1840erne regnedes det Berl. Trykkeri for det fineste i Kbh., og mange gode arbejder udgik i denne periode derfra. Til de bedste hører Holberg-samfundets udgave af Holbergs Komedier, 1847–54, og N. L. Westergaards Radices linguæ Sanscritæ, 1841, hvortil sanskrittyperne var skåret og støbt i firmaets eget skriftstøberi. Også avisen blev moderniseret og gik stærkt frem, hvorimod bestræbelserne for at genskabe et bogforlag ikke helt gav det ventede resultat. Efter Frederik VIIs tronbestigelse 1848 gled B. mere og mere bort fra forretningens ledelse, idet han knyttedes som hofembedsmand til den nye konge. – Et ungdomsvenskab med Frederik VII fra den tid denne som prins opholdt sig i Fredericia drog ved tronskiftet 1848 B. ind i den ham hidtil ganske fremmede hofkreds. Han blev kongens privatsekretær, og allerede 31.12.1848 udnævntes han til den ret vigtige post som generalkasserer for civillisten og fik titel af etatsråd. I de følgende år avancerede han hurtigt til en række vigtige hofcharger, blev 1849 kammerherre, 1851 rejsemarskal og 1857 generalintendant for civillisten. Efter kongens ægteskab med grevinde Danner 1850 var båndet knyttet yderligere fast idet B. havde stået i forhold til daværende jomfru Louise Rasmussen, men var veget pladsen for prinsen og vedblevet at stå i intimt venskabsforhold til dem begge. B. gjorde ved sit forretningstalent såvel kongen som grevinden betydelige tjenester og røgtede sine embeder med dygtighed, men blev ved sin borgerlige fremtoning og sin nære forbindelse med grevinde Danner en torn i øjet på hofkredsen og betragtedes med mistillid af de forskellige regeringer, både af konservativ og nationalliberal støbning som frygtede hans og grevindens politiske indflydelse hos kongen og anså deres fremtrædende stilling ved hoffet som en hindring for en nærmere forbindelse mellem det danske og fremmede hoffer og for et tåleligt forhold til det ledende holstenske aristokrati. B. der i sin egen og, som han mente, også i kongens interesse på enhver måde søgte at styrke grevinde Danners stilling trådte derfor fra første færd i nær forbindelse med det eneste parti som havde billiget kongens ægteskab og betragtede det som en garanti for den frie forfatnings og den almindelige stemmerets opretholdelse, nemlig de af A. F. Tscherning, J. A. Hansen og Balthasar Christensen ledede bondevenner. Det var særlig den sidstnævnte som røgtede den intime forbindelse med B. der strakte sig lige til 1860. Der er ingen tvivl om at såvel B. som grevinden gennem denne forbindelse blev oprigtige venner af den frie forfatnings opretholdelse og over for kongen modvirkede de aristokratiske og absolutistiske tendenser der i 50ernes første halvdel under indflydelse af den herskende europæiske strømning gjorde sig gældende inden for regeringskredsene og undertiden truede med at få tag i Frederik VII selv. Det tør ligeledes med sikkerhed antages at B. sammen med L. N. Scheele har medvirket til ministeriet Ørsteds fald.

Under de stedse mere nationalliberalt farvede ministerier i 50ernes anden halvdel blev de ledende ministres forhold til B. og grevinden efterhånden stærkt spændt og kom 1858–59 til bristepunktet da kongen imod ministeriets ønske udnævnte B. til S.K., og grevinden på forskellig måde søgte at skaffe sig en mere officiel stilling ved hoffet. Hertil kom at B. til tider gav sig blottelser som kunne udnyttes af hans modstandere, således da han, der var en stadig mellemmand mellem Frederik VII og daværende kronprinsregent Carl i frimurersager, anklagede nogle højtstående svenske frimurere for at være delagtige i skandskrifter mod grevinden og derved pådrog sig den svenske kronprins' mishag. Generaladjudanten Cai Hegermann-Lindencrone måtte sendes til Stockholm for at udjævne sagen og benyttede efter ministeriets tilskyndelse lejligheden til at afkræve B. et løfte om at ville trække sig tilbage fra sine hofstillinger. Løftet afgaves men det trak i langdrag med dets opfyldelse, og imidlertid indtraf en ny affære idet B. på Glücksborg skaffede sig adgang til at gøre sig bekendt med en del afsendte telegrammer, hvorfor finansminister C. E. Fenger indstillede til kongen at sætte ham under tiltale for krænkelse af telegrafhemmeligheden. Ministeriet insisterede nu stærkt på B.s fjernelse medens man fra den modsatte side mente at dets aktion var af rent politisk-antidemokratisk natur. Enhver, skrev amtmand C. E. Rotwitt, den senere konseilspræsident, der ser kongens daglige liv „maa kunne indse, at uden B. og Grevinden – og at den sidste ej kan holdes, naar B. ryger, tror jeg sikkert – er Kongen snart *perdu* og en Abdikation eller et Medregentskab nødvendigt". Ministeriet satte imidlertid hårdt mod hårdt, og da kongen ikke ville gå ind på B.s fjernelse indgav det sin demission, og ministeriet Rotwitt udnævntes 2.12.1859. De voldsomme bevægelser i hovedstaden bragte dog B. hvis helbred desuden var blevet svækket til 30.12. at nedlægge sine aktive hofstillinger og rejse til udlandet. – Etatsråd 1848. Kammerherre 1849. – R. 1848. DM. 1849. K. 1851. S.K. 1858. – Mausoleum på Ordruphøj. □Mal., formentlig af Aumont fra beg. af 1830erne, og af A. Schiøtt, 1850 (begge Jægerspris). Buste af H. W. Bissen, 1853 (Jægerspris, St.mus.), kopi af Th. Stein (Ordruphøj). Mal. af Gertner, 1855 (Jægerspris), litograferet 1856 af J.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

V. Kornerup efter tegn. af L. A. Gertner. Træsnit 1871. Tegn. af Young (Kgl. bibl.). Afbildet på H. Nik. Hansens mal. „Efter Frokosten", 1910, og på radering af samme 1910–20. Foto.

C. Nyrop i Skand. bogtrykker tid. II, 1871 145–49. E. Selmar: Det berlingske bogtrykkeri i Kbh., 1916 17–22. N. Neergaard: Under junigrundloven, 1892–1916 særlig II 330–45. Andreas Frederik Kriegers dagbøger 1848–1880, udg. af Elise Koppel, Aage Friis og P. Munch, I–V, 1920–23. – Papirer i Rigsark.

*Lauritz Nielsen/N. Neergaard**

Berling, Ernst Heinrich, 1708–50, bogtrykker, avisudgiver. * 22.3.1708 i Mecklenburg el. Lauenburg, † 16.10.1750 i Kbh., begr. sst. (Petri). F: forstbetjent, senere skovrider Melchior Christian B. († 1735) og Catharina Henni(n)gs. ~ 21.12. 1732 i Kbh. (Petri) med Cecilie Christine Godiche, * 1713 i Kbh., † 2.6.1750 sst. (Petri), d. af bogtrykker Jørgen Mathiesen G. († 1717) og Marie Cathrine Meyer († 1741, ~ 2° 1720 med bogtrykker J. J. "Høpfner, 1689–1759).
B. stod i lære i sin fætter Pfeiffers trykkeri i Lauenburg, blev svend 1727 og arbejdede derefter bl. a. i Hamburg hvorfra han 1731 rejste til Kbh. efter anmodning af den derboende bogtrykker J. J. Høpfner i hvis trykkeri han fik ansættelse. Allerede 1733 nedsatte han sig som selvstændig bogtrykker i Kbh. Han ydede gennem sin virksomhed en betydningsfuld indsats i det danske bogtryks kunstneriske udvikling; til de smukkeste af hans bøger hører Thurahs *Den danske Vitruvius*, 1746–49 og *Hafnia hodierna*, 1748. 1747 blev han udnævnt til hofbogtrykker og fik s.å. eneretsbevilling som skriftstøber. I tilslutning til sin bogtrykkervirksomhed optrådte B. i stor stil som forlægger og avisudgiver. Han afkøbte 1748 enken efter bogtrykker Joachim "Wielandt udgivelsesretten til de aviser hun havde overtaget efter sin mand og erhvervede samtidig eneretten til at benytte de kongelige brevposter. 1749 begyndte han derefter udgivelsen af Kiøbenhavnske danske Post-Tidender, forløberen for Berl. Tid. og viste sig også herved foretagsom og idérig. Efter hans død overgik trykkeriet og avisudgivelsen til hans sønner og har helt op til nutiden været i slægtens eje. □Fremstillet på tegn. af G. Ploug Sarp: Holberg aflægger sin Genbo og Forlægger E. H. B. Besøg.

C. Nyrop i Skand. bogtrykker-tid. II, 1871 113–18. Samme i Bogvennen, 1897 1–5. E. Selmar: Det berlingske bogtrykkeri i Kbh., 1916 1–11. F. J. West og W. Norvin: Berlingske tid. I, 1924. Aleks. Frøland: Dansk boghandels hist. 1482–1945, 1974 99f.

*Lauritz Nielsen**

Bernardi, Bartolomeo, † 1732, violinist, komponist. Begr. 23.5.1732 i Kbh. (Trin.).

B. der var academico filarmonico fra Bologna synes i adskillige år at have ført en ret omflakkende tilværelse ved forskellige fyrstehoffer nord for Alperne. 1702 kom han som ca. 40-årig i dansk tjeneste med en gage på 600 rdl. Frederik IV havde netop bygget et prægtigt operahus, og enhver dygtig instrumentist og sanger blev derfor modtaget med åbne arme. Som komponist debuterede B. 26.8.1703 ved en fest på Kbh.s slot med operaen *Il Gige fortunata (Den lykkelige Mads)* der gjorde stor lykke, ikke mindst på grund af de mange og hurtige dekorationsforandringer. Dette værk efterfulgtes af flere lejlighedskompositioner som B. skrev i sin egenskab af overleder af hofmusikken. – Skønt B. var blevet vel modtaget i den danske residensby længtes han dog efter Italien hvor hans hustru og børn levede, og 1705 forlod han da også landet. Da han uden videre blev borte resolverede kongen at hans gage skulle stryges af hofbudgettet „weil er wohl schwerlich wird wiederkommen". Efter at Frederik IV for anden gang havde besøgt Italien dukker den italienske musiker atter op ved det danske hof. I begyndelsen af det andet tiår af 1700-tallet kan det således fastslås at B. der nu kaldes „kongelig Directeur over Musiken" sammen med den yndede hofsanger Theodorus Meyer stod i spidsen for en hofopera der dog kun synes at have haft en kort levetid. B. der fra 1723 kaldtes kgl. kapelmester ledede fra nu af hofmusikken til sin død. – Der er ingen tvivl om, at B. har været en meget produktiv komponist, men langt de fleste af hans værker synes nu at være gået tabt. I Amsterdam fik han udgivet sit op. 3 *Dodici sonate a violino solo col basso continuo* på hvis titelblad han kalder sig „Academico filarmonico, compositore e sonatore di violino de S. M. il Re de Danemarcha". Over hans kompositioner fældede Johan A. "Scheibe en hård dom. Den tyske komponist og musikskribent der i længere tid var kapelmester ved det danske hof fandt at B.s musik fattedes både smag, sammenhæng, fornuft, melodi og harmoni.

V. C. Ravn: Koncerter og musikalske selskaber i ældre tid, 1886. C. Thrane: Fra hofviolonernes tid, 1908. H. G. Mishkin: The solo violin sonata of the Bologna school, The musical quarterly 1943. W. S. Newman: The sonata in the baroque era II, 1966.

*Torben Krogh**

Bernburg, Julius Isaac Liepmann, 1840–1911, grosserer. * 8.12.1840 i Kbh., † 25.10.1911 i Hellerup, begr. Mosaisk Vestre kgd., Kbh. F: grosserer Isaac Moses Lipman B. (1800–58) og Hanne Israel (1809–69). ~ 1874 i Kbh. (Mos.) med Har-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

riet Levy, *9.7.1851 i Hamburg, †8.5.1925 i Espergærde.

B. kom efter endt skolegang på Mariboes realskole i handelslære hos grosserer J. M. Salomon i Kbh. Efter læretidens afslutning videreførte han uddannelsen i London 1861–62 og tog 1864 grossererborgerskab i København. Han opbyggede en betydelig købmandsvirksomhed der omfattede såvel eksport af danske landbrugsprodukter som import af især russiske og oversøiske varer (korn og oliefrø). I en længere årrække virkede han desuden som agent i Danmark for Krupp. Ved siden af sin grosserervirksomhed gjorde B. på flere felter en betydelig indsats i det økonomiske genrejsningsarbejde efter 1864. Han var blandt initiativtagerne til det store Lammefjordsprojekt i begyndelsen af 1870erne og sad som et særdeles aktivt bestyrelsesmedlem i Aktieselskabet til Lammefjordens Tørlægning 1873–88. I de følgende år engagerede han sig stærkt i arbejdet omkring udviklingen af dansk udenrigshandel og eksportvirksomhed. Han tog fra første færd del i bestræbelserne for oprettelsen af Københavns Frihavn 1891 (bestyrelsesmedlem 1891–1911). I denne sag havde han et nært samarbejde med Landmandsbankens direktør Isak Glückstadt der også støttede B.s initiativ 1895 til oprettelsen af Dansk Eksportforening. Som foreningens første formand gjorde han et betydeligt arbejde for at organisere og fremme dansk eksportvirksomhed bl. a. gennem udsendelse af rejsende, udstillingsvirksomhed m.v. Han var således medlem af komiteen for den danske afdeling på verdensudstillingen i Paris 1900, men interne stridigheder i foreningens ledelse som følge af hans ret diktatoriske ledelsesform var årsag til at han 1901 forlod foreningens bestyrelse. I årene 1903–07 udsendte han for egen regning en række geologiske undersøgelsesekspeditioner til Vestgrønland med henblik på udnyttelse af evt. mineralrigdomme og iværksatte fra 1905 en egentlig minedrift (kobber o.a.). Efter et par års forløb overdrog B. dog sin koncession til Grønlands Minedrifts Aktieselskab der fortsatte brydningen til begyndelsen af 1930erne. B. var en udadvendt natur, præget af virkelyst og idérigdom. Som stærkt musikinteresseret sad han i en periode i ledelsen af Københavns Musikforening. – R. 1900.

J. B. i Det grønlandske selskabs årsskr., 1908 1–27. – Ill. tid. 29.5.1904. Nationaltid. 25.10.1911. Politiken 26.10.1911. Lars Nikolajsen i Erhvervshist. årbog, 1975 31–61. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Erik Korr Johansen

Berner, Freund Jakob **Gottlob,** 1823–1914, teaterembedsmand. *14.12.1823 i Svaneke, †22.1.1914 i Kbh., begr. sst. (Ass.). F: byfoged Jørgen Henrik B. (1784–1833) og Johanne Constantine Stage (1796–1880). ~12.11.1852 i Kbh. (Slotsk.) med Emma Lucine Gudmann, f. Modeweg (~1° 1844 med grosserer William Henrik G., 1820–50), *27.5.1824 i Kbh. (Trin.), †20.5.1871 sst. (Frue), d. af klædefabrikant J. C. M. (1782–1849) og Marie Magdalene Louise Bock, f. Tangen (1783–1843).

Efter skolegang i Efterslægtselskabets realskole blev B. 1839 – på foranledning af sin slægtning instruktør Gottlob Stage – volontør på teaterkontoret hvor han arbejdede indtil han som fuldmægtig 1849 blev J. L. Heibergs sekretær. 1857 overtog han teatrets bogholderi, men 1859 blev han atter sekretær samt regissør for skuespillet og operaen. 5.10.1866 konstituerede han som intendant under departementschef Andreas Linde som teatrets chef, og denne styreform varede otte sæsoner i hvilke B.s store administrative dygtighed især udfoldede sig. 1867 blev han medlem af en kommission som bl.a. skulle tage opførelsen af en ny teaterbygning under overvejelse, men da loven herom var vedtaget ville ministeriet ikke følge B.s advarsler med hensyn til det urigtige i at forcere bygningens fuldendelse hvorfor han 1874 tog et års permission og rejste til syden. Da han kom tilbage begrænsedes hans magtområde; 1876 afgik han som intendant, og da kammerherre Fallesen havde regeret et år fik B. sin afsked med pension (30.6.1877), idet den nye chef indrømmede at B.s advarsler mod bygningens ibrugtagen havde vist sig at være berettigede. I sit lange otium var B. i nogle år medlem af teaterkommissionen af 1893. Under B.s teaterledelse ansattes fru Heiberg som sceneinstruktrice, Henrik Ibsens og Richard Wagners værker indførtes, og brødrene Poulsen debuterede. Han var en bureaukratisk embedsmand med stor arbejdskraft og indgående kendskab til alle administrationens enkeltheder, men savnede et nært forhold til kunstarten. Ved et gennemført sparesystem der ofte vakte personalets vrede lykkedes det ham at samle en reservefond på 300.000 kr. For så vidt var hans indsats enestående i teatrets historie, men hans økonomi lod sig ikke praktisere under de større forhold som den nye bygning medførte. Kammerassessor 1852. Justitsråd 1861. Etatsråd 1897. – R. 1865. DM. 1893. □Træsnit 1896. Foto.

Ill. tid. 20.12.1903. V. B. i Ill. tid., 1914 218f. Robert Neiiendam: Det kgl. teaters hist. I–II, 1921–22. Alf Henriques m.fl.: Teatret på Kgs. Nytorv 1748–1948, 1948. – Breve til B. i Kgl. bibl. – Papirer i Rigsark.

*Robert Neiiendam**

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Berner-Schilden-Holsten, Hans Heinrich Adam, lensbaron, 1881–1967, godsejer, personalhistoriker. * 18.7.1881 på Holstenshuus, Diernisse sg., Svendborg amt, † 25.10.1967 på Langesø, Vigerslev sg., Odense amt, begr. Langesø kapels kgd. F: baron, senere kammerherre, hofjægermester, lensbaron Adam Christopher B.-S.-H. til baroniet Holstenshuus og fideikommisgodset Clausholm (det v. Schilden-jyske fideikommis) (1855–1927) og Louise Ella Augusta Fanny Caroline Quaade (1856–1947). ~ 3.12.1904 i Kbh. (Fred.) med komtesse Minna Sophie Louise Knuth, * 26.6.1882 på Østergård ved Mern, d. af kammerherre, hofjægermester, greve Christopher *K. til Lilliendal (1855–1942) og Ille Lerche (1857–1942).

B.-S.-H. blev student fra Østersøgades gymnasium 1899 og cand. phil. året efter. I de følgende år forberedte han sig til sin kommende gerning som lensbesidder og overtog 1911 administrationen af Langesø. Han var ejer af dette gods 1923–62, af Clausholm 1929–55 og medejer af Holstenshuus 1923–50. 1927 blev han ved faderens død lensbaron og nyder af baroniet Holstenshuus' og fideikommisgodset Clausholms successorfonds. Tidligt blev han indfanget af personalhistorie og genealogi og blev en kyndig heraldiker. Særlig slægtshistorien fangede hans interesse, og han blev en fremragende kender af sin slægts og sine ejendommes historie. 1906–16 udgav han *Danske Herregaardes Ejere*, og det var derfor naturligt at han 1918–23 var medlem af redaktionen af Danske Herregaarde ved 1920. I 1911 kom en bog om dronning Anna Sophie på Clausholm og hermed indledtes et forfatterskab der består af en række bøger og artikler vedrørende slægts- og kulturhistorie. I hovedværket *Lehnsbaron Hans Berner Schilden Holstens Slægtebog* som han udgav s.m. dr. phil. Albert Fabritius 1940–57 har han sat sig, sin slægt og dansk herregårdskultur et varigt minde. Som en anerkendelse af sit historiske forfatterskab modtog han 1941 den Hjelmstjerne-Rosencroneske stiftelses sølvmedalje, og i anledning af hans 70-årsdag udgav fagfæller et festskrift om dronning Anna Sophie i erkendelse af hans „mangeartede indsats for dansk adels-, personhistorisk, kultur- og kunsthistorisk forskning som for Fyns almindelige som specielle historie". Hans store historiske interesse, hans usnobbede væsen og hans enestående evne til at omgås og komme i kontakt med mennesker bragte ham tidligt i forbindelse med fynsk lokalhistorie og lokalhistorikere, og 1934 blev han formand for Historisk samfund for Odense og Assens amter. 1939 sluttedes dette historiske samfund sammen med Historisk samfund for Svendborg amt, og B.-S.-H. blev formand det nye Historisk samfund for Fyns stift og var det til sin død 1967. Endvidere var han 1934–67 formand for Museumsforeningen for Bogense by og Nordfyn, og 1919–38 formand for Foreningen til udgivelse af Danmarks Adels Aarbog. I en årrække sad han i bestyrelsen for Samfundet for dansk genealogi og personalhistorie, for Fonden til fordel for Nationalmuseets 3. afdeling, Dansk folkemuseum, for Skovhistorisk forening, for Foreningen af skov- og landejendomsbesiddere i Danmark, for Majoratsforeningen, og i en længere periode var han medlem af repræsentantskabet for Fyns discontokasse, 1921–29 var han formand for Vigerslev sogneråd. – Med dyb pietetsfølelse værnede han om sine historiske ejendomme. Betydelige istandsættelsesarbejder fandt sted, således blev på Langesø de to herskabsstalde i hovedbygningens sydfløj omdannet til en foredragssal, hvor godsets og omegnens beboere samledes til foredrag; en del restaureringsarbejder blev udført på Clausholm hvor bl.a. slotskapellet fra dronning Anna Sophies tid blev istandsat. Gæstfrit åbnedes Langesø og Clausholm for interesserede, og mange historikere er i tidens løb blevet modtaget her. – Det 6. nordiske bispemøde afholdtes 1936 på Langesø. – Hofjægermester 1913. Kammerherre 1940. – R. 1933. DM. 1949. □Barneportr. af C. Wentorf, 1888 og mal. af Fr. Moritz, 1920. Silhouetter af E. Asisoff, 1925 og I. Buhl, 1926 (alle fire Langesø). Tegn. 1962 af H. L., formentlig Holger Løvgreen (Kgl. bibl.).

Selvbiogr. i Lensbaron Hans Berner-Schilden-Holstens slægtebog I–III, 1940–70. – Johannes Høirup i Fynske årbøger IV, 1950–52 135–37. Åge Fasmer Blomberg sst. X, 1968–70 122–25.

Åge Fasmer Blomberg (Th. Hauch-Fausbøll)

Bernhard, ca. 1020, biskop i Skåne.

B. var en af de bisper Knud den Store førte med sig fra England til Danmark; B. skikkede han til Skåne, Gerbrand til Sjælland og Reginbert til Fyn. På samme vis havde Sven Tveskæg i sin tid gjort Gotebald fra England til biskop og lærer i Skåne. Disse mænd fra den engelske kirke som vel egentlig efter deres navne at dømme stammede fra fastlandet fik sammen med andre gejstlige fra kong Knuds store vestlige rige en betydelig indflydelse under den danske kirkes tidligste udvikling – gamle levn i kultus og sprog vidner derom. Men om den enkelte personligheds virken ved vi naturligvis intet. Biskop B. mindedes i Lund domkirkes necrologium under 21.8. sammen med biskop Gotebald og Henrik fra 1000-tallets midte „som var vor Kirkes første Biskop". Man læser i disse necrologiets ord at Gotebald

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

og B. i Lundetraditionen stod som missionsbisper uden fast bispesæde.

Necrologium lundense, udg. L. Weibull, 1923 88. Joh. Steenstrup: Normannerne III, 1882 339. L. Weibull: Skånes kyrka från älsta tid till Jacob Erlandsens död, 1946. Adam af Bremen, udg. Carsten L. Henrichsen, 1968. Aksel E. Christensen: Vikingetidens Danmark på oldhistorisk baggrund, 1969.

*Ellen Jørgensen**

Bernhard, Carl, se de **Saint-Aubain, A.**

Bernhoft, Herman Anker, 1869–1958, diplomat. * 1.10.1869 i Barcelona, † 15.12.1958 i Kbh., begr. sst. (Katolsk Vestre). F: svensk og norsk generalkonsul Herman Severin B. (1824–94) og Stephanie Petrea Ankerita (Rita) Heegaard (1847–1936). ~ 31.10.1942 i Kbh. (Skt. Ansgar) med Laura Rosa Maria Glückstadt, f. Rée, * 12. 8.1876 i Kbh. (Mos.), † 25.12.1953 sst., (~ 1° 1901 med bankdirektør Emil *Glückstadt, 1875–1923), d. af forhenværende vekselmægler, senere direktør for Creditkassen for landejendomme i Østifterne Eduard Rée (1850–1918) og Galathea Albertine Berendt (1852–1920).

B. gik først i skole i Frankrig men tog dansk studentereksamen 1888 (Borgerdydsk. Chr.havn). Året efter blev han dansk statsborger og 1894 cand. jur. Efter to år i Nordre birk ansattes han 1896 i udenrigsministeriet som assistent (sekretær). 1899 blev han fuldmægtig og 1908 kontorchef i 2. departement der tog sig af handels- og konsulatssager. I de første 12 år af sin karriere kom han især til at beskæftige sig med sager af denne art. Ved sin metodiske og systematiske måde at arbejde på ydede han en betydningsfuld indsats ikke mindst under de besværlige dansk-tyske handelsforhanlinger 1907. Men efter at han 1908–10 havde været gesandt i Wien (med sideakkreditering i Rom) og chef for 1. departement 1910–13 kom hans hovedindsats til at ligge på det politiske område. 1913 udnævntes han til gesandt i Paris (med sideakkreditering i Madrid og Lissabon). Han blev i Frankrig i 19 år, og i denne periode kom først de vanskelige krigsår og derefter de vigtige forhandlinger med de allierede magter på fredskonferencen i Versailles om Nordslesvigs genforening med Danmark. Bistået af magister H. V. *Clausen der af regeringen var udsendt som ekspert varetog han Danmarks interesser på en dygtig, loyal og taktfuld måde, til tider under meget vanskelige forhold på grund af Flensborg- og Dannevirkefolkenes forsøg på at modarbejde regeringens og folkeetingsflertallets politik i det slesvigske spørgsmål. I oktober 1921 blev han formand for den internationale Ålandskonference i Genève. 1922 var han Danmarks 1. delegerede ved de internationale økonomiske konferencer i Genève og Haag. Under Grønlandsprocessen i Haag 1932–33 var han formand for den danske delegation. 1.4.1932 udnævntes B. til direktør for udenrigsministeriet, men denne stilling blev utvivlsomt en skuffelse for ham. Det ministerium han vendte tilbage til var efter omorganiseringen 1921 helt forskelligt fra det han havde forladt 1913. I efteråret 1936 tog han da sin afsked 67 år gammel, men 1939 på sin 70-års dag var han atter i funktion. Den danske gesandt i Frankrig, A. Oldenburg var i september afgået ved døden, og i den farlige krigsperiode der netop var begyndt ønskede regeringen at have den bedst mulige repræsentant på posten i Paris. B. blev derfor opfordret til atter at træde i virksomhed. Trods sin høje alder påtog han sig beredvilligt denne lidet behagelige opgave. Ved Danmarks besættelse april 1940 skyldtes det især hans personlige prestige i det franske udenrigsministerium at gesandtskabet fik lov til at fortsætte sine funktioner næsten uændret, og at hele konsulatsvæsenet forblev intakt. Under det franske sammenbrud juni 1940 fulgte han regeringen via Tours og Bordeaux til Vichy. Her ledede han det stærkt reducerede gesandtskab, indtil han i foråret 1941 måtte rejse hjem for at gennemgå en operation. Han vendte ikke tilbage men forblev formelt i stillingen til den 1.7.1945. – Kammerjunker 1899, kammerherre 1909. – R. 1904. DM. 1911. K.^{2} 1914. K.^{1} 1919. F.M.1. 1920, SK. 1929, SK. med diamanter 1941. Æresborger i den franske by Braine. □Mal. af J.-E. Blanche 1929 (Fr. borg). Foto.

H. S. B.: Mine livserindringer, 1888. – Stamtvl. over slægten Bernhoft, 1885 102. P. J. Schmidt: Slægten Feilberg, 1890 30. Franz von Jessen: Mit livs egne, hændelser og mennesker I–V, 1943–46. L. B. Bolt-Jørgensen: Med sabel og kårde, 1957 99. Berl. tid. 16.12.1958. Den danske udenrigstjeneste 1770–1970 I–II, 1970. – Papirer i Rigsark. Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Viggo Sjøqvist (Fr. de Fontenay)

Berns, Albert Baltser, 1602–52, købmand, kgl. dansk faktor i Hamburg. * 20.1.1602 i Kbh., † 20.8.1652 på Wandsbeck, begr. sst. F: købmand Baltser B. fra Friesland († 1605) og Nille Johansdatter († 1633, ~ 2° med købmand Claus Condevin, † 1619, ~ 3° med købmand Baldevin Blanckfort, † 1634). ~ 26.4.1629 i Hamburg med Elisabeth Marselis, * 1613 i Hamburg, † 1664 på Wandsbeck, d. af købmand, kgl. dansk faktor i Hamburg Gabriel M. († 1643) og Anne L'Hermite († 1652).

B.s far havde været en betydelig købmand med særlig interesse for handelen på Færøerne og Island. Moderens senere ægteskaber gav B. til-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

knytning til den gruppe særligt privilegerede borgere der gennem forretninger med kronen havde økonomiske muligheder over gennemsnittet. Under krigen 1625–29 leverede B. proviant og ammunition til den danske krone i fællesskab med Gabriel Marselis den ældre hvis svigersøn og kompagnon han blev. 1629 flyttede han til Hamburg, og 1631 blev han kgl. dansk faktor sst. Freden i Lübeck 1629 betød ingen nedgang i forretningerne med kronen. De betydelige danske rustninger i 1630erne, anlægget af det store fæstningsanlæg Christianspris samt udbygningen af Glückstadt betød at den danske krone fortsat havde brug for de leverancer og den kredit huset Berns-Marselis kunne skaffe, og huset blev i løbet af 1630erne kronens vigtigste udenlandske forretningsforbindelse. B. skaffede navnlig ammunition, våben og tømmer. Betalingen herfor skete i reglen på Kieleromslag eller gennem direkte indvisninger i Elbtolden. B.s virksomhed blev i stadig højere grad indrettet på leverancer til det danske forsvar, og det var vel en følge heraf at han begyndte at investere direkte i militære manufakturer. 1641 lod han opføre et tøjhus i Glückstadt og forsynede det med våben. Værdien af bygninger og inventar takserede han selv til 83.000 rdl. S.å. lod han bygge et kanonstøberi sst. Endvidere opførte han et skibsbyggeri i Neustadt; her byggedes bl.a. „Trefoldigheden". – I sammenhæng med B.s militære leverancer og entreprenørvirksomhed må det monopol på salpeterimport fra Rusland han 1638 fik af Christian IV sikkert ses. Det er blevet antydet at kongens voldsomme forhøjelse af salpetertolden i Sundet 1638–39 havde sammenhæng med B.s monopol. Noget sikkert kan dog ikke siges på forskningens nuværende stade. 1637 fik Berns-Marselis adgang til det ellers rent københavnske Østersøiske Kompagni. Årsagerne hertil skal sikkert søges i den kredit huset kunne formidle til de københavnske købmænd samt i husets egne interesser i den russiske salpeterhandel. 1639 foreslog B. Christian IV at oprette et ostindisk kompagni i Glückstadt med en kapital på 800.000 rdl. der skulle forenes med det i København. Da Hannibal Sehested i forhandlinger med Spanien 1641 havde fået udvirket at den spanske krone skulle levere 25.000 læster salt til Danmark som erstatning for de dunquerkske kaperes overgreb påtog B. sig at bringe det hjem. Forbindelsen med den danske krone bragte B. overordentlige fordele, men efterhånden som den gensidige afhængighed øgedes, også betydelige ulemper. I konflikterne mellem Hamburg og Christian IV måtte B. på grund af sin virksomheds karakter forholde sig neutral eller tage kongens parti hvilket bragte ham i modsætning til det hamburgske senat og købmandspatriciat i øvrigt. Desuden betød den fremadskridende opløsning af de danske statsfinanser i 1640erne, en proces der fremskyndedes af Torstenssonkrigen, at det blev stadig vanskeligere for B. efter svigerfaderens død 1643 i kompagniskab med svogeren Leonhard *Marselis at få sine tilgodehavender betalt. Dertil kom at svenskerne under Torstenssonkrigen havde ødelagt skibsbyggeriet i Neustadt. Som erstatning fik B. lov at afkøbe Christian v. *Pentz godset Wandsbeck således at kronen udstedte et gældsbrev for købesummen. B. fik virkelig Wandsbeck 1645, men måtte efter eget udsagn betale så meget derfor at der reelt ikke blev tale om nogen erstatning. Gennem indvisninger i told- og lensindtægter søgte kronen at nedbringe den store gæld til Berns der i slutningen af 1640erne formentlig har beløbet sig til noget mere end 100.000 rdl. 1649 fik han anvist 40.000 rdl. af de hollandske redemptionspenge, og i forbindelse med de store krongodsudlæg 1650–51 fik Berns og Leonhard Marselis udlagt hovedgårdene Lund i Mors og Bustrup i Salling for en gældspost på næsten 54.000 rdl. For andre tilgodehavender fik de Østerdalens kobberværk i Norge i pant. Endog rigets klenodier var på et tidspunkt pantsat til Berns og Marselis. Da regeringen 1650–51 påbegyndte en undersøgelse af Corfitz Ulfeldts administration var det i første omgang Ulfeldts kontrakter og afregninger med B. og Leonhard Marselis samt med den anden svoger Gabriel *Marselis (d.y.) i Amsterdam der kom i søgelyset. Kronens politiske og finansielle stilling var dog ikke en sådan at man på dette tidspunkt for alvor kunne indlede et opgør med B. og de øvrige kreditorer, selv om en gennemgang af Ulfeldts afregninger med B.-Marselis 1645–48 viste tydelige uoverensstemmelser mellem leverancer og afregninger. Husets forretninger med kronen afbrødes derfor ikke. Efter B.s død 1652 førtes de videre af hans arvinger, først og fremmest hans svigersøn, den som dansk generalpostdirektør og admiralitetsråd kendte Poul *Klingenberg. Da opgøret med kreditorerne kom i sidste del af 1670erne var det ikke mindst svigerfaderens transaktioner, specielt i forbindelse med tømmerleverancer og hjemtagelsen af det spanske salt i 1640erne, der bidrog til Klingenbergs fald.

Danm.s adels årbog, 1935 II 9–12. Erik Amburger: Die Familie Marselis, 1957 (med bibliografi). – Oluf Nielsen: Kbh.s hist. og beskr. IV, 1885 211f. Sune Dalgård i Hist. t. 11.r.IV 313–51.

Steffen Heiberg

Bernsteen, Simon Carl Gustav, 1850–1920, bogtrykker. * 15.2.1850 i Kbh. (Trin.), † 13.11.1920 i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Vanlose, begr. i Rødovre. F: blikkenslager Carl Frederik B. (1819–58) og Hansine Marie Bolette Meisling (1823–78). ~ 11.7.1877 i Kbh. (Stefans) med Anna Petra Dorothea Hansen, * 6.2.1854 i Kbh. (Trin.), † 17.2.1935 i Vanløse, d. af stenhugger Jens H. og Birgitte Cecilie Juliane Tofte (ca. 1812–95).

Efter faderens tidlige død blev B. der var rektor Simon Meislings dattersøn elev på Opfostringshuset og derfra sat i handskemagerlære. Efter at være blevet svend arbejdede han som handskemager i otte år, dels her hjemme og dels i udlandet, men forlod under en arbejdsløshedsperiode 1877 faget og fik ansættelse i Culmsees papirposefabrik og trykkeri. Herved kom han ind på bogtrykkervirksomheden, og efter at han ved faglærte venners hjælp havde skaffet sig den fornødne tekniske færdighed åbnede han 1882 en posefabrik og et lille bogtrykkeri i Kbh. B. kæmpede nogle år dels med økonomiske vanskeligheder, dels med en stigende følelse af prostitution over for sit levebrød. Han havde bl.a. gennem en legatrejse til Paris og gennem den 1888 stiftede Forening for Boghaandværk fået interesse for smukt trykte bøger, og da han på en ny legatrejse 1895 – i øvrigt efter at han på grund af en kreditorfallit havde måttet opgive sin posevirksomhed – havde lært den berømte engelske bogkunstner William Morris og dennes virksomhed at kende førtes han selv ind på fremstillingen af kunstnerisk bogtryk. Han sluttede sig til Morris' opfattelse at man burde reformere bogtrykket ved at vende tilbage til tidligere tiders stilformer og fremstillingsmetoder, bl.a. gennem anvendelsen af håndpresse, og trods de yderst beskedne forhold hvorunder han gennem hele sin virksomhed arbejdede blev han på dette område banebryder herhjemme. Han formåede at knytte fremragende kunstnere som Thorvald Bindesbøll, Joakim Skovgaard o.fl. til sig som medarbejdere, og ved at indlede et sådant kunstnerisk og håndværksmæssigt samarbejde bidrog han til at der også her i landet skabtes en modvægt mod den fabriksmæssige stilløshed som i almindelighed præger den nyere tids bogtryk. Til de betydeligste af B.s arbejder hører *En skøn Historie om tvende Købmænd*, 1896 som er dekoreret af Bindesbøll; Laubs og Olriks *Danske Folkeviser med gamle Melodier*, 1903 hvortil Skovgaard har tegnet noder i gammeldags stil, og hvorpå B. arbejdede i fem år; Uffe Birkedals *William Morris og hans Betydning*, 1908 og Michelangelos digte i oversættelse af Johs. Dam, 1912. I sine sidste år levede B. delvis tilbagetrukket, plaget af den sygdom – blyforgiftning – som den gang af og til ramte erhvervets udøvere. □Barneportr. ca. 1856. Silhouet af Hans Tegner ca. 1893. Tegn. af Vald. Andersen 1907 (Kgl. bibl.), forarb. til nytårskort 1908. Mal. af P. Nordstrøm 1910. Foto.

H. Brøchner i Bogens verden II, 1919 2–13 (med fortegnelse over B.s tryk). G. Nygaard i Skønvirke V, 1919 177–80. Harald Moltke i Exlibris revuen, 1919 15–18. E. Selmar i Nord. boktryckarekonst XXI, 1920 132–34. Samme i Boktryckeri-kalendern 1921 225–31. Samme: Simon Bernsteen, 1932.

Finn H. Lauridsen (Lauritz Nielsen)

Bernstorff

Mecklenburgsk uradel, hvis tidligst kendte medlemmer levede i 1300-tallet.

Andreas Peter greve **B. var ~ 1° med Henriette Frederikke rigsgrevinde Stolberg og ~ 2° med Augusta Louise rigsgrevinde Stolberg, døtre af overhofmester Christian Günther rigsgreve **S. Christian Günther greve **B. var ~ Auguste Louise Elisabeth rigsgrevinde von Dernath, d. af diplomaten Magnus rigsgreve von **D., som var ~ Christian Günther greve **B.s søster Sophia Magdalena Charlotte. Joachim greve **B. var ~ Elisabeth Sophie Henriette von Blücher, d. af amtmand Gustav Gotthard von **B. Andreas Peter greve **B.s datter Emilie Louise Henriette var ~ statsminister Cay Friedrich greve **Reventlow. Joachim greve **B.s datter Sophie var ~ politikeren Theodor greve **Reventlow.

Danm.s adels årbog LI, 1934 II 13–61.

Nils G. Bartholdy

Bernstorff, Andreas Peter, greve, 1735–97, udenrigsminister. * 28.8.1735 i Hannover, † 21.6.1797 i Kbh., begr. i Dreilützow. F: godsejer, krigs-, land- og statsråd i Lüneburg, hannoveransk kammerherre, rigsfriherre, fra 1767 dansk greve Andreas Gottlieb B. (1708–68) og friherreinde Dorothea Wilhelmine v. Weitersheim (1699–1763). ~ 1° 3.12.1762 i Kbh. (Slotsk.) med komtesse Henriette Frederikke Stolberg, døbt 12.1.1747 i Hamburg, † 4.8.1782 på Dreilützow, d. af greve, overhof- og jægermester Christian Günther **S. (1714–65) og grevinde Christiane Charlotte Friedrike Castell-Remlingen (1722–73). ~ 2° 8.8.1783 på Dreilützow med komtesse Augusta Louise Stolberg, * 7.1.1753 i Bramsted, † 30.6.1835 i Kiel, søster til 1. hustru. – Far til Christian **B. og Joachim **B.

B. var søn af en velstående godsejer der væsentlig varetog driften af sine egne – og broderens – udstrakte ejendomme, men desuden ud fra gammeldags stændersk-patriarkalske anskuelser tog del i Hannovers og Mecklenburgs offentlige anliggender. Der går adskillige tråde mellem faderens og slægtens opfattelse af adelens forhold til stænder- og fyrstemagt og sønnens senere hold-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

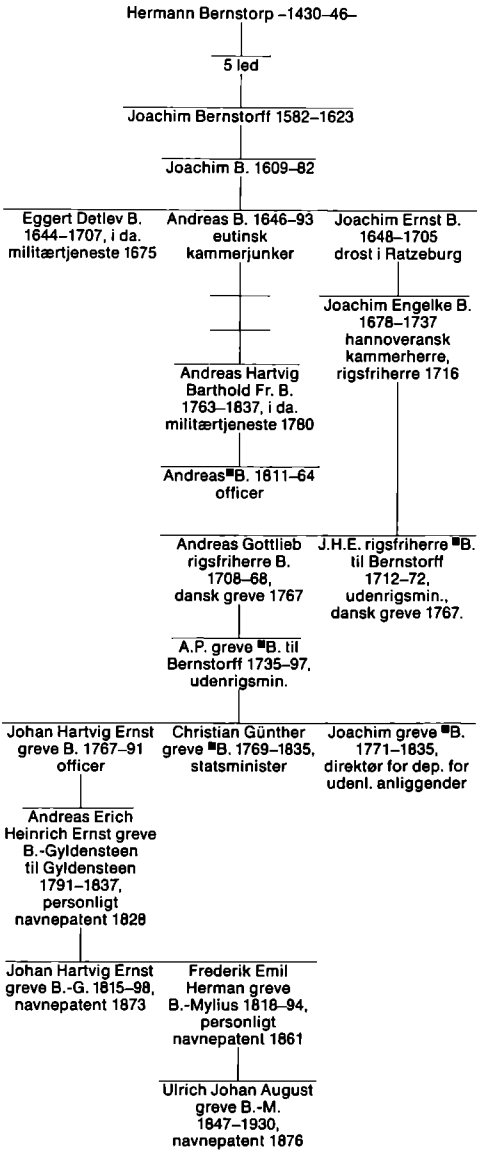

ning over for hertugdømmernes ridderskab. Lige så sikkert er det at faderens følelse af en adelsmands og godsejers forpligtelse til hæderlig livsvandel og forsvarlig husholdning og til human behandling af sine bønder har givet sønnen varige indtryk. Barndomshjemmet var stærkt religiøst og navnlig moderen påvirket af pietismen. Livet mellem tidsalderens mennesker og en yngre generations forskelligartede indstilling øvede i de følgende år mangfoldig påvirkning på B.s tankegang, men rokkede aldrig hans ortodokse tro. Forældrene nærede den dybeste kærlighed til deres børn og tog sig med iver af deres opdragelse, men krævede samtidig en lydighed der udelukkede et nærmere forhold. B. kunne i sin barndom være flygtig og løssluppen, påståelig og vise hang til fantasterier. Selvtugt og hårdt arbejde afværgede farerne for en uheldig udvikling, men forhindrede ikke at disse anlæg i manddomsårene kunne give sig udslag i selvgod dømmelyst og på slutningen af hans livsbane gøre ham til et bytte for tidsalderens mysticisme. Vågnende politisk og historisk interesse blev næret ved slægtens fortællinger om bedstefaderens hannoveranske livsgerning og onkelens strålende karriere i Danmark. B.s uddannelse var tidens sædvanlige for unge adelsmænd og fulgte samme baner som faderens og farbroderen J. H. E. B.s: efter barndomsårenes hjemmeundervisning studier i universitetsbyer (1752–55) og derefter langvarige udenlandsrejser (1755–57). I Leipzig fik han sin gang i C. F. Gellerts hus, hørte i Göttingen forelæsninger hos mænd som J. S. Putter og G. Achenwall og stiftede i Genève bekendtskab bl.a. med juristen C. F. Necker. I de tyske byer førte han et muntert samliv med jævnaldrende borgerlige og adelige kammerater, men erhvervede også et grundigt kendskab til den nye tyske litteratur. Navnlig i Genève plejede han omgang med lærde mænd og fik lejlighed til at læse hovedværkerne i samtidens politiske og filosofiske franske litteratur. Overalt på de følgende udenlandsrejser, i Italien, Wien og Tyskland, i Paris og i England stiftede han bekendtskab med tidens fremragende mænd og satte sig ind i de forskellige landes økonomiske og politiske forhold. I Rom blev han taget under vingerne af den franske gesandt, hertugen af Choiseul, og røgtede sit første hverv i Danmarks tjeneste ved at forelægge Jardins tegninger til Frederikskirken for italienske arkitekter. Opholdet i Wien og Paris midt under syvårskrigen gav ham levende indtryk af europæisk storpolitik og smag for fransk selskabelig kultur. Opholdet i England øvede ingen indflydelse på hans politiske anskuelser, men forøgede til gengæld hans sympati for engelsk mentalitet og samfundsliv. Navnlig det engelske landbrug vakte hans levende interesse. Karakteristisk nok voldte det ham jævnlig vanskelighed – trods onkelens skarpe advarsler – at lægge skjul på sine engelskhannoveranske sympatier og sin misfornøjelse med franskmændenes tyske politik og sejre. Allerede under opholdet i Genève var det blevet besluttet at B. skulle træde i dansk statstjeneste, og 1755 var han blevet udnævnt til kammerjun-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ker. Efter ankomsten til Kbh. 25.4.1758 gjorde han også lidt hoftjeneste og fik 1760 kammerherrenoglen. Hans egentlige gerning lå dog på andre områder. I nogen tid arbejdede han som volontor i Tyske kancellis indenrigske afdeling og blev derefter sekretær i den udenrigske, men gled efterhånden ud af denne virksomhed og forlod den fuldstændig 1768. Under den store krise 1761–62 fik han dog betroet den vigtige, men håbløse diplomatiske opgave at vinde Frankrigs støtte til en fredelig løsning af det gottorpske spørgsmål. I årene 1760–70 havde han sin væsentligste gerning inden for erhvervs- og finansstyrelsen. Marts 1760 udnævntes han til deputeret i det nyoprettede generaltoldkammer, april s.å. til deputeret i økonomi- og kommercekollegiet, og febr. 1765 for finanserne. Som følge af embeds- og personforandringerne efter Christian VIIs tronbestigelse blev han aug. 1766 (til febr. 1768) og atter 1770 medlem af overskattedirektionen, dec. 1767 af statsbalancekommissionen og overtog febr. 1768 – i stedet for embedet som deputeret i rentekammeret – stillingen som 1. deputeret i generaltoldkammeret og 2. deputeret i økonomi- og kommercekollegiet. 6.10.1770, få uger efter onkelens fald, blev han med ventepenge afskediget fra alle embeder og hverv.

I disse år var B. den flittige og samvittighedsfulde embedsmand. På den almindelige politik øvede han ingen indflydelse, og i de forskellige kollegier hvor han havde sæde var det sikkert hans ældre og mere erfarne kolleger som var de bestemmende. Om han har haft større andel i de tilløb til reformer der fandt sted efter 1766 får stå hen indtil deres karakter og betydning er blevet nærmere undersøgt. Nævnes kan det at vel det største lovgivningsarbejde som fandt sted inden for B.s ressort, toldloven af 1768, holdt fast ved den tilvante beskyttelse og var ensidig til industriens fordel. Kun på et enkelt område, i landbosagen, fik B. lejlighed til at gøre en indsats der havde bud til fremtiden. Som bestyrer af onkelens gods Bernstorff har han rimeligvis taget initiativet til og gennemført den landboreform der afskaffede hoveriet og fællesskabet og gav bønderne arvefæste på deres gårde. Sikkert er det at han i høj grad sympatiserede med de planlagte forandringer på Antvorskov og Vordingborg krongodser. – Efter afskedigelsen tog B. ophold i Hamburg og på sit mecklenburgske gods Dreilützow. Breve, navnlig til onkelen, ånder vrede mod de ledende personligheder, navnlig Struensee, Rantzau-Ascheberg og dronningen, sorg over de ulykker der ramte hans venner og tidligere kolleger, og harme over den store omvæltning. Det vidner dog samtidig om hans fordomsfrihed at han lejlighedsvis kunne udtale sin sympati med adskillige foranstaltninger – fx hoverianordningen af 1771 – og undrende spørge sig selv hvilke dygtige mænd der bistod Struensee ved valg af personer og gav ham oplysninger om departementernes indre forhold. Så lidt som onkelen har B. søgt at konspirere med Struensees modstandere eller forberede hans fald. Da omvæltningen var en kendsgerning havde han vanskeligt ved at forsone sig med dens ophavsmænd og ventede utålmodig at onkelen skulle blive kaldt tilbage. For sit eget vedkommende havde han dog ringe lyst til på ny at træde i dansk statstjeneste og tjene en konge til hvem han ikke længere kunne nære nogen tillid, og en nation der betragtede ham som en fremmed. Først da Rantzau-Ascheberg havde udspillet sin rolle og v. der Osten mistet sin indflydelse, da Schack-Rathlou var vundet frem i betydning og H. C. Schimmelmann vendt tilbage følte han at stillingen var blevet en anden. Da opfordringen forelå til at vende tilbage tøvede han ikke længere, og allerede 3.12.1772 var han tilbage i Kbh. I overensstemmelse med den trufne beslutning fik B. sæde i finansstyrelsen, blev 14.12. deputeret i finanskollegiet – og direktør for fonden ad usus publicos – og efter dettes omordning 14.1.1773 dets førstedeputerede og desuden førstedeputeret i rentekammeret og i økonomi- og kommercekollegiet samt deputeret i bjergværksdirektoriet og medlem af overskattedirektionen. Skønt H. C. Schimmelmann på disse områder var den ledende fik B. i den korte tid han virkede i disse stillinger, lejlighed til at øve indflydelse på statens overtagelse af Kurantbanken og tallotteriet og deler derfor også ansvaret for en foranstaltning hvis misligheder snart skulle vise sig. Kun en kort tid kom han til at arbejde med statens økonomiske og finansielle anliggender. Da v. der Osten var afskediget, og Schack-Rathlou vægrede sig ved at beholde ledelsen af udenrigsstyrelsen havde hoffet ingen anden udvej end 24.4.1773 at udnævne ham til chef for det udenrigske departement og give ham sæde i gehejmestatsrådet. 6.5. fratrådte han sine øvrige stillinger og bevarede alene pladsen i overskattedirektionen. Da han yderligere 12.7.1773 blev udnævnt til direktør i Tyske kancelli havde han således arvet onkelens plads i den danske statstyrelse. Det viste sig hurtigt at han dermed havde opnået en stilling som svarede til hans evner.

En skildring af B.s udenrigspolitiske indsats bliver i virkeligheden en fremstilling af Danmarks historie i de pågældende år. Ved afslutningen af den gottorpske mageskiftetraktat (1767 og 1773) havde et halvt århundredes dansk udenrigspolitik nået sit eftertragtede mål. Det blev derefter B.s opgave at bevare den territoriale ordning i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Norden og Nordeuropa og samtidig skabe de bedst mulige vilkår for landets handel og skibsfart. De europæiske fastlandskonflikter, den preussisk-østrigske modsætning og de russiske udvidelseslyster mod Tyrkiet i syd, Polen i Midteuropa og Sverige i nord rejste en række farlige problemer som krævede en forsigtig og dog aktiv udenrigspolitisk ledelse. Samtidig voldte de store søkrige, den nordamerikanske uafhængighedskamp og krigen mellem England og Frankrig en række handelspolitiske vanskeligheder. Forbundstraktaterne med Rusland af 1769 og 1773 blev grundlaget for B.s samlede ledelse af udenrigspolitikken. Bestemmelserne om Danmarks optræden over for Sverige og bestræbelserne for at hæmme denne stats magtudfoldelse ved at sørge for opretholdelsen af dens forfatning er utiltalende for en moderne betragtning, men svarede til den danske stats interesser. Forbindelsen med Rusland kunne til tider medføre en ubehagelig afhængighed, men gav staten tryghed og forøget autoritet ved afgørelsen af handelspolitiske mellemværender. I gennemførelsen af sin politik var B. på én gang smidig og fast, dristig og forsigtig. I sine anskuelser kunne han være doktrinær, i deres hævdelse påståelig; for de reale magtforhold havde han altid den fineste følelse, for statens svagheder en nøje forståelse. Hans selvstændighed formindskede ulemperne ved det russiske forbund og tog brodden af dets farlige bestemmelser. I årene 1774–80 var det forholdet til Sverige og Preussen og de handelspolitiske modsætninger, som trådte i forgrunden. B. anerkendte Gustaf IIIs begavelse, men havde samtidig et skarpt blik for manglerne ved hans karakter og svagheden ved hans stilling. Han delte den danske regerings nedarvede mistænksomhed over for Sverige men anså „den evindelige ængstelse" for unyttigt selvplageri og var tilfreds når den svenske konge var afskåret fra at indlade sig på eventyr. Sammen med Katharina II understøttede han oppositionen mod Gustaf III, men var glad over at zarinaen ikke gjorde alvor af sine trusler om væbnet indskriden. For forholdet til Preussen spillede det en rolle at Frederik II årene igennem plejede en fortrolig brevveksling med enkedronning Juliane Marie. Medens B. nærede sin slægts uvilje mod preusserkongen, fulgte hans magtudvidelser med frygt og var ængstelig for at Danmark skulle udnyttes i hans spil over for Østrig og tjene hans interesser i Rusland, betragtede enkedronningen og Guldberg Preussen som en vigtig støtte for dansk politik. Modsætningen skærpedes ved den forskelligartede indstilling over for England. B. drog konsekvenserne af Englands betydning for landets erhvervsliv og frygtede følgerne af dets nederlag over for Frankrig og de amerikanske kolonier. Hoffet ønskede samvirken med Rusland og Preussen og frygtede ikke at denne politik skulle få en brod mod England. B. ville også gerne samvirke med Rusland men ønskede samtidig at nå til en forståelse med Storbritannien. Misfornøjelsen med hans passive holdning over for Sverige og rivninger med den engelske regering om arven efter Caroline Mathilde fremkaldte en konflikt 1775 som endte med B.s sejr og sikrede hans indflydelse. Uden væsentlig modstand fra hoffets side kunne han i de følgende år sætte igennem at Danmark under den bayerske arvefølgekrig (1778–79) bevarede en mod Preussen velvillig neutralitet og under den nordamerikanske frihedskrig gennemførte en handelspolitisk neutralitet. I folkerettens udvikling har B. gjort epoke ved sit forslag (28.9.1778) om et dansk-russisk neutralitetsforbund til hævdelse af neutrale søretsprincipper (frit skib giver fri ladning etc.). Politisk led han for så vidt nederlag som Rusland afslog at medvirke ved gennemførelsen af hans yndlingstanke – en dansk-russisk defensiv alliance med England – og i foråret 1780 fremsatte sit eget forslag om et nordisk neutralitetsforbund, bygget på B.s principper men omfattende også Sverige og med brodden rettet mod England. Efter en hård kamp med hoffet og et hemmeligt intrigespil hvor Guldberg bag B.s ryg korresponderede med den danske chargé d'affaires, P. C. Schumacher, i Skt. Petersborg – afsluttedes neutralitetsforbundet 9.7.1780. Det var B.s fortjeneste – men blev udnyttet til at fremkalde hans fald – at han ved den samtidige særkonvention med England af 4.7.1780 opnåede en fortolkning af begrebet krigskontrabande der løste et væsentligt stridsspørgsmål og var gunstigt for landets handel.

Som leder af hertugdømmernes anliggender fik B. i disse år som sin væsentligste opgave i nøje samvirken med Ditlev Reventlow at gennemføre mageskiftets bestemmelser og svække uviljen mod dets afslutning i dele af ridderskabet, hos den gottorpske embedsstand og i borgerskabet i Kiel. Det forøgede for så vidt hans muligheder for at gennemføre denne politik at hans udnævnelse til direktør for Tyske kancelli var blevet fremtvunget af hertugdømmernes aristokrati – støttet af den russiske repræsentant Caspar von Saldern – der frygtede hoffets danske og borgerlig-bureaukratiske tendenser og derfor krævede en tysk adelig chef i spidsen for hertugdømmernes øverste myndighed. Til gengæld bragte denne udnævnelse ham i modsætning til hoffet og blev alene gennemført efter en skarp meningsudveksling med arveprins Frederik og ved et kompromis som medførte indrømmelser

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

til hoffets mistænksomhed. B. var klar over de to hertugdømmers forskellige statsretlige stilling – og tog derfor også initiativet til forlovelsen mellem prinsesse Louise Augusta og Christian Frederik af Augustenborg – men havde ingen forståelse af deres nationale forhold, betragtede Slesvig og Holsten som en enhed og blev repræsentanten for den administrative slesvigholstenisme. Han var ivrig for at hjælpe universitetet i Kiel på fode og gennemførte også forskellige småreformer, men havde intet af den oplyste enevældes trang til at rydde op i gamle rettigheder og privilegier. Da der 1774 i visse adelige kredse blev fremsat ønsker om indflydelse på afgørelsen af ridderskabets anliggender og måske også på hertugdømmernes almindelige lovgivning var B. en bestemt modstander af slige planer der i den københavnske regering ville være blevet opfattet som angreb på enevælden, men har samtidig medvirket ved oprettelsen af den såkaldte „fortwährende Deputation". Sikkert nok har hans styrelse virket beroligende og dæmpet uviljen mod mageskiftet. Den følgende tids begivenheder viser dog at det ikke var lykkedes ham at kvæle oppositionsånden. Ud fra vort kendskab til hertugdømmernes senere historie bliver det et spørgsmål om det ikke havde været heldigere om B. i sin egen tids ånd havde følt sig i noget højere grad som statsmagtens repræsentant. Det blev ikke til gavn for helstaten at korpsånden i det slesvigholstenske ridderskab var blevet styrket og fik sit organ.

Mange forhold bidrog til at gøre B. til en ensom mand inden for den øverste statsstyrelse. Til modsætningen i de udenrigspolitiske spørgsmål kom den forskellige indstilling over for hertugdømmernes førende overklasse. Afgørende blev dog uenigheden om de grundlæggende styrelsesprincipper. Hoffet krævede adgang til gennem kabinetsordrer at træffe afgørelser ikke alene i person- og nådebevisningssager, men også i vigtige regeringsanliggender, og anså denne magt for det nødvendige udtryk for den kongelige enevælde og dens initiativ. B. og hans slægt var derimod tilhængere af et konseil- og kollegiestyre og betragtede det som værnet mod despoti og vilkårlighed. Hoffet ønskede at fremdrage det borgerlige bureaukrati på adelens bekostning og krævede større plads for det danske befolkningselement medens B. i begge henseender opfattede dets tendenser som udslag af national snæverhed og bornerthed. I spørgsmålet om indfødsretloven tilspidsedes konflikten. Lad være at B. havde ret i sin vrede over at en så vigtig foranstaltning blev gennemført ad uregelmæssig vej uden om konseillet, og med grund kunne hævde at den danske stat havde brug for alle dygtige folk hvor de end stammede fra. Sikkert er det at lovens hævdelse af de indfødte statsborgeres rettigheder var en nødvendig national reaktion mod fortidens kosmopolitiske betragtningsmåde. I sin kamp mod kabinetsordrerne vandt B. for så vidt sejr som det lykkedes ham at holde dem borte fra sine ressorts; i hævdelsen af sine almindelige styrelsesprincipper led han derimod nederlag og følte at hans røst „brødes som Vand mod Klippen". Personlige modsætninger kom til. Forståeligt men i længden uholdbart var det at B. næsten aldrig talte om statssager med enkedronningen, jævnlig havde skarpe sammenstød med arveprinsen og behandlede Guldberg med en fornem kølighed der måtte virke forstemmende på den indflydelsesrige yndling. Rimeligvis har det yderligere fjernet ham fra hoffet og dets kreds at han det mest mulige undgik dets selskabelighed, og at hans familie og nærmeste pårørende, undertiden på taktløs måde, gav udtryk for deres misfornøjelse med tingenes gang og de ledende personligheders optræden. – 13.11.1780 afskedigedes B. fra alle sine stillinger, forlod Kbh. og tog ophold på sine godser i Holsten og Mecklenburg. Den formelle anledning var afslutningen af konventionen med England og frygten for Ruslands misfornøjelse med denne traktat. I vide kredse rådede også den tro at Frederik II af Preussen havde øvet indflydelse på magthavernes afgørelse og ladet sig lede af sin uvilje mod B.s udenrigspolitiske styrelse. I virkeligheden var afskedigelsen en følge af den almindelige politiske modsætning, af hoffets vrede over B.s modstand mod kabinetsstyrelsen og dets erkendelse af at hans fortsatte embedsgerning var uforenelig med gennemførelsen af dets synspunkter. Rimeligvis har man også næret frygt for B.s velkendte uvilje mod en forlængelse af kronprinsens umyndighed og ønskede i tide at forpurre mulighederne for en samvirken. I B.s kreds var man yderlig opbragt over hans fald og gav højrøstet udtryk for sin vrede. Bestyrtelsen bredte sig endogså til Kbh.s borgerskab og fremkaldte børspanik. B. selv bar slaget med stor værdighed og skjulte ikke sin glæde over den almindelige sympati der strømmede ham i møde. Efter 1770 havde han kunnet tænke sig at skille sin fremtid fra Danmarks sag; 1780 spores der ingen tilsvarende stemninger, og det var både i hans egen kreds og i offentligheden en almindelig opfattelse at han endnu ikke havde afsluttet sin virksomhed i Danmarks tjeneste.

Det er ikke stedet her at gøre rede for de mange forskellige forhold som i årene efter 1780 undergravede Juliane Maries og Guldbergs stilling og fremkaldte deres fald. Nævnes skal alene at forbindelsen mellem kronprins Frederik og B. alle-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

rede blev knyttet i efteråret 1781, styrkedes i det følgende år under kammerjunker Theodor Georg "Schlanbuschs gentagne besøg på B.s godser og inden længe førte til en nøje hemmelig samvirken mellem den unge kronprins, hans fortrolige og den hele kreds af misfornøjede stats- og embedsmænd. Brødrene Chr. Ditlev og Ludvig "Reventlow og Ernst "Schimmelmann, Johan "Bülow og Joachim Otto "Schack-Rathlou var de drivende kræfter og har i alle enkeltheder tilrettelagt statsforandringens gennemførelse. B. har først og fremmest sikret „den milde og maadeholdne Fremgangsmaade", været repræsentanten for den grundlæggende politiske tanke – kabinetsstyrets ophør – og øvet afgørende indflydelse på den nye regerings sammensætning. 14.4. sendte kronprinsen brev til B. og kaldte ham tilbage. 1.5. sinket ved anfald af sin gamle fjende gigten, ankom han til Kbh. og fik hurtigt sine gamle stillinger tilbage. Allerede 14.4. havde han fået sæde i gehejmestatsrådet og blev 12.5. minister for det udenlandske departement og præsident i Tyske Kancelli. 2.6. blev han medlem af overbankdirektionen, 11.6. kaldet til at overvære finanskollegiets samlinger og 22.10. medlem af direktionen for den alm. enkekasse. En kort tid, 6.6.1788–28.11.1789 – efter Schack-Rathlous afgang – var han tillige midlertidig præsident for Danske kancelli.

Havde B. så længe onkelen levede været embedsmanden og efter Struenseetiden den ypperlige fagminister udviklede han sig efter 1784 til den store statsmand. Da hans historie i disse år endnu er uskrevet er det vanskeligt i alle enkeltheder at udrede og måle hans indflydelse på landets almindelige politik. Alligevel kan man fastslå at han – om ikke af navn, så af gavn – har indtaget pladsen som førsteminister. For opretholdelsen af statsråds- og kollegiestyret var han den sikre garant. Navnlig i årene nærmest efter regeringsskiftet var der inden for regeringskredsen adskillige modsætninger som 1788 tilspidsedes i kampen om stavnsbåndsløsningen og til B.s beklagelse medførte Schack-Rathlous afgang. Også i tiden derefter gik der rygter om rivninger mellem de styrende. Mere og mere viste det sig dog at der alene var tale om småkrusninger uden større betydning, at samarbejdet mellem statens ledende mænd formede sig endog usædvanlig harmonisk og at alle – også kronprinsen – stiltiende bøjede sig for B.s autoritet og erkendte hans overlegenhed. Begivenhederne efter 1797 lægger for dagen at først hans bortgang virkede opløsende på statsmandskredsen og muliggjorde udviklingen af dybere personlige og saglige modsætninger. Når eftertiden har været tilbøjelig til også at give B. hovedparten af æren for det store reformværk er det for så vidt rigtigt som han fra første færd forstod at staten trængte til dybtgående forandringer, og på alle områder og ud fra dyb personlig overbevisning har fremmet gennemførelsen af de forskellige love og foranstaltninger. Nogen initiativets mand har han dog næppe været. I landbosagen blev det Christian Reventlow og Chr. "Colbjørnsen som førte an, og inden for finansstyrelsen Ernst Schimmelmann. For livegenskabets ophævelse i hertugdømmerne må han dele æren med den sidstnævnte, og i negerhandelens ophævelse har han næppe anden del end at han har givet forslaget sin tilslutning og ydet det sin støtte. Derimod er det hans fortjeneste og et vidnesbyrd om hans fordomsfrihed at han afværgede alvorligere indgreb mod den fri drøftelse af offentlige anliggender. Først i hans sidste år spores der tegn på en svingning.

Til mindet om B.s politiske indsats er tillige knyttet erindringen om en af de menneskelig mest tiltalende skikkelser i vor historie. Navnlig fra hans yngre år lyder der klager over hensynsløshed i domme og utålsomhed i meninger. Denne svaghed forlod ham aldrig helt, men fik i årenes løb sin modvægt i en stadig rigere forståelse af mennesker og overbærenhed med deres svagheder. Trods mange og hårde sygdomsanfald bevarede han ikke blot en forbavsende arbejdsevne men tillige en urokkelig ro og sindsligevægt. Både i palæet i Kbh. og om sommeren på Bernstorff førte han en stormands kostbare liv – i slutningen af 1780erne var over 50 personer knyttet til hans hus – optrådte altid med den fornemme ministers formelle værdighed, men undgik så vidt muligt at spilde tiden med ørkesløs selskabelighed. Hans samliv med familien var præget af større varme og fortrolighed end det var almindeligt i datiden. Han var altid dybt religiøs og havde fx vanskeligt ved at forsone sig med Georg "Zoëgas overgang til katolicismen, var kun i ringe grad påvirket af rationalismen, men til gengæld på sine ældre dage bjergtaget af tidens mysticisme, delte sin kreds' begejstring for J. C. Lavater og deltog i "Carl af Hessens åndemanerier. 14.11.1788 blev han valgt til præsident for Videnskabernes selskab, holdt ved sin indtræden en tale hvori han „i meget naadige Udtryk" „bevidnede samtlige Medlemmer sit Venskab og sin Høiagtelse", overværede også deres møder men fik ingen større betydning for selskabet. Han læste meget, men havde – som det var en nødvendig følge af hans forudsætninger – ingen forbindelse med det nationale åndsliv. Han beherskede det danske sprog men benyttede det aldrig i sine skriftlige arbejder. Samtiden og eftertiden har ikke uden grund haft

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

svært ved at forsone sig med hans tyskhed og kan heller ikke frikende ham for en overdreven følelse for adelskabets betydning. Først i det sidste afsnit af sit liv forstod han at „Aarhundredets Aand" gik imod den strenge standsadskillelse og drog også konsekvenser deraf, men frigjorde sig dog aldrig helt for overbevisningen om adelens fortrinsret til de højeste statsembeder og de største udmærkelser. Trods ubestridelig iver for at fremdrage dygtige embedsmænd kan han ikke frikendes for jævnlig uden tilstrækkelig saglig motivering at have fået slægtninge og kredsens klienter anbragt i gode stillinger. – Også i årene efter 1784 er det i første række ledelsen af statens udenrigspolitik som bliver bestemmende for vurderingen af B.s indsats. På dette område traf han alle afgørelser. Både kronprinsen og hans kolleger i statsrådet bøjede sig villigt for hans opfattelse og rettede sig efter hans anvisninger. I hovedsagen fulgte han samme linier som i årene inden 1780. Hans sikkerhed var alene blevet større, hans virtuositet mangfoldigere.

Forholdet til Sverige voldte store vanskeligheder. Gustaf IIIs angreb på Rusland 1788 stillede det dansk-russiske forbund på en hård prøve. Selvfølgelig lod B. sig ikke dåre af den svenske konges forsøg på at vinde Danmarks støtte, afviste koldblodigt hans dumdristige overrumplingsforsøg – under det pludselige besøg i Kbh. i efteråret 1787 – men fik det ikke gjort indlysende for ham at venskabet med Rusland vedblivende var hovedpillen i den danske udenrigspolitik. Da fredsbruddet var en kendsgerning blev det B.s opgave at modstå Ruslands opfordringer til kraftig bistand og om muligt forhindre en krig som ville ødelægge statens finanser og standse det store reformarbejde. Alt for vel forstod han at de engelsk-russiske modsætninger i givet tilfælde ville virke til Sveriges fordel og udsætte Danmark for Storbritanniens vrede. I det hele og store lykkedes hans politik. Danmark handlede alene som hjælpemagt og nøjedes med at udruste flåden og lade et hærkorps rykke over den norske grænse ind i de svenske naboprovinser. Da den engelske gesandt i Kbh. Hugh Elliot fremtvang afslutningen af en våbenstilstand, og de danske tropper måtte gå tilbage over grænsen, lykkedes det B. at dæmpe Ruslands forbitrelse og afbøde dets krav om fortsat medvirken. Uheldigere var det at begivenhedernes gang alligevel ophidsede stemningen i Sverige mod Danmark og det danske folk.

Med endnu større behændighed lykkedes det B. under de franske revolutionskrige at bevare statens neutralitet og sikre skibsfarten. Gang på gang modstod han opfordringer til at deltage i den fælles kamp mod Frankrig. B. havde ingen sympati for revolutionens mænd og begivenheder, men delte heller ikke frygten for dens ideers almindelige sejrsgang. Det danske folk – mente han – var et alt for godhjertet folk som villigt fulgte sin regering og i hovedsagen var tilfredsstillet ved dens reformarbejde. Af en indblanding i Frankrigs indre anliggender var han en afgjort modstander og betragtede slige forholdsregler som en delvis følge af staternes egoistiske magtstræb. Det er i alle fyrsters interesse, hævdede han, at enhver nation kan give sig sin forfatning og styre sig selv uden at andre magter blander sig i dens afgørelse. Tyve år tidligere havde B. over for Sverige forfægtet modsatte synspunkter. Omslaget var ikke alene en følge af politiske overvejelser, men er tillige udtryk for hans udvikling i det mellemliggende tidsrum. At Rusland og England gentagne gange viste deres misfornøjelse med denne politik – og en russisk eskadre endog 1793 demonstrerede i danske farvande – formåede ikke at rokke hans beslutninger. Med samme fasthed værnede han landets økonomiske interesser. Omstændighedernes magt kunne tvinge ham til at finde sig i adskillige overgreb, men forandrede ikke hans principielle fastholden ved standpunktet fra 1780. Folkeretten er uforanderlig, forkyndte han 1793, dens sætninger afhænger ikke af omstændighederne. De norske havne, erklærede han, ville stå åbne for begge de krigsførende parters skibe. Måske er det det største vidnesbyrd om B.s politiske fordomsfrihed at han i 90ernes midte overvandt mistilliden til Sverige, støttede de svage tilløb til nordisk fællesfølelse og ved konventionen af 27.3.1794 lagde grunden til en handelspolitisk samvirken.

Bestandig holdt han en linie lige langt fra udfordrende rethaveri og ængstelig eftergivenhed. Overbevist om at England ikke ville respektere en almindelig konvojering af handelsskibe, undgik han at træffe en beslutning som måtte føre til alvorlige forviklinger, og udsatte gang på gang at gribe til repressalier, som nødvendigvis havde rejst konflikten. Således søgte han at undgå indblanding af statsmagten både principielt og i de enkelte konflikter som uvægerligt opstod i forbindelse med den engelske noget pågående hvalfangst og handel tæt ind på de vestgrønlandske kolonidistrikter. Han betonede ustandselig at rigernes samlede interesser gik forud for rigsdelenes særproblemer skønt han derved unddrog et andet og hårdtkæmpende statsforetagende, Den kgl. grønlandske Handel, både militær og politisk støtte som det ellers kunne have krav på. Når resultaterne godkendte hans politik var det vel i hovedsagen en følge af den almindelige politiske udvikling, men dog også en velfortjent be-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

lønning for hans ejendommelige blanding af fasthed og smidighed.

B. er ved siden af farbroderen den betydeligste af den række udenlandske adelsmænd som i 16–1700-tallet vandrede ind i Danmark og opnåede høje embedsstillinger. Hans historie giver ikke alene billedet af en stadig rigere udfoldelse af medfødte evner og vækst i menneskelig forståelse og fordomsfrihed, men åbner tillige forståelsen for til hvilken grad en oprindelig fremmed kunne udvikle sig fra den flittige og samvittighedsfulde fyrstetjener til den store statsmand der følte sig som ét med det land og rige han havde viet sine kræfter. Det viser dog begrænsningen i den samfølelse der havde til huse i hans slægt og var en følge af dens forudsætninger at hans søn og efterfølger, Christian B., efter en mangeårig virksomhed i dansk statstjeneste var i stand til at bryde og optage en ny gerning i en anden stat. Mangfoldige træk vidner om B.s enestående position i det danske folk og i dets regering. Skoler og legater kom til at bære hans navn, 1794 lod københavnske borgere præge en medalje til hans ære med omskriften „Uden Misvisning", og samtidig var der tanker fremme om at rejse et mindesmærke til hans ære. Da der efter slotsbranden gennemførtes en storstilet indsamling til opførelsen af en ny kongebolig og til dækning af udgifterne ved flåderustninger havde han med rette kunnet tilskrive sig en stor part af fortjenesten for den stemningsbølge de gik igennem befolkningen. Efter hans død viste sorgen – både i kongehus og regering, i ledende kredse og i folkets brede lag – at man fra alle sider anerkendte hans livsgerning for konge og rige. På baggrund af den følgende tids ulykker tegner hans skikkelse sig endnu lysere, og hans navn er for bestandig knyttet sammen med erindringen om vel den lykkeligste tid i det danske folks historie. – Kammerjunker 1755. Kammerherre 1760. Gehejmeråd 1769. – L'union parfaite 1765. Hv.R. 1766. Bl.R. 1776. □Mal. formentlig af Jens Juel (Gyldensteen). Mal. af Juel (Fr.borg). Tegn. af P. Ipsen, 1781 (Fr.borg). Mal. formentlig af Juel, 1780erne (Fr.borg), kopier af Kofoed o.a. (Fr. borg, Giesegård, Rastorf). Min. af Cornelius Høyer ca. 1793 (Fr.borg). Stik af Lahde, 1793. Medalje af Adzer, 1793, relief en camée af samme (Fr.borg). Afbildet på Haffners tegn. af selskab på Amalienborg, 1794 (Jægerspris). Medalje af Jacobson, 1795. Buste af Thorvaldsen, 1795 (Thorvaldsens mus., kunstmus. i Sorø, St.mus., udenrigsmin., rigsark., landbohøjskolen, Børsen, Fr.borg m.fl.st.), lidt ændret gentagelse 1797 (Brahetrolleborg) og 1804, også i kolossal str. Relief af samme 1796. Medalje af Loos, 1796. Stik af Clemens, 1796, efter mal. af Juel som ikke kendes nu, men hvoraf kopier er almindelige (Rastorf, Gl. Køgegård m.fl.st.), også i min., bl.a. af Viertel; ofte gengivet i stik, bl.a. af Clemens, i litografi og træsnit. Stik af Lahde, 1797, formentlig efter tegn. af Juel (St.mus.), ofte gengivet i tegn. (Fr.borg), stik, litografi og træsnit. Flere silhouetter (Kgl. bibl. og Fr.borg). Skulpturgruppe af Grossi. Buste af Dajon (Fr.borg). Fiksérbillede (sammen med Struensee). Statue af A. Paulsen, 1904 (Bernstorff). – Mindesten ved Mallehøje Østergård. Udkast til monument af Louis Jean Desprez.

Kilder. Selvbiogr. 1735–57 i Museum 1893 II 321–29. Bernstorffske papirer, udg. Aage Friis I, 1904 III 1913. Efterladte papirer fra den Reventlowske familiekreds, udg. Louis Bobé, I–X, 1895–1932. Udv. breve, betænkninger og optegnelser af J. O. Schack-Rathlous arkiv, udg. Th. Thaulow og J. O. Bro Jørgensen, 1760–1800, 1936.

Lit. C. U. D. Eggers: Denkwürdigkeiten aus dem Leben des Grafen v. B., 1800. R. Nyerup: B.s eftermæle I–II, 1799–1800. Aage Friis: A. P. B. og Ove Høegh Guldberg, 1899. Samme: Bernstorfferne og Danmark I–II, 1903–19. Samme i Festskr. til Edv. Holm (Hist. t. 8.r.IV, 1912–13, tillæg 98–114). Edv. Holm i Danm.-Norges hist. 1720–1814 IV–VI, 1902–09. Luxdorphs dagbøger, udg. E. Nystrøm, II, 1930 27–32 192–95. Otto Brandt: Geistesleben und Politik in Schlesw.-Holst. um die Wende des 18. Jahrh., 1925. Samme: Caspar v. Saldern, 1932. Th. Thaulow: En dansk statsminister – J.O. Schack-Rathlou, 1932. Aa. Rasch og P. P. Sveistrup: Asiatisk komp. 1772–92, 1948. Aa. Rasch: Dansk toldpolitik 1760–92, 1955. Den da. udenrigstjeneste 1770–1970 I, 1970.

Papirer i Rigsark.

*Axel Linvald**

Bernstorff, Andreas, 1811–64, officer. *21.10. 1811 på Grünhorst ved Sehested, † 19.4.1864 på Pastorallazarettet, Broager, begr. i Kbh. (Ass.). F: major, senere kammerherre og overlandssekretær Andreas Hartvig Barthold Friedrich B. (1763–1837, ~1° med Christine Caroline Sperling 1770–1803) og Hedevig Sophie Sperling (1778–1848). ~18.4.1843 i Kbh. (Garn.) med Anna Wilhelmine Sperling, *25.2.1812 i Kbh. (Garn.), † 27.1.1885 på Skt. Hans hospital, d. af ritmester, senere kammerherre og oberstløjtnant Ditlef Adolph Magnus Ulrich S. (1786–1832) og Jacobine Saabye (1793–1842).

B. blev kadet i artilleriinstituttet 1827 og stykjunker 1830; s.å. ophævedes instituttet og B. overgik til landkadetkorpset. 1831 blev han sekondløjtnant, 1836 premierløjtnant og kom ved hæromordningen 1842 til 1. bataljon som adjudant hos Olaf Rye. Marts 1848 blev han adjudant ved 2. infanteribrigade, maj s.å. kaptajn II og deltog som kompagnichef i fægtningerne 5.6.1848 og 6.4.1849 i Sundeved. 1850 ansattes han som stabschef ved 4. infanteribrigade og fik i fægtningen ved Helligbæk den 24., slaget ved Isted

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

25.7. og rekognosceringen ved Stentenmühle den 8.8. lejlighed til at vise dygtighed og koldblodighed. Efteråret 1851 blev han som kar. major næstkommanderende for 3. bataljon (Preetz) af det da oprettede Holstenske kontingent. 1852 indlemmedes bataljonen i den danske hær som 17. infanteribataljon og forlagdes til Kbh., 1853 blev B. virkelig major, overtog 1857 „indtil videre" kommandoen over bataljonen og udnævntes 1858 til oberstløjtnant og virkelig bataljonskommandør. 22.12.1863 blev han kar. oberst, og som kommandør for 17. infanteriregiment rykkede han i felten. Fra 29.3. til 1.4. og fra 5. til 18. s.m. fungerede B. yderligere som kommandør for 5. infanteribrigade, og i dette tidsrum måtte han næsten uafbrudt gøre tjeneste på Sundevedsiden. Under sit dristige forsøg 18.4. på at generobre skanse VII blev han hårdt såret, faldt i preussisk fangenskab og døde dagen efter. – R. 1848. DM. 1851. □Træsnit 1864 efter tegn. af H. Olrik; litografi i samme type. Træsnit af H. P. Hansen, 1888. Foto.

Dansk militært t. 1865 247–51. A. F. Hansen: Mindeskrift over de i 1864 faldne officerer, 1909. Bidrag til 17. bataillons hist., 1907 47 54f 58 60.

*Rockstroh**

Bernstorff, Christian Günther, greve, 1769–1835, udenrigsminister. * 3.4.1769 i Kbh. (Slotsk.), † 28.3.1835 i Berlin, begr. sst. (Trefoldigheds kgd.). F: greve A. P. *B. (1735–97) og komtesse Henriette Frederikke Stolberg (1747–82). ~ 21. 8.1806 på Emkendorf med grevinde Elisabeth Augusta Louise v. Dernath, * 27.1.1789 i Kbh. (Petri), † 1.11.1867 i Nizza, d. af gesandt, gehejmekonferensråd Magnus v. *D. (1765–1828) og Sophie Magdalene C. Bernstorff (1770–1841). – Bror til Joachim *B.

B. skal i sin ungdom have drømt om en militær karriere men fulgte de B.ske traditioner, trådte ind i udenrigsstyrelsen og blev så at sige opdraget til faderens efterfølger. 29.8.1788 fik han kronprinsens tilladelse til at arbejde i det udenrigske departement, udnævntes 28.8.1789 til legationssekretær i Berlin, blev allerede 6.3.1791 chargé d'affaires og derefter 9.12. gesandt. 29.8.1794 blev han udnævnt til gesandt i Stockholm og varetog denne post fra maj 1795 – med en afbrydelse sommeren 1796 – indtil han 28.5.1797 blev kaldt tilbage for under faderens sygdom at deltage i ledelsen af udenrigsdepartementet. Efter dennes død blev han 5.7.1797 med titel af statssekretær udnævnt til udenrigsminister, refererede også departementets anliggender i gehejmestatsrådet, men blev først 21.5.1803 optaget i denne forsamling. Fra 30.5.1800 var han tillige medlem af den afrikanske konsulatsdirektion. Han karakteriseres i samtiden som både loyal og dygtig, men som personlighed havde han ikke faderens mål. Han var velbegavet, skrev gode betænkninger og fældede træffende domme. Gennemgår man i sammenhæng hans udenrigspolitiske virksomhed giver den indtrykket af at han jævnlig har haft dybere forståelse af den politiske situation end han formåede at give udtryk i handling. Delvis skyldtes det måske svigtende helbred, delvis hans passivitet. For hans indflydelse på sagernes gang blev det i flere henseender uheldigt at han allerede fra 1800 da broderen Joachim B. blev udnævnt til direktør i udenrigsdepartementet overlod ham behandlingen af alle anliggender som ikke havde principiel betydning. Da han fra sommeren 1805 sammen med kronprinsen tog ophold ved rigets sydgrænse gled forhandlingerne med de fremmede gesandter ligeledes over til broderen. Af betydning var det også at den mere viljestærke end statsmandskløgtige kronprins Frederik – der var et år ældre end B. – helst selv ville have afgørelsen. Også over for de ældre kolleger i udenrigsstyrelsen virkede B.s unge alder ved hans tiltræden i negativ retning. Bruddet inden for regeringen 1802 og Cai Reventlows afgang som leder af Tyske kancelli bidrog yderligere til at opløse statsmandskredsens faste sammenhold. Det er næppe rimeligt at give B. alene ansvaret for de udenrigspolitiske misgreb der medvirkede til at fremkalde og forstærke ulykkerne 1801, 1807 og 1814. I hovedsagen fulgte han faderens politik og handlede bestandig ud fra principperne af 1780. Ganske vist nærede han i 1790ernes slutning betænkeligheder ved konvojsystemets genoptagelse og fremsatte også indvendinger mod Ernst *Schimmelmanns og kommercekollegiets rent erhvervsmæssige betragtninger. Men han førte dem frem med ringe kraft og fandt sig bl.a. i at det ved nytårstid 1799 uden om ham som ansvarlig udenrigsminister blev besluttet at lade krigsskibe afgå til de ostindiske etablissementer og derfra hjemføre Ostindienfarerne. Følgerne er velkendte: Jost van *Dockums sammenstød med engelske krigsskibe i Middelhavet og kaptajn Peter G. *Krabbes kamp i Kanalen. Sikkert nok førte B. de følgende forhandlinger med fasthed og behændighed, men han deler med den øvrige regering ansvaret for at man ikke efter afslutningen af konventionen 29.8.1800 var blevet klar over at ethvert yderligere skridt måtte fremkalde den endelige konflikt. Neutralitetsforbundet 16.12.1800 var et fejlgreb og stridende mod den nylig afsluttede traktat med England, og gjorde Danmark til en brik i zar Pauls udfordrende politik og til bytte for Storbritanniens målbevidste handlekraft. Til gengæld var det B.s

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

fortjeneste at han sammen med kronprins Frederik efter slaget på reden 1801 ikke lod sig skræmme ved udsigten til en genoptagelse af fjendtlighederne. Allerede 2.4. skal han fem timer igennem have forfægtet sit standpunkt med en sådan kraft over for sine mere forsagte ministerkolleger at han af deres pårørende blev stemplet som hårdnakket og egensindig. Så skarpe var modsætningerne – fortælles det i samtidige breve – at B. og Ernst Schimmelmann 5.4. ikke kunne tale sammen og alene gennem Charlotte Schimmelmanns indgriben blev i stand til atter at genoptage samarbejdet. Når resultatet blev så forholdsvis gunstigt var det først og fremmest en følge af den forandrede politiske stilling – efter mordet på zaren – men skyldtes dog også regeringens besindighed. Derimod var B.s forsøg på ved en rejse til England juni 1801 at opnå indrømmelser til fordel for Danmarks almindelige søretlige opfattelse på forhånd dømt til at mislykkes.

Regeringens og B.s neutralitetspolitik under de følgende års mange storkrige svarede til statens interesser og var i det hele afpasset efter magtforholdenes udvikling. Regeringen var i og for sig tilbøjelig til at gå sammen med Frankrigs modstandere, men krævede med rette garantier for tilstrækkelig understøttelse. Når den alligevel ikke formåede at bibringe England tillid til denne holdning hang det for en stor del sammen med B.s (og hans brors) tilbøjelighed til under de mangfoldige handelspolitiske forhandlinger at skyde de principielle søretsprincipper i forgrunden i stedet for gennem venskabelige forhandlinger at opnå praktiske lempelser. Da frygten for Frankrig og troen på at der derfra truede de største farer tilmed bevirkede at regeringen over for denne magt holdt sig forsigtigt tilbage fik den danske politik et engelsk-fjendtligt præg, fremkaldte en stigende irritation og vakte mistillid til Danmarks hensigter. Skønt der er tegn på at B. ikke var helt blind for de uheldige følger af broderens stridbare forhandlingsform har han næppe nogen sinde gjort forsøg på at lægge en dæmper på dennes skarpe udtalelser. Men først og fremmest var det dog uheldigt under den politiske krise aug. 1807 at de engelske forhandlere som modpart i Kbh. havde J. B. der for hvert træk måtte indhente afgørelserne hos udenrigsministeren og kronprinsen i Holsten. Her medvirkede B. 1806 på nærmeste hold i drøftelsen og udarbejdelsen af patentet om Holstens indlemmelse. Kronprinsen ønskede at få udtrykkelig fastslået at kongeloven gjaldt i Holsten, og at dermed også arveretten var overført på kongeslægtens kvindelinie. „Mig synes saadant ikke blot betænkeligt, men ogsaa i Henseende til det foreliggende Formaal fuldstændig overflødigt", skriver B. til broderen. Han benægtede ikke ligefrem rigtigheden af kronprinsens opfattelse men fandt dens formulering betænkelig, ikke mindst af hensyn til Rusland og Sverige. Han opnåede også den væsentlige indrømmelse at arvefølgen ikke blev udtrykkelig omtalt, og at hver af parterne således kunne hævde sin særlige fortolkning af den valgte ordlyd. Under den følgende diplomatiske forhandling med Rusland og Sverige lykkedes det de to brødre B. at undgå enhver bindende udtalelse og således overlade det til fremtiden hvorvidt agnaternes arveret til Holsten var ophævet eller fortsat havde gyldighed.

I krigsårene efter 1807 ledede B. dansk udenrigspolitik i så nøje forståelse med Frederik VI at det er vanskeligt at udrede hans personlige andel. Af B.s diplomatiske aktstykker og samtidige breve fremgår det at han vel har næret mangfoldig uvilje mod Napoleons gerninger og magt men samtidig delt kongens fanatiske forbitrelse mod England. Efter alt at dømme har han næret visse betænkeligheder ved fredsbruddet med Sverige og ængstelse for Frederik VIs vidtspændende erobringslyster. Tilstedeværelsen af Bernadottes franske hærkorps indgød ham ikke mindre frygt end de nærliggende muligheder for Ruslands forøgede indflydelse i Nordeuropa. At han næppe nogen sinde har gjort sig til talsmand for en ændring i den politiske kurs udelukker ikke at han efterhånden følte sig utilfreds med forholdenes udvikling. Da han 28.4.1810 efter eget ønske fratrådte sine stillinger var helbredshensyn den officielle begrundelse. Muligvis har det tillige øvet indflydelse at udenrigsministeriet efter kongens befaling i de samme dage havde måttet tildele familiens kending og ven, den danske chargé d'affaires i Hamburg Johan G. "Rist en muligvis ufortjent irettesættelse og ved samme lejlighed havde pådraget sig kongens misfornøjelse. B.s – og broderens samtidige – afgang bragte sorg i familiekredsen og alvorligt ubehag hos kongen men førte dog ikke til noget brud.

Allerede 4.5.1811 genindtrådte B. efter egen ansøgning i den danske statstjeneste og overtog juni 1812 den vigtige gesandtpost i Wien. Mange forskellige grunde, skriver han, fremkaldte denne beslutning, de usikre forhold som gjorde godsindtægter tvivlsomme tilligemed ønsket om i den store verdensby at finde bedre lejlighed til at pleje sit helbred og opdrage sine børn. Først og fremmest, tilføjer han, har det dog været ham en tilfredsstillelse at give kongen vidnesbyrd om at han hverken af egenkærlighed eller personlige grunde havde opgivet sin ministerstilling og intet hellere ønskede end under andre omstændigheder at tjene kongen og sit land. Som udsending i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Wien kom han hurtigt i udmærket forhold til Metternich og havde vel sin andel i Østrigs velmente men håbløse bestræbelser for i krigsperiodens sidste år at skaffe Danmark bedre fredsvilkår. I kejser Franz' følge var han til stede ved afslutningen af den første Paris-fred og deltog ligeledes i koalitionsfyrsternes sidste tog til den franske hovedstad. Sammen med broderen repræsenterede han Danmark på Wienkongressen og fortsatte derefter som gesandt indtil 30. 10.1816 da han efter eget ønske blev forflyttet til Berlin.

Så anset var hans stilling i det europæiske diplomati og ved det preussiske hof at Frederik Wilhelm III 1818 overdrog ham embedet som udenrigsminister. I et vemodigt brev til Chr. Ditlev Reventlow gav han udtryk for sine følelser ved afskeden fra det „tabte Fædreland" og forklarede grundene til sin beslutning. Først på sine sidste dage, 1834, gæstede han endnu en gang Kbh. og opfriskede gamle minder. Som preussisk minister blev han reaktionens håndgangne mand og modstander af enhver liberalisme. Kun i liden grad evnede han at hævde Preussens magtstilling og over for Østrig og Rusland gennemføre en selvstændig politik. Kammerherre 1791. Gehejmekonferensråd 1810. – Hv.R. 1801. DM. 1808. R.E. 1808. □Silhouet af F. B. v. Wickede, 1781 (Pederstrup). Mal. 1797, formentlig af Jens Juel (Gottorp). Mal. af Darbes (Fr.borg), mal. (Ippenburg ved Hannover). Mal. af Grøger, 1823 (Rastorf). Buste (Wotersen). Litografi efter tegn. af F. Krüger; samme type litograferet af Cæcilie Brandt og stukket af Rosmäsler 1832.

Edv. Holm: Danmark-Norges udenrigske hist. 1791–1807, 1875. Axel Linvald: Kronprins Frederik og hans regering 1797–1807 I, 1923. Aage Friis i Hist. t. 7.r.VI, 1905–06 I–107. K. A. Varnhagen von Ense: Denkwürdigkeiten und vermischte Schriften I, 1837, 358–81. Gräfin Elise v. Bernstorff, geb. v. Dernath. Ein Bild aus der Zeit 1789–1835, udg. Elise v. d. Busche-Kessell I–II, 1896. Georg Nørregaard: Danmark mellem øst og vest 1824–39, 1969.

Sv. Cedergreen Bech (Axel Linvald)

Bernstorff, Johan Hartvig Ernst, greve, 1712–72, udenrigsminister. * 13.5.1712 i Hannover, † 18. 2.1772 i Hamburg, begr. i Siebeneichen k. i Lauenburg. F: hannoveransk kammerherre og envoyé, rigsfriherre Joachim Engelche B. til Gartow m.m. (1678–1737) og Charlotte Sophie Bernstorff (1682–1732). ~27.12.1751 på Fuirendal med Charitas Emilie v. Buchwald, * 3.3.1733, † 26.5.1820 i Weimar, d. af gehejmeråd Friederich v.B. til Borstel og Trøjborg († 1761) og Henrikke Emilie v. Holstein (1714–74).

Som yngste søn blev det ikke B., men hans lidt ældre bror, Andreas Gottlieb, der overtog familiens hovedbesiddelse fideikommisgodset Gartow. B. arvede Wedendorff i Mecklenburg og Wotersen i Lauenburg. Hertil føjede han ved køb 1740 godset Stintenburg i Lauenburg.

Mens Andreas Gottlieb således i kraft af sin arv skulle efterfølge sin far som godsejer og fideikommisadministrator bestemtes B. til at gå i sin morfars fodspor som embedsmand og fyrstetjener. B.s morfar havde været ledende hannoveransk minister under Georg I af England der tillige var kurfyrste af Hannover. I overensstemmelse med en familiestatut fik begge brødre dog samme opdragelse og uddannelse. I efteråret 1727 blev de sendt til Tübingen hvor de dels studerede ved universitetet dels ved et akademi for uddannelse af vordende statsmænd. Fra Tübingen drog de efter tidens skik for unge adelsmænd ud på en længere studierejse. Fra efteråret 1729 til efteråret 1731 besøgte de under ledelse af deres dygtige hovmester, Johan Georg Keyssler, en række byer og fyrstehoffer i Sydtyskland, Schweiz, Italien, Østrig, Lothringen, Frankrig, England og Holland. Studierne var af overvejende juridisk og historisk karakter. De praktiske indtryk fra rejsen tjente til supplering af de boglige kundskaber. De to brødre havde lejlighed til at studere de forskellige landes politiske, militære og økonomiske forhold og skaffe sig oplysninger om de ledende personer ved hofferne. De blev fortrolige med tidens hovedstridsspørgsmål og lærte på nært hold at vurdere midler og mål i den europæiske politik.

Det Europa B. mødte på sine rejser var præget af eftervirkningerne af de store europæiske krige: den spanske arvefølgekrig og den store nordiske krig, der havde fundet deres afslutning i det foregående tiår. Ludvig XIVs forsøg på at påtvinge Europa et fransk hegemoni var slået fejl. Det samme gjaldt Karl XIIs forsøg på at gøre Sverige-Finland til den dominerende magt i Norden og Østersøområdet. Krigstrætheden var almindelig og ønsket om at bevare freden udbredt. Midlet til at hindre nye stridigheder var et afbalanceret system af alliancer og modalliancer, hvortil ikke blot stormagterne men også de mindre magter var knyttet. Spørgsmålet var dog hvem der skulle stå som garant for at dette sikkerhedssystem virkede: stormagterne ved bilaterale aftaler og alliancer eller samtlige europæiske stater ved hjælp af internationale kongresser, hvor alle suveræne stater kunne komme til orde ved drøftelsen af de europæiske sikkerhedsproblemer. Tiden fra 1713–14 frem til udbruddet af den polske arvefølgekrig 1733 præges af en serie af europæiske kongresser. Kongresser var ikke noget ukendt fænomen, men det var nyt at de indgik som et led i et europæisk freds- og sikker-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

hedssystem. Tidligere havde man afholdt kongresser ved afslutningen af større krige. Kongresserne beskæftigede sig med betingelserne for at standse krigene. Kongresserne i det andet og tredje årti af det 18. århundrede beskæftiger sig derimod med hvorledes man kunne hindre at nye stridigheder opstod der kunne true freden. De konkrete resultater af de mange kongresser blev beskedne, og stormagternes dominans blev gang på gang demonstreret. Såvel princippet om den europæiske magtbalance som tanken om kongresser som middel til at sikre den europæiske fred afspejlede naturligvis de reelle magtforhold mellem stormagterne. Dog er det vigtigt at gøre sig klart at tidens begreber om fred og sikkerhed ikke er ren facade. De afspejler ændrede retslige – moralske holdninger, hvis indflydelse på de politiske handlinger ikke må undervurderes. De er af betydning for forståelsen af de efterfølgende tiårs stærke udvikling inden for folkeretten. Og de danner baggrunden for de ideer og opfattelser vi møder i B.s senere korrespondance som diplomat og udenrigsminister.

For B. fik rejsen også betydning ved de bekendtskaber han fik lejlighed til at gøre. Velforsynet hjemmefra med nyttige anbefalelsesskrivelser fik brødrene B. indpas i indflydelsesrige familier i mange af de lande, de besøgte. Det blev til nytte for B. som udenrigsminister, men rigtignok også til gavn for ham personlig ved hans karrieres begyndelse. 1700-tallet er den europæiske adels storhedstid. Sammenholdet inden for standen var stærkt og gik på tværs af landegrænser. At benytte stands- og familieforbindelser var en selvfølge under et samfundssystem der var bygget op på særrettigheder. Social og økonomisk ulighed er vrangen af dette samfundssystem, internationalisme og vidsyn i udenrigspolitisk og kulturel henseende én af de positive sider. – At B. fik mulighed for at træde i den dansk-norske stats tjeneste efter hjemkomsten til Gartow må ses på denne baggrund. Familien B. havde fra gammel tid forbindelse med brødrene Christian Ludvig og Carl Adolph Plessen der begge var medlemmer af konseilet og i disse år havde et meget nært forhold til Christian VI. På sine rejser var B. selv kommet i forbindelse med J. C. A. Berckentin der var dansk gesandt i Wien, samt et medlem af den danske kongefamilie grev Anton af Oldenburg. Christian Ludvig Plessen fik udvirket at B. kort efter sin ankomst til København 1732 blev udnævnt til kammerjunker og ulønnet volontør i Tyske kancelli. Allerede året efter, 4.5.1733, blev han – 21 år gammel – ekstraordinær dansk gesandt ved det kursachsiske hof i Dresden, 15.4.1737 dansk gesandt ved forbundsdagen i Regensburg. Trods dette hurtige avancement var B. ingenlunde tilfreds, lønnen fandt han helt utilstrækkelig, titlen som etatsråd rakte heller ikke til. Selv ikke udnævnelsen til gesandt ved forbundsdagen var B. fornøjet med. Hans ambitioner gik langt videre.

Allerede i Regensburg-tiden udviklede B. sig til at blive den dygtigste diplomat i dansk udenrigstjeneste. Han beherskede sagligt helt de sager han havde med at gøre – om end de i denne tid ikke hørte til de mest betydningsfulde. Han havde et sikkert overblik og en højt udviklet evne til politisk analyse og klar stillingtagen. Til disse talenter føjede han en sproglig beherskelse af fransk der gav sig udslag i elegant udformede indberetninger hjem til København. B.s position hos udenrigsministeren, J. S. Schulin blev hurtigt grundsikret. Han kunne i 1740 tillade sig at afslå at rejse til Stockholm som gesandt. Frem for at virke i „dette barbariske land" ønskede han at blive gesandt i Wien. Dette ønske blev ikke ganske opfyldt, men han repræsenterede dog 1741–42 Danmark ved det tyske kejservalg og blev i april 1742 udnævnt til gesandt hos den nyvalgte kejser Karl VII med sæde, ikke i Wien men i Frankfurt. Gesandtposten i Skt. Petersborg afviste han ligeledes og begrundelsen var ikke mere overbevisende end hans udtalte degout for det svenske barbari. B. fremhævede at hans mave sikkert ikke ville kunne tåle drikkeriet ved det russiske hof. Til gengæld var B. overordentlig tilfreds da han i oktober 1743 blev Danmarks gesandt i Paris. Her opholdt han sig fra 1744 til 1750 og her fuldendtes hans politisk-diplomatiske og kulturelle udvikling.

I Schulins sidste tid som leder af Danmark-Norges udenrigspolitik fuldendtes det betydningsfulde skifte fra et engelsk til et fransk alliancesystem der fandt udtryk ved de dansk-franske aftaler 1740 og traktaterne af 1742, 1746 og specielt traktaten af 14.8.1749. B. spillede en betydningsfuld rolle ved forhandlingerne om de to sidste. Allianceskiftet skal ses i forbindelse med Schulins vedholdende arbejde for at nå til en forståelse med den svenske tronfølger Adolf Frederik i hans egenskab af hertug af Holsten-Gottorp. Dette arbejde kronedes med held ved indgåelsen af den foreløbige og endelige arveafkalds- og mageskiftekonvention af henholdsvis 7.8.1749 og 25.4.1750. I tilslutning til alliancetraktaten med Frankrig indgik den danske regering en alliancetraktat med Sverige af 5.10.1749. Der er ingen tvivl om at B. helt og holdent kunne gå ind for allianceskiftet og ganske delte Schulins og regeringskredsens opfattelse af nødvendigheden af at søge det gottorpske spørgsmål løst ved det tryk der kunne udøves på Sverige-Finland og Rusland af Danmark-Norges allian-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

cepartnere blandt stormagterne. Da det havde vist sig at Danmark-Norges tidligere allianceforbindelse med England-Hannover ikke havde båret frugt var B. som konseilet blevet overbevist om at et skifte til et fransk alliancesystem måtte gennemføres. Hvor nært knyttet B. var til Schulins og konseilets politik blev da også klart demonstreret ved Schulins uventede død 13.4.1750. Schulin havde selv peget på B. som sin efterfølger, og dette forslag blev stærkt støttet af den franske gesandt i København. B. afslog først tilbudet; men da han ved prins Frederik af Wales' død 1751 følte sig løst fra sin tidligere forpligtelse til eventuelt at blive hannoveransk minister, modtog han udnævnelsen til chef for Tyske kancelli og dermed til leder af den dansk-norske stats udenrigsstyrelse 1.10. Allerede 14.5. var han blevet medlem af konseilet. B.s kaldelse til udenrigsministerposten var sket ikke blot på grund af hans politiske og diplomatiske begavelse, men også fordi han blev opfattet som en sikker tilhænger af det dansk-franske alliancesystem. Schulins politik skulle føres videre.

Studiet af B.s virke som udenrigsminister er ikke nær så omfattende og dybtgående som man umiddelbart får indtryk af ved læsning af mere oversigtsmæssige fremstillinger. Alligevel har den danske historieforskning tegnet et billede af den ældre B. som har haft forbavsende gennemslagskraft. I „Den ældre Grev Bernstorffs Ministerium" hævder Peter Vedel at B. havde en „bestemt og udførlig Plan for sin Virksomhed", da han 1751 overtog styrelsen af Danmark-Norges udenrigske anliggender. Denne plan forblev uændret lige til B.s afgang 1770. Dette bernstorffske „System" bestod af to dele: 1. del havde som mål at føre en „afgjort fredelig" politik og bestandig stræbe efter „at bevare Danmarks Neutralitet" i tilfælde af „en almindelig europæisk Krig". De midler B. ville tage i anvendelse var i første række diplomatiske, i anden række et effektivt krigsberedskab. 2. del havde som mål „udadtil at forøge Statens Anseelse", samt „indadtil at samle Landet indenfor dets naturlige Grændser", dvs. at „forene Landet nord for Elben under Kongens umiddelbare Myndighed og navnlig at udslette de sidste Spor af de fordærvelige Delinger, som tidligere Konger havde foretaget af Hertugdømmerne". Ud fra den folkeretsopfattelse og de folkeretsbegreber Vedel havde, og som kan føres tilbage til 1840erne, karakteriserer Vedel B. som freds- og neutralitetspolitiker.

Vedels analyse af B.s udenrigspolitik fik afgørende betydning for eftertidens opfattelse af B. Alle efterfølgende større fremstillinger af B.s udenrigspolitik bygger på dette værk. I Edvard Holms fremstilling i Danmark-Norges Historie fra 1897 er der på visse punkter nogen kritik og en vis afstandtagen fra Vedels meget positive B.-billede. Holm karakteriserer B.s politik som interessepolitik, bestemt af hvad der var fordelagtigst eller skabt af nødvendighed, men han afviser besynderligt nok ikke Vedels teori om et fast bernstorffsk „System". Derimod kritiserer Holm B.s neutralitetspolitik, fordi han mener at den udsatte Danmark-Norge for at blive diplomatisk isoleret. Kritisk er Holm også over for det skifte B. gennemførte, fra et fransk til et russisk alliancesystem, fordi det medførte en klart antisvensk politik, og fordi Danmark-Norge løb en stor risiko for at blive et „Redskab for Rusland Storhed". Denne kritik af B. – og Vedel – er der intet spor af hos Aage Friis der i sit værk Bernstorfferne og Danmark I–II, 1903–19 fremhæver at B. „til det yderste arbejdede for at bevare Freden og Rigets Neutralitet". Med variationer er dette B.-billede blevet stående til i dag – ikke blot blandt historikere, men også via skolebøgerne hos befolkningen som helhed. Det er blevet en del af den danske, nationale „glorie", at vi fra midten af 1700-tallet til i dag har ført en ubrudt „freds- og neutralitetspolitik". Dette billede er imidlertid for den ældre B.s vedkommende helt misvisende. Forudsætningen for at kunne bruge en sådan karakteristik på dansk-norsk udenrigspolitik under B. måtte være, at de mål som den dansk-norske regering formulerede og søgte realiseret var forenelige med en freds- og neutralitetspolitik, at de midler den tog i anvendelse var fredelige, og endelig at den karakteristik og vurdering der gives, så vidt muligt anvender éntydige begreber.

Danmark-Norges udenrigspolitik under B. var domineret af to hovedmål: 1. at få indlemmet den gottorpske del af Holsten i det danske monarki ved en mageskifteordning med dets hertug, den russiske tronfølger storfyrst Carl Peter Ulrik, således at Danmark-Norge i bytte afstod Oldenburg og Delmenhorst, og at få storfyrsten til at give endeligt afkald på sin arveret til hertugdømmet Slesvig. 2. at opretholde og sikre den eksisterende forfatningsordning i Sverige-Finland for derved at hindre en genindførelse af den svenske enevælde. Begge disse udenrigspolitiske hovedmål blev af B. som af konseilet i sin helhed betragtet som en sikkerhedspolitisk nødvendighed. Det øjeblik Carl Peter Ulrik afløste sin tante, kejserinde Elisabeth som russisk statsoverhoved ville hans besiddelse af det holstengottorpske hertugdømme navnlig i betragtning af hans velkendte danskfjendtlighed kunne føre til væbnet konflikt. Tilsvarende ville en styrkelse af kongemagten i Sverige, hvor Adolf Frederik

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

af Holsten-Gottorp 1751 kom på tronen, let føre til en dansk-svensk konfrontation. Mareridtet: tofrontskrigen, velkendt fra svenskekrigens tid i det foregående århundrede – tonede frem.

Der kunne således let tænkes at opstå en situation hvor den dansk-norske regering ud fra den folkeretlige nødværge ville kunne forsvare at indlede en præventiv krig mod det gottorpske Holsten. Derimod kunne den blotte eksistens af det gottorpske Holsten ikke efter nødværgereglen retfærdiggøre modforanstaltninger af militær eller anden art der direkte sigtede mod at skade det gottorpske Holsten og/eller Rusland. Vurderingen af målet som foreneligt med en freds- og neutralitetspolitik kan ikke adskilles klart fra vurderingen af de midler der toges i anvendelse for at nå det. Ikke desto mindre indebar B.s og konseilets planer for det gottorpske Holsten et eksplicit formuleret ønske om ændring af den territoriale status quo. De forudsatte en aktiv og ekspansiv udenrigspolitik der afgørende adskiller den fra den status quo-politik, som kendetegner dansk udenrigspolitik efter 1920, forsåvidt det angår danske forhold.

B.s og konseilets andet udenrigspolitiske hovedmål: opretholdelsen af det eksisterende svenske forfatningssystem forudsatte klart, dersom forfatningen blev ændret, en direkte indblanding i Sverige-Finlands indre anliggender. I sit sigte er der tale om en aktiv interventionspolitik der i praksis let kunne føre til anvendelse af midler der må betegnes som uforenelige med en moderne freds- og neutralitetspolitik og stridende mod en nutidig opfattelse af hver nations ret til selv at vælge hvilken forfatnings- og samfundsform den ønsker i sit eget land. De to sikkerhedspolitiske hovedmål for B.s udenrigspolitik var principielt ikke uforenelige med en defensiv politik. Netop fordi målene var af sikkerhedspolitisk karakter, var det imidlertid vanskeligt for B. og konseilet i deres valg af midler ikke at overskride grænsen mellem en defensiv og offensiv politik. I mangel af et europæisk kollektivt sikkerhedssystem som f. eks. det kongressystem B. havde lært at kende i sin ungdom, var den europæiske sikkerhedspolitik henvist til det klassiske valg mellem den alliancefri og den alliancebundne udenrigspolitik. Og valget var givet. Alliancer var midlet for den enkelte stat til at sikre sin eksistens – inden for de eksisterende grænser eller inden for de grænser som den fyrstelige arronderingspolitik afstak som statens „naturlige". Magtbalancen mellem de forskellige blokke af forbundne stater skulle igen sikre den europæiske fred. Enhver forrykkelse af magtbalancen fik følger for de allierede stater. At stå uden for det europæiske alliancesystem var utænkeligt. Det ville indebære at staten i realiteten havde opgivet at varetage sine vitale sikkerhedsproblemer. 1700-tallet er alliancernes og allianceomvæltningernes århundrede. Det vrimler med alliancemagere blandt Europas statsmænd og diplomater. Allianceprojekt stilles over for allianceprojekt. Udkast til koalitioner og skinkoalitioner forhandles med tilsyneladende samme energi. Skin og virkelighed blandes til en fantastisk kabale hvor kun de mest overlegne begavelser kan følge med. B.s storhed måles ikke mindst ved at han under disse betingelser fik placeret den dansk-norske stat i alliancer der fremmede statens hovedmål, således som han og konseilet havde formuleret dem.

B.s alliancepolitik viser hovedstrukturen i hans udenrigspolitik. Groft tegnet op er Danmark-Norge fra 1751–1765 knyttet til et fransk-domineret alliancesystem, mens det i tiden 1765–1770 – og i tiden efter B.s afgang – er bundet til et russisk alliancesystem. Tiden frem til det fornyede engelsk-franske opgør i kolonierne og udbruddet af den europæiske syvårskrig er præget af en simpel videreførelse af Schulins udenrigspolitik. Alliancetraktaten med Frankrig af 14.8.1749 fornys med traktaten af 30.1.1754. Frankrig ønskede som i 1749 stadig de to skandinaviske stater knyttet så tæt som muligt til det franske alliancesystem. Alliancetraktaterne med Sverige-Finland og Danmark-Norge og den dansk-svenske alliancetraktat af 1749 var midler til at mindske Ruslands indflydelse i Stockholm. Også B. og konseilet ønskede den tilnærmelse til Sverige-Finland der var blevet gennemført i Schulins tid opretholdt. Efter 1751 støttede både Frankrig og Danmark det fredsvenlige hatteparti. Dette lettedes ved B.s venskabsforhold til en af hattepartiets ledere, Carl Fredrik Scheffer. B. håbede på denne måde i tide at kunne modarbejde eventuelle planer om ændring af det svenske forfatningssystem af 1720. Men hverken her eller i det væsentlige spørgsmål om en overenskomst med den russiske tronfølger i det gottorpske spørgsmål lovede traktaten af 1754 noget. Den franske regerings interesse gik i en ganske anden retning. Traktaten skulle tjene franske, ikke danske interesser. Den dansk-franske alliance skulle indpasses i det fransk-svensk-preussiske alliancesystem. Dette umuliggjordes dog af det kølige forhold mellem B. og Frederik II af Preussen og af B.s opfattelse af at Danmark-Norges interesser forudsatte en opretholdelse af den politiske og territoriale status quo i Nordtyskland syd for monarkiets grænse.

Traktaten af 1754 var formelt en forsvars- og subsidietraktat, men alt hvad de to allierede lovede hinanden i tilfælde af angreb var hjælp til vands og til lands i den udstrækning „de anså

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

det for nødvendigt". Tydeligere kunne det ikke siges at det væsentlige ikke var at sikre sig militær hjælp, men at hindre alliancepartneren i at binde sig til andre alliancesystemer. For dette løfte var den franske regering villig til at betale 300 000 rdl. species til den slunkne danske finanskasse. Derimod nægtede den franske regering nu som ved 1749-traktaten at binde sig til en opretholdelse af den svenske forfatning af 1720. Og som tidligere Schulin pointerede nu B., at den dansk-norske regering ikke betragtede traktaten som nogen hindring for at modarbejde indførelsen af enevælden i Sverige-Finland. Ud over sin tilknytning til det franske alliancesystem var Danmark-Norge lige til 1761 imidlertid formelt i alliance med Rusland i kraft af den dansk-russiske alliancetraktat af 21.6.1746. I det klart formulerede fælles syn på farerne ved en svensk forfatningsændring fremstod denne traktat umiddelbart som et betydeligt bedre middel til at nå B.s og konseilets andet sikkerhedspolitiske hovedmål end den fornyede dansk-franske alliance. Umiddelbart skulle en sådan tilknytning til begge de to store europæiske alliancesystemer kunne udnyttes. Virkeligheden var imidlertid en anden. Resultaterne af B.s udenrigspolitiske indsats i perioden frem til 1755–56 er pauvre. Det lykkedes at få gennemført en arveafkaldsordning med fyrsterne af den sønderborgske linie, ligesom det lykkedes B. at få Frederik Vs yngre søn, arveprins Frederik valgt til coadjutor i bispedømmet Lübeck. Derimod mødte han en fuldstændig afvisende holdning hos "Carl Peter Ulrik og hans gemalinde Katharina, hvem B.s provokerende ihærdighed i coadjutorvalget yderligere havde forbitret.

Tiden fra 1755–1763 er præget af den europæiske allianceomvæltning og den fransk-engelske koloni- og søkrig og den dermed forbundne preussiske Syvårskrig. Virkningerne på den dansk-norske udenrigspolitik blev snart mærkbare. På råd fra den franske regering undertegnedes en dansk-svensk neutralitetskonvention 12.7.1756. Forbundet skulle hvile, forklarede B. i en redegørelse til kongen, på „die genauste og scrupuleuseste Neutralität". Hurtigt stod det imidlertid klart at mens B. af hensyn til den dansk-norske skibsfart ønskede at tage de videst mulige hensyn til England, ville Sverige-Finland i højere grad tilgodese franske og russiske interesser. Den svenske regering øjnede en mulighed for at styrke sin stilling i europæisk politik, og i efteråret 1757 besluttede den at indtræde i krigen på Frankrigs, Østrigs og Ruslands side mod Preussen og England-Hannover. Den radikalt ændrede svenske politik øgede B.s vanskeligheder. Mens Sverige-Finlands stilling styrkedes både over for Rusland og Frankrig frygtede B. at krigen afgørende ville svække Danmark-Norges stilling. Samtidig nåede krigshandlinger i løbet af sommeren 1757 Nordtyskland og truede med at få følger for Danmark-Norges nærmeste naboer. En midlertidig prestigesejr opnåede B. ved en vellykket dansk mæglingsaktion i efteråret 1757 mellem Frankrig og Hannover. Nogen varig styrkelse betød det ikke. I denne situation besluttede B. sig til et afgørende diplomatisk fremstød. I en ny alliancetraktat med Frankrig af 4.5.1758, der også fik tilslutning af Østrig, lovede han at opstille et korps på 24 000 mand i Holsten og at betragte et angreb på Hamburg, Lübeck og det storfyrstelige Holsten som et angreb på Danmark-Norge. Til gengæld for dette klare brud på neutralitetspolitikken lovede Frankrig og Østrig hjælp i det gottorpske spørgsmål. På B.s eget forslag fik den dansk-norske regering endda stillet et „passende vederlag" ved fredsslutningen i udsigt dersom Carl Peter Ulrik ikke ville mageskifte med Oldenburg og Delmenhorst. Det var underforstået at vederlaget skulle være det af Frankrig fra Preussen erobrede Østfriesland.

Ikke blot over for Preussen, men også over for England slog B. nu ind på en politik, der efter moderne opfattelse var uforenelig med en neutralitetspolitik. 17.3.1760 tilsluttede Danmark-Norge sig den svensk-russiske Østersøkonvention af 9.3.1759, hvormed den dansk-norske regering lovede at holde „alle magter" borte fra Østersøen. Til gengæld tiltrådte også Rusland 1758-traktaten. B. stod tilsyneladende nu i så stærk en forhandlingsposition over for storfyrsten som nogen sinde. Da foretog han et pludseligt og voldsomt skifte der fuldstændig ændrede billedet. Stærkt foruroliget over russiske planer om at indlemme det erobrede Østpreussen i zarriget truede han Rusland med krig hvis det ikke enten opgav sine indlemmelsesplaner eller fik storfyrsten til at frafalde alle krav på Slesvig og overlade Danmark-Norge sin andel af Holsten. I juli 1761 modtog regeringen et hånligt og fuldstændig afvisende svar fra storfyrsten. Ved sin tantes død et halvt år efter tog han som zar Peter III den danske udfordring op. Han trak Rusland ud af krigen, indgik forbund med Frederik II og erklærede Danmark-Norge krig. Kriseåret 1762 viste til hvilke yderligheder B. og den danske regering var villig til at gå også over for mindre, neutrale naboer. I klar strid med en overenskomst mellem Danmark-Norge og Hamburg af 6.7.1759 afkrævede B. byen et nyt stort lån. Kravet blev støttet af en militær belejring og en trussel om i tilfælde af et afslag at bombardere byen. B.s henvisning til nødværge overbeviste ingen.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Selv efter datidens folkeretlige begreber var der tale om åben aggression.

Den russiske krigserklæring havde klart demonstreret Frankrigs svaghed og manglende evne og vilje til at opfylde allianceforpligtelserne i traktaten af 1758. Da derfor Katharina II på baggrund af fransk-russiske modsætninger i det polske spørgsmål og en stigende russisk uro over den svenske forfatningsudvikling igen nærmede sig Danmark-Norge, foretog B. en fuldstændig overgang til et russisk alliancesystem. Dermed ryddedes samtidig de sidste hindringer af vejen for et mageskifte med de russiske gottorpere der fandt sted ved undertegnelsen af den provisoriske traktat af 22.4.1767 og som efter B.s fald afløstes af den endelige mageskiftetraktat af 1.6. 1773. Den dansk-russiske venskabs- og garantitraktat af 11.3.1765 og alliancetraktaten af 13. 12.1769 var vendt mod Sverige-Finland.

1765-traktaten var formelt en forsvarstraktat med klart stipulerede ydelser som hjælpemagt, men en hemmelig paragraf 3 bandt forbundsfællerne til at opretholde det svenske forfatningssystem. I 1769-traktaten skærpedes forpligtelserne. De to allierede ville nu betragte en ændring af den svenske forfatning „comme une agression de la parte de la Suède, et constituera, sans aucune explication ou discussion ultérieure, le casus de Leur Alliance". I tilfælde af angreb på den ene part skulle den anden i modsætning til 1765-traktaten komme sin allierede til hjælp „comme Partie principale belligérente". Med indgåelsen af 1769-traktaten syntes begge Danmark-Norges sikkerhedspolitiske mål tilgodeset. Prisen var et så nært forhold til Rusland, at regeringens handlefrihed meget vel derved kunne blive illusorisk.

Når den ældre B.s udenrigspolitik på denne baggrund har kunnet karakteriseres som en freds- og neutralitetspolitik skyldes det i vid udstrækning at eftertidens danske historikere i for ringe grad har taget hensyn til det skifte der er sket inden for den folkeretlige begrebsverden siden midten af 1700-tallet. I for ringe udstrækning er B.s idéverden og praktiske politik sat ind i en europæisk sammenhæng. B. var i sine ideer om fred, sikkerhed og neutralitet ingen ener og heller ikke nogen foregangsmand når det gjaldt dens udførelse i praksis. Hans politik må ses som et ikke utypisk eksempel på tidens europæiske sikkerhedspolitik.

Frem til 1766 synes Danmark-Norges udenrigspolitik at være blevet udformet i fuld enighed af gehejmekonseilet. Medlemmerne var her foruden B. F. L. *Dehn, J. L. *Holstein, Otto *Thott og i en ganske kort periode også A. G. *Moltke. Konseilet var under Frederik V landets reelle regering og B. uden tvivl dets dominerende medlem. B.s position var dog som de øvrige ministres afhængig af et godt forhold til Frederik Vs altformående „favorit" hofmarskal A. G. Moltke. B. skulle ifølge forretningsordenen af 1749 forelægge denne alle indgående depecher, ligesom Moltke i hyppige „allerunderdanigste betænkninger" til kongen blev løbende orienteret om konseilets anskuelser og forslag til beslutning. En af konseilets betænkninger slutter karakteristisk med ordene: „Wir unterwerfen diese unsere Gedanken Ewr. Kgl. Maj. allerweisesten Beurtheilung und verharren in vollkommenster Treue und tiefster Submission." Afgørelsen var kongens – og Moltkes. Betænkningerne er udførlige og sigtede tydeligt på at overbevise og overtale. Selv om Frederik V sædvanligvis tilsluttede sig konseilets forslag, kunne hans godkendelse ingenlunde tages som en selvfølge. Konseilet var afhængigt af Moltkes hjælp.

På grundlag af konseilets betænkninger udformedes – på tysk – kgl. ordreskrivelser af særlig betydning eller af mere generel karakter. De var underskrevet af kongen selv. Disse skrivelser afstak sammen med de approberede betænkninger rammerne for regeringens udenrigspolitik. De tyske ordreskrivelser kunne, hvad angår indhold og udformning, direkte ændres ved indgreb fra hofmarskallen. I hvilken udstrækning det er sket, vides imidlertid ikke. Inden for disse rammer har B. normalt kunnet handle meget frit. Gennem en stadig strøm af velformulerede franske instrukser dirigerede han de udsendte gesandters optræden. Men også på dette plan har Moltke ved en „ordre expres de S.M." haft mulighed for at gribe ind. Dette administrative system gav Moltke en afgørende indflydelse i alle led af den udenrigspolitiske beslutningsproces. Det er derfor ikke sandsynligt at han som ikkefagmand skulle have forsøgt at modarbejde B. ved uden dennes viden at føre en „politique secrète", således som Erik Arup har hævdet tilfældet var i kriseåret 1762. Også efter at Moltkes uven, kronprinsens hofmester Ditlev *Reventlow ved Holsteins død 1763 var blevet medlem af konseilet, var der ingen synlig uenighed om den udenrigspolitiske linie der skulle føres. Reventlow stod B. nær, og var sammen med ham den ledende kraft bag mageskifteordningen med de russiske gottorpere der dannede grundlaget for den russisk-danske alliance.

Efter tronskiftet 1766 blev forholdene vanskeligere. Under den uberegnelige, sindssyge Chr. VII udviklede favoritstyret sig til en alles kamp mod alle, og konseil-systemets kritikere – med preussiske sympatier – forstærkede angrebet på B. Også de gamle konseilministre intrigerede

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

mod hinanden, men det lykkedes i første omgang at afværge det forsøg kongen gjorde på at nærme sig et kabinetstyre – som han personlig var for svag til at gennemføre; og ved hjælp af pression fra den russiske regering frigjorde B. sig 1767 for de værste af sine politiske kritikere. Mens A. G. Moltke, hvis virke havde været knyttet personligt til Fr. V, hurtigt fik sin afsked forblev B. i det væsentlige urokket, og også uberørt af den kritik der rettedes mod hans finanspolitik. Først da oppositionen fra 1770 fik en målbevidst og handlekraftig leder i kongens tidligere rejselæge J. F. Struensee, der turde handle i kongens sted, løb B.s æra til ende. Under hoffets ophold i Holsten sommeren 1770 blev B.s stilling undergravet og planerne om hans fjernelse lagt af Struensee og B.s gamle uven, den politiske intrigant Schack Carl Rantzau. Man benyttede et fejlslagent flådetogt til Algier som påskud, men var i øvrigt kritisk mod alle sider af hans politik. Væsentligst var dog at det kabinetstyre der skulle afløse konseilstyret var umuligt at gennemføre så længe B. med sin autoritet sad i embedet. Da han ikke kunne formås til selv at tage sin afsked, fik han den 15.9.1770. Derefter bad han sig fritaget for sit medlemskab af konseilet og forlod hovedstaden.

I de tyve år B. kom til at virke i den danske stats tjeneste opnåede han i den almindelige bevidsthed en plads som førsteminister. Selv om den offentlige debat er lavmælt er der dog ingen tvivl om at hans dispositioner var stærkt kritiserede, det gælder såvel udenrigspolitikken som finansstyrelsen, men hans omdømme havde det held at det folkelige had under Fr. V samlede sig om Moltke, og at B.s favorisering af fremmede foretagere, der vakte kritik hos en netop vågnende borgerlig nationalisme, efter hans fald med fuld styrke rettedes mod Struensee. Som ledende medlem af kommercekollegiet var han i stand til at påvirke den økonomiske politik i en yderst konservativ, ortodoks merkantilistisk retning. Uden hensyn til landets karakter af landbrugsland søgte han med statslige midler at fremme en dansk industriproduktion, og da han var en mådelig psykolog ofredes store summer på udenlandske projekt- og fidusmagere. At denne politik også havde en positiv side i beskæftigelsesmæssig henseende har været overset. Samtidig medvirkede han til at et stort antal fremmede kunstnere og litterater blev ansat i dansk tjeneste. I sit eget brød havde han bl.a. André Roger der skrev om Danmark på fransk, som medarbejdere i Tyske kancelli bl.a. Joachim Wasserschlebe og H. P. Sturz. Han sørgede for at schweizeren E. Reverdil blev ansat som lærer for kronprinsen (Christian VII), og han fik den tyske digter F. G. Klopstock til at bosætte sig i nærheden af Kbh., og med denne som åndeligt midtpunkt og „B. som socialt overhovede" samledes den første litterære kreds i Danmark med navne som H. W. Gerstenberg og brødrene Stolberg. I denne favorisering af udlændinge lå dog ingen egentlig anti-danskhed. B. ønskede således også at støtte Johs. Ewald men blev forhindret ved sin afskedigelse.

B. havde støttet planerne til den nye Frederiksstad, og det var gennem ham at kontakten til billedhuggeren J.-F.-G. Saly blev bragt i stand. Selv byggede han med G. E. Rosenberg som arkitekt det ene af de to hjørnehuse i Frederiksgade-Norgesgade (Bredgade 42) der danner „indgang" til Amalienborg, og indrettede her efter fransk smag en bolig der, næst efter A. G. Moltkes palæ (nu Chr. VIIs), nok for den tid var Danmarks fornemste privatbolig. Det rummede uden vanskelighed 150 gæster til souper. 1757 påbegyndte B., med N.-H. Jardin som arkitekt, opførelsen af landstedet Bernstorff i Gentofte. Her havde han 1752 af kongen fået overladt Fasangården, senere forøget med hoverijorden i de tre landsbyer Gentofte, Ordrup og Vangede. Omkring dette landsted som dannede rammen om familiens og B.-kredsens sommerliv, blev anlagt en anselig park samt en køkken- og blomsterhave der næppe havde mage i samtiden. Med nevøen A. P. B. som drivende kraft gennemførte B. en landboreform der omfattede såvel afløsning af hoveri og fæsteforhold som udskiftning af gårdene i sin besiddelse her, i praksis bistået af Torkel Baden og bonden Hans Jensen Bjerregaard. Selv var han næppe aktivt engageret i dette reformarbejde, men han lod arbejdet gennemføre til bunds, så bønderne her blev nogle af de første nye selvejere. – Sine sidste år tilbragte B. dels på sit gods Borstel i Holsten og dels i Hamburg. Han fulgte herfra med interesse og bekymring udviklingen i Kbh., men var ikke at formå til at medvirke i den konspiration mod Struensee-styret, som påtænktes af Rantzau og Magnus Beringskjold. – Kammerjunker 1732. Etatsråd 1733. Kammerherre 1736. Gehejmeråd 1749. Greve 1767. – Hv.R. 1746. L'union parfaite 1752. Bl.R. 1752. □Mal. af L. Tocqué, 1759 (Gyldensten), replikker efter dette (Fr.borg, Vranja i Bulgarien) og stik af I. C. Schlotterbeck og af Wachsmann. Mal. af P. Als, 1764, dels brystbilleder (Gl. Køgegård, Fr. borg, Christianssæde), dels i hel figur, muligvis udført senere (Wotersen); denne portrættype er gengivet i min. af Cornelius Høyer ca. 1769 (Søholm, Hellerup), i et litografi 1868 og i et træsnit 1892. Buste af L. Grossi, 1769 og relief af samme (begge Wotersen). To medaljer af D. Adzer,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1772, begge gengivet i stik i Danske Mynter og Medailler 1791, den ene har været grundlag for to raderinger af Gertner 1841 og 1856, for træsnit 1855 efter tegn. af Carl Bloch og træsnit 1883. Buste af Wiedewelt, 1774 (Fr.borg) og relief af samme (Corselitze). Buste (landhusholdn. selsk.) – Mindestøtte ved Jægerspris af Wiedewelt, 1778, og af samme, 1783, Lyngbyvej, nær Kildegårdsvænget. – O. Andrup: Til greve J.H.-E.B.s ikonografi, i Småskrifter tilegnede Aage Friis, 1940.

Kilder. Correspondance ministérielle du comte J. H. E. B. 1751–70, udg. P. Vedel I–II, 1882. Danske mag. 5.r.V, 1904 104–15. Bernstorffske papirer, udg. Aage Friis I–III, 1904–13. Inkvisitionskommissionen af 20.1.1772, udg. Holger Hansen III, 1932 246–48.
Lit. H. P. Sturz: Amindelser om greve J. H. E. B.s levned, Altona 1779. Edv. Holm i Hist.t. 4.r.III, 1872–73 73–134. Samme: Danm.-Norges hist. III–IV, 1897–1920. E. de Barthélemy: Hist. des relations de la France et du Danemarc sous le ministère du comte de B. 1751–70, 1888. Erik Arup i Hist.t. 8.r.IV, 1912–13 1–9; 9.r.II, 1921–23 78–125; Aage Friis sst. 9.r.I, 1918–20 317–54. L. Magon: Ein Jahrhundert geistiger und literarischer Beziehungen zwischen Deutschland und Skandinavien I, 1926. Otto Brandt: Caspar v. Saldern, Erlangen 1932. J. Bro-Jørgensen i Industriens historie i Danm. II, 1943 især 111–23. Olof Jägerskiöld: Den svenska utrikespol.s historia II, 2 Stockholm 1957. Jørgen Schoubye i Hist. t. 12.r.I, 1966 535–60. Sv. Cedergreen Bech: Struensee og hans tid, 1972. – O. Andrup i Småskrifter tilegnede Aage Friis, 1940 149–60 (om ikonografien).

Jørgen Schoubye

Bernstorff, Joachim Frederik, greve, 1771–1835, direktør i udenrigsministeriet, gesandt. * 5.10. 1771 på Dreilützow, † 26.10.1835 i Cismar, begr. sst. F: greve A. P. ▪B. (1735–97) og komtesse Henriette Frederikke Stolberg (1747–82). ~ 9.5. 1795 på Bernstorff (Fred. ty.) med Sophia Henriette Elisabeth Blücher, * 15.5.1770, † 29.1.1807 på Bernstorff, d. af amtmand Gustav Gotthard v. ▪B. (1737–1808) og grevinde Christine Sophie v. Castell-Remlingen (1740–72). – Bror til Christian ▪B.

B.s løbebane er nært knyttet til den ældre bror Christian B.s. Ligesom denne kom han tidligt ind i diplomatiet, indtog høje stillinger men nåede aldrig frem i første række og fik aldrig lejlighed til i større udstrækning at give prøve på selvstændig dygtighed. 16.8.1793 blev han sekretær i det udenrigske departement, ledsagede 1795 Carl v. Baudissin – der skulle lykønske kongen i anledning af hans forlovelse – til Stockholm, men fratrådte stillingen 27.4. 1798 da han på grund af sin hustrus svagelige helbred måtte forlade Kbh. En kort tid, 14.3.–8.8.1800, var han deputeret i Tyske kancelli, men fik s.å. fra 1.8. sin betydningsfuldeste gerning som direktør i det udenrigske departement. I begyndelsen påhvilede alle politiske sager udenrigsministeren mens B. alene varetog behandlingen af anliggender vedrørende enkeltmand, derunder de stadig vigtigere opbringelsessager. Under Christian B.s langvarige fraværelser, juni–okt. 1803 og maj–sept. 1804, og navnlig efter at han i sommeren 1805 var fulgt med kronprinsen til hertugdømmerne fik direktøren tillige overdraget at føre de mundtlige forhandlinger med de fremmede gesandter. På grund af slægtskabet med udenrigsministeren og fortroligheden mellem brødrene fik han adskillig indflydelse og kunne – som følge af Christian B.s tilbøjelighed til kun at meddele almindelige direktiver – også gøre sine personlige anskuelser gældende. Ved afgørelsen af spørgsmålet om Holstens indlemmelse 1806 spillede han en rolle men trådte navnlig i forgrunden under de diplomatiske forhandlinger i årene op imod 1807 og i selve dette år. Rimeligvis blev det ikke uden betydning for begivenhedernes udvikling at han som regeringens ordfører over for den engelske gesandt øvede en bestemmende indflydelse på dennes opfattelse af Danmarks politik. For den øjensynlige irritation som i årene 1806–07 kom til at præge de dansk-engelske forhandlinger bærer B. utvivlsomt sit store ansvar. Brødrenes korrespondance og de engelske gesandtberetninger lægger for dagen at drøftelsen jævnlig er udartet til det rene mundhuggeri. På forhandlingernes sidste stadium tilfaldt det B. at give den engelske udsending F. Jackson det endelige afslag på Englands fordringer. 26.4. 1810 fulgte B. broderen og tog sin afsked – man formodede i samtiden fordi han ikke fik tilbud om udenrigsministerstillingen – men brød dog ikke forbindelsen med regeringen og fik i april 1813 den håbløse opgave som udsending i London at opnå fred med England. Sammen med C. B. repræsenterede han derefter Danmark på Wienerkongressen og var 11.10.1816–13.3.1835 – han fratrådte dog først i juni – gesandt i Wien. Ingen større begivenheder er fra denne tid knyttet til hans navn. – Kammerherre 1797. – S.K. 1808. DM. 1826. □Silhouet som barn (Fr.borg) og af F. B. v. Wickede, 1781 (Pederstrup). Mal. af Grøger ca. 1823 (Rastorf).

Edv. Holm: Danm.-Norges udenrigske hist. 1791–1807, 1875. Axel Linvald: Kronprins Frederik og hans regering 1797–1807 I, 1923. Georg Nørregaard: Danmark mellem øst og vest 1824–39, 1969.

*Axel Linvald**

Bernth, Johan Ludvig, 1724–1804, rektor. * 10. 9.1724 i Nørre Lyndelse, † 24.2.1804 på Herlufsholm, begr. sst. F: sognedegn Lars (Laurids) B. (ca. 1695–1752) og Anna Cathrina Lund. ~ 1° 25.7.1760 i Næstved med Margrethe Elisabeth

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Göring, * ca. 1740, † 25.9.1761, d. af kaptajn Ulrich Christian G. (1696–1761, ~ 1° 1711 med Cathrine Brodersen, ~ 2° med Susanne Louise Schönbech, † 1738) og Anna Marie Schinkel (1722–72). ~ 2° 4.5.1764 i Græshave med Anne Margrethe Thestrup, * 9.1.1739, † 10.6.1817 i Kbh. (Frue), d. af forvalter, senere kammerråd og ejer af Øllingesøgård Frantz T. (1694–1766) og Margrethe Riegelsen (ca. 1709–63).

B. blev student 1745 fra Odense og tog 1750 teologisk attestats. 1753 blev han informator for de kongelige pager, og 1755 kaldtes han til rektor på Herlufsholm idet han samtidig blev professor philosophiæ designatus ved universitetet. S.å. tog han magistergraden. B. kom til at beklæde sit rektorembede i næsten 50 år og har indlagt sig ikke ringe fortjenester af Herlufsholm især i sin første periode da det lykkedes ham at ophjælpe den forfaldne stiftelse. Senere blev han vel eftergivende både over for lærere og disciple hvad der ikke havde den heldigste indflydelse på disciplinen. Som lærer var B. meget betydelig. Selv sad han inde med et solidt kundskabsforråd i en række fag; især udmærkede han sig ved sit indtrængende kendskab til latinsk sprog og litteratur. Flere af hans disciple – deriblandt K. L. Rahbek og H. B. Melchior – har siden i varme ord givet udtryk for hvad de skyldte B.s ypperlige undervisning, ligesom de også stod med beundring over for hans retskafne, uegennyttige personlighed. I litteraturen har B. blot optrådt som forfatter af fire små disputatser (1750–53) og som udgiver af en række skoleprogrammer hvori han har aftrykt kilder til Herlufsholms historie (1774–94). □Portr. af E. W. Stibolt, 1804; litografi efter dette 1856, relief på mindestøtte med ovennævnte mal. som forlæg af M. T. Mule (Herlufsholm kgd.), gengivet i litografi 1859.

K. L. Rahbek i Den da. tilskuer 1804 129–36. H. B. Melchior: Historisk efterretning om den frie adelige skole Herlufsholm, 1822 300–06. K. L. Rahbek: Erindringer af mit liv I, 1824 især 104f 117–23 139f 173f. Johan Ludvig Bernths minde, 1860. G. L. Wad: Medd. om rektorerne på Herlufsholm fra skolens stiftelse 1565 til 1878, 1878 210–16.

*Bjørn Kornerup**

Berntsen, Anton Bernhard, 1873–1953, forfatter. * 26.8.1873 på Assendrup Mark i Engum sg., Vejle amt, † 16.2.1953 i Vejle, (Skt. Nicolai), begr. sst. (Østre kgd.). F: skrædder, husmand og landsbyspillemand Bernt Laursen (1821–1905) og Ane Nielsdatter (1827–1912). ~ 12.2.1909 i Kolding med Amalie Anna Marie Jessen, * 19.10.1877 i Kolding, † 6.8.1937 i Vejle, (Vor Frelser), d. af købmand Iver Madsen J. (1848–1901) og Louise Anna Margrethe Hansen (1850–1932).

B. kom 1888 i snedkerlære i Vejle og slog sig efter udstået læretid på instrumentmageriet. Han arbejdede i fem år hos Joh. P. Andresen & Co. i Ringkøbing og begyndte derefter selvstændig virksomhed i Vejle; i årenes løb har han bygget ca. 3 700 harmonier. Han debuterede som forfatter 1914 idet Evald Tang Kristensen „tvang" ham til at udgive en digtsamling *Noget*. Siden har han udgivet flere digtsamlinger hvoriblandt må fremhæves *Gjemm-Ævvel*, 1922, *Megstur*, 1925 og *Bindingsværk*, 1927. Og fra hans senere forfatterskab samlingerne *Skribbenskaller*, 1933, *Bøen aa gammel Folk*, 1937, *Awtensææd*, 1943 og *Di fie snees. Nye og ældre Vers*, 1953. De fleste af disse digte er skrevet på hans hjemegns dialekt og kommer den jyske almues daglige leve- og tænkemåde så nær ind på livet at de bedste af dem næppe står tilbage for Aakjærs sange i intimitet. Især digtene i Gjemm-Ævvel har erobret sig folkeyndest; et digt som det om den københavnske dr.phil. der kommer til et jysk bondemiljø for at feriere giver udtryk for det rige fond af skæmtsomt lune som den jyske folkekarakter rummer. B. har også optrådt som prosaforfatter og skrevet nogle små historier, bl.a. *Niels Væwwers Rejjs*, 1918, *Smaafolks Faanøwels*, 1920 og *Skowwer*, 1923 der viser at hans kendskab til den jyske almue når ind til de fjerneste kroge af dens af lune og følsomhed sammensatte væsen. I sine senere år slog han sig især på epigrammet. Hvert år ved juletid 1936–52 udsendte han et bind epigrammer, oprindelig trykt som *Lørdags-Rim* i Vejle amts folkeblad. I en større fortælling *Paa Nebo Bjerg*, 1928 har han i selvbiografisk ramme skildret sine oplevelser i det pietistiske miljø han voksede op i, og senere, 1950, udgav han sine memoirer. □Mal. af Gerda Schrader, 1928. Foto.

Udvalgte jyske digte I–II, 1938–39. Ny udg. 1967. – A. B.: På Nebo bjerg, 1928. Samme: De mange år jeg har i verden levet, 1950. – Niels Th. Mortensen: Jyske digtere i forhør, 1937 108–16. Gunnar Martin Nielsen: A. B. og hans jyske digtning, 1940. Anders Vigen m.fl.: Om A. B.s epigrammer, 1953. A. B. 1873–1973, udg. Kamma Varming, 1973. – Arkiv i bibl. for Vejle by og amt.

Uffe Andreasen (Peder Hesselaa)

Berntsen (med tilnavnet Bergen), **Arent,** 1610–80, økonomisk-statistisk forfatter. * 12.5.1610 i Bergen, † 29.12.1680 i Kbh., begr. sst. (Nic.k.). F: kyper Bernt Andersen og Maren Jensdatter. ~ 1° 1639 i Varberg med Karen Arentsdatter, † 1. 9.1652 i Kbh., begr. sst. (Nic. k.). ~ 2° 1653 i Kbh. med Mette Lauridsdatter, begr. 5.8.1696 i Kbh. (Nic. k.).

I begyndelsen af 1630erne var B. skriver hos Axel Juul til Volstrup der på dette tidspunkt var sekretær i Danske kancelli og senere hos dennes

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

svigerfader, kansleren Christian Friis til Kragerup. Senest februar 1637 blev han skriver på Varberg slot hos lensmanden Iver Krabbe. Som så mange andre borgerlige i statstjenesten kombinerede han embedsgerningen med privat erhvervsvirksomhed. 1640 fik han således bevilling på et teglværk ved Varberg og leverede tegl og mursten til fæstningerne i Varberg og Halmstad. Desuden fæstede han en gård af kronen ved Varberg og nævnes skønt uadelig som besidder af en hovedgård sst. 17.1.1644 forlod han Varberg og slog sig ned i København. Under Torstenssonkrigen leverede B. proviant til Varberg, som bl.a. også Henrik ▪Müller der som B. var gift med en borgerdatter fra Varberg. Desuden påtog B. sig at indløse obligationer til officerer hvorved han oparbejdede et betydeligt tilgodehavende hos kronen. For en del af denne fordring fik han 1650 udlagt bøndergods i Helsingborg og Malmøhus len. B. erhvervede sig hurtigt en position i hovedstaden. Fadderlisterne ved hans børns dåb viser at han havde tilknytning til kredsen omkring Henrik Müller. 1647 blev han rådstueskriver. 1650 fik han bevilling på et teglværk i Brønshøj og havde tillige et i Skåne. Derimod afhændede han 1651 teglværket ved Varberg. Han opkøbte grunde i Ny København og opførte her en række ejendomme til hvilke han selv leverede sten. Rimeligvis har han også opført de to gårde ved Hallandsås (Kongens Nytorv) der lå hvor nu Erichsens palæ (Handelsbanken) ligger, og beboede selv det ene til sin død. Under krigene 1657–60 udrustede han kapere, bl.a. den bekendte Højenhald, foruden at han ydede kongen kontante lån. For sine fordringer fik han dele af Brønshøj og Husum byer i pant. 1670 blev han rådmand, og formentlig på grund af sin store administrative indsigt fik han 1677 sæde i den revisionskommission der blev nedsat for at undersøge forholdene vedrørende afregningerne med statskreditorerne 1660–76.

Allerede mens han var i tjeneste hos Axel Juul havde han grundlagt det store værk *Danmarckis oc Norgis fructbar Herlighed* der udkom 1650–55 i fire bøger (fot.optr. 1971) som samledes med et fælles titelblad 1656 og dedicerede til Frederik III samt en række fremtrædende rigsråder og adelige. Første bog indeholder den første systematiske topografiske skildring af Danmark, med hovedvægten lagt på erhvervsvilkårene. Dens systematik har været retningsgivende for senere topografiske beskrivelser som Erik Pontoppidans Danske Atlas og Trap. Kendt er den heri forekommende kritik af vornedskabet hvor B. påpeger at denne institutions konsekvenser for jordejerne i det lange løb blev faldende udbytte og stigende ødegårdsfrekvens. B.s kritik var således ikke baseret på humane synspunkter, men på driftsøkonomisk argumentation. Resten af værket må nærmest betegnes som en håndbog i godsadministration og er en hovedkilde til oplysning af forholdene ved køb og salg af jordegods, principperne for dettes vurdering, beregning af landgilde, stedsmål, tiender m.m. Desuden gives der oversigter over møntforhold, mål og vægt, renteritakster o.lign. En systematisk udnyttelse af B.s værk vil utvivlsomt kunne kaste lys over endnu dunkle punkter i datidens landboforhold, men moderne forskning har næppe til fulde udnyttet værkets muligheder. Udover dette værk udgav B. 1637 en oversættelse af det opbyggelige skrift *Manuale de præparatione ad mortem.* Det kgl. bibliotek i Kbh. ejer et eksemplar som B. 1639 dedicerede sin hustru. Heri har han nedfældet optegnelser om sine familieforhold. □Kobberstik af Simon de Pas, 1656 (på titelbladet til Manuale de . . .).

A.B. i Pers. hist. t. 12.r.II, 1948 128–33 (familieoptegnelser). O. Nielsen sst. 2.r.II, 1887 257–69.

Steffen Heiberg

Berntsen, Karen Ingrid, * 1914, klinikchef, cand. psych. * 14.6.1914 i Kbh. (Helliggåndsg). F: civilingeniør Anders B. (1868–1934) og Cecilie Margrethe Folkmann (1880–1966). ~ 1934 med arkitekt Kjeld Værge Petersen, * 16.11.1905 i Ivigtut, Grønland, s. af kolonibestyrer Aksel Carl Emil P. (1876–1946) og Yrsa Mathilde Augusta Hansen (1883–1958). Ægteskabet opløst 1960.

B. blev student fra N. Zahles skole 1933 og var derefter på et års studieophold ved Sorbonne i Paris. I krigsårene, fra 1942 og frem til 1948 var hun sekretær på Kbh.s kommunehospital og ved forskellige kriminologiske undersøgelser foretaget på forvaringsanstalten i Herstedvester. 1948 blev hun cand. psych. med kriminologi som speciale *(25 kvindelige Psykopatforvarede).* 1949–51 var B. ansat i socialministeriet i forbindelse med en undersøgelse af arbejdsanstalternes klientel *(Klientellet på Arbejdsanstalterne,* Bet. nr. 102, 1955), og 1951–60 var hun psykolog ved Kbh.s fængsler hvor hun i de første år i samarbejde med Karl O. ▪Christiansen ledede en undersøgelse af korttidsstraffede mænd *(Mandlige arresthusfanger i Københavns fængsler,* Dir. for fængselsv. 1955, først offentliggjort i U. N. Int. Rev. of Criminal Policy No. 6, 1954 25–52, og senere fulgt op i en efterundersøgelse *A Resocialization Experiment with Short-Term-Offenders* i Scand. Studies in Criminology I, 1965 35–55). 1960 blev B. chef for Ungdomskliniken der samme år var blevet oprettet i Kbh. finansieret af Ford Foundation i USA som et led i en større undersøgelse af ungdomskriminalitet, og hun

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

blev her ansvarlig for et behandlingseksperiment med mandlige kriminelle i alderen 15–21 år. (Se bl.a. *En analyse af en ungdomsbande i Kbh.*, 10. nordiske kriminologiseminar II 1967 140–156, og *Gruppementalitet, alder og personlighed*, Herstedversteriana 1965 17–35). Efter afslutningen af denne undersøgelse blev klinikken 1965 overtaget af Landsforeningen for mentalhygiejne og autoriseret under socialministeriet som rådgivningscenter for unge. Under indtryk af det stigende narkotikamisbrug blandt unge i 1960erne indledte B. med en udvidet stab af medarbejdere, støttet af socialministeriet og Kbh.s kommune, et utraditionelt behandlingseksperiment med unge stofmisbrugere. Denne behandlingsform der bygger på frivillig og aktiv medvirken af klienten viste sig at være virksom i det terapeutiske arbejde med narkomaner. Eksperimentet har haft indflydelse på den danske narkotikapolitik og blev også gentaget i udlandet. (*Tilbud til stofmisbrugere*, 1971, svensk *Alternativ narkomanvård*, Sth. 1972, hollandsk *Voorstel aan verslaafden*, Amsterdam 1972; *Behandlingen af unge stofmisbrugere*, Nord. tidsskr. for Kriminalvidenskab 61. årg., 1973 37–53, og fulgt af en redegørelse for seks års behandlingserfaring, *Treatment of Drug Addicts: A six Year's Experiment*, Bul. of Narcotics (UN) XXVIII, 1976 9–24). Med ændring af bistandsloven blev Ungdomskliniken april 1976 omdannet til et rådgivningscenter for unge i alderen 14–25 år under Kbh.s kommunes social- og sundhedsforvaltning. Sideløbende med sin kliniske praksis har B. udført et betydeligt internationalt arbejde, bl.a. inden for rammerne af Europarådet og WHO ligesom hun har været tilkaldt som ekspert og rådgiver ved internationale kongresser og projekter. 1958 var hun på seks mdrs. studieophold i USA på et stipendium fra FN. 1968 modtog hun Rask-Ørsted fondets legat til studier af narkotikaproblemer i New York, og 1969 gav hun ved universitetet i Puerto Rico en række forelæsninger over behandlingsproblemer for et internationalt kriminologisk forskningsseminar. Hun har undervist i kriminologi ved Den sociale Højskole og varetaget censorhvervet i socialpsykologi ved univ. i Kbh. og Århus samt i kriminologi ved Danmarks lærerhøjskole. Endvidere har hun ofte været indkaldt til diskussioner om sociale forhold i radio og TV. 1948–58 var B. medlem af Dansk psykologforenings bestyrelse, 1958–63 som formand. □Foto.

A. Friemuth Petersen

Berntsen, Klaus, 1844–1927, minister, højskoleforstander. * 12.6.1844 i Eskilstrup, Søllinge sg., Fyn, † 27.3.1927 i Kbh., begr. i Højby, Fyn. F: gårdejer Espen B. (1784–1855, ~1° 1819 med Gjertrud Marie Kruse, f. Andersdatter, ca. 1763–1834, enke efter gårdejer Hans Frederik K., 1756–1817) og Christiane Christensdatter (1809–1900). ~1° 31.7.1869 i Ryslinge med Abelone Petersen, * 31.7.1847 i Lørup, Ryslinge sg., † 19.1.1872 i Højby, d. af gårdejer Peder Pedersen (1792–1876, ~1° med Maren Jespersdatter, ca. 1800–35) og Ane Marie Clausdatter (1814–88). ~2° 8.8.1881 i Kbh. (Jac.) med Anny Christine Mathilde Octavia Thomsen, * 11.10.1864 i Kbh. (Garn.), † 16.3.1902 sst., d. af vognmand, senere grosserer Ole Christian T. (1823–94) og Anny Milia Octavia Thomson (1830–1911). – Far til Aage ▪B.

Det var under B.s opvækst både hans og moderens tanke at han skulle blive lærer idet hans ældre broder var bestemt til at overtage gården. Familien var nært knyttet til Vilhelm ▪Birkedals menighed i Ryslinge og delte dennes grundtvigske syn både i kirkelig og folkelig henseende. Det var da naturligt at han i vinteren 1859–60 blev elev på den af Birkedals medhjælper pastor Jens ▪Schjørring oprettede højskole i Sødinge ved Ringe. Her kom han under stærk påvirkning af de to friskolelærere Kr. Appel i Ryslinge og Morten ▪Eskesen i Rudme. Selv ønskede han nu at blive præst, men hjemmets kår var for beskedne dertil. Moderen ønskede at han skulle på seminarium, men Appel der så at B. ikke var noget eksamensmenneske gennemførte at han blev friskolelærer, og han kom da på Christen ▪Kolds højskole og friskole i Dalby. B. kom i et nært personligt forhold til Kold, betragtede ham som sin „lærerfader" og blev helt op i sin høje alderdom ikke træt af at forkynde hans skoletanker og holde mindet om hans ejendommelige personlighed levende.

Kolds tillid til den da 17-årige elev var så stor at han gjorde B. til leder af friskolen i Højby. Han viste sig tilliden i den grad værdig at skolen i de følgende år blomstrede og elevtallet steg fra 10 til 80 medens den stedlige statsskole stod nærmest tom. Friskolens ydre forhold var i de første år særdeles ringe. Den havde ingen selvstændig bygning men undervisningen foregik på skift i forældrekredsen, og lærerens løn var yderst ringe. Dertil kom at skolen blev kraftigt modarbejdet dels af egnens endnu meget konservative bønder og ikke mindst af de lokale myndigheder. Men den unge friskolelærer overvandt al modstand ved sit frejdige humør, sin store charme og sine usædvanlige pædagogiske evner. – Birkedals og Kolds virksomhed havde skabt en grundtvigsk vækkelse på Fyn. Politisk var Fyn derimod endnu meget passivt. Det blev B.s indsats at overføre den stærke folkelige højskole-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

vækkelse til praktisk politisk bevidsthed. Skyttesagen blev den bevægelse han fra 1866 anvendte til dette formål og gjorde et stort arbejde for gennem hele sit liv. 1910–22 var han således formand for De danske Skytteforeninger. Desuden blev han 1870 for en årrække formand for Højby sogneråd. Overalt hvor der skulle organiseres på Fyn var B. med – han blev en kendt skikkelse også ved den muntre „guerillakrig" han på forskellig måde førte med embedsmænd der endnu hang for meget ved bureaukratiske traditioner og som ville sætte en pind for de nye demokratiske bevægelser.

Efter at Det forenede venstre var dannet i 1870 satte B. sig for sammen med sine nære venner, Anders Tange og Hans Madsen, begge gårdejere på egnen, at vinde Fyn for det nye parti. Det lykkedes dem over al måde. Medens Fyn omkring 1870 var repræsenteret i folketinget med 10 højremænd og 4 fra venstre sendte øen efter valget 1876 12 venstremænd, men kun 2 fra højre. Selv stillede B. sig forgæves 1869 og 1872 i Kerteminde-kredsen, men opnåede valg i Bogense-kredsen ved et omvalg i maj 1873. I folketinget spillede B. de første år ikke nogen fremtrædende rolle. Han var trofast mod det forenede venstre, men interesserede sig mere for praktiske reformer end for kampen om magten, konflikten om parlamentarismen. Med sin baggrund i kommunalt og senere amtskommunalt arbejde stilede han også i rigsdagen mod praktiske resultater og fulgte derfor naturligt Frede Bojsen og de moderate ved de talrige partidelinger i 1870erne. Med sin store indflydelse på Fyn bidrog han til at de radikale ikke fik fodfæste på øen, det var ham der rykkede frem mod Berg eller Hørup når de på vej til Jylland holdt vælgermøder på Fyn. For de yngre folketingsmænd var 1870erne og 80erne ikke nogen gunstig periode. Ordførerskaberne i de få stykker praktisk lovgivning der fik lov til at blive behandlet under konflikterne gik oftest til de ældre førere. B. talte derfor ikke ofte i tinget, men tog dog del i debatten, særlig når det gjaldt forsvarssagen, således i 1879–80. Desuden var han en af initiativtagerne til loven om oprettelse af husmandskreditforeninger af 1880 og tog virksom del i grundlæggelsen af Østifternes husmandskreditforening i hvilken han blev revisor og mange år senere (1897) direktør. – B. deltog, om end med ulyst, i „visnepolitikken" efter 1881. „Den store makulaturforretning" som han siden kaldte kamppolitikken i disse år lå fjernt fra den frodige praktiker B., og da han på samme tid var blevet forstander for den nyoprettede højskole i Særslev ved Bogense lod han sig ikke genopstille til folketinget ved valget 1884.

Var B. relativt passiv i rigsdagen i disse år spillede han til gengæld en vældig rolle på vælgermøderne. Bortset fra Chresten Berg kunne ingen som B. fange en forsamlings opmærksomhed ved sin umiddelbare charme, sit friske humør og jordbundne argumentation. Når andre ville overbevise ved at citere fra Statistisk Tabelværk, tog B. sine argumenter fra det bondeliv som han selv var udgået fra. Samtidig gjorde han et betydeligt arbejde for at uddybe og befæste det kommunale selvstyre på Fyn, først som sognerådsformand i Højby, siden i Særslev 1886–1904, desuden som medlem af Odense amtsråd 1881–87 og 1898–1908. Hans aktivitet på offentlige møder havde også her til følge at venstremænd efterhånden i stort tal rykkede ind i de fynske kommunale råd. Han medvirkede også til oprettelse af sognerådsforeninger, var selv formand for Odense amts sognerådsforening 1892–1900 og fra 1915 for de samvirkende danske sognerådsforeninger. – En af de sager der i det kommunale arbejde lå B. mest på sinde var udvidelse af de frie fattigkassers virksomhed ved tilskud af kommunale midler således at flere kunne komme under fattigforsorg, samt at sørge for en humanere behandling af de børn der var under offentlig forsorg. I det sidstnævnte anliggende var han medstifter af Plejehjemsforeningen for Fyns stift. Også for anlægget af privatbaner på Fyn var B. meget virksom, medlem af flere bestyrelser og siden, da privatbanerne sluttede sig sammen, i styrelsen heraf. 1872 var B. desuden medstifter af Fyns Tidende, og 1887 oprettede han *Assens Amtsavis*. I 1873 og 1883 udgav han to samlinger *Folkeeventyr for Skolen og Hjemmet*. Efter to år uden for folketinget medens forfatningskampen kulminerede lod B. sig atter vælge til tinget 1886, denne gang i Assenskredsen der blev ledig efter Jørgen Pedersens valg til landstinget. B. valgtes i denne kreds i de følgende 40 år, indtil han 1926 trak sig tilbage mere end 80 år gammel. Han vendte tilbage 1886, netop som forhandlingspolitikken atter satte ind, sluttede sig helt til denne linje og blev, navnlig efter at Bojsens forligslinie satte igennem efter 1890, en meget aktiv medarbejder. I forhandlingerne op til det store forlig 1894 var han en væsentlig støtte – hvor Bojsen havde underhåndsforbindelserne til højre, og regeringen og Neergaard bidrog med saglig vægtighed, kunne B. med sin charme og sin smittende begejstring holde forhandlingsgruppen sammen og skaffe den politisk opbakning ude blandt vælgerne. Med styrke og humør forsvarede han forhandlingspolitikken på snesevis af vælgermøder og førte også som ordfører noglé af de bojsenske reformer igennem i rigsdagen. Også da venstrebefolkningens flertal efter

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

forliget vendte sig fra forhandlingspolitikken og dens mænd holdt B. modet oppe og sled med sin gode samvittighed og sit fynske lune i behold gennem de meget trange tider for det moderate venstre i de følgende 10 år, fuldt overbevist om at oprejsningens time for den moderate politik ville komme. Han var i denne periode desuden medlem af to vigtige kommissioner, teaterkommissionen og den store forsvarskommission af 1902. Privat foregik der 1889 den ændring i hans forhold at han – væsentlig af hensyn til sin hustrus helbredstilstand – opgav højskolen i Særslev og flyttede til København som kontorchef i den nyoprettede Østifternes brandforsikring for mindre landbygninger.

Efter Niels Neergaards udnævnelse til finansminister sommeren 1908 i J. C. Christensens regering skete den forsoning mellem det forhandlende venstres valggruppe og venstrereformpartiet, der havde ladet vente på sig siden 1894. Da rigsdagen efter Albertikatastrofen samme år trådte sammen valgtes B. til folketingets 1. viceformand, og ved dannelsen af ministeriet Neergaard var det naturligt at B. med sin store erfaring i et omfattende kommunalt arbejde indtrådte som indenrigsminister. Skønt meget forskellige af karakter hørte B. og Neergaard meget nært sammen; men det er dog værd at bemærke at de to gamle fæller livet igennem sagde De til hinanden, medens B. sagde du til fx J. C. Christensen.

B.s første ministertid blev kort; men han vandt anerkendelse, navnlig ved den dygtige måde hvormed han gennemførte rekonstruktionen af Den sjællandske bondestands sparekasse og den ligeledes krakkede Haandværkerbank. Efter sin afgang som minister august 1909 da regeringen faldt på forsvarslovene blev B. tilbudt posten som direktør for den rekonstruerede sparekasse, men han afslog. B. stod gennem mange år på en fortrolig fod med kronprins Frederik der 1906 blev konge. Efter ministeriet Neergaards fald tilbød kongen B. at danne regering. Han afslog imidlertid tilbudet idet han mente at grev Holstein-Ledreborg ville være den rette mand.

Selv beholdt han indenrigsministerposten indtil Holsteins regering faldt i oktober samme år. Kong Frederik opfordrede nu endnu en gang B. til at danne regering, men B. fandt det bedre at overlade magten til de to partier, radikale og socialdemokrater, der havde fældet ministeriet. Først efter at valgene i maj 1910 havde givet de venstregrupper der senere dannede partiet venstre flertallet i folketinget og rigsretssagen var afgjort fulgte B. kongens fornyede opfordring og dannede 1.7.1910 et ministerium hvori alle grupper af venstre var repræsenteret. Selv overtog han også forsvarsministeriet idet en hovedopgave for hans regering var at føre forsvarsordningen af 1909 ud i livet. B. lagde herunder særlig vægt på at forbedre de menige soldaters kår. Han kom i konflikt med nogle af hærens generaler på spørgsmålene om nedlæggelse af garnisonen i Fredericia og om anvendelse af frivilligt indsamlede midler til forsvarsformål. Ved kongens støtte hævdede B. dog sin stilling i denne sag. Men ministeriet B.s egentlige hovedopgave var grundlovsforslaget der ændrede den privilegerede valgret til landstinget. For B., hvis ungdom og manddom var levet under forfatningskampene efter 1870, var det en dyb tilfredsstillelse at blive den der førte dette forslag frem. Det stødte dog på vanskeligheder, særlig fra højre og de frikonservative i landstinget der standsede forslaget med en dagsorden, men blev i begyndelsen også bremset af J. C. Christensen, formand for folketingets venstre. Ved folketingsvalget foråret 1913 sejrede grundlovsforslaget imidlertid stort samtidig med at flertallet gik over til radikale og socialdemokrater. Disse opfordrede imidlertid B. til at fortsætte indtil grundlovsforslaget var vedtaget hvilket han i og for sig gerne havde villet. Regeringen havde imidlertid under valgkampen fastslået at hvis den ikke havde flertal i tinget efter valget, ville den gå af, og J. C. Christensen fastholdt den på dette punkt hvorefter B.s ministerium opløstes 21.6.1913 og gav plads for den radikale regering Zahle. B. vedblev dog at arbejde for grundlovssagens gennemførelse som formand, først for folketingets udvalg derom og siden for fællesudvalget indtil grundlovens endelige vedtagelse 1915. I Niels Neergaards andet ministerium maj 1920 indtrådte B. på den vanskelige post som forsvarsminister og gennemførte trods alvorlig sygdom de omstridte forsvarslove af 1922. Ved en rekonstruktion i oktober samme år som følge af Landmandsbankafæren afgik B. som forsvarsminister til fordel for Søren Brorsen, men forblev i regeringen som minister uden portefølje indtil ministeriets afgang april 1924. Det følgende år hyldedes B. fra alle partier i rigsdagen da han som den første siden 1849 kunne fejre 50-års jubilæum som folketingsmand. B. var måske mere end nogen anden af venstres ordførere personifikationen af den politiske grundtvigianisme. Meget mere end Frede Bojsen var han et udtryk for det livsbekræftende, frejdige og nationalt følelsesbetonede der prægede højskolebevægelsen og navnlig den fynske del af denne. B. havde elementer af „naturens muntre søn" i sig og gjorde sig bedst på en talerstol en sommerdag i et dansk skovbryn med smældende flag. Han forblev hele sit liv mere en agitator end en politiker. Når han blev konseilspræsident skyldtes det måske mere

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

hans personlige venskab med Frederik VIII og den almindelige sympati der omgav hans person end et egentligt konstruktivt politisk arbejde. – R. 1892. DM. 1907. K.[1] 1911. S.K. 1920. □Træsnit 1883 og 1887. Mal., i uniform, 1910. Karikaturer i „Vort Land", 1910, „Klods Hans" 1913, flere tegn. dertil af Alfred Schmidt 1916–24 og af Jensenius 1919 (Fr.borg). Relief af H. P. Hansen på momument, 1915 (Ringe). Tegn. af Johs. Glob, 1916 (Fr.borg), litograferet 1919. Afbildet på H. Vedels mal. 1918 af grundlovsforhandlingerne 1915 (folketinget), to forarbejder (Fr.borg). Afbildet på Oscar Matthiesens mal. 1923 af den grundlovgivende rigsdag 1915 (folketinget), mal. af samme (sst.), tegnet forarbejde. Afbildet på H. Nik. Hansens mal. af Chr. Xs ridt over grænsen fra 1864, 1921 (Fr.borg). Buste af Elo, 1920 (Særslev højskole 1931). Mal. af V. Henriques, 1923. Udkast til statue af Elo ca. 1924, statue af samme, 1938 (Assens). Mal. af N. V. Dorph og af Oscar Matthiesen (begge folketinget), Dorphs portr. er gentaget. Relief af R. M. Andersen, 1928 (gravsten). Blyantstegn. af Eva N. Kristiansen efter foto (Kgl. bibl.). Tegn. af Hj. Christoffersen (folket.). Foto.

K. B.: Erindringer I–III, 1921–25. – Erik Henrichsen: Mændene fra forfatningskampen I, 1913. N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske regering og rigsdag, 1901–03 126–31. Niels Neergaard i Ill. tid., 1924 625f. Hans Jensen i Bavnen XXIV, 1927 291–98. F. Aagaard: H. B. Frihedens talsmand, 1944. P. Stavnstrup: Politiske profiler, 1962 43–53. – Levnedsberetning i ordenskapitlet. Papirer i Rigsark.

Kristian Hvidt (N. Neergaard)

Berntsen, Aage, 1885–1952, læge, forfatter. * 16.5.1885 på Særslev højskole, Odense amt, † 16.4.1952 i Kbh., begr. i Højby, Fyn. F: højskoleforstander, senere konseilspræsident, sidst forsvarsminister Klaus "B. (1844–1927) og Anny C. M. O. Thomsen (1864–1902). ~ 14.7.1928 i Kbh. (Garn.) med Irene Müller, * 22.4.1906 på Frbg., d. af ingeniør, senere direktør for Odense gasværk Carl Johan M. (1871–1946) og Christiane (Jane) Ulrikke Bonne (1876–1945).

B. blev student 1903 fra Borgerdydskolen i Kbh., cand. med. 1911, var chef for den danske ambulance i Paris 1918–19, reservekirurg ved rigshospitalet 1921–23, blev korpslæge i hæren 1922, overlæge 1925, praktiserede fra 1927 i Kbh. som specialist i ortopædiske og kirurgiske sygdomme og var poliklinikchef ved Samfundet og hjemmet for vanføre. Han blev dr. med. 1925 med afhandlingen *Om Varicer paa Underextremiteterne.* Han har udgivet digtsamlingerne *Digte,* 1908, *Fiol og Sækkepibe,* 1910, *Klinten og Hveden,* 1914, *Ungkarlens Visebog,* 1923 og *Den kostelige Gave,* 1929 samt prosaarbejdet *En Daares Visdom, Coldevins Bog,* 1927. I 1942 kom *Ungkarlens Visebog og Ægtemandens Salmebog, udvalgte Vers.* B.s vers bringer erindring om Aarestrup, desuden finder man træk af Heine og Bellman, ligesom også Sophus Claussen har inspireret ham. □Mal. af Edv. Saltoft ca. 1925. Foto.

Hans Ahlmann: Det danske parnas, 1920. Cai M. Woel: Troubadourer II, 1934.

Jesper Düring Jørgensen (Chr. Rimestad)

Berregaard, Villum, 1717–69, justitiarius i højesteret. * 2.1.1717 på Antvorskov, † 1.12.1769 i Kbh. (Holmens), begr. i Thisted k. F: justitsråd, kammerherre, senere konferensråd Christian Frederik B. (1683–1750) til Kølbygård, Borreby m.m. og Jytte Worm (1683–1741). ~ 25.11.1749 i Slagelse med rigsgrevinde Beate Antonia Augusta af Reuss-Lobenstein, * 6.4.1723 i Halle, † 19.11.1797 i Slagelse, d. af Heinrich XXIII af R.-L. (1680–1723) og rigsfriherreinde Beate Henriette v. Söhlenthal (1696–1757).

B., der var fætter til B. W. "Luxdorph, blev 1736 hofjunker og s.å. kommitteret i kammerkollegiet, 1741 amtmand i Korsør og Antvorskov amter, 1751 deputeret i admiralitets- og kommissariatskollegiet, 1753 tillige assessor i højesteret og 1759 direktør for de fattiges væsen. 1763 blev han deputeret i økonomi- og kommercekollegiet, 1767 1. kommissarius i ekstraskattekommissionen. 1769 udnævntes han til justitiarius i højesteret. Han opførte 1766 Kølbygårds nu nedrevne hovedbygning. – Virkelig justitsråd 1739. Etatsråd 1745. Konferensråd 1749. Kammerherre s.å. Gehejmeråd 1767. – Hv. R. 1763. L'Union parfaite 1761. □Mal. af G. Fuchs, 1769.

Luxdorphs dagbøger, udg. Eiler Nystrøm, I, 1915. Th. Hauch-Fausbøll i Berl. tid. 30.1.1931.

*L. Laursen**

Bertelsen, Alfred Leopold, 1877–1950, læge, medicinalkonsulent. * 5.3.1877 i Roskilde, † 17.10.1950 på Frbg., urne sst. (Søndermark kgd.). F: byfogedfuldmægtig Frederik Emil Valdemar B. (1830–1901) og Marie Christine Ingstrup (1854–1927). ~ 21.7.1910 i Umanak med Johanne Regine Elisabeth Fleischer, * 30.3.1875 i Egedesminde, † 12.4.1960 på Frbg. hosp., d. af assistent i KGH Jens Christian Poul F. (1847–1930) og Maren Emilie Mathilde Henningsen (1849–89).

B. blev cand. med. 1902. Udrejste s.å. til Grønland med Den litterære ekspedition, men fulgte kun med til Upernavik hvor resten af holdet gik mod Thule mens B. vendte tilbage mod syd og derefter forblev i Grønland som læge med kortere afbrydelser indtil 1927, den meste tid som distriktslæge i Umanaq og kredslæge for Nord-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

grønland. B. erhvervede et grundigt kendskab til befolkningen og studerede videnskabeligt de sundhedsmæssige forhold. Resultaterne kom dels i form af en række særafhandlinger i fagtidsskrifter om grønlandske medicinske problemer, dels som et samlet værk *Grønlandsk medicinsk Statistik og Nosografi* I–IV, Medd. om Grønland CXVII, 1943, et hovedværk om emnet og en guldgrube for enhver der beskæftiger sig med det. En anden videnskabelig interesse var de grønlandske fugle som han dels praktisk mærkede og udforskede, dels beskrev i en række afhandlinger i Medd. om Grønland, således Umanaqs fugle i XCI, 1932, mærkninger i CXXXXII, 1948 og fuglenavne i XXII, 1966. I samme værk CVL, 1945 udgav B. *Grønlænderne i Danmark. Bidrag til Belysning af grønlandsk Kolonihistorie fra 1605 til vor Tid.* En helt anden side af B.s forfatterskab er folkeoplysende skrifter for den grønlandske befolkning og specielt det medicinske personale om almindelig hygiejne og sundhedsforhold, således *Erindringsbog for grønlandske Jordemødre*, 1930 og *Jakob og hans Familie*, en almindelig sundhedslære. Endelig var B. en dygtig fotograf og har gennem sine billeder fastholdt mange sider af et nu forsvundet Grønland, se således Keld Hansen: Grønlandsbilleder. Efter sin hjemkomst til Danmark 1927 blev B. medicinalkonsulent for Grønland til sin pensionering 1947. – R. 1921. DM. 1938.

S. M. Saxtorph i Det grønlandske selskabs årsskr. 1951 156–61. Keld Hansen: Grønlandsbilleder 1860–1920, 1976. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Mads Lidegaard

Bertelsen, Erik, 1898–1969, forfatter. * 25.9.1898 i Harboøre, † 15.4.1969 i Bogense, begr. sst. F: fisker Søren B. (1866–1950) og Kristine Louise Vilhelmine Jørgensen (1867–1954). ~1° 10. 9.1922 i Kbh. (Sundby) med Ella Theodora Pedersen, * 16.4.1901 i Kbh., † 23.5.1965 i Brønshøj, d. af snedkermester Niels Carl P. (1869–1957) og Anna Kristine Christensen (1875–1958). Ægteskabet opløst. ~2° 17.9.1954 i Gilleleje (b.v.) med Viola Riis, * 23.1.1896 i Horsens (Vor Frelsers k.), d. af gartner Jens Sigfred R. (1865–1922) og Jacobine Marie Vilhelmine Jacobsen (1871–1959).

B. har hentet de erfaringer som er grundlaget for hans forfatterskab i det praktiske liv. Oprindelig ville han som faderen være fisker, men da moderen frygtede for at han, som under sin opvækst havde været meget svagelig, ikke i længden kunne holde til det hårde liv til søs besluttede han at dygtiggøre sig til anden livsstilling. Efter at have været i gartnerlære i Vejle kom han på seminariet i Nørre Nissum, men brød af umiddelbart før første del af lærereksamen. I 1920erne arbejdede han bl.a. på en sølvvarefabrik. 1930 slog han sig ned i Kbh. hvor han levede som forfatter. B. debuterede 1921 med *Havets Børn* der gjorde et gunstigt indtryk på kritik og publikum, men han måtte udgive en lang række bøger *Vestkystfiskere*, 1925, *Rent tilfældigt*, 1929, *Revlernes Ridder*, 1930, *Folk paa en Fabrik*, 1932, *Over paa Solsiden*, 1937 og *Sværd og Plov*, 1938 før han med den store trilogi *Dagen bryder frem*, 1938, *Mænd paa Havet*, 1939 og *Kvinder ved Stranden*, 1940 der 1942 samledes under fællestitlen *Harboør-Folk* placerede sig som en af vore førende hjemstavnsforfattere. Derpå udgav han en digtsamling *Blæst og blaa Vande*, 1939 samt tre romaner: *Jeg vil sejre*, 1941, *Fjeldvandrere*, 1942 samt *Den unge Slægt*, 1943 der fører linien videre fra Harboør-Folk. Af det senere forfatterskab bør nævnes: *Redningsbaade*, 1944, *Fiskerliv*, 1946, *Haarde Byger*, 1950, *Skuder paa Limfjorden*, 1961 og *Hør hvor det stormer*, 1966. S.m. Martin A. Hansen udg. han *To Prosastykker*, 1947, og under pseudonymet Jan Kulkulainen udg. han 1949 romanen *Bjergene vrinsker*. Endelig har han virket som børnebogsforfatter. Med de senere værker befæstede B. sin position som folkelig forfatter hvad der bl.a. fremgår af at han har været en af de mest læste forfattere på vore biblioteker. Der kan være noget stillestående over B.s forfatterskab, men manglen på handling og bevægelse opvejes af den ro og vederhæftighed der særpræger opfattelsen og gengivelsen af Harboøres natur og folkeliv – karakteristikken af de indremissionske Harboørefiskere er fri for ethvert anstrøg af karikatur, fremgået som den er af den sandheds- og retfærdighedstrang der er forfatterskabets inderste foranledning. □Tegn. af Johannes Nielsen, 1941. Foto.

Erindringer i Berl. aft. 20.1.1940 og 20.3.1942. – Kjeld Elfelt: E. B., 1942. Cai M. Woel: E. B., 1942. August F. Schmidt i Dansk udsyn XXIII, 1943 119–28. R. P. Sørensen i Flensborg avis 29.4.1969.

Uffe Andreasen (Peder Hesselaa)

Bertelsen, Erik, * 1912, zoolog. * 8.8.1912 i Birkerød. F: maleren Aage *B. (1873–1945) og Karen Schmidt (1880–1962). ~29.9.1939 i Kbh. med stenograf Ingeborg Bro Larsen, * 30.4.1914 i Roskilde, d. af professor O. H. *L. (1875–1955) og Betty Margrethe Bro (1878–1945).

B.s interesse for naturen blev vakt allerede i barndommen hvor han fulgte faderen på dennes ture med staffeli og pensel. Efter studentereksamen fra Birkerød 1930 og påbegyndelsen af naturfagsstudiet blev deltagelse i et fiskeri-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

biologisk togt til Færøerne og Island 1932 afgørende for B.s senere livsbane. Under 7. Thule ekspedition året efter foretog han i Angmagssalik-området bunddyrundersøgelser der 1935 videreførtes i Sydøstgrønland og islandske fjorde fra kutteren Thor. Allerede 1932 var han blevet deltidsansat ved Carlsbergfondets samlinger fra „Dana"s jordomsejling 1928–30. 1937 blev han mag. scient. i zoologi og umiddelbart efter fastansat ved Dana-samlingerne og Danmarks fiskeri- og havundersøgelser hvor han blev afdelingsleder 1952. Ved Åge Vedel 'Tånings død 1958 efterfulgte B. ham som direktør, men ønskede at lade sig konstituere i stillingen indtil han havde fået sikkerhed for at de krav han havde stillet om en stærkt påkrævet udvidelse af den videnskabelige og tekniske stab blev honoreret. Senere lykkedes det ham også at få oprettet Forureningslaboratoriet ved DFH 1958 blev han medlem af kommissionen for Danmarks fiskeri- og havundersøgelser og 1966 for Akademiet for de tekn. vidensk. Det vakte opsigt da han 1971 sagde farvel til direktørstilling og administration og søgte og fik en forskerstilling som amanuensis og senere lektor ved fiskeafdelingen på Zoologisk museum i Kbh. Ekspeditionerne i studietiden videreførtes efter ansættelsen ved DFH og indtil 1958 med de årlige fiskeribiologiske togter med Dana og andre fartøjer i Nordsøen og Nordatlanten. 1956 og 57 foretog han fiskeundersøgelser for Kampsax i det sydlige Kaspiske hav. Han var leder af en åleekspedition med Dana til Sargassohavet 1966 og har siden 1964 deltaget som gæst i adskillige dybhavstogter på amerikanske, tyske og britiske skibe til Det indiske ocean og over hele Atlanterhavet; sammenlagt har B. tilbragt mere end fem år til søs. Hertil kommer talrige rejser til fiskeribiologiske kongresser og møder i USA, Canada, Europa og USSR.

B.s videnskabelige produktion har dels omhandlet grønlandske bunddyrs økologi (1937), dels fiskeribiologi (bl.a. studier af torskefisken sejen) og især pelagiske dybhavsfisks morfologi, systematik, biologi og udbredelse. I disputatsen om Dana-ekspeditionens vældige samling af dybhavstudsefisk *The Ceratioid Fishes,* 1952 udredte han desuden udviklingen af larver og af de på hunnerne parasitisk levende hanner. Danasamlingerne har også været udgangspunkt for adskillige senere afhandlinger, til dels i samarbejde med udenlandske forskere, fx om den ejendommelige nye fiskeorden Miripinnati, 1956 og monografien over fiskefamilien Notosudidae, 1976. En afhandling fra 1964 (sm. med G. W. Mead og D. M. Cohen) giver en nyttig oversigt over forplantningen hos dybhavsfisk. De seneste års talrige arbejder er fortrinsvis baseret på dybhavsmateriale der er indsamlet med nutidens mere effektive fangstredskaber, især på togter som B. selv har deltaget i, og omfatter bl.a. monografien over tudsefiskeslægten Thaumatichthys i Galathea Report, 1977. Siden 1958 har B. forestået den omfattende udsortering og forsendelse af Dana-ekspeditionens materiale til hjemlige og udenlandske specialister og har været redaktør af Carlsbergfondets statelige publikation, Dana Report. – R. 1961. □Foto.

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ., nov 1952 169f.

Torben Wolff

Bertelsen, Frederik, (grønl. Naparutaq), 1750–1828, grønlandsk kateket og missionær. * 27.4.1750 i Godthåb, † 13.1.1828 sst. F: missionær Berthel 'Laersen (1722–82) og Susanna (1728–79). ~1° 1.2.1772 med Edel, † 1775. ~2° 24.9.1776 med Hedevig, † 1799. ~3° 29.7.1799 med Augusta, † 1832.

B.s far var som vajsenhusdreng af Hans Egede sendt til Grønland som kateket og på grund af sin dygtighed ordineret som missionær i Sukkertoppen. Han begyndte allerede som 15-årig at hjælpe sin far i dennes arbejde og havde som halv grønlænder den fordel at mestre sproget. Et forsøg på latinsk uddannelse hos en dansk teolog i Godthåb blev opgivet, bl.a. fordi B. talte for dårligt dansk. I stedet virkede han fra 1765 som kateket og senere kateketformand i Sukkertoppen i nær kontakt med befolkningen, og efter faderens død 1782 holdt B. missionen i gang i to år, indtil en ny missionær kom op. Få år efter brød en sværmerisk vækkelse løs med stor styrke på distriktets afsides bopladser, ledet af fangeren 'Habakuk. Alt normalt kirkeligt liv ophørte, og embedsmændene mistede ganske kontrollen over situationen der udviklede sig til drab og voldsomheder. Som sidste udvej blev B. sendt ud, og det lykkedes ham at standse bevægelsen og genoprette ordenen, men det ulmede stadig under overfladen, og 1803 måtte B. igen tage affære over for en ny opblussen. Men han var stadig kun kateket, og hans foresatte en dansk missionær der var ganske hjælpeløs over for disse voldsomme udladninger.

1807 udbrød krigen mellem England og Danmark, og forbindelsen mellem Grønland og Danmark blev næsten helt afbrudt de næste otte år. De fleste europæere forlod landet, og 1814 var kun én missionær tilbage i landet. Man tog da det usædvanlige skridt at udnævne en grønlænder til missionær. B. blev ordineret 9.7.1815 i Holsteinsborg af den norske missionær B. Hartz og begivenheden fejret med en stor folkefest. B. var den første grønlænder der blev udnævnt til

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

et såkaldt officersembede, og der gik generationer før det skete igen. Det var en uvant og vanskelig stilling, både i forhold til europæere og grønlændere. Derefter virkede B. som missionær i Godthåb til 1827 da han blev fritaget for embedet. Allerede året efter døde han.

Mads Lidegaard i tidsskriftet Grønland, 1967 399–406.

Mads Lidegaard

Bertelsen, Hans **Henrik** August, 1874–1933, nordisk filolog, undervisningsinspektør. * 12.5.1874 i Lyngby ved Grenå, † 2.2.1933 i Kbh., begr. sst. (Vestre). F: seminarielærer, senere inspektør ved skolevæsenet i Århus, justitsråd Hans Christian Valdemar Gustav B. (1836–1914) og Anna Cathrine Kehlet (1841–1912). ~ 20.12.1902 i Kbh. (Trin.) med mag. art., senere lærer ved Statens lærerhøjskole og Zahles faglærerinde-kursus Sophia Yhlen Olsen, * 24.10.1876 i Philadelphia, USA, † 28.8.1934 i Helsingør, d. af ingeniør, fabrikant Tinius O. (1845–1932) og Charlotte Yhlen (1839–1920).

B. blev student fra Århus 1891 og cand. mag. (dansk, historie, latin) 1898. Derefter var han dels lærer ved københavnske latinskoler og ved Statens lærerhøjskole, dels assistent ved universitetsbiblioteket (1899–1901) indtil han 1903 blev ansat ved sin gamle skole i Århus hvorfra han 1905 blev forflyttet til Metropolitanskolen som adjunkt. 1912 blev han rektor for Roskilde katedralskole og 1918 undervisningsinspektør for gymnasieskolerne. Denne stilling beklædte han til 1927 da han af helbredshensyn trak sig tilbage. Som lærer udmærkede han sig ved sin klare fremstilling og sin på én gang venlige og køligt reserverede form, og disse egenskaber i forbindelse med fremragende administrative evner gjorde ham eminent egnet til at løse den svære opgave der stilledes ham som undervisningsinspektør i en meget vanskelig tid: gennemførelsen af skolelovene af 1918 og 1919 om det offentliges overtagelse af en række gymnasieskoler og om de sønderjyske gymnasiers oprettelse hvorved antallet af statens gymnasieskoler steg fra 13 til 33; administrationen af lønningsloven af 1919; deltagelse i den 1919 nedsatte store skolekommissions arbejde. B. opfyldte fuldtud de forventninger skolerne havde stillet til ham da han i årene før 1918 var S. L. Tuxens medhjælper i inspektionen. I sin ni-årige embedstid nåede han at sætte sit varige præg på den danske gymnasieskole. I forbindelse med sit embede var han formand for censorerne til afholdelse af studentereksamen for privatister og formand for censorerne ved det filosofiske fakultet. Det sidste hverv fik han også på grund af sit videnskabelige arbejde idet han samtidig med sin omfattende virksomhed som lærer og administrator aktivt dyrkede sin videnskab som nordisk filolog. – Allerede som student fik han universitetets guldmedalje for en afhandling om Eddadigtenes oprindelse og alder. 1902 blev han dr. phil. på en afhandling om Didrik af Berns sagas oprindelse og udsendte 1905–11 en kritisk udgave af denne saga. I øvrigt har navnlig dansk grammatik og dansk retskrivning haft hans interesse. I årene 1915–29 leverede han for Det danske sprog- og litteraturselskab en 6 binds udgave af danske grammatikere i 16- og 1700-årene, og 1926 skrev han en bog om grammatikeren og fonetikeren Jens Pedersen *Høysgaard. Særlig betydning for skolen havde hans retskrivningsvejledning i Retskrivningsordbogen, udgivet af undervisningsministeriets retskrivningsudvalg som B. var formand for 1920–30. I spørgsmålet om en reform af retskrivningen tog han del bl.a. ved udsendelsen af pjecerne *Fællesnavne og Egennavne*, 1911 og *Små og store bogstaver*, s.å. Hans meget benyttede lærebøger i oldnordisk og i dansk sprghistorie er mønstergyldige arbejder. Med stor energi og fremragende begavelse gennemførte han i næsten 30 år sit dobbelte arbejde som skolemand og som nordisk filolog. – R. 1919. DM. 1923. K.[2] 1927. □Mal. af Julius Paulsen, 1927, af Preben Knuth, 1941 (Roskilde katedralskole). Foto.

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ., nov. 1902 106f. – Gymnasieskolen, sept. 1927. E. Kaper i Berl. tid. 2.2.1933. Th. Hauch-Fausbøll sst. 4.2.s.å. Henning Kehler: Metropolitaner, 1962 185–91. C. E. Soya: Potteskår, 1970 144–46. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Chr. Buur**

Bertelsen (Bartholin), **Iver,** † 1583, præst. * i Middelfart, † 28.9.1583 i Ringsted, begr. sst. Faderen var fisker. ~ 25.7.1573 med Else Mule (~ 2° 1591 med professor Niels *Krag, 1550–1602), † 25.1.1605, begr. i Odense (Frue), d. af Hans M. til Nislevgård († 1602) og Mette Marcusdatter Kotte († 1613).

1556 nævnes B. som residerende kapellan i Kolding. Som sådan opnåede han understøttelse til en studierejse af Christian III hvorpå han s.å. drog til Wittenberg. Her tog han 1557 magistergraden og blev stærkt påvirket af den filippistiske retning. Efter sin hjemkomst blev han optaget i huset hos Niels Hemmingsen ved hvis hjælp han 1559 blev professor i retorik ved Kbh.s univ. Som den vanskelige natur han var kom han snart i strid med sine kolleger hvorfor han 1563 måtte opgive sin stilling og atter drog til Wittenberg. Kort efter fik han dog igen betroet en ringere lærerpost ved universitetet, men

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

blev allerede 1565 sognepræst i Stege. I dette embede kom han på kant med fogeden på Stegehus der anklagede ham for på egen hånd at have forandret dåbsritualet ved at udelade eksorcismen og for ligeledes egenmægtigt at have opløst forbindelsen med sin trolovede, en borgerdatter fra Ribe. Dette medførte at han 1567 blev dømt fra sit kald og hensat i fængsel i Sorø kloster. Her levede han under kummerlige omstændigheder, mens han udarbejdede et dygtigt forsvar for sit forhold til udeladelsen af eksorcismen som han betragtede som en papistisk skik der ikke havde hjemmel i skriften. Han er den første her hjemme der klart og konsekvent har behandlet dette spørgsmål, men hans opfattelse heraf førte ham ind i en skarp brevveksling med Niels *Hemmingsen, under hvilken han fandt lejlighed til på en sårende, personlig måde at angribe sin gamle lærer. – Da imidlertid Frederik II engang kom på besøg i Sorø lykkedes det B. i den grad at vinde kongen for sig at han ikke blot blev frigivet men kort efter (1571) udnævnt til abbed i Ringsted kloster. N.å. blev han forstander for Sorø kloster hvorfra han 1580 i samme stilling flyttedes tilbage til Ringsted. Han var desuden aflagt med et kanonikat i Århus. B. var en skarpttænkende, velbegavet mand der også udmærkede sig ved historiske interesser. Det var ham der i Sorø fandt det siden af A. S. Vedel udgivne håndskrift til Adam af Bremens historieværk, og selv udarbejdede han et slægtsregister over Skjalm Hvides æt og en rimet dansk kongekrønike bestemt til at tjene som tekst til de kongebilleder Frederik II lod indvæve i tapeterne på Kronborg. Han har også indlagt sig fortjeneste ved restaureringen af de gamle kongegrave i Ringsted kirke. □Fragment af gravsten med relief (Ringsted k.).

Dän. Bibl. IV, 1743 57–83. H. F. Rørdam: Kbh.s univ. hist. 1537–1621 II, 1869–72 507–28 756. Samme i Kirkehist. saml. V, 1864–66 535–67; 3.r.III, 1881–82 217f 344. Samme: Mon. hist. dan. II, 1875 631–35. Samme: Klavs Christoffersen Lyskanders levned, 1868 242f. J. B. Løffler: Gravmonumenterne i Ringsted k., 1891 18f. J. Paludan: Renaissancebevægelsen i Danm.s litteratur, 1887 196–99. Bjørn Kornerup: Biskop Hans Poulsen Resen I, 1928 273. Kancelliets brevbøger 1571–88, 1898–1906 fl.st.

*Bjørn Kornerup**

Bertelsen, Morten, se **Barthold, Martin.**

Bertelsen, Aage, 1873–1945, maler, * 28.9.1873 i Næstved, † 9.9.1945 i Kbh., begr. i Birkerød. F: landskabsmaler, tegnelærer på Herlufsholm Rudolf Vilhelm Valdemar B. (1828–1921) og Agnes Mette Lundstein (1845–1928). ~3.8.1909 i Kbh. (Jac.) med Karen Dorothea Schmidt, * 17.5.1880 i Flensborg, † 16.5.1962 i Birkerød, d. af bankbogholder Johannes Matthias S. (1846–1909) og Johanne Hansen (1848–1932). – Far til Erik *B. (* 1912).

B. lærte fra ganske ung at tegne og male af faderen som havde afgang fra akademiet og udstillede på Charlottenborg, og af L. A. Ring, var tillige elev på Zahrtmanns malerskole 1891–96 samtidig med at han 1894–97 var ved landvæsenet. Han har foretaget adskillige rejser til Tyskland, Frankrig, Italien, Norge og Sverige. 1897 rejste han for første gang til Italien (Firenze, Siena) sammen med Zahrtmann som fulgte hans udvikling med interesse. På senere Italiensrejser med akademistipendier gjorde han ophold i Venezia, Rom, Napoli og var 1913 to måneder i Civita d'Antino. Siden rejser i Sverige og Norge (Lofoten sammen med Kai Nielsen). 1906–08 deltog han sammen med Achton *Friis i Danmarkekspeditionen til Grønland, og deres malerier og tegninger fra polaregnene udstilledes 1908 i Kbh. (Den frie Udstilling), Århus og Odense, n. å. i Berlin og andre tyske byer og 1910 i Royal Geographical Society i London. B. udstillede på Charlottenborg 1899–1903, men gik 1904 over til Den frie Udstilling, havde udstilling i Kunstforeningen 1910 (sammen med faderen). Mindeudstilling på Den frie Udstilling 1946. B. har udført interiører og portrætter (debutarbejde af moderen, senere faderen og Herman A. Kähler), men er først og fremmest landskabsmaler. Mest kendte er hans skovbilleder fra det tidlige forår med de endnu bladløse træer som viser hans følsomme og indtrængende naturopfattelse. Adskillige af hans arbejder er i offentligt eje, i museerne i Randers, Ribe, Rønne og Åbenrå samt i Nationalmuseet og Søfartsmuseet på Kronborg; i udlandet to Grønlandsbilleder i Royal Geographical Society i London. For Kähler i Næstved har han udført en del keramiske arbejder. 1924 stiftede B. foreningen *Kunst for Varer* som han var formand for til sin død. – F.M.2. 1908. □Mal. af L. A. Ring 1890, 1895 og 1905. Mal. af L. Find, 1893 og tegn., 1902 (Fr.borg). Mal. af Poul Christiansen, 1894 (overmalet) og Gunnar Sadolin. Afbildet på Peter Hansens Bal i en provinsby, 1894. Afbildet på gruppebill. af Sig. Wandel, 1904. Mal. af Kai Nielsen, 1912, af Johs. Ottesen, 1921 og af Gerh. Blom, 1927. Tegn. af Carl Jensen, 1943 (Kgl. bibl.). Foto.

Merete Bodelsen

Bertelsen, Aage, * 1901, rektor. * 6.11.1901 i Silkeborg. F: købmand, senere forsikringsagent Hans Peter B. (1869–1930) og Mette Marie Josefsen (1875–1958). ~17.10.1931 i Linå ved Silke-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

borg med Gerda Thorlund, * 16.3.1911 i Horsens, d. af overlærer Johannes T. (1876–1966) og lærer Johanne Gjerding (1877–1968).
B. blev student 1920 fra Th. Langs skole i Silkeborg og cand.mag. i dansk og kristendomskundskab 1927. Han var ansat ved Akademisk kursus i Kbh. 1927–28 og ved Th. Langs seminarium og gymnasium 1928–38, derefter som lektor ved Lyngby statsskole. Han havde i forvejen tilknytning til det antinazistiske, intellektuelle gruppearbejde „Ringen" men blev på grund af sit humanistiske livssyn og ved tilfældighedernes spil i dagene umiddelbart efter den tyske razzia oktober 1943 trukket ind i arbejdet på at redde de danske jøder til Sverige. Gennem opsøgningsarbejdet og i forsøget på at skabe illegalt ophold til jødiske familier kom han i kontakt med illegale transportorganisationer. I særdeleshed med de såkaldte lægegrupper. I sin bog *Oktober 1943*, 1952 har B. givet en meget levende, personlig skildring af sine egne og „Lyngbygruppens" oplevelser og tilstandene under jødeforfølgelserne i Danmark. November 1943 flygtede han til Sverige efter at gruppen var blevet stukket til Gestapo. Her blev han lærer på den danske skole i Lund og formand for dens bestyrelse. B.s bog er foruden til hebraisk oversat til en række fremmede sprog og har været stærkt medvirkende til at begivenhederne er blevet kendt i udlandet samtidig med at det flimrende billede er fastholdt af de kontakter i det danske samfund og de organiserede transporter mellem Danmark og Sverige der blev så vigtige for modstandsbevægelsen. – Efter krigen blev B. 1947 rektor ved Århus katedralskole og her virkede han indtil han 1969 tog sin afsked. □Tegn. af Carl Jensen, udstillet 1946. Foto.

Aa. B.: Oktober 1943, 1952. – Leni Yahil: Et demokrati på prøve, 1967. – Papirer i Rigsark.

Ole Barfoed

Berthelsen, Svend **Asger,** * 1928, geolog. * 30. 4.1928 i Århus. F: lærer, senere skolebestyrer Oluf Valdemar B. (* 1891) og lærer Charlotte Marie Jensen (1896–1947).
B. blev student fra Horsens statsskole 1946 og mag.scient. i geologi fra Kbh.s univ. 1953. Han fik universitetets guldmedalje 1956 og blev dr. phil. 1960. Efter deltagelse i den 3. danske centralasiatiske ekspedition til Indien og Himalaya 1950–51 har han været på studieophold i Neuchâtel 1954 og i Delft 1956. 1953–56 og 1961 var han ansat ved Mineralogisk (nu Geologisk) museum, Kbh.s univ. som videnskabelig assistent og amanuensis, og 1956–61 deltog han i Grønlands geologiske Undersøgelse som afdelings- og statsgeolog. 1960–61 var han lærer i geologi ved Danmarks lærerhøjskole og 1960–62 lektor i tektonik ved Kbh.s univ. samt 1961–66 professor i geologi og bestyrer ved Geologisk institut, Århus univ. 1966 blev han kaldt til Kbh.s univ. for at overtage et professorat i geologi ved Institut for almen geologi. B. er medlem af internationale og nationale komiteer, udvalg og bestyrelser fx Dansk nationalkomité for geologi 1961–77, Fredningsplanudvalget i Århus amt, 1962–68, formand for bestyrelsen for Børglum-kollegiet, 1964–66, bestyrelsen for Dansk magisterforening og Magisterforbundets formandskab, 1969–71, Commission of Structural Geology, 1968–, og formand for Commission on Tectonics (1976–) begge under International Union of Geological Sciences, medlem af INQUAs kommission om Nordeuropas nedisninger og moræneklassifikation siden 1976, styrelsen for Nordisk geologisk association (1976–) og for Nordic Union for Quaternary Research (1975–). Medl. af Videnskselskab 1977.
I studietiden og de følgende år frem til 1961 koncentrerede B. sig om strukturgeologi og tektoniske problemer fortrinsvis i Vestgrønlands prækambriums metamorfoserede bjergarter, som han var med til at kortlægge i årene mellem 1947 og 1960; disputatsen *Geology of Tovqussap nunâ. Structural Studies in the Pre-Cambrian of Western Greenland*, II, 1960 er fra denne periode og emnekreds. Efter udnævnelsen til professor 1961 og den dermed forbundne undervisning udvidedes interessefeltet til bl.a. salttektonik og kvartærgeologi i Danmark. I de senere år har to arbejdsfelter domineret, dels strukturgeologisk kortlægning i Norge i nær tilknytning til feltgeologisk undervisning, dels kvartærgeologiske studier med særligt henblik på kinetostratigrafiske, glacialtektoniske og glaciodymaniske forhold idet B. i vid udstrækning anvender strukturgeologiske undersøgelsesmetoder ved løsning af disse problemstillinger. Både som tektoniker og kvartær-geolog har B. medvirket ved udgivelse af bøger til brug for en lidt større kreds end de snævre specialisters. Det gælder bidrag til gymnasielærebogen *Geologi*, 1957, 1961, samt *Lærebog for den lille tektoniker*, 1973, 1975 og den geologiske fører *Geologi på Røsnæs*, 1975. – R. 1971.

Årbog for Kbh.s univ. 1965–66, 1967 113–15.

Erik Kristiansen

Berthelsen, Catharine, se **Frydendahl, Catharine.**

Berthelsen, Christian Tobias Jakob, * 1916, skoledirektør. * 7.10.1916 i Godthåb, Grønland. F:

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

udstedsbestyrer Johan B. (1883–1958) og Karen Lynge (1882–1950). ~ 27.6.1945 i Kbh. med Vibeke Kaja Wulff-Hansen, * 25.6.1919 i Kbh., d. af arkitekt Poul W.-H. (1885–1956) og Marie Louise Nielsen (1893–1976).

B. fik lærereksamen fra Godthåb seminarium 1936 og fra Jonstrup 1941. 1941–45 tog han supplerende uddannelse i Danmark, bl.a. på lærerhøjskolen. Han var skolekonsulent for Sydgrønland 1945–47 og Nordgrønland 1948–54. 1955 blev han skoleinspektør i Godthåb, 1956 oplysningskonsulent og 1960–72 skoledirektør for Grønland. Derefter har han været bosat i Danmark hvor han har undervist på universiteter og seminarier og desuden haft litterær virksomhed. B. var medlem af skoledirektionen 1960–72, af radiostyrelsen, af bestyrelsen for Knud Rasmussens højskole og af Det grønlandske forlag (formand 1957–63). Han var formand for det grønlandske sprog- og retskrivningsudvalg 1967–71 og for Det grønlandske selskab 1976–. I debatten om skole og uddannelse i Grønland har han skrevet en række indlæg. En barndomserindringsbog *Taimane-Dengang* kom 1970, *Grønlandsk samfundslære,* 1973, og 1976 udkom en litteraturhistorie *Oqaluttualiaativut taalliaativullu.* – R. 1964. R.[1] 1977. □Foto.

C.B.: Taimane-dengang, 1970. Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Mads Lidegaard

Berthelsen, Jørgen, 1851–1922, politiker. * 23.1. 1851 i Lindholm, Nørresundby, † 4.1.1922 i Ålborg, begr. sst. F: husmand Berthel Nielsen (1813–79) og Inger Marie Jørgensen (1819–56). ~ 2.12.1873 i Ålborg med Jensine Kathrine Christiansdatter, * 16.6.1850 i Hasseris, † 9.8. 1896 i Ålborg, d. af soldat Christian Hansen Borrisskou og ugift Christiane Christensdatter.

Da forældrene havde det ret småt kom B. allerede i seksårs alderen ud at tjene som hyrde og var ved landbruget til 1872 da han blev karl på Ålborg glasværk. Efter senere at have været havnearbejder i Ålborg begyndte han en kartoffelhandel, 1880 købte han en vognmandsforretning og gik derpå over til entreprenørvirksomhed, særlig ved kommunens arbejder, hvilket efterhånden bragte ham velstand. Hans varme interesse for at højne arbejdernes kår i økonomisk og kulturel henseende bragte ham tidligt ind i bestyrelsen for Arbejderforeningen af 1865 (formand 1881–89) og indgav ham tanken om anlæg af arbejderhaver for at skaffe arbejderne nyttig og sund fritidssyssel. „Kolonihave"-ideen var ikke ny her i landet idet der ca. 1830 var oprettet arbejderhaver i en række købstæder men bevægelsen var atter døet hen, og da B. undfangede tanken var den sikkert uden forbindelse med fortidens „frihaver", ligesom planen også hvilede på et andet grundlag. 1884 lejede B. syv tdr. land af Ålborg kommune og udstykkede 85 småhaver som for en ringe afgift udlejedes til arbejdere; 1886 fordobledes antallet hvorefter sagen snart gik sin sejrsgang over hele landet og til udlandet. 1916 oprettedes *Landsforeningen Kolonihaveforbundet* med B. som præsident. – 1894 valgtes B. som venstres kandidat ind i byrådet hvor han havde sæde til 1906. Han gjorde sig straks gældende ved sin tekniske indsigt og erfaring og fik stor andel i Ålborgs udvikling omkring 1900: omlægning af åløbene, jernbaneanlæg, nye færdselsårer m.v. 1894 opgav B. sin private virksomhed og helligede sig de offentlige anliggender der i rigt mål betroedes ham. 1898–1906 var han medlem af landstinget for 7. kreds (venstrereformpartiet), blev 1907 kongevalgt og 1918 landstingsvalgt medlem. Han sad i finansudvalget fra 1908. Sammen med L. Broberg og N. Hansen stod han i egen gruppe 1913–14 i protest mod den fløj af venstre der var lunkne over for Klaus Berntsens og C. Th. Zahles grundlovsforslag. Han var formand for jernbanerådet og regeringens repræsentant i direktionen for Ålborg–Hadsundbanen, endvidere formand for centraldirektionen for de forenede nordjyske privatbaner. B.s selvhjulpethed havde bibragt hans offentlige fremtræden en fasthed og myndighed der kunne virke æggende på modstandere, men han var en retlinet mand og over for småfolk meget hjælpsom og varmtfølende. Til kolonihavesagen skænkede han 68000 kr. – R. 1905. DM. 1920. □Mal. af Oscar Matthiesen, 1919; portrætteret på sammes bill., 1923, af den grundlovgivende rigsdag 1915 (begge folketinget). Statuette af A. J. Bundgaard, 1921 (Fr.borg) og statue af samme rejst 1923 (Ålborg). Tegn. af Axel Andreasen (Fr.borg).

N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske regering og rigsdag, 1901–03 682–86. Johs. Trolle i Fra Himmerland og Kjær herred, 1929 453f. Jul. Eilersgård: Arbejderhaverne og deres fader, 1905. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*C. Klitgaard**

Berthelsen, Ole, * 1919, geolog. * 24.3.1919 i Nørresundby. F: maskinmester Bernhard Aage B. (1888–1972) og Mette Marie Bentsen (* 1889). ~ 18.4.1946 i Ålborg med sygeplejerske Mete Marie Gregersen, * 23.5.1918 i Års, d. af salgsinspektør Anders Christian G. (1894–1964) og tandtekniker Astrid Signe Hartmann (1893–1964).

B. blev student fra Marselisborg gymnasium 1938 og cand. mag. (geologi) fra Kbh.s univ.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1946 og dr. phil. 1962. B. har været knyttet til Danmarks geologiske undersøgelse siden 1939, først som timelønnet assistent i studietiden, som videnskabelig assistent 1949–52, som afdelingsgeolog 1952–61, som statsgeolog og leder af hydrogeologisk afdeling 1961–65 og derefter som direktør. Hans videnskabelige arbejde har omfattet hydrogeologiske emner og palæontologisk-stratigrafiske arbejder, blandt hvilke disputatsen om en bryozogruppe fra østdanske Danien-aflejringer skal nævnes. Den giver en systematisk beskrivelse, en oversigt over udbredelsen samt en vurdering af bryozoernes betydning for Danien-aflejringernes biostratigrafi med revision af den stratigrafiske placering af kalksandskalken på Saltholm til følge.
Udover sine administrative og videnskabelige opgaver som direktør for D.G.U. har han været inddraget i planlægning af kortlægning og administration vedrørende udnyttelsen af råstofressourcer i Danmark. På det faglige og fagligt administrative plan har han været medlem af råd, udvalg og lign., bl.a. formand for Dansk geologisk forening 1965–67, den danske nationalkomité for International Hydrological Decade 1968–74, Nordisk maringeologisk kommission 1968, Råstofrådet 1972, medlem af Akademiet for de tekniske videnskaber siden 1966, bestyrelsen for Geoteknisk institut 1966, Dansk Nationalråd for Oceanologi 1969, Forureningsrådets vand- og jordudvalg 1970, Vandforsyningsrådet 1970, bestyrelsen for Nordisk hydrologisk Forening 1970, bestyrelsen for Isotopcentralen 1971, Naturfredningsrådet 1974–77, Dansk komité for Hydrologi 1975. R. 1966. R.[1] 1974. □Foto.

Selvbiografi i Festskr. udg. af Kbh.s univ., nov. 1962 199f.

Erik Kristiansen

Berthelsen, Berthel **Palle,** 1857–1920, officer. * 26.1.1857 i Århus, † 8.3.1920 på Frbg., begr. i Kbh. (Garn.). F: købmand Jens B. (1831–98) og Marie Kirstine Pallesen (1830–1907). ~1° 2.5.1882 i Århus med Olida Sophia Baadsgaard, * 23.4.1858 i Århus, † 6.3.1918 på Frbg., d. af købmand Niels Jensen B. (1829–95) og Mariane Aagesen (1834–1907). ~2° 3.12.1918 (b.v.) med Ella Fridericia (~2° 1932 med præsident Holger "Andersen, 1890–1961), * 8.12.1888 i Kbh. (Mos.), † 21.1.1945 på Skt. Lukas stiftelse, Hellerup, d. af grosserer Holger Emanuel Martin Lorentz F. (1853–1902) og Augusta Melchior (1859–1918).
B. blev sekondløjtnant 1878, premierløjtnant 1880, adjudant ved 1. generalkommando 1885 og ved et ret opsigtvækkende springavancement kaptajn 1889. Han stod ved generalstaben 1897–1901 og blev derefter oberstløjtnant og bataljonschef, 1903 chef for generalstabens taktiske afdeling og tillige sekretær i generalkommissionen. Under general A. Kühnels sygdom 1905–06 udrettede han et stort arbejde i forsvarskommissionen hvor der blev rig brug for hans forhandlingsevne der støttedes af hans friske og ligefremme form. Han blev oberst 1906, generalmajor 1909, var chef for generalstaben 1912–17. Som overkommandoens stabschef under verdenskrigen havde han den opgave at stille forslag til de militære sikringsforanstaltninger. Hans gode vilje og initiativ anerkendtes, men det ansvarsfulde arbejde sled på hans helbred, og da han 1917 blev kommanderende general i 2. generalkommando var hans arbejdskraft svækket, og 1918 tog han sin afsked. 1896–1902 var han chef for Akademisk skyttekorps og i mange år medlem af de frivillige korps' bestyrelse. – R. 1898. DM. 1904. K.[2] 1910. K.[1] 1916. S.K. 1918. □Foto.

Papirer i Rigsark. Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Rockstroh**

Berthelsen, Rasmus Storm Josua Berthel (grønl.: Kikîk), 1827–1901, grønlandsk salmedigter, pædagog. * 10.7.1827 i Holsteinsborg, † 4.1.1901 i Godthåb, begr. sst. F: sælfanger Jens Christian B. (sønnesøn af Berthel "Laersen) og Esther Sophia Kleist. ~1° 2.7.1848 med Anne Sophie Berglund, * 9.12.1829 i Fiskenæsset, † 21.9.1878, d. af arbejdskarl Jonas Sivert B. og Ane Sophia. ~2° 10.8.1879 med Esther Ane Karen Juliane Lynge, * 5.9.1845 i Godthåb, † 22.6.1880 sst., d. af tømrer Marcus Nissen Myhlenport L. og Sophie Abigael Kreutzmann. ~3° 17.10.1880 med Sara Gjertrud Louise Poulsen, * 14.5.1842 i Sårdloq i Godthåbsfjorden, † efter 1907, d. af sælfanger Josva Ludvig P. og Elisabeth Ingeborg.
B. voksede op i et fangerhjem i Holsteinsborg, men ønskede tidligt at være lærer og blev hos de lokale missionærer, E. A. Wandall og senere dennes efterfølger C. J. O. Steenberg undervist og senere 1844 sendt til Danmark på to års uddannelse hos en lærer på Amager. Hans eget stærke ønske om at komme på et dansk seminarium blev af økonomiske grunde ikke opfyldt. – Efter hjemkomsten blev han elev på Godthåb seminarium og dimitteret 1849 for at blive ansat som hjælpelærer på samme seminarium. Her virkede han resten af sit liv og kom dermed til at præge to generationer af grønlandske lærere afgørende, samtidig med at han var prædikant ved kolonien og overkateket for distriktet. Da et bogtrykkeri blev startet for at udnytte det ny-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

skabte grønlandske skriftsprog var B. fra første færd en afgørende støtte i arbejdet som xylograf og bogtrykker og som en fremragende redaktør af det nystiftede folkeoplysende månedsblad Atuagagdliutit gennem dets første svære pionerår. Han arbejdede nært sammen med Lars Møller og H. J. Rink og hjalp sidstnævnte i arbejdet med at samle og oversætte de gamle grønlandske sagn. – B. var alsidigt begavet og digtede flere salmer og skrev selv melodier til dem. Den kendteste er julehymnen *Gûterput* der stadig er den grønlandske højtidssalme fremfor nogen, og det er især som salmedigter han stadig er kendt og elsket i Grønland. B. var en original og selvstændig personlighed og samtidig den første grønlænder der fik en mere grundig boglig uddannelse. Han forholdt sig kritisk til mange sider af den danske mission og undlod ikke at give det udtryk. Om sin barndom og ungdom har B. skrevet en interessant selvbiografi. – DM. 1897. □Foto.

Selvbiogr. i E. Bluhme: Fra et ophold i Grønland, 1865 255–65. – H. J. Rink: Fortale til eskimoiske eventyr og sagn, 1866. Aage Ibsen: Nordlys, 1894 49–60. Kr. Rosing i Atuagagdliutit, 1901 nr. 11 161–67. H. Ostermann: Den grønlandske missions og kirkes historie, 1921. A. Berthelsen: Grønlændere i Danmark. Medd. om Grønland CXXXXV nr. 2, 1948 78–84. Karl Heilmann i Fem grønlandske digtere, Godthåb 1956 47–76.

Mads Lidegaard

Berthelsen, Sophus Marius, 1864–1930, socialpolitiker, skribent. * 30.1.1864 i Randers, † 17. 1.1930 på Frbg., begr. sst. F: værtshusholder, husejer Christopher B. (1827–1915, ~2° med Christiane Bjergby, † 1866, ~3° med Karen Jensine Olsen, † 1918) og Sophie Bjergby (1828–64). ~1° 11.11.1888 i Århus med Marcusine Nicoline Kirstine Jørgensen, * 27.3.1858 i Randers, † 21.9.1922 på Frbg., d. af skomagermester Søren Andreas J. (* 1824) og Emilie Marie Schultz Mortensen (1827–68). ~2° 31.5.1925 i Nødebo med Elisabeth (Betty) Russell Klingberg, * 26. 11.1871 i Tirstrup, Randers amt, † 15.5.1941 i Fredensborg, d. af dyrlæge Christian K. (1840–1926) og Henriette Vilhelmine Dorothea Russell (1840–1910).

B. blev exam. jur. 1883 og sagfører 1898. Han var 1890–1915 godsforvalter ved forskellige vestsjællandske godser, bl.a. Nørager, og boede da den meste tid i Høng. Han blev i denne periode tillige formand for Høng–Tølløse banens direktion 1901 og medlem af jernbaneekspropriationskommissionen 1905 m.m. hvorved han kom til at arbejde med praktiske jordvurderingsforhold hvad der siden skulle få stor betydning for ham. – Hans interesse for offentlige problemer, særlig jordspørgsmålet i alle dets faser, blev tidligt vakt. Vel var han ikke blandt de første der rejste fanen herhjemme for Henry Georges ideer; men særlig gennem landinspektør A. Weitemeyer blev han i slutningen af 90erne draget med ind i bevægelsen der hurtigt kom til at få central betydning for hans hele syn og offentlige virksomhed. B. følte sig særlig tiltrukket af arbejdet på grænseområdet af det sociale og det juridiske. Et udvalg af afhandlinger inden for dette område udgav han 1912 under titlen *Ret og Skel.* Samlede større litterære arbejder var i øvrigt ikke hans egentlige felt. Hans store agitatoriske evner, hans lyst til at kaste sig ud i striden om brændende spørgsmål, og til at gøre dem brændende, selv om de ikke på forhånd føltes så, førte ham ind på den økonomisk-politiske arena. Her pløjede han ny grund med sin store lærefaders, Henry Georges plovspand. Da kort efter systemskiftet den nye ejendoms-skattelovgivning forberedtes, hvorved de gamle hartkornsskatters princip om skyld efter jordværdi blev tilsidesat, kastede han sig med uhyre energi imod overmagten. Vel lykkedes det ham naturligvis ikke at forhindre denne lovgivning; men hans kritik var dog så skarp og så vel underbygget at selv hans modstandere måtte anerkende den. Ejendomsskylden blev da også en række år senere delvis ændret til grundskyld hvorved princippet om „lige skat på lige jord" genindførtes i dansk lovgivning. Navnlig fik B.s arbejde dog betydning gennem hans indflydelse på den nyopståede husmandsbevægelse. Han var en af de første der indså dens socialpolitiske betydning og forstod husmandens vågnende krav, og han evnede at udforme disse til et social-økonomisk program. Med rette kaldtes han fader til *Køge-resolutionen* der vedtoges 1902 som program-udtalelse for den nystiftede sjællandske landsorganisation af husmandsforeninger og var det første udtryk fra en større økonomisk organisation for kravet om grundskyld og fuld frihandel som grundvold for en gennemtrængende socialreform med småbruget som bærende hovedmur.

Utallige er de pjecer, avisartikler og taler hvormed B. i disse år kastede sig ind i den økonomisk-politiske kamp. Men hans hovedindsats i denne henseende var dog tidsskriftet *Ret,* som han udgav og væsentlig selv skrev 1904–20. Han udøvede herigennem en ikke ringe indflydelse på politisk tænkende mennesker her i landet. Også som medlem af overskyldrådet og inden for den kommunale skattekommission 1910–13 såvel som i det radikale venstre gjorde han sig gældende, mere dog som den altid årvågne kritiker og ivrer end som fører og samler. For den danske Henry George-bevægelse fik han afgørende betydning. Han var iblandt den lille

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

kreds der 1902 tog initiativet til oprettelsen af Henry George-foreningen og var dens mest aktive indre drivkraft. Fra 1924 til sin død var han redaktør af dens tidsskrift Grundskyld. 1917 flyttede B. til Frbg. I Høng på en offentlig plads han i sin tid havde taget initiativet til at få anlagt rejstes 1931 til hans ære en mindebænk, tegnet af arkitekt P. V. Jensen-Klint. □Foto.

Signe Bjørner m.fl. i Grundskyld VII, 1930 15–20 42–44. N. P. Andreassen i Husmanden, 1931 611f. Jakob E. Lange: Erindringer fra 70 år, 1938 105 148. E. J. i Husmandshjemmet, 1943 350f. Erik Rasmussen og Roar Skovmand: Det radikale venstre 1905–55, 1955. – Privatarkiv i Rigsark.

*Jakob E. Lange**

Bertolt, Oluf, 1891–1958, leder af Arbejdernes oplysningsforbund, historisk forfatter. * 30.5. 1891 i Århus, † 5.7.1958 på Frbg. hospital, begr. fællesgrav på Søndermark kgd. F: arbejdsmand, kusk Jens Jensen (1861–1948) og Marie Kirstine Kristensen (1864–1926). Navneforandring fra Jensen, Oluf Berthold 30.11.1916. ~9.5.1919 i Engum med Else Brix, * 2.9.1892 i Engum, d. af sognepræst Harald Leopold B. (1849–1942) og Hertha Constance Balslev, f. Møller (1850–1928, ~1° 1870 med personelkap. i Engum, senere sognepræst sst. Johannes Erasmus B., 1835–78).
B. blev udlært som malersvend i Århus 1910 og rejste derefter et par år på faget i Tyskland, Holland, Belgien og Frankrig. Vintrene 1911–12 og 1912–13 var han på Askov højskole hvor navnlig J. Th. Arnfred og Jens Rosenkjær fik betydning for hans udvikling. 1913–15 arbejdede han i Kbh. og læste samtidig til studentereksamen som han tog 1914. 1915 blev han af J. P. Sundbo antaget som lærer ved Esbjerg arbejderhøjskole og blev der til han 1920 knyttedes til Sundbos blad Vestjyllands Social-Demokrat. Da Tormod Jørgensen i Høng 1923 ville gøre et forsøg på at realisere Grundtvigs tanke at samle by og land i én skole tog han B. til lærer, og han virkede her til han 1925 af Harald Jensen knyttedes til det året før stiftede Arbejdernes oplysningsforbund hvis sekretær han blev 1930, forretningsfører 1947–57; 1925–37 var han tillige arkivar ved Arbejderbevægelsens arkiv. 1933–39 var han redaktør af Socialisten. Han var medlem af Radioprogramudvalget fra 1926 og formand for Esbjerg arbejderhøjskole 1934–57. I årene 1937–54 var han i Frbg. kommunalbestyrelse. Som foreningsmand og foredragsholder indtog han en stærk stilling inden for arbejderoplysningen, og som arkivar og forfatter har han givet væsentlige bidrag til sit partis historie i bøger som *Tre danske Arbejderes Livserindringer*, 1925, *Pionerer*, 1938 og *Th. Stauning. Folkets Søn. Danmarks Statsminister*, 1942 (s.m. H. C. Hansen) samt *M. C. Lyngsie*, 1944, *En bygning vi rejser*, I 1–272, 1954 og i sine artikler i Dansk biografisk leksikon, 1933–44; endvidere har han udgivet *Fagforeningskundskab*, 1949. □Mal. af Leo Thellefsen, 1955. Foto.

Hjalmar Gammelgård i Arbejderhøjskolen nr. 39, 1950 21–22. Carl Thomsen sst. nr. 52, 1958 4–9. J. Th. Arnfred og Kristen Nørgård i Højskolebladet, 1958 336–37.

Vagn Dybdahl (Povl Engelstoft)

v. Bertouch [bär'tu], **Ernst Albrecht,** 1745–1815, amtmand, genealogisk samler. * 16.12.1745 i Fredrikshald, † 17.12.1815 i Tønder, begr. i Højer. F: major, senere oberst og kammerherre Carl Rudolph v. B. (1709–65) og Ulrikke Catharina Frederikke de Witt (1721–75). ~28.11.1783 i Kbh. (Holmens) med Marie Madelaine le Sage de Fontenay, * 10.8.1760 sst. (Fransk ref.), † 31. 8.1827 i Slesvig, d. af kontreadmiral Anthon d. Ældre F. (1725–87) og Susanne de Hemert (1738–1819).
v.B. indtrådte 1755 i hoftjeneste som page hos kongen, blev hofjunker 1765, kammerjunker hos dronning Caroline Mathilde 1768 og tog s.å. juridisk embedseksamen. Efter auskultanttjeneste i højesteret og rentekammeret sendtes han 1772 til Stockholm som legationssekretær, udnævntes 1774 til kammerherre og kom 1777 til Warszawa som ministerresident ved det polske hof, hvorfra han rappelleredes 1780. På grund af private forhold – et mislykket giftermålsprojekt – havde han allerede forladt Polen året før. Han indtrådte nu – fra 1781 – som deputeret i det nyoprettede kommissariatskollegium for flåden, overgik 1784 i det forenede admiralitets- og kommissariatskollegium, blev 1785 sendt i diplomatisk ærinde til Stockholm og udnævntes endelig 1789 til amtmand over Tønder amt hvilket embede han der fra 1811 tillige var overdirektør i staden Tønder beklædte til sin død. B. udviste stor dygtighed og åndsnærværelse på disse poster under krigen 1814. – Han vandt et kendt navn som flittig genealogisk samler. I årene 1780–89 virkede han som forstander for Det kongelige genealogisk-heraldiske selskab, hvis arkiv tæller en række manuskripter fra hans hånd omhandlende danske adelsslægter, og yderligere et betydeligt antal breve til ham fra adelens medlemmer. – Gehejmekonferensråd 1813. – K. 1815.
□Tegn. af P. Ipsen, 1789 (Lungholm). Akvarel. Mal. (Fr.borg).

Danm.s adels årbog III, 1886 73; VIII, 1891 477. Rud. Bertouch-Lehn: Efterretn. om slægten Bertouch i Danm. og Norge. Samlet for familien, 1944. – Ludw. A. Andresen: Beiträge zur neueren Gesch. der Stadt Tondern, Flensb. 1943. Henry Bruun i Afhandlinger om arkiver, 1964 119–38. – Arkiv, bl.a. koncept til selvbiogr., i Rigsark.

*Poul Bredo Grandjean**

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bertram, Agnete, * 1893, gymnastikpædagog. * 8.10.1893 i Kbh. (Johs.). F: arkitekt ved statsbanerne Arnold Viggo Eduard B. (1863–1915) og Astrid Susanne Wesenberg (1864–1930). ~10.2.1925 i Kbh. (b.v.) med gymnastikinspektør N. C. D. *Petersen (på dåbsattest: Pedersen), * 29.4.1892 i Svendborg, † 10.9.1975 i Kbh. (~1° med Bodil Jørgensen, ægteskabet opløst 1925), s. af skibskaptajn Jens Lauritz P. (1859–1942) og Sophie Marie Danielsen (1857–1939).

B. blev student 1912 fra Kruses skole og cand. mag. i dansk, engelsk og gymnastik 1920. Hun begyndte at undervise i gymnastik 1915 og vakte straks ved sin første opvisning 30.5.1918 stor opmærksomhed. 1920 blev hun ansat som leder af de kvindelige studenters gymnastik, og s.å. oprettede hun Agnete B.s kvindegymnastikskole hvortil 1929 knyttedes et uddannelseskursus for lærerinder. Dansk kvindegymnastik kan før B. betragtes som modereret mandsgymnastik. Hun frigjorde sig fuldstændig fra mandsgymnastikken, og dermed opstod en ny æra i dansk kvindegymnastik hvis virkninger spores langt ud over landets grænser. Hendes gymnastik er bygget på Lings grundtanke, den systematiske gennemarbejdning af legemet, men hendes personlige indsats er at hun i overensstemmelse med kvindens anatomisk-fysiologiske og psykologiske særpræg har skabt den kvindelige bevægelsesform i gymnastikken. Hun lægger den største vægt på gangen som den grundlæggende bevægelsesform og søger at overføre gangens lovmæssige sammenspil på de gymnastiske øvelser. Gymnastikteoretisk er B. i overensstemmelse med J. *Lindhard hvad angår dagsøvelsens opbygning og anstrengelseskurven. Inddelingen af øvelsesstoffet falder i fire afdelinger: 1) stående øvelser, 2) balance- og andre koordinationsøvelser, 3) siddende og liggende øvelser samt 4) bevægelser under gang, løb og hop. Samtlige øvelser er kendetegnet ved at være baseret på de egenskaber man ønsker at opnå; formålet med spændbøjninger er således formgivende rettet mod en god holdning ligesom hævøvelser sigter mod styrke, åndedrætsøvelser mod sundhed og ordningsøvelser mod disciplin. Statisk betonede øvelser tillægges mindre vægt til fordel for æstetisk velgennemtænkte bevægelser under musikledsagelse. Kun få steder findes Bertramgymnastikken endnu bevaret i rendyrket form. Til gengæld mærkes indflydelsen tydeligt på mange retninger inden for den nutidige rytmiske gymnastik der adskiller sig ved en mere vidtdreven anvendelse af ubundne former og gennem en stærkere betoning af det bevægelses-dynamiske.

B.s mange publikationer grupperer sig inden for forskellige emner som her eksemplificeres ved få udvalgte titler. *Hjemmegymnastik*, 1927 og *Bevægelseslove*, 1937 kan betragtes som en almen indføring i hvad gymnastikken bør indeholde, mens *Naturlig Gymnastik for Kvinder, Midler og Metode*, 1932 og *Ligevægtsøvelser, 40 øvelser på bom*, 1956 i højere grad illustrerer den gymnastikundervisning som B. står som eksponent for. *Musikbog 1–3*, 1928–30 omtaler brugen af forskellige klassiske musikstykker til gymnastik for voksne og børn, og børnegymnastikken findes endvidere behandlet i *Børnegymnastikplaner*, 1929 samt *Børnegymnastik, øvelser og planer for alderen 4–15 år*, 1953. Emnet sygegymnastik berøres i *Om gymnastisk Behandling af Asthmapatienter*, 1935 (Ugeskrift for Læger) og *Benene og holdningen*, 1957 (Helse och arbete). Den seneste bog, *Et gymnastisk skriftsprog*, 1966 er et metodisk forslag til en bevægelsesterminologi. – R. 1958. □Foto.

Leif Vangdrup (Marius Lefèvre)

Bertram-Larsen, Fridtjof, se **Bertram-Larsen, J.**

Bertram-Larsen, Julius, 1854–1935, tårnurfabrikant. * 4.9.1854 i Køge, † 16.4.1935 på Frbg., urne sst. (Solbjerg). F: tårnurfabrikant Johannes Bertram Larsen (1823–77) og Juliane Emilie Thygesen (1820–1901). Navneforandring 21.1.1919. ~4.9.1880 i Næsby sogn, Præstø amt med Anna Andrea Gormsen, * 7.4.1859 i Assens, † 15.4.1935 på Frbg., d. af snedkermester Carl Find G. (1829–1900) og Severine (Semine) Petrea Holm (1828–1918).

B. uddannedes hos faderen og blev urmagersvend 1872. Efter faderens død bestyrede han hans forretning i Køge – grundlagt af bedstefaderen 1827 – som han overtog efter moderen 1880 og flyttede til Kbh. B. fattede tidlig interesse for studiet af tårnure, gamle kunsture og sangværker og erhvervede efterhånden et enestående kendskab til frembringelser af denne art. Med støtte fra legater og private velyndere, bl.a. bryggeren J. C. Jacobsen, foretog han flere udenlandsrejser for at dygtiggøre sig. En række betydningsfulde og anselige arbejder tilfaldt ham i årenes løb. Han udførte bl.a. *klokkespillet til Fr. borg slotskirke*, og forfærdigede tårnure til *Århus domkirke, Skt. Knuds kirke* i Odense, *Domkirken* i Kbh., *Jesuskirken* i Valby og flere kirker og slotte. Ikke mindst blev hans kendskab til fortidens arbejder taget i brug. Han fik gang i adskillige gamle værker som i tidens løb var gået i stå og hvis mekaniske indretning var gået i glemme. Nævnes kan Isaak Habrechts astronomiske ur på Rosenborg, kæmpeurværket i Vor Frelsers

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

kirke på Christianshavn, klokkespillet på Ledreborg, planetariet på Rundetårn, Per Døver og Kirsten Kimer i Roskilde domkirke og fremfor alt det 500 år gamle astronomiske ur i Lunds domkirke (fuldført 1923 efter 16 års arbejde). En søn, **Fridtjof B.-L.** (* 1891) fortsatte firmaet og byggede bl.a. klokkespillene i domkirkerne i Odense og Ribe samt Vor Frelsers kirke i København; sammen med kammersanger Emil Holm skabte han radioens pausesignal. – R. 1927. □Tegn. af Anders Olsson ca. 1923. Foto.

Frederik Opffer i Gads da.mag. X, 1916 294–98. Dansk tidsskr. for urmagere LV, 1935 66–68. Theodor Wåhlin i Arkitekten XXXVII, ugehæfte 89–90.

Vagn Dybdahl (Georg Nygaard)

Besekow, Samuel, * 1911, sceneinstruktør, forfatter. * 26.1.1911 i Kbh. F: skrædder, senere herreekviperingshandler Leo Besiakof (1881–1966) og Sonia Haikowitz (* 1886). ~1° med Margot Francken; ægteskabet opløst 1941. ~2° 3.1.1942 på Frbg. med skuespiller Henny Christa Julius Lauring, f. Krause, * 28.7.1905 i Viborg (~1° med skuespiller Gunnar ▪Lauring, 1905–68; ægteskabet opløst 1935), d. af skuespiller Bertel K. (1880-1924, ~2° med sanger Anna Asmundsen, ~3° med pianist Rigmor Elben) og Emilie Aakvist († 1908).

Efter studentereksamen fra Johannesskolen i 1930 studerede B. teaterhistorie i München og var instruktørelev hos Max Reinhardt og Erwin Piscator. Han var ansat som skuespiller ved Det kgl. teater 1933–36 og viste allerede på dette tidspunkt sin initiativrigdom i forsøget på oprettelse af en studiescene 1934. Fra 1936–38 var han instruktør ved Odense teater og fra 1938–40 samt i sommeren 41 direktør og instruktør ved Riddersalen. På grund af sin jødiske herkomst – familien kom til Danmark som emigranter efter ophold i en russisk ghetto – flygtede B. til Sverige under 2. verdenskrig, men vendte tilbage til Danmark efter krigens ophør. Siden da har han været instruktør ved vekslende teatre. Mellem 1956–60 skabte han på Det ny teater nogle af sine lykkeligste forestillinger *Kat paa et varmt Bliktag*, 1956 og *Toreadorvalsen*, 1957 for i de næste årtier fortrinsvis at manifestere sig på Det kgl. teater. Med B. kom nybruddet til dansk teater hvor han har været toneangivende inden for fornyelser i repertoiret, spillestilen og klassikerfortolkninger. På Riddersalen indledte han introduktionen af moderne amerikanske forfattere (Maxwell Anderson, John Steinbeck, Tennessee Williams) hvor fx *High Tor* 1948 blev sensationel gennem de stærke realistiske virkemidler. Endvidere fremdrog han fransk dramatik (Jean Giraudoux, Jean Anouilh) med *Eurydike* (Det kgl. teater 1946) som et iscenesættermesterværk, fortolket med en smertelig tro på bedre menneskelige vilkår. Kjeld Abells poetiske teater fik endelig gennem B. en tiltrængt renæssance *(Silkeborg*, Det ny teater 1946) og engelsk dramatik (John Osborne, Harold Pinter) blev fængslende og foruroligende fremført med en spillestil hvis styrke lå i det tvetydige og uudsagte. Moderne danske forfattere har ligeledes nydt godt af B.s indfølingsevne. *Sejlads* (Comediehuset 1974) blev således givet i en fantasifuld opsætning og *Myterne* (Det kgl. teater 1973) båret af den socialmytiske fortolkning. B.s klassikeropsætninger har ofte vakt diskussion som fx den utraditionelle, let karikerede *Maagen* (Det ny teater 1950) og den afsentimentaliserede *Kirsebærhaven* (Det kgl. teater 1973). Til trods for at nyforsøgene faldt uheldige ud lå der dog betydelige kunstneriske hensigter bag. En mondæn, ydre pragt har undertiden hæmmet hans scenebilleder, men med årene er den enkle scenografiske løsning blevet et af hans kendetegn hvad enten det gælder en realistisk eller en symbolladet dekoration. Med sjælden musikalitet arbejder B. med dialogens rytmespil. Han kan stemme et naturalistisk ensemble i fuldendt harmoni *(Søskende*, Det kgl. teater 1952) og forløse en moderne psykofysisk stil *(Forbi*, Det kgl. teater 1972). Tonen kan få en gudbenådet intimitet hvor B. som genial personinstruktør digter videre på teksten. Eller det modsatte kan ske – intentionerne falder til jorden, og skuespillerne synes at være svigtet totalt. I sidstnævnte tilfælde har modsætningen mellem en moderne fantasifuld stilisering og den naturalistisk-optrænede skuespiller været for stor, som fx i *Blodbryllup*, 1956 og i *Misantropen*, 1963, begge på Det kgl. teater. B. er en af vore mest spændende og særprægede instruktører – internationalt anerkendt med succesrige forestillinger i Norge, Sverige, Tyskland, Finland, Australien og Israel. Utallige er de forfattere hvis værker han har formidlet på scenen, og vidtspændende er hans eksperimenter inden for tidens mange ismer. Som modpoler kan her nævnes den absurdistisk-tegnede *Leonardos sidste nadver* (Comediehuset 1971) og den psykoanalytiske *Gamle Dage* (Det kgl. teater 1972).

Til trods for en intuitiv begavelse følger B. traditionen og arbejder ud fra en gennemtænkt mise-en-scène. Han siger således i *Hecuba:* „Iscenesættelsen begynder som et universitetsstudium af digterens værk, fortsætter som en besættelse, rendyrkes som et skrivebordsarbejde og skabes på prøverne med skuespillerne og teatrets øvrige medarbejdere gennem tænkte tanker og talte ord." Udover sin indsats som sceneinstruktør har B. skabt fremragende radio- og TV-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

iscenesættelser. Hans forfatterskab er inciterende læsning hvad enten det drejer sig om romaner, erindringsbøger eller teaterbekendelser. Indtil nu har han skrevet: Hecuba, 1951, *Violinen*, 1953, *Guds gøglere*, 1954, *Ild brænder, eng gror*, 1958, *Breve til en teatergal professor*, 1959, *Skrevet i vand*, 1962 samt de tre erindringsbøger *Skrædderens søn*, *Syvtallet* og *Komedianter*. – Fr. Schybergs mindelegat 1957. Teaterpokalen 1958. Ingenio et arti 1961. □Tegn. af Hans Bendix og af Carl Jensen, udst. 1936 og 1948. Scenebilleder (Det kgl. teaters bibl.). Foto.

S. B.: Skrædderens søn, 1964; Samme: Syvtallet, 1966; Samme: Komedianter, 1969. – Torben Meyer i Jødisk familieblad, 1934 nr. 8 12f. H. Engberg: Teatret 1945–52. H. Engberg og H. Bendix: Dansk teater i halvtredserne, 1958. R. Neiiendam: Forlystelsernes allé, 1958. K. Krogh: i De musiske udsendelser 1925–75 II, 1976.

Jytte Wiingaard

Beseler ['be:sələr], **Wilhelm** Hartwig, 1806–84, politiker. * 2.3.1806 på Marienhausen i Oldenburg, † 2.9.1884 i Bonn, begr. i Mildsted, Slesvig. F: digeinspektør Kay Hartwig B. (1767–1818) og Sophie Magdalene Jahn (1768–1820). ~25. 10.1833 i Slesvig med Friederike Marie Claudine Christiansen, * 1.9.1810 i Slesvig, † 18.2.1900 i Bonn, d. af herredsfoged Johann Friedrich C. (1776–1849) og Friedrike Elisabeth Kloss (1782–1857).

B. kom med sine forældre til Rödemis 1808. 1824 blev han student fra Slesvig domskole, studerede jura i Kiel og Heidelberg og tog 1828 juridisk eksamen (Gottorp). S.å. fik han bestalling som underretsadvokat og bosatte sig i Slesvig by, 1832 blev han over- og landsretsadvokat. B. der havde været knyttet til Heidelbergs Burschenschaft sluttede sig til Uwe Jens Lornsen da denne nov. 1830 kom til Slesvig. Han tog, som den første, Lornsen i forsvar i det anonyme skrift *Beleuchtung der Broschüre „Einige Worte über die Schrift des Kanzleirats Lornsen"* der var rettet mod landråd Rumohr. Hans daværende politiske meninger faldt i det væsentlige sammen med Lornsens. 1837 tilkendegav han på ny sit liberale sindelag ved at virke for indsamlingen til de syv afsatte göttingen-professorer. Theodor Olshausens forslag 1840 at Holstens liberale kun skulle virke for at skaffe Holsten en forfatning (Nyholstenismen) æggede B. til den skarpeste modsigelse. Mens det var Olshausens tanke at Slesvigs indtræden i Det tyske forbund var betingelsen for at det også kunne få en forfatning fælles med Holsten, hævdede B. at når hertugdømmerne i fællesskab havde fået en forfatning ville den naturlige følge blive at Slesvig trådte ind i Det tyske forbund. Først da B. så at forfatningssagen ikke skred frem krævede han Slesvigs indtræden i forbundet (1842). I erkendelse af at der i kendskab til hertugdømmernes historie lå et politisk agitationsmiddel foranstaltede han 1841 en prisopgave om den bedste Slesvig-Holstens historie. S.å. valgtes B. af Tønder købstad til medlem af den slesvigske ständerforsamling hvor han beholdt sin plads til 1848. Ved sin klare og saglige fremstilling og sin evne til at ramme kernen i en sag blev han en forgrundsfigur i ständerforsamlingen. Han støttede de liberale krav bl.a. om ständermødernes offentlighed, adskillelse af hertugdømmernes finanser fra kongerigets og forening af hertugdømmernes finanser. Ved 1842 at tale mod oprettelsen af en filial af den danske nationalbank i Slesvig og ved at støtte forslaget om fjernelse af ordene Dansk Ejendom fra hertugdømmernes skibe udæskede han ständernes danske medlemmer. I sit syn på Slesvigs nationale forhold gik han ud fra at landet var et tysk hertugdømme som ved den stadige forbindelse med Holsten var blevet knyttet til Tyskland. Nordslesvigernes danske nationalitet kunne ikke ændre landets statslige fysiognomi. Det ville være ugørligt at gennemføre dansk retssprog når der var tyske love. Hiort Lorenzens danske tale 11.11.1842 foranledigede B. til at foreslå Haderslev amt indlemmet i kongeriget mod at Sild og Før indlemmedes i Slesvig. I diskussionen om dansk sprogs anvendelse i Slesvigs ständer hævdede B. umuligheden af at have to forretningssprog; de deputerede der ikke talte tysk skulle udelukkes. Som leder af mødet i Neumünster juli 1846 foranledigede B. forsamlingens protestadresse mod regeringens åbne brev af 11.7.1846 om arvefølgen. Fra da af tilstræbte han at krydse regeringens planer. 21.10. valgtes han til præsident for Slesvigs ständer. Han både tillod og støttede andragender om en fuldstændig adskillelse af hertugdømmernes forvaltning, finanser og militærmagt fra kongerigets, om tilbagekaldelse af det åbne brev om Carl Moltkes afsked som præsident for hertugdømmernes kancelli og om Slesvigs indtræden i Det tyske forbund. Forslagene gav anledning til skarpe sammenstød mellem B. og den kgl. kommissarius amtmand v. Scheel, og 14.12.1846 opløstes forsamlingen. 1847 søgte regeringen at hindre B.s genvalg til ständerne med den begrundelse at hans valg var uforeneligt med hans advokatur. Som modtræk foranstaltedes en indsamling til en „B.-fond" hvis midler gjorde ham så uafhængig at han kunne nedlægge sin advokatur og derefter modtage valget til ständerne. 29.1.1848 valgtes han på ny i Tønder med 46 af 52 stemmer. 1847 blev han medarbejder ved de sydtyske liberales blad Deutsche Zeitung.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Forfatningsreskriptet af 28.1.1848 tilfredsstillede ikke B., og han stemte mod valget af „de erfarne mænd". Han valgtes til leder af borgerforsamlingen i Kiel 15.3. og blev medlem af det udvalg forsamlingen nedsatte. Således var han fra første færd med i bevægelsen 1848. Efter martsministeriets dannelse drøftede B. sammen med Wilhelm Ahlmann den provisoriske regerings sammensætning (23.3.). Foruden af B. kom den til at bestå af F. Reventlow, advokat Bremer og M. T. Schmidt samt prinsen af Nør (Frederik, 1800–65). Den sidste tog B. kun ugerne med. B. førte forsædet i regeringen indtil den trådte tilbage 19.10.1848. Samme måned kom B. til Frankfurt som medlem af den tyske nationalforsamling; han valgtes til forsamlingens næstformand og tilhørte partigruppen Augsburger Hof der var imod al partikularisme og ønskede stærkere sammenknytning af enkeltstaterne. 26. 3.1849 valgte den tyske centralmagt B. og Fr. Reventlow til statholdere i hertugdømmerne. Da Preussen imidlertid snart overtog både krigsførelsen og forhandlingerne med Danmark blev statholderskabet kun en administrationskommission. B. søgte at frigøre sig for Preussens indflydelse, men da han, selv efter nederlagene og Preussens fredsslutning, ville fortsætte kampen kom det til brud med Reventlow. Landsforsamlingen støttede denne og jan. 1851 udtrådte B. Han undtoges efter freden fra amnesti og rejste til Braunschweig. I nogle år virkede han som skribent for den slesvig-holstenske sag, 1858 flyttede han til Heidelberg, og 1861 blev han kurator for universitetet i Bonn. 1867 søgte han forgæves i Tønder at blive valgt til den nordtyske rigsdag. B.s betydeligste politiske gerning faldt i 40erne hvor han i stænderne var Lornsens arvtager, men han manglede som statholder smidighed til at bøje de forskellige anskuelser under sin vilje. □Litografi af Schertle, 1849. Litografi af L. Blank, samme type i træsnit og på litografi af Koch af den provisoriske regering. Litografi af W. Heuer til bill. af den provisoriske regering. Litografi af F. Pecht. Mal. af Adele Preyer, 1875, kopi af Begas. Buste af Küppers, 1883 (Gottorp) og af P. Peterich, 1890, til Reventlow-Beseler mindesmærket i Slesvig. Relief af Harro Magnussen, 1892.

Gertrud Schweickhardt: W. B. als Politiker, 1927. Otto Beseler: W. H. B., 1914. H. Hagenah i Nordelbingen II, 1923 153–59. Hans Jensen: De da. stænderforsamlingers hist. II, 1934 især 333–35 og 374–76.

*Svend Larsen**

Besemacher ['be:səmakər], **Peter,** 1634–1709, søofficer. Skal være * 1634 i Schiedam i Holland hvorfor dog intet bevis har kunnet skaffes, † 4.6.1709. Var gift 1690 og havde fire børn.
B. tjente i den hollandske flåde fra 1651 og deltog i mange søslag; han var også med i den hollandske flåde der 1658 undsatte Kbh. og tjente sig op til kvartermester. 1676 blev han antaget til kaptajn i månedstjeneste i den danske flåde. Han var 1677 og 1678 chef for Niels Juels flagskib Christianus Quintus og udmærkede sig i slaget i Køge bugt hvorfor han belønnedes af kongen med dennes portræt i en guldkæde. 1679 var han først chef for orlogsskibet Guldenlew på konvojering og derefter for Mars i Østersøflåden og deltog under admiral H. Span 20.7. i en affære med svenskerne ud for Kalmarsund. Ved krigens slutning blev han kaptajn af 1. grad i årstjeneste og forfremmedes 1683 til kommandør som den første officer i den danske flåde der har båret denne titel. Han var 1700 chef for Prins Friderich i Gyldenløves flåde og blev efter endt togt afskediget med fuld gage i pension. Kort efter sin afgang blev B. tiltalt for ulovlig omgang med mandskabets bespisning på det lige afsluttede togt og dømt til en bøde på 100 rdl. til Søkvæsthuset. B. var tæt knyttet til admiral Niels Juel hvis protektion sikrede hans fortsatte ansættelse i flåden på trods af at han var hollænder. I conduitelisterne (1690) roser Niels Juel B. hvorimod admiralerne H. Span og Chr. Bielke samstemmende bemærker at de ikke er tilfredse med hans troskab idet han til sine landsmænd hollænderne „communicerer dem Alt, hvis han veed om Flaadens Tilstand".

Tidsskr. f. søvæsen, 1861 169f. J. H. Lützow: Samling af hist. efterretn. om danske søe-officierer, 1788 54–58.

Hans Chr. Bjerg (Th. Topsøe-Jensen)

Beske, Knud, se **Bieske, Knud.**

Besthorn, Rasmus Olsen, 1847–1921, journalist, orientalist. * 29.10.1847 i Hillerød, † 20.8.1921 i Charlottenlund, begr. på Frbg. (Solbjerg). F: tjenestekarl, senere landhøker Jakob Olsen og Johanne Pedersdatter. Plejesøn af skomagermester, senere værtshusholder i Kbh. August Wilhelm B. (1819–79, ~2° med Augusta Marie Andersen, ca. 1836–85) og Ane Kirstine Olsen (ca. 1815–68). Navneforandring 30.12.1905. ~20.12.1881 i Kbh. (Johs.) med Amalie Emilie Marie v. Würden, * 5.2.1851 i Frederiksværk, † 29.10.1917 i Charlottenlund, d. af assistent ved, senere bestyrerer af geværfabrikken Martin Frederik v. W. (1798–1887) og Anna Amalie Petrine Møller (1818–79).
B. blev student 1867 fra det v. Westenske institut. Han måtte af økonomiske grunde allerede 1869 søge journalistisk beskæftigelse, dog uden

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

derved helt at afbryde sine historiske og sproglige studier, særlig over den spansk-arabiske middelalder som han allerede i sin skoletid havde interesseret sig for. Men først som ti års student fik han det fornødne otium til afsluttende eksamenslæsning og blev 1880 cand. philol. Han genoptog nu sine yndlingsstudier, navnlig studerede han arabisk i flere semestre hos professor v. Mehren og opnåede 1884 accessit for en af universitetet udsat prisopgave *At undersøge Oprindelsen til det af arabiske Forfattere fulgte almindelige System for den arabiske Grammatiks Behandling og fremstille dettes videre Udvikling.* I foråret 1885 foretog han med understøttelse fra universitetet en rejse til Paris hvor han i nationalbibliotekets arabiske manuskripter samlede materiale til en biografi af den spansk-arabiske digter Ibn-Zaidûn og udgivelsen af hans rimbrev til Ibn-Djahvar. Maj 1889 forsvarede B. sin doktorafhandling herom: *Ibn-Zaiduni vitam scripsit epistolamque ejus ad Ibn-Dschahvarum scriptam nunc primum edidit R. O. Besthorn.* – Samtidig med en omfattende journalistisk virksomhed, 1881–1918 som udenrigspolitisk medarbejder ved Nationaltidende, fra 1918 ved Berlingske Tidende, formåede B. længe at bevare og udnytte sine orientalske interesser. Dog søgte han forgæves ved v. Mehrens afgang 1898 professoratet ved Kbh.s univ. i semitisk-østerlandsk filologi. – Sammen med J. L.▪Heiberg (1854–1928) har B. udgivet og oversat til latin de første fire bøger af Al-Hadjdjâdjs arabiske oversættelse af Euklids elementer (Pars I–III, 1, 1893–1910) efter den for matematikkens historie betydningsfulde Codex Leidensis 399,1. Fremdeles udførte han sammen med A. A.▪Bjørnbo forarbejderne til de af den schweiziske professor H. Suter 1914 (i Vidsk. selsk. skr. hist. og filosof. afdel., 7.r.III, 1, 1914) udgivne Astronomische Tafeln des Muhammed Ibn Mûsâ al-Kvârizmî efter Athelhard af Baths latinske oversættelse, et for astronomiens historie særdeles vigtigt værk. Endelig har han i „Verdenskulturen" III, 1907 givet en kortfattet skildring af *Arabisk Kultur i Middelalderen.* – En frugt af B.s journalistiske virksomhed er bøgerne *Alexander III og Nikolaus II,* 1895, *Den store Krigs Mænd,* 1916, *Aarsagerne til Verdenskrigen,* 1918 og *Verdenskrigen og dens nærmeste Forudsætninger* (i Gyldendals Verdenshistorie VI, 1921). Desuden har han til „Tilskueren", „Gads Magasin" og „Ringeren" leveret en lang række instruktive, livligt skrevne udenrigspolitiske oversigtsartikler. Som udenrigspolitisk kronikør var B. skattet i vide kredse. Han udformede sin egen, stærkt personligt prægede, meget livfulde, undertiden lidt søgte stil der imidlertid dækkede over en omfattende viden og erfaring på det udenrigspolitiske område, særlig om alt vedrørende Tyskland og den almindelige europæiske storpolitik. □Buste af A. Schierbeck, 1915. Mal. af Emil Krause, 1917, tegn. af samme 1918 (Fr. borg). Foto.

Selvbiogr. i Univ.program, nov. 1889 188–90. Årbog for Kbh.s univ. 1897–98, 1899 652 654. Ill. tid. 1912 440. Nationaltid. 28.10.1917. H. Falkenfleth i Journalisten XIII, 1917 45–47.

*Fr. de Fontenay**

Bestle, Georg Christian, 1855–1933, vinhandler, grosserer. * 18.3.1855 i Kbh. (Helligg.), † 6.5. 1933 sst., begr. sst. (Vestre). F: vinhandler Christopher Wilhelm Friderich B. (1821–92) og Trine Marie Engelsen (1826–98). ~ 1° 14.5.1880 i Kbh. (Helligg.) med Caroline Sophie Hassert, * 6.1.1851 i Kbh. (Garn.), † 3.2.1916 sst., d. af grosserer Hennau Ferdinand H. (ca. 1808–82) og Caroline Amalie Svendsen (1812–87). ~ 2° 2.11.1916 i Kbh. (Helligg.) med Selma Anna Elisabeth Blaumüller, f. Fleisner (~ 1° 1900 med sognepræst Edvard ▪B., 1851–1911), * 30.4.1866 på Frbg., † 30.6.1947 på Kbh.s amts sygehus i Gentofte, d. af væver Anton Georg F. (1833–85) og Vilhelmine Caroline Schoch (ca. 1840–69).
B. kom 1870 i vinhandlerlære i faderens firma, en forretning, som denne havde overtaget 1853, men som gennem forskellige tidligere ejere kan føres tilbage til 1730. Efter udstået læretid blev B. svend hvorpå han drog udenlands og opholdt sig i længere tid i Bordeaux; da han 1882 løste borgerskab som vinhandler i Kbh. samtidig med overtagelsen af en mindre vinhandel i Nørrevoldgade var han en på det faglige område særdeles kyndig mand. 1886 købte han yderligere Gottlieb Bonnesens forretning i Skindergade 47, og til denne bopæl flyttede han samtidig sin tidligere forretning. Udstillingsåret 1888 blev for B. det store gennembrudsår; tidlig og silde var han på færde for at erhverve sig kunder, og med de her opnåede resultater som udgangspunkt lykkedes det ham i løbet af en forholdsvis kort tid at bringe sin forretning op til en sådan størrelse at den gennem en længere årrække var Danmarks største vinhandel. Overalt i landet fandt han afsætning for sine produkter og havde til dette formål en fortrinlig støtte i sin rejsende og senere prokurist Hans Christian Rodian (1854–1919). B.s ledende princip når han skulle finde nye afsætningsområder for sine vine var at få disse indført på byens bedste hotel. Derigennem udbredtes kendskabet til hans varer, og købmændene blev hans kunder, og i samklang med dette forretningssynspunkt blev B. da også flere steder stor hotelejer. Allerede i begyndelsen af 1892 havde han løst borgerskab som grosserer som

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

følge af overtagelsen af enerepræsentationen for nogle Bordeauxhuse, og lidt senere s.å. overtog han desuden sin faders forretning og flyttede denne fra dens gamle domicil, hjørnet af Amagertorv og Klosterstræde til Skindergade 47, men denne sidste forretningsovertagelse har næppe betydet meget for firmaet Georg B. Gennem sit første ægteskab fik B. i en ung alder disposition over en efter den tids forhold anselig kapital. 1918 trak B. sig tilbage som leder af forretningen der omdannedes til Akts. Georg B. Indtil o. 1930 fortsatte han dog som formand for selskabets bestyrelse ligesom han var ledende i bestyrelsen for United Wine Import som stiftedes 1919 ved sammenslutning af G. B. og Riis & Dreyers vinhandel. 1891–1906 var han i bestyrelsen for Vinhandlerforeningen for Danmark.

Ud over sin forretning havde B. stor interesse for gamle bygninger, og gennem en lang årrække var han medlem af og senere formand for Foreningen til gamle bygningers Bevaring. 1907 købte han Lindegården i Kalundborg og skænkede den 1911 til Nationalmuseet. Efter sin fader havde han overtaget stillingen som medlem af kirkeinspektionen for Helligåndskirken og ydede på forskellige måder rundhåndet støtte til denne bygnings indre udsmykning. Som medlem af bestyrelsen for Aktieselskabet til oprettelsen af billige pantelånerkontorer i Kbh. medvirkede han ved selskabets ophævelse 1924 i høj grad til at dets kapitalformue overgik til Understøttelsesfondet af 1924. – Etatsråd 1900. – R. 1893. DM. 1904. K.^{2} 1911. K.^{1} 1930. □Buste af Gyde Petersen, 1901. Karikatur af Alfred Schmidt, 1906 (Klods-Hans) Mal. af Sig. Wandel ca. 1911, af Elisabeth Wandel samt af B. Kronstrand ca. 1920. Foto.

Slægtregister over familien Engelsen, 1908. Berl. tid. 7.5.1933. Berl. aft. 9.5.1933. Børsen 14.11.1936. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Jens Vestberg**

Beuchel ['bɔi'kəl], Robert Julius Bernhard, 1840–96, bogbinder. * 23.3.1840 i Leipzig (Nic.), † 20. 6.1896 i Kbh., begr. på Frbg. (Solbjerg). F: skræddermester Johann Gottlieb B. og Friederike Wilhelmine Jänichen. ~ 19.10.1867 på Frbg. med Frances (Fanny) Elizabeth Frænckel, * 16. 12.1846 i Pernambuco, † 8.2.1928 på Frbg., d. af købmand Philip Nathan (1817–ca. 66) og Elyde Hyden (Hydden) (* 1815).

B. kom 1860 til Kbh. fra Leipzig hvor han havde lært bogbinderi. Han var indkaldt af daværende universitetsbogbinder D. L. *Clément der i midten af 1850erne indførte forgylderpressen i sin virksomhed, men ikke her i landet kunne finde øvede folk i den teknik som forgyldning i presse kræver. B. var en meget dygtig arbejder, ikke alene ved pressen, men også som håndforgylder. Da krigen 1864 udbrød foranledigede forholdene at B. måtte rejse tilbage til Tyskland. Han kom igen efter krigens afslutning og blev hos Clément indtil han 13.4.1873 løste borgerbrev og s.å. oprettede sit eget bogbinderi. Hos Clément havde han udført næsten alle de i den tid forefaldende større arbejder; bl.a. var størsteparten af dekorationerne på de bøger der 1866 skænkedes prinsesse Dagmar som bryllupsgave trykt af ham. B. arbejdede sit værksted op til at blive et af byens største. 1882 fik han indfødsret. Hans enke fortsatte forretningen til sin død hvorefter den blev overtaget af hendes bestyrer siden 1900, Carl J. Fleron. Det danske kunstindustrimuseum ejer et bind udført af B.

Carl P. Nielsen og R. Berg: Danmarks bogbindere gennem 400 år, 1926 162. Emil Hannover i Årbog for bogvenner, 1921 12f. F. Hendriksen i Bogvennen 1896 40f. Carl P. Nielsen i Dansk bogtryk, 1923 78f.

*Edward C. J. Wolf**

v. Beulwitz, Christoph Ernst, 1695–1757, gehejmeråd. * 14.2.1695 på Löhma i Württemberg, † 17.4.1757 i Glückstadt, begr. i Sorø. F: Gottfried Christian v. B. til Löhma og Weitisberge († 1726) og Catharina Magdalene v. Reitzenstein (1658–ca. 1720, ~ 1° med Adam Friedrich Thoss v. Erlbach til Prex, † 1688). ~ 1° 9.6.1733 på Schwieberdingen i Württemberg med Bibiane Henriette v. Wallbrunn, * 16.2.1705 på Schwieberdingen, † 16.8.1735 i Stuttgart, d. af gehejmeråd og præsident Johann Christoph v. W. (1661–1729) og Eberhardine Henriette v. Stockheim (1670–1745). ~ 2° 30.7.1743 på Fr.borg (Slotsk.) med Sophie Hedevig v. Warnstedt, * 8.5.1707, † 9.8.1768 i Sorø, d. af senere amtmand i Antvorskov og etatsråd Christian Hans v. W. (1675–1742) og friherreinde Louise Hedevig Diede zum Fürstenstein († 1733).

B. studerede 1712–15 i Jena og havde derefter forskellige hofstillinger i Nassau-Saarbrücken og i Württemberg hvor han var hofmester først hos enkehertuginden og senere hos arveprinsen til 1732 da han blev regeringsråds-præsident og „Lehnprobst". 1737 blev han virkelig gehejmeråd. – 1738 kom han til Danmark for at overtage stillingen som hofmester hos kronprins Frederik og blev s.å. deputeret i general-landøkonomi- og kommercekollegiet. 1743 blev han amtmand og skoleforstander i Sorø, indgav som sådan 1745 et udførligt forslag til genoprettelse af et ridderligt akademi i Sorø men fik allerede s.å. embedet som overlanddrost i Oldenburg og Delmenhorst. 1752 afløste han grev R. F. Lynar som amtmand over Steinburg amt og kansler ved regerings- og

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

justitskancelliet i Glückstadt. – Konferensråd 1738. Gehejmeråd 1745. – Hv.R.1738. L'union parfaite 1747. □Mal. 1752 (Fr.borg). Mal. af P. Als, 1752 (Pederstrup). Mal. af Johan Hörner (Brahetrolleborg).

Fürstlich Württembergisches Dienerbuch, 1877 56. – Efterl. papirer fra den Reventlowske familiekreds, udg. Louis Bobé, I, 1895 277f. Danske mag. 6.r.III, 1923 225 257–75. Sorø II, 1931 93–98. – Papirer i Rigsark.

Povl Bagge

Beyer (Bajer)

Slægten føres tilbage til Valentin Hermansen B., 1659–1722, herredsfoged i Hassing-Refs herreder.

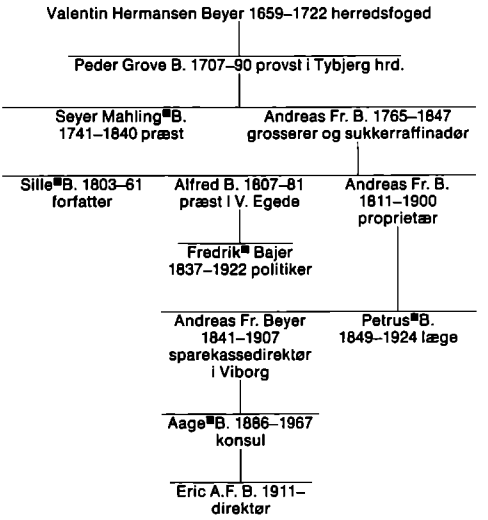

H. F. Grandjean: Stamtavle over Valentin Hermansen Beyers efterkommere med tillæg, 1904. Sille Beyer: Erindringer vedkommende slægterne B. og Høst, 1862 tavle I. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthåndbogen, 1900 29f.

Hans H. Worsøe

Beyer, Jørgen (Georg, Jorg), 1522(24)–87, hertugelig sekretær. * 1522(24) i Gera i Sachsen, † 30.4.1587 i Flensborg, begr. sst. (Marie k.). F: borgmester i Gera Georg B. og Catharina Albrechts. ~2° vistnok 20.8.1553 i Flensborg med Magdalene, † 19.7.1598, d. af borgmester i Flensborg Carsten Rickertsen († 1546) og Maria Frees († 1570) (el. ~1° 1553 med ukendt, ~2° 1555 med nævnte Magdalene).

B. der var sekretær hos hertug Hans den ældre fra 1547 til hertugens død 1580 er navnlig kendt som medforfatter (sammen med kansleren, dr. jur. Hieronymus Oelgard) af Hans d. æ.s 1572 udstedte landret for Nordstrand. Denne lov der var udarbejdet på grundlag af ældre statutter og vedtægter og med benyttelse af landretten for Ditmarsken blev senere udbredt til de tønderske marskherreder og gjaldt med visse ændringer til slutningen af 1800-tallet. B. byggede i Flensborg en ejendom i Storegade hvor den endnu findes med en delvis bevaret terracotta-udsmykning. En del heraf er dog på byens Kunstgewerbemuseum. □Portræt af B. med familie på epitafium i Marie k. i Flensborg, 1591.

Fr. Bertheau i Zeitschrift der Gesellsch. für Schlesw.-holst.-lauenb. Gesch. XVI, 1886 229 272f; XVII, 1887 319. C. L. E. v. Stemann: Gesch. des öffentl. u. Privatrechts des Herzogthums Schleswig, II 1866 162f. F. Fuglsang: Flensburg Kunst und Gesch., Flensb. 1959 70f.

Povl Bagge

Beyer, Paul Herman **Petrus,** 1849–1924, læge. * 24.11.1849 på Mulebjerggård (nu Birkelund), Hvedstrup sg., Kbh.s amt, † 4.11.1924 i Kbh., urne på Vestre kgd. F: proprietær Andreas Frederik B. (1811–1900) og Edle Christine August (1807–62). ~8.10.1903 i Kbh. (Frederiks) med Ella Louise David, * 7.11.1882 i Roskilde, † 16.5.1976 på Frbg., d. af ingeniør Johannes Hage Christian D. (1837–90) og Magdalene Juliane Hagen (1840–1901).

B. blev student 1869 fra Borgerdydskolen på Christianshavn, cand.med. 1878, var reservelæge i flåden 1879–80, i hæren 1884–86 og læge ved de kommunale vaccinationsanstalter 1889, 1891 og 1894. Han havde forskellige forretningsmæssige tillidshverv og var direktør i forsikringsselskabet Haand i Haand. 1898 var han højres kandidat ved folketingsvalget i Kbh.s 3. kreds. Sit største og betydningsfuldeste arbejde udførte han dog inden for oddfellowordenen. 13.3.1884 indviedes han i loge nr. 3 Nordstjernen under oddfellowordenen i Danmark. 1889 valgtes han til stormester for ordenen og endelig ved den danske storloges ophøjelse til uafhængig loge 1892 til storsire. Under hans ledelse oprettedes hjem for børn født uden for ægteskab; han fik oprettet et spedalskhedshospital i Island 1897 og havde den glæde at denne frygtelige sygdom allerede ved hans død var så godt som udryddet der og de sidste tilfælde isoleret på hospitalet; endelig oprettedes et spedalskhedshospital på St. Croix 1909. – R. 1892. DM. 1901. K.² 1909. □Karikatur af Alfred Schmidt, 1910. Mal. af H. Vedel, 1911 og buste af Augusta Finne-Berg ca. 1913 (begge Oddfellow-palæet). Buste af Agnes Lunn ca. 1922 (Haand i Haand). Foto.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

C. J. Ewald: I.O.O-F. Nordstjernen loge no 3 af Danmark 1881–1906. Festskrift, 1906. A. Engberg: Nordstjernen 1906–1931, 1931.

*Chr. Skeel**

Beyer, Seyer Mahling, 1741–1840, præst, topografisk forfatter. * 11.8.1741 i Glumsø, † 30.5. 1840 i Eggeslevmagle, begr. sst. F: sognepræst, senere magister og provst Peder Grove Valentinsen B. (1707–90, ~ 2° 1745 med Ane Christine Clausen, 1725–82, ~ 3° 1784 med Agnete Augusta Henrichsen, 1740–84) og Anna Margrethe Fogh (1708–45). ~ 1° 5.10.1770 i Kbh. (Helligg.) med Vilhelmine Augusta Hopmann, døbt 2.9.1745 i Kbh. (Nic.), † 11.2.1783 i Bringstrup, d. af fuldmægtig hos grev Reventlow, senere skræddermester Levin H. († tidligst 1783) og Regine Møller († tidligst 1762). ~ 2° 26.11.1783 i Bringstrup med Frederikke Louise Fugl, * 23.11.1741 i Roskilde, † 4.8.1810 i Eggeslevmagle, d. af justitsråd, amtsforvalter Rasmus F. (ca. 1702–61) og Inger Nielsatter Fogh (1701–83).

B. blev student 1761 fra Slagelse, tog 1763 teologisk attestats og kaldedes 1768 til sognepræst for Bringstrup og Sigersted. Her virkede han til 1788 da han forflyttedes til Eggeslevmagle hvor han 1798 tillige blev provst for Vester Flakkebjerg herred. Han forblev i sit embede til sit fireoghalvfemsindstyvende år; ved sin afgang ønskede han selv at udvælge sin eftermand, og da kancelliet gjorde indvendinger skrev B. selv til kongen: „. . . . Jeg vil ikke have med H. Maj.s Kancellie at gjøre; jeg henvender mig til D. Maj. selv . . . " og undertegnede sig som „ældste Præst i H. Maj.s Riiger og Lande". Tilladelsen blev givet; en datterdatters mand fik kaldet, og B. kunne da blive i sin gamle præstegård til sin død. – B. udgav et par lejlighedsskrifter, således en anvisning på at standse landbetleriet 1787 og *Frimodig Tak til Gud og Kongen for den velgiørende Forordning af 28de Mai 1831 om Provindsialstændernes Indretning*, 1837. Værdifuldere er hans to topografier *En geogr.-hist., oeconom., phys.-antiqvar. Beskrivelse over Bringstrup og Sigersted Sogne*, 1791 med et værdifuldt kort over egnen, gode oplysninger om bøndernes forhold, en liste over urter og deres anvendelse, en fantasifuld beskrivelse af oldtidsminderne m.m. og til sidst en „tragisk Fortælling om Kong Siger", samt *En antiqvar. og statist. Topographie over Egitzlefmagle Sogn og V. Flakkebjerg Herreds Pastorater med toe gamle store Herregaarde Borrebye og Basnæs*, 1820. I fortalen til den sidste bog opfordrer B. til at skrive topografier; karakteristisk er hans undskyldning for at have medtaget „fabuleuse og underlige Tildragelser, Anecdoter efter de Tiders Overtroe, Lettroenhed og Tænkemaade, for at ligne disse med vore nu, Gud være lovet, bedre og mere oplyste Tider". – R. 1815. DM. 1835. □Tegn. af W. Marstrand, 1834 (St. mus.). Litografi efter Marstrand, 1834. Lille profiltegn. (Kgl. bibl.).

S. Beyer: Erindringer vedk. slægterne Beyer og Høst, 1862. Hist. t. IV, 1843 359f. Slægten Marstrand, 1915 27f.

*Albert Thomsen**

Beyer, Sille Henrikke Christine, 1803–61, forfatter. * 25.8.1803 i Kbh. (Frels.), † 10.9.1861 på Frederiksgård ved Kbh., begr. i Brønshøj. F: grosserer og sukkerraffinadør Andreas Frederik B. (1765–1847) og Elise Høst (1775–1851). Ugift. Faderen var teologisk kandidat men valgte at blive forretningsmand. 1803 købte han Frederiksgård ved Kbh. hvor B. voksede op i en stor søskendeflok og levede det meste af sit voksne liv med sine søstre. Fra dette søskendehjem hentede Gustav Wied ideen til Skærmydsler. 1823–33 var B. i huset hos Frederik Stouds enke. Her traf hun forfatteren Juliane Marie Jessen der ansporede hende til at fortsætte de litterære sysler hun havde begyndt på, og – vigtigere – hjalp hende til den usædvanlige sprogfærdighed der gjorde at hun blev oversætter. Personlig var hun lidet selvhævdende og skrev anonymt da hun 1835 begyndte som bidragyder til Chr. Molbechs „Julegaver for Børn". Bekendtskabet med Molbech blev afgørende for hende, han rettede hendes stil ind efter tidens krav, fik hende til at skrive originale stykker for teatret hvis direktion han var medlem af, gav hende ideen om at oversætte Calderon, 1838 og endelig: satte hende i forbindelse med det heibergske hus. Her blev hun opmuntret til også at gå i gang med Shakespeare, og 1847–59 spilledes en række af hans lystspil i B.s oversættelse. 1857 brændte hendes hjem og dermed forsvandt de fleste kilder til efterforskning af hendes arbejdsmetode, men der er næppe tvivl om at ægteparret Heiberg har understøttet hende i bestræbelserne for at gøre den burleske dramatiker mere tam og stueren. Kritikken heraf satte ind allerede i hendes levetid. □Litografi 1863, efter daguerreotypi. Foto efter samme.

S. Beyer: Erindringer vedk. slægterne Beyer og Høst, 1862. Paul V. Rubow: Shakespeare på dansk, 1932 27–31. Birgit Gad: Sille Beyers bearbejdelse af William Shakespeares lystspil, 1974 (med bibliografi). – Papirer i Rigsark.

Sv. Cedergreen Bech

Beyer, Aage, 1886–1967, direktør, konsul. * 28. 2.1886 i Viborg, † 1.6.1967 i Nykøbing Sj., begr.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Tveje-Merløse kgd. F: hospitalsforvalter, sparekassedirektør Andreas Frederik B. (1841–1907) og Maria Lucia Jørgensen (1858–1919). ~1° 11.11.1909 med Elisa Cortsen, * 4.3.1887 i Brønderslev, † 26.1.1952 i Tveje-Merløse, d. af manufakturhandler Johan Frederik C. (1855–1921) og Louise Charlotte Blichfeldt (1860–1939). ~2° 10.10.1952 i Frøslev k., Stevns med Annelise Thyssen, * 9.4.1913 i Storehedinge, d. af proprietær Knud Immanuel T. (1880–1947) og Ida Vilsoët (1884–1971).

B. voksede op i Viborg hvor han blev uddannet hos tømmerhandler Chr. Schourup. Herfra fortsattes læreårene i Vejle og Køge. 1916 kom han til Holbæk som prokurist i tagpap-, cement- og tjærefirmaet H. H. Christjansen som han overtog to år senere. Det blev da omdannet til aktieselskab med et medlem af familiekredsen – højesteretssagfører C. L. "David – som formand (1918–60). Navnet blev ændret til Holbæk tagpap- og cementvarefabrikker A/S. 1941 igen til det nuværende: Hotaco A/S. 1918 var B. endvidere medstifter af Holbæk Trælasthandel A/S hvor han var direktør fra 1918–25. Holbækvirksomhederne blev hurtigt udvidet med nye produkter inden for byggematerialer, og dette medførte etablering af en række fabrikker. I tilknytning til cementvarefabrikkerne drev B. tillige Holbæk grus-, kalk- og mørtelværk på havnen. 1934 oprettede virksomheden salgskontor for den af ingeniørfirmaet Wright, Thomsen og Kier ejede virksomhed Dansk halmpladefabrik i Mundelstrup ved Århus. Denne blev siden købt og efter en brand flyttet til Holbæk hvor der opførtes en ny fabrik til fremstilling af isoleringsmaterialet Isotekt der blev anvendt i jernbetonbyggeri. 1936 blev produktionsrettighederne købt til endnu et isoleringsmateriale – Isoflex – der var særlig let og derfor velegnet til isoleringsopgaver i fly, skibe, biler m.m. Også uden for den egentlige byggesektor tog B. initiativer. 1932 etableredes en afdeling for fremstilling af spildevandsrensningsanlæg under navnet Nordisk Triclair, og 1920 fandt han på at anvende østersskaller som tilskud til hønsefoder for at styrke æggeskallen. På dette grundlag voksede en større industri frem under navnet Holbæk Østakompagni. Der blev oprindelig anvendt skaller fra Lammefjorden, siden også fra Horsens- og Odenseområdet. En del af de knuste skaller blev anvendt i tagpapproduktionen, en anden udført gennem datterselskabet Skandinavisk Skalleexport. 1941 var B. medstifter af Betonvarefabrikken Sjælland A/S i Roskilde, og han sad i bestyrelsen fra selskabets start til 1962. Det stadig stærkere engagement i cementvareindustrien der bl.a. yderligere var kommet til udtryk ved købet af Birkerød Cementvarefabrik og Betonstøberi bevirkede at han fik sæde i en række brancheforeninger, bl.a. Dansk betonvareindustris afd. for Sjælland, Lolland-Falster og Møn hvor han var næstformand 1943–54. Han havde allerede været formand for Foreningen af cementimportører for samme område siden 1929. Uden for virksomheden tog B. initiativ til oprettelsen af Holbæk erhvervsråd der var det første af sin art i landet. Det skulle skabe nye arbejdspladser i byen ved at trække firmaer til Holbæk. Endelig var B. også stifter af og formand for Holbæk industriforening 1945. Fra 1923–59 var B. svensk vicekonsul. Fra 1933–43 var han medlem af havneudvalget og en kort tid, 1942–43, af byrådet; endvidere var han i årene 1931–64 forretningsfører for Det danske Hedeselskab for Holbæk by og en del af Holbæk amt. R. 1951. R.[1] 1962. □Foto.

Børsen 26.2.1956 og 26.2.1966.

Henrik Fode

v. Bibow (Bibou), **Siegfried,** 1639–77, officer. * i juni 1639 i Mecklenburg, † 26.6.1677 i Malmø, begr. i Westenbrügge ved Kröpelin. F: Heidenreich v. B. til Westenbrügge († 1674) og Sophia v. Oertzen (1613–73). Vistnok ugift.

v.B. skal have studeret i Oldenburg. Han er formentlig identisk med den Siebrod Biebou der allerede 1657 var gefreiterkorporal (officersaspirant) i U. F. Gyldenløves geworbne infanteriregiment (senere Livgarden til fods) i Glückstadt som deltog i felttoget i Elbegnene under Anders Bille og senere i Kbh.s forsvar 1658–60. 1662 var han løjtnant i Dronningens livregiment på Kronborg. Han har derefter deltaget i krigen mod tyrkerne i Ungarn m.m. og er formentlig rykket ud med det lille troppekorps der 1664 blev afgivet til rigsarmeen til denne krig. – Da Skånske krig udbrød 1675 var han i kurbayersk tjeneste og ansøgte i okt. om kommandoen over Dronningens livregiment efter Eiler Holck. Det fik han dog ikke men blev 19.11.s.å. chef for det nyudskrevne, endnu ikke organiserede 2. fyenske nationale infanteriregiment. Ved felthæren i Mecklenburg deltog han i indtagelsen af Wismar hvor han ved hovedstormen førte en af angrebskolonnerne og erobrede fæstningens kastel. 8.1.1676 fik han instruks m.m. som kommandant i Nyborg hvortil han ankom i begyndelsen af febr. Efter ivrigt arbejde på at gøre sit regiment hvoraf halvdelen fra det foregående efterår var i garnison i Kbh. nogenlunde feltdygtigt afgik han med den anden halvdel i april til Kbh. Med sit regiment deltog han i landgangen i Skåne og angrebet på Landskrona hvor han to gange blev så-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ret. Ved Niels Rosenkrantz' død foran Helsingborg fik han kommandoen over Livgarden til fods. Med denne deltog han i slaget ved Lund 4.12. hvor han vel kastede sine modstandere i slaglinien ganske over ende, men fortsatte forfølgelsen af dem så langt at der kom brud på den danske slaglinie. Regimentet kom herved selv i meget vanskelige fægtningsforhold, blev angrebet fra alle sider og led store tab under den påfølgende tilbagegang. Efter en standsning og kamp på Valkärra kirkegård nåede v.B. med det stærkt reducerede regiment tilbage til den øvrige hær i Landskrona. For sit tapre forhold i slaget hvor han atter blev såret forfremmedes han straks til generalmajor. Samtidig blev han kommandant i Landskrona hvor han forblev det meste af vinteren og udviklede en betydelig virksomhed i og uden for fæstningen. I foråret 1677 var han i Kbh. en nidkær bisidder i undersøgelseskommissionerne over Anders Sandberg og oberst J. C. Cicignon for deres forhold i slaget ved Lund. I felttoget 1677 deltog v.B. i angrebet på det stærkt befæstede Malmø fra 8.6. og skulle angribe et fremskudt værk foran den østre stadport. Det lykkedes ham 22.6. i spidsen for en afdeling frivillige af sine to regimenter at sætte sig fast på esplanaden over for det nævnte værk og derefter at „indlogere" sig på brystværnet af den dækkede vej og dér anlægge et batteri til brecheskydning som forberedelse til hovedstormen; men svenskerne hævdede besiddelsen af selve værket. Imidlertid var den svenske hovedflåde løbet i søen, og det hed sig at den medførte tropper til indgang på Sjælland. For hurtig at få tropper fri til mulig nødvendig sikring af Sjælland bestemte man sig i et krigsråd til at afkorte angrebet på Malmø og forsøge en hovedstorm frem over de endnu så godt som uskadte grave, mure, palisader og volde, og stormen ansattes til natten til 26.6. v.B. skulle føre en af de tre stormkolonner og angrebe stadporten. Kort efter midnat angreb kolonnerne samtidig på givet signal. Det lykkedes ham at passere den forreste, brede grav og at komme ind i forværket der flere gange erobredes og tabtes, men omsider forblev i angribernes besiddelse. Herefter passerede kolonnen den anden grav, stormede hovedvolden og stod nu inde i selve fæstningen. Den havde lidt betydelige tab, men forsvarerne var begyndt at tabe modet. v.B.s reserver søgte at følge efter men forsvarerne sønderskød stormbroerne, og det var ikke lykkedes de to andre kolonner at trænge ind. v.B.s styrke blev ganske isoleret, og en del af den havde spredt sig for at plyndre som skik og brug var. Forsvarerne der skønnede at her var det afgørende punkt trængte nu fra alle sider ind på kolonnen der siges at være blevet nedhugget til sidste mand. v.B. selv kæmpede i forreste række, blev dødeligt såret og udåndede efter et par timers forløb. Belejringen blev straks hævet.

Ligprogram af A. Varenius, Rostock, 1678. K. C. Rockstroh: Fortællinger af 2. bataillons hist., 1907 30f.

*Rockstroh**

Bidstrup, Herluf, * 1912, tegner. * 10.9.1912 i Berlin. F: dekorationsmaler Hermod Gustav B. (1885–1973) og Augusta Emma Bertha Schmidt (1887–1957). ~ 23.10.1939 i Gentofte med Ellen Magdalene Olsen, * 3.1.1917 i Sorø, d. af slagtermester Lars O. (1873–1960) og Jensine (Signe) Christine Hansen (1875–1956).

B.s far var dekorationsmaler og sønnen valgte også kunsten. Han besøgte Teknisk skole og kuntakademiets malerskole. Gennem årene har han også udført malerier, men har alene vist sig for offentligheden som satirisk og humoristisk tegner. Hans anlæg herfor viste sig tidligt og udfoldede sig i akademiårene bl.a. med træfsikre karikaturer af lærere ved skolen. Han udførte også i disse år nogle linoleums- og træsnit. B. debuterede med humoristiske tegninger i Berl. Tid., men gik snart til Social-Demokraten hvor han en årrække var fast tegner. Utilfreds med bladets holdning under den tyske besættelse 1940–45 forlod han det og blev efter krigen knyttet til Land og Folk hvis politiske linie han siden trofast har fulgt med sine politiske satirer som omfatter såvel storpolitik som hjemlige forhold. Fx blev de fra partiet frafaldne (Aksel Larsen m.fl.) nådeløst og vittigt karakteriseret. Jævnsides har B. leveret humoristiske serier med mere bredt rettet satire mod menneskelig dårskab. Desuden har han leveret bidrag til diverse periodica: Kulturkampen, Svikmøllen, Muldvarpen, Tegnerier og Folkets Jul og har udført bogillustrationer til bl.a. Boccaccio, Wessel, Hans Kirk og K. K. Steincke samt tegnet valgplakater. Overalt ses hans store professionelle kunnen som bærer især af hans politiske overbevisning. Hans register spænder fra grumme karikaturer til milde beretninger om fx folkedans i Grusien. Han har rejst meget og udstillet og publiceret tegninger ofte med hans egen tekst fra bl.a. Lapland, Tyskland, Frankrig, Sovjetunionen, Bulgarien og Kina. Disse såvel som hans tegninger i det hele taget har også været publiceret i udenlandske blade. Mange er desuden blevet genoptrykt årligt i bogform: *Bid og Vid, Dagens Bidstrup, Humor og Satire,* i andre samlinger og i rejsebøgerne *Kinarejse* og *Set i Sovjetunionen,* 1968 (engelsk og russisk udg. 1969). Af retrospektiv karakter er *Reportagen mit Zeichenstift, Tegninger gennem 20 år.* 1952, og *Tegninger gen-*

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

nem 50 år. B. har udstillet rejsebilleder, Galerie Birch, Kbh. maj 1950, tegninger og gouacher, Galleri Olsen, Fredericia og desuden i Rostock 1959 og Moskva og Leningrad 1961. Han modtog Lenin-fredsprisen 1964 og Den røde fanes orden 1972. □Selvportr. Foto.

Interviews i Land og folk 22.2.1948, sst. 10.9.1952, sst. 1.5.1964, Information 1.5.1964. Cras VI, 1974 11–19. Harald Rue i Reportagen mit Zeichenstift, Dresden (u. å.). Hans Scherfig i Tegninger gennem 50 år, 1972.

Henrik Bramsen

Bidstrup, Julius, 1848–1910, genealog. * 1.7.1848 på Store Lærkegård i Olsker sg., † 20.10.1910 på Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). F: gårdejer Jens B. (1811–92) og Karen Marie Kofoed (1808–91). ~ 31.10.1873 i Kbh. (Johs.) med Thora Christine Kristoffersen, * 24.6.1842 i Helsingør (Skt. Olai), † 23.5.1904 i Kbh., d. af brygger, brændevinsbrænder og færgemand Johannes K. (1772–1852) og Christiane Salomonsen (1804–73).
B. kom i sit attende år til Kbh. for at studere, opgav dette og ernærede sig derefter som lærer i privatskoler. Han drev samtidig genealogisk-personalhistoriske studier hvilket førte til at han fra nytår 1886 ansattes som skriver i det daværende kongerigets arkiv, fra 1889 Rigsarkivets 2. afdeling hvor han blev registrator 1907. B. har udgivet stamtavler over familierne Müller, Madvig og Sode, 1884, Koefoed, 1886, Koefoed fra Koefoedgård, 1887, Boesen, 1887, Paulsen, 1888 samt over familierne Hauberg og Arboe, først udk. 1911, hvortil kommer bidrag i „Museum", „Fra Arkiv og Museum", „Sønderjyske Aarbøger" og „Personalhistorisk Tidsskrift" (dødsfald i Danmark 1901–09). Han hører til det første kuld af danske genealoger hvis arbejder hviler på virkelig systematisk gennemgang af arkivalske kilder og må navnlig fremhæves som bornholmske slægters omhyggelige og kyndige forsker. Som arkivmand har han indlagt sig fortjeneste ved udarbejdelse af lister over danske retsbetjente og magistratspersoner. Disse lister samt hans genealogisk-personalhistoriske samlinger findes i Rigsarkivet.

Stamtvl. over familierne Hauberg og Arboe, 1911 (forordet). Berl. tid. 24.10.1910. – Papirer i Rigsark.

*Poul Bredo Grandjean**

Bie

Der findes flere af hinanden uafhængige borgerlige slægter Bie. En af disse (tvl. I) stammer fra Trøndelagen i Norge og kom til Danmark med inspektør ved tallotteriet Simon Lauritz B., 1745–1817.

Lorentz Bie: Stamtvl. over den dansk-norske slægt Bie. Udg. Louis E. Grandjean, 1947.

Tavle I

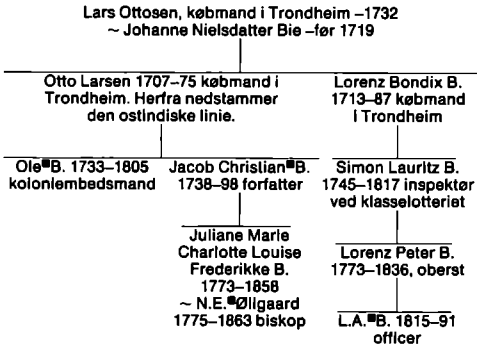

Hobro-slægten B. (tvl. II) føres tilbage til sognepræst i Udbyneder Jacob Bie, 1776–1862, hvis fader var bødker i Nørager ved Randers.

Tavle II

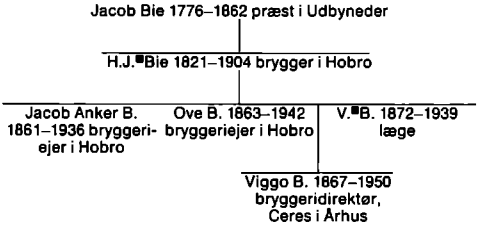

Arkiv for genealogi og heraldik hft. 2, 1908. H. I. Bie: Personalhistoriske optegnelser om slægten Bie, 1957.

Hans H. Worsøe

Bie, Hans Jacob Anker, 1821–1904, brygger. * 3.8.1821 i Udbyneder, † 17.4.1904 i Hobro, begr. sst. F: sognepræst Jacob B. (1776–1862) og Anna Kirstine Welling (1787–1858). ~ 15.11.1859 i Randers med Petrea Severine Christiane Trane, * 23.7.1841 i Randers, † 14.3.1924 i Kbh., d. af manufakturhandler, kaptajn, senere gårdejer Ove Frederik Christian T. (1811–67) og Marie Borup (1817–82). – Far til V. B.
B.s navn er knyttet til Bajersk- og hvidtølsbryggeriet i Hobro der er et af provinsens ældste bryggerier. 1835–41 lærte han handel hos en købmand i Hobro hvorefter han i nogle år var i forretning i Randers. Bryggerivirksomhed kom han ind på 1846 da han af sine to ældre brødre købte en ejendom på hovedgaden i Hobro hvor disse havde indrettet et lille hvidtølsbryggeri. B. tog nye ølsorter ind i produktionen i 1850erne og -60erne, bl.a. dobbeltøl og bitterøl, og bryggeriet blev stadig udvidet. Fra 1876 fremstillede B. bayersk øl, men landskendt blev især det lyse

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Hobro hvidtøl samt maltekstraktøllet. Hans sønner **Jacob Anker B.** (1861–1936) og **Ove B.** (1863–1942) der henholdsvis 1884 og 1887 var blevet knyttet til bryggeriet førte efter hans død dette videre (under firmanavn H. J. B.s bryggeri) og indlemmede 1913 Hobro Mineralvandsfabrik i virksomheden. Foruden bryggeriet som var hovederhvervet drev B. købmandshandel og landbrug til sin død. 1877 var B. medstifter af Hobro Handelsstandsforening og blev dens første formand. Ved sin fratræden 1903 udnævntes han til æresmedlem. Endvidere var han 1851–83 medlem af byrådet, fra 1862 medlem af direktionen for Sparekassen for Hobro og Omegn, fra 1887 dens formand og i mange år til sin død formand for Købmændenes Hjælpekasse. Kgl. agent 1873. Justitsråd 1892. – R. 1901. □Litografi af Harald Jensen, 1904. Portrætmedalje af Gunnar Jensen, 1921.

K. J. Kristensen: Hobro handelsstandsforening 1877–7. marts–1927. Et tilbageblik, 1927 12 16. Arkiv f. genealogi og heraldik II, 1908 66. Jacob Anker Bie: Mindeskrift om Hans Jacob Bie, Hobro. 1921. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Ib Gejl (P. Koch Jensen)

Bie, Jacob Anker, se **Bie, H. J.**

Bie, Jacob Christian, 1738–98, skribent. Døbt 11.7.1738 i Trondheim (Frue), † 1798 i Serampore (Frederiksnagore), begr. sst. F: købmand og stadskaptajn i Trondheim Otto Lauritzen B. (1707–75) og Gertrud Larsdatter Ross (1701–84). ~7.8.1761 i Trondheim med Mette Margrethe Lemmel, døbt 23.10.1732 i Trondheim, † 26.5. 1790 i Tranquebar. – Bror til Ole *B.

B. blev student 1757 fra Trondheim, studerede en kort tid i Kbh., men vendte allerede 1758 tilbage til sin fødeby hvor han i en årrække ernærede sig som lejlighedsdigter. 1765 flyttede han til Kbh. hvor han straks begyndte en ny digterisk virksomhed og s.å. bl.a. udgav et bind *Originale Danske Moralske Fabler i bunden Stiil* hvis oppositionelle ånd foranledigede myndighedernes indskriden mod forfatteren. Bogen blev konfiskeret, og B. dømtes 3.10.1765 til at hensættes på Christiansø, en straf som han imidlertid unddrog sig ved flugt; 1766 blev han benådet og fortsatte nu sin digteriske produktion både med lejlighedsvers, med en samling *Moralske Tanker i bunden Stiil,* 1766 og med et nyt bind *Originale Danske Moralske Fabler,* 1767 der ligesom den første samling viser at han ikke savnede et vist versifikatorisk talent. 1768 fik B. bevilling som prokurator, men modtog efter kgl. befaling allerede samme efterår på grund af sin respektløse tone og optræden en reprimande af Kbh.s magistrat. – For en mand af B.s temperament måtte Struensees ophævelse af censuren (14.9.1770) være en kærkommen lejlighed til at udfolde sig, og han blev da også den der åbnede trykkefriheds-skrifternes uoverskuelige række med en pjece *Philopatreias' trende Anmærkninger* (dateret 23.11.1770; *Første Fortsættelse,* 1771) som kritiserede forskellige offentlige forhold, bl.a. gejstlighedens lønninger; den vakte straks stor sensation og fremkaldte en polemik der for en væsentlig del beherskede trykkefrihedslitteraturen i det første års tid. Desuden udgav han 1771 flere andre politiske småskrifter i oppositionel ånd, men mistede s.å. sin frihed idet en gammel sag mod ham blev pådømt.

Han havde 1769 i Hvidovre kirke hvor han skulle prædike på degnens vegne vakt latter og forargelse efter sigende ved bl.a. at bede for forskellige af Kbh.s offentlige piger med navns nævnelse, og denne sag fandt 1771 sin afslutning ved højesteret hvor han dømtes i rasphuset på seks år. Imidlertid var en endnu alvorligere sag mod ham kommet op idet han 1771 havde udfærdiget og solgt et falsk privilegium på hvilket han havde efterskrevet kongens navn; 1772 fradømtes han desårsag hånd, ære og boslod, en straf der dog formildedes således at han først skulle seks år i rasphuset, derefter resten af sit liv i tugthuset. I fængslet fortsatte han sine poetiske arbejder; tidligere havde han skrevet et syngestykke *Emilia* og et hyrdestykke *Phyllis,* begge fra 1771; nu forsøgte han sig med en treakts-tragedie, *Irmene og Solyman,* 1773, men ingen af hans dramatiske værker har værdi. Desuden udsendte han fra sit fængsel forskellige versificerede bønskrifter og klagedigte, af hvilke to *Bies Tanker i de møiefulde Stunde til hans fraværende Melicerte,* 1773 og *Frieheds Tab beskrevet i en Klage-Sang,* 1774 er af en vis gribende virkning. Skønt et kgl. reskript 13.10.1775 tillod at han blev løsladt og sendt til Guinea forhindrede kancelliet dog i flere år hans frigivelse. 1776 eftergaves resten af rasphusstraffen, og han kom i tugthuset. Efter en kgl. kabinetsordre 20.10.1777 blev han 9.12.s.å. fra Børnehuset bragt om bord på et skib der skulle føre ham til Dansk Ostindien hvor han ankom den følgende sommer. Hans broder Ole B. der var chef i Frederiksnagore (det nuværende Serampore) havde erklæret sig villig til at modtage ham og skaffede ham i de første år beskæftigelse af forskellig art i kolonien. 1781 blev han kadet og derpå fændrik i engelsk tjeneste, men fik afsked 1785 „i Europa", uden at man ved noget nærmere om hans rejse hertil. Siden levede han i Serampore, hvor han på grund af sin opførsel som „et slet og nedrigt menneske"

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

blev en plage for hele kolonien, ikke mindst for broderen der havde taget sig af ham.

Lorentz Bie: Den norsk-danske slægt Bie, stamtvl., 1947. – H. Stampe: Erklæringer V, 1797 546–48. Edv. Holm: Trykkefrihedstidens hist., 1885 28 39. L. Koch i Hist. t. 6.r.II, 1889–90 84f; 8.r.IV, 1912–13 211–13. Poul Rasmussen i Pers. hist. t. 3.r.V, 1896 58. Edv. Holm: Danmark-Norges hist. IV 2. afd., 1902 280–82. Luxdorphs dagbøger, udg. E. Nystrom, I, 1915–30 256f 284 415 430f. Lorentz Bie i Pers. hist. t. 12.r.II, 1947 31–41.

*R. Paulli**

Bie, Lorentz August, 1815–91, officer. * 24.11. 1815 i Fredericia, † 9.4.1891 i Kbh., begr. sst. (Garn.). F: oberst Lorenz Peter B. (1773–1836) og Inger Sophie Magdalene Wedseltoft (1794–1844). ~ 30.10.1840 i Fredericia (Trin.) med Caroline Elberg, * 12.12.1814 i Kolding, † 27.10. 1895 i Hellerup, d. af købmand Nicolaus E. (1782–1817) og Amalie Henriette Wesenberg (1779–1847).

B. blev landkadet 1831, sekondløjtnant 1834, premierløjtnant 1841 og deltog i treårskrigen ved 12. bataljon. I slaget ved Slesvig blev han såret og fremhævedes i rapporten. 1849 var han kaptajn og kompagnichef og fremhævedes for konduite og tapperhed i Læssøes rapport over slaget ved Kolding. Under slaget ved Isted blev han atter såret. – Fra jan. 1864 var han bataljonskommandør ved 12. regiment (slesvigere), fra marts som major, djærv og brav, elsket og respekteret for sit retsind og sin omhu for alt og alle der var betroet i hans varetægt. Som chef for 15. regiment deltog han i Dybbøls forsvar. Han blev oberstløjtnant 1866, oberst 1867. Da han 1879 blev generalmajor i Kbh. havde han i 37 år hørt til Fredericia garnison hvor han betragtedes med sjælden veneration som en soldatertype fra 1848. Han afgik 1885. – R. 1848. DM. 1862. K.^{2}1874. K.^{1} 1881. □Min. ca. 1850. Blyantstegn. af C. O. Carlsson, 1864. Træsnit af A. Bork, 1885. Foto.

Militær tid. 1891 147–50. J. T. Waagepetersen i Bidrag til 15. bataillons hist., 1928 309–12. H. Boeck: 12. bat.s hist., 1929.

*Rockstroh**

Bie, Ole, 1733–1805, koloniembedsmand, købmand. * 7.2.1733 i Trondheim, † 18.5.1805 i Serampore (Frederiksnagore), begr. sst. F: købmand og stadskaptajn i Trondheim Otto Lauritzen B. (1707–75) og Gertrud Larsdatter Ross (1701–84). ~ i Tranquebar med Wendela Elisabeth Panck (~ 1° 1748 med H. C. Brochmand, ægteskabet opløst), * 1732 i Tranquebar, † 1781 sst., d. af guvernør i Tranquebar Poul Krisk P. (1690–1747) og Karen Wemming († 1768). – Bror til Jacob Christian *B.

1756 ansattes nordmanden B. af Asiatisk kompagni som handelsassistent i Tranquebar hvortil han kom 1757 med kompagniets skib „Grev Moltke". 1759 udnævntes han til overassistent og konsumtionsskriver, og 1760 blev han tillige sekretær hos guvernøren; 1762 forflyttedes han til Serampore (Frederiksnagore) i Bengalen. På „Grev Moltke"s togt fra Bengalen til Malabarkysten var han superkargo og medførte eget føringsgods; skibet brændte imidlertid i maj 1763; han blev derefter sekretær og senere sekretråd i Tranquebar. 1772 blev han som kommissær sendt til Serampore for at lede en undersøgelse af forholdene dér. Og 1776 vendte han tilbage til Bengalen som chef for logen i Serampore, en post som han derefter med et par korte afbrydelser beklædte indtil sin død. De følgende år under den nordamerikanske uafhængighedskrig betegner utvivlsomt et højdepunkt i B.s karriere. Han fungerede som den største danske agent for anglo-indisk remitteringskapital og for den omfattende private danske Indienshandel. Under sit ophold i Indien samarbejdede han bl.a. med københavnske storkøbmænd som Frédéric de *Coninck, N. L. *Reiersen og William *Duntzfelt; sidstnævnte kendte han personligt fra dennes ophold i Indien. Omtrent samtidig med krigens slutning begyndte vanskelighederne imidlertid for B.; anledningen var at han havde forpagtet tolden af Serampores import og eksport af englænderne; der blev derpå klaget til København over B.s administration af denne, og guvernementet i Tranquebar fik ordre til at sende en undersøgelseskommission til Serampore.

B. blev rasende da denne ankom 1784; men dens arbejde blev en ren farce; en af B.s døtre, Caroline Mathilde, blev forlovet med et af kommissionens medlemmer, og B. fængslede et andet medlem. Guvernementet i Tranquebar måtte i denne situation standse kommissionens arbejde og overgive sagen til kommercekollegiet i København. 1785 rejste B. til København for selv at varetage sine interesser, og om sommeren det følgende år resolverede kommercekollegiet at sagen mod B. skulle hæves omend man misbilligede hans opførsel. Og 1787 genudnævntes han derpå til chef for logen i Serampore, nu med titel af direktør og chef mens han tidligere havde haft titel af chef og resident; 1788 var han pånyt tilbage i Bengalen. Kommissionens undersøgelse fik imidlertid alvorlige følger for B.s private økonomiske forhold; han hævdede senere at han netop var i færd med at låne halvanden million rupier af anglo-indere, og at disse ved rygtet om undersøgelsen trak lånet tilbage hvilket medførte et tab for ham på mellem 3 og 400.000 rupier. Hertil kom at B. blev ramt af såvel skibsuheld som

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

af de faldende priser under fredskrisen; resultatet blev at han gik fallit 1786 og måtte søge en ordning med sine kreditorer. B.s position inden for dansk Indienshandel var imidlertid sådan, at kommercekollegiet dels lånte ham 30.000 rdl. til at begynde forfra og dels gjorde ham til medlem af en kommission der skulle udarbejde en forordning om bodmerilån således at anglo-indisk kapital atter fik tillid til investering i skibsfart under dansk flag. Efter sin hjemkomst til Bengalen 1788 arbejdede B. energisk på at genrejse sin position som købmand og embedsmand, men med små resultater; 1797 måtte han således atter rejse til København for at ordne sine private økonomiske forhold. Selv om B. aldrig opnåede den guvernørtitel han så ivrigt arbejdede på at få var han imidlertid utvivlsomt alligevel ved sin mangeårige og omfattende købmandsvirksomhed den mest indflydelsesrige danske koloniembedsmand i Ostindien. Som embedsmandstype mindede han om den samtidige guvernør Hermann "Abbestée idet han ligesom denne var en embedsmand i den gamle stil, „på én gang købmand og embedsmand, privat næringsdrivende og statens repræsentant" (Aage Rasch), men modsat Abbestée evnede B., der i løbet af sin embedsperiode først fik rang af oberstløjtnant og dernæst af oberst, på grund af sin selvoptagethed, egenrådighed og stridbarhed ikke at samarbejde med sine underordnede embedsmænd. Under den engelske besættelse af kolonien 1801–02 lykkedes det for B. gennem forhandlinger med repræsentanter for den engelske generalguvernør, marquis Wellesley, at skaffe den danske koloni lempelige vilkår. I de sidste år mens B. var chef fandt engelske baptistmissionærer et tilflugtssted i Serampore hvor de grundlagde en missionsskole der senere som Serampore College skulle udvikle sig til et universitet; på missionens foranledning blev der på B.s grav i begyndelsen af dette århundrede opført et monument. I sine senere år støttede B. ligeledes energisk det lokale kirkebyggeri ved at yde støtte først til opførelse af en katolsk kirke og dernæst til en luthersk kirke. Justitsråd 1780.

Lorentz Bie: Stamtvl. over den norsk-danske slægt Bie, 1947. Samme i Pers. hist. t. 10.r.III, 1936 1–34; 10.r.IV, 1937 124–30. Aage Rasch i Vore gamle tropekolonier II, 1967. Ole Feldbæk: India trade under the danish flag, 1969. F. H. Lauridsen i Scavenius-slægtens stamfader og to af dens mænd, 1973. – Kay Larsen: Dansk-ost-indiske personalia og data, manus. på Rigsark. og Kgl. bibl., 1912. Lorentz Bie: Stamtvl. over slægten Bie I; Slægten Bie i Dansk Ostindien I; manus på Kgl. bibl.

Sv. E. Green-Pedersen (Kay Larsen)

Bie, Ove, se **Bie, H. J.**

Bie, Valdemar, 1872–1939, læge. * 14.2.1872 i Hobro, † 2.1.1939 i Kbh., begr. i Hellerup. F: brygger, senere justitsråd H. J. "B. (1821–1904) og Petrea S. C. Trane (1841–1924). ~ 10.5.1905 i Hillerød med Karen Dorothea Rasmussen, * 22.12.1874 i Kbh. (Johs.), † 6.6.1955 i Hellerup, d. af købmand Niels R. (1821–89) og Ellen Sophie Knudsen (1840–1918).

B. blev student 1889 fra Ålborg og medicinsk kandidat 1896, hvorefter han knyttedes til Finsens lysinstitut kort efter dettes begyndelse. Han arbejdede her især med studier af lysets indvirkning på bakterier hvorom også hans disputats (1903) handlede. Efter en grundig hospitalsuddannelse under hvilken han 1903–07 var reservelæge ved Blegdamshospitalet, 1907–11 ved Frederiks hospital og Rigshospitalets medicinske afdeling B. (Knud "Faber), blev han leder af sidstnævnte hospitals medicinske poliklinik til 1915. I denne periode i hvilken han også gjorde flere studierejser til udlandet studerede han særligt blod- og hjertesygdomme. Tillige kom han tidligt med i ledelsen af den 1904 stiftede Foreningen af yngre læger og fra 1912 indvalgtes han i redaktionen af Ugeskrift for Læger. 1915 blev han overlæge ved Blegdamshospitalet, 1916 tillige universitetsprofessor og fra 1921 medlem af det medicinske fakultet. Som overlæge har B. viet terapien en utrættelig interesse, og ved at sætte difteriserum-doser op til en højde man tidligere ville betragte som eventyrlig mente han at patienternes udsigter bedredes meget betydeligt, ligesom hans arbejde om behandling af perniciøs anæmi med saltsyre før leverbehandling, hans behandling af tyfoid feber med uspecifik proteinterapi og hans diæt ved den skarlatinøse nyrebetændelse betegner vigtige fremskridt. B.s personlighed, hans usnobbethed, hans mangel på autoritetstro, hans klarhed og venlige hjælpsomhed over for alle gjorde ham til den ideelle chef. Hans fremhæven af epidemiologiens nære forbindelse med den interne medicin blev af varig betydning for Blegdamshospitalet – og for en række af assistenter blev han den inspirerende og opmuntrende leder ved deres fortsatte epidemiologiske studier. Også uden for den egentlige lægegerning har B. været meget virksom, var 1918–20 formand for Kbh.s lægeforening hvor han varetog lægeorganisationen under den spanske syge 1918, samt 1911–22 faglig redaktør og atter fra 1924–39 videnskabelig redaktør af Ugeskrift for Læger. – R. 1922. DM. 1931. □Buste af Gustafson ca. 1925. Portrætmedalje af Gunnar Jensen, 1932. Karikatur (Kgl. bibl.).

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Hans Bay i arkiv f. genealogi og heraldik, 2. hft., 1908 66. Selvbiogr. i univ.s progr. nov. 1903 116f. Berl. tid. 13.2.1932. Johan Kuhn m.fl. i Ugeskr. for læger CI, 1939 1–6 (med bibliografi). H. C. A. Lassen i Nord. medicin 1939 I 281f. Th. Madsen og S. Madsen i Danish med. bull. 3, 1956 112–21.

*Fr. Lützhøft**

Biehl, Charlotta **Dorothea,** 1731–88, forfatter. * 2.6.1731 i Kbh., † 17.5.1788 sst., begr. sst. (Petri). F: informator, senere sekretær ved Det kgl. akademi og inspektør ved Charlottenborg Christian Ærnilius B. (1708–77) og Sophie Hedevig Brøer (1713–62). Ugift.

B. var den ældste af forældrenes tre børn, en søster døde som barn, og hun voksede op som ene pige til en pigerolle hun aldrig accepterede. Hun lærte tidligt at læse og viste hurtigt en enestående læsehunger og begær efter viden. Hun støttedes heri til hun var otte af morfaderen, slotsfoged på Kbh.s slot og præsident i borgretten Hans Brøer, der i modsætning til faderen forstod den sære pige. Efter hans pludselige død var hun overladt til faderen der, i hævdelse af en paterfamilias-autoritet, forbød hende at røre en bog. Hvorefter hun under største anstrengelser skaffede sig bøger og læste på livet løs i smug. Trodsig, selvhævdende og ærekær synes hun at have lignet faderen så meget at alene dette var nok til at skabe den livslange konflikt mellem dem. Som pige fik hun ingen egentlig skolegang, alligevel kom hun til at beherske sit modersmål som en af de bedste, ikke blot i tidens rørende, men også den formelle kancellistil. Og i sin beundring for Holberg, der i sine sidste år var opmærksom på hende, var hun i stand til også at efterligne hans sprog. Desuden lærte hun sig efterhånden såvel tysk og fransk som også italiensk og spansk. Blandt husets venner i kredsen af hof- og statsembedsmænd var hun tidlig kendt for sin formuleringsevne. Og af stor betydning blev det at hun fra 1780 havde omgang med de franske skuespillere på Charlottenborgs scene, fra 1755 var inspektørboligen her hendes hjem, og hun fik indgående kendskab til dramaet i praksis ligesom hun satte sig ind i dets teori. 1760 blev hun sjælen i en lille trup der med den teaterinteresserede hofmand C. C. *Danneskiold-Samsøe som initiativtager spillede privatteater.

I årene efter Holbergs død gik publikums smag i retning af borgerligt moraliserende og rørende komedier og behovet for oversættelser til det danske teater på Kgs. Nytorv var stort. Overtalt af en af husets venner Vilh.*Bornemann forsøgte hun sig 1762 med en oversættelse fra fransk, og 13.10 debuterede hun med *Landsbypoeten* af P. N. Destouches. I de følgende år oversatte hun et stort antal stykker – hendes fysiske skrivefærdighed var legendarisk – især fra fransk, men også enkelte fra tysk og italiensk. Samtidig underviste hun aktricerne i „dramatisk action". Ligeledes opfordret skrev hun så det originale stykke *Den Kierlige Mand* der straks 1764 opførtes med succes. Det var ikke det første originale arbejde på dansk efter Holberg (se Passow), men det første der slog igennem, og spilledes i fem sæsoner. – I nogle år var hun midtpunkt i teatrets liv, og hjemmet samlingssted for folk med litterære og teatralske interesser, men også et sted hvor hovedstadens rygter og hofsladder underkastedes behandling. Her varetog hun samtidig, efter moderens tidlige død, husets kvindelige sysler, bestyrede en vaklende økonomi for faderen, der i det ydre forblev en vranten tyran, misundelig over for hendes succes, men i det stille solende sig i hendes berømmelse. Allerede 1765 fik hun opført de tre komedier, *Haarkløveren,* hvori hun fra et konservativt standpunkt satiriserede over nymodens orddannelser, *Den forelskede Ven,* der indeholder hendes bedste figur, Lise, der er lidt af et selvportræt i temperament og holdning, og *Den listige Optrækkerske,* som må regnes for hendes betydeligste. Året efter kom *Den Kierlige Daatter* som prisbelønnedes af Selskabet for de skønne videnskaber. I den følgende halve snes år leverede hun en række skuespil – og dramatiserede indlæg som svar på kritik af de opførte stykker – nogle prologer samt en operatekst *(Orfeus og Eurydike* med musik af J. G. *Naumann). Komedierne var i tidens smag, i Destouches' og C. Goldonis manér, personerne er de fra Holbergs komedier kendte, men uden hans galskab i karaktererne, „af et altfor magert Indhold og overalt ikke morsomme nok" (H. J. Birch). Dialogen er i for høj grad blot en udveksling af meninger – og hun red sine kæpheste. Men hvad der gør komedierne til dårligt teater gør dem til gengæld interessante som tidsbilleder, fordi forfatteren drager uforfærdet i kamp mod samfundets normer og først og fremmest ivrer for en anerkendelse af kvinden som tænkende væsen. I *Den listige Optrækkerske,* der blev angrebet for at være umoralsk fordi det var udyden som belønnedes, forsvarer hun Lucretias ret til at bedrage mænd, fordi hendes metier er et produkt af samfundets dobbeltmoral.

B.s største litterære bedrift er dog oversættelsen af Cervantes' fortælling: Don Quixote, 1776–77. Hun blev opfordret hertil 1775 af den spanske gesandt Manuel Delitalá og lærte sig ved hans hjælp på ganske kort tid at læse og forstå spansk. Teksten gav hun en let patina ved at benytte holbergske ord og vendinger, og oversættelsen regnes for en stor sproglig bedrift. Hun

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

fortsatte derefter med prosaarbejder i andre populære genrer: *Lærerige Fortællinger I–IV*, 1780–81 og *Brevveksling mellem fortrolige Venner I–III*, 1783, mere præget af snusfornuft og snaksomhed end af ånd. De slog heller ikke an bortset fra en enkelt fortælling: *Den falske Ven*, der ret utilsloret tegnede et portræt af teaterchef H. W. v. Warnstedt som homofil, hvorved hun betalte ham igen for et påstået brudt løfte.

I hendes stykker som i de private breve spiller følelse og forlibelse en stor rolle. En ungdomsforelskelse i søofficeren Peder Ramshart havde modt stor modstand hos forældrene og i konsekvens heraf afslog hun at gifte sig med nogen af de friere disse foreslog. Der foreligger vidnesbyrd om at hun 1768 stod i begreb med at indgå forbindelse med miniaturemaleren Peter Normann. Det blev ikke til noget og i selvbiografien forties det. Men 1771 traf hun i Kongens have den 21-årige garderløjtnant Johan *Bülow, et bekendtskab formidlet af hendes bror Carl der ligeledes var officer. Hun kom for resten af livet til at omfatte Bülow med en sværmerisk kærlighed, som det ses af de ca. 400 private breve der er bevaret til ham. For eftertiden blev den største betydning af bekendtskabet en række skildringer – i brevform – som hun på hans opfordring nedskrev 1784 om livet ved hoffet i Kbh. 1730–72. Det er ikke kritisk historieskrivning, men anekdotiske småtræk med vægt på det private og de psykologiske bevæggrunde bag handlingerne, trods det subjektive en ikke uvæsentlig kilde til tidens kulturhistorie. Hendes usædvanlige hukommelse og daglige nære forbindelse med informerede meddelere giver skildringerne en vis autenticitet. Hendes bon sens, dog ikke blottet for bigotteri, lader hende fælde rammende og rimelige domme over personer og forhold, hendes forståelse, navnlig af kvindesindet, lader hende dømme anderledes om *Caroline Mathilde og *Struensee end sædvanligt i hendes kreds.

Efter afslutningen af brevene om hoffet (udg. først og fuldstændigt af J. Bang i Dansk Maanedsskrift I, 1865 og Historisk Tidsskr. 5.r.IV, 1865–66 147–494) skrev hun med Bülow som meddeler en beretning om statskuppet 1784 (udg. Edv. Holm i Hist. Tidsskr. 3.r.V, 1867) hvortil han med kronprinsen (Fr. VI)s vidende kunne forsyne hende med aktstykker. Endelig nedskrev hun året før sin død, ligeledes på hans opfordring, selvbiografien *Mit ubetydelige Levnedsløb* der er den betydeligste kilde til hendes liv. I sine sidste år, hvor hun nødtvungent måtte fraflytte inspektørboligen, delte hun lejlighed med broderen der synes at have vist en lige så ringe forståelse for hendes personlighed som faderen, bestandigt kæmpende med økonomiske vanskeligheder da hendes arbejde for teatret kun i ringe grad honoreredes. Hun døde, plaget af sygdom i sin lejlighed på Kgs. Nytorv 22 to måneder efter at hun havde skrevet sit sidste (bevarede) brev til Bülow. Hendes kiste i Petri kirkes benhus blev ødelagt af en engelsk bombe 1807. □Mal. af Jens Juel (Fyns stiftsmus.). Min. af Cornelius Høyer ca. 1775 (Fr.borg). Karikatur af samme, „B. kastrerer Holberg" (Sorø akad.). Stik af Clemens efter W. A. Müller. Mal. af Zahrtmann, 1874, kopi af R. Christiansen, 1918.

Udg. C. D. B.s breve om Christian VII, udg. Louis Bobé, 1901 (med biografi); ny udg.: Interiører fra kong Christian VIIs hof, 1919; Interiører fra kong Frederik Vs hof, C. D. B.s breve og selvbiografi, udg. Louis Bobé, 1909. C. D. B.: Pigeopdragelse, udg. Pil Dahlerup, 1969. Sv. Cedergreen Bech: Brev fra Dorothea. Af C. D. B.s historiske breve (med biografi 12–58), 1975.

Kilder. H. J. Birch: Billedgalleri for fruentimmer I, 1793 163–224 (på grundlag af selvbiografi; med værkfortegnelse). C. D. B.: Mit ubetydelige levnedsløb, særtryk, 1909. Pers.hist.t.5.r.VI, 1909 97f (ansøgning om pension).

Lit. A. Levin i Pers.hist.t.10.r.V, 1938 153–67 (slægt). – P. Hansen: Den da. skueplads I, 1889–91 259–63 295. K. F. Plesner i Edda XXVII, 1927 427–46. H. P. Rohde: Johan Bülow på Sanderumgård, 1961.

Papirer i Rigsark., Kgl. bibl., Sorø akademis bibl., Landsark. i Odense samt på Sanderumgård.

Sv. Cedergreen Bech

Bielefeldt, Carl Friederich, 1752–1825, officer. * 1.2.1752 i Rendsborg, † 23.3.1825 i Kbh., begr. sst. (Garn.). F: løjtnant, senere oberst Sigismund Jacob B. (1711–76) og Maria Sophia v. Maas (1717–78). ~4.10.1782 på Bonne Esperance ved Charlottenlund (Fr. ty.) med Margrethe Jensenius, døbt 22.2.1758 i Kbh. (Fred. hosp.), † 30.10.1827 sst. (Trin.), d. af livmedicus Carl *J. (1726–95) og Mette Christine Grøngaard (ca. 1730–88).

B. der allerede 1757 var blevet indskrevet ved artilleriet fik 1764 patent som sekondløjtnant ved dets omorganisation, blev premierløjtnant 1773, kar. kaptajn 1774, kompagnichef 1776. 1788 blev han som kommandør for et batteri sendt til Norge for at deltage i felttoget mod Sverige; dec. s.å. blev han kar. major i det norske artilleri, 1790 virkelig major på Akershus og „skal indtil videre beholde sit ridende Batteri", 1796 oberstløjtnant, 1801 3. deputeret i det norske generalkommissariats kollegium og 1803 kar. oberst. Under sit ophold i Norge førte B. der havde fået en betydelig formue med sin hustru og var en livlig, selskabeligt anlagt mand et meget stort hus og kappedes med Bernt Anker i storstilet gæstfrihed. 1805 blev han kommandør for det danske artilleri, 1806 chef for artillerikorpset og opholdt sig som sådan ved tropperne i Holsten. Maj 1807 blev han kar. generalmajor, og i begyndelsen af aug.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

da kronprinsen efter sin samtale med den engelske udsending F. Jackson forlod Kiel og gjorde en kort rejse til Kbh. beordredes B. dertil som næstkommanderende og ankom 13.s.m. Tre dage efter Kbh.s kapitulation (7.9.) måtte han på grund af general E.'Peymanns sygdom overtage overkommandoens detail – „alle de løbende Forretninger" skriver Peymann til kronprinsen – selv var B. på dette tidspunkt endnu stærkt lidende efter et fald med hesten, få dage efter sin ankomst til Kbh. 6.11. ankom kronprinsen til hovedstaden, og allerede næste dag nedsatte han en overkrigskommission over Peymann og B. m.fl. af de under belejringen kommanderende officerer der straks fik husarrest. 20.8.1808 fremlagde krigsfiskalen sit anklageskrift, og samme dag indsattes B. i arrest i kastellet. Ved dommen 16.11.1808 dømtes B. efter den 68. og 70. krigsartikel til at have ære og liv forbrudt og til konfiskation af sit gods fordi han som en „second kommanderende" var delagtig i Peymanns brøde. Dommen blev 18.1.1809 formildet derhen at der meddeltes B. afsked uden tilladelse til at bære uniform, og han skulle opholde sig inden for kastellets volde. Allerede 28.s.m. blev han dog løsladt og fik senere både pension og charge tilbage så han 1815 som general blev indbudt til at overvære Frederik VIs kroning.

Medd. fra krigsark. I–III, 1883–88. J. T. Ræder: Danm.s krigs- og politiske hist. 1807–09, I 1845, C. B. Dunker: Gamle dage. Ny udg. ved V. Ullmann og K. Steffens, 1909.

*Rockstroh**

Bielke

Skånsk uradel.

Jørgen 'B. var ~Magdalene Sibylle Gersdorff, d. af rigshofmester Joachim 'G. Jens 'B.s datter Sophie var ~2° med officeren Hans von 'Løwenhielm. Christopher 'B. var ~grevinde Louise Charlotte af Aldenburg, d. af statsmanden Anton greve af 'A. Hun var 2° ~statsmanden Gerhard von 'Dernath. Christian Frederik 'B. var ~Anne Christine Knuth, d. af godsejeren Eggert Christopher 'K. Christian 'B. var 2° ~Marie Sophie Bielke, d. af rigsadmiral Henrik 'B. Christian 'B. var 3° ~Vibeke Juel, d. af søofficeren Niels 'J. Hun var 2° ~officeren Gregers 'Juel.

Danm.s adels årbog LXIII, 1946 II 3–25.

Nils G. Bartholdy

Bielke, Christian, 1645–94, søofficer. * 8.2.1645 på Saxlund i Norge, † 13.1.1694 i Kbh., begr. i Roskilde domk. F: oberstløjtnant Hans B. til Saxlund og Østbygård († ca. 1663) og Anna Olufsdatter Rytter († tidligst 1685). ~1° 1675

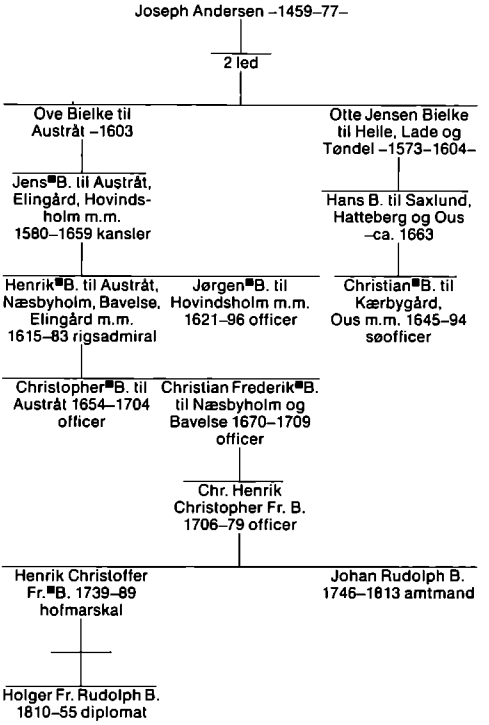

med Judith Cathrine Skade, * 4.6.1649, † 5.8. 1678, d. af rigsråd Ove S. til Kærbygård (1609–64) og Augusta Margrethe Levinsdatter Marschalck (1617–54). ~2° 26.7.1680 med Marie Sophie Bielke, * 8.1.1657 på Møllerup i Skåne, † 1.2.1686 i Kbh. (~1° 1678 med Claus Krabbe til Torstedlund, 1648–78), d. af rigsadmiral Henrik 'B. (1615–83) og Edel Christoffersdatter Ulfeldt (1630–76). ~3° 13.7.1687 med Vibeke Juel, * 1672, † 1735 på Eriksholm (~2° 1701 med generalløjtnant Gregers 'Juel, 1667–1731), d. af generaladmiralløjtnant Niels 'J. (1629–97) og Margrethe Ulfeldt (1641–1703).

B. blev 1666 løjtnant efter året i forvejen at have været i Holland og 1668 kaptajn. 1669–72 var han chef for skibet Havhesten til Tranquebar og Java og bragte gaver til kongen af Bantam fra den danske konge, 1675 chef for orlogsskibet Christianus Quartus under Cort Adeler, blev n.å. schoutbynacht og atter chef for samme skib med hvilket han deltog i Gotlands erobring under Niels Juel, på hvis vegne han afsluttede konventionen om Gotlands og Visbys overgivelse med øens højstbefalende, grev Oxenstierna, og 1.6. i slaget ved Øland. For sit gode forhold ved disse lejligheder forfremmedes han til viceadmiral.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1677 var han om bord i Churprintzen i flåden under Niels Juel og deltog i søslagene ved Møn 1.6. hvor han erobrede det svenske orlogsskib Kalmar Kastel, og 1.7. i Køge bugt hvor han tog „Julius Cæsar". 1678 var han med samme skib under Niels Juel og deltog i landgangen på Rügen; ved sin hjemkomst blev han medlem af admiralitetskollegiet og n.å. chef for en selvstændig eskadre først i Østersøen og siden på blokade af Elben for at opbringe hamburgske skibe. 1683 blev han admiral; 1689 førte han avantgarden i Niels Juels flåde. Han var ejer af Kærbygård, Basnæs og Edelgave. – Hv.R. 1684. □Mal. 1694 tilskrevet J. Coning (Fr.borg, kopi på Egeskov).

Danm.s adels årbog IV, 1887 65; LXIII, 1946 II 11. Arkiv for søvæsen 1828 107f. J. H. Lützow: Samling af hist. efterretn. om danske søofficerer, 1788.

*Th. Topsøe-Jensen**

Bielke, Christian Frederik Christian, 1670–1709, officer. * 8.5.1670 i Kbh., † 14.9.1709 i Quaregnon, begr. i Næsby k. F: rigsadmiral Henrik *B. (1615–83) og Edel Christoffersdatter Ulfeldt (1630–76). ~ 23.6.1697 i Kbh. med Anna Christine Knuth, * ca. 1678, † 10.12.1723 i Kbh. (~ 2° 1714 med gehejmeråd, overhofmester Frederik Walter, 1649–1718), d. af amtmand Eggert Christopher *K. (1643–97) og Søster Lerche (1658–1723). – Bror til Christoffer *B.

B. stod 1688 som fændrik i Livgarden til fods og 1690 som sekondløjtnant ved gardebataljonen i engelsk sold i Irland. S.å. blev han premierløjtnant og 1691 kaptajn. 1693–94 var han ansat i Royal danois og blev såret i slaget ved Neerwinden. Sept. 1694 vendte han sammen med Christian *Gyldenløve hjem til Danmark og blev s.å. major og chef for en bataljon i Oldenburg. 1695 deltog han som volontær i de allieredes hær i belejringen af Namur. 1696 blev han kar., n.å. virkelig oberstløjtnant, 1701 oberst og chef for det ved landmilitsens oprettelse dannede Fynske infanteriregiment, 1706 chef for Prins Christians regiment og 1708 chef for den bataljon af Prins Carls regiment der var i engelsk-hollandsk sold i Brabant. Samtidig udnævntes han til brigadér ved auxiliærtropperne. Juni 1709 deltog han i indtagelsen af Tournay og såredes 11.9. s.å. så hårdt i slaget ved Malplaquet at han døde tre dage efter. – Han havde arvet fædrenegodset Næsbyholm, men solgte det 1709 til Frederik IV der slog det sammen med Bavelse til det kortvarige grevskab Frederiksholm.

Danm.s adels årbog LXIII, 1946. A. Tuxen: Bidrag til den store nord. krigs hist. I, 1900. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nat. hær i Danm. I, 1909. A. Tuxen i Milit. t. XVII, 1888.

*Rockstroh**

Bielke, Christoffer, 1654–1704, officer. * 1654, † 13.8.1704 ved Höchstädt i Bayern, begr. i Ebermergen k. mellem Donauwörth og Harburg. F: rigsadmiral Henrik *B. (1615–83) og Edel Christoffersdatter Ulfeldt (1630–76). ~ 26.12.1684 i Kbh. med grevinde Louise Charlotte af Aldenburg, * 3.2.1664, † 12.5.1732 i Hamburg (~ 2° 1722 med generalløjtnant, gehejmeråd, rigsgreve Gerhard v. Dernath, 1668–1740), d. af grev Anton af *A. (1633–80) og Augusta af Sayn-Wittgenstein (1638–66). – Bror til Christian Frederik *B.

B. blev nov. 1677 kornet i Livgarden til hest og n.å. ritmester i Sjællandske nationale rytterregiment, 1683 generaladjudant hos feltmarskal Roy de Rochefoucauld der kommanderede den danske hær i Holsten 1683–84, og nov. 1684 udnævntes han til oberst i rytteriet. Da drabantgarden 1686 formeredes som kompagni, blev B., der året forud var blevet ansat deri som hauptmand, chef for kompagniet. I de nærmest følgende år færdedes han meget i udlandet, men stod på samme tid som chef for 2. søndenfjeldske regiment i Norge. En tid ledsagede han Christian *Gyldenløve der gjorde volontærtjeneste i den franske hær, og benyttedes tillige af den danske regering ved repræsentative sendelser til fremmede hoffer. Hjemvendt til Danmark udnævntes han til chef for Prins Christians regiment og i nov. 1699 til brigadér. To år senere blev han medlem af auxiliærtroppernes generalstab og faldt i slaget ved Höchstädt. Han var ejer af Austrået som han solgte 1686.

Danm.s adels årbog LXIII, 1946.

*Rockstroh**

Bielke, Henrik, 1615–83, rigsadmiral. * 13.1.1615 på Elingård, Smålenene, Norge, † 16.3.1683 i Kbh., begr. i Næsby k. F: norsk kansler Jens *B. (1580–1659) og Sophie Brockenhuus (1587–1656). ~ 20.12.1649 i Kbh. med Edel Christoffersdatter Ulfeldt, * 15.3.1630, † 10.1.1676 i Kbh. (Holmens), d. af Christoffer U. til Svenstorp (1583–1653) og Maren Urup († tidligst 1651). – Far til Christian Frederik *B. og Christoffer *B. Bror til Jørgen *B.

B. gik først i Sorø skole, sendtes derefter til udlandet og blev 1633 indskrevet i Padova universitetets matrikel, men da militær virksomhed tiltrak ham mere end studier søgte han tjeneste hos prins Frederik Henrik af Oranien og nævnes 1640 som dennes hofjunker. Trods sin fraværelse fra Danmark havde han dog også titel af Christian IVs hofjunker og fik 1641 bestalling af ham som major. Okt. 1643 fik han det hverv at ligge i Slotsloven på Bahus i lensmandens fraværelse

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

og blev s.å. lensmand over Ide og Marker skibreder, men det var dog først ved efterretningen om Torstenssons indfald i Holsten at han søgte sin afsked hos prinsen af Oranien. Det lykkedes ham åt hverve en del folk og han afrejste til Danmark febr. 1644. Marts sendtes han til Norge med bestalling som oberst og ordre til at stille sig under statholderen Hannibal "Sehesteds kommando. Han blev chef både for det akershusiske regiment landfolk og for Hannibal Sehesteds hvervede livregiment og deltog med hæder i kampene mod svenskerne; 1645 måtte han dog opgive belejringen af Vänersborg efter at have stormet forgæves tre gange. Hannibal Sehested søgte stadig at knytte ham nøjere til sig. Det lykkedes ham vel ikke at få Oluf Parsberg fjernet som lensmand på Bahus og B. indsat i hans sted, men B. fik dog i foråret 1645 kommandoen over fæstningen og lenet i Parsbergs fraværelse og i aug. blev han Sehesteds næstkommanderende i Norge. Efter freden ønskede B. atter at gå til udlandet, der blev 1646 gjort afregning med ham for hans hidtidige tjeneste og han rejste med kongelig tilladelse først til Holland hvor han nogle uger opvartede Corfitz Ulfeldt som opholdt sig her som dansk gesandt og siden til den kejserlige feltmarskal Melander i Westfalen hos hvem han en tid var som frivillig. 1648 var han atter hjemme i Danmark og blev s.å. forlenet med Island, hvorhen han dog kun kom ved enkelte lejligheder. Han havde også været til stede ved Frederik IIIs hylding i Kristiania i aug.; det kom her til et sammenstød mellem ham og Hannibal Sehested, en duel mellem dem forhindredes kun ved kongens mellemkomst. Dog synes Hannibal Sehested også efter denne strid at have interesseret sig for B.; det var imod hans ønske at rigsrådet 1650 satte igennem at B. mistede den ham hidtil tilstående månedlige pension. B. forlod nu sin hidtidige løbebane til lands og blev søofficer. Allerede i aug. træffes han som chef for en eskadre som under krigen mellem Nederlandene og England skulle krydse i Sundet og som i sept. fik ordre til at konvojere en del hollandske kofardiskibe til Skagen. 1654 sendtes han til Island for at våge over fiskeriet der. Febr. 1657 da det så ud til krig bestemtes det at han skulle kommandere flåden den forestående sommer, han udnævntes til rigens viceadmiral og blev nogen tid efter medlem af admiralitetet. Under krigen tilfaldt der ham forskellige ansvarsfulde hverv. Da de to nordiske konger i de første dage af marts 1658 mødtes på Fr.borg slot ledsagede B. sammen med Ove Juul Karl Gustaf derhen. I aug. udbrød dog krigen på ny og Kbh. blev indesluttet. Da den nederlandske hjælpeflåde i okt. nærmede sig Sundet fik B. ordre til at sejle ud og møde den. Han deltog dog på grund af modvind ikke i den kamp ved hvilken hollænderne slog sig igennem den svenske flåde men opererede i den følgende tid i Sundet for at forhindre denne i at løbe ud fra Landskrona, det lykkedes imidlertid ikke at spærre denne havn fuldstændig. I foråret da den svenske flåde opererede i den vestlige del af Østersøen sejlede B. og Niels Juel i forening med den hollandske flåde under J. Obdam ud imod den. Ved Rødsand syd for Falster mødtes flåderne 30.4.; efter en hård kamp måtte den svenske fortrække mod Wismar. Hvis hollænderne havde understøttet B. tilstrækkeligt ville det næppe være lykkedes fjenden at slippe bort, og denne omstændighed efterlod en stærk bitterhed mod hollænderne hos B. der var overbevist om at det var deres hensigt at ødelægge både Danmark og Sverige. Ud på efteråret var B. med til at landsætte den troppestyrke på Fyn som hjalp til sejren ved Nyborg 14.11. B.s politiske stilling antog i disse og de følgende år en ejendommelig dobbeltbundet karakter, nøje tilslutning til kongen og talrige gunstbevisninger fra dennes side forenedes med sympati med kongehusets modstandere. Han og hans hustru fik 1659 løfte om Onsø len kvit og frit for deres levetid efter hans faders død, han blev i foråret 1660 rigsråd og skal på rigsdagen s.å. have støttet forfatningen; i det udvalg af rigsråder og stænderdeputerede som efter arveregeringens overdragelse til kongen forhandlede 14.10. om den nye tilstands ordning og som besluttede håndfæstningens kassation skal han endog i det mindste efter N. Slanges beretning i bestemte ord have sluttet sig til biskop Hans Svanes absolutistiske tale.

Ved Ove Gjeddes død dec. 1660 blev han præses for admiralitetet og udnævntes 1662 til rigsadmiral. Han blev tillige medlem af statskollegiet og af højesteret. 1665 betegnede rygtet ham som udset til premierminister og Hannibal Sehested omtaler han som elsket af kongen og hoffet. Et ganske andet indtryk af hans stilling får man derimod af adskillige andre omstændigheder. Således havde han 1658 i samtaler med Karl Gustaf efter Roskildefreden udtalt sig med stor bitterhed om Frederik III og Sophie Amalie, han nærmede sig samtidig til Corfitz Ulfeldt og Leonora Christine og forblev en trofast ven med disse, selv under deres modgang. Han advarede Ulfeldt mod hans fjender og brevvekslede stadig med ham. Ulfeldt nævnede ham endog over for kurfyrsten af Brandenburg som en af de adelsmænd der ikke ville modsætte sig kurfyrstens eventuelle forsøg på at bemægtige sig Danmark. Dette var sikkert aldeles grundløst, og beskyldningen fik ingen umiddelbare følger for B., men

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1670 horer man ham omtalt som hørende til det Ulfeldtske parti og som mistænkt for at stræbe efter de gamle privilegiers generhvervelse. Fuldstændig sikker var hans stilling således næppe, men det er sandsynligt at det dobbeltsidige i hans forhold mindre må tilskrives beregning end den tilbøjelighed til høflighed og til ikke at sige nogen imod som samtiden tillagde ham. Han blev 1668 meddirektør for saltkompagniet, var 1670 medlem af en kommission til hærens ordning og vedblev at stå i spidsen for søværnet. Han deltog stadig i admiralitetets arbejder og fik 1673, da den kollegiale styrelse af søetaten skødes noget tilbage, direktionen og den øverste kommando over den. Griffenfeld synes dog i de sidste dage af sit ministerium at have påtænkt hans afskedigelse. Under den skånske krig førte han ingen kommando men ledede administrationen i Kbh.; ligesom under den sidste krig skjulte han ikke sin uvenlige stemning mod de med Danmark forbundne hollændere. På grund af sin alder fritoges han 1679 for stadig at møde i admiralitetet. Han ejede betydelige godser rundt om, således Austråt og Elingård i Norge, og Næsbyholm, Bavelse, Edelgave og Tersløsegård på Sjælland. – Hv.R. 1648. Bl.R. 1667. □Mal., brystbill., af Karel van Mander; et knæstykke synes senere at være konstrueret efter dette. Mal., hel figur, tegnet kopi af F. C. Lund, 1858 (alle Fr.borg). Mal. (Gavnø). Mal., tidl. tilskrevet H. Ditmar (Rosenholm), tegnet kopi af Bayer og gengivet i træsnit af C. L. Sandberg samt af E. Dunker efter dette ca. 1891. Min. og pastel af Vantore. Akvarel af Zahrtmann.

Danm.s adels årbog IV, 1887 67. Saml. til det norske folks sprog og historie II, 1834 518–25. Chr. Bruun: Curt Sivertsen Adelaer, 1871 180–86. Samme i Danske saml. VI, 1870–71 207f 321–24. O. Bergersen: Fra H. B. til Iver Hvitfeldt I, Trondheim 1953. Samme i Trondheimske saml. 3.r.II hft. 1, Trondheim 1962–63 27–44. – Papirer i Rigsark.

*L. Laursen**

Bielke, Henrik Christoffer Frederik, 1739–89, hofmarskal, teaterdirektør, amtmand. * 10.2. 1739, † 20.1.1789 i Tønder, begr. i Slesvig. F: major, senere oberst og hofmester på Glücksborg Christian Henrik Christoffer Frederik B. (1705–79) og Anne Emerencia Vilhelmine Ahlefeldt (1709–88). ~ 26.5.1772 i Kbh. (Slotsk.) med Helene Margrethe (Magdalene) Storm, døbt 6.12.1755 i Oslo, † 21.10.1808 i Slesvig, d. af major, senere stiftamtmand Caspar Herman S. (1718–77, ~ 2° 1767 med Margrethe Stockfleth, f. v. Heinen, 1730–1805, ~ 1° 1749 med stiftamtmand Christian S., 1715–50, han ~ 1° 1739 med Adolphine Christine Rostgaard, 1706–40) og Ide Sophie v. Mangelsen (1736–66).

B. blev 1757 fænrik ved Livregimentet dragoner og s.å. hofjunker. 1760 avancerede han til kammerjunker hos dronning Juliane Marie, jan. 1771 blev han marskal hos arveprins Frederik, fra april s.å. var han hofmarskal hos kongen og fik i denne egenskab tilsyn med Den danske skueplads. Han var en af de få som bevarede sin stilling efter hofrevolutionen 17.1.1772; han overtog dertil Enevold Brandts embede som „Directeur des spectacles", ɔ: chef for den franske komedie og den italienske opera på hofteatret ved Christiansborg. Hans teatervirksomhed blev dog meget kortvarig. Lederen af Den danske skueplads, kapelmester G. Sarti, sattes af B. under en art administration, og han modarbejdede scenens anvendelse til ekvilibristiske kunster som generalløjtnant *Køller-Banner protegerede fordi de underholdt den sindssyge Christian VII. 6.5.1772 blev B. medlem af en kommission til teaterforholdenes indskrænkning; den overtog straks Det kgl. teaters administration og gennemførte bestemmelser som fik betydning i fremtiden, men da B. allerede 9.7. s.å. fratrådte og udnævntes til amtmand i Tønder, afbrødes hans arbejde for skuepladsens trivsel. – En bror, Johan **Rudolph B.** (8.8.1746–28.11.1813) blev som major 1769 kammerjunker hos dronning Sophie Magdalene. 1776 blev han amtmand i Vordingborg og Tryggevælde amter. Han oprettede 1812 det B.ske fideikommis. Kammerherre 1773. Gehejmekonferensråd 1808. Hv.R. 1782. – Kammerherre 1772. Hv.R. 1777. □Mal. af C. A. Lorentzen, 1789 (Fr.borg).

Danm.s adels årb. IV, 1887. Th Overskou: Den danske skueplads II–III, 1856–60. E. S. F: Reverdil: Struensee og det danske hof 1760–72, 1916. Kabinetsstyrelsen i Danmark, udg. Holger Hansen, I–III, 1916–23. Inkvisitionskommissionen af 20. jan. 1772 I og V, samme udg., 1927–41. Sv. Cedergreen Bech: Struensee og hans tid, 1972.

*Robert Neiiendam**

Bielke, Jens, 1580–1659, norsk rigskansler. * 2.2. 1580 på Austråt, † 7.11.1659 på Sande, begr. i Onsø kapel. F: Ove B. til Austråt († 1603) og Margrethe Thott († efter 1640, over 90 år gammel). ~ 11.10.1610 med Sophie Brockenhuus, * 31. 10.1587, † 6.3.1656, begr. i Onsø kapel, d. af lensmand Henrik B. (1542–88) og Dorthe Juul (levede endnu 1625). – Far til Henrik *B. (1615–83) og Jørgen *B.

Tyve år gammel indledte B. en stor udenlandsrejse hvorunder han bl.a. studerede i Rostock (imm. 1600), Leipzig og Leiden. 1605–09 var han sekretær i Danske kancelli. 1611–14 var han forlenet med Reins kloster, 1614 blev han norsk rigskansler efter Anders Green til Sundsby, s.å. forlenedes han med Nonneseter kloster og Onsø

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

len samt et kanonikat i Oslo. 1633 forlenedes han med Bergenhus og overtog herved som den føste norske adelige et norsk hovedlen. 1641 ombyttede han det med Stavanger len som han havde til 1646. Fra 1646 til sin død var han forlenet med Maria kirkes provsti og Rakkestad len. Efter sin fader arvede B. Austråt. Gennem sit ægteskab og ved køb og arv erhvervede han en så betydelig godsrigdom at han ved sin død var Norges ubestridt største godsejer og fuldt ud jævnbyrdig med den danske højadel. Som sekretær i Danske kancelli fik han 1607 overdraget aktoratet i sagen mod Jørgen *Dybvad. Antagelig i egenskab af særlig kyndig i norske anliggender ledsagede han januar 1609 kansleren Christian Friis til rigsrådsmødet i Horsens hvor norske forhold, navnlig de svenske og russiske trusler mod Finmarken, spillede en fremtrædende rolle i rådets forhandlinger. Fra Horsens rejste B. til Norge medbringende særlige instruktioner til lensmændene i det nordenfjeldske Norge. Under krigen mod Sverige 1611–13 fik han i kraft af lensmanden i Trondheim Steen Billes forfald ledelsen af de militære operationer nordenfjelds. Tilbagetrækningen fra Jämtland 1611 og begivenhederne i forbindelse med Monkhovens togt 1612 førte til kritik af B.s dispositioner som militær leder, men ved i indberetninger til Christian Friis at motivere sine beslutninger på baggrund af en redegørelse for de helt specielle vilkår for militære operationer i Nordskandinavien, og ved personligt opmøde i København lykkedes det ham at imødegå anklagerne for pligtforsømmelse. Som norsk rigskansler fra 1614 fik B. overopsynet med den norske retspleje. Endvidere anvendtes han i talrige kommissioner. Af særlig betydning var den kommission der under hans og Pros Knudsen Hørbys ledelse nedsattes januar 1632 for at undersøge de stadige klager over fogdernes magtmisbrug. Kommissionen fandt klagerne berettigede og udvirkede forordningen af 24.10.1634 hvorved fogderne sattes på fast løn. Dette betød reelt at fogderne nu kom under centraladministrationens kontrol mens de hidtil kun havde været ansvarlige over for lensmændene.

Det store antal kommissionsarbejder B. deltog i resulterede i et betydeligt antal nye love og forordninger. Disse samledes i 3. bog af Christian IVs store reces 1643. Derimod blev B.s tanke om en revision af Norske lov ikke til noget i hans levetid. Lejlighedsvis vakte B.s reformiver kritik og modstand hos hans landsmænd. På grund af forordninger fra 1636 der frigav handelen med korn og salt samt tøndetræ på alle norske sildefjorde for alle kongens undersåtter kom han i modsætning til borgerskabet i Trondheim der fandt sine privilegier krænket og som støttedes af lensmanden sst., Oluf Parsberg. Kritikken var så kraftig at man i Kbh. så sig nødsaget til at desavouere B. og ophæve forordningerne. 1639 kom B. i modsætning til sine standsfæller på grund af et forslag fra ham og Christoffer Urne der ville berøve den norske adel dens hidtidige ret til at oprette nye skattefrie sædegårde. Selv ejede B. 15 skattefrie sædegårde, langt mere end nogen anden norsk adelig. – B.s virksomhed faldt i en tid da Norge økonomisk og politisk på grund af sin egen vækst og Danmarks relative stagnation og tilbagegang blev en mere betydningsfuld del af det danske monarki end førhen. Dette forhold gav sig bl.a. udtryk i Hannibal Sehesteds radikale forvaltningsreformer i 1640erne og desuden i diskussionen om Norges forfatningsretlige stilling på baggrund af den formentlig kongeligt dirigerede arverigepropaganda. Hvilken konkret indflydelse B. har haft på Sehesteds reformpolitik kan vanskeligt afgøres, men det er sandsynligt at Sehested i betydelig grad har støttet sig til B.s meget store indsigt i norske administrations- og retsforhold. – En tradition vil vide at B. ved Frederik IIIs norske hyldning august 1648 skulle have optrådt som talsmand for arverigeteorien og ligefrem have hyldet Frederik III som Norges riges rette arveherre. Overleveringen herom – Jens *Dolmers beretning fra 1656 – kan dog udfra ophavssituationen betvivles, og det forekommer ikke videre sandsynligt at den gamle lovkyndige B. uopfordret skulle have udtrykt sig på denne måde der var i modstrid med Christian IVs Norske lov og 100 års statsretlig praksis. B.s lovkyndighed gav sig også udslag i virksomhed som juridisk forfatter, bl.a. har han udgivet en terminologisk ordbog over danske og norske retsudtryk. Også som religiøs forfatter var han virksom.

Aktstykker til de norske stændermøders hist. 1548–1661 I–II, Oslo 1929 51f. – Danm.s adels årbog, 1946 II 14. Yngvar Nielsen: J. B. til Østråt, Kria 1872. O. A. Johnsen: De norske stænder, 1906. Samme: Hannibal Sehesteds statholderskab 1642–51, 1909. C. O. Bøggild-Andersen: Hannibal Sehested I, 1946. Halvdan Koht: Ein i einveldet 1657–1661, Oslo 1960. Rolf Fladby: Fra lensmannstjener til kongelig majestæts foged, Oslo 1963. Øystein Rian: Jens Juels stattholderskap 1618–1629, Oslo 1975. – Papirer i Rigsark.

Steffen Heiberg

Bielke, Jørgen, 1621–96, officer, rigsråd. * 2.6. 1621 på Elingård, Smålenene, Norge, † 17.2.1696 på Avnsøgård ved Jyderup, begr. i Kbh. (Trin. k.). F: norsk kansler Jens *B. (1580–1659) og Sophie Brockenhuus (1587–1656). ~ 18.6.1661 med Magdalene Sibylle Gersdorff, * 19.2.1643, † 5.10.1685 på „Ny Amager" (Frbg.), d. af rigs-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

hofmester Joachim *G. (1611–61) og Øllegaard Huitfeldt (1622–55). – Bror til Henrik *B. (1615–83).

B. blev august 1641 indskrevet ved universitetet i Leiden og 1642 i Orléans. Januar 1644 foretog han hvervninger til den norske hær i Holland. Efter hjemkomsten til Norge s.å. blev han kaptajn ved det akershusiske regiment og deltog i forskellige mindre træfninger under Hannibalsfejden. 1646 blev han hofjunker. Resten af trediveårskrigen tjente han i den kejserlige hær. 1648 forlenedes han med Ide og Marker i Norge, 1649 blev han major til fods og ledsagede s.å. Corfitz Ulfeldt til Holland. 1654–57 var han forlenet med Agdesiden; 1657 fik han Skien og Bratsberg. 1651 var han blevet medlem af den kommission der skulle undersøge Hannibal *Sehesteds norske administration. Han opholdt sig mest i København men synes at have haft et dårligt forhold til adskillige fremtrædende politiske personligheder, især til kansleren Chr. Thomesen *Sehested. Ved krigsudbruddet 1657 blev han generalkrigskommissær og fik ledelsen af de militære operationer nordenfjelds der førte til Jämtlands generobring. 24.5.1658 blev han generalløjtnant og chef for militsen i Norge. S.å. organiserede han sammen med statholderen Niels *Trolle, til hvem hans forhold i øvrigt ikke var godt, tilbageerobringen af det afståede Trondheim len. Sin største indsats ydede han i kampene i det sydøstlige Norge hvor han afviste de gentagne svenske angreb på Fredrikshald. I kraft af sine militære bedrifter, kølige forhold til adskillige af aristokratiets spidser og sine utvivlsomme sympatier for en stærkere kongemagt synes vejen til magt og indflydelse ham åben efter statsforandringen 1660. 22.11.s.å. blev han rigsråd. Han blev tillige vicepræsident i krigskollegiet og fik plads i højesteret. Hans ægteskab med Joachim Gersdorffs datter understregede hans tilknytning til det nye system. Han synes imidlertid at have manglet anlæg og interesse for administrativt arbejde. Af 107 møder i krigskollegiet nov. 1660–dec. 1661 deltog han kun i 47, og kun sjældent fremkom han med selvstændige indlæg; i reglen sluttede han sig til den foregåendes votum. Desuden var hans forhold til krigskollegiets præsident Hans *Schack køligt, og det skyldes formentlig dennes indflydelse, at Claus Ahlefeldt blev foretrukket som kommanderende general i Norge, trods de krav B. i kraft af sin fortid syntes at måtte have på netop denne stilling. 1662 måtte han afgive Bratsberg len med løfte om et lige så indbringende i Danmark, men først 1664 fik han Kalundborg og Holbæk amter, men størstedelen af disse var udlagt til kongens kreditorer. Når B. nu kom i modsætning til flere af de betydeligste blandt det nye styres mænd på samme måde som han tidligere havde været det til det gamles synes en væsentlig årsag at have været en overdreven selvfølelse i forbindelse med en stærk opportunisme, hvilket nødvendigvis måtte vække irritation. At hans stilling blev opfattet som prekær fremgår af Corfitz Ulfeldts påstand om at han havde forbindelse med den adelige opposition i Danmark, uagtet dette næppe var korrekt. Med Christian Vs tronbestigelse februar 1670 ændredes hans stilling væsentligt. Allerede april s.å. blev han medlem af statskollegiet og 26.5.1671 blev han gehejmeråd. Politisk søgte han tilknytning til P. Griffenfeld hvilket for så vidt var naturligt, da B. nok var tilhænger af enevælden men tillige en afgjort modstander af den kreds af tyske hofmænd og officerer der havde spillet en så fremtrædende rolle i 1760erne men som nu trængtes tilbage af Griffenfeld. Medvirkende til den position han erhvervede sig i Griffenfelds magtperiode var uden tvivl hans hustrus bekendte forhold til rigskansleren, en forbindelse hvis fordele B. uden tøven indkasserede. Maj 1674 blev han under kongens fravær statholder i København. 7.6.1675 blev han statholder på Sjælland og overkommandant i København. Griffenfeld synes endvidere at ville have udnævnt ham til rigsfeltherre efter Hans Schack og hans hustru til overhofmesterinde.

Griffenfelds fald måtte naturligvis gøre hans stilling prekær. Bevæget af sin hustru synes han uden held at have gjort et forsøg på at mildne kongens vrede mod sin hustrus elsker og egen beskytter. Magdalene Sibylle blev forvist fra København, og selv blev han sendt til Ålborg for at føre tilsyn med brevvekslingen mellem Danmark og Norge. Formentlig var det først og fremmest hans hustru der skulle holdes borte fra København, thi efter Griffenfelds domfældelse blev B. kaldt tilbage og overtog på ny sine embeder. Det har heddet sig at hans hustrus tilbagevenden til Ny Amager (nuv. Frederiksberg) maj 1677 foranledigede en ordre til B. om at tage ophold i sine amter, men allerede i april anfører B. selv at have modtaget en sådan ordre. Hermed var det reelt forbi med hans indflydelse, selv om han først officielt afskedigedes som statholder og overkommandant 6.12.1679 med fornyet pålæg om at begive sig til sine amter. Siden levede han i en slags forvisning fra København. Hans økonomiske forhold der aldrig havde været gode, blev stadig mere fortvivlede, og han måtte skille sig af med sine mange godser i Danmark og Norge på nær Avnsøgård ved Jyderup på Sjælland. Fra disse år stammer hans selvbiografi (går til 1670) hvor han giver udtryk for sin bitterhed

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

over den efter hans egen opfattelse uretfærdige behandling der blev ham til del. På den anden side vidner dette skrift med dets ofte ekstreme overvurderinger af hans egen rolle og betydning om de karakteregenskaber der i længden måtte ødelægge hans karriere. Derudover har erindringerne interesse ved den detaljerede beskrivelse af kampene i Norge 1657–60. □Mal. i hel figur og senere brystbill., begge af Karel van Mander (begge Fr.borg). Et andet helfigursbill. (Fr.borg) kaldes også B.; til det foreligger en studie af hovedet, formentlig af L. van Haven (St.mus.).

Aktstykker og oplysninger til statskollegiets hist., udg. J. Lindbæk, II, 1909–10. – Danm.s adels årbog, 1946 II 16. Generalløjtnant J. B.s selvbiogr., udg. J. A. Fridericia (med indledning), 1890. – R. Nyerup i Nye da. mag. II, 1806 129–42. C. O. Munthe: Fredrikshald og Fredrikstens hist. indtil 1720, 1906. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale hær i Danm. II, 1916. J. Schiøtz i Norsk militært t. XCVIII, 1935 1–18. A. O. Johnsen: Krabbekrigen og generobringen af Jämtland 1657–58, Oslo 1967. O. Kyhl: Den landmilitære centraladministrations embedsetat, 1973. Samme: Den landmilitære centraladminstration 1660–1763 I, 1975. – Papirer i Rigsark.

Steffen Heiberg

Bielke, Rudolph, se **Bielke, Henrik** († 1789).

Bierfreund, Lorenz Christian Petersen, 1817–91, bankdirektør. * 2.12.1817 i Kbh. (Cit.), † 27.6.1891 i Odense, begr. sst. F: kaptajn ved Kastelsjægerne, senere borgmester i Holbæk og Nyborg Frederik Ludvig B. (1782–1873) og Wilhelmine Georgine Eisen (1788–1860). ~ 20.10. 1848 i Nyborg med Hendrine Rasmine Cathrine Jensen, * 15.11.1824 i Nyborg, † 8.1.1915 i Odense, d. af købmand Peter Eiler J. (1791–1861) og Cecilie Kirstine Rasmussen (1802–36). – Far til Theodor ▪B.

Straks efter sin konfirmation blev B. sendt til søs, men da dette liv ikke tiltalte ham blev han sat i handelslære i Holbæk og fik efter endt læretid ansættelse først i Altona og senere i Hull. 1844 etablerede han sig som købmand i Nyborg, men begivenheder hvorover han ikke selv var herre tvang ham 1845 til at give op, og han kunne ved akkorden kun give sine kreditorer omkring 50 pct.; tolv år senere havde han dog frivilligt tilbagebetalt enhver sit. Ulykken knækkede ikke B.s kraftfulde og foretagsomme personlighed. I foråret 1846 mødte han ikke blot som den første blandt tre fynske erhvervsfolk frem med sin plan om oprettelsen af et selvstændigt pengeinstitut i Odense, efter at Nationalbanken havde afvist de fynske ønsker om oprettelsen af en nationalbankfilial for landsdelen, men han blev den mand der blev de tre forskellige planers sammensmelter og dermed den egentlige drivkraft ved tankens realisation. Da Fyens Disconto Kasse 1846 begyndte sin virksomhed, stod B. som bankens første bogholder og avancerede herfra til administrerende direktør 1858, et hverv han beklædte til sin død. Både som bogholder og senere som direktør var B. den alt dominerende faktor i discontokassen, og hans gode hoved i forbindelse med hans kraftige initiativ tilførte i løbet af en forholdsvis kort årrække banken en stor kundekreds og en levende forretning. Hans vovemod og ihærdighed bragte imidlertid også banken ud i risici som ingenlunde altid var så lette at afvikle, og som nogle gange kom til at koste den store penge. Men det bør i denne forbindelse stadig fremholdes at det var B. der skabte det liv i og omkring banken, som en senere generations bankledere der var mere forsigtige end B. i høj grad har draget fordel af.

B.s store virketrang fandt ikke alene næring i banken. Han nedsatte sig som købmand i Odense og oprettede der Odense Dampværeri. På mangfoldige andre områder greb han ind i tidens spørgsmål og satte i kraft af sin alsidige begavelse sit præg på adskillige forhold. Som formand for Odense Handelsforening har han krav på en ikke ringe del af æren for at foreningen gik så stærkt ind for Odense kanals uddybning med den efterfølgende etablering af en regelmæssig dampskibsfart på England, endvidere havde han alt tidligere været sjælen i den bevægelse som skaffede Odense Nyborg–Strib banen (1865), længe før det efter den oprindelige plan for den jysk-fynske stambane var påtænkt. Det var fra Odense Handelsforening at stødet (1878) udgik til etablering af en ugentlig københavnsk smørnotering og (1883) til den samvirken mellem handelsforeningerne i provinserne og Grosserer-societetets Komité som finder sit udtryk i handelsmøderne. B. stod endvidere i spidsen for den fynske industriudstilling 1858 som i forbindelse med det samtidig afholdte industrimøde blev anledning til oprettelsen af Fyns Industriforening, hvor B. også blev formand. Endelig skal nævnes at B. 1861–72 var et meget virksomt medlem af Odense byråd. – R. 1861. □Mal. af D. Monies, 1856. Træsnit 1874. Foto.

L. B.: Erindr. fra 1883 i E. Juel Hansen: Bankdirektør L. B. og hans slægt, 1942 7–11. – Jul. Schovelin: Fyens disconto kasse 1846–1921, 1921. Carl Thalbitzer: Fyens disconto kasse 1846–1946, 1946. Odense bys hist., udg. H. St. Holbeck, 1926 297–300.

*Jens Vestberg**

Bierfreund, Lorentz Christian **Theodor,** 1855–1906, litteratur- og kunsthistoriker. * 17.5.1855 i Odense, † 16.5.1906 på Skodsborg sanatorium, begr. i Odense. F: bankdirektør Lorenz ▪B.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

(1817–91) og Hendrine R. C. Jensen (1824–1915). Ugift.

Efter at have taget præliminæreksamen 1871 fra Schneekloths skole gik B. over i praktisk virksomhed idet han blev uddannet i provinsen som maskinkonstruktør og senere arbejdede som sådan i Amerika 1876–78. Hans stærke kulturhistoriske og litterære interesser førte ham dog snart ind på den akademiske løbebane; han blev student 1880 (privat dimitteret), tog magisterkonferens i engelsk sprog og litteratur 1890 og erhvervede 1891 den filosofiske doktorgrad for afhandlingen *Palemon og Arcite*, en kritisk undersøgelse af det Shakespeare tillagte skuespil Two noble Kinsmen. 1892 udgav han sit stort anlagte arbejde *Kulturbærere*, i hvilket han i letfattelig form giver en fremstilling af forrenæssancen i den europæiske poesi med Dante, Petrarca, Boccaccio og Chaucer som hovedfigurer. Hertil sluttede sig den 1898 udkomne litterære monografi *Shakespeare og hans Kunst* der fortrinsvis havde sat sig til opgave at klarlægge Shakespeares autentiske oeuvre og delvis var polemisk rettet mod Georg Brandes' tre år ældre skrift om samme emne. B. der i nogle år var lærer ved de Brockske handelsskoler kæmpede med sygdom og små kår; for at vinde midler til at gennemføre sit kunst- og kulturhistoriske forfatterskab skrev han 1893–98 fire romaner, af hvilke den betydeligste er den selvbiografiske skildring *Ira*, 1897. Den hovedopgave han havde sat sig, at give en samlet fremstilling af Michelangelos personlighed og kunst, nåede han ikke at fuldføre; sine forstudier dertil over fiorentinsk ıttrocento udnyttede han 1901 i *Florens. Monumenter og Mennesker* og 1903–04 i *Florens. Billedkunst* I–II. Et lidet betydeligt arbejde om Rembrandt havde han offentliggjort 1900. Kort før sin død deltog B. aktivt i debatten om projekterne til det 3. Christiansborg slot hvor han var medophavsmand til det forslag som arkitekterne Carl Brummer og K. Mørk-Hansen offentliggjorde 1905. Herom udgav han s.å. det polemiske og stærkt personligt farvede indlæg *Det danske Slot. Kongens. Rigets. Rettens. Folkets.* I B.s mere litterært omskrivende end æstetisk og stilhistorisk indtrængende kunstvidenskabelige produktion er hans mangel på skoling særdeles følelig og hans formelle kultur og personlige indstilling over for kunstværker ofte usikker. Sikkert har dog hans kulturhistoriske skrifter der er stærkt præget af hans skønhedsglæde og levende humanisme haft ikke ringe betydning som folkeopdragende læsning. □Karikatur af Alfred Schmidt, 1905 (Klods-Hans) og af David Bierfreund. Foto.

Selvbiogr. i univ. progr. 1891. E. Juel Hansen: Bankdirektør Lorenz Bierfreund og hans slægt, 1942 31f. Georg Brandes: Saml. skrifter. Danmark, 2. udg., III, 1919 300–05. Vald. Vedel i Tilskueren, 1906 504–10. Christiansborg slot, udg. Kr. Hvidt m.fl., II 1975 260f.

*Christian Elling**

Biering, Christian Gormsen, 1731–76, forfatter. * 19.11.1731 i Hjallese, Fyn, † 28.12.1776 i Odense, begr. sst. (Gråbrødre k.) F: skoleholder i Hjallese, senere klokker og kateket i Rudkøbing Gorm Jørgensen B. (* ca. 1696) og Anne Marie Nielsdatter Møller. ~20.5.1768 i Kbh. (Petri) med Margretha Catharina Adrian, døbt 11.11.1744 i Kbh. (Petri), † 18.6.1795 i Ribe (~2° 1779 med ritmester, senere generalmajor Liebert Hieronymus Dorrien, 1742–1814), d. af hofkobbersmedemester og vicebranddirektør Isaac A. (1715–77) og Dorothea Catharine Diederichsen (1720–68). – Fætter til Christian Henrik *B.

B. blev student fra Odense gymnasium 1754 og „conditionerede" derpå i ti år, idet han på grund af fattigdom måtte opgive studeringerne og „applicere" sig til pennen. 1764 kom han i tjeneste hos agent Hans Holck ved adressekontoret i Kbh. hvor han i syv år var bogholder, fuldmægtig og korrektør ved bogtrykkeriet. 8.2.1771 fik han og hustru bevilling på at oprette et adressekontor og bogtrykkeri i Odense, og fra nytår 1772 begyndte han udgivelsen af Fyens Stiftstidende under navnet „Kongelig privilegerede Odense Adresse-Contoirs Efterretninger", hvortil knyttede sig en boghandel. Disse virksomheder kom i god gang og fortsattes af enken efter hans død, til hun 1779 forinden sit nye ægteskab overdrog forretningen til Peter v. *Westen.

Fra 1759 til sin død havde B. udfoldet en meget frugtbar forfattervirksomhed. Moralske og muntre rimerier, hyrdestykker og fabler, religiøst grebne „tanker" og oder til jomfruerne, til ungkarlene, til kæresten tilvirkede han efter samtidens bedste mønstre og havde, medens han endnu var i Kbh., alene eller sammen med andre udgivet underholdende tidsskrifter. Hans *Tanke-Ring*, en samling blandede lejlighedspoesier, trykt 1769, nåede endog at blive oplagt på ny 1774 samtidig med at der udkom et 2. bd. Som landøkonomisk forfatter gjorde B. sig bekendt ved prisskriftet *Formenende Aarsager til de danske Kiøbstæders nærværende slette Tilstand*, 1773, for hvilket han fik Landhusholdningsselskabets større sølvmedalje og blev korresponderende medlem af dette. Han døde agtet af medborgerne for sin flid, duelighed og sine „prisværdige" skrifter.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

I. Barfod: Den falsterske gejstlighed I, 1851 (med stamtvl.). Odense adresse-kontors efterretn., 1777 nr. 1–3. Saml. til Fyns hist. og topogr. V, 1871 234–37. L. Chr. Nielsen: Fra Johan Snell til vore dage I, 1908 92–97.

*Hans Knudsen**

Biering, Christian Henrik, 1729–1804, præst, forfatter. * 26.8.1729 i Korup ved Odense, † 8.9. 1804 i Moseby præstegård, Åstrup sg., Falster, begr. i Åstrup. F: degn Niels Jørgensen B. (ca. 1692–1778) og Else Bosdatter († 1733). ~ 1° 19.6.1761 i Kbh. (Helligg.) med Anne Marie Schrøder, * 19.4.1737 i Ærøskøbing, † 24.9.1767 i Moseby, d. af skipper, senere postmester i Rudkøbing Rasmus Peter S. (1713–86, ~ 2° med Abigael Luja v. Haven, ca. 1743–70, ~ 3° 1770 med Kirstine Basse) og Kirsten Bager (1699–1769). ~ 2° 14.2.1770 i Stubbekøbing med Elisabeth Jæger, * 11.11.1746 i (Munke)bjergby, † 16.2.1809 på Næsgård, d. af sognepræst Adolph J. (1702–56) og Jørgine Eegh (ca. 1713–93). – Fætter til Christian Gormsen *B.

B. dimitteredes 1749 fra Odense gymnasium, tog attestats 1752, blev hører ved Odense skole 1759 og n.å. sognepræst i Åstrup hvor han endte sine dage. 1773 fik han magistergraden. Allerede i sit femtende år havde han fået danske og latinske vers trykt, og han viste sig stadig som en flittig og ret påskønnet poet i begge sprog. Han oversatte Horats' breve og forfattede moralske fabler; mest dyrkede han lejlighedspoesien: hyldest- og sørgedigte, betragtninger over Lissabons ødelæggelse 1755, over Landhusholdningsselskabet, over den verdensfred man ventede i 1801 osv. Han skrev dansk som den ven og beundrer af C. F. *Wadskiær, han var; i latin fulgte han heldigere mønstre; digterevne viste han intetsteds men flersidet kulturel interesse og almensans. I hans embedsvirksomhed hæftede man sig først ved hans selvhævdelse og skarpe tunge, og han havde adskillige processer. En meget omtalt proces med otte falsterske møllere der følte sig fornærmede ved den hårde og taktløse måde hvorpå han fra prædikestolen havde omtalt deres stand for at drille en møller i sognet endte med at han 1767 fik bøde ved højesteret. Efterhånden vandt han dog megen anseelse som præst. I kirkelig henseende var han konservativ, på praktiske områder fremskridtsmand. Han kritiserede stavnsbånd og hoveri; han gav bønderne eksempel og opmuntring med hensyn til avlens forbedring og, hvad der var usædvanligt blandt hans kaldsfæller, han gennemførte en fuldstændig udskiftning mellem præstegårds- og bondejorden. Nogle viser han lavede til bondefester, friskere end hans trykte digte, bevaredes længe i mundtlig erindring på Falster. □Mal. af la Croix, 1756. O. Malling: Store og gode handlinger, 1810 407. Nyerup og Rahbek: Bidrag til den da. digtekunsts hist. IV, 1808 457–60. Samme: Udsigt over den da. digtekunst under Frederik V, 1819 90–93. I. Barfod: Den falsterske gejstlighed I, 1851 147–53 (med stamtvl.). S. Birket-Smith: Til belysning af lit. personer og forhold, 1884 348. Axel Kielland: Slægten Kielland, 1897 48. – Afskrifter af B.s møllerprædiken i Kgl. bibl. og Soro akademis bibl.

*Paul Læssøe Müller**

Biering, Erik Andreas Mathias, 1876–1964, forretningsmand, diplomat. * 23.12.1876 i Svindinge, Svendborg amt, † 4.7.1964 i Glostrup, urne på Mariebjerg kgd., Gentofte. F: sognepræst, sidst i Svindinge, Frederik Ferdinand B. (1813–79, ~ 1° 1845 med Anne Serine Bertine Bech, 1812–58) og Hansine Marie Caroline Clausen (1830–1912, ~ 1° 1853 med forpagter på Mullerup Hans Dons, 1823–54). ~ 11.10.1904 i Baku, Rusland, med Sigrid Sjöwall, * 15.1.1883 sst., † 8.8.1960 på Skodsborg badesanatorium, Vedbæk, d. af ingeniør, afdelingschef ved Nobels fabrikker Per S. (1856–1933) og Hanne Eklund (1856–1921).

B. tog præliminæreksamen 1893 (Svendborg realsk.) og blev handelsuddannet i Danmark og Tyskland. Aftjente sin værnepligt 1897 og hjemsendtes som sekondløjtnant 1899. B. rejste 1901 til Baku hvor halvbroderen Adam B. var ansat ved oliefelterne. Allerede dec. 1901 grundlagde B. i Baku firmaet Biering og Raabe (senere E. F. Biering & Co.) der hurtigt oparbejdedes til en stor koncessions- og agenturforretning. Hertil kom snart andre foretagender: 1906 en fabrik og entreprenørforretning for olieboringer, 1907 telefonkoncessionen for Baku og omegn. B. blev desuden bestyrelsesformand for Orient- og bankefiskenetselskabet samt medlem af bankrådet for Baku handelsbank. B. viste ved alt dette en sådan dygtighed og energi at han i 1904 udnævntes til dansk vicekonsul i Baku og i 1908 til konsul for Kaukasus. 1905 blev han norsk vicekonsul. Maj 1920 blev alle hans russiske virksomheder nationaliseret uden erstatning. Han søgte derfor 1921 påny ind i udenrigstjenesten hvor man straks forstod at drage nytte af hans store viden om østeuropæiske forhold. Den 1.6.1921 udnævntes han til udsendt konsul i Kowno, Litauen, fra 1923 med titel af generalkonsul og i 1925 tillige som chargé d'affaires. 1930 blev han udnævnt til gesandt i Jugoslavien, Rumænien og Bulgarien med bopæl først i Beograd, men fra 1934 i Bukarest. B. udførte et stort arbejde for at fremme dansk eksport og dansk ingeniørvirksomhed i de nævnte lande. Han forblev under krigen og revolutionen på sin post i Bukarest. Et halvt år efter at han den 1.1.1947

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

var faldet for aldersgrænsen fik han en ny opgave, idet han pr. 1.7.1947 udnævntes til chef med titel af generalmajor for den danske militærmission i Berlin. Under forhandlingerne med de allierede og især de russiske besættelsesmyndigheder fik hans kendskab til russisk sprog og mentalitet stor betydning for hans gode position. Han fratrådte 15.6.1949 idet han fik overdraget den særlige opgave at prøve på at lette flygtningepresset i Sydslesvig. Ved en overenskomst med landsregeringen i Kiel bidrog han til borttransporten af ca. 20 000 flygtninge til det øvrige Tyskland. I maj 1950 forlod han udenrigstjenesten. I sine erindringer *Mine tyve Aar i Kaukasus* har han givet en værdifuld skildring af livet som forretningsmand i Rusland før revolutionen. – R. 1910. DM. 1924. K.² 1934. K.¹ 1942. SK. 1949. □Mal. af M. Peschcke-Køedt. Foto.

E. B.: Mine tyve år i Kaukasus, 1960. – Frode Jürgensen og Poul Hennings: Biografisk slægtregister over familierne Sangaard m.fl., 1910 144. Politiken 5.7.1964. Den da. udenrigstjeneste 1770–1970 II, 1970. – Papirer i Rigsark. Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Viggo Sjøqvist (Fr. de Fontenay)

Biermann, Conrad, se **v. Ehrenschild, C. B.**

Bieske, Knud, 1576–1612, professor. * 1576 i Kerteminde, † 29.7.1612 i Kbh., begr. sst. (Frue k.). F: Jens B. og Karen Knudsdatter. Ugift.

B. gik først i skole i sin fødeby og kom derpå i Odense skole, hvorfra han sendtes til universitetet 1597. Han fandt en velynder i den lærde Holger "Rosenkrantz, hos hvem han opholdt sig på Rosenholm, og efter at han i nogen tid havde været hører ved Sorø skole, blev han på dennes anbefaling hovmester for to unge adelsmænd, Christian Thomesen "Sehested og Peder Lange der skulle rejse i udlandet. I efteråret 1603 kom de til Wittenberg hvor de studerede i tre år. Da Chr. Sehested kaldtes hjem, rejste B. tilbage med ham. 1607 tog han magistergraden og udnævntes s.å. til rektor ved Odense skole. 1608 kaldtes han til professor pædagogicus ved Kbh.s universitet, 1610 blev han akademisk notar og s.å. rykkede han op i det græske professorat, men måtte allerede en måned efter for en tid opgive sine forretninger for at genvinde sit helbred. Han roses som en flittig lærer og en dygtig teolog. Året før sin død havde han holdt en tale *De officiis studiosorum regiæ academiæ Hafniensis* som udkom 1612 og tidligere med urette har gået under Hans P. "Resens navn, fordi indledningen er af ham. B. hørte til Holger Rosenkrantz' kæreste disciple, og ved universitetet synes han at have været ret nært knyttet til Resen.

H. F. Rørdam i kirkehist. saml. 3.r.V, 1884–86 729–36. – E. Vinding: Regia academia haunienſis, 1665 229–32. J. C. Bloch: Den fynske gejstligheds hist. I, 1787 351–55. H. F. Rørdam: Kbh.s univ.s hist. 1537–1621 III, 1873–75 634–39; IV, 1868–74 620–22. J. Oskar Andersen: Holger Rosenkrantz den lærde, 1896 116 120f 403. Bjørn Kornerup: Biskop H. P. Resen I, 1928 301 310 403.

*Bjørn Kornerup**

Biilmann, Einar Christian Saxtorph, 1873–1946, kemiker. * 10.5.1873 på Frbg., † 9.8.1946 i Virum, begr. Søllerød kgd. F: korpsdyrlæge, senere stabsdyrlæge Holger Frederik Sylvester B. (1835–1914) og Petrea Atka Castberg (1840–1923). ~ 18.7.1899 i Nykøbing M. med Valborg Gyring (Nielsen), * 22.7.1871 i Nykøbing M., † 17.10.1957 i Kbh., d. af by- og herredsfuldmægtig, senere etatsråd, adm. direktør for Ny jydske købstadkreditforening Hans Nielsen (1842–1916) og Cecilie Marie Aastrup (1840–1913).

B. blev student 1891 fra Efterslægtsselskabets skole, tog botanicum 1892, polyteknisk adgangseksamen 1893, blev mag.scient. i kemi 1897 og dr.phil. 1904. Han var assistent ved Polyteknisk læreanstalts kemiske laboratorium 1898–1907 og professor i kemi ved universitetet (og som sådan også lærer i organisk kemi ved Polyteknisk læreanstalt) og bestyrer af universitetets kemiske laboratorium 1907–43, var lærer i kemi ved officersskolen 1902–19 og universitetets rektor 1921–22. – 1899 fik B. universitetets guldmedalje for et arbejde om acrylsyrens fremstilling. 1905 studerede han organisk kemi hos Emil Fischer i Berlin, et ophold der gav ham indgroet afsmag for den ved tyske universiteter herskende „Geheimratsmacht" der prægede al undervisning og forskning og forhindrede enhver virkelig diskussion af videnskabelige problemer mellem professoren og hans assistenter og doktorander. – Blandt B.s vigtigste arbejder må foruden disputatsen *Studier over organiske Svovlforbindelser,* 1904, hvori han på en måde viderefører det af W. C. "Zeise påbegyndte arbejde, nævnes en række afhandlinger om organiske kviksølvforbindelser (1909–17), nogle arbejder over kanelsyre og allokanelsyre (1909–11) der bidrog væsentligt til opklaring af de indviklede isomeri- og polymorfiforhold ved disse forbindelser, bidrag til forståelsen af problemet „den Waldenske omlejring" (1912) og en række arbejder over organiske forbindelsers oxidations- og reduktionspotentialer, hvis første led var en afhandling i universitetets festskrift nov. 1920, *Kinhydroners Brintning.* B. havde tidligt forstået betydningen af fysiske og fysisk-kemiske undersøgelsesmetoder og havde allerede i arbejdet over organiske kviksølvforbindelser anvendt elektrometriske målinger til bestemmelse af disse

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

forbindelsers kompleksitet. Arbejderne over oxidations- og reduktionspotentialer der ligger på grænseområdet mellem organisk og fysisk kemi videreførte denne linie. De fik i en årrække stor praktisk betydning, idet B. viste at kinhydronelektroden i mange tilfælde hurtigere og lettere end hydrogenelektroden tillader at bestemme hydrogenionkoncentrationen i opløsninger eller opslemninger, hvilket fx har simplificeret den systematiske undersøgelse af jordbundens surhedsgrad. Først da glaselektroden havde opnået en tilstrækkelig robust udformning opnåedes en metode til måling af hydrogenionkoncentrationer der frembyder fordele fremfor kinhydronelektroden. Arbejderne over oxidations- og reduktionspotentialer fortsattes til 1931. Blandt B.s senere arbejder kan nævnes undersøgelser over krystalkernedannelse (1932–33) og undersøgelser over betainer (1934–35). De fleste af B.s arbejder er offentliggjort i udenlandske fagtidsskrifter.

Kort tid efter B.s overtagelse af professoratet nyordnedes den kemiske undervisning ved universitetet og Polyteknisk læreanstalt, og faget organisk kemi tilfaldt ham sammen med den elementære undervisning i kemi for universitetsstuderende under det matematisk-naturvidenskabelige og det medicinske fakultet. Han har gennemgribende fornyet laboratorieundervisningen på disse områder, for den uorganiske kemis vedkommende bistået af Niels Bjerrum, for den organiske analyses vedkommende af Stig Veibel. Ved udgivelsen af en række lærebøger *(Lærebog i organisk Kemi,* 1909, *Kemiens Begyndelsesgrunde,* 1912, *Lærebog i uorganisk Kemi,* 1914, *Forelæsninger over organisk Kemi,* 1925) har han bidraget meget til at vække interessen for det kemiske, specielt det organisk-kemiske, studium. Hertil bidrog også hans forelæsningsform der kunne virke blændende ved den logiske opbygning der prægede den, og ved den smukke akademiske form hvori forelæsningerne blev holdt. – Som laboratoriebestyrer var B. sine medarbejdere en god chef der ikke søgte at påtvinge dem sine specielle interesser, men søgte at hjælpe dem med at finde frem til det område af videnskaben hvor deres evner bedst kom til udfoldelse, og han kæmpede utrætteligt for deres materielle interesser. – B. var 1911–43 medlem af konsistorium, 1928–43 af dettes forretningsudvalg. Han satte sig altid grundigt ind i de sager der skulle behandles, og hans forhandlingsevne gjorde at han fik stor indflydelse på de beslutninger der blev taget af dette universitetets øverste kollegiale organ. Han var medlem af universitetets stipendiebestyrelse 1912–43 og efor for Borchs kollegium 1922–37. – B. var stærkt interesseret i internationalt samarbejde. Han deltog ivrigt i de skandinaviske naturforskermøder og i de i forbindelse med 100-året for Ørsteds opdagelse af elektromagnetismen indstiftede nordiske kemikermøder hvor han 1920–46 var formand for den danske bestyrelse. Hans veltalenhed og sans for organisation gjorde at han kom til at indtage en førende stilling som repræsentant for dansk kemi ikke blot i Skandinavien, men også i international målestok. Han havde deltaget i et par af de kemiske verdenskongresser før 1. verdenskrig. I 1919 planlagde man fra engelsk og fransk side et internationalt samarbejde mellem kemikerne, i første række begrænset til sejrherrernes, men 1920 udvidet til at åbne adgang for kemikere fra de neutrale lande, medens Centralmagterne var udelukket fra tilslutning indtil 1932. B. svarede på Danmarks vegne ja til at tilslutte sig, dog med det forbehold at man ikke ville fraskrive sig retten til at knytte forbindelse også til andre internationale kemikerorganisationer hvis sådanne skulle opstå. Forbeholdet blev anerkendt, og Danmark blev med Danske kemiske foreningers fællesråd for internationalt samarbejde (for hvilket B. var formand til 1946) som „adhering body" optaget i Union Internationale de la Chimie Pure et Appliquée. Som leder af den danske delegation i unionens årsmøder fik B. hurtigt stor indflydelse inden for unionens bestyrelse, var 1922–25 vicepræsident, og da man midt i tyverne ønskede at få Centralmagterne optaget i unionen inden det i 1920 fastlagte tidspunkt blev B. 1928 valgt til dens præsident, muligvis på grund af det ovenfor nævnte forbehold. 1930 blev Tyskland optaget som medlem, men unionen ændrede sit navn til Union Internationale de Chimie. B.s præsidentperiode skulle ophøre 1932 hvor den første internationale kemikerkongres efter krigen skulle afholdes i Madrid, men forskellige begivenheder – verdenskrisen omkring 1930, forjagelsen af kong Alfonso XII fra Spanien – gjorde det nødvendigt at udskyde kongressen og nyvalg af præsident for unionen til 1934, og B. ledede således i 6 år unionens arbejde gennem talrige møder i dens bureau i Paris. – B. indvalgtes 1928 i Videnskabernes selskab, ligesom han blev medlem eller æresmedlem af adskillige udenlandske selskaber. – R. 1918. DM. 1922. K.[2] 1931. K.[1] 1945. □Studie af Aksel Jørgensen (Studentergården). Foto.

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1904 127f. – A. Langseth i Vidensk. selsk.s oversigt 1946–47 61–68. S. Veibel i Ingeniøren 1946 LV K.110. S. Veibel og J. L. Simonsen i Journal of the chemical society 1949 534f. J. A. Christiansen i Kemien i Danm. III, 1968 79–85.

Stig Veibel

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Biilmann, Holger Herman, 1877–1964, skovrider. * 3.7.1877 i Grevinge, Holbæk amt, † 21.5.1964 på Fortegården, Risskov, Århus amt, begr. Glumsø kgd. F: lærer Lauritz Bang B. (1847–87) og Ferdinandine (Dina) Theodora Krause (1849–1935). ~ 8.5.1908 i Grevinge med Marie Røder, * 9.9.1882 i Kbh. (Johs.), † 14.8.1960 i Slagelse, d. af prokurist Thorvald Emil Adolf R. (1845–1905, ~ 2° med Ludovica Charlotte Cathrine Zuschlag, 1853–1929) og Karen Kirstine Ørum (1844–86).

B. tog præliminæreksamen 1894, blev forstkandidat 1900 og var derefter forstassistent på Petersgård skovdistrikt 1900–02. Efter en rejse i Rusland og Østersølandene hvor han studerede træindustri og eksport af trævarer udførte han planlægningsarbejder (1903–07), især på Frijsenborg og Tranekær skovdistrikter. B. blev 1907 forstassistent på Palsgård statsskovdistrikt, men forlod allerede året efter statsskovbruget for at tiltræde stillingen som skovrider ved skovene under stamhuset Benzon, og 1911 blev han tillige skovrider på Meilgård distrikt, begge Djursland. I 1919 blev han skovrider for skovene på den sydlige del af godset Frijsenborg, senere for hele skovbruget under Frijsenborg 1940–53. Frijsenborg skovbrug er landets største private skovdistrikt, og B. ledede dette som et mønsterskovbrug, forstået på den måde at skovene skulle bevares fuldt produktive og samtidig løbende give det bedst mulige pengeudbytte. B. er en af de skovridere der har haft flest forstelever (38), og stor har hans indflydelse været på dansk skovbrug gennem deres senere virksomhed. En stor indsats gjorde han for dansk skovbrug i almindelighed. Hans interesser lå især inden for skovbrugets teknik og handel med skovprodukter. Han så klarere end de fleste andre forstmænd dengang at det var skovbrugets opgave at levere standardiserede produkter, således at kunderne nøje vidste hvilke kvaliteter de købte. Han virkede kraftigt for et samarbejde mellem skovdistrikterne inden for lokale områder, de såkaldte salgskredse, hvor man aftalte sortering af skovens produkter, priser m.m. Han var medlem af Dansk skovforenings handelsudvalg 1916–44, af teknisk udvalg 1921–51, og af bestyrelsen 1934–44. Han var bestyrelsesmedlem i Danske forstkandidaters forening 1919–35 og foreningens formand 1925–35. Han var medlem af kommissionen for skovfogedelevers uddannelse 1921–27, censor ved skovbrugseksamen 1935–51, medlem af statens skovnævn 1935–51 og af Akademiet for de tekniske videnskaber. En årrække var han medlem af Hammel sogneråd. – B. er forfatter til en lang række forstlige artikler og afhandlinger. Af særlig interesse må nævnes *Afsætning af Skovprodukter paa det store Marked, Træproduktionens Formaal, Kontrolmaalinger i Skovbrugets Praksis* (i Dansk skovforenings t. 1932, 1938 og 1943) samt *Skovenes Produkter og Handelen med disse* (i Danmarks Skove, 1938, udg. Dansk skovforening). – R. 1936. DM. 1947. – Æresmedlem af Danske forstkandidaters forening 1951. □Foto.

Aage Bavngaard i Dansk skovforen.s t. 1964 165–69. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

P. Chr. Nielsen (A. Howard Grøn)

Biilmann Petersen, Børge, 1897–1941, tegner, maler. * 17.11.1897 på Frbg., † 20.6.1941 i toget mellem Holte og Birkerød, begr. i Blovstrød. F: grosserer Hans Christian Petersen (1861–1932) og Maren Marie Caroline Biilmann (1869–1916). ~ 2.7.1924 i Kbh. (b.v.) med Inger Ragnild Gudrun Friborg, * 25.11.1900 i Kbh., † 31.8.1957 på Diakonissest., Frbg., d. af fabrikant, senere ejer af Lidsø gods, Lolland, Hans Viggo F. (navneforandring fra Hansen, 1876–1956) og Marie Hansen (1873–1945). – Tvillingebror til Gunnar "B. P.

B. P. der var en sønnesøn af medaljør Peter "Petersen uddannedes på teknisk skole hos Folmer Bonnén og Harald "Giersing, hans nervøse, rastløse temperament lod ham dog kun i ro få måneder hvert sted og mest har han utvivlsomt lært på sine talrige rejser til alle vigtigere europæiske lande samt Marokko. Fremfor alt fik Paris stor betydning for ham. Han har snart som tegner, snart som maler bl.a. udstillet på B.T.s plakatudstilling 1925, Forum 1929; Litografisk kunst s.å., Kunstnernes efterårsudstilling 1929–30, Nye udstilling og Humoristsalonen 1932–33, Grønningen (gæst 1930–31, medlem 1932, gæst 1936–38, medlem fra 1939), Kunstmuseets tegningsudstilling 1940–41. Mindeudstilling i Kunstforeningen april 1944. Han er repræsenteret i kunstindustrimuseets plakatsamling og i kobberstiksamlingen. Hans betydeligste indsats som tegner og dermed som kunstner i det hele er nedfældet i spalterne i de Berlingske blade hvortil han var knyttet i flere perioder samt i Klods-Hans, Exlex, Svikmøllen, Le rire, Tegnerier (1937–39) og andre lignende publikationer af lettere karakter. Han har desuden udført adskillige plakater og litografier samt dekorationer til Det kgl. teater og Co-optimistrevyerne. Han har bl.a. (under pseudonymet André Lenoir) skrevet den barok-humoristiske kriminalroman *Liget der faldt opad*, 1927. Hans sidste værk, en gavlreklame for Crome & Goldschmidt i Citygade, fuldførtes efter hans død af hans nære ven Ib "Andersen. – B. P. hvis tidlige tegninger er hånd-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

faste og gnidrede og beherskede af vrimmel og barok, overstadig karikering fik gennem årene nøje afslebet sit talents art efter dagspressens krav. Hans stil lutredes også gennem hans energiske eksperimenter med malerkunsten, hvis resultater dog næppe har større kunstnerisk egenværdi, og han nåede efterhånden frem til at kunne give udtryk for sit spraglede, groteske lune og sin lidenskabelige beundring for kvinden i en graciøs og følsom, på én gang fint artistisk behersket og henkastet nonchalant form. Hans afhængighed af fransk kunst (Toulouse-Lautrec, Manet, Renoir) er åbenbar; væsentligst får han dog fat på impressionismens delikateste stoflige virkninger som han fører ud i det let pudderduftende raffinement (grå og rosa pasteltoner henfejet på groft, mørkt kludepap). Trods fremmede impulser har B. P. udpræget sit eget ansigt; hans karaktersans kommer måske mest markant til orde i en serie rammende karikaturhoveder i blyant. Set i en større sammenhæng er det B. P.s hovedindsats at han gennem sin stærke hævdelse af de artistiske og æstetiske krav til bladtegningen har bidraget væsentligt til højnelsen af denne vor populæreste og mest folkelige kunstart. □Mal. af Flemming Bergsøe, 1932. Tegn. af Ivan Opffer ca. 1935. Tegnede selvportrætter.

Egon Mathiesen i Nyt t. for kunstindustri, 1933 39–45. Mindeartikel i Grønningens kat. 1942 35–38 af Ib Andersen. Mandens blad-orientering febr. 1944. Henrik Bramsen i Årstiderne 1944 102–07 (med bibliografi).

Lars Rostrup Bøyesen

Biilmann Petersen, Gunnar, 1897–1968, arkitekt, tegner. * 17.11.1897 på Frbg., † 7.4.1968 på Charlottenborg, Kbh., urne på Solbjerg kgd., Frbg. F: grosserer Hans Christian Petersen (1861–1932) og Maren Marie Caroline Biilmann (1869–1916). ~1° 27.5.1924 i Kbh. (Garn.) med Ingrid Christine Hilda Oehlerich Petersen (~2° 1931 med direktør Ralph Hernöe, * 1907), * 10.3.1899 i Kbh. (Jacobs), d. af bogtrykker, forfatter Thorvald Theodor Eduard P. (1871–1920) og Anna Margrethe Oehlerich (1867–1938, ~2° med kontorchef i generalpostdir. Carl Valdemar Federspiel, 1860–1930). Ægteskabet opløst 1930. ~2° 8.7.1942 i Kbh. (b.v.) med Birgitte Utzon Frank, * 5.1.1916 i Kbh. (Trin.) (~2° 1946 med arkitekt Erik Herlöw, * 1913), d. af billedhugger Einar *Utzon-Frank (1888–1955) og Gerda H. M. Christensen (1886–1962). Ægteskabet opløst. – Tvillingebror til Børge *B. P.

B.P. kom ind på akademiet 1915 og bestod 1922 afgangseksamen fra dekorationsskolen. Samtidig tegnede han hos forskellige arkitekter, bl.a. Anton *Rosen og Knud V. *Engelhardt. B.P.s virksomhed omfattede næsten alle områder inden for arkitekturfaget, men det var dog først og fremmest inden for den merkantile grafik og i særlig grad typografien han lagde sin væsentligste indsats. Hans talrige eksempler på den dagligdags, anvendte grafik som plakater, etiketter, varemærker er præget af en nøgtern saglig klarhed forenet med en kunstnerisk dekorativ indfølelse der utvivlsomt har højnet genrens kvalitet. Han øvede tillige en livslang virksomhed som lærer. Han var forstander for Tegne- og kunstindustriskolen for kvinder 1925–29, lærer ved akademiets grafiske skole fra 1925 og ved billedhuggerskolen fra 1928. 1951 udnævntes han til professor for den nyoprettede skole for industriens kunst ved akademiet, et embede han beklædte til 1967. Af hans alsidige produktion kan nævnes plakater for bl.a. „Deensche Kunst", den danske kunstudstilling i Amsterdam (1934), Cuprinol mod husbukke (1935), kirkelig kunst i kunstindustrimuseet (1936), Hellesens tiger (1937). Han har endvidere tegnet etiketter til bl.a. Wiibroes bryggeri, Tordenskjold tændstikker, etatsmærker for Post- og telegrafvæsenet, Geodætisk institut, distinktioner til politiet, hoved til Berlingske Tidende, særfrimærket i anledning af daværende tronfølger prinsesse Margrethes bryllup. Af hans kunstindustrielle formgivning kan nævnes sølvspisebestik udført hos Fritz Heimbürger (1934), kontor- og restaurationsmøbler, Jens Olsens verdensur m.m. Hans store fortrolighed med de grafiske teknikker, hans arbejde med typografiens klarhed og dekorative udformning samt hans omfattende humanistiske viden gav ham naturlige forudsætninger for at arbejde med bogkunst. Blandt de mange bøger han tilrettelagde kan nævnes Th. Oppermanns *Billedhuggeren Ludvig Brandstrup,* 1932, Johs. V. Jensens *Ravna,* 1932, Karl Madsens *Thorvald Bindesbøll,* 1943, kulminerende i udformningen af grundlovens to originaleksemplarer og folketingets gæstebog. Noget af sin viden om typografi nedlagde han i sine sidste år i en afhandling om den romerske skrifts historie og æstetik som han dog ikke nåede at udgive. Som arkitekt havde han kun en beskeden produktion. Nævnes kan villaerne *Constantinsvej 4* i Hørsholm, 1924, *Storkevænget 8,* Holte, 1928 samt fabriksbygninger for Hellesens Enke & V. Ludvigsen, *Teglværksgade 27,* Kbh., 1942 (s.m. Peter Christiansen). Plakater, accidenstryk, sølvspisebestik på kunstindustrimuseet. □Tegn. af Mogens Bøggild, Einar Utzon-Frank samt Børge Biilmann Petersen. Foto.

Nyt t. for kunstindustri, 1935 56f. Ib Andersen sst., 1937 137–47. Henning Seidelin sst., 1942 152. Laur. Nielsen: Den danske bog, 1941 304f. Det kgl. akademi

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

for de skønne kunster 1904–54, 1954 462f. Politiken 9.4.1968. Berl. tid. s.d.

V. Villadsen (K. Millech)

Bild

Uradel. Slægten har ligesom Bille'rne ofte anvendt slægtsnavn i middelalderen. Stavemåder som Biler, Bilre, Bilde og Bille fører let til sammenblanding af de to slægter, hvis våben dog var afgørende forskellige. Bild'ernes enkle, tværdelte skjold anvendes også af slægterne Frost og Strangesen. Der er muligvis tale om fælles oprindelse, idet visse slægtforbindelser kan påvises. Slægten Bild kan med rimelighed føres tilbage til slutningen af 1200-tallet, idet drosten Niels Olufsen *B. må regnes til den, selv om forbindelsen mellem ham og den senere slægt ikke kan påvises. Slægten var især knyttet til Fyn og dens sidste mand er Niels *B. til Ravnholt (1553–1622).

Danm.s adels årbog, V, 1888 58–61, 65f., 70–74; med rett. i flg.årg. Danm.s gl. personnavne II, 1949–53 70–71.

Thelma Jexlev

Bild, Evert, † 1567, til Ravnholt, rigsråd, admiral. † 1.8.1567 i Kastrup, begr. i Kbh. (Frue k.) eller i Herrested. F: rigsråd Niels *B. til Ravnholt († 1540) og Beate Eggertsdatter Ulfeldt († 1555). ~ 7.6.1549 på Kbh.s slot med Vibeke Podebusk, † 16.4.1596 på Aggersborggård, d. af rigsråd Claus *P. til Kørup († 1540) og Anne Krognos (1495–1572 el 73). – Far til Niels *B. (1553–1622) og Preben *B. Bror til Peder *B.

B. var 1548–53 lensmand på Åkjær og blev 1553 befalingsmand på Steinviksholm slot (Trondheim len). Her kom han snart i et skarpt modsætningsforhold til superintendenten Hans *Gaas, og lensmandens hårdhændede skatteopkrævninger vakte en uvilje hos bønderne der synes at have påvirket deres holdning over for svenskerne under syvårskrigen. Da svenske tropper efteråret 1563 indtog Jämtland, lykkedes det hurtigt B. at fordrive dem, men i febr. 1564 vendte svenskerne under Claude Collart tilbage, erobrede Jämtland og tvang i marts B. til at overgive Steinviksholm samme dag som Trondheim faldt. B. drog på sit eget skib til Bergen, hvervede tropper og kom tilbage til Trondheim samtidig med en undsætningsekspedition under Erik Munk som lensmanden på Bergenhus havde afsendt. Trondheim og Steinviksholm blev atter indtaget, Claude Collart måtte overgive sig og førtes til Danmark. Nogen mistillid til B.s militære dygtighed synes disse begivenheder ikke at have vakt. Han måtte ganske vist 1564 afgive Trondheim len, men s.å. blev han løjtnant over de danske knægte under oberst Frands Brockenhuus, n.å. under svogeren Mourids Podebusk; i slaget ved Axtorna blev han såret. Fra sommeren 1566 kaldes han admiral, og i foråret 1567 blev han udnævnt til øverste admiral med bopæl i Kbh. for at have tilsyn med orlogsskibene. Marts s.å. blev han rigsråd. Han døde, kort før han skulle løbe ud i Østersøen mod den svenske flåde. – 1566 blev han forlenet med Odensegård, 1567 med Stege og Møn. Fra 1559 havde han faderens pantelen Herrested birk som hans enke 1580 tilmageskiftede sig; hun nævnes også som ejer af Aggersborggård og den nu forsvundne Lindholm i Herrested sogn. Hun er forfatter til en slægtebog og nogle optegnelser om historiske begivenheder 1464–1573.

Danm.s adels årbog V. 1888 70. H. D. Lind: Fra kong Frederik den andens tid, 1902 125–36 248. H. F. Rør-

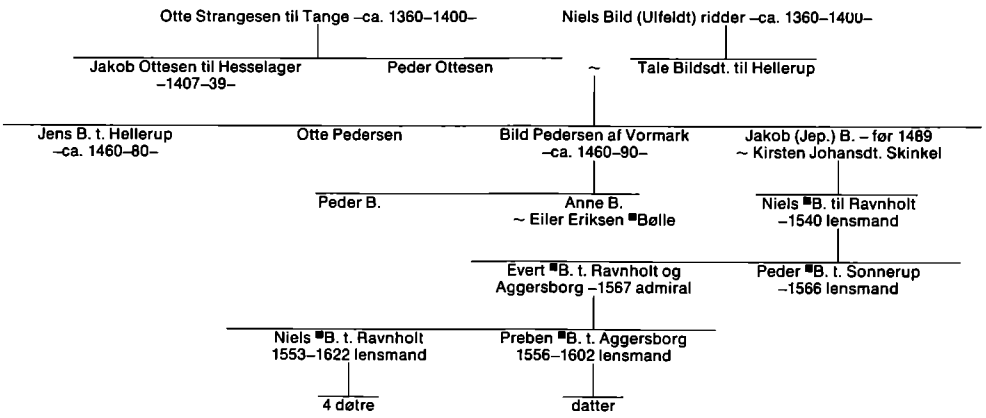

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

dam: Historieskrivningen og historieskriverne i Danm. og Norge siden reformationen I, 1867 125.

Povl Bagge

Bild, Niels, † 1540, til Ravnholt, rigsråd. † 1.6.1540 på Ravnholt, begr. i Herrested k. F: Jep B. til Ravnholt og Kirsten Johansdatter Skinkel. ~ Beate Eggertsdatter Ulfeldt, † 27. 3.1555 på Nyborg slot, d. af Eggert Andersen U. til Kragerup († ca. 1505) og Karine Pedersdatter. – Far til Evert *B. og Peder *B.

B. blev af prins Christian (II) 1506 indsat som lensmand på Bahus hvor han deltog i kampene med svenskerne og lybækkerne og bl.a. 1507 erobrede et skib fra Rostock med gods tilhørende borgerne i Lödöse. Bisp Karl af Hamar sad fængslet på Bahus i hans tid. 1514–17 var han lensmand på Nyborg. 1523 forekommer han første gang som rigsråd og er rimeligvis udnævnt ved den store udvidelse af rådet som Frederik I foretog s.å. 1534 var han medforsegler af den fynske adels hyldingsbrev til Christian II. – B. samlede slægtsgården Ravnholt i Herrested sogn ved at udkøbe de øvrige parthavere. Han var forlenet med Herrested birk som han 1531 fik i pant; ved hans død overgik det til enken. □Ligsten med figur (Herrested k.).

Aktstykker til Nordens hist. i grevefejdens tid II, udg. C. Paludan-Müller, 1853 33. – Danm.s adels årbog V, 1888 70; VIII, 1891 485. C. F. Allen: De tre nordiske rigers hist. I, 1864 448 452. C. T. Engelstoft i Hist. t. 4.r.IV, 1873–74 426 435.

Povl Bagge

Bild, Niels, 1553–1622, til Ravnholt, lensmand. * 1553, † 6.2.1622, begr. i Herrested k. F: rigsråd, admiral Evert *B. († 1567) og Vibeke Podebusk († 1596). ~ 26.8.1582 i Odense med Margrethe Urne, * 23.11.1547 på Rygård, † 4.2.1620 i Odense, d. af Christoffer U. til Rygård († 1566) og Kirsten Lykke til Nørlund († ca. 1570). – Bror til Preben *B.

B. var nogle år hofsinde og blev derefter lensmand, på Bergenhus 1586–89, Visborg 1591–95 og Laholm 1595–97. Siden levede han på sine fynske gårde, optaget af godserhvervelser og mageskifter. Foruden Ravnholt hvis nyopførelse han påbegyndte synes han at have ejet den nu forsvundne hovedgård Lindholm i Herrested sogn; med sin hustru fik han Rygård og part i Løgismose, og 1588 købte han Ferritslevgård i Rolsted sogn. – Med B. uddøde slægten B. på mandssiden. □Portrætteret med familie på sandstensepitafium 1594 (Herrested k.).

Danm.s adels årbog V, 1888 70f; VIII, 1891 485. Saml. til Fyns hist. og topogr. VI, 1873. Danske herregårde ved 1920 II, 1923 248. – Papirer i Rigsark.

Povl Bagge

Bild, Niels Olufsen, ca. 1300, drost.

Trods den fremtrædende rolle B. har spillet i dansk politik ved man meget lidt om hans private og personlige forhold; således kendes hverken hans forældre eller hans hustru. Selv må han efter sit våben at dømme have tilhørt slægten B. og nævnes da også i samtidige dokumenter jævnligt med tilnavne som Biler, Bille, Bilre o.lign. Han vides at have ejet hovedgården Elkær (Sulsted sg.) i Vendsyssel som han tillige med noget strøgods sst. afhændede til kongen. B. forekommer i årene 1297–1300 jævnligt som drost. Fra det følgende tiår høres der ikke meget om ham; 1302 nævnes han uden nogen embedstitel, 1306 som kammermester. I den sidste halve snes år af Erik Menveds regering træder han derimod stærkt i forgrunden, og meget taler for at tillægge ham en væsentlig del af ansvaret for kongens dristige og fejlslagne forsøg på at genoptage Valdemar Sejrs nordtyske storpolitik. Militært udmærkede han sig i øvrigt ikke.

Senest fra 1309 var han kongens høvedsmand på Danskeborg ved Rostock, men 1311 fordrev byens borgere ham derfra; lige så uheldig var han to år senere over for de oprørske bønder i Nørrejylland som ved Kolding tilføjede ham et afgørende nederlag. Kongens tillid til ham var dog urokket; ikke blot nævnes han blandt de fornemste dommere ved de strenge domme over bønderne da oprøret var kuet, men 1313–18 forekommer han atter jævnlig som drost; i de samme år nævnes han mærkeligt nok også af og til som marsk. Samtidig finansierede han ved meget betydelige lån kongens kostbare krigspolitik. Til gengæld fik han betydelige forleninger; 1313 fik han således landet Wüstrow i Mecklenburg som arveligt len og 1317 var han atter lensmand på Danskeborg. – Hans stilling som statens største kreditor var imidlertid ingenlunde ufarlig; og efter at han i foråret 1318 med indtagelsen af hertug Christoffers slotte Laholm og Falkenberg havde udført sin eneste påviselige krigerske bedrift kom det endnu s.å. til et brud mellem ham og kongen. Han måtte nedlægge sit embede, men beholdt mod kongens vilje de borge han havde i forlening. Meget hurtigt mægledes dog et for B. næppe ugunstigt forlig; ganske vist fraskrev han sig mod erstatning alt sit gods i Danmark og Tyskland, men Erik Menved vedgik at skylde ham 694 mark sølv, 907 mark og 6 øre danske og 37 376 mark slaviske penge, og som sikkerhed for dette uhyre tilgodehavende fik han pantebrev på Warnemünde, Stege og Glambeck. Forliget pålagde den danske konge for store forpligtelser til at være rigtig holdbart; og det forbedrede ikke B.s stilling at hans gamle fjende hertug Christoffer n.å. besteg sin broders trone;

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

fra den almindelige tilgivelse som Christoffer II ved sin håndfæstning måtte love sine tidligere modstandere undtoges B. udtrykkeligt. Han tog derfor fast ophold i Nordtyskland hvor han imidlertid i kraft af sine omfattende pante- og godsbesiddelser og sine mange forbindelser i Danmark indtog en sådan magtstilling at man i dansk politik fremdeles måtte regne med ham. Snart fandt han også lejlighed til ligefrem indblanding. Officielt stod han nu i vasalforhold til hertug Henrik af Mecklenburg, og da denne 1321 på Bahus sluttede et mod Danmark rettet forbund med den svenske enkehertuginde Ingeborg var B. en af hans medlovere. N.å. gjorde han sammen med enkehertugindens yndling, hr. Knud Porse, åbenlyst indfald i Skåne hvorfra de dog atter fordreves. Snart efter må B. være død da hans navn ikke forekommer mere.

Danm.s adels årbog, V, 1888 72f. Mecklenburgisches Urkundenbuch V–VI, 1869–70. Ingvor Margareta Andersson: Erik Menved och Venden. Studier i dansk utrikespolitik 1300–1319, Lund 1954. Kai Hørby: Status regni Dacie, 1977.

*Henry Bruun**

Bild, Peder, † senest 1566, til Sonnerup, lensmand. F: rigsråd Niels *B. til Ravnholt († 1540) og Beate Eggertsdatter Ulfeldt († 1555). ~ Dorthe Christoffersdatter Ravensberg, d. af Christoffer Jepsen *R. († 1543) og Eline Sigvardsdatter Grubbe († tidligst 1547). – Bror til Evert *B.

B. var et par år hofsinde, 1554–57 lensmand på Riberhus, 1557–59 på Odensegård; 1559 blev han forlenet med Bratsberg, Skien syssel og Gimsø kloster i Norge. 20.2.1566 omtales han som død, men dødsfaldet var måske allerede indtruffet da Mogens Pedersen Galt 8.4.1564 overtog hans norske len.

Danm.s adels årbog V, 1888 71f. Norske rigs registranter I, 1861, 256f 404 494.

Povl Bagge

Bild, Preben, 1556–1602, til Aggersborggård, Lindholm, Lundgård og Tårupgård, lensmand. * 22.2.1556 på Stenviksholm, † 19.6.1602 på Lundenæs. F: rigsråd, admiral Evert *B. († 1567) og Vibeke Podebusk († 1596). ~ 25.2.1593 på Kbh.s slot med Anne Kaas, d. af Erik K. til Lindbjerggård († 1578) og Kirsten Pedersdatter Galt (1536–1616). – Bror til Niels *B. (1553–1622).

B. blev efter faderens død opdraget hos sin morbror, Mourids Podebusk til Kørup, som 1571 sendte ham til hoffet hvor han tjente til 1578 da han drog udenlands og efter at have deltaget i den nederlandske krig opholdt sig i tre år ved kurfyrsten af Sachsens hof. Ved sin hjemkomst blev han hofsinde. 1588 blev han forlenet med Nordfjord len i Norge, n.å. med Lister som han beholdt til sin død. 1590–93 var han hofmarskal hos Christian IV, var derefter lensmand på Vinstrupgård 1593–97, på Hindsgavl 1597–1602 og på Lundenæs 1602. □Den ene baldakinbærer på stikket over Frederik IIs begravelse er benævnt B., men fremstillingen har næppe portrætkarakter.

Danm.s adels årbog V, 1888 71; XVIII, 1901 539. C. F. Bricka og S. M. Gjellerup: Den da. adel i det 16. og 17. årh. I, 1874–75 397–409. – Papirer i Rigsark.

Povl Bagge

Bildsøe, Jens Arnold Diderich Jensen, 1849–1936, søofficer, ekspeditionsleder. * 24.7.1849 i Flensborg, † 24.11.1936 på militærhosp., Kbh., urne på Holmens kgd. F: købmand og fabrikejer Hans Jensen (1816–76) og Johanne Magdalene Ahlers (1811–81). Navneforandring 25.11.1911. ~ 1° 31.3.1887 i Gerslev, Holbæk amt, med Manna Helene Grove, * 5.6.1861 i Kbh. (Holmens), † 26.7.1903 sst., d. af fyrinspektør og -ingeniør C. F. *G. (1822–83) og Cecilie H. Johnsen (1837–1909). ~ 2° 18.5.1904 i Kristiania med Frederikke Magdalene (Magda) Bendz Kielland, * 2.8.1880 i Kristiania, † 18.6.1943 på Esbønderup sygehus, d. af løjtnant, kartograf Jacob K. (1850–88) og Wennicke Kirstine Grove (1856–1920).

B. blev 1871 sekondløjtnant i flåden, 1873 premierløjtnant og 1886 kaptajn, afgik som sådan 1892 og blev 1901 kar. kommandør. 1881–83 ledede han den militære opmåling i de danske farvande, blev 1887 kontorchef i marineministeriet og 1889 navigationsdirektør, tog sin afsked som sådan 1921. – 1877 deltog B. i den af K. J. V. *Steenstrup ledede ekspedition til Frederikshåbs distrikt og påbegyndte her opmålingen og kortlægningen af den ca. 800 km lange strækning af Grønlands vestkyst fra 61⅓° til 68⅓° n. br. hvor store dele af yderkysten kun var mangelfuldt kendt og indlandet, fjordene og indlandsisranden så godt som ukendt. Yderdistriktet opmåltes, og fremtrædende punkter på landet bestemtes medens derimod isvanskeligheder og usædvanlig urolige vejrforhold dette år hindrede ekspeditionen i at trænge ind i indlandet. 1878 fortsattes arbejdet under B.s ledelse og kysten kortlagdes fra Ameralikfjorden til Tiningnertôq syd for Frederikshåbs isblink, ligesom der foretoges undersøgelser af forskellige af „vesterbygden"s ruingrupper. Fra 14.7. til 5.8. foretog B. med trækslæder en vandring ind over indlandsisen i Frederikshåbs distrikt. Turen besværliggjordes overordentlig meget ved dybe bræspalter og smeltevandselve, men det lykke-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

des desuagtet at nå de siden efter lederen opkaldte „Jensens nunatakker" ca. 70 km fra isranden; den største nåede højde over havet var 1543 m. Denne i den nyeste tid første indtrængen i Grønlands indre blev af betydning for den senere indlandsisforskning såvel ved de foretagne moræneundersøgelser, opmålinger og tegninger af isen som ved sin banebrydende karakter. – 1879 ledede B. derefter en ekspedition til Nordgrønland og opmålte og kortlagde kyststrækningen fra Kangâtsiaq til Holsteinsborg (68⅓° –67°). Efter en længere pause foretog han på ny 1884 og 1885 ekspeditioner til Grønland; på den første af disse måtte han på grund af dødsfald selv tillige varetage hvervet som ekspeditionens botaniker. På disse to ekspeditioner opmåltes kysten mellem Godthåb og Holsteinsborg. Der foretoges korte ekskursioner ind på indlandsisen forskellige steder med undersøgelse af nunatakkernes vegetation, ligesom B. identificerede Itivdleq-fjorden og fjeldet Qáqatsiaq med Halls Christian IVs fjord og Mount Cunningham. Desuden undersøgtes en række af vesterbygdens ruingrupper i Godthåbs fjordkompleks og Ameralik. Ekspeditionerne hjembragte mineralogiske og botaniske samlinger.

Sine iagttagelser på disse ekspeditioner har B. offentliggjort i Medd. om Grønland og i et lille skrift om indlandsisen (1888). Desuden har han udgivet *Lærebog i Navigation I–II,* 1903–04, 2. udg. 1914–19, *Kortfattet Navigationslære,* 1908, 4. udg. 1929, *Grundrids af Læren om Ebbe og Flod,* 1899, *Danske Søfartslove i Uddrag,* 1908, 3. udg. 1927, 3. tillæg 1935 samt *Nautisk Almanak;* 1891–1930. Medlem af Geografisk selskabs bestyrelse 1914–31, æresmedlem af samme og 1921–26 medlem af kommissionen for navigationseksamen. – R. 1880. DM. 1894. K.[2] 1921. □Foto.

Rejseberetn. i Medd. om Grønland I, 1879; II, 1881; VIII, 1883–89. Thorvald Kornerup: Oversigt over Medd. om Grønland 1876–1926, 1926. – Levnedsberetning i ordenskapitlet. Papirer i Rigsark.

*H. Ostermann**

Bille

Uradel. En af de få slægter som fra højmiddelalder til nutid har ført samme tilnavn. De dokumenterede personer begynder med en sjællandsk hr. Jakob B. 1246. Flere gejstlige og verdslige Bille'r nævnes frem til begyndelsen af 1300-tallet, uden at deres mulige indbyrdes slægtskab fremgår af kilderne. Gennem 1300-tallet tilhørte slægtens medlemmer lavadelen, bypatriciatet og den lavere gejstlighed men ved Peder *Lykkes valg til ærkebisp og hans brødres ægteskaber med to søstre af den skånske slægt Galen sker en social opstigning. Ved et samspil mellem indgifte i godsrige slægter og en central placering i administrationsapparatet holdt slægten sig øverst i samfundet gennem flere århundreder. Da slægten formåede at fastholde en række hovedgårde gennem lang tid, er det naturligt at opdele den i linier efter disse hovedgårde. Takket være denne kontinuitet stammer nogle af vore største og mest betydningsfulde adelsarkiver fra før 1660 fra medlemmer af slægten Bille. – Særegent for slægten er den rimkrønike provst Claus Christoffersen *Lyschander skrev 1597 om hr. Jens *Billes sønners 16 aner.

Danm.s adels årbog VII, 1890 55–107 med senere tilføjelser. Kr. Erslev: Repertorium dan. IV, 1906–12 113f. Will. Christensen: Samme VIII, 1936 336–41. Danm.s gamle personnavne II, 1949–53 71–75. Klaus Lyskander: Billeslægtens rimkrønike, udg. Holger Fr. Rørdam, 1888, W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I–II, 1887–93. Jacob Hansen og Knud Mortensen: Dalum sogns hist. I, 1959. Erik Ulsig: Dan. adelsgodser i middelalderen, 1968 251–56.

Thelma Jexlev

Bille, Anders, 1477–1555, rigsråd. *4.4.1477, †23.10.1555 i Stege, begr. i Magleby k., Stevns. F: rigsråd Bent *B. († 1494) og Ermegaard Frille († 1504). ~1° 3.12.1508 på Stegehus med Pernille Krognos til Bregentved og Markie, †26.4.1533 på Svenstrup, d. af Oluf Stigsen *Krognos († ca. 1505) og Anne M. Gyldenstierne († 1545). ~2° 14.10.1537 på Søholm med Anne Lykke (~2° med Otte Krumpen ca. 1485–1569), d. af Peder *L. († 1535) og Kirsten P. Høg († 1542). – Far til Bent *B. (1509–55) og Frants *B. Bror til Hans *B.

Første gang B. træder offentligt frem er 1502 da han var arkelimester under hertug Christian (II)s tog i Västergötland. Han havde, synes det, nok så megen ulempe som ære af dette tog, thi Otte *Rud der var høvedsmand for fodfolket og hans teltfælle beskyldte ham senere for under et natligt overfald at have ladet ham i stikken. B. mente selv at han havde gjort sin pligt ved skyndsomst at ile til skytset, og om det end ikke kom til injuriesag så anså B. det til sidst for nødvendigt offentligt at rense sig. 1506 opnåede han en æresdom af kong Hans, hvorefter han fandtes sagesløs. Et gran af sandhed har der vel nok været i Otte Ruds beskyldning; B. viste sig også senere i livet god til at hytte sit skind. Allerede 1505 var B. blevet forlenet med Stegehus på livstid (i pant), og i de følgende år var han fodermarsk. Selv hans drab på Niels *Hak på Helsingborg slot 1508 i både kong Hans' og ærkebispens nærværelse gjorde intet afbræk i hans karriere. Vel måtte han en tid flygte ud af landet, men allerede inden årets udgang kunne han, ud-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Tavle I

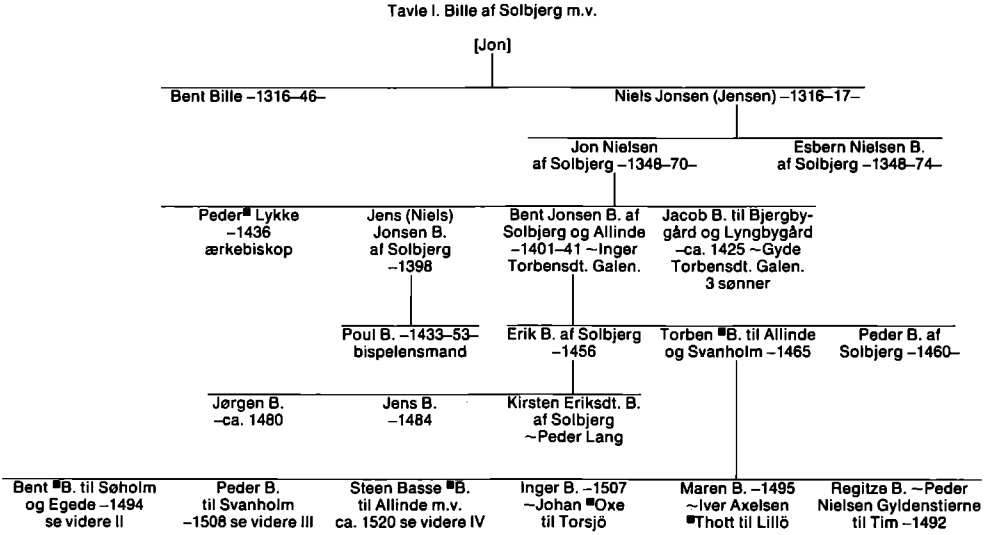

Tavle II

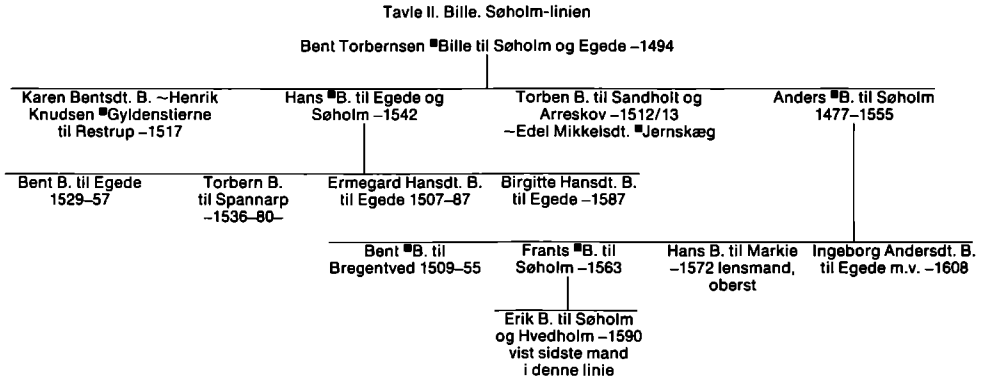

sonet med både kongen og kirken, vende tilbage og fejre sit bryllup. Stegehus hvor han i de følgende år havde sit hjem var en udsat post; både 1510 og 1522 blev Møn hårdt hjemsøgt af lybækkerne. Navnlig under det første angreb forsvarede B. Stege med stor tapperhed. – Kongeskifterne kom ikke B. til skade. Ved Christian IIs kroning blev han slået til ridder, og han stod på en god fod med denne konge i hele hans regeringstid, men efter hans flugt 1523 var han dog ikke sen til at slutte sig til Frederik I. Han lønnedes med i løbet af sommeren 1523 at blive optaget i rigsrådet og fik Stevns herred i pant. B. kom fra nu af til at spille en fremtrædende rolle. I efteråret 1523 var han blandt de tilforordnede råder i lejren for Kbh. og var senere en af statholderne på Sjælland. Som sådan var han med til med hård hånd at slå bonderejsningerne ned navnlig i sit nyerhvervede len Stevns herred. I de følgende år havde han forskellige offentlige hverv. Vigtigst var at han fra 1527 var øverste høvedsmand eller mønstringsherre på Sjælland, til tider sammen med Oluf Rosenkrantz eller Henrik Gøye. Han opholdt sig derfor hen i 20erne kun sjældent på Stegehus, men havde sit hjem på sin fædrene gård Søholm, hvori han efterhånden havde fået sig tilskiftet alle parter. Det lykkedes ham 1530 at udvide sine len med det rige Dalby kloster i Skåne (på livstid). – En lidet flatterende rolle spillede B. da Christian II 1532 kom som

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Tavle III

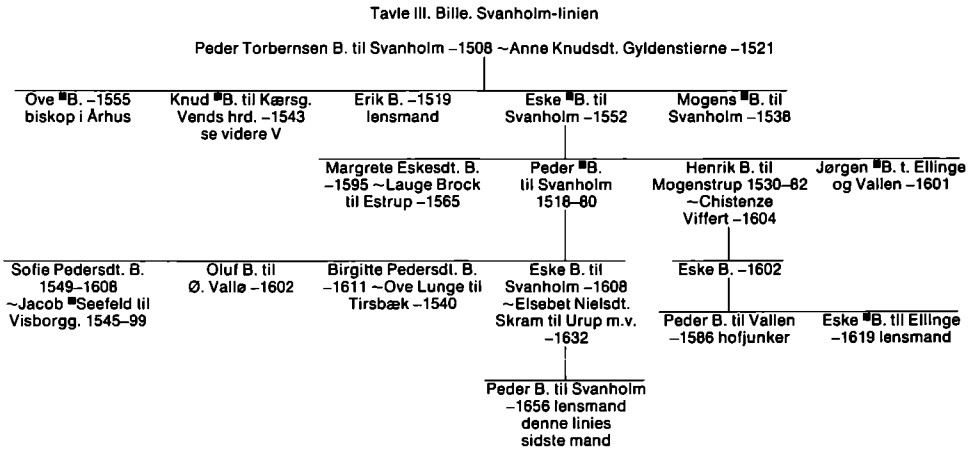

fange til Kbh. Sammen med Tyge ■Krabbe førte han de lidet hyggelige forhandlinger i Helliggejst med de lybske og svenske udsendinge hvor man besluttede at se bort fra lejdet og beholde Christian II i forvaring, og han påtog sig yderligere at overbringe Christian II den ubehagelige meddelelse om at han ikke kunne få Frederik I i tale. Han var også blandt de otte danske og holstenske råder til hvem opsynet med den fangne konge betroedes.

Efter Frederik Is død 1533 stod B., god katolik som han var, last og brast med den øvrige B.-slægt for at hindre hertug Christians valg til konge. Men 1534 brød grevefejden ud. Da grev ■Christoffer i slutningen af juni ankom til de danske farvande på en lybsk flåde opholdt B. sig på Stegehus. Rimeligvis befrygtende et angreb på Møn, muligvis også forræderi af Stege borgere tøvede han her et par dage, skønt han var øverste befalingsmand på Sjælland. Da B. kom herover havde grev Christoffer allerede besat hele Østsjælland. Han kunne intet udrette, og da nu Søholm belejredes og murene under beskydningen begyndte at styrte sammen sluttede han 4.7. overenskomst med grev Christoffer om at blive hans mand. Som erstatning for Stegehus som stegeborgerne straks efter hans afrejse havde overrumplet fik han Vordingborg i forlening. En tid hørte han til grev Christoffers ledende rådgivere, men da den store adelsjagt på Sjælland begyndte i jan. 1535 efter den skånske adels frafald toges også B. i forvaring af borgerne i Kbh. Denne gang hjalp hans smidighed ham ikke. I begyndelsen af 1536 førtes han med de øvrige adelige fanger til Mecklenburg. Efter Kbh.s overgivelse i sommeren 1536 blev de kong Christians fanger, og B. opnåede først sin frihed i dec. 1536 på overordentlig hårde vilkår. Han mistede sin plads i rigsrådet og alle sine len med de deri stående pantesummer. Sine private ejendomme beholdt han ganske vist, men af Søholm var kun „blotteste Jorden" tilbage. B. var da nu en fattig mand. Det skulle synes umuligt for ham nu at genvinde sin tidligere position, han gav dog ikke op. Omtrent samtidig med Frederik Is død havde B. mistet sin første hustru og nu, efter at han havde genvundet sin frihed, så han sig om efter en anden hustru og fandt hende i den unge og rige Anne Lykke. Ved hende blev han svoger til den ansete Jørgen ■Lykke, og han blev allerede i begyndelsen af 1539 genudnævnt til rigsråd og s.å. under kongens fraværelse sammen med Knud Gyldenstierne høvedsmand på Sjælland. Okt. 1539–aug. 1542 var han statholder på Kbh.s slot.

Som statholder var B. i meget på sin rette plads. Praktisk og påpasselig førte han tilsyn med skibsbygning, Kbh.s slots og flådens proviantering, sørgede for at alt var i beredskab til at modstå et eventuelt angreb som man stadig frygtede; men i forholdet til Sverige viste han måske nok vel megen ilterhed. Hans statholderskab medførte at han på ny fik len. Først Dronningholm der dog senere lagdes under Kbh., og fra slutningen af 1540 atter Stegehus (frit til sin død). Han deltog i 40erne flere gange i forhandlinger med udlandet, 1541 i Brömsebro og Regensburg, 1544 i Speyer. Også i de følgende år deltog han, der selv i sin høje alderdom havde et udmærket helbred, i offentlig virksomhed og var således næsten altid til stede på herredagene endnu i 50erne. □Ligsten med relief, før 1555

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Tavle IV

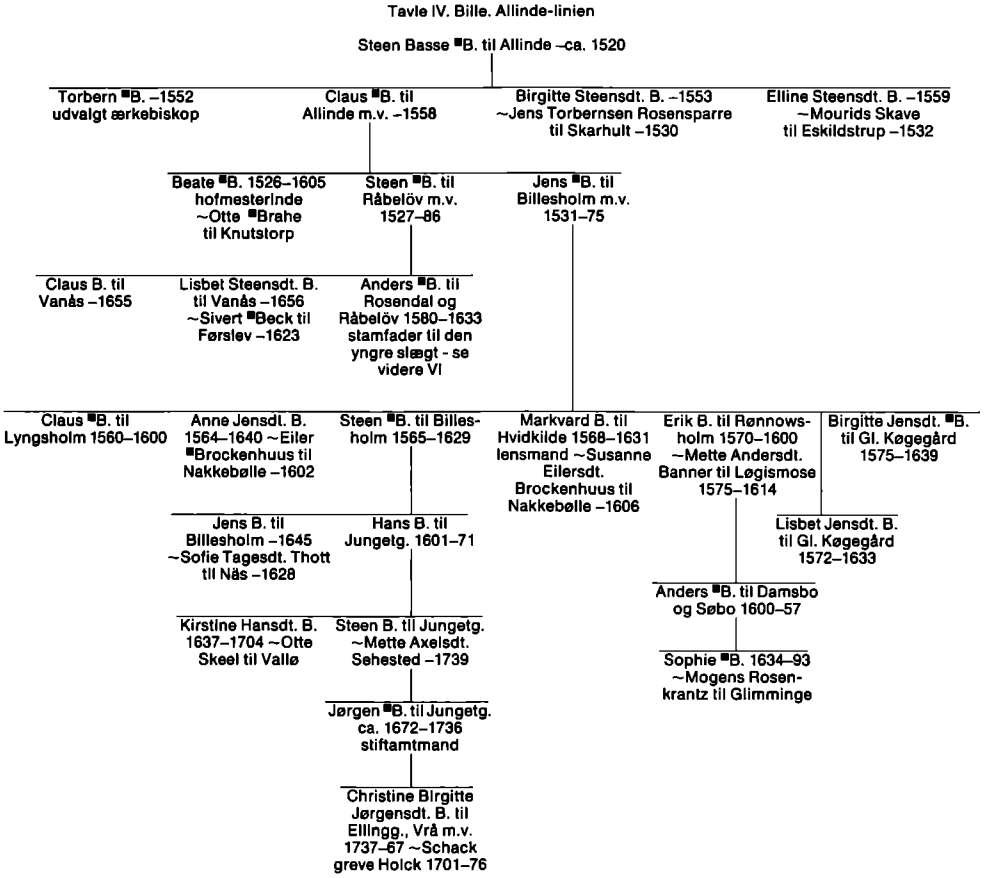

(Magleby k.). Stik 1698 og stik efter dette af J. G. Friedrich, 1779.

Danm.s adels årbog VII, 1890 70. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I, 1893 289–92 308–19 386–99 413–16 511–33 569–79 587–89 596–600 624–28 732–46. Årbog for Hist. samf. for Præstø amt III, 1914 15–31. – Papirer i Rigsark.

*Astrid Friis**

Bille, Anders, 1580–1633, rigsråd. * 1580, † okt. 1633. F: Steen ▪B. til Råbelöv, Vandås og Näsbyholm (Skåne) (1527–86) og Kirsten Lindenov († 1612). Ugift. – Far til Steen ▪B. (ca. 1624–98).

B. kom 1592 i Sorø skole og rejste på studietur med Poul Mortensen ▪Aastrup som præceptor og var 1598 i Heidelberg, 1600 i Basel, 1601–02 i Orleans, i sept. dette år besøgte han på hjemrejsen Wittenberg. 1603–10 var han hofjunker. 1606 ledsagede han Christian IV til England og 1607–08 deltog han i Jacob Ulfeldts gesandtskab til Nederlandene. Han deltog i Kalmarkrigen som oberst i den skånske fane. Sammen med statholderen i hertugdømmerne, Gert ▪Rantzau, gjorde han jan. 1612 indfald i Småland, under hvilket bl.a. Växjö afbrændtes. Febr. s.å. deltog han i fægtningen mod Gustaf Adolf ved Vitsjö. Marts 1612 blev han sammen med Axel ▪Brahe guvernør i Skåne og deltog senere på året i grænsemøder hvor der forhandledes om udveksling af fanger. 1610–28 var han lensmand på Helsingborg slot og 1612–33 havde han Herrevad kloster i forlening. 1617 blev han rigsråd, og navnlig frem til 1628 var han yderst aktiv i politisk og adminstrativt arbejde.

1619 blev han sammen med Christian Holck sendt til Skien for at holde norsk retterting. 1624 og 1631 deltog han i rettertingsrejser til Gotland og Bornholm. 1619 deltog han i grænsemødet i Ulvsbäck og 1629 ledsagede han Christian IV til dennes møde med Gustaf Adolf sst. Fra først i 1620erne synes han sammen med Tage ▪Thott til Eriksholm politisk at have indtaget en førende

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Tavle V

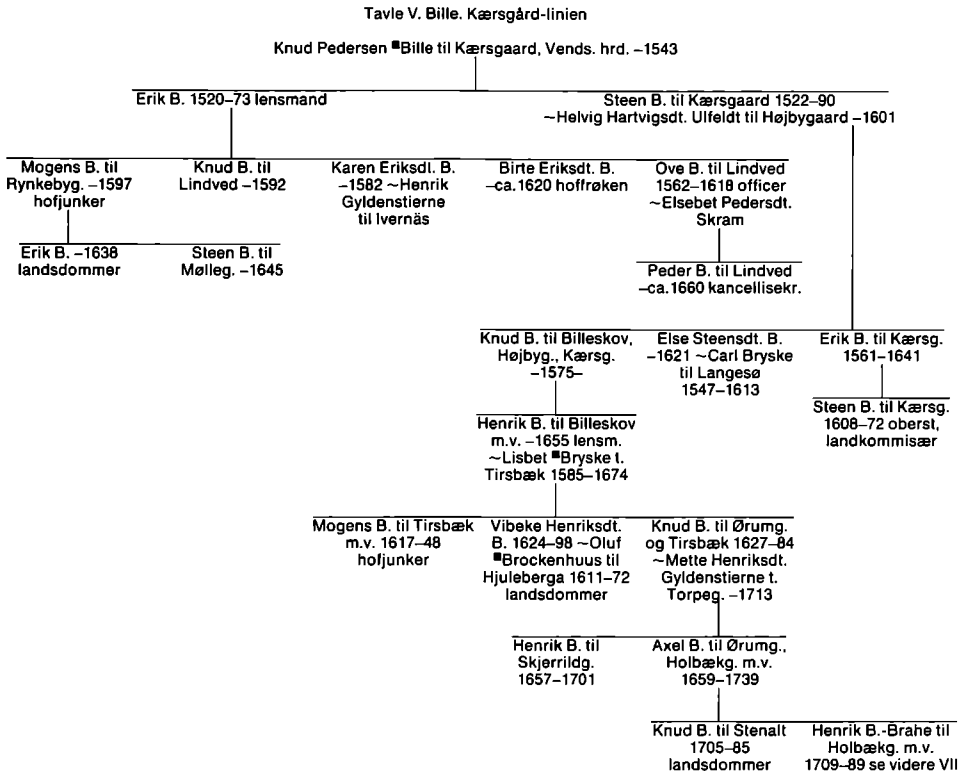

position hos den skånske adel. 1624 advarede han kraftigt mod Christian IVs tyske engagement, og efter freden 1629 synes han at have plæderet for en tilnærmelse til kejseren rettet mod Sverige, om end han var klart modstander af noget militært engagement. Dog synes den svenske resident, Fegreus, at have opfattet ham som en afgjort fjende af Sverige. Da rigsrådet 1625 gennemtvang en forhøjelse af småtolden i hele Danmark og Norge der fortrinsvis skulle anvendes til at styrke grænseforsvaret i Skåne under Christian IVs tyske krig, kom B. sammen med Tage Thott til at oppebære og administrere denne med titel af skånsk krigskommissær. I det hele taget synes han sammen med Tage Thott og rigsadmiralen Claus Daa at have tilhørt den kreds af rigsråder der efterhånden indtog en skeptisk holdning over for Christian IV, og som 1628 gennemtvang oprettelsen af generalkrigszahlkommissariatet, igennem hvilket rigsrådet tiltvang sig oppebørsels- og dispositionsretten over al skat, told og accise der blev oppebåret med henblik på krigsførelsen, hvilket betød en alvorlig beskæring af kongens finansielle og militære dispositionsret. Imidlertid var B.s helbred svækket og s.å. ansøgte han kansleren om afsked fra Helsingborg len og som skånsk krigskommissær da han ellers så sig nødsaget til at træde ud af rigsrådet, hvilket han ellers nødig ville på grund af tidens problemer. I de følgende år deltog han da også mindre i rådets arbejde.

B. skrev sig normalt til Rosendal i Skåne som han tillige med Råbelöv arvede efter faderen. På Rosendal opførte han en ny hovedbygning. Han var forlovet med Anne Rosenkrantz, datter af Otte Christoffer Rosenkrantz til Boller. Hun døde imidlertid 27.12.1609 kort før det planlagte bryllup. Med en uadelig kvinde, Catharine Henriksdatter havde han flere børn, deriblandt Steen Andersen Bille der 3.5.1679 adledes med de Billers navn og våben, og som blev stamfader til den yngre adelsslægt Bille. □Mal. 1616 (Rosendal i Skåne), kobberstik efter dette 1704, malet kopi af B. V. Middelboe, 1887.

Kr. Erslev: Aktstykker og oplysninger til rigsrådets og stændermødernes hist. i Kristian IVs tid I–II, 1883–88. – Danm.s adels årbog VII, 1890 88 98. W. Mollerup og

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Tavle VI

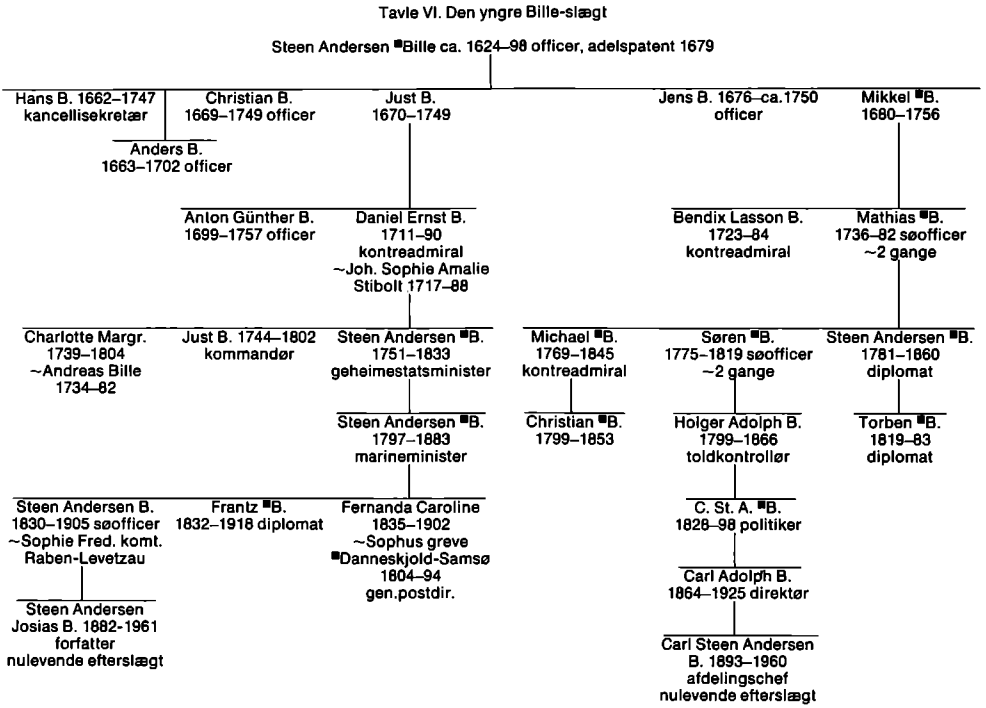

Tavle VII

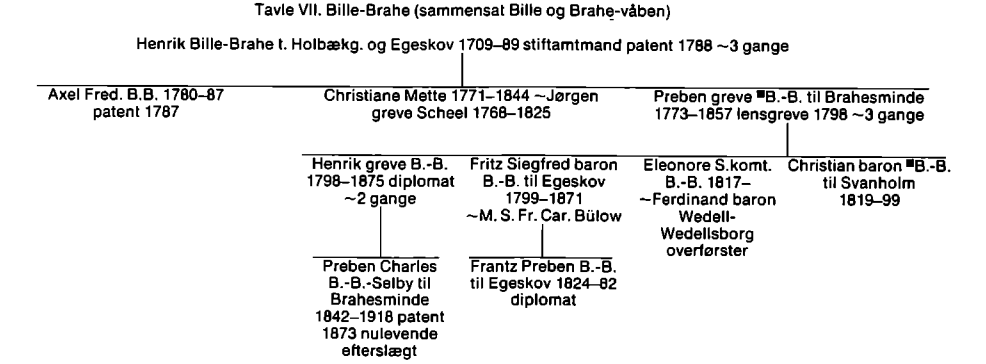

Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893. J. A. Fridericia: Danm.s ydre politiske hist. 1629–60 I, 1876 86.

Steffen Heiberg

Bille, Anders, 1600–57, rigsmarsk. * 19.3.1600 på Rønnowsholm i Vendsyssel, † 10.11.1657 i Frederiksodde (Fredericia), begr. i Hårby k. F: Erik Jensen B. til Rønnowsholm (1570–1600) og Mette Andersdatter Banner (1575–1614, ~2° 1605 med Jørgen Kaas til Birkelse, † senest 1634). ~ 14.12.1628 med Sophie Jacobsdatter Rosenkrantz, † 1667, d. af Jacob Eriksen R. til Arreskov (1567–1616) og Pernille Henriksdatter Gyldenstierne (1576–1622). – Far til Sophie ■B.

B. gik tidligt i udenlandsk krigstjeneste. 1619 var han i tjeneste hos kurfyrst Frederik af Pfalz, 1625–27 var han løjtnant i hertug Bernhard af Weimars rytterregiment og deltog i Mansfelds felttog i Schlesien. 1627 blev han ritmester og fik kommandoen over et fynsk rostjenestekompagni. Efter krigen blev han 1631 lensmand på Rugård. S.å. var han blandt den fynske adels re-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

præsentanter på stændermødet i Kbh. 1632 blev han værge for Ulrik Christian "Gyldenløve og administrerede for denne Skinnerup, det senere Ulriksholm. 1634–42 havde han den vanskelige post som lensmand på Arensburg på Øsel. 18.4.1642 blev han rigsmarsk og fik det traditionelle marsklen, Vestervig kloster, som han 1650 ombyttede med Skanderborg. Oprindelig var B.s godsejendom beskeden. Fra moderen arvede han en part i Løgismose (Båg hrd.) som også hans hustru havde part i. 1630 købte han Damsbo i Salling hrd., som han normalt skrev sig til. Hans økonomiske og administrative dygtighed satte ham i stand til med årene at købe yderligere 11 hovedgårde som lå i to grupper, dels i det sydøstlige Fyn og dels mellem Skanderborg og Viborg. Navnlig i årene efter 1645 købte han gods i stort omfang. Sammen med andre adelige fik han 1648 privilegium på våbenfabrikation samt toldfrihed på indførsel af jern og oprettede den kendte våbenfabrik Brobyværk på Fyn som var i virksomhed til svenskerne ødelagde den 1658. Det var muligvis denne betydelige økonomiske aktivitet der 1651 gav anledning til grundløse rygter om en forestående undersøgelse mod ham for korruption.

B. overtog rigsmarskembedet på et tidspunkt hvor dets adminstrative opgaver på grund af den i 1630erne gennemførte oprustning var større end tidligere. Ved ordningerne af 1631 og -38 var der skabt et bredere rekrutteringsgrundlag for de udskrevne nationale regimenter end førhen og i 1637 blev der i henhold til unionen med Gottorp for første gang i fredstid opstillet en hvervet hær af større omfang. Rigsrådet havde da gennemtrumfet at den hvervede hær blev stillet under rigsmarskens kommando. Men samtidig reduceredes marskens muligheder for som landets øverste militære embedsmand at disponere hensigtsmæssigt, af forvaltningens geografiske og institutionelle opsplitning og de heraf følgende kompetencestridigheder. Det uheldige heri demonstreredes under Torstenssonkrigen hvor det ikke lykkedes at skabe den nødvendige koordination af de finansielle, administrative og strategiske sider af krigsførelsen hvilket ikke var uden betydning for krigens udfald. Personligt ydede B. en stor indsats under krigen. Ved efterretningen om Torstenssons indfald samlede han på kongens ordre tropper ved Snoghøj og arbejdede på forskansningsarbejder på begge sider af Lillebælt. Januar 1644 måtte han ganske vist trække sig tilbage til Fyn, men ved angrebet 1.5. over bæltet mod den svenske transportflåde der var samlet ved Kolding tilintetgjorde han i realiteten Torstenssons muligheder for at sætte over til Fyn. Få dage senere generobrede han Snoghøj og Bersodde og lod sig ikke mere fordrive herfra. Sommeren 1644 trak Torstensson sig tilbage til Tyskland. Det pusterum man herved fik på den vestlige krigsskueplads benyttede man fra dansk side til et forsøg på at drive Gustav Horn ud af Skåne, hvortil B. sendtes i begyndelsen af september. Men da svenskerne snart efter på ny rykkede op i Jylland fik B. sammen med hertug Frederik (III) ordre til at fordrive fjenden der havde sat sig fast syd for Randers. Uoverensstemmelser mellem B. på den ene side og hertug Frederik og dennes holstenske rådgivere på den anden om krigsførelsen, foruden kompetencestridigheder mellem hertugen og B. der stejlt hævdede sin position som rigets højeste militære embedsmand medvirkede til at felttoget blev en fiasko for så vidt det kun førte til generobringen af det svagt besatte Riberhus. Konflikten med hertugen belastede hans forhold til Christian IV, og sommeren 1645 pådrog han sig for alvor kongens vrede og blev for en tid reelt suspenderet fra sit embede. Baggrunden var at han og Mogens "Kaas ikke kunne formå den fynske adel til at udrede den af rigsrådet bevilgede kopskat som fynboerne under ledelse af Jørgen Brahe fandt var en krænkelse af adelens privilegier. Det var ikke fordi fynboerne i det aktuelle tilfælde var utilbøjelige til at yde økonomiske ofre, men formen de principielt ikke kunne anerkende. B. tilskrev da rigsrådet og lod det forstå at den fynske adel havde tilbudt at kontribuere langt mere på en anden måde, så det havde været ønskeligt om rigsrådet havde rådet kongen anderledes. Christian IV blev underrettet om B.s skrivelse og bibragt den opfattelse at B. anklagede ham for at have handlet mod adelens privilegier. Det lykkedes imidlertid B. at rense sig og marts 1646 var han atter i funktion. På den anden side havde sagen også belastet rigsmarskens forhold til den menige adel der fandt, at marsken havde svigtet sin opgave som adelens særlige repræsentant over for kongen. Sine erfaringer fra Torstenssonkrigen og de konklusioner han mente at måtte drage heraf nedfældede han i to betænkninger over rigets forsvar fra 1646. Heri påpegede han den decentraliserede militære administration som en hovedsvaghed ved det danske militærvæsen og understregede behovet for en central styring. Konkret foreslog han oprettelsen af et generalitet der i given situation skulle kunne handle på egen hånd uden at indhente kongens ordrer. Endvidere ønskede han bevillinger til en forøgelse af de nationale afdelinger navnlig rytteriet og til fæstningsbyggeri. Principielt foretrak B. vistnok en hvervet hær, men han erkendte at landets finansielle situation ikke tillod at hverve tropper i større omfang. Det lyk-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

kedes virkelig B. at få stænderne til at gå med til en beskeden udvidelse af de nationale afdelinger og et forceret fæstningsbyggeri, men det var ham ikke muligt at få gennemført den tilstræbte centralisering af den militære administration. Tværtimod var det en betingelse for bevillingerne at pengene skulle nedlægges i de provensielle landekister der kontrolleredes af valgte repræsentanter for provinsadelen, landkommissærerne. Det blev derfor et politisk hovedmål for B. at knække landkommissærerne og den menige adels magtposition og at bekæmpe den skete decentralisering af forvaltningen. I første omgang led han nederlag. 1647 måtte han og rigsrådet affinde sig med en yderligere styrkelse af landkommissærernes position da disse fik gennemtrumfet at unionsskatterne og den såkaldte »kommissarietold«, som udgjorde den væsentligste del af det finansielle grundlag for landmilitæret, for fremtiden skulle oppebæres af landkommissærerne og nedlægges i landekisterne og ikke som hidtil af organer under rigsrådet. Januar 1648 klagede marsken til kongen over at de jyske landkommissærer ikke som aftalt var kommet til stede i Viborg, hvorfor B. ikke havde kunnet få oplyst indholdet i det jyske landekiste eller udleveret penge. Han havde derfor selv måttet udlægge penge til brug for Christianspris' fæstning. Principielt understregede han det uholdbare i at intet kunne foretages før de 4 jyske landkommissærer var kommet til stede fra hver sit hjørne af landsdelen, og at det var nødvendigt at han fik en nøgle til landekisten. Christian IV udskød en afgørelse heraf til den kommende herredag. Imidlertid ændrede kongens død i februar med et slag den politiske situation.

Forhandlingerne om Frederik IIIs håndfæstning på stændermødet foråret 1648 prægedes af de åbenlyse modsætninger mellem rigsrådet på den ene side og den menige adel og dens repræsentanter på den anden. Resultatet blev i flere henseender et nederlag for den menige adel. Rigsrådet afslog at optage bestemmelser i håndfæstningen der gav adelen og de øvrige stænder forfatningsmæssig kompetence, og desuden fik rådet gennemført en ændring i den indstillingsret til ledige rådspladser provinsadelen havde tilkæmpet sig 1645, der reelt gjorde denne illusorisk. Der er ingen tvivl om at B. var en af hovedmændene bag dette forsøg på at knuse adelspartikularismen såvel som håndfæstningens drastiske beskæring af kongens udenrigs- og forsvarspolitiske dispositionsfrihed samt bestemmelsen om at ingen udover kongen, eller i hans fravær rigsrådet, havde myndighed over marsken. Denne sidste bestemmelse må sikkert ses på baggrund af konflikten mellem hertug Frederik og B. i 1644. Betydningen af landkommissærernes nederlag viste sig det følgende år hvor de mistede deres politiske status og blev underlagt rigsmarsken. B. var også en af hovedmændene bag Hannibal Sehesteds fald. Hans motiver var utvivlsomt de samme som i hans kamp mod landkommissærerne. Set fra hans og rigsrådets synspunkt repræsenterede Sehesteds norske forvaltningsreformer på samme måde som de danske landkommissariater en decentralisering af forvaltningen og en beskæring af rigsmarskens myndighed. B. havde således med et vist held bekæmpet de decentraliserende tendenser og i højere grad end tidligere fået bragt den militære administration under rigsmarskens kontrol. Derimod havde han ikke fået gennemført sin plan om oprettelsen af et generalitet, og i 1648 havde han ikke kunnet hindre en af rådsflertallet gennemført hærreduktion. Imidlertid indledtes der 1650–51 på Frederik IIIs initiativ nye overvejelser angående forsvaret. Disse resulterede i en ny hærordning 1653 der forøgede hæren noget, men heller ikke denne gang oprettedes noget generalitet. Desuden svækkedes ordningen af at Fyn som følge af særstandpunkter hos de fynske rigsråder, domineret af Jørgen Brahe, blev holdt uden for ordningen. Først 1654 fik Fyn sin egen ordning.

Selv om B. i 1648–49 havde fået frataget landkommissærerne deres politiske magtstilling var den adelspartikularisme der havde været deres forudsætning fortsat en faktor af væsentlig politisk betydning. Trods Frederik IIIs og B.s bestræbelser var det således ikke lykkedes at forbedre det landmilitære apparat væsentligt, og den amputerede hærordning af 1653 blev det grundlag man åbnede krigen på 1657. Ved forcerede rustninger umiddelbart før krigsudbruddet søgte man i sidste øjeblik at styrke hæren der blev bragt op ca. 25.000 mand, hvoraf godt 11.000 opstilledes i Holsten. Landets finansielle nødstilstand umuliggjorde hvervninger i større omfang af krigsøvet mandskab. I stedet måtte man forlade sig på uøvet indenlandsk mandskab med for få og uerfarne officerer. Dertil kom en utilstrækkelig forsyningstjeneste som følge af pengemangelen og dårlig administration. B. fik overdraget kommandoen over korpset i Holsten, men hans manøvrefrihed indskrænkedes gennem en kgl. instruks om at han kun måtte iværksætte hvad der i forvejen var besluttet i krigsråd og desuden forbeholdt kongen sig den øverste ledelse. Dette sidste svækkede i nogen grad B.s muligheder for hensigtsmæssige dispositioner da det forsinkede beslutningstagningen at han måtte afvente kgl. ordrer der tilmed ofte var uklare. Det var netop en sådan situation B. ved sit for-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

slag om et generalitet havde villet forebygge. Ganske vist blev der oprettet et krigsråd men dets sammensætning betød reelt en begrænsning af marskens kompetence. Det er på baggrund af disse meget vanskelige betingelser at B.s indsats under felttoget 1657 må anskues. Beslutningen om at angribe ærkebispedømmet Bremen i stedet for svensk Pommern, der skyldtes B., var muligvis et strategisk fejlgreb trods den lovende optakt med den hurtige erobring af Stift Bremen i juni og juli med undtagelse af det stærkt befæstede Stade. Men felttogets videre forløb og den hovedkulds tilbagetrækning til Frederiksodde må først og fremmest tilskrives de nævnte organisatoriske svagheder og den svigtende kvalitet hos både officerer og mandskab, svagheder selv en nok så stor arbejdsindsats af B. ikke formåede at fjerne. Efter at hærens hovedstyrke i slutningen af juli var gået tilbage til Frederiksodde trak B. sig med en mindre styrke ind i Glückstadt hvorfra han indskibede sig til Frederiksodde, og ankom efter to ugers farefuld sejlads nord om Skagen midt i september. Herfra blev han af Frederik III kaldt til København til rådslagninger om den fortsatte krigsførelse. Da han ankom hertil var kongen imidlertid draget over til den skånske felthær. B. nøjedes derfor med at anmode de i København tilstedeværende råder om at iværksætte en undersøgelse af begivenhederne på sydfronten for at imødegå de mod ham rettede beskyldninger for forræderi, hvorefter han vente tilbage til Frederiksodde. 24.10. stormede og erobrede svenskerne den endnu ufærdige fæstning hvis besætning fortrinsvis bestod af rekrutter. Under kampene blev B. hårdt såret og døde et par uger efter. På sit dødsleje anmodede han feltmarskal C. G. Wrangel om at få udleveret sine personlige papirer for at de ikke skulle falde i hænderne på hans uvenner. En del af disse papirer er nu i Skoklostersamlingen.

B. bestred under vanskelige vilkår med betydelig dygtighed sit hverv som leder af landets militærvæsen, omend hans evner snarere lå for det administrative og organisatoriske end for strategi og taktik. Når hans forsøg på at gennemføre nødvendige reformer inden for den militære organisation alligevel mislykkedes skyldtes dette primært et forældet politisk og administrativt system, men på den anden side vidner B.s karriere også om så store vanskeligheder ved at samarbejde, at han nok i en hel del tilfælde kom til kort hvor mere smidige naturer næppe havde gjort det. Bl.R. 1648. □Mal. (Gavnø) er en kopi fra 1700-tallet efter mal. fra 1637. Tegn. af C. Bayer som forlæg for træsnit af C. L. Sandberg.

Danske mag. 3.r.IV, 1854; 5.r.I, 1887–89. Kong Christian den fjerdes egenhændige breve V–VIII, 1883–1948. Kr. Erslev: Aktstykker til rigsrådets og stændermødernes hist. i Kristian IVs tid II–III, 1887–90. C. Rise Hansen: Aktstykker til rigsrådets og stændermødernes hist. i Frederik IIIs tid I–II, 1959–75. – Danm.s adels årbog VII, 1890 92. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893. J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste dage, 1894. K. C. Rockstroh i Hist. t. 7.r.VI, 1905–06 og 8.r.I, 1907–08. Samme: Udviklingen af den nationale hær i Danm. I, 1909. Arne Hoff i Svendborg amt. Årsskr. 1933. Jens Engberg i Fortid og nutid 24, 1969–71 388–411. Samme: Dansk finanshist., 1972. Aa. Fasmer Blomberg: Fyns vilkår under svenskekrigene, 1973. – Papirer i Rigsark.

Steffen Heiberg

Bille, Beate, 1526–1605, adelsdame. * 29.4.1526 på Skarhult i Skåne, † 18.10.1605 på Lundegård, begr. i Kågeröd k. F: rigsråd Claus "B. († 1558) og Lisbet Ulfstand († 1540). ~ 1544 med rigsråd Otte "Brahe, * 2.10.1518 på Tosterup, † 9.5.1571 på Helsingborg slot, s. af Tyge "B. († 1523) og Sophie Rud († 1555). – Mor til Axel "Brahe (1550–1616), Jørgen "Brahe (1554–1601), Knud "Brahe, Sophia "Brahe, Steen "Brahe (1547–1620) og Tyge "Brahe (1546–1601). Søster til Jens "B. og Steen "B. (1527–86).

B. er kendt som astronomen Tyge Brahes mor; af hendes andre sønner optoges Steen og Axel i rigsrådet, hvoraf også hendes mand var medlem. Han havde betydelige forleninger hvoraf B. beholdt Frosta herred til 1575 og Röddinge len i Skåne til 1592; desuden havde hun til 1575 Vissenbjerg birk på Fyn. Da hendes svigerinde Inger Oxe 1584 fratrådte som dronning Sophies hofmesterinde, efterfulgte B. hende i denne stilling som hun beholdt i otte år. Ikke blot ved fødsel og giftermål, men også i kraft af betydelige personlige egenskaber indtog B. i sin lange enkestand en fremragende plads inden for sin stand. Hun hørte til den kreds der interesserede sig for Anders Sørensen Vedel, og tilskyndede ham gentagne gange, måske dog nærmest på enkedronning Sophies vegne, til at udgive sin folkevisesamling; Vedel har også 1592 dediceret hende en lille andagtsbog. □Ligsten ca. 1571 (Kågeröd k.). Mal. med familie (Knutstorp), kopi (Nat.mus.).

Danm.s adels årbog VII, 1890 67. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I, 1893 545 766. Ligprædiken-biografi i Karen Brahes bibliotek, Landsark. i Odense.

*Henry Bruun**

Bille, Bent, ca. 1440–94, ridder, rigsråd. * ca. 1440, † mellem 5.5. og 26.6.1494. F: rigsråd Torben "B. († 1465) og Sidsel Lunge († 1503). ~ 1° ca. 1464 med Magdalene Krognos, † 1465, d. af Stig Olufsen K. († ca. 1460) og Barbara Thorkils-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

datter Brahe (levede 1488). ~2° ca. 1466 med Ermegaard Frille, † 1504 (~1° ca. 1455 med Philip(pus) Axelsen *Thott, † 1464), d. af Eggert *F. (ca. 1400–70) og Anna Jul († tidligst 1465). – Far til Anders *B. (1477–1555) og Hans *B. Bror til Steen *B. (ca. 1466–ca. 1520).

Som ældste søn arvede B. Søholm og blev dermed en af Sjællands største jordejere, og han øgede sine besiddelser ved sine ægteskaber. Det sidste af disse bragte ham politisk i en vanskelig stilling, fordi han derved knyttedes til Axelsønnernes oprørske stormandsparti og således pådrog sig Christian Is unåde. I kongens senere år mildnedes dog modsætningen, og til kong Hans stod B. i det bedste forhold; han blev ridder og rigsråd og opnåede betydelige forleninger: Tranekær 1475–79, Næsbyhoved 1483–86 og Helsingborg 1486–94. 1492 nævnes han som gældker i Skåne.

W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I, 1893 201–48. E. Ulsig: Dsk. adelsgodser i middelalderen, 1968. Danm.s adels årbog VII, 1890 68. Pap. i Rigsark.

*Henry Bruun**

Bille, Bent, 1509–55, adelsmand. * 1509, † før 19.9.1555 i Kbh., begr. i Frue k. sst. F: rigsråd Anders *B. (1477–1555) og Pernille Krognos († 1533). Ugift. – Bror til Frants *B.

Når den verdenskloge Anders B. bestemte sig til at lade sin ældste søn blive gejstlig, skyldtes det sikkert ikke mindst forvisningen om at hans ypperlige forbindelse i højgejstligheden ville sikre den unge mand en hurtig og flot karriere. Allerede 1531 optoges B. der da kun havde gennemgået den sædvanlige adelige uddannelse som kannik i Roskilde domkapitel, og n.å. rejste han til Paris for at tilegne sig teologi til husbehov. Mens han her med jævnaldrende danske (som Peder Oxe) delte studenterlivets omskiftelser havde hans omsorgsfulde forældre travlt med at sørge for hans fremtid; ved sin hjemkomst 1533 blev han derfor straks kannik også i Århus og fik desuden ekspektance på dekanatet i Bergen og på de første ledige prælaturer i Viborg og Lund. Selv grevefejden bremsede ikke straks hans avancement; tværtimod skaffede faderen ham nu grev Christoffers forleningsbrev på degnedømmet i Kbh. Snart slog dog vinden om, og i begyndelsen af 1536 var B. blandt de adelsmænd der som grevens gidsler førtes til Mecklenburg. Ganske vist genvandt han allerede i okt. s.å. Christian IIIs nåde og dermed friheden, men hans fremtid som prælat var forspildt; dog fik han lov at beholde sine rettigheder i Lund, Roskilde og Århus. Fra de nærmest følgende år høres næsten intet om ham; men 1543 var han skibshøvedsmand, og 1547 forlenedes han med Tønsberg og Sæmgård en post der undertiden voldte ham ikke ringe bryderier, men som han dog beholdt til sin død. Ca. 1545 havde han arvet en part i Bregentved. Bag kildernes knaphed skimtes billedet af en senmiddelalderlig prælat med nogen humanistisk kultur, en mand hvem kirken væsentlig var en vej til ros og magt; efterladte private optegnelser i runeskrift viser bl.a. at han ikke tog det alt for højtideligt med overholdelsen af det cølibat han frivilligt fastholdt.

Danm.s adels årbog VII, 1890 70. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I, 1893 747–51. C. H. Brasch: Gamle ejere af Bregentved, 1873 128–142. Diplomatarium Norvegicum XVI, 1903 773–79. – Papirer i Rigsark.

*Henry Bruun**

Bille, Birgitte, 1575–1639, adelsdame. * 8.2.1575 på Billesholm i Skåne, † 4.3.1639 på Gammel Køgegård, begr. i Højelse k. F: Jens *B. (1531–1575) og Karen Rønnow († 1592). – Søster til Claus *B. (1560–1600) og Steen *B. (1565–1629).

B. opholdt sig efter moderens død 1592 dels på Hvidkilde hos sin bror Marquard B., dels på Nakkebølle hos sin svoger Eiler *Brockenhuus. Efter denne sidstes død 1602 tog hun sammen med søsteren Elisabeth ophold på dennes gård Gammel Køgegård. De stod deres berømte søskendebørn Tyge og Sophia Brahe nær, og navnlig tog de sig med rørende omhu af Sophia da hun 1602 befandt sig i Holsten i fattigdom og nød. Også efter søsterens død 1633 blev B. på Gammel Køgegård. Visse optegnelser i Eiler Brockenhuus' kalendarium skyldes hende. Derimod skyldes rimværket Hr. Jens Billes Slægtsregister – i alt fald i den overleverede form – Lyschander.

Danm.s adels årbog VII, 1890 93. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893 374f. F. Carlsen: Efterretn. om Gammelkøgegård I, 1876 121–26.

*Henry Bruun**

Bille, Carl Steen Andersen, 1828–98, redaktør, politiker. * 1.7.1828 i Nykøbing S., † 11.11.1898 i Holbæk, begr. sst. F: toldkontrollør Holger Adolf B. (1799–1866) og Karen Dorothea Frederikke Meisler (1803–64). ~8.6.1859 i Kbh. (Frue) med Louise Mogensine Ipsen, * 10.7.1841 på Frisholt (nu Ormstrup), Viborg amt, † 31.12.1926 i Kbh., d. af godsejer Johan Georg I. (ca. 1814–52 og Fanny Caroline Elisabeth Rée (1814–43).

B. har med henblik på sig selv skrevet at den der er født med „et gammelt, hæderligt og „fornemt" Navn, sætter Pris derpaa og det kan vel uvilkaarligt indvirke paa Aandsretningen i det hele"; men, tilføjer han, „ den, der med et gammelt fornemt Navn lever under borgerlige Vilkaar og maa kæmpe sig frem Side om Side

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

med alle andre er ikke let udsat for at dele Anskuelser med den hvem Fødsel og sociale Vilkaar fritager for Kampen." I virkeligheden blev det da også bestemmende for hans løbebane at han med sin ærgerrighed og virkelyst trådte ind i en nytid der bragte ligeligere muligheder for alle og usædvanlig store muligheder for medfødte og erhvervede fortrin. Ganske naturligt måtte demokrati og åndsaristokrati forenes hos ham, og lige så naturligt måtte det sidste få overhånd efterhånden som han nåede frem til at kunne undvære, ja til at føle sig hæmmet af de udjævnende lighedsprincipper. Sorø akademi gav ham det første præg af dansk akademiker på godt og ondt: man avancerede gennem klasserne fra tyranniserede til tyranner, idet dog den raskeste og bedst begavede havde et særligt forspring; i gymnasietiden modtog man de første indtryk af tidens nationale, æstetiske og politiske bevægelser. (I den anonyme bog „Skoledrenge" har B. givet en oplysende, om end på væsentlige punkter overfladisk skildring af livet her).

1846 dimitteredes han til universitetet, begyndte at studere jura, vel med et dommerembede for øje, og 1853 tog han eksamen med laud, uagtet han for længst var blevet interesseret og optaget på andre felter. Han fulgte ivrigt med i krigstidens og den første frihedstids offentlige liv og besøgte i sommeren 1848 det revolutionære Paris. Hans lyst til at være aktivt med bragte ham i forbindelse med bogtrykker Sally B. Salomon der ønskede at omdanne det upolitiske Nyeste Postefterretninger, som han udgav siden krigsårene, til et virkeligt dagblad. Middagsposten begyndte 3.4.1851, og allerede inden 1.7. da B. anonymt overtog redaktionen bragte det enkelte mere personlige artikler fra hans hånd; derefter tiltog „lederne" i antal. 24.11. blev bladet morgenavis med navnet Dagbladet og med udtalt nationalt og liberalt program. 1.1.1853 blev B. dets ejer. Foruden på ledere om de aktuelleste offentlige spørgsmål lagdes der vægt på et afvekslende stof: litteratur, teater, kommunale forhold og alskens nyheder; handelsefterretninger samledes snart i en særlig rubrik. 1860–64 bragte bladet i reglen hver uge en fransk oversigtsartikel om dansk storpolitik med det formål at påvirke den offentlige mening i udlandet. Om end spalternes antal, selv efter de hyppige udvidelser, var ringe sammenlignet med moderne avisers kom Dagbladet til at betegne noget af et journalistisk gennembrud og fik en særegen plads blandt samtidens blade. Medens det kun meget småt og langsomt kunne arbejde sig frem som annonceorgan på grund af Berlingske Tidendes og Adresseavisens gamle privilegerede stilling, gjaldt det hurtigt at kappes med de to nyere blade, som meningsdannende organ med Fædrelandet, og som efterretnings- og underholdningsorgan med Flyveposten. Dette lykkedes ganske, takket være gunstige konjunkturer, men endnu mere takket være redaktørens snarsyn og diplomatiske sans under udnyttelsen af dem, hans forening af fasthed og smidighed under døgnets mange små problemer, og hans mangfoldige evner som skribent og praktiker – vel også takket være den omstændighed at han ingen sinde var meget forud for eller på tværs af det publikum han ville tjene og tjenes af. – B. besad en overordentlig arbejdskraft, hurtig tilegnelsesevne, stærk hukommelse for ting og personer, myndighed og omgængelighed over for medarbejdere, frejdighed og initiativ forenet med nøgtern sikkerhed i sine dispositioner, glæde ved saglige enkeltheder og blik for at indordne dem under et fælles synspunkt. Han blev en meget vidende mand, også en praktisk sprogkyndig. Uden at slippe tanken på en stadig større fremtid varetog han „en dansk Redaktørs mangeartede Beskæftigelser og Enepigeforretninger". Samtidens store beundring for hans pen kan synes os overdreven; hverken som kritisk eller idéforkyndende skribent kan han få plads i dansk litteratur jævnsides med journalister som Meïr Goldschmidt, C. Ploug eller V. Hørup; men han mestrede klart og fornøjeligt et større og alsidigere stof end nogen af dem, og at hans mange og lange artikler om 1850ernes indviklede statsretlige forhold fandt villige læsere vidner stærkt om hans gaver som populær fremstiller og ræsonnør. End ikke i sin højest vurderede journalistiske egenskab som polemiker står han i forreste række; hans satire og hans invektiver er lidet frodige; ihærdigheden og selvsikkerheden var hans styrke. Hvor Ploug impulsivt kastede sig over den eller det der just havde hans uvilje, fremholdt B. så uafladeligt det samme vrængbillede af vedkommende mænd eller sag at det blev stående i publikums bevidsthed.

Ved Dagbladets kraftige forsvar af de liberales dobbelte front mod konservative og bondevenner under C. A. Bluhmes og A. S. Ørsteds ministerier blev dets første par år bestemmende for dets hele særpræg og skæbne. B.s hånlige fordømmelse af landets godsejerstand som sådan er overskygget i mindet af hans tilsvarende latterliggørende kritik af bondepolitikerne, og sagtens ligger hans største historiske betydning også i den næring han derved gav til et varigt klassefjendskab mellem borger og bonde. Ganske vist skelnede han altid her omhyggeligt mellem standen og dens politiske repræsentanter, af hvilke de fleste ledende tilhørte byoverklassen, og set i deres sammenhæng rummer hans navnkundige

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

udtryk „Menigmandighed", „Transtøvler" osv. egentlig ingen social fordom; han og hans var desuden på mange måder de først udfordrede. Men hans overlegenhed over for de menige bonderigsdagsmænd – „Dromedarer, indbrændte med I. A. Hansens Mærke" – følles uvilkårligt som typisk standshovmod og udnyttedes bevidst af modstandere der forstod sig lige så godt som han selv på den populære agitations metoder. Allermest skæbnesvanger blev vel B.s underkendelse af grundtvigianismens værd og fremtidsbetydning som folkelig faktor („Grundtvig og hans Eftersnakkere", skrev han 1860, „har snart ikke andet Publikum for deres forskruede Affektation end den laveste Bærme"); herved skabtes unødvendige gnidninger inden for det nationale arbejde, endog i Sønderjylland. På den anden side tør det antages at B.s imødekommen på dette punkt af gammel åndelig fordom og nyt materielt nid hos byernes mellemstand har gavnet hans bestræbelser for at vinde den for den nye tids politiske grundsætninger, så de abonnenter der droges fra Flyveposten til Dagbladet blev nationalliberale i stedet for reaktionære. (Endog indførelsen af næringsfrihed hvorom B. var enigere med sine landboffender end med sit bypublikum lagde ham ikke ud med dette).

Under det Ørstedske ministerium var Dagbladet genstand for en række retslige forfølgelser for fornærmelser mod regering og suveræn; for ikke at unddrage sig ansvaret satte B. fra 30.5.1854 sit navn på bladet. Efter ministeriets fald dec. 1854 opgaves processerne, og Dagbladets senere mange injurieprocesser påførtes det af enkeltmænd (M. A. Goldschmidt, Geert Winther o.fl.). Til de følgende regeringer hvis mest betydende mænd var nationalliberale stod Dagbladet gennemgående så godt at man ofte, trods dets indsigelser, regnede det for deres talerør. Det tilfaldt Dagbladet at lempe sit borgerskab over fra en fordringsfuldere opposition til en nøjsommere regeringsvenlighed; det blev en hovedforsvarer af den konstitutionelle helstat med dens indskrænkede valgret i mangel af den uopnåelige Ejderstat med dens junigrundlov, som Fædrelandet var mere uvilligt til at give afkald på. B.s tro på programmet fra 1848 var utvivlsomt ægte nok så han uden hykleri kunne anklage bondevennerne for at bringe den almindelige valgret i miskredit; men han var opportunist både i kraft af en vis bon sens og af sin åndelige begrænsning, og han havde intet imod at drage bladmæssig fordel af et nært forhold til de ledende, blot det ikke blev til fast afhængighed. Helt frafaldt han ikke kritikerens rolle i al den tid, de nationalliberale var ministre; dog fæstnedes forbundet med dem afgørende under det bondevenlige ministerium Rotwitts korte mellemregering 1859–60. Til forskel fra Fædrelandet (der også havde grundtvigske sympatier) tog Dagbladet heftigt de afskedigede ministres parti, gik løs på venstrepolitikerne som aldrig før og kælede for den vulgære forbitrelse i hovedstaden mod regeringen og hoffet. Det følgende nationalliberale ministerium rummede ikke dem af de tidligere ministre der havde været forbeholdne over for B.; det prægedes af C. C. Hall, hvem han stod personlig nærmest og bedst forstod, og Dagbladet og regeringen fulgtes ad både under de første års forsigtigere holdning i det slesvigske spørgsmål og under det afsluttende brud med de tyske magter. 1863 stod bladet på sin højde af udbredelse og anseelse. Det havde nu også overstrålet Fædrelandet. Bladteknisk set havde redaktøren udnyttet sine iagttagelser fra udflugter til England 1856 og 1862 (hans rejsebreve er samlet i *Skizzer fra England*, 1856 og 1858 og *Breve fra London under Verdensudstillingen*, 1862), så vidt de mindre danske forhold tillod det. I Kbh.s borgere havde han også tag på grund af sin kritik af det ildesete politi og sin hele fremskridtsvenlige kommunalpolitik. Juni 1861 var han valgt i Kbh.s 5. kreds til medlem af folketinget, og han viste samme dygtighed og slagfærdighed i den mundtlige debat som i den skriftlige. Han var ordfører for hovedstadens nye politilov 1862. Ved private som ved offentlige festligheder hørte hans faste, lille, trinde skikkelse til de hyppigst og helst sete.

Årene 1864–66 er et vendepunkt for B.s karriere. Ikke noget umiddelbart kendeligt; han blev stadig læst og påskønnet, men hans position påvirkedes i det lange løb af det store vanheld for den udenrigspolitik han havde fulgt så langt at han endog hævdede Danmarks mulighed for at tage det op med fjenderne uden allierede. I samme retning virkede hans bitre bekæmpelse af de regeringer der kom til at afløse hans venner, navnlig hans opposition mod fredstraktaten og hans påstand om at det nye kongehus' tronfølgeret bortfaldt ved kuldkastelsen af London-traktaten (i den anledning dømtes han ved kriminalretten til et års fængsel, men frifandtes ved højesteret). Et nyt stød fik hans anseelse som udenrigspolitisk vejleder da den fransk-tyske krig faldt så helt anderledes ud end han havde imødeset. Mens han stedse havde taget nogen afstand fra den praktiske skandinavisme Ploug troede på, byggede han efter 1864 udelukkende på Frankrig; han var i forståelse med sønderjyder, navnlig Hans Krüger, om en påtænkt henvendelse til Frankrig angående Pragfredens artikel 5 og bragte dem i forbindelse med sine partifæller og med den franske politiker T. Morin. I juli 1870

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

var han både offentligt og underhånden virksom for at Danmark skulle blive Frankrigs krigsalliere. Grundlovsændringen 1866 gav han en kølig godkendelse; de følgende års udvikling da det svækkede nationalliberale parti efterhånden førtes sammen med godsejerne, og da borgerstanden, også under indflydelse af nyere populære aviser, blev mindre politisk frisindet, gjorde det nødvendigt for ham at tage sit parti. Det blev da til at han 29.2.1872 aftrådte redaktionen af Dagbladet til Vilhelm *Topsøe og solgte ejendomsretten til et konsortium. Et stort udvalg af sine ledende artikler samlede han i *Tyve Aars Journalistik* I–III, 1873–77. Sin plads i rigsdagen beholdt han og indvalgtes desuden i Kbh.s borgerrepræsentation. Men hans egentlige historiske gerning var nu endt, og de planer han antoges at nære om ad parlamentarisk og administrativ vej at nå til en lignende plads i staten som de ældre nationalliberale akademikere lykkedes ikke. I rigsdagen blev han storpolitisk set kun en virkningsfuld debattør hvis polemik mod venstres skolelærere, „de halvstuderede Røvere", ikke engang altid passede konservative landborepræsentanter; han var henvist til en mindre gruppe mellem de to hovedpartier, og også i den dominerede endnu de store gamle. Som finansudvalgsmedlem og som ordfører for love udrettede han dog adskilligt praktisk arbejde. 1872–76 var han direktør for Det københavnske byggeselskab der ikke blev en økonomisk succes, men bidrog til at give de nye kvarterer deres præg. Et længere ferieophold affødte *Erindringer fra Rejser i Italien* I–II, 1877–78, en let læst turistbog om landets natur, folk og historiske minder. 1878 rejste B. til England på opfordring af landhusholdningsselskabet i anledning af truslen om lovbefalet indskrænkning eller standsning af den danske kvægimport. Gennem sine politiske og journalistiske forbindelser (han havde været fast korrespondent for The Times og bidrog stadig lejlighedsvis til det) fik han afvendt faren, og den betydelige tjeneste han herved gjorde dansk landbrug anerkendtes ved selskabets Collinske medalje. 1880 udnævntes han til chargé d'affaires og generalkonsul i Washington; 1881 forfremmedes han til ministerresident. Hans hurtige overblik og omhyggelige flid fornægtede sig heller ikke her, og hans indberetninger der for en del er offentliggjort *(Det store Vesten,* 1883), gav god orientering. Hans gesandttid var dog for kort og hans menneskelige indstilling vel også for snæver til at han kunne udrette noget væsentligt for den sværeste og vigtigste opgave, opretholdelsen af de danske udvandreres nationale sammenhold. 1884 tog han sin afsked og slog sig ned i Kbh., men da hans ønske om overpræsidentstillingen her ikke gik i opfyldelse modtog han 1886 udnævnelse til sin foretrukne medbejlers efterfølger som amtmand over Holbæk amt. Han varetog denne stilling til sin død men havde dog indgivet afskedsansøgning forinden. Han blev en dygtig og vel lidt embedsmand, om end hans autokratiske ledelse af amtsrådet kunne vække kritik, og om end den udprægede venstrestemning i hans distrikt kunne vanskeliggøre stillingen for den nu afgjort højresindede øvrighedsperson. 1892 søgte han i Holbæk valg til folketinget, men opnåede kun 1127 stemmer mod venstrekandidatens 1290. At han vedblivende følte sig i overensstemmelse med sin fortid fremgik af hans virksomhed for sit forsvundne partis minde; hans nekrologer og andre tilbageskuende bidrag til blade og tidsskrifter og hans artikler i C. F. Brickas Biografisk lexikon giver meget værdifulde bidrag til tidshistorien og udgør ved deres form hans bedste adkomst til en plads i litteraturen. – Kammerherre 1884. – R. 1880. DM. 1890. K² 1894. □Karikerende træsnit efter Klæstrup, 1863, træsnit 1864, træsnit 1867 efter B. Olsen: Højesteretssagen. Mal. af Carl Bloch, 1869 (Fr.borg). Litografi efter foto 1872, træsnit herefter af H. P. Hansen, 1872. Tegn. af H. Nik. Hansen er forlæg for træsnit af J. F. Rosenstand, 1875. Træsnit 1864, 1866, 1869 og 1879. Buste af V. Bissen på graven. Foto.

[C. St. A. B.] Skoledrenge, af en af dem, 1886. – Danm.s adels årbog VII, 1890 105. Zodiacus: Parlamentariske stjernebilleder, 1875 79–90. V. Topsøe: Politiske portrætstudier, 1878 162–67. H. Wulff: Den danske rigsdag, 1882. Joseph Michaelsen: Fra min samtid, 1890 85–88. Th. Graae: Moderne profiler, 1892 99–107. N. Neergaard: Under junigrundloven I–III, 1892–1916. Fr. v. Jessen i Ill. tid. 27.11.1898. Holbæk amts avis, 12.11.1898. V. Hørup i Skrift og tale III, 1904 281–86. St. A. Bille i Mit hjem, 1912 1–4. Aage Friis: Danm. ved krigsudbruddet 1870, 1923. Kriegers dagbøger I–VII, 1920–25. Povl Bagge i Den danske regering og Nordslesvigs genforening med Danmark IV, 1959. Knud Vohn i Festskr. til Astrid Friis, 1963 265–96. – Breve i Kgl. bibl. Papirer i Rigsark.

*Paul Læssøe Müller**

Bille, Christian Høyer, 1799–1853, diplomat. * 16.8.1799 i Kbh. (Holmens), † 20.6.1853 i London, begr. i Kbh. (Holmens). F: kontreadmiral Michael *B. (1769–1845) og Maria M. Friedlieb (1780–1829). ~8.3.1844 på Hvedholm med komtesse Ida Marie B.-Brahe, * 2.8.1822 på Hvedholm, † 7.3.1902 i Kbh., d. af greve Preben *B.-Brahe (1773–1857) og Johanne C. V. Falbe (1789–1823); hun var 1863–76 overhofmesterinde hos dronning Louise.

B. dimitteredes 1817 fra Helsingør og tog 1823 juridisk embedseksamen. S. å. udnævntes han til surnummerær kancellist ved departementet for

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

de udenlandske sager og knyttedes 1825 som attaché til det danske gesandtskab ved forbundsdagen i Frankfurt a. M. 1827 blev han legationssekretær i Stockholm, 1833 i London og 1836 ministerresident ved de frie hansestæder (Hamburg, Lübeck og Bremen) og generalkonsul i Hamburg. Jan. 1847 sendtes han som gesandt til Stockholm. I denne stilling indlagde han sig stor fortjeneste ved den energi hvormed han udførte sine instruktioner og rettede indtrængende henvendelser til det svensk-norske kabinet og til kong Oskar I personlig om at yde Danmark aktiv hjælp over for en preussisk invasion i Jylland i anledning af krigen 1848. I tilslutning til forhandlingerne derom undertegnede generalmajor V. Oxholm og kabinetssekretær, friherre L. Manderström 11.5. i Stockholm en foreløbig protokol om afsendelsen til Fyn af et svensk-norsk hjælpekorps. B. deltog sammen med Holger *Reedtz i de dansk-preussiske underhandlinger i Malmø der fandt sted under svensk mægling og 26.8.1848 førte til en våbentilstand mellem Danmark og Tyskland. Sept. 1849 fik B. orlov på ubestemt tid for under udenrigsminister greve A. W. Moltke at fungere som direktør i udenrigsministeriet. Under den ubeslutsomme A. W. Moltke blev det B. der kom til at øve den største indflydelse på den daglige ledelse af udenrigsministeriets forretninger. Denne stilling beklædte han til juli 1850 da han atter overtog gesandtskabsposten i Stockholm, hvilken han bestred til sept. 1851. Dec. s.å. sendtes han som overordentlig befuldmægtiget til Wien hvor han sammen med den danske forbundsgesandt Bernh. E. Bülow skulle støtte gesandten grev W. Plessen under forhandlingerne med fyrst Schwarzenberg angående grundtrækkene af den af udenrigsminister C. A. Bluhme foreslåede plan til ændring af det danske monarkis fremtidige forfatningsforhold. Af de her trufne aftaler i forbindelse med noteskiftet mellem Bluhme og de to tyske stormagtskabinetter (aftalerne af 1851 og 1852) fremgik kundgørelsen af 28.1. 1852. Allerede forinden denne havde B. modtaget udnævnelse til gesandt i Berlin i stedet for H. F. R. Bielke men kom ikke til at tiltræde posten da regeringen akkrediterede ham som gesandt ved hoffet i London (1.2.1852). I London knyttedes B.s navn til London-traktaten af 8.5.1852 hvorved England, Frankrig, Preussen, Rusland, Østrig og Sverige-Norge anerkendte prins Christian af Glücksborgs og prinsesse Louise af Hessens mandlige descendenters fremtidige arvefølge i det danske monarki. – B. hørte i politisk henseende til de konservative helstatsmænd af Bluhme–Ørsteds skole hvilket på flere måder fik indflydelse ved de mange forhandlinger han deltog i. – Kammerjunker 1823. Kammerherre 1838. Gehejmekonferensråd 1852. – R. 1832. K. 1840. DM. 1845. S.K. 1850 □Mal., litografi derefter af I. W. Tegner, 1854.

Danm.s adels årbog VII, 1890 104. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893. – Alex. Thorsøe: Kong Frederik den syvendes regering I, 1884 259 372; II, 1889 183 251. N. Neergaard: Under junigrundloven I, 1892 513 566. K. Kjølsen i Den danske udenrigstjeneste 1770–1970 I, 1970. – Papirer i Rigsark.

*Fr. de Fontenay**

Bille, Claus, † 1558, rigsråd. † 4.1.1558 på Lyngsgård i Skåne, begr. i Norra Vram k. F: rigsråd Steen *B. (ca. 1446–ca. 1520) og Margrete Rønnow. ~31.1.1524 på Lyngsgård med Lisbet Ulfstand, † 5.4.1540 på Bahus, d. af Jens Holgersen *U. († 1523) og Margrethe Trolle (1475–1522). – Far til Beate *B., Jens *B. og Steen *B. (1527–86). Bror til Torben *B. († 1552).

Ved faderens død ca. 1520 arvede B. både Lyngsgård og Allinde da den ældre broder Torben B. havde valgt en gejstlig løbebane. Endvidere overtog han faderens len, Vesterstad i Fers herred og Nederby i Ingelstad herred. Netop da havde han selv skabt sig et navn ved sin deltagelse i Christian IIs tog til Sverige. Efter indtagelsen af Stockholm lå han i slotsloven der sammen med Otte *Krumpen og Niels *Lykke, og ved kroningen 4.11.1520 blev han slået til ridder. 7.11. måtte han sammen med Søren *Norby foretage fængslingen af de svenske bisper og adelsmænd. – I Frederik Is tid blev han en af de førende skånske herremænd. 1523 var han blevet sendt til Gotland for at forhandle med Søren Norby. Da denne i begyndelsen af 1525 landede med en hær i Skåne mødtes de atter som fjender. Lyngsgård afbrændtes, men som erstatning overlod kongen på gunstige vilkår dele af Niels *Brahes konfiskerede godser, bl.a. Vanås, til B. Et nyt virkefelt åbnede sig for ham da han i 1527 udnævntes til høvedsmand på Bahus, den ene af Norges tre hovedfæstninger. Sammen med fætteren Eske *B. på Bergenhus skulle han sikre den dansk-norske union. Under Christian IIs vinterfelttog 1531–32 forsvarede han dygtigt lenet, og da Christian II trak sig tilbage til lejren ved Oslo greb han den gunstige lejlighed til at generhverve Viken som Gustav Vasa havde haft siden 1523. De 1200 gylden Gustav Vasa forlangte udredte B. af sin egen lomme. Efter Christian IIs tilfangetagelse virkede han energisk for en genoplivelse af unionen. Sammen med fætteren Truid Gregersen *Ulfstand mødte han april 1533 på Gottorp med overenskomsten af 7.11.1532 der fastslog Danmarks og Norges forening. Frederik I lå da for døden. B. deltog nu i herreda-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

gen i København der udskød kongevalget og mødte dernæst til det norske rigsrådsmøde i Romsdalen i august 1533 som den danske regerings sendebud. Ligesom Eske B. måtte han lade sig optage i det norske råd og gå ind på at holde Bahus til rådets hånd. I virkeligheden havde B. siden 1532 holdt slottet til den danske krone. Under grevefejden kunne han på det isolerede, uindtagelige Bahus følge sin egen kurs. Omkring årsskiftet 1534–35 tilsluttede han sig åbenlyst hertug Christian (III). I februar deltog han i forhandlingerne med Gustav Vasa om yderligere svensk hjælp og arbejdede i den følgende tid for Christian IIIs valg til norsk konge. Under forhandlinger med ærkebiskoppen i Trondheim dræbtes imidlertid 3.1.1536 Vincents *Lunge, mens B. og de øvrige forhandlere sattes i forvaring. De slap først fri i april 1536. B. deltog i herredagen i København 1536. Forinden havde han frasagt sig medlemskabet af det norske rigsråd hvis dage i øvrigt nu var talte. Sammen med Truid Ulfstand sendtes han 1539 atter til Norge. Hovedresultatet af deres rejse blev den norske reces af 1539 der blev grundlaget for norsk lovgivning indtil Christian Vs lov. 1548 ledsagede B. som første rådgiver den unge hertug Frederik (II) til Norge. Som grænsevogter mod Sverige lå han i stadig strid med Gustav Vasa og den svenske adel. 1550–51 frygtedes ligefrem et angreb på Bahus. Den danske regering så med voksende uro på denne udvikling. Efter at de værste stridspunkter var blevet afgjort på mødet i Elfsborg 1554 fik B. udbetalt pantesummen i Viken der nu androg 2200 gylden. 1555 måtte han afstå Bahus til Tage Thott. □På gravstenen er B. og hustru fremstillet i hel figur. Mal. (Gavnø, kopi efter en tvivlsom original), tegn. efter dette C. Bayer, 1889 (Fr.borg).

Danm.s adels årbog VII, 1890 86. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I, 1893 540–53 603–12 761–67. C. A. Jensen: Danske adelige gravstene II, 1953 210. – Papirer i Rigsark.

Mikael Venge (Astrid Friis)

Bille, Claus, 1560–1600, adelsmand. * 28.12.1560 på Visborg slot, † 1.12.1600 i Odense, begr. i Egense k. F: Jens *B. (1531–75) og Karen Rønnow († 1592); måske var Jens B. ikke hans virkelige far. ~ 13.7.1595 i Kbh. med Lisbet Spiegel (Speil) der levede endnu 19.3.1606, d. af Hans S. († 1599) og Catharina Gregoriidatter Ahlefeldt († 1582). – Bror til Birgitte *B. og Steen *B. (1565–1629).

B. gjorde 1581–82 og måske endnu 1589 tjeneste som sekretær i kancelliet; 1583 og 1587 tjente han derimod til søs, og 1589 fik han bestalling som skibshøvedsmand; 1590 var han løjnant på den flåde der under Peder *Munks kommando fulgte kong Jacob og dronning Anna hjem til Skotland. 1593 fik han med flere andre sin afsked på grund af reduktion. – B. der skrev sig til Lyngsgård i Skåne, døde forgældet; han efterlod sig en række kalenderoptegnelser for tiden 1509–92.

Kalenderopt. i Danske saml. 2. r. V, 1876–77 56–67. – Danm.s adels årbog VII, 1890 88. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893 277f.

*Henry Bruun**

Bille, Ejler Kristian Torbensen, * 1910, maler. * 6.3.1910 i Odder. F: redaktør Torben Holger B. (1880–1922) og Anna Kirstine Lysabild Jensen (1882–1971). ~ 1.6.1944 i Esbjerg med maler Else Agnete Therkildsen, * 10.5.1900 i Darum, d. af gårdejer Søren Nielsen T. (1869–1956) Anne Cathrine Lauridsen (1874–1961).

Efter at være blevet student fra Birkerød statsskole 1930 gik B. til undervisning hos malerinden Bizzie Høyer (diplom 1932) og på kunsthåndværkerskolen 1932 hvor han som den eneste betydningsfulde indflydelse fremhæver billedhuggeren Olaf *Stæhr-Nielsen hos hvem han modellerede dyr. Hans første, udstillede skulptur *Maar* (Kunstnernes efterårsudstilling, 1931) blev købt af Gustaf Munch-Petersen. B. var skolekammerat med Vilhelm *Bjerke-Petersen og fik gennem denne, især efter Bjerkes hjemkomst fra Bauhaus, vigtige informationer om den nonfigurative kunst i Europa. De udstillede abstrakte malerier og skulpturer sammen 1933. En anden kunstnerkammerat fra denne tid var Richard *Mortensen, med hvem han 1931 foretog en studierejse til Berlin. 1932–33 var B. elev på kunstakademiets billedhuggerskole. 1934 var B., Bjerke-Petersen og Richard Mortensen grundlæggere af kunstnergruppen „Linien" der januar 1934 afholdt en udstilling på Charlottenborg. Samtidig udgav de første nummer af tidsskriftet Linien (1934–35) der behandlede den abstrakte og surrealistiske kunst i Danmark og uden for landets grænser og hvortil B. leverede væsentlige artikler. B. lagde stærk vægt på den abstrakte i modsætning til den Dali-påvirkede, figurative del af surrealistiske kunst. Den del af surrealismen der havde betydning for Bille var Hans Arps og Giacomettis. 1937 og 1938–39 opholdt B. sig i Paris. „Linien"s sidste udstilling fandt sted 1939 i Studenterforeningen og B. udstillede 1937–39 på „Corner og Høst"-udstillingen som gæst, fra 1940 som medlem. De abstrakte malere udgav tidsskriftet Helhesten hvortil B. var bidragyder fra 1941. Bogen *Picasso. Surrealisme. Abstrakt Kunst,* 1945 samler en væsentlig del af B.s artikler om kunst og indeholder bl.a. et bi-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

drag om den ikke-europæiske kunst der har inspireret B. hele hans kunstnerliv igennem. Fra 1951 udstiller B. med „Martsudstillingen". B. var 1969 gæsteprofessor ved kunstakademiet, og han har modtaget Eckersberg-medaljen 1960, Larsen Stevns' mindelegat 1964, Thorvaldsen-medaljen 1969 og Läkerols kulturpris 1977. Han udgav 1975 *Digte og vignetter*. Kunstværker i Statens museum for kunst, Århus kunstmuseum, Nordjyllands kunstmuseum, Holstebro kunstmuseum, Louisiana, Nasjonalgalleriet, Oslo, Göteborgs konstmuseum. m.fl. Udsmykningsopgaver: Børnehaven, Hjortøgade, Kbh.: fresko, 1944. Feriebyen Rødhus klit, udendørs udsmykning i keramisk materiale, 1961. Statens kunstfond. Jerne seminarium, Esbjerg, 1963. Statens kunstfond. Den polytekniske læreanstalt, Danmarks tekniske højskole, Lundtofte, 1966–68. □Litografi af Hjorth Nielsen, 1935. Tegn. af Hans Bendix, udst. 1956 og 1971. Foto.

E.B. og Poul Vad: Fortegnelse over skulpturer af E.B. samt E.B.: Kommentarer til mine skulpturer, Signum, I, 3, 1961 Michel Ragon: Ejler Bille. Cobra biblioteket I, 1950 5. Erik Fischer i Hvedekorn 6.12.1961 194. Poul Vad: Ejler Bille, 1961. Jens Jørgen Thorsen: Modernisme i dansk kunst, 1965. Gunnar Jespersen: De abstrakte, 1967. Poul Vad: Billedet, væggen og rummet, 1968.

Charlotte Christensen

Bille, Eske, † 1552, rigshofmester. † 11.2.1552 på Kbh.s slot, begr. sst. (Helligg. k. Gravmælet ødelagt 1728). F: Peder B. til Svanholm († 1508) og Anne Knudsdatter Gyldenstierne († 1521). ~ca. 1517 med Sophie Krummedige, *ca. 1500, †sidst i maj 1539 på Vallen, d. af Henrik "K. († 1530) og Anne Rud († 1533). – Far til Jørgen "B. († 1601) og Peder "B. Bror til Mogens "B. og Ove "B.

B. var vistnok det yngste af Peder B.s mange børn. 1510 blev han lensmand på Københavns slot. Allerede på dette tidspunkt drev han selv handel og havde egne skibe. Antagelig inden februar 1513 og senest 24.3. 1514 var han blevet trolovet med den rige Henrik Krummediges eneste barn. B. syntes således bestemt for en strålende løbebane. 1.5.1514 forflyttedes han imidlertid til Hagenskov, og da hans fremfærd mod herredsfoged Hans Andersen som han lod henrette i 1519 havde bragt ham i unåde hos kongen fratoges han dette len. Efter Christian IIs fald bedredes udsigterne. B. blev nu rigsråd og fik Hagenskov tilbage. 1524 deltog han sammen med Anders "B. i den resultatløse sendelse til Søren "Norby. En afgørende vending i hans løbebane indtraf 1529 da han sendtes til Bergenhus som Vincents Lunges afløser. Høvedsmandsposten på Bergenhus havde nærmest karakter af et statholderskab over det vestlige og nordlige Norge. B. kunne nu også støtte svigerfaderen i dennes kamp for at genvinde sine norske besiddelser. Forholdene var dog meget urolige. For at sikre forsvaret af Bergenhus lod B. Apostelkirken og flere andre gejstlige bygningsværker i slottets nærhed rive ned. Under Christian IIs Norgestog måtte han 1532 regulært angribe ærkebiskop Olav Engelbrektsen der havde været en af oprørets hovedstøtter. – 1530 var svigerfaderen død, og i begyndelsen af 1533 døde også Anne Rud. B. blev nu en hovedrig mand, men Frederik Is død bandt ham foreløbig til Norge. Endda måtte han i sommeren 1533 indtræde i det norske rigsråd og finde sig i at holde Bergenhus til rådets hånd. På vej ned til den dansk-norske herredag 1534 blev hans skib opsnappet af lübske udliggere, og det meste af grevefejden tilbragte han i et ganske vist meget mildt fangenskab. Efter J. Wullenwevers fald løslodes han 5.11.1535. På hjemvejen opsøgte han Christian III i hertugdømmerne men afslog at fravige eden til det norske råd. Da han kort efter ankomsten til Norge begav sig til Trondheim for at forhandle med ærkebispen blev han fanget og holdt i forvaring sammen med Claus "Bille; B.s tro foged Thord Roed holdt dog Bergenhus. Under disse omstændigheder løslodes han og Claus B. Da B. i maj 1536 var kommet tilbage til Bergenhus erklærede han sig åbent for Christian III om end han – tro mod sin ed – formelt holdt slottet til det norske råds hånd. I de følgende måneder virkede han energisk for kongens sag, og det skyldes væsentligt hans indsats at også det nordlige Norge i foråret 1537 underkastede sig Christian III. – Straks efter hjemkomsten til Danmark deltog han i Christian IIIs kroning og blev her slået til ridder. B. fremtrådte nu som en af rigets ledende mænd. Under kongens hyppige fravær virkede han som statholder på Københavns slot. 1538 var han med til fyrstemødet i Braunschweig og sendtes sammen med Peder "Svave direkte til forhandlinger med den franske konge. 1541 anførte han atter den danske forhandlingsdelegation der indgik Fontainebleau-forbundet med Frants I. 1540 havde han sluttet Gent-traktaten med Nederlandene, og 1543 repræsenterede han Danmark ved mødet i Kampen. 1547 sendtes han med flere rigsråder til Tyskland for at mægle i den schmalkaldiske krig. S.å. udnævntes han til rigshofmester.

Arven efter Henrik Krummedige omfattede hovedgårdene Mogenstrup og Ellinge i Skåne, Vallen i Halland og Brunlaug i Norge. Hertil kom B.s fædrene gård Svanholm som han efter hård kamp tilskiftede sig 1540 med broderen biskop Ove B.s hjælp. Som rigsråd var han uden afgifter

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

forlenet med Frue kloster i Roskilde, 1541 også Skt. Peders kloster i Lund og fra 1547 Halmstad herred. – B.s arkiv er et af de mest velbevarede fra 1500-tallet.

Danm.s adels årbog VII, 1890 63 83. A. Heise: Familien Rosenkrantz' hist. II, 1882. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I, 1893. – Analer for nord. oldkyndighed og hist. 1853. C. Paludan-Müller: Grevens fejde II, 1854. L. Daae i Norsk hist. t. III, Kria 1875 285-342. S. Jørgensen i Saml. til Fyns hist. og topogr. VIII, 1881 97-126. J. O. Wahl i Skrifter udg. af Bergens hist. foren. XXXIII, 1927 211-66. A. Friis i Hist. t. 10.r. VI, 1942-44 8-119. G. Ilsøe i Middelalderstudier tilegnede Aksel E. Christensen, 1966 317f. E. Ladewig Petersen i Hist. t. 12.r. III, 1968-69 1-79. – Arkiv i Rigsark.

Mikael Venge

Bille, Eske, 1552-1619, adelsmand. * 29.9.1552, † 22. (el. 24) 1.1619, begr. i Mariager k. F: Jørgen "B. (ca. 1520–1601) og Margrethe Brock. ~ 15. 11.1601 i Nyborg med Helvig, Gøye † 18.7. 1612 i Halmstad, d. af Falk G. (1555–94) og Karen Iversdatter Krabbe († 1605).

Det var vistnok „gamle" B. – som samtiden kaldte ham – og ikke hans fætter af samme navn der 1594-1600 var hofjunker; 1602-10 var han lensmand på Helsingborg slot, 1610-19 på Mariager kloster. Under krigen 1612 fik han pålæg om sammen med lensmanden på Varberg at sørge for forsvaret af dette slot. Han var personlig yndet af Christian IV der var gæst ved hans brylup og 1611 bad ham til fadder ved hertug Ulriks dåb. Efter faderen havde han arvet Vallen, hvor kongen besøgte ham, og Ellinge; økonomisk var han således oprindelig velstillet men blev til sidst temmelig fattig, ikke mindst fordi han letsindigt gik i kaution for flere af sine mest forgældede standsfæller som Otte Christoffer Rosenkrantz og fætteren Eske Pedersen B. Han stod på fortrolig fod med de to kendte dagbogsforfattere Sivert "Grubbe og Eske "Brock, hvilken sidste var hans fætter; ligeledes viste han sig som en trofast ven af Tyge Brahe der under landflygtigheden flere gange benyttede ham som sin fuldmægtig i forretningsanliggender. □En adelsmand på stikket af Frederik IIs ligbegængelse uden portrætkarakter bærer navnet B.

Danm.s adels årbog VII, 1890 86. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893 9-54. – Papirer i Rigsark.

*Henry Bruun**

Bille, Frants, † 1563, underadmiral. Faldt 11.9.1563 i slaget ved Öland, begr. i Mariakirken i Visby. F: rigsråd Anders "B. (1477-1555) og Pernille Krognos († 1533). ~ med Edel Hardenberg, † 2.4.1581 på Arreskov, begr. i Horne k., d. af Jakob "H. († 1542) og Edele Bille (* ca. 1512 † tidligst 1530). – Bror til Bent "B. (1509-55).

B. gik 1532 i skole i Wittenberg, men 1534 hos Frands Vormordsen i Malmø; han holdtes da ligesom andre unge adelige ni uger i mildt fangenskab af borgerne. 1546 nævnes han blandt hofsinderne. Han skrev sig til Søholm, men var i øvrigt mere lensmand end godsejer idet han opnåede betydelige forleninger: Dronningborg 1547-48, Silkeborg 1548-57, Vrejlev kloster 1557-60, Varberg 1560-61, Ørum 1561-63 (enken beholdt dette slot til 1565). Ved syvårskrigens udbrud blev han underadmiral under Peder Skram, men faldt kort efter krigens begyndelse. Hans enke tog ophold på sit fædrene gods Hvedholm som hun bestyrede med megen dygtighed. – □Ligsten med relief, formentlig fra 1570erne (Horne k., Fyn).

Danm.s adels årbog VII, 1890 70. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I, 1893 751-53. – Papirer i Rigsark.

*Henry Bruun**

Bille, Frantz Ernst, 1832-1918, officer, diplomat. * 14.2.1832 i Kbh. (Holmens), † 10.6.1918 i London, begr. i Kbh. (Holmens). F: premierløjtnant, senere viceadmiral Steen "B. (1797-1883) og Caroline C.S.F. Bülow (1808-87). ~ 4.5.1869 i Jersey City med Sarah Augusta Zabriskie, † 4.12.1844 i Jersey City, † 23.2.1928 i London, d. af chancellor i staten New Jersey Abraham Oothout Z. (1807-73) og Sarah Augusta Pell (1810-45).

B. gennemgik den militære højskole 1850-55 og udnævntes derefter til sekondløjtnant à la suite i ingeniørkorpset. 1857-61 var han elev i højskolens generalstabsklasse hvorefter han 1861 udnævntes til premierløjtnant à la suite, og da han „bestemtes til udenrigs diplomatisk tjeneste" tillagdes der ham okt. s.å. kaptajns karakter. Fra slutningen af 1861 til 1863 var han legationssekretær ved gesandtskabet i Frankfurt hvor han en tid stod under Bernhard v. "Bülow og beklædte derefter en kort tid en lignende stilling i Wien. Kort efter krigens udbrud 1864 stilledes han til overkommandoens rådighed som adjudant. Efter udmærket tjeneste udnævntes han s. å. til kaptajn à la suite i generalstaben og deltog under fredsforhandlingerne som sekretær ved det ekstraordinære gesandtskab i Wien hvor han efter fredsslutningen blev chargé d'affaires. 1865 kom han som legationssekretær til Paris, 1867 som chargé d'affaires til Washington hvor han 1869 forfremmedes til ministerresident; 1870 meddeltes der ham afsked fra krigstjenesten. Fra foråret 1871 fungerede han et års tid som guvernør ad interim på De dansk-vestindiske øer og udnævntes 1872 til overordentlig gesandt og befuldmægtiget minister i Stockholm hvor han for-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

blev til 1890 da han blev gesandt i London. 1900 var han en af Danmarks delegerede ved den første Haagkonference; 1908 tog han sin afsked. Han havde under sin attenaarige ministervirksomhed i England sluttet sig nøje til engelske kredse og forblev efter sin afsked i London. – Kammerherre 1870. Gehejmekonferensråd 1908. – R. 1864. K.^{2} 1872. DM. 1876. K.^{1} 1878. S.K. 1887. □Mal. af grev G. v. Rosen, 1883. Foto.

Danm. adels årbog VII, 1890 101. V. E. Tychsen: Fortifikations-etaterne og ingeniørkorpset, 1893. Berl. tid. 11.6.1918. Nationaltid. s.d. The Times s.d.

*Rockstroh**

Bille, Gerhard Sievers, 1765-1816, søofficer, konsul, guvernør. *9.2.1765 i Kbh. (Holmens), † 19.11.1816 i Tranquebar, begr. sst. F: kaptajn, senere kommandørkaptajn Hans Martin *B. (1732-88) og Margrethe Lütken (1736-1812). Ugift.

B. blev kadet 1777, sekondløjtnant 1783 og premierløjtnant 1790. 1786 var han med Poul *Løvenørn på hans togt til Østgrønland og tjenstgjorde som interimsekvipagemester på Nyholm 1789-92. 1796-97 var han med fregatten Thetis i Middelhavet for at beskytte den danske skibsfart mod barbareskerne. Han har sikkert på dette togt fået interesse for den vanskelige sag, da han lige efter sin hjemkomst fra togtet efter ansøgning fik sin afsked fra søetaten med kaptajnløjtnants karakter og samtidig udnævntes til dansk konsul i Algier, i hvilken stilling han gjorde god fyldest. Da Algier i juni 1800 kom i et spændt forhold til Danmark i anledning af at kommandørkaptajn Steen *Bille som eskadrechef i Middelhavet havde jaget en algiersk korsar i den tro at det var en tuneser, og korsaren under flugten løb ind på et skær og sank, var B. taktfuld og bestemt over for dejens ublu fordring om en øjeblikkelig skadeserstatning, og da dejen havde tilbageholdt „Najaden"s chef kaptajn J. C. Krieger og nogle af dens officerer, lykkedes det ham at skaffe dem deres frihed. B. blev i Algier til 1805. 1807 udnævntes han til kar. kontreadmiral og guvernør over de danske besiddelser i Ostindien, tiltrådte stillingen 1808 og blev her til sin død. □Mal. (Søofficersforen.).

W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893. H. G. Garde: Efterretn. om den danske og norske sømagt IV, 1835. St. Bille: Det da. flag i Middelhavet, 1840. C. F. Wandel: Danmark og barbareskerne, 1919. L. Bie i Pers. hist. t. 9.r. IV, 1931 108f. – Papirer i Rigsark.

*Th. Topsøe-Jensen**

Bille, Hans, ca. 1470-1542, ridder, rigsråd. * ca. 1470, † 31.10.1542, begr. i Øster Egede k. F: rigsråd Bent *B. († 1494) og Ermegaard Frille († 1504). ~1° 29.5.1496 med Anne Thott, † 1498, d. af rigsråd Laurens Axelsen T. († 1482) og Karen Jonsdatter Viffert († 1468). ~2° ca. 1505 med Inger Rønnow, † 18.11.1548, begr. i Øster Egede k., d. af Corfitz *R. († 1494) og Birgitte Flemming († efter 11.6.1494). – Bror til Anders *B. (1477-1555).

B. var allerede 1502 medlem af rigsrådet og deltog s.å. i ledelsen af toget til Stockholm til undsætning for dronning Christine. Først 1514 blev han ridder; n.å. var han med i det gesandtskab der hentede dronning Elisabeth fra Nederlandene; i øvrigt benyttede Christian II ret jævnligt hans tjeneste i Sverige. Han skrev sig afvekslende til sin fædrenegård, Egede, og til Skjoldenæs som han havde i forlening senest 1504 men mistede ca. 1522, som det synes, fordi bønderne havde klaget over ham. Naturligt nok sluttede han sig da hurtigt til oprøret mod Christian II; Frederik I gav ham hans len tilbage, og under denne nævnes han nu jævnligt blandt de fornemste råder, oftest i nær tilknytning til sin broder Anders B. hvis konservative og katolske partistandpunkt han ganske delte. Ligesom denne støttede han på herredagen 1533 beslutningen om kongevalgets udsættelse; begge trådte kort efter grevefejdens udbrud i grev Christoffers tjeneste; begge blev ved folkebevægelsens gennembrud i jan. 1535 fanget og senere ført til Mecklenburg; og da Christian III besatte Sjælland blev også B.s len og godser inddraget. Først i dec. 1536 opnåede han mod at godkende den nye kirkeordning Christian IIIs nåde; sine private godser fik han tilbage, derimod hverken sin forlening eller sin plads i rigsrådet. Af hans mange børn kom ingen til at spille nogen større rolle; døtrene Ermegaard og Birgitte fik til sidst det efter dem opkaldte Jomfruens Egede. □Ligsten af Morten Bussert (Øster Egede k.), afstøbning (Fr.borg).

Østsjællandske årbøger, udg. F. Opffer, V, 1905 47f. Danm.s adels årbog VII, 1890 69. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I, 1893. Vilhelm Lorenzen i Danske slotte og herregårde II, 1943. – Papirer i Rigsark.

*Henry Bruun**

Bille, Hans Martin, 1732-88, søofficer. * 11.3.1732 i Kbh. (Holmens), † 12.9.1788 i Kbh., begr. sst. (Holmens). F: kaptajn Lars B. (1683-1757) og Helvig Margrethe Møller († 1734). ~21.5.1760 i Helsingør (Marie) med Margrethe Lütken, døbt 30.6.1736 i Kbh. (Holmens), † 12.5.1812 sst. (Holmens), d. af kaptajn Frederik C. *L. (1698-1784) og Cornelia Sivers (1706-45). – Far til Gerhard Sievers *B.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

B. blev student 1745, privat dimitteret, kadet 1746, sekondløjtnant 1753, premierløjtnant 1757, kaptajnløjtnant 1763, kaptajn 1768 og kommandørkaptajn 1778. Af hans udkommandoer skal nævnes at han 1751-53 var med fregatten Falster, under kaptajn Simon "Hooglant der sprang i luften på Saffias red, 1757-58 med orlogsskibet Neptunus til Konstantinopel og Middelhavet og 1759-60 med fregatten Møen til Vestindien hvor halvdelen af besætningen døde af en ondartet epidemi. 1764 beordredes han der havde særlige tekniske anlæg, til at studere vandbygningsvæsen og var med ved havnearbejdet ved Helsingør. 1765 indsendte B. et forslag til en pumpestation der kunne tømme dokken med fire par heste i 24 timer. Det blev Henrik Gerner der fik æren af at denne plan blev til virkelighed, men forslaget indbragte dog B. en varm anerkendelse fra admiralitetet. S.å. sendtes han til Bornholm for at undersøge, om Rønne red eller Arnager havn egnede sig til støttepunkt for flåden, og 1769 til Kristiansand og Flekkerø i lignende anledning. Efter et studieophold i udlandet 1767 udtalte B. ved sin hjemkomst n.å. ønsket om at blive ansat ved søartilleriet; 1769 blev han tøjmester og indførte vigtige forbedringer, således forandring af kanonportene, forbedring af rapperterne og indførelse af vaterpas på kanonerne, hvorved indirekte sigte blev muligt. Han var medlem af konstruktions-, artilleri- og regleringskommissionerne. 1777 blev han tiltalt for krudtets behandling, men frifundet. 1780 medlem af kommission til ordning af Kbh.s brandvæsen. 1783 tillagdes ham et årligt tillæg på 600 rdl. for hans mange gode og nyttige indretninger ved søartilleriet. □Maleri.

Th. Thaarup i Minerva, 1792, I 330-44. P. Andersen: Bidrag til søartilleriets hist., 1909.

*Th. Topsøe-Jensen**

Bille, Jens, 1531-75, adelsmand. * 26.1.1531 på Varberg slot, † 28.4.1575 på Billesholm, begr. i N. Vram k. F: rigsråd Claus "B. († 1558) og Lisbet Ulfstand († 1540). ~ 3.12.1559 på Nyborg slot med Karen Rønnow, † 4.4.1592 på Nakkebølle, d. af Eiler "R. († 1565) og Anne Krabbe (1509-43). – Far til Birgitte "B., Claus "B. (1560-1600) og Steen "B. (1565-1629). Bror til Beate "B og Steen "B. (1527-86).

B. tjente som hofsinde 1555-59 og deltog sidstnævnte år i Ditmarskertoget. Kort efter sit bryllup sendtes han til Gotland som han havde i forlening 1560-71, altså under hele syvårskrigen – en udsat og vanskelig post som han bestred med stor dygtighed. Slægtens stamsæde Allinde mageskiftede han 1575 til kronen mod Vrejlev kloster; med hustruen fik han Hvidkilde; hans hovedbesiddelser var dog de skånske gårde Lyngsgård og Vram, hvilken sidste han omdøbte til Billesholm. Ligesom søsteren Beate interesserede han sig for folkeviserne, og han har efterladt sig et stort og værdifuldt visehåndskrift der nu findes i landsarkivet i Odense.

Danm.s. adels årbog VII, 1890 88. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I, 1893 768f 780-82 787-90. F. Carlsen: Efterretninger om Gammelkøgegård I, 1876 85-94. – Papirer i Rigsark.

*Henry Bruun**

Bille, Jørgen, ca. 1520-1601, adelsmand. * ca. 1520, begr. 28.6.1601 i Våxtorp k. i Halland. F: rigshofmester Eske "B. († 1552) og Sophie Krummedige († 1539). ~ ca. 1550 med Margrethe Brock der levede endnu 9.2.1603, d. af Niels B. († 1534) og Jytte Predbjørnsdatter Podebusk († 1573, ~ 2° med Knud "Gyldenstierne, † 1560). – Far til Eske "B. (1552-1619). Bror til Peder "B.

B. var som barn i huset hos sin mormor Anne Rud; 1529 gik han i skole i Skovkloster, 1533 i Malmø; n.å. holdtes han ligesom flere andre ansete adelsmænds børn en tid lang fangen af byens borgere. 1535 sendtes han sammen med sin bror Hartvig til Leipzig, men da forældrene allerede havde gjort den erfaring at B. havde en uheldig indflydelse på sin yngre bror blev der sørget for at de ikke i udlandet kom til at bo sammen. Efter tre års ophold i Leipzig kom B. hjem med det vidnesbyrd at han ikke egnede sig til fortsat studium. 1542 finder man ham i hoftjeneste hos fyrsten af Kleve, 1548 deltog han som hofsinde i prinsesse Annas brudetog til Sachsen. 1549-52 var han lensmand på Gavnø kloster, 1552-57 på Bäckaskog kloster. Ved faderens død 1552 arvede han Ellinge i Skåne og Vallen i Halland. Under syvårskrigen blev han allerede 1564 udset til lensmand i Blekinge; men da dette landskab var besat af svenskerne måtte han foreløbig nøjes med en militær kommando over bønderne i Østskåne; 1565 ledede han et i øvrigt ganske mislykket plyndringstog over den svenske grænse. Først 1568 kom han i besiddelse af Sölvesborg slot som han beholdt til 1578. Heller ikke som lensmand vandt han laurbær. Allerede jomfruerne på Gavnø klagede over ham, og endnu mere misfornøjede var blekingboerne. Deres gentagne klager over hans fogeder fandt medhold hos kongen; „jeg vil ikke have mine Bønder ødelagt" skrev Frederik II 1574 til ham. Da end ikke denne formaning hjalp tog bønderne sig selv til rette og dræbte flere af fogederne så kongen måtte udnævne fire adelsmænd til at skille trætten. □Den navngivne fremstilling af B.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

på stikket af Frederik IIs ligprocession tør ikke opfattes som portræt.

Danm.s adels årbog VII, 1890 85. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I, 1893 717-23 776-79. – Papirer i Rigsark.

*Henry Bruun**

Bille, Jørgen, ca. 1672-1736, stiftamtmand. * ca. 1672, † 13.3.1736, begr. i Ajstrup k., Kær hrd. F: kancelliråd Steen Hansen B. til Jungetgård og Mette Axelsdatter Sehested († 1739). ~ 22.1.1704 på Vrå med Ide Rodsteen, * 12.3.1675, † 17.12.1725, begr. i Ajstrup k., d. af Frederik Knudsen R. til Lengsholm (1639-74) og Kirsten Steensdatter Beck til Vrå (1644-1719).
B. var i sin ungdom søofficer. Han optoges 1689 i lærlingekompagniet, blev 1693 søløjtnant, 1697 kaptajnløjtnant, var derefter i udenlandsk tjeneste og blev efter sin hjemkomst 1699 kaptajn. Hans virksomhed synes i den følgende tid at have været rettet mod en reform af opdragelsesmåden for søofficererne, og 1701 oprettedes søkadetkorpset. Allerede n.å. kom han i konflikt med kadetterne, udnævntes 1703 til kommandørkaptajn, blev et par dage efter aftakket fra søkadetkompagniet og fik s.å. sin afsked fra marinen. 1704 fik han ved sit giftermål Ellinggård, senere desuden Bannerslund, Lengsholm, Ås og Hejselt, alle i Vendsyssel hvor han også ved køb erhvervede Gerumgård; efter sine forældre fik han Jungetgård i Salling. Som stor jorddrot havde han rig lejlighed til at lære landets og befolkningens tilstand at kende, og 1730 indsendte han til høje vedkommende et pessimistisk farvet skrift hvori han udtaler sig om al den usselhed og elendighed der fandtes overalt og angav hvad der burde gøres for at hjælpe land og folk på fode. Skriftet der i nyere tid er blevet offentliggjort synes at have vakt opsigt og menes at have været medvirkende til at General-landets-økonomi- og kommercekollegiet oprettedes 1735, og til at han selv 1736 udnævntes til stiftamtmand over Ålborg stift og amtmand over Ålborghus, Åstrup, Børglum og Sejlstrup amter. Han døde dog få dage efter embedets tiltrædelse. – Justitsråd 1703. Etatråd 1717. Virkelig konferensråd 1733. □Mal. (Sæbygård).

J. B. i Danske saml. IV, 1868-69 193-233. – Danm.s adels årbog VII, 1890 89. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893 128-36. C. Klitgaard i Vendsyssel årb. XIV, 1941 85-88 og IV, 1921 36-42.

*S. Nygård**

Bille, Knud, † 1543, rigsråd. † 1543, før 18. febr., begr. i Gladsaxe k., Skåne. F: Peder B. († 1508) og Anne Knudsdatter Gyldenstierne († 1521). ~ 1° med Dorte Daa, † 1512 i barselseng, d. af Oluf D. († 1532) og Gundel Joachimsdatter Griis. ~ 2° 23.9.1515 i Svendborg med Birgitte Rønnow, † 1527, d. af Markvard R. († 1506) og Mette Joachimsdatter Hardenberg.
B. der efter faderen arvede Kærsgård på Fyn, fik sit egentlige hjem i Skåne på Gladsaxe hvormed han fra 1505 til sin død var forlenet. Frederik I optog ham 1523 i rigsrådet og slog ham n.å. til ridder. Som hele sin slægt tilhørte han det katolske parti, men stilledes ganske i skygge af sine brødre Ove og Eske. Endnu på herredagen 1533 optrådte han på den konservative fløj, men under grevefejden holdt han sig meget tilbage, og 1536 faldt han hurtigt til føje for Christian III hvorfor han også fik lov at beholde sit len og sin plads i rådet.

Danm.s adels årbog VII, 1890 72. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I, 1893 501-04 661-64.

*Henry Bruun**

Bille, Mathias, se **Bille, Mikkel.**

Bille, Michael Johannes Petronius, 1769-1845, søofficer. * 8.11.1769 i Stege, † 27.3.1845 i Kbh., begr. sst. (Holmens). F: kaptajn Mathias B. (1736-1782) og Adolphine Christine Friedenreich (1740-1771). ~ 2.3.1798 i Skelby, Falster med Maria Magdalene Friedlieb, døbt 6.7.1780 i Vestenskov, † 29.3.1829 i Danzig, d. af kapellan i Vestenskov, senere sognepræst i Idestrup Philip Henrik F. (1751-1806, ~ 2° 1785 med Karen Olufsdatter Stampe, 1766-93, ~ 3° 1797 med Ellen Johansdatter Jessen, 1776-1851, hun ~ 2° med professor Jens Hansen *Smidth, 1769-1847) og Anne Marie Birgitte Hermansdatter Seehusen (1757-83). – Far til Christian *B.
B. var 1781-82 som kadet med fregatten Bornholm hvor hans far var chef; denne døde under togtet i Irland. Næstkommanderende H. C. Sneedorff tog sig af den faderløse unge kadet og anbefalede ham til matematikeren professor Høyer der underviste ham vederlagsfrit så at han snart kunne være hjælpelærer for yngre kadetter og derved førte ham ind på den videnskabelige løbebane. 1789 blev han sekondløjtnant, 1795 premierløjtnant, var 1793-1807 lærer i navigation på søkadetakademiet og hver sommer med kadetskibet. I slaget på Reden 2.4.1801 var han chef for underste batteri på blokskibet Prøvestenen hvor han personlig rettede og affyrede det første skud i slaget. Da besætningen efter at skibet var ødelagt sendtes i land blev B. der selv var såret tilbage for at føre tilsyn med de sårede og blev derfor taget til fange af englænderne der behandlede ham med stor venlighed og agtelse. 1803 blev han kaptajnløjtnant. Ved krigsudbruddet 1807 var han i Norge og var her 1807-10 chef

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

for en kanonbådsdeling ved Fredriksværn og Kristiansand der bl.a. udmærkede sig i kampen mod briggen Nightingale ved Langesund okt. 1807. 1808 forfremmedes han til kaptajn, var 1812-13 chef for det franske linieskib Dantzick på Schelde og hjemførte over land de danske besætninger der havde tjent under det franske flag, i alt ca. 2000 mand, under vanskelige forhold hvor hans ilmarcher og kloge forhandlinger reddede disse fra fangenskab. Efter fredsslutningen holdt han forelæsninger for søofficerer i navigation indtil han 1815 fik sin afsked med kommandørkaptajns karakter og ansattes som lodsinspektør i Helsingør. 1819 sendtes han til England for at hjemføre Danmarks første dampskib, Caledonia. Juni 1820 fik han tilladelse til at modtage en stilling som navigationsdirektør i Preussen, og blev samtidig kar. kommandør. Han tog ophold i Danzig, ledede undervisningen i fem navigationsskoler fordelt i forskellige byer og underviste selv i Danzig hvorfra dygtige lærere udgik til de andre skoler. Om sommeren var han selv til søs med eleverne der også undervistes på et af ham oprettet observatorium i Danzig. Han høstede megen og fortjent anerkendelse her og ligeledes hjemmefra hvor der 1837 tillagdes ham kontreadmirals karakter. 1838 søgte han sin afsked for at vende tilbage til Danmark hvor han fortsat virkede i navigationens tjeneste, bl.a. fik han indført formaliserede skibsjournaler i den danske marine. En hel generations navigatører synes påvirket af ham. Formand for Søelieutenant-selskabet 1807 og 1815. Stiftede Foreningen til søfartens fremme 1.8.1844. – R. 1809. K. 1840. □Profiltegn. i civil af Chr. Dalsgaard, 1845 (Fr.borg), litograferet 1845. Profilportr. i uniform indsat i to litograferede mindeblade for 2. april 1801, det ene fra 1848, samt i træsnit af H. P. Hansen. Mal. af C. A. Jensen efter dødsmaske, 1845 (kopi på Navigationsskolen).

Danm.s adels årbog VII, 1890 104. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893. – Nyt archiv for søvæsenet, 1846 103-17. E. Juel-Hansen: Skibsjournalerne i da. handelsskibe gennem tiderne, 1943 49-58. Johs. Lehmann: Foreningen til søfartens fremme 1844-1944, 1944 7-20.

*Th. Topsøe-Jensen**

Bille, Mikkel (el. Michael), 1680-1756, søofficer. * 14.5.1680, † 2.5.1756 i Holbæk, begr. i Kbh. (Holmens k.). F: oberst Steen *B. († 1698) og Karen Mandix(sen) (1635-81). ~1° 24.2.1717 i Kbh. (Slotsk.) med Mette Glud, * ca. 1699, † nov. el. dec. 1720, d. af rektor, senere professor Søren G. (1662-1705) og Anna Leth (1677-1711). ~2° 10.11.1722 på Åkær med Karen Lasson, fremstillet 4.4.1703 i Falling, † 5.4.1779 i Holbæk, d. af etatsråd Bendix L. til Åkær (ca. 1663-1717) og Hedevig Margrethe Bornemann (1679-1749, ~2° 1718 med oberst Matthias Rosenørn til Åkær, 1676-1725, han ~1° 1704 med Antoinette Lisbet Friis, 1675-1716).

B. blev lærling 1694 og var 1697-99 på togt til Ostindien. Han blev underløjtnant 1699, premierløjtnant 1703, kaptajnløjtnant 1707, kaptajn 1710, kommandørkaptajn 1712 og kommandør 1715. 1702-03 og 1708-09 var han i hollandsk tjeneste og under den store nordiske krig stadig chef for orlogsskibe, således 1715 for Delmenhorst i slaget på Kolberg Heide 24.4. under C. C. Gabel hvor han udmærkede sig, og 8.8. s.å. ved Rügen under P. Raben. 1717 blev han schoutbynacht og deputeret i admiralitetet, førte n.å. en eskadre i flåden under Raben og var 1720 chef for flådestyrken ved Pommern. 1723, -25 og -26 var han chef for den udrustede eskadre, det sidste år forenet med en engelsk eskadre af lignende størrelse og underlagt den engelske admiral. Den forenede flåde tog station ved Reval for at blokere den russiske flåde i Den finske bugt. Eskadrens oplevelser giver et sørgeligt bevis på hvor hurtigt en god organisation kan forfalde. Skibene var slet vedligeholdt, to orlogsskibe måtte straks sendes tilbage som usødygtige. Proviantering var dårligt organiseret; der kom mangel på mad hvilket gav anledning til misfornøjelse og sygdom der medførte 215 dødsfald. Da blokaden 1.10. hævedes gik flåden hjemefter, men mødte hårdt vejr i Østersøen hvorfor den danske eskadre ikke kunne følge med den engelske.

Senere splittedes den danske eskadre fuldstændig på grund af et misforstået signal. Nogle af skibene gik til Kbh., de andre spredtes så admiralitetsskibet blev alene. Resterne af eskadren samledes efterhånden på Danzigs red hvortil skibene kom med alvorligere havarier og forkomne besætninger. S.å. blev B. viceadmiral og 1734 admiral. I anledning af togtet blev 1728 nedsat en kommission hvor B. var tiltalt for de ovennævnte forhold; n.å. blev sagen dog standset på grund af hans tidligere gode forhold og han selv udnævnt til Holmens chef. Han gjorde sig særlig bemærket i sagen mod Knud *Benstrup hvor det blev lagt B. til last at han havde beordret afhugningen af tømmeret i „Christianus Sextus". B. optrådte som en hædersmand under sagen og vedstod sit ansvar hvilket havde til følge at han 1735 blev afskediget som Holmens chef med tilkendegivelse af kongens mishag med hans administration. 1737 afskedigedes han af søværnet, dog med fuld gage i pension. – B. var en retskaffen mand, god sømand og dygtig skibschef under krigen, men han formåede ikke at gøre fyl-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

dest da han nåede op til de højeste poster. – En søn **Mathias B.** (17.12.1736-17.3.1782) blev kadet 1749. 1779 var han næstkommanderende på „Indfødsretten" til Nordkap, 1781 skulle han føre fregatten Bornholm til Vestindien. Men efter en række ulykker i hårdt vejr forliste skibet ved Irland hvorved han omkom. □Mal. (Fr.borg).

Danm.s adels årbog VII, 1890 103. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893. J. H. Lützow: Hist. efterretn. om danske søofficerer, 1788.

*Th. Topsøe-Jensen**

Bille, Mogens, † 1538, rigsråd. † 5.4.1538 på et skib i Ebeltoft vig, begr. i Århus domk. F: Peder B. til Svanholm († 1508) og Anne Knudsdatter Gyldenstierne († 1521). ~31.1.1524 med Sofie Gøye, † marts 1537 i Stettin, d. af Mogens *G. († 1544) og Mette Bydelsbak († 1513). – Bror til Eske *B. († 1552) og Ove *B.

B. der allerede 1502 skal have deltaget i en pilgrimsrejse til Jerusalem blev ved faderens død 1508 medejer af Svanholm hvortil han skrev sig. Ridder blev han næppe før 1523; i det hele taget nåede han først efter Christian IIs fald en mere fremskudt stilling, ikke mindst i kraft af sit ægteskab med rigshofmesterens datter; han fik nu forskellige forleninger, fra 1527 Koldinghus. Efter Frederik Is død indsatte de jyske råder ham 1533 til befalingsmand i Nørrejylland under herredagen; og på denne optoges han, utvivlsomt af selve rigsrådet, i dets midte. Efter kongevalget i Ry hyldede han Christian III; alligevel udstødtes han 1536 af rådet, vel nærmest på grund af den måde hvorpå han var kommet ind i det; s.å. mistede han også Koldinghus, antagelig som følge af sin tilknytning til broderen Ove B. og det øvrige katolske parti. Plaget af sorger og sygdom levede han sine sidste år på Skt. Jørgens gård i Kolding; her oprettede han 1537 sit testamente hvori han viser sig som en god katolik. Da hans ægteskab var barnløst gik Svanholm ved hans død over til brødrene af hvilke Eske 1540 blev eneejer; brugsretten overlodes dog Ove.

Danm.s adels årbog VII, 1890 63. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I, 1893 504-11 637-45. – Papirer i Rigsark.

*Henry Bruun**

Bille, Ove, † 1555, biskop i Århus. † 10.4.1555 på Skovkloster, begr. i Antvorskov klosterk. F: Peder B. til Svanholm († 1508) og Anne Knudsdatter Gyldenstierne († 1521). – Bror til Eske *B. († 1552) og Mogens *B.

Med en universitetsuddannelse bag sig der havde indbragt ham magistergraden blev B. 1499 kancellisekretær – 1525 siger han at han tjente dagligt i kancelliet 21 år. Efter tidens skik lønnedes han med gejstlige forleninger: 1501 kanonikatet „de rota" i Roskilde, 1505 provstiet i Viborg og 1507 provstiet i Lund. 1516 fik han dekanatet i Roskilde mod at afgive Viborgembedet. 1512 omtales han som dr. jur., og da han blev biskop havde han kirkelig indvielse som diakon. Senest 1507 udnævntes han til kong Hans' kansler. I dette embede øvede han en utrættelig indsats, men opnåede også stor indflydelse og anseelse. Alle vigtige politiske afgørelser gik igennem hans hænder, herunder udenrigspolitikken. At B. stod højt i kongefamiliens gunst ses af at Christian II 1512 foreslog faderen at gøre ham til ærkebiskop Birgers efterfølger. Antagelig i forbindelse med Christian IIs kroning optoges han juni 1514 i rigsrådet – den almindelige opfattelse at B. blev rigsråd allerede under kong Hans kan næppe opretholdes eftersom han ikke har beseglet håndfæstningen 1513. Endnu under Sveriges erobring 1520 var B. i fuld virksomhed som administrationens leder, men s.å. indledte han med kongens billigelse forhandlinger om overtagelsen af Århus bispestol efter den gamle Niels Clausen. Da kapitlet havde valgt ham opnåede han i august pavens bekræftelse, modtog præste- og bispeindvielse og indsattes højtideligt i embedet af sin forgænger 23.10. Dette har B. selv skildret i en bevaret (knap og konventionel) skrivelse til moderen. De følgende urolige år levnede ham få stunder til at nyde besiddelsen af stiftet. 1522 sendtes han til mødet i Reinfeld med lübeckerne. Da jydernes opstand januar 1523 brød løs anmodedes han af Christian II om at mægle. Sammen med Mogens *Gøye sluttede han stilstanden i Sjørslev 2.2. og forhandlede i Horsens 9.2. om et personligt møde mellem kongen og oprørerne. Lige til hertug Frederik (Is) væbnede optræden i riget tøvede B. Herefter tilsluttede han sig til gengæld af hjertet det nye styre. Ca. 15.3. sendte han Christian II sin opsigelse af troskabseden, og som bevarede aktstykker afslører tog han personligt plads ved skrivepulten i den nye konges kancelli. 1523-36 var B. efter Mogens Gøye (med hvem han ofte samarbejdede) rigets førende statsmand. 1524 repræsenterede han rigsrådet ved Hamburg-forhandlingerne om Christian IIs genindsættelse. I en redegørelse fra 1525 opregner han med selvfølelse hvilke tjenester han havde ydet kongen og riget. Det gryende reformationsrøre søgte han efter evne at modvirke, dog uden at gribe til rabiate midler og uden selv at træde frem. Vel understøttede han Poul *Helgesen, Poul *Ræff og andre der forsvarede det katolske standpunkt. Men hans egentlige indsats gjaldt hævdelsen af biskoppernes økonomiske og juridiske rettigheder. Christian IIIs be-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

kendte ord i klageskriftet mod bisperne 1536 om at B. havde været „hovedet for alt papisteri" sigter snarest til hans politiske indflydelse. Prædikanterne skrev om ham: „i sin enfoldige simpelhed som i sit eget sind er [han] dog en god mand."
Under interregnet 1533-34 virkede han for prins Hans' kandidatur, men sluttede loyalt op omkring Christian III efter Ry-mødet. B. og hans slægt forestillede sig tydeligvis at hans verdslige position kunne bestå også efter den lutherske læres sejr. Virkeligheden blev en anden. Ved grevefejdens ophør fængsledes han med de øvrige bisper og indsattes på Dragsholm, senere Nyborg. Fangenskabet var dog meget mildt. Således havde han egen kok, kapellan og tjener hos sig. Oprindeligt havde Christian III vistnok været indstillet på at strække sig vidt over for hans ønsker om at beholde stiftet, men B.s bestemte vægring ved at lade Silkeborg holdes både til kongens og bispens hånd – allerede en betydelig indrømmelse – hindrede dette. Ved frigivelsen 1.6.1537 efter lange forhandlinger med Johan *Friis, måtte han bekvemme sig til at afskrive alle krav på bispestolen, dog at restancer fra tiden indtil fængslingen tillagdes ham – en bemærkelsesværdig gestus. Dernæst forlenedes han frit for livstid med Skovkloster (Herlufsholm) hvor han straks tog bolig. – B. var en yderst smidig politiker der havde forstået at tilpasse sig alle ydre omskiftelser i Christian IIs og Frederik Is tid. Det som hindrede ham i at acceptere den lutherske fyrstemagt efter 1536 var nok måske den mest karakteristiske side af hans ellers noget farveløse personlighed: juristen. Til sin død 18 år senere levede han forankret i forestillingen om sin høje værdighed, optaget af at hævde sin ret til et næsten fyrsteligt underhold. Udover det rige Skovkloster tillagdes han efterhånden flere indbringende forleninger: 1538 Tølløse, 1540 fire læster korn af Vordingborg, 1544 Egebjerggård og 1552 Gjelstrup i Odsherred. 1540 overdroges han desuden Svanholm af broderen Eske. Han tituleredes også stadig som biskop. 1539 da rygter om en katolsk restauration skabte røre i landet søgte B. ly på det befæstede Vallen i Halland. På Skovkloster sørgede henved 40 personer for hans opvartning. Som hans „svorne sekretær" og kapellan nævnes Hans *Henriksen. Testamentet 1554 oplyser indgående om B.s besiddelser af løsøre og rede penge. Fra Eske Billes mageskifter vides at han også ejede jordegods, men omfanget og fordelingen blandt arvingerne er ukendt. □Gravsten (Antvorskov klosterk., nu forsvundet), tegnet 1756 af S. Abildgaard (Nat.mus.), i stik 1794 og i litografi 1859. Træsnit fra 1800-tallet med fantasiportr. Mindesmærke af Wiedewelt, 1783 (Jægerspris).

Nye da. mag. I, 1794 193-218 225-48. Acta pontif. dan. V-VI, 1913-15. C. A. Jensen: Danske adelige gravsten I, 1951 122-24. – Danm.s adels årbog VII, 1890 62. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I, 1893. J. Hvidtfeldt i Til Knud Fabricius, 1945. C. O. Bøggild-Andersen i Hist. t. 11.r. V. 1956-59. M. Venge: Christian 2.s fald, 1972. L. W. Andersen m.fl.: Uppsalaoverenskomsten 1520, 1975. – Papirer i Rigsark.

Mikael Venge

Bille, Peder, 1518-80, rigsråd. * sept. 1518 på Ellinge, † 17.3.1580 i Kbh., begr. i Valløby k. F: rigshofmester Eske *B. (ca. 1480-1552) og Sophie Krummedige (ca. 1500-39). ~1548 med Birgitte Rosenkrantz, *1530, †12.3.1592, d. af rigsråd Oluf Nielsen *R. (ca. 1490-1545) og Ide *Munk († 1586). – Bror til Jørgen *B. (ca. 1520-1601).
B. fik sin første undervisning i Ring kloster og skal som barn have været svagelig og tungnem. 1529-32 var han i huset hos Oluf *Rosenkrantz der senere blev hans svigerfar, siden blev han opdraget hos mormoderen Anne *Rud og endelig hos Mogens *Gyldenstierne på Malmøhus. 1536-43 fuldendte B. sin opdragelse til adelsmand hos landgreve Philipp af Hessen i hvis tjeneste han deltog i de protestantiske fyrsters felttog mod den katolske hertug Heinrich af Braunschweig 1543. Efter sin hjemvenden til Danmark gjorde B. hoftjeneste og gled derefter ind i lensadministrationen. Allerede 1545 søgte han at få Steinvikholms len i Norge men fra ledende hold havde man udset rigshofmesterens søn til større poster, og fra 1547 til sin død bestred han en række af de vigtigste len i Danmark: Helsingborg 1547-48, Århusgård 1548-54, Holbækgård 1554-55, Tureby 1556-80, Roskilde Clara kloster 1559-61, Roskildegård 1561-66 og endelig Kalundborg 1566-80. 1556 blev B. optaget i rigsrådet. – B. deltog 1558-59 i et dansk gesandtskab til Livland og Rusland der skulle sikre Harrien og Wierlands overgang til Danmark, men det blev dog navnlig den nordiske syvårskrig der bragte ham frem i forreste række. Som arkelimester siden 1559 fulgte B. 1563 den danske hær til Elfsborg, og da Frederik II i sommeren 1564 lod sig overtale til ikke personligt at følge hæren blev B. sammen med sin svoger Steen *Rosensparre udnævnt til krigskommissærer. Denne post havde B. gennem krigens mest kritiske periode 1564–66. I krigens senere fase deltog han i forskellige fredsforhandlinger med Sverige og ledede således den danske delegation ved Stettinerkongressen 1570. Også efter 1570 virkede han som diplomat. 1572 deltog han i grænsemødet med Sverige og senere i 1570erne blev han indkaldt til forhandlinger med Hamburg og Hansestæderne.
Syvårskrigen gjorde det klart at B. stod i et sær-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ligt tillidsforhold til Frederik II, og at han må henregnes til den gruppe af yngre kongevenlige rigsråder der efterhånden kom til at dominere rigsrådet. Således befalede Frederik II ham i efteråret 1565 at anstille diskrete undersøgelser om forræderi inden for den danske adels rækker, ligesom det var ham og Holger *Rosenkrantz der af rigsrådet blev udpeget til at opsøge og formilde kongen da denne i jan. 1570 truede med at abdicere. Den nære tilknytning til hoffet understregedes ved at B. ved kongens bryllup 1572 blev udnævnt til hofmester for den unge dronning Sophie. Da Peder Oxe sidst på året 1566 vendte tilbage til Danmark sluttede han sig, næppe tilfældigt, til den kongevenlige fløj inden for rigsrådet og giftede sig med Steen Rosensparres enke, en søster til B.s hustru. Vi kender meget lidt til B.s karakter, lige så lidt som der er bevaret noget portræt af ham, men hans karriere viser at han har været en smidig fyrstetjener, kapabel inden for en række områder. Hustruen Birgitte Rosenkrantz tog i sin enkestand ophold på Vallø slot hvor hun foretog omfattende byggearbejder. Ligeledes lod hun opføre en anselig korbygning til Valløby kirke og udstyrede kirkens indre med rige træskærerarbejder.

Danm.s adels årbog VII, 1890 83. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I, 1893 711-17 770-73 783-85. – A. Heise i Hist. t. 5.r. V, 1885 280-442. Danm.s kirker. Præstø amt (Valløby k.), 1933-35 294-317. P. Colding: Studier i Danm.s politiske hist. i slutningen af Christian IIIs og begyndelsen af Frederik IIs tid, 1939. Kn. Rasmussen: Die livländische Krise 1554-1561, 1973 113-15. – Arkiv i Rigsark.

Frede P. Jensen

Bille, Sophie, 1634-93, adelsdame. * 15.2.1634 på Rugård, † 9.1.1693 på Damsbo, begr. i Ejsing k. F: rigsmarsk Anders *B. til Damsbo (1600-57) og Sophie Jacobsdatter Rosenkrantz († 1667). ~ 24.8.1651 i Odense med Mogens Rosenkrantz til Glimminge, * 30.5.1622, † 17.5.1695, s. af Holger *Rosenkrantz (1586-1647) og Lene Gyldenstierne (1588-1639).

B. har samlet og af adskillige bøger uddraget en bønnebog som udkom første gang 1678 og siden ofte blev oplagt med navnet skjult i et kryptogram og under titlen *De udvaldes uforgængelig Krone i Himmelen.* Den har haft vid udbredelse både i Danmark og Norge og hører til den svundne tids kernefulde opbyggelsesbøger; sidste udgave er fra 1805. I sit ægteskab var hun mor til tolv børn.

Danm.s adels årbog VII, 1890 93. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893. F. C. Schønau: Saml. af danske lærde fruentimmer I, 1753 145-65. Solveig Tunold i Fund og forskning X, 1963 36f.

*Carl S. Petersen**

Bille, Steen Basse, ca. 1446-ca. 1520, ridder, rigsråd. * ca. 1446, levede endnu 21.7.1520, begr. i N. Vram k. i Skåne. F: rigsråd Torben *B. († 1465) og Sidsel Lunge († 1503). ~ 1° senest 1469 med Ellen Krognos, død ung, d. af Stig Olufsen K. († ca. 1460) og Barbara Thorkildsdatter Brahe (levede 1488). ~ 2° senest 1490 med Margrete Rønnow, begr. i N. Vram k., d. af Claus *R. († 1486) og Birgitta Vasa. – Far til Claus *B. († 1558) og Torben *B. († 1552). Bror til Bent *B. (ca. 1440-94).

B. var opkaldt efter den gamle Steen Basse der på dette vilkår havde skænket faderen størsteparten af sit gods; i sine yngre dage kalder han sig derfor jævnlig både Steen Basse – og Basse B., men efterhånden sejrede familienavnet, og kun Steen B.s fornavn, ikke hans slægtsnavn bevaredes i B.-ætten. B. arvede efter sin far Allinde på Sjælland og føjede dertil senere Lyngsgård i Skåne. Fra 1485 nævnes han som ridder, fra 1489 som rigsråd i hvilken egenskab han navnlig benyttedes til underhandlinger med svenskerne. Sin hovedvirksomhed fik han dog som landsdommer i Skåne, et embede han beklædte fra 1495 til 1516; hans tilknytning til Skåne hvor han også havde len medførte at han i sine senere år fortrinsvis opholdt sig på Lyngsgård. Af hans tyve børn døde de seksten som små; kun to sønner, Torben og Claus, samt to døtre, Birgitte og Elline, overlevede ham.

Danm.s adels årbog VII, 1890 63. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I, 1893 399-406.

*Henry Bruun**

Bille, Steen, 1527-86, adelsmand. * 14.11.1527 på Vandås, † 5.1.1586 i sin kane ved Nivå, begr. i Maria k. i Helsingborg. F: rigsråd Claus *B. († 1558) og Lisbet Ulfstand († 1540). ~ 1557 på Fovslet med Kirsten Lindenov, † 5.4.1612, d. af Anders Hansen L. († 1562) og Margrete Thomesdatter Lange († 1554, ~ 1° med Hartvig Andersen Ulfeldt). – Far til Anders *B. (1580-1633). Bror til Beate *B. og Jens *B.

B. fik sin første opdragelse i Dragsmark kloster og sendtes derefter til sin farbror Torben B., electus i Lund der holdt ham i skole i Bosjö kloster. Senere opholdt han sig for sin uddannelses skyld fem år i Frankrig og berejste dette land, England, Skotland og Tyskland. Efter hjemkomsten var han i fem år ansat i kancelliet. I syvårskrigen deltog han fra først til sidst; han gjorde tjeneste til lands og var en tid fændrik ved den skånske fane. I forlening havde han 1556-87 Vesterstad, 1560-62 Grimmelstrup og Karleby, 1562-78 Fönje, 1564-67 Sandby og fra 1565 for

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

sin og sin hustrus levetid Herrevad kloster. Alle disse forleninger var beliggende i Skåne ligesom hans private besiddelser, Vandås og Råbelev samt Näsbyholm som han ved et stort mageskifte med kronen 1574 erhvervede mod at afstå hustruens medgift Sellerup i Jylland. Som industriel foregangsmand viste han sig ved at anlægge den første danske papirmølle i Herrevad samt et glasværk. Han var ikke uden lærdom, skrev elegant latin og støttede gerne videnskabeligt arbejde; størst fortjeneste har han indlagt sig ved sin interesse og forståelse for sin berømte søstersøn Tyge Brahe der i begyndelsen af 70erne havde bolig og laboratorium på Herrevad, og som har omtalt sin onkel med både ærbødighed og hengivenhed. 1577 udnævntes han til landsdommer i Skåne, men endnu s.å. svigtede hans helbred; 1578 tvang sygdommen ham til at søge afsked fra embedet. □Ligsten med reliefportr. af B. og hustru (Maria k., Helsingborg).

Danm.s adels årbog VII, 1890 87. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I, 1893 767f 773-76 787-89; II, 71-74. Niels Mikkelsen: Ligprædiken over S. B., 1587

*Henry Bruun**

Bille, Steen, 1565-1629, adelsmand. * 10.5.1565 på Visborg slot, † okt. 1629. F: Jens *B. (1531-75) og Karen Rønnow († 1592). ~9.10.1597 i Odense med Rigborg Lindenov, * 8.12.1577 på Hindsgavl, begr. 9.4.1633 i Helsingborg, d. af Hans Johansen L. (1542-96) og Margrethe Ottesdatter Rosenkrantz (1552-1635). – Bror til Birgitte *B. og Claus *B. (1560-1600).

Som ung studerede B. længe i udlandet, delvis med kgl. understøttelse; som hans præceptor fungerede Jakob Svaning, en søn af historikeren Hans Svaning. 1583 studerede han i Basel, n.å. besøgte han Genève og Orléans, 1586 Padova og Siena; 1587 Konstantinopel og Jerusalem. 1588-95 gjorde han tjeneste i kancelliet; særlig anvendtes han i sendelser til det skotske hof. 1596-1601 var han forlenet med Tureby på Sjælland, men forfremmedes derpå til den betroede post som lensmand i Trondheim med Härjedalen og Jämtland, fra 1604 også Romsdalen. Han synes imidlertid at have været mere religiøst og litterært interesseret end anlagt for praktisk virksomhed. Han magtede derfor ikke ret de vanskelige forhold i sine udstrakte len, således navnlig ikke under Kalmarkrigen. Han savnede ganske militær uddannelse, regeringen forlangte meget af ham, og sommeren 1611 var han tilmed syg. Da n.å. den flamske oberst Jan van Monkhoven med 1200 mand i svensk tjeneste angreb hans len lykkedes det ham ganske vist at afværge at Trondheim by blev plyndret; men dermed slog han sig til ro, ja satte sig endog samme dag til at digte en endnu bevaret takkesalme over sejren; derimod satte han ingen kraft ind på at forfølge Monkhoven som derfor gennem Jämtland uhindret nåede Sverige. For denne og andre forsømmelser dømtes B. på herredagen i Kbh. 1613 til at stande kongen til rette. Allerede forinden var hans len frataget ham; men bortset herfra slap han med en stor bøde. Urigtig er derimod Niels Pedersen *Slanges beretning at han dømtes til tre års landflygtighed og, da han ikke efterkom dommen, blev sat i livsvarigt statsfængsel på Dragsholm; der foreligger her en forveksling med hans fjerne fynske slægtning Steen Mogensen B. I virkeligheden boede B. resten af sit liv på sin fædrenegård, Billesholm i Skåne; som så mange af sine standsfæller i disse år måtte han kæmpe med voksende gæld. Hans tvungne otium fra statstjenesten gav ham tid til at dyrke sine boglige interesser; formodentlig var det også navnlig i disse år han vandt navn som salmedigter. Han oversatte en række af Davids salmer, heraf er *Jeg raaber fast, o Herre* optaget i Den danske salmebog. Han efterlod sig en værdifuld bogsamling.

Danm.s adels årbog VII, 1890 88. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893 278-331. – V. A. Secher: Kongens rettertingsdomme 1605-14, 1885-86 487-94. H. Grüner-Nielsen: Danske viser fra adelsvisebøger og flyveblade VI, 1930-31 48-51 211. Anders Malling i Kirkehist. saml. 7.r. I, 1951 491-517. – Saml. af salmer i Karen Brahes bibl., Landsark. i Odense. Papirer i Rigsark.

*Henry Bruun**

Bille, Steen Andersen, ca. 1624–98, officer. * ca. 1624, †2.5.1698 i Kbh. el. Husumgård, Sokkelund hrd., begr. i Kbh. (Frue k.). F: rigsråd Anders *B. (1580–1633) og Catharine Henriksdatter. ~1° 10.8.1659 i Kbh. med Karen Mandix(sen), * 17.5.1635 (1637), † 13.3.1681, begr. i Kbh. (Frue k.), d. af købmand i Kbh. Hans M. og Birgitte Ledebur (Lederbou). ~2° (bev. af 1.11.1681) med Rebecca Elisabeth Popp(e), † marts 1698, begr. i Kbh. (Frue k.). – Far til Mikkel *B.

B. kom 1636 i Sorø skole og immatrikuleredes ved Kbh.s univ. 1643. Han synes ikke at have deltaget i krigen 1644–46. 1646–50 studerede han i Leiden, men gik derpå i italiensk krigstjeneste, først i storhertug Ferdinand II af Toscanas livkyradsérregiment, senere i kardinalen af Medicis tjeneste i Rom. 1656 vendte han godt anbefalet tilbage til Danmark, udnævntes til kaptajn for et kompagni af den sjællandske adels soldater og 1657 til major over landfolket i det sydøstlige Sjælland. I dec. 1658 blev han generaladjudant hos kongen, og under Kbh.s belejring var han

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

næstkommanderende ved studenterkorpset under Mogens Krag. I juli 1659 blev han stadsmajor i Kbh., og 1675 var han en kort tid kommandant på Kronborg. 1676–98 var han vicekommandant i Kbh. og fungerede en kort tid som kommandant i kastellet, indtil denne post 1687 forenedes med Kbh.s kommandantskab. 1675 var han avanceret til oberstløjtnant, og to år senere oprettede han det frikompagni der senere udvidedes under Hans Schack d.y., og som 1714 blev Sjællandske geworbne regiment. 1678 blev han oberst, og i 1690erne benævnes han i flere officielle skrivelser brigadér, men nærmere oplysning om denne udnævnelse savnes. 1679 blev han deputeret i krigskollegiet der dog efter feltherre Schacks død havde mistet sin betydning, 1685 krigsråd. B. der var naturlig søn af rigsråd Anders Bille optoges 1679 i adelsstanden med B.rnes navn og våben. Han var en velbegavet og dygtig mand, og skønt hans krigsdeltagelse herhjemme var ret ubetydelig opnåede han ikke ringe militær indflydelse og var vel anset hos Christian V. Også i lærde og diplomatiske kredse havde han et godt navn. Han ejede Husumgård, og gennem sønnerne Just og Mikkel blev han stamfader til den yngre slægt B.

Danm.s adels årbog VII, 1890 98. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893 83–86. Hans Elias von der Weise i Pers. hist. t. 3.r. I, 1892 89f.

*Rockstroh**

Bille, Steen Andersen, 1751–1833, søofficer, gehejmestatsminister. * 22.8.1751 i Assens, † 15.4. 1833 i Kbh., begr. sst. (Holmens). F: kaptajnløjtnant, senere kontreadmiral Daniel Ernst B. (1711–90) og Johanne Sophie Amalie Stibolt (1717–88). ~6.12.1790 i Kbh. (Holmens) med Frederikke Vilhelmine Charlotte Bornemann, * 24.7.1770 i Kbh. (Frue), † 1.7.1851 sst., (Holmens), d. af generalauditør Vilhelm *B. (1731–1801) og Talche (Thalia) Storm (1738–79). – Far til Steen *B. (1797–1883).

B. blev kadet 1762 og sekondløjtnant 1768. 1770–72 var han med orlogsskibet Slesvig i eskadren i Middelhavet på ekspeditionen mod Algier og blev 1773 premierløjtnant. 1776 var han chef for et mindre, armeret fartøj der krydsede mellem Slesvig og Fyn i anledning af en i hertugdømmerne udbrudt kvægpest. N.å. rejste han til Vestindien for at overtage kommandoen over en af generaltoldkammeret udrustet armeret brig der skulle beskytte handelen. Han blev her ca. to år. 1780–81 sendtes han atter til Vestindien som næstkommanderende på fregatten Bornholm. I 1781 udnævntes han til kaptajnløjtnant og fik n.å. orlov for at føre skibet Kjøbenhavn der var fragtet af Asiatisk kompagni til en rejse til Ostindien. Efter en farefuld og besværlig rejse bragte han 1784 sit skib der var kendt som en meget slet sejler tilbage til Kbh. efter at have døjet mange fataliteter undervejs. De tre følgende år var B., hvis helbred havde været mindre godt efter rejsen til Ostindien, ikke udkommanderet. Han benyttede nu lejligheden bl.a. til et længere ophold i Paris. 1789 forfremmedes han til kaptajn og var s.å. flagkaptajn i eskadren hos admiral C. v. Schindel og chef for orlogsskibet Den Prægtige. 1790 var han chef for fregatten Havfruen i eskadre og på besejling med Cronborg, 1794 for fregatten Friderichsværn som kadetskib og 1796 flagkaptajn i viceadmiral F. C. Kaas' eskadre der var forenet med en svensk eskadre af lignende størrelse under viceadmiral O. H. Nordenskjöld. Derefter førte han s.å. fregatten Cronborg på besejling med fabrikmester Frantz Hohlenbergs nye fregat Najaden. Foråret 1797 mente man det nødvendigt med en mere energisk optræden til forsvar for danske interesser i Middelhavet. Barbareskerne havde man hidtil tilfredsstillet ved årlige tributter; men et regeringsskifte i Tripolis 1796 benyttedes af den nye pasha til at stille krav om en ekstraordinær ydelse. Den danske konsul bemyndigedes til at tilbyde pashaen halvdelen af hvad han forlangte, og kaptajn Lorentz *Fisker sendtes med fregatten Thetis og briggen Sarpen efteråret 1796 til Middelhavet uden at det lykkedes at opnå fred. Det blev nu overdraget B. at ordne disse forhold. Marts 1797 afgik han fra Kbh. som chef for fregatten Najaden og nåede Malta i begyndelsen af maj. Midt i samme måned mødte han kaptajn Fisker og overtog kommandoen over den lille eskadre med hvilken han ankom til Tripolis 13.5. Næste dag løb han med fregatten ind til havnen og beskød byen.

Den danske konsul der var om bord i Najaden og af den danske regering havde fuldmagt til at slutte fred optog nu forhandlinger med pashaen gennem den engelske konsul. 2.6. undertegnedes freden. Pashaen modtog B. i audiens og skænkede ham en æressabel. Kongen udtalte sin anerkendelse af hans mod, tapperhed og gode konduite og udnævnte ham til kammerherre. Dec. s. å. blev han kommandørkaptajn og fornyede overenskomsten med dejen af Algier, hvilket også indbragte ham kongens anerkendelse. Med sin eskadre lykkedes det B. på tilfredsstillende måde at løse den ham stillede opgave at beskytte den danske handel i Middelhavet. I 1798 tog B. ophold i land, først i Malaga, senere i Livorno og ledede herfra eskadrens skibes bevægelser når han ikke selv fulgte med i særlige anledninger. Juli-aug. 1798 var han ambassadør hos kejseren af Marokko og modtog kostbare gaver af

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ham, bl.a. en hvid hest og et kostbart seletøj. Medens forholdet til barbareskerne foreløbig var bragt i orden truedes den danske handel i stedse stigende grad af de krigsførende magter, særlig af den engelske flåde i Middelhavet. Den engelske regering lagde den neutrale skibsfart de største hindringer i vejen. Dette kunne B. ikke tillade, og adskillige gange var han og hans skibschefer på nippet til at forsvare deres standpunkt med magt. Kun én gang kom det til kamp da tre engelske fregatter 24.12.1799 ved Gibraltar trods protest søgte at visitere en konvoj under beskyttelse af fregatten Havfruen. Da B. i begyndelsen af sin virksomhed i Middelhavet havde fornyet traktaterne med tre af barbareskstaterne mente den fjerde af disse, Tunis at den også burde sætte sine fordringer op, og forholdet mellem dette land og Danmark blev spændt. B. var mest tilbøjelig til straks at blokere Tunis. Regeringen var imidlertid nølende, og konsul Hammecken trak tiden ud ved alle hånde udflugter indtil bejens tålmodighed brast og han april 1800 bemægtigede sig syv dansk-norske skibe med besætninger hvorefter det blev langt vanskeligere for B. at forhandle. B. afgik straks til Tunis og ankom dertil 28.5. Det var B.s hensigt selv at forhandle med bejen og udvirke en våbenstilstand. Det lykkedes dog ikke at komme overens med bejen. B. der var syg og træt efter fire års anspændende arbejde i Middelhavet havde tidligere anmodet om afløsning, og hans afløser, kommandørkaptajn G. A. Kofoed var undervejs. B. sejlede til Malaga hvor han 10.7.1800 overleverede kommandoen til Kofoed, sejlede derfra som passager med Najaden til Livorno og rejste aug. s.å. hjem over land. – 1801 var B. chef for en mindre eskadre der skulle konvojere kornskibe til Norge. Eskadren lå på Kbh.s inderred under slaget 2.4. men fik ikke tilladelse til at tage del i kampen. Samme efterår var B. chef for det nybyggede linieskib Norge, Hohlenbergs første linieskib, på besejling med linieskibet Danmark. 1803 blev B. deputeret i admiralitetskollegiet og n.å. kommandør. Han var ved sin hjemkomst fra Middelhavet 1800 blevet medlem af den afrikanske konsulatskommission og indtrådte senere i karantænekommissionen og sødefensionskommissionen. Da forholdet til England 1807 antog en faretruende karakter blev han chef for Kbh.s søforsvar og har æren for de mange udfald af danske kanonbåde under Kbh.s belejring hvoraf særlig skal nævnes angrebet 17.8. som han personlig ledede, og understøttelsen af udfaldene i Classens have 26. og 31.8. Da situationen viste sig at være håbløs traf han foranstaltninger til at ødelægge flåden, men disse foranstaltninger blev aldrig bragt til udførelse. Da Kbh. overgav sig 7.9. nægtede B. at underskrive kapitulationen og forlangte forgæves af general Ernst Peymann at måtte gøre et udfald med alt hvad der kunne føre våben. Efter flådens udlevering og krigserklæringen til England var B. sjælen i tilvejebringelsen af kanonbåds- og brigmateriellet der optrådte i danske farvande, og da landet efter krigen og adskillelsen fra Norge 1814 atter skulle genskabe et søforsvar var det først og fremmest B. der ved fornuftig økonomi løste denne opgave i forholdsvis kort tid. Ved Norges adskillelse fra Danmark var han kgl. kommissarius og skilte sig med værdighed og takt fra dette vanskelige hverv. 1809 var han avanceret til kontreadmiral, 1825 blev han viceadmiral og 1. deputeret i admiralitetet, 1829 admiral og 1831 gehejmestatsminister. – Kammerherre 1797. – K. 1809. S. K. 1811. DM. 1812. □Mal. tilskrevet C. A. Lorentzen ca. 1795, af Grøger ca. 1815, samt mal. fra B.s senere år. Akvarel af Eckersberg, 1807, sammen med Peymann (Fr.borg), stukket af Johs. Britze, 1924. Litografi efter tegn. af Bendixen, herefter flere litografier, bl.a. „efter Em. Bærentzens maleri" samt træsnit af bl.a. H. P. Hansen. Afbildet på Niels Simonsens mal. Landgreve Vilhelms regiment ca. 1830, udført 1860 (Adolphseck bei Fulda).

W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893. Danm.s adels årbog VII, 1890 100. St. Bille: Det danske flag i Middelhavet, 1840. Arkiv for søvæsenet, 1840 216–29 327–46. H. G. Garde: Den dansk-norske sømagts hist. 1700–1814, 1852. C. F. Wandel: Danm. og barbareskerne, 1919. Papirer i Rigsark.

Hans Chr. Bjerg (Th. Topsøe-Jensen)

Bille, Steen Andersen, 1781–1860, diplomat. * 8.9.1781 i Stege, † 28.11.1860 i Bruxelles, begr. i Kbh. (Holmens). F: marinekaptajn Mathias B. (1736–82) og Anna Rebekka Bredahl (1754–1847). ~26.2.1809 i Kbh. (Frue) med Christiane Arnette Hage, * 21.1.1789 på St.Croix, † 5.12.1868 i Kbh., d. af planter Peter Goiske H. (1756–1800) og Johanne Frederikke Wadskjær (1759–1829). – Far til Torben Bille (1819–83).

B. dimitteredes 1798 fra Metropolitanskolen hvorefter han ansattes som ekstraskriver i sekretariatet på Skt. Thomas. Som protokolfører deltog han i de 1801–03 mellem danske og engelske kommissærer førte forhandlinger om tilbageleveringen af De dansk-vestindiske øer som englænderne havde besat april 1801 under den første dansk-engelske krig. 1806 tog han juridisk embedseksamen og udnævntes 1807 til auditør og advocatus regius på Skt. Croix men den anden dansk-engelske krig hindrede ham i at tiltræde posten. Han blev da 1809 beskikket som

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

prokurator ved landsover- samt hof- og stadsretten i Kbh. Ifølge hverv overdraget ham af finansminister Ernst Schimmelmann deltog han under krigen i Danmarks og Norges forsyning henholdsvis med kolonialvarer og korn fra England. Efter fredsslutningen i Kiel 1814 udnævntes B. til byskriver i Christianssted på Skt. Croix men måtte opgive embedet da de dermed forbundne udgifter oversteg indtægterne. Han, der ejede en plantage på Skt. Croix og landstedet Nærumgård ved Kbh., var i de følgende år sysselsat med private foretagender og indlagde sig stor fortjeneste af det danske kommunikationsvæsens udvikling ved at åbne dampskibsfarten i danske farvande. Han købte 1819 dampskibet Caledonia, det fjerde i England byggede dampskib, og satte det i regelmæssig fart mellem Kbh. og Kiel. Han havde her mange fordomme og økonomiske vanskeligheder at kæmpe med og måtte overdrage skibet til etatsråd L. N. *Hvidt. 1822 blev posten som auditør og adv. reg. på Skt. Croix atter ledig; B. søgte og fik den. Skt. Croix var på dette tidspunkt som følge af flere års misvækst i en uheldig økonomisk forfatning, men B. udkastede en plan til gældsvæsenets regulering hvorved han bidrog til øens materielle opkomst. 1825 tog han sin afsked fra denne stilling, anvendtes n.å. som stedfortræder for ministerresidenten for De forenede Stater der havde fået orlov og akkrediteredes 1828 som chargé d' affaires og generalkonsul i Brasilien. Da Danmarks repræsentant ved Den nordamerikanske union, konferensråd Peder *Pedersen 1830 nedlagde sit embede blev B. hans efterfølger som ministerresident og generalkonsul. Med unionsregeringens samtykke tog han ophold i Philadelphia.

Under krigen 1848 indlagde han sig fortjeneste ved sine bestræbelser for at stille Danmarks sag i et gunstigt lys i den nordamerikanske regerings og almenheds øjne idet stemningen i unionen var imod Danmark hvilket dels skyldtes Øresundstolden som den nordamerikanske søhandel fordrede afskaffet, dels de mange indvandrede tyskeres virkningsfulde agitation i antidansk retning. Han oversatte i dette øjemed selv på engelsk et af slesvigeren Aug. C. E. Clausen Wedel forfattet skrift: Motivirte Entscheidung des Streits über Nationalität, Staatsrecht und Staatssuccession in Schleswig und Holstein indeholdende bevisførelsen for den danske regerings ret til at betragte Slesvig som en del af Danmarks rige. B. fik 1852 en medhjælper i sin søn Torben Bille. B. forlod først Nordamerika efteråret 1857 hvorpå han tog ophold i Bruxelles. – En bror **Søren** Adolph **B.** (4.6.1775–12.9.1819) blev kadet 1786 og var 1801 næstkommanderende på blokskibet Cronborg under slaget på Reden. 1814 var han chef for en kanonbådsafdeling i Norge. Da han aflagde ed til den nye norske regering uden forinden at være løst fra sin ed til Frederik VI blev han slettet af listen over danske søofficerer og indtrådte i den norske marine hvor han 1815 blev kommandørkaptajn. – Gehejmelegationsråd 1845. R. 1829. K. 1850. DM. 1854.

Nyeste skilderie af Kbh., 1819 nr. 42 og 45 (om køb af Caledonia). – Danm.s adels årbog VII, 1890 106. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893. Marthe Bille: Gehejmelegationsråd Steen Andersen Bille og hans søn kammerherre Torben Bille, 1885. Den danske udenrigstjeneste 1770–1970 I, 1970.

*Fr. de Fontenay**

Bille, Steen Andersen, 1797–1883, marineminister. * 5.12.1797 i Kbh. (Holmens), † 2.5.1883 sst., begr. sst. (Holmens). F: kaptajn, senere admiral og gehejmestatsminister Steen *B. (1751–1833) og Frederikke V. C. Bornemann (1770–1851). ~ 26.11.1829 i Kbh. (Holmens) med Caroline Christiane Sophie Frederikke Bülow, * 25.9.1808 i Kbh. (Garn), † 15.1.1887 sst. (Holmens), d. af generalløjtnant Frantz *B. (1769–1844) og Sophie E. Selby (1785–1842). – Far til Frantz *B.

B. blev kadet 1809 og gjorde sig allerede på akademiet bemærket ved sine gode evner. Han blev sekondløjtnant 1816. 1817–18 var han med fregatten Minerva på togt til Middelhavet og Vestindien og gik 1820 i fransk tjeneste sammen med sin ældre broder, løjtnant Ernst Wilhelm B. Begge brødrene var udkommanderet med linieskibet Colosse på togt til Syd- og Nordamerika. Ernst Wilhelm blev syg om bord og døde 1821 på hjemvejen fra Rio til Danmark om bord i en dansk brig mens B. kom tilbage til Danmark i slutningen af s.å. 1823–25 var han atter i fransk tjeneste; han blev udkommanderet med fregatten Hermione der sluttede sig til den franske flåde som blokerede Cadiz der fra landsiden var indesluttet af den franske hær under hertugen af Angoulème og deltog som fører for fregattens armerede fartøjer i et angreb på byens batterier sept. 1823. Efter Cadiz' kapitulation i okt. s. å. kom han om bord i fregatten Galatée på togt til Middelhavet og Levanten hvor den græske frihedskrig var i fuld gang. Om sine kampagner i fransk tjeneste har han i livligt sprog fortalt i sine *Barndoms- og Ungdomserindringer.* Efter sin hjemkomst var B. der 1823 var forfremmet til premierløjtnant 1826 chef for dampskibet Kiel til disposition for kongen og 1827–28 næstkommanderende i briggen St. Jan til Vestindien, 1828–29 lærer ved Søkadetakademiet og 1830–52 medlem af konstruktions- og regleringskom-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

missionen. Samtidig gjorde han hoftjeneste idet han fra 1830 var kavaler hos prinsesse Caroline, blev kaptajnløjtnant 1834, var s. å. og 1837 atter chef for »Kiel« som kongeskib og 1840–41 næstkommanderende i fregatten Bellona på togt til Sydamerikas øst- og vestkyst. Under togtet udnævntes han til kaptajn; 1844 var han chef for korvetten Flora som kadetskib. 1845–47 førte han korvetten Galathea på dens jordomsejling. Togtets formål var at aflevere de danske besiddelser i Indien, Tranquebar og Serampore til det britisk-ostindiske kompagni, iværksætte ny og fortsætte allerede påbegyndt kolonisering af Nikobarøerne, fremme Danmarks handel ved afslutning af traktater og indsættelse af konsuler samt udføre videnskabelige etnografiske og hydrografiske undersøgelser. B. har selv givet en værdifuld beskrivelse af det interessante togt i sit værk *Beretning om Corvetten „Galatheas" Rejse omkring Jorden* 1849–51, nyudg. Kaj Birket-Smith, 1930. Kolonisationen af Nikobarøerne blev på grund af øernes usunde klima allerede opgivet 1848, men jordomsejlingens videnskabelige resultater var betydelige.

Ved krigsudbruddet 1848 blev B. næstkommanderende i eskadren ved hertugdømmernes østkyst med sin stander hejst i dampskibet Hekla og viste her en en stor aktivitet og den noget hensynsløse energi som han allerede dengang havde erhvervet sig ry for. Han beskød således tyskerne 6.–7.4. under de danske troppers overførsel fra Als til Holdnæs og 9. s. m. ved Flensborg under slesvigholstenernes tilbagetog fra kampen ved Bov. Efter slaget ved Slesvig da preusserne var rykket op i Nørrejylland optog Hekla og kanonbådene afskårede danske afdelinger ved Eckernförde. 8.5. foretog B. med Hekla og kanonbådene et bombardement af Fredericia der var besat af tyskerne, en demonstration der savnede enhver militær betydning men bidrog til at gøre B. meget populær. Han forfremmedes s. å. til kommandørkaptajn. Fra aug. s.å. og atter 1849 var han chef for eskadren i Nordsøen der blokerede Elben og Weser, men måtte 1849 opgive forsvaret af Vesterhavsøerne da han savnede passende krigsfartøjer til at imødegå de der stationerede slesvigholstenske kanonbåde. Først n. å. lykkedes det at fordrive tyskerne herfra. I krigens sidste år efter at Det tyske forbund havde sluttet fred var han chef for eskadren på hertugdømmernes østkyst med sin stander hejst i dampskibet Skirner. Med undtagelse af Heklas kamp med det slesvigholstenske dampskib von der Tann der blev ødelagt natten mellem 20. og 21.7. forefaldt der ingen særlige krigsbegivenheder på søen. Eskadren tog imidlertid 12.–13.9. s. å. efter slaget ved Mysunde del i kampen ved Eckernförde. 1852 forfremmedes B. til kommandør og s. å. til kontreadmiral.

Efter krigens afslutning førte hans administrative evner og hans anseelse i og uden for søetaten i forbindelse med hans personlige ærgerrighed ham naturligt ind i politik. Jan. 1852 indtrådte han som marineminister i ministeriet Bluhme og forblev i denne stilling i det Ørstedske ministerium indtil dec. 1854. 1852 valgtes han til folketingsmand i Nyboderkredsen i Kbh. N. å. stillede han sig i Thisted, men blev ikke valgt. Ved Krimkrigens udbrud hævdede B. nødvendigheden af ret betydelige søudrustninger og bevillinger til søbefæstningen og Christiansø. Uagtet hans fordringer sammenlignet med krigsministerens var beskedne mente udenrigsminister C. A. Bluhme at man måtte kunne nøjes med mindre. B. fik imidlertid tilslutning af de øvrige ministre og 15.2. kgl. resolution på sin indstilling. Da bevillingen til disse neutralitetsforanstaltninger var anvendt uden rigsdagens samtykke blev B. sammen med de øvrige ministre tiltalt for rigsretten, men frifundet 1856. S. å. udnævntes han til chef for søofficerskorpset og var marineminister i ministeriet Hall fra febr. 1860 til udgangen af 1863. Sin militærpolitiske opfattelse har han udtalt i en forestilling til kongen: „Jeg anser en forsvarlig søgaaende Flaade for uafviselig nødvendig for Danmarks Selvstændighed . . . . ., og den Dag, da Midlerne til en søgaaende Flaades Tilblivelse og Vedligeholdelse nægtes, direkte eller indirekte, den Dag giver man Afkald paa at opretholde Danmark som selvstændig Stat" (Tidsskr. for Søvæsen, 1884 136 f.). Som marineminister var han en dygtig talsmand for søværnet men uden større politisk indflydelse. I hans ministertid falder indførelsen af de første panserskibe i den danske flåde, men underligt nok var det ikke B., men Alfred Hage der var årsag til at den første bevilling hertil, ¾ mill. rdl., blev optaget på tillægsbevillingsloven for 1862. Efter B.s endelige afgang som marineminister tillagdes der ham 1864 viceadmirals karakter. I febr. s. å. sendtes han i en særlig mission til Napoleon III for at anmode denne om støtte, men der kom ikke noget ud heraf. Senere s. å. rejste han til Kina på konseilspræsident D. G. Monrads opfordring som regeringens befuldmægtigede for at ratificere den handelstraktat med dette land som general V. R. Raasløff havde afsluttet 1863. Sine indtryk fra denne rejse har han nedlagt i *Min Reise til China.* 1866 var B. præses i generalkrigsretten i anledning af overgangen til Als og blev s. å. flådeinspektør. I foråret 1868 tog han sin afsked. B. har foruden de ovenn. bøger skrevet *Det danske Flag i Middelhavet* 1840. Han har sat sin fader et smukt minde og givet et godt billede af en inter-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

essant periode af den danske marines historie hvor man dog undertiden mere sporer forfatterens sønlige ærbødighed og beundring end den uhildede historieskriver. Han har endvidere skrevet talrige artikler i tidsskrifter og dagblade der alle udmærker sig ved livlig skrivemåde og kraftigt sprog. Han var en myndig og streng officer, ikke afholdt af sine underordnede, men en dygtig, kundskabsrig, energisk og repræsentativ mand der på mange måder har gjort sit land god tjeneste. – Kammerjunker 1817. Kammerherre 1842. Rang med minister som geheimekonferensråd 1868. – R. 1828. K. 1847. DM 1848. S. K. 1858. □Mal., formentlig Em. Bærentzen, 1848 (Fr.borg), litograferet af I. W. Tegner, herefter et par litografier 1850–52 og træsnit af Henneberg. Litografi af Heuer, 1849, gengivet i stik og litografi. Karikerende tegn. af P. C. Skovgaard, 1852 (Fr.borg). Træsnit 1869, litografi 1878 efter foto. Mal. af H. Chr. Jensen, 1880. Træsnit 1883, herefter træsnit af bl.a. H. P. Hansen.

S.B.: Min rejse til Kina, 1865. Samme: Fra alle lande (erindringer), 1869, 1870. – Danm.s adels årbog VII, 1890 101. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893. Tidsskr. for søvæsen, 1884. Fr. Bajer: Nordens, særlig Danm.s neutralitet under Krimkrigen, 1914. N. Neergaard: Under junigrundloven, 1892–1916. – Papirer i Rigsark.

*Th. Topsøe-Jensen**

Bille, Søren, se **Bille, Steen** († 1860).

Bille, Torben, † 1465, rigsråd, lensmand. Nævnes tidligst 1423, † 25.11.1465, begr. i Antvorskov klosterk. F: Bent Jonsen († ca. 1441) og Inger Torbensdatter Galen († før 1456). ~1° med Beate Thott, † i første barselseng, d. af Axel Pedersen *T. († ca. 1446) og Cathrine Krognos. ~2° ca. 1440 med Sidsel Lunge, † 1503, begr. i Antvorskov klosterk., d. af Ove Jakobsen L. (levede 1451) og Maren Tygesdatter Basse. – Far til Bent *B. (ca. 1440–94) og Steen Basse *B. (ca. 1446–ca. 1520).

B.s vigtigste indsats er hans virksomhed som godssamler i stor stil; han skabte dermed grundlaget for sin slægts store fremtid og fortjener tillige at erindres som en af banebryderne i adelens arbejde på at samle sit strøgods til afrundede godskomplekser. Han begyndte med sin beskedne fædrenearv, den lille herregård Allinde; hans andet giftermål viste sig imidlertid meget indbringende. Sidsel Lunges morbror, den gamle barnløse Steen *Basse, overdrog 1446 ægteparret alt sit købe- og pantegods på Sjælland og Fyn, efter slægtebøgerne på det vilkår at de til gengæld opkaldte en søn efter ham hvad også skete; faktisk kom B. ved dette brev i besiddelse af en mængde gods, deriblandt navnlig Søholm på Stevns. Desuden arvede hans hustru Egede og Nielstrup; selv erhvervede han ved køb Svanholm i Horns hrd. Hans interesse for denne gård hænger sikkert sammen med hans stilling som lensmand på det nærliggende Abrahamstrup hvor han i sine senere år havde fast ophold; han besad dette len allerede 1449 og beholdt det til sin død; først 1469 blev det endelig indløst fra hans enke. B. der var ridder 1442, forekommer fra 1448 jævnlig som rigsråd. Med Sidsel Lunge havde han ti børn, deriblandt de tre sønner Bent, Peder og Steen fra hvem den senere Billeslægt nedstammer.

Danske saml. I, 1865–66 169–72. – W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I 1888–93 171–96. C. F. Wegener: Abrahamstrup I, 1855 22–27. A. Thiset: Danske adelige brevkister, 1897 92–113. Repertorium IV, 1912 114 og 2.r.VIII, 1936 340f. Erik Ulsig: Danske adelsgodser, 1968 252–56 276–79 290f 296f 304f + bilag 20 22 24. Per Raslow i Hornsherredundersøgelsen, Det nord. ødegårdsprojekt, publ. nr. 2., 1977 202f 214–19 (med stamtavle). – Privatarkiv i Rigsark.

*Henry Bruun**

Bille, Torben, † 1552, udvalgt ærkebiskop. † 26.12.1552, begr. i Lunds domk. F: rigsråd Steen *B. (ca. 1446–ca. 1520) og Margrete Rønnow. – Bror til Claus *B. († 1558).

B. indskreves nov. 1492 ved Kölns universitet hvor han muligvis tog sin magistergrad. Han havde et kanonikat i Lund 1507 og var sekretær i kancelliet okt. 1512 da paven tillod ham at forene flere kirkelige embeder; dengang havde han også, vel kort forinden, fået dekanatet i sit kapitel. Endnu 1532 havde han kun subdiakonvielse (1520 fritog paven ham i syv år for at lade sig præstevie). Tjenesteforholdet til Christian II var vel ophørt da denne jan. 1522 tvang Lunds kapitel til at afstå Bornholm. I alt fald blev B. da sammen med nogle andre kapitelsmedlemmer kastet i fængsel i Kbh. I ti år er der stille om hans navn, men fra 1532 kom han til at spille en fremtrædende rolle. Antagelig har både Lunds kapitel og det gammel-romerske parti i rigsrådet ønsket en mere handlekraftig person på ærkesædet. Aage *Sparre var villig til at vige pladsen mod en god pension, og Frederik I tillod da skiftet – dog på betingelser der vidner om mistillid til B. I den spændte situation da Christian II stod i Norge, og vel også under pres fra B. s indflydelsesrige slægt fik hans revers af 15.7.1532 dog en friere udformning end den de øvrige bisper havde måtte udstede. Velsagtens i håbet om en katolsk reaktion affattede kapitlet nogle dage efter en skrivelse til paven om stadfæstelse for B. som Sparres coadjutor og efterfølger; men brevet afsendtes ikke. – 1533 efter Frederik Is død hørte B. til den majoritet i rigsrådet der på herre-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

dagen i Kbh. (juni–juli) fik kongevalget udsat, men recessen kunne de ikke få formet således at forholdet til paven genoptoges, og en skrivelse rigsrådet 13.7. affattede med protest mod pavens reservation af ærkesædets besættelse, men samtidig med bøn om stadfæstelse for B., blev derfor lige så lidt afsendt til Rom som den appel til „den bedre underrettede Pave" B. selv affattede i aug. Recessen 1533 gengav imidlertid bisperne den fulde gejstlige jurisdiktion i stifterne, og B. begyndte derfor straks en forfølgelse af lutheranerne. Allerede i aug. indstævnede han prædikanterne i Helsingborg, Landskrona og Trelleborg for Lunds kapitel og afsatte og forviste dem af stiftet fordi de uddelte nadver på luthersk vis og havde giftet sig. Og da Malmø jan. 1534 bestemt nægtede at bortsende sine prædikanter lod B. på landstinget „Freden hugge af" alle stiftets evangeliske prædkikanter og de købstæder der holdt fast ved dem. Denne akterklæring førte til Malmøs oprør og alliance med Lübeck. – Under grevefejden måtte B. hylde grev Christoffer (aug. 1534) og okt. forpligte sig til at yde ham svære summer til krigens førelse; trods dette tog i dec. en anfører for de lybske tropper B. til fange og førte ham først til Landskrona, derefter til Helsingborg. Ganske vist befriedes han efter sejren over de grevelige ved Helsingborg jan. 1535 og hyldede nu Christian III; men efter bispernes fængsling blev B. ført til Vordingborg og derfra til Nykøbing på Falster. – I klageskriftet mod bisperne fra rigsdagen i Kbh. okt. 1536 betegnes B. som „en ret principal årsag til krigen og oprøret" og som rigsrådets førstemand anklages han desuden for „ganske ilde at have forstandet riget" og for mod sin forpligtelse som biskop at have forfulgt prædikanterne og „stræbt dem efter liv og gods". 12.8.1537 måtte han godkende bispestyrets ophævelse og bispegodsets inddragelse under kronen. Han fik sit gamle prælatur i kapitlet tilbage og Bosjö kloster til len. – Sine sidste år tilbragte B. i den ubemærkethed der vel passede bedst til hans evner og karakter. □Ligsten med relief (domk. i Lund).

H. F. Rørdam: Indl. til „Malmøbogen" 1868. Samme: Hist. kildeskr. 1.r. I, 1873 161f 224f 277; 2.r. II, 1887 389–402. Acta pontificium dan. V–VI, 1913–15. C. A. Jensen: Danske adelige gravsten nr. 310, 1953. – Danm.s adels årbog VII, 1890 64. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. I, 1893. A. Heise i Hist.t.4.r. III, 1873 222–517. Gösta Johannesson: Den skånska kyrkan och reformationen. – Papirer i Rigsark.

*J. Oskar Andersen**

Bille, Torben, 1819–83, diplomat. * 25.12.1819 i Kbh., døbt i Søllerød, † 13.5.1883 i Cannes, begr. i Kbh. (Holmens). F: senere gesandt Steen *B. (1781–1860) og Christiane A. Hage (1789–1868). ~ 24.11.1864 i London med Louisa Elizabeth Domvile, * 6.1.1819 i Irland, † 26.3.1888 på Ashburton House, Putney, London, d. af baronet Compton Pocklington D. (ca. 1776–1857) og Helene Sarah Trench of Heywood († 1859).

1830 rejste B. med mor og søskende til faderen i Philadelphia hvor han fik den første akademiske uddannelse. 1841–44 studerede han ved universiteterne i Berlin og Heidelberg. Førstnævnte sted hørte han forelæsninger af historikerne F. L. G. Raumer og Leopold v. Ranke, af de retslærde F. C. Savigny og F. J. Stahl og af filosofferne F. W. J. Schelling og F. A. Trendelenburg, sidstnævnte sted af de ansete retskyndige K. A. Vangerow og K. J. A. Mittermaier. 1844 tog han den juridiske doktorgrad i Heidelberg og rejste derpå til Italien. Han ansattes 1845 som attaché hos faderen i Nordamerika. Da krigen med slesvig-holstenerne udbrød marts 1848 begav han sig til Danmark for som frivillig at træde ind i hæren, men sygdom hindrede ham efter ankomsten til Kbh. i at virkeliggøre sin tanke. Regeringen benyttede ham på anden måde i sin tjeneste. Juli 1848 sendtes han med depecher til gesandterne i London og Paris; 1849 blev han sekretær hos den kgl. kommissær for hertugdømmet Slesvig, F. Tillisch hvorefter han fungerede som sekretær ved de underhandlinger i Berlin der førte til den dansk-tyske fred af 2.7.1850. Marts 1851 udnævntes han til legationssekretær i Berlin, og medens han beklædte denne stilling virkede han som sekretær hos den kgl. kommissær grev H. B.–Brahe ved notabelforsamlingen i Flensborg. Han sendtes derpå i begyndelsen af 1852 som legationssekretær til London men fik efter ansøgning maj s.å. ansættelse som midlertidig chargé d'affaires hos faderen og blev efter dennes tilbagetræden jan. 1854 fast chargé d'affaires og generalkonsul i Washington. B. indlagde sig her fortjeneste ved de afsluttende forhandlinger mellem Danmark og De forenede stater om Øresundstoldens ophør. Resultatet af forhandlingerne mellem ham og den amerikanske statssekretær Lewis Cass blev traktaten af 11.4.1857 hvorved staterne, ganske vist med særlig motivering, forpligtede sig til at yde deres bidrag (717 829 rbdl.) til den sum magterne havde vedtaget at udrede til Danmark som erstatning for sundtoldens ophævelse. B. udnævntes i aug. 1857 til ministerresident i Belgien og Nederlandene. I begyndelsen af 1860 betroede regeringen ham den vigtige post som gesandt i London. Over for ministeriet Palmerston-Russell var han en varm talsmand for den Hallske nationalliberale Ejderpolitik og arbejdede ikke uden held, bl.a. gennem avisartikler han selv forfattede og

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

fik optaget i engelske blade på at bevare sympatien for den danske sag hos regering og offentlighed. Blandt de vigtige underhandlinger og akter hvortil B.s navn knyttedes under hans gesandtskabsvirksomhed i London må fremhæves ægteskabspagten af 15.1.1863 mellem prinsesse Alexandra af Danmark og prinsen af Wales og traktaten af 13.7.1863 ved hvilken de tre skytsmagter England, Frankrig og Rusland anerkendte prins Vilhelms valg til græsk konge. Sammen med G. J. Quaade og A. F. Krieger deltog B. under den første våbenhvile 1864 i Londonkonferencen, men kom ikke til at øve nogen indflydelse. I modsætning til sine kolleger udtalte han sig bestemt mod at opgive Londontraktaten og gå ind på Russells forslag om en deling af Slesvig. B. tog nov. 1864 sin afsked, men vedblev at have fast ophold i England. Universitetet i Oxford hædrede 1863 B. med et æresdiplom som Doctor of Civil Law. – Kammerjunker 1848. Kammerherre 1858. – R. 1850. K. 1860. □Mal. af H. C. Jensen 1903 (Fr.borg). Foto.

Danm.s adels årbog VII, 1890 107. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893. – Marthe Bille: Gehejmelegationsråd Steen Andersen Bille og hans søn kammerherre Torben Bille, 1885. A. Thorsøe: Kong Frederik den syvendes regering II, 1889 838 949–51. N. Neergaard: Under junigrundloven II, 1916 552 556 601 670 959f 1216–42 1349–52. A. F. Kriegers dagbøger, især III, 1921 107 140. Katholsk ungdom VIII, 1926 199–201. Det danske folks hist. VII, 1926–27 165f. Viggo Sjøqvist: Peter Vedel I, 1957.

*Fr. de Fontenay**

Bille-Brahe, Johan **Christian,** baron, 1819-99, stiftamtmand. *2.7.1819 på Hvedholm, †10.2.1899 i Kbh. (Pauls), begr. i Krogstrup, Horns hrd. F: lensgreve Preben "B.-B. (1773-1857) og Johanne C. V. Falbe (1789-1823). ~21.2.1852 i Bregentved kapel med komtesse Marie Caroline Vilhelmine Moltke, *23.7.1827 på Bregentved, †20.1. 1889 i Kbh. (Garn.), d. af lensgreve Adam Wilhelm "M. (1785-1864) og Marie Elisabeth Knuth (1791-1851).

B.-B. blev student 1836 (privat dimitteret), cand. jur. 1842 og arbejdede derefter en kort tid i kontoret for udenlandske betalinger; blev 1844 kancellist i kabinetssekretariatet, var 1845 ansat på Fyns stiftsamts kontor, fik 1846 tilladelse til at auscultere i rentekammeret, var 1848-51 kst. stiftamtmand over Fyns stift, blev 1852 kommitteret i domænedirektionen og 1855 amtmand over Skanderborg amt. 1867 blev han amtmand over Holbæk amt og var 1873-89 stiftamtmand over Sjællands stift og amtmand over Kbh.s amt. – B.-B. der var en myndig og energisk embedsmand kunne være noget temperamentsfuld, men var tillige en meget hjertevarm og rettænkende mand der med skarp forstand og levende interesse styrede de anliggender han var sat til at varetage. – Ved sin fars død tiltrådte han besiddelsen af det 1. B.-B.ske fideikommis ligesom han efter ham arvede godset Svanholm i Horns herred. Også som godsejer viste han sig som en elskværdig og human personlighed. Han var fra 1875 til sin død kurator for Vemmetofte adelige jomfrukloster, 1875-93 medlem af Handelsbankens bestyrelse, fra 1866 til sin død medlem af og fra 1891 formand for bestyrelsesrådet for Forsikringsselskabet Danmark og fra 1889 til sin død stormester i velgørenhedsselskabet Kiæden. – Kammerjunker 1843. Kammerherre 1852. Gehejmekonferensråd 1889. – R. 1850. DM. 1859. K.² 1873. K.¹ 1878. S.K. 1882. □Afbildet på A. Behrends' mal., 1853, af de svenske troppers modtagelse i Odense 1848 (Odense bys mus.). Mal. af C. Siegumfeldt og af H. Chr. Jensen (Selskabet Kiæden). Pastel af Copmann. Avisreproduktion 1899. Foto.

Danm.s adels årbog VII, 1890 96. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893.

*A. Falk-Jensen**

Bille-Brahe, Preben, lensgreve, 1773-1857, godsejer. *25. 2. 1773 i Odense, †21. 9. 1857 på Hvedholm, begr. i Horne. F: stiftamtmand Henrik B.-B. (1709-89) og Caroline A. Raben (1738-1810). ~1° 1. 7. 1796 på Frederikslund (Krengerup) med baronesse Eleonore Sophie Rantzau, *24. 8. 1779 på Fjellebro, †7. 3. 1800 i Kbh. (Holmens), d. af general greve Frederik Siegfred R. (1744-1822) og baronesse Sophie Magdalene Krag-Juel-Vind (1754-1833). ~2° 15. 11. 1816 på Frederiksgave med Johanne Caroline Vilhelmine Falbe, døbt 10. 3. 1789 i Helsingør (Marie), †3. 3. 1823 på Hvedholm, d. af kar. kaptajn i søetaten, inspektør ved Øresunds toldkammer Ulrik Anton F. (1746-95) og Ide Marie (Seidelin) Møller (1763-1842). ~3° 17. 7. 1824 på Arreskov med komtesse Birgitte (Betzy) Susanne Sybille Schaffalitzky de Muckadell, *31. 8. 1801 på Arreskov, †26. 1. 1876 i Svendborg, d. af grev Erik Skeel S. de M. (1774-1833, ~1° 1794 med Susanne Birgitte Kaas, 1778-96) og Charlotte Amalie Reventlow (1780-1843). – Far til Christian "B.-B.

Efter skolegang i Odense blev B.-B. student 1790 og kammerjunker og løjtnant à la suite i Hestgarden 1792. S.å. drog han på studierejse, dyrkede humaniora og kameralvidenskaber i Göttingen og blev ved kejserkroningen i Frankfurt a. M. slået til ridder af det hellige romerske rige. Senere besøgte han Schweiz og Italien samt, af hensyn til landbruget, England og Skotland. 1795 kom han hjem og overtog bestyrelsen af

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

stamhuset Hvedholm som med de øvrige besiddelser 9. 5. 1798 blev ophøjet til grevskabet Brahesminde. 1800 tog han sin afsked fra Hestgarden, men var 1802-08 major ved landeværnet. Trods vanskelige tider fremmede han udskiftningen på godset, forbedrede driften af hovedgårdene og var samtidig en human godsherre. 1810 tiltrådte han Egeskov som 1811 blev oprettet til stamhus for hans næstældste søn, og 1825 købte han godset Svanholm i Horns herred. Han var ikke blot en fremragende godsadministrator, men fra ungdommen livligt interesseret i kunst og videnskab. Han øgede betydeligt Hvedholms bibliotek, deltog i oprettelsen af Fyns stiftsbibliotek og var en gavmild patron for Odense adelige jomfrukloster. 1832 var han mellem de „oplyste" mænd der skulle forberede provinsialstænderne og deltog som kongevalgt medlem i den første Roskilde-stænderforsamling hvor han øvede kritik mod finansregnskabet og tog sig af landsbylærernes kår men fik 1838 sin afsked bevilget på grund af svagelighed. – Kammerherre 1812. Gehejmekonferensråd 1841. – R. 1824. K. 1828. DM. 1836. S.K. 1840. □Stik af Flint. Min. af J. A. Gillberg, 1795. Tegn. af Sergel. Mal. af Juel, ca. 1800 (Egeskov). Mal. af Eckersberg, 1817 (Glyptoteket). Mal. af Bærentzen, 1840, litograferet 1841. Buste af H. V. Bissen, 1849 (kapellet, Horne) og relief (Egeskov). Buste af C. C. Peters, 1857 (støtte ved Svanholm 1858). Buste af H. V. Bissen, 1857 (støtte ved Hvedholm 1858) og 1866 (St.mus). Mindesten 1856 (Egeskov, haven).

Danm.s adels årbog VII, 1890 94. W. Mollerup og Fr. Meidell: Bille-ættens hist. II, 1893. Hans Jensen i De da. stænderforsamlingers hist. I-II, 1931-34. – Selvbiogr. indtil 1829 og papirer i grevskabet Brahesmindes arkiv i landsark. i Odense. Papirer i Rigsark.

*Hans Knudsen**

Bille Gram, Jens, se **Gram, J. Bille.**

Billeskov Jansen, Frederik Julius, * 1907, litteraturforsker. * 30.9.1907 i Hvidbjerg, Thy. F: sagfører, senere overretssagfører Hans B. J. (1861–1943) og Caspara Bothilde Emilie Schack-Schou (1881–1964). ~22.10.1938 på Frbg. med Vibeke Collet Henrichsen, * 9.5.1914 på Frbg., d. af overingeniør, cand.polyt., senere driftsbestyrer ved B & W Arnold Collet H. (1877–1950) og Emmy Marie Christensen (1882–1968).

B. J. blev student fra Herlufholm 1926 og cand. mag. i dansk og fransk fra Kbh.s univ. 1932. Efter nogle års virke som lærer i fransk (Zahles faglærerindekursus 1932-38) og dansk (Hærens officersskole 1935-38) samt som undervisningsassistent i begge fag ved Kbh.s univ. 1935-38 var han dansk lektor ved Sorbonne-universitetet 1938-41. 1941 udnævntes han til docent, 1946 til professor i dansk litteratur ved Kbh.s univ. Afgået p.g.a. alder 1977.

B. J.s interesser var tidligt vendt mod fransk litteratur: et studieophold i Frankrig 1928 førte til afhandlingen *L'héroïsme chez Corneille* i Edda, 1932, fulgt af *Sources vives de la pensée de Montaigne,* 1935. Senere, som led i arbejdet på udgivelsen af Kingos *Samlede Skrifter* hvori han siden deltog (1939-74), fulgte afhandlinger om bl.a. Kingos topografisk-historiske digtning, 1935. 1936 vandt han Kbh.s univ.s guldmedalje for en afhandling om *De litterære Forudsætninger for Holbergs moralske Skrifter,* hvis titel antyder stofafgrænsning og synspunkt for hovedparten af hans livslange Holberg-studium. Næste trin var den store komparative studie over *Holberg som Epigrammatiker og Essayist,* 1938-39 hvis første bind gav ham den filosofiske doktorgrad 1938; B. J. kortlægger her med minutiøs grundighed Holbergs forudsætninger og kilder i europæisk epigramdigtning og essayistik og giver samtidig et detaljeret billede af Holbergs tankeverden. De fortsatte Holberg-studier afsatte dels et antal kortere afhandlinger, dels en række højst værdifulde kommenterede tekstudgaver: i første omgang af *Moralske Tanker* 1943, Holbergs *Memoirer,* s.å. og ikke mindst *Epistler,* 1944-54 der med sine kommentarer og registre fungerer som vor største håndbog i Holbergs tankeverden; efter populære og pædagogiske udgaver af især komedierne fulgte *Værker* i 12 bind, 1969-71, med sigte på et bredere publikum. B. J. stod snart som tidens fremmeste Holbergforsker; 1958 modtog han Holberg-medaljen.

Det antydede forløb, fra akademiske skrifter til publikationer for en bredere offentlighed, kan ses som en almindelig tendens i B. J.s virksomhed; vendepunktet ligger omkring 1950. I *Poetik* I-II, 1941-45 (fransk udgave 1948) videreudvikler han det i disputatsen etablerede system af æstetisk-psykologiske kategorier og opstiller på dette grundlag en teori om digterværkets væsen og den æstetiske analyses principper; med sin autonome, strukturelle litteraturopfattelse der var omstridt, kan værket ses som en tidlig pendant til den angelsaksiske nykritik. På tankerne i Poetik bygger *Danmarks Digtekunst* (foreløbig 3 bind 1944-58) der utraditionelt anskuer poesihistorien som en æstetisk disciplin, isolerer poesiens historie fra den almindelige litteratur-, idé- og kulturhistorie og underbetoner de da gængse biografiske forklaringsmodeller til fordel for genrehistoriske. Metoden kommer til fuld udfoldelse i bind II, 1947 om det genre-bevidste 1700-tal; i bind III, 1958 sker med den begyn-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

dende opgivelse af det genrehistoriske kompositionsprincip og den øgede vægt på idéhistorien en første tilnærmelse til litteraturhistorieskrivningens tradition som kommer klart frem både i *Dansk Litteraturhistorie,* 1964-66 hvortil B. J. skrev kapitlet om 1890-1920 og et fortrinligt afsnit om 1700-tallet (i ny udg. 1976–77 behandler B.J. hele perioden før 1800) og siden i *Verdenslitteraturhistorie,* 1971–74 som han (med-)redigerede og bidrog til med bindet om oplysningstiden 1700-1750.

Blandt B. J.s forskningsemner må efter Holberg nævnes Kierkegaard; også her går analyse og tekstudgivelse hånd i hånd, men nu med akademiske og mere populære skrifter i en samtidig bevægelse: efter den populære *Hvordan skal vi studere Kierkegaard?,* 1949 analyseres i *Studier i Søren Kierkegaards litterære Kunst,* 1951, kompositions- og stilformer under et genresynspunkt; hertil knytter sig *Værker i Udvalg* I-IV, 1950 der med sine originale kommentarer sigter mod nye Kierkegaard-læsere. B. J. har overhovedet som udgiver i stigende grad sigtet mod at bringe solide standard-værker ud til en stor læserkreds; hans største indsats på dette felt er måske den righoldige antologi *Den danske Lyrik* I-IV, 1961-66 der med tekstkritiske oplysninger, indledninger og ordforklaringer samler den danske lyriske tradition. Op mod 1950 indledte B. J. et ikke-litteraturvidenskabeligt forfatterskab idet han i essays og kronikker (udvalg: *Inderlighed og Klarhed,* 1948 og *Naturen, Menneskene og Bøgerne,* 1951) ikke blot drøftede sit fag, men også emner af psykologisk og almen livsfilosofisk art. I arbejdet for udbredelsen af kendskab til dansk litterær kultur, herunder litteraturforskning, har B. J. spillet en vigtig rolle som initiativtager og organisator: som stifter (sammen med Jens Kruuse) og redaktør (1943–50) af tidsskriftet *Orbis litterarum,* i styrelsen for talrige litterære og kulturelle selskaber, fra 1967 som medlem af Det danske akademi; flere danske litteraturhistorier og antologier på de europæiske hovedsprog er blevet til under hans medvirken.

De fleste af B. J.s studier drejer sig således om den ældre litteratur, med et tyngdepunkt i det danske 1700-tal og dets forudsætninger i europæisk, især fransk litteratur; man har villet se en sammenhæng mellem dette foretrukne studieområde og en vis disposition hos ham for orden og køligt overblik. Som genrekomparatist, i fortsættelse af sin lærer Paul V. Rubows bestræbelser, og ved at anlægge strukturelle synspunkter i et opbrud fra tidens herskende historisk-relativistiske tænkemåde brød han nye veje. Med tiden er han i stigende grad kommet til at stå som traditionens nidkære vogter. Dr.h.c. ved Lunds univ. 1979. – R. 1952. R.[1] 1960. K.[2] 1968. □Tegn. af Hans Bendix ca. 1963. Foto.

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ.,nov. 1939 153f.

Flemming Conrad

Billgren, Poul, * 1906, forstander. * 7.12.1906 i Kbh. (Skt. Johs.). F: overopsynsmand, senere kvartermester under Kbh.s kommune Harald Louis B. (1872-1950) og Ingeborg Caroline Augusta Meyer (1875-1951). ~5.10.1940 i Kbh. (Skt. Johs.) med sygeplejerske Karen Kirstine Hansen, * 12.7.1910 i Biltoft, Næsbjerg sg., Ribe amt, d. af husejer Søren Christian Marinus H. (1878-1954) og Birthe Marie Kristensen (1886-1949).

B. der er 3. led i en generation af forsorgsfolk blev 1925 student fra Hanna Adlers skole; påvirket af Georg Christensens pædagogiske tanker valgte han en læreruddannelse ved Haderslev seminarium og dimitteredes herfra 1930. Efter vikartid ved Sortedams gymnasium og voluntært arbejde ved Psykoteknisk institut fulgte ansættelse ved Kbh.s kommunale skolevæsen 1931-46 med bl.a. opgaven som leder af en observationsklasse. Fra 1936 var han tillige knyttet som medarbejder til Kbh.s børneværn og deltog 1942 i stiftelsen af landsforeningen Ungdomsringen. Med sit klare blik for udviklingen så B. efter sin ansættelse 1946 som forstander for Julemærkekomiteens institution Lindersvold, det tidligere svagbørnshjem, her muligheden for at virke for løsningen af de stigende problemer omkring akut vanskelige og nervøse drenge. I sin forstandertid indtil 1972 blev han en af foregangsmændene for den senere udbyggede observationsundervisning og rådgivningsvirksomhed, og mange pædagoger har i tidens løb gennem besøg på Lindersvold hentet inspiration til arbejdet med vanskelige børn. B. har gennem årene ikke alene været en meget flittig kronikør og i dagblade meddelt sine pædagogiske, socialpædagogiske og socialpolitiske tanker men har også gennem studierejser omsat sine indtryk fra en lang række landes arbejde med skole- og behandlingshjem, observationsklasser og rådgivningsklinikker. Blandt de litterære arbejder vil man bl.a. finde: *Samfundet og de Umyndige,* 1943, *Børneforsorg i Danmark,* 1945, *Den københavnske Skole* i „København 1888-1945", 1948. Indtrykket af den brede begavelse og sensitive natur, „en god lærer er man på et overskud i sit sind", kan læses af B.s interesser der bl.a. er kommet til udtryk i medforfatterskabet til *Hanna Adler og hendes skole,* 1959, i radio- og tv-indslag som *Dickens og Mr. Pickwick,* 1962, *Om mode-ord og andre flosk-*

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ler. 1971 samt *Dickens-orientering* for Bibliotekscentralen, 1973. Redegørelse for arbejdet på Lindersvold i Undervisningsministeriets Tidsskrift 1971. Sammen med Karen Billgren modtog han 1976 hæderspris fra L. Zeuthens mindelegat. □Foto.

F. Lambert

Binck, Jacob, ca. 1500-69, kunstner. * ca. 1500, efter eget udsagn i Køln, † 1569, antagelig aug., i Königsberg. ~1° før 1557. ~2° i begyndelsen af 1561 med Margrete der overlevede ham og indgik nyt ægteskab.

Som kobberstikker er B. påvirket fra Albrecht Dürer og hans elever, „die Kleinmeister", men også fra Nederlandene. Et tidligt vidnesbyrd om hans forbindelse med Danmark er formentlig et kobberstukket portræt af Christian II efter en pennetegning udført af Jan Gossaert under kongens ophold i Nederlandene. B. tilskrives desuden to mindre portrætter i kobberstik af kongen og dronning Elisabeth, begge efter træsnit (dateret 1525) fra Gossaerts portrætter. Fra 1535 stammer portrættet af Christian III, stukket i en sølvplade (Rosenborg). Tre år efter får B. gennem kongens rentemester for hertugdømmerne udbetalt otte gylden mønt for ikke nærmere angivet arbejde. En sølvmedalje fra 1541 i møntsamlingen med kongens portræt på forsiden og det danske rigsvåben på bagsiden, samt et par guldskuepenge sst. med Christian IIIs og dronning Dorotheas brystbilleder er hans arbejder. Desuden har han skåret stemplerne til Christian IIIs segl fra 1538 og til kongens store, pragtfulde majestætssegl, der bærer årstallet 1546. 1541 udlånte kongen B. til Gustav Vasa i Sverige. Kunstneren kaldes ved den lejlighed „vor kontrefejer og seglskærer". Det første ord betyder portrætfremstiller i det hele taget. Om efteråret 1543 er B. i Königsberg hos hertug Albrecht af Preussen, gift med Christian IIIs søster *Dorothea. Efter hendes død 1547 knyttede hertugen kunstneren fast til sig, som det udtrykkelig siges i bestallingen, som „hertugens tjener, kontrefejer og kunstner" på ærefulde og fordelagtige vilkår. I sommeren 1548 kom B. til Danmark med orlov fra hertugen, og om efteråret var han med i det følge der ledsagede Christian IIIs datter Anna til hendes bryllup i Sachsen. Derfra må han være rejst til Nederlandene hvor han i Antwerpen skulle tilse udførelsen af det gravmæle over hertuginde Dorothea der var bestilt hos Cornelis Floris, og hvor han købte forskellige kunstværker til Christian III og kongens kansler Johan Friis. Han tegnede desuden Christian IIIs portræt og det danske rigsvåben, indrammet af en rulleværkskartouche. Begge arbejder blev xylograferede til den danske bibeloversættelse fra 1550. S.å. udarbejdede B. i forening med kongens bygmester Martin *Bussart en model til fæstningen Krempe i Holsten. B.s forbindelse med Johan Friis hvis portræt fra 1550 ligeledes tilskrives ham kan også have omfattet en aktiv medvirken ved ombygningen og udsmykningen omkring 1550 af kanslerens fynske ejendom Hesselagergård. Denne forsynedes udvendig, ligesom den nærliggende Hesselager kirke med moderne „vælske" prydgavle. Til dekorationen af det indre hørte udmalingen af en stor sal i husets vestende med en hjortefrise og forskellige figurscener, udført efter stukne forlæg af Cranach-skolen og af sydtyske „Kleinmestre" som H. S. Beham. 1552–53 er han i Lübeck. Derimod er det uvist om en planlagt rejse til Antwerpen for at hente Frederik Is gravmæle finder sted. Fra disse år stammer to ensidede kobbermedaljer i møntsamlingen, forgyldte på forsiden hvor de bærer henholdsvis Christian IIIs og Frederik Is portræt. 1554 er han atter påviselig i Königsberg. Efter Christian IIIs død nytårsdag 1559 skrev Frederik II i sept. til hertug Albrecht om han ville udlåne B. til den danske konge. B. lovede at komme næste forår; det vides ikke om han holdt ord.

B. er en af de første kunstnere der her i landet har malet og modelleret profanportrætter. Vurderingen af hans indsats som portrætmaler vanskeliggøres dog ved værkernes ofte mangelfulde overlevering (en del er stærkt overmalede, andre eksisterer kun i senere kopier); hertil kommer usikkerheden i forbindelse med autenticiteten af hans signatur på enkelte billeder. Blandt de portrætter der er blevet tilskrevet B. findes på Fr. borg et miniatureportræt af hertuginde Dorothea af Preussen med det danske rigsvåben i portrætkapslens bund og det førnævnte, karakterfulde portræt af Johan Friis (1550). På Fr.borg ses endvidere portrætter af Birgitte Gøye (1550), Antonius Bryske (1554), Albrecht Gøye (1556), samt i kopier af Christian III og dronning Dorothea. Til B. er ligeledes henført portrætter af hertuginde Dorothea (Statens museum), Gustav Vasa (1542, Uppsala universitet), Herluf Trolle (Herlufsholm, gl. kopi) og Sophie Rosenkrantz (1551, Gavnø; gl. kopi). □Selvportr. i stik. Stik efter dette af Hondius, stik af VM., af ubekendt og litografi af Maximilian Frank. Relief, selvportr. (Königsberg slot). Autenticiteten af disse portr. har været betvivlet.

Nye danske mag. I, 1794 321-64. F. Beckett: Renaissancen og kunstens hist. i Danm., 1897. H. Ehrenberg: Die Kunst am Hofe der Herzöge von Preussen, 1899. F. Beckett i Tidsskr. for kunstindustri, 1899 179-90. O. Andrup: Det nationalhist. museum på Fr.borg. Udvalg af

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

museets erhvervelser 1913-25, 1925 3. F. Beckett: Kunst i Danm. Renæssancens portrætmaleri, 1932. W. Karlsen i Tidsskr. for konstvetenskap XVII, 1932 15-27. G. Galster: Danske og norske medailler og jetons, 1936 4-13. J. Sthyr: Dansk grafik 1500-1800, 1943 (fot. optr. 1970) 11 14f. Chr. Ax. Jensen: Dsk. adelige gravsten I-II, 1951–53. F. W. Hollstein: German engravings, etchings and woodcuts ca. 1400-1700 IV, 1954- 12-113. O. Norn: Hesselagergård og J. B. (medd. fra Foren. til gamle bygningers bevaring 8.r. IV), 1961. Samme i Kulturminder V, 1965 51-71. T. Riis i Hafnia I, 1970 35-49.

Birgitte Bøggild Johannsen (Francis Beckett)

Bindesbøll

Slægtens først kendte mand var købmand i Odense Jens Christensen B.

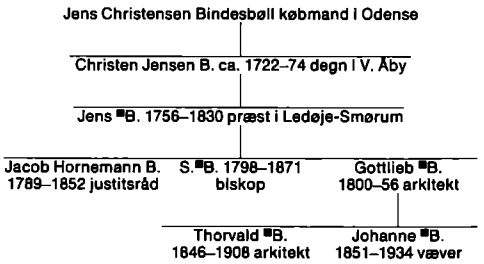

J. C. L. Lengnicks Genealogier. Hornemann. Th. Hauch-Fausbøll i Politiken 29.8.1908.

Hans H. Worsøe

Bindesbøll, Michael **Gottlieb** Birckner, 1800–56 arkitekt. * 5.9.1800 i Ledøje, † 14.7.1856 på Frbg., begr. sst. F: sognepræst Jens •B. (1756-1830) og Karen Johanne Hornemann (1766-1807). ~ 28.5.1845 i Værløse med Andrea Frederikke Andersen, * 16.3.1819 på Jonstrup, † 2. 1.1899 på Frbg., d. af seminarielærer Rasmus A. (1789-1870) og Dorothea Christiane Cathrine Svanekiær (1785-1865). – Far til Johanne •B. og Thorvald •B. Bror til S. •B.

Da B. viste anlæg for det praktiske, og da der ikke dengang i Kbh. gaves lejlighed til højere teknisk uddannelse satte faderen ham 1815 i lære hos en møllebygger Jørgensen hvor han arbejdede som lærling til 1817 og som svend til 1819. Samtidig besøgte han, som det dengang var almindeligt inden for byggefagene, kunstakademiets elementar- og ornamentklasser 1817-20. 1820 fik han gennem sin mosters mand, finansdeputeret Jonas •Collin, den opgave af regeringen at rejse til Stockholm for at tegne en korntørringsmaskine. Herved kom han ud af håndværket og fik lejlighed til videre uddannelse. Efter hjemkomsten studerede han matematik og fysik og sluttede sig navnlig til H. C. •Ørsted som fattede interesse for ham. Da Ørsted efter at have opdaget elektromagnetismen ville gøre en videnskabelig rejse til Tyskland, Frankrig og England valgte han B. til rejseledsager (1822). Under et besøg hos Goethe i Weimar fik B. af Oberbaudirektor Coudray anbefalingsskrivelser til andre arkitekter, deriblandt Frantz Chr. Gau der havde bosat sig i Paris efter at have foretaget en stor udenlandsrejse til Italien, Grækenland og Ægypten, og da Ørsted lod B. blive tilbage i Paris medens han rejste til England kom B. under en stærk påvirkning af Gau som navnlig fortalte ham om Pompeji og vakte hans interesse for anvendelsen af farver i arkitekturen.

Efter hjemkomsten 1823 var B. klar over at han ville være arkitekt og fortsatte nu sin uddannelse på akademiet samtidig med at han arbejdede som konduktør hos hofbygmester J. H. •Koch. I årene 1824-33 vandt han alle akademiets medaljer og den Hansenske æresmedalje. Ved konkurrencen om den store guldmedalje tegnede han en kirke i gotisk stil hvilket dengang var noget nyt og blev opfattet som en indsigelse mod den herskende klassicisme. Koch havde ikke blik for B.s talent; han rådede ham til at gå tilbage til håndværket. Det skyldes billedhuggeren H. E. •Freunds kraftige opmuntring at B. valgte kunstnerbanen. 1834 begav han sig med akademiets stipendium på en længere udenlandsrejse til Italien og Grækenland. Han nåede endog til Konstantinopel, men vendte derfra tilbage til Italien hvor han gjorde det længste ophold i Rom juni 1836-april 1838. Han levede der i kammeratligt samvær med malerne D. C. Blunck, Wilh. Marstrand, A. Küchler, Constantin Hansen, J. V. Sonne og M. Rørbye. Størst betydning for B.s fremtid havde dog Bertel Thorvaldsen med hvem han drøftede planerne til det kommende museum. B. kom tilbage til Kbh. aug. 1838, en måned før Thorvaldsen, og febr. n.å. blev han agreeret af akademiet. Opgaven til medlemsstykke var et teater til 1500 tilskuere, men på grund af arbejdet med museet blev B. først færdig dermed og optaget som medlem 1847. 18.3.1856, få måneder før sin død, blev han udnævnt til professor i bygningskunst ved akademiet. Under bygningsvæsenet havde B. fra 1839 ansættelse som bygningsinspektør i Holsten, dog således at han skulle blive i Kbh. så længe museet var under opførelse. Han tiltrådte først embedet 1847, og måtte n. å. forlade det på grund af krigen. Han blev så 1849 udnævnt til bygningsinspektør for Jylland med bolig i Århus og derfra 1851 forflyttet til Kbh.

I B.s produktion indtager *Thorvaldsens museum* en central plads; det blev hans egentlige livsopgave. Allerede før rejsen havde han 1834 udstillet et projekt til „et Lokale, hvori alle Thorvald-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

sens Arbejder kunne opbevares". Fra Rom hjemsendte han til akademiet et stort projekt i græsk stil med en mængde ioniske søjler og med rig anvendelse af farver; Thorvaldsenske statuer ses opstillet i åbne haller mellem søjlerne. Dette rent akademiske projekt vakte opsigt da det blev udstillet i Kbh., men B. skriver til Collin, at det ikke må kaldes et museum, men en portikus til fornøjelse for publikum, dekoreret med Thorvaldsens arbejder. Thorvaldsens ønsker gik i en anden retning; han så helst at bygningen fik et beskedent ydre, og statuerne ønskede han opstillet under lignende forhold som i hans atelierer i Rom. B. udarbejdede nu et sådant projekt i samråd med Thorvaldsen (gengivet af V. Wanscher i tidsskriftet Artes. I); vi finder her motivet med de høje porte der med de skrånende sidelinjer minder om græske eller etruriske gravmæler; men da der ikke var taget bestemmelse om hvor museet skulle ligge afviger planen fra den senere. Facaden er vidt udfoldet i bredden med ikke mindre end elleve porte; inden for hver port ligger et rum af form som et atelier.

Sagen tog imidlertid en ny vending da Frederik VI på Kochs tilskyndelse 1839 overdrog en ved Christiansborg liggende remisebygning til den komité der havde indsamlet penge til museet. Bygningen bestod egentlig af to parallelle længer der forbandt slotskirken med kronprinsens stald som var i karréform; men den sidste havde C. F. Hansen nedbrudt og derefter 1820 forsynet „den kongelige vognгård" som remisen nu kaldtes med en facadebygning der vendte mod vest, ganske som nu museets facade. Nu skulle altså en ny ombygning foretages; det var vist nærmest et modtræk fra Kochs side mod B. for at han selv kunne blive museets bygmester; men Collin fik hurtigt dannet en komité hvori både Koch og B. blev indvalgt, og da Thorvaldsen var tilfreds med bygningen og holdt på at man skulle modtage kongens gave, omarbejdede B. sit projekt. Efter flere forsøg nåede han til det udkast som i alt væsentligt blev fulgt og sejrede dermed over sine konkurrenter, Koch og G. F. Hetsch. Hans tegninger blev approberet 13.11.1839. Museet blev åbnet 18.9.1848.

Thorvaldsens museum er ikke som bygning i streng klassisk stil. Man ser det især i tilbygningen mod vest der indeholder en mægtig forhal. Det tøndehvælvede loft ligger på tværs af bygningens længdeakse ligesom i forhallen i Peterskirken. I detaljerne anvender B. klassiske motiver med stor frihed; han lægger hovedkransen oven på den tredelte arkitrav uden mellemliggende frise hvilket giver en kraftig virkning. Portmotivet som virker mægtigst i den femdelte vestfacade klinger svagere igennem på langsiderne og i den indre gård hvor B. tænkte sig at Thorvaldsens gravsted skulle være. Denne tanke må være opstået tidligt hos ham; bygningens stil henleder jo i nogen grad tanken på et mausoleum. Men hvad der mest forbavsede samtiden var den polykrome behandling af murfladerne. B. troede heri at følge grækerne; men da man i virkeligheden ikke vidste ret meget om grækernes anvendelse af farver i arkitekturen skyldes farvevirkningen væsentlig hans egen komposition. En polykrom frise forestillende Thorvaldsens hjemkomst blev udført i samarbejde med B. af maleren J. V. Sonne. Museet er et enestående værk, ikke blot i Danmark, men i hele verden; mønsterværdigt indrettet som museum, ejendommeligt og fængslende i sin ydre skikkelse såvel som i rummenes udformning og dekoration. I 1930 blev restaureringen af murværkets farvepudsarbejde der var stærkt afbleget overdraget til maleren Axel Salto, og første del heraf gennemførtes 1938-40. Efter en heftig offentlig debat genskabte Salto ligeledes 1944-45 og 1951-59 Sonnes frise. – Af stor interesse er også to udkast til universitets-biblioteket i Kbh. Det første, fra 1853, har efter B.s egen opfattelse „en Caracteer, der ligger mellem Antikken og Middelalderen", ligesom P. Mallings universitetsbygning; men behandlingen er så streng og nøgtern at man knap kan tale om stil. Det andet projekt som blev udarbejdet 1856 efter at der var udskrevet en konkurrence er derimod i en smuk og farverig rundbuestil under synlig påvirkning af Marcuskirken og Scuola de S. Marco i Venedig. J. D. Herholdt sejrede i konkurrencen, og B.s projekt kom således ikke til udførelse. Nogle motiver fra det første udkast kommer derimod igen i *Landbohøjskolen*. Af B.s øvrige værker kan nævnes en kirke i Hobro i gotisk stil og tegning til flere rådhuse i forskellige stilarter. Mindre landsteder som Hother Hages *Nybøllegård* på Møn forstod han at give et indtagende udseende. Mere interessant er dog nogle bygninger fra hans sidste år hvor han søger at løse de arkitektoniske problemer rent konstruktivt uden sideblik til de historiske stilarter. Her må først og fremmest nævnes Landbohøjskolen og statshospitalet *Oringe* ved Vordingborg. Desuden *Lægeforeningens boliger* (nu Brumleby) i Kbh. Det var den store koleraepidemi 1853 der var den direkte årsag til denne havebebyggelse, skabt for midler indsamlet af Den danske lægeforening. De første fire bygninger samt inspektørboligen stod færdige til indflytning 1854. Det var sunde boliger opført som en haveby delvis efter engelsk forbillede. I disse huse har B. givet en smuk løsning på en socialarkitektonisk opgave. Husene er fredet i klasse B., og et ønske fra kommunal side i 1970erne om

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

at nedrive dem af saneringsgrunde har mødt stærk offentlig modstand.
Det må beklages at B. kun i så kort tid kom til at virke som professor; han kunne have haft stor og gavnlig indflydelse på den yngre slægt. Han var langt forud for sin tid; han foregriber både 1800-tallets sidste halvdels opdyrkning af de historiske stilarter og den individualistiske retning omkring århundredeskiftet. Han gav sig gerne af med mindre opgaver og løste dem altid på en ejendommelig udtryksfuld måde; til hans mest bekendte arbejder af denne art hører *krigsmonumentet i Fredericia* og *gravmælerne over Rasmus Rask* og *Osvald Marstrand* på Assistens kirkegård. Også for kunstindustrien fik han betydning ved sine tegninger til møbler. De faldt ikke altid i samtidens smag: man fandt dem for simple og umagelige, men netop denne simpelhed i stilen har en senere tid påskønnet. Et smukt eksempel er de møbler han tegnede til Thorvaldsen (nu i museet). – B. var efter sine samtidiges vidnesbyrd en ualmindelig livskraftig og frodig natur, vennesæl og fuld af lune. – Tit. professor 1853. – R. 1848. □Mal. af Marstrand ca. 1833 (St.mus.). Afbildet på gruppebillede fra Rom af D. C. Blunck, 1836 (Fr.borg), gentagelse med ændringer 1837 (Thorvaldsens mus.) og af Constantin Hansen, 1837, forstudie hertil af B. (begge St.mus.). Tegn. af Constantin Hansen, 1838 og af Marstrand, 1844 (begge Fr.borg), sidstnævnte litograferet 1844. Mal. af Marstrand, 1844 (St.mus.). Mal. af Constantin Hansen, 1848 (Fr.borg) og 1849 (Thorvaldsens mus.), gentagelse af sidstnævnte 1867 (Hirschsprung) og gengivelse i træsnit af J. F. Rosenstand, 1857 efter tegn. af C. Bloch samt litografi 1859. Mal. af Blunck (Glyptoteket). Afbildet på Sonnes frise (på Thorvaldsens mus.). Buste af F. G. Hertzog (Fr.borg). Tegn. af Kraul, 1884. Tegn. af Alfred Schmidt til Klods-Hans, 1902.

H. Bramsen: G. B. Liv og arbejder, 1959 (med fortegn. over ark.tegninger). – C. Bruun og L. P. Fenger: Thorvaldsens museums hist., 1892. Sv. Dahl: Univ.s bibl.s bygninger gennem tiderne, 1932 42 48 52 54. Th. Oppermann i Berl. tid. 19.3.1932 (kronik). Vilhelm Wanscher: Arkitekten G. B., 1903. Samme i Artes I, 1932 53-185. Samme i Berl. tid. 17.3.1942. Tobias Faber i Berl. aftenavis 21.1.1960 (kronik). – Papirer i Kgl. bibl.

*Fr. Weilbach**

Bindesbøll, Jens, 1756–1830, præst. * 13.3.1756 i Åstrup på Fyn, † 19.7.1830 i Ledøje, begr. sst. F: degn i Åstrup Christen Jensen B. (ca. 1721–74) og Birgitte Marie Jensdatter Krag (ca. 1726–85). ~ 1° 12.11.1788 i Vester Skerninge med Karen Johanne Hornemann, døbt 5.1.1766 i Marstal, † 30.1.1807 i Ledøje, d. af sognepræst Jacob Utzon H. (1720–87) og Margrethe Christiansdatter Sadolin (1738–1810). ~ 2° 7.3.1814 i Ledøje med Margrethe Hansdatter, døbt 23.10.1757 i Sigersted, † 4.4.1832 i Ledøje, d. af gårdejer Hans Ipsen (ca. 1710–71). – Far til Gottlieb *B. og S. *B.
B. dimitteredes 1778 fra Odense skole og studerede i begyndelsen filologi. 1780–83 var han huslærer hos kammerherre Fr. Chr. Moth i Kbh. og deltog med sin ven Christian *Hornemann – hvis karakteristik han har meddelt i fortalen til dennes efterladte filosofiske skrifter (1795) – R. Nyerup o.fl. i det Rybergske øvelsesselskab der på engelsk vis ville virke for udbredelsen af almenånd og var almindelig anset som en meget lovende ung mand. En tale – i tidens panegyrisk svulmende manér – på kongens fødselsdag, udgivet 1783 stammer fra dette selskab. Senere var han alumnus på Borchs kollegium og tog filologisk eksamen 1786. Men pludselig forandrede han sin bestemmelse, forberedte sig i kort tid til teologisk attestats og blev få måneder efter endt eksamen 1787 kaldet til sognepræst i Bringstrup og Sigersted 1788. 1797 forflyttedes han til Ledøje og Smørum hvor han virkede til sin død. B. var i sin ungdom en ivrig kantianer og i teologisk henseende stærkt orienteret i liberal retning. Da biskop N. E. Balle visiterede hos ham 1800 fik biskoppen der ville spøge med den nye tids filosofi og politiske idealer efter sin egen beretning en grov medfart af B. I øvrigt blev B. der var en ualmindelig kraftig og karakterfast personlighed af sin samtid anset som en dygtig præst, og også som landmand udmærkede han sig. □Mal. af Constantin Hansen, 1830 (St.mus. og flere ekspl.). Mal. af Th. Wegener ca. 1875 (Ledøje k.). Mindetavle (sst.).

Nicolai Edinger Balle i Kirkehist. saml. 3.r. IV, 1882–84 18f. – N. Schack: Ligprædiken over J. B., 1830. Latinsk bispevielsesprogr., 1852 s. XIf. J. P. Jørgensen: Ledøje kirke før og nu, 1892 29 41f.

*Bjørn Kornerup**

Bindesbøll, Karen **Johanne,** 1851–1934, væver * 5.1.1851 i Århus, † 9.7.1934 i Kbh., urne på Frbg. kgd. F: arkitekt Gottlieb *B. (1800–56) og Andrea Fred. Andersen (1819–99). Ugift.
Sammen med maleren Constantin *Hansens datter, Kristiane Konstantin-Hansen grundlagde B. 1873 en broderiforretning der ved de kunstneriske lødige arbejder som udgik derfra søgte at hæve smagen for sådanne håndarbejder. Mønstrene leveredes oprindelig af Constantin Hansen, senere deltog maleren Elise *Konstantin-Hansen og arkitekten Thorvald Bindesbøll som kunstneriske hjælpere. 1901 blev det overdraget B. og Kristiane Konstantin-Hansen at lede gobelin-vævningen til Fr.borg slot hvis formål var at genfremstille de ved branden 1859

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

tilintetgjorte van Manderske gobeliner. 1903 ophævedes broderiforretningen for at de to damer helt kunne hellige sig gobelinvævningen. En del af forretningens tegninger og modeller blev erhvervet af Clara *Wæver og kunstindustrimuseet. Efter Kristiane Konstantin-Hansens død 1925 fortsatte B. alene arbejdet der fuldførtes 1928. Foruden Fr.borg-gobelinerne har hun udført flere andre gobeliner, bl.a. efter kartoner af Joakim Skovgaard. Hun har ved sin virksomhed i høj grad bidraget til at gobelinvævningen som kunst blev genoptaget i Danmark. □Mal. af Constantin Hansen 1875. (Fr.borg). Afbildet på gruppebill. af Krøyer (Skagens mus.). Foto.

Emil Hannover i Tidsskr. for industri, 1903.

*Georg Nygaard**

Bindesbøll, Severin Claudius Wilken, 1798–1871, biskop. * 16.2.1798 i Ledøje, † 30.1.1871 i Nykøbing F., begr. sst. F: sognepræst Jens *B. (1756–1830) og Karen J. Hornemann (1766–1807). ~ 8.9.1843 med Anna Caroline Løwensøn, * 16.11.1813 i Kbh. (Fødselsst.), † 29.4.1899 på Frbg., legitimeret d. af grev Carl Valdemar Danneskiold-Løvendal (1773–1829), fik 10.12. 1823 kgl. bevilling til adelige rettigheder og navnet L. – Bror til Gottlieb *B.

Den opdragelse B. fik i hjemmet var bestemt af engelsk ånd. Faderen ville vække børnenes sans for det danske samfundslivs anliggender og give dem „common spirit". I sønnens forkyndelse og politiske aktivitet spores præget af den formålsbestemte opdragelse. B. blev student 1816 fra Roskilde og teologisk kandidat 1821. 1824–29 boede han på Borchs kollegium og virkede som notar ved teologisk embedseksamen, men en øjensygdom tvang ham 1832 til at opgive dette hverv, og 1832–34 opholdt han sig med offentlig understøttelse i udlandet; sine indtryk fra Tysklands og Østrigs kirkelige liv offentliggjorde han i *Meddelelser fra og om Udlandet* I, 1841 som viser en kultiveret og opmærksom iagttager med livlig fortælleevne. 1825–38 (afbrudt af udenlandsrejsen) var han religionslærer ved Borgerdydskolen i Kbh., en opgave han søgte at fylde med hele sin personlighed, og som gav ham den største arbejdsglæde. 1838 blev han sognepræst i Nakskov. Som præst forenede han mildhed i væsen med nidkærhed i sin tjeneste. Han blev marts 1848 valgt til medlem af de erfarne mænds rådslående forsamling som dog ikke trådte sammen; han var gejstligt medlem af stænderforsamlingen i Roskilde april–maj s. å. men faldt for Balth. Christensen i Maribo ved valget til den grundlovgivende rigsforsamling okt. s.å. 1851 blev han biskop i Ålborg og forflyttedes 1856 til det lettere overkommelige Lolland-Falsters stift. 1866–69 var han landstingsmand for Maribo amt og som sådan medlem af kirkekommissionen af 1868. Hans politiske indflydelse var ikke betydelig. Hans særlige begavelse var en stilfærdig og tænksom forkyndelse, præget af åben sans for menneskelivets værdier. Af hans papirer udgav D. G. Monrad og H. P. Kofoed-Hansen *Tanker til Eftertanke over Søn- og Festdags Evangelier,* 1873 (2. opl. 1875). denne bog ligger indholdsmæssigt på linie med J. P. Mynsters „Betragtninger", men ejer ikke Mynsters sluttede systematiske kraft; til gengæld har han større evne til i et kort udtryk og med ædel enfold at pointere en enkelt side af livsvisdommen. – Den opfattelse Grundtvig havde fremsat at Skriften måtte bedømmes efter og underordnes den apostolske trosbekendelse dannede i 30erne skole og rejste en heftig og i sine følger vidtrækkende strid mellem „skriftteologien" og den grundtvigske anskuelse om „det levende ord" til forskel fra det „døde" skriftbogstav. B. indtog her et mæglende standpunkt; i udtrykksformen måtte der være forskel på skrift og bekendelse, men med hensyn til indholdet måtte der mellem begge være en enhed som B. formulerede således: „at der intet maa findes i Trosbekendelsen, uden hvad der findes i Skriften, men vel kan findes i Skriften meget, som ikke behøver at optages i Trosbekendelsen, alt nemlig som ikke hører til det væsentlige i Kristendommen". – Ud over de traditionelle kollegiedisputatser og den nævnte rejsebeskrivelse indskrænker B.s litterære produktion sig væsentlig til recensioner. – R. 1850. K. 1852 DM. 1862. □Mal. af Th. Wegener, 1838. Tegn. af Jørgen Roed, mal. af samme, ca. 1860. Tegn. af Const. Hansen (Kgl. bibl.).

Selvbiogr. i J. P. Mynster: Bispeprogram 1852. – J. P. Mynster: Kirkelige lejlighedstaler I, 1849 439f. V. Ammundsen: Søren Kierkegaards ungdom, 1912 76f. P. P. Jørgensen: H. P. Kofoed-Hansen, 1920 585. A. Nyholm i Lolland-Falsters stift i 150 år, 1955 138–53. Bjørn Kornerup i Kirkehist. saml. 7.r. III, 1957–59 212–16. – Utrykt vita i ordinationsprotokollen, Nykøbing F., i Landsark. for Sjælland. Privatarkiv i Maribos stiftsbibl.

*Michael Neiiendam**

Bindesbøll, Thorvald, 1846–1908, arkitekt. * 21.7.1846 i Kbh. (Helligg.), † 27.8.1908 sst., begr. på Frbg. F: arkitekt Gottlieb *B. (1800–56) og Andrea Frederikke Andersen (1819–99). Ugift. – Bror til Johanne *B.

Faderen døde da B. var ti år gammel, men hjemmet der var præget af høj kunstnerisk kultur vedblev under hans opvækst at øve indflydelse på ham. 1862 fik han præliminæreksamen fra Borgerdydskolen på Christianshavn og allerede

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

året i forvejen var han begyndt at gå på akademiet for ligesom faderen at uddanne sig til arkitekt. Han gennemgik akademiets klasser og fik afgang 1876. Som elev opførte han 1872–75 *hovedbygningen til godset Hjuleberg* i Halland for familiens nære ven, grosserer Rudolf Puggaard. Fra akademiet modtog B. aldrig nogen videre opmuntring. 1882 fik han ganske vist dets lille guldmedalje (for en badeanstalt i italiensk renæssance), men den store opnåede han aldrig, og af legater eller rejsestipendier fik han ikke et eneste hele sit liv. Alligevel lykkedes det ham at komme et par gange til Italien og til Paris. – Som arkitekt havde han i det hele ikke heldet med sig, de store opgaver faldt aldrig i hans lod. Uden tvivl skyldtes det den ringe succes han havde som arkitekt, at han blev vundet for kunsthåndværket hvorved hans rige dekorative anlæg kom til deres fulde udfoldelse. I hjemmet udførte han som dreng tegninger til broderier, og senere tegnede han udkast for søsteren, Johanne B. I begyndelsen af 80erne kom han ind på at arbejde med keramik, og på dette område udviklede han gradvis en personlig stil i sin ornamentik. Efterhånden blev han draget ind på flere og flere af kunsthåndværkets områder, og for de kunstnere og håndværkere, han kom i berøring med, kom den indflydelse der udgik fra hans stærke og frodige personlighed til at virke i høj grad inspirerende. – Af de arbejder B. udførte som arkitekt skal her, foruden Hjuleberg, nævnes: *Bombebøssen på Christianshavn,* 1891, *frk. Melchiors villa i Tårbæk,* 1891 (senere nedrevet), *Bestles villa i Vedbæk,* 1897, *gymnastikhuset til Ubberup højskole,* 1898, *portalerne til Paris-udstillingen,* 1900, *post- og telegrafembedsmændenes stiftelse på Mariendalsvej,* 1902, *Kleis' villa i Rungsted,* 1902 og *fiskepakhusene på Skagen,* 1905–07. Hjuleberg viser akademielevens optagethed af det opmålingsarbejde af danske kirker og herregårde som var et så vigtigt led i arkitektuddannelsen i 60erne. I Bombebøssen derimod ser man B.s mere modne standpunkt: en murstensbygning der på lignende måde som H. B. Storcks Abel Cathrines stiftelse med en stor og enkel form stræber mod det klassiske. B. ønskede ligesom den yngre skole af arkitekter at fremhæve materialet, men kunne ikke slutte sig til den romantiske retning, bygningskunsten tog med M. Nyrop. Dertil havde han ved sit hjem og hele kultur for stærke rødder i den klassiske tradition. Senere hen, i Bestles villa, fulgte han A. Clemmensen i den såkaldte palæstil som denne året i forvejen bl.a. havde vist i Otto Benzons villa i Kristianiagade. 1900, da B. blev arkitekt for den danske afdeling på Paris-udstillingen, kombinerede han i sine portaler en streng arkitektur med sin personlige ornamentik uden at sætte den monumentale helhedsvirkning til. Et eksempel på det samme er Kleis' villa, et hus med store rolige flader hvor han over portal og vinduer anbragte ornamenter støbt i cement.

Foruden i sine bygninger fik B. afløb for sine arkitektoniske evner i andre opgaver, nemlig i springvandsgrupper og monumenter af forskellig art. Monumentet var en opgave der var egnet for hans særlige begavelse, idet det i lige grad kræver sans for den dekorative detalje og den arkitektoniske helhedsvirkning. Hans Bjørnespringvand i rådhusgården, 1900–01, og Dragespringvandet ved rådhuset (første udkast 1889, opstillet 1904, midtergruppen tilføjet 1923) til hvilke Joakim Skovgaard har modelleret figurerne, vil stå for eftertiden som vidnesbyrd om hans kraftfulde kunstnerpersonlighed. I de talrige gravmonumenter der er udført efter hans tegning, såvel som i hans mindestøtte på Langelinie for slaget på Reden, 1901–02, finder vi samme arkitektoniske sikkerhed i leddeling og opbygning som giver værket balance og gør det monumentalt. – Inden for kunsthåndværket gjorde B. sin bedste indsats på keramikkens område. Han begyndte på opfordring af sin ven, arkitekt A. Clemmensen at arbejde med keramik. Clemmensen havde i Italien lært dette lands sgrafitto-teknik at kende og ønskede, da han kom hjem, at anvende teknikken til at fremstille kulørte lerfliser til dekoration af husfacader. B. kastede sig med stor energi ind i denne opgave og opfordrede sine malervenner, brødrene Skovgaard, August Jerndorff, Theodor Philipsen m.fl., til sammen med ham at forsøge sig med keramisk dekoration. Herved opstod den keramikproduktion som kom til at danne en så væsentlig kerne i Dekorationsforeningens afdeling på den store nordiske udstilling i Kbh. 1888, og som siden har stået som det lysende udgangspunkt for hele periodens individuelle kunsthåndværk. – Efter udstillingen faldt vennerne efterhånden fra, men B. fortsatte sin virksomhed, først alene og i 90erne i samarbejde med Svend Hammershøi. Han arbejdede først fra omkring 1880 i Frauens lervarefabrik på Ny Carlsbergvej og siden hos Wallmann 1883–90 og hos G. Eifrig i Valby 1891–1904. Mellem disse perioder, i somrene 1890 og 1891, arbejdede han med fajance hos Kähler i Næstved, og omkring 1905 lavede han en del modeller til lervarer for P. Ipsens enke. Inden for boghåndværket blev B.s virke af den største betydning, og det skyldtes i væsentlig grad hans arbejde at dansk bogkunst ved udstillingerne i Chicago og Paris kom til at indtage en fremskudt stilling. Hans hovedværk inden for bogdekoration er *Troldtøj,* 1889–90, hvor han

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

udførte vignetterne og de dekorative rammer om Joakim Skovgaards og Jerndorffs tegninger. Desuden kan nævnes udgaven af *Danske Folkeviser*, udg. af Fremtiden 1887–97 hvor et lignende samarbejde fandt sted, og *Carlsberg Bryggeriernes Jubilæumsbog*, 1897. Foruden større arbejder tegnede han en mængde mindre bogtryk, exlibris, monogrammer, pengesedler (som dog aldrig blev brugt) og forskellige mindre tryksager. – Sine første stempler til bogbind tegnede B. i 80erne for Petersen & Petersen. Senere, i 90erne, kom han i intimt samarbejde med bogbinder Anker Kyster som blev en af hans nærmeste venner. For Forening for Boghaandværk tegnede B. nogle af sine bedste bind som kom frem på udstillingerne i udlandet. Efter 1900 tog han atter fat hos Petersen & Petersen, hos hvem han fra da af fik sin daglige gang, og hvis hele virksomhed han prægede. Særlig må fremhæves de mange udmærkede shirtingsbind han udførte sammen med Skovgaard, og som ved deres prisbillighed kunne nå ud i vide kredse. – I årenes løb tegnede B. en mængde udkast til sølv, deriblandt til Parisudstillingen 1900 for hofjuvelerer Michelsen en række arbejder der kom til at betyde et gennembrud for dansk sølv. Desuden lavede han modeller til spisebestik, brocher m.m. for Peter Hertz, og hos Dragsted udførtes efter hans tegning de store armstager der skænkedes Skovgaard af Viborg by, da domkirkens udsmykning var tilendebragt. Langt den største del af B.s mange udkast gik dog til sølvsmed Holger Kyster i Kolding som benyttede dem i stor udstrækning og med megen dygtighed forstod at overføre de ofte ret løse skitser til sølvet. Nævnes må endvidere de udmærkede lamper og lysekroner som udførtes i messing efter B.s tegning af bronzestøber Rasmussen og af Amundin. På møbelkunstens område samarbejdede B. med tidens bedste snedkere, Severin & Andreas Jensen, J. P. Mørck og Rudolf Rasmussen. I mange af sine møbler har han forsøgt at anvende ornamenter, udskåret i træ og forgyldt, eller indlagt i bronze, men bedst forekommer i dag de møbler der, uden nogen ornamentik, er opbygget i en streng arkitektonisk form. En stærk påvirkning havde han her modtaget i sit hjem af de møbler, faderen havde tegnet, som med deres rolige flader og afrundede kanter viste den fornemhed og naturlige enkelhed som var karakteristisk for dette slægtleds kunstnermøbler. B.s bedste arbejder er påvirket af samme ånd, dog med større eftertryk på det kraftige og monumentale.

Af de dekorative udsmykningsopgaver, der stilledes B., var Viborg domkirke hvor han arbejdede sammen med Skovgaard den betydeligste. Han gav her bl.a. udkast til glasmosaikkerne i korrundingen og over orglet, ornamenterne langs graterne i sideskibenes hvælvinger, ornamenterne til de lysbærende engle på begge sider af højalteret, altertæppet og forskellige dekorative enkeltheder i Skovgaards vægmalerier, men sin største indflydelse fik han som rådgiver for Skovgaard som satte hans mening meget højt. I sine sidste år udsmykkede han en del af arkitekt Ulrik Plesners bygninger, bl.a. *post- og telegrafbygningen i Esbjerg, Høsterkøb kirke* og *Skagen kirke* som dog først blev fuldført efter hans død. Til facaderne på *Vodroffslund-komplekset* og huset på *Gammel Torv nr. 10–12* tegnede B. ornamenter som støbtes i cement. B.s første dekorative arbejder er med hensyn til ornamentikken en fortsættelse af faderens og Constantin Hansens stil, hvis klassiske, pompejanske retning B. også mødte på akademiet med G. Hilker som lærer. Fra den tørt tegnede akademistil løsrev B. sig gradvis. En begyndende eksperimenteren med nye dekorative motiver ses i nogle broderitegninger fra slutningen af 70erne, hvis spiralmønster er opstået under indtryk af mykenisk ornamentik som utvivlsomt medvirkede til at åbne hans øjne for de muligheder der lå i det uklassiske, før-europæiske ornament. Han kastede sig ind i et omfattende studium af kunst og gennempløjede de forskellige landes og verdensdeles vekslende former for ornamentik. Under sine studier hæftede han sig særlig ved den japanske kunst af hvis særprægede, usymmetriske ornamentik han lærte meget, men også fra persisk og keltisk ornamentik, indianerkunst og europæisk barok modtog han impulser. Virkningen i hans ornamentik fremkommer ved selve liniespillets kraft og spænding, forholdet mellem mønstret og mellemrummene samt mønstrets anbringelse på den givne flade. En ornamentik som B.s måtte nødvendigvis opstå som frihåndstegning, og de dekorative ideer fremkomme som inspirationer, pludselige indskydelser, under arbejdets fremadskriden. Der lå aldrig direkte naturstudier til grund. Han skabte sine egne vækstmotiver. Mens B. levede, var der stærkt delte meninger om hans kunst. Hans venner blandt kunstnere og håndværkere nærede en grænseløs beundring for hans personlighed og arbejde, men langt størstedelen af hans samtid havde kun ringe sans derfor, og mange der kom i personlig berøring med ham stødtes af hans væremåde. Kunstindustrimuseet begyndte dog tidligt at gøre indkøb af hans arbejder, og i 1898 arrangerede Pietro Krohn en udstilling i museet. Ved Verdensudstillingen i Paris 1900 var han godt repræsenteret på den danske afdeling for kunsthåndværk. Han deltog i det hele i adskillige udstillinger både herhjemme og i udlandet. November 1907, knap

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

et år før sin død, havde han en separatudstilling i Kunstforeningen. I årene der fulgte voksede en mere almen forståelse af B.s kunst frem, og på udstillingen i Paris 1925 blev han repræsenteret med arbejder fra alle kunsthåndværkets områder. Det er betegnende at kunstindustrimuseet i 1926 fejrede indvielsen af det nye museum i Bredgade med en omfattende B.-udstilling.

Uden for Danmark forblev hans navn dog nærmest ukendt. Men da funktionalismen havde udspillet sin rolle, og en bølge af art nouveau- og jugend-udstillinger skyllede hen over Europa og USA, var hans navn at finde blandt de udstillende om end kun med få arbejder. Først ved Europarådets udstilling 1960–61 i Paris, „Les sources du XXe siècle", blev hans navn endelig slået fast i en international sammenhæng, for her sås for første gang en større repræsentativ udstilling af hans arbejder. Hans store magtfulde fade og dekorative tegninger var her monteret på en stor væg i udstillingens midtersal som ikke lod sig overse. Sammenholdt med de mange modebetonede og stilbevidste art nouveau- og jugendarbejder der her var samlet fra de fleste europæiske lande, var det klart at B.s arbejder talte et andet sprog. Det erkendtes at man her stod over for en genial kunstner, hvis ornamenter voksede frem af helt personlige inspirationer og pegede langt frem udover hans egen tid mod en spontan og abstrakt kunst. Herved opfyldte han på en eklatant måde selve udstillingens grundlæggende idé, og det var noget af en triumf at man havde gengivet et af hans mest originale abstrakte fade på omslaget af udstillingens store katalog. □Tegn. . . H. Roed ca. 1868 (Fr.borg). Mal. af Constantin Hansen, 1875. Afbildet på gruppebilleder af Krøyer, 1875 (Skagens mus.) samt 1886 og 1887 (Nasjonalgalleriet, Oslo, og Hirschsprung), af Viggo Johansen, 1882 og 1886 (St. mus.) og 1903 (Nationalmus., Stockholm). Mal. af A. Jerndorff, 1889, af L. Find, 1891 (begge St. mus.), af M. Ancher, 1892 (Skagens mus.). På gruppe af Chr. Clausen, 1892 (Bangsbomus.). Tegn. af Hans Tegner, 1895 og af J. Skovgaard, 1896. Relief af Gunnar Jensen, 1899 (Fr.borg). Mal. af Henrik Lund, 1900. Mal. af Vilh. Hammershøi, 1901, gruppe 1902 (Thielska galleriet, Stockholm) og 1904 (St.mus.). Mal. af J. Skovgaard, 1902. Tegn. af Viggo Johansen, 1902 (Skagens mus.). Mal. af M. Ancher, 1906 (Fr. borg) og af Jul. Paulsen, 1907 (Skagens mus.). Karikaturer af Alfred Schmidt (Fr.borg, Klods-Hans 1900), Rasmus Christiansen (Blæksprutten 1901), R. Storm Pedersen (Gnisten 1908), af B. Petersen og Eigil Petersen. Herme af Kai Nielsen, 1909–10 (Skagens mus., kunstindustrimus.), buste 1913. Udat. mal. af Gerh. Munthe, V. Hammershøi, Povl Jerndorff, tegn. af F. Henningsen (Fr.borg), Krøyer (Skagens mus.). Linoleumssnit af K. J. Almquist. Foto.

Karl Madsen: T. B., 1943 (med bibliografi). Aksel Rode: Niels Skovgaard, 1943. Svend Hammershøi: T. B. in memoriam 1846–1946, 1946. Gunnar Biilmann Petersen i Politiken 21.6.1946 (krønik). Les sources du XXe siècle. Les arts en Europe de 1884 à 1914, Paris 1960. Merete Bodelsen i The connoisseur, febr. 1962 92–96. John Erichsen i Hist. medd. om Kbh., årbog 1976 222–36. Marianne Ertberg Petersen i udstillingskat., kunstindustrimus., 1974. Axel Jacobsen i udstillingskat., Skovgaard mus. i Viborg, 1974.

Merete Bodelsen

Bindslev

Slægten kan føres tilbage til husmand Anders Nielsen i Sdr. Bindslev, Bindslev sogn, Horns hrd., hvis søn Christen Andersen slog sig ned som murermester i Hjørring.

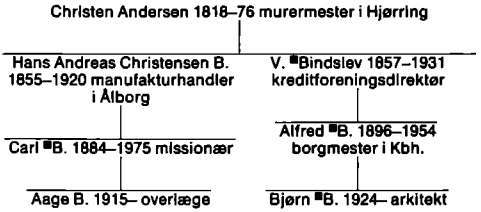

Slægtstavlesamlingen, 1931.

Hans H. Worsøe

Bindslev, Alfred Dahm, 1896–1954, politiker. * 21.6.1896 i Ålborg, † 30.5.1954 på Frbg. hosp., begr. i Kbh. (Garn.). F: sparekassebogholder, senere kreditforeningsdirektør V. ▪B. (1857–1931) og Ida J. Dahm (1861–1926). ~1° 30.9.1920 i Kbh. (Garn.) med Esther Harboe, * 20.6.1899 på Frbg., † 12.2.1973 i Hillerød, d. af overretssagfører Emil H. (1867–1943) og Helga Helena Børjeson (1874–1938); ægteskabet opløst 1938. ~2° 20.5.1938 i Gentofte (b.v., kirkelig velsignelse i Dyssegårdsk.) med Edith Collin, f. Riise, * 2.1.1892 i Kbh. (Matth.), † 11.3.1949 sst. (~1° 1915 med læge, senere overlæge Eduard C., 1886–1960; ægteskabet opløst 1938, han ~2° 1938 med Else Christoffersen, * 1910), d. af fotograf, senere generalkommissær Fr. ▪Riise (1863–1933) og Anna D. C. Westergaard (1863–1939). ~3° 19.5.1950 i Kbh. (Skt. Pauls) med Greta Stenberg, f. v. Hedenberg, * 20.9.1902 i Stockholm, † 27.4.1966 i Sverige, d. af auditør August Robert Angur v. H. (1871–1940) og Dagmar Cronholm (1876–1904). – Far til Bjørn ▪B.

B. blev student 1914 fra Frbg. gymnasium og cand. teol. 1920. 1921–30 var han præst ved Gar-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

nisons kirke, 1930–33 ved Citadelskirken. Han blev tidligt politisk interesseret, især under påvirkning af den antibrandesianske bevægelse som var rejst af kritikeren Harald Nielsen, og han blev politisk aktiv under kampagnen mod salget af De vestindiske øer 1916. Herigennem fik han kontakt med en kreds af ligesindede jævnaldrende, Ole Bjørn Kraft, Max Kjær-Hansen, J. Christmas Møller, Vagn Bro o.a. Det var unge konservative fra den samme kreds der derefter startede bevægelsen Det unge Danmark hvis program blev udtrykt med ordene „gudstanken, rigstanken, folketanken", og hvis standpunkt kom til at præge de unge inden for det konservative folkeparti. I tilknytning til denne bevægelse udgav B. 1918–25 tidsskriftet *Den ny Tid*, I–VIII. 1924–25 var han ledende senior i Studenterforeningen. Han var nu så kendt en skikkelse at han ved folketingsvalget 1926 blev opstillet for de konservative i østre storkreds i Kbh. og opnåede valg. 1929–43 valgtes han i Sorø amtskreds, og 1943–45 repræsenterede han Kbh.s amtskreds. I tinget beskæftigede han sig især med kulturelle spørgsmål. Hans stilling som præst viste sig efterhånden at være en hæmsko for hans politiske virke idet man under de socialpolitiske debatter omkring 1930 fra socialdemokratisk side hævdede at hans standpunkt i disse spørgsmål ikke lod sig forlige med hans præstegerning. Han afviste disse angreb på en noget studentikos og arrogant måde, bl.a. med en bemærkning om at han ikke havde fundet noget sted i Bibelen hvor det blev påbudt at øve barmhjertighed for andre folks penge, hvad der yderligere tilspidsede striden, og han fandt det derfor rigtigst 1933 at træde ud af folkekirkens tjeneste. Han var nu helt og holdent politiker, og selv om han aldrig helt indfriede de forventninger man havde haft til ham bevarede han længe en central position i folketinget. Det blev dog efterhånden i Københavns kommunalstyre han kom til at gøre den største indsats. 1925–38 var han medlem af borgerrepræsentationen, 1938–40 rådmand i magistratens 3. afdeling (socialforsorg) og 1940–51 borgmester for magistratens 1. afdeling (skolesager, kulturelle opgaver m.v.). Som medlem af borgerrepræsentationen var han i en årrække den konservative gruppes budgetordfører. Han arbejdede grundigt med sagerne og forelagde dem med oratorisk elegance. 1932 havde han stor andel i tilvejebringelsen af et afgørende kommunalpolitisk forlig. Som borgmester førte han en meget aktiv kulturpolitik, og han var bl.a., længe før de fleste af hans kommunalpolitiske kolleger, positiv over for den moderne kunst. Sammen med borgmesterembedet overtog han stillingen som formand for Det tekniske selskab og dets skoler og blev medlem af bestyrelsen for Teknologisk institut. Hans interesse for håndværkets anliggender blev påskønnet ved at man 1943 tildelte ham Lasenius Kramps medalje. – Han var medlem af radioråd-det 1930–45, fra 1937 tillige af dettes programudvalg. Han var overdirektør for de Massmannske søndagsskoler, medlem af bestyrelsen for Ny Carlsberg glyptotek o.m.a. Han havde en levende kontakt med det sønderjyske arbejde, var medlem af Grænseforeningens styrelse og blev 1943 formand for Sønderjydsk forening for Kbh. B. var livet igennem en flittig forfatter. Dels skrev han om religiøse spørgsmål; *Alverden skrives i Mandtal*, 1924 er en bog med opbyggelige betragtninger. Dels skrev han om kulturpolitik, således bøgerne *Kristentro og Statsstyre*, 1930 og *Kampen om Skolen*, 1935. 1936–38 fik han udsendt et stort tobindsværk *Konservatismens Historie i Danmark fra 1848 til 1936*. Til værket knytter sig et 3. bind fra 1937 hvori B. med flere har udarbejdet en politisk håndbog. Han medvirkede ved udsendelsen af flere folkeoplysende værker, og endelig udsendte han 1949 en digtsamling *Det gyldne Minde* tilegnet mindet om hans nylig afdøde hustru; den indeholder dels egne digte, dels ferme oversættelser af udenlandske klassikere. Det forcerede politiske og administrative arbejde og den dermed følgende selskabelighed samt personlige sorger nedbrød ham i utide fysisk og psykisk, og han måtte 1951 opgive borgmesterhvervet. – R. 1941. – □Mal. af H. Slott-Møller, 1923, Gunnar Börjeson, 1933 og Niels Hansen, 1943 (Kbh.s kommune). Foto.

Slægtstavlesamlingen, 1931 15. Gunnar Fog-Petersen: Vor regering og rigsdag, 1938. Stadens kunst v. Sigurd Thorsen, 1950 196–99. Det konservative folkepartis historie i et halvt århundrede, 1966. Poul Møller: Københavns bystyre gennem 300 år II, 1967. Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Sigurd Jensen (P. Stavnstrup)

Bindslev, Bjørn, * 1923, arkitekt. * 7.3.1923 i Kbh. (Skt. Johs.). F: senere borgmester Alfred B. (1896–1954) og Esther Harboe (1899–1973). ~ 24.7.1948 i Stavanger, Norge (b.v.) med Marit Ingeborg Jensen, * 26.5.1923 i Stavanger, d. af dipl.ing., direktør v. tekn. skole i Stavanger Ole Joackim J. (1886–1968) og Harriet Martinsen (1889–1959).

B. blev student fra Herlufsholm 1941, kom så i tømrerlære og på Teknisk skole i Kbh. hvorfra han fik afgang 1945. Herefter blev han uddannet på kunstakademiets arkitektskole med afgang 1949. Efter nogle år på tegnestue blev han knyttet til Byggeriets beregningsinstitut 1953 og var sekretær for boligministeriets undersøgelse ved-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

rørende indførelse af mængdefortegnelser i byggeriet og fra 1955 konsulent i byggerationalisering under boligministeriets produktivitetsfondsudvalg. 1957 kom han som administrerende chef til arkitekt H. Salling-Mortensens tegnestue i Århus. Fra 1961 har han haft privat virksomhed med speciale i byggeadministration. Han blev 1963 medindehaver og direktør for Coordinated Building Communication A/S (senere CBC Byggeadministration A/S) og 1974 tillige direktør for det dansk-irske byggeadministrerende firma Bindslev, McDonagh & McVeigh i Dublin. 1960 blev han docent i byggeriets administration ved kunstakademiets arkitektskole og 1968 fagleder og konsulent ved Byggetekn. højskole i Kbh. 1973 blev han tekn. dr. ved universitetet i Lund. B. har i ganske overvejende grad beskæftiget sig med byggeriets administrative problemer og har gjort en pionerindsats m.h.t. databehandling af det industrialiserede byggeris tekniske og administrative forhold som han bl.a. har behandlet i artikler, kompendier til undervisningsbrug m.m. □Foto.

Hans Erling Langkilde

Bindslev, Carl, 1884–1975, missionær. * 10.9.1884 i Ålborg (Budolfi), † 9.10.1975 i Kbh., begr. Bispebjerg kgd. F: købmand Hans Andreas B. (1855–1920, navneforandring fra Christensen ca. 1880) og Marie Magdalene Christensen (1859–92). ~ 19.5.1914 i Indien med missionær, sygeplejerske Ida Henriette Christine Witt, * 12.5.1885 i Krøjerup, Sdr. Jernløse sg., d. af lærer Christian Nicolai Lorenz W. (1838–1921) og Sophie Cathrine Henriette Precht (1851–1925).

B. blev student i Ålborg 1904, cand. teol. 1910 og af Det danske missionsselskab (DMS) udsendt som missionær til Indien (Sydarcot) 1911. Sin hustru, Ida Witt, traf han i Indien hvortil hun var rejst som missionær efter endt sygeplejerskeuddannelse 1910. B.s virke blev især knyttet til missionsstationerne i Tirukoilur, Ulundurpet og Nellikuppam. Men en stor del af hans arbejdskraft anvendtes i missionens og kirkens ledelse. Han var formand for missionens centralråd 1923–24 og for kirkerådet 1930–50, afbrudt af et ufrivilligt langt hjemmeophold under anden verdenskrig. B. var således med til at præge udviklingen i den menneskealder hvor man i det danske missionsområde i Sydindien gjorde skridtet fra mission til kirke. Han kom 1911 ud til en typisk missionsmark og forlod ved hjemrejsen 1952 en selvstændig kirke. På udformningen af denne kirkes forfatning af 1951 havde han stor indflydelse. Efter sin fratræden som missionær levede B. et stille, tilbagetrukkent liv i København. I mange år deltog han aktivt i DMS' hjemmearbejde. Han blev i sin opvækst stærkt påvirket af KFUM der i disse år havde en blomstring landet over. Herfra gled han naturligt ind i den kristelige studenterbevægelse og inspireredes herigennem af den såkaldte „frivilligbevægelses" kald til ydre mission. B.s kristenliv var meget præget af bøn. Han levede i forbøn og udgav en lille bog: *Hver Dag, en Hjælp i Forbønnens Tjeneste*, 1942 (2. udg. 1955) for at tilskynde andre til forbøn og regelmæssigt bønsliv. Han havde blik for den særegenhed i den indiske folkekarakter at man gerne træffer afgørelser – også om overgang til kristendommen – kollektivt. Sin kirke formåede han ikke at præge med dette syn, men han udgav 1943 en dansk oversættelse af J. Waskom Pickett's bog om indiske gruppebevægelser til kristendommen *Kristi Vej til Indiens Hjerte*. Hjemmeopholdet under krigen anvendtes blandt andet til en stor bog om L. P. Larsen *L. P. Larsen, hans Liv og Gerning*, 1945 (engelsk udg. 1962). □Foto.

N. Bundgaard: Det danske missionsselskabs hist. I–II, 1935 og 1942. – Dansk missionsselskabs arkiv i Rigsark.

Thorkild Græsholt

Bindslev, Christian Valdemar Christensen, 1857–1931, kreditforeningsdirektør.* 27.8.1857 i Hjørring, † 28.7.1931 i Kbh., begr. sst. (Garn.) F: murermester Christen Andersen B. (1818–76) og Ane Marie Jensen (1824–1905). ~ 1° 7.12.1882 i Hjørring med Kirstine Marie Christensen, * 25.4.1861 sst., † 10.1.1885 i Ålborg, d. af købmand Jens Christian C. (ca. 1835–92) og Ane Marie Ludvigsen (1834–1915). ~ 2° 6.11.1888 i Løgstør med Ida Johanne Dahm, * 6.1.1861 sst., † 30.4.1926 på Frbg., d. af skibskaptajn, senere landmand Julius Andreas D. (1827–1901) og Magdalene Theilmann (1833–1900). – Far til Alfred ▪B.

Kun 13 år gammel blev B. lærling på postkontoret i sin fødeby men forlod få måneder efter postvæsenet og fik ansættelse på Hjørring amtstue. Samtidig med at han passede sin tjeneste her uddannede han sig i sprog og litteratur ligesom han blev referent ved forskellige provinsblade. Da hans chef senere forflyttedes til Ålborg og her tillige blev direktør for Aalborg Bys og Omegns Sparekasse tilbød han 1880 B. at blive assistent i sparekassen hvor der til gennemførelsen af den s.å. vedtagne sparekasselovs mange forskelligartede krav tiltrængtes yngre kræfter. Efter blot tre måneders forløb blev B. 1881 bogholder i sparekassen (fra 1888 hovedbogholder), og han var således fra første færd med til at føre den nye lovgivnings principper ud i livet. Igennem årene erhvervede han sig i denne stilling

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

der gav god plads for hans initiativ og virkelyst en sådan indsigt og autoritet på sparekassevæsenets område at han 1899 ved sparekasseinspektør V.S.V. Fabers død blev dennes efterfølger. I dette betroede embede som han beklædte i otte år udførte han et betydeligt organisatorisk arbejde. I de sidste år af B.s inspektørtid var mistilliden til justitsminister P. A. Alberti der sad som formand for Den sjællandske Bondestands Sparekasse i stadig vækst. Af egen drift mente B. ikke at burde foretage nogen undersøgelse af sparekassen i hvilken tillige landbrugsministeren Ole Hansen sad som bestyrelsesmedlem, og en udtrykkelig ordre til undersøgelse ønskede indenrigsministeren Sigurd Berg som sparekassernes øverste tilsynsmyndighed ikke at give ham. B.s voksende utryghedsfølelse ved sparekassens forhold var dog sikkert en medvirkende årsag til at han opgav sit embede da et andet betydeligt virkefelt åbnede sig for ham. 1900 havde han fået sæde i repræsentantskabet for Københavns Kreditforening, var fra 1904 dets formand, og dette førte til at han 1907 blev valgt til kreditforeningens direktør i hvilken stilling han herefter med kraft og iver virkede til sin død. 1907 udgav han foreningens jubilæumsskrift *Kreditforeningen af Grundejere i Kbh. og Omegn 1882.* Tidligere havde han skrevet *Aalborg Bys og Omegns Sparekasse 1824–1894.* – R. 1903. DM. 1907. □Foto.

Dansk sparekasse-tid. sept. 1907. Ålborg amtstid. 7.4.1929. Vendsyssel tid. 7.10.1929. Børsen 29.7.1931. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*P. Grønvold**

Bindsløv Frederiksen, **Laurits,** * 1916, generaldirektør. * 14.4.1916 i Kjellerup, Hørup sg. (Hørup k.). F: købmand, senere arrestforvarer Johannes Peter F. (1876-1947, ~2° 1920 med Karen Søndergaard, 1889-1950) og Karen Marie Nielsen (1882-1918). ~24.9.1939 i Hobro med lærer Harriet Kristensen, * 21.3.1915, d. af købmand Kristen K. (1889-1959) og Thora Bagger (* 1887).

B. levede de første 33 år af sit liv i Jylland, og hele hans slægt er jysk med nær tilknytning til bondestanden. Faderen var en god fortæller og havde interesse for historie, politik og samfundsforhold, noget som sønnen har taget i arv. Også på anden måde modtog B. i sin barndom indtryk der blev af afgørende betydning for hans livsholdning: eksemplet fra faderen der var vel udrustet til at have med mennesker at gøre, og samværet med fangerne i Kjellerup arrest; her lærte han at regne med det relative og fik et nuanceret syn på den menneskelige svaghed.

B. blev lærer fra Th. Langs seminarium i Silkeborg 1937, student 1939 og faglærer i historie 1944. I årene 1937–49 var han lærer ved Århus kommunale skolevæsen. 1947 knyttedes han free lance til skoleradioen hvor han fik fast ansættelse som programsekretær 1949. Samtidig med radioarbejdet fortsatte han sit studium og tog 1954 magisterkonferens i historie ved Århus univ. med afhandlingen *Stænderne som parlamentarisk forudsætning.* – Da Hans Sølvhøj 1953 udnævntes til chef for foredragsafdelingen (senere: aktualitets- og oplysningsafdelingen) blev B. hans souschef, og i de følgende otte år havde de et meget nært samarbejde. 1959 sammensluttedes radio og TV på den måde at de to medier fik fælles programchefer (men hvert af dem sin programdirektør). Ved F. E. *Jensens død 1961 blev Hans Sølvhøj generaldirektør og efterfulgtes som programchef af B. I 1964 adskiltes radio og TV på ny, og yderligere blev aktualitets- og oplysnings-afdelingen på TV-siden delt i en aktualitetsafdeling og en kulturafdeling med B. som chef. 1967 overtog han stillingen som TV-direktør efter Jens Fr. *Lawaetz og blev 1974 tillige direktør for radioen. Ved Sølvhøjs afgang 1976 nåede B., efter en hård konkurrence med professor Anders *Ølgaard, frem til generaldirektørstillingen.

B. er dels historiker, dels administrator. Den sidste virksomhed har imidlertid kun levnet ham lidt tid til den første. Men med værket *Pressen under besættelsen. Hovedtræk af den danske presses vilkår og virke i perioden 1940-45,* 1960 har B. ydet et værdifuldt tilskud til besættelsestidens historie. Det var Institut for presseforskning og samtidshistorie i Århus der opfordrede ham til at give sig i kast med denne omfattende og krævende opgave. I løbet af tre år hvor der kun blev indrømmet ham tre måneders orlov fuldførte han værket. Det er gennemført med stor grundighed, med kritisk sans og sikker metode; for at skabe system i det vældige stof og klarhed i sin fremstilling valgte han at holde sig til hovedtrækkene af pressens virke mod til gengæld at uddybe dokumentationen med mange og fyldige citater. Det er navnlig programadministrationen inden for DR der har været B.s virkefelt. Han har sjældent optrådt foran mikrofon eller skærm, men han har følt programadministration som et kreativt arbejde. Han har været interesseret i at finde frem til de rigtige ideer og være med til at få dem realiseret; at bringe orden i tingene og få dem til at fungere. Han er i besiddelse af sikker dømmekraft og stor arbejdsevne, forstår at samarbejde med meget forskellige mennesker, er en smidig forhandler, bevarer under alle forhold den ydre ro og kendetegnes af redelighed og loyalitet. □Foto (Kgl. bibl. og DRs billedarkiv).

Felix Nørgaard

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Tavle I

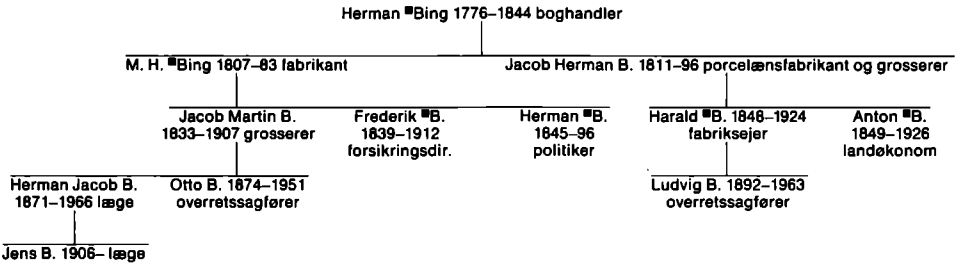

Bing

Den mosaiske slægt B. (tavle I) kom til Danmark fra Amsterdam med nævnte Herman Jacob B. (1776–1844).

Th. Hauch-Fausboll: Slægthåndbogen, 1900. Ernst Henriques: Stamtavlen Henriques, 1903. H. Bing: Porcelænsfabrikken Bing og Grøndahl 1853–1903, 1903. Slægtstavlesamlingen, 1931. Otto Bing: Oldefader Bing og hans børn. Et tidsbillede, 1945.

Den norske slægt B. (tavle II) nedstammer fra rådmand i Trondheim Jens B. (1613–93).

Tavle II

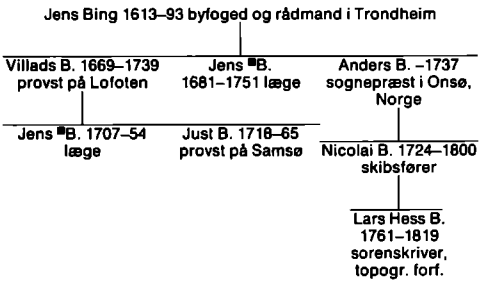

Andreas Erlandsen: Gejstligheden i Tromsø stift, 1857 199f. J. Landgraff: Grimstadslægter, 1892 66.

Hans H. Worsøe

Bing, Anders, 1525-89, til Smidstrup, rigsråd. * 1525 på Smidstrup i Skåne, † 16.12.1589 på Varberg som sidste man af sin slægt, begr. i Smedstorp k. F: Kjeld B. til Smidstrup († 1569) og Kirsten Splid (Fasti). ~27.7.1572 på Kbh.s slot med Anne Pedersdatter Galt, der levede 1605, d. af Peder Ebbesen "G. († 1548) og Ingeborg Drefeld († 1552).

B. blev opdraget hos sin morbroder Jens Spliid, gik i skole i Bergen, fortsatte sin uddannelse hos Mogens Krabbe, Johan Rantzau og Peder Skram der gjorde ham væragtig og opholdt sig derefter i flere år i udlandet, hvor han bl.a. deltog i krigen mod tyrkerne og 1553 gjorde tjeneste under Moritz af Sachsen. Efter sin hjemkomst blev han hofsinde hos hertug Frederik og forblev i denne stilling efter hertugens tronbestigelse. 1568 kaldes han skænk. B. deltog både i Ditmarsktoget og i syvårskrigen, hvor han blev såret i slaget ved Axtorna. 1557 ledsagede han hertug Frederik på dennes Tysklandsrejse og blev senere flere gange sendt udenlands i mindre vigtige officielle hverv. 1581 blev han rigsråd. – B. fik 1562 pantebrev på sin faders len Nederby som hans enke beholdt til 1594, og 1566 blev han forlenet med Vor Frue kloster i Oslo. Fra 1572 til sin død var han lensmand på Varberg, hvor han på forskellige måder virkede for genrejsningen af sit af krigen hårdt ramte len. □Epitafium med knælende figur samt en buste (Smedstorp k., Skåne).

Norske rigs-registranter I-III, 1861-65. Kancelliets brevbøger 1561-92, udg. L. Laursen, 1893-1908. – Danm.s adels årbog V, 1888 81. C. F. Bricka og S. M. Gjellerup: Den da. adel i det 16. og 17. årh. I, 1874-75 178-201. Monica Rydbeck i Kungl. human. vetenskapssamf. i Lund. Årsberättelse 1941-42 315-30. – Papirer i Rigsark.

Povl Bagge

Bing, Anton Jacob, 1849-1926, redaktør, landøkonom. * 8.4.1849 i Kbh. (Mos.), † 31.5.1926 sst., begr. sst. (Mos. Vestre). F: grosserer, fabrikejer Jacob Herman B. (1811-96) og Henriette Simonsen (1812-96). Ugift. – Bror til Harald "B.

B. var opdraget i et velhavende, kultiveret jødisk hjem i hvilket en del af datidens intelligens færdedes og kunstneriske og litterære interesser plejedes; desuden var der i hjemmet og familiens omgangskreds en fordomsfri, levende interesse for politik og samfundsforhold hvilket prægede B. gennem hele livet. Efter at han 1866 var blevet student fra v. Westens institut valgte han – i modsætning til sine brødre og øvrige medlemmer af familien – at gå til landvæsenet som han

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

først lærte hos den dygtige forpagter Bache på Fuirendal og derefter hos den energiske og idérige Erhard *Frederiksen, Nøbøllegård som blev hans ven for livet. Han blev landbrugskandidat 1871. 1873-77 var han forpagter og 1877-90 ejer af Mullerupgård ved Slagelse. Han deltog med interesse i det landøkonomiske foreningsarbejde navnlig vedrørende kvægavlen, var 1883-85 konsulent i husdyrbrug for Sorø amts landøkonomiske selskab og redaktør af selskabets medlemsblad, 1893-1909 sekretær for Forbundet af sjællandske kvægavlsforeninger og redaktør af Kvægavlstidende, 1888-90 landvæsenskommissær for Holbæk amt. 1901 kom han til Ugeskrift for Landmænd som han til 1903 redigerede sammen med Erhard Frederiksen. 1903-21 var han eneredaktør hvorefter bladet overgik til Foreningen af danske landbrugskandidater. B. ejede udmærkede betingelser som redaktør, praktisk landmandserfaring, omfattende kundskaber, sikker dømmekraft samt udpræget sans for form, stil og indhold såvel ved affattelse af egne som ved bedømmelse af andres skriftlige arbejder. Han nærede en levende interesse for ugeskriftet og bevarede i fuldt mål den standard der var skabt af hans forgængere i redaktionen af det gamle, ansete landbrugsblad som i begyndelsen af B.s redaktionstid fejrede 50 års jubilæum. Hans artikler i ugeskriftet og i de foreningsblade han redigerede var omhyggeligt udarbejdede såvel i reel som i formel henseende ligesom de var prægede af hans kultiverede personlighed. I øvrigt var hans litterære produktion ikke omfattende; foruden artikler i de ovennævnte blade har han skrevet *Kvægavlens Udvikling i Sorø Amt*, 1899 der udgaves af De samvirkende landboforeninger i Sjællands stift. På Landhusholdningsselskabets opfordring forestod han udgivelsen af J. B. Krarups „Beskrivelse af Landbrugets Udvikling i Danmark fra 1835 til Nutiden" IV (Fyn), 1901 til hvilket bind materialet forelå fra Krarups hånd. I „Landbrugets Ordbog" har B. skrevet biografierne af afdøde landøkonomer. – Gennem en årrække var B. den danske landbrugspresses nestor og selvskrevne repræsentant. 1911-17 var han formand for Foreningen af danske landøkonomiske tidsskrifter, 1893-1909 medlem af Det kgl. danske landhusholdningsselskabs lærlingeudvalg og fra 1922 af dets bestyrelsesråd. 1901-03 var han medlem af folketinget som repræsentant for Slagelsekredsen og tilhørte venstrereformpartiet, men faldt ved valget 1903. □Foto.

H. Hertel i Tidsskr. for landøkonomi 1926 339-42. K. Raunkjær i Vort landbrug XLV, 1926 303.

*Anton Christensen**

Bing, Frederik Moritz, 1839-1912, direktør for Statsanstalten for livsforsikring. * 31.12.1839 i Kbh. (Mos.), † 27.3.1912 på Frbg., begr. i Kbh. (Mos. Vestre). F: bog- og papirhandler, senere fabrikant M. H. *B. (1807-83) og Eva Simonsen (1809-83). Ugift. – Bror til Herman *B. (1845-96). B. tog 1856 adgangseksamen til Polyteknisk læreanstalt, blev 1862 cand. polyt. (anvendt naturvidenskab) og virkede som lærer til 1865 da han blev indehaver af en stentøjsfabrik i Kbh. Efter at have opgivet den 1870 og efter et kortvarigt ophold i Paris hvor han studerede matematik, blev han af daværende finansminister C. E. Fenger gennem professor Ad. Steen i midten af 1870 opfordret til at overtage en stilling som matematisk direktør i Livrente- og Livsforsikringsanstalterne af 1842 og Den almindelige enkekasse. B. efterkom opfordringen. Da anstalterne 1871 i henhold til lov af 18.6.1870 blev slået sammen til Livsforsikrings- og Forsørgelsesanstalten af 1871 (nu Statsanstalten for livsforsikring) fik B. her den tilsvarende stilling som han beklædte indtil et års tid før sin død. Ved sin afgang som direktør 1911 hædredes B. ved gennem en særlig lov at blive beskikket som formand for Statsanstaltens bestyrelse.

Som en af de ledende personligheder ved gennemførelsen af de i loven af 1870 for den nye statsanstalts drift angivne principper fik B. stor betydning såvel for Statsanstalten som for dansk livsforsikring i almindelighed. Hans indsigt drog man nytte af da han blev medlem af den i 1900 nedsatte skandinaviske lovkommission om livsforsikring der for Danmarks vedkommende førte til livsforsikringsloven af 1904.

Udover matematik interesserede B. sig meget for nationaløkonomi og udgav 1874 sammen med sin nære ven professor Julius *Petersen *Statsøkonomiens Grundsætninger*, en efter danske forhold tilpasset bearbejdelse af Cambridge-professoren H. Fawcetts Manual of political economy. B. offentliggjorde – ligeledes sammen med Julius Petersen – i Nationaløkonomisk Tidsskrift 1873 en afhandling *Bestemmelsen af den rationelle Arbejdsløn samt nogle Bemærkninger om Økonomiens Metode* i hvilken der rettes et skarpt angreb på de klassiske økonomers videnskabelige metode og foreslås en ny metode med anvendelse af matematik. – B. blev 1872 medlem af Dansk Arbejderbanks bankråd hvis formand han var ved sin død. – R. 1889. □Foto.

Dansk forsikrings-årbog IX, 1911 9f. H. Bing i Ill. tid. 7.4.1912. Dansk forsikrings tid. XIX, 1912 105f. Assurandøren 17. årg., 1912 67f. – Papirer i Rigsark.

Chr. R. Jansen (Chr. Thorsen)

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bing, Harald Jacob, 1848-1924, fabrikant. * 26.2.1848 i Kbh. (Mos.), † 3.6.1924 sst., begr. sst. (Mos. Vestre). F: grosserer, fabrikejer Jacob Herman B. (1811-96) og Henriette Simonsen (1812-96). ~ 12.5.1881 i Kbh. (Mos.) med Harriet Mathilde Levin, * 1.12.1863 i Kbh. (Mos.), † 6.4.1919 sst., d. af grosserer Harry August L. (1835-1902) og Rosette Mannheimer (1838-1908). – Bror til Anton "B.

Efter i nogle år at have studeret kemi ved Polyteknisk læreanstalt og praktisk keramik bl.a. ved Limoges-fabrikkerne i Frankrig blev B. i tyveårsalderen sammen med sin enogtyveårige bror Ludvig medarbejder i faderens og farbroderens virksomhed B. & Grøndahls Porcelænsfabrik. 1880 blev han medindehaver og 1885 – efter at farbroderen og broderen var død og faderen havde trukket sig tilbage – eneindehaver. 1895 da virksomheden på B.s initiativ omdannedes til et aktieselskab blev han dettes administrerende direktør og virkede i denne stilling uafbrudt til sin død. B. kom til at øve en banebrydende indsats både i industriens praktiske liv og i dens organisationer, præget som han var af datidens tro og forhåbninger til en fremtid for dansk industri i kunstindustriens tegn. Som så mange i sin samtid troede han på kunstindustriens nationale mission, men han forstod tillige at der måtte kæmpes. Når kunstindustrien ikke fik det afgørende gennembrud mange havde håbet på skyldtes det sikkert at kun få – som B. – evnede at omsætte troen til virkelighed. I sin virksomhed var B. en rolig arbejdsleder der kunne overkomme meget, og under hans ledelse der fra første færd drog nytte af en række betydelige danske kunstnere udviklede B. & Grøndahls Porcelænsfabrik sig til en kunst-industriel virksomhed af stort format hvis produkter vandt verdensry. Afgørende i så henseende var navnlig udstillingerne i Kbh. og Paris 1888 og -89 hvor Pietro "Krohns arbejder bragte et smukt resultat, og udstillingen i Paris 1900 hvortil J. F. "Willumsen havde ledet forarbejderne.

Ved Kunstindustrimuseets oprettelse 1890 var B. meget virksom. Han skrev dets første program, var dets første kasserer og næstformand og 1898-1908 dets formand. Endnu ved sin død sad han i dets bestyrelse. Jævnsides hermed udførte han inden for Industriforeningen (næstformand i bestyrelsen 1890 og formand 1898) et betydeligt arbejde som afbrødes 1905 idet han under en misstemning hans virksomhed som liberalt medlem af borgerrepræsentationen havde vakt blandt foreningens medlemmer fandt sig foranlediget til at udtræde af bestyrelsen. Ved Industrirådets oprettelse 1910 var han en af initiativtagerne, og 1911 fik han tilbudt formandsposten, men afslog. 1913 udnævnte en generalforsamling ham til æresmedlem af Industriforeningen. B. forenede med en betydelig viden og sikker kultur en naturlig veltalenhed der såvel i Industriforeningen som i borgerrepræsentationen – hvor han 1896 indvalgtes som venstremand på borgerlisten – let skaffede ham ørenlyd. Kommunalpolitisk gled han hurtigt over i borgerrepræsentationens liberale og socialdemokratiske fløj, og det var nogle udtalelser til Politiken forud for valget 1905 der fremkaldte den forannævnte opposition i Industriforeningen. Udpræget partigænger var B. dog ikke men hævdede ofte med stor styrke en selvstændig mening og stemte bl.a. imod Kbh.s kommunes overtagelse af sporvejene hvilket gav anledning til hans udtræden af borgerrepræsentationen 1908. DM. 1900 K.[2] 1918. □Buste af Th. Stein, 1876. Karikaturer af Alfred Schmidt (Klods-Hans 1901), Vald. Andersen (Ekstra Bladet 1908) og Eigil Petersen. Afbildet på Krøyers maleri Industriens Mænd, 1903-04 (Fr. borg). Buste af Ingeborg Plockross Irminger, 1907 (Bing & Grøndahl). Mal. af V. Irminger, 1918 (Industriforeningen) og af Jens Lund 1922. Teg. af Gerda Ploug Sarp, 1922. Stålstik på cigarkassepapir. Foto.

Harald Bing: Bing & Grøndahls Porcelænsfabrik 1853–1903, 1903. Tidsskr. for industri april 1905 med B.s tale ved sin tilbagetræden som formand. – Jac. Marstrand i Politiken 26.2.1918. Berl. tid. 25.2. s.å. Nationaltid. 26.2. s.å. Politiken, Berl. tid. Nationaltid. 4.6.1924. Borsen 5.6. s.å. Povl Drachmann i Tidsskr. for industri XXV 15.6.1924 121–23. R. Berg i Tilskueren, 1924 II 5–9. F. Hendriksen i Porcelænsfabrikken Bing & Grøndahl 1853–1928, 1928. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Finn H. Lauridsen (P. Koch Jensen)

Bing, Herman (Heiman) Jacob, 1776-1844, bog- og papirhandler. * marts 1776 i Amsterdam, † 10.3.1844 i Kbh., begr. sst. (Mos.kgd., Møllegade). F: Jacob B. († 1780) og Jitle Oppenheim († 1793, ~ 2° med Moses Ruben Renner i Hamburg, † 1787). ~ 12.6.1805 i Kbh. (Mos.) med Sara Meyer, * 1776 i Kbh., † 2.2.1848 sst. (Mos.), d. af købmand Meyer Isaac (1741-1800) og Sara Meyer Hausen (1755-1824). – Far til M. H. "B.

B. indvandrede i slutningen af 1700-årene til Danmark hvor han først var kattuntrykker, senere huslærer i Roskilde. 1803 oprettede han i Kbh. sammen med sin svoger L. J. Kalisch et undervisningsinstitut for ungdommen af den mosaiske tro hvor den jødiske ungdom kunne få samme kundskaber som blev givet i datidens realskoler for kristne børn. Instituttet der indtil 1818 havde dimitteret ca. 400 elever fik stor betydning for jødernes emancipation og nød megen bevågenhed hos myndighederne, men det kunne i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

længden ikke bære to familiers økonomi. B. søgte da og fik 10.9.1819 – midt i „jødefejdens" dage – kgl. bevilling til i Kbh. „at falholde alle til Skrivning og Tegning henhørende Materialer samt Landkort og Skolebøger". I de følgende år voksede forretningen ved B.s og hans to sønners flid og dygtighed op til at blive en af Kbh.s betydeligste bog-, papir- og kunsthandeler hvis anseelse var en sådan at B. 1837 opfordredes til at være en af de ni stiftere af Boghandlerforeningen. 1838 overdrog han forretningen til sine to sønner, Meyer Herman B. og **Jacob Herman B.** (1811-96) der førte den videre under navnet H. J. B. & Søn og under hvem den udvikledes til Kbh.s fornemste butik. Den ejedes 1863-66 af M. H. B.s søn Jacob Martin B. (1833-1903) og Benny Henriques (1829-1912), 1866-85 af J. M. B. alene hvorefter den ophævedes. □Pastel af L. Fraenckel ca. 1810. Mal. af D. Monies ca. 1840.

O. H. Delbanco: Boghandlerforen.s festskrift, 1887 117. A. Dolleris: Danm.s boghandlere I, 1912 20. O. B. Wroblewski: Om boghandelen i Danm., 1901 10f. Harald Bing: Porcelænsfabrikken Bing & Grøndahl, 1903. H. Trier: Gården nr. 8 Amagertorv, 1900. Mindeskrift i anl. af 100 årsdagen f. anordningen af 29.3.1814, 97. Aleks. Frøland: Dansk boghandels hist. 1482-1945, 1974.

*Ove Tryde**

Bing, Herman Meyer, 1845-96, politiker, bladudgiver. * 23.1.1845 i Kbh. (Mos.), † 25.1.1896 sst. (Mos. Vestre). F: bog- og papirhandler, senere fabrikant M. H. "B. (1807-83) og Eva Simonsen (1809-83). Ugift. – Bror til Frederik "B.

B. gik i Mariboes skole og blev derpå handelsuddannet, først i Kbh., 1865-70 i England. 1871 var han i Island og deltog i starten af et selskab for rationel hvalfangst. 1872 overtog han stillingen som kasserer i den nystiftede Danske Landmandsbank. B. var opvokset i et rigt, nationalliberalt jødisk hjem og blev under påvirkning af parlamentarisme, radikalisme og frihandel i England ført over til venstre. Han var fra o. 1875 med til at skabe og organisere en venstrebevægelse i Kbh., fik dannet en grundlovsværneforening 1878 og var medstifter af Kbh.s liberale vælgerforening 1883. Som agitator og organisator var han altid forhåbningsfuld, selv når det så mørkest ud, ukuelig, energisk og initiativrig med en sjælden evne til at sætte fart i andre. 1884 stillede Landmandsbanken ham over for valget mellem banken og den politiske virksomhed. Han valgte det sidste og stillede sig til folketinget i Kbh. 1884, men blev ikke valgt. – Okt. 1884 stiftede han sammen med Viggo Hørup og Edv. Brandes Politiken, hvis største aktionær han var og hvis forretningsfører han blev. Han overvågede bladets økonomi nøje og havde – af hensyn til økonomien – en ikke altid påskønnet lyst til at blande sig i redaktionelle anliggender. Som protest forlod Brandes og flere andre medarbejdere bladet marts 1886. „Strejken" varede dog kun en halv snes dage, men initiativrig som altid fik B. ansat en ny medarbejder, Henrik "Cavling, inden „strejken" var slut. Det var også B. der fik H. P. Hanssen til at skrive om sønderjyske forhold i bladet. Han traf ham ved stiftelsen af „4 S" (Studentersamfundets sønderjyske samfund) og tog straks initiativet over for ham. På alle måder kæmpede han for bladet. Da det 1885 havde omtalt en rekrutsag fra Lammefælleden ville Estrups regering vide hvem der var kilden til artiklen. B. lod da honorarprotokollen hvor navnet fandtes brænde og idømtes derpå 14 dages simpelt fængsel fordi han „havde udslettet forbrydelsens spor". – Da Politiken var kommet over de første vanskelige år krævede B.s energi nye virkefelter. Da han 1889 fik opfordring til at stille sig i Bælumkredsen startede han *Aalborg Amtstidende* og hentede Vilhelm "Lassen fra Århus til bladets redaktør. Ved valget 1890 valgtes B., men faldt ved det for det Hørupske venstre dårlige valg 1892. Han stillede sig 1895 i den nyoprettede Valby kreds der ansås for sikker for højre, men sangvinsk som altid gennemagiterede B. kredsen og erobrede den fra indenrigsminister H. Hørring, ikke mindst fordi han forstod at vinde arbejdernes tillid. Han døde året efter, men gjorde sig i folketinget som overalt gældende ved sin energi og sagkundskab. □Litografiske tegn. til Punch 1886-89 af K. Gamborg og Alfred Schmidt (Fr.borg). Foto.

Politiken 26.1.1896. Ill. tid. 2.2. s.å. A. Rasmussen: „Aalborg 3die", 1915. Vald. Koppel: Af Politikens hist. I og II, 1946.

Helge Larsen (C. C. Clausen)

Bing, Jacob Herman, se **Bing, Herman** (1776-1844).

Bing, Jens, 1681-1751, læge. * aug. 1681 i Trondheim, † 10.10.1751 i Kbh., begr. sst. (Frue k.). F: foged i Stjørdal, senere rådmand og byfoged Jens B. (1613-93) og Clara Bruse fra Meldal. Ugift.

B. kom først i apotekerlære og forestod i nogle år apoteket i Ribe, men gav sig så til at studere, blev student (privat dimitteret) og immatrikuleredes ved Kbh.s univ. 1705, var derpå medicinsk og kemisk alumnus på Borchs kollegium 1706-09. 1711 blev han medicus på flåden, og da der udbrød en epidemi i Helsingør sendtes han derop for at bestemme dens natur. Det var pesten, med desværre erkendte B. det ikke, men anså det for en „skorbutisk Feber", og den frygtelige epi-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

demi kom uhindret til Kbh. På flåden fik han rig lejlighed til yderligere at studere sygdommen, og 1712 forsvarede han sin mening i sin doktordisputats. Han praktiserede i Kbh. og fik en meget stor og fin praksis. Når det siges at han deltog i konkurrencen om et medicinsk professorat 1717 er dette næppe rigtigt. Han var en anset mand, boede sammen med Hans Gram og var omgangsfælle af Holberg, men han var en meget stridbar herre der blandede sig i mange ting, bl. a. 1744 i striden mellem medici og kirurger; 1740 stillede han forslag om oprettelse af et embede som generalaccouchør. Han testamenterede sin formue som 1756 beløb sig til ca. 41.000 rdl. til universitetet. – Kancelliråd 1726. Justitsråd 1727. Etatsråd 1746. □Mal. af J. S. Wahl (Fr. borg).

Breve fra Hans Gram 1685-1748, 1907 244 250 257. – F. V. Mansa: Pesten 1710 og 1711, 1854 45-47 186-88. V. Ingerslev: Danm.s læger og lægevæsen, 1873. Jul. Petersen: Den da. lægevidenskab 1700-1750, 1893. Kr. Carøe: Medicinalordn.s hist., 1917 38 40. G. Norrie: Theatrum anatomico-chirurgicum I, 1931 150-53. Samme: Dansk jordemodervæsens hist., 1935 41-44.

*Gordon Norrie**

Bing, Jens Vilhelm, 1707–54, læge. * 7.12.1707 i Bejtstaden, Trondheim stift, begr. 24.5.1754 i Kbh. (Trin.). F: kapellan, senere provst på Lofoten Villads Jensen B. (1669–1739) og Magdalene Susanne Lund (1686–1764). ~16.6.1745 i Kbh. (Holmens) med Johanne Cathrine Nordrup, * ca. 1725, †3.11.1809 i Kbh. (Frue), d. af vinhandler Mathias N. († 1742) og Kirstine Bentzen († 1739).

B. kom 1726 til Kbh. og gav sig til at studere kirurgi. Formodentlig da han var blevet svend, foretog han den lovbefalede store udenlandsrejse med rigelig understøttelse af Jens *Bing, og studerede navnlig hos den kendte fødselshjælper J. J. Fried den ældre i Strasbourg og hos Gregoire i Paris, en af fødselstangens opfindere. 1737 kom han tilbage til Kbh. og fortsatte sine studier på Theatrum anatomico-chirurgicum, men praktiserede samtidig. 1739 fik han kgl. bevilling til at praktisere offentligt i medicin og kirurgi. Først 1740 tog han sin kirurgiske eksamen medens han samtidig studerede ved universitetet hvor han lod sig immatrikulere 1744 og tog doktorgraden 1746. Han var i en årrække læge ved Vajsenhuset og for søkadetterne. Det der især har gjort ham bekendt er at han konstruerede en fødselstang, og at han var anset fødselshjælper. 1740 indstillede farbroderen Jens B. at der oprettedes et embede som generalaccouchør hvad der dog ikke førte til noget, men et halvt år efter, 1741 søgte B. selv at få denne stilling. Collegium medicum frarådede, generaldirektøren for kirurgien Simon Crüger anbefalede til dels, og følgen blev at B. (og Fr. von *Buchwald) blev assessor i Collegium medicum og eksaminator ved jordemodereksamen. B. synes hurtigt at være blevet sløv, samtidige siger af drukkenskab, og sikkert er det at farbroderen ikke efterlod ham noget, og at han var nedsunket i yderste fattigdom og kun med nød og næppe undgik gældsfængsel.

V. Ingerslev: Danm.s læger og lægevæsen, 1873. E. Ingerslev: Fødselstangen, 1887. Samme: Fragmenter af fødselshjælpens hist. II, 1907. Jul. Petersen: Den danske lægevidenskab 1700–1750, 1893. Fr. Carøe: Medicinalordn.s hist., 1917 162. G. Norrie: Dansk jordemodervæsens hist. 1935 41–47. D. Trolle: Fødselsstiftelsen i København, 1962 15f.

*Gordon Norrie**

Bing, Meyer Herman, 1807–83, fabrikant. * 4.6. 1807 i Kbh. (Mos.), † 15.9.1883 i Skovshoved, begr. i Kbh. (Mos. kgd., Møllegade). F: bog- og papirhandler Herman *B. (1776–1844) og Sara Meyer (1776–1848). ~9.11.1831 i Kbh. (Mos.) med Eva Simonsen, * 18.10.1809 i Kbh. (Mos.), † 2.9.1883 i Skovshoved, d. af silke- og klædekræmmer Levin S. (1780–1843) og Ester Henriques (1785–1852). – Far til Frederik *B. og Herman *B. (1845–96).

Allerede som dreng var B. virksom i faderens bog- og papirforretning, blev 1833 interessent i den og overtog den 1838 sammen med sin fire år yngre broder Jacob Herman; firmaet hed fra nu af H. J. B. & Søn. Han var en på én gang en impulsiv og myndig natur, besjælet af ildhu for nye opgaver og stærk i troen på sig selv, egenskaber der ikke alene satte sig spor i firmaets hurtige vækst, men også tidligt skabte ham en position udadtil. Med i billedet af B.s karakter hører også at han i sit hjem var patriarkalsk indtil det tyranniske. Sønnesønnen Otto B. fortæller om ham at han ved uoverensstemmelser let fik selv sine midaldrende børn til at græde. Et af de første udslag af hans initiativ var 1845 starten af en kunst- og galanteriforretning på det kendte hjørne i Kronprinsensgade hvor man „for første gang så smart forretningsdriftighed parre sig med god smag og udpræget kunstsans" (J. Schovelin). Det efter datidens forhold storslåede lokale der dagen før åbningen toges i øjesyn af Christian VIII hørte til Kbh.s seværdigheder. Det var en af de første butikker der forsynedes med lavtsiddende vinduer så man fra gaden let kunne følge de stadigt vekslende udstillinger. Det B.ske Etablissement – som firmaet almindeligt kaldtes efter flytningen – optog eget bogforlag, og et allerede tidligere anlagt litografisk etablissement (Bing & Ferslews lith. Etabl.) blev forenet med et bogtrykkeri og en stereotyperingsanstalt. 1857 overgik dette til senere etats-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

råd Chr. Ferslew, og 1863 overgik H. J. B. & søn til B.s søn og svigersøn (J. M. Bing og B. Henriques). Sammen med etatsråd J. W. *Heyman og D. *Halberstadt & Komp. var B. og broderen interessent i Christianshavns Dampmølle, og som et udtryk for hans foretagsomhed kan endvidere nævnes at han adskillige år før Georg Carstensen omgikkes med planer om at skabe et sommertivoli i Kbh. Først og fremmest er B.s navn imidlertid knyttet til B. & Grøndahls Porcelænsfabrik. Fr. Vilh. *Grøndahl forelagde 1852 brødrene B. planer om oprettelse af en fabrik for tilvirkning af figurer og relieffer i biskuit. Brødrene gik ind på planen, men ønskede denne udvidet til at omfatte porcelænsfremstilling i alle former, og 1853 stod de første fabriksbygninger færdige. Startårene bød på megen modgang og skuffelse, og da Grøndahl døde 1856 var B. tilbøjelig til at holde op. Det skyldtes da måske særlig „den sejge Udholdenhed, det stille Taalmod, som karakteriserede Broderen" (Harald B.) at porcelænsfabrikken ikke blev en episode, men en virkelig epoke i dansk kunstindustris historie.

1856 dirigerede B. i Kbh. det første skandinaviske boghandlermøde, og sept. 1857 var han førstemanden i en kreds af ansete industridrivende som protesterede mod grev W. Sponnecks toldlovsudkast, såvel mod tendensen i dette (at man samtidig med en nedsættelse af indførselstolden på de færdige produkter beskattede råstoffer og forhøjede tolden på hjælpestoffer) som mod at administrationen skulle gøres til øverste fortolknings-instans i spørgsmålet om tariffernes anvendelse. Kort efter var han sammen med C. V. Rimestad hovedmanden i en beskyttelsesvenlig forening dannet efter indbydelse af 58 fabrikanter og håndværkere. B.s navn var i det hele hyppigt fremme i den tids offentlige debat. Man sagde spøgende at når en opfordring eller indbydelse til noget skulle slå an skulle underskrivernes liste begynde med (D. B.) *Adler, (C. St. A.) *Bille, B., (C. C.) *Brix. Han var da også i en lang årrække (1858–77) borgerrepræsentant i Kbh., og 1868–71 var han Industriforeningens formand. Til sin død bevarede han direktørposterne i Kbh.s to jødiske friskoler (Drengefriskolen og Carolineskolen). – R. 1862. DM. 1872 □Mal. af J. Friedlænder, 1847 og D. Monies, 1860. Buste af Th. Stein, 1881. Træsnit 1883. Træsnit efter dette af H. P. Hansen, 1888.

N. Neergaard: Under junigrundloven II, 1909–16 862. Harald Bing: Bing & Grøndahls porcelænsfabrik 1853–1903, 1903. C. A. Clemmensen: Tivoli, 1908. De danske byerhverv i tekst og billeder Kbh., 1904. Jul. Schovelin: Tidens hjul og Tietgen 1857–97, 1929 især 60–68. Eiler Nystrøm i Hist. medd. om Kbh. II, 1909–10. Otto Bing: Oldefader Bing og hans børn, 1945 22–34.

Finn H. Lauridsen (P. Koch Jensen)

Binzer, Johan Ludvig Jacob, 1746–1811, officer. * 13.2.1746 i Langenselbold, Hessen-Nassau, † 11.11.1811 i Brunswik ved Kiel, begr. i Kiel. F: advokat Christoph Daniel B. (1707–tidligst 1750) og Elisabeth Sophie Henriette v. Curti (1706–tidligst 1770, ~1° med Pfreundt). ~12. 5.1780 i Slesvig med Margrethe Elise Louise Ericius, * 7.2.1760 i Slesvig, † 21.9.1839 i Kiel, d. af konferensråd, overretsråd Moritz Christian E. til Dyttebøl († 1785) og Marie Dorothea Augusta Ahlmann († 1769).

Efter gymnasieuddannelse studerede B. særlig matematik og bygningskunst og blev 1764 kadet i Hanau hvor general Wilhelm v. *Huth var kommandant og fik interesse for ham. Da Huth på opfordring af Carl af Hessen 1766 trådte i dansk tjeneste fulgte B. med og ansattes i det nyoprettede ingeniør-geografkorps som overkonduktør. Da korpset ophævedes blev B. forsat til artillerikorpset som premierløjtnant à la suite med garnison i Rendsborg, men rejste kort efter med kgl. tilladelse tilbage til Hanau. Efter Saint-Germains endelige afgang 1769 kom B. atter til Danmark og forflyttedes 1771 til Kbh., men beordredes n.å. som generalkvartermesterløjtnant hos prins Carl ved dennes rejse til Norge hvor han bl.a. rekognoscerede og kortlagde den norsk-svenske grænse om Fredrikshald, ligesom han arbejdede ved Norges detailopmåling indtil han 1774 sendtes til Slesvig for at deltage i forundersøgelserne til Ejderkanal-projektet. 1776 blev han kompagnichef ved artillerikorpset. Maj 1778 rejste han som adjudant hos prins Carl til den preussiske hær, gjorde et felttog med og foretog derefter en studierejse gennem Sachsen og Böhmen. Under disse rejser modtog han tilbud fra hertug Ferdinand af Braunschweig om at træde i preussisk tjeneste men foretrak at følge sin beundrede velgører, Huth. 1780 udnævntes han til generalkvartermester i den danske hær og gjorde tjeneste ved Ejderkanal-anlægget indtil han 1783 kaldtes til Kbh. for at assistere general Huth som lærer i krigskunst for prins Wilhelm af Württemberg. 1785 oprettedes på grundlag af forslag udarbejdede af B., et elitekorps af lette tropper, Det holstenske jægerkorps der i sin oprindelige bestemmelse og særegne indretning blev spiren til det senere feltjægerkorps, Guidekorpset. I sit forslag fremhævede B. særlig uddannelse i topografi og terrænrekognoscering for korpsets befalingsmænd og menige. Som korpset chef blev B. major 1786, oberstløjtnant 1788 i hvilket år korpset beordredes til

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Norge for sammen med udvalgte skarpskytter af norske regimenter at danne det norske jægerkorps der under B. formeredes i Tønsberg sept. 1788 og deltog i det kortvarige felttog mod Sverige. B. der aldrig skånede sig selv fik ved en grænserekognoscering et knæk han aldrig forvandt. Maj 1789 hjemkaldtes han, og til hans tjeneste som generalkvartermester kom nu stillingen som chef for et nyt korps, Feltjægerkorpset der oprettedes fra dec. 1789, og hvis bestemmelse var at hjælpe til ved generalkvartermesterforretningerne. Til korpset var også forstlærerinstituttet i Kiel knyttet, og B. indlagde sig stor fortjeneste af forstundervisningen. Instrukser og bestemmelser var kun mangelfuldt til stede, men B. tog med vanlig energi fat på organisering og etablering af korpset. Samtidig fik han det hverv at lede en generalstabsskole hvor yngre officerer kunne få undervisning i generalstabslære og opøves i generalkvartermesterens, generaladjudantens og deres medhjælperes pligter og forretninger i fredstid og i felten – altså faktisk grundlaget for den 1808 oprettede generalstab. Det var navnlig i denne betydningsfulde virksomhed at B. skabte sig et navn i den danske hærs historie. – 1795 blev B. oberst, 1802 generalmajor, 1805 indtrådte han i en kommission til regulering af den militære undervisning, og 1806 organiserede han fra hovedkvarteret i Kiel troppesamlingen ved Bramstedt (den preussisk-franske krig). 1808 blev han chef for generalkvartermesterstaben, men allerede s.å. tvang hans helbred ham til at søge sin afsked. Sine sidste år levede han på sit landsted i Brunswik ved Kiel, den by for hvis fattigvæsen han havde udfoldet en stor og uegennyttig virksomhed. – Hv. R. □Tegn. (generalstaben). Mal. af Gröger ca. 1805 (Rosenkrantz, Sydslesvig).

Dansk litteraturtid., 1812 229–40. J. D. T. Manthey: Biogr. efterretn. om riddere [1818], ikke udg. Mag. for mil. videnskabelighed IV, 1821 172–91. Norsk mil. t., 1882 433–38. Pers. hist. t. IV, 1883 140. Louis Bobé sst. 8.r. I, 1922 106. C. J. Anker: Norske generalspersoner, 1885. Efterladte papirer fra den Reventlowske familiekreds, udg. Louis Bobé, VIII, 1907 tillæg 48. Geneal. t. maj 1913. – Breve fra kronprins Frederik i Rigsark.

*Rockstroh**

Birch

Der findes flere af hinanden uafhængige slægter B., men de fleste af de biograferede personer kan placeres i nedenstående to slægter. En slægt (tvl.I) nedstammende fra byskriver i Allinge Lars Andersen B. (1682–1754).

Christian B.s (1760–1829) hustru Frederikke Louise Charlotte Rottbøll (1770–1834) var d. af biskop Chr. Michael *Rottbøll. En slægt (tvl.II) nedstammende fra købmand i Nykøbing S. Simon B.

M. Seidelin: Den seidelinske slægtsbog II, 1960 408f. (tvl.I).

Hans H. Worsøe

Tavle I

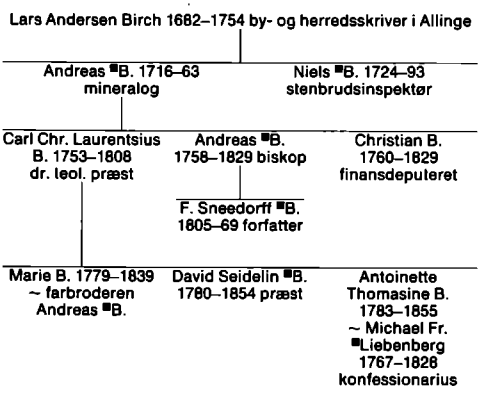

Tavle II

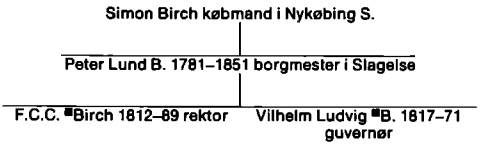

Birch, Andreas, 1716–63, mineralog. * 1716 i Allinge, begr. 21.5.1763 i Kbh. (Frue k.). F: by-, birke- og herredsskriver Lars Andersen B. (1682–1754) og Maren Gumløs (1688–1768). ~Charlotte Marie Gardenholtz, * ca. 1727, † 4.4.1763 i Kbh. (Frue). – Far til Andreas *B. (1758–1829). Bror til Niels *B.

Om B.s ungdom, udvikling og studier vides ikke meget. Han var kongelig lakaj 1740–52. 1752 fik han Videnskabernes selskabs første uddelte medalje for en lille samling mineraler der senere for en del er indgået i Geologisk museum, og formentlig 6.1.1753 blev han udnævnt til mineralinspektør fra 19.8.1752 at regne. Allerede fra 1750 må han imidlertid have virket på lignende måde som det ses af titlen på et pragtfuldt foliomanuskript i Det kgl. bibliotek (Gl. kgl. saml. fol. 723): *Museum mineralogicum Danicum eller dansk Mineralkabinet, indeholdende danske og norske Metaller, Mineraler og Fossilier, som efter kgl. allernaadigst Befaling siden 1750 ere dels fundne, samlede og udi en systematisk Orden be-*

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

skrevne af Andreas Birch som blev overrakt Frederik V 31.3.1758, kongens 35-årsdag. Han anlagde for kgl. regning et mineralfarveværk i Skanderborg; men efter at det 1754 var blevet flyttet til Kastrup blev det nedlagt 1759. Han deltog også i forskellige af regeringen støttede forsøg på at fremstille porcelæn. Han søgte og fandt porcelænsjord på Bornholm sammen med sin broder Niels B. En ladning afsendtes 1755 fra kaolinforekomsten ved Grødby å til Kbh. Også forekomster af mergel, kalksten m. v. fandt han og fik sat i produktion. 7.7.1758 blev han mærkeligt nok udnævnt til byskriver i Kbh., men fik lov til at holde en fuldmægtig; han omtales desuden som brygger. N.å. pålægges det ham på ny at have opsigt med landets mineralvæsen. I et sikkert af ham forfattet skrift foreslås det 1757 kongen at oprette et lignende selskab som det senere Kgl. danske landhusholdningsselskab, og 1759 blev der da også oprettet et statsinstitut for økonomi og naturhistorie (nedlagt 1772). Ca. 1761 blev der, sikkert også på tilskyndelse af B., dannet et Mineralogisk selskab. – Sønnen **Christian B.** (29.1.1760–4.6.1829) blev student 1774, cand. jur. 1778 og 1784 ansat i finansforvaltningen. Sammen med Chr. *Møsting tog han virksomt del i finansadministrations-reformerne efter 1814 og var udset til finansminister efter Møsting. I stedet afsløredes det 1820 at han havde bedraget staten for store beløb og han dømtes til livsvarigt fængsel. Han afsonede sin straf i Kastellet, men hustruen Frederikke Louise Charlotte, datter af biskop Chr. Michael *Rottbøll, delte hans fængsel.

Kbh.s skilderi, 1809 152. N. C. Øst: Materialier til et da. biogr.-literarisk leksikon, 1835 601. C. Nyrop: Den da. porcelænsfabrikations tilbliven, 1878 18f. N. V. Ussing i Danm.s geol. undersøgelse 2.r. nr. 12, 1902. A. Clément i Medd. fra Dansk geol. forening, 1917 Ad. Clément i Vor tid, 1919. Samme i Ingeniøren XXX, 1921 679f 732–36. A. Garboe: Geologiens hist. i Danm. I, 1959 125f.

Erik Kristiansen (S. A. Andersen)

Birch, Andreas, 1758–1829, biskop. * 6.11.1758 i Kbh. (Slotsk.), † 25.10.1829 i Århus, begr. sst. F: mineralinspektør og byskriver i Kbh. Andreas *B. (1716–63) og Charlotte M. Gardenholtz (ca. 1727–63). ~ 4.7.1797 i Roskilde med sin brordatter Charlotte Marie B., døbt 3.8.1779 i Brahetrolleborg, † 4.7.1839 i Århus, d. af sognepræst, sidst i Assens, provst, dr. teol. Carl Christian Laurentius B. (1753–1808) og Eleonore Hedvig Seidelin (1756–1834). – Far til Fr. Sneedorff *B.

B. blev student 1774, privat dimitteret, fik attestats 1779 og drev 1779–81 studier i Göttingen hvis europæiske berømmelse da var på højdepunktet, fremfor alt takket være orientalisten Joh. David Michaëlis og filologen Chr. Gottlob Heyne. Anvendelsen af de filologiske og historiske metoder på det bibelske stof betød et tidehverv og skabte den nye retning der kaldes neologien som behandlede både fortolkning og tekstkritik efter sproglig-historiske principper. B. vandt ved sin begavelse Michaëlis' bevågenhed, og da Ove Høegh Guldberg selv var levende interesseret i det historiske studium af de nytestamentlige discipliner skaffede han B. understøttelse til et studieophold i Italien med det formål at studere og afskrive håndskrifter til Det nye testamente. Under opholdet i Rom nød B. gæstevenskab hos Stefano Borgia, sekretær for den romerske kirkes missionsdepartement og alle studerende Romafareres ven; hos ham fik B. uvurderlig hjælp til sine håndskriftstudier som han supplerede på hjemrejsen i de europæiske biblioteker hvor han knyttede forbindelser med fagfæller. På denne rejse 1781–83 havde B. samlet et omfattende tekstkritisk materiale fra over 100 forskellige håndskrifter, og på Ove Høegh Guldbergs initiativ blev det 1784 overdraget ham at udgive Det nye testamentes grundtekst med noter. Han støttede sig her til de af ham selv og Fr. *Münter samlede forarbejder og til de samlinger der skyldtes J. G. C. *Adler, D. G. *Moldenhawer og G. C. Hensler i Kiel. 1785 udgav B. en *Kritisk Beskrivelse over græske Haandskrifter af det ny Testamente*, og 1788 forelå første og eneste bind *Qvatuor Evangelia graece*. Arbejdet påkaldte de sagkyndiges interesse, men restoplaget brændte 1795. – 1787 meldte både B. og Fr. Münter sig som ansøgere til et nyoprettet ekstraordinært teologisk professorat. Konkurrencen fik 1788 det resultat at Münter blev indstillet. Efter B.s ønske blev konkurrencearbejderne offentliggjort; ingen af præstationerne var særlig fremragende, men N. D. *Riegels kastede sig 1789 i „Tanker ved Gennemlæsningen af Prøveforelæsningerne" over de åbenbare skrøbeligheder i Münters forelæsninger og stak yderligere en brand i sagen ved at hævde at Münter på forhånd var favoriseret af den indflydelsesrige tysksindede kreds. B. blev 1789 præst ved Vajsenhuset og 1790 dr. teol. på en afhandling om Quirinius' skatteudskrivning. 1796 blev han domprovst i Roskilde. Her udgav han tekstkritiske varianter til nogle af de nytestamentlige skrifter *Variæ Lectiones*, 1798–1801, benyttet af Joh. Jac. Griesbach, og et tillæg til Fabricius' udgave af de nytestamentlige apokryfer, 1804. 1803 blev B. biskop over det fra Fyns stift udskilte Lolland-Falsters stift, og 1805 forflyttedes han til Århus stift hvor han døde. – Tit. professor 1792. – R. 1810. K. 1817. □Mal. af L. Thornam, 1873 (Århus domk.) efter forsvundet original.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Ordinationshandlingen og B.s Vita i Theol. månedsskr. III, 1804 660–64 (og i særtryk: Højtideligheden ved bispeordinationen i Frue kirke). – Dansk litteraturtid. 1829 787–91. Jens Møller i Nyt teol. bibl. XVIII, 1830 331–33. C. Molbech: Hist. årbøger III, 1851 189–91. Matheus Lundborg: Nya testamentets text, 1897 115. Caspar René Gregory: Textkritik des neuen Testamentes II, 1902 960f. Alexander Rasmussen: Frederik Münter. Et mindeskrift I, 1, 1925 88f. Fr. Torm: Indledning til det nye testamente, 2. udg. 1931 460. N. M. Plum i Lolland-Falsters stift i 150 år, 1955 49–57.

*Michael Neiiendam**

Birch, Christian, se **Birch, Andreas** († 1763).

Birch, Frederik Christian Carl, 1812–89, rektor. * 21.8.1812 i Vindekilde, Odsherred, † 16.11.1889 i Kbh., begr. sst. (Ass.). F: prokurator, forvalter ved baroniet Adelersborg, senere borgmester i Slagelse, etatsråd Peter Lund B. (1781–1851) og Johanne Henriette Gunilda Schrøder (1773–1843). ~9.10.1851 i Kbh. (Slotsk.) med Sophie Frederikke Knobelauch, * 30.3.1812 i Kbh. (Petri), † 4.5.1900 sst., d. af løjtnant i artilleriet og snedker, senere kommissionær Isaac K. (1780–1849) og Ellen Catharine Thaarup (1783–1866). – Bror til Vilhelm Ludvig *B.

B. blev student fra Slagelse 1829 og cand. philol. 1836. Hans studietid faldt således i J. N. Madvigs første professorår, og Madvig betragtede ham altid som en af sine gode elever og benyttede bl.a. hans hjælp ved forberedelse af skolereformen 1870-71. B. blev adjunkt ved Sorø akademi 1837, overlærer i Vordingborg 1841 og ved Metropolitanskolen 1844. 1849 blev han udnævnt til rektor i Horsens og kom 1871 som rektor til Metropolitanskolen hvorfra han tog sin afsked 1882. Han var en kølig og kritisk natur og var præget både af græsk harmoni og romersk pligtfølelse. Mens han religiøst og politisk stillede sine lærere frit vågede han strengt over at såvel lærere som disciple arbejdede flittigt. Metropolitanskolen blev under hans myndige ledelse betragtet som en mønsterskole. Hans egen undervisning i de klassiske sprog og i dansk skal have været af høj kvalitet. Ved universitetets 400 års fest 1879 blev han dr. phil. h.c. Efter hans død oprettedes et legat i hans navn for disciple i Metropolitanskolen. – Tit. professor 1858, etatsråd 1882. – R. 1862. DM. 1874. □Mal. af H. Olrik (Horsens statsskole). Litografi efter fotografi. Foto.

Metropolitanskolens progr., 1848. Levnedsbeskr. af de ved univ.s 400-års fest promoverede doktorer, 1879. Dalberg og Plum: Metropolitanskolen gennem 700 år, 1916. Palle Rosenkrantz: Junkerdrømme, 1918 52–54. Cl. Clausen: Horsens statsskole 1532–1832, 1932 især 157–66. J. N. Madvig. Et mindeskr. I, 1955 238.

Per Krarup

Birch, Frederik **Sneedorff,** 1805–69, forfatter. * 1.3.1805 i Maribo, † 11.3.1869 i Halling mellem Århus og Randers, begr. i Århus. F: biskop Andreas *B. (1758–1829) og Charlotte M. Birch (1779–1839). Ugift.

B. blev 1823 student fra Århus; han studerede derefter teologi, senere historie og sprog, men konstitueredes 1829 som lærer ved Århus katedralskole uden at have taget eksamen. 1834 udnævntes han til adjunkt, men måtte allerede 1838 søge sin afsked bl.a. på grund af den drikfældighed som tidligt blev fremherskende hos ham. Forstærket ved en mislykket forlovelse var denne svaghed i forbindelse med et uligevægtigt, noget eksalteret temperament en medvirkende årsag til at hans alsidige evner aldrig kom til fuld udfoldelse. 1839 erklæredes han umyndig og levede fra nu af et æstetiserende driverliv forskellige steder i Østjylland. Under sine hyppige fodture gæstererede han i præstegårdene, ikke altid lige velkommen; i drikkeperioderne forsvandt han pludselig, skaffede sig penge fx ved at sælge af de malerier som endnu var tilbage af faderens betydelige samling, og kunne så dukke op endog i Kbh. stadig mere reduceret, samlende ungdommen om sin afstikkende, dårligt klædte person og malpropre underholdning. – I det daglige var B. elskværdig og velmenende, let til begejstring som til melodramatisk fortvivlelse; han skal have været model til digteren i Fr. Paludan-Müllers Ivar Lykkes historie. Allerede inden hans første digtsamling var udsendt havde hans tidligt udviklede poetiske evner skaffet ham navn i litterære kredse (jf. N. C. Øst: Litteraturlexicon, 1826–27). Hans lyriske arbejder i bogform og et utal af digte spredt i aviser og tidsskrifter savner dog med deres flydende, ofte smidige versifikation, egentlig originalitet og er i almindelighed yderst traditionelle og banale i indhold som i udtryk. Af B.s dramatiske forsøg som hører til det fæleste han har skrevet opførtes et par småting i provinsen medens han forgæves søgte at få indpas på Det kgl. teater bl.a. med en operatekst *Titania.* I øvrigt var hans litterære virksomhed meget alsidig, omfattede poesi og prosa foruden journalistiske indlæg om dagens emner; digtene ledsagede han undertiden med letløbende melodier uden personligt særpræg eller med ubehjælpsomme tegninger, således i *Euphrosyne,* 1834. Han udgav endelig grammatiske arbejder til skolebrug og 1838 en sprogvidenskabelig afhandling for magistergraden *De verbi generibus* som dog forkastedes „af mangel på klare begreber, indre sammenhæng og videnskabelig behandling". – B.s betydeligste indsats blev hans arbejde for at samle og bevare folkesagn og ordsprog, viser og melodier i folkemun-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

de. Han udgav selv enkelte samlinger, og forskellige viser optoges i A. P. Berggreens Folkesange og Melodier; nu så kendte sange som „Skære, skære havre" og „Det var en lørdag aften" er oprindelig fremdraget af B. Som beundrer af St. St. Blicher var han interesseret i det vågnende folkeliv og optrådte som taler ved Himmelbjergfesterne og andre lejligheder. Ligesom Blicher arbejdede han også for praktiske formål, en tid gik bestræbelserne ud på at forsyne Århus og omegn med billige rødspætter. Resultater nåede han dog sjældent. □Afbildet på frisen Studenterforeningen flytter 17.4.1863. Akvarel af C. Bøgh, 1873 (Kgl. bibl.). Mal. og medaljon af S. M. Jørgensen. Buste af Aug. Petersen.

F. S. B.: Et bidrag til den da. litteraturhist., 1856. – Århus stiftstid. 16.3.1869. A. Abrahams: Minder fra min studentertid, 1896 29–31. Carit Etlars minder, 1896 111–13. Jeppe Aakjær: St. St. Blichers livs-tragedie II, 1904 209f. G. A. Jensen: Barndoms- og ungdomserindringer, 1922 66f. Emanuel Sejr i Seksten Århusrids tilegnede Svend Unmack Larsen, 1953 261–89. Rasmus Nielsen: Århus i 1840erne, 1959. – Breve til C. Molbech i Kgl. bibl.

Emanuel Sejr

Birch, Hans Jørgen, 1750–95, præst, forfatter. * 6.9.1750 i Kbh. (Frue), † 24.5.1795 i Middelfart, begr. sst. F: undergraver, senere overgraver ved Frue k. i Kbh. Peder Hansen B. (1715–70) og Birgitte Elisabeth Jørgensdatter Palle (ca. 1728–70). ~antagelig juli 1783 i Kbh. (Nic.?) med Marie Elisabeth Buch, * 13.4.1747 i Øster Lindet, † 11.2.1817 på Frederiks hosp. i Kbh., begr. sst. (Holmens), d. af sognepræst i Øster Lindet Marcus Jacobsen B. (1708–64) og Helene (Magdalene) Christiane Kraglund (1718–99).

B. blev student 1765, privat dimitteret, tog baccalaureusgraden 1767 og teologisk eksamen 1769. Allerede som student havde han samarbejdet med faderen der oprindelig havde været herskabstjener, men som var i besiddelse af megen litterær interesse og drev nogen historisk forfattervirksomhed. B.s egen virksomhed blev efterhånden til en hel bogfabrik hvor næsten enhver gren af oplysningstidens litteratur var repræsenteret dels ved oversættelser fra tysk, fransk og engelsk, dels ved originale arbejder: historiske, topografiske, landøkonomiske, statistiske, teologiske, moralske, pædagogiske, sproglige og skønlitterære skrifter; desuden bidrag til tidsskrifter samt recensioner. Selskabet, som udgav „Ny kritisk Tilskuer" lededes væsentlig af ham i 1777 og de nærmest følgende år. Ligeledes var han fra begyndelsen medlem af det 1777 oprettede genealogisk-heraldiske selskab og blev også medlem af det norske Videnskabernes selskab i Trondheim. Da etatsråd, viceborgmester i Kbh. Nicolai Nissen havde taget sin død over en mod ham rettet satire, skrev B. et *Æresminde over Etatsraad Nissen*, 1771 hvilket medførte at han af den Nissenske familie der havde kaldsret 1778 kaldtes til Vallensbæk og 1779 til Glostrup sognekald. Under sin virksomhed her udgav han bl.a. et par i sin tid meget benyttede bibelhistorier af hvilke den ene fra 1788 nåede 19. oplag (1835) samt yderligere i omarbejdet skikkelse 7. oplag (1877). Desuden var han medarbejder ved Pontoppidans Danske atlas VII (Slesvig). 1791 udnævntes B. til sognepræst i Middelfart, og fra hans præsteår her stammer hans *Haandbog for Præster* I–II, 1791–95 og hans snurrige *Billedgallerie for Fruentimmer* I–III, 1793–95; (sidste halvdel forfattet af J. K. Høst) hvis første bind indeholder biografier af berømte danske kvinder fra Tyre Danebod til Friederike Brun.

Hist. medd. om Kbh., 1973 34.

*R. Paulli**

Birch, Niels, 1724–93 stenbrudsinspektør. Døbt 11.2.1724 i Allinge, † 26.12.1793 i Neksø, begr. sst. F: by-, birke- og herredsskriver Lars Andersen B. (1682–1754) og Maren Gumløs (1688–1768). ~1° 23.1.1760 i Neksø med Michelle Margrete Ipsen, * 17.7.1740 sst., † 9.10. 1766 sst., d. af borgerkaptajn Jørgen I. (1708–41) og Ellen Margrete Bohn (1719–72). ~2° 29.1.1768 sst. med Kirstine Margrete Sonne, * 25.8.1745 sst., † 29.8.1823 sst., d. af major Knud Hansen S. (1696–1763) og Kirstine Ipsdatter (1713–99). – Bror til Andreas *B. (1716–63).

Året efter at broderen Andreas var blevet mineralinspektør for Danmark (1753) udnævntes B. til inspektør ved Det kgl. Frederiks stenbrud n. for Neksø og åbnede 16.9.1754 dets drift. Han udvirkede årligt 250 m^3 sandsten til salgspris 3550 rdl., med et lille drilsk underskud, således bygningssten til Kirurgisk akademi 1787, Frihedsstøtten 1792–97, grav-, mølle- og slibesten. Struensee forlangte værket solgt, og den driftige B. måtte 19.5.1771 love at det skulle blive drevet på det allerlangsomste som muligt var; foreløbig mindskede han arbejdsstyrken fra 50 til 20 daglejere, og for at nedsætte fragtudgifterne foreslog han 20.7. gruben åbnet til havn med en dok i selve klippen, just det mål han fra først havde planlagt ved at føre gruben ned i henved 8 m dybde ud imod strandkanten. Eftertiden genoptog dette forslag uden dog at få det gennemført. – B. påviste 1755 som førstefinder kaolin i Grødby ås udløb på Bornholms sydkyst, og 4.5.1756 lyste kongen eneret for sig på dens udnyttelse, 11.9. lod B. gennem broderen overføre 300 tønder til

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Jacob *Fortlings porcelænsfabrik i Kastrup, og det første danske porcelæn blev brændt. Udførselen kom først i stadig gang efter at B. 1775 havde sendt 507 tdr. til F. H. *Müllers nygrundede porcelænsfabrik og dreves da fra nævnte findested indtil 1790. Til fremme af fiskeriet sejlede B., atter som den første, i juni 1756 til Kbh. med 30 snese torsk i hyttefad; i saltvandstønder lod han dem køre til kongens taffel på Fredensborg, men mens fragtkuskene styrkede sig i Rungsted kro døde torskene. B. lod bygge en damkvase til overførsel af levende torsk og fladfisk til Kbh., og denne kvasefart optoges ivrigt også af andre. B. blev således driftig stifinder på industrielle områder.

C. Nyrop: Den da. porcelænsfabrikations tilbliven, 1878. K. A. Petersen og M. K. Zahrtmann i Bornh. saml. XIV, 1922 90–92. – F. Thaarups Bornholmiana II og III i Rigsark.

*M. K. Zahrtmann**

Birch, Ulrik Johan Carl, 1883-1913, flyver. * 25. 10.1883 i Kbh. (Stef.), † 10.10.1913 sst., urne på Bispebjerg. F: bogtrykker Carl Christian B. (1845-98) og Anne Elisabeth Eriksen (1860-1928). ~3.8.1912 i Kbh. (Matth.) med Dagmar Elise (Lilly) Løvenskiold Berg. * 7.8.1887 i Slagelse, (Skt. Mikkels), † 16.8.1968 på Frbg., d. af købmand, grosserer Thorvald Jakobsen B. (1851-1909) og Hermine (Mimi) Jørgine Mathilde Oline Løvenskiold, adopteret, født Jørgensen (1862-1941).

B. lærte som bogtrykker men var mere interesseret i flyvning. 1910 begyndte han sin uddannelse på A ger hos Robert Svendsen, men drog i begyndelsen af 1911 sammen med flyveren Leth-Jensen til Paris hvor han på flyveskolen i Issyles-Molineaux første gang fløj alene. I april s.å. blev han optaget som elev på Farmans aerodrom i Étampes og fik her sin virkelige uddannelse af Chevillard. 9.5. skulle han flyve for certifikatet, men kom ved en prøveflyvning alvorligt til skade idet han styrtede ned og brækkede det ene lår, således at han kun nogenlunde helbredet, stadig halt, først kunne tage certifikatet 1912. S. å. vendte han tilbage til Danmark, viste sin „akrobatflyvning" i Kbh. og begyndte sine flyvninger med passager fra Tivoli; 25.7. foretog han sammen med prins Axel sin dristige tur til Eremitagen og tilbage i en halv storm. Sin bryllupsrejse foretog han pr. fly til en del af de danske byer på øerne. 1913 fik han ansættelse i marinen som lærer for de vordende piloter, drog atter til Paris for at lære af flyve med vandfly, kom snart tilbage og begyndte sin lærergerning, men allerede om efteråret styrtede han ned og kom så alvorligt til skade at han få dage efter afgik ved døden. Det aeronautiske selskab har i Fælledparken rejst B. en mindesten. □Tegning af Nørretranders, 1912. Foto.

J. B. Ussing i Berl. tid. 10.10.1913. A. Nervø i Politiken 11.10. s.å. Prins Axel i Under Dannebrog s.å.

*Fr. Knudsen**

Birch, Vilhelm Ludvig, 1817-71, guvernør. * 29. 8.1817 i Slagelse (Skt. Peder), * 26.2.1871 i Charlotte Amalie på St. Thomas, begr. sst. F: prokurator, forvalter ved baroniet Adelersborg, senere borgmester i Slagelse, etatsråd Peter Lund B. (1781-1851) og Johanne Henriette Gunilda Schrøder (1773-1843). Ugift. – Bror til F. C. C. *B.

B. blev student fra Slagelse 1835 og juridisk kandidat 1841; efter en kort tid som volontør i Danske kancelli fik han 1844 tilladelse til at procedere på prøve ved den vestindiske landsoverret. 1845 blev han garnisonsauditør og advocatus regius på Skt. Thomas og 1847 overretsprokurator i Vestindien. 1851 blev B. guvernementssekretær; i dette embede er han af historikeren Fridlev Skrubbeltrang blevet fremhævet som en mand der med sin ualmindelige arbejdsevne var en klog og dygtig medarbejder for guvernøren. Ved guvernør Frederik *Schlegels fratræden 1860 konstitueredes han da også som guvernør, og året efter fulgte den endelige udnævnelse. Af markante begivenheder under B.s periode som guvernør kan nævnes forhandlingerne om udformningen af kolonialloven af 1863 og dernæst dens gennemførelse samt salgsforhandlingerne om Skt. Thomas' og Skt. Jans afhændelse til USA. Plantagedriften havde ikke B.s store interesse. Dog arbejdede han ihærdigt på at løse plantagernes arbejdskraftsproblem gennem immigration, ligesom han brugte sin indflydelse i kolonialrådet til at sikre plantagearbejderne tålelige vilkår; af sidstnævnte grund var han ikke populær blandt alle plantageejere. Februar 1871, kort før B.s død, flyttedes guvernørens sæde fra Christiansted på Skt. Croix til Charlotte Amalie på Skt. Thomas. B. der var en udpræget embedsmand fik det eftermæle at han havde været en retfærdig og hæderlig mand der flittigt havde arbejdet for øerne. Men han var for svag til at hævde øernes stilling over for den danske regering. Som privatmand førte han et regelmæssigt og næsten asketisk liv. – R. 1853. DM. 1862. K. 1866. □Mal. af H. Olrik, 1884, efter foto (Fr. borg). Foto.

Ph. Rosenstand i Tilskueren, 1900 373-94. Fridlev Skrubbeltrang i Vore gamle tropekolonier III, 1967. – Kay Larsen: Dansk-vestindiske og guineiske personalia og data, manus. i Kgl. bibl. og Rigsark. 1912.

Sv. E. Green-Pedersen (Kay Larsen)

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Birchedal, se **Birkedal.**

Bircherod
Slægten B., der føres tilbage til borger i Helsingør Herman Jensen, har sit navn efter Birkerød i Nordsjælland hvor dennes søn var præst.
Jens Jensen ▪B.s (1623–86) anden hustru Karen Køller var ~ 1° med biskop i Trondheim Erik ▪Pontoppidan. Jens ▪B.s (1658–1708) hustru Søster Bartholin (1659–1717) var d. af rektor Albert ▪Bartholin.

E. Juel Hansen: Slægterne Bircherod og Birkerod, Pers. hist. t. 12.r.VI, 1951 94–109.

Hans H. Worsøe

Bircherod, Hans se **Bircherod, Jens Jensen.**

Bircherod, Jacob Jensen, 1624-88, professor. * 30.9.1624 i Varberg, † 13.6.1688 i Odense, begr. i Skt. Knuds k. sst. F: sognepræst i Birkerød Jens Hermansen (1588-1657) og Maren Jacobsdatter (1593-1680). ~21.9.1656 i Odense med Sille Riisbrich, * 24.4.1637 i Odense, † 9.5.1708 sst., d. af borgmester i Odense Thomas Brodersen R. (1600-65) og Birgitte Ottesdatter Seeblad (1619-59). – Far til Jens ▪B. og Thomas Broder(us) ▪B. Bror til Jens Jensen ▪B.
B. var født under forældrenes besøg i Halland. Han blev student 1642 fra Herlufsholm, tog 1644 baccalaureus-graden og var 1646-48 hører ved Kbh.s skole hvorefter han tiltrådte en udenlandsrejse; på denne lagde han sig særlig efter østerlandske sprog i Amsterdam og Leiden. Efter et års forløb kom han hjem, tog magistergraden 1649 og blev kort efter hovmester for Erik Juels (til Hundsbæk) to sønner på Sorø akademi. Da den ene af disse, den senere berømte Jens Juel, 1651 skulle se sig om i verden blev B. hans ledsager på en fireårig rejse gennem Tyskland, (1651 Leipzig), Østrig, Italien, (1653 Padova, 1654 Rom), Frankrig, Schweiz og Holland på hvilken B. havde god lejlighed til at fortsætte sine studier. 1655, kort efter hjemkomsten blev han professor i filosofi og matematik ved gymnasiet i Odense. 1662 blev han professor i teologi sst. hvormed fulgte embedet som sognepræst for Åsum øst for Odense, 1675 blev han dr. teol. og fik 1682 rang som assessor consistorii. Ved sit ægteskab kom han i svogerskabsforhold til de mest ansete familier i Odense, og han blev stamfar til en talrig og lærd efterslægt. B.s trykte skrifter er kun få, men han efterlod sig flere manuskripter. Hans studier gik i temmelig forskellig retning; først og fremmest interesserede de østerlandske sprog ham, og hans grundige undervisning i disse berømmes af hans disciple ligesom hans almindelige teologiske lærdom omtales; han omfattede litterærhistorien med interesse og var vel bevandret i matematikken og astronomien. B.s redelige karakter viste sig i hans bestyrelse af de ham betroede offentlige midler, og af hans godgørenhed nød mange fattige skolediscipler godt. Han var pligtopfyldende til det yderste og stod i et godt forhold til sine kolleger. □Mal. (Fr.borg), stik i samme type 1691, stik efter dette 1867. Afbildet på gruppebill. (Skt. Knuds k., Odense).

Carl S. Christiansen i Pers. hist. t. 3.r. III, 1894 131-40. Bjørn Kornerup i Kirkehist. saml. 7.r. III, 1957-59 424-26. – Thomas Kingo: Ligprædiken over J. B., 1691. J. C. Bloch: Den fynske gejstlighed I, 1787 299-309. Inger M. Boberg i Jacob Bircherod: Folketro og festskik særlig fra Fyn, 1936. – Papirer i Rigsark.

*R. Paulli**

Bircherod, Jacob, 1693-1737, landsdommer, forfatter. Døbt 23.12.1693 i Odense, † marts 1737 sst., begr. 1.4. sst. (Skt. Knud). F: professor Thomas Broder(us) ▪B. (1661-1731) og Anna Mule (1671-1754). Ugift.
B. blev student fra Odense 1712 og tiltrådte 1714 en studierejse til udlandet, men blev i Halle af en landsmand bedraget for sine penge hvorfor han måtte forlade universitetet og besluttede at søge sin lykke „som en vankende Ridder" i Tyskland. Han førte nu en omtumlet tilværelse indtil han

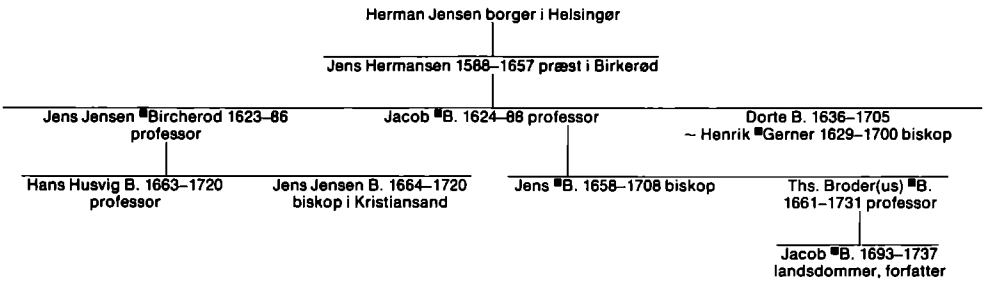

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1716 kom til Paris hvor den danske minister Chr. Wernicke antog ham som sekretær. Indtrykkene fra opholdet her har B. skildret i sine udførlige og velskrevne *Remarquer over Paris* hvoraf R. Nyerup har meddelt et kort udtog i „Danskes Reiseiagttagelser". 1719 vendte han hjem og blev n.å. sekretær hos P. V. *Løvenørn på dennes rejse til Stockholm i anledning af fredsslutningen efter Store nordiske krig. Om oplevelserne på denne tur der varede et fjerdingår har B. fortalt i en *Reyse Journal* der vidner om frisk iagttagelsesevne og er livligt og muntert skrevet, momentvis med næsten Holbergsk lune; det er en værdifuld skildring fra en tid, da danske ellers sjældent rejste i Sverige. Som belønning for god tjeneste blev B. ved sin hjemkomst sekretær i Danske kancelli; hans væsentligste funktion var at føre protokol i højesteret. 1725 blev han 3. landsdommer i Fyn, stillingen var nærmest kun en ekspektance på embedet som 2. landsdommer hvilket han dog først opnåede to år før sin død. Både i Kbh. og Odense levnede hans embedsvirksomhed ham megen tid til litterært arbejde. Han oversatte således Hauteroches „Crispin médecin" der opførtes på den ældste danske skueplads 1724-27 (udg. E. Nystrøm og C. Behrend i Skuespiltekster fra Comediehuset i Lille Grønnegade III, 1921 193-256) men størstedelen af hans studier angik hans fødeøs historie. Han fortsatte faderens samlinger og efterlod sig en mængde håndskrevne optegnelser om alle slags mærkværdigheder, herunder *Folketro og Festskik, særlig fra Fyn.* Enkelte af hans manuskripter er trykt i Danske Magazin III, 1747 og i P. F. Suhms „Samlinger til den danske Historie", I, 1779-80, og G. L. Wad har udgivet den dagbog han førte under Frederik IVs sygdom og død i Odense 1730 og Alb. Fabritius hans biografi af faderen (Pers. hist. T. 9.R. II, 1930 214-30) hvorimod hans autobiografiske meddelelser ikke er offentliggjort og kun lidt af hans samlinger til familien B.s historie. Han stod i lærd brevveksling bl.a. med Hans Gram, men af alle Grams breve til ham er desværre kun et par bevaret. Han var en flittig samler uden dybere granskerevner, han skrev fortrinsvis på dansk, førte en let pen, men nåede inden sin død aldrig til større præstationer. – Justitsråd 1735.

J. B. i Rasmus Nyerups Danskes rejseiagttagelser II, 1799, Rejse til Stockholm 1720, 1924. Samme: Folketro og festskik, særlig fra Fyn (med biogr. indledn., noter og værkfortegnelse ved Inger M. Boberg), 1936. Fra Fyns fortid, udg. G. L. Wad, III, 1920 71-108 (J. B.s dagbog 1730). – H. F. Rørdam i Kirkehist. saml. 4.r. II, 1891-93 589. Georg Christensen i Samlaren, 1922 184-86. Numismatisk foren.s medlemsblad XIII, 1933 177-80 187-90 (breve fra Hans Gram). C. C. Clausen i Pers. hist. t. 11.r. II, 1941 183-98. – Papirer og selvbiogr. optegnelser i Kgl. bibl.

H. A. Hens (R. Paulli)

Bircherod, Jens, 1658-1708, biskop, antikvar, dagbogsforfatter. * 15.1.1658 i Odense, † 6. 12.1708 i Ålborg, begr. i Odense (Skt. Knuds k.). F: professor Jacob *B. (1624-88) og Sille Riisbrich (1637-1708). ~ 4.11.1690 i Kbh. (Frue) med Søster Bartholin, * 14.12.1659 i Hillerød, † 1717 i Odense, d. af rektor ved Fr.borg skole Albert *B. (1620-63) og Karen B. Haagensen († 1662). – Bror til Thomas Broder(us) *B.

B. blev student 1674 fra Odense gymnasium og tog 1676 teologisk eksamen. Desuden lagde han sig efter studiet af semitisk og syslede med sin fødebys historie. Sammen med sin yngre bror Jacob samlede han materiale til en udgave af indskrifter på ligsten og epitafier i Odense, men værket nåede aldrig til udgivelse, kun kobbertavlerne dertil blev trykt. En studierejse, som B. 1678 foretog til tyske universiteter måtte han afbryde på grund af sygdom. I de følgende år gav han sig bl.a. af med litterærhistoriske studier og udarbejdede et katalog over Anne *Gøye (Karen *Brahes) bogsamling; han kom i forbindelse med Peder *Resen og deltog i udarbejdelsen af kataloget over dennes bibliotek, ligesom han også en tid var knyttet til universitetsbiblioteket og arbejdede i konsistoriums arkiv. 1683-87 holdt han forelæsninger over mosaisk ret ved universitetet, 1684 blev han professor i hebraisk, 1687 adjungeredes han det teologiske fakultet med ekspektance på et professorat hvad han opnåede 1692 da han blev ordinarius; s.å. blev han tillige professor ved det nyoprettede ridderlige akademi i Kbh. 1682 havde han taget magistergraden, og 1685 udgav han en disputats om nordboernes handel på Alexandria der både ved sit emnevalg inden for de nordiske antikviteter og sin livlige fremstillingsform betegnede noget nyt og usædvanligt. 1682 var B. blevet viceprovst på Regensen og 1684 provst; hans virksomhed her blev betydningsfuld fordi han bragte institutionen på fode efter en forfaldsperiode. En frugt af hans arbejde for at få alumnerne til at genoptage de gamle deklamationsøvelser foreligger i bogen *Palæstra antiquaria* (ɔ: antikvarisk fægteskole, 1688) der indeholder en række diskussioner om de gamle juleskikke. Efter at de studerende to og to har henholdsvis angrebet og forsvaret brugen af f. eks. julelege, julekager eller julelys fælder B. til sidst sin dom hvorunder han gerne udfolder sin antikvariske viden; på denne måde er der opstået en ganske kuriøs bog i hvis ti disputationer der er mange værdifulde folkloristiske oplysninger at hente.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1693 udnævntes B. til biskop i Ålborg. Han vedblev med de historiske studier han tidligere havde dyrket, og som også omfattede adelshistorie og kirkehistorie. I studiet af sit stifts historie og af danske antikviteter havde han en fælle i den lærde bonde Peder *Dyrskjøt med hvem han kom i nær forbindelse og vekslede talrige breve. B. støttede Dyrskjøt på forskellig måde og fik til gengæld nyttige oplysninger fra dennes omfattende samlinger som tilmed blev ham testamenteret hvad vi kan takke for at der overhovedet er noget af Dyrskjøts skriftlige efterladenskaber bevaret. B. der var en dygtig biskop havde kun én større genvordighed i sin embedstid, nemlig den Thistedske besættelsessag der skyldtes præsten Ole *Bjørn. Da sagen 1698 endtes med en højesteretsdom idømtes B. trods sin ganske fornuftige optræden mod det hysteriske uvæsen en bøde på 1000 rdl. for „ikke at have brugt den Forsigtighed og Tilsyn som hans Embede udkrævede, og uden allerunderdanigst Forespørgsel et og andet foretaget". Et plaster på såret var det at kongen s.å. udnævnte ham til dr. theol. per bullam.

Det arbejde hvorigennem B. er blevet mest kendt for efterverdenen er hans dagbøger hvori han har efterladt sig et større materiale til belysning af tiden end nogen anden enkeltmand, og som har omfattet 51 kvartbind, ét for hvert af hans leveår; heraf er de fire bind for 1688-91 gået tabt. Til selve dagbogsstoffet der er inddelt i hans egne, de indenlandske og de udenlandske sager slutter sig som tillæg afskrifter af breve. De første årgange har han møjsommeligt måttet rekonstruere som voksen, senere er det samtidige optegnelser, og disse slutter først få dage inden hans død. Med stor omhu har han noteret alt hvad der angår hans personlige forhold: adskillige ligegyldigheder er blevet bogført, men netop på grund af den uhyre stofmængde er der blevet bevaret utallige kulturhistoriske småtræk så der næppe er mange ting i det datidige samfundsliv som dagbøgerne ikke kan tjene til at kaste lys over. Hertil kommer så deres fremragende personalhistoriske betydning. Få kilder fra samtiden er citeret så hyppigt i senere historisk litteratur skønt stoffet kun delvis er udnyttet i Molbechs nedenfor anførte uddrag der vel knap omfatter halvdelen af det hele og jævnlig har forbigået ting af betydelig interesse. Med dagbøgerne har B. rejst et pompøst monument over sig selv og sikret sig en så fremskudt plads i litteraturen som hans øvrige virksomhed næppe havde skaffet ham.

Uddrag af biskop J. B.s hist.-biogr. dagbøger for årene 1658-1708, udg. Chr. Molbech, 1846. Pers. hist. t. IV, 1883 290-97; 8.r. IV-9.r. IV, 1925-31. Sst. 3.r. III-V, 1894-96. Carl S. Christiansen i Danske mag. 5.r. III, 1893-97 156-82 (om dagbøgernes brevstof). Saml. til jysk hist. og topogr. III, 1870-71 225-83. – Erik Pontoppidan: Fejekost, 1736 (oversættelse 1923) s. XI-XVIII. Jacob Bircherod: Folketro og festskik særlig fra Fyn, udg. Inger M. Boberg, 1936. Poul Johs. Jørgensen i Festskr. udg. af Kbh.s univ. 1936 59. Anders Bæksted: Besættelsen i Thisted I-II, 1959-60. Johs. E. Tang Kristensen i Fund og forskning VII, 1960 36f. – Dagbøger i Kgl. bibl. Papirer i Rigsark.

*R. Paulli**

Bircherod, Jens Jensen, 1623-86, professor. * 12.11.1623 i Birkerød, † 12.9.1686 i Kbh., begr. sst. (Trin.k.). F: sognepræst i Birkerød Jens Hermansen (1588-1657) og Maren Jacobsdatter (1593-1680). ~1° 1.9.1661 i Fr.borg med Else Nielsdatter Munk, * 7.3.1641 i Helsingør, † 25.2.1678, begr. i Kbh. (Frue k.), d. af kgl. fiskemester Niels Olufsen († 1652) og Margrethe Iversdatter († ca. 1663, ~2° 1653 med sognepræst, magister Hans Husvig, 1619-70, ~1° med Else Hansdatter Riber († 1652, ~1° med sognepræst i Vejle Laurits Clemmensen, 1595-1623; ~2° 1624 med kgl. konfessionarius Christen Jensen 1596-1635); ~3° 1667 med Maria Schumacher, (1643-1706, ~2° 1671 med professor Oluf Eriksen Torm, 1641–98)). ~2° 17.5.1681 i Værløse med Karen Køller (~1° 1653 med biskop Erik *Pontoppidan, 1616-78), d. af provst, mag. Valentin K. (1587-1649). – Bror til Jacob *B. (1624-88).

Efter fem års skolegang på Herlufsholm blev B. 1640 student. 1642-45 var han hører på Herlufsholm, siden ved Vor Frue skole i Kbh. 1646 begyndte han at holde filosofiske kollegier for yngre studerende, men fik s.å. lejlighed til at rejse til udlandet. Efter en flerårig rejse med ophold især i Leiden (1647) og Paris kom han 1649 tilbage og begyndte atter sin filosofiske manuduktørvirksomhed; 1651 tog han magistergraden og blev n.å. rektor i Slagelse. Denne plads beholdt han henved halvtredie år hvorpå han efter kansler Chr. Thomesen Sehesteds ønske og formodentlig med hans støtte atter drog til udlandet og i tre år rejste som efor for Jacob og Holger Rosenkrantz, sønner af Gunde *Rosenkrantz, i Holland (Francker 1655), Frankrig og Tyskland. Okt. 1658 udnævntes han til professor i filosofi ved Kbh.s univ., men foreløbig fik han ingen løn og kom på grund af belejringen heller ikke til at tiltræde sit embede før 1660. Under disse bedrøvelige forhold tænkte han på at forlade den akademiske vej og søge at blive præst. Det bedredes dog da han 1661 blev professor i græsk, og end mere da han 1663 rykkede op til den teologiske lærestol. 1675 blev han dr. teol. Blandt hans talrige teologiske skrifter kan især mærkes *Synopsis locorum communium theologicorum*, 1662 der

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

indførtes som lærebog ved de større skoler. Dette skrift viser B. som en udpræget ortodoks teolog af Jesper Brochmands skole. I andre arbejder der bl.a. vidner om kendskab til engelsk teologi angreb B. liberale ånder som Richard Simon, Herbert af Cherbury og Thomas Burnet. – Fra ca. 1664 ejede B. Borupgård i Værløse sg. – En søn **Hans** (Johannes) Husvig **B.** (1.1.1663 –20.12.1720) blev student 1680, 1681 baccalaureus og 1688 formentlig ved protektion professor ved Kbh.s univ. Han var rektor 1711. – □Stik af C. Woumans, ca. 1690.

Progr. fun.acad. 1686. E. Vinding: Acad. haun., 1665 428f. H. F. Rørdam: Studenternes deltagelse i Kbh.s forsvar, 1855 108f. G. L. Wad: Dimitterede fra Herlufsholm II, 1882 91-103. Danske mag. 5.r. II, 1889-92 339; III, 1893-97 213, Bjørn Kornerup i Kirkehist. saml. 7.r. III, 1957-59 407-39.

*Bjørn Kornerup**

Bircherod, Thomas Broder(us), 1661–1731, antikvar. * 13.8.1661 i Odense, † 19.1.1731 sst., begr. sst. F: professor Jacob *B. (1624–88) og Sille Riisbrich (1637-1708). ~30.10.1688 i Odense med Anna Mule, * 16.10.1671, † 26.3.1754, d. af borgmester i Odense Mogens M. (1610-80) og Margrethe Eriksdatter (1634–93, ~2° 1682 med senere professor Elias *Naur, 1650–1728). – Far til Jacob *B. (1693–1737). – Bror til Jens *B.

B. blev student 1678 fra Odense gymnasium og studerede nogle år ved Kbh.s univ.; efter en kort tid at have været hører i Odense foretog han en rejse til Tyskland, Holland (1686 Leiden), England, Frankrig (1687 Strasbourg) og Schweiz. Ved sin hjemkomst blev han 1688 konrektor ved Odense skole og tog s.å. magistergraden. 1691 blev han tillige professor philosophiæ ved gymnasiet i Odense og 1692 professor eloquentiæ. 1694 blev han desuden rektor ved skolen og beklædte disse embeder indtil han 1722 fik en hjerneblødning hvorfor han resten af sit liv måtte holde prorektor. – Det vigtigste af B.s skrifter er hans afhandling om årsagerne til de nordiske, særlig de danske oldsagers undergang *De causis deperditarum apud Septentrionales & præsertim apud Danos antiquitatum* som blev skrevet 1701, men først offentliggjort 1743. Heri skildres belyst ved eksempler den mangel på sans for og forståelse af fortidslevningerne og den sørgelige tilintetgørelse af uerstattelige værdier som folks uforstand medfører. Derved kommer B. også ind på spørgsmålene om stenalderfundene som han i stor udstrækning havde haft lejlighed til at studere, og som havde været genstand for grundige og uhildede overvejelser fra hans side. Han var derigennem nået til en rigtigere arkæologisk opfattelse af stenalderens oldsager der almindeligvis ellers forklaredes dels som tordenkiler, dels som offerknive. Hans betragtninger over de i gravene fundne genstande er ikke blot fuldstændig rigtige, men vidner tillige om en sjælden forståelse idet et helt nyt moment kommer til: beundringen for den højt udviklede teknik som stenalderfolket her i Norden har rådet over. Ved dette skrift indtager B. jævnsides med Troels *Arnkiel, Joh. Daniel Major i Kiel og Chr. Ditlev *Rhode en smuk plads i den nordiske arkæologis historie. Efter hans død udgaves hans korrespondance med antikvaren Otto *Sperling d.y. med hvem han drøftede spørgsmål angående den nordiske arkæologi – Som numismatiker har B. haft betydning som forfatter af *Specimen antiquæ rei monetariæ Danorum*, 1701 der er det første videnskabelige arbejde over dansk middelalderlig numismatik i sin helhed.

B. fik kun udgivet lidet i sin levetid, men efterlod sig foruden mange andre righoldige samlinger, en række manuskripter af højst forskelligt, dog mest historisk-antikvarisk indhold. Heraf tryktes senere bl.a. hans udgave af Ælnod, 1745, hans *Knud den Helliges Historie*, 1773 og hans optegnelser vedrørende helgenskrinene i Odense, 1907, arbejder der ved deres tilknytning til Skt. Knuds kirke repræsenterer B.s anden interessesfære, den fynske lokalhistorie. Blandt hans skrifter inden for dette felt kan nævnes *En Beskrivelse over Fyns Land, dessen Bisper, Præster og Antikviteter ved enhver Kirke* og hans omfattende fynske naturhistorie *Historia naturalis Fioniæ* hvortil han bl.a. havde gjort så indgående førstehånds studier over faunaen at han som det synes ligefrem indrettede sig en privat fynsk-zoologisk have ved sit hus i Odense. – B. der både var en glimrende prædikant og kunne skrive lystige vers har i det hele taget været et kvikt hoved og af et udpræget sangvinsk temperament. I de tidligere år „havde han inklineret for stærk Drik" og været en meget slet økonom der ved kautioner og overdreven gavmildhed lod pengene rulle fra sig. Men i sine sidste år efter at han var blevet apoplektisk fik han sat skik på begge dele.

Jacob Bircherod i Pers. hist. t. 9.r. II, 1929 214-30 (biografi). Brevveksling med O. Sperling i Dänische Bibliothec VII, 1745 385-422. J. C. Bloch: Den fynske gejstlighed I, 1787 412-18. R. Nyerup: Danmark og Norge IV, 1806 26-32. P. E. Müller: De ved Gallehus fundne guldhorn, 1806 14f. C. C. A. Gosch: Damarks zoologiske litteratur II, 1, 1873 282f. L. F. A. Wimmer: Om undersøgelsen af vore runemindesmærker, 1895 49f. Sophus Müller: Vor oldtid, 1897 114 160. M. Cl. Gertz: Knud den helliges martyrhist., 1907 37-40 106-26. Axel Ernst og Georg Galster i Numismat. foren. medlemsblad X, 1926 104f 109; XIII, 1933 160 174. Inger M. Boberg i Jacob Bircherod: Folketro og festskik, særlig fra Fyn, 1936. – Manus. i Kgl. bibl.

*R. Paulli**

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Birck, Lauritz Vilhelm, 1871–1933, nationaløkonom. * 17.2.1871 i Kbh. (Frue), † 4.2.1933 i Hellerup, urne på Bispebjerg kgd. F: grosserer Lars Nielsen B. (1836-95) og Larsine Louise Almü (1848–1926). ~1° 17.5.1903 i Herlufsholm k. med Martine Annine (Nina) Sørine Pedersen, * 25.7.1879 i Næstved (Skt. Peders) (~2° 1913 med grosserer Hans Valdemar Andersen Fisker, 1856–1930), † 28.12.1943 i Holbæk, d. af købmand Jens Hindkjær P. (1843–1901) og Anne Margrethe Hansen (1854–1927). Ægteskabet opløst 1913. ~2° 17.7.1920 i Kbh. (Holmens) med Elfrida Ruth Pedersen, * 23.12.1890 i Næstved, † 29.2.1972 i Kbh., søster til 1. hustru.

B. havde som dreng svært ved at tilpasse sig skole og hjem. Hans forældre var meget forskellige. Faderen stammede fra uldjyder i Hammerum herred, kom som ung til Kbh. hvor han få år efter etablerede sig som selvstændig i manufakturbranchen og oparbejdede en betydelig forretning, navnlig med tæpper. Han giftede sig med en livlig og selskabelig københavner. Over for sine nærmeste var grossereren fåmælt og reserveret, forstod ikke B. der havde sin mors temperament og fandt sønnens opførsel så dårlig at B. som 17-årig blev taget ud af Efterslægtsselskabets skole og sat i den strenge katolske kostskole, St. Andreas-kollegiet i Ordrup. Herfra blev han student 1889. B. ville selv studere nationaløkonomi, men for at imødekomme faderen påbegyndte han det juridiske studium. Året efter meldte han sig til statsvidenskab og blev allerede 1893 cand. polit., dog med 2. karakter. Han rejste herefter til USA hvor han måtte klare sig selv med dårligt betalte jobs bl.a. som kontorist og elevatorfører. Han kom tilbage 1894, blev volontør ved toldvæsenet i Ålborg og året efter toldmedhjælper i Kbh. En periode var han vagt ved den yderste post i Kalkbrænderihavnen hvor pligtarbejdet ikke var stort, og han havde tid til både at fortsætte sine økonomiske studier og den journalistvirksomhed han havde påbegyndt som student. 1896 fik han orlov fra toldvæsenet, og den nationaløkonomiske professor W. Scharling foranledigede at han blev redaktør af det nyoprettede yderliggående højreblad Vort Land. En mere moderat retning inden for højre påbegyndte samtidig „Tidens Krav" som lige så vel som de førende blade for andre politiske partier var stærkt kritiske over for Vort Land og bladets unge redaktør. 1898 forlod B. redaktørstillingen og gav sig på studierejse til England og Frankrig. Han skrev dog fortsat artikler til Vort Land og i en årrække til Nationaltidende. 1900 udsendte han en meget oplysende lille bog *Kreditøkonomiens Omsætningsmidler. En Studie over Pengenes Natur, deres Funktion og Værdi* og skrev s.å. en spændende artikel i Nationaløkonomisk Tidsskr. *Det 19. Aarhundredes økonomiske Karakteristik og det 20des Horoskop. Bourgeoisiets Epoke.* Han forudså bl.a. heri den statsintervention i det økonomiske liv, som kom efter 1. verdenskrig. Hovedresultatet af hans studier var en afhandling *Værditeori*, som 1902 gav ham doktorgraden i statsvidenskab. Det var her i landet det første større videnskabelige værk der behandlede den psykologiske efterspørgselsteori og tog marginalanalysen i anvendelse. Han byggede navnlig på engelske og østrigske økonomer som havde arbejdet med denne teori i en årrække, men det var en klar og selvstændig fremstilling af teoriens begreber og væsentlige problemer belyst med originale eksempler. Ved det mundtlige forsvar blev afhandlingen mødt med megen kritik af syv opponenter. Få år efter blev den anvendt som lærebog, kom i ny udgave 1918 med titlen *Læren om Grænseværdien* og i engelsk udgave 1922. Den var teoretisk begynderbog ved universitetet i en menneskealder. Fra 1903 virkede B. som privatdocent og konkurrerede s.å. om et docentur som blev vundet af nordmanden E. Einarsen. Under konkurrencen udarbejdede B. to afhandlinger: *1869-1902. Et Rids over den sidste Menneskealders økonomiske Svingninger* og *Bidrag til en Teori om de økonomiske Perioder.* Selv om den første levende fremstilling af konjunkturforløbet kunne forekomme noget springende gav afhandlingerne ligesom disputatsen udtryk for en særlig dygtighed til at belyse den økonomiske teori med erfaringer fra virkeligheden. 1906 blev B. honorarlønnet docent, udnævnt 1908 og 1911 ekstraordinær professor.

1930-31 var han universitetets rektor. Ved valget undlod mange af kollegerne at stemme. B. var nemlig kendt for at bo på det gamle Hotel Kongen af Danmark og der nærmest leve en bohemetilværelse med liden vægt på sin påklædning og ringe interesse for universitetets administration. B.s professorat skulle dække nationaløkonomi og finansvidenskab. Til brug for det sidste fag skrev han en lang række skrifter. Fra 1907 foreligger i Rigdagstidende en interessant oversigt over *Arveafgiftens Principper og Historie.* 1912 kom *Ejendomsskatter og Ejendomspriser* som bl.a. indeholder en vurdring af georgismen og endnu læses af specialister. Forældede er derimod *Sukkerets Historie*, 1909 og *Vigtige Varer*, 1914, men for datiden var her en oplysende gennemgang af de beskattede varers produktions- og forbrugsvilkår. Tre finanshistoriske afhandlinger *Rigets Jordegods og Regalerne*, 1918, *Told og Accise*, 1920 og *Rigets offentlige Formaal og Indtægter*, 1922 blev udgivet med forbeholdet: trykt som manuskript, og var med deres væld af

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

enkeltheder kedsommelige lærebøger. Hans sidste finansvidenskabelige bog: *Europas Svøbe. Staternes Gæld*, 1925 blev læst i vide kredse og kom på engelsk i New York 1927. Den gav på historisk baggrund en stærk kritik af finansieringen af 1. verdenskrig og den dermed følgende inflation. Gennem en éngangsskat på formuer ville han rette op på økonomien. Hans mest omfattende værk *Den økonomiske Virksomhed* udkom i hæfter 1928-29. Det byggede på hans forelæsninger i økonomi for 2. dels studerende og fyldte næsten 1100 sider. Bogen indeholdt nationaløkonomiske afsnit om produktionsfaktorerne, den kapitalistiske produktionsproces, kapitalakkumulationen, fordelingsteori, pengeteori, og konjunkturteori. Desuden driftsøkonomiske afsnit om produktions- og omkostningsteori, erhvervslivets struktur samt virksomhedernes organisation, konkurrence og samvirke.

Landvindinger for økonomien som videnskab gav bogen kun i begrænset omfang. Dens afsnit om samspillet mellem teknik og økonomi har haft nogen betydning for en senere udvikling af driftsøkonomien, og dens stærke understregning af forskellen mellem realkapitalen (de konkrete kapitalgenstande) og privatkapitalen (værdien af rettigheder til en arbejdsfri indtægt) har bidraget til en mere udbredt anerkendelse af magtforholds betydning i det økonomiske liv. Bogen har på omslaget faresignalet S.O.S. og det fremgår mange steder at det var B.s opfattelse at de senere års kapitalistiske udvikling havde medført forøgede monopoldannelser og andre misbrug af økonomisk magt. Den aktuelle samfundskritik førte til stor udbredelse af bogen. Den kom i forkortet udgave 1934 og med titlen *Under Højkapitalismen* udsendtes nogle populære afsnit 1935. B. var i sine sidste år stærkt optaget af offentlige virksomheders økonomi og udgav 1931 *Trafikøkonomi* (trykt som manuskript). Han skrev også talrige artikler i danske og udenlandske fagskrifter. Af betydning for udviklingen af den danske økonomiske videnskab var det endvidere, at han på mange rejser og som gæsteforelæser ved andre universiteter fik kontakt med en række udenlandske nationaløkonomer der kom på genbesøg i Kbh.

Som lærer fik B. en usædvanlig indflydelse på de fleste af sine studenter. De blev hurtigt betaget af hans charmerende drilagtighed og tilgav ham de kedelige afsnit i hans lærebøger, sene forelæsninger og forsinkelser. De fleste dage var mødet med professoren en oplevelse hvor studenterne i en morsom kammeratlig diskussion med ham fik udvidet deres kendskab til økonomi og den aktuelle virkelighed. Noget af baggrunden for B.s diskussion af aktuelt stof var at han både som politiker og sagkyndig virkede uden for universitetet. Han var folketingsmand i to perioder 1903-10 for Kbh.s 4.kreds valgt af højre, og 1918-20 for Ålborg som konservativ. Det afgørende for B.s politiske stillingtagen var hans opfattelse af staten som organ for samfundets helhedsinteresse. Det medførte ofte kritik af erhvervslivets dispositioner, og dermed at han kom i modsætning til mange af sit partis vælgere. Hans sagkundskab medførte dog at han blev meget anvendt i forbindelse med finansielle spørgsmål, og han havde bl.a. indflydelse ved udformningen af Nationalbankens oktroj 1907, ved Hypotekbankens oprettelse og indførelse af arbejdsløshedsforsikringen. Kendt landet over blev han ved sine taler og artikler i Vort Land mod P. A. Alberti. Han blev medlem af den kommission der udarbejdede en rekonstruktionsplan for Bondestandens sparekasse. I rigsdagsperioden 1918-20 vakte det stor diskussion inden for hans parti at han arbejdede for gennemførelse af en trustlov. 1920 brød han med partiet da han anså det for uforsvarligt at medtage Flensborg ved genforeningen. Han forsøgte at skabe et nyt politisk parti, *centrum* og blev selv opstillet i Kbh., men partiet fik ingen valgt, og B.s politiske virksomhed ophørte.

Som sagkyndig arbejdede B. 1914-21 i Den overordentlige kommission der beskæftigede sig med prisregulering og vareforsyning. Særlig kendt blev her hans kritik af udviklingen inden for læder- og skotøjsbranchen. Hans indsats i denne kommission og hans kritik af Emil "Glückstadt før Landmandsbankens endelige sammenbrud var medvirkende til at han blev en af de tre sagkyndige i Landmandsbankkommissionen. Den omfattende betænkning kom 1924 og var for en stor del B.s værk. Den giver mange eksempler på misbrug af aktieselskaber og bankvirksomheder og har generelt haft betydning for senere lovgivning på disse områder. B. var skuffet over det retlige forløb af Landmandsbanksagerne og var i de følgende år mindre aktiv i det offentlige liv. Han fik dog fortsat opgaver som økonomisk sagkyndig. 1923 var han medlem af den af Nationalbanken indkaldte valutakonference. Han hørte her til det lille mindretal som under hensyn til beskæftigelsen gik ind for en nedskrivning af kronen. 1932-33 var B. med i et udvalg om foranstaltninger mod arbejdsløsheden. Han øvede også indflydelse på samfundslivet gennem sin virksomhed som foredragsholder og journalist. Her kritiserede han ofte misbrug i erhvervslivet. En af hans elever og venner har sagt at han for mange stod som sit lands årvågne samvittighed. En række taler er samlet i *Verdenskrisen og Danmark*, 1922.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

B. havde siden sit sidste skoleår på jesuiterkollegiet været optaget af religion. Han var ikke katolik, men havde respekt for „moderkirken". Han var også interesseret i buddhismen. Hans optagethed af disse spørgsmål gav sig bl.a. udslag i én række artikler i Vort Land som 1917 blev samlet i en bog *Aloysius' Breve: Hinsides*. Den er delt i tre afsnit: Vor Erkendelse af Gud, Sjælens Udødelighed og Over Golgatha. Et andet udtryk for hans livsholdning kom frem i de taler han som rektor holdt for de unge studenter: 25-årsjubilarerne og 50-årsjubilarerne. Under titlen *Tre Taler* fremkom de i bogform 1934. Professor dr.teol. Frederik Torm der også havde været rektor for universitetet og var ven med B. har skrevet forord til bogen. Han karakteriserer her B. således: „Bag de tre taler mærker vi en mand der ved noget om et lønkammer og om meditation. Men her lærer vi tillige at kende en række af de egenskaber der præger ham i hans færd og hans gerning. Først og fremmest hans ubestikkelige sandhedskærlighed, hans had til løgn og al uægthed. Dernæst hans velgørende usnobbethed. Hvad er berømmelse værd? Husk dog på „hvorledes fuglene nu engang behandler statuer". Endvidere hans kærlighed til arbejdet, især det videnskabelige arbejde. Og endelig hans dybe ansvarsbevidsthed. „Sandelig, mindre bør man frygte broder Død end sine handlingers og tankers følger." Alt i alt svarer hans tre taler til hans selvkarakteristik i Aloysius' Breve: „Selv ved jeg intet; jeg er kun en vandrer på vejen". □Karikaturer af Alfred Schmidt og H. Jensenius til Klods-Hans 1917-23 (Fr.borg). Buste af Carla M. Christiansen ca. 1927 (Kbh.s univ. økon. institut). Mal. af Johs. Nielsen, 1932 (ekspl. på Fr. borg). Foto.

Fortegnelse over et udvalg af B.s skrifter og artikler i Nationaløkon. t. 1933 401. – Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1902. – P. Grønvold i Socialøkon. samfunds festskr. 1925 47-54. Joseph Davidsohn i Politiken 20.11.1930. Sst. 4.2.1933. Berl. tid.s aftenudg. s.d. Berl. tid., Børsen, Dagens nyheder, Politiken og Kristeligt dagblad 5.2.1933. Jyske tid. 8.2.1933. Det frie blad 18.2.1933. Harald Westergaard m.fl. i Nationaløkon. t., 1933 65-84. Wilhelm Keilhau i Statsøkon. t., 1933 1-5. K. G. Fenelon i Economic Journal XLIII 345-47. F. Zeuthen i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1933 99-105. E. Rindom i Gads da. mag. 1933 301-09. Bogen om Birck, udg. Axel Nielsen, 1944. H. Winding Pedersen i Danske økonomer, 1976 249-78. Bent Jensen i Hist. t. LXXVIII, 1, 1978 53-86. – Papirer i Rigsark. og Kgl. bibl. (bl.a. værkfortegnelse).

Niels Banke (Jens Toftegaard)

Birckner, Michael Gottlieb, 1756–98, præst, politisk skribent. *21.8.1756 i Kbh. (Petri), †1.12.1798 i Korsør, begr. sst. F: murermester Johan Michael B. (ca. 1725–60) og Anna Marie Wiborg (ca. 1719–59). ~17.7.1795 i Vester Skerninge med Henriette Christine Hornemann, døbt 26.11.1772 i Marstal, †21.5.1845 i Kbh. (Holmens) ~2° 1803 med Jonas *Collin, 1776–1861) d. af sognepræst Jacob Utzon H. (1720–87) og Margrethe Christiansdatter Sadolin (1738–1810).

B. blev, efter som 3-årig at være blevet forældreløs, opdraget hos Adolph Reersløv, bedemand i Kbh. 1772 blev han student (privat). I de følgende år måtte han der altid levede i trange økonomiske kår ernære sig ved at undervise. Da han samtidig drev studier i sprog og filosofi fik han først 1784 sin teologiske embedseksamen. Han havde vanskeligt ved at finde et kald og måtte vente til 1790 før han kunne tiltræde som residerende kapellan på vesterhavsøen Föhr. Fra 1792 beklædte han en tilsvarende stilling i Korsør. 28.11.1798 blev han udnævnt til sognepræst i Vemmelev og Hemmeshøj. Da han ikke nåede at tiltræde stillingen mistede hans efterladte hustru pensionen. Hun blev dog hjulpet idet venner af B. skød 2500 rdl. sammen til hende.

I den livlige debat om politiske forhold der fandt sted i Danmark-Norge i slutningen af 1700-tallet skabte B. sig et navn med sine indlæg om trykkefrihedsspørgsmålet. Første gang 1791 med en artikel i Minerva *Om Trykkefrihed*. Det endelige gennembrud kom dog først 1797 med skriftet *Om Trykkefriheden og dens Love* der vakte stor opsigt og fremkaldte talrige anmeldelser, bl.a. af P. *Collett. Allerede s.å. kunne bogen udsendes i et nyt oplag, og da successen det følgende år blev fulgt op med udgivelsen af B.s *Samlede Skrifter* I-IV udgjorde Om Trykkefriheden og dens Love det første bind. Til denne udgave der var det tredie oplag af bogen inden for et år tegnede der sig ikke mindre end 2100 subskribenter; Om Trykkefriheden blev en af 1790ernes største bestsellere. Samlede Skrifter II omfattede en række *Videre Undersøgelser om Trykkefriheden og dens Love* hovedsagelig foranlediget af reaktionerne på den foregående bog om trykkefriheden. Bd. III og IV hvoraf det sidste blev udgivet posthumt af A. S. *Ørsted indeholdt foruden den ovenfor nævnte artikel fra 1791 en række mindre betydende arbejder, fortrinsvis om religiøse spørgsmål.

I sit hovedskrift om trykkefriheden nåede B. efter en gennemgang af de eksisterende presselove frem til det resultat at der i Danmark de jure kun var frihed til at skrive „Kogebøger, Syltebøger [og] Prækener". Ganske vist var der som den offentlige debat i 1790erne viste det en betydelig de facto trykkefrihed, men altid af et usikkert omfang. Ingen skribent kunne på forhånd vide hvornår der ville blive rejst sag imod ham hvor-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

til kom at tidens pressesager, bl.a. mod P. A. Heiberg og Malthe Conrad Bruun, efter B.s opfattelse viste at hvad den ene kunne sige og gentage upåtalt blev den anden straffet for. Heri havde han utvivlsomt ret. Over for disse forhold der var vilkårlige og skadelige for lovens og regeringens anseelse opstillede B. kravet om en udstrakt og velafgrænset trykkefrihed som tillod forfatterne at skrive frit om alle offentlige anliggender. Som eneste begrænsning forestillede B. sig at det skulle være ulovligt direkte at opfordre til oprør mod regeringen for med „physisk Magt" at kuldkaste eller forandre styreformen. I forlængelse af disse tanker om en radikal ytringsfrihed udviklede B. teorien om, hvad der senere er blevet kaldt den opinionsstyrede enevælde. B. tænkte sig trykkefrihedsloven ophøjet til en „Fundamental-Lov, som ingen Regiering maae have Tilladelse til at rokke" (Sml. Skr. I, 66). Den således sikrede ret til at kritisere alle offentlige anliggender ville – inden for enevældens rammer – fremme borgernes ansvarsfølelse over for samfundet. De ville blive „frie, myndige Statsborgere" og ikke bare „umyndige Børn". Fremdeles ville trykkefriheden virke som et middel til at underrette monarken om „sit Folks sande, almindelige Mening" og dermed gøre det muligt for ham at regere i overensstemmelse med folkets ønsker og i respekt for folkesuveræniteten. Endelig ville den sikrede trykkefrihed kunne bruges som en slags konstitutionel kontrol over for slette regenter hvem „Frygten for den Dom der vil fældes over ham fra Publicitetens Tribunal, [vil] afholde fra Uretfærdighed og Undertrykkelse" (sst., 62).

B.s tanker om et opinionsstyret enevælde var ikke enestående i tidens offentlige politiske diskussion. Tværtimod var det alment accepterede forestillinger der hos ham fandt deres mønstergyldige udformning i et elegant og vittigt sprog hvad der formentlig forklarer B.s succes. I vide borgerlige kredse i Danmark og Norge så man en udviklingsmulighed i denne ejendommelige krydsning mellem demokratisk og enevældigt styre. Man mente at have fundet vejen til en lige så demokratisk kontrol med lovgivningen og med regeringsmagten som i et valgdemokrati efter fx amerikansk eller fransk forbillede – men uden at have stillet sådanne krav om ændring af styreformen at de på forhånd måtte forekomme regeringen uacceptable. Tanken var nærliggende da det i samtiden var en almindelig opfattelse at regeringen allerede til dels førtes i overensstemmelse med den offentlige mening. Således havde både finansernes stilling og landbosagen været udlagt til offentlig forhandling i årene efter 1784. B. opfordrede i sit hovedværk Kronprinsen til at indføre trykkefriheden ved en „Revolution fra oven". Snart opmuntrede han Kronprinsen ved udsigten til at „hans Navn skal prange i Menneskelighedens Aarbøger med udødelig Glands, naar Alexanders, Philips og Ludvig 14des Navne ere udslettede . . ." – snart truede han ved at henvise til Frankrig, „hvor Folket egenmægtigt afkastede de paalagte Lænker og eftertrykkelig giennemsatte sin Villie" (sst., 75f 95). Hans opfordringer var imidlertid forgæves, og 27.9.1799 blev der med en ny, stærkt restriktiv presselov sat bom for al videre offentlig politisk debat. Nederlaget var dog ikke så totalt som det kunne synes. Der var nemlig i slutningen af 1700-tallet, bl.a. i kraft af B., opstået en borgerlig selvfølelse og selvrespekt som skulle vise sig igen i løbet af 1800-tallet. Først i Norge som fik en fri forfatning 1814, senere i Danmark i tiårene før grundloven. Det bør nævnes at B.s træffende formuleringer af kravet om fuld ytringsfrihed i alle offentlige anliggender har tjent som inspirationskilde også for nutidige overvejelser om ytringsfriheden, og at han således i sjælden grad har formået at vække genklang langt ud over den tid han virkede og skrev i. □Stik af Lahde, 1797, litografi efter dette 1852. Monument på kirkepladsen i Korsør.

Selvbiogr. i Samling af fortjente danske mænds portraiter I, udg. G. L. Lahde, 1798. – K. L. Rahbek: Erindringer af mit liv IV-V, 1827-29 (se Chr. Grünwalds reg. hertil, 1953). Fr. Rønning: Rationalismens tidsalder III, 2, 1899 384-91. Jens Arup Seip i Hist.t. 38, Oslo 1957-58 397-463. Peter Germer: Ytringsfrihedens væsen, 1973 især 200-49. Th. Kjærgaard og Erl. Kolding Nielsen: Den politiske litteratur i Danm., Norge og Slesvig-Holsten 1789-99, 1973 57-67. – Papirer i Kgl. bibl.

Thorkild Kjærgaard

Birger, ærkebiskop, se **Gunnersen, Birger.**

Birke, Louise, se **Winther, Georg.**

Birke, Peter Laurids **Martin,** 1865–1941, officer, politiker. * 7.6.1865 i Store Hedinge, † 6.5.1941 på militærhosp. Kbh., begr. sst. (Garn.). F: skomagermester, senere stationsmester Rasmus Rasmussen (navneforandring til B. 1891) (1836–1917) og Kirsten Hansen (1835–1920). ~ 19. 11.1891 i Kbh. (Matth.) med Paula Vilhelmine Bentzen, * 17.3.1868 i Kbh., † 5.6.1945 i Kbh., d. af revisor, senere kontorchef i finansministeriet, etatsråd Lauritz Christian B. (1817-94) og Pauline Jensen (1826-1915).

B. blev sekondløjtnant i fodfolket 1885, premierløjtnant 1889, kaptajn 1905, oberstløjtnant 1913, stabschef ved 2. generalkommando 1916, oberst

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1919, chef for 4. regiment 1921 og generalmajor og chef for generalstaben 1922. Betydelige militære anlæg, militære studier, bl.a. tjeneste i et fransk infanteriregiment 1908, og i en ung alder tjeneste i krigsministeriet og generalstaben som adjudant lå bag denne karriere. – En tidlig udviklet interesse for venstres politik knyttede B. til J. C. Christensen og førte ham ind i landstinget på suppleringsmandat ved Marie Lassens død 1921. Han ydede et betydeligt arbejde ved udformningen af hærloven af 1922 som han i de følgende år som chef for generalstaben førte ud i praksis, under regeringen Stauning 1924-26 dog i et vist spændt forhold til forsvarsminister Laust Rasmussen. Han støttede kraftigt Niels Neergaards og J. C. Christensens kamp for gennemførelse af Grønlandstraktaten med Norge 1924, men opnåede ikke genvalg til landstinget 1924. Ved konsul C. A. Birchs død 1926 indtrådte han atter i tinget som landstingsvalgt medlem og var de følgende år medlem af udenrigspolitisk nævn og af delegationen til folkeforbundsforsamlingerne 1927 og 1928. Regeringen Madsen-Mygdals forslag om visse reduktioner i hærordningen af 1922 medførte vanskeligheder for ham som venstrepolitiker og samtidig generalstabschef, og 29.4.1929 udtrådte han af landstinget, samme dag som regeringen Stauning-Munch dannedes. 1930 tog han sin afsked fra militærtjenesten. – B. var 1924-29 formand for officersforeningen i Kbh. og fra 1931 til sin død sekretær i Grænseforeningen. Han var en interesseret og fortrinlig skytte og ydede en betydningsfuld indsats for skyttesagen, bl.a. som formand for Kbh.s skytteforening 1926-33. Han virkede i sin ungdom for stenografiens udbredelse, skrev dens tidlige historie i Danmark i Stenografisk Tidsskrift V, 1899 og var i mange år formand for Dansk stenografisk forening, derefter æresmedlem af foreningen. – R. 1910. DM 1918. K.^{2} 1924. K.^{1} 1927. □Foto.

Nationaltid. og København 7.6.1925. Berl. tid. 7.5.1941. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Helge Larsen

Birkedal, Uffe, 1852-1931, præst, forfatter. * 17.6.1852 i Ryslinge, † 23.5.1931 i Ringe, begr. på Frbg. (Solbjerg). F: valgmenighedspræst Vilhelm *B. (1809–92) og Emilie C. Meyer (1815–89). ~ 3.7.1878 i Blistrup ved Gilleleje med Louise Amalie Nyegaard, * 27.1.1852 i Skive, † 8.2.1917 på Frbg., d. af ord. kateket til Skive og Resen, senere sognepræst i Blistrup Conrad Sophus N. (1815-82) og Caroline Magrethe Schiødte (1818–91).
Hjemmet i Ryslinge var centrum for et bevæget religiøst og folkeligt liv. B. havde faderens livfulde og stemningsprægede sind der stundom slog over i kådhed. Han blev student (Odense) 1871, cand. teol. 1877 og 1878 kapellan i Stadager, 1879 sognepræst i Brande og 1884–93 sognepræst ved Skt. Catharine kirke i Ribe; han tog afsked til dels på grund af en tiltagende døvhed som skyldtes en sygdom i barndommen, men også fordi han havde udviklet sig i liberalteologisk („rationalistisk") retning. Ofte havde han lidt under de forventninger man stillede til ham som Vilhelm Birkedals eneste teologiske søn, men han følte sig „overmæt" af grundtvigianismen „der kom til mig som noget, jeg af familiehensyn værsgo havde at bekende mig til for ikke at bedrøve mine kæreste"; oppositionslysten voksede, og han angrede at han var trukket i den sorte kjole. Han blev så redaktør i Næstved, højskoleforstander i Rønde og i Nørre Ørslev (Falster), og 1900-18 virkede han som en meget påskønnet præst for Det fri (d.v.s. unitariske) kirkesamfund i Kbh. I samfundets blad – Protestantisk Tidende – skrev han meget, og han arbejdede for fredssagen. B. var en glimrende visedigter; mere seriøse digtninge er *En Taaresøn* (Augustin), 1924, *Den gamle Ørn,* 1929 og *Levet, tænkt og følt,* 1922. Større betydning havde han dog som en kyndig og smagfuld oversætter fra fransk (Victor Hugo) og især fra engelsk (Milton, Carlyle, Tennyson etc.). I de senere år afskar døvheden ham totalt fra omverdenen. □Gipsbuste af R. Bøgebjerg, 1906. Mal. af G. V. Blom, 1910. Foto.

U.B. i Dansk t. 1931. – Slægt i tillæg til Stamtavler over V. H. Beyers efterkommere, 1914 og ved Th. Hauch-Fausbøll i Berl. tid. 30.5.1931. P. G. Lindhardt: Morten Pontoppidan II, 1953. Samme: Vækkelser og kirkelige retninger, 1959 170f. A. Pontoppidan Thyssen: Den nygrundtvigske bevægelse, 1958.

P. G. Lindhardt

Birkedal, Schøller Parelius **Vilhelm,** 1809-92, præst, forfatter. * 7.12.1809 på Ålebækgård, Møn, † 26.7.1892 i Gentofte, begr. i Ryslinge. F: godsinspektør på Nordfeld og forpagter Ludvig Harboe Birchedal (1772-1819) og Agathe Johanne Husum (1775-1864). ~ 4.4.1837 i Kbh. (Trin.) med Emilie Christiane Meyer, * 11.3.1815 i Kbh. (Trin.), † 27.12.1889 i Gentofte, d. af urtekræmmer, kaptajn Johan Frederik M. (ca. 1766-1831) og Conradine Ditlevine Augusta Beyer (1770-1850). – Far til Uffe *B.
Hjemmet var idyllisk og fromt, men ikke udpræget religiøst; faderen var en livsglad mand med en digterisk åre, og moderen vakte tidligt børnenes sans for Møns natur, skoven, klinten og havet. Under hendes indflydelse udvikledes drengens fantasi- og følelsesliv stærkt, og på samme

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

måde virkede friluftslivet og den poetiske påvirkning han modtog gennem en morbror der åbnede hans øjne for Oehlenschlägers romantik og Holbergs vid. Efter sin fars død boede B. først hos moderen, så en overgang i Ringsted, og efter konfirmationen i Århus hvor en broder var læge; 1824 kom han i apotekerlære i København, men erklærede allerede efter seks dages forløb at han ville rejse for at deltage i grækernes frihedskamp. Det lykkedes dog at få ham fra det, han kom i Borgerdydskolen på Christianshavn og fik så ypperlige mænd som P. A. *Fenger, J. C. *Lindberg og L. C. Müller til lærere; især den førstes religionsundervisning fik betydning: det „ringede første Gang til Kirke".

B. blev student 1829 og levede intenst med i en kreds af unge, hvem „Digtning, Fædrelandet og Friheden var lysende Stjerner". Fra skolen var han ven med C. C. Hall, C. E. Fenger og J. V. Bloch; nu traf han også D. G. Monrad og greve F. M. Knuth – i dette „Selskab uden Navn". Ellers læste han teologi, efter eget sigende uden at „en eneste Gnist" blev „kastet mig i Sjælen"; mere glæde havde han af Sibberns og Oehlenschlägers forelæsninger, af Mynsters prædikener og Martensens manuduktion. Det „ringede anden Gang til Kirke". 1834 blev han kandidat, virkede en tid som huslærer og kom 1837 som kateket og førstelærer ved borgerskolen til Ringkøbing. Endnu var B. nærmest discipel af Mynster – der ikke blot kunne berige tanken, men også „finde Hjertet"; gennem en nabopræst fik han nu den grundtvigske anskuelse ind på livet, og da den klarede sig for ham ringede det tredie gang til kirke. Som barn havde han fået et stærkt indtryk af Roskilde-Rim, i skoletiden havde han ofte hørt Grundtvig i Vor Frelsers kirke; han fattede ikke „vidnesbyrdet", men følte sig „ombruset af en mægtig åndsstrømning". I 1830erne var han jævnlig Grundtvigs tilhører i Frederiks tyske kirke (Christianskirken) men da han 1839 udgav det første af sine mange kirkepolitiske småskrifter fralagde han sig at være discipel af Grundtvig skønt han under striden om sognebåndsløsningen forsvarede ham og Lindberg mod de mange bitre angreb i stænderforsamlingen og især fra Mynster. S.å. besøgte han det vakte Sydvestsjælland, fik personlig kontakt med vækkelsen, sans for ydre mission (det gav sig udslag i flere salmer) og forbindelse med de grundtvigske præster i det sydvestsjællandske broderkonvent.

1840-49 var B. sognepræst i Sdr. Omme-Hoven. Han blev nu mere og mere kendt som en idealistisk begejstret og polemisk slægfærdig debattør i dagens diskussion, og især som en vækkelsesprædikant der kraftigt angreb „allemandskristendommen" og „kundskabskristendommen" eller den „blødsødne" herrnhutisme (som stod stærkt i Vestjylland), men mest fordi han med sin pietistiske tale om „synd og nåde", omvendelse og personlig oplevelse forenede en romantisk stil der bar umiskendelige spor af Mynster, Oehlenschläger og Ingemann. „Der skal være Flugt i vor Kristendom." Og her var ubestrideligt både tankeflugt og følelsesbrus, appel til viljen og brud med „verden". Og da B. 1849 blev sognepræst i Ryslinge – på en egn hvor den gudelige vækkelse var stærk – fandt hans „smeltende" forkyndelse næsten omgående megen lydhørhed hos de letbevægelige fynboer der langvejsfra strømmede til hans kirke i store skarer. Han var fortsat meget aktiv i tidens debat om kristelige, folkelige og kirkepolitiske emner, havde bl.a. Christen *Kold som huslærer og støttede hans høj- og friskolevirksomhed, og var optaget af at bekæmpe det sektvæsen religionsfriheden nu havde åbnet sluserne for. Ved sin ukaldede, og af sognepræsten uønskede, optræden i Lumby sogn (imod nogle baptister) fremkaldte han en strid om sognetvangen og var i høj grad medvirkende til at sognebåndet omsider (lov af 1855) blev løst. B. udtalte sig ofte om de brændende kirkeforfatningsproblemer, nu altid på grundtvigsk linie, og skønt han stadig stod sine nationalliberale ungdomsvenner nær kritiserede han tit deres i hans øjne alt for svage og uklare holdning i udenrigspolitik. B. var overbevist skandinav, kompromisløst ejderdansk og politisk naiv, men hjerteligt og med Grundtvig vis på, at ikke blot var den danske „folkelighed" (som enhver folkelighed) Guds skabelsesordning, men også at det danske folk („kærlighedsætten") i ganske særlig grad var pagtsfolket, det nye Israel, og at Gud i sin verdensplan umuligt kunne „undvære det lille Danmark". Det var baggrunden for hans berømte tilføjelse til kirkebønnen i sommeren 1864: „Gud give Kongen et dansk Hjerte, om det er muligt" (dvs. dersom det ikke er formasteligt at bede Gud ændre sin skabelsesordning thi kongen var jo „tysk"). 1864-66 var B. medlem af rigsrådets folketing, indvalgt for at „vidne ud af sit danske Hjerte"; men tog kun ved fredsslutningen (for at protestere mod „Danmarks dødsdom") og ved grundlovsforhandlingerne (for at forsvare 1849-grundloven) ordet i større indlæg.

Kirkebønnen blev indberettet af nogle soldater som var indkvarteret i Ryslinge; sagen blev dog ikke forfulgt da B. havde forklaret sig over for provst og bisp, men da han 2.9.1865 angreb regeringen – fordi den ikke havde rådet kongen til enten at kæmpe til det yderste, eller til, nu da forudsætningerne for hans valg var bristet ved

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

helstatens opløsning, at abdicere til fordel for Karl XV af Sverige – blev han omgående afskediget som sognepræst, dog med en rundelig pension af embedet. Han var selv rådvild og søgte at få det ledige embede igen, men menigheden – for en stor del af sognebåndsløsere – ville ikke af med ham og pressede ham frem, og efter en samtale med Grundtvig og Martensen blev han klar over at han ville fortsætte så vidt det lod sig gøre og begyndte at prædike i private hjem og siden i laden på Boltinggård (i Ringe sogn) mens menighedskredsen byggede en kirke (Nazarethskirken) på Ryslinge mark. Den 1863 stiftede Forening til frihed i folkekirken (med mottoet: frie menigheder om frie præster!) fik vind i sejlene, og landet over rejstes en voldsom agitation for at få frimenighedens forhold til folkekirken legaliseret; på konservativt kirkeligt hold organiseredes store adresser og megen aktivitet for at standse disse krav, men statsminister greve Frijs – som ville styrke alliancen mellem „store" og „små" bønder – gjorde sagen til kabinetsspørgsmål, og landstinget bøjede sig af frygt for at skade igangværende forhandlinger om Nordslesvigs tilbagevenden og vigtige indenrigske love. Valgmenighedsloven (15.5.1868) gjorde det således muligt at stadfæste B. som valgmenighedspræst for menighedskredsen i Ryslinge. B. fortsatte sit arbejde for den kirkelige og folkelige vækkelse, sønderjyderne og især for forsvarssagen. Da det blev umuligt for danske præster at virke i Nordslesvig, ordinerede B. (30.7.1874) i Askov gymnastiksal Cornelius *Appel fra Rødding til præst for en menighed der var udtrådt af den slesvigholstenske landskirke. Det opfattedes som et forsøg på også i Danmark at forberede en grundtvigsk frikirke og førte til en sag der endte ved højesteret (18.4.1877) – med bøder til B. og andre gejstlige deltagere.

Politisk tilhørte B. det (grundtvigske) nationale venstre som var stærkest på Fyn, men da det 1870 gik ind i det forenede venstre reagerede han; han frygtede at den grundtvigske „vin" skulle fordærves ved blanding med bondebevægelsens „øl", og åndens liv smittes af de „jordkrybende", dvs. af materialistiske interesser bestemte bønder. For B. – som for de præster der nu repræsenterede det grundtvigske højre – skulle den folkelige vækkelse gå hånd i hånd og fyldes med „et stort og godt åndsindhold" af den religiøse vækkelse, og for dem var et sandt folkestyre noget helt andet end et demokrati hvor „Talmajestæten" herskede, og flertallet bestemte over minoriteten. Kirkeligt som politisk bekæmpede B. herefter alle venstretendenser, fx. Rasmus *Nielsens filosofi der nu gjorde så stort indtryk på næste grundtvigske generation, eller Bjørnson, både da han 1872 rådede til dansk udsoning med Tyskland, og da han lidt senere brød med den grundtvigske opfattelse af trosbekendelsen. B. stred imod brugen af den nye såkaldt realistiske litteratur („fritænkerbøgerne") på højskolerne, mod Edv. Brandes' valg til folketinget (og hans edsaflæggelse) og måtte, på grund af sin udpræget konservativt-nationale holdning i forsvarssagen, betragte venstres stilling som et nationalt forræderi og dets finanslovsnægtelser som „vold" mod forfatningen. Da venstrebevægelsen 1885 syntes at blive revolutionær (riffelforeninger etc.) og tilmed fik fodfæste på Ryslinge højskole, læste B. påskedag i kirken et opråb om støtte til forsvarssagen; der blev uro, menigheden forlod kirken i protest, og B. tog sin afsked; med tiden blev han dog mere kritisk over for regeringen, og det kom til en udjævning i forholdet til Ryslinge valgmenighed.

Også teologisk var B. at finde på højre fløj; han forsvarede bibelortodoksien mod nygrundtvigianismens frie bibelsyn, hævdede den ortodokse forsoningslære mod Otto *Møllers „klassiske" forløsningsteologi og advarede indtrængende mod alle nygrundtvigske tilbøjeligheder til kulturelt og politisk samarbejde med „fritænkerne". Kirkepolitisk var han mindre konservativ, billigede således Askov-adresserne om udvidet kirkelig frihed, 1881 og tog afstand fra de tværkirkelige forsøg på at lægge grundtvigianismen nær op ad Indre mission; Vilh. *Beck var ham ingen sympatisk person. Sine sidste år boede B. i Gentofte og samlede mange ved de gudstjenester han en gang månedlig holdt på Vældegård. B. udgav to gange sin selvbiografi, først på de slettest mulige vers (morsomt parodieret og karikeret af Knud Vallø) og sidst i prosa, med meget subjektive betragtninger og nærgående domme over personer. Vigtigst af det store forfatterskab er den ud fra sine forudsætninger fremragende postille *Synd og Naade*, 1848-49 og den noget svagere *Naadens Sorg og Sorgens Naade*, 1855-57, bøger der sammen med hans *Daglig Husandagt*, 1860 fik talrige læsere over hele Norden og kom i adskillige oplag. Foruden de talrige aktuelle indlæg skrev han noveller, digte og salmer, fx den i Den danske Salmebog (nr. 58) optagne og gennem flere slægtled meget yndede *Jeg saa ham som Barn med det solrige Øje* der – ganske ugrundtvigsk i øvrigt – skildrer en pietistisk omvendelseskrise og dens udløsning. – R. 1856. □Tegn. af I. F., 1823. Litografi 1857, træsnit efter dette af E. Skill, 1866. Afbildet på Constantin Hansens mal. 1860-64 af den grundlovgivende forsamling 1848 (Fr.borg). Mal. af samme, 1867. Træsnit 1868, 1870 og 1879. Buste af Jacob Fjelde, 1884. Træsnit af H.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

P. Hansen, 1884, gengivelser i samme type bl.a. træsnit af G. Pauli, 1887, litografi af I. W. Tegner efter foto m.m. Mal. af Jerndorff, 1887 (Fr. borg), tegn. efter dette af samme, 1888. Træsnit af H. P. Hansen, 1891 samt træsnit i profil af samme. Mindesmærke af N. Skovgaard, 1894 (ved Nazarethskirken, Ryslinge), mindesmærke 1945 (ved Ålebækgård).

V. B.: En livsførelse I-II, 1863-64. Samme: Kongen har dømt – folket skal dømme, 1866. Samme: Personlige oplevelser i et langt liv I-III, 1890-91. – L. Nyegaard: Vilhelm Birkedal I-III, 1895-1911. Karl Povlsen: V. B. og Ryslinge, Ryslingebogen 1909. L. Frederiksen: Den kirkelige bevægelse i Ryslinge i Fyen fra 1849-68, 1880. A. Pontoppidan Thyssen: Den nygrundtvigske bevægelse, 1958, fl. st. – Papirer i Rigsark.

P. G. Lindhardt (A. J. Rud)

Birkedal-Barfod, Ludvig se **Barfod, Frederik**

Birkeland, Knud **Thøger,** * 1922, lærer, forfatter. * 20.3.1922 i Kalundborg. F: lærer, senere viceskoleinspektør Mads Christian B. (1876-1946) og forskolelærerinde Dagny Rasmussen (1883-1960). ~7.9.1946 i Rørby ved Kalundborg med Karen Gerda Hansen, * 20.6.1925 sst., d. af musiker William H. (* 1898) og Viola Elisabeth Berthelsen (* 1903).

B.s forældre var begge lærere, og B. valgte selv denne vej. Efter lærereksamen fra Jonstrup seminarium 1943 og årskursus ved Danmarks lærerhøjskole 1944-45 ansattes han 1946 ved Københavns kommunes skolevæsen hvor han siden da har virket ved Husum skole. Selv angiver han at han begyndte at skrive under en sygdomsperiode, og hans første arbejder var mindre ting, kronikker, skitser, noveller, causerier og digte som tryktes i Politikens Søndagsmagasin, Hjemmets Søndag og Hvedekorn. Disse arbejder handlede overvejende om børn og pædagogiske spørgsmål, men var skrevet for voksne. I 1958 udsendte han sin første bog beregnet for børn *Drengene fra Stenborgen,* og hele hans senere produktion er beregnet for et publikum af børn; forfatterskabet omfatter henved 30 titler. Han modtog 1961 Børnebogsprisen for børneromanen *Når hanen galer.* B.s produktion falder i to grupper; den ene – den største gruppe – omfatter overvejende humoristiske skildringer af børn og deres familie- og skoleliv, mens den anden gruppe i højere grad er problemrejsende og -diskuterende. Den første gruppe omfatter bl.a. *De to brødre,* 1963, *Pas på Lars Erik,* 1965, *Cirkus Henrik,* 1966, *Kommodeungerne.* 1966, *Saftevandsmordet,* 1968, *Krummerne,* 1969, *Stakkels Krumme,* 1971, *Karolinebanden,* 1973 og flere andre. Den anden gruppe bøger rummer bl.a. *Farlig fredag,* 1970, *Mig og Solvej,* 1971, *Lasse Pedersen,* 1972, *Anden bog om Lasse,* 1973, *Formanden,* 1974, *Tredie bog om Lasse,* 1975. Hovedtemaer i flere af disse bøger er vold, kriminalitet, familie- og generationsproblemer.

Foruden de her nævnte bøger kommer en række såkaldte let-læsningsbøger, dvs. bøger med et begrænset ordforråd beregnet til læsetræning i skolerne. B. lader sine personer komme fra de sociale „mellem"grupper, og hans miljøer er enten den lille provinsby eller den moderne storbys yderområder. Hans foretrukne fortælleform er jeg-formen hvor jeg-et som oftest er en større dreng, og denne teknik gør det let for læseren at identificere sig med fortælleren. Dette i forbindelse med hans evne til at indleve sig i moderne børns bevidsthed og i en rammende form give udtryk for hvad de tænker, føler og siger, har gjort, at B. er blevet en af Danmarks populæreste forfattere. Et udtryk for hans popularitet er det store antal bind (pr. 1. april 1977: 168.750) han har stående på danske biblioteker (skole- og folkebiblioteker). □Foto.

Pil Dahlerup m.fl. i Børn, litteratur, samfund, 1972 63-80. Interview i Bixen, 1973 nr. 3. Gunnar Jakobsen m. fl.: Moderne dansk børnelitteratur, 1975 221-26.

Mette Winge

Birkelund, Hans Dines **Palle,** * 1912, rigsbibliotekar. * 29.1.1912 i Nimtofte. F: førstelærer Hans B. (1863-1936) og telegrafist Fanny Henriette Møller (1875-1935). ~2.4.1956 i Kbh. (Christiansk.) med sekretariatschef, cand. jur. Gerda Schwartz, * 23.9.1923 i Kbh., d. af porcelænshandler Henry S. (* 1898) og Anna Buus (* 1900).

Efter studentereksamen fra Århus katedralskole 1930 blev B. straks ansat som assistent ved statsbiblioteket i Århus. 1936 kom han til universitetsbibliotekets 1.afd. i Kbh. Efter juridisk embedseksamen 1944 kom B. 1948 til Det kgl. bibliotek hvor han i 1952 blev Svend Dahls efterfølger som rigsbibliotekar og dermed forskningsbibliotekernes førstemand. Sit på højeste plan koordinerende og rådgivende embede har han varetaget med stilfærdig stædig energi. År efter år har det været hans lidet taknemlige opgave på Danmarks biblioteksforenings årsmøder at påpege utilstrækkelige bevillinger, dårlige lokaleforhold og i de senere år urimelige nedskæringer af bogkonti der ville kunne få skæbnesvangre følger for landets forskning. Som født formand for Forskningsbibliotekernes fællesråd er han med i udviklingen af disse biblioteker med betydelig forhandlingsevne. For enheden i dansk biblioteksvæsen har hans vide faglige horisont været af stor betydning. I Danmarks biblioteksforening var han næstformand 1956-69, formand

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

for forskningsbibliotekernes gruppe og fra 1960 medredaktør af tidsskriftet Bogens Verden. 1956 tog han initiativ til løsning af forskningsbibliotekernes uddannelsesproblem i Danmarks biblioteksskoles sektion II. B. har arbejdet for et godt forhold mellem forskningsbiblioteker og folkebiblioteker med respekt for de to bibliotekstypers særpræg og sans for de samarbejdsmuligheder der findes. Ved hans indsats oprettedes Statens udvalg for videnskabelig og teknisk information og dokumentation. Forholdet til Københavns universitet styrkede B. ved oprettelsen af Det kgl. biblioteks instituttjeneste. – Også på det nordiske og internationale plan har B. ydet sin indsats som formand for Nordisk Videnskabeligt bibliotekarforbund 1952-56 og i arbejdet i den internationale biblioteksforening IFLA. 1968 var han rådgiver for universitetsbibliotekerne i Burma for UNESCO. Han har fra 1958 været medredaktør af det internationale tidsskrift Libri. Han sidder i redaktionen af Nordisk Tidskrift för Bok- och Biblioteksväsen og af International Library Review.

Bibliotekshistorien har B. dyrket i artikler i tidsskrifter, som medredaktør af Nordisk Leksikon for Bogvæsen 1947-62, og han har i Nordisk Håndbog i Biblioteks kundskab 1958 skrevet om de danske videnskabelige bibliotekers historie. Han tog initiativet til Det kgl. biblioteks årbog Fund og Forskning. Med sans for betydningen af public relations arbejde for vort nationalbibliotek er i hans embedstid Det kgl. biblioteks udstillingsvirksomhed stærkt udvidet. Også boghistorie og bogtryk har B.s interesse, og han var Forening for boghåndværks formand 1959-69. Som rigsbibliotekar og chef for vort nationalbibliotek forener B. dyb indsigt i biblioteks- og boghistorien og en stor detailviden om bøger med et praktisk greb om det administrative. Med sans for de vanskeligheder omstillingerne må give, men med overbevisning om den samfundsmæssige nødvendighed af radikale ændringer er det blevet hans opgave at føre forskningsbibliotekerne ind i den moderne EDB- og informationsbestemte verden. □Foto.

Vibeke Ammundsen m.fl. i Bogens verden 1972 3-7. Med Birkelund på forperronen. En hilsen til Palle Birkelund på 60-års dagen den 29.1.1972, 1972.

Mogens Iversen

Birkelund Hansen, **Poul,** * 1917, solofløjtenist, * 28.5.1917 i Roskilde. F: malermester og musiker, senere rutebilejer Anders Peter Hansen (1880-1943) og Marie Hansen (* 1887). ~ 8.4.1941 i Åbenrå med koncertsanger Henny Kjærby, * 21.7.1917 i Vonsild ved Kolding, d. af fabrikant Anders Rasmussen K. (1875-1943) og Emmy Keydel (1875-1950).

B. blev fra 1934 uddannet på Det kgl. danske musikkonservatorium med bl.a. Holger Gilbert-Jespersen som lærer, tog store eksamen 1937 og havde debutkoncert s.å. hvorefter han fortsatte sine studier 1938-39 i Paris hos Marcel Moyse. 1938-43 var han medlem af Filharmonisk orkester i Kbh. derefter indtil 1967 af Danmarks radios symfoniorkester, solofløjtist fra 1949. 1961 blev han docent ved Det kgl. danske musikkonservatorium, professor 1966 og rektor 1971-75. Han frasagde sig rektorposten i december 1975 på grund af vanskeligheder i ledelsens samarbejde med institutionens ministerielt udpegede administrator, men fortsatte som konservatoriets overordentlig påskønnede lærer i fløjtespil. B. har optrådt som solist ved talrige lejligheder, bl. a. ved torsdagskoncerter med radiosymfoniorkestret, med Tivolis koncertsals orkester, provinsens byorkestre og gentagne gange i udlandet. – Hans evner og interesse for kammermusik førte til at han 1951 blev medstifter af Københavns blæserkvintet og 1954 til stiftelsen af hans eget ensemble *Poul Birkelund-kvartetten* (m. violinisten Arne Karecki, bratschisten Herman Holm Andersen og cellisten Alf Petersen). Dette ensemble der har opført både klassisk og ny musik modtog 1958 Dansk grammofonpladepris. B. havde selv modtaget den samme pris de to foregående år.

B.-kvartetten har flere gange foretaget koncertrejser i udlandet. Herhjemme har ensemblets koncertvirksomhed bl.a. omfattet tilbagevendende koncertserier i Ny Carlsberg Glyptoteks antiksal, ofte med uropførelser af nye danske værker (Ib Nørholm, Niels Viggo Bentzon, Svend S. Schultz m.fl.). Blandt B.s tillidshverv kan nævnes bestyrelsesposter i Det unge tonekunstnerselskab (DUT), Solistforeningen af 1921, Det danske studenterhus i Paris samt formandsposten i Foreningen af europæiske konservatorier, Tonekunstnerfonden og det pædagogiske udvalg under statens musikråd. B. har foruden de ovennævnte grammofonpladepriser modtaget Vera og Carl Johan Michaelsens legat 1965, Ove Christensens ærespris 1966 og Ludvig Schyttes ærespris 1967. – R. 1969. □Foto.

Sigurd Berg

Birkelund, Tove, * 1928, geolog. * 28.11.1928 i Nordby på Fanø. F: lærer, senere skoleinspektør Niels B. (1890-1962) og Ellen Toftrup (* 1898). ~ 19.4.1954 på Fanø med lektor Svend Andersen, * 24.11.1923 på Frbg., s. af slagtermester Emilius A. (1895-1942) og Hertha Cecilia Margrethe Nilsson (* 1899).

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

B. blev student fra Esbjerg statsskole 1947 og cand. mag. (geologi) fra Kbh.s univ. 1954. 1958 modtog hun univ.s guldmedalje og erhvervede den filosofiske doktorgrad 1965. 1954-60 var hun fondslønnet videnskabelig assistent, 1960-1963 amanuensis og 1963-66 afdelingsleder ved Mineralogisk (nu Geologisk) museum i Kbh. B. har siden 1966 været professor i historisk geologi ved Kbh.s univ.s institut for historisk geologi og palæontologi. Hun har været den danske ledende kraft ved etableringen og gennemførelsen af to større historisk-geologiske projekter. Det ene er en stratigrafisk-økologisk undersøgelse af det nordvesteuropæiske skrivekridtbassin; den påbegyndtes 1966 som en biostratigrafisk-økologisk undersøgelse af det danske skrivekridt. Senere udvidedes undersøgelsen til at omfatte Maastrichtien og Danien i Danmark og Skåne for fra 1973 at antage sit nuværende omfang. Der har været inddraget danske, herunder studerende, siden også udenlandske forskere i projektet. Det andet er en undersøgelse af senpalæozoiske og mesozoiske dannelser i Østgrønland. Kortlægningsarbejdet på stedet har været udført under Grønlands geologiske undersøgelses auspicier i årene siden 1967, med deltagelse af både danske og udenlandske videnskabsmænd. Bearbejdelsen af det indsamlede materiale er blevet udmøntet i mange afhandlinger heriblandt oversigtsartikler over Østgrønlands Sen-Palæozoikum og Mesozoikum.

B.s specielle interessefelter i dette østgrønlandske projekt har været bearbejdelsen af ammoniterne fra Jura og en bassinanalyse af aflejringerne fra Mellem-jura på baggrund af bjergarter, biostratigrafi og sporfossilindhold. – B.s palæontologiske arbejder omfatter systematisk, palæoøkologisk, biostratigrafisk og palæogeografisk behandling af kridt- og juratidens belemnitter og ammoniter fra Danmark, Grønland og Norge. Doktorafhandlingen *Ammonites from the Upper Cretaceous of West Greenland* falder inden for denne emnekreds, ligeledes en serie afhandlinger om ammoniternes skalstruktur. Som lærer har B. dels på det avancerede plan inddraget de studerende i ovennævnte forskningsprojekter, dels været med i planlægningen og tilrettelæggelsen af studierne og undervisningen af de studerende på alle niveauer. I tilknytning til sin forsker- og lærergerning ved Kbh.s univ. har hun påtaget sig tillidsposter af administrativ og forskningsmæssig karakter, bl.a. som formand for Dansk geologisk forening 1969-71, medlem af Det naturvidenskabelige forskningsråd siden 1970, det meste af tiden som næstformand, hvilket har medført repræsentation i Nordisk publiceringsnævn, Dansk komité for hydrologi og Den videnskabelige kommission for Grønland. 1971 blev B. medlem af Det kongelige danske videnskabernes selskab, 1974 formand for Kvinderegensens bestyrelse og 1975 medlem af Politikens fonds bestyrelse. 1976 udpegedes hun til formand for Subcommission on Cretaceous Stratigraphy, International Union of Geological Sciences. B. har modtaget Gad-fondets pris 1966 og Tagea Brandts rejselegat 1969. – R. 1974. □Foto.

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ., nov. 1965 219. – Årbog for Kbh.s univ. 1965-66, 1967 141-43.

Erik Kristiansen

Birket-Smith, Kaj, 1893–1977, etnograf, geograf. * 20.1.1893 i Kbh., † 28.10.1977 på Liselund, Vodskov ved Ålborg. F: overbibliotekar Sophus *B.-S. (1838–1919) og Hansine A. L. Nielsen (1857–1927). Navneforandring 9.8.1904. ~ 10.7.1920 i Kbh. (Frederiks) med Minna Frantzine Louise Hvilsom, * 25.6.1894 i Kbh. (Holmens), † 5.10.1957 på Frbg., d. af grosserer Carl Theodor H. (1865–1923) og Wilhelmine Rohde (1864–1938).

B.-S. blev student 1910 fra Metropolitanskolen og tog 1917 magisterkonferens i geografi med etnografi som speciale. 1929 blev han dr. phil. i Kbh., æresdoktor ved University of Pennsylvania, Philadelphia, 1937, ved Oslo universitet 1951, ved Universität Basel 1960 og ved Uppsala universitet 1969. Han blev underinspektør ved Nationalmuseet 1929, 2. inspektør 1931, 1. inspektør 1938, leder af den etnografiske afd. 1940 og var 1946–63 overinspektør. 1945–63 var han lektor i etnografi ved Kbh.s universitet. Allerede som ung student kom han – 1912 – første gang til Grønland på en zoologisk ekspedition. 1918 foretog han en selvstændig etnografisk forskningsrejse til Vestgrønland, og 1921–23 deltog han i Knud *Rasmussens 5. Thule-ekspedition til arktisk Nordamerika. 1933 foretog han sammen med Dr. Frederica de Laguna en rejse til Alaska og Nordamerikas vestkyst. – Fra sine rejser har B.-S. publiceret et stort antal værker, overvejende af etnografisk art, men også fysisk-geografiske, antropologiske og lingvistiske. Han blev dr. phil. på et arbejde om rensdyreskimoerne (*The Caribou Eskimos* I–II) hos hvem han fandt den ældste form for eskimokultur. Ved at sammenholde H. P. *Steensbys, Gudmund *Hatts, Therkel *Mathiassens, Knud Rasmussens og egne undersøgelser kom B.-S. til følgende resultat mht. udviklingen af den eskimoiske kultur: at eskimoerne oprindelig har levet i indlandet af renjagt og om vinteren af fiskeri fra isen på floder og søer; denne proto-eskimoiske kultur er nu kun bevaret hos rensdyreskimoerne på Barren

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Grounds. Ved en omdannelse af isfiskeriet til sælfangst fra havisen i egnene mellem Hudson bugten og Coronation Gulf opstod den palæo-eskimoiske kultur som bredte sig både mod vest og mod øst. Mod vest nåede den til Beringstrædet hvor den – som påvist af H. P. Steensby – under påvirkning af derboende folk udviklede sig til en ny kulturform, den neo-eskimoiske, med sælfangst fra kajak og hvalfangst fra umiak (konebåd). Denne kultur spredtes nu østover helt til Grønland, men blev i det centrale område, ɔ: vest for Hudsonbugten fortrængt af et nyt fremstød af eskimoer fra indlandet; dette sidste kulturlag benævnes det eschato-eskimoiske.

Af B.-S.s øvrige videnskabelige produktion skal nævnes *A Geographic Study of the Early History of the Algonquian Indians*, 1918, *Ethnography of the Egedesminde District*, 1924, *Physiography of West Greenland* (Greenland I, 1928), *The Greenlanders of the Present Day* (sst. II, 1928), *Contributions to Chipewyan Ethnology*, 1930, *Geographical Notes on the Barren Grounds*, 1933, *The Eyak Indians of The Copper River Delta, Alaska*, 1938 (sammen med Frederica de Laguna), *Anthropological Observations on the Central Eskimos*, 1940 og *The Origin of Maize Cultivation* (Vidensk. selsk. hist.-filol. medd. XXIX, 3. 1943), *Ethnographical Collections from the Northwest Passage*, 1945, *The Chugach Eskimo*, 1953, *Ethnological Sketch of the Rennell Island*, 1956, *Circumpacific Culture Relations* I–III, 1967–73. – Foruden de mange videnskabelige værker har B.-S. skrevet talrige populære bøger, *Eskimoerne*, 1927 (2. udg. 1961, oversat til flere sprog), Amerikas opdagelseshistorie *(Den nye Verden)* udkom som 5. bind af Jordens Erobring, 1931, *Vi Mennesker*, 1940 (3. udg. 1961 foreligger også som blindeudg.) og *Kulturens Veje*, 1941–42 (3. forøgede udg. 1965–66, oversat til en række sprog, bl.a. finsk, brasiliansk og ungarsk). *Guld og grønne Skove*, 1935 er en rejseberetning fra Alaska. Sammen med Peter Freuchen og Therkel Mathiassen foranstaltede han 1934–35 Knud Rasmussens Mindeudgave I–III. Endvidere har han udgivet en række ældre rejseberetninger, *Jens Munks Rejse*, 1929, Steen Bille: Corvetten Galathea, 1930, W. A. Graahs Undersøgelses-Reise til Østkysten af Grønland, 1932. I Nationalmuseets skrifter: Etnografiske Blade som han var redaktør af skrev han 1941 *Early Collections from the Pacific Eskimos*.

1951 blev han medlem af Videnskabernes selskab. Han var medlem af Det kgl. geogr. selsk.s bestyrelse, af Det norske videnskabs akademi, Det kungl. vetenskapssamhälle i Göteborg, af det finske vetenskaps-societet, og desuden æresmedlem af talrige udenlandske selskaber. – Tildelt Det kgl. danske geografiske selskabs Hans Egede-medalje og Galathea-medaljen, den engelske Huxley-medalje, den franske Prix Angrand, Svenska sällskapet för geografis Andrée-plakette, den svenske Loubat-pris 1938, den vesttyske Virchow-medalje. Dansk forfatterforenings populærvidenskabelige pris 1973. – F. M. S. 1924. R. 1939. K. 1963. □Foto.

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1929 111–13. Studenterne 1910, 1935 22f. – Helge Larsen og Johannes Nicolaisen i Folk. Dansk etnografisk t. V, 1963 (festskr. til K. B.-S., med bibliografi 21–31). – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Einar Storgaard

Birket-Smith, Sophus Laurits Henrik Christian Julius, 1838–1919, bibliotekar, litteraturhistoriker. * 28.4.1838 i Randers, † 1.10.1919 i Kbh., urne på Bispebjerg kgd. Ved dåben Smith, antog i 60erne fornavnet Birket, navneforandring til B.-S. 9.8.1904. F: boghandler i Randers, exam. juris, senere proprietær, ejer af Frederiksdal ved Randers Johan Frederik S. (1802–70) og Henriette Tommesen (Thomesen) (1806–83). ~20. 8.1875 på Frbg. med balletelev ved Det kgl. teater Hansine Albertina Ludovica Nielsen, * 5.1. 1857 i Kbh. (Frue), † 3.10.1927 sst., d. af arbejdsmand Peder N. og Cathrine Marie Andresen. – Far til Kaj *B.-S.

B.-S. blev student 1855 fra Randers, cand. phil. 1856; studerede medicin men opgav det tiltrukket af den klassiske oldtid. I nogle år gjorde han volontørtjeneste ved Mønt- og antikkabinettet og udgav (1861–62) et par mindre deskriptive arbejder over dele af samlingen. 1^63 ansattes han som assistent ved universitetsbiblioteket, og da han efter i 1864 at have deltaget i krigen vendte tilbage til biblioteket ledtes hans studier ind på andre og meget frugtbringende baner, i første række den ældre danske litteratur. 1880 udnævntes han til chef for universitetsbiblioteket (med titel af bibliotekar, 1893 ændret til overbibliotekar), et embede han beklædte til 1909 da han tog sin afsked. Som bibliotekschef var B.-S., skønt afmålt og noget kølig af væsen, fri for bureaukratisme over for publikum og viste det sin imødekommenhed ved udarbejdelsen af et mere liberalt reglement, indretningen af et særligt tidsskriftværelse og en ny læsesal med righoldigere håndbibliotek og længere åbningstider. Stor kraft satte han ind på tilvejebringelsen af alfabetiske og systematiske kataloger til afløsning af de eksisterende for længst ganske forældede, og ved hans afgang var de to trediedele af bogmassen omkatalogiseret; den form der efter tysk mønster lagdes til grund for den systematiske katalog viste sig dog i tidens løb mindre praktisk. Mod

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

slutningen af hans funktionstid blev magasinrummene udvidet ved en tilbygning i universitetsgården, men nødvendigheden af en forøgelse af annuum og personale havde han kun i ringe grad blikket åbent for, hvorved spiren lagdes til det misforhold mellem bibliotekets budget og dets opgaver som i de kommende år trådte stedse tydeligere frem.

Ved siden af biblioteksgerningen udfoldede B.-S. der var i besiddelse af en overordentlig arbejdsevne en omfattende udgiver- og forfattervirksomhed. Særlig to områder beherskede han med større sagkundskab end nogen anden. Det ene var det gamle danske drama før Holberg hvis vigtigste tekster han fremlagde i en række udgaver: *Ludus de sancto Kanuto duce* 1868, *Grevens og Friherrens Komedie*, 1871 (2.udg. 1874), *De tre ældste danske Skuespil (Christiern Hansens Komedier)*, 1874, *Hieronymus Justesen Ranchs danske Skuespil og Fuglevise*, 1876–77, *Tobiæ Komedie*, 1887, og *Comoedia de mundo et paupere*, 1888, *Peder Hegelunds Susanna og Calumnia*, 1888–90 og *Nicolaus Manuels Satire om den syge Messe*, 1893, alle forsynede med litteraturhistoriske indledninger der omhyggeligt gjorde rede for forfatterne, deres kilder og værkernes stilling i litteraturen. Disse indledninger tillige med enkelte andre afhandlinger af beslægtet art (Djævelen i Datidens Komedie) samlede han i skriftet *Studier på det gamle danske Skuespils Område*, 1883 (2. række 1896). Hans andet arbejdsfelt var 1600-tallets danske memoirelitteratur med Leonora Christina som midtpunkt. Det faldt i hans lod 1869 (3. udg. 1885) at udgive *Jammersmindet* efter at F. R. Friis året forud havde opsporet værkets eksistens hos den Ulfeldtske families descendenter i Østrig, og han førtes derved ind på en årelang beskæftigelse med den berømte kongedatter. I Danske Samlinger som han fra 1870 til dets ophør 1879 var medudgiver af offentliggjorde han 1871 hendes franske selvbiografi, behandlede 1872 i et særligt skrift hendes ophold i Maribo kloster og udgav 1879–81 som slutsten i to bind den store monografi *Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie* med fuldkomment herredømme over det til rådighed værende materiale, et hovedværk inden for Danmarks nyere historiske litteratur; en forkortet udgave „til Almenlæsning" udkom i 1887. Hans ridderlige beundring for Leonora Christina gjorde ham til hendes ubetingede defensor, og nyere forskere som Sv. Aakjær har kritiseret B.-S.' forskningsresultater på visse områder. Han udgav endvidere andre af datidens memoireforfattere: Otto Sperlings selvbiografi, 1885 og Johan Monrads, 1888. – Mere i samklang med hans embedsgerning står skriftet *Om Kjøbenhavns Universitetsbibliothek før 1728, især dets Håndskriftsamlinger*, 1882 og udgaven af *Kbh.s Universitets Matrikel 1611–1828* I–III, 1890–1912. Efter 1894 var han sysselsat med en fortsættelse til 1880 af det af Th. H. Erslew udarbejdede forfatterleksikon; det af ham samlede materiale findes nu i Det kgl. bibliotek. På grundlag af bibliotekets brevsamlinger forfattede han endvidere *Til Belysning af literære Personer og Forhold i Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Årh. En Samling Breve*, 1884. 1879 optoges B.-S. i Det kgl. danske selskab for fædrelandets historie og sprog, 1883 blev han medlem af kommissionen for Det arnamagnæanske legat. – Dr. phil. h.c. 1894. – Konferensråd 1909 (frasagde sig titlen 1912). – R. 1880. D. M. 1892. K.[2] 1898. □Buste af Fr. Birket-Smith, 1907, relief af samme, (univ.bibl.); 1918. Foto.

Selvbiogr. i univ. progr., nov. 1894. Erindringer i Ex bibliotheca universitatis hafniensis, 1920 1–9. – J. A. Fridericia i Politiken 22.1.1905. Th. Hauch-Fausbøll i Ill. tid. 29.1.1905. Sofus Larsen i Nord. t. f. bok- och biblioteksväsen VI, 1919 243–50. Samme i Ex bibliotheca universitatis hafniensis, 1920 10–14. Svend Dahl: Universitetsbibl.s bygninger gennem tiderne, 1932 78–86. – Papirer i Rigsark.

Palle Birkelund (Carl S. Petersen)

Birkholm, Jens, 1869–1915, maler. * 21.11.1869 i Fåborg, † 11.5.1915 sst., begr. sst. F: skibsfører Christen Jensen B. (1839–91) og Marie Cathrine Illum (1839–1920). Ugift.

Som 14-årig kom B. i lære hos malermester Knippel i Fåborg, og 1888 drog han på valsen som svend. Han rejste til Berlin, tilbragte dog den første vinter i Kbh. og arbejdede sig de næste par år frem som malersvend i Tyskland og Schweiz. 1892 slog han sig ned i Berlin hvor han debuterede på Grosse Berliner Kunstausstellung 1893 med *Sult* og *Ved Sengetid i Herberget*. Begge billeder blev året efter udstillet på Charlottenborg hvor B. udstillede regelmæssigt 1894–1914. I 1895 udstillede han *Sækkelappersker* i Berlin og udover Berlin-udstillingerne deltog han i vandreudstillinger rundt om i Tyskland som blev arrangeret med folkeligt oplysende sigte. B. havde tilknytning til socialdemokratiske kredse i Berlin, 1907 portrætterede han socialdemokraten Ignaz Auer, men i hans kunst ligger ingen direkte agitation. De store figurkompositioner kan snarere ses som en art psykologiske portrætter af fattigdommens trøstesløse monotoni. I *Fattigdommens Evangelium* (1900), hvor en arbejderforsamling lytter til en taler som muligvis er B. selv, ligger en ironisk afstandtagen til billedets motiv. – B. levede yderst spartansk i Berlin, selv om han efterhånden blev en ofte benyttet plakatmaler, og 1902 vendte han hjem med et

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

undergravet helbred. – I Fåborg sluttede B. sig til de fynske malere, og som radikal engagerede han sig ivrigt i byens lokalpolitiske problemer, fra oprettelse af bibliotek og museum til valgkamp mod et konservativt bystyre. Han udstillede ofte i Fåborg og hans senere kunstneriske produktion falder i to dele. Han har malet en lang række landskabsbilleder ofte med en genremæssig islæt, og Berlin-tidens motiver fortsattes i malerier fra fattiggården i Fåborg, fra jernstøberiet og børneasylet. B. rejste stadig væk regelmæssigt til Berlin hvor han arbejdede og udstillede, sidste gang 1910. I øvrigt rejste han en del i Europa og 1911 var han i Tunis. – I de tidlige proletarbilleder gengav B. mennesker som sammenstillede, fortabte skikkelser i store, løse rum, og han brugte lokalfarven som middel til at udtrykke en følelse af uafvendelighed. I de senere billeder er billedrummet tættere, figurkompositionen strammere, og billedets hensigt i langt højere grad udtrykt med maleriske midler. Det var „fynboernes", navnlig Peter Hansens og Sybergs indflydelse der gjorde sig gældende. – Størstedelen af B.s malerier er på Fåborg museum og i øvrigt er han repræsenteret på Maribo museum, Koldinghus og Fyns stiftsmuseum. – Udstillinger i Kunstforeningen 1903, 1940, Fåborg kunstforening 1941, Gentofte bibliotek 1976, Fåborg 1976. □Selvport. 1891, afbildet på P. Hansens mal. 1910–11 af Fåborg museums indvielse (begge Fåborg mus.), studie til sidstnævnte. Portr. af Carl Knippel (Fåborg bibl.). Foto.

Preben Wilmann: Jens Birkholm, 1941. Hans Helge Madsen: Jens Birkholms to byer, 1976.

Inga Larsen

Birksted, Kaj, * 1915, officer. * 2.3.1915 i Kbh. F: købmand Victor Emanuel Brockmeyer B. (1885–1939) og Ane Marie Kathrine Larsen (1888–1976). ~9.6.1945 i London (b.v.) med Sonia Elisabeth Irgens, * 29.6.1922, d. af direktør Erik Frederik I. (1893–1946) og Janicke Elisabeth Knudtzon (* 1894).

B. voksede op i USA hvor hans far drev forretning indtil sygdom førte ham tilbage til Danmark hvor den dengang 12-årige B., der kun talte engelsk, havde en omskiftende skolegang, afsluttet med mellemskoleeksamen fra Birkerød statsskole. Han gennemgik derefter en fireårig uddannelse i bedstefaderens handelsfirma i Næstved. Men B. der som lille dreng havde været til stede da Charles Lindbergh 1927 startede på sin historiske flyvning over Atlanten havde altid villet være flyver, og 1936 søgte han ind på marinens flyveskole hvorfra han to år senere blev flyverløjtnant for derefter at gøre tjeneste på luftmarinestationen i Kbh. B. var vagthavende på luftmarinestationen natten til den 9. april 1940 og beskæmmedes af ordren „ingen modstand" mod den tyske besættelse. Få dage efter lykkedes det ham at komme til Sverige i den hensigt at slutte sig til det norske forsvar. Han nåede, delvis til fods, i slutningen af april frem til krigsskuepladsen ved Namsos nord for Trondheim og blev antaget som frivillig i de norske styrker. Ved kampenes ophør samme sommer og tilbagetrækningen af det allierede ekspeditionskorps tog B. job som „smører" på et af de engelske rømningsskibe M/S Tasmania. I England meldte han sig i oktober til den norske regerings her stationerede luftstyrker inden for hvilke han gjorde tjeneste indtil krigsafslutningen maj 1945. De norske luftstyrker fungerede under Royal Air Force, og skønt formelt norsk officer kom B. i praksis til at virke i det engelske forsvar. Hans militære løbebane under krigen blev bemærkelsesværdig. Han optrænede piloter i „Little Norway" i Canada i slutningen af 1940, i 1941 i England og Skotland og forfremmedes med få måneders mellemrum til kaptajn, major og oberstløjtnant og havde fra sommeren 1943 og til krigens afslutning rang af Wing Commander, samtidig tilsluttet det britiske forsvars planlægningsgruppe, bl.a. til forberedelsen af invasionen i Normandiet. Endnu ikke 30 år gammel gjorde han som første udlænding tjeneste i den britiske generalstab. B.s indsats under den anden verdenskrig var således ligeligt fordelt mellem aktiv kamp i luftkrigen og planlægning af den operative taktik. Som leder af sine Spitfireafdelinger foretog han henimod 400 togter over tysk og tyskbesat område med både rekord i nedskydning af fjendtlige fly og et minimum af tab der efterhånden gjorde ham til en legende blandt flyverne. Hans deltagelse i planlægning, eskortering og instrukser til luftoperationerne omfattede i krigens sidste to år alle de større aktioner, herunder de intensive flydækningsoperationer til støtte for invasionen i Frankrig, slaget om Arnhem og den løbende dækning af Royal Air Force's bombeangreb mod mål i Tyskland. I indstillingerne til de mange overordentlige udmærkelser han modtog fremhæves B.s usædvanlige kombination af praktisk kendskab til luftkamp og taktik med hurtigt omdømme og frygtløshed.

Da B. efter krigsafslutningen i 1945 vendte tilbage til Danmark var han i det hjemlige militære hierarki trods sin høje allierede rang kun løjtnant i reserven hvad han forblev i endnu fem år. Skønt krigen havde medført noget andet var han i grunden et civilt temperament og havde ringe ønske om en fortsat militær karriere i et dansk forsvar der iøvrigt endnu ikke eksisterede. Men

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

under genopbygningen af et dansk forsvar der nu forestod tog han imod en opfordring fra befrielsesregeringens forsvarsminister Ole Bjørn Kraft om at blive luftmilitær rådgiver i krigs- og marineministerierne, en opgave han fortsatte under de følgende regeringer. Han øvede her betydelig indflydelse på politiske ledere, ikke mindst under overvejelserne om valget mellem nordisk forsvarsforbund og tilslutning til Atlantpagten hvor B. med en argumentation der utvivlsomt bidrog til det endelige resultat gjorde gældende at et nordisk forsvarsforbund ikke ville kunne yde Danmarks sikkerhed en garanti der kunne jævnføres med den atlantiske alliance. For den danske offentlighed var B. imidlertid i disse efterkrigsår trods det ry han nød i Norge og i militære kredse i England et næsten ukendt navn. Dog måtte det vække opmærksomhed da kong Haakon af Norge i sommeren 1945 ringede på dørklokken til B.s lejlighed i København for at overrække ham en orden, og tre år senere ved sit statsbesøg i Danmark i sin tale ved taflet på Amalienborg imod al sædvane nævnte B. ved navn som „denne mand hvis navn altid har gjort de norske kampflyvere varme om hjertet".

Ved forsvarsloven af 1950 var luftvåbnet blevet oprettet som særlig forsvarsgren ved siden af hær og flåde, og samme år blev B. nu også dansk oberstløjtnant og chef for flyvevåbnets stab, kort efter oberst og 1953 chef for vestre flyvebasiskommando. Hans karriere som officer i det hjemlige forsvar blev dog kort. Allerede i B.s tid som luftmilitær rådgiver og under forberedelsen af den nye forsvarslov var der mellem ham og en del af militærledelsen store modsætninger der i begyndelsen nok nærmest var udslag af den klassiske rivaliseren om førstefødselsretten mellem hær, flåde og luftvåben. Men der var også en afstand mellem den unge „krigshelt" med de store erfaringer og beføjelser under krigstidens hurtige beslutningsprocesser i et stort land og på den anden side fredstidens danske officerer og forsvarsorganisatorer, oftest bundne af de administrative og politiske vilkår. Uenighed om både styrke og opgaver, mål, taktik og organisation blev til uholdbare personlige modsætningsforhold, især til flyvevåbnets chef, generalløjtnant C. *Forslev. Året efter at have overtaget ledelsen af vestre flyvebasis-kommando sagde B. farvel til denne post, umiddelbart motiveret af sin harme over ikke at kunne få gennemført de sikkerhedsforanstaltninger der efter hans mening kunne forebygge de mange jetfly-styrt der ramte luftvåbnet i begyndelsen af 50erne. I de følgende seks år var B. udstationeret som dansk officer ved NATOs hovedkvarter SHAPE i Paris indtil han 1960 tog sin afsked for at indtræde i NATOs internationale stab, fra 1968 i Bruxelles. Her blev det hans hovedopgave at koordinere den civile og militære flyvning over Europa, et problem der var blevet sikkerhedsmæssigt betydningsfuldt efter jetpassager-flyenes optræden i de store højder der tidligere havde været forbeholdt militære øvelser. Både som aktiv flyver, organisator og nytænker inden for den problematik den revolutionerende udvikling af de moderne våben har skabt er B., sit civile sindelag til trods, en militær begavelse der er sjælden i Danmark selvom den ikke har fået anledning til at øve så megen indflydelse på det danske forsvars lokale udvikling som – i krig og fred – på det internationale forsvarssystem af hvilket Danmark er en del. I tidsskriftet Fremtiden (nr. 8, 1946) har han skrevet en artikel om *Vort forsvars fremtid*. – R. 1949. DM. 1951. □Portr. af Eric Kennington (British War Museum, London). Tegn. af Otto Christensen. Foto.

Flyv, årg. 18, 1945 89. s. i Inf. 19.2.1948. Berl. aften 1.6.1960. Berl. tid. 2.3.1965. F. Meyer: Hærens og marinens flyvåben 1912–45, Oslo 1973.

Erik Seidenfaden

Bisgaard, Axel Emil, 1875–1939, læge. * 23. 5.1875 i Kbh. (Holmens), † 20.8.1939 i Roskilde, begr. Skt. Hans kgd. F: grosserer, senere sagfører Søren Christensen B. (1839–1915) og Gunild Cecilie Marie Carlsen (1848–1933). ~1° 10. 11.1906 i Kbh. (Matth.) med Vilhelmine (Minna) Lorentzen Schmidt, * 13.7.1878 i Kbh. (Helligg.), † 17.9.1960 i Hellerup, d. af bagersvend, senere bagermester Johan Julius Olafur S. (ca. 1842–92) og Thora Vilhelmine Herrestrup (1850–1917). Ægteskabet opløst. ~2° 6.2.1932 i Kbh. (Helligkors) med sygeplejerske Sigrid Elise (Lise) Madsen, * 23.12.1897 i Vejle, d. af hotelejer Niels Sørensen Madsen (1870–1965) og Karen Marie Nielsen (1869–1937).– Far til Finn *B.

B. blev student 1893 fra Ålborg og tog samtidig med at han gjorde studier inden for kemien medicinsk embedseksamen 1899. Efter forskellige kandidatpladser ved kommunehospitalet, Oringe hospital og Frederiks hospital (1902–03) nedsatte han sig som praktiserende læge i Vinderup 1904. 1909 vendte han tilbage til psykiatrien og var kandidat på Skt. Hans hospital til 1911 hvorefter han ansattes som reservelæge sst. til 1915. 1913 erhvervede han doktorgraden på en afhandling om *Æggehvidestofferne i Cerebrospinalvædsken og deres kliniske Betydning*. Hans metode og apparatur var i mange år norm for disse undersøgelser, både på danske hospitaler og i udlandet. 1915 udnævntes han til overlæge på Skt. Hans hospital. B.s betydning for dansk psykiatri består i at han på fremtrædende måde har

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

fremmet interessen for sindslidelsernes organiske grundlag, især i biokemisk henseende og til gengæld kun indrømmet den psykologiske anskuelse betinget værdi. Han har herved indledt en moderne æra inden for psykiatrien som har fået navn af *den B.ske skole*, fulgt af mange elever. Han har selv offentliggjort en række afhandlinger, bl.a. en afhandling i Skt. Hans hospitals festskrift om de Abderhaldenske afværgefermenter. En række arbejder af B. og hans elever over forstyrrelser i kvælstofomsætningen (dysregulatio ammoniaci) ved epilepsi har haft afgørende betydning for epilepsiforskningen. Selv om dette problem ikke er afklaret har B.s undersøgelser dog ledet epilepsiforskningen ind i nye baner og vist den betydning der må tillægges faktorer uden for selve centralnervesystemet ved denne lidelse. Også på andre områder har B. været foregangsmand; han var således den første, der indførte malariabehandlingen af Dementia paralytica i Danmark 1922, umiddelbart efter dennes fremkomst (i Wien). B. var en ægte forskernatur der med entusiasme gik op i sit laboratoriearbejde, virksom og ansporende til det sidste. □Mal. af Axel Meyer. Tegn. af Hans Henningsen. Foto.

Selvbiografi i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1913. Sct. Hans hospital 1816–1966, 1966 47f.

Ib Ostenfeld (Max Schmidt)

Bisgaard, Nils **Finn,** * 1910, varmeingeniør. * 3. 6.1910 i Kbh. (Helligånds). F: læge, senere overlæge ved Skt. Hans hosp. Axel *B. (1875–1939) og Vilhelmine L. Schmidt (1878–1960). ~2.5. 1935 i Tulstrup k. med fysioterapeut Eva Leonard, * 2.5.1911 i Århus, d. af konditor Edvard L. (1882–1962) og Kristine Sofie Sørensen Hinge (* 1890).

B. blev student 1928 fra Roskilde, tog 1935 polyteknisk eksamen som maskiningeniør og var derefter en kort tid ansat hos Burmeister & Wain. Allerede året efter blev han videnskabelig assistent ved laboratoriet for opvarmning og ventilation ved Danmarks tekniske højskole, og her er hele hans virke faldet. 1952 blev han dr. techn. på en afhandling om *Retningsbestemte termiske felter* og var samme år på en længere studierejse i USA støttet af Scandinavian-American Foundation. Året efter overtog han lærestolen i opvarmning og ventilation efter professor F. C. Becher. I B.s. tid optoges ved laboratoriet et videregående arbejde med metoder til bedømmelse af termiske indeklimaer, altså metoder til vurdering af menneskers velbefindende i lukkede rum. Resultatet af undersøgelserne fremkom i P. O. Fangers doktorafhandling Thermal comfort, 1970. Afhandlingen blev meget omtalt såvel i ind- som udland. B. deltog også intensivt i arbejdet med højskolens administration. Han var således næstformand for Danmarks tekniske højskoles udvalg for bygningen af den nye højskole i Lyngby, og 1963–66 var han højskolens prorektor. 1970–74 var han formand for fagrådet for den maskintekniske ingeniørvidenskab. 1962 blev B. medlem af Akad. for de tekn. videnskab., og han har været næstformand i akademiets gruppe 3 (maskinteknik) og medlem af akademiets indeklima-udvalg. 1961–67 var han formand for Dansk selskab for opvarmnings- og ventilationsteknik, fra 1964–67 formand for Dansk VVS-forening og fra 1961–69 formand for statens teknisk videnskabelige fonds kommission 4. B. er også medlem af justitsministeriets prøvningsudvalg for oliefyr og censor ved Danmarks ingeniørakademis maskinafdeling. Fra 1974 er han medlem af bestyrelserne for Arvid Nilsson A/S og SKFs danske forsikringsfond. B. er endvidere medlem af Institut International du Froid. Foruden doktorafhandlingen har han skrevet lærebøger i opvarmning og ventilation. – R. 1962. R[1]. 1967.

P. H. Bendtsen

Bissen, Herman Vilhelm, 1798-1868, billedhugger. * 13.10.1798 i Slesvig by, † 10.3.1868 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). F: landmand, senere skriver Christian Gottlieb Vilhelm B. (1766-1847) og Anna Margrethe Dorothea Elfendehl (1763-1848). ~1°13.10.1835 i Birkerød med Emilie Hedevig Møller, * 19.2.1808 i Kbh. (Helligg.), † 13.12.1850 sst. (Frue), d. af melhandler, ejer af Christineberg mølle, senere Friheden i Høsterkøb Peder Christen M. (1771-1828) og Ane Kristine Hansen (1768-1844). ~2°16.7.1852 i Kbh. (Garn.) med Cathrine Marie Sonne, * 31.12.1809 i Birkerød, † 5.7.1892 i Kbh., d. af kobberstikker Jeppe Jørgen S. (1771-1833) og Else Cathrine Zimmer (1771-1851); søster til C. E. *S. og J. V. *S. – Far til Vilhelm *B.

Allerede i B.s herkomst og barndom finder man det modsætningsforhold mellem dansk og tysk som præger Danmarks historie i 1800-tallet, og som på sin vis fik afgørende betydning for B.s værk. Faderen var holstener, moderen en skipperdatter fra den dansktalende del af Slesvig; indbyrdes talte de plattysk. Et års tid efter B.s fødsel købte faderen en gård i Angel der dengang var dansk af sprog og sind. Her levede B. sin barndom til han var fjorten år, og han bevarede senere i livet en stærkt sønderjysk accent. 1812 måtte faderen sælge gården og drage til Slesvig by hvor han havde fået et skriverembede. Det var nu meningen at B. skulle være håndvær-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ker ligesom sine brødre. Men han hørte til dem hos hvem driften til kunst er medfødt og tidlig viser sig. Han havde altid haft lyst til at forme i ler, skære i træ, tegne osv., og da en sygdom i fødderne udsatte den snedkerlære faderen havde tiltænkt ham og gav ham lejlighed til kunstsysler vakte det opmærksomhed. Venner af huset og andre – især auktionsforvalter J. G. R. Westphal, historiemaleren C. C. A. *Böhndel, provst C. F. Callisen – støttede ham heri og tilvejebragte en sum penge for at han kunne rejse til Kbh., foreløbig for tre år, for at uddanne sig til maler. 1816 skal B. være kommet til hovedstaden. I alt fald har han 23.11. d.å. betalt skolepenge i „2. Frietegningsskole" på akademiet. Ved nytår 1818 rykkede han op i „Modelskolen", men efter sigende fordi han følte sig uvel i Kbh. og nærede tvivl om sin fremgang i kunsten rejste han i foråret eller forsommeren s.å. tilbage til Slesvig med den tanke måske at drage til Tyskland. Ved prins Christian Frederiks (Christian VIII) tilstedeværelse i byen på gennemrejse henledte provst Callisen imidlertid prinsens opmærksomhed på B. med det resultat at B. samme vinter på ny indfandt sig på akademiet med tilsagn om en understøttelse fra prinsen. Marts 1819 vandt han akademiets store sølvmedalje for modeltegning. Han benyttede straks den dermed følgende ret til at konkurrere til guldmedaljen med opgaven *Josef forestiller sin Fader for Farao*, fik også sin skitse godkendt men nåede ikke at fuldende billedet. Ved denne tid levede B. af at tegne og male portrætter. Desuden udførte han nogle billeder på egen hånd, bl.a. *Axel og Valborg*. I øvrigt skal lyst til billedhuggerkunsten nu have ytret sig stærkere hos ham, og her tilskyndedes han af J. L. Lund. Da han ville konkurrere næste gang siges han at have været så tvivlrådig med hensyn til kunstarten at kun et tilfældigt uheld – hans farvespatel knækkede – bestemte ham for billedhuggerkunsten. Valget blev for livstid. 1821 vandt han den lille guldmedalje for relieffet *Jakob, som modtager Josefs blodige Kjortel* og 1823 den store guldmedalje for relieffet *Jesus helbreder Jairi Datter*.

B.s overgang til billedhuggerkunsten, som de arbejder Thorvaldsen udførte under sit ophold i Kbh. 1819 skal have ansporet, mødte straks medgang. Han fik bestillinger til C. F. *Hansens slotskirke og modellerede 1822-23 fire serafer i relief til kuplen, fire medaljoner over evangelisterne og fire relieffer til sidegangene – arbejder der vakte interesse om hans navn, og som prins Christian Frederik og arkitekten P. *Malling omtaler rosende i deres breve til Thorvaldsen i Rom. Med den store guldmedalje fulgte imidlertid adgang til akademiets rejsestipendium. Det tildeltes B. fra 1.1.1824 for tre år og forlængedes senere med yderligere to år, og da det endnu ikke var ledigt kom man ham til hjælp gennem en understøttelse fra fonden ad usus publicos. Juleaften 1823 var han hos sine forældre i Slesvig. Derfra fortsattes rejsen til Berlin hvor han med anbefaling hjemmefra besøgte Chr. Rauch hvilket senere rimeligvis fik betydning for hans egne nationale monumenter. I Nürnberg skal han have interesseret sig meget for Peter Visschers Sebaldus-grav, og i München blev han en fem ugers tid, her plaget af dårligt helbred. Sammen med Ernst *Meyer (1797-1861) gik han til fods til Venezia hvor han opholdt sig et lignende tidsrum. Over Firenze nåede han Rom sept. 1824.

Opholdet i Rom strakte sig over ti år. Det afbrødes af to længere rejser. Sammen med H. E. *Freund med hvem han sluttede nært venskab drog B. i slutningen af febr. 1827 til Napoli og Pæstum, videre ad søvejen til Palermo, derfra til Siciliens sydkyst og over Girgenti, Syracus og Taormina til Etna som han besteg. 7.5. s.å. var B. atter i Napoli og blev her sommeren over for at arbejde. Foråret 1828 berejste han hele Toscana. Under den første del af sit Italiensophold havde han mange vanskeligheder at kæmpe med, dels sit dårlige helbred, dels sin personlige beskedenhed og sit tilbageholdende væsen hvilket i begyndelsen synes at have vanskeliggjort hans forhold til Thorvaldsen. Desuden voldte det ham ulidelige kvaler at lære sig marmorhugningens teknik, og det lykkedes ham kun ved den overordentlige energi han besad. Men disse år fik en grundlæggende betydning for ham fordi han så fuldstændig levede sig ind i Thorvaldsens kunst og hans værkstedsdrift, og gennem sine arbejder modnedes han og befæstede sin position som man i Kbh. havde ventet det af ham. Til romertiden hører statuerne *Blomsterpige* (Glyptoteket), *Paris med Æblet, Ceres, Thorvaldsens Buste* i kolossal størrelse som en kreds af rigmænd skænkede akademiet i marmor, samt nogle relieffer (i Glyptoteket). Desuden betroede Thorvaldsen ham efter sine skitser at modellere den store statue og tre relieffer til Gutenberg-monumentet i Mainz hvilket indbragte ham en gratifikation på 100. louis d'ors som tegn på monumentkomiteens bifald. 2.8.1834 forlod B. Rom for over Slesvig at rejse til Kbh. Akademiet agreerede ham 27.10. s.å. straks efter hans ankomst, og optog ham 23.3.1835 som medlem på statuetten *En Valkyrie* (Glyptoteket). Man var straks betænkt på at skaffe ham arbejde. Ved prins Christian Frederiks tilskyndelse og på Thorvaldsens kraftige anbefaling overdrog kommissionen til Christiansborg slots genopførelse ham at modellere en frise til slottets riddersal. Der anvistes

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ham værksted i materialgården. 1835-41 udførte han efter eget forslag relieffet *Bacchus og Ceres, som bringer Menneskene Kulturens Gaver*, ganske vist kun i gips, men et meget stort arbejde, 130 alen langt og med over 300 figurer (tilintetgjort ved slotsbranden 1884; partiel rekonstruktion i Glyptoteket). Fremdeles bestiltes atten kvindestatuer til slottets „dronningetrappe". De udførtes, ligeledes i gips, i årene 1841-58 (nu i Glyptoteket ligesom skitserne der alle er daterede 1838). Ved Freunds død juni 1840 måtte B. overtage fuldførelsen af dennes efterladte arbejder, bl.a. hans Ragnarok-frise til Christiansborg, og i Freunds sted valgte akademiet ham 12.10. s. å. til professor i billedhuggerkunst hvortil følgedes bolig og værksteder i Materialgården. Med alt dette stod B. nu i en rastløs virksomhed som udøvende kunstner, lærer og værkstedsleder der varede ved hele hans liv. Ved akademiet beklædte han tillige direktørposten i treåret 1850-53. Til dels for sit helbreds skyld foretog han efterhånden en række rejser. 26.8.1841 drog han med sin familie til Rom for et års tid, og også vinteren 1845-46 tilbragte han der, begge gange sysselsat med større arbejder (iflg. Plon tillige vintrene 1846-47 og 1851-52). Badekure i Gräfenberg 1844 og 1847 havde den betydning at de virkelig og varigt restituerede ham. En kortere rejse 30.5.–7.7.1859 gik over Flensborg til Rom for at besøge sønnen Vilh. B., ad søvejen over Marseille til Paris for at gøre studier og hjem over Slesvig. Efteråret 1861 rejste han med familien til Rom og var tilbage i Kbh. 15.5. n.å.

B.s gerning falder stort set i to dele – den der alt overvejende hviler på Thorvaldsen, og den der står i gæld til N. L. Høyen, og som fødtes under tryk af samtidens begivenheder. Efter overleveringen havde B. ondt ved at nærme sig Thorvaldsen i følelsen af dennes overlegenhed – han så i ham et uopnåeligt ideal. Et nærmere venskabsforhold opstod aldrig mellem de to mænd. B. gik i Thorvaldsens atelier og så og lærte, han modtog stundom hans råd og vejledning uden dog nogen sinde egentlig at blive hans elev, og han blev til sidst Thorvaldsens betroede medarbejder i Rom. På sin side støttede Thorvaldsen B. afgørende og viste ham en tillid som ingen anden idet han udnævnte ham til sin executor testamenti og pålagde ham varetagelsen af sin kunstneriske vilje med hensyn til sit museums organisation. På mange måder blev B. Thorvaldsens arvtager. Ligesom han i sin tid overtog Freunds bo arvede han Thorvaldsens ufuldendte arbejder. Efter hans skitser modellerede B. de tre af fire kolossalstatuer til Christiansborg slots portal (nemlig *Minerva, Nemesis* og *Æskulap;* bronze, nu i højesteretsgården), og på Christian VIIIs befaling udførte han *Kvadrigaen* på Thorvaldsens museum med anvendelse af en heststatue af Thorvaldsen og til dels støttet af nogle efterladte udkast. Men især viser B.s hele værk og virksomhed punkt for punkt de samme, ydre træk som Thorvaldsens. Hans efterladenskab falder i ganske samme, proportionalt tilsvarende grupper, ɔ: foruden statuerne store produktioner af basrelieffer, portrætbuster og inspiratorisk modellerede udkast, og ligesom Thorvaldsen havde et relief-hovedværk i Alexander-frisen, fik B. det i sin Ceres og Bacchus-frise. Thorvaldsens emner går ofte igen hos B. På samme vis som sin mester lod B. sig med hensyn til plastiske motiver inspirere af den omgivende virkelighed, og han delte ikke blot mesterens interesse for stillingsmotivet, men besad også den sans for situationen som denne havde arvet fra antikken. B.s værkstedsdrift er nøjagtig kopieret over Thorvaldsens i Rom. Hos ham lærte ligeledes et efterhånden meget stort antal unge kunstnere (over 100) under form af lønnede medarbejdere. Det fik den betydning, at Thorvaldsens indflydelse på dansk billedhuggerkunst blev stående næsten århundredet ud, formidlet gennem B.s værksted, medens B.s mest personlige og vægtigste indsats ikke skabte skole.

B. nåede aldrig Thorvaldsens ynde og glidende rytme, selv ikke når han arbejdede efter hans udkast. Men B. havde en patos og en maskulin kraft som ytrer sig både i hans formgivning og i hans stillingsmotiver, og som derigennem skaber karakter i hans figurer. Undertiden kunne han på heldig måde tilføre Thorvaldsen disse egenskaber da han til Thorvaldsens museum huggede flere af dennes statuer i marmor (fx *Mars og Amor, Vulkan, Jason*). Der lå her en meget tydelig karakterforskel imellem dem. Den dramatiske skildring og den statuariske fremstilling af en situation som Thorvaldsen nok havde vist vej til henholdsvis med sin Mercur Argusdræber og sin Hyrdedreng men sjældent givet sig i kast med, stemte bedre med B.s temperament end den Thorvaldsenske idyl på den ene side og Thorvaldsens statuariske enkelhed og bundne ro på den anden side. B. forenede det dramatiske moment og situationsskildringen og dyrkede dem som den patetiske situation i statuer af skikkelser i sjælekval, *Orestes forfulgt af Eumenidерne*, modelleret ca. 1850, *Den saarede Filoktet*, modelleret ca. 1854 og *Den vrede Achilles*, modelleret ca. 1861 (alle i Glyptoteket). Disse værker betegner B.s tilskud til den Thorvaldsenske klassicisme. Den idylliske – specielt Thorvaldsenske – situation hvis væsentlige virkemidler er stillingsmotivets rytme og harmoni fandt dog udtryk i statuerne af en *Hyrdedreng*, udf. 1868,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

med sin stav over skuldrene og hænderne hvilende derpå og af en *Fiskerdreng*, ca. 1842, med en stok i hænderne. Desuden gik B. – i lighed med Adolf Jerichau – videre mod en virkelighedsskildring end Thorvaldsen havde gjort. Enkelte arbejder med motiver fra sydlandsk folkeliv (fx den *gaaende Tiggerdreng*, 1868 (Glyptoteket)) nærmer sig genrebilledet, og et værk som statuen af den siddende *Fru Emilie B.*, modelleret 1851 (kunstmuseet) har et kraftigere virkelighedspræg end det tilsvarende Thorvaldsenske forbillede (grevinde Ostermann). Situationsskildringen og dens tilnærmelse til virkeligheden blev for B.s elever en impuls som de førte videre, og som måske mere end noget andet bidrog til at den Thorvaldsenske tradition kunne glide så umærkeligt over i det udgående århundredes naturalistiske strømning.

Efter Thorvaldsens død stod B. som landets førende billedhugger både personligt og kunstnerisk med stor autoritet. Størstedelen af hans hovedværker – også af dem i Thorvaldsens stil – tilhører dog tiden efter århundredets midte (altså efter at han havde vundet herredømme over sit helbred). Betegnende for den produktivitet han da udfolder er det at han efter sit fyldte 50. år slår ind på helt nye veje hvormed han fornyer sin kunst og for stedse sikrer sig en plads som en af de store skikkelser i dansk kulturhistorie og som en af vore betydeligste kunstnere. Det skyldtes de samtidige folkelige og politiske begivenheder og den støtte han fandt i Høyens vejledning. B. lærte Høyen at kende ved sin ankomst til Rom og omgikkes ham den første vinter dernede. Der udviklede sig hurtigt et nært og livsvarigt venskab mellem dem, bestyrket derved at Høyen ligeledes var nøje knyttet til Freund og dennes hus. Høyen støttede B. af al magt. Da B. vinteren 1835-36 havde modelleret *A. S. Ørsteds buste* og samtidig skitseret en portrætstatue af ham, siddende i græsk dragt samlede Høyen en kreds af velyndere der skulle virke for statuens udførelse og opstilling. Modellen udførtes også 1837 og blev et af kunstnerens hovedværker, men i mellemtiden mistede det politiske frisinds tilhængere troen på Ørsted, den folkeyndest han havde vundet svandt hen, og først 1902 rejstes statuen (efter en forstørret model, udf. af sønnen Vilh. B.) af danske og norske jurister i Ørstedsparken i Kbh. Et vidnesbyrd om Høyens følelser for B. har man i samtidens beretninger om det overvældende indtryk som meddelelsen om B.s død gjorde på ham. De liberale politiske begivenheder henimod århundredets midte og den nationale bevægelse som rejste sig i deres følge måtte naturligt virke stærkt på B., både i kraft af hans herkomst og af hans hele usnobbede, frisindede karakter. Begivenhederne delte nationalt hertugdømmernes befolkning og dem der var kommet derfra, og de krævede af alle Danmarks ledende mænd et klart standpunkt som var dem vanskeligere at tage end man nu tænker, og som ofte nok i virkeligheden blev fremtvunget af strømmens magt. Den omstændighed at også B. havde måttet vælge nationalt og valgte klart dansk – at han altså havde haft en vis modstand at overvinde – gjorde ham vel egnet til at blive samtidens fortolker. Han blev det som ingen anden kunstner nogen sinde, end ikke Thorvaldsen undtaget; thi Thorvaldsen stod hævet over folkelivet på kunstens olymp, hans mission var af rent kunstnerisk art. Det blev B.s lykke at han blev båret frem af en folkerejsnings bølge.

Allerede seks dage efter Fredericiaslaget 6.7. 1849 opfordrede man offentligt til at rejse sejren et monument, og febr. 1850 anmodede en komité B. og Jerichau om at give udkast dertil. Som den Thorvaldsen-elev han var begyndte B., hvis første skitse i øvrigt er dateret nogle dage før den officielle henvendelse, med et symbol hentet fra mytologien, ganske vist den nordiske, nemlig Uffe hin Spage, men snart nåede han sin endelige idé som blev til monumentet over *Den danske Landsoldat efter Sejren* i Fredericia (afsløret 6.7.1858). Hans vej dertil, som skitserne i Glyptoteket tegner den er et tungt talents gigantiske kamp med stoffet for at nå fuld afklaring. „Han maatte bryde med Aarhundreders Hævd og med sin egen Fortid som Kunstner". Her havde han en væsentlig støtte i Høyen. Det var dengang noget uhørt at fremstille den menige mand af folkets midte som symbol for en national begivenhed. Monumentet betegner vel en af de største sejre som den folkelige bevægelse har vundet i dansk åndshistorie, og Francis Beckett har godtgjort at den afgørende idé her skyldes Høyen. Selv om B. dermed nogenlunde forlod Thorvaldsens stil og kunstneriske åndsretning – nogle af de mest karakteristiske hovedværker i så henseende falder jo i hans seneste år – bliver Landsoldaten dog for så vidt et vendepunkt som han blev den nationale danskheds og den politiske nationalliberalismes billedhugger, og som han i denne virksomhed skabte en samtids-stil i et moderne formsprog. Dette hænger vel nøje sammen med figurernes moderne klædedragt og er afledt af tidligere militær-monumenters uniform-gengivelse (fx Rauch), men B. hvis dragtbehandling var skolet gennem klassicismens antikke foldedraperi stod her uden danske forbilleder. Han gav dermed den efterfølgende naturalistiske generation et grundlag den kunne bygge videre på. Med hensyn til dragtbehandling har efterfølgerne dog ikke kunnet overgå ham, hver-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ken i miljøstemning – i alt fald således som vi nu opfatter 1840erne – eller i plastisk henseende.
Er Landsoldaten det betydningsfuldeste blandt B.s nationale monumenter i sin idé og historisk set så står vel *Krigergraven* i Fredericia over de faldne fra slaget 6.7.1849 (indviet 6.7.1853) for eftertidens betragtning som det der rent umiddelbart virker mest gribende. Her føjede B. sit relief plastisk stærkt ind i arkitekten M. G. Bindesbølls komposition. Hans tredie store krigsmonument, den store løve, *Istedløven*, over graven for de faldne i Istedslaget 25.7.1850 (opstillet 1863) led historiens skæbne og bortførtes til Berlin efter krigen 1864 (tilbageleveret 1945, nu i Tøjhusmuseets gård). Til disse arbejder slutter sig mindesmærket over *general Bülow*, en kolossalbuste, i Fredericia, afsløret 1859 og relief til minde om maleren *J. Th. Lundbye*, indsat i muren på Garnisons kirke i Kbh., udført 1855. Fremdeles måtte B. imødekomme den folkelige taknemlighed over for *Frederik VII* som grundlovens giver. Hovedværket er her rytterstatuen på Christiansborg slotsplads, afsløret 1873 (fuldført og støbt i eget støberi af sønnen Vilh. B.). Desuden udførte han tre noget varierende statuer af kongen til Flakhaven i Odense, afsløret 1868, Køge torv, afsløret 1869 og Hillerød torv, afsløret 1880, samt en buste, 1851 (model i kunstmuseet) der er blevet opstillet mange steder i landet (marmor i Jægerspris slotshave, opstillet af grevinde Danner 1865). I kredsen af B.s offentlige monumenter og i dansk kunst i det hele taget indtager *Frederik VIs* statue i Frbg. have, modelleret 1856, opstillet 1858, en fremragende plads – måske den ypperste danske portrætstatue fordi dens stemning så omfattende rummer både personen og hans tid under de allerenkleste plastiske midler. Andre portrætter fra samtiden leverede B. med *Oehlenschlägers* siddende statue ved Det kgl. teater, modelleret 1855 (først opstillet på Skt. Annæ plads 1861) og de stående statuer af *A. W. Moltke*, Bregentved have; rejst af grevskabets bønder 1859, *H. C. Ørsted*, Polyteknisk læreanstalt, modelleret 1862, afsløret 1880; (en bronzeafstøbning rejst på Gåsetorvet i Rudkøbing 1920) og *Johanne Luise Heiberg*, udført i marmor i kunstnerens sidste år til Christiansborg; tilintetgjort ved branden 1884; marmorgentagelse af sønnen Vilh. B. i Det kgl. teaters foyer. Endelig kan nævnes statuerne af *Tyge Brahe* ved Kbh.s observatorium; modelleret 1859, opstillet 1876, *Tordenskjold*, korsurtegården ved Holmens kirke, udført ca. 1863, opstillet 1876 og *Moses* ved Frue kirkes portal, modelleret 1853, opstillet 1858, den sidste et ejendommeligt udtryk for B.s myndige væsen, hans kraft og patos.

En omfattende og vægtig del i B.s værk udgør busterne. Deres tal er stort (1900 ejede kunstmuseet et udvalg på 119 stk.). En del bestiltes hos ham, men mange blev til på hans eget initiativ, og han skal have haft den tanke at de kunne danne et pantheon for hans tid. Det gør de også selv om tanken endnu ikke er virkeliggjort. Så godt som alle fremtrædende samtidige personligheder portrætterede han – i et knapt og ret ensformigt formsprog, men med betydelig sans for karakter og for ansigtstrækkenes evne til at aftegne individets personlighed og til med årene at modtage præg af denne. Flygtigt set ligner hans buster hinanden meget, skårne over samme læst, altid brystbilleder på en konsol; nærmere beset er de rigt varierede i ansigtsbygning. Ensartetheden og mængden har skabt dem en tidsstil. Mange benyttedes til offentlige mindesmærker (fx. *N. Madvig* i Svaneke, rejst 1874; *grev Preben Bille-Brahe* ved Hvedholm, rejst 1858; *A. S. Ørsted* i Viborg landsret; *Olaf Rye* på Garnisons kirkegård; *C. J. Thomsen* i Nationalmuseet, rejst 1860; *J. C. Jacobsen* i Kbh.s rådhus; *L. N. Hvidt* sst. og i Ørstedsparken (kolossalbuste, udf. af sønnen Vilh. B. efter faderens model, rejst 1877); *Japetus Steenstrup* i Zoologisk museum; samme og *J. Forchhammer* i Mineralogisk museum; sidstnævnte og *H. C. Ørsted* i Polyteknisk læreanstalt; *J. F.* og *P. H. Classen* og *J. G. Moltke* i universitetsbiblioteket; *J. F. Schouw* og *C. E. F. Weyse* på universitetspladsen, rejst 1856 og 1866; *H. N. Clausen* og *Madvig* sst., udf. af sønnen Vilh. B. efter faderens modeller, opstillet 1880 og 1887; *J. C. Jacobsen* i Videnskabernes selskab og ved Carlsberg bryggerierne). Man kan sige at B. til en vis grad kom til at bestemme dansk offentligheds forestilling om hvorledes officiel og monumental bustekunst skal se ud.
B.s udseende modsagde det svage helbred der på mange måder hæmmede ham højt op i manddomsårene. Han havde en kraftigt bygget skikkelse, lysblondt hår og blå øjne. Endnu på C. A. Jensens portræt 1835 (Glyptoteket) bærer han rødblondt rundskæg, men først i 40erne anlagde han det firkantede skæg som han bærer på sønnens portrætstatue af ham foran kunstmuseet, og som betegner det udseende hvorunder han nu kendes og huskes. Han var et pligtmenneske, altid virksom, færdedes helst i sine værksteder og sit hjem og lagde nødig sin blåstribede arbejdsbluse. Et af atelierne havde han indrettet med sydlandske planter, levende firben, skildpadder og andre dyr – et udtryk for den længsel efter syden der fulgte ham hele livet og for de zoologiske og botaniske interesser som han dyrkede ivrigt lige fra sin tidligste ungdom. Om end tilbageholdende af naturen havde B. et stærkt tempe-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

rament der lejlighedsvis kunne bruse op. Af vrede over A. S. Ørsteds brev 20.10.1854 til folketingets vælgere ville han fx sønderslå modellen til sin (da endnu ikke opstillede) statue af ham og hindredes kun med møje heri af en elev. Han besad selv i de samme hårde og skarpt skårne træk den sindets jævnhed, ubøjelige retlinethed og usnobbede selvhævdelse der præger det billede han gennem sine mange buster har tegnet af samtiden. Hans personlighed var monumental som hans værk, og det skyldes ikke mindst B.s menneskelige egenskaber når „40ernes ånd" og dens mænd står for eftertiden med et skær af udpræget karakterstyrke. – Kunstakademiet holdt ved hans død en mindefest 29.3.1868 med tale af Høyen og sange af Carl Ploug til musik af Peter Heise. – B. udstillede på Charlottenborg 37 gange 1820-70. Udlandet så arbejder af ham på verdensudstillingerne i Paris 1855, 1867, 1878, London 1851, 1862, hovedsagelig de Thorvaldsenpåvirkede og buster. Hovedsamlingen af hans værker findes i Glyptoteket, omfattende repræsentationer i kunstmuseet, på Fr.borg, i Ålborg og Århus museer. Fremdeles arbejder i Hirschsprungs samling, Fyns stiftmuseum i Odense, museerne i Maribo, Randers og Ribe, nationalmuseum i Stockholm. – Sønnen **Rudolf B.** (2.4.1846-5.12.1911) var en flittig landskabsmaler uden større kunstnerisk originalitet. Han var medlem af akademiets plenarforsamling. – R. 1841. DM. 1860. □Flere malede selvportr. 1816-19. Tegn. af A. Krafft, 1818, af C. A. Goos 1818/19, af A. Küchler, 1821. Mal. af C. A. Jensen, 1823. Tegn. af E. Meyer, 1824. Mal. af J. L. Lund ca. 1824. Afbildet på gruppetegn. af D. W. Lindau, 1825 (Fr.borg), identiteten usikker. Afbildet på osteriscene af samme, 1827. Mal. af J. F. Rosenvinge, 1825. Selvportr. herme 1831 (St. mus.). Mal. af E. v. Henss, 1833, af D. C. Blunck, 1834 (Fr.borg). Tegn. af F. Nadorp, 1834. Mal. af C. A. Jensen, 1835 (Glyptoteket). Tegn. af C. Købke, 1841 (St. mus.), flere gengivelser i raderinger m.m. Tegn. af Købke (Hirschsprung). Mal. af C. A. Jensen, 1844, af J. Roed, 1844 (Charlottenborg), litograferet i 1840erne. Afbildet på Sonnes frise (på Thorvaldsens mus.). Tegn. af V. Bissen, 1856, buste af samme (Maribo mus.). Tegn. af H. Olrik, 1860 (Fr.borg), gengivet i træsnit 1860 og senere. Afbildet på Constantin Hansens mal. 1860-64 af den grundlovgivende forsamling 1848 (Fr.borg). Mal. af Rud. Bissen, 1865 og 1866. Mal. af E. H. Bentzen, 1866 (Fr.borg) og 1893. Mal. af Marstrand, 1867 (Fr.borg). Træsnit 1898 efter foto fra 1867, heraf flere gengivelser i træsnit. Medaljer 1869 af L. Hasselriis, Thv. Mule og P. Petersen (Ribe mus.). Litografi 1869 efter foto af M. Unna, flere gengivelser heraf i litografi og træsnit. Statuette af A. Paulsen, 1883, relief af Hammeleff, 1888, buste af Peters (Århus kunstmus.), mal. af Jul. Paulsen, 1893. Statue af V. Bissen, 1896 (Århus kunstmus.). Tegn. af Juul Møller, 1898. Relief af E. H. Bentzen, 1910. Tegn. af P. C. Skovgaard (Fr. borg), af C. Købke (Hirschsprung), af J. Roed (St. mus.) og af Constantin Hansen (Kgl. bibl.). Mal. af Constantin Hansen, af J. C. Weidenmann (Kunsthaus, Zürich) og af A. Küchler (Fr. borg). Foto.

Breve i Kunstbladet 1898. Fortegnelse over H. V. B.s og Vilh. B.s efterladte arbejder, auktion 23.2.1915. – Slægt i Th. Hauch-Fausbøll: Slægtshåndbogen I, 1900 37f. – J. M. Thiele: Thorvaldsen i Rom II, 1854, og Thorvaldsen i Kjøbenhavn, 1856. N. L. Høyens skrifter I, 1871 134f. 481-90; III, 1876 352f. – P. Weilbach i Akademiets årsberetning 1897-98 10-13 (mindetale). Francis Beckett i Kunstmuseets årsskr. II, 1915. Karl Madsen i Samleren, marts 1925. Oscar Bloch: H. V. B. og hans hjem, 1927. Haavard Rostrup i Tilskueren, årg. 55 II, 1938 221-31. Samme i From the collections of the Ny Carlsberg Glypt. III, 1942 317-400. Samme: Billedhuggeren H. V. B. 1798-1868, 1945. Samme i Konstrevy årg. 22 nr. 6, 1946 301-05. Samme i Det kgl. akademi for de skønne kunster, beretn. 1946-49, 1949 24-27. Samme i Medd. fra Ny Carlsberg Glypt. årg. 9, 1952 43-49; 1969 47-52; 1970 90f. Charlotte Christensen sst., 1973 15-36 (Skitsebøger fra Sicilien). V. Thorlacius-Ussing i Arkæologiske og kunsthist. afhandl. tilegnet Fr. Poulsen, 1941-27. Else Kai Sass i Guldalderen i da. kunst, 1964. – Papirer i Kgl. bibl.

*Sigurd Schultz**

Bissen, Rudolf, se **Bissen, H. V.**

Bissen, Christian Gottlieb **Vilhelm,** 1836-1913, billedhugger. * 5.8.1836 i Kbh. (Frue), † 20. 4.1913 sst., urne på Bispebjerg krematoriums kgd. F: billedhugger H. V. *B. (1798-1868) og Emilie Hedevig Møller (1808-50). ~ 1° 12.9.1861 i Lyngby med Johanne (Hanne) Vilhelmine Michelsen, * 13.2.1836 i Nakskov, † 29.7.1862 i Rom, d. af kateket, senere sognepræst og provst Marcus Christian Vilhelm M. (1804-55) og Frederikke Vilhelmine Faber (1810-91, ~ 2° 1840 med konsul Alfred *Hage, 1803–72). ~ 2° 16.10.1867 i Kbh. (Helligg.) med Anna Vilhelmine Bruun, * 24.3.1830 i Kbh. (Holmens), † 30. 12.1905 sst., d. af premierløjtnant, senere kommandørkaptajn Palle Christian B. (1796–1855) og Elisabeth Crone (1801–82).

Seksten-sytten år gammel fik B. lov at begynde i faderens atelier hvor han fik sin væsentlige uddannelse. Febr. 1853 blev han indskrevet i akademiets 1. frihåndsklasse, og 1856 vandt han den lille sølvmedalje for en modelfigur, men okt. n.å. rejste han til Rom hvor faderen til stadighed havde et atelier stående for – fraset kortere besøg i Kbh. – at blive der indtil 1863. Fra Italien

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

hjemsendte han 1859 sin første offentlige debut, springvandsfiguren en *Dreng der trykker paa en Vinsæk*. Den vakte opmærksomhed og indbragte ham Neuhausens præmie. På bestilling af Alfred Hage rejste han jan. 1861 til Caprera for at modellere *Garibaldi* (buste og portrætstatuette i Glyptoteket). Megen ære høstede han også med statuen *Den gamle Kong Ægeus, siddende paa en Klippe, spejdende efter Skibet, med hvilket hans Søn Theseus ventes tilbage* der udførtes i Rom, og 1866 modtog han halvdelen af Eibeschütz' præmie for statuen *Noah*. S.å. tog han til Carrara for at studere marmorteknik. To mindre rejsestipendier fra akademiet, 1866 og 1867 og Anckers legat, 1867 tillod ham at blive i Italien til faderens død hjemkaldte ham 1868. På en senere rejse til Paris satte han sig ind i bronzestøbning. B. fulgte i begyndelsen ganske i faderens fodspor og fortsatte dermed endnu et tiår efter hans død. Ægeus-statuen har nære paralleller i den ældre B.s værk. Betegnende nok har enkelte arbejder (fx hans tidligste værk *Merkur som Dreng danner Slangestaven* der udstilledes 1877, og hvoraf marmoreksemplarer findes i Glyptoteket og Hirschsprungs samling) tilknytning til den idylliske folkelivsgenre der hos den ældre B. og J. A. Jerichau står som en videreudvikling fra Thorvaldsen. Efter faderen overtog B. dennes værksted og store virksomhed. Ikke blot måtte han fuldende rytterstatuen af Frederik VII ved Christiansborg (han modellerede på egen hånd hesten efter faderens skitse), men han gik således ind i faderens arbejde at han til offentlige monumenter leverede forstørrelser efter hans originalmodeller (fx A. S. Ørsteds statue og L. N. Hvidts buste, begge i Ørstedsparken; H. N. Clausens og Madvigs buster på Frue plads og Høyens i kunstmuseets portal). Til støtte for denne virksomhed oprettede han på Frbg. et støberi der ikke blot udførte hans egne arbejder som Frederik VIIs rytterstatue, men også påtog sig opgaver for andre kunstnere, bl.a. Bergsliens rytterstatue af Carl XIV Johan til Oslo.

For den offentlige bevidsthed gled B. naturligt ind i faderens anseelse som en kunstner der var selvskreven til officielle bestillinger. Fra hans atelier udgik en række monumenter der kunstnerisk set i lige linie fortsætter faderens værk. Ham skyldes statuerne af grev *C. E. Frijs* på Frijsenborg (rejst af grevskabets beboere 1874), *C. C. Hall* i Søndermarken, afsløret 1890, *Grundtvig* foran Marmorkirken, opstillet 1894, *N. W. Gade*, siden 1954 i Østre anlæg, afsløret 1897 på Skt. Annæ plads, *Holberg* i Sorø akademis have, afsløret 1898, *Christian IV* i Nyboder, afsløret 1900, *Carl Jacobsen* på Carlsberg Bryggeri og af faderen foran kunstmuseet, opstillet 1901. Endvidere leverede han busterne af *A. D. Jørgensen* foran Landsarkivet på Jagtvejen, rejst 1901, *Christian IX* i Skive kommunale anlæg, afsløret 1908, af *H. G. Zeuthen, C. Christiansen* og *N. G. Steenberg* i Polyteknisk læreanstalt, af *Japetus Steenstrup* på Frue plads og *Carl Ploug* ved Studenterforeningen. Han var i det hele taget en søgt portrætbilledhugger; blandt hans modeller findes *Henrik Ibsen*, Rom 1868, *Georg Brandes* og *Niels Finsen*. Han modellerede også storkene til det af maleren Edv. Petersen komponerede, i sin tid meget omstridte Storkespringvand på Amagertorv og *Athene-gruppen* over Blegdamshospitalets hovedindgang, opstillet 1879, og udførte frontonrelieffet til Landmandsbanken samt altertavler til Allerslev og Gurreby kirker og nogle relieffer til Skt. Johannes- og Matthæuskirkerne i Kbh.

Blot som sin faders elev og fortsætter ville B. ikke have indtaget den plads og den rang han har i dansk kunsthistorie. Omkring 1880 skete der imidlertid et gennembrud hos ham hvorved han under indtryk af den samtidige franske kunst tog skridtet over i den nye tid, naturalismen. Blandt de officielle bestillinger har dette sat sig spor i relieffterne af *Saxo* og *Tyge Brahe* på Det kgl. biblioteks facade mod Christiansgade og håndværkerrelieffterne i Industriforeningens portal hvor han brød med klassicismens strenge reliefstil til fordel for renæssancens perspektiviske behandling (til Industriforeningen leverede B. tillige gesimsfigurerne, derimellem *Tubal Kain*, opstillet i bronze ved Polyteknisk læreanstalt). Det gælder også hans største værk *Absalons rytterstatue* på Højbro plads, afsløret 1902 (af Absalon havde B. modelleret en kolossal gipsstatue til kunst- og industri-udstillingen 1872, nu opstillet i Domhusets forhal, og den forgyldte kobberfigur på Kbh.s rådhus' facade, afsløret 1901, blev drevet efter hans model). Men B.s egentlige hovedværker blev dels statuerne af *dronning Caroline Amalie* i Rosenborg have, afsløret 1896 og *En Dame*, 1891 (marmor, kunstmuseet), dels en række unge kvindeskikkelser *Danaïde*, modelleret 1880, (marmor, Glyptoteket), *Vasemalerske*, 1888, (marmor) der nåede stor popularitet og udbredtes i små gengivelser, *Jægerinden* 1890, (bronze), *Atalanta overvunden i Væddeløbet med Hippomenes*, udst. 1893, (marmor) (de tre sidstnævnte i kunstmuseet) samt *Ynglingen til Hest* der opstilledes 1903 på Ny Carlsbergfondets bekostning på Vester boulevard ved Langebro.

Disse arbejder betegner et fuldkomment brud med den Thorvaldsenske klassicisme; her tages konsekvensen af den udvikling der umærkeligt foregår inden for Thorvaldsens egen produktion

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

og videreføres i den ældre Bissens og Jerichaus. Statuen af damen der iført tidens karakteristiske modedragt samler sin kjole for at gå *Over Gaden i daarligt Føre* er et hverdagsbillede, en miljøskildring fra dagliglivet, fint og lunerigt fortalt med virkelighedens individuelle småtræk. Stofferne i hendes dragt er illuderende gengivet og marmorbehandlingen lagt an derefter. Over for de nøgne modeller opgives klassicismens idealisering til fordel for den tilfældige virkelighed og naturens individuelle smådetaljer selv om B. til dels fastholder formens plastiske volumen, og ansigterne udføres med en malerisk vekselvirkning af lys og skygge der er klassicismen ganske fremmed. Rækkevidden af det skridt som B. således tog bliver iøjnefaldende når man ser udviklingslinien fra Thorvaldsens fyrstinde Bariatinska over den ældre B.s siddende statue af hans hustru Emilie til sønnens modedame. Det fik afgørende betydning fordi B. ligesom faderen opdrog en række elever i sit værksted – flere af den naturalistiske generations bedste navne findes iblandt dem. Men bruddet føltes ikke stærkt, og naturalismen i dansk skulptur bevarede meget af Thorvaldsens rolige mådehold og harmoniske rytmesans. Hvis man kan se disse hovedværker for sig, fjernede fra den store værkstedsdrift og bestillingernes vrimmel bliver B.s personlighed tydelig. Atalanta og den ridende yngling er vel dem, der siger mest om ham. Ligesom tøvende, fra et stille dyb har her udkrystalliseret sig en fint kultiveret ånd. Den ytrer sig i en sprød, musikalsk ynde, gennem en bevægelses-rytme og en stemning der ligner en udklingende tone, svagt hørlig og dog gennemtrængende for det følsomme sind. Fra Atalantas venstre fod som forlegent drejer let om på siden rejser sig en spændt rytme op til hovedet som hun vender bort i undselighed. Rytterstatuens hest er dårligt modelleret. Men drengens græske ungdommelighed og hestens rappe småbevægelser giver et kompleks af stemning og rytmik som er født af en udsøgt begavelse, og som i sit væsen står i pagt med antikken på en helt anden måde end Thorvaldsen. Det hører med til billedet af denne personlighed at han holdt af dyr og havde sine intellektuelle glæder ved at iagttage deres færd. Allerede fra de tidlige år faldt det ham let at give disse oplevelser plastisk form i statuetter som blev højt værdsatte (*Romersk Tyr, Stangende Gedebuk, Elefant*, adskillige af katte).

Med fremgangen i B.s virksomhed fulgte den der hører det officielle kunstnerliv til. Febr. 1871 valgtes han til medlem af kunstakademiet, marts 1887 til medlem af akademirådet. Han beklædte posterne som professor i billedhuggerkunst (efter Carl Peters) okt. 1889–okt. 1908, Akademiets direktør 1902-05, dets vicedirektør 1905 og atter direktør (i Otto Baches sted) 1906-08, medlem af gallerikommissionen (i Jul. Langes sted) 1897-1901 og af Charlottenborg-udstillingens komité 1888-90, 1893-99. B. deltog i Charlottenborgs forårsudstilling 37 gange 1857-1913; desuden i verdensudstillingerne i London 1862, Paris 1867, 1889, Chicago 1893 (medalje), den internationale jubilæums-kunstudstilling i Berlin 1891 (guldmedalje af 2. klasse), kunst- og industriudstillingen i Kbh. 1872, de skandinaviske udstillinger sst. 1883 og 1888, Rådhusudstillingen 1901. Arbejder af ham findes i kunstmuseet, Glyptoteket, Hirschsprungs samling, på Fr.borg, i museerne i Ålborg, Århus, Maribo, Randers, Varde samt Fyns stiftsmuseum i Odense. □Statuette af H. V. Bissen, 1837 (Glyptoteket). Mal. af A. Küchler, 1842. Mal. af Constantin Hansen ca. 1855 og tegn. af H. Olrik, 1859 (begge Fr.borg). Buste af H. V. Bissen, 1862 (St.mus). Mal. af Marstrand bl.a. 1864. Mal. af R. Bissen, 1865. Træsnit 1873 og 1885. Tegn. af H. Olrik, 1880 (Hirschsprung). Mal. af O. Haslund 1885 og 1889. Afbildet på mal. af Krøyer, 1887 (Nasjonalgalleriet, Oslo, gentagelse, Hirschsprung). Pastel af Krøyer, 1888. Afbildet på sammes mal. af aftenselskab på Ny Carlsberg, 1888. Træsnit af G. Pauli, 1888. Buste af L. Brandstrup, 1892. Mal. af Edv. Bentzen, 1893 og af Jul. Paulsen, 1898 (udstillingsfonden, Charlottenborg). Tegn. af Alfred Schmidt, 1900 og 1902 (Klods-Hans). Relief af Ingeborg Plockross Irminger, 1901. Træsnit af A. Bork, 1902 efter foto. Afbildet på V. Johansens mal. af et akademirådsmøde 1904 (St.mus.). Statuette af Adda Bonfils, 1910 og af Rasmus Andersen, 1910 (Fr.borg). Tegn. af A. Paulsen, af B. Olsen og af Tom Petersen. Foto.

Fortegnelse over H. V. B.s og Vilh. B.s efterladte arbejder, auktion 23.2.1915. – Charlotte Christensen i Medd. fra Ny Carlsberg Glypt., 1974 59-78 (med breve). – N. L. Høyen i Ill. tid. 3.5.1863. Ph. Weilbach sst. 15.4.1866. M. Galschiøt sst. 7.10.1888. Carl Hartmann sst. 9.8.1896. Jul. Lange: Billedkunst, 1884. Vilh. Bergsøe: Eventyr i udlandet, 1905 208-10. Francis Beckett og F. Hendriksen: Kbh.s rådhus, 1908. Sigurd Müller m.fl. i Berl. tid. 21. og 22.4.1913. N. Lützhøft i Politiken 22.4. s.å. København 22. og 26.4. s.å. Th. Faaborg i Nationaltid. 21.4. s.å. Francis Beckett i Ill. tid. 11.5. s.å. P. Johansen i Kunstakad. årsberetn. 1913-14, 1914 15-17. Oscar Bloch: H. V. B. og hans hjem, 1927. Johannes V. Jensen: Form og sjæl, 1931. O. Mackeprang i Hist. medd. f. Kbh., 1954 109. – Papirer i Kgl. bibl.

*Sigurd Schultz**

Bisterfelt, Hans, –ca. 1563, kaperhøvding.

B. der oprindelig hed Hans Peters eller Hans Ditzer er sikkert identisk med Hans Petersen, gårdfoged og køgemester på Bergenhus ca. 1518 (Berg. lensregnskaber). 1523 fulgte han vistnok

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

med lensmanden Jørgen Hansen til Christian II i Nederlandene; i hvert fald finder man ham i de følgende år stærkt aktiv i Christian IIs tjeneste som kaperhøvding. Han var med Claus *Kniphoff 1525, da denne tilfangetoges af hamborgerne men slap med livet. Reimar Koch der nok synes at hamborgerne havde gjort vel i også at tage B.s liv skriver spottende at han blev kaldt „de Pape vann Notouw" fordi han tidligere som skriver på Bergenhus havde været forlenet med Nothouw kirke (Nautø el. Notø). Han ønsker vel derved at pointere at det var dobbelt forargeligt at en gejstlig uddannet mand hengav sig til slig håndtering. B.s kaperier i de følgende år gik navnlig ud over lybækkerne og de andre hansestæder. Naturligvis var han med på Christian IIs tog til Norge 1531. Efter kongens tilfangetagelse var han så heldig at komme i lensmanden på Akershus Mogens Gyldenstiernes tjeneste netop kort efter at englænderne havde opbragt et af dennes skibe. B. skaffede Mogens Gyldenstierne rundelig erstatning ved at opbringe et rigt ladet engelsk skib. Han fortsatte under grevefejden sin virksomhed som kaperchef hvilket man i Norge så med lidet venlige øjne på da man frygtede for repressalier fra engelsk side. Efter grevefejdens slutning må det antages at han har slået sig ned i Malmø hvor hans velynder Mogens Gyldenstierne nu sad som lensmand. I hvert fald var han bosiddende her 1540 (Rigsarkivet. Dsk. kanc. indk. br. 28. febr. 1540) og skyldte da sekretæren i Danske kancelli Henrick Holck penge. 1541 kom B. atter i statens tjeneste på ret enestående vilkår. Han fik det mindre sjællandske len Ellinge i fri forlening mod til enhver tid at lade sig bruge som skibschef på et af kongens skibe. Han deltog i hertug Frederiks (II) rejse til Norge 1548 og brugtes også på flåden i 50erne.

Dipl. norveg. II 835; III 821 826f; VIII, 1874 659. Reimer Kocks Lüb. chronike III 488-90 (Kgl. bibl.s håndskr. saml.).

*Astrid Friis**

Bistrup, Henning August Østerberg, 1879-1948, søofficer, ekspeditionsrejsende. * 15.5.1879 i Godthåb, Grønland, † 24.11.1948 på Bispebjerg hospital, Kbh., begr. sst. (Katolsk vestre). F: kolonibestyrer Lauritz Hans Christian B. (1850-1914) og Anna Vilhelmine Augusta Østerberg (1848-1934). ~ 16.2.1909 i Kbh. (Kat. Ansgarsk.) med Ellen Marie Birgitte Eigtved, * 11.10.1882 i Kbh. (Frels.), † 14.4.1959 i Gentofte, (Kat. Skt. Therese), d. af grosserer Carl Anton E. (1841-1916) og Caroline Amalie Møller (1842-1911).
Efter skolegang på Sorø akademi blev B. 1893 frivillig lærling på korvetten Valkyrien, 1896 kadet, 1901 sekondløjtnant, 1904 premierløjtnant, 1915 kaptajn og 1923 orlogskaptajn, afgik med pension 1932 og blev s.å. kommandørkaptajn i flådens reserve. Han deltog 1901–02 i „Valkyrien"s togt til Vestindien og var herunder med i redningsarbejdet på Martinique efter vulkanen Mont Pelées udbrud. Ved verdenskrigens udbrud 1914 var B. på fiskeriinspektion under Island som næstkommanderende på „Islands Falk". 1918-19 var han chef for fiskeriinspektionen i de danske farvande, 1920-23 næstkommanderende ved konstabelelevskolen, 1925-31 lærer i militær pædagogik sst. og ved reservekadetskolen, 1926-27 chef for fiskeriinspektionen under Island og 1932-39 chef for søtransportvæsenet. Han deltog som førstestyrmand og kartograf i Danmark-ekspeditionen til Grønlands nordøstkyst 1906-08 og opmålte herunder ørækken fra 79-fjorden til Ile de France og Dove-Bay med Bessels fjord. Han var deltager i den store slæderejse fra Danmarks Havn nordefter til Malemukfjeldet på 80° 21' hvorfra han med 1. hold vendte tilbage til skibet. I øvrigt foretog han observationer i Danmarks Havn. Resultaterne heraf samt af opmålingen er offentliggjort i Meddelelser om Grønland. – 1923-24 var B. fører af Østgrønlandskompagniets motorskib Teddy på dets rejse til kompagniets stationer i Nordøstgrønland. På hjemrejsen kom skibet fast i isen og drev med denne langs kysten sydefter til ud for Angmagssalik-distriktet. Her måtte besætningen forlade det og søge land ved en farefuld og strabadserende vandring ind over isen. Det dristige foretagende lykkedes hvorefter ekspeditionen overvintrede. På denne rejse tog B. toninger af kysten fra Bass Rock til Scoresbysund og foretog 1930 en ekspedition med Grønlands styrelses skib Gertrud Rask til Scoresbysund for i tilslutning hertil at tegne toninger af indsejlingen til fjordkomplekset. – 1929 blev. B. inspektør ved marinens bibliotek som han katalogiserede specielt med hensyn til litteratur vedrørende polarområdernes og verdenshavenes opdagelse, hval- og sælfangst m. m. (udgivet 1933). Han deltog i fremskaffelsen af materiale til og ved forskellige affattelser i udarbejdelsen af de skriftlige indlæg i Grønlandssagen i Haag. – Fra 1931 var han sekretær ved redaktionen af Meddelelser om Grønland – R. 1920. DM. 1930. F. M.2. 1908. □Tegn. af Achton Friis. Foto.

Medd. om Grønland XLI, 1913, og XLVI, 1912-17. H. Bistrup: „Teddy"s sidste togt, 1924. P. I. [psen] i Tidsskr. f. søvæsen. 1948 475f.

*H. Ostermann**

Bivognen, se **Madsen, Harald.**

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bjarnarson, Stephán (også Björnsson, Biórnsen osv.), 1721-98, matematiker. * 15.1.1721 på Yztagrund i Skagefjord syssel på Island, † 15.10.1798 i Kbh., begr. sst. (Trin.). F: præst i Flugumyrarþing Björn Skúlason († 1759) og Halldóra Stefánsdottir († 1764). Ugift.

B. kom 1736 i Hólar lærde skole, blev udskrevet derfra 1744, blev degn i Þingeyar s.å., immatrikuleredes dec. 1746 ved Kbh.s univ., blev cand. teol. 1747, degn i Munkaþverá 1750, forstander for Hólar skole 1753-55, afskediget på grund af en strid med sin gejstlige overordnede. B. drog til Kbh. hvor han 1757 blev filosofisk baccalaureus og vandt anerkendelse for sine matematiske kundskaber. Han var først på Regensen, så på Elers' kollegium (1757-62), blev siden kalkulator ved Videnskabernes selskabs opmålinger og var tillige arnamagnæansk stipendiat. Foruden fire latinske disputatser hovedsagelig af matematisk-astronomisk indhold og nogle mindre afhandlinger i Det islandske selskabs Skrifter samt en *Introductio in tetragonometriam*, 1780 (en fremstilling af en firkants beregning af fem givne stykker, i tilslutning til Lambert) har han udgivet to islandske oldskrifter: det komputistiske værk *Rimbegla (Rymbegla*, 1780) og *Hervararsaga* (1785). 1793 fik han accesit for den første af universitetets stillede prisopgave, n.å. prisen selv. J. Baden bemærker (Universitets-Journal 1794 19), at B. er „en Veteran, som denne Kampplads vel egentligen ikke er bestemt for". B. var en flittig forsker hvis produktion genspejler tidens overgang fra en metafysisk-astrologisk til en nøgtern-empirisk indstilling.

J. Espolin: Íslands Árbœkur IX-X, 1830-43. Hannes Þorsteinsson: Guðfrædingatal, 1907-10 259-61.

*Poul Heegaard**

Bjarnhof, Karl Otto, * 1898, forfatter. * 28.1.1898 i Vejle. F: arbejdsmand Johannes Andreas Andersen (Hägglöff) (1867-1945) og Ane Elisabeth Olufsson (1862-1940). ~ 1° 1918 i Struer med sygeplejeelev Marie (Minna) Kirstine Christensen, (adopt. Gjerulff), * 26.7.1897 i Herning, † 19.11.1960 i Viby, Århus (~ 2° med Hans Kristian Johnsen, 1894-1965), d. af apoteker Ingjald Ludvig G. (1873-1936, ~ 2° 1930 med Inger Krogh, * 1895) og Thora Amalie Christensen, f. Jørgensen (1871– ca. 1925). Ægteskabet opløst 1927. ~ 2° 14.6.1928 i Kbh. (b.v.) med Ebba Theodora v. Halle, * 26.3.1895 i Kbh., d. af skræddermester Michael v. H. (1849-96) og Agnes Theodora Høfft (1866-1919).

B. voksede op i et fattigt arbejderhjem hvor det jævnlig kneb med at skaffe det daglige brød, og hvor der ofte herskede et spændt forhold mellem hans mor og hans svensk fødte „far" (som ikke var hans biologiske far). De bitre erfaringer fra barndomsårene danner utvivlsomt baggrund for den medfølelse med samfundets stedbørn som kommer til udtryk i store dele af hans forfatterskab. B. havde svært ved at følge med i skolen på grund af sin nedsatte synsevne som han dog længst muligt søgte at bevare som en dyb hemmelighed. Et vendepunkt i hans liv indtrådte da det blev konstateret at han led af grå stær, og da det kunne forudses at han efterhånden ville miste synet helt. Men med sin overordentlige viljestyrke og sin fremragende intelligens forstod han at overvinde dette handicap så at han endog har kunnet bestride poster der normalt forudsætter at man har synet i behold, således da han i en årrække redigerede Social-Demokratens kronik. Når nogen bragte ham et manuskript sagde den blinde redaktør gerne: „Ja, jeg skal se på det." B. begyndte sin professionelle karriere som organist i Køge (1920-30), og musikken har aldrig sluppet sit tag i ham. Endnu på sine gamle dage dyrker han ivrigt klaverspillet og medvirker som cellist ved private kammermusikaftner. Som jourhalist (fra 1930) beskæftigede han sig bl.a. med musikkritik, og han var som nævnt kronikredaktør i årene 1941-47. Derpå blev han knyttet til Statsradiofonien (nu Danmarks radio) hvor han vakte beundring hos lytterne – senere også seerne – ved sin helt personlige, frigjorte og afslappede interview-form under rubrikkerne *Sagt på tomandshånd* og *Kaminpassiar;* i årene 1952-56 var han tillige chef for speakertjenesten.

B. debuterede som forfatter 1932 med – *men hver sin Vej* som blev efterfulgt af bl.a. *Møl og Rust*, 1935, *Livets Elskere*, 1937, *I hvert Fald Solskin*, 1948 og *Romersk kvartet*, 1970. En international succes opnåede han med sin modige erindringsroman *Stjernerne blegner*, 1956 og dens fortsættelse *Det gode lys*, 1957 hvori han åbenhjertigt beretter om sin barndoms trængsler og om den blindes sorger og glæder. Romanen *Den korte dag er lang nok*, 1958 som både medfølende og indigneret skildrer et døgn på et blindeinstitut blev af B. selv dramatiseret under titlen *Den korte dag*, både som radiospil og som skuespil, opført på Det kgl. teater 1960 i Torben Anton Svendsens iscenesættelse og med Clara Pontoppidan, Maria Garland, Lily Weiding og Kirsten Rolffes i hovedrollerne. Blandt B.s senere bøger er der især grund til at fremhæve de tre biografier eller biografiske romaner *Historien om Sascha*, 1961 (om Sascha Wamberg) *Tango Jalousi*, 1969 (om komponisten Jacob Gade) og *Støv skal du blive*, 1972 (om Niels Steensen) der alle vidner om en forbløffende sjælelig indlevelsesevne og grundige forstudier. Efter at have overstået et alvorligt hjertetilfælde skrev B. 1976

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Timeslag som indeholder dagbogsnotater fra rekonvalescenstiden, refleksioner, noveller og erindringsportrætter (bl.a. af Poul Reumert og kammersanger Emil Holm), og hvori det er lykkedes ham med sin fornemme stilkunst at samle disse vidt forskellige elementer til et harmonisk hele.

Sammen med vennen Christian *Elling tog B. i 1960 initiativet til oprettelsen af Det danske akademi hvis sekretær han var i de følgende otte år. Han har modtaget Adam Oehlenschläger-legatet 1959, Henri Nathansens mindelegat 1964, H. C. Andersen-legatet 1971 og flere andre hædersbevisninger. – R. 1956. R^1. 1965. □Buste af Knud Nellemose, 1963 (Vejle mus.). Mal. af Anne Marie Telmanyi, 1963. Tegn. af Hans Lollesgaard (Kgl. bibl.). Foto.

K. B. i Jul i Vejle, 1940 5-8. Samme: Stjernerne blegner, 1956; Det gode lys, 1957; Timeslag, 1976. Samme i Danske forfattere på sommerferie, 1967 7-19. – Kjeld Elfelt: Ti år, 1942 52-58. Cai M. Woel: Dansk lit.hist. 1900-1950 II, 1956 540f. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Carl Johan Elmquist

Bjarnov, Julius Alexander Nicolaj Rasmussen, 1838–1912, rustmester. * 7.7.1838 i Kbh. (Frue), † 31.7.1912 sst., begr. sst. (Garn.). F: kgl. privilegeret mekaniker Paul Rasmussen (1808–88, ~2° 1847 med Caroline Vilhelmine Rasmussen, ca. 1818–81) og Johanne Marie Dorothea Hansen (1808–88, ~2° med dugmager Georg Ernst Branner, 1813–78). Navneforandring 22.10.1902. ~2.2.1862 på Frbg. med Karen Sophie Nielsen, * 28.3.1839 i Lynge ved Sorø, † 12.12.1907 i Kbh., d. af indsidder Niels Frederiksen (Friederichsen) (1805–70) og Karen Sophie Johansdatter (1806–74).

Efter skolegang i Viborg fik B. sin tekniske uddannelse i Århus (Frichs maskinfabrik) og ansattes 1864 som mekaniker på rustkammerets bøssemagerværksted på Tøjhuset hvor hans mekaniske snilde, påpasselighed og flid hurtig gjorde sig gældende. Ved den 1866 oprettede geværfabrik deltog han i forsøgsarbejderne til den nye geværmodel (Remington) og ledede – fra 1867 som værkfører – den maskinelle del af driften. Han var den første der på geværfabrikken indførte den økonomiske massefabrikation, og hans utrættede interesse for geværspørgsmålet og hans indsigt på dette område skabte resultater af stor betydning for forsyningen med tidssvarende håndvåben. Hans hovedværk i statens tjeneste er planlæggelsen og gennemførelsen af den nye geværfabrik 1888. Ved siden af hærens magasingevær, M. 1889 med forbedringer, havde særlig fremstillingen af et rekylgevær hans interesse. Allerede 1883, det år han blev rustmester, konstruerede han – sammen med generalmajor V. H. O. *Madsen – det danske rekylgevær, „Madsengeværet". Afsked som rustmester 1908. – Også uden for sin militære tjeneste har B. der altid, idérig og fuld af skabertrang, arbejdede på at udnytte sine evner og kundskaber til praktiske formål udfoldet en stor virksomhed som konstruktør. 1879 modtog han således Det ørstedske legat for konstruktion af en automatisk længdemålemaskine. – R. 1887. DM. 1908. □Foto.

Ill. tid. 2.10.1898 og 25.8.1912. Dansk artill. t. jan. 1917. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Rockstroh**

Bjelke, se **Bielke.**

Bjerg, Johannes Clausen, 1886–1955, billedhugger. * 26.1.1886 i Ødis, Vejle amt, † 17.2.1955 i Kbh., begr. sst. (Garn.). F: gårdejer Jep Clausen B. (1833–1917) og Mette Cathrine Bundsgaard (1844–1925). ~1° 24.2.1911 i Kbh. (b.v.) med Sigrid Marie Jacobsen, * 30.5.1883 i Revsing, Ribe amt, † 31.7.1938 i Kbh., d. af gårdejer Anders Peter J. (1850–1916) og Christine Marie Thomsen (1851–1931). ~2° 28.12.1933 i Kbh. (b.v.) med timelærer, cand. mag. i fransk, senere lektor Minna Birgithe Kristelle Mondrup, * 28.11.1906 i Kbh. (Frihavnsk.), d. af fuldmægtig, senere generaldirektør for post- og telegrafvæsenet C. *M. (1871–1949) og Mette Mogensen (1872–1944).

Efter realeksamen 1903 i Kolding kom B. i lære som billedskærer og blev svend 1907 på en portrætbuste af sin far skåret i eg. Derpå boede han i Kbh. 1908–11, ernærede sig som håndværker og udførte nogle skulpturer der vakte berettiget opmærksomhed, således en modelleret portrætbuste af faderen (i bronze på Statens museum for kunst), et dygtigt, nærmest virtuost arbejde der forklarer at han ikke søgte ind på akademiet. Ydermere var hans mål Paris hvor han havde været på et kort besøg 1909 men hvortil han nu rejste februar 1911 med støtte af en kreds af formående folk, og med anbefaling fra bl.a. N. *Hansen Jacobsen hvis radikale kunst og lange ophold i Paris vel var et eksempel for ham. Heller ikke i Paris gik han på egentlig kunstskole, men arbejdede på egen hånd med en vis tilknytning til en kreds af modernister med hang til teoretiske spekulationer over fx stereometriske formers betydning for skulptur. Et tidligt resultat af hans studier i Paris er busten af *Bertil Nilsson,* 1912 (i bronze på Statens museum for kunst) hvor kubistisk opfattelse er realiseret med dygtighed. Kubisme ses i andre af hans arbejder fra denne tid, men kun som sekundært stiltræk idet især den netop i disse år stærkt fremtrædende

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

nyklassicisme efterhånden kom til at dominere hans kunst. En *Uffe hin Spage* fra 1912–13 har arkaisk græsk kunst til forudsætning men rummer dernæst den skruethed, for ikke at sige forskruethed, som i det hele taget blev karakteristisk for mange senere arbejder til ca. 1925. Emnet, men ikke stilen, tog han senere op i en statue fra 1920–21 til Århus stadion. Mere ligefrem er *Mand med Lanse* skåret i mahogni og udstillet på „Les Independants", 1914; den har den frontalitet som han senere anvendte i sine statuer af historiske personer. Fra Paris er også nogle statuetter, en kategori inden for skulptur som i disse år var stærkt dyrket. En af dem forestiller en *Abessinier* og blev sat op i stort format med ændringer i retning af det pretiøse som kendetegner mange af de tidlige figurer. En anden statuette af en svanger blev også sat op i monumentalt format efter hjemkomsten 1914. Denne figur er udført i blå granit og har runde, tunge former og et langsomt forløbende linienet (i rådhushaven i Århus). Årene efter hjemkomsten er præget af flere statuetter og af stileksperimenter, fx med indisk stil som i *Salome* fra 1918 og statuen *Dans* udstillet 1918 og opstillet på Borgmester Godskesens plads på Frederiksberg. Fra 1919–23 er *Danaide* (et eksemplar i Grønningen, Kbh., et andet i Damparken, Haderslev) som også repræsenterer et yderpunkt i disse års pretiøse manér, dog nær fulgt af den over trekanter byggede *Elskovskampen* fra 1921–22 hvoraf et eksemplar er på Statens museum for kunst, medens et andet, omringet af amoriner, danner midten af et springvandsanlæg i Mølleparken, Århus.

Et relief til en bygning på Borups allé fra 1917 er det første af de mange relieffer han især i tyverne udførte til bygninger. Den strenge græskarkaiske stil han i begyndelsen dyrkede mildnedes efterhånden henimod en genoplivelse af den ældre danske nyklassicismes idealer, fx i *Krigsmindesmærke* i Åbenrå fra 1918, relieffer til rækkehuse fra 1925, som næsten er Thorvaldsenske, og fra samme tid relieffer til tronsalen på Christiansborg. 1927–28 udførte han en lang serie relieffer i kunststen til Købmandsskolen for kvinder på Julius Thomsens plads. Han udførte også senere hen relieffer, men efter ca. 1925 blev de store bestillingsopgaver på statuer af historiske personer og portrætbuster overvejende i hans produktion. 1924–26 statuen af *N. A. Jerichau* til Glyptotekets facade mod Dantes plads, Kbh., 1927–31 *Skipper Clement* i Ålborg, 1934–37 *Valdemar den Store* i Ringsted, 1935–38 *A. S. Ørsted* i Rudkøbing, 1940–42 *Hans Tausen* i Ribe, 1941 *J. P. Mynster* ved Marmorkirken i Kbh., 1947 *Søren Kanne* i Grenå, 1948–52 *J. C. Christensen* i Ringkøbing. Jævnsides med disse udførte B. en række momumentale dekorative arbejder med især mytologiske emner, således *Agnete og Havmanden*, 1933–41, opstillet ved Århus rådhus og *Artemis* ridende på en hjort opstillet som springvandsfigur i Hans Tausens park i Kbh. og i Caroline Amalielund i Horsens. En kvindestatue *Gry* fra 1934–42 findes på Statens museum for kunst, Randers, Nykøbing F. og Kolding. Dernæst udførte han nogle monumenter af allegorisk karakter, bl.a. over *Alexander Foss* (1938–39), *Den tungsindige Atlet* eller *Danmark under Besættelsen* (1943–44) på Nyborg stadion og ved Hulgårdsvej i Kbh. De er inspireret af klassisk græsk skulptur medens *Den danske David* (gipsmodel 1950) i Almindingen på Bornholm er en parafrase over Michelangelos berømte David i Firenze. Endelig udførte han en række portrætbuster, mest i klassisk stil, nogle med florentinsk inspiration, de seneste præget af en næsten brutal realisme og en mere fri modellering. Nyklassicismen ses først i *Aage Oxenvad*, 1913, senere i *J. A. Hansen*, 1925 Kolding, *P. C. Rasmussen*, 1929 Odense, *borgmester Jens Jensen*, 1930 Kbh.s rådhus, de sidste tre i den klassiske herme-form. Realismen præger busterne af *Valdemar Poulsen*, 1939, *Poul Reumert*, 1943–45, *Harry Søiberg*, 1950, *dronning Ingrid*, 1952, *Halfdan Hendriksen* og *H. H. Bruun*, 1953.

B. gik fra at være en eksperimenterende enegænger med modernistiske tilbøjeligheder ind i det danske samfund som den vel mest foretrukne kunstner til officielle monumenter hvortil han anvendte den ældre danske nyklassicismes stil. Til at løse de ofte vanskelige opgaver havde han sin eminente håndværksdygtighed, sin store energi og sin vilje og evne til at aflevere arbejderne punktligt og perfekte. Hvad B. måtte mangle i fantasi og åndens lethed erstattede han med sin energi i forening med en stærk fornemmelse for plastisk form som de tidligste arbejder vidner om, fx faderens buste fra 1909 og Bertil Nilssons buste fra 1912. De bundne monumentale opgaver befordrede ikke hans egenart. Mere nuancerede udtryk ses især i de tidlige arbejder, Abessinieren og *Den svangre*, og i nogle af statuetterne, dernæst også i den mere dekorative skulptur, fx Artemis der har noget af den tidlige baroks festivitas. Busterne i den klassiske hermeform kan have en ægte afklaret monumentalitet. Udover sit ophold i Paris 1911–14 foretog B. af længere rejser en i Italien for det Ancherske legat 1921–22 og 1935 til Frankrig, Italien og Grækenland. Han fik guldmedalje på den internationale udstilling i Paris 1925 og Thorvaldsen-medaljen 1944. Han var direktør for akademiet 1943–46 og blev udnævnt til professor ved samme 1945. Dertil fik han andre udmærkelser og

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

hverv. B. udstillede første gang på Charlottenborg 1909, senere bl.a. nogle år på Grønningen, og siden ret regelmæssigt på Den frie udstilling fra 1922. □Tegn. af E. Ullmann, 1933. Selvportr. 1937 (St. mus.). Buste af Sigurdjón Olafsson, 1938. Tegn. af Hans Bendix ca. 1951. Mal. af Axel P. Jensen ca. 1956. Tegn. af Otto Christensen og karikatur af Carl Jensen (begge Fr.borg). Foto.

J. C. B.: Kunsten og landet, Politikens kronik 7.3.1913. Samme: Om at skabe et portræt, Tilskueren, 1937 II 309–15. Interviews i Politiken 10.8.1940, 23.5.1943, 14.1.1945, i Berl. aftenavis 2.2.1944, 24.1.1946, BT 18.1.1946 og Nationaltid. 31.3.1946. – Leo Swane: J. C. B., 1932 (Vor tids kunst 9). Arnold Thomsen i Samleren, febr. 1936. Samme i Danmark, 1941 15–20. V. Thorlacius-Ussing i Den frie udstillings katalog 1956 11–13.

Henrik Bramsen

Bjerge, Poul, 1853–1931, højskolelærer, historiker. *6.2.1853 i Ølgod Bjerge, Ribe amt, †8.10.1931 i Askov, begr. Askov kgd. F: gårdejer Peder Poulsen (1811–56) og Maren Hungeberg Hansdatter (1812–83). Navneforandring 1.8. 1885. ~12.7.1888 i Ørslev, Vester Flakkebjerg hrd., Sorø amt med Dagmar Nicoline Schjørring, * 13.3.1859 i Sødinge, Ringe sg., Svendborg amt, †7.7.1949 i Horsens, d. af fhv. kapellan i Lyderslev-Frøslev, sidst sognepræst i Ørslev og Bjerge Jens "S. (1825–1900) og Mette M. L. Olsen (1824–89).

Udgået fra et vestjysk bondehjem hvor moderen vaktes i grundtvigsk retning kom B. efter sin konfirmation på Vestkær højskole og 1871–72 på Askov og senere på Vr. Skerninge højskole hvor forfatteren Anton Nielsen øvede en betydelig påvirkning på ham. Han arbejdede nogle år som engmester og mejerist, men stræbte efter at blive højskolelærer, og efter at have opholdt sig på Askov 1878–81 hvor han på sommerskolen underviste pigerne i mejeri blev han 1881–83 lærer på Uldum højskole og derefter til sin død knyttet til Askov. Hans fag var oprindelig geografi, bogholderi og gymnastik, men efter nogle år koncentrerede han sig alene om det første. Som lærer gjorde han, især i de senere år mindre fyldest, men han fik på andre felter stor betydning for skolen. Udrustet med betydelig praktisk sans blev han snart Schrøders støtte i ledelsen som skolens regnskabsfører og sekretær, en virksomhed han fortsatte under Jacob Appels første år som forstander.

B. tog desuden del i kommunalt arbejde, sad i ledelsen af Vejen sparekasse 1895–1911 og i arbejdet for Højskolelærernes pensionskasse. Allerede som elev havde han taget sig af Askov højskoles bogsamling, og efter sin ansættelse som lærer blev han leder af biblioteket. Fra en ringe begyndelse voksede dette under B. til ca. 50.000 bd. Ved sit giftermål havde B. ladet opføre „Bakkehus" i skolens nærhed, og hjemmet fik en fremtrædende plads i skabelsen af det særlige Askov-miljø. B.s vennesæle, åbne personlighed som fastholdt sit oprindelsespræg havde betydning for mange af skolens elever gennem årene. I sine senere år stod han især som repræsentant for stedets traditioner. – Under sin uddannelse til højskolelærer var B. kommet i forbindelse med A. D. Jørgensen, der tilskyndede ham til historisk virksomhed, og B. har udfoldet et ikke ubetydeligt, væsentligst personalhistorisk, forfatterskab. I *En Tids- og Familieskildring fra Vester-Jylland,* 1883 behandlede han sin egen baggrund mens hans evner som levnedsskildrer vistes i *Jens Johansen,* 1884, *Niels Jokum Termansen,* 1892 og *Anna Borgen Müller,* 1919. Mindre biografier og kulturhistoriske skitser er samlede i *Jydske Bønder,* 1921 og *Smaa Livsbilleder,* 1923. Sin hovedindsats som historiker ydede han imidlertid ved udgivelsen af *Aarbog for dansk Kulturhistorie,* 1891–1900 der vandt betydelig udbredelse og bragte en lang række social- og kulturhistoriske bidrag af høj kvalitet, væsentligst fra forfattere i tilknytning til højskolen og det grundtvigske miljø. Årbogen står som forløber og banebryder for de amtshistoriske samfund og disses årbøger, og B. var fra 1902 en virksom deltager i arbejdet i Historisk samfund for Ribe amt. En pionerindsats har B. ligeledes ydet ved sammen med Th. J. Søegaard at have samlet og udgivet *Danske Vider og Vedtægter* I–III, 1904–20, senere fortsat ved Aug. F. Schmidt. – B. nåede ikke nogen fremtrædende position som højskolelærer, men på anden vis prægede han Askov-miljøet i knap et halvt hundrede år. Som historiker og redaktør har han indlagt sig fortjeneste i udformningen af en folkelig historieskrivning omkring århundredskiftet. □Portrætteret på gruppebillede af Askov højskoles lærere af Erik Henningsen, 1902 (Fr. borg., Ribe stiftsmus.). Foto.

Karl Christensen: P. B., 1927. Hans Lund: Askov højskole 1865–1915, 1965 268–70. 278–80 o.fl. st. J. Th. Arnfred: Askov i mands minde, 1965 55 67 156. Margrethe Christiansen: Jacob Appel, 1970 169f. J. Appel og C. P. O. Christiansen i Askov lærlinge, 1931 s. VII–XVI. Aug. F. Schmidt i Danske vider og vedtægter IV, 1932 VII–XV. – Arkiv i Kgl. bibl.

Claus Bjørn (Hans Knudsen)

Bjerge, Torkild, 1902–74, fysiker. *8.3.1902 i Kbh., †7.2.1974 i Asserbo, begr. Lyngby parkkgd. F: læge i Varde, senere distriktslæge og sygehuslæge i Farsø Carl Christian Sehested Christensen B. (1863–1910; navneforandring fra

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Christensen 1901) og Thora Marie Hansen (1862–1915). ~22.5.1931 i Søllerød med Jonna Betty Simonia Gandil, * 12.5.1908 i Kbh. (Andreas), d. af forstkandidat, lærer, senere redaktør, sidst direktør for Nørrebros centraltrykkeri Johannes G. (1873–1956, ~2° 1920 med Henny Klitgaard Nielsen, 1890–1955) og Agnete Rørdam (1867–1945, ~1° 1891 med skovrider ved baroniet Guldborgland, Poul Christian Thaaning Koch, 1866–1903).

B. blev student 1920 fra Vestre Borgerdydskole, cand. polyt. 1926 og mag. scient. i fysik 1931. 1926–27 var han assistent hos professor P. O. Pedersen, 1928–36 ved Polyteknisk læreanstalts fysiske laboratorium og 1937–39 ved universitetets institut for teoretisk fysik; 1939 blev han professor i fysik ved Polyteknisk læreanstalt (Danmarks tekniske højskole). 1937–48 var han tillige lærer i fysik ved officersskolen. 1934–35 studerede han et år hos E. Rutherford i Cambridge hvor han sammen med C. H. Westcott offentliggjorde en række arbejder over de dengang nylig opdagede neutroner. Efter hjemkomsten tog han fat på de undersøgelser der førte til disputatsen *Studier over kunstig Radioaktivitet med kort Halveringstid*, 1938 med opdagelsen af en kortlevende heliumisotop. B. lagde et stort arbejde i sin undervisning, dels den mere elementære hvortil han skrev værdifulde lærebøger *Elektricitet og Magnetisme*, 1941, *Lyslære*, 1943, og dels tog han initiativet til oprettelsen af andendels-studiet i fysik under ingeniørstudiet ved højskolen. 1954 blev han medlem af det af Akademiet for de tekniske videnskaber nedsatte atomenergiudvalg og 1955 medlem af den nyoprettede atomenergikommission. Men i 1956 forlod han kommissionen, trådte udenfor nummer som professor og overtog hvervet som leder af kommissionens forsøgsanlæg Risø. Her udførte han et betydningsfuldt arbejde og formåede at skabe et teknisk og videnskabeligt miljø af høj kvalitet. Han var allerede tidligt klar over at udnyttelsen af kerneenergi var nær knyttet til verdens ressourceproblem og havde tidligere aktivt deltaget i et studiekredsarbejde herom som satte sit spor blandt andet i et bidrag til den af Thorkil Kristensen redigerede *The Economic World Balance*, 1960. – R. 1949. R.[1] 1960. K. 1968. □Foto.

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1938 208. – H. Højgård-Jensen og Fl. Juul i Fysisk t. LXXII, 1974 177–80 (med bibliografi). – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Mogens Pihl

Bjering, se **Biering.**

Bjerke, Sten, 1916–74, skovrider. * 26.10.1916 i Kbh., † 28.8.1974 i Rude, Holsteinborg sg., Sorø amt, begr. Holsteinborg kgd. F: skatteinspektør, senere kontorchef i Kbh.s skattevæsen Oskar Hjalmar B. (1873–1947) og Erna Julie Constance Huld (1880–1950). ~1° 18.6.1941 i Kbh. med stud. vetr., senere dyrlæge Grete Schottländer, * 18.10.1920 i Kbh. (Mos.) (~2° 1947 med landinspektør Wagn Ellemann, * 1921), d. af grosserer Louis Frederik S. (1877–1937) og Elna Eichel (1881–1936); ægteskabet opløst 1945. ~2° 31.8.1948 (b.v.) i Udbyneder med cand. jur. Kirsten Høst, * 8.11.1921 på Frbg., d. af cand. polit., departementschef Harald H. (1891–1967) og Karen Gulstad (1888–1943); ægteskabet opløst 1957. ~3° med Kirsten Helweg-Larsen, * 22.12.1932 i Kbh., d. af landsretssagfører Jørgen Meincke H.-L. (1905–77) og Ragna Haugsted (* 1909); ægteskabet opløst. ~4° 25.9.1967 med journalist Karin Beck-Christiansen, * 28.5.1939 på Frbg. (Solbjerg), d. af grosserer Arne B.-C. (1908–60) og Bodil Lindemann (* 1909).

B. blev student 1935, cand. phil. 1936 og han begyndte derefter på skovbrugsstudiet på landbohøjskolen hvor studierne trak i langdrag, afbrudt af deltagelse i modstandskampen og botaniske studier på universitetet. B. blev forstkandidat i 1950 og arbejdede 1950–54 dels i Norge som løvskovskonsulent, bl.a. for Det norske skogselskap, dels i Skåne med planlægningsarbejder for private skovdistrikter. 1952 blev han skovrider på Börringekloster, Krageholm og Bellinge godsers skove, senere også på Knutstorp og Skabersjö. B.s arbejde i de gamle løvskovsområder hvor man nu i høj grad planter gran gav ham en dybtgående forståelse af de økologiske forhold der har fremkaldt den naturlige træartsfordeling i skovene. 1960–63 var B. forskningsstipendiat ved Kgl. veterinær- og landbohøjskole, og han fik nu lejlighed til at uddybe sine økologiske studier. Samtidig var han engageret i fredningsarbejde for Danmarks naturfredningsforening som medlem af foreningens forretningsudvalg og planudvalg 1961–63. Hans kvalifikationer medførte at det i 1963 oprettede kulturministerium hvorunder fredningssager dengang sorterede knyttede ham til sig som konsulent, og i 1965 blev han udnævnt til ministeriets naturfrednings- og landskabskonsulent. Omtrent samtidig oprettedes lærestole i landskabs- og fredningslære ved kunstakademiet, 1963, og ved landbohøjskolen, 1964, og begge steder blev han lærer i faget.

En bærende idé i B.s arbejde var landskabsbevaringen – ikke en egentlig fredning – i forståelse af at mange af vore smukkeste landskaber er kulturskabt: lyngheder, overdrev, enge. Hans

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

store force var iagttagelsen som, støttet af enkle forsøg, bibragte ham forståelsen af de nuværende landskabstypers opståen og dermed bevaring. Hans stilling i kulturministeriet i de år den ny naturfredningslov af 1969 og loven om by- og landzoner, også 1969, blev gennemført medførte at hans synspunkter fik en betydelig indflydelse på lovgivningen, så meget mere som han havde en usædvanlig evne til at overbevise om sine synspunkters rigtighed. Hans modstandere har kaldt ham en farlig mand, og han skånede dem sjældent når det gjaldt om at fremme de interesser han gik ind for. B. udtrykte selv baggrund og mål for fredningsarbejdet på følgende måde: „Vi er ved at forpeste naturen; den stigende forurening, den stigende udnyttelse af jord synes at have som baggrund at man stadig tror der er nok af natur og nok af jord, nok af vand og nok af luft. Det er der ikke mere. Man er nødt til bevidst at forsøge at bevare visse områder som et modstykke til vore byer." (Danmarks Natur XI, 167). Hans litterære indsats er beskeden. De vigtigste arbejder er: *Nogle træk af de sydskandinaviske løvskoves udvikling ...*, Dansk dendrologisk Aarsskr. I, 373–413, og *Om svin og skov* i Dansk Skovforenings Tidsskr., 1959 529–40. De under hans ledelse udarbejdede fredningsinteressekort for Danmark, 1971 er af den allerstørste betydning for arbejdet i de lokale fredningsplanudvalg. Sin idé om naturparker viste han ved gennem en meget stor personlig indsats at få gennemført omfattende private fredninger og statslige opkøb af jord i Tystrup-Bavelse området i Sydvestsjælland i 1960erne.

E. Laumann Jørgensen i Dansk skovforenings t., 1974 247–52.

P. Chr. Nielsen

Bjerke-Petersen, Vilhelm, 1909–57, maler. * 24. 12.1909 på Frbg., † 13.9.1957 i Halmstad, Sverige. F: redaktør, senere direktør ved Den Hirschsprungske samling Carl V. Petersen (1868–1938) og Anna Ihlen, f. Bjerke (1876–1949, ~1° 1902 med agent Niels Ihlen; ægteskabet opløst). ~1° 22.2.1935 i Kbh. med maler Elsa Cecilie Thoresen, * 1.5.1909 i Minnesota, d. af læge Niels Thore T. (1861–1933) og Alice Josephine Johnson (* 1880); ægteskabet opløst. ~2° 1953 med Eva Lisa Lennartsson.

Som søn af kunsthistorikeren Carl V. Petersen fik B.-P. fra barneårene indsigt i både ældre og moderne kunst. Faderen var stærkt interesseret i de nye strømninger og ledede B.-P.s studier. 1926 besøgte han Harald Giersings malerskole og 1927 P. Rostrup Bøyesens. 1927–29 opholdt han sig om vinteren i Oslo hvor han gik på Statens kunstakademi og desuden studerede Henrik Sørensens og Alf Rolfsens billeder. Et eksempel på hans realistiske ungdomsmaleri findes i Fyns stifts kunstmuseum *Cirkusfolk uden for et Telt*, 1928. 1930–31 studerede han ved Bauhaus i Dessau med bl.a. Paul Klee og Kandinsky som lærere, og han blev stærkt påvirket af skolens analyser af maleriets grundelementer og deres dynamiske samspil inden for det genstandsløse maleri. Han sammenfattede senere lærdommene fra Bauhaus i bogen *Symboler i abstrakt Kunst*, 1933 (ny udg. m. noter v. Troels Andersen, 1974), og han blev herved den non-figurative kunsts første danske teoretiker. 1933 udstillede han med Ejler Bille i København og året efter var de medstiftere af gruppen Linien der i januar holdt sin første udstilling, og medredaktører af tidsskriftet Linien, tredivernes vigtigste danske tidsskrift om abstrakt og surrealistisk kunst. 1934 indtraf et brud mellem B.-P. og den øvrige redaktion i anledning af udgivelsen af hans bog *Surrealismen*. Han begyndte derefter udgivelsen af tidsskriftet *konkretion*, 1935–36 og 1935 kom *Mindernes Virksomhed*.

1943 tog B.-P. illegalt til Sverige og boede her til sin død, bortset fra et ophold i New York 1946–47. Under opholdet i Sverige vendte han tilbage til det konstruktive maleri. 1949 grundlagde han *Moderna Konstskolan* i Stockholm. En senere generation af danske kunstnere knyttede forbindelsen til hans arbejde med det abstrakte maleri ved at invitere ham som gæst til „Linien"s udstillinger i 1948 (hvor han i kataloget skrev om konkret kunst) og 1949. B.-P. var en igangsætter og katalysator der med sit førstehåndskendskab til de europæiske kunstcentre ledte mange impulser fra udlandet ind i det danske kunstliv. Ved sin død i Halmstad var han ikke længere centralt placeret i det danske kunstliv, men fra 1960erne og fremefter blev hans kunst på ny undersøgt og debatteret af kunstnere og kunsthistorikere. Kunstværker af ham findes i Den kongelige kobberstiksamling, Fyns stifts kunstmuseum, Aarhus kunstmuseum, Silkeborg kunstmuseum, Nordjyllands kunstmuseum, Moderna museet, Stockholm. Udsmykninger: vægdekorationer i Birkerød statsskole, 1930, Højdevangens skole, 1937, 46 vægdekorationer i Københavns almindelige boligselskabs ejendomme, ungdomslæsesalen i Halmstads bibliotek, 1953, sportshallen i Halmstad, 1955. □Foto.

Katalog Hybler, 1962 (m. forord af Ejler Bille, biografi og bibliografi). Carl V. Petersen: The surrealist movement in Denmark and Sweden, 1936. Samme: The art of the surrealists in Denmark and Sweden, 1936. Samme: Rita Kernn-Larsen, Elsa Thoresen, Vilh. Bjerke-Petersen, Harry Carlsson, Freddie, 1937. Niels Th. Mortensen: Dansk billedkunst, 1964 269–72. Jens Jørgen Thorsen: Modernisme i dansk kunst, 1965. Poul

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Vad: Billedet, væggen og rummet, 1968 76f 135. Troels Andersen i Signum I, 2, 1961 10–12 17–20 og Signum I, 3, s.å. 62. Kat. Freddie og V. B.-P.: Ålborg kunstgalleri 19.9. til 27.9.1970. Værkfort. i Symboler i abstrakt kunst, 1974 79–86. Tove Lund Lassen i Fynske minder, 1976 81–94. – Papirer dep. i Silkeborg kunstmuseum.

Charlotte Christensen

Bjerre

Den betydeligste af de forskellige slægter ved navn Bjerre nedstammer fra gårdmand i Idumlund Peder Pedersen, hvis søn Jacob Pedersen fæstede Store Bjerre i Sir sogn hvorfra slægten har sit navn.

Hans B.s, (1902–1978), hustru Solvejg B. er datter af forfatteren Jeppe *Aakjær.

Stamtavle over Bjerre-slægten fra Bjerre i Sir ved Holstebro, v. Frits Bjerre, 1978.

Hans H. Worsøe

Bjerre, Agnete, se **Christoffersen, Frede.**

Bjerre, Jens Jakobsen Kokholm, 1847-1901, politiker, kultusminister *24.4.1847 på Sønder Kokholm i Tørring sg. ved Lemvig, †25.9.1901 i Kbh., begr. sst. (Garn.). F: gårdejer Jakob Pedersen B. (1812-78) og Ane Christensdatter (1820-1906). ~7.2.1899 i Kbh. (Holmens) med Ellen Toft, *7.3.1865 i Rudkøbing, †26.5.1947 på Frbg., d. af læge, senere dr. med. Lars Fabricius T. (1834-1901, ~2° 1875 med Augusta Henriette Frandsine Ortved, 1838-1920) og Lykke Maria Caroline Andersen (1836-74). – Bror til P. *B.

B. blev student 1866 (privat dimitteret), konst. førstelærer i Grenå 1870, lærer ved Efterslægtens skole i Kbh. 1870-73, cand.teol. 1872, kapellan i Vester og Øster Hassing ved Ålborg 1873, sognepræst sst. 1876 og 1887 tillige provst for Kjær herred. Politisk sluttede han sig fra første færd til højre hvis lokale organisationer han i løbet af 80erne energisk og dygtigt udbyggede. 1887 og 1890 stillede han sig forgæves til folketinget i Ålborg-kredsen, men 1890 valgtes han til landstinget i den daværende 7. kreds. Som formand for højres forretningsudvalg havde han ledelsen af partiets agitations- og organisationsarbejde ud over landet i sin hånd, og på et tidspunkt hvor afviklingen af provisoriepolitikken indledtes fik han i kraft af sin arbejdsevne, sin frisindede tænkemåde og fordragelige forhandlingsform en væsentlig indflydelse på højres saglige standpunkter og politiske taktik. Det skyldes således for en ikke ringe del ham at skoleloven af 24.3.1899 blev gennemført. 1900-01 var han kultusminister i ministeriet Sehested. Der knytter sig ingen lovgivningsresultater af betydning til hans korte ministerperiode. Administrativt kom han til at beskæftige sig med det kirkelige røre der opstod omkring V. *Brückers kirkelige polemik i Højskolebladet og Vilh. *Becks udtalelser om „de fordrukne og usædelige Præster". Affærer som han der tilhørte Kirkeligt centrum afgjorde i forsonlig ånd. Derimod afskedigede han pastor Anton *Jensen, Harboøre der i strid med folkekirkens lære havde prædiket i unitarisk ånd. Allerede da B. indtrådte i ministeriet var han mærket af den brightske syge der et par måneder efter ministeriets afgang lagde ham i graven. – R. 1892. K.² 1901. □Mal. af Nicoline Tuxen, 1894. Relief af Einar Jónsson, 1902 (gravsten, Vester Hassing k. 1904). Foto.

Stamtvl. over B.-slægten fra B. i Sir, 2. udg. 1948 100. Nationaltid. 26.9.1901 Ill. tid., 6.10.1901. P. M. Lund i Nyt t., 1903 3-12. – Levnedsberetning i ordenskapitlet. Papirer i Rigsark.

Helge Larsen (P. Stavnstrup)

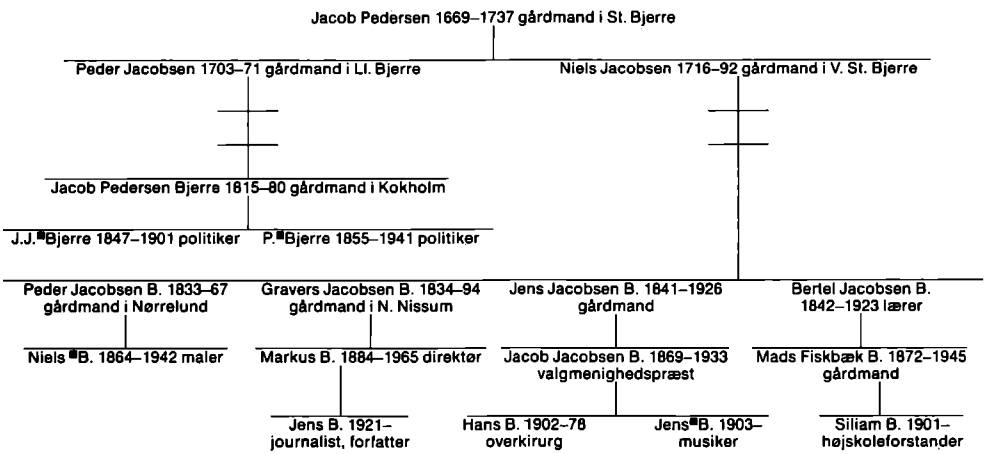

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bjerre, Jens, 1871-1940, biblioteksorganisator, lærer. * 3.9.1871 i Heltborg, Thy, † 16.10.1940 i Silkeborg, begr. sst. F: gårdejer Anders Christian Andersen B. (1840-1919) og Inger Marie Amtoft (1848-1911). ~ 18.9.1896 i Nors ved Thisted med Dorthea Andersen, * 25.4.1870 i Nors, † 23. 4.1944 i Silkeborg, d. af landmand Anders Christian Jensen Skaarup (1829-1908) og Marie Andersen (1849-76).

B. var oprindelig ved fiskeri, men havde lyst til bogen; efter kun to års forberedelse tog han 1895 lærereksamen fra Vesterbros seminarium og blev kort efter lærer ved Esbjerg skolevæsen; 1900 forflyttedes han til Lemvig, 1908 til Silkeborg hvor han virkede til 1931 og 1921-31 var medlem af byrådet. Han har skrevet flere fortællinger, til dels med skildringer af livet på havet; særlig udbredte er hans to børnebøger *Hans Peter paa Langfart,* 1900 (5. opl. 1923) og *En fattig Drengs Eventyr,* 1915. Landskendt er B. blevet ved sit arbejde for bibliotekssagen. Både i Esbjerg og Lemvig var han (1898 og 1902) medstifter af folkebiblioteker, og 1908-17 var han formand for Silkeborg folkebogsamling. Han var sjælen i det udvalg der 1905 virkede for oprettelsen af foreningen Danmarks folkebogsamlinger, og han blev dens første formand, desuden 1906 den første redaktør af foreningens organ Bogsamlingsbladet. Sammen med lærer Johannes Grønborg, Rodskov, var han den drivende kraft i bestyrelsen, og med sin ukuelige energi og sin evne til at organisere gjorde han snart foreningen til en vigtig faktor i bibliotekernes liv, særlig på landet; stor betydning havde det at han skaffede dem 25 pct. rabat ved bogkøb. Sine agitatoriske evner udnyttede B. i nært samarbejde med Andr. Sch. Steenberg, lederen af statens bogsamlingskomité i hvilken han fik sæde 1917; efterhånden var der dog opstået en vis gnidning mellem denne komités flertal og foreningen hvis ledende mænd så skeptisk på den stigende tendens til at underkaste bibliotekerne kontrol fra statens side. Mod denne tendens reagerede især B. som ivrig tilhænger af bibliotekernes selvstyre, og 1918 medførte spørgsmålet om Silkeborg biblioteks godkendelse som centralbibliotek en konflikt mellem ham og komiteen; han udtrådte af den og forlod tillige som protest formandsposten i biblioteket. Kort efter blev han æresmedlem af foreningen. Denne ærespost beholdt han også i den 1919 stiftede Danmarks biblioteksforening. Den kraft og energi hvormed han i sin tid gik ind i arbejdet for bibliotekssagen skulle beklageligvis senere føre til en meget stejl holdning der ikke tillod ham at deltage i det lovgivningsarbejde som resulterede i biblioteksloven af 1920. Idealismen i den grundlæggende indsats er dog uomtvistelig, typisk for mange af hans slægtleds biblioteksfolk der prægede biblioteksarbejdet, især på landet. Efter 1920 ofrede han sig helt for sin lærergerning i Silkeborg, flyttede en tid til Sjælland, men vendte tilbage til Silkeborg hvor han døde.

H. Hvenegaard-Lassen: De danske folkebibliotekers hist. 1876-1940, 1962 97-99. Bogens verden XXII, 1940 323f.

Mogens Iversen (Svend Dahl)

Bjerre, Jens Jacobsen, * 1903, komponist, organist. * 13.10.1903 i Århus, (Århus domk.) F: kapellan, senere valgmenighedspræst i Rødding-Krejbjerg Jacob Jacobsen B. (1869-1933) og Ane Marie Berthelsen (1868-1958). ~ 2.3.1933 i Sollerød med Helga Øhlenschlæger, * 22.10.1908 i Kbh., d. af grosserer Knud Ø. (1881-1970) og Mary Elisabeth Petersen (* 1888).

B. blev uddannet ved Det kgl. danske musikkonservatorium hvorfra han tog organisteksamen 1925. Herefter tog han ophold indtil 1927 i Paris hvor han var ansat ved den danske kirke samtidig med at han videreuddannede sig i komposition hos E. Levy og L. Aubert. I Kbh. virkede B. 1933-55 ved Skt. Stefans kirke som organist og kantor og derefter ved Garnisons kirke 1955-73. Det anckerske legat blev tildelt ham 1956. Som komponist har han siden sin debut 1939 i Det unge tonekunstnerselskab, Kbh., navnlig dyrket kammermusikken: *Duo concertante for cello og klaver,* 1942, *Sonate for violin og klaver,* 1945, *Divertimento for blæserkvintet,* 1955, en række *Mosaïques musicaux,* i alt 5 for vekslende besætninger (fra 1945 til 1977) m.m. B.s første opus er en sangcyklus for bas og klaver til Knut Hamsuns *Feberdikte* som fulgtes af et halvt hundrede andre vokalværker – for solostemme med akkompagnement bl.a. *Til en ung Moder* (Gelsted), 1942 og for kor *Itokih,* 1957 med blæserkvintet, to flygler og slagtøj, til Tom Kristensens digt af samme navn, *Stille, Hjerte, Sol gaar ned* (Aakjær) samt motetter til gudstjenestebrug. For symfoniorkester er *Madrigale con variazioni,* 1957 og fantasien *Før og nu,* 1967 (i anledning af Københavns byjubilæum, uropført af Danmarks radio, 1977). Af B.s scene-, film-, hørespil- og fjernsynsmusik fremhæves TV-balletten *Den hvide souper,* 1964. B.s franske musikalske tilknytning gør sig almindeligt gældende – ikke mindst typisk i de charmerende *Croquis musicaux,* 22 musikalske skitser fra Paris for violinsolo, 1944. – B. har herhjemme oplevet såvel Carl Nielsen-tiden og dens „Nachfolge" som Darmstadtskolens danske virkninger og til sidst den ny enkelhed. I al denne forskellighed er det typisk for B.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

at han har fulgt sin egen udvikling der mest bygger på den internationale antiromantiske tendens efter 1. verdenskrig.

Hans Riis-Vestergaard

Bjerre, Jens Justesen (Jostsøn), 1610-84, præst. * 28.4.1610 på gården Øster Bjerre i Gøttrup, † 11.2.1684 i Kbh., begr. sst. (Trin. k.). F: bonden Christen Jostsøn og Anne Christensdatter. Ugift. B. besad et fortrinligt nemme og stor lyst til læsning og kom i en alder af fjorten år i Thisted skole hvorfra han efter seks års forløb kom til Slagelse og blev student 1633. Allerede under sin skolegang havde han vundet biskop H. P. Resens velvilje, og af denne blev han også støttet i sin studietid. 1640 blev han præst ved Regensen, 1643 magister og 1656 den første sognepræst ved den nyopførte Trinitatis kirke der i begyndelsen kaldtes Studenterkirken. Skønt B. stillede sig afvisende over for den engelsk påvirkede kunstprædiken som netop blev moderne på hans tid vandt han snart et stort navn som en mægtig opvækkelsesprædikant. Han synes at have været en typisk repræsentant for den strenge bodsfromhedsretning der havde været den herskende her siden ca. 1620, og hans iver for en alvorlig, personlig tilegnelse af kristendommen gennem kamp og fristelser gør det forståeligt at han til en begyndelse kunne se med sympati på N. S. Chronich om han end senere tog afstand fra dennes separatistiske opfattelse af specielle lærepunkter. Der gik et stærkt asketisk drag gennem B.s prædiken og livsførelse, men selv om han ved sin pietistisk farvede fordømmelse af verdenslivet ofte vakte forargelse og blev gjort til genstand for forulempelser stod der respekt om hans personlighed da det var vitterligt at han levede som han lærte. Som tegn på den anseelse han nød kan det således nævnes at B. var den eneste præst som den unge Ulrik Christian Gyldenløve ville lytte til da han 1658 lå for døden. – Ved sin spartanske levevis lykkedes det B. at sammenspare 1000 sletdaler som han skænkede universitetet som et legat for fattige studenter. – I nyere tid har J. P. Jacobsen benyttet hans skikkelse i romanen Marie Grubbe.

E. Pontoppidan: Annales ecclesia dan. IV, 1752 623-27. – Programma funebre af 29.2.1684. H. F. Rørdam i Ny kirkehist. saml. I, 1857-59 381f; III, 1864-66 227-53; 3.r. IV, 1882-84 597-606. G. L. Wad: Rektorerne på Herlufsholm, 1878 174-76. Saml. af de for univ.s legater gældende bestemmelser, 1890 345f.

*Bjørn Kornerup**

Bjerre, Niels Jakob Jakobsen, 1864-1942, maler. * 5.1.1864 på Nørrelund, Engbjerg sg., Ringkøbing amt, † 19.3.1942 på Frbg., urne på Engbjerg kgd. F: gårdejer Peder Jakobsen B. (1833-67) og Maren Nielsdatter Nissum (1840-1912, ~2° med dræningsmester, senere gårdejer Christian Atzen Thorndal, 1838-1902). Ugift.

B. var af vestjysk bondeslægt og bevarede hele livet nær tilknytning til familie og hjemegn. Han forsøgte sig en tid uden større lyst ved landbruget, og det må bemærkes at egentlige landbrugsmotiver ikke findes i hans billeder. Han bevarede sit jyske sprog og et landligt ydre med undtagelse af den traditionelle kunstnerhat der så at sige symboliserede hans frie livsførelse uden ejendom eller egentligt hjem. I vinterhalvåret boede han i Kbh. og holdt gerne til i en café i det hus på Bülowsvej hvor han havde atelier. I sommerhalvåret var han i Vestjylland og boede hos familie og venner eller på kro. Han var ingen kostforagter men arbejdede støt hele livet med sine billeder som til det sidste viste klarhed og styrke. Han tog præliminæreksamen 1879 i Lemvig og må have vist så gode evner til bogen at man talte om at lade ham studere. Men han erklærede at han ikke ville læse latin fordi man jo ikke vidste hvor langt det ville føre. Han ville være kunstmaler, og 1880 rejste han til Kbh. hvor han kom i malerlære, gik på Teknisk skole, på kunstakademiet 1881-88 uden at få afgang, og derefter en vinter på Kunstnernes studieskole. Denne fik ingen betydning for ham udover personlige bekendtskaber, men betydningen af de mange år på akademiet bør næppe underkendes. Han synes især at have sat pris på Frederik Vermehren. Hans billeder har uden at være akademiske de ægte akademiske dyder: klar og spændt komposition og fin nuancering af farven. Hans maleriske evner gjorde sig også gældende i hans tegninger. Han fulgte også den akademiske parole om troskab over for naturen samtidig med at han lærte af den nyere kunst med impressionistiske billeder i 1880erne, med nye indtryk i 1890erne, formentlig fra V. Hammershøi og i alt fald i ét tilfælde fra van Gogh hvis billeder han så i Kbh. 1893. Senere fik hans billeder under indtryk af den yngre malerkunst større slagkraft og stærkere farver til forskel fra de tidligere billeder som er i slægt med A. Gottschalks med hvem han i øvrigt var ven. Men bestandig malede han helst direkte efter naturen og lod det bevægede lys være den dominerende faktor. Han malede fortrinsvis landskaber, men i 1880erne og 1890erne var kompositioner med mennesker dog hovedsagen: nogle portrætter, billeder fra landlige og huslige sysler og nogle skildringer fra højskole, kirke og husandagt. Han var en stærkt interesseret iagttager af den indremissionske vækkelsesbevægelse i sin hjemegn og arbejdede med motivet „fiskerfolk under

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

bønnemøde". Hertil udførte han mange glimrende studier, men det endelige resultat, det store *Harboøre, Guds Børn* fra 1897 lever ikke op til de givne løfter. Billedet vakte opmærksomhed og fik medalje på verdensudstillingen i Paris 1900. Hans fortsatte arbejde med menneskeskildringerne kulminerede i det store *Harboørebeboere ved Kirken*, 1906 som senere blev købt til Statens museum for kunst. Senere malede B. hovedsagelig landskaber, mest fra hjemegnen, enkelte fra andre egne i landet, atter andre under sine ophold uden for Danmark. Han rejste 1899 til Italien i følge med L. A. Ring og dennes kone og blev der til 1901; 1914 var han i Frankrig, og 1925 og -26 på Færøerne; ikke mindst billederne herfra er betydelige. 1930-31 udførte han tolv landskaber til centralbiblioteket i Lemvig og omkring århundredskiftet nogle altertavler. Han udstillede regelmæssigt på Den frie udstilling fra 1892 uden at blive særlig bemærket. Først omkring 1930 fattede publikum og kritik større interesse. Leo Swane skrev en bog om ham 1935, men den egentlige biografi blev skrevet af P. Uttenreitter (1949). I denne gøres der også opmærksom på B.s litterære talent der fx ytrede sig i *Fiskerne* fra 1891 som året efter tryktes i Ill. Tidende uden hans vidende og med falsk navn, og *I de Helliges Forsamling* fra 1893 trykt i Tilskueren 1932. Begge er genoptrykt i Uttenreitters bog som desuden giver prøver på hans talentfulde brevskrivning. I 1890erne oversatte B. „Also sprach Zarathustra", sikkert uden tanke på udgivelse. Nævnes må det også at han var ven med Thøger Larsen. Disse litterære arbejder kan ses i sammenhæng med han interesse for aktuelle strømninger, og det samme gælder hans billeders dyrkelse af det hjemlige, det landlige og det nære i forsøg på at gå i dybden inden for et begrænset felt, på at intensivere følelsen fra dets „sandhed". Separatudstillinger Kunstforeningen Kbh. 1932 og 1972. I Lemvig museum 1943 og 1960. Sst. er indrettet mindestue for B. □Mal. af Jens Vige, 1895 og af Kristen Bjerre, 1906. Tegn. af Eigil Petersen, 1908 og 1910. Mal. af Th. Laureng, 1913. Selvportr. 1925 og 1928. Buste af Knud Gleerup ca. 1934. Mal. af Jens Søndergaard ca. 1937. Mal. af Olaf Rude, 1940. Dødsmaske (Fr.borg). Mal. af Michael Sørensen. Foto.

Interviews i Politiken 18.3.1940, Ekstrabladet 5.1.1939, 1.5.1940., Berl. tid. 1.1.1934 og 7.3.1942. – Auktionskatalog 10.4.1911. Thøger Larsen i Atlantis, feb. 1924, jan. 1925. K. Pontoppidan i Kunstbladet, 1927. P. Uttenreitter i Tilskueren, april og juni 1932. L. Swane: N. B., 1935 (Vor tids kunst 19). E. Zahle i Kunstmuseets årsskr. XXIII, 1936. L. Swane i Danmark nr. 17, 1941. P. Uttenreitter i Årstiderne II, nr. 1, 1942. Samme: Maleren N. B., udg. Kunstforeningen, 1949. G. Zahle i Politiken 29.9.1972. Samme i Mælkevej og stjerneskud, 1977.

Henrik Bramsen

Bjerre, Peder Jakobsen Kokholm, 1855–1941, landmand, politiker. * 6.12.1855 på Sønder Kokholm i Tørring s.g. ved Lemvig, † 16.11.1941 på sygehuset i Randers, begr. i Ødum. F: gårdejer Jakob Pedersen B. (1812–78) og Ane Christensdatter (1820–1906). ~2.10.1891 i Ødum med Christence Vinther, * 23.8.1862 i Galten sg. † 13.8.1911 i Randers, d. af gårdejer Jørgen Vinther Laursen (1828–63) og Nicoline Dorthea Christiansen Buhl (1836–1918, ~2° 1865 med jordbruger Mads Jensen, * 1836). – Bror til J. J. *B.

B. besøgte efter barneskolen Staby højskole og Galsters kursus hvorefter han uddannedes ved landvæsenet. Allerede 23 år gammel blev han forvalter på Kalundborg ladegård og senere bl.a. på Bidstrup. 1886 købte han Højstrup på 120 tdr. land i Ødum sogn ved Hadsten som han ejede indtil 1910. Han fik snart en fremtrædende stilling inden for det lokale foreningsliv, særlig i andelsbevægelsen hvor hans indsats fik videre betydning. Han var medvirkende ved oprettelsen af andelssvineslagteriet i Randers 1889, og det mere formaliserede samarbejde med de danske andelssvineslagterier der blev etableret 1897 skyldtes for en stor del B. Det var ligeledes B. der 1897 lancerede tanken om en sammenslutning af jyske landmænd for at oprette et andelsindkøb af foderstoffer som modtræk mod koncentrationerne i handelsstanden. I agitationen for denne plan og i selve organisationsarbejdet blev han dog snart trængt til side af Anders *Nielsen, Svejstrup Østergård. I 1890 valgtes han i Hornsletkredsen for venstre, faldt i 1892 for N. *Neergaard, men blev efter 1895 forgæves at have søgt valg i Middelfart i 1898 valgt i Randers landkreds som tilhænger af venstrereformpartiet. Hans politiske virksomhed prægedes af selvstændighed, men denne tillige med en mangel på selvkontrol der vakte mindre heldig opsigt om hans navn betød at hans indflydelse blev begrænset. Han var dog medlem af en række vigtige udvalg, og i 1908 bidrog han til at Neergaard blev formand for toldlovudvalget. Året efter var han med i den 11-mands gruppe der støttede Neergaard i forsvarsspørgsmålet. I efteråret 1912 udmeldte B. sig af partiet venstre i protest mod ministeriet Berntsens stilling i valglovsspørgsmålet, og ved valget 1913 forsøgte han sig uden held som løsgænger i sin gamle kreds. Heller ikke senere hvor han gentagne gange opstillede som venstremand blev han valgt, men han deltog til sin høje alderdom i det politiske og landøkonomiske organisationsliv på det lokale

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

plan. B. var idérig og med evner som agitator, men hans mangel på stadighed og lejlighedsvise svigtende kontrol over sin offentlige fremtræden hæmmede hans virksomhed såvel i politik som i landbrugets organisationsarbejde.

Stamtvl. over B-slægten fra B. i Sir, 1901 51, 2. udg. 1948. – N. Bransager: Den da. regering og rigsdag 1901–03, 1903 133–35. A. R. i Tiden, 18.7.1913 187f.

Claus Bjørn (P. Stavnstrup)

Bjerre, Aage, 1868–1954, stadsingeniør. * 3.7. 1868 på Sandholm ved Lillerød, † 29.1.1954 i Lyngby, urne sst. på kgd. i familiegrav. F: proprietær, senere vinhandler Johannes B. (1843–1919) og Inger Marie Emilie Brønniche (1846–1916). ~ 29.4.1898 i Valby (Jesusk.) med Edle Louise Bentzen, * 26.9.1870 i Kbh. (Trin.), † 4.2.1964 på Nybrogård, Gladsaxe, d. af cigarfabrikant Julius Konstantin B. (1835–1918) og Charlotte Marie Amalie Holders (1841–1922).

B. tog 1885 polyteknisk adgangseksamen og blev 1891 cand. polyt. (bygningsingeniør). S.å. blev han assisterende ingeniør ved Kbh.s brolægnings- og vejvæsen og ansattes 1894 som fuldmægtig sst. 1.6.1897 blev han fuldmægtig ved vandforsyningen, og 1898 kom han til stadsingeniørens direktorat som ekspeditionssekretær; jan. 1907 blev han afdelingsingeniør sst. og 1927 stadsingeniør. Denne stilling beklædte han til 1936. – Omkring århundredskiftet havde B. i England studeret spildevandsafledning, især med henblik på den biologiske rensning af spildevandet, og den tekniske hygiejne var alle dage en af hans hovedinteresser. Fra 1911 var han censor i dette fag ved Danmarks tekniske højskole. I 1907 havde han sammen med G. Jochimsen fået 1. præmie i en konkurrence om en afvandingsplan for Gentofte kommune. Hans anden store interesse var byplanlægning. I 1909 fik han 2. præmie for et projekt til gade- og bebyggelsesplan for Københavns ydre distrikter. En række kommuner benyttede ham i tidens løb som rådgiver vedr. bebyggelsesplaner, han var ofte dommer i byplankonkurrencer, var medstifter af Dansk byplanlaboratorium 1921 og medlem af dettes arbejdsudvalg til 1926, var formand for udvalget til afholdelse af byplanmøder 1924–34 osv. Han skrev gennem årene talrige tidsskriftartikler, bl.a. i Ingeniøren, Maanedsskrift for Sundhedspleje o.a. om sine interesser der foruden de nævnte også vedrørte æstetiske og sociale forhold. □Foto (Stadsingeniørens direktorat).

Charles I. Schou i Dansk arkitektforenings t. (Bygmesteren), 1927 31. O. Forchhammer i Stads- og havneingeniøren, 1936 86f.

Sigurd Jensen

Bjerregaard, Hans, 1766–1860, præst, plantør. * 22.2.1766 i Gentofte, † 12.1.1860 i Hjermind, begr. sst. F: bonden Hans Jensen *B. (1728–81) og Ellen Jacobsdatter (1730–1808). ~ 1809 med Mette Cathrine Sjørslef, døbt 18.1.1778 i Sjørslev, † 3.4.1838 i Hjermind, d. af skrædder Jens Nielsen (1737–99) og Ane Andersdatter (* ca. 1737).

B. blev student fra Slagelse 1788, cand. teol. 1793 og sognepræst for Hjermind, Le og Hjorthede i Viborg stift 1798–1857. Han var præst af den rationalistiske skole og foruden i sin præstegerning ydede han en betydelig indsats ved hjælp til de fattige, ved oprettelse af skoler i hvert af sine sogne, for en stor del for egne midler, og især ved plantning og uddeling af tusindvis af frugttræer og andre træer til almuen. Han udgav *En kort Anviisning til Træavl eller til de almindelige Frugt- og Skovtræers Opelskning og Udplantning,* 1828. I bogen optræder han som sprogrenser og foreslår gartnerudtrykket okulation erstattet med „indøining" eller „øiesætning" og ordet kopulere oversat med „koble". B. var også foregangsmand på andre landøkonomiske områder og udgav flere meget læste bøger, bl.a. *En kortfattet Anviisning til det forbedrede Jordbrug,* 1833. Konsistorialråd 1828. □Silhouet i træsnit. Portr. (?) (Hjermind kirke).

Jeppe Aakjær: St. St. Blichers livstragedie I, 1903. Biskop Swane og hans hustru, 1925 136–44 (fot. optr. 1973) = Memoirer og breve XLIII, udg. Jul. Clausen og P. F. Rist.

Åge Nicolaisen

Bjerregaard, Hans Jensen, 1728–81, bonde. Døbt 8.8.1728 i Gentofte, † 25.7.1781 i Kbh. (Nic.), begr. sst. (Nic.). F: gårdfæster Jens Sørensen (1683–1750) og Lene Jensdatter (1681–1780). ~ 12.6.1750 i Gentofte med Ellen Jacobsdatter, døbt 12.11.1730 i Gentofte, † 8.5.1808 på Viskum, d. af gårdfæster Jacob Sørensen (* 1704) og Anne Pedersdatter. – Far til Hans *B.

B. fik sin barndoms undervisning i den først opførte af Frederik IVs rytterskoler i Gentofte. Han blev fra sin ungdom en foregangsmand med interesser og kundskaber langt ud over det almindelige for hans stand. Fra 1750 sad han som fæster på sin fædrenegård i Gentofte. Han passede sin bedrift ualmindelig godt, og om hans praktiske sans vidner det at han førte en systematisk dagbog med regnskab og andre optegnelser. Ikke blot omgang med sognepræsten og andre studerede personer, men sikkert også hans liv i nærheden af hovedstaden har bidraget til at udvikle ham så han kom til at stå som en enestående skikkelse midt i stavnsbåndstiden, en seværdighed hvortil der valfartedes. Den tyske for-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

fatter F. G. "Klopstock og den danske J. S. "Sneedorff har begge givet begejstrede, vel nok lidt naive skildringer af hans oplyste, gudfrygtige og stræbsomme personlighed og af hjemmet i hans gård hvor alt bar præg af renlighed og orden, og hvor der fandtes både boghylder og landkort. 1764 overtoges Gentofte gods af J. H. E. "Bernstorff der i B. fandt en udmærket medhjælper ved sin store godsreform, fremfor alt ved udskiftningen som de andre bønder i begyndelsen var meget ængstelige ved. B.s gård, der nu benævntes Bjerregaard, og hvorefter han derpå selv fik navn blev landets første udflyttergård (1766). 1769 hædrede Christian VII ham med en guldmedalje, og s.å. indmeldte han sig som den eneste bonde i det nye landhusholdningsselskab der brugte ham som tillidsmand ved bedømmelse af nye landbrugsredskaber. 1771 udgav B. en lille bog *Brev fra Hans Jensen, Selvejerbonde paa det Bernstorffske Gods, til sine Landsmænd, de øvrig Bønder, om de nye Indretninger til Landvæsenets Forbedring i Danmark* hvori han særlig udvikler udskiftningens fordele. Med sin dygtighed og begavelse har B. forbundet naturlig sans for at varetage sine egne interesser. I et brev fra 1771 klager A. P. "Bernstorff på karakteristisk måde over at han og hans broder Jacob Jensen med deres større oplysning forbandt den uheldige egenskab at være „mindre uegennyttige og mindre tro" end de andre bønder. Det har i længden ikke tilfredsstillet B. at være bonde selv om han nok så meget var den fejrede idealbonde („den Bernstorffske Bonde", „den Sneedorffske Bonde", „den lærde Bonde"). 1772 solgte han Bjerregaard og købte herregården Løvegård i Holbæk amt som han ejede til 1778, og hvor det ikke gik ham så godt. Han boede derefter et par år i Slagelse men havde sit sidste opholdssted i Kbh.

Hans Bjerregaard: Dyder og udyder i verdslige eksempler, 1841 561–74. D. E. Rugaard: Fremragende da. bønder, 1871 24–52. Aage Friis: Bernstorffske papirer I, 1904 485 782. J. Werner i Medd. fra hist. topogr. selsk. for Gentofte kommune 3. hft., 1926 183–210.

*Hans Jensen**

Bjerregaard, Niels Sørensen, 1899–1966, fiskeauktionsmester. * 7.10.1899 i Frederikshavn, † 24.8.1966 i Kbh. (Johs.), begr. Frederikshavn kgd. F: rentier Søren Nielsen B. (1875–1953) og Ane Nielsine Sørensen (1875–1932). ~ 28. 12.1924 med Emilie Rebekka Larsen, * 22.2.1902 i Flade sg., d. af smedemester Graves Andreas L. (1874–1953) og Emma Marie Jensen Harm (1877–1949).

B. voksede op i Frederikshavn hvor faderen drev fiskeri samt en mindre fiskeeksportvirksomhed. Han glemte aldrig sin beskedne barndom i „Fiskerklyngen", og den sociale forståelse for fiskernes livsforhold blev af afgørende betydning for hans senere virke. Han blev uddannet som maskinmontør, men det blev fiskeriet der fik hans interesse, og 25 år gammel købte han sin egen kutter. 1925 indtrådte han i faderens fiskeeksportforretning – S. Bjerregård og Sønner – samtidig med at han fortsatte fiskeriet. Efter en alvorlig skade i 1933 måtte han imidlertid opgive det fysisk krævende fiskeri. Han vendte sig i stedet mod forretningen der blev udvidet med fabrikker for fiskefilet, halvkonserves, sildeolie og fiskemel i Frederikshavn, Hirtshals og Ålbæk. Han var samtidig blevet leder af den store fiskeauktion i Frederikshavn. På dette tidspunkt var hans kolleger blevet opmærksomme på B.s store organisationstalent og fik ham indvalgt i fiskeriets organisationer. I 1938 blev han formand for Frederikshavn Fiskeriforening, året efter for Centralforeningen af Fiskeriforeninger i Vendsyssel. 1940 fik han sæde i Dansk Fiskeriforenings hovedbestyrelse, og 1947 efterfulgte han M. C. Jensen, Grenå, på formandsposten. Han var formand til 1962 da han på grund af svigtende helbred ønskede at trække sig tilbage. I formandstiden arbejdede han for at modernisere „Dansk Fiskeritidende", og han tog sig desuden i særlig grad af fiskernes sociale spørgsmål, bl.a. ved at aktivisere Dansk Fiskeriforenings Hjælpefond. Som organisationsmand er han karakteriseret som en venlig og jævn mand, men hård og stejl i forhandlingsspørgsmål vedrørende fiskeriets mærkesager. – Formandsposten medførte en lang række andre tillidshverv. Fra 1947–53 var han medlem af det gamle Fiskeriråd og formand for det nydannede i 1954, da rådet fra at være et nærmest fiskeriministerielt organ blev fællesorgan for dansk erhvervsfiskeri med arbejdsopgaver af fælles interesse for det samlede fiskerierhverv. B. indtrådte efterhånden i bestyrelsen for næsten alle de institutioner og råd der havde med fiskerispørgsmål at gøre, bl.a. Fiskeriministeriets Eksportudvalg, Fiskeflådens fornyelsesnævn og det sagkyndige udvalg for opførelsen af Hanstholm havn. Fra 1948 var han formand for Sætte- og Fiskeskipperskolen i Frederikshavn. Uden for fiskeriområdet medførte hans politiske interesse at han 1958 blev socialdemokratisk medlem af Frederikshavn byråd og viceborgmester. B. har skrevet flere artikler i undervisnings- og fagbøger vedrørende fiskerispørgsmål. – R. 1955. R[1]. 1962.

Aktuelt 6.10.1959. Børsen 7.10.1959. Dansk fiskeritid. 1959 515f. Sst. 1966 3–4. Børsen 25.8.1966.

Henrik Fode

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bjerregaard, Jytte **Ritt,** * 1941, undervisningsminister, seminarieadjunkt. * 19.5.1941 i Kbh. F: snedkersvend, senere snedkermester Gudmund B. (* 1917) og regnskabsfører Rita Hærslev (* 1920). ~ 22.7.1966 i Kbh. (b.v.) med afdelingsleder, mag. art. Søren Mørch, * 2.12.1933 i Kbh., søn af skibsfører ved Kgl. grønlandske handel Erik Trier Mørch (1901–54) og farmaceut Else Lindhard (* 1904).

B. er født i et københavnsk arbejderhjem. Forældrene var aktive kommunister; men B. blev ikke engageret i egentlig politisk arbejde før efter afsluttet uddannelse. Efter realeksamen tog hun lærereksamen (Emdrupborg) 1964 og klassisksproglig studentereksamen 1966 (Statens kursus). Allerede inden da var hun 1964 blevet ansat som folkeskolelærer i Rødovre. 1966 blev hun ansat i Stenløse-Fangel (nu Odense), og 1970 blev hun seminarieadjunkt ved Odense seminarium. Hun har været medudgiver af flere skolebøger i bl.a. dansk, regning og botanik. 1969 blev B. af socialdemokratiet opstillet til folketinget i Bogensekredsen, to år senere i Otterupkredsen hvor hun valgtes samme år og siden har været valgt. Hun placerede sig straks centralt i folketingsarbejdet ved at komme i finansudvalget (1971–73 og 1974–75), i øvrigt var uddannelsespolitik hendes arbejdsområde, og hun havde siden 1969 været formand for partiets uddannelsespolitiske udvalg. Selv om B. hurtigt gjorde sig gældende ved præcision og energi i sit arbejde var det en overraskelse da hun i september 1973 som 32-årig blev undervisningsminister i ministeriet Anker Jørgensen II; udnævnelsen blev opfattet som en reverens over for det der kaldtes partiets venstrefløj: B. havde været EF-modstander og talt med sympati om studenteroprøret. B. afgik med regeringen dec. 1973 men vendte 1975 tilbage til undervisningsministeriet da Anker Jørgensen på ny dannede regering. Det blev en periode med store sager der optog offentligheden. Den længe planlagte folkeskolereform blev gennemført 1975, 1976 kom en ændret styrelseslov for universiteterne der indførte forholdstalsvalg og dermed mindretalsbeskyttelse, og samme år en lov der åbnede mulighed for adgangsregulering ved universiteterne m.m. Den bestandige uro omkring Roskilde universitetscenter førte i december 1975 til en lov der suspenderede centrets selvstyre for en treårig periode. B.s politik har ofte, navnlig i begyndelsen, på en usaglig måde været sammenblandet med hendes udseende og adfærd som kvinde. Den sikre indsigt i ministeriets sagområde, energien og selvstændigheden har dog givet hende en sikker plads i det politiske liv. Hendes politik har i høj grad været præget af det muliges kunst; dette har også medvirket til at efterlade indtrykket af en gliden mod højre i forhold til B.s tidlige politiske fremtræden. En række principielle udtalelser peger dog på at grundholdningen ikke er ændret. I højere grad end sædvanligt for ministre har hun taget del i den almindelige polemik, navnlig om skole- og forskningspolitik. Synspunkterne har ofte ført til en omfattende offentlig debat med modstand både fra højre- og venstrefløjen i dansk politik, men jævnligt på lidt længere sigt med en stiltiende opslutning om B.s opfattelse. I efteråret 1977 kom under B.s redaktion debatbogen *Rapport fra en kaffeklub* der satte spørgsmålstegn ved om den kulturpolitik socialdemokratiet fører svarer til behovet hos partiets vælgere. Som taler og debattør er B. bemærkelsesværdig velskolet – hendes store taler i folketinget er i stil og opbygning præget af klassiske, retoriske virkemidler – dette og deres saglige tyngde kan undertiden svække den folkelige appel. B. afgik og afløstes af Dorte Bennedsen dec. 1978 efter strid om udgifterne til en UNESCO-rejse. □Maleri af T. Storkholm. Foto.

Søndags B.-T. 11.8.1977. Berl. tid. 5.10.1975. Aktuelt 16.5.1976. Politiken 23.8.1977.

Vagn Dybdahl

Bjerring, Emil Albert Edouard, 1837–96, journalist. * 21.8.1837 på Frbg., † 5.10.1896 sst., begr. sst. F: filolog, politiker Vilhelm *B. (1805–79) og Louise Eskildsen (1808–92). Ugift.

B. blev student 1857, privat dimitteret. Hans juridiske studium forsinkedes noget, dels af hans æstetiske og selskabelige interesser der havde god jordbund i hans livlige, kultiverede fædrenehjem, dels fordi han, tilskyndet af sin stærke nationalfølelse, 1861 lod sig uddanne til sekondløjtnant i infanteriets reserve og 1864 gjorde hele felttoget med. Han udmærkede sig under kampen 18.4. Efter 1868 at have taget embedseksamen knyttedes han til Dagbladet som politisk referent og teateranmelder. Han skrev let og sikkert og var også en mand med meninger, men hans tilbageholdende, afvejende personlighed var ikke egnet til at skaffe ham nogen fremragende stilling i den offentlige debat, og det var først da han 1878 blev redaktionssekretær ved det nyoprettede Nationaltidende han fik betydning i dansk journalistiks historie. Efterhånden som det Ferslewske bladforetagende udviklede sig, fik mangfoldigere læsekreds, stof og medarbejderstab og optog ældre konservative aviser, steg kravene til den daglige organisator og leder der iværksatte og kontrollerede i højere grad end han skrev, og for denne nye journalisttype var B. en fortrinlig repræsentant i kraft af sit overblik, sin omhu, sin takt og menneskeforståelse og sit

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

væsens forening af smidighed og fasthed. Han blev hovedmanden i den praktiske redaktion længe inden han 1893 udnævntes til chefredaktør for Nationaltidende og for foretagendets fællesstof, og i stilhed bidrog han meget til at anlægge bladets grundlinier. Uagtet han stod fremmed for mange moderne foreteelser i politik og litteratur søgte han, navnlig i 1880ernes begyndelse, at knytte unge talenter til bladet selv om de ikke delte dets anskuelser; størst betydning fik her hans interesse for Herman Bang der bevarede en varm taknemmelighed for hans støtte og vejledning og har skildret ham i romanen Stuk som redaktør Sundt. I det hele var B. højt vurderet af sit personale for den loyalitet og hjælpsomhed der lå bag hans undertiden lidt butte form, og havde han kun en ringe plads i den store offentligheds bevidsthed kendte alle hans standsfæller hans gode egenskaber. Han var medstifter af Journalistforeningen 1880, dens formand 1888–93, og under hans ledelse udvidedes den til at omfatte medarbejdere ved alle partiers blade. – R. 1864. □Træsnit efter fotografi 1892. Mal. Foto.

[F. Bauditz] E. B. mindeblade, 1896. Herman Bangs vandreår, udg. Lauritz Nielsen, 1918 10 16f 25 50. Anna Levin: Fra Herman Bangs journalistår, 1932 43–193 og fl. st. Harry Jacobsen: Herman Bang I, 1954 131, II fl. st. – Breve til E. B. i Peter Nansens manus. saml. i Kgl. bibl.

*Paul Læssøe Müller**

Bjerring, Niels Christian, 1773–1840, prokurator. * 21.2.1773 i Kbh. (Frels.), † 28.10.1840 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). F: skibstømmermand Peter Jørgensen (B.) († senest 1809) og Christiane Stephansdatter († tidligst 1809). ~ 1° 29.7.1803 i Kbh. (Trin.) med Benedicte Vilhelmine Jacobine Christine Kjeldskov, * 18.9.1779 i Kbh. (Nic.), † 25.4.1804 sst. (Frue), d. af teglbrænder Jacob K. (1732–94) og Anna Lund (ca. 1751–1827, ~ 2° 1796 med tømrermester, brandkaptajn Peter Gerbrand Petersen, ca. 1759–1819, ~ 1° 1793 med Anna Margrethe Blume, ca. 1772–94). ~ 2° 28.7.1804 i Kbh. (Trin.) med Pauline Andrine Nicoline Kjeldskov, * 1.5.1783 i Kbh., † 27.12. 1872 i Kbh. (Helligg.), søster til første hustru. – Far til Vilhelm *B.

B. begyndte som skriverdreng på et kontor, men ved sin udmærkede begavelse og energiske karakter var han allerede i stand til sytten år gammel at tage dansk juridisk eksamen. Han kom derefter på kontoret hos højesteretsadvokat Johan Martin *Schønheyder hvis fuldmægtig han senere blev. 1800 blev han privat indskrevet ved universitetet, men tog aldrig embedseksamen. 1803 blev han prokurator for hof- og stadsretten som for alle over- og underretter i begge riger, højesteret undtagen. Han blev hurtigt en anset og meget benyttet sagfører, men på grund af sin hidsighed fik han mange fjender. I sine yngre år var han almindeligt kendt under navnet „den lille Marat" på grund af sine yderliggående, revolutionære anskuelser, og han lagde ingenlunde skjul på sit had til den absolutistiske regeringsform. En tid var han en meget rig mand, dels ved under krigen efter 1807 at føre en stor del prisesager, dels som heldig deltager i udrustning af kapere. Men ved pengereformen 1813 gik hans formue over styr, og hans vrede rettedes mod finansstyret, især J. S.*Møsting; utilbørlig skrivemåde pådrog ham retsforfølgelse og ved højesteretsdom af 26.7.1825 blev han idømt fem års landsforvisning samt til at have sin prokuratorbevilling forbrudt. Han levede i disse år mest i Lübeck, men gjorde dog også et længere ophold i Paris og Bordeaux. Hjemvendt var han syg og svagelig, men hans temperament og anskuelser blev uforandrede til hans død. □Litografi efter tegn. af J. Overbeck.

Danske saml. I, 1865–66 108–10. – Cl. Pavels autobiografi, 1866 235f. J. C. Werlauff i Hist.t. 4. r. IV, 1873–74 341. N. C. L. Abrahams: Meddelelser af mit liv, 1876 153–56. Ill. tid., 14.12.1879. Pers. hist. t. 4.r. I, 1898 260.

*H. Hjorth-Nielsen**

Bjerring, Vilhelm Jakob, 1805–79, filolog, politiker. * 17.1.1805 i Kbh. (Frue), † 29.11.1879 på Frbg., begr. sst. F: prokurator Niels Christian *B. (1773–1840) og Pauline A. N. Kjeldskov (1783–1872). ~ 20.10.1832 i Kbh. (Holmens) med Louise Eskildsen, * 29.2.1808 i Kbh. (Holmens), † 30.6.1892 på Frbg., d. af havnekaptajn og lodsoldermand Erik E. (1776–1856) og Albertine Elisabeth Marcher (1782–1848). – Far til Emil *B.

B. blev student 1823 fra Borgerdydskolen i Kbh., tog 2. eksamen n.å. og rejste derpå til Frankrig hvor han opholdt sig flere år i Bordeaux og Paris, væsentlig beskæftiget med studiet af fransk, men tillige stærkt interesseret i fransk politik, på hvilket område han erhvervede sig betydelige kundskaber. Efter sin hjemkomst fortsatte han sine sprogstudier der også omfattede det dengang ret uopdyrkede felt: sprogets udvikling. Han havde her, trods romanisten prof. F. C. Diez, særlig sin opmærksomhed rettet på det keltiske som formentligt hovedelement i det franske sprogs dannelse og søgte at uddybe sin sproglige viden ved flere års sanskritstudium. Han gav privatundervisning i fransk og virkede 1833–68 som lærer i dette fag ved landkadetakademiet og derefter ved den militære højskole. Fra 1852 til sin død var han lektor i fransk ved universitetet.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Egentlige videnskabelige resultater affødte hans virksomhed ikke, men han var den første herhjemme der vakte sansen for et grundigt, videnskabeligt underbygget studium af fransk. Levende politisk interesseret fra sit ophold i Frankrig var han en af dem som tidligst kastede sig ind i det offentlige liv der begyndte med stænderinstitutionens oprettelse. Den franske parlamentarisme, således som den udfoldede sig under julikongedømmet, var forbilledlig for ham som for andre yngre akademikere, og han sluttede sig med varm overbevisning til den fremvoksende nationalliberale retning. 1848 stod han som en af dens toneangivende mænd. Han søgte i Kbh.s 4. kreds forgæves valg til den grundlovgivende rigsforsamling af hvilken han dog kort efter ved kongevalg blev medlem. Han var en af de få i forsamlingen som besad grundigt kendskab til fremmede staters forfatningsforhold og politiske liv, og det betragtedes derfor som naturligt at gøre ham til formand for grundlovsudvalget. Her udførte B. ved sin kloge og kyndige ledelse og forstandigt mæglende optræden sit livs politiske bedrift idet han ydede et ikke uvæsentligt bidrag til junigrundlovens gennemførelse. B. ønskede levende at fortsætte sin deltagelse i det politiske liv, men led den skuffelse at falde igennem ved det første valg i Fredensborg-kredsen; derimod valgtes han i okt. 1850 til medlem af landstinget for 9. (jyske) kreds. Han bevarede dette mandat til junivalget 1853 ved hvilket han dog opnåede valg i 8. landstingskreds. I sommeren 1854 hørte han til de embedsmænd som under ministeriet Ørsteds skrappe kurs og med C. G. Andræs, C. C. Halls og D. G. Monrads afskedigelse for øje frygtede at ville få valget mellem embedet og rigsdagsmandatet og derfor frivillig opgav det sidste. 1855–66 var han på ny landstingsmand for 9. kreds og 1866–74 for 2. landstingskreds. I ni år var han statsrevisor. B. hørte i de mange år han sad i landstinget til nationalliberalismens kærnetropper, men frem i første række kom han dog ikke mere. Han savnede egentlig veltalenhed, men gjorde god nytte i udvalgene og som saglig debattør. En hovedopgave var det for ham at hævde landstingets ligeberettigelse, særlig på finanslovgivningens område. – Tit. professor 1848. – R. 1858. DM. 1868. □Skitse af Constantin Hansen (Kbh.s univ.). Portrætteret på sammes mal. 1860–64 af den grundlovgivende forsamling 1848 (Fr.borg). Forarbejde dertil 1861–62, kopi herefter af Ad. Larsen (folketinget). Træsnit af H. P. Hansen, 1879. Foto.

Zodiacus i Nær og fjern, 7.12.1879. Ill. tid. 14.12.s.å. 113f.

*N. Neergaard**

Bjerrum, Anders Poulsen, * 1903, filolog. * 12.3. 1903 i Gånsager, Vodder sg., Tønder amt. F: landmand Poul Sørensen B. (1872-1952) og syerske Anne Kjestine Varming (1874-1940). ~1° 22.5.1931 i Kbh. (Helligåndsk.) med Inger Meta Marie Pedersen, * 7.10.1907 i Kbh. (Simeons) (~2° med generalkonsul for Bolivia Svend Aage Juel Jørgensen, 1889-1951), † 5.8.1977 i Kbh., d. af tidl. oversergent, postbudformand Jens Kristian P. (1877-1954) og Ane Marie Petersen (1875-1951). Ægteskabet opløst 1947. ~2° 2.4.1948 i Kbh. (b.v.) med mag. art., senere lektor, dr. phil. Marie Lorensen, * 9.5.1920 i Tråsbøl, Felsted sg., Åbenrå amt, d. af gårdejer Hans Jørgen L. (1884-1970) og Bothilde Kathrine Kunstmann (* 1894).

B. blev student (Døckers kursus) 1924 og cand. mag. fra Kbh.s univ. 1930 med fagene dansk og tysk. Hans interesser efter embedseksamen koncentreredes om sprogforskningen med udgangspunkt i hans hjemegns, Vestslesvigs, dialekt og stednavne. Tidligt modtog han væsentlige impulser fra københavner-skolens (Louis •Hjelmslevs) strukturalistiske sprogbetragtning. Hans disputats fra 1944, *Fjoldemaalets Lydsystem* hvis objekt er den nu uddøde danske dialekt i Fjolde i Sydslesvig er en af de tidligste af denne skole inspirerede beskrivelser af en dialekts system af sprogligt relevante enheder (fonemer). Sammen med Marie Bjerrum har B. 1974 udgivet en *Ordbog over Fjoldemålet* I-II der også på grund af sin leksikografiske metode er af den største interesse. B. var fra 1928 knyttet til Stednavneudvalgets kontor, nu Institut for navneforskning i København og var ansat ved dette institut, fra 1953 som leder indtil han 1964 udnævntes til professor i dansk sprog ved Kbh.s univ. Som stednavneforsker har han markeret sig som forfatter af store dele af Danmarks Stednavne III-XII med etymologisk sikre tolkninger af navne i Nordslesvig, Øst- og Midtjylland, på Lolland og på Bornholm. Et vigtigt eksempel på anvendt stednavneforskning er hans undersøgelser af hvorledes grænsen mellem dansk og tysk sprog i Sydslesvig har forrykket sig fra middelalderen til 1700-tallet (*Vort Sprogs gamle Sydgrænse*, i Sønderjyske Aarbøger 1944, *Den dansk-tyske sproggrænse i middelalderen*, i Namn och Bygd, 1962).

B. er en af de få der har foretaget strukturalistiske analyser også af ældre tekster. De vigtigste bidrag er to grammatikker over sproget i hovedhåndskrifterne af de gammeldanske landskabslove, *Grammatik over Skånske Lov*, 1954, *Grammatik over De sjællandske Love*, 1967, samt afhandlingen *Johannes Jutæ og Valdemars Jordebog* (i Ti Afhandlinger, 1960). Hovedprincip-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

pet bag disse analyser er at beskrivelsens genstand er teksternes skriftsprog således som det struktureres i ortografien, medens B. i klar opposition til en tidligere tradition ikke ønsker at opstille påstande om et bagved liggende talesprog. Et hovedformål med grammatikkerne er det pædagogiske: at vise den strukturalistiske teoris anvendelighed til beskrivelse af ældre tekster. I afhandlingen om Johannes Jutæ kan B. ved at beskrive ortografien i Johannes Jutæs forskellige tekster skelne mellem skriverens egen norm og teksternes forlæg og kan derved give vigtige bidrag til belysning af det ældre sjællandske skriftsprog. – Medlem af Videnskr. selsk. 1971. □Foto.

A.B.: Linguistic papers, 1973 (med bibliografi). – Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1944 140f.

John Kousgård Sørensen

Bjerrum, Jannik Petersen, 1851-1920, oftalmolog. * 26.12.1851 i Skærbæk i Vestslesvig, † 2.7. 1920 i Hellerup, begr. sst. F: farver og gårdejer Niels Janniksen B. (1826-80) og Christiane Degn (1826-77). ~ 16.5.1878 i Kolding med Anna Kathrine Lorentine Johansen, * 22.8.1856 i Kolding, † 28.9.1941 i Hellerup, d. af snedkermester Andreas Lorentz J. (1830-1916) og Margrete Sørensen (1834-91). – Far til Niels *B.

B. blev student 1869 fra Ribe og tog medicinsk embedseksamen 1876. Han kom hurtigt ind på studiet af øjensygdomme under vejledning af Edm. *Grut ved hvis klinik han var assistent 1879-84. 1884 blev han bestyrer af afdelingen for øjensygdomme ved Kbh.s poliklinik i Havnegade og snart efter af kommunehospitalets øjenklinik til hvis oprettelse han selv gav stødet. Disse stillinger opgav han dog allerede 1886 da han blev medbestyrer af Gruts øjenklinik i Havnegade hvis eneledelse han overtog ved Gruts død 1907. 1896 trådte Grut tilbage fra professorstillingen ved universitetet, og B. der allerede 1882 havde udgivet sin disputats fulgte ham 23.4.1896 som oftalmologisk professor således at universitetsundervisningen vedblivende foregik ved den store privatklinik i Havnegade som Grut og B. ledede. Udnævnelsen forceredes igennem af Grut uden konkurrence; B. var den bedst kvalificerede, navnlig hans to lærebøger gav ham en forrang. Først 1910 da B. 1.2. fik sin afsked fik universitetet sin selvstændige afdeling for øjensygdomme på Rigshospitalet. B. var formand i Det københavnske oftalmologiske selskab 1900-03 og blev 1900 medlem af Det kgl. norske videnskabernes selskab. B.s slesvigske afstamning prægede ham med en trods sin stilfærdighed stærk national følelse der gjorde at han følte det som en pligt og ære at lade sine videnskabelige arbejder komme på dansk og over for udlandet fremtræde som danske; han var medredaktør 1888-92 af Nordisk oftalmologisk Tidsskrift og 1893-96 medudgiver af Medicinsk Aarsskrift. Hans person og arbejder prægedes af en logik som aldrig blev påtrængende og en „bon sens" som aldrig svigtede. Hans videnskabelige arbejder behandler overvejende de oftalmologiske funktionsundersøgelser; hans disputats om formsans og lyssans ved forskellige øjensygdomme (1882) førte ham til hans hovedarbejde, udarbejdelsen af den metode til synsfeltundersøgelse (1889) som bærer hans navn og som har vist sig fortsat levedygtig både i Danmark og i udlandet. Til trods for at B. ikke besad store evner for studenterundervisning prægede han dog sine nærmere elever stærkt, og gennem sin persons, sin videnskabs og sin behandlings redelighed og tilforladelighed blev han skoledannende for den følgende generation af øjenlæger. R. 1903. □Skitse af P. S. Krøyer.

Selvbiogr. i univ. progr., nov. 1882 62. – Otto Gertz i Ugeskr. for læger 82, 1920 889-91; K.K.K. Lundsgaard i Hospitalstid. 63, 1920 445-48. G. Norrie: Dansk oftalmologis hist., 1925 184-94

*Henning Rønne**

Bjerrum, Jannik, * 1909, kemiker. * 5.4.1909 i Kbh. (Skt. Jacobs). F: dr. phil., senere professor Niels *B. (1879-1958) og Ellen Emilie Dreyer (1885-1934). ~ 24.11.1937 i Kbh. (Marmork.) med Grethe Vera Ehlers, * 2.7.1918 i Kbh., d. af guldsmed August Carl Vilhelm E. (1866-1948) og Agnes Rechendorff (1876-1966).

Som sønnesøn af øjenlægen Jannik *B., søn af en fremragende kemiker, og grandnevø af fysikeren Kirstine *Meyer, fødtes B. ind i god dansk naturvidenskabelig tradition. Såvel påvirkningen fra faderen – måske mere gennem dennes arbejder og eksempel end gennem direkte påvirkning – som fra de fremragende lærere han fik i Hanne Adlers fællesskole (Sortedams gymnasium), fik stor betydning for den unge B. der før sin studentereksamen 1927 havde bestemt sig for en videnskabelig løbebane. 1932 afsluttede han kemistudiet ved Kbh.s univ. med magisterkonferens med speciale i fysisk kemi. I studietiden nød han godt af kontakten med så fremragende lærere som E. *Biilmann, J. N. *Brønsted og Hakon *Lund. Men også samvær med faderens venner, især Ole *Chievitz og Niels *Bohr bidrog til at forme B.s faglige udvikling og styrke hans usædvanlige videnskabelige instinkt. Hans eksperimentalkemiske arbejder – som begyndte i mellemskolen og endnu i skoletiden fortsattes i faderens laboratorium under senere professor Carl *Faurholts vejledning – førte allerede i studietiden til publikation af videnskabeli-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ge afhandlinger deraf to om de såkaldte komplekse metalforbindelser hvis kemi senere blev B.s vigtigste virkefelt. Efter konferensen og et kort studieophold hos K. Fajans i München fulgte B. en videnskabelig løbebane ved Kbh.s univ. hvor han blev videnskabelig assistent 1933, dr. phil. 1941, professor 1948, prorektor 1965-67. Han blev regensprovst 1967. Som professor ved universitetet bestyrede han Den polytekniske læreanstalts kemiske laboratorium A 1948-60. Han var formand for Kemisk forening 1954-56.

B.s videnskabelige betydning ligger især på tre områder: bidrag til udviklingen af et af den uorganiske kemis vigtigste og mest frugtbare områder, koordinationskemien (hvortil metalkomplekserne hører), befordring af kontakten mellem dansk og international kemi, og uddannelse af unge forskere. Under et studieår hos biokemikeren L. Michaelis på Rockefeller Institute for Medical Research i New York tog B. 1935 den nyudviklede glaselektrode i brug til bestemmelse af metalkompleksers stabilitet i opløsning og bidrog herved til at åbne et forskningsområde som i de næste tre årtier dyrkedes intenst over hele verden af hundreder af kemikere. Disputatsen om dette emne, *Metal Ammine Formation in Aqueous Solution*, 1941 blev et hovedværk inden for området og fik den for en disputats usædvanlige skæbne at måtte genoptrykkes (1957) og at udkomme i russisk udgave (1961). Blandt B.s over 100 videnskabelige publikationer som næsten alle handler om metalkompleksers egenskaber, thermodynamiske, kinetiske og optiske må særlig fremhæves det internationale tabelværk *Stability Constants* I-II, 1957-58 som udarbejdedes sammen med G. Schwarzenbach (Zürich) og L. G. Sillén (Stockholm). B.s videnskabelige arbejders internationale udbredelse i kombination med hans vindende væsen fik jævnaldrende og yngre forskere fra mange lande til at søge hans laboratorium som midlertidigt arbejdssted, først Kemisk laboratorium A ved Den polytekniske læreanstalt 1948-60 og siden Kemisk laboratorium I på H. C. Ørstedinstitutet. Flere af disse gæsteforskere har senere spillet vigtige roller i koordinationskemiens udvikling i deres hjemland og internationalt, eksempelvis nævnes A. W. Adamson, F. Basolo, F. A. Cotton (USA), M. T. Beck (Ungarn), G. Wilkinson (England, Nobelpris 1973). B. bidrog ikke mindst til den internationale videnskabelige kontakt ved sammen med professorerne R. W. "Asmussen og K. A. " Jensen at tage initiativ til den første virkelig internationale koordinationskemikongres (Kbh. 1953) hvorved grunden lagdes til en kongresrække som er en international institution, og som regelmæssigt besøges af hundreder af kemikere. Det stærkt internationale præg fik ikke mindst betydning for de mange danske elever som udførte deres første videnskabelige arbejder i B.s laboratorium og under hans vejledning, og hvoraf adskillige blev internationalt kendte videnskabsmænd. B.s laboratorieledelse har udmærket sig ved stor åbenhed over for medarbejderes og elevers valg af egne selvstændige forskningsområder. – B. er medlem af Vidensk. selsk., 1948, Akademiet for de tekniske vidensk., 1958, og flere udenlandske akademier. Augustinusprisen 1958. – R. 1955. R[1]. 1963. K. 1977. □Foto.

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ., nov. 1941 131f. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Flemming Woldbye

Bjerrum, Niels Janniksen, 1879-1958, kemiker. * 11.3.1879 i Kbh. (Johs.), † 30.9.1958 i Valby, Kbh., urne på Solbjerg kgd. F: professor Jannik"B. (1851-1920) og Anna K. L. Johansen (1856-1941). ~ 28.3.1907 i Randers med Ellen Emilie Dreyer, * 4.9.1885 i Randers, † 5.11.1934 på Frbg., d. af vinhandler, fransk vicekonsul Peter Theodor D. (1854-1927) og Anna Kirstine Hennings (1860-1924). – Far til Jannik "B. (* 1909).

B. blev 1897 student (Metropolitanskolen), 1902 mag. scient i kemi og 1908 dr. phil. Han var assistent ved univ.s kemiske laboratorium 1902–14, docent ved univ. 1912-14, professor i kemi ved Den kgl. veterinær- og landbohøjskole 1914–49 og direktør for landbohøjskolen 1939–46. Sommeren 1905 studerede B. hos W. Ostwald og Luther i Leipzig, 1907 hos A. Werner i Zürich. 1908 deltog B. sammen med sin studenterkammerat fra Metropolitanskolen J. N. "Brønsted i konkurrencen om et nyoprettet professorat i kemi ved universitetet. Begge havde allerede vist sig som fremragende kemikere som man kunne vente sig meget af; Brønsted vandt, men endnu mange år derefter kunne bølgerne gå højt kemikere imellem når talen faldt på denne konkurrence. 1910 studerede B. hos J. B. Perrin i Paris, og i 1911 var han ekstraordinær assistent hos H. Nernst i Berlin. – 1907–14 holdt B. forelæsninger over uorganisk kemi for studerende med kemi som bifag under det matematisk-naturvidenskabelige fakultet og for medicinere og medvirkede aktivt ved den af Einar "Biilmann gennemførte nyordning af den elementære undervisning i uorganisk kemi ved universitetet hvad der kom ham til nytte ved reformeringen af undervisningen på landbohøjskolen efter overtagelsen af professoratet 1914. For landbohøjskolens studerende skrev han *Lærebog i Uorganisk Kemi*, 1916–17 (5. udg. 1946, tysk udg. 1933, russisk udg. 1935, engelske udgaver

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1936 og 1946). – B.s videnskabelige arbejder har været meget vidtspændende, men har hovedsagelig behandlet fysisk-kemiske emner. I en række undersøgelser over komplekssalte herunder *Studier over Kromiklorid*, 1906 for hvilket han modtog Vidensk. selsk.s sølvmedalje, disputatsen *Studier over basiske Kromiforbindelser*, 1908, *Studier over Kromirhodanider*, 1915, belønnet med Vidensk. selsk.s guldmedalje, og, med Aage Kirschner, *Die Rhodanide des Goldes und das freie Rhodan* (hvor eksistensen af frit rhodan første gang påvistes) lagde han grunden til den moderne udforskning af kompleksforbindelser, ikke mindst ved at dele begrebet kompleksernes bestandighed op i to: deres kompleksitet og deres robusthed. – Under den internationale kemikerkongres i London 1909 fremsatte B. for første gang tanken om de stærke elektrolyters fuldstændige dissociation, en ændring af den af svenskeren S. Arrhenius 25 år tidligere fremsatte dissociationsteori. Trods modstand fra Arrhenius' side blev B.s tanke, udbygget i et foredrag ved det 16. skandinaviske naturforskermøde i Kristiania 1916, hurtigt anerkendt og udløste et væld af arbejder over bestemmelse af aktivitetskoefficienter, både fra B. og medarbejdere, fra Brønsted og fra talrige udenlandske fysisk-kemiske laboratorier.

Under studieopholdet hos Perrin gennemførte B. en bestemmelse af Avogadros tal, det tal der angiver antallet af enkeltmolekyler der findes i et mol af et kemisk element eller en kemisk forbindelse, og under opholdet hos Nernst i Berlin hvor han studerede gassernes varmefylde og deres infrarøde absorptionsspektre anvendte han som en af de første den af Max Planck 1900 fremsatte kvanteteori til at tyde fleratomige gasarters spektre hvorved han kunne henføre et smalt absorptionsbånd i det nær infrarøde til atomernes vibrationer mod hinanden, medens et bredt bånd i det fjerne infrarøde kunne henføres til molekylets rotation, og dette bånds form kunne tydes ved at antage en springvis ændring af rotationsenergien der således måtte være kvantiseret. Med datidens instrumentelle hjælpemidler og ufuldkomne udvikling af kvanteteorien var dette en ganske enestående indsats. – Fra årene 1912–14 stammer en række arbejder over de galvaniske elementers teori, over bestemmelsen af opløsningers hydrogenionkoncentration ved hjælp af hydrogenelektroder, og over titreringens teori. Titreringsteorien behandles i *Die Theorie der alkalimetrischen und azidimetrischen Titrierungen*, 1914 (Stuttgart). Her gennemgår B. en række originale og fundamentelle betragtninger over indicatorers anvendelsesområder og over titrerfejl. Det fundamentelle fremgår af at en bestemt kurvetype som beskrives her siden er blevet kendt som „Bjerrum-diagrammer". – Karakteristisk for B. var at han ofte ansatte udenlandske kemikere som undervisningsassistenter og samtidig inddrog dem som medarbejdere i sin videnskabelige forskning på lige fod med de danske assistenter, således L. Zechmeister (Ungarn), L. Ebert (Tyskland), E. Josephowicz (Polen), E. A. Guggenheim (England), V. Sihvonen (Finland) og E. Manegold (Tyskland). Områderne der bearbejdedes var mangfoldige: undersøgelser over jordens sure eller basiske egenskaber, ionernes aktivitetskoefficienter, osmotisk tryk, membranpotentialer, ionfordelingskoefficienter og, med Augusta Unmack, en meget omfattende undersøgelse af de af S. P. L. Sørensen indførte stødpudeopløsninger *Elektrometrische Messungen mit Wasserstoffelektroden in Mischungen von Säuren und Basen mit Salzen. Die Dissociationskonstanten von Wasser, Phosphorsäure, Citronensäure und Glycin*, 1929. Allerede 1923 havde B. forklaret aminosyrernes egenskaber gennem antagelsen af at de såvel i fast form som i opløsning findes som amfolyter, molekylarter der ikke er uladede, men udstyret med såvel positiv som negativ ladning, en antagelse der blev grebet med begejstring af biokemikerne fordi den tillader forklaring af mange af æggehvidestoffernes forhold både i krystallinsk og i opløst tilstand. Arbejdet over aminosyrernes bygning som amfoioner blev fulgt op af et arbejde over polyvalente syrers dissociationskonstanter hvor B. viste at disse kan benyttes til beregning af syrernes molekulare dimensioner (1923). Alle disse arbejder optog B. til han 1939 blev direktør for landbohøjskolen. Han havde 1931 modtaget opfordring til at overtage det ved Julius Petersens død ledigtblevne professorat i kemi ved universitetet, men han foretrak at blive ved landbohøjskolen. De syv år som direktør (til 1946) levnede ham ikke tid til selvstændigt videnskabeligt arbejde, bl.a. på grund af de vanskeligheder den tyske besættelse medførte for lederne af videnskabelige undervisningsanstalter, men han vedblev at inspirere og rådgive sine medarbejdere i deres arbejde, og han var efter sin afgang som professor 1949 i stand til at genoptage videnskabeligt arbejde der bl.a. resulterede i to væsentlige arbejder *Structure and Properties of Ice*, 1951 (second ed. 1958) og en monografi om faste calciumphosphater, 1958, en fortsættelse og færdiggørelse af en midt i trediverne afbrudt undersøgelse. Hans otium levnede ham også tid til at tage del i internationalt samarbejde, han var således 1949–58 et meget aktivt medlem af International Union of Pure and Applied Chemistrys kommission for uorganisk kemisk nomenklatur.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

– B. var interesseret i videnskabernes historie. 1925 bidrog han i det dansk-svenske værk „Det nittende Aarhundrede" med kapitlet *Fysik og Kemi i det nittende Aarhundrede* XVIII 71–192 (svensk udgave 1923), og han fulgte senere lejlighedsvis dette op med mindre afhandlinger i „Naturens Verden", „Kemisk Maanedsblad" og „Fysisk Tidsskrift", bl.a. om kvanteteori, om moderne opfattelser af elektrolyter og om syrer, salte og baser. Hans videnskabelige arbejder er publiceret i Vidensk. selsk.s matematisk-fysiske afhandlinger og meddelelser, men fortrinsvis i udenlandske fagtidsskrifter. B. blev 1916 indvalgt i Vidensk. selsk., og da en indvælgelse i Carlsbergfondets direktion og dermed et medansvar for Carlsberg bryggerierne kort efter kom på tale søgte han at øge sin forretningsmæssige forståelse ved at modtage et tilbud om at indtræde i bestyrelsen for familie-aktieselskabet Georg Bestle (1921–58). Da B.s indtræden i Carlsbergfondets direktion (1931–56) blev en realitet fik han straks sæde i fondets bryggeriråd (formand fra 1953). B. var 1931–56 medlem af bestyrelsen for De danske sukkerfabrikker (formand 1941–53) og 1945–58 medlem af bestyrelsen for Dansk svovlsyre- og superphosphat-fabrik. – B. var 1920–58 medlem af Rask-Ørsted-fondens bestyrelse, 1932–56 af bestyrelsen for Carlsbergfondets biologiske institut og 1937–56 formand for bestyrelsen for Carlsberg laboratorium. Han fik 1928 tildelt H. C. Ørsted-medaljen af Selskabet til naturlærens udbredelse og blev 1937 medlem af Akad. for de tekn. vidensk. – B. blev udnævnt til medlem eller æresmedlem af talrige udenlandske akademier og videnskabelige selskaber, og han modtog tre æresdoktorgrader: dr. rer. nat. h.c. ved univ. i Göttingen 1949, dr. techn. h. c. ved Danmarks tekniske højskole 1954 og dr. phil. h.c. ved univ. i Åbo 1955. – R. 1924. DM. 1936. K. 1942. K.[1] 1949. □Rødkridtstegn. af Otto Neumann, 1932. Buste af Per Linnemann-Schmidt ca. 1943, mal. af Olaf Rude, 1948 (Carlsberg laboratoriet), tegn. af Gerda Ploug Sarp, ca. 1948, af Dansk svovlsyre- og superphosphat-fabriks bestyrelse (Superfos). Foto.

N.B.: Selected papers (med bibliografi 1903-48), 1949 12-18. – Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. 1909 154f. – A. Tovborg Jensen i Vidensk. selsk. oversigt, 1958-59 99-113. J. A. Christiansen i Fysisk t. LVII, 1959 24-36. (bibliografi 1949-58 sst.) E. A. Guggenheim: Proceedings of the chemical society, 1960 106-16. A. Tovborg Jensen: Kemien i Danm. III, 1968 108-13. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Stig Veibel

Bjeske, Knud, se **Bieske, Knud.**

Bjøl, Erling * 1918, politolog. * 11.12.1918 i Kalundborg. F: togbetjent, senere togfører Hans Magnus Jensen B. (1886-1966) og Johanne Nielsen (* 1888). ~29.10.1946 i Athis-Mons, Frankrig, med sekretær i det franske finansministerium Denise Séheux, * 22.10.1924 i Neuilly, Frankrig, d. af værkfører Jules S. (1898-1974) og Marie-Josephe Henrio (* 1896).

B. blev student 1937 og begyndte som journalist ved United Press i København 1938 samtidig med at han studerede ved Kbh.s univ. 1942 blev han knyttet til Nationaltidende og rejste samme år som korrespondent til Stockholm hvor han det følgende år var med til at starte Dansk pressetjeneste, den danske modstandsbevægelses talerør til den frie verden i krigsårene. 1944 rejste han til London og blev tilknyttet BBC. Fra nytår til befrielsen 1945 var han De frie danskes presserepræsentant i Paris.

Som journalist fortsatte B. fra 1945 sin karriere ved dagbladet Information hvor han var i alt 14 år, ofte i udlandet, en lang periode i Paris. I disse år slog han sit navn fast som sin generations betydeligste og mest produktive udenrigspolitiske reporter og kommentator. 1948 tog han magisterkonferens i almindelig og sammenlignende litteratur ved Kbh.s univ. 1959 blev han knyttet til Politiken og blev bladets korrespondent i Paris. Herfra søgte han under en rekonvalescens efter en rejse til Østen 1963 den opslåede stilling ved Århus univ. som den første danske – og nordiske – professor i statskundskab med særligt henblik på international politik. Han valgtes fremfor tre andre ansøgere og konstitueredes de første år på den nyoprettede post. Samtidig med at han begyndte undervisningen i det nye fag skrev han sin disputats *La France devant l'Europe* om den 4. republiks Europapolitik. Dens antagelse gav ham som den første graden dr. scient. pol. 1966, og 1967 blev han fast ansat som professor.

B. har et stort forfatterskab bag sig, og hans emnevalg spænder vidt. Han har skrevet bøger om Frankrig og USA *Frankrig*, 1950 og *USA bag facaden*, 1952 og om Italiens udviklingsproblemer *Sol og sult* 1960, endvidere om atomvåbnene *Atomvåbnene og fremtiden*, 1963, samt om de Gaulle *de Gaulle – manden og epoken*, 1969. Han har desuden skrevet *International politik*, 1967 (rev. udg. 1972) og *Udenrigspolitik*, 1973. Hans foreløbige hovedværk er trebindsværket om verdensudviklingen siden 1945, *Duellen uden ende*, 1972 samt *De rige samfund* og *Revolutionens og sultens verden*, 1973. Bøgerne er flydende og let skrevet og meget overskueligt disponeret. De er kommet i store oplag og er tillige udsendt på norsk og svensk.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

B. formår i sjælden grad at kombinere videnskabsmandens indsigt med journalistens fremstillingsevne. Han er tillige i besiddelse af en stor arbejdsdisciplin der forklarer hvorfor han overkommer så meget som han gør. Ved siden af bøgerne har han skrevet et meget stort antal artikler i dagblade (Information og Politiken) og tidsskrifter (bl.a. Fremtiden) samt kapitler i flere bøger især om dansk udenrigspolitik, herunder i „Danmark og Nato", 1968 og „Danmark mellem supermagterne," 1976. 1978 udkom første og andet bd. af 3-bindsværket *Vor tids kulturhistorie*. Han markerer sig ofte i den offentlige debat gennem artikler i Politiken og i radiodiskussioner. 1978 blev han medlem af Politikens bestyrelse. Han var medlem af det sagkyndige udvalg under regeringsudvalget vedrørende Danmarks sikkerhedspolitik (1968-70) og bidrog i afgørende grad til affattelsen af dets rapport (Seidenfadenrapporten) og dens bilag. □Foto.

Niels Jørgen Haagerup

Björk, Erik **Arne,** * 1911, professor, odont. dr. * 22.12.1911 i Ludvika, Kopparbergs län, Sverige. F: godsejer Karl Adolf B. (1882-1961) og Erika Lovisa Wikström (1884-1974). ~ 1° 4.12.1937 med Britt Lundeberg, * 8.9.1909 i Oslättfors, Sverige, d. af brukspatron August L. (1849-1944) og Brita Bratt (1868-1937). Ægteskabet opløst 1963. ~ 2° 21.9.1963 i Gentofte (b.v.) med specialtandlæge Lise Lawætz, * 12.12.1932 i Kbh. (Trinitatis sg.), (~ 1° med øjenlæge Erik Heidensleben, * 1928), d. af professor, dr. med. Carl Børge L. (1904-74) og overtandlæge Estrid Grabow (* 1906).

B. blev student 1932 fra Uppsala enskilda gymnasium, fik tandlægeeksamen 1936 fra Stockholm og praktiserede som tandlæge i Västerås 1937-51. 1947 blev B. odont. dr. ved Tandläkarhögskolan i Stockholm på afhandlingen *The face in profile. An anthropological X-ray investigation on Swedish children and conscripts*, en afhandling der står som en milepæl inden for den ortodontiske forskning. 1949-50 var han konstitueret professor i ortodonti ved Tandläkarhögskolan i Malmö samtidig med et studieophold ved Northwestern univ. of Chicago. I 1951 konstitueredes han som professor i tand- og kæbeortopædi ved Københavns tandlægehøjskole hvor han blev udnævnt 1955. B. har deltaget livligt i internationalt samarbejde, bl.a. som research fellow ved National Institutes of Health, Bethesda og ved forskningsrejser til Peru og Univ. of South Australia hvor han var gæsteprofessor 1975. B.s forskning som i stor udstrækning er blevet støttet af National Institutes of Health i Bethesda, USA har især drejet sig om ansigtsskelettets vækst og udvikling. Hans forskning har opnået udstrakt international anerkendelse, og udenlandske tandlæger har i stor udstrækning studeret hos B. som også har fået udenlandske æresbevisninger, således Isaac Schour Memorial Award 1969, Albert H. Ketcham Award 1973. B. var tandlægehøjskolernes repræsentant i Statens almindelige videnskabsfond 1960–68. – R. 1957. R.[1] 1965. □Foto.

Hugo Lager i Tandlægebladet 75, 1971 1149-56 (m. bibliografi).

J. J. Pindborg

Bjørklund Rasmussen, **Poul** Helmuth, * 1909, maler, grafiker. * 26.8.1909 i Kbh. F: cykelhandler, senere huefabrikant Albert Edvard Rasmussen (1880–1942) og Ane Christine Svendsen (1882–1957). Navneforandring til Bjørklund 1952. ~ 1° 1931 i Kbh. med forfatter Kirstine (Kirsten) Kamilla Inger Kathrine Jensen, * 4.11.1906 i Mariager, d. af fabrikant Anton Julius Christian J. (* 1885) og Marianette Jørgine Kathrine Andersen (* 1883) ægteskabet opløst. ~ 2° 1968 med Else Bodil Brems; ægteskabet opløst.

Efter at have været i handelslære og efter udstået lære som typograf bestemte B. sig for malerkunsten og udstillede første gang på Kunstnernes efterårsudstilling 1932. Han er i det væsentlige autodidakt, men har haft et elevforhold til Kay Christensen med hvis kunst hans egen har det stærke element af eventyr og erotisme tilfælles, men hos B. med robust brutalt præg. B. har intet tilfælles med de spekulative modernistiske strømninger og repræsenterer på markant vis den reaktion mod disse som gjorde sig stærkt gældende hos jævnaldrende og lidt ældre kunstnere. Derimod er der i hans kunst et vist slægtskab med tysk ekspressionisme. Men han er især sensualist og romantiker i motivvalg og sine stærke, mættede stoffyldte farver, gerne rødt der i visse tilfælde kan virke overeksponeret. Hans opfattelse af menneskelegemet har en direkte karakter som lejlighedsvis har vakt anstød. Der var „affærer" i Fredericia 1956 og i Paris 1963. Foruden modelbilleder hvoraf nogle er udformet som store kompositioner af klassisk tilsnit har B. malet landskaber og opstillinger i samme stærke og tætte stil medens han i sine tegninger og raderinger er lettere og mere luftig. Desuden har han udført portrætter, især af veninder, og selvportrætter. Et af disse (1964) er i Statens mus. for kunst som desuden har et landskab (1947) og tre kvindeportrætter (1954, 1960 og 1966) og tegninger samt grafik. B. har også arbejdet med skulptur. Han er tilknyttet Decembristerne hvor han første gang udstillede 1943 og i hvis katalog 1944–45 han har skrevet et stykke om maleri.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Han har haft separatudstilling i Kunstnernes egen kunsthandel 1948 (katalog med forord af Dan Sterup Hansen), i Athenæum kunsthandel 1956 og 1957, i Randers kunstforening 1959, i Kunstforeningen i Kbh. 1962 og i Maison du Danemark, Paris 1963 (Katalog med forord af Pierre Lübecker). □Selvportr., bl.a. „Den glade maler" 1944, mal. 1950 og 1956, litografier 1955 og 1959, radering 1964. Buste af Ejgil Westergaard, udst. 1959, mal. af Katina Dardano Koyia og af Birte Ohsten, begge udst. 1962. Foto.

P.B.: Piger. Filles (dansk og fransk tekst af Helge Ernst), 1962. – Interviews i Politiken 1.10.1952, 11.6.1961 og 28.7.1974; Information 18.2.1956 og 25.7.1963. – J. Møller Nielsen i Kunst, sept. 1954. Samme: P.B., 1957 (Vor tids kunst, 1957). P. Lübecker i Kunst, maj 1961.

Henrik Bramsen

Bjørløw, Gunnar, * 1900, læderfabrikant. * 28.9.1900 i Valby. F: garvermester, senere læderfabrikant Hans Olaf B. (1871–1935) og Christine Sørensen (1876–1930). ~ 14.10.1921 på Frbg. med fotograf Karen Gnatt, * 20.6.1895 i Tåstrup, † 17.11.1958 i Hellerup, d. af grosserer Rudolph G. (1865–1933) og Julie Møller (1865–1924).
B. blev udlært som garver i faderen, H. O. B.s kromlæderfabrik 1916–19. 1919–20 opholdt han sig i USA hvor han blev videreuddannet, bl.a. i Monarch Leather Co. i Chicago. 1921 vendte han tilbage som medarbejder i faderens virksomhed, og med sig havde han ny viden på læderbehandlingsområdet: finishbehandling af box (kromgarvet overlæder) med pigmentfarver, en fremgangsmåde som gav læderet et mere ensartet udseende. H. O. B.s kromlæderfabrik blev en af de første virksomheder herhjemme der gennemførte denne proces. 1926 fik B. borgerskab som garvermester og blev samme år medindehaver af firmaet. I 1920erne var konkurrencen fra den tyske læderindustri meget hård, men den blev imødegået ved teknisk og videnskabelig udvikling af garvemetoderne i Danmark. Udenlandske teknikere blev indkaldt til B.s fabrik, og 1929 ansatte man en kemisk ingeniør. Ved samme tid vendte broderen **Sven B.** (* 7.6.1905) der også var uddannet i virksomheden hjem fra tre års videreuddannelse i udlandet, og det lykkedes nu for kromlæderfabrikken at udvikle en ruskindsproduktion som i kvalitet var fuldt på højde med de udenlandske konkurrenceprodukter. 1932–33, inden verdenskrisen slog igennem, udgjorde fabrikkens ruskindseksport over 50 pct. af den årlige omsætning. England var den største kunde, og derfor var dette lands kriseforanstaltninger med kraftige toldforhøjelser på ruskind et alvorligt slag. Det blev nødvendigt at omlægge produktionen til produkter der kunne bæres af hjemmemarkedssalget. Da udsigten til en lettelse på det engelske marked var mørk blev det besluttet at etablere et garveri i England. 1934 kunne B. slutte forhandlingerne med oprettelsen af Bjorlow Ltd. Chrome Tanners i Grantham, Lincolnshire, og han indtrådte i bestyrelsen for selskabet der udelukkende skulle producere ruskind af ged og kalv. Den danske fabrik bidrog især med faglig og teknisk erfaring, mindre med kapital. 1933 blev H. O. Bjørløw Chromlæderfabrik omdannet til et familieaktieselskab hvor B. blev merkantil, broderen Sven teknisk direktør. Samme år blev B. valgt til bestyrelsen for Garverforeningens forsøgsstation, og 1935 ved faderens død indtrådte han i bestyrelsen for Foreningen af danske Læderfabrikanter for hvilken han var formand 1937–60. Blandt hans mange øvrige tillidsposter skal nævnes at han 1958–74 var oldermand for Københavns Garverlaug, og i årene 1939–51 var han medlem af det hudenævn der blev nedsat som vejleder for myndighederne i spørgsmål vedrørende huder og skind med hensyn til priser og fordeling, eksport m.m. B. trådte tilbage som direktør for virksomheden 1969, og i årene 1968–70 afviklede han de fleste af sine tillidsposter. – R. 1948. R[1]. 1960. □Foto.

Carl Th. Jensen: H. O. Bjørløw chromlæderfabrik a/s 1898–1948, 1948. Berl. tid. 27.9.1975.

Ib Gejl

Bjørløw, Sven, se **Bjørløw, Gunnar.**

Bjørn
Adelig. Navnet ikke anvendt som tilnavn i middelalderen, men hyppigt som fornavn. Der er vel sammenhæng mellem navnet og våbenmærket: en bjørnelab. Samme våben anvendes af slægterne Munk fra Fjellebro og Storle fra Halland, uden at slægtskab kan påvises. Slægten B. træffes hyppigst på Sjælland og Fyn, selv om tilknytningen til Stensgård, Sallinge h. er senere og løsere end tidligere antaget. Uddød i mandslinien 1596. – Navnet er senere anvendt af flere borgerlige slægter.

Danm.s adels årbog IV, 1887 87–96. Trap: Danmark V, 1957 806. Erik Ulsig: Danske adelsgodser i middelald., 1968 163.

Thelma Jexlev

Bjørn († 1049), se **Ulf** Jarl.

Bjørn († ca. 1100), se **Sven Estridsen.**

Bjørn Jernside, † 1134, kongesøn. F: "Harald Kesja († 1135) og Ragnhild, Magnus Barfods dat-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

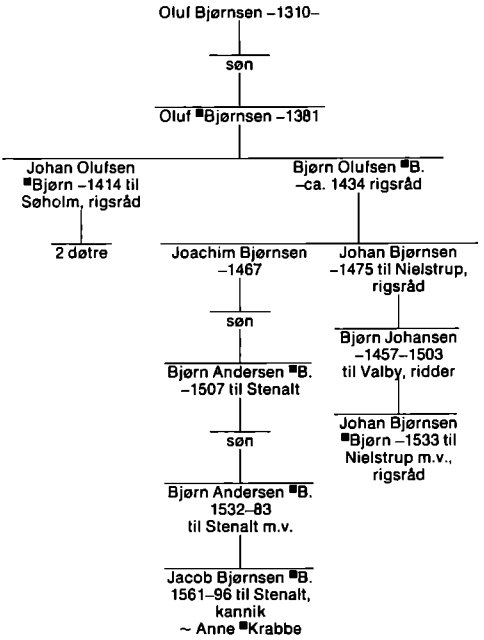

ter. ~Cathrine, d. af kong Inge Stenkilsøn af Sverige.

Harald Kesja havde tolv sønner hvoraf B. var en af de ældste. Efter mordet på Knud Lavard sluttede han sig til sin farbror Erik Emune og støttede aktivt dennes oprør mod kong Niels. Til trods herfor blev såvel B. som hans brødre ryddet af vejen da Erik havde fået magten efter Niels' død fordi de måtte anses for potentielle tronkrævere. Sven ■Aggesen beretter begejstret i sin Danmarkshistorie om sin fars og B.s indsats i kampen for Erik ved Onsild bro 1132 hvor B.s tapperhed skaffede ham tilnavnet Jernside. Roskildekrøniken beskriver B. og hans bror Eriks fængsling og drukning i Slien. Knytlingasaga betegner også B. med tilnavnet der bringer Regnar Lodbrogs søn, Bjørn Jernside, i erindring.

M. Cl. Gertz: Scriptores minores I, 1917 31 132f. – Den ældste Danmarkskrønike (Roskildekrøniken), 1898 36. Sven Aggesens historiske skrifter, 1916, fot. optr. 1967 77. Sǫgur Danakonunga, udg. Carl af Petersens og Emil Olson, 1919–25 195 (oversat: Knytlinge saga, 1977 117).

Nanna Damsholt (Ellen Jørgensen)

Bjørn, Acton, * 1910, arkitekt. * 23.9.1910 i Kbh. F: malermester Ove B. (1880–1959) og Ellen Marie Kjær (1880–1957). ~30.12.1950 i Hørsholm med Maureen Jytte Egeland, * 24.1.1924 i Kbh., d. af civilingeniør Hans Knud Thorvald E. (1891–1976) og Kaja Hammar (* 1895).

Efter at have været i tømrerlære blev B. uddannet på Teknisk skole, samt på kunstakademiets arkitektskole 1931–32. Han var en tid medarbejder på Vilh. Lauritzens tegnestue og fik herefter egen arkitektvirksomhed, i årene efter 1950 i samarbejde med Sigvard Bernadotte om opgaver inden for industriel formgivning. B. har projekteret enkelte bygninger, således en udstillingshal for Dansk købestævne i Fredericia (s.m. Axel Olesen, 1953–54) og alderdomshjem og skole for Lynge-Uggeløse kommune, 1954–55. Hans indsats ligger dog ganske overvejende inden for industriel design med formgivning af fabriksfremstillede produkter, brugskunst, emballage etc. På dette område har han modtaget en række udmærkelser både herhjemme og i udlandet, bl.a. guldmedalje på California State Fair for formgivning og ærespris på 2. biennale for industriel formgivning, Ljubjana, Jugoslavien. □Buste af Joh. H. Saxild, udst. 1951. Foto.

Hans Erling Langkilde

Bjørn, Andreas, 1703–50, købmand. Døbt 28.10.1703 i Skælskør, † 27.1.1750 i Kbh., begr. sst. (Frels.). F: Mads Andersen B. og Karen Pedersdatter. ~1° 27.11.1733 i Kbh. med Karen Arildsdatter Hansen, døbt 4.2.1702 i Slagelse, † 21.12.1740 i Kbh., begr. sst. (Frels.), d. af postkasserer i Kbh. Arild H. (1663–1727) og Agnete Sohl (1665–1716). ~2° 27.9.1741 i Kbh. (Frels.) med Margrethe Lentz, døbt 12.10.1719 i Kbh. (Frels.), † 12.7.1758 i Kbh. (Frels.) (~2° 1756 med godsejer Emanuel ■Thygesen, 1703–64), d. af hofbager Jochum L. († 1740) og 1. hustru Marie Sophie Jensdatter.

B. tog borgerskab som købmand i Kbh. 1730 og oparbejdede hurtigt en omfattende handel, navnlig med tømmer. Hans driftighed skaffede ham allerede fra 1731 leverancer af tømmer, viktualier og kanoner til søetaten, fra 1739 havde han leverancen til landetaten af kanoner som han navnlig indforskrev fra Sverige. Disse leverancer beholdt han til sin død; om deres omfang taler et enkelt eksempel: af den leverance af korn, krudt, træ og tovværk Danmark i henhold til freden med Algier 1746 skulle yde som gaver havde B. ved sin død leveret for 103 200 rdl. 1735 blev han af hensyn til sine leverancer til kongen fritaget for borgerlig tynge, endnu s.å. fik han handelsfrihed på en tømmerplads på Christianshavn i stedet for den plads ved Toldboden han tidligere havde haft, og endelig fik han 18.7. s.å. tyve års frihed og bevilling på sit store inddæmningsarbejde på Christianshavn; her indpælede han kanalen for enden af Strand-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

gade, bebyggede i denne gade grunden mellem kanalen og Bådsmandsstræde og opfyldte her Bjørnsholm (senere Bjørns, nu Wilders plads), et areal der ved hans død spændte over 3 ha. Han anlagde her sit skibsværft der blev drevet efter en i Kbh. hidtil ukendt målestok; i de henved femten år værftet var i gang byggedes her op imod 50 skibe – 1741 orlogsskibet Kjøbenhavns Slot. 1742 fritoges hans arbejdere for borgerlig tynge og 1747 for lavstvangen. – På Bjørnsholm havde Det danske kompagni sin skydebane 1747–52, og ved kong Frederik Vs optagelse i kompagniet 1747 gjorde B. på egen bekostning en storstilet fest for kongen der kvitterede med udnævnelsen til kgl. agent. – B. tog livlig del i den oversøiske fart, navnlig på Vestindien, stiftede 1747 sammen med admiral U. F. *Suhm og justitsråd Fr. *Holmsted Det almindelige handelskompagni til hvilket en del af hans plads blev overdraget, desuden var han medlem såvel af Det vestindiske som Det islandske kompagni. Om hans interesse for Grønland vidner det at der ved hans død lå to skibe færdige som skulle have gjort opdagelsesrejser til Grønland på hans bekostning. 1748 fik han sæde i direktionen for det nye teater. Han skænkede Neptun- og Merkur-statuerne (af J. C. Petzhold) til Børsrampen. B. er typen på den driftige købmand der i merkantilismens ånd lagde sit initiativ og sin dristighed i vægtskålen for at ophjælpe hovedstadens handel. – Agent 1747. □Mal. tilskrevet A. Brünniche ca. 1750 (Fr.borg).

P F. Suhm: Nye samlinger til den danske hist. III, 1794 18f 23. e Rothe: Karen Bjørns minde, 1795 56f. G. L. Bad. Frederik Vs årbog, 1832 17f 20f 72. C. Nyrop: Johan Fr. Classen, 1887 31 33 44f. C. Bruun: København II, 1890 721f; III, 1901 92. P. Hansen: Den danske skueplads I, 1891 165. N. P. Jensen: Medlemmerne i Hellig trefoldigheds laug, 1904 68.

*Albert Fabritius**

Bjørn, Bjørn Andersen, † tidligst 1507, til Stenalt, adelsmand. Begr. i Frue k. i Ålborg. F: rigsråd Anders Jacobsen B. til Voergård († 1490) og Anne Lauridsdatter (Muus) til Stenalt. ~Anne Henriksdatter Friis til Odden, † 1542 (~2° med rigsråd Ove *Lunge, † 1540), d. af Henrik F. til Stolliggård (~2° med Margrete Mogensdatter Krabbe) og Anne Olufsdatter Lunge til Odden.
B. er mest kendt for sin deltagelse i drabet på rigshofmesteren Poul *Laxmand 1502; vistnok 1504 fik han rettertingsdom for at han kun i nødværge havde bistået hovedmanden Ebbe *Strangesen. Hverken denne eller B. blev draget til ansvar for drabet, men nævnes tværtimod snart efter i anselige stillinger, B. 1506 som lensmand i Rougsø herred, 1507 på Ravnsborg.

Danske mag. 4.r. VI, 1886 287f. – Danm.s adels årbog IV, 1887 91. C. F. Allen: De tre nord. rigers hist. I, 1864 282. Danske herregårde ved 1920 II, 1923 46f. Henry Bruun: Poul Laxmand og Birger Gunnersen, 1959.

Povl Bagge

Bjørn, Bjørn Andersen, 1532–83, til Vinstrup og Stenalt, rigsråd. * 30.7.1532 på Stenalt, † 15.10. 1583 på Bjørnsholm, begr. i Ørsted k. F: Anders Bjørnsen B. til Stenalt († før 1540) og Anne Gjordsdatter Drefeldt. ~1° med Sidsel Truidsdatter Ulfstand, † 7.8.1561, begr. i Ørsted k., d. af Truid Gregersen *U. til Torup (1487–1545) og Ide Brock († ca. 1531). ~2° 29.6.1567 på Kbh.s slot med Karen Henriksdatter Friis, * 21.12.1541 på Ørbæklunde, begr. 3.6.1601 i Ålborg Bodils k., d. af Henrik F. til Ørbæklunde (1496–1571) og Margrete Nielsdatter Bild (1508–71). – Far til Jacob *B.
B. var landsdommer på Sjælland 1562–66, proviantmester sst. 1562–66. Foruden en række mindre len i Danmark og Norge havde han Kbh.s slot og Roskildegård 1566–72, Århusgård 1572–80 og Ålborghus fra 1580 til sin død. 1567 blev han rigsråd. Ved arv og giftermål samlede han betydelige godsrigdomme, i Jylland Stenalt og Voer, på Sjælland Vinstrup og Vinderup (nu Eriksholm). Sine sjællandske gårde mageskiftede han 1573 til kongen mod hovedparten af Vitskøl kloster og andet gods i Jylland. Af Vitskøl kloster oprettede han hovedgården Bjørnsholm, og denne såvel som sine andre gårde forsynede han til dels med helt nye bygninger medens han samtidig ivrigt tog sig af de tilliggende kirker og skoler. B. hørte til den historisk interesserede kreds inden for højadelen der støttede Anders Sørensen Vedels arbejde, og det var på hans opfordring at Hans *Mogensen oversatte Philippe de Commines' memoirer. □Ligsten med relief (Ørsted k.).

Danm.s adels årbog IV, 1887 94f. Norske rigsregistranter I–II, 1861–63. Saml. til Fyns hist. og topogr. III, 1865 154 156f 160 163. Kancelliets brevbøger 1561–83, udg. L. Laursen, 1893–1903. Samme: Kronens skøder I, 1892. Hans Mogensens oversættelse af Philippe de Commines' memoirer, udg. Poul Nørlund, 1913–19.

Povl Bagge

Bjørn, Bjørn Olufsen, † ca. 1434, rigsråd, lensmand. Levede endnu 11.6.1433. F: Oluf Bjørnsen *B. († 1381) og Hille. ~1° 1403 med Sophie (Jacobsdatter Lunge?). ~2° efter 1417 med Elsebe Kabel, † 1462 efter 3.2. (~1° med Claus v. Witzen, der levede endnu 1417, ~3° med Gert Bryske, † 1441), d. af Henning Kabel (levede endnu 1430) og Helvig Neb. – Bror til Johan Olufsen *B.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

B. var allerede 1382 en rig og anset mand der optrådte som forlover for dronningen ved en større pantsættelse. I samme egenskab nævnes han i forliget på Lindholm 1395. Han var da endnu væbner, men da han to år senere ligesom sin bror Johan O. B., var til stede ved kongekroningen i Kalmar, var de begge riddere og rigsråder. B. var lensmand på Næsbyhoved 1402 og på Vordingborg 1409; 1411–12 deltog han i forhandlingerne med enkehertuginde Elisabeth, og 1425 var han en af dommerne i striden mellem dronning Philippa og arvingerne efter biskop Bo i Århus. Som gammel mand stiftede han 1433 messer for dronning Margretes, sin og sin slægtninges sjæle i Skt. Hans kloster i Odense.

E. Ulsig: Dsk. adelsgodser i middelalderen, 1968 165f. 209 401. – Arkiv i Rigsark.

*Henry Bruun**

Bjørn, Johan **Christian,** 1820–85, garvermester. * 18.9.1820 i Randers, † 7.4.1885 sst., begr. sst. F: skomagermester, siden garvermester Søren Peter B. (1788–1869) og Anne Kirstine Randrup (1783–1849). ~ 8.10.1841 i Randers med Lovise Deborah Petersen, * 22.10.1817 i Udbyhøj, † 28.4.1897 i Randers, d. af kroejer Niels P. († 1820) og Bodil Sørensdatter (1779–1853, ~ 2° 1823 med kroejer Jens Christensen, ca. 1765–1841).

B. etablerede sig 1841 som garvermester i Viborg. 1846 flyttede han til sin fødeby Randers for at overtage det betydelige garveri som hans fader havde grundlagt 1824. B. nærede levende interesse for håndværkerstandens vel, og han nåede at udrette meget for standens udvikling idet hans virke ikke blot var af lokal art men tillige tog sigte på håndværket i almindelighed. 1851 blev han medlem af komiteen til forberedelse af den første industriudstilling i Randers 1852, og 1856 indvalgtes han i bestyrelsen for den 1848 stiftede Randers håndværkerforening som han gjorde til en af de anseligste i landet. Han valgtes til denne forenings formand 1864. Indre brydninger bevirkede at han, fulgt af de øvrige bestyrelsesmedlemmer, 1866 nedlagde sit mandat, men 1870 blev han på ny valgt til formand, og han varetog nu dette hverv gennem femten år indtil nogle måneder før sin død. B. havde en meget væsentlig del i oprettelsen af Jyllands varelotteri der opstod ved sammensmeltning af flere jyske lotterier og fik hovedsæde i Randers; han var i høj grad virksom for afholdelsen af den første alm. jyske håndværks- og industriudstilling i Århus 1876, og han var 1877 den egentlige stifter af Garverforeningen i Danmark der i ham fik sin første formand. Sin mest betydningsfulde indsats gjorde B. 1878 som en af foregangsmændene i den bevægelse der n.å. mundede ud i oprettelsen af Fællesrepræsentationen for dansk industri og håndværk, nu Håndværksrådet. En opsigtsvækkende artikel om håndværkets krav som Jyllands-Posten offentliggjorde en uges tid før det vigtige håndværkermøde i Ålborg 15.7.1878, og som blev gengivet i et stort antal blade var underskrevet af B. og bagermester Herm. *Stilling – I jan. 1885 blev B. udnævnt til æresmedlem af Randers håndværkerforening, og man hædrede ham samtidig ved at benævne et håndværker-legat der var oprettet af overskuddet fra Jyllands varelotteri, Chr. Bjørns minde-legat. Selv havde B. stiftet flere velgørende foreninger. I seksten år var han medlem af Randers byråd. Håndværkerforeningens medlemmer rejste over hans grav en mindestøtte i hvis inskription man indsatte disse ord: „Vis mig din Tro af dine Gerninger". – R. 1876. □Mal. af J. H. Møller, 1876 (Håndværkerforen. i Randers).

N. Davidsen: Johan Christian Bjørn, 1886. Adolf Bauer: Jyske håndværkere og fabrikanter, 1893. Henry Bruun i Bidrag til arbejderklassens og arbejderspørgsmålets hist. i Danm. fra 1864 til 1900, 1931 361 363 369.

*C. A. Clemmensen**

Bjørn, Jacob, 1561–96. * 15.7.1561 på Stenalt, † 5.4.1596 sst., begr. i Ørsted k. F: Bjørn Andersen *B. (1532–83) og Sidsel Truidsdatter Ulfstand († 1561). ~ 1.9.1588 på Stenalt med Anne *Krabbe, * 29.7.1552 på Åstrup, † 17.2.1618, begr. i Ørsted k., d. af Erik *K. til Bustrup (1510–64) og Margrethe Reventlow (1525–1606).

B. var kun tre uger gammel da hans mor døde, og han kom derfor til sin farfars søskendebarn Dorthe Jacobsdatter B. som var gift med Oluf Glob til Støvringegård. Siden gik han i nogle år i Herlufsholm skole under rektor Hans Mikkelsen. Ca. 1571 sendtes han til Kbh.s univ. og kom i huset hos professor Claus *Hammer. Faderen gav ham mag. Peder Jensen *Vinstrup til hovmester, og denne ledsagede ham og broderen, Trud B., til udlandet. 1572 blev B. indskrevet ved universitetet i Rostock hvor han var i huset hos Lucas *Bacmeister, senere opholdt han sig i Leipzig og Wittenberg og kom 1578 til Tübingen hvor han n.å. udgav et latinsk lykønskningsskrift til sin gamle skolefælle fra Herlufsholm, Hans Lauridsen Olderup, i anledning af dennes magisterpromotion. Skriftet indeholder en udsigt over de akademiske grader og måden hvorpå de erhvervedes. S.å. rejste han til Basel hvor han sluttede sig til to landsmænd, Jørgen Speil og Anders *Krag, og da den sidstnævnte 1582 udgav sin „Rameæ scholæ et defensio P. Rami" indledede B. dette skrift med en udførlig tilskrift til prins

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Christian, indeholdende en kort fremstilling af Kbh.s universitets historie. Da Jørgen Speil på denne tid mistede sin mor, Karen Ahlefeldt, tilskrev han ham et latinsk trøsteskrift som udkom i Basel 1583. I 1581 og efter faderens død 1583 var han hjemme på kortere ophold, men rejste derefter atter ud til Frankrig og Schweiz. Han opholdt sig ca. et år i Genève i Th. Bezas hus, besøgte siden Italien i henved to år og lod i Venezia afskrive „paa italiensk mærkelige skrevne historier og allehaande relationes, ikke med ringe bekostning, hvilke ... findes udi hans liberi". 1585 var han indskrevet ved univ. i Heidelberg. 1587 bosatte han sig på Stenalt. Han trådte ikke i statens tjeneste, men nødtes på grund af legemlig svaghed til at leve et stille, tilbagetrukket liv på sin gård hvor han tilbragte tiden med boglig syssel. Han oversatte Jyske Lov på latin mens hans hustru samtidig skal have oversat den på højtysk. Hans oversættelse findes endnu på universitetsbiblioteket (Arnamagn. saml. 4° 13). Han var ejer af et godt bibliotek, særlig rigt på juridisk litteratur. Fra 1582 til sin død nød han indtægterne af et kanonikat i Roskilde. Hans ægteskab var barnløst, og han døde som den sidste mand af B.-stammen. □Ligsten med relief 1598 (Ørsted k.).

C. F. Bricka og S. M. Gjellerup: Den danske adel i 16. og 17. årh. I, 1874–75 526–31. Kancelliets brevbøger, udg. L. Laursen, 1580–83, 1903 575; 1588–92, 1908 630 651; 1593–96, 1910 229f 624. Pers. hist. t. 9.r. I, 1928 35. – H. F. Rørdam i Kirkehist. saml. 3.r. II, 1877–80 327; 5.r. II, 1903–05 400; V, 1909–11 248. Rasmus H. Knudsen i Fra Randers amt XX, 1926 10–16 47 55f. Albert Fabritius i Humanister i Jylland, 1959 156f 166.

*Bjørn Kornerup**

Bjørn, Johan Bjørnsen, † 1533 el. 1534, rigsråd. † mellem 15.7.1533 og 30.3.1534, snarest i begyndelsen af 1534, begr. i Ollerup k. F: Bjørn Johansen B. (levede endnu 1503) og Susanne Pallesdatter Munk. ~1° med Sophie Rosenkrantz, † ti uger efter brylluppet, d. af rigshofmester Niels Eriksen *R. († 1516) og Birgitte Olufsdatter Thott († 1528). ~2° 2.10.1513 med Gertrud Parsberg, † 1560, begr. i Ollerup k., d. af Tønne Vernersen P. († ca. 1521, ~2° med Ingeborg Predbjørnsdatter Podebusk) og Maren Knudsdatter Has.

B. skrev sig til Nielstrup på Fyn som han arvede efter faderen; desuden ejede han Nørlund i Jylland som han med mere gods arvede efter sin morbroder Ludvig Marsk (Munk) men ca. 1515 solgte til Peder *Lykke († 1535) og Örtofta i Skåne som han fik med sin hustru. 1521–27 var han forlenet med noget af Poul *Laxmands gods på Fyn. Ved det jyske oprørs udbrud betroede Christian II ham Hindsgavl som blev taget fra Peder Ebbesen *Galt og havde til hensigt at sende ham til Langeland for at tage Tranekær len fra Otte *Krumpen hvilket dog begivenhedernes udvikling hindrede. Få måneder senere sluttede B. sig til Frederik I og optoges i rigsrådet; Hindsgavl beholdt han til 1526 da han ombyttede det med Dronningholm i Nordsjælland hvor han 1530 tillige fik Annisse. Som rigsråd har han næppe spillet nogen større rolle. På herredagen 1533 efter kongens død synes han at have haft sympati for Mogens Gøyes parti, i hvert fald savnes hans segl under recessen af 3.7. under det lige så udpræget katolske enighedsbrev og under dommen over Hans Tausen. Snart efter døde han; den hvasse lektor Poul Helgesen giver ham i Skibbykrøniken det eftermæle at han ved sit ødsle liv satte mange ejendomme over styr til skade for sine børn og ved sin hoffærdige pragtlyst blev til latter for alle – en dom der dog måske er påvirket af hans holdning på herredagen 1533. □Ligsten med portr. (Ollerup k.)..

Danm.s adels årbog IV, 1887 93 – A. Heise i Hist. t. 4.r. III, 1872–73.

*Henry Bruun**

Bjørn, Johan Olufsen, † ca. 1414, rigsråd, lensmand. Levede endnu 20.3.1413, men var † 6.1.1416. F: Oluf Bjørnsen *B. († 1381) og Hille. ~før 22.3.1380 med Ingeborg Grubbe, som var † 25.11.1411 (~1° med Erik Nielsen Saltensee, der levede endnu 1378). d. af Peder G. (levede endnu 1378) og Ingeborg Saxesdatter Uldsax († før 1397). – Bror til Bjørn Olufsen *B.

B., der tidligst nævnes 1377, kaldes i sin ungdom, og indtil han 1396 el. 1397 blev ridder, altid Henneke Olufsen, men efter den tid bestandig Johan Olufsen. 1387–88 forekommer han som høvedsmand på Nyborg slot, og allerede 1387 synes han at være medlem af rigsrådet. Han medvirkede ved en række vigtige statsakter som forliget på Lindholm 1395, og Erik af Pommerns kongekroning 1397. Langt hyppigere end i de politiske dokumenter træffes dog hans navn i de fra datiden bevarede samlinger af skøder og pantebreve. På Sjælland ejede han bl.a. Søholm, Skullerupholm, Havegård, Egemarke og andel i Hørsholm, på Fyn Lykkesholm, Jersore samt flere nu forsvundne hovedgårde. En stor del af dette gods giftede han sig til, andet købte han; Lykkesholm skænkede dronning Margrete ham. Hans to døtre Eline (Helene) ~Sten *Basse af Tybjerg og Hille ~Axel Andersen Mule af Kærstrup, medbragte således en betydelig medgift.

E. Ulsig: Dsk. adelsgodser i middelalderen, 1968 159 163–66 316. Arkiv i Rigsark.

*Henry Bruun**

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bjørn, Marie Christine, f. Lorentzen, 1763–1837, solodanser. * 18.3.1763, † 15.4.1837 i Fredericia, begr. sst. ~ 15.5.1783 i Kbh. (Garn.) med fuldmægtig ved hofstuen, rolleudskriver, senere kammersekretær Christian B., * ca. 1760 i Kbh., † 19.12.1816 sst., s. af Peder Block B. (1727–ca. 79), ejer af gården Bjørnsdal på Vesterbro.

B. blev femten år gammel elev ved Det kgl. teaters ballet hvor hun undervistes af Vincenzo "Galeotti der 20.2.1781 fremviste hende i en seriøs solodans. Hun vakte straks opmærksomhed ved de egenskaber Rahbek kaldte „legemlig Veltalenhed", dvs. en smuk, statelig figur og et udtryksfuldt ansigt. Snart fandt Galeotti i hende heltinden til sine tragiske balletter *Den forladte Dido, Semiramis og Lagertha,* patetiske kvindeskikkelser, fremstillet i nyklassicismens ophøjede statuariske stil. Efter Anine "Frølich blev hun Galeottis anden store danserinde, berømmet for sit mimiske talent, men først 1802 blev hun solodanserinde som belønning for lang tjeneste. Hun ejede også en smuk sangstemme og evnede indtagende elskværdigt at udføre pagen i Rahbeks oversættelse af Beaumarchais' *Figaros Bryllup* ved komediens fremkomst på vor scene 1786. Hun tog sin afsked 1804 □Tegn. af E. Paulsen, 1788, angivelig stukket af ham selv samt af D. Berger. Mal. af C. A. Lorentzen og af Jens Juel.

K. L. Rahbek: Lommebog for skuespilyndere, 1788. Samme: Erindringer III, 1825 223 383; IV, 1827 109 124 215. Svend Kragh-Jacobsen og Torben Krogh: Den kgl. danske ballet (u.å.).

*Robert Neiiendam**

Bjørn, Ole, * 1648, Præst. * 1.5.1648 i Fredrikshald, † tidligst 1709. F: købmand Jens Sørensen B. og Ane Olsdatter Dorph. Ugift.

B. gik i skole i Fredrikstad, Fredrikshald og Kristiania. Fra sidstnævnte skole blev han student 1666. 1668 blev han baccalaureus, 1670 cand. teol. og 1671 magister. 1670 var han blevet konrektor i Ålborg hvor han bidrog til at få sin rektor Mogens "Wingaard afsat, 1685 opgav han denne stilling og levede som privatmand til han 1692 blev sognepræst i Thisted og Tilsted. Han nød stor anseelse for sin fromhed og lærdom indtil han blev inddraget i den berygtede Thistedske besættelseshistorie. En del kvinder som led af hysteriske og epileptiske anfald henvendte sig om hjælp til deres sognepræst der erklærede dem for „besatte" af djævelen, og som sammen med et par studenter som hjælpere arbejdede på at drive den onde ånd ud af dem. Desuden tog han til orde for at de mennesker der formentes ved hekseri at have bragt de syge i deres elendige tilstand burde brændes. Da bevægelsen greb videre og videre om sig blev der efter kgl. befaling 1696 nedsat en kommission til undersøgelse af denne sag. B. blev almindelig betragtet som den der havde anstiftet og vedligeholdt „besættelsen", dels for frit at kunne stå i forhold til en række kvinder, dels for at hævne sig på en borgerkone der havde nægtet ham sin datter til ægte. Han blev først suspenderet, derpå af kommissionen 1697 for bedrageri dømt fra sit embede og til at stå åbenbar skrifte, miste sin boslod og forlade Jylland. Han appellerede til højesteret der 1698 for hans vedkommende stadfæstede den tidligere dom med hensyn til tab af kald og boslod samt skærpede den ved desuden at idømme ham livsvarigt fængsel. Han blev hensat på Hammershus, men allerede n.å. frigivet hvorpå han drog til Sverige og Tyskland. I sidstnævnte land fremstillede han sig 1709 for Frederik IV for at vinde tilgivelse, men forgæves. Hans senere skæbne er ubekendt. – Medens B.s dommere og de fleste ældre forfattere har været enige i at fremstille ham som en usædvanlig gemen bedrager, har moderne forskere betonet at hans optræden må forstås på baggrund af at han dels synes at have været et noget degenereret individ med visse perverse tilbøjeligheder, dels en ærlig fanatiker der i modsætning til nyere rationaliserende retninger stædigt og stridbart fastholdt den ældre kirkelige opfattelse af djævlebesættelsers realitet og søgte at bekæmpe dem ad de hævdvundne veje.

F. E. Hundrup i Indbydelsesskrift til ...Ålborg katedralskole 1870, 1870 4–6 (med bibliografi). E. C. Werlauff: Hist. antegnelser til Ludvig Holbergs atten første lystspil, 1858 450–56. M. P. Farstrup og L. Axelson: Dagbog fra det 16., 17. og 18. årh., 1813 115 128f 132–34 141 237f. Uddrag af biskop Jens Bircherods hist.-biogr. dagbøger for årene 1658–1708, udg. Chr. Molbech, 1846 314 319 322f 327–29 331 337 347f. Kirkehist. saml. 5.r. I, 1901–03 533f. Fr. Hallager: Magister O. B. og de besatte i Thisted, 1901. Chr. Vill. Christensen i Saml. til jysk hist. og topogr. 3.r. III, 1901–03 206–19. A. Bæksted: Besættelsen i Thisted I–II, 1959–60 (med lit.).

*Bjørn Kornerup**

Bjørn, Oluf Bjørnsen, † 1381, rigsråd, lensmand. F: Bjørn Olufsen B. ~ Hille. Begge begr. i Skt. Peders kloster ved Næstved (nu Herlufsholm k.). – Far til Bjørn Olufsen "B. og Johan Olufsen "B.

B. nævnes tidligst 1355 og var da endnu væbner. 1360 var han derimod ridder og en anset mand; s.å. var han nemlig medforlover for brudeskatten til hertug Albrecht af Mecklenburg, og 1364 nævnes han blandt de rigsråder der på kongens vegne forhandlede med hansestæderne i Stralsund. Han må have været yndet af Valdemar Atterdag der indsatte ham til eksekutor af sit testamente. 1377 var han høvedsmand på Gurre. □Ligsten (Herlufsholm k.).

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Kilder: Dipl. dan. 3 rk., 1966–72 nr. IV 320, V 348 352, VI 181 244 249, VII 116–18 121–24 129 189 216 227 361. – H. J. Helms: Næstved St. Peders kloster, 1940. E. Ulsig: Dsk. adelsgodser i middelalderen, 1968 163.

*Henry Bruun**

Bjørnbak, Lars Nielsen, 1824–78, politiker. * 19.1.1824 i Lendum, Vendsyssel, † 2.1.1878 i Viby, Århus, begr. sst. F: lærer Niels Thomsen B. (1786–1862) og Cathrine Marie Larsdatter (1796–1857). ~ 12.4.1845 i Lendum med Eline Marie Hedegaard, * 18.1.1821 i Ålborg, † 31.8.1884 i Viby, d. af frislagter Jens Sørensen H. (ca. 1785–1837) og Inger Marie Larsdatter (ca. 1795–1834).

B.s far der var en af sin tids mange skolelærere uden eksamen repræsenterede en ikke ringe type på de mænd der førte 1814-ordningen ud i livet, pligtopfyldende og praktisk virksom som han var. B. blev hyrdedreng som niårig, og i de hvilestunder han kunne finde opbyggede han sig efter sin egen beretning ved læsning af den for tiden omkring 1800 typiske litteratur. Gennem gamle tidsskrifter fik han indtryk af „gode menneskers ædle gerninger til fordel for dyd og menneskeret". Efter konfirmationen fik han plads som huslærer en tid, og 1841 blev han optaget på Snedsted seminarium hvor han påvirkedes af L. C. *Müller og især af forstanderen, den senere biskop G. P. *Brammer. 1843 tog han lærereksamen, og 1844 blev han lærer i Guldager, Vrejlev sogn i Midtvendsyssel. Han var tidligt blevet politisk interesseret og opstillede til folketinget i Vrejlevkredsen 1852. 1855 blev B. lærer og kirkesanger i Viby ved Århus hvor hans fremtidige virksomhed skulle komme til at ligge. 1.10.1857 åbnede han Viby højere landboskole, en bondeskole i ikke-grundtvigsk ånd og med vægten lagt på det rent oplysende og direkte opdragende. Skolen i Viby fik fodfæste i Århus-egnens befolkning (1866–67: 36 elever, 1871–72: 80 og 1876–77: 86), og B. udmøntede i denne skolevirksomhed det program for bondestandens oplysning han allerede i en artikelserie i Nørrejysk Tidende 1854–56 havde offentliggjort, og som han udsendte som særligt skrift 1860: „Frem, Bondemand, frem" (heri slagordet: Kundskab er Magt, Uvidenhed Trældom). B. tog livlig del i det politiske foreningsliv der var begyndt at røre sig på egnen, inspireret af Odderkredsens folketingsmand, Geert *Winther, og som knyttede sig til den Tscherningske fløj af bondevennerne. 1862 var B. medstifter af Den jyske folkeforening, og s.å. deltog han i oprettelsen af Landbosparekassen i Århus. Under krigen 1864 kom B. der var kendt som en afgjort krigsmodstander i dårligt ry i mere nationale kredse, både lokalt og i den øvrige del af landet, men under den fjendtlige besættelse kom han til gengæld til at stå som den uofficielle leder af Århus-egnens landbefolkning. Efter krigen deltog han i kampen for den almindelige valgret, og han stillede sig forgæves til folketinget i Århus 1865. Året efter stiftede B. sammen med brandforsikringsmanden J. C. N. *Wistoft (den egentlige initiativtager) venstreavisen Aarhus Amtstidende hvis eneredaktør og -udgiver B. snart skulle blive. Efter at Jens *Nørregaard 1866 havde åbnet Testrup folkehøjskole mødtes han med denne konkurrent til meget livlige kampmøder hvor B. med dygtighed og voldsomhed forsvarede sine politiske og pædagogiske idealer. Først stod striden om skandinavismen der forsvaredes fra grundtvigsk side men af B. angrebes som landsskadeligt sværmeri. Senere blev der ført en lang række diskussioner om formen for undervisning hvor B. hævdede de gammeldags metoder over for grundtvigianernes friskoletanker og ganske særlig deres anvendelse af de oldnordiske sagn og brug af „folkeånden". Disse møder bidrog til at sætte et skarpt skel mellem „Bjørnbakkere" og grundtvigianere, og i de sidstes øjne kom B. til at stå som inkarnationen af materialismen og en arg „jætte".

I 1870 udæskede B. atter det århusianske borgerskab ved bestemt at gå imod dansk deltagelse i den fransk-tyske krig, og under indtryk af krigen udformede han sammen med sin medarbejder på Aarhus Amtstidende, cand. teol. Sofus v. Haven, en særlig fredspolitik med krav om militærvæsenets indskrænkning til en lille lejet hær. B. foregreb herigennem den senere antimilitarisme hos andre venstrepolitikere, først og fremmest V. Hørup, og selv om der måske ikke har været tale om en direkte påvirkning har B. forberedt grunden for modtagelsen af den hørupske agitation mod militarismen. 1871 stillede B. sig imødekommende over for den nyopdukkede arbejderbevægelse og indmeldte sig i den lokale afdeling af „Internationale". B. sluttede sig ikke til foreningens program, men forestillede sig antagelig at der gennem samarbejdet med arbejderbevægelsen kunne skabes en bredere basis for virkeliggørelsen af de bjørnbakske ideer. Efter uroligheder i København maj 1872 udtrådte B. af foreningen hvor det allerede havde vist sig vanskeligt at opretholde alliancen. Ved folketingsvalget s.å. indvalgtes en lille kreds af jyske venstremænd der mere eller mindre var prægede af B.s program, og året efter søgte han – atter forgæves – valg i Århuskredsen. Det var kort før dette valg at han præsenterede sig for det københavnske venstre ved et stort møde i Casino hvor V. Hørup var dirigent. B. nåede ikke at blive indvalgt i folketinget, og han var i øvrigt ned

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

gennem 70erne stærkt kritisk over for det forenede venstres politik hvor han ikke fandt imødekommenhed over for sine ideer, fx militærspørgsmålet. Det første provisorium 1877 førte dog B. sammen med de øvrige venstregrupper i en fælles harme og protest, og ved en grundlovstale i Odder 1877 brugte han så voldsomme udtryk om provisoriet at justitsministeriet indledte en undersøgelse af B.s udtalelser med henblik på evt. retsforfølgelse i henhold til straffelovens bestemmelser om oprør. B. døde imidlertid inden undersøgelsens afslutning, og det er tvivlsomt om tiltale ville være blevet rejst. – Mens B. således kun fik en begrænset indflydelse på den egentlige lands- og rigsdagspolitik, og det alene igennem venstremænd der mere eller mindre sluttede sig til B.ske tanker som Søren *Kjær og Geert Winther, øvede han en meget betydelig lokal indflydelse. Amtstidende og Landbosparekassen fulgtes 1875 af opførelsen af Den folkelige forsamlingsbygning i Østergade i Århus hvor B. og hans tilhængere kunne holde deres møder. I mere end en menneskealder efter hans første politiske fremtræden kan der tales om en bjørnbaksk bevægelse med centrum i området umiddelbart uden for Århus – Ning, Framlev, Sabro, Hasle, Vr. og en del af Ø. Lisbjerg herreder var kernelandet – men de bjørnbakske tanker havde også stedvis fænget i Midtjylland i et område øst og syd for en kreds Randers-Silkeborg-Skanderborg-Horsens. Bevægelsen var stærkest i årtiet fra 1875 til 1885 hvor den markerede sig ved endelig erobring af Landbosparekassen 1876, ved amtsrådsvalget i Århus amt s.å., ved Niels Rasmussens (Terp) fald som landstingsmand 1882 og på ny ved amtsrådsvalget i Århus amt 1883. Den tilspidsede kamp mellem venstre og højre ved 80ernes midte bidrog til at mindske de interne skel i venstregrupperne også i dette område, men endnu op imod århundredskiftet havde Århusegnens politiske og folkelige foreningsliv bevaret træk af B.s ideer. En yngre agrarpolitiker som Chr. *Leth-Espersen der havde været elev hos B. på højskolen i Viby videreførte sider af B.s politiske linie og stil ligesom den bjørnbakske „realisme" utvivlsomt har været medvirkende til at præge den unge Vilh. *Lassen i hans tid som medarbejder på Aarhus Amtstidende. B. kom i udpræget grad til i sine modstanderes (grundtvigianerne, de nationalliberale, senere højre) øjne til at stå som inkarnationen af plebejismens sletteste egenskaber og samtidig som en på en gang farlig og komisk demagog. Hertil bidrog, foruden B.s voldsomme form i den verbale agitation, utvivlsomt også hans proceslyst (mest kendt mod L.*Kofod 1874–75) der åbnede angrebsflader for beskyldninger for grovhed og brutalitet. Hans umiddelbare modstander var lokalt, fx ved folketingsvalgene, det århusianske borgerskab, og den aggressive reaktionære udgave af konservatismen der langt op i dette århundrede har præget århusiansk borgerlighed har traditioner tilbage til kampen mod B. og hans tilhængere.

Efter sit egentlige væsen har B. været en lovens og autoritetens mand, oprindelig endog kongeligsindet. I religiøs henseende hævdede han til stadighed at indtage et rettroende lutheransk standpunkt, men han var gennempræget af den gamle folkelige rationalisme der endnu var levende blandt præster og lærere i hans barndoms- og ungdomstid. I sit syn på militærvæsenet viser han ligeledes tilbage til ret udbredte stemninger, især i Jylland, under Frederik VIs styre. Mens han virkede i Vendsyssel prægedes han af Rasmus *Sørensen, den af de ældre bondepolitikere der udtrykker mest af det der siden skulle indgå i B.s ideer. Som børnelærer virkede han ud fra 1814-ordningen og i dens ånd. Han ville bibringe sine elever ordentlige kundskaber og holde dem i tugt mens han vendte sig brysk mod de grundtvigske opdragelsesideer som pjank. I sin højskoleundervisning gennemførte han systematisk kundskabsmeddelelse og lod kurset slutte med eksamen. Hans undervisning var rettet ind mod landboernes praktiske tarv, men gav dog også plads for den historiske og almendannende oplysning. B. var næppe den materialist man beskyldte ham for, snarere rationalist og som sådan videreførende traditionerne fra 1700-tallets slutning. Han var en opdrager der på højskolen gav sine elever kurser i ydre anstand og manerer, og i sin velkendte bestræbelse for at erstatte det jyske „A" med rigssprogets „jeg" søgte han at virke for menigmands højnelse og standsskellenes udjævning. Det var ligheden mere end friheden der var hans mål, og i meget sporedes slægtskabet med den faderlige enevældes og bureaukratiets bestræbelser i samme retning. Hertil var imidlertid bondestandens højnelse politisk, socialt og kulturelt en nødvendighed, og dette mål forfulgte han med energi og kraft. Sin almene historiske interesse får B. og hans tilhængerskare ved at være den eneste kraftige modbevægelse mod grundtvigianismen og ved at være den første folkelige afrustningsbevægelse i dansk politik. – En bror til B., **Thomas B.** (1819–89) virkede som lærer i Vendsyssel og siden som folkehøjskoleforstander, fra 1855 i Smidstrup og fra 1857 i Fjellerad i Himmerland. Han virkede i samme retning som broderen, men fik ikke en tilsvarende indflydelse. – Lars B.s søn **Viggo B.** (1853–92) ledede højskolen i Viby 1878–86 og førte ligeledes Aarhus Amtstiden-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

de videre. Han var 1884–92 medlem af folketinget for Odderkredsen. Hverken som højskolemand eller som politiker hvor han videreførte faderens ideer fik han dog nogen betydning, og højskolen tabte snart betydning for andet end en lokal kreds (lukket 1899). □Litografi, en del træsnit efter dette 1873–85. Mal. samt buste af Jerichau. Foto.

Hans Jensen: Lars Bjørnbak og den bjørnbakske bevægelse, 1919. Østjysk hjemstavn 1936 108–22.

Claus Bjørn (Hans Jensen)

Bjørnbak, Niels **Peter,** 1844–99, fabrikant. * 4.5.1844 i Smidstrup ved Hjørring, † 8.2.1899 i Ajaccio på Korsika, begr. i Kbh. (Holmens). F: lærer, senere højskoleforstander Thomas Nielsen B. (1819–89) og Ane Cathrine Pedersdatter (1820–86). ~ 23.10.1868 i Kbh. (Frue) med Anna Emilie Theodora Fjeldsøe, * 18.5.1845 i Kbh. (Trin.), † 18.8.1890 sst. (Holmens), d. af møllebygger Christian Ferdinand F. (1815–53) og Karen Pedersen (1818–82, ~ 2° 1856 med restauratør Haakon Thorlin (Thulin), 1826–1909, ~ 2° med Anna Bentine Margrethe Pedersen, 1858–1911).

B. voksede op i små kår og måtte som elev i Århus Katedralskole gå rundt fra den ene familie til den anden for at få brødet. Efter endt skoletid kom han i boghandlerlære i Århus, blev siden medhjælper hos Bing & søn i Kbh. og overtog 1868 en boghandel i Rønne. 1874 vendte han som en nogenlunde velsitueret mand tilbage til hovedstaden hvor han den første tid med ringe held drev forretninger i Store Kongensgade og Østergade. Under de bevægede politiske forhold skjulte han sit navn – hans far var bror til politikeren Lars Bjørnbak – under firmaet Fjeldsøe & co. Da han havde sat det meste af sin kapital til startede han 1878 en konvolutfabrik, og denne specialfabrikation der på dette tidspunkt var uopdyrket herhjemme gjorde ham hurtigt til en velhavende mand. Uden nogen sinde at gå ind i aktiv politik var B. en ivrig og dygtig talsmand for middelstandens – specielt detailhandlerstandens – interesser, og det var på hans initiativ Detailhandlerbanken startedes i 1895. Omtrent samtidig overdrog han sin forretning til akts. P. Bjørnbaks konvolutfabrik; men kort efter at han således havde fået frie hænder ramtes han af en sygdom der hurtigt ældede ham. Han var fra 1890 til sin død formand for Papirhandlerforeningen. □Mal. af Axel Hou, udstillet 1918. Foto.

Børsen 18.2.1899.

*P. Koch Jensen**

Bjørnbak, Thomas, se **Bjørnbak, Lars.**

Bjørnbak, Viggo, se **Bjørnbak, Lars.**

Bjørnbo, Axel Anthon, 1874–1911, matematikhistoriker, bibliotekar. * 20.4.1874 i Kbh. (Johs.), † 6.10.1911 i Hellerup, urne på Bispebjerg. F: filologen, dr.phil. Richard Christensen (1843–76) og maler Antonie Eleonore (Anthonore) Tscherning (1849–1926). Navneforandring 10.5.1901. ~ 30.7.1900 i München med Annina Henriette Elsine Schübeler, * 4.4.1877 i Kbh. (Petri), † 7.3.1946 i Virum, d. af malermester Heinrich Christian Jørgen S. (1838–99) og Annina Laura Florentine Jørgensen (1839–1908).

B. blev student 1891 fra Borgerdydskolen i Kbh., cand. phil. 1892 og studerede matematik men optoges snart af specielle emner inden for faget, forsømte derfor den regelmæssige eksamenslæsning og bestod ikke den embedseksamen han indstillede sig til; bitter herover forlod han landet og studerede 1899–1901 græsk matematik under Boll og palæografi under Traube ved universitetet i München hvor han 1901 tog doktorgraden med en afhandling om Menelaos fra Alexandrias sfærik. N.å. var han i Italien, og efter sin hjemkomst blev han 1902 assistent (fra 1907 underbibliotekar) ved Det kgl. bibliotek. I de følgende år udfoldede B. en usædvanlig rig videnskabelig virksomhed, bl.a. ved udgaver af Johannes Werners De triangulis sphaericis, 1907, af Alkindi, Tideus og Pseudo-Euklid (tre optiske værker, s.m. S. Vogel, 1912) og af Al-Kwarizmis astronomiske tabeller, 1914, (s.m. R. Besthorn og H. Suter). Da han i hofbiblioteket i Wien fandt to håndskrifter, indeholdende kartografen Claudius Clavus' yngre arbejde om Nordens geografi ledtes han ind på kartografihistorien, og sammen med Carl S. Petersen udgav han 1904 det store arbejde *Fyenboen Claudius Claussøn Swart, Nordens ældste Kartograf* (Vidensk. Selsk. Skr., 6.r., VI, tysk udg. 1909) hvori en række vigtige, længe diskuterede problemer fandt deres endelige løsning, mens B.s opfattelse af Clavus som banebrydende i middelalderlig kartografi ikke har vist sig holdbar. I en afhandling i Aarb. f. nord. Oldkyndighed 1909 om Adam af Bremens Nordensopfattelse udnyttede B. ligeledes sine særlige forudsætninger: forbindelsen af historisk og matematisk kundskab hvorved han evnede at omsætte en historisk tekst i kartografisk tegning. Med Carl S. Petersen udgav han 1908 det store faksimileværk af hidtil upublicerede kort over Norden *Anecdota cartographica septentrionalia.* I sine sidste år arbejdede han med Grønlands kartografi, og det havde været hans hensigt at give en fuldstændig

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

behandling af dette emne, men han nåede kun at føre sine studier frem til 1576; resultaterne af dem foreligger i det efter hans død udgivne, grundlæggende værk *Cartographia Groenlandica* (Medd. om Grønland, XLVIII, 1912).– Som bibliotekar viste B. betydelige organisatoriske evner, bl.a. ved forarbejderne til Det kgl. biblioteks flytning 1905–06; han havde en væsentlig andel i dens metodiske tilrettelægning og hurtige gennemførelse. Han ejede i fuldt mål den Tscherningske ildhu og energi; også hans radikale og kritiske indstilling i forening med en vis hang til doktrinarisme var slægtstræk. 1906 offentliggjorde han i Gads danske Magasin (1906–07 136–48) en skarp kritik af bibliotekets nye bygning, og da han s.å. var blevet redaktør af statens accessionskatalog benyttede han sine erfaringer herfra i en pjece hvori han (1911) kritiserede statens bogkøb og det manglende samarbejde mellem bibliotekerne; dette skrift indviklede ham i en polemik med universitetsbibliotekets chef, Sofus *Larsen, men blev udgangspunktet for den diskussion der senere førte til fagdelingen mellem de videnskabelige biblioteker. 1908 stiftede B. *Bibliotekarforeningen* og sad i dens bestyrelse til 1910. På historikerkongressen i Lund 1905 foreslog han en undersøgelse af udenlandske biblioteker med hensyn til håndskrifter vedr. Danmark hvilket gav anledning til nedsættelse af Videnskabernes selskabs kommission til registrering af kilder til dansk historie; som sekretær for denne kommission virkede B. til sin død. □Foto.

H. G. Zeuthen i Abhandl. zur Gesch. der mathem. Wissensch. XXVI, 1912 1–6 (med bibliografi). J. L. Heiberg i Bibl. mathematica, 3. Folge XII, 1911–12 337–44. O. C. L. Vangensteen i Norsk geogr. selsk. årbog XXII, 1912 139–46. Joh. Steenstrup i Hist. t. 8.r. III, 1910–12 291. – Papirer i Kgl. bibl.

*Svend Dahl**

Bjørner, Anna (Larssen), se **Larssen Bjørner, Anna.**

Bjørner, Bue, se **Bjørner, J. L.**

Bjørner, Dan Uffe Johannes, * 1910, grosserer. * 4.10.1910 i Kbh. (Zions). F: værkfører, senere grosserer J. L. *B. (1869–1954) og redaktør Signe *Bjørner, f. Lyngholm (1877–1958). ~ 12.5.1937 i Kbh. (Christiansk.) med Gudrun Averhoff, * 17.4.1917 i Kbh. d. af læge Walter Hugo A. (1887–1947) og Thyra Scherling (* 1891).
B. som fik afgang 1930 fra Niels Brocks handelsskole uddannede sig videre inden for handel i Tyskland, Sverige, Frankrig, USA og Canada. Da han kom hjem gik han 1931 ind i faderens firma, Trækontoret, først som disponent, 1940 som medindehaver og 1950 som eneindehaver. Ligesom faderen tog han aktivt del i den danske Henry George forening hvor han har været sekretær siden 1947. Han kom tidligt med i arbejdet i Grossist-sammenslutningen af 1930 der var opstået i opposition mod Grosserer-societetets Komité der blev beskyldt for at være for passiv og stivnet i gamle traditioner. Her arbejdede han sig langsomt frem for 1959 at slutte som formand. Året før var han blevet indvalgt i Grosserer-societetets Komité hvor han 1960 blev medlem af præsidiet. Fra posten som første viceformand blev han i 1969 valgt til Komiteens formand. B. har tillige beklædt en lang række branchetillidsposter. Fra 1965 formandsposten for Fællesforeningen for oversøisk- og hårdttræ, finér og krydsfinér-branchen og siden 1950 har han været medlem af bestyrelsen for Krydsfinér-importør foreningen. □Foto.

Børsen 26.9.1960, 1.10.1970.

Henrik Fode

Bjørner, Gudrun, se **Bjørner, J. L.**

Bjørner, Johannes Lauritz, 1869–1954, socialpolitiker, * 4.11.1869 i Kbh. (Trin.), † 20.4.1954 sst., urne på Bispebjerg (urnehal). F: savværksejer Morten B. (1843–1929) og Marie Christensen (1845–1916). ~ 3.7.1897 i Kbh. (Jac.) med forfatteren Signe *B., f. Lyngholm, * 10.3.1877 i Nykøbing F., † 13.2.1958 i Kbh., d. af bagermester Julius Frederik L. (1849–1933) og Christine Elisabeth Jørgensen (1852–1935). – Far til Dan *B.
Udlært som svend i træbranchen gik B. på valsen 1890–95. Fra 1898 var han værkfører i Kbh. indtil han 1916 oprettede eget grossistfirma, Trækontoret, i Kbh. med eksport af dansk og import af oversøisk træ. Som værkfører foretog han indkøbsrejser i Rusland og som grosserer talrige forretningsrejser verden over. 1950 overgik firmaet til sønnen Dan Bjørner. – Som ung håndværkssvend var B. tidligt socialt interesseret, deltog i den internationale arbejderbevægelses første demonstration for otte timers arbejdsdagen 1. maj 1890, læste Marx og hørte August Bebel under sit ophold i Tyskland, men afgørende for hans socialøkonomiske synspunkter blev et elevophold 1895–96 på Askov højskole – „det klogeste jeg har gjort i mit Liv". Her traf han sin senere hustru Signe B. og blev i den lille „jakobinerklub" han dannede sammen med andre købstadelever bekendt med Henry Georges ideer. Hele sit liv igennem var han fra nu af optaget af at oplyse om og arbejde for hvad han kaldte frisocialismen eller friøkonomien: „Marx vil Lighed paa Tvangsøkonomiens Grund. Geor-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ge vil Lighed paa Friøkonomiens Grund". Ved århundredskiftet oprettede han sammen med sin tidligere Askovlærer dr. phil. L. Moltesen *Østerbros oplysningsforening*, 1902 den første brugsforening i hovedstaden og samme år var han medstifter af Den danske Henry George forening. 1906–37 var han den selvskrevne og skattede leder af i alt 25 Henry George stævner, en art „to dage på højskole" med grundskyld og frihandel som centrale emner. Sammen med sin hustru oprettede han *Henry Georges Mindefond* til udbredelse af kendskab til Henry Georges socialprogram. B. var friøkonomiens humørfyldte, slagfærdige fortaler på møder, først i arbejderkredse i Kbh., senere i husmandsforeninger og efterhånden i videre kredse. Ofte deltog han i den aktuelle debat i aviser og tidsskrifter med kortfattede rammende indlæg. Hans synspunkter var båret af en ukuelig optimisme der stærkt kom frem i hans første bog *Maal og Midler*, 1906, og bevaredes som en usvigelig tillid til det bedste i menneskene da udviklingen på mange måder gik hans ideer imod efter første verdenskrig. Toldbeskyttelsen i 1920erne, importregulering og valutacentral i 1930erne bekæmpede han energisk, ligeså agitationen for „Køb dansk". Hans bøger *Eventyr, Videnskab og Virkelighed*, illustreret af Louis Moe, 1927, *Frihandelens Fane*, illustreret af R. Storm Petersen, 1929, *Tolden og Tiderne*, 1932, *Danmark, Europas Frihavn*, 1935 og den delvis selvbiografiske *Dagværk* vidner derom. – B. var i sin ungdom en tid medlem af socialdemokratiet og deltog i debatterne i Marx-klubben i Murergade, men siden stod han uden for partierne. Han glemte aldrig hvad han skyldte højskolen. „Det Hjem, der ejer Højskolesangbogen, kan aldrig blive helt fattigt", skrev han i Dagværk. Hans hjem var præget deraf og blev et samlingssted for dem der uanset partitilhørsforhold ville arbejde for grundskyld og frihandel. Hjemmets indstilling gik i arv til børnene. To af dem blev aktive politikere i retsforbundet. **Bue Bjørner** (4.8.1902–17.2.1950) var medlem af folketinget 1947–50, valgt i Odense, og **Gudrun Bjørner** (29.10.1898–20.8.1959) var medlem af Kbh.s borgerrepræsentation 1950–59 og af folketinget 1957–59, valgt i østre storkreds. □Mal. af Johs. Glob, 1939. Foto.

J. L. B.: Dagværk, 1939. – Politiken 23.4.1954. Børsen s.d. Grundskyld nr. 3, 1954. Højskolebladet nr. 20, 1954. – Papirer i Rigsark.

Helge Larsen

Bjørner, Signe, 1877–1958, samfundspolitisk forfatter, redaktør. * 10.3.1877 i Nykøbing F., † 13.2.1958 i Kbh., urne på Bispebjerg (urnehal). F: bagermester Julius Frederik Lyngholm (1849–1933) og Christine Elisabeth Jørgensen (1852–1935). ~3.7.1897 i Kbh. (Jac.) med grosserer, socialpolitiker J. L. "B., * 4.11.1869 i Kbh., † 20.4.1954 sst., s. af savværksejer Morten B. (1843–1929) og Marie Christensen (1845–1916). – Mor til Dan "B.

Forældrene rejste o. 1880 til USA og B. fik sin første skolegang hos pastor Th. Helveg i Neenah, Wisconsin, men kom derefter i amerikansk skole i Chicago hvortil forældrene flyttede. 1894 kom hun til Danmark for at besøge slægten og få videre uddannelse på Askov højskole. Hun blev dér og gennem morbrødrene, Højskolebladets grundlægger Konrad Jørgensen, stifteren af Fællesforeningen for Danmarks brugsforeninger Severin "Jørgensen og forsøgsleder Karl A. Jørgensen, grebet af ånden i højskolen, andelsbevægelsen og den levende form for folkeligt samvirke i det hele taget. Gennem samarbejdet med sin mand som hun traf på Askov vinteren 1895–96 og blev gift med året efter blev hun i særlig grad optaget af georgeismen. Sammen med sin mand skabte hun et hjem der, præget af grundtvigsk livssyn, blev et midtpunkt for udbredelsen af grundskyldstankerne og Henry Georges øvrige socialøkonomiske ideer. 1902 var B. medstifter af *Henry George foreningen*, og 1910–47 var hun med enkelte afbrydelser foreningens sekretær – i mange år med sit hjem som sekretariatskontor. I kraft af sin usædvanlige arbejdsevne, sin inciterende indflydelse på medarbejdere nær og fjern og sin inspirerende udtryksform mundtligt og skriftligt blev hendes betydning for georgeismens udbredelse i Danmark meget betydelig. 1919 var hun medstifter af retsforbundet og havde en væsentlig indflydelse på udformningen af dets program. 1921 stiftede hun *Det frie Blad* og redigerede det i 12 år, og 1941–45 redigerede hun Henry George foreningens medlemsblad Grundskyld. 1934 udkom hendes historiske skildring af Henry George bevægelsens indsats i Danmark *En Verdenstankes Vækst i vort Folk*. Her redegjorde hun også for overretssagfører Johan "Pedersens tanker om fri valgret og kvalitetsmetoden ved afstemninger, en valg- og styremetode som hun, ivrigt optaget af, havde været med til at gennemføre i Henry George foreningen og senere i retsforbundet. Under besættelsen 1940–45 tog hun initiativet til bogen *Folkestyrets Veje ude og hjemme*, 1942, redigerede den og skrev selv visse af dens afsnit. – Ud fra sin grundtvigske livsholdning og som mor til syv børn var hun stærkt interesseret i pædagogik. Hun var medlem af den af undervisningsminister Jacob Appel nedsatte kommission om reformer i folkeskolen og sad i en årrække i værgerådet for østre storkreds og i børnehavernes repræ-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

sentation i Fröbelforbundet. En vidtstrakt foredragsvirksomhed udøvede hun herhjemme og i USA, England og Sverige om højskole, friskole, andelsbevægelse, husmandsbevægelse, jordreformer og folkestyre. □Mal. af Johs. Glob, 1939. Foto.

J. L. Bjørner: Dagværk, 1939. F. Folke i Højskolebladet, marts 1947 115–17. Politiken 14.2.1958. Berl. tid. s.d. P. C. Pedersen i Grundskyld 2, 1958 26. Pap. i Rigsark.

Helge Larsen

Bjørnsen, (Poul) **Jørgen,** 1596-1680, admiral. * 1596 i Flensborg, † 1680 i Kbh., begr. 15.12. sst. (Holmens k.) ~ca. 1619 med Anna (Anniche) Valentinsdatter, * 1598 i Flensborg, begr. 27.3.1683 i Kbh. (Holmens), d. af Paul Valentin († senest 1640) og Matthis Fresens datter.

B. blev kaptajn 1628 men afskedigedes n.å. og sejlede derefter i koffardifart. 1635 indtrådte han atter som kaptajn i søværnet og gjorde tjeneste under Kalmarkrigen hvor han forstrakte kongen med 2000 rdl. 1647 købte han Ottesens plads på Christianshavn, og 1.5.1651 blev han viceadmiral på Bremerholm (kgl. bestalling 23.3.1652). Ved oprettelsen af admiralitetet 1655 fik han sæde i dette og modtog 1658 og 1660 som belønning for god tjeneste nogle jordlodder i Roskilde len og af Holbæk ladegårds grund. 1669 afløstes han i sin stilling på Holmen men vedblev til 1675 at have sæde i admiralitetet. □Epitafium af Henrik Ditmar i Holmens k.

H. D. Lind: Christian IV og hans mænd, 1889. J. H. Lützow: Hist. efterret. om danske søofficerer, 1788. Louis Bobé: Bremerholms kirke og Holmens menighed, 1920 59 96f. Fra arkiv og museum 2.r.I, 1925 222f.

*Th. Topsøe-Jensen**

Bjørnsen, Louise Cathrine Elisabeth, 1824–99, forfatter. * 9.4.1824 i Roholte, † 27.12.1899 i Kbh., begr. sst. (Ass.). F: sognepræst, sidst i Kongsted Frederik Cornelius Eberhard B. (1781–1831) og Rebekka Adolphine Rabeholm (1786–1858). Ugift.

B. blev tidlig faderløs og hun fik kun den undervisning moderen kunne give hende, indbefattet oplæring i husligt arbejde. Men hun var stærkt modtagelig for den litterære påvirkning hun også fik fra moderen, og 1855 udgav hun med Fr. Barfods hjælp sin første fortælling *Hvad er Livet?* under pseudonymet Elisabeth Martens. I en berettende stil, fattig på replikker og dramatiske optrin, skildrer B. en guvernantes stilling i datidens samfund: en faderløs middelklassepige der på nåde og barmhjertighed er i huset hos en velhavende familie, halvt som selskabsdame, halvt som tjenestepige, nedladende behandlet af herskabet. Denne „stille eksistens" forelsker sig lidenskabeligt i en ung maler men må blive vidne til at han vælger det mere glimrende parti: husets datter. Selv finder hun senere lykken i et lidenskabsløst ægteskab. Romanen tager undervejs karakter af kvindesagsroman, vendt både mod kvindens juridiske umyndighed og mændenes ejendomsfølelse i kærlighedsforhold. Men slutningen præges, som så mange af de første danske kvinderomaner, af resignation. Bogen der blev en stor publikumssucces blev en slags prototype for den snart efter blomstrende „guvernanteroman". Også B.s næste roman *En Qvinde,* 1860 blev en publikumssucces, og om end bøger som *Fortællinger,* 1866, *Hvad behøvedes der for at leve,* 1869, *Fra Fortid og Nutid,* 1878 samt *Til Høstaftenerne,* 1893 vakte mindre opmærksomhed udadtil havde B. erhvervet sig en ikke ubetydelig trofast læserskare. To af hendes senere romaner fortjener at fremhæves: *Sangerinder,* 1876 og *To Søstre,* 1890. Den første fordi B. her har bevæget sig fra den noget biedermeier-agtige romanstil til halvfjerdsernes krav om problemdrama, den sidste på grund af dens stærke skildringer af lidenskaber hos en ung elskende kvinde.

Anton Andersen: Danske forfatterinder i det nittende hundredår, 1896.

Uffe Andreasen

Bjørnshauge, Jørgen Hansen, 1831–1910, dyrlæge, bladejer. * 14.11.1831 på Sillerupgård ved Haderslev, † 30.9.1910 i Haderslev, begr. sst. F: gårdejer Jørgen Hansen B. (1798–1878) og Kjesten Pedersdatter Wiuff (1799–1871). ~28.12. 1869 i Åbenrå med Catharina (Marie) Margarethe Hansen, f. Petersen, * 3.4.1829 i Broager, † 4.10.1891 i Åbenrå (~1° med postholder Andreas Hansen, ca. 1815–66), d. af bolsmand Andreas P. (1793–1830) og Marie Margarethe Jensen (1796–1847). – Bror til J. J. *B.

B. uddannedes på landbohøjskolen i Kbh. og nedsatte sig 1855 i Åbenrå som dyrlæge. Først omkring 1880 begyndte han at deltage i det politiske liv. Han købte „Dannevirke-Freja" som han lod sin broder J. J. B. (indtil dennes død 1891) og derefter M. C. Mathiesen redigere. „Dannevirke" mistede i løbet af 1880erne, især efter Jens *Jessens overtagelse af Flensborg Avis, sin stilling som Nordslesvigs førende blad, og billigere blade som Modersmaalet og Hejmdal påtvang det en hård konkurrence. Op i 90erne kom B. derved, da også forhold af privat natur greb ind, i økonomiske vanskeligheder, Folkebanken i Åbenrå kunne ikke mere forstrække ham med midler, og han måtte tage mod hjælp fra tysk side. Øjensynlig under pres herfra ønskede han nu bladet ledet i en mere forsonlig

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ånd over for de tyske myndigheder. I Köllertiden gav B.s ændrede holdning sig udtryk i at han forbød sine journalister at tale ved danske foredragsmøder, frarådede at sende de unge på danske højskoler m.m. Dette førte til et brud med Mathiesen der ved juletid 1899 forlod bladet hvis redaktion nu overtoges af fru v. Wildenradt-Krabbe, en datter af den danske politiker Christopher Krabbe. Under et sammenspil med myndighederne, hvis tråde endnu ikke er helt udredt, ledede hun nu det gamle danske blad på en mod den danske bevægelses ledere fjendtlig vis. Abonnenterne faldt imidlertid i stort tal fra, Folkebanken måtte overtage bladet juli 1900 og solgte det til aktieselskabet „Modersmaalet". Kort efter gik B. fallit. – B. havde haft adskillige tillidsposter – formand for Folkebanken og for Åbenrå amts landboforening m.m. – men hans forhold til den danske bevægelse i 90erne kostede ham alle disse poster.

Modersmaalets jubilæumsnummer 1.10.1932.

*Hans Lund**

Bjørnshauge, Jes Jørgensen, 1838–91, redaktør. * 16.2.1838 på Sillerupgård ved Haderslev, † 23.2.1891 i Haderslev, begr. sst. F: gårdejer Jørgen Hansen B. (1798–1878) og Kjesten Pedersdatter Wiuff (1799–1871). ~ 14.5.1879 i Taps med Auguste Helene Michelsen, * 2.12.1856 i Haderslev, † 22.9.1935, d. af billedhugger Jørgen Haavitsen M. (1825-72) og Hedevig Kristine Rosendahl (1818–83, ~ 1° med billedhugger Hans Peter Jørgensen, 1817-54). – Bror til J. H. *B.

B. blev student 1859 fra Haderslev og tog magisterkonferens i historie ved Kbh.s univ. 1867. I nogle år derefter var han huslærer i Sønderjylland og kongeriget samt en kortere tid lærer ved Holdts og Monrads skoler i Flensborg. 1872–74 var han redaktør af højrebladet Holbæk Amts Avis, men 1874 knyttedes han til „Dannevirke" i Haderslev der netop på dette tidspunkt da det stod over for udvidelser (bl.a. ved overtagelse af det danske blad Freja i Åbenrå) havde fået sin hovedmedarbejder udvist. 1877 da H. R. Hiort-Lorenzen truet af udvisning måtte drage til kongeriget blev B. redaktør af „Dannevirke-Freja". 1879 købte B.s broder, dyrlæge J. H. B. bladene, som B. fortsat redigerede. Mens Hiort-Lorenzen havde gjort „Dannevirke" til organ for sine anskuelser følte B. det i højere grad som sin opgave at lade befolkningens stemninger komme til orde gennem bladet. Under den bitre kamp mellem edsaflæggere og edsnægtere hvor B. personligt stod på de sidstes parti gav bladets holdning dog anledning til kritik fra modpartens side, og dette i forbindelse med at billige tyske blade både i Åbenrå og Haderslev påførte „Dannevirke" en hård konkurrence uden at det gamle danske blad foretog sig noget for at imødegå denne førte til at bogtrykker Axel Sabroe i Haderslev fra okt. 1882 begyndte udgivelsen af „Modersmaalet" der ved sin prisbillighed, sit righoldige lokale stof og sin større upartiskhed i behandlingen såvel af de sønderjyske stridigheder som af de kongerigske partiforhold hurtigt vandt sig en anselig læsekreds. Det lykkedes imidlertid, da samtidig avislæsning i disse år blev mere almindelig alligevel „Dannevirke" i det væsentlige at bevare sit abonnenttal, men stillingen som Nordslesvigs førende danske blad evnede B. ikke at bevare for „Dannevirke" efter at Jens Jessen havde overtaget Flensborg Avis. Sidst i 1880erne svækkedes bladets stilling en del, og B. havde under overvejelse at trække sig tilbage fra stillingen som redaktør.

P. Eliassen i Håbets mænd, 1923 119–123. Flensborg avis 24.2.1891. Sønderjyske årbøger, 1892 17f.

*Hans Lund**

Bjørnsson, Fredbjørn, * 1926, solodanser. * 10.9. 1926 i Kbh. F: inspektør Sigurd B. 1898–1972) og Edith Johansen (* 1906). ~ 1954 med solodanser, balletinstruktør Kirsten Laura Ralov, * 26.3.1922 i Baden ved Wien (~ 1° med solodanser Børge Leo Sylvest Ralov, * 1908), d. af grosserer Kai Gnatt (1892–1966) og Kaja Olsen (1883–1969).

B. hører til det kuld af meget talentfulde unge mandsdansere der brød igennem sidst i 1940erne, og for hvis uddannelse Harald *Lander var ansvarlig. B. blev antaget på Det kgl. teaters balletskole i 1935. Han blev balletdanser 1945 og solodanser 1949. B. var i sin første fase drengen i dansk ballet. Han var gavtyv og gamin med en smittende glæde og en afvæbnende charme. Hans glansroller var Frantz i *Coppelia*, juniorkadet i *Graduation Ball* og bandit i *Carmen*. I alle tre balletter dansede og spillede han meget fint sammen med Inge *Sand, og han var også med i Inge Sands lille gruppe der i begyndelsen af 1950erne turnerede i udlandet og skabte opmærksomhed og interesse omkring dansk ballet. Senere udviklede B. sig til en fremragende karakterdanser med hjertevarme og en løssluppen humor som særlige kendetegn, for eksempel som dukkemageren Coppelius i Coppelia. Men han har også skabt alvorlige karakterroller. På sin 25-års jubilæumsaften 1968 viste han sin store kunstneriske spændvidde ved på samme aften at danse læreren i Flindts Ionesco-ballet *Enetime*, titelpartiet i *Petruschka* og den festlige, lidt senile general i Graduation Ball. Sit speciale, som han deler med sin hustru Kirsten Ralov, har B.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

hos Bournonville hvor han blandt mange partier har danset Gennaro i *Napoli* med glød og temperament og sluppet sit barokke og elskelige lune los som trolden Diderik i *Et Folkesagn* og Gert i *Kermessen i Brügge* hvor han i sine unge dage var en glad og letspringende Carelis.
B. har lavet koreografi til en række skuespil, operaer og film. Han har også koreograferet flere balletter som dog er af mindre betydning, men han har en international position som Bournonville-instruktør og pædagog. 1973 høstede han stor anerkendelse for sin opsætning af *Konservatoriet* ved Kungl. Operaballetten i Stockholm, og han har gang på gang undervist i USA på universiteter og ved forskellige kompagnier. – R. 1961. □Foto (Kgl. bibl., Det kgl. teaters arkiv og bibl., Teatermus.).

Dictionary catalogue of the dance collection, N. Y. public library. – Sv. Kragh-Jacobsen: Balletten 1945–52, 1953. Sv. Kragh-Jacobsen og Mogens von Haven: Tyve solodansere fra Den kgl. da. ballet, 1965. – Vagabonden (Peer Guldbrandsen), 1940. Ballettens børn (Astrid og Bjarne Henning-Jensen), 1954. Vi som går stjernevejen (Knud Poulsen efter ide af Paul Sarauw), 1956. Film i Dance collection, New York public library.

Erik Aschengreen

Björnsson, Stephán, se **Bjarnarson, Stephán.**

Bjørnvig, Thorkild Strange, * 1918, forfatter. * 2.2.1918 i Århus. F: fabriksinspektør, cand. polyt. Theodor Frese B. (1882–1966) og Adda Thomine Hummel Jensen (1888–1957). ~1° 21.9.1946 i Brønderslev med Grete Damgaard Pedersen, * 19.2.1922 i Kolding, d. af købmand Peder Damgaard P. (1891–1973) og Mary Elise Christensen (1893–1936). Ægteskabet opløst 1969. ~2° 14.6.1970 i Snøde med Birgit Nielsen, * 4.1.1936 i Kbh., d. af formand Knud Ove N. (1912–61) og Kitty Hornum (* 1913).
Efter studentereksamen 1938 (Aarhus Katedralskole) læste B. sammenlignende litteratur ved Århus universitet og lagde under studiet grunden til den omfattende litterære og kulturfilosofiske orientering som præger hele forfatterskabet; for en prisopgave om Rainer Maria Rilke hvis digte han senere har oversat fik B. 1946 guldmedalje. Allerede her søgte B. en afklaring på sit centrale omverdensproblem ved at fastholde jeg og omverden over for hinanden som de to centre i en ellipse. Efter magisterkonferens 1947 debuterede B. med digtsamlingen *Stjærnen bag Gavlen* om en uholdbar kærlighed der er set i forhold til naturen. Som student havde B. medvirket i foreningen Musiske studenter hvis intentioner videreførtes i tidsskriftet Heretica (1948–53) som de to første år blev redigeret af B. og Bjørn Poulsen. Til kredsen omkring Heretica der fik væsentlig indflydelse på tidens kulturdebat hørte desuden Ole Wivel og Martin A. Hansen hvis digtning B. behandlede i 1949 (*Martin A. Hansens Digtning*); i Heretica tryktes bl.a. essayet *Begyndelsen* og digtet *Barndommens Hus* som viser hen til inspirationen i venskabet med Karen Blixen, – senere beskrevet i *Pagten. Mit venskab med Karen Blixen*, 1974. Begyndelsen står her for en enhed af natur og historie, kunst og liv, digter og borger; i løbet af 50erne blev en spaltning af denne enhed fremtrædende hos B. efterhånden som natur og kosmos fremstod som det magnetfelt der bragte alle andre oplevelser og perspektiver i forhold til sig. Herved frigjordes en stærk, skabende evne som fik sit første udtryk i titeldigtet i *Anubis*, 1955 – en digtsamling som desuden tog fortrængte dødsmotiver op.
I 50erne udgav B. i øvrigt kun lidt, men arbejdede, i det vekselspil forskning/digtning som karakteriserer forfatterskabet, dels på en henlagt disputats om den europæiske modernisme (studierejser til Paris 1950, Bonn 1951, Uppsala 1955) og dels med digtsamlingen *Figur og Ild* der udkom 1959. Efter digte om den moderne splittelse (Nietzsche) og med det erotiske som gennemgangsled bringer bogens sidste del natur- og kosmosmotiverne til fuld udfoldelse. Denne afklaring af sit natursyn reflekterede B. derpå i essaysamlingen *Begyndelsen*, 1960 som tillige indeholder en central analyse af den „æstetiske idiosynkrasi" – en civilisationsbestemt tilstand af „følsomhed uden følelse, forn nmelse uden sanselighed" der slår ud i virkelighedshad. Fænomenet der har natursynet som positivt modstykke er væsentligt for B.s modernismeforståelse. Med det originale natursyn og opfattelsen af modernismen som „sakralt provisorium" som forudsætninger tog B. nu fat på en disputats om hele Martin A. Hansens forfatterskab *Kains Alter*, 1964. Hovedtesen – at en „uforsonlig konflikt mellem kunst og kristendom" bragte digtningen til ophør – fremkaldte en voldsom debat som B. tog stilling til i *Forsvar for Kains Alter*, 1965. I disputatsen fremlagde B. samtidig sin egen identitetsopfattelse som „en tempereret identitet – et rytmisk skift mellem selvopfattelse og selvforglemmelse". I disse år skrev B. desuden talrige essays hvoraf en del er trykt i *Virkeligheden er til*, 1973; 1966 kom digtsamlingen *Vibrationer* og 1968 det svært tilgængelige digt *Ravnen* hvis første udkast stammer fra 1937; de fleste afsnit er skrevet i Rom 1963–64, de sidste på Samsø hvor B. nu er bosat. I lys af identitetsproblemet sammenføjes begyndelsesmotivet her

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

med natur og kosmos til B.s største, bevidst kunstneriske (selv-)realisation.
I 70erne har B., inspireret af beatmusikken, reformuleret begyndelsens utopiske impuls (*Oprør mod neonguden*, 1970) og uddybet dens religiøse dimensioner (bl.a. ved forelæsninger på Kbh.s univ., 1974). Desuden har B. ved at oversætte Friedrich Hölderlin søgt tilbage til sit natursyns historiske forudsætning. Som en polemisk digter med saglig viden har B. engageret sig i den økologiske debat med *Delfinen. Miljødigte 1970–75*, 1975 som adskiller sig fra B.s øvrige lyrik ved at selvforståelsen viger for appellen til læseren. Sideløbende med forfatterskabet har B. virket som forlagskonsulent, foredragsholder, oversætter og udgiver. Han har siden 1960 været medlem af Det danske akademi og er blevet tildelt en lang række udmærkelser, bl.a. Søren Gyldendalprisen, 1960 og Dansk oversætterforbunds ærespris, 1962. Vagn *Holmboe har skrevet musik til B.s *Universitetskantate* og *Nietzsche-sonetter*, Per *Nørgård til *Titanic*. Til *Ravnen* har Arne Kildebæk lavet en serie grafiske blade.
Uden at slippe den humanistiske dannelsestradition har B. fra sit udgangspunkt i Hereticas sensymbolistiske miljø skrevet sig ind i modernismen for herfra – med natursynet som centrum – at åbne for nye perspektiver. Som lyriker er B. på én gang original og bestemt (til tider bundet) af traditionen; den rytmiske diktion er mættet, men i de bedste digte frigøres inspirationen i en suveræn kosmisk følelse. Som essayist registrerer B. følsomt og præcist kompleksiteten i de fænomener han tager op. Uden at være metodiker når B. som værkorienteret forsker en klar helhedsforståelse i kraft af en sikker indfølingsevne, men han karakteriserer ved at placere sig selv som tekstens bevidste modspil. Dr. h.c. ved Lunds univ. 1979. □Mal. af Aug. Tørsleff ca. 1962. To tegn. af Hans Lollesgaard (Kgl. bibl.). Foto.

Selvbiogr. i Århus univ.s årsberetn. 1964–65 219. Björn Julén: Danske digtere i det 20. årh. III, 1965 273–89. Claus Clausen: Digtere i forhør, 1966 33–59. Ole Jensen: Theologie zwischen Illusion und Restriktion, 1975. 223–33. Erik A. Nielsen: Modernismen i da. lyrik 1870–1970, 1976 138–61. Per Dahl: T. B.s tænkning, 1976 (med bibliografi).

Per Dahl

Blach, Oluf, 1694–1767, købmand. Døbt mellem 3. og 12.1.1694 i Århus (Domk.), † 10.7.1767 i Kbh. (Holmens), begr. sst. F: købmand Mogens Jensen B. (ca. 1653–98) og Else Olufsdatter (ca. 1663–1725, ~2° 1700 med købmand i Århus Jens Andersen Møller, 1668–1741). ~17.11.1723 i Kbh. (Helligg.) med Birgitte Mangor, * ca. 1699. † 17.1.1778 i Kbh. (Holmens), d. af rådmand, stadskonduktør Elovius M. (ca. 1662–1714) og Johanne Herforth (1681–1756, ~2° 1719 med kommerceråd Abraham *Klöcker, 1673–1730).
B. tilhørte en af de århusianske storhandelsslægter; han fik antagelig sin handelsuddannelse hos Abr. Klöcker hos hvem han i nogle år var fuldmægtig. Ved sit giftermål med Klöckers steddatter blev han optaget i de københavnske storhandelskredse, og 3.11.1727 tog han selv borgerskab. 1729–40 havde han, Jacob *Severin og Rasmus Sternberg monopol på Finmarkshandelen. 1763 blev han direktør i Det almindelige handelskompagni hvorved han atter fik indflydelse på handelen på Finmarken ligesom på den islandske og grønlandske handel. 1764 fik han sæde i bankdirektionen. Firmaet, der videreførtes af hans søn Christian Schaarup B., var en tid i kompagni med N. *Ryberg, senere med konferensråd Erichsen. – Kancelliråd 1746. Justitsråd 1749. Etatsråd 1755.

G. L. Baden: Kong Frederik Vs årbog, 1832 39. Samlinger til det norske folks sprog og hist. III, 1835 294.

*Albert Fabritius**

Blache, Christian Vigilius 1838-1920, marinemaler. * 1.2.1838 i Århus, † 14.3.1920 i Kbh., begr. sst. (Garn.). F: rektor H. H. *B. (1787–1871) og Elise Marie Kold (1811–74). ~9.11.1870 i Vistoft med Marie Christine Malling, * 13.5.1838 i Århus, † 1.8.1919 i Kbh., d. af købmand, kaptajn Niels M. (1808–62, ~1° 1830 med Cathrine Marie Frausing, 1807–33, ~3° 1847 med Mathilde Kristine Linnemann, 1819–74) og Jacobine Schmidt (1814–41). – Far til Hans *B.
B. blev student 1857 fra Århus, derefter skibsbyggerlærling, 1859 dimitteret fra Teknisk institut. Han ønskede uddannelse som marinemaler og søgte ind på akademiet hvortil han 1861 fik adgang, og hvor han 1863–67 gennemgik modelskolen afbrudt af tjeneste som marinesoldat under krigen; han arbejdede samtidig under C. F. Sørensen og udstillede allerede 1863; med undtagelse af 1907 havde Charlottenborg-udstillingen hvert år et eller flere billeder af ham indtil 1920, i alt over 200 arbejder. 1865 vandt han Neuhausens præmie (*Danske Orlogsskibe under Letning i Sundet*), 1866 og 1867 fik han nogle mindre rejsestipendier, 1869 atter den Neuhausenske præmie (*Søgang imod Land. Kronborg*) og 1872 et større rejselegat der førte ham sydpå; han rejste i det hele en del, mest til søs. 1890 indvalgtes han i akademirådet, 1881–1914 var han medlem af udstillingskommiteen og efter 1907 blev han dens formand. Af hans arbejder ejer Statens museum for kunst *Fra Begtrupvig ved Hels*, 1864 og *Panserskibet Ivar Huitfeldt passe-*

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

rer Forbjerget Stat i en Storm, 1893. B. var som kunstner i besiddelse af teknisk dygtighed, kendt med det han skildrede, vederhæftig indtil tørhed og smålighed, men letfattelig og iøjnefaldende, følgelig meget populær. – Tit. professor 1898. – R. 1888. DM. 1904. K.² 1914. □Afbildet på frisen Studenterforen. flytter, 1863. Mal. af Otto Haslund, 1872. Træsnit af H. P. Hansen, 1884. Tegn. af Paul Fischer, 1893. Radering af Axel Hou, 1899. Mal. af Otto Bache, 1903 og 1904 (udstillingsfonden, Charlottenborg). Afbildet på Viggo Johansens mal. Et akademirådsmøde, 1904 (St. mus.) og på Sig. Wandels mal. af udstillingskomiteen, 1913. Buste af Rasmus Andersen, 1914. Foto.

Ill. tid. 3.2.1895 275–78; 1906–07 250f; 1918 63. P. Johansen i Kamerakunst 2. årg., 1920 23f. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*O. Andrup**

Blache, Hans Henrik, 1787–1871, rektor. * 11.7. 1787 i Ålsø ved Grenå, † 30.5.1871 i Kbh., begr. sst. (Garn.). F: degn og organist Palle Christian B. (ca. 1763–1809, ~2° 1791 med Inger Kirstine Øster, ca. 1746-1809, enke efter gartner Søren Hansen Hjorth, ca. 1705-86) og Anne Elisabeth Møller (ca. 1761–90). ~12.4.1835 i Århus med Elise Marie Kold, * 18.9.1811 i Århus, † 8.1.1874 i Kbh. (Garn.), d. af købmand Hans Jacob K. (1769–1835, ~1° med Else Marie Behrentz, 1772–1803, ~3° 1813 med Jacobine Kirstine Laurentin, 1784–1814, ~4° 1814 med Ane Elisabeth Dorthea Morsing, f. Jessen, ca. 1766–1852, ~1° 1802 med sognepræst i Skivholme Laurits Nicolai M., 1752–1810) og (Else) Kirstine Kiellerup (1781–1812). – Far til Christian *B.

B. blev student fra Århus 1806, cand. teol. 1811, adjunkt ved Århus katedralskole 1813, overlærer 1824, konrektor 1833, rektor 1838, alt ved samme skole. Han var anset som en dygtig og kundskabsrig skolemand, især en fin latiner. Han forstod at arbejde i god forståelse med den videnskabelige realskole i Århus ved hvis nedlæggelse 1853 der indførtes realundervisning ved katedralskolen. – B. var en årrække Århus stiftsbiblioteks energiske bibliotekar, og han sad i bestyrelsen for Prins Ferdinands tegneskole (Teknisk skole). Foruden enkelte skolehistoriske afhandlinger (i Hist.t.) har han i katedralskolens programmer skrevet en del nøgterne, let rationalistisk farvede pædagogiske betragtninger samt solide bidrag til skolens historie. Hans kulturhistorisk værdifulde erindringer om skolelivet i Århus omkring 1800 udkom efter hans død. Af sin samtid var B. skattet som en lunerig lejlighedsdigter. – Tit. professor 1851. – R. 1856. □Mal. af W. Marstrand, 1855 (Århus katedralskole). Litografi herefter 1857. Tegn. af W. Marstrand. Akvarel af Frederik Visby, gruppebill. (Den gamle by, Århus).

H. H. B.: Erindringer i Hist.t.4.r.III, 1872–73. – Samme: Arosia, 1862 (udv. af lejlighedsdigte). – Årh. stiftstid. 7.6.1871. G. A. Jensen i Svundne tider III, 1943 97–100. Rasmus Nielsen: Århus i 1840erne, 1959. – Breve i Kgl. bibl. Utrykte viser i afskr. i Statsbibl. Århus. Biskop J. Paludan-Müllers breve til Caspar P.-M. 12.11.1842 og 7.2.1844 i Kgl. bibl.

Emanuel Sejr

Blache, Hans Henrik, 1874–1952, ingeniør, maskinkonstruktør. * 17.9.1874 i Kbh. (Cit.), † 17. 3.1952. F: marinemaler, professor C. V. *B. (1838–1920) og Marie C. Malling (1838–1919). ~7.4.1909 i Kbh. (Helligg.) med Ingeborg Hein, * 27.2.1887 i Odense, d. af grosserer Christian Frederik H. (1848–1922) og Caroline Jenny Hasselbalch (* 1856).

B. tog 1891 polyteknisk adgangseksamen og blev 1896 cand. polyt. som maskiningeniør. Da der dengang ikke var obligatorisk værkstedspraksis for maskiningeniører, supplerede B. derefter sin uddannelse ved i et år at være lærling på Orlogsværftets maskinværksted og tegner på værftets maskintegnestue. Efter at have aftjent sin værnepligt blev han 1897 ansat som maskinkonstruktør hos A/S Burmeister & Wain. 1899–1900 var han ansat som maskinkonstruktør på G. Kuhn Maschinen und Kesselfabrik i Stuttgart, og i året 1900 var han dels på studierejse i England og dels beskæftiget som konstruktør hos firmaet Babcock & Wilcox i London. 1.12.1900 vendte han tilbage til Burmeister & Wain. 1912 blev han overingeniør og chef for maskinkonstruktionsafdelingen. 1917 blev han underdirektør og 1919 maskindirektør. B. var medlem af Industrirådet og 1906–20 censor i maskinlære ved Polyteknisk læreanstalt, blev 1915 formand for Søfartsteknisk forening og 1923 medlem af Overskibssynet. Han var endvidere fra 1924 medlem af bestyrelsen for Foreningen til beskyttelse af industriel ejendomsret. B. havde en betydningsfuld andel i det arbejde som fra Burmeister & Wains side blev ydet i udformningen af dieselmotoren særlig til skibsbrug, idet dette arbejde efter Ivar Knudsens afgang 1919 og død 1920 blev ledet og ført videre af ham. Ved Polyteknisk læreanstalts 100 års fest 1929 blev B. dr. techn. h.c. Af hans patenter kan følgende nævnes: 14026-1910 ventilstyring, 17876-1913 brændstofventilanordning, 20524-1915 omstyringsapparat til firetaktsmotorer, 20828-1915 anordning ved lodrette brændstofventiler til dieselmotorer. – R. 1921. DM. 1930. □Foto.

*Povl Vinding**

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Black, Clara Benedicte, 1875–1945, socialøkonom. * 15.11.1875 i Horsens, † 30.10.1945 i Sundby, Kbh., begr. Bispebjerg, urne i fællesgrav. F: stiftsfysikus for Vejle og Skanderborg amter, senere læge på Frbg., justitsråd Andreas B. (1819–92, ~ 1° 1849 med Nancy Bøtker, 1826–78, ægteskabet opløst) og Marie Catherine Benedicte Paludan-Müller (1841–1916). Ugift.
B. blev student 1896 fra N. Zahles skole og statsvidenskabelig kandidat 1904. N.å. ansattes hun som assistent i sygekasseinspektoratet, og da dettes chef Theodor Sørensen 1907 blev arbejdsløshedsinspektør fulgte hun ham som sekretær og kom derved til at medvirke ved arbejdsløshedsforsikringens tilrettelæggelse og gennemførelse. Hun gik til opgaven med stor energi og viste både administrativ dygtighed og evne til at samarbejde med arbejdsløshedskassernes ledere. Da Th. Sørensen døde 1915 blev hun hans naturlige efterfølger og beklædte embedet til dets nedlæggelse 1921. De vanskelige økonomiske vilkår for arbejderne i krigsårene skabte store problemer for arbejdsløshedskasserne der også mærkede de politiske brydninger. B. forstod dette men fandt det rimeligt at arbejdsløshedsforsikringen i hvert fald for en periode kunne benyttes af arbejderne som et bolværk mod lønreduktion. For disse synspunkter som hun også fremførte offentligt blev hun voldsomt kritiseret af ledende kredse i Dansk arbejdsgiverforening. Da forsikringen ændredes ved lov 1921 kom hun på ventepenge indtil hun 1925 blev kontorchef i Arbejds- og fabrikstilsynet.
Under forarbejdet til den nye lov om arbejdsanvisnin og arbejdsløshedsforsikring havde hun kritiseret at de to dele samledes under én ledelse idet hun mente det ville svække arbejdernes interesse for forsikringen. Videre hævdede hun at den skærpede kontrol foruden at være unødvendig ville virke mod sin hensigt og føre til vilkårlighed. Kritikken var utvivlsomt berettiget, mange arbejdere forlod forsikringen og kontrolordningen blev aldrig konsekvent gennemført. På baggrund af hendes holdning har der sikkert hersket tvivl om hendes loyalitet mod den nye lov, men der er samtidig grund til at antage at hun som kvinde på en dengang for kvinder usædvanlig post havde svært ved at trænge igennem med saglige synspunkter.
Også uden for sine embedsmæssige stillinger deltog B. i social-politisk arbejde. 1925 og 1930 var hun rådgiver for den danske delegation ved arbejdskonferencer i Genève, fra 1917 medlem af arbejderforsikringsrådet, 1919–21 af socialrådet, 1917–21 af indenrigsministeriets arbejdsudvalg, 1921–27 tilforordnet i invalideforsikringsretten, medlem af ulykkesforsikringsrådet, bestyrelsesmedlem i forskellige sociale institutioner og udvalg til social oplysning (bl.a. 1916–29 i Dansk forening for socialpolitik og 1919–33 i Dansk forening for social oplysning). For kvindesagen har hun, uden at være blandt forgrundsfigurerne i den offentlige debat, arbejdet meget, bl.a. som formand for Kvindelige akademikere, danske afdeling, 1922–26 og en kortere årrække bestyrelsesmedlem i Dansk kvindesamfund. Sammen med Lis Jacobsen redigerede hun bogen *Kvindelige Akademikere 1875–1925*, 1925. □Foto.

Berl.tid. 17.1.1915. Kvinden og samfundet 26.1.1915. A. Johansen i Arbejdsløshedslovgivningen i Danmark gennem 25 år, 1932.

Fin Egenfeldt-Nielsen

Black, Hans, † 1555, humanist, digter. † 30.1. 1555 i Rom. – Vistnok bror til Niels •B.
Efter en gammel optegnelse var B. 1542 Roskilde domskoles rektor. I Roskilde mødte reformationen længe modstand, og antagelig har B. haft samme meninger som Niels B. som var en af kannikernes talsmænd ved kollokviet i Kbh. 1543. Ganske vist rejste B. da han 1545 sammen med en anden Roskilde-pædagog, Frants Andersen, tiltrådte en flerårig studierejse til Wittenberg hvor de immatrikuleredes i april og B. febr. 1546 promoveredes til magister; men okt. 1546 indskreves de begge ved Kölns katolske universitet, B. udtrykkelig for at studere teologi. Hvor længe han opholdt sig her er ukendt, men 1549 var han i Paris, og de venskabsforbindelser han da havde knyttet her tyder både på hans katolicerende sindelag og på at han allerede ret længe havde studeret der. Her udgav han (1549) de fjorten latinske digte om steder i Gl. og Ny testamente (*Odæ sacræ*) der godtgør hans herredømme over forskellige latinske versearter og hans kendskab til græsk sprog. De slog så godt an at de allerede 1550 måtte oplægges på ny. En italiensk ven sammenstillede ham endog med Horats i et æresvers, og en fransk ven mente at „Blaccus" overgik „Flaccus" da hans digte altid priste hvad der var skønt og godt. Et æresdigt af B. til kardinalen af Guise, Carl af Lothringen som han kalder „en Havn for den Kirke Stormen har sønderspræng t" røber hans kirkelige opfattelse. – Okt. 1550 udgav B. også i „heroisk" digtform en latinsk bearbejdelse af Isokrates' tale mod Nikokles; da indholdet behandlede en fyrstes pligter dedicerede B. skriftet til den senere kong Frederik II, åbenbart for at bane sig vej til en stilling hjemme. Her betoner han at han nu på 6. år havde fortsat sine studier i udlandet. Sit ønske opnåede han thi han omtales efter sin død som kannik i Roskilde og indehaver af præben-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

den Værløsemagle. Når han døde i Rom er det vel atter et vidnesbyrd om at han ikke havde fundet sig til rette med de lutherske forhold.

Laur. Nielsen: Dansk bibliografi 1482–1550, 1919 10f. – H. F. Rørdam i Ny kirkehist. saml. I, 1857–59 468; II, 1860–62 289; III, 1864–66 496; 4.r. III, 1893–95 817. Danske mag. 3.r. VI, 1860 261. Pers. hist. t. 8.r. II, 1923 98. – S. N. J. Bloch: Bidrag til Roskilde domskoles hist. I, 1842 37; III, 1844 6. H. F. Rørdam: Lyskanders levned, 1868 269. Chr. Bruun: Den da. lit. fra bogtrykkerkunstens indførelse i Danm. til 1550 II, 1875 311–16.

*J. Oskar Andersen**

Black, Niels, † 1562, rektor, kannik. † 15.5.1562 i Roskilde, begr. sst. i domkirken. – Vistnok ældre bror til Hans *B.

B. var en af humanismens repræsentanter i Danmark. I reformationstiden var han rektor ved Roskilde domskole og havde blandt sine disciple den siden navnkundige Niels Hemmingsen der altid bevarede stor hengivenhed for sin fordums lærer. Sandsynligvis har han del i den udgave af Erasmus' latinske oversættelse af Pauli breve der 1534 udkom i Roskilde, ledsaget af forklarende anmærkninger. Senere var han i en række år kannik i domkapitlet og mødte som en af dettes talsmænd i dec. 1543 i Kbh. ved et kollokvium som holdtes mellem professorerne og kannikerne angående forskellige teologiske stridspunkter da kannikerne endnu i flere henseender holdt fast ved de katolske lærdomme og skikke. Senere har B. vistnok forsonet sig med reformationen da Hemmingsen 1560 tilegnede ham sine Catechismi qvæstiones og omtaler ham med stor højagtelse. 1555 og senere var han værge for den ene side af domkirken. En samtidig fortæller at han i Roskilde havde det hædrende øgenavn „eleemosynarius" på grund af sin gavmildhed mod fattige, særlig trængende skolediscipler.

J. B. Løffler: Gravstenene i Roskilde, 1885 18. H. F. Rørdam: Monum. hist. dan. 2.r.II, 1887 36 39. – Samme: Kbh.s univ.s hist. 1537–1621 I, 1868–69 32f 162; II, 1869–72 19 427. Samme i Ny kirkehist. saml. III, 1864–66 494 659. Ada Bruhn Hoffmeyer: Roskilde katedralskole gennem tiderne, 1965 101.

*Bjørn Kornerup**

Black, Sophus Marius, 1882–1960, telegrafbestyrer, kunstsamler. * 2.5.1882 i Marstal, † 22.12. 1960 i Nivå, begr. i Marstal. F: købmand og kofardikaptajn Jens Clausen B. (1836–1906) og Sophie Cathrine Brandt (1840–1921). ~ 21.12. 1915 i Peking med ciselør Minna Dich, * 1.12. 1884 i Kbh., † 6.2.1979 i Rungsted, d. af malermester Fredrik Martin Magnus D. (1848–1928) og Cathinka Dorthea Mathilde Dich (1862–1929).

B. blev efter præliminæreksamen ansat i Det Store Nordiske Telegraf-selskab, blev 1900 udstationeret i London og 1902–31 i Kina. Efter tjeneste i Shanghai, Chefoo og Tientsin kom han 1907 til Peking, og fra 1919 fungerede han som bestyrer af selskabets station dèr samt periodevis i Tientsin, Chefoo og Hongkong. B. blev tidligt stærkt optaget af kinesisk kultur og kunst. Han forstod og respekterede kinesernes mentalitet, lærte sproget, levede efter landets skik og begyndte snart at samle. Som lønmodtager og familieforsørger måtte han begrænse sine investeringer men han kendte de fleste af Pekings „curio dealers" og forstod at handle med dem. I årenes løb blev hans samling mangesidig og righoldig, bl.a. på buddhistiske figurer, aneportrætter m.m. I Kina-årene stod B. og hans hustru som velkendte rådgivere for besøgende danske. Således gjorde han i 1913 Johs. V. *Jensen bekendt med den tykke, vennesæle gud Darduse som B. holdt særligt af og i nogen grad lignede, og som utvivlsomt blev inspirator til Johs. V. Jensens skuespil Darduse. 1930 flyttede familien hjem, og det lykkedes at medbringe samlingerne. I en Rungstedvilla skabte de et gæstfrit Kinamiljø, og B.s store viden om kunst og folklore gjorde ham til en ofte benyttet ekspert. Flere og flere stykker fandt vej til Nationalmuseet o.a. samlinger, de fleste som gave, enkelte som køb. Jævnsides med Kina-interessen fyldte kærligheden til Ærø og især fødebyen Marstal B.s tilværelse. Han og fru B. skænkede 1925 byens kirke to store kinesiske malmstager, og det er betegnende at en trappesten fra barndomshjemmet fulgte ham til Kina og tilbage for at få sin endelige plads på hans grav. – R. 1942. □Tegn. af Gitz-Johansen, 1943. Tegn. af Carl Jensen. Foto.

Helge Larsen i Nationalmuseets arbejdsmark 1974 11f.

Niels Alsted

Blad, Augusta 1871–1953, skuespiller. * 10. 1.1871 i Kbh. (Johs.), † 9.11.1953 på Diakonissest., Frbg., urne på Mariebjerg kgd. F: fuldmægtig, senere direktør for Det kgl. oktr. søassuranceselskab Caspar Frederik Siegfred B. (1835–1902) og Louise Dorothea Rasmussen (1837–1917). ~ 1.12.1899 i Kbh. (Markus) med skuespiller på Dagmarteatret, sidst Casino Anton Wilhelm Wiehe (1858–1916, ~ 1° 1889 med balletdanser, senere skuespiller Marie Charlotte Hansen (1865–1947, ~ 2° med violinist, komponist Henry Berény, 1871–1932)), søn af skuespiller Wilhelm *W. (1826–84) og Ida Florentine Adami (1824-1911). Ægteskabet opløst 1904.

B. ville egentlig være sangerinde, men da hun 1889 var blevet optaget på elevskolen ved Det kgl. teater førtes hun til skuespillet og optrådte første gang 1.9.1891 som Arianke Bogtrykkers i *Barselsstuen*; fra 1.8.1892 ansattes hun, og 5.9. s.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

å. debuterede hun som Sophie i *Erik og Abel*; senere udførte hun Inga i *Mellem Slagene* og Ragnhild i *Svend Dyrings Hus*. Disse roller angav den retning hendes evner viste: de nordiske kvindeskikkelser i det klassiske drama ville blive hendes område. Da dette især dyrkedes på Dagmarteatret under C. Riis-Knudsens og Martinius Nielsens ledelse blev denne scene B.s kunstneriske hjemsted, og i årene 1894–1910 udførte hun en mængde klassiske kvinderoller i den ædle stil hvortil hendes ranke, smukke skikkelse, fritbårne hoved og mørke, klangfulde stemme passede fortrinligt (fx Eline i *Fru Inger til Østraat*, Kirstine i *Dansen paa Koldinghus*, Oehlenschlägers dronning Margrethe og Schillers Jomfru fra Orléans). B.s temperament besad ikke den inderste nerve; hun var i sådanne roller uden interessante enkeltheder, men derimod udpræget akademisk i sin form. De enkle linier og det klangfulde sprog var hovedmomenter i hendes kunst. B. kunne dog også fremstille kvinder fra sin egen tid, bondekonen i Gustav Wieds *Bønder* var en realistisk studie, og hun ramte ofte karakteren i centrum i blege, dydsirede, bittersøde eller resignerede typer. Da hun 1910 vendte tilbage til Det kgl. teater fandt de to sider af hendes talent en mindre hyppig anvendelse; friskt og elskværdigt spillede hun Portia i *Købmanden i Venedig* og gengav modsat med gustent lune den fattige frue i *Barselsstuen*, den stolte miss Harriet i *Tordenskjold* og den selvretfærdige fru Spagh i *Lige for lige*. 1942 fejrede hun sit 50 års jubilæum som mad. Skaarup i *Sparekassen*. Sin afsked fik hun 1950 og hendes sidste optræden (21.5.1950) blev som etatsrådinden i *Indenfor Murene*. Sin ranke holdning og sjældne skønhed bevarede hun, og til sin sceneautoritet med stil og statelighed lykkedes det hende med tiden at føje en ren og varmere menneskelig tone. □Mal. af Sigvard Hansen, 1887. Radering, 1901, samt litografi af J. Rosenbaum. Buste af V. Bissen, 1909. Afbildet på to grupper malet af N. V. Dorph, 1909. Tegn. af Otto Christensen, 1942 (Fr.borg). Tegn. af Sophus Jørgensen (Teatermus.), tegn. af Strobl (Teatermus.). Foto.

A. B. i Ill. tid. 1917 216. – C. Riis-Knudsen i Teatret X, 1910–11 53–60.

*Robert Neiiendam**

Blangstrup, Johan **Christian,** 1857–1926, forfatter, redaktør. * 29.10.1857 i Nykøbing F., † 30.4. 1926 i Kbh., urne på Garnisons kgd. F: stiftslandinspektør for Lolland-Falster, branddirektør, senere justitsråd Christian B. (1826–86) og Sophie Frederike Augusta Cathrine Antonette Thaning (1832–1900). ~1° 16.12.1882 i Åbenrå Mette Cathrine (Cate) Mathilde Thaning, * 14.9. 1857 på Sønder Elkær, Sulsted sg., Ålborg amt, † 11.9.1919 i Kbh., d. af forpagter, senere godsinspektør Hans Jørgen Severin T. (1822–1913) og Elise Cathrine Mathilde Buch (1830–1900). ~2° 10.8.1923 i Kbh. (b.v.) med Ellen Jørgensen, * 9.9.1894 i Ulkebøl på Als (~2° 1928 med farvehandler Edvard Holger Kristensen, 1895–1961), d. af mejeribestyrer Knud Jessen J. (1870–1950) og Christine Magdalene Matthiesen (1868–1958).

B. blev student 1875 fra Nykøbing F. og cand. phil. 1876. Efter en kort tid at have studeret teologi trådte han ind i hæren, blev 1878 sekondløjtnant, 1881 premierløjtnant og 1895 kaptajn. 1885–92 var han fuldmægtig i krigsministeriet. Samtidig drev han historiske studier og var militær medarbejder ved Berlingske Tidende. 1887 udgav han en selvstændig bearbejdet oversættelse af den tyske professor Karl Wittichs *Struensee*. 1889 *Begivenhederne i Norden i Efteraaret 1788*, en populær fremstilling af den kortvarige dansk-svenske krig, for en del bygget på utrykte kilder. Hans betydeligste historiske arbejde blev *Christian den Syvende og Caroline Mathilde*, 1890, (2. udg. 1891, folkeudgave 1894), en velskreven og forstående udredning af de psykologiske og historiske forudsætninger for ægteparrets skæbne. Snart efter blev han væsentlig optaget af redaktionen af *Salmonsens store illustrerede Konversationsleksikon for Norden* I–XVIII, 1893–1907, suppl. 1911. B.s mangesidede humane interesse, hans flid og hans omgængelighed gav ham adskillige betingelser for at løse opgaven. Værket der oprindelig nærmest var tænkt som en dansk udgave af Meyers tyske encyklopædi blev, takket være en talrig, betydende medarbejderstab, enestående herhjemme i størrelse og originalitet; men en vis mangel på fast redaktionel hånd gjorde rammerne lovlig løse og behandlingsmåden uensartet. 1902 trådte B. ud af aktiv tjeneste og blev redaktør af Berlingske Tidende, en virksomhed hvor hans takt og menneskeforståelse kom ham til gode, men hvor han næppe øvede afgørende indflydelse på bladets journalistiske udvikling. 1912 forlod han redaktionen for at forberede udgivelsen af *Salmonsens Konversationsleksikon*, 2. udg. Han fik udsendt tyve bind (1915–26), og de afsluttende fem bind måtte hovedsagelig redigeres efter hans metoder og aftaler. Også hans arbejde med dette nye kæmpeværk var samvittighedsfuldt og fortjenstfuldt; men under den hurtigt omskiftende tids krav til et sådant foretagende måtte hans svagere sider træde mere frem, og den hjertelidelse, der omsider endte hans liv, virkede svækkende på hans initiativ. – R. 1902. DM. 1908. □Foto.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Stamtvl. over familien Thaning, 1895. Journalisten 15.10.1906. Berl. tid. 20.10.1917. Ill. tid. 4.11.1917. Politiken 4.5.1926. Nationaltid. 3.5.1926. Jac. Andersen: Erindringer II, 1926 162. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Paul Læssøe Müller**

Blasius el. **Blasiussen, Leonhard** (Leenert), † 1644, arkitekt. † 8.12.1644. ~ Hedvig Gierritz.

B. var uden tvivl hollænder; efter hans død fik enken tilladelse til at sælge sin gård i Kbh. (halvdelen af „Oxekoppen" som B. havde købt 1642) og flytte til Holland. B. var først i Christian IVs tjeneste som bygmester i Holsten og boede i Glückstadt; 1640 blev han kaldet til Kbh. og fra 6.7. ansat som overbygmester i Hans van Steenwinckel den yngres sted († 1639). 1642 omtales B. som generalbygmester. Hans navn er knyttet til tre kirkebygninger i Kbh. Han opførte den mærkelige tolvhjørnede kirke Skt. Anna Rotunda som aldrig blev fuldendt. Det kan ses af et brev fra Christian IV af 26.8.1640 hvor han skriver: „Med Murværket paa Kirken udenfor Haven at fortinge kan det have en Anstand, indtil den nye Bygmester ankommer." Man må dog antage at kongen har haft tegningen i forvejen. Nogle rester af kirken blev 1925 fundet ved udgravning bag ved Garnisonshospitalet i Rigensgade. Fra 1641 ledede B. byggearbejderne ved Holmens kirke i forbindelse med ombygningen af den mindre kirke der var indrettet i Frederik IIs gamle ankersmedie og med tilbygningen af de to fløje mod nordvest og sydøst. Endelig overtog han opførelsen af Trinitatis kirke og Rundetårn efter Steenwinckels død. I disse år skete formentlig en ændring i byggeplanen idet kirken fik hvælvinger i stedet for fladt træloft. Om B.s selvstændige indsats ved disse kirkebyggerier lader sig imidlertid intet sikkert slutte. Som kongens bygmester medvirkede han endelig ved mindre bygningsarbejder i Kobenhavn, ved en række kongelige slotte (Koldinghus, Nygård, Dronningborg, Tranekær, Ulriksholm og Nyborg), samt i hertugdømmerne (Altona, Glückstadt).

Kong Christian den fjerdes egenhændige breve, udg. C. F. Bricka og J. A. Fridericia (fot. optr. 1969), IV, 1882 394 413 430; V, 1883–85 85 182 270 og fl.st. Louis Bobé: Bremerholms kirke, 1920. Rundetårn og Trinitatis kirke, udg. Foren. af 3. dec. 1892, 1932. V. Wanscher: Christian IVs bygninger, 1937 156 178. V. Lorenzen: Christian IVs byanlæg, 1937 80 102f 328 353 436. Kancelliets brevbøger 1640–1641, 1950 488 677; 1642–1643, 1957 273 347; 1644–1645, 1968 131 191. Danmarks kirker, Kbh. II, 1960–65 32–34 44 106 253 267 481. J. Jensen: Organisering og finansiering af byggeriet på Ulriksholm i 1630erne og 1640erne (Odense university studies in history and social sciences L), 1977 26 46 50 61f.

Birgitte Bøggild Johannsen (Fr. Weilbach)

Blatt, Franz, * 1903, filolog. * 31.8.1903 på Frbg. F: fabriksdirektør Josef B. (1870–1950) og Bertha Spieler (1874–1950). ~ 1° 12.5.1928 med cand. mag. Ulla Schottländer, * 2.5.1903 i Kbh. (Mos.), † 19.1.1965 i Århus, d. af grosserer Louis Frederik S. (1877–1937) og Elna Eichel (1881–1936). ~ 2° 24.8.1965 med cand. mag., senere dr. phil., professor ved Roskilde universitets center (RUC) Thora Ingeborg Birkedal Balslev, * 24.10. 1930 i Århus, d. af læge Thorvald Nicolaj B. (1881–1966, ~ 1° 1913 med Gerda Johanne Hougaard, 1888–1964; hun ~ 2° 1927 med tinglysningsdommer i Sønderborg Poul Sørensen Bill, 1884–1946) og sygeplejerske Martha Margaretha (Gretchen) Schultz (1888–1976, ~ 1° med ovenn. Poul Sørensen Bill).

B. er født i et delvis katolsk miljø og gik først i Skt. Andreas kollegiets skole men blev 1921 student fra Metropolitanskolen. Han studerede klassisk og romansk filologi ved Kbh.s univ. hvor især A. B. *Drachmann og Kr. *Sandfeld inspirerede ham. 1925–26 drev han senlatinske studier i Lund under Einar Löfstedt. Magister i klassisk filologi 1926. Samtidig med nogen undervisning kastede B. sig med stor målbevidsthed over det studium af det latinske sprog i senantik og middelalder som han har fortsat hele livet. 1928–30 opholdt han sig som Carlsbergfondets stipendiat ved Thesaurus Linguae Latinae i München. Efter sin hjemkomst forsvarede han sin disputats *Die lateinischen Bearbeitungen der Acta Andreae et Matthiae apud anthropophagos,* 1930 hvis sproglige kommentar og register giver værdifulde bidrag til latinens udvikling på grænsen mellem oldtid og middelalder. 1930 blev B. docent ved det nye universitet i Århus, og her forblev han som professor i klassisk filologi til sin afgang 1972 til trods for at han 1940 blev kaldet til Kbh.s univ. Han deltog med stor iver i det unge universitets opbygning, var rektor 1949–51 og tog ofte ordet i aktuelle debatter som det ses af skriftet *Humanistisk Dannelse,* 1936 og essaysamlingen *Midt i et sekel,* 1951. Af offentlige forelæsninger fremgik bl.a. den orienterende bog *Oldtidskulturens Undergang,* 1934. I *Fra Cicero til Copernicus,* 1940 belyser han latinens udvikling fra antik til renæssance. Krigens sidste år tilbragte han i Göteborg hvor han underviste på univ. og i den danske skole, og hvor han 1945 skrev *Alfabetets historia.* 1946 kom hans *Latinsk Syntaks i Hovedtræk* (fransk udg. 1952), den første større lærebog i faget siden J. N. Madvigs. Efter krigen har han ofret megen tid på administrative opgaver, som medlem af videnskabskommissionen, af bestyrelsen for Statens alm. videnskabsfond og som formand for Rask-Ørsted fondet. Sin største indsats har han

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

øvet i Carlsbergfondet, som medlem af direktionen fra 1957, som formand 1971–76. Af stor betydning har hans mangeårige virke for Det danske institut i Rom været.

B.s videnskabelige arbejde har især samlet sig om udgiver- og ordbogsvirksomhed. 1930–31 oversatte og udgav han Jacob Madsen "Aarhus' 'De literis libri duo. Han har videre ledet udgivelsen af *Diplomatarium Danicum* og *Danmarks Riges Breve* II, 1–12, 1938–60 hvortil han skrev en populær vejledning *Under vor Haand og Segl*, 1943. Desuden har han længe været optaget af en nyudgivelse af den latinske Josefus (I, Acta Jutlandica, 1958). – Den første eksisterende Saxo-ordbog er hans værk (*Saxonis Gesta Danorum* II, 1935–57), og fra 1957 leder han i et stort internationalt samarbejde udgivelsen af *Novum Glossarium Mediae Latinitatis*. Siden 1940 har B. redigeret det af William "Norvin grundlagte tidsskrift Classica et Mediaevalia hvor han har skrevet flere afhandlinger, bl.a. om skreven og uskreven lov i Rom og om klassiske træk i middelalderlatin (genoptrykt i tysk overs. i Mittellatein. Philologie, 1975). Endelig har han leveret fortrinlige oversættelser, først af Ciceros breve i Gyld. Bibl. 1928–30, senere i *To politiske epistler fra oldtidens Rom* (af Sallust, 1963), og sidst i Ciceros filosofiske skrifter I–V, 1969–72 som han var medredaktør af, og hvor han selv har oversat De natura deorum. B. står som vor ubestridt største nulevende danske latinist. Værkfæller dedicerede ham til 70-årsdagen et bind af Classica et Mediaevalia, Dissertationes IX, 1973. – Medl. af Vidensk. selsk. 1949 og en række udenlandske videnskabsakademier. Dr. jur. h.c. ved univ. i Glasgow, æresdoktor ved univ. i Bordeaux. – R. 1947. DM. 1950. K². 1963. K¹. 1970. □Mal. af Niels Strøbek, 1976 (Carlsbergfondet). Foto.

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1930 191f. Århus stiftstid. 30.8.1973.

Per Krarup (Hans Ræder)

Blaumüller, Theobald **Edvard** Julius, 1851–1911, forfatter, præst. * 12.4.1851 i Kbh. (Holmens), † 2.10.1911 sst., begr. sst. (Vestre). F: bogbindermester Johan Julius B. (1817–98) og Christine Charlotte Amalie Jørgensen (ca. 1825–56). ~ 1° 15.6.1880 i Vallensbæk med Elisabeth Petra Aline Bondo, * 12.1.1852 i Vang, † 26.1.1899 i Kbh., d. af sognepræst, sidst i Vallensbæk Niels Gumme B. (1814–92) og Anna Petra Elisabeth Fog (1813–94). ~ 2° 29.6.1900 på Frbg. med Selma Anna Elisabeth Fleisner (~ 2° med grosserer, senere etatsråd Georg "Bestle, 1855–1933), * 30.4.1866 på Frbg., d. af væver Anton Georg F. og Vilhelmine Schock.

B. blev student 1870 fra Borgerdydskolen på Christianshavn, cand. teol. 1876, manuducerede nogle år indtil han 1879 blev kapellan i Asmindrød, Grønholt og Fredensborg. 1886 forflyttedes han til Helligåndskirken i Kbh. hvor han fra 1908 var sognepræst. Han kom til et sogn i tilbagegang, men ved sin forkyndelse og ved et energisk menighedsarbejde samlede han igen folk i kirken. Som gejstlig taler nåede han dog ikke i hovedstaden frem i første række. I slægten havde der været kunstneriske anlæg, bedstefaderen var en dygtig portrætmaler, og faderen var i høj grad musikalsk. Allerede i konfirmationsalderen begyndte B. at skrive vers, og hans interesser gik tidligt i litterær retning. Han voksede op midt i 1870ernes røre og modtog stærke påvirkninger især fra de Ibsenske dramaer og fra Holger Drachmann. I Dagbladet, hvis teologiske medarbejder han var i 1880erne, lod han lejlighedsvis digte trykke. Sin egentlige debut som forfatter fik han med det lyrisk-episke digt *Saul. Tanker og Billeder*, 1886 der straks viste hans smidige og glimrende rim- og rytmesans. Påvirket af „Kongsemnerne" har han i Saul og David skildret kampen mellem tvivl og tro. Med *Agnete og Havmanden*, 1894 (5. opl. 1914) fik han et større publikum i tale. Det er en versificeret nutidsfortælling der med folkevisen som stemningsbaggrund skildrer forholdet mellem en moderne fritænker og en kristen ung kvinde. En rejse til Palæstina som han foretog efter at have fået tildelt det Anckerske legat har han skildret i *Hellig Jord*, 1898. Sin Agnete-succes forfulgte han med nogle lettere rimede digtninge *Dronning Hjerteløs*, 1900, *Sibylle*, 1901, og *Den store Strid*, 1905. Under titlen *Skilderier* 1903 udsendte han nogle artikler, bl.a. en karakteristik af biskop B. J. "Fog, og skildringer i vers og på prosa med selvbiografisk tilknytning (*En Kunstner-Koloni paa Fredensborg* og en digtcyklus om sin far). Hans mindre digte fremkom i den betydelige samling *Manddom*, 1901 hvoraf må fremhæves *Baruch de Spinoza*, *Sumplilje*, *Jule-Evangelium*, *Der bankedes haardt* og digtcyklussen *Sønden for Aa*. Den efterfulgtes af digtsamlingen *Ovenlys*, 1904. I sine sidste arbejder tager B. sit stof fra Grækenland som han havde besøgt på en rejse, og hvortil hans studier havde ført ham. Det er prosaskildringerne *Græske Masker*, 1907, og i fortsættelse heraf *Nymfernes Brønd*, 1911 der fremkom posthumt. Han skildrer heri nutidsfolk (bl.a. Hørup) i græske forklædninger og satiriserer over nutidsforhold (Drachmannfesten, sportsidioti) i græsk omdigtning. – B. har følt sig åndeligt i slægt med biskop Fog og har i billedet af ham tegnet sig egen kulturtype. Han slutter ind i rækken af 1800-tallets danske huma-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

nistiske præster og digtere. Men sin litterære guldalderkultur og sin kristendom har han assimileret med moderne retninger i tiden, den københavnske liberalisme. I sin personlighed bevarede han præget af dansk almue; han var jævn som en landsbypræst. □Træsnit 1896 efter foto. Tegn. af Emil Krause, 1904. Buste af Rasmus Bøgebjerg ca. 1907. Foto.

Johannes Brochmann i For kirke og kultur III, 1896 210–21. Chr. Rimestad: Digtere i forhør, 1906. P. Nansen i Ill. tid. 15.10.1911. O. Geismar: Digterprofiler, 1916. P. Nansen: Portrætter, 1918.

Oluf Friis

Blaunfeldt (Blauenfeldt), Maximilianus Franciscus, 1799–1880, jurist, politiker. * 26.4.1799 i Åbenrå, † 29.1.1880 i Kbh. (Johs.), begr. på Frbg. F: handskemager Maximilianus Franciscus B. (1748–1821) og Ingeburg Petersen (ca. 1752–1829). ~25.11.1828 i Kbh. (Petri) med Emilie Rafn, * 2.5.1801 i Kbh. (Helligg.), † 11.12.1874 på Frbg., d. af botaniker C. G. *R. (1769–1808) og Anna C. Lorentzen (1778–1861).
Efter sin konfirmation blev B. skriver hos herredsfoged Sievers i Åbenrå; 1824–26 gik han i Slesvig domskole hvorfra han dimitteredes til univ. i Kiel. Han tog juridisk eksamen 1828 og nedsatte sig som advokat i Slesvig, virkede som sådan 1831–48 i Flensborg. B. fik tidligt interesse for den danske folkevækkelse. Han var juridisk rådgiver for de danske slesvigere og fra ca. 1840 medarbejder ved A. S. Kastrups dansksindede Flensburger Zeitung. 1848 flyttede han til Kbh. hvor han deltog i den offentlige drøftelse af det slesvigske spørgsmål. Han var modstander af tanken om Slesvigs deling, men modsatte sig også hertugdømmets politiske „selvstændighed". I efteråret 1849 gjorde bestyrelseskommissionen for Slesvig ham til redaktør af Flensburger Correspondent hvad han var til han aug. 1850 konstitueredes som herredsfoged i Hütten og Hohn herreder. 1854 afskedigedes han fra sin stilling i Hohn herred, men virkede i Hütten til 1864. I et flyveskrift forsvarede han den danske sprogpolitik, og hans danske indstilling skaffede ham fjender i Sydslesvig. 1864 blev han fanget og mishandlet af de fjendtlige tropper; efter løsladelsen rejste han til Kbh. – Justitsråd 1863. □Tre tyske, satiriske litografier. Foto.

M.F.B.: Minder fra Sønderjylland, 1876. – Nordslesvigsk søndagsblad, folkelig del XXII, 1891 161–63. Die Heimat XII, 1902 269–78.

*Svend Larsen**

Blechingberg, Otto Carl, 1800–63, generalfiskal, kammeradvokat. * 26.1.1800 i Kbh. (Frue), † 4.1. 1863 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). F: kopist, senere overretsassessor og etatsråd Daniel B. (1770–1851) og Sophie Ambrosia Lous (1777–1852). ~6.12.1823 i Roskilde med Vibeke Dorothea Garde, * 12.4.1801 i Rubbelykke, † 11.11.1871 i Kbh. (Frue), d. af sognepræst i Horslunde og Nordlunde, provst Hans Friboe G. (1767–1819) og Inger Marie Bruun (1775–1834).
B. blev student 1816 fra Borgerdydskolen i Kbh., juridisk kandidat 1819, fik 1820 accessit for besvarelse af en juridisk prisopgave, blev 1821 overretsprokurator og allerede 1823 højesteretsadvokat. 1846 udnævntes han til generalfiskal, og 1854 konstitueredes han tillige som kammeradvokat i hvilken stilling han i øvrigt allerede flere gange tidligere havde været konstitueret. 1838 blev han medlem af Nationalbankens repræsentantskab, s.å. dettes formand og blev som sådan tillige medlem af kommissionen angående tolvmillionsagen hvor han fik en væsentlig indflydelse på den afgørelse af finansernes og bankens mellemværende der blev truffet s.å. 1848–51 var han formand for kontrolkomiteen for kreditbevisers udstedelse og indfrielse i anledning af krigen. Ved rigsdagsvalget okt. 1848 stillede han sig i Ruds-Vedby men blev ikke valgt. 1850 valgtes han til landstingsmand for 1. kreds og var under sin kortvarige virksomhed i tinget bl.a. ordfører for den dagsorden hvori rigsdagen 1851 udtalte håbet om at den bebudede ordning af det danske monarkis forskellige dele ikke måtte medføre at den tidligere stænderforsamling for Slesvig blev genoprettet. Marts-april 1853 var han formand for den forenede rigsdag og blev derpå juni s.å. på ny valgt til landstingsmand, denne gang for 2. kreds men modtog ikke valget, utvivlsomt fordi han med sine anskuelser under de daværende forhold fandt det uforeneligt med sin embedsstilling at have sæde i repræsentationen. B. var en skarpsindig jurist med grundige kundskaber, ualmindelig klar fremstillingsevne og et smukt foredrag for skranken; han havde levende interesse for og forståelse af litteratur og kunst og dyrkede selv malerkunsten. – Virkelig justitsråd 1833. Etatsråd 1843. Konferensråd 1858. – R. 1846. □Selvportræt. Mal. af D. Monies, 1847. Træsnit af W. Obermann, 1863, efter tegning af Otto Bache. Foto.

Th. Hauch-Fausbøll og S. Nygård: Patriciske slægter V, 1930 36f. F. Barfod: Dansk rigsdagskalender, 1856 167 f. Ill. tid. 18.1.1863.

*P. Grønvold**

Blegvad, Harald, 1886–1951, zoolog. * 24.7.1886 i Torup på Samsø, † 22.8.1951 på amtssygehuset, Gentofte, begr. Mariebjerg kgd. (gravstedet hævet). F: skolebestyrer Jacob Magnus Christian Michael B. (1849–1917) og Gertrud Sofie Lund

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

(1853–1927). ~1° 21.5.1920 i Kbh. (Frederiks) med Anna Claudi Hansen, * 19.6.1897 på Frbg., d. af kommunelærer, senere viceskoleinspektør Rasmus Alfred Claudi H. (1856–1950) og Hanne Marie Buus (1864–1901). Ægteskabet opløst 1939. ~2° 12.12.1942 i Gentofte (b.v.) med Agnete Schiøler, * 25.8.1905 i Hellerup (~1° med grosserer Werner Otto Raffel 1896–1958, ~2° 1944 med Lina Ørum Pedersen, * 1908), d. af overretssagfører Ivar Lehn-Schiøler; navneforandring 1936 fra Lehn Schiøler (1877–1962, ~2° 1930 med Inger Elisabeth Thomsen, † 1971; ægteskabet opløst; ~3° 1942 med Engelke Margrethe Lorentzen, * 1901) og Else Thejll (1882–1949). Ægteskabet opløst.

Efter studentereksamen 1904 fra Odense studerede B. naturfag og afsluttede med skoleembedseksamen 1910. Allerede 1905 kom han ud som assistent på et fiskeribiologisk togt med „Thor" til Nordatlanten og blev så tidligt som 1908 ansat som assistent ved Dansk biologisk station hvor han virkede i 43 år til sin død, fra 1931 som direktør. Straks fra ansættelsen kom han under stærk påvirkning af stationens dynamiske direktør, C. G. Joh. Petersen. Bortset fra de seneste år hvor administration lagde beslag på hans fulde arbejdskraft var han sommer efter sommer på togt i danske farvande. Han erhvervede efterhånden et enestående kendskab til det marine dyreliv og til det praktiske fiskeri, ikke mindst ved en vidtgående direkte kontakt med fiskerne. Også udlandet drog nytte af hans faglige indsigt. 1928 kaldtes han til Litauen for at organisere fiskeribiologiske undersøgelser og modernisere fiskeriet. Dette gentog sig i to vintre 1936–38 i Den persiske havbugt hvor B.s og nogle yngre danske havbiologers arbejde fra en dansk fiskerkutter ikke alene gav fine resultater fiskerimæssigt, men også generelt udvidede kendskabet til faunaen i dette hidtil næsten uudforskede område. Endelig besøgte han 1949 Ceylon som tilkaldt fiskeriekspert. I en lang årrække var han Danmarks delegerede ved Det internationale havundersøgelsesråds møder og var dets generalsekretær fra 1945 til sin død.

Hovedparten af B.s videnskabelige produktion er publiceret i de af ham selv redigerede Beretninger fra Dansk biologisk station og falder i to emnegrupper. Den ene handler om de hvirvelløse bunddyr i danske farvande og er i særlig grad inspireret af C. G. Joh. Petersen. I de tidlige år beskæftigede han sig især med biologiske forhold, fx ernæring og næringsforhold (1914) og disputatsen fra 1921 om visse tangloppers og pungrejers forplantningsforhold og betydning som fiskeføde (*On the Biology of some Danish Gammarids and Mysids*). Disse og adskillige mindre, biologiske arbejder er baseret på gode iagttagelser i naturen mens supplerende eksperimentelle undersøgelser mangler. Senere kom han ind på studier af invertebratfaunaens kvantitative sammensætning og svingninger, dels i Ringkøbing fjord (1910–13), i Limfjorden og Kattegat (1925, 28, 30 og 51) og i Nordsøen (1922). Emnet for den anden gruppe af afhandlinger er fiskeribiologi, og B.s indsats på dette felt har ved siden af hans praktiske foranstaltninger haft stor fiskeri-økonomisk betydning. Her kan især nævnes oversigten over fiskenes føde (1917) og adskillige arbejder vedr. rødspættebestanden i de indre farvande. Helt selvstændigt står den store afhandling om Irangolfens fiskefauna, (1944) og den velskrevne oversigt fra 1943 om Biologisk stations historie i dens første 50 år.

B. var også en flittig populærvidenskabelig skribent. Til Dansk Fiskeritidende, Naturens Verden, Vor Viden m.fl. har han skrevet talrige artikler om fiskeribiologiens arbejdsmetoder og økonomiske betydning og om dyrelivet i vore farvande. Hertil slutter sig bogen *Havbundens Dyreliv* 1936, mens *Paa Fiskeri i den persiske Golf* 1945 levende skildrer ekspeditionen til dette fjerne område. Endelig har B. leveret vægtige bidrag til samleværker, fx „Fiskar och Fiske i Norden", „Vort Lands Dyreliv" og ikke mindst det store værk „Fiskeriet i Danmark" (1946–48) som han tillige redigerede. – R. 1936. □Foto.

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1921 119f. Naturens verden XV, 1931 374. E. M. Poulsen i Naturhist. tid. XVI, 1952. Samme i Jour. du Conseil, Kbh. XVIII, 1952. R. Spärck i Vidensk. medd. fra dansk naturhist. foren. CXIV, 1952 21–32 (liste over publ.). – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Torben Wolff (R. Spärck)

Blegvad, Jacob Michael Marstrand, * 1921, arkitekt. * 27.4.1921 i Kbh. (Frihavnsk). F: overlæge Niels Reinhold B. (1880–1970) og Julie Marstrand (1882–1943). ~12.4.1946 i Ålborg med Bente Astrid Jerl Jensen, * 27.12.1924 i Kbh., d. af civilingeniør Axel Valdemar J. (1889–1973) og Inger Jørgensen (1900–55).

B. kom i murerlære og fik afgang fra Teknisk skole 1943. Herefter blev han uddannet på kunstakademiets arkitektskole med afgang 1946. Han har arbejdet på tegnestuer i udlandet og i Kbh., inden han 1952 fik egen virksomhed i Ålborg sammen med Torben Poulsen. Fra 1963 har han haft selvstændig praksis, og har (sammen med Torben Poulsen) bl.a. opført *Handelshøjskolen* i Ålborg, 1956–57 og *Mariager skole*, 1962; sammen med Arne Kjær *Jyske kommuners*

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

hulkort- og EDB-central i Ålborg, 1968 og sammen med Henning Jørgensen *Hasseris gymnasium*, 1972. Selvstændigt har han bl.a. projekteret *Strandby kirke* og *Hanstholm hotel* i Vendsyssel og stået for ombygn. af *C. W. Obels fabriksanlæg* til ingeniørakademi og *Ålborg universitetscenter* m.m., 1968–72. B. er medlem af repræsentantskabet for Dansk byplanlaboratorium og for Statens kunstfond. Han var formand for Danske arkitekters landsforbund 1969–73. Han fik i 1970 tildelt Aluminiumprisen. – B. har været med til at præge 60ernes og 70ernes nye byggeri i Nordjylland. Hans huse er enkle og klare i hovedformen, markante og maskuline i hele deres struktur, mest karakteristisk demonstreret i *Haraldslund svømmehal* i Ålborg, 1969. □Foto.

Hans Erling Langkilde

Blegvad, Mogens, * 1917, professor i filosofi. * 25.6.1917 i Kbh. (Aldersro), døbt i Skt. Nicolai, Kolding. F: læge, senere overlæge Olaf B. (1888–1961) og gymnastikdirektør Gudrun Schrøder (* 1892). ~ 1° 1942 med Sigrid Marianne Holm, * 28.10.1919 i Kbh., d. af øjenlæge Otto Ejler H. (1887–1966) og læge Bodil Wandall (1891–1968). Ægteskabet opløst 1956. ~ 2° 23.10.1961 i Kbh. (b.v.) med lektor, jur. lic. Victoria Britt-Mari Persson, * 3.10.1926 i Uppsala, Sverige, d. af professor Axel Waldemar P. (1888–1951) og kunsthistoriker Victoria Mirea (1887–1957).

B. blev student 1935 fra Øregård gymnasium og mag. art. i filosofi ved Kbh.s univ. 1942. Til 1948 arbejdede han som psykolog ved Kbh.s kommunes psykotekniske institut og skrev artikler over psykologiske emner til „Psykologien og Erhvervslivet", Salmonsen Leksikon-Tidsskrift og Hagerups Konversationsleksikon. Han var medstifter af Dansk psykologforening 1947 og medlem af dens første bestyrelse (næstformand 1948). Et års studieophold ved Univ. of North Carolina at Chapel Hill 1948–49 gav ham mulighed for at genoptage sine filosofiske studier, navnlig inden for værditeori og etik. Hjemvendt beskæftigede han sig fortsat med psykologiske emner (Om psykologiske prøver og deres anvendelse i erhvervsvejledningen, Psykol. studier, 1950) og med personligheds- og socialpsykologi som beskikket lærer i sociologisk psykologi ved cand. psych.-studiet 1955–64 og i tilknytning til moralfilosofi (bl.a. *Moral og samvittighed*, 1963). 1949–59 var B. fagkonsulent i filosofi, psykologi og sociologi ved Det kgl. bibl. hvor han også ledede udarbejdelsen af et nyt systematisk katalog for udenl. afd. (Se Nordisk Håndbog i Bibliotekskundskab, 1960 III). 1959 blev han lektor ved Danmarks biblioteksskole hvor han foruden i katalogisering og klassifikation underviste i psykologi og sociologi og var den første leder af skolens sociologiske laboratorium. B. var aktiv i Nordisk sommeruniversitet fra begyndelsen og deltog i sommersessioner 1951–67. 1959 var han studierektor. Han redigerede de første bind af dets skriftserie Interdisciplinary Studies. Senere var han medlem af og 1965–67 formand for plankomiteen, ligesom han 1966–71 var formand for redaktionsrådet for Nordisk Forum hvori han selv offentliggjorde artikler 1968 og 1971.

Meget af det videnskabelige arbejde B. deltog i her havde tilknytning til den afhandling som han 2.7.1959 forsvarede for den filosofiske doktorgrad ved Kbh.s univ. *Den naturalistiske fejlslutning*. Afhandlingen indeholder den første samlede præsentation på dansk af diskussionen i dette århundrede af problemerne omkring den naturalistiske etik med samt en kritisk stillingtagen til denne diskussion. B. peger på en mulig vej ud af den naturalistiske fejlslutnings dilemma ved at hævde at et „bør" kan begrundes på anden måde end ved at udlede det af et „er." En videnskabelig begrundelse af etikken er, ifølge B., ikke beviseligt udelukket hvilket doktrinen om den naturalistiske fejlslutning hævder, men den er dog usandsynlig. Den sproganalytiske metode som har domineret i den engelsksprogede diskussion bør suppleres med en fænomenologisk oplevelsesanalyse der kan vise at der findes oplevelser af værdier og moralske krav der er lige så umiddelbare som de oplevelser vor dagligdag og vor videnskabelige rekonstruktion af den fysiske verden bygger på. Spørgsmålet bliver da om de på tilsvarende måde kan ses som udtryk for en objektiv værdi- og normverden. I „Nordisk sommeruniversitet 1959" uddybede B. denne redegørelse for hvorledes den senere udvikling i psykologi og sprogteori havde påvirket denne problemstilling.

1960 tildeltes B. et af Kbh.s univ.s første forskerstipendier – fra 1961 kombineret med et (eksternt) lektorat i filosofi – som han oppebar til han 1964 efterfulgte Jørgen Jørgensen som professor ved universitet. Som professor virkede B. for en reform af filosofikum (formand for fakultetsudvalg 1966–67, medlem af Kbh.s univ.s udvalg 1968 og af universiteternes fællesudvalg 1968–69) og af det filosofiske fagstudium. Han har undervist ved dette, samt ved kultursociologi- og samfundsfagstudierne bl.a. i samfundsvidenskabernes filosofi (se Tidsskrift for samfundsforskning, X, 1969; *Samfundsvidenskab og samfundsvidenskaber* 1969; og *Introduktion til samfundsfag*, 1971), og fra 1973 har han ledet et

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

af Statens humanistiske forskningsråd støttet forskningsprojekt over „Filosofiske problemer vedrørende forklaring af menneskelig adfærd og sociokulturelle fænomener". I øvrigt har han undervist i moral- og værdifilosofi og skrevet herom i Danish Yearbook of Philosophy I, 1964; Festskrift til Gunnar Aspelin, 1963; Store tænkere i nyt lys, 1962; Skyld og ansvar; 1967, Contemporary Philosophy in Scandinavia, 1972 og Politiske ideologier fra Platon til Mao, 1972.

B. har siden 1947 været aktiv i Folkeuniversitetsarbejdet, fra 1958 medlem af programrådet og fra 1975 af styrelsen for Folkeuniv. i Kbh. Han tog ligeledes aktiv del i arbejdet i Dansk sociologisk selskab, Nordisk sociologisk selskab og ikke mindst Selskabet for filosofi og psykologi. Han var formand for sidstnævnte 1960–70 og tog som sådan 1964 initiativ til udgivelsen af Danish Yearbook of Philosophy hvis redaktionsråd han siden har været formand for. 1970 var B. i to kvartaler gæsteprofessor ved Department of Sociology, Univ. of California, Santa Barbara. 1974 indvalgtes han i bestyrelsen for det Internationale sociologselskabs afdeling for sociologiens historie (ISA-RCHS). Medlem af Vetenskabs-societeten i Lund 1965, af Vidensk. selsk. 1973 hvor han 1976 blev formand for „Udvalget for udadrettet virksomhed" som bl.a. arrangerede offentlige foredrag om „Grundvidenskab i dag". 1977 medlem af selskabets præsidium. – R. 1972.

Selvbiogr. i Festskr., udg. Kbh.s univ. nov. 1959 100f. – Slægten Gylling fra Samsø, 1975 V C, 5a. K. E. Løgstrup i Perspektiv, nr. 6 1960 49–54. J. K. Bukdahl i Vindrosen, 1960 253–56.

A. Friemuth Petersen

Blem, Marcus Peter, 1848–1915, politiker, kreditforeningsdirektør. * 8.3.1848 på Værmelandsgården ved Åkirkeby, † 18.12.1915 i Hellerup, begr. i Nylars. F: gårdejer Jørgen Peter B. (1818–99) og Ane Margrethe Rasmussen (1821–1900). ~ 27.3.1874 i Åkirkeby med Julie Cathrine Christine Larsen, * 27.12.1851 på Egeskovgård, Åker sg., † 27.11.1930 i Hellerup, d. af gårdejer Lars L. (1821–78) og Bodil Kirstine Marie Hansen (1810–68).

B. voksede op i et velstående bornholmsk gårdmandshjem og prægedes fra barndommen i venstrepolitisk og grundtvigsk retning. 1865–66 var han elev på Hindholm og 1870–71 på Bornholms højskole. 1873 købte han Engegård i Nylars sogn, og B.s imponerende arbejdskraft og administrative evner blev hurtigt taget i brug i det sognekommunale arbejde og inden for landbrugets foreningsliv. Allerede 1873 blev han taksationsmand for Østifternes kreditforening, og han blev et i videre kredse kendt navn da han 1888 på de bornholmske interessenters vegne foreslog en konvertering af foreningens kasseobligationer. Da forslaget afvistes mobiliserede han ca. 1000 bornholmere til på to lejede dampskibe at drage til Kbh. for at stemme forslaget igennem på generalforsamlingen. To gange gange måtte denne aktion gentages før B.s forslag sejrede, og en konvertering fra 4 til 3½ pct. blev gennemført. 1881 var B. blevet indvalgt i folketinget som repræsentant for Rønnekredsen som han repræsenterede til 1909. Han fulgte først C. *Berg, dernæst Frede *Bojsen, stemte dog mod forliget 1894 og indmeldtes i venstrereformpartiet. Hans indsats lå væsentligst i udvalgene hvor hans flid og saglige indsigt blev taget i anvendelse. Større politisk indflydelse, undtagen på bornholmske særspørgsmål, opnåede han ikke. B.s indsats kom til at ligge på det organisationsmæssige område, særlig inden for andelsbevægelsen og kreditforeningsarbejdet. Han var medstifter af Bornholms andelssvineslagteri og dettes formand 1896–1908. Fra 1898 var han formand for De samvirkende danske andelssvineslagterier og fra 1899 formand for Andelsudvalget som han bl.a. repræsenterede på ICAs kongres i Paris år 1900. Indtil sin fratræden 1908 stod han således som den formelle leder af samarbejdet mellem dansk landbrugs andelsbevægelse. Det blev dog arbejdet i Østifternes kreditforening B. efterhånden koncentrede sig om, og her var han 1890 blevet repræsentantskabsmedlem, senere medlem af dettes stående udvalg og 1907 en af foreningens direktører. Det betød at han i de følgende år afviklede sine øvrige organisatoriske tillidshverv, bl.a. næstformandsposten i repræsentantskabet for Landbygningernes brandforsikring som han havde beklædt siden 1890 og trådte ud af aktiv politik ligesom han gik ud af Bornholms amtsråd hvor han var blevet indvalgt 1900. B. kom til at præge arbejdet inden for ledelsen af kreditforeningen i årene til sin død, men hans kolossale arbejdsbyrde gennem allerede en lang årrække have gjort at han ved udnævnelsen til direktør havde passeret middagshøjden. I sine velmagtsdage var hans flid og arbejdsevne legendarisk og hans saglige indsigt i landbrugsforhold omfattende. B. var en administrativ begavelse der med virtuositet tumlede med statistik og talmateriale, havde sprognemme hvad der lettede hans repræsentative opgaver, og evne til hurtigt at sætte sig ind i komplicerede sagforhold. Han talte flydende, noget ensformigt og kunne derfor trætte sine tilhørere. B. repræsenterer som J. P. *Dalsgaard og Jens *Jensen-Sønderup gårdejeren der via højskole og organisationsarbejde kombineret med politisk

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

virksomhed skoles til topadministrator. – R. 1901. DM 1908. □Mindesmærke ved Nylars k. med relief efter posthum buste af Rs. Andersen (i Rønne mus.) 1917. Træsnit 1887 og af Waldor 1889. Mal. af Albert Larsen 1914. Foto.

P. Blem: Stamtvl. over familien Blem, 1921 34–39. H. Wulff: Den da. rigsdag, 1882. N. Bransager og P. Rosenkrantz: Den da. regering og rigsdag, 1901–03. Ugeskr. for landmænd 23.12.1915. Finanstid., 1915. Andelsbladet, 1915 1133f. Tidsskr. for landøkonomi 1916. Østifternes kreditforen. 1901–31, 1931 185–92. – Papirer i Rigsark. Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Claus Bjørn (N. Neergaard)

Blicher

Slægten føres tilbage til Niels Jensen –1667, herredsfoged i Hellum hrd., hvis søn var sognepræst i Bælum Jens Nielsen Horsens (1639–86). Navnet B. stammer fra en slægtning til dennes hustru Maren Pedersdatter B. (1651–1731).

Sophus Elvius; Danm.s præstehist. 1869–84, 1885–87 478. Vilh. Bang i Pers.hist. t. 3.r. III, 1894 126–30. C. Klitgaard sst. 9.r. V, 1933 287; Søren Hansen sst. 270–81; 9.r. VI, 1933 135.

Hans H. Worsøe

Blicher, Kai Hilmar, * 1889, direktør. * 11.1.1889 i Århus (domsg.). F: bogholder Peter Møller B. (1856–1929) og Emma Valborg Petersen (1854–1936). ~31.3.1915 i Århus med korrespondent Ebba Edith Selma Møller, * 29.11.1889 i Århus, † 21.2.1965 sst., d. af tandlæge Iens Sophus Nicolaj M. (1859–94) og Marie Kunze (1861–1932). B. tog 1904 præliminæreksamen på Århus katedralskole og fik derefter sin handelsuddannelse i smøreksportfirmaet Joh. Baune & co., Århus, og kom 1909 til Korn- og Foderstof Kompagniet, sst. Som 27-årig gjorde han sig med små midler selvstændig idet han var medstifter af Århus Korn- og Foderstof Aktieselskab der tre år senere tog navneforandring til Østjysk Korn- og Foderstofforretning A/S. Som direktør arbejdede B. dette firma op til en ikke ubetydelig virksomhed, og det samme gjaldt Århus Dampmølle som han tillige var direktør for 1930–62. Fra 1915 var han også medlem af Østjysk Korns bestyrelse (formand fra 1943) og 1930–76 medlem af Dampmøllens bestyrelse (formand 1944–76). 1975–76 ændrede Århus Dampmølle imidlertid karakter og endte med at blive et holdingselskab. Baggrunden var at B. ønskede at dampmøllens medarbejdere og kunder, bagerne, kunne blive medarbejdere af den virksomhed de var knyttet til. Derfor stiftedes i midten af 1975 A/S Bagermøllen der købte dampmøllens bygninger og produktion. Men kun en del af Bagermøllens aktieselskab blev overtaget af medarbejderne og bagerne, og majoriteten kom til at ligge hos Århus Dampmølle der imidlertid 1976 solgte den til Valsemøllen i Esbjerg. I forbindelse med salget ønskede Valsemøllen også at råde over navnet Århus Dampmølle, og derfor stiftedes A/S Holding af 6.10.1976 som overtog de tilbageværende aktiver i Dampmøllen – med B. som formand for bestyrelsen. B. er mest kendt for sit organisationsarbejde. Efter at han 1928 var blevet indvalgt i bestyrelsen for Århus Handelsstandsforening hvor han var formand 1937–50 gik det slag i slag. I Den jyske Handelsstands Centralforenings bestyrelse havde B. sæde 1937–49, de sidste syv år som formand, og 1940 indvalgtes

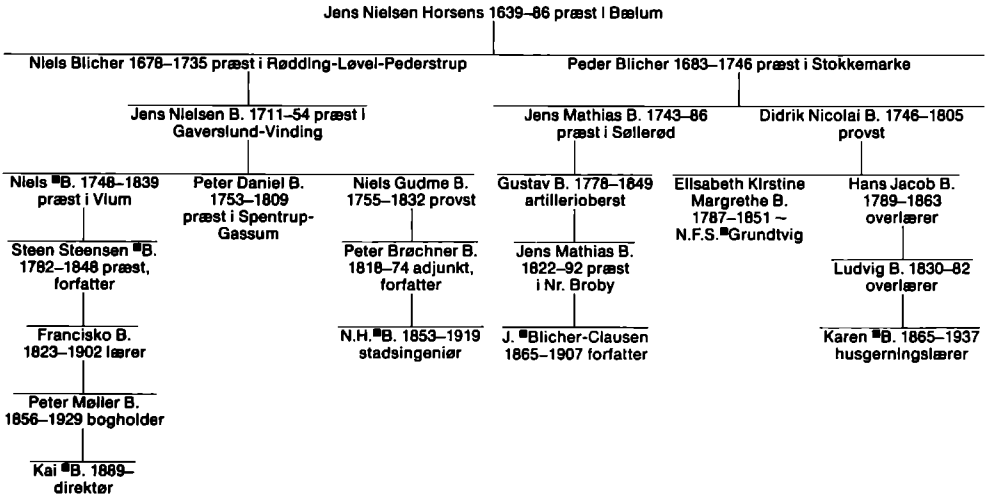

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

han i Provinshandelskammeret og beklædte formandsposten i de vanskelige år 1944–49. Som følge af sine poster i Centralforeningen og Provinshandelskammeret var B. 1940–49 medlem af forretningsudvalget for Den danske Handelsstands Fællesrepræsentation og 1944–49 af vareforsyningsrådet, men derudover havde han i disse år sæde i utallige kommissioner, udvalg og råd. Samtidig med at B. sad i alle disse centrale organer spillede han også en fremtrædende rolle inden for sin branche, korn- og foderstofbranchen. Ikke mindst varetog han som formand for Sammenslutningen af jyske Handelsmøller og medlem af bestyrelsen (formand 1954–60) for Foreningen af danske Handelsmøller fra 1930erne frem til 1950 handelsmøllernes interesser over for importørerne af foderstoffer. B.s placering i handelsmøllernes organisationer gjorde det naturligt at han blev medlem af Brødkornskontoret der blev oprettet 1939 til at administrere fordelingen af brødkorn under krigen og i efterkrigsårene da forsyningerne udefra var knappe. Han var i Brødkornkontorets sidste år formand for det, ligesom han var formand for Rugcentralen, en fællesindkøbscentral som en række handelsmøller drev fra 1949, da Brødkornkontorets eneret til import af brødkorn blev ophævet, frem til midten af 1950erne. I årene omkring 1960 afviklede B. næsten alle sine tillidsposter. – Et udpræget forretningstalent har kendetegnet hans virksomhed. Dynamisk, viljestærk og uden trang til at camouflere sin mening har han både fået gennemført mange af sine ideer, men også vakt stærk modstand. Derfor har der også jævnligt stået gny omkring ham, ikke mindst i Århus byråd hvor han sad 1934–52 og 1954–58, valgt for det konservative folkeparti. B. har lige fra sin ungdom været et særdeles aktivt sportsmenneske. 1934 erhvervede han idrætsmærke i guld og gentog præstationen i årene 1956–61. Selv efter at have passeret de firs startede han dagen om sommeren med en rotur. En anden interesse er kortspil. Han er dygtig og passioneret bridgespiller med flere Danmarksmesterskaber. – Brasiliansk vicekonsul 1931–42. – R. 1942. DM. 1946. □Foto.

Borgere i byens råd. Medlemmer af Århus bys borgerrepræsentation og byråd 1838–1968, udg. Ole Degn og Vagn Dybdahl, 1968 39f. Børsen 10.1.1949,16.1.1964 og 10.1.1969. Århus stiftstid. 13.9.1955. Politiken 6.1.1959. Demokraten 12.9.1965 og 10.1.1974. Jyllandsposten 14.9.1965.

Chr. R. Jansen

Blicher, Karen, 1865–1937, inspektør ved Statens lærerhøjskole. * 20.12.1865 i Kbh. (Frbg.), † 24.8. 1937 på Landbolyst rekonvalescenthjem, Nødebo sg., urne på Vestre kgd. i Kbh. F: tidl. adjunkt ved Flensborg skole, senere overlærer i Grenå Ludvig B. (1830–82) og Anna Elisabeth Cathrine Hoffmeyer (1837–95). Ugift.

B. fik uddannelse som privatlærerinde fra N. Zahles kursus og underviste her 1883–98 samt 1901–1903. Gennem dette arbejde fik hun den opfattelse at undervisningen i de private pigeskoler i alt for ringe grad tog sigte på kvinders fremtidige virksomhed i hjemmet, og hun besluttede at gøre en indsats for at søge dette ændret. Derfor gennemgik hun først kursus for skolekøkkenlærerinder i Kristiania (1899) og tog derefter – med offentlige tilskud – på studierejser til Sverige, Tyskland og USA for at sætte sig ind i disse landes uddannelser på det huslige område. Efter sin hjemkomst tog hun meget aktivt del i arbejdet for at tilrettelægge en tidssvarende faglig uddannelse for skolekøkkenlærerinder. Allerede 1899 havde Statens lærerhøjskole oprettet fire-måneders kurser i husgerning, og da denne virksomhed 1904 blev ændret til en egentlig skolekøkkenafdeling ansattes B. som dens leder og blev inspektør ved højskolen. Her udfoldede hun en omfattende pædagogisk og organisatorisk indsats.og søgte stadig at holde uddannelsen på højde med de krav udviklingen stillede til den. Samtidig tog hun beslægtede opgaver op og fik således sammen med prof., dr. med. Chr. Jürgensen oprettet det første kursus i madlavning for læger og senere fulgte et lignende for sygeplejersker. – Fra mange sider blev stillet krav til hendes arbejdskraft og klare omdømme. Da 1. verdenskrig brød ud udnævntes hun til medlem af Den overordentlige kommission der skulle vejlede regeringen m.h.t. krigstidens foranstaltninger, (1914–1921), og hun var formand for ministeriernes husholdningsudvalg hvori hun tog initiativet til oprettelse af kommunale håndarbejdsstuer under Kbh.s skolevæsen. Desuden blev hun medlem af Husholdningskommissionen af 1918 der afgav en énstemmig betænkning 1920 og bl.a. foreslog at staten oprettede en husholdningshøjskole i Kbh. Imidlertid kom der ikke praktiske resultater på dette område, og det betød sikkert en stor skuffelse for hende. – I 1925 tvang et svigtende helbred hende til at opgive sin stilling på lærerhøjskolen hvor hun havde udført et så dygtigt og værdifuldt arbejde. B. har bl.a. udgivet *Vore daglige Levnedsmidler,* 1915 (sammen med Caroline Steen) og *Lærebog i huslig Økonomi for Begyndere,* 1913 (sammen med Sofie Rasmussen, 22. udg. 1968).

Hans Olrik: Danmarks lærerhøjskole 1856–1906, 1906. Lærerne og samfundet IV, 1914. Aagot Lading: Dansk kvindesamfunds arbejde gennem 25 år, 1939.

Inga Dahlsgaard (Karen Hessel)

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Blicher, Niels Henrik, 1853–1919, havne- og stadsingeniør. * 5.4.1853 i Sorø, † 13.1.1919 i Odense, begr. i Sorø. F: adjunkt ved Sorø akademi, cand. teol. Peter Brøchner B. (1818–74) og Sabine Kannegieser (1830–82). ~ 18.5.1882 i Sorø med Marie Elisabeth Glahn, * 29.11.1854 i Sorø, † 28.10.1937 i Sorø, d. af apoteker Henrik Christopher G. (1820–99, ~2° 1860 med Dorothea Christine Jensine Kielsen, 1824–95) og Bolette Andrea Nicoline Sofie Holck (1825–58).

B. blev 1871 student fra Sorø og tog n.å. filosofikum og polyteknisk adgangseksamen. 1878 blev han cand. polyt. i ingeniørfagene. Den følgende sommer blev han assisterende ingeniør ved kystsikringsarbejderne ved Thyborøn. 1880–82 var han beskæftiget ved forskellige vandbygningsarbejder i Halsskov, Odense og Masnedsund, 1883–86 ved udvidelsen af Odense kanal og havn. Efter 1887 at have udført kloak- og vejarbejder på Middelfart sindssygeanstalt og været beskæftiget ved vandværket i Ribe blev han 1888 ansat som stads- og havneingeniør i Odense. I denne stilling forblev han til 1917 da embedet deltes i to, et havneingeniør- og et stadsingeniørembede. B. valgte det første og beklædte embedet til sin død. Den årrække i hvilken han var leder af Odenses tekniske administration var her som i andre større byer præget af store tekniske fremskridt, og B. fik derfor lejlighed til at gennemføre flere større arbejder, som vidner om hans fremragende evner, fx ordningen af Odense bys kloakforhold, gentagne udvidelser af vandforsyningen og hans kæreste og største arbejde, den i begyndelsen af århundredet fuldførte „forbedring af søvejen til Odense". Odense ligger 20 km inden for den åbne kyst, og Odense kanal der er ca. 8 km lang har en dybde på 6 m. Gennemførelsen af dette arbejde gav B. betydelig anseelse. 1904 var han medlem af kommissionen til ophjælpning af Ribe bys alm. økonomiske forhold. B.s planer for Odense bys fremtidige udvidelser og reguleringer var præget af hans interesse for den engelske havebybevægelse og dannede grundlaget for de i byen senere udførte arbejder. For at mindes B.s mønstergyldige tekniske arbejder og hans fine og indtagende personlighed opsatte venner og kolleger efter hans død en mindetavle for ham i Odense rådhus. – R. 1904. □Foto.

Ingeniøren XXVIII, 1919 37 620. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Povl Vinding.**

Blicher, Niels, 1748–1839, præst, forfatter. * 21.8.1748 i Ø. Starup, † 10.3.1839 i Spentrup, begr. sst. F: sognepræst i Ø. Starup, siden i Gaverslund Jens Nielsen B. (1711–65) og Pouline Thomasia Gantzel (1725–53). ~ 19.5.1780 på Avnsbjerg med Kirstine Marie Curtz, døbt 12.12.1753 i Darum, † 29.1.1820 i Randlev, d. af sognepræst i Darum Hans Poulsen C. (1714–64) og Anna Steensen (ca. 1727–1809). – Far til Steen Steensen *B.

B. er en af de lyseste skikkelser inden for den danske kirke i slutningen af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet. I sit mangfoldige udadvendte virke har han meget tilfælles med tidens rationalistiske præstetype, men i sit indre var han dybt forankret i det gennem generationer nedarvede luthersk-ortodokse kristendomssyn. Han viste åbenhed og forståelse for herrnhutismen og pietismen, men tog skarp afstand fra rationalismen *(En raadende Røst til vore vordende Christendomslærere,* 1828). Han var fjerde led i en jysk præsteslægt der siden 1678 havde båret navnet Blicher. Faderen efterlod sig da han døde 1765 fem sønner og tre døtre. Hver af dem fik 10 rdl. i arv, det var alt; men en ugift farbror, provst Laurits B. i Bjerregrav ved Randers, trådte hjælpende til. B. var 1763 blevet sat i Odense gymnasium hvorfra han 1770 blev student. Gennem disse syv år fortæller han: „tiltog hans Lyst til Sprog og Videnskaber – mest de skjønne. Ovid var hans Liv-Poet". Det første års tid efter studentereksamen opholdt han sig hos farbroderen i Bjerregrav. Foråret 1772 tog han tjeneste som huslærer hos provst P. L. E. Kraft i Foulum. Her var han i et par år og lærte sig fransk og tysk. Også teologien må han have dyrket for sommeren 1773 rejste han til Kbh. hvor han om efteråret tog teologisk embedseksamen. 1774 fik han stillingen som hovmester hos kammerherre H. H. Lüttichau på Tjele, et ophold der kom til at vare 5½ år og rimeligvis er en væsentlig forudsætning for sønnens novelle „En Landsbydegns Dagbog". 1779 blev han kaldet til sognepræst for Vium-Lysgård i Århus stift. – Det følgende år giftede han sig og i ægteskabet fødtes fire børn. Foruden Steen Steensen B., Jens B. og to der døde som små. 1795 ombyttede B. det magre Vium præstekald med det givtigere Randlev og Bjerager i Hads hrd., Århus stift hvor han var præst til 1822 og hvor St. St. B. 1811–19 var præstegårdsforpagter. I de næste år hjalp B. sin yngre, men svagelige bror Jørgen Gantzel B. i Vorning, og fra 1825 boede han hos St. St. B. der nu var præst i Spentrup. I de sidste seks år af sit liv var han blind.

B. var som en far for sit sogn. Hans sognebørns åndelige og timelige vel lå ham stærkt på sinde. Han var bøndernes mand, kendte dem ud og ind og gik med hele sin sjæl ind for bondefrigørelsen og de store landboreformer i slutningen af 1700-årene. Han var selv landmand, måske nok

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

med mere teoretisk end praktisk viden, og gav sit besyv med vedrørende dyrkningsmetoder, landbrugsredskaber, hjemmeindustri m.m. Som påskønnelse for sin indsats modtog han 1786 en ærespræmie på 10 rdl. af Det kgl. danske landhusholdningsselskab. Også sognets sundhedstilstand tog han sig af. Han indførte koppevaccinationen og vaccinerede selv mere end 5000 børn. Endvidere havde skolen og læreruddannelsen hans levende interesse. 1811 oprettede han, vist ikke helt med biskoppens billigelse, et lærerseminarium som han holdt gående til 1819. 1808 stiftede han i Randlev et „Sælskab for gavnlig Virksomhed" med uddeling af præmier. Hensigten var „at fremme Christeligt Sind og Dyd, Ager- og Havedyrkning og Huusflid". B. fik også tilvejebragt en bogsamling og skaffet bibler til alle i sognet. Han blev af almuen anset for at have gået i den sorte skole, og derfor kunne mere end sit Fadervor. Man troede at han kunne vende ild og vind – og den tro gjorde B. ikke noget for at afkræfte. Han var large bl.a. i pengesager med det resultat at han hele sit liv var plaget af gæld. Selv siger han: „kræve, prutte, ængste, piine, udsue, tælle Gryn have stedse været ham forhadte og skurrende Ord". Til hans afholdthed har uden tvivl hans selskabelige talenter bidraget. Han spillede på fløjte og kunne føre en livlig konversation. Også på prædikestolen har han vundet agtelse; han havde „en reen og stærk melodisk Stemme", og en biskop gav udtryk for at han havde „gode Foredrags Gaver". B. vedblev langt op i årene at være et læse- og læreivrigt menneske. Der var noget rastløst over hans reformiver, han spredte sig over for mange felter, stak ikke altid særlig dybt og kan ikke siges fri for en vis naivitet. Det samme gælder hans forfatterskab. Det spænder over så forskellige emner som: *Forsøg til en christelig Børnelærdom, Viisdoms- og Dyds-Tabel, Heste- og Quæg-Tabel, Forslag til det danske Landsby-Skolevæsens Forbedring, Betænkning over den jødiske Nation og dens Forening med os Christne* og *Bidrag til Declameerkonsten.* I aviser og tidsskrifter skrev han talrige artikler. Fremhæves må hans redegørelse (i „Iris og Hebe", 1802) for kampen om indførelse af den evangelisk-lutherske salmebog der især mødte modstand i Jylland. Han forsøgte uden held at få den indført i Randlev. Herudover skrev han en række digte hvoraf mange på latin, især patriotiske hyldest- og mindedigte. Hovedværket i hans produktion er *Topographie over Vium Præstekald,* 1795. Dette værk er skrevet af en forfatter med fin iagttagelsesevne, dyb naturglæde og stor menneskeinteresse. Og det har en ganske særlig kultur-historisk værdi. Man får indgående besked om naturen, mark, eng og hede, om befolkningens levevis og boligforhold, om arbejdsdagens forløb, om sproget, sæder, skikke, tro og overtro, om sundhedstilstand og skolegang, om fåreavl, strømpebinding etc. Men det der er det mest betydningsfulde ved dette værk er at man her i svøb finder meget der hos sønnen kommer til fuld digterisk udfoldelse. Ja, man får simpelthen en række af forudsætningerne for St. St. B.s forfatterskab. – Der bestod alle dage et meget varmt og smukt forhold mellem far og søn. De kom til at bo under samme tag i mere end en menneskealder. De var af natur stærkt beslægtede og havde mange fælles interesser. B. kom til at øve en overordentlig indflydelse på sønnen i næsten alle henseender. Han blev autoriteten i hans liv, en autoritet han altid kunne støtte sig til. B. var meget stolt af sin søn, og han følte det som en stor lykke at han kunne afslutte sit liv hos ham. „Efter alt det forhen udstandne nyder jeg nu den blideste Livsaften, som jeg nogensinde kunde ønske mig.". □Silhouet (træsnit) 1882.

Selvbiogr. i Topografi over Vium præstekald, 1795 278–93 (ny udg. v. Sør. Vasegaard 1924 174–85 og 1978 v. Ella Jensen) og i Kirkehist. saml. 4.r.III, 1893–95 97–114. Brev i Danske saml. II, 1866–67 91–93. – Paul Nedergaard: 100 da. præsteslægter, 1954 19–20. – St. St. Blichers saml. skrifter XXIII, 1929 44f; XXV s.å. 111–14. – L. Koch: Den da. kirkes hist., 1879–80 38 138 298. Evald Tang Kristensen i Ill. tid. 8.10.1882. Jeppe Aakjær: St. St. Blichers livs-tragedie I, 1903 5–8; III, 1904 205–15. Oluf Friis: Jylland i dansk litt. indtil Blicher, 1929 148–50. Georg Saxild i Fra Viborg amt, 1929 90–112. Johs. Nørvig: St. St. Blicher, hans liv og værker, 1943 9–28 193–201 o.fl. st. H. P. Christensen: St. St. Blichers tro, 1956 21–28. Anker Rattleff: St. St. Blicher, en psykologisk studie, 1962 65–99. Ella Jensen: Bidrag til studiet af Blichers E Bindstouw, dialektstudier I, 1964–65 106–46.

Felix Nørgaard

Blicher, Steen Steensen, 1782–1848, digter. * 11.10.1782 i Vium, † 26.3.1848 i Spentrup, begr. sst. F: sognepræst Niels *B. (1748–1839) og Kirstine M. Curtz (1753–1820). ~11.6.1810 i Randlev med Ernestine (Erneste) Juliane Blicher, f. Berg, døbt 4.1.1793 i Kbh. (Trin.), † 2.4.1875 i Randers (~1° 1808 med sognepræst Peder Daniel Blicher, 1753–1809), d. af te- og tobakshandler, senere skriverkarl ved tallotteriet Peter Frederik Berg (* 1757) og Charlotte Ernestine Frederikke Hartwieg (* ca. 1760).

På fædrene side tilhørte B. en præsteslægt der kunne opregne over tyve præster med navnet B. Gennem moderen fik han tilknytning til herregårdsmiljø. Hendes morbror, Steen de Steensen, efter hvem B. er opkaldt, ejede Avnsbjerg, og han var gift med en søster til kammerherre de Schinkel til Hald. Under sine ophold på disse

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

herregårde hvor han hørte om romantiske sagn, bortførelser, spøgerier etc. der senere skulle indgå i hans digtning fik han et klart indblik i standsforskellen, den store afstand mellem adel og tjenerskab. Om B.s tidligste barndom og hans forhold til moderen ved vi meget lidt; selv er han næsten helt tavs herom. Moderen var tungsindig og svagelig, og efter alt at dømme (men der foreligger intet lægeligt udsagn) levede hun sine sidste år som sindssyg. B. blev (selv om han havde en fem år yngre bror, Jens B.) meget af et enebarn og voksede op uden jævnaldrende kammerater. Derved fik faderen en ganske særlig betydning for ham, der opstod et meget nært og fortroligt forhold mellem dem. Faderen underviste ham i de gamle sprog, og på lange vandringer åbnede han sønnens blik for egnens natur og dens historie; han vakte hans interesse for mennesker og for det folkeopdragende og reformerende. Snart blev også jagt og musik en fælles lidenskab. Faderen kom til at præge B. for livet, han blev autoriteten, og sønnen blev hans stolthed. I henved 40 år levede de under samme tag. B. var skrøbelig som barn, men da han havde vokset sig legemlig sund og lærdommens (bl.a. latinens) begyndervanskeligheder var overvundet, viste han alsidig lærelyst og stort lærenemme. Fjorten år gammel blev han meldt ind i Randers lærde skole, og ved „ufortrøden Selvanstrængelse" kunne han allerede efteråret 1799 tage studentereksamen i Kbh. med udmærkelse. Han satte rektor Peder Østrup og konrektor L. S. Lund meget højt, men skolens gammeldags undervisning og hørere af den type der er skildret i *Juleferierne* og *Høstferierne* kunne ikke tilfredsstille ham. I sin fritid dyrkede han jagt på Gudenåen eller besøgte farbrødrene i nærheden, navnlig Daniel B. i Spentrup. Det synes at have været rige og lykkelige ungdomsår hvorfra han gik ud i livet med en lys tro på fremtiden.

I Kbh. tog han april 1800 filosofikum og n.å. filologikum, begge dele med bedste karakter. Han var sangvinsk-ærgerrig, men endnu uden noget bestemt mål, mest optaget af kammeratligt samliv og med at uddanne sig til det selskabsliv hans fattigdom og hans endnu meget forlegne væsen, især overfor damer, foreløbig udelukkede ham fra. Han karakteriserer sig selv som en „Mahognifyr" der helst af alt ville gøre lykke. Han tog undervisning i dans og fægtning og var en ivrig jæger, vandrer og svømmer. Da pådrog han sig ved uforsigtig badning sommeren 1801 en alvorlig sygdom (rimeligvis en forbigående hjertesvækkelse i forbindelse med gigtfeber). En tid var han så svag at han næppe kunne gå over et stuegulv; men den regenerationsevne som han også senere iagttog hos sig selv hjalp ham. Han brød helt med lægernes strenge diæt, tog i november en plads som huslærer på Falster (herregården Holgershåb). Her gennemførte han sin egen kur der bestod i at gå på jagt, spille på fløjte og spise flæsk. Hvordan det end forholder sig, rask blev han, ja, så rask at han lige til sin sidste tid kunne byde sin krop de største strabadser. Hans undervisning var meget fri; han søgte at udvikle sin elev (Lauritz Foss) gennem samtaler, der meget ofte foregik i naturen – på jagtture. B. blev en hyppig og velset gæst hos egnens folk, bl.a. hos provst B. i Gundslev. Han kom også hos forfatteren Chr. Olufsen der førte ham ind på studiet af engelsk litteratur og gav ham Ossian i hænde – de digte der kom til på afgørende måde at præge hans livssyn og forfatterskab. De nærmest følgende år (fra 1803) var – med lange pauser i ferierne hjemme i Randlev – helliget et flittigt, men meget spredt studium. Embedseksamen synes han ikke at have tænkt på; han dyrkede historie, rejseskildringer, levende sprog og litteratur, navnlig engelsk. Det var i vid udstrækning selvstudium, og han lærte sig engelsk udtale ved en tid at give en engelsk matros te og aftensmad. I dette sprog erhvervede han sig så gode kundskaber at han kunne oversætte Ossian, endda så godt at han er blevet kaldt „Ossians heldige Oversætter". Om hans brogede læsning i disse år vidner digtenes og novellernes citatrigdom og delvis deres motiver. Økonomisk lysnede det for B. da han 1806 fik universitetsstipendiet og samtidig var så heldig at få to drenge at læse med hvis forældre var i Vestindien. Derved fik han råd til at melde sig ind i klubben Det borgerlige selskab, og her tilbragte han gerne sine aftener, eller han deltog i baller, maskerader eller i de dengang så yndede dilettantforestillinger. Denne sorgløse tilværelse fik en brat ende ved bombardementet 1807. B. gjorde vagttjeneste på Volden som medlem af Studenterkorpset. Imens brændte hans bøger og klæder hjemme i Kannikestræde. Tomhændet og med en følelse af at være slået ud vendte han – efter en på grund af den engelske belejring besværlig rejse – hjem til faderen. Her opholdt han sig henved et års tid. Efteråret 1808 var han atter i Kbh. hvor han fik Valkendorffs kollegium, og nu tog han energisk fat på at få afsluttet sine studier. Foråret 1809 blev han teologisk kandidat med bedste karakter og særlig ros for det skriftlige.

Da der ikke tilbød sig nogen virksomhed for ham i hovedstaden hvor han helst ville være, søgte han en stilling ved Randers latinskole hvor han 14.4.1810 udnævntes til adjunkt med de gamle sprog og geografi som fag. Som altid begyndte han med vældig energi og de største forventninger, men skuffedes snart. B. var ikke an-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

lagt for det jævne, daglige pligtarbejde og heller ikke indstillet på at være underordnet. Rektor Lund, hans tidligere konrektor, var en meget gammeldags natur som B. ved sine forsømmelser meget ofte gav grund til klage. Selv følte han sig behandlet „strængt som en Skolepog og foragteligt som en Lejesvend". Og efteråret 1811 opgav han sit embede og flyttede hjem til Randlev. – Han var året før blevet gift med sin farbror Peder Daniel B.s purunge enke i Spentrup, Ernestine, der bragte ham en medgift på over 15000 rdl. og en stedsøn der skulle komme til at volde ham mange bekymringer. B. havde før været forelsket, men det var hans grundsætning: ikke at tage sig en kæreste før han var i stand til at tage sig en kone. Det var han nu. Men denne kone svarede i virkeligheden slet ikke til hans noget ossiansk farvede kvindeideal. Hun var smuk, temperamentsfuld, men uden interesse for eller forståelse af hans digtning. De havde meget lidt tilfælles; ægteskabet måtte blive ulykkeligt. Både samtiden og eftertiden har dømt hende hårdt, men skylden må nok fordeles mere ligeligt. B. har næppe været nogen nem ægtemand, og livet stillede store krav til hende. Hun fik i alt 11 børn – 10 med B. – og tog yderligere senere tre af sin søsters og Jens B.s børn til sig. I digtet *Rylen* tegner B. da også et sympatisk billede af hende. I sine erindringer omtaler B. 11.12.1827 som „en mærkelig Terminsdag" i hans skæbnes gang og hentyder hermed, ligesom i samtidige breve, til utroskab fra konens side. Hun flyttede også derefter en tid til Randers, men blev hentet tilbage da hverken B. eller faderen, der nu boede hos dem, kunne undvære hende. I Randlev forpagtede B. sin fars præstegårdsjord. Med vanlig iver kastede han sig over virksomheden som landmand, måske dog mest som teoretiker og var fuld af ideer til forbedringer. Samtidig forberedte han sig til præstelig virksomhed og begyndte både sit poetiske og sit almenoplysende og agitatoriske forfatterskab. Men sine egne forhold forstod han ikke at styre. Statsbankerotten lod hustruens arv smuldre, familien voksede stadig, og snart begyndte den gæld at bygge sig op der mere end noget andet gjorde livet trangt for B. 1819 fik han efter flere forgæves ansøgninger Torning og Lysgård præstekald. Det lå i hans barndomsegn hvis natur og befolkning talte langt stærkere til hans hjerte end Randlev-egnens. Men det var et yderst fattigt kald, og da han 1825 fik det langt bedre Spentrupkald med en stor og velholdt præstegård slæbte han en gæld på 5000 rdl. og flere års skatterestancer med sig. Utallige skrivelser gik til kongen og kancelliet eller til Jonas *Collin om henstand eller eftergivelse. Oftest kom der afslag, men nu og da fik han et par hundrede rdl., og hver gang følte B. sig med sin sangvinske natur en kort tid ovenpå. Men varig hjælp var umulig, og kun en offentlig indsamling 1840 der indbragte 1000 rdl. viste at han dog ikke var så ganske upåskønnet, reddede ham fra tvangsauktion. – Til de økonomiske plager kom evindelige stridigheder med skolekommission og direktion, med provst og biskop. Mens B.s embedsførelse og tilsyn med skolen kun får ros i Torning synes han i Spentrup at være blevet mere og mere forsømmelig og irritabel, og som biskop Jens *Paludan-Müller efter en visitats skrev: kun at have „Jagt og Nouveller" i hovedet. Han søgte forflyttelse til Sjælland, men forgæves. 1842 rejste han, uden at give nærmere oplysning om sine planer, til Kbh., det var nærmest en flugt. Han synes at have tænkt sig at lade embedet passe af en kapellan og selv ernære sig som forfatter og foredragsholder; men han blev kaldt tilbage til Spentrup. 1845 var han atter i Kbh. hvor han annoncerede en forelæsningsrække om fædrelandets ældste historie; men omkring nytår brød han sammen og måtte lade sig indlægge på Almindelig hospital. Kun med møje skaffede han den dertil nødvendige kaution. Også denne rejse endte resultatløs. Han led tilmed den tort at blive udelukket fra det store nordiske studentermøde som blev afholdt i Kbh. under hans ophold her.

At han i sine senere år søgte både trøst og glemsel og vel også stimulans i flasken synes at være hævet over enhver tvivl. Men hans åndskraft synes ikke svækket før til allersidst; endnu 1846 kunne han skrive *Jyden han er stærk og sejg!* I 1840erne var der en voksende uro over ham (hans to faste støtter i tilværelsen, faderen og Frederik VI, var døde 1839), og hans oprindelig sangvinske temperament blev efterhånden snarere kolerisk-melankolsk. Sorger og skuffelser forfulgte ham også til det sidste. Da den kapellan, Lakier, der var blevet ham tilstået 1842, og som var forlovet med hans datter, 1847 tog sig af dage ville man ikke tilstå ham en ny kapellan på eget an- og tilsvar. Man ønskede at han ville „aldeles resignere" på grund af forviklingerne med sognebeboerne og sin forsømmelige og uordentlige embedsførelse. B. søgte at afværge denne afgørelse med et gribende brev til Chr. VIII, men forgæves. Han blev afskediget 26.6.1847 i nåde og med en pension der ville være at fastsætte efter nådsensårets udløb. Forinden døde B. af slimfeber (en slags tyfus).

I Randlev virkede B. i det af faderen stiftede Sælskab for gavnlig virksomhed. Snart henvendte han sig gennem Landoeconomiske Tidender til et større publikum og skildrede i *Faarefolding* en opfindelse med rullende fårefolde han havde

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

gjort. Han ønskede at uldindustrien måtte udvikles så vi frigjordes for fremmede varer og alle engang kom til at gå i en „dansk Nationaldragt af dansk Uld". Han skrev om vekseldrift i modsætning til det gamle kobbelbrug og om jyske hedemosers opdyrkning. Han offentliggjorde flere afhandlinger om hørindustrien og var med til praktisk at udvikle høravlen og lærredsvæveriet. Han var en ivrig talsmand for hedebeplantningen og beskæftigede sig bl.a. også med tanken om forædling af den jyske kvægrace. I tyve år stod han i korrespondance med Landhusholdningsselskabet og skaffede mange dygtige landmænd opmuntring herfra. I forbindelse med omtalen af B.s landøkonomiske interesser må også nævnes den *Beskrivelse af Viborg Amt* som han skrev på Landhusholdningsselskabets opfordring. Selskabet var meget utilfreds med arbejdet, og da B. ikke ville omarbejde manuskriptet udkom værket 1839 med en række kritiske fodnoter, og den anden amtsbeskrivelse, over Skanderborg amt, som man havde bestilt blev kasseret. Det periodiske jagttidsskrift *Diana* (1832–38) har vel også et oplysende sigte men er dog mest udtryk for B.s rent private lidenskab. B. delte 1700-tallets humane og sociale interesser og er helt fyldt med menneskerettighedernes ånd. 1813 førte han en polemik med Thomas Thaarup til forsvar for jødernes ligeret *(Bør Jøden taales i Staten?* og *Bedømmelse over Skrivtet Moses og Jesus),* 1815 fremsatte han et *Forslag til Redningshuse for faldne Piger.* Han talte natmandsfolkets sag allerede 1820, skrev imod dødsstraffen og gik ind for en anden behandling af fængselsfangerne der kunne forbedre og ikke blot straffe dem. Han angreb tyrker og jesuitter (bl.a. i ironiske artikler i *Avisen i Kragehul),* og 1821 og flere gange senere skrev han opråb og flammende digte som indlæg i grækernes frihedskamp mod tyrkerne. – Politisk havde B. den samme abstrakte frihedsbegejstring som kendes fra 1700-tallets klubviser, og som er parret med den mest loyale dyrkelse af enevælden. Han har flere gange i novellerne givet billeder af den franske revolution, men kun set fra emigranternes synspunkt. I *Den sachsiske Bondekrig* står han helt på fyrsternes side. Utallige gange har han hyldet Fr. VI, og til hans datters bryllup 1828 udgav han et lille skrift *Danmarks nærværende Tilstand* der er én lang lovprisning af Danmarks lyksalighed i sammenligning med alle andre lande og af Fr. VIs vise og kærlige styre. Skriftet blev, ikke med urette, imødegået af nationaløkonomen Nathan David (i Maanedsskr. for Literatur I, 1 1829). Davids anklager for servilitet og plump smiger over for nationen bragte B. i så stor ophidselse at han forespurgte kancelliet om han ikke ved domstolene måtte fralægge sig disse beskyldninger hvad kancelliet dog ikke fandt påkrævet. Sin personlige frihed værgede B. på det heftigste over for den mindste antydning af embedsmandsvælde. Det kom bl.a. til udtryk 1838 under et sammenstød med provst Lund og biskop Paludan-Müller i anledning af kirkebøgernes førelse. B.s langvarige sygdom kort forinden kan forklare hans overraskende irritabilitet og voldsomhed i den offentlige polemik. Fra provsts og bisps side blev der vist ham megen langmodighed og stor hensynsfuldhed.

I den ved stænderforsamlingernes oprettelse vakte debat om offentlige spørgsmål tog B. ivrig del, bl.a. ved en række artikler om almindelig værnepligt i Jyllandsposten, 1838 og om nationale spørgsmål i Dannevirke, og han var en af de allerførste talsmænd for Skandinavismen. Det er en folkelig og national vækkelse på skandinavisk baggrund han tilsigter med sine Himmelbjergmøder, de første af den slags herhjemme. Talerne og sangene til disse fester blev hovedsagelig leveret af B., men der skulle desuden holdes gymnastiske væddekampe som i oldtidens Grækenland, være dans og fyrværkeri. Mødet 1839 var kun besøgt af 5–600 mennesker, men antallet steg i de følgende år, 1841 var der således 3–4000. Mødet i 1845 blev det sidste. Det er bemærkelsesværdigt at den skandinaviske tilslutning var yderst ringe og at de store navne i Kbh. ikke ænsede B.s bestræbelser (Carl Ploug talte dog ved mødet 1843). B. var ingen praktisk arrangør, og med ejeren af Himmelbjerget og med den øvrige komité havde han idelige vanskeligheder. Så henvendte han 1845 sine ord til de unge ved festen i Egebæksvang i Nordsjælland og ved Skamlingsbankmødet s.å. Han forsøgte 1846 at stævne til fest på Hohøj ved Mariager (hvortil han havde skrevet Jyden), men han mødte ingen tilslutning og måtte aflyse otte dage før.

Når både den københavnske liberalisme og den grundtvigske folkelighed var så lunken over for B.s bestræbelser skyldtes det dels det personligt reducerede indtryk B. gjorde i 1840erne, dels at det nationale og det nordiske var ham vigtigere end det politiske. Hans lille skrift *Min Tidsalder,* 1843 indbragte ham kun de liberale avisers og Corsarens spot. En fri forfatning lå ikke B. på sinde, og kritik af den enevældige konge var ham utænkelig – på det tidspunkt. Men kritikken af det bestående var i det hele så voksende i ham at man har lov til at tro, at han ligesom Grundtvig ville have hilst den fri forfatning med glæde, om han havde oplevet den.

Med oversættelsen af *Ossians Digte* I–II, 1807–09 begynder B. sit egentlige forfatterskab, og

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

hermed blev anslået en grundtone i hele hans digtning. Det er i Ossians lys han ser den jyske hede, opdager skønheden i det vidtstrakte øde, ensomhedens storhed. Hans opfattelse af den nordiske oldtid er ligeledes ossiansk og førromantisk sentimental. Det er sikkert også arbejdet med Ossian der først vækker ham til bevidsthed om hans eget digterkald. *Digte*, 1814, hans første samling, står helt i Ossians tegn, i overvejende grad pessimistisk farvet. En række af B.s tidligste digte *Mit første Digt, Min Yndlingsdal, En Barndoms Drøm, Luftslottet, Ynglingen i den store Stad* er variationer over samme tema: modsætningen mellem barne- og ungdomsårenes lyse drømme og manddommens mørke virkelighed – „den svundne drøm" (Johs. Nørvig). Herudover rummer samlingen en række romancer, et større epos *Habor og Signe* og *Hiemvee*-digtene. I det sidste af disse hilser B. for første gang sin hjemstavn, og man hører for første gang den ægte, lavmælte tone der gør B. til så stor en lyriker: Min Fødestavn er Lyngens brune Land/Min Barndoms Sol har smilt paa mørken Hede/Min spæde Fod har traadt den gule Sand/Blandt sorte Høje boer min Ungdoms Glæde. Med *Jyllandsrejse i sex Døgn* (Digte II), 1817 tager han sit rige i besiddelse: minderne, personlige og historiske, folkekarakteren, naturen. Det er en broget digtning med patos, skæmt og aktuel satire mellem hinanden. Her indfører B. også barberen i Nibe som sit andet jeg, den nøgterne, desillusionerede, men gemytlige jyde der senere bliver til novellernes Peer Spillemand. Jyllandsrejsen er indledet med en forsang til Ingemann, den eneste af samtidens digtere B. følte sig taknemmeligt knyttet til, og som han længe stod i brevveksling med (jvf. digtet *Hedelærkens Velkommenhjem til Nattergalen).* 1817 kom også *Natten paa Jellinghøje*, et lyrisk reflekterende digt helt i 1700-tallets stil og ånd. Det problem digtet tager op er forholdet mellem det gode og det onde i tilværelsen, et problem som var yndlingstema i hele 1700-tallet. Han oversætter også i disse år den af romantikerne så foragtede Alexander Popes *Abeilard og Heloise* og *Haarlokken*. De følgende år bringer nogle af de stærkt personlige læredigte i det foregående århundredes smag: *Til Glæden, Til Sorgen, Den unge Lærkes Foraarssang* og *Den gamle Lærkes Efteraarssang* og flere der senere samles i *Sneeklokken*, 1826 sammen med andre ældre, bl.a. en del lejlighedsdigte. 1823 udsendte han *Bautastene* med bidrag af Oehlenschläger, Grundtvig og Ingemann. De tretten af digtene foruden indledningsdigtet til den danske ungdom er af B. De er alle hyldestdigte til fortjente danske mænd, skrevet med nationalpædagogisk sigte. Til dem slutter sig senere de mindre subjektive og mere levende *Morten Borup* og *Søren Kanne* og de folkelige om Tym Sjællandsfar og *En ganske ny Vise om en Kroermand og hans Søn*. B.s personlige og ræsonnerende lyrik fik sit smukkeste og mest gribende udtryk i *Trækfuglene*, 1838 hvor naturbilledet oftest kun er baggrund for refleksionen. Et andet højdepunkt når B. dér hvor han aflægger sin subjektivitet og lader den almue han var dybt fortrolig med få ordet selv og på sit eget mål. Det sker første gang 1828 med *Faaval Marri*. B. måtte forsvare sin brug af dialekt i alvorlig poesi med henvisning til udenlandsk dialektdigtning. 1842 udkom *E Bindstouw*, tretten viser og fortællinger i jysk mundart. Den lille bog som næsten forblev ubemærket ved sin fremkomst er fuld af humor og tragik og tegner et i dansk litteratur uovertruffet billede af den jyske almue. Den jyske bonde er her skildret med det på én gang enfoldige og dybsindige der er i hans natur; man lærer ham at kende under alle livets tilskikkelser, de glædelige som de sørgelige. Med sangen om Jyden, 1846 slutter B.s jyske digtning, den der mod slutningen af århundredet er blevet taget op af Jeppe Aakjær. 1835–36 udkom i to beskedne bind B.s *Samlede Digte* I–II.

Gang på gang søgte B. om rejseunderstøttelse. Ingen af samtidens digtere – H. C. Andersen undtagen – var som han anlagt på at se og opleve og inspireres på rejser, ingen trængte heller mere til at befries for det daglige tryk. Men han var den der fik mindst. Kun to gange fik han nogle få hundrede rdl. 1836 var han i Sverige, en tur han først skildrede på vers i *Svithiod*, 1837 og 1840 på prosa: *Sommerreise i Sverrig Aar 1836.* Den Englandsrejse han hele sit liv brændende ønskede forundtes der ham ikke midler til. Men kom han aldrig på en større udenlandsrejse så har han til gengæld gennemvandret sit fædreland mere end nogen i samtiden. 1839 foretog han en rejse langs vestkysten, skildret i den friske bog *Vestlig Profil af den Cimbriske Halvøe fra Hamborg til Skagen*. B. har også forsøgt sig i dramaet, men uden held. Han skrev nogle komedier: *Generalprøven i Kragehul*, 1816, *Avisfrieriet*, 1818 og *Løn som forskyldt*, 1823; de to sidste indsendtes til Det kgl. teaters direktion, men blev forkastede. Med tragedien *Johanna Gray*, 1825 lykkedes det ham at blive opført på nationalscenen; men forestillingen gik kun tre gange og fik en meget hård bedømmelse af J. L. Heiberg. Efter den tid opgav B. den dramatiske digtning. Det stærkt subjektive i hans ånd var ham en hindring her, hans oprindeligste evne, fortællerevnen, var der ingen brug for.

Først sent fandt B. frem til den genre hvor alle hans forudsætninger kom til fuld udnyttelse.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Sikkert for at opnå ekstraindtægter begyndte han at skrive prosafortællinger til underholdende tidsskrifter. Forbilledet var især den tyske tidsskriftsnovelle. Han begyndte med nogle prøver i Liunges „Harpen" *Jydske Røverhistorier* og *Oldsagn paa Ahlheden* hvori flere af novellernes motiver antydes. N.å., 1824, rykkede han ind i A. F. Elmquists Læsefrugter samlede paa litteraturens Mark med *Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog*. B.s fineste og dybeste novelle hvor den indirekte afslørende karakteristik gennem sprogtonen, forestillingsområdet og livsløbets kurve er givet med den største sikkerhed. B. fremtrådte her med sin første egentlige novelle som fuldmoden kunstner. 25.2. skrev han til Ingemann: „Jeg har ellers givet mig i Tjeneste hos Elmquist for 5 Rd. pr. Ark, for dog imellem at kunne pynte mine otte Børn med Vadmelskofter og Træskoe". I Læsefrugter kom s.å. bl.a. *Josepha, Præsten i Thorning* og *Nøddaaben*, stadig fortællinger der er bygget over læst eller hørt, og knyttet til de egne han kendte. Selv om B. skrev med stor lethed og også var en flittig mand der gerne sad de første morgentimer fra fire til syv ved sit skrivebord så er det dog naturligt at han snart blev ked af medarbejderskabet hos Elmquist da anmodninger om forhøjelse af honoraret blev afslået. Han stiftede derfor sammen med bogtrykker J. M. Elmenhoff i Randers sit eget tidsskrift *Nordlyset* der kom med 12 bind, hvert med tre månedshefter, i årene 1827–29. Til første bind havde der tegnet sig 324 abonnenter, og B. følte sig for første gang i lange tider ovenpå. Men abonnenterne faldt fra, der var til sidst kun 170, og selv var han også træt af næsten alene at have fyldt tidsskriftet. Omtrent 25 originale noveller foruden mindre bidrag (fx *Nisseavisen*) og oversættelser og et anseligt antal digte frembragte B. i disse år. De betydeligste af novellerne er *Røverstuen, Stakkels Louis, Sildig Opvaagnen, Eva, Ak! hvor forandret!, Hosekræmmeren, Præsten i Vejlbye, Kjeltringliv* og *Telse*. Efter denne mægtige produktion indtrådte en lille pause; men i årene 1833–36 da det lykkedes B. at få boghandler Chr. Steens forlag i Kbh. til at påtage sig en samlet udgave af novellerne forøgedes de tidligere med bl.a. *Himmelbjerget, Juleferierne, Marie* og den romanagtige *Fjorten Dage i Jylland*. Det første af de fem bind havde kun samlet 100 subskribenter; senere voksede tallet til 250. 1839 bragte samlingen Kornmodn bl.a. *Skytten paa Aunsbjerg* og *Baglænds;* i senere samlinger fremkom *Høstferierne, De tre Helligaftener*, 1841 og syv fortællinger i *E Bindstouw*, 1842. Det er kun et lille udvalg af novellerne, og når dertil lægges digte og polemik, Himmelbjergfester, de to førnævnte rejsebeskrivelser, amtsbeskrivelsen og den fortrinlige fordanskning af Oliver Goldsmiths *Præsten i Wakefield*, 1837 er det rimeligt at ikke alt er lige vægtigt. Der er adskillige rene underholdningsnoveller med skabelonagtig karakteristik og rigelig anvendelse af spændings- og uhyggeeffekter og en såre kunstigt slynget handling. Der er andre hvor Peer Spillemands lystighed er lidt anstrengt og langtrukken. De private henvendelser til læseren og de hyppige ræsonnerende indskud kan også være lidt letkøbte og ofte forstyrrende. Men B. var en sikker iagttager både af personernes ydre signalement og af deres replikform, såvel som af både detaljer og totalstemning i et landskab. Kunstnerisk svagest er hans beskrivelser og karakteristikker når han bevæger sig i fjerne lande. På hjemlig grund, derimod, er han fortrolig med mange slags miljøer, både land- og bymiljø, og ikke blot i Jylland; det gælder bl.a. også hovedstaden og Falster. Men dybest kendskab har han til præstegårdens, herregårdens og bondegårdens folk i Midtjylland, og hvor han tegner dem kan han nå ned til den simple sandhed i menneskeskildringen der er uafhængig af litterære moderetninger. Det er navnlig tilfældet når han lader personerne udtrykke sig på deres eget sprog og ud fra egne forudsætninger: landsbydegnen, hosekræmmerenken, fiskerkonen i Marie og bindestuens bønder. Der hvor fortællingens jeg er B. selv er stilen snart lærd, citatrig, åndrig, snart ironisk eller sentimentalt ræsonnerende. B. eksperimenterer meget i novellerne; han gør det helt bevidst – både med fortælleren og med stilen. Han varierer fortællerfunktionen fra novelle til novelle og gør brug af mange stilarter; han er en sprogets og stilens helt suveræne kunstner. B.s altid vågne psykologiske interesse lod ham finde ind til mange forskellige slags mennesker og alle lag af befolkningen. Det livssyn der bærer novellerne spænder fra det jyske lune over Peer Spillemands melankolske lystighed til en alvorstung given sig ind under livets ubarmhjertige gang. Livet synes at bestå af tilfældigheder, men tilfældigheder der udgør et mønster. Den i egentlig forstand blicherske novelle er en skæbnenovelle; den „danner sig i mønstre af hverdagsmenneskers uafvendelige livsforløb" (Søren Baggesen). At den københavnske kritik ikke straks opdagede hvad der fremkom i et lille jysk tidsskrift kan ikke forundre. B. klager i brevene bittert over denne ligegyldighed samtidig med at han opröres over det der gør lykke hos det københavnske publikum, specielt over vaudevillerne. J. L. Heiberg og hele hans retning manglede han sans for. Men det var fru Heiberg som åbnede Kbh. for B. ved 1832 til en aftenunderholdning på Det kgl.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

teater at læse Hosekræmmeren op. De samlede noveller I–V, 1833–36 vakte betydelig opmærksomhed, B. var en tid næsten på mode i Kbh. Udgaven fik flere anmeldelser, deriblandt en meget indgående af J. N. Madvig (i Maanedsskr. for Literatur XIII, 1835). Denne kritik der i meget kan forekomme pedantisk var kyndig og i overensstemmelse med tidsalderens smag. Det var „Biedermeier"-tiden med dens idyllisering af kunsten, dyrkelsen af genrebilledet, forherligelsen af hjemmets hygge og tryghed og afstandtagen fra det alt for realistiske, bl.a. med udelukkelse af „udelikate Hentydninger til Kjønsforholdet" (Heiberg). Der var meget hos Blicher som Madvig kunne anerkende; men dele af Landsbydegnen og hele Sildig Opvaagnen måtte han ubetinget fordømme. Om den sidste siger han: „den indtil det smudsigste Detail udførte, aldeles uæsthetiske Skildring af et dobbelt Ægteskabsbrud og Horeliv". Naturligvis oprortes B. af Madvigs kritik. Desto mere kunne han glæde sig over Søren Kierkegaard der i „Af en endnu Levendes Papirer", 1838, karakteriserer hans noveller som „et for Phantasien udslagen folkeligidyllisk, af mægtige Kornmod gjennemlyset Billede". Det blev P. L. Møller der skulle anvise B. den plads i dansk litteratur der tilkommer ham. 1845 gav han i Dansk Pantheon en helt igennem sympatisk og alsidig karakteristik af B. og hans forfatterskab. Den var til meget stor glæde for B., og han overlod Møller at besørge en ny udgave af novellerne der kom i syv bind 1846–47. Den indledes med B.s selvbiografi *Erindringer af Steen Steensen B.s Liv, optegnede af ham selv*, en lidt forøget udgave af de erindringer han 1839 skrev til Fr. Barfods Brage og Idun.

B. har sin rod i 1700-tallet og ganske særlig i dettes vesteuropæiske åndsform. Han har den udadvendte alsidighed med interesse for almenoplysning og almenvel og med klubbernes abstrakte begejstring for dyd, frihed og venskab. Også litterært er han førromantiker: det naturfilosofiske, det middelalderlig-katolske og det fantastisk-dunkle frastøder ham. I meget stemmer han overens med sin egen tid, romantikkens og romantismens tidsalder. Men han kommer på kant med den idet han bryder med Biedermeieridyllen. Det væsentligste, det nye i hans digtning blev ikke forstået: hans realisme. Denne realisme kommer til udtryk, ikke i handlingen, men i det psykologiske portræt og i miljøskildringen, måske især i påvisningen af den nære sammenhæng mellem menneske og miljø. B. var her forud for sin tid. Det der gør B. stor er hans geni for det tragiske. Det havde samtiden svært ved at se. Men her tåler B. sammenligning med de store tragikere i verdenslitteraturen. Af natur var B. på en gang nøgtern og naiv; han var uligevægtig af temperament, meget sensitiv, blev let stødt og kunne være pirrelig og halsstarrig, men han var i besiddelse af humor, stor indlevelsesevne og en betydelig nysgerrighed overfor alt menneskeligt, kvinden og elskoven især. Han længtes efter at opleve, at øve bedrifter; men mulighederne herfor svandt hurtigt. Han var et selskabeligt menneske der gerne ville udveksle tanker med andre; men hans skæbne tvang ham til et liv i landlig ensomhed. Han var mere anlagt for glæden end for sorgen; men vemod blev efterhånden grundtonen. Han erkendte alt menneskeligts forkrænkelighed og varierer talrige gange sit eget livs grunderfaring: Ak, hvor forandret! Tiden er den store modspiller, den der nedbryder alt. Han havde megen modgang, en del selvforskyldt; men livet fór hårdt frem imod ham. B.s produktion er meget omfattende og ujævn; men hvor han er bedst er han en fortæller af de største.

B. er i dag ved siden af H. C. Andersen den mest læste digter fra dansk guldalder. – 1951 oprettedes Blicher-Selskabet der har til opgave at udbrede og uddybe kendskabet til B.s liv og digtning. 1955 indstiftedes under dette selskab Blicher-prisen der tildeles for fortjenstfuld indsats vedrørende videnskabelig forskning eller kunstnerisk formidling af B.s værker. □Mal. af D. Blicher, 1834, litograferet 1835 og gengivet i træsnit af bl.a. H. P. Hansen 1882. Tegn. af Jens Chr. Bøgh, litograferet 1840 og træsnit efter dette af Rosenstand 1858, F. Hendriksen 1885 m.fl. Tegn. af Em. Bærentzen (Fr.borg), litograferet 1848 og derefter træsnit af bl.a. H. P. Hansen 1870 og 1882 og radering af J. Borchert, 1923. Tegn. af J. V. Gertner, 1845 (St. mus.), gengivet i træsnit 1882 og senere, raderet af Johs. Britze 1925 og skåret af K. J. Almquist 1941. Mange senere mal. fremstiller scener med B., fx C. Dalsgaard, 1866 (Fr.borg), tegnet udkast (Kgl. bibl), gentagelse 1881. Tegn. af samme (Herning mus.). Buste af Th. Thielemann, 1866 (Viborg). Statuette af Axel Pacht, 1883. Buste af Th. Stein, 1891 (Randers). Mal. af Hans Agersnap, 1893 (Vejle mus.), af Carl Thomsen, 1897, af Hans Smidth, 1902 (St. mus.), tegn. af samme; endvidere mal. af Vilh. P. Jensen, af J. Vilhjelm og en lang række af Vald. Neiiendam. Buste af Anders Bundgaard, 1906 (Studenterforeningen, Randers statsskole). Sten med relief 1919 (Torning). Statuette af Rasmus Andersen, 1919. Statuette af J. N. Sondrup, 1927 (Horsens mus.), statue 1928 (Århus). Maske af Jenø Meister, 1946. Flere træsnit af Poul Christensen, 1951. Buste af Arnoff Thomsen ca. 1956 (Århus hovedbibl.). Statuette

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

af Povl Søndergaard. – Mindesten på graven 1864, i Vium 1882, på Himmelbjerget 1882, på Lyshøj 1883, i Randlev 1907, på Ørre hede 1912, i mindelund ved Dejbjerg 1926, på Hohøj af N. Hansen-Jacobsen, 1928 og i Kjellerup af Helge Christoffersen, 1954.

Bibliografi. Jørgen Kaj Bertelsen: B. bibliografi, 1933. Marie Stoklund: Udg. af B.s værker 1933–73 og lit. om B. i Omkring B., 1974 195–209. Povl Skadhauge: B. på fremmede sprog i Omkring B., 1974 138–55. Felix Nørgaard: Værker af B. på film og scene, i radio og TV i Omkring B., 1974 213–26.
Udg. Saml. skr. I–XXXIII, 1920–34. Digte og noveller I–II, 1946. Saml. noveller I–VI, 1977.
Kilder. Erindringer i Gamle og nye noveller I, 1846 (genudg. 1923). Aktstykker og breve i Jeppe Aakjær: St. St. B.s livs-tragedie I–III, 1903–04. Breve i saml. skr. XXXI og XXXII, 1932–33 og Johs. Nørvig: B. i breve, 1959.
Lit. C. Klitgaard: Slægten B. i Pers.hist.t. 13.r. III, 4, 1955 113–27. Hans Hansen: Studier over St. St. B., 1898. Hans Hansen: St. B.s barndom og ungdom, 1902. Jeppe Aakjær: St. St. B.s livs-tragedie I–III, 1903–04. Hans Brix: B.-studier, 1916. S. Sørensen: Nordlysperioden i B.s digtning, 1917. Søren Vasegaard: Til belysning af B.s liv og digtning 1820–1836, 1926. Søren Vasegaard: Digteren St. St. B.s levned, 1932. Hans Brix: Analyser og problemer II, 1935 338–62, III, 1936 233–55; VI, 1950 194–224. Ulla Albeck: Stil og teknik i B.s noveller, 1942. Johs. Nørvig: St. St. B., 1943. Sigrid Undset: St. St. B., 1946. Hans Povlsen: St. St. B., 1952. H. P. Christensen: St. St. B.s tro, 1956. Studier over B.s E Bindstouw, udg. Anders Bjerrum m.fl. 1962. Anker Rattleff: St. St. B., 1962. Søren Baggesen: Den blicherske novelle, 1965. Peter Brask i Poetik II, 2, 1969 13–38. H. P. Christensen: Strejflys over B.s liv og digtning, 1969. Felix Nørgaard: St. St. B., 1970. Henrik G. Poulsen: En criminalhistorie, 1970. Knud Wentzel i Kritik XXIV, 1972 60–78. Felix Nørgaard m.fl. (red.): Omkring B., 1974. Niels Fenger: Hr. Sørens henrettelse, 1976. H. P. Rohde: B. illustrationer, 1976.
AV. I Danmarks radios lydarkiv: Thorkild Rooses oplæsning af En landsbydegns dagbog 1951 (også grammofonplade), E Bindstouw, 1952, Hosekræmmeren, 1954 og Trækfuglene, 1957. I Danmarks radios billedarkiv: Præsten i Vejlbye ved Klaus Rifbjerg og Palle Kjærulff-Schmidt, 1960. Hosekræmmeren ved Felix Nørgaard og Sam Besekow, 1963. En landsbydegns dagbog ved Klaus Rifbjerg og Jonas Cornell, 1975. Peter Seeberg: Manus. til TV-version af En landsbydegns dagbog, 1975.
Papirer i Kgl. bibl., Statsbibl. i Århus og Herning museum.

Felix Nørgaard (Georg Christensen)

Blicher-Clausen, Jenny Frederikke, 1865–1907, forfatter. * 29.7.1865 i Durup i Salling, † 4.2.1907 på Frbg., begr. i Søllerød. F: sognepræst i Durup-Tøndering, sidst i Nørre Broby, Jens Mathias Blicher (1822–93) og Frederikke Severine Balle (1833–1910). ~3.3.1892 i Kbh. (Matth.) med kapellan i Store Hedinge, senere sognepræst i Søllerød Henrik Nicolaj Clausen, * 21.11.1858 på Jonstrup seminarium, Værløse sg., † 24.8.1901 i Kolding, s. af cand. teol., andenlærer ved Jonstrup semin., senere biskop i Århus, dr. phil. Johannes *C. (1830–1905) og Charlotte L. M. Frimodt (1833–1902).
Allerede som barn skrev B.-C. digte og prosa, salmer og elverpigesange, og kun tretten år gammel havde hun den dristighed og naivitet at indsende et historisk skuespil til Det kgl. teater, men det blev ikke antaget. I attenårsalderen skrev hun et stort historisk skuespil, indsendte også dette til Det kgl. teater, fik det tilbage, men dog med en så gunstig bedømmelse at den virkede stærkt ansporende på hendes produktion. 1885 udkom hendes første bog *Digte* under pseudonymet John Bentsen, og under dette mærke kom desuden *Olaf Trygvason,* 1887 og *Ebba Brahe og andre Digte,* 1888. Skuespillet *Christian den Anden,* 1889, spillet på Dagmarteatret, har ligesom digtsamlingen *Fra Markvejen,* 1890 på titelbladet J. Blicher. Under alle forhold, i glæde og i sorg, fandt hendes sind udløsning i poesi: *En Bryllupsrejse,* 1894, *Fugleviser,* 1895, *Inga Heine,* 1898, hendes hovedværk *Violin, et Nutidsdigt med et Forspil og Intermezzoer,* 1900 og dets fortsættelse *Den sidste Hauge,* 1903, *Farbror Frans,* 1902, *Kjeld,* 1903, *Sonja,* 1905. Hendes *Udvalgte Skrifter,* I–II er kommet i flere oplag. B.-C.s forfatterskab er blevet bedømt højst forskelligt, mange forgudede hende, medens andre ringeagtede hendes bøger. Hendes forfatterskab viser påvirkning fra mange sider – Kaalund, Bjørnson, Ibsen o.fl., og adskillige af hendes lyriske vendinger bærer præg deraf. Selv i hendes hovedværk Violin kan man ved siden af skønne vers finde rimerier uden større værdi, og ægte følelse og sentimentalitet veksler i hendes bøger, men hun har, fx i Inga Heine, tegnet billeder og situationer der lever og huskes. Selv dybt poetisk grebet og stemt har hun gennem sine bøger udløst manges trang til poesi, og hun fandt en stor læserkreds ikke alene herhjemme, men også i Tyskland, Sverige, Finland o.a.st. □Træsnit 1903 af H. C. Olsen efter foto. Karikatur af Blix, 1904 og af Alfr. Schmidt (Fr.borg). Relief på gravstenen. Foto.

Selvbiogr. i Ill. tid. 21.12.1902. – F. Balle: Stamtvl. over slægten Balle, 1893. Oscar Geismar i For kirke og kultur XII, 1905 275–89. A. F. Basse sst. s.å. 439–47. Hver 8. dag 14.5.1905. Bogormen II, 1906–07 182–88. Ill. tid. 10.2.1907. R. Barner: Minder II, 1911 187f. – Papirer i Kgl. bibl.

Jesper Düring Jørgensen (Fred. Nørgaard)

Blicher-Hansen, Ingvard Balduin, * 1911, direktør. * 18.5.1911 i Græsted. F: murermester, hoteldirektør, senere kredssekretær Jean Erik B.-H. (1878–1965) og Ane Kirstine Christensen (1883–1958). ~12.10.1938 i Skovshoved med

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Thyra Barfoed, * 18.12.1915 i Kbh., d. af redaktør Per Barfoed (1890–1939) og Anna Fusager (1894–1961).

B.-H. havde en ret omflakkende ungdom på grund af faderens skiftende beskæftigelser. Han begyndte dog at studere teologi ved Kbh.s universitet uden at nå en embedseksamen. Takket være en velklingende tenorstemme var han imidlertid blevet medlem af Studentersangforeningen, kom lejlighedsvis til at optræde på Det ny teater, indsang nogle grammofonplader og sang refræner i radioen. Studentersangforeningens daværende dirigent, kgl. kapelmester Johan Hye-Knudsen, skaffede imidlertid B.-H. en friplads på Det kgl. danske musikkonservatorium hvor han studerede sang 1936–38, dog uden afgangseksamen fordi han allerede havde flere gode engagementer, deriblandt i radioen som medlem af det 1935 dannede vokalensemble „De tre fra Radioen" sammen med Svend Saaby og Knud Vad Thomsen. Denne terzet blev meget populær og virkede indtil omkring 1945. På denne tid havde B.-H. planer om at studere musikvidenskab ved universitetet men blev snart klar over at han ikke havde evner som videnskabsmand. I stedet for studierne blev han knyttet til det nydannede musikforlag Engstrøm & Sødring som det første skridt på vejen til hans senere livsgerning. Hans selvstændighedstrang førte 1945 til oprettelsen af hans egen Skandinavisk koncertdirektion som snart blev et omfattende foretagende. Hans forhandlingsevner, indsigt i tidens inden- og udenlandske musikbegivenheder og hans personligt vindende væsen skaffede ham voksende succes som formidler af en række betydningsfulde udenlandske gæstespil i Danmark, ofte med så stor økonomisk risiko at hans dristighed førte til betydelige tab. Hans anseelse blev dog ikke anfægtet. Men det er forståeligt at han efter næsten 10 års selvstændig virksomhed modtog tilbudet om en mere betrygget tilværelse som direktør for den 1938 indviede Århushal. Han tiltrådte her 1954 og kunne i de følgende fire år udnytte sine erfaringer i fuldt mål. B.-H. opnåede stor popularitet i Århus, var en tid ledende senior i den lokale studenterforening og beklædte andre tillidshverv. Da imidlertid det store frederiksbergske teater- og koncerthus Falkonércentret var parat til indvielse 1958 var det en nærliggende tanke at tilbyde ham direktørstillingen som han modtog. Han kunne således lige fra husets start lægge dén kunstneriske linie som i det store og hele blev fulgt i de følgende 13 år i overensstemmelse med B.-H.s egen indstilling og prøvede erfaringer. Centret blev et kulturelt tyngdepunkt i det københavnske teater- og koncertliv. Han følte dog efterhånden at den offentlige støtte ikke altid betryggede den økonomiske risiko ved de store udenlandske gæstespil og modtog 1971 direktørstillingen ved landets største og teknisk mest avancerede etablissement Ålborghallen som den lokale kommune omfatter med vidtrækkende økonomisk bevågenhed. B.-H. regner selv med at denne lederstilling bliver den sidste etape i hans nu 33-årige farverige virksomhed. B. har produceret en række radioudsendelser om store kunstnere han har mødt, og udgav 1971 bogen *Små glimt af store stjerner.* – R. 1968. R.[1] 1978. □Tegn. af Hans Lollesgaard og af Hans Bendix, begge 1961 (begge Kgl. bibl.). Foto.

Erindringer i Søndags-B.T. 16.6., 23.6., 30.6., 7.7.1961. – H. Havelund i Berl.tid. 16.11.1975. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Sigurd Berg

Blick, Mikkel, † ca. 1540. F: Anders B. til Nystrup, Hundborg hrd., og Anne Kaas af Voergård.

Født i det afsidesliggende Thy, af æt tilhørende lavadelen og ubemidlet nåede B. ved egen dygtighed frem til en anset stilling i Christian IIs sidste år. Nærmest må han vel lignes ved Søren Norby († 1530). Han var som denne en djærv og uforfærdet mand. Efter at have udmærket sig i kampene i Sverige 1520 og -21 indsattes han i begyndelsen af 1522 som befalingsmand på Elfsborg der da var stærkt truet. Med udmærket dygtighed lykkedes det ham trods ganske ringe styrke at holde de overmægtige fjendtlige skarer der huserede i slottets umiddelbare nærhed stangen og tilføjede dem endda betydelig skade ved dristige udfald. Da han i begyndelsen af 1523 anså det for umuligt længere at holde Elfsborg lod han stikke ild på alle fire hjørner og trak sig over til det nærliggende Bahus. Herfra begav han sig senere til Nederlandene og meldte sig til tjeneste hos den nu landflygtige Christian II. Af denne blev han sommeren 1523 sendt med skib til Norge for at virke for hans sag og blev befalingsmand på Bratsberg med Skien len. Da effektiv hjælp fra Christian II imidlertid stadig udeblev og hele Norge gik over til Frederik I måtte B. enten vende tilbage til Nederlandene eller gå over til Frederik I. Han valgte det sidste og forlenedes 31.5.1524 af denne med Skien len. Han var nu kong Frederiks fuldtro mand og afslog al forbindelse med Christian II. Da Christian II landede i Norge efteråret 1531 forsøgte han også først loyalt at forsvare sit len men måtte flygte til Akershus. Her sluttede han en lignende overenskomst med Christian II som Mogens Gyldenstierne: „hvis Norge, Agershus Slot og meg (B.)" ikke undsattes inden midfaste ville

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

han blive kong Christians mand. Hen på foråret trådte B. da på ny i Christian IIs tjeneste, denne gang som hans fodermarsk. Under forhandlingerne i juni 1532 var han blandt de gidsler der stilledes. Da Christian II førtes til Danmark kunne B. ifølge det almindelige lejde frit begive sig bort. Denne gang ønskede Frederik I næppe udsoning med B. Allerede 6.8. fik Peder Skram løftebrev på Skien len dersom kongen „ikke bliver til sinds eller med ham så forhandler at Michel Blick kommer igen i kongens gunst". Jan. 1533 fik yderligere Axel Juul ejendomsbrev på det ganske vist ikke udstrakte jordegods B. havde ejet i Danmark. Den påfølgende sommer var B. sammen med Christoffer af Oldenburg blandt førerne på den flåde Nederlandene sendte mod Lübeck og 1534 fulgte han med grev Christoffer til Danmark som en af hans mest betroede mænd. Han deltog bl.a. i forhandlingerne om Nykøbings overgivelse aug. 1534 og blev derefter lensmand der. Han var blandt de råder der deltog i grev Christoffers uheldige forhandling med Christian III i Kolding i dec. 1534. Kort efter, jan. 1535, toges B. til fange i slaget ved Helsingborg men må kort efter være udvekslet; thi i begyndelsen af maj 1535 forlenedes han med Hjortholm. Marts 1536 sendtes B., Otte Stisen m.fl. til Wismar hvor Ambrosius *Bogbinder da opholdt sig, for at deltage i forhandlinger med kejserlige udsendinge. Umiddelbart efter deres ankomst hertil sendtes imidlertid B. og Otte Stigsen videre til Nederlandene da Ambrosius Bogbinder netop havde fået brev fra regentinden i Nederlandene med anmodning om at disse tillige med Ambrosius Bogbinder ville begive sig hertil for at forhandle om hvorledes undsætning bedst kunne gives. Imidlertid lykkedes det ikke at få nogen undsætningsflåde af sted fra Nederlandene inden Kbh. i aug. 1536 måtte overgive sig. Antagelig er B. da forblevet i Nederlandene og har måske endt sine dage som kondottiere i fremmed tjeneste. Intet vides om hans videre skæbne ud over at han inden 1540 er død.

Norske rigsreg. I, 1861 38. Danske mag. 4.r.III, 1871 43 272. Fr.I reg., 1879 343. Dipl. norveg. X, 1880 685f; XII, 1888 401 599f. – Danm.s adels årbog V, 1888 88f. C. Paludan-Müller: Grevens fejde I, 1853 224 342–44 351f 392; II, 1854 (fot.optr. 1971) 318. C. F. Allen: De tre nord. rigers hist. III, 2, 1867 274f; IV, 2, 1870 213f.

*Astrid Friis**

Blinkenberg, Andreas Peter Damsgaard, * 1893, romanist. * 13.2.1893 i Århus. F: kunstdrejer Johannes Weis B. (1865–1954) og Helene Jakobine Damsgaard (1866–1953). ~27.7.1920 i Åby ved Århus med Lillian Cathrine Wissing Mogensen, * 9.3.1894 i Cleveland, Ohio, USA, d. af gas- og vandmester Niels Marius M. (1869–1928) og Alice Rea Scott (1868–1941). – Brorsøn af Chr. *B. Efter at være blevet student 1911 fra Århus drev B. filologiske og filosofiske studier og tog 1918 skoleembedseksamen med fransk som hovedfag; de universitetslærere der betød mest for ham var H. *Høffding, Vilh. *Thomsen og Otto *Jespersen. Gennem sit fagstudium blev B. mest og sikrest lingvistisk orienteret, men en stærk trang har tillige drevet ham mod litteraturstudiet og især åndshistorien. Efter nogle års studier i udlandet (1919–20 i England, Frankrig og Italien, 1920–21 som leder af dansk-fransk skolesamvirkes elevhold i Le Havre og 1921–23 som dansk lektor i Paris med studier især hos Mario Roques, J. Bédier, A. Lefranc og G. Lanson) tog han 1923 doktorgraden på afhandlingen *Ernest Renan, Bidrag til Belysning af hans filosofisk-religiøse Ungdomskrise.* Hans følgende videnskabelige hovedværker blev af lingvistisk karakter. Først fuldførte han (med Carl Hjort, Poul *Høybye og Camilla Thierry som medredaktører) den af Margrethe *Thiele forberedte Dansk-fransk ordbog 1930–37, et arbejde som 1953 blev fortsat med Dansk-fransk suppleringsordbog og 1961–66 med Fransk-dansk ordbog I–II, samt 1975–77 en ny udvidet og ajourført udgave af Dansk-fransk ordbog (alle disse med Poul Høybye som medredaktør). Desuden en række grammatiske værker *L'Ordre des Mots en français moderne* I–II (1928, 1933), *Le Problème de l'accord en français moderne,* 1950, *Le Problème de la transitivité en français moderne,* 1960, *Réflexions épistémologiques sur les divergences des méthodes de la grammaire,* 1966. Som dialektolog har han udgivet *Le Patois d'Entraunes* I–II, 1939–40 og *Le Patois de Beuil,* 1948, skrevet efter feltstudier under længere ophold på stederne. De med disputatsen indledte, men aldrig indstillede åndshistoriske studier har resulteret i *Le dernier Essai de Montaigne,* 1965 og det skelsættende hovedværk om *Montaigne,* udgivet på dansk 1970 samt *Amiel. Dage af en drømmers liv* (Acta Jutl. L, 1978). Som indlæg i kulturdebatten udgav han i 1943 *Tankens Vilkaar. Betragtninger over nogle Kulturproblemer.* Som oversætter har han sammen med Karl Hornelund 1948 udgivet *Rousseaus Bekendelser* (ny udg. 1966). B. blev 1918 ansat som adjunkt ved Birkerød statsskole og var 1925–28 tillige assistent i fransk ved Kbh.s univ. Ved Århus univ.s oprettelse blev han knyttet til dette, fra 1928 som docent i fransk, fra 1934 som professor i fransk og fra 1941 som professor i romansk filologi. B. har deltaget ivrigt i det organisatoriske arbejde omkring dette univ. 1928–40 var han medlem af dets bestyrelse, og rektor i de vanskelige år 1937–40. Han deltog i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

det internationale universitetssamvirke som medlem af den danske UNESCO nationalkommission 1949–58, og var fra 1964 flere gange delegeret ved UNESCOs og Association Internationale des Universités' generalkonferencer. B. er medlem af Videnskabernes selskab siden 1944 og af adskillige andre lærde selskaber. 1946 blev han dr. litt. h.c. ved univ. i Dijon, 1963 modtog han festskriftet Études Romanes dédiées å A. B. 1971 fik han tildelt Selskabet for de skiønne og nyttige videnskabers forfremmelses pris og 1975 Senghor-prisen. – R. 1938. R.[1] 1953. K. 1962. □Foto.

Bibliografi i Études romanes dédiées å A.B., 1963. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Poul Høybye (Louis Hjelmslev)

Blinkenberg, Christian Sørensen, 1863–1948, arkæolog. * 15.2.1863 i Ribe, † 25.1.1948 på rigshosp., Kbh., begr. sst. (Vestre). F: kunstdrejermester Andreas Peter B. (1837–1923) og Christine Elisabeth Weis (1840–1906). ~6.4.1894 i Stenmagle, Sorø amt, med Emma Henriette Juul, * 19.3.1863 på Frbg., † 14.12.1904 i Kbh., d. af justitsråd Jacob Christian J. (1810–1901) og Amalie Berendsen (1825–84). – Farbror til Andreas "B.

Efter skolegang i Ribe katedralskole, af hvis rektor C. M. Krarup han selv sagde han havde lært „meget godt, ikke blot for skolen, men for livet", blev han student 1880. Opvæksten på Ribeegnen gav ham tidligt en naturlig forståelse for bondelivets enkle livsformer hvad der mærkes som en skjult undergrund i meget af hans senere videnskabelige arbejde. På universitetet fik han J. L. "Ussing, M. Cl. "Gertz og Oskar "Siesbye som lærere i de klassiske sprog. Han studerede også dansk og fulgte sproglige forelæsninger hos Fausbøll og Vilh. Thomsen. Sammen med ungdomsvennen Dines "Andersen udgav han *Dansk Lydlære*, 1888 ligesom de sammen dyrkede studiet af dialekter og folklore. Som student og ung kandidat underviste han ved skoler og kursus og var en overgang også ekstraordinær assistent ved universitetsbiblioteket. 1887 tog han skoleembedseksamen i latin, græsk og dansk og kastede sig derefter over studiet af klassisk arkæologi hvori Ussing var hans vejleder. Han kom ind ved antiksamlingen 1888 og virkede som inspektør ved Nationalmuseet fra 1897. 1889–91 foretog han en stor studierejse til Grækenland, Italien og Paris. Allerede forinden havde han vundet univ.s guldmedalje for en stor latinsk afhandling om Asklepios-kulten. Den udvidede og omarbejdede han til disputatsen *Asklepios og hans Fænder i Hieron ved Epidauros*, 1893 hvori han klart gør rede for Epidauros' betydning som kur- og valfartssted og giver epigrafisk og religionshistorisk vigtige bidrag til forståelse af kulten. Mere populært behandlede han emnet i *Miraklerne i Epidauros*, 1917 og sammenholdt også den græske kult med en dansk parallel, miraklerne ved Helene kilde (Vor Tid, 1917). På Nationalmuseet ledede han antiksamlingen, gennemførte dens omdannelse til en kulturhistorisk ordnet helhed i årene 1893–99 og redigerede en vejledning for besøgende (også tysk udg. 1899, ny udg. 1918). I disse år erhvervede han sig indgående kendskab til nordisk arkæologi og praktisk færdighed i det arkæologiske arbejde i marken. Selv om administrativ virksomhed og frednings- og udgravningsarbejde optog meget af hans tid, var og blev den græske arkæologi i centrum af hans interesse. Herom vidner hans *Archäologische Studien*, 1904 der bl.a. indeholder en smuk forklaring af den scene i Odysseen hvor Odysseus skyder en pil gennem øjerne på 12 økser. Sammen med K. F. "Kinch blev han i årene 1902–05 leder af Carlsbergfondets udgravninger af Lindos på Rhodos. Denne ekspedition blev bestemmende for en stor del af hans videnskabelige arbejde i resten af hans liv. 1911 blev han docent i klassisk arkæologi ved univ., og da docenturet 1916 blev omdannet til et professorat opgav han sin stilling ved museet. Fra univ. måtte han tage sin afsked 1926 på grund af alvorlig sygdom og ofrede sig siden helt for bearbejdelsen af fundene fra Rhodos.

Det faldt i B.s lod at indføre arkæologien som selvstændigt fag ved univ. og derigennem også bane vej for oprettelsen af en lærestol i nordisk arkæologi. Selv holdt han sig i sin undervisning til den klassiske oldtid. Et vidnesbyrd om den taknemlighed hans elever nærede for hans undervisning er det festskrift der i anledning af hans firsårsdag udkom som et bind af Acta Archaeologica. B.s videnskabelige produktion er vidtspændende. Den bevæger sig fra rent sproglige og filologiske arbejder i hans helt unge år over religionshistoriske og folkloristiske emner til hans egentlige arbejdsfelt: arkæologien og epigrafikken. Nærmest af religionshistorisk karakter er *Tordenvaabnet i Kultus og Folketro*, 1909 (eng. udg. 1911). I det internationale samlingsværk Corpus Vasorum Antiquorum bearbejdede han de græske vaser i danske samlinger sammen med K. "Friis Johansen (1924–31). I „De forhistoriske Tider i Europa" I, 1927 skrev han afsnittet om Grækenlands forhistoriske kultur. Uden at være egentlig kunsthistoriker har han givet flere bidrag til græsk kunsts historie i Kunstmuseets Aarsskrift 1917–20 og især i *Knidia. Beiträge zur Kenntnis der praxitelischen Aphrodite*, 1933 hvori han har fremdraget og bestemt

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

så at sige alle replikker og kopier af den forsvundne Venus fra Knidos. – B.s største videnskabelige indsats er dog hans arbejde med fundene fra Lindos. Efter nogle foreløbige rapporter (Vid. Selsk.s Oversigt 1903–05) fulgte først en fransk udgave af den lindiske tempelkrønike (Vid. Selsk.s Oversigt 1912, tysk udg. 1915) og derefter en række enkeltafhandlinger under fællestitlen *Lindiaca* (I–VIII, 1917–38, alle i Vid. Selsk. Medd.). Blandt dem fremhæves *L' image d'Athana Lindia* og den store afhandling om de i Lindos fundne spænder eller nåle, *Fibules grecques et orientales*, 1926. Af selve publikationen af fundene i *Lindos. Fouilles et recherches* nåede han selv at udgive bind I, 1931 og II, 1941, mens bind III kom posthumt 1961. Hans største bedrift er her læsningen og tydningen af de talrige indskrifter hvoraf mange var næsten ulæselige. At hans dateringer af Laokoongruppen og af præsteslægternes enkelte medlemmer nu er opgivet skyldes senere fund og forskninger som B. ikke kunne have kendskab til. Hans akribi og minutiøse omhu er anerkendt af alle. Af arbejdet på Rhodos har han givet en kort skildring i Festskrift til Fr. Poulsen, 1941.

B.s tunge kraftige skikkelse udstrålede stor myndighed og en sikker ro. Der var noget stout over ham som over hans hjemegns bønder som han også følte sig i slægt med. Han afviste alt hvad der var letkøbt og var streng i sine fordringer til sig selv og andre. Efter afslutningen af sit livsværk 1941 svækkedes han stærkt både legemligt og sjæleligt. Men kærligheden til sit fag og overbevisningen om dets betydning bevarede han til det sidste. – Medl. af Vidensk. selsk. 1913. – R. 1907. DM. 1924. □Mal. af Marie Henriques ca. 1926. Linoleumssnit af K. J. Almquist ca. 1936. Foto.

Selvbiogr. i Univ.progr. nov. 1893. K. Friis Johansen i Univ.progr. nov. 1948. Carsten Høeg i Vidensk. selsk. oversigt 1948 (med bibliografi). – Privatark. i Rigsark.

Per Krarup

Blix, Ragnvald, 1882–1958, tegner. * 12.9.1882 i Kristiania, † 2.5.1958 på Skt. Josephs hosp., Kbh., begr. i Oslo. F: professor Elias B. (1836–1902) og Emma Alvilde Marie Hansen (1849–1927). ~ 10.8.1927 i Hedrum, Norge med Ida Louise Christine Witzke, * 16.6.1901 i Kbh., d. af assurandør Carl Frederik Wilhelm W. (1864–1935) og Ingeborg Nanny Gertrud Donner (1866–1914).

B. besøgte, efter at han 1901 var blevet student og cand. phil. 1903, en kortere tid Harriet Backers malerskole. Allerede 1901 var han begyndt at tegne karikaturer, og på dette sit egentlige felt må han betragtes som autodidakt. 1902–03 tegnede han til forskellige af Kristianias dagblade og til skæmtbladene Fluesoppen og Tyrihans. Juni 1903 rejste han til Holland, Belgien, Tyskland, Østrig, Italien og Schweiz og slog sig 1904 ned i Paris hvor han med afbrydelser opholdt sig en årrække. 1908–18 boede han i Tyskland hvorefter han efter et kortere ophold i Kristiania tog bopæl i Kbh. Efter udbruddet af den 2. verdenskrig rejste han til Sverige hvor han under pseudonymet Stig Höök leverede bidrag til flere blade. Han har i Danmark udstillet gentagne gange bl.a. i Humoristsalon 1911 og som gæst på Grønningen 1936 og -40. Nov. 1932 havde han en stor separatudstilling hos BO. Han har været medarbejder især i perioden 1904–07 ved flere franske blade (Le journal, Le rire, La vie parisienne, La plume, La revue illustrée m.fl.) og var knyttet til Simplicissimus (på foranledning af Mark Twain) 1907–18. 1919–21 udgav han *Exlex*. 1921–40 leverede han tegninger til franske, amerikanske og tyske blade samt en tegning ugentlig til nordiske blade, i Danmark Berlingske Tidendes Søndag, i Norge Dagbladet og i Sverige Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Hans virksomhed sidstnævnte sted under 2. verdenskrig gav anledning til heftige protester fra Hermann Görings side. Blandt B.s tegningssamlinger kan nævnes *Nordiske Forfattere*, 1904, *Broderfolkenes Farvel*, 1905, *Le voile tombe*, 1908 (udg. på flere sprog under forskellige titler) samt *Blix-Album*, 1927, 1933–36. Han var repræsenteret i Tegnerier 1938 og 1939.

B.s tegninger har en klar og enkel grafisk virkning; hovedvægten er lagt på liniens virtuositet. Det indholdsmæssige i hans værker har dog fået tilmålt en mindst lige så stor betydning som det kunstneriske, og som kunstnerpersonlighed var han i udpræget grad intelligensbetonet. Efter i sine yngre dage på bredere basis at have beskæftiget sig med karikering af kendte personligheder, koncentrerede han sig den sidste del af sit liv om den storpolitiske satire, og han hævdede på dette snævre, men krævende felt, en internationalt førende stilling. Hans ungdoms fantasifulde respektløshed veg efterhånden for en til perfiditet grænsende skarphed og kølig overlegenhed. Uden skånsel vendte B. sin blanke fleuret mod alle former for korruption, kynisme og magtbegær bag det verdenspolitiske dramas kulisser. Han sigtede uden nationale eller partipolitiske hensyn, idet hans synsvinkel var bestemt af idealisme og pacifisme. Heller ikke den beske resignation var noget ukendt træk i hans kunst, den galgenhumoristiske skuffelse over de skønne idealers uhjælpelige fallit. □Mal. af Marie Hauge, 1904 (Bergens kunstmus.). Tegn. bl.a. af Chr. Krohg, Per Krohg, L. Karsten, Vald. Andersen,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Anton Hansen, A. Hallman, Olaf Gulbransson, Alb. Engström.

B., en kavalkade gj. 50 år, red. Sig. Hoel, Oslo 1952. Odd Holaas i Kunst og kultur, Bergen 1959 69–84 (optr. i Øyne som ser, Oslo 1965 121–28).

Lars Rostrup Bøyesen

Blixen-Finecke, **Karen** (Tanne) Christence, 1885–1962, baronesse, forfatter. * 17.4.1885 i Rungsted, † 7.9.1962 på Rungstedlund, begr. i haven sst. F: forfatteren, godsejer Wilhelm Dinesen (1845–95) og Ingeborg Westenholz (1856–1939). ~ 14.1.1914 i Mombasa, Kenya (b. v.) med plantagedirektør baron Bror Frederik B.–F., * 25.7.1886 på Näsbyholm i Skåne, † 4.3.1946 i Lund (~ 2° 1928 med Jacqueline (Cockie) Harriet Alexander, * 1892 (~ 1° med Birckbeck); ægteskabet opløst 1935. ~ 3° 1935 med flyversken Eva Amalia Maria Lindström, 1905–38 (~ 1° med direktør Olof Elis Dickson, * 1901)), s. af baron, hofjægermester Frederik Theodor Hans Anna Christian Wolfgang B.–F. til Näsbyholm og Dallund (1847–1919) og komtesse Clara Alvilda Benedicte Krag-Juel-Vind-Frijs (1855–1925). Ægteskabet opløst 1925. – Søster til Thomas Dinesen.

B. voksede op på Rungstedlund som den næstældste af fem søskende (Inger Benedicte g. Neergaard, 1883–1922, Ellen Alvilde g. Dahl, 1892–1959, Thomas Fasti Dinesen og Anders Runsti, 1894–1976) og blev undervist i hjemmet. Opdragelse og undervisning udgjorde én sammenhængende, til hendes karakter, fantasi, ideal er og intelligens lige stærkt appellerende dannelse. Denne tidlige dannelsesverden brød sammen med faderens selvmord 28.3.1895. Med Wilhelm Dinesens død ændredes ligevægten i den påvirkning B. havde modtaget sine ti første leveår: fra faderen sansen for friluftsliv og lykkelig selvudfoldelse, fra moderen en etisk-religiøs livsanskuelse (unitarismen) og en til denne anskuelse svarende opdragelse i respektabilitet og selvdisciplin. Alvoren fik overtag over munterheden, og omsorgen for moderen (senere i breve fra Afrika kaldet „Mit elskede snehvide Lam") har næppe dæmpet længslen efter og drømmen om faderen (opfattet og ofte antydningsvis skildret som familiens sorte får). Moderens milde myndighed blev styrket af mormoderen, Mary Westenholz der 1882 som enke var flyttet fra godset Matrup ved Horsens til Folehavegård i Hørsholm (en del af Wilhelm Dinesens ejendom) sammen med to ugifte døtre, Mary, kaldet moster Bess, og Karen, kaldet moster Lidda. Især moster Bess øvede med sin principfasthed og resolutte karakter betydelig indflydelse på B. Men så højt B. end værdsatte sin mødrene familie har hun med stigende bevidsthedsstyrke identificeret sig med faderen og i sin sværmeriske frihedslængsel følt sig som hans barn.

Længslen blev dog foreløbig holdt i ave i stuerne på Rungstedlund og Folehavegård. Sin eskapisme gav den tiårige udtryk i forborgne, hårrejsende historier, fortalt om aftenen i soveværelset for søsteren Ellen, og i dramatiske forsøg hvoraf det ældste *Hovmod staar for Fald* er fra 1896. B.s fantasiverden blev stimuleret dels af barnepigen Mallas almueskrøner, dels af højtlæsning i kaminstuen af danske folkeeventyr, islandske slægtssagaer og norske kongesagaer. De sidste gjorde det stærkeste indtryk og har sat sig spor i den fængslende sagapastiche *Grjotgard Ålvesøn og Aud*, nedskrevet o. 1905 hvori for første gang en hovedtanke i forfatterskabet formuleres: „En Mand faar lige den Skæbne, han kan holde, lige den Skæbne, han kan slæbe." Højtlæsningen suppleredes af studier i den nationale guldalderlitteratur og engelsk poesi og prosa på originalsproget. Livet ud bevarede B. en usvækket taknemmelighed mod denne indføring i digtekunstens vidunderlige verden. I den levede hun, som i sine egne drømme og fantasier, den bedste del af sit unge liv.

Sidst i 1890erne begyndte B.s opdagelses- og opdragelsesrejser, først og skæbnesvangert til de nære slægtninge hinsides Sundet, den velhavende og ekstravagante familie B.–F. med de fire halvkusiner og halvfætrene Hans og Bror. Her blev kimene lagt både til B.s ulykkelige ungdomsforelskelse i Hans og mislykkede ægteskab med Bror. Sommerferier blev tilbragt på Frijsenborg hos halvkusinerne Daisy og Inger og på slægten Dinesens familiegods Katholm syd for Grenå hvor faderens ældste bror, Wentzel Laurentzius Dinesen, residerede og efter aftensmåltidet, med havedørene åbne ud til lindealleen, docerede sin godmodige, skønt eksplosive mandschauvinisme i anledning af den nymodens kvindeemancipation. B. svælgede sin forargelse, men senere indgik denne belæring, uendeligt raffineret og nuanceret, i hendes eget livssyn, hendes opfattelse af tiltrækningen og jævnbyrdigheden mellem de to køn i kraft af deres forskellighed (*Daguerreotypier*, 1950, og *En Baaltale med 14 Aars Forsinkelse*, 1954).

Familiebesøgene på de store gårde og den atmosfære af aristokratisk uafhængighed hun indåndede dér gav B. blod på tanden efter at undslippe hjemmets velmente kvinderegimente og komme ud i verden på egen hånd. Sit første udenlandsophold 1898–99 måtte hun dog dele med de to søstre og barndomsveninden Else Bardenfleth (g. 1910 m. greve Eduard Reventlow) på en dannelsesrejse til Schweiz hvor hun lærte sig

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

fransk lige så ubesværet som hun i hjemmet havde tilegnet sig engelsk. Kærligheden til det sidste sprog – og Shakespeare – blev yderligere stimuleret under et ophold i Oxford 1904. Allerede o. 1900 havde B. tegnet yndefulde illustrationer til „A Midsummernight's Dream", og 1902 blev hun optaget på Charlotte Sodes tegneskole hvorfra hun overgik som elev til kunstakademiet 1903–06, bl.a. med Viggo *Johansen som lærer. Her udviklede hun det naturlige anlæg for at male som kom friest til udtryk i Afrika hvorfra en række portrætter og interiører stammer. Af størst betydning på kunstakademiet blev dog beskæftigelsen med perspektivet, en nøgle til B.s hele senere kunst- og livsforståelse. „Jeg blev," skriver hun i 1950, „paa en ejendommelig Maade henrevet af den urokkelige Retfærdighed og Lovbundethed i Perspektivtegningen". Fra da af udledte B. etisk-religiøse principper af de æstetiske, så kunsten blev stedfortrædende for et guddommeligt perspektiv på tilværelsen.

Samtidig med studierne på kunstakademiet som næppe gav B. nogen dybere tilfredsstillelse fortsatte hun sit mere ambitiøse litterære arbejde, og i august 1907 debuterede hun i Tilskueren med fortællingen *Eneboerne*. I oktober samme år kom i Gads danske Magasin novellen *Pløjeren*. Begge historier, ligesom *Familien de Cats* (Tilskueren, januar 1909) publiceredes under pseudonymet Osceola som er navnet på en berømt indianerhøvding af blandet afstamning fra begyndelsen af forrige århundrede. Og om blandet afstamning eller indre splittelse handler både Eneboerne og Pløjeren hvoraf den sidste er skrevet før den første. Pløjeren fortæller om en dydig og modig ung pige som finder sig selv ved at elske (og frelse) en ung vildstyring, nattens og de frie vindes barn. Her underordnes selvudfoldelsens princip pligtens og lovens. Omvendt fortæller Eneboerne om en ung hustru som af en genganger, en afdød officer, drages bort fra de levendes stræbsomhed og fornuft. Hun vælger drømmen og døden for et virkeligt, men åndløst liv. Med disse historier og Familien de Cats, som handler om en hæderlig og retsindig slægt der i hver generation har et sort får som sin hemmelige velsignelse, gjorde B. modigt og med store evner under udfoldelse sit personligt-familiære konfliktstof alment-symbolsk.

Offentliggørelsen bragte hende dog ingen større glæde endsige berømmelse. Femogtyve år gammel følte B. sig lukket ude fra sine (snart alle nygifte) veninders lykke i det virkelige liv såvel som fra de store sejre og nederlag i kunstens verden. Var hun og hendes kloge søstre de unge mænd for aparte, og var de ikke aparte nok til et liv i digtning, sang og musik? Hun følte ydmygelsen fordi hun var og blev luft for sin halvfætter Hans som ellers havde været den ideale svigersøn af den afdøde far: på én og samme dag præsterede han at vinde i galopløb på Klampenborg væddeløbsbane, flyve sit aeroplan til Malmø og sejre i galopløb også dér. Et sidste forsøg på med hendes egne ord „at ofre sig for det højere Selskabsliv" anstillede B. i Rom vinteren og foråret 1912 hos sin hjerteveninde Daisy (f. Frijs, nu gift med Henrik Grevenkop-Castenskiold), men kun for at indse hvor uhjælpeligt hun havde sat sig mellem to stole. Samme år den 23.12.1912 deklareredes, trods familiens betænkeligheder, hendes forlovelse med den yngste tvilling fra Näsbyholm.

Bror B.-F. var et dristigt handlingsmenneske, men ganske uden litterære og intellektuelle ambitioner. Så lidt som sin forlovede var han indstillet på en betrygget herregårdstilværelse i Danmark eller Skåne, og da emigration for dem begge indebar eventyrlige muligheder valgte de Kenya som fremtidigt hjemland. Bror B.-F. drog i begyndelsen af 1913 ud for at finde en passende ejendom, og den 2.12. s.å. fulgte B. efter sin forlovede. Han havde da erhvervet M'Bagathi Estate hvortil senere kom naboejendommen M'Bogani, en af de største farme i Britisk Østafrika. Men farmen lå så højt at kaffedyrkning var et risikabelt foretagende. Ved erhvervelsen indskød Ingeborg Dinesen og hendes bror, Aage *Westenholz, hver 150.000 kroner. Store beløb blev også senere af familierne Dinesen og Westenholz indskudt som aktiekapital i Karen Coffee Co., Ltd., men forgæves. Kaffedyrkningen kom aldrig til at svare regning. Små atten år efter at B. havde indgået ægteskab i Mombasa og fra havnebyen var kørt den døgnlange rejse op til Nairobi og farmen måtte hun sælge den jord hun de sidste ti år havde kæmpet alene for at bevare og i august 1931 søge samme vej tilbage via Mombasa til Europa og en uvis fremtid.

På farmen under Ngong Hills følte B. sig for første gang i sit liv fuldkommen lykkelig. „Her i denne høje Luft trak man Vejret let og indaandede et vildt Haab, som Vinger. I Højlandet vaagnede man om Morgenen og tænkte: Nu er jeg der, hvor jeg skal være." Ordene (i *Den afrikanske Farm*) går ikke alene på naturen, så inspireret og præcist den i øvrigt er skildret. Nok så stærkt et indtryk gjorde den sorte befolkning på B. Farmen omfattede 6000 acres land hvoraf 600 var tilplantet med kaffetræer, mens et par tusinde lå hen som frit steppeland hvor farmens 200 indfødte familier græssede deres kvæg. 2000 acres var urskov. Squatterne var kikuyuer som yderligere havde 1000 acres fæstejord til deres

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

landsbyer og afgrøder af majs, bønner, græskar og kartofler. Men foruden kikuyuerne færdedes andre stammer på og omkring farmen, wakambas, kawirondos, swahelier og – på den anden side floden – masaierne, et nomade- og krigerfolk som B. fik et særlig indforstået forhold til. Sine indtryk af de sorte stammer sammenfatter hun således: „Maaske var de virkelig paa en Maade, der for os maa blive uforstaaelig, og som vi ikke kan efterligne, i selve Livet i deres rette Element, som Dybhavsfisk, der ikke vilde kunne forklare sig vor Frygt for at drukne."

B.s egen fornemmelse af at være i sit rette element skulle ofte blive rystet, men de sorte folks uforstyrrelige accept af skæbnens tilskikkelser blev kun desto rigere en kilde til undren, inspiration og fornyede håb. De sidste havde hun også hårdt brug for. Forholdet til Bror B.–F. udviklede sig snart til et pinligt misforhold. Ikke alene påførte han hende i ægteskabets første år en kønssygdom som B. måtte søge helbredelse for i Danmark uden at kunne røbe årsagen til sin hjemkomst for moderen, men han viste sig langt mindre udholdende som farmer end som medlem af den svenske klub i Nairobi og leder af spændende safaris langt fra M'Bogani. B. overtog selv ansvaret for driften, definitivt fra 1921 efter separationen. Truet og forpint på næsten ethvert livsplan, økonomisk, helbredsmæssigt og ægteskabeligt, svingende mellem de vildeste forhåbninger om at kunne holde farmen oven vande og frygten for den uundgåelige fallit var det da at B. genoptog sit forfatterskab og overlevede i sine drømme ved at realisere dem digterisk.

Af de knap atten år B. boede i Kenya tilbragte hun de fire i Danmark: fra juni 1915 til november 1916, fra maj 1919 til november 1920, fra maj 1925 til december 1925 og fra maj 1929 til december 1929 – dels på grund af den sygdom hun søgte helbredelse for, dels for at forberede en forfattereksistens, så håbløst det end tog sig ud. I sidste anledning opsøgte hun Georg Brandes i København i 1925 og fik ved hans mellemkomst i Tilskueren, maj 1926, trykt den åndfulde marionetkomedie *Sandhedens Hævn*. Men disse lange fravær fra farmen blev kun muliggjort ved den hjælp B. modtog af sin trofaste tjener, Farah Aden, og sin bror, Thomas Dinesen som var hos hende i Afrika i to perioder: fra december 1920 til marts 1923 og igen fra oktober 1924 til marts 1925. Farah Aden var somali af stammen Habr Yunis og i sin værdige fremtræden en glimrende repræsentant for disse første muhamedanske indvandrere i landet. Men end ikke denne „Tjener af Guds Naade" og maleriske major-domus formåede som B.s kassemester at holde kreditorerne i skak. Heller ikke Thomas Dinesen der med sit sikre greb om alle praktiske og tekniske problemer og sin økonomiske indsigt førte farmen gennem svære perioder kunne afværge aktieselskabets nedgang og ejendommens afståelse. Til gengæld lykkedes det ham, trods B.s temporært desperate fortvivlelse, at opmuntre hende til at holde ud med sine litterære planer og – mod alle odds – tro på sit eget talent.

Bekræftelse på sit talent fik B. dog ikke alene fra sin bror, men fra den eneste mand hun kom til at elske: Denys George Finch Hatton (1887–1931), næstældste søn af den trettende jarl af Winchelsea. De traf hinanden i foråret 1918. „Han vilde have hævdet sig i enhver Tidsalder" skriver B. „for han var en fremragende Sportsmand, med fin Sans for Musik og Kunst, Kunstner selv, en stor Jæger." Men han passede ikke til den tid han levede i. I samvær med dette maskuline og forfinede væsen, under erotisk-sublimeret inspiration, fandt B. nu kunstneriske udtryk for sit vidtspændende livssyn, lige rummeligt i humorens og tragediens dimensioner. Denys Finch Hatton lyttede til hendes fortællinger og kritiserede dem under tilblivelsen. Hvad hun fortalte eller læste højt foran den flammende kaminild er ikke aldeles sikkert, men man tør gætte på den posthumt udgivne *Karneval* foruden af de fantastiske fortællinger *Vejene omkring Pisa* og *Et Aftenselskab i Helsingør*. I disse som i andre senere fortællinger anslås og varieres et tema som kom til fuld klarhed for B. i Afrika, både som personligt skæbnemotiv og alment paradigma, men som havde været gennemspillet for én finger i marionetkomedien Sandhedens Hævn. Det angår forholdet mellem frihed og nødvendighed, mellem skyld og skæbne, og således selve det magiske grundforhold hvori et menneske står til sine muligheder.

Hjemvendt til Rungstedlund i eftersommeren 1931 – efter Denys Finch Hattons flystyrt og begravelse i Ngong Hills og med hele sin afrikanske tilværelse splintret bag sig – tog B. de fortællinger frem hun var begyndt på i Kenya og planlagde en samling på i alt ni *Tales by Nozdref's Cook* som dog blev opgivet til fordel for syv fortællinger under pseudonymet Isak Dinesen. Isak betyder latter og navnet må for B., alt taget i betragtning, have haft en biklang af fandenivoldsk humor. Med dette arbejde vandt hun sin sene, definitive sejr. Efter endeløse skriverier og forgæves forlagshenvendelser lykkedes det hende ved Thomas Dinesens mellemkomst at fremtræde for et verdenspublikum på det amerikanske forlag Harrison Smith & Robert Haas, New York, den 9.4.1934. Bogen blev en opsigtsvækkende succes, udkom i løbet af få måneder i 100.000 eksemplarer, blev udgivet i England i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

september og i svensk oversættelse i oktober samme år. Men en dansk udgave lod vente på sig. En oversættelse af Valdemar "Rørdam måtte opgives, og B. påtog sig da selv at gendigte *Syv fantastiske Fortællinger* til sit modersmål. Bogen udkom den 25.9.1935. De syv fortællinger lader alle i spændende handlingsforløb og gennem komplicerede intriger hovedpersonerne formes af enkle dominerende lidenskaber som driver dem frem mod fuldbyrdelsen af deres skæbne. Handling, tidsbaggrund og miljø tegner klassisk europæiske kulturbilleder hvis klare konturer kontrasterer med og holder den vidtløftige fantasi under kontrol. Personkarakteristikken er nok individualiserende, men lægger hovedvægten på den enkeltes typiske og arketypiske træk således, at fortællingerne på et højere abstrakt handlingsplan stræber mod udfoldelsen af tidløse skæbnemønstre. Som epiker låner B. stik imod den herskende naturalistiske tradition grundtræk fra opera, ballet og marionetkomedie og undgår derfor ikke, men fremprovokerer det teatralsk-artificielle som har med hendes syn på relationen mellem liv og kunst at gøre. I kunstens uvirkelige verden fremstår virkelighed forklaret, forenklet, som symbolske variationer over primitive formler og mytiske urbilleder. De menneskelige lidenskaber opfattes som tegn fra naturen eller Gud. Men dette mytisk-oprindelige i livsopfattelsen er gengivet med forfinet senkultur, med bevidst tilbageerobring af det førbevidste. Med sin arkaiserende fortællemåde føjede B. således træk til moderniteten som trådte frem på samme tid hos andre store europæiske digtere: den psykologiske fortolkning af et handlingsforløb blev vraget til fordel for de irrationelle momenter som er uløseligt forbundet med passioners udfoldelse og fuldbyrdelse. Det nære samtidige miljø blev forladt til fordel for det fjerne, fortidige. En romantisk længsel efter mening – i en tid uden tro og idealer hinsides den politiske sfære – blev hos hendes læsere tilfredsstillet når hun skildrede lykken som den vare der købes til højeste pris.

I bogens første og sidste fortælling spejles denne strenge lykke-lære i den godmodige æstetiker, greve August von Schimmelmanns undrende øjne. Han indfanges som biperson i en historie hvis to hovedpersoner, prins Potenziani i Vejene omkring Pisa og justitsråd Mathiesen i *Digteren* hver på sin måde fusker med prisen og prøver at krydse Guds planer ved at sætte sig selv i den almægtiges sted. De har villet deres eget, afsløres af historien og må undgælde med livet. Historien er deres dommer. Større mod og indforståethed med deres grumme skæbne viser personerne i *Syndfloden over Norderney*, *Drømmerne* og Et Aftenselskab i Helsingør. De er alle slået ud af kurs og skjuler deres forulykkede identitet under masker, forklædninger og forrykte drømme om uindfriede muligheder. Men forklædninger og forrykthed er deres former for stolthed og accept af forsynets luner. Sin egen eksistens indfortolker B. i Drømmerne hvis hovedperson, sangerinden Pellegrina Leoni, ved et chok har mistet stemmen og derfor flakker om under skiftende navne, bange både for genkendelse og kærlighed, kun fri i sin hvileløse flugt. Berøvet egentlig væren lever hun sit skinliv i realiserede drømme som erstatning for ufuldbyrdet liv.

Det brillante og raffinerede i B.s fortællekunst som faldt især mere prosaiske gemytter for brystet, blev lykkeligt afbalanceret med hendes næste bog Den afrikanske Farm, 1937 (*Out of Africa*, 1937), skrevet samtidig på dansk og engelsk til dels under et langt ophold på Skagen i vinteren 1936–37. Erindringer fra årene i Kenya samles her på én gang til myte og virkelighedsskildring, men den personlige fortællestil, det konkrete virkelighedsstof, det umiddelbart forståelige og bevægende i B.s livshistorie gav baggrund for dybere indsigt i hendes tankeverden. På logisk måde synes hendes tidlige ungdoms modsætning mellem en kristen-borgerlig ansvarslære og den modige accept af naturens, kærlighedens og dødens magter at ophæves under den mægtige afrikanske horisontudvidelse. Der er træk af muhamedansk fatalisme i denne hendes nye livsanskuelse, men tillige af Jobs bog, en ærefrygt for det uransagelige i skaberværket og en appel til menneskers frie underkastelse under Guds vilje hvori deres egen stolthed får afsæt. De sorte folk, eliten af europæiske indvandrere og de vilde dyr som har det fælles at de på højeste eller laveste bevidsthedsplan er uden frygt synes for B. i deres livsudfoldelses rene og hensynsløse linjer at være tegnet med Guds egen finger. Ansvar bliver identisk ikke med at gøre sin pligt som den gode borger, men leve sig ud og hævde sin plads i den universelle sammenhæng. Den tanke: at få fuld skæbne, er grundtanken i Den afrikanske Farm.

Mens B.s frit opfundne fantastiske fortællinger udfolder sig af anekdotens kim, har erindringsforløbene i den tilsyneladende løst komponerede bog om farmen deres fælles udgangspunkt i en barnlig allegori, en lille historie som står i afsnittet *Af en Emigrants Dagbog*, og som fortæller om en mand det går op og ned for i verden. Han er modig og stædig nok til at tro på at der er en mening med hans prøvelser, og han taber ikke sit mål af syne. Historien hedder *Livets Veje* og er en lidelseshistorie B. fik fortalt som barn. Men hvad der oprindelig var barnligt eventyr,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

fortalt til selvprøvelse og i opdragende hensigt, fremlægges nu så det får voksent og guddommeligt perspektiv og indfældes som et hulspejl på endevæggen i hele bogens bygning. I dette spejl, tværs igennem sin egen lidelseshistorie ser B. de sene, måske sidste grusomt-uskyldige udfoldelser af frit liv som Gud så det da han efter skabelsesugen fandt at alt var såre godt. Hjemvendt til Danmark, i Ewalds stue, efter overstået smerte og besvær så B. sin egen skæbne, med et udtryk fra Livets Veje, tegnet som billedet af en stork. Hendes prøvelser blev velsignet og hendes nederlag på farmen forvandlet til en sejr i fortællingen om den.

Det kunne derfor godt få klang af koketteri når hun vedblivende, skønt med passende mellemrum, lancerede den konversation på sine ældre dage at hun langt hellere ville have været farmer end fortæller. Nær sit livs afslutning, i en tale B. holdt som æresgæst i The American Academy of Arts & Letters i New York 1959 formulerede hun sig derimod præcist og sandfærdigt, med et elskelig-storsnudet understatement af sit eget værd: „Jeg tilhører, ja jeg er maaske en af de sidste af en ældgammel, ørkesløs, vild, unyttig Stamme, som igennem mange Tusind Aar og i alle Lande og Verdensdele af og til har sat sig ned imellem de haardt arbejdende, hæderlige Folk i det virkelige Liv og saa undertiden har haft Held til for dem at skabe en Slags anden Virkelighed, som paa en eller anden Maade har tiltalt dem. Jeg er en „story-teller" – en Fortællerske." Og som story-teller øvede hun tiltrækning, ikke mindst under den anden verdenskrig, da hendes læsere fik brug for både at flygte fra virkeligheden og finde sig selv i fantastiske, heroiserede skikkelser, hvis tragiske skæbner havde opbyggelig effekt midt i en verden af ruiner.

1942 udkom *Vinter-Eventyr* (*Winter's Tales*, 1942) som B. selv foretrak for Syv fantastiske Fortællinger fordi den sidstnævnte havde „for meget af Forfatteren" i sig, mens den nye var en „enklere, mere sober" bog. Vurderingen var næppe alene en æstetisk, men angik grundholdning og afstand til stoffet. Skyldtes den også påvirkningen fra det miljø B. nu faldt til ro i? I hvert fald er de ofte forbløffende frivole og blasfemiske elementer i samlingen fra 1934 reduceret eller helt forsvundet, og de var prisen for frigørelsen fra det dogmatisk-moralistiske livssyn B. havde gjort så lidenskabeligt op med siden sin ungdom. Først ved at skrive sig igennem Den afrikanske Farm og i den bog lægge virkningerne af sin puritanske mødrene arv bag sig fandt B. balance i et aristokratisk-polemisk forhold til sin samtid med understregning af dyder fra l'ancien regime som i moralsk henseende var nok så krævende som de borgerlige. Der sker en vægtforskydning i livsholdningen fra det romantisk-heroiske til det stolte og tragiske som dæmper udtrykket samtidig med at de mentale strukturer træder mere selvberoende frem. B. løb nu på et dybt frisk spor som hun ikke tabte af syne og genoptog i de elleve eventyrs forenklede, ikke længere gotiske, men klassisk-danske fortællekunst i allerede gennemprøvede temaer som her fik ny lødig form.

Vinter-Eventyr er en gennemkomponeret bog. Optakten er *Skibsdrengens Fortælling* som endnu har et fantastisk, overnaturligt handlingsforløb der symboliserer magternes leg med menneskets liv, mens den anden og den sidste historie handler om kunstnerskæbner der accepteres uden resignation eller selvforagt. De otte resterende falder i to grupper, ja- og nej-fortællinger om henholdsvis beslutsomme og sagtmodige naturer hvis forhold til egne livsmuligheder falder positivt og negativt ud. Til ja-fortællingerne hører *Det drømmende Barn* om et af disse medrivende unge væsener hvis pælerod, ligesom kaffetræets, er blevet bøjet og derfor nok sætter skønne blomster, men aldrig bærer frugt. Det holder sig i live ved hjælp af sine drømme og velsigner andre med dem. Billedet er centralt og går, udover det personlige, på kunstnerisk fastholdt identitet. Man kunne sige om de øvrige eventyr at de varierer B.s drømme: om at falde ind med eller forråde Guds plan (*Peter og Rosa*); om at bukke under for konventioner (*Alkmene*); om stolthed og selvsagt offer (*Heloïse*); om oprør og protest mod love (*Sorg-Agre*). Sidstnævnte er samlingens ypperste historie, bygget over et folkeeventyr som B. læste i Paul "la Cours version ude i Afrika men nu giver den modsatte tydning: ikke ud fra det humant-medfølende synspunkt men fra det aristokratiske således at samfundshierarkiet symboliserer den universelle orden. Få af B.s fortællinger har virket provokerende som denne hvori lidelsen tilsyneladende æsteticeres men i realiteten accepteres som menneskets lod. I Vinter-Eventyr genoptager B. sin beskæftigelse med kristendommen, især syndefaldsmyten og læren om Kristi stedfortrædende offer. Men disse to religiøse temaer behandles nu uden behov for spot, og B.s fromhed lader på sin vis ikke den kristne bekenders noget efter når hun som her sætter personlighedens ansvar og skyld op imod forsoningen i Kristus. Det var imidlertid hendes hensigt at udfolde sin religiøse tematik i en vældig roman, *Albondocani*, på hundrede kapitler – eller hun legede med en sådan plan for at bevare sin foruroligelse intakt. Sygdom, gentagne hospitalsindlæggelser og svækket arbejds-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

kraft modsatte sig dog realisationen. Et enkelt kapitel *Kardinalens tredje Historie* udkom bibliofilt i 1952. Det handler om Lady Flora som besmittes med syfilis ved at kysse Sankt Peters storetå og er således endnu en blasfemisk legende om indvielse og martyrium med selvbiografiske træk. B. var da kommet i berøring med en generation af unge danske forfattere som for første gang gav hende fornemmelsen af et hjemligt miljø og en venskabskreds, men unægtelig også af modsætninger i moral- og kunstopfattelse som stimulerede hende til selvudfoldelse, dybsindigt drilleri og løbende polemiske meningsudvekslinger, og som gjorde Rungstedlund til en litterær salon. Om denne salon gik de mest urimelige forestillinger i svang. Der blev ikke budt på orgier, men tevand i dagligstuen hvor værtinden selv lagde brænde på kaminen. I mange år var der ikke økonomiske muligheder for at vedligeholde og forbedre ejendommen, og det var en indsats af B. trods et ødelagt helbred at færdes på de iskolde trapper og gange i et hus uden den elementæreste komfort. Men Rungstedlund var som farmen i Afrika blevet en del af hendes myte. Her færdedes af ungdomsforbindelserne foruden B.s søskende familierne Bernstorff, Wedell og Reventlow, og blandt de politiske og kulturelle koryfæer Hartvig *Frisch, Christian *Elling og Steen Eiler *Rasmussen (som restaurerede Rungstedlund i 1960 to år før B.s død). Til dem kom i årenes løb talløse beundrende læsere fra ind- og udland samt unge studerende som alle blev venligt modtaget af B. eller hendes sekretær Clara Svendsen og beværtet af husholdersken Caroline Carlsen. Da tidsskriftet Heretica begyndte at udkomme 1948 bidrog B. til første årgang med sine *Breve fra et Land i Krig*, skrevet efter et ophold i Berlin i vinteren 1940 – og kontakten med Hereticas udgivere, redaktører og medarbejdere udviklede sig til et krævende arbejdsfællesskab og inspirerende modsætningsforhold. Mest blev det til velsignelse og besvær for Thorkild *Bjørnvig og Aage *Henriksen som begge havde åndeligt format til B.s kollokvier, men som gik for bogstaveligt ind på hendes urimeligheder. Digteren Jørgen Gustava *Brandt og skuespilleren Erling *Schroeder havde til gengæld det letsind som kunne være den eneste effektive medicin mod B.s melankoli.

I årene mellem 1942 og 1956 arbejdede B. på hele to store projekter, en samling nye fortællinger og den før nævnte roman „Albondocani". Hun skrev stadig suverænt, men uendeligt besværet af sine sygdomme, især efter en krise i 1955, og da *Sidste Fortællinger* udkom i 1957 og *Skæbne-Anekdoter* i 1958 var begge bøger kun torso'er af de oprindelige planer. Kompositorisk af tvivl- som konsekvens er begge værker dog fuldlødige i henseende til de enkelte historiers klarhed og dybde og den rigt varierede tematik. Sidste Fortællinger rummer bl.a. tre nye vintereventyr om parforhold *En Herregaardshistorie* om forbyttede børn, *Ib og Adelaide* om unge elskende med tydelige træk af faderens ulykkelige forelskelse i sin højadelige kusine, Agnes Friijs, og *Samtale om Natten i København* om den sindssyge konge, Christian VII, og digteren Johannes *Ewald som begge hævder deres kald „af Guds Naade". Skæbne-Anekdoter er ikke som titlen kunne forlede til at tro en samling korte noveller, men fem fortællinger hvoriblandt nogle af B.s længste og mest underholdende. Handlingen i *Babettes Gæstebud* og *Storme* er henlagt til Norge og begge historier er – i humoristisk og tragisk udformning – maskerede selvportrætter. *Den udødelige Historie* er bygget over en gammel skrøne om det arrangerede samleje mellem en rig og udlevet ægtemands unge hustru og sømanden i fremmed havn, hvor gemenheden stik mod hensigten forvandler sig og sublimeres til det mystiske bryllup i gensidig henrykt betagelse. *Ringen* som afslutter bogen (og dermed forfatterskabet) handler ligeledes om mysteriet som velsignende og ødelæggende griber ind fra vildskabens rige i gennemkultiverede menneskesind. B. fastholdt således til det sidste grundstemningen i sit livsværk ved at spille oprindelige skæbnemagter ud mod fordærvet eller forfinet og velfungerende senkultur.

I sine sidste leveår, under næsten konstant spisevægring, med en vægt reduceret til 35 kilo og ude af stand til at gå mange skridt, blev B. offer for lunefuldhed og misantropi og kunne være en plage for sig selv og sine nærmeste omgivelser i det daglige liv på Rungstedlund. Men så meget stærkere lyste hendes ånd i lykkelige øjeblikke når munterhed og visdom foldede sig uimodståeligt ud. Hun var da om ikke den gamle „Lioness Blixen" fra farmen i Kenya, så dog en sibylle eller klog „Gammeljomfru" som hun sarkastisk kunne sige, forfaren i livskunst og verdensklogskab på 3000 års afstand af sin samtid. Sine jordiske ejendele, herunder sin forfatterret, havde hun testamenteret til Rungstedlundfonden og beskikket sit hus. Hun døde på Rungstedlund fredag den 7.9.1962 og blev begravet tirsdag den 11.9. for foden af Ewalds høj i parken. Kisten havde stået i kaminstuen hvor Thomas Dinesen læste B.s ungdomsdigt *Vinger*, og ved den åbne grav hørtes, efter hendes eget ønske, Davids salme „Jeg løfter mine øjne til bjergene" – den samme tekst som blev læst over Denys Finch Hattons grav i Ngong Hills. Af sit eget liv havde hun da skabt en historie som om-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

fatter alle de andre historier hun skrev hvis linjer synes at løbe sammen og forsvinde i et og det samme perspektiviske punkt. □Buste af Isenstein, 1935, i bronze 1958 (Fr.borg). Tegn. af Otto Christensen, 1939 (Fr.borg) og 1948. Tegn. af Johs. Nielsen, 1941. Tegn. af Carl Jensen ca. 1944. Tegn. af Kay Christensen, 1947, mal. af samme 1955 (begge Fr.borg). Tegn. af Bo Bojesen ca. 1961. Tegn. af E. Egeland, af Hans Bendix (Kgl. bibl.) og mal. af R. Bouché (Rungstedlund). Livsmaske. Foto.

Bibliografi. Liselotte Henriksen: K. B. En bibliografi. Isak Dinesen. A bibliography, 1977.
Udg. Mindeudgave I–VII, 1964. Essays, 1965. Frans Lasson (udg.): K. B.s tegninger, 1969. K. B.: Breve fra Afrika 1–2, 1978.
Lit. Hans Brix: K. B.s eventyr, 1949. Hans Brix: Analyser og problemer VI, 1950 286–305. Jørgen Gustava Brandt i Heretica VI, 1953 200–23 og 300–20. Aage Henriksen: K. B. og marionetterne, 1952. Samme: Guder og galgenfugle, Oslo 1956. Harald Nielsen: K. B., 1956. Louis E. Grandjean: Blixens animus, 1957. Johannes Rosendahl: K. B., 1957. Eric O. Johanneson: The world of Isak Dinesen, Seattle 1961. K. B., udg. Clara Svendsen og Ole Wivel, 1962. Robert Langbaum: Mulm, stråler og latter, 1964. Isak Dinesen. A memorial, udg. Clara Svendsen, N. Y. 1964. Aage Henriksen: Det guddommelige barn, 1965. Samme i Orbis litterarum XXII, 1967 319–42. Parmenia Migel: Titania, 1967. Steen Eiler Rasmussen i Det danske akademi 1960–1967, 1967 251–318. Aage Kabell: K. B. debuterer, München 1968. Hannah Arendt: Men in dark times, N. Y. 1968 95–109. Frans Lasson og Clara Svendsen: K. B., 1969. Donald Hannah: Isak Dinesen and K. B., London 1971. Isak Dinesen, udg. Aage Jørgensen, 1972. Thomas R. Whissen: Isak Dinesen's aesthetics, London 1973. Thorkild Bjørnvig: Pagten, 1974. Thomas Dinesen: Tanne, 1974. Clara Svendsen: Notater om K. B., 1974. Longing for darkness. Kamante's tales from Out of Africa, udg. Peter Beard, N. Y. 1975. Caroline Carlsen: Erindringer om K. B., 1976. Chr. Elling: K. B., 1976. Blixeniana 1977, udg. Hans Andersen og Frans Lasson, 1977. E. Trzebinski: Silence will speak. A study of the life of Denys Finch Hatton and his relationship with K. B., London 1977. (da. udg. Tilsidst taler tavsheden, 1978).
AV K. B. fortæller, 1964 (Louisiana).
Papirer i Kgl. bibl.

Ole Wivel

Blixen Finecke, Carl Frederik Axel Bror, baron, 1822–73, minister. * 15.8.1822 på Dallund, † 6.1.1873 i Baden-Baden, begr. i Skamby. F: baron Conrad Frederik Christian B.F. (1791–1829) og friherreinde Charlotte (Lotten) Lovisa Gyllenkrok (1796–1829). ~1° 8.10.1842 på Runsa med Gustafva Charlotta Ankarcrona, * 19.11.1821 sst., † 5.5.1890 på Näsbyholm, d. af løjtnant, senere regimentskvartermester og kammerherre Teodor Vilhelm A. (1794–1865, ~2° 1846 med friherreinde Elisabet Charlotta Augusta De Geer af Leufsta, 1814–91) til Runsa og Boserup og friherreinde Charlotta Sture (1799–1843). Ægteskabet opløst 1852. ~2° 1.6.1854 på Panker med prinsesse Augusta Sophie Frederikke Marie Caroline Julie, * 30.10.1823 i Kbh. (Slotsk.), † 17.7.1889 sst., d. af landgreve "Vilhelm af Hessen-Kassel (1787–1867) og prinsesse "Charlotte (1789–1864).

B. blev forældreløs i en alder af syv år og blev opdraget meget strengt, efter hans eget udsagn „piskede" hans præceptor ham daglig. Da han blev myndig stod han som ejer af stamhuset Dallund på Fyn, fideikommisgodset Näsbyholm i Skåne og store familiegodser i Pommern der solgtes 1847. Senere erhvervedes for bortsolgt bøndergods fra Dallund godset Nydala i Småland. B. var ved slægtsforbindelser knyttet både til Danmark, Sverige og Tyskland, men betragtede dog altid Danmark som sit fædreland. Den bratte overgang fra tvang til ubunden nydelse af stor rigdom udviklede de spirer til excentricitet som allerede fandtes i hans natur. Der gik sære frasagn om denne excentricitets i reglen dog harmløse udslag ligesom der gik stærkt svind i den store familieformue. Metodiske studier lå ikke for B. Han blev ikke dansk student men tilbragte et par ungdomsår ved tyske universiteter, bl.a. Göttingen hvor han plejede et kammeratligt samliv med den nogle år ældre Otto v. Bismarck. I øvrigt erhvervede han ved rejser omkring i Europa en del kendskab til politiske forhold, samtidig med at hans smukke ydre, gode hoved og grandseigneurmæssige optræden skaffede ham adgang til indflydelsesrige kredse og mange personlige forbindelser, særlig inden for aristokratiet. Efter sit første ægteskab bosatte han sig på Dallund, og da treårskrigen udbrød viste han sit fædrelandssind ved på egen bekostning at udruste og lønne en eskadron frivillige „herregårdsskytter" hvis fører han blev.

Efter krigen begyndte B. at deltage i det politiske liv. Hans indstilling var væsentlig den samme som hos flertallet af hans standsfæller: fastholden ved helstatspolitikken, uvilje over for den demokratiske udvikling som junigrundloven begunstigede, og frygt for de angreb på ejendomsretten som man mente navnlig bondevennerne tilsigtede. Han var som følge af disse anskuelser med til at stifte Grundejerforeningen dec. 1850 og blev dens første formand. Ved suppleringsvalg i Kbh.s 2. kreds okt. 1851 valgtes han til folketinget, støttet af den konservative modbevægelse mod de nationalliberale som på denne tid gjorde sig gældende i Kbh. B. indtog på rigsdagen en ret uafhængig stilling, gjorde sig bemærket ved sin impulsive veltalenhed men opnåede ikke at vinde nogen synderlig politisk indflydelse. Han gik sammen med de konservative helstatsmænd og bondevennerne i statspolitiske spørgsmål, men mod de sidste i landbopolitik-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ken. Ved valget aug. 1852 trak han sig frivilligt tilbage og deltog i de følgende år ikke i den politiske kamp. Ved sit ægteskab 1854 med prinsesse Augusta trådte han i nært forhold til den glücksburgsk-hessiske hofkreds og faldt derved og fordi han nægtede at aflægge visit hos grevinde Danner i unåde hos Frederik VII. Da denne nægtede ham audiens nedlagde han 1856 sine hofjægermester- og kammerherretitler.

Omkring ved denne tid svingede B.s anskuelser over mod Ejderpolitikken, og han blev udpræget skandinav. 1857 udsendte han pjecen *Skandinavismen praktisk* i hvilken han tog ordet for en stærk politisk tilnærmelse mellem de nordiske riger og anbefalede som det endelige mål en dynastisk union som skulle hidføres ved „en gensidig Adoption af det danske og det svensk-norske Kongehus, saaledes at den længst blomstrende Mandsstamme blev arveberettiget til de tre Kroner". Det lille 14 siders skrift vakte en enorm opsigt, væsentligt fordi B. var svoger til tronfølgerparret prins Christian og prinsesse Louise som ingenlunde fandt behag i synspunkterne. Omsvinget gjorde ham mindre oppositionel mod de nationalliberale og C. C. Halls ministerium I. Han tilbød januar 1858 at benytte sit personlige forhold til den daværende preussiske gesandt ved forbundsdagen i Frankfurt, Otto v. Bismarck, til at skaffe regeringen fortroligt kendskab til visse punkter vedrørende det dansk-tyske anliggendes behandling ved forbundsdagen og samtidig bibringe Bismarck og forbundsdagens præsident en bedre forståelse af den danske politik. Tilbudet blev modtaget, og B. kunne ved sin hjemkomst afgive en beretning som Hall anså for tilfredsstillende. Ved folketingsvalget juni 1858 fik B. den nationalliberale valgkomités anbefaling, dels på grund af omsvinget i hans anskuelser, dels på grund af hans stilling til grevinde Danner, og valgtes i Kbh.s 6. valgkreds. Han forpligtede sig i øvrigt ikke til nogen side og indtog foreløbig en formelt uafhængig stilling på rigsdagen hvor han til en vis grad vedblev at være en fremmed fugl. Hans dobbelte nationalitet, hans verdensmandsmæssige optræden og fyrstelige slægtskabsforbindelser og hans lidt fremmedartede udtale bidrog dertil. Desuden var han en udpræget ener og forsømte ikke at understrege det. Alligevel øvede han periodevis en betydende indflydelse. Han var på sin vis en parlamentarisk begavelse med selvstændige ideer, evne til at føre dem virkningsfuldt frem og slå et slag for dem hvor stærk modstanden end var, men han var ikke nogen arbejdskraft og manglede udholdenhed.

Efterhånden nærmede B. sig den af J. A. Hansen og Balth. Christensen ledede Ejderstatvenlige fløj af bondevennerne. I sommeren 1859 udtalte han sig ret stærkt for Holstens udskillelse i en tale til landmandsforsamlingen i Haderslev der havde valgt ham til præsident. Han der altid var de hurtige afgørelsers og de politiske genvejes mand kom mere og mere til at se kritisk på Halls nølende politik. Hans gode forhold til Frederik VII var for længst genoprettet, og han stillede sig ikke længere afvisende over for grevinde Danner hvorimod hans antipati mod „professorerne" som han kaldte de nationalliberale voksede medens disse til gengæld betragtede ham som en begavet, men excentrisk og upålidelig dilettant. Det faldt da ret naturligt at han ved ministeriet Halls afgang efter konflikt med kongen 2.12.1859, indtrådte i ministeriet Rottwitt som udenrigsminister og midlertidig minister for Slesvig. B. gik utvivlsomt ind i ministeriet med store aspirationer, men da det kun sad til feb. 1860 fik han ikke lejlighed til at udrette noget, end ikke til at udforme noget selvstændigt program. Et initiativ, endda af meget opsigtsvækkende art, tog B. dog kort efter sin udnævnelse idet han fik ministeriets tilslutning til at søge prins Christian bevæget til at overtage en statholderpost over Holsten. B. motiverede sin plan som et forsøg på at tilfredsstille holstenernes selvfølelse og derved knytte dem nærmere til monarkiet; mulig lå deri tillige et skridt hen imod Holstens udskillelse. I statsrådsmøde 8.12. 1859 gav kongen sin tilslutning til forslaget medens prins Christian der så hvilke farer det kunne rumme for hans dynasti bad om otte dages betænkningstid. Da det nægtedes ham erklærede han at „siden Hans Majestæt havde havt den Naade at udnævne ham i den omhandlede Post, var han naturligvis forpligtet til at modtage den" men han mindede samtidig om at det „ikke var skeet med hans Ønske, og at Ministeriet er ansvarlig for de Følger, som dette Skridt vilde kunne have for Landet". Et par dage senere meddelte han i et brev til C. E. Rottwitt at han afslog statholderposten. B. lagde da pres på ham i sit „svogerbrev" af 11.12. i hvilket han hævdede at der på den forestående europæiske konference ville blive forhandlet om „en Revision af Londontraktaten vedrørende Tronfølgeordenen i det danske Monarki" hvad der kun kunne undgås når der ved prinsens overtagelse af statholderskabet var blevet skabt sandsynlighed for „Fred og Orden" inden for monarkiet. Prinsen fastholdt imidlertid sin afvisning, og det meddeltes i en cirkulær-depeche 21.12. til de danske gesandter i de vigtigste fremmede stater samtidig med at de modtog en cirkulær-depeche af 9.12. hvori B. noget pralende redegjorde for statholderplanerne. Men B. lod ikke dermed sagen ligge.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

2.1.1860 offentliggjorde han „svogerbrevet" i Berl. Tid. hvorefter han modtog henvendelser fra den britiske og den svenske gesandt der meddelte at de ikke kendte noget til at den danske tronfølgeordning skulle behandles på den forestående europæiske konference der alene skulle behandle Italiens forhold. De spurgte derfor om det var den danske regerings ønske at rejse tronfølgespørgsmålet hvad B. naturligvis måtte benægte.

Rottwitts død 8.2.1860 hidførte ministeriets afgang, og trods kongens opfordring og indtrængende henvendelser fra bondevennerne veg B. tilbage for en rekonstruktion af ministeriet med sig selv som konseilspræsident. Hall dannede da sit andet ministerium som B. kom i stedse mere tilspidset opposition til. 1861 var han sammen med bondevenlige Ejdermænd, grundtvigske nationale og mænd af det yderste nationalliberale venstre med til at stifte Dannevirkeforeningen hvis program var yderliggående ejderdansk og rettet mod Halls indrømmelsespolitik. Ved folketingsvalget juni 1861 faldt B. i Kbh.s 6. kreds, men valgtes med bondevennernes støtte ved suppleringsvalg i Herningkredsen 1862 ligesom han af folketinget indvalgtes i rigsrådet hvor han talte for Holstens fuldstændige udskillelse, junigrundlovens udvidelse til Slesvig og en ultraskandinavisk politik. Han gik i disse år ud og ind hos Karl XV af Sverige som hos Frederik VII og udmærkedes af dem begge. Der verserede jævnlig i Kbh. og Stockholm ministerlister med B.s navn men de viste sig stedse apokryfe. Da forholdet til Det tyske forbund tilspidsedes efteråret 1863 opstod der hos B. som hverken troede på vestmagternes hjælp eller den skandinaviske alliance afgørende betænkeligheder ved en fremskyndelse af den fælles forfatning for kongeriget og Slesvig. Han stillede derfor forslag i rigsrådet der tilsigtede at forhale sagen, og da forslaget forkastedes stemte han imod fællesforfatningen nov. 1863. Forinden havde han imidlertid søgt at nå sit mål: Ejderstaten og Holstens udskillelse på en anden og europæisk set mere betryggende måde, nemlig ved en henvendelse til Bismarck i et brev af 3.10.1863 i hvilket han foreslog en udjævning af striden ved at Preussen anerkendte Ejderstaten imod at et nyt dansk ministerium ophævede martskundgørelsen af 1863, gav afkald på Holsten således at banen blev fri for dets tilslutning til Preussen, og ordnede de tyske slesvigeres forhold på en for Preussen antagelig måde. At en dansk undersåt uden sin regerings bemyndigelse gjorde en fremmed magts førsteminister så revolutionerende forslag lå jo uden for al statsskik, men B. optrådte med fuldkommen åbenhed idet han meddelte Hall såvel sit brev som Bismarcks svar derpå. Forslaget var i øvrigt af europæiske som af tysk-nationale grunde uigennemførligt, og det kan ikke antages, at Bismarck trods sit delvis imødekommende svar har taget det synderlig alvorligt.

B. faldt ved folketingsvalget i Herning 1864 og gik dermed ud af aktiv politik. Han deltog i Oktoberforeningens stiftelse men ikke i den dermed indledede politik. Det danske Slesvigs tab gik ham nær til hjerte, og han syslede stadig med planer, stundom af ret fantastisk art, til dets genvindelse. I sine sidste år led han af en sygdom der medførte fremadskridende lammelse, som han bar med tålmod og sjælsstyrke. B. var en varm fædrelandsven og en redelig og uegennyttig karakter. Hans verdensmandsmæssige hjemmevanthed mellem europæiske forhold og personer og hans evne til stundom at se klarere end de ledende politikere kunne være kommet landet til ikke ringe nytte netop i denne periode. Når han dog forfulgtes af så megen vanskæbne lå det ikke blot i den ofte uberettigede mistro med hvilken han mødtes, men også i hans egne mangler. Han savnede evnen til udholdende og systematisk arbejde og hans vilje var for veg til i længden at hævde sig over for en stærk modstand. Der var i det hele noget springende og improviseret over hans politik og oftest for ringe evne til at skelne mellem det gennemførlige og det uigennemførlige. – Hofjægermester 1842 (frasagt 1856). Kammerherre 1848 (frasagt 1856). – R. 1848. S.K. 1860. □Afbildet på gruppebillede af Storch, 1853 (Ravnholt). Satirisk stentryk 1853, flere satiriske træsnit i Corsaren samt af P. Klæstrup, 1863. Mal. af Schiøtt, 1854 (Näsbyholm). Mal. (som jæger) 1866. Tegn. af Gertner, 1869, mal. af samme 1870. Buste af Thielemann, 1869. Træsnit af H. P. Hansen, 1873, litografi efter foto (af ovennævnte træsnit?) af I. W. Tegner, 1874, et par andre træsnit 1873. Mindesten ved Stensby 1867. Foto.

Zodiacus: Parlamentariske stjernebilleder, 1875. Joseph Michaelsen: Fra min samtid II, 1893. Ill. tid. og Nær og fjern 26.1.1873. Danske mag. 6.r.II, 1916. G. Carlquist: Ur Henning Hamiltons brefsamling I–II, 1914. N. Neergaard: Under junigrundloven II, 1916. Erik Møller: Helstatens fald I–II, 1958. Samme i festskr. til A. Linvald, 1956 263–81.

Helge Larsen (N. Neergaard)

Blixenkrone-Møller, Otto, * 1912, general, forsvarschef. * 27.4.1912 på Agersø pr. Skelskør. F: proprietær Herman B.-M. (1876–1957) og Marie Katrine Hansen (1881–1967). ~3.12.1938 i Kbh. (Holmens) med Grethe Fenger, * 5.4.1914 i Kbh., d. af højesteretssagfører Johannes Frederik F. (1881–1934) og Edith Harriet Mygge (* 1886).

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Blixenkrone-Møller, Otto

B.-M. blev sekondløjtnant 1936, premierløjtnant 1938, kaptajnløjtnant 1945 (med virkning fra 1944), kaptajn 1947, mdlt. oberstløjtnant 1951, oberstløjtnant 1955, oberst 1961, generalmajor 1963, generalløjtnant 1967, general 1972. Han tjenstgjorde på Hærens officersskole 1936–38 og, efter at have gennemgået et geodætisk kursus, i Geodætisk institut 1941–45. Efter 29.8.1943 kom han ind i arbejdet inden for den militære efterretningstjeneste. Efter 2.9.1944 udgjorde han sammen med F. *Tillisch (* 1915) og P. V. *Hammershøy den daglige ledelse af denne tjeneste frem til den tyske besættelses ophør. Han blev såret under en tysk aktion mod efterretningstjenestens kontor i Arresøgade, Kbh., 16.10.1944. Han var lærer på Hærens officersskole i topografi 1946 og gennemgik et generalstabskursus 1946–47 og gjorde derefter tjeneste i krigsministeriet. 1951–53 var han tjenstgørende ved Nato-hovedkvarteret i Oslo, derefter militærattaché i Washington og Ottawa 1953–56. Ved hjemkomsten fra denne post blev han bataljonschef ved falsterske fodregiment og senere 1959–61 chef for hærstabens operationsafdeling. 1961 blev han chef for region IV og fynske livregiment, 1963 for hærstaben, 1967 udnævnt til chef for hæren og 1972 forsvarschef. B.-M. trak sig tilbage fra denne post og aktiv tjeneste 1.4.1977. B.-M. har været en af de officerer som har præget opbygningen af hæren efter 1945. Han har været medlem af bestyrelserne for Det krigsvidenskabelige selskab og for Fællesorganisationen for officerer i hæren. – Kammerjunker. R. 1958. R.[1] 1964, K. 1967, K.[1] 1972, SK. 1975. □Foto.

Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Hans Chr. Bjerg

Bloch

Tavle I

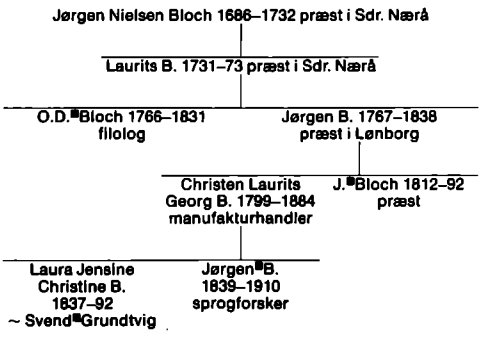

Tavle II

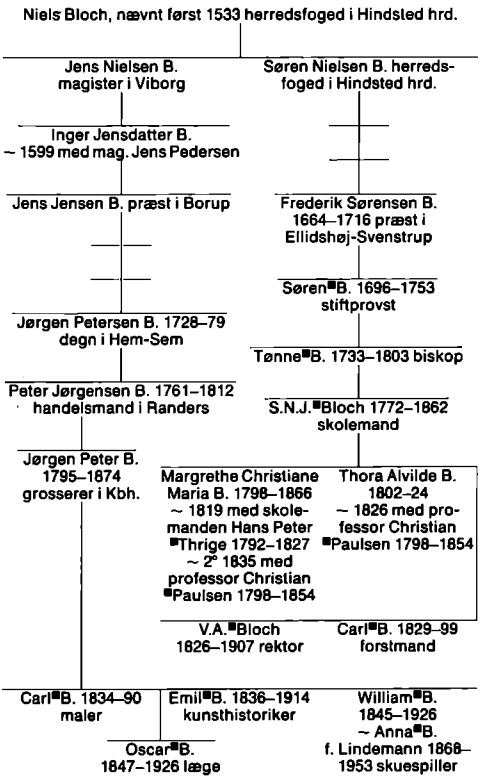

Der eksisterer flere slægter B., uden at indbyrdes forbindelse har kunnet påvises. En slægt (tvl. I) nedstammende fra herredsfoged i Tørrild hrd. Søren Lassen, hvis søn var forpagter Niels Sørensen B. (ca. 1644–1714), der var far til præsten Jørgen Nielsen B. (1686–1732).

Mest omfattende er slægten B. (tvl. II), som føres tilbage til herredsfoged i Hindsted hrd. i midten af 1500-tallet, Niels B. i Rold.

Inger Jensdatter B.s ægtefælle Jens Pedersen var søn af biskop Peder *Thøgersen (1532–95). Maleren Carl *B.s hustru Alma Trepka var d. af oberst Johan Chr. Math. *Trepka.

C. Bloch: Stamtvl. over slægter med navnet B. Manus i landsarkivet i Viborg. (tvl. I) Aage Brask: Niels B. i Rold og hans nærmeste slægt, 1947. Jens Bloch: Stamtvl. over Frederik Sørensen B.s descendenter, 1967.

Hans H. Worsøe

Bloch, Anna Kirstine, 1868–1953, skuespiller. * 2.2.1868 i Horsens, † 25.11.1953 i Kbh., begr. sst. (Vestre). F: læge Johan Sørensen Lindemann (1825–1909, ~ 2° 1888 med Agnes Laurentia Vil-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

helmine Emilie Raben, 1848–1891) og Bodil Margrethe Gylding (1838–75). ~11.6.1887 i Vær, Århus amt med forfatter, cand. jur., sceneinstruktør William *B., *30.3.1845 i Kbh., †1.11.1926 sst., s. af grosserer, silke- og klædehandler Jørgen Peter B. (1795–1874) og Ida Emilie Ulrikke Henriette Weitzmann (1805–91).

Efter at have modtaget undervisning bl.a. af Emil Poulsen debuterede B. på Det kgl. teater 4.9.1885 som Titania i *En Skærsommernatsdrøm* og som Jenny i *Den bogstavelige Udtydning*. Vejledt af William Bloch spillede hun Helga i *Geografi og Kærlighed* (dec. 1885) i hvilken rolle hun robede at de unge piger i pubertetsalderen med alle dens stemninger og længsler, dens hastige udbrud, dens overmod og forkælelse i B. ville få en usædvanlig begavet fremstiller. Det var da også denne evne William Bloch udnyttede da han for hende skrev titelrollen i *Frøken Nelly*. Hermed indledtes et kunstnerliv der skulle få omfattende betydning for Nationalscenen. B. blev ansat i 1886 og virkede uafbrudt til 1918. Herefter optrådte hun som gæst, blev på ny ansat 1922–25 for siden atter at give gæsteroller, bl.a. som Lucretia i *Den vægelsindede* ved Ny scenes åbning 1931. På dagen for sit 50års skuespillerjubilæum rejste hun til udlandet da hun ikke kunne komme overens med teatret om en velegnet forestilling. Hun blev dog fejret af Dagmarteatret der spillede *Dronningens Mand* (20.3.1936) med B. som dronningen og Poul Reumert som kongen, men uden succes. B. dyrkede også oplæsningskunsten og deltog bl.a. ved en velgørenhedsforestilling i Stærekassen 1937.

Historisk set hører B.s nuancerede kunst sammen med det københavnske lystspil fra 1890-erne, med Einar Christiansens, Otto Benzons, Emma Gads, Gustav Esmanns og Gustav Wieds komedier. Navnlig var bourgeoisiets unge, friske døtre, når de skulle røbe et rent instinkt, hendes område (Gerda i *Frøken Bodil*), men hun beherskede også deres modsætning, de blege kulturvæsener fra gamle, fine hjem. Med kløgtig opfindsomhed og sikker satire varierede hun typerne så de fik en klar, inderlig eller løssluppen tone af levende liv. Hun bestræbte sig ikke på at virke ved skønhed og ynde men ved sand karakteristik og ved nye betoninger. Som Hilde i *Fruen fra Havet* anvendte hun grov stemme og lange uplastiske skridt der overbevisende dannede et præcist billede af umoden alder med dens sans for det „spændende", og modsat var Mathilde i *Under Snefog* præget af jysk ro og den forelskelse der kan vente og tie. For vaudevillen betød B.s medvirken en fornyelse der stærkest kom til udtryk i *Aprilsnarrene*, hvis Trine Rar hun udførte 121 gange. Den halvt „litterære" figur blev til et virkeligt tolvårs barn med vandkæmmet tøsehår, næsvis, kåd og dog ikke uden en vis kantet ynde og lyrisk følsomhed. På lignende måde fornyede og individualiserede hun adskillige unge piger i Heibergs, Hertz' og Hostrups komedier uden at fratage dem poesien. Mest ejendommelig var dog B.s fremstilling af sære børn med overspændt natur, enten gammelkloge eller åndeligt standsede i væksten, fx Hedvig i *Vildanden* og Eleonora i *Paaske*. Mondæne fruer og forfjamskede modedamer fik også en sikker fremstiller i B. I andre roller viste hun megen historisk stilevne og sans for svundne tiders poesi, fx Hanna i *Tilfældet har Ret*, Leonora i *Maskarade* og Silvia i *Kærlighed og Lykketræf*.

B. var en typisk repræsentant for den „blochske" scenenaturalisme med stor sans for den følelsesmæssige, stemningsbefordrende replikbehandling og den psykologiserende spillestil. Hendes manglende evne til at fremstille det erotisk glødende, den lyriske flugt og den tragiske patos erstattede hun med en virtuos detaljekunst. Små karakteristiske træk blev samlet til et psykologisk helhedsbillede. Gennem pauser, håndbevægelser og minespil kunne hun udtrykke mere end med mange ord. Ved et agtpågivende blik og et lige antydet smil gav hun selv tomme og farveløse replikker glans og underforstået mening. Hun fik stor betydning for senere skuespillerinders rolleopfattelse hvor man bl.a. hos Bodil Kjer og Ingeborg Brams kan efterspore lighedspunkter med hendes kunstneriske naturalisme, til trods for at de næppe har set hende optræde. – Stjerneforgudet i sin ungdom følte B. sig i de senere år forbigået. Egentlig voksede hun aldrig ud af ungpige- og ingenuerollerne, og da det gamle repertoire forsvandt fra nationalscenen forlod hun teatret med bitterhed. Selv udtalte hun at grave og fugle udfyldte hendes tilværelse de sidste år. Tre fritflyvende papegøjer fik lov til at rasere hjemmet og yndede – til de besøgendes ubehag – at sætte sig i håret på de tilstedeværende. Så var samlingen af porcelænspapegøjer der optog en hel væg af mindre påtrængende art. Efter hendes død kom det blochske indbo på auktion, mens brevsaml. m. m. overførtes til Kgl. bibl. 1923–24 opførte Det kgl. teater B.s lille komedie *Saadan veksler* hvori hun selv spillede hovedrollen. Hun har endvidere skrevet hørespillene *Epilog* (udsendt 1934) og *Veni, vidi, vici* (uds. 1935) samt erindringsbogen *Fra en anden Tid* (1930). – Ingenio et arti 1910. Stifter af Anna Bloch-legatet. □Afbildet på Otto Baches mal. af Chr. IVs kroningstog, 1887 (Fr.borg). Tegn. af F. Henningsen, 1893. Tegn. af E. Krause, 1904 og 1905 (Teatermus.) og 1906. Træsnit af H. C. Olsen, 1907, efter foto. Buste af V. Bissen, 1911

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

(Teatermus.). Tegn. af Jensenius ca. 1931. Mal. af Hans Tegner. Tegn. af bl.a. Setoft (Kgl. bibl.), af Chr. Krohg (Teatermus.), af Vald. Møller (sst.), af Bertha Dorph, Gerda Ploug Sarp og Poul Bloch. Foto.

A. B.: Fra en anden tid, 1930 – Einar Christiansen i Ill. tid. 4.9.1910. Karl Mantzius i Teatret IX, 1909 153–55. Robert Neiiendam: Det kgl. teaters hist. IV–V, 1927–30. Thorkild Roose i Berl. aftenavis 24.3.1959. Sv. Kragh-Jacobsen i Berl. tid. 2.2.1968. – Breve i Kgl. bibl.

Jytte Wiingaard (Robert Neiiendam)

Bloch, Carl Edvard, 1872–1952, læge. * 21.9.1872 i Kbh. (Holmens), † 11.2.1952 sst., urne på Vestre kgd. F: fabrikant, liberiansk konsul Lauritz Heymann B. (1844–1924) og Dorthea Andersen (1842–92). ~ 1° 1908 med Alice Johanne Ruben, * 27.4.1866 i Kbh. (Mos.) (~ 1° 1887 med kunsthistoriker, museumsdirektør Emil *Hannover, 1864–1923; ægteskabet opløst 1894; ~ 2° 1896 med læge Poul William Kuhn Faber (opr. Kuhn, navneforandring 1896), 1865–1912; ægteskabet opløst), † 18.7.1939 i Egebjerg, Holbæk amt, d. af etatsråd, fabrikejer Bernhard Harald Ruben (1829–96) og Ida Coppel (1845–1913). ~ 2° 1940 med violonist Ketty Doris Wätzold Faber, f. Christophersen, * 15.11.1896 i Odense (~ 1° 1917 med senere indendørsarkitekt Ebbe Helmuth Adam Berner, 1894–1971, ~ 2° 1928 med læge, dr. med. Eli Frans Johannes Faber, 1897–1933), † 17.10.1963 på Frbg., d. af guldsmed Hagbarth Sylvester Christophersen (1864–1945) og Julie Elisabeth Augusta Wätzold (1866–1935).

B. blev student 1890 fra Hauchs skole og tog medicinsk eksamen 1897. Han var klinisk assistent under professoratet i klinisk medicin 1899–1901, derefter kandidat ved Kbh.s amts sygehus, Frederiks hospital og Dronning Louises børnehospital 1901–04, reservelæge sidstnævnte sted 1904–07, blev dr. med. 1902 *(Studier over Tarmbetændelse)* og privatdocent 1906, var chef for Kbh.s polikliniks børneafdeling 1906–10. Fra 1910–43 var han overlæge ved rigshospitalets s.å. oprettede afdeling for børnesygdomme og docent ved universitetet i pædiatri, som ved B.s initiativ blev gjort til obligatorisk undervisningsfag 1912. Han blev fungerende professor 1916, professor ordinarius 1931. Han blev medlem af konsistorium 1928 og var universitetets rektor 1931–32 og fra 1936–42. B. har ydet værdifulde bidrag til pædiatrien ved grundlæggende arbejder over fordøjelsesorganernes patologi i den første barnealder; i disputatsen påviste han betændelsesforandringerne i nedre del af tyndtarm og i tyktarm. Børneatrofi var en funktionel forstyrrelse. Han påviste i 1916 at den såkaldte øjentørsot (Xerosis conjunctivæ) og henfald af hornhinden (Keratomalacia) der medførte blivende blindhed, skyldtes mangelfuld ernæring, specielt mangel af et stof der findes i smørfedt og levertran, og som senere viste sig at være identisk med det på dette tidspunkt endnu ikke kendte A-vitamin. Sin interesse for ernæringsproblemer overførte B. til en lang række af elever, og dygtige arbejder om D-, C- og B-vitaminernes kliniske betydning kom fra hans afdeling i de følgende år. Han vejledede sine elever og medarbejdere uden ønske om selv at optræde som medforfatter – ligesom han ved sin klinisk betonede studenterundervisning ønskede at lære studenterne at iagttage og tænke selvstændigt. Han var svær at komme på nært hold, men kunne optræde både vindende og human.

Som medlem af konsistorium blev han ved sin stringente tanke en af universitetets fire repræsentanter i universitetskommissionen af 1935 hvis vigtigste resultat blev ændringen af universitetets forfatning. B. blev den første rektor under den nye forfatning hvor han kom til at forme traditionen under det nye styre med deling af ansvaret mellem rektor og kurator – og han kom til at lede universitetet i de første og i mange henseender afgørende år under den tyske besættelse 1940–45 med fasthed og værdighed ved sin frygtløshed og smidige retlinethed. Det lykkedes ham sammen med departementschef K. H. *Kofoed at sikre universitetet byggegrundene på Nørre fælled for det naturvidenskabelige og medicinske fakultet, ligesom han sikrede universitetets gobeliner for udvidelsen af festsalen. Inden sin afgang nåede han også ved en aktiv indsats at sikre oprettelsen af Michaelsen-instituttet, hvori neuro-fysiologisk og isotopinstituttet fik gode ydre kår. – SK. 1942. DM. 1948. □Buste af Willumsen, 1922 (rigshospitalets grund). Mal. af Herman Vedel (Kbh.s univ.). Tegn. af Otto Christensen, 1931. Foto.

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1902 107f. – Studenterne fra 1890, 1915. P. Plum m.fl. i Ugeskr. for læger 114, 1952 251–54.

*V. Meisen**

Bloch, Carl Peter August, 1829–99, skovrider. * 28.9.1829 i Roskilde, † 15.1.1899 i Odense, begr. sst. F: rektor S. N. J. *B. (1772–1862) og Henriette M. Holmer (1791–1878). ~ 2.5.1861 i Vigerslev, Fyn, med Magdalene Regitse Emilie Madsen, * 9.6.1835 på Røde mølle, Vigerslev sg., † 26.5.1917 i Odense, d. af møller Mads Rasmussen (1802–42) og Henriette Kirstine Rasmussen (1803–81). – Bror til V. A. *B.

B. blev student 1847 og meldte sig som frivillig til krigen 1848, men blev såret s.å. Efter praktisk uddannelse i skovbrug blev han skovrider på

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Langesø skovdistrikt under baroniet Holstenshus, 1858–97. Under indflydelse af baron A. C. Holsten-Carisius der var meget skovinteresseret og villig til at ofre penge på forsøg indførte og dyrkede B. mange forskellige fremmede nåletræer på Langesø skovdistrikt. I 1899 skrev han: „Hovedformålet med at indføre de fremmede træer var at berige skoven med arter, om hvilke det skulle kunne siges med sikkerhed, at de havde betydning for skovdriften enten i økonomisk henseende eller under hensyn til skovens forskønnelse." *(Fremmede Naaletræer i Langesø Skove,* Tidsskr. for Skovvæsen, XI, 1899, B, 1–58). Denne afhandling og B.s plantninger har været af afgørende betydning for vurderingen af mange fremmede nåletræers anvendelse i dansk skovbrug. 1869–99 var B. statens tilsynsførende med de private skove på Fyn.

V. A. Bloch: Stamtvl. over Søren Blochs descendenter, 1903 14. C. Weismann: Skove og skovbrug på Fyn . . ., 1900 134–36. Dansk skovforen.s t. 1928 414.

P. Chr. Nielsen

Bloch, Carl Heinrich, 1834–90, maler. * 23.5.1834 i Kbh. (Holmens), † 22.2.1890 sst. (Slotsk.), begr. sst. (Holmens). F: grosserer, silke- og klædehandler Jørgen Peter B. (1795–1874) og Ida Emilie Ulrikke Henriette Weitzmann (1805–91). ~ 31.5.1868 i Kbh. (Holmens) med Alma Trepka, * 22.6.1845 i Kbh., døbt 11.8.s.å. i Frankfurt am Main, † 8.1.1886 i Kbh. (Frue), d. af kaptajn, kammerjunker, senere oberst Johan Christian Matthias *T. (1809–50) og Ida L. M. Falbe (1822–49). – Bror til Emil *B., Oscar *B. og William *B.

B. kom fra et velhavende københavnsk hjem hvis kulturelle interesser bidrog til at præge både ham og hans søskende. Allerede i barneårene hvor han som elev på Mariboes skole havde Theodor Restorff som lærer viste B. lyst og anlæg for at tegne. Efter et mislykket forsøg på at blive kadet kom han 1849 ind på kunstakademiet og avancerede allerede 1851 til modelklassen hvor bl.a. Wilh. *Marstrand underviste. 1852 vandt han den lille og 1853 den store sølvmedalje og begyndte s.å. at udstille på Charlottenborg; ved sin død 1890 havde han i alt udstillet 167 arbejder. Blandt B.s tidligste værker er en række uformelle portrætter af personer, vist i deres dagligdags omgivelser *(Kr. Mantzius i sit Studeresværelse,* 1853, *C. N. Rosenkilde,* 1854, *Kunstnerens Forældre i Dagligstuen* 1855). I den omhyggelige redegørelse for detaljerne og lyset røber han klart indflydelsen fra Eckersbergskolen. Men også genremaleriet havde tidligt B.s interesse. Inspireret af N. L. *Høyens ideer om et nationalt folkelivsmaleri valgte han i en række billeder motiver fra det sjællandske bondeland og den jyske vestkyst. Med et skarpt blik for figurernes mimik og en forkærlighed for den fortællende anekdotiske skildring søgte han her at indfange forskellige stemninger, spændende fra det romantisk-idylliske i *Kæmpehøj ved Refsnæs,* 1858 via det komisk-burleske i *Scene fra en Fiskerstue; en Dreng, der slaar efter en And,* 1859 der gav Chr. Richardt motivet til digtet „Far skal sove", til det højdramatiske i det stort anlagte *Fiskerfamilier, som venter deres Mænds Hjemkomst ved frembrydende Uvejr,* 1858. Billederne vakte opmærksomhed, og 1859 tildelte akademiet ham et rejsestipendium der atter fornyedes 1860 og 1861. August 1859 rejste B. via Holland, Belgien og Frankrig til Italien hvor han med kortere afbrydelser opholdt sig indtil 1866.

Det italienske folkeliv gav B. rigt inspirationsmateriale til nye genremalerier der skildrede humoristiske eller idylliske hverdagsepisoder, ofte med en tydelig markeret pointe og en direkte appel til beskuerens medleven. Karakteristiske er *En Fisker fra Sorrent,* 1860, *En Pebersvend,* 1861, *En romersk Gadebarber,* 1864 og *Fra et romersk Osteri,* 1866. Mere afdæmpede og præget af en næsten vemodig stemning er dog billeder som *To Munke. Aften,* 1861. Størst betydning fik opholdet i udlandet for B.s gennembrud som historiemaler. Under indtryk, ikke blot fra renæssancens og barokkens kunst, men også fra det samtidige internationale historiemaleri udførte han i Italien tre monumentale kompositioner med bibelske motiver *Lazarus' Opvækkelse* (ufuldf.), 1862, *Samson hos Filistrene,* 1863 og *Jairi Datter,* 1863. Da de to sidstnævnte udstilledes på Charlottenborg 1863 og 1864 vakte de både interesse og anerkendelse. Selv om en kunstkender som Høyen ikke var uden kritik udtalte han dog i et brev 1863 til C. J. Thomsen, at „Samson" var „udenfor det Almindelige, der i de senere Aar er præsteret i Historiemaleriet". Mest overvældende var dog det indtryk *Prometheus' Befrielse,* 1864 gjorde ved udstillingen i København 1865. Maleriet der var udført efter bestilling fra Georg I af Grækenland til slottet i Athen viser det øjeblik hvor Prometheus af Herkules befries fra den ørn som hakker i titanens lever. Billedet er opbygget med en enkel komposition, et begrænset rum og klart markerede kontraster såvel mellem farve, lys og skygge som mellem figurernes indbyrdes mimik og bevægelser. I modsætning til Constantin *Hansens gengivelse af samme motiv i universitetets forhal 1845–47 har B. koncentreret fremstillingen om et enkelt betydningsfuldt og dramatisk moment i myten. Derigennem har han med Julius *Langes ord „opnaaet et kraftigere, livfuldere, mere slaaende Indtryk af Virke-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ligheden, en mægtigere gribende Patos, et mere umiddelbart Forhold mellem sit Billede og Beskueren". Utvivlsomt har også den aktuelle politiske situation bidraget væsentligt til maleriets succes. Den udbredte følelse af afmagt efter nederlaget til Preussen og forhåbningerne om hjælp fra stormagter som Rusland gjorde det nærliggende at tolke værket som et sindbillede på nationens håb om genrejsning. Ørnen symboliserede naturligvis Preussen, og man diskuterede endog om Herkules havde den russiske zars træk. – Efter sin hjemkomst til Danmark 1866 udførte B. endnu en række historiemalerier der alle hentede deres motiv fra den nationale historie, heriblandt *Niels Ebbesen og Grev Gert*, 1868 hvor temaet som i Prometheus var oprøret mod tyranniet og *Christian II i Sønderborg Fængsel* 1871, for hvilket han modtog æreslegionen ved verdensudstillingen 1878. Til universitetets festsal malede B. efter Marstrands død *Hans Tausen beskytter Bisp Joachim Rønnow*, 1876, *Kong Jakob af Skotland besøger Tycho Brahe*, 1878, og *Biskop Jesper Brochmand lader den unge Peder Schumacher give Prøve paa sin Lærdom for Frederik III*, 1889–90. Endelig udførte han til det nyoprettede Frederiksborg museum 1880 *Niels Kaas overgiver paa Dødslejet den unge Christian IV Nøglerne til Rigets Hvælvinger, hvor Regalierne opbevares*.

B.s største officielle opgave var udførelsen 1865–79 af i alt 23 malerier til Christian IVs bedekammer på Fr.borg. Kun i dimensionerne fulgte disse de ældre billeder der var gået til grunde ved branden 1859, mens der både i emnevalget og placeringen var afvigelser fra det oprindelige program. B. valgte således at lægge større vægt på Kristi lidelseshistorie, og serien afsluttedes med opstandelsen i stedet for som tidligere med dommedag. Hvad de enkelte maleriers komposition og ikonografi angår synes B. også at have arbejdet selvstændigt i forhold til ældre forbilleder. I lighed med flere andre af hans værker er bedekammerets billeder behersket af en udtryksfuld og stemningsvækkende clair-obscur der her bevidst er søgt tilpasset rummets uensartede belysning. Som en naturlig konsekvens af B.s årelange beskæftigelse med en religiøs emnekreds på Fr.borg modtog han flere bestillinger på altertavler. Blandt de otte han fuldførte er *Kristi Opstandelse*, 1877, til Jakobskirken, Kbh. – en nøje parallel til bedekammerets version – og *Kristus helbreder den syge ved Bethesda Dam*, 1884, til missionshuset Bethesda, Kbh. – Til trods for de store opgaver inden for historiemaleriet vedblev genremaleriet at beskæftige B. Endnu en tid efter hjemkomsten fra Italien var han optaget af sydlandske folkelivsmotiver som de komiske skildringer af munke *En Munk, der plukker Høns*, 1869 og *En Munk, der har Tandpine*, 1871. Men også i det hjemlige fandt han emner. Oftest valgte han sine modeller blandt det københavnske proletariat som vaskekoner, handlende, tjenestefolk og gademusikanter der er fastholdt i humoristiske eller patetiske hverdagssituationer, beslægtet med 1600-tallets hollandske genremaleri *(To Koner, der taler sammen*, 1874, *En Kone, der sælger Fisk*, 1875, *Konen med Spurvene*, 1886). Billederne viser B.s evne til den indgående, skarpt pointerede skildring af mimik og bevægelser, men røber dog sjældent noget dybere samfundskritisk engagement.

Portrætterne udgør en betydningsfuld del af B.s værk. Fra 1880erne stammer en række karakterfulde officielle portrætter af fremtrædende embedsmænd og kulturpersoner, bl.a. *J. N. Madvig*, 1881, *A. F. Krieger*, 1882, *N. W. Gade*, 1884 og *Carl Ploug*, 1888. Over for disse står de mere personligt prægede, indtrængende portrætskildringer af familien og de nære venner, som af hustruen *Alma B.*, 1868 og 1885 og *H. C. Andersen*, 1869. 1888 malede B. efter opfordring sit eget portræt til uffizierne i Firenze. I de senere år kom også landskabsmaleriet til at spille en central rolle for B. Familiens faste sommerophold i Nordsjælland ved Hellebæk og senere Ellekilde gav ham rige muligheder for at dyrke friluftsstudiet. Han fandt her nye motiver til genremalerier, men var især optaget af landskabsmaleriet hvor staffagefigurerne spiller en underordnet rolle i forhold til skildringen af stranden og havet, set under skiftende belysninger og vejrlig. *(Hellebæk, Graavejr*, 1886, *En Sommerdag*, 1887, *Ved Solnedgang. Ellekilde*, 1889).

Foruden oliemalerier, tegninger og akvareller har B. udført en lang række raderinger. I alt udsendte han 78, af hvilke hovedparten blev til i tidsrummet 1880–1889, efter et par tidlige, mindre vellykkede forsøg 1868. B. foretrak at radere efter omhyggeligt udarbejdede forstudier, og kun et fåtal af raderingerne er udført direkte efter naturen. Som i malerierne søgte han gennem en minutiøs bearbejdning af pladen at opnå en udtryksfuld og nuanceret lysvirkning. En afgørende inspirationskilde for ham var her ikke mindst studiet af Rembrandts raderinger.

Værker af B. findes i offentligt eje på Statens museum for kunst (bl.a. Samson og filistrene, Jairi datter, Christian II i fængslet (dep. på Fr. borg), kobberstiksamlingen, Ny Carlsberg glyptotek *(Christus i Gethsemane Have*, 1878), Hirschsprungs saml., Rosenborg *(Frederik VIII som Kronprins*, 1867), Fr.borg og Nivågård (To koner, der taler sammen). Desuden i kunstmuse-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

erne i Århus og Odense *(Marias Besøg hos Elisabeth)*, samt på nationalmuseet i Stockholm *(Den lille Kludesamler*, 1863, *Hyrdernes Tilbedelse*, 1882). B. udnævntes efter Prometheus til medlem af akademiet og valgtes 1872–73 til medlem af skolerådet. 1873 søgte han Marstrands professorat, men F. "Vermehren blev foretrukket; 1883 efterfulgte han N. Simonsen som professor ved akademiet, 1887 blev han medlem af Kunstmuseets indkøbskommission, og 1880–90 virkede han som akademiets vicedirektør.

B. er en af de betydelige skikkelser indenfor dansk malerkunst i 1800-tallets anden halvdel. I sin samtid var han højt værdsat, og både hans genre- og historiemalerier opnåede ligesom raderingerne en enestående popularitet. Trods denne uforbeholdne anerkendelse var B. dog selv bestandig naget af tvivl om sine evner og af manglende tillid til eftertidens positive dom. I senere vurderinger har hans værker da også været genstand for en skiftende bedømmelse. Som B.s væsentligste indsats har man i nyere tid navnlig fremhævet portrætterne, de sene landskabsstudier, tegningerne og raderingerne for deres nuancerede og indtrængende virkelighedsskildringer. Derimod har den kunsthistoriske kritik været mere afvisende overfor de udpræget tidsbundne sentimentale, lavkomiske og anekdotiske elementer i genre- og historiemalerierne. Dog savnes endnu en nyvurdering af de store historiemalerier i hvilke B. så prægnant har genskabt dramatiske højdepunkter i den nationale historie, både af deres placering indenfor samtidens internationale historiemaleri og af deres betydning som spejlbilleder af væsentlige strømninger i dansk kulturliv efter 1864. – Tit. professor 1871. Etatsråd 1883. – R. 1867. DM. 1888. □Selvportr., bl.a. tegn. 1853 og 1856 (begge Fr.borg), 1868, 1883 (Fr.borg), 1886, tegn. (St.mus.), akvarel 1861 og 1865, radering 1880, mal. ca. 1854 (Fr.borg), 1863, 1886 (udstillingsfonden, Charlottenborg), 1888 (Uffizierne, Firenze). Tegn. af C. A. Kølle, 1861 (Skandinav. foren. i Rom). Mal. af H. Olrik og tegn. af samme, 1865 (begge Fr.borg), efter sidstnævnte træsnit af Obermann, 1865, samt litografi 1865 og træsnit 1870. Buste af Peters, 1867 (Fr.borg). Træsnit af W. Meyer efter foto, 1870 og 1879, dette gengivet i træsnit af H. P. Hansen, 1883. Litografi 1873. Tegn. af C. Bayer, 1877. Mal. af C. T. Melchior (Fr.borg). Træsnit af H. P. Hansen, 1888, samme type litograferet og i 1904 raderet af F. Schwartz. Tegn. af Krøyer, 1884 (Hirschsprung), afbildet på sammes mal. Musik i ateljeret, 1886 (Nasjonalgalleriet, Oslo), gentagelse 1887 (Hirschsprung). Tegn. af Tom-Petersen, 1886. Mal. af Paul Bloch, 1887. Afbildet på Krøyers mal. Aftenselskab i Ny Carlsberg Glyptotek, 1888 (Carlsberg mus.), hertil tegnet forarb. Træsnit efter foto af Brend'amour, 1890 og stålstik af Weger i Leipzig. Klippet silhouet (Fr.borg). Mal. af O. Bache. Relief af V. Bissen. Foto.

J. R. Thiele: Beskrivende fortegnelse over C. B.s raderinger, 1898. – C. B.: Udvalg af hans kunst og lidt om ham selv, 1890. – Rikard Magnussen: C. B. 1834–1890, 1931 (med værkfortegnelse). K. Flor: Hornbæk, 1940 199–206. J. Sthyr: Dansk grafik 1800–1910, 1949 (fot. optr. 1970) 189–98. Danm.s kirker. Fr.borg amt, 1964–78. O. Haase i Dansk kunst 107, 1970. L. Jacobsen i Hellebæk-Ålsgårdes egnshist. foren.s beretning 10, 1975 3–6.

Birgitte Bøggild Johannsen

Bloch, Jacob **Christian** Demant, 1859–1944, søofficer. *6.8.1859 i Kerteminde, †5.3.1944 i Kbh. (Holmens). F: fabrikant Christian Jacobsen B. (1813–62) og Kirstine Rasmine Birgitte Demant (1826–1903). ~27.12.1887 i Odense med Marie Cathrine Gabrielle Østerby, *19.3.1860 på Dollerupgård ved Lunderskov, †7.4.1942, d. af forpagter Rasmus Ø. (1827–79) og Hansine Birgitte Demant (1825–94).

B. blev kadet 1877, sekondløjtnant 1881, premierløjtnant 1883, kaptajn 1899 og kommandør 1909. Han deltog 1886–87 i Ryders opmålingsekspedition i Sydgrønland nord for Upernavik og ledede 1890 selv en opmåling i Sydgrønland. 1892–95 var han skoleofficer og 1899–1903 næstkommanderende ved søofficersskolen, i de mellemliggende år var han fyrinspektør. 1904 var B. chef for fiskeriinspektionen uden for Skagen. 1905–09 var han chef for flådens mærkevæsen, 1909–19 direktør for søkortarkivet. Han udførte sin tjeneste her som andetsteds med samvittighedsfuldhed og dygtighed. Han var dansk medarbejder ved udgivelsen i 1901 af den dansk-norske signalbog, 1917 formand i en international voldgiftsdomstol i Haag i anledning af to tyske undervandsbådes internering i Holland, 1918 medlem af „Igotz Mendi"-kommissionen i Berlin i anledning af damperen Ivigtuts sænkning i Atlanterhavet. Som Danmarks delegerede deltog han 1919 i den internationale hydrografiske konference i London hvor der blev taget bestemmelse om internationalisering af søkort og farvandsbeskrivelser m.m. og hvor oprettelsen af det international-hydrografiske bureau der fik sæde i Monaco blev vedtaget. Ved opnået aldersgrænse s.å. fik han sin afsked fra søofficerskorpset og udnævntes til kommandant i Nyboder, i hvilken stilling han forblev til 1930. – R. 1901. DM. 1910. K.² 1916. K.¹ 1926. □Foto.

P. Ipsen i Tidsskr. for søvæsen. 1944 173f. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Th. Topsøe-Jensen**

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bloch, Harald **Emil,** 1836–1914, kunsthistoriker. * 14.12.1836 i Kbh. (Holmens), † 7.1.1914 sst., begr. sst. (Ass.). F: grosserer, silke- og klædehandler Jørgen Peter B. (1795–1874) og Ida Emilie Ulrikke Henriette Weitzmann (1805–91). Ugift. – Bror til Carl *B. (1834–90), Oscar *B. og William *B.

B. uddannedes først som forretningsmand, men forlod handelsvæsenet efter nogle års forløb for helt at hellige sig sine kunsthistoriske interesser. Han tog studentereksamen 1863, søgte vejledning i sit fag hos Høyen og C. J. Thomsen og foretog en studierejse til udenlandske museer, særlig hollandske. Efter at have udgivet et skrift om nederlandsk maleri i 1600-tallet *Hollandske Kunstnere* (1869) blev han inspektør ved Den kgl. maleri- og skulptursamling efter Høyens død 1870, samtidig med at O. D. Rosenørn-Lehn blev direktør. Under dennes styrelse (indtil 1892) var B. da galleriets egentlige faglige leder, og fra 1883 forenede han denne stilling med embedet som inspektør ved Den kgl. kobberstiksamling. Ved oprettelsen af Statens museum for kunst blev han 1896 direktør ved dette som chef for de tre nævnte kgl. kunstsamlinger; sin afsked tog han 1911 efter at have været knyttet til kunstmuseet i 41 år. B. var den udprægede connaisseur-type, havde en forfinet smag og et skarpt blik, sad også inde med betydelige kundskaber, særlig i grafikkens historie, men som museumsleder savnede han initiativ og viste kun liden forståelse af museets opdragende betydning og af dets forpligtelser over for yngre dansk kunst. Da endelig de pengemidler som museet kunne disponere over til indkøb var særdeles ringe, måtte særlig malerisamlingens udvikling stagnere under hans administration, medens kobberstiksamlingen dog fik værdifulde forøgelser. B.s forfatterskab er hverken omfattende eller betydeligt. Foruden katalogarbejder og det ovenfor nævnte skrift har han kun udgivet et par studier over grafisk kunst *Albrecht Dürer,* 1874, *Blade af Kobberstikkunstens Historie,* 1879 og skrevet den biografiske tekst til *J. T. Lundbye, Billeder i Træsnit med Digte af Holger Drachmann.* 1884. – R. 1885. DM. 1897.

□Afbildet på C. Blochs Et Overfald, 1857. Tegn. af C. Bloch (bl.a. St. mus.), radering af samme 1868. Mal. af C. T. Melchior. Buste af V. Bissen. Tegn. af P. Bloch (St. mus.). Foto.

Ill. tid. 23.12.1906. G. Philipsen sst. 20.8.1911. Karl Madsen i Politiken 10.1.1914. Kunstmuseets årsskr. s.å. 155. – Papirer i Rigsark. Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Christian Elling**

Bloch, Erling, * 1904, kgl. kapelmusikus * 12.6.1904 i Kbh. (Skt. Johs.). F: kunstmaler Valdemar Andreas Viborg B. (1862–1924) og Birthe Jensen (1868–1936). ~8.6.1928 i Kbh. (Holmens) med skuespiller Clara Behrens, * 20.10.1905 i Kbh., d. af forfatter, redaktør Carl *B. (1867–1946) og Astrid Poulsen (1875–1957).

B. stammer fra et musikinteresseret hjem. Allerede syv år gammel begyndte han at få violinundervisning og blev i meget ung alder indført i udøvelse af kammermusik af cellisten Emil Robert-Hansen, en broder til pianistinden Agnes Adler som hørte til familiens omgangsvenner. 15 år gammel blev han optaget på Det kgl. danske musikkonservatorium hvor han gennem Anton Svendsens, Axel Gades og Kristian Sandbys undervisning udviklede sig så hurtigt at han 1922 kunne afholde sin debutkoncert i Kbh. Året efter konkurrerede han sig ind i Det kgl. kapel; her virkede han indtil 1954 da han blev udnævnt til professor ved Det kgl. danske konservatorium hvor han havde været lærer fra 1946, ekstraordinær professor fra 1949, og hvor han udøvede en højt påskønnet pædagogisk gerning indtil 1974. Allerede i 1920erne havde han suppleret sin uddannelse i Paris hvor han bl.a. havde studeret hos René Benedetti som en af dennes første elever. Under dette pariserophold og mange senere besøg grundfæstede B. sin store kærlighed til fransk kunst og kultur. Herhjemme kom han til at dele sig ligeligt mellem arbejdet i Kapellet, en intens dyrkelse af kammermusik og pædagogisk virke. Han var medlem af Thorvald Nielsen-kvartetten 1923–33, stiftede derefter *Erling Bloch-kvartetten* med kapelkollegerne Knud Pedersen, Hans Kassow og Torben Anton Svendsen. Dette ensemble, senere i en lidt ændret form, blev et tyngdepunkt i det danske kammermusikliv indtil det lagde op omkr. 1967. Man noterede det som en enestående bedrift da kvartetten april 1951 efter henved 100 prøver opførte Béla Bartóks samtlige seks strygekvartetter ved tre koncerter i Kbh.

1935 stiftede B. *Den danske kvartet* sammen med fløjtisten Holger Gilbert-Jespersen, cellisten Torben Anton Svendsen og pianisten Holger Lund Christiansen. Også dette ensemble var indtil sit ophør 1956 af høj musikalsk standard og foretog flere vellykkede koncertrejser i udlandet hvor repertoiret bl.a. rummede nye og nyere danske værker.

B. har i årenes løb beklædt mange tillidsposter i det danske musikliv, deriblandt bestyrelses- og formandsposter i foreningen Det kgl. kapel, Kammermusikforeningen, Privat kammermusikforening, Det kgl. musikkonservatoriums lærerforening, repræsentantskabet og musikudvalget

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

for Det danske selskab, Peder Møllers mindefond og Løventhals legat. Han er desuden delegeret for Skandinavien ved Fondation Eugène Ysaye. B. modtog 1968 Ludvig Schyttes legat og 1973 Ove Christensens ærespris. Hans indsats som kulturformidler er belønnet med Médaille d'Honneur de la Fondation Eugène Ysaye.
B. har været på koncertrejser i de fleste europæiske lande, har medvirket ved indspilning af talrige grammofonplader og har skrevet artikler i dagblade og tidsskrifter samt udgivet Kammermusikforeningens jubilæumsbog *Kammermusik i hundrede år* 1968. – R. 1947. R.[1] 1960. K. 1973. □Tegn. af Gerda Ploug Sarp, 1943. Foto.

Salmonsens leksikon-t. 1947–48 sp. 590. Dansk musiker-tid. 1948 45f. Berl. tid. 22.5.1949. Nationaltid. 10.6.1954. Social-demokr. 6.6.1954. Det kgl. danske musikkonservatoriums årsberetning 1973–74. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Sigurd Berg

Bloch, Jørgen Victor, 1812–92, præst. * 25.9.1812 i Lønborg ved Skjern, † 21.12.1892 på Frbg., begr. i Vig. F: sognepræst Jørgen B. (1767–1838) og Gjertrud Fog (1772–1840). ~ 15.7.1833 i Ringkøbing med Agathe Theodorine Benedicta Thorlacius, * 6. el. 9.1.1811 på gården Gythaborg i Island, † 1.1.1872 i Vig, d. af assessor og sysselmand, senere byskriver i Ringkøbing Theodor T. (1774–1850) og Gytha Horwitz (1782–1850).
B. blev først undervist hjemme og 1829 student fra Borgerdydskolen på Christianshavn. 1833 blev han cand. teol., var en kort tid lærer ved Randers lærde skole men slog sig 1834 ned i Kbh. og blev lic. teol. på en afhandling om Kristi Himmelfart (1835). Derpå var han adjunkt i Horsens, blev 1837 sognepræst i Borbjerg og 1838 sin fars efterfølger i Lønborg-Egvad. 1851 blev han provst. Han søgte forgæves valg til den grundlovgivende forsamling og 1849 til folketinget, men var 1855–59 landstingsmand. 1855 trådte han, ud fra et grundtvigsk syn, op mod Søren Kierkegaard og fik et hvast gensvar. S.å. blev han sognepræst i Kerteminde og 1868 i Vig-Asminderup hvorfra han tog afsked 1881. Som landstingsmand havde B. en hovedandel i loven om de frie fattigkasser (1856), men det kirkeforfatningsforslag han sammen med to andre præster indgav s.å. fik ingen betydning. I Kerteminde virkede han sammen med Christen Kold og støttede hans friskole i Dalby i en pjece *Selskabet for den danske Almueskole,* 1857 som skildrede friskolens pædagogiske metode, et emne han oftere fik anledning til at forsvare. B. var nok grundtvigianer men kom flere gange i konflikt med tidens gængse grundtvigianisme, dels ved en friere betragtning af trosbekendelsens oprindelse, dels ved en bibelkritisk holdning der nærmede ham til den af kulturradikalismen påvirkede nygrundtvigianisme. Navnlig forkastede han Johannes Åbenbaring og dermed tanken om en verdensundergang som et ragnarok, for i stedet at forkynde en „pinsetid" hvor alle slags kristne, græsk- og romersk-katolske og protestanter skulle forenes og således lade kristendommen træde frem i sin fulde glans. B. virkede for at samle oplyste og frisindede kristne af alle kirker til fælles muhammedanermission og (inspireret af det græske kongevalg 1863) rejste 1867 til Athen for at realisere det samvirke mellem den græske og nordiske menighed som Grundtvig iøvrigt, på baggrund af menighedsbrevene i åbenbaringsbogen, havde digtet om i Christenhedens Syvstjerne. Også gennem blade arbejdede B. for sine økumeniske ideer og deltog 1874 i den ireniske kongres i Bonn.
B. udgav 1837 *Nogle grammaticalske Bemærkninger om den vesterjydske Dialect, oplyste ved ethnographiske og geographiske Billeder, af en jydsk Philolog.* Der er næppe tvivl om at han selv er forfatteren. Interessen for jysk har han taget i arv efter sin far som 1807 indsendte en lille vestjysk ordsamling og nogle grammatiske bemærkninger til Videnskabernes selskabs ordbog; de er nu tilgængelige i „Fra Ribe Amt" XIX, 1975. B.s „Bemærkninger" angiver selv at de er et grammatisk tillæg til Molbechs dialect-lexikon. Lydlæren er knapt, men godt behandlet, ikke uden nogen kritik af Blichers indledning til de østjyske digte i „Samlede Digte", II (1836). Endnu betydeligere er fremstillingen af formlæren hvor så godt som alt væsentligt er kommet med. J. Byskovs redegørelse for brugen af de vestjyske bestemte artikler er i de store træk allerede foregrebet; redegørelsen for substantivernes køn er fuldt ud tilfredsstillende. Endelig indeholder bogen en fortræffelig dialekttekst, en af vore ældste. Bogen giver i al sin knaphed fortræffelig besked og indtager en smuk plads i den danske dialektforsknings historie. – R. 1892. □Litografier 1861, efter foto, og af Har. Jensen, 1904. Maleri.

V. Birkedal: Personlige oplevelser I, 1890 93–107. Chr. Siegumfeldt i Nord. missions-t. 3.r.V, 1916 49–80. Søren Kierkegaard: Saml. værker XIV, 1931 65–68 388–90 (ny udg. XIX, 1964). A. Pontoppidan Thyssen: Den nygrundtvigske bevægelse, 1958 431–33. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

P. G. Lindhardt (Marius Kristensen)

Bloch, Jens, 1763–1830, biskop. * 24.6.1763 i Hals, † 4.7.1830 i Viborg, begr. sst. F: skibskaptajn og borger i Ålborg, siden kgl. overstyrmand Rasmus B. (ca. 1734–1804) og Anne Christine

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Lassen Banner (ca. 1728–78). ~26.6.1798 på Bellevue (Holmens) med Christine Meincke, døbt 1.2.1782 i Trondheim, † 4.11.1824 i Viborg, d. af grosserer Henrik M. (1746–1827) og Louise Viide (1746–1811).

Tre år gammel blev B. anbragt hos sin fars svoger, kommandør Henrik Jansson, og her undervist til faderen i hans 12. år sendte ham til Riga for at blive handelsuddannet; men dertil havde han ingen lyst, og efter et ophold hos præsten Johs. Clausen (Nørre Sundby) kom han i Ålborg lærde skole og blev student 1780. Han studerede flittigt, tog 1782 filologisk og 1784 teologisk eksamen, blev dekan på kommunitetet men rejste 1786 udenlands, studerede to år i Göttingen, især hos Heyne, og drog så videre til Holland og Frankrig. Han ville være universitetslærer, og da han havde en filologisk magistergrad fra Göttingen begyndte han 1790 at udnytte sin ret til at forelæse ved universitetet (over græske forfattere i udvalg). Fast ansættelse fik han dog ikke, heller ikke efter disputatsen (1790) om den byzantinske forfatter Theodorus Metochita. S.å. blev han sognepræst i Stigsbjergby, dyrkede fortsat sine klassikere (1792 kom hans oversættelse af Xenofons Sokratiske Mærkværdigheder), men de videnskabelige interesser drog ham atter til hovedstaden; 1795 blev han præst ved Holmens kirke, 1797 provst. 1795 fik han fra Kiel den teologiske doktorgrad på en (utrykt) afhandling *de anthropologia Mosaica*, og s.å. blev han medlem af Det kgl. norske videnskabers selskab i Trondheim. 1804 blev han biskop i Kristiansand, men allerede 1805 forflyttet til Viborg hvor han gennem 25 år virkede flittigt, især for almueskolens udvikling, for seminariet i Ranum, for et lokalt bibelselskab, stiftet ved reformationsfesten 1817, og gennem talrige cirkulærer („hyrdebreve") gav han præsterne gode råd om alle slags praktiske anliggender. Også stiftsbiblioteket nød hans store interesse.

B. havde teologisk sin rod i den konservative oplysningstid; af samtiden blev han rost for sin humane tænkemåde og sin altid redebonne hjælpsomhed over for nødstedte; han nød også respekt på grund af sin lærdom – som ikke satte sig større litterære spor – men var ofte til latter for sin umådelige distraktion; over for de begyndende vækkelser var han kritisk – i Norge betragtede han således H. N. Hauge som en farlig folkeforfører. – R. 1810. K. 1817. DM. 1826. □Pastel af Jens Juel. Silhouet af C. F. Degen (?), 1820. Mal. (Viborg domk.). Sandstensstele af H. E. Freund (kgd. i Viborg).

Levned i afskedsprædiken holdt i Holmens kirke den 26. februar 1804. K. L. Rahbek: Erindringer III, 1825 347f. Nyt teol. bibl. XVIII, 1830 350–56. N. C. Øst: Materialer til et da. biogr.-lit. leksikon, 1835 611. A. Faye: Christianssands stifts bispe- og stiftshist., Kria 1867 447–49. H. G. Heggtveit: Den norske kirke i det 19. årh. I, 1905–11 461f. Th. Oppermann: H. E. Freund, 1916 126 164. Hans Øllgaard: J. B., biskop i Viborg 1805–1830, 1970.

P. G. Lindhardt (Bjørn Kornerup)

Bloch, Jørgen Karstens (Georgius Castanæus), 1717–73, biskop, personalhistoriker. * 12.6.1717 i Odense, † natten mellem 7. og 8.1.1773 i Ribe, begr. sst. F: stiftsprovst Mathias Andersen B. (1682–1729) og Sille Karstens (1690–1765). ~21.5.1743 i Kbh. (Garn.) med Johanne Dorothea Rosenberg, døbt 22.3.1714 i Kbh. (Holmens), † 10.6.1793 i Kolding, d. af artillerikaptajn Christian Edvardsen R. († 1753) og Lieveke Jacobsdatter Gamst.

Efter 1736 at være blevet student fra Odense gymnasium blev B. 1740 teologisk kandidat. Han havde tolv år gammel mistet sin far og måtte af mangel på understøttelse en tid påtage sig korrekturarbejde ved Høpffners hof- og universitetsbogtrykkeri; derefter vikarierede han 1741–42 ved krigshospitalets søndre militære skole. 1742 ansattes han ved den nordre. Han katekiserede samtidig både på dansk og tysk i Garnisons kirke og prædikede 1741 på tysk i Stokhuset. 1743 blev han præst ved søetatens kvæsthus; tillige skulle han som 4. præst bistå præsterne ved Holmens kirke. I den anledning siger hans hidtidige foresatte provst Hviid at han er grundig i sine studier, ren i sin lærdom og ustraffelig i sit levned. 1746 tog B. magistergraden. Han havde ved flere lejligheder prædiket for de kongelige, og 1747 blev han uden ansøgning hospitalspræst i Odense og præst i Pårup men frabad sig embedet. 1752 blev han dansk slotspræst ved Christiansborg slot. 10.8.1764 udnævntes han til biskop over Ribe stift, et embede, han selv betegnede som det mest besværlige i det ganske rige, og ved Christian VIIs salving fik han den teologiske doktorgrad. – B. var en dygtig biskop og skal have besiddet en elskelig karakter. Han var meget belæst, noget frygtsom og undselig. Han brugte lang tid til at forberede sine prædikener som han læste op, hvad der bevirkede at flere præster fulgte deres biskops eksempel. B. har udgivet nogle af de taler han holdt for de kongelige, men hans litterære virksomhed er sparsom og ubetydelig; derimod har han indlagt sig fortjeneste som personalhistorisk samler. Efter hans død blev hans samlinger erhvervet af G. L. "Baden; af hans ypperlige materialier til den fynske gejstligheds historie fra reformationen (tillige omfattende Lolland-Falster der dengang hørte til Fyns stift) udgav provst L. P. Næraae

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1787–90 i Odense 1. bd. og 2. bd.s 1. hæfte. Fra Badens papirer stammer også nogle på gamle landkort med B.s hånd skrevne optegnelser om præster og skolemænd fra forskellige steder i Danmark og Norge der nu findes i Rigsarkivet.

B. Brorson: Ligprædiken over J. K. B., 1773. Adresseavisen 1773 nr. 15. Kirkehist. saml. 3.r.V, 1884–86 691. Pers. hist. t. V, 1884 169. Nyeste skilderi af Kbh., 1824 nr. 59–60. – Optegnelser i Rigsark. Samlinger samt levnedsbeskr. 1921 i Kgl. bibl.

*Th. Hauch-Fausbøll**

Bloch, Jørgen, 1839–1910, sprogforsker. * 16.4.1839 i Kbh. (Holmens), † 10.1.1910 sst., begr. på Frbg. F: manufakturhandler Christen Laurits Georg B. (1799–1884) og Oline Sofie Frederikke Hadsund (1814–46). Ugift.

B. blev student 1857 fra Borgerdydskolen på Christianshavn, cand. phil. 1858, studerede først teologi, siden nordisk filologi under N. M. Petersen men tog ingen embedseksamen. 1870 ansattes han i Kongerigets arkiv som assistent, blev 1885 fuldmægtig og var 1889–1909 arkivsekretær i Rigsarkivet. Han udgav for arkivet *Rentekammeret 1660–1848,* 1892, *Finansarkiverne 1660–1848,* 1900 og *Stiftamtmænd og Amtmænd 1660–1848,* 1895. Særlig betydning for B. fik svogeren Svend "Grundtvig hvis medhjælper han blev bl.a. ved den store udgave af Danmarks gamle folkeviser. Sammen med ham og efter hans død alene udarbejdede B. sit hovedværk, et vældigt håndskrift i atten kvartbind og tre foliobind indeholdende (med normaliseret retskrivning) samtlige kendte opskrifter af færøske folkeviser med tilhørende færøsk ordbog (eksemplar i Dansk folkemindesamling i Det kgl. bibliotek, afskrift i Norsk folkemindesamling, Oslo). B. var ikke alene en fin kender af ældre nordisk litteratur men også nøje fortrolig med dansk litteratur- og personalhistorie i 1700-tallet; især følte han sig tiltalt af den Bernstorff-Schimmelmannske kreds hvis kultur, sværmeriske hjertelag og begejstrede pligtfølelse stod hans eget væsen nær. I „Museum" udgav han en del af sine rige materialsamlinger vedrørende dette tidsrum, bl.a. *En Brevveksling fra Struenseetiden, Brevveksling fra Aug. Hennings' Rejse i Jylland 1779, To miskendte Venner* m.m. Endvidere udarbejdede han en fuldstændig ordsamling til alle Holbergs værker, et håndskrift på et par tusinde sider i folio, samt ordsamlinger vedrørende N. F. S. Grundtvigs skrifter. Sidstnævnte to leksikalske arbejder er efter B.s død blevet udnyttet i den store danske ordbog. B. var en hjælpsom, myreflittig og grundlærd mand; i stilhed har han ved sine imponerende flidsarbejder ydet videnskaben meget vigtige tjenester. – R. 1898. DM. 1909. □Foto.

V. Dahlerup i Berl. tid. 15.4.1909. A. Olrik i Danmarks folkeminder VI, 1910 60. – Saml. i kgl. bibl. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*H. Grüner-Nielsen**

Bloch, Niels **Brønlund,** 1720–92, missionær. * 19.3.1720 på gården Bredstrand, Øksnes i Vesterålen, Norge, † 15.6.1792 i Lier, begr. på Frogner kgd. F: proprietær, senere gæstgiver i Furresund ved Bergen Jens Gjevert B. og Kirstine Poulsdatter Egede (1685–1748, ~1° før 1706 med sognepræst i Torsken Lauritz Hansen Søeblad, † 1707, ~2° ca. 1714 med sognepræst i Øksnes Jokum Frederik Miltzoug, † 1716). ~1747 med Karen (Catharina) Wiibe, * 17.5.1720 i Roskilde, † 15.8.1775 i Lier, d. af borger i Roskilde Morten Jørgensen W. (* 1680) og 2. hustru Birgithe Hansdatter.

B. blev dimitteret fra Bergens katedralskole til Kbh.s universitet 1741 for at studere teologi. Hans morbror Hans "Egede tilskyndede ham til at blive missionær i Grønland og optog ham på Seminarium Groenlandicum hvor han blev undervist i det grønlandske sprog. B. kom imidlertid under indflydelse af pietistiske kredse og gennemgik en krise, hvorunder han kom til at tvivle både på præste- og missionærgerningen. Det var vel for at få ham ud af denne krise at fætteren Poul "Egede antog ham som kateket og aftensangsprædikant ved Vartov. B. blev, som det samvittighedsfulde menneske han var, i den grad nerveanspændt at han tilsyneladende opgav studierne. Det ser ud til at Hans Egede nu greb ind, idet missionskollegiet 1746 tilbød B. en missionærpost i Grønland. På få måneder lykkedes det B. at læse sig så nogenlunde op til embedseksamen som han bestod tidligt i 1747 for kort efter at blive både præste- og ægteviet. I april samme år udrejste han til Grønland. Her virkede han dels ved Christianshåb, dels ved Jakobshavn, fra 1749 sammen med en anden fætter Peder "Egede. Sluttelig oprettede B. missionsstationen ved Claushavn. Han synes at have haft god kontakt med befolkningen på grund af sit blide væsen og sit følsomme, venlige sind, men vel væsentligst ved sin grønlandske sprogfærdighed. Denne kom også til udtryk gennem de bidrag han ydede til den grønlandske salmebog. De ublide kår som alle udsendte dengang var underkastet nedbrød hans hustrus helbred, så B. måtte sende familien til København 1752. Selv måtte han blive sin tid ud og forlod Grønland to år senere. Godt et år efter hjemrejsen blev han 1756 kaldet til sognepræst for Tinn (Telemark), 1774 for Lier ved Drammen. Begge ste-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

der skal han have været en yderst afholdt sjælesorger. Et halvt år efter sin afsked døde han.

Selvbiogr. i Pers.hist.t. IV, 1883 1–18; sst. 3.r.III, 1894 190–92. H. Ostermann: Nordmænd på Grønland I, Oslo 1940 158–74. F. Gad: Grønlands hist. II, 1969.

Finn Gad

Bloch, Niels Hofman Sevel, 1761–1829, forfatter. Døbt 14.7.1761 i Ålborg, † 1.12.1829 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). F: rådmand, by- og rådstueskriver i Ålborg Søren B. (1731–82) og Ane Marie Sevel (1732–1809). Ugift.

B. blev student 1778 fra Ålborg og lagde sig efter studiet af klassisk filologi og filosofi. I årene 1785–87 besøgte han flere gange Norge. Imidlertid var han kommet i forbindelse med en international eventyrer, tyskeren Johan Gottlieb Herman, der under navn af Pallini og Mortczini vakte en del opsigt i Kbh. B. var i begyndelsen betaget af hans mystik, men indså senere at han var en svindler, og førte i årene 1788–89 en skarp polemik imod ham, støttet af Werner *Abrahamson og af Schack v. *Staffeldt der var B.s nære omgangsven. 1795 promoveredes B. til dr. phil. ved Kiels universitet for en afhandling *De vita Samii Philosophi,* og han benyttede derefter sin jus docendi til at holde forelæsninger ved Kbh.s universitet over en række højst forskellige emner som handelsgeografi, engelsk sprog, filosofiens historie, Shakespeare, berømte græske mænds levned m.m. Sidstnævnte forelæsning stod i forbindelse med udarbejdelsen af hans livs hovedværk *Navnkundige Grækeres korte Biographier* I–II, 1800–02 der til dels er bygget på førstehåndsstudier. I øvrigt måtte han fra morgen til aften slide med informationer for at kunne underholde sin moder. 1802–06 var han konstitueret som konrektor ved Trondheims skole, og disse år regnede han for de lykkeligste i sit liv trods de personlige kontroverser han der havde med byens højeste gejstlighed. Under sit ophold i Trondheim begyndte han udgivelsen af et populærvidenskabeligt tidsskrift *Throndhiemske Blandinger* (hæfte 1–3, 1804), hvori han meddelte flere oversættelser af oldtidens klassikere, og som desuden indeholder historisk-topografiske bidrag af interesse. Da B. 1806 forlod Trondheim ville han sejle til Kristiania på et Rostockskib, men dette blev opbragt af en engelsk fregat, og han måtte igen tilbage til Trondheim. Han rejste da over land til Kristiania, og udtog af sin dagbog på denne sidste rejse har han meddelt i et særskilt lille skrift, *Reise-Iagttagelser* som en slags håndbog for rejsende. Efter sin hjemkomst levede han i Kbh. som litterat til sin død. Han ernærede sig ved journalistik, redigerede dagbladet Dagen 1816–17 og oversatte en stor del skrifter af historisk og skønlitterært indhold. Under pseudonymet N. Sørensen forsøgte han sig også som humoristisk forfatter. Han var medlem af flere videnskabelige selskaber. – Tit. professor 1817. □Stik af A. Flint.

N. H. S. B.: Rejseiagttagelser, 1808.

*R. Paulli**

Bloch, Otto Diderik, 1766–1831, filolog. * 15.2.1766 i Viby på Hindsholm, † 15.6.1831 i Kbh. (Trin.). F: sognepræst Laurits B. (1731–73) og Anne Marie Lütken (1746–72). Ugift.

Efter at B. tidligt havde mistet sine forældre blev han opdraget af en faster i Odense fra hvis latinskole han blev dimitteret 1784. Han studerede derefter i Kbh., tog teologisk eksamen 1787 og filologisk eksamen 1790. Han var en tid alumnus på Elers' kollegium og vicedecanus ved kommunitetet. Efter eksamen blev han hører ved Vor frue skole og tog 1792 magistergraden med et lille skrift *De carmine epico Apollonii Rhodii* hvori han giver en karakteristik af denne digter, nærmest i sammenligning med Homer og andre episke digtere. 1797 blev han overlærer, men måtte allerede 1798 på grund af svagelighed tage sin afsked med ventepenge. Trods vedblivende sygelighed blev han 1813 ansat som amanuensis ved universitetsbiblioteket hvor han 1814 blev 2. og 1829 1. underbibliotekar. Han fik tillige bestyrelsen af kommunitetets bibliotek. Medens han var ansat ved universitetsbiblioteket, hvor han roses for sin hjælpsomhed mod de besøgende, undersøgte han flittigt de derværende latinske og især græske håndskrifter. Frugten af sine studier offentliggjorde han til dels selv i tidsskrifter; men desuden meddelte han lejlighedsvis med stor uselviskhed tyske filologer oplysninger om det som han havde fremdraget, bl.a. stykker af grammatikeren Herodianos og lægen Galenos; sidstnævntes skrift Synopsis de pulsibus blev således for første gang udgivet efter materiale leveret af B. (i Kühns udgave IX, 1825). Han omtales også med stor anerkendelse af B. G. Niebuhr i fortalen til 1. bind af Bonn-udgaven af Konstantinos Porfyrogennetos (1829). Selv udgav B. ligeledes efter et københavnsk håndskrift for første gang en anonym græsk dialog Hermippus sive de astrologia (1830). – Tit. professor 1829. □Silhouet.

*Hans Ræder**

Bloch, Oscar Thorvald, 1847–1926, læge. * 15.11.1847 i Kbh. (Holmens), † 19.6.1926 i Hellebæk, begr. i Kbh. (Ass.). F: grosserer, silke- og klædehandler Jørgen Peter B. (1795–1874) og Ida Emilie Ulrikke Henriette Weitzmann

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

(1805–91). Ugift. – Bror til Carl *B. (1834–90), Emil *B. og William *B.

B. blev student 1866 fra Borgerdydskolen i Kbh., tog medicinsk eksamen 1872, var derefter kandidat ved sindssygeanstalten ved Århus 1872, prosector chirurgiae 1875–79, reservekirurg ved Frederiks hospital afd. D. (under Plum) 1876–78, prosektor ved kommunehospitalet 1879–81 og blev dr. med. 1879 *(Om acut infectiøs Osteolymphangitis)*. Han var privatdocent ved universitetet 1880, blev kst. docent i anatomi sst. 1881 og var censor ved medicinsk eksamen 1883–85. Efter konkurrence med Oscar *Wanscher og E. A. *Tscherning 1885 blev han docent i klinisk kirurgi og overkirurg ved Frederiks hospital 1.2.1886, professor extraordinarius 4.6.1897, ordinarius 1.9.1899. Efter atten års virksomhed som overkirurg trak han sig tilbage og overtog professoratet i operativ kirurgi 1.4.1904, hvilken stilling han beklædte til 1.9.1913. Han var medredaktør af Hospitalstidende 1878–88, udgiver af Nordisk Medicinsk Archiv 1886, forstander for tandlægeskolen 1888, for Samfundet for vanføre 1896, medlem af sundhedskollegiet 1896–1907, blev fungerende livlæge hos kronprins Frederik 1892, fast ansat 1894 og livlæge hos Frederik VIII til dennes død 1912. Foruden talrige mindre afhandlinger har B. udgivet *Saar og Saarbehandling*, 1880, *Bandager*, 1883, *Om Døden* I–II, 1903 (2. udg. 1914), hvori han søger at vise at den døende ikke føler dødskampen; endvidere det medicinalhistoriske værk *Om Slangen*, 1920 og det mægtige, ufuldendte værk *Chirurgien i kliniske Forelæsninger* I–III, 10 bind, 1905–16.

Allerede som ganske ung havde B. sat sig det mål at blive overkirurg og professor. Som ung kandidat vikarierede han en del for læger på landet og modtog her blivende indtryk af det alvorlige i lægens gerning, det store ansvar og de vanskeligheder som den praktiserende læge står over for, sammenlignet med hospitalslægen der har adgang til så mange hjælpemidler og til at høre andres mening. Disse erfaringer i forening med hans store kundskaber kom ham senere til gode og prægede hans lærergerning. Som ung student havde han haft lejlighed til (hos Mathias *Saxtorph) at se de slette resultater af sårbehandlingen i den før-antiseptiske tid i dennes allersidste år og til at følge antiseptikkens indførelse og den af denne fremkaldte revolution i sårbehandlingen og dermed i kirurgien. Medens Saxtorph nøje havde fulgt de af J. Lister selv angivne principper for sårbehandlingen, fulgte B. med i antiseptikkens yderligere udvikling skridt for skridt. Han fik indrettet laboratorium til mikroskopiske og bakteriologiske undersøgelser i den gamle vognport på Frederiks hospital og indførte en betydningsfuld praktisk forbedring i forbindingsteknikken ved den i to lag filtrerpapir indpakkede sterile forbinding, indeholdende vandskyende vat, således som den endnu almindeligt bruges. B. trak sig tilbage som overkirurg 1904 da han i for høj grad følte ansvaret ved den moderne underlivskirurgi. B.s største betydning ligger i hans lærervirksomhed. Hans forelæsninger var således tilrettelagt at de fremkaldte spænding og forventning hos tilhørerne; ofte var de illustrerede af anekdoter med en selvironisk pointe. B. virkede imponerende på de unge ved sin kundskabsfylde, lægemoral og akademiske dannelse og ikke mindst ved sin stærke, ejendommelige og kultiverede personlighed. – R. 1891. DM. 1902 K.[2] 1905. K.[1] 1911. □Afbildet på C. Blochs Et Overfald, 1857. Radering af samme 1868. Tegn. af C. Bloch, 1868 (Fr.borg). Mal. af F. Henningsen, 1873. Træsnit efter foto 1892. Karikatur af Alfred Schmidt, 1910. Mal. af E. Henningsen, 1916. Afbildet på mal. af Aksel Jørgensen, 1929 (Studentergården). Silhouet (Fr.borg.). Foto.

O. B. i Minder fra studenterdagene, 1924 9–53. Samme i Gads da. mag. 1925 81–140. – Vilh. Schaldemose i Hospitalstid. LXIX, 1926 589–92. K. K. K. Lundsgaard i Ugeskr. for læger LXXXVIII, 1926 606–08. P. N. Hansen og Jonas Collin i Berl. tid. 20.6.1926. J. Ipsen i Bibl. for læger 134, 1942 175–210. E. Dahl-Iversen: Vor kirurg. arv. 1960 149–71. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*V. Meisen**

Bloch, Søren Niclas Johan, 1772–1862, rektor. * 13.2.1772 i Middelfart, † 27.6.1862 i Kbh., begr. i Roskilde (Gråbrødre kgd.). F: sognepræst, senere biskop Tønne *B. (1733–1803) og Margrethe Hedevig Jebens (1740–92). ~1° 27.11.1794 i Odense (Skt. Knud) med Margrethe Magdalene Hensler, * 23.3.1774 på Skt. Thomas, † 11.9.1821 i Roskilde, d. af premierløjtnant, senere ritmester, generaladjudant Bendix Wilhelm H. (1737–89, ~2° 1783 med Anne Christine Kohl, 1748–1825, hun ~3° 1793 med biskop Tønne *B., 1733–1803) og Anne Marie Kragh (ca. 1747–80, ~1° 1763 med negociant Mathias Kirchhoff, † 1766, ~2° med regimentsfeltskær Johan August Wieler, † 1772). ~2° 11.10.1823 i Odense (Gråbr.) med Henriette Marie Holmer, * 18.9.1791 i Odense (Gråbr.), † 6.10.1878 i Roskilde, d. af hospitalsforstander Peder H. (1752–1833) og Charlotte Amalie West (1760–1829). – Far til Carl *B. (1829–99) og V. A. *B.

B. gik først i skole i Ribe og blev student fra Odense 1788. Han tog filologisk eksamen 1793 og blev s.å. hører ved sin gamle skole i Odense, og 1794 efter rektors død overtog han stillingen som subrektor med forpligtelse til at undervise

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

overste klasse hvis disciple han trods sin ungdom forstod at sætte sig i respekt hos. Efter en disputats om oldtidens idyldigtning 1796 avancerede han 1800 til konrektor og blev 1806 rektor i Nykøbing F. Her skaffede han skolen nye lokaler og vandt hurtigt anseelse som skolemand. Hertugen af Augustenborg lyttede ofte til hans råd, og han fik derigennem en ikke ringe indflydelse på skoleforordningen af 1809. 1815 blev han rektor i Roskilde hvor han fungerede lige til 1851. Også ved skolen i Roskilde indlagde han sig store fortjenester. Han skaffede den 1817 på ny en katedralskoles navn og rettigheder som den 1806 havde afstået til fordel for Vor Frue skole i Kbh., og han fik opført både en ny skolebygning og en rektorbolig ligesom han også virkede kraftigt for bibliotekets tilvækst. I pædagogisk henseende gennemførte han vigtige reformer. Han indførte etårige klasser i stedet for toårige, indførte frikvarterer og var blandt de første der gjorde gymnastik og svømning til undervisningsfag. Også musikundervisningen interesserede han sig for. Det var hans pædagogiske princip at „intet bør gøres for at glimre eller blot for en eksamens skyld, alt for at ungdommens ånd og hjerte, forstand og smag kan uddannes". Tvangsmidler, navnlig legemlig straf, var ham i høj grad imod. Han pådrog sig bebrejdelser for at vise for stor lemfældighed, men forstod dog godt at holde disciplin og at vinde sine disciples tillid. Han holdt stærkt på den klassiske dannelses betydning og var modstander af latinundervisningens indskrænkning og udvidelse af realfagenes plads.

B.s litterære virksomhed var mest af pædagogisk art men strakte sig over mange områder. Han udgav bl.a. en dansk sproglære (1808–17), en græsk grammatik (1796, senere udvidet), en græsk læsebog (1823) og en hebraisk formlære (1802–19). Om udtalen af græsk skrev han oftere både på dansk og tysk (*Revison der Lehre von der Aussprache des Altgriechischen*, 1826). Han hævdede at man i oldtiden i alt væsentligt havde anvendt den såkaldte Reuchlinske, dvs. nygræske, udtale. Hans synspunkter vakte en del modstand, bl.a. fra rektor R. J. F. Henrichsen. I skoleprogrammer udviklede han ofte sine pædagogiske principper. Vigtige er også hans *Bidrag til Roskilde Domskolens Historie* I–IV, 1842–46. Religiøst sluttede han sig til rationalismen (*Ideer til Forsvar for en fornuftgrundet Christendom*, 1826). Den slesvigske sag forsvarede han oftere i blade og tidsskrifter. – Til trods for at B. havde sin rod i 1700-tallet hævdede han sig gennem hele første halvdel af 1800-årene smukt som latinskolens og den klassiske traditions mand. – Etatsråd 1843. – R. 1812. DM. 1840. □Stik af A. Flint. Mal. af C. A. Jensen, 1830, litografi herefter af E. Bærentzen, 1840. Litografi af I. W. Tegner efter daguerreotypi, 1857. Relief på gravstenen af C. J. Rosenfalk.

Selvbiogr. i Bidrag til Roskilde domskoles hist. I, 1842. – V. A. Bloch: Stamtvl. over Søren Blochs descendenter, 1903 7. Tidsskr. for filologi og pædagogik IV, 1863 90–92. N. Madvig: Livserindr., 1887 115. Ada Bruhn Hoffmeyer: Roskilde katedralskole gennem tiderne, 1965 267–72.

Per Krarup (Hans Ræder)

Bloch, Sevel, se **Bloch, Niels Hofman Sevel.**

Bloch, Søren, 1696–1753, præst. * 29.2.1696 i Ellidshøj, † 18.9.1753 i Kbh., begr. i Vor Frue k. sst. F: sognepræst Frederik Sørensen B. (1664–1716) og Maren Sørensdatter Leigh († 1716). ~ Cecilie Harding, * 1697, † 27.1.1781. – Far til Tønne ▪B.

Sammen med en ældre bror undervistes B. i sit hjem indtil han 1709 kom i Viborg skole. Efter tre års forløb blev han og broderen dimitteret derfra 1712, men de to første år studerede han hjemme. 1714 tog han filosofikum, fik kort derefter plads på Regensen og benyttede nu tiden så godt at han n.å. kunne tage attestats. 1716 kom han ind på Valkendorfs kollegium og var samtidig lærer hos gehejmeråd Moth for to baroner Güldencrone. Efter et ophold i hjemmet 1718 virkede han derpå ni år som huslærer hos baron Juel på Lundbæk og havde her god lejlighed til at beskæftige sig med læsning og poetiske forsøg. Et brudstykke af Ovid, oversat i alexandrinere, og en oversættelse af Laurembergs Schertz-Gedichte hører til hans arbejder fra disse år. 1728 kom han til Bygholm ved Horsens som hovmester for den unge H. F. v. Levetzau og blev herfra 1730 af kammerherre Tønne Reedtz til Barritskov kaldet til sognepræst for Barrit og Vrigsted. Noget efter at han var blevet præst skrev han den i sin tid meget udbredte satire *Søren Knudsens Helden-Geschichte* hvori han latterliggjorde den herskende duel-syge. (N. M. Petersens hypotese i Den danske Lit. Hist. 2. udg. IV, 1871 411, at den skulle have inspireret Holberg til Peder Paars er derfor grundløs da skriftet først er affattet efter 1730.) Satiren cirkulerede i adskillige år i håndskrift og anonymt; snart tillagde man Tychonius, snart Holberg forfatterskabet, den blev først udgivet i trykken efter B.s død af hans søn (1755). – Efter at have deltaget i arbejdet ved den reviderede bibeloversættelse kaldtes han 1741 til Kbh. for at opponere ved professor Reuss' doktordisputats og måtte også prædike for kongen på Hørsholm. Han fik

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

derpå kgl. befaling til at skrive en teologisk disputats (*De ministerio litteræ et spiritus*, 1741) og blev så s.å. kaldet til professor ordinarius i teologi. 1745 var han universitetets rektor, men midt i rektoratet blev han 1746 udnævnt til stiftsprovst i Ålborg. Næppe havde han været der et år før han 1747 ombyttede dette embede med stiftsprovstiet i Kbh. som Henrik Gerner havde nedlagt. Disse mange forfremmelser skyldtes i væsentlig grad B.s store velynder, Johan Ludvig *Holstein. – B. var en livlig, begavet mand, dygtig som prædikant, og han besad gode kundskaber. Som teolog var han fast forankret i den lutherske ortodoksi, men hans fredselskende, besindige temperament lod ham se med forståelse på andre retninger, særlig den hallensiske pietisme. Dog stod han skarpt afvisende overfor herrnhutismen. – Administration var ikke B.s stærke side og han havde ved sin død en gæld på 7000 rdl. til det offentlige. – Foruden de anførte skrifter efterlod B. adskillige mindre arbejder i manuskript. Hans søn, Tønne B., udgav „første samling" efterladte skrifter (1756) men mere udkom aldrig.

Levned af Tønne B. i Efterladte skrifter, 1756 3–16. V. A. Bloch: Stamtvl. over Søren Blochs descendenter, 1903 3. Pers.hist. t. 8.r. VI, 1927 93. Bjørn Kornerup: Vor frue kirkes og menigheds hist., 1929–30 303.

*Bjørn Kornerup**

Bloch, Tønne (Antonius), 1733–1803, biskop. * 7.1.1733 i Barrit, † 5.9.1803 i Odense, begr. sst. i Skt. Knuds k. F: stiftsprovst Søren *B. (1696–1753) og Cecilie Harding (1697–1781). ~1° 12.7.1763 i Meldorf med Margrethe Hedevig Jebens, * 29.10.1740 i Meldorf, † 12.4.1792 i Odense, d. af kancelliassessor, arveforpagter til Sophienkoog Nicolai J. (1711–53) og Charlotte Amalie Johannsen (1713–94). ~2° 25.9.1793 i Odense (Skt. Knud) med Anne Christine Kohl, døbt 27.12.1748 i Kbh. (Trin.), † 14.3.1825 i Vordingborg (~1° med landsdommer i Vestindien Niels Bernt Suhr, 1748–81, ~2° 1783 med ritmester, generaladjudant Bendix Wilhelm Hensler, 1737–89), d. af adjudant ved hestgarden, senere kar. major Frederik Adolf K. (1699–1758) og Christine Ulborg (ca. 1716–81). – Far til S. N. J. *B..

B. blev student 1749 fra Ålborg. Ved universitetet hørte han særlig P. Holm og P. Rosenstand-Goiske og blev cand. teol. 1752. Han hjalp derefter sin fader med prædikener og katekisation men blev efter dennes død 1754 alumnus på Borchs kollegium hvor han sammen med fem andre unge videnskabsdyrkere redigerede et litterært tidsskrift „Efterretninger om nye Bøger og lærde Sager i Danmark og Norge" (1756–57), og udgav nogle af sin faders efterladte skrifter (I, 1756). 1758 blev han feltpræst for de kgl. tropper i Holsten hvor han i fem år gjorde tjeneste ved forskellige regimenter. 1763 blev B. sognepræst i Middelfart og Kavslunde hvor han bl.a. søgte at indføre vaccination, og 1775 udnævntes han uventet til biskop i Ribe, formodentlig ikke uden medvirken af sin gamle velynder B. W. Luxdorph. Ved universitetets 300-års jubilæum 1779 disputerede B. efter opfordring for den teologiske doktorgrad over et isagogisk arbejde *Scriptorum divi Pauli Chronotaxis*, og 1785 blev han medlem af Det kgl. norske videnskabs selskab. Endelig blev han 1786 biskop over Fyns stift. – Som teolog tilhørte B. fra sin ungdom den supranaturalistiske skole. Han var en videnskabeligt dannet mand og besad i de eksegetiske fag grundige kundskaber. Herom vidner adskillige skrifter der dog tillige røber hans stærkt iøjnefaldende forkærlighed for det søgte og kunstlede. Typisk for begge dele er således hans omfangsrige kommentar *St. Pauli fiorten apostoliske Rescripter* I–III, 1801–03. I kirkelig henseende var B. – som det blev sagt ved hans død – „en stor tilhænger af det gamle". Hans konservatisme kom særlig tydeligt frem under hans virksomhed som biskop hvor han viste sig som en erklæret modstander af mange af tidens reformideer, bl.a. af indførelsen af Evangelisk-kristelig Psalmebog. Heller ikke var han nogen ven af de store skolereformer, især som de gennemførtes på de Reventlowske besiddelser. For øvrigt kom hans fortrinlige evner som administrator hans bispegerning til gode, og han var utrættelig til at visitere i sine omfattende stifter. Personlig var han ikke ubetinget vellidt. En vidt dreven myndighed i udøvelsen af hans embedspligter i forbindelse med heftighed og fordringsfuldhed virkede stødende på mange, og navnlig i liberale kredse var han ilde anskrevet. Karakteristisk i så henseende er den satiriske levnedstegning som Jens Baggesen 1788 skrev og under stort bifald oplæste på Brahetrolleborg. □Min. i profil. Posthumt maleri (Skt. Knuds k. i Odense).

Selvbiogr. i Acta jubilæi universitatis hafniensis, 1779. – V. A. Bloch: Stamtvl. over Søren Blochs descendenter, 1903 4. – J. C. Bloch: Den fynske gejstligheds hist. I, 1787 224–28. R. Nyerup: Luxdorphiana, 1791 480–87. Københavnske lærde efterretn., 1803 543f 672. Theol. månedsskr., 1803 II 470f. A. Crone i Kirkehist. saml. I, 1849–52 320–22; 3.r. II, 1877–80 239–46 248–55; 4.r. III, 1893–95 724–39; 5.r. IV, 1907–09 141–51. Saml. til Fyns hist. og topogr. III, 1865 358–66; V, 1871 193. J. H. Bang: Udvalgte breve af L. Smith I, 1876 34. Joakim Larsen: Den da. folkeskoles hist. 1784–1818, 1893 16 45f. Efterladte papirer fra den Reventlowske familiekreds, udg. Louis Bobé, VI, 1903 258–60, IX, 1922 62 131 145 381. G. L. Wad: Fra Fyns fortid II, 1916 447.

*Bjørn Kornerup**

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bloch, Valdemar Antonius, 1826–1907, rektor. * 9.5.1826 i Roskilde, † 10.2.1907 i Kbh., begr. i Roskilde (Gråbrødre kgd.). F: rektor S. N. J. "B. (1772–1862) og Henriette Marie Holmer (1791–1878). ~ 16.6.1854 i Haderslev med Louise Hammerich, * 13.1.1833 i Kiel, † 16.11.1923 i Kbh., d. af borgmester, senere etatsråd Emil H. (1801–77) og Louise Charlotte Amalie Tvermoes (1806–90). – Bror til Carl "B. (1829–99).

B. blev student fra Roskilde 1843, valgte filologien som studium og blev cand. philol. 1850 efter at han som frivillig havde deltaget i felttoget 1848. Året efter sin eksamen blev han adjunkt ved Haderslev lærde skole og 1856 kollaborator sst., men afskedigedes 1864 af den preussisk-østrigske civilregering. Han var derefter lærer ved Roskilde katedralskole 1864–66 og ved den af de afskedigede Haderslev-lærere oprettede privatskole i Kbh. 1866–70, hvorefter han blev bestyrer af Det lærde institut i Fredericia, som hans dygtige ledelse hævede til en fuldstændig latin- og realskole til hvilken en ny bygning opførtes 1880. Han tog desuden del i byens kommunale liv, var medlem af byrådet og virkede meget til reform af byens skolevæsen. 1885 udnævntes han til rektor for Metropolitanskolen, som han bestyrede til han tog sin afsked 1902. – B. var lærer med liv og sjæl; i sit yndlingsfag historie, specielt når sønderjyske forhold var til behandling, gav han sine elever uforglemmelige timer. Sit embede som skolebestyrer røgtede han med en aldrig svigtende pligtfølelse og arbejdsglæde både i Fredericia og ved Metropolitanskolen. Hans personligheds pålidelighed og kraft indgød altid tillid til at det værk som han havde påtaget sig ville lykkes. Ved Metropolitanskolen modtoges nok bestyreren fra den lille jyske privatskole med nogen skepsis; men han vandt snart både elevers og kollegers hengivenhed, og skolen hævdede under hans ledelse sine bedste traditioner som landets førende latinskole. – B. har udgivet historiske lærebøger for latinskoler (1.–5. del, 1863–68) og realskoler (1.–2. del, 1873) som kom i mange oplag og i en række år beherskede historieundervisningen i landets højere skoler. Desuden udgav han sammen med sin efterfølger som skolebestyrer i Fredericia J. M. Secher *Haandbog i den græske og romerske Mythologi*, 1882 (2. udg. 1889). – R. 1882. DM. 1890. K.² 1902. □Mal. af J. C. Schlichtkrull, 1906 (Metropolitanskolen). Foto.

V. A. Bloch: Stamtvl. over Søren Blochs descendenter, 1903 12f. – Fredericia latin- og realskoles program, 1886. C. A. S. Dalberg og P. M. Plum: Metropolitanskolen gennem 700 år, 1916.

*Chr. Buur**

Bloch, Victor, 1863–1926, tandlæge. * 11.5.1863 i Horsens, † 1.11.1926 i Kbh., urne på Ass. kgd. F: tandlæge Harald Frederik B. (1838–83) og Emma Constanze Petersen (1838–91). ~ 23.8.1885 i Kbh. (Frue) med Emilie Juliette Bærentzen, * 5.1.1864 i Randers, † 13.10.1930 i Kbh., d. af piskefabrikant Bernhard B. (1830–97) og Julie Margrethe Holm (1831–1904).

B. tog tandlægeeksamen i Kbh. 1897, praktiserede sst. 1897–1910, blev docent ved tandlægeskolens afd. for elementær proteselære 1909, professor sst. 1919. Han var endvidere tandlæge ved Statens institut for talelidende. 1915 foretog han en studierejse til tyske krigslazaretter. Som lærer ved tandlægeskolen udøvede B. en stor og betydningsfuld gerning, idet det var ham der organiserede hele undervisningen i proteselære. Så alvorligt tog han denne opgave at han gav afkald på sin private praksis for helt at kunne hellige sig lærergerningen og videnskabeligt arbejde. Af hans litterære produktion skal nævnes *Obturatorer ved Defekter i den haarde og bløde Gane, Artikulationslære*, 1919, *Kæbeledets mekaniske Forhold med særligt Hensyn til Proteselæren, Atrofiske Formforandringer af det menneskelige Kæbeskelet, Protetisk Behandling af medfødt Ganespalte* 1907. B. havde også kunstnerisk begavelse, skrev smukke digte og var som maler mere end amatør. □Relief af Hilda Brag (Kbh.s tandlægehøjskole).

E. Budtz-Jørgensen i Tandlægebladet XXX, 1926 363–67.

*Hedvig Strömgren**

Bloch, William Edvard, 1845–1926, sceneinstruktør, forfatter. * 30.3.1845 i Kbh. (Holmens), † 1.11.1926 sst., begr. sst. (Vestre). F: grosserer, silke- og klædehandler Jørgen Peter B. (1795–1874) og Ida Emilie Ulrikke Henriette Weitzmann (1805–91). ~ 11.6.1887 i Vær med skuespiller Anna "B., f. Lindemann, * 2.2.1868 i Horsens, † 25.11.1953 i Kbh., d. af læge Johan Sørensen Lindemann (1825–1909) og Bodil Margrethe Gylding (1838–75). – Bror til Carl "B. (1834–90), Emil "B. og Oscar "B.

B. blev student fra Borgerdydskolen i Kbh. 1864, og efter i 1871 at have taget juridisk embedseksamen blev han ansat som assistent i Landbygningernes almindelige brandforsikring. Året efter foretog han sammen med H. C. Andersen en lang udenlandsrejse der fik betydning for hans udvikling. B. havde allerede i studieårene i samarbejde med Nicolaj "Bøgh skrevet nogle studenterkomedier der senere gik over på Folketeatrets repertoire. I 1872 opførte Det kgl. teater lystspillet *De hvide Roser*, ligeledes med Bøgh som medforfatter, men større opsigt vakte

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

skuespillet *Lygtemænd* (1875) hvis angreb på tidens umodne samfundsreformatorer medførte alvorlige tumulter i teatret og fremkaldte Edv. Brandes' parodi Søgte Mænd. B.s næste dramatiske arbejde *Naar Møbler flyttes* blev opført på Det kgl. teater 1879 og *Konsekvenser* (i samarbejde med Richard Kauffmann) 1881. Hans mest personlige skuespil *Frøken Nelly*, hvis titelrolle var skrevet til hans senere hustru, blev spillet 1886. Som skribent var B. epigon og påvirket af fransk litteratur, hvorfra han oversatte en del skuespil, hvorimod han som instruktør besad en særegen medfødt begavelse. En begavelse der allerede viste sig i hans skuespil, hvor redegørelsen for miljø, stemning og pauser var mere interessant end stykkets handling og dialog. Dette var medvirkende til at han på teaterchef Fallesens initiativ juli 1881 blev ansat som instruktør på Det kgl. teater hvor han samme år fik sit kunstneriske gennembrud med *En Folkefjende*. Hans virksomhed faldt i to afsnit; det første strakte sig til juni 1893 og var især viet arbejder af samtidens forfattere, H. Ibsen (*Vildanden*), B. Bjørnson (*Geografi og Kærlighed*), H. *Drachmann (*Der var engang* –) og G. *Esmann (*Den kære Familie*). Det andet afsnit varede fra 1899 til 1909 og var fortrinsvis koncentreret om fornyelsen af Holbergs komedier.

Instruktionsformen undergik med B. en radikal ændring. Det blev et videnskabeligt skrivebordsarbejde hvor hver lille del var fastlagt inden arrangementsprøven, og hvor det forhøjede prøveantal (ca. 25 prøver pr. nyindstudering) gjorde det muligt af forene kostumer, dekorationer og spillestil til en helhed og derved skabe det der for B. var det højeste mål: stemning og atmosfære. „Det er denne Situationsfornemmelse, det er Sceneinstruktørens Opgave at genskabe paa Scenen", mente B. (Politiken 28.9.1922), „saa at i samme Øjeblik Tæppet gaar, saa føler man sig netop – uden at tænke over det – paa Raadhuspladsen eller ved Nordpolen, hvor Digteren nu har forlangt det." Mens der tidligere kun var tale om en bestemt placering af skuespillerne på scenen, en henvisning til passende ind- og udgange, en arrangør der overværede prøverne fra tilskuerpladsen, var der fra nu af en fast hånd der tog sig af alt vedrørende forestillingen. Der blev skabt en iscenesættelseskunst der krævede et indgående studium af de enkeltes roller, en minutiøs udarbejdelse af alle detaljer og et kendskab til stykkets historiske placering, så selv den mindste ubetydelige rekvisit blev rigtigt valgt. B. oplærte skuespillerne i ensemblekunst og fik dem til at individualisere og gennem pauser, minespil, håndbevægelser at udtrykke personens indre liv, samtidig med at hver enkelt skuespillers tone blev afpasset helheden. De scenebilleder han skabte, dels fra provinsen, dels fra det borgerlige miljø i hovedstaden, var karakteristiske for de mennesker som levede deri. Han kunne fx træffe tonen eller stemningen i en villahave lige så fint og sikkert som vi kender den fra Carl Blochs raderinger. B.s område var skue- og lystspillet. Det tragiske drama magtede han derimod ikke at levendegøre, ligesom hans kunst kunne virke lille i format. Da han første gang tog sin afsked sendte de nordiske dramatikere ham en hyldestadresse. Deres uforbeholdne anerkendelse af hans betydning opvejede de angreb han havde været udsat for, fordi han ikke satte dramaet i højsædet. I sin sidste periode iscenesatte B. også en del af samtidens skuespil, fx *Skærmydsler* og *Forretning er Forretning*, men fornyelsen af Holbergs komedier, bl.a. *Erasmus Montanus* (1900), *Jeppe paa Bjerget* (1903), *Barselstuen* (1904) var dog hans største indsats. Med B. blev Holberg logisk og hans neutralscene individuel og karakteristisk. Gamle udslidte dekorationer forsvandt til fordel for nye naturalistiske, og skuespillerne blev iklædt kostumer fra Holbergtiden. Hjulpet af kostumieren Pietro *Krohn og teatermalerne Valdemar *Gyllich og Thorolf *Pedersen blev komedierne til kulturbilleder fra 1700-tallet. Selv om Holberg og naturalismen ikke tilhørte samme stilperiode var fornyelsen særdeles betydningsfuld og B.s gennemarbejdede og endnu bevarede instruktionsbøger (Det kgl. bibl.) er fremdeles en støtte som iscenesættere gør brug af. – Gennem sin instruktionsvirksomhed og som lærer ved den elevskole han sammen med Fallesen oprettede 1886 grundlagde og befæstede B. dansk scenenaturalisme hvis instruktionsprincipper man fortsat anvender selv om naturalismen som stilretning i dag er forældet. – Tit. professor 1893. – R. 1889. DM. 1903. □Mal. af C. Bloch ca. 1850, tegn. af samme 1868 (Fr.borg), mal. af samme 1872. Mal. af Paul Bloch, 1893. Træsnit af H. P. Hansen, 1896. Afbildet på L. Tuxens mal. af et selskab hos grosserer Moresco, 1906. Tegn af Jensenius, 1921 (Fr.borg). Pastel af E. Henningsen. Foto.

Uddrag af B.s dagbog under rejsen med H. C. Andersen i Robert Neiiendam: Mennesker bag masker, 1931. – Henri Nathansen: W. B., 1918. J. C. Normann: Holberg på teatret, 1919. Sven Lange: Meninger om teater, 1929. Robert Schyberg: Billeder på væggen, 1941. Jytte Wiingaard: W. B. og Holberg, 1966. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Jytte Wiingaard (Robert Neiiendam)

Block, Hans Rasmussen, ca. 1650, urtegårdsmand.

Denne mand, om hvem man ved meget lidt, har sat sig et smukt minde ved at forfatte og udgive

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Horticultura Danica. Hvorledis en zirlig oc nyttig Urte-Hawe i Dannemarck kand anrettis oc ved Macт holdis, 1647 der giver os en forestilling om datidens havekunst og havernes plantebestand. Bogen er for en stor del behandling af en tysk havebog, Georg Viescher: Blumen-Garten, 1645, men en del af stoffet er dog B.s eget. B. siger selv i sit værk: „Effterdi da jeg haffver seet denne Konst at være ypperlig og nyttelig, haffver jeg aff Barnsbeen lagt mig derefter", og videre: „Oc effterdi jeg icke haffver fornummet nogen paa voris Tungemaal at haffve skreffvet noget derom tilforn, haffver jeg sat mig fore det at effterkomme oc mine Landsmænd noget at meddele derom paa voris Danske Tungemaal, menige Mand til Effterretning". B. giver her en skildring af Kronborgs lysthave (Lundehave), og det fremgår af det skrevne at han selv har arbejdet der, ligesom det af fortalen ses at han har søgt uddannelse i forskellige af adelens haver.

Chr. Pedersen i Gartnertid. 1897 93–95. Andreas Madsen sst. 1923 540–42 611–16. Axel Lange sst. 1926 130–32.

*Axel Lange**

Blom

Der eksisterer adskillige slægter B. hvoraf flere er indvandret fra Tyskland.

Tavle I er en slægt indvandret fra Schwartau ved Lübeck. Tavle II er en slægt fra Hurum i Norge.

Tavle I

Ludwig Heinrich Johann Blom ca. 1795–1866 væver i Odense

Andreas Ludv.*B. 1837–1915 maskinfabrikant

Christian*B. 1866–1929 maskinfabrikant

(Tvl. I) H. Grandjean: Stamtavle over familien Haugsted, 1906. (Tvl. II) H. J. Huitfeldt-Kaas i Pers. hist. t. IV, 1883 117. Otto Blom: Familien Blom fra Hurum, 1902.

Hans H. Worsøe

Blom (Blohm), **Andreas** Ludvig, 1837–1915, landbrugsmaskinfabrikant. * 8.4.1837 i Odense, † 17.1.1915 i Skanderborg, begr. sst. F: væver Ludwig Heinrich Johann B. (Blohm) (ca. 1795–1866) og Marie Magdalene Haugsted (1802–80). ~ 1° 1.5.1866 i Rudkøbing med Johanne Sophie Henriette Andersen, * 27.10.1845 i Skellerup, † 1.1.1871 i Skanderborg, d. af lærer Johan Andreas Hauptman A. (1798–1857) og Marie Cathrine Larsen, (kld. Hofman, 1816–72). ~ 2° 6.5.1872 i Skanderborg med Jenny Marie Salome Andersen, * 2.8.1843 i Skellerup, † 30.4.1907 i Skanderborg, søster til 1. hustru. – Far til Christian J. *B.

B. måtte allerede som barn begynde at tjene til sit underhold. Efter konfirmationen kom han i snedkerlære, rejste fire-fem år som svend i Tyskland, Schweiz, Østrig og Ungarn og deltog i krigen 1864. Han arbejdede derefter som modelsnedker på forskellige fabrikker indtil han sammen med en maskinarbejder Drost 1866 begyndte et maskinbyggeri i Skanderborg. Drost rejste kort tid efter da forretningen ikke kunne føde to familier. Virksomheden begyndte med fremstilling af brødskærere, kødhakkemaskiner o.l. Efterhånden som der samledes driftskapital optoges fabrikationen af kværne, hestegange, tærskemaskiner m.m. 1882 anlagdes jernstøberi, og den ene fabriksbygning rejste sig efter den anden så virksomheden snart blev en af landets største landbrugsmaskinfabrikker. – B. var ikke alene anset for sin dygtighed men tillige afholdt for sin hjælpsomhed og godgørenhed. Som medlem af byrådet 1876–1906 og indehaver af en mængde andre tillidsposter, formand for håndværkerforeningen, bankrådet m.m. øvede han stor indflydelse på Skanderborg bys udvikling. I de sidste år var han svagelig, og ledelsen af den store fabriks- og forretningsvirksomhed gik da over på sønnen Christian B. – R. 1903. □Mindesmærke af granit med portrætmedaljon af E. Ølsgaard, 1917 (Skanderborg dyrehave).

H. Grandjean: Stamtvl. over familien Haugsted, 1906 8. For industri og håndværk, 1915 32–34. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Anton Christensen**

Blom, Martin **August,** 1869–1947, skuespiller, biografdirektør. * 26.12.1869 i Kbh. (Fødselsst.), † 10.1.1947 på Rigshosp. i Kbh., urne på Frbg. ældre kgd. F: Bolette Amalie Johanne Böttger. ~ 1° 1908 med skuespiller Agnete von Prangen, * 27.6.1880 i Kbh. (Frue), † 11.4.1968 på Skt. Lukasstiftelsen (Helleruplund), d. af overretssagfører Johan Frederik Ernst Schwarz v. P. (1848–1944) og Sophie Henriette Lassen (1856–1945); ægteskabet opløst, antog pigenavn efter skilsmisse. ~ 2° 6.4.1917 med skuespiller Johanne Caroline (kld. Fritz) Petersen (f. Pedersen, ~ 1° 1899 med teaterdirektør Fritz *P., 1877–1911), * 18.10.1879 i Århus (Vor Frue), † 22.12.1961 på Frbg., d. af skræddermester Jens P. (1843–1907) og Juliane Edvardine Caroline Larsen (* 1855).

B. debuterede som skuespiller i Kolding 1893. De følgende år spillede han på forskellige provinsscener (fx i Esbjerg og Ålborg) inden han o. 1907 kom til Folketeatret i Kbh. hvor han blev til 1910. I foråret 1909 blev han ansat som skuespiller ved Nordisk films kompagni og debutere-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Tavle II

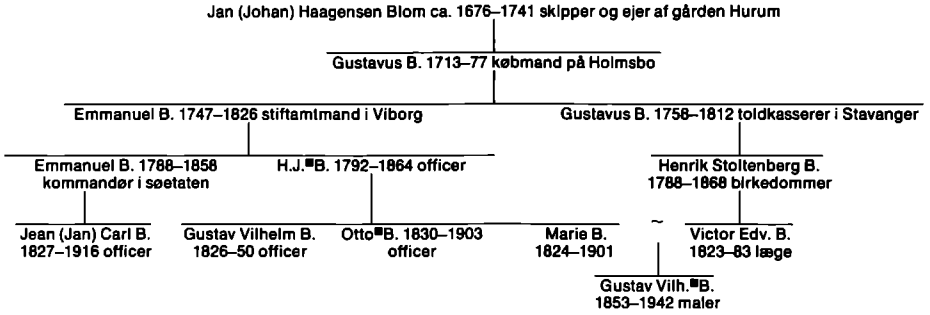

Tavle III

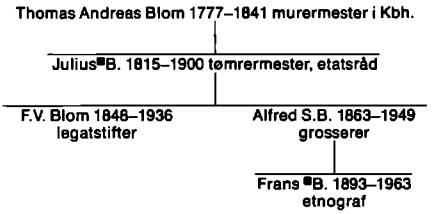

de i en Sherlock Holmes-film *Droske 519*. 1910 begyndte han at arbejde som instruktør for selskabet med filmen *Livets Storme* med Johannes Meyer; herefter ophørte han snart med at optræde som skuespiller for helt at hellige sig instruktionsarbejdet. Ved udgangen af sæsonen 1910 blev han udnævnt til selskabets kunstneriske leder, foruden at han stadig selv instruerede mange film. Denne stilling beholdt han i hele selskabets store tid, dvs. til omkring 1916, og hans smag kom i høj grad til at præge produktionen. Som instruktør for selskabet fortsatte han til 1924, men iscenesatte i de sidste år kun få film. Hans sidste film er fra 1926, optaget for Stephan-film. Den hed *Hendes Naade, Dragonen* og var ingen succes. B. åbnede 1926 biografen *Strandteatret* i Hellerup og fik 1934 overflyttet bevillingen til Bristolteatret som han ledede til sin død. B. var en meget produktiv filminstruktør der i de 14 år han arbejdede for Nordisk film nåede at iscenesætte ca. 125 film. Mange fra de første år var ganske vist meget korte, fra et kvarters til en times længde, men allerede i 1913 var filmene af ca. halvanden times varighed.

Af hans produktion må især fremhæves tre film. *Ved Fængslets Port*, 1911, *Atlantis*, 1913 og *Verdens Undergang*, 1916. Med den første skabte han sit måske mest helstøbte værk. Foruden at være en kunstnerisk succes blev den også en økonomisk, én af de største i dansk films historie, solgt i ca. 250 kopier og vist over hele verden. Ved Fængslets Port var et erotisk melodrama, og denne genre blev snart en dansk specialitet, som også Blom benyttede igen. Atlantis efter Gerhard Hauptmanns roman var hans mest ærgerrige film. Mens han endnu på det tidspunkt i almindelighed kun var en uges tid om at producere en film lagde Atlantis beslag på flere måneder, og hundreder af skuespillere medvirkede, optagelserne fandt foruden i København sted i Berlin, New York og Norge. Bedst lykkedes filmens centrale scene, skibskatastrofen hvis komposition på grund af en højdramatisk klipning var usædvanlig i 1913. Som helhed viser filmen B.s evne til at holde sammen på en stor produktion og til at skabe overbevisende miljøer, men forfatterens indgreb i rollebesætningen var ikke til dens fordel.

Verdens Undergang med manuskript af Otto Rung var ligeledes en stort opsat produktion, en science-fiction film om en enorm naturkatastrofe der udsletter hele Jordens befolkning med undtagelse af et enkelt menneskepar. Som kunstner var B. først og fremmest den dygtige fagmand, den omhyggelige instruktør der gennemarbejdede stoffet til mindste detalje. Desuden havde han sans for at ramme tidens smag. Men han manglede i nogen grad et personligt kunstsyn hvilket blev mærkbart efterhånden som filmen udviklede sig fra at være folkelig underholdning til at blive kunst. □Silhouet. Foto.

Marguerite Engberg: Dansk stumfilm, 1977 263–68 492–99.

Marguerite Engberg

Blom, Christian Johan, 1866–1929, landbrugsmaskinfabrikant. *4.10.1866 i Skanderborg, †30.5.1929 sst., begr. sst. F: landbrugsmaskinfabrikant Andreas ■B. (1837–1915) og Johanne S. H. Andersen (1845–71). ~1° 17.4.1897 i Skan-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

derborg med Dagmar Julie Harhorn, * 20.2.1878 i Århus, † 5.1.1921 i Skanderborg, d. af sagfører Andreas Alexius H. (1851–83) og Vilhelmine Juliane Weinholt (1856–1935, ~2° 1885 med sagfører, exam. jur., senere bankdirektør i Skanderborg Albert Verner Westergaard, 1857–1935). ~2° 4.10.1923 i Bogense med senere oversygeplejerske på Vejlefjord sanatorium Caroline Rudolphine Marie Elisabeth Heuckendorff, f. Rasmussen, * 19.9.1868 på Holmegårds glasværk, Fensmark sg., Præstø amt, † 9.8.1951 på Frbg., (~1° 1894 med konditor Theodor Kristian Heuckendorff, 1859–97), d. af glassmelter Hans Christian Rasmussen (1827–72) og Anne Kirstine Frederiksdatter (1833–1916).

B. oplærtes i maskinfaget og uddannedes yderligere på Odense tekniske skole. Han arbejdede derefter i faderens fabrik, blev medinteressent 1896 og senere indehaver af virksomheden som han yderligere udvidede og moderniserede, således at den i en årrække stod som en af de førende virksomheder herhjemme inden for landbrugsmaskinbranchen. B. var lydhør over for landbrugets øgede behov for og krav til maskinerne, ligesom han var rede til at inddrage de nyeste teknologiske erfaringer. Han var en stadig og velset gæst ved møder og dyrskuer inden for jysk landbrug. I lighed med faderen var B. også lokalpolitisk aktiv, bl.a. som byrådsmedlem 1909–21, og han havde en væsentlig andel i at en filial af Danske landboforeningers frøforsyning blev placeret i Skanderborg. Firmaet Blom & søn lededes en tid af B.s yngre halvbror, Johan Andreas Blom, men overgik i 1937 til et aktieselskab.

H. Grandjean: Stamtvl. over familien Haugsted, 1906 8. Jysk landbrug XI, 1929 424f.

Claus Bjørn (Anton Christensen)

Blom, Ferdinand Victor, se **Blom, Julius.**

Blom, Frans Ferdinand, 1893–1963, arkæolog. * 9.8.1893 i Kbh., † 23.6.1963 i Mexico, begr. San Christobal. F: grosserer Alfred Sigvard B. (1863–1949) og Dora Petersen (1872–1933). ~1° 1932 med Mary Thomas, * ca. 1913; ægteskabet opløst 1938. ~2° 1944 med arkæolog Gertrude Loertscher, * 7.7.1901 i Schweiz, d. af Otto L.-Ritschard og Johanna L.-R.

Med en velhavende familie i ryggen levede B. under 1. verdenskrig et lidt for muntert liv i København, og det endte med at han i begyndelsen af 1919 fik en billet til Mexico hvor han ville forsøge at skabe sig en levevej. Hans forudsætninger var en studentereksamen fra Rungsted, filosofikum hos Harald Høffding, en handelsuddannelse herhjemme, i Tyskland og Belgien, samt lidt kunsthistorie hos Emil Hannover, dertil træning i friluftsliv som spejder og senere marinesoldat, men fremfor alt et på én gang myndigt, sorgløst og muntert væsen der vandt alle for ham, og endelig, efter ankomsten til Mexico, en jernhård arbejdsomhed, båret af en fysisk sejhed som kunne klare de sværeste strabadser på hesteryg eller til fods, i uvejsomme bjergegne og i jungle. Hans første år i de fremmede, næsten ukendte egne er skildret i breve hjem til familien, offentliggjort 1923 i bogen *I de store Skove. Breve fra Meksiko.* I et olieselskabs tjeneste var han med til at kortlægge og geologisk undersøge delstaterne Veracruz, Tabasco og især Chiapas hvor han trods godt udført arbejde øjensynlig var mere interesseret i mayaerne og deres forfædres talrige ruiner end i oliekilder. Allerede på disse første rejser besøgte han steder som Palenque og Toniná, og hans meddelelser til arkæologer førte ham hurtigt over i fagfolkenes egne rækker. Nogle få, svage indicier kan tyde på at dette fra begyndelsen har været hans egentlige mål så at hans livsværk ikke har haft udgangspunkt i de rene tilfældigheder. På forbavsende kort tid vandt han anerkendelse og støtte fra samtidens kendte maya-forskere, Zelia Nuttall, Manuel Gamio, Sylvanus Morley og Alfred M. Tozzer så at han 1922 kunne forlade oliebranchen for stedse, kun med en alvorlig malaria som et langvarigt minde. Vinteren 1922–23 arbejdede han i Palenque med henblik på ruinernes bevaring. Den følgende sommer aflagde han besøg i Danmark og skænkede Nationalmuseet nogle af sine fund hvorefter han i to semestre fik en formel uddannelse i arkæologi ved Harvard University under Tozzer. Det store gennembrud fik han efter at der 1924 var oprettet et Department of Middle American Research ved Tulane University i New Orleans. Med etnologen Oliver La Farge som ledsager gennemførte han en skelsættende ekspedition der blandt andet berørte La Venta og Villa Hermosa med deres olmeckultur, endvidere igen Palenque og en række andre ruinpladser i Chiapas for at afsluttes igennem Guatemala. Den arkæologisk og etnologisk righoldige beretning er offentliggjort i *Tribes and Temples* I–II, New Orleans 1926–27. Efter hjemkomsten blev han leder af Department of Middle American Research hvis bibliotek og samlinger han udbyggede med stor energi, jævnsides med gennemførelsen af stadig nye ekspeditioner til maya-området og med en omfattende international kontaktvirksomhed. Han skrev en hel del artikler til tidsskrifter i disse år og redigerede selv det fornemme, men kortlivede *Maya*

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Research I–III, 1934–36. Efter nogle års besvær fik han udgivet en populær bog *The Conquest of Yucatan*, Boston/N. Y. 1936, ny udg., N. Y. 1971, dansk oversættelse *Mayalandets Erobring*, 1945. En række sammenfaldende uheldige omstændigheder lod det derefter gå ned ad bakke for ham, så meget at han i slutningen af 1940 fik tvungen orlov på ubestemt tid og et år senere blev bedt om at søge sin afsked. Han flyttede til Mexico hvor han til at begynde med levede under meget vanskelige økonomiske forhold, men sådan at han udnyttede enhver chance for at besøge Chiapas, om ikke på anden måde så som rejsefører. 29.9.1943 mødtes han i Ocosingo med Gertrude Duby, almindelig kaldet Trudi, der som hans anden hustru blev ham en usvigelig støtte og rejsekammerat resten af livet. I den yderste udkant af San Christóbal, Chiapes, erhvervede parret 1950 et meget stort hus som blev gjort til et forskningscentrum for alle mulige slags interesserede tilrejsende, overvejende arkæologer, etnologer og studenter fra USA. Her fra „Na Bolom" – „Bloms eller jaguarens hus" – foretog ejerparret utallige større og mindre ekspeditioner, nu især i det østlige Chiapas, og med *La selva lacandona* I–II, Mexico City 1955–57 som det vægtigste publicerede resultat. Menneskeligt vigtigere har det været at de to gennem årene på helt enestående måde uselvisk har hjulpet lacandonerne i kamp mod sult, sygdom og overgreb. □Træsnit af Neva Hansen. Foto.

F. B.: I de store skove. Breve fra Mexico, 1923. – Hakon Mielche: Maya, 1967 153–262. Robert L. Brunhouse: F. B. Maya Explorer, Albuquerque 1976 (m. kilder 265–71 og bibliografi 273–84, incl. breve og utrykte manus., med opbevaringssted.)

Arild Hvidtfeldt

Blom, Gustav Vilhelm, 1853–1942, maler, arkæolog. * 5.11.1853 i Odense, † 24.5.1942 i Kbh., begr. sst. (Garn.). F: læge, senere distriktslæge Victor Edvard B. (1823–83) og Marie Blom (1824–1901). ~ 31.7.1888 i Lemvig med Vilhelmine Gottschalck, * 16.2.1851 i Ålborg, † 4.3. 1932 i Kbh., d. af læge, senere distriktslæge i Lemvig og justitsråd Ludvig G. (1819–89) og Mathilde Eleonor Satterup (1826–97).

Efter at have taget præliminæreksamen i Kbh. 1870 blev B. 1876 polyteknisk kandidat (civilingeniør). Han ville imidlertid være maler. Understøttet af grosserer H. Hirschsprung gennemgik han juni 1878 til marts 1883 kunstakademiet med afgang som maler. Til akademiet knyttedes B. ved en mangesidig lærervirksomhed: assistent ved modelskolen 1884–1909, ved perspektivskolen fra 1890, docent i perspektivlære 1901–24, forstander for den bygningstekniske skole 1908–24. Tillige virkede han som lærer ved Tegne- og kunstindustriskolen for kvinder 1885–86 og ved Teknisk selskabs skole 1886–1908, som inspektør for den Moltkeske malerisamling 1887–1930, kontrollerende ingeniør ved Kbh.s befæstningsanlæg 1888–89 og som deltager i Nationalmuseets undersøgelser af oldtidsminder 1893–1902; medlem af direktionen for de Massmannske søndagsskoler 1903–15. – I kunstnerkredse hører B.s navn nøje sammen med perspektivlæren. Han var årtier igennem en anerkendt autoritet og en søgt rådgiver efter at han 1899 havde udgivet sin afhandling *Det perspektiviske Billede*. For Nationalmuseets forhistoriske afdeling organiserede han dens udgravningsteknik og indførte en opmålingsmetode der vakte opmærksomhed også udenlands, foruden at han selv udførte teknisk fortrinlige undersøgelser. B.s kunstneriske virksomhed faldt i to dele idet han først væsentlig dyrkede malerkunsten (genrebilleder landskaber, arkitekturstykker, portrætter), senere hovedsagelig grafik (radering og især sortkunst). – R. 1917. □Selvportr., bl.a. barnetegn. efter foto, tegn. (Kgl. bibl.), mal. 1917 og 1930, stukket af ham selv 1917 og 1933.

Familien B. fra Hurum, 1902 59f. Hans Kjær i Berl. tid. 5.11.1923. Svend Møller i København s.d., Nationaltid. s.d., Sigurd Schultz i Ill. tid. 4.11.1923. Samme i Dagens nyheder 18.1.1932. Helge Finsen i Arkitekten, ugehft., 1942 130. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Sigurd Schultz**

Blom, Hans Jørgen, 1792–1864, officer. * 16. 10.1792 i Randers, † 13.4.1864 på Frbg., begr. i Kbh. (Garn.). F: stiftamtmand Emmanuel B. (1747–1826, ~ 2° 1798 med Charlotte Christiane v. Arenstorff, 1775–1826) og Anne Marie Elisabeth Wirenfeldt (1757–95). ~ 1.8.1823 i Lumby ved Odense med Mathea Elisabeth Lütken, * 21.10.1796 sst., † 18.12.1832 i Kbh. (Garn.), d. af amtsprovst Peter Vilhelm L. (1761–1844) og Marie Christine Saxtorph (1768–1842). – Far til Otto *B.

Ved moderens død kom B. i huset hos en farbror der var købmand og skibsreder i Holmestrand i Norge. Det var meningen at B. med tiden skulle indtræde i forretningen, og fra sit 11. til sit 15. år modtog han hos pastor C. G. L. Forchhammer i Skodborg, senere i Tyrstrup ved Christiansfeld, en „omhyggelig real" undervisning. I slutningen af 1807 vendte han tilbage til Norge men traf farbroderen som en forarmet mand idet alle hans skibe var opbragt af englænderne. Bestemmelsen om at blive købmand blev opgivet, B. tog atter til Danmark, blev frikorporal og indtrådte 1808 på Det militære institut, en militærskole

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

som dengang bestod jævnsides med landkadetakademiet og blev indlemmet i dette i slutningen af 1811. B. tog afgangseksamen 1811 og udnævntes til sekondløjtnant à la suite. 1812 gjorde han tjeneste ved landkadetakademiet som kadetunderofficer og afgik sidst i dec. s. å. til sit regiment. Dette deltog ikke i krigsbegivenhederne 1813 hvorfor B. ansøgte kongen om at måtte komme til den aktive armé. Han blev ansat ved Holstenske skarpskytterkorps og kom som løjtnant ved denne afdeling til at deltage i efterårs- og vinterfelttoget i Mecklenburg og Holsten. 1818 blev han premierløjtnant, 1827 stabskaptajn, 1833 kaptajn og kompagnichef, og 1841 fik han majors karakter. Ved hæromordningen juli 1842 ansattes han som major ved 3. linie infanteribataljon. Ved krigens udbrud 1848 blev denne afdeling stående i Kbh. til midt i april og stødte først til armeen den 24., dagen efter slaget ved Slesvig. Maj s.å. udnævntes B. til oberstløjtnant og kommandør for 4. linie infanteribataljon, men kommanderede under fægtningen 5.6. en for tilfældet formeret brigade. Han blev hårdt såret og kunne først i begyndelsen af sept. atter tage kommandoen over 4. bataljon. I dec. overførtes bataljonen til Als hvor den forblev under hele felttoget 1849. Juli s. å. udnævntes B. som de Meza i sine krigsdagbøger lidt overlegent karakteriserer som „Fader B. ", til oberst. Da bataljonen i sommeren 1850 overførtes til halvøen var det under en ny chef idet B. i juni var ansat som højestkommanderende på Als i hvilken stilling han forblev til posten inddroges i foråret 1852. Maj s. å. afskedigedes han i nåde.

Som forfatter har B. udfoldet en rig virksomhed. 1826 udgav han *Unions- og Borgerkrigene, et Bidrag til den danske Krigshistorie,* en bog hvis livfulde og stærkt personlig prægede skildringer fortsat kan læses med udbytte. I Dansk Folkeblad 1842 findes fra B.s hånd en kortfattet skildring af felttoget i Holsten 1813, og 1845 udkom *Krigstildragelserne i Sjælland 1807.* 1831–32 udgav han to pjecer *Land- og Søemagt* der gav anledning til en heftig pennefejde, navnlig mellem land- og søofficerer idet B. i strid med den da herskende opfattelse hævdede at et kraftigt udviklet landforsvar var den bedste betryggelse for Danmarks uafhængighed. Hans *Katechismus for den danske Krigsmand,* 1829, er et værk for sig. På en fyndig og hjertevarm måde giver han her menigmand et begreb om soldaterånd og soldaterpligter. Det ansete Maanedsskrift for Litteratur ofrede det lille 53 siders skrift en anmeldelse på atten sider (L. Engelstoft) som „et af de bedst lykkede Forsøg i sit Slags". 1864 udkom det i anledning af krigen i nyt oplag. B. var bibliotekar ved garnisonsbiblioteket i Kbh. 1822–42 og arbejdede her med iver for den tidligere meget forsømte bogsamling som han afleverede i fortrinlig orden. – Sept. 1854 valgtes han ved suppleringsvalg til landstingsmand for Kbh., men kom ikke til at spille nogen politisk rolle og gik ud n. å. – R. 1840. DM. 1852. □Tegn. af F. Hillerup (?), 1816 og P. C. Skovgaard, 1848; litografi efter sidstnævnte. Træsnit af W. Obermann, 1864, efter tegn. af H. Olrik. Foto.

Udvalg af breve til P. Hjort, 1867 433f. – Familien B. fra Hurum, 1902 36. Fr. Barfod: Dansk rigsdagskal. I, 1856 Ill. tid. 24.4.1864. Dansk mil. t. 1865. Medd. fra krigsark. VIII, 1900.

*Rockstroh**

Blom, Marie, **Johanne,** 1859–1937, pædagog, kommunalpolitiker. * 17.4.1859 i Haderslev, † 8.9.1937 i Hellerup, begr. i Kbh. (Vestre). F: amtssekretær Ludvig Christian B. (1814–68) og Catharina Maria Erichsen (1817–70). Ugift.

B. tog lærerindeeksamen 1884 fra N. Zahles skole og var lærer ved Caroline Amalies asyl til 1887 da hun blev ansat ved Kbh.s kommunale skolevæsen. Hun interesserede sig i særlig grad for håndarbejds- og skolekøkkenundervisning som blev indført i Kbh. før århundredskiftet, og hun var pioner for udviklingen af disse fag. 1906 blev hun censor i håndarbejde ved lærerindeeksamen og 1916 udnævnt til et nyt embede som håndarbejdsinspektør for hele landet – udover Kbh. Denne stilling varetog hun med stor dygtighed og organisationstalent til 1928. Hendes store arbejde på det pædagogiske område foregik samtidig med en omfattende kirkelig, social og politisk indsats. Således var hun med i arbejdet for opførelse af små kirker i hovedstaden. Fra sin tidligste ungdom tilsluttede hun sig kvindesagen og var bl.a. med til at samle underskrifter på adressen om kvinders kommunale valgret 1888. Selv blev hun medlem af værgerådet 1905–06 og af Kbh.s borgerrepræsentation 1909–19 valgt på en kristelig-social liste. Det var hendes opfattelse at de politiske partiers indbyrdes strid og partidisciplin virkede hindrende for arbejdet med en bys anliggender, og det program blev hun valgt på. B. fik i en række sager betydelig indflydelse ved sin saglighed, men også fordi hun gennem en årrække var tungen på vægtskålen mellem på den ene side socialdemokraterne og på den anden højre og de radikale. Denne særstilling forvaltede hun med stor takt og vandt sine arbejdsfællers tillid og agtelse. Hun var medlem af den anden ædruelighedskommission og formand for Husholdningskommissionen af 1918 som 1920 afgav sin betænkning der bl.a. ønskede skolekøkkenundervisningen gjort obligatorisk hvor det kunne lade sig

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

gøre – altså i de større samfund. B. havde mange andre tillidshverv og var stærkt optaget af det sønderjyske spørgsmål. Hun var en fremsynet og selvstændig personlighed.

Kristeligt dagblad 24.2. og 27.2.1912; 25.2.1913. Folkeskolen 20.4.1916. Kvinden og samfundet 30.7.1918 og 15.4.1929.

Inga Dahlsgaard (Gyrithe Lemche)

Blom, Julius Andreas, 1815–1900, tømrermester. * 29.11.1815 i Kbh. (Trin.), † 13.6.1900 i Springforbi, begr. i Kbh. (Holmens). F: murermester, senere major ved brandkorpset og vicebrandmajor Thomas Andreas B. (1777–1841) og Ingeborg Cathrine Carstensen (1793–1860). ~ 26.6.1846 i Kbh. (Garn.) med Caroline Frederikke Funch, * 8.6.1824 i Kbh. (Petri), † 30.5.1912 i Springforbi, d. af urtekræmmer, forsørgelsesforstander Christian Nicolai F. (1793–1864) og Frederikke Barbara Marx (1800–53).

B. gik i Efterslægtselskabets skole og kom efter sin konfirmation 1830 i tømrerlære. Han blev svend 1833 og indtrådte i byens brandkorps hvor han 1835 blev underbrandmester. 1838 udstillede han et tagværk på Charlottenborg. Et halvt år af sin otteårige svendetid tilbragte han i udlandet. 1841 nedsatte han sig som tømrermester i Kbh. Han medvirkede ved mange vigtige offentlige og private byggearbejder, og i en lang årrække var hans forretning inden for sin art vistnok den største i hovedstaden. 1859 blev B. vicebrandmajor, og 1868 konstitueredes han som brandmajor. Han varetog denne stilling indtil sommeren 1870 da loven af 15.5.1868 om Kbh.s brandvæsens omorganisation trådte i kraft. B. skildres af sin samtid som både indsigtsfuld og snarrådig, på én gang myndig og ligefrem. Hans gæstfri hus indtog en fremtrædende plads i datidens selskabelige liv. – 1849–55 sad B. i borgerrepræsentationen. Fra 1859 til sin død var han medlem af direktionen for Sparekassen for Kbh. og omegn. 1864 deltog han i grundlæggelsen af Nye danske brandforsikringsselskab, 1870–85 var han meddirektør i Kbh.s brandforsikrings-societet, og en tid lang sad han i bestyrelsen for Kbh.s sporvejsselskab. Han var medstifter af Kbh.s sygehjem 1859 og medlem af bestyrelsen for Diakonissestiftelsen (1871–99) og af direktionen for Trøstens bolig. – Gennem tre generationer er navnet B. knyttet til den første københavnske håndværkerstiftelse, Stiftelsen for gamle håndværksmestre og deres enker. B.s far var 1835 en af de virksomste ved grundlæggelsen og 1835–41 formand for stiftelsen. B. indvalgtes i bestyrelsen 1848 og var formand fra 1879 til jan. 1900, og hans søn, etatsråd, tømrermester **Ferdinand Victor B.** (9.8.1848–28.12.1936) fulgte ham som formand. – Etatsråd 1870. – R. 1858. DM. 1885. K.² 1895. □Mal. af Eddelien, 1839. Litografi af I. W. Tegner, 1888. Foto.

C. Nyrop: Kbh.s tømmerlav, 1887 202 220. Samme: Ved Alderstrøsts 50 års jubilæum, 1912 22f 25f. Ill. tid. 24.6.1900 618.

*C. A. Clemmensen**

Blom, Otto Emanuel, 1830–1903, officer. * 24.12.1830 i Kbh. (Garn.), † 28.12.1903 sst., begr. sst. (Garn.). F: kaptajn, senere oberst H. J. *B. (1792–1864) og Mathea Elisabeth Lütken (1796–1832). ~ 14.11.1856 i Kbh. (Garn.) med Pauline Augusta Gundelach, * 23.6.1836 i Lemvig, † 21.9.1876 i Kbh. (Garn.), d. af kancelliråd, by- og herredsfoged Frederik Christopher G. (1785–1847) og Frederikke Albertine Blom (1789–1871).

B. gennemgik 1848–53 Den militære højskole og udnævntes til sekondløjtnant à la suite 1850 (1848), blev 1854 premierløjtnant i artilleriet, 1864 kaptajn, 1880 oberstløjtnant, 1886 oberst. Hans militære tjeneste og uddannelse blev meget alsidig. Hans interesse for det nye riflede skyts og for panserkonstruktioner medførte at han 1861 ansattes midlertidigt som undertøjmester i marinen (til april 1869) og 1864 ledede han tillige tilsvarende forsøg i hærens artilleri. 1869 blev han kompagnichef ved kystartilleriet. Han kastede sig derefter over studiet af befæstningskunst, bl.a. på rejser i udlandet og deltog herhjemme i forhandlingerne om befæstningssagen. Maj 1880 blev han chef for 2. artilleribataljon, 1883–86 var han stabschef ved artilleriet, 1886–89 chef for konstruktions- og forsøgsafdelingen samt formand for artillerikomiteen og 1889 chef for 1. artilleribataljon og for Kbh.s søbefæstning. Efter i nogle år at have været til rådighed for 1. generalkommando og derefter for artilleriets stab blev han 1895 chef for det nyoprettede fæstningsartilleriregiment; afgik s.å. – Ved siden af sin praktiske militærgerning var B. en meget frugtbar forfatter. 1862–67 redigerede han Tidsskrift for Krigsvæsen, 1865–68 Dansk militært Tidsskrift og skrev en lang række artilleritekniske afhandlinger. For en sådan vandt han 1862 Norsk militært Tidsskrifts guldmedalje. Hans historiske interesser udløste sig i flere større og mindre afhandlinger, og hans særlige interesse for våbnenes historiske udvikling gjorde ham til Danmarks første våbenhistoriker. 1857 overdroges det ham at ordne den af C. J. Thomsen 1830–38 opstillede historiske våbensamling i Christian IVs tøjhus hvilket førte ham på en længere europæisk studierejse. Trods sit omfattende arbejde i hæren bevarede han sine våbenhistoriske interesser og udsendte 1877 sit hoved-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

arbejde på dette område *Christian IV.s Artilleri*. Efter afskeden fra hæren overdroges det ham i forbindelse med oberst P. C. Bang at nyordne den historiske våbensamling (nu Tøjhusmuseet) hvilket dog indskrænkedes til en ved hans død ufuldendt katalogisering. – Han var 1879–90 medlem af landstinget for Kbh. og ivrig talsmand for forsvarssagen. Han var ualmindelig afholdt blandt standsfæller der karakteriserede ham som en frisk, usnobbet og varmhjertet personlighed med en vis ironisk udtryksform. – Broderen Gustav **Vilhelm B.** (26.9.1826–25.7.1850) blev ligeledes officer og faldt som kaptajn ved Isted. Han udgav 1847 en digtsamling der vakte opsigt og nogen debat. N. F. S. Grundtvig skrev et digt ved hans død (Berl. Tid. 27.8.1850). – R. 1864. DM. 1869. K.^{2} 1891. □Træsnit 1887. Mal. ca. 1890 af G. V. Blom. Mindetavle med relief af Nic. Schmidt, 1904 (Tøjhusmuseet). Foto.

Familien B. fra Hurum, 1902 38. Fædrelandet 1847, nr. 121. Johan Ottosen i Politiken 30.12.1903. Vort forsvar 14.8.1904. Ill. tid. 10.1.1904. H. E. Flindt i Ill. tid. 24.3.1918. Otto Smith i Før og nu, suppl. II, 1925–27.

*Rockstroh**

Blom, Vilhelm, se **Blom, Otto**

Blomberg, Aage Fasmer, * 1904, historiker. * 30. 8.1904 i Kagerup, Mårum sg. F: handelsgartner, senere kirkegårdsinspektør Immanuel Johannes B. (1875–1940) og Ellen Marie Hansen (1876–1976). ~9.12.1933 i Hillerød (Fr.borg slotsk.) med Nina Merete Andrup, * 29.5.1911 på Frbg. (Solbjerg), d. af museumsdirektør, mag.art. Otto *A. (1883–1953) og Zelia N. Hindenburg (1885 –1970).
B. blev student fra Frederiksborg statsskole 1924 og cand. mag. 1931. Senere fulgte studieophold i Italien, Frankrig og England 1953, 1961 og 1966. Efter kortere vikariater blev B. årsvikar ved Herning gymnasium 1932 og ansattes 1933 ved Odense katedralskole som timelærer, blev adjunkt 1935 og var lektor 1951–74. Han var en dygtig og afholdt lærer der 1955–64 var medlem af kommissionen for studentereksamen for privatister og 1964–75 censor i historie ved universiteterne, de sidste år censorformand. I organisatorisk arbejde har B. deltaget i Dansk magisterforenings styrelse 1960–66 og i Akademisk forening for Fyns stift efter oprettelsen af Odense universitet. Ved siden af sit praktisk pædagogiske arbejde har B. skrevet lærebøger og været medarbejder ved en række værker: Danmark i fest og glæde, Danske slotte og herregårde, En konge og et folk gennem to verdenskrige, Trap Danmark 5. udg. og Danmark før og nu. 1955 forestod han en nyudgivelse af *Leonora Christinas Jammersminde*. Som historiker har han dog særlig arbejdet med Fyns fortid. Han har været sekretær i bestyrelsen for Historisk samfund for Fyns stift og redaktør af Fynske årbøger fra 1946 og har her og i andre tidsskrifter skrevet en række historiske afhandlinger. I Fynske årbøger kom 1950–53 afhandlingen om Jens Steen Sehested og i Jyske samlinger 5. rk. I afhandlingen *Ålborgs handel*. 1955–56 udgav han *Fåborg bys historie 1229–1914*. Hans hovedværk er den 700 sider store *Fyns vilkår under svenskekrigene 1657–60* der indbragte ham doktorgraden ved Odense universitet 1973. Bag det ligger mange års flittigt fritidsarbejde i arkiver og samlinger herhjemme og i Sverige. På baggrund af de europæiske forhold og det danske rigsråds og den unge enevældes politik er de tre krigsårs og den samtidige pests virkninger på Fyn beskrevet så indgående at forholdene er belyst i praktisk talt hver landsby der berørtes af krig og pest, og det var så at sige alle. Materielle og kulturelle forhold er set i tilknytning til og som resultat af politiske og militære handlinger, så værket ikke blot er en skildring af Fyns vilkår, men et bidrag til beskrivelse af landets tilstand under og efter de tre-fire års ødelæggelser der mærkedes gennem mange år. – R. 1972.

Helge Larsen

Blome
Tysk uradel, hvis tidligst kendte medlemmer levede i 1200-tallet og var hjemmehørende i Braunschweig. Uddød i mandslinien 1945.

Otto Hintze: Geschichte des uradeligen Geschlechts der Herren und Grafen Blome, Hamburg 1929. Danm.s adels årbog LII, 1935 II 13–44.

Nils G. Bartholdy

Blome, Adolf Frederik, baron, 1798–1875, politiker. * 15.3.1798 på Salzau, † 10.7.1875 på Heiligenstedten, begr. i Probsteierhagen. F: baron Frederik B. (1769–1818) og rigsgrevinde Charlotte Juliane Platen zu Hallermund (1778–1857, ~2° 1820 med grev Joseph *Reventlow-Criminil, 1797–1850). ~30.8.1823 på Wittenberg ved Plön med grevinde Franciska (Fanny) Juliane Friederike Reventlow, * 28.7.1803 på Falkenberg ved Slesvig, † 13.2.1856 på Heiligenstedten, d. af grev Henrik R. til Wittenberg, Kaltenhof og Aakær (1763–1848) og Anna Sophie Baudissin (1778–1853). – Bror til Otto *B. (1795–1884).
B. overtog 1818 det „Blomesche Wildniss" ved Glückstadt og 1849 Heiligenstedten. 1832–41 var han dansk gesandt i London, 1848 blev han suppleant i fællesregeringen for hertugdømmerne og 1851 præsident for civilbestyrelsen for Hol-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

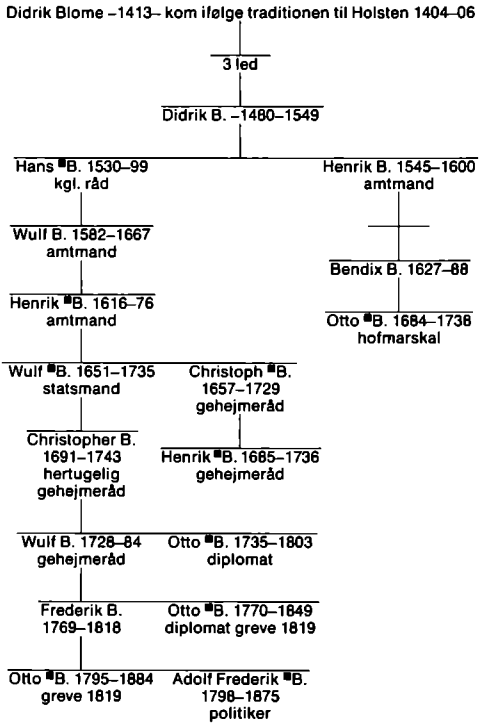

sten. B.s gerning som politiker faldt væsentlig i Holstens stænderforsamlinger. I overensstemmelse med sin stilling hørte han til ridderskabets højre fløj; han var konservativ helstatsmand men med slesvigholstensk indstilling. 1848 var han medlem af den slesvigholstenske landsforsamling og bekæmpede der den almindelige valgret, mens han i Holstens stænder 1853 tilhørte det udvalgsflertal der i den absolutte regeringsform så betingelsen for helstatens beståen. 1855 stillede B. forslaget om mistillidserklæring til ministeren for Holsten L. N. Scheele og anklage mod ham for hans embedsførelse. Holstens stænder valgte 1856 B. til medlem af rigsrådet; han spillede ikke nogen fremtrædende rolle i denne forsamling men støttede „de elleves forslag" i en tale hvis slutning antydede ønsket om Det tyske forbunds indskriden. Efter den tid tog han skarpere standpunkt mod den danske regering. I de holstenske stænderforsamlinger 1853–63 var B. medlem af forfatningsudvalgene. Som sådant angreb han 1857 og følgende år forsøgene fra dansk side på at skabe en fællesforfatning for monarkiet. Han betonede 1857 at målet ikke var en enhedsstat, men en helstat hvor alle landsdeles selvstændighed og ligeberettigelse iagttages, og 1859 fordrede han som medlem af forfatningsudvalget monarkiet delt i selvstændige og ligeberettigede dele. Febr. 1863 angreb han C. C. Halls udnævnelse til minister for Holsten og stillede forslag til en adresse til kongen hvori man protesterede mod forsøgene på at danne en dansk-slesvigsk stat uden om Holsten. I marts foranledigede han at Holstens stænder rettede henvendelse til forbundsdagen om sikring af Holstens rettigheder, og sammen med ▪Scheel-Plessen var han i foråret s.å. i Frankfurt for at virke i denne retning. 1864 var B. en af de få der under Londonkonferencen nærede sympati for tanken om en personalunion. 1852–56 var han Verbitter for klostret i Itzehoe. – Hofjægermester 1824. Kammerherre 1826. Gehejmekonferensråd 1852. – S.K. 1838. □Litografi af Jul. Giere, 1839, efter C. l'Allemand. Mal. af Ferd. v. Raisky, 1853 (Gottorp). Afbildet på gruppebillede, træsnit, af den holstenske stænderforsamling ca 1863.

Otto Hintze: Gesch. des uradeligen Geschlechts der Herren und Grafen Blome, 1929 472–84. A. Thorsøe: Frederik VIIs regering I–II, 1884–89. N. Neergaard: Under junigrundloven II, 1916. H. Hagenah i Zeitschr. für Schlesw.-Holst. Gesch. LVI, 1926 311.

*Svend Larsen**

Blome, Christoph, 1657–1729, gehejmeråd i konseillet. * 11.5.1657 i Rendsborg, † 2.11.1729 i Hamburg. F: amtmand Henrik ▪B. (1616–76) og Lucie Pogwisch (ca. 1623–85). ~ 26.10.1683 med Lucie Beate v. Buchwald, * 23.12.1666, † 3.4.1697 i Hamburg, d. af Joachim v. B. til Pronstorf (1631–78) og Lucie Øllegaard Hedvig v. Qualen (1645–85). – Far til Henrik ▪B. (1685–1736). Bror til Wulf ▪B.

B. der efter faderen arvede godserne Farve og Waterneverstorf ved Lütjenburg var en af de rigeste godsejere i Holsten. 1684 blev han jægermester i Slesvig og Holsten, 1693 tillige landråd. På kongressen i Pinneberg, hvor der fra aug. 1696 under mægling af kejseren og kurfyrsterne af Brandenburg og Sachsen forhandledes om en bilæggelse af stridighederne mellem Danmark og hertugen af Gottorp, repræsenterede B. Danmark sammen med gehejmeråd Conrad Biermann v. ▪Ehrenschild og konferensråd Johan Hugo v. ▪Lente. Siden ledede han sammen med Lente de forhandlinger der førte til freden i Travendal aug. 1700. I slutningen af 1702 optoges B. i konseillet. Da kong Frederik IV var utilfreds med hans optræden ved nogle forhandlinger med Hamburg, trådte han dog 1708 atter ud af dette og blev udnævnt til amtmand i Steinburg amt og guvernør i Søndre Ditmarsken, hvilke

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

embeder han beklædte til 1722. – Gehejmeråd 1701. – Hv. R. 1698.

Danm.s adels årbog LII, 1935 II 30. A. Hojer: König Friedrich des Vierten glorwürdigstes Leben, 1829 147 157. Otto Hintze: Geschichte des uradeligen Geschlechts der Herren und Grafen Blome, 1929 323–28.

*L. Laursen**

Blome, Hans, 1530–99, kgl. og hertugelig råd. * ca. 9.6.1530, † 19.8.1599 i Wetzlar. F: amtmand Didrik B. til Hornstorf og Seedorf (ca. 1490–ca. 1549) og Margareta Meinstorf († tidligst 1556). ~ 1° 1558 med Anna Sophia Rantzau, † 1561, d. af kgl. og hertugelig råd, klosterprovst i Preetz Schack R. til Helmstorf († 1557) og Barbara Rantzau-Bülck († tidligst 1588). ~ 2° 30.11.1573 med Catharina Sture, * ca. 1550, † tidligst 1618, d. af kgl. dansk råd og amtmand Thomas S. (ca. 1503–63) til Helvidgård, Gammelgård m.m. og Barthe Ahlefeldt-Lindau (ca. 1525–tidligst 1584).

B. opholdt sig fra sit ellevte til sit nittende år ved hertug Hans d. æ.s hof i Haderslev, kom efter faderens død til Danmark for at opdrages sammen med den senere kong Frederik II, men drog allerede 1550 til Wittenberg hvor han studerede til 1557. 1560 ledsagede han hertug Adolf til England. Hans embedsbane blev lang og omskiftelig. Han forvaltede 1567–71 enkedronning Dorotheas livgedingamter Sønderborg og Nordborg, men trådte efter hendes død i hertug Adolfs tjeneste som råd og amtmand over Gottorp og Svavsted. 1572 skiftedes fædrenearven mellem ham og hans tre brødre; B. fik Seedorf (mellem Segeberg og Schlamersdorf) og Testorf, hvortil senere ved arv, især efter svigerfaderen Thomas Sture, køb og mageskifte kom en lang række landsbyer og gårde (Gammelgård og Helvidgård på Als, 1584 solgte til Hans d. y., en mængde gods i Slogs herred, hvoraf en del 1584 solgtes til hertug Adolf, Mönchneversdorf og Pehmen i Holsten m.m.) foruden huse i Kiel og Haderslev. Som en af hertugdømmernes rigeste godsejere kunne han yde hertug Adolf store lån, bl.a. til hans nederlandske foretagende 1572, samtidig med at han spillede en fremtrædende rolle i den gottorpske politik og forvaltning. 1580 kom det imidlertid til et brud mellem ham og hertugen. Han trådte i kongens tjeneste, blev råd og amtmand i Haderslev (fra 1585) og anvendtes i en række inden- og udenrigske hverv. Et længe ulmende fjendskab mellem ham og den kgl. statholder Henrik *Rantzau hvis svage sider, især hans slægtstolthed, B. angreb med drillende satire, brød efter den mæglende konges død ud i lys lue da B. med kraft og hensynsløshed bidrog til at drive enkedronning Sophie frem i hendes kamp mod ridderskabets flertal og det danske rigsråd. På landretsdagen 1593 kom det til et voldsomt optrin mellem ham og statholderens søn Gert; n.å. rejste Rantzau offentlig anklage imod ham, og 1598 sendtes akterne, suppleret med klager fra dansk side, til den tyske rigsret. Dronningen og den unge hertug Johan Adolf i hvis tjeneste han 1595 trådte som fyrstelig råd, efter at Christian IV 1593 havde afskediget ham fra hans amtmandspost, holdt dog hånden over ham og vedblev at gøre brug af hans evner, lige til hans ødelagte helbred tvang ham til at begive sig på den rejse til badene i Ems, under hvilken han døde. – B. var en urolig og sammensat natur: levemand, satirisk polemiker, dygtig embedsmand og hensynsløs godssamler af Hans d. y.s type. Til sine standsfællers flertal kom han i bestemt modsætning ved – vel for en del drevet af sit personlige had til Rantzauerne – at gøre sig til et redskab for de dynastiske fyrsteinteresser. □Billedet af B. på stikket af Frederik IIs ligfærd har næppe portrætkarakter.

Danm.s adels årbog LII, 1935 II 20. Otto Hintze: Geschichte des uradeligen Geschlechts der Herren und Grafen Blome, 1929 135–64. Troels-Lund: Hist. fortællinger III, 1911. Paul v. Hedemann-Heespen: Die Herzogtümer Schleswig-Holstein und die Neuzeit, 1926 95 162 216f. Jørgen Steen Jensen: Hans den yngre, 1971.

*C. O. Bøggild Andersen**

Blome, Henrik, 1616–76, amtmand, gehejmeråd. * 1616, † 1676 på Hagen. F: landråd og amtmand Wulf B. til Seedorf og Testorf (1582–1667) og Adelheid Henriksdatter Rantzau (ca. 1595–1646). ~ 1.9.1646 på Hagen med Lucie Pogwisch, * ca. 1623, † efteråret 1685 på Hagen, d. af kgl. dansk gehejme- og landråd, klosterprovst i Uetersen, senere amtmand i Rendsborg Sivert (Siegfried) Christoffersen P. (1587–1626) og Magdalena Henningsdatter P. († 1627, ~ 1° med Marqvard Ahlefeldt, 1571–1608). – Far til Christoph *B. og Wulf *B.

B. studerede 1632 ved universitetet i Leiden, 1633 i Oxford og 1639 var han immatrikuleret i Padua og Rom. Efter hjemkomsten blev han 1640 hofjunker og mundskænk hos Christian IV, 1642 overskænk. 1644 var han på en sendefærd til Polen, 1645 blev han landråd og umiddelbart efter amtmand i Rendsborg, et embede han beholdt til sin død. Gennem sit ægteskab blev han en af Holstens rigeste godsejere. Han fik straks i medgift godset Hagen ved Kiel og købte senere af sin hustrus slægt Farve ved Oldenburg og af sine rantzauske slægtninge Waterneversdorf ved Lütjenburg. Christian IV nærede tillid til ham og gjorde ham kort før sin død til kurator for det Ulrik Chr. Gyldenløve skænkede gods Ulriks-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

holm, og også til kong Frederik III var hans forhold det bedste. Kongen roste med rette den „Vigilans" han viste under de to svenskekrige da han i tre år, lige til freden, vedblev at holde Rendsborg fæstning mod Sveriges og Gottorps hære. Efter statsforandringen 1660 tog han virksom del i det reorganisationsarbejde som fandt sted i hertugdømmerne og blev også spurgt til råds i rigsanliggender som den 1661 planlagte proces mod Corfitz Ulfeldt og overvejelserne om Danmarks holdning under den europæiske krisesituation 1672. 1672 udnævntes han til gehejmeråd og assessor i statskollegiet og højesteret. Sammen med sine yngre brødre, hvem han overlod hele arven efter faderen, var han en hovedkreditor i det nordborgske konkursbo og optrådte 1664 med en række andre landråder og amtmænd som kautionist for kongen. □Mal. (bl.a. Salzau).

L. Laursen: Danm.-Norges traktater 1523–1750 II, 1923 562. – Danm.s adels årbog LII, 1935 II 26. Otto Hintze: Geschichte des uradeligen Geschlechts der Herren und Grafen Blome, 1929 269–87. S. Birket-Smith: Leonora Christina grevinde Ulfeldts hist. II, 1881 58–62. – Papirer i Rigsark.

*C. O. Bøggild Andersen**

Blome, Henrik, 1685–1736, gehejmeråd. * 2.8. 1685 på Farve, † 9.4.1736 i Itzehoe, begr. i Norddorf ved Wilster. F: gehejmeråd Christoph *B. til Farve og Waterneversdorf (1657–1729) og Lucie Beate v. Buchwald (1666–97). ~ 3.1.1710 i Itzehoe med Elisabeth Rantzau, * juni 1687, † 1776, d. af Cai R. til Neuhaus (1650–1704, ~ 2° 1691 med Dorothea Reventlow, 1657–97, ~ 3° 1703 med Christine Magdalene Reventlow, † 1713, hun ~ 2° 1704 med gehejmeråd Georg Heinrich v. *Görtz, 1668–1719) og Catharina Margaretha Blome (1649–87).

B. blev student 1702, konferensråd 1722, s.å. ligesom faderen guvernør i Søndre Ditmarsken og amtmand i Steinburg amt, 1733 gehejmeråd. Efter sekvestrationen af rigsgrevskabet Rantzau (1726) hvori han tog del som kgl. kommissær blev han grevskabets første administrator. Han var desuden verbitter for det adelige frøkenkloster i Itzehoe. Ved sit giftermål forenede han godset Neuhaus ved Selent med fædrenegodserne Farve og Waterneversdorf. – Hv.R. 1727. □Tre mal. (alle Holsteinborg). Min. (Skt. Annen Mus., Lübeck).

Zeitschr. der Gesellsch. für Schlesw.-Holst. Geschichte XXXII, Kiel 1902 106–14 116–32 (brevveksling med den da. regering). – Danm.s adels årbog LII, 1935 II 33. Otto Hintze: Geschichte des uradeligen Geschlechts der Herren und Grafen Blome, 1929 329–33.

*C. O. Bøggild Andersen**

Blome, Otto, 1684–1738, overhofmarskal, gehejmekonferensråd. * 3.6.1684, † natten mellem 31.7. og 1.8.1738. F: Bendix B. til Dänisch- og Deutsch-Nienhof, Kaltenhof og Birkenmoor (1627–88) og Elisabeth Christina Reventlow-Futterkamp (1645–1702). ~ 1° før 1711 med Anna Margaretha Brockdorff, d. af kgl. dansk gehejme- og landråd Wulf B. til Wensin (1650–1732, ~ 2° med Lucia Rantzau, 1672–1707, ~ 3° med Elisabeth Christine Reventlow, enke efter gehejmeråd Cai v. Thienen, 1656–1701) og Ida v. Rumohr-Lindau (1662–93). Ægteskabet opløst 1725. ~ 2° 28.10.1725 med komtesse Charlotte Amalie Frijs, * 1692, † 6.12.1750, begr. i Kiel (Skt. Nic. k.) (~ 1° 1711 med dansk generalmajor Balthasar Friedrich v. Oertzen, † 1723), d. af stiftamtmand grev Niels F. (1664–99) og komtesse Christine Sophie Reventlow (1672–1757, ~ 2° 1700 med storkansler grev U. A. *Holstein, 1664–1737).

B. blev 1699 immatrikuleret ved Det kgl. ridderakademi i Kbh., studerede derpå ved tyske universiteter og rejste i Italien, Frankrig, England og Holland. 1705 blev han dansk etatsråd og landråd i hertugdømmerne, 1717 konferensråd. 1721 blev han kronprinsesse Sophie Magdalenes overhofmester, og 1724 udnævntes han til overhofmarskal hos kong Frederik IV, et embede han beholdt til kongens død. 1729 udnævntes han til gehejmeråd. Efter Christian VIs tronbestigelse blev han 1730 gehejmekonferensråd og medlem af konseillet. 1735 fik han sin afsked og valgtes s.å. til sin fætter Wulf *B.s efterfølger som klosterprovst i Preetz. 1734–35 var han præses i Det kgl. vestindisk-guineiske kompagni. Foruden fædrenegodserne besad han en tid bl.a. Harzhorn ved Segeberg, det B.ske Freihaus i Kiel og et hus i Kbh. – B. var en ret ubegavet, men skikkelig mand, hvis karriere udelukkende skyldtes hans slægtforbindelse med familierne Reventlow og Holstein; han fungerede i hofintrigerne ofte som en nyttig stødpude, men i konseillet var han et rent nul. – Hv. R. 1721. Bl.R. 1731. L'union parfaite 1732. □Malet som hvid ridder (Kolk, Estland), som blå ridder (Kletkamp) og nærtstående type (Holsteinborg). Mal. med ordenen l'union parfaite (Fr.borg).

P. Hirschfeld: Otto v. Blomes grosse Tour 1701–02. Ein Reisetagebuch. Nordelbingen XII, 1936 177–196. – Danm.s adels årbog LII, 1935 II 31. Otto Hintze: Geschichte des uradeligen Geschlechts der Herren und Grafen Blome, 1929 260–67. E. Holm: Danmark-Norges hist. 1720–1814 II, 1894.

*C. O. Bøggild Andersen**

Blome, Otto, 1735–1803, diplomat. * 1.2.1735 på Hagen, † 8.2.1803 i Kiel, begr. i Probsteierhagen.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

F: Christoph B. til Salzau, Heiligenstedten, Behrenfleth m.m. (1691–1743) og Hedevig Magdalene Brockdorff (1706–36). Ugift.
B. arvede ved faderens død Heiligenstedten, Campen og Bekmünden. Efter først at have tjent i armeen hvor han avancerede til oberst og generaladjudant afløste han 1770 baron Gleichen som gesandt i Paris. I de 23 år han tilbragte her faldt den nordamerikanske frihedskrig og den franske revolution, men da Danmark ikke tog del i den almindelige politik var B.s rolle kun iagttagende. I begyndelsen var han ikke uvillig stemt mod de nye ideer, men fjernede sig efterhånden fra dem. Efter Ludvig XVIs tilfangetagelse 10.8.1792 forlod de andre gesandter Paris, men B. forhindredes af en underlivssygdom. Også efter republikkens proklamation hindrede denne sygdom ham i afrejse, og skønt hans mission i virkeligheden var til ende da kongen var afsat og han ikke på ny var akkrediteret hos republikken, vedblev han dog af dennes regering at behandles som dansk gesandt. Da han endelig 11.4.1793 var i stand til at rejse begærede han diplomatisk status for sin sekretær Koenemann hos udenrigsministeren Le Brun. Den franske regering ønskede at bevare forbindelsen med Danmark for at drage fordel af det neutrale lands skibsfart under krigen med England og gik ind derpå, hvorved Danmark blev den eneste monarkiske stat der vedligeholdt en kvasidiplomatisk repræsentation i Paris under hele revolutionen. – Efter en kur i Aachen vendte B. tilbage til sine godser i Holsten. 1796 da den diplomatiske forbindelse genoprettedes med Frankrig udnævntes C. V. *Dreyer til gesandt i Paris, og efter at Christian *Bernstorff var vendt tilbage fra en ekstraordinær mission til Skt. Petersborg i efteråret s.å. tilbødes denne gesandtskabspost B. Løftet om elefantordenen fjernede de betænkeligheder hos ham som hans sygelighed fremkaldte, og efteråret 1797 ankom han til Skt. Petersborg ledsaget af sin brodersøn, Otto *Blome (1770–1849). Han blev vel modtaget af zar Paul og fandt altid en trofast støtte i vicekansleren fyrst Kurakin der som ung havde ledsaget Caspar von *Saldern på dennes mission i Kbh. 1766. Men da Kurakin trak sig tilbage og zarens mistro vaktes mod den danske regering på grund af dennes fastholden ved neutraliteten og dens formentlige svaghed over for de revolutionære ideer der antoges at gribe om sig i Danmark, blev B.s stilling i Skt. Petersborg meget vanskelig, så meget mere som han havde pådraget sig zarens personlige mishag ved sin omgang med det engelske gesandtskab. Da hans slette helbred desuden led stærkt under klimaet begærede han at blive kaldt tilbage. Endelig fik han 29.4.1800 tilladelse til at forlade Skt. Petersborg så snart Niels *Rosenkrantz kunne overtage gesandtskabsforretningerne indtil en ny gesandt blev udnævnt. Rosenkrantz ankom juni hvorefter B. afleverede sin rappelskrivelse og trak sig tilbage til sine godser. Disse samt sin formue efterlod han til brodersønnen. B. var en intelligent mand der med opmærksomhed fulgte hvad der foregik omkring ham. Hans depecher var klare og sagli-ge, hans optræden værdig og taktfuld, og han nød overalt stor agtelse. – Kammerherre 1766. Gehejmekonferensråd 1779. – Hv. R. 1773. Bl. R. 1797. □Mal. af P. Als, 1752. Mal. af Roslin, 1773 (Fr.borg), min. efter dette (sst.) og stik af Clemens, 1775. Mal. af Jens Juel (Gottorp). Relief sign. A. C. (Fr.borg). Vokspoussering sign. Camradt (?) (Gottorp). Min. (Städt. Mus., Flensburg).

Otto Hintze: Gesch. des uradeligen Geschlechts der Herren und Grafen Blome, 1929 368–77. Bernstorffske papirer, udg. Aage Friis, III 1913. Den da. udenrigstjeneste 1770–1970 I, 1970. – Papirer i Rigsark.

*Fr. de Fontenay**

Blome, Otto, lensgreve, 1770–1849, diplomat. * 5.3.1770 i Kiel, † 20.3.1849 i Heiligenstedten, begr. i Probsteierhagen. F: gehejmeråd Wulf B. (1728–84) og Cathrine Margrethe v. Hahn (1740–94). Ugift.
B. udnævntes allerede 1773 til sekondløjtnant à la suite ved livregimentet Lette dragoner; 1789 tog han sin afsked efter at han året før havde fået anciennitet som premierløjtnant. Han blev 1791 ritmester à la suite hvorefter han vendte sig til den diplomatiske løbebane. 1797–1800 var han attaché i Skt. Petersborg hos sin farbror Otto *B. (1735–1803). Han blev 1802 udnævnt til generaladjudant hos kongen og sendtes i okt. s.å. til Stockholm som gesandt. Derfra forflyttedes han 1804 til Skt. Petersborg hvor han med enkelte afbrydelser var den danske regerings repræsentant til okt. 1841. Som hovedpunkter i hans diplomatiske virksomhed i dette for Danmark skæbnesvangre tidsrum kan anføres hans, rigtignok frugtesløse, bestræbelser for at komme til at repræsentere sin regering ved kongressen i Erfurt 1808 og hans indtrængende forsøg på at få Frederik VI til at støtte Rusland under dettes krig med Sverige (1808–09) ved en energisk militær diversion fra Norge. B. mente at Danmark ved en eventuel fred kun kunne gøre regning på at beholde hvad det selv havde taget ved våbenmagt, men ikke kunne vinde lande ved underhandlinger alene. – B. der 1806 var blevet major i kavaleriet udnævntes 1811 til oberstløjtnant men tog i slutningen af 1813 sin afsked. Da krigen mellem Danmark og Rusland 1813–14 var

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

endt ved freden i Hannover ansattes han i okt. 1814 på ny som gesandt ved det russiske hof. Mens han beklædte denne stilling blev han 1815 generalmajor og 1818 kar. generalløjtnant. Jan. 1824 blev han udnævnt til gehejmestatsminister og chef for det udenrigske departement, men efter eget ønske trådte han 17.3. s.å. tilbage fra denne stilling. Han overtog jan. 1826 igen gesandtskabsposten i Skt. Petersborg hvorfra han tilbagekaldtes okt. 1841 og levede derefter tilbagetrukket på sine godser i Holsten uden at tage aktiv del i det holstenske ridderskabs politik, men dog heller ikke uden indflydelse på sine standsfæller. Om det åbne brev af 8.7.1846 sagde han at det var en ulykke for landet at kongen havde udtalt sig, rimeligvis fordi B. på grund af brevets udtalelser om Holsten mente den danske helstat truet. Med stor loyalitet indvirkede han dog på ridderskabet for at bane vej for en forståelse med kongen. – B. var i sine senere år en for sin loyalitet og retsindighed højt anset mand hvis råd ofte indhentedes fra mange sider, bl.a. af Frederik VI og Christian VIII i arvefølgespørgsmålet. – Lensgreve ved patent af 1.5.1826. – Kammerherre 1797. – S.K. 1808. DM. 1812. R.E. 1826. □Mal. som ung. Tegn. til hest ved Kiel fjord. Akvarel af Benner, 1817 (Heiligenstedten), kopi (Fr.borg). Mal. af Joh. Rombauer (Gottorp). Min.

Otto Hintze: Gesch. des uradeligen Geschlechts der Herren und Grafen Blome, 1929. F. C. Bruun: Til erindring om det da. udenrigsministeriums hundredårige beståen, 1870 49. Hans Jensen: De da. stænderforsaml. hist. 1830–48 I, 1931. Den da. udenrigsjeneste 1770–1970 I, 1970. – Papirer i Rigsark.

*Fr. de Fontenay**

Blome, Otto, greve, 1795–1884, holstensk adelsmand. * 1.10.1795 på Salzau, † 1.6.1884 sst., begr. i Probsteierhagen. F: baron Frederik B. (1769–1818) og rigsgrevinde Charlotte Juliane Platen zu Hallermund (1778–1857, ~2° 1820 med grev Joseph Carl Reventlow-Criminil, 1797–1850). ~1° 14.11.1822 på Wittgenstein med prinsesse Agnes Christiane Albertine Caroline Sayn-Wittgenstein-Hohenstein, * 27.7.1804 på Wittgenstein, † 10.8.1866 på Rheda, d. af rigsgreve Friedrich Carl S.-W.-H. (1766–1837) og prinsesse Friedericke af Schwarzburg-Sondershausen (1774–1806). Ægteskabet opløst 1826 (hun ~2° 1828 med arveprins, senere fyrst Moritz Michael Georg Ludwig Friedrich Carl Bentheim-Tecklenburg-Rheda, 1795–1872). ~2° 12.7.1828 i Paris med prinsesse Marie Clementine Bagration, * 29.9.1810 i Wien, † 26.5.1829 i Hannover, d. af fyrst Peter Ivanowitj B. (1765–1812) og grevinde Catharina Skawronskij († 1857, ~2° 1830 med John Hobart Caradoc, lord Howden, 1799–1873). ~3° 12.5.1837 i Hannover med rigsgrevinde Juliane Friederike Sophie Platen zu Hallermund, * 6.11.1811 i Hannover-Linden, † 7.7.1879 i Wiesbaden, d. af rigsgreve Georg Wilhelm Friedrich P. zu H. (1785–1873) og grevinde Julie Maria Charlotte Hardenberg (1788–1833). – Bror til Adolf *B.

B. ejede Salzau og flere andre holstenske godser. Sammen med farbroderen Otto *B. (1770–1849) blev han 1826 greve. 1820–24 var han ritmester i Hestgarden. – Inden for det holstenske ridderskab var han en af dem der stillede sig mindst uvenlig over for det danske styre og som gerne ville bidrage til at opretholde forbindelsen med Danmark, når det kunne ske på vilkår der var nogenlunde antagelige for det holstenske aristokrati. Hvad han ønskede var den selvstændigst mulige stilling for Holsten inden for monarkiet. Denne tendens faldt til en vis grad sammen med C. C. Halls som ønskede en lempelig overgang til den politik der fuldbyrdedes ved novemberforfatningen, og mente at dette ville lettes hvis man kunne få en mand af B.s sociale stilling til at afløse ham som midlertidig minister for Holsten. 1861–62 førtes der herom forhandlinger ikke blot med B. men også med Carl *Moltke og gesandten i Frankfurt Bernh. v. *Bülow. En tid syntes det som om B. var den med hvem der snarest kunne nås et resultat. Om de nærmere vilkår opnåedes dog ikke fuldstændig enighed, og Bülow frarådede under henvisning til B.s udpræget aristokratisk-absolutistiske indstilling og formentlig tvivlsomme personlige pålidelighed planen på det bestemteste; heller ikke vandt den bifald hos kongen som følte sig krænket over at Hall havde ført forhandlingerne så vidt frem uden at indhente hans bemyndigelse dertil. Skønt B. følte sig skuffet over forhandlingernes negative resultat forlod han dog ikke sit tidligere stade og foreslog kort efter Christian IXs tronbestigelse den danske regering at gøre et forsøg på at holde monarkiet sammen ved at bevæge baron Carl Scheel-Plessen til at overtage ministeriet for Holsten, ligesom han 1864–65 holdt sig borte fra berøring med den augustenborgske prætendent. – Kammerherre 1820. □Mal. som ung, litografi af Jul. Giere, 1839, mal. af Luise Oesterby (alle Salzau). Litografi efter mal. af Gustav Richter.

Otto Hintze: Gesch. des uradeligen Geschlechts der Herren und Grafen Blome, 1929 405–29. A. F. Kriegers dagbøger II–III, 1921 16.–20. bog, 1861–64.

*N. Neergaard**

Blome, Wulf, 1651–1735, holstensk statsmand, godsejer og klosterprovst. * 28.2.1651 i Rends-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

borg, † 4.5.1735 i Preetz, begr. i Probsteierhagen. F: amtmand Henrik ▪B. (1616–76) og Lucie Pogwisch (ca. 1623–85). ~1° 25.7.1677 i Probsteierhagen med Øllegaard Catharina Rantzau, * ca. 1655, † mellem sept. 1687 og sommeren 1688, d. af kgl. dansk oberst Bertram R. (1614–86) til Ascheberg, Weissenhaus og Lammershagen og Dorothea v. Brockdorff († 1688, ~1° med Daniel Pogwisch til Ascheberg, ca. 1606–40). ~2° sidst i 1688 med Magdalena Rumohr, * ca. 1653, † 16.11.1717 på Hagen, d. af Heinrich R. (1600–53) til Röest, Töstorf og Hohenfelde og Ida v. Brockdorff († 1668). – Bror til Christoph ▪B.

B. blev 1666 immatrikuleret ved det nystiftede universitet i Kiel og foretog derpå en studierejse i udlandet hvorfra han vendte hjem ved faderens død. Ikke længe efter blev han kgl. jægermester og overförster i hertugdømmernes kgl. del. 1684–89 var han landråd og amtmand i Åbenrå og Løgumkloster. Ved skiftet efter faderen 1684 fik han godserne Hagen og Campener Mühle samt 9.800 rdl. i rede penge. Ved klog husholdning og lånevirksomhed (blandt hans debitorer var Christian V) øgede han efterhånden fædrenearven meget betydeligt, bl.a. med godserne Behrenfleth i Krempermarsken som han erhvervede 1690 for 70.000 rdl. af den afdøde generalpostmester Povl Klingenbergs konkursbo, og Doberstorf (1731) og et hus i Kiel. Han var 1689–96 kongelig forhandler i stridighederne med Gottorp, men hans hovedbetydning som statsmand ligger på den indre forvaltnings område hvor han virkede i nøje samarbejde og venskab med Chr. G. v. ▪Breitenau. Han var et virksomt medlem af Frederik IVs skatterevisionskommissioner og deltog i flere andre betydningsfulde hverv af finansiel og forvaltnings- og hærorganisatorisk natur. Inddelingen af de adelige godser i Holsten i fire distrikter (1713) skyldtes hans initiativ. Straks efter Frederik IVs tronbestigelse (1699) var han blevet gehejmeråd, dog uden sæde i konseillet. 1701 valgtes han til provst for det adelige frøkenkloster Preetz; en tid var han desuden oldermand for det ældre brandgilde i Kiel. – B. var som godsejer og administrator en helstøbt personlighed og en smuk repræsentant for sin stands bedste og solideste egenskaber; bundende fast og sikkert i det gamle viste han et åbent sind for det nye. Han samlede betydelige materialer til sin slægts historie og holdt hånden over klosterfrøkenernes latinske korsange samtidig med at han lod Shakespeares Hamlet opføre på plattysk i Preetz. I en række tilfælde støttede han nye medlemmers optagelse i ridderskabet. Som medlem af domskommissionen over den for delagtighed i mordet på sin bror anklagede grev Wilh. Adolf Rantzau (1725) modsatte han sig anvendelse af tortur. – Hv. R. 1699. Bl. R. 1731. □To helfigursmal. i samme type.

Danm.s adels årbog LII, 1935 II 29. Otto Hintze: Geschichte des uradeligen Geschlechts der Herren und Grafen Blome, 1929 287–307.

*C. O. Bøggild Andersen**

Bluhme

Slægten stammer fra Mark Brandenburg og indvandrede med Christopher B.

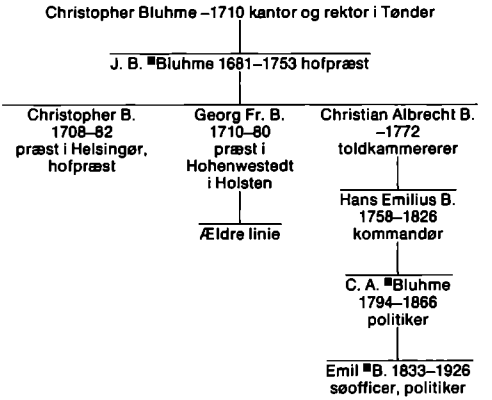

Emil ▪B.s (1883–1926) hustru Charlotte Rosalie Schütte (1840–93) var datter af godsejer A. Th. ▪Schütte.

Th. Hauch-Fausbøll: Slægtshåndbogen, 1900 40–43.

Hans H. Worsøe

Bluhme, Christian Albrecht, 1794–1866, minister, politiker. * 27.12.1794 i Kbh. (Holmens), † 16.12.1866 sst., begr. sst. (Holmens). F: premierløjtnant, senere kommandør Hans Emilius B. (1758–1826) og Anna Catharina Eleonora Dorothea Top (1767–1847). ~8.5.1832 i Kbh. (Garn.) med Rasmine Wandel, * 22.12.1813 i Kbh. (Garn.), † 2.1.1865 sst. (Holmens), d. af regimentskirurg Andreas Carl W. (1764–1820, ~1° 1793 med Louise Caroline Bourgeois, 1764–96, ~2° 1799 med Christine Amalie Rømer, 1781–1801) og Ellen Kirketerp (1783–1837). – Far til Emil ▪B.

B. blev 1811 student fra Herlufsholm og cand. jur. 1816. Efter at have beklædt forskellige juridiske embedsstillinger blev han 1824–29 medlem af guvernementsrådet i Tranquebar og derefter by- og herredsfoged i Store Heddinge (1831) og i Næstved (1836). 1838 kaldtes han til stiftamtmand i Ålborg og her kom Christian VIII på en af sine rejser i personlig berøring med ham og fik det indtryk at hans verdenserfaring, intelli-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

gens og sprogkundskaber gjorde ham egnet til at beklæde en fremragende stilling i centralstyrelsen. 1843 blev han direktør i generaltoldkammeret og kommercekollegiet og jan. 1848 dets præsident. Han ansås for at være en af det højere bureaukratis største dygtigheder, delte dets overvejende konservative-helstatlige synspunkter, men var ikke trådt offentligt frem, før han 22.3.1848 blev handelsminister i A. W. Moltkes regering. Med et anstrøg af opportunisme og den smidige tilpasningsevne som udmærkede ham gled han som fremragende fagmand ind i ministeriet. Fra at være præsident for kommercekollegiet blev han ansvarlig minister for samme område. Derved var det liberale krav om kollegiestyrets afløsning af ministerstyre gennemført her, men ordningen var midlertidig. Ved opdelingen nov. 1848 af Danske kancelli i flere ministerier lagdes handelsministeriet ind under indenrigsministeriet, som P. G. Bang blev chef for, og B. udtrådte af ministeriet. Marts 1849 blev han ved suppleringsvalg kongevalgt medlem af den grundlovgivende rigsforsamling og stemte for junigrundloven.

August 1849 udnævntes han til amtmand i Præstø og maj 1850 blev han direktør for Øresunds toldkammer, vel nok den mest indbringende embedsstilling i Danmark. Da han senere blev minister, forbeholdt han sig at træde tilbage til stillingen. Samtidig med disse embedsstillinger var han aug. 1849 til sept. 1851 fungerende kabinetssekretær hos Frederik VII og fik en betydelig indflydelse over ham. Han var oprindelig imod ægteskabet med grevinde Danner og søgte underhånden at forpurre det, men bøjede sig til sidst for det uundgåelige og satte al sin diplomatiske kunst ind på at føre det igennem med så lidt opstandelse som muligt. Under kraftig pression fra de tyske stormagter og Rusland havde regeringen mere og mere vendt sig bort fra Ejderstaten og hen imod en konservativ helstatspolitik. Da det okt. 1851 blev nødvendigt at træffe det endelige valg blev B. udenrigsminister i ministeriet A. W. Moltke IV. Han var fast overbevist om nødvendigheden af at slå ind på helstatspolitikken og komme til overenskomst med de tyske stormagter og Rusland, thi heraf afhang tronfølgespørgsmålets løsning og tilbagegivelsen af Holsten der stadig var besat af tyske tropper. Med stor indsigt og dygtighed forberedte han systemskiftet. Han begyndte med at forelægge magterne den af det foregående ministerium godkendte plan men den blev, som han også havde forudset, absolut afvist. Derefter forberedte han de nye grundtræk til en ordning af monarkiets forfatningsforhold til hvilke det lykkedes ham ved forhandlinger med den russiske gesandt Ungern-Sternberg at vinde først Ruslands, senere de tyske magters tilslutning. Planens hovedtræk var bevarelsen af junigrundloven for kongerigets særlige anliggender, ophævelsen af den politiske forbindelse mellem hertugdømmerne og for de fælles anliggenders vedkommende en foreløbig styrelse af fællesministre der, efter som deres virksomhed angik kongeriget eller hertugdømmerne, skulle være kongen og rigsdagen eller kongen alene ansvarlige. I øvrigt skulle det endelige mål være „paa lovlig og forfatningsmæssig Maade, ɔ: ved de raadgivende Provinsialstænder for hvert af de nævnte Hertugdømmer (Slesvig og Holsten) og for Kongerigets Vedkommende ved Rigsdagens Beslutning samt hvad Lauenburg angaar under Medvirkning af Ridder- og Landskabet at hidføre en organisk og ensartet forfatningsmæssig Forbindelse af samtlige Landsdele til et samlet Monarki". Inden for ministeriet opnåede B. dog ikke uden rivninger samtykke til at gå videre med planen og på rigsdagen, hvor modstanden mod at opgive Ejderstaten selvfølgelig var stærk, endte det efter bevægede forhandlinger, under hvilke B. udfoldede al sin besnærende overtalelsesevne faktisk med at han fik frie hænder. Det bidrog væsentligt hertil at han gennem A. F. Tscherning havde sikret sig bondevennernes tilslutning. Med Østrig og Preussen var forhandlingerne meget vanskelige, men også her sejrede B.s diplomatiske evne over de øjeblikkelige vanskeligheder. Et led i forståelsen var at kongen i en kundgørelse skulle fastslå overenskomstens hovedtræk og efter de tyske stormagters bestemt udtalte ønske skulle Carl Moltke være minister for Slesvig og Heinrich Reventlow-Criminil for Holsten og Lauenburg.

Det var B.s noter af 6.12.1851 og de tyske magters svar derpå som i forbindelse med den kgl. kundgørelse af 28.1.1852 udgjorde de siden så omstridte „Aftaler af 1851 og 1852". Overenskomsten var efter hele den europæiske stilling en nødvendighed for Danmark og B. havde løst sin vanskelige opgave med glimrende dygtighed, men aftalerne kunne efter sagens natur ikke være udtømmende, og adskilligt i dem gav plads for modstridende fortolkninger. 27.1.1852 udnævntes den nye helstatsregering med B. som konseilspræsident og udenrigsminister. Januarkundgørelsen lå utvivlsomt uden for den bestående forfatnings rammer, og dette samt kundgørelsens indhold gav anledning til varme debatter i rigsdagen. B. viste sig som en taler af høj rang, de nationalliberale koryfæer fuldt ud jævnbyrdige, om end i en køligere og fornemmere stil der til tider dog hverken savnede glød eller patos. Monarkiet måtte, udtalte han, gå forud for

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

grundloven og kongens første pligt var at bevare sit monarki og sikre dets fremtidige beståen. Sit forsvar for kundgørelsens indhold sammenfattede han i ordene: den er „det yderste der kan opnaas, det eneste, som kan opnaas uimodsagt, det eneste som kan opnaas i Fred og Ro". Han gik ud af disse debatter som sejrherre, også fordi modstanderne ikke havde nogen anden gennemførlig politik at sætte op imod hans.

Hårdere var kampene om de love der senere skulle skabe helstaten: toldenheden, trønfølgeordningen og den nye fællesforfatning. De to første førte han i alt væsentligt til ende under sin regering om end de endelige vedtagelser først faldt under Ørsteds ministerium. Hårdest stod kampen om tronfølgeordningen som var egnet til at sætte de nationale lidenskaber i bevægelse. Det var efter de forudgående afgørelser fastslået at prins Christians og prinsesse Louises mandsstamme (Glücksborgerne) efter den oldenborgske mandsstammes uddøen skulle herske i det samlede monarki, men man var tidligere gået ud fra at ved den glücksborgske mandsstammes uddøen levede de gamle arvekrav op, altså for kongerigets og Slesvigs vedkommende kongelovens mandlig-kvindelige arvefølge som var sikret ved de derhen hørende paragraffers optagelse i junigrundloven. Fra Ejderstattilhængernes side lagde man den største vægt på at dette sidste særlige bånd mellem Danmark og Slesvig ikke blev overskåret, og man vendte sig derfor med forbitrelse mod B.s forslag om at fjerne de pågældende kongelovsparagraffer fra grundloven. Til grund for denne politik som allerede indirekte trådte frem i affattelsen af Londontraktaten af 8.5.1852 lå dels det med helstatspolitikken stemmende ønske om så vidt det stod til Danmark at fjerne muligheden for at der i fremtiden skulle kunne gøres særlige arvekrav gældende til en del af monarkiet, dels hensyn til de tyske stormagters og særlig Ruslands ønsker. Under den hidsige kamp som trods den støtte regeringen fandt hos bondevennerne medførte to opløsningsvalg var det „den europæiske nødvendighed" som var B.s feltråb. Tilbage stod nu gennemførelsen af selve fællesforfatningen som på grund af uenighed inden for regeringen blev skudt længst muligt i baggrunden. Ministeriets højre fløj med Carl Moltke i spidsen ønskede dels at forfatningen skulle oktrojeres af kongens frie magtfuldkommenhed, uden at rigsdagen fik andet dermed at gøre end uden kendskab til dens indhold at foretage den fornødne indskrænkning af grundloven, dels at dens karakter blev så absolutistisk som muligt. B. så vel at man på denne måde delvis afvæbnede forventet modstand fra hertugdømmernes tyske befolknings og de tyske stormagters side, men anså det på den anden side for umuligt på denne måde at gennemføre sagen ad forfatningsmæssig vej. Han havde da også i landstinget 1852 udtalt at han anså det for givet ved selve den kgl. kundgørelses ordlyd at forfatningen ville blive givet på forfatningsmæssig måde og navnlig også med rigsdagens fulde medvirken. Også på anden måde søgte han at indvirke modererende på ministeriets beslutninger men han, hvis karakterstyrke ikke stod på højde med hans intelligens, bøjede dog stedse mere af for den yderliggående fløj.

Da man foråret 1853 stod over for grundlovssagens forelæggelse for rigsdagen, fandt såvel B. som hans kolleger at hans tidligere udtalelser om fællesforfatningens tilvejebringelse ad forfatningsmæssig vej og med rigsdagens fulde medvirken ville gøre ham lidet egnet til at føre ordet for den forfatningspolitik der nu havde sejret i ministeriet. A. S. Ørsted dannede så en ny regering i hvilken de mere mådeholdne ministre i B.s regering ikke blev optaget. B. selv gik dog ind på at fortsætte som udenrigsminister og kom således til at tage medansvaret for den oktrojerede fællesforfatning af 26.7.1854 og for ministeriet Ørsteds øvrige politik. Som udenrigsminister gjorde han i øvrigt god og nyttig gerning ved med stort diplomatisk snilde at opretholde neutraliteten under Krimkrigen hvor Danmark trængtes hårdt såvel fra Ruslands som fra Vestmagternes side. De militære ministre pressede stærkt på for at få et stort militært beredskab stillet på benene, men B. gjorde hvad han formåede for at holde det inden for rimelige grænser. Danmarks hovedformål, hævdede han, måtte under krigen være at gøre sig „saa lidet bemærket og saa lidet fremtrædende som muligt, intet at forsøge, som ikke sikkert kan gennemføres, og ved Siden heraf saa lidt som muligt ... at gøre Danmarks geografiske Forhold generende for nogen af de krigsførende Parter". – Efterhånden som situationen under Ørsteds regering tilspidsedes søgte B. som endnu var den der mest havde kongens øre i stærkere grad at virke modererende. Det lykkedes også at få et flertal inden for regeringen stemt for en omdannelse af den oktrojerede juliforfatning i konstitutionel retning, og det overdroges W. Sponneck at udarbejde et forslag herom. Det var dette forslag som skulle have været behandlet i det statsråd 3.12.1854 som blev ministeriets sidste, men kongen var imidlertid kommet så stærkt ind under den Scheeleske indflydelse som B. forgæves havde søgt at modarbejde at han begyndte statsrådet med at fremsætte nogle af L. N. Scheele inspirerede retningslinier i forfatningssagen, som i øvrigt for juliforordningens vedkommende gik i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

samme retning som det Sponneckske forslag, og anmodede om ministrenes svar i løbet af ugen. Ørsted svarede straks at han indså at kongen havde tabt tilliden til ministeriet. B. var inden statsrådet blevet taget til side af kongen som skitserede sine planer for ham. B. meddelte ham da at ministeriet havde forberedt forslag der også sigtede til at imødekomme oppositionen og søgte at vinde ham for at give tid og få en rolig forhandling i gang. I samme retning udtalte han sig efter at kongen havde trukket sig tilbage over for sine kolleger, men blandt dem havde det at kongen nu øjensynlig var under fremmed indflydelse fremkaldt en forbitret stemning, og man gik endog så vidt at sigte B. for at være en af dem der havde intrigeret hos kongen imod ministeriet. Dette bragte B. til at opgive sine bestræbelser på at stifte fred og samtlige ministre indgav derefter deres demission. Efter sin afgang trak B. sig tilbage til sit embede som direktør for Øresundstolden og blev udset til at lede de forhandlinger som 1856 og -57 skulle finde sted om Øresundstoldens afløsning. Han førte disse vanskelige forhandlinger, under hvilke de stærkt modstridende interesser tit syntes at skulle få det hele til at strande, til ende med fremragende dygtighed og opnåede et for Danmark gunstigt resultat.

Efter den nye fællesforfatnings ikrafttræden blev han 1856 af de umiddelbare vælgere valgt til medlem af rigsrådet hvor han blev den konservativ-helstatlige oppositions ledende mand og talentfuldeste ordfører. Ved den store forhandling med holstenerne 1856 ydede B. regeringen en betydelig tjeneste ved sit forsvar for fællesforfatningens overensstemmelse med januarkundgørelsen, men fra 1858 vendte han sig med stigende styrke mod de Hallske ministeriers politik. Han så i helstaten den eneste form hvorunder monarkiet kunne holdes sammen og advarede mod opgivelsen af det i 1851–52 af de europæiske magter sanktionerede grundlag. Det ville efter hans overbevisning føre til en opløsning af monarkiet under hvilken der ville være stor fare for også at miste Slesvig. Hverken Ejderstaten eller den skandinaviske alliance havde han den mindste tiltro til. – Allerede under ministerkrisen 1856 var han blevet opfordret til at danne regering, men afslog det under henvisning til den ringe støtte han kunne gøre regning på i de lovgivende forsamlinger, og den samme begrundelse gjorde han med fornyet styrke gældende da Christian IX den 15.11.1863 – den dag Frederik VII døde – opfordrede ham til at træde til. Skønt B. havde stemt mod forfatningen af 13.11.1863 turde han dog ikke råde kongen til at nægte at underskrive den, men kun til at vinde en kort frist. I mødet i „det lille rigsråd" 26.12. udtalte han ligesom de øvrige konservative helstatsmænd at C. C. Hall var den eneste der havde tilstrækkelig autoritet til at tage novemberforfatningen tilbage. Også i første halvår af 1864 frarådede B. kongen et systemskifte. Han ville, sagde han, ikke atter rette andres fejl og navnlig ikke deres som havde nedrevet hvad han havde opbygget. Men efter Londonkonferencens sprængning, tabet af Als og ministeriet Monrads demission indvilligede han ikke mindst på grund af D. G. Monrads og George Quaades energiske overtalelser i at danne regering 11.7.1864. Han overtog selv udenrigsministerposten og valgte ministre med udpræget konservativ-helstatlige synspunkter. For at sprede en mistanke som naturligt kunne opstå ved atter at se mændene fra 1854 ved roret erklærede B. i sin programtale at „Regeringen urokkelig skulle stå fast på Lovlighedens Grundvold" og betonede i en senere erklæring at der nu hverken kunne blive tale om helstat eller personalunion.

B. anså krigens genoptagelse for håbløs. Det højeste han håbede at kunne nå var bevarelsen af de rent danske dele af Slesvig, men de tyske magter krævede afståelsen af de tre hertugdømmer indtil Kongeåen som det ufravigelige grundlag for fredspræliminærerne. Med dyb sorg bøjede B. sig for nødvendigheden. „Det går mig," udtalte han over for rigsrådets formænd, „som Gersdorff ved Roskildefreden, og dog er jeg den uskyldigste heri." Og siden over for de bitre angreb i rigsrådet: „Tror det ærede Rigsrådsmedlem (V. Birkedal) at vi alderstegne Mænd der havde troet at kunne tilbringe de få Dage vi kunne have tilbage af vort Livs Aften, borttrukne fra de offentlige Forretninger . . ., at vi ønsker at stå på denne Plads? Nej! Jeg siger: Gud give at jeg ikke forstod at skrive! Men nogen skal der til at gøre denne Gerning, og Kongens Regering anser denne beklagelige Gerning for at være nødvendig. . . . Jeg ville anse mig selv for en Landsforræder hvis jeg, når jeg kunne redde det egentlige Kongerige, kastede det i Stranden således som man tvinger os til nu at skilles ved Slesvig. Jeg kan ikke gøre det; jeg må overlade det til den, der vil påtage sig det. Jeg kan ikke!" Siden forsøgte B. under forhandlingerne om den endelige fredstraktat alle udveje for at mildne den hårde afgørelse, men uden at opnå noget væsentligt. Ministeriets anden hovedopgave var at gennemføre den forfatningsændring som var blevet nødvendig efter Slesvigs tab. Det fundamentale spørgsmål var i forfatningskampens første stadium det, om novemberforfatningens rigsråd skulle have en medbestemmende indflydelse på den nye forfatnings ind-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

hold, eller om man skulle betragte det som bortfaldet efter den endelige fredsslutning, således at myndigheden over de fælles anliggender midlertidigt måtte ligge i kongens hånd. Dette sidste standpunkt var B.s. Han følte sig i afgjort modsætning til de nationalliberale der beherskede rigsrådets landsting og ønskede ikke at den nye forfatning skulle formes efter novemberforfatningens forbillede. Hvad hjælper vel en census, sagde han i fortrolig samtale, når resultatet dog bliver en forsamling som følger de nationalliberale ledere eller „mænd som Estrup og Rosenørn". For de nationalliberale var censuskravet det væsentlige, hvorimod B. i erindringen om det gode samarbejde med bondevennerne i hans konseilspræsidenttid i 50erne og støttet på sin ret nære forbindelse med Tscherning håbede at kunne benytte det pres, suveræniteten over de fælles anliggender tillod ham at udøve, til at gennemføre en forfatning af mere monarkisk karakter mod at give lempelser i census til landstingsvalgene. Dette standpunkt måtte han dog meget snart opgive; rigsrådet bekræftedes i sin myndighed over de fælles anliggender og ministeriets forfatningsforslag prægedes såvel af ikke ubetydelige indskrænkninger i rigsdagens myndighed som af den høje landstingscensus, på hvilken finansminister C. N. David lagde hovedvægten. Ledelsen af forfatningssagen gled nu under B.s tiltagende legemlige svaghed, der end- og måneder igennem holdt ham borte fra deltagelse i repræsentationens forhandlinger, mere og mere over til David, samtidig med at denne nærmede sig de nationalliberale. Trods betydelige indrømmelser fra regeringens side nåedes intet resultat. Der viste sig også tilbøjelighed fra en godsejergruppe med grev C. E. *Frijs og J. B. S. *Estrup i spidsen til at gå sine egne, fra ministeriet afvigende veje i forfatningssagen og tegn til begyndende tilnærmelse mellem denne gruppe og det J. A. Hansenske venstre. Samtidig løsnedes tillidsforholdet mellem ministeriet og kongen der endog i foråret 1865 havde ført forhandlinger med grev Frijs om dannelse af et nyt ministerium. Da sammenslutningen mellem „de store og de små bønder" efteråret 1865 fuldbragtes og der af rigsrådsfællesudvalgets forhandlinger fremgik et flertalsforslag som ministeriet ikke kunne acceptere indgav B. 3.11.1865 sin demission. B. havde mistet en søn der blev dødelig såret ved Mysunde straks ved krigens udbrud. Hans hustru døde i begyndelsen af 1865 og hans helbred var ved hans demission fuldstændig nedbrudt. Han døde et år senere. – Gehejmekonferensråd 1848. – R. 1840. K. 1843. DM. 1845. S.K.1847. R.E.1857. □Afbildet på J. V. Gertners bill. fra salvingen 1840 (Rosenborg). Tegn. af Gertner (Fr.borg). Afbildet på satirisk tegn. af P. C. Skovgaard (Fr.borg) og på litografi 1852. Afbildet på Constantin Hansens mal., 1860–64, af den grundlovgivende forsamling 1848 (Fr.borg), to studier hertil af C. A. B. (det ene folketinget). Tegn. af H. Olrik efter foto, gengivet i træsnit 1866, litografi og træsnit af H. P. Hansen. Samme foto har været forlæg for mal. af C. Wentorf (Fr.borg). Foto (Fr.borg).

Fred. Algreen-Ussing i Ill.tid. 30.12.1866. N. Neergaard: Under junigrundloven I–II, 1892–1916. Fr. Bajer: Nordens, særlig Danmarks neutralitet under Krimkrigen, 1914. Centraladministrationen 1848–1948, 1948 9–31. – Papirer i Rigsark.

Helge Larsen (N. Neergaard)

Bluhme, Hans **Emil,** 1833–1926, søofficer, politiker. * 31.3.1833 i St. Heddinge, † 29.11.1926 i Kbh., begr. i Ravnkilde, Ålborg amt. F: by- og herredsfoged, senere minister C. A. *B. (1794–1866) og Rasmine Wandel (1813–65). ~ 26.9. 1866 på Bygholm, Hatting sg., Vejle amt med Charlotte Rosalie Schütte, * 22.9.1840 sst., † 7.9. 1893 på Nørlund, Ravnkilde sg., d. af godsejer, senere kammerherre August Theodor S. (1804–89) og Hansine Charlotte Ammitzbøll (1805–80).

B. blev søkadet 1848 og deltog i treårskrigen, blev løjtnant 1852 og var i de følgende år udkommanderet til forskellige togter, bl.a. til Vestindien og Sydamerika. 1856–59 trådte han med orlov i fransk marinetjeneste og deltog bl.a. i det franske togt til Cochinkina. B. var et lyst hoved og en kæk officer som overalt hvor han færdedes forstod at sætte kulør på tilværelsen for sig selv og andre. Han afgik fra kadetskolen som nr. 1 på sit hold og blev ridder af æreslegionen efter de tre års tjeneste i den franske marine. Efter sin hjemkomst havde han forskellige udkommandoer, bl.a. et stort opmålingstogt til Grønland 1863 der varede et år og affødte et skrift *Fra et Ophold i Grønland* der vakte opmærksomhed ved sin livfulde stil og skarpe kritik af den grønlandske styrelse. Han blev medudgiver af Tidsskrift for Søvæsen (1865–67) og af månedsskriftet Fra alle Lande (1865–68). 1868 udnævntes B. til premierløjtnant, men tog samme år sin afsked og karakteriseredes som kaptajn. I 1902 karakteriseredes han som kommandør. Efter sin afgang fra flåden overtog B. de to store gårde Nørlund og Torstedgård mellem Hobro og Nibe. B. omfattede sin nye virksomhed som godsejer med glødende interesse, men det dårlige økonomiske resultat af driften tvang ham 1912 til at afhænde gårdene. Han vandt i landbokredse mange venner ved sin personlige elskværdighed og sit kvikke hoved og ikke mindst ved sine drastiske, om

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ikke altid lige vel overvejede forslag til bedring af landbrugets økonomiske stilling. 1870–95 var han formand for Nibe-Løgstør landboforening, 1875–92 medlem af styrelsen for De samvirkende jyske landboforeninger og 1880–89 medlem af Ålborg amtsråd. Det politiske liv øvede stor tiltrækning på B., og i årene 1876–81 stillede han gentagne gange i Horsenskredsen som højres kandidat mod Fredrik *Bajer, dog uden at opnå valg. B. vendte sig mere og mere mod J. B. S. Estrups politik og 1884–87 var han som antiministeriel „liberal højremand" valgt til folketingsmand for Randerskredsen. I denne periode førte hans politiske udvikling ham mere og mere i venstreretning, og 1887–1909 var han som venstremand valgt i Esbjergkredsen. 1887–90 regnedes han til den Bojsenske gruppe, men fra 1890 sluttede han sig nærmest til Viggo *Hørup og gik 1895 med denne med til dannelsen af venstrereformpartiet som han siden tilhørte, og som 1905–09 gjorde ham til folketingets 2. viceformand. Han var en idérig taler, hvis muntre og elskværdige naturel gjorde ham afholdt af alle, og en ihærdig forsvarer af Esbjergs særlige interesser, men gjorde sig i øvrigt mest bemærket ved sine ofte yderliggående taler om skatte- og landbospørgsmål. Han var medstifter af den danske afdeling af Det interparlamentariske forbund og var en varm ven af fredssagen. 1908 blev han regeringsvalgt medlem af Det store nordiske telegrafselskabs bestyrelse. R. 1865. DM. 1883. K² 1908. K¹ 1921. □Tegn. af Edv. Lehmann, 1870. Træsnit 1887. Tegn. af K. Gamborg, 1890 og af Alfred Schmidt, 1917 (begge Fr.borg). Mal. af Sig. Wandel, 1911. Afbildet på Oscar Matthiesens mal., 1923, af den grundlovgivende rigsdag 1915 (folketinget). Tegn. af Conrad Fehr, 1923. Foto.

Erindringer i Tiden 11.6.1915. – N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske regering og rigsdag, 1901–03. Tidsskr. for søvæsen, 1927.

*N. Neergaard**

Bluhme, Johannes **B**artholomæus, 1681–1753, hofpræst. * 1.11.1681 i Tønder, † 25.10.1753 i Kbh. (Petri), begr. i Petri k.s urtegård. F: rektor Christopher B. (1648–1710) og Cathrine Thomsen. ~ 1.12.1707 med Ida Amalie Jønsius, * ca. 1690, † 26.5.1760 i Kbh. (Petri), d. af præst i Boren, Angel, Georg J. († 1706).

Efter at være undervist i hjemmet studerende B. i Rostock 1700–02. Her nød han gæstevenskab hos professor Johann Fecht, en traditionstro teolog af ortodoksiens mildere observans. Med varme ord om B.s fromhed og enestående lærevillighed anbefalede Fecht B. til præsten ved Vartov, Johan *Brunsmand. Gennem ham lærte B. den hallensiske pietisme at kende ved at læse Ph. J. Speners og Aug. H. Franckes skrifter, mens han øvede sig i dansk sprogfærdighed og tog attestats 1703. Kendskabet til den nye fromhedsretning blev afgørende for ham. Vel oplevede han ikke som Francke et på tid og time påviseligt gennembrud, men under et ophold i Kiel hvor han foråret 1705 lå alvorligt syg, gennemgik han en indre fordybelse i afgjort kristelig retning. „I denne Kors-Skole," sagde han, lærte han mere „til sin Sjæls Salighed, end han havde lært paa Universiteterne." Denne bekendelse der accentuerer forskellen mellem universitetsstudierne og den personlige fromhed er affattet i den hallensiske pietismes ånd. – De følgende år tilbragte B. med at undervise, studere og øve frivillig præstetjeneste. 1707 blev han sognepræst i Boren. Sin embedsgerning røgtede han med pietismens pastorale nidkærhed, og gennem de resultater han så af sin forkyndelse til omvendelse og helliggørelse følte han sig stærkt knyttet til sit sogn. 1728 flyttede han, efter at have modtaget en indtrængende henvendelse, til Rendsborg som førstepræst ved Mariekirken. Da Frederik IV i Rendsborg s.å. hørte ham vel omtalt lod han ham kalde til at prædike for sig i Odense med det resultat at han beskikkedes til tysk hofprædikant i stedet for Georg Johann *Conradi der s.å. var blevet generalsuperintendent i Slesvig-Holsten. Efter Johan Frauens afsked 1733 blev B. konfessionarius, dog uden titel og rang; heri støttede grev Stolberg-Wernigerode kongen: „Deres Maj. har at skrifte for Gud og behøver ikke nogen daarlig katolsk Ceremoni." – B. kom til Kbh. i en bevæget tid. Pietismen havde efter adskillige års kamp konsolideret sin stilling i kirken, og efter tronskiftet 1730 kom den nye fromhedstype til at udøve en dominerende indflydelse i kirkens og skolens anliggender. Christian VI var en forsigtig mand; han kunne vakle når hans magtbevidsthed kolliderede med hans retfærdighedssans; men han søgte gerne råd hos dem der havde vundet hans tillid. Grev Stolberg vandt kongen for den hallensiske statspietisme der ville vække det kristne liv inden for den bestående kirke og således styrke denne mod den kirkekritiske separatisme. Pietismen fra Halle var også B.s retning, og Christian VIs tid blev derfor B.s gyldne magtperiode. B. blev kongens fortrolige og indflydelsesrige rådgiver og havde mod til at formane ham til at behandle både *Anna Sophie Reventlow, Joh. *Frauen og Fr. *Lütken skånsomt. Efter 1735 da J. L. *Holstein blev oversekretær i Danske kancelli blev B.s synspunkter også bestemmende i mange offentlige statsanliggender. – Pietismens reformbevægelse gjaldt bå-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

de skolen og kirken. Den indsats B. ydede til skolens forbedring var betydelig. Sammen med Johan W. "Schrøder udarbejdede han anordningen for en ensartet konfirmationshandling (1736), langt den mest gennemgribende af alle Christian VIs foranstaltninger som for skolens vedkommende medførte en forbedring og en udvidelse af undervisningen. B. havde sæde både i den forberedende og den udvidede kommission der skabte anordningen for almueskolevæsenet i Danmark-Norge (1739); kun de økonomisk begrænsede midler og mangelen på lærere hæmmede betydeligt den praktiske udførelse af kommissionsforslaget. For kirkens vedkommende udvirkede B. fra 1736 ansættelse af kateketer, uordinerede medhjælpere, en sag der havde kongens men ikke biskop Worms bevågenhed; endvidere var han medlem af det for en kort tid indflydelsesrige generalkirkeinspektionskollegium (oprettet 1737), et kirkeligt overopsyn uden afstukket virkegrænse. Over for de separatistiske og herrnhutiske bevægelser ville B. gerne undgå at anvende statens tvang hvad der dog i længden ikke lod sig gøre, men over for en antipietist som Hans Mossin var han ubønhørlig streng. Bag denne officielle embedsvirksomhed stod hans af offentligheden kendte ‚private indflydelse på kongen. B. blev derfor misundt, hadet og bagvasket. Han var dog ikke en hensynsløs eller beregnende hykler, men en ærgerrig natur der benyttede sin magt og indflydelse, overbevist om at en kristelig vækkelse var det for kirken ene fornødne; derfor måtte man fremfor alt have præster der ville tjene dette formål, og derfor gav B. kongen lister over pietistisksindede kandidater og præster som burde forfremmes hvad der gav hykleriet næring. I de første år af Frederik Vs regering fortsatte han denne praksis, men det gamle regime var til hans ofte udtalte skuffelse uigenkaldeligt forbi. – B. var ikke skribent. Hovedsagen i hans litterære efterladenskaber er de pietetsfulde og varmtfølte ligtaler over kongen (4.10.1746) som vor tids David i fromhed og en fredskonge som Salomon og over dronning Louise (26.1.1752), hvor han med adresse til hoffet talte om tidens synd og letsindighed. □To mal. (Fr.borg), det ene tilskrevet Pilo. Kopier herefter (Ledreborg, Borne k. i Sydslesvig). Min. Træsnit 1875. Monument i Petri k.

Selvbiogr. i D. G. Zwergius: Det sjællandske kleresi, 1754 800–09, og suppl. i Kirkehist. saml. 3.r. II, 1877–80 572–76. Dän. bibl. IV, udg. Otto Christopher Wenssell, 1743 468–70. – Jens Møller: Mnemosyne IV, 1833 272–83 og breve til J. B. B. 381–418. L. Koch: Kong Chr. VIs hist., 1886 144–48. Samme i Kirkehist. saml. 3.r. V, 1884–86 641–46. H. L. Møller: Kong Chr. d. sjette og grev Kristian Ernst af Stolberg-Wernigerode, 1889. Den da. kirkes hist. V, 1951. Erik Reitzel-Nielsen i Kirkehist. saml 7.r. V, 1963–65 511–13. – Papirer i Rigsark.

*Michael Neiiendam**

Blumensaadt ['blu:mənså't], Nicolai Niemann, 1804–71, sæbefabrikant. *9.3.1804 i Odense, †17.8.1871 sst., begr. sst. F: apoteker Nicolai Nielsen B. (1760–1804) og Susanne Kathrine Gøtzsche (1766–1845, ~2° 1805 med apoteker Jannik Andersen, 1774–1854). ~3.5.1854 i Odense med Marie Cathinka Wendelboe, *9.9.1834 i Odense, †29.5.1913 sst., d. af snedkermester Hans W. (1795–1882) og Marie Cathrine Petersen (1811–78).

B. fulgte oprindelig i faderens fodspor og begyndte som apotekerlærling i Flensborg. Han blev cand. pharm. 1826 men havde i mellemtiden studeret medicin i Jena. Efter eksamen opholdt han sig atter en tid i Jena, var derpå ansat ved et apotek i Holsten, og senere var han tre år provisor ved apoteket i Åbenrå. 31 år gammel grundlagde han 1835 en lille fabrik i Nedergade i Odense for tilvirkning af hvid og grøn sæbe, og samtidig åbnede han et udsalg af alle slags toiletartikler. Efter laboratoriearbejde med æteriske olier begyndte han i 1840erne at fremstille toiletsæber og parfumer, og efter et besøg på verdensudstillingen i Paris 1867 indførte han de nyeste franske maskiner i denne produktion. B. var en idérig mand og besad evnen til at give ideerne praktisk form. Han må derfor betragtes som en af tidens foregangsmænd ikke alene på sæbeindustriens, men også på andre af den teknisk-kemiske industris områder. 1868 opfandt han den flydende smørfarve der fik stor betydning for mejeriproduktionen men først kom til fuld udnyttelse efter hans død. Ligeledes var B. den første der optog fabrikation af sæbespåner. Efter B.s død fortsattes virksomheden af hans enke der 1891 overdrog den til sønnerne **Niels Nicolai B.** (1855–1915), stifter af Foreningen af danske Toiletsæbe- og Parfumefabrikanter 1907, og **Oscar Emil B.** (1856–98). 1898 solgtes den til virksomheden knyttede oliemølle til Odense oliemølle og Carl Petersens Fabriker, og 1903 overdrog N. N. B., der ved broderens død var blevet eneindehaver, forretningen til et aktieselskab hvor han selv blev direktør. 1909 trak N. N. B. sig tilbage; 1911 blev fabrikken solgt og forbindelsen med familien afbrudt.

Johannes Lehmann: N. N. Blumensaadts fabrikker gennem hundrede år 1835–1935, 1935.

Ib Gejl (P. Koch Jensen)

Blumensaadt, Niels Nicolai, se **Blumensaadt, N. N.**

Blumensaadt, Oscar Emil, se **Blumensaadt, N. N.**

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Blunck, Ditlev (Detlef) Conrad, 1798–1854, historiemaler. * 22.6.1798 på Breitenburger færgested, Münsterdorf, Holsten, † 7.1.1854 i Hamburg, begr. sst. (Skt. Cath. kgd.). F: færgeforpagter, senere husfoged Hans B. (ca. 1758–1833, ~1° med ukendt, ~3° med Anna Christiane Wolff, ca. 1775–1855) og Catharina Dorothea Hansen (ca. 1762–1808). Ugift.
B. besøgte akademiet i Kbh., i alt fald fra 1814, og fik 1825 den lille, 1827 den store guldmedalje for malerier med bibelske motiver. 1828 fik han akademiets stipendium og rejste s.å. udenlands: Dresden, München og især Rom. Han vendte først tilbage til Kbh. 1838. I øvrigt havde han studeret ved akademiet i München 1818 til ca. 1820. Han udstillede 1823 og -26 på Charlottenborg billeder fra Christian IVs historie der købtes til den kgl. malerisamling, hvis bevågenhed han også senere nød. Desuden forsøgte han sig i den nyopdukkede genre, kunstnerportrættet i eget miljø, hvori især W. Bendz excellerede. Denne portrætterede i øvrigt B. i En ung Kunstner betragtende en Skitse i et Spejl (1826, St. mus.). B. skildrede Jørgen Sonne på lignende måde i et billede der 1826 købtes af kongen og formentlig også er malet dette år og ikke, som ofte angivet, 1823. (St. mus.). Fra 1828 er det københavnske genrebillede *En Hestgarder der tager Afsked med sin Pige* der viser hans tilknytning til den Eckersberske skole; det samme gælder hans ambitiøse *Profeten Ezekiels Syn*, malet i 1830 i Rom og købt af kongen, og hans *Danske Kunstnere i et romersk Osteri* fra 1836 bestilt af en privatmand og nu på Fr.borg. En variant fra 1837 er på Thorvaldsens museum og replikker eller kopier hos private. Desuden malede han enkeltportrætter af venner og bekendte i kunstnerkolonien i Rom, bedst er det af Henrik Hertz fra 1834 (på Fr.borg). Endelig udførte han billeder af romersk folkeliv. Med årene opgav han den lyse københavnske farveholdning og kom under indflydelse af tysk romantisk malerkunst, således som det tydeligt ses i den suite på fire billeder af menneskets aldre som han malede 1840–45 på bestilling af kongen til Christiansborg hvor de to nu befinder sig i Danske galleri. 1844 forlod han pludselig Danmark for stedse „af private grunde", efter traditionen på grund af en seksuel forseelse. 1848 sluttede han sig til det slesvig-holstenske oprør og levede sine sidste år i Wien og Hamburg. □Tegn. af H.V. Bissen, 1823. Mal. af W. Bendz, 1826 (St. mus.). Mal. 1831 (Schl.-Holst. Kunstverein). Buste af H. V. Bissen, 1831, tegn. af samme 1834 (begge St. mus.). Selvportr. på osteriscene 1836 (Fr.borg), gentaget 1837 (Thorvaldsens mus.). Afbildet på gruppemal. af Constantin Hansen, 1837 (St. mus.), studie dertil af D. C. B. Afbildet på et par mal. af Marstrand, Romerske borgere forsamlede til Lystighed, 1838 og 1839. Tegn. af J. V. Gertner, 1839 (Fr.borg) og afbildet på sammes bill. fra salvingen 1840 (Rosenborg). Tegn. af N. C. Kierkegaard (Fr.borg). Malet selvport. 1843 (Fr.borg). Tegn. af E. Lehmann, litografi efter denne af P. Gemzøe, 1848. Mal. af E. Schlüter, litograferet 1854 af J. J. Trube. Tegnet selvportr. samt tegn. af A. Lunde og af W. Bendz (alle tre St. mus.). Min af Købke. Mal. af F. Helsted. Buste af H. V. Bissen.

Fr. Noack: Das Deutschtum in Rom, 1927. S. Willoch: Maleren Thomas Fearnley, 1932. L. Martins i Nordelbingen XIV, 1938 272–301.

Henrik Bramsen (O. Andrup)

v. Blücher, Gustav Gotthard, 1737–1808, amtmand. * 3.6.1737 i Rostock, † 30.12.1808 i Kbh. (Fred. ty.), begr i Ørslev k., Vester Flakkebjerg hrd. F: ritmester Christian Friedrich v. B. (1696–1761) og Dorothea Maria v. Zülow (1702–69). ~31.8.1769 i Wellingsbüttel ved Hamburg med grevinde Christine Sophie v. Castell-Remlingen, f. Holstein (~1° 1757 med rigsgreve Christian Adolph Friedrich Gottlieb v. C.-R., 1735–62), * 23.11.1740, † 16.3.1772 i Hamburg, d. af generalmajor, senere generalløjtnant og gehejmeråd, grev Frederik Conrad Holstein til Holsteinborg (1704–49) og Lucia Henriette Blome (1713–72).
v. B. blev opdraget i Rostock, kom som ung mand til Danmark hvor han 1756 blev fænrik ved Fodgarden, 1758 sekondløjtnant, 1762 premierløjtnant og kar. kaptajn. S.å. måtte han på grund af et sammenstød med "Saint-Germain tage sin afsked, opholdt sig derefter nogle år i udlandet, særlig Frankrig, og deltog på fransk side i syvårskrigens sidste felttog. Efter Saint-Germains fald vendte v. B. der havde gode forbindelser i danske regeringskredse (H. C. Schimmelmann, J. H. E. Bernstorff) tilbage til Danmark, blev major ved 2. jyske regiment og generaladjudant. 1779 udnævntes han til landfoged i Bredsted som han 1785 fik gjort til et særligt amt. Her indviklede hans stridbarhed i forbindelse med uheldige ydre omstændigheder ham i talrige kompetencestridigheder og langvarige retssager, bl.a. vedrørende godset Lindewitt som han havde fået med sin hustru, og som han 1795 af økonomiske grunde måtte afhænde til staten. Hans afsked 1799 var fremkaldt ved hans af fornærmende stridsskrifter ledsagede processer mod rentekammeret og overretten i Gottorp. Sine sidste år levede han i Gentofte og døde i svigersønnen Joachim Bernstorffs hus i Kbh. – Kammerherre 1769. – Hv. R. 1778. – □Mal. af

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

E. H. Abelee, 1772. Mal. (Gottorp). Pastel af Jens Juel (Giesegård).

Fr. Wigger: Geschichte der Familie v. Blücher II, 1878–79, 1, 131–35. Nachrichten über das Amt Bredstedt, 1821. Peter Petersen i Zeitschr. der Gesellsch. für Schl.-Holst. Geschichte XXXIX, 1909.

Povl Bagge

v. Blücher-Altona, Konrad Daniel, 1764–1845, overpræsident. * 5.3.1764 på Penzlin i Mecklenburg, † 1.8.1845 i Altona, begr. sst. F: oberstløjtnant, senere oberst Carl v. Leopold B. af huset Rosenow (1719–75) og Sophie Henriette Margrethe v. Plessen (1738–86). ~ 1.5.1794 i Kbh. med Manone (Marie) Barbara Abbestée, * 24.10.1770 i Tranquebar, † 8.12.1852 i Altona, d. af generalmajor og guvernør (Peter) Hermann *A. (1728–94) og Françoise Lange (1749–79).

v. B.-A. der 1777 var blevet naturaliseret som dansk adelsmand blev 1782 page hos prinsesse *Louise Augusta. 1783 blev han kammerjunker og ansattes i enkedronning Juliane Maries hofstat hvor han fra 1794 til enkedronningens død 1796 var hofmarskal. I nogle år var han uden ansættelse, men 1801 blev han adjudant hos grev Waltersdorff og vakte ved kampen 2.4.1801 kronprins Frederiks opmærksomhed så han 1802 udnævntes til amtmand og forvalter over Åbenrå og Løgumkloster amter. 1808 blev han overpræsident i Altona; som sådan vandt han byens og kongens hengivenhed da han 1813 ved forhandlinger bevarede Altona mod overlast fra Davousts tropper og senere hindrede at kronprinsen af Sverige under felttoget mod Danmark angreb byen. Da v. B.-A. 1815 mødte til Frederik VIs kroning i Kbh. udnævntes han til gehejmekonferensråd, og 27.10.1818 fik han diplom som dansk lensgreve v. B.-A. I Altona førte han et patriarkalsk styre, og Hamburg som han ligeledes havde støttet 1813 hædrede ham ved at udnævne ham til æresborger 1843. – K. 1810. DM. 1812. S.K. 1814. R.E. 1839. □Mal. af Grøger, 1810 (Ahrensburg), litograferet af Ausborn og kopieret af C. W. Wohlien ca. 1830 (Altonaer mus.). Stik af F. W. Bollinger, litografi efter mal. af O. Rasch, litografi af C. Grimm, 1830 og af Herterich, 1832. Mal. af C. A. Jensen, 1839, gentaget s.å. (Fr.borg). Medalje af Alsing, 1844 og af Lorentz, 1845. Flere posthume litografier, bl.a. af G. F. Wurzbach efter tegn. af Jessen. Papirrelief graveret af H. W. Köbner.

Fr. Wigger: Geschichte der Familie von Blücher II, 1878–79 1, 206–29. H. P. Selmer: Nekrol. saml. I, 1849 1–34. Efterladte papirer fra den Reventlowske familiekreds, udg. Louis Bobé, X, 1931. – Papirer i Rigsark.

*Svend Larsen**

Blüting, Joachim, 1572 – tidligst 1643, advokat, juridisk forfatter. * 1572 i Kiel, † tidligst 1643. F: ærkediakon ved Nicolai k. i Kiel Joachim B. (1526–1606) og Catharine Marquards. ~ Anna Hardisch, d. af notar Hartvig H. og Anna Ridisch.

B. der var magister og bl.a. havde studeret på universitetet i Helmstedt blev ved hertug Johan Adolfs bestalling af 25.3.1606 sekretær hos amtmanden i Gottorp amt H. v. Buchwald, senere hofretsadvokat i Gottorp med bopæl i Slesvig. B.s litterære arbejde koncentrerede sig om Jyske lov. Hans *Glossa, oder Gründliche Erklärung, die in hiesigen Landen, absonderlich Im Herzogthum Schleswig, indtroducirten und gebräuchlichen Low- oder Rechts-Buchs, über alle desselben drey Theile beschrieben,* trykt 1717 sammen med Blasius Eckenbergers oversættelse af loven nød en sådan anseelse for sin praktiske anvendelighed at Frederik IV ved reskript Gottorp 5.2.1722 påbød anskaffelse af dette værk ved alle retter i Flensborg amt. 1859 udgav H. R. *Hiort-Lorenzen B.s *Vom Erbgangs-Recht nach dem Jütschen Land-Recht oder Lowbuch in eine gute Ordnung gebracht, und dem gemeinen Mann im Herzogthumb Schleswig zu Gute erklähret.* Forskellige kommentarer og observationer er trykte i henholdsvis E. J. v. *Westphalens Monumenta inedita rerum Germanicarum III, 1743, sp. 2153–66 og 2165–2211, og i N. *Falcks Neues Staatsbürgerliches Magazin III, 1835, 212–41, jfr. I. c. 881f om B.s familieforhold.

Det kgl. bibliotek og Rigsarkivet ejer en række håndskrifter af B., B.s „forklaringer"; de må benyttes med forsigtighed og har væsentlig deres betydning ved forfatterens kendskab til og meddelelse om de da gældende retsanskuelser og om praksis, medens hans teoretiske udgangspunkt om de gamle danske loves oprindelse af og overensstemmelse med Sachsenspiegel, den romerske og kanoniske ret o.a. vel er typisk, men ikke desto mindre skævt. P. *Kofod Ancher berømmer ham for at han ved at sammenligne Eckenbergers oversættelse – som han på mange steder retter – med den danske tekst gør sig al umage for at tilvejebringe lovens rette læsning og mening.

P. Kofod Ancher: En dansk lov-hist. I, 1769 211–15. N. Falck: Das jütsche Low, 1819 s. XXXVIf, jf 23f og Handbuch des Schleswig-Holsteinischen Privatrechts I, 1825 416f. Chr. L. E. v. Stemann: Geschichte des öffentlichen und Privat-Rechts des Herzogthums Schleswig II, 1866 159f jf. III, 1867 334. Med lov skal land bygges, 1941 154f. Pers. hist. t. 10.r. III, 1936 218. E. Wohlhaupter: Rechtsquellen Schl.-Holst. I, 1938 7 179 (med lit. henv.).

*Frantz Dahl**

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Blædel, Nicolai Gottlieb, 1882–1943, journalist. * 17.4.1882 i Tårnby, Amager, † 1.12.1943 i Kbh., urne på Holmens kgd. F: tidligere landmand, senere handelsfuldmægtig Johannes Dons B. (1849–1936) og Augusta Langkilde (1858–1949). ~ 27.9.1907 i Kbh. (b.v.) med cand. phil. Inger Marie Velschou, * 7.10.1887 på Arresødal, Vinderød sg., Fr.borg amt, d. af birkefuldmægtig, senere herredsfoged i Vestervig, Thisted amt, Julius Carl Christian V. (1852–1901) og Johanne Marie Vilhelmine Hagerup (1857–87).

B. der blev student 1900 fra Østre Borgerdyds skole følte sig forpligtet af et løfte hans dybt religiøse forældre endnu før han blev født havde givet farfaderen Nicolai Gottlieb "B. om at deres førstefødte hvis det blev en dreng skulle blive præst. B. blev cand. teol 1906. Allerede forinden havde han imidlertid mistet troen, og han blev knyttet til Københavns skolevæsen hvor han forblev som lærer på Nørrebro til 1917. Ved siden af sin lærergerning deltog han i den skolepolitiske og kirkelige debat. Hans bibelkritiske studier førte ham til udsendelsen af bogen *Født af Jomfru Maria*, 1910. I tiden op mod den første verdenskrig kom den udenrigspolitiske udvikling til at stå i centrum for B.s interesser. 1914 overtog han redaktionen af tidsskriftet Krig og Fred, og 1917 knyttedes han fast til Politiken som udenrigspolitisk medarbejder. Medarbejderskabet ophørte 1927 da B. der fra studentertiden havde været radikal ikke kunne gå ind for det radikale partis og bladets holdning, specielt i forsvarsspørgsmålet. Han blev derefter udenrigspolitisk medarbejder og medredaktør ved Dagens Nyheder og dette blads chefredaktør 1933–34. Den noget lunefulde måde bladets daværende ejer, Gyldendals direktør Frederik "Hegel, optrådte på medførte et brud, og B. blev derefter fra 1934 udenrigspolitisk redaktør for de Berlingske aviser indtil han ved Danmarks besættelse den 9. april 1940 på tysk forlangende fik skriveforbud.

I radioen talte B. regelmæssigt fra 1926 og indtil den danske radio ved krigsudbruddet 1939 indstillede udenrigspolitiske kommentarer. Hans foredrag genoptryktes i den nordiske presse og gjorde ham overalt i landet til en efterspurgt taler. Under sin påtvungne udelukkelse fra den legale presse under besættelsen blev han en af pionererne i den underjordiske presse, og han stiftede 1942 det illegale Danske Tidende. Han udarbejdede samtidig manuskriptet til sit posthumt udgivne værk om forspillet til den anden verdenskrig, bogen *Forbrydelse og Dumhed*. Under massearrestationerne den 29. august 1943 blev også B. arresteret af det tyske politi, men på grund af den sygdom der tre måneder senere medførte hans død løslodes han efter få timers forløb. 1941 var han den første dansker den engelske regering opfordrede til at komme til London. Man tilbød at hente ham med en u-båd, men han afslog for ikke at risikere repressalier over for en datter der befandt sig i det tyskbesatte Paris.

I den nationale, moralske og ideologiske modstand mod den tyske nationalsocialisme havde han en helt central placering. Som blændende skribent og taler formidlede han en filosofisk indsigt og en omfattende udenrigspolitisk viden i en dramatisk form der i begyndelsen måske kunne føles noget fremmedartet for dansk gemyt, men som epokens store drama kom til at retfærdiggøre. Hvad han skrev og sagde var båret af et passioneret engagement. Med statsraisonen, og endda sin egen avis for hvilken neutralitetskravet indebar en accept af den fortolkning af det som den nære, stærke stormagt fandt for godt at anvende kom B. i konflikt. Allerede 1938 da han efter Tjekkoslovakiets underkastelse havde antydet nazistisk fremfærd blev B. en tid sat i karantæne. Hans fastholden ved at pressen har et andet ansvar over for folket end staten kom imidlertid til at gøre B. til en væsentlig inspirationskilde for den holdning der rejste den danske modstandsbevægelse.

Foruden de to nævnte bøger har B. udgivet *Verdenspolitisk Aarbog*, 1928 og 1929, *Storpolitik*, 1937, 1938 og 1939, *Hvad kan det nytte?*, 1929 og *Er vor Sydgrænse truet-?*, 1935. □Tegn. og mal. af Viggo Brandt. Foto.

Journalisten 15.4.1932. Handbuch der Weltpresse, 1937. P. Stavnstrup i Journalisten nr. 1, 1944 lf. Erik Seidenfaden: forordet til Forbrydelse og dumhed, 1945. T. Vogel-Jørgensen: Berlingske tidende gennem to hundrede år, 1949.

Erik Seidenfaden

Blædel, Nicolai Gottlieb, 1816–79, præst. * 26. 12.1816 i Stubbekøbing, † 15.7.1879 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). F: sognepræst, sidst i Assens, konsistorialassessor Verner Ludvig B. (1783–1862) og Anna Elisabeth Dons (1785–1855). ~ 10.10.1844 i Skamstrup med Henriette Dons, * 2.2.1814 i Kbh. (Helligg.), † 7.2.1879 sst. (Garn.), d. af kopist, senere fuldmægtig i enkekassen Paul D. (1783–1843) og Henriette Schmidt (1782–1845).

B. blev student fra Odense 1836 og teologisk kandidat 1841. Efter at have været huslærer på Rygård ved Roskilde 1842–44 tog han tilbage til Kbh. og ernærede sig 1844–49 ved private informationer. 1849 blev han præst ved Almindelig hospital og Abel Cathrines stiftelse og 1853 residerende kapellan ved Garnisons kirke hvor han virkede til sin død, fra 1859 som sognepræst. –

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Det er med rette sagt at „B.s Fremtræden i flere Henseender betegner et nyt Stadium i Hovedstadens kirkelige Liv". B. der var en eklektisk natur og tillige en kraftig personlighed havde særdeles gode betingelser for at forene den af Mynster og Martensen hævdede kirkelige objektivitet med det af Kierkegaard så stærkt rejste krav om subjektiv inderlighed i troslivet; også med de fra Grundtvig udgåede impulser var B. i forståelse. Allerede i hans første embedsstilling samlede hans forkyndelse der havde opvækkelsesprædikenens styrke uden at lide under dens mangler en stor tilhørerkreds, og i Garnisons kirke var der ligefrem tilstrømning; også som sjælesørger udøvede han en stor og frugtbar virksomhed, og navnlig bragte hans uforfærdede og utrættelige optræden på Almindelig hospital under koleraepidemien 1853 ham velfortjent berømmelse; han „udnævnte sig" – skrev A. S. Ørsted til ham – derved „selv til Embedet" ved Garnisons kirke. – B. var en meget livlig og flittig mand; ved siden af sine pligter som præst i en stor menighed der i højeste grad lagde beslag på ham kunne han overkomme meget frivilligt arbejde; allerede 1851 begyndte han et arbejde for prostituerede (Magdalene-sagen), han optog kampen mod sekterne, deltog ivrigt i de skandinaviske kirkemøder og hedningemissionen, og gennem de „kandidatmøder" han holdt sammen med P. A. *Fenger skabte han baggrunden for en diakonalt betonet Indre mission i hovedstaden (den kom ifølge sagens natur i dyb konflikt med den af Vilh. *Beck ledede „landmission" som ikke ville vide af det diakonale). Også til litterær virksomhed fik han tid, bl.a. med en novelle *Grevskabet Skovgaarde*, 1839 under pseudonymet Otto Werner, men den altkrævende præstegerning hindrede ham i at gå videre ad den vej. Han udgav to mindre prædikensamlinger der begge nåede 3. oplag, og en postille *Prædikener paa Kirkeaarets Søn- og Festdage*, 1864; også denne sidste samling vandt megen indgang. Et omfattende og betydningsfuldt arbejde var hans *Udvidet Konfirmationsundervisning eller evangelisk-luthersk Kirkelære*, 1876; han gav her en fremstilling af den kristne tro og lære som var egnet til at oplyse og tiltale dannede læsere; 2. oplag blev efter hans død udgivet af hans søn. Med god grund tildelte universitetet ham ved sin jubelfest 1879 den teologiske doktorgrad. – B. var en temperamentsfuld mand, gennemtrængt af nidkærhed for sin overbevisning, og han deltog derfor ofte i de kirkelige debatter der i disse år navnlig førtes mellem den grundtvigske retning og dens modstandere. Han udgav 1873 to stridsskrifter, *Grundtvigianismen og den danske Folkekirke* og *Grundtvigianismens Katekismus*; det sidste, rettet mod den højt ansete P. A. Fenger, var holdt i en skarp tone og fremkaldte en lang polemik der ikke var uden bitterhed, men heller ikke uden frugt for de kirkelige retningers indbyrdes forståelse. – Denne mangfoldige og forskelligartede virksomhed formåede ikke at svække B.s omsorg for sin menighed; forholdet mellem den og ham vedligeholdtes på den smukkeste måde til det sidste. Hans livsgerning afsluttedes forholdsvis tidligt. Det anstrengende arbejde nedbrød hans helbred, og tabet af hustruen der på en sjælden måde havde delt alt med ham var et tungt slag som han ikke kunne rejse sig efter. – R. 1856. DM. 1874. □Tegn. af Lundbye, 1836 og 1840. Mal. af E. Jerichau-Baumann, 1853. Litografier 1855 efter foto, før 1874. Træsnit 1874 og af H. P. Hansen 1879 og 1881, sidstnævnte efter tegn. af Jerichau. To silhouetter af N. Chr. Fausing.

W. Hjort: N. G. B., 1881. L. Nielsen: Familien Blædel, 1901. V. Birkedal: Personlige oplevelser III, 1891. Regitze Barner: Minder fra mit liv og min gerning I, 1911 35–40 og fl.st. P. Holt: Nød dem – Kbh.s indre mission 1865–1940, 1940. A. Pontoppidan Thyssen: Den nygrundtvigske bevægelse, 1958. P. G. Lindhardt i Den danske kirkes hist. VII, 1958. – Papirer i Rigsark.

P. G. Lindhardt (Hans Koch)

Blöndal, Sigfús Benedikt Bjarnarson, 1874–1950, bibliotekar. * 2.10.1874 på gården Hjallaland i Vatnsdalur, Húnavatns syssel, Island, † 19.3.1950 i Rungsted, begr. i Reykjavik. F: bonde Björn Lúðvíksson B. (1847–86) og Guðrún Sigfúsdóttir (1847–1925). ~ 1° 30.1.1903 i Kbh. (b.v. Nordre birk) med cand.phil., senere dr.phil. Björg Caritas Þorláksdóttir, * 30.1.1874 på Vesturhópshólar, † 25.1.1934 i Kbh., d. af gårdejer Þorlákur Símon Þorláksson (1849–1908) og Margrét Jónsdóttir (1835–1927). Ægteskabet opløst 1925. ~ 2° 2.10.1925 i Fundbo ved Uppsala med Hildur Arpi, * 20.9.1883 i Uppsala, d. af fil.lic. Rolf A. (1853–1909) og Elin Arvedson (1857–1942).

B. blev student fra Reykjavik 1892 og tog 1898 skoleembedseksamen i Kbh. med latin som hovedfag, græsk og engelsk som bifag. Efter en studierejse til England blev han assistent ved Det kgl. bibliotek 1901, underbibliotekar 1907 og bibliotekar 1914, lektor i islandsk nutidssprog og litteratur ved univ. i Kbh. 1931. Han har udgivet et par islandske prosaskrifter fra 1600-tallet, *Æfisaga Jóns Ólafssonar Indiafara* 1908–09 (i dansk oversættelse i „Memoirer og Breve" I og VII, 1905–1907) og *Þislarsaga Jóns Magnússonar*, 1914 samt skrevet en række afhandlinger der hovedsagelig omhandler islandsk kultur og litteratur (nogle af disse er samlet i *Islandske Kulturbilleder*, 1923–24) og biblioteksvæsen (bl.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

a. om katalogisering og klassifikation i *Haandbog i Bibliotekskundskab*, 1912); endvidere har han udgivet et par digtsamlinger på islandsk (1916 og 1949) og en islandsk oversættelse af Euripides' Bakkantinderne, 1923. Sammen med lektor Sig. Sigtryggsson udgav B. *Gammel islandsk Kultur i Billeder*, 1929, sammen med Ingeborg Stemann *Praktisk Lærebog i islandsk Nutidssprog*, 1943. Hans hovedværk er *Islandsk-dansk Ordbog*, 1920–24. Til grund for dette store værk der er blevet til under medvirken af forskellige medarbejdere ligger der betydelige excerptsamlinger fra moderne islandsk litteratur og ordsamlinger fra islandsk folkesprog, og arbejdet er derved af meget stor betydning for nordisk sprogforskning. Ved værkets afslutning 1924 udnævntes B. til dr. phil. h.c. ved Islands univ. I sine senere år beskæftigede B. sig med væringernes historie i Konstantinopel, et emne der bl.a. lokkede ham på grund af hans udstrakte sprogkundskaber (græsk, nordisk, i nogen grad også russisk); hans *Væringesaga* på islandsk blev udgivet posthumt 1954 (en engelsk under forberedelse). – R. 1926. □Pastel af Gunnlaugur Blöndal, 1926, blyantstegn. af Ríkarður Jónsson 1921. Foto.

Selvbiogr. i Árbók háskóla Islands, 1924–25 33f. S. B.: Endurminningar, 1960 (selvbiogr.) – Landsbókasafn Íslands, árbók 1959–61 219–25. Skírnir 124, 1950 5–15.

Jón Helgason

Bo, abbed i Øm kloster 1262–63.

Det hedder om B. i Øm klosters krønike at han ikke blot var en god skriver, men også maler og i det hele taget kunstfærdig på mange områder. Hans korte embedsperiode som abbed optoges ganske af de indledende faser i Øm klosters store strid med biskop Tyge af Århus der kort forinden ved kurien havde opnået Århus bispestol med tilsidesættelse af abbed ▪Arnfast af Ryd som var blevet indviet af Jakob ▪Erlandsen. Striden drejede sig om Århusbispens ret over klosteret, især med hensyn til gæsteri, men må betragtes som en udløber af den samtidigt foregående kirkekamp i Danmark hvor cistercienserne i det hele stod på Jakob Erlandsens side i kampen mod Christoffers og hans efterkommeres kongemagt. Stridens enkelte faser indtil biskop Bonde af Slesvig 1267 som delegeret af kardinal Guido fældede dom i sagen er belyst af et særligt afsnit af Øm klosters krønike der bryder med den i øvrigt anlagte ramme, og hvis forfatterskab måske skal tilskrives B. (C. A. Christensen).

M. Cl. Gertz: Scriptores minores II, 1922 209–40. C. Paludan-Müller i Vidensk. selsk.s skrifter hist. og phil. afd. 5.r.IV, 1874 336f. A. D. Jørgensen i Årbøger for nord. oldkyndighed 1879 (= Hist. afhandlinger II, 1899 148–57). C. A. Christensen i indledn. t. facsimileudgaven af Øm klosters krønike, Corpus codicum Danicorum II, 1960, s. XIV. Niels Skyum-Nielsen: Kirkekampen i Danmark 1241–90. Jakob Erlandsen, samtid og eftertid, 1963. Sv. Erik Green-Pedersen i Århus stifts årbøger 1964. Brian Patrick McGuire: Conflict and continuity at Øm abbey, 1976.

Kai Hørby (Ellen Jørgensen)

Bo, Jørgen, * 1919, arkitekt. * 8.4.1919 i Kbh. (Lyngby sg.). F: adjunkt, senere lektor Alf B. (1887–1966) og rektor Anne Marie Johansen (1885–1972). ~ 18.10.1941 på Frbg. med sekretær Gerda Boisen Bennike, * 28.2.1917 i Kbh., d. af ingeniør Bjarne B. B. (1878–1948) og Margrethe Parbst (1884–1970). Ægteskabet opløst.

Efter studentereksamen 1936 blev B. optaget på akademiets arkitektskole og fik afgang herfra 1941. Fra 1943 har han haft selvstændig praksis. I årene 1944–52 virkede han som teknisk konsulent for Danmarks naturfredningsforening, og han fortsatte tilknytningen som medlem af naturfredningsrådet 1952–61. B. blev 1946 assistent ved undervisningen på akademiet, 1959 udnævntes han til lektor i bygningskunst, året efter til professor ved akademiet. Han er arkitekt for Ny Carlsberg glyptotek. I slutningen af 1940erne og begyndelsen af 50erne opførte B. (s.m. Knud Hallberg) en del boligbebyggelser, bl.a. de såkaldte elementhuse ved Kærparken i Hjortekær, 1947–48 – karakteristiske for den stramme materialesituation efter besættelsen – og *Skoleparken* ved Triumfvej i Gladsaxe, 1953–55. S.m. Vilhelm ▪Wohlert har B. bl.a. opført *Louisiana-museet* i Humlebæk, 1958 (udv. flere gange, senest 1975), villabebyggelsen *Piniehøj* mellem Vedbæk og Rungsted, 1961–62, restaurering og indretning af *Musikhistorisk museum* i ejendommen Åbenrå 32–34 i Kbh., 1962–66, samt *Danmarks ambassade i Brasilien*, 1972–74.

Endvidere har B. (sammen med Karen og Ebbe ▪Clemmensen) opført *Blågård seminarium* i Gladsaxe, 1962–66, og (med Anders Hegelund som assoc. arkitekt) det internationale selskab *IBMs hovedkvarter* i Lundtofte, 1970–72 og *IBM International Educational Center* i Belgien, 1973–75. Om en del af sine arbejder har han selv skrevet, i Arkitekten 1953 186–92 (elementhusene) og 1956 145–65 (Skoleparken), Arkitektur 1969 54–65 (Blågård seminarium) og 1976 81–120 (ambassaden i Brasilien, IBM Lundtofte, Bruxelles). Selv om en væsentlig del af B.s arbejder er udført i samarbejde med andre sporer man en umiskendelig personlig holdning i hans evne til at forenkle de arkitektoniske former i en fast og udtryksfuld komposition af bygningsblokke med stramme linjer og lysende flader. – R. 1966. R.[1] 1977. □Foto.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

J. B. i Arkitekten, 1953 186–92 og 1956 127–33. Samme i Arkitektur, 1969 54–65 og 1976 81–120. – Kay Fisker sst., 1958 145–65. P. E. Skriver sst., 1963 161–99. Tobias Faber: Dansk arkitektur, 1963 162. J. Sestoft i Arkitektur, 1968 45–50.

Hans Erling Langkilde

Bo Jørgensen, **Lars,** * 1924, maler, grafiker. * 29. 5.1924 i Kolding (Slots sg.). F: arkitekt Axel Georg J. (1890–1963) og Karen Christensen (1883–1963). ~ 31.5.1949 i Paris (b.v.) med Doreen Balfour Anderson, * i London, d. af statsaut. revisor William Balfour A. (1892–1952) og forfatter Elsie Murdoch (1893–1967).

Selv om B. startede på P. "Rostrup Bøyesens malerskole 1939 blev det hurtigt grafikken som blev hans egentlige domæne, og ikke mange danske kunstnere er nået så vidt i international anerkendelse med hovedsagelig baggrund i denne ene kunstneriske disciplin. B.s kunststudier i 1940erne omfatter også en læretid i grafisk teknik hos Albert Flocon og Johnny Friedländer i Paris, og herfra stammer givetvis nogle af B.s færdigheder med hensyn til en raffineret udnyttelse af farve og struktur som er et fremtrædende træk i hans fabulerende grafik. B. bosatte sig 1947 i Paris og satsede i en række år på illustrationskunsten, men gled 1958 over til den frie kunstudøvelse. Det illustrative element er dog forblevet en afgørende faktor for hele hans kunstneriske udtryksmåde. B.s meritliste er overordentlig lang og imponerende; fra han 1959 deltog i ungdomsbiennalen i Paris har han (sommeren 1978) afholdt over 60 separatudstillinger i 12 forskellige lande samt deltaget i et stort antal internationale gruppeudstillinger og biennaler. B. er medlem af kunstnersammenslutningen Grønningen og af Salon d'Automne, Le Trait, Peintres Graveurs Français m.fl. og har modtaget flere hædersbevisninger for sine kunstneriske indsatser, grafikprisen på ungdomsbiennalen 1959 i Paris, guldmedalje for illustrationerne til H. C. Andersens Snedronningen, Bratislava 1969, første præmie på Salon de Gravure, Bayeux 1970 og første præmie på Biennale de Gravure, Angoulême 1972, samt de franske kritikeres hæderspris 1977. Som scenograf har B. lavet dekorationer, kostumer og fortæppe til *Svanesøen,* Det kgl. teater, Kbh. 1969, og dekorationer og kostumer til Vivaldis *De fire årstider* der opførtes som ballet på Århus teater 1971.

En vigtig del af B.s produktion er indgået i bogform, og af den lange række af bibliofile bøger i små oplag som han har illustreret med originalgrafik kan nævnes: Voltaire: *Den hvide Tyr,* 1951, Franz Kafka: *Et kejserligt Budskab,* 1960, Robert Giraud: *Les Cries de Paris,* 1961, Nikolaj Gogol: *Le Manteau,* 1961, Gérard de Nerval: *La main Enchantée,* 1965, H. C. Andersen: *Snedronningen,* 1968, Victor Hugo: *Jean Valjeans drøm,* 1975, H. C. Andersen: *Den lille Havfrue,* 1977, men et endnu større antal bøger er illustreret med bestilte illustrationer i form af reproducerede tegninger, blandt disse kan nævnes: Michel de Montaigne: *Essais* I–III, 1955–58, Jens August Schade: *Kællingedigte,* 1961, Frater Taciturnus: *Paris. Brevkort fra Frankrig,* 1961, Antonis Samarakis: *Nødbremsen,* 1965, og endelig har B. skabt flere bøger hvortil han selv har lavet både tekst og illustration: *Det vidunderlige hus i Paris,* 1954 – genudsendt 1969, *Det gode skib Håbet,* 1971, *Afrikas øjne,* 1973, fransk udgave samme år. Der er ingen afgørende forskel mellem illustratoren og den frie grafiske kunstner, i begge egenskaber er han en fantasifuld, skildrende kunstner som frit og opfindsomt jonglerer med virkelighedens og billedets elementer. Hans kunst er i udpræget grad et meddelelsesmiddel, men det den bringer meddelelser om er oplevelser fra en forunderlig poetisk og eventyrlig verden. Hans motiver med fisk, fugle, træer, både og mere eller mindre formummede skikkelser er henlagt til et ubestemmeligt magisk-teatralsk miljø som har symbolistiske og romantiske træk. Der er altid fantasiæggende detaljer og kombinationer i B.s billeder og en omsorgsfuldt dyrket skønhed i grafisk stoflighed og kolorit. – R. 1972.

Robert Giraud m.fl.: Lars Bo, 1966. Katalogforord af Pierre Lübecker til udstilling i Edinburgh 1977. Jean Rollin i katalog til udstilling i musée municipal d'art et d'histoire, Saint-Denis, okt. 1977–jan. 1978.

Bent Irve

Bo Mogensen Lang, se **Lang, Bo Mogensen.**

Boas, Harald, se **Boas, J. E. V.**

Boas, Johan Erik Vesti, 1855–1935, zoolog. * 2.7. 1855 i Kbh. (Holmens), † 25.1.1935 på Frbg., begr. Søllerød. F: guldsmedemester Johan Christian B. (1821–1903) og Sophie Elisabeth Westi (1824–77). ~ 1° 7.5.1881 i Kbh. (Trin.) med Agnes Camilla Valborg Jacobsen, * 18.2.1859 i Kbh. (Trin.), † 27.3.1923, d. af malermester Christian Vilhelm J. (1823–1903) og Caroline Charlotte Christensen (1832–1901). ~ 2° 8.3.1925 i Kbh. (Pauls) med fhv. oversygeplejerske Helene Emilie Hegewald, * 19.10.1878 i Brundby på Samsø, † 20.10.1934 på Frbg., d. af malermester Conrad Georg H. (1843–1916) og Anna Theodora Erichsen (1843–1930).

B. kom ved en velhavende morbrors bistand i Haderslev læreres skole og blev student 1873. Efter en studietid i meget små kår tog han magi-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

sterkonferens i zoologi 1878. Et stipendium satte ham i stand til at arbejde hos Carl Gegenbaur i Heidelberg der var et verdensnavn inden for den sammenlignende anatomi, og under hvis påvirkning B.s tidligt vakte begejstring for udviklingslæren befæstedes og kom til at danne grundpillen i hans videnskab. Andre resultater af opholdet var en udpræget germansk indstilling og disputatsen om conus arteriosus og aortabuerne hos benfisk, 1880. S.å. blev B. assistent i anatomi ved landbohøjskolen, og fra 1882 fik han tillige en assistentstilling ved Zoologisk museum. Men da han 1885 kom ud for en evident forbigåelse ved besættelsen af inspektorstillingen ved museet afbrød han næsten enhver forbindelse med fagkolleger ved universitetet i en lang årrække. Hans bitterhed blev yderligere forstærket da han 1899 atter uretfærdigt blev forbigået ved C. F. *Lütkens afgang som professor zoologiae. B.s hele virke kom følgelig til at foregå på landbohøjskolen. Her avancerede han 1885 til docent, og 1892 blev han fast lærer, lektor, en titel der 1903 ændredes til professor; som sådan fungerede han til 1927. – Hvad universitetet tabte vandt landbohøjskolen. Hans forelæsninger var højt anskrevne på grund af deres pædagogiske klarhed og kraft. Disse egenskaber afspejledes også i hans berømte *Lærebog i Zoologien* hvis første udgave kom allerede 1888 og inden hans død efterfulgtes af fem andre. Foruden i det øvrige Norden benyttedes den i oversættelse i England, Polen og især i Tyskland hvor den oplevede hele ni udgaver. Også hans skolebog *Dyrerigets Naturhistorie* var med sine fine illustrationer en nyskabelse og kom i 10 udgaver. Til brug for undervisningen opbyggede B. på få år med utrolig energi og betydelig teknisk kunnen en fornem anatomisk og forst- og landbrugszoologisk studiesamling. Specielt forstzoologien var ved B.s tiltræden frygtelig forsømt. Her kom hans mange specialafhandlinger og den eminente *Dansk Forstzoologi* om skovens skadelige dyr til at betyde et vendepunkt. Både 1. udgaven fra 1898 og 2. udgaven er fremragende illustreret med mange hundrede originaltegninger. Inden for landbrugszoologien beskæftigede han sig især med oldenborrerne og med bekæmpelsen af oksebremser, et arbejde der fik stor økonomisk betydning.

Udrettede B. mere end de fleste som pædagog er det dog hans videnskabelige indsats der gør ham til en hovedskikkelse i dansk zoologi. Inden for studiet af dyrenes indbyrdes slægtskab og nedstamningsforhold (fylogenien) og hvirveldyrenes sammenlignende anatomi præsterede han det exceptionelle. Derimod var hans interesse for de biologiske aspekter stærkt begrænset, og han blev hele livet stående på den klassiske darwinismes grund. Allerede inden han rejste til Heidelberg færdiggjorde han et grundlæggende arbejde om systematik og slægtskabsforhold hos de tibenede krebsdyr, dvs. rejer, hummere, krabber osv., 1880, som senere suppleredes med afhandlinger om slægtskabsforholdene hos malacostracerne, 1883, troldkrabberne Lithodes, 1924, visse eremitkrebs, 1926 og blindhummerne Polycheles, 1939. Andre fylogenetiske arbejder handler om dinosauriernes relationer til fuglene, 1930 og slægtskabsforholdene hos hvirveldyr, 1919 og hvirvelløse dyr, 1917, men i sidstnævnte arbejde førte hans stærke trang til at syntetisere og skematisere ham på afveje. Fra det korte interregnum på Zoologisk museum stammer et arbejde om vingesnegle, 1887. Blandt de talrige komparativt-anatomiske afhandlinger kan foruden disputatsen nævnes studier over pattedyrenes klo, negl og hov, 1884 og 1894, kamelernes mave, 1890, parringsorganerne hos oldenborren, 1893, pudsekloen hos fugle, 1898, rovdyrenes fod, 1909, menneskehånden, 1919 samt fuglenes hals, 1929 og korsben og bækken, 1933. Alle B.s arbejder er glimrende illustreret, og figurerne går igen i talrige lære- og håndbøger. Særlig smukt illustreret er det store værk om ørebrusken hos pattedyr, 1912 og det monumentale *The Elephant's Head*, 1908 og 1925 i to store foliobind med pragtfulde farvetavler og med Simon *Paulli som medforfatter. – Sønnen **Harald B.** (3.3.1882–1.7.1961) blev student 1900, cand. med. 1907 og dr. med. 1910 på en afhandling om den Wassermannske reaktion. Han virkede som læge i hud- og kønssygdomme på forskellige hospitaler, sidst som overlæge på Frbg., og skrev en stor håndbog over veneriske sygdomme, 1915–19. R. 1933. – Medlem af Vidensk. selsk. 1891. – R. 1907. DM. 1919. K.² 1925. □Afbildet på Krøyers mal. af Videnskabernes selskab, 1898 (Videnskabernes selskab). Buste af Anne Marie Carl Nielsen, 1919 (landbohøjskolen, Kolding mus.). Mal. af Karen Hagen. Foto.

Selvbiogr. i Univ.progr. nov. 1881 114f. – J. Chr. L. Løfting i Den kgl. vet. og landbohøjskole 1858–1908, 1908 457–69. Math. Thomsen i Naturens verden XI, 1927 377f og i Videnskab. medd. fra da. naturhist. forening XCVII, 1935 IX–XX. K. L. Henriksen i Entom. medd. XIX, 1935 186–190 og XV, 1936 294–300. C. Wesenberg-Lund i Overs. videnskab. selsk. 1935–36 59–86. C. M. Steenberg i Morph. Jahrbuch LXXVIII, 1936 255–263 (videnskab.publ.). Månedsskr. for dyrlæger XLVI, 1935 573–79. – Papirer i Rigsark. Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Torben Wolff

Bobé, Louis Theodor Alfred, 1867–1951, historiker. *21.4.1867 i Kbh. (Petri), †28.7.1951 i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dronningmolle, begr. i Kbh. (Ass.). F: galanterivarefabrikant Oscar Maximilian B. (1829–1901) og Johanne Louise Jensen (1831–1910). ~ 1° 19.8.1894 i Hedeby med senere tysklærer ved Det kgl. danske musikkonserv. Ernestine (Erna) Emma Lisette Sieh, * 4.10.1870 i Altona, † 22.10.1934 på Frbg., plejedatter af bankbestyrer Nicolaus Friedrich S. (1823–1909) og Margaretha Sophie Horn (1833–1913). ~ 2° 27.1.1936 i Kbh. (katolsk Rosenkr. k.) med Carla Lisette Emilie Salomon, f. Severin Nielsen, * 18.2.1877 i Kbh. (Trin., dato rettet), † 13.11.1958 i Kbh. (~ 1° 1911 med grosserer August Meir Salomon, 1855–1927), d. af dekorations-malermester Oluf Severin Nielsen (1852–1933) og Lisette Mathilde Schuster (1854–1929).

B. blev student fra Efterslægtsselskabets skole 1886. Han studerede derpå sprog og litteratur ved Kbh.s universitet, men uden nogen afsluttende eksamen. Samtidig begyndte han at drive historiske studier i Rigsarkivet, hvilket 1888 resulterede i hans første afhandling i Personalhistorisk Tidsskrift. 1889 udkom hans første særskilt udgivne skrift *Operahusets Brand paa Amalienborg den 19de April 1689*. Som udgået fra en gammel fransk-tysk vandrerslægt og opvokset i kvarteret omkring Skt. Petri følte B. tidligt trang til at fordybe sig i samspillet mellem fremmed og hjemligt i vor kultur, især i 1700-tallet. Han bestemte sig til skrive en biografi af Jens Baggesen og 1890 søgte han til Brahetrolleborg for at samle stof til hans historie. I de følgende 40 år var han nøje knyttet til dette herresæde og til dets besidder, lensgreve Chr. Einar Reventlow (1864–1929). Bogen om Baggesen fik han ikke skrevet, men derimod lykkedes det ham på Brahetrolleborg og de øvrige Reventlowske godser at fremdrage et særdeles rigt brevmateriale der er af stor betydning for forståelsen af kulturstrømninger i tiden 1770–1830. 1891 opfordrede lensgreve C. Ahlefeldt-Laurvig på Tranekær B. til at skrive den Ahlefeldtske slægts historie, og fra nu af udstraktes hans forskningsområde til slesvigske og holstenske arkiver. Også her gjorde han rige fund. 1896 var B. i Weimar og lærte hos storhertug Carl Alexander og hans hof traditionen fra Goethe-tiden at kende. 1898 blev han ansat som assistent i Rigsarkivet, men på grund af et spændt forhold til den nye chef V. A. Secher søgte han sin afsked 1905. Fra da af førte han en fri videnskabsmands tilværelse. B. foretog talrige studierejser ofte i selskab med lensgreve Reventlow. Gentagne gange berejste han hertugdømmerne, Tyskland og Italien, Holland, Frankrig, Grækenland, Tyrkiet, Lilleasien og Tunis. 1905–10 var han sekretær i Dansk forfatterforening, 1911–18 lærer ved officersskolen. Han var hovedredaktør af Danske Herregaarde I–III, 1922–23 og fra 1917 medudgiver af Danmarks Adels Aarbog. Særlig fortjeneste har han indlagt sig som formand for Samfundet for dansk genealogi og personalhistorie 1917–48. 1910 disputerede han – efter indhentet kgl. dispensation – for den filosofiske doktorgrad med bogen *Frederikke Brun, født Münter, og hendes Kreds hjemme og ude* og virkede siden som universitetslærer, dels som privatdocent, dels som lektor, i tysk sprog og litteratur samt i palæografi. 1921 blev han kgl. ordenshistoriograf og boede fra 1925 på Bakkehuset. 1905 blev han medlem af Det kgl. danske selskab for fædrelandets historie og sprog. B.s forfatterskab er usædvanlig vidtspændende i omfang (bibliografien omfatter 1184 arbejder) og emnekreds. Foruden et utal af afhandlinger og artikler i danske og tyske tidsskrifter omfatter det en lang række bøger der især har til mål at belyse perioden 1750–1830. Blandt hans værker kan nævnes: *Efterladte Papirer fra den Reventlow'ske Familiekreds*, I–IX 1895–1932, *Johan Caspar Lavaters Rejse til Danmark 1793*, 1898, *Statsminister Conrad Greve Rantzau-Breitenburgs Erindringer fra Kong Frederik VIs Tid*, 1900, *C. D. Biehls Breve om Christian VII*, 1901 og 1919, udgaven af Jens Baggesens *Labyrinthen*, 1909, C. D. Biehls breve og selvbiografi, 1909, disputatsen om Frederikke Brun, 1910, og biografien af hendes datter Ida Brun grevinde Bombelles, 1932 samt udgaven af Johs. Ewalds *Levnet og Meninger*, 1911. Det mægtige værk *Slægten Ahlefeldts Historie I–VI*, 1897–1912, hvortil slutter sig udgaven af gehejmeråd *Detlev v. Ahlefeldts Memoirer 1617–59*, 1895 og 1896. En særlig gruppe danner B.s historisk-topografiske skrifter: bogen om *Roskilde adelige Jomfrukloster 1699–1899*, 1899, de friske og nænsomme skildringer af Brahetrolleborg, 1909 og Frbg. slot, 1919 samt de store, stofmættede arbejder *Bremerholms Kirke og Holmens Menighed*, 1920 og *Die deutsche St. Petri Gemeinde zu Kopenhagen*, 1925. En særlig plads i B.s forfatterskab og øvrige virksomhed indtager Grønland. 1912–15 berejste han i båd dette land fra Upernavik til Kap Farvel dels for at følge Hans Egedes og senere opdagelsesrejsendes ruter, dels for at tilvejebringe materiale til en almindelig topografisk beskrivelse af landet. Desuden indsamlede han de ældre arkivalier der opbevaredes ved kolonierne og fik dem opstillet i landsarkiver i Godhavn og Godthåb. 1921–24 var B. formand i Grønlandsk selskab, 1922 medlem af Scoresbysund-kommissionen, 1931–33 af kommissionen vedrørende Østgrønland. 1913 tog han initiativet til udgivelsen af jubilæumsværket Grønland I–II, 1921 (= Medd. om Grøn-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

land 60–61) og var fra s.å. hovedredaktør heraf. Af hans egne undersøgelser bør fremhæves *Aktstykker til Oplysning om Grønlands Besejling 1521–1607* (i Danske mag.5.r.VI, 1909 303–24) med fremdragelse af C. Grips brev om Pinings og Pothorsts ekspedition, der har affødt en hel litteratur i udlandet, udgaverne af Hans Egedes relationer, 1925, E. Thorhallesens beskrivelse af Grønlands søndre distrikt, 1914. L. Dalagers Grønlandske Relationer, 1915 og P. O. Walløes dagbøger, 1927 samt den omfattende aktstykkesamling *Diplomatarium Groenlandicum 1492–1814*, 1936 (= Medd. om Grønland 55). B.s omfattende produktion vidner om en ualmindelig arbejdskraft og sporsans. Svaghederne ved den er det spredte og tilfældige præg den ofte bærer, manglende nøjagtighed samt mangel på tilstrækkelig angivelse af kildehjemmel. Sin styrke søger den først og fremmest i det rige og værdifulde stof som ofte for første gang lægges frem for forskningen. B. viste en betydelig evne til ved psykologisk indføling at gøre sig samtidig med den tid og de personligheder han skildrede. Som historiker og forfatter er han i ikke ringe grad kunstner. Hans sprog er levende og farvemættet dog undertiden noget søgt. Ingen forskning af overgangstiden mellem det 18. og 19.årh. vil kunne komme uden om B.s indsats. – R. 1910. DM. 1922. K.[2] 1933. K.[1] 1937. □Tegn. af Gerda Ploug Sarp, 1916. Mal. af Harald Moltke, 1927. Klippede silhouetter af Em. Hasselriis, 1931 (Kgl. bibl.). Buste af G. Hammerich, 1937. Tegn. af Otto Christensen, 1942 (Fr.borg). Karikatur af Poul Poulsen (Kgl. bibl.). Foto.

Bibliografi i Pers.hist.t. 10.r.IV, 1939 5–74. – Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1910 53f. L. B.: Livsdagen lang, 1947; endvidere erindr. i Kopenhagener Zeitung 26.2., 15.3., 3.5.1929, som særtryk: Um St. Petri vor fünfzig Jahren, 1929. Samme i Gads da.mag., 1925 563–78. Samme i Tilskueren, 1930 I 351–61; 1933 I 455–64. – Ludv. Krabbe i Hist.t. 8.r.VI, 1915–17 239–72. Aage Friis i Politiken 1.6.1932 (kronik). Bjørn Kornerup i Pers.hist.t. 12.r.VI, 1952 184–88. Finn Gad i Det grønl. selskabs årsskr., 1952 161–63. – Papirer i Rigsark. Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Thelma Jexlev (Bjørn Kornerup)

Bock, Allan Asp, * 1890, civilingeniør, forfatter. * 9.2.1890 i Kbh. (Skt. Jacobs). F: fabriksejer, ingeniør Richard August Alexander B. (1849–1900) og Alma Fenger (1860–1925). ~1° 26.3. 1915 med Agnete Cathrine Ræder, * 25.2.1891, d. af kontorchef Johan George Frederik R. (1834–1909) og Agnes Elise Albertha Helsted (1848–1929, ~1° 1874 med magister Oscar Alexander Ræder, 1844–77). Ægteskabet opløst 1922. ~2° 24.6.1952 i Kbh. (Bethlehems) med forretningsleder Agnete Bech, * 7.7.1910 i Silkeborg, (~1° 1936 b.v.) med baron Emil Gyldenkrone, 1910–(dødsformodningsdom)55; ægteskabet opløst 1943), d. af proprietær Jens B. (1882–1968) og Agnes Laursen (1882–1927). – Sønneson af J. C. A. *B.

B. der blev cand.polyt. 1915, gennemløb en rask og broget karriere inden for forretningsverdenen som ingeniør ved og medindehaver af Asps lys- og sæbefabrikker 1917–19, direktør i Medicinalco 1919–24, ved The Polish Oversea Trading Co. i Warszawa 1924–28 og ved Harild vandmølles damkulturer 1928–34 før han efter en tid som selvstændig ingeniør 1943 knyttede sig til lampeskærmefirmaet A/S Le Klint hvor han fik et mangeårigt virke som direktør. B. var medlem af Industrirådet 1918–25, konsulent ved dets studiekommission 1917–19, ved Alex. Foss' fond og C. F. Jarls fond 1924–34, ved Laurits Andersens fond 1934–38 og i 1976 medlem af bestyrelsen for Klint-fonden. Personlige erfaringer fra store europæiske industrivirksomheder har præget B.s forfatterskab der indledtes 1928 med *Byen ved Floden*, en samling ganske stærke prosadigte med polsk atmosfære og skarpe personrids. Efter forsøg med radiospil og traditionel roman vendte B. 1955 med versromanen *Bogen om Ruth* tilbage til sin frie versstil fra tyverne. Bogen interesserer ved sine portrætter af Nis Petersen og Ellen Biilmann, men måler sig i kvalitet ikke med den aldrende B.s psykologisk dybtloddende og vidende versroman-trilogi *Skrevet i mandtal. (Skrevet i mandtal*, 1968, *Lavinen*, 1972, *Springet* 1974). Med selvbiografisk islæt skildres mål og midler, korruption og magtspil, ritualer og hakkeorden inden for pengenes verden, spejlet i enkeltindividets kamp for at bevare sin sjæl. Det originale og fængslende værk der også belyser forholdet mellem kunst og penge, belønnedes 1972 med Adam Oehlenschläger-legatet og 1974 med Kritikernes ærespris. □Foto.

Chr. Houmark i BT 10.1.1929. Karl Bjarnhof i Soc.-Dem. 12.7.1942. Niels Barfoed i Pol. 21.3.1972.

Marie-Louise Paludan

Bock, Fritz, se **Bock, J. C. A.**

Bock, Johannes Carl, 1867–1953, farmakolog. * 2.10.1867 i Kbh. (Frue), † 8.1.1953 sst., urne på Bispebjerg kgd. F: tømrermester, senere etatsråd Gustav Ferdinand B. (1836–1910) og Christine Marie Antoinette Terkelsen (1840–1911). ~1° 27.5.1898 i Ordrup med Helen Elizabeth (Nellie) Adler, * 27.8.1871 i Newport, England, † 11.9. 1908 i Kbh., d. af grosserer Siegfried Adolph A. (1838–1910) og Mathilde (Maggie) Baker († ca. 1890). ~2° 8.7.1910 i Trørød med Rosalie (Ro-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

saly) Nathanson, * 14.7.1865 i Kbh. (Mos.), † 4.8.1953 i Roskilde, d. af vekselerer Meyer N. (1825–94) og Hanne Simonsen (1826–92).
B. blev student fra Metropolitanskolen 1885 og studerede derefter et par år ved Polyteknisk læreanstalt, men begyndte 1887 på det medicinske studium som han afsluttede med embedseksamen 1893. Han uddannede sig som assistent hos Christian *Bohr på Fysiologisk laboratorium 1893–95 og ved studieophold i Strasbourg 1896 hos farmakologen Oswald Schmiedeberg. Efter kandidatår på kommunehospitalet Kbh. 1896–98 blev han assistent på Kbh.s univ. farmakologiske institut hos Hans Chr. *Gram. B. blev dr. med. 1895 (undersøgelser over kulilteintoxikationen) og efter konkurrence med Holger *Iacobæus blev han 1900 professor i farmakologi, et embede han bestred indtil 1938. Han var medlem af konsistorium 1920–38 og universitetets rektor 1922–23.
Ved den daværende tandlægeskole var han lærer 1907–27, i perioden 1907–12 dens leder og bidrog som sådan væsentligt til reorganisation af tandlægeundervisningen. 1926–38 var han formand for Studentergårdens bestyrelse, 1914–28 formand for bestyrelsen for det Classenske litteraturselskab, en årrække medlem af Finseninstituttets bestyrelse, formand 1922–27. Sundhedsstyrelsens konsulent i farmakologi og toksikologi 1909–39, i samme periode retslægerådets sagkyndige i toksikologi, formand for giftkommissionen 1916–25. B. var formand for kommissionen om apotekervæsenet 1924–28 og medlem af farmakopékommissionen fra 1901, formand 1921–38. Fra 1928 var han medlem af bestyrelsen for Rask-Ørsted fonden og efter en årrækkes arbejde inden for Dansk luftværnsforening udnævntes han 1949 til æresmedlem af civilforsvarsforbundet.
B. betragtes som grundlæggeren af den eksperimentelle farmakologi i Danmark. Han er forfatter til arbejder af stor lødighed, specielt hvad angår eksperimentel teknik; han var således den første som undersøgte lægemidlers virkning på det isolerede pattedyrshjerte. B.s hovedinteresser var dels nyrens fysiologi og farmakologi, dels toksikologiske problemer; han ledede således fra 1910 personligt de retskemiske undersøgelser ved Farmakologisk institut. B. ydede en betydelig indsats i forbindelse med udgivelsen af de danske farmakopeer 1907 og 1933. B. var alsidigt kulturelt interesseret og ejede en betydelig samling af sin samtids malerkunst. R. 1909, DM. 1920, K. 1923, FM.[1]. □Kultegn. af Arne Lofthus; portrætteret på mal. af Aksel Jørgensen (Studentergården, skitse hertil sst.).

Selvbiogr. i Univ. progr. nov. 1896. – Kbh.s univ.s årbog 1899–1900, 1901 360–62. Th. Hauch-Fausbøll: Studenterne fra 1885, 1910. S. A. Gammeltoft: Den farmakologiske undervisnings hist. ved Kbh.s univ., 1952 95. K. O. Møller i Festskr. udg. Kbh.s univ. nov. 1953 131–36 (med bibliografi).

V. Gaunø Jensen

Bock, Johan Christian August, 1813–79, læge, fabrikant. * 15.9.1813 i Ålborg, † 19.3.1879 i Kbh. (Frels.), begr. sst. (Ass.). F: vinhandler Johan Nicolai B. (ca. 1780–1846) og Ane Kirstine Asp (1795–1846). ~ 12.9.1845 i Fredericia med Petrine Vilhelmine Petersen, * 15.12.1818 i Kbh. (Garn.), † 15.5.1877 sst. (Helligg.), d. af skibsfører Jesper P. (1785–1824, ~1° med Rebekka Kirstine Pedersdatter, † 1817) og Pauline Jørgensen. – Farfar til Allan *B.
B. studerede oprindelig teologi og var en tid huslærer. 1843 tog han lægeeksamen og fik n.å. univ.s guldmedalje for en naturhistorisk afhandling. Derefter rejste han til udlandet hvor han bl.a. var amanuensis hos kirurgen J. F. Dieffenbach og særlig lagde sig efter ortopædi. Ved sin tilbagevenden oprettede han 1847 et ortopædisk institut i Kbh. og skrev i de følgende år forskellige ortopædiske afhandlinger. 1862 blev han rejselivlæge hos Frederik VII. Som nøje knyttet til grevinde Danner var han fra 1874 medbestyrer af de af hende oprettede stiftelser i Kbh. og Jægerspris. Efter kongens død opgav han sin lægevirksomhed og kastede sig med iver over stearinfabrikationen. 1853 var han indtrådt i firmaet O. F. Asp hvis kamfin- og sæbefabrik på Christianshavn hans morbroder, fabrikant Olfert Fischer Asp (1803–65) indtil da havde bestyret for hans yngre broder, grosserer Christian Asp B. (1818–85). Som en fortsættelse af denne fabrik og under samme firmanavn anlagde B. 1856 (borgerskab 1857) en stearinlys- og sæbefabrik. Efter lange og kostbare forsøg fandt han en metode hvorefter han ved hjælp af svovlsyre kunne fremstille stearin af talg og udtog patenter af 24.12.1867 og 25.6.1869. B. baserede sin fabrik på denne metode og fik 1872 sølvmedalje på den nordiske industriudstilling i Kbh., men arbejdede forgæves på at få den anerkendt i udlandet, og da han 1875 i tillid til en fransk opfindelse anlagde en ny fabrik for fremstilling af stearin og stearinolie satte han sin formue til. I sit testamente havde grevinde Danner kvitteret et lån på 24.000 rdl. som den altid diskrete B. havde investeret i fabrikken. Nov. 1876 blev firmaet O. F. Asp sat under administration og fabrikken overtaget af Handelsbanken der 1880 solgte aktiverne til L. P. Holmblad. B.s sønner **Richard August Alexander B.** (1849–1900) og **Fritz B.** (1851–1923) der havde bestyret fabrikken for Handels-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

banken beholdt imidlertid firmanavnet og anlagde en ny stearinlysfabrik på Blegdamsvejen. Af de to brødre havde især Alexander B. taget faderens initiativ i arv. Skønt stærkt hæmmet af sygdom arbejdede han ihærdigt på at finde nye anvendelsesmuligheder for stearinlyset, og det lykkedes ham 1896 at konstruere en cykellygte og et cykellys hvis smeltepunkt harmonerede med lygtens afkølingssystem. Asp-lygten og Asp-cykellyset betegnede på deres område et gennembrud og blev snart en af fabrikkens vigtigste frembringelser. Firmaet overgik 1919 sammen med O. F. Asps udsalg, A. Appelts eftf., L. P. Holmblad, Th. Lose & co. og Gustav Lotze til Medicinalco. – B. blev tit. professor 1850, hofmedicus 1854, etatsråd 1862. – R. 1848. DM. 1875. □Mal. af H. Chr. Jensen, 1850. To litografier efter foto, det seneste af I. W. Tegner, 1880. Foto.

Harald Jørgensen i Vanføreforsorgen i Danm., 1922 28f. Robert Neiiendam: Grevinde Danner, 1970 90. – Papirer i Rigsark.

*P. Koch Jensen**

Bock, Richard August Alexander, se **Bock, J.C.A.**

Bockelmann, se **Bokelmann.**

Bockenhoffer, Johan Philip, ca. 1651–97, bogtrykker, avisudgiver. Antagelig * ca. 1651 i Strasbourg, † 28.12.1697 i Kbh. F: boghandler i Strasbourg Johan Joachim B. († 1659) og Susanne Frantz († senest 1690, ~2° 1661 med boghandler i Strasbourg Simon Paulli, * 1638). ~aug. 1682 i Kbh. med Dorothea Cassube, begr. 1.7.1718 i Kbh. (Petri) (~1° 1671 med bogtrykker Jørgen *Gøde, † 1676, ~2° 1677 med bogtrykker Corfitz Luft, † 1680), d. af boghandler Christian *C. († 1693) og hustru.
B. var bogtrykker i Kbh. Hvornår hans virksomhed her begyndte vides ikke; først efter at han ved sit ægteskab havde erhvervet stillingen som kongelig og universitetsbogtrykker der indehavedes af hans hustru som arv efter begge hendes tidligere mænd blomstrede hans forretning op. Fra hustruen overtog han ligeledes flere indbringende privilegier, deriblandt retten til at udgive aviser, og efter den konkurrerende avisudgiver Daniel Paullis død 1685 samlede han hele den danske avisudgivelse i sin hånd. B. var en af de dygtigste af datidens danske bogtrykkere og udviklede sit trykkeri til stor fuldkommenhed hvilket fremgår af den smukke skriftprøvebog han udsendte 1696. Han optrådte også om end i mindre stil som forlægger og har bl.a. selv forlagt Peder Syvs bekendte folkeviseudgave som han trykte 1695. Efter hans død blev trykkeriet fortsat først af hans enke til dennes død og derefter af hans søn indtil 1728 da det gik til grunde ved Kbh.s brand.

R. Nyerup i Læsendes årbog, 1800 44–46. C. Nyrop: Bidrag til den da. boghandels hist. I, 1870 215f. P. Stolpe: Dagspressen i Danm. II, 1879 222–39. Louis Bobé: Die Deutsche St. Petri Gemeinde, 1925 416f. M. Haugsted i Fund og forskning III, 1956 59–61. Aleks. Frøland: Dansk boghandels hist. 1482–1945, 1974 60.

*Lauritz Nielsen**

Bodelsen ['bo:dəlsən], **Anders,** * 1937, forfatter, journalist. * 11.2.1937 på Frbg. (Skt. Markus). F: professor C. A. *B. (1894–1978) og kunsthistoriker Merete Christiane Christensen (* 1907, *Bodelsen, Merete). ~4.10.1975 på Frbg. (b.v.) med tonemester Eva Sindahl-Pedersen, * 31.1. 1945 på Frbg., d. af tandlæge Ole S.-P. (* 1916) og maler Edith Kjærgaard (1918–77).
Der går gennem B.s professionelle og private tilværelse to træk der for mange af hans kritikere har forekommet som uforenelige størrelser, men for ham selv eksisterer side om side med største selvfølgelighed. Det er på den ene side sansen for økonomi og succes, og på den anden side en kunstnerisk og samfundskritisk holdning. Allerede efter studentereksamen (1956) studerede B. *både* nationaløkonomi og litteratur samtidig med at han skrev i det socialdemokratiske ungdomsblad Frit Forum. Efter debuten med studenterromanen *De lyse nætters tid,* 1959 (rev. udg. 1971) kunne han på én gang efterlyse alvoren hos kritikerne og hilse den positive anmeldelse velkommen som „lader sig citere og kan bringe penge i kassen" (Aktuelts kronik 7.5. 1959). Og da han et tiår senere virkelig var blevet succesforfatter, PR-virksom og med udbredelse langt udover de finlitterære cirkler og landets grænser og samtidig insisterede på at blive opfattet som socialist måtte han ihærdigt forsvare sig mod angreb fra højre og venstre med at han først og fremmest var kunstner før han var forretningsmand eller ideolog. Med sin baggrund i et akademisk, sprog- og kunstbevidst miljø, sin forankring i en socialdemokratisk pragmatisme og sin sensitivitet og skarpe iagttagelsesevne har B. under alle omstændigheder været bedre rustet til at modstå farerne ved det karrierejag som hans litterære figurer overalt bukker under for. Dét handler forfatterskabet om: „almindelige" mennesker, socialt placeret i mellemlagene og grundigt involveret i et præstationsræs som bygger på et sandslot af fortrængninger og hober angst og konflikter op hos personerne, der udløses når de i ekstremsituationer pludselig mister kontrollen over deres normale tilværelse. Novellesamlingerne *Drivhuset,* 1965 og *Rama*

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Sama 1967 som efterfulgte den satiriske roman *Villa Sunset*, 1964 er psykologiske detailstudier over sådanne fremmedgjorte miljøer i „velfærds"samfundets arbejds- og fritidsliv. Midt mellem disse bøger der placerede B. som en meget sikker stilist faldt den betydningsfulde nyrealismedebat som B. benyttede til at plædere for en vidtdreven kulturel og politisk pluralisme og til at klargøre sin facts-betonede og journalistisk opsøgende æstetik: „genkendelsens gib", „Lyngbyvejsrealismen" efter novellen *Succes* hvis realisme imidlertid på karakteristisk vis er gennemtrukket af et symbolsk mønster der skal angive forfatterens moralske perspektiv. Den dramatiske pendant er det Prix Italia-belønnede radiospil *En hård dags nat*, 1966 der er ligeså hårdkogt nyrealistisk som *Til døden os skiller* (Svalegangen 1967) er rent symbolsk tolkende: mennesket som siamesisk tvilling.

I disse år var B. tillige en meget aktiv journalist, især som en begavet og engageret filmkritiker, bl.a. ved Information 1964–67 og Politiken fra 1967, ligesom han havde redigeret Perspektiv 1963–65 – altsammen noget der var med til at skabe ham en central position i den kulturelle offentlighed. Med de følgende to romaner blev den definitivt slået fast: *Tænk på et tal*, 1968 og *Hændeligt uheld*, 1968 blev eminente succeser både hos anmeldere og publikum, belønnet med Kritikerprisen 1968 og Boghandlernes gyldne laurbær 1969, begge filmatiseret, bragt som føljeton i ugebladenes masseoplag, udgivet i bogklub, steadysellers og tillige udkommet i en lang række lande (bl.a. USA) hvad der yderligere førte til Grand prix de la littérature policière, 1971. Baggrunden for denne popularitet var ikke kun at B. skrev så direkte om og for de mellemlag der voksede så hastigt i 1960erne, men også at han med inspiration fra Graham Greene, Patricia Highsmith og Georges Simenon og med hilsener til Alfred Hitchcock perfekt udnyttede suspensestoryen som ramme om et stramt tilrettelagt, køligt, men solidarisk portræt af normaldanskeren der ved et tilfælde hvirvles ind i kriminelle begivenheder. – Temaer, personer og intrigemønstre herfra genoptages i 1970ernes produktion: hovedværket *Bevisets stilling*, 1973 låner atter stof fra avisforsiderne, men denne gang følges identifikationen med den uretmæssigt anklagede taxachauffør op af en tydeligere kritik mod samfundets retsmaskineri. Typer fra „Tænk på et tal" optræder i novellerne *Lov og orden*, 1973, den burleske *Alt hvad du ønsker dig*, 1974 har tillige sin titel derfra og *Pengene og livet*, 1976 er dens direkte fortsættelse. 1960ernes novellesamlinger gennemspilles på ny i *Hjælp*, 1971 og *Uden for nummer*, 1972 (rev. 1974), lige som et par af dem dramatiseres for TV. – En tidstypisk bevægelse bort fra den aktuelt inspirerede samtidsrealisme præger en række andre værker: fremad som i sciencefiction-romanen *Frysepunkt*, 1969 og radiospillet *Prof. Mancinis hemmelighed*, 1971 – og især bagud: mod 50erne som i *Ferie*, 1970: et tidsforskudt portræt af ungdomsoprøret, og i novellerne *Blæsten i alleen*, 1975 der lige så tvetydigt handler om 70ernes kriser. Eller mod 60erne som i en dobbeltroman om udviklingen i to venners privatliv og erhvervsliv som spejl for perioden. 1. bind hedder *De gode tider*, 1977: dem som ifølge socialdemokratiet skulle gøres bedre, bd. 2 *År for år*, 1978. Det blev de ikke for landet – men nok for forfatteren der allerede ved sin debut havde lanceret sig som repræsentant for en generation der har det godt – og véd det selv. □Foto.

Ralf Pittelkow i Tekstanalyser, udg. Jørgen Holmgaard, 1971 243–71. John Chr. Jørgensen: Realisme, 1972. Søren Schou: Dansk realisme 1960–75, 1976 95–104 122–30 160–67. Peter Larsen i Linjer i nordisk prosa – Danmark 1965–1975, udg. Peter Madsen, 1977 53–92. Karen Nicolajsen i Romanen som offentlighedsform, udg. Jørgen Bonde Jensen og Karen Nicolajsen, 1977 86–112.

Anders Østergaard

Bodelsen ['bo:dəlsən], Carl Adolf Gottlieb, * 1894–1978, engelsk filolog. * 18.11.1894 i Helsingør, † 24.11.1978 i Kbh., begr. Asminderød kgd. F: købmand, senere finsk vicekonsul Niels Ferdinand B. (1861–1939) og Agnete Gottlieb (1871–1967). ~ 27.3.1931 i Kbh. (b.v.) med kunsthistoriker Merete *B., f. Christensen, * 8.12.1907 i London, d. af ingeniør Poul Frederik C. (1872–1914) og Adolphe Frederikke Hansen (1869–1950). – Far til Anders *B.

B. blev student 1913 fra Helsingør og cand. mag. 1919. Han var sekretær i traktatkommissionen 1919–23, midlertidig sekretær i udenrigsministeriet 1924–25 og blev 1924 doktor på afhandlingen *Studies in Mid-Victorian Imperialism*.

1926–32 var han docent og 1932–65 professor i engelsk sprog og litteratur ved Kbh.s univ. Både inden for sit fagområde og udenfor har B. været meget aktiv. Således var han 1926–58 leder af Dansk studieoplysningskontor, 1933–40 præsident for Dansk-engelsk selskab, 1942–64 næstformand for Lingvistkredsen i København, december 1944 til juni 1945 medlem af Danmarks frihedsråd og 1953–54 præsident for Europarådets kulturelle ekspertkomité (Council for Cultural Cooperation). I tyverne var han på gentagne studieophold i Oxford, og 1963 var han Visiting Fellow ved St. Catherine's College sst. 1948–69 var han medredaktør af tidsskriftet English Studies.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

B.s faglige produktion er præget af stor bredde. Tyngdepunktet i hans tidlige arbejder ligger inden for engelsk kultur, politik og samfundskundskab set i historisk perspektiv. I disputatsen (genudsendt 1960 og 1968) giver han på grundlag af et omfattende førstehåndsstudium af samtidige kilder en indgående skildring af imperialismens opståen og udvikling i England fra slutningen af 1860erne til ca. 1890, et emne som ikke tidligere havde været videnskabeligt behandlet. Herhen hører også *England*, 1928, *Det britiske Kolonirige*, 1937 og *A Survey of English Institutions*, 1942. Blandt B.s første litterære arbejder må nævnes tre udgaver i „Gyldendals Bibliotek" hvor han var en af hovedredaktørerne, 1928–30, og *Moderne engelsk Skønlitteratur*, 1929, en kritisk gennemgang af prosalitteraturen i begyndelsen af dette århundrede.

I perioden 1933–54 anvendte B. – i samarbejde med lektor H. Vinterberg – en stor del af sin arbejdskraft på udarbejdelsen af en meget omfattende *Dansk-engelsk Ordbog* hvoraf første bind udkom 1954, andet 1956 (anden reviderede og udvidede udgave 1966). Ved den udførlige *Engelsk-dansk Ordbog*, 1964 (anden udgave 1970) fungerede B. som konsulent. Disse fortræffelige værker er blevet uundværlige hjælpemidler for oversættere.

Efter at det krævende ordbogsarbejde i det væsentlige var afsluttet kastede B. sig over nyere engelsk litteratur. 1957 udsendte han den fortrinlige populærvidenskabelige fremstilling *Dickens og hans Bøger* der bl.a. indeholder en fængslende redegørelse for den måde hvorpå Dickens bruger sproget symbolsk. 1958 udkom en grundig analyse af *T. S. Eliot's Four Quartets* og 1963 *Aspects of Kipling's Art* som med sine skarpsindige analyser og idérige tolkninger af novellerne bidrager til den rehabilitering af ordkunstneren Kipling der er gået for sig i de senere år. En noget bredere behandling på dansk af samme emne foreligger i *Kipling*, 1964. B.s afgang fra professoratet markeredes ved udsendelsen af et af ham selv foretaget udvalg af hans kortere afhandlinger *Essays and Papers*, et bind der giver et udmærket billede af spændvidden i B.s forfatterskab: fra den litterære analyse over behandlingen af sammenhængen mellem litteratur og samfundsforhold til den grammatiske afhandling. – B.s produktion der behandler mange væsentlige sider af engelsk filologi er præget af omfattende viden, klarhed og common sense. □Afbildet på mal. af Danm.s frihedsråd af Georg Jacobsen, 1951–53; detailskitse dertil (begge Fr.borg). Foto.

C. A. B. Essays and Papers, 1964 med bibliografi. Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1924 117. – Halfdan Lefèvre: Mændene i Danm.s frihedsråd, 1945 154–59. Inf. 28.11.1978. – Papirer i Rigsark.

Knud Sørensen (Niels Haislund)

Bodelsen ['bo:dəlsən], **Merete** Christiane, * 1907, kunsthistoriker. * 8.12.1907 i London. F: ingeniør Poul Frederik Christensen (1872–1914) og Adolphe Frederikke Hansen (1869–1950). ~27. 3.1931 i Kbh. (b.v.) med docent, senere professor ved Kbh.s universitet, dr. phil. C. A. *B., * 18. 11.1894, † 24.11.1978, s. af købmand, senere vicekonsul Niels Ferdinand B. (1861–1939) og Agnete Gottlieb (1871–1967). – Mor til Anders *B.

B. blev student 1926 fra H. Adlers fællesskole, cand. phil. n.å., studerede kunsthistorie ved Kbh.s univ. under Francis *Beckett og K. *Friis Johansen. Har foretaget talrige studierejser i de fleste europæiske lande og USA. Som ung student virkede hun 1929–31 som redaktionssekretær ved Nyt Tidsskrift for Kunstindustri, hvortil hun også skrev flere artikler om nyere dansk keramik og moderne plakatkunst. Fra 1933 var B. medarbejder ved Dansk biografisk leksikon (2.udg.) hvortil hun bidrog med mange biografier især om billedhuggere og 90ernes malere; var også medarbejder ved Thieme & Beckers Künstlerlexikon. 1943 overtog hun sammen med Povl *Engelstoft redaktionen af Weilbachs Kunstnerleksikon 3.udg., 1947–52, hvori hun tillige har skrevet 80 signerede biografier foruden at hun har haft ansvaret for de fleste af de redaktionelle artikler.

Hun har endvidere redigeret og typografisk tilrettelagt Kunstindustrimuseets Virksomhed II, 1960, III, 1964 og IV, 1969. Sideløbende med sin redaktionelle og leksikografiske virksomhed har B. udarbejdet fire grundige og smukt tilrettelagte bibliografier, nemlig *Dansk kunsthistorisk Bibliografi*, 1935 (s.m. Aage *Marcus), *Karl Madsen Bibliografi*, 1938, *Emil Hannover Bibliografi*, 1942, *Fransk Kunst. En bibliografi til den dansk-franske kunstforbindelse*, 1943 (s.m. Dyveke Brun (*Helsted)). Ved udarbejdelsen af disse værker blev B. udrustet med et omfattende kendskab til kilderne og til den trykte litteratur om de emner der skulle blive genstand for hendes dybtgående kunsthistoriske forskning som har resulteret i talrige tidsskriftsartikler og bøger på dansk og udenlandske sprog. B. har særlig interesseret sig for dansk keramik siden 1880erne og for symbolismen i dansk og fransk kunst, og hun har med forkærlighed udforsket centrale emner som rummede uløste eller hidtil ufuldstændigt behandlede problemer. Blandt B.s studier inden for dansk kunst kan fremhæves bogen *Ludvig Find*, 1943, tolkningen af V. Hammershøis maleri „Artemis" (i Kunst og Kultur 1959), bogen om den i Dan-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

mark virksomme svenske keramiker Patrick Nordström (1956) og ikke mindst bogen *Willumsen i halvfemsernes Paris*, 1957, hvori hun med grundighed og usædvanlig skarpsindighed undersøger Willumsens forhold til og modtagelighed over for samtidige franske kunstnere, bl.a. Paul Gauguin og Odilon Redon, og tillige bringer en overraskende og overbevisende ny tolkning af Willumsens „Store Relief". Straks derefter koncentrerede B. sig om Gauguin og publicerede de følgende år en lang række specialartikler om dennes maleri, skulptur og keramik og om hans betydelige kunstsamling (Gazette des Beaux-Arts 1959 og 1961, The Burlington Magazine 1957, 1959, 1962–63, 1965–68, 1970, Kunstindustrimuseets Virksomhed 1960, Kunst og Kultur 1964). Dette materiale blev samlet og suppleret i to bøger *Gauguin's Ceramics*, 1964 og *Gauguin og impressionisterne*, 1968; med disse arbejder har B. placeret sig som internationalt anerkendt ekspert inden for et vanskeligt og kontroversielt område i kunsthistorien. B. har endvidere bl.a. skrevet *Toulouse-Lautrec's Posters*, 1964 og *Ib Andersen* (s.m. Thorkild Hansen) 1967. Om end B. aldrig har beklædt noget offentligt embede eller nogen lærestol er der næppe nogen nulevende dansk kunsthistoriker som ikke direkte eller indirekte står i stor faglig gæld til hende. Tildelt Robert Hirschsprungs mindelegat for kunsthistorikere 1939 og 1958; ærespris fra C. L. Davids fond 1961 og fra L. Zeuthens mindelegat 1967. B. var næstformand for Forening for boghaandværks Kbh.afd. 1946–53; dansk kommissær for Europarådets udstilling i Paris 1960, „Les Sources du XXe Siècle"; er fra 1960 medl. af bestyrelsen for Tagea Brandts rejselegat og fra 1969 for bestyrelsen for L. Zeuthens mindelegat.

□Portræthoved i fransk kalksten af Gottfred Eickhoff, 1931 (St. mus.). Foto.

Nationaltid. 1.8.1939; sst. 26.12.1939 og 20.6.1943. Poul Uttenreitter i Salmonsens leksikon-t. III, 1943 sp. 455. Else Kai Sass i Politiken, 22.10.1957. S. Eriksen i Dagens nyheder, 22.10.1957. The burlington magazine, juni 1963. Gazette des beaux-arts, nov. 1964. The connoisseur, nov. 1964. The times literary supplement 14.1.1965. The museum journal, marts 1965. E. Nikolajsen i Berl. tid. 14.1.1969.

Svend Eriksen

Bodendick, Johan Christian, 1735–1818, kirurg. * 26.10.1735 i Eckernførde, † 20.5.1818 i Rendsborg, begr. sst. F: kirurgen Hermann Daniel B. fra Magdeburg-egnen. Ugift.

Faderen der var ret velhavende underviste selv sønnen i latin og humaniora. 1754–56 var han i lære hos regimentskirurg C. M. Fecht i Flensburg, men lærte ikke meget. Han sendtes derfor 1756 til Kbh. hvor han navnlig studerede hos Georg Heuermann. 1757 blev han kompagnikirurg og kom til Holsten under mobiliseringen 1758–60, kom tilbage til Kbh., men 1761–62 atter til Holsten som regimentskirurg ved en grenadérbataljon. Derefter var han 1762–1764 prosektor hos Heuermann. 1764–73 var han kirurg hos lensgrevinde Danneskiold-Samsøe og blev 1773 livkirurg hos kronprins Frederik (VI) hvorved han fritoges for eksamen. Efter års studierejse i udlandet (Berlin, Paris, London) kom han tilbage og beholdt sin stilling som livkirurg hos kronprinsen, også efter at denne var blevet konge indtil han 6.7.1810 søgte sin afsked på grund af alder. Han fik en ganske særlig høj pension hvorpå han flyttede til Eckernførde og senere Rendsborg. Som livkirurg og kammertjener kom B. til at spille en ikke ringe rolle ved regeringsforandringen 1784 da han stærkt opmuntrede kronprinsen til at overtage regeringen. Kronprinsen var ham meget taknemmelig derfor, og dette gav sig først og fremmest udslag i at det lykkedes B. at vinde ham for planen om oprettelsen af Kirurgisk akademi. Allerede 1784 kom seks kirurger med et forslag, og 22.6.1785 udkom forordningen i alt følgende kirurgernes forslag. Han blev medlem af Coll. acad. 1786–1810 og af sundhedskollegiet 1803–1810. Kirurgisk akademis taknemmelighed mod B. kom derfor også smukt til orde da han rejste bort 1810. Man ophængte hans maleri (af Jens Juel) som han havde skænket akademiet og opstillede hans buste i det store auditorium. B.s store malerisamling, i alt 116 stk., blev købt af staten efter hans død (St. mus.). – Justitsråd 1775, virkelig etatsråd 1810.

□Mal. af Jens Juel, 1789 (Kbh.s univ.). Buste.

Nyeste skilderi af Kbh. 21.10.1826. V. Ingerslev: Danmarks læger og lægevæsen II, 1873. G. Norrie: Chirurgisk adademis hist. I, 1896. A. D. Jørgensen: Regeringsskiftet 1784, 1888. V. Møller Christensen: Med. forum 22, 1969 87–89.

*Gordon Norrie**

Bodenhoff, Andreas Hansen, 1723–94, grosserer, reder, værftsejer. * 5.1.1723 i Kbh. (Petri), † 8.8.1794 sst. (Nic.), begr. i Nic. k., 1797 flyttet til Ass. kgd. F: skipper, senere ølhandler Hans Johansen B. (ca. 1697–tidligst 1762) og Elisabeth Bacharach (ca. 1697–1761). ~ 1° 3.3.1749 i Kbh. (Nic.) med Mette Maria Andersdatter, † sept. 1757. ~ 2° 20.6.1759 i Kbh. (Frels.) med Mechthilde Catharina Rohde, * 17.10.1737 i Kbh. (Frels.), † 1.3.1770 sst. (Nic.), d. af vintapper Rasmus R. (ca. 1694–1763) og Giertrud Lentz (ca. 1717–95).

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

B. måtte fra sin tidligste ungdom sørge for sig selv. Han gik til søs, tog 1749 borgerskab som skipper, havde heldet med sig så at han en halv snes år derefter ses at have haft skibe i søen og ejet ejendom i hovedstaden. Senere har han i forbindelse med sin fragtfart drevet tømmerhandel og blev fra 1762 gennem en lang årrække leverandør til marinen. 12.11.1765 tog han borgerskab som grosserer. I den korte tid Fr. Danneskiold-Samsøe var „Surintendant de marine" ydede han B. sin kraftigste protektion. 1767 udnævntes han til agent, og efter at han 17.12.1766 havde ansøgt kongen om til anlæg af et skibsværft at få et uopfyldt aeral på Christianshavn fik han allerede 31. s.m. gavebrev på ca. 3½ ha som han lod opfylde og forsyne med bolværker og anlagde et skibsværft og magasiner til oplag af sine varer, B.s plads. 1771 løb det første skib, på 120 comm. læster, af stablen. 1778 hærgedes pladsen af en voldsom brand, men selv om B. ikke havde assureret klarede han sig, og sit store opsving fik hans skibsbyggeri under den glimrende handelsperiode 1776–82 da han byggede en række store skibe for marinen, efter Henrik Gerners konstruktioner, og for koffardiflåden; selv drev han en betydelig fragtfart med egne skibe. 1779 nævnes han med en flåde på 28 fartøjer, hvoraf 17 i udenrigs fart, som hovedstadens største private reder. – B. blev en meget formuende mand. Han nød almindelig respekt, men regnedes som noget for sig: egenrådig og selvstændig i sin optræden og i sit købmandskab holdt han sig borte fra deltagelse i det offentlige liv og i de store handels- og søfartskompagnier – han associerede sig ej heller i forretninger med sine standsfæller. B. boede i den endnu delvis bevarede ejendom nr. 12 i Nyhavn. □Buste af F. C. Willerup (Kbh.s bymus.).

Nanna Lange: Den bodenhoffske slægtebog, 1914 10–17. Poul Bredo Grandjean i Fra arkiv og museum III, 1905–08 335. O. A[ndrup] sst. 2. serie I, 1925 183 271. – Familiearkiv i Rigsark.

*J. Werner**

Bodenhoff, Hans Carl, 1791–1849, søofficer. * 12.6.1791 i Kbh. (Frels.), † 31.3.1849 på Frbg., begr. i Kbh. (Holmens). F: grosserer Rasmus B. (1761–95) og Catharine Louise Frederikke Buch (1761–1829, ~2° 1795 med grosserer Conrad Ditlev Hopmann, 1747–1801, ~3° 1802 med grosserer Carl Ludvig Drewsen, 1763–1817). ~ 16.6.1814 i Reading, Berkshire, med Sarah Serena Cooper, antagelig døbt 27.3.1789 sst., † 28. 11.1864, d. af arkitekt C.

B. blev kadet 1803, sekondløjtnant 1809, premierløjtnant 1815, kaptajnløjtnant 1825, kaptajn 1834 og kommandørkaptajn 1842. 1807 var han som kadet i kanonbådflotillen ved Frederiksværn, var s.å. i kamp med den engelske brig Nightingale og deltog i aug. 1808 i Lorentz Fiskers mislykkede angreb på svenske kanonbåde ved Strömstad. Som løjtnant og chef for kanonchaluppen Wordingborg deltog han i briggen Allarts erobring 10.8.1809, havde 1811 station ved Nordkap med fire armerede fartøjer og tog her en del priser. N.å. var han atter nordpå og blev 2.8. ved Tromsø angrebet af en overlegen styrke fra den engelske fregat Horatio. Efter et heltemodigt forsvar blev B., hårdt såret, taget til fange og bragt om bord i Horatio hvor chefen, kaptajn Stuart, som anerkendelse for hans tapperhed tilbageleverede ham hans sabel. Efter tre måneders ophold på hospital i Yarmouth kom han som krigsfange til Reading hvor han traf sin senere hustru og blev til krigens slutning. 1815 interimsekvipagemester på Gammelholm. 1816–19 var han i koffardifart. 1822–23 med briggen St. Croix til Vestindien. 1824 hjemførte han flådens første dampskib Kiel fra England. B. sendtes til USA 1830 i offecielt ærinde. 1831–32 var han chef for briggen St. Jan i Vestindien og medvirkede her til at dæmpe et negeroprør på Tortola og fik som tak herfor af den engelske konge en æreskårde. 1833–35 var han chef for vagtskibet på Elben og 1836 for vagtskibet i Sundet. 1839 chef for Kiel som kongeskib. Hjemførte 1841 dampskibet Ægir fra England. 1847 afskedigedes han efter ansøgning og fik samtidig kommandørs karakter. – R. 1813. DM. 1828. □Pastel, formentlig af Chr. Hornemann. Træsnit herefter af H. P. Hansen, 1873.

Nanna Lange: Den bodenhoffske slægtebog, 1914 51–56. H. P. Selmer: Nekrologiske samlinger I, 1849 537–46. A. G. Drachmann: Erindr. i Tilskueren 1888 og 1890. – Familiearkiv i Rigsark.

*Th. Topsøe-Jensen**

Bodholdt, Knud Clausen, 1855–1931, præst i USA. * 9.2.1855 i Tyrstrup, † 23.12.1931 i Racine, Wisc. USA, begr. sst. F: husejer Niels Knudsen B. (1827–78) og Bartholine Knudsen (1823–69). ~ 1° 4.4.1882 i Vinde ved Skive med Jensine Kirstine Jensen Kreiberg, * 13.4.1859 i Vinde, † 3.4.1883 i Hamilton, Nebr. USA, d. af garver Jens Christensen K. (1822–1903) og Else Andersdatter (1821–96). ~2° 18.12.1884 i Hamilton, Nebr. med Julie Wivike Christiane Smith, * 27.3.1857 i Rudkøbing, † 1933 i Racine, d. af kordegn Johannes Georg S. (1832–85) og Christine Hansen (1830–1901).

B. var en af de unge sønderjyder der udvandrede for at undgå tysk krigstjeneste. Tidligt tog han til søs og landede 1873 i Amerika hvor han i nogle år havde forskelligt arbejde indtil han 1878 var

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

med det første hold af elever på den nyoprettede danske højskole i Elkhorn, Iowa, den første i Amerika. Da han havde lyst til at læse videre kom han et par år efter tilbage til Danmark for at blive elev på Askov hvor der dengang holdtes præsteskole til uddannelse af danske præster i Amerika. 1882 kom han igen til USA, blev s.å. ordineret i Elkhorn, Iowa, og begyndte sin virksomhed som præst blandt de danske i Hamilton County i Nebraska, i et nyt og uopdyrket land hvor præsten måtte døje fattige kår og dele mange savn med sin menighed. Dog var det altid med ublandet glæde at B. senere talte om de første fattige tider af hvilke han har givet en levende og værdifuld skildring. I årenes løb blev han præst i Omaha (Nebr.), Marinette (Wisc.), Dwight (Ill.) og til sidst, fra 1909, i Racine (Wisc.) hvor han blev til han 1921 tog sin afsked. Han var en klar og myndig prædikant, djærv og dygtig, noget tung; det hørte sammen med hans alvor hvori der fandtes både tungsind og humor. Tre gange var han formand for Den danske kirke i Amerika, 1894–95, 1903–12 og 1918–20, næstformand 1900–03. Han var en trofast forkæmper for dansk menighedsliv og åndsliv i Amerika. I efteråret 1918 var han ordfører for det udvalg der anmodede præsident Wilson om at sørge for at de danske sønderjyder nu fik national selvbestemmelsesret. – R. 1912.

K. B.: På prærien i nybyggertiden, Iowa 1916. – Anders Bobjerg i Højskolebladet 1932 57f. Enok Mortensen: The danish lutheran church in America, 1967 71 85 113 180. – Breve i udvandrerark. Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*M. F. Blichfeld**

Bodil, † 1103, dronning. † 1103 på Oliebjerget, begr. i Josafats dal. F.: Trugot og formodentlig Thorgunna. ~ *Erik Ejegod før 1086. – Mor til *Knud Lavard.

En række kilder beretter om B.s fornemme slægt, den stærke, jyske Trugot-slægt eller Thorgunnaslægt hvortil også ærkebisperne Asser og Eskil hørte. Saxo og Knytlingesaga oplyser at hendes farfar var Galicieulv, hendes farmor Bodil, datter af jarl Hakon Eriksen. B. var mor til Eriks eneste ægtefødte søn, Knud Lavard. Da Erik 1102–03 tog på pilgrimsrejse til Rom, Byzans og Jerusalem fulgte hun med, og efter hans død på Cypern fortsatte hun til Jerusalem hvor hun døde.

M.Cl. Gertz: Vitae sanctorum danorum, 1908–12 234 (oversat: Danske helgeners levned I, 1894 119, fot. optr. 1968). Samme: Scriptores minores I, 1917 25 (Chronicon roskildense; oversat: Den ældste Danmarkskrønike, 1898 27); sst. 180 (Wilhelmi abbatis genealogia regum danorum). Sǫgur Danakonunga, udg. Carl af Petersens og Emil Olson, 1919–25 175 (oversat: Knytlinge saga, 1977 105).

Nanna Damsholt (Ellen Jørgensen)

Bodilsen, Peder, ca. 1135. ~ Una.

B.s mor må have været af fornem slægt siden han kaldtes efter hende og ikke efter faderen som er os ganske ukendt. Selv var han en af sin tids ansete mænd; i flere kongebreve står hans navn på en fremtrædende plads blandt vidnerne. – Påvirket af sin kapellan Nothold (den senere Ribe-bisp) – efter navnet at regne en fremmed klerk – rejste B. omkring 1123 sag på tinge mod de præster der levede i ægteskab, og han fik øre hos bønderne der ellers ofte var tilbøjelige til at holde ved gammel sædvane; det kom til voldsomheder, nogle præster mistede liv og lemmer, andre blev drevet bort; den gamle affældige Roskildebisp kunne ikke værge dem mod de kirkelige ivrere. – Efter Knud Lavards drab 1131 drog B. rundt på tinge sammen med Skjalm Hvides sønner og rejste stemningen imod drabsmanden. – 1135 grundlagde han et benediktinerkloster i landsbyen Næstved og lagde gods i Sydsjælland, Midtsjælland og på Møn dertil; hans mor og hans to brødre forenede deres kræfter med hans således at B.s kloster fik en fastere økonomisk grundvold end Skjalmsønnernes lidt yngre stiftelse i Sorø. Eskil, den unge energiske Roskildebisp, støttede hans forehavende. – De to mænd stod sammen i de følgende år. Da Eskil vendte sig mod Erik Emune drog han B. med sig mens Skjalmsønnerne fulgte kongen, og da ærkebispestolen blev ledig efter Assers død 1137 og striden stod mellem Eskil og biskop Rico af Slesvig hvem clerus (gejstligheden) og folk i Lund havde valgt efter kanonisk skik fik B. ved klog indgriben Rico til at trække sig tilbage til fordel for Roskildebispen. Meget i denne sag er dunkelt, men det synes som den sjællandske høvding idet han banede vej for Eskil til ærkebispesædet har formået at se ud over sit „lands" grænser og haft forståelse af hvad denne mand kunne udrette for den danske kirke. B. fremtræder senest i et kongebrev af 4.1.1142. Han og hans slægt gennem et par generationer mindes i Næstved klosters kalendarium. □Mindesmærke med statuette 1935 (Næstved).

M. Cl. Gertz: Scriptores minores I, 1917–18 26 32. Saxo, udg. J. Olrik og H. Ræder, 1931 356 370. L. Weibull i Hist.t. för Skåneland V, 1914 189. Samme i Scandia I, 1928 92. Hal Koch: Danmarks kirke i den begyndende højmiddelalder, 1936. H. J. Helms: Næstved St. Peders kloster (Skovkloster), 1940. John Danstrup i Festskrift til Erik Arup, 1946 67–87.

*Ellen Jørgensen**

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Boeck ['bo'k], Peter Christian **Bianco,** 1812–76, officer. * 29.1.1812 i Sæby, † 24.12.1876 på plantagen Work and rest på St. Croix, begr. sst. F: ligere auditør, byfoged, kancelliråd Christian Carl B. (1760–1846) og Anna Elisabeth Buchhave (1777–1855). ~ 5.7.1848 med Zelma Virginia Moberg, * 11.3.1825 i Stockholm, † 4.6.1893 i Roskilde, d. af assessor i Svea hovret Johan Svensson M. (1794–1832) og Carin Elisabeth Bagge (1792–1871).

B. blev 1829 artillerikadet og 1830 som sekondløjtnant elev ved den nyoprettede militære højskole, afgik 1834 og ansattes 1835 ved kontrollen med støbning af svære kanoner i Sverige hvorfra han 1839 hjemkaldtes. Han blev premierløjtnant 1840 hvorefter han atter sendtes til Sverige, fra 1846 som kaptajn. Efter sin hjemkomst 1848 rykkede han i felten, men blev snart af en alvorlig sygdom tvunget tilbage til garnisonen og afgik samme efterår til Liège for at kontrollere en riffelleverance hvorefter han atter beordredes til Sverige. Også hans videre virksomhed blev fortrinsvis knyttet til artilleriets tekniske tjeneste. 1853 blev han chef for håndværkeretaten og 1856 for afdelingen for håndvåben. 1854–63 havde han den teknisk meget indflydelsesrige stilling som sekretær i artilleri- og konstruktionskommissionen, blev 1861 major og ansattes 1863 ved den mobiliserede hærs artillerikommando. Da generalløjtnant Lüttichau i marts 1864 afgik fra felthæren fulgte B. med ham og sendtes til Nantes til kontrollering af støbning af det første svære, riflede kystskyts. 1865 blev han oberstløjtnant og tøjmester; 1866 sendtes han til USA for at træffe valget af bagladegeværet, Remingtonriflen, og 1867–68 kontrollerede han leverancen. 1867 blev han oberst og chef for tøjhusafdelingen, 1868 tillige for artilleri- og konstruktionskommissionen. I efteråret 1876 overtog han med orlov regeringens kontrol med de tekniske anlæg på St. Croix for sukkertilvirkningens fremme ved fælleskogerier der, men døde dagen før han skulle have tiltrådt hjemrejsen. 1872–76 var han formand for Krigsvidenskabeligt selskab ligesom han var en stærkt interesseret formand i kommissionen for den historiske våbensamling. – R. 1849. DM. 1860. K.^{2} 1868. □Tegn. af Lundbye, 1838. Posthumt mal. af tysk kunstner. Foto.

Slægt i Geneal. Handbuch bürgerlicher Familien XI, 1904 47–76, og ved Th. Hauch-Fausbøll i Berl. tid. 17.8.1931 og 23.2.1932. Militært t. VI, 1877 381–85.

*Rockstroh**

Boeck ['bo'k], **Christopher** Nyholm, 1850–1932, forfatter. * 18.9.1850 i Ulstrup ved Nibe, † 22.2. 1932 i Fredensborg, begr. i Kbh. (Bispebjerg). F: sognepræst i Ulstrup, sidst i Hornslet og Rosenholm kapel, Johan Christian Carl B. (1809–89) og Petræa (Thea) Sophia Henriette Engberg (1816–89). ~ 4.5.1877 i Kbh. (Frue) med Johanne Caroline Lovise Augustinus, * 23.9.1856 i Kbh. (Frue), † 10.5.1937 i Fredensborg, d. af fabrikant, senere etatsråd Ludvig Anton Christian A. (1832–1911) og Caroline Amalie Isidora Casadaban (1835–1909).

B. levede sin barndom i Østjylland – faderen forflyttedes 1852 til Hornslet – og blev student fra Århus 1869, cand. teol. 1876. Allerede 1873 debuterede han som forfatter med en billedtekst i „Nær og Fjern", og de følgende år offentliggjorde han skitser og digte i forskellige blade og tidsskrifter. Men hans egentlige debut skete 1877 med et satirisk digt *Musernes Klage;* s.å. udsendte han *Decemberdrømme.* 1876–1903 var han lærer ved forskellige skoler i Kbh., navnlig i dansk. – Først med det satiriske skuespil *Et Middagsselskab,* 1888 der opførtes på Det kgl. teater, senere i Stockholm vakte han med rette opmærksomhed om sit navn. Senere opførtes *Et københavnsk Hjem,* 1891 (tr. 1892) på Casino og fandt også vej til scener i Norge, Sverige, Finland og Tyskland. 1896 udsendte han *En Foraarssaga,* et eventyrdrama i fire akter, og 1900 *Svar paa Tiltale,* et polemisk lystspil rettet mod realismen og dens mænd. – Det var dog ikke som lyrisk digter og lystspilforfatter B. fik de store skarer i tale. Fra 1903 helligede han sig helt sin forfattervirksomhed, og med den underholdende, hyggelige fortælling vandt han yndest hos de mange. Hans fortælling *Unge Hjerter,* 1904 kom hurtigt i mange oplag og blev begyndelsen til en frodig og meget læst produktion: *Livsmod,* 1905, *Sangens Magt,* 1906, *Arvingen til Skjoldnæs,* 1907, *Fruen til Rønnebygaard,* 1908, *Raadhusklokkerne,* (s.å.), *Julens Rose,* 1909, *Soldage paa Aulestad,* 1910, *Et Julebarn,* 1913, *Porsby Præstegaard,* 1916 ofl., sidst *Sønden Aa,* 1919. B. ejede et sjældent levende fortælletalent, hans bøger er prægede af mild romantisk stemning, solrige og lyse, underholdende, muntre og hyggelige. Mange af dem er oversat på tysk, fransk, finsk og hollandsk, og navnlig i Sverige vandt han sig en stor læsekreds; hans *Samlade Berättelser* er udkommet i tolv bind på svensk. – Tit. professor 1905. – R. 1907. □Træsnit 1877. Buste af R. Bøgebjerg, 1901. Foto.

Slægt, se Bianco Boeck. E. v. d. Recke i Ill. tid. 22.12.1901. De 1000 hjem 24.12.1905. Folkelæsning 17.2.1907. Søndagsbladet 2.2.1908. Stockholms dagbl. 12.5. og 24.12.1909. København 18.9.1910. Laurits Lauritsen: C. B., 1910. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Fred. Nørgaard**

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Boeck ['bo'k], Johann Friederich **Hector** Emanuel, 1874–1964, officer, forfatter. * 13.2.1874 på Laven Hovgård, Linå sg., Århus amt, † 5.10.1964 på rigshosp. i Kbh., begr. sst. (Garn.). F: proprietær Johan Christian B. (1836–96) og Ane Margrethe Erichsen (1848–1930). ~ 14.6.1907 i Kbh. (Garn.) med Frederikke (Friede) Nicoline Mathilde Clara Dorothea Sophie von Späth, * 18.5.1885 i Fredericia, d. af assistent ved statsbanerne, sidst stationsforstander i Kolding, løjtnant af Livgardens forstærkningsbataljon, Carl Oscar Eugén von S. (1848–1922) og Caroline Louise Schäffer (1851–1918).

B. gik i Mariboes skole i Kbh., blev 1893 sekondløjtnant, tog 1898 studentereksamen privat og blev 1899 cand. phil. Han gennemgik derefter officersskolen og udnævntes 1902 til premierløjtnant. 1902–09 gjorde han tjeneste i Fredericia, de to sidste år som adjudant ved 7. regiment, 1909–11 var han adjudant ved 1. jyske brigade i Århus. Fra 1911 bosat i Kbh., 1911–14 som adjudant ved generalinspektoratet for fodfolket. Han udnævntes 1914 til kaptajn, gik 1924 over i reserven og fik afsked 1934. Fra sin ungdom beskæftigede han sig med personalhistoriske og militærhistoriske studier. Han behandlede slægterne Boeck, 1904, Bianco, 1908 og Neckelmann, 1936, udgav Henrik Lassens livserindringer, 1936 og Carl v. Späths selvbiografi, 1937. Hans militærhistoriske hovedværk er *12. Bataillons Historie 1629–1929*, 1929 med en personalefortegnelse, 1930; desuden var han medredaktør af Danmarks Hær I–II, 1934–35. Han var virksom for indførelse af idrætsøvelser i hæren og vandt 1922 idrætsmærket i guld. Efter sin afgang blev han 1926 overinspektør i Nordisk brandforsikring og var 1928–44 chefinspektør sst. Han blev 1927 medlem af styrelsen for Slesvig-ligaen, næstformand 1931 og formand og redaktør af Thyras Vold 1935, udgav 1940 *Danske Mindesmærker og Krigergrave i Sønderjylland fra Krigene 1813, 1848–50 og 1864.* – Kammerjunker 1912. – R. 1923. DM. 1934. □Mal. af Heinrich Møller, 1913 og af Holger H. Hansen, 1914.

Geneal. Handbuch bürgerlicher Familien XI, 1904 58. Thyras vold 15.2. og 15.3.1944. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Povl Engelstoft**

Boeck-Hansen, Axel (bindestreg tilføjet 1929), 1871–1941, civilingeniør. * 15.12.1871 i Kbh. (Frelser), † 3.10.1941 i Ålborg (Ansgar), begr. sst. (Ny kgd.). F: dampskibsfører Peter Christian Hansen (1847–94) og Theodora Emilie Boeck (1843–1926). ~ 1° 13.7.1900 i Reval (Talinn), Estland med Sigrid Petra Christine Rump, * 17.6.1871 i Kbh., (Johs. sg., men ikke registr.), † 3.3.1930 sst., d. af overlærer ved Kbh.s kommunale skolevæsen, cand. teol. Siegfried Didrik Svanberg R. (1837–1908) og Petra Lange (1847–71); ægteskabet opløst før 1924. ~ 2° 6.3.1926 i Århus (b. v.) med Maren (Magda) Nielsen, * 2.3.1887 i Øster Tørslev, Randers amt, † 18.6.1964 i Hellerup, d. af tjenestekarl, senere proprietær Kristen Nielsen og Karoline Kirstine Pedersen.

B.-H. var 1886–90 frivillig lærling og kadetaspirant i marinen. Adgangseksamen til søofficersskolen bestod han som nr. to; men selve skolen kom han aldrig ind på idet han – som formentlig en af de meget få gennem tiderne – blev afvist med henvisning til en forventet kraftig legemsstørrelse som flåden ikke kunne bruge, en forventning som til fulde blev indfriet. B.-H. blev i stedet ingeniør, 1892 exam. polyt. og 1897 cand. polyt. I seks måneder af sit sidste studieår var han assistent hos stadsingeniøren i Odense hvor han deltog i projekteringen og påbegyndelsen af et af datidens første og største jernbetonarbejder: gadebroen over Odense å. Efter nogle måneder hos stadsingeniøren i København kom B.-H. 1898 til det endnu unge, men hastigt voksende ingeniørfirma F. L. Smidth & Co. Han blev sendt til Ålborg som assistent, først ved de nordjyske teglværker der var under opførelse og dernæst ved Cementfabrikken Danmark. Fra slutningen af 1899 deltog han i Rusland i anlægget af en cementfabrik der; men endnu inden denne var færdig modtog han et tilbud om at overtage den tekniske ledelse af „Danmark". Han tiltrådte 1901, og 1913 blev han tillige fabrikkens administrerende direktør, en stilling han beholdt til 1928, foruden at han fra 1924 (til 1936) var leder af det største danske foretagende i branchen, Ålborg Portland Cementfabrik. Endelig var han 1908–27 teknisk overleder for fabrikken Kongsdal og 1918–27 for Dania og Cimbria, alle ved Mariager fjord samt 1929–35 formand for forretningsudvalget for Dansk Cement Central. Som en af cementindustriens betydelige personligheder i de tiår dens position, også på verdensmarkedet, blev skabt var det naturligt at der fra mange sider blev kaldt på B.-H. Han var bestyrelsesmedlem og formand i flere af F. L. Smidths datterselskaber samt fra 1913 bestyrelsesmedlem og 1924–36 formand for Foreningen af danske Cementfabrikker. Han gjorde et stort arbejde i hovedbestyrelsen for Dansk Arbejdsgiverforening, i Industrirådet, Industrifagene, Arbejdsgivernes Ulykkesforsikring og Pensionsforsikringsanstalten. Lokalt var han formand for repræsentantskabet for Ålborg Discontobank, for Nordjyllands Redningskorps og for Dansk Ingeniørforenings afdeling for Nordjyl-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

land. „Store Boeck-Hansen" som B.-H. kaldtes til adskillelse fra sine i øvrigt ikke mindre velvoksne brødre (hvoraf Emil B.-H. (1882–1959) der også var cementmand, 1937 efterfulgte ham som leder af Ålborg Portland) var en farverig ledertype der forenede myndighed og kraft med et uopslideligt humør og livsmod, egenskaber der var nødvendige forudsætninger for en der som han skulle overkomme en mangfoldighed af opgaver. – R. 1928. DM. 1939. □Tegn. af LN, 1925. Foto.

Aage Heinberg: Danske erhvervsmænd II, 1933 37–40. Arbejdsgiveren 1931 397–98 og 1941 323–24. Ingeniøren, Bygningsteknik 1941 144.

Finn H. Lauridsen

Boeg, Niels Vilhelm, 1881–1968, jurist. * 2.12. 1881 i Nykøbing M., † 2.10.1968 i Santos, Brasilien, urne i Kbh. (Vestre). F: landfysikus, dr. med. Andreas Nicolai Kraft B. (1846–1935, ~ 2° 4.5.1920 med Louise (Isa) Maria Magdalene Myhlenphort, * 1888) og Ida Mathilde Heckel (1848–1914). ~ 1° 8.1.1909 i Slangerup med Clara Christiane Skovgaard, * 10.5.1882 i Sæby, † 3.9.1934 på Vejlefjord sanatorium, d. af sognepræst Harald S. (1834–1921) og Agathe Wiedemann (1842–1928). ~ 2° 8.8.1935 i Kbh. (Frue) med Natacha Protasieff, * 8.5.1901 i Moskva, † 20.1.1973 i Paris (~ 1° med kommandør Dominieo Brazzafolli), d. af advokat Alexander P. († 1948) og Lydia Kanyoff († 1940).

B. blev student 1900 fra Sorø, cand.jur. 1906, assistent i justitsmin. 1907, fuldmægtig og ekspeditionssekretær sst. 1918. Fra aug. 1914 til 1917 var han fungerende chef for justitsministeriets udførselskontor og 1917–18 commercial adviser ved gesandtskabet i Washington samt leder af handelsafdelingen. 1919 blev B. dommer i Kbh.s byret, men udnævntes 1921 til medlem af de blandede domstole i Ægypten. 1923–25 var han vicepræsident for tribunalet i Mansourah og forflyttedes 1925 til Cairo. 1927–29 var han præsident for handelsretten sst., 1929–35 for den græsk-tyrkiske voldgiftsdomstol i Konstantinopel. 1928–29 var han medlem af den ægyptiske procesrevisionskommission. Under den første procedure i Haag 1932 om Grønlandssagen var han en af den danske regerings advokater. B. udnævntes 1935 til dommer i østre landsret og var fra 1944 til afgangen 1951 formand for den afdeling der berejste Bornholm, Lolland, Falster og Fyn m.m. B. var særdeles aktiv i arbejdet for at bevare forbindelsen mellem danske i udlandet og hjemlandet. Han var medstifter og 1919–22 samt 1935–44 formand for Dansk samvirke, desuden fra 1920 for forretningsudvalget for Nationalt hjælpefond for danske i udlandet. 1935–40 var han medlem af turistrådet. B. deltog meget i det internationale juridiske samarbejde og var 1950–52 præsident for International law association. 1952–53 var han den danske regerings advokat i erstatningssagen mod Belgien vedr. skibene Gorm og Svava.

B. var medudgiver af Kongeriget Danmarks Love I–II, 1910. Han udgav 1925 *Dansk Lovleksikon* IX og 1929 X (s.m. G. Heide-Jørgensen), 1963 *Danish and Norwegian Law, a General Survey.* Han var medarbejder ved Revue de droit int. et de droit comparé samt dansk redaktør af Nordisk tidsskr. for international ret. Han har ydet bidrag til Ugeskrift for retsvæsen, Tidskrift for retsvidenskap og til Nordisk tidsskr. for international ret. 1960 udgav han erindringsbogen *På Føniksfuglens vinger.* – R. 1917, DM. 1924, K². 1933, K¹. 1951. □Tegn. af Otto Christensen, 1951 og (Fr.borg) 1948. Foto.

N. V. B.: På føniksfuglens vinger, 1960. – Niels Alsted og J. Saxild i Danmarksposten nr. 9, 1968. Per Federspiel i Nord. t. for internat. ret XXXVIII, 1968. P. Sch. i Soranerbladet nov. 1968. – Arkiv i Rigsark.

Viggo Sjøqvist (Frantz Dahl)

Boekel (Böckel), adlet von Boekeln (Böckeln), Martin, 1610–88, gottorpsk kansler. * 23.6.1610 i Güstrow i Mecklenburg, † 2.9.1688 i Hamburg. F: hertugelig mecklenburgsk sekretær Martin B. (ca. 1568–1641) og Anna Eken. ~ 4.5.1640 i Lübeck med Judith Christina Tanck, * ca. 1620, † 3.8.1680 i Lübeck, d. af dr. utriusque juris og syndicus i Lübeck, senere domprovst Otto T. (1587–1637) og Johanna Juliana Steuernagel (1598–1669).

B. hvis slægt efter traditionen skal være flamsk (fra Boekeln ved Antwerpen) er et typisk eksempel på århundredets lykkeriddere inden for embeds- og diplomatfaget. Efter studier ved tyske universiteter, bl.a. Greifswald hvor han 1639 blev dr. jur., og efter at have ledsaget landgrev Frederik af Hessen på rejser i Frankrig, Holland og England var han skiftevis i tjeneste hos grev Anton Günther af Oldenburg (hofråd 1637), det slesvig-holstenske ridderskab (syndicus 1647), Lübeck (syndicus 1648–66, i hvilken egenskab han gik som sendemand til Danmark (1648), Sverige og England), Sverige (assessor ved tribunalet i Wismar 1653, hofråd og resident i den nedersachsiske kreds med bopæl i Hamburg 1667–70, gehejmeråd og kansler i Bremen og Verden 1670, envoyé ved det lüneburgske hof 1671, afskediget 1672), Braunschweig-Wolfenbüttel (kansler 1674 og atter 1678) og Sachsen-Halle (kansler 1676). 1668 blev han svensk adelsmand og indførtes på riddarhuset. 1680–83 var han gehejme kammerråd og kansler i Gottorp, i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

hvilken stilling han bl.a. afsluttede traktaten i Eutin med Plön 1681. Han var meget bestikkelig både over for udlandet, bl.a. Danmark, og i sin retspleje, og det var næppe ufortjent at han 1683 forvistes som amtmand til Femern. S.å. tog han sin afsked og bosatte sig i Lübeck. Han ansås af sin samtid for en fin jurist og kender af litteratur og samlede et værdifuldt bibliotek.

G. Elgenstierna: Den introducerade svenska adelns ättartavlor I, 1925 718. J. Moller: Cimbria literata II, 67f. H. Kellenbenz i Zeitschr. für Schl.-Holst. Geschichte 73, 1949 220–31.

*C. O. Bøggild Andersen**

Boel, Esper, * 1913, mejeriejer. * 10.9.1913 i Bolle, Dronninglund sg. F: mejeriejer, senere godsejer Marius *B. (* 1882) og Else Sørensen (* 1889). ~ 12.7.1936 i Ryslinge med Olga Johanne Sørensen, * 22.4.1912 i Ryslinge, d. af mejeribestyrerer Axel S. (1881–1941) og Kathrine Andersen (1879–1966).

Efter at være blevet uddannet som mejerist gennemgik B. 1934 Den fynske handelsdagskole. 1935 var han på studieophold i England, og året efter blev han bestyrer hos faderen Marius B. i Marslev. 1941 købte han det da hensygnende Lundby mejeri i Nørre Alslev hvor han med sin kone og tre medhjælpere specialiserede sig i den krævende produktion af roquefortost, den senere så berømte Rosenborg Blue Cheese. De første år supplerede han desuden indtægterne med champignondyrkning. – B. har med årene opbygget et betydeligt „imperium" i grøn- og hvidskimmelost med salgsfirmaer i København, Sverige (Stockholm), England (London og Manchester), USA (Detroit og New York) og Canada (Toronto). Herudover ejer B. flere mejerier og osterier i Danmark. 1960 oprettede han, for at sikre sig ideelle emballager, plasticfabrikken Riserup (også i Nørre Alslev); fabrikkens produkter afsættes også til andre osteproducenter. Et stort svinehold udnytter vallen fra mejeridriften. Samtidig med virksomhedens overgang til fondseje 1972 solgte B. dele af sin koncern til det britiske Unigate Ltd. for 34 mill. kr.

B. har flere tillidsposter i sine brancheorganisationer samt i humanitære og kulturelle institutioner. Helt uden for hvad han ellers beskæftiger sig med oprettede han 1960 rederiet Rosenborg omfattende fem stålkuttere der føres af Hirtshalsskippere. Han er en interesseret privatflyver, og i denne egenskab deltog han 1966 i Eigil Knuths 4. Pearylandekspedition. – R. 1966. □Foto.

Børsen 10.9.1963 og 11.5.1966. Berl. tid. 9.9.1973. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Finn H. Lauridsen

Boel, Marius, * 1882, mejeriejer. * 5.1.1882 i Lyby, Salling. F: gårdejer Jeppe B. (1843–1931) og Maren Nielsen Thordal (1843–1913). ~ 26.9. 1911 i Århus med Else Sørensen, * 8.9.1889 i Hadrup, d. af gårdejer Søren S. (1863–1949) og Marie Gram (1870–1926). – Far til Esper *B.

B. lærte mejerivæsen på Vitten mejeri (Århus amt) 1898–1900. Han arbejdede derefter på forskellige mejerier, tog på højskole og gennemgik på Ladelund landbrugsskole et udvidet kursus for mejerister. 1905 rejste han til Holland hvor han i fire år var på margarinefabrikken Johs. M. Verschure & Zoons mejeriafdeling i Oosterhout. Ved hjemkomsten 1909 blev han bestyrer af Løgstør Mejeri og 1910 forpagter af osteriet på Rønbjerg Mejeri ved Skive. 1915 købte B. Marslev Fællesmejeri på Fyn. Interessen for ost og især for roquefort'en havde B. med hjemmefra. Han havde her lagt mærke til at moderens mælkefade trak skimmel. Han smagte på denne skimmel og fandt den pikant, samlede derefter noget sammen af den og dyrkede den på rugbrød som han tørrede, malede i en kaffemølle og dryssede i noget af moderens ostemasse. Eksperimentet blev begyndelsen til historien om den danske roquefortproduktion. Det fortsatte i Marslev; men afsætningen var beskeden – smagen for den her i landet nye ostetype skulle først skabes. B. tog sin cykel og kørte rundt i landet med smagsprøver, og en skønne dag bar hans forretningstalent og hans stædighed frugt. Den blå ost blev accepteret af de danske forbrugere. Med årene blev den en verdensartikel, ikke alene produceret på flere danske mejerier i B.-familiens eje, men også af datterselskaber i Sverige og Italien. B. har haft gode arvtagere i sine sønner, af hvilke Esper B. i Lundby på Falster producerer „Rosenborg Danablu" mens Jeppe B. og Paul Erik B. har stået for afsætningen i USA. B. var medstifter af Roquefort Foreningen, og han er æresmedlem af Danmarks Ostehandlerforening og Høkerforeningen. 1923 købte han herregården Østergård vest for Kerteminde.

Berl. tid. 5.1.1972 og 1977. Jyllands-posten 4.1.1977.

Finn H. Lauridsen

Boesen

Slægten føres tilbage til Boe Jørgensen (ca. 1581–1654, fæster under Rudholt, Bjæverskov hrd. Dennes tipoldebarn var præsten Ludvig B. 1733–88.

Julius Bidstrup: Slægten Boesen, 1887. Th. Hauch-Fausboll: Slægten Boesen, 1931.

Hans H. Worsøe

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

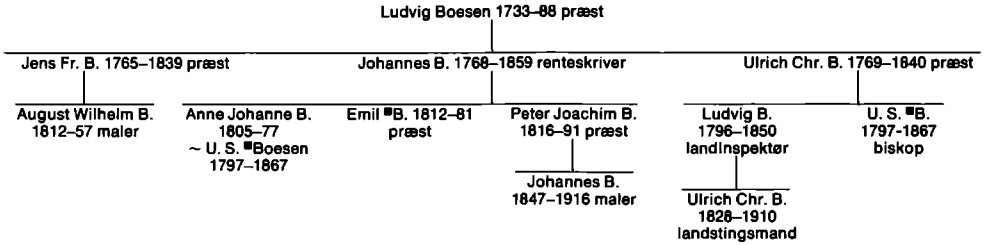

Boesen, Andreas, 1870–1941, direktør for A/S „Ota". * 11.8.1870 på gården Østerholm i Eltang-Sønder Vilstrup sg., † 7.12.1941 på Diakonissestiftelsen, Frbg., begr. Maribo kgd. F: proprietær Ludvig Christian Johannes B. (1832–1914) og Christiane Amalie Petersen (1833–1920). ~ 19.8.1903 i Århus (Skt. Pauls k.) med Caja Fryd, * 25.6.1881 i Kbh., † 7.2.1964 på Diakonissestiftelsen, Kbh., d. af grosserer Henrik William F. (1847–1928) og Camilla Theodora Boesen (1845–1914).

B. blev handelsuddannet hos Brødrene Schnackenburg i Odense og senere i firmaet C. A. Quade & Co. i Maribo. Herfra rejste han til England hvor han efter nogle års forløb blev disponent i et stort kulfirma i Leith. Da forpagter Chr. Sonne en gang i 1890erne med Carl Quade drøftede muligheden for at oprette en havremølle kom Quade i tanker om at B. nok var den rette til at realisere disse planer. Han skrev til ham, og efter at B. i nogen tid havde sat sig ind i engelsk havregrynsproduktion – der var ukendt i Danmark – kom han 1897 hjem og begyndte at lave avenagryn på en ombygget gammel vindmølle i Maribo. 1913 blev virksomheden udvidet og moderniseret; men da den kort efter brændte flyttede man en tid til Vejle mens en ny mølle blev bygget i Nakskov. 1917 blev firmaet aktieselskab under navnet *A/S Ota, De forenede Havre- og Rismøller* – med B. som direktør og Sonne som formand for bestyrelsen. Det er sagt om B. at han var den der lærte danskerne at spise havregryn. Det skete med en efter tiden og forholdene meget omfattende reklamevirksomhed i dag- og ugeblade. Navnet Ota undgik de færreste. En særlig rolle kom i denne forbindelse Otabøgerne til at spille. I årene 1924–42 udsendtes – i begyndelsen i et vist samarbejde med Gyldendal – 160 forskellige, små børnebøger som *Ota's Boggave* som man fik ved at indsende et antal af de kuponer der var indlagt i Otas produkter. Bøgerne vakte enorm interesse og kom i de første syv år med 60 numre i ikke mindre end 660.000 eksemplarer (for perioden 1932–42 eksisterer ingen oplagstal). Emnerne var danske og udenlandske folkeeventyr, H. C. Andersen, dyrefortællinger af Ingvald Lieberkind og historiske fortællinger af bl.a. B.s datter Ulrikka Eleonora Nørgaard (under pseudonymet Ada Hensel). Med baggrund i de store oplag er der ingen tvivl om at Otabøgerne udgjorde en anselig del af børns og unges læsning i 1920erne og -30erne. De var renfærdige, underholdende, opdragende og oplysende. De var B.s idé, og de var med til i en enestående grad at gøre virksomhedens produkter, særlig havregrynene, synonyme med dens navn.

Børsen 9.12.1941. – Arbejdsgiveren 2.1.1942 9. – Bogvennen 1974–77 241–56.

Finn H. Lauridsen

Boesen, Emil Ferdinand, 1812–81, præst. * 31.3. 1812 i Kbh. (Helligg.), † 14.5.1881 på Frbg., begr. i Horsens. F: renteskriver i rentekammeret, senere justitsråd Johannes B. (1768–1859) og Sophie Frederikke Hammerich (1779–1850). ~ 1.5.1850 i Kbh. (Frue) med Lovise Sophie Caroline Holtermann, * 4.6.1815 i Ørkedal, † 26.3.1879 i Kbh. (Matth.), d. af kaptajn i det trondheimske infanteri Marcus Frederik Bang H. til Hof (1775–1853, ~ 1° 1799 med Janniche Georgine Tyrholm, 1771–1807) og Vilhelmine Augusta Rohleder (1792–1872).

B. voksede op i et kultiveret, kunstinteresseret hjem der havde tilknytning til brødremenigheden, blev student 1829, privat dimitteret, cand. teol. 1834 og fortsatte ved siden af at give undervisning sine studier over filologi, filosofi og oldtidens kirkehistorie. 1849 blev han resid. kapellan i Horsens, 1861 sognepræst sst. og 1863 stiftsprovst i Århus hvorfra han tog sin afsked 1877. I sine unge år stod han de betydelige mænd inden for den grundtvigske retning nær og vandt Søren Kierkegaards fortrolige og livslange venskab; B. var en af de få Kierkegaard ville se under sit dødsleje på Frederiks hospital. 1845 udgav B. *En religiøs Livsudvikling i Breve fra Cornelius, udgivne af Z.* Disse optegnelser afspejler B.s kristelige udvikling; de vidner om et følsomt, poetisk gemyt og står under indflydelse af Kierkegaards samtidige skrift: „Stadier paa Livets Vej" og de forudgående drøftelser mellem de to venner. B. var en redelig og from natur, ligevægtig og tillidvækkende. I sin præstegerning

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

blev han en sjælesørger for mange enkelte ved en fromhed der bevidnede inderlighedens retning. – R. 1867. □Mal. af J. Roed, 1869. Tegn. af Aug. Jerndorff. Foto.

Th. Hauch-Fausbøll: Slægten Boesen, 1931 32f. Fr. Hammerich: Et levnedsløb I, 1882 58f. J. P. Fenger: Det sydvestsjællandske broderkonvent (1837–1854), 1890 180. Carl Koch: Søren Kierkegaard og E. B., 1901. Vald. Ammundsen: Søren Kierkegaards ungdom, 1912 129. Troels-Lund: Bakkehus og Solbjerg III, 1922 181 238. Samme: Et liv, 1924 235 f. P. A. Heiberg: Søren Kierkegaards religiøse udvikling, 1925 23. Eduard Geismar: Søren Kierkegaard I, 1926 34 44 73 128f; II, 1926 5 60; VI, 1928 97. August F. Schmidt i Årbøger, udg. Hist. samf. for Århus stift, XXIX, 1936 104–10. Ib Ostenfeld i Gads da. mag. årg. 34, 1940 609–17. – Papirer i Rigsark.

*Michael Neiiendam**

Boesen, Gudmund, * 1905, museumsinspektør. * 4.4.1905 i Vester Vedsted. F: lærer Peter B. (1871–1961) og Ane Marie Bothilde Schmidt (1871–1959). ~2.6.1934 i Odense (Skt. Ansgar) med børnehaveleder Anne Marie Brekling, * 4.2.1908 i Tommerup, d. af dyrlæge Axel Wiid B. (1874–1941) og Ingeborg Mikkeline Leth Espensen (1880–1964).

B. blev student fra Ribe 1924 og 1931 cand.mag. i historie og latin. Derefter underviste han på Institut for historie og samfundsøkonomi. 1933 blev han museumsinspektør ved Frederiksborgmuseet indtil han 1934 blev ansat på Rosenborg, 1965–77 som overinspektør. Han var tillige slotsforvalter 1939–77.

Gudmund Boesens bibliografi, udsendt af kolleger og fagfæller i anledning af 70-årsdagen 1975 tæller 104 numre af hvilke nogle som fx Weilbachs Kunstnerleksikon dækker over op mod 200 kortere eller længere biografier. Han lagde ud som 25-årig med en socialpolitisk afhandling, men fra 1933 da han blev museumsmand, er forfatterskabet helliget kulturhistoriske, kunstindustrielle og topografiske emner. En lang række artikler i tidsskrifter og oversigtsværker samt nogle få, men vægtige bøger vidner om stor flid og grundighed. Væsentligst er følgende: *Gammelt dansk Sølv til Bordbrug* (s.m. C. A. Bøje), 1948. *Christian den Femtes Rosenborgtapeter*, 1949. *Gamle glas*, 1950. *De danske Dronningers Guldtoilette* (s.m. Erik Lassen), 1955. Og endelig hovedværket *Venetianske Glas på Rosenborg*, forsynet med såvel italiensk som engelsk tekst, 1960. Den effektive forsker har samtidig været billedredaktør for en række værker, bl.a. Danske Slotte og Herregaarde I–IV, 1943–45. Den danske Rigsdag I–VI, 1949–53 samt adskillige bind af J. P. Trap: Danmark. Sit omfattende kendskab til de danske museer har han endvidere udmøntet i *Danish Museums*, 1966 og redaktionen af *Danske Museumsskatte*, 1967.

B. er frem for alt historikeren, og arbejdet med kilderne har altid dannet grundlaget for hans skildringer af barokkens fyrstelige rumudsmykning samt sølvsmede- og glaskunst i ældre tid, de emner han i første række har viet sine videnskabelige kræfter. Som den udadvendte person han er har han tillige ofret megen tid på museumsorganisatorisk arbejde, og det er karakteristisk for ham at han har kunnet forene embedet som kongehusets museumsmand med en indstilling der ligger et godt stykke til venstre for midten. B. var medlem af præsidiet for Skandinavisk museumsforbund 1946–74, sekretær for Danske museers fællesråd 1947–66, medlem af Selskabet for dansk kulturhistorie fra 1950, medlem af bestyrelsen for Historisk samfund 1937–42, medlem af Selskabet til udgivelse af skrifter om danske mindesmærker 1960, medlem af bestyrelserne for Davids fond og samling 1970 og for Dragør museumsforening 1975. – R. 1948. R.[1] 1959. K. 1974. □Foto.

H. D. Schepelern og Dyveke Helsted: B.s bibliografi, 1975. – M. K. Gram: Gram-slægten fra Blågård, 1944.

John Erichsen

Boesen, Ulrich Sechmann, 1797–1867, biskop. * 22.7.1797 i Fåborg, † 11.2.1867 i Vejle, begr. sst. F: kapellan i Fåborg, senere sognepræst i Eltang Ulrich Christian B. (1769–1840) og Marie Christine Schiøtt (1776–1849). ~25.4.1826 i Kbh. (Frue) med Anne Johanne B., * 5.9.1805 i Kbh. (Helligg.), † 21.12.1877 i Vejle, d. af renteskriver, senere justitsråd Johannes B. (1768–1859) og Sophie Frederikke Hammerich (1779–1850).

B. blev student 1815 fra Kolding; hans studium sinkedes af økonomiske vanskeligheder, men 1823 tog han teologisk embedseksamen, underviste den russiske gesandt baron Nicolais børn (på tysk) og blev 1826 sognepræst i Nørreløgum. Hans hustrus fætter Fr. *Hammerich fandt ham ikke videre begavet, men en viljens mand der kunne imponere ved sin kæmpeskikkelse og ved at „tage Amtsgesichtet paa". De tysksindede yndede ikke den kongerigske præst, og den rationalistiske J. G. C. *Adler fandt ved visitats hans prædiken mådelig. Men de vakte, fra Christiansfeld påvirkede kredse flokkedes om hans følelsesfulde bibelske forkyndelse. 1834 blev han sognepræst i Oksenvad-Jels, 1846 i Fjelstrup. Sammen med pastor C. V. Meyer i Vilstrup udgav han 1844 en salmebog som 1847 autoriseredes til frivillig indførelse i hertugdømmets danske menigheder; 5. udg. 1861 ved B. Den slutter sig nær til den i Slesvig mest brugte Pontoppi-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

danske og har mange tarvelige oversættelser fra tysk, men ikke mange af de nye danske salmer, især ikke af Grundtvigs; den fik ikke stor udbredelse. I maj 1848 nægtede han at møde for den slesvigholstenske regerings kommissærer og lovede kun at underkaste sig denne regerings anordninger for så vidt det ikke stred imod lydigheden mod kongen. Da det senere forlød at B. skulle fængsles søgte han orlov sidst i juni og tog ophold i Kolding, dernæst i Assens. 3.8. erklærede den provisoriske regering ham for afsat og pålagde ham inden 24 timer at fjerne sine ejendele fra præstegården; 22.12 udnævntes pastor Chr. Petersen fra Hellevad-Egvad til hans efterfølger. Men menigheden ville kun have sin gamle præst, og i april 1849 vendte B. med general Ryes hær tilbage til Fjelstrup men måtte atter flygte til Assens. 6.7. var han i Fredericia, og da bestyrelseskommissionen havde overtaget styret krævede både B. og menigheden hans genindsættelse som også fandt sted 10.11.1849.

10.1.1850 afsatte bestyrelseskommissionen den af den provisoriske regering konstituerede provst Hans S. *Prahl og konstituerede B. som provst. Men fra tysk side beskyldtes B. for fejt at have forladt sin menighed, og 17 præster i provstiet sendte ham 21.1.1850 et brev som blev offentliggjort: hans udnævnelse var en krænkelse af kirkens rettigheder, og han burde selv trække sig tilbage. B. svarede i en udførlig skrivelse som også blev offentliggjort s.å.: „Hvem stifter Forargelses- og Samvittigheds-Forvirring i Kirken og Menighederne?" Han erklærede at han ikke havde drevet politik, kun holdt sin ed; da præsteembedet uden hans medvirken var overdraget ham af den lovlige øvrighed ville passiv modstand være forkastelig; på katolsk vis at hævde kirkens rettigheder stred mod Kristi forbillede. De fleste af de 17 præster blev afsat da de nægtede at give en underkastelseserklæring. Som kongevalgt medlem deltog B. i stænderforsamlingen 1853; han holdt den danske prædiken ved åbningen og hørte til det udpræget danske parti, forsvarede også sprogreskripterne. På den anden side dadlede han fx over for „Budstikke-Boisen" i Vilstrup de præster der skadede deres gerning med politisk agitaion. 1852 var han medstifter af og blev formand for Haderslev bibelselskab. Da man i stedet for den hidtil tyske generalsuperintendent i Slesvig ønskede en dansk biskop (med bolig i Flensborg), og da H. L. Martensen havde givet afslag, tilbød A. *Regenburg 19.4.1853 B. embedet. B. gjorde dog indvendinger: han savnede fx fuld beherskelse af det tyske sprog og den teologiske orientering der var nødvendig for at være hovedeksaminator ved præsteeksamen. Men da A. Regenburg på minister C. Moltkes vegne pressede på gav B. efter og blev 10.4.1854 udnævnt til biskop af Slesvig (titlens forandring var både B.s og Regenburgs ønske). Han var formodentlig den bedste man kunne få, men fik ikke særlig stor betydning; biskoppens indflydelse var også stærkt begrænset ved det af amtmand og provst bestående kirkevisitatorium og ved ministeriet (Regenburg). Han havde ikke store originale tanker. Præsterne stødte han ofte ved overdrevne forestillinger om sin myndighed. Særlig vanskeligt var forholdet til grundtvigianerne hvis frihedsideer han anså for kirkeopløsende. Forkærligheden for hans egen salmebog gjorde ham uvillig mod de præster som ville indføre Roskilde konvents. Men i menighederne blev han afholdt; hans visitatser var ofte en fest for voksne og børn. De danske glædede sig over endelig at have fået en afgjort dansk biskop. Han modsatte sig al illoyalitet og tysk agitation, afslog også 1856 at medvirke til oprettelsen af en slesvigsk gren af Gustav Adolf-foreningen. Men for øvrigt var han hensynsfuld mod de tyske menigheder, kom vistnok også til at tvivle på sprogreskripternes gode virkning. Den tyske provst Carstens gav ham det vidnesbyrd at hans upartiske virksomhed vandt stadig større anerkendelse. Han gav stødet til at den senere bekendte tyske fører for Indre mission E. Wacker kom til at studere, og en i Sydslesvig født præst udtalte endnu nogle år efter genforeningen sin taknemmelighed mod „min over alt elskede Biskop B.". 8.3.1864 blev B. afskediget af de preussisk-østrigske civilkommisærer, og 28.4. 1865 flyttede han til Vejle. – R. 1851. DM. 1854. K. 1854. □Tegn. af H. P. Feddersen. Litografi efter tegn. af F. Hecht efter foto. Foto.

Th. Hauch-Fausbøll: Stamtvl. over slægten B., 1931 43–45. – J. S. Strodtmann: Satura I, 1864 11f. Den slesvigske biskop U. S. B.s liv og virken i korthed fremstillet, 1868 (skrevet af E. V. B., udg. E. B.). Fr. Hammerich: Et levnedsløb I, 1882 166–68. Carstens i Zeitschrift der Gesellschaft für schlesw.-holst.-lauenb. Gesch. XIX, 1889 80–82. E. Michelsen: Der Gustav Adolfs-Verein in Schleswig-Holstein, 1895 42. J. H. Weiland i Schriften des Vereins für schlesw.-holst. Kirchengesch. 2.r I 3. hft., 1898 70f 78. P. Lauridsen i Sønderjyske årbøger, 1900 97–115. J. Brodersen: Fra gamle dage, 1912 348–52. J. Fibiger i Grænsevagten 5.årg., 1922–23 560f. C. Matthiesen: Ev. luth. Diakonissenanstalt Flensburg, 1924 18. H. F. Petersen i Sønderjyske årbøger, 1928 161–224. Samme i Slesvigs delte bispedømme, 1949 327–73 jf. sst. 315f. Samme i Kirkehist. saml. 6.r. I, 1933–35. H. Hjelholt i Hist. t. 9.r. VI, 1929 383 396 399f. A. Dahl: Sønderjyllands bispehist., 1931 80–83. A. Pontoppidan Thyssen: Vækkelse, kirkefornyelse og nationalitetskamp i Sønderjylland 1815–50, 1977. Samme (udg.): Dansk præste- og sognehist. X. Haderslev stift, 1977. – Papirer i Rigsark.

*Valdemar Ammundsen**

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Boesen Dreijer, Anna Sophie, * 1899, lærer. * 30. 1.1899 i Kolding. F: postkontrollør, senere postmester i Fåborg, sidst i Nykøbing F. Mads Christian D. (1861–1924) og lærer Anna Johanne Marie Boesen (1867–1959). Ugift.
B.D. tog 1922 lærerindeeksamen fra N. Zahles seminarium. Efter 3 år i Nykøbing F. blev hun ansat ved Københavns kommunale skolevæsen hvor hun virkede 1926–1966. Ved siden af sin lærerindegerning gjorde B.D. en betydningsfuld indsats i Foreningen til folkedansens fremme hvor hun især tog sig af dragtspørgsmål. Siden århundredskiftet havde interesserede kredse indsamlet optegnelser om gammel folkemusik og folkedanse. Med hensyn til dragterne stod skovrider Poul Lorenzen, Moskovgård, og forstanderparret Thyregaard, Salling ungdomsskole, i spidsen for at få folkedanserne til at klæde sig i dragter der lignede de gamle egnsdragter. Men de manglede i stor udstrækning et undervisnings- eller formidlingsmateriale som de enkelte folkedansere kunne bruge når de ville kopiere dragterne. B.D. besluttede da at tilvejebringe et sådant materiale, og det blev i Folkedanserforeningens regi. 1940 henvendte hun sig til museumsinspektør Ellen ⁼Andersen, Dansk folkemuseum, om et samarbejde, og i de næste ca. 30 år fremstillede hun omtrent 100 såkaldte dragtkuverter fortrinsvis på grundlag af dragter i Dansk folkemuseum. I en kuvert ligger beskrivelse af en eller flere dragter fra en bestemt egn, fx snitmønster, væveanalyse eller væveprøve, farveprøver, broderi- og strikkemønstre samt beskrivelse og fotografier af de gamle dragter. Kuverterne udlejes gennem Folkedanserforeningen, og indtil 1972 stod B.D. i spidsen for foreningens arbejde med dragtkuverterne, ligesom hun holdt en lang række lærerige foredrag om dragtkopiering.

Beskrivelse af gamle danske folkedanse, udg. Foren. til folkedansens fremme, 3. hft., 1946.

Minna Kragelund

Boethius de Dacia, ca. 1270.
Boethius (en latinisering af Bo) er kendt som forfatter af en række betydelige filosofiske skrifter. Om hans liv ved vi kun at han var stærkt impliceret i de stridigheder der ledsagede indførelsen af den aristoteleske filosofi som grundlag for studierne ved Paris universitet, og som kulminerede i Paris-biskoppen Étienne Tempiers fordømmelse af en lang række filosofiske sætninger 1270 og 1277. Heriblandt genfindes en del sætninger fra B.s skrifter, og senere kilder nævner ham som en af hovedmændene bag de fordømte anskuelser. Da nogle af universitetets førende medlemmer i november 1276 blev stævnet for inkvisitionen var B. imidlertid ikke iblandt. Man må formode at han da allerede var død eller havde trukket sig tilbage fra universitetslivet; en dominikansk tradition der går tilbage til begyndelsen af 1300-tallet vil at han skal være indtrådt i denne orden, men dette bekræftes ikke af andre kilder. Der foreligger heller ikke vidnesbyrd om at han vendte hjem til Danmark. Af B.s eget udsagn fremgår at han havde foresat sig at diskutere den hele Aristoteles. Imidlertid er kun en begrænset del af disse værker genfundet. Det drejer sig om en almen grammatik *Modi significandi*, kommentarer i quaestionsform til Aristoteles' Topica, IV bog af Meteorologica, Physica og De generatione et corruptione, desuden en række kortere afhandlinger. – B. fremstår i disse værker som en konsekvent aristoteliker der forsøger en tolkning og videreudvikling af Aristoteles' filosofi, specielt med understregning af dennes empiriske grundlag og med afvisning af teologisk indblanding i filosofiske problemer.

Udg. Opera omnia i Corpus philosophorum danicorum medii aevi. Hidtil udkommet IV: Modi significandi, udg. H. Roos og J. Pinborg, 1969, V: Quaestiones super physica et super de generatione et corruptione, udg. G. Sajo, 1972–74, VI: Quaestiones super topica et opuscula, udg. N. J. Green-Pedersen, 1976 (med bibliografi).
Lit. S. Skovgaard Jensen i Classica et mediaevalia XXIV, 1963 232–41. H. Roos i Kirkehist. saml. 7.r. VI, 1968 467–519. Samme i Universalismus und Partikularismus im Mittelalter, udg. Paul Wilpert, Berlin 1968 = Miscellanea mediaevalia 5 105–20. J. Pinborg i Studia mediewistyczne XV, Warszawa 1974 165–85. Samme i Danske studier, 1977 19–30.

Jan Pinborg

Boet(h)ius Matthias (Mads Boysen el. Boye), ca. 1585–1625, præst, historiker. * ca. 1585 i Kønigsbøl på Nordstrand, † 1625 i Evensbøl. F: pastor Peter Boysen († 1592).
B. blev 1605 student i Rostock, studerede 1607 i Wittenberg, og blev ca. 1610 præst i Hersbøl på Nordstrand, i Evensbøl 1614. Den store stormflod 1.12.1615 gav anledning til hans værk *De cataclysmo Nordstrandico*, 1623. I dettes 1. bog har han gjort rede for egnens og befolkningens historie i almindelighed, mere nøgternt og kritisk end de fleste af hans samtidige og med en rigtigere afgrænsning af det nordfrisiske område end den der anføres hos senere forfattere som C. ⁼Danckwerth og A. ⁼Heimreich. 2. bog rummer hvad B. har kunnet samle vedrørende stormfloderne og digebygningerne 1611–15, og 3. bog skildrer digearbejderne frem til 1619. Fremstillingen er præget af et indgående kendskab til alle lokale forhold og er derved blevet et kildeskrift af fremragende værdi for vor viden om det nordfrisiske digevæsen i begyndelsen af 1600-tallet. Hertil er føjet en række skolier der oplyser

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

betydningen af mangfoldige af bogens tekniske betegnelser hentede fra digerne og marsken. Værket er også interessant ved sin latinske terminologi som forf. har hentet hos antikkens forfattere og ældre historikere, og tillige ved at overtro og overnaturlige forklaringer på stormfloderne imødegås og skylden for ulykkerne i stedet lægges på manglende organisation og samarbejde m.h.t. vedligeholdelse af digerne. En del af stoffet findes oversat og kommenteret (af pastor E. C. Kruse) i *Schleswig-Holsteinische Provinzialberichte* 1795, I 109–12, og 1798, I 105–52; en fuldstændig udgave og oversættelse (ved Otto Hartz) er trykt i *Quellen zur Geschichte Schleswig-Holsteins* XXV, 1940. Et efterladt håndskrift *Annales Holsatici* synes tabt.

Johs. Moller: Cimbria literata I, 1744 53f. R. Hanse i Zeitschr. für Schl.-Holst. Gesch. XXIV, 1894 6...44. O. Hartz sst. XLIV, 1914 223–29. Samme i Jahrbuch des Nordfriesischen Vereins für Heimatskunde und Heimatsliebe XX, 1933 80–86; XXI, 1934 109–27. H. Chr. Nickelsen i Nordfries. Jahrb. Neue Flg. I, 1965 37; samme sst. VI, 1970 177–88. L. L. Albertsen sst. 189–96. Quellensamml. Der Gesellsch. für Schl.-Holst. Gesch. V, 1901 29–32. Vilh. la Cour: Historikeren og Sønderjylland I, 1941 54–60.

H. A. Hens (Vilh. la Cour)

Bogaert (Bogardt, Bowgard osv.), **Caspar** (Jesper), † 1612, stenhugger, bygmester i Helsingør. † 25.7.1612. ~ Mette Thomesdatter.

Fra 1590 var B. i kongens tjeneste som stenhugger på Kronborg hvor han år 1598 også blev fast ansat som murermester og 1600 bygmester efter sin svoger Hans v. Andorf. Sin hovedopgave fik han ved opførelsen af *Fr.borg slot*. Allerede 1598 var han som mester for stenhuggerne i gang med arbejdet til det nu forsvundne lysthus *Sparepenge*, og da Christian IV påbegyndte slottets ombygning sluttede han dec. 1601 kontrakt med B. om stenhuggerarbejde for ikke mindre end 11.500 daler af hvilken sum Øresundstolden udbetalte den sidste rest 1608. 15.2.1608 sluttedes en ny akkord om sten- og billedhuggerarbejde til slotskirkens færdiggørelse, samt til porthuset og det lave galleri mellem de to sidefløje. Efter B.s død førte enken hans arbejde videre indtil 1614, men formåede ikke at fuldende leverancen til slotsherrens hus på den mellemste slotsholm. B.s arbejder er præget af den nederlandske renæssancestil som han kan have tilegnet sig direkte eller indirekte gennem anvendelse af stikforlæg. I slotskirken er således en række skulpturer udført efter forbilleder af Vredemann de Vries, Philip Galle, Jacques II de Gheyn og Hans Knieper. Hans personlige kunstneriske indsats er vanskelig at bestemme da hans svende synes at have arbejdet ret frit. Sikkert er det dog at både de ornamentale og de figurlige sandstensskulpturer fra hans værksted i højeste grad præger de ældre, centrale dele af slottet.

Kancelliets brevb. 1593–96, 1910 512; 1596–1602, 1913 343 346 499 544 690 692 771; 1603–1608, 1915 649. – Francis Beckett i Fr.borg II, 1914 265 (og reg.). C. Christensen: Kronborg, 1950 85 99 179. Jan Steenberg: Christian IVs Fr.borg, 1950 35 39f 43 153f. Hugo Johannsen i Hafnia III, 1974 (1976) 70 78–80 122.

Birgitte Bøggild Johannsen (Chr. Axel Jensen)

Boganis, se **Dinesen, Wilhelm.**

Bogbinder, Ambrosius, † 1536, borgmester. F: borgmester Hans Meissenheim *B. († ca. 1515) og Birgitte († efter 1520). Gift. – Bror til Hans (Meissenheim) *B.

B. har rimeligvis været Christian IIs legekammerat da denne opholdt sig i B.s fars hus og hørte livet igennem ligesom broderen Hans B. (ca. 1564) til Christian IIs ivrigste tilhængere. Efter faderens død ca. 1515 har B. antagelig fortsat dennes handelsvirksomhed. 1516 hørte han til Kbh.s ansete borgere, men først i Christian IIs landflygtighedsperiode træder han offentligt frem. 1526 besøgte han Christian II og Hans *Mikkelsen i Nederlandene og hjemførte eksemplarer af kejserens mandat mod Frederik I og hansestæderne og andre skrifter til Danmark. Skønt Frederik I ikke var uvidende herom hindrede han dog ikke at B. efter den nye kommunalforvaltnings indførelse i Kbh. 1526 blev valgt til borgmester, rimeligvis først 1529 (juni dette år nævnes han som rådmand). Netop 1529 efter Joachim *Rønnows udnævnelse til biskop begyndte reformatorerne med Hans *Tausen i spidsen deres virksomhed i Kbh., og B. blev nu fører for den demokratisk-lutherske borgerstand. I striden med Joachim Rønnow fremkom han under rådets forhandlinger med ligefrem oprørske ytringer og 3. juledag 1530 var han i spidsen for den skare fanatiske borgere der trængte ind i Frue kirke, forjog de katolske præster og ødelagde billeder og tavler, blot med det resultat at kirken indtil videre lukkedes for begge parter. B. vedblev dog at være borgmester. Først da Christian II landede i Norge efteråret 1531 skred regeringen ind og afsatte ham på grund af hans forbindelse med denne.

Endog berøvet sit borgmesterembede bevarede B. sin fremtrædende position, og da den katolske reaktion på herredagen efter Frederik Is død 1533 fik overhånd trådte Jürgen Wullenwever i forbindelse ikke alene med Jørgen *Kock, men også med B. Jørgen Kocks tanke var at gøre Kbh. og Malmø til frie rigsstæder der skulle indtræde i hanseforbundet samt at bevæge hertug

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Christian til imod rigsrådets flertal at bemægtige sig kronen, en tanke Mogens "Gøye og Erik "Banner sluttede sig til. Da dette strandede på hertug Christians vægring besluttede man i stedet at rejse den fangne Christian IIs sag. I alt dette var Jørgen Kock den ledende, men da først grev Christoffers landsknægthær var landet på Sjælland juni 1534 blev B.s stilling meget fremtrædende og han viste sig langt mere fanatisk og yderliggående end Jørgen Kock. Allerede juli 1534 blev han igen borgmester tillige med to andre menigsfæller Hans "Bøsse og Niels Tøndebinder for hvem de tidligere borgmestre måtte vige.

B. havde vistnok stor andel i den adelsjagt der i begyndelsen af 1535 anstilledes på Sjælland. Vigtigst var at han var hovedmanden for forsøget på at skaffe hjælp fra Nederlandene og pfalzgreven i begyndelsen af 1536 da alt begyndte at vende sig til ugunst for de belejrede. B. benyttede sit lejde til Lübecks fredsforhandlinger med Christian III i Hamburg til at drage videre til Nederlandene. Jan. 1536 var han i Bruxelles og hans indtrængende forestillinger om de belejredes nød undlod ikke at gøre indtryk på regentinden så at hun både medgav ham en sum penge til de belejrede og gav et mere almindeligt løfte om bistand fra kejseren. Så sent som april 1536 traf han på hjemvejen i Wismar de befuldmægtigede der skulle forhandle med de kejserlige udsendige i Schwerin. Da der nu afgaves bestemte løfter om en undsætningsflåde fra Nederlandene vendte han tilbage til Kbh. opfyldt af desperat energi. Kbh. *skulle* holde ud til undsætningen kom; derfor lod B. og Hans Bøsse landsknægtene skånselsløst hugge ind på en skare fortvivlede og udsultede borgere der 13.6. havde forsamlet sig på Gammeltorv. Denne hårdhed var ganske ufornøden thi da undsætningsflåden stadig udeblev måtte de belejrede snart efter indlede underhandlinger om overgivelse der fandt sted 29.7. B. fik tilgivelse, dog på det vilkår at han fremtidig kun måtte tage ophold på et sted kongen anviste ham; men da kort efter Jens Kammersvends enke stævnede ham for uden skellig grund under belejringen at have ladet hendes mand henrette som oprører vovede han ikke at afvente sagens udfald. Den dag han skulle for retten fandtes han død, formentlig havde han taget sig af dage med gift. B. havde i disse år været så langt ude – den fanatiske tilhænger af den nye lære havde i sin halsstarrighed kastet sig i armene på den katolske pfalzgreve uden meget udsigt til derved at befri Christian II – at han næppe har taget fejl i at der ikke var plads for ham i det nye Danmark der nu skulle gro frem.

C. Paludan-Müller: Grevens fejde I, 1853 209 219; II, 1854 (fot. optr. 1971) 199–204 313–16 318 353–65 381f. O. Nielsen: Københavns hist. II, 1879 174–76. Nyt hist. t. V, 1854 334f. Københavns dipl. IV, 1879.

*Astrid Friis**

Bogbinder, Hans Meissenheim, † ca. 1515, borgmester. ~ Birgitte, † efter 1520. – Far til Ambrosius "B. og Hans (Meissenheim) "B.

B. var rimeligvis indvandret tysker (måske stammende fra Meissenheim i Hessen-Homburg) men gift ind i en velstående københavnsk borgerslægt. Hans "Svaning siger om hans hustru at hun var en sjælden agtet kvinde; hendes forældres navne kendes ikke, men det vides at de har stiftet et Trefoldigheds alter i Nicolai k. i Kbh. med så meget tilliggende gods at der kunne holdes en særlig kapellan dertil. Om B.s ansete stilling vidner at han 1499–1502 var rådmand og 1503–11 borgmester i Kbh. og ca. 1503–11 kirkeværge og forstander for Nicolai k. Han har formodentlig drevet en udstrakt handelsvirksomhed; i hvert fald ejede han en bod i Dragør og talte gennem adskillige år dronning Christine blandt sine kunder. Allerede 1487 benyttede kong Hans hyppigt badstuen i B.s gård i Højbrostræde til at tage bad. Det er vel disse besøg i B.s hjem der har gjort et så gunstigt indtryk på kong Hans at han besluttede sig til at sætte sin søn Christian (II) i huset hos B. og dennes hustru. Under sit om end vel kortvarige ophold i dette borgerlige hus i samvær med B.s to sønner Ambrosius og Hans har prinsen sikkert modtaget indtryk der skulle blive af betydning for hans indstilling senere i livet.

Danske mag. 4.r. I, 1864 73 78 81 86. – E. C. Werlauff i Hist. t. III, 1842 614–27. C. F. Allen: De tre nord. rigers hist. I, 1864 223–29 646. Wm. Christensen: Dronning Christines hofholdningsregnskaber, 1904 27 220 228 287 290.

*Astrid Friis**

Bogbinder, Hans (Meissenheim), † ca. 1564, magister. F: borgmester Hans Meissenheim "B. († ca. 1515) og Birgitte († efter 1520). ~ ca. 1527. Ægteskabet opløst. – Bror til Ambrosius "B.

B. var ligesom broderen Ambrosius en af Chrjstian IIs mest trofaste tilhængere. Sandsynligvis fulgte han med ham til Nederlandene 1523 og hørte med til hans lille hof i hans udlændighedsår. 1532 kalder Christian II ham sin sekretær. B. har været i besiddelse af tidens højeste dannelse og stod i nær forbindelse med fremtrædende lærde mænd som Erasmus af Rotterdam (Erasmi Epist. VII, 1928 188f.) og Oecolampadius. 1520erne igennem var han idelig på rejser for at fremme kongens sag. 1527 var han på et besøg i Danmark, og under forberedelserne 1531 til

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Christian IIs togt opholdt han sig en tid i Skotland for om muligt derfra at skaffe kongen skibe og krigsfolk og er sikkert derfor først kommet til Norge senere end Christian II. Det var B. der i juli 1532 bragte ham den længe ventede pengehjælp fra ærkebispen af Trondheim, men da havde Christian II i håbløs sindsstemning allerede sluttet overenskomst med Knud Gyldenstierne. B. fulgte så med Christian II på rejsen ned til Danmark. Fra Marstrand sendte kongen ham i forvejen med brev til Frederik I. Idet han benyttede sig af det almindelige lejde har B. sikkert derefter begivet sig til udlandet. De hemmelige underhandlinger mellem Lübeck og grev Christoffer i begyndelsen af 1534 synes at være ført gennem ham. Under grevefejden høres intet til B. men sikkert har han opholdt sig i Kbh. I hvert fald fik han efteråret 1535 pas til at begive sig til Flensborg. Det er næppe sandsynligt at han er vendt tilbage til Kbh. B. blev også i de følgende år sin gamle konge tro. Han trådte i dennes svigersøns pfalzgrevens tjeneste og var 1543 på dennes vegne i stærk aktivitet for at støtte Niels Dacke. Endnu 1545 indberettede Johan Rantzau rygter om at B. atter på pfalzgrevens vegne var ved at intrigere mod Danmark, men Johan Friis har næppe følt sig så alarmeret som Johan Rantzau thi få år efter (i hvert fald fra 1549) oppebar B. en årsbesoldning på 100 dl. fra den danske regering. Skønt det var på pfalzgrevens side han deltog i forhandlingerne 1549 om en affindelse med Christian IIs døtre, må man fra dansk side have været yderst tilfreds med hans arbejde thi n.å. opnåede han lejde til at vende tilbage til Danmark, og 1552 udbetaltes der ham 600 mk. lybsk som erstatning for hans andel i den fædrene gård i Højbrostræde. S.å. havde Christian III planer om at sende B. på en mission til den russiske zar. Hensigten var at overtale zaren til at lade Christian IIIs bibel oversætte til russisk og trykke. Planen synes aldrig realiseret. B. sendtes i stedet til England. Han var i 1550erne flere gange i Danmark og hævede selv sin besoldning, således 1554 (antagelig også 1555) og 1557. Atter 1558 var han i Danmark og må da på en eller anden måde være kommet i øjeblikkelige vanskeligheder, thi så blottet for midler var han at universitetet på rektoren Niels Hemmingsens forslag skænkede ham seks dl. til klæder. Dog fik han også dette år udbetalt sin ganske rundhåndede understøttelse af staten – i to rater, den sidste ved Jacob Bording som han altså har haft forbindelse med såvel som med Niels Hemmingsen. Efter Christian IIIs død er der næppe længer udbetalt B. understøttelse og man ved intet om hans videre skæbne. Om B.s ægteskab vides kun hvad Niels Hemmingsen oplyser: at han i udlandet havde ægtet en rig, men ond kvinde fra hvem han igen blev nødt til at skille sig (en datter af ham, gift med en borgmester i Lund, døde 1564).

Breve til og fra Mogens Gyldenstierne og Anne Sparre I, 1929 170–74. – E. C. Werlauff i Hist. t. III, 1842 614–27. Samme sst. 2.r. V, 1854 329–39 604–11. A. Heise: Christian II i Norge, 1877 89 101 146. Knud Rasmussen: Hans Bogbinder and Muscovy i Scando-Slavica tomus XVIII, 1972 199–203.

*Astrid Friis**

Bohn, Franz, Herman og **Wilhelm**, se **Bohn, Poul.**

Bohn, Herman Jensen, 1672–1743, russisk general. * 1672 i Rønne, † 7.6.1743 i Reval, begr. i domkirken sst. F: købmand Jens Hansen († 1678) og Barbra Hermansdatter B. († 1723, ~ 2° 1680 med skipper Hans Markmand, † 1695, ~ 3° med feltskær Simon Holst, † 1708). ~ 1722 i Riga med Catarina v. Reutern, * 1679 i Riga, † 21.10.1746 på Maart (~ 1° 1694 med vicepræsident for rigsjustitskollegiet i Skt. Petersborg (Leningrad) Herman v. Brevern, 1663–1721), d. af rådsherre i Riga Johan v. R. (1635–98) og Catharina Christiani (1652–1700). – Fætter til Poul *B.

B. søgte tidligt ingeniøruddannelse i Kbh. og blev 1697 underkonduktør, 1699 sekondløjtnant ved Sjællandske regiment. Med de danske hjælpetropper deltog han 1702 i Østrigs felttog i Italien, og hans dygtighed som korttegner bragte ham her n.å. forfremmelse til generaladjudantløjtnant; 1705 blev han generalkvartermesterløjtnant. Efter Peter den Stores ønske trådte han 1708 i russisk tjeneste som generalkvartermester, deltog i slaget ved Poltava n.å. og brugtes i underhandlinger med tyrkerne da disse 1711 havde omringet zar Peter og hans hær ved Pruth. B. kom 1716 med russerhæren til Kbh. og søgte ansættelse i Danmark, men da den ikke kom i stand udnævnte zaren ham til generalløjtnant og overdrog ham at føre hæren hjem til Rusland. Efter at hans ægteskab havde ført ham ind i Livlands højeste kredse fik han 1723 sæde i det øverste krigsråd og blev sat i spidsen for de russiske tropper i Livland hvis ridderskab optog ham som medlem. Den følgende vinter underhandlede han på zarens vegne i Danzig med den derhen fordrevne hertug Leopold af Mecklenburg om overdragelse af dette hertugdømme til Rusland men hertugen afviste zarens forslag. Peter den Store døde 1725, og under ordningen af hans ligfærd havde B. et stærkt sammenstød med kejserinde Catharinas mægtige yndling fyrst Ménjikov hvilket dog ikke hindrede at B.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

s.å. blev ridder af den nystiftede Alexándr Névskij orden. Med sine tropper deltog han i udgravningen af Ladogakanalen. N.å. beordredes han til at føre krigen mod Persien, men fritoges efter eget ønske herfor og blev stående i Livland hvis midlertidige guvernør han var 1726–27 hvorefter han blev udnævnt til vicepræsident for krigskollegiet i Skt. Petersborg. Han tilkøbte sig 1727–31 ni jordegodser i Estland og tog bolig på Maart ved Reval (Tallinn). Efter året forud at have frabedt sig den ham tiltænkte stilling som overgeneral i Ukraine tog han 1731 sin afsked fra alle sine stillinger, og efter i sit krigerliv at have været med i ti feltslag og til at storme tretten fæstninger så han nu sit fredelige livsmål i at drive have- og skovbrug, kvæg- og fjerkræavl. Grebet af grev Zinzendorfs trosivrige forkyndelse lod han den første estniske bibel 1736–39 trykke i Halle og 1741 udstyre med kobberstik. □Gravmæle i domkirken i Reval (Tallin).

G. von Brevern: Zur Geschichte der Familie von Brevern II (Die Generalin Bohn), 1880. – M. K. Zahrtmann: Slægten Bohn fra Rønne i Pers. Hist. t. 3.r. VI, 1897 265–96; genudg. Herman Hansen, 1918. M. K. Zahrtmann i Museum, 1891 II 272–89. Fr. Barfoed i Pers. hist. t. II, 1881 69–73.

*M. K. Zahrtmann**

Bohn, Poul, 1697–1759, østrigsk general. * 1697 i Hasle, † 13.11.1759 i Wien, begr. i Stefanskirken sst. F: borgmester Morten Hermansen B. (1652–1725) og Margrete Poulsdatter Ancher (1658–1734). ~23.1.1748 i Wien med Maria Rosina v. Grabenfeld, † 18.4.1780 sst. d. af hofkancellist Johann Ferdinand v. G. († 1730) og Anna Maria Rechberger († 1754). – Fætter til Herman "B.
B., der var dattersøn af provst Poul "Ancher blev student 1715 (privat dimitteret), baccalaur n.å. Fra barn var han en ivrig tegner og havde lyst til matematiske og geografiske studier. Da fætteren Herman B. 1716 opholdt sig ved den russiske hær i Kbh. trådte han gennem denne i russisk ingeniørtjeneste men opgav den 1719, opholdt sig i Warszawa og kom herfra i fyrstinde Racoczis følge til Paris hvor hun døde 1722. Han søgte da østrigsk tjeneste, blev 1724 ingeniør i denne og fik det hverv at opmåle skovene i Schlesien. På en rejse gav han sig i lag med at optage et kort over tyrkernes grænsefæstning Khotin ved Dnestr og faldt i tyrkisk fangenskab hvor han sad et fjerdingår inden han kunne sætte sig i forbindelse med den fordrevne transsylvanerfyrste Racoczi som førte hof i Rodosto ved Marmarahavet. Denne fik ham løsladt og optog ham i sit hof, adlede ham 1726 og gjorde ham til oberstløjtnant. B. foretog geografiske rejser i Tyrkiet og Lilleasien og kortlagde Bosporus og Hellespont. Han tog midlertidig tjeneste i den tyrkiske hær 1725 og førte dens artilleri ved belejringen af den persiske by Erivan som efter fire stormanfald måtte overgive sig til tyrkerne. Senere overdroges det ham på stedet at undersøge gennemførligheden af en påtænkt kanal fra Middelhavet ved Aleppo til Eufrat. – Gennem den danske gesandt i Wien, C. A. "Berckentin, søgte han 1731–33 ansættelse i Danmark og tilstillede Christian VI et af sine dygtigt skrevne værker om Tyrkiets historie. – Til privat fordel udnyttede han fra Rodosto sine muligheder for at skaffe sig adgang til russiske, franske og østrigske statshemmeligheder som han røbede for de respektive modparters gesandter i Konstantionopel. Som Racoczis udsending kom han i sommeren 1734 til Paris hvor han på grundet mistanke om for østrigerne at have røbet Racoczis plan om med fransk støtte at angribe Ungarn 6.11. blev sat i Bastillen. Først 1738 slap han fri. Han trådte nu på ny i Østrigs tjeneste, deltog n. å. i Beograds forsvar mod tyrkerne, var som oberstløjtnant i ingeniørerne med ved indtagelsen af Ingolstadt 1743 og blev s. å. forfremmet til oberst, fik sin venstre overarm gennemskudt i slaget ved Hohenfriedberg 1745. Sejrene ved Piacenza og ved Rottofredo bragte ham n. å. forfremmelse til overfeltvagtmester og generaldirektør for fæstningsvæsenet, en stilling, der medførte idelige rejser til kejserrigets tyske, ungarske, italienske og nederlandske fæstninger. 1752 blev han feltmarskalløjtnant, 1758 generalfelttøjmester og n. å. direktør for ingeniørvæsenet. Med sin bror hospitalsforstander **Herman B.** (1682–1773) i Rønne vekslede han jævnligt breve og fulgte danske hærforhold. Hans to sønner **Franz** (1752–1832) og **Wilhelm** (1754–1838) optoges 1.4.1780 i de østrigske arvelandes friherrestand på grund af deres fars fortjenester.

M. K. Zahrtmann: Slægten Bohn fra Rønne i Pers. hist. t. 3.r. VI, 1897; genudg. Herman Hansen, 1918. Det da. krigsbibliotek 2. hft., 1796 147–68. F. Ravaisson: Archives de la Bastille XIV, 1883 402. M. K. Zahrtmann i Museum, 1891 II 289–307. – Relation turque de général B. (manus. i Kgl. bibl.).

*M. K. Zahrtmann**

Bohn-Jespersen, Jens Frederik Vilhelm, 1848–1937, overklitfoged, overplantør. * 4.4.1848 på St. Kannikegård, Bodilsker sg., Bornholm, † 15.11.1937 i Charlottenlund, begr. i Ordrup. F: kammerråd, proprietær Jochum Bohn Jespersen (1800–71) og Vitta Bolette Fischer (1812–99). Navneforandring 8.10.1913. ~1° 14.8.1873 i Vejrum, Viborg amt, med Augusta Amalie Røgind, * 2.8.1853 i Holstebro, † 8.2.1888 i Kbh. (Johs.), d. af sognepræst, sidst i Vejrum Julius R.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

(1814–76) og Sophia Dorothea Hansine Petrea Bay (1821–98). ~2° 14.3.1896 i Kbh. (Jac.) med Johanne Victoria Christine Caroline Rasmussen, * 19.11.1854 i Kbh. (Trin.), † 8.10.1935 i Charlottenlund, d. af hofskræddermester, overkrigskommissær Hans R. (1820–1900, ~2° 1863 med Ida Lovise Trane, 1826–1915) og Ane Marie Wonsild (1823–59).

B.-J. bestod realeksamen i Rønne 1865. Hans interesse for natur og jagt førte ham til at studere ved landbohøjskolen hvor han blev landinspektør 1871 og forstkandidat 1872. Sin tid som forstelev tilbragte han dels hos skovrider Roggenbau på Bornholm og dels hos skovrider Christian *Ulrich, I. Kbh. skovdistrikt. Ulrich var en af tidens store bøgedyrkere, og denne interesse smittede B.-J. der har skrevet flere afhandlinger om bøgens bestandspleje. 1873–80 virkede B.-J. som landinspektør og skovtaksator med bopæl i Rønde, Djursland. Samtidig med at han som skovtaksator udarbejdede planer for driften af flere store skovdistrikter var han skovrider på Kalø gods 1879, 1880–84 skovrider på Tjele hvorefter han slog sig ned i Kbh. som skovtaksator. 1892 blev han knyttet til statens klitvæsen i Tisted amt hvor han var overklitfoged og overplantør 1893–1923. Under hans ledelse blev der tilplantet godt 7.000 ha af klitvæsenets arealer i amtet. I Vandet plantage nær hans tjenestebolig på „Søholt" forsøgte han mange forskellige træarter, bl.a. bøg i små firkantede parceller, de såkaldte B.-J.ske „frimærkekulturer". En meget væsentlig indsats var indførsel af sitkagran i større stil i klitplantagerne hvor denne vestamerikanske gran der tåler saltindhold i luften senere har fået den allerstørste betydning. B.-J. tilbragte sit otium i Charlottenlund hvorfra han dels på rejser, dels på afstand fulgte udviklingen af de store klitskove hvis opbygning han havde forestået.

B.-J. der er blevet karakteriseret som en højt begavet, særpræget personlighed tilhørte den kendte bornholmske slægt Jespersen. Hans bedstefader var Peder (Dam) *Jespersen der plantede sandflugtsskoven mellem Rønne og Hasle, og hans broder, forstkand. Chr. Jespersen (1837–1901) der forestod tilplantningen af Rønne udmarks skov. Af hans litterære arbejder kan nævnes *Om Skovreguleringen og dens Betydning* i Tidsskr. f. Landøkonomi, 1879, *Studier over Bøgens Bestandspleje* I og II, 1893 og III, 1899, *Om Sitkagran i Klitten* i Dansk Skovforenings Tidsskr., 1916. Jægermester 1924. – R. 1919. □Mal. af Fenger, ca. 1918, tegning (fra ungdommen) af Kr. Zahrtmann, kallipastamedaljon af grevinde Schulin, ca. 1930.

Interview i Bornholms avis 10.1.1930. – M. K. Zahrtmann: Slægten Bohn fra Rønne i Pers. hist. t. 3.r. VI, 1897; genudg. Herman Hansen, 1918 43. Chr. E. Jespersen m.fl.: Stamtvl. over den bornholmske familie Jespersen 4. udg., 1941 59 86. – Axel Garboe: Bornholmergeologen Magnus Jespersen, 1931 12–23. Allan Heilmann i Dansk skovforenings t., 1937 737f. Gerda B.-J. i Skovens folk fortæller, 1978. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

P. Chr. Nielsen

Bohr

Slægten stammer fra Mecklenborg og kom til Danmark med soldaten Christian B., som efter militærtjenesten slog sig ned i Helsingør.

Chr. *B.s (1855–1911) hustru Ellen Adler (1860–1930) var datter af bankier D. B. *Adler. Niels B.s (1885–1962) hustru Margrethe Nørlund (1890–) er søster til arkæologen Poul *Nørlund og professor N. E. *Nørlund.

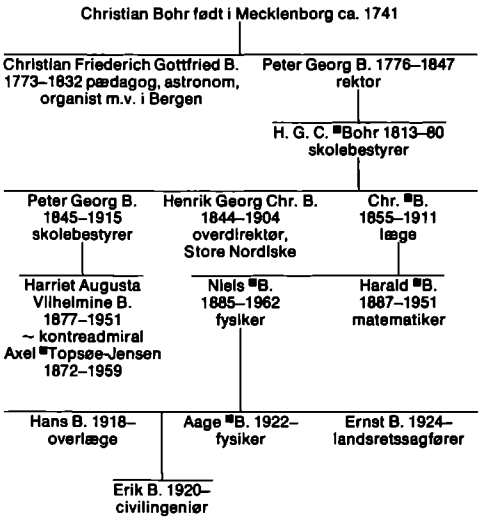

Th. Hauch-Fausbøll og S. Nygaard: Patriciske slægter V., 1930.

Hans H. Worsøe

Bohr, Christian Harald Lauritz Peter Emil, 1855–1911, læge, fysiolog. * 14.2.1855 i Kbh. (Frue), † 3.2.1911 sst., urne på Ass. kgd. F: skolebestyrer, senere professor H. G. *B. (1813–80) og Augusta L. C. Rimestad (1817–96). ~ 14.12.1881 i Kbh. (b.v.) med Ellen Adler, * 7.10.1860 i Kbh. (Mos.), † 30.11.1930 sst., d. af grosserer, bankier D. B. *A. (1826–78) og Jenny Raphael (1830–1902). – Far til Harald *B. og Niels *B.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

B. dimitteredes 1872 fra det von Westenske institut og tog lægevidenskabelig embedseksamen 1878. Allerede i sin studentertid arbejdede han hos professor P. L. *Panum på universitetets fysiologiske institut og offentliggjorde inden sin embedseksamen et arbejde om salicylsyrens indflydelse på kødfordøjelsen. Efter embedseksamen ansattes han 1878 som assistent ved nævnte institut og erhvervede 11.9.1880 doktorgraden for en afhandling om mælkens fedtindhold. Derefter rejste han til udlandet og opholdt sig i Leipzig 1880–82 og 1883 hvor han arbejdede under professor Carl Ludwig som på det tidspunkt var førende inden for den tyske fysiologi, og i hvis laboratorium mange af de fysiologer uddannedes som senere kom til at spille en rolle. Efter Panums pludselige død 1885 blev det trods forskellig modstand sat igennem at hans stilling skulle besættes efter konkurrence. Denne afholdtes febr. 1886 mellem B. og lægerne J. E. Buntzen (1847–1904) og L. S. Vogelius (1856–1904). B. indstilledes og udnævntes 23.2 til lektor i fysiologi 1886, blev professor 1890. Han var medlem af konsistorium fra 1896 og universitetsrektor 1905–06.

Under sit ophold hos Carl Ludwig beskæftigede B. sig med muskelfysiologi og har offentliggjort to arbejder herom. Men næsten alle hans senere arbejder handler om respirationsfysiologi, og hans videnskabelige betydning ligger særlig på dette område. Han begyndte med at undersøge luftarternes binding i blodet og viste ved nye tekniske metoder at forholdene er langt mere komplicerede end man hidtil havde troet, og han bearbejdede problemet i hele dets omfang, også den fysiske side af spørgsmålet om luftarters optagelse i væsker (arbejder fra 1886, 1891, 1897, 1898, 1899, 1900, 1910). B. fandt at blodets iltspænding ikke alene er afhængig af den iltmængde som det har bundet, men at der foregår en regulation således at iltspændingen i det venøse blod kun er lidt lavere end iltspændingen i det arterielle, til trods for at en større del af blodets iltindhold er brugt i vævene under blodets passage gennem kapillærerne. For vedligeholdelsen af organismens iltningsprocesser måtte det virke gavnligt at blodets iltspænding således holdtes oppe. I sine første arbejder troede B. at årsagen hertil var ændringer af blodlegemets iltbindende farvestof, hæmoglobinet, som efter hans daværende forsøg skulle optræde i flere modifikationer. Forklaringen viste sig senere at være en anden. I et arbejde sammen med B.s elever Aug. *Krogh og Karl *Hasselbalch (1904) blev det påvist at regulationen af blodets iltspænding skyldes variationer i blodets kulsyreindhold. I kapillærerne optager blodet kulsyre, og denne løsner iltens binding til hæmoglobinet så at en mindre iltmængde frembringer en højere iltspænding. Gennem undersøgelserne over blodets luftarter var B. – vistnok gennem Ludwigs påvirkning – ført til den opfattelse at organismens regulationsprocesser som bevarer og opretholder livsfunktionerne ikke på fysiologiens daværende standpunkt lod sig føre tilbage til enkle og kendte fysiske processer. Man måtte derfor indtil videre gå ud fra livsfunktionernes formålstjenlighed som en kendsgerning og ved fysiologiske undersøgelser nøjes med påvisningen af at der foregik regulationsprocesser som vedligeholdt funktionerne og dermed organismens liv. Sådanne regulationsmekanismer havde B. påvist ved luftarternes binding i blodet. I en række arbejder som blev hans mest kendte beskæftigede han sig med iltoptagelsen og kulsyreudskillelsen i lungerne for at undersøge om der også i dette organ foregik regulationsprocesser. Anskuelsen på daværende tidspunkt var at luftskiftet i lungerne foregik efter de kendte fysiske love for luftarters diffusion, men anskuelsen hvilede på få undersøgelser der var udført med en lidet udviklet teknik. B. foretog undersøgelser over sagen med nye tekniske metoder, og på grundlag af undersøgelsesresultaterne kom han til den anskuelse at luftskiftet i lungerne ikke foregik efter de kendte fysiske love, men at der måtte foregå processer i lungecellerne som på anden måde regulerede iltoptagelsen og kulsyreudskillelsen mellem luften i lungerne og blodet i deres kapillærer (arbejder fra 1890, 1907, 1909). B. mente oprindelig at der i lungecellerne måtte foregå noget lignende som i kirtelceller. Carl Ludwig havde påvist at spytkirtlernes sekretion ikke lod sig forklare ved de fysiske love for filtration af væsker og osmose af opløste stoffer, således at sekretionen måtte ske ved en særlig virksomhed af ukendt natur i kirtelcellerne. B. tænkte sig at lungen secernerede luft, ligesom spytkirtlerne secernerede spyt og søgte at støtte sin anskuelse ved undersøgelser af forskellig art, fx over iltsekretionen i fiskenes svømmeblære (1894). B.s undersøgelser over lungernes funktion skabte ny interesse for dette spørgsmål og fremkaldte række af nye undersøgelser fra flere sider. Herved forbedredes undersøgelsesteknikken mere og mere, og det viste sig at nu støttede forsøgene ikke B.s anskuelser om luftsekretionen i lungerne. B. anstillede nye forsøg og ændrede sin anskuelse på flere punkter. Efter nyere undersøgelser lader B.s teorier om lungernes virksomhed sig ikke opretholde, men de har virket befrugtende og fremmende på dette område af fysiologisk forskning. I andre arbejder undersøgte B. kulsyredannelsen og iltforbruget i lungevævet (1892, 1897)

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

og lungernes udvidelse og sammentrækning under respirationen (1906 og 1910). I de sidste arbejder fremsatte han en ny opfattelse af opståelsesmåden for den patologiske lungeudvidning (emfysemet). B. betragtede denne sygelige proces som en regulation der modvirkede formindskelsen af funktionsdygtigt lungevæv. I en række arbejder over stofskiftet hos fostre (1900, 1903) påviste B. at dette stofskifte er langt større end man kunne have troet. B. fik en afgørende indflydelse på fysiologiens udvikling i Danmark. Han var først og fremmest eksperimentator, lagde afgørende vægt på eksakthed og indførte nye tekniske forsøgsmetoder. Men B. var ikke tilfreds med blot at registrere forsøgsresultater; han følte trang til at arbejde med et bestemt videnskabeligt formål og opstillede derfor sine problemer ud fra et særligt grundsyn på fysiologiens opgave. Opgaven var for ham at undersøge de enkelte led af den selvregulering som betinger organismens opretholdelse. Han valgte respirationsprocesserne som arbejdsfelt fordi luftarternes forhold i organismen lod sig undersøge med stor nøjagtighed. – En samlet fremstilling af sine resultater har B. givet i W. Nagels' Handbuch der Physiologie des Menschen I, 1909.

B. uddannede en lang række af elever og forstod ved sin videnskabelige begejstring, sin stringente og logiske tankegang og ved hele sin særprægede personlighed at give sine elever impulser som påvirkede deres senere udvikling; blandt hans elever kan nævnes professorerne S. Torup i Oslo og Valdemar *Henriques, J. C. *Bock, Aug. *Krogh, Holger *Møllgaard og K. A. Hasselbalch i Danmark. B. blev medlem af Videnskabernes selskab 1888 og var medlem af en række udenlandske videnskabelige selskaber. 1905 blev han dr. scient. h. c. ved Capetown universitet. – R. 1896. DM. 1906. □Silhouet af C. J. Salomonsen ca. 1886. Mal. af Tycho Jessen, 1894. Afbildet på Krøyers mal. af Videnskabernes selskab, 1898 (Vidensk. selsk.). Relief af Siegfr. Wagner (Fysiologisk inst.). Gravmæle af J. F. Willumsen. Foto.

Selvbiogr. i Univ. progr. nov. 1880. – Th. Hauch-Fausbøll og S. Nygård: Patriciske slægter V, 1930 56f. – Johs. Bock i Ugeskr. for læger 73, 1911 197–201. K. A. Hasselbalch i Hospitalstid. s.å. 137. Carl Julius Salomonsen i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. s.å. 53. Vilh. Thomsen og V. Henriques i Vidensk. selsk. oversigt s.å. Harald Høffding i Tilskueren, marts s.å. Rob. Tigerstedt i Skand. Archiv für Physiologie XXV, s.å. Fr. Tobiesen i Nord. t. for terapi, s.å. L. S. Fridericia i Prominent danish scientists, udg. V. Meisen, 1932 173. H. Høffding: Erindringer, 1928 246–49. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*L. S. Fridericia**

Bohr, Henrik Georg Christian, 1813–80, skolebestyrer. * 21.1.1813 i Nakskov, † 21.11.1880 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). F: adjunkt i Nakskov, senere rektor i Rønne Peter Georg B. (1776–1847, ~1° 1805 med Christiane Magnine Olrik, 1774–1839, ægteskabet opløst 1811) og Birgitte Steenberg Sandal (1784–1846). ~23.12.1840 i Kbh. (Helligg.) med Augusta Louise Caroline Rimestad, * 21.8.1817 i Kbh. (Holmens), † 26.3.1896 sst., d. af birkedommer i Nordre birk, justitsråd Christian Olsen R. (1781–1832) og Anine Wilhelmine Richter (1796–1877). – Far til Chr. *B.

B. blev student 1829 fra Rønne og cand. teol. 1837 hvorefter han blev lærer ved det von Westenske institut i Kbh. 1844 overtog han bestyrelsen af skolen som under hans ledelse blev anset og stærkt besøgt. 1873 overgav han skolen til sin søn Peter Georg B. som dog 1878 gik over i Kbh.s kommuneskoles tjeneste. – B. var en kraftig, overlegen og kultiveret personlighed der med gammeldags strenghed, parret med gemyt og munterhed styrede sine talrige elever. I sine undervisningsfag hovedsagelig latin og historie forstod han at vække sansen for det klassiske, mindre ved sin kærlighed til lærergerningen end ved den forestilling han personlig gav om den latinske digtnings skønhed. – Han har skrevet en biografi af Tordenskiold 1839 (2. opl. 1866) samt nogle lærebøger i historie. – Tit. professor 1860. □Mal. af C. W. T. Christensen, 1855, litografi herefter 1856. Træsnit 1869 og 1880.

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske slægter II, 1911 339; V, 1930 52f. – Ill. tid. 28.11.1880. Joseph Michaelsen: Fra min samtid I, 1890 24–26. Vilh. Bergsøe: De forbistrede drenge, 1898 187. Georg Brandes: Levned I, 1905 53–55. N. Holm: Glade år, 1916 53f N. J. Berendsen: Af en gammel journalists erindringer, 1918 31f Troels-Lund: Et liv, 1924 130 136–41 o.fl. st.

*Chr. Buur**

Bohr, Harald August, 1887–1951, matematiker. * 22.4.1887 i Kbh. (Holmens), † 22.1.1951 på Skt. Lukasstiftelsen, Hellerup, urne på Ass. kgd. F: læge, fysiolog Chr. *B. (1855–1911) og Ellen Adler (1860–1930). ~17.12.1919 i Kbh. (b.v.) med Ulla Borregaard, * 12.2.1898 på Frbg., d. af assistent ved statsbanerne Aage B. (1867–1918) og Louise Rosine Pauline Heckscher (1869–1914). – Bror til Niels *B.

I hjemmet i det gamle Kirurgisk akademi hvor flere af tidens ypperste videnskabsmænd kom som venner modtog B. allerede i sin opvækst sammen med sin lidt ældre bror Niels B. en dyb kærlighed til videnskaben og lærte også den hjælpsomhed og medfølelse med andre som så dybt prægede ham. Som altid senere i livet var

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

forholdet til hans bror en central faktor i hans tilværelse. Efter at være blevet student 1904 fra Gammelholm latin- og realskole studerede han matematik ved Kbh.s univ. hvor han hørte forelæsninger bl.a. hos H. G. Zeuthen, T. N. Thiele, og Niels Nielsen. Hvor stærkt et indtryk disse vidt forskellige mænd af hvilke Zeuthen var den med hvem han følte sig nærmest beslægtet gjorde på ham viste sig ved hvor ofte og gerne han fortalte om dem. Mest bestemmende for hans udvikling som matematiker var dog de værker han studerede, af hvilke han selv fremhævede Jordans Cours d'Analyse og Dirichlets Vorlesungen über Zahlentheorie med Dedekinds supplementer. Efter 1909 at være blevet magister fortsatte han sine studier hos Edmund Landau i Göttingen. Dette centrum for matematikken blev for B. som et andet hjem hvortil han i de kommende år atter og atter vendte tilbage for længere eller kortere besøg. Han elskede at fortælle om det rige liv der med David Hilbert som midtpunkt udfoldede sig der. Med Landau kom han i et yderst frugtbart samarbejde. I årene før første verdenskrig var B. også ofte på studiebesøg i Cambridge og Oxford og kom i nøje videnskabelig forbindelse og senere nært venskabsforhold med G. H. Hardy og J. E. Littlewood. – 1910 tog B. doktorgraden. Samme år blev han docent ved universitetet og overtog i denne egenskab det ene af de for universitetsstuderende og polytekniske studerende fælles to-årige kurser i matematisk analyse. 1915 blev han professor ved Polyteknisk læreanstalt, men holdt fortsat lejlighedsvis særlige forelæsninger for de universitetsstuderende. 1930 blev han professor ved Kbh.s univ. samtidig med at der ved en gave fra Carlsbergfondet til universitetet oprettedes et matematisk institut med ham som leder; det var ham en glæde at det blev opført i nær tilslutning til hans broders institut. – B.s videnskabelige værk er omfattende og dybtgående. Han havde en sjælden evne til at trænge ind til kernen i de problemer han tog op og til at nå til afsluttende resultater. Hans arbejder over Dirichletske rækker og den Riemannske zeta-funktion fastslog tidligt hans navn som en af tidens ledende analytikere. Problemet om hvilke funktioner der kan fremstilles ved Dirichletske rækker førte ham til hans vigtigste bedrift, grundlæggelsen af teorien for de næstenperiodiske funktioner, offentliggjort i tre store afhandlinger 1924–26. Teorien vakte en overordentlig opsigt, og talrige matematikere sluttede sig til ham i arbejdet på dens videre udbygning. Hans danske elever fandt i denne teori et rigt arbejdsfelt. Efter at have holdt gæsteforelæsninger over teorien i Göttingen 1928–29 og i USA 1930–31 udsendte B. 1932 i serien Ergebnisse der Mathematik en forenklet fremstilling af teoriens grundlæggende afsnit som vandt stor yndest. – Som akademisk lærer var B. elsket som få. Han ofrede altid sine forelæsninger en minutiøs forberedelse, og de var en nydelse for tilhørerne. Sammen med Johs. Mollerup udarbejdede han en stor lærebog i matematisk analyse der har bidraget stærkt til højnelse af matematikken i vort land. Udgivelsen af den første autograferede udgave strakte sig over årene 1915–18; derefter fulgte en trykt udgave 1920–23. Fornyede udgaver, i samarbejde med A. F. Andersen og Rich. Petersen, fremkom i årene 1938–49. – B. blev medlem af Det kgl. danske videnskabernes selskab 1918 og af Akademiet for de tekniske videnskaber ved dets stiftelse 1937. Han var desuden medlem af en række udenlandske videnskabelige selskaber. Han var formand for Matematisk forening 1926–30 og fra 1936 til sin død. I internationale matematiske kredse og i det akademiske liv i Danmark øvede han stor indflydelse. Da ulykken i 1933 brød ind over Tyskland og bl.a. ramte akademiske kredse så hårdt var han blandt de første der tilbød hjælp. Hans nære personlige forbindelser med kolleger i mange lande gjorde det muligt for ham at medvirke til at de videnskabsmænd der enten blev nødt til eller valgte at forlade Tyskland kunne finde et nyt hjem, og han viede denne opgave hele sin kraft. Han var også i disse år energisk med i de bestræbelser der af en dansk komité blev gjort for at lette forholdene for de landflygtige åndsarbejdere af andre fag der søgte tilflugt i Danmark. Selv undgik han ikke i slutningen af anden verdenskrig at prøve landflygtigheden idet han med sin familie måtte søge tilflugt i Sverige. Som medlem af det af de danske landflygtige dannede universitetsudvalg og af skoleudvalget kom han til at betyde meget for ordningen af forholdene for den danske ungdom i Sverige. – Med sin dybe menneskelighed og sit strålende humør gjorde B. ethvert samvær til en fest. Det gæstfri hjem var et samlingssted for matematikerne. Et udslag af hans varme interesse for ungdommen var at han 1946 påtog sig hvervet som regensprovst. – I sin tidlige ungdom var B. en beundret fodboldspiller. □Tegning af K. Sinding-Larsen, 1915. Mal. af Julius Paulsen, 1923. Buste af H. Isenstein, 1935. Mal. af E. Goldschmidt, 1946. Relief af J. Galster, 1947 (Kbh.s univ. mat. inst.). Foto.

Collected mathematical works I–III, udg. Dansk matematisk foren., 1952 (indeholder alle B.s matematiske arbejder med undtagelse af elementære artikler og lærebøger). – H. B.: Et tilbageblik, i Mat. t. A, 1947. – Th. Hauch-Fausbøll og S. Nygård: Patriciske slægter V, 1930 60f. N. E. Nørlund i Vidensk. selsk.s oversigt

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1950–51. J. Nielsen i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1951. A. F. Andersen i Ingeniøren 60 nr. 18, s.å. R. Petersen i Medd. fra akad. for de tekn. vidensk. nr. 1, s.å. B. Jessen i Mat. t. A, s.å. og Acta math. 86, s.å. R. Tambs Lyche i Norsk mat. t. 33, s.å. N. Middelboe i Kbh.s boldklub 15, s.å. O. Perron i Jahresbericht Deutsch. Math. Verein. 55, 1952. O. Neugebauer i Year book of amer. philosoph. soc., s.å. S. Bochner i Bull. of amer. math. soc. 58, s.å. E. C. Titchmarsh i Journal of London math. soc. 28, 1953.

Børge Jessen

Bohr, Niels Henrik David, 1885–1962, fysiker. * 7.10.1885 i Kbh. (Garn.), † 18.11.1962 i Valby, Kbh., urne sst. (Ass.). F: læge, fysiolog Chr. *B. (1855–1911) og Ellen Adler (1860–1930). ~ 1.8.1912 i Slagelse (b.v.) med Margrethe Nørlund, * 7.3.1890 i Slagelse, d. af apoteker Alfred Christian N. (1850–1925) og Emma Ottine Sophie Holm (1862–1926); søster til N. E. *N. og Poul *N. – Far til Aage *B. Bror til Harald *B.

Ved sin mere end 50-årige videnskabelige virksomhed har B. stillet sig på række med de allerstørste i fysikkens historie. Hans grundlæggende afhandlinger om atomernes bygning fra 1913 har været banebrydende og åbnet helt nye perspektiver for udviklingen af atomfysikken. Senere, da kernefysikken kom i forgrunden, var det igen B. der opstillede principperne for forståelsen af fænomenerne. En lige så stor bedrift var løsningen af de erkendelsesteoretiske problemer som man var konfronteret med under atomfysikkens udvikling og som syntes at føre til uovervindelige paradokser.

Det var atmosfæren i de forstående forældres hjem der bidrog til udviklingen af B.s interesser og evner. Faderen, den kendte fysiolog Christian B., var også stærkt interesseret i fysik og havde selv udført eksperimentelle arbejder på dette område. Desuden var han under sine studier af den menneskelige organisme stødt på erkendelsesteoretiske problemer der lignede dem der senere er kommet frem i atomfysikken, og B. fremhæver at han fra diskussionerne i det fædrene hjem har hentet de første impulser til at beskæftige sig med disse emner. Efter studentereksamen 1903 (fra Gammelholm latin- og realskole) begyndte B. at studere fysik. Der fandtes dengang ingen særskilt lærestol i teoretisk fysik, og det var naturligt at Videnskabernes selskab der i 1905 efter forslag fra B.s lærer, prof. C. Christiansen, udskrev en prisopgave i fysik valgte som emne en eksperimentel undersøgelse af væskers overfladespænding ved benyttelse af de af J. W. Rayleigh teoretisk behandlede væskestråleb0lger. B. gennemførte arbejdet i faderens laboratorium. Opgaven stillede store krav til præcision og til fingerfærdighed ved blæsning af de nøjagtigt formede elliptiske glasrør. Besvarelsen blev afleveret 1906 og belønnet med selskabets guldmedalje 1907. Afhandlingen er B.s eneste offentliggjorte eksperimentelle arbejde. Den bærer vidnesbyrd om hans interesse for og forståelsen af betydningen af den eksperimentelle forskning. Denne indstilling førte senerehen til at hans institut blev indrettet til både teoretiske og eksperimentelle studier, og mange af de eksperimentelle arbejder der udgik derfra bærer præg af B.s ideer og hans indsigt i de tekniske detaljer. I prisopgaven har B. også på flere punkter udvidet og suppleret Rayleighs teori.

1909 tog B. magisterkonferens, og 1911 disputerede han på en afhandling over metallernes elektronteori. Behandlingen af emnet var baseret på den klassiske fysiks principper, i særdeleshed på den klassiske elektronteori. Med en fin beherskelse af den statistiske mekanik kunne B. vise at visse af metallernes egenskaber umuligt kunne forklares udfra den klassiske fysiks love. I denne konstatering lå allerede kimen til den kvantemekaniske behandling af fænomenerne i atomernes mikroverden. Her viste sig også et træk karakteristisk for hele B.s videnskabelige arbejde: ved hvert problem at stræbe efter at trænge helt ned til de grundlæggende principper.

Efter doktordisputatsen tog B. på en studierejse til England. Han opholdt sig først en tid i Cambridge hvor en af den tids store pionerer inden for elektronteorien, J. J. Thomson, virkede. Dernæst rejste han til Manchester hvor Ernest Rutherford var professor. Forbindelsen med Rutherford skulle blive af største betydning for B. og blev indledningen til et livslangt venskab. Rutherford stod netop midt i sit afgørende arbejde over atomets struktur. Ved at undersøge alfa-partiklers spredning i forskellige stoffer kunne han vise at atomet bestod af en i forhold til dets udstrækning lille, positivt ladet kerne hvori praktisk taget hele atomets masse var koncentreret, og et antal uden om kernen kredsende, negativt ladende elektroner. – Under sit ophold i England udarbejdede B. en teori for ladede partiklers gennemgang gennem materie, et problem som han senere med mellemrum kom tilbage til. Men hovedresultatet af samværet med Rutherford var at B. efter sin hjemkomst til Danmark i hurtig rækkefølge udarbejdede tre afhandlinger om atomernes og molekylernes bygning (publiceret juli–nov. 1913 i „Philosophical Magazine"), afhandlinger der danner en milepæl i atomfysikkens historie. Rutherfords atom ligner på en måde vort solsystem, blot i mikroskopisk målestok, men det blev hurtigt klart at det ikke kunne behandles på samme måde som det makroskopiske planetsystem der følger den sædvanlige klassiske fysiks regler. Efter disse regler

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

må et elektrisk ladet legeme der bevæger sig i en bane omkring et punkt udsende stråling. Atomets elektroner ville altså hele tiden tabe energi, deres baner indsnævres mere og mere, og det ville ende med at elektronerne styrtede ind i kernen: et sådant atom kan ikke være stabilt. Man ville også komme i strid med den kendsgerning at atomerne udsender stråling med nogle ganske bestemte, for hvert grundstof karakteristiske bølgelængder (liniespektrum).

B. indså at spørgsmålet om atomernes stabilitet måtte sættes i forbindelse med eksistensen af virkningskvantet. Omkring århundredskiftet havde den tyske fysiker Max Planck ved at analysere hvorledes strålingen fra glødende legemer fordeles på forskellige bølgelængder vist at strålingsenergien ikke kan være ubegrænset delelig, men udsendes og optages i endelige portioner, kvanter, bestemt ved en naturkonstant, det såkaldte virkningskvantum. Dette er så lille at det praktisk talt ikke spiller nogen rolle ved beskrivelsen af vor makroskopiske verden der beherskes af den klassiske fysiks love. Men går man ned til atomare dimensioner får man at gøre med virkninger hvis størrelse er sammenlignelig med virkningskvantet som derfor må spille en rolle ved beskrivelsen af atomerne. B.s teori gik da ud på at elektronerne kun kan bevæge sig omkring kernen i visse ganske bestemte baner. I kriteriet for hvilke baner der er de tilladte, „stationære", indgår virkningskvantet som et væsentligt led. Desuden postulerede B. at elektronen i sin stationære bane ikke udsender stråling – hvilket jo er et radikalt brud med den klassiske elektrodynamik – og derfor bibeholder en konstant energi. Strålingen udsendes og optages udelukkende ved at elektronen skifter fra én bane til en anden. Differencen mellem energierne i de to baner udsendes eller optages i form af stråling hvis bølgelængde afhænger af den frigjorte – eller absorberede – energi i henhold til en formel hvori også virkningskvantet indgår. Som en overbevisende bekræftelse på sin models bærekraft kunne B. teoretisk udlede formlen for bølgelængderne i brintspektret (brintatomet har af alle grundstoffer den enkleste struktur med kun én elektron omkring kernen). Den viste sig at være i fuld overensstemmelse med den af J. J. Balmer opstillede formel der sammenfatter det empiriske materiale. Også den af B. beregnede værdi af konstanten der indgår i Balmer-formlen svarede nøjagtig til den målte værdi. Den viste sig at være en kombination af tre fundamentale størrelser: elektronens masse og ladning samt virkningskvantet.

Efter at have virket i et år som privatdocent blev B. 1914 udnævnt til docent i fysik ved Kbh.s univ. med den opgave at undervise medicinstuderende. Senere på året tog han orlov, og til trods for rejsevanskeligheder forårsaget af krigen tog han imod Rutherfords indbydelse til i et år at virke som lektor ved universitetet i Manchester. Opholdet kom dog til at vare indtil 1916, og efter hjemkomsten overtog B. det specielt til ham oprettede professorat i teoretisk fysik. 1918 påbegyndtes bygningen af et institut på en grund der var erhvervet for et beløb på 80.000 kr. indsamlet blandt en kreds af private. I marts 1921 indviedes Universitetets institut for teoretisk fysik på Blegdamsvej i København, et sted der skulle danne rammen om både teoretisk og eksperimentel forskning. Derudover blev der på instituttet skabt muligheder for at modtage udenlandske medarbejdere og på denne måde give hele arbejdet en bredere basis. Mange af den tids fremtrædende teoretikere har i længere eller kortere tid været gæster på instituttet og deltaget i de årlige sammenkomster hvor man i fri diskussion søgte at finde frem til en vurdering af opnåede resultater og modtog impulser til fremtidigt arbejde.

B.s model leverede selve grundlaget for forståelsen af atomernes liniespektre. Men endnu havde man ingen udbygget teori til den mere detaljerede beskrivelse af de atomare fænomener. Her kunne det af B. fremsatte korrespondensprincip yde hjælp som vejviser. Som nævnt er der en væsentlig forskel mellem de lovmæssigheder der gælder i den makroskopiske verden og dem der beskriver mikroskopiske, atomare systemer. I det første tilfælde anvendes den klassiske fysik, i det andet spiller virkningskvantet en afgørende rolle. Til trods for denne forskel er der en vis forbindelse, korrespondens, mellem de to områder. Den fremtræder i grænsetilfælde hvor det fx drejer sig om elektroner i atomet der bevæger sig i de yderste baner. Kendskabet til resultater beregnet ad klassisk vej giver et fingerpeg om hvad man skal forvente i atomteorien. Metoden er ikke entydig, men i B.s hånd har den, navnlig takket være hans skarpe intuition, vist sig at være yderst frugtbar.

B. stillede sig nu det mere vidtrækkende mål også at udlede andre atomegenskaber der afhænger af hvorledes de forskellige elektroners baner er grupperet omkring kernen. Dertil hører i første række de kemiske egenskaber. De slægtskabsforhold der hersker mellem forskellige grundstoffer træder tydeligt frem i det periodiske system. Her opstilles grundstofferne i en rækkefølge således at stoffets nummer inden for skemaet svarer til kernens ladning målt med elektronens ladning som enhed, eller, hvad der går ud på det samme, til antallet elektroner i det

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

neutrale atom. B. ønskede nu at forklare hvorledes de nævnte egenskaber afhænger af stoffets nummer i det periodiske system. Hans fortolkning af grundstoffernes periodiske system forelå 1921, og hans arbejde over atomernes struktur blev belønnet med Nobelprisen 1922. Teorien fik en smuk bekræftelse ved opdagelsen af et nyt grundstof der skulle stå på den endnu ubesatte plads med nr. 72 i det periodiske system. På basis af B.s skema kunne man forudsige at stoffet måtte have lignende kemiske egenskaber som zirkonium og ikke – som man tidligere havde forventet – som sjældne jordarter. To forskere, hollænderen Dirk Coster og ungareren George ▪Hevesy, der på det tidspunkt arbejdede på instituttet, fandt da også stoffet i zirkoniumholdige mineraler og kaldte det for hafnium efter Københavns latinske navn Hafnia.

I udviklingen af kvantefysikken skete 1925 og de følgende år et gennembrud ved udformningen af en sammenhængende matematisk teori, kvantemekanik, til behandling af atomare fænomener. En konsekvens af den nye teori var de af W. Heisenberg opstillede ubestemthedsrelationer. Disse udsiger at det for visse par af fysiske størrelser, fx atomets sted og dets impuls (eller hastighed) gælder at de ikke begge på én gang kan måles med vilkårlig nøjagtighed, men at produktet af unøjagtighederne ved målingen af de to størrelser aldrig kan gøres mindre end virkningskvantet. Jo bedre man bestemmer den ene, desto mindre nøjagtig kan man måle den anden. Ubestemthedsrelationerne førte til alvorlige vanskeligheder af erkendelsesteoretisk karakter fordi de var i strid med selve grundlaget for den tilvante kausale beskrivelse af fænomenerne. En afklaring af de tilsyneladende paradoksale forhold kom, da B. 1927 fremsatte det såkaldte komplementaritetssynspunkt som vil blive omtalt senere.

I det følgende decennium vendte fysikernes interesse sig mod atomkernerne. På dette område havde man samlet et betydeligt eksperimentelt materiale fra kunstige kerneomdannelser, ikke mindst takket være de i 1930erne udviklede nye hjælpemidler. I store apparater kunne ladede atomare partikler accelereres op til hastigheder der gjorde dem virksomme ved bombardement og omdannelse af atomkerner. En ny kraftig udvidelse af mulighederne for kerneomdannelser åbnede sig ved opdagelsen af neutronen, en partikel med omtrent samme masse som brintkernen, protonen, men i modsætning til denne uden elektrisk ladning. Neutronen er særlig egnet til brug ved kerneforsøg fordi den på grund af manglende ladning ikke frastødes af kerner og lettere kan trænge ind i dem. B. indså betydningen af denne udvikling, og instituttets udrustning blev lagt om med henblik på det nye felt. I tilbygningerne til instituttet anbragtes et højspændingsanlæg til 1 million volt samt en cyklotron færdigbygget 1938, den første der kom i funktion i Europa. 1935 fik B. i anledning af sin 50-årsdag 0,6 gram radium som gave. Stoffet blev brugt til fremstilling af neutronkilder.

På det teoretiske område blev B. igen ophavsmand til et afgørende fremskridt. Siden opdagelsen af neutronen var man klar over at denne ved siden af protonen måtte indgå som byggesten i kernerne (fælles betegnelse: nukleoner). Forsøg med langsomme neutroners virkning på kerner havde imidlertid givet overraskende resultater. I 1936 fremsatte B. en idé der gav mulighed for at forstå disse forhold. Ifølge hans teori sker omdannelsen af kernen der rammes af en neutron i to tempi. I første omgang optages neutronen i kernen. På grund af den tætte sammenpakning af nukleonerne i kernen og vekselvirkningen mellem dem vil neutronens energi hurtigt fordeles mellem mange nukleoner. Den tilførte energi kan gå bort i form af stråling, og den indkomne neutron forbliver indfanget i kernen. Men ved de tilfældige fluktuationer i energifordelingen kan det også hænde at en nukleon får så megen energi at den overvinder bindingskræfterne og river sig løs fra kernen. Der tegner sig en interessant analogi med de forhold der hersker i en væskedråbe. Tilfører man dråben energi ved at opvarme den vil molekylernes bevægelse blive livligere. Den ene mulighed er at den tilførte energi går bort i form af varmestråling – dråben afkøles. Ved de tilfældige fluktuationer i energifordelingen mellem molekylerne kan det imidlertid også ske at et af molekylerne ved overfladen får så megen energi at det kan rive sig løs fra dråben – væsken fordamper. B.s dråbemodel af kernen eller teorien om den sammensatte (compound) eller intermediære kerne, så enkel den end var, viste sig at være meget effektiv. Et overbevisende eksempel på teoriens rækkevidde var dens anvendelse på tunge kerners spaltning (fission). Som et led i en række systematiske undersøgelser af stoffernes opførsel under bombardement med neutroner kom turen til uran, det dengang tungeste kendte grundstof med nr. 92 i det periodiske system. Resultatet var gådefuldt fordi der bl.a. dannedes barium med nr. 56. Dette stred mod al tidligere erfaring om kerneprocesser hvor de nydannede kerner kun afviger lidt fra de oprindelige. Opklaringen kom fra dråbemodellen. Tunge kerner kan nemlig når de „opvarmes" også udføre svingninger hvorunder de får en aflang form og derefter spaltes i to omtrent lige store dele. Ved en nærmere analyse af

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

fissionsfænomenet indså B. at urans to isotoper med henholdsvis massetal 235 og 238 måtte have forskellige fissionsegenskaber, en omstændighed der skulle få en overordentlig stor praktisk betydning. Ved fissionsprocessen frigøres en umådelig stor energimængde. Ved forsøg udført på instituttet blev denne energi målt og fundet at være i overensstemmelse med den teoretisk beregnede værdi. I 1939 publicerede B. i samarbejde med J. A. Wheeler en detaljeret teori for fissionsprocesserne. De fragmenter urankernen spaltes i under fission er ikke blot mere energirige men også meget tungere end de partikler man tidligere havde til rådighed ved forsøg. De baner som de beskriver ved gennemgang gennem luftarter, og som kan studeres i et tågekammer ser helt anderledes ud end dem man indtil da havde haft kendskab til. Fænomenet tiltrak sig B.s opmærksomhed og vakte påny hans gamle interesse for spørgsmålet om atomare partiklers gennemgang gennem stoffer. Han videreudviklede teorien til at omfatte de tunge partiklers opførsel og gav en samlet fremstilling af hele emnet i en grundlæggende afhandling af 1948.

Den anden verdenskrigs udbrud i september 1939 og den tyske besættelse af Danmark i april 1940 stillede B. over for mange problemer. Arbejdet på instituttet kunne nok opretholdes, og det var endda lykkedes at bygge en ny accelerator, men mangelen på materialer til den eksperimentelle afdeling og udenlandske tidsskrifter var særdeles følelig. Spekulationer over dagens praktiske vanskeligheder blandede sig med bekymringer angående krigens forløb og udfald. Muligheden for atomkerneenergiens udnyttelse beskæftigede også B. Allerede 1939 var det blevet klart – og dette blev fremhævet af B. i et foredrag i Selskabet for naturlærens udbredelse – at det teoretisk var muligt at fremstille en atombombe, men at opgaven ville stille uhyre store krav til ressourcerne. Visse oplysninger tydede på at man i Tyskland arbejdede med sagen, og dette måtte naturligvis vække stor ængstelse. At der også kunne være noget i gære på allieret side fremgik af en indbydelse sendt til B. ad hemmelig vej om at komme til England. B. afslog af frygt for eventuelle repressalier mod instituttet og dets medarbejdere. I efteråret 1943, efter bruddet mellem den danske regering og besættelsesmagten var faren for B.s sikkerhed vokset. I slutningen af september fik han en advarsel om at han ville blive arresteret og ført til Tyskland, og han måtte derfor flygte til Sverige. Efter et kort ophold i Stockholm blev han med en britisk maskine fløjet til England og kom derfra til USA som medlem af den britiske gruppe videnskabsmænd der deltog i arbejdet på fremstillingen af et kernevåben. Af sikkerhedsmæssige grunde rejste B. i USA under navnet Nicholas Baker. På dette tidspunkt var projektet allerede vidt fremskredet. Samtidig lå mulighederne for et fremtidigt rustningskapløb med kernevåben klart for dagen, og B. blev meget optaget af tanker om hvordan en sådan udvikling kunne forhindres. Den eneste vej, mente han, var at der på et tidligt tidspunkt indledtes forhandlinger med Sovjetunionen angående et samarbejde om anvendelse af kerneenergien til fredelige formål. Chancen for at et sådant initiativ – der i sig selv ville bidrage til at skabe tillid – kunne lykkes lå bl.a. i, at det drejede sig om en helt ny sag der åbnede vide perspektiver for menneskehedens velfærd. Desuden var den ikke belastet med en forhistorie og prestigehensyn der ofte skaber uovervindelige vanskeligheder. Et sådant samarbejde måtte nødvendigvis også føre til en mere åben verden med en deraf følgende forbedring af tillidsforholdene mellem landene. B. fremstillede sine tanker i henvendelser til præsident Roosevelt der syntes lydhør over for dem. En række fremtrædende amerikanske og britiske personligheder gik ind for B.s ideer, men disse mødte på modstand hos Churchill.

I august 1945 vendte B. tilbage til Danmark. Da var kernevåben netop blevet anvendt mod Japan, og i en artikel i „Times" advarede B. indtrængende mod de farer der truede civilisationen. I årene derefter fortsatte han sine anstrengelser for at fremme de ovenfor skitserede tanker. Men da var den kolde krig mellem Øst og Vest i fuld gang. Som et sidste forsøg fremlagde B. i 1950 hele sagen som han indtil da havde behandlet fortroligt for offentligheden i form at et *Åbent brev til De forenede Nationer* (brevet er aftrykt i bogen „Niels Bohr"). Det indeholder teksten af B.s memoranda til Roosevelt og en appel om større åbenhed i verden som vejen til samarbejde og forebyggelse af katastrofale følger af teknikkens udvikling. Det åbne brev fik ikke umiddelbart den ønskede virkning på grund af den politiske krise omkring Koreakrigen som netop faldt sammen med brevets offentliggørelse. Men de tanker som B. havde fremsat deri er stadig aktuelle, og udviklingen har kun bekræftet deres gyldighed.

Samtidig lagde B. et stort arbejde i planlægningen og gennemførelsen af en omfattende udvidelse af instituttet og dets ressourcer. Nye bygninger opførtes i tilknytning til de gamle, og senerehen indrettedes ved Risø en eksperimentel afdeling med en moderne accelerator til kernefysiske undersøgelser.

Lige fra sin ungdom var B. stærkt optaget af erkendelsesteoretiske spørgsmål. I kvantefysikken

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

førtes han, som tidligere omtalt, til dybtgående problemstillinger der fandt afklaring i det komplementaritetssynspunkt som han fremlagde 1927 ved en kongres i Como. Kvantefysikken havde stillet fysikerne over for et dilemma der havde voldt meget hovedbrud. Det var den mærkelige eksperimentelle opdagelse at elektronerne – der var kendt som partikler med bestemt masse og ladning – under visse omstændigheder kan opføre sig som bølger. Allerede fra tidligere arbejder af Planck og Einstein vidste man at også lyset kan opvise en dobbelt karakter. Lysets egenskaber beskrives normalt ved hjælp af et bølgebillede, men det kan også opføre sig som små partikler, lyskvanter. Fra teoretisk side stødte man ligeledes på vanskeligheder ved forsøg på at bringe ubestemthedsrelationerne i samklang med principperne for den tilvante naturbeskrivelse.

Angående en nærmere redegørelse for B.s komplementaritetssynspunkt der bragte opklaringen af disse tilsyneladende paradokser må henvises til hans essaysamlinger *Atomfysik og naturbeskrivelse*, navnlig beretningen i samling II om diskussionerne med Einstein. B. går ud fra en omhyggelig og fordomsfri analyse af betingelserne for iagttagelse af atomare objekters opførsel. I al korthed kan situationen beskrives således. På den ene side har vi en iagttagelsesanordning der efter sagens natur må være makroskopisk. Her må såvel forsøgsopstillingen som selve fænomenet, indbefattet måleresultaterne, beskrives ved hjælp af begreber fra den klassiske fysik som vort sprog er tilpasset til. Dette indebærer igen at man principielt ser bort fra vekselvirkningen mellem måleinstrument og objekt. På den anden side har vi et mikroskopisk objekt for hvilket denne vekselvirkning er af betydning. Den kan jo aldrig blive mindre end et virkningskvantum som til trods for sin lidenhed spiller en rolle i atomar skala. Denne vekselvirkning mellem objekt og apparat – som man altså på grund af det sidstes makroskopiske karakter principielt er afskåret fra at kontrollere – bevirker at målingen af to størrelser der er forbundet ved ubestemthedsrelation (fx en elektrons sted og hastighed) vil føre til billeder der er modstridende i den klassiske begrebsramme. Sådanne to aspekter betegnede B. som komplementære, i den forstand at de – selv om de er uforenelige i den makroskopiske beskrivelse – begge er uundværlige i sammenfatningen af vor viden om objektet. Det afgørende er imidlertid at der ikke foreligger nogen logisk modstrid fordi – som B.s analyse viser – de to komplementære forhold ikke kan optræde ved brugen af samme apparat, men kræver forskellige forsøgsopstillinger. Dette er en følge af ubestemthedsrelationerne, og kvantemekanikkens logisk konsistente system giver netop plads for de komplementære fænomener.

En af komplementaritetens konsekvenser er at man i atomfysikken ikke kan opretholde den tilvante kausale beskrivelsesmåde. Denne indebærer jo at fysikkens love i princippet tillader at forudsige resultater af en måling foretaget under givne forsøgsbetingelser på et *enkelt* objekt. Atomfysikkens love derimod giver, på grund af den ukontrollerbare vekselvirkning mellem apparat og objekt, kun *sandsynligheden* for udfaldet af en bestemt måling. Man kan derfor kun forudsige den *statistiske* fordeling af resultaterne af målinger foretaget på *mange* ens objekter under samme forsøgsbetingelser. – Blandt dem der ikke ville acceptere den statistiske beskrivelse var Albert Einstein. I 25 år havde han forsøgt, ved hjælp af skarpsindigt konstruerede tænkte eksperimenter, at imødegå de nye synspunkter. Gang på gang viste B. imidlertid at Einsteins argumenter ikke kunne stå for en nærmere prøvelse. Den ovenfor citerede beretning om B.s samtaler med Einstein danner derfor et vægtigt bidrag til diskussionen om emnet. – Komplementaritetssynspunktet er en af virkningskvantets eksistens nødvendiggjort generalisation af det klassiske kausalbegreb, og det har en enorm rækkevidde. Lige fra begyndelsen har B. gjort opmærksom på at komplementære forhold også forekommer på andre områder. Han var, især i de senere år af sit liv, meget optaget af at diskutere sådanne sammenhænge, specielt i biologien.

Internationalt samarbejde i videnskaben betød for B. ikke blot et praktisk problem, men var en integrerende del af hans livssyn. Mange steder i verden har han på forskellig måde støttet den videnskabelige forskning. Han var en drivende kraft bag oprettelsen af det europæiske center for kerneforskning, CERN, i Genève. Han organiserede og husede i 5 år på sit institut CERNs teoretiske afdeling. Og da denne 1957 blev overført til Genève afløstes den i København af Nordisk institut for teoretisk atomfysik, NORDITA, der skulle få en overordentlig stor betydning for det nordiske samarbejde på dette område. B. var også medlem af Board of Governors for Weizmann-instituttet i Rehovoth og virkede på at fremme dets udvikling. Men det var først og fremmest på Instituttet for teoretisk fysik – i 1963 officielt omdøbt til Niels Bohr institutet – at B. praktiserede sine tanker om internationalt samarbejde. Mange hundrede videnskabsmænd fra næsten alle lande hvor fysisk forskning drives har gennem årene været lang- eller korttidsgæster på instituttet og derigennem knyttet det

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

net af personlige forbindelser og venskaber der befæstede grundlaget for et frugtbart fælles arbejde. I denne sammenhæng kan også nævnes at B. 1933 var blandt initiativtagerne til oprettelse af Komiteen til støtte for landflygtige åndsarbejdere og var siden aktivt medlem af dette. Takket være sine forbindelser i andre lande var han i stand til at skaffe nye stillinger til mange videnskabsmænd der i 1930erne måtte forlade Tyskland og Italien. Og til en række fysikere blandt flygtningene gav han i lange perioder arbejdsmuligheder på instituttet i København.

Den autoritet som B. i tidens løb havde fået i Danmark satte ham i stand til at spille en betydelig rolle i forskellige samfundsnyttige bestræbelser. Det var karakteristisk for ham at når han blev stillet over for en sag han mente var værd at gå ind for nøjedes han aldrig med at støtte den alene med sit navn, men ønskede at yde en aktiv indsats. Her skal nævnes nogle af de vigtigste opgaver B. var med til at løse. Nationalfondet til bygning af Nationalmuseet som B. var en af initiativtagerne til gennemførte 1925 en indsamling der indbragte 2½ million kr. Dette beløb, sammen med et bidrag fra staten, gjorde det muligt at indrette det nuværende nationalmuseum i Prinsens palæ. – Fra 1939 var B. præsident for Det kgl. danske videnskabernes selskab (som han havde været medlem af siden 1917). – I en årrække fungerede han som præsident for Den danske kræftkomité. – Han var med til at stifte Det danske selskab. – I mange år var han formand for det af H. C. Ørsted stiftede Selskab til naturlærens udbredelse. – Oprettelsen af Statens almindelige videnskabsfond 1952 skyldes for en stor del B.s initiativ og hans evne til at argumentere over for regeringen og rigsdagen. – Det var også efter B.s idé og takket være hans bestræbelser at man 1955 oprettede Atomenergikommissionen (som han blev formand for) og byggede forsøgsanlægget på Risø.

Med sine banebrydende arbejder har B. åbnet for nye veje til forståelsen af naturens love. Han har kunnet bringe klarhed ind i nye vigtige områder af fysikken og finde sammenhæng i erfaringer der tilsyneladende lå fjernt fra hinanden. Hans påvisning af komplementære forhold har således fået betydning langt ud over fysikkens egentlige domæne. Resultaterne af hans arbejde er nedfældet i talrige afhandlinger og essays, men adskillige resultater som B. var kommet til før andre er blevet liggende som notater og udkast. Dette lå i at han stillede usædvanligt store krav til formen der for ham var en lige så vigtig del af helheden som indholdet, og dette førte mangen gang til at en publikation blev stærkt forsinket eller endda helt opgivet. B.s samlede værker er under udgivelse (*Collected Works*. Amsterdam 1972–, beregnet til ca. 10 bind), forsynet med omfattende kommentarer og kildemateriale. En række af artikler og erkendelsesteoretiske emner findes i tre essay-samlinger: *Atomteori og naturbeskrivelse* i Festskr. udg. af Kbh.s univ., 1929 (som bog 1958), *Atomfysik og menneskelig erkendelse*, 1957 og *Atomfysik og menneskelig erkendelse II*, 1964. B.s betydning for fysikkens udvikling må imidlertid også bedømmes på baggrund af den kolossale indflydelse som han gennem flere decennier udøvede på sin tids forskning og som rakte til praktisk talt alle dele af verden. Gennem sine afhandlinger, men ikke mindst gennem den personlige kontakt der skabtes under udenlandske fysikeres besøg i Kbh., under diskussionsmøder, og under B.s egne rejser, samt gennem sin omfattende korrespondance virkede B. igangsættende og inspirerende i et omfang hvis rækkevidde næppe kan overvurderes. – B. var æresdoktor ved 30 fakulteter, almindeligt medlem af 30 og æresmedlem af 24 akademier og andre videnskabelige selskaber. Han var æresborger i Narssaq. Foruden Nobelprisen modtog han en række priser og medaljer, bl.a. Atoms for Peace Award, samt den første af Dansk ingeniørforening til hans ære indstiftede Niels Bohr medalje. Han var dekoreret med mange inden- og udenlandske ordener, derunder – som en af de få personer der ikke er statsoverhoveder eller medlemmer af kongelige familier – med elefantordenen. I 1931 fik han tildelt æresboligen på Carlsberg. – R. 1920. DM. 1931. K^2. 1937. K^1. 1946. SK. 1955. R. E. 1947. □Tegn. af Alfred Schmidt (Fr.borg). Mal. af Jul. Paulsen, 1924. Buste af Vitalis Gustafson ca. 1924. Mal. af O. Sievert, 1926 (Fr.borg). Tegn. af Carl Jensen ca. 1929. Relief af M. Meden, 1932 (det danske studenterhus i Paris). Mal. af Jul. Paulsen ca. 1934 (Æresbol., Carlsberg). Tegn. af Gerda Ploug Sarp, 1935. Tegn. af L. Kaganas, 1938 (Fr.borg). Mal. af Johs. Nielsen, 1940. Mal. af W. Scharff ca. 1941. Tegn. af Otto Christensen, 1941, af Andreas Friis, 1942 (Fr.borg). Mal. af W. Scharff, 1955 (Fr.borg). Buste af H. Isenstein, 1955 (Weizmann inst., Israel; Fr.borg). Tegn. af Hans Bendix ca. 1956 og 1963. Medalje af H. Salomon, 1956. Buste af J. Gudmundsen-Holmgreen (Kbh.s univ.). Mal. af Daniel Hvidt ca. 1957. Statuette af Hans W. Larsen ca. 1957. Mal. af Henrik Sørensen ca. 1959 (Vidensk. selsk.). Frimærke, 1963, af C. Slania efter tegn. af V. Bang. Linoleumssnit af K. J. Almquist. Buste modelleret af Johs. V. Jensen. Livsmaske. Foto.

Bibliografi i Nuclear Physics 41, 1963 7–12.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Udg. N. B. Collected Works I –, 1972–.
Lit. N. B. Et mindeskrift i Fysisk t. LX, 1962 (med ufuldstændig bibliografi). S. Rozental i Politiken 21.11.1962. Mogens Pihl i Kristeligt dagblad 6.7.1963. L. Rosenfeld: indledning til N. B.: On the constitution of atoms and molecules, 1963 s. XI–LIV. N. B. memorial session, amer. physical soc., i Physics to-day XVI, N. Y. 1963 21–64. N. B., hans liv og virke fortalt af en kreds af venner og medarbejdere, 1964. L. Rosenfeld i Dictionary of scientific biography II, 1970 239–54. C. Møller i Politiken 18.11.1972.
Papirer i N. B. arkivet på N. B. instituttet. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Stefan Rozental

Bohr, Aage Niels, * 1922, fysiker. * 19.6.1922 i Kbh. F: professor Niels *B. (1885–1962) og Margrethe Nørlund (* 1890). ~ 11.3.1950 i New York City med Marietta Bettina Soffer, * 9.5.1922 i Wien, † 2.10.1978, d. af bankmand Jacques S. (ca. 1893–1959) og Margot Jeral (1893–1960).

Efter 1940 at være blevet student fra Sortedam gymnasium studerede B. fysik ved Kbh.s univ. og blev mag. scient. 1946, men efter en meget omskiftelig studietid idet han under 2. verdenskrig fulgte faderen under dennes eksil, først og fremmest i USA hvor han ydede en fra alle sider højt værdsat hjælp. De stærke indtryk B. allerede i barndomshjemmet havde modtaget vedrørende det internationale samarbejde mellem fysikere blev herved yderligere uddybet og er i dag en af de mest udprægede ledetråde i hans alsidige virke. Efter magisterkonferensen blev B. medarbejder ved Instituttet for teoretisk fysik (nu Niels Bohr instituttet). 1954 blev han dr. phil. på afhandlingen *Rotational States of Atomic Nuclei* og udnævntes 1956 til professor ved Kbh.s univ. Han var bestyrer for Niels Bohr institutet 1963–70 og har siden 1975 virket som direktør for Det nordiske samarbejdsinstitut for teoretisk atomfysik (NORDITA) i hvis styrelse han havde sæde 1958–74. Siden 1973 har han været medlem af Scientific Policy Committee i det europæiske samarbejdscenter for kerneforskning (CERN). Han er en fremragende og inspirerende universitetslærer og en ledende forskerpersonlighed inden for den internationale kernefysiske forskning. B.s forskning falder i særdeleshed inden for atomkernernes struktur. Det er en emnekreds hvortil hans far Niels B. gennem indførelsen af den såkaldte dråbemodel havde givet den indledende forståelse af mange kernefysiske fænomener. Også andre fysikere havde senere videreudviklet denne model ved at indføre mere detaljerede forudsætninger vedrørende adfærden af de nukleoner: neutroner og protoner hvoraf atomkernerne er sammensat. Men det er kendetegnende for B. at han – og senere i samarbejde med Ben *Mottelson – i selvstændig videreudvikling af en idé først antydet af J. Rainwater nåede frem til en langt dybere forståelse af nukleonernes bevægelser i kernerne. Hovedsynspunktet her er at nukleonerne udfører samordnede (korrelerede) bevægelser (svingninger og rotationer). Hertil kræves en almindelig teori for svingninger og rotationer af kvantemekaniske systemer af meget mindre stiv struktur end kendt fra kvantemekanikkens anvendelse på forståelsen af molekylernes opførsel.

I deres skelsættende værk *Nuclear Structure* I, 1969 og II, 1975 har B. og Mottelson givet en fremstilling af denne almindelige teori, ledsaget af et væld af konkrete anvendelser. Det er i det hele taget karakteristisk for B. at han som teoretisk fysiker altid har arbejdet i nær tilknytning til den eksperimentelle fysik, både hvad angår udnyttelsen af allerede fundne resultater og anvisningen af nye eksperimentelle muligheder. Et forhold som har bevirket at han i vid udstrækning har kunnet fastholde og videreudvikle den nære sammenhæng mellem teori og eksperiment som altid i særlig grad har præget det internationalt orienterede arbejde på Niels B. instituttet. Det er ligeledes karakteristisk for B. at han besidder en dyb indsigt i fysikkens udvikling også udenfor kernefysikken hvilket har været ham til direkte gavn når han i sin egen forskning har erkendt ligheder med andre grene af fysikken. Men i denne sammenhæng skal også nævnes at han med omhu og følelsen af en stor forpligtelse hertil følger udviklingen inden for dansk fysik som helhed. Ved sin milde og tolerante adfærd, sit stærke ønske om at yde retfærdighed, og sin hjælpsomhed har B. på frugtbar og inspirerende måde fortsat og videreudviklet den af faderen grundlagte tradition, både nationalt og internationalt. Og i hans og Marietta B.s gæstfrie hjem råder den samme skønne ånd som prægede forældrehjemmet. – B. er medlem af talrige videnskabelige akademier, 1955 af Videnskab. selsk., og han har både herhjemme og internationalt modtaget mange andre hædersbevisninger, han er æresdoktor ved universiteterne i Manchester 1961, Oslo 1969, Heidelberg 1971, Trondheim 1972. 1975 modtog han i fællesskab med sin medarbejder Ben Mottelson og den amerikanske fysiker J. Rainwater Nobelprisen i fysik. – R. 1966. R.[1] 1974. □Foto

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1954 131.

Mogens Pihl

Boie, Jørgen (Georgius Boethius Agricola), † 1569, professor, præst. † 1.5.1569. F: Lorents B. († 1547), den første evangeliske sognepræst i Vil-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

strup. (B. må være født før reformationen). ~ 1553 med Sara Meiger, d. af provst Johan M. i Rendsborg († 1561), enke efter provst Vincents Alberti i Tønder († 1552).

B. blev 1538 immatrikuleret i Wittenberg hvor han 1540 blev magister artium. 1540–48 var han professor i pædagogik ved Kbh.s univ.; 1544 blev han bacc. teol. 1548 kaldte Hans den ældre ham til sin hofpræst og skriftefader med bolig i Haderslev og desuden til sognepræst i faderens embede Vilstrup. Hertugens tillid skaffede ham mange specielle opgaver. 1553–59 var han konst. sognepræst i Haderslev og provst for Haderslev provsti; 1560 blev provstiet definitivt overdraget ham. 1564 forfattede han det betydningsfulde værk *Einbericht vnde der kerken jahrlichen jnkumpst sambt densulvigen registern düsser Prawesty, Barrezüssel genant.* (Begyndelsen aftrykt efter originalmanuskriptet i Rigsarkivet i Ny kirkehist. Saml. II, 1860–62 265–82; andre eksemplarer i Haderslev provstearkiv og Kiel stadsarkiv. Begyndelsen blev indført i kirkernes regnskabsbøger, et par af disse aftrykt ved O. Kier i Jahrbücher für die Landeskunde der Herzogthümer Schleswig, Holstein und Lauenburg IV, 1861 94–105). 1566 indviede han slotskapellet på Hansborg. Hertugen beskikkede ham også 1553 til visitator på Nordstrand og for året 1554 tillige i Tønder provsti. 1556 var han på Nordstrand sammen med hertugen som da udstedte en kirkeordning for øen; 1559 var han medforfatter til en kirkeordning for Ditmarsken. B. var en dygtig mand, den første indfødte nordslesviger som efter reformationen nåede en højere kirkelig stilling; man skal næppe lægge vægt på de beskyldninger for forfængelighed og gerrighed som rettedes imod ham af den besynderlige kapellan i Haderslev, Hans Oldendorph. Hans modersmål var dansk, hans embedssprog for en stor del nedertysk.

P. Rhode: Saml. til Haderslev amts beskrivelse, 1775 150–71. (fot.opt. 1942). H. F. Rørdam i Kirkehist. saml. 2.r. I, 1857–59 466; IV, 1867–68 700f; 3.r. I, 1874–77 71 693–703 705–21 727–35. Samme: Kbh.s univ.s hist. 1537–1621 I, 1868–69 580–87. L. Vesten i Sønderjyske årbøger, 1927 249–60.

*Valdemar Ammundsen**

de Bois-Clair [bwa'klæ:r], **Gaspard** Antoine, ca. 1654–1704, hofpræst, kunstner. * ca. 1654 i St. Bonnet le Château i stiftet Lyon, † 31.1.1704. Gift.

B.-C. indtrådte i Jesuiterordenen og virkede i forskellige gejstlige stillinger i Frankrig, bl.a. som præst for kadetterne i Rochefort, siden for nonnerne i Notre Dame-klosteret i Fontenay le Comte. I mange år var han plaget af tvivl om den katolske religions sandhed, og under påskud af at ville søge helbredelse for en alvorlig paralytisk sygdom flygtede han 1688 til Rotterdam hvor han kom under calvinsk påvirkning. Til sidst gik han i Haag over til den reformerte kirke og opholdt sig derpå et par år i Holland og England. 1690 kom han til Kbh. hvor han især fandt beskyttelse hos dronning Charlotte Amalie. Snart blev han stærkt påvirket i luthersk retning og tænkte på at konvertere på ny. Imidlertid søgte den reformerte menighed at få ham til at drage bort fra landet, og da han i sin vaklende sindsstemning heller ikke kunne bekvemme sig til at gå over til den lutherske kirke så hurtigt som man fra denne side ønskede klagede biskop Hans *Bagger over ham og fik kongen til at dømme ham til for stedse at rømme riget. B.-C. var da allerede flygtet, men vendte om, lod sig optage i den danske statskirke 1693 og vandt i den grad kongeparrets tilgivelse at han ikke blot fik skænket betydelige pengegaver, men endog s. å. blev udnævnt til fransk hofprædikant. Sin religiøse udvikling har han på interessant måde skildret i *Lettre justificative*, 1693. Han udgav siden flere andre skrifter, deriblandt Luthers katekismus med fransk og tysk oversættelse, 1695 og et udvalg af salmer til brug ved den franske gudstjeneste i slotskapellet, 1694 og 1696. Flere af hans bøger er delvis at opfatte som indirekte forsvarsskrifter for ægtheden af hans omvendelse. Dette synes også at have været nødvendigt thi skønt luthersk-ortodokse gejstlige som H. *Bornemann, H. *Wandal og H. G. *Masius priste ham i de højeste toner var der mange der stadig betragtede ham med mistro. Bl.a. forfattede en fransk kaptajn de Gissey et smædeskrift mod ham, men kongen gav ham oprejsning ved at befale at dette skulle brændes af bøddelen på Gammeltorv 1699. – B.-C. var tillige kunstner og havde evner som tegner. Hans gentagne forandring af religion påvirkede også hans kunst. Således malede han 1696 til Trinitatis kirke et billede forestillende Timoteus som en mand af tre religioner (jf. hans skrift *La Vie de Saint Timothée*, 1695), og som illustration til et andet skrift *Discours évangélique*, 1696 tegnede han en fremstilling af jomfru Maria med en kunstlet forklaring af at også hun havde tilhørt tre religioner, den jødiske, calvinske og lutherske. Arbejder af ham findes bl.a. på Rosenborg, Frederiksborg og Fredensborg samt kunstmuseet. – 1699 holdt B.-C. en siden udgiven fransk ligprædiken over Christian V. Den er – som hans øvrige arbejder – affattet i et smukt og elegant sprog, præget af gallisk ånd, men også af en iøjnefaldende forkærlighed for det søgte og allegoriske. Sine sidste år synes han at have tilbragt i Glückstadt. Et usik-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

kert forlydende vil vide at han til slut vendte tilbage til Romerkirken.

Erik Pontoppidan: Annales ecclesiæ danicæ IV, 1752 669–73. D. G. Zwergius: Det sjællandske cleresi, 1754 721–26. P. F. Suhm: Saml. til den da. hist. I 3. hft., 1780 194. Årsberetn. fra det kgl. gehejmearkiv VII, 1883 5 64. Kgl. kammerregnskaber fra Frederik IIIs og Christian Vs tid, udg. Emil Marquard, 1918 432 434 438 441 479 485 528. Jan Steenberg i Hist. i medd. om Kbh., 1966 12 18.

*Bjørn Kornerup**

Boisen (Bojsen)

Der findes flere sønderjyske og frisiske slægter ved navn Boisen, Bojsen eller Boysen, bl. a. én nedstammende fra Jes Thomsen i Kollund, der 3.1.1488 fik våbenbrev af kong Hans (Paul Hennings: Die Familie Boysen aus Collund, Der deutsche Herold XXXVIII, 1907 60f.)

En anden slægt føres tilbage til rådmand i Højer Andreas Bohsen (-1678), hvis sønnesøn Hans Boysen (1697–1774) der ligeledes var rådmand i Højer, var far til kniplingshandler Boy Hansen (ca. 1724–90).

P. O. *Boisens (1762–1831) anden hustru Anna (Nanna) Nannestad (1775–1853) var datter af professor dr. teol. Nicolaj *Nannestad. P. O. *Boisens (1815–62) hustru Cathrine Marie Bang Grundtvig (1827–87) var datter af N. F. S. *Grundtvig.

N. A. Jensen: Godt Mod, 2. udg., 1935.

Hans H. Worsøe

Boisen, Boie Frederik Outzen, 1793–1876, præst. * 20.10.1793 i Vesterborg, † 13.5.1876 på Frbg., begr. sst. (Solbjerg). F: biskop P. O. *B. (1762–1831) og Anna Wiinholdt, f. Hansen (ca. 1743–98). ~ 16.4.1819 i Vesterborg med Christiane Hansine Møller, * 26.10.1795 på Skelstofte, † 26.11.1886 på Frbg., d. af kammerråd, godsinspektør Christian Ditlev M. (ca. 1754–1823) og Dorthe Hincheldey (1763–1816). – Halvbror til F. *B., L. N. *B. og P. O. *B. (1815–62).

B. blev student 1813 fra Nykøbing F., cand. teol. 1817, vicepastor hos faderen i Vesterborg og lærer ved seminariet 1818, sognepræst i Sakskøbing 1825, tillige provst for Musse og Fuglse hrd. 1829. 1836 flyttede han til Søllerød, blev 1840 provst for Smørum og Sokkelund hrd. og medlem af kommissionen til bedømmelse af J. P. Mynsters ritual-forslag. Han blev 1842 medlem af amtsrådet, og stillede sig 1848 uden held til den grundlovgivende rigsdag i Lyngbykredsen. 1852 blev han sognepræst i Gentofte hvor hans dygtighed og energi på forskellig måde gjorde sig gældende, bl.a. i koleraåret. Særlig arbejdede han for skolevæsenets fremgang, var en flittig visitator og vandt i høj grad lærernes tillid. 1852–63 var han formand i sogneforstanderskabet, en stilling han ved sin myndighed og indsigt var særlig skikket til. For egne midler opførte han i Gentofte et børneasyl til hvilket han skænkede 8000 rdl. Da han 1868 holdt sit 50-års jubilæum som præst blev han stærkt hyldet af sin menighed der skænkede ham 700 rdl. Heraf oprettedes et konfirmandlegat. Kort efter bragtes imidlertid en gammel sag om et forhold B. gennem flere år havde haft til en gift kvinde i sognet frem i sladderen og da denne kom biskop Martensen for øre tog han initiativet til at den gamle præst 1872 fik sin afsked uden pension. – Rang med bisper 1867. – R. 1842. DM. 1864. K.^{2} 1868. □Mal. af C. A. Kølle, 1885. Litografi efter tegn. af C. A. Kølle, 1860. Afbildet på træsnit efter tegn. af Otto Bache, 1863: Alexandra modtager brudegave af Gentofte sg. Mal. af H. Olrik, 1874.

S. Elvius: Danm.s præstehist. 1869–84, 1885–87 146f. Gentofte kirkesogns, dets kirkes og præsters hist., 1928 38 56 139–45 180f. Poul Nedergaard: Da. præste- og sognehistorie 1849–1949, 1949 350.

*Hans Koch**

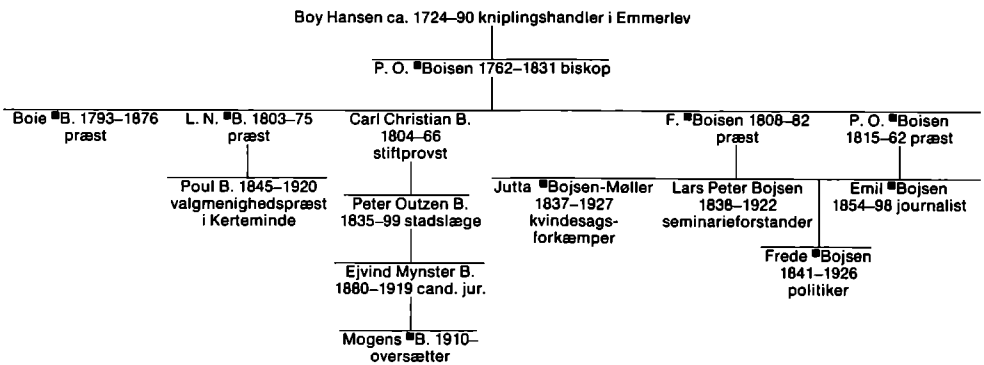

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Boisen, C. C., se **Boisen, P. O.** († 1831).

Boisen, Frederik (Frits) Engelhardt, 1808–82, præst. * 11.2.1808 i Vesterborg, † 17.9.1882 på Frbg., begr. i Stege. F: biskop P. O. *B. (1762–1831) og Anna Nannestad (1775–1853). ~ 12.11.1834 på Frbg. med Eline Birgitte Heramb, * 27.7.1813 i Kongsberg, † 27.5.1871 i Stege, d. af major, overmagasinbestyrer ved sølvbjergværket i Kongsberg, justitsråd Lars Guldbrandsen H. (1775–1822) og Ursula Christiane Grønlund (1789–1831). – Far til Emil *Bojsen, Frede *Bojsen, Peter *Bojsen og Jutta *Bojsen-Møller. Halvbror til Boie *B. Bror til L. N. *B. og P. O. *B. (1815–62).

Til sit 15. år blev B. undervist i hjemmet af sin far og sin halvbror Boie B. 1823 kom han i Nykøbing skole hvor adjunkt H. J. Blicher og den ældre bror, også lærer ved skolen, L. N. B., fik megen og god indflydelse på ham, og derfra blev han dimitteret 1825. I sin studentertid havde han som flere af brødrene et venligt hjem i stiftsprovst H. G. *Clausens hus. Han tog teologisk embedseksamen 1830, blev lærer ved Borgerdydskolen på Chr.havn og boede i hus med J. C. *Lindberg. Under studiet af den tyske teolog Tholuck ændredes lidt efter lidt hans religiøse syn der var dannet under påvirkning af faderens og H. G. Clausens rationalisme. Han blev en stadig tilhører ved Grundtvigs prædikener i Frederiks kirke og omgikkes meget med Søren og P. C. Kierkegaard, den sidste forlovet med en af B.s søstre. 1834 blev B. kateket og førstelærer i St. Hedinge. Han kom snart i ry for sin veltalenhed skønt han i sin ungdom led under generende forlegenhed og stammen når han skulle tale. 1837 kaldte grev F. A. Holsteins enke ham til Skørpinge. Han var blandt de sjællandske præster, Grundtvig, Lindberg m.fl. som androg om sognebåndets løsning. Skørpinge lå i den stærkt vakte del af Sjælland, og B. sluttede sig straks til forsamlingsfolkene i dette såkaldte „hellige land". Hans præstegård blev et samlingssted for de vakte, og B. var en tid helt revet med af den stærkt pietistisk farvede bevægelse der da havde sin blomstringstid. Efter et besøg hos Grundtvig 1845 blev han klar over skævhederne ved forsamlingslivet, og han slog da „nogle forfærdelige Dommedagsslag imod det udvortes Væsen". 1846 optrådte han første gang som folkelig taler ved en fest i Næstved til minde om J. H. Pestalozzi, og i det Danske samfund som ved den lejlighed blev dannet holdt han jævnlig foredag om folkelige emner. Men de vakte lægfolk vendte sig nu fra ham og betragtede ham som frafalden. Selv sluttede han sig fastere til Grundtvig og hans kreds.

Ved valget til den grundlovgivende rigsforsamling stillede B. sig i Korsør imod mag. Adolph *Steen og blev valgt. 1849 valgtes han til folketinget i Skelskør, men da han 1850 blev præst i Vilstrup ved Haderslev nedlagde han sit mandat. Hans kærlighed til menigmand bragte ham på rigsdagen til at søge sin plads i bøndernes midte, men han havde ikke synderlig indflydelse og talte kun sjældent. I Vilstrup kastede han sig med stor iver over alle sider af præstegerningen; men han havde store vanskeligheder at kæmpe med. Den herrnhutiske påvirkning fra Christiansfeld, pietismen hos nabopræsterne og den gængse overvurdering af det tyske åndsliv skaffede ham mange bitre timer, og han følte sig på flere måder skuffet med hensyn til det forventede udbytte af sit arbejde. I Vilstrup begyndte han 1852 udgivelsen af *Budstikken*, et folkeskrift til oplysning og opbyggelse. De fleste artikler i dette fjortendagsskrift skrev han selv, og Budstikken kom vidt om til gavn og glæde for mange på begge sider af Kongeåen. 1859 blev han sognepræst i Stege; til en afskedsfest for ham i Haderslev skrev C. Lembcke: „Vort Modersmaal er dejligt". B. kom til Stege med store forhåbninger om at kunne udrette mere fordi han nu kun skulle virke blandt *danske* mænd og kvinder. Men der ventede ham nye kampe. Medens i Sønderjylland, næst kristendommen, den danske sag havde stået i første række for ham, trådte i Stege politikken i forgrunden, og han, den gamle bondeven, følte sig i stærk modsætning til sine nationalliberale omgivelser. Med ungdommelig lidenskab og fast tro på venstres ret kastede han sig ind i de politiske stridigheder, og bølgerne gik ofte så højt at præsten syntes at tabe, når politikeren vandt. 1866 blev han medlem af landstinget for 3. kreds og udtalte sig bestemt imod den foreslåede forfatningsændring.

Det var dog langtfra at han over politikken glemte sin præstgerning. Også i Stege holdt han med stor iver forsamlinger, og om end hans vidnesbyrd nu klang anderledes end da han i sin ungdom talte i det „hellige land" var grundtonen den samme. Da frimenighedskirken i Ryslinge indviedes 1866 var B. den første der talte fra dens prædikestol. Fra Stege gjorde han jævnlig store prædikerejser til forskellige egne af Danmark og Norge, og selv de der hverken var kirkeligt eller politisk enige med ham havde ondt ved at unddrage sig virkningerne af hans veltalenhed. I de sidste år havde disse rejser ofte det formål at indsamle bidrag til Eduard *Løventhals mission som i B. havde en varm ven. 1879 blev han ramt af et slagtilfælde, måtte standse Budstikken og 1881 tage sin afsked. □Litografi efter tegn. af F. Vermehren, 1851, i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

de Bergs høvdingeskikkelse som bannerfører for partiet. Som tegn på de nye forhold indtrådte B. som medudgiver af Morgenbladet, en ære der siden kostede B. meget besvær og en hel del penge. Skønt hverken B. eller Berg ønskede bruddet i foråret 1885 der førte til det store provisorium 1885–94 kunne det ikke undgås trods B.s bestræbelser som formand for det afgørende fællesudvalg for finansloven i marts 1885. B. var dog parat til forhandlingsløsninger efter at den første harme havde lagt sig da han var klar over folketingets magtesløse stilling. I efteråret 1886 fik han tilslutning fra begge venstregrupper til at lade finanslovforslaget behandle gennem alle stadier. Det følgende år kom det til hemmelige forhandlinger med Estrup hvori først Hørup, siden også B. deltog forgæves uden Bergs viden. Da Berg siden hørte derom brød han forbindelsen med B. i protest og stod en tid isoleret. B. deltog også i de tilsvarende forhandlinger det følgende år, „påskeforhandlingerne", men var iøvrigt meget passiv i politik i disse år som følge af svigtende nerver og dårligt helbred. Han overvejede alvorligt at nedlægge sit mandat, isoleret som han også var med Berg som delvis modstander, med Høgsbro som en upålidelig partifælle og med et krigerisk højre-flertal i landstinget der var utilbøjeligt til forhandlinger, så længe Københavns befæstning ikke var færdig.

Opmuntret af sin hustru til ikke at trække sig tilbage før han virkelig havde udrettet noget lagde han nu grunden til den kommende forhandlingspolitik i årene 1887–90. Fra Rødkilde vedligeholdt han korrespondance med betydningsfulde personer i højre, således bl.a. med indenrigsminister Ingerslev og C. St. A. Bille, nu amtmand i Holbæk amt. Det stod nu B. klart at ethvert forsøg på forlig på finansloven ville være forgæves. Genoprettelsen af konstitutionelle tilstande måtte ske gennem et reformarbejde uden for forfatningsstridens område der kunne nærme folketing og landsting til hinanden og berede sindene ude i befolkningen. Med tiden ville det så være muligt at gennemføre det forlig på finansloven der kunne afslutte det provisoriske regime. Efter delegeretmødet i venstre 1889 fik han en opfordring fra partiets bestyrelse til at udarbejde et arbejdsprogram for den følgende samling, og i somrene 1890 og 91 samlede B. nu det omfattende arbejdsprogram der skulle gennemføres de kommende år. Han bearbejdede her bl.a. forslag fra regeringen om syge- og ulykkesforsikring, om en reform af fattigloven og om en ølskat, forslag der i flere år havde ligget uløste i rigsdagen. Den store reformlovgivning hvorved bl.a. grunden lagdes til den danske sociallovgivning gennemførtes i de første år af 1890erne under B.s ledelse ved aftaler mellem ham og regeringen og højre og med støtte også fra dele af Hørups gruppe der gik i opløsning som følge af Hørups fald ved valget 1892. Reformkomplekset omfattede foruden modernisering af fattiglovgivningen også en lov om vederlagsfri alderdomsunderstøttelse, desuden sygekasseloven, lov om tilskud til højskoler og landbrugsskoler og nedsættelse af en kommission om retsreformen. I betragtning af tidens voldsomme politiske modsætninger var „reformværket" 1890–93 en fantastisk bedrift af B. det der måske stærkest placerede ham som en central person i dansk politisk historie.

I foråret 1893 syntes et forlig på finansloven inden for rækkevidde, men uenighed om de militære udgifters størrelse og navnlig forgæves forsøg på at aftvinge den utilnærmelige Estrup løfter om et ministerskifte efter forliget fik det til at briste. I den følgende samling skulle målet dog nås. B. talte ved dens indledning om at de to linier nærmede sig skæringspunktet. Hvis man ikke greb lejligheden nu ville linierne atter divergere. I foråret 1894 nåede han da til enighed med landstingets højre om et forlig knyttet til en reform af hærloven og et større kompleks af jernbanelove. Venstres indrømmelse bestod i at indrømme tilstedeværelsen af Københavns befæstning ved bevillinger til dens vedligeholdelse og til den forøgelse af artilleriet som den nødvendiggjorde. Til gengæld blev de provisoriske love (gendarmloven m.fl.) udleveret folketinget til forkastelse samtidig med at der vedtoges en rigsdagsbeslutning med nye regler for midlertidige finansloves anvendelse og indhold, regler der – ganske vist i en meget svævende form – skulle forebygge nye provisorier.

Det afgørende punkt i det store forlig blev spørgsmålet om ministeriets afgang. Trods sit vindende væsen og sin smidige forhandlingsform kunne B. ikke komme på talefod med Estrup selv der holdt sig tilbage i ophøjet utilnærmelighed. B. måtte da nøjes med et løfte om ministerskifte fra højres forhandlere og turde ikke fremføre et krav om at det forhandlende venstre skulle repræsenteres i en ny regering. Når B. selv ikke ønskede en ministerpost var det sikkert et ægte udtryk for hans idealistiske livsholdning, men samtidig en svaghed over for hans parti. Hans partifæller reagerede da også på denne afgørende usikkerhed i forligets betingelser. B. forsikrede at alene forligets psykologiske virkning ville forhindre provisoriets benyttelse i fremtiden, og at ministerskiftet ville indtræde, men ville iøvrigt ikke lægge pres på sine 38 partifæller. Afstemningen viste imidlertid at 14 af hans tilhængere faldt fra, og forliget kunne da kun gen-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

nemføres i folketinget med 54 stemmer mod 44 den følgende dag. Dette frafald og den omstændighed at det ventede ministerskifte først fandt sted fem måneder senere var en skuffelse der gjorde B. til en bitter mand i sine senere år. Året efter reduceredes hans parti yderligere ved valget, ledelsen gik ganske over til det nystiftede venstrereformparti, og skønt B.s moderate parti støttede de følgende højreministerier af al kraft og forsøgte at genoptage reformlovgivningen fra før forliget blev resultaterne meget små. Dette i forbindelse med hans vaklende helbred og en voksende følelse af at hans person muligvis stod i vejen for den tilnærmelse mellem hans parti og venstrereformpartiet som han ønskede bragte ham 1901 til at udtræde af folketinget. Han vedligeholdt i de følgende årtier en meget intens forbindelse med sine to nærmeste yngre partifæller, Klaus Berntsen og Niels Neergaard, øvede indflydelse i det skjulte, således ved støtte til den såkaldte Flensborgbevægelse i 1918–20, men deltog ellers ikke i aktiv politik, sagde således nej da ministeriet Berntsen støttet af en personlig henvendelse fra Frederik VIII tilbød ham et mandat som kongevalgt landstingsmand.

Årene efter udtrædelsen af rigsdagen tilbragte B. mest med historiske studier over Møns historie, *Jakob Sunesøn af Møn* udkom 1902, *Stege Bys Bog 1418–1607* i 1904 og samlingen *Af Møns Historie*, I-IX udkom 1909–26, alle bygget på omfattende arkivstudier og blev på mange måder forbilleder for senere tiders lokalhistoriske litteratur. B.s fine og uegennyttige personlighed udøvede en særegen tiltrækningskraft på hans omgivelser. Som politiker var han pragmatiker fremfor alt. Udgået fra en kreds der satte det nationale over det sociale og med forudsætninger i en akademisk præget konservatisme reagerede B. kraftigt mod de nye toner der brød frem fra byerne i form af radikalisme og socialdemokrati. En stor del af forståelsen for hans virke og forhold til andre venstreførere skal ses i hans voldsomme modvilje mod „københavneriet", en betegnelse hvormed han i sine erindringer sammenfatter disse bevægelser. Han anså dem for farligere for „den hele landet omfattende folkelige løftelse" end den aristokratiske livsholdning han mødte hos landstingets højre. Skønt hans personlige livsgerning endte i skuffelse blev hans politiske linie, det moderate venstre, dog fortsat og ført til sejr i de følgende årtier. – F.M.I. 1921. □Litograferet på gruppebilleder af det forenede venstre, 1874, på „venstretørklæde" ca. 1875 og af I. W. Tegner samt i et par træsnit 1883 og 1887, Buste af C. Rohl Schmidt, 1884 (Rødkilde folkehøjskole, folketinget). Tegn. af K. Gamborg 1886 og 1889 (Fr.borg). Afbildet på karikatur, 1894 (Fr.borg). Statue af Gunnar Hansen, 1929 (haven ved Rødkilde). Foto.

F. B.: Lovgivningsværket 1890–95 og dets følger, 1898. Fr. Nørgård i Højskolebladet, 1937 191–95 (breve fra biskop Monrad). Tre venstremænd. En brevveksling mellem F. B., Klaus Berntsen og Niels Neergaard, udg. Harald Jørgensen, 1962. F. B.s politiske erindringer, udg. Kristian Hvidt, 1963. – Zodiacus i Nær og fjern 26.3.1876. E. Henrichsen: Mændene fra forfatningskampen I, 1913. Rødkilde højskoles årsskr., 1929. Poul Kierkegaard i Mænd og meninger i dansk socialpolitik 1866–1901, 1933 67–107. F. B. og grev J. L. Holstein-Ledreborg. Meddelt ved Jan Neiiendam i Hist. t. 10.r. IV, 1937 346–55. Roar Skovmand: Folkehøjskolen i Danm. 1841–1892, 1944. – Papirer i Rigsark.

Kr. Hvidt (N. Neergaard)

Bojsen, Lars **Peter,** 1838–1922, landøkonom, skoleleder, politiker. * 15.4.1838 i Skørpinge, † 27.5.1922 i Kbh., begr. sst. (Garn.). F: præsten F. *Boisen (1808–82) og Eline B. Heramb (1813–71). ~ 2.9.1862 i Stenderup ved Horsens med Ingeborg Christiane Crone, * 13.5.1840 på Nørholm ved Varde, † 22.1.1922 i Kbh., d. af forpagter, senere gårdejer og kammerråd Julius C. (1804–92) og Abel Elisabeth Lichtenberg (1811–77). Bror til Emil *B. og Frede *B. og Jutta *Bojsen-Møller.

Efter nogle år i Haderslev latinskole og et år på v. Westens institut i Kbh. tog B. adgangseksamen 1856 til Polyteknisk læreanstalt og landinspektøreksamen 1858/59. Han ønskede at virke i højskolen og var en kort tid lærer ved Rødding og Uldum højskoler. Efteråret 1859 købte han den i 1854 oprettede men senere standsede bondehøjskole i Gedved hvis bestyrelse ville have ham til både at genoplive skolen og sætte gang i den begyndende venstrebevægelse og i Horsensegnens materielle udvikling. Til højskolen knyttede B. 1862 et friseminarium der i 1870erne fik en så stærk tilgang, en tid over 200 elever, at højskolen måtte nedlægges 1881. For at bedre skolens økonomi drev B. landinspektørvirksomhed og et efterhånden betydeligt landbrug, knyttet til seminariet. Sammen med broderen Frede B. udgav han *Dansk Skoletidende* 1866–70, var fast medarbejder ved faderens Budstikke 1870–79 og udgav selv 1880–82 de tre sidste årgange *Den ny Budstikke*. B. var 1863 medstifter af Skanderborg amts Landbosparekasse, var til 1901 formand for den 1884 stiftede Horsens landbrugsforening, tog initiativet til oprettelsen af det første danske andelssvineslagteri i Horsens 1887 og var dets formand til 1913, var 1890–97 formand for andelsslagteriernes fællesrepræsentation og 1890–1900 næstformand i de jyske landboforeninger. I 1890erne deltog han i agrarbevægelsen og var medstifter af Agrarfore-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ningen 1895. B. tog livligt del i de folkelige og politiske bevægelser. Han var med til oprettelsen af Jysk folkeforening 1862 og efter det første provisorium 1877 formand for Grundlovsværneforeningen til september 1878. Han var 1865 med i kredsen bag Horsens Morgenblad der senere omdannedes til Horsens Folkeblad med hans broder Emil B. som redaktør. Han var sognerådsformand 1883–94 og medlem af Skanderborg amtsråd 1889–95.

I landspolitikken søgte B. 1864 valg til rigsrådets folketing i Viborgkredsen men faldt. Derimod valgtes han 1866 i Vejlekredsen, stemte mod den reviderede grundlov og afstod ved valget til den nye grundlovs folketing kredsen til hofjægermester H. R. Carlsen. I de politiske kampår fulgte han broderen Frede B.s politik og bidrog gennem sin forbindelse med agrarbevægelsen til at bane vejen for forliget 1894. Han indvalgtes i landstinget i 10. landstingskreds 1894, men vragedes som forligstilhænger 1902. Han søgte forgæves valg til folketinget 1903 i broderens gamle kreds, Stegekredsen, blev kongevalgt landstingsmedlem 1912 og var tingvalgt medlem af landstinget 1918–22. – B. havde 1893 købt hovedgården Lethenborg og forpagtede 1896 seminariet til Jens *Byskov der 1903 købte det. B. flyttede først til Ry hvor han i nogle år virkede ved den af svigersønnen Helge *Hostrup oprettede højskole, senere til Kbh.

På alle forskellige virkefelter var B.s mest fremtrædende evne den rige og levende fantasi. Det var den der gjorde ham til den dygtige lærer, navnlig den ypperlige fortæller; han var derfor noget bedre på sin plads som lærer ved højskolen end ved seminariet. Det var også den der gjorde at han var en ypperlig politisk agitator der i sjælden grad formåede at få en forsamling med. Det var også fantasien der gjorde ham til den idérige foregangsmand på praktiske og økonomiske områder. Her hvor han mødte folk med nøgtern, kritisk sans der kunne vurdere om ideerne var solidt nok underbyggede fik han derfor sin største betydning. – R. 1897. D.M. 1909. – Mindestøtte med portrætmedaljon af Rasmus Andersen ved Gedved seminarium. □Træsnit af C. Hammer 1883 og 1888. Litografi af I. W. Tegner, 1891, efter foto. Afbildet på O. Matthiesens mal., 1923 af den grundlovgivende rigsdag 1915 (folketinget), mal. af samme (sst.). Foto.

J. P. M. Jensen-Lyngby: Gjedved højskole og seminarium 1862–1887, 1888. N. Bransager og P. Rosenkrantz: Den danske regering og rigsdag, 1901–03. Gjedved seminarium 1862–1912, 1912. Horsens andelssvineslagteri 1887–1912, 1912, Rasmus Bording: Peter Bojsen, Østjysk hjemstavn II, 1937. Johs. Grønborg i Folkeskolen LVII, 1940 463–67. Astrid Hostrup, f. Bojsen: Et jævnt og muntert, virksomt liv på jord, 1951. Omkring et seminarium, Gedved seminarium 1862–1962, 1962. Frede Bojsens politiske erindringer, udg. Kr. Hvidt, 1963.

Helge Larsen (J. Byskov)

Bojsen-Møller, Jutta Kunigunde, 1837–1927, kvindesagsforkæmper. * 17.3.1837 i Store Heddinge, Præstø amt, † 12.1.1927 i Hellerup, begr. i Lynge, Sorø amt. F: sognepræst F. *Boisen (1808–82) og Eline B. Heramb (1813–71). ~4.1. 1857 i Vilstrup, Vejle amt med sognepræst i Sejling, senere i Marvede-Hyllinge, sidst højskolelærer Frederik Otto Ditlev Møller, * 23.7.1814 på Faurgård, Odder sg., † 27.6.1892 på kommunehospitalet i Kbh., s. af proprietær, senere godsforvalter, sidst forpagter på Marselisborg, krigsråd Hans Christian M. (1776–1838) og Margrethe Magdalene Ditlevine Voss (1779–1834). – Søster til Emil *Bojsen, Frede *Bojsen og Peter *Bojsen.

B.-M. voksede op i et udpræget grundtvigsk hjem og vandt både som ung og siden som præstekone mange venner ved sin lyse, hjertevarme personlighed. Hendes mand var 1855–74 sognepræst i Sejling ved Silkeborg, 1874–88 i Marvede ved Næstved. Da han 1888 tog sin afsked flyttede de til Sorø hvor de hjalp K. Bjerre med at oprette højskolen der. Efter sin mands død virkede B.-M. som husmor på Grundtvigs højskole ved Lyngby 1897–1905 og på samme måde 1905–09 ved Frede B.s højskole i Rødkilde. Højskolesagen og kvindesagen var hendes livs hovedinteresser, og det var hende en dyb skuffelse at hun ikke, tilhørende dem begge, kunne skabe et direkte samarbejde mellem dem. På foranledning af ægteparret Astrid og Helge Hostrup valgtes hun, skønt ganske ny i kvindesagen, 1894 til formand for Dansk kvindesamfund som da var i færd med at organisere sig over hele landet og blev på denne post til 1910 da hun trak sig tilbage med titel af æresformand. Hendes betydning for foreningen ligger især deri at hun gjorde kvindesagen fra en københavnersag til en landesag. Med sin imiddelbare veltalenhed og sin tilknytning til landbostanden vandt hun sagen tilhængere, særlig i grundtvigske kredse, medlemstallet steg under hendes førerskab fra 1000 til 7000; modstanden på rigsdagen blev brudt og kvinders kommunale valgret gennemført 1908. Da den politiske valgret blev vundet 1915 gik hun som Dansk kvindesamfunds nestor i spidsen for kvindernes tog til regering og rigsdag. På hendes 80 års fødselsdag stiftede foreningen et legat på 6000 kr. som bærer hendes navn, og hvis renter hvert år gives en ung kvinde til uddannelseshjælp. – F.M.I. 1925. □Litografi af Harald

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Jensen, 1902. Buste af E. Ølsgaard, 1912. Buste af J. Nielsen Sondrup ca. 1922. Afbildet på O. Matthiesens mal. 1923 af den grundlovgivende rigsdag 1915; mal. af samme (begge folketinget). Tegn. af E. Vigeland. Foto.

J. B.-M.: Træk fra et langt liv, 1924. – Højskolebladet 15.3.1907. Gyrithe Lemche: Dansk kvindesamfunds hist. gennem 40 år, 1912. Kvinden og samfundet, 15.–30.3.1917. Nationaltid. 15.3. s.å. Helge Skovmand i Højskolebladet, 1927 65–68. Kvinden og samfundet, s. å. 13f. Thyra Jensen i Højskolebladet, 1937 164–66.

*Gyrithe Lemche**

Bokelmann, Frederik Wilhelm August Sophus, 1843–1902, landmand. * 28.1.1843 på Nørregård i Nebbelunde sg. ved Rødby, † 31.8.1902 i Kbh., begr. i Nebbelunde. F: proprietær Gothilf Georg Louis B. fra Holsten (1813–46) og Frederikke Elisabeth Remien (1810–1907). Ugift.
Tretten år gammel kom B. til latinskolen i Nykøbing F., tre år efter til sin morbror, forpagter Remien på Christiansdal ved Nakskov for at lære landvæsen; 19 år gammel rejste han til landbohøjskolen hvorfra han tog landbrugseksamen 1864. 1864–66 var han assistent ved landbohøjskolen under professor B. S. Jørgensen, blev 1866 underforvalter og 1867 overforvalter (efter N. P. J. Buus) på Gedsergård der ejedes af etatsråd E. Tesdorpf. I denne for en lære- og virkelysten ung mand udviklende plads forblev B. til han 1.5.1871 overtog forpagtningen af Nørregård under grevskabet Hardenberg hvor han virkede til sin død. B. kom tidligt ind i det landøkonomiske foreningsarbejde og fik overdraget en del kommunale hverv. Han var medlem af bestyrelsen for Maribo amts økonomiske selskab og formand for dettes udvalg til bedømmelse af husmandslodder og direktør for Maribo amts tvangsarbejdsanstalt. Hans hovedvirksomhed uden for den hjemlige bedrift og de lokale tillidshverv falder dog inden for Det kgl. danske landhusholdningsselskab. Han var medlem af bestyrelsesrådet fra 1878 til sin død, af hvede- og maltbygudvalget, lærlingeudvalget og bogudvalget, men først og fremmest af redskabs- og maskinudvalget hvor han nedlagde et stort og uegennyttigt arbejde ved gennem 30 år at tilrettelægge og lede de offentlige prøver med redskaber og maskiner. Han har affattet de fleste af prøveberetningerne der er offentliggjort i Tidsskrift for Landøkonomi og har ofte holdt foredrag om prøveresultaterne og andre maskinemner i landhusholdningsselskabet. I sidste tredjedel af 1800-årene da de mekaniske hjælpemidler rigtig vandt udbredelse har B. haft en betydelig indflydelse på udviklingen. Som tak og påskønnelse for hans 30-årige virksomhed på dette område fik han ved en fest 1902 overrakt landhusholdningsselskabets første sølvbæger. – B. var en djærv og enkel natur med betydelig arbejdskraft og sjælden evne til at opildne sine medhjælpere; han udtrykte sin mening i tydelige – ofte dramatiske – vendinger. Skønt han ofrede megen tid i det offentliges tjeneste fik han sin store bedrift fortrinligt passet så han blev en velhavende mand der foruden ved sin offentlige virksomhed har sat sig et varigt minde ved stiftelsen af forpagter Bokelmanns legat (50.000 kr.) som er henlagt under landhusholdningsselskabet. – R. 1892. □Foto.

Landmands-blade, 1902 470–72. Ugeskr. for landmænd, 1902 257f 397f.

*Anton Christensen**

Bokelmann, Peter, 1505–76, præst. * 22.2.1505 i Braunschweig, † 20.8.1576 i Husum, begr. sst. i Marie k. F: borger Hermann B. og Gesa Less († 1543). ~ dec. 1534 med Gardrut van Dam.
Som student var B. Luthers tilhører i Wittenberg. Ca. 1528 blev han rektor i Husum, forflyttedes ca. 1540 som præst til Hattsted, og da den bekendte reformator Herman Tast, sognepræst i Husum, døde 1552 blev B. hans eftermand. 1557 blev det af hertug Adolf overdraget ham i forening med dr. Paul v. Eitzen, superintendent i Hamburg, og Volqvard Jensen, hofpræst på Gottorp slot, at foretage en omfattende visitation af de kirkelige forhold i de gottorpske besiddelser. B. var en udpræget repræsentant for den strenge gnæsiolutheranske retning og bekæmpede med stor kraft kryptocalvinske tendenser med hensyn til nadverlæren. For øvrigt har han gjort sig mest bemærket ved sin iver for at indføre en strengere kirketugt. Man har endnu flere skriftstykker der viser hvor meget denne sag lå ham på hjerte. Uden personsanseelse revsede han hvad han anså for forkasteligt. Da hertug Adolf der var temmelig ligegyldig i religiøse sager, personlig havde hjulpet Philip II af Spanien med at undertrykke hans protestantiske undersåtter og nu efter sin hjemkomst fra Nederlandene besøgte kirken i Husum sagde B. i en prædiken: „Vi maa vel billig takke den allerhøjeste Gud for at han har hjulpet vor naadige Herre hjem igen med god Sundhed. Men hvem har han tjent? Fanden og hans Oldemoder." Da hertugen efter gudstjenesten havde indbudt den gamle præst til sit bord sagde han spøgende til ham: „Der vankede stærkt Øl i Kirken i Dag, Fader", men gik ellers ikke videre i rette med ham for hans frimodige ord.

J. M. Krafft: Husum. Kirchen-Hist., 1723 123–30. J. Moller: Cimbria lit. II, 1744 66. Ny kirkehist. saml. IV,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

i boghandelens verden, 1960. Aleks. Frøland: Dansk boghandels hist., 1974. – Papirer i Rigsark. Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Aleks. Frøland

Bojesen, Kay, 1886–1958, sølvsmed. * 15.8.1886 i Kbh. (Frue), † 28.8.1958 på amtssygehuset i Gentofte, urne på Hørsholm kgd. F: forlægger Ernst *B. (1849–1925) og Thyra V. F. Rønsholdt (1855–1933). ~1° 15.8.1911 i Nødebo med Ingrid Marie Jørgensen Hansborg, * 25.12.1887 i Odense, † 6.9.1966 i Gentofte (~2° 1930 med fuldmægtig, senere vicedirektør i forsikringsselsk. A/S Hånd i Hånd Hans Robert Regnar Tesch, * 1895), d. af sergent, senere oversergent og berider Poul Jørgensen H. (1860–1939) og Bodilline Hansen (1860–1920). Navneforandring fra Jørgensen 1901. Ægteskabet opløst. ~2° 8.2.1919 i Vanløse med Erna Petrine Elisabeth Drøge-Møller, * 10.4.1894 i Kbh., d. af kedelpasser ved Kbh.s kommune Ernst D.-M. (1856–1947) og Nora Bentine Nielsen (1867–1920). – Bror til Aage *B.

Efter præliminæreksamen kom B. 1903 i købmandslære hos Chr. Richter i Store Heddinge og blev udlært 1906, gik derefter i lære hos sølvsmed Georg *Jensen og fik lærebrev 1910. Han modtog videre uddannelse ved den kgl. fagskole i Schwäb-Gmünd-Württemberg og arbejdede derefter som svend i Paris og Kbh. hvorefter han nedsatte sig som sølvsmedemester i Kbh. 1913. En kort tid (1.5.1930–1.11.1931) opgav B. sin sølvsmedie som han solgte til Henning Wolfhagen for at indtræde som kunstnerisk administrator hos Bing & Grøndahl, men begyndte i efteråret 1932 atter selvstændig sølvsmedievirksomhed hvortil han også knyttede et værksted for træarbejder og legetøj. B.s tidlige produktion var præget af tidens dominerende skønvirkestil, en rigt udsmykket, tung og frodig sølvstil. Dels efter egne, dels efter andres tegninger udførte han – ofte som officielle bestillingsarbejder – en række pragtstykker i sølv og tin, bl.a. 1919 rigsbannerets sølvarbejde efter H. *Slott-Møllers tegning. I løbet af 1920erne arbejdede han sig dog mere og mere bort fra de stærkt ornamenterede former. I en artikel i tidsskriftet Dansk Kunsthaandværk 1928 („Hammerslaget") gjorde han op med skønvirkestilens hammerslåede sølvarbejder og blev dermed banebryder for funktionalismens fremtrængen inden for faget. Samtidig med denne overgang til mere naturlige, enkle og renlinjede former fulgte en interesse for fremstilling af mere dagligdags brugsgenstande af sølv. På dette område skabte han en række arbejder (bl.a. bordbestik) der kom til at præge udviklingen inden for moderne dansk brugskunst i de følgende årtier. Interessen for de daglige brugsting førte også til at han 1946 blev kunstnerisk leder af firmaet United Steel Co. i København (brugsting i rustfrit stål) og derved blev en af landets første „industrial designers". I det hele taget arbejdede B. som kunsthåndværker også med andre materialer end sølv. I hans „sølvprodukter" indgik således ofte træ, men i sit virke som „træsmed" fik han dog først og fremmest betydning som legetøjsopfinder. – Hans legetøjsproduktion begyndte i 1920erne, men fik først i løbet af 1930erne et betydeligt omfang (efter en separatudstilling på „Den Permanente" 1932). Med sin evne til at fremtille legetøj der tilfredsstillede såvel pædagogiske som kunstneriske kvalitetskrav skabte han fornyelse inden for legetøjsindustrien, og hans gennemarbejdede og solide træklodser og -byggesæt og fantasifulde legetøjsdyr fik – især gennem børnehaverne – hurtigt en vid udbredelse og blev efterlignet i både ind- og udland.

B. afholdt eller deltog i en lang række danske og internationale udstillinger og belønnedes adskillige gange med fornemme hæderspriser for såvel sølvprodukter (bl.a. Grand Prix på Triennalen i Milano 1951) som legetøj. Han udfoldede stor aktivitet – bl.a. i form af en betydelig skribentvirksomhed i fagtidsskrifter – i det kollegiale og organisatoriske samarbejde inden for Landsforeningen dansk kunsthåndværk (æresmedlem 1956), og sad i ledelsen af „Den permanente udstilling for dansk kunsthåndværk og kunstindustri" som var blevet oprettet 1931 på hans initiativ. B. var en idérig, impulsiv og humørfyldt personlighed. Han er blevet betegnet som „humørmanden i dansk kunsthåndværk der ikke tog sig selv højtideligt; men sit arbejde alvorligt". Han tog selv ofte del i den faglige debat og var med sine strenge kvalitetskrav med til at forbedre kunsthåndværkets standard. – R. 1955. □Foto.

Magnus Bojesen: Slægtstvl. over slægten B., 1911 34. – P. Lübecker: K. B. 1955 (med bibliografi). B. Heiberg i Dansk kunsthåndværk, XXX 1957 98f. Finn Juhl og Jens Sigsgård sst. XXXII, 1959 61–69. Ulf Hård av Segerstad sst. XXXIX, 1966 27–30. Berl. tid. 29.8.1958. Politiken s.d. Information s.d.

Erik Korr Johansen (Georg Nygaard)

Bojesen, Maria Christine, 1807–98, institutbestyrer, forfatter. * 11.12.1807 i Odense, † 20.2.1898 på Frbg., begr. sst. F: købmand Johan Marcus Weiss (ca. 1772–1818) og Mette Sophie Møller (ca. 1779–1856). ~23.3.1833 i Odense med styrmand, senere kaptajn Ernst Frederik B., * 2.5. 1800 i Svendborg, † 23.2.1835 under forlis ved

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Norge, s. af stiftsfysikus Boe B. (1769–1822) og Johanne Dorothea Ryge (1773–1845).
Efter mandens død oprettede B. der allerede forinden havde givet undervisning og søgt videreuddannelse, 1835 et pigeinstitut i Kbh. der 1848 afløstes af en dannelsesanstalt for unge piger. De ni flytninger af hendes skole i tiden 1835–59 tyder på at hun ikke havde nogen stor tilslutning. Hun optoges vistnok efterhånden mere af forfatterskab, udgav oversættelser fra engelsk som *Peter Parleys Fortælling om Dyrene*, 1853 og en dansk sproglære for englændere. 1856 udgav hun *Rejse gennem Danmark*, en over 1000 sider stor bog med geografiske skildringer og historiske fortællinger som vandt megen anerkendelse. Senere kom hun ind i filantropisk arbejde. Hun udsendte 1863 en pjece om diakonissesagen og tog 1867 initiativ til at skabe et understøttelsesfond for gamle lærerinder. Frugten blev *Foreningen for lærerinders understøttelse*, stiftet juni 1867, af hvis bestyrelse hun ikke blev medlem hvorfor hun samtidig oprettede *Forsørgelsesforeningen for lærerinder* der skulle virke efter de af hende knæsatte principper, hjælp til selvhjælp. – 1878 deltog hun i oprettelsen af „Hvilehjemmet" på Frbg. for gamle lærerinder. B. var udmærket begavet og havde en energi der ikke veg tilbage for nogen hindring; men hun var tillige noget egenrådig og vanskelig at samarbejde med. □Mal. af C. R. Fiebig ca. 1853.

Magnus Bojesen: Slægtstvl. over slægten B., 1911 26. A. Gutfeld: Fru Maria Bojesens liv og virksomhed, 1900. Chr. Buur i Kvinden og samfundet, 1933 nr. 4.

*Chr. Buur**

Bojesen, Oscar se **Bojesen, Ernst.**

Bojesen, Aage, 1881–1951, læge. * 21.7.1881 i Ordrup, † 7.11.1951 i Humlebæk, begr. Frbg. kgd. F: forlagsboghandler Ernst *B. (1849–1925) og Thyra V. F. Rønsholdt (1855–1933). ~ 5.5.1911 på Frbg. med Margrethe Emilie Gottlieb, * 5.5.1884 i Kbh., † 4.7.1972 i Gentofte, d. af apoteker Albert Emil G. (1854–1931) og Anna Caroline Bidstrup (1860–1915). – Bror til Kay *B.
Efter studentereksamen 1901 fra Østersøgades gymnasium blev B. læge fra Kbh.s univ. 1909. Allerede fra sin tidligste studentertid nærede han stor kærlighed til børn, og som læge satte han sig det mål at gøre en virkelig indsats som socialt kunne forbedre børnenes kår her i landet. Ved den livsglæde der indpodedes ham i barndomshjemmet og ved en sjælden vitalitet og kontaktevne lykkedes det ham effektivt at udbygge dansk børneforsorg til lykke for den opvoksende ungdom. Efter kandidattiden fik B. en grundig uddannelse på Dronning Louises hospital og på rigshospitalets børneafdeling 1915–20 hvor han var den utrættelige og uselviske kliniker der med mindst tre stuegange i døgnet både blev de syge børns dygtige læge og studenters og kollegers erfarne underviser. 1918 fik han speciallægeanerkendelse i pædiatri. Fra 1924 ledede han en privat børneklinik på Platanvej og blev samtidig et aktivt bestyrelsesmedlem af børnesanatorierne for Kbh. og omegn, Barnets hus, Mødrehjælpen, Forebyggende børneværn, Børnehjælpsdagens forretningsudvalg, Fattige børns fodbeklædning m.fl. – og nåede tillige for børnelægernes organisation (formand 1924–26) i *Medicinsk Vejviser* at give landets læger en værdifuld oversigt over de mange forskellige steder syge børn kunne placeres. 1908 havde formanden for De samvirkende menighedsplejer, dr. teol. Alfred *Jørgensen og børnelæge, professor Sv. *Monrad startet børneplejestationerne; de fungerede under meget beskedne former indtil midten af 1920erne hvor B. fik ansættelse derved. Den indsats han her ydede kom til at betyde en vækst af stationerne midt i byens kvarterer og en tilsvarende nedgang i børnesygeligheden og -dødeligheden i Kbh. B. havde et enestående tag på børn og mødre og med humør og idealisme instruerede han i diegivningens, profylaksens og hygiejnens betydning i de første leveår. Som reservelæge arbejdede han med undersøgelser over den galvaniske reaktion hos børn med tetani (krampe) – og til glæde for talrige mødre forfattede han: *Hvad fejler mit barn, og hvad skal jeg gøre?* B. opnåede at se datteren Annalise B. og sønnen Ejgil B. færdige som læger 1944; begge blev de dr. med. 1955. – R.1937. DM.1951. □Mal. af E. W. Johnsen, 1935–37, og af Morten Jensenius, 1941. Tegn. af Oskar Bojesen. Foto.

Magnus Bojesen: Slægtstvl. over slægten B., 1911. Ugeskr. for læger, 1951 CXIII 1610. P. Bonnevie m.fl.: Min far var læge, 1965 102–20.

Egill Snorrason

Bojsen, Emil Theodor Clausen, 1854–98, journalist. * 13.1.1854 i Vilstrup ved Haderslev, † 12.9.1898 i Horsens, begr. i Yding. F: sognepræst F. *Boisen (1808–82) og Eline B. Heramb (1813–71). ~ 12.10.1884 i Ebeltoft med Thyra Iversen, * 16.6.1861 i Såby, Yding sg., † 3.11. 1932 i Horsens, d. af gårdejer Jørgen I. (1823–1915) og Karen Sørensen (1819–1901). – Bror til Frede *B. og Peter *B. og Jutta *Bojsen-Møller.
B. blev student 1872 fra Viborg, tog filosofikum 1873 og landmålereksamen 1881, men var allerede da gået over i journalistik. Han hørte til det første kuld af stærkt politisk indstillede redaktører der rykkede frem i den fra 1870ernes begyndelse hurtigt voksende venstrepresse. Han

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

var kun 22 år da Horsensegnens folk 1876 overdrog ham ledelsen af et indtil den tid temmelig omtumlet venstreblad, Horsens Folkeblad. Navnlig de første fjorten år af sin virksomhed udfoldede han en for den tid karakteristisk polemisk, agitatorisk og organisatorisk virksomhed. Han lagde stærk vægt på at forene den politiske gerning med et praktisk arbejde for økonomiske og sociale opgaver. Han var førende i arbejdet for oprettelsen af det første andelsslagteri, for andelsbyggeforeninger for småfolk og lignende. Det var hans ide 1888 at føre Studentersamfundets frisindede akademikere sammen med Horsensegnens bønder, og han rejste i sin by en stærk liberal bevægelse. Fra 1888 var han formand for venstres organisation, en sammenslutning af de såkaldte grundlovsværne- fremskridts- og demokratiske foreninger. Denne centralorganisation søgte i nogle år at løse den vanskelige opgave at forene bergianere, bojsenianere og høruppere under samme hat. B. var formand for organisationen i dens levetid, og han omgikkes en tid med en uigennemførlig plan om at oprette et aktieselskab der skulle samle hele landets venstrepresse under sig så alle indre stridigheder derved kunne modvirkes. I tre år (1890–92) udgav han *Venstres Bog*. 1889 var han drivfjederen i det såkaldte vikingetog til Lolland – en møderække på samme dag over alt i Vestlolland. Han var riffelbevægelsens og skattenægtelsernes mand; ved given lejlighed udtalte han at hvis provisoristerne tog grundloven fra folket ville dette selv tage den tilbage – en udtalelse han tiltaltes for som opfordring til magtanvendelse. På denne baggrund kunne hans overgang til forligspolitikken se ud som et brud med tidligere standpunkter. I virkeligheden var forholdet vistnok det at han under indtrykket af at de stærke ord ikke kunne holde til handlingerne nærmede sig den reformpolitik for hvilken Frede B. var førende. Han var forbeholden i sin anerkendelse af forliget 1894, men fulgte trofast den politik som var indledet med dette, om end han var skuffet over ministeriet Estrups forbliven til aug. 1894 og ministeriet Reedtz-Thott der afløste det. Egnens befolkning fulgte ham, og så stærk var hans og hans blads stilling at et forsøg på at skabe et blad der skulle føre den „stærke" politik videre aldrig fik fremgang. De sidste år var hans helbred nedbrudt. □Mindestøtte med buste af Bundgaard, 1900 (Karoline Amalielund, Horsens).

Horsens folkeblad 12.–14.9.1898. Chr. Søndergaard i Jysk månedsskrift, 1911, og Vejle amts folkeblad jul 1917. Horsens folkeblads jubilæumsnr. 1916. Soph. Claussen i Politiken 1.10.1916. Fyns tid. 29.3. s.å.

*J. V. Christensen**

Bojsen, Frederik Engelhardt, 1841–1926, politiker, højskoleforstander. * 22.8.1841 i Skørpinge ved Slagelse, † 4.12.1926 på Rødkilde højskole ved Stege, begr. i Stege. F: præsten F. *Boisen (1808–82) og Eline B. Heramb (1813–71). ~ 1° 26.7.1865 på Rød i Norge med Karen Cathrine Anker, * 16.6.1843 på Rød, † 22.9.1866 i Tjørnemarke ved Stege, d. af grosserer Peter Martin A. (1801–63, ~ 1° 1824 med Petronelle Didrikke Cathrine Tank, 1806–33) og Cathrine Olava Nikoline Gløersen (1814–1902). ~ 2° 3.11.1880 på Tjerne i Norge med Augusta Jacobine Konow, * 1.3.1851 på Tjerne, † 13.8.1906 på Rødkilde, d. af proprietær August K. til Tjerne (1817–1901) og Beate K. (1822–80). – Bror til Emil *B. og Peter *B. og Jutta *Bojsen-Møller.

Som søn af „Budstikke-Bojsen" var B. født ind i den grundtvigsk-folkelige livsopfattelse. Sin skoletid tilbragte han i Haderslev da faderen 1850 blev præst i Vilstrup. Efter at have taget studentereksamen fra byens latinskole flyttede B. til København og kom i et nært forhold til sin farbror P. O. *Boisen (1815–62) og fik derved indlevelse i den grundtvigske kreds, kom således ofte i Grundtvigs hjem. Han valgte at studere teologi, men i de første år helligede han sig studiet af nordiske sprog, litteratur og historie. Som ivrig skandinavist drog han 1860 til Uppsala og tilbragte dér et år som student, mest beskæftiget med at besvare en københavnsk prisopgave om Stærkoddersagnet for hvilken han siden fik tilkendt guldmedalje. Efter hjemkomsten ernærede han sig ved undervisning og en del journalistik og begyndte nu det egentlige studium af teologi, blev kandidat i marts 1864, men nægtede at underskrive den da anvendte kandidated. Allerede forinden var han p.g.a. krigen begyndt på hærens aspirantskole og sendtes i maj til Fyn. Han forblev i aktiv tjeneste indtil 1867 da han udnævntes til sekondløjtnant.

Ligesom studiefællerne Ludvig *Schrøder, Ernst *Trier og Jens *Nørregaard gik B. nærmest som en selvfølge ind i højskolegerningen. Da han gennem sit ægteskab var blevet økonomisk uafhængig opførte han 1866 for egne midler højskolen Rødkilde (opkaldt efter hustruens fødegård i Norge) i nærheden af Stege hvor faderen nu var blevet præst. Rødkilde blev hans hjem for resten af livet. Dybt nedbøjet over hustruens og en lille søns død satte han hele sin energi ind på højskolen og det lokale liv på Møn og opnåede hurtigt en dominerende position på øen, var bl.a. sognerådsformand i Stege landsogn 1867–1903, formand for øens skyttekreds, landboforening og sparekasse. Sept. 1869 valgtes han til folketingsmand for Møn-kredsen og holdt den uden alvorlig modstand indtil han 1901 trak sig frivilligt til-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

bage. På rigsdagen sluttede han sig straks til det nationale venstre under Balthazar Christensen, men bifaldt helt sammenslutningen året efter i det forenede venstre. B.s store energi og sans for praktisk politik blev hurtigt taget i brug. Han kom ind i tingets vigtigste udvalg, finansudvalget, i 1870, blev formand 1872, en nøglestilling han bevarede (bortset fra 1882–84) helt til 1890. I beherskelsen af finanslovens detaljer var han Christen Bergs ligemand. Han var i de første år ganske på Bergs linie, blev imponeret og overbevist af den store partiførers personlighed, følte selv stærkt savnet af den evne til folkelig agitation som Berg mestrede. Efter venstres nederlag efteråret 1873 da Berg håbede at gennemtvinge parlamentarismen ved en finanslovsnægtelse svækkedes dog B.s tillid til Bergs taktik, og dermed var grunden lagt til den moderate linie i de følgende tiår, den bojsenske forhandlingspolitik over for den aggressive bergske taktik.

B.s centrale placering i venstre styrkedes yderligere da han blev partiets ordfører i forsvarssagen, de følgende årtiers mest brændende stridspunkt. Hans forudsætninger var egne erfaringer som officer samt en rejse han foretog 1871 til Schweiz for at studere folkevæbning, det nationale venstres ideal gennem flere år. Hans politiske evner til at dække venstres meget forskelligartede synspunkter kom her til fuld udfoldelse. Sit helt personlige syn på forsvarssagen som han først langt senere lod komme frem belyser klart hans livsholdning: „Min interesse var knyttet til det levende forsvar, fordi deltagelse i dette kunne være en løftestang for den hele landet omfattende nationale følelse, medens det stod mig klart, at Københavns befæstning måtte til slutning medføre forsvarets indskrænkning til en knugende fæstningskrig, som snarere måtte blive en tyngsel for nationalfølelsen. Forsvarsvæsenet har aldrig kunnet stille sig for mig som andet eller mere end en følelsessag". B. hørte desuden til den del af venstre der anerkendte Bjørnstjerne Bjørnsons „signaltale" 1872 om nødvendigheden af et venligere forhold til Tyskland.

Under forsvarsforhandlingerne 1873–75 lykkedes det B. at samle venstre omkring et modforslag til regeringens aggressive udspil om Københavns befæstning. Venstre tilbød 30 mill. kr. til forskellige fæstningsanlæg på betingelse af at beløbet blev dækket ved en indkomst- og formueskat. Forslaget stillede venstre i en særdeles gunstig position og gav partiet en overvældende valgsejr over for højre i 1876. Højre hentede nu Estrup frem som konseilspræsident, og fra begge sider valgtes kamppolitikken. B. og Holstein-Ledreborg deltog i denne konflikt der førte til det første provisorium 1877, men fandt siden at provisoriepolitikken burde standses, og at der muligvis kunne skaffes en spaltning i højre gennem forhandling. Den 8.11.1877 indgik B. og Holstein forlig om den provisoriske finanslov, en begivenhed der blev skelsættende for de følgende år, et eksempel på B.s enestående evner som forhandler, men formentlig ikke en klog handling på længere sigt, dels fordi det ikke gav den splittelse i højre der var formålet, og dels fordi det betød det endelige brud i venstre idet Berg og Hørup nu udtrådte af det forenede venstre og i de følgende år førte en skarp krig mod B.s og Holsteins gruppe. I de følgende år kunne ministeriet spille de to venstregrupper ud mod hinanden. Bergs gruppe kom her i forhånden efter valget jan. 1879 hvor B.s gruppe blev reduceret til fordel for „de radikale". B. frygtede at Berg var ved at indgå en handel med højre hvorefter en optagelse af ham i regeringen ville blive modsvaret af en bevilling til Københavns befæstning. Da hærloven i 1880 var til revision stod Berg højres „artilleriprægede" synspunkt meget nært, og han var lige ved at indgå et forlig om hærloven da B., hjemkommet efter et kurophold i Algier, greb ind i forhandlinger med general C. A. F. Thomsen, en af højres centrale skikkelser, indgik et helt andet forlig for næsen af Berg, et personligt nederlag for denne der bidrog til at knække hans politik. B. videreførte forhandlingerne med højre i de følgende samlinger, skaffede således en tiltrængt revision af den militære straffelov. Da højre nu skærpede kampen kom venstregrupperne atter til at arbejde bedre sammen. B. underlagde sig Bergs vilje da denne i efteråret 1883 indvarslede „visneudvalg". – B. blev således formand for det store „begravelsesudvalg" der jordede regeringens lovforslag. I en periode hvor „høgene" dominerede regeringens politik mente B. hverken at have kraft eller autoritet nok til at vende strømmen. Et forsøg i så henseende var B.s støtte til D. G. Monrad da denne 1882–83 som nyvalgt medlem forsøgte sig med en række mæglende reformlovforslag. Det var også B. der 1883 ledede forhandlingerne om regeringens store befæstningsforslag og skrev den omfattende betænkning imod forslaget. Selv ønskede B. at ledsage den med et konkret modforslag ligesom 1874–75. Men venstre var for splittet til noget sådant.

I de sidste år før provisoriet vendte Berg tilbage til B. og hans moderate gruppe med hvem han trods alt var stærkest åndeligt beslægtet. Sammen dannede de i slutningen af 1884 *Det danske venstre* i modsætning til Hørups og Edv. Brandes' „europæiske" venstre. Det kom dog til stadige interne rivninger mellem de to. Men Berg trængte til B.s taktiske evner, ligesom B. behøve-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

træsnit 1883. Mal. af Constantin Hansen, 1861–62 (Stege k.), kopi efter dette af Helene Gløersen (folketinget). Afbildet på Constantin Hansens mal., 1860–64, af den grundlovgivende forsamling 1848; tegn. af samme. Buste af C. C. E. Hartmann, 1873. Mal. af H. Olrik, 1876 (Rødkilde), kopi efter dette af Smith, i træsnit 1883 og i litografi 1888. Mindesten med relief af C. Rohl Smith (Rødkilde). Mindesten (Halkevad mindelund) 1918. Foto.

P. Bojsen: Bustikkens udgiver, præsten Fr. E. B.s liv og levned, 1883. V. Birkedal: Frits B. en ven skildret af en ven, 1884. Samme i Personlige oplevelser I, 1890. F. Fenger: Det sydvestsjællandske broderkonvent, 1890. Rich. Petersen: Erindringer, 1904. N. A. Jensen: Godt mod, 1910. Jutta Bojsen-Møller: Træk fra et langt liv, 1924. Holger Begtrup: Grundtvigske hjem i det 19. årh. III, 1931 89–108. Knud Banning: Degnekristne, 1958. Samme: De sjællandske vækkelser, 1961. A. Pontoppidan Thyssen: Den nygrundtvigske bevægelse, 1958.

*A. J. Rud**

Boisen, Lars Nannestad, 1803–75, præst. * 8.2.1803 i Vesterborg, † 22.4.1875 sst., begr. sst. F: biskop P. O. *B. (1762–1831) og Anna Nannestad (1775–1853). ~1° 24.6.1829 i Vesterborg med Beate Caroline Petrine Adelaide Schiern, * 21.7.1801 i Slesvig, † 20.4.1839 i Vesterborg, d. af overkrigskommissær Bernt S. (1744–1805) og Frederikke Christiane Meier (1766–1817). ~2° 28.1.1842 i Kbh. (Vartov) med Marthe (Mathilde) Frederikke Rützou, f. Ipsen (~1° 1833 med sognepræst i Assens og Klakring Poul R., 1799–1838), * 14.4.1810 i Kbh. (Fødsst.), † 17.1.1886 i Kbh. (Johs.), d. af grosserer Mogens I. (ca. 1776–1842) og Ane Catharina Hansen (ca. 1787–1853). – Halvbror til Boie *B. Bror til F. *B. og P. O. *B. (1815–62).

Til sit 14. år blev B. undervist af sin far, men 1817 kom han i Nykøbing skole og derfra til universitetet 1819. I Kbh. havde han som sine brødre et hjem i stiftsprovst H. G. *Clausens hus. 1824 tog han teologisk embedseksamen og kort efter blev han konst. adjunkt ved Nykøbing skole. Efteråret 1825 opgav han dette embede for, til dels med offentlig understøttelse, at foretage en studierejse til udlandet. Han opholdt sig omtrent et år i Halle for at studere hebraisk under H. F. Gesenius, syrisk og arabisk under Rödiger. Derpå lagde han vejen om ad Sydtyskland og Schweiz og i vinteren 1826–27 boede han i Bonn for under Freitags vejledning at fordybe sig i studiet af arabisk; samtidig studerede han sanskrit under W. A. Schlegel og Lassen. I Bonn traf han en af lederne i den anglo-katolske bevægelse, den siden så navnkundige E. B. Pusey hvis alvorlige fromhed gjorde dybt indtryk på B. Herefter slog han alle tanker om et professorat af hovedet og ville kun være præst; dog rejste han til Paris og fortsatte sine sanskritstudier hos A. L. Chezys og dyrkede persisk under S. de Sacys. Efter hjemkomsten fik han 1827 magistergraden på en afhandling med emne fra arabisk litteratur. 1829 blev han sognepræst i As-Klakring og 1831 af Christian Ditlev *Reventlow (1775–1851) kaldet til sin fars eftermand i Vesterborg-Birket hvor han blev til sin død. Præstegerningen var det væsentlige for ham skønt han også siden gjorde sine orientalske studier frugtbringende ved oversættelser fra arabisk (han udgav 1831 en *Kortfattet arabisk Grammatik*), persisk og sanskrit, og ved en udførlig på omfattende studier grundet fremstilling af Israels historie (I–V, 1847–63). Omkring 1833–34 kom han i personligt forhold til Grundtvig og sluttede sig siden kirkeligt og teologisk (ikke politisk) til ham. Sammen med broderen Carl Christian B. udgav han i flere år *Christelig Samler* og deltog jævnligt i den kirkelige debat. B. var også meget musikalsk og virksom som komponist, bl.a. af salmemelodier der opnåede en vis popularitet. □Mal. (Vesterborg k.). Træsnit 1883. Foto.

Budstikken 1. og 15.7.1875. N. A. Jensen: Godt mod, 1910. A. Nyholm m.fl. i Lolland-Falsters stift i 150 år, 1955.

P. G. Lindhardt (A. J. Rud)

Boisen, Mogens Peter Mynster, * 1910, oberstløjtnant, oversætter. * 15.2.1910 i Viborg. F: herredsfuldmægtig Ejvind Mynster B. (1880–1919) og Ellen Tolderlund (1890–1966). ~11.9.1971 i Gentofte (b. v.) med Elena Stoiloff, * 13.12.1924 i Rom, d. af kgl. bulgarsk gesandt Stoil S. (1890–1941) og Nadja Zenoff (* 1896).

Efter studentereksamen fra Sorø akademi 1927 besluttede B. sig for militærvejen og avancerede til oberstløjtnant 1951. Fra 1952 stod han til rådighed for hærstaben og udnævntes samtidig til chef for Hærens brevskole, en post han bestred indtil han 1968 fik afsked fra linien. Selv om B. i sin egenskab af officer er forfatter til en række militærvidenskabelige arbejder og en afhandling om luftstrategi, for hvilken han 1939 modtog Det krigsvidenskabelige selskabs pris-medalje er det dog som oversætter han har gjort sig bemærket. Han fattede tidligt interesse for litteratur og begyndte allerede i 1940erne at oversætte. Uhyre opsigt vakte hans fordanskning af James Joyces *Ulysses*, 1949, en uhørt krævende opgave der affødte beundring i litterære kredse hvor en officer som oversætter uvilkårligt måtte virke som en fremmed fugl. Senere stod B. som oversætter af så vanskelige værker som Thomas Manns *Lotte i Weimar*, 1956 og *Doktor Faustus*, 1957. Men og-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

så bøger af Herbert Melville *Moby Dick*, 1955, Robert Musil *Manden uden egenskaber* 1968–71, Günter Grass *Bliktrommen*, 1959 Hermann Hesse *Glasperlespillet*, 1973 for blot at nævne enkelte af de krævende forfattere der er oversat af B. 1976 påbegyndte han en nyoversættelse af samtlige fortællinger til *1001 nat*, ialt 16 bind. Hans arbejdstempo er legendarisk og hele hans livsrytme kan nærme sig det maniske. På mere end 600 bøger står B.s navn som oversætter, og det siger sig selv at kvaliteten kan være svingende fordi forlagene i ham fandt en hurtig og præcis leverandør. Men i mange oversættelser har B. præsteret det uovertrufne, og det var naturligt at han 1967 modtog Hegel-prisen som belønning for sin fordanskning af tyske nyklassikere og 1972 Oversætterforbundets ærespris. B. har i længere perioder været knyttet til forskellige forlag som konsulent og har desuden med indsigt sammen med Jørgen Budtz-Jørgensen redigeret den litterære serie Levende litteratur fra 1953–60.

B. har skrevet talrige kronikker og essays om oversætterens arbejde ligesom han lejlighedsvis har skrevet afhandlinger om musik. Selv er han uhyre musikalsk, og navnlig er hans kendskab til Richard Wagner grundfæstet. For Det kgl. teater har han bl.a. oversat Parsifal. – R. 1951. R.[1] 1957. □Foto.

Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Godfred Hartmann

Boisen, Peter Outzen, 1762–1831, biskop. * 16.11.1762 i Emmerlev, † 10.5.1831 i Vesterborg, begr. sst. F: gårdejer, kniplingshandler Boy Hansen (ca. 1724–90) og Geske Marie Outzen (1727–83). ~ 1° 1788 med Anna Wiinholt, f. Hansen, * ca. 1743, begr. 2.4.1798 i Vesterborg (~ 1° 1772 med sognepræst i Vesterborg Christian Ditlev Clausen W., 1747–87). ~ 2° 11.10.1799 med Anna (Nanna) Nannestad, * 7.5.1775 i Odense, † 11.5.1853 i Vesterborg, d. af sognepræst, professor, dr. teol. Nicolaj *N. (1730–82) og Mette E. Delgast (ca. 1726–1800). – Far til Boie *B., F. *B., L. N. *B. og P. O. *B. (1815–62). Gennem sin mor modtog B. indtryk af en stærk kristelig tro. Da hjemmet forarmedes fik han sin uddannelse hos præsten i Tinglev, Ulrik Anton Pedersen, og blev student 1782 fra Kiel. Her tog J. A. *Cramer sig varmt af ham og optændte „den varmeste Gavnelyst" i hans sjæl. Af Cramers personlighed og idérigdom blev B. bestemt for livet og følte sig „stedse omsvævet af Cramers Aand". 1786 tog han teologisk embedseksamen på Gottorp og 1787 samme eksamen i Kbh. for at opnå embede i kongeriget. 1787 blev han efter Cramers anbefaling til grev Chr. Ditlev *Reventlow (1748–1827) sognepræst for Vesterborg og Birket. Her faldt hans livsgerning i 44 år som præst, seminarieforstander og biskop. Grev Reventlow var en af oplysningstidens store patriarkalske godsejere der tog initiativet til at forbedre bøndernes livsvilkår både socialt og kulturelt, i sidstnævnte henseende fremfor alt gennem skolevæsenet. Takket være de to mænds samarbejde og det forbillede de havde i Ludv. *Reventlows (1751–1801) reform på Brahetrolleborg hvor der var åbnet et seminarium 1795 tog skolevæsenet i Vesterborg et stort opsving. Men både de nye skoler og fag forudsatte en forbedret læreruddannelse. Da hverken seminariet på Blågård (1791) eller det på Brahetrolleborg svarede til forventningerne indrettede B. et seminarium i sin præstegård 1802, et forbillede til efterfølgelse for mange skoleinteresserede præster. B.s ideal var at læreren skulle opdrages til at blive en fornuftig bonde blandt bønder. Seminariets arbejdsplan med et treårigt kursus blev stadfæstet 1801. B. ville med sin undervisning påvirke både følelse og forstand. Hans seminarium var en højskole i 1700-tallets stil hvor foredrag med emner fra menneskelivet i fortid og nutid havde førstepladsen. Derfor opponerede han længst muligt mod den indbyrdes undervisning efter den Bell-Lancasterske metode som en åndeløs mekanik (se *Abrahamson, Joseph). Til seminarievirksomheden var han så nært knyttet at han 1805 bad sig fri for bispestolen i Akershus. Til gengæld blev han s.å. biskop i Lolland-Falsters stift med tilladelse til at blive boende i Vesterborg. Som præst forkyndte han med mund og pen en oplyst og gavnelysten kristendom. I hyrdebrevet af 1817 hvortil Fr. Münther havde givet udkastet fik B. mildnet nogle af de for seminaristerne krænkende udtryk. Den kosmiske livsfølelse der prægede hans optimisme og filantropi reddede ham fra den flove rationalisme og gav ham til forskel fra de fleste oplysningspræster af gennemsnittet mulighed for at forstå det nye århundredes romantiske tolkning af tilværelsen, den der for så mange af hans samtidige kun stod som en tåget og farlig „mystik". Men hans *Plan til Forbedring ved den offentlige Gudsdyrkelse*, 1806 var en anakronisme. J. G. C. *Adler og Chr. *Bastholm havde tyve år tidligere gjort lignende forsøg på at stimulere kirkebesøget ved at gøre gudstjenesten „folkelig" i sprog og rørende i emnevalg. Ingen uforståelige orientalske talemåder måtte formørke begreberne. B.s forslag var affattet i samme ånd om end mere plat sentimentalt. Så forskellige mænd som den af Kant påvirkede rationalist H. G. *Clausen, den humanistisk følende præst J. P. *Mynster og

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

N. F. S. *Grundtvig der var i sin romantisk gærende periode på Langeland, aflivede ved deres kritik B.s forslag. Både som skoleleder og præst bidrog B. til at dæmme op mod den kirkefjendtlige og krasse materialisme i 1700-tallets slutning. Fra B.s hånd foreligger både opbyggelige og kateketiske skrifter (*Andagtsbog*, 1820, *Praktisk Religions-Undervisning*, 1796 og *Kateketik*, 1803.) – En søn Carl Christian **B.** (27.8.1804 – 8.2.1866) blev 1826 cand. teol. og 1830 sognepræst for Nebbelunde og Sædinge. Han sluttede sig til den grundtvigske retning og skrev en lille bog herom. Efter to år som præst ved tugthuset på Christianshavn blev han 1844 præst i Vonsbæk ved Haderslev. Fra 1860 var han stiftsprovst og sognepræst ved domkirken i Ribe. R. 1846. □Tegn. af P. C. Skovgaard, 1849. Litografi af C. Simonsen efter daguerreotypi. – R. 1809. K. 1817. DM. 1826. □Stik af N. Nissen, 1798. Mal. af C. A. Jensen, ca. 1823, gentagelse samme år og 1833 (Fr.borg); to kopier af Ludovica Thornam, kopi (Vesterborg k.) og gengivet i litografi af Kaufmann, 1835; samt i senere litografi og træsnit, bl.a. af H. P. Hansen, 1885. Mindetavle (Vesterborg k.).

Reformationsjubilæet 1817, aktstykker udg. Alexander Rasmussen, 1917 14 69. – Teol. månedsskr., 1805 II 343–46 (Bispevielse 18.8.1805). Rasmus Sørensen: Mit levnedsløb, 1847 77f. J. P. Mynster: Medd. om mit levned, 1854 163f. L. Koch: Den da. kirkes hist. 1801–17, 1879–80 42f. P. Boisen: Budstikkens udgiver. Præsten F. E. B.s liv og levned, 1883. Joakim Larsen: Bidrag til den da. folkeskoles hist. 1784–1818, 1893 202–12 292–94 298f. Efterladte papirer fra den Reventlowske familiekreds, udg. Louis Bobé, 1895–1932. Kirkehist. saml. 4.r. V, 1897–99 180–93. En dansk statsmands hjem omkring år 1800, udg. Chr. B. Reventlow, I, 1902 153; II, 1903 28 64. N. A. Jensen: Godt mod. Sønderjysk studie fra svundne dage, 1910 131–43. J. Nissen i Hjem og skole, 1914 297–313 329–51. Hal Koch i Den da. kirkes hist. VI, 1954.

*Michael Neiiendam**

Boisen, Peter Outzen, 1815–62, præst, asylbestyrer. * 22.6.1815 i Vesterborg, † 21.8.1862 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). F: biskop P. O. *B. (1762–1831) og Anna Nannestad (1775–1853). ~ 29.10.1847 i Kbh. (Vartov) med Meta Cathrine Marie Bang Grundtvig, * 24.5.1827 i Kbh. (Frels.), † 24.8.1887 på Grevsen ved Kristiania, d. af N. F. S. *G. (1783–1872) og Elisabeth C. M. Blicher (1787–1851). – Halvbror til Boie *B. Bror til F. *B. og L. N. *B.

B. blev student 1834 fra Borgerdydskolen på Christianshavn og to år efter lærer ved den senere dronning Caroline Amalies asyl; 1841 da han tog teologisk attestats blev han tillige lærer ved dronningens asylskole, og til disse stiftelser hvis opgave var, især ved bibelsk og fædrelandsk fortælling og sang at danne gode og glade mennesker var han knyttet hele sit følgende liv, fra 1851 som deres bestyrer. Siden 1848 forestod han enkedronning Caroline Amalies uddeling af milde gaver. Fra sin ungdom så han med beundring og kærlighed op til N. F. S. *Grundtvig, og 1854 blev han hans kapellan ved Vartov. B. var børnenes og de fattiges præst, og han holdt i mange år søndagsskole i Kbh. efter at denne virksomhed støttet af prinsesse Caroline Amalies levende interesse for sagen midt i 1830erne først var begyndt af de teologiske kandidater Gustav Schaarup, Peter *Rørdam og J. H. *Paulli. For det navnlig i 1840erne blomstrende Danske samfund var B. – ikke mindst ved sin sang – i en række år en hovedstøtte, og da den første slesvigske krig så mægtigt greb og løftede sindene bragte hans levende fædrelandsfølelse ham til at samle og udgive *Nye og gamle Viser af og for danske Folk* 1849 (9. udg. 1870) der vandt vid udbredelse, senere *Hundrede Melodier* til visebogen, 1852 (sammen med Chr. Bull). Også de af ham samlede *Bibelske og kirkehistoriske Psalmer og Sange for Skolen*, 1853 modtoges med bifald. □Tegn. af P. C. Skovgaard 1846. Litografi af Ad. Lønborg 1862 efter foto. Foto.

F. E. Boisen: Mindeblade over P. O. B., 1862. Minder fra gamle grundtvigske hjem IV, 1924 66–87.

*A. J. Rud**

de **Boisset, Laurence**, se de **Boysset, Laurence.**

Boje, Andreas Frederik, 1882–1966, redaktør for Børnesagens Tidende. * 27.5.1882 i Årby, Holbæk amt, † 27.1.1966 i De gamles by, Kbh., begr. sst. (Ass.). F: sognepræst Andreas Frederik B. (1841–1921) og Marie Sophie Mathilde Scharling (1848–1938). ~ 18.3.1910 på Frbg. (Skt. Lukas) med Maja Paludan, * 31.3.1884 i Kbh. (Fødselsst.), † 15.12.1964 i Kbh., d. af forpagter Hans Ebbe Georg P., Hesselbjerggård, senere Hellingegård, Halsted sg., Maribo amt (1857–90) og Emmy Elise Cathrine Goos (1856–1927).

B. blev 1900 student fra Metropolitanskolen og cand. teol. 1907. Interessen for sociale og socialpædagogiske spørgsmål der var blevet vakt i studieårene bragte B. ind i socialt arbejde med ansættelse først under Kristelig forening til vildfarne børns redning, 1907–08 og siden 1909–15 i Kbh.s magistrats 3. afd. (socialvæsenet). I disse år foretog B. en række udenlandsrejser til bl.a. Tyskland og Belgien og indledte samtidig sin skribentvirksomhed. 1912 knyttedes han til ekspeditionen af Børnesagens Tidende og blev 1913 sekretær i Det sociale sekretariat og bibliotek der senere er videreført i Socialpolitisk forening. Betegnelsen „Bøjes forening" i afskedstalen for

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Boje, Andreas

B. 1952 er det bedste udtryk for den betydning han fik for foreningen. 1920 indtrådte B. i redaktionen for Børnesagens Tid. og kom til meget stærkt at præge bladet lige til sin fratræden 1958. I tidens løb har han tillige forvaltet en lang række tillidshverv, herunder som formand for Fællesrådet for folkeopdragelse, stiftet 1925, og medlem af bestyrelsen for Kbh.s kommunes hjælpekasse 1925–29. Han har udfoldet en omfattende litterær virksomhed, hovedsagelig artikler i Børnesagens Tid. omkring aktuelle problemer inden for børneforsorgen, men også bogen *Det tyske Socialdemokrati før og under Krigen*, 1916, *Politisk Nyorientering*, 1918, *Vort Børne- og Ungdomsværn*, 1931, samfundslivet i „Alverdens Viden om Naturen og Menneskeheden" V, 1941, ligesom han har virket som medforfatter og medredaktør af „Det danske Samfund", 1924, „Den danske Stat", 1929 samt „Dansk Folkeopdragelse", 1929 (tysk og engelsk udg. 1931). □Kultegn. af Viggo Olsen, 1928. Foto.

Papirer i Rigsark.

*Oluf Skjerbæk**

Bojesen

Slægten kan føres tilbage til Sønnich Boysen (nævnt 1613–47) sandemand i Poppenbøl i Højer sogn, hvis søn Boh Sønnichsen (1622–94), ligeledes sandemand, var far til Boh Bohsen eller Boy Boysen i Hjerpsted, * 1673.

Robert Peel B.s (1841–76) hustru Johanne Charlotte Selmer, var datter af overlæge Harald *Selmer. Distriktslæge Søren Boe B.s (1838–1912) hustru Mally Busck (Dorothea Marie Amalie), * 1845 var datter af præsten Gunni *Busck. E. F. C. *Bojesens (1803–64) hustru Frederikke Lovise Brennø (1810–84) var søster til skuespilleren Anna *Nielsen.

Magnus B.: Slægtstavle over slægten B., 1911. Svend Jacobsen i Pers. hist. t., 1972 155–70.

Hans H. Worsøe

Bojesen, Johannes **Bo,** * 1923, tegner. * 22.3.1923 i Åbenrå. F: boghandler Harald Bo B. (1895–1970) og Anna Nielsen (1893–1935). ~ 5.8.1944 i Kbh. (b.v.) med Ingrid Gunder Sophie Rode, * 26.12.1924 i Vollerup, Bjolderup sg., d. af landmand, senere bestyrer for alderdomshjem Carl Christoph R. (1896–1965) og bestyrer Christine Petersen (* 1904).

Efter at have gået to år på kunsthåndværkerskolen i Kbh. med reklametegning som fag begyndte B. 1943 at tegne til Svikmøllen og Mandens Blad. Hans usædvanlige talent vakte opmærksomhed og førte til ansættelse ved Politiken hvor han med sine tegninger med aktuelle emner yderligere befæstede sin position i offentlighedens bevidsthed. Det gælder således serien *Venstrevikingernes saga* hvor han også skrev teksterne der var frie parodier på de islandske sagaer.

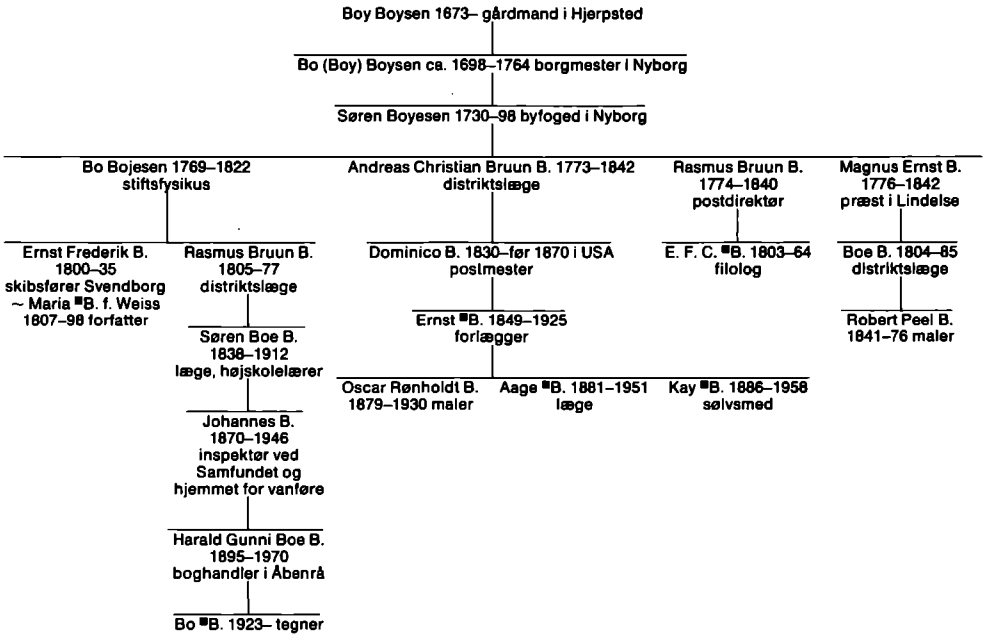

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Hans smittende, underfundige humor, sans for aktualiteter og præcise karakteristik af især typer, ting og omgivelser føres frem i sikker stil der ikke forfalder til manér. Stregen trækkes let, sikkert og sobert, i de ældre tegninger lidt ensartet, senere mere accentueret. Udover avistegninger har han bl.a. tegnet til *Daglig-liv i Danmark* og en fortsættelse heraf med tekster af henholdsvis Poul Sørensen og Knud Poulsen. 1967 udkom med hans tegninger *Vikingernes hverdag* af Thorkild Ramskou. B. har desuden illustreret Mark Twain og Jerome K. Jerome. I bogform er udgivet et udvalg af hans tegninger 1945–48, desuden fra 1949 regelmæssigt udgivelser af årets tegninger. Et udvalg af tegninger fra de sidste 25 år kom 1975. B. modtog Storm P. legatet 1960. □Tegn. af Hans Bendix, 1961 og selvportr. 1964 (begge Kgl.bibl.). Foto.

Henrik Bramsen

Bojesen, Ernst Frederik Christian, 1803–64, filolog, rektor. * 21.3.1803 i Kbh. (Petri), † 16. 12.1864 i Menton, begr. på Frbg. F: fuldmægtig, senere postdirektør Rasmus Bruun B. (1774–1840, ~2° 1826 med Jacobine Lovise B., 1800–48) og Antoinette Brigite Gianelli (1772–1823). ~12.6.1832 i Kbh. (Helligg.) med Frederikke Lovise Brenøe, * 18.3.1810 i Kbh. (Garn.), † 26.7.1884 sst. (Johs.), d. af sejl-, flag- og kompasmager, løjtnant Peter Christian B. (ca. 1772–1862) og Olave Frederikke Caroline Leth (ca. 1784–1843), søster til skuespiller Anna *Nielsen. B. blev student 1820 fra Borgerdydskolen i Kbh. hvis rektor Michael *Nielsen han kom til at sætte stor pris på og begyndte allerede 1821 at give undervisning i de klassiske sprog ved denne skole hvor han snart efter tillige blev inspektør. Her var han bl.a. Søren Kierkegaards lærer. Han tog teologisk eksamen 1824 og dyrkede samtidig musik under vejledning af Fr. Kuhlau. Han deltog meget i studenterlivet og færdedes i kunstneriske kredse, navnlig i den der samlede sig om fru Anna Wexschall, senere Nielsen, hvis søster blev hans hustru. Han tænkte en tid på at søge præstekald, holdt dimisprædiken 1830 og tog den kateketiske prøve, men foretrak dog at blive ved skolevirksomheden. Han tog da magistergraden 1833 med afhandlingen *De harmonica scientia Graecorum, pars I* og doktorgraden 1836 med afhandlingen *De problematis Aristotelis.* I dem begge fik han lejlighed til at lægge ikke alene sine filologiske kundskaber, men også sin kyndighed i musikken for dagen. Begge arbejder vandt stor anerkendelse, bl.a. hos den tyske filolog August Boeckh. Hans studier over Aristoteles bragte ham også i forbindelse med Poul *Møller og med J. N. *Madvig af hvilke navnlig den sidstnævnte satte ham meget højt. I længden følte han sig ikke tilfredsstillet ved sin virksomhed ved Borgerdydskolen, dels af økonomiske grunde, dels fordi der i Kbh. rejste sig en stadig voksende misstemning mod skolen og dens leder. Han søgte og fik da 1840 lektoratet i græsk ved Sorø akademi efter Chr. *Wilsters død; i samme fag overtog han tillige undervisningen ved den til akademiet knyttede latinskole. 1843 blev han konstitueret som rektor ved skolen; fast ansættelse fik han 1847, og da akademiet blev nedlagt 1849 og skolen samtidig udvidet vedblev han at lede både skolen og opdragelsesanstalten indtil 1863 da han på grund af sit svigtende helbred ombyttede sit embede med den mindre besværlige stilling som rektor i Roskilde. Her kom han dog kun til at virke et år; forgæves søgte han helbredelse for sin sygdom ved en rejse til syden hvor døden indhentede ham. – B. var en fin og højtdannet personlighed, munter og livlig af naturen; som lærer udmærkede han sig ved korthed, klarhed og bestemthed; som skoleleder var han streng og måske lovlig tilbøjelig til at holde sine disciple på afstand. Han var en dygtig filolog, men skolevirksomheden levnede ham ikke megen tid til selvstændige studier. Hans videnskabelige arbejder udmærker sig dog ved grundighed og klarhed; medlem af Vidensk. selsk. blev han 1847. Til undervisningsbrug var bestemt hans udgave af Sallusts Catilina og Jugurtha, 1837, hans *Haandbog i de romerske Antikviteter,* 1839, *Haandbog i de græske Antikviteter,* 1841 og *Kortfattet dansk Sproglære,* 1842; alle blev gentagne gange oplagt. Bogen om de romerske antikviteter var for en stor del bygget på Madvigs forelæsninger hvad han måtte høre ilde for, dog ikke af Madvig selv. Frugterne af sine studier over Aristoteles nedlagde han i adskillige vægtige og indholdsrige skoleprogrammer fra Sorø, således *Bidrag til Fortolkning af Aristoteles' Politik,* 1844–45, *Om Aristoteles' Statslære,* 1851–52, *Om 8. og 9. Bog af den Nikomacheiske Ethik,* 1858–59. – Tit. professor 1847. Virkelig etatsråd 1859. – R. 1850. □Afbildet på Constantin Hansens mal., 1860–64 af den grundlovgivende forsamling 1848 (Fr.borg). Tegn. af J. V. Gertner, 1862 (Fr.borg). Litografi, 1865 efter foto, kopieret i træsnit af A. Dorph og skåret af W. Obermann s.å. Foto.

Selvbiogr. i Univ.s acta sollennia ved reformationsfesten 1836. – Magnus Bojesen: Slægttvl. over slægten B., 1911 35f. Sorø skoles progr. 1863. J. N. Madvig i Ill. tid. 1.1.1865. Adolf Bojesen i Julebogen III, 1904 48–66. Chr. Uldall i Sorø blandinger, 1917 81–83. Th. Trojel sst., 1924 89f. H. B. Thorsen sst., 1946 23f. Per Krarup: Søren Kierkegaard og Borgerdydskolen, 1977.

*Hans Ræder**

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bojesen, Ernst Severin Jens, 1849–1925, forlægger. * 23.2.1849 i Sorø, † 10.7.1925 i Kbh., urne sst. (Ass.): F: postmester Dominico B. (1813-før 1870 i Amerika) og Engelke Jensine Busch (1815–70). ~ 5.5.1876 i Kbh. (Frue) med Thyra Valborg Fylla Rønsholdt, * 23.9.1855 i Kbh. (Helligg.), † 2.4.1933 på Frbg., d. af sproglærer Ivar Christian R. (1815–96) og Sophie Jensine Elisabeth Jahn (1816–90). – Far til Kay ▪B. og Aage ▪B.

1865 kom B. efter præliminæreksamen i boghandlerlære hos Fr. Wøldike, en kreativ men økonomisk ustabil forlægger af hvis gode sider B. lærte meget. B. der fra sin tidligste ungdom selv var fuld af ideer og som kunne tegne og digte lidt kom hos ham i forbindelse med kunstnerkredse og fik sin første indførelse i københavnerlivet. 23 år gammel etablerede han sig sammen med en ældre Wøldike-kollega, Christen Thomsen (1841–95), som bog- og papirhandler under beskedne former i Skindergade i Kbh. De to kompagnoner skiltes 1878, og B. åbnede egen papir- og kunsthandel i Vimmelskaftet, 1882 flyttet til Nygade hvor han vandt ry som fornøjelsesråd for det københavnske borgerskab og begyndte som forlægger. Med hæfterne *Juleroser*, 1881-, *Børnenes Juleroser*, 1884-, *Oldfux* 1881–88 og *Blæksprutten*, 1889- skabte han en ny i begyndelsen fagligt omstridt, men af publikum stærkt yndet litteraturgenre der hurtigt efterlignedes herhjemme og i det øvrige Norden. Juleroser udkom fra 1885 i en svensk udgave. B.s første store egentlige forlagsbedrift var jubeludgaven 1883–88 af *Holbergs Komedier* med illustrationer af Hans Tegner, iscenesat med en hidtil ukendt slagkraft. 1889 opgav han detailhandelen for udelukkende at drive forlag. Slag i slag fulgte nu rigt illustrerede værker som *Felttogene i vore første Frihedsaar*, *P. Hansens Teaterhistorie*, *Nyt Testamente* (billeder af Carl Bloch) samt en række mindre udgivelser, også de illustrerede af kendte kunstnere. Han var tydeligt tidens mest opfindsomme forlægger. Med *Landmandsbogen*, solgt i 12000 ekspl., fik han ved købmandsmæssig dygtighed en ikke bogvant køberkreds i tale. Det ambitiøst anlagte værk *Troldtøj*, 1889–90 med tekst af Holger Drachmann og billeder af Th. Bindesbøll, August Jerndorff og Joakim Skovgaard blev en af hans få fiaskoer. 1895 forenedes B.s eget forlag og P. G. Philipsens forlag i aktieselskabet Det nordiske forlag, hvorved B. fik et væsentlig udvidet virkefelt. Han, alle dage en reklamens mester, lancerede med opfindsomhed og festivitas storværker som de af Gustav og Ludvig Philipsen planlagte *Danmarks Riges Historie* og *Folkenes Historie* samt talrige andre værdifulde publikationer. Samtidig udvikledes håndbogs- og skolebogsforlaget efter moderne linjer, og danske forfattere søgte i stigende tal til forlaget, Henrik Pontoppidan og Johannes V. Jensen kan nævnes. Sin mest geniale indsats ydede B. fra 1897 med ugebladet *Frem* hvis indhold ved årgangenes slutning udgjorde færdige populærvidenskabelige bøger af høj karat. Den dansk-norske udgave nåede det dengang svimlende oplag på godt 100.000, og en svensk udgave, *Ljus* blev ligeledes en betydelig succes. Med henblik på udbredelsen af Frem havde B. egne udsendinge i Kristiania og Stockholm, og med Albert Bonnier havde han et livligt samarbejde med hensyn til flere større udgivelser og det smukt udstyrede *Nordisk Bibliotek*. Mellem B. og Gyldendal, fra 1896 ledet af Peter Nansen, opstod i årene før og efter 1900 en voldsom syv år lang konkurrence, den såkaldte „forlagskrig" som efterhånden blev økonomisk belastende for begge parter. Den ophørte 1903 da de to forlag sammensluttedes til aktieselskabet *Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag* med Nansen og B. som ledende direktører. De to hidtidige modstandere mødtes i et loyalt og frugtbart samarbejde, men B.s skaberglæde havde ligesom toppet. Hans sidste helt store sejr blev jubilæumsudgaven af *H. C. Andersens Eventyr*, 1905, udbredt i 135.000 ekspl. 1914 fratrådte han som direktør, 1917 nedlagde han i protest mod Fr. Hegels fagpolitiske linje sit hverv som medlem af forlagets bestyrelse. B.s ry har holdt sig efter hans død, men Karl Otto Bonnier siger også med rette om ham i sine erindringer, at han er Nordens mest idérige forlægger. Som menneske var han påskønnet, nærmest elsket, af fagfæller og medarbejdere i videste forstand, om end hans joviale, noget støjende humør ikke behagede alle. Æresmedlem af Den danske Boghandlerforening 1914. – Sønnen **Oscar** Rønsholdt **B.** (28.1.1879–2.7.1930) blev maler, elev på akademiet 1895–1900, og udstiller på Charlottenborg. Han rejste som ung en del med sejlskibe, og skibe var et foretrukket motiv. – R. 1902. DM. 1915. □Træsnit 1886 efter foto. Tegn. af Alfred Schmidt 1886 og 1904–05 (Fr.borg). Mal. af E. Henningsen, 1892. Tegn. 1897 (repr. i Aftenposten). Mal. af A. Jerndorff, 1902 (Fr.borg). Afbildet på gruppetegn. af Gerda Ploug Sarp, 1915. Tegn. af Chr. Krohg. Tegnet selvportr. (?) (Kgl. bibl.). Mindesten med portrætrelief (Ass. kgd., Kbh.).

Magnus Bojesen: Slægttvl. over slægten B., 1911. – A. Dolleris: Danm.s boghandlere I-IV, 1893–1919. Karl Larsen i Årbog for bogvenner, 1925. Henrik Koppel i Dansk bogh. tid. 16.7.1925. H. P. Rohde: E. B. Storforlægger i humor, kunst og oplysning, 1958. Michael H. Jensen: Løst og fast fra min barndom og fra et langt liv

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1867–68 536 635–46 657 673. Dänische Bibliothec IV, 1743 182–92. Zeitschrift der Gesellschaft für Schlesw.-Holst.-Lauenb. Geschichte XI, 1881 331; XXIII, 1893 93f 97. Schriften des Vereins für Schlesw.-Holst. Kirchengeschichte 2.r.VII, 1918–25 301–02. Briefsammlung des Hamburgischen Superintendenten Joachim Westphal, bearb. v. C. H. W. Sillem, 1903 251f 304f 470. Braunschw. mag., 1927 79f. Aa. Dahl: Bidrag til den sydslesvigske gejstligheds hist. og genealogi II, 1971 13.

*Bjørn Kornerup**

Bokkenheuser, Carl Henrik Frederik (Fritz), 1837–1914, skolebestyrer. *12.8.1837 i Kbh. (Garn.), †2.9.1914 i Charlottenlund, begr. på Frbg. F: premierløjtnant, senere oberst Christian Peter B. (1808–87) og Olivia Frederikke Sophia Wanding (1814–81). ~4.11.1864 på Frbg. (Slotsk.) med Marie Adamine Johanne Elisabeth Therese Langeland, *4.5.1842 på Frbg., †29.9. 1892 i Kbh., d. af assistent, senere pakhusforvalter ved Kgl. grønlandske handel, til sidst intendant og overkrigskommissær Lauritz Nørregaard L. (1804–50, ~2° 1845 med Emma Nicoline Plockross, 1825–1921) og Conradine Vilhelmine Augusta Bonsach (1819–44). – Far til Knud *B.

B. blev student 1856 fra Ålborg hvortil hans far 1851 var blevet forflyttet fra Kbh. og tog teologisk embedseksamen 1862. Allerede 1856 knyttedes han som lærer til Efterslægtsselskabets realskole; ved denne skole blev han viceinspektør 1865, og 1893–1908 var han bestyrer for Efterslægtens latin- og realskole som fra 1886 også dimitterede til artium. – I en lang årrække ledede B. desuden de B.ske kursus, hvor mange, især de der havde begyndt studierne i fremrykket alder, fik uddannelse til studentereksamen eller en anden højere forberedelseseksamen. B. underviste i matematiske fag med en aldrig svigtende interesse for faget og med en sjælden evne til at omgås børn og unge. Hans arbejdskraft gjorde det muligt for ham daglig at passe først sin skole og senere sine kursus og dog bevare sine kunstneriske og litterære interesser usvækkede. Han udgav til undervisningsbrug matematiske lærebøger og har desuden skrevet *Efterslægtsselskabet og dets Skole 1786–1836*, 1896 samt *Det var i Aaret.*–Tit. professor 1896. – R. 1886. □Mal. af E. Henningsen, 1884 og afbildet på sammes „Frikvarter", 1886 (begge Efterslægtselskabets skole). Mal. af V. Irminger, 1903. tegn. af Chr. Hetsch. Foto.

Fr. B.: Det var i året – 1909. – Efterslægtsselskabets skole, program 1896–97. Berl. tid. 3.9.1914. J. Hatting: Efterslægtselskabet og dets skole II, 1938 65–92. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Chr. Buur**.

Bokkenheuser, Knud, 1869–1936, forfatter, lærer. *5.7.1869 i Kbh. (Holmens), †15.5.1936 i Liseleje, Fr.borg amt, urne på Vestre kgd., Kbh. F: viceinspektør, senere skolebestyrer, tit. professor Fr. *B. (1837–1914) og Marie A. J. E. T. Langeland (1842–92). ~27.5.1898 i Kbh. (Jac.) med Johanne Marie Gjellerup, *21.4.1875 i Kbh. (Frue), †7.3.1950 i Kbh., d. af arkitekt Albert Rudolph G. (1845–1935) og Marie Susanne Elisabeth Høffding (1848–1933).

B. blev student 1887 fra Efterslægtselskabets skole, cand. phil. 1888 og var 1889–1909 lærer ved sin gamle skole samt allerede fra rusåret ved Bokkenheusers kursus (fra 1905 til dets ophør 1922 medbestyrer). I forbindelse med B.s mangeårige undervisning i dansk og historie står hans bidrag (Holberg og H. P. Holst, Drachmann og Pontoppidan m.fl.) til Dansklærerforeningens kommenterede udgaver af udvalgte værker inden for klassisk skønlitteratur og den sammen med Andr. Buntzen udgivne *Schønbergs Haandbog*, 1907. Hans hovedemne som forfatter er imidlertid de borgerlige og kulturelle forhold i Kbh. i slutningen af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-årene. Allerede med sin første bog *Drejers Klub. Kulturhistoriske Interiører fra Rahbeks København*, 1903, kom han ind på den udførlige skildring af periodens dagligliv såvel indad- som udadtil der fortsattes i *Saa By som Borger*, 1905, og i 2. del heraf *Kongelig Majestæts Acteurs*, 1908 sammen med *Det kgl. Theaters sidste Blaataarnsfange*, 1911, og *Der var engang – Tante Charlottes Theaterminder*, 1916, vidnesbyrd om B.s teaterhistoriske særinteresse medens den topografi- og personalhistoriske linje bl.a. fortsattes i *Den gamle Herre fortæller*, 1916, med de to fortsættelser og navnlig i *Det gamle København I-II*, 1919, en samlet udgave af tidligere særskildringer af de forskellige bykvarterer. Hertil sluttede sig en række lokaltopografiske småskildringer (*Cort Adelers Vingaard, Constantia* m.m.) og enkelte jubilæumsskrifter. B. minder i hele dette forfatterskab ved sin stils hyggelige stemning meget om sin forgænger i genren Jacob *Davidsen men ved mere og fortæller bedre. – B. der fra sit rusår længe var en ivrig deltager i livet inden for Studenterforeningen på Gammelholm (mangfoldige viser og flere utrykte nytårskomedier), har i *Studenter vi kaldes* –, 1920, givet en række muntre minder fra sin egen studentertid og endvidere skrevet to bind erindringer *Da man var ung* –, *Mindernes Bog*, samt – *Og Aarene svandt*. Endelig har B. været mangeårig medarbejder ved forskellige dag- og ugeblade, 1909–18 således ved København. □Tegn. og mal. af E. Henningsen, 1882; afbildet på sammes mal. af

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

en rusfest, 1909 (Studenterforen.). Mal. af Carl L. Nielsen, 1930. Foto.

K. B.: Da man var ung –. Mindernes bog, 1926. Samme: – Og årene svandt, 1933. Samme i Studium nr. 18, 1932 3. – Studenterne fra 1887, 1912. Masken 16.4.1911. Pressens magasin, febr. 1917. V. Sorgenfrey Hansen i Journalisten nr. 11, 1936 3. J. Hatting: Efterslægtsselskabet og dets skole II, 1938. – Papirer i Rigsark.

*Carl Dumreicher**

Boland, Holger, * 1905, operasanger, sceneinstruktør. * 14.1.1905 i Kbh. F: adoptivsøn af postbud, senere overpakmester Hans Christian Hansen (1874–1946) og Kathrine Camilla Boland Petersen (1881–1970). ~ 11.8.1966 i Skanderborg (b.v.) med polsk tolk og oversætter Alicja Ruth Slodka, * 13.3.1925 i Warszawa.

B. tog studentereksamen fra Statens kursus 1925 og blev derefter assistent i telegrafvæsenet (redaktør af Dansk Post- og Telegraftidende 1930–31) men tog sin afsked fra post- og telegrafvæsenet 1932. Året efter blev han elev ved Det kgl. teaters operaskole og skuespilskole og fik sin første optræden som Kupelweiser i syngespillet *Jomfruburet* 23.1.36. Kort efter fulgte hans operadebut som Don Bartolo i *Figaros bryllup* hvorefter han samme år blev ansat ved teatret hvor han senere også virkede som sceneinstruktør i hvilken egenskab han debuterede 14.2.1946 ved genindstuderingen af Cimarosas komiske opera *Det hemmelige ægteskab* og ansattes som fast sceneinstruktør 1958; 1962 blev han tillige instruktør og lærer i musikdramatik ved operaakademiet. En væsentlig del af hans virksomhed kom imidlertid til at foregå i Århus hvor han 1947 blev medstifter og kunstnerisk leder af Den jydske Opera, og hvor han gennem de sidste 30 år har gjort en meget betydelig indsats både som instruktør og udøvende kunstner. Der har desuden ofte været bud efter ham fra udlandet. Han har gæsteoptrådt i Stockholm 1953 og 1954 og ved Svenska Teatern i Åbo 1968 og har virket som gæsteinstruktør ved Drottningholm slottsteater 1955 og 1956, som fast instruktør fra 1967, ved Nationalteatret i Reykjavik 1957, ved operaen i Oslo 1963 og i San Francisco 1968. For Det kgl. teater og Den jydske Opera har han med stor sans for det musikalske udtryk oversat og bearbejdet mange klassiske operatekster og har selv skrevet tekster til bl.a. Svend S. Schultz' operaer *Bryllupsrejse* 1951 (sammen med Tavs *Neiiendam) og *Konen i muddergrøften* 1964. B. har desuden skrevet en række artikler og kronikker i tidsskrifter og dagblade om teater og musik. Som udøvende operakunstner har B. indtaget en særstilling inden for opera buffa gennem sin humoristisk slagkraftige udformning af især de ældre skikkelser i det klassiske repertoire som fx Don Bartolo i *Barberen i Sevilla*, Don Pasquale, Kezal i *Den solgte brud* og Don Magnifico i *Askepot* m.fl. mens hans dramatiske sikkerhed og sceniske verve har skabt vellykkede præstationer også i det yngre rollefag som fx Leporello i *Don Giovanni* og Henrik i *Maskarade* m.fl. – Blandt hans henved 50 iscenesættelser for Det kgl. teater, Den jydske Opera og Drottningholmteatern m.fl. kan nævnes *Sovedrikken, Bajadser, Barberen i Sevilla, Carmen, Così fan tutte, Fidelio, Jægerbruden, Don Giovanni, Figaros bryllup, Bohème, Traviata, Rigoletto, Maskarade, Tosca, Eugen Onegin, Butterfly, Otello* og *Flagermusen.*

B. har også iscenesat en række forestillinger for TV og har siden 1974 ledet Det kgl. teaters opsøgende opera i skoler, gymnasier, seminarier og andre virksomheder med det formål at populærisere operaen og dens repertoire.

B. har hele livet nydt betydelig anseelse inden for sit virkefelt. Allerede inden sin teatertid var han viceformand i Dansk post- og telegrafforening, 1954 blev han æreskunstner i Århus studenterforening, 1960 modtog han Drottningholms kungl. Hovteaters fortjenstmedalje i guld, 1961 fik han teatermedarbejderpokalen, blev 1964 æresmedlem af Rossinis venner i Skandinavien, 1965 Danske teatermedarbejderes æresinstruktør og modtog 1972 Århus teaterforen.s ærespris. – R. 1951. R.[1] 1968. □Foto.

Torben Meyer i Berl. aftenavis 19.9.1953. Århus stiftstid. 13.1.1955. Opera i Århus, udg. Gustav Albeck og Gerhard Schepelern, 1972.

Sigurd Berg

Boldich (Boldig), **Ernst Christian,** 1651–1706, præst. * 9.11.1651 i Sønderborg, † 19.3.1706 i Helsingør, begr. sst. (Marie k.). F: provst og slotspræst Johan B. (1597–1674, ~ 1° 1631 med Felicitas, † 1640) og Jacobine Herger. ~ Anna Sophie Stemann, * 25.9.1657 i Helsingør (~ 1° 1676 med res. kapellan ved Mariekirken i Helsingør Poul Richardus, 1647–77), d. af sognepræst i Helsingør, senere generalsuperintendent i Holsten Just Valentin Stemann (1629–89, ~ 2° 1680 med Bente Jensdatter Jahn, † 1718, enke efter professor i Lund Ole Bagger, 1607–77) og Anna Below († 1677, ~ 1° med sognepræst i Helsingør Matthias Velhauer, 1611–55).

Efter studier i Jena, hvor B. blev indskrevet 1669 og blev magister 1672, i Kiel og efter en treårig huslærertid hos overrentemester Henrik v. Støcken i Kbh. blev han residerende kapellan ved Marie kirke i Helsingør, 1688 sognepræst sst. og slotspræst på Kronborg. B. repræsenterede en konfessionelt forsnævret lutherdom der frygtede kætterske lærdomme både fra calvinis-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

me og pietisme. Mod den pietisme som P. J. Spener i sin fortale af 1675 til Johann Arnds postille havde givet et program under titlen „Pia desideria", men som allerede var forberedt af ortodoksiens bodsfromhed rejste B. ligesom teologerne Hans Wandal og Hans Bartholin en energisk protest. Spener havde udtrykt sit håb om bedre tider for den kristne kirke ved at fremdrage profetier om jødefolkets omvendelse, men B. afviste Speners forhåbninger og pietismens teologi i sit store modskrift *Schlechte Hoffnung 1) besserer Zeiten der Kirchen, 2) einer grossen Bekehrung der Juden, 3) gäntzlichen Unterganges des Antichristlichen Babels*, Leipzig 1695, Kbh. 1696. B. er således den første populærteologiske bekæmper af pietismen i Danmark. □Mal. af J. Lobaczynski 1706 (Skt. Marie k., Helsingør).

E. Pontoppidan: Annales IV, 1752 630f. V. Hostrup Schultz: Helsingørs embeds- og bestillingsmænd, 1906 86 93. M. Neiiendam: Erik Pontoppidan I, 1930 75f.

*Michael Neiiendam**

Boldsen, Frederik Christian, 1877–1954, jurist, direktør. * 22.1.1877 i Oplev, Ålborg, † 31.1.1954 på Kbh.s amtssygehus, Gentofte, urne på Bispebjerg kgd. F: gårdejer Frederik B. (1820–1913) og Birgitte Marie Christensen (1844–1911). ~1° 6.3.1902 i Randers (Skt. Morten) med Maren Rulffs, * 10.11.1875 i Randers, † 1932, d. af skibsfører Jacob R. (1835–91) og Jensine Trampenberg (* 1836); ægteskabet opløst 1913. ~2° 5.4.1919 i Kbh. (Lucas) med Marie Christence Jensen, * 8.11.1892 i Odder, † 19.5.1971 i Charlottenlund (Mess.), d. af hotelejer Carl Sigvart Janus J. (1869–1921) og Kristence Petra Pedersen (1873–1948).

B. blev dansk jurist 1897, og efter at have været fuldmægtig 1897–1902 drev han 1902–11 en omfattende sagførerforretning i Randers. Her stiftede han 1904 landets første udstykningsforening der medvirkede ved oprettelsen af ca. 250 husmandsbrug. Gennem dette arbejde kom han også i ledelsen af forskellige pengeinstitutter og forsikringsselskaber. Udstykningarbejdet resulterede i bogen *Nutidens og Fremtidens Husmandsbrug*, 1916, en grundig udredning af de økonomiske problemer omkring husmandsbrugene. Da denne bog udkom var B.s interesser imidlertid flyttet over til byernes boligforhold – han havde selv etableret sig i København. 1912 udgav han bogen *Haveboliger i Danmark* der er et vigtigt bidrag til udviklingen af den interesse for villabyggeri for den jævnere befolkning som satte ind i disse år; bogen førte til stiftelsen af Dansk haveboligforening der med B. som formand tog initiativet til opførelsen af haveboligforeningen Grøndalsvænge i København. B. blev også et fremtrædende medlem af den store boligkommission af 1918 og senere udvalg og kommissioner vedrørende boligforhold, sidst af det indenrigsministerielle udvalg der afgav betænkning 1945 om efterkrigstidens boligbyggeri. 1920 havde B. stiftet *Københavns almindelige boligselskab* (KAB) som han selv var direktør for, og som hurtigt blev landets største byggeforetagende. Det var dette selskab der i samarbejde med en række af tidens førende arkitekter opførte nogle af 1920ernes bedste enfamiliehuse – bl. a. rækkehuskvarteret Bakkehusene og de mange ejendomme i „studiebyen" i Hellerup; om de sidste skrev B. *Studiebyens Huse*, 1924; selskabets årsberetninger der 1929–33 udkom som „Aarbog for Bygge- og Boligvæsen" er en vigtig samling til tidens arkitekturhistorie. Københavns almindelige boligselskab med dets mange datterselskaber gjorde B. til en yderst velstående mand der kunne opbygge en af tidens store kunstsamlinger. Umiddelbart før og under 2. verdenskrig var B., uden at knytte kontakt til besættelsesmagten, en skarp kritiker af parlamentarismen hvilket var årsagen til at han 1945 måtte trække sig tilbage fra direktørposten i KAB. – R. 1920.

Et dansk boligselsk.s hist. 1920–1945, udg. Kr. Asbæk, 1945. Politiken 1.2.1954. Beboerbladet Boligen, maj 1969. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Vagn Dybdahl

Boldsen, Thyra Valborg, 1884–1968, billedhugger. * 2.1.1884 i Stavnsholt Fr.borg amt, † 22.9. 1968 på Monrovias katolske hospital, Californien, USA. F: landmand, handelsrejsende Frederik Gerhard B. (1856–1922, ~2° 1892 med Johanne Frederikke Nielsen, * 1870) og Mathea Christine Nielsen (1855–91). ~9.6.1906 på Frbg. (b.v.) med civilingeniør, senere afdelingsingeniør ved Kbh.s havnevæsen Kai Svane Gnudtzmann, * 1.5.1880 i Kbh. (Pauls), † 22.9.1948 sst., s. af arkitekt Johannes Emil G. (1837–1922) og Cathinca Olivia Svane (1843–1923). Ægteskabet opløst 1915; han ~2° 1915 med cand. mag. senere lektor Hedevig Ellen Lovise Schütten Larsen (1881–1953).

B. dimitteredes til Kunstakademiet fra Vilh. Kleins tegneskole og var elev på akademiet 1903–12. Vinteren 1905–06 var hun elev på École des Beaux-Arts i Paris, og i årenes løb kom hun vidt omkring på lange studierejser, bl.a. til England, Tyskland, Italien, Spanien, Nordafrika, Grækenland og Tyrkiet (akademiets rejsestipendier 1913, 1915–16). 1915 tog hun studentereksamen, privat dimitteret, og s.å. filosofikum. B. udstillede regelmæssigt på Charlottenborg siden 1907. 1916 fik hun Eckersberg-medaljen for

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Løberske ved Startstedet (mørkt antikt marmor), 1917 den Eibeschützske præmie for marmorfiguren *Job* og 1923 samme præmie for *Vorherre indblæser Adam Livets Aande* som hun huggede i marmor efter levende model. På sine rejser studerede hun særlig de forskellige marmorsorter og uddannede sig til en dygtig stenhugger der tumlede så vanskelige materialer som græsk basalt. Af hendes arbejder kan nævnes *Syndfloden*, 1908, *En Nævekæmper*, 1913 (parisk marmor), portrætbusten af *Høffding* 1914 (Filol. hist. lab.), relief af *prinsesse Marie*, 1917 (Skt. Josephs hospital) og mindetavler i den katolske kirke i Ordrup. Hun deltog i skulpturudstilling i Øregårds-parken i Hellerup 1918, og siden forblev *Befrielsen* og *Sisyphosvandring* i parken medens *Hvilende Svømmer* nu er opstillet ved Kildeskovhallen i Gentofte. – Siden 1926 da B. første gang rejste til New York, opholdt hun sig adskillige gange i Amerika. 1931 bosatte hun sig i Long Beach i Californien og havde her en enestående succes. Hun modtog mange portrætbestillinger, og hendes kvindefigur *The Melody of Life* (Terpsichore) var 1932 udstillet ved Olympiaden i Los Angeles. 1934 afsløredes *Moderen* i Bixby Park ved Los Angeles. Monumentet som er udført i marmor skal symbolisere freden og kærligheden. – I forbindelse med sin kunstnervirksomhed har B. haft interesse for filosofiske spørgsmål og har udviklet en personlig livslære; hun udgav 1920 *Livslov og Gudsdyrkelse* og 1926 *The New Type of Man and Education* (dansk udg. 1929).

Sculptures by T.B., 1926. – H. C. Bruun: Slægten Boldsen fra Mellerup, 1925. L. Bjørner i Politikens mag. 9.10.1932. Tidens kvinder 29.9.1934. Berl. tid. 15.8.1978.

Merete Bodelsen

Bollerup Sørensen, Arthur, 1880–1932, forskningsrejsende. * 8.12.1880 i Singapore, † 5.5.1932 i Kgs. Lyngby, begr. i Kbh. (Vestre kgd.). F: kofardikaptajn S. og hustru (denne † tidligst 1932). ~ 23.6.1928 med Anna Alexievna Lopato, * 10.9. 1898 i Rusland.

Som syvårig kom B. S. til Danmark for at gå i skole i Sæby, faderens fødeby. Efter præliminæreksamen blev han ansat i Det Store Nordiske Telegraf-Selskab, først i Newcastle og Libau, fra 1901 i Shanghai og andre kinesiske byer. Som telegrafkontrollør fik han afsked og vendte hjem året før sin død. Fra sin første tid i Kina benyttede han ferierne til rejser. Da han 1909 fik sin første hjemrejseorlov gik han selvanden til fods fra Peking gennem Gobi-ørkenen til Kjahta ved den mongolsk-sibiriske grænse hvorfra han med trojka nåede den transsibiriske jernbane. 1915 gjorde han sit første fremstød mod Lhasa. Kinesisk-tibetanske grænsestridigheder tvang ham dog til at lægge sin rejse nordligere. Fra Lanchow rejste han gennem det nordvestlige Kansu og ad den gamle karavanevej gennem Sinkiang til Semipalatinsk i det nuværende Kazakhstan og derfra med jernbane til Europa. Fra april 1921 til juni 1922 gennemførte B. S. sin største rejse, 3.000 miles, næsten udelukkende til fods og gennem egne som vesterlændinge næppe havde set. Målet var atter Lhasa, og planen var at komme med en af de årlige handelskaravaner fra Sungpanting i det nordlige Szechwan – men de var aflyst. Han drog så nordpå til klostret Labrang, Siningfu, Tankar og ind i det tibetanske højland. Hans karavane der bestod af en halv snes kinesere, fire heste og ca. 30 yakokser, senere byttet med kameler, havde proviant til et halvt år. Kursen blev sat mod vest og efterhånden sydligt, i over en måned gennem ubeboede egne. Over Tang La-passet nåede han 22.12.1921 den tibetanske landsby Nagachuk et par hundrede km NNØ for Lhasa. Her fik han ordre til at vende tilbage. Han slog ind på en østlig rute som ingen europæer før havde fulgt over den øvre Mekong-flod til Jyekundo ved Yangtzekiang. Han ville nu søge mod sydøst til Tachienlu eller Kanze, men måtte på grund af uroligheder mellem tibetanere og kinesere gå mod nordøst. Han passerede Hwang Ho-floden nær dens kildesøer og kom gennem Koko Nor distriktet tilbage til Tankar og Siningfu hvor han opløste karavanen og rejste til Shanghai. I Tankar mødte han den engelske forskningsrejsende general George Pereira, en af de få samtidige der fik lejlighed til at værdsætte hans indsats.

Resultaterne af rejsen var syv tykke bind topografiske, astronomiske og meteorologiske optegnelser, en detaljeret dagbog og ca. 1400 fotografier. Han nåede ikke selv at bearbejde materialet der indgik i Det kgl. danske geografiske selskabs arkiv. B. S. var næsten ukendt uden for Asienforskeres kreds indtil 1951 da beretningen om hans store rejse blev udgivet med titlen *Ad Asiens ukendte veje.*

B. S. var af stort format som forskningsrejsende. Han lagde plan med største omhu og gennemførte den målbevidst og udholdende, med ansvarsfølelse for sine ledsagere og intim forståelse af centralasiaternes levevis, tænkesæt og følemåde. Trods begrænset uddannelse var hans observationer og notater så præcise og komplette at de er en yderst værdifuld kilde til viden om det indre Asien.

V. Petersen i Geogr.t., XXXIX 1936 152–59. Bent Rosenkilde i Ålborg stiftstid. 18.7.1943. Kaare Grønbech og Iver Gudme i Ad Asiens ukendte veje, 1951.

Niels Alsted

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bolten (Bolte), **Henrik,** baron, 1734–90, købmand. Døbt 7.12.1734 i Bremen, †7.3.1790 i Kbh., begr. i Petri k. F: kusk, senere grenader Johann Hinrich Bolte og Gesche Belings (Bählings). ~1° 18.1.1764 i Kbh. (Petri) med Sophie Elisabeth Schmidt, antagelig døbt 5.9.1745 i Kbh. (Petri), † 19.8.1771 sst. (Petri), vistnok d. af kgl. blikkenslager Johan Georg S. (ca. 1712–91) og hustru Brigitta (ca. 1702–72). ~2° 30.10.1772 med Anna Nørregaard, * 18.3.1748 i Kbh. (Nic.), begr. 11.4.1782 sst. (Petri), d. af værtshusholder Peder Larsen N. (ca. 1710–95) og Johanna Maria Michelsdatter. ~3° 17.6.1783 i Kbh. (Petri) med Frederikke Sophie Heinrich, døbt 22.1.1764 på St. Croix, † 8.4.1807 i Kbh. (Helligg.), d. af regimentsfeltskær, senere ejer af Sparresholm og konferensråd Johan Friedrich H. (1730–1808) og Birgitte van Lexmond (1738–1811). Ægteskabet opløst 1786, hun ~2° 1797 med senere stiftamtmand og kammerherre greve Frederik Christopher Trampe til Løgismose (1779–1832).

„I yderlig fattigdom" kom B. til Kbh. hvor han efter udstået læretid blev vintappersvend. 1763 fik han bevilling på at optages i vintapperprofessionen og borgerskab som vintapper s.å., 1767 købte han gården Veltkuglen, Gothersgade nr. 8, og opførte her ejendommen (B.s gård) som endnu findes. Ved sin udstrakte transithandel med vine kom han ind på oversøisk handel, navnlig på Ost- og Vestindien, og under den nordamerikanske frihedskrig blev han ved sine ekspeditioner med egne skibe en hovedrig mand. Den honnette ambition førte ham til at fri til konferensråd Heinrichs purunge datter og i tilslutning hertil til at aspirere til barontitlen. Denne opnåede han 19.5.1783 for sig og descendenter for, som det fremhæves, „hans største Fortjeneste af den partikulære ostindiske Handel". Foranledningen turde dog være den at B. til oprettelsen af den af enkedronningen protegerede fødselsstiftelse skænkede 40000 rdl. – Få dage efter denne udnævnelse måtte B. imidlertid standse sine betalinger. Han var som så mange af hovedstadens storkøbmænd efter den ved freden i Versailles indtrufne økonomiske krise kommet i likviditetsvanskeligheder. Da Ove Høegh-Guldberg foranledigede at statskassen og Kurantbanken med betydelige lån (over to mill. rdl.) kom den betrængte handelsstand til hjælp, fik B. i alt 700.000 rdl. som lån. Samtidig blev hans bo, som af alle betragtedes som solvent taget under opbudsbehandling; denne med derpå følgende ekstradition stod ikke længe på og ses ikke at have afficeret ham i hans dispositioner. 20.1.1783 havde han afløst sit borgerbrev som vintapper med det fornemmere grossererborgerskab. S.å. tilkøbte han sig Sorgenfri til sommerbolig; 12.6. afholdt han samfrændeskifte med sine to umyndige børn af 2. ægteskab ved hvilket han tillagde hver af disse 50.000 rdl. med sikkerhed i jordegods, og få dage efter holdt han bryllup med sin 3. hustru. N.å. købte han godset Asserstrup på Lolland og det nærliggende Frederiksdal. Han fortsatte derhos sine ejendomskøb ved 1785 at erhverve Sæbygård og Ågård (i Løve herred). Kort efter juni termin 1785 kom han imidlertid atter i betalingsvanskeligheder. Guldberg var i mellemtiden styrtet, og trods indstillinger såvel fra finanskollegiet som fra opbudskommissærerne Colbjørnsen, Zinn og H. R. Saabye og trods det at den optagne status endog udviste et betydeligt overskud ville regeringen ikke støtte ham på nogen måde. Han måtte herefter gå fallit. Godserne såvel som gården i Gothersgade blev afstået, de store varelagre og skibene realiseret, alt med store tab. Sorgenfri solgtes 1789 til arveprins Frederik. B. var herefter en knækket mand. Han havde arrangeret det således at han efter at have opnået en akkord på 60 pct. med sine kreditorer endnu besad en kapital hvis renter fritog ham for økonomiske sorger. Men han ophørte helt med forretningen og levede et nøjsomt og tilbagetrukket liv i sin gamle ejendom i Gothersgade hvis kvistetage han havde lejet. Hans eneste søn døde 1792. □Mal. tilskrevet Jens Juel.

Danm.s adels årbog XXXVI, 1919. Efterladte papirer fra den Reventlowske familiekreds, udg. Louis Bobé, V, 1902 254–56 Louis Bobé i Hist.medd. om Kbh. VI, 1917–18 321–40. – Arkiv vedr. H. B.s bo i Landsark. for Sjælland.

*J. Werner**

Bolten, Johan Adrian, 1742–1807, præst, forfatter. * 11.9.1742 i Süderstapel, † 11.8.1807 i Altona, begr. sst. F: pastor Matthias Hermann B. (1712–72) og Anna Maria Amalia Pauli (1717–1807). ~2.5.1775 i Meldorf med Anna Kathrina Block, * 16.3.1758 i Meldorf, † 25.8.1837 i Altona, d. af købmand Christian B. (1711–63) og Anna Maria Martens (1737–82, ~2° med købmand Hans Dührssen).

Efter hovedsagelig at være undervist i hjemmet kom B. 1760 til det akademiske gymnasium i Altona hvor han især dyrkede orientalia. 1761 kom han til Kbh.s univ. hvor han, foruden at studere teologi, med flid lagde sig efter de østerlandske sprog under professor J. C. *Kalls (1714–75) vejledning og 1762 tog teologisk attestats. Siden opholdt han sig mest hjemme i Süderstapel hvor han virkede som sin fars medhjælper. 1768 søgte han professorat i østerlandske sprog ved gymnasiet i Altona men opnåede ikke posten. En opfordring til at udarbejde afsnittet om Stapelholm i „Den danske Atlas" bragte ham ind på dybtgå-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ende lokalhistoriske studier som satte frugt i *Beschreibung und Nachrichten von der im Herzogthume Schleswig belegenen Landschaft Stapelholm*, 1777. Han udnyttede her et omfattende utrykt og i marken indsamlet materiale, og navnlig værkets sognebeskrivelser er vedvarende af megen værdi. 1772 blev han præst i Wöhrden, 1782 andenpræst og 1791 førstepræst i Altona. Af hans historiske produktion kan fremhæves *Ditmarsische Geschichte* I–IV, 1781–88; *Hist. Kirchen-Nachrichten von der Stadt Altona und der verschiedenen Religions-Partheyen, von der Herrschaft Pinneberg und von der Grafschaft Rantzau* I–II, 1790–91; *Entwurf einer schlesw.-holst. Buchdruckergeschichte* (i Niemanns Miscellanea II, 1, 1800 163–88, og II, 2, 1800, 193–250). Desuden har han udgivet en del teologiske og orientalske afhandlinger og skrifter. Han var dr. phil., men sted og år for graden kendes ikke. □Stik af J. C. G. Fritzsch, 1786 efter maleri af L. Lönberg, 1780.

J. A. B.: Hist. Kirchen-Nachr. von d. Stadt Altona I, 1790 130–39.

*Vilh. la Cour**

Bolwig, Niels, * 1911, entomolog, adfærdsbiolog. * 26.9.1911 på Frbg. (Solbjerg). F: boghandler Andreas B. (1869–1931) og Ida Marner (1882–1975). ~29.6.1946 i London med Deputy manageress for industrial canteens Bridget Mary Holmes, * 25.11.1911 sst., d. af fuldmægtig i P. & O. Charles Reginald H. (1862–1931) og portrætmaler Mary Adèle Williams (1875–1961).

B. blev student 1931 fra Schneekloths skole og 1938 mag. scient. i zoologi ved Kbh.s univ. 1938–45 virkede han som assistent ved statens plantepatologiske forsøg. 1946 blev han dr. phil. på afhandlingen *Sense and sense organs of the anterior end of the house fly larvae* (Vidensk. Medd. Dansk Nat. Foren. CIX 81–217). 1946–59 var han lektor i zoologi ved Univ. of Witwatersrand, Johannesburg, derefter til 1962 ved Makerere College i Uganda og 1962–66 samt 1970–72 professor i zoologi ved Ibadans univ. i Nigeria, afbrudt af et gæsteprofessorat i komparativ psykologi ved Univ. of Oklahoma, USA. Han var samtidig videnskabelig kurator for Oklahoma City Zoo. 1968 var han gæsteprofessor i biologi ved Oklahoma City Univ. 1973–75 var B. seniorstipendiat ved Kbh.s univ. og fra 1977 igen i Afrika som professor i biologi ved National Univ. of Lesotho.

Som entomolog er B. eksperimentatoren og iagttageren. I ovennævnte disputats lykkedes det ham bl.a. ved en specielt udviklet, kirurgisk teknik at lokalisere sansecellerne for lysfølsomhed og lugtesans hos stuefluens larve og derved løse et omstridt problem. Ved en tilsvarende teknik indkredsede han senere det sultregulerende nervecenter hos den voksne flue, meddelt i tidsskriftet Nature, 1952. Hans øvrige entomologiske artikler beretter om tilfældigere iagttagelser over insekter i forskellige verdensdele. En populær bog, *Honningbiens Liv*, fra 1942 bør også nævnes for sin klare og pædagogiske fremstilling. – Som adfærdsbiolog gik B. også nye veje. Tilskyndet af anatomen og antropologen Raymond Dart kom han ind på studiet af primater i deres naturlige omgivelser, og han blev den første der udførte etologiske studier af vilde, afrikanske primater. På en rejse gennem Afrika 1958–59 studerede han således bjerggorillaer i Kivu provinsen (Zaïre), chimpanser i Uganda og sorte makier på Nossi-Bé ved Madagascar (jf. *A Study of the Nests Built by Mountain Gorilla and Chimpanzee* (South African Journal of Science, 1959, LV 286–91) og *A Comparative Study of the Behaviour of various Lemurs* (Memoires de L'Institut Scientifique de Madagascar, Ser. A, Tome XIV 205–17). Andre sammenlignende studier af primater er offentliggjort i bl.a. Koedoe, 1958 og 1959 og i Behaviour, 1964. Fra samme periode stammer nogle undersøgelser af vilde bavianer og bavianer i fangenskab der blev publiceret i S. A. Journ. of Sci., 1957 og 1961 og Behaviour, 1959 og 1963. I 1960erne havde B. tilsyn med Georg Schallers studier af bjerggorillaer, og han har senere foretaget sammenlignende studier af bl.a. primaters sociale adfærd og kommunikation, offentliggjort i Primates, 1978.

I Afrika var han initiativtager til forskellige biologiske projekter, såsom oprettelsen 1947 af den marinbiologiske station på Inhaca Island (Moçambique), og han deltog i flere ekspeditioner til Kalahari ørkenen hvor insekter og gnavere studeredes. 1958 var B. medlem af komiteen for The Nuffield Foundation Kalahari Bushman Research, og på hans initiativ oprettedes University of Ibadan Zoo – hvor det i øvrigt lykkedes ham som den første at opflaske en elefant fra fødslen.

B. har beklædt flere tillidshverv. I perioderne 1962–66 og 1970–72 var han medlem af og præsident for den nigerianske regerings Wildlife Preservation Committee, og han forfattede som sådan udkastene til landets vildtbeskyttelseslove. Sammen med sin hustru har han bidraget til humanitært arbejde blandt den farvede befolkning i Afrika og Amerika. Han er medlem af Dansk Naturhistorisk Forening, Zoological Society of London, Association for the Study of Animal Behaviour m.f.

A. Friemuth Petersen

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

de Bombelles [bɔm'bæl], Adelaide **(Ida)** Caroline Johanne, 1792–1857, mimisk-plastisk og musikalsk kunstner. * 20.9.1792 på Sophienholm ved Frederiksdal el. i Kbh. (Petri), † 23.11.1857 i Wien, begr. 18.12. i Kbh. (Holmens). F: storkøbmand Constantin *Brun (1746–1836) og Friederike Münter (*Brun, Friederike) (1765–1835). ~ 4.2.1816 i Kbh. (Petri) med østrigsk gesandt greve Louis Philippe de B., * 1.7.1780 i Regensburg, † 7.7.1843 i Wien, s. af fransk gesandt, senere biskop i Amiens, markis Marc-Marie de B. (1744–1822) og baronesse Angelique Mackau (1762–1800).

B. røbede allerede som syvårig et mimisk-plastisk talent, og hendes evne til i attituder at genskabe figurer fra billed- eller digtekunstens verden uddannedes, såvel som hendes sangstemme, gennem målbevidst arbejde ledet af moderen der i „Idas ästhetische Entwickelung" (tillæg til „Wahrheit aus Morgenträumen", 1824) selv har givet en skildring af denne udviklings forløb. B. kom til at tilbringe størstedelen af sit liv uden for Danmarks grænser; 1801–03 og 1805–10 ledsagede hun moderen på hendes store rejser til Tyskland, Schweiz og Italien, og kort efter giftermålet forflyttedes hendes mand fra Kbh. til Dresden, akkrediteredes derefter forskellige italienske hoffer og endte sin diplomatiske løbebane som gesandt i Bern. Overalt hvor B. kom, ved hoffer, i private selskaber, blandt kunstnere og digtere, vakte hun stor begejstring ved sine attituder og sin smukke sang. Af hendes kunst får man ikke noget stærkt indtryk i de tegninger (af C. H. Kniep) hvori hendes attituder er foreviget, men den europæiske samtid nævner hende jævnsides med de største dyrkere af den dengang hypermoderne genre, Lady Hamilton og fru Hendel-Schütz. Madame de Staël der havde stor indflydelse på B.s udvikling berømmer hende i „De l'Allemagne" (1810), og A. W. Schlegel og Lamartine har hyldet hende i større digte ("An Ida Brun" og „La voix humaine") og til hendes beundrere hører i øvrigt Benjamin Constant og Chateaubriand, Wieland og Goethe foruden de hjemlige digtere; kunstnere som Angelica Kauffmann, Antonio Canova og Thorvaldsen har alle været betaget af hende. Hendes kunst vedblev, trods den omhyggelige uddannelse, at være af en mærkelig ureflekteret art uden nogen udviklet personlighed bag; så snart hendes præstationer var forbi har hun nærmest virket ubetydelig, men den megen virak steg hende ikke til hovedet; hun bevarede stedse en fordringsløs godmodighed og barnlig naivitet som indtog alle. Ganske uundværlig blev hun for svigerinden, Napoleons enke Marie Louise, hos hvem hun efter sin mands død tog ophold i Parma. Efter Marie Louises død flyttede hun til Wien hvor hun tilbragte sine sidste leveår. J. L. Heiberg der havde sværmet for hende omkring 1813 (bl.a. digtene „Til Adelaide", „Adelaides Segl" og „Gespräch zwischen Sophienholm und Bellavista") skrev ved hendes død det smukke ottave-digt: „De samle sig, lig underfulde Drømme, de rige Minder fra en svunden Vaar" (trykt i Adresseavisen dec. 1857). □Min. af Cornelius Høyer ca. 1795, forestillende B. eller søsteren. Mal. af P. F. Hetsch, 1803. Buste af Thorvaldsen, 1809 (orig. model i gips og marmorexpl. i Thorvaldsens mus.; Bakkehusmus.), gengivet i litografi 1851. Tegn. af J. L. Lund (Fr.borg m.fl. st.), mal. af samme, bl.a. 1810 og 1811 (Bakkehusmus. m.fl. st.). Tegn. af C. H. Kniep udført under B.s ophold i Italien 1805–10. Mal. af Bernhard v. Guérard ca. 1829. Daguerreotypi 23.8.1847. Træsnit 1884 efter tegn. af J. L. Lund. Mal. af H. N. Hansen ca. 1894. Silhouet forestillende B. i 12 års alderen. Miniature. Tre små runde tegn. (Kgl.bibl.), stukket af Lahde.

I. P. Mynster: Rede bey der Trauug des Grafen v. Bombelles und des Fräuleins A. C. J. Brun am 4ten Februar 1816. Friederike Brun: Wahrheit aus Morgenträumen. Med tillægget: Idas ästhetische Entwickelung, Aarau 1824. J. M. Thiele: Thorvaldsen i Rom, 1852 87 152 158 196 272 321. Louis Bobé: Frederikke Brun, f. Münter og hendes kreds hjemme og ude, 1910. Samme: Ida Brun, grevinde Bombelles, 1932 (med bibliografi). Torben Holck Colding: Cornelius Høyer, 1961 286. Kirsten Gram Holmström: Monodrama. Attitudes, Tableaux vivants. Studies on some trends of theatrical fashion 1770–1815, Sth. 1967. Else Kai Sass: Thorvaldsens portrætbuster I, 1967. Sophienholm – som det var engang, 1973 (katalog v. Børge Ørsted). – Brun-Bügelske arkiver i Rigsark.

Dyveke Helsted (R. Paulli)

Bomholt, Laurits **Julius,** 1896–1969, kulturminister, radiorådsformand. * 11.6.1896 i Alderslyst, Balle sg. ved Silkeborg, † 2.1.1969 på Esbjerg centralsygehus, begr. i Sønderho, Fanø. F: papirarbejder, senere salsmester Martinus B. (1872–1955) og Karen Marie Laursen Roed (1875–1939). ~ 30.3.1927 i Esbjerg (b.v.) med Anna Marie Andersen, * 12.8.1904 i Vejen, † 16.6.1970 i Sønderho, d. af sodavandsfabrikant Hans Peter A. (1863–1938) og Juana (Johanne) Lillelund (1881–1973).

B. står uden tvivl, selv om det er svært at måle, som en af de mest indflydelsesrige politikere i vort århundrede. Han har præget en hel generation af socialdemokrater og netop den der kom til magten i stat, kommuner og organisationer efter 2. verdenskrig. Det er ham der fremfor nogen har sat sit præg på partiets kulturpolitik i videste forstand, også selv om hans til tider lidt højstemte form undertiden kaldte på smilet. B.s person-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

lige forudsætninger og start i livet gør ham næsten til prototypen på socialdemokratiets 2.–3. generation. Han blev født i et arbejderhjem; faderen der var på papirfabrikken i Silkeborg blev tillidsmand i fagforening og parti, selv kom B. 1907 i den første kommunale mellemskole i Silkeborg, netop den skoleform partiet lagde så megen vægt på for senere med B. som minister at bekæmpe lige så stærkt. Fra mellemskolen kom han, hvad straks var mere usædvanligt, i gymnasiet og blev 1915 student fra Th. Langs skole; 1921 blev han teologisk kandidat. Barndomsårene til og med mellemskolen har B. selv skildret i et fembinds erindringsværk. Bøgerne, en blanding af fiktion og virkelighed, blev modtaget med anerkendelse i alle lejre; de viser B.s rod både i den gamle jyske landalmue og i det nye industriarbejderlag. Forbindelsen dermed blev aldrig brudt; men med årene blev det mere og mere landalmuen han reflekterede. Selv om B. ikke var noget fattigmandsbarn prægede hans baggrund ham, og som ung mærkede han en del af svøben: et hårdt tuberkuloseangreb der nødvendiggjorde fjernelsen af den ene lunge. Selv efter den akademiske uddannelse, et politisk liv der førte ham til tops, og et rigt åndeligt arbejde havde han efter få minutters samtale en nær kontakt med en jysk landarbejder og en husmandskone på vej til torvet med grøntsager.

Efter embedseksamen rejste B. til Tyskland og Italien og var her bl.a. en tid på den socialdemokratiske højskole Schloss Tinz i Sachsen. Hans mål var at blive højskolelærer, og efter hjemkomsten var han en kort tid på Askov, men følte et behov for en nærmere tilknytning til socialdemokratiet. Han søgte derfor 1923 til Esbjerg arbejderhøjskole; skolen kunne imidlertid ikke tilbyde en heldagsstilling, og han var derfor samtidig journalist ved Vestjyllands Socialdemokrat med J. P. 'Sundbo som redaktør. Allerede 1924 blev B. imidlertid som 28-årig forstander for højskolen. Forstandertiden til 1929 blev udgangspunktet for hans videre arbejde, men betød også at en generation af ledere i parti og fagbevægelse fik sit præg af ham. Skolen i Esbjerg, i det ydre meget primitiv, havde en blomstringstid i disse år; arbejdsløsheden tilskyndede også mange til et ophold. B. var en ildnende pædagog, om end med nogen afstand til eleverne i den personlige omgang. Han fortsatte højskolens traditionelle foredragsform; men som noget nyt indførte han studiekredsen. Nu som senere kunne hans form undertiden forfalde til det let svulstige; han har formodentlig selv erkendt svagheden. I hvert fald sagde han ved velkomsten til eleverne: „Smid alle store ord over bord. Hellere en ordknap ungdom der er indstillet på praktisk arbejde, end en ungdom der kun kender følelsernes begejstring." Han kom med i ledelsen af DSU og redigerede foreningens blad Rød Ungdom. Her begyndte han 1926 at offentliggøre artikler om arbejderkulturen. Det var åbenbart – selv om han senere benægtede det – at han var påvirket af de ideer der prægede den proletariske kulturbevægelse i Sovjet i begyndelsen af 1920erne (hurtigt undertrykt af det sejrende apparat). Arbejderne skulle, skrev B. 1926, „afløse den borgerlige forfaldskunst med en karakterfast og frisk proletarkunst", videre hed det, „adskillige af de gamle former kan bruges, men ånden må være ny"; der skulle skabes „en socialistisk arbejderkultur – befriet for overklassens flitter", som efterhånden ville medføre praktiske resultater. Selv om påvirkningen fra tidens Europa er tydelig er det også nærliggende at parallelisere med Viggo Hørups krav om en bonderealistisk kultur. Dette gælder også væsentlige dele i den bog *Arbejderkultur* B. udsendte 1932. Afsnittene om det kollektive socialistiske menneske mødte modstand også inden for partiet (Hartvig Frisch); men en lang række af bogens kulturpolitiske forslag blev virkeliggjort ned i efterkrigstiden. Samtidig med arbejdet på „Arbejderkulturen" skrev B., delvis udsprunget af højskoleforedragene, *Dansk Digtning fra den industrielle Revolution til vore Dage*, 1930 – det første forsøg på en dansk litteraturhistorie på materialistisk grundlag. 1935 udsendte han *Moderne Skribenter*, en række artikler om samtidens digtere som havde været trykt i Rød Ungdom. Han var også i disse år redaktør af Social-Demokratens litteraturafdeling og skrev selv talrige anmeldelser.

B. stod nu som den der tegnede socialdemokratiets kulturpolitik; at der i det hele taget var en sådan er hans fortjeneste. Det ældre ledende lag i partiet havde nok en moderat interesse i sagen, men B. fik lov. Han var på samme tid blevet praktisk politiker; 1929 valgtes han til folketinget i Esbjerg-kredsen og valgtes derefter uafbrudt indtil han efter 39 års medlemskab udtrådte af tinget 1968. I perioden 1933–41 var han tillige medlem af Esbjerg byråd. Både her og i folketinget arbejdede han med skoleforhold og kulturelle anliggender, men tog sig i lige så høj grad af emner som ungdomsarbejdsløshed, fiskeri og trafik. I det hele skabte han sig et solidt og alsidigt underlag der betød at han også senere af sit parti kunne bruges på vidt forskellige poster. I 1930erne stod han klart som en af de ledende i formuleringen af socialdemokratiets frontstilling mod diktaturtendenserne. Han formede slagordet „Demokrati slå til!" og han deltog, uden at det var kendt for offentligheden, i tilrettelægnin-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

gen af den kamp mod kommunisterne der udgik fra HIPA (Hovedorganisationernes informations- og propaganda afdeling). Den bredere linie i „Danmark for folket" førte han videre i programskriftet *Kulturen for Folket* som han redigerede 1938. Set i forhold til arbejderkulturen var der ikke, sagde han, „tale om brud i udviklingen, men om vækst. I dag er det arbejderbevægelsen der er hovedhjørnestenen i vor folkelige kultur, og det kan siges i sandhed at dens kulturelle indflydelse rækker langt ud over de organisatoriske rammer". Selv nåede B. umiddelbart før krigen frem til den – ikke mindst dengang – kulturelt indflydelsesrige post som radiorådsformand. Han var 1934 blevet indvalgt i rådet som repræsentant for Arbejdernes radioforbund og blev formand ved nytår 1940, en post han beklædte indtil 1953 kun afbrudt af perioden som undervisningsminister februar-oktober 1950. Både som rådsformand og senere som minister (først undervisnings-, derefter kulturminister) med radio og fjernsyn i sit sagområde kom B. til at forme radioens programpolitik. Han kom 1940 til en radio der i enhver henseende repræsenterede det neutrale og alment godkendte; de nærmest følgende krigsår bød ikke på store udfoldelsesmuligheder. Efter besættelsen satte B. imidlertid ind i bestræbelserne på at ændre radioen til det han kaldte „den farlige radio" som åbnede sig for programmer der var ukonventionelle og tog problemer op der kunne gå på tværs af flertallets forestillingskreds; mens man hidtil kun havde talt om alsidighed blev der nu også talt om frihed.

Politisk blev B. udadtil i nogen grad „stækket" i de første efterkrigsår hvor han 1945–50 var folketingets formand – han gennemførte i denne egenskab ledelsen af de store festligheder 1949 for grundlovens 100-års jubilæum. Få måneder før havde han midlertidigt veget formandsstolen for at være sit partis ordfører for tilslutningen til Atlantpagten; derved stod han over for de tusinder fra DSU i 20erne og 30erne som garant for den trufne beslutning. Året efter – februar 1950 – blev B. undervisningsminister ved Hartvig Frisch' død. Denne første ministerperiode blev kun kort; i oktober samme år trådte regeringen tilbage. Da Hans Hedtoft i september 1953 dannede sin anden regering blev B. på ny undervisningsminister og var derefter minister til 1964 idet han 1957 skiftede over til socialministeriet og 1961 til kulturministeriet for derefter 1964 atter at blive formand for folketinget. I de 11 ministerår kom B. til at stå for mange reformer og love – ministre er altid lovelskende; men B. var det i særlig grad. Med i billedet bør her at han havde udpræget flair for hvornår en sag kunne gennemføres og standhaftighed til at komme igen og igen hvis han mødte modstand. Han var energisk som minister, i perioden 1953–57 mens han var undervisningsminister kunne der indadtil være noget iltert over hans ledelse af ministeriet; men efterhånden tog det af selv om han stadig kunne være temperamentsfuld, næsten til det koleriske; det afbødedes dog af en usvigelig loyalitet over for embedsmændene. I ledelsen af ministerierne interesserede han sig ikke for småtingene; i den sidste tid som kulturminister kunne det undertiden føre til ubehagelige forsømmelser i de daglige sager. Netop da B. blev undervisningsminister 1953 udkom under hans redaktion bogen *Mennesket i centrum* der var resultatet af et flerårigt arbejde i et særligt kulturudvalg inden for socialdemokratiet. Her og i et kongresmanifest samme år var samlet de tanker som prægede B.s arbejde i de kommende år: fællesskole til det 15. år, bedre vilkår for videnskaben, udvikling af folkeoplysningen, støtte til kunstnerne gennem offentlige opgaver.

Allerede i det første ministerår fik B. en række love igennem: ungdomsskoleloven, ny læreruddannelse, oprettelse af et pædagogisk institut og Willumsen-museet, øgede midler til Rask-Ørsted fondet; derimod mislykkedes det at opnå en ordning af det islandske håndskriftsspørgsmål. I de følgende år kom forbedringer af uddannelsesstøtten, Dansk sprognævn 1955, Statens kunstfond 1956, Danmarks biblioteksskole 1956. En omfattende skolereform var langt fremme; men regeringsomdannelsen 1957 medførte at B. måtte gå over i socialministeriet, og det blev da Jørgen Jørgensen der gennemførte skolelovene af 1958.

Skiftet til socialministeriet skyldtes at spillet ved trekantregeringens dannelse ikke kunne gå op på anden måde når samtidig H. C. Hansen ville bevare B. i regeringen. Selv om sagområdet var nyt for ham kastede B. sig med ildhu ind i arbejdet og gennemførte en række planlagte ændringer af sociale love som et led i det der er kaldt den anden socialreform. Særlig markant var revalideringsloven af 1959 og oprettelsen af Socialforskningsinstituttet 1958. Regeringsomdannelsen 1961 i forbindelse med lederskiftet i det radikale venstre førte atter B. over i en ny rolle, nu som landets første minister for kulturelle anliggender. Selv om tanken om et kulturministerium ikke var ny blev det dog først og fremmest skabt ud fra konstellationshensyn i den socialdemokratisk-radikale regering, og samtidig var forholdet mellem statsminister Viggo Kampmann og B. sådan at Kampmann lagde megen vægt på B.s placering. Kulturministeriets område var ikke fremmed for B. idet det var sager der

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

blev taget ud fra undervisningsministeriet. Også her var B. en dynamisk minister der imidlertid skabte irritation ved sin dynamik; dette var sikkert noget af baggrunden for den debat om en kulturpause der gik over landet fra efteråret 1962. Med i forklaringen må også at det hurtigt lykkedes B. at forøge en række bevillinger (fx lov af 1964 om statstilskud til kunstmuseer, samme år filmfonden, forhøjelse af biblioteksafgiften, kunstfonden, statens alm. videnskabsfond) ligesom han nåede at gennemføre flere love der skabte nye institutioner, bl.a. Erhvervsarkivet 1962, overtagelse af musikkonservatoriet i Århus 1963, 1964 ny bibliotekslov.

Ved regeringsomdannelsen 1964 udtrådte B. af regeringen og blev på ny formand for folketinget indtil han på grund af alder udtrådte ved valget 1968. Som formand var han stærkt engageret i at søge arbejdsforholdene i folketinget bedret, ligesom han gennemførte en fornyelse af den kunstneriske udsmykning. I sin sidste formandsperiode fortsatte B. sit skønlitterære forfatterskab med romanen *Guds knægt* fra 1966, en middelalder-skildring der blev modtaget med megen anerkendelse, og digtsamlingen *Kakkelvers*, 1965. Fiktions-forfatterskabet var begyndt allerede 1944 med romanen *Længsel*, i 1947 fulgte *Blomstrende grene* og 1962 *M. F.* der samfundshistorisk har sin særlige værdi ved at vise livet i socialdemokratiet i en provinsby. Fra 1953 udgav B. tillige en række novellesamlinger. Dette forfatterskab har ikke sikret ham nogen plads i litteraturhistorien, vel også fordi andre digtere i den periode stod for det nye. Det kunne være nærliggende at sammenligne B. med to andre akademikere i socialdemokratiet: Gustav Bang og Hartvig Frisch. Men det må erkendes at ingen af disse kom så langt ud og nåede så store resultater som B. Det var ham – som det allerede er sagt – der åndeligt prægede lederlaget fra omkring 1945 til op i 70erne. En del af det var direkte følgeskab, andet var en vækkelse.

Gennem B. fik socialdemokratiet for første gang en kulturpolitik i videste forstand, og dermed trak han også en stor kreds af opinionsdannere i videnskab, kunst og kulturliv over til partiet. Hans formelle begavelse, hans åbenhed og hans næsten ufattelige arbejdsevne gjorde det muligt. – Medaljen Ingenio et arti i guld 1966. □Buste af Aug. Keil, 1932. Tegn. af Carl Jensen ca. 1946. Linoleumssnit af K. H. Almquist, 1948. Tegn. af Otto Christensen, 1949. Mal. af William Scharff (folketinget). Afbildet på karikatur af Bjarne Laursen 1973–74 (Amalienborg). Tegn. af Hans Lollesgaard (Kgl.bibl.). Foto.

Kilder: J. B.: På vej til livet, 1954; Vinterlys, 1956; Himmerigs dør, 1956; Svalerne, 1957; Døgnflue og evighed, 1958 (barndomserindringer); Fra nr. 21, 1957 (ministertaler); Digtning og sandhed i Det danske bogmarked, 1961 277–81 (om forfatterskabet). J. B. i Esbjerg højskole 1910–61, 1960.

Lit.: E. Christiansen m.fl.: Statsradiofonien 1925–50, 1950. Carl Winter Sørensen: Tyve forunderlige år, 1961 120–36. J. Boisen Schmidt: F. E. Jensen og Danm.s radio under besættelsen, 1965. Peder Nørgaard i Tidsskr. for radio og fjernsyn, 1968/69 79–88. Carl Erik Bay: Socialdemokratiets stilling i den ideologiske debat i mellemkrigstiden, 1973. Roar Skovmand m.fl.: DR 50, 1975. Hans Rasmussen: Ilden i min esse, 1977 75–94.

Papirer: C. Lerche: Spredte erindringer fra et langt liv, Rigsark. Arkiv i centralbiblioteket i Esbjerg. Se: politikeren J. B. (1896–1969). Registratur udg. Esbjerg kommune, 1977.

Vagn Dybdahl

Bon (Bohn), **Fridtjof** Julius, 1866–1929, skoleinspektør, forfatter. * 20.7.1866 i Sandvig, † 2.6.1929 i Kbh., begr. sst. (Vestre). F: forstander for Bornholms folkehøjskole, senere kommunelærer i Kbh. Peter Julius Bon (1841–88) og Margrethe Cæcilie Vest (1844–1933). ~ 3.11. 1894 i Kbh. (Jac.) med Asa Riis, * 28.9.1867 i Isafjord, Island, † 2.2.1953 i Kbh., d. af handelsfaktor Mikael Peter R. (1825–1901) og Caroline Frederikke West (1830–1913).

B. blev student 1886 fra Hauchs skole og begyndte at studere teologi. Ved faderens død måtte han afbryde studierne for at hjælpe til med at skaffe underholdet til sin mor og sine søskende. Han blev timelærer ved Kbh.s kommuneskoler 1888, fast ansat fra 1894, inspektør ved Enghavevejs skole 1911, ved Hillerødsgades 1915. – Som forfatter debuterede han med en samling rørende og let satiriske fortællinger *Hjemstavnsbilleder fra Bornholm*, 1892 der bl.a. indeholder den beske *Paa Højskole* og *Ny-Sverrig* hvori han skildrer Bornholms svenske arbejderalmue. Den større roman *Fristelser*, 1895, en psykologisk halvfemserskildring i rammen af en Parisrejse, viser hans begrænsning. Ved sin bosættelse i Kbh. havde han fundet et nyt stof hvoraf der blev en række københavnske billeder der fremkom i blade og tidsskrifter, især i Illustreret Tidende, og i bogform *Stoltenberg og andre Svende*, 1898 og *Tempeltjenere i blandet Selskab*, 1899. Det er skildringer af københavnske småborgere og underklasseeksistenser, hele det Kbh. som han gennem sin virksomhed som kommunelærer var kommet i berøring med (se fortællingen *Madstræb*). B.s skønlitterære forfatterskab standsede; han blev overfløjet af forfattere med større kunstneriske evner, *Andersen Nexø og Karl *Larsen. Hans interesse for underklassen omsattes i et socialt og alment politisk arbejde der lå i linie med hans skolegerning.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Han var 1904–09 formand i Kbh.s kommunelærerforening, 1908–09 borgerrepræsentant, 1907–11 formand for 10. kreds' radikale vælgerforening og var endvidere medlem af bestyrelsen for Fattige børns fodbeklædning. I en årrække var han pædagogisk medarbejder ved Politiken og fra 1916 ved Social-Demokraten. □Foto.

Bogen om studenterne fra 1886, 1911. Lærerne og samfundet I–IV, 1913–14. Karin Michaëlis: Das heilige Feuer, Dresden 1930 299–304.

Oluf Friis

Bonar, Jacob Peter, 1659–1717, officer. * 1659 i Stift Bremen, † natten til den 4.2.1717 i Kbh., begr. i Fransk ref. k. sst. F: Wilhelm (William) B. til Gnadenfeld (1624–74) af skotsk adelsslægt, oberst i svensk tjeneste i trediveårskrigen, og Elisabeth v. Bronsart. ~ Elisabeth Amalia Schenck v. Winterstedt der levede endnu 1755.
B. indtrådte først i braunschweig-lüneburgsk (hannoveransk) tjeneste, men blev 1681 ansat som løjtnant i dansk tjeneste i Livgarden til fods hvor han allerede n.å. blev kaptajn. Med afskedspas som oberstløjtnant fik han 1692 tilladelse til at gå i udenlandsk krigstjeneste. 1701 fik han nyt patent som dansk oberst og hvervede for to unge, mindreårige hertuger af Württemberg-Oels et dragon- og et infanteriregiment der gik ind i det danske hjælpekorps i Flandern. B. udmærkede sig gentagne gange men måtte efter skarpe sammenstød med hertugen af Württemberg-Teck 1708 afgive dragonregimentet og 1710 infanteriregimentet til de unge, egentlige chefer. Udnævnt til brigadér 1710 vedblev B. dog at deltage i krigen indtil dens afslutning 1714. Dette år blev han generalmajor og kommandant i Kastellet – dengang og særlig i krigstiden en meget selvstændig og betydelig stilling. – Den fangne feltmarskal Magnus Stenbock fik anvist værelser og forplejning hos B. i dennes bolig; men da det viste sig vanskeligt at hindre Stenbocks forsøg på forbindelser udefter fik han anvist værelser i et andet hus i Kastellet. Forplejningen fik han dog vedblivende fra B.s bord, og opvartningen m.m. besørgedes dels af B.s tyende, dels af Stenbocks eget tjenerskab. Da zar Peter 1716 besøgte Stenbock i fangenskabet skal Stenbock have beklaget sig stærkt over B., og zaren skal have bragt klagerne videre til kong Frederik. Af forhør der blev afholdt kort efter skønnes imidlertid at der ikke med føje kan indvendes noget mod B.s forhold over for hans berømte, meget vanskelige fange. Det oplystes bl.a. at de vagthavende officerer ikke sjældent deltog i de fornemme fangers måltider og Stenbock vedblev lige til sin død i fangenskabet at arbejde på at skaffe sig forbindelse udefter. 29.9. fik B. imidlertid afsked og „i naade" 600 rdl. i årlig pension som han kunne nyde i Holland eller andetsteds.

Efterl. papirer fra den Reventlowske familiekreds, udg. Louis Bobé VII, 1906 448. – Oscar Malmström: Magnus Stenbock i fångenskapen, 1901 62f.

*Rockstroh**

Bonde, † 1282, biskop i Slesvig.
B. blev valgt 1265 men på grund af de opløste forhold i den danske kirke i disse år først viet 1267. Han optræder aldrig i kongens omgivelser, hører ikke til de mænd der nævnes i kongens breve, men et par gange ser vi ham sammen med Jacob Erlandsen. Han har åbenbart stået på ærkebispens side i det store opgør. I Ribe og Slesvig stifter respekteredes det interdikt som kardinal Guidos domme 1266–67 lagde over riget og som pave Clemens IV stadfæstede. Da Guido forlod Danmark udnævnte han B. til dommer i striden mellem Øm kloster og biskop Tyge af Århus, en tvist der ikke var uden sammenhæng med den større strid mellem konge og ærkebiskop. B. stævnede århusbispen, kongehusets tro mand, til at møde i Flensborg, men biskop Tyge sad stævningen overhørig hvorefter B. satte ham i band aug. 1267. Nogle måneder i forvejen havde hertug Erik af Sønderjylland taget Øm kloster under sin særlige beskyttelse; hertugen stod sammen med biskoppen i Slesvig.

Ellen Jørgensen: Annales danici, 1920 119 123 209. M. Cl. Gertz: Scriptores minores II, 1922 252–61. Niels Skyum-Nielsen: Kirkekampen i Danmark 1241–90. Jacob Erlandsen, samtid og eftertid, 1963. Sv. Erik Green-Pedersen i Århus stifts årbøger 1964.

*Ellen Jørgensen**

Bonde, Christen Nielsen, se **Bundtz, Christen Nielsen.**

Bonde, Aage Anders Juel, * 1922, overbibliotekar. * 23.12.1922 i Toftlund. F: stationsbestyrer, senere stationsforstander Oluf Nissen B. (1895–1932) og Anne Johanne Dall (* 1898). ~ 30.6. 1949 i Ebeltoft med bibliotekar Karen Else Fynbo, * 15.12.1920 i Århus (Skt. Johs.), d. af snedkermester Axel Martin Sørensen F. (1888–1951) og Ane Aabo (1882–1956).
Faderen døde tidligt og B. flyttede med moderen til Åbenrå hvor han blev student 1941. Efter elevtid på det derværende landsbibliotek tog han afgangseksamen fra biblioteksskolen 1945 og gjorde tjeneste i Flensborg og Åbenrå inden han 1947 ansattes ved det kommunale biblioteksvæsen i Århus. Allerede 1957 blev han overbibliotekar i Viborg hvor han 1963 kunne flytte ind i en ny, moderne biblioteksbygning. Sygdom tvang ham til førtidspensionering 1972.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Meget tidligt var han under vejledning af arkivar Johan Hvidtfeldt begyndt på personal- og lokalhistoriske studier, og han blev fra 1938 flittig medarbejder ved sønderjyske tidsskrifter; noget senere også ved lokalhistoriske samleværker om Varnæs, Uge og Skrave sogne. En stor afhandling i Sønderjyske Aarbøger, 1945 om skolevæsenet i Sønderborg fra reformationen til 1864 belønnedes med Dansk historisk fællesforenings pris. Også i Flensborg Bys Historie I–II, 1953–55 skrev han om skolehistorien og sammen med Johan Hvidtfeldt om demografiske emner. Dette samarbejde uddybedes i bogen *Borgmestre, Rådmænd, Byfogeder og Byskrivere i Flensborg 1550–1848*, 1961. B. var medarbejder ved Håndbog for danske lokalhistorikere, 1952–56 og ved Trap: Danmark 5. udg., men helligede sig i øvrigt herefter næsten udelukkende emner fra Viborgs historie, til dels publiceret i Fra Viborg amt, hvis redaktør han blev 1958. Hans forfatterskab er præget af fortrolighed med såvel trykte som arkivalske kilder, og hans fremstilling er let og flydende. B. har øvet en betydelig indsats inden for Sammenslutningen af lokalhistoriske arkiver hvis formand han var 1966–69. Samtidig var han medlem af bestyrelsen for Dansk historisk fællesforening. På lokalt plan har han været med i ledelserne af historiske foreninger og institutioner i Viborg amt.

Åbenrå statsskole 1920–70, 1971 93.

Peter Kr. Iversen

Bonde Nielsen, Jan Niels, * 1938, direktør. * 20.5. 1938 i Kbh. (Sion). F: inspektør, senere direktør Frank B. N. (* 1907) og Helle Christophersen (* 1911). ~8.5.1964 i Skovshoved med Margrethe Cordelia Foss, * 16.1.1941 i Ordrup, d. af civilingeniør Einar Philip Foss (1893–1967) og Cordelia Smidth (* 1896).

Uden at have færdiggjort gymnasiet blev B. taget ud af skolen og sat i gartnerlære på Fyn. Han blev siden videreuddannet i Holland, Frankrig og Schweiz. Efter sin hjemkomst tog han præliminæreksamen 1957 med henblik på at komme ind på landbohøjskolen, men også denne blev forladt uden afgangseksamen. B.N. var i stedet begyndt at interessere sig for forretning og etablerede bl.a. et agentur for haveredskaber, men snart blev også aktiv gartnerivirksomhed taget op med Dansk Crysantemum Kultur 1959. Dette førte 1963 til etableringen af DCK – International A/S. Bag firmaet stod en snæver aktionærkreds, bl.a. familien Foss som B.N. var blevet knyttet til ved sit ægteskab 1964. Virksomhedens formål var bredt: at drive handel og produktionsvirksomhed samt investering. Hurtigt blev DCK Europas største producent af stiklinge der kom fra egne gartnerier på Sardinien og i Kenya for at blive rodfæstet i Danmark og eksporteret til det øvrige Europa.

Den hastige succes medførte tilbud om bestyrelsesposter så man kunne udnytte B.N.s utraditionelle metoder og viden: han repræsenterede Foss-familien som bestyrelsesmedlem i Kemisk Værk Køge A/S (formand) og Sadolin og Holmblad A/S. Hertil kom bestyrelsesposter i Rederiaktieselskabet Dannebrog og Århus Flydedok A/S. Inden for gartneriet kom han ind i organisationsarbejde, bl.a. i Gartnernes Arbejdsgiverforening 1964–71 hvor han beklædte formandsposten fra 1968–71. I foråret 1976 indtrådte han i Industrirådets bestyrelse. B. N. påkaldte sig først offentlighedens opmærksomhed da han som 36-årig i april 1974 overtog aktiemajoriteten i Burmeister & Wains skibsbyggeri. Han blev da af pressen udråbt som en „økonomisk mirakeldreng" og „økonomisk galning". Den udtalte mistænkeliggørelse beroede på det oprindeligt beskedne indskud hvormed B.N. formåede at skaffe sig den dominerende indflydelse i koncernen. Ydermere trådte han til efter at en række ansete industrifolk fra de etableredes rækker havde ført værftet fra krise til krise. Man var overbevist om at den politisk stærkt aktive arbejdsplads aldrig kunne blive økonomisk sund. Nogle frygtede derfor at det var B.N.s mål at slagte den store arbejdsplads. Dette synes imidlertid ikke at have været målet for allerede i efteråret 1974 påbegyndtes et gennemgribende analyse- og udviklingsarbejde med henblik på at udarbejde langtidsplaner for virksomheden. Dette viste at der bestod en række styringsmæssige vanskeligheder der udsprang af virksomhedens komplekse produkt- og produktionsprogram. Det resulterede i at den tidligere funktionelle produktionsform blev opgivet til fordel for en produktopdelt – med B.N.s betegnelse en divisionalisering. De organisatoriske byggeklodser er siden flere gange blevet behændigt håndteret hvorved han – foruden væsentlige ejer- samt driftsmæssige fordele – tillige har opnået at styrke sin egen position. Som nævnt blev B.N.s overtagelse af den store arbejdsplads mødt med megen skepsis, men ved hjælp af en række psykologiske virkemidler er de ønskede nedlæggelser og rationaliseringer blevet modtaget uden større uro. Nævnes kan at B & W blev lanceret som Storebæltsbroentreprenør hvilket måtte skabe forventninger om øget beskæftigelse på længere sigt.

B.N. overtog den store virksomhed netop som konjunkturtilbageslaget ramte shipping- og værftsindustrien hårdt. Det vigende fragtmarked

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

reducerede følgelig efterspørgslen efter nybygninger, men for at fastholde produktionen blev der etableret eget værftsrederi – Hamlet. Dette initiativ er 1977 blevet fulgt op ved købet af et britisk rederi der skal administrere værftsrederiet. For at sikre ordretilgang nyudvikledes mindre og meget avancerede skibstyper. I forsommeren 1978 stod der megen blæst om B.N.s person og forretningsmetoder i anledning af offentliggørelsen af en likvidationsrapport fra DCK. Kort forinden havde han været stærkt omtalt i pressen, fordi han netop havde udvidet sit industriimperium ved køb af en række gamle danske virksomheder af konsul John Meyer. B.N. må karakteriseres som en utraditionel ledertype hvis ideer og metoder endnu er under udvikling. □Foto.

Berl. tid. 13.10.1974. Jyllands-posten 17.6.1975. Berl. tid. 23.11.1975. Weekendavisen Berl. aften 26.8.1976. Sst. 3.9.1976, sst. 21. og 28.7.1978. Malin Lindgren i Politiken 2.7.1978.

Henrik Fode

Bondesen

Slægten Bondesen føres tilbage til Eskild B. * 1680 i Halland, † 1748 som høker og gæstgiver i København. Dennes søn var Jacob B. 1732–81 der blev præst i Åstrup.

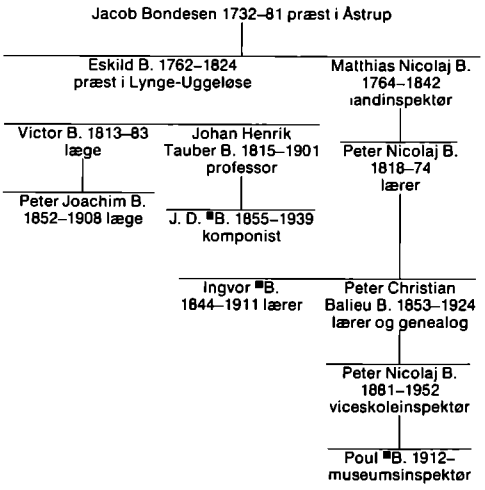

Harald Kier i Svendborg amt 1929–30 105–30. Poul Bondesen: Hallandsslægten Bondesen, foreløbig dupl. Århus 1977.

Hans H. Worsøe

Bondesen ['båndəsən], **Ingvor** Andreas Nikolai, 1844–1911, lærer, forfatter. * 26.12.1844 i Illebølle, Lindelse sg., Langeland, † 17.3.1911 i Kbh., begr. sst. (Ass.). F: lærer Peter Nikolai B. (1818–74) og Christiane Margrethe Andresen (1816–98). ~2.8.1870 i Rudkøbing med Agnes Georgine Jakobsen, * 18.11.1846 i Troense, Bregninge sg., Tåsinge, † 29.11.1933 i Kbh., d. af skipper Anders Troensegaard J. (1812–79) og Gurine Madsen (ca. 1820–56).

B. tog lærereksamen fra Skårup seminarium 1864. Han var herefter en tid hjælpelærer hos sin far; fra 1870 lærer i Nårup på Fyn. Han debuterede som forfatter 1873 i tidsskriftet Nær og Fjern, og i de følgende år udsendte han en række fortællinger og romaner både for børn og voksne. Han brød 1885 op fra landet og bosatte sig i Kbh. for helt at kunne hellige sig sin skribentvirksomhed. Han knyttedes dog snart til det københavnske skolevæsen, fra 1892 som skoleinspektør. En række af B.s værker har historisk stof, fx gennembrudsværket *Hersen paa Stejnarstad*, 1883, *Rettergang og Skriftegang*, 1884, *Kastelsfangen*, 1886, *Karreten fra Lønneskov*, 1888 ligesom den meget populære børnebog *Ingeborgs Medgift*, 1899 (senere udkommet m. titlen *Trællen*), mens andre har stof fra hans hjemegn Langeland og Fyn fx *Skovstrup-Folk*, 1885 og *Skovstruphistorier*, 1892. B. var også en flittig producent af skolebøger; s.m. Chr. Vestergaard udarbejdede han læsebogssystemet *Ny dansk Læsebog* 1890 som blev genoptrykt mange gange, og alene udgav han *Myrebogen*, ligeledes et læsebogssystem. Det blev udgivet under pseudonymet „af en Skolemand"; det første hæfte nåede at blive trykt i 875000 eksemplarer (1. opl. 1897, 30. opl. 1936). B. kom 1896 ind i redaktionen af Børnenes bogsamling hvor han var med til at bearbejde og tilrettelægge bøger for børn; han stod som udgiver af bl.a. J. H. Campes Robinson Kruso, 1896, Brd. Grimms udvalgte Eventyr, 1897 og St. St. Blichers Noveller 1905. – B. tilhørte det man har kaldt skolelærerlitteraturen, en litteratur der er karakteristisk ved sin ukomplicerede fremstillingsform og sin tematisering af bønders og husmænds arbejdsmæssige og familiemæssige forhold. – R. 1905. □Træsnit 1883 og 1884. Foto.

Slægt i A. C. Fabricius og P. C. B. Bondesen: Slægten Fabricius fra Fåborg, 1884. Højskolebladet 31.3.1911. Folkeskolen 30.3. s.å. Zak. Nielsen: Minder II, 1911 198–206. O. Thyregod i Lærerene og samfundet I, 1913 489–93. H. Kier i Svendborg amt XXII, 1930 117–23. Mette Winge i Dansk børnelit. 1900–1945, 1976 126 og fl. st. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Mette Winge (Fred. Nørgaard)

Bondesen ['båndəsən], **Jørgen Ditleff**, 1855–1939, musikteoretiker, komponist. * 7.4.1855 i Kbh. (Trin.), † 3.5.1939 i Århus, begr. sst. F: skolebestyrer, professor Johan Henrik Tauber B. (1815–1901) og Camilla Georgine Schmidt

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

(1824–92). ~1° 7.9.1881 i Kbh. (Holmens) med Agnes Pouline Bast, * 17.2.1856 i Kbh. (Trin.), † 12.12.1895 sst., d. af lysestøber Frederik Julius B. (1810–59) og Sophie Wilhelmine Hornbæk (1823–59), adopteret af sognepræst i Nørre Hagsted, Slesvig, senere i Oksenvad Christian Bodislaus Kellerup Høeg (1817–63) og Ida Christine Elisa Dorph (1826–1920). ~2° 22.3.1899 på Frbg. med Harriet Elisabeth Vilhelmine Petersen, * 20.6.1873 i Svinninge, Asmindrup sg., Holbæk amt, † 30.3.1907 i Århus, d. af forpagter Vilhelm Thorvald P. (1837–vistnok senest 96) og Augusta Vilhelmine Ludovika Nagel (1840–96). ~3° 14.6.1917 i Århus med Sophie Magdalene (Filene) B., * 23.6.1873 i Præstø, † 18.2.1953 i Århus, d. af sognepræst til Præstø og Skibinge Nicolai William Theodorus B. (1823–96) og Ida Sandmann (1829–1906).

Efter at have haft J. C. Gebauer som lærer gennemgik B. 1873–75 musikkonservatoriet i Kbh. som elev af E. Neupert, V. Tofte, G. Matthison-Hansen, J. P. E. Hartmann og N. W. Gade; allerede i studietiden fungerede han som vikar for flere af lærerne; 1883–1901 virkede han på konservatoriet som lærer i klaver og teori hvorefter han flyttede til Århus hvis konservatorium han stiftede og ledede til 1926. – B. udgav en række musikteoretiske lærebøger, således oversættelsen og bearbejdelsen af den meget benyttede *Richters Harmonilære*, 1883, og Lobes *Musikens Katechismus*, 1885; desuden forfattede han selv en *Harmonilære*, 1897 og *Læren om Contrapunkt*, 1902, bøger der nu virker forældede men som gjorde deres store nytte i en på musikvidenskabelig litteratur overordentlig fattig tid. Til disse føjede sig naturligt den store samling af *Opgaver til Harmonilæren*, 1897, *Nye Opgaver*, 1923 og *Kortfattet Haandbog i Harmonilære*, 1920; flere af disse bøger udkom i nye oplag. En meget benyttet håndbog blev ligeledes *Orchesterinstrumenterne og deres Omfang samt Plads i Partituret*, 1885. B.s tilknytning til konservatoriet førte til hans betydningsfulde historisk-statistiske oplysninger om konservatoriets virke, dets lærerpersonale og elever (bl.a. i forbindelse med Angul Hammerich i hans *Kjøbenhavns Musikkonservatorium 1867–92*, 1892 og i *Beretning udgivet af B.*, 1898). – Som komponist udgav B. sangmusik (romancer, åndelige sange og korsange), *Opstandelse* for soli, kor og orkester, 1878, orgelmusik, musik til indledningsdigtet i Holger Drachmanns *Gurre*, 1900, til Olaf Hansens eventyrspil *Tornerose*, 1915, operaen *Sankte Cæcilie Nat*, 1913, *Ebbe Skammelsen* og kammermusik. – R. 1924. □Tegn. af Jens Ølsgaard, 1914. Mal. af G. K. Ølsgaard, 1928. Foto.

G. Lynge: Danske komponister, 1917. Dansk kirkemusiker t., 1929 15; 1939 64. – Levnedsberetning i ordenskapitlet. Papirer i Rigsark.

Sigurd Berg (Erik Abrahamsen)

Bondesen ['båndəsən], **Poul,** * 1912, museumsinspektør. * 5.8.1912 i Kbh. (Skt. Stefans). F: lærer, senere viceskoleinspektør Peter Nikolai B. (1881–1952) og Marie Pedersen (1881–1954). ~10.4.1941 i Risskov (Vejlby k.) med Kari Cæcilia Villadsen, * 7.5.1911 i Århus (Domsg.), d. af læge Laurs V. (1870–1934) og Britha Paulsen (1880–1952).

B. blev student fra Ø. Borgerdyd 1932 og mag. scient. 1940. Året efter ansattes han ved åbningen af Naturhistorisk museum i Århus ved dette, blev museumsinspektør 1950 og afdelingsleder 1959. I 1940erne og –50erne underviste han ved diverse lærer- og studenterkursus og på Århus seminarium og blev 1961 lektor i almen zoologi ved Århus univ. Han har tillige fungeret som censor ved seminarier m.v. og som bestyrelsesmedlem og formand for forskellige jyske naturvidenskabelige foreninger. 1949 foretog han en rejse til England, Canada og USA for at studere snegleægkapsler. Efter i 1950erne at være kommet ind på studiet af fuglestemmer opholdt han sig i 1962 på Cornell univ. i USA for at sætte sig ind i teknikken ved fremstilling og tydning af spektrogrammer der grafisk gengiver tonehøjde, -styrke og -varighed af sang og andre lydfrembringelser. Denne forskning er siden videreført ved Naturhistorisk museum, fra 1963 i det af B. oprettede laboratorium for biologisk akustik.

B.s publikationer dækker to vidt forskellige emner: snegleøkologi og fuglestemmer. I de yngre år skrev han mindre, faunistisk-biologiske afhandlinger om fersk- og brakvandssnegle, og i 1950 kom disputatsen om lungesneglenes ægkapsler *A comparative morphological-biological analysis of the egg capsules of freshwater pulmonate gastropods*. Det betydningsfuldeste resultat af de bio-akustiske studier er bogen *Fuglesangen – en verden af musik*, 1960 hvor fuglenes sang for første gang jævnføres med menneskemusikken. 1967 kom en udvidet udgave med LP-plade med egne optagelser af fuglestemmer i naturen, og bogen er stadig det mest omfattende der foreligger på noget sprog om fuglenes mange stemmeytringer. Det amerikanske modstykke er hans *North American bird songs – a world of music*, 1977. Desuden har B. skrevet *Kommunikation i dyreverdenen*, 1975, har været medarbejder ved Nordens Fugle i Farver, 1959 og har fra 1951 redigeret tidsskriftet Natur og Museum, med rigt illustrerede oversigtsartikler, og i de senere år til-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

lige det internationale bio-akustiske tidsskrift Biophon. □Foto.

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1950. Naturhist. tid. XV, 1951 93f. Ingeborg Flood: Christianiaslægten Bugge, Oslo 1953.

Torben Wolff

Bondo Svane, Oskar, * 1899, jurist. * 25.9.1899 i Kbh. F: viceskoledirektør H. A. "Svane (1869–1948, ~2° 1941 med skoleinspektør Ingeborg Gunnersen, † 1960) og Margrethe Louise Bondo (1872–1939). ~7.12.1924 med Vibeke Maria Granzow Dahl, * 22.5.1900 i Kbh., † 15.11.1972, d. af professor Frantz "D. (1869–1937) og Maria V. Granzow (1872–1957).

B. blev dimitteret fra Metropolitanskolen 1918 og bestod 1924 juridisk embedseksamen med udmærkelse. 1927 blev han landsretssagfører og 1932 højesteretssagfører. B. var allerede i studietiden en meget søgt juridisk manuduktør. Som advokat hører han til de mest fremtrædende inden for standen og har herved ikke mindst opnået ry som en fremragende procedør og lejlighedstaler, præget af megen originalitet, viden og engagement på en lang række kunstneriske og sociale felter. Blandt B.s mange tillidshverv kan særlig fremhæves hans betydelige indsats for „Den frie Udstilling" i København. – R. 1949. R.[1] 1956. K. 1967. □Bronzebuste af Holger Wederkinch, 1947. Flere tegn., bl.a. af Otto Christensen, 1959. Mal. af Kjeld Heltoft, 1972 og af Karen Trier Frederiksen, 1973.

Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Ditlev Tamm

Bondorff, Karl Andreas Christian, 1891–1974, professor, forstander. * 18.9.1891 i Kbh. (Trin.), † 19.6.1974 i Hørsholm, begr. i Hasmark, Fyn. F: guldsmedemester Carl Johan B. (1854–1932, ~2° 1904 med Anna Nielsen, 1868–1960) og Anna Marie Christine Hansen (1866–1900). ~1° 3.5.1919 i Kbh. (Kat.) med Ruth Rosa Nielsen, * 3.6.1892 i Korsør, d. af skibsfører Anders Jacob N. (1860–1915) og Agnes Nielsen († 1905); ægteskabet opløst. ~2° 18.6.1939 med Inger Margrethe Knudsen, * 2.9.1907 i Kbh., d. af professor Martin Hans Christian K. (1871–1949) og Ellen Ursin (1880–1964).

Efter at have taget præliminæreksamen lærte B. landbrug og gennemgik landhusholdningsselskabets lærlingeuddannelse hvorefter han kom til landbohøjskolen og blev landbrugskandidat 1913. Efter studentereksamen 1914 tog han tillægseksamen i jordbrugslære 1916, var assistent ved landbohøjskolens plantefysiologiske laboratorium 1916–21, lektor i bakteriologi 1921–22 og afdelingsbestyrer ved Statens planteavls-laboratorium 1921–23. 1923 udnævntes han til professor i landbrugets jorddyrkning ved landbohøjskolen hvor han afløste T. Westermann. 1926 efterfulgte han Harald R. Christensen som leder af Statens planteavlslaboratorium og blev 1928 udnævnt til forstander sst. Samtidig fortsatte han at varetage undervisningen (som lektor) indtil 1944 hvorefter han indtil 1961 helt helligede sig arbejdet ved planteavls-laboratoriet. Fra 1939 og indtil sin død varetog han hvervet som landbrugsministeriets tilsynsførende med handel med gødningsstoffer og grundforbedringsmidler.

B. indtog en fremtrædende plads i det nordiske samarbejde på landbrugets område. Han var således sekretær for den danske afdeling af Nordiske jordbrugsforskeres forening fra dens oprettelse 1918 til 1938, medlem af bestyrelsen 1929–51, formand 1938–51 og æresmedlem fra 1963. Endvidere var han medlem af landhusholdningsselskabets bestyrelse 1934–49, af Kungl. svenska lantbruksakademien og af Akademiet for de tekniske videnskaber fra 1937. Også i international sammenhæng var hans indsigt i gødningsspørgsmål højt respekteret. Han var formand for OEECs kunstgødningskommission 1949–59 og repræsenterede indtil udgangen af 1973 Danmark i EF ved forhandlinger om gødningsproblemer.

Et særligt afsnit af B.s livsværk var viet Landsforeningen dansk arbejde hvor han blev medlem af hovedbestyrelsen 1944, formand 1952–62 og æresmedlem 1962. Som led i hans indsats på dette område var han endvidere formand for Erhvervenes udstillingsudvalg og næstformand for Dansk købestævne 1952–62. B. var dog først og fremmest videnskabsmand, og hans forskningsarbejde var præget af ønsket om at frembringe resultater der kunne blive til gavn for landbrugserhvervet. Hans meget omfattende videnskabelige produktion begyndte med nogle artikler i landbohøjskolens årsskrift (1917 og 1918), hvor han undersøgte muligheden for at anvende mikroorganismer til at bestemme jordens indhold af tilgængelige plantenæringsstoffer. Et hovedemne for hans arbejde blev i øvrigt udvikling af analysemetoder til hurtig bestemmelse af jordens gødningstrang. Han skrev herom i Tidsskr. for Landøkonomi, 1931, og i årene derefter udførte han sammen med yngre medarbejdere en række betydningsfulde undersøgelser på dette område. I forbindelse med disse studier fremsatte han 1941 forslag om en systematisk undersøgelse af hele landets jord for fosfor- og kaliumtrang, og søgte med stor energi at skabe grundlag for gennemførelse af denne meget omfattende plan. I en række arbejder beskæftigede han sig endvidere med det kvantitative forhold mellem planter-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

nes ernæring og tørstofproduktion (Nordisk Jordbrugsforskning, 1923 og landbohøjskolens årsskrift, 1924). Disse undersøgelser gav bl.a. grundlag for bestemmelse af værdiforholdet mellem forskellige gødningsstoffer, og i 1935 fremsatte han i Nordisk Jordbrugsforskning et forslag om ensartede betegnelser for gødningsstoffernes indhold som blev fulgt i loven af 1939 om handel med gødning. – Endnu et hovedemne for B.s arbejde var dyrkningsforsøgenes metodik og teori, herunder specielt forsøgsresultaternes bearbejdelse og vurdering. Dette emne blev uddybet i hans to lærebøger *Forelæsninger over Landbrugets Jorddyrkning:* I, *Dyrkningsforsøget,* 1938 og II, *Gødningslæren,* 1939, og han bidrog herigennem til at mere rationelle og ensartede forsøgsmetoder blev taget i anvendelse ved de lokale markforsøg. Det er karakteristisk for B. at de behandlede emner også blev udmøntet i talrige foredrag ved videnskabelige og landbrugsfaglige møder der i kraft af hans ligefremme og slagfærdige fremstillingsmåde gjorde ham kendt over hele landet. – R. 1940. R.[1] 1957. K. 1962. □Foto.

Om jord og planter. Tilegnet K. A. Bondorff, 1961 9–22. Ugeskr. for agronomer og hortonomer, 3. årg., 1974 519–20. Den kgl. veterinær- og landbohøjskoles årsskrift 1975 181–84.

Carl Thomsen (Aksel Milthers)

Bonnesen, Carl Johan, 1868–1933, billedhugger. * 26.5.1868 i Ålborg, † 13.12.1933 i Kbh., begr. sst. (Garn.). F: skibsbygmester Lambert B. (1827–84) og Maria Dorothea Sofie Langbein (1842–96). ~ 20.11.1906 i Kbh. (Trin.) med senere husejer Eugenia Laura Flora Cathinca Lønholdt, * 1.10.1877 i Kbh. (Johs.), † 18.6.1957 på Frbg., d. af grosserer Carl Georg August Valdemar L. (1827–1909) og Jenny Hansine Emilie Thrane (1846–1917).

Efter at have været et par år i tømrerlære kom B. ind på Teknisk skole i Kbh. hvorfra han 1887 dimitteredes til Akademiet. 1889 fik han afgang og debuterede s.å. på Charlottenborg hvor han siden udstillede. Allerede 1891 vakte han en del opmærksomhed med gruppen *En Barbar* som blev købt af grosserer Hirschsprung (opstillet uden for Hirschsprungs saml.), og 1892 erhvervede St.mus. både hans mindre bronzegruppe *Fra Hunnernes Tid* og den store figur *Kain* (nu i Ålborg) som han året efter modtog den Eibeschützske præmie for. Akademiets årsmedalje tildeltes ham 1894 for *En ulykkelig* og 1900 for *Adam og Eva ved Abels Lig* (St.mus.). Den sidste fik han ligeledes 1902 den Eibeschützske præmie for. Endvidere modtog han medaljer på udstillingerne i Paris (1900) og München (1905) og herhjemme 1930 Thorvaldsenmedaljen for *Maria med Barnet.* – Med akademiets rejsestipendium var han 1894–95 i Paris og Italien (Rom, Napoli, Firenze, Venezia) og 1898 med det Anckerske legat en tur til Østasien hvor hjemrejsen gik over Ægypten og Italien. Endvidere var han vinteren 1902–03 i Washington for at fuldføre Sherman-monumentet som Rohl-Smith ved sin død havde efterladt ufuldført. B. sluttede sig i sin ungdom til den frembrydende naturalisme som hentede sine impulser fra den moderne franske skulptur, og som gradvis omformede den sidste rest af den Thorvaldsenske klassicisme. Karakteristisk for denne periode er arbejder som Adam og Eva ved Abels Lig, Kain og En ulykkelig, i hvilke B. har søgt at skabe et alment udtryk for menneskelige følelser som sorg, anger, fortvivlelse. Romantisk i samme forstand som Sindings Valkyrie er derimod gruppen *Diana* på Trondhjems plads i Kbh. De psykologiske og romantiske momenter trådte imidlertid efterhånden i baggrunden, og i de senere år var B. navnlig optaget af meget store arbejder som *Jeanne d'Arcs Tilfangetagelse,* 1920 og *Tors Kamp med Jætterne,* 1926 (oprindelig opstillet på Torø, 1958 flyttet til Torslunde ved Odense) med voldsomme, stærkt komplicerede bevægelsesmotiver. I sene arbejder som Maria med Barnet, 1928 (opstillet ved rigshospitalet 1932), *Ridende Amazone,* 1931 (Ollerup) eller *Se hvilket Menneske,* 1932, tilstræbte B. forenkling af form og komposition, men dog viser også disse at det er selve skildringen og evnen til at leve sig ind i situationen og give denne med intime detaljer der er kendemærket for B.s kunst og som gør denne populær og let tilgængelig. – I øvrigt må nævnes rytterstatuen af *Christian IX* i Ålborg og en række fortrinlige dyrestatuetter hvoraf nogle er udført af Den kgl. Porcelainsfabrik. I provinsen er han repræsenteret på museerne i Ålborg, Odense og Maribo. B.s efterladte værker tilfaldt byen Ålborg og en del er fra 1969 deponeret i Tingbæk kalkminer. – B. blev medlem af akademiets plenarforsamling 1900 og af akademirådet 1905, har adskillige gange siddet i Charlottenborgudstillingens censurkomité og var siden 1920 medlem af udstillingskomiteen ved Charlottenborg. – R. 1910. DM. 1932. □Tegn. af N. P. Mols, 1898. Radering af Axel Hou, 1899. Afbildet på Viggo Johansens mal. af et akademirådsmøde, 1904 (St.mus.). Afbildet på tegn. af kunstnerfrokost af E. Utzon-Frank, 1907. Buste af Ingeborg Plockross Irminger, 1927. Mal. af Emil Krause, 1932 (udstillingsfonden, Charlottenborg). Foto.

Ålborg amtstid. 26.5.1936 (om mindehal i Ålborg). Politiken 3.9.1957 (om Thors kamp med jætterne). Ålborg

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

amtstid. 13.11.1960. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Merete Bodelsen

Bonnesen, Erdmann Peter, 1846–1932, maskiningeniør. * 29.10.1846 i Kbh. (Frels.), † 21.2.1932 i Fredensborg, begr. i Kbh. (Ass.). F: skibsbygmester Ertmann Peter B. (1809–77) og Claudine Marie Tøndering (1811–86). ~ 8.4.1879 i Glostrup med Anna Hedvig Larsen, * 25.3.1841 i Kbh. (Frels.), † 16.10.1916 sst., d. af kontorchef i rentekammeret, senere departementschef i indenrigsministeriet konferensråd Laurentius Peter L. (1802–75) og Anna Marie Pauline Nyholm (1808–77).

B. blev student 1864 fra Borgerdydskolen på Christianshavn og tog 1866 filosofikum og polyteknisk adgangseksamen, 1873 polyteknisk eksamen i ingeniørfagene. Allerede 1870 var han blevet assistent ved tegneundervisningen på Polyteknisk læreanstalt hos professor Chr. G. Hummel, og efter dennes død 1872 fortsatte han hos efterfølgeren astronomen H. C. F. C. Schiellerup der ligesom Hummel var polyteknikker. Da Schiellerup døde 1887 blev B. hans efterfølger idet han som docent blev lærer i tegning; først 1902 blev stillingen ophøjet til et professorat som B. beklædte til 1917. 1892–1918 var han tillige som lektor lærer i opvarmning og ventilation ved læreanstalten. 1873–74 havde B. forskellige arbejder for anlægsentreprenørerne ved den nordvestsjællandske og den vestjyske jernbane, bl.a. kontrol med broleverancer i England. 1875 fik han egen ingeniørforretning i opvarmning og ventilation, indtil 1879 sammen med den senere professor C. Ramsing og 1881–88 sammen med jernstøber Danstrup under navnet B. & Danstrup, under hvilket navn firmaet stadig drives. 1894–1900 var B. borgerrepræsentant i Kbh. og 1897 medlem af juryen ved udstillingen i Stockholm. – 1880 fik B. eneret i fem år på et kontrollufttermometer og 1906 patent på en anordning ved varmtvandsopvarmningsanlæg. – B.s hovedindsats ligger sikkert deri at han lærte en meget stor del af sin tids danske ingeniører at tegne. Hans kølige og tilknappede væsen, hans med stor omhu tilrettelagte undervisningsplan og hans minutiøse kontrol med alt udført arbejde tvang hans elever til at arbejde sig gennem alle vanskeligheder og til at indse værdien af nøjagtighed og omhu ved udførelsen af alt tegnearbejde, men det er indvendt at B. ligesom Schiellerup lagde for megen vægt på den geometriske tegning og for lidt på tegneundervisningens ingeniørmæssige side. 1905 udgav han en lærebog i afbildningsmetoder til brug ved hans egne forelæsninger. – R. 1900. DM. 1913. K.[2] 1920. □Buste af Carl J. Bonnesen, 1917 (Polyteknisk læreanstalt).

S. Elvius og V. A. Guldbrandsen: Nyholm, 1893. H. I. Hannover i Berl.tid. 29.10.1916. J. T. Lundbye: Den polytekniske læreanstalt 1829–1929, 1929. H. I. Hannover i Ingeniøren XLI, 1932 141f.

*Povl Vinding**

Bonnesen, Edith, * 1911. * 28.9.1911 i Hellerup. F: stud. polyt., senere overass. i KTAS Edmund Christian Sofus Andersen (1886–1962) og Carla Vilhelmine Fliedner (1890–1928). ~ 4.7.1935 på Frbg. med modehandler Poul Winther Bonnesen, * 23.11.1906 på Frbg., s. af modehandler Anton B. og Marie Hansine Christiane Jørgensen; ægteskabet opløst 1940.

B. tog 1928 realeksamen fra Ingeborg Helms' privatskole (Aurehøj gymnasium) og var 1930–35 kontorassistent i forsikringsselskabet „London", indtil 1940 husmor. En familieforbindelse til tyske jøder gav hende i 1930erne en stærk personlig oplevelse af nazismens racepolitik hvilket var medvirkende til at hun tidligt gik ind i modstandsbevægelsen i organisationen „De frie danske". Da hun fra 1940 arbejdede i trafikministeriets tilsyn med privatbanerne fik hun mulighed for at lade oplysninger om tyske transporter af brændstof gå videre. 1942 arresteredes hun tre gange af Gestapo men beviserne til en domfældelse manglede. Efter 29.8.1943 gik hun under jorden under dæknavnet „Lotte" og tilknyttedes SOEs radiotjeneste som sekretær for L. A. Duus Hansen. 1944 blev hun på ny arresteret, men under forhøret på Shellhuset 14.8. udnyttede hun et ubevogtet øjeblik til at forlade Gestapos hovedkvarter og slap bort, „et af besættelsesårenes mest forbløffende eksempler på værdien af koldblodighed og konduite – og held" (Hæstrup). En måned efter blev hun sendt til Sverige hvor hun blev sekretær, senere fungerende konsul på det amerikanske konsulat i Helsingborg. Herfra varetog hun den illegale sendervirksomhed (senderen „minestronen") til London. Efter befrielsen virkede hun til efteråret 1945 ved Special Forces Mission og tildeltes Medal for Courage in the Cause of Freedom. 1946–53 var hun sekretær for, senere leder af eksportafdelingen i Fiedlers kattuntryk, 1954–75 sekretær, senere fuldmægtig i forsvarsstaben.

E. B. i TV-interview 4.1.1976, tr. i Lis Møller: Mennesker på skærmen, 1978. – Jørgen Hæstrup: Hemmelig alliance I–II, 1959. Ronald Seth: The undaunted, London 1956. David Lampe: The savage canary, London 1957, dansk: Den utæmmede kanariefugl, 1971. E. H. Cooleridge: Inside SOE, London 1967 588f. Robin Reilly: The sixth floor, London 1969. – Papirer i Rigsark.

Sv. Cedergreen Bech

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bonnesen, Merete, * 1901, journalist. * 26.3.1901 i Kbh. F: mag. art., senere professor Tommy B. (1873–1935) og Inger Zøylner (1877–1954). Ugift.

B. blev student 1919 fra Ingrid Jespersens skole og studerede sammenlignende litteraturhistorie, men sluttede med at tage lærereksamen i dansk og tysk. Efter ophold i Wien, til hvis intellektuelle kosmopolitiske miljø hun i årene mellem de to verdenskrige bevarede en intim tilknytning, blev B. 1928 journalist ved Politiken, og hun forblev knyttet til dette blad. Fra 1928–40 beskæftigede hun sig dels med sociale emner, dels med skolestof, men gjorde sig i øvrigt gældende på mange områder, fortrinsvis kulturelle og udenrigspolitiske. Under den tyske besættelse unddrog B. sig skrivende virksomhed og fungerede som redaktionssekretær for det udenrigske stof.

B. blev i midten af 1900-tallet en af de fineste penne i dansk journalistik. Stærkt engageret i de hændelser og personer hun vælger at skrive om eller får tildelt som opgaver i tidens løbende aktualitet, formidler hun sit ofte passionerede engagement, ubunden af ideologi, men rodfæstet i den europæiske, humanistiske tradition. Beretninger fra Norge efter den anden verdenskrig og fra Israel har indtaget en fremtrædende plads i hendes produktion. Udvalg af B.s kronikker og artikler er samlet i bogform under titlerne *Passion*, 1959, *De ubændige*, 1961 og *Disse arme liv*, 1966. □Foto.

Selvbiografiske betragtninger i efterskrift til De ubændige, 1961. Politiken 26.3.1961.

Erik Seidenfaden

Bonnevie, Poul, * 1907, professor i hygiejne og socialmedicin. * 15.6.1907 i Kbh. (Skt. Jakob). F: toldkontrollør, senere kgl. pakhusforvalter Asger Eduard B. (1868–1930) og Helga Marie Fich (1879–1966). ~ 13.5.1933 i Silkeborg med Ellen Haugen Johansen, * 26.3.1905 sst., d. af trafikkontrollør Jens Peter J. (1873–1956) og Marie Jensen (1878–1959).

Efter studentereksamen 1925 fra Østersøgades gymnasium studerede B. medicin ved Kbh.s univ. og blev medicinsk kandidat 1932 med præ. Året efter tog han embedslægeeksamen, og efter virke ved dermatologiske afdelinger i Kbh. blev han dr. med. 1939 på et stort arbejde om *Aetiologie und Pathogenese der Ekzemkrankheiten* og 1942 speciallæge i faget. De arbejdsbetingede hudlidelser førte ham tidligt ind i arbejdsmedicinen hvor han skulle komme til at udøve en skelsættende indsats som fabrikdirektoratets overlæge fra 1939–55 og som klinikchef for den på Rigshospitalet nyoprettede arbejdsmedicinske klinik fra 1946–54. I 1948 kaldtes B. til professor i hygiejne ved Kbh.s univ. Gradvis udvidede han faget, og ved dets deling 1969 overtog B. det nye professorat i social medicin. Humant engageret kom han til at præge de unge medicineres uddannelse ved universitetet idet navnlig socialmedicinsk forståelse for de syges kår i samfundet blev et langt væsentligere og bredere fag end tidligere. B.s organisatoriske evner havde allerede i studenterårene vist sig i hans formandskab for Det samlede studenterråd 1931; 1937–38 blev han formand for Foreningen af yngre læger, 1961–64 for Den alm. danske lægeforening (i hvis hovedbestyrelse han havde siddet fra 1938–41). I en lang række selskaber og komiteer vandt hans energi og initiativ yderligere indvalg i bestyrelserne, således for Dansk selskab for allergiforskning (formand 1946–49), Nord. forening for allergiforskning (formand 1949–54), lægernes pensionskasse (1946–77), Lægeforeningens hygiejnekomité (1940–70), Selskabet for sundhedsplejen (formand 1946–54), Landsforeningen for mentalhygiejne (formand for forretningsudvalget 1948–55 og 1958–70, for hovedbestyrelsen 1971–75), Mentalhygiejnisk forskningsinstitut (formand fra 1966), Medicinsk selskab i Kbh. (1952–58), Komiteen for sundhedsoplysning (formand fra 1965) og Dansk selskab for social medicin (formand 1971–73). Sin interesse for de unge medicinere har B. fastholdt yderligere ved præsidenthvervet fra 1959–78 for IMCC (Internat. Med. Students Cooperation Committee), der sikrer udveksling af praktikanter, sommerskoler og U-landsudsendelser. Siden 1952 er B. præsident i Arbejdersamariterforbundet.

B. er en fortræffelig skribent og popularisator og har da også været en dygtig faglig-social redaktør af Ugeskrift for Læger 1946–66, af Medicinske Specialer i Lægepraksis, af Sundhedsplejen (1949–74), af Danish Medical Bulletin (1954–75), af Bibliotek for Læger (1955–76), af Håndbog for Sygeplejersker (fra 1966), af Helse (fra 1955) og af styrelsen for Nord. medicin fra 1959. Han har ved disse redaktørposter tillige vist en udpræget dygtighed til at klare disse tidsskrifters ofte vaklende økonomi.

1964 blev B. medl. af Akad. for de tekn. vidensk. og fra 1959–77 medlem af socialforskningsrådet. Under hans universitetsvirke er der sket udstrakt brug af hans forhandlingsevner i en række udvalg og kommissioner vedrørende ernæring, erhvervssygdomme, luftforurening, drikkevand, foruden love om levnedsmidler, gifte, radioaktivitet. B. har været Sundhedsstyrelsens rådgiver i hygiejne 1948–74, formand for giftnævnet 1954–77 og videnskabelig rådgiver for WHO fra 1964, for den svensk-danske Øresundsvandko-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

mité 1959–74. Fagpolitisk har han gjort et stort arbejde inden for Foreningen af professorer ved de højere læreanstalter (formand 1957–71, dens repræsentant i tjenestemandskommissionen 1966–69). Dertil kommer B.s interesse for boligbyggeri, resulterende ikke blot i Foreningen til fremskaffelse af boliger for ældre (formand siden 1959) og Lægeforeningens kollegium, men tillige i repræsentantskabet for Statens byggeforskningsinstitut og LAB's byggeselskab. At der samtidig med både undervisning og diverse komité- og bestyrelsesposter – uden svigt for nogen af dem – også er blevet tid til talrige artikler om arbejderbeskyttelse, dermatologi, arbejdssygdomme og socialmedicin foruden flere gange ajourførte lærebøger giver et levende indtryk af B.s format. Sammen med professor Kirstine Bonnevie har B. endog nået at publicere *Familien Bonnevie i Danmark og Norge 1714–1930.* 1969 modtog B. Barfoed-Pedersens hæderspris – og han er æresmedlem af Soc. Franc. d'Allergie (1959), af Finska Industrimed. Sällsk. (1954), af Brit. Assn. Dermatology (1966). R. 1955. R.[1] 1963. □Foto.

K. og P. Bonnevie: Familien Bonnevie i Danmark og Norge 1714–1930, 1931. Stamtavler over danske slægter Fich, 1941.

Egill Snorrason

Bonnier ['bɔnjər], **Gerhard,** 1778–1862, boghandler. * 21.10.1778 i Dresden, † 18.4.1862 i Kbh., begr. sst. (Mos. kgd., Møllegade). F: bankier Loebel Salomon Hirschel (* 1744 el. 1745) og Feile Srasser. ~ 23.12.1803 i Kbh. med Ester Elkan, * 20.3.1781 i Helsingør, † 16.9.1838 i Kbh. (Mos.), d. af købmand, senere lærer Abraham E. († 1801) og Jitche († 1784).

B., hvis oprindelige navn var Gutkind Hirschel, kom 1801 til Kbh. „med Pas fra Lübeck"; meget snart ændrede han dog navnet til Gerhard B. Han synes fra sit hjem at have medbragt en solid uddannelse, særlig udmærkede sprogkundskaber og udstrakt kendskab til litteratur; efter først et par år at have ernæret sig som sproglærer påbegyndte han – med borgerskab af 1805 – en boghandel, både sortimentshandel med forskrivning af udenlandsk litteratur som speciale, lejebibliotek og forlagsvirksomhed der hurtigt fik et stort omfang. Hans sortimentshandel blev en af de førende i Kbh., og blandt de lærlinge der uddannedes hos ham var C. A. *Reitzel og P. G. *Philipsen. Som forlægger udfoldede han stor virksomhed, i begyndelsen væsentlig med bøger som han selv oversatte eller bearbejdede i tilknytning til sin sprogundervisning, senere udvidet over mange områder *(Nytaarsgaverne, Aglaia,* 1810, *Iduna,* 1815 og *Thalia,* 1819). 1816 startede han et dagblad, Dagsposten, hvis levetid dog kun blev tre år, først med Jens Kragh *Høst, senere med Malthe *Møller som redaktør; 1817 købte han det Windingske bogtrykkeri. Hans forlagskatalog af 1818 over hans danske skrifter omfatter 131 forlagsartikler; også med svenske videnskabelige kredse havde han levende forbindelse og forlagde et ikke ringe antal svenske videnskabelige værker. Hans økonomiske hjælpekilder stod dog åbenbart ikke i rimeligt forhold til hans foretagsomhed som forlægger; 1821 måtte han opgive sit bo, og fra da af var hans liv en lang kamp med trange kår, om end han altid blev trofast understøttet af sine dygtige sønner. Et forsøg han 1831 gjorde på at etablere sig i Stockholm lykkedes ikke, da den svenske regering afslog hans ansøgning herom. Hans tre sønner, Adolf, Albert og David Felix, fandt deres virkefelt i Sverige, henholdsvis i Stockholm og Göteborg; den af Albert B. grundlagte boghandel står den dag i dag i fuldeste flor som en af Nordens største og betydningsfuldeste forlagsvirksomheder.

A. Dolleris: Danm.s boghandlere I, 1912 30–32. K. O. Bonnier: G. B., 1926, optaget i sammes: Bonniers I–V, 1930–56. Åke Bonnier: Bonniers – en släktkrönika, Sth. 1974 9–16. Aleks. Frøland: Dansk boghandels hist. 1482–1945, 1974 135f.

*Ove Tryde**

Boomfeldt, Cornelius Mikkelsen, 1636–1704, søofficer. * 1636, † 4.3.1704 i Kbh., begr. sst. (Holmens k.). ~ Vibeke Maertzen.

B. der angives at være født i Jylland, men hvis navn tyder på hollandsk oprindelse deltog i slaget ved Nyborg 14.11.1659 som rytter og gik senere til søs i hollandsk tjeneste. Han deltog 1672–75 i adskillige søslag, først i krigen med englænderne hvor han blev fanget men udvekslet, og 1675 i krigen med Frankrig hvor han var chef for en hollandsk fregat der erobrede to franske kapere efter „et lystigt blodbad" og senere en fransk fregat. Aug. s.å. blev han antaget som månedsløjtnant i den danske søetat hvor han tjente sig op til kommandørkaptajn. 1676 var han chef for fregatten Havfruen og deltog i slaget ved Øland 1.6., 1677–79 for orlogsskibet Christianus Quintus og deltog med dette med hæder i slaget ved Møn 1.6. og i Køge bugt 1.7.1677, samt i kampene ud for Kalmarsund i sommeren 1679. I den sidste af disse der særlig drejede sig om ødelæggelsen af det svenske orlogsskib Nyckelen blev han såret. Efter krigen var han jævnlig skibschef og tillige chef for hvervningen. 1698 blev han afskediget på grund af alder med pension.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

J. H. Lützow: Hist. efterretninger om danske søofficerer, 1788. T. A. Topsøe-Jensen og Emil Marquard: Officerer i den dansk-norske søetat 1660–1814 I, 1935 169f.

*Th. Topsøe-Jensen**

Boon (el. Bohn), **Volquard,** 1734–1800, hvalfangerkommandør. * 12.8.1734 i Borgsum, Skt. Johannes sg., Før, † 3.2.1800, begr. i Wyk-Boldixum på Før (Skt. Nicolai). F: Boh Ketels. ~ 1° 17.11.1760 med Marret Tüches, fra Wrixum, † 24.8.1761. ~ 2° 21.12.1765 med Sabina Knudts, fra Nieblum, † efter 1800.

B. var en af de mange dristige hvalfangere fra de nordfrisiske øer der årligt tog på fangst i den nordlige Atlant og Davisstrædet, enten i nederlandsk, nordtysk eller dansk tjeneste. Der vides ikke ret meget om hans virke. 1761, samme sommer som hans første kone døde efter at have født en datter, var B. på havet ud for Grønlands østkyst hvor han i juni og juli passerede en lang kyststrækning. På 70° 40′ nordlig bredde var han af strømmen ført ind i den fjord som senere William Scoresby den yngre besejlede og gav navn efter sin fader: Scoresbysund. B. tegnede et kort over sin rejse. Da Poul *Løvenørns mislykkede ekspedition 1786–87 havde fundet sted henvendte B. sig til Den kgl. grønlandske handel i marts 1788, indsendte sit kort og foreslog en ny ekspedition. Direktionen beholdt hans kort, men var utilbøjelig til at gå ind på hans forslag på det tidspunkt. (Kortet kom i botanikeren Morten *Wormskjolds besiddelse hvor det brændte). B. der var rådmand på Før indsendte 15.12.1788 et fornyet forslag om at genopdage den norrøne Østerbygd fra farvandene øst for Grønland. Det forblev ubesvaret. Da han i september året efter tilbød at overtage et eller flere af Den kgl. grønlandske handels hvalfangerskibe, der netop i de år var til salg, på sine egne vilkår fik han afslag herpå. Da han så ansøgte om at få kommandoen på de skibe der skulle sendes på ekspedition til østkysten af Grønland måtte Den kgl. grønlandske handel stille sig aldeles uforstående eftersom man ikke påtænkte at udsende nogen ekspedition overhovedet. B. fik dermed afslag på alle sine forslag. Herefter trak B. sig formentlig ind i sig selv. Hvorvidt han fortsat drev hvalfangst vides ikke. Hans sidste år må have været plagsomme, idet han led af vattersot hvoraf han døde.

B. hører til blandt de hverdagsmennesker der under deres hårde arbejde og ved deres faglige dygtighed gør betydningsfulde opdagelser, men ikke hverken i samtiden eller i den nærmeste eftertid værdsættes efter fortjeneste. Sent mindedes man ham da man kaldte Scoresbysunds sydkyst Volquard Boons kyst.

Louis Bobé i Medd. om Grønland LV, 1, 1936 31 og noten 45f. F. Gad: Grønlands hist. III, 1976 456f.

Finn Gad

Boppenhausen, Jacob Wilhelm, se **Boppenhausen, Johann.**

Boppenhausen (Poppenhausen), **Johann,** ca. 1666-1740, bogbinder. * ca. 1666 i Homberg an der Esse bei Wabern, Hessen-Kassel, eller i Trendelburg sst., begr. 12.5.1740 i Kbh. (Frue). F: forvalter på de Baumbach'ske besiddelser Christoph B. (ca. 1629-74, ~ 2° 1674 med Anna Christina Fischer) og Maria Uloth (ca. 1640-73). ~ Anne Jørgensdatter, † tidligst 1716.

B. kom til Danmark 1699, arbejdede en tid hos Wolffgang Lamprecht, løste borgerskab 1703 og var oldermand 1724-28 og 1730-32. Han var en højtanset bogbinder, efter stemplerne at dømme den første der herhjemme udførte „spejlbind" efter engelsk mønster, hovedsagelig for tidens berømte og velstående bogsamlere, Chr. *Gyldenløve, Chr. *Danneskiold-Samsøe (1702–28), Niels *Foss og andre. Bind af ham findes bl.a. i universitetsbiblioteket. – Han havde to sønner der begge synes at være født i Kbh. ca. 1706-08. Den ene, **Jacob Wilhelm B.**, begr. 25.9.1761 i Kbh. (Frue), blev udlært hos faderen 1728, fik sit mesterstykke antaget 1733 og tog borgerskab s.å. J. W. B. indbandt bøger for kongens privatbibliotek, men blev aldrig hofbogbinder. Fra 1736 til sin død indbandt han for Det kgl. bibliotek og underskrev sine regninger: Königl. Bibliothec Buchbinder. Han drev handel med England og anvender i sin første regning til Det kgl. bibl. udtrykket: Englisch Band. 1760 udgav han på tysk og dansk *Fuldstændig Underretning om den Kgl. Danske Enevældes Regierings Begyndelse og Fuldkommenhed etc.* – Den anden søn **Johann Christoph B.**, begr. 6.2.1751 i Kbh. (Frue) blev udlært hos faderen 1724, kom hjem fra et ophold i Hamburg 1730 og blev mester 1732. Efter 1735 drev han forretning med guld og metalarbejde og havde en omfattende boghandel.

P. Nielsen og R. Berg: Danm.s bogbindere gennem 400 år, 1926. Sofus Larsen og Anker Kyster: Danish eighteenth century bindings, 1930. Deutsches Geschlechterbuch LXIII, 1929 460.

*Edw. C. J. Wolf**

Boppenhausen, Johann Christoph, se **Boppenhausen, Johann.**

Borberg

Slægtens først kendte mand er Peder Grummesen, nævnt som bonde i Gørding hrd. 1463 hvis tipoldebarn Claus Grummesen ca. 1550-1600 var

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

præst i Borbjerg, Hjerm hrd. hvorfra slægten har sit navn. Dennes tipoldebarn, skolemester i Borbjerg Christen Madsen var farfar til Christen Madsen B. ca. 1713-83, forpagter af Ø. Tørslev kro.

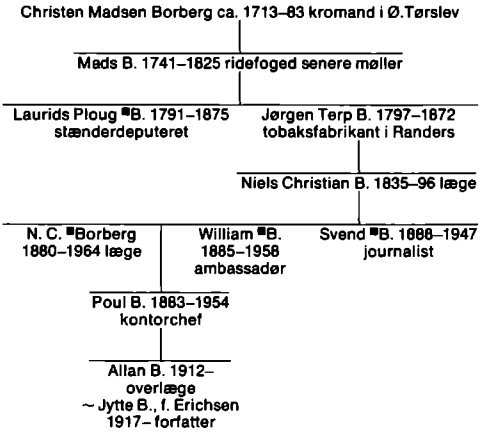

Laurits Ploug Borberg: Slægtebog over familien Borberg, 1944.

Hans H. Worsøe

Borberg, Laurids Ploug, 1791-1875, stænderdeputeret. * 5.8.1791 i Åmølle, Vindblæs sg., † 14.3.1875 på Dover Østergård, begr. i Ydby. F: tidligere ridefoged, ejer af Åmølle Mads Christensen B. (ca. 1741-1825) og Mette Nielsdatter Ballebo (1762-1831). ~ 11.7.1823 i Ydby med Maren Neergaard, * 2. el. 3.6.1799 i Kåstrup ved Thisted, † 21.10.1861 på Dover Østergård (~ 1° 1819 med Peder Oddershede til Dover Østergård, 1787-1821), d. af proprietær Christen Christensen N. (1768-1833) og Johanne Nielsdatter Bjerregaard (1771-1826).

B. deltog som ung i kaperkrigen mod England og blev ved sit giftermål 1823 ejer af den betydelige Dover Østergård i Thy. Han var som deputeret for de mindre landejendomsbesidderes 5. distrikt medlem af Viborg stænder i samlingerne 1836, 1838, 1840 og 1842. Han afslog senere at modtage valg til den grundlovgivende rigsforsamling, men var gennem længere tid medlem af Thisted amtsråd. Selv stående socialt over den almindelige bondestand følte B. sig helt som bonderepræsentant og virkede i stænderne ivrigt for almuens tarv og for sin egns lokale interesser. Hanstholm fyr er rejst på hans initiativ. Han deltog livligt og frejdigt i forhandlingerne også om de mere almene spørgsmål og valgtes ind i ikke så få udvalg. Under forfatningssagens drøftelse vidnede han om almuens tillid til Christian VIIIs styrelse, men gik ind for forening af kongerigets stænderforsamlinger. Økonomisk var B. talsmand for sparsommelighed i statsforvaltningen („hver Gang Talen er om nye Udgifter, opstaar en vis Frygt hos mig").

L. P. Borberg: Stamtvl. over slægten B., 1915 9-13; 2. udv. udg. 1944: Slægtebog over familien B. Hans Jensen: De danske stænderforsamlingers hist. I-II, 1931-34. L. P. Borberg i Hist. årbog for Thisted amt, 1936 182-215.

Helge Larsen (Hans Jensen)

Borberg, Niels Christian, 1880-1964, læge. * 7. 10.1880 i Kbh. (Trin.), † 13.8.1964 i Gentofte, begr. Mariebjerg kgd. F: læge Niels Christian B. (1835-96) og Dorothea (Thea) Caroline Amalie Ernestine de Hofman-Schmidth (1858-92). ~ 1° 20.1.1906 i Søllerød med Karen Margrethe Lauritzen, * 5.1.1882 i Kbh. (Johs.), † 5.11.1959 i Frederiksværk, d. af ingeniør, medindehaver af elektr. install.firma Kemp og Lauritzen Severin ▪L. (1850-1924) og Dorothea Sønderberg (1859-1929). Ægteskabet opløst 1926. ~ 2° 28.7.1926 i Kbh. (b.v.) med Sophie Evers Hansted, * 9.1. 1890 i Nr. Saltum, Hjørring amt (~ 1° 1915 med tandlæge, dr.dent. (amerik.) Otto Victor Kemp (1887-1959, ~ 2° med Inger Andersen, * 1904, ~ 3° med Gudrun Agnete Danholm, * 1907); ægteskabet opløst), † 7.9.1972 i Charlottenlund, d. af distriktslæge, sidst i Nykøbing F. Christian Albert Emil H. (1849-1911) og Sophie Christine Elisabeth Evers (1851-1937). – Bror til Svend ▪B. og William ▪B.

B. blev student 1899 fra Metropolitanskolen, cand. med. 1905. Han var derefter kandidat ved Skt. Hans hospital, ved universitetets psykiatriske laboratorium (1908-10) og ved kommunehospitalets 6. afdeling (1910-11), reservelæge ved Skt. Hans hospital 1911-12 og ved kommunehospitalets 6. afdeling 1912-17, blev dr. med. 1912 (Det kromaffine vævs indre sekretion). Et hypofysehormons (pituitrinets) indvirkning på organismens pigmentceller er først iagttaget af B. 1918-20 og 1922-26 var han assistent ved rigshospitalets nervepoliklinik, 1926-31 chef for Frbg. nervepoliklinik. Fra 1928 har han været overlæge ved invalideforsikringsrådet og i denne egenskab tillige afdelingslæge ved rigshospitalets nerveafdeling. Han praktiserede endvidere som specialist i nerve- og sindssygdomme i Kbh. B. har i afhandlinger vist fortrinlige videnskabelige evner og taget livlig del i faglige diskussioner. Han engagerede sig i tidens åndelige og sociale brydninger med kloge, besindige indlæg, båret af fremadskuende, human tankegang. Tidligt procederede han for svangerskabsafbrydelse på social indikation, („Kulturkampen", hft. 1, 1935),

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

og inden for psykisk forskning drog han et skarpt skel mellem telepati (som han anerkendte) og religiøs spiritisme. Han var 1914-27 medredaktør af Bibliotek for Læger, 1916-19 formand for Neurologisk selskab, 1918-20 næstformand i Selskabet for psykisk forskning, og medlem af Medicinsk selskabs bestyrelse fra 1918. Desuden har han 1918-22 været medlem af Kbh.s værgeråds 1. kreds og 1929-30 leder af „Broen"s poliklinik. I 1936 udgav B. et 1921 skrevet skuespil i høj, litterær stil, *Skin og Virkelighed*, et tankedrama om kærlighedens problematik, passionen og drømmen stillet over for hverdagserotik, tydeligt inspireret af Strindbergs mysteriespil. – R. 1950. □To portrætter af Edvard Weie. Buste af Johs. Bjerg. Foto.

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1912 155. – L. P. Borberg: Stamtvl. over slægten B., 1915 19. Samme: Slægtebog over familien B., 1944. Edv. Gotfredsen: Medicinens hist., 1963 414.

Ib Ostenfeld (Max Schmidt)

Borberg, Svend, 1888-1947, forfatter, journalist. * 8.4.1888 i Kbh. (Trin.), † 7.10.1947 i Kbh., begr. Mariebjerg kgd. F: læge Niels Christian B. (1835-96) og Dorothea (Thea) Caroline Amalie Ernestine de Hofman-Schmidth (1858-92). ~1° 3.2.1926 på Frbg. med Jonna Bülow, * 14.4.1900 på Frbg., † 11.11.1959 i London, d. af overrets-, senere højesteretssagfører Frits •B. (1872-1955) og Fanny F. A. Poulsen (1870-1933). Ægteskabet opløst (genantog pigenavn fra aug. 1945). ~2° 15.1.1932 i Helsingør (b.v.) med Eleonora Ibsen, * 12.4.1906 på Slemdal i Vestre Aker, Norge, d. af norsk statsminister i Stockholm, dr. jur. Sigurd I. (1859-1930) og sanger Bergljot Bjørnson (1869-1953). Ægteskabet opløst 1945. – Bror til N. C. •B. og William •B.

B. blev student 1907 fra Metropolitanskolen, cand. phil. 1908, var redaktør af „Vore Damer" og „Vore Herrer" 1922-24, fra 1924 teateranmelder og litteraturmedarbejder ved Politiken hvor han desuden under mærket Mr. Stick ræsonnerede over aktuelle spørgsmål (se *Mr. Stick vender Timeglasset*, 1927). B. udgav 1910 *Liliths Bog*, 1913 *Den sejrende Type* og 1917 *Krigen bag Krigen* der skildrede en række af de sociale fremskridt som reformbevægelserne fremkaldte i flere af de krigsførende lande. *Smilet fra Reims*, 1917 udsendtes i Europäische Bibliothek i Zürich. I *Krig og Køn*, 1918 gjorde han, for første gang på dansk, rede for Sigmund Freuds tanker. I journalistik vandt han sig et navn ved sin prægnante fremstillingsevne. Som skuespilforfatter vakte han opmærksomhed uden for Danmark med skuespillet *Ingen* med emne fra 1. verdenskrig. B. var et tid sekretær i den danske PEN klub. Hans kritiske journalistik i 1930erne (fra 1937 ved Berlingske Tidende) er præget af betydelig lydhørhed over for tidens nye dramatikere, specielt Bert Brecht. Hans vægtigste indsats er dog skuespillene *Cirkus Juris*, 1935 og *Synder og Helgen*, 1939 – det første et raffineret tankespil om mennesket som moralsk dobbeltvæsen, det sidste en tragedie om de store fabulerende idealister Don Juan og Don Quixote. Intet i disse skuespils tankegang berettiger den negligering, B.s livsværk har været genstand for som følge af hans kulturelle samarbejde med besættelsesmagten under 2. verdenskrig. – R. 1938. □Relief og buste af Joachim Becker-Smith ca. 1904 og 1913. Mal. af Carl Schwenn 1907 og 1915. Tegn. af Ivan Opffer, 1923. Tegn. af Carl Jensen, 1930. Tegn. af E. Ullmann ca. 1933. Karikatur af Jensenius. Foto.

L. P. Borberg: Stamtvl. over slægten B., 1915 20. Samme: Slægtebog over familien B., 1944. Carl Gad i Litteratur I, 1918 510-17. Svend Erichsen i Forum, febr. 1935 10f. Interview i Gads da. mag., 1935 216-25. Henry Hellssen i Journalisten XLIII nr. 8, 1947 7f.

Henrik Lundgren (Chr. Rimestad)

Borberg, William, 1885-1958, diplomat. * 3.11. 1885 i Kbh. (Trin.), † 13.5.1958 på amtssygehuset, Gentofte, begr. i Kbh. (Ass.). F: læge Niels Christian B. (1835-96) og Dorothea (Thea) Caroline Amalie Ernestine de Hofman-Schmidth (1858-92). Ugift. – Bror til N. C. •B. og Svend •B.

B., den mellemste af fem begavede brødre, blev student fra Metropolitanskolen 1904. Han havde udprægede videnskabelige interesser og kastede sig først over psykologien der på det tidspunkt fremstod som den store, nye videnskab. Men praktiske overvejelser førte ham til nationaløkonomien, og han blev cand. polit. 1911. Endnu efter sin embedseksamen var han i tvivl om sit rette valg og kunne i nogle år indtil første verdenskrigs udbrud tilegne sig alsidige kundskaber under studierejser i Europa og det fjerne Østen. Da han kom hjem tog han imidlertid 1915 en stilling som sekretær ved Grosserer-societetets komité og gled herfra ind i udenrigsministeriet som leder af kontoret for dansk udenrigshandel 1916-1919. Da udenrigstjenesten efter verdenskrigen skulle reorganiseres, blev B. 1920 sekretær for kommissionen til reformens gennemførelse, og da den nye lov var vedtaget blev han 1921 kontorchef i udenrigsministeriets politisk-handelspolitiske afdeling. 1926 blev han legationssekretær i London, men allerede 1928 blev han Danmarks delegerede ved Folkeforbundet i Genève og dermed startede hans betydningsfulde indsats i dansk diplomati, først gennem 12 år ved Folke-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

forbundet til dettes sammenbrud ved den anden verdenskrigs udbrud, og derefter – efter i besættelsestiden at have været til rådighed for ministeriet – fra 1947 til sin afsked 1956 som Danmarks faste delegerede ved Forenede nationer (FN) i New York, fra 1952 med rang som ambassadør. Gennem mere end 20 år var B. dansk diplomatis førstemand i verdensorganisationerne Folkeforbundet og Forenede nationer, og gennem turnusordningen for de mindre staters repræsentation faldt det i Genève i årene 1933-36 i hans lod at være medlem af Folkeforbundsrådet og tyve år senere af FNs sikkerhedsråd for hvilket han en kort tid var formand. Inden for begge disse perioder lå nogle højdepunkter i verdensorganisationernes aktive bestræbelser for at imødegå fredsbrud – i trediverne sanktionspolitikken over for Mussolinis krig i Abessinien, i halvtredserne USAs intervention i Korea-krigen i FNs navn. I kraft af sine store kundskaber, sin erfaring i det mellemfolkelige samarbejdes teknik og sine personlige karakteregenskaber opnåede B. efterhånden overordentlig anseelse inden for det internationale diplomati. I forholdet til de danske regeringer han tjente var han den loyale og stilfærdige embedsmand hvis navn sjældent kom offentligt frem.

De stærke videnskabelige interesser, især for psykologi og sociologi der i ungdommen havde været bestemmende for B.s første studievalg bevarede han livet igennem, og arbejdet i de mellemfolkelige organisationer gav dem en speciel og original retning. Han blev stadig mere overbevist om at det gennem et øget samvirke mellem forskellige videnskabsgrene og en rationel udnyttelse af de videnskabelige muligheder ville kunne lykkes at løse mange af de store internationale problemer. Han forestillede sig at der kunne føres opsyn med det menneskelige materiale i den store politik for dermed at forebygge farlige irrationelle beslutninger. Da han i en tale 1954 ved en stiftelsesfest i Valley Forge instituttet for hjertesygdomme foreslog mentalundersøgelser af ledende statsmænd, nødvendigvis før de blev ledende, vakte det opsigt verden over fordi B. på dette tidspunkt var formand for FNs sikkerhedsråd. Hvad der måske blev umiddelbart opfattet som en refleksion over B.s erfaringer med nogle samtidige statsmænd var imidlertid principielle tanker der allerede i forvejen var kendt verden over af mentalhygiejnikere på hvis kongresser og i hvis tidsskrifter B. i tiåret forud havde været en anerkendt gæst. Da 500 mentalhygiejnikere fra 25 lande 1957 holdt årsmøde i Kbh. var B. der året forud var gået i retræte kongressens ærespræsident, og i sin åbningstale fik han for sidste gang lejlighed til offentligt at udvikle sine tanker om mentalhygiejnens betydning for den politiske udvikling i verden. B.s videnskabelige tanker er kommet til udtryk i artikler i internationale tidsskrifter og i foredrag på de mentalhygiejniske verdenskongresser bl.a. i Detroit, Toronto og Kbh. En almen sammenfatning findes i Bulletin of the World Federation for Mental Health, London 1951, gengivet i dansk oversættelse i Information 31.12.1951. – R. 1919. DM. 1922. K.[2] 1931. K.[1] 1949. SK. 1956. □Foto.

Slægtebog over familien Borberg, 1944. Berl. tid. 12.8.1957. Berl. aftenavis 17.5.1958. Viggo Sjøqvist: Danmarks udenrigspolitik 1933–40, 1966. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Erik Seidenfaden

Borch

Navnet føres tilbage til Claus Mortensen B., præst i Sdr. Bork til 1604, hvis fader Morten Clausen var præst sammesteds til 1590.

Martin▪B.s, (1852-1937), hustru Marie Henriette Nyrop (1853-1943) var søster til arkitekten Martin▪Nyrop (1849-1921). Forstander Rasmus ▪B. (1768-1846) tilhører Roskilde-familien B., samme slægt som legatstifteren Anders B.

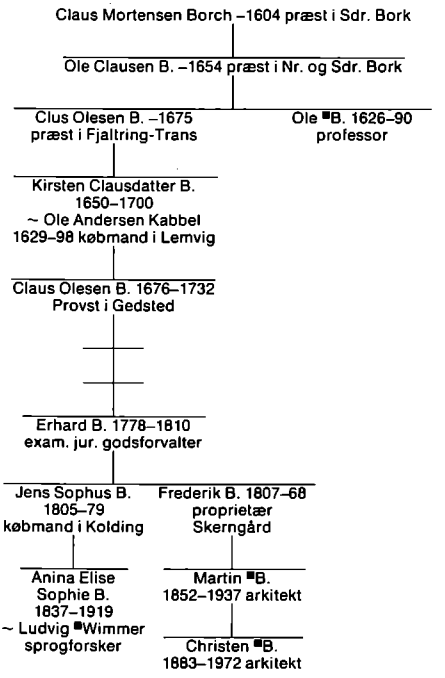

Slægtstavler over den jyske slægt Borch, udg. slægtsforeningen, 1949.

Alb. Fabritius: Anders Andersen B.s descendenter, 1937; samme: Stamtavle over efterkommere af køb-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

mand, agent Jacob Brønniche og Inger Marie Michelsen. Adkomstberettigede til agent Anders Borchs og hustru Ane Brønniches legat, 1960.

Hans H. Worsøe.

Borch, Caspar Leuning, se **Leuning Borch, C.**

Borch, Christen, se **Borch, Martin.**

Borch, Martin, 1852-1937, artitekt. * 1.3.1852 på Skerngård, Skern sg., Ringkøbing amt, † 8.2. 1937 i Kbh., begr. i Hørsholm. F: proprietær Frederik B. (1807-68) og Johanne Frederikke Frausing (1809-86). ~28.7.1880 i Randlev, Århus amt med Marie Henriette Nyrop, * 29.9.1853 på Holmsland, Ringkøbing amt, † 10.9.1943 i Kbh., d. af sognepræst Christopher N. (1805-79) og Helene Ahlmann (1807-74), søster til Martin Nyrop.

B. gik 1863-66 på Randers latinskole, kom herefter i tømrerlære i Kbh., besøgte Teknisk skole og gjorde svendestykke 1870. Han gennemgik akademiets arkitektskole fra 1869 og fik afgang 1877. 1878 vandt han den lille guldmedalje for *Et Bibliothek i gothisk Stil.* B. tilhørte den gruppe af arkitekter der med Hans J. Holm og Martin Nyrop i spidsen tog sit udgangspunkt i J. D. Herholdts kultivering af murstenen som det rette danske byggeemne. Man lagde i denne kreds mere vægt på en friere og mere personligt udformet arkitektur end det var tilfældet med gruppen omkring F. Meldahl. B.s første større arbejde *Provinsarkivet i Odense,* 1892-93 bærer stærkt præg af Herholdt-retningens forkærlighed for norditaliensk murstensarkitektur med rige dekorative former der ligesom hos Nyrop ofte er mangefarvet behandlet. Stilistisk var B. ingen nyskaber. I sin produktion der især efter udnævnelsen til bygningsinspektør 1903 blev meget omfattende fulgte han stort set tidens strømninger. Med den stærke interesse for ældre dansk middelalderarkitektur der var karakteristisk for 1890erne tegnede han *Andreaskirken,* Øster Farimagsgade, Kbh., 1898-1901, hvor enkeltformerne ligger tæt op ad de romanske forbilleder. Han optog senere „palæstilen" i *forsikringsselskabet „Danmark"s bygning* på H. C. Andersens boulevard, 1901-03, barokken i *Rigshospitalet* og *universitetets lægevidenskabelige institutter,* 1903-11, samt klassicismen i *Niels Bohr instituttets* første bygninger, Blegdamsvej, Kbh. 1921. Hvad der derimod er karakteristisk for B. er hans indfølende evne til at afstemme sine bygninger efter de arkitektoniske og miljømæssige omgivelser. Det gælder først og fremmest hans talrige restaureringer, ombygninger og tilbygninger. Her kan man bl.a. nævne *tilbygningen til rigsdagsbygningen,* nu Østre landsret i Fredericiagade, 1902-03, den store *ombygning og tilbygning til Regensen* hvor han løste et påtrængende trafikalt problem ved Rundetårn ved indføjelsen af buegangen i fløjen mod Købmagergade, 1906–09, samt endelig *Nationalbankens om- og tilbygning,* 1913-17 (nedrevet 1977). Hans alsidige praktiske viden var forenet med en teoretisk holdning til arkitektur der var fremmed for de fleste af hans samtidige. I forbindelse med sit konkurrenceprojekt til Privatbanken bag Børsen der dog ikke blev udført udtrykte han bl.a.: „Det gælder dog først og fremmest om at få helheden – klumpen god, thi selv de bedste, de mest glimrende detaljer kunne ikke redde et hus med dårlige hovedforhold, medens omvendt en god helhed, om det lykkes at skabe en sådan, kan nøjes med få eller ingen detaljer" (Arch. 1900-01 52). Både i hans bankprojekt og i den samtidige Andreaskirke med det sammenbyggede menighedshus finder man en varieret plastisk fordeling af kompleksets forskellige partier forenet med en vellykket monumental helhedskarakter. Af andre nybygninger af B. kan nævnes *vandtårn i Køge,* 1892, *Nørregade 2* Kbh., 1899, *kapel* på Køge nye kirkegård (ca. 1902), *Postgodstoldforvaltningsbygningen* i Amaliegade, 1910 (nedrevet), *Studiegården,* Studiestræde, Kbh., 1914-16, *Studentergården,* Tagensvej, Kbh., indviet 1923, *arbejderboliger og husmandsboliger* under Gisselfeld og Erholm. B. tegnede tillige nogle monumenter, møbler og andre dekorative arbejder. Han har dyrket tegning, akvarel og oliemaling, i sin alderdom desuden billedhuggerkunst.

B. skrev mange avis- og tidsskriftartikler. Man kan bl.a. nævne hans polemik mod Meldahls istandsættelse af Rosenborg og Kronborg (Berl. Tid. 13.1.1899, Nationalt. 4.2.1899, Politiken 20. 2.1899), *Om Architektur* i Arch., 1900-01 89, *Nogle Bemærkninger om Architektuddannelse,* Arch., 1903-04 3; forskellige indlæg til forsvar for genrejsningen af Frue kirkes spir (bl.a. i Arch. 1910-14), *Om Roskilde Domkirkes Alder* i Ark. M. 1929 85; desuden foredraget i Oldskriftselskabet *Om Bevaringen af vore Ruiner, med særligt Henblik paa Hammershus* (i Aarbog for nord. Oldkynd. og Hist. 1914). B. beklædte en lang række tillidshverv. 1893-99 var han assistent ved akademiets arkitektskole, 1903-23 kgl. bygningsinspektør for første sjællandske distrikt. I to perioder har han været medlem af akademirådet, og han fik to gange akademiets årsmedalje, 1894 for provinsarkivet og 1901 for Andreaskirken. Han blev æresmedlem af Akademisk arkitektforening 1929.

– En søn **Christen B.** (4.3.1883-4.11.1972) blev arkitekt fra akademiet 1909 og var assistent hos

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

faderen til 1917. Han udførte bl.a. restaureringsarbejder i Ribe, Kolding og Randers samt i Frue kirke i Kbh. Desuden om- og nybygninger på amtssygehuset og katedralskolen i Roskilde og landbohøjskolen i Kbh. Af nybygninger bl.a. *Carlsbergfondets biologiske institut, Rigshospitalets psykiatriske afdeling og funktionærbolig.* – R. 1901. F.M.I. 1910. DM. 1916. □Afbildet på gruppetegn. af E. Henningsen, 1905 (Fr.borg). Mal. af samme, 1920 (udstillingsfonden, Charlottenborg). Mal. af H. Vedel (Andreaskirken, Kbh.). Buste af Siegfried Wagner, 1933. Maske (rådhushallen, Kbh.). Foto.

De danske provinsarkivers bygn., udg. Rigsark., 1893. Architekten 1900-01 52 185. M. B. og Vilhelm Wanscher sst. 1908-09 105-11 148-53. Sst. 1911-12 105-18 121-28 137-45 153-59. M. B. sst. 1916-17 117-21. Steen Eiler Rasmussen i Ark. månedsblad 1937 101-12. Rigshospitalet i Kbh., 1911. Svend Dahl: Universitetsbibliotekets bygning, 1932. Christen Borch i Den jyske slægt Borch II, Skern-Borcherne, 1940-42 251-326. Thorkild Roepstorff: Operahuset i Kbh., 1970 258f. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

V. Villadsen (Knud Millech)

Borch, Oluf (**Ole**), 1626–90, kemiker, læge, botaniker, filolog. * 7.4.1626 i Nørre Bork, Ribe stift, † 13.10.1690 i Kbh., begr. sst. (Frue k.). F: sognepræst Oluf Clausen († tidligst 1653) og Margrethe Lauridsdatter († tidligst 1648). Ugift.

Som søn af en vestjysk sognepræst tilhørte B. ikke ved fødsel den akademiske elite. Faderen mistede sit embede et par år efter at sønnen 1644 var dimitteret fra Ribe skole af rektor Hans Berntsen Mejer der havde indgydt ham en kærlighed til latinsk veltalenhed og digtekunst som i København fik yderlig næring ved omgang med poetisk og antikvarisk interesserede lærde. En af disse var Jørgen Ejlersen, rektor ved Frue skole hvortil B. 1650 knyttedes som hører efter s.å. at have været respondent ved latindigteren Vitus Berings tiltrædelsesdisputats som professor poeseos ved universitetet. B. der tidligt hævdede sig som en ypperlig latiner udgav 1654 *Parnassus in nuce*, en samling på 2500 verslinjer, hovedsagelig heksametre, hentet fra latinske digteres værker helt frem til renæssancen. I hvert vers forekommer et ord med vanskelig stavelseskvantitet. Fortalen priser latinen som det ypperste sprog, „lige så nyttigt for den lærde som køllen for Herkules". Tidligt havde han tillige, under vejledning af Ole Worm, Simon Paulli og Thomas Bartholin lagt sig efter medicinen med dens bifag botanik og kemi. Det viser sig allerede i et lille ungdomsarbejde *De Cabala Characterali*, 1649 hvori han bekæmper troen på trylleformularers virkning i medicinen. Under pesten 1654 fik B. sin ilddåb som læge under forhold der nok kunne tage modet selv fra mere erfarne idet han, ligesom den gamle Ole Worm, forblev i hovedstaden medens mange andre læger og professorer, deriblandt Thomas Bartholin, flygtede til Roskilde. S.å. afslog han et tilbud om rektoratet på Herlufsholm, idet han håbede at finde udvej for fortsættelse af sine studier på en udenlandsrejse. Disse planer skrinlagdes dog foreløbig da han 1655 optoges i rigshofmester Joachim Gersdorffs hus som opdrager for hans fem sønner. Opholdet i det højadelige hjem gav ham ikke blot ydre afslibning, men fremmede også hans studier, idet rigshofmesteren lod ham foretage eksperimenter i sit kemiske laboratorium. Blandt alle naturvidenskaber anså B. sidenhen kemien for den fornemste. Under Københavns belejring 1658–59 stod B. ved studenternes korps og havde i stormnatten 11.2.1659 sin post på volden ved Løngangen hvor kampen var hårdest. Skønt spinkel af vækst og skrøbelig af helbred viste han her så kæk optræden at han på Gersdorffs indstilling fik tillagt kongetienden af Strø sogn i Frederiksborg len på livstid. Endvidere udnævntes han, skønt ikke magister, 1660 til professor ordinarius i filologi samt extraordinarius i botanik og kemi, og der tilstodes ham livsvarigt 500 rdl. årligt af et toldsted i Norge og en udenlandsrejse på to år til videre uddannelse. Hans tiltrædelsesdisputats som filologisk professor 1660 var *De lexicorum Latinorum jejunitate*. Efter en fremstilling af leksikografiens historie gav B. heri en anselig række tillæg til hollænderen Gerhard Joh. Vossius' skrift De vitiis sermonis Latini. Han fortsatte således de bestræbelser Vossius og tyskeren Caspar Scioppius havde udfoldet for at rense det latinske sprog, og manglerne i deres arbejder udledede han af de foreliggende leksikas ufuldstændighed. Skriftet bærer, ligesom Parnassus in nuce, vidne om B.s udbredte læsning i de latinske forfattere.

Den længe ønskede rejse tiltrådtes i november 1660 og blev ikke begrænset til to år. Den begyndte i Leiden, hvor B. dels fulgte Gronovius' filologiske forelæsninger, dels med iver studerede medicin og naturvidenskab. I april 1661 døde imidlertid Joachim Gersdorff der fem år i forvejen havde mistet sin hustru, og i oktober ankom hans tre ældste, nu forældreløse sønner, for hvilke B. indtil den enes død i Paris 29.5.1665 virkede som rejseledsager, dels i Holland, dels i England og Frankrig. De to brødre vendte derefter hjem, men B. fortsatte i juni sin rejse gennem Sydfrankrig til Italien. Hans udførlige rejsejournal der nu står foran udgivelse, standser kort før afrejsen fra Paris, så vor viden om rejsens senere del hviler dels på hans mere kortfattede selvbiografi, dels på et afsnit af den tabte del trykt i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bartholins Acta Medica Hafniensia V, nr. 84 (1680). Journalen giver et væld af detaljer om videnskabelige, topografiske, kulturelle og til dels også politiske forhold, men især et levende indtryk af B.s omgang med såvel lærde som fornemme folk med hvem hans adelige elever kom i berøring. I England traf han Robert Boyle, Walther Charleton og kansleren, den som kemiker højt anskrevne Kenelm Digby, i Paris oplevede han brydningerne for og imod cartesianismen ved de ugentlige sammenkomster hos abbed Bourdelot (Pierre Michon) og den sprogkyndige rejsebogsudgiver og matematiker Melchisédech Thévenot, af hvis kreds Académie des Sciences opstod. Under en længere rejse i Touraine tog B. den medicinske doktorgrad i Angers 28.10.1664. I Firenze omgikkes han medlemmer af Accademia della Crusca, ligesom han i det hele taget blev stærkt betaget af det rige videnskabelige og kunstneriske liv som her var blomstret op under herskerne af huset Medici. På den senere del af rejsen synes filologisk-antikvariske interesser atter at træde mere i forgrunden. I Rom traf han Ottavio Falconieri hvis udgave af Nardinis „Roma antica" udkom 1666. Opholdet her resulterede langt senere i B.s *De antiqva urbis Romæ facie. Dissertatio compendiaria* I–VI, 1683–86 (samlet udg. 1687), en topografi over Roms 14 regioner med mange indstrøede antikvariske og historiske bemærkninger. I slutningen af marts 1666 begav B. sig på hjemrejsen gennem Tyskland og Holland, og først i november tiltrådte han sine professorater som han resten af livet passede med største omhu.

B.s officielle trykte produktion fra rejseårene indskrænker sig til enkelte latinske lejlighedsdigte, en genre hvori han allerede havde udmærket sig i ungdomsårene hjemme. Blandt de digte som senere optoges i Rostgaards „Deliciæ" er der dog flere som er blevet til på rejsen. Endvidere må man tillægge ham det under pseudonymet Blottesandæus 1661 udkomne skrift *Deusingius Heavtontimorumenos* hvori bl.a. Thomas Bartholin og Borri forsvares mod kritikere og angribere. Det falder helt i tråd med B.s samtidige optræden mod en anden af Bartholins modstandere, den hollandske anatom Bilsius, hvor han fandt støtte hos sin unge ven og landsmand Steno med hvem han omgikkes meget både i Leiden og Paris. – Det er som kemiker B. hyppigst nævnes i nyere videnskabshistorie. Rejsejournalen rummer talrige rapporter om eksperimenter både inden for den medicinske kemi og alkymien. Mod denne følte han der i Cabala endnu havde stået på den nøgterne iagttagelses grund, lagt af Worm og Bartholin, stedse større dragning. I Rom traf han dronning Christina af Sverige der ofte lod ham hente for at de kunne tale sammen om „den hemmelige kemis studium", og de fleste af de kemikere han omgikkes på rejsen så det som deres mål at finde de vises sten der kunne forvandle uædle metaller til ædle. At den italienske guldmager Francesco Borri, hvis bizarre væsen nok undrede men ikke frastødte B., blev indkaldt til Danmark og af Frederik III installeredes i destillérhuset ved Rosenborg hvor B. deltog i eksperimenterne må han nok bære et væsentligt ansvar for. Varigst værdi fik hans skrifter om kemiens historie, især *De ortu et progressu chemiæ*, 1668 og *Hermetis, Ægyptiorum et chemicorum sapientia*, 1674. I disse søger han over for alkymiens modstandere, især polyhistoren H. Conring i Helmstedt, at bevise dens værd og høje ælde. Flere af B.s skrifter på dette område er utrykte. Efter hans død udkom *Conspectus scriptorum chemicorum illustriorum*, 1697 (optrykt i J. J. Mangetus' „Bibliotheca chemica curiosa" I, 1702 38–53). Han hylder her en bl.a. af Petrus Severinus formidlet traditionsopfattelse som for øvrigt deltes af Ole Worm, ifølge hvilken Adams visdom fra Paradis var overleveret gennem Moses, ægypterne og de ældre græske filosoffer og digtere til Aristoteles, Hippokrates og videre til middelalderens alkymister. Også B.s opfattelse af kemien hvilede således på hans uhyre belæsthed; på udlandets store biblioteker havde han selv undersøgt de græsk-aleksandrinske manuskripter. Men ved siden af dyrkede han også, helt uhildet af teoretiske spekulationer, den praktiske kemi og udgav 1677 *Docimastice metallica* der blev oversat til flere sprog og gav en for hans tid temmelig fuldstændig metode til undersøgelse af de vigtigste metalmalme. I Bartholins Acta medica offentliggjorde han en mængde mindre kemiske afhandlinger, hvoriblandt S. M. Jørgensen 1907 særlig har fremhævet *Nitrum non inflammari* (Acta medica V, 1680 213–16) hvori B. faktisk påviser ilten henved 100 år før K. W. Scheele og J. Priestley.

På lægevidenskabens område var B. som det fyldigt fremgår af rejsejournalen en flittig iagttager, og han vandt stor anseelse som praktisk læge. En lang række af hans kasuistiske meddelelser tryktes i Bartholins Acta medica (I–V, 1673–80) hvis flittigste bidragyder han var. Heller ikke som universitetslærer forsømte han medicinen, hvad flere af hans akademiske dissertationer vidner om. Nævnes kan en udførlig afhandling om smitsomme sygdomme som dog på flere punkter følger den noget ældre dygtige monografi over emnet af italieneren Fracastorius. Det sidste større skrift B. udgav var en populær lægebog *De usu plantarum indigenarum in medici-*

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

na, 1688, med udførlige anvisninger til at helbrede de almindelige sygdomme ved hjælp af indenlandske planter. Skriftet blev hurtigt oversat fra latin både til tysk og dansk og har vistnok haft en ikke ringe praktisk betydning. Han har endvidere ydet adskillige oplysende bidrag til dyreanatomien, og ligesom de botaniske kom også hans kemiske studier lægekunsten til gode. I Leiden havde han studeret den nye kemiatriske retning hos Franciscus de le Boë Sylvius og han virkede ivrigt for indførelse af denne retnings mineralske og metalliske midler i lægekunsten. Rejsejournalen rummer en mængde vidtløftige receptformler. Men til nogen egentlig nyopdagelse inden for lægekunsten er hans navn ikke knyttet. Den af E. F. Koch omtalte opdagelse af tårekirtlernes udførselsgang og tåreafsondringens betydning skyldes udelukkende Steno, hvad B. selv klart erkender i et brev til Thomas Bartholin. Som botaniker fulgte B. efter sin lærer Simon Paulli der var trådt tilbage 1665. B. har ikke udgivet noget egentligt videnskabeligt botanisk arbejde, men har en hovedandel i den store interesse for faget som i hans professortid viste sig blandt studenter af alle studieretninger, og hvorom vi har vidnesbyrd i referater af hans forelæsninger og lister over floraen i Københavns omegn hvortil han førte de studerende på ekskursioner. I Leiden havde han fulgt Adolph Vorstius' undervisning og har nedfældet en del af sin viden i et par posthumt udgivne universitetstaler (*Dissertationes, seu Orationes academicæ*, 1714–15); i den første *De experimentis botanicis* hævder han helt moderne at videnskabelige fremskridt kun kan nås gennem vel tilrettelagte forsøg, og han anviser før andre en vej til en naturlig gruppering af planterne. I den tolvte *De Natura Dulcedinis* fremfører han den helt nye teori at planterne ikke udelukkende henter deres næring fra jorden, men optager visse stoffer fra luften der i planten omarbejdes til „det søde". Disse rigtige tanker kan være inspireret af Borris lære om „magnetisk" tiltrækning fra luften, men de kom ikke til at spille nogen rolle for botanikkens udvikling. En planteslægt *Borrichia* er opkaldt efter ham af Adanson.

Mest selvstændig var B. som filolog. Hans frodige latindigtning fik næsten statsfunktionens karakter. Tidligt behandlede han aktuelle emner, således i *Amagria vindicata* der skildrer en episode af Københavns belejring (en oversættelse af Jens Pedersen findes i Rostgaards samling nr. 134 fol.). Senere fulgte større digte ved tronskiftet 1670 og en lang række lejlighedsdigte. Han har ikke besørget tekstudgaver af nogen antik forfatter men indskrænkede sig til kommentarer i forbindelse med universitetsøvelser. Ligesom inden for kemien ligger hans varige fortjeneste af antikforskningen i det litterærhistoriske. *Conspectus præstantiorum scriptorum Latinæ lingvæ*, 1679 (mange senere udg.) er en til skolebrug bestemt, kortfattet litteraturhistorie. Han omtaler kun de latinske skribenter, af hvem der er bevaret værker. Fyldigst er omtalen af guld- og sølvalderens forfattere, medens „ætas ferrea et fictilis" til henimod middelalderens slutning behandles i større korthed. Til omtalen af hovedforfatterne føjes gerne citater og smånotitser om de bedste udgaver. Et mere lærd værk er *Dissertationes academicæ de poëtis* I–VII, 1676–81 (udg. samlet i Frankfurt 1683). Efter omtale af de græske digtere indtil den byzantinske tid behandles de latinske digtere til ned i middelalderen og endelig dem der siden renæssancen og lige til B.s egen tid i de forskellige lande (sidst Danmark) har befattet sig med latinsk digtning. Hans historiske kritik ved oldtidsforfatterne har sine store svagheder, men ved også at omtale digterværker i de nyere sprog står B. som en af den danske litteraturforsknings grundlæggere. Om hans bidrag til det antikke Roms topografi er der talt ovenfor.

Sin almindelige sprogbetragtning har B. fremstillet i en *Dissertatio de causis diversitatis lingvarum*, 1675. Han antager at der oprindelig var ét sprog, givet menneskene af Gud og således beskaffent at der i det var den nøjeste overensstemmelse mellem ordene som tingenes billeder og tingene selv, men udviklet videre af menneskene ved den dem givne evne til selv at opfinde ord, som da ved fælles vedtægt påtrykker deres betydning. Adskillelsen mellem og udviklingen af flere forskillige sprog begyndte ved den babelske forvirring, og ursproget bevaredes derefter kun rent hos hebræerne. Han anfører derefter flere grunde til udviklingen af sprogenes forskellighed, de klimatiske forholds indvirken på taleorganerne, lyst til forandring, skødesløshed og onomatopoietisk gengivelse af de fra tingene udgående lyd. Meget er her uklart, men der fremsættes ret interessante tanker i en tiltalende form. 1675 kom også *Cogitationes de variis lingvæ Latinæ ætatibus* dediceret til Griffenfeld, „magnus Atlas patriæ". I indledningen berigtiger han Scioppius' deling af det latinske sprog i perioder og de forskellige forfatteres henførelse til disse. Skriftet foranledigede tyskeren Christopher Keller (Cellarius) der et par år efter udgav sin „Antibarbarus Latinus" til at skrive sine „Curæ posteriores de barbarismis et idiotismis sermonis Latini" hvori han højligt roser B.s arbejde som har bragt ham til at rette flere af sine tidligere påstande, men også fremfører kritik der bevægede B. til 1682 at svare med *Dissertatio de*

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

curis posterioribus Cellarii hvori han giver leksikalske tillæg til dennes arbejder. Ved baccalaurpromotionen 1685 slog B. med talen *De studio puræ Latinitatis* endnu et sidste drabeligt slag for sit kære latin. I modsætning til skarpheden i skrifterne mod Bilsius og Deusing ser vi ham her i en mere moden alder som den urbane polemiker der kun har sandhedens erkendelse for øje. B. var vor sidste store polyhistor i dette ords bedste forstand. Gennem fuldstændig beherskelse af den antikke litteratur formåede han at sammenfatte en række videnskabsgrene til en universel helhed. Som menneske virker han mere usammensat end vennen Steno, ejede vel heller ikke dennes dybde og ramtes derfor ikke af svære anfægtelser og religiøse kriser. Til sin død bevarede han en umiddelbar luthersk fromhed og var på rejsen upåvirkelig af katolicismens ydre væsen. Dens indre fattede han næppe, men plejede gerne venskabelig forbindelse med katolske lærde, ikke mindst blandt jesuitter. Om hans elskværdige karakter, åbne væremåde og ædle enfold stemmer alle vidnesbyrd sammen. Hans levevis var enkel og han efterlod en betydlig formue som hovedsagelig testamenteredes til det studenterkollegium som siden har båret hans navn, skønt B.s eget ønske var at det skulle kaldes Collegium Medicæum. Han har vel derigennem villet vedgå hvad han skyldte Medicæernes Firenze, og det må betragtes som en myte at hans formue grundlagdes ved rige gaver fra en medicæisk prinsesse, hvis ægteskabstilbud han afslog fordi han ikke ville opgive sin lutherske tro. Baggrunden for hans ugifte stand – en opgivet forlovelse med vennen og kollegaen Willum Worms unge datter, til hvem han bevarede et nært venskabsforhold – har Chr. Winther skildret smukt i novellen „En Aftenscene".

B. overtog 1681 bestyrelsen af universitetsbiblioteket, blev 1686 assessor i højesteret og fik 1689 titel af kancelliråd. – Utrykte manuskripter, deriblandt de tre bevarede bind af rejsejournalen, i Det kgl. bibliotek. □Mal. af J. Toorenvliet, 1661 (Fr.borg) forestiller enten B. eller Borri. Mal. af M. Boys, 1674 (Fr.borg). Elfenbensrelief af Jean Cavalier, 1690 (Fr.borg), identiteten usikker. Mal. af J. Jepsen, 1691 (Kbh.s univ.), stukket af H. Schaten, 1715. Kopi efter brændt mal. af C. C. Lous, 1747 (Borchs kollegium). Relief af Wiedewelt, 1779 (Sorø akad., deponeret i St. mus.). Medalje af S. A. Jacobsen, 1791, formentlig kopi efter samtidigt relief. Pastel af Vantore. Mal. af Vald. Neiiendam: B.s studenter på udflugt, 1918. Mindetavle (Ribe katedralskole).

E. F. Koch: Oluf Borch, 1866. Jul. Petersen: Bartholinerne og kredsen om dem, 1898 112–37. Vilh. Andersen: Tider og typer, Erasmus I, 1907 199–235. S. M. Jørgensen i Vidensk. selsk. skr., 7.r., naturv. og mat. afd., IV, 1908 203–46. Carl Christensen i Naturens verden 1921 367–74. Samme: Den danske botaniks hist. I, 1924–26 37–48, II, 1924–26 21–24. Vilh. Maar: Mindeskrift for Oluf Borch paa 300-årsdagen for hans fødsel, 1926 (heri Bibliographia Borrichiana ved Tagea Egede Christensen. P. B. C. Westergaard sst. (ikonografi)). E. Biilmann i Tilskueren 1926 I 365–81. Carl S. Petersen: Den danske litteratur fra folkevandringstiden indtil Holberg, 1929 669–81 m. den 1041 anf. litteratur. Henny Glarbo i Danske i Paris I 1936 180–99. G. Scherz: N. Stenonis epistolae I, 1952 5f. Johan Nordström i Lychnos 1954–55 21–65. Ib Magnussen i Fund og forskning IV, 1957 138f. L. Vinter Kristensen i Centaurus 13, 1969 224–27.

H. D. Schepelern

Borch, Rasmus, 1768–1846, forstander, bog- og portrætsamler. * 9.2.1768 i Roskilde, † 29.1.1846 sst. F: købmand Anders Andersen B. (1721–93, ~ 1° 1742 med Anna Brünnich, 1722–62) og Karen Margrethe Fugl (1736–1819). Ugift.

B. blev student 1785 fra Roskilde, cand. teol. 1792 og 1794 lærer ved Opfostringshuset hvis meget ansete forstander han var 1803–45. Han var en flittig gransker i den danske litteraturhistorie, udgav selv kun *Brev til Udgiveren af Skriftet om Holberg som Lystspildigter fra Roeskildensis* i Dansk Minerva VI, 1818, men hans samlinger og notitser kom andre forfattere som R. *Nyerup, K. L. *Rahbek og især T. H. *Erslew til gode. Hans bogsamling (ca. 12000 bd.) solgtes ved auktion 1847; han efterlod en portrætsamling på henved 4000 blade som senere erhvervedes af museet på Fr.borg slot. – Kancelliråd 1844. – R. 1836. □Afbildet på Marstrands mal. af et selskab i det Waagepetersenske hjem, 1834 (Fr.borg). Mal. af C. Schleisner, 1838, litograferet 1846. Silhouet.

F. Fabricius foran i Fortegn. over B.s efterladte bogsamling, 1847. A. T. Høy: Det kgl. opfostringshus, 1903. Albert Fabritius: Anders Andersen Borchs descendenter, 1933. 6.

*Carl S. Petersen**

Borch, Simon Christian, 1847–1927, maskiningeniør. * 20.3.1847 i Kbh. (Trin.), † 16.12.1927 på Frbg., begr. sst. F: garvermester, kaptajn i borgervæbningen Johan Siegfried B. (1798–1877) og Christine Bodil Frederiksen (1818–79). ~ 4.9. 1880 på Frbg. med Frederikke Charlotte Amalie Lihme, * 8.2.1855 i Århus, † 23.1.1902 på Frbg., d. af købmand, kaptajn i borgervæbningen Johan Grundtvig L. (1814–90) og Thora Nielsine Andriette Christine Riis (1835–1913).

B. tog polyteknisk adgangseksamen 1864 og blev 1870 cand. polyt. som maskiningeniør hvorefter han et par år havde ansættelse ved Kbh.s havnevæsen samt ved Gamst & Lunds jernstøberi og maskinfabrik og senere hos D. *Löwener som

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

konstruktør på maskinfabrikken. 1872 blev han efter C.G. *Hummels død assistent ved Polyteknisk læreanstalts maskintekniske konstruktionsøvelser. 1874 blev han docent i maskinlære og teknisk mekanik, en stilling han beklædte i tyve år. 1894 blev der oprettet et professorat for ham i maskinlære alene som han beklædte til 1917. 1875 udgav han C. G. Hummels forelæsninger over maskinlære og 1879 sammen med L. F. *Holmberg en Lærebog i teknisk mekanik. 1880–85 udgav han sine egne forelæsninger over Maskinlære I–III (I 4. udg. 1905, II 3. udg. 1903, III 3. udg. 1902). 1874–84 var B. sammen med C. *Holten, Adolph *Steen, Jul. *Thomsen og Holmberg medlem af den da bestående Polyteknisk læreanstalts bestyrelse, og 1882–90 var han s.m. cand. polyt. P. C. Henriksen medindehaver af maskinfabrikken B. & Henriksen i Kbh.

Gennem en lang årrække var B. eneste lærer i maskinlære på Polyteknisk læreanstalt, og for en meget stor del af de danske ingeniører blev B. og maskinlæren næsten uadskillelige begreber. Hans flid og samvittighedsfuldhed aftvang alle den dybeste respekt, og dette hvert år at undervise mange studerende og at skulle følge med i litteraturen om hele det vældige fag maskinlæren allerede var dengang, og tillige, indtil A. S. *Ostenfelds ansættelse 1894, at undervise i teknisk mekanik var en så uhyre arbejdsbyrde at det skulle synes utroligt at B. ydermere efter professor J. A. *Wilkens' afgang 1886 i et par år kunne overkomme at bestride undervisningen i mekanisk teknologi, katalogisere teknologisk samling og supplere undervisningen med fabrikbesøg for de studerende. B.s indsats er meget betydelig, og den nøjagtighed og grundighed, der prægede hele hans arbejde var af stor betydning for mange danske ingeniører. Den der ville trænge nøjere ind i et eller andet emne inden for faget gik aldrig forgæves til B.s bøger eller til ham selv. – 1888 var B. medlem af bedømmelsesudvalget ved den store nordiske industriudstilling, 1909 var han medlem af censurkomiteen vedrørende et professorat i maskinlære ved Den tekniske højskole i Trondheim. – R. 1888. DM. 1904. □Relief af Th. Stein, 1874. Buste af A. W. Saabye, 1907 (Polyteknisk læreanstalt). Foto (Fr.borg).

Berl. tid. 19.3. og 6.6.1917. H. Bache i Ingeniøren XXXVII, 1928 13. H. I. Hannover sst. XLI, 1932 10. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Povl Vinding**

Borch-Johansen, Eigil Sophus Lorenz, * 1899, major. * 4.2.1899 i Bramdrup, Kolding, † 23. 1.1979 i Odense, begr. i Kolding. F: møbelfabrikant Johan Christian Johansen (1864–1931) og Elise Amalie Borch (1872–1961). ~1° 22.12.1934 i Kbh. med Gunnil Jytte Theresia Borch, * 11.11.1913 i Kolding, d. af købmand, skovejer Carl Sophus B. (1875–1949) og Angla Kirstine Møller (1888–1972); ægteskabet opløst 1948. ~2° 14.10.1948 i London med Alison Anne Norrie, * 3.3.1913 i Walton on Thames, d. af colonel Evelyn N. (1863–1915) og Violet Arondel (1880–1950).

B.-J. voksede op i et stærkt nationalt præget hjem hvor ikke mindst det sønderjyske spørgsmål var levende aktuelt i en slægt der både på fædrene og mødrene side havde dybe rødder og slægtforbindelser langt ned i Slesvig. Dette prægede ham og grundlagde en national, forsvarsaktiv og konservativ holdning der blev bestemmende for hans indsats under besættelsen. – 1917 blev B.-J. student fra Kolding latinskole og uddannede sig derpå til snedker i Kbh., samtidig med at han gennemgik teknisk skole og handelsskole. Efter svendeprøve arbejdede han i Zürich og Paris og studerede samtidig arkitekturhistorie. 1925 begyndte han studier i statsvidenskab ved Kbh.s univ. og blev 1930 cand. polit. 1927–28 var han formand for Danske studerendes nationalråd og blev i studieårene stærkt engageret i politisk arbejde i K. U. og det konservative parti. 1934 blev han forretningsfører for Dansk sejlskibsrederiforening for mindre skibe og bestred fra da af tillige en lang række tillidshverv med tilknytning til søfarten. Da besættelsen kom havde B.-J. i kraft heraf helt specielle forudsætninger for at følge tyske skibsbevægelser i danske farvande samt mange øvrige tyske dispositioner, og sin viden herom videregav han under rejser til Sverige til det britiske gesandtskab i Stockholm. Han kom herved i kontakt med redaktør Ebbe *Munck og gennem denne igen med officererne i generalstabens efterretningssektion, og fra 1941 blev B.-J. dybt indvævet i de dansk-britiske kontakter der da var under opbygning af den britiske organisation „Special Operations Executive". Da denne ved årsskiftet 1941–42 indledte sine operationer i Danmark var B.-J. på linie med efterretningsofficererne, men ikke uden kritik af disses forsigtige holdning, den nærmest indviede i Danmark. Han blev en af Danmarks første modstandsfolk med vilje til at virke for et frit demokrati og til at umuliggøre den officielle regeringspolitik. I april 1942 påtog han sig ene mand at forestå modtagelsen af faldskærmsholdet under ledelse af Chr. Mich. *Rottbøll, og han bragte de første faldskærmsfolk i kontakt med illegale kredse i Kbh., bl.a. i kontakt med Christmas Møller hvis invitation til London han allerede i efteråret 1941 havde formidlet gennem forhandlinger med den bri-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

tiske gesandt i Stockholm. B.-J. var på dette tidspunkt udset til at forestå en kommende sabotage som SOE's vigtigste tillidsmand i Danmark, men denne plan, fostret i London, brast da B.-J. samtidig havde påtaget sig at organisere Christmas Møllers illegale udrejse. Rejsen forløb glat, men den politimæssige efterforskning førte til B.-J.s arrestation, og selv om det under en ransagning på hans kontor lykkedes ham at undvige måtte han nu, illegalt opbrugt, gå under jorden for i september 1942 at undvige i kajak til Sverige sammen med faldskærmsmanden Mogens *Hammer. Fra Sverige blev han fløjet til London hvor han blev knyttet til SOEs stab som organisator af de efterfølgende nedkastninger, bl.a. de vigtige nedkastninger i foråret 1943. Han arbejdede her til oktober 1943 hvor han indtrådte i den britiske hær, knyttet til Royal Engineers og med aktiv tjeneste efter commandotræning i Italien, Frankrig, Belgien og Holland. Efter den tyske kapitulation i maj 1945 blev han fra juli 1945 chef for den britiske hærs transportsektion i Skandinavien.

Her havde en tidlig og stærkt hektisk modstandsaktivitet omkalfatret et livsforløb, og efter sin demobilisering stod B.-J. uden stilling, mærket af sit fravær og fysisk og psykisk mærket af sin krigsindsats. Med et normalt virke brat afbrudt af de voldsomme begivenheder som krigen havde medført for ham og med ulyst til at genoptage en traditionel karriere, optog han først sammen med sin hustru en industriel produktion af kunstige perler, og fra 1950 købte han „Nymarksgården" nær Bogense og gik ind i et mangeårigt hverv som lærer ved Odense teknikum samt som realskolelærer i Odense.

Jørgen Hæstrup: Kontakt med England, 1954. Samme i Jyske samlinger 1961.

Jørgen Hæstrup

Borchard Gelbgiesser, se **Quelkmeyer, Borchard.**

Borchgrevink, Melchior, † 20.12.1632, hoforganist. F: kapelmester Bonaventura B. ~vistnok med en datter af kongens sekretær August Erichsen og Helvig. Enken levede endnu 1640.

B. var en af de sidste repræsentanter for den nederlandske tonekunst i Danmark. Faderen fik 1.1.1587 bestalling som kapelmester ved det danske hof, men blev allerede afskediget i juli s.å. medens nogle af de „Geseller" han havde medbragt forblev i tjenesten som instrumentister. En af disse var B. hvem det i løbet af få år lykkedes at blive et af kapellets mest betroede medlemmer. Efter 1596 at være forfremmet til organist (1600 hoforganist) rejste han, der før havde været kongens udsending i musikalske sager, 1599 med to af kapeldrengene til Venezia hvor Christian IV lod flere sangere og instrumentister undervise i kunsten og modtog da han n.å. var vendt tilbage de mest smigrende beviser på kongens yndest. 1601 forlenedes han med et kannikedømme i Roskilde, og nogle måneder senere skænkede kongen ham sit kontrafej, en ære der ellers kun blev de allerberømteste udenlandske musikere til del. Vinteren 1601–02 tilbragte han atter i Italien med en af sine lærlinge. I Venezia efterlod B. sig det bedste ry. Således kalder Orazio Vecchi ham i et til Christian IV dediceret madrigalværk Le veglie di Siena, 1604, „en i sandhed fortræffelig musiker" og beråber sig i så henseende på den navnkundige Giov. Gabrielis autoritet. Den første større danske musikpublikation bærer B.s navn. Det er madrigalsamlingen *Giardino nuovo bellissimo di varii fiori musicali scieltissimi* der udkom i Kbh. 1605 og 1606 i to bind, indeholdende kompositioner af nogle og tyve inden- og udenlandske, især italienske mestre. Hans eget bidrag bestod i madrigalerne *Amate mi ben mio* og *Baci amorosi e cari.* 1607 udgav han *Ni Davids Salmer med fire Stemmer rimvis udsat.* Nogle danse af ham for fem instrumenter findes trykt i en hamborgsk samling paduaner og galliarder fra 1607 og 1609. Ved kapelmester Gregorius *Trehous afskedigelse 1611 blev B. faktisk kapellets leder; men først jan. 1618 udnævntes han til „øverste kapelmester" idet der samtidig oprettedes en ny post som underkapelmester. Kongens deltagelse i trediveårskrigen der gjorde det nødvendigt at spare på alle kanter medførte at en del af kapellets medlemmer blev afskediget dec. 1627, deriblandt B. der formodentlig trak sig tilbage til sin gård i Roskilde. I marts 1631 blev han på ny ansat i sin tidligere stilling, men døde ikke længe efter. Hans enke omtales 1634 som boende i kantors residens i Roskilde.

Bj. Borchgrevink: Slægten B. med sidelinier, Kria 1911. Angul Hammerich: Musikken ved Christian IVs hof, 1892. S. A. E. Hagen i Hist. t. 6.r. IV, 1892–94 434f. Asbjørn Hernes: Impuls og tradisjon i norsk musikk 1500–1800, Oslo 1952. J. P. Jacobsen: Madrigaler fra Christian IVs tid, Dania sonans 3, 1967.

*Erik Abrahamsen**

Borchsenius, Betty Julie, 1850–90, skuespiller. * 18.8.1850 i Kbh. (Trin.), † 7.9.1890 sst. (Pauls), begr. sst. (Vestre). F: købmand, senere linierer Rasmus Anton Vilhelm Guldbrandsen (1821–58) og Julie Betty Haagensen (1825–99). ~ 18.8.1873 i Tårbæk med forfatteren Otto *B., * 17.3.1844 i Ringsted, † 26.2.1925 i Kbh., s. af købmand Gabriel Esaias B. (1807–73) og Frederikke E. Reistrup (1803–78). Ægteskabet opløst 1879.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Sytten år gammel optrådte B. første gang ved Carl Hagens selskab i provinserne, og 7.9.1869 debuterede hun i Kbh. som Julie i *En fiks Idé* på Folketeatret hvor hun gennem elleve sæsoner blev en af hovedstadens mest yndede skuespillere i mangfoldige ungpigeroller som hun ikke nøjedes med at give sit nydelige ydre, sit tænksomme ansigt med det drilske smil, men som hun også formåede at individualisere. Herman Bang vidnede at hun i sin kunst elskede det sande og hadede „den forlorne og yndige sentimentalitet". B.s egentlige område var de kvindetyper som er mændene overlegne. „Fra en kold, en Smule impertinent Fornemhed til overgiven Spydighed beherskede hun en hel Skala af kvindelige Luner", skrev Edv. Brandes. Han sammenlignede hende med de samtidige unge, fruerne Gjørling og Betty Hennings, og kom til det resultat at selv om deres tekniske kunnen var større, „overgik Fru B. dem i ren Naturbegavelse og var friskere og sandere i sit Udtryk". Under Frederik *Høedts instruktion kulminerede B.s kunst i 70ernes franske komedier (f.eks. Antoinette i *Gamle Ungkarle*), men hun mistede hurtigt sin skælmske friskhed og blev grel i sine virkemidler. Grunden hertil var at hendes kunst mere og mere blev en refleks af hendes privatliv som var lidet lykkeligt. 1880 forlod hun Folketeatret og gav i nedgangens tid på Casino (1880–82) en gribende menneskeskildring som Gervaise i *Faldgruben*. Hendes fremstilling af den unge kvindes sammenfald i drik og selvopgivelse var et selvportræt som røbede at der gik en betydelig karakterskuespillerinde tabt med hende. 1883 udførte hun én rolle, den sidste (Kammerpigen i *Den blaa Bog*) på det dengang nye Dagmarteater; 19.1.1884 optrådte hun sidste gang i Kbh. ved en aftenunderholdning; derefter drog hun på turné, og s.å. udgav hun *Situationer*, nogle ikke betydelige skitser. Så gled hun, kun 34 år gammel, ind i sindsformørkelse. Men hun havde dog nået at indskrive sit navn i privatteatrenes historie som den der, før Anna Larssen, evnede at anvende livets ægte udtryksformer i et rollefag hvor ensartet yndefuldhed i vaudevillestilen hidtil var det sædvanlige. □Træsnit af R. Neergaard, 1872, flere andre træsnit 1872–90. Mal. af J. F. Vermehren ca. 1874. Mal. af W. Pio ca. 1875. Relief af Aksel Hansen, 1877. Foto.

Edv. Brandes i Morgenbladet 24.11 1875. Herman Bang: Teatret, 1892. Robert Neiiendam: Folketeatret 1845–1945, 1945. Gunnar Sandfeld: Thalia i provinsen, 1968.

*Robert Neiiendam**

Borchsenius, Otto Frederik Christian William, 1844–1925, forfatter. * 17.3.1844 i Ringsted, † 26.2.1925 i Kbh., begr. på Frbg. F: købmand Gabriel Esaias B. (1807–73) og Frederikke Emilie Reistrup (1803–78). ~ 1° 18.8.1873 i Tårbæk (Lyngby) med skuespiller Betty *B., f. Guldbrandsen, * 18.8.1850 i Kbh. (Trin.), † 7.9.1890 sst. (Pauls), d. af købmand, senere linierer Rasmus A. V. G. (1821–58) og Julie B. Haagensen (1825–99). Ægteskabet opløst 1879. ~ 2° 15.12.1892 i Kbh. (Matth.) med Johanne Louise Kolling, * 12.3.1868 på Frbg., † 23.5.1921 i Kbh., d. af skuespiller Valdemar *K. (1834–1915) og Louise F. A. Neiiendam (1846–1935).

Allerede i skoletiden i Sorø vaktes B.s litterære interesse; student blev han 1863, cand. phil. 1864 og studerede nordisk sprog og litteratur uden at tage embedseksamen; deltog i studenterlivet med udpræget skandinaviske sympatier. Snart blev han indfanget af journalistikken; han var litterær medarbejder ved Fædrelandet 1867–70, ved Nær og Fjern 1875–78, var 1879–84 medredaktør af F. Hendriksens Ude og Hjemme og 1884–85 af dets efterfølger Hjemme og Ude, men underviste samtidig i dansk på Mariboes skole. B. optrådte i denne periode som talsmand for en sammenslutning af det litterære og det politiske venstre, men da bruddet mellem Berg og Hørup indtraf, fulgte han partiets „danske" fløj imod „europæerne" og blev 1885 medredaktør af Morgenbladet, 1887 hovedredaktør indtil bladets ophør efteråret 1892; redigerede derpå dets efterfølger Dannebrog 1892–1910. Som bladleder var B. stillet på en uriaspost; han var det danske venstres pennefører i Kbh. og måtte derfor kæmpe på to fronter: mod højrebladene og mod Hørups Politiken, som ikke tog med fløjlshandsker på ham. Han var da heller ikke stillingen voksen; han manglede alle fængende journalistiske egenskaber, først og fremmest lidenskab og humør; alt fik under hans pen samme tone af jævn grå højtidelighed. Hans talløse boganmeldelser tilstræbte sindigt og sagligt at dele sol og vind lige, men de savnede dybere æstetisk forståelse, og deres domme var uden salt. Hans udprægede retfærdighedssans kom ham til gode som censor ved Det kgl. teater 1905–24. – Den væsentligste part af B.s forfatterskab ligger forud for hans redaktørtid. Bortset fra en pjece om kolportagelitteraturen, *En Samfundsopgave* (1877), omfatter det essaysamlingerne *Fra Fyrrerne* (I–II, 1878–80), *Literære Feuilletoner* (1880), *Hjemlige Interiører* (1894), sidstnævnte bygget over breve og personlige erindringer; en bog om C. *Bredahl og H. V. *Kaalund *To Digtere* (1886), Kaalund-afsnittet på ny udgivet i udvidet skikkelse 1918; endelig to digtsamlinger, mest lejlighedspoesi og oversættelser (*Sange og Digte*, 1887, *Minder og*

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Stemninger. 1899). Hertil kommer en række danske klassikerudgaver og talrige oversættelser, først og fremmest svensk litteratur: Viktor Rydberg, Ernst Ahlgren, Strindberg, Carl Snoilsky. B. så det overhovedet som sin opgave at orientere publikum i nyere svensk digtning; han sluttede varmt venskab med Rydberg, hvis liberale humanisme afgørende påvirkede hans egen livsanskuelse. – Blivende betydning har kun Fra Fyrrerne. Med sin egen tids, 70ernes, politiske og sociale kampe som baggrund, og ud fra den opfattelse at „enhver Forstaaelse af Fortiden indeholder en Lære for Fremtiden", søger B. spirerne til det moderne gennembrud i 40erne og belyser en litteraturperiode ud fra dens ledende politiske og sociale ideer: modsætningen mellem bevægelsesmændene og stilstandsmændene og måler de nye tankers betydning for det tidligere slægtleds førende skikkelser. Over for partigængerne i begge lejre stilles så løsgængerne; en af dem – Goldschmidt – er et af bogens største afsnit viet, en anden – Kaalund – er den tilegnet. I tilslutning til et ord af Taine, der definerer historien som en „Samling udvalgte Kildesteder forsynede med en Kommentar", skulle fremstillingen være en udførlig dokumentation der vil „lægge Materialet tilrette, at Enhver kan se med egne Øjne". Den er foretaget loyalt og upartisk; forfatterens belæsthed er betydelig; nogen vurdering indlader han sig ikke på, og personkarakteristikken er værkets svage side.

B. var en typisk overgangsfigur, i flere henseender mægleren mellem guldalderens yngste generation og den nye tids mænd. Uden selv at være betydelig har han nydt betydelige mænds venskab og ejet deres fortrolighed. Fra sin ungdom var han knyttet til F. L. *Liebenbergs kreds; *Hostrup ydede han en dyrkelse der ikke stod i noget rimeligt forhold til hans virkelige fortjenester; han stod Kaalund og Goldschmidt nær. Også hans egne samtidige påskønnede hans trofasthed og tjenstvillighed; dette gælder Bjørnson, *Schandorph og især Holger *Drachmann. En ærlig alvorsmand, men bestandig „paa det jævne" både som ånd og skribent. – Tit. professor 1900. – R. 1897. DM. 1904. K.[2] 1924. □Tegn. af Alb. Price, ca. 1865. Afbild. på gruppebillede af „Bogstaveligheden" af E. Henningsen (Fr.borg). Tegn. af K. Gamborg til Punch 1885–89 og af Alfr. Schmidt, 1886 (Fr.borg). Træsnit 1893 efter foto. Tegn. af Jensenius, 1922 (Fr.borg). Mal. af Kaj Borchsenius, 1924. Buste af Aksel Hansen, 1923 (Teatermus.). Radering af Leo Estvad. Foto.

Selvbiografi i Nationaltid. 26.3. og 26.12.1915. – Breve fra og til Holger Drachmann, ved Morten Borup, I–IV, 1968–70. Bjørnstjerne Bjørnsons brevveksling med danske 1875–1910, udg. Øyvind Anker m.fl., I–III, 1953. – P. A. Rosenberg i Ill. tid. 13.3.1904. Alfred Ipsen: Litterære portrætter, 1906 77–87. Soranerbladet VIII, 1923–24 90f; X, 1925 27f. Marius Kristensen i Højskolebladet 6.3.1925. F. Hendriksen: Mennesker og oplevelser, 2.udg. 1932. – Breve til B. i Kgl. bibl. Papirer i Rigsark. Levnedsberetning i ordenskapitlet.

H. Topsøe-Jensen

Borchsenius, Hans **Poul,** * 1897, præst, forfatter. * 7.7.1897 i Odense (Skt. Knud). F: grosserer Werner B. (1867–1932) og Camilla Storm (1874–1931). ~7.7.1922 i Odense (Skt. Knud) med lærer Tove Gerner Lund, * 28.7.1895 i Kbh., d. af viceskoleinspektør Henrik G. L. (1863–1938) og lærer Amalie Kyndby (1861–1916). Ægteskabet opløst.

B. er student fra Odense katedralskole og gav sig til at studere historie men skiftede over til teologi og tog sin embedseksamen 1921. Hans studentertid var den liberale teologis gyldne tid, og den satte sit præg på ham for stedse. Følgen var at han i de 16 år han var præst ved kirker i Ordrup og i Kbh. kom i konflikt med Kirkefondets ledelse og følte sig knuget af menighedslivets pietistiske linje. 1937 forlod han derfor hovedstaden og fik embede i Randers hvor han fandt en frigjorthed for snævre kirkelige fordomme og straks følte sig hjemme. Her blev han, også efter sin afgang fra embedet 1962.

Under krigen virkede B. for evakueringen af jøder i Nordjylland og samarbejdede med Hvidstengruppen. Det førte til at han efter ordre fra den britiske faldskærmsledelse måtte forlade landet og flygte til Sverige hvor han organiserede dansk kirkeliv og forrettede feltpræsttjeneste for Den danske brigade, ligesom han samarbejdede med den britiske efterretningstjeneste. Det var under Sverigesopholdet at B.s interesse for det jødiske blev, om end ikke vakt, så dog kraftigt styrket ved personlig omgang med de danske jødiske flygtninge og ved venskabet med den danske overrabbiner Marcus *Melchior. Han havde lige fra sin skoletid fået indpodet kærlighed til Bibelens folk, og det blev dette folk, der blev centret for hans studier efter hjemkomsten til Danmark 1945. Først udgav han dog nogle skrifter om modstandskampen og dens skikkelser *Kæmp for alt*, 1945, *Bogen om Leif*, 1946, om likvidationsgrupperne som han tog stærkt i forsvar, og *Udlændighedsdage*, 1946.

Det var måske som en reaktion på den kritik hans indstilling vakte at han i et radioforedrag 1948 beskæftigede sig med Randerspræsten, den stejle personlighed Dines *Pontoppidan, digteren Henrik Pontoppidans far med hvem B. utvivlsomt har følt sig beslægtet ved sin trang til uafhængighed af kirkelige retninger og sin lige

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

så stærke trang til at stå fast på standpunkter der måtte forekomme andre kætterske. Hans holdning til det jødiske spørgsmål lagde fra begyndelsen af halvtredserne fuldt beslag på hans arbejdskraft både som skribent og foredragsholder. 1950 kom bogen *Sol stat stille* og derefter i hurtig rækkefølge de fem sammenhørende bøger *Stjernesønnen*, 1952, *De tre ringe*, 1954, *Bag muren*, 1957, *Løste lænker*, 1958, *Og det blev morgen*, 1960 der tilsammen fortæller det jødiske folks skæbne fra Jerusalems ødelæggelse år 70 e.K. og til staten Israels genoprettelse. Dette værk, der siden er kommet i en noget koncentreret udgave under titlen *Den lange vandring*, 1975 er blevet oversat til adskillige sprog, både de oprindelige fem bind og den forkortede udgave. Den letløbende, almenfattelige og pittoreske stil har bidraget til værkets udbredelse. – Ind imellem disse bøger har B. fundet tid til at skrive andre, de fleste om jødedommen og Israel, således *Syv år for Rakel*, 1955, *Hep, hep! Af antisemitismens historie*, 1960, *B. G. Historien om Ben Gurion*, 1961, *To veje*, 1966, *Israel*, 1967, *Historien om de danske jøder*, 1968, *Kan Israel overleve*, 1969 *Israel efter Nasser*, 1971, *Den evige jøde*, 1971, *Humor i bibelen*, 1976 og selvbiografien *Sød vin og galde*, 1977.

Sit grundsyn på jødedom og kristendom som sidestillede har B. nedlagt i *To veje*. Det har skærpet hans konflikt med den danske Israelmission som han stedse har erklæret sig i uforsonlig modsætning til.

B. har fra sin tidlige ungdom interesseret sig for moderne fransk og dansk kunst og har ejet en betydelig samling heraf, ligesom han har været aktiv i museumsarbejdet. □Mal. af Aksel Bredsdorff og tegn. af Knud Aage Borchsenius. Foto.

P.B.: Sød vin og galde, 1977.

Peter P. Rohde

Borchsenius, Valborg Bodil Emilie, 1872–1949, solodanser, instruktør. * 19.11.1872 i Kbh. (Johs.), † 5.1.1949 i Kbh., urne på Garnisons kgd. F: instrumentmager Jørgen Adolf Jørgensen (1822–1900) og Christiane Pouline Engelund (1835–90). ~ 1° 5.6.1896 i Hørsholm med skuespiller ved Det kgl. teater Johannes Norden Guldbrandsen (~ 2° 1908 med skuespiller Anna Marie Vilhelmine Warburg, 1873–1952), * 13.10.1871 på Frbg., † 10.10.1922 i Århus, s. af kasserer, senere etatsråd Vilhelm Alfred G. (1833–1914) og Amalie Elisabeth Krüger (1842–76). Ægteskabet opløst. ~ 2° 15.4.1908 i Kbh. (Slotsk.) med regissør ved Det kgl. teater, senere overregissør Kaare Guldbrand B., * 1.8.1874 i Kbh. (Frue), † 29.4.1960 i Ordrup (~ 1° 1899 med skuespiller, senere garderobière ved Folketeatret, Henny Johanne (Kitte) Vilhelmine Ketelsen (1877–1952, ~ 2° med varietédirektør, senere hotelejer Birger Johannes Dyhr, 1874–1930), han ~ 3° 1921 med Inger Marie Jørgensen, * 1895), s. af forfatteren, redaktør Otto *B. (1844–1925) og skuespiller Betty *B., f. Guldbrandsen (1850–90).

Som elev på Det kgl. teaters balletskole medvirkede B. allerede 1879 ved *Et Dukkehjems* førsteopførelse idet hun udførte et af Nora Helmers børn. På balletskolen blev hun uddannet af Daniel Krum og Emil Hansen og debuterede som eskimopigen i *Fjernt fra Danmark* 1.6.1888. Sit første store parti fik hun 1891 hvor hun dansede Sylfiden der for hende betød indledningen til en lang række fremstillinger af Bournonvilles kvindeskikkelser. De passede til hendes blonde ydre, hun gav dem sit vindende smil og udførte dem – i reglen med Hans *Beck som partner – med stor respekt for og troskab mod traditionen (fx Astrid i *Valdemar*, Hilda i *Et Folkesagn*, Sigyn i *Thrymskviden*, Ragnhild og Kirsti i *Brudefærden i Hardanger*, Svava i *Valkyrien*, Céleste i *Toreadoren*). Karakteristisk for B. som danser var en lys glæde, en styrke og præcision i dansen og dertil et spidst lune der navnlig kom til udtryk i Svanilda i *Coppelia* som hun udførte over hundrede gange. Hun forsøgte sig også i skuespillet, men hendes dramatiske fremstillingsevne stod ikke mål med hendes teknisk fuldendte dans. 1895 blev hun solodanserinde; 1.6.1918 tog hun afsked som Svanilda i Coppelia og Teresina i *Napoli* (3.akt). Hun vedblev dog, med nogle års fravær i 1920erne, at have tilknytning til balletten hvor hendes virke som lærer for børnene på balletskolen blev af allerstørste betydning. Med et skarpt øje værnede „Vaps" om Bournonvilletraditionen og sørgede for at stilen kom rigtigt i kroppen hos den række dansere som på scenen tolkede Bournonville i 1930erne, -40erne og -50erne. Men endnu væsentligere og ganske uvurderligt for Bournonville-repertoiret blev det arbejde hun udførte i 1930erne og -40erne hvor hun, foruden at være leder af den mimiske skole Harald *Lander oprettede 1941, sammen med Lander indstuderede de Bournonville-balletter der endnu kunne reddes og derefter nedskrev balletterne, så de fra nu af ikke udelukkende skulle hvile på den mundtlige tradition. Ingenio et arti 1918. □Afbildet på Paul Fischers maleri af Det kongelige teaters balletsal, 1889 (Teatermus.). Tegn. af Emil Krause, 1906 (Teatermus.). Foto (Kgl. bibl., Det kgl. teaters arkiv og bibliotek, Teatermus.).

Sophus Bauditz i Teatret VIII, 1909. Sv. Kragh-Jacobsen: Ballettens blomstring ude og hjemme, 1945.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Sv. Kragh-Jacobsen og Torben Krogh: Den kongelige danske ballet, 1952. Sv. Kragh-Jacobsen i Berl.tid., 6.1.1949.

Erik Aschengreen (Robert Neiiendam)

Bording, Anders Christensen, 1619–77, digter, journalist. * 21.1.1619 i Ribe, † 24.5.1677 i Kbh. F: lægen Christen Lauridsen B. (1578–1640) og Ingeborg Klyne (1593–1668). Ugift.

B. blev student 1637 fra Ribe og slog sig derpå en tid ned i Kbh. hvor han tog attestats, men i øvrigt skrev vers, fx *Studenters Rentekammer* hvori man allerede lejlighedsvis ser bohemenaturen ytre sig. Hans skæbne i den nærmest følgende årrække kendes ikke i enkeltheder, men efter faderens død har han vistnok måttet klare sig selv og har i lange tider ernæret sig som informator for unge adelige, først i Kbh., siden på forskellige jyske herregårde. På Stadsgård (nu Constantinsborg) ved Århus skal en del af hans hyrdedigtning være blevet til. Omkring 1647 har han i et par år opholdt sig på Brusgård ved Randers, hvor han til sine „Discipelinder", fru Elsebe Juels døtre, skrev den smukke julesang *Ørnen med sin' lette Vinger flyver højt i Luften hen*, og til fru Elsebes søster et større digt *Scutum Gynæcosophias eller Lærde Qvinders Forsvar* (1647) hvori han gør sig til talsmand for kvindernes emancipation. Senere opholdt B. sig hos sin ældre bror Laurids B. der var præst i Ulfborg ved Nissum fjord. Hans Jyllandsophold må dog 1653 have fået en afbrydelse, eftersom han i dette år disputerede for magistergraden ved Sorø akademi; n. å. var han atter hos broderen, stadig dyrkende poesien, men hans ry var nu så stort at den kendte mæcen, rigsråd Tage Thott tilbød ham ophold hos sig på sine godser i Skåne. Den behagelige tilværelse her varede dog kun et par år: Tage Thotts død 1658 og svenskekrigen afbrød hans herregårdsliv, og han stod atter med tomme lommer i Kbh. hvor han i nogle år vistnok har måttet slå sig igennem ved at skrive bryllups- og begravelsesvers på bestilling. 1662 udnævntes han til rektor ved latinskolen i Slangerup, men opgav allerede n.å. embedet.

I flere digte som *Forhaabnings og Forhalings Griller paa mig selv og min tynde Lykke satyriskviis indvend* og *Sende-Brev til Rentemester Christopher Gabel*, begge fra 1663, skildrer han i spøgefuld form sin subsistensløse forfatning og søger om et nyt levebrød hvilket han opnåede n.å., idet han fik et præbende ved Ribe domkirke, hvormed var forbundet sognekaldet Vester Vedsted. Heller ikke dette embede kunne han finde sig til rette i mere end et år. Han vendte tilbage til Sjælland, opholdt sig muligvis en overgang i Helsingør og fra nu af professionel digter, den første, om hvem vi ved at dansk poesi har kunnet føde ham. At levevejen kunne blive forholdsvis solid skyldtes at det i sommeren 1666 overdroges ham med kongelig understøttelse at udgive en dansk avis på vers. Hvad der kendes af tidligere forsøg på periodisk presse i Danmark var alt sammen skrevet på tysk, og først 1672 begyndte danske aviser på prosa; B.s månedsblad *Den danske Mercurius* er altså banebrydende, så meget mere som heller ikke noget udenlandsk forbillede kendes. Om B. selv har fået ideen eller om initiativet er udgået fra hoffet vides ikke, men det formodes at Peder Schumacher har haft en finger med i spillet. Udgivelsen begyndte aug. 1666 med et nummer omfattende juli måneds begivenheder, efter at B. måneden forud havde udarbejdet et prøvenummer der ikke blev trykt, men formodentlig er overrakt Frederik III i manuskript.

Meningen med Mercurius var mindre at forsyne hoffet med nyheder (herfor sørgedes der ad anden vej) end som regeringsorgan at påvirke den offentlige mening. Bladets tendens forefindes væsentligst i afsnittet Danmark, hvormed hvert nummer åbnes og som i det hele taget er det der sætter det afgørende præg på avisens fysiognomi. Hofnyhederne dominerer navnlig under Christian Vs regering, og alt hvad der kan tjene til monarkens forherligelse gøres til genstand for underdanig og beundrende behandling, ligesom regeringsforanstaltninger lovprises. Men desuden spænder bladets reportage over et særdeles forskelligartet stof, så de allerfleste sider af det danske samfundsliv på en eller anden måde afspejler sig i avisens spalter, og ejheller det lette journalistiske causeri over dagliglivet savnes. Hertil kommer så det udenlandske stof der er hentet fra fremmede blade og ordnet efter de pågældende landes geografiske og politiske nærhed. Hvad man i høj grad må beundre B. for er hans evne til at variere i det uendelige. Ofte skulle de samme ting, ikke mindst den obligate hyldest til kongen, med kortere eller længere mellemrum gentages på en ny måde, dog stadig i samme versemål. Alene den samlede sum af henved 15000 aleksandrinere, leveret måned efter måned uden en eneste afbrydelse i mere end et decennium, aftvinger respekt. Selv da den kongelige understøttelse bortfaldt 1670 ved Frederik IIIs død under den sædvanlige tronskifte-nedskæring, holdt han Den danske Mercurius gående lige så punktligt i over to år, indtil en ny bevilling opnåedes. Dette viser os at han har formået at skabe en læsekreds som, for en stund i alt fald, har været i stand til at bære bladet. Fra 1672 er dets tilværelse atter betrygget med et årligt tilskud på 250 rdl., og med dette rygstød har

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

han fortsat virksomheden så nær til sin død at der endnu 1.5.1677 udkom et nummer. Med hans død måtte udgivelsen ophøre; ingen var i stand til at løfte arven efter ham.

Den danske Mercurius er, rent versifikatorisk set, en for sin tid imponerende præstation, og den har haft stor betydning ved at bringe dansk poesi ud til et langt større publikum end det der ellers interesserede sig for digtekunst, men den fulde storhed af B. som digter viser den os ikke. Ofte har versene skullet leveres i stor hast, langtfra alt avisstoffet har virket inspirerende, og navnlig det aleksandrinske metrum virker i længden trættende. I sin øvrige digtning, hvor B. ikke har været så bundet af versemålet, udfolder han sig friere. Også her kan han anvende aleksandrineren, til tider endda med stor virkning, men den firfodede jambe med krydsrim er dog hans yndlingsmetrum som undertiden fortrænger aleksandrineren, endog i digte til kongehuset hvor man ellers skulle vente den højtideligste formelle anstand iagttaget. Hans lejlighedsdigtning er derfor, skønt den nu og da lider under den samme mangel på virkelig inspiration som Mercurius, rigere i modulationen. Stilhistorisk står den på et lykkeligt mellemstadium, idet den har frigjort sig fra den foregående generations ubehjælpsomhed og tilegnet sig barokpoesiens virkemidler uden dog at skæmmes af denne stils senere, outrerede udtryksformer. Man forstår godt den beundring, samtiden har næret for hans talent som lejlighedsdigter, og i al professionalismen må også nutiden nødvendigvis anerkende hans opfindsomhed, frodighed, variationsevne og tekniske dygtighed. Foruden at passe lejlighedspoesien fik B. også tid til at dyrke den frie digtning, og heri kommer hans bedste egenskaber frem. Hyrdestilen som var datidens selvfølgelige udtryksform for natur- og elskovspoesi formår han ofte at behandle med frisk umiddelbarhed og uden affektion, så hans følelser kommer til orde jævnt og ligefremt i al deres oprindelighed trods den pastorale iklædning. En anden side af hans natur udfolder sig i hans drikkeviser, fx i den bekendte *Frisk op, naar Dievlen giør sig vred*, hvor bohemen slår sig løs i forsoren livsglæde. Endelig indtager det store digt om *Phaëton* en særstilling som en blanding af et pompøst mytologisk poem og en humoristisk-moraliserende bondevise; det er et af B.s mærkeligste arbejder. Heri føles påvirkningen fra Ovid, den af de klassiske oldtidsdigtere som har haft størst betydning for ham. Af danske forgængere omtaler han Arrebo med beundring, og af udenlandske forbilleder, han har studeret, nævner han selv hyrdedigtere som Philip Sidney, Jacob Cats og Honoré d'Urfé, foruden Johann Rist og Martin Opitz, hvis fordringer til poesiens metriske regelbundethed han som oftest har overholdt. Af B.s kladder ses at dette har kostet møje, ligesom hans vers ikke er flydt let fra pennen, men først har opnået deres utvungethed og gratie ved omhyggelig gennemarbejdning og affiling. Disse anstrengelser har ikke været forgæves. Det er lykkedes ham at hæve dansk til fuld højde med det samtidige tysk som poetisk udtryksmiddel. Hans sprog er i sjælden grad frit for fremmedord og har med held hentet kraft fra hjemlige folkelige kilder som ordsprog og gamle danske ord.

Efter sin død blev B. for den følgende generation stående som det uopnåelige forbillede, „den store danske Poet, hvis Lige Danmark aldrig saae for hans Tid og vel neppeligen skal faae at see efter hannem" (Fr. Rostgaard), og før Brorson og Stub oplevede man heller intet tilsvarende fremstød i dansk poesi. B. dannede ikke nogen egentlig skole, men har ved sin digtning stemt fordringerne til dansk poesi mange grader i vejret. Som den sprogets herre og mester han var, indtager han en ærefuld plads i rækken af den danske digtekunsts klassikere. □Mal. benævnt B. og tilskrevet K. van Mander, 1645 (Fr. borg), kopi af C. A. Jensen, 1834 (Gavno), litograferet 1867 og i træsnit af H. P. Hansen, 1886. Afbildet på Heinrich Hansens arvehyldningsbill., 1880 (Fr.borg). Tegn. af Carl Thomsen. Mindetavle i muren på hans fødested, det nuværende rådhus i Ribe, og i katedralskolen sst. Mindestøtte på Jægerspris af Wiedewelt, 1784.

Poetiske skrifter, udg. Hans Gram m.fl., 1735. P. M. Stolpe: Dagspressen i Danm. II, 1879 1–65. J. Paludan: Renæssancebevægelsen i Danm.s litteratur, 1887 206–29 508. Emil Frederiksen i Tilskueren LIII, 1936 II 122–34. Aug. F. Schmidt i Danske studier XXIV, 1937 93–95. Hans Brix i Analyser og problemer IV, 1938 248–56. B. Kornerup: Ribe katedralskoles hist. II, 1952. Kirkehist. saml. 7.r.III, 19 7–59 446 459 465f. A. Malling: Dansk salmehist. VI, 1971 73–75. – Papirer i Kgl. bibl.

*R. Paulli**

Bording, Frede, * 1908, skoleleder. * 23.6.1908 i Ry, Dover sg., Skanderborg amt. F: højskoleforstander Rasmus *B. (1868–1942) og Bodil Marie Jensen (1870–1950). ~30.8.1935 med lærer Sigrid Hansen, * 23.11.1910 i Osted, d. af mejeriejer Valdemar *Hansen (1878–1969) og Dorthe Jensen (1880–1953).

B. blev student fra Sorø akademi 1927 efter at være blevet hjemmeundervist til sit 14. år. Han blev cand. mag. 1932 med fagene naturhistorie og geografi og var elev på Askov højskole vinteren 1932–33. B. havde som student flere gange været elev på Rønshoved højskole hos Aage

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

"Møller hvis kristne og nationale forkyndelse kom til at præge B. sidenhen. Efter Askov-opholdet blev B. lærer hos Aage Møller og var der i to år (1933–1935). Sydslesvig-spørgsmålet og „den grundtvigske selvbesindelse" hvis hovedmand foruden Aage Møller var valgmenighedspræst Anders "Nørgaard, Vejstrup optog B. som højskolelærer i disse år. Efter fem år på Ollerup højskole (1935–40) købte B. sammen med svogeren Sune "Andresen herregården Engelsholm ved Vejle ved deres fælles svigerfars økonomiske hjælp, og de drev den i fællesskab som højskole i to år. B.s største indsats som skolemand faldt imidlertid i Kbh. En gammel drøm gik i opfyldelse da han og Sigrid B., atter ved Vald. "Hansens støtte, blev i stand til at købe en større villa på Dalgas boulevard og indrette den til højskole for 30 elever. November 1942 begyndte her *Københavns folkehøjskole* med 28 elever hvoraf 12 havde arbejde om dagen. Drømmen var at forene københavnere med landboere og lave en grundtvigsk højskole i hovedstaden for begge grupper. Forsøget lykkedes ikke selv om skolen eksisterede til 1955; der meldte sig stadig færre københavnere til den. 1945 havde B. imidlertid oprettet en børneskole sammen med højskolen, og denne skole voksede hurtigt og slog an som grundtvigsk friskole i Kbh. Den blev oprettet i samarbejde med Skoleforeningen af 1940, en kreds af grundtvigske forældre i Kbh. Allerede 1946 måtte den på grund af pladsmangel flytte til Kochsvej på Frederiksberg hvor den lejede sig ind på Fr. Barfods skole. I 10 år drev B. både folkehøjskole og friskole i Kbh., de fleste år to forskellige steder i byen. 1952 fik friskolen 2-årigt præliminærkursus, og 1964 flyttede skolen ind i Østersøgades gymnasiums bygninger i Øster Søgade. Bordings friskole er i 1977 en tosporet skole med 10 klasser og 2 børnehaveklasser, i alt over 300 elever og ca. 30 lærere.

B.s skolemæssige bedrift er at have ledet denne skole på meget personlig måde i over 30 år. Han har gennem alle årene efterlevet det grundtvigkoldske skolesyn med fortælling og sang som noget væsentligt, og selv fortalt myter, sagn og fortællinger fra Nordens historie, bibelhistorien og „hele menneskeslægtens forunderlige levnedsløb" så københavnske børn har lyttet begejstret til ham. Han har formået at holde sammen på en stor forældrekreds der efterhånden blev mindre grundtvigsk i sin baggrund end den var fra starten, og han har virkeliggjort den 7-årige udelte, eksamensløse børneskole i Kbh. længe før den med skoleloven af 1958 blev indført som mulighed i folkeskolen. Desuden har han i mange år været ledende inden for friskolens organisatoriske arbejde. 1966–74 medlem af hovedstyrelsen for Dansk friskoleforening, 1971–74 formand for De frie folkeskolers fællesråd. □Foto.

Hanne Engberg

Bording, Jacob, 1511–60, professor, livlæge. * 15.7.1511 i Antwerpen, † 5.9.1560. F: købmand Nicolaus B. og Adriane Adriansdatter. ~10.11.1538 i Carpentras med Francisca Nigrona, † 16.8.1582 i Rostock, d. af patricier i Genova Termio Nigro og Johanne de Rachelle fra Avignon († 1582).

B. besøgte først pædagogiet i Leuwen, siden universitetet i Paris hvor han lagde sig efter lægevidenskaben og den aristoteliske filosofi, studerede senere videre ved den berømte lægeskole i Montpellier, blev 1538 af sin velynder kardinal Sadoletus kaldet til rektor ved skolen i Carpentras og tog 1540 den medicinske doktorgrad i Bologna. Ved læsning af Melanchtons skrifter blev han imidlertid vundet for reformationen hvorfor han 1541 måtte opgive sin stilling i Carpentras og begive sig tilbage til Antwerpen hvor han i fire år praktiserede som læge og holdt forelæsninger over anatomi og kirurgi. Men da hans religiøse bekendelse også her forårsagede forfølgelse imod ham begav han sig 1545 til Hamburg hvor han i nogle år virkede som stadslæge. Herfra kaldtes han 1550 til professor i medicin i Rostock; samtidig var han livlæge hos hertugen af Mecklenburg. Christian III kaldte ham 5.4.1557 til Danmark for at overtage den ledige plads som livlæge og 20.5. til professor i medicin ved Kbh.s universitet. I denne stilling gjorde han udmærket fyldest, og han roses som „en kostelig lærd og velforfaren Mand" af en hæderlig og retskaffen karakter. Christian III satte megen pris på ham og forlenede ham 1558 med kongsgården Hvidøre. Ved juletid s.å. stod han ved kongens dødsleje på Koldinghus, og 13.2.1560 holdt han på latin ligtale over ham i Odense. Frederik II beholdt B. i sin tjeneste, men han døde allerede n.å. som universitetets rektor. Til Melanchton stod B. i et nært forhold, og man har flere breve vekslede mellem dem. Hans videnskabelige hovedværk Φυσιολογία, Ὑγιείνη, Παθολογία, *Prout has medicinæ partes in inclytis academiis Rostochiensi et Haffniensi publice enarravit* blev først mange år efter hans død udgivet i Rostock (1591) i to dele af dr. Levinus Battus. Hans enke bosatte sig med en stor børneflok i Rostock. Blandt sønnerne er især bekendt juristen Jacob B. der blev professor i Rostock og kansler hos hertugen af Mecklenburg. □Stik af J. M. Bernigeroth, 1743.

Ligtale af Johan Spithoff, 1562. H. F. Rørdam: Kbh.s univ.s hist. 1537–1621 I, 1868–69 642–49. Schirrmacher: Joh. Albrecht I, Herzog v. Mecklenburg I, 1885 57; II,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

s.å. 395–98. A. Lübbers: De oldenborgske kongers sygdomme og død, 1906 46–48. G.-H. Schumacher og H. Wischhusen: Anatomia Rostoch, 1970 28–30.

*V. Meisen**

Bording, Kristen (ved dåb Christen) Mortensen, 1876–1967, landbrugsminister. * 11.4.1876 i Kragelund, Øster-Snede sg., Vejle amt, † 26.9.1967 på Sønderbro hosp., Kbh., begr. i Øster-Snede. F: gårdejer Laust Peter Christensen (B.) (1848–1936) og Maren Jespersen (1851–1926). ~ 14.10.1905 i Hvirring, Århus amt med Helga Nanna Marie Elkjær, * 15.11.1886 i Haurum, Hornborg sg., Århus amt, † 9.11.1966 i Kastrup sg., Kbh.s amt, d. af lærer Søren Peder Andersen (1848–1938) og Kirstine (Kirsten) Sørensen (1851–1924).

B. gik i kommuneskolen i Haurum, derefter i en privatskole oprettet af hans forældre af hvilke især moderen var udpræget åndeligt og socialt interesseret. Senere besøgte han en efterskole i Odder, forskellige aftenskoler og var elev på Fr. borg højskole 1896–97. Allerede som barn kom han ud at tjene; efter konfirmationen havde han plads som karl flere steder. Fra 1899 var han et par år vognmandskusk i Kbh. og deltog her både i den faglige og den politiske arbejderbevægelse. 1901 vendte han hjem til sin fødeegn og overtog 1903 en lille gård i Bøgballe. Egnens husmænd og småfolk samledes til politiske møder i hans hjem; her oprettedes den stedlige husmandsforening, senere også en socialdemokratisk forening. Ved de første sognerådsvalg efter den nye kommunallov af 1908 opstillede husmændene ham øverst på deres liste, og B. havde 1909–21 sæde i Øster Snede sogneråd. Arbejdet i forskellige af krigsårenes reguleringsudvalg (kornnævn m.m.) øgede hans erfaring med hensyn til samfundsmæssig forvaltning og økonomi. Ved folketingsvalget 1913 blev han opstillet som socialdemokratiets kandidat i Givekredsen, 1918 i Herningkredsen hvor han valgtes sept. 1920–april 1946. Inden for sit parti var han tidligt meget virksom for udformningen af jordpolitikken. Da Th. Stauning 1924 dannede den første socialdemokratiske regering, blev B. til overraskelse for de fleste landbrugsminister. Som minister fik han gennemført love om driftslån til mindre jordbrugere, om jords udstykning og sammenlægning, om kontrol med smør og kød og flere love. Efter regeringens afgang 1926 var han sit partis ordfører i de mange sager om hjælpeforanstaltninger til det kriseramte landbrug. April 1929 blev han på ny landbrugsminister (i Staunings andet ministerium). Der gennemførtes en udstykningslov for Sønderjylland, ny jagtlov, love om husdyr, kødkontrol, begunstigelser for mergelselskaber o.fl. – Krisens videre udvikling gjorde B. til en central skikkelse i regeringen. På hans initiativ nedsattes 12.12.1931 en stor landbokommission til at overveje landbrugets beskatnings-, gælds- og produktionsforhold og spørgsmål vedrørende landets selvforsyning. I denne forberedtes den krisepolitik angående landbruget som efter Kanslergade-forliget hvor B. var en af hovedforhandlerne gennemførtes af regeringspartierne i samarbejde dels med de konservative, dels med venstre i love af stor rækkevidde om nedbringelse af landbrugets gældsbyrde gennem akkord og „indefrysning", tilskud til betaling af renter og skatter, omlægning af ejendomsskatter og statshusmænds rentebetaling efter konjunkturerne, love om grundforbedringsarbejder, om oprettelse af havebrug, frugtavlskolonier m.m. til beskæftigelse af arbejdsløse. Det var tydeligt at B. i særlig grad varetog de mindre brugs interesse. Efterhånden blev det mindre fremherskende, og fra slutningen af 1930erne bedredes forholdet til landbrugsorganisationernes mænd.

Under besættelsen fortsatte B. som landbrugsminister, sidst i ministeriet Scavenius. I et snævert samarbejde med navnlig landbrugsrådets præsident, venstremanden H. Hauch, gennemførtes de nødvendige forsyningslove. Efter 29. august 1943 var B. en af de fire ministre der bistod nimandsudvalget. Da ministeriet Scavenius formelt trådte tilbage ved kapitulationen havde B. været landbrugsminister i næsten 19 år. Vilh. Buhl havde søgt at få B. som landbrugsminister i befrielsesregeringen; men dette faldt på frihedsrådets principielle afvisning af at medtage ministre fra Scavenius-regeringen. B. var dog ikke dermed ude af politik selv om han året efter trak sig ud af folketinget på grund af alder. Da Hans Hedtoft dannede regering 1947 bad ham den godt 71-årige B. om på ny at overtage landbrugsministeriet; hans betænkeligheder blev overvundet af Buhl. Endnu en gang lykkedes det B. at realisere en landbrugs- og forsyningspolitik på trods af de skarpe fronter krigsårene havde skabt mellem arbejderne og landbruget. I fortsættelse af B.s politik fra mellemkrigstiden gennemførtes en lovgivning om statens forkøbsret til jord med henblik på husmandsloddernes forøgelse. Ved regeringsomdannelsen efter valget i sept. 1950 trak B. sig tilbage; hans politik havde i høj grad været at administrere dagens problemer, og ved hans død 17 år senere virkede nekrologerne som om hans indsats var glemt. □Tegn. af Chr. Hoff, 1924, af Jensenius, 1926 og af L. Kaganas, 1938 (Fr.borg). Mal. af Johs. Nielsen (folketinget). Linoleumssnit af K. J. Almquist. Foto.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

K. B.: Dagbog over Danmarks første socialdemokratiske ministerium 1924–26, udg. Karen Marie Olsen og Hans Sode-Madsen, 1976. Sigurd Elkjær: K. B., 1951. Demokraten 10.4.1966. – Arkiv i Rigsark.

Vagn Dybdahl (Oluf Bertolt)

Bording, Rasmus, 1868–1942, højskoleforstander. * 7.7.1868 i Emborg, Ry sg., Århus amt. Døbt Rasmus Borring Mikkelsen, navneforandring 28.7.1927; † 8.6.1942 i Vester Nebel, begr. i Ry. F: boelsmand Mikkel Jensen (1830–88) og Johanne Kirstine Rasmussen (1832–1913). ~ 20. 10.1900 i valgmenighedskirken i Vallekilde med lærer Bodil Marie Jensen, * 15.3.1870 i Kaastrup Holme, Tømmerup sg., Holbæk amt, † 4.11.1950 i Vester Nebel, d. af tækkemand Anders J. (1842–1925) og Dorthea Madsdatter (1848–1921). – Far til Frede *B.

Efter højskoleophold på Ollerup, Vallekilde og Askov udvidede højskole samt uddannelse på Statens lærerhøjskole overtog B. 1907 Ry højskole efter Helge *Hostrup og ledede den som ejer og forstander til 1928. Han var stærkt præget af Ernst *Triers varme nationale og kristelige forkyndelse og førte især traditioner fra Vallekilde videre. Hans levende historiske interesse præger *Fædrelandske Billeder*, 1904 og hans udpræget grundtvigske livssyn træder klart frem i *Livets Ord af Vorherres Mund*, 1928. □Mal. af Gertrud Jensen ca. 1922. Foto.

R. B. i Ry højskole 1892–1917, 1917 5–22 46–69. Samme i Ry højskoles julehilsen 1930 29–47. – J. P. Jensen-Voel i Højskolebladet 1917 1175–80. Aage Møller sst. 1938 425–27. L. Barkholt i Bavnen 1942 393–96.

Morten Bredsdorff

Borg (Borgþórsdóttir), **Anna** Gudmundina Gudrun, 1903–63, skuespiller. * 30.7.1903 i Reykjavik, † 14.4.1963 ved Oslo, begr. i Kbh., Mariebjerg kgd. F: kæmner Borgþór Jósefsson (1860–1934) og skuespiller Stefania Guðmundsdóttir (1876–1926). ~ 5.8.1932 i Reykjavik med skuespiller Poul *Reumert, * 26.3.1883 i Kbh. (Johs.), † 19.4.1968 i Kbh., s. af skuespiller Elith *R. (1855–1934) og Athalia A. H. Flammé (1858–1952).

Som datter af Islands største skuespillerinde der tillige var chef for teatret i Reykjavik, voksede B. op i et hjem hvor teatret hørte med til hverdagen. Hun kom tidligt på scenen i barneroller, var med sin mor på turneer i USA og Canada. Da Adam *Poulsen 1925 gæstede Island og spillede prinsen i „Der var engang –" var hun prinsessen med det resultat at han opfordrede hende til at søge videreuddannelse på Det kongelige teaters elevskole i Kbh. Samme efterår begyndte hun så elevskolen, utvivlsomt med henblik på en senere tilknytning til islandsk teater. Hun sled med det danske sprog og havde det de første år svært. Men talentet var evident. Hun fik tilbudt et tredie elevår og engageredes derefter til teatret fra 1928. Hun var med i små roller og fik sin egentlige – og opsigtsvækkende – debut som Maria i *Galgemanden* 22.3.1929 i samspil med Poul Reumert. For første gang slog hendes særlige evner igennem: den poetiske udstråling, det rene sind og den stærke vilje. Intet under at hun gennem årene fik en række Oehlenschlägerroller, deriblandt Valborg i *Axel og Valborg*, Maria i *Væringerne i Miklagaard*, Sophia i *Erik og Abel* og Frøkenen i *Sankt Hansaften-Spil*. Det afgørende gennembrud kom med Margarete i Goethes *Faust* 1931 der fastslog hende som dansk teaters mest poetiske kunstnerinde i sin generation. Hun havde nu den fulde beherskelse af det danske sprog og dog helt sin egen klang i dansk teater. Da hun den følgende sommer ægtede Poul Reumert under et besøg hos sin familie i Island knyttedes hun yderligere til Danmark hvor hendes videreudvikling fandt sted. Stadig dog inden for det poetiske og unge fag med en ny markant præstation som Anne Boylen i *Cant*. 1934 gik hun til Dagmarteatret hvor Reumert havde spillet nogle sæsoner og fandt nye toner i samspil med ham, blandt andet som hans hustru i Karl Schlüters *Nu er det Morgen*.

Efter en enkelt rolle på Folketeatret – i Kaj Munks *Sejren* – vendte hun 1938 tilbage til Det kongelige teater hvor hun var engageret til sin død. Det kneb lidt med nye roller, så hun vegeterede som unge og yngre klassiske piger, men med Indras datter 1940 i *Et Drømmespil* viste hun sig atter som den sjældne ener af eget særpræg og med særlig udstråling, mens *Niels Ebbesens* hustru 1945 lod moderlige toner høre og Regine Giddens i *De små ræve* viste hende vej ind i karakterfaget. I begyndelsen af 1950erne holdt en alvorlig stofskiftesygdom hende tre sæsoner væk fra teatret. Da hun vendte tilbage, var den poetiske skønhed forsvundet med hendes energi usvækket. Hun tog chancen som lærer i dramatik for operapersonalet og satte senere en række operaer op; hun genvandt sin position på scenen med den iskolde Elizabeth i *Maria Stuart*, en præstation af udsøgt karakterkunst og megen effekt. Hendes sidste rolle blev Dronning Bera i *Hagbarth og Signe* hvor hun endnu en gang viste sig som sin generations betydeligste Oehlenschlägerskuespillerinde. Endnu ikke fyldt 60 omkom hun ved en flyveulykke uden for Oslo på vej til Reykjavik. – Ingenio et arti 1941. □Tegn. af Victor Thomsen, 1931 og af Otto Christensen, 1956 (Fr.borg). Statuette af Axel Locher (Teatermus.). Foto.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

A. B. Erindringer, udg. Poul Reumert, 1964. – Politiken og Berl. tid. 14.–15.4.1963.

Svend Kragh-Jacobsen

Borg, Kim, * 1919, operasanger, komponist. * 7.8.1919 i Helsingfors. F: arkitekt Kaarle B. (1888–1939) og Hilkka Stenius (1895–1961). ~ 10.2.1950 i Stockholm med Ebon Ringblom, * 22.2.1924 i Kbh., d. af tilskærer Allan R. (1894–1976) og Ingeborg Pliniussen (* 1898).
B. begyndte sin karriere ad en videnskabelig vej, idet han efter studentereksamen 1937 og ni års studietid blev biokemisk ingeniør. Han havde i disse år samtidig studeret sang og musik, i sit hjemland på Sibelius-akademiet og hos Heikki Teittinen, i København hos Magnus Andersen og i Stockholm hos Andrejeva Skilondz samt i Østrig, USA og Italien. Efter sin embedseksamen 1946 virkede han nogle år som forskningsingeniør, men fra 1949 udelukkende som professionel sanger. Med sin smukke, egale og voluminøse basbaryton og kunstnerisk kultiverede sangkunst vandt han hurtigt betydelig anseelse som koncertsanger, også støttet i det internationale repertoire af sit eminente sprogtalent. Sin operadebut fik han på Den jydske opera 1951 som Colline i *Bohème* hvormed han, 32 år gammel, startede en verdensomspændende karriere som fortolker af de fleste førende basbarytonpartier i operaens standardrepertoire. Jævnsides med tilbagevendende gæstespil på Det kgl. teater i Kbh. har han optrådt på operaerne i Stockholm, Hamburg, München, Finland, på Metropolitan i New York (hvor han begyndte som greven i *Figaros bryllup*), i Canada, Australien, New Zealand og den nære Orient, samt ved festspillene i Edinburgh, Glyndebourne, Salzburg og Wien. B.s vokale og kunstneriske spændvidde omfatter partier som Boris Godunov, Don Juan, Sarastro i *Tryllefløjten*, Philip i *Don Carlos*, Mefistofeles, Gremin i *Onegin* (hvor han også har sunget titelpartiet), Pizzarro i *Fidelio*, Basilio i *Barberen i Sevilla*, Golaud i *Pelléas og Mélisande*, Hans Sachs i *Mestersangerne* og adskillig flere. Det kan nævnes at han med enorm succes har sunget Boris Godunov på originalsproget på Bolsjojteatret i Moskva, og at han i det hele taget behersker dette parti på fem sprog.
Foruden i sin omfattende operavirksomhed har B. skabt sig internationalt ry som lieder- og oratoriesanger i hele det klassiske repertoire og har indsunget talrige grammofonplader. Hvad der er mindre kendt er at han på basis af sin velfunderede musikuddannelse har komponeret en del vokal- og instrumentalværker, deriblandt sange med orkester, en basunkoncert, en strygekvartet og en strygetrio samt et orkesterarrangement af Mussorgskijs *Sange og danse om døden*. Han har desuden udgivet sangpædagogiske arbejder.
B. har siden begyndelsen af 1950erne haft fast bopæl i Kbh., blev 1972 professor ved Det kgl. danske musikkonservatorium og beklæder flere danske og udenlandske tillidsposter.

Interviews i Nationaltid. 24.1.1951; Fyns stiftstid. 25.1.1954; Berl. aftenavis 29.1.1955; Information 6.8.1956.

Sigurd Berg

Borg, Jacob **Thorvald,** 1872–1932, søofficer, havnedirektør. * 10.4.1872 i Kbh. (Trin.), † 8.4.1932 på militærhospitalet sst., begr. sst. (Vestre). F: lods Jens Jacobsen B. (1845–92) og Marie Eriksen (Espensen) (1846–1931). ~ 22.11.1909 i Kbh. (Holmens) med Karen Wilkens, * 5.8.1884 på Frbg., † 19.10.1944 i Kbh., d. af handelsbetjent, senere handelsagent Vilhelm W. (1844–96) og Julie Rasmussen (1861–1935).
B. blev kadet 1890, sekondløjtnant 1894, premierløjtnant 1899 og kaptajn 1909. Af hans virksomhed i marinen ud over de almindelige togter skal nævnes at han 1902–03 gennemgik en torpedoskole i Pola i Østrig, og at han 1897, 1907, 08, 09 og 10 foretog opmålinger på Grønlands vestkyst. 1912–14 førte han et af statsbanernes dampskibe mellem Korsør og Kiel. Da denne virksomhed standsede ved krigsudbruddet 1914 ansattes han i flådens overkommando, og samtidig hermed var han 1916–17 leder af Kbh.s kommunes kulkontor. 1.8.1917 overtog han stillingen som havnedirektør i Kbh. og gik samtidig uden for nummer i søværnet hvorfra han fik sin afsked 1921, idet han dog 1923 udnævntes til kommandørkaptajn i reserven. – B. var en dygtig og pligtopfyldende søofficer, men det er dog særlig som havnedirektør at hans navn vil mindes. Han viste sig her i besiddelse af en sjælden evne til at sætte sig ind i og lede de mangeartede forretninger der falder ind under denne virksomhed, og han havde et åbent øje for udviklingsmulighederne for havnen og dennes betydning for byen. Han var en myndig, praktisk og repræsentativ mand, hvis form kunne være noget overlegen. Af hans mange tillidshverv skal nævnes at han 1920 var medlem af Commission pour l'étude de la liberté des Communications et du Transit i Paris, 1924 formand for Folkeforbundets undersøgelseskommission i Danzig, og at han 1928 af den tyrkiske regering var anmodet om at reorganisere havnevæsenet i Konstantinopel og Smyrna. – R. 1911. DM. 1921. K.² 1930. – □Tegn: af Gerda Ploug Sarp, 1917. Foto.

Th. Topsøe-Jensen i Tidsskr. for søvæsen, 1932 315f. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Th. Topsøe-Jensen**

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Borgbjerg, Frederik Hedegaard Jeppesen, 1866–1936, politiker. * 10.4.1866 i Boeslunde, Sorø amt, † 15.1.1936 i Kbh., urne på Vestre kgd. F: dyrlæge J. *Jeppesen Borgbjærg (1834–1904) og Dorothea Hedegaard (1844–1920). Navneforandring 3.5.1890. ~ 1° 12.2.1890 i Hvidovre med Harriet Doloris Meyer, * 28.2.1868 i Kbh. (Helligg.), † 3.4.1943 i Kbh., d. af grosserer Philip Ferdinand M. (1829–87) og skuespiller Anna Maria Benedictsen (1835–74); søster til forfatteren Åge Meyer *Benedictsen. Ægteskabet opløst 1913. ~ 2° 30.4.1913 i Kbh. (b.v.) med Olga Marie Elna Petersen, * 2.4.1882 i Kbh. (Frels.), † 2.8.1976 på Frbg., d. af oliemøllearbejder Peter P. (1852–1931) og Ane Marie Jørgensen (1847–1904).

Navnet går tilbage til Borgbjerg banke ved Boeslunde hvor B.s bedstefar havde sin fæstegård. Bedstemoderen fandt her 1842 to guldkar som nu opbevares i Nationalmuseet, og for det vederlag der udbetaltes for fundet erhvervede boelsmanden sin gård til selveje. B.s far var foruden dyrlæge også landmand og smed; han var venstremand og virkede for andelstanken. Selv viste B. sig allerede som lille dreng usædvanlig opvakt og efter i kort tid at have gået i landsbyskolen i Sønderup blev han 1873 sendt til Kbh. i huset hos grosserer E. Bock der var gift med hans moster. I disse barndomsår deltes hans sind mellem faderens rationalistiske påvirkning der nærmest bundede i oplysningstidens tankegang og guldalder-litteraturens romantik der mødte ham i det københavnske bourgeoisihjems bogskab, men hertil kom foruden hans stadig levende interesse for naturen også en religiøs påvirkning i grundtvigsk ånd, måske ikke uden forbindelse med konfirmationsforberedelsen hos Th. Skat *Rørdam. Ved hundredårsfesten for Grundtvigs fødsel 1883 deltog han sammen med en kammerat i en tur til Køge hvorfra han modtog et stærkt indtryk af folkelig vækkelse i grundtvigsk ånd. Samtidig dannede han med sine kammerater i øverste klasse en politisk diskussionsklub inden for hvilken han blev fører for de demokratisksindede, og det er karakteristisk hvad han selv fortæller at han ved et sådant møde hvor enhver aflagde sin politiske trosbekendelse ikke nøjedes med at erklære sig for demokrat, men tilføjede „og Republikaner".

Efter at være blevet student 1884 (Schneekloth) begyndte han at studere teologi. I ferierne var han hjemme hos faderen på Falster og holdt derigennem stadig forbindelse med bondelivet og den begyndende andelsbevægelse. Det var provisoriernes tid, og B.s letbevægelige sind bruste som en ny vin. I det egentlige studenterliv deltog han ikke meget i de første år selv om han var medlem af Studenterforeningen og tilhænger af den A. C. *Larsenske opposition. Det var mere ved læsning han levede med i tiden og på ensomme nattevandringer han lod sine tanker få frit løb – ofte i hele taler som han holdt for sig selv ude i naturen. Skønt opdraget i det velhavende grossererhjem havde han både i sind og skind bevaret noget dybt folkeligt der overfladisk gav sig udslag i foragt for al mode og forfinelse, men i hans indre fandt udløsning i interessen for Grundtvig og Tolstoj. Han fulgte i de første år universitetsundervisningen, og tog 1885 filosofikum og 1886 hebraikum og patristikum, men samtidig mødte han Darwin i J. P. Jacobsens oversættelse og vendtes derved mere og mere over mod den ateisme der senere blev hans grundanskuelse ligesom han også nærmede sig socialismen. Han fortæller selv at han i Darwinsk ånd opponerede mod professor P. *Madsen ved dennes teologiske teer og gjorde socialistiske modbemærkninger ved Henrik *Scharlings kollokvier over etik. Også i retningen af hans studier mærkedes dette omsving idet han mere og mere førtes ind på nationaløkonomi.

Året 1888 blev på flere måder betydningsfuldt for ham. Gennem sin forlovelse bragtes han i forbindelse med den brandesianske radikalisme og meldte sig ind i Studentersamfundet. Samtidig førte hans økonomiske studier ham stadig nærmere socialismen, og han deltog for første gang dette år i arbejdernes grundlovstog med studenterhue på, ligesom han om sommeren ved en hundredårsfest for stavnsbåndets løsning i Gundslevmagle talte i stedet for sin far og bekendte sig til socialismen som den „konsekvent gennemførte Andelsbevægelse". To år efter, 13.2.1890, finder man i Social-Demokraten den første artikel fra hans hånd, undertegnet „En Bondestudent" hvad han jo egentlig slet ikke var men karakteristisk nok følte sig betegnet ved. S. å. blev han gift, og han havde nu besluttet sig til at søge sit underhold som journalist. 1891 deltog han som delegeret i en socialistisk studenterkongres i Bruxelles hvor han gjorde bekendtskab med Emil Vandervelde og Victor Adler, og ved „Verdandi"s stiftelsesfest n.å. i Uppsala traf han første gang Hjalmar Branting. I vinteren 1891–92 havde han meldt sig til forretningsudvalget for Socialdemokratisk forbund og tilbudt at tage landet rundt som agitator. Her blev han hjulpet af sin gamle lærer fra Schneekloths skole, den socialdemokratiske politiker K. M. Klausen, der sagde god for den unge og ret ukendte mand, og følgen blev at han på ét år gennemrejste landet og holdt omtrent 200 møder. Samtidig var han blevet en flittig medarbejder ved Social-Demo-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

kraten hvor hans klare sprog og altid veloplagte form vakte opmærksomhed. Han valgtes 1894 til formand for det sjællandske agitationsudvalg og var således med til at forberede valget 1895 der bragte forligsmændenes nederlag og førte otte socialdemokrater ind i folketinget; selv var B. opstillet i Lyngby uden dog at opnå valg. Dette lykkedes ham, da han i sept. 1898 ved et suppleringsvalg valgtes i Kbh.s 5. kreds, han var derefter medlem til sin død. S.å. var han blevet borgerrepræsentant hvilket han med en enkelt afbrydelse vedblev at være til 1913. Som borgerrepræsentant markerede han sig navnlig ved at være talsmand for den såkaldte kommunesocialisme der gennem etablering af kommunale virksomheder søgte at lade det offentlige overtage stadig større dele af produktionen.

B.s første parlamentariske år faldt i en bevæget tid. Han ledede under den store lockout 1899 hele pressekampagnen i Social-Demokraten og bidrog ved sin offentliggørelse af det første forligsforslag („vedtaget!" med kæmpebogstaver mens de stillede betingelser kun kom med petit) stærkt til den endelige afslutning af septemberforliget.

I tiden lige før systemskiftet faldt B.s heldigt gennemførte aktion i Alma Bondesen-affæren (1900) der var et forsvar for en uskyldig tjenestepige som havde siddet arresteret tre måneder sigtet for tyveri. Han nød sit partis tillid og fik i de følgende år ordførerskabet for skattelovene og kirkelovene, og foruden at være den vigtigste politiske pen ved Social-Demokraten fandt han i de samme år tid til sammen med C. E. Jensen at skrive *Socialdemokratiets Aarhundrede*, 1901–03. Han interesserede sig samtidig stærkt for brugsforeningstanken, støttede den stærkt i Social-Demokraten og virkede inden for partiet for at få dette til at gå i spidsen for kooperationen, men det lykkedes ham ikke at bryde den gamle modstand inden for partiet mod forbrugerkooperationen, bl.a. Stauning ønskede ikke at støde de mange små detailhandlere bort fra partiet.

En betydelig politisk indsats gjorde B. i 1903 på kongressen i Århus ved at få alliancen med venstre hævet før de radikale endnu havde sprængt sig ud. Han sikrede derved sit parti kandidatopstillinger i langt flere kredse end det ellers under den senere alliance med de radikale havde været muligt. Det vakte mange betænkeligheder hos de ældre i partiet, men det følgende valgs udfald gav ham ret. 1906 foretog han en længere rejse til Amerika hvor han talte i en række danske foreninger, og da han var vendt hjem kom han for anden gang til at gribe betydningsfuldt ind ved angrebet på P. A. "Alberti (1907–08); det så et øjeblik vanskeligt nok ud for ham da han lige straks stod helt isoleret også inden for sit eget parti; men efterhånden som affæren udviklede sig bidrog den stærkt til at befæste B.s anseelse. Med sin kæmpeskikkelse og sit rødlige fuldskæg blev han en af landets populæreste figurer. 1907–08 deltog B. som ordfører for sit parti i de vigtige toldlovsforhandlinger, og efter 1910 lige til sin første ministertid havde han sæde i toldrådet og dettes appeludvalg. 1911 trak E. "Wiinblad sig tilbage fra redaktionen af Social-Demokraten, og B. valgtes da med overvældende flertal af kontrahentforsamlingen til bladets redaktør. Han var hermed rykket frem til en førende stilling, og i de følgende år (1912–15) ydede han som ordfører for grundlovsforslaget et overordentlig stort arbejde. Dette betød at hans indats som bladleder blev mindre aktiv. Han manglede nok også evnen til skabe et holdarbejde.

Under 1. verdenskrig var det B.s opgave som redaktør at støtte den siddende radikale regering og danne modvægt mod den stærke ententevenlighed der kom til orde i den konservative presse. Under den vestindiske kampagne (1916) bidrog han til at sagen fandt sin afgørelse ved en folkeafstemning uden valg. Det danske socialdemokrati var under krigen blevet et vigtigt bindeled mellem det tyske socialdemokrati og de øvrige dele af Internationale, og gennem den tyske socialdemokrat Helphand førtes forhandlinger med G. Bauer, Fr. Ebert og P. Scheidemann der resulterede i en forberedende kongres i Stockholm 1917.

Det blev overdraget B. at rejse til Rusland for at søge forbindelse med A. Kerenskis regering; det lykkedes ham at nå frem til revolutionsregeringen og orientere den om holdningerne i det tyske socialdemokrati; men samtalerne førte ikke til videre fredsbestræbelser. 1918 øvede B. sin indflydelse ved forhandlingerne med Island og blev medlem af det dansk-islandske nævn. Efter våbenstilstanden blev han medlem af det sønderjyske udvalg, og ved den internationale socialistiske konference i Bern 1919 bidrog han til at det tyske socialdemokrati stillede sig på selvbestemmelsens grund i spørgsmålet om Nordslesvig.

B. var i disse år udsat for meget stærke angreb fra den yderliggående fløj af danske kommunister, men han virkede ufortrødent for det radikale ministeriums forbliven, dels af hensyn til Flensborgagitationen, dels af hensyn til en ændring i valgloven. I påskeugen 1920 da disse spørgsmål kom til en krise ved kongens afskedigelse af ministeriet Zahle, var det B. der straks på løbesedler med tommehøje bogstaver forkyndte statskup, og ved beslutningen om generalstrejke var han også ved en foregribende med-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

delelse i bladet medvirkende til at en vis modstand inden for fagene blev overvundet.

B., som i sine yngre år særlig havde været en af socialdemokratiets agitatoriske kræfter der virkede på modstanderne som en rød klud (og de havde let ved i karikaturen at få fat på hans groft dannede næse og det store kløftede hageskæg) var nu nået til at blive en af landets førende politiske skikkelser der som formand for det dansk-islandske nævn og som repræsentant i Genève også udadtil optrådte på nationens vegne. Det var derfor ikke overraskende da han i det første ministerium Stauning overtog posten som socialminister (1924–26), regeringen havde imidlertid ikke styrke til socialpolitiske reformer. Ved dannelsen af det andet ministerium Stauning 1929 blev B. undervisningsminister; han havde ønsket socialministeriet igen, men personsammensætningen umuliggjorde dette. Set historisk må det sikkert også erkendes at han ikke sagligt ville have kunnet klare den kommende krises problemer. Som undervisningsminister fik B. gennemført en udvidelse af læreruddannelsen fra tre til fire år og en ny styrelov for skolen der dels fjernede det gejstlige tilsyn, dels gennem forældreråd åbnede mulighed for større indflydelse fra hjemmene. Nyt var oprettelsen af universitetsundervisningen i Århus og af landsarkivet i Sønderjylland. Størst uro var der om Det kgl. teater der trods problemets lidenhed på grund af de københavnske dagblades uproportionerede teaterinteresse altid har voldt vekslende ministre et urimeligt besvær. En direktørudnævnelse (Adam Poulsen) skabte megen uro og fik flere skuespillere til at forlade teatret. Det lykkedes dog B. at finde en løsning der bragte nogenlunde ro om sagen. Da ministeriet efter valget 1935 skulle reorganiseres blev der, da de radikale ønskede undervisningsministeriet til Jørgen Jørgensen, ikke plads for B. som i øvrigt i løbet af få måneder ville fylde 70 år. Samtiden var meget optaget af at Stauning således kvittede sin gamle våbenfælle. Om B.s egen opfattelse af situationen foreligger afvigende beretninger; der synes imidlertid ikke at være tvivl om at B.s politiske engagement var svækket, og i ministermøderne havde han været meget tilbageholdende i den almindelige politik.

Det blev sagt om B. som en spøg – måske er det ham selv der har sagt det – at han var den „sidste grundtvigianer"; men der var i denne spøg en del sandhed. Hans udprægede dialektiske natur var gennem grundtvigianismens folkelige frihedstro blevet beriget med en lys optimistisk tone der stemte godt med dansk naturel, og han bidrog derved mere end nogen anden dansk socialdemokrat til partiets stærke udbredelse på landet. B. var entusiast og ikke så lidt af en lyriker, men til gengæld fri for fanatisme, ligesom åndelig snæverhed lå ham fjernt; dette i forbindelse med hans dialektiske smidighed gjorde ham til forhandlingernes og kompromisernes mand idet han af overbevisning var evolutionist. Som taler var der kun få samtidige der kunne sidestilles med ham; skønt han i karikaturer blev udskreget som en brølende agitator, var sandheden den at hans organ var mærkværdig sonort og behersket, og hvad enten han argumenterede eller steg til vidtskuende syner var hans ord altid klare og velvalgte. Hans gestus var i virkeligheden voldsommere end hans ord. I hans natur var der en vis overlegenhed over for småting der kunne give et skær af skødesløshed, men det hang sammen med hans lyriske naturs afsky for pertentlighed. B. var altid bedst hvor det var store og afgørende spørgsmål eller ideer kampen drejede sig om. □Afbildet på træsnit af borgerrepræsentanter 1898. Skitse af E. Henningsen (Fr.borg) til mal. „En Folketaler paa Fælleden 1899". Karikaturer af Alfred Schmidt, 1903 og 1905. Studie af H. Vedel, 1915 (Fr.borg) til mal. 1917 af grundlovsudvalget 1915 (folketinget). Tegn. af Alfred Schmidt, 1916–24 (flere på Fr.borg). Buste af E. Utzon-Frank, 1917. Radering af Juel Madsen, 1918. Relief af Rikardur Jonsson, 1918, tegn. af samme 1920. Mal. af O. Matthiesen og afbildet på sammes mal. 1923 af den grundlovgivende rigsdag 1915 (folketinget). Radering af C. Tom-Petersen, 1923. Tegn. af Chr. Hoff, 1924. Mal. af Malmstedt, 1926. Tegn. af H. Jensenius, 1923–30 (bl.a. Fr.borg). Radering af W. Pech, 1927. Tegn. af Hans Bendix, 1928 „B. taler ved Marinus Kristensens Kiste" (Kgl. bibl.). Mal. af H. Schrörs, 1931. Buste af K. Gleerup, 1931. Linoleumssnit af K. J. Almquist, 1932. Monument med relief af Svend Lindhart, 1939 (Fælledparken, Kbh.). Mal. af Aksel Jørgensen, 1949 (folketinget). Tegn. af D. Christoffersen (sst.). Tegn. af Eigil Petersen, Aksel Jørgensen, Oscar Lazar i Genève og H. Kragh Pedersen (Kgl.bibl.). Foto.

Interview i Gads da.mag., 1932 439–47. – H. P. Sørensen: F. J. Borgbjerg, 1943. Tage Kaarsted: Påskekrisen 1920, 1968. Vagn Dybdahl: Partier og erhverv I–II, 1969. – Arkiv i Rigsark.

Vagn Dybdahl (Hartvig Frisch)

Borge, Victor (Rosenbaum, Børge), * 1909, pianist. * 3.1.1909 i Kbh. F: kgl. kapelmusikus Bernhard Rosenbaum (1847–1932) og Frederike Lichtinger (1876–1940). ~ 1° 1932, med Elisabeth Beatrice (Elsie) Heiman, f. Shilton, * 13.2.1912. Ægteskabet opløst 1950. ~ 2° 1953 i Shawneetown, Ill., USA med Sarabelle (Sanna) Scraper, * 16.8.1917 i Otwell, Indiana, USA

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

(~ 1° med Joseph Roach, * 1912), d. af Hyatt S. (1896–1965) og Alta May Phillipps (1894–1946).
B. fik sin første musikundervisning allerede som fireårig, og da han var syv viste han så fremragende evner som pianist at kgl. kapelmusikus Olivo Krause tog ham som elev. Herefter fortsatte hans uddannelse ved Det kgl. musikkonservatorium med bl.a. pianisten Victor Schiøler som lærer. Efter yderligere studier i Wien debuterede B. 1926 i Odd Fellow-palæets store sal i København. Den følgende sommer optrådte han som solist i Rachmaninoffs klaverkoncert nr. 2 i Tivolis koncertsal. Alle avisanmeldelser efter koncerten var positive. En anmelder slutter således med at skrive: „Tekniken er veludviklet, han klarede de store tekniske faldgruber med stor dygtighed, og finalen spillede han med sjælden maskulin kraft. Kort sagt: Han lover mere end almindeligt." Efter en turné med danserinden Nini Theilade havde B. nu fået økonomisk baggrund til at kunne fortsætte sine studier i Berlin hos Frederic Lamond og Egon Petri.
Det blev dog ikke som klassisk klavervirtuos at B. blev landskendt. Hans medfødte komiske talent medførte at man 1933 kunne finde ham som medlem af „Parket-Revyen" på hotel Royal i Århus. Her fik han succes ved at spille den gamle folkemelodi „Det var en lørdag aften" som henholdsvis tango, polonaise, vals og nocturne – en kombinationsidé han senere videreførte i USA hvor han henrykkede sit publikum ved at spille den amerikanske fødselsdagssang „Happy Birthday" som den ville lyde hvis den var blevet komponeret af Mozart, Beethoven, Chopin og Tjajkovskij. 1934 blev han engageret af Handels- og kontoristforeningen til den årlige H&K-revy. Her blev B. det store trækplaster, ikke alene med sit klaverspil, men også med sine skuespillerparodier. Da revyen var udspillet fortsatte han sin nye karriere som hyggepianist i restaurant Wiwex' bar, som konferencier og pianist i Zigeunerhallen og som hovedkraft i Hornbæk-Revyen 1936. Endvidere indspillede han i denne periode en række grammofonplader sammen med violinisten Svend Asmussen og guitaristen Ulrik Neumann.
Hans komiske talent var nu fastslået i en sådan grad at han blev engageret som skuespiller til en række lystspil for filmselskabet ASA. „Frøken Møllers Jubilæum", den første af disse havde premiere 1937 og derefter fulgte „Der var engang en Vicevært", „Alarm" og „De tre, maaske fire". I disse film spillede han sammen med bl.a. Liva Weel og Osvald Helmuth. 1937 blev han engageret til det ny Bellevue teater hvor han lancerede sin mest langvarige succes *Den fonetiske tegnsætning* (tekst af Povl Sabroe). 1939 var B. med i Cirkus-Revyen. Her pådrog han sig de danske nazisters vrede da han som Chamberlain med paraply sang en bidende satirisk vise om den politiske situation i det krigstruede Europa. I visen omtalte han den nye ikke-angrebspagt mellem Danmark og Tyskland som en beroligelse for tyskerne, „der nu kan sove trygt i deres senge, sikre på ikke at blive angrebet af den danske hær". De efterfølgende nazistiske trusler medførte at B. med glæde tog mod et tilbud om engagement fra den svenske revykonge Karl Gerhard. Han optrådte på teatre i Göteborg og Stockholm indtil det i sommeren 1940 lykkedes ham at opnå indrejsetilladelse til USA. Han slog sig ned i New York hvor de første måneder gik med at omstille sig til det engelske sprog og producere daglige danskprogede radioprogrammer som blev udsendt på kortbølge af Overseas War Information.
1941 var hans kendskab til engelsk blevet så godt at han turde tage mod et tilbud fra sangeren Bing Crosby der på dette tidspunkt producerede et ugentligt radioprogram i Hollywood. Dette program havde ca. 50 millioner lyttere, og for B. medførte det fra den ene dag til den anden en berømmelse som er temmelig enestående i USA. Efter at være blevet amerikansk borger 1948 og samtidig at have taget navneforandring til Victor Borge aflagde B. så sit første besøg i Danmark. Under dette gav han en festkoncert i K.B.-hallen til fordel for Kong Christian Xs fond i overværelse af kongen og dronningen. Siden da har han givet talrige koncerter i dansk TV og på danske tribuner, som oftest i forbindelse med velgørende formål.
I 1953 havde B. premiere på sit one-man show, *Comedy in Music* der præsterede det enestående at gå over scenen 849 gange for udsolgte huse på Golden Theatre i New York. Dette medførte 1956 at amerikanske kritikere og anmeldere enstemmigt vedtog at udnævne ham til „verdens morsomste mand." En stor del af repertoiret fra Comedy in Music er indspillet på grammofon ligesom uddrag af det ved flere lejligheder har været vist i dansk TV. B. har skrevet *My favorite Intermissions*, 1971, (på dansk *Noder og unoder*, 1972, overs. Paul Hammerich). – R. 1956. □Afbildet på tegn. af Viggo Thomsen, 1948 (Teatermus.). Tegn. af Antoni. Tegn. af Hans Bendix, udst. 1976. Foto.

Gunhild Gansing: Om V. B., verdens morsomste mand, 1956.

Hans Vangkilde

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Borgen, Carl August Julius, 1850-1923, forsikringspioner. * 23.5.1850 i Kbh. (Trin.), † 25. 10.1923 på Frbg., begr. sst. (Solbjerg.) F: handelsbogholder, senere grosserer Carl August B. (1815-70, ~2° 1855 med Emilie Augusta Carstensen, 1821-67) og Julie Hansine Marie Carstensen (1814-53). ~1° 22.6.1877 i Kbh. (Frue) med Anna Helene Marie Lampe, * 5.6.1855 i Maribo, † 6.5.1881 i Kbh. (Frbg.), d. af købmand Frederik Victor L. (1820–1905) og Vilhelmine Marie Ostenfeld (ca. 1828–1909). ~2° 17. 10.1889 i Kbh. (Frue) med Sara Mathilde Bergenhammer, * 19.5.1856 i Maribo, † 3.10.1938 i Hareskovby, d. af sognepræst til Maribo og Hillested Peter B. (1806–75, ~1° 1838 med Constance Mynster. 1808–44) og Nicoline Mathilde Mynster (1814–58).

Efter endt skolegang i Metropolitanskolen kom B. i handelslære. 1875 indtrådte han i den assuranceforretning faderen havde drevet til sin død og som derefter var videreført af en broder. Forretningen havde agentur bl.a. for Schweizerische Unfallversicherungsgesellschaft Winterthur, og som repræsentant for dette selskab blev B., der hurtigt viste sig i besiddelse af usædvanlige evner som forsikringsakkvisitør, den første der her i landet indarbejdede den frivillige ulykkesforsikring, en dengang ny forsikringsgren. De praktiske erfaringer han gennem dette pionerarbejde indvandt fik på forskellig vis betydning for udviklingen af den dansk-nationale ulykkesforsikring, især efter at B. 1886 var blevet knyttet som kontorchef til det første danske – 1884 stiftede – ulykkesforsikringsselskab Skjold hvis teoretisk meget indsigtsfulde direktør var den ansete matematiker, dr. J. P. Gram. Da denne 1911 udnævntes til formand i Forsikringsrådet blev B. hans efterfølger som administrerende direktør i Skjold, og i de følgende tolv år, inden for hvilke bl.a. den for forsikringsvirksomheden så følgesvangre krigsperiode faldt ledede han sammen med direktør Axel Skibsted selskabet på en så besindig, men dog initiativrig og aktivt indgribende måde at en støt og solid fremgang blev resultatet. Vel faldt hans specielle indsats i selskabets ledelse fortrinsvis på akkvisitionsområdet – bedre end de fleste forsikringsmænd forstod han at få agenterne gjort interesseret i deres arbejde – men også på andre områder mærkedes hans initiativ; han betragtes således som den egentlige ophavsmand til det 1913 stiftedes Nordiske Ulykkesforsikringsselskabers Katastrofeforbund. 1894 var han medstifter af Nordisk Gjenforsikrings Selskab og 1898 af Nordisk Brandforsikringsselskab. I begge disse selskaber var han bestyrelsesmedlem. – B. var stærkt socialt interesseret og virkede med iver for afholdssagen og den københavnske kirkesag. En tid var han formand for Magdalenehjemmets bestyrelse. – R. 1915. □Mal. af Knud Larsen, 1915 (forsikringsselsk. Nye danske Lloyd & Nye danske liv). Foto.

F. E. Hundrup: Stamtvl. over familien Borgen, 3. udg. 1877 31. Dansk forsikringsårbog XVII, 1920 5f. Harald Westergaard sst. XX, 1923 25-27. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Chr. Thorsen**

Borgen, Carl August **Jarl,** * 1919, forlagsboghandler. * 13.4.1919 i Valby (Timoteus). F: assurandør, forfatter Carl August Johannes B. (1894–1969) og senere tandtekniker Marie Eriksen (* 1896; ægteskabet opløst, ~2° 1935 med salgsinspektør Svend Magnus Hartmann Nielsen, 1896–1966). ~3.4.1943 på Frbg. (b.v.) med socialrådgiver, senere forlagsredaktør Jytte Merete Achen, * 19.10.1917 på Frbg., d. af prokurist Eggert Christopher A. (1879–1923) og bogholder Olga Camilla Anna Berg (1877–1974).

Efter studentereksamen 1937 blev B. boghandlerlærling i Fischer og Krarups boghandel. B. var derefter ansat på C. A. Reitzels forlag hvorefter han 1940–44 var fuldmægtig på Ejnar Munksgaards forlag. Fra 1944–48 var han prokurist i Nordiske landes bogforlag i Fredericia, og han begyndte allerede der med sine egne bogudgivelser, idet han udgav nogle bøger i kommission for Nordiske landes bogforlag. 1948 startede han *Borgens forlag* som et personligt firma, og 1967 omdannede han forlaget til aktieselskab og blev formand og direktør i dette. Forlaget var fra begyndelsen et decideret skønlitterært forlag, og 1964 overtog det udgivelsen af tidsskriftet Hvedekorn. Efterhånden er et større antal danske, skønlitterære forfattere knyttet til forlaget, således Robert Corydon, Piet Hein, Knud Holst, Per Kirkeby, Marianne Larsen, Ivan Malinowski, C. E. Soya og Dan Turèll. I begyndelsen af 60erne udvidedes forlagets udgivelseslinje til også at omfatte skole-, lære- og fagbøger samt børnebøger. Forlaget er bygget op med stor dygtighed og er præget af B.s interesse for skønlitteratur, lyrik og malerkunst. Han har kun i ringe grad støttet sig til konsulenter, og udvælgelsen af bøger og forfattere har således været meget personligt præget. Dette har også givet sig udtryk i B.s valg af omslagskunstnere hvor han i så stort omfang som muligt har anvendt bildende kunstnere. 1978 etablerede han sammen med det svenske forlag Askild & Kärnekull et forlag ved navn A & K – Borgen ApS med det formål for øje i samarbejde med det svenske forlag i Danmark at udgive bøger, som Askild & Kärnekull har lanceret med succes i Sverige. B.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

er en stærkt tilbageholdende personlighed som ikke har ønsket at modtage bestyrelseshverv eller lignende i Forlæggerforeningen eller andre organisationer, men forlaget er nu med hensyn til antallet af udgivne titler om året et af Danmarks største. Forfatter til *Boghandel i Paris*, 1948 og *Den faste bogladepris og dens kulturelle betydning*, 1973. □Mal. af Th. Hagedorn Olsen, 1936. Foto.

Jokum Smith

Borgen, Vilhelm August, 1801-84, rektor, kultusminister. * 2.7.1801 på Nøragergård ved Slagelse, † 27.5.1884 i Kbh. (Johs.), begr. sst. (Ass.). F: proprietær Anders (Andreas) B. (1764-1834, ~2° 1805 med Margrethe Cathrine Hammond, 1769-1852) og Bodil Maria Hansen (1772-1804). ~24.7.1837 i Kbh. (Garn.) med Marie Vilhelmine Andrea Schøning, * 8.7.1812 i Frederiksværk, † 24.4.1874 i Kbh. (Helligg.), d. af premierløjtnant, senere oberstløjtnant og kommandant på Bornholm Peter Henrik S. (1787-1866) og Ane Cathrine Borgen (1792-1858).
Efter at B. 1819 var blevet student fra Borgerdydskolen i Kbh. og 1820 cand. phil., blev han 1820 lærer ved Det lærde institut i Fredericia, 1824 ved Borgerdydskolen i Kbh. og 1829 ved det v. Westenske institut som han bestyrede 1832-44, de syv første år sammen med cand. philol. Knud Chr. Nielsen (1799-1872), rektor ved den videnskabelige realskole i Århus fra dens oprettelse 1839 til dens nedlæggelse 1853. 1844 fik B. det nyoprettede embede som administrerende direktør for borger- og almueskolevæsenet i Kbh., skønt skoledirektionen enstemmigt havde indstillet hans medansøger D. G. "Monrad som nr. 1. B. beklædte denne stilling, indtil han indtrådte som kultusminister i det Rotwittske ministerium (2.12.1859-24.2.1860). 1846 var han blevet valgt til stændersuppleant for Kbh. og havde som landstingsmand for 2. valgkreds 1849-66 sæde i rigsdagen hvor han sluttede sig til venstre. Han deltog sammen med lægen J. R. "Hübertz i oprettelsen af åndssvageanstalten på Gl. Bakkehus 1855 og var medlem af dens bestyrelse i 25 år til 1880, de sidste tyve år som formand. – B. var en grundig og åndfuld lærer og som skolebestyrer klar over undervisningens mål og midler. Medens han var skoledirektør gennemførte han vigtige reformer i kommunens skolevæsen (opførelse af skolebygninger, forening af spredte skoler til organiske enheder, ansættelse af skoleinspektører, forhøjelse af lærerløn og forbedring af undervisning). Som rigsdagsmand og minister fik han ikke udrettet noget bemærkelsesværdigt, men havde flere gange lejlighed til at vise sit klarsyn, således da han sammen med Madvig modsatte sig skoleloven af 2.5.1855 om tidlig udskrivning af skolen, og da han 27.1.1852 i landstinget udtalte at der burde vedtages en lov der satte landets undervisningsvæsen i organisk forbindelse, så det dannede et hele, en tanke, der først realiseredes ved almenskoleloven af 24.4.1903. Af hans skrifter for og om skolen kan nævnes *Vejledning til Affattelse af Udarbejdelser i Modersmaalet*, 1840 (7. opl. 1865) og de danske læsebøger han udgav sammen med G. F. F. Rung (I, 1843, 14. opl. 1883) – Tit. professer 1851. Etatsråd 1878. – R. 1858. □Litografi 1851. Træsnit af H. P. Hansen, 1884. Foto.

F. E. Hundrup: Stamtvl. over familien Borgen, 3. udg. 1877 25. – M. Goldschmidt: Livs-erindringer og resultater I, 1877 150-88. Jos. Michaelsen: Fra min samtid I, 1890 24f. H. Kyrre og H. P. Langkilde: Byens skole, 1926. – Papirer i Rigsark.

*Chr. Buur**

Borglum, John **Gutzon** de la Mothe, 1867-1941, billedhugger, USA. * 25.3.1867 ved Bear Lake, Idaho, † 6.3.1941 i Chicago, begr. i Forest Lawn Memorial Park, Glendale, California. F: billedskærer, senere læge Jens Møller Haugaard Børglum (1839-1909) og Ida Michelsen. ~1909 med Mary Montgomery, † dec. 1955 i Texas.
B.s fædreneslægt kendes i seks generationer på Hjørringegnen mens moderen var sjællænder. 1864 udvandrede forældrene til USA hvor de først slog sig ned i Utah, senere i Idaho og til sidst i Californien. B. (født 1867, ikke som han mente i sine senere år 1871) fik stærke barndomsindtryk fra prærielivet men også en europæisk kulturel ballast gennem forældrene. Han tegnede fra de helt unge år og fik sin første uddannelse både i maleri og skulptur i San Francisco. 1890 kom han til Paris hvor han bl.a. var elev af Stephan Sinding, og fra 1894 arbejdede han i England med en del succes. Han var også i Nederlandene og Spanien, men holdt sig bevidst fra Italien da han endnu ikke var sikker på sin egen individualitet. 1901 slog B. sig ned i New York og fik snart desuden en farm i Stamford, Connecticut, hvor han indrettede et stort atelier. 1905 fik han et gennembrud med hestegruppen *Mares of Diomedes* der blev købt af Metropolitan Museum of Art. Hans ry befæstedes med kolossalbusten af *Abraham Lincoln* til rotunden i Capitol, Washington, rytterstatuen af *general Sheridan*, også i Washington, og adskillige andre statuer, mindesmærker etc., hvoraf *Wars of America* med 42 bronzefigurer i Newark, New Jersey. Under 1. verdenskrig opstod tanken om et monument for borgerkrigen 1861–65. Man tænkte sig en tavle på en stor klippevæg på Stone

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Mountain nær Atlanta, Georgia. B. fik opfordring, men efter studier på stedet udkastede han en sensationel plan: et uhyre stort og figurrigt relief, hugget ud af selve klippen i format 25 × 60 meter. Midler blev skaffet, og B. forberedte sig med en skalakopi af bjerget og ved eksperimenter med lysbilledprojicering som han senere udviklede til fotografisk kopiering på præparerede klippevægge. Efter syv år kom det til en strid og et brud mellem komiteen og den temperamentsfulde og selvbevidste B. Arbejdet blev først fuldført i 1960erne.

Et ry som vel må kaldes udødeligt fik B. som skaber af det amerikanske *Shrine of Democracy*, kæmpeskulpturerne af præsidenterne Washington, Jefferson, Theodore Roosevelt og Lincoln på Mount Rushmore i Black Hills, South Dakota. Monumentet besøges årligt af halvanden million mennesker og har to gange, i 1952 og 1974, været frimærkemotiv. Om sin grandiose plan udtalte B. under sit første Danmarksbesøg 1931: „Det er kampen for retten til frihed og lykke, der finder sit udtryk i Mount Rushmore-gruppen, det er *ikke* Jefferson og Washington, Lincoln og Roosevelt, hvem der rejses et monument. Ligeledes kommer spørgsmålet om det rent kunstneriske her i anden række ... *ideen* er det bærende i kunstværket."

Valget af de tre førstnævnte præsidenter fandtes indlysende, men det vakte debat at Theodore Roosevelt allerede få år efter sin død opnåede denne værdighed. B. der følte sig åndsbeslægtet med Roosevelt motiverede det med at han var den præsident der havde fuldbyrdet staternes herredømme fra kyst til kyst. Arbejdet blev officielt påbegyndt 10.8.1927 og hovederne afsløret 1929-39. De fremtræder som delvis frithuggede portrætbuster. Målestokken svarer til at personerne ville være 140 m høje, og Washingtons ansigt er 20 m fra hår til hage. B.s teknik fra Stone Mountain-relieffet blev yderligere udviklet til den nye opgave. Den blev gennemført af en skare arbejdsmænd der blev hejst ned ad bjerget, forsynet med trykluftbor.

Ved B.s død manglede kun detaljer på selve figurerne. Hans søn Lincoln B. (* 1912) påtog sig at fuldføre arbejdet. Selv havde B. yderligere planlagt bortrydning af de nedfaldne klippestykker, bygning af en „Hall of Records" og indhugning af en tekst med hovedtræk af staternes historie – planer som formentlig endnu har mulighed for at blive virkeliggjort.

Der stod ofte blæst om B. Som kunstner bøjede han sig ikke for nogen, og som amerikansk borger holdt han sig ikke tilbage når han fandt grund til kritik hvad enten det var New Yorks parkadministration eller (under 1. verdenskrig) luftvåbenets leverandører som på hans foranledning blev nødt til at justere deres salgsmetoder.

– B.s bror Solon Hannibal B. (1868-1922) var som billedhugger fuldt så anerkendt som B., men opnåede ikke det ry i videste kredse som klippemonumenterne indbragte denne. – R. 1931.

Slægt: C. Klitgaard i Pers. hist. t. 1938 172-79. – Karin Michaëlis og Joost Dahlerup: Danske foregangsmænd i Amerika, 1911 38-47. James C. Derieux i The american magazine, jan. 1924. Bygmesteren 11.4.1925 85-87. Robert J. Casey og Mary Borglum: Give the man room, Minneapolis 1952. Willadene Price: Gutzon Borglum, Chicago 1961, ny udg. 1974. Warren E. Morrell i Bien, Los Angeles, 13.5.1976.

Niels Alsted

Borgsmed, Peder, † 1572, præst, reformator. Kaldes undertiden „Ryanus" og skal efter en familietradition være * i Ry ved Silkeborg som søn af smeden Claus Storm. † 18.12.1572 i Horsens. Gift.

B. gik vistnok i skole i Århus og immatrikuleredes i hvert tilfælde som „de Arusia" i Rostock 1516, en måneds tid før Hans Tausen. 1530 var han evangelisk prædikant (formentlig ved klosterkirken) i Horsens. S.å. udgav han efter Olavus Petris svenske gengivelse en oversættelse af et reformationsskrift af Wittenbergprofessoren Johann Toltz „Een liidhen Indgangh vdj schriffthen", trykt hos Hans Wingaard i Viborg. Bogen indeholder i spørgsmål og svar en kort oversigt over den lutherske lære. Lyskander roser B. i høje toner som en i flere henseender velstuderet mand og en fortræffelig prædikant der side om side med Hans Tausen indlagde sig fortjeneste som heftig bekæmper af den katolske kirke. Han tillægger ham et ret omfattende forfatterskab, hvoraf der dog kun – foruden det ovenn. skrift – kendes en enkelt salme *Benedicite, velsignere, ja, det skal Herren gøre.* Fra 1548 var han formentlig tillige sognepræst ved Skt. Ibs kirke i Horsens. – B. forveksles jævnlig med Peter Storm († ca. 1540) der også var præst i Horsens på reformationstiden.

Danske mag. I, 1745 157-60. – C. J. Brandt og L. Helweg: Den danske salmedigtning I, 1846 50f. H. F. Rørdam: Klavs Christoffersen Lyskanders levned, 1868 294. D. E. Rugaard: Fremragende danske bønder før og nu, 1871 113. H. F. Rørdam i Kirkehist. saml. 2.r. VI, 1872-73 153. Samme sst. 4.r. VI, 1899-1901 400f. Samme sst. VI, 1911-13 156. P. Severinsen sst. 5.r II, 1903-05 287. Johs. Malling i Årbøger, udg. af Hist. samf. for Århus stift IV, 1911 47-49. Vilh. Marstrand sst. XXIII, 1930 26-34.

*Bjørn Kornerup**

Borgaard (Borregaard), **Albrecht** (Albert), 1659-1751, officer. * 10.11.1659 i Holbæk i Jylland,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

† 7.2.1751 i Woolwich, England, begr. i den danske k. i London. Forældre ukendte (brandenburgske tropper havde fra efteråret 1658 ligget indkvarteret i hans fødeegn). ~1° 1703 i London med Barbara Bradshaw, † 1714. ~2° 1715 med Cathrine Mikkelsen, † 1754, d. af købmand, forstander ved den danske k. i London Georg M. (* 1665) og Maria Bradshaw.

B. var 1675 menig ved Dronningens livregiment og var n.å. om bord på flåden i kampen ved Öland 1.6. Efter at være blevet overført til artilleriet som konstabel deltog han i flere af den skånske krigs kampe samt 1677 i belejringen af Marstrand og Uddevalla. 1678 var han med ekspeditionskorpset på Rügen og udnævntes n.å. til fyrværker (underofficer). Som en af „de Conducteurer, der forstaar Geometri" blev han fra 1680 anvendt ved „Jordrebningen" (opmålingen) på Sjælland. Han fortsatte sin artilleristiske uddannelse i Berlin, studerede 1681 befæstningskunst i Strasbourg og blev s.å. løjtnant i sit gamle fodregiment. 1683 blev han som ledsager for hertug Ferdinand Wilhelm af Württemberg deltager i Wiens undsættelse under tyrkernes belejring. Efter hjemkomsten n.å. arbejdede han med på anlægget af den oldenburgske fæstning Christiansburg (Varel), men ledsagede 1685 atter hertugen af Württemberg til krigsskuepladsen i Østrig for n.å. at blive volontør i Ungarn. 1686 blev han menig i Drabantgarden og anvendtes ved Kbh.s befæstning, men impliceredes i en forræderisag og flygtede til udlandet, som det hedder sig på grund af en trussel om duel som følge af forbigåelse til avancement. I fire år fristede han lykken på Europas forskellige kampplads er i forskellige landes hære for til slut 1692 at indtræde i det engelske artilleri som fyrværker. 1695 ledede han som nyudnævnt kaptajn det engelske artilleris overførsel fra Flandern til England. Han havde 1693 forgæves søgt at komme tilbage til den danske hær og forblev nu i den engelske hvor han steg jævnt i graderne indtil han 1706 blev oberst i artilleriet. Hans krigerske virksomhed faldt i disse år ved kampene i Spanien som øverstkommanderende over det engelske artilleri, og han såredes ved Zaragoza og Villaviciosa. 1712 udnævntes han til Chief Firemaster of England og reorganiserede 1716-18 det engelske artilleri efter sin egen tidligere udarbejdede plan. Artilleriets fremtidige garnison blev Woolwich hvor B. tillige var chef for akademiet der uddannede våbnets officerer. 1716 kom han til skade ved støbningen af en kanon, en ulykke der kostede mange officerer livet. 1735 blev han generalmajor, 1739 generalløjtnant.

Som deltager i en række slag og belejringer havde B. erhvervet en enestående praksis, men hans organisationsevne og videnskabelig artilleristiske indstilling var desuden så betydelig at han regnes for det engelske artilleris skaber. – Han blev den danske kirke i London en god mand ikke blot ved rige pengegaver, men fra 1704 tillige som medlem af forstanderskabet. – Over et halvt hundrede afhandlinger, tabelværker og konstruktionsudkast fra hans hånd findes i artilleribiblioteket i Woolwich. □Mal. af Godfrey Kneller?, stukket af Emery Walker. En kopi (Royal Artillery Mess, Woolwich) tegnet af O. N. Olsen og litograferet af C. Henckel, 1839.

V. N. Olsen i Milit. repertorium V, 1839. H. W. L. Hume i Minutes of proceedings of the royal artillery institution XIII, 1885. Harald Faber: Den danske kirke og menighed i London, 1911 Samme: Danske og norske i London og deres kirker, 1915. H. E. Flindt i Tilskueren, 1915 II 169-76. C. Bokkenheuser i Fra Randers amt, 1923 128-33.

*Rockstroh**

Borgaard, Carl Peter, 1799-1868, forfatter, teaterdirektør. * 9.2.1799 i Kbh. (Frue), † 22.4.1868 sst. (Garn.), begr. sst. (Garn.). F: hosekræmmer og fattigforstander Peder B. (* ca. 1767) og Karen Hvass († 1799). Ugift.

B. var oprindelig bestemt for handelsvejen, men tog 1826 artium (privat dimitteret) og n.å. anden eksamen. Han levede derefter som litteratus og var samtidig et ivrigt og indflydelsesrigt medlem af Studenterforeningen, flere gange senior; den ældste ruskantate, en lang række viser og et par studenterkomedier skyldes ham. Særlig betydning fik han som oversætter af især franske skuespil, hvor han til en begyndelse i forståelse med C. *Molbech forsøgte at bearbejde de romantiske dramer og pikante lystspil – såvidt den Molbechske konveniens kunne strække sig. Fra midten af 1830erne var han teatrets flittigste leverandør af skuespiloversættelser. Som original dramatiker gjorde han sig først gældende i 40erne med *Hulen i Kullafjæld* (1841, musik af H. S. Løvenskjold, hvis mentor B. havde været under en større udenlandsrejse 1838-40) og *Undine* (1842, musik af J. P. E. Hartmann) hvoraf det sidste huskes for komponistens skyld. Trykt foreligger kun Hulen i Kullafjæld der viser B. som en rutineret Oehlenschläger-epigon. Okt. 1840–april 1841 redigerede han ugebladet Portefeuillen, offentliggjorde i dets afløser Figaro en serie københavnske typeskildringer, *En Mackintoshes Erindringer* (1842), og udgav 1845 et tidsskrift af samme karakter, Freia, nordisk Album for Poesi og Kunst. Sin væsentligste indsats ydede B. 1851–63 som artistisk direktør for den danske scene i Kristiania. Hans ledelse var i de første år dygtig; repertoiret var afvekslende og indstuderingen omhyggelig. Men over for de

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

stærke nationale brydninger der især koncentreredes om teatrets erobring for norskheden („Teaterslaget" maj 1856) stod han rådløs; hans holdning over for den unge norske litteratur (Ibsen, Bjørnson) var usikker; han opførte Kæmpehøjen, Gildet paa Solhaug og Mellem Slagene, men afviste Hærmændene, Fru Inger til Østraat og Halte-Hulda; efter Wilh. Wiehes afgang 1859 svækkedes hans stilling. Han forlod jan. 1863 Kristiania. Venner deroppe sikrede ham en lille pension, og han levede sine sidste år i Kbh. □Tegning af J. V. Gertner, 1846 (Fr.borg).

J. L. Heiberg: Prosaiske skrifter VII, 1861 290-95. Udvalgte føljetoner af Cabiro, 1870 83-92. H. C. A. Lund: Studenterforeningens hist. 1820-1870 I-II, 1896-98. T. Blanc: Kristiania teaters hist. i tidsrummet 1827-1877, 1899 139-74.

H. Topsøe-Jensen

Bornebusch, Aage Carl Heinrich Hartmann, 1886-1951, jordbundsbiolog, forstander ved statens forstlige forsøgsvæsen. *29.1.1886 i Radsten sg., † 13.6.1951 i Springforbi, begr. Hillerød kgd. F: skovrider Carl Heinrich B. (1835-1900) og Thorstine Hartmann (1843-1919). ~ 15.6.1915 i Husby, Odense amt med Bertha Jensen, *9. 8.1890 sst., † 22.4.1975 i Gl. Holte, Kbh.s amt, d. af førstelærer Kristen Thomsen J . (1858-1939) og Karen Andersen (1859-1934). – Far til Gehrdt *B.

B. var tredje generation af en forstmandsslægt hvis stamfader Wilhelm B. var indvandret fra Tyskland og havde fået ansættelse som skovrider på grevskabet Hardenberg på Lolland. Han blev efterfulgt i stillingen af B.s far, og B.s ældste bror Thorstein B. (1865-1948) blev også skovrider på Hardenberg (nu Krenkerup). B. tog alm. forberedelseseksamen 1902 og blev forstkandidat 1910. Han fortsatte studierne på landbohøjskolen hvor han studerede grundvidenskaberne 1911-12, samtidig med at han assisterede P. E. *Müller med videnskabeligt arbejde. Efter nogle års arbejde med skovplanlægning fik B. mulighed for at beskæftige sig mere indgående med jordbundsbiologiske studier idet han 1916-21 var skovfoged i Store bøgeskov hos skovrider H. *Mundt, Sorø akademis 2. skovdistrikt. B. fik her rig lejlighed til at studere skovbundsfloraen, og grundlaget blev lagt for de af ham opstillede skovbundstyper hvis artssammensætning er „et levende reagens for skovjordens tilgængelige plantenæringsstoffer" (Dansk Skovforenings Tidsskr, 1920 50). B.s tidlige skriftlige arbejder om skovbundens plantevækst var af en sådan kvalitet at de åbnede mulighed for oprettelse af en stilling for ham som biologisk medarbejder ved Statens forstlige forsøgsvæsen hvor han 1.4.1921 fik en ret selvstændig forskerstilling under A. *Oppermann. B.s studier blev nu koncentreret om skovjordens dyreverden der påvirker jordens struktur og dermed planteverdenens artssammensætning og vækstvilkår. Forskningsresultatet blev en doktorafhandling *The Fauna of Forest Soil*, 1930, der belyser mikrofaunaens betydning for omsætningen i skovbunden. De mikroskopiske dyrs stofskifte blev bestemt ved hjælp af Aug. *Kroghs mikrorespirationsapparat.

Dette var aldrig før forsøgt, og B.s påvisning af at deres betydning i visse jordbundstyper var større end regnormenes har dannet grundlag for alle senere undersøgelser af jordbundens mikrofauna. Endnu betragtes doktorafhandlingen og B.s floristiske skovbundsstudier som banebrydende forskning. Efter Oppermanns død blev B. først konstitueret og senere udnævnt til forstander ved Statens forstlige forsøgsvæsen som han ledede 1931-50. Med denne stilling fulgte et betydeligt administrativt arbejde, og B. var mere forsker end administrator. Et af de praktiske arbejder der trængte sig på for skovbruget, og som B. tog op, var spørgsmålet om fremskaffelsen af skovfrø af forskellige arter og racer som kunne forøge skovenes ydeevne. B. var blandt initiativtagerne ved oprettelsen af Dansk skovforenings frøudvalg der var den institution der satte dette arbejde i gang, og udvalgets første formand 1936-50. I 1948 deltog B. i en studierejse til Sydgrønland med det formål at planlægge forsøg med trædyrkning.

B. var forfatter til over 100 afhandlinger med forstlige og jordbundsbiologiske emner. Hans arbejder er især trykt i Det forstlige Forsøgsvæsen i Danmark og i Dansk Skovforenings Tidsskrift. Desuden finder man artikler af B. i Fauna og Flora, Dansk Natur – Dansk Skole, Forstwissenschaftliches Centralblatt (Berlin) m.m. Hans vigtigste afhandlinger *Skovbundsstudier* og The Fauna of Forest Soil er trykt i Det forstlige Forsøgsvæsen VIII, 1923-26 og XI, 1930. Som forstander for Statens forstlige forsøgsvæsen havde B. rig lejlighed til at deltage i kongresser, møder og studierejser i de fleste europæiske lande. Han var Danmarks repræsentant i Centre Internationale de Silviculture, medlem af repræsentantskabet for Nordisk skovunion, korresponderende medlem af Finska forstsamfundet og Svenska skogsvårdsföreningen. Han var censor ved skovbrugseksamen ved landbohøjskolen. På grund af sygdom tog B. sin afsked 1.4.1950. – C. Mar. Møller skrev i nekrologen: „Hans helt igennem redelige videnskabelige indstilling prægede ham også som menneske." – R. 1947. □Foto.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

C. H. B.: Familien B., danske og svenske linje indtil 1950, 1950 14f. – C. Mar. Møller i Dansk skovforenings t., 1951 349-54. S. L. Tuxen: Entomologiske medd. 26, 1952 245f. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

P. Chr. Nielsen

Bornebusch, Gehrdt, * 1925, arkitekt. * 15.4.1925 i Ordrup. F: forstkandidat, senere forstander for statens forstlige forsøgsvæsen C. H. *B. (1886-1951) og Bertha Jensen (1890-1975). ~ 11.9.1951 på Frbg. (b.v.) med arkitekt Nanna Herholdt-Petersen, * 29.6.1923 på Frbg., d. af apoteker Carl H.-P. (1887-1955) og Carla Granlie (* 1888). B. kom først i murerlære, fik afgang fra Teknisk skole i Kbh. 1947 og uddannedes videre på kunstakademiets arkitektskole med afgang 1950. I 1953 fik han tildelt akademiets lille guldmedalje. Fra 1950 har han haft egen virksomhed, delvis i samarb. m. Max Brüel, Jørgen *Selchau og Henning *Larsen. Han har virket som lærer ved kunstakademiets arkitektskole 1957-68 og var medl. af akademirådet 1966-70. Sammen med Max Brüel, J. Selchau og Henning Larsen har han opført *Vangeboskolen* i Søllerød, 1957-60, *Skt. Jørgensbjerg skole* i Roskilde, 1960, *Langemarksskolen* i Horsens, 1964 og – s.m. de to førstnævnte – *Toftevangsskolen* i Birkerød, 1964. Det samme kompagniskab har, med B. som den ansvarlige, projekteret *Holbæk seminarium*, 1967, boligbebyggelsen *Beringsvænget* i Horsens, 1974 og *Kbh.s amts sygehus i Herlev* hvor han har været den ansvarlige for centralskolen f. sygeplejersker, 1972. Det samme gælder *den danske ambassade i Peking*, 1974. S.m. Jørgen Selchau har han endvidere projekteret og stået for plejehjemmet *Benediktehjemmet* og *Fredensborg-Humlebæk kommunes administrationsbygning*, begge i Fredensborg, 1973 og 1974. B. har sammen med sine skiftende partnere stået for nogle af 60ernes og 70ernes mest markante nye bygværker herhjemme, ukonventionelle og rigt varierede i deres udformning i overenstemmelse med opgavernes særlige karakter og de landskabelige betingelser.

Hans Erling Langkilde

Bornemann

Adel. (Tvl. I).

Cosmus *B. (1637–92) var gift med Dorothea Worm, d. af oldforskeren Ole *W. Deres datter Magdalena var ~2° biskop Frands *Thestrup, og deres datter Hedevig Susanne var ~2° højesteretsjustitiarius Didrik *Seckman. Henrik *B. var ~1° Susanne Worm, d. af oldforskeren Ole *W. Vilhelm *B.s datter Christine Vilhelmine var ~godsejer Peter Chr. *Zeuthen, og hans datter Sophie Vilhelmine Caroline var ~søofficeren Johan Cornelius *Krieger (1756–1824).

Tavle I

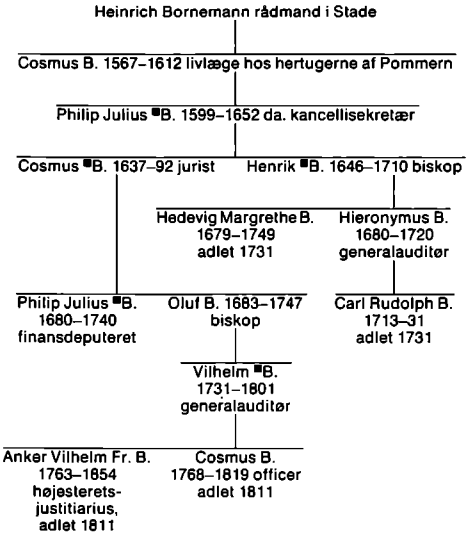

Tavle II

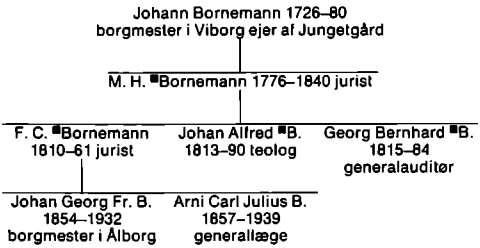

Der findes flere borgerlige slægter B., der formentlig har deres navn efter opkald. En af disse nedstammer fra landbruger i Tved, Hillerslev hrd., Niels Andersen; en anden fra borgmester i Viborg Johann B. (1726–80). (Tvl. II).

Danm.s adels årbog X, 1893 77–88.

Nils G. Bartholdy / Hans H. Worsøe

Bornemann, A. V. F. se **Bornemann, Vilhelm.**

Bornemann, Cosmus, 1637–92, jurist. * 28.12.1637 i Haderslev, † 3.9.1692 i Kbh., begr. sst. (Frue k.). F: kancellisekretær lic. jur. Philip Julius *B. (1599–1652) og Hedevig Johanne Zoëga (1606–57). ~ 7.10.1668 i Kbh. med Dorothea Worm, * 25.6.1644 i Kbh., † 30.8.1707 sst., d. af professor Ole *W. (1588–1654) og Magdalene Motzfeldt (1617–91). – Bror til Henrik *B.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

B. blev 1652 ex privata institutione dimitteret til universitetet, baccalaureus 1656, studerede i Rostock, deltog som korporal ved Studenterkorpsets 4. kompagni i forsvaret af Kbh. og var blandt de otte studerende der med auditør Christen Schjoldborg i spidsen i et andragende til kongen dels anholdt om forskellige personlige gunstbevisninger som tak for tro og tapper krigstjeneste dels foreslog visse reformer med hensyn til universitetsstudiet, fx beskikkelse af en lærer i dansk ret. 1659 rejste B. til Danzig, 1660 til Nederlandene hvor han 1663 ved universitetet i Franeker under en af datidens berømteste jurister Ulrich Hubers forsæde forsvarede sin *Dissertatio historico-politica de ostracismo* og senere studerede ved universiteterne i Groningen, Leiden, Antwerpen, Bruxelles o.a. og fra 1664 i Paris og Saumur. Efter sin hjemkomst til Danmark 1665 blev han 1667 ansat som 3. juridiske professor ved Kbh.s universitet hvor han 3.11.1669 forsvarede sin disputats om udlændinges arveret for den juridiske doktorgrad, *Dissertatio juridica de hereditate peregrinorum* der bl.a. vidner om hans kendskab til fransk ret. I 1685 må han være rykket op i det eneste faste juridiske professorat. I 1684 og 1689 var han universitetets rektor. Optegnelser i hans akademiske notariatstid 1676–84 er trykt i P. F. Suhms Nye Samlinger til den danske Historie (III, 1794 287–91). 1670 blev han 1. vicebibliotekar ved universitetsbiblioteket, 1689 førstebibliotekar sst. B. var medlem af forskellige kommunale kommissioner, således bl.a. vandkommissionen og denne del af hans praktiske virksomhed forøgedes da han 1684 tillige udnævntes til 4. borgmester i Kbh., 1685 tillige til assessor i højesteret. Litterært var B. (som de fleste af de juridiske professorer ved universitetet i denne periode) lidet produktiv. Foruden de to ovenn. dissertationer og en række latinske universitetsprogrammer med karakter af nekrologer foreligger der fra hans hånd kun trykt et græsk digt til gesandten Peder Juels bryllup med Dorthe Sehested (1636) og en *Myrtus academica* i anledning af prinsesse Vilhelmine Ernestines formæling med kurprins Carl af Pfalz (1672). B. skal have syslet med historiske studier, navnlig over Kbh.s fortid. – En stambog 1656–64 findes opbevaret på Det kgl bibliotek. – Sønnen **Philip Julius B.** (17.8.1680–18.6.1740) blev student 1697, assessor og sekretær i rentekammeret, 1734 deputeret for finanserne. Kammerråd 1714, justitsråd 1720, etatsråd 1729. – Kancelliråd 1689. □Maleri.

Danm.s adels årbog X, 1893 79. (C. Bartholin ?) Ole Worm i Pers.hist. t. 5.r. V, 1908 249–62. Poul Johannes Jørgensen i Festskr. i anledn. af tohundrede års dagen for indførelsen af juridisk embedseksamen ved Kbh.s univ., 1936 59f 69 75 77 81. Højesteret 1661–1961 II, 1961 317 m. fl. st.

Ditlev Tamm (Frantz Dahl)

Bornemann, Frederik Christian, 1810–61, jurist. * 18.10.1810 i Kbh. (Frue), † 6.10.1861 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). F: professor M. H. *B. (1776–1840) og Johanne Marie Heinson (1788–1871). ~ 1° 22.12.1839 i Kbh. (Frue) med Mette Marie Engelstoft, * 23.7.1811 i Sall, Hovlbjerg hrd., † 23.11.1846 i Kbh. (Frue), d. af indsidder Søren Sørensen (ca. 1752–1828) og Maren Andersdatter Mammen (ca. 1775–1814), adopteret 1822 af professor Laurits *Engelstoft (1774–1851) og Magdalene C. Estrup (1786–1878). ~ 2° 26.7.1849 i Hørsholm med Elvire Marie Anne Adolphine Préalle, * 21.10.1824 i Slesvig, † 17.9.1900 i Kbh., d. af institutlærer i Slesvig, senere i Kiel og Hamburg Charles Nicolas Marie P. (1773–1855) og Frederikke Mathilde Sophie Blech (1788–1868).

B. blev student 1827 fra Metropolitanskolen, cand. juris 1833 med udmærkelse, 1834 volontør i kancelliet, foretog sammen med sin klassekammerat og nære ven H. *Martensen en studierejse til Tyskland og Frankrig 1834–36 – i Martensens Af mit Levned I, 1882 gives en udførlig skildring heraf – maj 1839 lic. juris med afhandlingen *De crimine raptus*, aug. s.å. kancellist, okt. s.å. lektor ved det juridiske fakultet, 1840 prof. extraord., 1844 ordinarius og som sådan medlem af konsistorium og referendarius consistorii, en tid inspector quæsturæ. Han var rektor 1848–49, 1859–60 og 1860–61, ekstraordinær assessor i højesteret 1846–49 og 1850–61. Ifølge Kriegers Dagbøger II (1921) 145f. havde D. G. Monrad nogle „uklare tanker" om at gøre B. til justitsminister efter ministeriet Rotwitts fald. – I sin tiltrædelsesforelæsning som lektor 1839 erklærede B. uden forbehold at det skulle være hans opgave at gennemføre en filosofisk behandling af retsvidenskaben. Allerede i barndomshjemmet var hans interesse for filosofi blevet vakt, og fra de tidligste ungdomsår havde han sammen med Martensen studeret Schleiermacher, Fichte og Schelling, ligesom J. L. *Heibergs afhandlinger havde sat dem i gang med et studium af Hegel. Inden for sit eget fag var B. ikke blind for de store fremskridt der var vundet ved A. S. *Ørsteds indsats som juridisk forfatter. Men han havde ikke høje tanker om Ørsteds evner for filosofisk tænkning og opfattede nærmest hans virksomhed som den glimrende afslutning på en dogmatisk-eksegetisk epoke som nok havde værdi for det praktiske retsliv men som nødvendigvis måtte afløses af et højere udviklingstrin. Størstedelen af B.s retsvidenskabelige arbejder blev

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

først trykt i de efter hans død udgivne *Samlede Skrifter* (I–V, 1863–68). Heri findes bl.a. B.s *Forelæsninger over den nyere Retsphilosophies Historie* med en fremstilling af Kant, Fichte, Schelling og Hegel, 1842–43 og *Foredrag over den almindelige Rets- og Statslære* (overvejende forelæsninger fra årene 1849–59). B.s universitetsprogram *Om Retsordenens Natur og Væsen*, 1845 er i det væsentlige indgået i den sidstnævnte fremstilling. B. var ingen talsmand for naturretten; han erkendte at ret må være en positiv ret der har statssamfundet til forudsætning. Men retten har ikke blot en ydre, empirisk eksistens af samme art som legemlige ting. Den har tillige en højere eksistens – ikke som en del af den af mennesker frit skabte intellektualverden men som resultat af en uindividuel, objektiv almenbevidsthed. Retsordenen er en anordning af verdslige forhold, men da den regulerer forhold mellem mennesker der er delagtige i det guddommelige og bestemt til at virke i dets tjeneste stilles også kravene til retsordenen af et oversanseligt princip. Retten er „den objektive sædeligheds, samfundssædelighedens rige", og nyttehensyn er kun af sekundær betydning. Ud fra synspunkter som disse behandlede B. de enkelte retsdiscipliner og retsforhold idet han søgte at bestemme de krav som retsideen eller samfundssædeligheden stiller ved reguleringen af mellemmenneskelige forhold. B.s virke som juridisk teoretiker betød i det hele en bevægelse bort fra det grundlag som var lagt af Ørsted, og den fortsatte med C. *Goos. Det kan fra et nutidigt synspunkt næppe bestrides at støvet har lagt sig tæt over B.s almindelige retslære. Blandt den positive rets discipliner var strafferetten B.s hovedfag. Hans afhandlinger og forelæsninger fra dette område udgør to bind af Samlede Skrifter (III–IV) men en færdigt udarbejdet systematisk fremstilling efterlod han sig ikke, og hans indsats som strafferetsforfatter står langtfra på højde med Ørsteds og Goos'.

Mindst interesse havde B. for fagets specielle del (de enkelte forbrydelser); hans bidrag til den var overvejende tilføjelser og kommentarer til Tage *Algreen-Ussings Haandbog i den danske Kriminalret. Mere gennemarbejdede var hans forelæsninger over den almindelige del hvor adskillige spørgsmål kaldte på hans interesse for retslivets grundproblemer. B.s væsentligste indsats blev dog ikke den filosofisk prægede del af hans strafferet men derimod hans meget aktive og kyndige deltagelse i et kommissionsarbejde som optog ham i hans to sidste leveår, og som førte til udarbejdelsen af den almindelige del i straffeloven af 1866. Af kriminalistiske arbejder havde han foruden licentiatafhandlingen og et universitetsprogram om medvirken til forbrydelser (1860) kun offentliggjort to afhandlinger om trykkefrihed og censur (1834 og 1844 (Samlede Skrifter V)). Af den positive ret behandlede B. også arveretten og folkeretten i forelæsninger der er trykt i Samlede Skrifter II og V. For den juridiske undervisning har navnlig hans gennemgang af arveretten haft betydning; studerende som ikke fortrinsvis fængsledes af B.s forelæsninger om spekulativt prægede emner har formentlig med stort udbytte kunnet følge hans indgående fremstilling af de gældende arveregler. Det ændrer dog ikke den kendsgerning at B. står ret isoleret og ikke som en vejviser i dansk retsvidenskabs historie. Han var en mand af sjældne intellektuelle evner, en tilhænger af det Heibergske dannelsesideal, en dyrker af poesi og kunst. Hans skarpsindighed og fortrinlige mundtlige foredrag, hans vid og lune fremhæves af samtidige, men fagligt repræsenterer han et stadium der måtte overvindes af de følgende slægtled hvor en mere realistisk og praktisk orienteret behandling af dansk ret og – efter Goos – af rettens grundproblemer blev udviklet. – Af brødrene blev **Georg** Bernhard **B.** (25.5.1815–24.1.1884) student 1832, cand. jur. 1837 og 1840 ansat i landetatens generalauditoriat. 1848 overauditør, 1854–56 konstitueret generalauditør. 1859–62 konstitueret justitiarius i Kbh.s søret. 1871–83 var han generalauditør for hæren og flåden. Justitsråd 1859. Etatsråd 1867. R. 1851. DM. 1856. K^{2} 1875. K.^{1} 1883. – **Johan** Alfred **B.** (17.1.1813–4.5.1890) blev cand. teol. 1836, licentiat 1840 (Anselmus et Abaelardus), lektor i Sorø til 1849 og 1854 professor ved universitetet. Trods ringe videnskabelig produktion blev han foretrukket fremfor P. C. *Kierkegaard, men han viste sig helt uegnet som lærer og 1870 tog han sin afsked. – Etatsråd 1856. R. 1852. DM. 1860. □Mal. af J. E. Åkerberg, 1851; kopi af Nicoline Tuxen, 1907 (Kbh.s univ.). Litografi efter daguerreotypi. Tegn. af H. Olrik efter samme som forlæg for træsnit 1861. Buste af H. V. Bissen, 1837 (identiteten omtvistelig).

F. C. B.: Saml. skrifter I–V 1863–68. – Engelstoft og Bagge: Danske pol. breve I, 1945 102 109. – Frederik Algreen-Ussing i Ill. tid. 13.10.1861. H. Martensen: Ved F. C. B.s jordefærd i Frue k., 1861. J. Gram i Nordisk univ.s t. IX, 1863 116–25. Frantz Dahl: Juridiske profiler, 1920 23–32 51f. Samme: Hovedpunkter af den da. retsvidenskabs hist., 1937 86–90. Alf Ross: Virkelighed og gyldighed i retslæren, 1934 48–52.

Knud Waaben (Frantz Dahl)

Bornemann, Georg, se **Bornemann, F. C.**

Bornemann, Henrik, 1646–1710, biskop. *2. el. 3.1.1646 i Kbh., †31.12.1710 sst., begr. i Vor

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Frue k. F: kancellisekretær lic. jur. Philip Julius "B. (1599–1652) og Hedevig Johanne Zoëga (1606–57). ~1° 16.12.1672 i Kbh. (Frue) med Susanne Worm, * 22.8.1649, † 15. (14.) 9.1674 i Kbh., d. af professor Ole "W. (1588–1654) og Magdalene Motzfeldt (1617–91). ~2° 17.10.1675 i Kbh. med Anna Würgers, * 16.8.1644 i Lübeck, † 18.5.1698 i Kbh. (~1° 1661 med sognepræst ved Skt. Petri k. i Kbh., mag. Hieronymus Bueck, 1630–73), d. af kgl. agent i Lübeck Heinrich W. († 1661) og Margrethe Wibbeking († 1648). – Bror til Cosmus "B.

Da B.s forældre døde tidligt, kom han og to hans brødre i huset hos en moster i Viborg. 1659 vendte han dog tilbage til Kbh. og blev 1662 student fra Vor frue skole. 1668 tog han teologisk attestats, blev 1669 magister, s.å. subrektor, 1671 konrektor og 1672 rektor ved Vor frue skole. Fra hans rektortid foreligger der en række interessante akademiske testimonier der bl.a. viser, at han allerede tidligt kunne anlægge den bidende skarpe udtryksform som siden blev så karakteristisk for ham. 1674 blev han tillige professor i logik og metafysik ved universitetet, 1675 udnævntes han til stiftsprovst og sognepræst ved Vor frue kirke i Kbh. og 1683 til biskop over Ålborg stift. S.å. blev han dr. teol. bullatus. Med særlig iver søgte han at højne katekismeundervisningen, til brug for hvilken han siden udgav en ledetråd for degne og skoleholdere (1694 og oftere). Efter Hans "Baggers død 1693 blev B. hans efterfølger som biskop over Sjællands stift. Den teologiske professor Hans "Wandal havde bestemt gjort sig håb om denne stilling og formodentlig i ærgrelse over at være blevet forbigået anklagede han snart efter B. for at føre vranglære i sin katekismeforklaring, tilmed i formuleringen af læren om den ved Kristus skete fyldestgørelse. Wandal havde uden tvivl ret i sin opfattelse men hans hårdnakkede forfølgelse af B. fik tydeligt nok sit ejendommelige farvespil af personlig bitterhed. B. forstod imidlertid at give råt for usødet, bl.a. truede han sin modstander med at han skulle få „uro i sin dødsstund" og siden „brænde i Helvedes afgrund" som straf for sin optræden. Sagen endte efter et pars års forløb med et forlig, hvad der var så meget mere nødvendigt som Wandal og B. ifølge deres embedsstilling oftere skulle forhandle med hinanden. B. hørte som teolog til den gamle ortodokse skole om end han i sin prædikemåde synes påvirket af den „engelske" retning. Han var nidkær og arbejdsom og vågede over kirkelig orden og disciplin selv i småting. F.eks. ivrede han mod den mode der i hans tid var ved at vinde indpas hos gejstligheden: at rage sit skæg af og bære allongeparyk; selv var han meget stolt af sit smukke store skæg, som han på rejse beskyttede ved at bære det i fløjlspose. Det faldt B. let at optræde med myndighed men ikke sjældent forløb han sig på grund af sin store heftighed og udprægede selvfølelse. Han havde derfor jævnligt sammenstød med præster og provster, f.eks. med den senere så bekendte stiftsprovst Morten "Reenberg. Det omsving i pietistisk retning som fulgte efter Frederik IVs regeringstiltrædelse, var aldeles ikke B. til måde især ikke det røre pietismen skabte, og under forhandlinger om udsendelse af missionærer til Tranquebar viste B. sig højst vrangvillig, ville ikke udpege nogen til dette hverv og lod de fra Halle indkaldte missionærer B. Ziegenbalg og H. Plütschau falde igennem ved bispeeksamen. Først da han havde fået kgl. befaling til at eksaminere dem igen, bestod de og B. måtte derpå ordinere dem. Over for pietistiske vranglærere gik han til værks med stor strenghed, således 1706 over for sværmeren Holger "Paulli, og s.å. underskrev han en knusende dom over det radikale-pietistiske skrift „Lutherus ante Lutheranismum". På samme tid arbejdede han for at dæmpe den begyndende forsamlingsbevægelse som han anså for „en Forførelse, som kan æde omkring sig som dødt Kød", og dette lykkedes delvis ved udstedelsen af forordningen af 2.10.1706 der forbød husforsamlinger af „særsindede Personer". – Som forfatter var B. ikke frugtbar. Hans produktion består væsentlig af nogle omfangsrige ligprædikener (især over Otto Skeel, 1699, og Kirstine Bille, 1708). Samtiden beundrede B. højt for hans veltalenhed, men hans trykte danske prædikener er med deres uendelige inddelinger, brammen med eksegetisk lærdom og udtværede bredde mere typiske for den herskende – engelske – prædikemådes svagheder end for dens fortrin. Derimod hæver han sig i sine latinske taler – navnlig ved Christian Vs bisættelse, 1700 – til virkelig højhed. At han besad et varmt hjerte for andres nød, viste han bl.a. ved at stifte en række legater til fordel for trængende, især i Ålborg. □Stik af Joh. Friedlein efter mal. af Nic. Wichmann. Afbildet på B. Mahsius' fremstillinger af salvingen 1700, stukket efter Friedlein 1703. Buste af Th. Quellinus (Frue k., Kbh.). Mal. ophængt 1753 (Roskilde domk.). Epitafium (Budolfi k., Ålborg).

Danm.s adels årbog X, 1893 87. – Programmata funebria af 28.1.1711, 24.9.1674 og 2.6.1698 over B., Susanne Worm og Anna Würgers. D. G. Zwergius: Det sjellandske cleresie, 1754 346–59. J. Ferd. Fenger: Den trankebarske missions hist., 1843 332. H. H. Blache i Hist. t. 3.r. III, 1862–64 651–76. W. Germann: Ziegenbalg und Plütschau, 1868 53–55; II, Urkunden, s.å. 9. Kirkehist. saml. 2.r. VI, 1872–73 1–35. P. W. Becker sst. 3.r. I, 1874–77 234–36. Sst. III, 1881–82 495f 775f; D.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

H. Wulff sst. 4.r. II, 1891–93 140–79. O. Nielsen: Kbh.s hist. og beskrivelse VI, 1892 99f 133f 136. Pers. Hist. t. 3.r. II, 1893 88 98; 8.r. II, 1923 165; VI, 1927 94 238 243; 9.r. II, 1930 170. Bjørn Korneup: Vor Frue kirkes og menigheds hist., 1929–30 269–71. W. Norvin: Kbh.s univ. i reformationens og ortodoksiens tidsalder I, 1937 193f. A. Bæksted: Besættelsen i Tisted I, 1959 43f.

H. A. Hens (Bjørn Kornerup)

Bornemann, Johan, se **Bornemann, F. C.**

Bornemann, Mathias Hastrup, 1776–1840, jurist. * 27.9.1776 i Brøndum ved Skive, † 29.10.1840 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). F: ejer af hovedgården Jungetgård i Salling, tidligere borgmester i Viborg Johan B. (1726–80) og Anna Marie Hastrup (1745–1801, ~2° 1785 med regimentskvartermester Johan (Jens) von der Velde de Fine, 1748–89, ~1° med Johanne Borreschmidt, 1754–80). ~17.11.1809 på Frbg. med Johanne Marie Heinson, * 23.10.1788 i Nyborg, † 6.2. 1871 i Kbh. (Frue), d. af kaptajn, senere major Frederik Christian H. (1750–1821, ~2° med Margrete Lund, ca. 1793–1876) og Dorthea Georgina Bornemann (1771–1832, ægteskabet opløst; ~2° 1806 med distriktskirurg Otto Johnsen Hjaltalin, 1782–1840, ~2° 1838 med Sigridur Bjørnsdatter). – Far til F. C. B.

B. blev student 1791 fra Nyborg, juridisk kandidat 1796, konkurrerede 1798 med J. P. G. Debes, C. F. Lassen og A. B. Bentzon om adjunkturen og notariatet ved det juridiske fakultet – Bentzon blev den sejrende – men overvandt 1799 i en konkurrence om samme stilling fem medansøgere, hvoriblandt A. S. Ørsted. 1809 blev B. extraord. prof., 1815 dr. juris på afhandlingen *De analogia juris, cum speciali ad jus Danicum respectu* (om retsanalogi med særligt henblik på dansk ret). 1817 prof. ordinarius og medlem af konsistorium, referendarius consistorii 1817–30 og 1834–36, en tid inspector quæsturæ, universitetets rektor 1823–24, 1820 ekstraordinær assessor i højesteret. – I sine tidlige år nærede han digteriske aspirationer, oversatte *Tyrtaios* (Minerva 1792) og både her og i andre tidsskrifter, Iris og Hebe, Tilskueren, Det skandinaviske litteraturselskabs skrifter o.a. offentliggjorde han en række digte, således *Niels Ebbesen, Danmarks Befrier,* 1795, prægede af patriotisme men uden egentligt litterært talent. Han var et ivrigt medlem af Drejers klub hvor han ofte besang kongen og kronprinsen. Her oplæste han 1807 med „megen Patos" (H. C. Ørsted) Oehlenschlägers Svar til Baggesen paa hans Brev Noureddin til Aladdin. 1801 og 1807 gjorde han tjeneste i Livkorpset, ved hvilket han til 1808 var auditør, til 1812 kaptajn. Begivenhederne inspirerede ham samtidig til hymnen *Danmark og Dannerkjerlighed* (Minerva, aug. 1801), *Kampsang for Danmarks Krigere,* 1801 og *En dansk Mands Stemme i Aaret 1807,* 1807. Som retsvidenskabsmand evnede han ikke ved sine få af abstrakt-filosofisk tænkning prægede værker at bringe dansk retsvidenskab den tiltrængte fornyelse. B. står som de fleste af sine kolleger ved det juridiske fakultet i begyndelsen af 1800-tallet helt i skyggen af A. S. Ørsted. Bortset fra enkelte responsa, fx om en odelløsningssag i Astræa V (1805) og andre i Juridisk Arkiv og Nyt juridisk Arkiv har han intet bidrag ydet til belysning af den gældende ret som dog faldt inden for hans læreområde. Heller ikke i retsfilosofien, hans hovedfag, førte B. udviklingen frem. Ved universitetet havde J. F. W. Schlegel været hans foretrukne lærer, og han var stærkt optaget af studiet af Kants og Fichtes filosofi. Men han nåede ikke som sine forgængere Lauritz Nørregaard og Schlegel at udarbejde et fuldstændigt retsfilosofisk system. Hans forfatterskab udløstes i nogle få monografier og forsøg omkring de retslige grundbegreber og strafferettens almindelige spørgsmål. I sin disputats tilsigtede han at opstille en almindelig teori om analogi ganske uden hensyntagen til den positive lovgivning. Også rent filosofiske eller psykologiske problemer behandlede B. litterært. Efter års studier udsendte han det skrift der skulle sammenfatte og afslutte hans erkendelsesteoretiske tænkning *Den almindelige Retslære. Første Deels første Afdeling: Indledningen og Moralens Grundlære,* 1832, men værket forblev ufuldendt og har lige så lidt som B.s øvrige arbejder fået indflydelse. En af hans prøveforelæsninger omhandlede et folkeretligt emne; det samme gælder hans *Over den brugelige Visitation af neutrale Skibe og Konvojen, og et Middel til at hæve begge, ved en almindelig og garanteret Søehandelsfolkeret.* Heller ikke som docent formåede B. at tilfredsstille hverken sig selv eller sine tilhørere, hvis store flertal ifølge Orla Lehmann fandt hans forelæsninger „drabende og uklare". – 1805 blev B. medlem af Det skand. litteraturselskab, 1819 af Videnskabernes selskab. – Etatsråd 1829. Konferensråd 1836. – R. 1840.

Selvbiogr. i Acta solennia til kroningsfesten 1815 29–31. E. C. Werlauff: Erindringer af mit liv, 1910 = Memoirer og breve XIII (Fot. optr. 1968). Frantz Dahl i Festskr. i anledning af tohundrede års dagen for indførelse af juridisk eksamen ved Kbh.s univ., 1936 152–55.

Ditlev Tamm (Frantz Dahl)

Bornemann, Philip Julius, 1599–1652, kancellisekretær. * 2.9.1599 i Bückeburg, † 9.8.1652 i Kbh., begr. sst. (Frue k.). F: dr. med. Cosmus B. (1567–1612) og Margrethe v.d. Meden (1581–1612). ~26.5.1633 i Kbh. (Frue) med Hedevig

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Johanne Zoëga, * 1606, † 2.1.1657 i Kbh., d. af tidligere gottorpsk „Pfennigmeister" i Kiel Johan Adolph Z. og Thyre Ellenberger fra Roskilde. – Far til Cosmus *B. og Henrik *B.

B. studerede ved flere tyske universiteter og blev lic. jur. ved universitetet i Wittenberg. På sin morbror Martin v.d. Medens anbefaling blev han ansat i greven af Oldenburgs kancelli hvorfra han siden gik over i ærkebiskop Johan Frederik af Bremens tjeneste. 1626 blev han kammersekretær hos hertug Frederik, den senere kong Frederik III der dengang var biskop i Verden og koadjutor i Halberstadt. B. fulgte ham på en rejse til Nederlandene 1628. 1629 trådte han i Christian IVs tjeneste som sekretær i Tyske kancelli. I denne stilling virkede han til sin død med en mindre afbrydelse 1635–37 da han på ny var ansat som kammersekretær og rådgiver hos hertug Frederik der nu var ærkebiskop i Bremen. Han var en meget brugt mand ved kancelliets forretninger og forlenedes for sin tjeneste med flere kanonikater i Roskilde og Lund. □Mal. 1635.

Danm.s adels årbog X, 1893 78f. – Universitetsprogram, 1652. Ligprædiken (med stamtavle) i Pers.hist. t. VI, 1885 48–55.

*L. Laursen**

Bornemann, Philip Julius, (1680–1740), se **Bornemann, Cosmus.**

Bornemann, Vilhelm, 1731–1801, generalauditør. * 20.9.1731 i Bergen, † 15.2.1801 i Kbh. begr. sst. (Trin.). F: biskop Oluf B. (1683–1747, ~ 1° 1712 med Mette Dorothea Randulph, 1685–1729) og Ingeborg Marie Hansen († 1753). ~ 5.9.1762 i Kbh. (Trin.). med Talche (Thalia) Storm, * 21.7.1738 i Kbh. (Trin.), † 13.2.1779 i Kbh. (Trin.), d. af kammerråd og toldskriver Anker Pedersen S. (ca. 1704–78, ~ 1° med ukendt) og Mette Kirstine Mouridsdatter Trap (1716–42, ~ 1° med assessor Erich Jessen, † 1736).

B. blev student i Bergen 1746 og tog den juridiske eksamen fra universitetet i Kbh. 1748. 1753 blev han auditør, 1757 sekretær i krigskancelliet, 1759 krigsråd, 1763 præses i inkvisitionskommissionen og titulær (1774 til sin død virkelig) generalauditør, 1767 overauditør. Han var litterært dannet og teaterinteresseret, oversatte selv skuespil til Det danske teater og var en af dem der stærkest animerede Dorothea *Biehl til at skrive originale stykker til teatret. 1766 blev han rådmand samt meddirektør, 1772–78 direktør ved skuespilhuset. En kort tid var han også politimester udnævnt af Struensee ved kabinetsordre og udviste under teaterfejden nov. 1771 en usædvanlig konduite. Fra 1772 fik han sæde i højesteret, 1778 blev han medlem af kommissionen for plejestiftelsen, 1786 af den store landbokommission. – Hans søn **Anker Vilhelm Frederik B.** (26.7.1763–19.7.1854 blev student 1779, cand. jur. 1782 og 1789 ordinær assessor i hof- og stadsretten i Kbh., 1793 i politiretten. 1795 blev han generalauditør i Norge hvor han var et skattet medlem i Kristianias selskabsliv med sit lune og dramatiske talent. 1801 generalauditør for Danmark og hertugdømmerne, 1802 ekstraordinær assessor, 1822–43 justitiarius i højesteret. Han oprettede 1843 det 2. B.ske fideikommis. Gehejmekonferensråd 1828. R. 1810. DM. 1815. K. 1824 SK. 1826. □Mal. af C. A. Lorentzen, 1824 (højesteret). Afbildet på Gertners mal. af salvingen 1840 (Rosenborg). Mal. af Marstrand, 1842. Mal. af N. P. Holbech, 1851. Tegn. af Marstrand (St.mus.). – Etatsråd 1773. Virkelig etatsråd 1776. Konferensråd 1781. □Mal. (Tølløse). Mal. af Jens Juel, 1771 (Politigården, Kbh.; Pederstrup). Silhouet 1781.

Efterl. papirer fra den Reventlowske familiekreds, udg. Louis Bobé, VI, 1903 (V. B.s rapport om teaterfejden). – Danm.s adels årbog X, 1893 80. – O. Nielsen i Pers. hist. t. I, 1880 (= samme forf.: Kjøbenhavns politimestre og politidirektører, 1881). Luxdorphs dagbøger I–II, udg. E. Nystrøm, 1915–30. Sv. Cedergreen Bech: Struensee og hans tid, 1972. Samme: Brev fra Dorothea, 1975.

Sv. Cedergreen Bech

Bornholdt, Niels Peter Anton, 1842–1924, handelsagent. * 3.4.1842 i Hjørring, † 17.5.1924 i Riga, begr. sst. F: tidligere postfører Jens Welling Limschou (1794–1866) og Augusta Sophie Johanne B. (1810–76). ~ Mary Emily de Creagh, † 1910.

Som ung mand åbnede B. efter at have fået sin uddannelse i skibsmæglerforretninger i England 1872 en skibsprovianteringsforretning i Riga som fra en beskeden begyndelse i en forholdsvis kort årrække voksede sig stor, især efter at firmaet havde udvidet sit forretningsområde til også at omfatte skibsmægler- og befragtningsvirksomhed. Allerede i 1880erne stod det – under navnet P. B. & co. – som en meget anselig virksomhed inden for skibsfartsbranchen, idet firmaet ved siden af hovedsædet i Riga havde filialkontorer i Libau, Reval, St. Petersborg og Windau. Da danske skibes sejlads på russiske Østersøhavne i disse og de følgende år tog et stærkt opsving, og da B. i høj grad interesserede sig for denne sejlads' udvikling, blev han dansk skibsfart en god støtte i dette tidsrum. Ved sit indgående kendskab til russiske forhold herunder også til russisk jernbanepolitik blev han, især efter at han 1878 var blevet Det Forenede Dampskibsselskabs agent i Libau og senere i Ri-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ga og de andre russiske Østersøhavne, hvor firmaet havde filialer, et virksomt og indflydelsesrigt bindeled mellem dansk ruterederi og de russiske baner, og han har utvivlsomt i ikke ringe grad medvirket til at den russiske stykgodstrafik i årene helt op til verdenskrigen i betydelig udstrækning blev befordret på danske skibe. Også på anden måde arbejdede B. meget for danske interesser i Rusland, bl.a. ved den støtte han ydede den danske hornkvægeksport til dette land, og gennem årenes løb fik desuden adskillige unge danskere en nyttig læretid i hans store firma. Her virkede bl.a. Det forenede dampskibsselskabs senere direktør Jacob *Brandt ikke blot som leder af Libaukontoret, men også som medindehaver af firmaet. B. stod gennem mange år i venskabeligt forhold til C. F. *Tietgen. – Verdenskrigen betød for B.s firma som for så mange andre i de russiske Østersøprovinser en frygtelig omvæltning. Under hele krigen opholdt B. sig i Riga, og en overgang lå forretningen praktisk talt fuldstændig nede. Da der atter blev ro i de nydannede randstater, tog B. trods sin høje alder med iver fat på at genopbygge forretningen i det omfang, det lod sig gøre med hovedsæde i Riga og kontorer i Libau, Reval og Windau; derimod oprettede firmaet ikke noget kontor i Leningrad. Med B.s død ophørte i øvrigt firmaet at være Det Forenede Dampskibsselskabs agent. – Trods sit mangeårige ophold i udlandet bevarede B. lige fra sine første manddomsår en stærk tilknytning til Danmark; hvert år foretog han lange ferierejser hertil, og for at have et fast opholdssted købte han 1901 godset Løvenholm ved Randers (solgt 1918). B. var i øvrigt en meget hjælpsom og godgørende mand, og ved sin kloge og værdige fremtræden var han Danmark en god repræsentant i det store russiske kejserrige. – Etatsråd 1899. – R. 1889. DM. 1909. K.^{2} 1922. □Foto.

Børsen 18.5.1924. Danmarksposten, 1924 111. Aage Heinberg: Danske erhvervsmænd I, 1933 23–27.

*Jens Vestberg**

Borre, Peter (Christian), 1716–89, grosserer. Døbt 2.9.1716 i Århus, † 20.12.1789 i Kbh., begr. sst. (Frue k.). F: købmand Mikkel Pedersen B. (1669–1724) og Anne Mogensdatter Blach (1692–1726). ~ 18.6.1751 i Kbh. (Frue) med Sophia Aagaard, * 18.10.1735 i Kbh. (Frue), † 5.10.1778 sst. (Frue), d. af hørkræmmer, senere grosserer Oluf Hansen Aa. (1689–1749, ~ 1° 1717 med Anna Dorothea Høck, 1697–1722) og Anna Elisabeth Tvede (1708–47).

B. der var søstersøn af Oluf *Blach tog 1750 borgerskab som grosserer og drev vistnok fra 1757 i forening med Peter *Fenger – firma B. & Fenger – en omfattende forretning med salt, hør, hamp, vin, kul, specerier, asiatiske og vestindiske varer hvortil han knyttede veksel-, spekulations- og kommissionshandel og rederi. Ved sit ægteskab blev han svoger til J. P. *Suhr og hørkræmmer, senere godsejer Mathias Wassard. Han boede om vinteren i sin store beboelses- og forretningsejendom på Christianshavn Strandgade 44 (den Irgensske gård), om sommeren på sin lystgård Sophieshøj i Nærum. Mest kendt blev han gennem sine offentlige hverv. 1761–78 var han administrator for tobaksmonopolet mod at oppebære 12½ pct. af dets udbytte. Efter fra 1753 at have været hovedparticipant i det 1747 oprettede Kgl. octr. alm. handelskompagni der efterhånden fik underlagt også den islandske, grønlandske og finmarkske handel, blev han 1759 dettes direktør, senere dets overdirektør, indtil kongen 1774 opløste kompagniet ved at overtage aktierne i det. Derefter var B. indtil 1779 direktør i de to nyoprettede betydelige statsforetagender, Kgl. islandske, finmarkske og færøske handel og fiskefangst og Kgl. grønlandske handel, hvalfiske-, robbe- og fiskefangst. 1757–76 var han medlem af Grosserernes formandskab og blev 1762 societetets formand med Niels *Ryberg og Peter Fenger som ældste. Han virkede energisk for den private handels interesser, påtalte indgreb i grosserernes beføjelser, og han tilsluttede sig det Schimmelmannske forslag (1769) om oprettelse af en frihavn, eventuelt et frilager i Kbh. med anlæg af oplags- og pakhuse m.m. – Hofagent 1761. Etatsråd 1779.

Carl Bruun: Kjøbenhavn III, 1901. H. Trier i Hist. medd. om Kbh. VII, 1919–20 2–5.

*J. Werner**

Borri (Burrus), **Francesco Giuseppe,** 1627–95, alkymist, læge. * 4.5.1627 i Milano, † 13.8.1695 på Engelsborg i Rom. F: lægen Brando B.

B. var opdraget i jesuiterseminariet i Rom og kom i det romerske hofs tjeneste. Han var åbenbart allerede tidligt meget fantasifuld, ville stifte en ny sekt hvorfor han 1655 af frygt for inkvisitionen måtte flygte til Milano hvor han arbejdede på at oprette en ny kirke og en ny stat under sin egen ledelse. Han måtte atter flygte 1659 men blev stævnet til Rom. Da han udeblev blev han sat i band, dømt som kætter og brændt in effigie i begyndelsen af 1661. Han drog så til Tyskland og Holland hvor han levede i Amsterdam som alkymist og læge. Her traf han sammen med en række fremragende danske, navnlig Ole *Borch. I begyndelsen var Borch meget skeptisk over for B. og betegnede ham som en charlatan, men efterhånden bedårede B. åbenbart Borch der skrev til Thomas *Bartholin om sine iagttagelser. Bar-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

tholin stillede sig i begyndelsen afvisende, men da B. smigrede ham slog han om. Ganske særlig lod Borch og Bartholin sig imponere af en operation som B. gjorde. Han lod gøre et snit gennem hornhinden på en gås og pressede øjets væsker ud gennem såret hvorved også linsen udtømtes. Han inddryppede derpå en chelidoniumekstrakt og forbandt øjet. Nogen tid efter fjernedes forbindingen, og det viste sig at såret var lægt, og at gåsen kunne se. Borch så denne operation et par gange i Amsterdam, og da Bartholin hørte derom blev han så begejstret at han betegnede det som verdens ottende underværk. Til grund for denne begejstring lå den tids tro på at linsen i øjet var det egentlige synsapparat og at synet var umuligt uden linse. Nu viste det sig altså at B.s udmærkede dråber var i stand til at restituere linsen og dermed synet. – B. var imidlertid også alkymist, og for guldmageri interesserede Frederik III sig meget. B. forlod 1666 Amsterdam, kom til Hamburg hvor han traf den svenske dronning Christina som han vejledte i bestræbelserne for at finde de vises sten, og derpå kom han 1667 til Kbh. hvor kongen tog ham i sin tjeneste. Han arbejdede vistnok først i laboratoriet i Rosenborg have, men snart byggede han en særlig ovn bag Børsen. 1669 flyttedes denne ovn ubrudt med stort besvær til pladsen ved Skt. Annæ rotunda, en kirke som var påbegyndt af Christian IV mellem Østervold og Rigensgade. Over ovnen byggedes en ejendommelig bygning som senere i over 100 år var officerslazaret. Bygningen benævnes stadig Guldhuset, men laboratoriet skal have været i en bygning ved siden af. Her arbejdede B. på at fremstille guld af sølv fra Kongsberg, og det skal også være lykkedes ham i ringe mængde. – Her i Kbh. gjorde han sin operation på gæs nogle gange, men kongens livkirurg Henrik Skriver som overværede en af operationerne var en mand af en ganske anden støbning end den tids læger i almindelighed. Han gav sig til selv at eksperimentere og påviste ved en række forsøg at chelidoniumekstrakten ikke spillede nogen rolle. Forklaringen ligger i at der i fugles senehinde findes en benskal som gør det umuligt at udtrykke mere end en del af øjets væsker og i at linsen ikke er nødvendig for synet. Eksperimentet er i den nyeste tid gjort efter af K. K. K. Lundsgaard. – B. havde også pralet af at han kunne helbrede store sår i et menneskes øje, men han unddrog sig et forsøg.

B. som var en smuk og forførende mand, førte stort hus men fik også mange fjender. Så snart kongen var død forlod han landet med et i nådige udtryk udfærdiget pas, men da han kom til Mähren blev han arresteret, ført til Wien og derfra udleveret til Rom hvor han sattes i livsvarigt fængsel på Engelsborg. Dronning Christina fik fængslet noget formildet, og kronprins Frederik (IV) besøgte ham 1692. □Mal. af J. Toorenvliet, 1661 (Fr.borg) forestiller enten B. eller Ole Borch. Mal. tilskrevet J. Ovens (Gavnø). Stik af P. van Schuppen, 1675, efter et andet mal. af Ovens. Afbildet på et par allegoriske stik, det ene af T. Matham. Pastel af Henry Tilson (Bygdøy).

E. C. Werlauff i Herholdt og Mansa: Saml. til da. medicinal-hist. I, 1835 152–81. A. Fjeldstrup: Guldmagere i Danmark, 1906. K. K. K. Lundsgaard: Gamle og nye metoder til operationssnit gennem øjets væg, 1930 11–13. A. Garboe: Thomas Bartholin, 1950, II, 101-05. Aa. Schæffer: Dansk apotekervæsens hist., 1963 140–44. M. Winge i Dansk med.hist. årbog, 1975 23.

*Gordon Norrie**

Borring, Lauritz Stephan, 1798–1884, sproglærer. * 21.12.1798 i Bogense, † 26.3.1884 på Frbg. (Matth.), begr. sst. (Solbjerg), 1888 flyttet til Gentofte. F: købmand Laurits B. (1761–1853) og Mette Cathrine Fahnøe (1770–1857). ~ 2.8.1823 i Assens med Christiane Birgitte Albertsen, * 10.7.1801 i Odense, † 13.2.1888 på Frbg., d. af auditør Albert A. (1767–1803, ~ 1° med Ulrikke Louise Bentzen, 1779–99) og Frederikke Marie Elisabeth Bentzen (1783–1863, ~ 2° 1806 med toldkasserer i Assens, oberst Frederik Christian Møsting Bülow, 1761–1838).

Allerede som dreng fik B. praktisk kendskab til fransk ved at tale med de franskmænd som dengang (1808) lå i garnison på Fyn. 1816 blev han student fra Odense. I Kbh. fik han adgang til nogle familier hvor der var lejlighed til at tale det franske sprog som han vedblev at dyrke ved siden af eksamensstudiet. Efter at han 1821 havde taget teologisk eksamen blev han lærer i religion ved landkadetkorpset. 1826 foretog han en rejse til Frankrig hvor han opholdt sig et halvt år, og blev 1831 lærer i fransk for landkadetterne. 1834 rejste han med offentlig understøttelse til Paris hvor han anvendte et halvt år på studiet af fransk. 1841 blev han lærer i fransk ved Metropolitanskolen. Han udgav franske grammatikker og læsebøger, stiløvelser og ordbøger der er udkommet i adskillige udgaver; hans større fransk-danske ordbog der udkom 1841–45, var for sin tid et virkelig fortjenstfuldt arbejde. Han søgte også at gøre dansk litteratur kendt i Frankrig. Han har således for oldskriftselskabet oversat Krakes mål og Knytlinga saga. 1848–49 blev han af regeringen sendt til Paris for i den franske presse at arbejde på at oplyse franskmændene om danske forhold, navnlig det slesvigske spørgsmål. 1856 fratrådte han sin virksomhed ved Metropolitanskolen, og 1861 blev

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

han afskediget som lærer ved landkadetakademiet da dette blev nedlagt. Hans virksomhed for udbredelse af kendskab til fransk standsede dog ikke hermed. Længe vedblev han at undervise og gjorde hvert år en rejse til Paris, og endnu i sin høje alderdom søgte han (1883) ved en *Grammaire danoise et norvégienne* at gøre franskmændene bekendt med det danske sprog. – Tit. professor 1837. – R. 1847. □Blyantstegn. (Fr.borg). Træsnit af H. P. Hansen, 1884.

Selvbiogr. i Metropolitanskolens indbydelsesskrift for 1841.

*Kr. Sandfeld**

Borum, Oscar Alfred, * 1894, jurist. * 30.7.1894 i Kbh. (Sion). F: grosserer Olaf Marius Christian B. (1855–1932) og Bertha Glückstadt (1872–1955, ~1° 1890 med detailhandler, senere grosserer Gustav Simon Bendix, 1860–1922, ~2° med Wanda Bruhn; Ægteskabet opløst). ~3.2. 1923 i Kbh. (b.v.) med Ebba Caroline Eugene Petersen, * 27.2.1903 i Kbh., d. af handelsrejsende Victor Charles Louis Eugen Kønig P. (1879–1957) og Dorthea (Doris) Johanne Madsen (1881–1930).

B. blev student 1912 fra Henrik Madsens skole og valgte derefter juraen som studiefag, idet han dog de første år tillige beskæftigede sig med litterære og filosofiske studier. 1919 bestod han den juridiske eksamen med udmærkelse og efter en kortere tid at have været sagførerfuldmægtig blev han 1920 ansat som sekretær i justitsministeriet. 1923–24 foretog han en længere studierejse til England og Frankrig. Efter sin hjemkomst indtrådte han på ny i justitsministeriet, hvor han var ansat indtil han 1930 udnævntes til professor i retsvidenskab ved Kbh.s universitet, idet han dog i årene 1928–30 var konstitueret som dommer i Østre landsret og Kbh.s byret. 1927 erhvervede B. den juridiske doktorgrad på den store afhandling *Personalstatutet efter dansk og fremmed Ret* hvori han undersøgte, hvilke regler der efter dansk international privatret gælder med hensyn til en persons person-, familie- og arveretlige retsstilling i tilfælde hvor flere landes lovgivning kunne tænkes at komme til anvendelse. Hans behandling af dette centrale problem inden for den internationale privatret der var underbygget af dybtgående studier betød en værdifuld berigelse af den sparsomme danske internationalprivatretlige litteratur og gjorde ham selvskreven til ved Viggo Bentzons afgang at overtage dennes fag (person-, familie- og arveret). B.s senere litterære produktion omfatter i første linie hans lærebøger i familieret *(Familieretten* I, 1936; II, 1941, 2. udg. 1955), personret *(Personretten,* 1942, 4. opl. 1963), arveret *(Arvefaldet* 1949 og *Arveretten,* 1950) og international og intertemporal privatret *(Lovkonflikter,* 1931, 4. udg. 1957) der afløser Bentzons fremstillinger samtidig med, at de ikke mindst for den internationale privatrets vedkommende repræsenterer den første moderne retsvidenskabelige fremstilling af de pågældende emner. Desuden har han forfattet en række mindre afhandlinger af privatretligt indhold, herunder senest om emner inden for aktieselskabsretten. B.s litterære arbejder præges af grundighed og omhu og et sikkert judicium samt af den klare og gennemarbejdede form, hvori de fremtræder. I sin produktion er han lejlighedsvis kommet ind på undersøgelsen af almindelige retsgrundsætninger og retsproblemer (fx afhandlingen *Aftalers Bestaaen under forandrede Forhold,* 1939). Han er medudgiver af Juridisk Ordbog, 1934 (4. udg. 1977). Ved nedsættelsen af arveretskommissionen 1936 udnævntes han til dennes formand og havde som sådan en væsentlig andel i det i kommissionens betænkning af 1941 indeholdte forslag til en reform af arvelovgivningen. Forslaget blev ikke gennemført, men med arveloven 1963 der var et resultat af arbejdet i arvelovsudvalget af 1954, hvoraf B. var medlem, bar bestræbelserne for tilvejebringelse af en ny arvelovgivning frugt. B. har været formand for en række lovkommissioner, således bl.a. børnelovskommissionen af 1947, aktielovkommissionen af 1957 samt aktielovudvalget af 1964, hvis betænkning 1969 om en fællesnordisk aktieselskabslovgivning i vidt omfang danner grundlag for aktieselskabsloven af 1973. I sine seneste år som professor ved Kbh.s universitet varetog B. som fag selskabsretten. B. er æresdoktor ved universiteterne i Island og Uppsala. 1946–65 var han formand for Juridisk forening. 1964 hyldedes han i anledning af sin 70 års dag der markeredes med udsendelsen af et festskrift, med rette som „den, der gav det i vore dage så vigtige område, den internationale privatret, borgerret inden for dansk retsvidenskab". – R. 1940. DM. 1946. K.[2] 1954. K.[1] 1962. □Tegn. af Otto Christensen, 1941 (Fr.borg). Foto.

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1927 169f. Årbog for Kbh.s univ. 1929–30 17f. – J. Fischer: Slægten Salomonsen, 1927 10. – Stig Iuul m.fl. i Juristen 1954 283–89. Stig Iuul og Anders Vinding Kruse i Festskr. til O. A. B., 1964 9–14 (med bibliografi).

Ditlev Tamm (Stig Iuul)

Borum, Poul Villiam, * 1934, forfatter. * 15.10.1934 i Kbh. F: adoptivsøn af guldsmed Ejnhard Villiam B. (1896–1955) og Hansine Marie Coops (1900–76). ~8.8.1959 i Vejle med for-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

fatter Inger *Christensen, * 16.1.1935 i Vejle, d. af skrædder Adolf Emanuel C. (* 1908) og Erna Hansine Østergaard (* 1910). Ægteskabet opløst 1976.

B. blev student 1953 fra Horsens statsskole og studerede alm. og smlgn. litteraturhistorie i Århus 1953–60. Væsentligt blev et studieophold i Stockholm 1955–56 ligesom et senere i USA 1970–71. Som litteraturkritiker ved Jyllands-Posten 1959–63, ved Politisk Revy 1966–68, derefter ved Ekstra Bladet placerede B. sig hurtigt centralt indenfor 60ernes danske modernisme. Hans kritik er skarp, præcis og autoritativ, nu og da affejende, men oftest lydhør og vejledende ud fra omfattende viden. Af hans kritiske værker kan fremhæves *Poetisk modernisme*, 1966 og *Det amerikanske*, 1976. Som lyriker debuterede B. i Hvedekorn 1952 og i bogform 1962 med *Livslinjer*. Det er korte, koncentrerede centrallyriske digte der med deres åbne syntaks og forskudte billed- og oplevelsesplaner fornemmes som små ord-mobiler; i drejende glimt røber de overraskende sansninger og nyslåede sproglige sammenhænge. Fra det eksperimenterende og intellektuelt komplicerede har B. nærmet sig stadig større enkelhed og næsten hymneagtigt livstilbedende inderlighed i en række digtsamlinger hvis temaer antydes i titlerne, *Hende*, 1963, *Rinkesten*, 1964, *Mod*, 1965, *Dagslys*, 1966, *Sang*, 1967, *Kendsgerninger*, 1968, *Lynets skønhed*, 1969, *Lis og Svenåge*, 1969, *På denne side*, 1970, *Den brændende by*, 1971, *Øjets blikstille*, 1972, *I live*, 1972, *Denne bog er en drøm*, 1973, *Sang til dagens glæde*, 1974, *Jordstolt*, 1975, *Ild over ild*, 1976, *Andethed*, 1977, *Verdenskuglen*, 1978. – B. er en fin oversætter, især til og fra amerikansk og en nytænkende metriker *(Meningsmetrik*. Kritik nr. 9, 1969 20–51).

B.s kulturelle aktiviteter er omfattende. Han har bl.a. skrevet libretto til Ib *Nørholms TV-opera *Invitation til skafottet*, 1967 og drejebog til Henning *Carlsens Schade-film *Mennesker mødes*, 1967. Sin store viden om moderne musik har B. udmøntet i et betydeligt formidlende arbejde gennem radioen og siden 1975 i redaktionen af Dansk musiktidsskrift. Siden 1968 litterær redaktør af Hvedekorn. – 1967 modtog han statens kunstfonds 3-årige stipendium og 1976 Oehlenschläger-medaljen. □Foto.

P. B. i Berl. aftenavis 26.7.1969 (kronik). – J. G. Brandt: Præsentation, 1964 27–30. T. Brostrøm: Ti års lyrik, 1966 191–98. Modernismen i da.lit., 1967 108–11.

Marie-Louise Paludan

Borup, Johan Jacob Nansen, 1853–1946, højskoleforstander. * 1.6.1853 i Sorø, † 20.2.1946 i Jægersborg, begr. på Gentofte kgd. F: adjunkt ved Sorø akademi, senere sognepræst i Skamstrup og Frydendal Julius Theodor B. (1814–1904) og Marie Rosa Caroline Trier (1827–97). ~22.4.1890 i Høje Tåstrup med Eline Sophie Schousboe, * 23.3.1868 i Slangerup, † 10.6.1943 i Jægersborg, d. af sognepræst i Slangerup, sidst i Høje Tåstrup, provst Vilhelm Carl S. (1810–91, ~1° 1840 Eline Regisse Cathinka Lassen, 1821–54) og Sophie Marie Rosa Cohn (1830–1905).

B. kom 1868 fra Sorø akademi til Haderslev læreres skole i Kbh. og blev student derfra 1871. På det samme kvistværelse ved Frihedsstøtten hvor hans morbroder Ernst *Trier femten år før havde huset „Lille Theologicum" samlede han 1874 en halv snes kammerater, ligesom B. påvirkede af Grundtvigs arv, men friere fortolket end af de ældre grundtvigianere. Til denne „nygrundtvigske" kreds af unge teologer der ivrigt drøftede Rasmus Nielsens filosofi og politisk sluttede sig til venstre, hørte bl.a. Valdemar *Brücker, B.s sidekammerat fra skolen, og brødrene Karl og Alfred Povlsen. 1877 blev B. cand. teol., men valgte at blive lærer i dansk og fremmed litteratur og efter et halvt års studieophold i Paris 1881 tillige i fransk. I mange år virkede han som timelærer ved forskellige skoler, herunder Gotfred *Rodes på Skovgård, Døckers kursus, Falkenstjernes højskole, og senere kom hertil Studentersamfundets arbejderundervisning, Folkeuniversitetsforeningen og Lærerhøjskolen. Allerede som student havde B. ved at høre Ernst Triers tale til bondeungdommen på Vallekilde fået lyst til at gøre en tilsvarende indsats i hovedstaden. Men opgaven var vanskelig da forskellige mislykkede forsøg havde bragt højskolen i vanry i Kbh. B. turde derfor ikke bruge højskolenavnet, men indbød 1891 med annonce i Politiken til „videregående undervisning for ikkestuderede herrer og damer". Han havde lejet et lokale til en halv snes deltagere, men der meldte sig over 100. B.s første program gik ud på „at meddele undervisning i *de* almendannende fag som et menneske der vil finde sig til rette i det moderne samfund har brug for", men da det fortrinsvis tiltrak „den københavnske overklasse" gik B. med ildhu ind i fagforeningerne og tilbød elementære fag som dansk og regning på sit kursus – til nedsat pris. Det slog an. 1916 kunne fagforeningslederen Martin Petersen i en forsamling af arbejdernes tillidsmænd sige „at det her var vanskeligt at finde en der ikke havde siddet på skolebænk hos Borup". B.s kursus fik i øvrigt bred tilslutning fra alle samfundslag. Han ønskede „at tage folk som de er", og det forstod han – både i sine åndfulde litterære foredrag og i de æggende samtaletimer han kaldte „mundtlig

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

stil". Dygtige timelærere blev knyttet til skolen der fra 1894 opnåede statsstøtte og året efter da den flyttede til Ny Rosenborg ved Jarmers tårn tog navnet Borups læreanstalt. Men – skrev B. til Ernst Trier i 1893 – „der er ikke én grundtvigianer her i byen som har rakt mig en finger, når jeg undtager gamle fru Grundtvig, ja og så Hostrup". Til gengæld blev B. bakket op af folk som Herman Trier og især borgmester Jacob Marstrand. 1916 da de lejede lokaler blev for trange satte den sjællandske bonde Jens Mortensen i Kvandløse en stor landsindsamling i gang for at give skolen der fra dette år hed Borups højskole, en selvstændig basis. 1926 erhvervedes til dette formål Frijs' palæ ved Frederiksholms kanal. Her blev medforstanderen fra 1928 Jens Rosenkjær B.s efterfølger 1932.

Efter sin afgang fortsatte B. sin lødige forfattervirksomhed, ukuelig til det sidste, selv da han som jøde truedes med tysk deportation til Theresienstadt i efteråret 1943. Til hans tidligere arbejder *Literære Udkast*, 1910, *Grundtvigs Stjerne*, (om hans salmer), 1912, *Højskolen og København*, 1916 og udgivelsen af *Dansk Sangbog*, 1914 (nyt oplag 1926) føjedes den mesterlige skildring *N. F. S. Grundtvig*, 1943 og den erindringsprægede *Brogede Blade*. – R. 1912. □Tegn. af N. V. Dorph, 1921. Mal. og tegn. af L. Find, 1924. Tegn. af Carl Jensen ca. 1942. Foto.

J. B.: Brogede blade, 1945. Interview i Højsk.bl. 1933 293. – Th. Bredsdorff sst. 1916 sp. 1271–74. Borup bogen, udg. Aage Brandmose, 1921. Martin Petersen i tidsskr. Borups højskole, 1.6.1923 138f. Valdemar Brücker: Mit livs vej I, 1925 136–42. Helge Skovmand i Højsk.bl. 1933 285–87. Jens Rosenkjær sst. 1943 294f; 1946 104f. Roar Skovmand: Lys over landet, 1949 89–94. Even Marstrand: J. B. og hans kreds, 1953. Anders Pontoppidan Thyssen: Den nygrundtvigske bevægelse, med særligt henblik på den Borupske kreds I, 1957 194–98 203–27. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Roar Skovmand

Borup, Ludvig Christian, 1836–1903, borgmester. * 6.7.1836 i Randers, † 18.1.1903 i Kbh., begr. sst. (Vestre). F: købmand og tobaksfabrikant Jørgen Christian B. (1809–63) og Edvardine Cathrine Neckelmann (1811–79). Ugift.

B. blev student fra Randers 1854 og juridisk kandidat 1859. S.å. blev han assistent i indenrigsministeriet hvor han gjorde normal karriere (fuldmægtig 1868, kontorchef 1875). 1878 brød han af og gik over til domstolene og blev assessor i landsover- samt hof- og stadsretten. 1869–83 var han tillige docent i landboret ved landbohøjskolen i hvilken anledning han i 1873 udgav en lærebog *Den danske Landboret* (2. udg. 1880). I 1883 meldte han sig efter venners tilskyndelse som ansøger til stillingen som borgmester for Kbh.s magistrats 2. afdeling (finansborgmester) og blev valgt efter en kampafstemning mod den tidligere guvernør for De vestindiske øer J. A. Garde. B. havde hidtil hverken beskæftiget sig med kommunaladministration eller finansforhold. Men efter en forsigtig start placerede han sig efterhånden som en effektiv og magtfuld administrator. Den kraftige udvidelse af byens servicefunktioner i disse år nødvendiggjorde en betydelig låntagning der dog takket være konjunkturerne kom til at foregå på betingelser der var gunstige for kommunen. Faren for at kommunens bankforbindelse, Privatbanken, og dens stærke leder C. F. Tietgen ad denne vej skulle øge sin indflydelse i kommunale anliggender synes B. at have haft held til at afværge. Da radikale venstremænd og socialdemokrater i 1890-erne blev en stadig stærkere og mere dominerende opposition i borgerrepræsentationen kom B. til at fremtræde som højres absolutte førstemand i bystyret. Hans fænomenale hukommelse der straks kunne mobilisere alle fornødne data og hans skarpe debatform gjorde ham til en farlig modstander. Hans svaghed var hans tilbøjelighed til at låse sig fast i reaktionære standpunkter, især i småsager af en sådan karakter at de mere kvikke blandt hans modstandere havde let ved at gøre ham til grin. I store sager forstod han derimod meget vel at lugte hvad vej vinden blæste. Derfor stillede han sig trods sin medfødte forsigtighed i spidsen for den aktivitet der i sidste halvdel af 1890erne medførte at Kbh.s kommune først erhvervede store ejendomsbesiddelser i Brønshøj og Emdrup, og som 1900–02 afrundedes med indlemmelsen af Brønshøj, Valby og Sundbyerne. Kommunens ejendomskøb førte i 1898 til en af de største kommunale skandaler i nyere tid. En borgerrepræsentant havde benyttet sin viden om kommunens planer til private transaktioner. Pressen angreb ikke alene den pågældende men også kommunens embedsmænd som man fandt havde optrådt alt for bureaukratisk, hvad der næppe helt lod sig afvise, samt først og fremmest B. hvis integritet dog på ingen måde lod sig rokke. Men hans forbitrede forsvar og rasende modangreb var godt stof og behandledes af modstanderne med stor hensynsløshed. – Personligt stod B. dog stærkt fordi han stedse afholdt sig fra enhver personlig vinding som han kunne have erhvervet sig i kraft af sin stilling, fx bestyrelsesposter i pengeinstitutter ell. lign. Eftertiden gav ham da også fuld oprejsning. En stor færdselsåre bærer hans navn, og hans buste står i rådhusets æresgalleri. Københavns nye rådhus blev opført i hans borgmestertid, og fra en af søjlerne stirrer hans granitmaske ud over rådhushallen.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Foruden byens finanser sorterede hospitals- og sundhedsvæsenet under B.s magistratsafdeling. Han fortsatte på dette område de af forgængeren C. E. *Fenger indledte reformer med hensyn til hospitalsbyggeri, modernisering af sygeplejen og forbedring af de hygiejniske forhold bl.a. vedr. byens tilførsel af levnedsmidler. Kloakeringsforholdene arbejdede han meget med. Forholdet til hospitalernes overlæger var lejlighedsvis noget anspændt på grund af hans karrighed med bevillinger. På et punkt afveg B. fra sit princip om ikke at påtage sig andre opgaver end borgmesterposten. 1901 gik han med til at blive kongevalgt landstingsmand. Årsagen hertil var hans ønske om at varetage københavnske interesser. Rigsdagen stod nemlig over for udarbejdelse af et kompleks af skattelove, og han kunne nok tænke sig at have indseende med de dispositioner der blev truffet for København. Han døde dog, inden man nåede noget resultat. – B. plagedes af en foddefekt, så han var halt. Hans noget kejtede væsen og rustike ydre gjorde ham til en yndet skydeskive for karikaturtegnere. Livet igennem var han ungkarl, og når han humpede gennem gaderne ledsaget af sin store hund kunne han synes en ensom mand. Men han trivedes godt i et kammeratligt lag. 1870 var han i nogle måneder ledende senior i Studenterforeningen, og som borgmester nød han gerne et godt bord og en påfølgende diskussion om kommunale forhold med tilhængere såvel som med modstandere. For selv om der blev givet og modtaget drøje hug i den politiske debat blev hans kontakt med modstanderne bevaret under urbane former. – Konferensråd 1900. – R. 1876. DM. 1887. K.[2] 1892. □Karikatur af K. Gamborg, 1890 (Fr. borg). Træsnit efter foto 1894. Mal. af Knud Larsen ca. 1905 (Kbh.s rådhus), tegnet forarbejde dertil. Mal. af Simony Jensen. Buste af L. Brandstrup samt en maske (begge Kbh.s rådhus). Tegn. af Alfr. Benzon. Foto.

A. F. Lamm: Erindringer, 1928 118–23 .129 135. A. Hvass i Ill.tid. 25.1.1903. Sigurd Jensen i Hist.medd. om Kbh., 1976 122–63 (med bibliografi).

Sigurd Jensen

Borup, Morten (ca. 1446–1526), se **Børup, Morten.**

Borup, Morten, * 1894, litteraturhistoriker, lektor. * 10.11.1894 på Frbg. F: ingeniør, cand. polyt. Frits Christian B. (1857–95) og Ellen Lund (1871–1967). ~1° 7.7.1927 i Borås, Sverige, med Ingegerd Beskow, * 5.10.1903 i Dala, † 3.1.1936 i Ordrup, d. af kontraktsprost, teol. dr. Emanuel B. (1869–1948) og Nanna Hildebrand (1877–1963). ~2° 1.7.1938 i Kværndrup, Svendborg amt med Barbro Sophia Carlborg, * 4.3.1910 i Borås, d. af kaptajn Ivar Axel Henrik C. (1875–1925) og Ella Åkerlund (1884–1922).

B. blev student 1912 fra Metropolitanskolen, cand. mag. 1921 (dansk, engelsk, tysk). 1915–26 var han medarbejder ved Ordbog over det danske Sprog (fra 1921 som redaktør); senere har han sammen med Valfrid Palmgren *Munch-Petersen foretaget forarbejderne til Svensk-dansk Ordbog; de udgav i fællesskab 1926 *Svensk-dansk Ordliste.* Efter sin embedseksamen fik han samtidig med sit ordbogsarbejde ansættelse ved Skt. Jørgens gymnasium som timelærer, gik 1926 ved udnævnelsen til adjunkt helt over til skolegerningen og var lektor 1940–64. B. hvis undervisningsfag er dansk var medlem af Dansklærerforeningens bestyrelse og har besørget en række af dens skoleudgaver samt udgivet håndbogen *Dansk Litteratur i Udvalg* I–II, 1933. Efter sin afgang var han 1964–73 knyttet til Det kgl. biblioteks håndskriftsafdeling.

Under sin lange skoletjeneste og i sit otium har B. der siden 1921 er et af Det danske sprog- og litteraturselskabs mest virksomme medlemmer stadig fortsat sit videnskabelige arbejde, nu inden for litteraturhistorien. Han begyndte 1924–29 med den store udgave af *J. P. Jacobsens samlede Værker,* men hans hovedvirke falder fra slutningen af 1930erne til langt ind i 1970erne. 1939–42 udkom *Georg og Edvard Brandes Brevveksling med nordiske Forfattere og Videnskabsmænd* I–VIII, en hovedkilde til studiet af det moderne gennembrud; hertil kommer *Breve fra og til Holger Drachmann* I–IV, 1968–70, og *G. Brandes' breve til forældrene 1859–71* udkom 1978. M. Goldschmidt, den interessanteste overgangsskikkelse mellem guldalderen og naturalismen, er repræsenteret med to store brevsamlinger *Breve fra og til Meïr Goldschmidt,* 1963 og *Meïr Goldschmidts Breve til hans Familie,* 1964; hertil er føjet en kommenteret udgave af hans *Livserindringer og Resultater,* 1965. Et mangeårigt desideratum i den danske litteraturhistorie var en biografi af J. L. Heiberg. Mangelen blev afhjulpet ved B.s store trebindsværk (1947–49) der samtidig ledsagedes af en overordentlig vigtig samling *Breve og Aktstykker vedrørende J. L. Heiberg* I–V; sammen med den lille forløber *Heibergske Familiebreve,* 1940 er dette korpus B.s hovedværk. Heibergs samtidige er ikke forsømt. Poul Møllers kreds møder vi i brevsamlingen *Mellem klassiske Filologer,* 1957, 1974 udkom *Breve fra og til Chr. Winther,* 1976 *Poul Møller og hans Familie i Breve.* Under forarbejderne til trebinds-udgaven *Chr. Molbechs Brevveksling med svenske Forfattere og Videnskabsmænd,* 1956, fik også den rastløst flittige, upopulære,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

noget miskendte skribent en tiltrængt udførlig og forstående levnedsskildring (1954); en anden af samtidens omstridte skikkelser, Peder Hjort, har B. i en monografi skildret med kyndighed og sympati (1959). 1957 udkom *Emil Aarestrups Breve til Chr. Petersen*, måske den fornøjeligste af B.s mange brevsamlinger. I H. C. Andersens „Romaner og Rejseskildringer" har han i bd. IV og VII besørget *Billedbog uden Billeder. De to Baronesser* og *I Sverrig* (1943–44). Gennem mere end et halvt århundrede har B. foruden tre vægtige biografier (Heiberg, Molbech og P. Hjort) offentliggjort et i omfang uovertruffent kildemateriale til studier af den danske litteratur i 1800-tallet, som ingen der beskæftiger sig med perioden kan komme udenom. Meget belæst, myreflittig og hurtigt arbejdende, helt op i sin høje alder veloplagt til at gå i gang med løsningen af store nye opgaver har han, personligt uhyre beskeden, gjort en meget betydningsfuld indsats i sit fag der langt frem i tiden vil bevare hans navn. – Holbergmedaljen 1964. Æresdoktor ved Århus univ. 1968. – R. 1956. □Foto.

Selvbiogr. i Århus univ. årsberetn. 1968–69 290–91. – Studenterne fra 1912, 1938 20. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

H. Topsøe-Jensen

Borup-Jørgensen, Jens **Axel,** * 1924, komponist. * 22.11.1924 i Hjørring. F: margarinefabrikant, senere direktør og medejer af AB Svenskt Mjölksocker, Aage Emil B.-J. (1899–1960) og Anna Marie Nielsen (1895–1953).

B.-J. er opvokset i Sverige hvortil hans familie emigrerede da han var tre år gammel. Han tog studentereksamen i Linköping og drog derefter til Danmark. Han har dog stadig opretholdt forbindelsen til Sverige gennem sit årlige sommerophold på Björkön i søen Sommen i det smålandske højland ligesom svenske lyrikere har været ham til betydelig inspiration, også som tekstgrundlag for en lang række sange. B.-J. studerede klaverspil 1946–50 hos Anders Rachlew ved Det kgl. danske musikkonservatorium og fulgte i et par år timer i instrumentation hos Poul ▪Schierbeck og Jørgen ▪Jersild. Bortset herfra er han som komponist autodidakt, mens klaverspillet, udmøntet i en eksamen som statsprøvet musikpædagog, i kraft af undervisning har skaffet ham et levebrød som siden er blevet suppleret med beløb fra Lange-Müller-stipendiet, Axel Agerbys mindefond, Statens kunstfond og fra 1966 et årligt beløb på finansloven. 1959 og 1962 besøgte B.-J. som en af de første danske komponister feriekurserne ved det musikvidenskabelige institut i Darmstadt som i løbet af 50erne havde udviklet sig til samlingssted for den europæiske avantgarde. Af særlig betydning blev her mødet den ungarske komponist György Ligeti og hans musik. Sit egentlige kompositoriske gennembrud fik B.-J. med orkesterværket *Nordisk sommerpastorale* opus 51 hvormed han 1965 vandt en kompositionskonkurrence udskrevet af Danmarks radio. På denne baggrund bestilte radioen et nyt orkesterværk til Symfoniorkestrets 40års jubilæum. Det blev til B.-J.s opus 60 *Marin* hvori han bl.a. med 55 individuelle strygerstemmer skildrer de stemninger og indtryk havet giver ham. Som B.-J.s andre værker var også denne komposition længe undervejs. Først efter syv års omfattende revisioner nåede værket den tilstræbte helhed. Det formåede så også at vække international opmærksomhed ved UNESCOs International Rostrum of Composers i Paris 1970.

Siden har B.-J. fortrinsvis skrevet for mindre besætninger, ofte med bestemte udøvende i tankerne. Han deltager gerne selv i indstuderingen af de meget grundigt afvejede og noterede partiturer. Om sin musik har han selvironisk udtalt at i mange år var pauser hans specielle udtryksmåde, parret med en udpræget mangel på gentagelser. Og givet er det at hans værker kræver megen opmærksomhed hos den lyttende med deres stærkt personlige, punktuelle, atonale stil som i udtrykket spænder fra det passivt lyriske til det eksplosivt ekspressionistiske. □Foto.

Bengt Johnsson: A. B.-J. i Nutida musik 1962–63 5. Knud Ketting i Bogens verden, 1971 nr. 7 462–64 og Dansk musiktidsskrift, 1977 nr. 2 45–49 (sidstnævnte med værkliste indtil opus 83).

Knud Ketting

Bose, Margrete Elisabeth, 1865–1952, kemiker, fysiker. * 19.9.1865 i Sorø, † 17.7.1952 i San Justo ved Buenos Aires, Argentina, begr. i La Plata (hovedkirkegården). F: adjunkt ved Sorø akademi, senere andenpræst ved Roskilde domkirke, provst Gabriel Thomas Skat Rørdam Heiberg (1832–1917) og Johanne Christiane Müller (1837–1914). ~8.9.1903 i Roskilde med fysiker, dr., senere professor i Danzig, senere La Plata Herman Emil B., * 20.10.1874 i Bremen, † 25. 5.1911 i La Plata, s. af postassistent, senere overpostsekretær Gustav Carl Bernhard Ernst Leopold B. (1850–1924) og Theodore Baumgarten (1848–1927).

B. blev student (privatist) 1895 og mag. scient. i kemi 1901, var 1901–03 assistent ved universitetets kemiske laboratorium og studerede 1902–03 i Göttingen hvor hun lærte sin mand, daværende 1. assistent ved det fysiske institut at kende. Han blev 1906 professor i fysisk kemi og elektrokemi i Danzig og kaldedes 1909 til universitetet i La

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Plata som professor i fysik med den opgave at indrette et nyt fysisk institut. B. fik samtidig en stilling som docent (tit. professor) i fysisk kemi sst. Efter sin mands tidlige død forblev hun i denne stilling til 1941, fra 1923 som ekstraord. professor, men var (1915–19) under orlov dels ansat hjælpeassistent ved Danzigs tekniske højskoles fysiske institut, dels 1917–19 ansat i den kemiske industri. Hendes videnskabelige arbejder der hovedsagelig falder før La Plata-opholdet, omhandler fysisk-kemiske emner; forholdene i La Plata har ikke tilladt videnskabelig virksomhed af større omfang. B. har sat sin mand et smukt minde i en udførlig beskrivelse af det af ham indrettede fysiske institut i La Plata med fremhævelse af alle de særlige vanskeligheder der er forbundet med et sådant arbejde i Argentina (Physikalische Zeitschr. 1911). Ægteparrets videnskabelige bogsamling skænkede hun universitetet her. B. havde stadig forbindelse med de danske i Buenos Aires. □Foto.

Antecedentes trabajos y titulos, La Plata 1939. La nación, Buenos Aires, 19.9.1965. – Papirer i Rigsark. (familien Heiberg).

*H. M. Hansen**

Boserup, Carl Johan, 1879–1966, købmand. * 31.3.1879 i Kbh. (Johs.), † 7.1.1966, begr. i Fakse. F: brænderiejer Peter Joachim B. (1838–1921, ~2° 1889 med Anne Cathrine Kirstine Jørgine Lorentzen, 1862–1950) og Ane Marie Jansen (1847–86). ~1° 18.8.1906 med oversygeplejerske Julie Annette Clausen Lund, * 13.6.1878 i Povlsker, † 25.10.1961, d. af sognepræst, sidst i Kirke Såby, Niels Jørgen Jensen L. (1840–1920) og Clara Emilie Vilhelmine Kolthoff (1844–1928); ægteskabet opløst 1940. ~2° 20.11.1940 med Laura Charlotte Thora (Kylle) Hammer, * 16.1.1901 i Odder, d. af købmand Adolf Valdemar Carl H. (1872–1953) og Laura Frederikke Larssen (1871–1960). – Far til Mogens *B.

B. fik sin væsentligste købmandsuddannelse hos Chr. Prip i Fakse som navnlig handlede med korn, foderstoffer, trælast og kul, og 1902 overtog han selv denne forretning idet han samtidig etablerede sig under firmanavnet C. J. B. I kraft af sin dygtighed og flid oparbejdede han i årenes løb denne forretning til en af de større inden for korn- og foderstofhandelen, og i 1919 havde den fået et sådant omfang at B. optog købmand Erhard Holm som kompagnon. Efterhånden som B. fik mange hverv inden for sin branches foreninger blev hans andel i den daglige drift begrænset. Det var især tilfældet efter at han i 1936 valgtes til formand for korn- og foderstofhandelens vigtigste organisation, Danske Korn- og Foderstof-importørers Fællesorganisation som afløser for foreningens tidligere mangeårige formand, direktør Chr. G. Hansen, og endnu mere udpræget blev det da han ved oprettelsen af Centralkontoret for Indkøb af Korn og Foderstoffer efter krigsudbruddet i 1939 blev formand for dette kontors bestyrelse. Mens Centralkontorets hovedopgave oprindelig var import og fordeling af udenlandsk foderkorn og foderstoffer overtog det efter importens ophør med besættelsen og gennemførelsen af en ny form for kornordning fordelingen af indenlandsk, afleveringspligtigt foderkorn. Efter 1945 optog kontoret igen som fællesorgan for alle importører eneindførselen af foderkorn og foderstoffer til Danmark, samtidig med at det fortsat administrerede det afleveringspligtige foderkorn. Som formand for Centralkontoret indtil dets afvikling i 1953 skabte B.s store indsats og myndige og retfærdige optræden respekt såvel inden for hans branche som blandt de mange embedsmænd der måtte forhandles med. I løbet af 1950erne trak B. sig tilbage fra korn- og foderstofhandelen. 1951 trådte han således ud af ledelsen af sit firma; 1954 forlod han formandskabet for Danske Korn- og Foderstof-importørers Fællesorganisation, og 1958 ophørte han med at være medlem af Københavns Bedømmelses- og Voldgiftsudvalg for Korn- og Foderstofhandelen, et udvalg han havde siddet i siden 1922. Enkelte tillidsposter uden for sin branche beholdt han dog. Indtil 1964 var B. således formand for Sparekassen for Fakse og Omegn, i hvis tilsynsråd han havde siddet 1910–21, derefter været direktør for til 1947 for så at blive formand for tilsynsrådet. I 1964 trak han sig også tilbage fra bestyrelsen for Nordisk Livs-forsikrings-aktieselskab af 1897 og Nordisk Ulykkesforsikrings-aktieselskab af 1898 (begge selskaber havde han siddet i siden 1938). – B. var norsk vicekonsul 1906–49, konsul 1949–53. R. 1939. DM 1949. K² 1954. □Mal. af N. V. Dorph, udstillet 1928. Foto.

Børsen 30.3.1949, 28.3.1959 og 8.1.1966. Politiken 31.3.1959. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Chr. R. Jansen (Jens Vestberg)

Boserup, Ester Talke, * 1910, nationaløkonom. * 18.5.1910 på Frbg., (Solbjerg). F: direktør Holger Victor Børgesen (1874–1912) og damefrisør Talke Margrethe Cathrine Hansen (1876–1952). ~5.9.1931 på Frbg. (b.v.) med professor Mogens *B., * 28.8.1910 i Fakse, † 12.1.1978 i Kbh., s. af købmand C. J. *B. (1879–1966) og oversygeplejerske Julie Annette Clausen Lund (1878–1961).

B. blev student 1929, studerede statsvidenskab og tilsluttede sig datidens venstresocialistiske bevægelse, dyrkede marxistisk teori og var 1931–32 redaktør af den skandinaviske udg. af Monde

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

(fra 1932 Plan). 1935 blev B. cand. polit. og året efter ansat i nationalbankens valutakontor (senere valutacentralen og direktoratet for vareforsyning). Her virkede hun fra 1940–47 som kontorchef (udnævnt 1942) i en central position som leder af institutionens sekretariat. 1947–57 var B. forskningsmedarbejder hos professor Gunnar Myrdal i Genève ved FNs økonomiske kommission for Europa. Hun var senere medarbejder ved Myrdals værk Asian Drama (udgivet 1968) og opholdt sig i længere perioder 1957–59 i Indien og 1964–65 i Senegal. – B. har efter 1957 selvstændigt arbejdet med økonomisk forskning og løst forskellige opgaver for danske og internationale institutioner. Her i landet har hun arbejdet for landsplanudvalget, været formand for socialforskningsrådets landbrugsudvalg og rådet for Instituttet for udviklingsforskning. Fra 1973 har hun været medlem af planlægningsrådet for forskningen. I det internationale arbejde har hun deltaget i ledelse af ekspertgrupper knyttet til FAO og Verdensbanken samt været formand for International social science counsil's projekt for udviklingsbistand. B.s omfattende videnskabelige arbejde er båret oppe af et kosmopolitisk socialt engagement der bl.a. har givet sig udtryk i en særlig interesse for kvindernes stilling i forskellige lande. 1975 var hun medlem af den danske delegation til kvindekongressen i Mexico. – Foruden artikler i Nationaløkonomisk Tidsskrift og andre danske og internationale fagtidsskrifter har B. bl.a. skrevet *The Conditions of Agricultural Growth*, 1965 (spansk udg. 1967, fransk udg. 1970, svensk udg. 1973); *Woman's Role in Economic Development*,1970 (svensk udg. 1971, dansk udg. *Kvinde i u-land*, 1974). Sammen med I. Sachs har hun udgivet: *Foreign aid to newly indepent Countries*, 1971. Tildelt Jens Rosenkjær-prisen 1970. □Foto.

Berl. tid., 14.11.1975.

Niels Banke

Boserup, Mogens, 1910–78, nationaløkonom. * 28.8.1910 i Fakse, † 12.1.1978 i Chl., begr. i Ordrup. F: købmand C. J. *B. (1879–1966) og oversygeplejerske Julie Annette Clausen Lund (1878–1961). ~5.9.1931 på Frbg. (b.v.) med cand. polit. Ester *B., f. Børgesen, * 18.5.1910 på Frbg., d. af direktør Holger Victor Børgesen (1874–1912) og damefrisør Talke Margrethe Cathrine Hansen (1876–1952).

B. blev student 1928 fra Herlufsholm, cand. polit. 1935 og ansat i Nationalbankens valutakontor. 1937 blev han sekretær og 1946 fuldmægtig i Statistisk departement. Fra 1947 var B. ansat i FNs økonomiske kommission for Europa i Genève hvor professor Gunnar Myrdal var generalsekretær. B. blev her kontorchef 1950 og 1956 vicedirektør. Efter studieophold 1957–60 i Indien blev han økonomisk konsulent for det da nedsatte Grønlandsudvalg. 1962–66 var han chef for udenrigsministeriets sekretariat for teknisk samarbejde med udviklingslandene; med orlov herfra virkede han 1964–65 i Dakar som direktør for FNs afrikanske institut. Fra 1966 var han ansat ved Kbh.s univ., først som lektor og afdelingsleder og fra 1970 som professor i nationaløkonomi. B. indledte tidligt en omfattende skribentvirksomhed. 1931 var han medforfatter til *Sovjetruslands Femaarsplan*. 1937–43 redaktør af det socialistiske tidsskrift Clarté. I bogen *Tyskland efter Sammenbruddet* fra 1945 advarer han mod at lade hadet præge fredsvilkårene. Fra Genèvearbejdet stammer *Sydeuropæisk landbrugspolitik*, 1953. *Økonomisk politik i Grønland*, 1963 giver en selvstændig vurdering af landets udvikling. *Hjælper vi?*, 1967 er en nøgtern og positiv fremstilling af problemerne omkring bistand til u-landene. Som lærer har B. foruden u-landsøkonomi særlig beskæftiget sig med økonomiske teoriers historie. Til brug ved undervisningen udsendte han *Deres egne ord I. Fra Platon til Stuart Mill*, 1968. *Deres egne ord II. Fra Marx til Keynes*, 1972 med velunderbyggede kommentarer til de udvalgte tekster. I *Vor voksende verden*, 1974 går han kritisk imod „Romklubbens" rapport Grænser for vækst og hævder at verdens væsentligste problemer er politiske. B. har skrevet en række artikler i tidsskrifter og dagblade. Han blev kendt som kritiker af den økologiske pessimisme og fagligt anerkendt som en humant engageret økonom der grundigt og sagligt underbyggede sine standpunkter. B. var med i ledelsen af de nordiske institutter som studerer Afrika og Asien og den internationale union for videnskabeligt studium af befolkningsspørgsmålet. 1968–76 var han dansk repræsentant i FNs befolkningskommission. □Foto.

Interviews i Information 19.–20.1.1963, Politiken 23.11.1970 og Børsen 2.12.1975. – Aktuelt 5.5.1962. J. Gelting i Nat.økon.t. 1978 1–5.

Niels Banke

de Boshouwer ['bɔshauər], **Marcelis,** † 1619, diplomat, eventyrer. † 1619 på havet mellem Afrika og Ceylon, begr. på Ceylon. Gift.

B. var underkøbmand (ɔ: kontorchef) i det hollandsk-ostindiske kompagnis tjeneste i begyndelsen af 1600-tallet da endnu kun Portugal havde fået virkelig indpas i Forindien (Goa m. m.). Kompagniet sendte ham til Koromandelkysten, hvor Holland – før England og noget andet

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

europæisk land – søgte at få fodfæste. Det lykkedes ham 1612 at få et forbund i stand mellem den driftige kejser af Ceylon, Cenerat Adassin, og Generalstaterne (eller rettere det hollandsk-ostindiske Matschappij). Kejseren tog ham i sin tjeneste, og B. blev udnævnt til admiral med titel af prins af Migomme; han forstod at gøre sig nyttig, og 1615 betroede kejseren ham en sendelse til Europa dels for at skaffe sig væbnet bistand mod portugisernes pågåenhed, dels for at befæste sin magt på Ceylon og det nærmeste naboskab på fastlandet. B. rejste til Holland men fik ingen bistand derfra. Han indskibede sig så til Danmark som var i færd med at etablere et dansk-ostindisk kompagni. 1.11.1617 fik han foretræde hos Christian IV der mente at have god brug for ham og knyttede ham til kompagniet. B.s hustru fødte i Kbh. en søn som kongen holdt over dåben, og kompagniet udbetalte ham under hans ophold i Kbh. 5371 daler. Der blev afsluttet en traktat med ham i marts 1618: Christian IV skulle udruste skibet David og udsende 250 velbevæbnede og uddannede soldater mod en erstatning af 94.449 daler og eneret på handelen på Ceylon i tolv år. Under admiral Ove *Gjedde afgik i nov. 1618 en eskadre på fire skibe; selv var han om bord på orlogsskibet Elefanten, B. på David. På udrejsen blev en fremmed kaper erobret og medbragt. B. ville ikke indordne sig under den danske admiral, og ved Afrikas sydkyst skilte David sig fra de øvrige skibe for at komme til Ceylon. Undervejs døde B. Gjedde nåede i maj 1620 Ceylon hvor han mødte David der havde B.s lig om bord. Kejseren ville ikke anerkende de af B. indgåede forpligtelser og behøvede på det tidspunkt ikke fremmed hjælp. Admiral Gjedde lod B. begrave i land uden ceremonier som en bedrager, og det skyldes kun den danske admiral og hans øvrige hjælpere at Danmark fik fodfæste i Tranquebar.

J. H. Schlegel: Samml. zur Dän. Gesch. I, 1773. Nye da. mag. I, 1794. Islænderen Jon Olafssons oplevelser som Ostindiefarer, 1904 (fot. optr. 1967) = Memoirer og breve VII. Kay Larsen: De dansk-ostindiske koloniers hist. I, 1907 14–17. Gunnar Olsen i Vore gamle tropekolonier V, 1967.

*Kay Larsen**

Bost, Tyge, † 1266, kammermester (camerarius).
B. var en af hertug Abel af Sønderjyllands mænd. I hans hænder overgav hertugen sin bror og gæst kong Erik (IV) Skt. Laurentii nat 1250 i Slesvig, og B. førte kongen ud på Slien hvor han blev dræbt. Ligesom Lauge *Gudmundsen der var medvirkende ved drabet fik B. en fremtrædende plads blandt Abels omgivelser, straks efter at denne var blevet konge; han forekommer 1251 i det høje finansielle embede som kammermester (camerarius). I hans segl ses to damascerede bjælker. Bjælkevåbnet føres oftere af medlemmer af Skjalm Hvides slægt, hvorfor det er sandsynligt at han har tilknytning til den. Mulig er han identisk med Tyge Pust om hvem det vides dels at han var søn af Asser Rigs datter Ingefred (i ægteskab med Gerard), dels at han først var gift med Christina der var så nært beslægtet med hans anden hustru Gunnild, Niels Falsters datter, at han 19.2.1259 fik pavelig dispensation til ægteskabet, dels at han 8.5.1266 skænkede jordegods på Sjælland til Hvideslægtens kloster i Sorø. S.å. skødede enken Gunnild gods på Møn til Sorø kloster.

Henry Petersen i Årbog for nord. oldkyndighed, 1883 16. C. Weeke: Lunde domkapitels gavebøger, 1884–89 321. Poul Nørlund i Sorø. Klostret, skolen, akademiet gennem tiderne I, 1924 71 655. C. A. Christensen i Kirkehist. saml. 7.r. VI, 1966 21–43. Jørgen Skafte Jensen sst., 1969 1–25.

Kai Hørby (Ellen Jørgensen)

Both, Ludvig Frederik, 1823–87, topografisk forfatter. * 9.11.1823 i Kbh. (Fødsst.), † 2.1.1887 sst. (Johs.), begr. på Frbg. (Solbjerg). F: politibetjent, teskænker Carl Ferdinand B. († 1824) og Ane Sophie Schou (1779–1855). ~ 5.5.1855 i Kbh. (Helligg.) med Olivia Christine Poulsen, * 28.10.1817 i Kbh. (Frue), † 9.8.1881 på Frbg., d. af fuldmægtig, senere brolægningsinspektør Ole Møller P. (1790–1843) og Anne Christine Sander (1789–1863).
B. var først i handelslære men blev 1848 guide i generalstaben, tog sin afsked 1853. Han deltog i krigen 1848–50 og blev 1864 sekondløjtnant i Kbh.s borgerlige artilleri, premierløjtnant 1866, afgik 1870. Hans gode anlæg for at opfatte topografiske forhold i marken førte ham ind på en ihærdig virksomhed som udgiver af kort og grundplaner. Han udgav til praktisk brug en række kortarbejder af populært tilsnit, Europakort, skoleatlas, amtskort over Danmark, turistkort over forskellige egne, kort over hovedstaden og dens omgivelser, og flere af dem, særlig hans kort over Kbh. og det nordøstlige Sjælland, udkom i mange oplag. Ligeledes udgav han en lang række turistbøger med kort og beskrivelser over de smukkeste egne på Sjælland og Møn; disse vandt megen udbredelse.
Han fik tidligt interesse for fortidsminder og samlede oldsager til Frederik VII. Han gav sig i kast med historiske arbejder af forskellig art, men hans mangel på forkundskaber og hans ukritiske kildebehandling prægede dem i alt for høj grad og behæftede dem med store mangler; til trods herfor nød han dog som skribent på

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

grund af sin lette fremstillingsevne stor yndest hos det brede publikum hvor han ubegrundet gjaldt for at være en kundskabsrig og pålidelig forfatter, navnlig i alt hvad der angik Kbh.s fortid. Han udgav flere topografisk-historiske bøger vedrørende Kbh. således *Kjøbenhavn, historisk-topographisk beskreven*, 1865 og 1873, og *Kjøbenhavns Historie*, 1884, og han skrev i dagspressen gennem mange år meget læste bladartikler der navnlig havde til øjemed at oplyse om hvad der kom frem ved nedrivninger og udgravninger. Blandt fagfolk var han dog med rette anset for dilettant. Berygtet er således hans bog om kulsvierne 1868, hvor han som hjemmel for de mærkværdigste påstande citerer latinske diplomer og andre kilder der ikke indeholder det mindste af hvad han påstår. – Hans hovedværk, *Kongeriget Danmark, populairt historisk-topographisk beskrevet* der udkom i to udgaver, 1871–72 og 1882–85 var vel nok nærmest anlagt som et konkurrenceforetagende til Traps „Danmark" der også i formel henseende efterlignedes, men var et kvalitativt langt ringere værk. Hans historiske oplysninger er ganske ukritiske idet han stadig bringer sagnhistoriske kombinationer i 1700-tallets stil. For tolkningen af stednavne viser han stor interesse, han anfører således gerne stednavnenes middelalderlige former, men hans mangel på kundskaber fører ofte til forfærdelige resultater (Vallø af lat. vallis, „dal", Søllerød af lat. silva, „skov" o.lign.). Bogen indeholder dog talrige specialoplysninger af værdi også for nutidens topografiske forskning idet B. som guide i generalstaben havde lejlighed til at gøre sine egne iagttagelser i marken, noget der på mange punkter er kommet bogen til gode. I folkloristisk henseende er den også af værdi idet han ifølge sin interesse for folkesagn har medtaget ikke så lidt heraf, til dels ting som ikke ad anden vej er blevet optegnet, bl.a. mange oplysninger om helligkilder. – For sine fortjenester opnåede han i sine senere år en livsvarig statsunderstøttelse. □Min. af H. L. Galster, 1857 (Kgl.bibl.). Træsnit efter fotografi, 1875 og af E. Villumsen, 1887.

*Gunnar Knudsen**

v. Bothmer (Bothmar), **Hans Caspar,** rigsgreve, 1727–87, overpræsident. * 30.7.1727 på Arpshagen i Mecklenburg, † 24.3.1787 i Kiel, begr. i Klütz. F: rigsgreve, kammerherre Hans Caspar Gottfried v. B. til Bothmer (1695–1765) og Christine Margarethe v. Bülow (1708–86). ~9.9.1763 på Bothmer med grevinde Margarethe Eleonore v. Schweinitz, * 8.4.1736 i Stephansdorff, † 5.4. 1803 i Itzehoe, d. af greve, friherre Hans Julius v. Kauder zu Schweinitz und Krain (1693–1766) og Helene Hedwig v. Schweinitz (1704–78).

v. B. blev kammerherre 1751. Som envoyé extraordinaire ved det engelske hof undertegnede han 1766 Christian VIIs ægtepagt med Caroline Mathilde og fulgte dronningen fra London til Altona. 1766–22.10.1767 var han overhofmester hos dronningen; sidstnævnte år udnævntes han til amtmand i Rethwisch, Travendal og Reinfeld og blev 1780 overpræsident i Kiel. – Gehejmeråd 1766. Gehejmekonferensråd 1779. – Hv. R. 1763.

Efterl. papirer fra den Reventlowske familiekreds, udg. Louis Bobé II, 1896 218f. Aage Friis: Bernstorffske papirer I–III, 1904–13. – Familie-papirer på Tranekær.

*Svend Larsen**

Bothwell, jarl af, se **Hepburn, James.**

Botsac, Barthold, 1649–1709, præst. * 24.4.1649 i Lübeck, † 16.4.1709 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri k.). F: købmand Conrad B. († 1691) og Rosina v. Classen. ~9.12.1675 i Giessen med Anna Dorothea Haberkorn, døbt 19.5.1657 i Giessen, † 1.11.1717, d. af superintendent og prof. teol. Peter H. (1604–76) og Elisabeth Catharina Feuerborn (* 1621).

B. blev student 1668, studerede derpå i Giessen særlig under professor Peter Haberkorn, blev magister 1672 – i hvilket år han også for første gang besøgte Danmark – præst i Giessen 1676, lic. teol. s.å., præst ved Catharinekirken i Braunschweig 1678, superintendent sst. s.å., og dr. teol. 1683. 1692 blev han kaldet til professor teol. og generalsuperintendent i Helmstedt, men foretrak 1693 at blive anden (fra 1701 første) sognepræst (Hauptprediger) ved Petri k. i Kbh. 1693–1702 var han tillige professor theologiæ extraordinarius og holdt som sådan fra 1695 kateketiske forelæsninger i Petri k. Som præst i Kbh. havde B. en del besværligheder med sin diakon S. W. Topp der 1702 forlod præstegerningen, i hvilken andledning B. udgav et fejdeskrift. – Som teolog var han højt anset for sin strenge lutherske ortodoksi, og i sine talrige skrifter drog han jævnlig til felts både mod katolikker og calvinister. Han havde også et stort navn som nidkær sjælesørger og betydelig prædikant. Fyldige prøver på hans prædiken foreligger bl.a. i hans *Commonitorium triplex, evangelicum, epistolicum, catecheticum de fugiendo Papismo*, 1702 og i *Geistliche Kauffmannschafft in acht Catechismus-Predigten*, 1696. Disse skrifter viser ham som en kraftfuld og veltalende prædikant der hverken har været ængstelig for på prædikestolen at udfolde sin overordentlig store lærdom eller for i jævne ord at gennemhegle sin menigheds synder. Særlig den sidstnævnte prædikensamling indeholder i så henseende en rigdom på kulturhistorisk værdifulde træk. – B. var ejer af

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

et bibliotek på ca. 7.000 bind. □Stik af J. M. Bernigeroth 1700 efter tegn. af H. Düwens.

Prog. funebre, 1709. Ph. J. Rehtmeyer: Historia ecclesiastica inclytæ urbis Brunsvigæ IV, 1715 696–718. Johs. Moller: Cimbria literata I, 1744 60–62. E. C. Werlauff: Hist. efterretn. om det store kgl. bibliotek i København, 1844 95. Kirkehist. saml. 3.r. I, 1874–77 233–37; 4.r. I, 1889–91 37. Louis Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde zu Kopenhagen, 1925 110f 340 418. Pers. hist.t. 9.r. I, 1929 259f.

*Bjørn Kornerup**

Botved, Anders Peter, 1895–1964, flyvepioner. * 20.6.1895 i Kalundborg, † 12.11.1964 på Usserød sygehus, begr. i Helsingør. F: proprietær Mads Petersen (1858–1939) og Karen Hansen (1860–1939). ~ 16.3.1922 i Lundtofte med Carmen Otterstrøm, * 5.12.1893 i Danzig, d. af ingeniør Hans Axel O. (1861–1916) og Emilie Steen (1867–1960).

B. blev premierløjtnant ved fodfolket 1916 efter gennemgang af hærens officersskole og forrettede tjeneste ved 17. bataljon indtil han 1919 kom på flyveskolen, opnåede certifikat og blev forsat til Hærens flyvertropper. Han viste hurtigt fremragende evner for den praktiske flyvning, blev sendt til supplerende uddannelse i udlandet og herhjemme bl.a. benyttet til uddannelse af trafikpiloter. Med stor handlekraft og en god portion eventyrtrang lykkedes det 1926 B. at overtale myndighederne til at give tilladelse til en flyvning til Tokio *og tilbage* – det sidste havde ingen før præsteret, andre havde fløjet til Østen men så taget skib og jernbane hjem. Formålet udtrykte han som „at støtte tilliden til dansk flyvning og vise flaget udadtil". Den nys tilgåede Fokker CV med en 400 hk motor, tophastighed 200 km/t, skulle benyttes. B.s maskine „R.1." med C. J. C. Olsen som mekaniker skulle følges af en reservemaskine ført af løjtnant H. R. M. Herschend med V. Petersen som mekaniker. Starten fandt sted 21.3.1926. Ruten gik over Istanbul-Bagdad-Karachi-Calcutta. På vej mod Rangoon måtte Herschend nødlande og efter tidsrøvende reparation af maskinen returnere til København. B. fortsatte over Bangkok-Shanghai-Peking og ankom til Tokio 1.6.1926. Hjemturen gik over Sibirien og Moskva med ankomst til Kbh. 23.6.1926. B. havde fløjet i alt 27.800 km under ofte ekstremt vanskelige vilkår med flere yderst hasarderede nødlandinger og blev med rette fejret som en helt. Han fik fortjenstmedaljen i sølv og blev kort efter udnævnt til kaptajn. Helteglorien var i øvrigt ikke noget der passede B. som havde en fornuftsbetonet borgerlig indstilling. Men hans verdenskendte bedrift, som han har beskrevet i en fornøjelig bog, har utvivlsomt været til stor gavn for dansk flyvning. Selv troede han dog ikke på en udvikling for dansk militær flyvning der kunne tilfredsstille en mand med hans virketrang – vel på baggrund af tidens nedrustningstendenser. 1931 forlod B. hæren og blev forretningsmand. Han oprettede sit eget firma 1932. Det blev omdannet til A/S 1956 med ham selv som direktør. Hans mest kendte produkt blev hurtiggående raffinerede både (A/S Botved Boats fra 1957) hvoraf mange eksporteredes. F. M. 2 m. sp. 1926. □Foto.

A. P. B: København – Tokio gennem luften, 1926. Berl. Tid. 13.11.1964.

E. H. Wolff

Bourignon [buri'njɔŋ], **Antoinette,** 1616-80, mystiker. * 13.1.1616 i Lille, † 30.10.1680 i Franeker. F: købmand Jean B. og Margaretha Bequart.

B. viste fra barn den udprægede mystikers anlægspræg og tilhører mystikkens kontemplative type med tendens til askese og lydhør over for åbenbaringer hun mente at modtage, ikke som syner men som direkte budskaber. Da hendes far ville tvinge hende til et ægteskab flygtede hun 1636 fra hjemmet hvor hun i ensomhed havde været optaget af læsning af mystikernes skrifter, og fandt støtte hos ærkebiskoppen af Cambray. Efter faderens død 1648 oprettede hun for sin arv 1653 et vajsenhus for fattige piger, men efter ni års forløb måtte hun opgive det da hun blev anklaget for at stå i ledtog med djævelen. Under de angreb hun blev udsat for, ikke mindst fra jesuitterne, skærpedes hendes blik for helligheds karikatur. Hvor hun kom beråbte hun sig på indre åbenbaringer, og hendes sydlandske glød skabte både tilslutning og modstand. Af alle kirker satte hun den romerske kirke højest skønt hendes kritik af alle kirkeafdelinger var skarp, men som mystiker følte hun interkonfessionelt. At læse i Skriften anså hun for overflødigt da Gud åbenbarede hende Skriftens indhold. I Mecheln fik hun støtte af jansenisten abbed Christian Bartholomæus de Cort, hendes „første søn". Sammen med ham planlagde hun anlægget af en *ren* menighed af de sande troende på øen Nordstrand hvis digearbejde de Cort stod for. Her ville de gennem en kristelig landbokommunisme danne et evangelisk fællesskab i forsagelse af legemligt arbejde for desto mere at kunne samle sig om sjælens hygiejne. De Cort døde 1669, B. var universalarving, men da testamentet ikke blev godkendt rejste hun til Slesvig for at finde støtte ved det gottorpske hof, derfra til Husum (aug. 1672-dec. 1673) hvor hun udsendte en række skrifter som hendes venner oversatte fra fransk til hollandsk og tysk. Generalsuperinterdent Sebastian Niemann og præsten Georg Heinrich Burghardus ivrede mod

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

hende, og hun måtte fortrække til Flensborg hvor præsterne i deres juleprædikener angreb hende så voldsomt at hun vendte tilbage til Husum. Da hendes trykkeri blev konfiskeret og hendes bøger brændt af bødlen 1674 drog hun til Slesvig og affattede 11.3.1675 en trosbekendelse for at få hertug Christian Albrechts støtte, hvad der dog ikke lykkedes. Marts 1676 rejste hun til Hamburg, n.å. til Ostfriesland; overalt blev hun forfulgt, og på rejsen til Amsterdam døde hun „for at begive sig til sin store sol, efter hvilken hun havde sukket så længe" (Poiret). Hendes kritik både af kirken som Babel og af den kirkelige teologi (bl.a. satisfaktionslæren) tillige med hendes forventninger om et nyt Guds rige, afgrænset fra Babel ved kirketugt og askese, vandt tilslutning hos dem der under trediveårskrigens opløsning af de bestående forhold var suggereret af kiliastiske drømme. – Pierre Poiret udgav hendes skrifter i 19 bind (1686). □Stik, bl.a. et gruppebillede fra kirurgen Schmeissers hus i Hamburg, et samtidigt og et engelsk fra 1794.

Pierre Poiret: Das ausgeführte Leben der Jungfrau B., 1684. J. Moller: Cimbria lit. II, 1744 85-103. Erik Pontoppidan: Annales IV, 1752 568-75. H. N. A. Jensen: Schlesw.-Holst. Kirchengeschichte IV, 1879, 29-33. L. J. Maltesen i Kirkehist. saml., 4.r. II, 1891-93 396-430. Lieboldt i Schriften des Vereins für Schlesw.-Holst. Kirchengeschichte, 2.r. III, 1904-05 193-203. Wilh. Goeters: Die Vorbereitung des Pietismus in der reformierten Kirche der Niederlande bis zur labadistischen Krisis 1670, 1911. C. G. F. Stellwagen i Festskr. Elers kollegium 1691-1941, 1942 206.

*Michael Neiiendam**

Bourke, Edmund, greve, 1761-1821, diplomat. * 2.11.1761 på St. Croix, † 12.8.1821 i Vichy, begr. i Paris (Père Lachaise). F: planter, senere justitsråd Theobald B. (1724-83) og Jane Skerrit (1722-88). ~ 1798 med Maria Assunta Leonida Butini, døbt 31.3.1764 i Siena, † 13.2.1845 i Paris, d. af sygepasser Giuseppe B. og Maria Rosa Smith fra Dublin.

B. der tilhørte en irsk familie og var blevet opdraget i England, begyndte sin diplomatiske karriere juli 1789 som chargé d'affaires og blev sept. 1790 gesandt i Polen. Maj 1792 blev han gesandt i Napoli, men opholdt sig forinden i nogen tid i Kbh., besøgte på vejen ned gennem Europa forskellige hoffer og tiltrådte først sommeren 1793 sin nye stilling. Her skrev han 1795 den bog om egnens oldtidsminder *Notices sur les Ruines les plus remarquables de Naples et ses environs* som hans hustru udgav i 1823 i Paris efter hans død. Juli 1797 blev han tilbagekaldt og aug. 1798 udnævnt til gesandt i Stockholm hvorfra han blev forflyttet aug. 1801, og juli 1802 udnævnt til gesandt i Madrid hvor han opholdt sig i adskillige år og maj 1809 akkrediteredes hos Joseph Napoleon; han forlod Madrid aug. 1811, men blev først officielt tilbagekaldt marts 1814. Dec. 1813 udnævntes B. til fredsunderhandler, undertegnede 14.1.1814 freden i Kiel med Sverige og Storbritannien, 8.2. i Hannover freden med Rusland, 7.4. i Liège tillægsartiklerne til freden med England og endelig 14.8. i London freden med Spanien. Marts 1814 var han blevet udnævnt til gesandt i London hvorfra han nov. 1820 forflyttedes til Paris. B. havde gode forbindelser i Danmark og var nært knyttet til familien Schimmelmann hvis medlemmer dog i årene ned mod 1814 havde vanskeligt ved at forsone sig med hans sympatier for Frankrig og Napoleon. Han var anset som en taktfuld og dygtig diplomat, besad ypperlige sprogkundskaber og megen menneskekundskab, havde interesse for kunst og videnskab – viste fx *Zoëga venskab – men forsømte heller ikke selskabslivets fornøjelser og bordets glæder. Han var velset i Polen, men til gengæld mindre yndet ved det sicilianske hof, muligvis på grund af en for åbenhjertig kritik af det italienske spionagesystem. Sikkert er det at den sicilianske gesandt mere end én gang havde det ubehagelige hverv at anmode A. P. Bernstorff om hans tilbagekaldelse. Som udsending i Stockholm 1801 gjorde han sit bedste for at fremskynde de svenske hjælpeforanstaltninger og måtte efter slaget på Reden bære sin part af Gustaf IV Adolfs uvilje mod Danmark og de danske statsledere.

Som den danske regerings underhandler ved fredsslutningerne i Kiel 1813–14, har B. fået tillagt initiativet til, at Grønland, Færøerne og Island udtrykkelig blev undtaget fra afståelsen af Norge i den svensk-danske traktats artikel IV. Påstanden, der har været meget omstridt, hvilede dog på et meget spinkelt grundlag. Senere undersøgelser har reduceret hans rolle i denne forbindelse til den medspillendes. Indskudet om undtagelsen er vel formuleret af B. som en tilføjelse til det svenske udkast til traktaten; men selve ønsket om at præcisere undtagelsen af Atlanterhavsøerne synes at være fremkommet som en konsekvens af engelsk politik. Det er derfor snarere fremvokset af samtaler mellem den engelske diplomat Edward Thornton og B. i forbindelse med den engelsk-danske fredstraktat. Den blev udarbejdet og underskrevet samtidig med den svensk-danske traktat, og ligeledes med B. som dansk repræsentant. B. synes ikke at have været en diplomat, der kunne præstere kup eller betjente sig af fif. Ophøjet i dansk lensgrevelig stand 1819. – Kammerherre 1793. Gehejmekonferensråd 1814. – S. K. 1811. □Mal. af Jens Juel, 1785. Mal. tilskrevet Josef Grassi ca. 1790. Buste

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

af Thorvaldsen, 1801 (Thorvaldsens mus.), formentlig efter buste af Domenico Cardelli. Min. af Plötz, 1818 (Fr.borg). Stik af Chrétien efter tegn. af Fournier, stik derefter af Quenedey.

Danske mag. 5.r. IV, 1898-1901 2 4 109-12 116-24 126 130-56. Danm.s adels årbog XXXVI, 1919 48. J. G. Rist: Lebenserinnerungen I, 1880 175 284-88; II, s.å. 152 284-87; III, 1888 86f. Efterladte papirer fra den Reventlowske familiekreds, udg. Louis Bobé. VIII, 1917 399-401. Det norske geogr. selsk.s årbog, 1919-21 97-106. Erik Arup: Grønland, 1924 24-32. Klaus Kjølsen i Den da. udenrigstjeneste 1770-1970 I, 1970 især 143. F. Gad i Scandinavian journal of hist. IV nr. 3, 1979. Papirer i Rigsark.

Finn Gad (Axel Linvald)

Bournonville

Kunstnerfamilien B. kom til Danmark fra Frankrig med balletmester Antoine ▪B., hvis forældre var skuespilleren Amable Louis de B. og danseren Jeanne Evrard (ca. 1728-98).

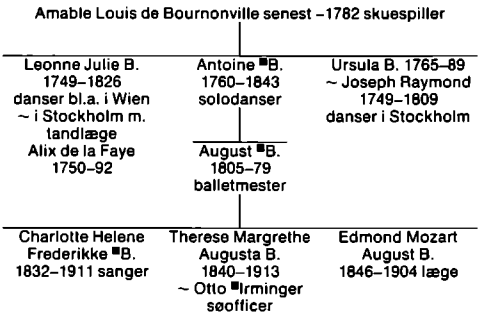

Th. Hauch-Fausbøll: Slægthåndbogen, 1900 43f. Paul Bournonville i Pers.hist.t. 10.r. II, 1935 81-90; 10.r. IV, 1937 169-85.

Hans H. Worsøe

Bournonville ['burnɔŋvil], **Antoine,** 1760-1843, solodanser, balletmester. * 19.5.1760 i Lyon, † 11.1.1843 på Fredensborg slot, begr. i Asmindered. F: skuespillerne Amable Louis de B. († senest 1782) og Jeanne Evrard (ca. 1728-98). ~1° 3.12.1792 i Kbh. (Nic.) med danserinde Mariane Jensen, døbt 20.11.1767 i Mariager, † 29.8.1797 i Kbh. (Nic.), d. af solodanser Sebastian Samuel Lever (ca. 1737-1812) og Anne Marie Jensdatter Spentrup (1750-96, ~1° med øltapper Jan Jensen, ca. 1739-91, ~2° 1792 med værthusholder Carl Frederik Rudolph). ~2° 15.12.1816 i Kbh. (Slotsk.) med Lovisa Sundberg, * 17.2.1776 på Karlsten fæstning ved Marstrand, † 10.4.1859 i Fredensborg, d. af konstabel, senere toldassistent Johan Gustaf S. (ca. 1726-1808) og Ingeborg Wikström († 1806). – Far til August ▪B.

B. fik i Wien, hvor hans mor var danserinde 1767-74, undervisning af dansens reformator Georges Noverre. Allerede juni 1770 valgte Noverre ham til fordanser i en børneballet i Pressburg (Bratislava) til ære for Maria Theresia, og han havde et udmærket navn for sin optræden under Noverre i Paris og London, da Gustav III 1782 kaldte ham til Stockholm, ved hvis hofteater han blev balletmester. Her tilbragte han 10 lykkelige år, anset som han var for sin kunsts elegance, sin virtuositet og sin udtryksfulde mimik der støttedes af hans personlige skønhed. Under et gæsteophold i Kbh., på hvis kgl. teater han dansede første gang 17.4.1792, erfarede han mordet på kong Gustav og forstod at hans protektors død også ville forandre teaterforholdene i Stockholm, og da han samtidig var blevet forelsket i danserinden Mariane Jensen, hans senere hustru, besluttede han at modtage engagement som solodanser i Kbh. (juli 1794). Hermed var det B.ske dynasti knyttet til Danmark. For B. betød dansen „la carriere la plus glorieuse du monde". I ca. 30 år var han vort teaters bedste danser og dygtigste mimiker som fik sine største opgaver i Vincenzo ▪Galeottis balletter hvor han bl.a. udførte Regnar i *Lagertha*, Rolf i *Rolf Blåskæg*, Romeo og Macbeth, altså både nordiske og sydlandske typer. Sønnen August B. skriver at faderen i sin kunst var påvirket af de store skuespillere Garrick, Lekain og Monvel som ikke anvendte den almindelige stereotype balletgestikulation og derfor udøvede stor indflydelse „saavel paa den dramatiske Scene som paa den Skole, der senere har udviklet sig ved den danske ballet". B. vedblev at være en „Chevalier français" hvis elegante dans og graciøse anstand man endnu beundrede da han var over 60 år, men som koreograf var han ikke betydelig; hans opfindsomhed indskrænkede sig til smagfulde enkeltheder og grupperinger bl.a. i divertissementerne *Landsbymøllerne i Provence* og *Den galante Gartner*. Denne mangel blev især følelig da B. efter Galeottis død 1816 overtog en del af hans stilling med titlen dansedirektør, og da han heller ikke formåede at puste nyt liv i ballettens ældre repertoire gled den ud i en opløsningstilstand der først standsede, da hans søn og bedste elev overtog ledelsen 1829. B. optrådte sidste gang 17.3.1823 som Romeo i *Romeo og Giulietta* og afskedigedes fra 1.7. s.å. med 1266 rdl. i pension og fribolig på Fredensborg slot. Derude oplevede han i sit lange otium ballettens renæssance under sønnens styre. – Hustruen **Mariane B.** debuterede som balletdanser 1784, men virkede også som skuespiller, bl.a. Susanne i Beaumarchais' Figaros Giftermål. Hun døde pludselig efter en fødsel kun 29 år gammel. – □Mal. af Per Krafft, 1786, af C. W. Th. Christensen og L. Aumont. Mal. som ældre (Det kgl. teater). Min.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

A. B.s dagbøger fra 1792, udg. Jul. Clausen, 1924. – August Bournonville: Mit teaterliv III, 2, 1877; III, 3, 1878, Samme: Lettre à la maison de son enfance, udg. Nils Schiørring og Sv. Kragh-Jacobsen, I, 1969. Nils Personne: Svenska teatern I, [udg.] 1913. Robert Neiiendam i Mennesker bag masker, 1931. P. Bournonville i Pers. hist.t. 10.r.IV, 1937. Sv. Kragh-Jacobsen og Torben Krogh: Den kgl. da. ballet, 1952 140-46.

*Robert Neiiendam**

Bournonville ['burnɔŋvil] Antoine **August,** 1805-79, solodanser, balletmester, koreograf. * 21.8. 1805 i Kbh. (Fødsst.), † 30.11.1879 sst., begr. i Asminderød. F: solodanser Antoine *B. (1760–1843) og Lovisa Sundberg (1776–1859). ~ 23.6. 1830 i Kbh. (Slotsk.) med Helene Frederikke Håkansson, * 22.4.1809 i Örja i Skåne, † 24.7. 1895 i Fredensborg, d. af ukendt far og Charlotte Louise H., f. Hultmann (1779–1858, tidligere ~ med kronobefalingsmand Per H. til Herslöv ved Landskrona, † 1805).

Der fandtes ikke dansk blod i B.s årer: faderen var fransk, moderen svensk, og de giftede sig først da faderen skulle være kgl. embedsmand efter balletmester Vincenzo *Galeottis død i 1816. B. fik sin første undervisning af faderen og blev otte år gammel optaget på Det kgl. teaters balletskole. I modsætning til de fleste af datidens balletelever fik han en grundig skoleuddannelse. Han lærte sprog – talte flydende fransk – historie, mytologi, sang, violinspil og litteratur hvor især hans fortrolighed med Oehlenschlägers værker blev af betydning for hele hans senere udvikling og placering i dansk åndsliv. Han debuterede den 12.10.1813 som en af Regnar Lodbrogs sønner i Galeottis ballet *Lagertha*, og siden fulgte flere småroller. B. havde svært ved at vælge om han skulle være danser, sanger eller skuespiller, ikke mindst efter at han havde gjort stor lykke med foredraget af en romance som Adonia i *Salomons Drøm* (29.10.1817). En talefejl var imidlertid en hindring, og han valgte dansen. I 1820 blev han engageret som danser og fik sammen med faderen af fonden Ad usus publicos stipendium til en studierejse til Paris. B. vendte tilbage til Kbh. og blev en meget anvendt danser, men balletten på Kongens nytorv stod i stampe. Allerede i Galeottis sidste år havde det knebet med inspiration og fornyelse, og B.s far viste ikke rigtig noget initiativ. Han trak sig i 1823 tilbage fra teatret, og sønnen August vendte i 1824 tilbage til Paris på orlov.

I Paris studerede B. blandt andre hos så berømte lærere som Pierre Gardel og Auguste Vestris den yngre der ligesom B.s far havde kunstneriske tråde bagud til dansens reformator Jean-Georges Noverre. Efter to års studier blev B. engageret som solist ved pariser-operaen hvor han blev partner blandt andre for romantikkens store ballerina Marie Taglioni og sluttede venskab med Jules Perrot der var den betydeligste franske danser i perioden og senere blev en virksom koreograf. I Paris lærte B. den franske stil som senere forsvandt overalt i Europa, men bevaredes i København og blev et særkende for Den kongelige danske ballet. Bortset fra nogle få måneders ophold i London og København blev B. i Paris til 1829 hvorpå han – efter mange forhandlinger – vendte tilbage til København for at modtage en attenårig kontrakt som solodanser og dansedirektør ved Det. kgl. teater. B. kunne uden tvivl have gjort en international karriere men foretrak at vende hjem til sin fødeby hvor balletten i høj grad trængte til inspiration og ordnede forhold. Foruden stillingen ved Det kgl. teater blev B. tillige hofdansemester. – B.s udmærkede forstand, hans fortrinlige kundskaber, hårdnakkede vilje og brændende ærgerrighed gjorde ham til en glimrende balletmester. Han kom med det nye, og både på det kunstneriske og på det organisatoriske område blev hans indsats skelsættende, banebrydende og med betydning helt frem til i dag. Under ham vandt balletten anseelse som en selvstændig og en national kunstart, ligesom danserne kan takke B. for den sociale anerkendelse de fik langt tidligere her i landet end andre steder. Med fuld ret kunne B. derfor i sine erindringer *Mit Theaterliv* skrive: „Jeg har tilkæmpet Balletten en anstændig Plads i Kunstens Rige og gjort den til en Prydelse for den samme Scene, hvor jeg fordum har seet den ringeagtet og forsømt" (I 52).

1830-1848 forenede B. alle funktioner i sin person. Han var solodanser, pædagog, koreograf, instruktør, forfatter af balletekster og organisator. Som danser besad han tidens elegance, præcision og lethed. Det mærkedes at han havde været elev hos de store franske dansere fra slutningen af 1700-tallet og begyndelsen af det ny århundrede hvor mandsdansen endnu var i centrum, før romantikkens forgudelse af ballerinaen satte ind. I B.s egne balletter blev mandsdansen mere centralt placeret end ellers i tidens romantiske repertoire, og netop denne udfordring i B.-balletterne har til stadighed medført en række store mandsdansere i dansk ballet helt op til i dag. – B. havde i det franske udviklet sig til en virtuos og selvbevidst danser med styrke både i brillantdansen og i det mimiske. Da han den 1.9.1829 indledte nogle måneders gæsteoptræden på Kongens Nytorv som Zephyr i en af sine tidligste kompositioner *Gratiernes Hylding* sagde publikum: „Han flyver". Og selv satte B. megen pris på Oehlenschlägers stærke ros af hans pantomimiske udtryk som den hjemvendte helt i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

balletten *Soldat og Bonde:* „Vi troe at høre ham tale og følge de fortalte Begivenheder i alle Nuancer, saa fortræffelig er hans Pantomime" (Prometheus, 1833 89). B. var en fejret danser der spændte fra Alonzos glødende dans i *Toreadoren* til den kække, overmodige *Polka Militaire*, hvor han med smæld slog hælene sammen, og som han til samtidens forargelse udførte ved faderens dødsleje. – Om sig selv som danser skriver B. med naiv umiddelbarhed parret med selvbevidst forståelse af sit værd og den virkning han gjorde fra en scene: „Der gives Dandsere, der hver for sig besidde større Aplomp, Elevation og Pirouetfærdighed, der udføre Characteerdandse med en høiere Grad af Eiendommelighed, men neppe Nogen, der forenede flere af Dandsens Egenskaber og besad en større Mangfoldighed end netop jeg. Jeg dandsede med mandigt Liv, mit Lune og min Energi har paa alle Theatre gjort det samme Indtryk. Jeg stemte Tilskuerne til Glæde, og inden de beundrede mig, maatte de holde af mig." (Mit Theaterliv I 40). – Det var ikke kun fransk stil og balletteknik B. havde lært i Paris. Også i sine ballettemaer og i sin iscenesættervirksomhed var B. påvirket af hvad han havde set i sine studieår, ligesom han til stadighed fulgte med i udviklingen i den franske hovedstad. B. var en af de få danske teaterfolk som virkelig var europæisk og moderne orienteret i perioden. Han hjalp ved iscenesættelser af opera og skuespil på Det kgl. teater, både når det drejede sig om store masseoptrin og finere salonkomedie. Men først og fremmest var han koreograf, og i modsætning til sin forgænger Galeotti der ofte ballettiserede tragedier og komedier skabte B. sine egne balletekster. I sine balletter opererede han med mere komplicerede scenerier og et friere linjespil, end man var vant til, men kendetegnet for hans koreografiske stil var først og fremmest ynde og lethed, gratie og glæde.

B. skabte over 50 balletter foruden et utal af divertissementer og indslag i operaer og skuespil. Han opererede i alle genrer, ofte med meget sikker sans for hvad der var aktuelt og oppe i tiden. Han skabte ligefremme, ukomplicerede og underholdende idylballetter som *Fjernt fra Danmark*, 1860, inspireret af korvetten Galatheas jordomsejling og velegnet til at styrke nationalfølelsen ligesom *Livjægerne paa Amager*, 1871. Han lavede lystige folkelivsbilleder som den flamske *Kermessen i Brügge*, 1851, mens frugten af et besøg i Norge blev det tidemannske livsbillede *Brudefærden i Hardanger*, 1853, og senere førte Bjørnsons populære fortællinger ham til *Fjeldstuen*, 1859. Med inspiration fra Oehlenschläger skabte han balletter over de nordiske sagnkredse med *Valkyrien*, 1861 og *Thrymsqviden*, 1868, mens Ingemanns nationalromantiske værker inspirerede ham til *Valdemar*, 1835 og *Erik Menveds Barndom*, 1843. Han skabte samtidsballetten *Zulma*, 1852, inspireret af den engelske verdensudstilling med Krystalpaladset, og *Konservatoriet eller et Avisfrieri*, 1849, komponeret over ungdomstiden i Paris. – Som den franske romantik sværmede B. for det sydlandske og pittoreske. Hans balletter foregår ofte i fjerne lande med Spanien og Italien som de foretrukne. Denne begejstring for det sydlandske har B. fælles med guldaldertidens danske forfattere, ikke mindst H. C. Andersen som var en personlig ven af ham, ligesom B. arbejdede tæt sammen med tidens danske komponister såsom N. W. Gade, J. P. E. Hartmann og H. C. Lumbye for blot at nævne nogle.

Den genre B. skabte sine hovedværker i var den romantiske ballet hvor dansen og pantomimen går sammen i den dramatiske udformning, og hans tre betydeligste værker i denne genre er *Sylfiden* som han i 1836 kalkerede for sin yndlingselev Lucile Grahn-Young efter Filippo Taglionis originalballet fra 1832, *Napoli*, 1842 og *Et Folkesagn*, 1854 der foregår i 1500-tallets Danmark og hvis baggrund kan søges i Just M. Thieles udgaver af danske folkesagn og Chr. Winthers lyrik. Disse tre balletter der stadig opføres og hører til klenodierne i det danske balletrepertoire, fører ind til kernen i B.s livs- og kunstsyn. Trods stærk påvirkning fra Frankrig og fransk romantik er B. til syvende og sidst meget dansk i sin kunst. Den livsholdning han repræsenterer er så fjernt som vel muligt fra den franske og engelske romantik med disse landes dyrkelse af det splittede og disharmoniske. Med en stærk etisk og kristelig holdning træder B. ind i en dansk biedermeier-tradition med en idealistisk overbygning. Kunst skal højne os og gøre os harmoniske. B. er på linje med tidens danske forfattere og andre kunstnere i opfattelsen af kunsten som et middel til at skabe forbindelse mellem denne verden og en højere. „Det er Kunstens og navnlig Theatrets Mission at skærpe Tanken, løfte Sindet og forfriske Sandserne," skriver B. i sin koreografiske trosbekendelse. (Mit Theaterliv II, 3) Det er en verden med orden, skønhed, harmoni og glæde B. bekender sig til i sine balletter hvor det stærkt erotiske, det lidenskabelige og det dæmoniske fjernes eller besejres. „Sylfiden" er derfor med sin disharmoni, personificeret i den mandlige hovedperson James med det splittede sind, ikke typisk for B.s livssyn som sådan, men måske nok for 1830ernes danske åndsliv hvor indflydelsen fra fransk og engelsk romantik i nogle år fik harmo-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

nien til at vakle. For generationen efter Oehlenschläger og Thorvaldsen var harmonien ikke en given og naturlig ting, og det er her B. hører hjemme. Idyllen der er karakteristisk for B.s balletter er i de romantiske storværker som Napoli og Et Folkesagn en tilkæmpet holdning; ikke en overflade-attitude, men en bevidst idyllisering skabt ud fra en dyb viden om tilværelsens farligere kræfter som må bekæmpes, om roen og enheden skal bevares.

B. brød undertiden med Det kgl. teater og tog engagement i udlandet, men kun i kortere perioder. Skuffet over J. L Heibergs direktorat var han 1855-56 balletmester ved operaen i Wien hvor han dog mødte megen modstand og ikke rigtig gjorde sig. Langt mere held havde han under gæstespil i Stockholm hvis opera han 1861-64 styrede som intendant, og hvor navnlig hans virksomhed som instruktør på talescenen var af betydning for den svenske scenes udvikling i retning af naturlighed i spillet. Derefter tog han på ny ansættelse ved Det kgl. teater dels som balettens leder, dels som instruktør for operaen hvor han blandt andet medvirkede ved førsteopførelsen her i landet af *Lohengrin* og *Tannhäuser*.

Da han i 1848 tog afsked som danser udsendte han første del af memoireværket Mit Theaterliv hvis senere dele udkom i 1865 og 1877-78, en vigtig kilde til viden om datidens teaterliv hvis udsagn dog skal behandles med varsomhed. B. stred på alle fronter for sin kunst og dens udøvere. 1869 grundlagde han Ballettens private pensionskasse og forsvarede i pjecer og indlæg balletten når den blev angrebet i eller uden for rigsdagen. 1877 forlod han teatret, og to år senere døde han. B. havde ikke regnet med at hans værker ville holde sig på scenen. „Intet i denne Verden er uforgængeligt," skrev han til sin ven Frederik Høedt kort før sin død, „og allermindst Scenens flygtige Fremtoninger." Men eftertiden gav ham ikke ret. Hans elever bevarede stilen og værkerne, først og fremmest Hans Beck. I 1930erne og 40erne stod Valborg Borchsenius og Harald Lander for en række nyindstuderinger af den lille halve snes B.-balletter som stadig kan opføres, og intet kompagni i verden ejer så stort et repertoire fra den romantiske periode. Efter anden verdenskrig blev B. for alvor internationalt berømt da fremmede balletfolk kom til Kbh. og Den kgl. ballet begyndte sine turneer.

B. er i dag genstand for stor international videnskabelig og kunstnerisk interesse. Hans erindringsværk er ved at udkomme i USA, hvor også de bournonvilleske trinskoler, samlet af hans elever, står for udgivelse i internationale noteringssystemer, ligesom flere af hans balletter tilhører repertoiret i de internationale kompagnier. Hans verdensry blev større end han overhovedet havde turdet drømme om, og for Den kongelige danske ballet er han stadig trumfkortet i international balletsammenhæng. – Datteren **Charlotte Helene Frederikke B.** (29.11.1832-22.3.1911) uddannedes som sanger og optrådte i Sverige og Tyskland før hun 1859 optrådte på Det kgl. teater som Angela i Den sorte Domino. Men stemmen var ikke stor nok og hun savnede iflg. faderen „Skønhedens Sympathi". Som lærer for Christian IXs døtre blev hun 1864 kgl. kammersanger. Hun udgav 1891 sin fars efterladte skrifter, 1903 *Erindringer fra Hjemmet og Scenen* og 1905 *August Bournonville*. – A.B. blev R. 1848. DM. 1860. F. M. 1867. □Mal. af N. Christensen ca. 1817 (Det kgl. teater). Pastel 1822. To mal. af L. Aumont, 1828. Litografi af Em. Bærentzen, 1841, flere gange kopieret, bl.a. i stik af A. Hansen, 1850. Tegn. af Sophus Schack ca. 1840 (Holbæk mus.), nøgle til hans mal. af salvingen 1840 (St.mus.). Buste af Kolberg, 1842 (Teatermus.). Satirisk tegn. af Marstrand ca. 1845 (Fr.borg). Mal. 1848. Tegn. af Frederika Bremer, 1849. Mal. af A. Hansen ca. 1850 (Teatermus.). Litografi 1851. Tegn. (gruppebill.) af Edv. Lehmann, 1852. Litografi fra Paris 1854. Tegn. af C. Bayer, 1862 (Fr.borg). Træsnit 1865 efter tegn. af H. Olrik efter foto. Buste af Th. Stein, 1868 (Det kgl. teater; Teatermus.). Træsnit 1875 efter foto, som derefter er gengivet i mange træsnit, bl.a. af G. Pauli, 1879, af H. P. Hansen, 1896 og H. C. Olsen, 1905. Mal. af Carl Bloch, 1876 (Det kgl. teater). Træsnit af H. P. Hansen, 1879. Tegn. af C. Weidemann, buste af C. Schieltved (begge Teatermus.). Relief af Stein, 1881 (gravstenen). Mal. af H. Nik. Hansen, forestillende grevinde Danner og B. Foto (Kgl. bibl., Det kgl. teaters arkiv og bibl., Teatermus.). Film- og videomateriale til belysn. af B.-balletterne (Det da. filmmus., TV).

Dan Fog: The royal danish ballet 1760-1958 and August Bournonville, a chronological catalogue of ballets performed at the royal theatre of Copenhagen and a catalogue of August Bournonvilles works, 1961. – A. B.: Mit teaterliv I-III, 1848-78. Samme: Efterladte skrifter, udg. Charlotte Bournonville, 1891. Samme: Lettres à la maison de son enfance I-III, udg. Sv. Kragh-Jacobsen og Nils Schiørring, 1969-70. – Th. Overskou: Den danske skueplads IV-VII, 1862-76. Edv. Brandes: Dansk skuespilkunst, 1880. Charlotte Bournonville: Erindringer fra hjemmet og fra scenen, 1903. Samme: Spredte minder, 1905. Ove Jørgensen i Politiken (kronik) 21.8.1905. Sv. Kragh-Jacobsen: Ballettens blomstring ude og hjemme, 1945. Sv. Kragh-Jacobsen og Torben Krogh: Den kgl. danske ballet, 1952. Erik Bruhn og Lillian Moore: Bournonville and ballet technique, 1961. Lillian Moore: Bournonvilles London spring, 1965. Sv. Kragh-Jacobsen m.fl. i Teatervidenskabelige studier II, 1972. Erik Aschengreen: Farlige sylfider, 1975. Erik Aschengreen: Ballettens digter. Tre Bournonville-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

essays, 1977. – Manus. og breve i Kgl. bibl. Papirer i Rigsark.

Erik Aschengreen (Robert Neiiendam)

Bournonville, Charlotte se **Bournonville, August.**

Bournonville, Mariane, se **Bournonville, Antoine.**

Bovin, Karl, * 1907, maler. * 5.1.1907 i Frederikshavn. F: lærer, stenhuggermester Charles Oluf Frans B. (1872-1936) og Johanne Bast (1882-1952). ~ 15.12.1952 med Birthe Petersen, * 31.1.1906 i Kerteminde, d. af fisker Hans Rudolf Petersen (1881-1960) og Julie Gommesen (1882-1918).

B. gik på kunstakademiet 1928-31 uden at undervisningen her tilsyneladende direkte har haft nogen indflydelse på hans senere maleri. Selv fortæller han om sit „valgslægtskab" med de ældre fynske malere og især Fritz *Syberg og et deraf følgende lyrisk og impressionistisk landskabsmaleri. Den landskabelige natur har bestandig været hans vigtigste motiv hvor opfattelsen kun gradvis har skiftet fra det mørkere stemte og tungt bevægelige til det lysere og mere livlige. Med sin klare intelligens og udprægede musikalitet har han holdt sig fri af andre påvirkninger og har holdt sig til hvad han så og oplevede i landskabet og genoplevet det på lærredet med en udpræget sans for rytmisk bevægelse. Selv har han bl.a. i en katalog til en udstilling han holdt i Frederikshavns gymnasium 1955 fortalt om de impulser fra anden kunst der var med til at forme hans egen. Snart efter kom der imidlertid nye impulser til, idet hans første gang 1956 og siden i flere år deltog i de arkæologiske udgravninger i Bahrein hvorfra han hjemførte studier og skitser af en lyskraft og forfinelse sjælden i dansk malerkunst. B. havde tidligere rejst bl.a. i Spanien. Han udstillede på Kunstnernes efterårsudstilling 1929-32 og 1934, på Charlottenborg 1929-31; fra 1932 på Corner udstillingen som han er medstifter af. Han har haft separatudstillinger i Kunstforeningen 1943 og 1973, på Anneberg 1977. B. har lejlighedsvis udtrykt sig skriftligt (i Helhesten I, 100-103) i ovennævnte udstillingskatalog fra Frederikshavn 1955 og i Corner udstillingskatalog 1952 (nekrolog over den kinesiske maler Chi-Pai-Shi). □Selvportr. 1929 og ca. 1930 (Århus kunstmus.), tegn. 1961 (Kgl. bibl.), ca. 1966, 1967 og ca. 1971. Afbildet på mal. af S. Hjorth Nielsen, 1930. Tegn. af Kaj Ejstrup og af Victor Brockdorff. Foto.

Interviews i Vendsyssel tid. 24.7.1953, Berl. aftenavis 31.12.1956, Holbæk amtstid. 3.1.1957, B.T. 1.9.1961. – J. Zibrandtsen i Årstiderne, 1944. Samme i kat. for Corner udst. 1949. Samme i Berl. tid. 5.1.1957 og 5.1.1967. K. Nørgaard og H. P. Jensen: Malere i Vendsyssel, 1957.

Henrik Bramsen

Boye

De biograferede personer ved navn Boye tilhører forskellige slægter, hvoraf kan nævnes en oprindelig thurøsk sømandsslægt der kom til Kbh. med Peder Rasmussen B. der 1754 nedsatte sig dér som lærredshandler.

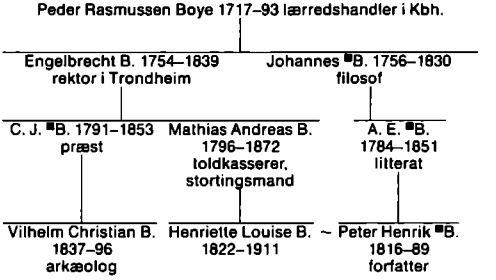

C. J. *B.s hustru Marie Adolphine Birckner 1796-1880 var søster til Mathias Andreas B.s hustru Johanne Margrethe Jacobe Birckner (1797-1881) og datter af præsten Michael Gottl. *Birckner (1756-98).

Th. Hauch-Fausboll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske slægter II, 1911 41-63.

Hans H. Worsøe

Boye, Adolph Engelbert, 1784–1851, embedsmand, litterat. * 11.2.1784 i Nakskov, † 16.11.1851 i Kbh. (Frbg.), begr. på Frbg. F: rektor Johannes *B. (1756–1830) og Marie Reersløv (1749–1817). ~ 23.1.1812 på Frbg. med Anna Marie Holm, * 25.5.1783 i Kbh. (Frels.), † 26.12.1849 sst. (Frbg.), d. af skibskaptajn Jørgen Henriksen H. (ca. 1742–97) og Sara Aslaksdatter (* ca. 1754).

B. blev student 1805 fra Nakskov, tog n.å. examen philologicum, 1807 philosophicum, studerede derefter lovkyndighed og blev 1810 kopist i finanskollegiet, 1813 fuldmægtig sst., 1816 ved finansdeputationen, fra hvilken stilling han entledigedes 1838, hvorefter hans embedsvirksomhed indskrænkedes til at være arkivar ved finanserne og revisor ved Fonden ad usus publicos. Hans mest udadrettede arbejde blev redaktionen af det konservative dagblad Dagen som han uden succes ledede året 1839. Atter 1844–45 blev han af Chr. VIII kaldet til at redigere det regeringstro organ Nyt Aftenblad. Fra drengeårene nærede B. stærk kærlighed til søen, hvilket på

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bakkehuset, til hvis vennekreds han hørte, skaffede ham tilnavnet „den nautiske"; han var tillige levende litterært interesseret og har udfoldet en stor og broget forfattervirksomhed i aviser, tidsskrifter, som udgiver og oversætter. Størst fortjeneste har han indlagt sig over for Holberg, til hvis også mere afsides liggende skrifter han havde et nøje kendskab, ligesom han gerne i mundtlig samtale indflettede holbergske replikker. I C. Molbechs tidsskrift Athene offentliggjorde han 1815–17 sine *Fragmenter over Holberg* der skaffede ham megen anseelse og som endnu med udbytte kan rådspørges; 1823 udgav han *Peder Paars*, den første udgave af dette værk, i forbindelse med hvilken der kan tales om udgiverkritik (5. opl. 1865); 1824–27 bistod han Rahbek ved udgaven af komedierne og fastslog, modsat hvad tilfældet havde været tidligere, at udgaven fra 1731 måtte lægges til grund som den sidste på hvilken Holberg selv havde lagt hånd; 1832 udgav han *Fablerne* og 1832–35 i tre bd. den meget fortjenstfulde samling *Holbergiana. Smaaskrifter af og om Holberg*. 1843 endelig en etbindsudgave af komedierne, den første kommenterede der foreligger (2. udg. 1852). Under forskellige holbergske pseudonymer (Peter Wegner, Hans Mikkelsen, Just Justesen) tog han del i den Baggesen-Oehlenschlägerske fejde mod Baggesen og for Oehlenschläger; han gav sine indlæg en holbergsk sprogtone der nu føles temmelig udvendig men dengang blev højlig beundret. Som oversætter har han fordansket romaner af Cooper og Walter Scott, Tegnérs *Fridtjofs Saga* (1838, 5. opl. 1875) og *Axel* (6. opl. 1872) samt bearbejdet forskellige Shakespearske stykker for teatret. Blandt hans tidsskriftafhandlinger findes flere med søkrigshistorisk emne; megen opmærksomhed vakte i sin tid en undersøgelse om slaget 1710 i Køge bugt (Tidsskrift for Litteratur og Kritik, VII). Efter Rahbeks død udgav han 1831 som mindeskrift *Samling af Skrivter til Erindring om Knud Lyne Rahbek og Karen Margareta Rahbek, f. Heger* og skrev heri om Rahbeks skrifter. Edvard Storms digte udgav han 1832 og s.å. Johan Herman Wessels. 1822–26 havde han redigeret Aftenbladet og Nyt Aftenblad og leverede selv heri de fleste bidrag. – En søn Peter Henrik B. (19.10.1816–7.3.1889) blev student 1837, cand. jur. 1844 og ansattes 1847 som kopist i Danske kancelli, hvor han 1852 blev fuldmægtig, 1854–69 kontorchef, og derefter revisor for overformynderiet. Han var faderen behjælpelig bl.a. med udgaven af Holbergs komedier. Selv udgav han (anonymt) *Om Karen Margrethe Rahbeks Brevvexling og hendes Korrespondenter*. – □Min. Pastel, gengivet i træsnit, 1886.

Oehlenschlägers erindringer III, 1850 75–81. Fr. Schmidts dagbøger, 1868 338. Kr. Arentzen: Baggesen og Oehlenschläger IV, 1874 274–78; VII, 1877 119f 358f 361f. [P. H. Boye:] Om Karen Margrethe Rahbeks brevvexling og hendes korrespondenter, 1881 67–136. Jul. Martensens udg. af Holbergs komedier I, 1897 241–45. J. M. Thiele: Af mit livs årbøger I, 1917 161f. Alf Henriques: Shakespeare og Danmark indtil 1840, 1941 152f. Poul Jensen: Presse, penge og politik 1839–48, 1971. – Papirer, breve og manuskripter i Kgl. bibl.

Uffe Andreasen (Carl S. Petersen)

Boye, Birgitte Cathrine, 1742–1824, forfatter. * 7.3.1742 i Gentofte, † 17.10.1824 i Kbh. (Trin.), begr. sst. F: ladefoged, senere kgl. jagtbetjent på Jægersborg Jens Johannissen (1711–tidligst 72) og Dorthea Henriksdatter (1712–tidligst 72). ~1° 23.9.1763 i Gentofte med kgl. skovrider i Vordingborg amt Herman Michelsen Hertz, døbt 11.7.1734 i Gern, begr. 10.3.1775 i Ørslev, Bårse hrd. ~2° 2.1.1778 i Kbh. (Frue) med kontrollør ved maltmøllen, senere toldskriver og justitsråd Hans B., * 10.12.1745 i Århus, † 8.6.1815 i Kbh. (Trin.), s. af hører og kantor, senere sognepræst i Løsning Hans Frandsen B. (1713–60, ~2° 1750 med Birgitte Kirstine Looft, 1711–92) og Bodil Hansdatter Terman († 1749).

B. voksede op som den ældste af syv søskende i et kærligt og gudfrygtigt hjem. Tretten år gammel blev hun forlovet med en ung kongelig jæger og i sit 21. år gift med ham. Hun var en omhyggelig husmoder og moder til fire børn, hvoraf den yngste, Jens Michael, endte som biskop i Ribe. Men der var også andre anlæg og interesser i hende. De fik foreløbig afløb i en grundig og udstrakt læsning som efterhånden gjorde hende fortrolig med hovedforfatterne i engelsk, fransk og tysk litteratur. Da kaldte 1773 en indbydelse fra De skønne videnskabers selskab til „enhver, der følte Kald og Lyst til at dyrke den hellige Poesi" hende selv frem på forfatterbanen. Man havde ønsket at få lavet en ny salmebog „hvori baade den Enfoldige efter sin Kundskabs Maade intet skulde savne, og navnlig den Oplyste finde den Aands Opløftelse, han attraaede". Madam Hertz indsendte 20 salmer (de fleste over David 104) til selskabet. 18 af disse optoges i Harboes og Guldbergs salmebog 1778 foruden en mængde senere forfattede, i alt omtrent 125 originale og 24 oversatte. De har svaret til tidens smag. De har mindre for den enfoldige end for den oplyste, megen Klopstocksk retorik, men liden prægnans, og påfaldende ofte er de naturbetragtninger som udgangspunkt for en hyldest af Guds visdom og vælde. Samtiden lovede hende „udødelig Agtelse i den danske Kirke", men kun én af hendes salmer findes i den nuværende salmebog. – Da hendes mands stilling var truet og senere efter hans død, var Guldberg hende en

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

god støtte. Han skaffede hende arveprinsens hjælp til at få hendes to sønner optaget i Helsingør skole, og han opfordrede hende til fortsat produktion. Efter sit andet ægteskab forsøgte hun sig i den dramatiske digtning og vandt også her yndest. 1780 kom hyrdestykket *Melicerte*, opført på Fredensborg til enkedronningens fødselsdag. I denne gennemprøvede genre bevæger hun sig navnlig i arierne ikke uden gratie. Men det heroiske sørgespil *Gorm den Gamle* (1781, optrykt af Selskabet for de skønne videnskaber 1784) er med sin urimelige handling, sin affekterte replik, sin etiske patos og sin nationale smiger ganske stilløst. Bedst er nogle af romancerne i en Stormsk folkevisestil. Et heroisk skuespil fra 1795 *Sigrid eller Regnalds Død* med stof fra Saxo er noget simplere og sikrere i stilen. – Eftertiden har ikke godkendt samtidens dom over B. Hun synes også selv at have følt sin begrænsning. Efter Oehlenschlägers fremtræden udgav hun intet mere. Trods ringe originalitet var hun utvivlsomt et ægte poetisk gemyt, en fin og ædel kvinde hvis karakter af alle i samtiden får den højeste lov. □Tvivlsom min. af J. C. F. Viertel (Fr.borg). Stik af T. Kleve. Mal. sign. M.

H. J. Birch: Billedgallerie for fruentimmer I, 1793 202–24. C. J. Brandt og L. N. Helveg: Den da. salmedigtning II, 1847. [L. E. Fich] Domprovsten i Roskilde, 1909 3–12 = Memoirer og breve X (fot.optr. 1969). Blom Svendsen: Streiftog gjennom salmeboken, 1959 57–60. Dehlin: Kvinneskjebner og salmevers, Oslo 1960 63–67. – Sjæll. stifts bispeark. VII i landsark. for Sjælland.

*Georg Christensen**

Boye, Caspar Johannes, 1791–1853, præst, digter. * 27.12.1791 i Kongsberg, † 6.7.1853 på St. Tuborg ved Kbh., begr. i Kbh. (Garn.). F: rektor Engelbrecht B. (1754–1839, ~ 2° 1801 med Anna Dorothea Barth, 1772–1850) og Dorothea Sophie Styhr (1753–98). ~ 1818 i Kbh. med Maria Adolphine Birckner, * 21.7.1796 i Korsør, † 17.6.1880 på Frbg. (Garn.), d. af kapellan, senere sognepræst Michael Gottlieb *B. (1756–98) og Henriette C. Hornemann (1772–1845).

Knap femten år gammel kom B. til Trondheim hvortil faderen 1806 var blevet forflyttet, men måtte yderligere tilbringe fire år i Norge inden han 1810 kom til Kbh. for at blive student. Den nationale modsætning mellem de danske og de norske studenter var til tider ret skarp i de sidste krigsår inden Kielfreden; B. havde hurtigt vakt opsigt ved sin selvbevidste norske optræden, og under indtrykket af den forsmædelige fredsslutning skrev han febr. 1814 digtet *Kæmpen Nor til sin Søster Dana*. Her angriber han skarpt den danske regering som uden at forsøge modstand til det yderste havde afstået Norge til Sverige; bag digtets oldnordiske billedsprog à la Oehlenschläger læste samtiden „en næsten ren Opfordring til det danske Folk om at løsrive sig fra Frederik den Sjettes Scepter og i Forening med Norge hylde Prinds Christian" (Pavels). Digtet medvirkede sikkert til, at nordmandsforeningen i Kbh. blev opløst s.å. B. blev imidlertid i Kbh., fik indpas på Bakkehuset og forlovede sig med Jonas Collins ældste steddatter. Han følte sig skuffet over at nordmændene syntes at have fundet sig til rette i foreningen med Sverige og tog nu klart parti for Danmark (digtet *Til Danmark*, 1816). Samme forår fik han teologisk embedseksamen og debuterede ligeledes 1816 med *Melpomene*, Th. Körners udvalgte skuespil, metrisk oversat. 1818 udnævntes B. til andenlærer ved Jonstrup seminarium. Herfra udsendte han sin samling *Digte*, 1819, skrev sine originale arbejder for Skuespladsen og bearbejdede og oversatte talrige teaterstykker, ligesom han leverede en oversættelse af W. Scotts romaner. Denne litterære virksomhed fik dog en ende da han 1826 kaldtes til sognepræst i Søllerød; han fandt sig endog foranlediget til – af hensyn til sin menighed på landet – at anmode teaterdirektionen om at hans navn ved fremtidige opførelser af hans værker „maatte blive udeladt af Bekendtgørelserne baade i Aviser og paa Plakaten". I den verdslige digtnings sted trådte nu i Søllerød arbejdet på B.s store salmeværk *Aandelige Digte og Sange* I–IV, 1833–36; det fortsattes i Helsingør hvortil han 1836 var blevet forflyttet som sognepræst til Skt. Olai, med en ny samling i to dele (1840 og 1843); en forøget og revideret udgave i to bind udkom 1847–54. Hertil kom et par postiller og enkelte lejlighedsdigte. 1847 udnævntes B. til sognepræst ved Garnisons kirke i Kbh., men døde allerede seks år efter under den store koleraepidemi. – Som præst var B. beundret og afholdt af sine menigheder; biskop Mynster skriver fra en Helsingør-visitats: „Kirken er altid fuld og alle Stole bortleiede." Hans ydre fremtræden var smuk og værdig; hans veltalenhed blomstrende og poetisk præget – gerne indflettede han prøver på sine religiøse digte i sin prædiken – uden at forfalde til affektation. Forkyndelsen var udtryk for en harmonisk og almen religiøsitet for hvilken naturens tale havde samme værdi som Skriftens ord, medens kirkens dogmer kun spillede en underordnet rolle. I hans gejstlige skrifter mærkes ingen sjælekampe bag den problemfri højkirkelige form.

B.s digterliv falder i en skarpt adskilt verdslig og gejstlig part: skuespillene og salmerne. Hans digtsamling fra 1819 var en svag efterklang af 1700-tallets elegiske tankepoesi; af hans senere mindre digte huskes kun *Kirkeklokken i Farum*,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1826 og fædrelandssangen *Der er et Land* –. Som dramatiker derimod indtog han, om end kun forbigående, en vis position i publikums bevidsthed. Hans teater omfatter sørgespillene *Brødrene i Leire*, 1820, *Conradin*, 1821, *Juta*, 1824, *Svend Grathe*, 1825, *Kong Sigurd*, 1826, *Erik den Syvende*, 1827, det romantiske skuespil *William Shakespeare*, 1826, prologen til Baggesens mindefest 1827 og tre operatekster *Elisa*, 1819 og *Hugo og Adelheid*, 1827 til Kuhlaus, *Floribella*, 1825 til Weyses musik. B.s tragedier kan ikke fornægte den naturlige stærke indflydelse fra Oehlenschläger, men han søgte i øvrigt at hævde sin selvstændighed over for den hjemlige mester ved en stadig tættere tilslutning til Shakespeare som forbilledet; han synes at have været en af de første på hvem P. *Foersoms oversættelse har virket. Hans Shakespeare-beundring manifesterer sig smukt i skuespillet af samme navn, hans største teatersejr der vel som kunstnerdrama om modsætningen mellem borgerpligt og digterkald er af „Correggio"s skole, men som søger at træffe både lystspiltonen fra De lystige Koner i Windsor og alferomantikken fra Skærsommernatsdrømmen, og hvis titelfigur er skildret som „the gentle Shakespeare". Og i stigende grad mærkes bag B.s dansk-norske tragedier de shakespeareske krønikespil i forsøget på at tegne det politiske spil mellem kongemagt og rigets stænder; shakespearesk er de hyppige sceneskifter, de sidste stykkers „blandede" stil, skurke- og morderscener, indførelsen af narren i Erik den Syvende; sidst men ikke mindst er diktionen det ved stilens overdådige billedpragt, hvor dog „Ordet dækker, men afslører ikke Tanken" (P. L. Møller). B. forsøger at undgå de stående historiske klicheer: viser sympati for Sven Grathe og reducerer fru Ingeborg-historien til at være et rent politisk påskud for Marsk Stig; men hans stykker lider betænkeligt under karaktertegningens usikkerhed og mangelen på virkelig dramatisk nerve. Bedst er det norske kongsemnedrama Kong Sigurd hvis ægte tragiske idé er beslægtet med Schillers Demetrius.

B.s salmedigtning påskønnedes varmt af samtiden men er ganske sat i skygge af Grundtvigs omtrent samtidige „Sangværk". I den nuværende salmebog findes ni numre af B.; blandt de kendteste er *Naturen holder Pinsefest, Dybt hælder Aaret* –, *Bliv hos os, Mester, Dagen hælder* –. Hans salmer er udpræget kirkelig brugskunst; de er skrevet for at udfylde lakuner i den foreliggende salmeskat. Forbilledet er Kingo; B. bestræber sig for en jævn og fast stil; salmerne er omhyggeligt leddelte med indbyrdes parallelvirkning mellem stroferne og tydelig redegørelse for det tankestof digteren arbejder med. Som i hans prædikener mærkes også her. B.s naturglæde og naturfromhed, hans harmoniske kristendom. De egentlig bibelske salmer virker mest som smagfulde men lidt blege Kingo-imitationer. – En søn **Vilhelm** Christian **B.** (28.6. 1837–22.9.1896) blev student 1855, cand. phil. 1856 og virkede derefter nogle år ved Museet for nord. oldsager hvor han – efter en periode fra 1865 som journalist – blev ansat som assistent 1885. Ved Nationalmuseets oprettelse blev han arkivar og 1. assistent ved 2. afdeling. Hans vigtigste værk er *Fund af Egekister fra Bronzealderen i Danmark*, 1896. Han deltog som frivillig i krigen 1864. – R. 1840. □Mal. af Constantin Hansen, 1833 (Fr.borg). Litografi 1843, kopieret bl.a. i litografi af A. M. Petersen, 1848 og i stik af A. Hansen, 1850. To tegn. af Habbe (Fr.borg); den ene, dat. 1850, er litograferet af I. W. Tegner, 1853. Tegn. af N. Simonsen ca. 1848 i en gruppe (Fr.borg). Litografi af Habbe; herefter et par litografier, bl. a. af E. Westerberg, 1856.

Udvalgte og saml. poetiske skrifter I–IV, 1850–51. – Breve i Af Jonas Collins Papirer, 1871. – Ny porteføuille, 1843 I 321–25. C. Pavels' biografi og dagbøger, 1864 180. Nogle blade af J. P. Mynsters liv og tid, 1875 334. Anna Erslev: Kong Valdemar, 1890 indledn. Olaf O. Barfod: To biogr. skitser, 1903 6–14. J. Faurschou i Kirke-tidende, 1917 og 1918. M. Galschiøt: Helsingør, 1921. Alf Henriques: Shakespeare og Danmark, 1941. Hans Ellekilde i Søllerødbogen, 1946. Niels Møller i Vartovbogen, 1954. Anders Malling i Dansk salmehist. VI, 1971 85–88. – Papirer og breve Kgl. bibl. og Rigsark.

H. Topsøe-Jensen

Boye, Claudius Julius, 1823–79, læge. * 16.7.1823 i Store Magleby, Amager, † 5.8.1879 i Årup, Fyn, begr. i Jelling. F: fhv. købmand i Rudkøbing, gårdejer Niels Christian B. og Cathrine Sophie Lillegaard. ~ 28.12.1850 i Nørup ved Vejle med Emilie Louise Secher, * 30.6.1825 i Horsens, † 18.3.1899 i Jelling, d. af vicekonsul, proprietær Rasmus S. (1775–1850) og Anneke Elisabeth Monrad (1781–1864).

Ved forældrenes udvandring til Amerika 1827 kom B. i huset hos en farbroder, Claus Stage Boye i Rudkøbing og dimitteredes fra Sorø 1842, var underlæge i felttogene 1848–50 og tog 1849 lægeeksamen. Han praktiserede nogle år i Gråsten, men under indflydelse af en voksende tvivl om lægegerningens nytte og betydning sammen med en ængstelig mistillid til sin egen evne opgav han sin praksis og købte 1855 landejendommen Haughus ved Jelling for at være landmand, hvilken virksomhed han altid havde næret særlig interesse for. Hans tillidvækkende personlighed førte imidlertid også her patienter til ham for at søge råd, og lidt efter lidt kom han på ny ind i en praksis, under hvilken han begyndte at få et ly-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

sere syn på lægegerningen. Han var dog fremdeles hovedsagelig landmand og i flere år formand for Vejle amts landboforening; men 1867 indtraf en for hans hele liv og gerning afgørende begivenhed, hvorved en ny og glimrende bane åbnede sig for ham, idet han 3.9. med held udførte en stor underlivsoperation (ovariotomi) der i de otte tidligere tilfælde var mislykkedes for landets dygtigte kirurger. En gårdmandskone der led af en æggestoksvulst – et tilsyneladende håbløst tilfælde – henvendte sig med indtrængende anmodning om at blive opereret netop af ham.
Efter at han længe havde vægret sig derved, fordi han aldrig havde set en sådan operation og ikke kendte dens teknik, kom han dog efter samvittighedsfuld overvejelse og læsning af en dansk kollega i USA, Sigismund Daniel Jacobsons (1837–1894) referat i Hospitalstidende juli 1867 om lykkeligt gennemført ovariotomi til det resultat, at han ikke turde undslå sig. De fornødne instrumenter fik han til låns fra Frantz *Howitz der nogle år i forvejen (1863) havde indført operationen i Danmark, nogle kolleger fik han til assistance, og i et lille husmandshus tre km øst for Jelling udførte han nu heldigt operationen. Begivenheden rygtedes hurtigt, talrige lignende syge søgte til Haughus, forskellige vanskeligheder med hensyn til patienternes anbringelse og pleje blev heldigt overvundet, navnlig ved bistand af hans udmærkede hustru, og i løbet af en halv snes år havde han udført ca. 70 lignende operationer, hvoraf 42 med heldigt udfald – et for den tid meget godt resultat ved denne indgribende operation der således for en stor del ved B. fik borgerret i den danske lægevidenskab. Sammen dermed udfoldede han en voksende virksomhed på andre kirurgiske områder, alt med stort held, idet hans samvittighedsfuldhed, sikre blik og eminente praktiske dygtighed overvandt alle de vanskeligheder som knyttede sig til hans ufuldstændige kirurgiske uddannelse. Beretninger om sin kirurgiske og operative virken har han nedlagt i det af Howitz udgivne tidsskrift Gynækologiske og obstetriciske Meddelelser. Den store anerkendelse han nød fik 1879 et officielt udtryk i æresdoktorværdigheden som Kbh.s universitet ved sit jubilæum tilkendte ham. En hjertesygdom, han i flere år havde lidt under, voldte hans pludselige død under en af de talrige konsultationsrejser som hans voksende virksomhed førte med sig. □Tegn. af Martin Kristensen. Træsnit 1879 samt træsnit af H. P. Hansen. Relief af Saabye ca. 1881 (på gravmæle af Vermehren); forarbejder hertil. Foto.

Levnedsbeskrivelse af de ved Kbh.s universitets firehundredårsfest promov. doktorer, 1879 92 f. Bibl. f. læger, 6.r.IX, 1879 637–39. Gynækol. og obstetr. medd. II, 1879 301–06. V. Meisen: Ovariotomiens begyndelse i Danmark, 1923. N. E. Boye i Minder fra gamle grundtvigske hjem VII, 1927 30–56. Jakob Jakobsen i Vejle amts årbog 1961 116–42.

*V. Meisen**

Boye, Georg, 1906–72, havearkitekt. * 17.3.1906 i Kolding, † 29.10.1972 i Hørsholm, urne i Lyngby (Mariebjerg, skovafd.). F: sagfører, cand. jur. Georg Christian B. (1870–1906) og Edel Secher (1871–1961). ~ 17.3.1933 med Karin Hallman, * 3.2.1902 i Stockholm, d. af arkitekt, stadsplandirektør Per Olof H. (1869–1941) og Agnes Margareta Wessberg (1873–1960).
Efter mellemskoleeksamen gennemgik B. praktisk gartneruddannelse 1923–27. Efter havebrugskandidateksamen 1930 var han fem år assistent hos stadsgartneren i Århus, virkede et par år som havearkitekt i Århus og blev medarbejder ved C. Th. *Sørensens tegnestue i København 1937–43. Herefter virkede han dels som underviser, dels som skabende havearkitekt og dels som skribent. B. var levende engageret i debatten om havearkitektfagets uddannelsesforhold og var med til at skabe grundlaget og udformningen af undervisningen på landbohøjskolen. Her var han 1944–47 assistent ved tegneundervisningen under Georg Georgsen. Fra 1949–61 var han forstander for Det kgl. danske haveselskabs anlægsgartnerskole, 1961–63 lektor ved landbohøjskolen og 1963–72 professor sst. Her fik han gennemført en linjedeling af undervisningen for de havebrugsstuderende, og en særlig linje for have og landskab blev oprettet på hans initiativ. Desværre slog hans kræfter ikke til for at få gennemført en yderligere udbygning af undervisningen. Som havearkitekt har B. projekteret en lang række værdifulde haveanlæg, især ved offentlige institutioner: *Århus rådhus*, 1937–41 (ark. Erik Møller og Arne Jacobsen), *Herning mindepark*, 1948, *Næstved østre kirkegård*, 1950, *Rungsted skole*, 1951 (ark. Steen Eiler Rasmussen), *Ballerup plejehjem*, 1953, *Danmarks radio, T.V.-byen*, 1960–67, *Ringbo* i Gladsaxe, 1961–63, (ark. Fl. Lund og Hans Hansen), *Østifternes kreditforening* i Kbh., 1962 (ark. Holst), *ministerialbygningerne på slotsholmen*, 1962–67 (ark. Th. Havning og Eske Kristensen); tegnestuen blev 1967 afhændet til havearkitekt Frank Pettersson. Som skribent var B. ikke særlig virksom, men er forfatter til to hovedværker inden for fagområdet: *Anlægsgartneri*, 1959, den første fagtekniske bog på dansk om anlæg af haver, parker og landskaber, og *Havekunsten i kulturhistorisk belysning*, 1972. Sidstnævnte må betegnes som B.s testamente, en genial gennemgang af havekunstens historie med stadige paralleller til den øvrige

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

kulturhistorie og til den politiske og sociale udvikling, skrevet i et begejstret og moderne sprog, ikke overgået af tidligere eller samtidige bøger om emnet. „At lave haver med den hastigt opvoksende plantevækst er som at skrive i sand," skriver B. et sted, men hans bog bevarer det væsentlige i havekunsten for efterverdenen. B. var desuden medarbejder ved „Buske og træer", 1948 „Nord. ill. havebrugsleksikon", 1945–49 og ved Weilbachs kunstnerleksikon. B. var formand i Dansk havearkitektforening 1949–59, vicepræs. i Int. Federation of Landscape Architects 1956–64 og medl. af kunstakademiets udvalg for havekunst fra 1952. □Foto.

Åge Nicolaisen i Ugeskr. for agronomer og hortonomer, nr. 18, 1972. J. Arevad-Jacobsen Landskap, nr. 8, 1972.

Åge Nicolaisen

Boye, Johannes, 1756–1830, filosof. * 19.12.1756 i Kbh. (Nic.), † 1.2.1830 på Frbg., begr. sst. F: lærredshandler, tidligere sømand Peder Rasmussen B. (1717–93) og Maren Nielsdatter Kiær (1723–1810). ~3.5.1783 i Kbh. (Frue) med Marie Reersløv, døbt 1.2.1749 i Kbh. (Petri), † 17.3.1817 på Frbg., d. af kgl. ride-skolar Jens Christensen R. (ca. 1720–55) og Johanne Sophie Florentina. – Far til A. E. *B.

1772 dimitteredes B. privat til universitetet hvor han særlig studerede filologi og filosofi. Som student udgav han en oversættelse af Hamlet (1777), den første Shakespeare-oversættelse på dansk, og en oversættelse af de første 70 kapitler af Herodots 1. bog (1780). Studierne afsluttedes 1781 med den filologiske magistergrad (uden diplom) for afhandlingen *Publicae in scolis institutionis commoda*. Abraham *Kall der havde fået interesse for B. anbefalede ham til Ove *Høegh-Guldberg, og 1783 blev han rektor ved Nakskov lærde skole hvis slette forfatning han søgte at råde bod på. Over for tidens latinskoleundervisning der syntes ham for gejstligt præget stillede han sig meget kritisk. Undervisningstiden var for lang, læsningen af de græske og latinske forfattere som eleverne ville have mere glæde og udbytte af at lære at kende i gode oversættelser burde indskrænkes til fordel for matematik, naturfag, levende sprog, handelsvidenskab og tegning, og undervisningen overtages af faglærere. I stedet for hukommelsen burde dømmekraften opøves så de unge blev i stand til „selv at indsee, udlede og opspore Kundskaber". Karakteristisk for B.s undervisningsprincipper er også oprettelsen af et skolebibliotek og afskaffelsen af legemlige straffe. Sine skoletanker offentliggjorde han i Minerva: *Om Skolevæsenet*, 1791, *Om Religion og Oplysning i Staten*, s.å., *Opdragelse og Underviisning i Overensstemmelse med Natur og Politik*, 1795 (på svensk s.å.). Det var dog ikke som pædagogisk skribent, B. skabte sig et navn i samtiden, men som forfatter af det filosofiske værk *Statens Ven* I–III, 1792–1814, hvis I del vakte megen opmærksomhed og blev honoreret af Selskabet til de skiønne og nyttige videnskabers forfremmelse med 100 rdl. 1796 udsendtes I del i andet oplag forøget med et afsnit om Kants Philosophie. 1797 udkom II del. I det følgende år udgav han et „Anhang" til Statens Ven, *Om Kritikphilosophie og sund Sands*. 1806 blev han forflyttet til Fredericia hvor han virkede som rektor til 1811 da han på grund af tunghørighed søgte sin afsked. Her udgav han bl.a. et skrift *Om Krigen med England*. 1809. Resten af sit liv tilbragte B. i hovedstaden, væsentlig optaget af litterære arbejder, bl.a. *Om Industri etc.*, 1812, Statens Ven, III, 1814, *Om Historieskrivning*, 1815, *Om Levnetsmidler og Dyrtid*, s.å.; (2. opl. 1816 under titlen *Om Penge, Levnetsmidler og Dyrtid), Lovtale over den Danske Helt Daniel Ranzau* etc., 1819, *Bibelen og Homer*, 1821, *Musikens og Sangens Bidrag til Menneskets Forædling*, 1824, *America* etc., 1829. 1812 indgav B. forgæves en ansøgning til kongen om oprettelse af et professorat i statsøkonomi i Sorø og om ansættelse i dette embede. 1815 udnævntes han til patron for Frbg. sogns skoledistrikt. – B. er som filosof udpræget empirist: erfaringen er den eneste kilde til menneskelig viden. Da erfaringen kun giver os en relativ sikker erkendelse når vi aldrig til absolut gyldige sandheder, end ikke i matematikken. „Al menneskelig Videnskab er Hypotese". Mod Kants filosofi som B. betragtede som en hindring for udviklingen af en erfaringsfilosofi rettede han et voldsomt angreb der blev tilbagevist bl.a. af Chr. *Hornemann og A. S. Ørsted. B.s kritik vidner ikke om nogen dybere indsigt i Kants filosofi, om end flere af hans indvendinger imod den Kantske morallære endnu er af interesse. Som moralfilosof tager B. sit udgangspunkt i menneskets trang til lystbetonede tilstande og i den erfaring der er gjort under menneskeslægtens udvikling fra dyrestadiet („den Tid da Mennesket endnu gik paa fire") til den højeste form for menneskelig eksistens: at de lystfølelser der er knyttet til „mental Kultur" er de varigste. Blandt disse følelser er også dem der karakteriserer det moralske menneske: glæde ved at hævde sig som fornuftvæsen og glæde ved at hjælpe andre til større livsmuligheder. Ved øget indsigt naturen og menneskelivet begunstiges den moralske udvikling; men kun hvor oplysning og opdragelse går hånd i hånd når mennesket den „Forstandens og Hiertets Kultur" der er al menneskelig

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

udviklings mål. Ud fra hensynet til samfundets tarv må der stilles den fordring til staten at den drager omsorg for at de enkeltes frihed ikke indskrænkes, uden hvor hensynet til andre gør det nødvendigt. – Titulær professor 1802. □Buste af F. C. Krohn, 1830. Træsnit 1886 efter pastel.

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patr. slægter II, 1911 58. A. E. Boye i Dansk lit.-tid., 1833 593–99, 604–16. Saml. til de da. øers Laalands og Falsters hist., udg. J. J. F. Friis, I, 1859 120. F. E. Hundrup: Lærerstanden ved de lærde skoler i Nakskov, Nysted og Rønne, 1866 11. F. Rønning: Rationalismens tidsalder II, 1890 84f; III,1, 1896 328f 360f; III,2, 1899 116–32 175 221. Chr. Bruun: Peter Frederik Suhm, 1898. Vilh. Andersen: Tider og typer. Erasmus II, 1909 302–15. H. Høffding: Danske filosofer, 1909 33–35. Anathon Aall: Filosofien i Norden, 1919 92 95 99 166. K. F. Plesner: Jens Schelderup Sneedorff, 1930 140. Troels G. Jørgensen: Anders Sandøe Ørsted. Hans liv og arbejde, 1933 25. Alf Ahlberg: Filosofiens hist. II, 1946 81. – Papirer i Kgl. bibl.

*S. V. Rasmussen**

Boye, Marx, 1768–1856, apoteker, konsulent ved Den kgl. porcelainsfabrik. * 5.3.1768 i Glüsing (Holsten), † 11.2.1856 på Kgs. Enghave (Helliggånds). F: Jacob B. (?) og Abil Petersen (?). ~7.3.1809 i Kbh. med Susanne Dorthea Christensen * ca. 1782, † 19.3.1835 i Kbh.

Efter undervisning i latinskolen i Itzehoe blev B. 1783 discipel hos apoteker Kirsten sst. 1790–92 var han ansat på apoteket i Garding og efter en kort ansættelse i Kristiania blev han 1793 medhjælper hos apoteker J. S. Grønlund på Kgl. Frederiks hospitals apotek i Kbh. 24.1.1795 bestod B. farmaceutisk eksamen efter at have forberedt sig ved at høre professor J. M. "Vahls botaniske og lektor, regimentskirurg H. C. F. "Schumachers kemiske forelæsninger. Efter et kort ophold i Holsten 1803 kom B. tilbage til Kgl. Frederiks hospitals apotek som bestyrer for Grønlunds enke. B. var ansøger til den ledige stilling efter Grønlund, men kom trods anbefaling fra professor Vahl og gode fortalere i hospitalets styrelse ikke i betragtning. B. købte herefter 1805 Løve apoteket af professor J. G. L. "Manthey. B. efterfulgte 1812 Manthey som kemisk konsulent ved Den kongelige porcelainsfabrik. 1833–35 var han assessor pharmaciae ved det kgl. sundhedskollegium. B. var meget interesseret i botanik og modtog allerede 1802 for sit arbejde med indsamling af lægeplanter Det kgl. landhusholdningsselskabs sølvmedalje som agtelsestegn.

E. Dam & Aa. Schæffer: De danske apotekers hist. I, 1923 257–60. C. Nyrop: Det kongelige Frederiks hospitals apotekere, 1917.

V. Gaunø Jensen

Boye, P. H., se **Boye, A. E.**

Boye, Vilhelm, se **Boye, D. J.**

Boye Junge, Johan Peter, se **Junge, Boye.**

Boye Petersen, Johannes, 1887–1961, botaniker. * 5.2.1887 i Vejle, † 7.11.1961 i Kbh., begr. Vestre kgd. F: sagfører Hans Peter Petersen (1851–1927) og Louise Augusta Petersen (1861–1936). ~1° 5.12.1914 i Kbh. (Kristk.) med Johanne Dorthea Nybølle, * 2.1.1891 i Store Heddinge, † 16.9.1950 i Ordrup, d. af tømrermester Jens Christian N. (1850–1912) og Eleonora Marie Petersen (1852–1916); søster til statistiker Hans Cl. "N. Ægteskabet opløst. ~2° 24.3.1937 i Søby ved Randers med Gunver Johanne Asmund, * 4.9.1906 i Helsingør, d. af lærer, senere lektor Carl Sofus A. (1862–1938, navneforandring fra Jensen 1905) og Johanne Rode (1876–1946).

B.P. blev student fra Vejle 1904, cand. mag. i naturhistorie og geografi 1912 og dr. phil. 1935. 1916 blev han assistent ved undervisningen i mikroskopi og mikrobiologi ved Polyteknisk læreanstalt, fra 1929–51 ledede han denne undervisning. 1920–51 var han plantebestemmer ved Botanisk have, 1951–58 professor i sporeplanter ved Kbh.s univ. Fra 1921 til sin død underviste han i botanik ved Triers faglærerkursus. Formand for Dansk botanisk forening 1954–60. B.P.s videnskabelige produktion omhandler mikroskopiske alger, specielt jord- og luftalger i almindelighed samt finstrukturer hos i vandet fritsvævende ferskvandsalger. Under det første område falder hans besvarelse af en prisopgave udsat af Videnskabernes selskab *Studier over danske aërophile Alger* trykt 1915 i Vidensk. Selsk. Skr. 7.r. 12, og disputatsen, *Studies on the biology and taxonomy of soil algae.* Dansk Bot. Ark. 8.9.1935, arbejder der er grundlæggende for vor nuværende viden om disse alger. Endnu mere betydningsfulde er hans undersøgelser af finstrukturer hos alger; allerede fra 1912 påviste han, ved hjælp af lysmikroskopi og omhyggelig anvendelse af en forfinet farveteknik, gelébørster, forskellige typer af svingtråde og et dække af mikroskopiske skæl hos alger. Efter elektronmikroskopiens fremkomst fik han, i samarbejde med J. Benth Hansen, klar bekræftelse på de lysmikroskopiske iagttagelsers rigtighed, og de to forskere publicerede deres iagttagelser i en række afhandlinger som ligger til grund for systematikken inden for de pågældende grupper.

B.P. var omhyggelig i forskning som i undervisning, interesseret i sine elever og hjælpsom over

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

for kolleger. – R. 1950. □Tegn. af Oskar Jørgensen.

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1935 152. – Studenterne fra 1904, 1929 208. J. Benth Hansen i Phycologia 3, 1963 45–49 (med bibliografi). Tyge Christensen i Botanisk t. 58, 1962 131–33.

Anne Fox Maule

Boyesen, Peter Thyge (kaldte sig i Italien **Pietro**), 1819–82, fotograf. * 20.5.1819 i Kbh., † 26.6.1882 i Rom, begr. sst. (Protest. kgd.). F: grosserer Peter Thyge B. og Anne Lucie Lange. Ugift.
Efter at være blevet malersvend forlod B. i ung alder Danmark og boede ca. 1845–ca. 1855 i München sammen med F. Meldahls bror Theodor, ligeledes malersvend, og dennes familie. Her begyndte han at fotografere og da han, senest maj 1855, havde bosat sig i Rom var det med fotografien som væsentlig indtægtskilde idet han dels solgte sine dyre- og planteoptagelser, såkaldte naturfotografier, til malere, fx Simon Simonsen, dels optog portrætter især af landsmænd på besøg i Rom. De blev oftest foreviget i hel figur, enkeltvis eller i grupper, i haven foran hans bopæl hvor der i 1860erne på muren blev malet fx Roma PT/B 1868, senere afløst af et Roma på bjælken over døren mens årstallet stadig blev skrevet på muren. Mange af 1860ernes og -70ernes danske Romafarere er fortræffeligt gengivet på denne måde. Sine indtægter som fotograf supplerede B. ved at være assistent ved det tyske gesandtskab hvor han passede biblioteket. Der blev ikke megen tid tilovers til at deltage i skandinavernes selskabelige liv; men hans store hjælpsomhed i en krisesituation skildres af Vilhelm *Bergsøe. Ved sin død averteredes han af søsteren, Ida Olivarius, som bibliotekskustode. □Fotos 1855 og 1869.

Vilh. Bergsøe: Henrik Ibsen på Ischia og „Fra Piazza del Popolo", 1907 300. Helga Stemann: F. Meldahl og hans venner I, 1827–54, 1926 38 195. Fr. G. Knudtzon: Ungdomsdage, 1927 (fot. optr. 1974) = Memoirer og breve, udg. Jul. Clausen og P. F. Rist, XLIX 173. Børge Janssen: Hundrede år i Rom, 1930 125.

Bjørn Ochsner

Boysen (Böye), **Mads,** se **Boet(h)ius, Matthias.**

Boysen Jensen, Peter, 1883–1959, plantefysiolog. * 18.1.1883 i Hjerting, Haderslev amt, † 21.11. 1959 på Diakonissestiftelsen, Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). F: gårdejer Nis Poulsen Jensen (1852–94) og Maren Knudsen Lund (1848–1915, ~1° med Peter Hansen Boisen, 1842–79) ~18. 11.1911 i Kbh. (Blåg.) med Olga Maria Vogt, * 8.9.1887 i Møgeltønder, † 7.7.1931 i Kbh., d. af godsinspektør på Schackenborg Falle V. (1843–1902) og Margrethe Ibine Ellung (1851–1938).
B.J. blev student fra Ribe 1902 og magister i naturhistorie med plantefysiologi som speciale 1908. Året før var han blevet assistent hos W. *Johannsen ved Kbh.s univ. plantefysiologiske laboratorium hvor han efterhånden, fra 1922 som lektor, overtog al undervisning i plantefysiologi medens Johannsen koncentrerede sig om arvelighedslæren. 1927–48 var B.J. professor i plantefysiologi; 1920–30 underviste han i botanik ved Statens lærerhøjskole. Efter studieophold 1909 i Tyskland og Schweiz disputerede han 1910 på afhandlingen *Sukkersønderdelingen under Respirationsprocessen hos højere Planter,* Botanisk Tidsskrift 31, et emne han har behandlet i flere senere værker ligesom han har undersøgt gæringsprocesser. Hans studier over vækststoffer i græskimplanter og rødder, sammenfattet i *Die Wuchsstofftheorie und ihre Bedeutung für die Analyse des Wachstums und der Wachstumsbewegungen der Pflanzen,* Jena 1935 (eng. 1936, russ. 1938) og udvidet i senere arbejder er grundlæggende for vor viden om disse stoffer. Ved måling af stofproduktionen i skov- og landbrugsafgrøder har han klarlagt erhvervenes teoretiske baggrund, specielt skovbrugets idet han har vist at en passende hugst i tide forøger udbyttet. Tilsvarende undersøgelser af stofproduktionen i havet rummer perspektiver for fremtiden. Blandt hans øvrige værker er lærebogen *Plantefysiologi,* 1938. Efter afskeden fra universitetet arbejdede han hjemme med forsøg over plantedeles differentiering og vækstmuligheder, desuden skrev han værket *Det levende. En fremstilling af grundtrækkene af den almindelige biologi og et forsøg på at benytte dem som grundlag for et biologisk verdensbillede* I–IV, 1951–53 som han selv betragtede som sit hovedværk. Han udviklede selv de fleste af sine apparater. – Som lærer var han samvittighedsfuld og hjælpsom, som menneske stilfærdig, beskeden og præget af et religiøst livssyn. Æresdoktor ved universiteterne i Oslo og Århus, æresmedlem af Dansk botanisk forening. – R. 1936. K. 1953. □Mal. af Margrethe Ehlers (plantefysiologisk lab.). Foto.

Bibliografi udg. af Kbh.s univ.s plantefysiologiske laboratorium 1960. – Carsten Olsen i Oversigt over Videnskabernes selskabs virksomhed 1959–60, 1960 125–139. D. Müller i Festskr. udg. af Kbh.s univ., nov. 1960 120–30 og i Botanisk t. 55, 1960 325–36. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Anne Fox Maule

de Boysset [bwa'sæ], **Laurence,** ca. 1633–1728, officer. † 3.2.1728 på Basnæs, begr. i Tjæreby k.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

~6.1.1691 med Margrethe Elisabeth Stuart, * 1653 (?), † 31.7.1723.
B. der var født i Frankrig blev aug. 1683 kaptajn réformé (overkomplet) i dansk tjeneste, major 1685, oberstløjtnant 1690, kår. oberst 1697. Under den kortvarige krigsperiode på Sjælland 1700 afslog han 22.7. med et lille kombineret korps ved Gyldenlund et landgangsforsøg fra de fjendtlige flåder. S.å. indgik han i det til Sachsen, senere til kejserlig tjeneste i Italien afgivne hjælpekorps og deltog 1702 i kampene omkring Mantoba, men efter reduktionen 1703 vendte han tilbage til Danmark hvor han s.å. blev virkelig oberst. 1706–13 deltog han – fra 1706 som brigadér, fra 1709 som generalmajor – i korpset i engelsk-hollandsk tjeneste i Brabant m.m. i en række af de kendte slag og belejringer hvorefter han førte en del af korpset tilbage til Danmark. Derpå deltog han i den danske hærs kampe i Nordtyskland, navnlig belejringen og indtagelsen af Stralsund, erobringen af Rügen, og blev 1715 generalløjtnant. Efter afslutningen af den store nordiske krig blev han 26.8.1720 „for at skaane vor Kasse" afskediget i nåde og med megen ros, men noget mindre i pension end ellers almindeligt. – B. der var blevet en formuende mand købte 1714 Basnæs og var medlem af direktionen for Det vestindiske og guineiske kompagni. En langvarig retssag mellem B. og gehejmerådinde Walter, enke efter general Christian Frederik *Bielke endte omsider 1720 med en krigsretsdom hvorefter B. skulle tilsvare kongen over 20.000 gylden munderingspenge fra Italien-korpset, og summen skulle øjeblikkelig indbetales. – Hv. R. 1717. □Mal. (Hørbygård).

Danske slotte og herregårde I, 1944 668

*Rockstroh**

Brabrand, Frederik, 1714–99, landsdommer. * 17.1.1744 i Slagelse (?), † 20.1.1799, begr. i Hvalsø k. F: kæmner Rasmus Nielsen B. (~2° 1724 med Rebecca Margrethe Flüge) og Sidsel Jensdatter († tidligst 1721). ~25.9.1744 (?) med Charlotte Sophie Qvandrup, * 1725, † 4.4.1752 på Sonnerupgård, Hvalsø sg., d. af økonom på Herlufsholm Mads (Niels) Q. († ca. 1762) og Karen (Anna?) Clausdatter Bang (1702–73).
B. var først forvalter på forskellige godser, købte 1748 hovedgården Sonnerupgård i Hvalsø sogn, udnævntes 1749 til vicelandsdommer, 1764 til virkelig landsdommer. Han skrev 1760 i „Oekonomisk Magazin", som en af de første talsmænd for landboreformerne, om forbedring af den sjællandske bondes vilkår og anbefalede i dette indlæg der vidner om varm sympati for bondestanden en begrænsning og regulering af hoveriet; da han kort før stavnsbåndsløsningen (i en betænkning over O. L. Bangs afhandling om bondestanden 1787) atter skrev om hoveriet var det ud fra den principielle opfattelse at en „bestemmelse" ikke behøvedes når bonden kom til at stå som fri kontrahent over for godsejeren. I håndskrift har B. efterladt en fortegnelse over hovedgårde og fideikommisgodser på Sjælland, Møn og Samsø med angivelse af deres prioritetsgæld (Kgl. bibl.) – Justitsråd 1761. Etatsråd 1768. Konferensråd 1777. □Maleri.

Fridlev Skrubbeltrang: Husmand og inderste, 1940 (fot. optr. 1977) 234 f.

*Hans Jensen**

Brachrogge, Hans (Giovanni), † tidligst 1638, sanger og komponist ved Christian IVs hof.
B. kom allerede som dreng ind i kantoriet hvor han efter et ophold i Italien 1602–04 blev sat i lære hos daværende hoforganist Melchior *Borchgrevink og efter læretidens udløb 1611 fik bestalling som musikant (sanger). N.å. sendte kongen ham tillige med tre andre musikere (blandt dem Mogens Pedersøn) til London, givetvis for at de skulle drage fordel af det høje trin hvorpå tonekunsten der befandt sig siden dronning Elisabeths tid. Opholdet i England varede tre år. Efter sin hjemkomst udgav B. *Madrigaletti a 3 voci. Libro primo. Novamente composti etc.*, 1619, der indeholder 19 3-stemmige satser af B. og 2 af Mogens Pedersøn (genudg. i J. P. Jacobsen: Madrigaler fra Chr. IVs Tid, Dania Sonans 2, 1966); den påtænkte fortsættelse ses ikke at være udkommet. S.å. drog han til Venezia for at studere. 1621 fik han tildelt et vikarie i Roskilde. B. vedbliver at anføres i hofregnskaberne blandt kapellets sangere indtil 1638.

Angul Hammerich: Musiken ved Christian IVs hof, 1892. J. P. Jacobsen: Madrigaler fra Chr. IVs tid, Dania sonans 2, 1966. John Bergsagel i Dansk årbog for musikforskning VII, 1976 9–20.

H. A. Hens (Erik Abrahamsen)

van Bracht, Christian, ca. 1637–1720, hoflakerer. * i Eyckensoort (?), Holland, begr. i ugen efter 29.9.1720 i Kbh. (Petri urtegård). ~1° 9.12.1661 i Amsterdam med Lysbeth Adriaens, * ca. 1638 i Amsterdam (?), begr. 29.5.1679 i Kbh. (Holmens), d. af Grietie Adriaens, der formentlig var enke; faderen kendes ikke. ~2° med ukendt, begr. 1.2.1706 i Kbh. (Petri). ~3° med ukendt.
v. B. boede ved sit bryllup i Oude Tichelstraat i Amsterdam, men synes inden længe at være rejst til Danmark. I hvert fald 1669 havde han forbindelse med det danske hof, idet han dette år fik bestalling som hofmarmorerer. Jan. 1671 udbetaltes et års løn af kongens kasse med 500 rdl.; siden fik han lige til 1706 sin løn af denne, snart

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

300 snart 400 rdl.; tillige modtog han betaling for materialer (ca. 200 rdl.) for enkelte arbejder, og i hvert fald 1693 havde han fri bolig i et af kongens huse i Frederiksholms-kvarteret; skattefrihed og frit brændeved nævnes også. Ved udbetalinger kunne han repræsentere fraværende kolleger (f.eks. Gelton), og han anvendtes en overgang af Christian V som maleriindkøber. v.B. eller, som han kaldtes „Christian Laxeerer", udførte to forskellige arter af arbejde; dels marmorerede og lakerede han, bistået af sine sønner, en del nyindrettede rum i de kongelige slotte, audienshus og galleri på Fr.borg 1684–86, riddersalen på Rosenborg 1706, Frbg. slotskirke 1711 og 1716 istandsatte han på Rosenborg et ældre kinesisk-lakeret rum, dels udførte han en del store prydkrukker i lak, ofte med fremspringende skulpturel dekoration (signerede stykker på Rosenborg), endelig en mængde små fingerfærdige kunststykker som miniatur rytterstatuetter af kongen på en søjle (Rosenborg), jagtbilleder i papmaché (Fr.borg og Rosenborg), lakmalerier med landskaber (Kunstindustrimus., Nat.mus.), og en landskabsminiature (St. mus.). Han blev bistået af sine sønner, **Christian Carl** (–1691–1703(?)), **Christoffer** (–1706–) og **Johan v. B.** (begr. 8.7.1710 i Kbh.). 1691–97 gav kongen ham et tilskud på 200 rdl. til en søns uddannelse i Rom; hvorvidt det drejer sig om Johan eller Christian Carl, der begge fik rejsepas til Italien henholdsvis april og oktober 1691 er uvist. Johan hentede 1703 materialer i Holland og nævnes i de sidste år udtrykkeligt som faderens medhjælper. □Selvportr. (Fr.borg). Min. (St. mus.).

Oud Holland III, 1885 69. Emil Marquard: Kgl. kammerregnskaber, 1918. V. Thorlacius-Ussing i Rom og Danmark I, 1935 133. G. Lorenzen i Kunstmuseets årsskrift XXXI–XXXII, 1944–45 107.

Birgitte Bøggild Johannsen (O. Andrup)

van Bracht, Christian Carl, Christoffer og **Johan,** se **van Bracht, Christian.**

van Bracht, Frederik Christian, ca. 1720–59, hofforgylder og -lakerer. * ca. 1720 i Kbh., begr. 2.10.1759 sst. (Petri). F: hoflakerer Carsten Tønder (ca. 1687–1761) og Elisabeth v. B. (ca. 1696–ca. 1736). ~ 19.8.1744 i Kbh. (Petri) med Dorothea Elisabeth Leitloff, døbt 16.9.1729 i Kbh., † 24.8.1782 sst. (Petri), d. af gartner ved det kgl. palæ Johan Georg L. (ca. 1685–1766, ~ 2° 1735 med Salome Tronier, ca. 1700–65) og N. N. († 1734).

v. B. tog navn efter sin morfar, hoflakerer Christian v. *B., ligesom han også antog dennes og faderens håndtering. På hjørnet af Stormgade og Vestergade ejede B. et hus som hans far 1717 havde overtaget efter svigerfaderen der selv havde erhvervet det 1683. 1745 og 1746 fik han af partikulærkassen betaling for billeder af Frbg. og Fr.borg slotte og for blomsterbilleder i akvarel. På Statens museum findes to landskabsminiaturer, hhv. 1737 og udateret; på Det kgl. bibliotek findes desuden en signeret tegning i Johanne Fosies stambog (1748). □Portr. af Johan Hörner, 1742 (Fr.borg); kopi efter dette (Nat.mus.).

Pers.hist.t. 9.r. I, 1929 240. G. Lorenzen i Kunstmuseets årsskr. 1944–45 108. H. U. Ramsing: Københavns ejendomme 1377–1728 IV, 1945 131 133.

Birgitte Bøggild Johannsen (O. Andrup)

Brade, William (Willum), ca. 1560–1630, komponist. * ca. 1560 i England, † 26.2.1630 i Hamburg.

B. hørte til de mere fremragende medlemmer af Chr. IVs hofkapel. Han var ansat som instrumentalist 1594–96 og 1599–1606, anden gang med en forholdsvis høj løn. Før 1594 havde han været knyttet til det brandenburgske hof, 1596–99 virkede han atter i Berlin, og senere træffes han som kapelmester på Gottorp 1606–09, 1608–10 tillige som medlem af Ratsmusik i Hamburg. Han var i tjeneste hos hertugen af Bückeburg 1610–13, hvorefter han til 1615 atter var i Hamburg, nu som leder af Ratsmusik, vendte derfra tilbage til Gottorp, opholdt sig 1618 i Halle, siden i Güstrow, og blev 1619 leder af det brandenburgske kapel. Det følgende år i august fik han for tredje gang ansættelse som instrumentalist ved hoffet i Kbh., og samtidig blev den ene af hans tre sønner, Christian B., optaget i kapellet som lutenist. Tillige med flere andre af kongens musikere blev de begge afskediget mikkelsdag 1622, hvorefter B. blev genansat på Gottorp (til 1626), fra 1625 som kapelmester. Sine sidste år tilbragte han i Hamburg. B. fik gennem en række 5- og 6-stemmige instrumentalsatser for især strygere betydning for udviklingen af dansesuiten. I hans arbejder, der vidner om hans engelske baggrund, spores en vis opblødning af de enkelte danseformers traditionelle særpræg, men nok så interessant er den stærke betoning af det melodiske element som særlig kom til udtryk i hans senere produktion. Af hans kompositioner, der i nogle tilfælde bygger på engelske melodier blev de første udgivet i 1607, efterfulgt i årene 1609–21 af fem samlinger paduaner, galliarder, canzoner, allemander, couranter og andre af tidens dansearter. Et håndskrift med et udateret variationsværk findes i Uppsala universitetsbibliotek. Adskillige af B.s dansesatser er gengivet i B. Engelke: Musik u. Musiker am Gottorfer Hofe (1930), og i Th. Dart og W. Coates: Jacobean Consort Music (Musica Britannica IX, 1955).

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

J. Moller: Cimbr. lit. II, 1744 103. Mitteilungen d. Vereins f. Hamb. Geschichte XIV, 1891 234. A. Hammerich: Musiken ved Chr. IVs hof, 1892; anm. S. A. E. Hagen i Hist. t. 6 IV, 1892–94 420–44. Rob. Eitner: Quellen-Lexikon II, 1900 168f. G. Oberst: Englische Orchestersuiten um 1600, 1929. Lieselotte Krüger: Die Hamburgische Musikorganisation im 17. Jahrh., 1933 især 210. E. H. Meyer: English chamber music, 1946 138f (2.udg. 1951). E. H. Meyer i Die Musik in Geschichte u. Gegenwart, 1952 sp. 178–81. J. Bergsagel i Dansk årbog for musikforskning VII, 1976 12.

H. A. Hens

Bradt, Frederik Ludvig, 1747–1829, kobberstikker. * 16.6.1747 i Kbh. (Petri), † 15.1.1829 i Førslev, begr. sst. F: snedker Johan Just B. (ca. 1707–71) og Inger Mathiasdatter Hiort (ca. 1716–76). ~ 13.11.1779 i Kbh. (Trin.) med Marie Louise Mayes, * 17.6.1745 i Kbh. (Nic.), begr. 16.12.1786 sst. (Trin.), d. af båndfabrikant Georg M. (ca. 1712–1801, ~ 1° 1739 med Maria Becket, † 1744) og Else Marie Johansdatter († før manden). – Bror til Johannes Gotfred *B.

B. gik fra 1762 på akademiet og vandt 1766 den store guldmedalje som arkitekt uden dog nogen sinde at opnå akademiets rejsestipendium, som han bl.a. 1771 søgte om at få efter sin bror Johannes Gotfred B. Derefter ernærede han sig som „fabriquetegner" ved de kgl. uldmanufakturer og uddannede sig samtidig som kobberstikker. Tidligere havde han dog raderet et udkast af C. F. *Harsdorff til Frederik Vs katafalk (1766) og ligeledes Harsdorffs projekt til dekoration for Børsen ved Caroline Mathildes indtog s.å. Sammen med sin bror er han formentlig ophavsmand til en række stik efter udvalgte værker af Harsdorff. Sidst i 1770erne lykkedes det B. at komme ud at rejse, idet han fra sommeren 1777 til efteråret 1778 opholdt sig i Genève, hvor han var sammen med Jens Juel, Simon Malgoc og J. Fr. *Clemens. I fællesskab med den sidste var han ivrigt beskæftiget med at udføre vignetter til filosoffen Charles Bonnets værker. Det var meningen at B. hovedsagelig skulle have udført arbejdet, men da han som stikker stod langt under Clemens ordnedes samarbejdet sådan at B. tegnede de fleste af illustrationerne, mens Clemens stak dem og oven i købet var så elskværdig at lade B. signere dem. Efter i nov. 1778 at være kommet tilbage til Kbh. beskæftigede han sig næsten udelukkende med kobberstikkunsten og brugtes en del til udførelse af merkantile småarbejder, titelblade, vignetter og portrætter, f.eks. en række Holberg-illustrationer og portrætter i „Lommebog for Skuespilyndere" (1784). Af større kobberstik udførte han i 1780erne en række blade efter landskaber af hollandske 1600-talsmalere og af Jens Juel. 1785 blev B. agreeret ved kunstakademiet som kobberstikker på et landskab efter Joris van der Hagen og 1786 blev han medlem af akademiet på landskab efter Asselyn. 1787 udførte han et smukt, stort portræt i rødkridtsmanér efter Pilo, forestillende den russiske gesandt, baron Korff. B. vedblev dog at interessere sig for arkitekturen, hvad man kan se af at han 1781 forgæves søgte at få løfte på stadsbygmesterembedet i Kbh. efter Rosenberg, og 1789 indsendtes tre tegninger af en „nye Orden i Bygningskonsten" til akademiets bedømmelse, uden at dette dog interesserede sig derfor. Fra 1790ernes begyndelse synes det at gå tilbage for B., hans øjne blev svage, hans økonomiske kår der aldrig havde været gode, blev dårligere, og en tid var han indlagt på Skt. Hans hospital som sindssyg. Omkring nytår 1795 blev han dog udskrevet derfra som helbredt. 1809 søgte han kongen om forhøjelse af sine årpenge. Han boede da i Hillerød, men flyttede ret kort efter til en datter som var gift i Førslev. – B. var ingen fremragende kobberstikker, gennemgående tør i sin arbejdsmåde, dog bør blandt hans illustrationer og vignetter særlig fremhæves det smukke aktiebrev til „det norske skierper og Bergbygning Geverkskab" i Kongsberg 1782 og de to store vignetter til værket „Beskrivelse over danske Mynter og Medailler i den kongelige Samling" (1791). B.s store landskabsstik fra 1780erne repræsenterer en fornyelse inden for dansk grafik og viser i teknisk henseende en indflydelse fra England. □Mal. tilskrevet Jens Juel. Afbildet på humoristisk gruppetegn. af Juel og Clemens (St. mus.).

F. C. Krohn: Saml. til en beskr. fortegnelse over danske kobberstik og raderinger, 1889 89–94. F. Meldahl: Kunstudstillingerne, 1906 suppl. IV. H. Weitemeyer i Pers. hist. t. 5.r. VI, 1909 31f. Henny Glarbo i Kunstmuseets årsskr. XI–XII, 1924–25 17f 22f 26 28 30 37 41–45 48 50. Leo Swane: Abildgaard, 1926 140 172 304. Fr. Weilbach: Architekten C. F. Harsdorff, 1928 29f 48. Leo Swane: J. F. Clemens, 1929 10 18 20 24 34 105f 297 301 307–10. F. Weilbach i Tilskueren, 1933 II 278–85. J. Sthyr: Dansk grafik, 1943 (fot. optr. 1970) 229 246–48. H. L. Ehrencron-Müller i Hist. medd. om Kbh. 4.r. II, 1949–52 188f. E. Salling: Kunstakademiets guldmedaljekonkurrencer 1755–1857, 1975 55f.

Birgitte Bøggild Johannsen (V. Thorlacius-Ussing)

Bradt, Johannes Gotfred, 1741–70, arkitekt, kobberstikker. * 9.12.1741 i Kbh. (Petri), † 25.10. 1770 i Paris, begr. sst. F: snedker Johan Just B. (ca. 1707–71) og Inger Mathiasdatter Hiort (ca. 1716–76). Vistnok ugift. – Bror til Frederik Ludvig *B.

B. besøgte kunstakademiet fra 1756, blev n.å. elev af D. G. *Anthon og vandt både 1761 og 1763 den mindre guldmedalje og 1764 den store i arkitekturen. Samtidig havde han lært sig ra-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

derkunsten og 1764 udført sine medaljeopgaver i radering. Fra 1766 og følgende år skriver sig seks store raderinger, en forestillende dekorationer i anledning af Frederik Vs død fem forestillende forskellige festdekorationer projekteret i anledning af Caroline Mathildes indtog, alle af Johs. Wiedewelt. Hans to smukkeste blade skriver sig dog fra 1768 og forestiller Frederik Vs katafalk 26.2.1766 og Christiansborg slots riddersal under Christian VII og Caroline Mathildes formæling 8.11. s.å. De findes begge i N.-H. *Jardins 1769 udkomne værk *Plans, coupes et élévations de l'église royale de Frédéric V etc.* B.s mest kendte værk er dog *Monumenta Fredensburgica*, ɔ: en samling raderinger efter Johs. Wiedewelts billedhuggerarbejder i Fredensborg slotshave. De er udført i en kraftig raderteknik, enkelte med anvendelse af en effektfuld, dramatisk clair-obscur. B. arbejdede i fire år på raderingerne. De enkelte blade bærer årstal fra 1765–67. 1768 søgte B. akademiets rejsestipendium, men fik det først n.å. I efteråret 1769 rejste han til Paris hvor han havde anbefaling til J. G. Wille, af Wiedewelt blev introduceret hos Lebas og Taraval og blev elev af Blondel. N.å. lod A. G. Moltke de af J. M. Preisler udførte to kobberplader af Frederik Vs rytterstatue sende til Paris og overdrog B. at udføre trykningen heraf. Denne kommission synes ikke at have været B. særlig velkommen da den vel forhindrede ham i andet arbejde. I efteråret 1770 blev han syg, og da han havde vanskeligt ved at klare sig økonomisk tog han sig, antagelig i et anfald af sindsforvirring, af dage på en uhyggelig måde. Billedhuggeren Hartman *Beeken der samtidig opholdt sig i Paris som akademiets stipendiat og var B.s gode ven, måtte bistå ved ordningen af affærerne efter hans død. Han kvitterer således 8.12. for 1195 eksemplarer af stikket af rytterstatuen. Blandt B.s få hjemsendte efterladenskaber var en vistnok ufuldført kobberplade af „Græv Moltkes Begravelses Capelle". B. synes at have været en begavet og lovende kunstner. Hans raderinger er af en vis – måske lidt grov – friskhed, men med en bred malerisk virkning. □Tegn. af Hartman Beeken, 1770 (Fr.borg).

Mémoires et journal de J. G. Wille, publ. par Georges Duplessis, I, 1857 416. F. C. Krohn: Saml. til en beskr. fortegnelse over da. kobberstik og raderinger, 1889 80–82 258f 271. F. Meldahl: Kunstudstillingerne, 1906 bilag I s. IV. Mario Krohn: Frankrigs og Danm.s kunstneriske forbindelse i det 18. årh. I, 1922 195f. F. Weilbach i Tilskueren, 1933 II 278–85. S. Schultz i Danske i Paris gennem tiderne I, 1936 375–80. J. Sthyr: Dansk grafik 1500–1800, 1943 (fot. optr. 1970) 172 212–14. E. Salling: Kunstakademiets guldmedaljekonkurrencer, 1975 49f 51f.

*V. Thorlacius-Ussing**

Braem

Adelig og borgerlig slægt. Den adelige linie uddød i mandslinien 1790.

Gothard *B. (1649–1702) var ~Cathrine Lange, d. af professor Villum *L. Gothard Albert *B. var ~Johanne Marie Kiærskiold, d. af godsejer Frederik *K.

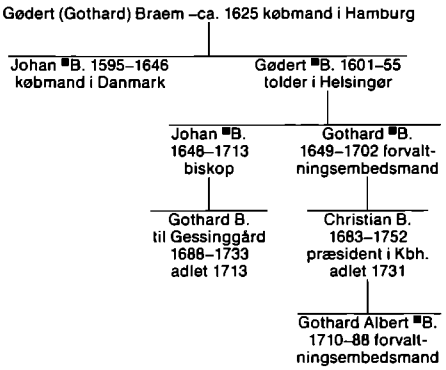

Danm.s adels årbog V, 1888 93f. S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske slægter, 1891 26–38. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthåndbogen, 1900 45–47. Louis Bobé: Die Deutsche St. Petri Gemeinde zu Kopenhagen, 1925 418f.

Nils G. Bartholdy

Braem, Christian, se **Braem, Gothard.**

Braem ['bra'm], **Gothard** (Gødert), 1649–1702, militær forvaltningsembedsmand. * 26.7.1649 i Kbh., † 11.7.1702 på Lindholm, begr. i Gevninge. F: købmand Gødert *B. (1601–55, ~1° 1637 med Anna Brun(s), 1608–1642, ~1° 1632 med toldskriver, senere rådmand i Helsingør Abraham Meckelborg, † 1635) og Dorthe Christiansdatter (Davidsen) (ca. 1617–77, ~2° med toldskriver i Helsingør Anders Nielsen Bøgvad, † 1687). ~1° 9.8.1676 i Kbh. (Frue) med Karne Lange Villumsdatter, * 19.3.1656 i Kbh., † 4.5.1694, d. af landsdommer i Viborg, godsejer Villum *Lange (1624–82) og Anne Resen († 1691). ~2° 5.4.1695 i Gevninge med Anna Cathrine Werdelmann, begr. 25.4.1728 i Gevninge (~2° 1704 med højesteretsassessor, justitsråd Severin Wildschütz, † 1726), d. af købmand i Kbh. Frederik W. (ca. 1635–87, ~2° 1674 med Margrethe Wilder, 1646–1708) og Cathrine Walter (ca. 1642–70). – Bror til Johan *B. (1648–1713).

Efter handelsuddannelse i udlandet blev B. 20.5.1676 krigskommissær. 1679–93 var han landkommissær. 12.5.1688 blev han kammerråd

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

og overkrigskommissær, en toppost inden for den landmilitære centraladministration. Lige til sin død blev han et meget benyttet og meget initiativrigt medlem af en række vigtige kommissioner til ordning af militære, militær- og landøkonomiske og sociale forhold, således 1685 til undersøgelse og ophjælpning af rytterbøndernes økonomiske forhold, 1689 til overvejelse af det geworbne infanteris forlægning i landet i lighed med rytteriet, 1693 til udarbejdelse af en ny lempeligere forordning om ryttergodset (forordn. 1695). 10.2.1694 blev B. meddeputeret i landmilitsens kommissariat i sager ryttergodset og mønstringerne vedkommende, men gav aldrig møde. Efter felttoget 1700 indgav hærens generalissimus hertug *Ferdinand Wilhelm af Württemberg forslag om oprettelse af et udskrevet infanteri og i forbindelse hermed en ændret form for rytterhold. Til behandling heraf nedsattes s.å. under hertugens forsæde en kommission, hvoraf B. blev medlem. Straks på det første møde blev der udarbejdet referat og resumé af de faldne udtalelser og en slags forslag, men da kommissoriet havde været holdt i meget svævende udtryk afveg udtalelserne meget fra hverandre, hvad der også prægede forslaget. Et par dage efter fremsatte B. imidlertid alene skriftligt en række „uforgribelige Erindringer" til kongen der nu beordrede et underudvalg af kommissionen, bestående af gehejmeråd, stiftamtmand Otte *Krabbe, B.s nabogodsejer, og B. til at udarbejde de endelige projekter til forordningen. Efter at projekterne havde været drøftet i den samlede kommission, og kongen meget indgående havde arbejdet med dem, blev de grundlaget for de overordentlig vigtige landmilitsforordninger af 22.2., 27. og 31.12.1701: Frederik den fjerdes landmilits, vornedskabets ophævelse. Som oberkrigskommissarius ledede B. herefter forordningernes gennemførelse i det sydjyske distrikt og blev medlem af en afsluttende kommission til at bearbejde det ude i landet indvundne materiale; men inden den afsluttende forordning af 30.12.1702 udkom var han død.

B. havde en årrække det store krongods Ringsted kloster i forpagtning og boede her; men 1690 købte han godset Lindholm ved Roskilde og boede her fra 1695. – Sønnen **Christian B.** (6.4.1683–19.8.1752) blev student 1700, kommerce-assessor 1704, justitiarius i højesteret 1726 og var 1736–47 præsident i Kbh. Han synes i sin embedsførelse at have været en frygtløs og viljestærk personlighed. Justitsråd 1720, etatsråd 1726, konferensråd 1743. Adlet 1731. Han ejede Nørtorp i Thy 1729–49. □Mal. af A. Brünniche, 1743 (Fr.borg), kopi (Lungholm). Miniature. – Justitsråd 1697. Etatsråd 1701.

K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale hær II, 1916. O. Kyhl: Den landmilitære centraladministration 1660–1763 II, 1976. Samme: Den landmilitære centraladministrations embedsetat 1660–1763, 1976 23f.

*Rockstroh**

Braem ['bra'm], **Gothard Albert,** 1710–88, militær forvaltningsembedsmand, præsident i Kbh. * 11.2.1710 i Tapdrup, † 17.1.1788 i Kbh., begr. i Helligg. k.s kor. F: konferensråd Christian B. (1683–1752) og Edel Elisabeth Gyldensparre († 1717). ~3.11.1741 i Børglum med Johanne Marie Kiærskjold, * 8.5.1717, † 8.10.1750, begr. i Sindal k., d. af senere justitsråd Frederik K. til Børglum kloster († 1738) og Inger Pop (1692–1740).

B. var 1737 assessor i kammerkollegiet, fra ca. 1740 assessor i højesteret, fra 1753 deputeret i landetatens generalkommissariat. I denne sidste stilling bekæmpede han der var en stærkt konservativ natur sammen med sin civile kollega C. D. Wodroff straks fra 1762 grev *Saint-Germains ledelse af hærens anliggender.

Til gengæld spændte greven ben for de hærplaner som de to herrer sammen med overkrigssekretær Conrad *Ahlefeldt udarbejdede 1763 hvorefter B. og Wodroff nægtede at arbejde med på Saint-Germains egen hærplan s.å. De blev dog begge deputerede i det generalkrigsdirektorium der ifølge Saint-Germains plan forenede det hidtidige krigskancelli og generalkommissariat men med stærkt begrænsede beføjelser, og navnlig B. vedblev også herefter hårdnakket at bekæmpe Saint-Germain. Da direktoriet 1766 afløste det umiddelbart i forvejen oprettede „Vort høje Krigsraad", blev B. deputeret i hint og n.å. i det genoprettede generalkommissariat og arbejdede energisk på at føre styrelsen tilbage til forholdene før Saint-Germains tid. Da kongen 1768 før sin udenlandsrejse og efter Saint-Germains endelige fratræden forlangte forslag om en ændret hærplan underskrev B. kun med reservation fællesforslaget og indgav samtidig til kongen en særlig „Clausul" på over 100 foliosider der helt igennem var en skarp kritik af Saint-Germains ledelse og krævede fuldstændig tilbagevenden til forholdene før 1763. Fællesforslaget blev ikke gennemført. N.å. affordrede kongen general-landvæsenskollegiet en betænkning om lettelser af stavnsbåndet hvorom også det militære kollegium blev adspurgt. Dette afgav den betydningsfulde erklæring at de tilsigtede lettelser meget vel lod sig forene med hensynet til hæren hvilket skønnes at stemme med B.s personlige anskuelser. Denne erklæring blev tyve år senere et af de vigtigste våben i hænderne på stavnsbåndskommissionen i dennes forbitre-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

de kamp med det daværende militære kollegium der skarpt bekæmpede stavnsbåndsløsningen. Som det var at vente af en i øvrigt så reaktionær natur som B. blev han også en modstander af Struensees styre. Sandsynligheden taler for at han var forfatter til de anonyme trusselsbreve der i sommeren 1771 blev sendt til Enevold *Brandt på Hørsholm, og som var medvirkende til det spændte forhold imellem denne og Struensee. Efter kuppet 17.1.1772 blev han medlem af tre af de nedsatte kommissioner der skulle dømme i sagen. 6.2. blev han præsident i Kbh. efter den styrtede U. A. *Holstein (1731–89). Af andre af B.s hverv skal nævnes at han fra 1770 en kort tid var direktør for statens vejvæsen; 1771 blev han kommissær ved tallotteriet og 1772 ved de militære uldmanufakturer. Han var i mange år ejer af godset Baggesvogn i Vendsyssel. – Kancelliråd 1734. Virkelig justitsråd 1739. Etatsråd 1742. Konferensråd 1754. Gehejmeråd 1774. – Hv. R. 1769. □Maleri, identiteten usikker (Fr.bog). Afbildet på stik af Haas, 1772, af Struensees forhør.

Kabinetsstyrelsen i Danm. 1768–72, udg. Holger Hansen, III, 1923 nr. 1498; Inkv. kommissionen af 20. januar 1772, sm. udg. I, 1927 202; II, 1930 536–45 (de anonyme breve, på da. i L. J. Flamand: Chr. VIIs hof, 1854 206–11). – Luxdorphs dagbøger, udg. S. Nystrøm, I–II, 1915–30. C. A. Trier: Ulrik Adolf Holstein, 1916 163–65 199. K. C. Rockstroh: Udv. af den nationale hær III, 1926.

*Rockstroh**

Braem ['bra'm], **Gødert** (Gothard), 1601–55, købmand, kongens faktor, tolder i Helsingør. * 18.4.1601 i Hamburg, † 20.4.1655 i Kbh. F: købmand og retsfoged i Hamburg Gødert (Gothard) B. († 1625) og Margreta Theben (1560–1642). ~1° 7.5.1637 med Anna Brun(s), * 28.4.1608 på Samsø (~1° 1632 med rådmand, tolder i Helsingør Abraham Meckelborg, † 1635), † 15.9.1642, d. af sølvpop, senere kgl. foged på Samsø Jochum (Jacob) Brun († 1627) og Anna? ~2° 2.11.1645 med Dorthe Christiansdatter (~2° med toldskriver i Helsingør Anders Nielsen Bøgvad, † 1687), * 1617 i Helsingør, † 1677, d. af borgmester og toldskriver i Helsingør Christian Davidsen († 1659, ~1° med Anniken Thorsmedes († 1604, ~1° med toldskriver i Helsingør Hans Meyer, † 1602) og Sophie Hansdatter Knop(per) († 1647). – Far til Gothard *B. og Johan *B. (1648–1713). Bror til Johan *B. (1595–1646).

B. kom 15 år gammel i lære hos den fremtrædende klædehandler Henrik Berner i Kbh. og var derefter tre år i broderen Johans tjeneste i Hamburg (1619–22). Efter et ophold i Spanien og handelsrejser i Europa kom han til Kbh. hvor han nævnes som borger 1631, og hvor han blev medlem af Nordlandske og Grønlandske handelskompagni. Efter sit første ægteskab 1637 bosatte han sig i Helsingør og blev to år senere tolder ved Øresunds-tolden, en stilling han havde til 1641. Efter broderen Johans død 1646 flyttede han igen til Kbh. og overtog dennes forretning og ejendomme. Han havde været deltager i broderens handelsvirksomhed og hvalfangstforetagender, men var ikke af samme format som denne; han hørte dog afgjort til toppen af den københavnske handelsstand. □Kobberstik af Haelwegh, formentlig ca. 1650, efter mal. af Karel van Mander.

Kbh.s diplomatarium, udg. O. Nielsen, I, 1872–84 3–6. Kong Christian den Fjerdes egenhændige breve, udg. C. F. Bricka og J. A. Fridericia, 1878–86 3–6. Kancelliets brevbøger vedrørende Danmarks indre forhold, 1630–45, 1932–68. – Danm.s adels årbog V, 1888 93f. O. Nielsen: Kbh.s hist. og beskrivelse IV, 1888 222–24, 229f. V. Hostrup-Schultz: Embeds- og bestillingsmænd i Helsingør, 1906 14 45 119 129. Sune Dalgård: Dansk-norsk hvalfangst 1615–1660, 1962.

Ole Degn

Braem ['bra'm], **Johan,** 1595–1646, kgl. faktor, storkøbmand. * 30.8.1595 i Hamburg, † 1.1.1646 i Kbh., begr. Skt. Petri k. F: købmand og retsfoged i Hamburg Gødert (Gothard) B. († 1625) og Margreta Theben (1560–1642). ~1° 25.7.1624 med Marie Hegerfeldt, † 16.7.1625, d. af possementmager og købmand i Kbh. Herman H. († 1631, ~2° med Anna Pedersdatter, ~2° 1633 med borgmester Hans Nikkelsen Lundt, 1602–54) og 1. hustru († 1623). ~2° 25.6.1626 med Silla (Cæcilia) Brun(s), * 17.10.1605, † 7.12.1641, d. af sølvpop, senere kgl. foged på Samsø Jochum (Jacob) B. († 1627) og Dorthe Hansdatter († 1642). – Bror til Gødert *B.

B. kom efter skolegang i latinskole 15 år gammel i handelslære i Hamburg hos den tilvandrede østfrisisk-nederlandske købmand Emanuel Agenna som han tjente i tre år. Derefter begyndte han for sig selv, drog først til Lissabon hvor han i to år drev faktori og købmandskab, og slog sig derpå ned i Amsterdam. I disse år skaffede han sig i de vesteuropæiske handelscentre et betydeligt indblik i den internationale handel. I sommeren 1618 kom han til Kbh. i forbindelse med oprettelsen af det danske ostindiske kompagni hvor han 1624 blev én af direktørerne (bewindthebberne). Allerede fra 1618 havde han en ledende stilling i den hvalfangstvirksomhed der 1619 fik et grundlag i et samarbejde mellem kongen og en gruppe borgerlige hvalfangstredere, Nordlandske kompagni eller Grønlandske kompagni hvor han 1620 blev direktør sammen med Mikkel *Vibe og Thomas Lorck; 1619-21 var

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

han fire gange ved Biscayen for at hverve hvalfangere til virksomheden. I årene 1619–1622/23 var B. først og fremmest kongens „tjener" eller købmand, om end han også optræder som selvstændig hof- og statsleverandør og 1622 startede privat hvalfangstudredning med fangstrejser i farvandene ved Nordnorge. Da kongens direkte deltagelse i hvalfangsten ophørte 1622, udvidede B. det følgende år sit felt til Spitsbergen. Fra første færd var hans foretagende udstyret med privilegier (1624, 1630, 1631, 1634) der efterhånden gav ham og broderen Gødert eneret til alle de bedste fangstpladser. 1630 skal han have anløbet Grønland, og han annekterede en kyststrækning på Spitsbergen som han kaldte Københavns Bay, senere af kongen kaldt Christiansberg. – Samtidig med disse aktiviteter drev B. en betydelig handelsvirksomhed, bl.a. med eksport af øksne og korn, og han kom i løbet af 1630erne til at stå som Kbh.s og dermed hele monarkiets mest fremtrædende købmandsskikkelse. Som faktor for kongen og den udvalgte prins havde han store leverancer af alle slags luksusvarer til de to hofholdninger og af fornødenheder til statsinstitutioner som Holmen, børnehuset og tøjhuset. Hans interesser i den nye fjernhandel viste sig ved varetagelse af ostindiske udredninger på kongens vegne og ved hans og broderens planer om skabelse af et guineisk og afrikansk kompagni. 1634 tegnede han kontrakt med kronen om leverance af alt kobber fra kobberværket Gudsgave ved Trondheim som betaling for vareleverancer. 1636 blev han forvalter for postvæsenet og 1639 sammen med syv andre borgere admiralitetsdommer med den opgave at dømme alle sager vedrørende søhandelen. I disse mange aktiviteter og i sin forretningsførelse viste B. dristighed og alsidighed. □Maleri (Fr.borg), kopi efter dette (Gavnø) og gengivelse i stik 1646 af Simon de Pas. Epitafium (Petri k., Kbh.)

Kong Christian den fjerdes egenhændige breve, udg. C. F. Bricka og J. A. Fridericia, III–VIII, 1878–1947. Kbh.s diplomatarium, udg. O. Nielsen, 1872–84 1–3 5–6. Kancelliets brevbøger vedrørende Danm.s indre forhold 1616–45, 1919–68. – O. Nielsen: Kbh.s hist. og beskrivelse IV, 1885 220–22 228–31. C. Bruun: Kobenhavn I, 1887. Louis Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925. Johan Jørgensen: Det kbh.ske patriciat og staten ved det 17. årh.s midte, 1957. Sune Dalgård: Dansk-norsk hvalfangst 1615–1660, 1962.

Ole Degn

Braem ['bra'm], **Johan,** 1648–1713, biskop. * 12.4.1648 i Kbh., † 21.5.1713 i Århus, begr. i domkirken sst. F: købmand Gødert •B. (1601–55, ~1° 1637 med Anna Brun(s), 1608–1642, ~1° 1632 med toldskriver, senere rådmand i Helsingør Abraham Meckelborg, † 1635) og Dorthe Christiansdatter (Davidsen) (ca. 1617–77, ~2° med toldskriver i Helsingør Anders Nielsen Bøgvad, † 1687). ~21.9.1682 med Mette Harboe, * 19.2.1652 i Fredrikshald, † 18.1.1709 i Århus (~1° 1680 med sognepræst ved Skt. Peders k. i Næstved, mag. Iver Kaalund, 1653–80), d. af tolder i Fredrikshald Christopher H. († 1652) og Ursula Kaal. – Bror til Gothard •B.

B. kom 1661 i Roskilde skole, blev student herfra 1665 og var en tid lang huslærer hos Kbh.s borgmester, den senere præsident Peder H. •Resen. 1667 tog han teologisk attestats og rejste n. å. udenlands over Tyskland til Holland. Længst opholdt han sig Leiden (1668) hvor han studerede teologi under Johs. Coccejus, orientalsk filologi med rabbinsk teologi for øje samt cartesiansk filosofi. Sine orientalske studier fortsatte han siden i England, særlig i Oxford (1669) hvor han bl.a. hørte Abraham Calovius og Johs. Quenstedt. 1674 kom han hjem og blev s. å. rektor i Helsingør hvis latinskole han hjalp godt på fode. 1675 tog han magistergraden, blev 1681 sognepræst ved Skt. Peders kirke i Næstved, men udnævntes allerede s. å. til domprovst i Roskilde. 1691 blev han biskop i Århus og s. å. dr. teol. bullatus. Som biskop var han stærkt interesseret i stiftets administration, søgte bl.a. at få præsternes lønning forbedret og stiftede 1703 en gejstlig enkekasse for Århus stift. Han lod også konventsalen i Århus domkirke restaurere. 1697 indtrådte han på kgl. befaling i den kommission der skulle udrede de mange spegede tråde omkring – og for B.s vedkommende præsten Ole Bjørns andel i – den tistedske besættelsessag, som han gennem længere tid havde holdt sig underrettet om ved brevveksling med kollegaen i Ålborg, Jens Bircherod. Fraregnet tre danske ligprædikener i tidens sædvanlige stil har han ikke efterladt sig skrifter. □Mal. af H. C. Willrich ca. 1690. Epitafium af Th. Quellinus (begge Århus domk.).

Pers.hist.t. II, 1881 207; 2.r.V, 1890 2 (slægt); 7.r.II, 1917 14; 10.r.II, 1935 153. – Univ.s ligprogr. 1713. P. Poulson: Bibliotheca Århusiensis, 1725 99–110. Erik Pontoppidan: Marmora danica II, 1741 90f. C. V. Hertel: Beskr. over Århus dom- og katedral-kirke II, 2, 1810 300–09 322–26. L. Koch i Kirkehist. saml. 5.r.I, 1901–03 203f. Bjørn Kornerup sst. 6.r.VI, 1948–50 226f. Århus gennem tiderne III, 1941 252. A. Bæksted: Besættelsen i Tisted I, 1959 90 156f 396f; II, 1960 350.

H. A. Hens (Bjørn Kornerup)

Brahe

Skånsk uradel. Den danske linie uddød i mandslinien 1786.

Tyge •B. (–1523) var ~1° Magdalene Krognos, d. af rigsråd Oluf Stigsen •K., og ~2° Sophie

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

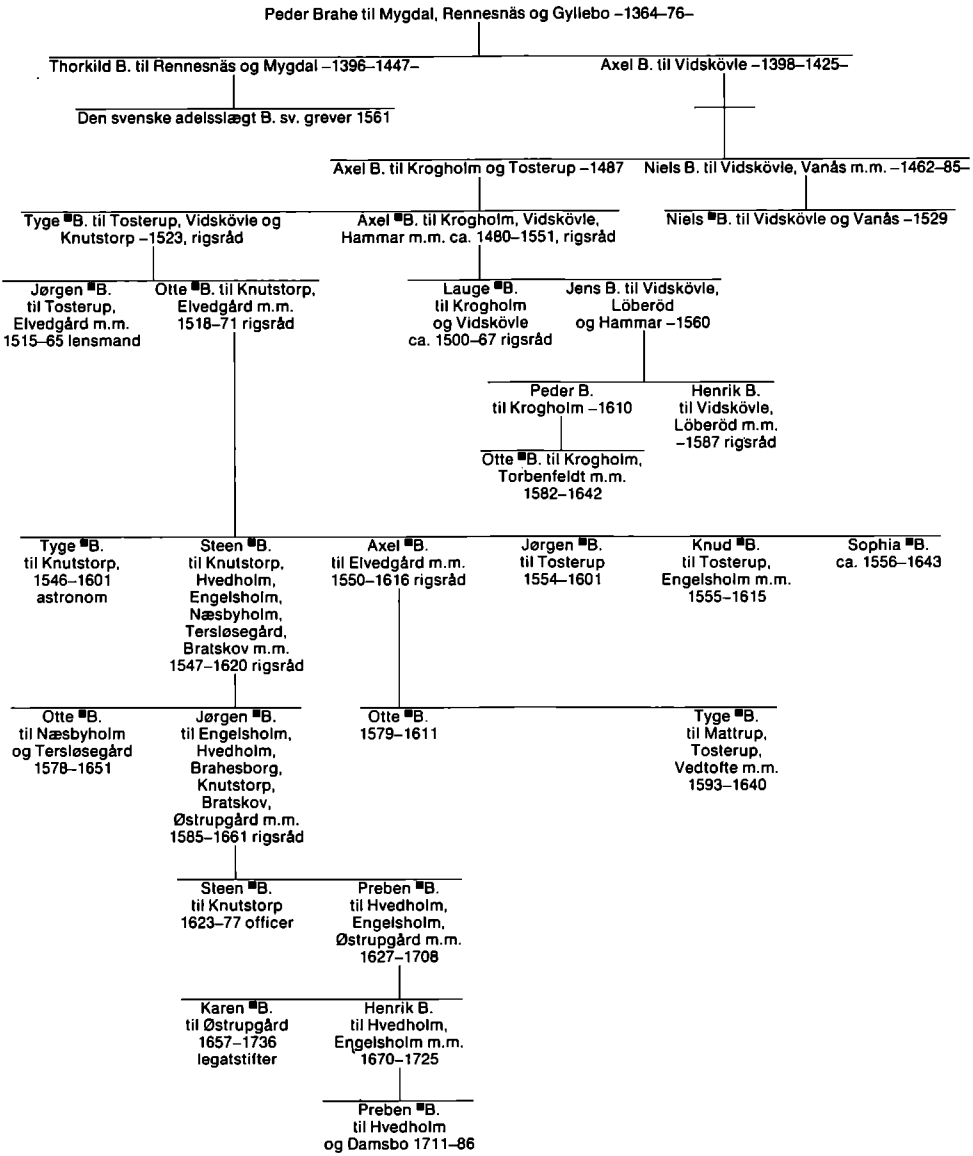

Rud, d. af rigsråd Jørgen ■R. Sophie Rud var ~2° rigsråd Erik ■Bølle. Axel ■B. (ca. 1480–1551) var 1° ~Anne Brock, d. af ridderen Lave ■B. Hans søster Cecilie Brahe var ~rigsmarsk Eskil ■Gøye. Lave ■B. var ~Gørvel ■Sparre, der 2° havde været ~rigsråd Truid ■Ulfstand. Jørgen ■B. (1515–65) var ~Inger Oxe, d. af rigsråd Johan ■O. Otte ■B. (1518–71) var ~Beate Bille, d. af rigsråd Claus ■B. Steen ■B. (1547–1620) var ~2° Kirsten Holck, d. af lensmand Hans ■H. Hans døtre Sophie og Birgitte B. var gift med hhv. rigsmarsk Jørgen ■Lunge og rigsråd Frederik ■Reedtz. Axel ■B. (1550–1616) var ~2° Kirsten Hardenberg, d. af rigsråd Erik ■H. Sophia ■B. var ~2° Erik ■Lange. Tyge ■B. (1593–1640) var ~Birgitte Brock, d. af rigsråd Eske ■B. Hans søstre Sophie og Karen Brahe var ~hhv. rigsråd Holger ■Rosenkrantz den lærde

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

og lensmand Henning "Valkendorf. Steen "B. (1623–77) var ~Sophie Rosenkrantz, d. af rigsråd Holger "R. den lærde. Preben "B. (1627–1708) var ~Susanne Gøye, d. af hofmester Falk "G.

Danm.s adels årbog LXVII, 1950 II 3–32.

Nils G. Bartholdy

Brahe, Axel, ca. 1480–1551, ridder, rigsråd. * ca. 1480, † 24.2.1551 på Krogholm (Skåne), begr. i Ystad Gråbrødreklosters k. F: Axel B. († 1487) og Maren Tygesdatter Lunge († tidligst 1520). ~1° før 1507 med Anne Brock, † 28.10.1524, begr. i Ystad Gråbrødreklosters k. (~1° med Ludvig Marsk (Munk) til Østrup, † tidligst 1500), d. af Lauge Eskesen B. († tidligst 1503) og Else Poulsdatter Laxmand. ~2° før sept. 1525 med Sophie Rosenkrantz, * 1493, † 1558 mellem 14.4. og 23.11. i Næstved, d. af Holger Eriksen R. († 1496) og Anne "Meinstorf (ca. 1475–1535). – Far til Lave "B. Bror til Tyge "B. († 1523).

B. der skrev sig til Krogholm var 1501 lensmand på Haraldsborg ved Roskilde, 1505 på Lykå i Blekinge; 1514–17 havde han Lindholm i Skåne i pant. I Christian IIs senere år måtte han derimod undvære len; måske var det derfor han straks efter kongens bortrejse 1523 sluttede sig til Frederik I. I hvert fald skyndte han sig at fratage Hans Mikkelsens familie Börringe kloster som han derpå selv tillige med Onsjö hrd. fik i forlening og beholdt resten af sit liv. S. å. optoges han i rigsrådet. Under Søren Norbys skånske oprør 1525 stod han i modsætning til fætteren Niels "B. til Vanås trofast på regeringens og Tyge "Krabbes side, idet han forgæves søgte at få Niels B. til at skifte parti bl.a. ved at tilbyde ham sit eget len Börringe kloster. Bønderne brændte en af hans gårde; til erstatning herfor fik han overladt fætterens gård Vitskövle, hvori han i forvejen havde part med mere gods. Da Christian II ventedes, fik han 1531 sammen med Tyge Krabbe overbefalingen i Skåne. På herredagen i København 1533 fulgte han det katolske parti, dog ikke i dets mest yderliggående skridt. Erasmus Lætus vil da også vide at han var en af de første adelsmænd der ligesom Mogens Gøye og Erik Banner sluttede sig til den nye lære. Da der kort efter udbrød opstand Malmø sendte de oprørske borgere ryttere ud for at pågribe ham. Ligesom den øvrige skånske adel nødtes han til at slutte sig til grev Christoffer, men da svensk hjælp indtraf gik han over til hertug Christian sammen med sine standsfæller og anførte dem i slaget ved Helsingborg jan. 1535. Derefter blev han sammen med Tyge Krabbe på ny statholder i Skåne og medvirkede ved belejringerne af Landskrona og Malmø. Efter Københavns overgivelse måtte han love ikke at modsætte sig bispemagtens afskaffelse. Men i modsætning til Tyge Krabbe affandt han, der aldrig havde været uforstående over for de evangeliske tanker, sig med det nye regime og blev efterhånden i dennes sted Skånes mægtigste adelsmand. Christian III viste ham da også fuld tillid; ved kroningen 1537 bar han kongens scepter og s. å. deltog han i forhandlinger med Sverige. 1538 fulgte han kongen til fyrstemødet i Braunschweig og 1540–41 anvendtes han i de forhandlinger med Sverige der førte til Brömsebroforbundet af 14.9.1541. 1548 ledsagede han den udvalgte prins Frederik (II) på dennes hyldningsrejse til Norge. Foruden Krogholm og Vitskövle, som han nyopførte, ejede han Hammar og Tundbyholm, alle i Skåne. □Gravsten i Ystad (Gråbrødreklostrets k.).

Danm.s adels årbog LXVII, 1950 II 10f. A. Heise: Familien Rosenkrantz' hist. II, 1882. L. Laursen: Danmark–Norges traktater 1523–1750 I, 1905. Gösta Johannesson: Den skånska kyrkan och reformationen, Lund 1947. Henry Bruun i ale, Hist.t. för Skåneland, 1969 nr. 3. – Papirer i Rigsark.

*Henry Bruun**

Brahe, Axel, 1550–1616, rigsråd. * 28.5.1550 på Knudstrup (Knutstorp), † 14.8.1616 på Dalum kloster, begr. i Veflinge k. F: rigsråd Otte "B. (1518–71) og Beate "Bille (1526–1605). ~1° 20.8.1575 på Bollerup i Skåne med Mette Gøye, † 14.11.1584 på Rugård, d. af Falk G. († 1554) og Ide Truidsdatter Ulfstand († mellem 1600 og 1604). ~2° 22.6.1589 i Odense med Kirsten Hardenberg, † kort før 3.12.1639 på Eskebjerg, begr. i Veflinge k., d. af rigsråd Erik "H. (ca. 1534–1604) og Anne Rønnow (1541–1609). – Far til Otte "B. (1579–1611) og Tyge "B. (1593–1640). Bror til Jørgen "B. (1554–1601), Knud "B., Sophia "B., Steen "B. (1547–1620) og Tyge "B. (1546–1601).

B. fik sin første undervisning i Ålborg hvor faderen var lensmand, dernæst tjente han som dreng hos Peder Bille til Svanholm, og endelig gjorde han tjeneste hos forskellige udenlandske herrer, deriblandt grev Johan af Nassau (prinsen af Oraniens bror) og grev Günther af Schwarzburg; sidstnævnte gjorde ham væragtig. Han rejste derefter hjem og udrustede sig med et lille følge hvorpå han gik i tjeneste, hos den senere kurfyrste af Brandenburg Joachim Frederik, hos hvem han blev nogle år. Endelig blev han 1574 hofsinde hos den danske konge, men opgav dog snart igen denne stilling. 1579–96 havde han Rugård på Fyn i pant; ved afleveringssynet viste det sig at gården var forfalden, og han fik derfor ordre

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

til på egen bekostning at istandsætte den. Desuden var han lensmand på Gudum kloster 1582–85, Odensegård 1585–95 (det sidste år tillige på Skt. Knuds kloster i Odense), Helsingborg 1595–1602 og Dalum kloster 1602–16 (med Strynø 1613–16). 1596–1616 var han medlem af rigsrådet. Dermed fulgte mange særlige hverv. Således sendtes han 1597 til Hven for at undersøge bøndernes klager over hans berømte bror Tyge, til hvem han i øvrigt ikke synes at have stået i noget uvenligt forhold. Han var en af de tre råder der ledsagede kongens bror hertug Hans på hans ulykkelige bryllupsrejse til Rusland 1602, en sendefærd der varede et helt år. Under Christian IVs Englandsrejse 1606 var B. medlem af regeringsrådet, og n. å. fulgte han kongen til Norge. Under Kalmarkrigen var han krigskommissær; 1612 fungerede han sammen med Anders *Bille til Rosendal som guvernør i Skåne. Ligesom han tidligere havde deltaget i møder med svenske udsendinge, således var han en af de fire danske gesandter der på grænsen førte de forhandlinger som endte med freden i Knærød 1613. – B. skrev sig til sin fædrenegård Elvedgård på Fyn; desuden ejede han Orebygård på Lolland som han arvede 1595, og Eskebjerg på Fyn som han 1603 tilmageskiftede sig fra kronen mod Corselitze på Falster. I Odense og Kbh. havde han ejendomme. □Ligsten fra 1591 med relief (Veflinge k.). Afbildet på forældrenes epitafiemal. (Knutstorp). Mal. fra 1700-tallet (Gavnø).

Danm.s adels årbog V, 1888 109. Hans Wandal: Ligprædiken over B., 1623. L. Laursen: Danmark-Norges traktater III, 1916. S. U. Palme: Sverige och Danmark 1596–1611, Uppsala 1942. Dalum sogns hist. I, 1959. – Papirer i Rigsark.

*Henry Bruun**

Brahe, Henrik, se **Thott, Tage.**

Brahe, Jørgen, 1515–65, lensmand. * 1515, † 21.6.1565 i Kbh., begr. sst. (Frue k.) F: Tyge *B. († 1523) og Sophie Rud († 1555). ~før 10.2.1547 med Inger Oxe, begr. 19.12.1591 i Frue k. i Kbh., d. af Johan O. († 1534) og Mette Mogensdatter Gøye († 1536). – Bror til Otte *B. (1518–71)

B. var 1532 indskrevet ved universitetet i Paris, fra 1535 tjente han ved hoffet, og her og senere rejste han i Tyskland som ledsager for fyrstelige personer. Ved arv efter sine forældre blev han en godsrig mand, hans hovedbesiddelse var Tosterup i Skåne, hvortil han skrev sig, men desuden købte han 1550 af kronen Søllestedgård på Lolland og ved moderens død 1555 fik han Elvedgård på Fyn. Som Peder Oxes svoger påtog han sig 1558 det utaknemmelige hverv at være hans sagfører, og måske står det i forbindelse med hans nære forhold til den landflygtige at han aldrig kom ind i rigsrådet. Hans velstand gjorde ham dog selvskreven som lensmand. Allerede 1542–49 havde han Tranekær, 1549–52 som stiftlensmand over Fyn Odensegård med Rugård og Skt. Hans kloster i Odense, 1552–57 sad han på Vordingborg og fra 1555 til sin død var han dronning Sophies lensmand på Nykøbing slot på Falster; desuden havde han en del skånsk pantegods. Som lensherre var han utvivlsomt noget af en bondeplager og hans hele hårdhændede fremfærd drog ham ind i en række processer hvis udfald ikke altid taler til hans ros. Karakteristisk for hans selvrådighed er det også at han holdt sig skadesløs for sit barnløse ægteskab ved at bortføre sin brodersøn, Tyge *Brahe (1546–1601) som han derefter i øvrigt opdrog med kærlighed og omhu, om end uden forståelse for hans særlige evner. Den stridbare og uforfinede landjunker fandt sin rette tumleplads som eskadrechef under Herluf Trolle i syvårskrigen; i slaget ved Øland 1564 udførte han sammen med Otte *Rud den bedrift at erobre det svenske admiralskib Makalös, ligeledes udmærkede han sig i træfningen ved Rügen 1565 hvor Herluf Trolle blev dødeligt såret. Efter kampen fulgte han admiralen til Kbh. og endnu inden dennes død bortreves B. selv ved en ulykke i Kbh.s havn. Frederik II havde med nogle adelige inspiceret den hjemvendte flåde, men ved tilbagesejlingen til Kbh.s slot blev såvel kongen som B. og flere andre kastet ud af skibet, alle blev reddet op men B. overlevede ikke følgerne. Hans enke var 1572–84 hofmesterinde for den unge dronning Sophie; hun efterlod sig store rigdomme.

Danske mag. II, 1746 175f 278. J. L. A. Kolderup-Rosenvinge: Gamle danske domme II, 1844 218f. – Danm.s adels årbog LXVII, 1950 II 12f. P. Colding: Studier i Danm.s pol. hist., 1939. Morten Pedersen i Ny kirkehist. saml. III, 1864–66 495. – Papirer i Rigsark.

*Henry Bruun**

Brahe, Jørgen, 1554–1601, lensmand. * 19.2.1554 på Knudstrup (Knutstorp), † 4.2.1601 på Tosterup, begr. i Allerum k. F: rigsråd Otte *B. (1518–71) og Beate *Bille (1526–1605). ~4.9. 1580 i Lund med Ingeborg Parsberg, † 13.3.1601, begr. i Allerum k., d. af Niels P. († 1556) og Sidsel Andersdatter Bille († 1566). – Bror til Axel *B. (1550–1616), Knud *B., Sophia *B., Steen *B. (1547–1620) og Tyge *B. (1546–1601).

B. der i sin ungdom en kort tid deltog i den nederlandske frihedskrig var fra 1577 et par år hofjunker ved det danske hof. 1588–91 var han lens-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

mand på Landskrona, 1590–98 på Varberg; 1598 blev han efter eget ønske fritaget for Varberg. I pant havde han de små len Röding (siden 1592) og Rörum (siden 1595) som indløstes 1598. Röding havde han derefter frit til sin død 1601. Da kong Jakob VI af Skotland 1589 uventet var kommet til Norge for der at ægte sin brud, Christian IVs søster Anna, var B. en af dem regeringsrådet sendte til Oslo for at sørge for den fornemme gæst og n. å. overværede han med mange andre danske adelsmænd den skotske dronnings kroning i Edinburgh. – B. nyindrettede 1598 Tosterup kirke og opførte bl. a. et anseligt gravkapel. En gård B. ejede i Helsingør afstod han 1582 til kronen. □Afbildet på Otte Brahes epitafiemal. (Knutstorp).

Danm.s adels årbog V, 1888 111.

Steffen Heiberg (Henry Bruun)

Brahe, Jørgen, 1585–1661, rigsråd. * 22.5.1585 på Halsted kloster, † 12.2.1661 på Hvedholm, begr. i Horne k. F: rigsråd Steen "B. (1547–1620) og Birgitte Rosenkrantz (1555–88). ~27.8.1615 i Århus med Anne Gyldenstierne, * 18.12.1596 på Malmøhus, † 14.6.1677 på Hvedholm, d. af Preben "G. (1548–1616) og Mette Eriksdatter Hardenberg (1569–1629). – Far til Preben "B. (1627–1708) og Steen "B. (1623–77). Bror til Otte "B. (1578–1651).

B. opdroges først hos sin fadder Sophie Gyldenstierne, abbedisse i Maribo kloster. 1596 kom han i skole i Sorø, senere i Malmø. 1599–1604 foretog han med Johannes Isacius "Pontanus som hofmester en stor udenlandsrejse hvorunder han var indskrevet ved universiteterne i Strasbourg (1600), Basel (1600), Herborn (1600), Genève (1601), Orléans (imm. 4.1.1603) og Siena (1603). 1605–14 var han hofjunker. 1605 ledsagede han Chr. IV til Braunschweig og 1606 til England. Han deltog i Kalmarkrigen som fændrik og såredes ved Kalmar 1611. Jan. 1612 deltog han i Gert Rantzaus og Anders Billes indfald i Småland. 1614 blev han lensmand på Rugård som han 1616 ombyttede med Sæbygård. 1617 fik han Hagenskov len som han beholdt til sin død; fra sept. 1660 havde han det frit og kvit. 1624 blev han ritmester ved den fynske rostjeneste. 1627 forestod han som generalkrigskommissær forvaltningen af Chr.IVs krigskasse i Tyskland. 1627–28 var han sammen med Christian (Christen) Thomesen "Sehested gesandt i England og Frankrig hvor de på Chr. IVs vegne uden resultat søgte at mægle mellem de to stormagter. 1644 blev han i en alder af næsten 60 år rigsråd.

Ved køb og arv erhvervede han en betydelig godsrigdom. I Skåne havde han Knutstorp og i Jylland Engelsholm og Bratskov. Hans hovedbesiddelser lå dog i det sydøstlige Fyn hvor han bl.a. ejede Hvedholm, Bisbo (det senere Brahesborg), Barløsegård, Fjellebro og Østrupgård. 1638 takseredes han til henved 3.200 tdr. hartkorn. Han havde patronatsret til mange af kirkerne og sørgede gavmildt for inventar, ligesom han stiftede legater ved skolerne i Assens og Odense og oprettede hospitaler i Horne og Gamtofte. – Hans dobbeltstilling som storgodsejer og lensmand sikrede ham efterhånden en sådan indflydelse på øen at han ikke med urette benævntes „den lille konge på Fyn". Det var et naturligt udtryk for hans position hos den fynske adel at han 1638–42 var den ene af de to fynske landkommissærer. Han vågede meget nøje over adelens rettigheder og anskuede politiske spørgsmål i højere grad ud fra en lokal end en central synsvinkel. Det betød ingen ændring heri at han 1644 blev rigsråd. Tværtimod støttede han som sådan landkommissærernes decentraliseringspolitik i årene efter Torstenssonkrigen. 1645 modsatte han sig den kopskat rigsrådet i øvrigt havde bevilget som stridende mod adelens privilegier. Ligeledes arbejdede han for en hærreduktion og en begrænsning af de såkaldt godvillige kontributioner til forsvaret der efterhånden havde gjort adelens skattefrihed illusorisk. Hans forsvarspolitiske synspunkter og partikularistiske holdning bragte ham i modsætning til rigsrådskolleger fra andre landsdele og navnlig til rigsmarsk Anders Bille og kongen. 1653 lykkedes det ham og andre fynske rigsråder at gennemtrumfe at Fyn blev holdt uden for den af rigsrådet gennemførte hærordning. Først 1654 fik Fyn sin egen ordning der betød en svækkelse af den hærreform der var 1653-ordningens sigte. På stændermødet i Odense febr. 1657 advarede han mod det påtænkte fredsbrud og nægtede i april s. å. at underskrive krigserklæringen til Sverige. Ved Karl Gustavs erobring af Fyn blev han taget til fange, løslodes mod æresord, men førtes ved det nye krigsudbrud august 1658 til Odense som fange og udveksledes først 1660. Han var da stærkt svækket og sygdom hindrede ham i at deltage i stændermødet efteråret 1660 hvis udfald han må have set med sorg. Som rigsråd anvendtes B. lejlighedsvis i diplomatisk tjeneste, og 1649 blev han medlem af den kommission der blev nedsat med henblik på at løse problemerne omkring udlæg af krongods til statskreditorerne. □Mal. formentlig af Remmert Petersen, 1634 (Gavnø). To dobbeltportr. med hustruen; typen fra det ene gengivet i mal. (Odense kloster) og stik af Haelwegh ca. 1661, kopieret

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1753 af J. Haas efter tegn. af P. Cramer. Tegn. af C. Bayer, 1889.

Aktstykker til Danm.s indre forhold, udg. Fyns stifts lit.selskab, II, 1845 130–43 145. Aktstykker og oplysn. til rigsrådets og stændermødernes hist. i Chr. IVs tid, udg. Kr. Erslev, II–III, 1887–90. Aktstykker og oplysn. til rigsrådets og stændermødernes hist. i Frederik IIIs tid, udg. C. Rise Hansen I–II, 1959–75. – Danm.s adels årbog 1950 II 21f. Laurids Jacobsen Hindsholm: Ligprædiken over J. B., 1661. Aa. Fasmer Blomberg: Fåborg bys hist. I, 1956. Sv. Larsen: Studier over det fynske rådsaristokrati i det 17. årh. I–II, 1965. Henry Bruun i ale, Hist.t. för Skåneland, 1969 nr. 3 9–25. Aa. Fasmer Blomberg: Fyns vilkår under svenskekrigene, 1973. – Dagbogsopt. og oversættelser af latinske prædikener i Landsark. for Fyn.

Steffen Heiberg

Brahe, Karen, 1657–1736, legatstifter, bogsamler. * 1.12.1657 på Næsbyholm ved Sorø, † 27.9.1736 på Østrupgård ved Fåborg, begr. i Håstrup k. F: Preben *B. til Hvedholm, Engelsholm og Østrupgård (1627–1708) og Susanne Gøye (1634–83). Ugift.

B.s moder var en belæst dame der lagde vægt på at datteren fik en fortrinlig boglig opdragelse, og det hedder om denne at hun „af adskillige fremmede Sprog forstod endog Latin saaledes at hun med en temmelig Færdighed deri kunde expediere sig". Efter moderens død styrede hun huset for sin far på Engelsholm så længe han levede. Efter hans død flyttede hun til Østrupgård der ved skiftet efter moderen var tilfaldet hende og søsteren Birgitte og blev boende her resten af livet; 1735 udkøbte hun søsteren af gården. B. havde praktisk greb på godsadministration, og de rige midler hun fik rådighed over anvendte hun for en stor del til offentlige formål. Foruden en skole og et hospital i Svanninge oprettede hun Odense adelige jomfrukloster (fundats 8.11.1716, kgl. konfirmation 15.3.1717) i den såkaldte bispegård i Odense som søsteren Anne B. havde beboet til sin død 1715, efter at de tre søstre havde arvet den i fællesskab efter faderen. Til denne stiftelse testamenterede B. sin bogsamling, en enestående skat af ældre dansk litteratur. Hun var tidligt begyndt at samle på bøger, men den egentlige grundstamme i hendes bibliotek skyldes hendes morfars søster, Anne *Gøye efter hvis død 1681 B. arvede hele hendes samling. På dette grundlag arbejdede hun videre med stor iver og forøgede bogbestanden ved systematiske indkøb, foruden at hun takket være sine udmærkede forbindelser fik mange bøger som gave. I modsætning til Anne Gøye har hun ikke indskrænket sig til at samle på danske bøger, men disse er dog både kvantitativt (ca. 2.100 af bibliotekets ca. 3.400 numre) og kvalitativt de betydeligste. Blandt manuskripterne findes flere vigtige folkevise-håndskrifter, og blandt de trykte bøger mange unica. Samlingen er det eneste privatbibliotek fra den tid der er bevaret for efterverdenen i nogenlunde uskadt stand. En del har den lidt ved tidligere tiders vanrøgt men er nu, siden 1907, deponeret i landsarkivet for Fyn. En katalog der dog er meget ufuldstændig udarbejdedes af Lauritz Lind og tryktes 1725; en fuldstændig katalog over hele samlingen foreligger udarbejdet i nyere tid af Victor Madsen, men er utrykt. □Mal. af B. som barn (Odense kloster). Mal. tilskrevet Jacob Coning, 1699 (Fr. borg; Odense kloster; Fyns stiftsmus.; Sæbygård), gengivet i træsnit 1858, af H. P. Hansen, 1886 og i litografi 1868. Studie af Zahrtmann, 1869, „Karen Brahe".

Hans de Hofman: Fundationer I, 1755 287f 326. Chr. H. Kalkar: Odense bys biblioteker, 1836 1–16. S. Jørgensen i Museum, 1895 I, 333–65. Victor Madsen i Nordisk t. för bok- och biblioteksväsen, 1919 171–85. Lauritz Nielsen: Danske privatbiblioteker gennem tiderne I, 1946 103–22. Anne Riising: Katalog over Karen Brahes bibl. i Landsark. for Fyn. Håndskriftsaml., 1956.

*R. Paulli**

Brahe, Knud, 1555–1615, lensmand. * 24.8.1555 på Ålborghus, † 3.2.1615 på Engelsholm, begr. i Nørup k. F: rigsråd Otte *B. (1518–71) og Beate *Bille (1526–1605). ~ 23.8.1584 i Horsens med Margrethe Eriksdatter Lange, bisat 24.8.1622 i Vejle k., begr. i Nørup k. (~ 1° med Jens *Kaas, 1516–78), d. af Erik Lange (1518–72) og Anne Madsdatter Gjordsen (* 1529, levede endnu 1610). – Bror til Axel *B. (1550–1616), Jørgen *B. (1554–1601), Sophia *B., Steen *B. (1547–1620) og Tyge *B. (1546–1601).

B. modtog som så mange samtidige danske adelsmænd sin militære uddannelse i den nederlandske frihedskrig; derefter var han i et par år hofsinde hos Frederik II, men måtte som følge af et kærlighedsforhold til en adelsdame, Sophie Mormand, atter i nogle år søge til udlandet; han besøgte England, Frankrig og Italien og lod sig 1579 immatrikulere ved universitetet i Padova, kom senere til Siena og Rom. Efter hjemkomsten blev han igen hofsinde og derefter lensmand, 1589–1602 på Århusgård, 1602–15 på Bygholm. I Kalmarkrigen gjorde han tjeneste som ritmester og udmærkede sig navnlig i træfningen ved Vallda kirke i Halland 21.9.1611; her lykkedes det ham og Ulrich *Sandberg med deres 200 ryttere at overrumple og tilintetgøre en svensk plyndringsekspedition på 600 mand; blandt fangerne var statholderen på Elfsborg Nils Bengtsson. – B. nævnes allerede 1587 til slægtsgården Tosterup, hvoraf han dog først 1611 blev eneejer. Hustruen bragte ham som sin fædrenearv en part i Engelsholm ved Vejle; der-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

til havde hun gennem sit første ægteskab føjet Gudumlund og part i Kongstedlund, begge i Himmerland. Engelsholm måtte hun oprindelig dele med sin bror, alkymisten Erik *Lange, hvis fortvivlede pengeforhold skaffede B. adskillige bryderier der dog ikke synes at have forstyrret det gode forhold hverken til svogeren eller til Sophia *B. Ca. 1590 blev B. eneejer af Engelsholm som han nu gjorde til sit egentlige hjem, og hvor han 1592 opførte den endnu bevarede, anselige hovedbygning. B. og hans hustru var begge åndeligt interesserede og har begge forsøgt sig med oversættelser af fransk opbyggelseslitteratur. □Afbildet på Otte Brahes (1518–71) epitafiemal. (Knutstorp) og på epitafium udført af Henrik Henriksen (Nørup k.).

Saml. til jysk hist. og topogr. V, 1874–75 207–31. Danm.s adels årbog V, 1888 112. Tilskueren 1916 I 153–57. H. Grüner-Nielsen: Danske viser fra adelsvisebøger og flyveblade VI, 1930–31 35–48.

*Henry Bruun**

Brahe, Lave, ca. 1500–67, ridder, rigsråd. * ca. 1500, † 5.3.1567 på Krogholm, begr. i Lunds domk. F: rigsråd Axel *B. (ca. 1480–1551) og Anne Brock († 1524). ~mellem 22.10.1546 og 11.7.1547 med Gørvel Fadersdatter, * ca. 1509 (el. måske først 1517) på Hjulsta, † 20.4.1605 på Børringe kloster (~1° 1532 med Peder Nilsson Grip, 1507–33, ~2° 1534 med Truid Gregersen Ulfstand, 1487–1545), d. af Fader Nilsson (Sparre) († tidligst 1520) og Botilda Knutsdotter (Tre Rosor).

B. var hofsinde 1532–39 og deltog som sådan i grevefejden hvor en bondes spyd tilføjede ham en skramme over næsen som han beholdt livet igennem. 1539 var han fodermarsk, 1545 ridder, 1552 rigsråd; under syvårskrigen anførte han 1563 den skånske, sjællandske og fynske adel. 1564–65 var han krigskommissær. Fra 1537 havde han en række mindre len, mest i Skåne og her lå også hans hovedbesiddelser, Vitskövle og Krogholm; den sidste overtog han dog først ved faderens død. Grundmuret rigdom vandt han ved sit giftermål med fru Gørvel der efter sine forældre og sine tidligere ægtemænd havde arvet vidtstrakte godser i alle tre nordiske riger. Det gode parti skaffede ham dog en del fortrædeligheder i tilgift. Hustruens stedsønner – Truid Ulfstands børn med Ide Brock – så nemlig skævt til hendes nye ægteskab og tvang kort efter brylluppet B. ind i en række forbitrede ejendomsstridigheder, navnlig om fru Gørvels norske gods. Mellem ham og lensmanden på Varberg, Lave Ulfstand, udviklede der sig et så spændt forhold, at rigsmarsken Erik *Banner efter kongelig ordre måtte forpligte dem begge til ikke at fejde indbyrdes. Dette tvungne forlig holdt ikke. Da B. 1548 deltog i prinsesse *Annas brudetog til Sachsen, medtog han sin tolvårige stedsøn Niels Ulfstand. På hjemrejsen døde drengen. Hans halvbror, Lave Ulfstand, lod sig nu forlyde med at B. ikke var uden skyld i dette dødsfald, og ved begravelsen i Lunds domkirke indfandt han sig ubuden og bevæbnet: med magt holdt han kisten tilbage, da den skulle føres i graven, og gennemtvang at den blev åbnet; det viste sig da at barnet var død af pest. Som rimeligt var fik dette skandaleoptrin et efterspil ved kongens retterting. Begge parter gik dog fri for straf: B. erklæredes uskyldig i stedsønnens død, Lave Ulfstand frikendtes fordi han „hverken havde draget Sværd eller Kniv", men blot givet onde ord som svar på samme slags tiltale. □Mal. 1567 (Lunds domkapitel).

J. L. A. Kolderup-Rosenvinge: Gamle da. domme I, 1842 159–63. Norske registranter I, 1861 139–42. – Danm.s adels årbog V, 1888 101f; LXVII, 1950 B 14. L. Daae i Norsk hist.t. 3.r.III, 1895 219–74. Troels-Lund: Dagligt liv i Norden, 4. udg., XIV, 1915 296–304. – Tidskr. för konstvetenskap XI, 1927 46–51. Chr. Axel Jensen: Danske adelige gravsten II, 1953 123 304 fig. XXXII. – Papirer i Rigsark.

*Henry Bruun**

Brahe, Niels, † 1529, adelsmand. Henrettet juni 1529 i Kbh. F: Niels B. († ca. 1486) og Magdalene Olavsdatter (Skanke; † tidligst 1507). ~før 23.2.1511 med Anne Lang, † 25.10.1551, begr. i Valløse k., d. af Peder L. († 1510–11) og Kirsten Eriksdatter Bille († tidligst 1483).

B.s morfar var den kendte Olav Nilsson til Talge der som lensmand i Bergen blev dræbt 1455 af de tyske købmænd; enken fik siden tilsagn om erstatning men løftet blev ikke holdt. Derfor overlod B. 1511 gældsbrevet til kong Hans. Selv havde han arvet noget af morfaderens stridbarhed. 1513 måtte han således sone drabet af den skånske herremand Tord Jepsen Sparre, og med ærkebiskop Birger Gunnersen stredes han i mange år om sin rige hustrus bornholmske gods. Fjendskabet med lybækkerne og gejstligheden – den nye ærkebisp Aage Sparre var Tord Jepsens bror – har måske bidraget til at han 1525 sluttede sig til den skånske bonderejsning uagtet han 1523 havde svoret Frederik I troskab, og skønt hans fætter Axel *B. søgte at få ham fra det, ja endog lovede ham sin egen forlening Börringe kloster hvis han i stedet ville gøre sig umage for at berolige bønderne. Efter disses nederlag flygtede han i tide, opholdt sig vinteren over i Bleking hos Søren Norby, senere i Mecklenburg og andre steder. For at skaffe sig det nødvendige udrustede han med hertug Albrechts hjælp en lille kaperskude. Imidlertid havde man i Kbh.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

allerede 1525 dømt ham fra ære, liv og gods. Hans store jordejendom – derunder Vandås og part i Vitskövle – tilfaldt således kronen der på billige vilkår overlod den til Skånes adel; meget fik hans uforsonlige fjende Tyge "Krabbe. Drevet også af sin fattigdom var B. et par gange så dristig at besøge sin hustru i Skåne; men sidste gang blev hans skib opsnappet ved Trelleborg, han selv sat i fængsel i Malmø og til sidst halshugget på Gl. torv i Kbh. efter at Tyge Krabbe ved tortur forgæves havde søgt at afpresse ham tilståelser om Christian IIs tilhængere.

J. L. A. Kolderup-Rosenvinge: Gamle da. domme I, 1842 39–43. – Danm.s adels årbog LXVII, 1950 II 12. A. Heise: Familien Rosenkrantz' hist. II, 1882 167–71. G. Johannesson: Den skånska kyrkan och reformationen, Lund 1947. Lars J. Larsson i Scandia, Lund 1964 217–71. Henry Bruun i ale, Hist.t. för Skåneland, 1969 nr. 3. 9–25. – Papirer i Rigsark.

*Henry Bruun**

Brahe, Otte, 1518–71, rigsråd. * 2.10.1518 på Tosterup, † 9.5.1571 på Helsingborg slot, begr. i Kågeröd k. F: rigsråd Tyge "B. († 1523) og Sophie Rud († 1555). ~ 23.11.1544 med Beate "Bille, * 29.4.1526 på Skarholt i Skåne, † 18. 10.1605 på Lundegård, d. af rigsråd Claus "B. (ca. 1490–1558) og Lisbet Ulfstand († 1540). – Far til Axel "B. (1550–1616), Jørgen "B. (1554–1601), Knud "B., Sophia "B., Steen "B. (1547–1620) og Tyge "B. (1546–1601). Bror til Jørgen "B. (1515–65).

B. kom 1529 i huset hos Erik Banner og omtales som hofsinde 1537–39. 1540 blev han sammen med broderen Jørgen forlenet med Storekøbing i Skåne; 1544–55 var han lensmand på Gladsax i Skåne, 1555–67 på Ålborghus. 1548 fulgte han hertug Frederik (senere kong Frederik II) til Norge som marskal. Ved kroningen 1559 var han blandt dem der afslog den tilbudte ridderværdighed. Senest i april 1563 blev han rigsråd. S. å. blev han i anledning af krigen proviantmester og fik sammen med tre andre rigsråder overtilsynet i Jylland mens kongen var i felten; et lignende hverv overdroges ham 1565. Da han 1567 ombyttede Ålborg med Helsingborg len som han beholdt til sin død kom han krigsskuepladsen nær og fik snart en aktiv rolle tildelt. For at hindre den smålandske almue i at skade Daniel Rantzau under hans berømte tog ind i Sverige udsendtes nemlig nov. 1567 B. sammen med Bjørn Kaas og Jørgen Marsvin i spidsen for en større styrke. 1.12. stod de i Småland hvor de udstedte en proklamation til befolkningen; men få dage efter måtte de i hast trække sig tilbage over grænsen, tvunget af et mytteri blandt deres folk, hvoraf hovedparten var udskrevne skånske bønder. 1569 fik B. samt Jørgen og Steen Bille tilsyn med forsvaret af Skånes grænse. – B. skrev sig til Knutstorp som han 1551 ombyggede; desuden ejede han Elvedgård og havde gods både i Jylland og i Norge. Hans besiddelser voksede med årene; således købte han 1568 i forening med Peder Oxe af kronen alt Peder Christensen Dyres jordegods. 1565 arvede han efter broderen Jørgen B. pantelenet Rödinge i Skåne, som hans enke beholdt en snes år efter hans død. I samme landsdel forlenedes han 1569 med Frosta herred som pant for 6.000 rdl. Han synes overhovedet at have været meget formuende. □Afbildet på epitafiemal. med familie (Knutstorp). Relief på ligsten (Kågeröd k.).

H. F. Rørdam: Monumenta hist. dan. 2.r.I, 1884. – Danm.s adels årbog LXVII, 1950 II 13. F. R. Friis: Tyge Brahe, 1871 314f. Emil Marquard: Breve til og fra Mogens Gyldenstierne og Anne Sparre II, 1936. P. Colding: Studier i Danm.s pol. hist., 1939. Henry Bruun i ale, Hist. t. för Skåneland, 1969 nr. 3 9–25. – Papirer i Rigsark.

*Henry Bruun**

Brahe, Otte, 1578–1651, adelsmand. * 12.4.1578 på Næsbyholm, † 5.7.1651 sst., bisat i Skt. Peders k. i Næstved. F: rigsråd Steen "B. (1547–1620) og Birgitte Rosenkrantz (1555–88). ~ 1° ca. 29. 9.1603 på Næsbyholm med Margrethe Krafse, † 1614, d. af Hans K. († 1585) og Kirstine Hansdatter Holck (1558–99, ~ 2° med Steen B.). ~ 2° 3.6.1618 i Køge med Karen Rud, † 17.6. s.å., d. af Knud R. (* 1554, † mellem 1612 og 1615) og Hilleborg Mogensdatter Gyldenstierne (* ca. 1555). ~ 3° ca. 10.7.1619 i Odense med Anne Bild, begr. 18.6.1656 i Køge, d. af Niels "B. (1553–1622) og Margrethe Urne (1547–1620). – Bror til Jørgen "B. (1585–1661)

B. kom 1587 i Sorø skole derfra til Århus. 1593–99 foretog han sammen med Kurt "Aslaksen en stor udenlandsrejse, hvorunder han studerede i Rostock (1593), Herborn (imm. foråret 1594), Heidelberg, Basel, Genève (imm. 3.12.1597) og Orléans (1599). Endvidere berejste han England og Skotland. 1600–02 gjorde han hoftjeneste hos kurfyrst Frederik IV af Pfalz. Han deltog i Kalmarkrigen som kornet i rostjenesten (Sjællandske fane) og mistede en arm ved Kalmar. – B.s godsejendom var betydelig – 1638 takseredes han til 1.639 tdr. hartkorn – og var koncentreret omkring Næsbyholm og Tersløsegård på Sjælland som han havde arvet fra sin far. Gennem køb og mageskifter forøgede han navnlig Næsbyholms tilliggender der ved hans død 1651 var nået op på 930 tdr. hartkorn. Gennem sit tredje ægteskab kom han i besiddelse af Ravnholt på Fyn som han 1623 solgte til rigsråd Holger "Rosenkrantz. Det var ikke blot gennem den egentlige godsdrift, han skaffede sig sit ud-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

komme. Fra 1620erne begyndte han at optræde som kapitaludlåner i stor stil til betrængte standsfæller og synes ligefrem at have spekuleret i kautionsforpligtelser. Sammen med folk som Niels Trolle og Frederik Parsberg tilhørte han en snæver kreds af højadelige kapitalister som etablerede sig på det danske kreditmarked, da de holstenske pengeudlån samt lån fra „kongens eget kammer" efter Kejserkrigen ikke mere var disponible for den danske adel. – Til trods for at han tilhørte en af landets mægtigste og mest ansete adelsslægter og sin økonomiske position fik han aldrig len og blev heller aldrig rigsråd. Endelig skal det nævnes, at han 1632 udgav en samling hus- og kirkebønner.

Danm.s adels årb. LXVII, 1950 II 20f. L. Larsen Nyløs: Ligprædiken over O. B. 1655. E. Ladewig Petersen i Fortid og nutid 22, 1965 460. – Papirer i Rigsark.

Steffen Heiberg

Brahe, Otte, 1579–1611, officer. * 1579 på Riberhus, † natten mellem 31.5. og 1.6.1611 ved Kalmar, begr. i Veflinge k. F: rigsråd Axel *B. (1550–1616) og Mette Gøye († 1584). Ugift. – Halvbror til Tyge *B. (1593–1640).

Efter skolegang i Århus og Odense sendtes B. 1594 til udlandet for at uddanne sig videre. Han besøgte Tyskland (1594 i Herborn), Schweiz (1596 Genève), Spanien og Italien. 1599 var han i Rom og Padua hvor han opholdt sig til 1601 og beklædte stillingen som den tyske nations consiliarius. Snart efter hjemkaldtes han af faderen, hvem han 1602 fulgte til Rusland. 1603–06 var han hofjunker; også i denne egenskab foretog han flere rejser til udlandet. For at uddanne sig som kriger drog han derefter til Nederlandene hvor han først tjente spanierne og siden deres modstander, Moritz af Sachsen der satte ham i spidsen for en lille afdeling på 300 mand. Efter stilstanden 1609 blev han general-oberstløjtnant – med kommando over 2.000 mand – hos kurfyrst Johan Sigismund af Brandenburg. Med dennes tilladelse skyndte han sig hjem, da krigen med Sverige udbrød 1611. 16.5. kom han til Kbh. og begav sig derfra øjeblikkelig til lejren ved Kalmar, men her gjorde en kugle fra slottet et par uger senere ende på hans liv, netop som han advarede Christian IV om faren ved at opholde sig i den skanse B. var i færd med at anlægge.

Danm.s adels årbog V, 1888 110. Hans Henriksen Bang: Ligprædiken over B. (u.å.).

*Henry Bruun**

Brahe, Otte, 1582–1642, lensmand. * 14.9.1582 på Krogholm, † 10.7.1642 i Viborg, bisat i Viborg domk. F: Peder B. († 1610) og Margrete Gøye († 1594). ~ 29.10.1626 i Odense med Mette Rosenkrantz, * 19.4.1603 på Nyborg slot, † 4.8. 1646 på Sæbygård, d. af Jacob R. (1567–1616) og hustru.

I sin ungdom tjente B. i en årrække hos pfalzgrev Philip Ludvig, hertug af Neuburg, og derefter hos hans søn, pfalzgrev Ludvig Philip. Efter sin hjemkomst deltog han i Kalmarkrigen og blev kornet ved det sjællandske kompagni af rostjenesten. 1617–23 var han lensmand på Koldinghus, 1623–24 på Kalundborg. Han ejede Krogholm i Skåne og Torbenfeld på Sjælland. Uheldige kautionsforpligtelser ødelagde dog hans økonomi og gentagne gange blev der gjort indførsler i hans gods. En vis bedring i hans økonomiske forhold indtraf da han efter sine søstre Sophie og Anne B. arvede Sæbygård i Jylland og Mørkegård på Sjælland. □Ligsten (Volstrup k.).

Danm.s adels årbog V, 1888 113. Anders Andersen Ringkjøbing: Ligprædiken over B., 1643. Samme: Ligprædiken over Mette Rosenkrantz, 1647. Dr. Otto Sperlings selvbiografi, udg. S. Birket Smith, 1885 73–76.

Steffen Heiberg (Henry Bruun)

Brahe, Preben, 1627–1708, godsejer. * 18.6.1627 på Hagenskov, † 27.3.1708 på Engelsholm, begr. i Horne k. F: rigsråd Jørgen *B. (1585–1661) og Anne Gyldenstierne (1596–1677). ~ 11.9.1653 i Odense med Susanne Gøye, * 6.10.1634 på Hvidkilde, † 7.9.1683 i Kbh., d. af Falk *G. (1602–53) og Karen Bille (1598–1670). – Far til Karen *B. Bror til Steen *B. (1623–77).

Efter en omhyggelig skoleuddannelse sendtes B. først til Sorø akademi, derefter (1647) på studierejse til Tyskland, Nederlandene, Frankrig og Italien; 1647 immatrikuleredes han i Leiden som stud. jur., 1650 i Padova og Rom. 3.5.1651 var han i Nürnberg, formentlig på hjemvejen. Ved sit bryllup 1653 fik han af faderen overladt Engelsholm (ved Vejle) hvor han fra nu af med et par afbrydelser havde bolig til sin død. Under svenskekrigen, mens hans jyske gods hærgedes frygteligt af fjenden, opholdt han sig på Sjælland, først på Næsbyholm, senere i Sorø hvor han havde sin svigermor Karen Bille og hustruens ugifte faster Anne *Gøye i huset. 1660 overværede han rigsdagen i Kbh., 1661 underskrev han suverænitetsakten. Ved faderens død arvede han flere fynske gårde som han dog med undtagelse af Østrupgård atter hurtigt solgte for at få rede penge til skatter og udbedring af sit jyske gods. 1677 fik han efter moderen Hvedholm hvor han nu tog ophold; men efter denne gårds brand 1681 og hustruens død 1683 overlod han sine fynske besiddelser til sine børn og beholdt selv kun det medtagne Engelsholm. Her levede

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

han nu i 25 år som enkemand; hans ugifte datter Karen B. førte hus for ham, ligesom hun ved sine interesser og kundskaber var ham til megen trøst og opmuntring. B. nød i samtiden usædvanlig agtelse for sin fromhed og fine dannelse, et ry der så vidt man kan skønne heller ikke var ufortjent. – Både han og hustruen var åndeligt interesserede; hun har oversat et par småting fra fransk, han har (i Karen B.s bibliotek) efterladt sig et manuskript der foruden nogle betragtninger over bøn og nadver indeholder nogle salmer, skrevet i hans ungdom på Næsbyholm 1644. □Mal. (Sæbygård; Odense kloster; rådhuset i Vejle m.fl.st.).

Museum, 1895 I 339–42 344–50 (breve). Saml. til jysk hist. og topogr. 3.r.VI, 1908–10 309–12 (brev fra P. B.). – Danm.s adels årbog V, 1888 107. – Ligprædikenmanus. i Karen Brahes bibl., landsark. for Fyn. Papirer i Rigsark.

*Henry Bruun**

Brahe, Preben, 1711–86, godsejer. *9.1.1711 på Engelsholm, †18.8.1786, begr. i Horne k. F: Henrik B. til Hvedholm og Engelsholm (1670–1725) og Henrikke Sophie Bille Knudsdatter (1670–1731). Ugift.
B. blev 1737 løjtnant af infanteriet, 1738 sekondløjtnant i Fodgarden, 1743 kaptajn og kompagnichef ved Fynske nationale infanteriregiment, men afgik 1754 fra militæretaten med oberstløjtnants karakter. Ved en overenskomst 1739 mellem ham og hans dalevende tre søstre om arven efter deres forældre, deres bror Jørgen B. og faster Karen B. blev han eneejer af Hvedholm. Sammen med søsteren Susanne B. (1700–60) til Østrupgård og hendes mand, etatsråd Fr. Hein til Stensgård, oprettede han 1751 et stamhus af de tre godser, dog således at enhver foreløbig skulle beholde sit, og B. først tiltræde det i „fuldkommen Possession" efter svogerens og søsterens død, hvilket blev 1760, og stamhuset var endda forøget med Damsbo som Susanne B. 1758 havde indlemmet deri. Yderligere arvede han efter hende Grubbesholm gård og gods som han dog straks solgte til fæstebønderne mens han ikke ellers var nogen fremmer af udskiftningen på de udstrakte besiddelser der var tilfaldet den sidste mand af slægten B. □Mal. af C. F. K., 1756. Mal. af Per Kraft den ældre.

Danske herregårde ved 1920 II, 1923 135f. Danske slotte og herregårde VIII, 1965 248f. – Grevskabet Brahesmindes arkiv i landsark. i Odense.

*Hans Knudsen**

Brahe, Sophia Ottesdatter, ca. 1556–1643, lærd adelsdame. * ca. 1556 på Knudstrup (Knutstorp) i Skåne, †1643 i Helsingør, begr. i Torløse k., Skåne. F: rigsråd Otte *Brahe (1518–71) og Beate *Bille (1526–1605). ~1° 1579 med Otte Thott til Eriksholm, *1543 på Eriksholm (?), †23.3.1588 sst.(?). ~2° 21.3.1602 i Eckernførde med Erik *Lange (†1613). – Mor til Tage *Thott (1580–1658). Søster til Axel *B. (1550–1616), Jørgen *B. (1554–1601), Knud *B., Steen *B. (1547–1620) og Tyge *B. (1546–1601).
Allerede som ganske ung gik B. lejlighedsvis sin berømte bror Tyge B. til hånde under hans astronomiske arbejde, men først som ung enke kastede hun sig for alvor over videnskaben. Efter Otte Thotts død styrede hun Eriksholm (nu Trolleholm) for sønnen Tage Thott og vandt her bl.a. ry for sin fremragende havekunst. Fra Eriksholm tog hun jævnlig over til broderen på Hven hvor hun stiftede bekendtskab med Erik Lange. Denne havde oprindelig været en velstående mand, men på dette tidspunkt gik det rask ned ad bakke med ham, til dels på grund af hans alkymistiske eksperimenters kostbarhed. 1590 blev B. forlovet med ham hvilket hendes slægtninge med undtagelse af Tyge B. i høj grad misbilligede på grund af hans slette økonomiske omstændigheder. At Erik Lange i de følgende år flakkede rundt i Tyskland opfyldt af sit guldmageri og andre projekter ødelagde ikke blot hans egne sager yderligere, men øvede også en uheldig indflydelse på B.s formuesomstændigheder. Ventetiden brugte hun imidlertid på studier som datidens kvinder ellers ikke gav sig af med. Først lagde hun sig efter kemi, navnlig anvendt i den praktiske lægekunsts tjeneste, siden dyrkede hun som sin hovedinteresse astrologi og erhvervede stor færdighed i at stille horoskoper. 1599 da Tyge B. havde forladt Danmark, brød hun op fra Skåne og drog til hertugdømmerne og Nordtyskland for at opsøge Erik Lange. Hun traf ham som en ødelagt mand, og det blev vanskeligere og vanskeligere for dem at skaffe det nødvendige til livets ophold. Ikke desto mindre agtede de sig ud på en længere rejse og ville forinden lade sig vie, men efter at brylluppet havde fundet sted måtte rejsen opgives på grund af pengemangel, og ægteparret blev nu boende nogen tid i Eckernførde. Hvorledes de følgende år har formet sig for dem vides ikke, men ved sin husbonds begravelse i Prag 1613 fragik B. arv og gæld efter ham. Sine senere år (i alt fald fra 1616) tilbragte hun, vistnok under tålelige forhold, i Helsingør. Blandt B.s skriftlige efterladenskaber findes flere hver på sin vis højst ejendommelige ting. Fra 1594 stammer det store digt til den fraværende fæstemand *Urania til Titan*, et versificeret brev hvis bevarede latinske form ganske vist ikke skyldes B. men om hvilket man tør formode at hun har givet udkast dertil på

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

dansk. Trods digtets vidtløftige poetiske omsvøb, hentet fra alkymiens, astrologiens og antikkens verden kommer hendes dybe kærlighedslængsel til heftigt udbrud deri. Af hendes egentlige breve må fremhæves et særlig omfangsrigt, skrevet kort efter brylluppet 1602 til søsteren Margrethe B. hvori hun holder generalopgør med hele slægten for alle de forurettelser og krænkelser hun mener at have været genstand for. Det er et menneskeligt dokument af høj rang som næppe har sidestykke i samtidens danske korrespondance. Endelig må nævnes B.s genealogiske virksomhed. De skriftlige vidnesbyrd herom er dels en slægtebog på ca. 900 sider (univ.bibl. Lund), dels en samling kopibøger (Svenska riksarkivet), indeholdende „allehaande Sendebreve om Slægterne". Slægtebogen (afsluttet 1626, men med senere tillæg) kan siges at betegne højdepunktet af renæssancetidens danske arbejder af denne art, opbygget på et usædvanlig rigt materiale af mundtlig tradition og skriftlige kilder. Gennem kopibøgerne får man et levende indtryk af hendes vidtløftige genealogiske korrespondance og desuden røber hendes egne antegnelser deri et sjældent fortællertalent med stor sans for det virkningsfulde. B.s alsidige interessesfære er typisk for renæssancetidens kultur, men som kvindelig forsker betegner hun noget nyt i den nordiske kvindes historie. I Sveriges litteratur er hun flere gange gjort til genstand for digterisk behandling i romanform (Birger Mörner 1899, Elisabeth Kuylenstierna-Wenster 1907). □Afbildet på Otte Brahes (1518–71) epitafiemal. (Knutstorp). Maleri (Gavnø), tegn. af C. Bayer som forlæg til træsnit og gengivet i træsnit af H. P. Hansen, 1886.

Udg. S. B.s regnskabsbog 1627–40, udg. H. Paulsen, 1955.
Kilder. Danske mag. III, 1747 12–32 43–53. F. R. Friis: Breve og aktstykker ang. Tyge Brahe og hans slægtninge, 1875.
Lit. Danm.s adels årbog V, 1888 112; LXVII, 1950 B. 18. J. L. Heiberg: Prosaiske skrifter IX, 1861 275–364. J. A. Fridericia i Tilskueren, 1898 472f. Lauritz Weibull i Hist.t. för Skåneland II, 1904 38–71 (optr. i Nord. historia, forskningar och undersökningar av Lauritz Weibull III, 1949 303–37); VII, 1921 242–47. F. R. Friis: S. B., 1905. William Christensen i Pers.hist.t. 7.r.IV, 1920. Tychonis Brahe dani opera omnia, udg. J. L. E. Dreyer, IX, 1927 193–208 323–27.
Papirer. S. B.s slægtebog i Univ.bibl. Lund. Kopibøger i Svenska riksark.

H. A. Hens (R. Paulli)

Brahe, Steen, 1547–1620, rigsråd. * 21.12.1547 på Gladsakse i Skåne, † 11.4.1620 på Kalundborg slot, begr. i Kågeröd k. F: rigsråd Otte "B. (1518–71) og Beate "Bille (1526–1605). ~1° 18.9.1575 i Kbh. med Birgitte Rosenkrantz, * 12. 4.1555 på Skærvad, † 9.9.1588, begr. i Næsby k., d. af Otte Rud († 1557) og Ide Mogensdatter Gøye († 1563). ~2° 6.9.1590 på Helsingborg slot med Kirsten Holck, * mellem 10.4. og 29.5.1558 på Barritskov, † 10.2.1599 på Kalundborg slot, begr. i Næsby k. (~1° 1579 med Hans Krafse, † 1585), d. af Hans H. († 1565) og Margrete Rotfeld († 1575). ~3° 30.6.1602 på Kalundborg slot med Sophie Rostrup, † 18.12.1632 (~1° 1589 med Mads Sandberg, † 1597), d. af Jørgen R. († 1563) og Margrete Andersdatter Skeel († tidligst 1568). – Far til Jørgen "B. (1585–1661) og Otte "B. (1578–1651). Bror til Axel "B. (1550–1616), Jørgen "B. (1554–1601), Knud "B., Sophia "B. og Tyge "B. (1546–1601).
B. gik i skole i Århus og Ålborg og kom derefter i huset hos Steen Rosensparre. Fra sit 14. til 21. år var han i tjeneste hos grev Günther af Schwarzburg. Siden kom han i tjeneste hos Wilhelm af Oranien og kurfyrst August af Sachsen. 1573–74 var han hofsinde, dernæst hofskænk. 1575–82 var han forlenet med Frost herred, 1577–78 med Vrangstrup (Tybjerg hrd.), 1578–80 med Saltø, 1580–81 med Kalundborg, 1581–88 med Ravnsborg, 1588–92 med Helsingborg og igen Kalundborg 1592–1620. Maj 1578 blev han rigsråd, en post han beklædte i ikke mindre end 42 år. Han anvendtes meget i diplomatiske sendelser og repræsenterede ofte kongen i udlandet ved bryllupper, begravelser o.lign. 1585 sendtes han som gesandt til kejser Rudolf II og s. å. repræsenterede han Frederik II ved dennes søster kurfyrstinde "Annas begravelse. 1589 var han hofmester hos Christian IVs søster Anne, og ledsagede hende efter brylluppet med James VI til Skotland. 1591 og 1592 vikarierede han i perioder for medlemmer af formynderregeringen, og 1593 blev han selv medlem af regeringsrådet. I anledning af det større besvær og de øgede udgifter han herved påførtes forlenedes han 1594–97 yderligere med Munkeliv og Skt. Hans kloster i Bergen. 1597 var han medlem af det gesandtskab der med markgreve Joachim Frederik, senere kurfyrste af Brandenburg, afsluttede traktaten om dennes datter Anne Cathrines ægteskab med Christian IV. 1599 var han gesandt i Sverige og 1603 deltog han i grænsemødet i Flakkebæk. Det følgende år ledsagede han Christian IV på rettertingsrejse til Bergen og 1606 til England. Under Kalmarkrigen var han blandt de råder der i kongens fravær beskikkedes til at føre regeringen. Fra 1617 var hans helbred svækket; dog deltog han 1619 i grænsemødet i Ulvsbäck.
At så mange diplomatiske og repræsentative opgaver overlodes B. tyder på betydelig politisk og administrativ dygtighed samt på kongens tillid. Med sin broder Tyge stod han vistnok på god

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

fod. Da denne efter 1596 kom i konflikt med regeringen synes han at have støttet ham efter evne. Religiøst hældede han mod kryptocalvinismen hvilket lejlighedsvis bragte ham i modsætning til H. P. Resen. – Med årene blev B. særdeles formuende. Fra faderen arvede han halvparten af Knudstrup (Knutstorp) i Skåne og 1594 afkøbte han broderen Tyge den anden halvpart. Hans første ægteskab skaffede ham Næsbyholm, hvis hovedbygning (brændt 1932) han lod opføre ved Hans Steenwinckel. Hans andet ægteskab bragte ham Barritskov og Bratskov i Jylland. 1581 købte han Bregentved og ved arv erhvervede han Tersløsegård på Sjælland (ca. 1604) og Hvedholm på Fyn (1611). □Afbildet på Otte Brahes (1518–71) epitafiemal. (Knutstorp). Mal. 1594 (Fr.borg). To mal. (Gavnø). Mal. 1612 (Fr.borg), kopi efter dette af J. Ottesen.

Aktstykker til rigsrådets og stændermødernes hist. i Kristian IVs tid, udg. Kr. Erslev, I, 1883–85. Kancellilets brevbøger 1571–1620, 1898–1919. – Danm.s adels årbog LXVII, 1950 II 16f. T. H. Wegener: Ligprædiken over S. B., 1621. A. Heise i Hist.t. 5.r.VI, 1886–87 615–54. Bjørn Kornerup: Biskop Hans Povlsen Resen I, 1928 189 385 410. S. U. Palme: Sverige och Danmark 1596–1611, Uppsala 1942. Henry Bruun i ale, Hist.t. för Skåneland, 1969 nr. 3 9–25. – Papirer i Rigsark.

Steffen Heiberg (Henry Bruun)

Brahe, Steen, 1623–77, officer. * 28.8.1623 på Hagenskov, † 26.2.1677 i Kristianstad. F: rigsråd Jørgen "B. (1585–1661) og Anne Gyldenstierne (1596–1677). ~6.9.1646 i Odense med Sophie Rosenkrantz der overlevede ham og døde i Assens, d. af Holger "R. (1574–1642) og Sophie Brahe (1578–1646). – Bror til Preben "B. (1627–1708).

B. sendtes 1640 til udlandet for at studere og immatrikuleredes s.å. ved universitetet i Leiden, 1645 var han i Strasbourg, formentlig på hjemrejsen. Efter hjemkomsten overtog han Knutstorp i Skåne efter sin far og holdt derefter bryllup. 1653 blev han ritmester ved et skånsk kompagni i det nyoprettede nationale rytteri, men afskedigedes 1657. Under svenskekrigen tog han på ny tjeneste og sendtes 1658 med en lille styrke til Lolland og var med ved Nakskovs overgivelse. Under krigen 1658–60 forestod han sammen med Holger Vind til Gundestrup (Vrams Gunnarstorp) som generalkrigskommissær aflønningen af krigsfolket. Han deltog på stændermødet i Kbh. 1660 og var blandt de adelige der beseglede suverænitetsakten 1661. Efter freden 1660 slog han sig imidlertid ned på Knutstorp uden dog at aflægge ed til den svenske konge. 1676 trådte han atter i dansk tjeneste og blev oberst for det nyoprettede skånske dragonregiment og deltog med hæder i Karlshamns erobring okt. 1676 og organiserede grænseforsvaret i Blekinge. Jan. s.å. havde den danske regering sikret hans stilling ved at udnævne ham til amtmand over Assens og Hindsgavl amter. □Mal. tilskrevet Johan Thim; identiteten usikker (Fr.borg) Mal. (Gavnø), tegn. efter dette af C. Bayer. Mal. 1654 (Odense kloster), gentagelse af dette.

Danm.s adels årbog LXVII, 1950 II 28f. K. Fabricius: Skånes overgang til Sverige III, 1953 36 40 75.

Steffen Heiberg (Henry Bruun)

Brahe, Tyge, † 1523, ridder, rigsråd. Faldt 5. eller 7.9.1523 i nærheden af Malmø, begr. i Tosterup k. F: Axel B. († 1487) og Maren Tygesdatter Lunge († tidligst 1520). ~1° ca. 1503 på Bollerup med Magdalene Krognos, † 4.9.1510, begr. i Tosterup k., d. af Oluf Stigsen K. og Gertrud Knudsdatter Has. ~2° ca. 1513 med Sophie Rud, † 1.3.1555 på Tureby (~2° før 22.7.1528 med Erik "Bølle, ca. 1495–1562), d. af Jørgen R. († 1504–05) og Kirstine Eriksdatter Rosenkrantz († 1509). – Far til Jørgen "B. (1515–65) og Otte "B. (1518–71). Bror til Axel "B. (ca. 1480–1551).

B. arvede efter sin far Tosterup i Skåne; ved sit 1. ægteskab der fejredes med overdådig pragt erhvervede han i samme landskab Knutstorp og halvparten af Karsholm; med sin 2. hustru fik han Elvedgård på Fyn. Desuden var han forlenet med en del strøgods i de skånske provinser; af Christian II ved hvis kroning 1514 han blev ridder fik han 1521 Isolte i Halland som pant. Ligesom sin bror Axel svor han 1523 på ny kongen troskab, men gik efter hans bortrejse over til Frederik I der optog ham i rigsrådet. Endnu s.å. fandt han imidlertid sin død som en af den skånske adels førere i en træfning med borgerne i det belejrede Malmø. – Efter ham er hans sønnesøn astronomen opkaldt.

Danm.s adels årbog V, 1888 99f L. S. Vedel Simonsen: Saml til Elvedgårds hist., 1845 66–76. C. H. Brasch: Gamle ejere af Bregentved, 1873 41–46. – Papirer i Rigsark.

*Henry Bruun**

Brahe, Tyge (lat. Tycho) Ottesen, 1546–1601, astronom. * 14.12.1546 på Knudstrup (Knutstorp) i Skåne, † 14/24.10.1601 i Prag, bisat 25.10/4.11. i Teinkirken sst. F: rigsråd Otte "B. (1518–71) og Beate "Bille (1526–1605). ~(u.v.) ca. 1573 med Kirstine Barbara, † 1604 i Prag, bisat i samme grav som B. – Bror til Axel "B. (1550–1616), Jørgen "B. (1554–1601), Knud "B., Sophia "B. og Steen "B. (1547–1620).

B. tilhørte en gammel og indflydelsesrig adelsslægt og fik to hold „forældre". Han var ældste søn af en søskendeflok på ti; men kun et år gam-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

mel blev han overtaget af og opdraget som enebarn hos farbroderen Jørgen *B. til Tosterup. Denne ønskede modsat faderen at vie B. en boglig uddannelse som grundlag for en karriere i statstjenesten. Jura skulle være hans fag, og fra syvårsalderen fik han privatundervisning især i latin. Astronomi og kemi kunne vel interessere men var upassende som baggrund for en adelig levevej. I familien og blandt hjemlige standsfæller i øvrigt fandt B. kun virkelig forståelse for sit senere arbejde hos søsteren Sophia og morbroderen Steen Bille til Vanås. April 1559 kom den tolvårige B. til Kbh.s universitet og hermed indledtes en studie-, lære- og rejseperiode på 12 år indtil han efter sin fars død maj 1571 tog ophold hos Steen Bille på Herrevad kloster. Tre år, indtil febr. 1562, varede B.s forberedende studium af de humanistiske triviumfag og de naturvidenskabelige quadriviumfag i Kbh. Han blev betaget af at en partiel solformørkelse indtraf 21.8.1560 på det forudsagte tidspunkt, og begyndte herefter ved selvstudium, først af Stadius' ephemerider (astronomiske dagbøger med forud beregnede planetpositioner) og fra nov. s.å. af selveste Ptolemaios' værker, at bygge videre på de nødtørftige kundskaber i astronomi som den ordinære undervisning kunne byde på. Astrologi for medicinere udgjorde den videregående undervisning i astronomi og B. knyttede venskabsforbindelser med Hans *Frandsen fra Ribe som udgav en årlig astrologisk almanak og var professor i medicin, samt med den unge Johannes *Pratensis som siden blev professor i samme fag. Med den fire år ældre Anders Sørensen *Vedel som hovmester blev B. 1562 af sin farbror sendt til universitetet i Leipzig hvor han i de tre år opholdet kom til at vare, fra marts 1562 til april 1565, skulle studere jura „hvilket jeg virkelig også gjorde så vidt min alder tillod det" som B. siden skrev. Et livslangt venskab udvikledes mellem Vedel og B., skønt den første skulle administrere den unge adelsmands studieplan og økonomi hvilket viste sig nok så problematisk. B. ønskede nemlig at investere i astronomiske bøger og instrumenter, og til sit daglige studium føjede han snart et natligt og til dels hemmeligt parallelstudium af astronomi. B. søgte forbindelse med professor i matematik Johannes Homilius som dog døde allerede i juli 1562 og arbejdede nært sammen med dennes elev Bartholomæus Scultetus. Ved hjælp af en himmelglobus så stor som en knyttet hånd lærte B. i løbet af en måneds tid at orientere sig på stjernehimlen. Han benyttede sin tids to sæt grundlæggende tabeller over planetbevægelser, de alphonsinske fra ca. 1250 på ptolemaisk grundlag og de pruteniske som Erasmus Reinhold havde beregnet efter Copernicus' teorier og udgivet 1551. Den unge selvlærte astronomistudent læste med kritiske øjne og opdagede fejl i Stadius' beregning af sine ephemerider udfra de pruteniske tabeller. Men først og fremmest erkendte han at kun observation af himlen kunne gælde som autoritet over for modstridende angivelser i lærde bøger. I august 1563 stod Saturn og Jupiter tæt ved hinanden, og B. konstaterede at de alphonsinske tabeller gav konjunktionstidspunktet med en fejl på en hel måned medens de pruteniske kun ramte ved siden af med nogle få døgn. Dengang blev en sådan konjunktion tillagt stor astrologisk betydning, og herefter viede B. det meste af sit liv til opbygningen af et pålideligt observationsgrundlag for astronomien og derigennem for astrologien. Han begyndte at bogføre sine iagttagelser såvel som de horoskoper han lejlighedsvis beregnede. Efter tidligere observationer med en almindelig passer foretog han 1.5.1564 sin første observation med et rigtigt instrument, en ca. 3 fod lang Jakobsstav som han i samarbejde med Scultetus havde fået fremstillet efter Gemma Frisius' beskrivelse og inddelt med tværlinier for den mest nøjagtige aflæsning. Instrumentet var ikke perfekt, men B. forstod at beregne en korrektionstabel så at resultaterne alligevel kunne anvendes.

Efter et års ophold i Danmark under hvilket Jørgen B. døde i juni 1565 rejste B. ud på sin anden studierejse, først til Wittenberg hvor han fra april til september 1566 studerede hos Philip Melanchtons svigersøn, professor i medicin Caspar Peucer, og derfra til Rostock hvor han – bortset fra et besøg i Danmark sommeren 1567 – opholdt sig til engang i foråret 1568. Det var her B. under en duel 29.12.1566 med sin landsmand Manderup *Parsberg mistede en del af sin næse så han siden måtte bruge protese. Da nu farbroderen var død kunne B., formentlig i forståelse med morbroderen Steen Bille, åbenlyst indlede et studium af alkymi og astrologi. I Rostock stiftede han bekendtskab med teologen David Chytræus og professor i medicin Levinus Battus som forfattede alkymiske skrifter og var tilhænger af Paracelsus' ideer. Først iagttog B. kun særlige begivenheder på himlen, således en måneformørkelse 28.10.1566 og en solformørkelse 9. 4.1567; men fra 1.1.1568 observerede han igen regelmæssigt, åbenbart utilfreds med sine læremestres ringe interesse for det empiriske grundlag. Maj 1568 fik B. kongeligt løfte om det første ledige kanonikat ved Roskilde domkirke og kunne herefter føle sig friere stillet i forhold til sin familie og rejste over Wittenberg til Basel hvor han blev indskrevet ved universitetet. På sin vej tidligt 1569 fra Basel besøgte han den

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

kendte astrolog Cyprianus Leovitius som ventede verdens undergang i 1584 efter den næste store konjunktion. På B.s spørgsmål om hans observationsgrundlag svarede Leovitius at han undertiden iagttog formørkelser, men at han ikke havde nogen instrumenter.

B. havde nu 22 år gammel tilegnet sig sin tids viden om astronomi og kemi, og i Augsburg hvor han tilbragte det meste af årene 1569–70 var han ikke længere student men snarere instrumentkonstruktør, observator og laboratoriemedarbejder hos brødrene borgmester Johann Baptist Hainzel og oldermand Paul Hainzel. Her byggede han flere mindre kvadranter, udviklede sin første sekstant og forestod konstruktionen af en kvadrant som med en radius på 19 fod skulle muliggøre direkte aflæsning af hvert enkelt bueminut på målebuen. Kun med nød og næppe kunne 20 mand rejse instrumentet, og B. har uden tvivl under sit arbejde med det lært at den større aflæsningsnøjagtighed på et så tungt og klodset instrument var illusorisk og langtfra førte til den forventede målenøjagtighed. Den store kvadrant gik til grunde under et stormvejr i december 1574, men var forinden benyttet bl.a. til observation af den nye stjerne fra 1572. En usædvanligt dygtig håndværker, Christoph Schissler, byggede for B. en kugleskal af træ med en diameter på 5 fod. Først 10 år senere havde B. på Hven ved lapning med adskillige lag pergament sikret sig at denne globus var perfekt kugleformet og fået den dækket med en messingplade og forsynet med poler og inddelte cirkler for aflæsning af og omregning mellem himmelkoordinaterne. Endnu 15 år senere, i 1595, havde han på overfladen markeret nye, nøjagtigt bestemte positioner for 1000 fiksstjerner, og B.s himmelglobus repræsenterede hermed en aldrig før set gengivelse af himmelkuglen og stod som et imponerende monument over hans livsværk. Globen gjorde siden B.s rejse med til Böhmen, kom 1632 atter til Danmark som krigsbytte og fandt endelig plads i observatoriet på Rundetårn hvor den brændte 1728. Interessen for astrologi førte i Augsburg B. sammen med den lærde Hieronymus Wolf, og han mødtes i diskussion med den store franske filosof og kritiker af Aristoteles Petrus Ramus som netop havde foreslået at en ny astronomi burde bygges op helt uden hypoteser om himmelsfærer og cirkelmodeller og kun baseres på logik og matematik. På sin vej hjem fra Augsburg sidst i 1570 besøgte B. i Ingolstadt Philip Apianus hvis far havde vist at kometernes haler altid pegede i retning bort fra Solen. I december 1570 var B. nået til Helsingborg slot hvor hans nu alvorligt syge far var kommandant. Efter faderens død 9.5.1571 arvede B. og broderen Steen Knudstrup; men B. tog snart ophold på Herrevad hos Steen Bille der som den første i Danmark byggede papirmølle og glasværk. Her fik han indrettet et kemisk laboratorium og synes helt at have helliget sig alkymien. Der foreligger i det mindste ikke noget vidnesbyrd om astronomiske observationer før 11.11.1572 da B. i stjernebilledet Cassiopeia fik øje på „det største under der har vist sig i hele naturen siden verdens begyndelse", den nye stjerne som vi i dag ved var en supernova (ɔ: en stjerne der efter en pludselig opblussen langsomt aftager i lysstyrke). I den følgende tid bestemte B. med en ny sekstant og meget nøjagtigt stjernens afstande fra fiksstjernerne i nærheden, og han fulgte hvorledes dens lysstyrke gradvis aftog indtil det sidst i marts 1574 ikke længere var muligt at se den. Han viste utvetydigt at stjernen befandt sig langt fjernere fra Jorden end Månen, og altså ikke kunne være noget atmosfærisk fænomen, men sandsynligvis hørte til blandt fiksstjernerne i den såkaldt ottende sfære, fjernere end alle planeterne. Men det betød at i selve den aristoteliske himmelverden, uforanderlighedens hjemsted, så B. med egne øjne en usædvanligt klar stjerne blusse pludseligt op for derefter langsomt at slukkes. Herefter fik overleverede læresætninger, uanset deres autoritetsgrundlag, vige for hvad denne 26-årige veluddannede astronom kunne se på himlen. B. var straks klar over betydningen af sine iagttagelser, men ikke tilbøjelig til at offentliggøre dem. Efter opfordring fra sine venner og fra sin fætter rigshovmester Peder Oxe, og efter at have erfaret hvilket vrøvl flere tyske forfattere skrev om stjernen gav han dog efter, og i forsommeren 1573 udkom B.s første bog *De nova stella*. Heri gør han på 36 sider rede for sine iagttagelser og foreløbige konklusioner såvel som for sin mening om den nye stjernes mulige astrologiske betydning. Desuden indeholder skriftet planen for en astrologisk kalender for året 1573 samt den del af selve kalenderen som angik måneformørkelsen 8.12.1573. 1588, 15 år senere, påbegyndte B. trykningen af sit astronomiske hovedværk om den nye stjerne *Astronomiæ instauratæ progymnasmata* som først efter hans død, nemlig 1602 blev færdigt til endelig udgivelse i Prag. Men så var der også tale om et digert værk på mere end 800 sider og i tre dele, den første med B.s nye sol- og måneteorier samt hans reviderede stjernekatalog, den anden om den nye stjerne, og den tredje med en grundig og kritisk gennemgang af omkring 30 andre forfatteres skrifter om stjernen.

Allerede med De nova stella var imidlertid B.s position som astronom slået fast i hele det lærde Europa, og problemet med at finde en passende

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

levevej for den adelige forsker blev stadig mere påtrængende. Et angreb af koldfeber og den omstændighed at han nu havde stiftet familie hindrede en øjeblikkelig virkeliggørelse af hans egen plan om at flytte udenlands. Efter indtrængende opfordring fra studerende, fra hans venner og fra Frederik II indvilligede han i fra 23.9.1574 til engang i begyndelsen af 1575 at holde forelæsninger i København om himmellegemernes indbyrdes bevægelser „efter Copernicus' teorier og under brug af hans parametre, alt blot henført til en hvilende jordklode". Copernicus havde imidlertid knyttet sin astronomi til et nyt verdensbillede hvor såvel Solen som stjernerne var i hvile henholdsvis i universets midte og ved dets ydergrænse medens jordkloden dagligt roterede om sin akse og årligt gik i en bane omkring Solen som en anden planet. B. havde endnu ikke formuleret sit eget verdenssystem; men inden for hver enkelt planetteori havde han lært sig at komme uden om den anstødelige bevægelse af jordkloden så at han ikke stod over for nogen åben konflikt mellem den traditionelle kosmologi og den copernikanske astronomi. Til fordeling blandt de mindre velstående studerende havde B. for egen regning indkøbt nogle eksemplarer af de pruteniske tabeller. Der har været tale om en i samtiden enestående kompetent undervisning i astronomi. 1577 afslog B. en opfordring om at overtage rektorposten ved universitetet. Det meste af året 1575 var B. på den længe planlagte rejse for at forberede sin endelige emigration til Basel eller dens omegn. Han besøgte først i Kassel landgreve Wilhelm IV af Hessen som selv var en fremtrædende astronom. Opholdet varede kun en uge; men her indledtes et varigt venskab som siden satte sig spor i en omfattende brevveksling med landgreven og dennes senere hofastronom Christoffer Rothmann. Mange af brevene indeholder i virkeligheden rene astronomiske afhandlinger som i en senere tid naturligt ville høre hjemme i et fagligt tidsskrift, og B. udgav 1596 sin korrespondance med kollegerne i Kassel som første (og eneste) bind af sine *Epistolæ astronomicæ*. Over Frankfurt gik turen til Basel og Venezia og på hjemvejen over Augsburg til Regensburg hvor B. 1.11.1575 overværede kejser Rudolf IIs kroning og traf kejserens livlæge Thaddæus Hagecius som forærede B. en afskrift af Copernicus' lille traktat, Commentariolus med den tidligste beskrivelse af det nye verdenssystem. Endelig besøgte B. i Saalfeld Erasmus Reinhold hvis far havde beregnet de pruteniske tabeller, og over Wittenberg vendte han sidst på året hjem hvor han afslog flere tilbud fra Frederik II om slotte som ramme for sit fremtidige arbejde. Fra Steen Bille erfarede kongen imidlertid hvad der kunne tilfredsstille B., og 11.2.1576 tilbød han ham Hven og tilstrækkelige midler til opførelse af en passende bolig. Efter en uges overvejelser og rådslagning med to fortrolige venner, Johannes Pratensis og Charles Dançey „opgav jeg min tidligere plan og gik ikke ugerne ind på kongens ønske, især da jeg så at jeg på denne ø som ligger for sig selv imellem Skåne og Sjælland kunne blive fri for de besøgendes forstyrrelse, og at den ro og de bekvemme forhold som jeg søgte andre steder kunne jeg på den måde opnå i mit fædreland som jeg fremfor de andre lande skylder uhyre meget". B. besøgte første gang Hven 22.2.1576 og observerede da en konjunktion mellem Mars og Månen. Hans lensbrev er fra 23.5.1576, og 8.8.1576 blev grundstenen lagt til Uraniborg. Som arkitekt virkede Hans van Steenwinckel, og slottet blev som det første i Skandinavien bygget i gotisk renæssancestil. Allerede fra sin 30års dag, 14.12.1576, kunne B. foretage regelmæssige observationer og dermed indlede 20 lykkelige manddoms- og arbejdsår frem til foråret 1597.

Først i 1580 stod det strengt symmetriske og rigt udsmykkede Uraniborg færdigt og udstyret med laboratoriekælder, beboelsesrum, bibliotek og observatorium. Bestandigt iværksatte B. nye anlægsarbejder, bl.a. af et system af fiskedamme, eget trykkeri og en papirmølle. 1584 fik han tæt syd for Uraniborg bygget Stjerneborg med fem kupler over tilsvarende krypter hvor de større instrumenter kunne stå fast opstillet og beskyttet mod vindens påvirkning. Hele anlægget på Hven blev en seværdighed, og B. kunne her „holde hof" og modtage lærde og fyrstelige besøgende, bl.a. 1590 kong James VI af Skotland og Christoffer Rothmann fra Kassel. Men først og fremmest blev Hven hjemstedet for en i datiden helt enestående forskningsinstitution. Her samlede B. uden småligt hensyn til nationalitet, stand eller forudgående akademisk uddannelse en lille flok begavede og skarptsynede assistenter. Efter B.s planlægning udvikledes instrumentmagerkunst og observationsteknik, gennemførtes omfattende observations- og beregningsprogrammer, og fuldendtes teoretiske arbejder til og med det endelige resultat i form af videnskabelige publikationer. Medarbejderne fik en solid uddannelse, og flere af dem endte siden som professorer eller biskopper. Christian Sørensen "Longomontanus kom til Hven 1589 og blev B.s danske arvtager, den første professor i astronomi i København, forfatter til det astronomiske hovedværk Astronomia Danica, 1622, og planlægger af observatoriet på Rundetårn. Cort "Aslaksen var på Hven 1590–93, udgav 1597 det teologisk-naturfilosofiske værk De na-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

tura coeli triplicis, dediceret til B., og overtog 1607 et teologisk professorat. Paul Wittich fra Breslau tilbragte kun tre måneder i 1580 på Hven, men i samarbejde med ham udarbejdede B. den såkaldte prosthaphairesemetode til forenkling af numeriske beregninger ligesom den senere regning med logaritmer. B. rejste ikke selv udenlands fra Hven, men han udvekslede mange breve med kolleger fra hele Europa, og fra tid til anden blev en af medarbejderne sendt på en længere rejse. Således besøgte Elias Olsen "Morsing 1584 Frauenburg, bl.a. for at kontrollere Copernicus' bestemmelse af polhøjden for sit observatorium, og 1586 var Peder J. "Flemløse i Kassel og på bogindkøb i Frankfurt.

På Hven var alt i særklasse, også omkostningerne. Foruden øen kvit og frit på livstid, særskilt byggetilskud og en årlig kontantløn på 500 daler, kunne B. snart også nyde indtægterne fra Kullagård og Kullens fyr, 11 gårde i Helsingborg, Hellig tre kongers kapel i Roskilde og Nordfjords len i Norge. Det forekommer realistisk at regne med at B.s aktivitet har kostet kronen mellem 1 og 2 pct. af dens samlede indtægt. Til gengæld leverede B. årligt til kongen en almanak, han stillede horoskoper for prinserne Christian i 1577, Ulrik i 1579 og Hans i 1583, han udstedte recepter og fremstillede medicin. Med de fleste forleninger fulgte tillige forpligtelser som B. i vid udstrækning forsøgte at unddrage sig. Fx måtte enken efter den tidligere indehaver af præbendet ved Roskilde domkirke appellere til kongen før hun kunne få sit tilgodehavende, og B. lod hånt om sin pligt til at holde Kullens fyr brændende. Under Frederik II og i formynderregeringens tid fandt de fleste stridsspørgsmål deres rimelige afgørelse. Men da Christian IV selv overtog magten og ønskede at spare på forskningsbevillingen fejlvurderede B. forholdet mellem betydningen af sin videnskabelige anseelse og den opsparede uvilje fra mange sider som hans arrogance havde givet anledning til. Stillet over for en indtægtsnedskæring, fornyede klager fra bønderne på Hven samt anklager mod øens præst for efter calvinsk skik at have udeladt djævleuddrivelsen af dåbsformularen og for at have godtaget B.s eget illegitime ægteskab spillede B. for højt spil. I april 1597 brød han op fra Hven med sin husstand og alt rørligt gods og tog ophold først i København, fra juni i Rostock og endelig fra oktober 1597 til september 1598 på slottet Wandesburg nær Hamburg efter invitation fra grev Henrik Rantzau. Direkte og indirekte henvendelser fra B. for at bane vejen for en ærefuld hjemkomst og genindsættelse i tidligere rettigheder førte ikke til noget resultat. Christian IV ville modtage B. som ydmyg undersåt og selv bestemme betingelserne for sin „matematikers" tjeneste. Tidligt i 1598 trykte så B. et lille oplag af sin *Astronomiæ instauratæ mechanica* med afbildninger og beskrivelser af de vigtigste instrumenter han havde udviklet samt en kort oversigt over de opnåede teoretiske resultater. Desuden blev stjernekataloget fra Progymnasmata udvidet til at omfatte 1000 stjerner – i stedet for 777 – og afskrevet i et antal eksemplarer med titlen *Stellarum inerrantium restitutio.* Præsentationseksemplarer af disse to skrifter blev sendt til en række kolleger og fyrster. Europas førende astronom søgte en ny arbejdsgiver. Resultatet blev en invitation fra kejser Rudolf II i Prag, og i efteråret 1598 rejste B. over Dresden og Wittenberg hvor han blev vinteren over til Prag med ankomst juni 1599.

I Böhmen indrettede B. sig først et års tid på slottet Benátky nordøst for hovedstaden, og i sit sidste år boede han efter tur i to forskellige huse i Prag. Først sidst på året 1600 fik han atter samlet alle instrumenterne hos sig, og de hyppige flytninger, vanskeligheder med at få udbetalt de midler kejseren så rundhåndet anviste, og uenighed med høvedsmanden på Benátky viste sig alt andet end befordrende for en fornuftig arbejdsplan. Institutionen fra Hven lod sig ikke uden videre omplante til Böhmen, og B. selv må have oplevet forandringen som en skuffelse. I astronomihistorien blev den imidlertid betydningsfuld fordi B. her fik en medarbejder, Johannes Kepler (1571–1630) som skulle blive hans videnskabelige arvtager. Kepler udledte de sande love for planeternes elliptiske banebevægelser af B.s observationer i sin Astronomia nova fra 1609 og i sin Harmonices mundi libri V fra 1619, og i 1627 havde han endeligt med sine Tabulæ Rudolphinæ beregnet tychoniske tabeller til afløsning af de pruteniske.

B.s instrumenter kan inddeles i følgende typer, *sekstanter* til måling af synsvinkler i vilkårlige planer, *kvadranter* til højdemåling og enten fast opstillede i meridianplanen, fx den store murkvadrant, eller drejelige om en lodret akse, azimutalkvadranter, *armillarsfærer* opstillet til måling af ekliptikakoordinater, længde og bredde, eller – hvad B. lærte at foretrække – af ækvatorkoordinater, rektascension og deklination, og *øvrige,* bl.a. den store globus og et camera obscura til bestemmelse af Solens vinkeldiameter. Når han under brugen af et instrument havde lært at kende dets fortrin og begrænsninger benyttede han det som model for et nyt af samme type, men med andre dimensioner og måske i et andet materiale. Han konstruerede nye sigtemidler som langt nøjagtigere end tidligere kunne fastlægge instrumenternes sigtelinier, og når sigteli-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

nien var fastlagt skulle den aflæses på målebuen som B. forsynede med tværlinier for en langt sikrere aflæsning end tidligere. Efter ca. 10 år på Hven var B. selv fuldt tilfreds med sin instrumentbestand; men da havde han også forøget positionsastronomiens observationsnøjagtighed med en faktor 10 til omkring et bueminut, ja hans positioner for en række fundamentalstjerner og hans seneste meridianhøjder for Solen var endda korrekte inden for en tredjedel bueminut. Mindre end 10 år efter B.s død rettede Galilei (1564–1642) for første gang en kikkert mod himlen, men først et par generationer senere blev kikkerterne forsynet med trådkors og mikrometre så at de kunne yde en større nøjagtighed end B.s kikkertløse instrumenter. Den større nøjagtighed hvormed B. observerede gjorde det nødvendigt at tage hensyn til den tidligere upåagtede atmosfæriske refraktion (ɔ: at en lysstråle på sin vej gennem Jordens atmosfære bøjes ganske lidt bort fra sin oprindelige retning). B. undersøgte nøje denne effekt og opstillede tabeller over refraktionens indflydelse som han troede var lidt forskellig for Solens, Månens og stjernernes vedkommende. En eneste astronomisk parameter, den alt for store solparallakse på 3 bueminutter, overtog han per autoritet fra sine forgængere. Bl.a. af den grund blev hans refraktionstabeller ikke korrekte; men de betød dog i samtiden et fremskridt. (Solparallaksen der giver et mål for Solens afstand er 150 mill. km, efter B. kun 7 mill. km).

B. observerede hyppigere og mere planmæssigt end nogen tidligere astronom, og resultaterne blev ordnet overskueligt i protokoller til senere bearbejdelse. Blandt de teoretiske resultater han selv oplevede at se færdige må først og fremmest nævnes stjernekataloget, den første virkelige forbedring på dette område siden oldtiden og alene nok til at sikre B. en fremtrædende plads også i den teoretiske astronomis historie. Ingen tidligere astronom havde fundet det påkrævet at begynde en fornyelse af teorierne for vandrestjernernes gang med at bestemme bedre positioner for de faste referencepunkter. B. blev som den første klar over at stjernernes breddeværdier ikke er konstante. Dernæst fik han beregnet forbedrede soltabeller, og hans teori for Månens bevægelse omfattede hele fire tidligere upåagtede ujævnheder, nemlig først for bevægelsen i længdevariationen og den årlige ligning. For bevægelsen i bredde førte de empiriske data B. til at antage en periodisk vipning af månebanen, og da hans model som skulle redde denne effekt tillige implicerede en ujævnhed i måneknudernes bevægelse, søgte og fandt han også en sådan effekt bekræftet i sine observationsresultater. B. forstod altså også at arbejde hypotetisk-deduktivt. Han fik ikke fuldendt egentlige teorier for bevægelserne af de øvrige fem planeter, men blev dog som den første klar over at hver planetbanes knudelinie udfører sin egen langsomme drejning og ikke blot, som tidligere antaget, følger med i bevægelsen af apsidelinien. B. observerede også nøje syv kometer, og om den første og største fra 1577 skrev han det astronomiske hovedværk *De mundi aetherei recentioribus phaenomenis*, trykt på Hven 1588 som andet bind af en planlagt trilogi med Progymnasmata som første bind og som det tredje en behandling af kometerne fra 1580, 1582, 1585 og 1590 der imidlertid aldrig blev skrevet. Han viste at kometer bevægede sig blandt planeterne, langt fjernere end Månen, og altså lige så lidt som den nye stjerne var atmosfæriske fænomener. B. kunne derfor rette endnu et stød mod den aristoteliske kosmologi og afvise dennes antagelse af eksistensen af hårde, uigennemtrængelige planetsfærer. Til afgørelse af valget mellem det traditionelle og det copernikanske verdensbillede havde B. kun få og tvivlsomme iagttagelser at bygge på. Før 1588 regnede han stadig med muligheden af at se sig nødsaget til at godtage Copernicus' opfattelse, og han var yderst tilbageholdende med at bringe argumenter mod forestillingen om jordklodens bevægelse. Men når alt kom til alt stod denne idé for ham som urimelig, den stred åbenbart mod flere udsagn fra Bibelen, og absurd var tanken om et umådelig vidtstrakt, tomt rum til ingen som helst nytte mellem den yderste planet Saturn og fiksstjernesfæren. Derfor formulerede B. sit eget kompromis: omkring den urokkelige jordklode midt i universet kredser Sol og Måne, og omkring Solen, som et andet, bevægeligt centrum, kredser de fem øvrige planeter. B. havde arbejdet på dette tychoniske system siden 1578, i værket om kometen offentliggjorde han det, og derefter undså han sig ikke for – som svar på kritik af sit eget system – at bruge argumenter mod jordklodens bevægelse som var taget lige ud af den aristoteliske naturfilosofi som hans egne arbejder om den nye stjerne og om kometerne ellers i så høj grad var med til at nedbryde. Det er dog klart at B. ikke kunne være nogen ortodoks aristoteliker. Hans tankeverden var i højere grad præget af pythagoræiske og platoniske argumenter om harmoni og symmetri, uløseligt knyttet til religiøse overvejelser og astrologiske betragtninger. Forbundet med dette tankesæt – såvel som med Aristoteles' naturfilosofi – stod som et aksiom at alle bevægelser på himlen skulle beskrives under brug af jævne, cirkulære delbevægelser. Gennem hele sin karriere holdt B. fast ved dette princip,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

og han nåede ikke at opleve hvorledes Kepler manede disse cirkler i jorden til fordel for elliptiske planetbaner sat ind i det copernikanske verdensbilledes sammenhæng. Som ingen anden astronom siden oldtiden begyndte B. helt forfra og vovede at stille spørgsmålet. Hvad ser jeg, Tycho Brahe, på himlen? i stedet for det traditionelle: Hvad ser vi, Ptolemaios og fx Copernicus, på himlen? En enestående opfindsomhed i forbindelse med praktisk håndelag satte ham i stand til at udvikle en række instrumenttyper til deres højeste ydeevne. Med disse hjælpemidler iagttog han utrætteligt himmellegemerne efter en nøje lagt plan for en ny astronomisk lærebygning, rejst helt fra grunden. Frederik II og siden Christian IVs formynderregering sikrede med rundhåndet støtte B. økonomisk uafhængighed som en væsentlig forudsætning for den heldige gennemførelse af hans arbejde. Var B. blevet jurist havde vel andre gjort hans arbejde, men da måske stykkevis. Denne og hin astronom i hver sit hjørne af Europa kunne have løst sin del af opgaven til senere sammenknytning. Men fordi B. i én person forenede et klart blik for sin videnskabs hele situation med evnerne – og kongelige ressourcer – for tilvejebringelsen af de rette hjælpemidler i denne situation kunne netop han skabe et helt nyt grundlag for den tusindårgamle astronomi på bare 20 år på en lille ø i Øresund.

□B.s ikonografi er opstillet af Harald Mortensen (Cassiopeia. Astronomiska sällskapet T. B. årbok 1946). Hovedpunkterne er: På Hans Kniepers vævede tapet (Nat.mus.) af Fr. II, 1582–84, står i baggrunden en mand som antages at være B. Mal. (forhen Steensgård) er en gl. kopi efter en forsvunden original fra før 1586; tre kopier af D. Hvidt (Rundetårn, Kronborg). Træsnit 1586, formentlig efter forlæg af Tobias Gemperle; mal. efter dette (?) (Astronomisk mus., Prag; Bergens billedgalleri) og formentlig i friere kopi mal. af M. v. Miereveld (Royal Society, London); efter træsnittet et stik af J. de Gheyn, og senere talrige stik samt træsnit. Et mal., formentlig af Gemperle ca. 1586, brændte 1859 på Fr. borg, kopier af C. A. Jensen 1838 og 1841 (Odense kloster, Palkovo-observatoriet i Leningrad) og af F. C. Lund, 1858 (Fr.borg), tegn. af H. V. Bissen, 1858 (glyptoteket), tegn. af J. Kornerup, mal. efter denne af Hilker, 1856 (Roskilde domk.), radering af Kornerup, 1860 samt flere gengivelser; i denne type, efter C. A. Jensen, er Carl Blochs mal. 1878 med Jacob VI (Kbh.s univ.), ligeledes frimærke 1946 graveret af S. Ewert efter tegn. af V. Bang samt Magnus Petersens opmaling af B. på forældrenes epitafiemal. 1613 (Knutstorp). Mal. af Gemperle, 1587, på murkvadranten på Uranienborg, tabt ved nedbrydningen 1623 men kendt fra stik 1598, gengivet i flere andre stik. Medalje 1595 i to str. samt af E. Royat, 1825. Tegn. måske af Gemperle, H. Goltzius eller J. de Gheyn (St. mus.), efter denne stik af Lambert Cornelisz, 1595, af J. de Gheyn, 1596, det oftest gengivne portr. af B. i talrige stik, træsnit og litografi samt i mange mal., bl.a. af Erik Pauelsen (bl.a. Videnskabernes selskab, Trondhjem), af C. F. Høyer, og af andre (observatorierne i Oslo, Sth. og Prag, Skokloster, Trolleholm, Uffizierne i Firenze), vægmal. af E. Vigeland, 1904 (Kbh.s rådhus), profilportr. af N. Fristrup i fajence (Teknisk skole, Kbh.) m.fl. En portr.type kendes i en række mal., alle kopier (observatorierne i Edinburgh og Paris, Bodleyan Library, Oxford; Skokloster, Gripsholm, Gavnø). Tegn. i fire expl. af Astronomiæ Instauratæ Mechanica, 1598 (de kgl. bibl. i Kbh. og Sth., klostrene Strahov i Prag og Kalocsa i Ungarn), gengivet i træsnit ca. 1900. Relief på ligsten kort efter 1604 (Teynkirken i Prag), afstøbn. (Fr.borg, Rundetårn), stukket af Bernigeroth 1746 m.fl. gange. – Af senere fremstillinger kan nævnes: Relief af Wiedewelt, 1778, buste af Grossi ca. 1780. Statue ca. 1780 (Kremsmünster i Østrig). Lille tegn. af Eckersberg (Kgl. bibl.), mal. af samme 1831 „Chr. IV hos B. 1592", radering efter dette. Statuetter af H. V. Bissen, 1846 (glyptoteket). Mal. af A. C. V. Thomsen, 1854 „Fr. II hos B.". Tegn. af J. Kornerup, 1855. Statuette af Evens, 1855. Buste af H. V. Bissen, 1858 (Kgl. bibl.), statue af samme 1859, i bronze 1866 (observatoriet, Kbh., 1876). Mal. af F. L. Storch, 1862 og af Constantin Hansen, 1862 „Kong Jacob af Skotland hos B." Samme emne malet af V. Marstrand, 1873. Mal. af C. C. Andersen, 1878 „B. holder forelæsninger", af Heinrich Hansen, 1882 „B. m.fl. foran Uranienborg" (Fr.borg). Tegn. af Chr. Bayer, 1889. Mal. af P. Olsen Ventegodt, 1890 „B. betragter stjernerne". Mal. af Aug. Thomsen. Relief af C. J. Bonnesen, 1898 (Vidensk. selsk.). Pastel af Vantore. Buste af V. Bissen, 1901 (Lund), relief af samme ca. 1906 (Kgl. bibl.). Buster af Siegfred Wagner, 1932, af Jørgen Larsen og Utzon Frank (alle tre Rundetårn, Franks også på Hven). Maske af A. Bundgaard (Chr.borg). „B.-vase" af Arne Bang, 1945 (observatoriet, Kbh.). Statue af Ivar Johnsson, 1946 (Hven). Buste (Oslo univ.).

Bibliografi Oluf Friis: Den danske lit.s hist. I, 1944 369–90 (fot. optr. 1977). C. Doris Hellman i Dictionary of scientific biography II, N.Y. 1970 401–16. Victor E. Thoren i History of science XI, 1973 270–82.
Kilder. Tychonis Brahe dani opera omnia, udg. J. L. E. Dreyer I–XV, 1913–29.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Lit. J. L. E. Dreyer: T. B. A picture of scientific life and work..., Edinburgh 1890 (genoptr. N.Y. 1963). Francis Beckett: Uraniborg og Stjerneborg, 1921. Wilhelm Norlind: T. B. En levnadsteckning (Skånsk medeltid och renässans VIII), Lund 1970. B. Strömgren i Naturens verden, 1976 377–92. *T. B. og medicinen:* P. Hauberg i Tidsskr. for farmaci og kemi, 1927 205–12. Harald Mortensen i Fund og forskning II, 1955 25–32. Efterslæt X, 1963 155. Edvard Gotfredsen sst., 1955 33–38. Mogens Brøndsted sst., 1962 71–78. Efterslæt XII, 1965 156. G. H. Schumacher og H. Wischhusen: Anatomiæ rostochiensis, Rostock 1970 40. C. J. Clemedson i Sydsvenska med.-hist. sällsk. årsskr. 1972 38–59. D. C. Lee i Plast and reconstr. surgery, N.Y. 1972 L 332.
Papirer i Rigsark.

Kristian Peder Moesgaard

Brahe, Tyge, 1593–1640, lensmand. * 1.1.1593 på Odensegård, † 28.8.1640 på Vedtofte, begr. i Skt. Mortens k. i Randers. F: rigsråd Axel ▪B. (1550–1616) og Kirsten Hardenberg († kort før 3.12.1639). ~6.9.1618 i Viborg med Birgitte Brock, * 1601 på Dronningborg, † 4.8.1639 på Vemmetofte, d. af rigsråd Eske ▪B. (1560–1625) og Christence Viffert (1561–1624). – Halvbror til Otte ▪B. (1579–1611).

B. immatrikuleredes 1611 i Orléans hvor han sept.–dec. s.å. fungerede som den tyske nations prokurator. 1615 blev han hofjunker, men opgav tre år efter denne stilling for at gifte sig. Hans hustru var – hvis man tør tro Jesper Brochmands ligprædiken over hende – en ualmindelig from og godgørende kvinde, til hvis ros det bl.a. anføres at hun ved Mattrup lod indrette en skole for bønderbørnene. Hendes død skyldtes en urigtig behandling fra vedkommende læges side; B. rejste derfor også senere tiltale mod denne, men synes dog på andres forbøn atter at have ladet sagen falde. – B. var lensmand på Skivehus 1619–32, på Tryggevælde 1632–40; sidstnævnte sted foranledigede han at Ole ▪Worm offentliggjorde sin forklaring af den kendte runesten som dengang stod i borggården. Han skal i det hele have haft megen sans for videnskabeligt arbejde og navnlig have delt sin store farbrors og navnes interesse for astronomien. Skønt han havde arvet betydelige godser, nemlig Tosterup og Gundestrup (Kulla Gunnarstorp) i Skåne efter sin fædrene slægt, Eskebjerg på Fyn efter faderen, Vedtofte sst. og Mattrup i Jylland efter moderen, endelig efter svigerfaderen Vemmetofte på Sjælland samt måske Alnerup (Alnarp) i Skåne, så hans jordegods 1638 beløb sig til henved 3500 tdr. hartkorn, undgik han dog ikke økonomisk ruin. Uheldige spekulationer i 1630ernes højkonjunktur og letsindige kautioner undergravede hans økonomi fuldstændigt, hvilket først for alvor afsløredes ved hans død 1640, hvor hans gæld blev opgjort til ikke mindre end 180000 rdl. En del af arvingerne ville derfor have arven og gælden frasagt, andre ikke; striden herom gav anledning til et skandaløst optrin ved hans bisættelse i Skt. Knuds kirke i Odense.

Danm.s adels årbog LXVII, 1950 II 24. Chr. H. Brasch: Vemmetoftes hist. I, 1859 143–56. – Papirer i Rigsark.

Steffen Heiberg (Henry Bruun)

Brammer

Navnet føres tilbage til kusk på godset Nør, Eckernførde hrd. i Sydslesvig, Gert B. der 1736 ægtede Gret Götjen, hvis uægteskabelige barn med Frederik Conrad greve Holstein (1704–49) fik stedfaderens efternavn og senere blev amtsforvalter over Fr.borg og Kronborg amter.

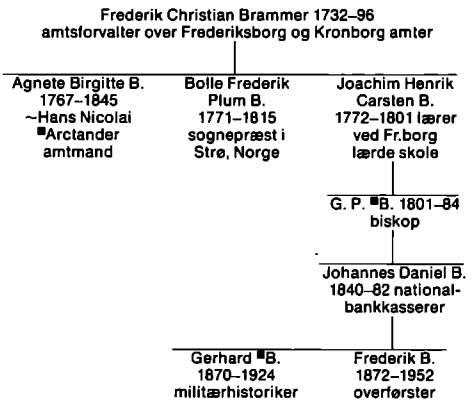

Fr. Brammer: Amtsforvalter Frederik Chr. Brammer og hans agnatiske efterslægt, 1945.

Hans H. Worsøe

Brammer, Gerhard Peter, 1801–84, biskop. * 5.5.1801 i Hillerød, † 12.1.1884 i Vejle, begr. i Århus. F: lærer ved Fr.borg lærde skole Joachim Henrik Carsten B. (1772–1801) og Susanne Marie Jensen (1782–1867, ~2° 1804 med dr. med., senere fysikus i Stavanger Johannes Boëtius Fangel, 1780–1805). ~2.11.1826 i Kbh. (Frels.) med Nielsine (Signe) Henrikke Høst, * 29.1.1804 i Kbh. (Trin.), † 3.8.1860 i Århus, d. af kopist, senere toldinspektør, justitsråd Christen Georg H. (1776–1826) og Cornelia Thunboe (1781–1864).

Med sin stedfar kom B. til Norge, men et år efter blev han atter faderløs, kom i huset hos sin morfar (dengang slotspræst i Hillerød) og blev student 1818. I skoletiden gjorde Grundtvigs bibelske prædikener (1816) dybt indtryk på ham, og reformationsfesten 1817 hvor Claus Harms udsendte sine lutherske „teser" fik ham til at tænke på præstegerningen. 1822 blev han cand. teol. og lærer ved v. Westens institut hvor han havde H. L. ▪Martensen, J. H. ▪Paulli og P. ▪Faber blandt

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

sine disciple. Ifølge Martensen var han meget elsket, „fordi han viste sine Disciple en sand Deltagelse". Som kandidat kom B. i nøjere forhold til F. C. *Sibbern, og på Borchs kollegium lærte han Joh. *Hage og C. E. *Scharling at kende; den sidste blev ham en fortrolig ven. Mens B. boede på kollegiet opstod den store kirkestrid om Grundtvigs Kirkens Gjenmæle. Allerede som student havde B. kontakt med Grundtvig og siden forelagde han ham sine første forsøg som prædikant. Da han på pastoralseminariet 1823 havde holdt en prædiken, blev han stærkt kritiseret af seminariets leder H. G. *Clausen fordi den formentlig rummede „Obskurantisme og fanatisk Vedhængen ved forældede Dogmer"; det førte til en voldsom strid, og da han 1824 prædikede anden gang ville Clausen ikke bedømme prædikenen eller lade kandidaterne i seminariet gøre det. Men forholdet til Grundtvig kølnedes, måske fordi Grundtvig (som han siger i et brev til B.) sagde ham nogle ubehagelige sandheder „for Guds Riges og hans eget Bedstes Skyld", rimeligvis også fordi B. – kirkeligt og teologisk – efterhånden kom på afstand af Grundtvig; han trak sig tilbage, betragtede Grundtvig som „frafalden fra sig selv", og i grundtvigske kredse betragtedes B. altid selv som frafalden.

1826 blev B. kateket og førstelærer ved Borgerskolen i Nakskov; 1829 fik han den teologiske licentiatgrad for en afhandling om de såkaldte Johanneskristne, og 1830 blev han forstander for seminariet i Snedsted og sognepræst i Snedsted-Nørhå. I begge embeder virkede han med megen energi, og hans *Lærebog i Didaktik og Pædagogik,* 1838 blev, i flere udgaver, længe brugt ved seminarierne. Det var et fortjenstfuldt arbejde, hvilende på stor pædagogisk erfaring, men J. P. *Mynster havde nok ret når han ankede over „vel mange Distinktioner og Definitioner, som, især da de ere knyttede til fremmede Navne, maaske mere ville hindre end gavne Bogens Læsere ved at tilegne sig Indholdet". Ved reformationsfesten 1836 blev B. dr. teol. på en afhandling om venskabet, 1842 blev han sognepræst i Vemmelev-Hemmershøj men, før han kunne tiltræde, biskop over Lolland-Falster; herfra flyttede han 1845 til Århus og virkede til sin afsked 1881 i dette embede med stor nidkærhed. – Efter bruddet med Grundtvig sluttede B. sig til Mynster, og mange breve vidner om det venskabs- og højagtelsesforhold som med tiden udviklede sig mellem disse to der kunne mødes i kirkelig og politisk konservatisme. Mens B. var i Snedsted opstod i sognet en religiøs vækkelse som B. (og især hans hustru) først så på med sympati, men da en af seminariets lærere (P. K. Algreen) og flere af eleverne tog del i de gudelige forsamlinger, og kancelliet greb ind, skrev B. 1837 et skrift og påviste forsamlingslivets svagheder; i tiden derefter advarede han ofte unge præster mod de vakte der „ville herske over deres Præst med et Jærnspir".

B. tog altid afstand fra pietismen og var skarp indtil det aggressive over for grundtvigianere, både på visitatser og i sin administration; han brød sig ikke om at se dem ansat i sit stift og prøvede på enhver måde at stække deres formentlige tendenser til at opløse den kirkelige orden. Men selv de mange der blev stødt af hans myndige væsen og „fornemhed" indrømmede at han var en dygtig embedsmand, en ypperlig katekisator og at han fx på visitatser kunne tale varmt og indtrængende. Lejlighedstalen lå godt for ham, og han udgav selv flere samlinger af sådanne taler af forskellige prædikanter. Hans egen postil (1841) vidner om stor grundighed i forberedelsen, og som biskop var han – ifølge Mynster – en af dem „der jævnlig prædikede Guds Ord". – B. var medlem af kirkekommissionen af 1853–54 og tilhørte selvsagt dens mest konservative fløj. 1857–72 plejede han årligt at samle landets bisper (Martensen ville dog ikke være med, fordi Sjællands bispestol var noget særligt) til private møder i Århus, og til drøftelse af alle slags kirkelige spørgsmål i en fortrolig kreds. Da kirkeforfatningen 1858 blev et aktuelt anliggende anbefalede B. menighedsråd og hævdede det mislige i at ville „bygge ovenfra" ved at oprette et landskirkeråd. H. N. Clausen som med rette følte sig udæsket replicerede skarpt, dels ved at afvise B.s syn på visse enkeltheder, dels ved at bekæmpe „et mystisk Væsen", nemlig „en vis højkirkelig Aand, som kan træde frem i meget forskellige Nuancer og Grader", og som havde manifesteret sig i det århusianske landemodes flertalsbetænkning om kirkeforfatningen. Også med Martensen kunne B. dele kirkeligt grundsyn og kirkepolitisk anskuelse; de stod stadig i brevveksling og mødtes især i fælles uvilje mod alt som kom fra grundtvigsk side. Allerede 1852 havde B. over for Vilhelm Birkedal hævdet sognegrænsens ukrænkelighed imod alle tendenser til sognebåndsløsning, og da P. C. Kierkegaard som minister forelagde valgmenighedsloven fandt denne lov i B. en lige så energisk modstander som i Martensen. Som den biskop der rådede over de største økonomiske midler påtog B. sig udgifterne ved trykningen af en modadresse. Da Th. Skat Rørdam 1869 i sin lærebog havde fremsat en kritik af „nøddåben" (en „forkrøblet" dåb) rettede B. et fulminant hyrdebrev imod ham og fik et skarpt svar. Med biskop Laub i Viborg stod B. ligeledes i nær kontakt (og kom, i Laubs forfald, til at indvie Viborg dom-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

kirke 1876). En anden nær ven var A. P. Berggreen hvis koralbog B. – skønt selv umusikalsk – fandt tjente kirkesangen bedst. Ved B.s 50års præstejubilæum 1876 oprettede præster i Århus stift et legat for forældreløse præstedøtre, i det håb at det „skulde vidne for Efterslægten om at de B.s Tilsyn undergivne Præster vidste at paaskjønne den Krafts, Kjærligheds og Sindigheds Aand, hvoraf hele hans Virksomhed havde baaret og bar saa umiskjendeligt Præg". □Litografi 1851 efter mal. af A. Schiøtt. Mal. af E. Jerichau Baumann, 1854. Litografi 1862 efter daguerreotypi. Mal. af Jørgen Roed, 1868 (Århus domk.) Træsnit 1873. Træsnit af H. P. Hansen 1881 og 1884. Foto.

Kilder. G. P. B.: Ungdomsliv, udg. Johs. Kok, 1884. Theol.t. for den da. folkekirke III, 1886 442–57 600–21; IV, 1887 286–312 469–92 (breve til G. P. B.). Kirkehist. saml., 6.r.II 1936–38 574–677; 6.r.IV, 1942–44 390–435; 6.r.V, 1945–47 130–232 382–99 531 (breve til og fra G. P. B.). H. L. Martensens breve, udg. Bjørn Kornerup, I–III, 1955–57.
Lit. P. G. Lindhardt: Præsten Dines Pontoppidan, 1948 64. Samme i Den da. kirkes hist. VII, 1958 27 133. Samme: Holmens provst T. Skat Rørdam, 1969 34f. Samme i Da. teol.t., 1973 248–52.
Papirer i Rigsark.

P. G. Lindhardt (A. J. Rud)

Brammer, Gerhard Peter, 1870–1924, officer. * 9.6.1870 i Århus, † 25.11.1924 i Kbh., begr. sst. (Garn.). F: stiftskasserer i Århus Johannes Daniel B. (1840–82) og Dorothea Graae (1844–82). ~ 3.10.1901 i London med Constance Violet Sophie Herskind, * 23.5.1876 i Seaton Carew, England, † 6.5.1962 i Chipping Norton, Oxon, England, d. af skibsreder Fritz H. (1831–1907) og Sophia Blackburne (1839–1930).
B. blev student 1887, cand. phil. 1888 og begyndte at studere teologi, men slog derefter ind på den militære bane og blev sekondløjtnant 1896, premierløjtnant s.å., kaptajn 1910. Efter at have gennemgået stabsafdelingen 1903–05 var han til tjeneste i krigsministeriet 1906–11, de fire sidste år adjudant hos forsvarsministeren. 1911 gik han over i forplejningskorpset som overintendant, blev stabsintendant 1918 og var generalintendant og chef for forplejningskorpset fra s.å. til sin død. Han var bl.a. til tjeneste under arméintendanten 1916–18. – Forholdsvis tidligt blev B. angrebet af en alvorlig gigtlidelse for hvilken han ved jævnlige rejser til kursteder søgte lindring, men som stadig forværredes. Trods denne lidelse ledede han ikke alene sit embedsområde med megen omhu og dygtighed, men han ydede samtidig på det historiske område noget anerkendelsesværdigt – således *Livgarden 1658–1908,* 1908, en af de fyldigste, smukkeste og vistnok den bedste af vore afdelingshistorier, *Studenterne fra 1887,* 1912 og *Den danske Hærs Intendanturtjeneste 1848–1918,* 1919, i hvilken sidste bog et tilsyneladende ikke særlig tiltrækkende emne er vel behandlet, og hvor der navnlig gives interessante personkarakteristikker. – B. var sekretær i Foreningen til dyrenes beskyttelse og redaktør af Dyrevennen 1913–18, formand for samme forening fra 1919 til sin død, vicepræsident i garderforeningernes fællesrepræsentation fra 1922. – Kammerjunker 1900. – R. 1908. DM. 1919. K.[2] 1923. □Foto.

Garderbladet VIII, 1919 7; XIII, 1924 177. – Papirer i Rigsark. Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Rockstroh**

Brams, Ingeborg, * 1921, skuespiller. * 9.12.1921 i Hobro. F: overdyrlæge Ludvig Harald B. (1886–1975) og Olga Jensen (1891–1960). ~ 1° 1944 med landsretssagfører Erik Vilhelm Petri, * 20.2.1905 på Frbg., † 24.6.1961 sst. ~ 2° 1951 med journalist Sten Uldall-Rasmussen, * 15.2.1923. ~ 3° 1961 med sognepræst Preben Johannes Grøndal Thomsen, * 22.3.1933 på Frbg.
B. fik sin debut som Eugenie i *Don Ranudo* på Det kgl. teater samtidig med at hun frekventerede elevskolen (1939–41). Allerede i 1941 fik hun sit gennembrud som skuespiller i titelrollen i *Ullabella.* „Det er virkelig en Debut med Perspektiv i," skrev Hans Brix (Berl.T. 4.4.1941). „Hun optræder og agerer med automatisk Sikkerhed, hun bølger og øjer paa Kraft." Hendes naturtalent bevirkede at hun tidligt mestrede det klassiske (Lisbet i *En Søndag paa Amager,* 1941) så vel som det moderne repertoire (Margit i *Kivfuglen,* 1942). Bortset fra et engagement på Frederiksberg teater i 1951–52 forblev B. på Det kgl. teater til 1959 og var i perioden en af teatrets førende skuespillere. Hun havde her mulighed for at pleje sit talent, men efter sin afgang fra Det kgl. teater har hun kun glimtvis nået de tidligere kunstneriske højder. De følgende gæstespil og teaterengagementer blev desværre kun sporadiske, fx Det ny teater 1960–61, Århus teater 1963–64, Ny Scala 1965, Tivoli-kabaret 1966; og med tiden følte B. en panisk rædsel for scenen hvorfor senere forsøg på at vende tilbage er opgivet.
B. er en af sin generations store skuespillere. Med et Anna Bloch-fysiognomi, lille og spændstig, og med en lidenskabelig styrke i krop og spil beherskede hun på sin kunstneriske højde næsten enhver rolle. Hendes rige følelsesregister bevirkede at tilskuerne fornam at hvert ord kom fra hjertet og gik til hjertet. Det var således det intime spil mere end den svulmende patos der bevægede hos den naturalistisk skolede B. Undertiden blev udtrykket forceret og neurotisk be-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

tonet, men altid sporede man hendes usædvanlige format. Det er inderligheden og det furiøse temperament sat over for hinanden der karakteriserer B.s kunst hvorimod fornyelsen inden for rollefortolkning er mindre markant. Som Puk i *En Skærsommernatsdrøm* (Dyrehaven 1943) bibeholdt hun den traditionelle latter og blandingen af menneske og dyr hos den drilske skovtrold. Henrivende og blid som Agnes i *Fruentimmerskolen*, 1947 mindede rollens opbygning om Betty Hennings, selv om B. tilsatte en yderligere dimension ved at understrege et komisk pikanteri ved brug af sin jyske accent. I Holbergrepertoiret spillede hun sarte Leonora'er og skæmtende Pernille'r og hos Ibsen var Hedvig i *Vildanden*, 1948 en studie i barnets følsomme verden og Nora i *Et Dukkehjem*, 1955 patetisk tegnet med en chokerende, forstenet ro i slutningsoptrinet. Hvor B. i titelrollen i *Maria Stuart*, 1954 kom til kort, forløste hun til gengæld som kvinden i *Rejsen til de grønne Skygger*, 1957 fuldt ud teksten gennem sin medlevende og indfølende teknik.

I de senere år har B. dyrket oplæsningskunsten hvor hendes tindrende stemme og fornemme replikkunnen har levendegjort tekster af fx H. C. Andersen, Johannes Jørgensen og Tove Ditlevsen. I radioteatret har hun skabt fremragende præstationer fra *Ophelia* til *Medea*. Hun har medvirket i adskillige film og på tv-teatret hvor hendes Inger i *Kærlighed*, 1960 var sublim i sine udtryk for kærligheden. – Peder Skrams elevlegat 1941. Studenternes æreskunstner 1951. Tagea Brandts legat 1952. Teaterpokalen 1953–54. Bodil Ipsens legat 1960. Peter Kjærs legat 1964. Ole Haslunds legat 1965. Skuespillerforeningens legat 1967. Blicher-prisen 1967. – R. 1955. □Mal. af H. Chr. Høier, 1949. Tegn. af Hammerlund ca. 1959. Foto (Kgl.bibl., Det kgl. teaters bibl.).

I. B. i Min tro, udg. Erik Jensen, 1953. – Sv. Kragh-Jacobsen i Berl.aftenavis 23.11.1951. H. Engberg og H. Bendix: Dansk teater i halvtredserne, 1958.

Jytte Wiingaard

Bramsen

Slægten føres tilbage til Niels Jepsen Bramsen, * ca. 1685– † i Ribe 1753, hvis søn Simon Nikolaj B. flyttede til Kbh. hvor han 1760 tog borgerskab.

Ludvig "B.s hustru Astrid Branth (1875–1959) var datter af godsejer Harald "Branth (1844–1915). Eigil Boe "B.s hustru Marie Louise Augusta Busse, (* 1878) var datter af statsbanedirektør Otto "Busse (1850–1933).

Bo Bramsen: Bogen om Luis Bramsens efterkommere, 1949.

Hans H. Worsøe

Bramsen, Alfred Beutner, 1851–1932, tandlæge, kunstsamler. * 4.10.1851 i Kbh. (Garn.), † 21.5.1932 i Hornbæk, urne på Vestre kgd. F: forretningsfører, senere direktør Luis "B. (1819–86) og Marie C. C. Lassen (1820–79). ~4.12.1874 på Frbg. med Christiane Vilhelmine Elisabeth Hecht, * 1.4.1850 i Bisserup, † 3.10.1932 i Hornbæk, d. af købmand Jens Ernst H. (1815–63) og Henriette Louise Pagh (1819–83). – Far til Henry "B. Bror til Ludvig "B.

B. tog tandlægeeksamen 1869, studerede derpå ved Missouri Dental College og St. Louis Med. College i USA og erhvervede her 1871 titlen dr. chir. & dent. Han praktiserede som tandlæge i Kbh. 1871–1903. Hurtigt begyndte han at interessere sig for ernæringsspørgsmål og udfoldede i årenes løb på dette område en livlig forfattervirksomhed i form af små populære pjecer *Vore Børns Tænder*, 1887, *Tændernes Bevaring*, 1890, *Vegetarismen*, 1903, *Kunsten at spise*, 1906, *Den virkelige Fare (Kræft)*, 1911 o.fl. Alle disse skrifter omhandler først og fremmest tygning af maden, idet B. anså dette for et af de vigtigste led i fordøjelsen og mente at talrige, måske alle, sygdomme og svagheder kunne undgås hvis maden blot tyggedes tilstrækkelig meget. B. mente dog også at kosten burde reformeres i retning af at lægge hovedvægten på de „naturlige", ikke på kunstig måde forarbejdede næringsmidler. På denne måde blev B. en pioner for „råkostbevægelsen" og andre lignende naturhelbredelsesmetoder. Skønt der var meget rigtigt i B.s teorier, særlig hvad tygning angår, ledte de ham dog til store overdrivelser der ikke kunne stå for videnskabelig kritik. Ved sin idealistiske og uforfærdede agitation for de nævnte meninger kom han en overgang til at spille en ikke ringe rolle i befolkningen og erhvervede sig mange proselytter. – For eftertiden blev hans betydning som kunstsamler dog væsentligere. Hans virksomhed her fik et usædvanligt forløb. Efter at han igennem mange år havde skabt sig en fortrinlig, af original smag og sikkert instinkt præget samling af 1880ernes og 90ernes realistiske danske kunst med Anna og Michael Ancher, Viggo Johansen, Jul. Paulsen, Th. Philipsen og L. A. Ring som de bærende kunstnere, fangedes hans interesse efterhånden i så overvejende grad af Vilh. Hammershøis kunst at han 1903 afhændede hovedparten af sine billeder, hvoraf mange nu hænger på museer og offentlige samlinger, for herefter udelukkende at samle Hammershøis arbejder af hvilke han skabte en fremragende samling; 1918 ejede han 71 værker hvoraf 62 oliemalerier (ca. en femtedel af Hammershøis samlede produktion), deriblandt talrige hovedværker: arkitekturbillederne fra Christiansborg (1890–92), Fr.borg

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

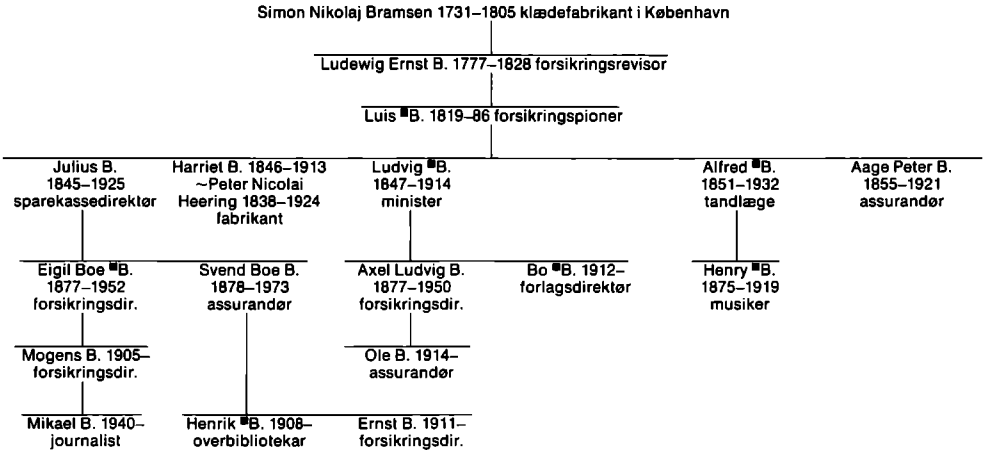

(1893) og Kronborg (1897), de store figurbilleder af Ida Ilsted (1890), af kunstnerens mor (1894) og af B.s søn Henry B. ved sin cello (1893), landskaberne fra Kongevejen (1892), fra Lejre (1905) og Unge Ege, (1907), adskillige portrætter og selvportrætter samt et udvalg af de bedste interiører. – Det er B.s fortjeneste som samler at have haft øje for Hammershøis ejendommelige evner på et meget tidligt tidspunkt og at have støttet ham i de unge år da hans navn endnu hørte til de mest omstridte. – Også som Hammershøis biograf optrådte B.; han udgav 1900 den første fortegnelse over hans billeder og 1918, sammen med Sophus Michaëlis, *Vilhelm Hammershøi. Kunstneren og hans Værk* med digte af Michaëlis samt en af B. udarbejdet levnedsskildring og fortegnelse over Hammershøis værker. B. ordnede tre Hammershøi-udstillinger i Kunstforeningen (marts 1900, april–maj 1916 og jan. 1930), og 1917–31 var omtrent halvdelen af hans samling deponeret i kunstmuseet hvor den sammen med museets egne billeder anbragtes i en særlig Hammershøi-sal der gav en udmærket og alsidig oversigt over kunstnerens livsværk. – Efter B.s død tilfaldt hele samlingen hans efterladte familie. □Afbildet på P. S. Krøyers „En Duet", 1887 (St. mus.). Tegn. og mal. af V. Hammershøi, 1893 og tegn., 1911. Karikaturer af A. Engström, 1906, Axel Nygaard, 1908, Jensenius, 1918 og Alfred Schmidt, 1918 (de to sidste Fr.borg). Buste af Kai Nielsen, 1922. Mal. Af N. V. Dorph, 1925 (St. mus.). Foto.

Eigil H. Brünniche: A. B. som kunstsamler, 1933.

*Erik Begtrup/Eigil H. Brünniche**

Bramsen, Anna Christiane Augusta Cathrine, 1886–1962, læge. * 21.9.1886 på „Lauritzminde", Sdr. Stenderup, Stenderup sg., † 7.6.1962 i Lem, Ringkøbing amt. F: proprietær Lauritz Hansen B. (1858–1937) og Cornelia Emilie Olsen (1861–1939). Ugift.

B. blev cand. med. 1915 og supplerede derefter sin uddannelse i London. 1920–35 var hun missionær i „teltmissionen" (Dansk Pathanmission) i Mardan, nordvestgrænseprovinsen i Indien (nu Pakistan). Hun genoptog her det arbejde som var afbrudt ved læge Marie ■Holsts død 1917 og ledede missionens hospital med stor dygtighed. En særlig indsats gjorde hun mod den udbredte medfødte syfilis. Samtidig søgte B. at skabe et kristent fællesskab for kvinder som på grund af deres kristne tilknytning var udelukket af deres familier og dog søgte at leve ude i samfundet. Under indflydelse af den højkirkelige teolog Fr. Heiler ville B. anvende hospitalet som „moderhus" for en søsterorden uden klostertilværelse. Pathanmissionens bestyrelse fandt ikke dette tilrådeligt, nogle anså B.s tanker for katolske. Om denne indstilling var årsag til at B. søgte afsked februar 1935 er næppe opklaret. Hospitalet måtte i øvrigt lukkes midlertidigt samme år af økonomiske grunde. B. virkede en årrække på det skotske missionshospital i Rawalpindi. Senere var hun praktiserende læge i Christiansfeld.

1959 bosatte B. sig på Lem hede ved Skjern i forbindelse med pastor Hakon Rabjergs påbegyndte „Hellig kors kloster". Hun ledede „De økumeniske mindresøstre", en orden efter franciskansk forbillede. Hendes ledetanke var en klostertilværelse på evangelisk-luthersk grund, ordenen forblev dog en "tertiarorden" hvor medlemmerne ikke havde kloster- eller arbejdsfællesskab.

Edward Wulff Pedersen

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bramsen, Bo Viggo, * 1912, forlagsdirektør. * 6. 10.1912 på villa Vikingehøj, Vedbæk, Søllerød sg. F: tidligere indenrigsminister, direktør for Nye danske brandforsikringsselskab, gehejmeetatsråd Ludvig *B. (1847–1914) og Astrid Augusta Branth (1875–1959). ~2.6.1941 i Magleby, Langeland med Marie-Louise Meyer, * 5.2.1920 i Birkerød, d. af generaldirektør for Andersen, Meyer & Co., Shanghai, Vilhelm Octavius Meyer (1878–1935) og Kirsten Bramsen (1884–1934). B. var næstældste søn i faderens andet ægteskab. Efter eksamen fra Stenhus kostskole 1931 valgte B. det juridiske studium for at gå forsikringsvejen som havde ført til indflydelsesrige stillinger for adskillige af familien Bramsens mandlige medlemmer. Men han følte sig alt for levende og engageret til at følge den slagne vej til en ledende post i et forsikringsselskab. Han redigerede „Stud. Jur." og „Studenterhåndbogen" med en studentikos løssluppenhed som vakte opmærksomhed både hos professorer og studenter. Tiltrukket af redaktionelt arbejde valgte han som cand. jur. 1937 forlagsvejen og ansattes på Gyldendal men blev afskediget efter endt prøvetid. Samme år blev han ansat ved Dagbladet Politikens administration og blev medredaktør af årbogen Hvem-Hvad-Hvor. 1939–42 var han sekretær hos rigspolitichefen og derefter atter på Politiken hvis beskedne, nystartede forlag han blev leder af til 1947 hvor han udnævntes til dets direktør, en stilling han beholdt indtil han 1977 trak sig tilbage fra den daglige ledelse.

Den lange periode var dog afbrudt tre år fra 1963–66, hvor han var chefredaktør for Dagbladet Politiken. Dette korte åremål var utvivlsomt en skuffelse for ham hvis evner ikke lå for dagbladets problemer. Efter eget ønske kom han tilbage til forlaget hvis ledelse midlertidigt blev varetaget af hans nære medarbejder Peter Lindholt (* 1907). Det lykkedes B. at drive forlaget frem til det betydeligste håndbogsforlag i landet. Hvem-Hvad-Hvor kom til at danne grundlaget for en lang række håndbøger der behandlede vidt forskellige emner. De største evner som forlægger viste B. dog utvivlsomt som igangsætter af større værker om historie, kulturhistorie, litteratur, natur m.m. Ved en smittende begejstring og ved at knytte en stab af dygtige redaktører til forlaget udkom det ene værk efter det andet i store oplag. Alt sammen skrevet af videnskabsmænd, men på en sådan måde at stoffet blev forståeligt for den store læserkreds. Politikens værker blev populærvidenskab i dette ords gode betydning. Begyndelsen til denne imponerende udgivervirksomhed blev lagt med Carl Grimbergs Verdenshistorie I–XVI, 1958–61 der oprindelig udkom i hjemlandet Sverige 1926–41 uden større opmærksomhed. Først da Politikens forlag udgav værket i populær iklædning og ikke uden en opsigtsvækkende reklame blev Grimberg en institution der banede vejen for en bredt anlagt Danmarkshistorie (1962–66).

Også faget har draget nytte af B.s store evner som organisator og forhandler. Da han 1947 blev medlem af Den danske forlæggerforening ændrede han radikalt Dansk Boghandlertidende til Det danske Bogmarked, og i to perioder, 1959–62 og 1973–75, beklædte han formandsposten. Ved sin afgang 1977 blev han udnævnt til æresmedlem. I denne anden periode skrev han et debatoplæg *Bogens vilkår i Danmark* der formede sig som et opgør med folkebibliotekernes afgiftsfrie udlån på baggrund af de private forlags momstyngede udgivelser.

Som slagfærdig og ofte provokerende debattør både mundtligt og skriftligt vakte B. tidligt opmærksomhed også uden for kollegers kreds. Det var således kun at vente at han der under 2. verdenskrig var redaktør af det stærkt udæskende og tyskfjendtlige Stud. Jur. blev arresteret af de tyske besættelsesmyndigheder 29.8.1943 og interneret i Horserød hvor han sad sammen med Hal *Koch. Her udviklede han første gang ideen om en stor Danmarkshistorie. Via Sverige kom han til England hvorfra han som major i Danish Military Mission to SHAEF vendte tilbage 5.5.1945.

Allerede da B. var ganske lille døde faderen, og det kan næppe udelukkes at ukendskabet til faderen har haft en egen tiltrækning på B.s vågne og næsten nysgerrige sind. Interessen førte til flere bøger om bedstefaderen Luis Bramsens efterkommere, bl.a. en større bog 1968 om faderen Ludvig E. Bramsen, forsikringsnestor og socialpolitiker. Disse mere private optegnelser førte gradvis over i andre populære bøger af personalhistorisk karakter *Ferdinand og Caroline*, 1968, der blev 1. bind i serien Politikens Historiske Bibliotek, og den ved udgivelsen 1975 stærkt omtalte *Huset Glücksborg i 150 år* som blev en stor publikumssucces, vel også på grund af det royale emne hvor personerne ofte blev portrætteret uden alt for megen hensyntagen til diskretion og historisk stringens. Bogen indbragte B. „Boghandlernes gyldne laurbær" 1976. – B. er ligesom faderen en lidenskabelig samler fortrinsvis af dansk kunstindustri og nedlægger gerne sin viden i større bøger. Fremhæves bør *Gamle danmarkskort*, 1952, 3. oplag 1975, *Nordiske snusdåser*, 1965 og *Andreas Holm. En københavnsk sølvsmed 1735–1812*, 1976. – R. 1962. R.[1] 1976. □Tegn. af Bo Bojesen og Hans Bendix. Foto.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bramsen, Bo

En bog til B. B., 1972. B. B. i Weekendavisen 30.1.1976.

Godfred Hartmann

Bramsen, Eigil Boe, 1877–1952, direktør for forsikringsselskabet Nye Danske. * 15.8.1877 på Frbg. F: birkefuldmægtig på Frbg. (Sdr. birk), senere adm. direktør for Frbg. sparekasse, cand. jur. Julius B. (1845–1925) og Camilla Elisabeth Petrea Smith (1848–1931). ~ 24.9.1904 på Frbg. med Louise Busse, * 4.5.1878 i Århus, d. af maskiningeniør, senere direktør for statsbanernes maskinafdeling Otto *B. (1850–1933) og Margarethe Jacobi (1857–1940).

B. blev student 1895 fra Schneekloths skole og cand. jur. 1901. Efter en kort tids beskæftigelse på Dansk Tarifforenings kontor blev han 1902 assistent i det af bedstefaderen Luis B. stiftede og nu af farbroderen, gehejmeetatsråd Ludvig B. administrerede brandforsikringsselskab Nye Danske. Her blev han 1909 direktionssekretær og 1914 ved farbroderens død administrerende direktør. Under B.s ledelse kom Nye Danske der indtil da havde været et rent brandforsikringsselskab ind i en meget kraftig udvikling der bl.a. fandt sit udtryk i at selskabet foruden driften af de fleste skadesforsikringsgrene også optog livsforsikringsvirksomhed og på alle disse nye virkeområder opnåede betydelige resultater. I og for sig var B. ikke tilhænger af at inddrage flere forsikringsarter under selskabet. Alle ekspansive og pågående forretningsmetoder lå ham fjernt; han ønskede at føre en forsigtig og konsoliderende politik. Men presset fra konkurrerende forsikringsselskaber og hans medarbejdere – i usædvanlig grad forstod B. at vælge de rette folk – gjorde at Nye Danske efterhånden kom til at drive virksomhed i alle forsikringsbrancher. Ikke blot i sit eget selskab, men på flere andre forsikringsområder gjorde B. en værdifuld indsats. Først og fremmest må nævnes at han var en drivende kraft ved stiftelsen i 1918 af det private forsikringsvæsens hovedorganisation Assurandør-societetet hvis hurtigt fæstnede position i ikke ringe grad skyldtes hans arbejde først som formand 1920–29 for Societetets Komité (bestyrelse) og derefter som almindeligt medlem af komiteen. B.s bestræbelser gik ud på at højne moralen inden for forsikringsbranchen. Der var under 1. verdenskrig startet en lang række selskaber der ofte kun havde ringe kapital i ryggen og som benyttede mindre pæne forretningsmetoder. Yderligere galt blev det i de vanskelige år i 1920erne da mange forsikringsselskaber gik ned. Gennem et snævert samarbejde med myndighederne lykkedes det imidlertid for Assurandør-societetet at skabe justits i egne rækker og forhindre det statsindgreb B. frygtede. Også i en række andre organisationer og selskaber inden for sin branche var B. bestyrelsesmedlem, således bl.a. i Dansk Tarifforening 1909–31, Dansk Automobilforsikrings Forbund 1920–46, forsikringsaktieselskabet National 1905–14 (som han var medstifter af) og Dansk Kautionsforsikrings Selskab 1921–52. Uden for forsikringsvæsenets område var den post B. selv lagde mest vægt på medlemskabet af Privatbankens repræsentantskab og bestyrelse fra 1926, 1937–51 som formand for både bestyrelse og repræsentantskab. Desuden var B. medlem af bestyrelserne for porcelænsfabrikkerne Bing & Grøndahl og Norden samt af repræsentantskabet for Det Danske Luftfartsselskab. – B. var gammelliberal og patriarkalsk, en mand af skarpe synspunkter som han dog sjældent, og kun når han fandt det absolut nødvendigt, gav offentligt udtryk for. Hans fremtræden kunne virke arrogant, men han var venlig og åben over for dem han kendte. B. var et friluftsmenneske og en passioneret jæger. – R. 1922. DM. 1928. K.[2] 1939. □Buste af Kai Nielsen ca. 1920. Mal. af S. Swane, 1940 (Privatbanken). Buste af P. Linnemann-Schmidt, 1943 (Nye danske Lloyd). Foto.

Mikael Bramsen: Eigil Bramsen. Nye Danskes direktør 1914–1946, 1973. Nekrologer i Børsen 25.5.1952 og Assurandøren 57.årg. 343–45.

Chr. R. Jansen (Chr. Thorsen)

Bramsen, Henrik Boe, * 1908, bibliotekar, kunsthistoriker. * 11.6.1908 på Frbg. (Solbjerg). Navnetilføjelse Boe i 1915. F: assurandør Svend Boe B. (1878–1973) og Irene Margrethe Doris Busse (1882–1961). ~ 11.5.1934 i Kbh. (b.v.) med Inger Margrethe Jensen, * 4.6.1912 på Frbg., d. af assurandør Asger Hjalmar J. (1878–1956) og Frieda Kristine Mortensen (1884–1968).

Efter studentereksamen 1927 (Schneekloths skole, Kbh.) studerede B. kunsthistorie ved Kbh.s univ. hos prof. Francis Beckett og fulgte desuden prof. Knud Friis Johansens undervisning i klassisk arkæologi. 1930–31 studerede B. ved univ. i München. 1928–29 og 1931–32 var han studentermedhjælper på Statens museum for kunst. Hans besvarelse af universitetets prisopgave 1933 tildeltes accessit 1934. 1936 blev B. ansat som biblioteksassistent ved Kunstakademiets bibliotek hvor han blev bibliotekar 1946 og var overbibliotekar 1962–77. B. fik tildelt Ny Carlsbergfondets romerstipendium 1947 og Carl Jacobsens museumsmandslegat 1976. 1935 udgav B. sin prisopgave i omarbejdet form: *Landskabsmaleriet i Danmark 1750–1875* og indledte dermed en lang række publikationer om dansk guldalderkunst. Bl.a. har B. beskæftiget sig med C. W. Eckersberg, hvis dagbøger og breve fra

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Paris og Rom han udgav 1947 og 1973 (sammen med H. Ragn Jensen i Medd. fra Thorv. mus.). Sst. påviste han 1970 at Eckersbergs såkaldte Anna Maria Magnani-portræt i Den Hirschsprungske samling i virkeligheden forestiller en romersk model. I Årsbok för svenska statens konstsamlingar XI, 1963 behandlede han *Eckersbergskolen og dens farve* og definerede yderligere Eckersbergs stil og kunstanskuelse i *Om C. W. Eckersberg og hans mariner*, 1972. I *Danmarks Malerkunst*, 1937 (4. udg. 1956) skildrede han Eckersbergs efterfølgere i afsnittet om romantikken. 1959 udkom en monografi om *Gottlieb Bindesbøll*. B. har også skrevet om nyere dansk kunst fx i *Dansk Kunst fra Rokoko til vore Dage*, 1942 og i *Dansk kunsthistorie* V, 1975 hvor han tog sig af 1900-tallets første tredjedel. B.s studier af udenlandsk kunst har bl.a. været publiceret i Burlington Magazine XCII, 1950: *The Classicism of Rembrandt's „Bathseba"*, i Gazette des Beaux-Arts L 1957: *Attributions à Nuño Gonçalves* og i Apollo XCII 1970: *Guernica Again* (om Picasso). B. har ydet mange bidrag til danske tidsskrifter, bl.a. Tilskueren og Aarstiderne hvor han var medredaktør, og til dagspressen (Jyllandsposten, Det Berlingske Hus). Med udgangspunkt i en kronik om Rundetårn i Berl. Tid. 26.5.1956 blev B. stærkt optaget af Christian IVs arkitektur, specielt dens tidligere ofte upåagtede emblematiske betydning, og har foreløbig offentliggjort *Le Château d'Amour* (om Rosenborg) i Hafnia 1976. B. har desuden interesseret sig for fotografiets historie og udgav 1957 sammen med M. Brøns og Bjørn Ochsner *Early Photographs of architecture and views in two Copenhagen libraries*. Det er karakteristisk for B. at han gerne opfatter et kunstværk uafhængigt af etablerede kunsthistoriske synspunkter og ser det i nye perspektiver på baggrund af dets samtids ideer og kunst. Han skriver i et afslappet, men særdeles gennemarbejdet sprog. □Litografi af Palle Pio 1945 (Kunstakad. bibl.), foto. (sst.)

Bo Bramsen: Bogen om Luis Bramsens efterkommere, 1949 98f. C. Elling og P. V. Rubow i Festskr. udg. af Kbh.s univ., nov. 1934 194–96 (bedømmelse af prisopgave).

Emma Salling

Bramsen, Henry, 1875–1919, violoncellist. * 3. 10.1875 på Frbg., † 28.1.1919 i Kbh., begr. sst. (Vestre). F: tandlæge Alfred B. (1851–1932) og Christiane V. E. Hecht (1850–1932). ~ 6.6.1903 i Kristiania (b.v.) med sangerinden Marta Christine Guldbrandsen Sandal, * 31.1.1878 i Østre Aker, † 12.3.1931 i Forest City, Iowa, USA (~ 2° med farmer og forretningsmand Gudmund Rørtvedt), d. af fyrbøder, senere opsynsmand ved arbejdsanstalten Arne Guldbrandsen (S.) (1851–1932) og Amalie Henriette Olsen (1851–1933). Ægteskabet opløst.

B. optrådte allerede som barn på violoncellen og kom efter studier hos F. A. C. Rüdinger til Julius Klengel i Leipzig og på det derværende konservatorium. 1894 havde han sin egentlige debut og vakte opmærksomhed ved sit ualmindelige talent. Han blev kgl. kammermusikus 1897. Sin længste tid opholdt B. sig på koncertrejser i udlandet (Skandinavien, Berlin, London, Petrograd, Wien) ligesom han også i længere perioder tog fast ophold uden for landet, således en årrække i Amerika (1906–09) hvor han koncerterede bl.a. med Damrosch, og i Berlin, de sidste par år i Kbh. hvor han bl.a. optrådte i Riddersalen. Over hans violoncelspil på den meget kostbare Amati-cello var der tydeligt præg af den store stil, således som tonen kendes ved de internationale koncertcentrer, hans spil var den fødte solists, stort og svulmende i klangen, baseret på en fremragende teknik. □Mal. og tegn. af V. Hammershøi, 1893 (Fyns stifts mus.). Foto.

Interview i Verden og vi 5.4.1918. – Politiken 12.1.1899. Fr. Graae: Københavner-minder, 1929 31–34.

*Erik Abrahamsen**

Bramsen, Knud, 1539–1608, præst, digter. * 1539 i Haderslev, † 1.4.1608 i Øsby. F: borger i Haderslev Anders B. († 1539). ~ 13.11.1575 med N. N., * ca. 1550 i Nordborg, d. af sognepræst Erik Madsen († 1579) og Anna Poulsdatter († 1580).

B. studerede ca. 1562 i Kbh. hvor han stod i forbindelse med salmedigteren mag. Hans Thomesen, immatrikuleredes 1563 i Rostock, 1564 i Wittenberg og blev 1566 af hertug Hans kaldet til skolemester ved Bordesholm klosterskole. 1568 drog han igen til Wittenberg hvor han tog magistergraden s.å., 1570 blev han konrektor i Haderslev og 1575 sognepræst i Øsby. I teologisk henseende hørte han til den filippistiske retning og frarådede 1577 indførelsen af konkordieformlen i hertug Hans' del af hertugdømmerne. B.s navn er særlig knyttet til en samling velskrevne latinske ligvers *Næniæ* han udgav i Wittenberg 1569 og som har en vis betydning som kilde til den slesvigske gejstligheds personalhistorie.

Thomas Otto Achelis i Pers. hist. t. 7.r. VI, 1921 119 128. – Dänische Bibliothec IV, 1743 253 348–51. H. F. Rørdam i Kirkehist. saml. 3.r. I, 1874–77 70–76 og fl.st.

*Bjørn Kornerup**

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bramsen, Ludvig Ernst, 1847–1914, indenrigsminister, direktør for Nye Danske. * 9.9.1847 i Kbh. (Petri), † 20.6.1914 på Frbg., urne på Frbg. kgd. F: grosserer Luis "B. (1819–86) og Marie C. C. Lassen (1820–79). ~1° 7.11.1873 i Kbh. (Frue) med Maria Sophie Catharina Schack, * 4.4.1846 i Kbh. (Frue), † 25.7.1903 i Vedbæk, d. af overretsprokurator Carl August Restorff S. (1813–80) og Anna Catharina Christensen (1820–96). ~2° 17.2.1910 (hjemmeviet) i Vedbæk med Astrid Augusta Branth, * 18.9.1875 på Sønder Elkjær, Sulsted sg., Ålborg amt, † 10.12.1959 på Frbg., d. af godsejer, Harald "B. (1844–1915) og Augusta F. C. Lunn (1850–1941). – Far til Bo "B. Bror til Alfred "B.

B. blev student fra det v. Westenske institut 1865 og cand. phil 1866, men fortsatte ikke studierne. Han var 1865 indtrådt i det af faderen stiftede selskab Nye danske brandforsikringsselskab og udvidede under ophold i Paris og St. Gallen 1870–71 sin forsikringsmæssige uddannelse og beskæftigede sig indgående med spørgsmål vedrørende arbejderbeskyttelse og ubemidledes forsikring. 1886 blev han ved faderens død direktør i „Nye danske" hvis gode position han befæstede, bl.a. ved udvikling af den udenlandske forretning. 1889 vandt han universitetets guldmedalje for en afhandling om *Englands og Tysklands Lovgivning for Arbejdere i Industri og Haandværk* som siden blev offentliggjort. B.s indsigt i sociale spørgsmål som tidligere var lagt for dagen i hans bog *Arbejdernes Forsikring mod Ulykkestilfælde*, 1885, og talrige foredrag og blad- og tidsskriftartikler var efterhånden blevet så anerkendt at indenrigsminister H. P. Ingerslev udpegede ham til en af Danmarks delegerede ved den internationale arbejderbeskyttelseskongres i Berlin 1890.

B. var dybt interesseret i at løse det moderne danske industrisamfunds sociale problemer systematisk, praktisk og retfærdigt, men i andre spørgsmål var han grundfæstet konservativ. Han modtog 1892 en opfordring fra Ålborg til at stille sig til folketinget som uafhængig frisindet højremand, valgtes og holdt kredsen til 1898. I folketinget arbejdede han overvejende med sociale spørgsmål og søgte samarbejde med medlemmer af andre partier. 1893 indbragte han et forslag til lov om arbejdsretter og enighedskamre som vedtoges enstemmigt i folketinget, men ikke nåede gennem landstinget. Særlig betydning fik B.s arbejde for ulykkesforsikringslovgivningen som satte frugt i den grundlæggende lov af 7.1.1898 der i det væsentlige er bygget på de principper han havde forfægtet, navnlig arbejdsgiverens pligt til at tegne ulykkesforsikring for dem han beskæftigede. Som medlem af det første arbejderforsikringsråd fik han desuden en væsentlig indflydelse på lovens udførelse i praksis. 1899 blev B. indenrigsminister i ministeriet Hørring og bevarede denne portefølje i ministeriet Sehested 1900–01. De vanskelige politiske vilkår under hvilke disse sidste højreministerier arbejdede bevirkede at B.s reformbestræbelser ikke kom til at sætte de frugter han havde håbet, men det lykkedes ham at gennemføre en ulykkesforsikringslov for fiskere og fabrikloven af 1901 der bragte en væsentlig udvidelse af arbejderbeskyttelsen, om end langtfra så vidtgående som i hans oprindelige forslag. B. blev hovedophavsmanden til den første lov om livsforsikringsvirksomhed, omfattende alle danske og i Danmark virkende selskaber idet han 1899 fremsatte det forslag herom som i noget ændret skikkelse blev lov 1904. Efter ministeriet Sehesteds fald 1901 vendte B. tilbage til sin private virksomhed. Han var allerede 1889 blevet formand for forsikringsforeningen i Kbh. og vedblev at stå som vor forsikringsverdens centrale skikkelse. Også på andre områder havde han betydningsfulde tillidshverv, således som medlem af toldrådet og dettes appeludvalg, af kommissionen af 1903 om en alm. invaliditets- og alderdomsforsikring og af forretningsudvalget for den danske handelsstands fællesrepræsentation og som formand for Handels- og kontoristforeningen 1905–14. 1901 havde han forgæves søgt valg til folketinget i Kbh.s 2. kreds, men valgtes 1906 til landstingsmand for 2. landstingskreds. Han beskæftigede sig i sin sidste rigsdagsperiode der varede til hans død foruden med den sociale lovgivning fortrinsvis med skatte- og andre finansielle spørgsmål. B. var en elskværdig og vindende personlighed med megen samlende evne og et åbent samfundssyn. B. var desuden en ivrig numismatiker og formand for Numismatisk forening i Kbh. fra 1898 til sin død. Han udgav 1904–13 *Médaillier Napoléon le Grand*, I–III. Gehejmeetatsråd 1901. R. 1889. DM. 1898. K.[2] 1900. K.[1] 1914. □Afbildet på P. S. Krøyers mal. „Fra Kbh.s Børs", 1895. Mal. af Jul. Paulsen, 1903 (Niels Brocks handelsskole). Buste af Willy Wulff, 1910 (Nye danske Lloyd). Mal. af Magdalene Hammerich. 1912. Litografi af Johs.Britze, 1931. Foto.

L. B. i Mit hjem, 1911 7–10. – Dansk forsikringsårbog, 1914. Handels- og kontoristforeningens årsskr., 1916. Assurandøren LII, 1947 335–36. Bo Bramsen: L. B., 1968. – Papirer i Rigsark.

Helge Larsen (N. Neergaard)

Bramsen, Ludvig **(Luis)** Ernst, 1819–86, forsikringspioner. * 30.4.1819 i Kbh. (Petri), † 2.7.1886 sst. (Frue), begr. sst. (Holmens). F: revisor i det slesvig-holsten-lauenburgske brandforsikrings-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

kontor, kommerceråd, senere justitsråd Ludewig Ernst B. (1777–1828) og Marie Cathrine Beutner (1776–1863, ~ 1° med materialforvalter ved Nyholm Wilhelm Herrested, 1764–1800). ~ 29. 10.1843 i St. Louis med Marie Camilla Christine Lassen, * 4.11.1820 i Kbh. (Garn.), † 22.5.1879 i Paris, d. af auditør, senere overauditør Niels Frederik L. (1793–1865) og Christine Giede (1799–1846). – Far til Alfred "B. og Ludvig "B.

Tidligt faderløs anbragtes B. allerede inden sin konfirmation i handelslære. 21 år gammel rejste han til Cuba hvor han under et 14 måneders ophold begyndte en import af havannacigarer til Danmark. Denne forretning fortsatte han i en årrække, først fra New York hvor han efter Cuba-opholdet havde bopæl i et par år senere i Kbh. efter at han 1844 var vendt tilbage hertil. Gennem sit familieskab med Michael "Drewsen, Strandmøllen, fik B. ved sin hjemkomst overdraget eneforhandling i Kbh. for papir fra firmaet Drewsen & sønner, datidens store papirproducenter; 1848 indgik han et interessentskab med sin ungdomsven Sigvard Blom, og sammen drev de den indbringende papir- og cigarhandel. Det skyldes nærmest et tilfældet at firmaet B. & Blom 1854 kom til at overtage et agentur for det engelske brandforsikringsselskab Northern, men det blev af stor betydning for B. og dansk brandforsikring. Denne blev efterhånden hans alt overvejende interesse som i det sidste afsnit af hans liv lagde beslag på hele hans arbejdskraft. Forretningsmæssigt indstillet som han var så han klart manglerne ved den daværende bureaukratiske ledelse af vort brandforsikringsvæsen, og han arbejdede energisk for gennemførelsen af reformer og særlig for ophævelsen af bestående forsikringsmonopoler. Efter at firmaet B. & Blom var opløst 1862 og det monopol som Det Kjøbenhavnske Brandassurancecompagni for Varer og Effekter havde besiddet ved Frederik VIIs død 1863 var bortfaldet stiftede B. 1864 det første moderne danske løsøreforsikringsaktieselskab, Nye Danske Brandforsikringsselskab (senere Nye Danske af 1864, fra 1973 Nye danske Lloyd) hvis direktør han blev og var til sin død, og som det lykkedes ham at få arbejdet frem til en efter forholdene smuk position. – B. der 1846 havde løst borgerskab som grosserer var 1859 blevet sardinsk og 1861 italiensk konsul, men allerede dec. s.å. søgte han sin afsked og fik den samtidig med at han udnævntes til Consul honoraire. □Mal. af Just Holm, 1852. Litografi af I. W. Tegner, 1881. Buste af Hj. Kleis, udst. 1915 (Nye danske Lloyd). Foto.

En københavnsk købmands ungdomshistorie. Optegnelser af L. B., 1917 (fot. optr. 1970)= Memoirer og breve XXVI, udg. Jul. Clausen og P. F. Rist. Af L.B.s optegnelser. Erhvervshist. årbog, 1951 7–36, 1952 43–61. – Johs. Dalhoff: Aktieselskabet Nye danske brandforsikringsselskab 1864–1914, 1914. Bo Bramsen: L.B. En københavnsk forsikringspioner, 1964.

*Chr. Thorsen**

Bramsnæs, Carl Valdemar, 1879–1965, finansminister, nationalbankdirektør. * 12.6.1879 i Ågerup, Holbæk amt, † 29.8.1965 på Frbg., begr. sst. (Solbjerg kgd.). F: husmand, skomager Peter Christensen (1851–1934) og Marie Christensen (1853–1935). Navneforandring 28.4.1908. ~ 18. 5.1912 i Kbh. (b.v.) med Rigmor Henriette Henriksen, * 6.9.1881 i Ruds Vedby, Holbæk amt, † 14.11.1978, d. af snedker Peter H. (1850–1926) og Emma Lund (1844–1922).

Efter udstået læretid på Holbæk Amts Avis 1898 arbejdede B. som typograf i forskellige sjællandske byer, sidst i Kbh. hvor han 1904–07 var medlem af sin fagforenings bestyrelse. Ind imellem var han et par vintre (1899–1900 og 1900–01) elev på Askov højskole og var ligeledes som håndværkssvend en tur på valsen gennem Mellem- og Sydeuropa. Som typograf begyndte han 1906 at læse, blev student fra kursus København 1908, fortsatte studierne (i nationaløkonomi) mens han ernærede sig som korrektør og journalist til han 1914 blev cand. polit. – Straks derefter blev han assistent i Statistisk departement (sekretær 1919, fuldmægtig 1923) og var her i krigsårene beskæftiget med industritælling, pris- og socialstatistik; tillige var han sekretær i boligkommissionerne af 1916 og 1918. 1921 fik han overdraget et personligt lektorat i socialpolitik ved universitetet. Han skrev i disse år forskellige mindre bøger *Taylor-Systemet*, 1917, *Kapitalens økonomiske System* (s.m. P. Zoffmann), 1918 og *Sociale Problemer i Nutiden*, 1921; han har desuden skrevet flere afhandlinger, bl.a. i Nationaløkonomisk Tidsskrift. – B. er grundlæggeren af arbejdernes oplysningsbevægelse i Danmark. 1916 overtog han ledelsen af Den socialdemokratiske arbejderskole i Kbh. På hans initiativ nedsatte arbejdernes hovedorganisationer 1922 et fællesudvalg med B. som formand og med den opgave at overveje formerne for et organiseret oplysningsarbejde. Dettes betænkning, væsentlig udarbejdet af B. og den senere sekretær Harald Jensen, førte 1924 til oprettelsen af Arbejdernes Oplysningsforbund med kollektiv tilslutning af de faglige, politiske og kooperative hovedorganisationer. Forbundet for hvilket B. var formand 1924–49 har siden udfoldet en vidtspændende virksomhed ved oprettelse af skoler, kursus, studiekredse, foredragsrækker m.m. – 1909 indvalgtes B. i Frbg. kommunalbestyrelse og var 1919–24 rådmand. April 1918 blev han medlem af

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

landstinget (for 1. landstingskreds) og var i dette ting sit partis ordfører i sager af økonomisk art. Han udtrådte 1939. I den socialdemokratiske regering 1924–26 var B. finansminister. Han gennemførte som sådan en radikal omformning af finanslov og statsregnskab så der nu i højere grad sondres mellem statens drifts- og kapitaludgifter og indførte et virkeligt moderne revisionssystem ved oprettelse af fire hovedrevisorater. – Også på det kooperative område var B. virksom; i årene 1928-29 reorganiserede han den store Arbejdernes Andels-boligforening som han var formand for 1928–38. B. deltog meget i internationalt arbejde i mellemkrigstiden; som medlem af styrelsen for Danmarks interparlamentariske gruppe var han meget aktiv i Den interparlamentariske unions konference- og komitéarbejde; han var med i rigsdagsdelegationen til fredskonferencen i Paris 1919 og var regeringsdelegeret ved den internationale arbejdskonference i Washington s.å. 1922–39 og 1945–59 deltog han i alle Den internationale arbejdsorganisations konferencer og var fra 1931 Danmarks repræsentant i organisationens styrelse, præsident 1933–34 og konferencens præsident 1936.

Da Stauning på ny dannede regering april 1929 var B. selvskreven som finansminister ligesom hans position i partiet nu var sådan at han var med i den snævre kreds der forhandlede med det radikale venstre og om regeringens program og sammensætning.

B. blev således ansvarlig for økonomien i de første kriseår. Udtalelser af ham og kongresmanifester fra partiet som han uden tvivl havde indflydelse på synes at vise at han både havde en klar forståelse for moderne konjunkturudlignende politik og selv gik ind for den. I mange retninger blev den førte politik imidlertid af en anden karakter; der ville ganske givet ikke have været politisk mulighed for at føre den nye politik. Resultatet var da også at B. ret hårdhændet gennemførte en balancepolitik – tilmed nedbragte statsgælden. På den anden side lå der en forbrugsudvidende virkning i at de øgede skatter og afgifter der indgik i kriselovene 1931 og 1932 førte til en overflytning af midler til befolkningsgrupper med en større forbrugskvote. Da det januar 1933 strammede til i kriseforhandlingerne var hovedkravet fra venstre en kronesænkning. Dette var B. en klar modstander af; under de afgørende forhandlinger der førte til Kanslergadeforliget var B. ramt af en hård influenza og kunne ikke være med. Da der i forliget indgik en devaluering meddelte B. Stauning at han ikke ville fortsætte. Det aftaltes dog at B. først skulle gå med udgangen af maj efter at han havde gennemført kronenedskæringens følgelove. Det lykkedes at holde beslutningen hemmelig således at der ikke blev markeret noget brud i regeringen. B. er i sine erindringer stærkt kritisk over for Kanslergade-forliget og finder det heller ikke politisk nødvendigt som Stauning gjorde det. Selv om B. havde en stor tillid til egne evner var han dog i høj grad vant til regeringens disciplin; om kronenedskæringen var den egentlige grund til hans afgang kan derfor nok være tvivlsomt. Hans overtagelse af en direktørpost i Nationalbanken i direkte fortsættelse af afgangen tyder heller ikke på dette; her måtte han netop leve videre med at administrere kronesænkningens følger. En ikke urimelig forklaring vil være at B. vinteren 1932–33 var leder af den danske delegation der i London forhandlede om en handelsaftale; det voldte ham åbenbart vanskeligheder at gennemføre disse forhandlinger, og det kan have belastet ham at se frem til fortsat at tage del i den slags arbejde. I Nationalbanken var der 1933 fire ligestillede direktører. Da den nye nationalbanklov 1936 indførte en stilling som førstedirektør blev B. udnævnt i denne stilling som han beklædte til 1949. Som direktør fulgte han i det store og hele de vekslende regeringers politik og har uden tvivl fortsat øvet en væsentlig indflydelse på denne, i hvert fald til 1945. Under regeringskrisen 1942 blev han af alle partier foreslået som statsminister, men sagde nej. Både i direktørtiden og efter fortsatte B. med forskellige offentlige hverv; han var 1933–36 medlem af Folkeforbundets økonomiske kommission og af dets finansielle kommission 1936–39 samt fra 1953 af FNs komité til udarbejdelse af en finansplan for u-landene; 1948–54 var han formand for det nordiske regeringsudvalg for nordisk økonomisk samarbejde. Det sidste lå i forlængelse af hans mangeårige deltagelse i ledelsen af Foreningen Norden (bestyrelsesmedlem 1919–60, fra 1939 fmd.).

Efter forfatterskabet omkring 1920 skrev B. kun mindre afhandlinger. Han mistede dog ikke forbindelsen med faget og var 1937–52 formand for Nationaløkonomisk forening. I sine senere år skrev han den værdifulde afhandling om finanslovene 1894–1949 i „Den danske Rigsdag 1849–1949" V, 1955 og *Bikuben i hundrede år*, 1957; (B. var medlem af Bikubens tilsynsråd 1949–64). – Fortjenstmedaljen i guld 1943; tildelt Tietgen-medaljen 1952. □Karikaturer af Alfred Schmidt, 1924 (Fr.borg), Chr. Hoff, 1924, Jensenius 1926 og 1932. Mal. af Aug. Tørsleff, 1944 (Nationalbanken). Tegn. af Carl Jensen ca. 1946. Mal. af Aksel Jørgensen, 1950 (Arbejdernes oplysningsforbund). Mal. af Axel P. Jensen ca. 1957 (folketinget) og af S. Swane ca. 1958. Tegn. af Otto Christensen, 1959 (Fr.borg). Foto.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

C. V. B.: Min slægts hist., 1963. Samme: Erindringer, 1965. – Svend Thorsen: De danske ministerier 1901–1929, 1972. Vagn Dybdahl m.fl.: Krise i Danmark, 1975. Tage Kaarsted: De danske ministerier 1929–1953, 1977. K. H. Kofoed: Erindringer, 1978. – Papirer i Rigsark.

Vagn Dybdahl (Oluf Bertolt)

Bramson, Karen, 1875–1936, forfatter. * 10.8. 1875 i Tårbæk (Mos.), † 27.1.1936 i Paris, begr. sst. F: cigarfabrikant Julius Adler (1835–1902) og Thea Monies (1842–89). ~ 9.4.1893 i Kbh. (Mos.) med læge Louis B., * 14.10.1861 i Kbh. (Mos.), † (fundet død) 29.7.1952 i Kbh., s. af grosserer Mentheim Levin B. (1831–88) og Hanne Heymann (1839–1931).

B. er en af de få danske forfattere der er brudt igennem i udlandet. I de miljøer hun levede i og beskrev, pengebourgeoisiet, mondæne kunstner- og akademikerkredse er der ingen nationale grænser for forståelsen, og B. kunne uden videre overføre sine gennemgående temaer til franske forhold da hun flyttede til Paris og gav sig til at skrive på fransk. B. var også aktiv som skuespiller i sine egne stykker og som diplomat. Hun var knyttet til det pressens hus som blev oprettet i Paris under 1. verdenskrig for at fremme forståelsen af Frankrigs situation i udlandet; det entusiastiske arbejde hun gjorde her forskaffede hende 1920 den franske æreslegions orden (chevalier de la Légion d'honneur (20.10.1920 en qualité de femme de lettres). Dekret 1.1.1927). B.s foretrukne genre var dramaet, men hun skrev også romaner. De første stykker *Den unge Frue. Mands Vilje* 1900, *Mødre* 1901 beskriver den undertrykkelse kvinder var udsat for i ægteskabet og er et indlæg i tidens kvindepolitiske debat. I hele forfatterskabet søgte hun at analysere forholdet mellem kønnene. Uden at tage endelig stilling konfronterer hun gang på gang det radikale krav om seksuel frigørelse med det romantiske behov for evig, total hengivelse. Konflikten udspiller sig undertiden i en person (*Berengaria,* 1904), men oftest mellem to parter hvor den svageste, romantikeren er dømt til at bøde med livet (*Dr. Morel,* 1906). Den dødbringende kærlighed er et udbredt tema i kvindelitteraturen og bliver hos B. knyttet til de masochistiske tilbøjeligheder den kvindelige opdragelse medfører. Hun viser hvordan realiseringen af et friere kærlighedsliv for kvinder betyder konflikt med moderkaldet (*Mødre, Berengaria*) og skyldfølelse ved at volde andre sorg (*Den Stærkeste,* 1902). Et andet tema er den kvindelige narcissisme som B. ikke var sig bevidst, men som tydeligt kan iagttages i skildringen af de kvindelige hovedpersoner. Tematikken omkring den kvindelige eksistens er bundet til en diskussion af sociale, politiske og filosofiske problemer. B. viser med afsky hvordan penge griber ind i alt; den undertrykkende part i et forhold repræsenterer ofte forretningsverdenen (*Une famille* i Théâtre I, 1929), kærligheden og kunstinstitutionen afsløres som et varemarked (*Mennesker af vor Tid,* 1916), og politik styres af korruption og magtbegær (*Kongemagt,* 1911). I sine tidligste stykker viste hun sympati for socialismen, men under indtryk af de ofre den russiske revolution krævede blev hun skeptisk over for dens muligheder for at ændre det hun efterhånden betragtede som menneskenaturen. Hun så 1. verdenskrig som et gigantisk udslag af menneskehedens og nationernes fundamentale magtbegær. I romanen *Det store Drama,* 1922, et forsøg på at sammenfatte tidens modsætninger har B. givet afløb for sin kulturpessimisme, men heller ikke den tilbagevenden til naturen som afprøves i romanen og som samtiden anså for et sikkert middel til frelse giver nogen mening. I sine franske dramaer som for en stor dels vedkommende blev opført på Odéon og Théâtre Français i Paris gennemspillede B. sin skepticisme i en lettere udtyndet og mondæn form. De blev udgivet i 4 bind med hver sin karakteristiske titel, *L'argent, L'amour, La foi* og *La haine (Théâtre* I–IV, 1929–30). B. engagerede sig dybt i sin tids problemer, men var også begrænset af tidens horisont. Hun så tilværelsen, kærligheden, arbejdet og samfundslivet som en kamp hvor de svage måtte bukke under, og hvor råstyrken hobedes op. Hendes livssyn er deterministisk og præget af den darwinisme som dominerede i perioden. Til trods for sin berømmelse i samtiden er hun nu glemt. De temaer og tendenser forfatterskabet indeholder er i ekstrem grad tidstypiske, men netop i kraft af sit vitale forhold til sin tid er hun interessant.

Chr. Rimestad i Politiken 28.1.1936. Helge Wamberg sst. 30.1.1936. Poul Reumert sst. s.d. Martin Ellehauge: Det danske skuespil efter verdenskrigen, 1933 21–23. Poul Reumert i Masker og mennesker, 1940 134–42.

Susanne Fabricius

Brande, Amelie Marie **(Marlie),** * 1911, tegner. * 29.9.1911 i Brooklyn. F: maler Carl Johan Anders Knud Pedersen (1884–1912) og Johanne Katrine Henriette Madsen-Gundermann (1887–1974). Ført navnet Brande siden 1927. ~ 23. 4.1935 i Kbh. med stud. mag. senere dr. phil. Elias "Bredsdorff, * 15.1.1912 i Roskilde, s. af højskoleforstander Thomas "B. (1868–1922) og Margrete Lunn (1871–1958). Ægteskabet opløst 1953.

Efter kunstneriske studier hos Marie Olesen "Wandel og på Emil Rannows tegneskole kom B. på kunstakademiet i Kbh. 1929; her dyrkede

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

hun maleristudiet hos professorerne Sigurd *Wandel og Kræsten *Iversen, men det blev dog hos professor Aksel *Jørgensen hun for alvor fik færten af sine muligheder. B. udstillede fra begyndelsen af trediverne på forskellige udstillinger, bl.a. en række år på Grønningen som hun blev fast medlem af 1945. Men langt den væsentligste del af hendes indsats skulle komme til at ligge på illustrationstegningens område. Blandt B.s betydeligste bogillustrationer må nævnes: H. C. Andersen: *Alt paa sin rette Plads*, 1942, *Ingjalds Kvadet*, 1944, Tobias Smollett: *Humphry Clinker* og Gogol: *Næsen og Kappen*, begge 1944, Edgar Lee Masters: *Spoon River Antologien*, 1946, H. C. Andersen: *Billedbog uden billeder*, 1955, *Eventyrets verden* I–VI, 1952–53, Steen Steensen Blicher: *Udvalgte noveller*, 1957. Desuden illustrationer i Social-Demokratens tillæg Hjemmets Søndag fra 1936. Som både forfatter og illustrator optræder B. i novellesamlingen: *Mennesker imellem*, 1960 og børnebogen *Da skoene løb med Laura*, 1962 for hvilken hun fik undervisningsministeriets forfatterpris. Desuden har hun skrevet og illustreret følgende børnebøger. *Nikolaj og Nik og Nok*, 1965, *Nat med Nikolaj*, 1966, *Morgenmanden Nikolaj*, 1968, *Tine med kikkerten*, 1973 og *Tre triste trolde*, 1974.

B. er en stilfærdig men følsomt indtrængende illustrationstegner. Hendes arbejder vidner tydeligt om at hun ikke anser at illustrationskunsten skal være hjemsted for kunstnerens personlige temperamentsudbrud eller eksperimenter. Der er ofte et særegent skær af lys og mild forklarethed over hendes blyants- eller tuschtegninger som fint afdækker situationer, hændelsesforløb eller psykologiske karakterer fra de litterære værker illustrationsopgaven gælder. – Tildelt Tagea Brandts rejselegat 1955, undervisningsministeriets forfatterpris for 1963, Ernst Goldschmidts mindelegat 1967, Harald Kiddes og Astrid Ehrencron-Kiddes mindelegat 1974. □Foto.

Ung tegnekunst. Ved Preben Wilmann, 1936 14–16. Flemming Bergsøe i Årstiderne, 1942 127f. Sådan tegner vi, 1945 38–41. Billedet i bogen, udg. Ernst Clausen, 1961 85–87.

Bent Irve

Brandenburger, Ernst, †1713, kgl. bygningsinspektør, arkitekt, entreprenør. Begr. 14.12.1713 i Kbh. (Petri). ~ Birgitte Margrethe Lønborg, † ca. 1718.

B. blev 1690 ansat til at udføre murerarbejde på kirker, klostre og residenser på Fyn, Langeland, Als og Ærø. Det skete efter forudgående anbefaling (1689) fra stiftsøvrigheden på Fyn, stiftamtmand Helmuth O. v. *Winterfeldt og biskop Thomas Kingo der oplyser at B. allerede har givet gode prøver på sin duelighed. Omfanget og arten af hans arbejde var udvidet da han efter egne tegninger 1692–93 for baron Frederik Krag opførte *Stensballegård*. Efter arbejdets afslutning anbefalede Krag B. til storkansler Conrad Reventlow for hvem han fra 1693 opførte *Clausholm*. Af korrespondancen mellem de to bygherrer fremgår det at B. kunne udføre arkitekturtegninger „selon sa fantasie, a la moderne". I forlængelse af arbejdet på Clausholm ses B. virksom ved mindre arbejder på egnen, således *Galten kirkes tårn*, 1697–98.

Kort før var B. begyndt at vinde fodfæste i Kbh. hvor der efter generalbygmester Lambert v. *Havens død og under J. C. *Ernsts ophold hos N. Tessin i Stockholm savnedes bygningskyndige folk. 1696 konsulterede Christian V B. „angående nogen bygning". Der er utvivlsomt tale om Det ridderlige akademi som han da påtænkte at nyopføre ved Frederiksholms kanal efter Ernsts tegninger og med B. som entreprenør. I forbindelse med licitationen oplyser B. at han netop er kommet til Kbh. 1698 fik han bestalling som entreprenør ved kgl. byggeri og knyttedes samtidig til kronprins Frederik (IV) for hvem han antagelig tegnede og under alle omstændigheder opførte det første *Frederiksberg slot* som 1708 blev revet ned og erstattet med det nuværende. For statholder Ulrik Frederik Gyldenløve opførte han et palæ i Dronningens tværgade (Håndværkerforeningen) som stod færdigt 1702, men nu også er præget af overlandbygmester Johan Cornelius *Kriegers senere tilføjelse af især dekorative detaljer.

I denne periode ses B. beskæftiget for flere private, fra 1700 drev han eget teglværk i Vedbæk og opførte til eget brug en toetages grundmuret gård i Stormgade. 1704 blev han udnævnt til kgl. bygningsinspektør og flittigt anvendt, således også til arbejder i Holsten. I embeds medfør var han herefter virksom som murermester eller entreprenør ved en lang række af de byggerier der kvalificerer Frederik IVs første år som konge. Efter Bergens brand 1702 anmodede kommissionen for genopbygningen om at arbejdet blev overdraget B. „thi hand er bekient". B. var gennem Gyldenløve involveret i norsk byggeri som vistnok ikke nåede længere end til projektstadiet. Arbejdet i Bergen blev overdraget til Ernst. – B. hører til en tidligere underkendt række af bygmestre omkring 1700 der i takt med den øgede forskning i perioden har fået et oeuvre opbygget omkring sig (jf. Ewert *Janssen). Bygninger som Clausholm og Stensballegård viser en tysk inspiration (Brandenburg?) samt en viden om samtidig hollandsk arkitektur. De kendte arbejder af B. afslører dog især stiltræk der var eu-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ropæisk fælleseje og af ham bruges besindigt med en lidt provinsiel accent. B.s andel i det københavnske byggeri omkring 1700 hvor bygmesteren stadig er ukendt synes ikke at have været stor. B. oppebar en mindre løn som kgl. bygningsinspektør, men synes ellers især at have været beskæftiget med de mere indbringende entrepriser. I magtkampen mellem overbygningsdirektør W. F. von "Platen og Ernst stod B. på Platens side og blev begunstiget på Ernsts bekostning.

F. R. Friis: Samlinger til da. bygnings- og kunsthist., 1872–78. Samme: Bidrag til da. kunsthist., 1890–1901. F. J. Meier: Fredensborg, 1880. Samme: Fr.berg, 1896. H. C. Bering Liisberg: Rosenborg, 1914. Vilh. Lorenzen: Landgårde og lyststeder I, 1916. Louis Bobé: Fr. berg slot 1919. Vilh. Lorenzen: Centraladministrationens bygn.hist., 1921. Samme: Kbh.ske palæer I, 1922. R. Josephson: Tessin i Danmark, 1924. Vilh. Lorenzen i Hist. medd. om Kbh. 2.r.II, 1925–26. Fr. Weilbach: Dansk bygn.kunst, 1930. Vilh. Wanscher i Artes, 1933. Fr. Weilbach i Hist. medd. om Kbh. 2.r.V, 1934. Samme: Fr.berg slot, 1936. E. Nystrøm: Fr.bergs hist. I, 1942. H. Langberg: Danmarks bygningskultur, 1955. Samme: Clausholms bygningshist., 1958. Hakon Lund og Knud Millech: Danmarks bygningskunst, 1963. K. Voss: Bygningsadm. i Danmark under enevælden, 1966. Th. Roepstorff: Operahuset i Kbh., 1970. Samme: Frederik IVs generalbygmestre, 1975.

Hans Edvard Nørregård-Nielsen

Brandersen (Branderi), **Laurens,** se **Brandsen, Laurids.**

Brandes, Carl **Edvard** Cohen, 1847–1931, minister, kritiker, forfatter, journalist. * 21.10.1847 i Kbh. (Mos.), † 20.12.1931 sst., bisat fra Bispebjerg krematorium. F: grosserer Herman Cohen B. (1816–1904) og Emilie Bendix (1818–98). ~ 1° 2.2.1873 i Kbh. (Mos.) med Harriet Camilla Salomonsen, * 4.10.1856 i Kbh. (Mos.), † 23.7.1879 sst. (Mos.), d. af hofurtekræmmer, kommerceråd, generalkonsul Moritz Samuel S. (1804–71) og Frederikke Abrahamsen (1823–96). ~ 2° 20.8.1887 i Kbh. (b.v. sdr. birk) med Ingeborg Charlotte Thaulow, f. Gad, * 7.2.1852 på Læsø, † 14.3.1908 i Kristiania (~ 1° 1874 med den norske maler Johan Frederik (Frits) T., 1847–1906, han ~ 2° 1886 med Alexandra Lasson, 1862–1955), d. af birkedommer på Læsø, senere byfoged i Thisted og kancelliråd Henry Theodor G. (1816–60) og Johanne Emilie Sophie Lund (1822–1900, ~ 1° 1843 med kopist i generaltoldkammeret Peter Christensen Borthig, 1817–58. Ægteskabet opløst). Ægteskabet opløst. ~ 3° 13.12.1900 i Kristiania (b.v.) med billedhugger Elise Rustad, * 24.7.1873 i Lysaker, † 3.11.1918 i Kbh., d. af læge Carl Gustav Waldemar R. (1839–1918) og Marie Mathilde Hauge (1846–1922). – Bror til Ernst "B. og Georg "B.

B. der voksede op under stærk påvirkning af sin fem år ældre broder Georg blev student fra v. Westens institut 1865. Han studerede sanskrit, hebraisk, græsk, latin og slaviske sprog, senere også arabisk og persisk, blev cand. mag. 1872 og dr. phil. 1879 på en afhandling om *Ushas og Ushashymnerne i Rigveda.* Forinden havde han oversat kong Sudrakas *Lervognen,* 1870, og Kalidasas *Kongen og Danserinden,* 1874, fra sanskrit. Sideløbende med hans filologiske interesse, men stærkere end denne var hans interesse for teater- og skuespilkunst og hans lidenskabelige engagement i de nye strømninger i litteratur og åndsliv efter 1870. Som kritiker, forfatter og journalist blev han en af brandesianismens og radikalismens betydeligste forkæmpere, og som politiker kulminerede hans indsats som finansminister 1913–20.

B.s kærlighed til teatret grundlagdes mens Det kgl. teater endnu var præget af J. L. Heibergs æstetik der sporedes i hans anmeldelser, mrk. Spectator, i Illustreret Tidende 1871–72. Fra tidlige teateroplevelser stammede hans forkærlighed for Adam Oehlenschlägers ungdomsdigtning og hans beundring for fru Johanne Luise Heibergs og Michael Wiehes sammenspil i romantiske skuespil som han ofte fremholdt for eftertidens skuespillere. – B. aflagde 1868 prøve på Det kgl. teater, bl.a. for fru Heiberg, men blev afvist. Skuespilleren F. L. "Høedt der i 1850erne havde kritiseret Heibergs teaterledelse læste stikordene ved prøven, og der opstod et nært venskab mellem dem.

En rejse til Paris 1873 blev afgørende for B.s dramaturgiske synspunkter som han fremførte i sit eget og broderens tidsskrift Det 19. Aarhundrede, 1874–78, og i anmeldelser, mrk. Alceste og E. B., i Morgenbladet 1875–78. Med friske indtryk af kunsten på Théâtre Français angreb B. Det kgl. teaters repertoiremonopol, dets bestyrelses kortsynethed, dets mangel på kyndig og initiativrig ledelse og dets kunstneriske tilbagegang og manglende forståelse for den nye franske og norske dramatik. Teatrets præstationer karakteriserede han med adjektivet „kedelig, kompareret i alle tænkelige grader". B.s sympati med Høedt mærkedes i afhandlingen *Et Vendepunkt i dansk Teaterhistorie,* Det 19. Aarh., 1875 der sammen med andre af Høedt påvirkede teaterhistoriske artikler vakte fru Heibergs vrede mod B. som hun 1880 omtalte som „denne jødetamp der dømmer alt efter Høedts recept". Hun gav sin vurdering af Høedt i 3. bd. af sine erindringer som B. 1892 karakteriserede som „vort århundredes Jammersminde over et lille menne-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ske og en stor skuespillerinde i én og samme person". Men før denne og andre bitre fejder i provisorieårene havde B. i Ude og Hjemme 1878–84 skrevet sine ypperste dramaturgiske artikler der viste ham som tidens meget vidende, sagkyndige og uovertrufne kritiker. Han så skuespilkunsten som en selvstændig kunstart. Deklamationens og virtuositetens tid måtte være forbi. Nu gjaldt det sandhedskærlighed. Skuespilleren skulle ikke føle, men forstå sine roller. En sand præstation kunne kun ydes ud fra en omfattende historisk og psykologisk indsigt. Skuespilleren måtte stå på højdepunktet af sin tids dannelse hvis han ville have kunstnernavn. I B.s periode som anmelder i Ude og Hjemme udkom hans fremragende skuespillerpsykologiske værker *Dansk Skuespilkunst*, 1880, og *Fremmed Skuespilkunst*, 1881. Sine Holberg-kritikker samlede han i *Holberg og hans Scene*, 1898.

Samme år som B. begyndte sin kritikervirksomhed i Ude og Hjemme indledtes hans politiske virke. Efter at broderen 1877 havde bosat sig i Berlin stod han som brandesianismens frontkæmper herhjemme. Det gjaldt at holde det moderne gennembruds kvinder og mænd samlet og vinde nye tilhængere. Med Viggo Hørup mødtes B. i kampen mod nationalliberalismens åndshovmod og for politisk realisme; og efter Chr. Bergs og Hørups forening i folketingets venstre 1878 kom en forståelse i stand mellem B. og Berg. Det litterære venstre skulle bidrage til erobringen af højres København. Da Langelandskredsen 1880 blev ledig stillede B. sig som kandidat, tilskyndet af Berg og Hørup, og valgtes med 1.133 stemmer mod højrekandidatens 396. B. havde i valgkampen sagt at han hverken troede på jødernes eller de kristnes gud, og heri så folketingets formand Christopher Krabbe en mulig hindring for B.s underskrivelse af edsformularen ved hans indtræden i tinget. B. afviste skarpt formandens beføjelse til at hindre ham i at opfylde lovens krav. Berg støttede ham kraftigt, og Krabbe bøjede af. Episoden medvirkede dog til at øge den i forvejen herskende uvilje mod B. i grundtvigske kredse. Sejren på Langeland styrkede B.s selvtillid, og okt. 1880 indledede han forhandlinger med Berg om Morgenbladets forhold. Dets økonomi var slet. B. tilbød at skaffe kapital mod at han og Hørup fik større indflydelse på bladet. Resultatet blev at Berg, der havde generalfuldmagt fra de oprindelige ejere, bortforpagtede Morgenbladet til Hørup og B. for treåret 1881–83. Bladet voksede under deres ledelse, men efteråret 1883 forlangte Berg at B. skulle forlade bladet. Hørup stillede sig solidarisk med B. og 1.1.1884 stod de uden dagblad. Bag Bergs handlemåde lå formodninger om at han lettere ville kunne opnå regeringsmagt hvis han frigjorde sig fra de brandesianske europæere. Hertil kom at hadet i grundtvigske kredse til B. var vokset under 100-års festlighederne for Grundtvigs fødsel ved B.s kritiske, men også anerkendende artikel om Grundtvigs forfatterskab i Morgenbladet 9.9.1883.

Den grundtvigske åndsretning var alle dage B. imod. Bruddet med Berg og Morgenbladet førte til at B. og Hørup sammen med Herman Bing begyndte udgivelsen af *Politiken* 1.10.1884. Her skrev B. nu alle sine anmeldelser og gjorde Politiken til et kamporgan for den frisindede, naturalistiske, psykologiske og sociale litteratur. Hans artikler fik en skarpere og i 1880ernes og 1890ernes bitre kampe mod højre en mere polemisk og ofte stærkt udfordrende form. Han var stadig den blændende kritiker, men også den der årvågent holdt den nye åndsretnings tropper sammen og førte an i nådesløse angreb mod konservatismen. Tonen blev slået an i det første prøvenummer af Politiken i en anmeldelse af en Scribe-opførelse på Det kgl. teater. Det gamle intrigestykke erklæredes for dødt. Af det nye drama forlangtes lødighed i hvert ord og ubønhørlig sandhed. Forskønnelse var fortielse. Kun en forfatter der ville noget og stod inde for sit ord kunne skrive det. En sådan litteratur legede ikke med omvæltning; den forberedte den.

Utrættelig kæmpede B. for den nye litteratur og den uopførte dramatik, Ibsen, Bjørnson, Lie, Kielland, Strindberg, Augier, Dumas fils, som Det kgl. teater var meget tøvende overfor. Dagmarteatret der førte ny dramatik frem rostes og fremhævedes i visse tilfælde som det egentlige nationalteater. B. begyndte selv, efter nogle få ikke særlig alvorligt mente tilløb i 1870erne, at skrive skuespil fra 1881 da *Lægemidler* opførtes på Det kgl. teater. Det handlede om en homøopat der gav sine patienter „trøst og lykkebringende illusioner" og var et camoufleret angreb på teologien. Det angav hovedlinjen i de væsentligste af B.s skuespil. De behandlede samtidens problemer, angreb hykleri, konveniensmoral og snerperi og kæmpede for virkelighedserkendelse og frisind. *Gyngende Grund*, 1882, spurgte om højremænd og venstremænd kunne omgås hinanden, og svarede nej. *Et Besøg*, 1882, handlede om den ulige vurdering af mands og kvindes forseelse mod sædeligheden. Det var præget af Ibsensk kraft og antoges af Det kgl. teater, men B.s daværende modstander Emil Poulsen hindrede dets opførelse. 1885 kom det op på Dagmarteatret. *Under Loven*, 1891, handlede om to ulykkelige ægteskaber hvis parter gjorde forgæves forsøg på at kaste ægteskabsåget af og måtte fortsætte samlivet bag en maske af anstændig-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

hed. Stykket afvistes af Det kgl. teater, men opnåede succes på Dagmarteatret og nordiske scener. *Et Brud*, 1885, skildrede sanseligheden der stillede sig dydsiret an. *Kærlighed*, 1887, kortlagde elskovens vilkår: uden penge ingen kærlighed. Mere socialt betonet behandledes emnet i *Overmagt*, 1888 hvor den fattige pige svigtedes for den rige. *Haardt mod haardt*, 1904, havde i skildring af proletarkår også socialt sigte. To skuespil fra 1895 havde historisk stof, det uopførte *Muhammed* og sagadramaet *Asgerd* der faldt på Det kgl. teater som derefter ikke opførte noget stykke af B. før Under Loven kom op 1918. – I alt udgav B. 14 skuespil og et bind små komedier, 1898. Han vidste godt selv at han ikke var nogen stor dramatisk forfatter. Jeg er ikke poet, skrev han engang til broderen. Men hans kærlighed til teatret, hans kampberedthed og hans energi førte ham til at skrive det repertoire som han havde efterlyst i sin kritik, og som kun få andre herhjemme tog op. Hans dramaer var omhyggeligt udarbejdede, dialogen var naturlig og klar, tonen kølig-nøgtern, problemet var hovedsagen og personskildringen indordnedes derunder. Han skabte debat med sine dramaer. Mange tabuer blev styrtet eller svækket, og snæversyn trængtes tilbage af åbenhed og frisind.

Som journalist ved Politiken arbejdede B. ihærdigt i bladets første vanskelige år. Hørup tog sig af det politiske, B. af praktisk talt alt andet redaktionelt. Han havde i et prøvenummer skrevet at Politiken ville være „organet for den højeste oplysning" hvad han og bladet ofte måtte høre spotske bemærkninger om, men intet svækkede hans indsats for at nå sine mål. Han knyttede forfattere, kunstnere og videnskabsmænd til bladet, ikke blot herhjemmefra, men også fra Norge og Sverige. Han vågede over sproget i avisen og krævede at hver eneste artikel, selv den mindste, skulle være gennemsyret af bladets ånd og holdning. Han anmeldte litteratur og teater under mærket E. B. og skrev causerier, mrk. Junius, Titus og Grib, det sidste sammen med Peter Nansen. Små notitser fremhævede og roste meningsfæller, andre ironiserede over modstandernes dårskaber. Alt sigtede imod at erobre kulturliv og borgerskab fra højre. – Efter bruddet med Berg dannede Hørup og B. folketingets venstre medens Berg og hans tilhængere gik sammen med de moderate i det danske venstre. B. vidste fra 70ernes kamp at disciplin og sammenhold var nødvendigt for at nå frem og fulgte loyalt Hørups taktik under provisorierne. Han havde til sine vælgere på Langeland 1880 sagt at han tog afstand fra en politik, bygget på alt eller intet, og at venstre i enhver sag burde tilstræbe det størst mulige gode for befolkningen. Denne pragmatiske indstilling svarede ikke til den almindelige opfattelse af brandesianismens forkæmper, men den stemte overens med hans praktiske sans og respekt for realiteter, en side af hans personlighed som først rigtigt bemærkedes i hans politiske virke efter 1905. Det tilfredsstillede ham at øve betydelig indflydelse på teaterloven 1889, men jo længere striden om provisorierne trak ud, jo mere desillusioneret blev han. Det sporedes som en undertone i hans roman *En Politiker*, 1889, og i hans politiske oversigt *Fra 85 til 91*, 1891. Det storpolitiske forlig 1894 mellem de moderate og højre skuffede ham. Det blev ikke bedre af at Hørups besejrer ved valget i Køge 1892 P. A. Alberti i sidste øjeblik sprang over til forligsmodstanderne. Dertil kom at B. igen så eksempel på at højre ikke afveg fra sin vante administrative magtudøvelse. Til ny leder for Det kgl. teater udpegedes P. Hansen. B. var givetvis den bedst kvalificerede og P. Hansen langt overlegen. Det hele forekom ham håbløst. Oveni kom så sammenstødet med hans tidligere ven Gustav Esmann der som formentlig krænket ægtemand overfaldt ham på Helsingør banegård. B. nedlagde sit folketingsmandat 10.8.1894 og rejste til Norge. Han vendte tilbage februar 1897 og blev hurtigt det store stridens og forargelsens tegn. Han udgav *Breve fra J. P. Jacobsen*, 1899 med en varm skildring af ungdomsvennen og forsvar for ateismen og to radikalt naturalistiske romaner *Lykkens Blændværk*, 1898, og *Det unge Blod*, 1899. Den første skildrede et København, præget af brutal elskovsdrift, den sidste rystede samtiden ved sin skildring af elskovsmøderne mellem bogens unge helt og en grossererfrue, og blev beslaglagt. Hans anmeldelser blev kåde eller rabiat tirrende. Han anbefalede det hele København at gå hen og se den parisiske farce Damen fra Natcafeen på Casino og more sig over den glade kvadrille som det hele stykke dansede med anstændighed og moral. Så brød stormen 1899 løs mod B. Han og Politiken blev angrebet i pjecer og i den øvrige kbh.ske presse. En kreds af kendte mænd, deriblandt en del af Politikens venner, indkaldte til protestmøde som dog aflystes da Det unge Blod beslaglagdes. Men B. blev også forsvaret. Fra 38 forfattere modtog han tak for sit utrættelige arbejde for dansk litteratur og skuespilkunst.

Så indtraf 6.2.1900 den episode der kom til at betyde at B. indstillede sin anmeldervirksomhed. Han havde kritiseret Det kgl. teater meget hårdt. Den unge skuespiller Robert Schyberg følte sig og sine kolleger krænket og gav B. en lussing på Østergade. B. udfordrede ham til duel da han ikke fik en tilfredsstillende undskyldning. De mødtes i Ermelunden og sigtede så godt de kun-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ne, men ingen af dem ramte. Hver af duellanterne fik 14 dages fængsel. B. rejste atter til Norge og opgav sin teaterkritik med den begrundelse at dadlede han en forestilling ville man sige at det var hævn, roste han ville man sige at han var bange. Fra 1911 til sin død skrev han imidlertid i Politikens kronik en række teatererindringer. – Midt under striden 1899 havde Vilh. Andersen i et åbent brev til B. uforbeholdent skrevet at vi ikke for meget ville have undværet en kritiker af hans rang imellem os. „De har ikke været noget saftigt næringsmiddel, dr. Brandes! men De har været et gæringsstof og et pirringsmiddel som vi har trængt til. De har været som salt og sennep. Det river i næsen, men det forfrisker. De har ærligt og redeligt været negationen i dette blonde rige . . . ". Erindres det at negationen havde sit modstykke i højres mangeårige fastholden af en position befolkningens flertal havde vendt sig imod, bevarer vurderingen sin gyldighed.

Ved Hørups udnævnelse til minister i systemskiftets regering 24.7.1901 vendte B. hjem og overtog redaktionen af Politiken. Negationens tid var forbi. Han skulle nu ikke angribe, men forsvare en regerings politik som han ofte fandt for moderat. I mismodige stunder ønskede han at han var professor i sanskrit et eller andet sted i udlandet, og hans filologiske interesse førte i denne periode til oversættelserne af de gammeltestamentlige skrifter *Jesaja*, 1902, *Salmerne*, 1905 og *Job og Prædikeren*, 1906. De yngre medarbejdere ved Politiken med Henrik Cavling i spidsen ønskede en modernisering af bladet, og 31.12.1904 fratrådte B. som redaktør. Cavling blev hans efterfølger med Ove Rode som politisk redaktør, det sidste et krav fra B.s side. Det kunne se ud som om B.s rolle var udspillet, men med venstres sprængning januar 1905 og dannelsen af det radikale venstre åbnede sig et nyt virkefelt som, med den resignation alderen havde lært ham, kunne minde ham om hans ungdoms politiske drømme. De radikale valgte ham 1906 ind i landstinget hvor han forblev medlem til 1927. Han var 20 år ældre end sine nærmeste medarbejdere Zahle, Rode og Munch og så dem nok som forventningsfulde unge der for meget troede på verdens og menneskehedens forbedring, men han blev en værdifuld støtte for det unge parti ved den position han vandt i landstinget hvor han blev et afholdt medlem, omgivet af megen velvilje. Hans taler var vindende, ikke udfordrende. Der indtrådte et vendepunkt i den almindelige vurdering af ham, og den mildere luft gjorde ham selv mildere. Han knyttede venskabelig forbindelse med de frikonservatives leder grev Mogens Frijs. De to nød hinandens selskab trods afgrundsdyb forskel i samfundsopfattelse, og B.s forbindelse med grev Frijs fik flere gange politisk betydning. Det var de to der i finanslovdebatten marts 1908 i formelt afdæmpede, men i realiteterne meget stærke taler bidrog afgørende til den politiske dødsdom over Alberti som J. C. Christensen eksekverede nogle måneder senere. Kontakten mellem B. og Frijs var også intens efter valget 1913 da Frijs tilskyndede kongen til at tage en radikal regering.

B. forsonede sig efterhånden med den nye redaktion af Politiken. Fra 1907 skrev han nu og da kronikker i bladet, og fra februar 1909 kom hans månedlige kronikker, frygtet af venner og fjender. Her skrev en radikal fribytter. Oktober 1909 skete så det uforudsete og uforudselige som B. hævdede altid kan indtræffe i politik. C. Th. Zahle dannede, skønt leder af folketingets mindste parti, sin første regering, og B. blev finansminister. Da han forelagde forslag til finanslov indeholdt det bevillinger til den nye forsvarsordning som de radikale var imod, og B. hånedes. Hans svar blev ordsprog: Lov er lov, og loven skal overholdes! Efter ni måneder gik ministeriet af, og B. glædede sig til atter at dyrke sine filologiske interesser. Forud for grundlovsvalget 1913 fløj B.s navn atter over landet da han på det radikale landsmøde med et Drachmann-citat opfordrede sine partifæller til at gå på landevejen ud og slå ihjel. Sammen med socialdemokraterne fik de radikale flertal i folketinget, og B. blev finansminister i Zahles anden regering 1913–20. Han deltog marts 1915 i de fortrolige forhandlinger med de konservative hvorved grundloven af 5. juni 1915 sikredes gennemførelse, men regeringens og hans arbejde blev i overvejende grad præget af verdenskrigens omvæltninger. Ved krigsudbruddet august 1914 drøftede Zahle og B. dannelse af en samlingsregering, og B. tænkte formentlig på sig selv eller grev Frijs som regeringsleder, men planen blev opgivet på grund af J. C. Christensens afvisende holdning i forhandlingerne om mineudlægningen 5.8.1914. B. der i modsætning til nogle af de radikale ministre var vellidt af Christian X blev adskillige gange den der overvandt kongens betænkeligheder eller uvilje mod regeringens politik. Kongens budskab til folket ved krigsudbruddet var formuleret af ham. B.s dementi 1916 af det forestående salg af de dansk-vestindiske øer medførte en hadfyldt storm mod ham. Han undrede sig. Han havde lovet USA at forhandlingerne skulle føres hemmeligt hvad krigsforholdene også tilsagde, og han havde holdt ord. Ellers havde han ikke vanskeligheder med rigsdagen. Han var ikke doktrinær og hans parlamentariske kunnen skaffede solidt flertal bag de lån han opnåede på gunstige vilkår og de nye skatter, krigstidens

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

militære beredskab og sociale foranstaltninger gjorde nødvendige: merindkomstskat, børsskat og øl-, spiritus- og tobaksafgifter. Det var hans stolthed at holde balance på statsbudgettet. Da venstre og konservative 1919 krævede reguleringer afviklet for at gå med til et nyt statslån ville han gå af, men fortsatte da et kompromis opnåedes. Til hans seneste indsats hørte udbydelsen af det store genforeningslån.

B.s baggrund var 1800-årenes liberale og frisindede københavnske borgerskab med forbindelse tilbage til 1700-tallets oplysningstid og den franske revolution. Han bidrog i 1800-tallets sidste årtier til at bryde et intellektuelt og overklassepræget kulturmonopol og gøre plads for en litteratur og kunst der også kendte bonden og arbejderen. Han bidrog til junigrundlovens genindførelse og kvindens frigørelse og ligestilling med manden. Han var med til at omforme en doktrinær gammelliberalisme til en socialt betonet liberal politik. Han var gennem mange år en både hadet og tiljublet mand der nød at udfordre og til tider bevidst forargede. Han blev mildere i sine ældre år da han stod som the grand old man i sit parti og i rigsdagen, men det ironiske glimt i hans øjne lod ane at troldsplinten stadig var der. □Afbildet på malet gruppe af D. Monies. To træsnit 1883. Afbildet på E. Henningsens tegn. af „Bogstaveligheden" (Fr.borg). Flere karikaturtegn. (Fr.borg) til Punch og Klods-Hans af Knud Gamborg 1885–90, af Alfred Schmidt 1886–89 og 1916–19, af Vald. Andersen 1910 og Jensenius 1918. Træsnit 1888. Afbildet på mal. fra Hørups bisættelse 1902 af Paul Fischer. Karikatur af Simonsen, 1904 (Kgl.bibl.). Relief af Elise Brandes (Politiken). På skitse og mal. af Jul. Paulsen, 1916–17, af ministeriet Zahle (Fr. borg, folketinget). Afbildet på H. Vedels mal. 1918 af grundlovsudvalget 1915 (folketinget). Afbildet på Oscar Matthiesens mal. 1923 af den grundlovgivende rigsdag 1915 (sst.). Foto.

Georg og Edv. Brandes' brevveksling med nordiske forfattere og videnskabsmænd, udg. Morten Borup, 1939–42. Edv. og Georg Brandes' brevveksling 1866–77, et udv. ved Eva Seibæk, 1972. – Jos. Fischer: Simon Lazarus og hans efterkommere, 1911. Th. Hauch-Fausbøll i Berl.tid. 21.12.1931. Alfred Ipsen: Dr. Edv. Brandes og Politiken, 1899. A. Schack: Kunsten i brutalitetens tjeneste, 1899. K. G. Brøndsted: Bladet fra munden, 1899. Georg Brandes: Samlede skrifter III, 1900. Chr. Gulmann: Edv. Brandes, Tilskueren 1904. E. Henrichsen: Mændene fra forfatningskampen II, 1914. Johanne Luise Heiberg og A. F. Krieger: En samling breve II, 1915. Robert Neiiendam: Michael Wiehe og Fr. Høedt, 1920. Samme: Det kgl. teaters hist. II–V, 1923–30. H. Cavling: Journalistliv, 1930. Nekrologer i Politiken, Berl. tid. Nationaltid. 21.12.1931. Tilskueren og Gads da. mag., februar 1932. Fr. Schyberg: Dansk teaterkritik indtil 1914, 1937 268–321. Fr. Hegel i Ord och bild, 1944 159–67. Vald. Koppel: Af Politikens hist. I–II, 1946. P. Munch i Politiken 21.10.1947. Erik Rasmussen og Roar Skovmand: Det radikale venstre 1905–55, 1955. – Privatarkiv i Rigsark.

Helge Larsen

Brandes, Ernst Immanuel Cohen, 1844–92, nationaløkonomisk forfatter. *1.2.1844 i Kbh. (Mos.), †6.8.1892 i Indelukket ved Fortunen, begr. i Kbh. (Mos. vestre). F: grosserer Herman Cohen B. (1816–1904) og Emilie Bendix (1818–98). ~20.1.1892 i Kbh. (Pauls) med Ellen Julie Emilie Margrethe Christiansen, f. Poulsen, *30.9.1870 i Kbh. (Holmens), †2.1.1921 på Frbg. (~1° med assistent i DFDS Christian Peter C., ca. 1864–91). – Bror til Edvard *B. og Georg *B.

Efter slægtens tradition uddannedes B. til forretningsmand, blev vekselerer, men arbejdede samtidig med økonomiske og sociale problemer. Med en ret stor formue trak han sig i en ung alder tilbage fra forretningslivet for fremtidig væsentligst at hellige sig journalistikken hvor behandling af børs- og bankforhold blev hans speciale. Fra Politikens start 1884 var han økonomisk medarbejder ved dette blad og skrev samtidig økonomiske artikler til det s.å. stiftede Tilskueren. 1889 forlod han Politiken og overtog redaktionen af Københavns Børstidende med hvilket han i nær forståelse med en dygtig, om end noget ungdommelig medarbejderstab søgte at skabe et nyt organ for radikalismen i hovedstaden – under stadig skarpere modstand fra store dele af de bank- og børskredse som bladet fortrinsvis henvendte sig til. Forinden havde han 1885 gjort sig bemærket ved et større nationaløkonomisk skrift *Samfundsspørgsmaal* der blev hans eneste bog. I dennes to afsnit behandlede han kritisk den klassiske nationaløkonomis fundamentale teorier, Malthus' befolkningslære og Ricardos værdi- og arbejdslønlære. Mens kritikken af Malthus er meget ensidig og uden større originalitet er afsnittet om værdilæren lødigere og mere særpræget. Omtrent samtidig med Harald *Westergaard, men uden at have dennes videnskabelige skole overførte han hermed 70ernes grænseværdilære på dansk grund og var for så vidt en af pionererne herhjemme for de nye synspunkter på dette samfundsøkonomiens mest centrale område. Jævnsides med værdilæren behandlede han tillige udførligt tidens sociale spørgsmål og tegnede her et mørkt billede af arbejderforholdene. B.s virksomhed som Børstidendes redaktør blev kun kortvarig. Forpint af økonomiske sorger idet bladets drift havde opslugt hans formue og ude af ligevægt efter måneders spænding som følge af en ham som redaktør overgået fængselsdom der dog ved højesteret

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

omsattes til en bøde berøvede han sig livet. B. var ligesom sine to brødre en meget betydelig og ejendommelig begavelse, men stod dog stadig noget i skygge af disse. Hans forstand var skarp, hans belæsthed omfattende og hans stilistiske evne fremragende. Af natur var han skeptiker og pessimist, af væsen ligefrem og usnobbet, men samtidig ofte kold og afvisende i ydre fremtræden. □Foto.

Marcus Rubins brevveksling, udg. Lor. Rerup, I, 1963 184; IV 84. – V. Hørup i Politiken 10.8.1892. Georg Brandes: Levned II, 1907 346; III, 1908 377–80. Johs. Jørgensen: Tårnet, 1916 14–18. Frejlif Olsen: En københavnsk journalist, 1921 41–59. Danske økonomer, 1976 252.

*P. Grønvold**

Brandes, Georg Morris Cohen, 1842-1927, kritiker, forfatter. *4.2.1842 i Kbh. (Mos.), † 19.2.1927 sst., bisat fra Bispebjerg krematorium, asken spredt ved Den slesvigske sten i Dyrehaven. F: grosserer Herman Cohen B. (1816-1904) og Emilie Bendix (1818-98). ~29.7.1876 i Berlin med Johanne Louise Henriette (kaldet Gerda) Strodtmann, f. Steinhoff, *7.9.1845 i Neindorf ved Helmstedt, † 20.11.1931 i Charlottenlund (~1° med den tyske forfatter og oversætter Adolf Heinrich Strodtmann, 1829–79), d. af toldfunktionær Heinrich Christoph S. (1814–53) og Anna Dorothee Lüders († 1885). – Bror til Edvard *B. og Ernst *B.

Forældrene var indskrevet i den jødiske menighed men religiøst indifferente, og først ved konfirmationsundervisningen kom B. i berøring med jødedommen som dog intet indtryk gjorde på ham. Han gik i det v. Westenske institut hvorfra han blev student 1859. Han hørte filosofiske forelæsninger hos Rasmus *Nielsen og blev i sit rusår så optaget af Goethe at han besluttede sig til at læse alle de bøger den unge Goethe havde studeret. Som brødstudium valgte han juraen, og indtil 1862 fulgte han juridiske forelæsninger. Men ved siden af fik han tid til at leve et højspændt studie- og kammeratliv. Han studerede æstetik og filosofi, først på egen hånd, siden under Hans *Brøchners vejledning, læste dansk litteratur med støtte af C. A. Thortsens og C. Molbechs bøger og Maanedskrift for Litteratur, også fransk og tysk litteratur så langt Studenterforeningens bibliotek rakte. Med Julius *Lange læste han græsk og latin og kunsthistorie; i små grupper af intellektuelt begejstrede studenter, navnlig den kreds der omgav F. *Nutzhorn og Jens Paludan-Müller fandt han stadig tilhold blandt ligesindede. Dybt blev han i disse ungdomsår præget af den hellenisme der var udgået fra J. J. Winckelmann og Goethe, endnu alvorligere af Søren Kierkegaard hvis værker tidligt optog ham og en tid lang førte ham ind i en rent kristelig tænke- og følemåde. Endnu ved slutningen af år 1866 følte han sig i religiøs henseende til højre for Brøchner. Forestillingen om at være en ener og kaldet til martyr for sandheden blev siddende uudryddelig i ham siden. 1862 fik ham accessit for en besvarelse af universitetets prisspørgsmål om forholdet mellem digtekunst og historie, n. å. guldmedaljen for en afhandling om skæbneideen i den antikke tragedie. 25.4.1864 afsluttede han sin magisterkonferens i æstetik med udmærkelse; prøven havde været i den tysk-spekulative ånd hvori B. blev opdraget. De nærmest følgende år syslede han med en afhandling om lystspillet der skulle bruges til doktordisputats, læste C. A. Sainte-Beuve og moderne litteratur og skrev enkelte bladartikler, de to tidligste en anmeldelse af Fr. *Paludan-Müllers Ungdomskilden i Fædrelandet, 1865, nr. 99, og en tekst til Dantes portræt i Illustreret Tidende 14.5.1865. Som æstetiker følte han sig langtfra moden. Efteråret 1866 kastede han sig ind i debatten om tro og viden med artikler i „Dagbladet" og en lille pjece, *Dualismen i vor nyeste Philosophie* der hævder at Rasmus Nielsens konkordat mellem religion og videnskab er en skinforsoning og nægter muligheden af noget antirationelt. Den udkom i begyndelsen af nov., og straks efter begav B. sig på sin første længere udenlandsrejse, over Lübeck, Köln og Bruxelles til Paris hvortil han ankom 11.11. Det var hans anden åndelige fødsel. Månederne nov.-febr. blev de lykkeligste i hans liv: trods slud og mørke og kulde „regerede han med Tiden som med en Dyne, der er for kort". Allerede før sin bortrejse havde han begyndt et studium af Hippolyte Taines skrifter; nu vender han tilbage med en formel opsigelse til den traditionelle, tyskfarvede æstetik i lommen. De afhandlinger og teateranmeldelser fra årene 1867-70 der er samlet i bindene *Æsthetiske Studier*, 1868 og *Kritiker og Portraiter*, 1870 viser hans raske bortgang fra den hegelsk-heibergske æstetik og kritik der betragter kunstværket som eksemplar af en oversvævende, abstrakt digtart; den opgives til fordel for en karakteriserende kunstkritik der studerer værkerne i folkepsykologisk belysning og stræber hen imod et billede af forfatterpersonligheden. Uagtet alle tilløb hos tidligere kritikere som P. L. *Møller og Cl. *Petersen virkede disse arbejder af B. som noget nyt og epokegørende, og trods megen modstand stod B. allerede anerkendt som forgrundsfiguren i dansk kritik ved sine afhandlinger om Emil *Aarestrup, Chr. *Richardt, Paludan-Müller, Henrik *Hertz, H. C. Andersen, Kamma *Rahbek, Meïr Goldschmidt, Henrik Ibsen, Pr. Merimée,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Sainte-Beuve osv. Den nye metode satte sin mest lokkende blomst i hans anmeldelse af A. Munchs Lord William Russell og Shakespeares Henrik IV (*Det uendeligt Smaa og det uendeligt Store i Poesien*). Det var dog ikke blot en ny kritisk fremgangsmåde han satte i værk, også krav til ny litteratur begyndte han at fremføre, og mere og mere utålmodigt vendte han sig mod den romantiske efterklangsdigtning, især som den viste sig i dramaet. Men også med andre emner end skønlitterære var B. sysselsat. Han optoges stærkt af kvindens stilling i samfundet – indtil sit 26. år havde han givet sig lidet af med kvinder, nu tog han revanche og kom ind i „sit Livs Cherubino-Stadium"; sammen med Carsten *Hauchs begavede hustru, Frederikke H., pønsede han på et felttog til befrielse af det undertrykte køn, men faldt foreløbig til ro efter at have oversat Stuart Mills *Kvindernes Underkuelse* der udkom 1869 med en begejstret fortale (2. udg. 1885 har en ny indledning med en række meget sigende forbehold). Med undtagelse af en kort udflugt sommeren 1868 til Tyskland og Schweiz var dette tidsrum viet til stadig flid og forfattervirksomhed. Det afsluttedes med udgivelsen af hans disputats om Taine: *Den franske Æsthetik i vore Dage* (1870, mundtligt forsvar 25.2. s. å.) hvori han gør op med sin nye læremesters anskuelser om kunsten og idealet, den herskende evne, den deterministiske historieopfattelse osv. og tillægger dem en relativ sandhed; kun over for Taines lære om geniet som et blot resumé af tidsånden og nationalkarakteren tager han absolut afstand.

Derefter tiltrådte han først i april 1870, på stipendium, sin længste og mest betydningsfulde rejse over Hamburg hvor han blev nogle dage igen til Paris hvor han kuriøst nok til en begyndelse faldt ind i en stokreaktionær, katolsk og mystisk sindet kreds. Han modtog nye, rige indtryk af byens kunst-, litteratur- og teaterliv, omgikkes Taine, Ernest Renan og den gamle litteraturprofessor Philarète Chasles, havde også et møde med Stuart Mill som gav ham lyst til at besøge London. Paris genfandt han i oprør, krigen var udbrudt, og B. oplevede dens første fase på nært hold. Kort før slaget ved Sedan tog han sydpå gennem Jurabjergene til Genève og over Savoyen til Torino, Milano, Firenze, Rom. Det var en ny lyksalighed for ham, men den varede kun kort thi i nov. blev han alvorlig syg af tyfusfeber der efterfulgtes af en langvarig åre betændelse som i hans senere liv af og til blussede op. Først i slutningen af marts kom han på benene igen, men hans sygeleje kortedes af italienske bekendte. I foråret vendte hans livskraft tilbage. Han besøgte Napoli og Roms omegn og følte sig som et Sydens barn. Under hjemrejsen nordpå over Firenze, Bologna, Venezia, München, Dresden, følte han stadig stigende irritation ved at nærme sig det hjemlige. Han var blevet oprørsk sindet og tænkte på at lede en strøm af nye filosofiske og litterære ideer ind over det efter hans mening stagnerede Danmark. Efter samråd med Hans Brøchner der i en halv snes år trofast havde stået ham bi med belæring og råd valgte han at holde en række forelæsninger over *Hovedstrømninger i det nittende Aarhundredes Litteratur*, og 3.11.1871 indledede han sin gennemgang af *Emigrantlitteraturen* der fortsattes med to foredrag om ugen til hen imod jul. På grund af den uhyre opsigt denne B.s første offentlige optræden vakte så han sig foranlediget til at udgive de holdte forelæsninger febr. 1872 som første del af det planlagte værk; det kom s. å. også på tysk. Den lille improviserede bog vakte end mere opmærksomhed og forargelse om B.s navn på grund af sin fripostige tone, sine dog forsigtige angreb på overleverede hjemlige idealer og sit fritænkeri. Pressen, især „Fædrelandet", var B. meget ugunstig, men en skare af yngre, deriblandt Holger *Drachmann, J. P. *Jacobsen og Sophus *Schandorph sluttede sig til ham og dannede en forening, Litteraturselskabet, til de nye ideers pleje. Her dyrkede man tanker om en ny, virkelighedskær, problemdrøftende digtning. Sine farligste modstandere, bl.a. Rudolph *Schmidt og D. G. *Monrad, tog B. ved hornene i et flyveskrift *Forklaring og Forsvar*, 1872 da aviserne ikke ville optage hans indlæg. Stemningen imod ham blev kun bitrere, og der var efter Hauchs død 4.3.1872 ikke tale om at man turde betro B. den lærestol i æstetik han var den nærmeste til at beklæde. En anden foredragsrække i april og maj om det nyere franske drama undgik at vække anstød; de blev ikke heller nedskrevet. I juni og juli arbejdede B. på et værk om forestillings-associationen som den menneskelige erkendelses grundprincip (der ligeledes blev henlagt). I sept. rejste han til Dresden og sachsisk Schweiz sammen med Goldschmidt og opholdt sig derefter et par måneder i Berlin, meget interesseret i at lære det nydannede rige at kende i dets hovedstad. Endnu en bog fik han udgivet det år: sin oversættelse af Mills *Moral grundet paa Lykke- eller Nytteprincipet*. Febr. og marts 1873 tog han fat igen med sine forelæsninger over hovedstrømningerne; de blev trykt så snart de var holdt så bogen *Den romantiske Skole i Tyskland* straks kunne udkomme. Mens værkets første bind i Kierkegaards manér giver typer af det romantiske åndsliv i dets opmarch – verdenssmerten hos Werther, René, Benjamin Constant Adolphe, Etienne de Sé-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

nancours Obermann, den reformatoriske ånd hos Mme Staëls heltinder – så har det andet bind mere karakteren af en ordnet attak på den tyske og danske højromantik, A. W. Schlegels, Ludwig Tiecks, Novalis' og E. T. A. Hoffmanns dyrkelse af drømmelivet og det religiøse sind. Ligesom for at bøde på bogens lidenskabelige tone skrev B. i maj s. å. sin smukke afhandling om Carsten Hauch, de tyske romantikeres lærling (trykt i Nyt dansk Maanedsskr. V, 1873). Juni-sept. tilbragte han i Berlin, Sachsen, Tyrol, München hvor han knyttede et livsvarigt intimt venskab med Paul Heyse der forstod at dæmpe hans lidenskabelighed; han rejste hjem over Berlin. Tanken om et længere fast ophold i Tyskland begyndte at dæmre for ham. Fra okt. 1873 til febr. 1874 fulgte forelæsningerne og bogen om *Reaktionen i Frankrig*, 3. del af det rask fremadskridende hovedværk, denne gang formet som et regulært filosofisk angrebsskrift imod det såkaldte autoritetsprincip, repræsenteret af restaurationstidens franske forfattere. Det er det tørreste og mindst interessante bind af Hovedstrømningerne, foranlediget af den polemik om „den frie Tanke" hvori fortalen til Emigrantlitteraturen havde trukket B. ind. I virkeligheden er tendensen vendt imod det hjemlige åndsliv, det danske højre der forskansede sig imod B. i streng ortodoksi og politisk reaktion. Således som felttoget havde udviklet sig måtte det blive værkets midtpunkt. Men nu fulgte en vending i arbejdet. Foråret 1874 holdt B. forelæsninger over Byron som skulle komme værkets 4. del til gode, og sysselsættelsen med engelsk litteratur hvori han forhen kun var lidet bevandret udvidede hans horisont. Edmund Gosse kom ham i maj måned til hjælp og gav ham indvielsen i W. Wordsworth, S. T. Coleridge, John Keats og P. B. Shelley. Disse studier afbrødes vel ved et nyt Tysklandsophold om sommeren hvor han trådte i forhandlinger med redaktionen af det da netop stiftede „Deutsche Rundschau"; men efter hjemkomsten tager produktionen fart i en tydeligt mere positiv retning: han skrev essays om Paul Heyse, Ferdinand Lasalle, Ludvig Bødtcher, og foråret 1875 omarbejdedes Byronforelæsningerne til bogen *Naturalismen i England*. Hermed er „Hovedstrømningerne" indtrådt i en ny fase: B. har nu forladt den ideologiske udviklingsmåde og er gået over til forfatterportrætter. Noget nyt er også skildringen af Byron som optager en stor del af dette bind; her er B. for første gang inde på den sufflerende digterkarakteristik hvor kritikeren og hans genstand sammenblandes. Det er den typiske brandes-helt, den trodsige og selvrådige allerhelvedeskarl som uforstået, spotsk og i grunden melankolsk rider sin ensomme men ikke ubemærkede vej gennem verden. Samtidig med dette skrift udgav B. en oversættelse af Gottfried Kellers *Schweitsernoveller* der blev ilde modtaget såvel for sprogbehandlingen som for det formentlig usædelige indholds skyld. Siden „Emigrantlitteraturen", hvori B. havde refereret „Werther", „Obermann" og „Adolphe" noget åbenhjertigt var han bestandig udskreget som profet for ugudelighed, selvmord og fri kærlighed.

Imens havde hans parti vokset sig ganske stærkt. Fra okt. 1874 til sept. 1877 udgav han i forening med sin bror Edvard B. tidsskriftet *Det nittende Aarhundrede* der hævdede sig som organ for den nye litteratur; heri så en række af hans afhandlinger og anmeldelser lyset. Men B. havde meget usikre økonomiske kår; et forsøg på at ansætte ham som universitetslærer mislykkedes for kultusministeren, J. C. H. Fischer, og B. var nu bestemt på at slå sig ned i Tyskland hvor hans læsekreds stadig voksede. Fra foråret 1876 til okt. 1877 havde han ingen fast station, rejste mest rundt og holdt foredrag, navnlig om Søren Kierkegaard, og var april 1877 igen i Italien med sin hustru (Venezia, Firenze, Rom, Napoli). Bogen om *Søren Kierkegaard*, 1877, en af B.s personligste der åbnede det videnskabelige studium af denne forfatter, bl.a. med den epokegørende analyse af „Frygt og Bæven" fremkaldte megen diskussion, hvorimod samlingen *Danske Digtere. Charakterbilleder* der udkom samtidig god olie på bølgerne. Inden B. tog fast ophold i Berlin omarbejdede han grundigt „Emigrantlitteraturen" og holdt ved Kbh.s univ. nye forelæsninger over Saint-Simon, H. F. R. de Lamennais og Victor Hugo som imidlertid skulle vente længe på den definitive bearbejdelse til brug for 5. bind af Hovedstrømningerne, 1882. I Berlin følte han sig i stærk fremgang og vandt snart indflydelse, men han tabte ikke nordiske forhold af syne. Det første større arbejde han der skrev var en bog om *Esaias Tegnér*, 1878, en fin psykologisk studie i Sainte-Beuves stil, foranlediget ved en opfordring af digterens sønnesøn, Elof Tegnér hvem B. havde truffet på et foredragsbesøg i Stockholm nov. 1876. Bogens modtagelse i Danmark og Sverige var meget blandet, men den har i tidens løb hævdet sig som det foregangsarbejde i Tegnérstudiet den er. B. havde til dens udarbejdelse i større omfang end han plejede anvendt utrykte kilder og overleveringer. Det gælder endnu mere en supplerende afhandling, optaget i samlingen *Mennesker og Værker*, 1883 hvilken han imidlertid af mistillid til sin hjemmelsmands pålidelighed udelod af sine Samlede Skrifter. I samme manér er den følgende monografi *Benjamin Disraeli*, nedskrevet og trykt så varm som

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

den kom fra pennen nov. og dec. 1878 og udkommet inden jul; en meget udvidet og forbedret udgave kom på tysk maj 1879, den definitive først under titlen *Lord Beaconsfield* i *Samlede Skrifter* IX, 1901. Det var et nyt vellykket forsøg på at skildre manden bag bøgerne og på at nå bag om den officielle facade. Sept. 1879 genså B. Paris og åndede for en stund op efter det anstrengende arbejde med artikler, bøger og oversættelser. På Oehlenschlägers hundredårsdag 14.11. var han i Kbh. og holdt festtalen for F. L. Liebenberg. Hans forelæsninger over den franske romantik i samme måned havde stor tilslutning. N. å. opholdt han sig en tid lang i Norge og vakte nyt røre. 1881 udgav han sit ældste politiske skrift, *Ferdinand Lasalle* (i dets første form trykt i Det nittende Aarhundrede, 1874-75), omarbejdet som bog på dansk, og på tysk den mægtige samling af sine essays *Moderne Geister* samt begyndelsen af en ny oversættelse af Hovedstrømningerne, den som på grund af sproget og forfatterens gennemarbejdelse har haft den største autoritet hos hans udenlandske publikum. Nye besøg i Danmark og Norge forøgede afvekslingen og spændingen i hans liv. Men i stilhed arbejdede han i disse år med fransk litteratur som var og blev hans yndlingsfelt, både de romantiske og de nyere realistiske forfattere. Nogen dyb kærlighed til den tyske jordbund hvorpå han levede fik han aldrig. De korrespondancer han hjemsendte, og som 1885 udkom samlet og udvidet i en stor illustreret udgave under titlen *Berlin som tysk Rigshovedstad*, en glimrende journalistisk præstation viser ham som den opvakte iagttager og velunderrettede referent, men hjertet var ikke rigtig med. Det faldt ham derfor ikke tungt juli 1882 at modtage et tilbud fra en anonym kreds af landsmænd om „ved Siden af de private Forelæsninger som han i de senere Aar jævnlig havde holdt ved Kbh.s Univ. at holde offentlige Forelæsninger sst.", mod et vederlag af en sum af 4000 kr. årlig i ti år, idet man forudsatte at han ville forlægge tyngdepunktet for sin virksomhed fra tysk til dansk og tage residens i Kbh. 1.2.1883 holdtes der afskedsfest for ham i hotel Kaiserhof i Berlin.

Allerede inden hjemrejsen til jul 1882 havde han nået at udgive 5. bind af Hovedstrømningerne, den længe forberedte fremstilling af den franske romantik, samlet omkring den da endnu levende Victor Hugo til hvem B. direkte henvendte sig i efterskriften. Det er hans smukkeste bog, næsten uden tendens og polemik, en hyldest til fransk poesi og romansk kultur. Det var nu hans mening at bringe det store værk til en hurtig afslutning, og han holdt foråret 1883 offentlige forelæsninger over den sidste af de seks forfattergrupper det var hans hensigt at behandle, men det lykkedes ham ikke at få bugt med uhyret. Året bragte to essayssamlinger af B. I den tykke bog *Mennesker og Værker i nyere europæisk Litteratur* findes mest fredelige blade: *Goethe og Danmark* (oprindelig skrevet til „Goethe-Jahrbuch", 1881) hvor han måler guldaldertidens åndelige stormænd med en af deres vigtigste forudsætninger; *Schack Staffeldt* (oprindelig skrevet til F. L. Liebenbergs udgave af digteren 1882), en hel lille bog om den romantiske poesis grundideer, et sympatisk modstykke til B.s talrige direkte angreb på romantikken, hans teknisk mest fuldendte afhandling; et optryk af B.s varme og hyldende afhandling om Paul Heyse; de to vigtige studier over Gustave Flaubert og brødrene E. og J. Goncourt som fik betydning for den realistiske fortællekunst i Danmark, samt flere mindre artikler. I bogens forord træder B. frem i en ny inkarnation som den kunstneriske psykolog der vil kappes med sin tids roman- og skuespildigtere uden de videnskabelige prætentioner der havde været fremme i monografierne fra sidst i 1870erne og uden den voldsomme polemik der kendetegnede hans fremmarch efter hjemkomsten fra den første Italiensrejse. Mere af et partiskrift er *Det moderne Gjennembruds Mænd* hvori B. behandler den nye digterskole som havde samlet sig om hans forkyndelse. Heri okkuperes Bjørnstjerne Bjørnson der siden sidst i 70erne havde nærmet sig B., og Ibsen hvem B. i denne anden behandling formår at karakterisere friere end det havde været muligt 1867; de to nordmænd anbringes foran de danske digtere: J. P. Jacobsen som B. havde været så heldig at proklamere som den første prosaist i den nye litteratur på et tidspunkt da han endnu kun havde publiceret nogle småstykker i tidsskrifter, Holger Drachmann hvem B. kun undte en kneben anerkendelse og som straks efter bogens fremkomst brød med B., Sophus Schandorph som B. trakterer fornemt nedladende i bevidsthed om at det drejer sig om en digter som uden hans optræden aldrig havde fundet sit særområde, endelig Edvard Brandes og Erik Skram. Bogen kom på en tid da det litterære venstre var ved at gå i stykker, og den fremskyndede kun opløsningen.

I anledning af tohundredåret for Holbergs fødsel udsendte B. 1884 sit kendte festskrift, en åndrig bog, men ensidig og historisk set mangelfuldt funderet; bedst er skildringen af de klassiske og de uklassiske elementer i komedierne og digtene. I fremstillingen af Holberg som den suveræne, miskendte tugter af samtiden finder vi den brandeske heltetype under fortsat krystallisation. En længere foredragsrejse til Tyskland, Østrig og

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Polen havde den betydning at bringe B. i berøring med slavisk åndsliv som hidtil havde været ham en lukket bog. Nye rejser til Polen og Rusland 1886 og 1887 resulterede i de fine rejse- og litteraturskildringer *Indtryk fra Polen* og *Indtryk fra Rusland* juli og okt. 1888. B. har med held grebet den nylig afdøde Goldschmidts pen. Hans deltagelse i den meget bitre debat om betydningen af kønslig afholdenhed („Sædelighedsfejden" 1887) der førte til brud med Bjørnstjerne Bjørnson viste til fulde hvor langt B. var kommet fra sin ungdoms troskyldige idealer: af den tidligere missionær for kvindefrigørelsen var der ikke spor tilbage. Endnu mere forbavsedes B.s gamle frisindede og demokratiske tilhængerskare ved hans forelæsninger over Fr. Nietzsche 1888, n. å. bearbejdet til afhandlingen *Aristokratisk Radikalisme* (i Tilskueren). I denne afhandling, og ikke mindre i den polemik med Harald Høffding den affødte lagde B. sin ustyrlige nonkonformisme for dagen („Man har for længe tæret paa Halvfjerdsernes Tanker: visse Arvelighedsteorier, lidt Darwinisme, lidt Kvindeemancipation, lidt Lykkemoral, lidt Fritænkeri, lidt Kultus af Folket . . ."). Han forkynder nu med åbne ord sin tro på de store mennesker som kulturens kilder og endemål. Herefter satte han sig til opgave at fremstille sådanne rige personligheder i omfattende biografiske fremstillinger. 1888-89 holdt han forelæsninger over Goethe, og et par herhen hørende studier blev trykt i Tilskueren 1890, men snart lagde han Goethe til side for Shakespeare der lokkede ham med sine fremstillinger af lidenskabslivet. Inden han vovede det afgørende spring udgav han sine småafhandlinger: to bind *Essays*, 1889 (*Danske Personligheder* og *Fremmede Personligheder)* og et bind *Udenlandske Egne og Personligheder*, 1893 hvori rejseskildringerne indtager den halve plads. Han bestræber sig i disse bøger for at være til gavns subjektiv, ville gerne bruge de behandlede forfattere som anledninger til at udtale sin mørkt-gyldne livsopfattelse, understregede stærkt hvad disse digtere var for *ham*. Okt. 1890 endelig sluttede han efter næsten en snes års arbejde det store litteraturhistoriske værk hvori han noget hovedkulds var faldet ind. *Det unge Tyskland*, et stort og tungt arbejde førte langt om længe læserne tilbage til ideerne fra 1848 hvori B.s hele virksomhed som talsmand for liberale meninger bundede. Af de deri behandlede skikkelser havde kun Heinrich Heine hans inderlige forkærlighed; dette parti af bogen kunne også senere ved nogle pennestrøgs forandringer udgives som særligt skrift. Det frapperede mange, også af B.s tilhængere, ved at fremhæve digterens cæsariske tankegang og ved en sammenligning mellem Heines og Goethes lyrik som lod vægtskålen synke ned til fordel for den sidste. I det hele så det ud som om B. var løbet fra sine forsyninger. Den oprørske tankegang, den frihedsbegejstring, den ynglingetrods mod vedtagne meninger hvormed det store foretagende var begyndt syntes næsten forsvundet; i stedet henviste B. til dyrkelsen af de store forfatteres personligheder og værker som til en ny helgenkultus. Han endte ganske vist med en skildring af den tyske revolution som en art afslutning på den store tilbageskridende bevægelse i europæisk åndsliv det havde været hans formål at beskrive; men det var tydeligt at dette hovedemne i mellemtiden havde mistet hans interesse. „Hovedstrømningerne" blev ikke til den demonstration af en tesis hvortil det var planlagt, men en række livlige åndshistoriske skildringer fra de forskellige lande.

Det nye tiår skulle begynde med bitterhed. Nov. 1890 mistede B. den ene af sine små døtre. Et nyt forsøg der ved to offentlige adresser blev gjort på at bevæge regering og rigsdag til at gennemføre hans ansættelse som professor mislykkedes n. å. En slags oprejsning for tort og svie fra magthavernes side fik han ved en stor fest i Koncertpalæet 25.10.1891, 25-årsdagen for hans første skrifts udsendelse hvor han blev hyldet af forfattere, kunstnere og videnskabsmænd og til sidst fik fakkeltog. Han havde smag for hyldest og store scener. 1890ernes hovedværk er den store bog om *Shakespeare* I-III, 1895-96, nedskrevet som i et åndedræt efter flere års forarbejder. Det er en genial løsning af en uløselig opgave, et forsøg på at skrive digteråndens historie, læse hans skiftende ansigter ud af værkerne med en hovedvægt på de bitreste, mest lidelsesfyldte steder i de mørkeste, til dels tvivlsomme tragedier. Shakespeare-skikkelsen er især opfattet fra den lyriske side og har i B.s opfattelse fået de træk han fremelsker hos sine modeller: de fine nerver, der let spændes til sprængpunktet, den uundværlige martyrmine, den fornemme livslede og publikumsforagt. Filologisk, kultur- og personalhistorisk er bogen meget angribelig, men gendigtningen af skuespillene og kreationen af heltens legendariske skikkelse hører til det mest udsøgte B. har frembragt. Efter tabet af Julius Lange udgav B. 1898 de breve han havde modtaget fra ungdomsvennen med en skildring af deres samliv, en af de smukkeste bøger i dansk memoirelitteratur. 1899-1902 udsendte han sine *Samlede Skrifter* I-XII med register (to supplementsbind 1903-04, fire nye 1905-10). Han udelod en del af sine mindre artikler, optog ikke få, som aldrig var kommet i bogform, underkastede alt en til dels ret indgribende revision. En radikal udrens-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ning af fremmedord efter meget udfordrende principper (allerede forberedt siden slutningen af 80erne) har ændret sprogbilledet en hel del, de mange citater af vers på engelsk, tysk og fransk er metrisk oversat, men oftest meget uheldigt; noget interessantere er de *Ungdomsvers*, 1898 som blev optrykt bag i 12. bind. B. har været veloplagt til dette store foretagende, men det gælder om hans omarbejdelser som om Oehlenschlägers, at de ikke respekterer værkernes oprindelige karakter. Arbejdet gennemførtes på trods af ret ondartede tilbagefald af hans gamle åresygdom som også nedsatte hans mod og evne til at indlade sig på større foretagender for lange tider.

Efter det politiske systemskifte fik B. 1902 professortitel og -indtægt uden forelæsningspligt; siden 1890erne holdt han kun få offentlige forelæsninger, fremkaldte heller ikke længere nogen forargelse ad den vej. Han gav sig til at nedskrive sit levned, begyndelsen først i tredie person i *Det ny Aarhundrede*, 1903-04, som bog i tre bd., 1905-08. Det er en i det faktiske meget pålidelig selvbiografi, udarbejdet over dagbogsoptegnelser, egne og andres breve, avisudklip osv.; smukkest er de første halvandet bind med fine reminiscenser fra „Dichtung und Wahrheit" og „Le Livre de mon Ami", resten mest annalistisk, med mere udførlige bemærkninger om mennesker B. har mødt og talrige opgør med modstandere og frafaldne. Nogle smukke autobiografiske fragmenter i „Udenlandske Egne" og „Samlede Skrifter" savnes hårdt i sammenhængen. Fraset et par småbøger – *Før og nu* og *Armand Carrel*, 1911 – omfatter hele B.s forfatterskab fra nu af til verdenskrigen småartikler i tidsskrifter og navnlig kronikker i Politiken hvor han gennem en årrække med sin mester Sainte-Beuve i erindring offentliggjorde en lille holbergsk epistel hver mandag, kun afbrudt af de ret talrige rejser der nu især gik til Karlsbad og Paris. Disse artikler fra hans sidste 25 år kan for største delen genfindes i hans skrifters XV-XVIII, i samlingerne *Fugleperspektiv*, 1913, *Napoleon og Garibaldi*, 1917, *Liv og Kunst*, 1929, *Store Personligheder*, 1930 og *Kulturbilleder*, 1932. Efter krigsudbruddet indtrådte en vending. B. havde hidtil kun lejlighedsvis skrevet om politik med egentlig aktuelt sigte: nogle drilske småindlæg under provisoriestriden, en række varmtfølte og virkningsfulde artikler om det slesvigske spørgsmål (samlede i *Sønderjylland under prøjsisk Tryk*, 1919), opråb og afhandlinger der appellerede adskillige undertrykte folkefærds sag til den europæiske opinion. Men nu først vover han sig ind i en stadig politisk forfattervirksomhed, taler med krigerske og voldsomme ord fredens og mådeholdets sag, angriber med bitter trodsen på sin neutralitet begge kæmpende stormagtsgrupper for deres voldspolitik. Indlæggene er samlet i de forskellige udgaver af *Verdenskrigen*, 1916-17 og fortsattes efter fredsslutningen med *Tragediens anden Del*, 1919. Mens B. i disse skrifter kun optrådte som anklager, kastede han sig som for at dulme smerten over mislydene i den europæiske koncert ind i et stort oplysende forfatterskab. *Wolfgang Goethe* I-II, 1914-15 hævder sig smukt i Goethelitteraturen ved klarhed og ædruelighed, men de fineste partier er fra omkring 1890. *François de Voltaire* I-II, 1916-17, støtter sig stærkt på Gustave Desnoiresterres', Goncourternes, Sainte-Beuves og andres skrifter, men er skrevet med større varme og elegance end det forrige værk, det er uden tvivl den mest overskuelige eksisterende større Voltairebiografi. *Cajus Julius Cæsar*, 1918 er det mest glimrende skrevne og komponerede af B.s alderdomsværker, men mangelen på historisk kritik og den gennemgående afhængighed af hævdvundne klassisk-filologiske synsmåder gør bogen til væsentlig underholdningslitteratur, som blev forbillede for de følgende tiårs internationale kæmpebiografier i masseoplag. Et planlagt værk om Thorvaldsen blev henlagt til fordel for en bog om Michelangelo, 1921, B.s sidste heltebog, et ypperligt fortalt stykke florentinsk historie, men kunstvidenskabeligt set uden betydning. Som et efterslæt til „Voltaire" kom et par småskrifter *Hertuginden af Dino og Fyrsten af Talleyrand*, 1923, og *Uimodstaaelige*, 1924 der viser samme fordomsfri opfattelse af 1700-tallets aristokratiske selskab. Nogle meget smukke og friske afhandlinger fra B.s oldingeår er samlet under fællestitlen *Hellas*, 1925; heri vedkender han sig med stolthed sin ungdoms forkærlighed for græsk åndsliv og den del af nyere europæisk dannelse som har sin rod i det. Også B.s allersidste bøger betegner en tilbagevenden til ungdommens interesser: i de tre små bind *Sagnet om Jesus*, 1925, *Petrus*, 1926, *Urkristendom*, 1927 bekæmper han læren om Jesus som en efterhånden guddommeliggjort profet, stempler efter den tysk-fransk-amerikanske radikale bibelkritiks foregang denne opfattelse som en euhemeristisk konstruktion. Således opnåede han med sine seneste skrifter at vække en lignende forargelse som over et halvhundrede år tidligere.

B. har i skrift og tale sit liv igennem øvet en overordentlig påvirkning på litteraturen og den offentlige mening i Danmark og uden sammenligning været den danske som helst blev hørt i udlandet. Hans indflydelse som vækker til selvtænkning og hans betydning for talrige enkelte lader sig efter sin natur vanskeligt måle. Mere

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

håndgribelig er hans indsats som kritiker og impulsgiver over for skønlitteraturen. I 1860erne havde han endnu Cl. Petersen ved sin side når han angreb epigonpoesien og henviste til Shakespeare som forbillede for en alvorligere kunst. I 1870erne kommer der nye slagord til: litteraturen skal være talerør for „den frie Tanke", bygge på „naturalistisk" grund og „sætte Problemer under Debat". Forfattere som Drachmann, J. P. Jacobsen og Schandorph har han mere eller mindre hjulpet frem til selvstændighed, også norsk og svensk samtidig digtning skylder ham vejledning og støtte. Med 90ernes litterære bevægelse havde han en art forbund ved sin fremhævelse af Nietzsche og dyrkelse af personligheden; han deltager i denne periodes reaktion mod oplysningsfilisteriet. Med litteraturen efter år 1900 stod han ikke på så fortrolig en fod. Nogen særdeles fin og sikker smag for sin samtids digtning besad B. egentlig ikke; han bundede dybt i den tidsalder hvori han havde modtaget sin første dannelse, arbejdede sig kun med møje ud af den romantik som er hans forudsætning. Men han var rådsnar og lærvillig, vragede ikke venners og fremmedes råd og vink om hvor der var nye tanker og ny kunst at finde.

Den danske litterære kritik og litteraturhistorie i de følgende menneskealdre stod på B.s skuldre. Så tidligt som sidst i 60erne lagde han sine studier over det komiskes og tragiskes teori til side for at følge de nye franske instruktioner. Egentlig æstetiker ophørte han snart at være; når han skulle henføre sine domme om digteriske emner under almindelige regler faldt han tilbage i den real-idealisme han havde fået doceret i universitetshåndbøger som Fr. Th. Vischers. Det var mere og mere forfatterpersonligheden han søgte, og på sine ældre dage snarere forfatternes meninger og praktiske indsatser end deres poesi. En udtømmende historisk eller litterær granskning af en tidsalder lå ham fjernt; han dreves til sine emner af naiv sympati med menneskene og forlangte med årene mere og mere gigantiske repræsentanter for menneskeheden. Mangesidig var han, men ingen proteus: til at følge en frembringende ånd i hans sjæls lønkamre eller igennem alle variationer af hans poesi savnede han tålmodighed. Det religiøse liv var ham efterhånden næsten fremmed, de jordbundne og de idylliske naturer havde hans antipati. At fremstille en helt uden verdenssmerte lå uden for B.s talent. Som forfatter har han æren af at have udformet det litterære essay og den kunstneriske monografi i fransk manér. Også hans store historiske værker kan opløses i essays. I miniatureformat går genren igen i adskillige af hans bladartikler. Hans prosasprog stammer i lige linie ned fra J. L. Heibergs, det lette og gennemsigtige foredrag, aldrig opfyldt af halvforståelige hentydninger og jargon; vel havde han ikke al Heibergs finesse, gratie og hygge, til gengæld rådede han over patos og indignation, en dristigere rytme og et rigeligere billedforråd. Han var en magtfuldere skribent. Med sit distinkte, lidenskabelige mæle formåede han at holde den nordiske læseverden fast gennem to menneskealdre uden nogen sinde at betvivle at han også havde myndighed til at tale. – K² 1909. F. M. I. Kr. 1912. □Barnetegn. af Constantin Hansen ca. 1845, af Geskel Salomon ca. 1847 og af Birgitte Neumann ca. 1850. Mal. af D. Monies. Min. af H. Møller (Kgl. bibl.). Tegn. af Julius Lange, 1861 og af G. Rump, 1868. Mal. af Zahrtmann, 1872. Tegn. af P. S. Krøyer, 1875 (Skagens mus.). Karikatur af K. Gamborg, 1877 („Punch"). Mal. af Chr. Krohg, 1879 (Skagens mus.). Tegn. af Krøyer, 1881, gengivet i træsnit 1882 af Hendriksen og kopieret af K. Edsberg (Kgl. bibl.). Afbildet på mal. af Krøyer, 1883 (Randers mus.). Mal. af Max Klinger, 1883, af Michael Ancher 1883. Mal. af Oscar Björck og af Eilif Petersen. Træsnit 1883 og 1885. Mal. og tegn. af L. Horovitz, 1885. Træsnit af H. P. Hansen, 1886. Silhouet af C. J. Salomonsen, 1886. Tegn. (Fr.borg) til Punch af K. Gamborg, 1886-88 og af Alfred Schmidt, 1887. Radering af F. Lindner, 1886. Tegn. af F. Henningsen efter foto fra 1887 (Nasjonalgalleriet, Oslo). Mal. af H. Slott-Møller 1888, flere gentagelser (1889, Kgl. bibl.). Træsnit 1890 af H. P. Hansen efter foto. Tegn. af Vald. Neiiendam, 1893. Mal. af Jul. Paulsen, 1897. Træsnit af A. Bork, 1897, efter foto. Træsnit af H. C. Olsen, 1899. Avistegn. 1899. Relief af M. L. Macguire (?) ca. 1900 (Kgl. bibl.). En række portr. af P. S. Krøyer: Mal. og tegn. ca. 1900 (Hirschsprung), tegn. ca. 1900 (Fr.borg), mal. 1900 (Anchers hus, Skagen), mal. 1900 (Politiken) og mal. 1902 (Fr.borg). Karikaturer af Alfred Schmidt, 1901. Buste af V. Bissen, 1901, relief af samme 1902. Buste af Max Klinger, 1902 (Kgl. bibl.; Kunstmus. i Leipzig). Buste af N. Hansen Jacobsen, 1903 (Vejen mus.). Medalje 1904. Karikaturer 1904 af Blix, Albert Engström og Axel Nygaard. Buste af Elise Brandes ca. 1907. Buste af L. Brandstrup, 1912 (Fr.borg), relief af samme 1912. Tegn. af A. Rouveyre, 1913. Buste af J. Davidson, 1914. Mal. af Michael Ancher, 1915 (Skagens mus.). Mal. af V. Irminger, 1917. Tegn. af Jensenius 1920 og 1921 (Fr.borg). Tegn. af Ivan Opffer, 1921, litografe-ret 1922. Mal. af H. Vedel, 1922 (Fr.borg). Tegn. af Hans Bendix, 1925, litografi 1926. Mal. af Lovis Corinth, 1925 (Kgl. kunstmus., Antwerpen), af Arnold Koblitz, 1926 og af Aug. Tørsleff,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1926. Linoleumssnit af K. J. Almquist, 1932. Mal. af Max Liebermann (Bremens mus.) og af H. Vedel (Studentergården, Kbh.). Buste af R. Tegner (Tegners mus., Vilhingerød). Karikaturer af Eva Drachmann og R. Storm Petersen. Tegn. (ungdomsbill.) af Ib Andersen, 1938. Frimærke af C. Slania, 1971, efter tegn. af Jane Muus. Foto.

Bibliografi. Dansk skønlit. forfatterleks. I, 1959 155-71. *Udg.* Samlede skr. I-XVIII, 1899-1910. Samlede skr. Danmark, I-III, 2. udg., 1919. Hovedstrømninger i det nittende årh.s lit. I-VI, 1966-67.
Kilder. Levned I-III, 1905-08. Georg og Edv. Brandes' brevveksl. med nordiske forfattere og videnskabsmænd, udg. Morten Borup m.fl., I-VIII, 1939-42. Correspondance de G. B., udg. Paul Krüger, I-IV, 1952-66. G. B. und Arthur Schnitzler: Ein Briefwechsel, udg. Kurt Bergel, Bern 1956. G. B. og A. G. Drachmann, udg. Geert Drachmann, 1967. G. B. og Vilh. Andersen: En brevveksling i Danske studier 1967 71-102 og 1968 60-62. Edv. og Georg B.s brevveksl. 1866-77, udg. Eva Seibæk, 1972. G. B.s breve til hjemmet, udg. Morten Borup, I-III, 1978.
Lit. Tilskuerens festskr. til G. B., 1912. G. B. årbog 1975- H. S. Vodskov: Spredte studier, 1884 287-328. Cl.Wilkens i Tilskueren, 1888 740-69 og 887-907. Alfr. Ipsen: G. B., I-III, 1902-03. Edm. Gosse: To besøg i Danm., 1912. Konrad Simonsen: G. B. 1913. Vilh. Andersen: Tider og typer af dansk ånd hist. II, 2, 1916 181-262. Osv. Hansen: G. B. 1918. Vald. Vedel: Firsernes førere, 1923 109-49. H. Rue i Edda, 1924, 236-99 og 1926 1-34. Paul V. Rubow: G. B. og hans lærere, 1927. Samme i Danske studier, 1928 145-62. Henri Nathansen: G. B. 1929 (2. udg. 1950). Gertrud Rung: G. B. i samvær og breve, 1930. Paul V. Rubow: G. B. og den kritiske tradition i det nittende årh., 1931. Holger Ahlenius: G. B. i svensk lit. till och med 1890, Sth. 1932. Paul V. Rubow: G. B.'s briller, 1932. Gunnar Ahlström: G. B.s hovedstrømninger, 1937. C. G. Elberling: G. B. belyst ved skrifter af og om ham, 1937. Paul V. Rubow: Reflexioner 1942 71-81. Fr. Hegel i Ord och bild, 1944, 159-67. Aage Kabell i Orbis litterarum, 1944 188-215. Emil Frederiksen: Den unge Grundtvig og andre essays, 1948 170-78. E. Spang-Hansen: Oscar Siesbye og hans breve, 1948 29–45. Fr. Böök: Victoria Benedictsson och G. B. 1949. Paul V. Rubow: Lit. studier, 2. udg, 1949 12-35 og 36-88. H. Fenger: G. B.s læreår, 1955. Samme i Festskr. til Paul V. Rubow, 1956 256-68. Samme: Den unge B., 1957. Vald. Hansen i Fund og forskning III, 1956 117-23. L. Nedergaard i Nordisk t. för vetenskap, konst och industri, 1960 1-17. O. Seidlin: Essays in german and comparative lit., Chapel Hill 1961 1-29. H. Fenger: G. B. et la France, 1963. Samme i Edda, 1964 81-116 og 169-208. Sv. Møller Kristensen i Scandinavica, 1964 121-32. Bertil Nolin: Den gode europén, 1965. René Wellek: A hist. of modern criticism IV, New Haven 1965 357-69 og 606-10. Chr. Jackson og J. Andersen i Danske studier, 1971 58-80. Elias Bredsdorff i Scandinavian studies, 1973 1-26. Lars-Olof Franzén i Ord och bild. 1973 467-76, 478-81 og 483-86. Den politiske G. B., red. Hans Hertel og Sv. Møller Kristensen, 1973. H. Rue: Om G. B., 1973. Elias Bredsdorff i Dansk udsyn, 1976 175-88. B. Nolin: G. B. 1976.
Papirer. Brandes arkivet i Det. kgl. bibl.

*Paul V. Rubow**

Brandes, Ludvig Israel, 1821-94, læge. * 26. 10.1821 i Kbh. (Mos.), † 17.9.1894 sst., begr. sst. (Mos. Vestre). F: silke- og klædehandler Joel Israel B. (1795-1867) og Emilie Frænckel (1799-1856). Ugift.

B. blev student 1839 fra Borgerdydskolen i Kbh., tog lægeeksamen 1845, men havde også beskæftiget sig meget med fysik og fået universitetets guldmedalje for en prisopgave i dette fag. Efter et studieophold i Paris 1845-46 var han kandidat på Almindelig hospital til 1850, men deltog som underlæge i krigen 1848. 1850-52 var han reservemedicus på Almindelig hospital hos Mads *Christensen, 1855-57 på Frederiks hospital hos C. E. *Fenger. 29.11.1848 havde han disputeret for licentiat-, 18.5.1850 for doktorgraden. Doktordisputatsen var et meget selvstændigt arbejde om de gonorrhoiske led- og øjenlidelser. 1852-55 var han atter i udlandet, og 1859-66 udkom hans udførlige *Haandbog i Læren om de indvortes Sygdomme* I-IV, et fortjenstfuldt arbejde i hvilket der toges meget hensyn til skandinaviske undersøgelser. 1863 fulgte B. sin gamle chef som overlæge ved Almindelig hospitals medicinske afdeling og lemmestiftelsen, og i denne stilling forblev han til sin død. Sikkert var han en meget kundskabsrig læge (det her hjemme først diagnosticerede tilfælde af myxødem er offentliggjort af ham) og en yderst human overlæge, men det er dog navnlig hans rige filantropiske virksomhed der vil huskes. Allerede som ung kandidat fik han 1849 oprettet vuggestuer for fattige børn, de blev senere til børneplejeforeningen; men hans betydeligste bedrift er det ved private gaver oprettede Kbh.s sygehjem på Rolighedsvej for kronisk syge af borger- og embedsstanden i Kbh. der før kun havde haft den usle lemmestiftelse som sidste tilflugt. Det stod færdigt 1859 og kunne rumme 100, men begyndte med 50 beboere, de 25 havde friplads. B. havde en lykkelig evne til uden pågående reklame at føre sine ideer offentligt frem i en smuk og overbevisende form, og den venlige, af dyb og ægte humanitet prægede læge forstod at vinde sympati for sine vel overvejede planer som han gennemførte med energi og den fornødne optimisme. Senere satte han med heldig hånd det ene filantropiske foretagende i gang efter det andet: Gensidig hjælpeforening for kvindelige haandarbejdere der 1882 fik egen stor bygning, forbedring af sygeplejen i og uden for hospitalerne, arbejder til indskrænkning af drikfældighed, forslag til alderdomsunderstøttelse, sygekasser m.m. Smukt og beskedent skrev han herom i *Mine Arbejders Historie.* – Tit. professor 1869. Etatsråd 1891. – R. 1859. DM. 1888. □Træsnit 1884 og 1885, sidstnævnte efter foto. Buste af Aksel Hansen, 1895 (syge-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

hjemmet, Ordrup). Buste af Rasmus Andersen, 1895 (Den gensidige kvindelige hjælpeforen.) og af Rud. Tegner, s. å. Foto.

L.I.B.: Mine arbejders historie, 1891. – P. Brandt: Kbh.s sygehjem, 1909. Fr. Vogelius: L.I.B., 1921. S. Aa. Gammeltoft i Nord. medicin 24, 1944 2206-07. Sigurd Jensen: Kbh.s hospitalsvæsen 1863-1963, 1963 51. Johs. Lehmann i Hist. medd. om Kbh. 1965 128-53.

*Fr. Lützhøft**

Brandin, Philipp, – 1562-1594, billedhugger, arkitekt. † 1594 i Nykøbing F. ~ Anne Giess (Gisses).

B. var fra Utrecht, men virkede den største del af sit liv i Mecklenburg, navnlig i Schwerin, Wismar og Güstrow. I domkirken i Güstrow findes hans gravmæler over medlemmer af hertugfamilien, og fra 1578 virkede han som bygmester ved slottet i Güstrow hvor han genopbyggede den 1586 nedbrændte nordfløj. 1583 blev han udnævnt til hofbygmester hos hertug Ulrik, Frederik IIs svigerfader. Hans forbindelse med Danmark begynder i okt. 1587 da hertug Ulrik anbefalede ham til den danske konge i anledning af en påtænkt ombygning af slottet i Nykøbing hvortil Anthonis v. Opbergen havde gjort et overslag som kongen fandt for dyrt. B. gjorde en tegning som han foreviste kongen, og derefter en model af træ som blev færdig i foråret 1588; men kort efter døde kongen (4.4.). Da Nykøbing slot og len imidlertid var enkedronning Sophies livgeding kunne formynderregeringen ikke undslå sig for at fremme ombygningen, og 19.6.1588 blev B. ansat som bygmester ved slottet samtidig med at han beholdt sin tjeneste hos hertugen. Ombygningen blev udført på den måde, at B. hver sommer i årene 1589-94 gjorde en eller flere rejser til Nykøbing. Han indførte også fremmede stenhuggere. Han synes at være død under det sidste ophold i Nykøbing i efteråret 1594 (afregning med enken 14.11.). Nykøbing slot var i den samme nederlandske renæssancestil som Kronborg, men noget mindre; det var heller ikke så kostbart bygget og ikke så regelmæssigt da man til dels benyttede murene af det ældre slot (afbildninger i Thuras Danske Vitruvius). Det blev nedbrudt 1767. Om B.s øvrige virksomhed i Danmark vides intet sikkert. Dog er han blevet sat i forbindelse med opførelsen af Voergård, der byggedes 1586-91 af Ingeborg Skeel, ligesom han er blevet nævnt som mulig billedhugger for gravmælerne over Ingeborg Skeel (Voer kirke) og hertug Hans d.y. (Sønderborg).

Kancelliets brevbøger 1588-92, 1908 387. – F. R. Friis: Bidrag til dansk kunsthist., 1890-1901 127-40. V. Lorenzen: Studier i dansk herregårdsarkitektur, 1921. P. Christensen: Voergård, 1930 112-14 122. S. Karling i Tidskr. för konstvetenskap XXI, 1938 75-79. O. Norn i Sønderborg slot, 1963 167. G. Nørregård: Nykøbing F. gennem tiderne I, 1977 163-78.

Birgitte Bøggild Johannsen (Fr. Weilbach)

Brandis, Joachim Dietrich, 1762-1845, læge. * 18.3.1762 i Hildesheim, † 29.4.1845 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). F: hofretsassessor Christian Dietrich B. (1722-1800) og Sophie Charlotte Juliane Goedicke (el. Wagner efter stedfaderen) (1728-85). ~ 1° 25.9.1787 med Lucie Christine Juliane Schnecker, f. Linck, * 1767, † 15.3.1790 i Hildesheim (~ 1° 1785 med dr. Johann Ernst Daniel S.), d. af præst ved Skt. Annakirken i Hildesheim August Heinrich L. og Maria Sophie Elisabeth v. Wulffen. ~ 2° 1790 med Henriette Wilhelmine Vortmann, * ca. 1770, † 12.12.1817 i Kbh. (Petri). ~ 3° 9.5.1818 i Kbh. (Petri) med Jane Markoe, * 22.2.1791 på St. Croix, † 18.9.1865 i Kbh. (Søllerød), d. af generalkrigskommissær, plantageejer Abraham Peter M. (1755-1824, ~ 1° med Mary Markoe) og 2. hustru Fatera.

B. studerede i Göttingen hvor J. F. Blumenbach som lærer udøvede en stor og vækkende indflydelse. Efter at han havde taget doktorgraden her 1786 og derefter en kort tid virket som privatdocent, praktiserede han nogle år i Hildesheim og Braunschweig samt som badelæge i Driburg og publicerede 1795 sit første betydelige skrift *Versuch über die Lebenskraft* og oversatte Erasmus Darwins *Zoonomia* I-III, 1795-99, blev 1799 stadsfysikus i Holzminden og 1803-09 medicinsk professor i Kiel med den anselige titel arkiater. Her udfoldede han en betydelig virksomhed på forskellige områder; det slesvig-holstenske sundhedskollegiums oprettelse skyldtes væsentligt hans initiativ, og han blev selv stillet i spidsen derfor. Under prinsregentens og Christian *Bernstorffs ophold i Kiel helbredte han sidstnævntes gemalinde for en meget farlig sygdom hvorved han vandt stor autoritet, også ved hoffet, og 1810 blev kaldet til Kbh. som dronning Marie Sophies livlæge. Her hævdede han en vis videnskabelig autoritet således at han efter speciel opfordring i 1812-14 holdt forelæsninger ved universitetet og 1819 blev medlem af Videnskabernes selskab samt æresmedlem af Det medicinske selskab ligesom han også vedblev at virke som frugtbar forfatter, fremdeles på tysk. Hans skrifter i denne periode, bl.a. *Über psychische Heilmittel und Magnetismus* 1817, *Nosologie und Therapie des Cachexien* I-II, 1834-39, *Über Leben und Polarität*, 1836 slutter sig nær til den da i Tyskland dominerende naturfilosofi og viser ved siden af den for denne retning karakteristiske abstrakte mysticisme en betydelig spekula-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

tiv begavelse og skarpsindighed. Ved sit 50-års doktorjubilæum, 1836, hædredes han med et jubeldiplom fra Göttingen, fra Kbh.s og Kiels universiteter med æresdoktordiplomer. Størst betydning havde han dog i Kbh. som praktiserende læge, og i en årrække, indtil Ole Bang i så henseende blev hans efterfølger, var han den hvis bistand man tyede til i farlige medicinske sygdomstilfælde; hans originale, overlegne personlighed indgød urokkelig tillid. Med hans originalitet var også humoristisk evne forbundet hvorpå Oehlenschläger i sine erindringer giver flere eksempler. I hans gæstfrie hjem fra 1821 på den smukke villa Valhøj havde hans unge søns venner, Lorenz Frølich og Th. Lundbye, dekoreret spisestuens felter. – Etatsråd 1811. Konferensråd 1828. R. 1809. DM. 1826 K. 1836. □Litografi af D. Monies, 1834, kopieret i tegn. af J. Gautesen, 1840 (Kgl. bibl.). Mal. af C. A. Jensen, 1834 (Fr.borg), kopieret af F. Zweidorff på en kop af kgl. porcelæn (Fr.borg) og litograferet af Kaufmann, stukket af Augusta Hüsener i Berlin, 1835, litograferet i 1844 og stukket af A. Hansen, 1845. Afbildet på Sophus Schacks mal., 1843, af salvingen 1840 (St. mus.). Mal. af L. Frølich, 1845.

Henrich Steffens: Was ich erlebte V, 1842 242f (dansk s. å.: Hvad jeg oplevede). H. C. Ørsted: Vidensk. selsk. forhandl., 1846 39-41. Adam Oehlenschläger: Erindringer III, 1850 36-39. Deutsches Geschlechterbuch XXI, 1912 125f. Marinus Leth: J. D. B., et mindeskrift, 1944.

*Fr. Lützhøft**

Brandorff, Jeppe Oluf, 1854-1938, lokalhistorisk forfatter. * 26.11.1854 i Kolding, † 11.2.1938 i Kolding, urne på Kolding kgd. F: købmand Peder B. (1824-1900) og Anna Catharine Richter 1813-91). ~ 14.8.1880 i Kolding med Ditlevia Frederikke Cecilie Grube, * 5.12.1859 i Kolding, † 24.10.1919 sst., d. af købmand Ditlev G. (1829-64) og Nicoline Baltine Hoffgaard (1830-1916).

Efter eksamen på Grüners Handelsakademi 1877 virkede B. som købmand i Kolding 1879-1901, 1901-20 som kæmner sst., og han var medlem af byrådet 1897-1903, 1909-13 og 1916-17. 1890 deltog han i oprettelsen af Det historisk-antikvariske selskab i Kolding og museet sst., og fra 1892 gjorde han som Nationalmuseets tilsynsførende et fortjenstfuldt arbejde for bevaringen af Koldinghus ruin. 1904-05 var han med til at stifte Vejle amts historiske samfund, var siden dets næstformand til sin død og 1910-35 desuden kasserer. I samfundets årbøger kom en række af hans glimrende lokalhistoriske arbejder, for eksempel *Graabrødreklosteret i Kolding*, 1906, hvor en del opsigtsvækkende gravfund er publiceret, *Indskrifter fra gamle Huse i Kolding*, 1908, og *Drikkevandet i Kolding i Fortiden*, 1931. For den sidste afhandling fik han tildelt Dansk historisk fællesforenings årbogspris. Karakteristisk for B. som lokalhistorisk forsker var hans evne til at finde nye emner og nyt kildestof, idet han utrætteligt gennem mange års undersøgelser af de fyld- og jordlag der blev blottet ved kloak- og grundudgravninger fravristede byens grund oplysninger af geologisk og historisk interesse, oplysninger som ellers ville være gået tabt. Hans omhu og sans for detaljen gør hans håndskrevne protokoller over det underjordiske Kolding til et kildeskrift af værdi, og sammen med Sigurd Hansen har han i *Grundundersøgelser i Kolding* (Danmarks geologiske Undersøgelser, 4. r. II, 2, 1927) behandlet det geologiske stof. En oversigt over de forhistoriske fund har han givet i *Kolding i Oldtiden* (Vejle Amts Aarbog 1928), og Hugo Matthiessens studie Det middelalderlige Kolding (sst. 1929) bygger på B.s fundberetninger. Medl. af Det kgl. oldskrift-selskab 1890. Den grevelige Hielmstierne-Rosencroneske stiftelses prismedalje 1934. Æresborger i Kolding s. å. – R. 1925.

Rasmus Mortensen i Vejle amts årbog 1938 123-25. Fortid og nutid X, 1933-34 118f (bedømmelsen af den præmierede afhandling). C. A. Jensen sst. XII, 1938 263. P. Eliassen: Koldinghus 25 år, 1915 28. – Manus. og optegn. i landsark. i Viborg og arkiv fra B.s tid som tilsynsførende ved Koldinghus ruin, sst. – Levnedsberetning i ordenskapitlet

Knud Prange (Hugo Matthiessen)

Brandsen, Laurids, † 1496, provinsialvikar. † 5.12.1496 i Roskilde, begr. i Gråbrødre k. sst.

B. nævnes 1468 som guardian i Kolding franciskanerkloster og tilhørte allerede dengang observanternes parti der var stærkt optaget af at indføre en strengere tugt i ordenens klostre. Af den tidligere provinsialminister Jøns Nilsson († 1468) havde han fået tilladelse til at reformere klosteret i Kolding, men den tiltrædende minister Ove Jensen Kaas nægtede at anerkende dette løfte. B. søgte da støtte hos Christian I der sendte ham til Rom med sin varmeste anbefaling; han blev udnævnt til guardian i gråbrødreklosteret i Odense som han derpå reformerede. 1472 var han igen i Rom og fik pavens tilladelse til at reformere klostrene i Svendborg og Nysted. Dette skete også i den følgende tid, til dels under meget voldsomme optrin. Efter en krise 1477 da B.s modstandere var ved at vinde overtaget fulgte en stærk fremgangsperiode for de ideer han kæmpede for. 1479 var han for tredje gang i Rom og opnåede den vigtige gunstbevisning at observanterne fik ret til at vælge deres egen provinsialvikar og til at være helt uafhængige af den

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

danske minister og ordensgeneralen. B. valgtes nu selv til observanternes vikar på deres første generalkapitel i Odense 1481. Imidlertid lykkedes det hans fjender at omstemme kongen og pave Sixtus IV der s. å. afsatte ham som vikar på grund af hans ulydighed mod konventualerprovinsialen. Ikke længe efter blev dog denne bulle tilbagekaldt, og 1486–89 og 1492–95 var B. vikar igen. Han døde som almindelig munk i Roskilde kloster. Han havde da ialt reformeret elleve klostre, „ofte med usigelig Livsfare". Historieskriveren Peder *Olsen satte ham siden et smukt minde i sin ordenshistorie.

Scriptores rerum danicarum V, 1783 519–23 (= Scriptores minores II, 1920 309–20); VIII, 1834 444f. Kirkehist. saml. 4.r. VI, 1899–1901 398f. Acta pontificum danica III, 1908 nr. 2428 2433–34; IV, 1910 nr. 2482–85 2714 2798 2844 3176. Johs. Lindbæk: Pavernes forhold til Danm. under kongerne Kristiern I og Hans, 1907 283–93. Samme: De danske franciskanerklostre, 1914 56–68 100f 147. J. Nybo Rasmussen i Fynske årbøger, 1958–70 192–98.

*Bjørn Kornerup**

Brandstrup, Ludvig, 1861–1935, billedhugger. * 16.8.1861 i Tranekær på Langeland, † 13.5.1935 i Kbh., begr. sst. (Vestre). F: lærer, exam. jur. Laurits Christian Frederik Michael B. (1812–1900) og Johanne Kirstine Fenger (1820–98). ~ 1° 14.9.1894 i Kbh. (b.v) med Bertha Nancy Hirschsprung, * 25.7.1873 i Kbh. (Mos.), † 18.9.1918 sst. d. af tobaksfabrikant Bernhard H. (1834–1909) og Emma Mathilde Bing (1843–1910). ~ 2° 19.9.1926 i Vordingborg med oversygeplejerske Johanne Sofie Frederikke Hais Madsen, * 24.2.1872 i Ålborg, † 3.2.1960 på Frbg., adoptivdatter af banemester, senere materielforvalter ved statsbanerne Carl Christian M. (1831–1904) og Ellen Johanne Rasmine Schmidt (1828–1908).

Efter præliminæreksamen fra Sorø akademi kom B. fem år i snedkerlære hos Severin & Andreas Jensen og blev svend. Han havde nu lyst til at blive billedhugger, støttet af faderens ven, litteraten F. L. *Liebenberg, og havde det held allerede 1884 at blive elev på Vilhelm *Bissens atelier. Han gik en kort tid på Teknisk skole, dimitteredes derfra til Akademiet 1885 og fik afgang 1888. 1886 debuterede han på Charlottenborg, vandt 1889 den Neuhausenske præmie (for en portrætfigur af Liebenberg), fik to gange akademiets årsmedalje (1892 for en dobbeltbuste og 1896 for en buste af fru Jacobsen sen.), og 1899 Thorvaldsen-medaljen for rytterstatuen af Christian IX i Esbjerg. B.s studierejser gik for det meste til Italien, navnlig Firenze. 1890 rejste han første gang dertil med akademistipendium, og 1893–94 var han atter i Firenze på et toårigt studieophold. Af grundlæggende betydning for B.s udvikling blev dels arbejdet i Bissens atelier, dels opholdet i Italien hvor hans interesse samlede sig om den florentinske renæssanceskulptur (Donatello). Hos Bissen lærte han at hugge i marmor og fik under arbejdet med restaureringen af Thorvaldsens Alexander-frise og ved modelleringen af H. V. Bissens Ceres-frise en solid skoling i den hjemlige klassiske tradition. Men tillige blev den nye franske skulptur af indgribende betydning for ham, og han søgte ligesom Vilhelm Bissen at forene den klassiske tradition med et mere indgående naturstudium. Han fastholdt klassicismens interesse for selve stillingsmotivet (*Atlante,* 1903, *Psyke,* 1921), men lod enkeltformerne fremtræde stærkere nuanceret. B.s væsentligste indsats kom til at ligge inden for portrætkunsten, og her blev han en af sin generations betydelige kunstnere, stærkt benyttet ved offentlige bestillinger samt af brygger Carl Jacobsen. I sine portrætter gav han personligheden med en sikker og klog karakteriseringsevne. Hans modellering var følsom, og form og flade blev klart samarbejdet. En stille bunden rytme opnåede han ved fine skævheder i hovedets og ansigtstrækkenes akser (fx i Psyke og portrættet af hustruen), og hans buster kan undertiden minde om at han søgte lære inden for den romerske og florentinske portrætkunst.

B. er rigt repræsenteret på Kunstmuseet, på Glyptoteket, og til Kbh.s rådhus har han udført fem buster. Af portrætter kan bl.a. nævnes *Vilhelm Kyhn,* ca. 1889, *A. G. Vigeland,* 1891, (marmor 1906), *Julius Lange,* 1896, *Harald Høffding,* 1900 (marmor), portrætterne af hans forældre, af hustruen og af hans børn, dobbeltbusten af *Carl og Ottilia Jacobsen,* 1904 (marmor) samt fra de senere år en lang række buster af fremtrædende personligheder, således *Karl Madsen,* 1932 (marmor). Af større arbejder har han bl.a. udført rytterstatuerne af *Christian IX* i Esbjerg og Slagelse, 1910, marmorstatuen af *Ottilia Jacobsen,* 1905 i glyptoteket, *Georg Zoëga* ved glyptoteket, monumentet over *Natalie Zahle* i Ørstedsparken, *Morville-statuen* i Viborg, 1910, *Peter Buhl-monumentet* i Fredericia, 1913 og statuen af *Ole Rømer* uden for Polyteknisk læreanstalt, 1917. – B. blev 1896 medlem af akademiets plenarforsamling; medlem af akademirådet siden 1908. Tillige var han i bestyrelsen for Thorvaldsens museum, det Anckerske legat, Albertina fondet og Kunstnernes understøttelseskasse. – R. 1900. DM. 1919. K.² 1930. □Mal. af Brita Barnekow, 1916 (udstillingskomiteen Charlottenborg). Bronzebuste, selvportr. Gipsbuste af Ingeborg Plockross Irminger, 1922. Foto.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Th. Oppermann: L. B., 1932. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Merete Bodelsen

Brandstrup, Ludvig Johannes, 1892–1949, skuespiller. * 20.8.1892 på Frbg., † 27.6.1949 i Kbh., begr. Mariebjerg kgd. F: arkitekt Christian B. (1859–1937) og Eline Johanne Kruuse (1863–1950). ~ 1° 1916 (Skovshoved k.) med skuespiller Marie Hoff-Hansen, * 31.12.1894, † 7.3.1955 på Rigshosp., Kbh. (~ 2° 1927 med orlogskaptajn Arnold Hector Bundesen, 1895–1977, d. af adjunkt ved Sorø akad., senere rektor ved Nyk. F. katedralskole Hans Palle H.-H. (1855–1926) og Arengaard Sophie Frederikke Behrens (1863–1946); ægteskabet opløst 1925. ~ 2° 1927 (b.v.) med skuespiller Ann-Sofi Norin (1893–1942). ~ 3° 1945 (b.v.) med Ella Elisabeth Haraldine Sjøberg, * 13.3.1889 i Kbh. (Skt. Johs.) † 27.2.1970 i Dianalund, Tersløse sg., d. af tilskærer Per Andersson S. og Anna Margrethe Stieler.

B. blev student fra Slomanns skole 1911, og efter filosofikum 1912 debuterede han på Odense teater som Arv i *Henrik og Pernille*. Efter to år ved Århus teater blev han 1916 elev på Det kgl. teaters dramatiske elevskole, men skuespiller i almindelig forstand blev han aldrig. Hans kølige akademiske intelligens og slagfærdige vid kom i vejen for den indre romantik han drømte om. Han blev derimod snart den kyndige teatermand, initiativtager og på scenen æggende kommentator og elegant turnerende viseforedrager hos hvem ord og rytme dominerede over melodi. Som satiriker var han – som i livsindstilling – konservativ, men aldrig brodløs. I scenisk fremtræden til tider fræk til det respektløse, men hans charme og den slebne form var uimodståelig. Han skrev fra sin pure ungdom revyviser til samtlige revyscener og fandt plads som en opfindsom instruktør i den lette genre. Nogle år på Scala, men længst på Det ny teater i skiftende samarbejde med Ivar ▪Schmidt og Ib ▪Schønberg. Her skabte han i 30erne store forestillinger som *Mr. Cinders* og *De tre Musketerer*, selv medvirkende som afgørende ironisk figur. En nybrydende indsats gjorde han da han nytårsaften 1925 omplantede de engelske co-optimister til København med premiere på Paghs konditori i Frederiksberggade, men med fornyelser gennem 30erne på skiftende scener. I gule kostumer med store kraver dyrkedes her en ordets revy i viser og sketches, koncentreret om vittigt indhold. Da han i 30erne også i sæsoner var direktør for Fønixteatret gav han sin yndlingskunstner Carl ▪Alstrup chancen som „Kaptajnen fra Köpenick" og placerede Osvald ▪Helmuths figur fra „Henne om hjørnet" som centrum i den konservative revykomedie *Kammerat Hansen*. Mange skribenter fik chancen hos B., der hentede sine sidste års brede popularitet bl.a. ved folkelig nonsenskomik i Cirkusrevyerne i numre som „Hen til kommoden". Som udpræget individualist var han med til initiativet „Danske skuespillere" og en årrække formand for denne udskillergruppe. □Karikaturer af bl.a. Viggo Thomsen, Jensenius (Fr.borg), Mogens Dam; karikerende statuette. Mal. af Axel Bredsdorff, formentlig 1942. Foto.

Svend Kragh-Jacobsen

Brandstrup, Ole John Christian, * 1917, skribent, sceneinstruktør, dramaturg. * 4.12.1917 i Kbh. (Sundby). F: skuespiller Ludvig ▪B. (1892–1949) og skuespiller Marie Hoff-Hansen (1894–1955). ~ 1° 19.10.1946 med skuespiller, senere teaterdirektør Helga Grot (Tudlik) ▪Johansen, * 2.11.1910 i Kbh. (Christiansk.), † 10.10.1969 sst., d. af stud. mag. (zool.) Fritz Johansen (1882–1957) og Dorthea Marie Johanne (Thea) Danielsen (1888–1962). Ægteskabet opløst 1966. ~ 2° 27.12.1969 i Gladsaxe (b.v.) med tandlæge Birgit Andreasen, * 14.4.1926 i Skads, Ribe amt, (~ 1° 1949 med redaktør, senere chefredaktør, mag. art. Henning ▪Fonsmark, * 1926; ægteskabet opløst 1966) d. af uddeler Aksel Rudolf A. (1892–1971) og Agnete Birgitte Christensen (1892–1965).

B. blev student fra Gentofte statsskole 1937, mag. art. i litteraturhistorie 1945 og s. å. teater-, film- og litteraturanmelder ved Morgenbladet, fra 1946 ved Berlingske blade. Fra 1952 var han teaterkritiker m.m. ved Berlingske Aftenavis indtil han 1966 debuterede som sceneinstruktør. Også gennem arv er B. teatermenneske, helt øjensynlig og let genhørlig sin far, Ludvig B.s søn. Som tribunehelt med et let forpint ansigtsudtryk, klemt sammen om monoklen, og med en nøje iagttaget ironisk afstand til stoffet – men samtidig præget af stor respekt for og megen viden om kunsten at træde op. En sprogbehandling til højeste blanke karakter, en fejl på vejen ville gøre det lettere at forlige sig med den fejlfrihed. Han disponerer, artikulerer og diktionerer en tekst, så samtiden uvilkårligt føler sig hensat til fortiden, hvor dansk endnu var et fag af nogen betydning. Hans stædige fastholden ved henholdsvis at *tale* og *skrive* sproget må uvilkårligt kaste et komisk skær over ham. Som værner af vore nationale åndsværdier ser man ham for sig som en dansk Sven Dufva, naiv i hjertet, men med en glimrende forstand, så nogen folkehelt bliver han næppe. – Som andre skuespillerbørn indledte B. sin kunstneriske karriere med at kri-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

tisere teatret, det stod på fra krigens slutning og en snes år frem, sidst og minderigest i årene ved Berlingske aftenavis. Efter Frederik *Schybergs død havde dansk teaterkritik ingen mere indsigtsfuld og bedre argumenterende udøver end ham. Den lange, vel funderede anmeldelse var hans styrke, ganske modsat det beundrede forbillede, Hans *Brix, som efter lidt spilfægteri til galleriets fryd afgjorde sagen i ét blinkende hug, blodigt og muntert på én gang. B. lider af samvittighed der giver mavepine, nogle gange vred og vendte sætninger sig under smerterne fra kolik-anfaldet – men når sproget slap uskadt fra sin mesters anfægtelser stod det stærkt og endegyldigt, ikke en betoning at rette. I midten af 60erne gav B. over og meldte sig til den skabende side af teatervirksomheden, først som sceneinstruktør hvor hans store analytiske evne for at forklare og bestemme en tekst både var ham til gavn og hindring. Det sidste fordi den kritiske analyse ikke egentlig er instruktørens opgave, han skal ikke bestemme tekstens værdi, men forsøge at finde dens muligheder, fantasere over hvad den kan blive til. Som fast dramaturg ved Det kgl. teater siden 1970 og som en kyndig, omsorgsfuld fordansker af dramatiske tekster på engelsk og fransk har han fundet udtryk for sin evne til at skille godt fra skidt, ædelt fra skrot, og til at pleje sproget med svundne tiders noblesse, hvilket også fremgår af de to bøger *Frokost i det grønne*, 1972 (essays) og *Lær at behage*, 1973 (TV-essays). □Foto.

Selvbiogr. fragment i Højt til vejrs gik Dannebrog, 1972 (festskr. til Krebs' skole).

Knud Poulsen

Brandt

(Rang)adel (tvl. I). Uddød i mandslinien 1805. Peter *B. var ~Abigael Marie von Stöcken, d. af rentemester Henrik von *S. Deres datter Anna Margrethe var ~officeren Frederik von *Schmettau. Christian *B. var ~Regitze Sophie Charlotte Skeel, d. af stiftamtmand Holger *S. Der findes flere borgerlige slægter Brandt. En af de mest udbredte (tvl. II) føres tilbage til købmand og rådmand i Ærøskøbing Gomme (el. Gumme) Jensen 1625–89. Efterkommerne af hans sønner af første ægteskab, bl.a. Jens og Hans Gommesen, har navnet B. fra deres mors familie, idet hun var datter af købmand Hans B. i Ærøskøbing. Gomme Jensens søn af andet ægteskab med Salome Wernersdatter † 1698, Gomme Gommesen, var ~Ingeborg B., 1681–1729, datter af sognepræst i Rise på Ærø Dominicus Andersen B. 1646–1703 der tilhørte Nordborgslægten B. Børnene af dette ægteskab antog ligeledes navnet B. fra deres mor.

(Tvl. I) Danm.s adels årbog XXXVI, 1919 II 493–96. Louis Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925 420. (Tvl. II) Olav Christensen: Tre nordborgske præster og deres slægt, Sø.jy. md.skr., 1945 56–66. Imm. Barfod: Stamtavle over den svendborgske familie Graae, 1882 28–33. Povl Drachmann: A/S Brandts klædefabrik, 1919. Fr. Graae: Historien om Jes Jessen og Brandterne på Langeland, 1928 29–51. Alf Henriksen og Ove Marcussen: Baagoe & Riber, 1944. Jon Monrad Møller i Pers.hist.t., 1947 173f.

Nils G. Bartholdy/Hans H. Worsøe

Tavle I

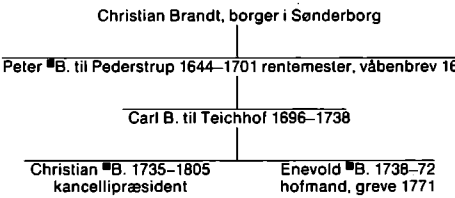

Brandt, Carl Joakim, 1817–89, præst, litteraturhistoriker. * 15.8.1817 i Nyborg, † 27.12.1889 på Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). F: købmand Rasmus Peter B. (1789–1860) og Louise Esther Boesen (1793–1847). ~9.5.1845 i Holmens k. i Kbh. (Helligg. kbg.) med Dorothea Louise Elisabeth Henningsen, * 6.1.1823 i Kbh. (Trin.), † 21.10.1881 sst. (Frue), d. af handelsbetjent, senere urtekræmmer Frans Peter H. (1795–1840) og Marie Louise Elisabeth Olding (1801–72).

Efter flere år i huset hos sin morfar, provst J. F. Boesen, kom B. i Nyborg skole og blev student herfra 1835. På rejsen over Storebælt traf han N. L. *Helveg og sluttede med ham et venskab der satte frugt i et langt og betydningsfuldt samarbejde. B. valgte det teologiske studium, og som student var han i nogle år huslærer hos professor J. L. A. *Kolderup-Rosenvinge; 1841 blev han teologisk kandidat. To år senere blev han lærer ved vajsenhuset, og i denne stilling virkede han ca. 10 år. 1845 begyndte han i forbindelse med sin svoger Theodor *Fenger at udgive ugebladet Dansk Kirketidende som han senere, med undtagelse af præstetiden på landet, udgav dels ene, dels i forening med andre (foruden Fenger, Helveg, O. J. Sadolin og Fr. *Nielsen (1846–1907)). I kandidatårene syslede han desuden med kirke- og litteraturhistoriske studier, og 1851 foretog han med offentlig understøttelse en rejse til Stockholm og Uppsala for at benytte de derværende gammeldanske håndskrifter. 1849 var han medstifter af Selskabet for Danmarks kirkehistorie af hvis bestyrelse han i mange år var medlem, og 1853 deltog han i stiftelsen af Dansk forening. 1856 blev han forstander for Grundtvigs højskole (Marielyst), en stilling der dog ikke rigtigt lå for ham. 1860 blev han sognepræst i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Tavle II

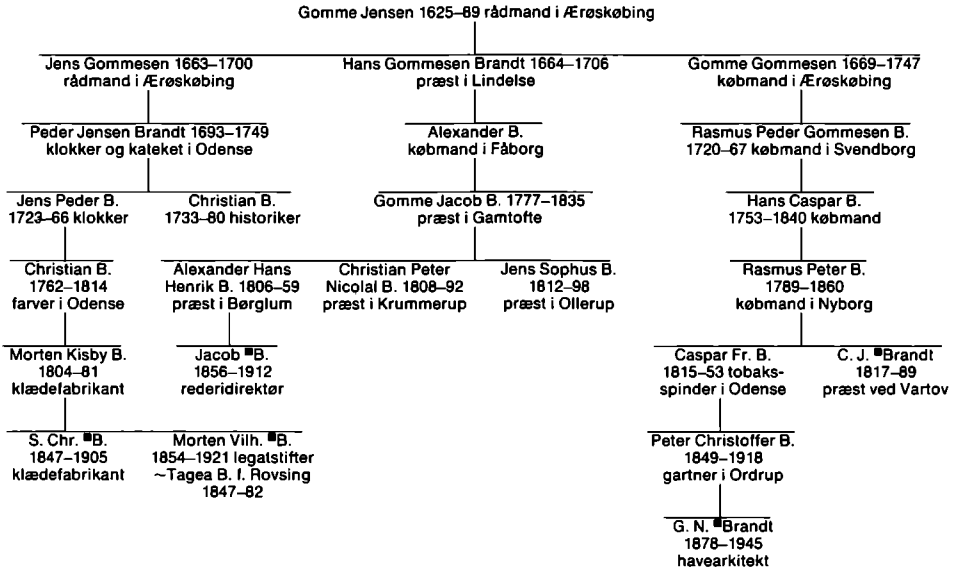

Rønnebæk-Olstrup. Han var medlem af kirkekommissionen af 1868, og 1872 blev han Grundtvigs eftermand ved Vartov.

Under de brydninger i den grundtvigske kreds som nu opstod både kirkeligt, kulturelt og politisk, søgte B. at holde en midterlinie, med afvisning af højrefløjens kirkeforfatningsplaner og samarbejde med Indre mission så vel som af venstrefløjen og dens politisk-kulturelle forbindelse med „fritænkerne". Han ville hverken gå til „Bethesda" eller „Sagatun", men holde Vartovkursen. Gennem sine mange indlæg på møder og især i Dansk Kirketidende var han en af grundtvigianismens betydeligste talsmænd, og som præst samlede han en stor kreds om sin prædikestol, og flere af hans salmer, dels originale, dels oversatte, er blevet menighedens ejendom. En bibelhistorie *Bibelsk Billedbog med Fortællinger*, 1858 (6. opl. 1893), en ledetråd i den kristelige børnelærdom og hans *Legender* I–III, 1850–51 (3. opl. 1887) fandt stor udbredelse og megen påskønnelse. Også som præst fortsatte han sine historiske studier, og flere værdifulde arbejder bærer vidne om hans samlerflid og fremstillingsevne. Han udgav *Lucidarius*, 1849, en meget fortjenstfuld *Gammeldansk Læsebog*, 1857, et udvalg af *Ældre danske Digtere* I, 1862, *Dansk Klosterlæsning*, 1865, *Romantisk Digtning fra Middelalderen* I–III, 1869–77 og, til dels sammen med Theodor Fenger, fem bind af Christiern ■Pedersens danske skrifter (1850–55). På grundlag af sine omfattende samlinger til Christiern Pedersens levned udarbejdede han en udførlig, smuk og hjertelig monografi *Om Lunde-Kanniken Chr. Pedersen og hans Skrifter*, 1882 som indeholder flere nye og værdifulde oplysninger til reformationstidens litteratur- og kirkehistorie. Den del af litteraturen han med størst kærlighed gennempløjede var dog salmedigtningen. Sammen med Ludvig Helveg udgav han 1846–47 *Den danske Salmedigtning* I–II, et betydningsfuldt arbejde som ikke blot indeholder en antologi af danske samler fra middelalderen til vore dage, deriblandt mange forhen utrykte, men tillige bidrag til en dansk salmehistorie og biografiske oplysninger om salmedigterne. Senere gav han en skildring af *Vore danske Kirkesalmebøger fra Reformationen til Nutiden*, 1886 og en udførlig levnedstegning af salmedigteren Hans Christensen ■Sthen, ledsaget af et udvalg af Sthens salmer og åndelige rim, 1888. B.s udstrakte kendskab til den danske salmedigtning kom også menigheden til gode fordi han var medlem af det udvalg der udarbejdede tillægget til Roskilde konvents salmebog, 1873 og af det som udgav forslaget til en ny Salmebog for Kirke og Hjem (1885, gennemset 1888 og –92, som i sidste udgave danner grundlaget for den autoriserede salmebog af 1899) ligesom han også føjede flere tillæg til Grundtvigs „Festsalmer" der af ham blev omordnet til *N. F. S. Grundtvigs Kirkesalmebog*, 1874. – R. 1869. □Litografi 1873, to træsnit 1873, det ene efter foto. Litografi af Fortling, 1874. To træsnit 1887,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

det ene af C. Poulsen. Buste af O. Evens ca. 1887. Tegn. af C. Bayer. Litografi af I. W. Tegner efter foto 1890. Træsnit af W. Obermann, 1890, og af H. P. Hansen, 1892. Mal. af F. Vermehren, 1892 (Vartov k.). Foto.

J. H. Monrad og L. J. Moltesen i Dansk kirketid., 1893 74–77 232–35 503–12 537–42 (Af C. J. B.s efterladte papirer). – L. Schrøder: Ludvig Helveg, 1884. Samme i Danskeren, 1890. V. Birkedal: Personlige oplevelser II, 1890. Ill. tid. 14.8.1887 og 5.1.1890. V. Brücker i Højskolebladet 21.2, 7. og 14.3.1890. F. Rønning: C. J. B., 1892. Lyngby elever, 1916. Agnete Bardenfleth i Minder fra gamle grundtvigske hjem IV, 1924 106–33. K. G. Brandt i Vartovpræster gennem 80 år, 1925. V. Brücker: Mit livs vej I–II, 1925–26. Holger Begtrup: Dansk menighedsliv i grundtvigske kredse I, 1931 87–98. A. Pontoppidan Thyssen: Den nygrundtvigske bevægelse, 1958. Den da. kirkes hist. VII, 1958. – Papirer i Kgl. bibl.

*A. J. Rud**

Brandt, Christian, 1735–1805, kancellipræsident. * 20.10.1735 i Kbh. (Petri), † 16.3.1805 på Herlufsholm, begr. i Kbh. (Petri k.). F: kabinetssekretær, konferensråd Carl B. til Teichhof (1696–1738, ~1° 1722 med Anna Catharine v. Ehrenschild, 1706–24) og Else Berregaard (1715–93, ~2° 1761 med rigsfriherre, amtmand, gehejmekonferensråd Georg Wilhelm v. Soehlenthal, 1698–1768). ~15.4.1768 på Christiansborg (slotsk.) med Regitze Sophie Charlotte Skeel, * 2.6.1746 i Nordborg, † 10.12.1806 i Sorø (begr. i Petri k.), d. af amtmand, senere stiftamtmand og gehejmeråd Holger S. (1699–1764) og baronesse Regitze Sophie Güldencrone (1706–79). – Bror til Enevold **B.

B. var i kraft af afstamning født til en anselig løbebane, blev 1753 hofjunker, 1756 kammerjunker, 1760 kommitteret i general-landvæsens- og kommercekollegiet, 1764 landfoged i Delmenhorst, 1768 administrator for grevskabet Rantzau, 1784 første deputeret for Det vestindisk-guineiske rente- og toldkammer, 1788 direktør i Danske kancelli og forstander for Herlufsholm, 1789 direktør i missionskollegiet og vajsenhuset samt provisor for Vallø stift og 28.11. s. å. præsident i kancelliet, tog dec. 1799 sin afsked fra samtlige statsembeder, vedblev at være provisor for Vallø og forstander for Herlufsholm (hvor han boede), blev 1803 tillige kurator for Vemmetofte. – B. var ingen særlig betydelig mand. Han var chef for Danske kancelli i en stor og afgørende reformperiode men den virkelige ledelse, det geniale, banebrydende initiativ lå hos generalprokurøren, Chr. Colbjørnsen. Ved sin karakter har B. egnet sig godt til beskedent og loyalt samarbejde med andre. Han var pligtopfyldende, troskyldig og uegennyttig, samtidig dog noget småtskåren og pertentlig. En af hans undergivne (J. Gude) har på den smukkeste måde skildret ham som den godmodige, jævne, bogelskende (men ikke lærde) mand; han „havde slet intet af det, man kalder Minister-Air". – Kammerherre 1768. Gehejmeråd 1784. Rang med blå riddere 1799. – Hv. R. 1776. □Maleri (Herlufsholm), tegn. derefter (Fr.borg). Afbildet på W. Haffners mal. af theselskab hos Chr. VII, 1794 (Jægerspris).

Breve i Bernstorffske papirer, udg. Aa. Friis, II, 1904 100–03. – Jacob Gude i Pers. hist. t. 2.r. II, 1887 184–90. Efterladte papirer fra den Reventlowske familiekreds, udg. Louis Bobé, I–VIII, 1895–1917. E. Holm: Danmark-Norges hist. 1720–1814 VI, 2, 1909. Louis Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925 420. Luxdorphs dagbøger, udg. E. Nystrøm, II, 1930.

*Hans Jensen**

Brandt, Enevold, greve, 1738–72, hofmand. * 7.9.1738 i Kbh. (Petri) † 28.4.1772 sst. formentlig begr. i Petri k.s krypt. F: kabinetssekretær, konferensråd Carl B. til Teichhof (1696–1738) og Else Berregaard (1715–93, ~2° 1761 med rigsfriherre, amtmand, gehejmekonferensråd Georg Wilhelm v. Soehlenthal, 1698–1768). Ugift. – Bror til Christian **B.

Som sin bror kunne B., takket være slægtens anseelse, regne med god protektion, og de studier han gennemførte havde næppe hans fulde interesse. 1755–56 besøgte han Sorø ridderlige akademi, og efter jurastudier ved universitetet blev han 1759 auskultant, 1764 assessor ved højesteret. S. å. var han i Genève og Paris. Hans fremtræden var kejtet, hans ydre lidet flatterende, men han var charmerende og slagfærdig, en selskabsmand hvis største ønske var at spille en rolle ved hoffet, efter hans eget udsagn helst med adgang til kongens bagtrappe ɔ: som „favorit". På sin hjemegn, grevskabet Rantzau, blev han bekendt og ven med den jævnaldrende distriktslæge Johan Friedrich **Struensee. På en ejendommelig måde supplerede de to hinanden, den flagrende, letsindige, altid muntre adelsmand, og den fåtalende, tænksomme borgerson; begge udgået fra pietistiske hjem og forenet i begejstring for den nye franske samfundskritik, for de fritænkerske ideer – om end kritikkens reformideer ikke optog B. synderligt – begge ambitiøse mht. karriere. I april 1768 søgte B. at skyde genvej ved, netop som Christian VII stod foran sin store udenlandsrejse, i et brev til kongen at anklage favoritten grev Conrad **Holck for ikke i tilstrækkelig grad at have varetaget kongens interesser vedrørende **Støvlet-Cathrine som konseilet netop havde fået fjernet fra Kbh. I stedet tilbød B. sig selv som en mere loyal tjener – med det resultat at han øjeblikkelig blev forvist fra hoffet med ordre om inden 24 timer at forlade

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

hovedstaden, og kongens riger inden en uge. Han beholdt dog sin løn ved højesteret, og udlændigheden fik han lov at tilbringe i Frankrig, hvor han bl.a. besøgte Voltaire, al respektløs ungdoms foretrukne filosof. I nov. opsøgte han Christian VII i Paris for at opnå benådning, og han søgte senere gennem J. H. E. *Bernstorff at få en stilling ved diplomatiet, begge dele dog forgæves. Men han blev anbragt i den oldenborgske regering. Først da Struensee foråret 1770 havde opnået den faktiske ledelse i forhold til kongen kom B. til hoffet. Fra juni, da kongen med regering og hof tog ophold først på Gottorp, derefter på Traventhal i Holsten, tilhørte B. sammen med Amalie Sophie Holstein, „Petitgen" der blev hans elskerinde, den lille kreds der kaldte sig „dronningens parti". Her medvirkede han til den hofrevolution der førte til Conrad Holcks afsked og B.s overtagelse af hans funktioner. Han udnævntes 15.7 (Kab.ordre 6.8.) til direktør for det franske hofteater, kunstkammeret og billedgalleriet, fra jan. 1771 tillige for hofkapellet, teatret og hoffets forlystelser. Senere fik han overopsynet med kongens garderobe og dermed også hoffets personale, 26.11. fulgte den officielle udnævnelse til Grand maître de la garderobe hvormed fulgte excellencetitlen. I september var han, i anledning af prinsesse Louise Augustas dåb, blevet lensgreve (dog uden grevskab) og havde fået tildelt den nyindstiftede Mathildeorden.

Men hverdagen med Struensee blev anderledes end ventet. B. tog ikke særlig del i reformarbejdet, selv om han som jurist blev medlem af den kommission der skulle forberede en ny ordning for højesteret. (Kab. ordre 9.10.1771). Hans opgave blev at være opvartende kavaler for den sindssyge konge. Ganske vist fik man tilbagekaldt kongens tidligere lærer E. *Reverdil til at være om kongen til daglig. Men da Struensees stil blev mere borgerlig end kongelig, hoffets budget blev reduceret og Struensee lagde vægt på at der ved tilrettelæggelsen af forlystelserne skulle tages mere hensyn til kongens tilstand end til B.s ønsker om et forfinet og eksklusivt program kølnedes forholdet. Under sommeropholdet på Hirschholm 1771 skal han iflg. Reverdils erindringer have forsøgt at lave kup mod vennen, hvilket var lige så dårligt overvejet – da Struensees forhold til dronningen var forudsætning for hans egen forbliven – som det blev ilde planlagt og derfor ikke kom til udførelse. Formentlig blev han her tilskyndet af fru Holstein, hvis mand grev U. A. *Holstein var blevet Kbh.s overpræsident, idet hun næppe på noget tidspunkt har været loyal mod Struensees ideer, men tværtimod ønskede et „gammeldags" hof. Et brev fra B. til Struensee fra denne tid viser ham klynkende af forurettethed, men svaret viser til gengæld i hvor høj grad Struensee har lagt vægt på hans venskab. Muligvis skræmtes B. samtidig af nogle anonyme breve, formentlig skrevet af G. A. *Braem, der advarede ham mod at fortsætte forbindelsen med Struensee og truede ham med at han ellers ville miste livet. Alligevel fortsatte han, nogenlunde sorgløst, at nyde fordelene af sin hofstilling selv om omgangen med Christian VII, der ikke brød sig om ham, gjorde ham tilværelsen fortrædelig. Ved en lejlighed måtte han således deltage i et af kongen provokeret slagsmål, hvorved denne fik nogle skrammer. Denne episode kom til at danne grundlag for dommen over ham. Om natten 17.1.1772, efter sæsonens første maskebal på Christiansborg, arresteredes B. og førtes sammen med Struensee som fange til Kastellet hvor han lå lænket indtil eksekutionen. Inkvisitionskommissionen dømte ham efter Danske lov for majestætsforbrydelse til at have liv, ære og gods forbrudt. 28.4. henrettedes han, før vennen, på Østre fælled ved at få højre hånd afhugget, derefter hovedet. Kroppene parteredes derpå og blev lagt på hjul på det gamle rettersted på Vestre fælled. En tradition vil vide at slægtninge nedtog resterne og begravede dem i Petri kirkes krypt.

Det var almindeligt ventet at B. på grund af sin formående slægt og den ringe politiske del han havde haft i den 16 mdr. lange kabinetsregering ville blive benådet. Men enkedronning Juliane Maries hof der stod bag kuppet har formentlig søgt sin egen legitimitet understreget ved, gennem de hårde domme og deres barbariske udførelse, at godtgøre de styrtede hovedmænds utilgivelige skyld. Under fængselsopholdet søgte Holmens provst Jørgen *Hee efter sin kollega B. *Münters eksempel at omvende fritænkeren til den kristne tro. Til hans forbavselse faldt det ikke svært, og beretningen herom vidner om Hees ringe forståelse for B.s psyke. Der er grund til at tro at også B. der under fængselsopholdet spillede på fløjte og holdt sig munter havde regnet med benådning. Til sin mor skrev han: „Man kan ikke være vred på mig længe ad gangen". Denne gang dog længe nok. Flere år senere skrev Christian VII på en løst nedkradset tegning: „Brandt, ein feiner, wilder Mann", i erindring om tidligere slagsmål. Han tilføjer at han gerne havde reddet ham og lægger skylden for udfaldet på enkedronningen og arveprinsen. Men apatisk og initiativløs som kongen da var har han næppe gjort forsøg på at ændre afgørelsen. □Miniaturer fra 1771. Mal. tilskr. P. Cramer (Fr.borg), miniaturer, bl.a. tilskr. H. P. Sturz (sst.). Flere malerier. Stukket profilportr., kopi-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

eret i en række stik af bl.a. I. D. Philippin, 1773, senere også i litografi og træsnit, således 1855 efter tegn. af Carl Bloch. Afbildet på flere satiriske stik især vedr. fængslingen og henrettelsen. Stik af I. Honbraken, 1772, kopieret af Fritzsch, 1773 og af I. M. Zell, 1773. Radering af A. P. Madsen efter tegn. af Marie Jeanne Clemens. Min. af Fanny Falkner, 1958 (Teatermus.).

Kilder. Fortegnelse over en del løsøre...1772 (auktionskatalog over Struensees og B.s ejendele). Bernstorffske papirer, udg. Aage Friis, I–II, 1904–07. Inkvisitionskommissionen af 20. jan. 1772, udg. Holger Hansen, I–III, 1927–32. De franske breve oversat i L. J. Flamand: Christian VIIs hof, 1854. Kabinetsstyrelsen i Danmark 1768–72, samme udg., I–III, 1916–23. Luxdorphs dagbøger, udg. E. Nystrøm, I, 1915.
Lit. Jørgen Hee: Pålidelig efterretning om den henrettede E.B.s forhold og tænkemåde i hans fængsel, 1772. Efterladte papirer fra den Reventlowske familiekreds, udg. Louis Bobé (reg. i X), 1895–1932. E. Holm: Danm.-Norges hist. 1720–1814 IV, 1902. E. S. F. Reverdil: Struensee et la cour de Copenhague, udg. A. Roger, 1758, da. udg. ved Louis Bobé, 1916. Louis Bobé: Die Deutsche St. Petri Gemeinde, 1925 420. Politiken 25.4.–30.5.1927, 20.6.1928. Berl. tid. 25.4.–16.7.1927 (om stedet for henrettelsen og de formentlige rester). H. Langberg: Dødens teater, 1971. Sv. Cedergreen Bech: Struensee og hans tid, 1972.

Sv. Cedergreen Bech

Brandt, Frederik, 1632–91, præst, forfatter. * 13.8.1632 i Egen, † 22.4.1691 i Nykøbing F., begr. i Systofte k. F: sognepræst, tidligere hofpræst hos hertug Hans den yngre Nicolaus B. (1586–1648) og Margaretha Conradi. ~ 1° 9.6.1661 i Sønderborg med Anna Lorentzen, † 15.2.1663 i Svindinge, d. af rådmand i Sønderborg Lorentz L. (1603–49) og Catharina Jürgensdatter Brandt. ~ 2° 6.9.1664 med Sophie Elisabeth Rehefeld, * ca. 1646, † 27.8.1667 i Svindinge, d. af generalsuperintendent Bonaventura R. (1610–73) og Magdalene Wolfersdorf (1613–68). ~ 3° 6.9.1668 i Gislev med Anna Riisbrich, begr. 8.8.1687, d. af sognepræst i Gislev og Ellested Broder R. (1611–74) og 2. hustru Maren Johansdatter (ca. 1609–94). ~ 4° 1688 med Agnete Portuan (Herforth), * ca. 1660, begr. 19.11.1740 i Kbh. (Petri) (~ 2° 1692 med rektor i Nykøbing F., mag. Peder Højelse, ca. 1654–1704), d. af tolder i Nakskov Jens Jacobsen P. († 1688) og Agnete Rasmusdatter († 1676).
Efter at have gået i skole i Sønderborg og Odense og siden besøgt gymnasiet i Stettin, hvorfra han blev student 1652, studerede B. ved universiteterne i Wittenberg, Leipzig og Greifswald. Særlig opholdet i Wittenberg blev af betydning for ham da han ikke blot hørte de berømte teologer Abraham Calovius og Qvenstedt, men også gjorde bekendtskab med professor August Buchner, kendt som latinist, tysk digter og den første schlesiske skoles betydeligste teoretiker. Ca. 1653 rejste B. hjem, opholdt sig en kort tid i Sorø og blev 1653 immatrikuleret i Kbh. hvor han 1654 tog teologisk attestats. Derpå var han i fire år huslærer på Fyn for den senere stiftamtmand Diderik Schult og kom herigennem i forbindelse med Henning Walkendorf til Glorup. Ved dennes død 1658 skrev han et smukt trøstedigt *Hvile i Bedrøvelsens Tid* til hans enke, fru Margrethe Blome der s. å. kaldte ham til sognepræst i Svindinge. 1676 forflyttedes han til Nykøbing F. som hofpræst for dronning Sophie Amalie og sognepræst i byen med dens anneks Systofte. 1677 blev han provst over Falsters sønder herred, og s. å. disputerede han for magistergraden der dog først 1690 blev ham konfereret. Med sine tre første hustruer havde han femten børn. Den sidste bragte ham en betydelig formue der i forening med hans egne midler gjorde ham til en af landets rigeste præster. Han ejede desuden et bibliotek på 3.000 bind og en stor samling kobberstik og „rariteter". – B. berømmes som en fortræffelig taler, men hvad der i særlig grad har bevaret hans navn er hans forfattervirksomhed. Allerede under sit ophold i Tyskland havde han med iver studeret poetik og retorik, og han vedblev livet igennem på disse områder at stå i nær forbindelse med tyske personligheder og retninger. Et typisk vidnesbyrd herom er hans mindeskrift på tysk om Wittenbergpoeten Friederich Taubmann *Gläntzende Tauben-Flügel,* 1675.
Blandt hans øvrige prosaarbejder kan især fremhæves *Sylva soliloquiorum seu meditationum sacrarum,* 1663 (oversat fra tysk til dansk 1681), livfulde betragtninger, ofte i allegorisk form, over kristne dyder og kristen livsopfattelse. Som digter udmærker B. sig ved ånd, naturlig poetisk følelse og en usædvanlig versifikatorisk færdighed. Med lige lethed digtede han på tysk, dansk og latin, og der tilkommer ham pladsen næst Kingo som sin tids betydeligste religiøse digter herhjemme. I sine *Minutiæ piarum cogitationum,* 1682 viser han hvad han formåede som dansk og latinsk digter, og hans tyske oversættelse af Th. Kingos morgen- og aftensange, 1685 vidner om hans betydelige evner til at udtrykke sig i dette sprog. Blandt hans originale salmer var *Himlen er det rette Land* særlig yndet. – □Stik 1663. Epitafiemal. 1668 (Svindinge k.). Maleri 1680 (Systofte k.). Stik af H. Schaten efter mal. af I. Iebsen, 1683.

Programma funebre over F. B. af 30.4.1691. Immanuel Barfod: Den falsterske gejstligheds personal-hist. I, 1854 11–14; II, 1854 298f. A. Poulsen: Svindinge kirke med dens præster, degne og ejere, 1894 11 18–20 36f. Pers.hist.t. IV, 1883 295; 2.r.IV, 1889 158; 3.r.II, 1923 163 166f 189; IV, 1925 305; VI, 1927 70. Viggo Holm i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Lolland-Falsters hist. samfunds årbog III, 1915 55–58 77f. Jul. Paludan: Renaissancebevægelsen Danm.s litteratur, især i det 17. årh., 1887 176 265f.

*Bjørn Kornerup**

Brandt, Frithiof, 1892–1968, filosof. * 23.5.1892 i Horsens, † 20.10.1968 på Dianalund, Tersløse sg., begr. i Kbh., fællesgrav Bispebjerg kgd. F: købmand Johannes Henrik B. (1865–1936) og Marie Elisabeth Wiggers (1869–1935). ~ 28. 9.1920 i Kbh. (Garn.) med Elisabeth Young Thorkelin, * 8.6.1898 i Kbh. (Jacob), d. af dampskibsfører Emil Stefanus T. (1866–1927) og Johanne Marie Thomsen (1868–1955).

B.s forældre blev skilt mens han var lille, og moderen giftede sig 1900 med den københavnske sagfører Henning Hansen der blev ham „i faders sted". Da han 1910 blev student fra Henrik Madsens skole (senere Skt. Jørgens gymnasium) hvor Th. A. *Müller havde været hans beundrede lærer var det derfor juraen han begyndte på. Snart fulgte han dog sin „egentlige lyst" og skiftede til filosofien, tilskyndet af sin manuduktør til 'filosofikum', den senere professor Anthon *Thomsen. 1913 besvarede han en prisopgave (om Schopenhauer) og fik accessit, og 1916 blev han magister. Specialeafhandlingen behandlede *Den spinozistiske Filosofis Udviklingshistorie.* Efter et par års manuduktørvirksomhed og en løs ansættelse ved Det kgl. bibliotek var han 1919–21 på studieophold i Paris. I årene inden Pariseropholdet var han aktiv i en litterær kreds „Taaren" hvortil også Tom *Kristensen, Oluf *Friis og O. A. *Borum hørte. I Paris udarbejdedes værket *Den mekaniske Naturopfattelse hos Thomas Hobbes,* 1921 som han 14.2.1922 forsvarede for den filosofiske doktorgrad. S. å. blev han professor i filosofi (efter K. Kroman).

Doktorafhandlingen som 1928 udsendtes på engelsk, og som overalt anerkendes som et vægtigt bidrag til 1600-tallets filosofihistorie tager udgangspunkt i en lille afhandling af Hobbes som F. Tönnies havde fundet i manuskript i British Museum og aftrykt som appendix til sin udgave af Elements of Law. B. viste at det er Hobbes' allerførste naturfilosofiske skrift, og at denne fra første færd er inde på sin hovedtanke: bevægelsen som grundfænomen i naturen. Det var gennem analyse af sansningen at Hobbes kom ind på denne tanke, og B. forfølger dens videre udvikling i de senere værker. Han argumenterer overbevisende for at Hobbes kom frem til den mekaniske naturopfattelse uafhængigt af Galilei og Descartes. Navnlig udredningen af Hobbes' forhold til sidstnævnte er værdifuld – og spændende.

1929 udsendte B. sit andet hovedværk *Den unge Søren Kierkegaard.* Udgangspunktet er her en roman af Henrik Hertz som B. tolker som en nøgleroman med portrætter af bl.a. Kierkegaard, H. C. Andersen, P. L. Møller og P. V. Jacobsen. B. argumenterer for at de pågældende faktisk 1836–37 har udgjort en „kaféklike", og at Kierkegaard har anvendt de to sidstnævnte som modeller for henholdsvis Johannes Forføreren og assessor Wilhelm. Et digtergilde i Hertz' roman og symposiet i 'Stadier paa Livets Vei' (In vino veritas) skulle have samme virkelighedsgrundlag i et af Kierkegaard arrangeret gilde. Bogen vakte stor opmærksomhed og debat hvor B. med held forsvarede sig mod bl.a. Hans Brix. Senere forskning har dog kastet tvivl over adskilligt i værket, men dets billede af Kierkegaard i dennes 'æstetiserende' periode har stået sig. B. beskæftigede sig livet igennem med Kierkegaard idet han mere interesserede sig for sammenhængen mellem dennes liv og tanker end med disses filosofiske indhold og bærekraft. I 1935 publiceredes dels en artikel i Theoria om Søren Kierkegaard og Mozarts Don Juan, der supplerer hovedværket, dels *Søren Kierkegaard og Pengene* med Else Rammel (senere Thorkelin) som medforfatter. Ved minutiøs gennemgang af forlagsregnskaber o.l. materiale påvises i denne bog, at den af Georg Brandes og Troels Lund udbredte opfattelse hvorefter Kierkegaards formue gik til at udgive værkerne og til godgørenhed i stor skala mens han ikke ville tage renter, er en myte. Kierkegaard anbragte formuen bedst muligt, han tabte ikke på værkerne, og hans godgørenhed har ikke spillet nogen væsentlig rolle for formuens forsvinden der hovedsagelig skyldes Kierkegaards ret ødsle levevis. I flere kronikker (nogle udgivet sammen med arbejdet om S. K. og Don Juan i festskriftet *Syv Kierkegaard Studier,* 1962) har B. behandlet Kierkegaards ikonografi og spørgsmålet om hans udseende og skævryggethed. Det i en interessant lille artikel om jordrystelsen (Theoria 1949) bebudede større arbejde om dette emne kom derimod aldrig ligesom en afhandling B. arbejdede på i sine sidste år om *S. K. og linedanseren* forblev ufuldendt. Derimod har B. (1935) besørget en faksimileudgave af manuskripterne til Diapsalmata og et udvalg af Kierkegaards værker i to bind i serien Udødelige Tanker, 1943. Endelig har han givet en klar, letlæst oversigt over Kierkegaards liv og tænkning der foruden på dansk *(Søren Kierkegaard,* Stockholm 1955, i serien Världsförfattare) også (af Det danske selskab) er udgivet på engelsk, tysk og fransk (1963).

En anden væsentlig side af B.s virksomhed angik psykologien. Til brug ved undervisningen i filosofisk propædeutik udarbejdede han en

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

lærebog *(Psykologi)* hvoraf bd. 1 omhandlende bevidsthedslivet i almindelighed og dets fysiologiske grundlag samt sansningen udkom 1934 og bd. 2 om forestillings- og tankelivet i 1950, mens B. aldrig nåede at behandle følelses- og handlingslivet. Selv om der i værket tages hensyn til gestaltpsykologiske synspunkter og resultater er det associationspsykologien der danner det teoretiske grundlag. Om fagets nyeste udvikling skrev B. i det fortrinlige værk *Videnskaben i Dag* som han sammen med Kaj Linderstrøm-Lang redigerede i 1944. I mange år udforskede han formkolorismen; et fænomen, der består i at farver i forestillingslivet hos visse personer knytter sig til former på lovmæssig vis, og som B. selv havde fundet. Bogen *Formkolorisme*, 1958 indeholder de væsentligste resultater; andre nåede han ikke at få publiceret.

B.s vidtspændende interesser for litteratur og kunst der gav sig udslag i bl.a. artikler om Johs. V. Jensen (Tilskueren, 1937, Ord och Bild, 1944) og en bog om billedhuggeren Axel Poulsen (1947) gav ham forudsætninger for at løse den vanskelige opgave på 200 sider i Schultz' Danmarkshistorie VI at give en oversigt over *Aandslivet siden 1900, 1943*. Her behandlede han historieforskning og -skrivning, naturvidenskab, musik og teater, kirke, skole og presse samt – i midterafsnittene – litteratur i Danmark i vort århundredes første trediedel på initieret og informativ vis. B. var desuden dansk redaktør af værket Vor Tids Kunst og Digtning i Skandinavien, 1948. I de senere år interesserede B. sig meget for at udmønte sin livserfaring og sit filosofiske syn på menneskene og tilværelsen i aforismer hvoraf et udvalg udgaves i *Maximer og Sentenser*, 1945, (2. delvis ændrede udg. 1948) og *Små prismer*, 1962.

Som lærer for de fagstuderende i filosofi tog han sig af moralfilosofien og den nyere tids filosofihistorie. Disse discipliner er imidlertid svagt repræsenteret i det senere forfatterskab. Fremhæves må indledningerne om bl.a. Spinoza og Hume i den antologi B. redigerede i Gyldendals Bibliotek, 1930–32 (bd. 49: *Den nyere Filosofi*). Nævnes bør også mindetalen over Høffding *(Læreren og Humanisten* i Harald Høffding in Memoriam, 1932) og udgaven (sammen med Hans Høffding og J. Adigard des Gautiers) af dennes brevveksling med den franske filosof Émile Meyerson, 1939. Såvel for de fagstuderende som ved „filosofikum"-undervisningen var B. en fortrinlig lærer. Hans lille lærebog i *Formel Logik*, 1924 (og senere) viser hans evne til klar fremstilling, oven i købet af et fag der stod ham fjernt. Han deltog ikke særlig aktivt i universitetslivet, men i Videnskabernes selskab hvor han blev medlem 1948 kom han hyppigt. Han var medstifter af Selskabet for Filosofi og Psykologi, bestyrelsesmedlem 1951–61 og derefter æresmedlem. Også Selskabet for dansk kulturhistorie var han med til at stifte, 1936.

B. var mere psykolog end filosof, mere historiker end systematiker, mere humanist end fagspecialist. Hans indsats i dansk åndsliv udgøres dels af hans Kierkegaard-forskning, dels af hans gerning som universitetslærer, og endelig af hans bredt humanistiske forfatterskab, spændende fra aforismerne via aviskronikker og tidsskriftartikler til oversigtsværkerne. □Mal. af Niels Hansen, 1911. Tegn. af Gerda Ploug Sarp, 1935 og af Carl Jensen, 1942. Foto.

Kilder. Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1922 137.

Lit. Danmarks kultur ved år 1940 VII, 1943 116 118 124. Aage Kabell: Kierkegaardstudiet i norden, 1948 278–85 290–93 304-15. Søren Holm: Filosofien i norden efter 1900, 1967 50–52. Mogens Blegvad i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1969 207–14. F. J. Billeskov Jansen i Oversigt over Vidensk. selsk.s virksomhed 1968–69, 1969 93–100. Bjørn Ochsner i K. F. Plesner (red.): Kulturminder ny r.VI, 1969 29–33. Dansk filosofi og psykologi I, 1976 131f. 173f., II, 1977 17f. 161f.

Mogens Blegvad

Brandt, Gudmund Nyeland, 1878–1945, havearkitekt. * 17.3.1878 på Frbg., † 30.4.1945 i Gentofte, urne på Ordrup kgd. F: gartner, senere bankbestyrer og sognefoged i Ordrup Peter Christoffer B. (1849–1918) og Anna Kirstine Nyeland (1849–1919). ~ 1.4.1909 i Kbh. (Jesusk.) med Gerda Petersen, * 14.10.1880 i Valby (Frbg.), † 22.8.1941 i Gentofte, d. af handelsgartner Emil Frederik Daniel P. (1849–1910) og Elisabeth Marie Caroline Clément (1855–1935).

B. blev student fra Ordrup gymnasium 1897 og cand. phil. 1898. Han blev uddannet som gartner hos handelsgartner N. Jensen, Vandal, Valby, 1899–1901, i England 1901–02, i Jardin des Plantes, Paris, 1902 og i Tyskland 1903. Efter hjemkomsten arbejdede han i faderens gartneri i Ordrup som han overtog 1906 og afhændede kort efter. Han blev ansat som gartner ved Gentofte kommune 1906 og var graver ved Ordrup kirkegård 1910–27. Fra 1921 var han samtidig konsulent for Gentofte kommune i parkspørgsmål og 1927–45 kommunegartner i samme kommune. Her anlagde han *Hellerup strandpark* 1912–18 hvis staudehave og rosenhave er perler i dansk havekunst, bevaret og let restaureret af C. Th. Sørensen. I 1918, året efter at Øregård var blevet erhvervet af kommunen, foretog B. en omlægning af Øregårdsparken, og i decenniet 1920–30 ændrede og udvidede han *Ordrup kirkegård* hvor landskabsmotiverne: engen,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

skovbrynet og skovbunden blev indført som noget nyt i dansk havekunst. Samme motiver genfindes i lille skala i B.s egen have ved tjenesteboligen på Ørnekulsvej, Ordrup. Hans hovedværk var *Mariebjerg kirkegård* ved hvis planlægning og tilplantning B. lagde vægt på planternes naturlige og arkitektoniske virkning. Den blev indviet 1936 og projektet belønnet med Eckersberg-medaljen 1937, med C. F. Hansen-medaljen 1945. Af privathaver har B. projekteret *Svastika* i Rungsted 1925–27, fru *Else Kraks have* i Vindbyholt 1928, *Helge Jacobsens have* i Rungsted 1930–31. Han anlagde kolonihaveparkerne i Jægersborg 1931, Helsingør 1935 og forestod restaurering af *Marienlyst slotshave* 1917, *kunstindustrimuseets grønnegård* i København 1923–24 og *Vordingborg slotsbanke*. Hans sidste projekter var nyanlæg i Københavns Zoo, *taghaverne på Radiohuset*, Rosenørnsalle i Kbh., *terrassehaverne* med springvandsanlæggene i Tivoli og en udviklingsplan for Tivoli. B.s store faglige indsigt og gode pædagogiske evner gjorde ham selvskrevet til at beklæde det første lektorat i havekunst ved kunstakademiets arkitektskoler 1924–40. Han lagde her grunden til det fremtidige samarbejde mellem arkitekter og havearkitekter og formede samspillet mellem hus og have. Han var medlem af akademirådets udvalg for havekunst 1942–45.

B. skrev en række populære havebøger *Stauder* 1915, *Roser*, (red.) 1917, *Vand- og Stenhøjsplanter*, 1917, *Chrysanthemum og Lathyrus*, 1920, men hans vægtigste litterære indsats var dog en lang række tidsskriftsartikler, ofte med polemisk indhold: *Den kommende Have* i Havekunst årg. 8, *Ujævn Kultur* i Ark. Ugeskr., årg. 1931, *Den moderne Haveplan* i Ark. Ugeskr. årg. 1937, *Marienlyst Have* i Ark. årg. 20, *Træer* i Ark. årg. 21 og *Kirkegaarde og Gravsteder*, Ark. årg. 24. Hans fagbibliotek findes opbevaret i kunstakademiets studiearkiv. B. kaldte sig selv gartner, ikke havearkitekt, især for at understrege planternes og gartnerens grundlæggende betydning ved udformning af alle typer haveanlæg. Hans virke er skelsættende i Danmark, den første af de moderne havearkitekter hvis arbejder berører alle samfundets havetyper. B. arbejdede analytisk og færdiggjorde sine planer i tankerne før de blev tegnet. Han udnyttede skønheden i balancen mellem det arkitektoniske og det landskabelige, han dyrkede „særhaven" og genskabte i sine haveanlæg de bedste detaljer fra det danske landskab og den danske natur. – R. 1929. □Foto.

Fortegnelse over B.s forfatterskab i Havekunst, 1938 44–48. – Steen Eiler Rasmussen i Havekunst, 1938 37–44. Samme i Nord.Baukunst, 1940. Vore kirkegårde, 1938 29–34. C. Th. Sørensen i Havekunst, 1938 37. Steen Eiler Rasmussen i Politiken 1.5.1945. Johs. Tholle i Gartnertid. 9.5.1945 105. Aksel Andersen i Havekunst, 1946 1–10. Frits Schlegel i Arkitekten, 1946 21–36. Edv. Thomsen i Kunstakad.s årsberetning 1940–46, 1946 21f.

Åge Nicolaisen

Brandt, Hans Sigurd, * 1890, provisor, arkivar. * 16.3.1890 i Vejle på Fyn. F: købmand Niels B. (1859–1927) og Marie Hansen (1858–1941). ~30.5.1924 i Gram med Guntha Nicoline Mikkelsen, * 28.7.1901 i Skærbæk, Sønderjylland, d. af købmand Enevold M. (1861–1932) og Johanne Nielsen (1866–1942).

B. gik i skole i Ståby friskole, tog eksamen fra Giersings realskole 1909 og blev derefter discipel på Ringe, senere Odense (Svane) apotek. Efter cand. pharm. eksamen 1917 havde han ansættelse Odense, Stykkisholm i Island (1921–22), i Gram og sidst i Fåborg. – Allerede i Odense begyndte han slægts- og lokalhistoriske studier i landsarkivet, og i Fåborg tog han initiativet til Fåborg byhistoriske arkiv, det første egentlige lokalhistoriske arkiv i Danmark (11.6.1937). Selv overtog han hvervet som arkivar. Som sådan fastlagde han principperne for registrering og arkivering, og hans overordnede opdeling af arkivsagerne er nu almindeligt anvendt i de lokalhistoriske arkiver. 22.10.1949 stiftedes Sammenslutningen af lokalhistoriske arkiver med B. som formand til 1966 hvor han udnævntes til æresmedlem. Med bevilling fra tipsmidlerne berejste han 1958 landet, besøgte 59 byer, beskrev igangværende arkiver og tilskyndede til oprettelse af nye. 1938–72 var han medlem af repræsentantskabet for Hist. samfund for Fyn, 1937–74 for Museet Kaleko mølle, 1951–77 af Landsudvalget for indsamlingen af gamle fotografier, 1977 æresmedlem af Fåborg-arkivet. Den grevelige Hjemstierne-Rosencroneske prismedalje 1970. B. har skrevet om arkivarbejdet i Fortid og Nutid XVIII, 1949–52, *Byhistoriske arkiver*, i Byplan 1955 om *Fåborg byhistoriske arkiv*, og i Lokalhistorisk arkiv nr. 3, 1969, *Omkring SLAs start*. Han var medforfatter til Fåborg bys historie II, 1956. – R. 1956. □Foto.

Klokketårnet, marts 1970 (særnr. i anledn. af B.s 80-årsdag). Lokalhist. arkiv IV nr. 2, 1970. Lokalhist. journal III, nr. 4 1974. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

A. Strange Nielsen

Brandt, Jacob Ludvig Henrik, 1856–1912, rederidirektør, konsul. * 15.10.1856 i Christianssted på St. Croix, † 13.4.1912 på kommunehospitalet i Kbh., begr. i Gentofte. F: kateket på St. Croix, senere sognepræst i Børglum Alexander Hans Henrik B. (1806–59) og Camilla Augusta Bodenhoff (1820–95). Ugift.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Efter faderens død havde B. en tid ophold hos sin mormor i Jægersborg, kom i en ung alder til Kbh. og var efter endt skolegang i nogen tid ansat i Landmandsbanken. Hans hu stod imidlertid til det fremmede, og ved C. F. Tietgens hjælp fik han en ansættelse i det allerede da ansete firma P. Bornholdt & co. i Riga. Her arbejdede han sig op gennem de forskellige grader og endte med at blive chef for firmaets vigtige afdeling i Libau. Firmaet repræsenterede Det Forenede Dampskibs-Selskab i de russiske Østersøhavne, og inden for dette selskab blev man derigennem opmærksom på de evner der boede i B. Da direktør C. Normann på grund af sygdom i foråret 1896 måtte trække sig tilbage fra ledelsen af DFDS blev der efter at selskabet i et halvt år var blevet ledet af en interimistisk direktion optaget forhandlinger med B. om hans overtagelse af posten som administrerende direktør, og i en alder af 40 år kom han derefter fra 1.11.1896 til at stå i spidsen for dette selskab. Da konjunkturerne sidst i 90erne var særdeles gode, og B. personlig besad et stærkt initiativ betød disse år og begyndelsen af det nye århundrede en overordentlig udvidelse af selskabets virksomhed, i ganske særlig grad den nordatlantiske fart. 1898 overtoges således det 1880 startede Thingvalla-selskab hvorved Skandinavien-Amerikalinien etableredes. Hurtigt så B. de forretningsmuligheder der her lå, og han var utvivlsomt hovedmanden i den storstilede materielfornyelse og udvidelse som selskabets Amerikafart undergik, først og fremmest ved bygningen af „Oscar II", „United States" og „Hellig Olav", ligesom også udviklingen af stykgodsfarten på Staterne lå ham meget på sinde. Herved fik DFDS på dette vigtige trafikområde et meget stort forspring inden for nordisk skibsfart hvilket holdt sig helt op til 1. verdenskrigs år, og som på forskellig vis tilførte den københavnske forretningsstand ikke uvæsentlige fordele. På få år udviklede den regelmæssige fart mellem Skandinavien og USA sig til selskabets vigtigste.

At denne storstilede „Atlanterhavspolitik" imidlertid ikke var ufarlig for DFDS viste årene efter århundredskiftet da konjunkturerne vendte, og B. der under sit mangeårige ophold i Rusland havde fået sin medfødte herskesyge stærkt udviklet og som tillige manglede smidighed bragte derved sit selskab i en meget vanskelig stilling, navnlig i forhold til dets store udenlandske konkurrenter hvorved det indvikledes i kostbare ratekampe. Samtidig havde han lagt sig ud med sine egne kunder og aktionærer, og alt dette i forening gav anledning til at han på flere generalforsamlinger blev genstand for så voldsomme angreb at et direktørskifte blev nødvendigt. I aug. 1905 trådte han da også „af helbredshensyn" tilbage, men det bør retfærdigvis erkendes at allerede forinden han forlod DFDS var der banet vej for en roligere udvikling som sikrede selskabet udnyttelsen af det virkefelt B. ved sin magtfulde politik havde skabt. Han boede sine sidste år på ejendommen Rydholt ved Søllerød sø. – Dansk konsul i Libau 1896–98. Næstformand i Dansk Dampskibsrederiforening 1900–05. – R. 1898.

Ill.tid. nr. 30, 1912. Åge Heinberg: Danske erhvervsmænd I, 30–34. Poul Graae: Hundrede år på havene. Det forenede dampskibsselskab 1866–1966, 1966. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Jens Vestberg**

Brandt, Johan Christopher, † 1738, bogtrykker, avisudgiver. Vistnok * i Hamburg, † april 1738 i Odense. ~ Engelche Dorothea der overlevede ham.

B. kom 1717 til Kbh. hvor han nedsatte sig som bogtrykker. Hans virksomhed var yderst beskeden og omfattede kun let afsættelige sager, mest viser og flyveblade. De gadeviser han udsendte vakte gentagne gange forargelse og skaffede ham endog 1721 en advarsel fra konsistorium. Ikke desto mindre må han have nydt en vis anseelse idet han 1726 fik bestalling som hofbogtrykker for den fromme kronprins Christian, senere Christian VI. Bogtrykkeriet blev ødelagt ved Kbh.s brand 1728, og efter at have opnået den dertil fornødne bevilling flyttede B. 1729 sin forretning til Odense som ikke havde huset noget bogtrykkeri siden biskop Thomas Kingos 1706 var ophørt. Her fortsatte han sin virksomhed i samme beskedne form som i Kbh., men 1735 begyndte han på det der har bevaret hans navn inden for Danmarks bogtrykkerhistorie, nemlig udgivelsen af *Ugentlige Provincial-Notifications Liste*, den første danske provinsavis. Det var en kombineret adresse- og nyhedsavis som antagelig udkom lige til B.s død. Efter denne førtes trykkeriet nogle år videre af hans enke, indtil det 1746 overtoges af hans søn **Peter Vilhelm B.** (ca. 1714–78), som 1747 begyndte udgivelsen af en ny ugeavis *Dend Moralske Landløbere*, og som udvidede forretningen betydeligt.

P. Stolpe: Dagspressen i Danmark III, 1881 204–12. L. C. Nielsen: Fra Johan Snell til vore dage I, 1908 73–90. J. M. Møller i Fra arkiv og museum IV, 1909–11 397–407. E. Dal: Odense bogtryk 1482–1974, [1974].

*Lauritz Nielsen**

Brandt, Jørgen Gustava, * 1929, forfatter. * 13.3.1929 i Kbh. (Trin.). F: bestyrer, senere læderhandler Ernst Hugo B. (1898–1977) og Christiana Gustava Hansen (1905–70). ~ 24.9.1960 i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Øster Hurup med Birgit Karin Wittrup, * 1.4.1931 i Øster Hurup, d. af gårdejer Niels Christian W. (* 1895) og Magda Lovise Andersen (* 1906).

Én side af B.s omfattende litterære virksomhed er hans arbejde i forbindelsesleddet som eftertænksom formidler af kunst, dels gennem Danmarks Radio hvor han siden 1963 har redigeret litterære programmer, dels som fri kritiker med fx essaysamlingen *Udflugter*, 1961 og portrætserien *Præsentation. 40 danske forfattere efter krigen*, 1964. Som autodidakt er hans kritiske redskab især erfaringer om skabende arbejde, indlevelse, atmosfærisk sans og en omfattende personlig læsning. Samme elementer præger hans lyriske og prosaiske digtning: åbenhed, lydhørhed, fylde og vidde. Den tidlige debut med *Korn i Pelegs mark*, 1949 virkede som en ny åbning af lyrisk modernistisk erfaring i Danmark. En surrealistisk billeddannende fantasi forener her københavnsk hverdagsliv og gammeltestamentelig religiøsitet. Den følgende, store samling *Tjørneengen*, 1953 er med sine ansatser til kommende værker en afprøvning af spor i mange retninger. *Dragespor*, 1957 kom et af dem til at hedde. Her realiseredes en stiliseret hjemlig tradition, men den blev ikke vejen frem. Derimod kom *Fragment af imorgen*, 1960 til at virke som et gennembrud for den personlige udvikling, det år hvor netop megen ny poesi sattes i gang i Danmark. Hos B. i vital sproglig udfoldelse gennem en religiøs oplevelse af jeg'et i verden, fortsat i den psykologisk dybtgående *Janushoved*, 1962. En ny fase indledtes med *Etablissement*, 1965 hvor fritvoksende, raffineret slentrende digte i større sproglig enkelhed behandler hverdagen, fortsat i *Der er æg i mit skæg*, 1966, en stor digtsamling med et langt forløb der efterhånden koncentreres omkring de skabende øjeblikke og kunstneriske metoder, derefter sammenfattet i *Ateliers*, 1967. 1970erne blev en frugtbar lyrisk periode for B. modsat mange andre forfattere der måtte tøve over for en ny generations politiske krav til kunst. Hans polemik, religion, mystik, erindring er både samlet og udfoldet i hovedværket, trilogien *Jatharam*, 1976, *Mit hjerte i København*, 1975, *Regnansigt*, 1976. Her etableres forbindelser mellem hans intime københavnske ghetto og serafiske religioner.

B.s fiktionsprosa kom frem efter den almindelige koncentration omkring den lyriske modernisme i 1960ernes første halvdel. Nu kunne igen alt sprog bruges. Først novellerne *Stof*, 1968 hvis subjektive realisme fastholder forskellige genrer. Derefter en fabulerende erindringsroman *Kvinden på Lüneburg Hede*, 1969 af blid og ironisk poesi og barok humor. Og senest *Pink Champagne*, 1973 om et københavnsk kompagni af åndelige lemmedaskere og intense livsforbrugere omkring jomfrutorvet. – Det inderste i B.s mangeartede digtning er mystikkens stille punkt. Omkring det har han aflejret et vidtstrakt langskab, af geografiske, historiske, filosofiske, kunstneriske erfaringer – en mangfoldighed der bæres af en tydelig identitet i hans konfrontationer med verden, så paradoksalt som i en af hans bogtitler *I den høje evighed lød et bilhorn*. Har oversat værker af Henry Miller og Dylan Thomas. Medlem af Det danske akademi 1969. Tildelt Aarestrup-medaljen 1975. □Tegn. af Hans Bendix 1964 og 1965 og af Hans Lollesgaard (alle Kgl.bibl.). Portr. af Karen Trier Frederiksen, 1964. Foto.

Jette Kromann: Digtere på bånd I, 1966 47–78. Thorkild Borup Jensen: Digterne om digtningen, 1971. – Torben Brostrøm: Versets løvemanke, 1960 87–97. Finn Stein Larsen i Modernismen i da.lit., 1967 63–69. Jess Ørnsbo i Dsk. digtere i det 20. årh., III, 311–18.

Torben Brostrøm

Brandt, Lars (**Lauritz**) Johansen Peter, 1807–90, mekaniker, opfinder. * 6.9.1807 i Svendborg, † 28.6.1890 i Kbh. (Matth.), begr. på Frbg. (Solbjerg). F: Christen Olsen og Anna Dorothea Olsdatter Arnesen (1781–1872, senere ~smed Erik Rasmussen i Fåborg, 1787–1868). Var døbt Lars Johansen, synes at have antaget navnet B. i udlandet. ~1839 i Bayern med Anna (Nanny) Kerrn, * 4.5.1806 i Tyrol, † 25.2.1870 på Frbg.

B. stod i klejnsmedelære hos stedfaderen i Fåborg og rejste efter udstået læretid 1827 til Kbh. hvor han arbejdede i et par år for derefter at rejse ud i Europa. Han arbejdede først i Sverige og i Rusland hvor han i Skt. Petersborg fik velløn-net finmekanisk arbejde. Senere rejste han til Tyskland og Østrig hvor han bl.a. arbejdede i Berlin, Köln, München, Wien og Prag. B. der efterhånden havde skaffet sig en god mekanisk uddannelse og forstand på instrumentbygning rejste 1840 til New York hvor han fik arbejde hos skriftstøberfirmaet David Bruce jun. Under sin ansættelse her konstruerede han den første praktisk brugbare skriftstøbemaskine og drog nogle år senere til Europa med denne. 1846 fik han syv års eneret på maskinen i Danmark, og hans opfindelse trængte hurtigt igennem, særlig i Tyskland, hvor firmaet E. Haenel arbejdede med sagen uden dog at nævne B. som opfinder. Fra Tyskland og Danmark bredte B.s skriftstøbemaskine sig til andre lande, og 1848 vendte han tilbage til New York, hvor han nedsatte sig som indehaver af et mekanisk firma med fremstilling af hans maskine som speciale. (Et eksemplar af

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Brandts støbemaskine findes på Nordiska museet i Stockholm). 1859 overdrog B. dette firma til en dansk mekaniker N. Erlandsen som havde arbejdet hos B.s stedfader i Fåborg. B. blev boende i New York til 1881, men foretog i disse år forskellige rejser til Europa. 1881 flyttede han til Danmark hvor hans hustru var død under et besøg 1870, og blev boende her til sin død.

A. Bauer i Skandinavisk bogtrykker tid., 1871 121–24. G. Fries i Industriforen.s t., 1890 185–88. Grafisk årbog 1950, 1949 35–40.

*Povl Vinding**

Brandt, Morten Vilhelm, se **Brandt, S. Chr.**

Brandt, Peter, 1644–1701, overrentemester. * 11.7.1644 i Sønderborg, † 28.1.1701 i Kbh., begr. i Skt. Petri k. F: borger i Sønderborg Christian B. og Margrethe B. ~ 30.12.1678 i Kbh. (Skt. Petri?) med Abigael Marie v. Stöcken, * ca. 1661, begr. 30.1.1714 i Kbh. (Skt. Petri kapel), d. af rentemester Henrik v. *S. (1631–81) og Anna Catharina v. Felden († 1673).

B. voksede op i meget jævne kår. Efter skolegang i Sønderborg rejste han til Norge hvor han kom i tjeneste hos landkommissær Gaarman. Siden kom han til København hvor han først var skriver hos en oberst Ahlefeldt, senere hos den indflydelsesrige overhofjægermester Vincents *Hahn. På dennes anbefaling blev han 24.4.1676 hofzahlmester; 1.9. s. å. tillige zahlmester for krigskassen. 23.3.1677 udnævntes han til zahlmester for alle kasser og førte fra 1.5.1679 titlen oberzahlmester. Hans karriere støttedes stærkt af rentemester Henrik v. Stöcken hvis svigersøn han blev. 13.4.1680 blev han kammerråd og 18.7.1681 efter svigerfaderens død udnævntes han til rentemester og generalkrigskommissær; fra 6.5.1684 førte han titlen overrentemester. 31.3.1683 var han desuden blevet deputeret i det fælles generalkrigskommissariat for land- og søetaten. Efter dettes ophævelse 21.3.1685 overtog han på ny landetatens forretninger. 22.2.1690 blev han deputeret i landmilitsens kommissariat (ophævet 1694). Endelig blev han 1684 efter indragningen af de gottorpske lande amtmand i Tønder, et embede han beholdt indtil hertugens restitution 1689. Som leder af landets finansvæsen efter svigerfaderens død lykkedes det ikke B. at gennemføre den nødvendige sanering af statsfinanserne. Betingelserne var imidlertid også yderst vanskelige. Landets økonomiske stilling var svækket som følge af Skånske krig og på grund af de slette konjunkturer for hovederhvervet, landbruget. Dertil kom at landet i sidste fjerdedel af 1600-tallet ramtes af unormalt mange misvækstår. Endvidere forstærkedes virkningerne af de dårlige konjunkturer af de for landbruget meget byrdefulde hartkornskontributioner. Statens finansielle genrejsning i tiden mellem Karl Gustav-krigene og Skånske krig skyldtes ganske vist til en vis grad hartkornskontributionerne, men i det lange løb øgede de landbrugets omkostningsniveau urimeligt og indkom efterhånden uregelmæssigt og langtfra med de beregnede beløb. Samtidig forstærkedes misforholdet mellem statens indtægter og udgifter af de store militærudgifter som følge af 1680ernes ambitiøse udenrigspolitik. Når Christian V sluttelig ved forliget i Altona 1689 blev tvunget til at opgive denne politik skyldtes det foruden de for Danmark uheldige storpolitiske konstellationer også at statsfinanserne ikke kunne bære den. 1690 kom en helt ny instruks for rentekammeret, og der nedsattes en „geheime finanskommission" med B. som medlem der skulle overveje en reduktion af de militære budgetter og en effektivisering af finansforvaltningen. B. fik ordre til at udarbejde et overslag over statens indtægter og udgifter og fritoges midlertidigt for sit arbejde i landetaten for at kunne koncentrere sig om de finansielle problemer. Men samtidig synes Christian V at være begyndt at tvivle på B.s ledelse af finansvæsenet. At B. ikke under de givne omstændigheder havde magtet at gennemføre saneringen af finanserne var utvivlsomt. Han blev afskediget som overrentemester 7.1.1692 og afløstes af Christian Siegfried *Plessen som leder af rentekammeret. Kongens oprindelige plan havde været at Plessen blot skulle være adjungeret B., men Plessen ønskede den fulde myndighed. B. bevarede dog kongens nåde; en uge efter sin afsked (13.1.) blev han gehejmeråd og beholdt tillige stillingen som deputeret i landetatens kommissariat. 6.2.1694 blev han medlem af det genoprettede fælles generallandkommissariat, en stilling han fratrådte 31.8.1699. Endelig var han i årene 1690–96 et meget benyttet medlem af kommissionerne i rådstuen for slottet.

B. erhvervede sig en betydelig godsrigdom der koncentreredes på Lolland. 1684 udkøbte han efter svigerfaderens død medarvingerne til Pederstrup hvis hovedbygning han opførte. Han udvidede det tilliggende bøndergods stærkt og oprettede ladegården Skelstofte. B. nobiliteredes 1679 (fornyet 1690). Hv.R. 1688. □Afbildet på mal. af højesteret 1697 (Rosenborg).

Programma funebre 1701. C. Molbech i Nyt hist.t. II, 1848 254–58 579–86 592–97 (Christian Vs dagbøger). C. S. Christiansen: Bidrag til dansk statshusholdnings hist. under de to første enevoldskonger II, 1922. Franz v. Jessen: En slesvigsk statsmand I, 1930. O. Kyhl: Den landmilitære centraladministration I–II, 1975–76. Samme: Den landmilitære centraladministrations embedsetat 1660–1763, 1976 19–23.

Steffen Heiberg (L. Laursen)

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Brandt, Peter Vilhelm, se **Brandt, Johan Christopher.**

Brandt, Søren Christian, 1847–1905, klædefabrikant. * 27.8.1847 i Odense, † 25.12.1905 i Kbh., begr. i Odense. F: klædefabrikant Morten Kisbye B. (1804–81) og Sidsel Ottomine Vincentine Lange (1815–1900). ~ 23.8.1884 i Odense med Oluffa Kirstine Dahlerup, * 1.8.1851 i Thorshavn, † 24.5.1945 i Odense, d. af amtmand på Færøerne, landstingsmand, senere herredsfoged i Odense hrd. Carl Emil D. (1813–90) og Anna Cathrine Lucie Schram (1822–91).

B. repræsenterede tredie generation inden for den store odenseanske virksomhed B.s klædefabrik. Farfaderen, farver Christian B., overtog 1795 en farvergård i Odense. Den førtes efter hans død 1814 videre af enken og overtoges 1824 af sønnen Morten Kisbye B. der, samtidig med at han drev farveriet, med betydeligt fremsyn forberedte en omlægning til klædefabrikation. Med dette for øje blev B. straks efter endt skolegang sendt på en femårig uddannelsesrejse til klædefabrikker i Kbh., Neumünster og Aachen, og da han 1869 vendte hjem til sin fødeby gik faderen i gang med at bygge en klædefabrik på farveriets grund. Tidspunktet var særdeles gunstigt. Landbrugets voksende velstand og landbefolkningens overgang til klædestoffer af købstadssnit bevirkede i forbindelse med visse toldbegunstigelser som trådte i kraft efter krigen 1864, en glimrende udvikling for den B.ske klædefabrik der var den første store hjemlige virksomhed på dette område. B. blev indehaver af virksomheden 1877 (1877–95 sammen med broderen **Morten Vilhelm B.,** 1854–1921) og byggede med stor energi videre på det gamle grundlag. Mens de øvrige danske klædefabrikker på dette tidspunkt endnu overvejende leverede jævne kvaliteter satte B. sig som mål straks at nå på højde med udlandets fineste kvaliteter og han blev leverandør til en række førende københavnske firmaer. 1897 overgik firmaet til et aktieselskab, men B. var som bestyrelsens formand meget virksom indtil han et års tid før sin død blev alvorligt syg. B. var formand for bestyrelsen i A/S Mogensen og Dessaus Væverier og bestyrelsesmedlem i Allerups nye Maskinfabrik (begge Odense), men holdt sig i øvrigt fjernt fra al offentlig virksomhed, udelukkende optaget af sin forretnings trivsel. – R. 1903. □Foto.

Arbejdsgiveren, 1906 10. De danske byerhverv i tekst og billeder, øerne, 1904–10 109–13. Povl Drachmann: B.s klædefabrik 1869–26. nov.–1919, 1919. Aage Heinberg: Danske erhvervsmænd, 1930 35–39. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*P. Koch Jensen**

Brandt-Møller (ved dåb ikke bindestreg), Jørgen **Ludvig,** 1876–1961, parykmager, damefrisør. * 26.9.1876 Kbh. (Holmens), † 21.12.1961 på kommunehospitalet i Kbh., begr. sst. (Sundby). F: fotograf Peter Nicolai Brandt Møller (1845–1929) og Marie Sophie Jørgensen (1845–1919). ~ 23.6.1907 med Martine Vilhelmine Krogh, * 23.4.1881 i Kbh. (Fødselsst.), † 14.6.1964 i Gentofte, d. af Jacobine Vilhelmine Krogh, (senere ~ vognmand Gotfred Henriksen, † 1923), † 1908.

B.-M. er så at sige den mand der har skabt damefrisørfaget i Danmark. Han kom i barberlære i Odense og afsluttede fra 1893 uddannelsen i Kbh. Gennem en svend i faget der var hjemvendt fra udlandet erfarede han om udenlandske kollegers arbejde på damefrisørområdet, og han besluttede at rejse ud for at lære på dette felt. 1896 rejste han til Berlin, og under store vanskeligheder lykkedes det ham at komme i arbejde samtidig med at han fulgte undervisningen på den derværende fagskole. Fra Berlin rejste han til Frankfurt, og den følgende vinter opholdt han sig i Wien hvor han ligeledes frekventerede fagskolen. 1898 opholdt han sig i Genève, 1899 i Lyon og Vichy hvorpå han tog til Paris for at lære ved fagskolen der. Samme år rejste B.-M. til London hvor han ved siden af sit arbejde underviste elever i ondulation og frisering. 1900 opholdt han sig atter i Frankrig hvor verdensudstillingen gav meget arbejde, og fra 1901–02 deltog han i ledelsen af en frisørforretning i Wales.

1903 vendte B.-M. tilbage til Kbh. hvor han nedsatte sig som mester. Det viste sig meget vanskeligt at skaffe kapital til at finansiere en forretning på et område der ikke var knyttet forventninger til, men sammen med en kollega lykkedes det B.-M. at få sig etableret med en salon der var meget moderne efter nordiske forhold. Forretningen gik meget dårligt; for det første var det ikke almindeligt for damer at gå til frisør mere end højst et par gange om året før festlige lejligheder, for det andet havde kunderne ikke megen tro på at mænd kunne betjene dem i et så udpræget kvindeanliggende. B.-M. og kollegaen måtte indrette en kombineret herre- og damesalon ved et badested om sommeren som supplement, og endvidere blev B.-M. teaterfrisør ved Casino-teatret ligesom han tjente lidt til livets ophold ved sprogundervisning. Kun en mindre lotterigevinst der forhindrede en vekselprotest afholdt ham fra at vende tilbage til Wales. Kollegaen trak sig ud af forretningen 1905, og først 1907 kunne forretningen give 1.000 kr. i årlig indkomst. 1912 – efter flere flytninger – anskaffede B.-M. sig en elektrisk hårtørrer, og dermed var grunden lagt til den moderne damefrisørvirksomhed.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1912 tog B.-M. initiativ til at stifte Kbh.s damefrisør og parykmager laug ved at invitere sine fem mest kendte – men ham ukendte – kolleger til forberedende møde. Lignende organisationer havde eksisteret i mange år i udlandet; baggrunden for dannelsen af det københavnske lav var at der var dukket mange fuskere op der drev faget som bierhverv i dagligstuen. Af regulære forretninger var der i Kbh. 20–30 stykker, men telefonbogen angav fem gange så stort et tal; fagudlærte medhjælpere og lærlinge var en ukendt ting. For at råde bod på dette indførte lavet 1913 to års læretid, og 1916 blev fagskolen etableret. B.-M. udførte et stort og uhonoreret arbejde som lærer ved skolen samtidig med at han i lavet organiserede og afholdt foredrag, demonstrationer og kursus, delvis ved medvirken af førende udenlandske kræfter. 1916 indførtes den første svendeprøve der omfattede vask, ondulation og frisering af et langt hår samt ansigtspleje, og teori. B.-M. var oldermand for lavet 1912–45, æresoldermand 1946. 1924 stiftede han Danske damefrisørers landsforening for hvilken han var formand 1924–45, æresmedlem 1946. 1925 var han medstifter af Association Internationale des Maîtres Coiffeur de Dames for hvilken han var præsident 1933–37. Herudover var han æresmedlem af en række organisationer inden for branchen. B.-M. har skrevet en række faglige lærebøger. – R. 1933. □Foto.

L. B.-M.: Lebenserinnerungen eines dänischen Damenfriseurs 1876–1933, 1933. – Festskr. i anledning af Kbh.s damefrisør og parykmager laugs 25 års jubilæum 1912–1937, 1937. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Ib Gejl

Brandt Rehberg, Poul Kristian, * 1895, fysiolog. * 29.3.1895 i Middelfart. F: manufakturhandler, senere fuldmægtig Adolf Boëtius Rehberg (1861–1930) og Marie Jakobe Juliane Kristine Riising Brandt (1866–1930). ~1° 21.12.1921 på Frbg. med Vera Sophie Jensen, * 24.10.1898 i Svendborg, d. af handelsgartner Niels Berend J. (1861–1948) og Sophie Aaskov (1863–1955). ~2° 12.3.1955 i Kbh. (b.v.) med sygeplejerske Ally Margrethe Madsen, * 12.2.1913 i Slagelse, d. af blikkenslager Mads Karl M. (* 1887) og Frederikke Helene Frederiksen (1883–1918).

B.R. tog studentereksamen fra Schneekloths skole 1913, og blev 1921 cand. mag. i naturhistorie og geografi med zoologi som hovedfag og dafnier som speciale. Umiddelbart efter skoleembedseksamen begyndte han at arbejde ved Dyrefysiologisk (senere Zoofysiologisk) laboratorium, først som frivillig assistent, fastansat 1922. Han blev amanuensis 1931 og lektor i zoofysiologi 1936. Han var professor i dyrefysiologi 1945–65. Ved Zoofysiologisk laboratorium begyndte han at arbejde sammen med August Krogh, laboratoriets grundlægger, ved dennes undersøgelser over hårkarrenes fysiologi. Blodkredsløbet og dets regulation i hårkarrene studeredes særlig i huden og andre organer hos frøer, bl.a. med brug af filmoptagelsesteknik som resulterede i „kapillærfilmen". B. optog desuden nyrefysiologiske studier hvis resultater blev banebrydende for vor forståelse af nyrernes funktionsmåde. 1926 disputerede han på disse undersøgelser. Hans interesse for nyrefysiologien omfattede også kliniske aspekter, og hans samarbejde med en række klinikere fik stor betydning for nyrepatologiens udvikling herhjemme i tyverne og trediverne. Det er et udtryk for hans indsats at han blev formand for Selskabet for teoretisk og anvendt terapi 1937–38. B.R. overtog 1935 undervisningen i zoofysiologi som ellers påhvilede professoren i faget, August Krogh, og han blev en højt skattet og beundret lærer i menneskets fysiologi til skoleembedseksamen. Som støtte for undervisningen udarbejdede han kompendier der løbende holdtes à jour med fagets udvikling.

B.R.s stærke samfundsmæssige engagement førte ham ind i en række aktiviteter langt uden for hans virke som universitetslærer. Under krigen deltog han i modstandsbevægelsen, og han var særlig engageret i transporten af flygtninge til Sverige. Han blev fanget men undslap fra Shellhuset i Kbh. under bombardementet 21.3.1945. Efter krigen blev han medlem af bestyrelsen for Frihedsfonden 1945, og han blev udnævnt til „Ben Adam" i Jødisk ungdomsforening 1950. Han var formand for Studentersamfundet 1945–48 og derefter æresmedlem. Efter krigen gjorde B.R. en betydelig indsats for „Een Verden"-bevægelsen, og han var landsformand for organisationens danske afdeling 1948–54, derefter æresmedlem. Han var desuden medlem af Executive Committee for World Movement for World Federal Government 1949–53 og vicepræsident for World Association of World Federalists 1956.

Efter krigen engagerede B.R. sig også dybt i forskningens kår og samfundsmæssige betydning. Dansk videnskab befandt sig i en stagnationsperiode, og han havde en væsentlig andel i den vågnende erkendelse af forskningens samfundsmæssige betydning og i oprettelsen af Statens almindelige videnskabsfond hvor han var medlem 1952–61. Han var endvidere medlem af atomenergikommissionen 1956–70, formand 1962–70, af sundhedsstyrelsens radioaktivitetsudvalg 1955–63, og af Akademiet for de tekniske videnskaber 1957. Han var medlem af Internati-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

onal Committee on Science and its Social Relations 1947–53, endvidere medlem af Carlsbergfondets direktion 1960–71, formand 1969–71, medlem af atomoplysningsudvalget 1961, af universitetsplanlægningsudvalget 1962–65, samt af forskningens fællesudvalg 1965–70.

Foruden rækken af bredt samfundsorienterede aktiviteter har B.R. ydet betydelige indsatser inden for snævrere områder, fx som medlem af bestyrelsen for dagbladet Politiken 1948–75 og Politikens forlag 1962–75 samt som medlem af og næstformand for bestyrelsen af Carlsberg og Tuborg bryggerierne 1970–71 hvor han havde en væsentlig andel i planlægningen af disse bryggeriers sammensmeltning i De forenede bryggerier samt i udarbejdelsen af de heraf nødvendiggjorte nyordninger af forholdene mellem bryggerierne, Carlsbergfondet og Videnskabernes selskab. Han blev medlem af Videnskabernes selskab 1944 og modtog æresdoktortitler fra Lunds universitet 1950 og fra Den kgl. veterinær- og landbohøjskole 1958. Påskønnelsen af hans pædagogiske indsats fandt udtryk i æresmedlemskaber af Foreningen af gymnasie- og seminarielærere i biologi og geografi 1964, og af Foreningen af biologilærere 1976. Han modtog generalkonsul Ernst Carlsens fonds ærespris 1966.

B.R.s videnskabelige produktion faldt hovedsagelig i tyverne og begyndelsen af trediverne. Blandt hans arbejder kan nævnes disputatsen *Studies on Kidney Function*, 1926 samt oversigtsartiklen *The filtration-reabsorption theory of kidney function and its use in the clinic*, i værket The Kidney in Health and Disease, Philadelphia, 1935. B.R. videreførte endvidere August Kroghs lærebog *Menneskets Fysiologi* som har spillet en afgørende rolle for fysiologiens stilling som fag i gymnasieskolen. □Mal. af Karen Trier Frederiksen (Aug. Krogh inst.), af Kai Mottlau, 1970 (Carlsbergf.) og af Victor Brockdorff, 1978 (Carlsberg mus.). Foto.

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1926 159.

C. Barker Jørgensen

Branner, Hans Christian, 1903–66, forfatter. * 23.6.1903 i Ordrup, † 23.4.1966 i Kbh., begr. i Hørsholm. F: rektor ved Ordrup gymnasium Christian B. (1866–1908) og Fanny Frederiksen (1871–1962). ~ 20.6.1930 i Skovshoved med Karen Margrethe Ingeborg Eline Havn de Moldrup, * 9.12.1906 i Kbh., d. af hovedkasserer i Det kgl. octr. brandassurancekompagni Vilhelm Frederik Havn de M. (1861–1925) og Ingeborg Wiboltt (1875–1949).

B. voksede op i en familie af frisindede pædagoger. Hans morfar H. C. Frederiksen stiftede på grundtvigske idealer sin „personlige skole" som siden blev til Ordrup gymnasium. I 1920erne forsøgte B. sig med ærgerrige digterier, ville også være skuespiller og kom tilsidst ind i praktisk arbejde på et forlag. Han var i disse lærerige år stærkt betaget af Hamsuns stilkunst og en, dog ikke ukritisk, forventning om freudianismens frigørende kræfter. Allerede før sin forbavsende modne debutroman *Legetøj*, 1936, vandt han med noveller og hørespil ry for psykologisk følsomhed og flydende poetisk sprog. Legetøj – den dag i dag hans mest læste bog – er en kollektiv socialrealistisk roman om den magtdyrkende småkapitalismes forvrængning af menneskesindet. Og om en ung mands oprør idet han ledet af sin elskedes fribårne kvindelighed erkender at „det eneste faste i verden er et menneskes etiske værd". Bogen markerer to hovedtemaer i hele B.s digtning: at magtmenneskers tyrannisering af omgivelserne dækker over personlig umodenhed; og: det er muligt for psykisk plagede mennesker at ændre sind og vinde ny holdning. Hans næste roman *Barnet leger ved Stranden*, 1937, handler om at en sjælesyg mand og social taber på egen hånd bruger bl.a. den psykoanalytiske freudianisme til at helbrede sig for virkningerne af autoritær opdragelse og erotisk nederlag. Der er store kunstneriske forskelle mellem disse to romaner, begge naturalistiske, hvorimod *Drømmen om en Kvinde*, 1941, dristigt eksperimenterer med en række visioner om erotiske sammenhænge mellem mennesker på trods af naturlig sandsynlighed; bogen rummer også nogle hvasse realistiske billeder af erotisk og social forvrængning. Mere og heldigere end nogen anden dansk digter benytter B. i denne bog – ligesom overhovedet, med vekslende omfang, i al sin fortællekunst – den såkaldte stream of consciousness; i et ofte meget lyrisk sprog lader han sine personer give tilbageblik på deres liv eller ytre fremtidsanelser. Men tillige forankrer han dem altid i den aktuelle samtid; *Drømmen om en Kvinde* har til baggrund krigsudbruddet 1939. Samme synspunkt gælder også – når man tænker på hans noveller *Bjergene*, 1953 fra krigens tid og lige efter samt nogle af prosastykkerne i *Vandring langs Floden*, 1956 om tilstande i Tyskland – for en af de mange tolkninger der kan gives af romanen *Rytteren*, 1949. I og for sig er den et mod- og sidestykke til Drømmen om en Kvinde hvor temaet er at en ung kvinde hjælper to mænd til at acceptere virkeligheden. I Rytteren hjælper en mand som synes svag og naragtig en hovmodig kvinde til at frigøre sig fra sin seksuelle binding til mindet om sin afdøde elsker som var et fabelagtigt erotisk magtmenneske, en hersker og ødelægger. B. synes at have trans-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

poneret den tyske diktator fra det politiske plan over på det dybdepsykologiske. Lægen i Ryttеren åbenbarer en slags humanisme som skaber den forandring i hans veninde at hun fra at være stivnet i eftervirkningen af tyrannens onde adfærd imod hende bliver hans kærlige elskerinde og medarbejderske i hans lægegerning; han hjælper hende fra en fantast-eksistens til at acceptere virkeligheden. Denne roman er B.s mest fastkomponerede, man mærker at digterens vision af dens temaer har foresvævet ham i novellens kortform samt som drama – den er også opført som skuespil (Sth. 1950, Kbh. 1952). En lignende skematisk komposition ligger til grund for hans sidste roman *Ingen kender Natten*, 1955. Men her har han bragt alle sine fortælletekniske virkemidler til fuld, virtuos udfoldelse. Den foregår i besættelsestidens og modstandskampens sidste fase. En mand fra en menneskeligt forrådnet kreds af kapitalister i samarbejde med tyskerne mødes med en jaget kommunistisk frihedskæmper, og der opstår et broderskab mellem dem. De dør sammen under et tysk angreb på flygtninge i et pakhus på Christianshavn. Fortællingen er gennemtrukket af symbolik men samtidigt bidende realistisk. Angst og tillid, kulturnihilisme og opdagelse af menneskesindets naturlige grundværdier kontrasterer i brede udførelser og knappe episoder.

Gennem hele sit forfatterskab har B. arbejdet med at skrive noveller, en genre han gav sin særlige form og som har vundet ham størst beundring. De handler mest om kærlighedskonflikter i alle livsaldre, børn i pubertetens uberegneligheder, lykkelig ung elskov, ægteskaber i rivning og resignation, afblomstrede menneskers forsøg på at genvinde den store kærlighed gennem fantasiens brydninger med virkeligheden. De første af hans fem samlinger er socialt betonede, de senere bevæger sig på grænsen af fantastiske fortællinger. Et fremherskende tema er menneskers udøvelse af magt over hinanden, pigers over drenge, fædres over deres børn, i reglen med dystre virkninger. Dog, *Historien om Børge*, 1942 som er typisk for den mere realistiske part af hans novellekunst skildrer hvorledes en sky, overordentlig følsom purk heldigt kommer igennem barneforelskelsens tjørnekrat og slipper fri af en truende moderbinding, ikke mindst i kraft af sin mors kloge uselviskhed. Fædrenes tyranni er derimod den uhyggelige drivkraft i kammerspillet *Søskende*, 1952 og det ibsenske drama *Thermopylæ*, 1958. I dem begge øver kvindelig godhed en relativt forsonende virkning. Men navnlig i Thermopylæ hævder en videnskabsmand og „humanist" sine idealer på en så selvisk måde at han lægger sin families liv i ruiner og bliver et unødigt offer for besættelsestidens tyske terror. Hans tragedie udspringer af foragt for virkeligheden. B.s digtning udmunder i en novelle *Skrevet i Vand* (i samlingen *Ariel*, 1963) og et radiospil som har samme tema og samme personer: *Et Spil om Kærligheden og Døden*, 1960. De udtrykker begge en kunstners kamp for at finde fantasibelyste veje for menneskesindets forhold til virkeligheden. B. var den første der hævede radiohørespillet til et forsvarligt kunstnerisk niveau. Flere af hans værker virkede som æggende, fortolkningsrige indlæg i hans samtids kulturpolitiske debat. Han er en af dansk prosas ypperste, mest særprægede mestre. Han døde efter nogle års sygdom. □Tegn. af Johs. Nielsen, af Carl Jensen ca. 1942 og af Otto Christensen, før 1944. Linoleumssnit af K. J. Almquist, 1947. Tegn. af Carl Jensen, 1949 (Fr.borg). Mal. af Karen Trier Frederiksen ca. 1959. Tegn. af G. Hammerslund, 1956. Tegn. af Hans Lollesgaard (Kgl.bibl.). Foto.

Selvbiogr. i Profiler 1944 33–46. Glimt af barndommen, 1955 7–18. – Henning B. Fonsmark: H. C. B. En introduktion, 1951. Jørn Vosmar: H. C. B., 1959 (med bibliografi). Emil Frederiksen: H. C. B., 1966 (med bibliografi). Leo Ottosen: H. C. B.s tidlige forfatterskab, 1975 (med bibliografi).

Emil Frederiksen

Branner, Povl, 1883–1967, forlagsboghandler. * 11.6.1883 i Kbh. (Frue), † 11.7.1967 i Holstebro, begr. Ordrup kgd., Kbh. F: forlagsboghandler Thomas "B. (1847–1913) og Agnes A. M. Pio (1857–1924). ~1° 8.5.1908 i Kbh. (Garn.) med Ellen Elisabeth Nielsen, * 13.10.1885 i Kbh. (Johs.), † 31.1.1969 i Kbh., d. af fhv. styrmand Ole N. (1845–1929) og Ane Kirstine Hemmingsen (1850–1940). Ægteskabet opløst 1925. ~2° 29.6.1935 i Kbh. (b.v.) med Else Larsen, * 19.2.1905 i Kbh. (Johs.) (~1° 1927 med pianist Carl Emil Schnedler-Meyer, 1890–1960; ægteskabet opløst), d. af antikvitetshandler Andreas Larsen (1871–1949) og Lovine (Lotte) Clausen (1875–1926).

B. lærte boghandel hos Otto Grøn 1899–1903 og derefter hos Kegan Paul i London 1904–1905. Efter hjemkomsten fra England uddannedes han yderligere i V. Pios boghandel som han overtog 1911 hvorefter han som eneindehaver drev og udvidede faderens og morfaderens virksomhed indtil 1928 hvor V. Pios forlag blev sammenslutet med E. Jespersens forlag under firmanavnet *Jespersen og Pios forlag*. Allerede 1932 opløstes kompagniskabet med Halfdan Jespersen, og B. oprettede et nyt forlag under sit eget navn. Derefter var han eneindehaver af *Povl Branners forlag* til 1942 hvor sønnen Henning Branner

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

blev optaget som medindehaver. 1947 blev firmaet omdannet til aktieselskab med B. som direktør. 1949 blev forlaget sammensluttet med Morten A. Korchs forlag under navnet *Branner og Korchs forlag*. B. var direktør indtil 1952 hvorefter han blev formand i forlagets bestyrelse til 1963. – Tidligt kom B. ind i fagligt arbejde da man forstod at udnytte såvel hans selskabelige som menneskelige samt organisatoriske evner. Således var han 1917–28 og 1933–40 formand for Boghandlerklubben. Endvidere medlem af Boghandler-Bo's bestyrelse fra 1941 og formand 1958–63 samt medlem af bestyrelsen for Danske boghandleres kommissionsanstalt 1923–62, formand fra 1938. Endelig var han medlem af Den danske forlæggerforenings bestyrelse 1951–56. Det er dog ikke i organisationsarbejdet B. har gjort sig mest gældende. Hans interesse og sikre sans for bogens udstyr gav sig bl.a. udslag i udgivelsen af *Aarbog for Bogvenner* samt Pios vignetbøger, ofte med illustrationer af Axel Nygaard. Endvidere forstod han at knytte venskab med mange af sine forfattere, bl.a. Kai Friis Møller, Hans Hartvig Seedorff, professorerne Edvard Lehmann og Vilhelm Grønbech. Af udenlandske forfattere bør nævnes Rabindranath Tagore og Albert Schweitzer ligesom B. var den første der udgav Rudyard Kipling på dansk. Nævnes bør også at hans slægtning H. C. *Branner debuterede hos ham 1936. B. var altid stærkt engelsk orienteret. Under 1. verdenskrig var han kommissionær for de officielle engelske tryksager, og under 2. verdenskrigs tyske besættelse deltog han sammen med sønnen Henning Branner i illegalt arbejde og forberedte fra Sverige at den frie litteratur så hurtigt som muligt atter kom til Danmark. □Tegn. af Hans Bendix ca. 1928 og af Carl Jensen, 1943. Foto.

Godfred Hartmann

Branner, Thomas Christian, 1847–1913, forlægger. * 18.4.1847 i Helsingør, * 28.1.1913 i Kbh., begr. sst. (Ass.). F: generalmajor Vilhelm Jacob B. (1800–89) og Dorothea Louise Clausen (1809–89). ~ 16.4.1880 i Kbh. (Johs.) med Agnes Andrea Marie Pio, * 10.1.1857 i Kbh. (Frue), † 20.8.1924 sst., d. af boghandler V. *P. (1829–1902) og Vilhelmine Emilie Clausen (1835–1904). – Far til Povl *B.

B. blev student 1867 fra Borgerdydskolen i Kbh., tog medicinsk embedseksamen 1875 og praktiserede derefter i Kbh. i nogle få år. Ved sit ægteskab med boghandler V. Pios datter kom han i forbindelse med boghandelen, trådte ind i sin svigerfars firma og optoges 1885 som associé. Han gik med stor interesse ind til sit nye arbejde. V. Pio havde med flid og solid dygtighed arbejdet sit firma op fra en ringe begyndelse og gennem overtagelse af andre forlag, særlig Chr. Steen & søns, bragt det frem blandt de betydeligere danske; nu stræbte B. med held at udvide virksomheden, både på det skønlitterære og det videnskabelige område. Han tog bl.a. initiativet til en række udmærkede oversættelser, særlig af svensk litteratur som han interesserede sig meget for (G. Geijerstam, A. V. Lundegård o.a.), ligesom det var ham der først indførte R. Kipling på det danske bogmarked. Også gode akademiske forbindelser tilførte han sit firma; han udgav fortrinsvis filosofiske og teologiske arbejder blandt hvilke særlig prof. Edv. *Lehmanns og prof. Vilhelm *Grønbechs kan nævnes. Efter sin svigerfars død 1902 blev han eneejer af firmaet, men sygdom hæmmede snart hans arbejdskraft, og 1911 måtte han definitivt trække sig tilbage og overlade ledelsen til sin søn Povl B. □Foto.

A. Dolleris: Danmarks boghandlere II, 1893 23f; III, 1906 44; IV 1919 43. Dansk boghandlertid. 27.1.1910 og 30.1.1913.

*Ove Tryde**

Bransager, Niels **P**eter, 1873–1915, journalist, politiker. * 22.11.1873 i Torped, Ringsted landsg., † 29.3.1915 på Vejlefjord sanatorium, begr. i Ringsted. F: gårdforpagter, senere gårdejer Hans Nielsen (1844–1900) og Marie Hansen (1849–1936). Navneforandring 27.8.1907. ~ 21.12.1908 i Kbh. (Helligg.) med Ebba Leonora Norrmann (Norrman), * 25.11.1873 i Helsingborg, † 16.11.1960 i Kbh., d. af handelsmand Axel Leonard N. (1851–84) og Gustava Rasmusson (1853–88). – Bror til Anna *Bransager Nielsen.

B. tog navn efter Bransagergård i Alsted som faderen købte fem år efter hans fødsel. Han blev student fra Sorø 1892, cand. phil. 1893, studerede i tre år teologi og læste senere nationaløkonomi men tog ingen afsluttende eksamen. Hans opvækst i det radikale Midtsjælland i et hjem der var stærkt politisk engageret i kampen mod Estrupiatet vakte tidligt hans interesse for politik og samfundsproblemer. Faderen var 1892 medstifter af Venstres Folkeblad i Ringsted som B. 10 år senere blev redaktør for. Han optog også kampen mod P. A. Alberti som faderen havde opponeret imod allerede i 1887 da Alberti blev næstformand i Den sjællandske Bondestands Sparekasse. – Som student deltog B. ivrigt i studentersamfundets liv, var et par år medlem af bestyrelsen og redigerede et års tid Studenterbladet. Hans hu stod til journalistikken. For ham som for mange andre unge var Viggo Hørup forbilledet, og han kom ind ved Politiken som korrekturlæser. Derfra gled han naturligt over i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

journalistikken og var medarbejder ved Politiken 1895–1900. Under mærket Agricola skabte han i dansk presse en helt ny journalistik med sine landbrugsartikler, ofte prosaiske emner, men behandlet med kyndighed og overlegenhed i så fint og rammende et sprog at vel ingen på dette område har kunnet nå ham. Hans sprog var præget af jævne, klare udtryk og billeder fra det bondeliv han kendte fra sin barndom, undertiden med klang af ordsprog og Det gamle testamente, somme tider let ironisk, men hyppigere båret af en varmende optimisme og tillid til menneskene. Han var en elsker og dyrker af det danske sprog så god som nogen. Nogle få linjer fra en af hans artikler kan stå som hans journalistiske testamente: „Det er sandt, at det lødige ord ofte ligger langt fra alfarvej. Alligevel lønner det umagen at vandre over marken og finde det, hvor det ligger og skinner i muldet". Efter sit medarbejderskab ved Politiken blev B. et års tid korrespondent til venstrereformpartiets blade. 1903–07 var han formand for Provinsjournalistforeningen og gjorde et ikke ringe arbejde for at forbedre provinsjournalisternes kår – han var således den første der fremsatte tanken om journalistkursus. 1901 overtog han udgivelsen af *Den danske Regering og Rigsdag*, en samling biografier udgivet i anledning af systemskiftet. Han skrev biografierne af folketingets medlemmer, men da han 1902 blev redaktør af Venstres Folkeblad i Ringsted gik afslutningen af værket over til Palle Rosenkrantz. B. gjorde hurtigt Venstres Folkeblad til et politisk dagblad der respekteredes og regnedes med. Mere og mere skuffedes han af den moderate politik som venstrereformpartiet førte efter systemskiftet, og han var blandt de første der rejste „uroen i venstre", dels i Venstres Folkeblad, dels i ugebladet Det frie Ord som han udgav fra 1904. Han var medlem af den af Ove Rode og P. Munch stiftede radikale klub og forfattede det opråb til venstrevælgere om at samle sig i en fast organisation der efter venstrereformpartiets sprængning udgik fra den radikale klubs møde i København den 20.2.1905, og som førte til dannelsen af det radikale venstre tre måneder senere. Han var også medforfatter af partiets Odense-program og uddybede det i pjecen *Om Programmet*. B.s organisatoriske og agitatoriske evner kom nu til fuld udfoldelse. Han blev medlem af det nystiftede partis forretningsudvalg og satte kraftigt ind for at få oprettet radikale dagblade i de egne af landet hvor sådanne ikke fandtes og blev formand for foreningen af radikale dagblade. Han blev en meget brugt og gerne hørt agitator for sit parti, særlig på Midtsjælland, men når tid og kræfter tillod det, landet over. Hans taler var klare og letfattelige og båret af frejdighed og tro på et demokratisk samfund hvor privilegier var afskaffet og lige almindelig valgret gennemført, og af tillid til fremgang og fremskridt sådan som det 20. århundredes begyndelse tegnede sig for de mange efter systemskiftet. – Ved folketingsvalget 1906 tog B. kampen op mod daværende justitsminister P. A. Alberti i Køge-kredsen og rykkede ham med 1330 stemmer mod 1419 tæt ind på livet. Da Alberti meldte sig til politiet og tilstod falsk og bedrageri blev B. valgt i Køge-kredsen ved suppleringsvalg oktober 1908. Men da var han allerede en af sygdom mærket mand hvis sidste syv år blev en stadig, men håbløs kamp mod lungetuberkulose. Allerede som ung havde han set gammel ud med de indfaldne kinder og den blanke isse. 1906 havde han mærket de første symptomer, men først næste år blev han klar over sygdommen. Hans medlemskab af folketinget blev kortvarigt idet han p.gr.a. sygdommen ikke lod sig genopstille ved valget 1910. Sin sociale retfærdsfølelse og forståelse fra barndommen af for de grupper af husmænd og landarbejdere der skulle fremad og opad sammenfattede han under en debat om jordspørgsmålet i folketinget i et krav om ikke blot politisk men også økonomisk frigørelse, „den frimandsret som dette arbejdende folk har en naturlig ret til".

B.s sidste år formede sig som en række ophold på sanatorier herhjemme, i Syden og i Norge, med mellemliggende bedringer hvor han atter tog arbejdet op selv om det kostede ham anspændelse, næsten overanstrengelse. Han fulgte med i politik og samfundsforhold, gav sine venner og meningsfæller gode råd og bevarede til det sidste evnen til at finde rammende billeder og særprægede ord. □Ungdomsportr. af Jens Vige. Tegn. af Emil Krause, 1899 og af Hugo Larsen (begge Kgl. bibl.). Foto. – Mindesten 1916 (Ringsted).

N.B.: Artikler og taler, udg. Venstres folkeblad, 1916. – Venstres folkeblad 29.–30.3.1915. Ove Rode: I krigens vendetegn, 1921 179–81. Dansk provinspresse. Provinsjournalistforeningen 1900–1925, 1925. Vald Koppel: Af Politikens hist. I, 1946 92f. – Papirer i Rigsark.

Helge Larsen (C. C. Clausen)

Bransager Nielsen, Anna Marie, 1876–1969, husholdningsskoleleder. * 17.8.1876 i Torped, Ringsted landsg., † 16.10.1969 i Roskilde, begr. sst. (Østre kgd.). F: gårdejer Hans Nielsen (1844–1900) og Marie Hansen (1849–1936). ~ 19.10.1907 i Sorø med højskolelærer, senere planteavlskonsulent, landbrugskandidat Hans Peter Nielsen, * 27.6.1872 i Alsted, Sorø amt, † 6.6.1948 i Roskilde, s. af gårdejer Jens N.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

(1837–1904) og Karen Sophie Hansen (1852–1921). – Søster til N. P. *Bransager.

B. blev husligt uddannet og tog særlige kurser i vask, strygning og borddækning, var på højskole og husholdningsskole. 1902–06 virkede hun som lærer på Sorø husholdningsskole, og 1910 oprettede hun sammen med sin mand *Haraldsborg skole* ved Roskilde. Den var oprindelig planlagt som en skole for unge landboere, både mænd og kvinder, men allerede 1911 blev den en egentlig husholdningsskole der hurtigt fik stor søgning. B. var en god pædagog, ikke blot i forholdet til sine elever som satte pris på hendes muntre lune og venlighed, men også over for skolens lærere der fik tildelt selvstændighed og dermed følgende ansvar. Som administrator viste B. stor dygtighed og blandt sine kolleger var hun højt værdsat, og blev 1921 valgt til formand for Foreningen af danske husholdningsskoler, en post hun bestred til 1928 og igen 1930–31. Sidstnævnte år da hendes mærkesag, loven om statstilskud til husholdningsskolerne, var gennemført trak hun sig tilbage. Da Roskildekredsen af Dansk kvindesamfund blev stiftet 1915 blev hun formand. Hun trak sig tilbage 1917, men blev igen formand 1919–22. Desuden har hun udfoldet en omfattende virksomhed som foredragsholder og skribent. Gennem to perioder var hun medlem af Roskilde byråd, 1938–46. Sin skole blev hun ved at lede indtil midten af 1950erne. □Foto.

Danske husholdningslærerinder, festskr. sept. 1936. Aagot Lading: Dansk kvindesamfunds arbejde gennem 25. år, 1939. Ulla Pedersen i Dansk husmoderleksikon I, 1948.

Inga Dahlsgård (Karen Hessel)

Branth

Slægten føres tilbage til handelsmand i Ålborg Peder Nielsen († 1707), fra hvis anden hustru Helvig Pedersdatter Brandt navnet Branth hidrører, idet det blev taget op af dennes søn Christian Pedersen B. (ca. 1680–1727), rådmand i Skien og fader til Kay B. (1722–89).

E. Valentiner-Branth: Stamtavle for familien Branth, 1938.

Hans H. Worsøe

Branth, Hans Jacob **Arnold** Christopher, 1810–91, landmand. * 7.8.1810 i Sülfeld ved Altona, † 27.5.1891 på Klarupgård, Klarup sg., Ålborg amt, begr. i Klarup. F: bogholder og kontrollør ved Hoherdam kobber- og messingværk, senere direktør sst. og møntmester i Altona, kammerråd Cajus B. (1780–1819) og Elise Emilie Stockfleth (1784–1841). ~ 28.4.1835 på Frbg. med Euphrosyne Caroline Kalko, * 30.8.1814 sst., † 4.9.1890 på Klarupgård, d. af slagtermester, oldermand for slagterlavet Jens Peter Hilarius (Larius) K. (1775–1831) og Sidse Cathrine Höffner (1771–1835). – Far til Harald *B.

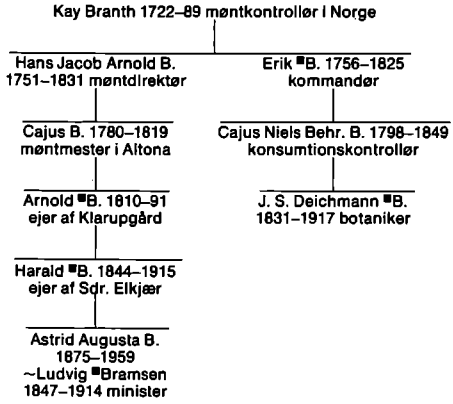

Ved faderens død flyttede moderen til Kbh. hvor B. 1828 blev student, privat dimitteret, og 1834 juridisk kandidat. 1836 blev han kvartermester ved 3. jyske infanteriregiment i Ålborg men fik sin afsked ved hærreduktionen 1842 og købte s. å. Høstemark ved Ålborg som han ejede til 1856. 1849 blev han medejer og 1858 eneejer af Klarupgård gods hvortil han flyttede, og hvor han boede resten af sit liv, 1873 ejer af Sønder Elkær der s.å. blev forpagtet og 1882 overtaget af sønnen Harald B. På Klarupgård udfoldede B. en stor og på den tid i Jylland enestående virksomhed med dræning, jordernes forbedring og godsets arrondering idet han også sørgede for at godsets bøndergårde fik deres tilliggende samlet. Han oparbejdede en fortrinlig, jysk, gråbroget kvægstamme samt søgte at danne en stamme af sorte, jyske heste. Fra 1854 var han dommer ved landmandsforsamlingernes hesteudstillinger og tog ivrig del i de offentlige diskussioner om hesteavl; han var en energisk talsmand for den jyske landhest idet han hørte til den ældre landmandsgeneration som med dygtighed tilegnede sig V. F. A. *Proschs lære om de rene racer i husdyravlen. 1858 blev han landvæsenskommissær, desuden var han stutterikommissær og forestod hingsteskuerne i Jyllands fire nordlige amter. B. var 1875–76 medlem af bestyrelsen for Foreningen af jyske landboforeninger, 1875–77 af stambogsudvalget og 1882–85 af husdyrbrugsudvalget. 1844 var han med til at stifte Ålborg amts landboforening hvis formand han var 1852–64; han virkede for udviklingen af denne forening der senere under sønnen Harald B.s formandstid blev landets største landboforening, og som 1888 udnævnte B. til æresmedlem. –

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Overkrigskommissær 1842. Etatsråd 1883. – R. 1889. □Foto.

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske slægter II, 1911 66f. Ugeskr. for landmænd, 1891, I, 311f. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Anton Christensen**

Branth, Carl Christian Gustav Adolph, se **Branth, Harald.**

Branth, Erik Otto Knoph, 1756–1825, søofficer, * 14.3.1756 i Sandsvær i Norge, † 6.8.1825 i Århus, begr. sst. F: brugspatron og skovejer, senere magasinforvalter og møntkontrollør Kay B. (1722–89) og Olea Knoph (1728–1820). ~ 1797 med Nicoline Elisabeth Cathrine Behr, * 13.8. 1778 på Skaføgård, † 26.3.1853 på Frbg., d. af proprietær Niels B. til Skaføgård (1718–78, ~ 1° 1751 med Elisabeth Cathrine Marcussen, 1728–65) og Anna Dorthea Hansen af Lyngsbæksgård (* 1743).

B. blev kadet 1769, sekondløjtnant 1775, premierløjtnant 1781, kaptajnløjtnant 1789, kaptajn 1796, kommandørkaptajn 1803 og kommandør 1811. – Han var 1788 chef for en deling skærgårdsbåde ved Norge under kontreadmiral Arenfeldt der skulle støtte armeens angreb på Sverige, og de følgende år på forskellige togter. 1801 var han chef for blokskibet Jylland i slaget på Reden. Jylland havde 54 kanoner og 425 mands besætning og engageredes i slaget af de engelske linieskibe Ardent, 64 kanoner, og Edgar, 74 kanoner. Efter halvfemte times hård kamp og efter at næsten alle kanoner var demonterede og ca. en sjettedel af besætningen blevet ukampdygtig sendte han ca. 70 mand af besætningen i land og overgav sig med resten. N.å. fik han som anerkendelse af sin tapperhed erindringsmedaljen i guld. 1803 var han chef for fregatten Iris til Middelhavet og 1810 medlem af priseretten. 1812 blev han indrulleringschef og overlods i Østjyllands distrikt med bopæl i Århus hvor han forblev til sin død. □Miniature af Viertel (?). Stik af J. Rieter, kopieret i litograferet mindeblad for 1801 i 1848 og i træsnit 1873. Silhouet af Limprecht (Kgl.bibl.).

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske slægter II, 1911 79f. P. C. Bundesen i Tidsskr. for søvæsen LXXII, 1901.

*Th. Topsøe-Jensen**

Branth, Harald Blicher, 1844–1915, godsejer. * 7.8.1844 på Høstemark, Mou sg., Ålborg amt, † 20.6.1915 på Sønder Elkær, Sulsted sg., Ålborg amt, begr. i Sulsted. F: godsejer Arnold *B. (1810–91) og Ephrosyne C. Kalko (1814–90). ~ 10.6.1873 i Sønder Jernløse med Augusta Frederikke Caroline Lunn, * 13.10.1850 på Knabstrup, Sdr. Jernløse sg., Holbæk amt, † 4.4.1941 på Frbg., d. af forpagter, exam. jur., senere godsejer, etatsråd Carl Frederik August L. (1808–86) og Gedske Cathrine (Catinca) Resch (1813–1901).

Efter studentereksamen fra Ålborg katedralskole 1860 lærte B. landbrug i fire år; deltog dernæst i krigen 1864, s.å. sekondløjtnant. Tre år senere blev han landbrugskandidat, og efter forskellige forvalterpladser indledte han 1873 sin virksomhed som selvstændig landmand som forpagter, fra 1882 som ejer af Sdr. Elkær i Vendsyssel. Han tog straks fat på en gennemgribende modernisering af driften, såvel i markbruget: rodfrugtavl i stedet for brak, bælgsæddyrkning og plantning, som i husdyrbruget: opdræt af en elitebesætning af jysk malkekvæg (Sdr. Elkærstammen) samt opfedning af kødkvæg. Gården blev hurtigt et søgt lærested for unge. Mere end 500 vordende landmænd fik her deres grundlæggende skoling i landbrug. Samtidig udfoldede han en vidtfavnende officiel virksomhed: sognerådsformand i Sulsted-Ajstrup, bestyrelsesmedlem 1874–89 i Ålborg amts landboforening, formand 1885–89. I to perioder 1886–89 og 1891–1903 formand for Foreningen af jyske landboforeningers husdyrudvalg, 1887–1902 var han formand for statsdyrskuekommisionen for 5. distrikt m.v.

Med sin selvstændige for ikke at sige selvhævdende holdning måtte B. ofte føle sig i opposition til de eksisterende landbrugsorganisationer, som efter hans (og mange andres) opfattelse svækkede deres stilling ved at tage del i provisorie-opgøret. I stedet skulle de enigt føre en erhvervspolitisk kamp med front mod det omgivende, stedse mere byerhvervsdominerede samfund. B.s program havde derfor et dobbelt sigte: først at få samlet de eksisterende organisationer under et landbrugsråd, dernæst at få fremført en række krav om støttelovgivning til fordel for det kriseramte landbrug, i første række indførelse af dobbeltmøntfod og skattelettelser. Som repræsentant for De jyske landboforeninger deltog B. sammen med bl.a. F. *Andersen-Rosendal i forhandlingerne 1885–86 om at få oprettet det nævnte landbrugsråd, men forsøget mislykkedes p.gr. af uenighed om mål og midler. Uforknyt søgte B. ad andre veje at fremme sit erhvervspolitiske program, men først i foråret 1893 da en ny agrarpolitisk bølge skyllede ind over landet fik han mulighed for at få bredere kredse i tale samtidig med at han som mellemmand mellem højres (hans eget parti) og det forhandlende venstres landbofløje fik ret stor indflydelse på den nyoprettede agrarfore-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

nings program. Gennem de to gruppers „forpagtning" af de vigtigste agrarkrav mistede foreningen imidlertid hurtigt sin indflydelse, og fra ca. 1895 stod B. uden en erhvervspolitisk platform. Kort efter 1900 kørte han træt i sin landmandsvirksomhed, og 1907 bortauktionerede han sin elitebesætning til skyhøje priser. Kort tid derefter overtog en søn, forstkandidat, skovrider **Carl Christian Gustav Adolph B.** (22. 4.1879–1.9.1960) gården. Med sin impulsive og meget lidt beregnende reaktionsmåde, sin enstrengede og ofte meningsmonopoliserende fremførelsesmåde og sin urokkelige tro på landmandstilværelsens etisk overlegne kraft virkede H.B. som den typiske landjunker, dog med den ikke helt uvæsentlige nuance at han var en særdeles dygtig landmand som på sin specielle pædagogiske facon gav hundredvis af unge en god faglig ballast. – Etatsråd 1912. – R. 1883. □Mal. af Carl V. Meyer, 1915. Træsnit. Mindesmærke 1919 i Sulsted bakker. Foto.

H. B.: Hvad jeg fortalte mine elever, 1910. – H. Hertel i Tidsskr. for landøkonomi 1915 361–67. C. O. Bøggild-Andersen og Vagn Dybdahl: Fra Jyllandspostens brevgemmer, 1950 190 og fl. st. Erik Helmer Pedersen i Fynske årbøger, 1965 153–223. Torben Hansgaard: Landbrugsrådets tilblivelse, 1976 27f.

Erik Helmer Pedersen (Anton Christensen)

Branth, Jakob Severin **Deichmann,** 1831–1917, præst, botaniker. *7.12.1831 i Nykøbing M., †9.12.1917 i Kolding, begr. sst. F: konsumtionsforvalter i Nyk. M., senere portkonsumtionskontrollør i Kbh. Cajus Niels Behr B. (1798–1849) og Charlotte Justiniane Deichmann (1805–33). ~1° 20.4.1862 i Haslev med Sophie Fanny Conradine Dumreicher, *25.6.1839 på Bregentved, †13.12.1887 i Sneptrup, Ovsted sg., Århus amt, d. af godsforvalter Frederik August D. (1810–85) og Elise Georgine Boethe (1814–99). ~2° 17.1. 1889 i Kbh. (Matth.) med Emmy Boldsen, *4.2.1864 i Flade, Hjørring amt, †13.4.1937 i Kbh., d. af sognepræst, sidst i Fruering, Henrik Carsten B. (1816–84) og Marie Louise Budtz (1825–1906).

Efter moderens død kom B. i huset hos morbroderen provst R. S. Deichmann i Ferslev og blev student 1849 fra Ålborg. Han tog teologisk embedseksamen 1857 og var derefter til 1861 huslærer på Statafgård ved Bregentved og siden bestyrer af en realskole i Tønder hvorfra han blev fordrevet 1864. 1866 blev han kateket i Skelskør, 1871 sognepræst i Elling-Tolne og 1880 i Ovsted-Tåning; 1905 tog han sin afsked og flyttede til Kolding. B. interesserede sig allerede som student for naturvidenskaberne, især botanik, og han valgte sig tidligt et speciale, laverne, som han arbejdede med til sin høje alderdom, og hvori han i en lang årrække var en anerkendt autoritet. Ligesom E. *Rostrup besvarede han universitetets prisopgave 1866 om de danske laver, og da begge fik tilkendt prisen enedes de om at arbejde deres besvarelser sammen til én afhandling der udgaves 1869 i Botanisk Tidsskrift (III) under titlen *Lichenes Daniæ eller Danmarks Laver* der i mere end et halvt århundrede var det eneste arbejde om de danske laver og derfor har haft sin store betydning selv om det er stærkt præget af B.s konservative artsopfattelse. Det er dog især efter 1885 at B. har givet vigtige bidrag til den likenologiske litteratur idet det blev overdraget ham at bearbejde de store samlinger af laver fra de grønlandske og andre arktiske ekspeditioner. Af hans herhen hørende arbejder må især nævnes *Grønlands Lichen-Flora* (sammen med Chr. *Grønlund, Medd. om Grønland III, 1887) med et tillæg 1892, *Lichenes of the Færöes* (Bot. of the Færöes 1901) og *Lichenes Islandiae* (Bot. Tidsskrift XXV, 1903). Disse arbejder er stadig vigtige kildeskrifter for studiet af den arktiske likenflora, selv om moderne likenologer har haft indvendinger mod dem. Ved B.s indsamling af de laver som gror på sten rettedes hans opmærksomhed på stenene; på et tidspunkt da istidsteorierne var under diskussion slog det ham at nogle af stenene kunne stamme fra Norge hvilket bekræftedes ved undersøgelser i Oslo. I afdelingen for mineralogi og geologi under de skandinaviske naturforskeres 12. møde i Stockholm 1880 aflagde han beretning om disse undersøgelser og om lagdelingen i istidsaflejringer i Vendsyssel, trykt i mødets „Förhandlingar", 1883 275–281. Ved arkivstudier fandt han efterretninger om fyrreskov på Læsø endnu i 1700-tallet og i Vendsyssel i historisk tid. Æresmedlem af Dansk botanisk forening 1906. R. 1908. □Ungdomstegning af pastor Otto Møller. Foto.

L. Kolderup-Rosenvinge i Botanisk t. XXXVI, 1918 213–18. Carl Christensen: Den danske botaniks hist. I, 1924–26 357f; II, s.å. 456f 816. C. Dumreicher i Skanderborg amts avis 12.12.1931. Axel Garboe: Geologiens hist. i Danmark II, 1961 322f. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Anne Fox Maule (Carl Christensen)

Brasch, Christian Henrik, 1811–94, præst, historiker. *4.8.1811 i Ålborg, †28.5.1894 i Kbh., begr. i Vemmetofte. F: kapellan i Ålborg, senere sognepræst i Lerup og Tranum Hans Adam Frederik B. (1782–1847) og Karen Glahn (1783–1867). ~17.10.1848 i Bregentved kapel med Frederikke Wilhelmine Lovise Paap, *2.5.1813 i Kbh. (Garn.), †5.4.1852 i Vemmetofte, d. af kontorchef i finanskollegiet, senere amtsforvalter i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Reinbeck i Lauenburg Samuel Ludvig P. (1784–1817) og Hedvig Magdalene Frederikke Dorothea Fischer (1786–1840).
B. blev student 1830 fra Ålborg, 1835 cand. teol., og 1838–47 var han huslærer på Bregentved hvor han 1842 dimitterede den senere udenrigsminister grev Frederik *Moltke til universitetet. På en udenlandsrejse 1843–44 med længere ophold i Berlin, München og Rom studerede han navnlig kirkelige forhold. 1847 blev han præst på Vemmetofte efter forslag af stiftelsens kurator, hans velynder grev A. W. *Moltke. B. tog sin afsked 1886 og levede sine sidste år i Kbh. hvor han som frugt af sin præstegerning udgav *Nogle Taler over Afdøde*, 1887. – B.s historiske forfatterskab gik ud fra det miljø hvori han levede. Han kom, især efter hustruens død, ind på studier i Vemmetofte klosters arkiv, og heraf fremgik hans første større arbejde ved hvilket han støttedes og tilskyndedes af A. W. Moltke *Vemmetoftes Historie som Herregaard, Slot og Kloster* I–III, 1859–63. Det er en velskreven og velunderbygget fremstilling der foruden at skildre besiddernes historie også bringer værdifulde bidrag til landbrugets og bøndernes vilkår på godset. Hans næste værk *Gamle Eiere af Bregentved fra 1382 til 1740*, 1873 der udnytter arkivet på Bregentved er koncentreret om denne ejendoms besiddere indtil det kom i Moltke'rnes eje. Fra de lokal- og personalhistoriske studier kom B. efterhånden ind på den almindelige politiske historie, særlig i sidste halvdel af 1600-tallet, og han udgav en række bøger herom – *Om Robert Molesworth's Skrift „An account of Denmark as it was in the year 1692"*, 1879, *Det polske Kongevalg 1674. Med Hensyn til Prins Georg af Danmark*, 1882, *Griffenfelds Kjærlighed til Charlotte Amélie la Trémouille, Prinsesse af Tarent*, 1885 og *Prins Georg af Danmark i hans Ægteskab med Dronning Anna af Storbritannien*, 1890. Disse arbejder udmærker sig ved solidt kildestudium og forfatterens forstandige skøn, men de er ikke videre dybtgående i deres analyser. Bedst er bogen om Molesworth. B. der var påvirket af engelsk historieskrivning blev 1876 medlem af Selskabet for fædrelandets historie og sprog. – R. 1882. □Foto.

Claus Bjørn (C. O. Bøggild Andersen)

Brasch, Sven Berthel Theodor, 1886-1970, tegner. * 29.1.1886 i Borup, Kbh.s amt, † 9.2.1970 på Kbh.s amtssygehus, Glostrup, begr. i askefællesgrav, Bispebjerg kgd., Kbh. F: malermester Adolph Johan Frederik B. (1859-1945) og Elisabeth Berthelsen (1862-1950). ~21.5.1924 med Marie (Misse) Monies, * 4.12.1896 i Kbh. (Mos.), † 2.2.1953 i Kbh., d. af vekselmægler Isidor Sigurd M. (1864-1922) og Margrethe Nathan (1867-1940). Ægteskabet opløst 1927.
Efter at have taget præliminæreksamen 1900 kom B. i malerlære og blev svend 1904. Han rejste derpå til udlandet og opholdt sig navnlig i Tyskland og Frankrig hvor han fik sin uddannelse som reklametegner. B. har tegnet til en række udenlandske blade, og han var fast medarbejder ved Le Rire og Fantasio. I Paris hvor han opholdt sig i årene før første verdenskrig var han medlem af Société des artistes humoristes og udstillede på Salon des humoristes. Han var desuden medlem af Union internationale des Beaux-Arts et des Lettres. Han holdt udstillinger i Rom, London, New York, Berlin og Köln og fik guldmedalje på udstillingen i Paris 1925. 1924 havde han en stor plakatudstilling i Den frie udstilling i Kbh., og 1928 udstillede han i Forum. B.s speciale var plakater, men han udførte også en mængde bog- og magasinomslag, dagbladstegninger og avisannoncer. Mest kendt blev han herhjemme for sine mange filmplakater, og på plakatkunstens område hørte han til vore hjemlige pionerer. I sine tegninger som altid fremstiller mennesker dyrkede han den store elegance i en overlegen international stil med en let genkendelig streg. I udlandet nød hans reklamekunst en vis anseelse, og han anlagde sit arbejde på rent forretningsmæssig basis med repræsentanter rundt omkring i Europa og Amerika. Arbejder af ham findes i Kunstindustrimuseet og Teatermuseet samt i museer i udlandet. – □Karikaturer af Eigil Petersen, 1908, af R. Storm Petersen, 1909 og af V. Riegels, 1909. Tegnede selvportr. 1909 og 1911. Tegn. af Jensenius, 1919 (Fr.borg). Mal. af Anette Houth, 1932. Foto.

Interview i Berl. aftenavis 23.1.1961. Hans Bendix i Politiken 11.2.1970.

Merete Bodelsen

Brask, Thorvald Jensen, 1879-1957, statskonsulent i mejeribrug. * 16.3.1879 i Nees, Ringkøbing amt, † 9.11.1957 på Fredericia sygehus, begr. sst. (Assistens). F: gårdejer Peder Jensen B. (1837-1921) og Ane Løkke (1835-94). Navneforandring 13.4.1896. ~2.2.1908 i Chicago med Gerda Marie Nielsine Lund, * 9.6.1875 i Landet sg., Maribo amt, † 20.11.1949 i Fredericia, d. af lærer Peter Hansen L. (1840-1929) og Nielsine Margrethe Heje (1845-1921).
Sytten år gammel kom B. i mejerilære hos sin bror, den ansete mejeribestyrer Jens B., Kildedyb ved Kolding. Han var en årrække ved praktisk mejeribrug, besøgte Salling højskole og Ladelund mejeriskole, tog landbrugseksamen 1904 og var højskolelærer på Janderup højskole

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1904-05. B. tog derefter udenlands og bestyrede 1905 J. *Stilling-Andersens kærnestation i Rostock, og var 1905-08 i USA hvor han bl.a. var beskæftiget i Kansas og Chicago. 1908 tog han eksamen fra mejeriskolen i Madison, Wisconsin. 1.3.1908 ansattes han som statskonsulent for Fyn og det sydøstlige Jylland med bopæl i Fredericia. Indtil sin fratræden 1949 beklædte han denne stilling med dygtighed og hans konsulentvirksomhed byggede især på eget indgående kendskab til arbejdets vilkår og en fortrolighed med de mejerier og personer han kom i berøring med. – R. 1933. □Foto.

Claus Bjørn (Anton Christensen)

Brask Thomsen, A., se **Thomsen, A. Brask.**

Bratli, Carl Georg Valdemar, 1871-1957, sproglig og historisk forfatter. * 16.7.1871 i Odense, † 19.4.1957 i Paris, urne i fællesgrav på Bispebjerg kgd. F: læge, senere overlæge i hæren Frederik Carl Christian Mathias Lunding (1838-91) og Elna Georgine Jensen (1846-97). Navneforandring fra Jensen 25.2.1901. ~1° 18.3.1901 i Kbh. (Garn.) med Regine Wilhelmine Philippine Bille-Brahe, * 2.6.1859 i Kbh. (Holmens), † 1.4.1936 i Odense (~1° 1881 med mejeribestyrer, baron Ludvig Bille-Brahe (1858–98), han ~2° med Katarina Helgesen), d. af grosserer Waldemar Bahnson (1829-1908) og Petrine Madsen (1830-1909). Ægteskabet opløst 1915 (antog atter navnet Bahnson). ~2° 19.9.1916 i Kbh. (Frels.) med Sophie Amalie (Døtte) Gersdorff Reenberg Worsøe, * 26.4.1890 på gården Armvang, Varde landsogn, † 20.11.1944 i Kbh. (~1° 1907 med sagfører Laurits Frank Worsøe, 1878-1933, ~2° 1915 med Wilhelmine Elisabeth Dragheim 1889-1931), d. af proprietær, landbrugskandidat Tøger Hans de Teilman (1850-1936) og Hertha Othilia Schäff (1851-1936). Ægteskabet opløst 1934. ~3° 4.12.1943 i Kbh. (Helligg.) med Ane Marie Nielsen Dahl, * 14.6.1885 i Hoven, Ringkøbing amt, d. af landmand Jørgen Nielsen Dahl (1854-1939) og Ane Kirstine Christensen (1861–99).

B. der under hele sin skoletid kæmpede med trange kår og væsentlig var henvist til egen hjælp blev 1890 student fra Odense, understøttedes i sin studietid navnlig af fru Marie Rée, enke efter udgiveren af Aalborg Stiftstidende politikeren Bernhard *Rée, blev 1897 cand. teol., 1906 translatør i spansk, 1908 medlem af statens eksamensudvalg i spansk, italiensk og portugisisk. 1933 blev det ham overdraget at give undervisning i moderne spansk ved universitetet. Han blev tillige censor i spansk ved Handelshøjskolen i Kbh. En række studierejser til Frankrig, Spanien og Italien der begyndte 1895 førte efterhånden B. ind på en kildekritisk behandling af Spaniens storhedstid og derved til udgivelsen af *Filip II af Spanien. Hans Liv og Personlighed*, 1909 (fransk udg. 1912, spansk udg. 1927) hvori han søgte at give et andet og lysere billede af kongen og på forskellige punkter imødegik den tidligere opfattelse af dennes gerning og personlighed. Hertil sluttede sig en kyndig skildring af landet i samtiden *Spanien. Kulturbilleder*, 1912 der navnlig i 2. omarbejdede udg. (1927) tjente sin hensigt som en håndbog for den nordiske turist. Et leksikalt savn for Skandinaviens vedkommende blev afhjulpet ved en omhyggeligt udarbejdet *Norsk-dansk-spansk Ordbog*, 1916. I 1920 begyndte B. at arbejde på sit livsværk *Spansk-dansk ordbog*, som udkom 1947-1951. Det er en af de største ordbøger fra et fremmed sprog til dansk. Den udmærker sig ved at behandle alle arter af moderne spansk og ved at give et væld af kulturhistoriske og encyklopædiske oplysninger. En forkortet udg. udkom 1956 (ved Erling Hoffmeyer og Knud Kinzi). Den tilsvarende dansk-spanske ordbog, 1965 (af Arne Kofoed og Einar Krog-Meyer) var udarbejdet delvis på basis B.s arbejder og efterladte notater. Til undervisningsbrug udgav han 1946 *Moderne Handelsbreve paa spansk*, og sammen med Kristoffer *Nyrop et hæfte *Moderne spanske Forfattere*, 1924. Endvidere besørgede han nye udgaver af Nyrops *Lærebog i spansk*, 1948 og *Spansk grammatik*, 1950. Samtlige arbejder bragte ham – selvsagt ikke mindst fra spansk side – megen anerkendelse, således 1928 æresdoktorgraden ved universitetet i Madrid. Endelig skrev B. om spanske forhold, såvel i danske som spanske tidsskrifter, bl.a. *Escritores daneses sobre la Historia de España*. Til oplysning om Danmark udgav han 1929 udenrigsministeriets håndbog *Dinamarca* og 1953 *Cuentecitos de Dinamarca. Molbohistorier*. B. var 1913-23 næstformand i translatørforeningen, 1914-24 medlem af bestyrelsen for Alliance Française, hvis bibliotek især skyldtes hans arbejde, og fra 1918 – som stifter – formand for Dansk-spansk forening. 1923-25 opholdt B. sig på Balkanhalvøen og på Kreta som generalsekretær i Commission mixte pour l'échange des populations grecques et turques og som Folkeforbundets mandatar-agent til beskyttelse af muhamedanske minoriteter af albansk oprindelse i Epirus. R. 1948. □Mal. af Carl Aagaard, 1909 og K. V. Hilkier, 1948. Foto.

Studenterne fra 1890, 1915. [Kjeld Rask Therkilsen] i Berl. tid. 20.4.1957.

Poul Høybye (Carl Dumreicher)

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Brauer, Willy, * 1916, typograf, borgmester. * 18.9.1916 i Odder. F: skrædder Adrian B. (1882–1965) og Ane Kathrine Rasmussen (1892–1944). ~ 23.5.1961 i Kbh. (b.v.) med sekretær Marion Voss, * 10.6.1928 i Kbh., d. af fabrikant Wilhelm V. (1907–75) og Gerda Rasmussen, f. Jensen (* 1909).

B. er opvokset i små kår. Der var mange børn i barndomshjemmet og de måtte tidligt bidrage til hjemmets økonomi. B. blev mælkedreng som 6-årig og senere bud. Efter 7 års skolegang kom han i typograflære og rejste, da han var udlært, til Kbh. Året efter besøgte han arbejderhøjskolen i Roskilde. 1945-62 var han formand for Københavnsafdelingen af Dansk typografforbund, 1950-62 medlem af borgerrepræsentationen og 1962-70 borgmester for magistratens 5. afd. Siden 1970 er han direktør for I/S Amagerforbrænding og siden 1973 tillige adm. direktør for A/S Kommunekemi i Nyborg. – Politisk har B. været en vandringsmand. Han begyndte i socialdemokratiet og blev 14 år gammel formand for Danmarks socialdemokratiske ungdom i Odder, men 4 år efter meldte han sig ud. I begyndelsen af krigen sluttede han sig til Danmarks kommunistiske parti, men forlod det i 1958 og var derefter at finde i socialistisk folkeparti. Ved dette partis spaltning i 1967 fulgte han venstresocialisterne. I dag står han uden for politiske partier.

Offentlig kendt blev B. allerede i 1947 under en 18 ugers typografstrejke som standsede den borgerlige presse, hvilket gav anledning til en heftig diskussion om sikring af ytringsfriheden. Som borgmester havde B. et åbent blik for at den dynamiske samfundsudvikling krævede dybtgående ændringer af de virksomheder han var sat til at administrere. Han fik da også foruden udvidelse af el-værkerne og udbygning af vandforsyningen gennemført en omlægning af gasproduktionen og sporvognenes afløsning af busser. Det Hovedstadens trafikselskab som han allerede ved sin tiltrædelse som borgmester proklamerede som målet nåede han dog ikke at føre ud i livet. De fremragende administrative evner B. som borgmester røbede, førte ham til de poster han nu beklæder. □Tegn. af Hans Bendix, 1966 (Kgl. bibl.). Mal. af Victor Brockdorff (Kbh.s rådhus). Foto.

Poul Thomsen: Willy Brauer, fra sortekunsten til kemien, 1977.

Gregers Hansen

Braun, Ferdinand Albrecht, 1756-1813, søofficer. * 7.9.1756 i Fredensborg, † 19.12.1813 på Frederiks hospital i Kbh., begr. på Holmens kgd. F: justitsråd, livkirurg Simon Gottfried B. (1702-72) og Frederikke Lovise Gundelach (ca. 1717-67). Ugift.

B. blev kadet 1765, sekondløjtnant 1774, premierløjtnant 1781, kaptajnløjtnant 1788 og kaptajn 1796. 1780-81 var han med orlogsskibet Indfødsretten på konvojrejse til Kapstaden, 1794-95 chef for briggen Nidelven og 1797-98 chef for fregatten Iris, begge til Vestindien. 1801 var han chef for blokskibet Dannebrog, 60 kanoner, hvor Olfert Fischer havde hejst sin stander indtil skibet blev skudt i brand. Under slaget var Dannebrog særlig engageret af lord Nelsons admiralskib Elephant, 74 kanoner, Glatton, 54 kanoner, og Ganges, 74 kanoner. Da der efter ca. halvanden times kamp udbrød ild i Dannebrog flyttede Olfert Fischer sin stander til linieskibet Holsten medens B. endnu i nogen tid fortsatte kampen indtil han hårdt såret måtte overgive kommandoen til næstkommanderende, kaptajn Lemming. Kl. 12.30, da der kun var tre brugelige kanoner strøg Lemming flaget efter at have sendt ca. 150 mand i land medens de øvrige blev fanger. Dannebrog drev brændende nordpå og sprang i luften kl. 16.45 lidt nord for Trekroner. B. der mistede højre hånd som følge af sine sår modtog n.å. erindringsmedaljen i guld. Han afskediges 1802 med fuld gage i pension og kommandørkaptajns karakter. Han var 1787 formand i Sølieutnantselskabet. □Silhouet af Limprecht (Kgl. bibl.). Stik af J. Rieter, kopieret 1848 i litograferet mindeblad for 1801 og i træsnit af H. P. Hansen, 1873.

P. C. Bundesen i Tidsskr. for søvæsen LXXII, 1901.

*Th. Topsøe-Jensen**

Braun, Hans Jacob, se **Braun, P.**

Braun, Peter, 1852-1932, tobaksfabrikant. * 8.7. 1852 i Slagelse (Skt. Peders), † 6.8.1932 i Charlottenlund, urne på Gentofte kgd. F: tobaksfabrikant Thorleif Schjelderup B. (1824-87) og Margrethe Jørgensen (1824-1901). ~ 24.8.1883 i Kbh. (Matth.) med Anna Veronica Clemmensen, * 29.5.1861 i Køge, † 12.12.1936 i Kbh., d. af fabrikejer Christian Frederik C. (1817-97) og Henriette Regina Amalie Langeland (1833-99).

B. uddannedes i Clemmensens Tobaksfabrik i Køge, hos Schmienke i Bremen og i E. Nobels Tobaksfabrik i Kbh. hvor faderen – der var begyndt som tobaksfabrikant i Slagelse – 1855 var blevet medindehaver. Han drog derefter på en studierejse til udlandet og blev ved faderens død 1887 optaget som medindehaver i E. Nobel; men 1888 deltes den Nobelske virksomhed. B. udtrådte og overtog afdelingen for skråtobak

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

som han fortsatte under firmanavnet Brødr. B. sammen med en fire år yngre bror **Hans Jacob B.** (1.10.1856-21.2.1932). Denne havde ligesom broderen fået en grundig uddannelse i ind- og udland og havde 1882 grundlagt en råtobaksforretning som 1888 overgik til Chr. Jacobsen & Co. De to brødre arbejdede firmaet frem til et stort omfang, først med skråtobakker som speciale, senere tillige med en betydelig fabrikation af røgtobak. 1924 indtrådte Peter B.s søn Thorleif B. og Hans Jacob B.s søn Børge S. B. som medindehavere. Thorleif B. udtrådte 1931 hvorefter det 1933 blev omdannet til aktieselskab. Produktionen af cigarer, cigarillos og røgtobak indstilledes 1957, medens skråfabrikationen fortsattes til 1966. 1961 var selskabet trådt i likvidation og dets produktions- og handelsvirksomhed overgik til Skandinavisk Tobakskompagni A/S.

Th. Hauch-Fausbøll i Berl. tid. 28.2.1932. Tobaksindustriens medlemmer 1875-1970, 1970 14.

Finn H. Lauridsen (P. Koch Jensen)

Bravo, Johan (Josva), 1797-1876, maler, kunstagent. *3.9.1797 i Altona, †29.4.1876 i Rom, begr. sst. (Prot. kgd.). F: forstander for den portugisiske jødiske menighed Israel B. (1759-1824). Ugift.

B. kom til Kbh. og arbejdede 1815-19 på akademiet som elev med fri skolegang i 2. frihåndsklasse. De sidste år kopierede han på galleriet billeder af D. Moll, Ravestein og Mengs. 1827 rejste han til Rom hvor han siden forblev; han deltog ivrigt i kunstnerlivet og dannede et firkløver sammen med D. *Blunck, E. Meyer og Fr. Thömming. Han hjemsendte til Charlottenborg nogle italienske landskaber (1831-32), men opgav snart kunsten, levede af en lille formue og blev i praktiske spørgsmål en faktor af en vis betydning for forbindelsen mellem de danske kunstnere i Rom og hjemlandet. Fra 1838 fik han et årligt honorar af den danske stat for at vejlede danske rejsende i Rom samt gøre indberetninger om kunstsager osv. Dette hverv gik ved kgl. resolution af 28.3.1843 over til en fast stilling som kunstagent, og i denne egenskab har B. skrevet en række ikke uinteressante breve og indberetninger til akademiet. Hjemsendelsen af Thorvaldsens værker kom for en del til at hvile på hans arrangementstalent, han fulgte 1842 med „Thetis" som hjembragte sagerne, og var en af Thorvaldsens italienske eksekutorer; han udnævntes 14.10.1847 til dansk konsul i Rom og 1855 til svensk-norsk konsul. Over for den nordiske kunstnerkreds viste han stor hjælpsomhed. Han var en vellidt, på sine ældre dage lidt sær og halvkomisk figur i romerlivet. – Etatsråd 1866. – R. 1845. DM. 1851. K.² 1872. □Tegn. af Blunck, 1818 (St. mus.). Tegn. af H. V. Bissen, 1821. Afbildet på tegn. af Blunck af danske kunstnere i Rom, 1836 (Thorvaldsens mus.). Tegn. af Constantin Hansen af danske i Rom, 1842 (Nysø). Buste af H. V. Bissen, 1861 (St. mus.). Tegn. af Marstrand. Foto.

Breve til Bravo i Pers. hist. t. 13.r. VI, 1958 124-28. – J. M. Thiele: Thorvaldsens biografi III-IV, 1854-56. L. Dietrichson: Svundne tider I-III, 1896-1901. M. Galschiøt: Skandinaver i Rom for halvhundred år siden, 1923 42-55. F. G. Knudtzon: Ungdomsdage, 1927 = Memoirer og breve XLIX 114-16 (fot. optr. 1974). Louis Bobé i Rom og Danmark II, 1937 117-19 236-38 247. F. Bull: Nordisk kunstnerliv i Rom, 1969 114f 129 159 163 184. – Breve i Kgl. bibl. Papirer i Rigsark.

*O. Andrup**

Brecheisen ['brækaisən], **Joseph,** – 1748-1768 – hofminiaturemaler. Formentlig *i Wien, †efter 1768 i Meissen. ~i Berlin med miniaturemaleren J. Laurenz, d. af preussisk miniaturemaler L. d. æ.

B. angives at have arbejdet i Berlin fra 1748, formentlig på porcelænsfabrikken som maler. 1757 indkaldtes han her til landet, antagelig i forbindelse med de overvejelser der senere førte til oprettelsen af den Fournierske porcelænsfabrik ved hvilken han arbejdede som dekoratør. Han blev dog også hurtigt beskæftiget for hoffet som leverandør af emaljerede snusdåser o. l.

26.5.1759 udnævntes han til hofminiaturemaler; kort efter ses han at have været tegnelærer for prinserne og prinsesserne. Da den Fournierske fabrik måtte ophøre, og muligvis også som antydet forskellige steder på grund af stridigheder med Pilo tog han sin afsked og rejste i sommeren 1763 tilbage til Wien, men kaldtes 1765 derfra til porcelænsfabrikken i Meissen og omtales snart efter som en af dens betydeligste kunstnere; han udnævntes 25.1.1766 til leder af malerskolen under den kendte hofmaler professor C. W. E. Dietrich og fik titel af sachsisk hofmaler. – De dåser han leverede til vort hof var dels dekoreret med insekter, snegle og muslinger, dels med strøblomster og havde i låget enten et fyrstebillede (Frederik den Store, et medlem af det danske kongehus) eller en historisk eller allegorisk scene og var ofte prydet med et kgl. navnetræk. Desuden udførte han små malerier i emalje (Neptun, Venus etc.) og en del kgl. portrætter i emalje, på pergament eller elfenben. – Af hans arbejder kan nævnes miniaturerne i emalje af *arveprinsen,* 1760 og af *Christian VII som barn* (Rosenborg), af *L. Spengler,* 1758 efter Vig. Erichsens portræt (Gyldensteen), *en prinsesse som hyrdinde,* 1761 (privateje) og elfenbensminiaturen på Fr.borg af *Juliane Marie med arveprinsen* og pergamentsminiaturen af *Frederik*

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

V. En emalje af *Frederik V* på Frijsenborg skal være dateret 1765, men det er vist en fejllæsning for 1763. *Tabatièrer med Frederik Vs portræt*, 1758-63 og *kvindeportræt*, 1758 findes i privateje. – B. var en dygtig tekniker, hans strålende, friske, lidt påtrængende farveholdning og den noget flotte elegance hvormed han anbragte de maleriske strøg er karakteristisk for ham. Man tager vanskelig fejl af hans storøjede portrætter med den stærke karmoisinrøde farvning på kinderne. Han har leveret flere pasteller af de kgl. børn; disse var formentlig originalbilleder mens miniaturerne antagelig var kopier efter malerier. – G. C. Williamson og E. Lemberger omtaler i danske samlinger at have truffet miniaturer, signeret Br. hvilke de henfører til B.; sådanne billeder er dog hidtil ikke genfundet. B. arbejdede også som raderer; der nævnes en snes blade af ham, landskaber, ruinbilleder, studiehoveder à la Rembrandt hvoraf enkelte er udført her i landet. □Emaljemin. Berlin 1752 og Kbh. 1758, muligvis selvportræt; et stik ligeledes.

E. F. S. Lund: Danske malede portrætter VIII, 1902: IV, 1912. G. C. Williamson: Hist. of portrait miniature II, 1904. K. Berling: Festschrift zur Jubelfeier der Porcellanmanufaktur Meissen, 1911. E. Lemberger: Die Bildnisminiatur in Skandinavien II, 1912. E. Hannover: Keramisk håndbog II, 2, 1924. Dansk kunst i privateje II, 1945 348 350. T. Holck Colding: Cornelius Høyer, 1961 25f. 30f. M. Gelfer-Jørgensen: Dansk kunsthåndværk 1730-1850, 1973 48 53.

*O. Andrup**

Breckling, Frederik, se **Brekling, Frederik.**

Breda, Joachim, se **v. Bredow, Joachim.**

Bredahl, Christian Hviid, 1784-1860, forfatter. * 3.10.1784 på Daurupgård, Bjergsted sg., † 16.1.1860 på Damsgård ved Sorø, begr. i Pedersborg. F: forpagter, senere proprietær Peter Severin B. (1732-1810, ~ 1° 1770 med Anne Marie Knie, 1745-80) og Christiane Hviid (1750-1801). ~ 13.6.1821 i Pedersborg med Witta Sophia Berthelsen, døbt 24.10.1791 i Holstebro, † 3.1.1861 på Damsgård (~ 1° 1810 med B.s bror ekstraskriver Peter Severin B., 1789-1819), d. af kapellan i Holstebro, senere sognepræst i Ulfborg Claus Berthelsen (1763-1807) og Alhed Ingeborg Friborg († 1846).

B. blev student 1801 fra Slagelse latinskole og samme år rejste han til København for at studere teologi. 1803 blev han cand. philos. et philol. med et noget tvivlsomt resultat. Sit teologiske studium passede han kun mådeligt, til gengæld stiftede han bekendtskab med tidens litteratur idet han læste Ewald og lærte Oehlenschlägers „Digte 1803" at kende. I slutningen af 1803 vendte han hjem til Sorø hvor hans far der havde trukket sig tilbage fra sin proprietærgård nu levede som velhavende rentier. Her levede B. en behagelig tilværelse uden at tage sig stort af teologien. Hans tid gik afvekslende med munter selskabelighed i byen, med jagtture i omegnen og med læsning. På denne tid læste han Ossian i A. C. Alstrups oversættelse, Oehlenschlägers Poetiske Skrifter 1805, og han lærte Shakespeare at kende gennem Peter Foersoms oversættelse fra 1807, navnlig Kong Lear og Hamlet gjorde indtryk på ham. 1809 fandt hans litterære debut sted med et digt til kongens fødselsdag. Det blev trykt i *Sange den 28. Januar*, men blev ikke afsunget ved festen fordi festkomiteen fandt at den alvorlige tone kunne skade feststemningen. Et andet lejlighedsdigt ved faderens død 1810 blev trykt i Statstidende 14. og 21.12., men ellers udgav han intet af hvad han skrev. Statsbankerotten og en halvbrors uheldige spekulationer nedbragte hans formue betydeligt. Da resten af fædrenearven gik tabt ved udlån til en ven måtte B. selv overtage gården 1818. Dermed forandredes hans livsvilkår radikalt og han måtte opretholde livet ved bondearbejde. Den sociale nedtur B. kom til at opleve blev betydningsfuld i flere henseender, idet halvbroderens egennytte og vennernes mangel på retskaffenhed medvirkede til at give hans digtning retning mod det satiriske, og *Scener af tyvende Akt af Lystspillet Søbekaalen hin poetiske* er det første forsøg i denne retning. B.s digt er en protest mod romantikkens dyrkelse af mystik og overnaturlige væsner, men det fik ingen indflydelse på samtiden da det ikke blev offentliggjort. I begyndelsen af 1818 gik det rygte at en skovfoged havde skudt på en gammel kone som samlede kvas i skoven. B. har selv nævnt denne begivenhed som igangsættende for hans *Dramatiske Scener uddragne af et ældgammelt Haandskrift. Frit oversatte af det Kyhlamske ved C. Bredahl. Kyhlamnensis Musæ famulus villis et immeritus*, 1819. Dette værk hvoraf kun 483 eksemplarer blev trykt på B.s egen bekostning og endnu færre solgt er et af de særeste digterværker i den danske litteratur. Skuepladsen er fantasiriget Kyhlam på Månen, men handlingen er jordisk nok idet B. sammenfletter rent lokale træk med tidens store begivenheder: revolutionstiden, Napoleonskrigene og den efterfølgende økonomiske krise. Kyhlams kejser som har træk af Frederik VI fører krig fjernt fra sit rige, „men medens hist han seirer, sniger her sig Misfornøielse omkring blandt Folket". Det er ikke emnevalget alene der giver stykket særpræg i forhold til tidens øvrige litteratur, men nok så meget synsvinklen. B. er materialist, og drivkraften i Dramatiske Scener er den havesyge og det

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

pengebegær som behersker den kyhlamske overklasse. 1820 kom *II Del Sotto og Lorna* der er regelmæssigt opbygget og inddelt i akter, det følgende år *III Del Skuespillet i Kyhlam eller om man vil: Røver Thurno* og endelig 1822 *IV Del Tvekampen i Kyhlam*. Til trods for denne kraftpræstation fandt B. dog 1821 tid til at udgive en lille bog *Lirmsongs Optegnelser paa en Reise* hvor han endnu en gang vendte sig mod tidens mytologiske og mystiske tendens. Det er betegnende at bogen udkom samtidig med Dramatiske Scener idet B. på denne måde fik understreget at for ham var det sociale og materielle engagement det afgørende. Med udgivelsen af Dram. Sceners 4 første bind er B.s første fremtræden som digter til ende. Hans egne sociale kår som fæstebonde levnede ham i en årrække ingen tid til digtning. Under disse ydmygende vilkår hvor B. tilmed måtte forrette hoveri på akademiet i Sorø voksede hans had til samfundets store, til embedsmændene og præsterne. 1831 satte fru Maria Benedicte Rosenstand-Goiske der var en gammel veninde af B. en indsamling i gang. „Dagen" 1.11. indeholdt en opfordring til at komme en nødlidende digterbroder af Ewald til hjælp. B. fik eftergivet de kgl. skatter og indsamlingen indbragte 1000 rdl. Dette satte ham i stand til at færdiggøre Dramatiske Scener, og i april 1832 kom *V Del Kejser Glomer*. 1833 fulgte *VI Del Saaledes gik det tilsidst*. I de følgende år var B. meget produktiv, opmuntret af fru Rosenstand-Goiske, men størstedelen af hans digtning forblev utrykt. Således hans forsøg i vaudevillegenren *Ej blot til Løjer*, lystspillene *Efter Tid og Lejlighed* og *Løjer* ligesom de to nordiske dramaer *Knud Svendsøn* og *Hagen Haraldsøn Adelstensfostre* heller ikke blev trykt. Først *En Hverdagshistorie i Atten Kapitler, eller (om Nogen hellere saa vil) Atten Kapitler i en Hverdagshistorie af Mads Klister Bogbindersvend* blev trykt 1842. Som titlen måske lader ane er det en meget langtrukken parodi på hverdagshistoriegenren. Samme år optrådte B. for første gang uden pseudonym med skriftet *Erindring om Danmarks svundne, og Haab om dets kommende Dage*. 1846 offentliggjorde han scener af *Sokrates* i P. L. Møllers tidsskrift Gæa og 1846-47 kom *Sultan Mahmuds Pilgrimsgang*, først i Kjøbenhavnsposten, siden som selvstændig bog. 29.12.1849 og 3.1.1850 lod J. L. Heiberg B.s Knud Svendsøn opføre på Det kgl. teater. Stykket blev pebet ud og kritikken var gennemgående negativ. Kun Goldschmidts anmeldelse i Nord og Syd var forstående over for B.s egenart. Efter opførelsen udgav B. intet mere, knap nok skrev han. Til gengæld foranstaltede Oehlenschlägerudgiveren F. L. Liebenberg og Samfundet til den danske litteraturs fremme en forkortet trebindsudgave af Dramatiske Scener, 1855. I samtiden var B. et isoleret fænomen, og hans materialistiske syn på mennesker og samfund delte ingen i det litterære Danmark. Alligevel havde han sine fortalere inden for den etablerede litteratur der efter lejlighed forsøgte at bane vej for hans digtning. Man opfattede ham aldrig som oprører hvad han egentlig var, snarere som noget af et pittoresk, men miskendt geni. □Tegn. af Fredrika Bremer, 1849. Tegn. af F. Vermehren, 1855 (Sorø mus.), litograferet 1855, gengivet i træsnit 1870 og af H. P. Hansen, 1886 samt stukket af J. Britze. Min. af Vantore, 1901. Mindesmærke 1917 (Sorø akad., haven) og på graven 1919.

C. B.: Dramatiske scener, udg. F. L. Liebenberg, I-III, 1855. – Breve i Nær og fjern, 1877. Breve til og fra B. S. Ingemann, 1879, Ill. tid. 2.12.1883. En brevveksling med P. E. Müller i Pers. hist. t. 5.r. VI, 1909 249-61. Breve fra B. sst. 9.r. V, 1933 91-107. Tilskueren 1911. – M. Goldschmidt i Nord og syd III, 1850 24-30. B. S. Ingemann: Levnedsbog anden del, 1862 17-28. K. Arentzen i Dansk månedsskr. II, 1864 225-60. O. Borchsenius: To digtere, 1886 1-105. Valdemar Vedel: Studier over guldalderen i dansk digtning, 1890 221-30. G. Brandes: Danske digtere, 1892 100-19. F. L. Liebenberg: Nogle optegnelser om mit levned, 1894 71-74. O. Thyregod i Danske studier 1908 90-116. Samme i Nordisk t. (det letterstedtske) 1908 235-40. Samme i Danske studier, 1910 37-58. Samme i Tilskueren II, 1918 129-52. Samme: C. B. Harmens og retsindets digter i vor litteratur, 1918. Harald Rue i Ateneum, 1934 57-64. – Papirer i Kgl. bibl.

Jesper Düring Jørgensen

Bredal, Anne Margrethe, 1655-1729. * 13.9.1655 i Skade præstegård, Vrads hrd., begr. 2.3.1729 i Horsens. F: sognepræst Jens Pedersen B. († ca. 1681) og Marie Holgersdatter. ~ 1° ca. 1677 med forpagter af Brahesholm Niels Sørensen, † ca. 1694. ~ 2° ca. 1697 med baccalaureus, senere rektor i Horsens Erik B., begr. 5.12.1735 i Horsens.

Allerede som barn var B. bekendt for hurtigt nemme og lærdom; i sit 15. år skrev og foredrog hun i sine forældres hus en latinsk tale i anledning af Christian Vs salving (trykt 1671). Senere blev hun lærerinde hos Birgitte Gøye til Quitzowsholm (Hofmansgave). I sit 1. ægteskab fik hun otte børn så hun til sin store beklagelse måtte lægge sine lærde sysler på hylden. Hun genoptog dem imidlertid i sit 2., barnløse ægteskab. Dog har hun ikke efterladt andet end et par latinske breve af 1696 og 1703, det sidste af autobiografisk indhold, og begge trykt i de nedenfor nævnte bøger af Thura og Schønau, sidstnævnte sted med dansk oversættelse tilføjet.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Albertus Thura: Gynæceum daniæ litteratum, 1732 36-41. Fr. Chr. Schonau: Danske lærde fruentimmer I, 1753 268-80.

*R. Paulli**

†

Bredal, Niels Andreas, 1841–88, akvarelmaler. *22.6.1841 i Kbh. (Slotsk.), †14.2.1888 sst. (Matth.), begr. sst. (Holmens). F: koncertmester Ivar Frederik B. (1800–64) og Elisabeth Sophie Dorothea Andersen (1815–41). ~1.9.1882 i Gentofte med Jensine Marie Frederikke Cecilie Abrahams, f. Holm, *6.10.1848 i Kbh. (Holmens), †6.6.1891 sst. (Holmens) (~1° 1870 med cand. phil., lærer Frederik (Fritz) Philip Vilhelm A., 1841–81), d. af skibsfører Jens Johannes H. (1816–66) og Johanne Marie Møller (1821–86).

B. skulle være litograf, men foretrak at blive maler og besøgte akademiet 1860–67. 1868–1870 rejste han i Norge og Tyskland, og 1871–80 levede han i Italien, især i Rom. Her lagde han sig efter akvarelmaleriet. Hans hjemsendte arbejder vakte stor opmærksomhed på Charlottenborg, og han blev den der egentlig indførte den maleriske akvarel herhjemme. Over Venezia vendte han tilbage til Danmark og var 1885–87 lærer ved Teknisk skole i Kolding; syg vendte han tilbage til Kbh. hvor der var planer om at knytte ham til akademiet som lærer i akvarelmaling hvad hans død hindrede. Han har især malet landskabsbilleder med arkitektur, udstillede 1865–88 i alt 88 arbejder. På Fr.borg hænger *Portal fra Marmorkirkens Ruin*, 1865. B. er desuden repræsenteret med værker på Statens museum og Koldinghus. En række af hans tegninger benyttedes som illustrationer i M. Galschiøts „Skandinaver i Rom". Blandt hans elever var C. M. *Soya Jensen den mest kendte. Blandt sine kunstfæller var B. meget afholdt; hans poetiske åre gav sig bl.a. udslag i en kantate til akademiets årsfest. □Tegn. af F. C. Lund, 1874 (Skand. foren. i Rom). Afbildet på gruppetegn. af Pietro Krohn, 1875. Træsnit af H. P. Hansen, 1884.

M. Galschiøt: Skandinaver i Rom for halvhundred år siden, 1923 216–20. F. Hendriksen: En dansk kunstnerkreds, 1928 102–08 144–47 231–36 258–60. F. Bull: Nordisk kunstnerliv i Rom, 1960 189.

*O. Andrup**

Bredal, Niels Krog, 1732–78, forfatter, teaterdirektør. *6.9.1732 i Trondheim, †26.1.1778 i Kbh., begr. sst. (Nic.). F: justitsråd og lagmand Thomas B. (1688–1738) og Anne Dorothea Krog. Ugift.

B. der stammede fra en familie med udprægede litterære interesser blev student 1747 fra sin fødeby og debuterede allerede fem år efter med en oversættelse af Ovids Metamorfoser, I. bog der gav den vittige Claus Fasting anledning til følgende linier: „Roms, Jordens Guder, alt forvandled Nasos Pen: til Vederlag Niels Krog forvandled ham igjen".

Som ivrig musikentusiast kom B. tidligt i forbindelse med Kbh.s musikalske kredse. I midten af 1700-tallet var det navnlig den italienske opera seria der satte sindene i bevægelse. Den blev her fremført af Pietro Mingottis operatrup der i Giuseppe Sarti som i længere tid var selskabets kapelmester ejede en komponist hvis værker satte de fornemme københavnere i en sand begejstringsrus. Vistnok under påvirkning af Sarti blev det den unge norske students kæreste tanke at skabe en opera på det danske sprog. Denne tanke blev til virkelighed med hans operatekst *Gram og Signe eller Kierlighed og Tapperheds Mesterstykker*, 1756 hvortil han havde fundet emnet hos Saxo. Musikken til dette i poetisk henseende ikke særlig fremragende produkt var lånt fra forskellige yndede italienske operaer, bl.a. Sartis Ciro riconosciuto. Gram og Signe opførtes 1757 af studenterdilettanter i B.s og Caspar P. *Rothes private lejlighed i brygger Borups gård på hjørnet af Brolæggerstræde og Knabrostræde. Den store lykke operaen gjorde hos det højfornemme publikum gav stødet til at der oprettedes et „dansk elskende musikalsk selskab" for hvilket B. skrev en operatekst *Eremiten* der under stor begejstring opførtes i anledning af kongens fødselsdag 31.3.1757. I komediehuset på Kongens Nytorv havde man med stor interesse fulgt B.s forsøg. Man opførte i en lidt ændret skikkelse Eremiten og gav den unge musikentusiast lejlighed til at forsøge sig som tekstdigter til en række mindre dramatiske musikværker, såkaldte intermezzoer. Til disse stykker – *Den tvivlraadige Hyrde, Den lykkelige Hverver, Beileren efter Moden, Det kræsne Valg* (alle fra 1758) – havde B. ligesom tidligere „lånt" musikken fra populære operaer. I begyndelsen havde han heldet med sig; men da publikums holdning efterhånden blev meget kølig over for disse ikke særlig talentfulde værker måtte han foreløbig opgive sine velmente forsøg på at skabe en opera på det danske sprog. Delvis på grund af sit held i begyndelsen med disse musikdramatiske arbejder blev han 1761 udnævnt til borgmester i fødebyen men da han ikke kunne glemme sin gamle kærlighed til teatret forlod han 1770 Trondheim og tog til Kbh. hvorefter han 1774 afstod borgmesterstillingen. Sarti havde netop på dette tidspunkt overtaget ledelsen af komediehuset hvor han ønskede at give det musikalske drama så stort råderum som muligt. Han trådte i samarbejde med B. som komponerede en syngespiltekst *Tronfølgen i Sidon* 1771 hvortil den italienske kapelmester skrev en iørefaldende musik

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

der gjorde stor lykke hos publikum. Trods Tronfølgens store succes gik det kun mådeligt med Sartis entreprise, og det blev besluttet at der skulle ansættes en mand der kunne overtage den egentlige ledelse af den danske skueplads så at Sarti kun havde at gøre med den finansielle side af sagen. Valget faldt på B. der overtog ledelsen fra begyndelsen af sæsonen 1771–72. „Det danske syngespils fader" – som man har kaldt B. – havde endelig nået det mål han så længe havde tragtet efter, men der indtrådte snart en begivenhed som fuldstændig kuldkastede hans planer. I okt. 1771 udsendte den attenårige student Peder *Rosenstand-Goiske det første nummer af „Den dramatiske Journal" i hvilken han ganske særlig tog „Tronfølgen i Sidon" under behandling. I en hvas og bidende tone opregnes alle stykkets fejl. Det stemples som et „elendigt misfoster" og dets forfatter som en mand der råber „den tykkeste Uvidenhed i den dramatiske Konst". B. følte sig dybt krænket over Rosenstand-Goiskes skånselsløse angreb, men hans forbitrelse gav sig udslag på en temmelig uheldig måde. Han skrev nemlig som „efterspil" til „Tronfølgen" et lille satirisk lejlighedsstykke *Den dramatiske Journal eller Kritik over Tronfølgen i Sidon* hvori han stillede Den dramatiske Journals udgiver op på scenen til spot for publikum. Ved opførelsen 25.11.1771 kom det til store spektakler i teatret. Der udspandt sig en voldsom kamp mellem officerer og studenter der endte med at studenterne måtte rømme parterret. Sindene kom i et sådant oprør at politimester Vilhelm *Bornemann så sig foranlediget til at udstede advarende plakater og forbyde yderligere opførelser af B.s efterspil. Det var under indtrykket af disse tumulter Johannes *Ewald skrev „De brutale Klappere". B. havde ved denne lejlighed gjort sig meget upopulær. Efter sæsonens forløb måtte han trække sig tilbage som direktør; men han havde dog stadig en vis forbindelse med komediehuset idet han undertiden blev benyttet til at oversætte franske syngespiltekster til dansk. Han døde som en skuffet mand. En kritiker satte ham følgende eftermæle: „Han besad megen Lyst for Poesien og Musiken, men han manglede Genie og Talenter for begge Dele, Gaver som ingen skienker sig selv". □Maleri (Statsarkivet i Trondheim).

Breve i Pers.hist. t. 6.r. II, 1911 59–66. – H. J. Wille: Saml. af mindetaler, 1805. Th. Overskou: Den danske skueplads II, 1856. A. Erlandsen: Biogr. efterretn. om gejstligheden i Tromsø stift, 1857 67. J. S. C. Welhaven: Ewald og de norske digtere, 1863. Pers.hist. t. 6.r. VI, 1915 313. F. Bull: Fra Holberg til Nordal Brun, 1916. P. Rosenstand-Goiske: Den dramatiske journal, udg. Carl Behrens, suppl. bind 1. hft., 1917. T. Krogh i Årbog for musik 1922, 1923 123. Samme: Zur Gesch. des dänischen Singspiels im 18. Jahrhundert, 1924. Musikhist. arkiv I, 1931 84–100. Sv. Cedergreen Bech: Struensee og hans tid, 1972 303–08. Gerhard Schepelern: Italienerne paa Hofteatret, 1976 25–26. Nils Schiørring: Musikkens Historie i Danmark II, 1978 26–28.

*Torben Krogh**

Bredal, Peter Jensen, † 1658, søofficer. * i Ditmarsken (?), † 18.12.1658 ved Sønderborg. ~ 1° med Annicke Gillesdatter, * ca. 1630, begr. 13.11.1653 i Kbh. (Holmens). ~ 2° med Helvig Hansdatter der overlevede ham.

B. begyndte sin løbebane i søetaten som matros og udnævntes 1640 til kaptajn med 200 rdl. i gage, 1648 nævnes han som kaptajn med 250 rdl., og 1653 udnævntes han til kaptajn med 300 rdl. i gage og blev 1657 beordret til „at opvarte på Holmen" ved flådens klargøring i stedet for overskipper Tygesen. Han var senere på året udkommanderet og deltog under Henrik *Bielke i søkampene ved Møn og Falsterbo 12.–14.9. Samme efterår blev han chef for en eskadre på fire skibe der skulle holde søen så længe som muligt. Med denne eskadre frøs han inde på Nyborg fjord hvor han 2.–5.2. 1658 blev angrebet af svenskerne over isen samtidig med at skibene blev beskudt fra Nyborg fæstning der var besat af fjenden. Han værgede sig tappert og fik sine skibe iset ud af fjorden. Eskadren kom i maj til Kbh. „hvor kongen beviste ham alle ærestegn". Han udnævntes til ekvipagemester på Holmen 3.5.1658 og blev viceadmiral 20.7. s.å. Under Kbh.s belejring udmærkede han sig atter da han sammen med admiral Niels Helt i aug. 1658 gik ud i Kallebodstrand med nogle skøtbåde for at ødelægge de af fjenden til angreb på Amager samlede skibe. Det lykkedes dem at opbrænde to galioter og føre nitten skuder og fire pramme med sig tilbage til Kbh. Okt. s.å. var han chef for orlogsskibet Tre Løver i admiral Bielkes eskadre der sendtes ud for at møde den hollandske flåde i Sundet. Nov. s.å. sendtes han med en eskadre på fire skibe til Sønderjyllands kyst for at dække overførslen af kurfyrsten af Brandenburgs hjælpetropper og assistere ved erobringen af Als. I forbindelse med angrebet på Sønderborg slot blev B. hårdt såret under entring af et svensk skib og døde kort tid efter. □Mindesmærke i Nyborg 1900.

H. D. Lind: Kong Christian IV og hans mænd, 1889. Samme: Kong Frederik IIIs sømagt, 1896. O. Bergersen: Fra Henrik Bielke til Iver Hvitfeldt I, Trondheim 1953. F. Askgaard: Kampen om Østersøen 1654–60, 1974.

*Th. Topsøe-Jensen**

Bredal, Peter Christian, 1683–1756, søofficer. * 1683 i Trondheim, † 1756 i Rusland. F: medi-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

cus Peter B. ~ Blanceflor Sophie Coucheron, * i Holland, der overlevede ham.
B. blev kadet ved søkadetakademiets oprettelse 1701 men søgte allerede n.å. sin afsked og rejste til Rusland hvor han på sin landsmand admiral Cornelius Cruys' anbefaling 1703 blev antaget som underløjtnant. 1706 avancerede han til løjtnant, 1709 til kaptajnløjtnant og 1713 til kaptajn. Hans optræden i slaget ved Hangö 1714 belønnedes med en guldmedalje, og også ved andre lejligheder udmærkede han sig. 1715 sendtes han til England med tre skibe for at afhente nogle i England til Rusland byggede skibe, og n.å. anløb han Kbh. med sin eskadre der var for hjemgående. 1716–18 var han sendt til Holland og England. Maj 1718 udnævntes han til kommandør i den danske søetat, men da han ikke kunne få sin afsked i Rusland måtte han ved udgangen af 1720 atter forlade den danske marine. 1721 blev han kommandørkaptajn i Rusland og sendtes i en diplomatisk mission til Spanien. 1724 blev han medlem af admiralitetskollegiet og 1727 schoutbynacht og chef for marinemandskabet i St. Petersborg, 1730 kommandant i Reval og 1733 i Archangelsk. 1736–39 var han chef for den asovske flådeafdeling i krigen mod Tyrkiet og forfremmedes 1737 til viceadmiral. 1741 vendte han tilbage til sin kommando i Archangelsk. Da han n.å. skulle føre en eskadre herfra til Østersøen for at kæmpe mod svenskerne led eskadren så meget af storm at den måtte vende tilbage til Archangelsk. B. kaldtes i den anledning til St. Petersborg hvor man fandt hans grunde for tilbagetoget utilstrækkelige hvorfor han blev afskediget. 1747 boede han i Skt. Petersborg og udtalte da ønsket om at vende tilbage til sit fædreland hvilket han dog ikke nåede.

Ludvig Daae i Norsk hist. t. 2.r. IV, 1884 440–45. Pers. hist. t. 6.r. VI, 1915 313f.

*Th. Topsøe-Jensen**

Bredenberg, Andreas, 1699 el. 1700–53, præst. * 1.6.1699 el. 1700 i Ballerup, † 22.3.1753 i Holbæk, begr. sst. F: herredsfoged i Lejre hrd. Niels Jensen B. († ca. 1708) og Ingeborg Andersdatter Holgersen. ~ 26.3.1732 i Kbh. (Holmens) med Anne Marie Biørnsen, døbt 6.4.1709 i Kbh. (Holmens), † 3.1.1745 i Holbæk, d. af skipper, senere kaptajnløjtnant Knud B. (ca. 1663–1730, ~ 2° med Elisabeth Hansdatter, † tidligst 1755) og Margrethe Pedersdatter († senest 1716).
B. blev student 1718 fra Roskilde, var derpå huslærer i tre år og tog 1722 teologisk attestats. 1727 blev han hører og 1731 konrektor ved Vor frue skole i Kbh. 1732 tog han magistergraden og blev s.å. nederste kapellan ved Vor frue k. sst. Fra sin ungdom tilhørte B. ortodokse kredse, og som præst ved denne ortodoksiens højborg optrådte han som en afgjort modstander af de pietistiske retninger. Sammen med stiftsprovst Morten "Reenberg og andre tilhængere af det gamle førte han skarpe klagemål over de pietistiske præster, deriblandt Enevold "Ewald, og 1734 fungerede han som aktor i provsteretssagen mod separatisten P. N. "Holst, som han anså for et enestående eksempel på „Ondskab og Forargelse". B.s udpræget ortodokse holdning vandt ikke bifald ved hoffet. J. B. "Bluhme betragtede ham som „en stor Kættermager" og ville 1736 på ingen måde have at han kom til Ribe som stiftsprovst for at han ikke skulle ødelægge den derværende kraftige vækkelsesbevægelse. For at fjerne ham fra hovedstaden udnævnte man ham da til hans store fortrydelse 1738 til sognepræst i Holbæk og Merløse samt provst i Merløse herred. S.å. ønskede universitetet dog at han skulle vende tilbage som professor i orientalske sprog da han var bekendt for sin lærdom, sine ypperlige pædagogiske evner og sin betydelige stilistiske færdighed, men det lykkedes ikke at føre denne plan igennem. 1742 disputerede han efter indbydelse for den teologiske doktorgrad med en afhandling *Dissertatio de optimo genere interpretandi sive vertendi scripturas sacras in linguam vernaculam* der vidner om at han besad grundige filologiske kundskaber. Som præst fik han et godt skudsmål for sine udmærkede prædikener, sin godgørenhed og sit ærlige væsen.

Marcus Wøldike i Dänische Bibl. V, 1744 429–32. M. R. C. Kall Rasmussen i Genealogisk og biografisk arkiv, 1840–49 347f. Kirkehist. saml. 4.r. I, 1889–91 105–10. H. F. Rørdam sst. 5.r. III, 1905–07 336–42; IV, 1907–09 614 618; V, 1909–11 679–81. Samme: Hist. saml. og studier II, 1896 230. Theodorus [A. C. Larsen]: Peter Nicolai Holst, det 18. årh.s Søren Kierkegaard, 1884 52–97. H. Ehrencron-Müller i Pers. hist. t. 8.r. VI, 1927 94.

*Bjørn Kornerup**

Bredkjær, Niels Rasmussen, 1888–1940, landbrugsskoleforstander. * 6.6.1888 på Bredkjær, Randlev sg., Århus amt, † 14.4.1940 i Roskilde, begr. i Tune. F: gårdejer Rasmus B. (1856–1928) og Marie Hansen (1859–1920). ~ 6.8.1915 i Korskirken i Vallekilde med Julie Vilhelmine Sams, * 29.8.1888 i Svendsbjerg, Vallekilde, † 3.11.1947 i Tune, d. af gårdejer Poul S. (1843–1911) og Petra Marstrand (1847–1927).
B. kom efter læreår i praktisk landbrug til Testrup højskole 1905–06, derefter på Tune landboskole 1908–09. Kom tilbage hertil som lærer 1911–13 efter overstået landbrugseksamen og lærerkursus i Askov 1911. Dernæst var han i to år kvægavlskonsulent i Vestjylland for så i årene 1915–17 at bestride den vigtige post som konsu-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

lent i husdyrbrug for Foreningen af jyske landboforeninger. 1917 overtog han stillingen som forstander i Tune, en post han beklædte til sin død. En sjælden kombination af solid faglig viden, fremragende pædagogiske evner og et engagerende, om end vel ordrigt foredrag gav ham snart et ry som landets nok bedste formidler af landbrugsfaglig viden. Som det klassiske husdyrbrugs varmeste fortaler vurderede B. bestandig udviklingen historisk; i dette perspektiv måtte han betragte 1930ernes krise som et kortere mellemspil. Ikke sært at den toneangivende landbrugsopinion i ham så det fuldgyldige udtryk for den så heftigt attråede erhvervsharmoniske ligevægt. Fra 1920ernes begyndelse strømmede tillidsposterne ind: medlem af Landhusholdningsselskabets bestyrelse, formand for Ramsø-Tune herreders landboforening og for Foreningen af danske landbrugslærere m.v. Formidlingsvirksomheden blev dog hans vigtigste arbejdsfelt. De landøkonomiske månedsoversigter han siden 1932 gav i statsradiofonien gav navnet B. en fortrolig tone for alle landmænd i Danmark. Heroverfor blegner hans organisatoriske indsats; dog bør det nævnes at han spillede en central rolle i 1920ernes første forsøg på at omdanne Landhusholdningsselskabet til et organ for landbrugsfaglig oplysning. B. præsterede også et landbrugsfagligt forfatterskab: til Det danske Landbrugs Historie III skrev han 1924–32 sammen med Axel Appel *Kvægets Historie;* i samleværket Det danske Landbrug, 1933 en fortrinlig oversigt *Landbrugets Produktion;* i Lærebog for Landbrugsskoler afsnittet *Kvægavl og Kvægopdræt* og i Tune Elevers Aarsskr. 1936 og 1938 m.fl. steder historiske artikler om de store landboreformer. – R. 1937. □Mal. af Troels Trier (Tune landboskole).

H. J. Rasmussen i Tidsskr. for landøkonomi, 1940 301–04. A. O. Rasmussen i Tune elevers årsskr., 1943 7–19. Povl-Erik Hjalmind i Erhvervshistorisk årbog, 1968 (om Landhusholdningsselskabet 1769–1969) 310–37.

Erik Helmer Pedersen

v. Bredow (Breda), **Joachim** (Achim), 1593–1660, officer. * 22.9.1593 på Löenberg i provins Brandenburg, † 20.12.1660 i Kbh., begr. i Hjembæk k. F: kurfyrstl. brandenburgsk Hauptmann og råd Hasso (VI) v. B. af Friesacker linjen († 1610) og Ursula v.d. Marwitz († 1631). ~1641 med Margrethe Laxmand, * 1611, † 29.1.1681 på Aggersvold (~1° 1630 med Henrik Vind, 1594–1633), d. af Peder L. († tidligst 1611) og Kirsten Sparre († 1618).

v. B. er indtrådt i Christian IVs hær under krigen i Tyskland og var kaptajn og chef for et kompagni i Henrik Holcks regiment da dette efter at have kæmpet i Tyskland 1628 førtes fra Sjælland til Tyskland for at deltage i Stralsunds forsvar mod Wallenstein. 1629 var han major ved et på Fyn stående regiment; 1630 blev han major ved Skånske regiment, 1633 oberstløjtnant ved Jesper Friis' jysk-fynske regiment. Efter nogle år at have forsøgt sig som praktisk landmand blev han 1638 oberstløjtnant i Markvard Rantzaus nyopstillede hvervede regiment i Holsten, blev 1641 kongens jægermester og fik 1642, efter sit giftermål, tilladelse til at nyde danske adelige rettigheder. 1643 blev han oberst og chef for Jyske regiment til fods. Da dette jan. 1644 under kampene ved Lillebælt blev stærkt medtaget, blev det midlertidigt slået sammen med det nævnte hvervede regiment mens v. B. afgik til Norge hvor han som regimentschef deltog i Hannibal Sehesteds kortvarige tog ind i Sverige. Ved hærreduktionen 1646 var han vendt tilbage til Danmark og fik afsked som generalmajor med vartpenge foruden at han havde fået et norsk len. Kort før udbruddet af den næste krig 1657 fik han bestalling som oberst over adelens soldater i Sjælland og betragtedes således ganske som „indfødt". I juni s.å. blev han guvernør i Kbh., og i juli fik han fornyet bestalling som generalmajor. I sept. beordredes han til at være lensmanden i Landskrona, Knud Ulfeldt, „følgagtig" på det tog ind i Sverige hvor Ulfeldt selv faldt, men v. B. kom ikke med da han var syg. 13.1.1658 blev han medlem af det nyoprettede krigsråd, forløberen for det senere krigskollegium. Under belejringen havde han kommandoen på Kbh.s nordøstfront, fra Nørreport til Østerport, over Sjællandske regiment og de hollandske hjælpetropper, og afslog to stormangreb her natten 10.–11.2.1659. S.å. blev han forlenet med Lofotens og Vester Altens fogderier, og sept. 1660 blev han afskediget.

Gesch. des Geschlechts v. Bredow I, 1, 1885 107. O. Kyhl: Den landmilitære centraladministration 1660–1763 I, 1975.

*Rockstroh**

Bredsdorff

Slægten føres tilbage til Morten Thomsen, skibsbygger i Dalby ved Kolding, hvis søn Thomas Mortensen (1649–1726) blev købmand i Fredericia. Dennes søn provst Morten Thomsen (1688–1756) var 1712–36 præst i Bredstrup, Elbo hrd. hvorfra hans børn tog navnet Bredsdorff, således sønnen Thomas B. (1720–90) der blev den første af tre generationer præster i V. Skerninge-Ulbølle og far til Morten Thomsen B. (1757–1841).

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bredsdorff

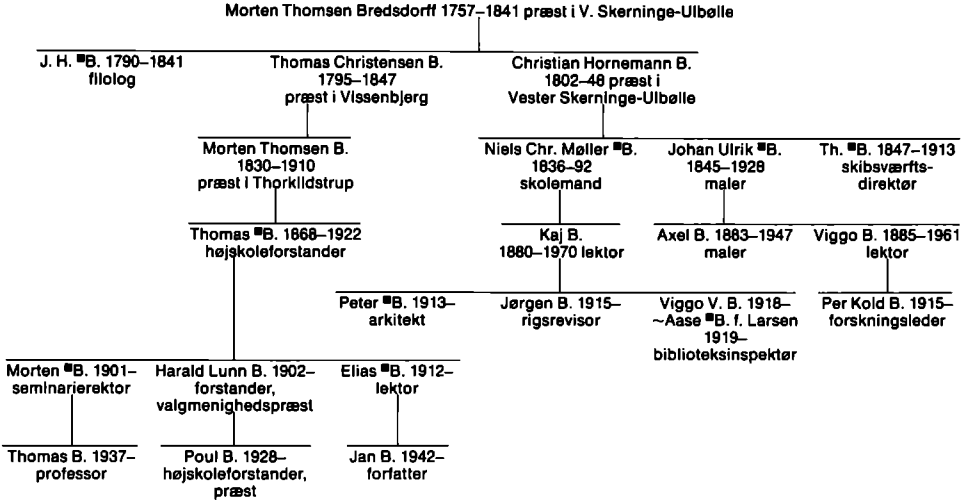

J. H. *B.s hustru Petrine Jacobine Møller var datter af biskop Rasmus *Møller (1763–1842). Elias *B. var ~ 1° med tegneren Marlie *Brande (* 1911).

H. V. Køhke: Stamtavle over familien Bredsdorff, 1888 Slægtstavlesamlingen, 1932. Harald Balslev: Fra fynske præstegårde, 1944. P. Nedergaard: 100 da. præsteslægter, 1954.

Hans H. Worsøe

Bredsdorff, Chr., se **Bredsdorff, Th.**

Bredsdorff ['bræsdɔrf], **Elias** Lunn, * 1912, litteraturhistoriker. * 15.1.1912 på Roskilde højskole, Himmelev sg. F: højskoleforstander Thomas *B. (1868–1922) og lærer Margrete Lunn (1871–1958). ~1° 23.4.1935 med tegner Marlie *Brande, * 29.9.1911 i Brooklyn, d. af maler Carl Johan Anders Knud Pedersen (1884–1912) og Johanne Katrine Henriette Madsen (1887–1974); ægteskabet opløst 1953. ~2° 9.1.1954 i Charlottenlund (b.v) med Anne-Lise Neckelmann, * 26.2.1921 på Frbg. (~1° med arkitekt Esbjørn Hiort, * 1912; ~2° med Jørgen Rothenborg) d. af fabrikant Hother N. (1882–1962) og Karen Gudrun Behrend (1896–1975). – Bror til Morten *B.

B. blev student fra Roskilde katedralskole 1930 og begyndte at studere sprog og litteratur ved Kbh.s univ. hvor han 1932–33 var formand for studenterrådet. Han færdedes i tidens kulturradikale kredse og deltog aktivt i disse kredses åndelige mobilisering mod nazismen, bl.a. som sekretær i Landsforeningen frisindets kulturkamp 1935–36 og 1938–39. Han introducerede i disse år den engelske forfatter D. H. Lawrence i Danmark ved dels at oversætte nogle af Lawrences hovedværker til dansk, dels ved at skrive om forfatterskabet, bl.a. i bogen *D. H. Lawrence. Et Forsøg paa en politisk Analyse*, 1937. B. tog embedseksamen 1938 og knyttedes 1939 til Vordingborg seminarium som lærer. Han virkede her indtil 1943 hvor han på grund af sit engagement i modstandsbevægelsen måtte gå under jorden. Han var 1943–46 medlem af Frit Danmarks hovedledelse, og sammen med Kate *Fleron redigerede han tidsskriftet *Frit Danmark* 1945–46. Efter krigen ansattes han 1946 som Lecturer in Danish ved univ. College, London. Siden 1949 har han været tilknyttet Cambridge univ., først som University Lecturer, siden 1960 som Reader in Scandinavian Studies og Head of the Department og Scandinavian Studies. B. har gennem årene udgivet en lang række litterærhistoriske arbejder. I en del af disse behandles forbindelsen mellem dansk og engelsk litteratur fx i *H. C. Andersen og Charles Dickens. Et venskab og dets opløsning*, 1951, *H. C. Andersen og England*, 1954, samt i værket *Hans Christian Andersen. The Story of his Life and Work 1805–75*, 1975. – Et andet hovedemne for B.s studier har været den danske litteratur i 1800-tallet. Han blev 1964 dr. phil. på afhandlingen *Henrik Pontoppidan og Georg Brandes. En kritisk undersøgelse af Henrik Pontoppidans forhold til Georg Brandes og Brandeslinien i dansk åndsliv*. Hertil knyttet sig *Henrik Pontoppidan og Georg Brandes. En dokumentarisk redegørelse for brevvekslingen og den personlige kontakt*, 1964. Af andre arbejder kan nævnes arbejder om M. A. Goldschmidt *Corsaren*, 1941 og *Goldschmidts Corsaren*, 1962. I 1973 udkom *Den store nordiske krig om seksualmoralen. En dokumentarisk fremstilling af sædelighedsfejden i nordisk litteratur i 1880erne*. Dette værk vakte en del debat idet den

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

militante kvindebevægelse kritiserede B. for hans holdning til den gamle „handske-debat". B. har gjort en betydelig indsats for udbredelse af kendskab til dansk kultur og litteratur i Storbritannien, bl.a. gennem sin indsats som redaktør af tidsskriftet Scandinavica, 1962–75. Han har modtaget en række æresbevisninger for sit kulturelle og videnskabelige virke. Han blev således Fellow of Peterhouse 1963, korresponderende medlem af Kungliga Vitterhets, Historia och Antikvitets Akademien i Stockholm 1970, tildelt H. C. Andersen-legatet 1973, udenlandsk medlem af Videnskabernes selskab 1975. □Foto.

Mette Winge

Bredsdorff ['bræsdɔrf], Jakob Hornemann, 1790–1841, naturvidenskabsmand, filolog. * 8.3.1790 i Vester Skerninge, † 16.6.1841 sst., begr. i Sorø. F: sognepræst Morten Thomsen B. (1757–1841) og Ellen Cathrine Hornemann (1763–1827). ~ 9.5.1829 i Købelev med Petrine Jacobine Møller, * 16.3.1801 i Jelling, † 25.5.1859 i Sorø, d. af stiftsprovst, senere biskop Rasmus *M. (1763–1842) og Bodil Maria Taulow (1765–1810).

B. dimitteredes 1809 fra Nykøbing med „udmærket" i alle fag, tog 1810 2. eksamen og 1814 teologisk embedseksamen, begge ligeledes med udmærkelse. Han kastede sig derefter over naturfagene, og 1817 erhvervede han doktorgraden på en afhandling om reglerne for en systematisk ordning af naturgenstande efter kort forinden at have opnået universitetets guldmedalje for en naturvidenskabelig afhandling. Han tiltrådte derefter med offentlig understøttelse en udenlandsrejse til Tyskland, Frankrig og Norditalien (1817–19) og blev efter sin hjemkomst ansat ved Roskilde katedralskole hvor han virkede i to år. 1822 knyttedes han til den mineralogiske afdeling af Det kgl. naturalmuseum og blev 1823 lektor i mineralogi ved universitetet. Ved siden af sin lektorvirksomhed foretog han for Landhusholdningsselskabet undersøgelse af Davbjerg og Mønsted kalkbrud og berejste Århus amt for at samle stof til og forfatte selskabets beskrivelse af dette amt (udk. 1827) og var en flittig medarbejder ved „Tidsskrift for Naturvidenskaberne". Han var sekretær i Selskabet for naturvidenskabernes udbredelse og medstifter af selskabet Athenæum hvis navn skyldtes ham. 1828 deltog han på offentlig bekostning i naturforsker- og lægemødet i Berlin og fik s.å. ansættelse som lektor i mineralogi og botanik ved Sorø akademi. Her udgav han *Elenchus familiarum regni vegetabilis*, 1841 hvori han som i disputatsen virkede for et naturligt inddelingssystem i stedet for det Linnéske, og i *Haandbog ved botaniske Excursioner i Egnen om Sorøe*, 1834–35 forsøgte han at bringe det til anvendelse. I Sorø virkede han til sin død i en stilling der ikke synes rigtig at have ligget for ham, men agtet og afholdt af kollegerne på grund af sin lærdom og sin retskafne karakter.

B.s interesser var overordentlig alsidige. Han skrev om mineralogisk-geognostiske emner, leverede botaniske arbejder, forfattede geografiske skrifter og foretog skarpsindige historiske undersøgelser ved siden af at han jævnlig leverede indlæg i filosofiske og statsøkonomiske spørgsmål. Men foruden alt dette var han også stærkt optaget af sprogvidenskabelige interesser, og medens det meste af hans øvrige produktion nu for længst er glemt har han på det sprogvidenskabelige område leveret arbejder der, skønt af ringe omfang, sikrer hans navn en hæderfuld plads i den danske sprogvidenskabs historie. 1817 udgav han *Prøve af en efter Udtalen indrettet dansk Retskrivning* der indeholder den første længere sammenhængende lydskrifttekst på dansk, og hvori han viser sig som en fin iagttager af det talte sprogs nuancer. Til dette arbejde slutter sig hans oversættelse af den tyske fysiker Chladnis skrift *Om Maaden hvorpaa de enkelte Lyde frembringes* ledsaget af forklarende og ofte korrigerende anmærkninger (i Tidsskr. f. Naturvidenskaberne V, 1828 173–214). Han beskæftiger sig i disse arbejder med emner der først langt senere skulle blive genstand for indgående behandling. I endnu højere grad er han forud for sin tid i det interessante lille skrift fra 1821 *Om Aarsagerne til Sprogenes Forandringer* hvorom der med rette er blevet sagt at det på sine få (24) sider giver grundtrækkene af en rationel sprghistoriens filosofi. Det indeholder tanker der først over et halvt århundrede senere kom til deres ret i sprogvidenskaben, hvad Vilh. Thomsen understregede ved 1886 at foranstalte en ny udgave deraf. Også på runeforskningens område var han en foregangsmand. Han var den første der tilnærmelsesvis rigtigt læste guldhornindskriften (i Mémoires de la Société des Antiquaires du Nord, 1836–39 159–64), og han så rigtigt at den kortere runerække må være yngre end den længere (*Om de saakaldte tydske Runer* i Nord. Tidsskr. f. Hist., Litt. og Kunst II, 1828 394–403). Som B. i det hele var alsidigt orienteret således bevæger han sig også inden for sprogvidenskaben på de mest forskellige områder. Ved siden af de nævnte emner behandlede han grammatiske, metriske og etymologiske spørgsmål, undersøgte *Forholdet mellem de forskjellige Grene af den germanske Sprogstamme* (Bland. fra Sorø 5. hft. 1833 24–55), gav *Anmærkninger til nogle Steder i Harpestrengs Lægebog* (i Nord. Tidsskr. III, 1829 278–83), skrev *Om Sproget paa*

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

de danske Øer i Begyndelsen af det tolvte Aarhundrede (Bland. fra Sorøe, 1. hft. 1831 77–85) osv. □Tegning af Ferd. Richardt, 1840.

Udvalgte afhandlinger inden for sprogvidenskab og runologi, udg. J. Glahder, 1933. – Udvalg af breve til P. Hjort. Ny samling, 1869. Soranerbladet XX, 1935 52–54 57–60 (breve). – P. Ross: Skildringer af biskop Rasm. Møllers private liv, 1871 30 33 67. P. M. Lange i Pers. hist.t. 5.r. III, 1907 181–99. Carl Christensen: Den da. botaniks hist. I, 1924–26 232–34; II, s.å. 181. Peter Skautrup: Det da. sprogs hist. I, 1944; III, 1953 (fot. optr. 1968).

*Kr. Sandfeld**

Bredsdorff, J. U., se **Bredsdorff, Th.**

Bredsdorff ['bræsdɔrf], **Morten** Lunn, * 1901, seminarierektor, mag. art. * 21.1.1901 på Fr.borg højskole, Tjæreby sg. F: højskolelærer, senere højskolefors. Thomas *B. (1868–1922) og lærer Margrete Lunn (1871–1958). ~1° 8.8.1928 Frida Brack, * 2.9.1898 i Egnach, Schweiz, † 13.10.1956 i Vordingborg, d. af lærer Jacob B. (1872–1954) og Eliese Züllig (1874–1945). ~2° 30.6.1962 i Vordingborg med seminarieadjunkt, cand. mag. Asta Julie Lange, * 25.7.1925 i Kotagiri, Indien, d. af missionær, præst Knud L. (1885–1945) og missionær Henrietta Wynkoop Drury (1882–1960). – Bror til Elias *B.

B. voksede op i et grundtvigsk højskolemiljø ved Frederiksborg højskole og fra 1907 ved den af faderen oprettede Roskilde højskole. Han blev student 1920 fra Roskilde katedralskole og mag. art. i alm. og smlgn. litteraturhistorie 1927. I sine studenterår var han på studieophold i München 1922, Oxford 1924 og St. Gallen 1927. Desuden underviste han et par år på Roskilde højskole hvis forstander han var 1927–30 da moderen Margrethe B. solgte skolen til Arbejdernes oplysningsforbund. B.s interesse for pædagogik og psykologi førte ham efter fem år som lærer ved Ollerup folkehøjskole til seminarierne. Han var 1935–37 lærer ved Silkeborg seminarium, 1937–47 forstander for Tønder statsseminarium, 1947–49 forstander for Haderslev statsseminarium og 1949–69 forstander, fra 1959 rektor, for Vordingborg seminarium der i hans rektortid blev statsseminarium og udbyggedes og moderniseredes. – B. fik i sit første ægteskab tilknytning til Schweiz og udbredte i artikler og foredrag kendskab til det schweiziske demokrati og samarbejdet mellem fire sproggrupper i en forbundsstat. Et ophold ved Folkeforbundets minoritetsafdeling 1931 gav ham indsigt i og interesse for mindretalsproblemer der i 1930erne førte ham ind i aktivt arbejde for skoleforhold i Sønderjylland og efter anden verdenskrig i arbejde i Dansk fredsforening og som pædagogisk konsulent på Puerto Rico 1959, dansk rejselektor i Argentina 1961 og lærer ved Danish Volunteer Training College i Tanzania 1972–73. – B.s skolesyn er præget af Grundtvig og Kr. Kold. Han er de frie skolers talsmand og forkæmper for en udelt eksamensfri folkeskole. Han var aktiv deltager i Askovkredsens kamp for en sådan folkeskole i 1950erne og modstander af en udvidet undervisningspligt, men ser gerne at tilbudene om uddannelse på frivilligt grundlag efter folkeskolen er så brede og tillokkende som muligt. Han har været en stærkt benyttet foredragsholder der med smukt organ og velformet og billedrigt sprog har haft mange tilhørere. – B. har bl.a. skrevet: *Engelsk litterær Kritik i 18. Aarh.*, (Edda, 1927). Bidrag til festskrift til Vald. Vedel, 1935, *Aldous Huxley*, 1937. Bidrag til festskrift til Vilh. Andersen, 1944. *Thomas Bredsdorff, en dansk højskolemand*, 1953. *Profetiske ord af Jacob Burckhardt*, 1955. *Den danske folkeskoles historie*, 1956. *Sjællandske træk i Grundtvigs sprog og digtning*, Grundtvig-studier, 1959. Walter Lippmann: *Folkestyrets pris* (overs.), 1960. *Hans Gyldenkærne, en sjællandsk bonde*, 1967. Sigm. Freud: *Moses og monoteismen*, 1968. Medarbejder ved Tønder gennem Tiderne, 1943–44. – R. 1946. R.[1].1965. □Mal. af Gertr. Boberg, 1979 (Vordingborg statssem.). Foto.

H. V. Køhke: Stamtvl. over familien Bredsdorff, 1888. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Helge Larsen

Bredsdorff ['bræsdɔrf], Christian Erhard (**Peter**), * 1913, arkitekt. * 26.11.1913 i Kbh. (Helliggånds). F: adjunkt, senere lektor Kaj B. (1880–1970) og faglærer Gønna Frederiksen (1879–1964). ~1° 8.5.1937 med Ruth Poulsen, * 17.5.1917 i Kbh., † 24.9.1974 i Skodsborg, d. af telegrafkontrollør Johannes P. (1889–1974) og Amalie Balzarine (Ruth) Poulsen (1890–1933). ~2° 6.4.1977 i Ærøskøbing (b.v.) med korrespondent Ruth Jensen, * 29.9.1933 i Ribe, d. af radioforhandler Immanuel J. (1906–72) og Helene Jensen (1910–61).

B. tog studentereksamen 1932 og studerede derefter på kunstakademiets arkitektskole 1932–35. Han var medarbejder hos professor Steen Eiler *Rasmussen 1935–42, og 1939 blev han lærer i byplanlægning ved kunstakademiet. S.å. fik han akademiets store guldmedalje for et projekt til en ny bydel i Københavnsegnen. Fra 1940 har han haft selvstændig konsulentvirksomhed og tegnestue. B. var 1945–49 leder af det første egnsplankontor til planlægning af Københavnsegnen og 1949–52 sagkyndigt medlem af byudviklingsudvalget for dette område og leder af udvalgets sekretariat. 1952–55 var han afdelingsarkitekt i Kbh.s kommune og leder af det ny-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

etablerede generalplanarbejde under stadsingeniørens direktorat. 1955–73 var han professor ved akademiets arkitektskole med byplanlægning som særligt fagområde. B. har haft flere tillidshverv, bl.a. som medlem af akademirådet og som bestyrelsesmedlem af Dansk byplanlaboratorium som han senere blev formand for. Han fik 1973 akademiets C. F. Hansen medalje og blev æresmedlem af akademiet 1977.

Som privat praktiserende byplankonsulent har B. og hans tegnestue rådgivet og vejledet en lang række kommuner landet over, og de har placeret sig i offentlige byplankonkurrencer, og som konkurrencevinder har B.s tegnestue i samarbejde med landskabsarkitekten Sven-Ingvar *Andersson bl.a. projekteret en ny bydel *Gullestrup* ved Herning. B. har desuden haft større regionale planlægningsopgaver i Jylland. B.s betydeligste og mest indflydelsesrige virksomhed er knyttet til Kbh.s-egnens og Kbh.s kommunes planlægning i perioden 1947–55 og til hans virke som professor hvormed han opbyggede byplanlægning som fagområde ved arkitektskolen. Hans særlige indflydelse i dansk byplanlægning kan bl.a. tilskrives den stærke påvirkning fra engelsk byplanlægning som gennem Steen Eiler Rasmussen og ham har sat sig spor i en virkelighedsnær og socialt engageret dansk byplanpraksis. Men ikke mindst er det B.s store kendskab til danske byer og hans forståelse for vekselvirkningen mellem de generelle og de individuelle træk i deres udvikling og arkitektur der har præget hans indsats som byplanlægger.

Ole Thomassen

Bredsdorff ['bræsdɔrf], **Th**omas Christian Sophus, 1847–1913, skibsværftdirektør. * 26.3.1847 i Vester Skerninge, † 14.4.1913 i Flensborg, begr. i Vester Skerninge. F: sognepræst Christian Hornemann B. (1802–48) og Elise Bolette Møller (1813–77). ~ 5.10.1881 i Fredericia med Elisabeth Dorothea Bramhelft, * 5.9.1862 i Flensborg, † 8.1.1932 på Frbg., d. af kaptajn, senere generalmajor Georg Theodor B. (1823–94) og Betty Margrethe Bredsdorff (1835–68).

B., der som alle af slægten var bestemt for den akademiske løbebane og som efter at være blevet student 1866 fra Værnedamsvejens skole havde vist evner i musikalsk og artistisk retning overraskede 1867 sin samtid med at tage plads som skibsbyggerlærling på Thurø. Det dengang opsigtsvækkende spring fra universitetet til tømmerpladsen viste sig at være mere end en grille. B. søgte videre uddannelse ved Burmeister & Wain og blev 1876 tegner på skibsværftet i Flensborg. Derefter arbejdede han nogle år på forskellige store værfter i England og vendte efteråret 1879 tilbage til skibsværftet i Flensborg hvor han ansattes som administrerende direktør. Under hans ledelse der strakte sig over 32 år byggedes ved værftet ca. 300 skibe og 10 flydedokke, og gennemsnitsdividenden var 11 pct. Med hentydning til det for en virksomhed af denne art usædvanlige udbytte (i en lang årrække var dividenden 18 pct.) kaldtes han spøgende „der Dividendenkönig". Trods sin nære tilknytning til den preussiske industri vedblev B. at være dansk og lagde ikke skjul på at han var det. Da skib nr. 300 sattes i vandet fra Flensborg skibsværft fik han den preussiske røde ørns orden. – Af B.s brødre blev Niels **Ch**ristian Møller **B.** (5.9.1836–27.8.1892) student 1855, cand. teol. 1861 og – sammen med Fr. *Jungersen stifter af Nørrebros latin- og realskole, 1865. Han deltog i krigen 1864 og udgav 1889 *Paa Feltfod*, breve til moderen under krigen. Desuden udgav han fra 1873 *Nordisk illustreret Børneblad*, fra 1877 *Søndagsblad for Børn* og 1885 *Indre Missions Børneblad*. – Johan **U**lrik **B.** (22.5.1845–15.8.1928) studerede først på Polyteknisk læreanstalt, men valgte 1868 at gå på Akademiet og blive maler. Han var som kunstner påvirket af sin vejleder Vilhelm Kyhn og har malet et stort antal landskaber, især fra egnen omkring Birkerød. Udstillede på Charlottenborg fra 1870. – R. 1913. □Buste af Johs. Kragh ca. 1912. Foto.

Flensborg avis 4.1.1912 og 15.4.1913. Berl.tid. 15.4.1913. Politiken s.d. H. Wulff i Nationaltid. 16.4.1913. Studenterne fra 1866, 1906 8. Flensborg bys hist. II, 1955 329–31.

*P. Koch Jensen**

Bredsdorff ['bræsdɔrf], **Th**omas Vilhelm Birkedal, 1868–1922, højskoleforstander. * 9.11.1868 i Odense, † 2.7.1922 på Roskilde højskole, begr. i Himmelev. F: sognepræst, sidst i Torkilstrup og Lillebrænde Morten Thomsen B. (1830–1910) og Marie Christophora Birkedal (1843–1920). ~ 17.4.1900 i Kbh. (Vartov) med Margrete Lunn, * 12.8.1871 i Kbh. (Cit.), † 9.6.1958 i Kbh., d. af premierløjtnant af artilleriet, senere oberst Laurits Christian L. (1842–1908) og Anna Laurentze Cosmine Frederikke Resch (1851–1934). – Far til Elias *B. og Morten *B.

Allerede barndomshjemmet i Jernved ved Ribe, hvor faderen var præst fra 1871, gav B. en dyb indlevelse i guldalderens digtning og musik. Hertil og til den grundtvigske bevægelse blev han knyttet både ved arv og miljø. Hans farmor var søster til Poul Martin *Møller, moderen datter af Vilhelm *Birkedal. Historisk-poetisk stemt gennem faderens hjemmeundervisning blev B. som kun 16-årig „ørneunge" (kammeraternes hentydning til hans skarpe ansigtstræk) elev på

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Askov højskole hvor Ludvig Schrøders mytologiske foredrag og Holger *Begtrups æggende dansktimer gav varige indtryk. Da faderen 1888 flyttede fra Jylland til Torkilstrup på Falster, B. S. Ingemanns barndomshjem, næredes også her i ferierne fortroligheden med arven fra fortiden.

Men da B. i 1889 var blevet student fra det endnu grundtvigsk prægede Døckers kursus i Kbh., hørte han samme efterår Georg Brandes tale om de store frigjorte personligheder. Det gjorde et uudsletteligt indtryk. „Man måtte jo ud af de alt for snævre forhold, hvori man hidtil havde levet" – både i hjemmet og i det triste teologiske fakultet. B. blev dog ikke brandesianer, men radikal grundtvigianer der tog til orde imod de ældres angst for „fritænkernes bøger" og bibelkritikken. Inspireret af den modne N. F. S. Grundtvigs skrifter blev B. åndsfrihedens forkæmper. Hans eneste bog er en kortfattet, livfuld skildring af *Grundtvig* (1917).

Da B. 1895 var blevet teologisk kandidat hvervede Begtrup sin tidligere elev som lærer på sin nyoprettede Frederiksborg højskole. Her kom B. til at virke i tolv år, og her forløstes hans rige evner især som litteraturlærer. Samtidig blev han en efterspurgt foredragsholder og flittig bidragyder til blade og tidsskrifter, især Højskolebladet. Han og Begtrup var samstemte, men B. ønskede at få sin egen skole. Det fik han i 1907 da han støttet af egnens bønder – „de måtte låne mig pengene på mit glatte ansigt" – havde ladet Ulrik *Plesner opføre Roskilde højskole. Igennem femten år blev denne skole en af landets stærkest søgte, trods B.s svigtende helbred båret af hans stærke personlighed, støttet af hans hustru og unge lærere, længst af den åndsbeslægtede Anders *Vedel. Hvad B. ville med sin højskole fremgår af hans *Artikler og Taler i Udvalg*, udgivet efter hans død af hans hustru (1923). De genspejler hans evner som indsigtsfuld litteraturfortolker (fx *Holbergs Violin*) og skarp polemiker. Central på længere sigt er artiklen *Menneske først* fra 1917, hvor B. afviser al tale om at højskolen skal være kristeligt opbyggelig. Den skal kun hjælpe de unge til oplysning om livet, i fortid og nutid, i den enkelte og i folkeslagene. Når B. understregede at Grundtvigs skoleidé gjaldt „det personlige liv og dets vækst sat midt ned i skolestuen som oplysningsmiddel" talte han i sin egen tids individualistisk-liberalistiske ånd, vendt imod alle autoritære tendenser som han mente måtte være næsten medfødte hos statsmagtens og organisationernes repræsentanter. Når det gjaldt udfoldelsen af „den rige personlighed" var afstanden til Brandes' og Henrik Pontoppidans holdning heller ikke stor, men deres budskab kunne ikke rokke hans kristentro. Her stod han, også personligt, Jakob *Knudsen nær og banede vej for forståelsen af hans forfatterskab. Partipolitisk tog B. ikke fast stade, men i forsvarssagen, i kirke- og skolespørgsmål og i grænsestriden 1919 stod han det radikale venstre nær. Både i 1909 og i 1913 blev han af de radikale ledere opfordret til at blive kirke- og undervisningsminister, men svarede nej begge gange.

På sin samtid virkede B. som den uforfærdede stridsmand der bekæmpede al snæverhed, lunkenhed og dogmatisme. Men han var også en brobygger. Han kunne tiltrække søgende ånder, endog katolikker eller kommunister. I sine sidste år opnåede han på Blågårds plads og i en aftenskole på Nørrebro kontakt med venstreorienterede arbejdere. Hans bedste timer var dog samtaletimerne hjemme på højskolen hvor han forstod at lytte til og nænsomt vejlede de unge. Ved hans død blev B. af Begtrup kaldt højskolens ypperste mærkesmand – „jeg siger ikke høvdingen, føreren, læremesteren, men netop mærkesmanden, fanebæreren for vor flok". □Tegn. af P. S. Krøyer, 1907. Mal. af Ole Søndergaard, 1908. Bronzebuste af Johs. Kragh, 1914 (Fr.borg). Mal. af L. Find, 1923 (Fr.borg). – Gravmæle af Niels Skovgaard, 1923.

T. B. i Roskilde højskoles årsskr., 1919 3–10. Samme i Artikler og taler, 1923 33–44 (indl. af H. Balslev 9–29). – Holger Begtrup i Højskolebladet, 1922 809–14. Joh. Borup sst., 1922 881–86. Paul Hedemann sst., 1920 1505–08. Hans Lund i Dansk ungdom XX, 1922 325–27. Margrete Bredsdorff m.fl. i Roskilde højskoles årsskr., 1922 9–71. Morten Bredsdorff: T. B., 1953. – Breve til og fra B. i Rigsark.

Roar Skovmand

Bredsdorff ['bræsdɔrf], **Aase** Dilling, * 1919, biblioteksinspektør. * 20.1.1919 i Hillerød. F: vognmand Hjalmar Larsen (1892–1972) og Jessie Petra Marie Thomsen (* 1893). ~ 20.3.1940 i Kbh. (b.v.) med fagleder ved Danmarks biblioteksskole Viggo Vilhelm B., * 24.2.1918 i Kbh., s. af lektor Kaj Christian Bramhelft B. (1880–1970) og Gønna Erhard-Frederiksen (1879–1964).

Efter studentereksamen 1939 (Frederiksborg) uddannede B. sig i Kbh.s kommunebiblioteker med afgangseksamen fra Statens biblioteksskole 1944, suppleret med Statens børnebibliotekarkursus 1946. Hendes særlige virkefelt blev børnebiblioteksarbejdet, og hun foretog studierejser til Norge og Sverige. Efter ansættelse i Kbh.s kommunebiblioteker kom B. 1957 til Statens bibliotekstilsyn hvor man var ved at intensivere den specielle rådgivning vedrørende børne- og skolebiblioteksproblemer. Som konsulent, fra 1965 som inspektør, har hun ved mange besøg i biblioteker på land og i by beskæftiget sig med

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

administrationen af lovgivningens bestemmelser på dette område. Under arbejdet med biblioteckslovens revision 1964 og senere har hun søgt at skabe en naturlig udvikling frem mod det der for hende er afgørende: en intensiv benyttelse af børnebøgerne. B. udtrykte i et foredrag 1964 målet således: „At opsøge og undersøge alle veje og muligheder for at formidle både direkte til børnene og til de voksne der på forskellig måde kan bruge bogen i deres arbejde med børn." Som lærer på biblioteksskolen og som leder af Nordisk fortsættelseskursus for børnebibliotekarer 1967, 1969 og 1973 har hun bidraget til uddannelse af kompetente børnebibliotekarer der i det vigtige arbejde med valg af børnebøger kan gå i nært samarbejde med skolebibliotekarerne. Forudsætningen for dette arbejde er imidlertid en tilstrækkelig produktion af børnebøger. Som formand for Danmarks biblioteksforenings børnebogsudvalg, som medlem af udvalget til uddeling af en forfatterpris for børne- og ungdomsbøger 1953–64 samt som deltager i organiseringen af Børnebogsugen (formand 1965 og 1971) har B. arbejdet for og ytret sig om betydningen af den gode børnebog der kan engagere og udvikle barnet, og som i kvalitet kan stå mål med voksenlitteraturen. På dette felt er hun også gået ind for den forskning af børnelitteraturen der nu er i gang.

På internationalt plan har B. gjort en betydelig indsats som formand for den internationale biblioteksforening IFLAs underudvalg for børnebiblioteksarbejde 1965–71 og som formand for den danske sektion af International Board on Books for Young People 1966. Hun har været redaktør af Library Service for Children. 3. Training. 1970, og hun har skrevet biddrag til inden- og udenlandsk fagpresse om folkebiblioteker.

B.s indsats har været præget af en dyb overbevisning om børnebogens betydning, forenet med udpræget sans for den administrative planlægning der respekterer nødvendigheden af en rolig udvikling frem til den for børnenes biblioteksbetjening bedst mulige løsning.

A. P. Sonnichsen m.fl.: Slægten Sonnichsen og de dertil hørende slægter Thomsen og Kromann af Sønderho på Fanø, 3. udg. 1972. Knud Ditlevsen i Det da. bogmarked, 1961 1056–58.

Mogens Iversen

Bredsted, Hans Christian, 1829–95, gartner. * 22.7.1829 i Marslev, Odense amt, † 30.3.1895 i Odense, begr. sst. F: gartner Lorentz Hansen B. (ca. 1801–69) og Sophie Jacobine Hansen (1808–64). ~ 27.9.1862 i Pårup med Emilie Lucie Nicolaysen, * 10.10.1836 i Odense, † 6.6.1921 på Frbg., d. af exam. juris, sidst borgmesterfuldmægtig i Odense Knud N. (1807–38) og Mette Dorthea Bredsted (* 1809).

B. kom i gartnerlære, først i faderens handelsgartneri i Odense, senere hos handelsgartner F. V. Frisinette i København og i Rosenborg slotshave. 1850 tog han gartnereksamen fra Rosenborg gartnerlæreanstalt. Året efter blev han medhjælper i faderens firma som han overtog og videreførte 1862 under firmanavnet L. Bredsted. Gartneriet var meget alsidigt men tiltrækning af frugttræer havde hans største interesse. B. drev pomologiske studier efter videnskabelige metoder der var ret enestående for datidens gartnere. Hans studieresultater var præget af grundighed og ærlighed, alle baseret på hans egne erfaringer. Han videregav sin viden i en bog om *Hasselnødden,* 1887, og hovedværket *Haandbog i dansk Pomologi* I, 1888 og II–III, 1890–96. I Gartnertidende publicerede B. originalbeskrivelser eller nybeskrivelser af frugtsorter.

Gartnertid. 1895 57f. Dansk havebrugstid. 1895 49f. Carl Mariboe i Danm.s havebrug og gartneri til året 1919, 1920 450.

Åge Nicolaisen

Bredsted, Aage Jakobsen, * 1896, stadsbibliotekar. * 13.2.1896 i Øster Jølby (Galtrup-Øster Jølby sg.). F: friskolelærer Ole Jakobsen (1854–1941) og Hansine Hansen (1867–98). ~ 16.11.1923 på Frbg. med Ragna Edith Bülow, * 4.6.1898 i Kbh., d. af kaptajn i hæren Carl Gomme Brandt von B. (1867–1905) og Johanne Cathrine Jørgensen (1870–1934).

Opvokset i et friskolemiljø var B.s sans for oplysning, især gennem bogen, tidligt vakt, og interesse for personlig læsning er bevaret gennem årene. Efter studentereksamen (Døckers kursus) 1917 og to år om assistent på Statistisk departements bibliotek drog B. til USA for at uddanne sig til bibliotekar ved New York State Library School i Albany 1921. Han var derefter læsesalsinspektør i Kbh.s kommunebiblioteker 1921–23 og blev 1924 overbibliotekar ved Biblioteket for Vejle by og amt, et af vore ældste centralbiblioteker. Børne- og skolebiblioteker havde tidligt hans interesse og dermed børnenes oplæring til læsning. Han udgav sammen med bibliotekskonsulent Jørgen Banke *Biblioteket i Undervisningens Tjeneste,* 1933 (2.udg. 1941). Han var aktiv i bibliotekarorganisationerne og i skolebiblioteksforeningen, men mest optog dog de store fællesforetagender ham, således udstillingsbiblioteker hvorved man fx på dyrskuer henledte opmærksomheden på bibliotekerne. Om trykte katalogkort holdt han foredrag 1935. B. fulgte med glæde Det bibliografiske kontors udvikling som udtryk for den rationalisering og koordinering

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

der kunne gøre folkebibliotekerne til en stærk faktor. For ham var bibliografien noget centralt, lært i USA, og han nærede stor interesse for det stigende antal interurbane lån der kunne opfylde lånernes mere specielle behov. For de små biblioteker på landet og i centralbibliotekets arbejde for dem virkede han med forståelse for det lokale miljø og med stor forhandlingsevne. Afgørende for ham var det at bibliotekernes arbejde blev afviklet rationelt og ensartet i modsætning til ældre tiders mere individuelle påfund. 1946–66 var han stadsbibliotekar i Århus hvor han videreførte Carl Thomsens arbejde så byen fik et fortrinligt system af filialer og at der i god forståelse med byens styre skabtes en solid økonomisk ramme for arbejdet. B. er typen på en allround biblioteksmand der ikke blot kan administrere, men også er aktiv i det lokale samfunds kulturelle liv. Foruden skriftet *Biblioteket for Vejle By og Amt 1914–1939*, 1939 og *100 år med Århus folkebibliotek*, 1969 har han beskæftiget sig med lokalhistorie som medforfatter til Litteratur om Vejle amt, 1945 og Litteratur om Århus og forstæder, 1959 og *Borgere i byens råd*, 1968 samt som redaktør af Østjysk Hjemstavn, 1958–1972. Også i Foreningen Nordens arbejde har B. taget livlig del. B. har gennem hele sin bibliotekargerning bevaret overbevisningen om bibliotekernes betydning for borgeren i et demokratisk samfund som det på mange måder stadig gyldigt kom til udtryk i hans artikel om Bibliotekerne og Fremtiden i tidsskriftet Bibliotekaren, 1945. □Portr. af Eiler Krag, 1966 (Århus kommunes hovedbibl.). Foto.

Aa. B.: Sådan blev jeg det, 1955 42–50. – Bogens verden, 1956 82f. Erik Allerslev Jensen sst., 1966 127. – Lydbånd i Kgl. bibl., 1971.

Mogens Iversen

Bredstrup, Stig Volrat, 1863–1939, seminarieforstander. * 13.9.1863 på Rane ladegård, Ebeltoft landsg., † 9.2.1939 i Hellerup, begr. i Kirke Værløse. F: proprietær Jacob Holm B. (1827–1908) og Andrea Nielsine Henriette Kolding (1844–1930). ~ 6.12.1889 på Frbg. med Christiane Johanne Henriette Jürgensen, * 6.4.1862 på Hagestedgård, Hagested sg., Holbæk amt, † 26.7.1930 i Farum, d. af forpagter Jørgen Christian J. (1817–84) og Sofie Ingeborg Magdalene Næsted (1830–1912).

B. blev student fra Randers 1882, cand. teol. 1888 og året efter andenpræst og førstelærer i Køge. 1893 blev han medlem af kommissionen til afholdelse af lærereksamen. Det store forlig 1894 mellem højre og en del af venstre medførte en ny lov om læreruddannelsen, og da Jonstrup kort efter blev ledigt udnævntes B. 1895, 32 år gammel, til forstander for statsseminariet i Jonstrup som han ledede til 1929. Det blev hans opgave at gennemføre den nye lov og samtidig styrke seminariet efter en krise under en forgænger svagelighed. Ved sin klare og livfulde undervisning førte B. Jonstrup ind i en ny tid. Sovesalene og det tvungne internat hvor eleverne skulle spise blev ophævet, friere arbejdsformer indførtes ligesom han søgte tilknytning til folkehøjskolen. B. var en søgt foredragsholder ved de store skolemøder hvor han blev kendt for rammende indlæg i aktuelle spørgsmål. Selv stemningspræget tog han afstand fra føleri i opdragelsen og krævede respekt for solide kundskaber. B. var en årrække medlem af Dansk seminarieforenings bestyrelse. 1921 blev han medlem af det kirkelige udvalg der forberedte J. C. Christensens kirkelove af 1922. B. har oversat Hans Larssons Psykologi, 1914, og skrevet *Fra Jonstrup*, 1918, og *J. H. Monrads Liv og Gerning*, 1927. – R. 1908. DM. 1920. □Mal. af Eiler Sørensen, 1924. Mindeplade, 1940 (begge Jonstrup seminarium). Foto.

S. V. B.: Erindringer i Hjem og skole XXIII, 1930 30–36 49–54. – Folkelæsning 16.9.1906 713f. Thomas Bredsdorff m.fl. i Højskolebladet 5.9.1913 1144–54. N. A. Larsen m.fl. i Dansk seminarieblad XV, 1929 3–7. Jørgen Hegelund og O. Lindskov-Johansen i Jonstrupbogen XVI, 1939 3–7. J. Hegelund sst. XXXX, 1963 17–21. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Morten Bredsdorff

Bregendahl, Laurids Nørgaard, 1811–72, politiker. * 29.8.1811 i Skørping ved Ålborg, † 25.6.1872 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). F: sognepræst, sidst ved Frelsers k. i Kbh. Albert Philip B. (1771–1835) og Karen Maria Mørch (1781–1849). ~ 10.10.1848 i Viborg med Louise Christiane Elisabeth Undall, * 16.3.1823 i Viborg, † 26.6.1903 på Frbg., d. af inspektør ved Viborg tugthus, senere kammerherre Laurids Christian U. (1783–1861) og Maren Christine Staal (1791–1878).

B. gik i Borgerdydskolen på Christianshavn og blev student 1829 (privat dimitteret), juridisk kandidat 1834. Han var byfogedfuldmægtig i Skelskør og Roskilde, derefter kst. byfoged i Sorø 1838–41 og fra 1842 til sin død overretsassessor i Viborg. Han repræsenterede Viborgkredsen i den grundlovgivende rigsforsamling 1848–49 og var kredsens folketingsmand fra 1849 til sin død, ved hvert valg kåret uden modkandidat. Under fællesforfatningen af 1855 var han direkte valgt medlem af rigsrådet 1856–63. I den grundlovgivende rigsforsamling tilhørte han venstre fløj af centrum og var trods modstand fra nationalliberale ledere blandt dem der 7.5.1849 banede vejen for vedtagelsen af grund-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

loven ved at stemme for det Bruun-Jespersenske kompromisforslag om valgbarhedscensus og indirekte valg til landstinget. Senere hørte han til dem der stillede sig mest imødekommende over for bondevennerne. I øvrigt tog B. ingen særlig aktiv del i den storpolitiske kamp, men var desmere virksom i det saglige arbejde. Nogen fremragende taler var han ikke, men i udvalgsarbejdet var han en af rigsdagens solideste kræfter. Særlig betydning fik hans arbejde for kreditforeningssagen. Han indbragte det forslag som blev til kreditforeningsloven af 20.6.1850 og tog initiativet til dannelsen af Kreditforeningen for jyske landejendomsbesiddere hvis formand han var til sin død. Også af kreditforeningsvæsenets senere udvikling havde han væsentlige fortjenester.

B.s venlige holdning over for bondevennerne påskønnedes af disse ved at de okt. 1859 gennemførte hans valg til viceformand i folketinget, og da formandspladsen blev ledig ved C. E. Rotwitts overtagelse af konseilpræsidiet i dec. s.å. blev B. hans efterfølger. Han virkede som formand i næsten elleve år og vandt fortjent påskønnelse fra alle sider ved sin rolige ligevægt, sin sunde praktiske sans og sin stræben efter upartiskhed. Da ministeriet Frijs' stilling hen imod slutningen af dets tilværelse blev truet gjorde B. inden for de grænser hans stilling som formand tillod det hvad han formåede for at holde det oppe idet han frygtede at en tilbagevenden til det nationalliberale styre ville føre til skarpe politiske konflikter, og da han så at ministeriets fald ikke lod sig undgå virkede han for at J. A. *Hansen skulle optages i det nye ministerium for at imødekomme venstre. B.s „ministerielle" holdning havde imidlertid vakt en vis misstemning i venstre og partiets voksende selvfølelse krævede desuden en formand som helt ud var dets mand. Ved formandsvalget okt. 1870 blev B. da erstattet med Krabbe. – Etatsråd 1862. – R. 1861. K.² 1867. □Mal. af Constantin Hansen (kreditforeningen i Viborg). Portrætteret på sammes maleri af den grundlovgivende rigsforsamling, 1860–64 (Fr.borg). Træsnit bl.a. af H. P. Hansen, 1870. Maleri (folketinget) i rækken af folketingsformænd. Foto.

Jul. R. i Ill.tid. 23.10.1870. Th. Rasmussen i De da. kreditforeninger, 1901 25–41. R. K. Bertelsen: Viborgkredsens folketingsmænd, 1918. – Papirer i Rigsark.

Helge Larsen (N. Neergaard)

Bregendahl, Marie, 1867–1940, forfatter. * 6.11.1867 i Fly ved Skive, † 22.7.1940 i Kbh., begr. i Fly. F: gårdejer Peder Sørensen B. (1829–1906) og Ane Kathrine Christensen (1845–79). Ved dåben: Sørensen, faderen: navneforandring til B. 13.12.1894. M. B. 25.10.1923. ~ 11.7.1893 i Kbh. (b.v.) med tidl. fri- og højskolelærer, senere forfatter Jeppe *Aakjær, * 10. 9.1866 i Aakjær, Fly sg., † 22.4.1930 på Jenle i Salling, s. af gårdejer Jens Peder Jensen (1834–1901) og Cathrine M. Jeppesen (1834–90). Ægteskabet opløst 1900. – Mor til Svend *Aakjær.

B. voksede op som den ældste af en stor søskendeflok på gården Bregendal i Salling. Hun gik i skole i Iglsø og kom tidligt efter moderens død til at forestå arbejdet i hjemmet. Der var ikke meget i barndomsmiljøet der kunne stimulere hendes åndelige udvikling; et ophold på Vrigsted højskole 1886–87, dels som medhjælper, dels som elev fik derfor stor betydning for hende, men nok endnu mere hendes samtidige møde med Jeppe Aakjær hvis radikale anskuelser virkede både inspirerende og skræmmende. De rejste begge til Kbh., og mens han læste til student søgte hun at klare udkommet ved at drive „Det jyske Pensionat" i Nørregade (1892–94). Efter skilsmissen tjente hun til livets ophold for sig selv og sønnen Svend Aakjær ved korrekturlæsning og husligt arbejde. Samtidig var hun begyndt at skrive. Skønt hun forblev bosat i Kbh. blev den topografiske forankring af hendes digtning hjemstavnen, Fjends hrd., omskrevet til Sødalen. – I spændingen mellem forankret, selvbevidst bondekultur, som hun selv var en del af og i opposition til, og de nye strømninger i såvel åndelig som materiel kultur ligger kimen til hendes forfatterskab. Men interessen for følgerne af de sociale forandringer rettedes ikke mod det politiske men mod det psykologiske. Hendes univers er kun til det ydre Sødalen, det væsentlige er menneskesindet. – Det første arbejde hun fik trykt var fortællingen *Da Katten løb med Frikadellerne* (i Vagten, 1899), men selv regnede hun sin debut fra den næste fortælling *Ved Lars Skrædders Sygeseng* (i Aakjærs Jysk Stævne, 1902). Allerede her udfoldes nogle af de motiver der blev de fremherskende i hendes senere bøger, men som noget særligt findes her udtryk for social indignation (indflydelse fra Jeppe Aakjær?). Hendes første bog *Hendrik i Bakken* kom 1904. Dens hovedperson er en indesluttet mand uden evne til at vække kærlighed, sær, tavs og grim. Hustruen er hans modsætning, blid og stærk, beundret og elsket. Begge personer har – som flere parallelle skikkelser i forfatterskabet – lånt træk fra B.s forældre uden at være portrætter. Bogen indeholder ikke større dramatiske begivenheder, afdækningen af Hendriks karakter er bogens emne. De næste mange år forhindres B. i at skrive: „Å jo, kampen for tilværelsen. Penge ejede jeg jo ikke, og drengen skulle gerne

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

opdrages ordentligt." Først 1912 fik hun med *En Dødsnat* sit egentlige gennembrud. Bogen handler om en mors død under en fødsel set gennem omgivelsernes – især børnenes øjne. Man får på denne indirekte måde et stærkt billede af den døende kvindes karakter og af børnenes nød. – Fra 1914 udkom nogle små værker om mennesker der har det ydre tilfælles at de bor i Sødalen. Først *Alvilda*, derpå *Peter Guldgraver og hans eneste Ven*, 1917, *Tre gamle Kvinder*, 1918, *Blandt de unge*, 1919, *I Fest og Trængsler*, 1921, *Mens Aarene gik –*, 1922, *Den gamle Provst*, 1923. De udsendtes samlet under den fælles titel *Sødalsfolkene* I–II; 1935. Værket kan betragtes som en kollektiv roman hvor hver enkelt fortælling har sin hovedperson. Personerne er forankret i deres miljø og i den gamle almuekultur. Der er kun få egentlige handlingsforløb, men alligevel afdækkes de vigtigste begivenheder i personernes liv og skæbneforløb gennem den suverænt benyttede spejlingsteknik. Det er hjemstavnslitteratur i den forstand at en lang række af de gamle almueskikke, miljøer og klædedragter indflettes organisk i handlingen, men det er de menneskelige vilkår der er det centrale, livets betingelser og muligheder, med den sorg og lykke livet kan bringe. Gennem de realistiske skildringer af personernes syn på hinanden, deres indbyrdes forhold og reaktioner vises menneskene på godt og ondt, forstående, uforstående, hjælpsomme, ondskabsfulde, men altid skildret med forståelse for de betingelser der former mennesket, og altid med en viden om at menneskelivet skal leves ud i lykke som ulykke: „Vort menneskeliv, hvad vi formår som menneske, det er hvad vi har at vise og give af" lader hun den gamle provst sige, og hans forestilling om godhed og retsindighed kan ses som bærende element i hele forfatterskabet. – Fra 1920–36 udgav B. skitser, fortællinger og noveller, de fleste med motiv- og temafællesskab med Sødalsfolkene: *I de lyse Nætter*, 1920, *I Haabets Skær. Fire Fortællinger*, 1924, *Thora. En Novelle*, 1926, *Med Aabne Sind*, 1926, *Den blinde Rytter*, 1927, *Naar Jul er nær. Noveller og Skitser*, 1927, *Møllen og andre Fortællinger*, 1936. 1934–35 udkom *Holger Hauge og hans Hustru*, roman fra en historisk tid, hvis handling udspilles 1877–1901. Bogens hovedperson er Holger Hauge, energisk og opfyldt af de nye ideer om dansk landbrug. Hans heftige fremfusende adfærd støder på stor modstand i det gamle bondesogn samtidig med at han betragtes som en udenforstående. Kun ved hjælp af hustruen – igen en af de milde, stærke kvinder – lykkes det ham at føre ideerne frugtbart igennem, og kun sammen med hende kan han realisere et menneskeliv: „En mand er en mand, en kvinde er en kvinde, men et menneske – et *menneske*, det er en mand og en kvinde." Ind i denne handling væves et bredt billede af provisorietiden, landbrugets omlægning, de politiske og åndelige strømninger, men det bærende element er Kristine Hauges stærke ønske om bondestandens fremgang og tro på de væsentlige værdier i bondens fællesfølelse. 1937 udkom B.s eneste digtsamling *Filtret Høst*. 1941 den uafsluttede roman *Birgitte Borg* der er halvt selvbiografisk. B. beskriver sine personer i samspil med et miljø hun kender til bunds, og i afhængighed af de tidsbestemte omstændigheder. Hun overskrider det personliges snævre område, hendes realisme lader personerne fremstå som hele, som individualiteter, men samtidig som repræsentanter for deres tid og som bærere af B.s syn på livet. 1918 kom hun på finansloven. 1901 og –08 var hun i Norge, 1926 i Tyskland, England og Frankrig, og da hun 1928 fik Tagea Brandts legat rejste hun til Frankrig og Italien. Men rejserne satte ikke noget direkte spor i forfatterskabet. Udover det skønlitterære skrev hun nogle få artikler, desuden i 1914 en kogebog. □Tegn. ca. 1915. Mal. af Poul Corona 1922. Tegn. af Gerda Ploug Sarp, 1927. Foto.

Berl. tid. 20.11.1921. Ålborg venstreblad 27.10.1923. Nationaltid. 2.10.1927. Tidens kvinder 10.11.1927. Jeppe Aakjær: Drengeår og knøsekår, 1929 129 138; Før det dages, s.å. 37f 109–60 197. M. B.: Små kommentarer til Aakjærs erindringer, 1936. M. B.: Birgitte Borg, 1941. – Peder Hesselaa: M. B., 1939 (med bibliografi). Palle Nielsen i Ni nordiske forfattere, 1944. P. M. Andersen: M.B., 1946. Sven Møller Kristensen: Den store generation, 1974 63 f 125–30 209–18. J.-L. Hjordt-Vetlesen: Forlokkelse og familie, 1977.

Kirsten Stamer

Breidahl, Axel Daniel, 1876–1948, forfatter, redaktør. *30.1.1876 i Randers, † 4.10.1948 i Kbh., begr. sst. (Sundby kgd.), F: bogbinder Axel Johan Ulrik B. (1845–1922) og Inger Johanne Emilie Christensen (1852–1932). ~1° 12.3.1899 i Århus med Agnete Louise Vilhelmine Møller, *30.10.1878 i Århus, †16.9.1967 i Kbh., (~2° 1917 med direktør Robert Thor Jensen, 1885–1964), d. af isenkræmmer Christian M. (1850–1914) og Angelica Skaarup (1857–1906). Ægteskabet opløst 1913. ~2° 17.5.1916 i Tårbæk med Meta Marie Henriksen, *8.12.1891 i Kbh. (Frels.), †20.1.1947 i Kbh., d. af ejer af Sønderbro teater i Kbh. Anders H. (1852–1923) og Marie Christensen (1865–1935). ~3° 28.4.1948 i Khh. (Luth.) med Louise (Visse) Magdalene Bøgh, f. Schepelern, *12.10.1899 i Kongens Tisted, Ålborg amt, †4.1.1976 i Kbh., (~ 1° 1921 med ingeniør Otto Bøgh, 1897–1934), d. af sognepræst til Tisted, Binderup og Durup, sidst

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

stiftsprovst ved Viborg domkirke Frederik Christian Georg Schepelern (1868–1936) og Ellen Rafn Wright (1876–1936).
B. der 1892 tog præliminæreksamen ved Randers lærde skole blev s.å. discipel på Grenå apotek, men foretrak journalistik for farmaci og tilhørte siden dansk presse, 1894 som medarbejder ved Jyllandsposten, 1895 som redaktionssekretær ved Svendborg Avis og 1896–1941 som medarbejder ved Politiken hvor han bl.a. 1914 var udsendt korrespondent under verdenskrigen og i en årrække var redaktør af teaterrubrikken og fast medlem af redaktionen. Også inden for dansk radiofoni har B. været virksom. Han blev ved overgangen til statsdrift medlem af radiorådet (1925–41) og var 1942–48 dramaturg ved radioen. Endvidere var han 1911–14 ansat ved tysk og dansk filmvirksomhed. – B.s forfatterskab har i første række været præget af hans teaterinteresse idet han i alt har skrevet eller oversat over 200 stykker og af hans usædvanlige anlæg netop for lettere dramaturgisk virksomhed: frodig opfindsomhed, munter slagfærdighed – B. er skønt oprindelig provinsianer en typisk repræsentant for det lyse, elskværdige københavnerhumør – smidig visebygning samt en så musikalsk sans at han bl.a. har kunnet optræde som selvstændig sangkomponist (således med den straks populære melodi til Louis Levys *Sørens Far har Penge*). Allerede 1899 skrev B. (sammen med Holger Gleesen) nytårsrevyen *Naar vi Danske vaagner* (Nørrebros teater) efterfulgt af bl.a. den satiriske farce *Ebberød Bank* (sammen med Axel *Frische, 1923). Endelig har B. der 1905 var blevet Gustav *Esmanns afløser som konferencier på Sommerlyst s.m. Axel Kjerulf udgivet værket *Københavnerliv gennem et halvt Aarhundrede* I–II. 1938. Udvalgte teaterartikler i Tæppet, 1925. – R.1927. □Mal. af Otto Christensen, 1933. Foto.

H. Cavling i Teatret XXV 1926 159 f. C. G. Laurin: Ros och ris IV, Sth. 1928 24–26. Vilh. Petersen: Foran og bag kulisserne, 1931 86–88 127. Aksel Dahlerup: Ved mikrofonen, 1944 94–97. Vald. Koppel: Af Politikens hist. I–II, 1946. Politiken 5.10.1948. Povl Sabroe i Journalisten nr. 10, 1948.

Uffe Andreasen (Carl Dumreicher)

Breinholt, Niels Buch, 1832–1917, landmand, politiker. * 18.5.1832 på Sønder Vinkel ved Lemvig, † 25.1.1917 i Kbh., begr. sst. (Vestre). F: proprietær Niels Munk B. (1801–72) og Ingeborg Buch (1807–82). ~ 10.9.1858 i Visby ved Tønder med Anna Jacobine Knudsen, * 14.4.1839 i Forballum, † 14.8.1921 i Kbh., d. af godsejer Knud *K. (1806–66) og Gyde M. Ocksen (1806–84).

B. var udgået af en vestjysk slægt der gennem nogle generationer havde arbejdet sig op til almindelig anseelse og økonomisk uafhængighed. 1847 blev han elev på realgymnasiet i Hamburg, men vendte hjem ved krigens udbrud foråret 1848. 1850–51 fortsattes hans uddannelse ved praktisk handel i London, derefter i hjemmet ved landbrug og kreaturhandel. 1854–1904 ejede han Vandborg Vestergård. Desuden erhvervede han Møllegård ved Lemvig, Mellem mølle i Ramme, hovedgården Rysensteen ved Nissum fjord (1902–07) og en ejendom i Forballum i Nordslesvig. Han var en overmåde dygtig landmand og en foregangsmand på sin egn ved indførelse af mejeridrift og navnlig ved sin interesse for kvægeksport hvis organisation han gjorde et stort arbejde for, derunder en indsats for oprettelse af en dampskibsforbindelse Esbjerg-Newcastle. Han var overklitfoged for Ringkøbing amt 1868–77 og indlagde sig også fortjeneste af kystsikringsarbejdet.
Politisk gik han landbopolitikerens sædvanlige veje gennem sogneråd (1859–64) og amtsråd (1858–64) til rigsdag. 1861 søgte han forgæves valg til folketinget, men 1870 valgtes han af højre til landstinget i 8. kreds som han repræsenterede til 1910. Det var i tinget særlig landbospørgsmål, den vestjyske havnesag, jernbanepolitik o.l. han beskæftigede sig med, og i disse sager fik han ved den grundighed hvormed han gik til værks og den fordomsfrihed og forhandlingsevne han lagde for dagen en ikke ringe indflydelse. Skønt han var en sikker og slagfærdig taler tog han ikke ofte ordet i tinget. Men han var en selvstændig og frisindet mand der jævnlig i partiet og udvalgene markerede et særstandpunkt. Provisoriepolitikken trættede ham hurtigt, og storpolitisk var han med til at indlede den forhandlingspolitik der lagde spiren til den fri-konservative irredenta i højre og som førte til forliget 1894. Sammen med J. J. Bjerre, M. Frijs, Fr. Moltke og H. C. Steffensen indbragte han i landstinget forslaget til forligets rigsdagsbeslutning. Ved ministeriet Sehesteds dannelse var han, ligesom H. N. Hansen, stemt for at „de otte" rent ud skulle nægte ministeriet støtte. Efter det dramatiske sammenstød 22.11.1900 mellem Sehested og Frijs om skatteloven skilte han sig sammen med de øvrige frikonservative ud fra højre og deltog i det frikonservative partis formelle stiftelse ved Phønixmødet 4.12.1902. I dette partis senere forhandlingspolitik med venstreministerierne Deuntzer og J. C. Christensen var han en interesseret deltager. – Etatsråd 1898. – R. 1887. DM. 1892. □Et par træsnit, bl.a. fra 1888. Foto.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Max Grohshennig: Slægten Breinholt, 1907 47–53. H. Wulff: Den danske rigsdag 1879–81, 1882. N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske regering og rigsdag, 1901–03. Vort landbrug 1917. Nationaltid. 26.1.1917.

Helge Larsen (P. Stavnstrup)

v. Breiteneau, Christoph Gensch, 1638–1732, oldenburgsk kansler. * 11.8.1638 i Naumburg, † 11.1.1732 i Lübeck, begr. sst. (Ægidius k.). F: sachsisk Landrichter i Zeitz Christoph Gensch († 1648) og Maria Fuchs († 1656). Adlet 1681 med navnet v. B. ~ 1° 15.12.1668 på Østerholm, Als, med kammerfrøken Agnese v. Rohr, † 7.8.1680, d. af fyrstelig sachsen-lauenburgsk jægermester Helmuth v. R. og Elisabeth v. Gaudelitz. ~ 2° 11.7.1681 i Plön med hoffrøken Anna Sibylle v. Brandenstein, * 13.2.1647, † 14.1.1701, d. af Haupold v. B. til Wernburg (1613–65) og Sabina Magdalena v. Sack († tidligst 1659).

v. B. studerede lovkyndighed i Leipzig og blev derefter hovmester for den unge hertug Rudolf Frederik af Nordborg, i hvis mors (enkehertuginde Eleonores) tjeneste han senere trådte som hendes „Witthumsrath und Hofmeister". Da det nordborgske hertugdømme gik konkurs blev han 1667 hofråd hos hertug Joachim Ernst af Plön. v. B. var en grundig kender af tysk statsret, og hertugen der lå i en indviklet strid med kongen af Danmark og hertugen af Gottorp om arvefølgen i Oldenburg og Delmenhorst hvor den sidste greve Anton Günther lige var død havde god brug for hans statsretlige kundskaber. Han indså snart at selv om hertugen af Plön rimeligvis ville vinde sagen for den kejserlige rigshofret ville det være vanskeligt at få dommen eksekveret over for de to mægtige medbejlere der stod sammen og desuden i forvejen havde sluttet overenskomster med Anton Günther hvorved denne anerkendte dem som sine efterfølgere og i virkeligheden allerede før sin død havde overladt dem styrelsen af grevskaberne. Han fik derfor indledt hemmelige forhandlinger med Christian V hvis rådgivere også anså en overenskomst med Plön for det fordelagtigste. De regnede også med at Plön ville vinde processen for rigshofretten, og man kunne da ved en overenskomst med Plön blive fri for Gottorps medbesiddelse af grevskaberne. Ved det hemmelige forlig der sluttedes 18.3.1671 afstod hertugen af Plön i det tilfælde at han vandt processen grevskaberne til kongen mod vederlag i penge og i lensgods på Als og Ærø. Da grevskaberne ved rigshofrettens dom 1673 var tilkendt hertugen af Plön og Gottorps protest mod dommen var forkastet kom kongen 1676 i alenebesiddelse af grevskaberne. For sine fortjenester i denne sag blev v. B. af Christian V 1678 udnævnt til dennes „Rath von Haus aus", og da Christian V der mente at Anton Günthers allodialarvinger ved de tidligere overenskomster med Anton Günther havde fået for meget af grevskaberne udlagt som allodialsbesiddelse, 1680 lod hertug Johan Adolf af Plön indlede en proces mod disse var det igen v. B. der ledede aktionen. Da Christian V i sine stridigheder med Gottorp og Hamburg også havde stærkt brug for v. B.s statsretlige kundskaber fik han hertugen af Plöns tilladelse til at han trådte helt over i dansk tjeneste. Han blev kansler i Oldenburg og optoges i adelstanden med navnet v. B.

I de følgende år benyttedes v. B. flere gange som diplomat. 1682 repræsenterede han Christian V på den nedersachsiske kredsdag, og s.å. gik han til biskoppen af Münster og Paderborn for at få ham til at slutte sig til Danmark og Brandenburg hvilket også lykkedes. 1685–87 var v. B. dansk gesandt i Wien, og på kongressen i Altona (1687–89) hvor kejseren og kurfyrsterne af Sachsen og Brandenburg skulle mægle mellem Christian V og hertugen af Gottorp repræsenterede han der var særligt inde i de gottorpske stridigheder, Danmark sammen med C. B. *Ehrenschild. Han var samtidig lederen af de forhandlinger der i 1680erne og 1690erne fandt sted med grev Anton af Aldenburgs enke, prinsessen af Tarent, og formynderne for børnene om en overenskomst mellem kongen og de aldenburgske arvinger og førte til overenskomsten af 1693 som prinsessen dog ikke ville anerkende. v. B. var undertiden ret vanskelig at have med at gøre. 1684 var han meget forbitret over at konseilet ikke ville anerkende en af ham sluttet overenskomst med formynderne for de aldenburgske arvinger, og han mente senere at det var denne nægtelse der ødelagde sagen for kongen. Han var også 1686 forbitret over kongens angreb på Hamburg der ødelagde alt hvad v. B. havde bygget op ved kejserhoffet og gjorde hans stilling der umulig. I slutningen af 1687, kort efter åbningen af kongressen i Altona synes v. B at have tænkt på at træde ud af dansk tjeneste og købe godset Freyenstein ved Wittstock. Den brandenburgske repræsentant på kongressen Paul Fuchs anbefalede i dette tilfælde at gøre ham til brandenburgsk gehejmeråd. Kurfyrsten stillede sig velvilligt dertil, men der kom dog ikke noget ud deraf. Efter kongressen i Altona opholdt v. B. sig for det meste i Oldenburg, optaget af sine forretninger som kansler der og af affattelsen af forskellige stridsskrifter mod kongens modstandere. 1693 udgav han i anledning af Christian Vs angreb på Ratzeburg et skrift mod de braunschweig-lüneburgske hertuger for at bevise kongens ret i striden, og n.å. var han travlt beskæftiget med et skrift mod Hamburg. Han fik i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

den anledning en gave på 6000 rdl. på betingelse af at han snarest gjorde skriftet mod Hamburg færdigt, og at alle hans „annotata publica" ved hans død skulle tilfalde kongen.
I jan. 1700 kaldtes v. B. til Kbh. som en af de tre deputerede for finanserne, men denne stilling tiltalte ham ikke, og allerede i juni 1701 vendte han tilbage til Oldenburg som præsident i generallandkommissionen der indførte landmilitsen. Siden tog han bolig i Lübeck og levede her til sin død som pensioneret dansk gehejmeråd. Han benyttedes af og til i forskellige kommissioner i hertugdømmerne og i Oldenburg og arbejdede videre på sit store værk mod Hamburg. Det kom dog stadig ikke til afslutning, og den danske regering begyndte at tabe tålmodigheden. Den var også noget betænkelig ved at v. B. havde så mange statsakter både i original og i afskrift hos sig. I dec. 1714 sendtes gehejmearkivar Frederik *Rostgaard til Lübeck for at få udleveret de akter, som v. B. havde fået udlånt fra Tyske kancelli, rentekammeret, fællesarkivet på Gottorp og de to regeringskancellier i Glückstadt og Oldenburg. En stor del af akterne leveredes også tilbage, men v. B. beholdt dog stadig ikke få akter, væsentlig vedrørende forholdet til Hamburg. 1731 sendtes endelig to råder fra kancelliet i Glückstadt til v. B. for at kræve resten af de akter han havde hos sig og fik dem også udleveret. v. B. var en lærd mand med stor indsigt i det tyske riges forvirrede forhold. Han samlede sig et meget stort bibliotek der, da han var barnløs, tillige med hans ret betydelige formue gik over til en slægtning. v. B. havde dog anvendt en del af formuen til oprettelse af en latin- og borgerskole i Plön. Også som tysk salmedigter har han gjort sit navn kendt. – Konferensråd 1693. Gehejmeråd 1700. – Hv. R. 1701. □To mal. (Deutch Nienhof), det ene antages at være en kopi efter Denner.

L. Laursen: Danmark-Norges traktater 1523–1750. VI–IX, 1923–33. – J. Moller: Cimbria lit., II, 1745 220. J. H. Seelen: Bibl. Breitenaviana I: Memoria Breitenaviana, 1747. Posselt i Zeitschr. für schlesw.-holst.-lauenb. Geschichte, XXVI, Kiel 1896 23–130. Franz v. Jessen: En slesvigsk statsmand I–III, 1930–41. P. v. Hedemann-Heespen i Nordelbingen X, 1934 1–161.

*L. Laursen**

Breitendich, Frederik Christian, 1702–75, musiker.* 28.12.1702 i Kbh. (Frels.), † 19.10.1775 sst., begr. sst. (Nic). F: organist Henrik B. († 1739) og Catharina Schlytters († tidligst 1739). ~15.11. 1728 i Kbh. (Petri) med Catharina Margarethe Schumacher, *ca. 1703, † 16.61798 i Kbh. (Garn.), d. af taksatør ved toldkammeret Cornelius S. († 1726).

B. er formodentlig uddannet af sin far der havde været organist ved forskellige af Kbh.s kirker. Efter en kortere ansættelse ved Garnisons kirke blev han på grund af faderens svaghed 1725 vikar for denne ved Nicolai kirke indtil han selv fik bestalling på embedet 8.3.1727. 1741 udnævntes han til hoforganist (Christiansborg) og varetog dette embede samtidig med stillingen ved Nicolai. Desuden var han fra 1746 ansat i hofkapellet som cembalist. De mange embeder får til en vis grad deres forklaring når man betænker det nære forhold B. stod i til hoffet hvis klaverlærer han var; det blev sagt om ham ved hans død at han havde undervist to dronninger og tre prinsesser. Ved hans elev prinsesse Louises bryllup med prins Carl af Hessen 1766 dirigerede han musikken ved hoffet. I tilknytning til sin virksomhed som organist udgav han på kgl. befaling 1764 en koralbog der indeholdt melodierne til Pontoppidans salmebog, men var indrettet for orgel til ledsagelse af menighedssangen, den første i sin art i Danmark (nyudgivet i faksimileudgave af Henrik Glahn, 1970). Organisterne havde tidligere selv måttet sammenskrive hvad de havde brug for til dette formål. B.s koralbog er udtryk for den stærke hang til udpyntning af melodierne der på dette tidspunkt kendes overalt i Europa; den oprindelige koralstemme – støttet af en smuk og naturlig harmonisering – er i mange tilfælde overbroderet indtil forvanskning med forsirende noder („gennemgangstoner", „drejetoner" o.l.). Til undervisning for de organister og kirkesangere der skulle anvende koralbogen skrev B. to elementære musikteoretiske værker (1766), det ene om nodelæsning, det andet om udtydningen af den generalbasbecifring hvormed koralbogen efter tidens skik var udstyret. 1736 fik B. sammen med svogeren Cornelius Schumacher privilegium på opsætning og betjening af et klokkespil, forfærdiget af en hollandsk klokkestøber, i Nicolai kirkes tårn. B. fik betaling af byens borgere for at „røre klokkerne" ved bryllupper og barsler, desuden skulle sangværket spille alle dage en time „til Publici Fornøjelse". Det er dette klokkespil der 1744 blev flyttet til Frue kirke som Holberg omtaler i nogle af sine epistler. Det blev ødelagt ved bombardementet 1807. Kort efter Giuseppe *Sartis reorganisering af kapellet 1770 måtte B. trække sig tilbage fra dette; n.å. opgav han stillingen som hoforganist og måtte tage hjælp for at bestride tjenesten ved Nicolai kirke; 1.1.1774 resignerede han helt fra dette sidste embede. B. omtales af samtiden som en meget dygtig musiker der besad den største færdighed i orgel- og cembalospil; især har Carl *Thielo i „Tanker og Regler fra Grunden af om Musiken" givet ham

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

et smukt minde. I Det musikalske selskab i Rådhusstræde blev han ved sin musikalske dygtighed et meget påskønnet medlem.

F. C. B.: Fuldstændig Choralbog, 1764 (fortalen) – C. A. Thielo: Tanker og regler fra grunden af om musiken, 1746. Fr. Thaarup: Journal og håndbog for kjøbenhavnere I, 1797 470–78. Th. Overskou: Den danske skueplads II, 1856 62. Chr. Bruun: Holbergs epistler II, 1868 361. Carl Thrane: Fra klavikordiets tid, 1878 12. C. Nyrop i Kirkehist. saml. 3.r., IV, 1882–84 299f. V. C. Ravn i Musikforeningens festskr. I, 1886. Th. Laub: Om kirkesangen, 1887 80. Carl Thrane: Fra hofviolonernes tid, 1908. H. Weitemeyer i Pers.hist. t. 5 r., VI 1909 32–34. Villads Christensen i Hist. medd. om Kbh., 1909–10 474–88. Angul Hammerich i Fra arkiv og museum V, 1912–15 172f 175–82. M. Vogelius: Kulturhistorisk bidrag til Nicolai kirkes hist. 1914 22f 33f. N. Friis: Vor Frue kirkes sangværk, 1944. – S. A. E. Hagens papirer i Kgl. bibl.

*Erik Abrahamsen**

Brekling, Frederik, 1629–1711, teolog. * 1629 i Hanved, † 16.3.1711 i Haag. F: sognepræst, mag. Jens B. (1589–1672) og Agathe Dame († 1645). ~ N. N. († 1706).

B. udgik fra et hjem hvor Johan Arndts mystiskfarvede tanker i høj grad havde vundet indgang. 1646 blev han student fra Flensborg og studerede først i Rostock og Königsberg, senere i Helmstedt hvor han kom i berøring med sin slægtning, synkretismens talsmand Georg *Calixt. Derpå drog han til Wittenberg hvor han bl.a. hørte de strengt lutherske teologer Abraham Calovius og Quenstedt, siden opholdt han sig i Leipzig, Jena og Giessen. Sidstnævnte sted tog han magistergraden 1653 og forfattede en tale og en afhandling om de troendes samfund. I talen mente de teologiske professorer at kunne spore weigelianisme, og da han ikke ville ændre den tog han også disputatsen tilbage. Den udkom først 1662 under titel *Mysterium magnum.* I Giessen trådte han i forbindelse med den mystisk og teosofisk interesserede læge, prof. Joh. Tackius der førte ham ind på studiet af forfattere som Paracelsus og Jacob Böhme. For at vinde et dyberegående kendskab til mystikken tog B. 1654 til Hamburg hvor han sluttede sig til en lille kreds der repræsenterede en spiritualiserende kristendom med front over for den officielle verdsliggjorte kirke. Under påvirkning af en apotekersvend i kredsen oplevede B. et åndeligt gennembrud der samlede sig om en fuldstændig forsagelse af alt verdsligt væsen og en større religiøs inderliggørelse. Senere rejste han over Strasbourg til Amsterdam hvor han bl. a. traf sammen med de mystiske sværmere Elias Prætorius (Christian Hohburg) og Ludwig Fr. Giffheil. 1656 vendte han tilbage til Hanved, virkede under svenskekrigen som vikarierende sognepræst ved Skt. Nicolai kirke i Flensborg, siden som feltpræst og blev 1659 kapellan hos sin far. Hans hele åndelige udvikling i forbindelse med hans oplevelser under krigen havde imidlertid bibragt ham den opfattelse at alle onder i stat og kirke måtte føres tilbage til præsteskabet som han anså for befængt med de groveste laster. Særlig samlede hans harme sig mod generalsuperintendenten Stephan *Klotz som han betragtede som legemliggørelsen af den fordærvede gejstlighed. Til konsistoriet i Flensborg indleverede han derfor et skarpt klageskrift over den lutherske kirkes præster. Klotz søgte at hindre dets offentliggørelse, men B. udgav det 1660 i Amsterdam med titlen *Speculum seu Lapis Lydius pastorum.* Dette skrift medførte at konsistoriet afsatte B. der flygtede til Holland hvor han udsendte en fremstilling af sin sag *Veritatis Triumphus,* særlig rettet mod Klotz og tilegnet Frederik III.

Nogle år virkede han som præst i Zwolle, dog jævnlig under strid med de strengere lutheranere, særlig konsistoriet i Amsterdam. Da han havde taget en ung sindssyg pige i sit hus med hvem han senere giftede sig vakte det så megen forargelse at han blev afsat fra sit embede 1668. 1672 flyttede han til Amsterdam og 1690 til Haag. Sit underhold fandt han dels som korrekturlæser, dels ved den understøttelse hans venner, deriblandt en kreds af fornemme damer, skænkede ham. Bestandig var han optaget af studier. Han stræbte at sammenfatte sine tanker i et stort system og syslede med planen om at skrive en kirkehistorie med sympatien for de små vakte kredse som bærende princip. Dette opgav han igen da Gottfried Arnold begyndte at udgive sin Kirchen- und Ketzer-Historie hvortil han selv leverede bidrag. Også med P. J. Spener trådte han i forbindelse. – B. var en disharmonisk, stærkt følelsesbetonet, selvstændig personlighed der i sin lidenskabelige kamp for religiøs individualisme ikke formåede at trænge igennem i sin samtid om end beslægtede retninger hos ham har hentet værdifulde impulser. Den overordentlig rige produktion han har efterladt sig virker som helhed ensformig både ved indhold og form. Hans stil er tung og overlæsset, og hovedindholdet i hans skrifter består, foruden af teologiske udviklinger af mystisk art, af de samme bestandigt gentagne, voldsomme angreb på den officielle kirke og dens præsteskab. Som teolog er B. fremfor alt talsmand for en fornyelse af den apostolske kristendom og forkynder af en inderlig Jesuskærlighed, af en fuldkommen forening på mystisk vis (unio mystica) mellem den enkelte sjæl og guddommen.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

G. Arnold: Unpartheyische Kirchen- und Ketzer-Historie III, 1700 145f; IV, s.å. 773f. Johs. Moller: Cimbria literata III, 1744 72–87. L. J. Moltesen: F. B. Et bidrag til pietismens udviklingshist., 1893.

*Bjørn Kornerup**

Bremer, Andreas Frederik, 1810–57, læge. * 2.4.1810 i Kbh. (Garn.), † 26.6.1857 sst., begr. sst. (Garn.). F: kollektør, tehandler Nicolaj Frederik B. († 1822) og Caroline Kirstine Andersen († tidligst 1822). ~ 2.4.1840 i Kbh. (Garn.) med Julie Louise Thora Melbye, * 4.7.1810 i Århus, † 21.7.1885 i Kbh. (Garn.), d. af telegrafbestyrer, senere toldassistent og krigsråd Ulrik Christian M. (1776–1851) og Anna Margrethe Abelbom Jørgensen (1769–1853, ~ 1° 1792 med forvalter ved Odels jernværk, senere forstander for Trinitatis sogns tvangs- og arbejdshus i Kbh. Justinianus Gottfried Hoffmann, 1759–1803).

B. blev student 1826 fra Metropolitanskolen, tog 1831 kirurgisk og 1832 medicinsk eksamen. Fra 1834 var han ansat i armeen, fra 1842 til sin død som overlæge i Kbh. med rang af kaptajn. Under den første slesvigske krig var han i længere tid overlæge på Augustenborg. Han var en meget virksom mand med levende interesse for alle medicinalforhold og deres reform; også i videnskabelig henseende udfoldede han en betydelig virksomhed i medicinsk-historisk og i epidemiologisk henseende. I sine akademiske dissertationer, 11.6.1836 for licentitat- og 18.10.1837 for doktorgraden gav han en udførlig fremstilling af Paracelsus' liv og meninger som vakte megen opmærksomhed i udlandet. 1844 udgav han *Haandbog i Lægevidenskabens Historie,* og på epidemiologiens område har han publiceret værdifulde afhandlinger. – Hans søn **Christian Victor B.,** * 25.5.1843 i Kbh., † 19.6.1915 sst., tog lægeeksamen 1868, dyrkede derefter specielt studiet af øresygdomme og tog doktorgraden 1880 ved en afhandling om døvstumhed. Han virkede som specialist i Kbh., var overlæge ved De kellerske abnormanstalter 1887–96, fra 1890 læge ved døvstummeinstituttet og fra 1904 ved Statens institut for talelidende. Tit. professor 1904. R. 1896. □ Mal. af A. Gudmundsen-Holmgreen, 1899 og af Asger E. B. – R. 1848. □(A. F. B.) Akvarel 1836 (Med.-hist. mus.) Portrætteret på gruppemal. af N. P. Holbech, 1839. Litografi 1857.

*V. Meisen**

Bremer, Christian Victor, se **Bremer, A. F.**

Bremerstent, Erhard Emil Bremer, * 1894, overbibliotekar. * 16.4.1894 i Eskebjerg, Sjælland. F: gartner Jørgen Rasmussen (1868–1936) og Olivia Hansen (1865–1948). Navneforandring 1919. ~ 26.12.1919 i Kbh. med Eleonora Hedvig Hauptmann, * 14.3.1899 i Kbh., † 30.4.1977 i Ålsgårde, d. af repræsentant August H. (1862–1938) og Mette Marie Nielsen (1869–1948).

B. blev student (Odense) 1915 og tog efter uddannelse i Kbh.s kommunebiblioteker afgangsprøve fra statens bibliotheksskole 1921. Efter at have ledet Bornholms amtsbibliotek 1921–24 var han 1924–66 overbibliotekar ved Nordsjællands centralbibliotek. Fra de unge år var læsning og oplysningsarbejde hans centrale interesse, især arbejderoplysningen og han var 1924–49 formand for Arbejdernes oplysningsudvalg i Helsingør. Hans omfattende bogkundskab gjorde ham til en god vejleder for bibliotekets benyttere, men også for bibliotekerne i centralbibliotekets opland. I radioen var han en engagerende taler i sine „radiotips". Med sin store viden blev han en aktiv medarbejder ved udarbejdelsen af folkebibliotekernes fælleskataloger (mønsterkataloger for større og mindre biblioteker) og de årlige boglister. For hele bibliotekarstanden var hans indsats dog størst som folkebibliotekernes første lønforhandler 1937–49. Som formand for Bibliotekarsammenslutningen for folkebibliotekerne og for Bibliotekarsammenslutningen for provinsens folkebiblioteker førte han en gennemtænkt og tålmodig forhandlingspolitik der fra en kritisk periode førte bibliotekarstanden frem til en klar sidestilling med folkeskolens lærere i lønmæssig henseende. Hans ønske om at få en bibliotekarlønningslov opfyldtes ikke, men han tog tørnen, overbevist om at bibliotekarerne selv skulle kæmpe deres lønkamp uden tilslutning til andre organisationer. På lange rejser, også under besættelsens vanskelige kår varetog han dette vigtige job og vandt gode resultater fordi han kendte sagens detaljer og forstod de menneskelige problemer i de enkelte situationer. Han sad i biblioteksrådet 1938–49 og blev 1950 æresmedlem af Danmarks biblioteksforening. □Foto.

Bogens verden, 1954 173. Preben Kirkegaard sst. 1964 234–36.

Mogens Iversen

Brems, Else, * 1908, operasanger. * 16.7.1908 i Kbh. (Garn.). F: klarinettist, senere koncertsanger og sangpædagog Anders Lauridsen B. (1877-1974) og pianist Gerda Emilie Rasmussen (1880-1967). ~ 10.7.1940 i Kbh. (b.v.) med operasanger Stefan Íslandi, * 6.10.1907 i Skagafjorð, Island, s. af Guðmundur Jónsson og Guðrun Stefánsdóttir; ægteskabet opløst 1949.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Født med udprægede musikalske anlæg fik B. sin første grundlæggende sanguddannelse hos faderen, den kendte sangpædagog. De vokale studier fortsattes senere i Paris under professor Cunelli og i Berlin hos Madame Cahier. Straks ved debutkoncerten 1928 lagde man mærke til den unge sangerindes uomtvistelige musikalitet og hendes altstemmes smukke timbre, navnlig i det dybere leje. Det stod de fleste klart at hendes kunstneriske evner såvel som hendes hele fremtræden måtte prædestinere hende til scenen. Hendes debut på Det kgl. teater 1930 som Carmen blev bemærkelsesværdig på flere måder. Dels havde stemmen vundet i intensitet og smidighed hvilket navnlig kom højden til gode, og dels viste hele hendes temperament sig at passe fortræffeligt til rollen. Både i dette parti som med årene blev stærkt uddybet, og i hendes fortolkning fx af sange af Debussy og Ravel viste hun i det hele taget en udpræget sans for den franske musiks klanglige og deklamatoriske egenart. 1931-62 var hun fast ansat ved operaen hvor man blandt hendes øvrige roller kan nævne Orfeus i *Orfeus og Eurydike*, Olga i *Eugen Onegin*, Lola i *Cavalleria rusticana*, Eurydike i *Orfeus i Underverdenen*, Philint i *Majdronningen*, Marie Grubbe, og Bess i *Porgy og Bess*. Også uden for landets grænser gjorde hun sig kendt ved en række gæsteoptrædender på operaerne i Wien, Budapest, Prag, Warszawa og Stockholm og som solist ved Chicago-symfoniorkesters koncerter. 1963-67 var hun knyttet til Det jyske musikkonservatorium som sangpædagog, derefter ved Kbh.s univ.s musikvidenskabelige institut. – Ingenio et arti 1953. □Tegn. bl.a. af Walther Meinhardt. Mal. af Anne Marie Telmanyi, 1952 (Studenterforeningen). Foto.

Berl. tid. 30.1.1944. N. Schiørring i Berl. aftenavis 24.11.1950. A. Kierulf i Politiken 22.5.1955.

Sigurd Berg (Torben Krogh)

Brems, Hans Julius, * 1915, økonom. * 16.10.1915 i Viborg (Søndre sg.) F: mekaniker, senere justitsministeriets motorsagkyndige Holger B. (1883-1950) og Andrea Golditz (1887-1953). ~ 20.5.1944 i Kbh. (Holmens) med Ulla Constance Simoni, * 20.11.1920 i Kbh., d. af kontorchef i vejinspektoratet Emil S. (1886-1962) og Ellen Hoeck (1887-1965).
B. blev student 1934 fra Viborg, cand. polit. fra Kbh.s univ. 1941 og s.å. sekretær i finansministeriet. 1942 fik han univ.s guldmedalje, og året efter blev han lektor ved univ. 1946-47 og 1949 var han på studieophold i USA. 1950 blev B. dr. polit. på afhandlingen *Some problems of monopolistic competition* og året efter lektor ved Univ. of California. 1954 flyttede han til Univ. of Illinois som associate professor og har her været professor fra 1956. Han blev amerikansk statsborger 1958 og har virket som gæsteprofessor ved en række universiteter i USA og Europa og blev æresdoktor ved den svenske handelshøjskole i Helsingfors 1970. 1975 har B. for den økonomiske komité i den amerikanske kongres holdt foredrag og besvaret spørgsmål om økonomisk demokrati. Han har et omfattende videnskabeligt forfatterskab. Han disputats viste hans evne til på egen måde at belyse teorien om prisdannelsen under begrænset konkurrence og illustrerer den med praktiske eksempler. Det samme gjaldt *Reklame, købelyst og købeevne*, 1950 som blev prisbelønnet af Dansk reklameforening. B.s følgende bøger er udsendt i USA. Emnerne har navnlig været den makro-økonomiske sammenhæng og vækst. Hans lærebog *Quantitative economic theory*, New York 1968 viser pædagogisk dygtighed til at opstille matematiske modeller både for mikro- og makro-økonomien og iver efter at referere empiriske resultater. B. har tillige skrevet talrige artikler til faglige tidsskrifter i en række lande, for Danmarks vedkommende især i Nationaløkonomisk tidsskrift, Det danske marked og Sparekassen. Også efter af B. blev professor i USA har han gennem disse tidsskrifter meddelt sine forskningsresultater til danske læsere. Han har også skrevet om USA i den danske presse. 1971 kom her i landet *Økonomiske langtidsperspektiver* hvor han på levende og klar måde anvender sin økonomiske indsigt til at belyse sin tro på det kapitalistiske systems fremtid. □Tegn. af Carl Jensen, 1950 og af Mogens Juhl, 1977.

Interview i Politiken 26.2.1950. – Nationaløkonomisk t., 1950 139. Politiken 16.10.1965. Sparekassen, april 1977. Børsen 1.4.1977.

Niels Banke

Brendekilde, Hans Andersen, 1857-1942, maler. * 7.4.1857 i Brændekilde på Fyn, † 30.3.1942 i Jyllinge, Kbhs. amt, urne på Solbjerg kgd., Kbh. F: husmand, træskomager Anders Rasmussen (1827-93) og Maren Nielsdatter (1828-1903). Navneforandring 13.3.1884. ~ 1° 25.3.1884 på Frbg. med Ida Juliane Antonia Nielsen, * 20.9.1860 i Holtug, Præstø amt, † 9.2.1920 i Kbh., d. af skovfoged Hans Henrik N. (1805-80) og Caroline Juliane Frederikke Siche (ca. 1826-77). Ægteskabet opløst. ~ 2° med Maren Kristine Hansen, * 7.7.1872 i Holme Olstrup, Præstø amt, † 11.4.1956 i Kbh., d. af indsidder Hans Peter H. (1843-1908) og Margrete Jensdatter (* 1845).
Som barn morede B. sig med at snitte dyrefigurer i træ, og allerede i tolvårsalderen lod faderen

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ham besøge en snitteskole i Odense. Senere kom han i sten- og billedhuggerlære sst., og takket være enkefru Blumensaadt der interesserede sig for ham kom han til Kbh. hvor han af maleren H. A. Hermansen dimitteredes til Akademiet 1877. Efter at have fået afgang som modellør 1881 slog han pludselig om, blev maler og debuterede som sådan på Juleudstillingen 1882. N.å. udstillede han som maler på Charlottenborgs forårsudstilling med *Søndag Eftermiddag i en fynsk Bondegaard* som Karl Madsen beskriver som „et billede med noget afstikkende farver, men som gav en ejendommelig udtryksfuld og sanddru skildring af landbolivet". I store figurbilleder som leder tanken hen på Jules Bastien-Lepage (*Vinterlandlivet, Juletræer fældes i Skoven*) fortsatte han denne skildring af landbefolkningens liv, undertiden også i retning af den sociale genre der dyrkedes af brødrene Frants og Erik Henningsen (*Udslidt*, 1890). I andre af hans billeder har motivet en nykristelig-religiøs grundtone som fx i Kunstmuseets store billede *En Landevej*, 1893 hvor den unge tømrer prædiker for stenslageren og hans hustru, eller i skildringen af *Vorherre som Gæst hos den fattige*. I senere år helligede B. sig landskabsmaleriet ved siden af en broget produktion af folkelivsbilleder. Han hørte til Charlottenborgudstillingens faste stab. 1892 og -93 modtog han Akademiets årsmedalje, henholdsvis for *Foraar* og En Landevej, og 1896 den Eibeschützske præmie for *Kain ved sit Arbejde paa Marken efter at have ihjelslaaet Abel*. Med akademiets rejsestipendium var B. 1889-90 i Tyskland, Frankrig, Schweiz, Italien, Ægypten og Syrien, rejste 1894-95 med det Ancherske legat i Tyskland og Italien og var 1908-09, 1922-23 atter i Italien. Hos Herman A. Kähler i Næstved udførte han en del keramik, bl.a. til udstillingen i Kbh. 1888. Uden for Kbh. er B. bl.a. repræsenteret på museerne i Ålborg, Århus, Odense, Ribe, Varde og Göteborg. Foreningen for national kunst afholdt mindeophængning for B. 1957 på Charlottenborg, og Fyns stifts kunstmuseum viste B.-udstilling 1976. □Mal. af L. A. Ring, 1882. Afbildet på radering af Adolph Larsen, 1899: Musik i ateljeret. Buste af Rasmus Andersen, 1901 (Odense bys mus.). Mal. af Kamma Jessen, f. Brendekilde.

Herman Madsen: Fynsk malerkunst, 1959 56-65.

Merete Bodelsen

Brendstrup, Thorald, 1812-83, landskabsmaler. * 25.5.1812, antagelig i Sengeløse, døbt i Fjenneslev, † 4.5.1883 i Kbh. (Johs.), begr. sst. (Ass.). F: tømrermester Søren Jensen B. (1771-1848) og Mette Marie Wiborg (ca. 1779-1817). ~ 4.5.1855 i Gentofte med Pauline Regine Kierkegaard, * 22.2.1834 i Kbh. (Helligg.), † 30.1.1921 sst., d. af silke- og klædekræmmer Lauritz K. (1786-1836) og Elisabeth Caroline Bøgild (1793-1856). B. lærte dekorationsmaleri på akademiet og porcelænsmaleri på Den kgl. porcelainsfabrik hvor han arbejdede til 1846. Derefter koncentrerede han sig om landskabsmaleriet som han havde dyrket ved siden af. Han fik akademistipendium og var i Italien 1847-50 og foretog atter 1857-60 en stor udenlandsrejse. I øvrigt havde han i begyndelsen af 1840erne udstillet sydlandske landskaber bl.a. fra Portugal så han må formodes også at have været udenlands på den tid. Han udstillede regelmæssigt på Charlottenborg fra 1835 til 1882 foruden udenlandske landskaber talrige danske, især fra Nordsjælland. Medlem af akademiet blev han 1874. Som landskabsmaler var han af den gamle skole, også i sine tidlige arbejder i forhold til fx de kun få år yngre „nationale" landskabsmalere. Han var udpræget og ensidigt idylliker, og det var lige så lidt i den nye tids ånd som hans store interesse for landskaberne i Syden. Han synes da heller ikke at have været skattet af de toneangivende nationalister, blev ikke omtalt bortset fra en tidlig, i øvrigt rosende omtale. Han fik heller ikke i levende live solgt billeder til Den kgl. malerisamling. Først langt senere har man fået øjnene op for hans billeders fine egenskaber. Statens museum for kunst ejer billeder, studier og tegninger af ham. Hans liv og især hans lange ophold udenlands er kun ringe oplyst. R. 1876. D.M. 1878. □Tegn. af L. Frølich, 1848 (Skandinavisk forening i Rom). Litografi. Tegn. af H. Olrik, 1859 (Fr.borg). Buste af Th. Stein ca. 1875. Relief af samme 1883 (gravstenen). Træsnit af H. P. Hansen, 1883. Tegn. af Chr. Bayer og afbildet på karikaturtegn. af P. A. Plum. Mal. af F. Vermehren, 1902 (udstillingsfonden, Charlottenborg).

S. Otto Brenner: Stamtvl. over slægterne Brendstrup og Thrige, 1930. Dansk kunstblad II, 1837 198-200. P. Weilbach i Ude og hjemme, 1883 395f. Katalog over B.s dødsboauktion 1883. – Breve i akademiets arkiv og Kgl. bibl.

Henrik Bramsen

Brenner, Steffen, ca. 1525- ca, 1603, hofsejrmager. Tilhørte en familie B. der stammede fra Ängelholm i Skåne. ~ Karine Clausdatter.
Christian IIIs sans for videnskaberne udstrakte sig også til astronomi og mekanik; guldsmeden Johan Siebe omtales tillige som matematiker og den der beregnede de kunstfærdige ure kongen yndede at lade lave; til det rent håndværksmæssige arbejde anvendtes sejrmageren B. der allere-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

de fra mikkelsdag 1550 oppebar årsløn. Samtidige breve viser dog at B. arbejdede ret frit, og efter Siebes død 1564 har han selvstændigt udført en række ure. 10.5.1554 fik han bestalling som kongens sejrmager og skulle have betaling for nye arbejder. Frederik II fornyede hans ansættelse 17.1.1563 og gav ham bolig i kronens bod på Østergade. 1569 fik han brev på Borupgård i Værløse afgiftsfri på livstid hvilket han dog 1580 afstod mod en fast produktydelse fra Kbh.s slot, og 1583 på grund af sin trofaste tjeneste og ved hertuginden af Mecklenburgs forbøn livsbrev på løn, fortæring og hofklæder; han var således en ved hoffet velset arbejder og kunstner. – Hans berømteste værk er vel det store kunstfærdige astronomiske ur som han sammen med Siebe udførte (i Farum og Kbh.) for kongen i årene 1553-58; det skænkedes af Christian IV til universitetet og brændte sammen med Tyge Brahes globus 1728 på Trinitatis kirkeloft. På Rosenborg står tre af hans arbejder, dronning Dorotheas sølvur fra 1556 og et ur fra 1561 som Frederik II 1584 skænkede Christian IV da han skulle på skolen i Sorø og et ur med Frederik IIs navnetræk fra 1576. Endvidere findes der arbejder af ham på Nationalmuseet (et bordur fra 1598), Fr.borg (Ide Munks ur, samt Jørgen Rosenkrantz' og Dorte Langes ur) og i Den gamle by, Århus (Eline Gøyes ur, 1557). Af B. er desuden et astronomisk bordur i Lübeck, St. Annen-Museum, dateret 1558, et ur fra 1567 i de Hallwyllske samlinger, Stockholm, samt et sølvur fra 1569 i James Rothschild samlingen, Paris. B. omtales endnu 1602. Hans søn Jørgen fik 1587 bestalling som kgl. sejrmager på Kronborg.

H. C. Bering Liisberg: Urmagere og ure i Danmark, 1908. G. H. Baillie: Watchmakers, 1929. Vilh. Slomann i Tilskueren, marts 1931 I 178-89.

*O. Andrup**

Brenno, Carlo (Carolus) **Enrico,** 1688-1745, billedhugger, stukkatør. * 1688 i Salorino, Tessin, døbt 9.12.1688, † 9.12.1745 i Kbh. (Trin.), begr. sst. F: stukkatør Giovanni Battista B. (-1676-). Vistnok ugift.

B. tilhørte en italiensk stukkatørfamilie hvis forskellige medlemmer arbejdede i Østrig og Sydtyskland (således Francesco og Carlo Antonio i Salzburg, Prospero i Würzburg i 1680erne, Giovanni Battista på samme tid i Altötting og 1700-13 i Bamberg). 1716 udførte B. i Hamburgs domkirke et stort *epitafium over Vilhelm Ahlefeld og hustru,* men først 1720 træffes han i Danmark. Dog synes han stadig at have bevaret forbindelsen til Nordtyskland. 1721-22 modtager således en „Brenno aus Hamburg" betaling for arbejder på slottet i Eutin. 3.9.1723 fik han kgl. bevilling som billedhugger i Kbh. Hans første bevarede arbejder her er de pragtfulde *stukkaturer i havesalen og kuppelsalen på Fredensborg,* 1721-22, og i de følgende år har han næsten til stadighed arbejdet på slotte og herregårde, således på Clausholm (1724-25) og Kbh.s slot (1726-27). Omkring midten af 1720erne formodes han at have udført stukkaturerne *i Hørning kirke,* og fra 1727 skriver sig hans vigtigste arbejde *epitafiet over stiftsbefalingsmand Frederik Gjedde* i Skt. Hans kirke i Odense. 1728 fik B. pas til Tyskland og Italien, men har dog 1729 til Øsby kirke ved Haderslev leveret et stort *epitafium over Simon Bertelsen* fra Sparrelund. Hvor længe hans rejse har varet vides ikke, men fra 1731 er han igen i Kbh. og arbejder nu til stadighed for kongen på Hørsholm, Jægersborg, Eremitagen, Christiansborg (*dronningens trappe* 1740 og -45), Frbg. og på *det kinesiske hus i Fredensborg.* Som hans sidste arbejde udførtes *stukkaturer i vestibule og havesal på Frederiksdal.* B. var en af sin tids dygtigste stukkatører i Danmark. I sine tidlige værker arbejdede han i en svær og undertiden vel overlæsset barokstil hvor rent ornamentale elementer er stærkt opblandet med planteslyng, fantastiske dyrefigurer og en vrimmel af genier. Senere tilpasses hans ornamentik og figurstil efter mere tidssvarende former, således senest rokoko i Frederiksdal.

F. J. Meier: Fredensborg slot, 1880 173f. F. Beckett i Frederiksborg II, 1914 217. V. P. Christensen i Kunstmuseets årsskr. II, 1915 127. Fr. Weilbach: Architekten Lauritz Thura, 1924 35 60 76 94 123. J. Anker i Hist. medd. om Kbh. 3.r.VI, 1944-46 92. H. Langberg: Clausholms bygningshist., 1958 87f. B. L. Grandjean i Dizionario biografico degli italiani 14, 1972 147f. P. Hirschfeld: Herrenhäuser und Schlösser in Schleswig-Holstein 4. verb. Ausg., 1974 141.

Birgitte Bøggild Johannsen (V. Thorlacius-Ussing)

Brenøe, Anna Helene Dorothea, se **Nielsen, Anna.**

Brenaa, Hans Bruun, * 1910, solodanser. * 9.10.1910 i Kbh. ~ 1° skuespiller Erika *Voigt (1898-1952). ~ 2° 1953 med skuespiller Bodil Jørri Jensen Steen (1923–79).

B. kom på Det kgl. teaters balletskole 1918 efter at have danset privat hos balletdanser Chr. Christensen der også underviste eleverne på teatret. Allerede året efter dansede B. børnedansen i *Elverhøj* med Margot Florentz Gerhard (senere *Lander) for hvem han i 1930erne og 40erne skulle blive en usvigelig sikker partner. B. voksede op på Det kgl. teater i en periode hvor repertoiret helt domineredes af August *Bournonville,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

hvad der skulle få stor betydning for hans senere virke. Han blev balletdanser i 1929 og var en smuk, harmonisk danser med roller som den hvide brudgom i Kjeld Abell og Børge Ralovs *Enken i Spejlet*, Eros i Nini Theilades *Psyche*, officeren i Harald "Landers *La Valse*, Siegfried i enaktsudgaven af *Svanesøen* og en af soloherrerne i Lander og Knudåge Riisagers *Etude* som han dansede ved uropførelsen 1948.

I 1938-39 dansede han i Ballets de la Jeunesse i Paris hvor han tidligere havde studeret klassisk ballet hos Madame Lubov Egorova, men ellers har hans danserkarriere ligget på Kongens Nytorv. 1945 blev han solodanser, og 1949 fik han sin første instruktøropgave da han introducerede den klassisk-russiske bravourdans med opsætningen af *Auroras Bryllup*. B. stoppede som aktiv danser 1955 hvor han tog afsked som generalen i David Lichines *Graduation Ball* som han havde udformet som en gammel brumbasse. Han fortsatte imidlertid på teatret som lærer og instruktør. Efter Harald Landers afgang 1951 blev det B. der stod for Bournonville-repertoiret, og de næste femogtyve år hægede han om den lille halve snes Bournonville-balletter som har overlevet. B. har en åben, medlevende og intuitiv sans for disse værker og deres stil. Han bygger på hukommelsen og på den levende tradition. Han har trinene i hovedet eller de kommer af sig selv i benene når musikken spiller. – B. er et festligt teatermenneske, og andre scener har nydt godt af hans humør og hans evne til at få en forestilling til at leve. Han skabte 1971 en fin udgave af *Harlekins Millioner* til Pantomimeteatret i Tivoli med scenografi af Bjørn "Wiinblad. Han har været revyinstruktør i en række år, fortrinsvis i Helsingør, og han har været gift med to revyprimadonnaer først Erika Voigt og senere Bodil Steen. B. har spillet komedie i Riddersalen, medvirket i film og arbejdet på TV hvor hans helt uvurderlige hovedindsats er serien *Bournonvilles værksted* – optagelsen af de seks Bournonville-skoler – som han lavede sammen med Allan Fridericia, Elvi Henriksen og medlemmer af Den kgl. ballet i 1967.

B. er først og fremmest Bournonville-specialisten, og i 60erne og 70erne har han sat Bournonville op ikke blot i Kbh. men overalt i verden: i Amerika på Metropolitan operaen og hos Joffrey-balletten, i Paris med Pariseroperaens balletkorps, i Skotland hos Scottish Theatre Ballet og i Budapest, for blot at nævne nogle steder. 1975 tog B. sin afsked fra Det kgl teater og lever nu som free-lance instruktør. – R. 1954. □Mal. af Kirsten Kjær, udst. 1959. Foto (Kgl. bibl., Det kgl. teaters arkiv og bibl., Teatermus.).

Dictionary catalog of the dance collection, New York public library I-X, N. Y. 1974. – Svend Kragh-Jacobsen: Ballettens blomstring ude og hjemme, 1945. Samme: Balletten 1945-52, 1953. – Ballettens børn (Astrid og Bjarne Henning-Jensen; eng. version: Ballet girl), 1954. Den store gavtyv (Annelise Hovmand og Olaf Böök Malmström), 1956. Jeg – en marki (Peer Guldbrandsen), 1967.

Erik Aschengreen

Bresemann, Sophus Hans Madsen Daugaard, 1864-1945, politiker, journalist. * 14.11.1864 i Kbh. (Frbg.), † 19.10.1945 på kommunehosp. Kbh., urne på Vestre kgd. (urnehal). F: købmand Hans Daugaard og Augusta Vilhelmine Marie B. (1839-90). ~ 7.3.1890 i Kbh. (b.v.) med Dagmar Victoria Mathilda Petersen, * 13.5.1863 i Kbh. (Fødsst.), † 2.5.1937 i Kbh., d. af skomagersvend Vilhelm Andreas P. (1821-96) og Johanne Martine Theodora Aagesen (1827-65).

I sin ungdom gjorde B. sig gældende som en energisk fører for bødkersvendene. Efter endt læretid i Kbh. og Vordingborg drog han 1884 på valsen i Tyskland men kom n.å. til Kbh. og tog her fat på genrejsningen af sit fags organisation Bødkerforeningen af 1873. Han var formand for denne 1886-1891 da han havde fået oprettet Bødkerforbundet i Danmark 1890 og blev dettes forretningsfører til 1897. Han udfoldede en livlig agitationsvirksomhed med mund og pen; udgav således 1892 en *Haandbog for Bødkere, Vejledning i faglig Teori og Praksis* og 1893 et kampskrift *Boycotting*. 1893-97 var han udgiver og redaktør af et fælles-fagblad *Samarbejdet* der var med til at berede vejen for De samvirkende fagforbund i hvis første repræsentantskab B. fik sæde. Af den socialdemokratiske presses ledelse sendtes han 1897 til Ålborg og var redaktør af Nordjyllands Arbejderblad til 1900. Dette år ansattes han som agitator i Lolland-Falster stift med bopæl i Nakskov, og herfra udgik 1901 første nummer af *Lolland-Falster Social-Demokrat* med B. som redaktør. I de følgende 25 år udførte B. i denne by et mægtigt arbejde. Af en svag og spredt partibevægelse rejste han et arbejderparti som fra valg til valg gik frem i kommunal og politisk indflydelse. 1905 indvalgtes B. i Nakskov byråd, 1906 blev socialdemokratiet det største parti, og 1913 erobrede det rent flertal. 1914 blev B. den første socialdemokratiske borgmester i provinsen (kgl. udnævnt, folkevalgt 1919, han fratrådte stillingen 1928). Under hans ledelse gennemførtes nu kommunal drift på nye områder. Skolevæsenet, børne- og sygeforsorgen udvikledes til mønsterinstitutioner. Vej- og havneforhold, elektricitetsforsyning forbedredes. Boligbyggeri blev iværksat eller støttet i betydeligt omfang. – Kommunesocialismen i Nakskov har

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ofte været genstand for angreb som B. i skrift og tale har måttet imødegå (*Kommunalt Styre i Nakskov*, 1917; *Nakskov Kommunestyre*, [1930-31]. Krise og arbejdsløshed med svigtende indtægter for kommunen ramte fra slutningen af 1920erne Nakskov hårdt hvorfor visse grene af kommunalvirksomheden måtte indskrænkes og en ordning træffes med indenrigsministeriet (1933) der lettede kommunens lånebyrder i en årrække; uden tvivl havde B.s mange initiativer engageret kommunen mere end den kunne holde til i en tilbageslagsperiode. Som kommunalmand havde B. i årenes løb fået mange og vigtige hverv. Indtil 1929 sad han i bestyrelsen for Nakskov skibsværft som han var med til at stifte 1914. Især inden for Købstadforeningen af hvis bestyrelse han var medlem 1917-33 blev hans arbejdskraft taget stærkt i brug til varetagelse af en række vidt forskellige hverv. – B. opstilledes 1901 som kandidat til folketinget i Nakskovkredsen, og efter gradvis stemmefremgang valgtes han 1913 og bevarede mandatet til han 1935 trak sig tilbage. Som folketingsmand interesserede han sig især for sociale og kommunale sager og var sit partis ordfører bl.a. i spørgsmål om offentlige arbejder, hjælpekasser, skatteforhold, kobstadloven og begrænsning af importen af polske landarbejdere. – Der stod ofte blæst om B.; som bladmand og politiker var han en strid natur, men i alt sit arbejde en varmhjertet forfægter af småfolks og nødlidendes sag. □Afbildet på Oscar Matthiesens mal. 1923 af den grundlovgivende rigsdag 1915 (folketinget). Foto.

Oversigt over bodkerforbundets virksomhed 1890-1915, 1915. Social-demokraten 14.11.1924. Lolland-Falster social-demokrat 1.10.1926 og 31.12.1930. Ny dags jubilæumsnummer 1951.

Vagn Dybdahl (Oluf Bertolt)

Bretting, Aage Einer, 1888-1968, bygningsingeniør. * 17.1.1888 i Struer, † 13.7.1968 i Birkerød, urne sst. (Birkerød gl. kgd.). F: postekspedient, senere postmester i Frederiksværk Peter B. (1858-1927) og Magdalene Kirstine Thorstenson (1867-1946). ~1° 5.3.1916 i Kbh. (Frue) med frisør Ingeborg Helga Antoinette Linnemann (navneforandring til L. efter skilsmisse), * 8.9.1893 i Kbh. (Holmens), † 28.4.1951 på Frbg., d. af fuldmægtig, senere hotelejer Frants Ferdinand Frederik Emil L. (1860–1909) og Sophie Antoinette Caroline Schmidt (1862-1901); ægteskabet opløst 1934. ~2° 12.10.1935 i Kbh. med børnelæge, dr. med. Elisabeth Kathrine Svensgaard, * 10.10.1894 i Bagsværd, † 29.12.1952 i Birkerød, d. af købmand, senere handelsrejsende Christen Christiansen S. (1854-1942) og Agnes Augusta Hertz (1857-1948). ~3° 31.3.1958 i Birkerød (b. v.) med sekretær Helga Dragsted, * 20.4.1898 i Kbh., (Frihavn) (~1° 1918 med assistent, cand. jur., senere ekspeditionssekr. i finansmin. Eiler Haar Hammer, * 1889, han ~2° 1939 med komtesse Paula Luise v. Schwerin, * 1918, ægteskabet opløst 1950), d. af postassistent, senere overpostkontrollør, cand. jur. Frantz Carl Christian Jacob D. (1866-1932) og Cathrine Frederikke Constance Ludomilie Graae (1869–1939).

B. blev student 1905 fra Efterslægtselskabets skole i Kbh., n.å. cand. phil og 1910 tog han polyteknisk eksamen som bygningsingeniør. Umiddelbart efter eksamen var han en kort tid assisterende ingeniør ved Kbh.s vandforsyning. Derefter fik han stilling i Grønlands styrelse og var i en årrække leder af styrelsens kulundersøgelser i Grønland. 1921-24 arbejdede han ved statsbanernes brokontor i København. Han vendte imidlertid tilbage til Grønlands styrelse, denne gang som tilsynsførende ved bygning af radiostationer i Grønland. 1927 fik han stilling inden for det ene af de felter hvor han kom til at yde sin hovedindsats, nemlig brobygning. Skandinaviske ingeniørfirmaer havde netop da fået kontrakt på anlæg af jernbaner i Tyrkiet, og B. blev leder af Nyquist & Holms brokontor i Stamboul. Allerede to år efter kom han tilbage til Kbh. og blev overingeniør ved Christiani & Nielsens centraltegnestue i København hvor der udarbejdedes projekter bl.a. til Maastunnelen og buebroen over Lot-floden ved Castelmoron i Sydfrankrig. B. medvirkede også ved arbejdet med Storstrømsbroen.

B. beskæftigede sig særligt med geotekniske problemer. 1930 stillede professor A. *Ostenfeld et værelse til rådighed for ham på sit laboratorium hvor B. selvstændigt arbejdede med forsøg med Lillebæltslerets egenskaber. Han arbejdede også med en afhandling om beregning af jordtryk. Sin teoretiske erfaring fik han lejlighed til at anvende ved de omtalte store bro- og tunnelarbejder, og man kan sige at han var den der indførte den videnskabelige geoteknik i Danmark. Hans dybtgående kendskab til geoteknikken var også af stor betydning for de firmaer han arbejdede for. Efter brobygningsperioden kom B. til at beskæftige sig med hydraulik. Ved professor J. *Munch-Petersens død 1939 blev professoratet i kulturteknisk vandbygning ledigt, og B. blev ansat i denne stilling. Han udvidede den til faget hørende undervisning i hydraulik betydeligt og skrev flere lærebøger om emnet. Det skyldes B. at teoretisk hydraulik blev indført som fag på læreanstalten, men det svært tilgængelige fag voldte de studerende noget besvær. Efter at B.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1958 gik af som professor på grund af alder fortsatte han sin lærergerning andetsteds. 1962 var han på en foredragsturné i USA hvor han holdt ca. 50 foredrag ved amerikanske universiteter.
Han blev medlem af Akad. for de tekn. vidensk. ved det stiftelse 1937, og 1945 blev han udenlandsk medlem af Ingenjörsvetenskapsakademien i Stockhom. Han blev æresmedlem både af Geoteknisk forening 1964 og af Dansk selskab for bygningsstatik 1965.
Angående emnet geoteknik har B. skrevet bl.a. flere kongresrapporter. Også inden for hydraulik foreligger der kongresrapporter fra B.s hånd. Af lærebøger kan nævnes *Hydraulik*, 1960 samt *Hydrostatik og stabilitet af svømmende legemer*, s.å. – R. 1938. DM. 1947. K. 1958.

Chr. Ostenfeld: A. Ostenfeld og hans samtid, 1966 32 248 339 (med bibliografi).

P. H. Bendtsen

v. (de) Bretton, Lucas Peter, baron, 1797–1880, stiftamtmand. * 31.5.1797 i Kbh. (Trin.), † 22. 1.1880 sst. (Trin.), begr. i Helsingør. F: plantageejer, baron Lucas Uytendale v. B. (1763–1823) og Elisabeth Sophie Bjørn (ca. 1772–1856). ~ 1° 30.7.1828 på Frbg. med Marie Sophie Hellesen, * 7.7.1799 i Kbh. (Nic.), † 16.2.1835 i Helsingør, d. af kasserer ved den kgl. manufakturhandel, senere kommerceråd Frederik Christian H. (1754–1825, ~ 1° 1786 med Cathrine Sophie Reich, 1755–97) og Christiane Mariane Lycke (ca. 1770–1827). ~ 2° 16.7.1836 med Gertrud Elisabeth Lillienskiold, * 8.8.1808 i Christiansted på St. Croix, † 20.11.1890 i Kbh. (Jac.), d. af regeringsråd, kammerjunker, senere kammerherre Hans Christopher L. (1762–1837, ~ 1° 1791 med Anna Sophia Kohl, f. Pelt, 1768–93, enke efter kaptajn Carl Adolph K., 1754–91) og Maria Alette Moth (1778–1821).
B. der blev student 1815 (privat dimitteret) og cand. jur. 1819 ansattes 1820 som auscultant i rentekammeret og blev 1834 surnummerær kæmmerer ved Øresunds toldkammer. 1841 blev han adjungeret stiftamtmand over Viborg stift og amtmand over Viborg amt, 1842 konstitueret og 1843 kgl. udnævnt i dette embede. 1858 stiftede han en hypotek-låneforening af landejendomsbesiddere i Nørrejylland hvis formand han så godt som hele tiden var indtil den efter få års forløb gik fallit. Foreningens hele fremfærd og navnlig ydelsen af et uforholdsmæssigt stort lån i B.s ejendom Stårupgård i Fjends herred blev stærkt fremdraget i dagspressen (bl.a. i „Fædrelandet" juni–juli 1860) og førte til nedsættelsen af en undersøgelseskommission. Skønt uredelighed ikke godtgjordes var B.s stilling dog kompromitteret hvorfor han 1864 søgte sin afsked der bevilgedes 1866. I efteråret 1864 rejste han med Christian IXs vidende men uden regeringens bemyndigelse til Kissingen hvor han ved samtaler med kong Wilhelm af Preussen søgte at indvirke på fredsforhandlingerne, men den danske regering måtte til sidst lade forstå i Berlin at B. ikke havde noget mandat dertil. – Han har forfattet fremstillinger af fattig-, skole- og vejvæsenet og udgivet flere pjecer, væsentlig af politisk indhold. 1866 udgav han anonymt *Recherche sur l'origine de la ressemblance et de l'affinité d'un grand nombre de mots qui se retrouvent dans le Français, le Danois, l'Islandais, l'Anglais, l'Allemand, le Latin, le Grec et le Sanscrit.* – Kammerjunker 1820. Kammerherre 1842. – R. 1847. DM. 1861. □Mal. af Alette v. Bretton, ungdomsbill., og af Otto Bache(?) ca. 1860.

L. P. de B.: Beskyldningerne i rigsdagen mod baron de B., belyst ved aktstykker, 1867.

*A. Falk-Jensen**

Breum, Sophie Margrethe Juliane, 1870–1935, forfatter. * 28.9.1870 i Odense, † 2.9.1935 i Kerteminde, begr. i Odense. F: købmand Ignatz Florian Sebastian B. (1845–1917) og Anna Marie Henriette Rasmussen (1846–1908). Ugift.
B.s faste bopæl var Odense, og som købmandsdatter havde hun et solidt indblik i provinssmåborgerskabets livsformer. Hun har skildret livet i Odense og på Fyn (bl.a. i *Skjulte Traade*, 1913 og i talrige fortællinger) og er blevet regnet til hjemstavnsforfatterne, men hendes produktion er blandet. De genrer B. valgte er de tidstypiske, den historiske roman og samtidsromanen og -fortællingen. Hun bidrog også til julelitteraturen med et af dens hovedværker *Jul i Købmandsgaarden* der først udkom som fortælling, 1917, senere blev dramatiseret (s.m. Thorvald Larsen, 1936) og filmatiseret (*Fra den gamle Købmandsgaard*, 1951). Størst succes havde herregårdsromanen *En Herregaardsfrue*, 1918. I den og dens fortsættelse *Arven*, 1921 udfoldes et af de gennemgående temaer i forfatterskabet: hyldesten til arbejdsomhed, beslutsomhed og besiddertrang som er tildelt de bedste repræsentanter for den hensygnende adel og det opadstræbende borgerskab. Samtidig har B. leveret indforståede studier af den livsudygtige og humørsyge karakter (bl.a. i *Kongebørn*, 1904), og hele forfatterskabet er gennemtrukket af en tolerance og mildhed der giver det et idylliserende og harmoniserende præg.
B. har bidraget til sin samtids beskrivelse i sine mere realistiske værker (*De Vandrende*, 1908, *Ære*, 1910), men hendes engagement i kvindebevægelsen viser sig kun indirekte. Som medlem af Dansk kvindesamfund stemte B. overens med de

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

synspunkter som var fremherskende i foreningen; hun ser det kvindelige princip som et andet og bedre end det mandlige (i Ære) og anser moderskabet for kvinders fundamentale kald (i fortællingen *Mødre* i debutsamlingen *Hyld og Humle*, 1900). □Mal. og skitse dertil af Anna E. Munch, begge 1905. Foto.

Chr. Rimestad i Politiken 3.9.1935.

Susanne Fabricius

Breuning-Storm, Gunna, 1891–1966, violinist. * 25.1.1891 i Kbh. (Holmens), † 24.4.1966 i Kbh., begr. sst. (fællesgrav, Bispebjerg kgd.) F: overlæge, dr. med., senere stabslæge i søværnet Hoter Axel B.-S. (1849–1923) og Gabriele Sophie Borchorst (1863–1921). Ugift.

B.-S. begyndte som barn at spille violin hos Johs. Schiørring, senere fortsatte hun sin uddannelse hos Anton Svendsen, og da det var åbenbart at hun ejede ualmindelige violinistiske evner kom hun til Berlin for at afslutte sin uddannelse hos Henri Marteau. 1907 debuterede hun ved en egen koncert, og efter straks ved denne lejlighed at have dokumenteret sin musikalske modenhed vandt hun sig hurtigt et smukt navn ikke alene i de hjemlige koncertsale men også i udlandet. I en række år var B.-S. bosat i Berlin hvor hun efterhånden fik en stor elevkreds, men ved verdenskrigens udbrud 1914 vendte hun hjem til Kbh. hvor hun blev ansat ved Hornemans konservatorium. 1918 fik hun udnævnelse til hofviolinistinde, og 1919–23 var hun lærer ved Det kgl. musikkonservatorium. 1926–56 var B.-S. medlem af Det kgl. kapel som dets første kvindelige violinist. Trods megen pædagogisk virksomhed, til hvilken også dirigentstillingen, først for et eget amatørorkester, fra 1926–55 for amatørorkestret Euphrosyne må regnes, var B.-S. stadig blandt de oftest optrædende i vore koncertsale. Som solist virkede hun ved teknikkens klarhed og en virtuos overlegenhed over for opgaverne, og som kammermusikfortolker med Breuning-Bache-kvartetten (første offentlige optræden 1919, ophørt 1956) ved sin evne til at få de musikalske skønheder frem i et fornemt afbalanceret ensemblespil. I vid udstrækning har B.-S. også gjort sig til fortolker af den nye musik, ikke mindst af ung dansk kammermusik. – Ingenio et arti 1935. □Afbildet på mal. af Karl Larsen, 1930: Breuning-Bache kvartetten.

L. B. Fabricius: Træk af dansk musiks hist. 1975 115. Musikforen. Euphrosyne 1875–1975, 1975 40f 44–50.

Nils Schiørring

Briand de Crèvecoeur [bri'aŋ dø kræ:v'kö:r], **Emmanuel,** 1882–1968, søofficer. * 18.6.1882 i Århus, † 2.7.1968 i Humlebæk, (Holmens), begr. Humlebæk kgd. Navneforandring 1905. F: oberstløjtnant i rytteriet Holger Prytz (1848–1930) og Antonie Betzy Philibertha Briand de Crèvecoeur (1848–1938). ~1° 2.10.1908 i Kbh. (Frue) med Karen Eschricht, * 14.1.1882 i Kbh. (Garn.), † 11.2.1960 på Frbg., d. af kontorchef Immanuel Frederik E. (senere Eben) (1852–1923) og Christiane Vilhelmine Steenberg (1857–1937). Ægteskabet opløst. ~2° 4.6.1919 i Kbh. (Cit.) med Marie Louise Alvilda Scavenius * 17.2.1897 på Gjorslev, † 7.1.1978 i Malaga, Spanien, d. af hofjægermester Peder Brønnum S. (1866–1949) og 1. hustru Fernanda Mourier-Petersen (1871–1957). Ægteskabet opløst. ~3° 16.6.1937 i Gentofte (b.v.) med Anna Frida Carla Zimmermann, f. Hermansen (~1° med bankfuldmægtig Georg Valdemar Zimmermann, 1890–1960), * 6.6.1896 i Kbh. (Matt.), † 9.1.1961 i Kbh., d. af fabrikant, løjtnant af infanteriet Waldemar Joachim Hermansen (1859–1925) og Siegfriede Caroline Rasmine Nielsen (1860–1923).

B. blev kadet 1898, sekondløjtnant 1902, premierløjtnant 1905, kaptajn 1916, orlogskaptajn 1923, kommandørkaptajn 1930, kommandør 1932 og kontreadmiral 1937. Han afgik fra søværnet 1.8.1945. Som sekondløjtnant gennemgik han hærens gymnastikskoles kompagnilærerkursus. Han var 1905–06 med skonnerten Ingolf til Vestindien. 1907–09 blev han efteruddannet på søværnets officersskole som dengang var betegnelsen for søofficerernes efteruddannelseskursus. B. var 1909–13 skoleofficer på søofficersskolen og var herunder hvert år udkommanderet med kadetskibet, krydseren Hejmdal, det sidste år som næstkommanderende. På kongeskibet Dannebrogs togt til England, Frankrig og Holland 1914 var han næstkommanderende. Under sikringsstyrkens formering gjorde B. først tjeneste som torpedobådschef, derefter som artilleriofficer i kystforsvarsskibet Peder Skram. Han var 1918–22 næstkommanderende ved artillerikorpset og var 1922–26 chef for søartilleriets skydeafdeling. Perioden 1920–26 tjenstgjorde han som som lærer i anvendt artilleri ved søværnets officersskole. Han blev chef for krydseren Gejser 1926–27 som var øvelsesskib for dæksofficerselevskolen og 1928–29 var han chef for Dannebrog. Da kystartilleriet 1932 blev indordnet under søværnet i kystdefensionen blev B. dennes første chef. Han nedlagde her et betydeligt arbejde for at få denne nye institution til at fungere organisatorisk og teknisk. 1.3.1940 blev han chef for kystflåden. Ved viceadmiral Hjalmar Rechnitzers tilbagetræden efter den tyske besættelse 9. april s.å. blev B. som ældste kontre-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

admiral konstitueret som chef for søværnskommandoen og direktør for marineministeriet og fratrådte derefter som chef for kystflåden 1.8. Han var konstitueret som flådechef frem til 25.7.1941. Det var en meget vanskelig post han var blevet sat på, men det må generelt siges at han manglede politisk indsigt og sans til at gøre fyldest i stillingen. Han forsøgte at gennemføre ret vidtgående organisatoriske reformer inden for søværnet i sin tid som direktør for marineministeriet, men mødte ingen politisk forståelse for sine planer der vistnok heller ikke nød udpræget popularitet blandt søofficererne. B. genansattes som chef for kystdefensionen 1.8.1941, en stilling han beholdt til sin afgang. B. var et typisk eksempel på en franskpåvirket søofficer, en gentleman der havde let ved at få kontakt med sine medmennesker. Han var meget afholdt og gjorde indtil sin konstitution som flådechef 1940 udmærket fyldest. B.s to faglige specialer var artilleri og gymnastik. Det sidste felt er nok det der lå ham mest på sinde. Allerede 1919 mens han var tjensthavende blev han gymnastikinspektør ved søværnets skoler, en stilling han beholdt helt til 1932 sideløbende med sine mange udkommandoer. Han satte sig ved flere studierejser i udlandet ind i de nyeste og mest moderne former for militær gymnastik og idræt og fik disse overført til den danske militære gymnastikundervisning. Studierejser i gymnastik blev bl.a. foretaget 1920 og 1930. Under et studieophold i Italien fik han øjnene op for motortorpedobådsvæsenets muligheder for det danske søforsvar og virkede i årene før 2. verdenskrig for indførelsen af dette våben her i landet, dog uden resultat. B. drev især efter sin afgang omfattende søkrigshistoriske studier der resulterede i let tilgængelige biografier over flere berømte dansk-norske søhelte, således *Olfert Fischer*, 1944, *Iver Huitfeldt*, 1947, *Peder Skram*, 1950 og *Herluf Trolle*, 1959. B. var medlem af Den fransk-reformerte kirkes konsistorium 1924–48. – R. 1921. DM. 1930. K.[1] 1942. □Foto.

S. E. Pontoppidan i Tidsskr. for søvæsen, 1969 503. – Papirer i Rigsark. Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Hans Chr. Bjerg

Briant [bri'an't], Jonathan, 1726–1810, herrnhutisk pioner. * 31.8.1726 i Stockholm, † 1.9.1810 i Herrnhut, begr. sst. F: kgl. krigsråd i det svenske krigsministerium Johan B. (1697–1763, ~2° 1749 med Christina Charlotta Nordenkreutz, 1711–88) og Anna Huusgafvel († 1747). ~1° 28.11.1770 i Herrnhut med Maria Isager, * 5.9.1742, † 31.7.1778, d. af købmand i Ringkøbing, senere godsejer på Hindsels Peter I. (1709–78) og Margrethe Noe (1713–93). ~2° 15. 11.1780 i Herrnhut med Charlotte Louise v. Marschall, * 1.11.1753, † 10.1.1807 (~1° med Heinrich Adolf Ludwig v. Hermsdorf, † 1778), d. af Johann Ludwig v. M. (1720–1800) og Helena Charlotta v. Tschirschky (1728–68).

B. var af velhavende fransk huguenotslægt. Farfaderen ejede store jernbrug i Iggesund ved Hudiksvall som gik tabt ved russerindfald. Moderen var af finsk officersslægt. Morfaderen havde været i russisk krigsfangenskab i Tobolsk hvor han deltog i Fader Wrechs halleske arbejde. – Stærkt religiøs, delvis sværmerisk påvirkning prægede B.s barndom og ungdom. Han begyndte et teologisk studium, men gik siden over til juraen for under faderens vejledning at kunne gå i svensk statstjeneste. Efter endt studium begyndte han 1742 som volontør i krigsministeriet, men gik samme efterår over i invalide-departementet under Forssell der blev hans vejleder i mystikken hvis asketiske krav bragte ham til „Afgrundens Rand". 1745 trådte han i forbindelse med herrnhuter-samfundet på stedet og deltog aktivt i dets ungdomsarbejde hvilket blev afgørende for hans fremtidige løbebane. Sommeren 1749 rejste han til Herrnhaag v. Frankfurt a. M., på det tidspunkt brødremenighedens ledende by. Nytårsaften blev han optaget i menigheden hvor alt syntes ham „stort og værdifuldt". Efter foreløbig sekretærplads hos en amtmand i nærheden (i Kaichen) kom han 1750 på menighedens præsteseminar i Barby hvor han s.å. – på menighedens synode – gjorde N. L. Zinzendorfs personlige bekendtskab. 1754–62 var han lærer ved menighedens pædagogium i Uhyst (Spree), Niesky og Gross Hennersdorf. Han sendtes derpå til Kbh. for at overtage societetets mandlige ungdomsarbejde der og samtidig (fra 1764) som missionsagent at være mellemled mellem de danske myndigheder og det herrnhutiske missionsarbejde i Grønland og Vestindien. Han ledede 1767–68 forhandlingerne om den påtænkte anlæggelse af en brødrekoloni i det danske Guinea som dog strandede; ligeledes foretog han i disse år regelmæssige besøgsrejser til brødrekredsene i Sverige og Slesvig. Hans stilling i Kbh. kendetegnes ved hans optagelse i den Stolbergske kreds. – 1770 udnævntes B. til leder af arbejdet i hertugdømmernes diaspora med sæde i Flensborg. I denne egenskab fik han 1771 sit livs vigtigste opgave, grundlæggelsen af den ved Struensees mellemkomst af Christian VII koncessionerede herrnhuterkoloni Christiansfeld ved Slesvigs nordgrænse. Vel delte han dette hverv med brødrepræsten Johannes Prætorius; men dennes svagelige helbred og snarlige død lod hovedbyrden hvile på den tolv år ældre, teknisk dygtige og energiske B. der i samme anledning var blevet

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ordineret til diakon. Han skaffede grundlæggelseskapitalen, hovedsagelig gennem lån og gave fra svigerfaderen, 10000 rdl., altså af dansk oprindelse og fik indkøbt Tyrstrupgård, sørgede for byggematerialer og nedlagde 1.4.1773 grundstenen til den projekterede by der under hans vidsynede byggeledelse hurtigt voksede frem. Han forestod koloniens indretning med alle slags værksteder og fabrikker og fremfor alt med de herrnhutiske menighedsskikke. Som en fremsynet organisator tog han også initiativ til oprettelsen af de siden så berømte kostskoler der ikke var forudset i den kgl. koncession. Han forstod at skabe et for byens trivsel gunstigt forhold til de danske øvrigheder og – ikke mindre vigtigt – til dens danske opland. – 1780 forflyttedes han på ny til Kbh., denne gang som øverste leder af alt herrnhutisk arbejde i de skandinaviske lande. I denne stilling gennemførte han med held vanskelige forhandlinger med de danske autoriteter om Christiansfelds økonomiske privilegier der havde påført nabobyen Haderslev en „ruinerende" konkurrence. I Kbh. fik han 1783 bevilget frihed til at holde offentlige forsamlinger og gennemført bygningen af en større forsamlingssal, 1784, Stormgade-salen, der gennem over et århundrede blev samlingsstedet for frikirkeligt liv i byen. Besøgsrejserne til kredsene i Danmark, Slesvig og Sverige fortsattes. – B.s resultatrige og betydningsfulde gerning i Norden førte til at man 1784 gav ham sæde i menighedens øverste ledelse i Herrnhut hvor han fik overdraget bearbejdelsen af de skandinaviske anliggender, først i det økonomiske, fra 1789 i det gejstlige departement. 1790 var han udsendt som visitator til Christiansfeld. På synoden 1801 tog han på grund af svigtende helbred afsked. Sine sidste år levede han i Herrnhut. – Et antal litterære arbejder, fortrinsvis oversættelser og salmepoesier, kendes kun efter deres titel. – B. tør anses som Zinzendorfs betydeligste discipel i Norden, lige dygtig som praktisk organisator og åndelig leder. □Silhouet i Herrnhut.

Jens Holdt i Sønderjyske årbøger, 1940 92–114. Samme i Dansk kirkeliv s.å. 80–95. A. Pontoppidan Thyssen: Vækkelsernes frembrud i Danm. i 1. halvdel af 19. årh. IV, 1967. – Selvbiogr. i Herrnhuts arkiv, delvis optrykt i Gemein Nachrichten, 1877 187–205.

*Jens Holdt**

Bricka, Carl Frederik, 1845–1903, rigsarkivar, historiker. * 10.7.1845 i Kbh. (Petri), † 23.8.1903 på Frbg., begr. sst. F: underlæge, senere overlæge i hæren Frederik Vilhelm Theodor B. (1809–79, ~2° 1855 med Cecilia Ammentorp, f. Achen, 1814–97, ~1° 1845 med senere sognepræst i Randerup Hans Ludvig A., 1811–57; ægteskabet opløst, han ~2° 1855 med Ane Margrethe Elisabeth Termansen, 1820–72) og Maria Dorothea Ripperger (1815–47). ~8.5.1884 i Kbh. (Matth.) med Laura Georgine Vogel Jørgensen, * 6.5.1847 på Landlyst i Tikøb, † 21.5.1917 i Hellerup, d. af proprietær Hans Christian J. (1812–80, ~1° med Michaele Ulrike Eleonore Lassen, 1814–41) og Laurenze Georgine Helene Lassen, 1810–78). – Bror til Georg *B.

B. blev student 1864 fra Metropolitanskolen sammen med senere professor Johs. *Steenstrup som han siden stod i nært venskabsforhold til. Han var straks klar over at han ville studere historie, ikke for at søge universitetsvirksomhed, men fordi dette fag ejede al hans kærlighd. Som speciale valgte han hundredåret efter reformationen, og 1869 vandt han universitetets guldmedalje for en afhandling om et emne fra denne periode, Wallensteins politiske planer og stilling efter slaget ved Lützen til hans død. 1870 tog han magisterkonferensen i historie og ansattes n.å. som assistent ved Det kgl. bibliotek. Han havde da allerede ved grundige kildestudier især inden for perioden 1400–1800 tilegnet sig en overordentlig lærdom, navnlig i personalhistorie. Hans forbilleder var 1700-tallets polyhistorer, og det der fristede ham var den dybtgående enkeltstudie med den nøjagtige fastslåen af alle kendsgerninger. En bredere fremstilling for folket lå ikke for ham; det blev afhandlingen og udgivervirksomheden der tog hans interesse. Hans eneste større selvstændigt udgivne arbejde, *Kong Frederik den Andens Ungdomskærlighed. Et historisk Forsøg*, 1873, vidner dog både om psykologisk blik og stilsans; det var en fint gennemført undersøgelse der ingenlunde savnede betingelser for at blive almindeligt læst. Det fik imidlertid ikke efterfølgere; i den kreds af unge historikere som et par år samledes i et privat selskab, og hvortil foruden B. bl.a. hørte J. A. *Fridericia, S. M. *Gjellerup og T. *Troels-Lund, var B. først og fremmest ivrig for udgiverarbejde. Han syslede en tid med planen om en disputats over den danske adels forfald, men den blev aldrig færdig; derimod udgav han 1874–75 sammen med Gjellerup *Den danske Adel i det 16de og 17de Aarhundrede. Samtidige Levnetsbeskrivelser uddragne af trykte og utrykte Ligprædikener*, et værk der skulle have været fortsat, men hvis foreløbige afslutning først kom mange år efter B.s død. B. deltog i stiftelsen af Selskabet for udgivelsen af kilder til dansk historie 1877 og sad i bestyrelsen til 1887. Sammen med Fridericia udgav han for den det statelige værk *Kong Christian IV.s egenhændige Breve* I–VII, 1878–91. 1883 var han fra biblioteket flyttet over i gehejmearkivet hvor han 1887 blev arkivsekretær; ved arkiv-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

væsenets nyordning 1889 blev han arkivar i Rigsarkivet og endelig 1897 ved A. D. *Jørgensens død rigsarkivar. Han var en udmærket arkivmand, men efter Jørgensens skelsættende virksomhed brød han ingen nye baner. Han udgav for arkivet *Kancelliets Brevbøger 1551–60*, 1885–85, *Fonden ad usus publicos* I–II, 1897–1902, og *Indberetninger fra Charles Dançay til det franske Hof om Forholdene i Norden 1567–1573*, 1901.

Selvstændig forfattervirksomhed øvede B. væsentlig i Historisk Tidsskrift. Han blev medlem af bestyrelsen for Historisk forening 1877 og redigerede tidsskriftet 1878–97 (5. og 6.r). Han prægede det ved sin grundige, faste og velorienterede redaktion, og han skrev selv en række afhandlinger og navnlig anmeldelser hvor han udfoldede uhyre lærdom og ofte antydede veje for forskningen. Blandt hans egne resultater bør især nævnes hans påvisning af det uhistoriske i sagnet om Christian *Barnekow og Christian IV (1872). Fra 1882 var B. endvidere sekretær i Dansk selskab for fædrelandets historie og sprog og 1883–1901 redaktør af Danske Magazin. 1879–1901 var han medlem af skriftudvalget i Samfundet for dansk genealogi og personalhistorie.

Det værk der længst vil bevare B.s navn er imidlertid *Dansk biografisk Leksikon* som han redigerede fra 1885 til sin død, på hvilket tidspunkt de første seksten bind forelå færdige, medens de tre sidste kunne udgives ganske efter hans plan og forarbejder. Der havde i 70erne flere gange været tanker fremme om et sådant leksikon, men først sammenspillet mellem Carlsbergfondet og F. V. *Hegel som leder af Gyldendalske forlag gjorde gennemførelsen mulig, og i B. der i begyndelsen havde store betænkeligheder fik værket en redaktør der nød videnskabens tillid. Han, der i udpræget grad var den stue- og læselærde mand, savnede utvivlsomt i visse retninger fornøden kontakt med tiden til overalt at gøre fyldest, men således som han og andre dengang opfattede opgaven havde han ypperlige betingelser for at løse den. Han imponerede ved sin ubestikkelige sandhedsvilje og sin uegennyttighed, og skønt han meget vel kunne være skarp i formen, ejede han en rolig sikkerhed der afvæbnede personlig umedgørlighed. Hans arbejdsevne var stor og jævn, og han havde i sin solide om end ikke vidtfavnende kultur og sin samfølelse med århundredgammel dansk lærdomstradition gode våben over for ubillig kritik og de hundreder af prekære afgørelser en sådan redaktionsgerning medfører. Han valgte på de fleste områder sine medarbejdere med forstand og inddrog stadig yngre kræfter. For Norge dér dengang intet biografisk leksikon havde, og som for fællestidens vedkommende medtoges under B.s værk blev hans gode forbindelser med norske historikere til nytte. Som redaktør forstod B. at holde fejlgrænsen på et minimum og at stænge taktløsheder ude. Rent systematisk set udnyttede han ikke fyldestgørende erfaringerne fra to så fremragende arbejder som Erslews forfatterleksikon og Wibergs præstehistorie. Alt i alt skabte han dog med enestående præcision et nationalt monument som det er en hæder at bygge videre på. Det var ikke mindst for hans redaktørvirksomheds skyld at universitetet 1894 gjorde ham til æresdoktor i filosofi. – R. 1891. DM. 1900. □Træsnit 1897. Relief af A. V. Saabye (gravstenen). Foto.

Selvbiogr. i Univ.s progr. nov 1894. – Johs. Steenstrup i Dansk biogr. leks. XIX, 1905 s. III–LXXVI (med bibliografi). V. A. Secher i Medd. fra det da. rigsarkiv I, 1906. L. Koch: En gammel præsts erindr., 1912 171–75. Louis Bobé i Nationalt. 11.2.1931. Samme: Livsdagen lang, 1947 142. Sv. Cedergreen Bech i Pers.hist.t. 16.r.V, 1977 243–55. – Papirer og breve i Kgl. bibl. Papirer i Rigsark. Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Povl Engelstoft**

Bricka, Georg Stephan, 1842–1901, lærer, musikhistoriker. * 5.10.1842 i Kbh. (Petri), † 30.12.1901 i Nyhuse ved Hillerød, begr. sst. F: underlæge, senere overlæge i hæren Frederik Vilhelm Theodor B. (1809–79, ~2° 1855 med Cecilia Ammentorp, f. Achen, 1814–97, ~1° 1845 med senere sognepræst i Randerup Hans Ludvig A., 1811–57; ægteskabet opløst, han ~2° 1855 med Ane Margrethe Elisabeth Termansen, 1820–72) og Maria Dorothea Ripperger (1815–47). ~21.5.1874 på Frbg. med Christiane Bolwig, * 13.5.1856 i Follerup, Herslev sg., Vejle amt, † 24.1.1942 i Kgs Lyngby, d. af exam. juris, proprietær Jens Christopher B. (1820–92) og Georgine Nicoline Achen (1819–77). – Bror til C. F. *B.

B. blev student 1861 fra Metropolitanskolen og valgte efter en kortere tid at have studeret jura at tage filologisk-historisk embedseksamen med hvilken han afsluttede studiet 1870. 1873 blev han konstitueret som lærer ved Fr.borg lærde skole, adjunkt 1876, overlærer 1891. I forbindelse med lærergerningen syslede han med pædagogisk litteratur og udgav et par historiske lærebøger (bl.a. *Nordens Historie i fragmentarisk Fremstilling*, 3. udg. 1889). Han var meget socialt indstillet og var i ti år sognerådsformand for Fr. borg slotssogn. To vidt forskellige interesser fyldte i øvrigt hans liv, fjerkræsagen og musikhistorien. Han vandt tidlig betydelig indsigt i hønseavl og var almindelig søgt tillidsmand på dette

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

område; han redigerede 1879–1901 Tidsskrift for Fjerkræavl der var organ for Foreningen for Danmarks fjerkræavl og udgav forskellige vejledende bøger og artikler om denne sag (*Illustreret Haandbog i Fjerkræavl*, 1884, og *Regler for Hønsegaarden*, 1885). – Også hans anden store interesse var tidlig vågnet hos ham. Han havde dyrket musik fra barn af, og han glædedes ved denne kunst hele livet. Han var medlem af Cæciliaforeningens bestyrelse 1866–74, og i Hillerød var han en af de ledende i egnens musikliv, dirigerede bl.a. byens musikforening. Sideløbende med disse praktiske musikalske interesser var han stærkt optaget af dansk musikhistorie. I brodrens Dansk biografisk Leksikon skrev han en række fortrinlige artikler om musikere og komponister. De er præget af omsorgsfuldt arbejde og udmærker sig ligesom S. A. E. "Hagens (med hvem B. ofte samarbejdede ved affattelsen) ved deres minutiøse gennemgang af det biografiske og bibliografiske stof, medens den kunsthistoriske karakteristik træder i baggrunden. □Foto. – Mindesmærke (Nyhuse kgd., Hillerød).

Program for Fr.borg lærde skole, 1874, 1901, 1902. Tidsskr. for fjerkræavl, 1902 nr. 539–40 og 561. Hønsegården, 1902 nr. 1 og 23. Dansk biografisk leksikon XIX, 1905 s. LXVIIf.

*Erik Abrahamsen**

Brieghel, Johann Fridrich, 1733–1802, kirurg. * 27.2.1733 i Langenzenn i Bayern, † 9.12.1802 i Kbh., begr. sst. (Petri kapel). F: kirurg Johann Gottlieb B. og Margaretha. ~9.4.1766 i Kbh. (Slotsk.) med Juliana Dorothea Riese, kammerjomfru hos dronning Sophie Magdalene, * 5.9.1736, † 21.4.1793 i Kbh. (Petri), d. af kammerlakaj hos dronning Sophie Magdalene Johan Henrik R. (ca. 1704–67) og Johanne Elisabeth Müller († før 1767).

B. uddannedes til kirurg på sædvanlig måde i Tyskland, rejste meget omkring, kom 1754 til Glückstadt, 1755 til Hamburg, 1756 til Slesvig og Flensborg og derfra til Kbh. hvor han kom i tjeneste hos amtskirurg Reiser. 1758 kom han i tjeneste hos hofkirurg H. F. "Wohlert, n.å. blev han rejsekirurg ved hoffet. 1762 var han udenlands og blev ved hjemkomsten anden kammertjener hos kronprinsen og 1766 livkirurg og første kammertjener hos den nye konge. 1768 fulgte han kongen på hans store udenlandsrejse. Natten til 17.1.1772 udleverede han nøglen til kongens sovegemak til de sammensvorne. 1775 blev han justitsråd. Sammen med de andre livkirurger støttede B. kirurgernes forslag om oprettelsen af Kirurgisk akademi, og han sad i bestyrelsen deraf til sin død uden dog at spille nogen større rolle.

V. Ingerslev: Danm.s læger og lægevæsen II, 1873 624. G. Norrie: Kirurgisk akademis hist. I–III, 1896–1923. H. Langberg: Dødens teater, 1971 26. – Papirer i Rigsark.

*Gordon Norrie**

Briennus, ca. 1170, cistercienser munk. † i Sorø. Englænderen B. var en af de fremmede munke, der kom ind i landet og levede i vore cistercienserklostre i grundlæggelsesperioden i 1100-tallet. Abbed Henrik i Vitskøl gjorde ham til abbed i Veng nord for Himmelbjergsøerne da dette oprindelige benediktinerkloster blev befolket med cistercienserne. Med breve fra kong Valdemar I hvis forgængere havde grundlagt Veng, og fra fire af rigets bisper drog den nye abbed til Rom for at opnå Alexander IIIs stadfæstelse af klostrets overdragelse til den unge energiske orden. Efter hjemkomsten styrede B. sit kloster et par år, men lå stadig i tvist med en frænke af kongen, enke efter en af klostrets første velgørere og førte derfor munkene fra Veng til Kalvø i Skanderborg sø. For at få pavens samtykke til denne forandring rejste han på ny sydpå; han havde dog vistnok andre hverv at røgte med det samme. Sandsynligvis efter tilskyndelse af kong Valdemar og for at forberede en udsoning mellem kongen og den landflygtige ærkebiskop lagde B. vejen om ad Clairvaux hvor Eskil opholdt sig, og i Rom var han til stede just da der blev truffet afgørelser i vigtige sager som udsendinge fra kong Valdemar havde forelagt paven. – Tredje gang drog B. til Rom da munkene på grund af vanskelige naturforhold måtte flytte fra Kalvø til Øm mellem Gudensø og Mossø (1172); på dette tidspunkt var han dog ikke mere abbed, men overført til et andet kloster. Han døde som munk i Sorø. I Øm klosters krønike skildres B. som en klog mand der forstod at føje sine ord, afholdt af stormændene og anset i Rom.

M. Cl. Gertz: Scriptores minores II, 1918–22. Hans Olrik: Konge og præstestand II, 1895 71–73.

*Ellen Jørgensen**

Brinch Hansen, J., se **Hansen, J. Brinch.**

Brinck (Brink), **Iver,** 1665–1728, præst, salmedigter. * 19.11.1665 i Valderhaug, Sundmørs provsti, † 25.6.1728 i Kbh., begr. i Nic. k. F: inspektør i Nordlandene og Finmarken, senere boghandler og lærer Didrik B. (1631–86) og Helena (Lene) Hansdatter († tidligst 1692). ~1° 20.7.1692 i London med Ambrosia Michelsen, formentlig døbt 18.11.1670 i Kristiania, † 1.8.1709 i Kbh. (Holmens), d. af borger i Kristiania Henrik M. († 1687) og Cathrine Torchlus († tidligst 1702).

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

~2° 3.9.1710 i Kbh. (Holmens) med Sophie Seidelin, * 1693, † 13.8.1741 (~2° 1735 med biskop Christian *Ramus, 1687(8)–1762), d. af senere generalpostdirektør, konferensråd Hans *S. (1665–1740) og Drude Margrethe Clausdatter († 1711).

B. gik først i skole i Uddevalla og Kristiania, derpå i Stockholm hvorfra han blev student 1681. En tid studerede han i Uppsala, men lod sig 1682 indskrive ved univ. i Kbh. 1683 drog han som huslærer til Norge hvorfra han vendte tilbage til Kbh. 1686. S.å. tog han teologisk attestats og blev alumne på Valkendorfs kollegium samt dekan på kommunitetet. Desuden virkede han som huslærer i fornemme familier, bl.a. for Ulrik Christian *Gyldenløve. 1689 var han i alvorlig livsfare ved operahusets brand på Amalienborg og mistede ved denne lejlighed sin trolovede Anna Catharina Alsteen. S.å. blev han feltpræst for de hjælpetropper, der sendtes til England og Irland, og 1691 blev han kaldet til præst for den dansk-norske menighed i London. I denne stilling indlagde han sig stor fortjeneste ved at skaffe menigheden en kirkebygning hvortil grundstenen blev nedlagt 1694. For at indsamle de fornødne midler hertil måtte B. foretage mange rejser, og en endnu bevaret brevbog indeholder talrige vidnesbyrd om det betydelige arbejde han satte ind på denne sags fremme. 1696 blev kirken indviet. Medens B. var præst i London udgav Robert Molesworth sin lidet smigrende beskrivelse af tilstanden i Danmark i året 1692 (da. overs. 1977). B. fik da 1694 en anset engelsk jurist dr. William King til at udgive et modskrift, Animadversions on a Pretended Account of Denmark, og selv forsynede han ham med de fornødne faktiske oplysninger hertil. Dette bidrog yderligere til at bringe B. i yndest hos den danske regering, og da han 1702 var rejst til Kbh. for at indkræve resterende kollekter til kirken i London blev han uden ansøgning kaldet til provst og sognepræst ved Holmens kirke. 1708 fulgte han som rejsepræst og konfessionarius Frederik IV på hans italienske rejse, og 1711 blev han sognepræst ved Nicolai kirke i Kbh. – B.s forfattervirksomhed er ikke meget omfattende. 1695 udgav han en versificeret omskrivning af Højsangen *Bruudgommens og Brudens Jesu Christi og hans Kirkis aandelige Kiærligheds Sange*, og 1705 udkom (anonymt) hans mest kendte skrift, en samling salmer *En Christens Tancke-Tøyle*, som igennem 1700-årene hørte til de mest yndede andagtsbøger og kom i oplag på oplag. Herfra stammer den bekendte nadversalme *Op sødeste Sang*. Som digter udmærker B. sig ikke ved formel elegance, men hans salmer besidder ofte en ejendommelig djærvhed og original kraft i udtrykket som især måtte tiltale de bredere lag. Indholdsmæssigt set viser B. sig tydeligt nok som påvirket af „den engelske retning": han optræder som talsmand for en praktisk-etisk kristendom, og han lægger megen vægt på alvorlig vækkelse af den enkelte. Blandt hans skrifter må også nævnes en pragtfuldt udstyret ligprædiken over fru Berthe Scheel, 1720, den første og den største bog der er udgået fra det Phønixbergske trykkeri. Den smukke og rene prosa hvori B. her udtrykker sig vidner om hans også fra anden side velkendte interesse for det danske sprog. Han har således i et digt til Fr. *Rostgaard udtalt sin harme over modersmålets tilsidesættelse, og han virkede som medarbejder ved dennes danske ordbog. □Stik. Mal. af Nic. Wichmann, stukket af A. Reinhardt 1726 og atter 1727.

Programma funebre af 5. juli 1728. E. F. Wolff: Saml. til hist. af den danske og norske evangelisk-lutherske kirke i London, 1802. Chr. Bruun: Fr. Rostgaards liv og levnet, 1870 119f 122. P. W. Becker i Hist. archiv 1872, I 234–42. Chr. H. Brasch: Om Robert Molesworths skrift An account of Denmark as it was 1692, 1879. Louis Bobé: Operahusets brand på Amalienborg 1689, 1889 44 55f. H. F. Rørdam i Kirkehist. saml. 5.r. II, 1903–05 370 762f; VI, 1911–13 209–40. Louis Bobé: Bremerholms kirke og Holmens menighed, 1920 154–220. Chr. Paus og S. H. Finne-Grønn i Norsk slekthist. t. II, 1930 141f. Kristen Valkner i Norsk teol. t. LIII, 1952 230–36. A. Malling: Dansk salmehist. VI, 1971 95–97. – Brevbog i Landsark. for Sjælland (Sjæll. st. bispeark.).

*Bjørn Kornerup**

v. Brincken, Carl **Wilhelm** Emil, 1845–1928, præst. * 28.3.1845 i Haderslev, † 9.4.1928 i Ribe, begr. i Spandet. F: isenkræmmer Melchior Christoph v. B. (1802–76) og Agnes Theodora Maria Frederikke Carstens (1814–93). ~15.6.1877 i Skt. Nicolai på Før med Christine Benedicte Mikkelsen, * 12.11.1846 i Ballum, † 29.12.1916 i Ribe, d. af skibsfører Hans Michael Christensen M. (1818–76) og Ane Christine Benedicte Gram (1820–1906).

Opvokset i et udpræget tysk hjem deltog v. B. som skoleelev i den danske latinskole 1864 ved de tyske troppers ankomst til Haderslev i tyske demonstrationer. Lærernes behandling af ham i de følgende uger gav anledning til at civilregeringen lukkede skolen. v. B. blev student 1866 og studerede derpå teologi i Erlangen, Berlin og Kiel, tog eksamen sidstnævnte sted 1872. Efter nogle års virksomhed som lærer ved privatskoler blev han 1875 præst og lærer på en af de frisiske øer, Halliger Gröde, og kom derfra 1882 til Valsbøl hvor han af hensyn til nogle familier der ikke forstod tysk udførte enkelte gudstjenstlige handlinger på dansk; han fik heri støtte af generalsuperintendent B. *Godt. Han tog i disse år sit

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

standpunkt på dansk side i den nationale kamp – man antog almindeligt at det var hans udpræget dansksindede hustru der bl.a. 1869 havde været med i de nordslesvigske kvinders deputation til den danske kronprins' bryllup der havde draget ham over; selv hævdede han at det var hans retfærdighedsfølelse der bestemte hans holdning. 1887 blev han præst i Spandet, og nu lod han uden forbehold sine danske sympatier komme for dagen på provsti- og fællessynoder, ved valg, afholdelse af møder o.l. Hans færd blev her fra første færd overvåget, sidst i 1880erne blev han afsat som lokal skoleinspektør, og flere disciplinærundersøgelser mod ham fandt sted. Inden resultatet af en sådan sag, rejst på grundlag af „politiske bagateller", forelå søgte og fik han sin afsked fra 1.1.1905. Sine sidste år levede han i Ribe.

Sønderjylland, 1904 nr. 7–8. Johannes Schmidt (Vodder) i Schleswig-Holsteinisches Kirchenblatt 16.10. 1904. Sprogforen.s almanak, 1923 106f. Peder H. Smidt sst., 1929 77–79. Haderslev skoles program 1926.

*Hans Lund**

Brinck-Seidelin, Ludvig Christian, 1787–1865, departementschef, landøkonomisk forfatter. * 20.12.1787 på Eriksholm, Ågerup sg., † 14. 7.1865 i Kbh., begr. på Frbg. F: landsdommer, stamhusbesidder, konferensråd Hans de B.-S. (1750–1831, ~2° 1801 med Henriette Cathrine Lederer, 1773–1842) og Mariane Magdalene Eichel Bartholin (1752–1800). ~30.12.1815 på Frbg. med Maria Elisabeth Krag, * 29.5.1790 i Kbh. (Garn.), † 19.4.1874 på Frbg., d. af tjener hos grev Schimmelmann Johan K. († 1802) og Anne Kirstine Hansdatter († tidligst 1808).
B.-S. blev student 1805 (priv.dim.) og 1812 juridisk kandidat. 1813 blev han auskultant i rentekammeret og to år senere amtsforvalter i Hjørring. Her virkede han til 1845 da han udnævntes til generaldecisor og chef for rentekammerets danske regnskabsvæsen. 1860 blev han chef for revisionsdepartementet og afgik 1862. Som amtsforvalter i Hjørring fik han 1837 oprettet nogle folkebogsamlinger hvad der bidrog til hans popularitet hos befolkningen. I sin egenskab af leder af det statslige revisionsvæsen tilvejebragte han på dette område betydelige fremskridt. B.-S. var en af de „oplyste mænd" der i 1832 blev udnævnt til at forberede den påtænkte ständerforfatning, og 1834 valgtes han som ständerdeputeret for Ålborg by. Han tilhørte i Viborg stænder det liberale parti og øvede en betydelig indflydelse på forhandlingerne. 1838 gjorde han sig til talsmand for jødernes valgbarhed, og 1840 forelagde han den ålborgske petition om en fri forfatning, ligesom han var forfatter til ständerforsamlingens værdige adresse til kongen. 1848 valgtes han i Hjørring amts 5. kreds (Vrejlev) til den grundlovgivende rigsforsamling og deltog ivrigt i dennes forhandlinger men søgte dog ikke siden valg til rigsdagen. B.-S. var medlem af bestyrelsen for Selskabet til trykkefrihedens rette brug og var dettes formand 1848–50. Fra 1838 til 1846 ejede han Aggersborggård, og 1861 arvede han det B.-S.ske fideikommis.
Hans interesse for landbrugsforhold gav sig udslag i afhandlingen *Var det gavnligt, om Forpagtningstiden af Bondejord var overladt til Contrahenternes Tykke?* og: *om Bøndergaardenes Størrelse var uindskrænket?*, 1816, og 1828 offentliggjorde han *Hjørring Amt* der udsendtes som det fjerde bind af Landhusholdningsselskabets amtsbeskrivelser. B.-S.s skildring af Hjørring amt er en af de bedste amtsbeskrivelser og præges ikke mindst af hans interesse for landbefolkningens sociale forhold. Selskabet for trykkefrihedens rette brug udgav 1840 hans *Populair Fremstilling af det danske Skatte- og Afgiftsvæsen*, og desuden har han bidraget til dagblade og tidsskrifter, væsentligst om landboforhold. B.-S. var som den oplyste og socialt interesserede embedsmand i slægt med 1780ernes generation mere end med samtidens nationalliberale. – Kammerjunker 1814, etatsråd 1835, konferensråd 1851 – R. 1840, DM. 1847, K. 1856, S.K. 1862. □Mal. af Eckersberg, 1832. Afbildet på litografi 1844 efter tegn. af L. A. Smith af ständerrepræsentanterne i Viborg. Tegn. af Gertner, 1855 (Fr.borg). Et fotografi er gengivet i litografi af I. W. Tegner, 1859, og i træsnit 1865 efter tegn. af H. Olrik. Afbildet på Constantin Hansens mal. 1860–64 af den grundlovgivende forsamling 1848 (Fr.borg).

F. E. Seidelin: Stamtvl. over familien Seidelin, 1877. Ths. Larsen: En gennembrudstid II, 1922. Hans Jensen: De danske ständerforsamlingers hist. I–II, 1931–34. Samme: Dansk jordpolitik II, 1945.

Claus Bjørn (C. Klitgaard)

Brink Lassen, Jens, 1858–1919, landbrugsskoleforstander. * 10.9.1858 i Nyrup, Sønderholm sg., Ålborg amt, † 15.12.1919 i Tåstrup, begr. i Tune. F: gårdejer Jens Lassen (1822–1912) og Birgitte Cecilie Jensen Brink (1832–99). ~28. 10.1893 i Odense med Karen Nielsine Larsen, * 6.4.1861 i Lille Viby, Drigstrup sg., Odense amt, 7.11.1938 på Frbg., d. af gårdejer Jacob K. (1830–77) og Ane Kathrine Steffensen (1834–1913).
B. L. gennemgik kursus på Sønderholm højskole og Tune landboskole, tog 1881 landbrugseksamen, var 1881–88 lærer ved Faurbogård landbo-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

skole, 1888–98 konsulent i husdyrbrug for Gl. Roskilde amts og Ramsø-Tune herreders landboforeninger; han skaffede sig hurtigt tillid og anseelse så han 1896 blev forstander for Tune landboskole efter A. Svendsen. B. L. forstod at bevare den ansete skoles traditioner; han var en typisk repræsentant for de landbrugslærere der forener grundig faglig indsigt med forståelse af den åndelige vækkelses betydning for landboungdommen; hans undervisning var praktisk anlagt, metodisk, klar og saglig, samtidig livfuld og opildnende så han i høj grad påvirkede elever og tilhørere. Som følge heraf var han søgt og skattet som foredragsholder i landbokredse; han fik desuden en række tillidshverv, bl.a. formand for Ramsø-Tune herreders landboforening, De sjællandske landboforeningers kvægudvalg og kvægopdrætterforening og Foreningen af danske landbrugslærere. 1912–16 var han næstformand for De samvirkende landboforeninger i Sjællands stift og medlem af De samvirkende danske landboforeningers bestyrelse. Fra oprettelsen af Foreningen af danske landbrugskandidater 1896 var han medlem af bestyrelsen, 1918–19 formand og siden æresmedlem. På grund af sit vaklende helbred trak han sig 1917 tilbage som forstander for Tune landboskole hvor han efterfulgtes af N. Bredkjær. Han udgav en lærebog *Jordbundslære*, 1886 og var medredaktør af Vort Landbrug 1906–12. I dette blad og forskellige andre steder skrev han talrige artikler navnlig vedrørende husdyrbrug. B. L. forenede i sjælden grad opdragerevne med praktisk sans; der var harmoni i skolens landbrug, eleverne satte megen pris på deres lærer og forstander der som leder af den store skole havde udmærket støtte i hustruen. – R. 1913. □Tegn. af Troels Trier, 1921 (Tune landboskole). Foto.

Ugeskr. for landmænd, 1919 703f. Vort landbrug, 1919 553f. Tune elevers årsskr., 1919. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Anton Christensen**

Brisson, Carl Frederik Ejner Pedersen, 1893–1958, skuespiller. * 23.12.1893 i Kbh. (Matth.), † 26.9.1958 på kommunehosp. sst., begr. sst. (Katolsk vestre). F: tidligere møllersvend, senere tøffelmager Karl Pedersen (1855–1931) og Kirstine (Kirsten) Madsdatter (1860–1925). ~ 24.10.1915 med Maria Laurenze (kld. Cleo Villard) Jørgensen, * 13.9.1894 i Kbh., † 28.11.1975 sst., d. af maskinarbejder Ernst Carl Oluf Jørgensen (1860–1940) og Mathilde Anna Birgitta Wenk (1866–1924).

I sin barndom på Vesterbro i København ernærede B. sig først som mælkedreng og senere som bryggeriarbejder. Efter en kort karriere som professionel bokser blev han 1916 engageret som sanger til forlystelsesstedet Sommerlyst (det senere Frederiksberg teater). Året efter medvirkede han i stumfilmen *De mystiske Fodspor*, og 1918 blev han engageret som sanger i Stockholm. Herfra rejste han 1919 til London hvor han fik sit internationale gennembrud som operettesanger. Han spillede således grev Danilo i *Den glade Enke* 7 år i træk. Derefter var han teaterdirektør i London 1926–33. I England medvirkede han også som skuespiller i Alfred Hitchcock-filmen *Ringen* samt i *Den dansk-amerikanske Fange*, 1929. Efter årene i London bosatte han sig 1933 i Hollywood hvor han håbede på at kunne gøre sig gældende som filmskuespiller. Han medvirkede fx i *Hjerterkonge*, *Sensationernes Revy*, *En Sømand gaar i Land* og *To Hjerter i Valsetakt*. Trods gode anmeldelser og ihærdighed lykkedes det ham ikke at slå sit navn fast i denne branche, og 1943 lagde han sin karriere om og begyndte at optræde over hele USA med sit eget one-man show. Han fik hurtigt oparbejdet et stort og trofast publikum der hver gang fyldte varieté- og koncertsale når han igen og igen vendte tilbage under sine store turneer. Efter 2. verdenskrig opholdt han sig hver sommer i Danmark hvor han fx optrådte i Ambassadeur og gav koncerter i radioen. Hans kendingsmelodi *A little white gardenia* er kendt af de fleste englændere og amerikanere, og i Danmark afsluttede han altid sine koncerter med at synge Robert Henriques' og Carl Arctanders *Københavnervise*.

Hans medfødte talent og udadvendte charme parret med en meget elegant og maskulin sceneoptræden var utvivlsomt en faktor der i væsentlig grad bidrog til hans store succes, og som fik hans publikum til at glemme hans små sanglige brister. Hertil kom at han i årenes løb opøvede en stor improvisationsevne. Han inddrog publikum i sine forestillinger, konverserede dem, havde altid et kvikt svar parat og kunne nok være vovet, men aldrig plat. – R. 1949. □Buste af H. Isenstein, 1939 (Teatermus.). Tegn. af Hammerlund, 1952. Statuette af Leif Eiriksson. Foto.

Sv. Kragh-Jacobsen i Berl. tid. 27.9.1958.

Hans Vangkilde

Brix, Christian Carl, 1820–1908, skolebestyrer, politiker. * 14.3.1820 i Gerlev, Randers amt, † 26.10.1908 i Kbh., begr. sst. (Vestre). F: sognepræst i Gerlev-Enslev, sidst i Århus, konsistorialråd Jens Christensen B. (1780–1849) og Caroline Margrethe Sophie Holm (1796–1873). ~ 1° 12.5.1852 på Frbg. med Nathalia Malvine Elfride Willemoes, * 10.1.1821 i Århus, † 19.5.1860 i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Kbh. (Frbg.), d. af stiftsfysikus, senere etatsråd Frederik Vilhelm W. (1778–1860) og Mariane Elise Hillerup (1791–1861). ~2° 5.8.1862 i Kristiania med Caroline Augusta Leontine Thaulow, * 28.10.1841 i Kristiania, † 18.6.1907 i Kbh., d. af lektor, senere professor Moritz Christian Julius T. (1812–50) og Margareta Elisabeth Juel (1822–50).

B. blev student 1836 fra Århus og cand.teol. 1842. Han underviste efter sin embedseksamen i forskellige skoler, navnlig i Borgerdydskolen på Christianshavn, og beskæftigede sig i øvrigt med historiske studier der førte ham til studierejser til Stockholm og Uppsala (1845) og til England (1851). I Uppsala holdt han under megen tilslutning forelæsninger over dansk litteratur og knyttede personlige forbindelser der vedligeholdtes gennem årene. I det københavnske studenterforeningsliv tog han levende del og var navnlig stærkt optaget af de skandinaviske bestræbelser. Okt. 1851 blev han bestyrer for Efterslægtsselskabets realskole og forblev i denne stilling til 1892. Under B.s ledelse voksede den gamle skole i betydning og anseelse og udvidede sin virksomhed til også at omfatte forberedelse til artium. I en årrække var B. medlem af og senere formand for eksamenskommissionen for folkeskolens lærere og lærerinder. Det faldt naturligt at den smukke og repræsentative mand med de livlige politiske interesser, den let flydende veltalenhed og det udpræget nationalliberale sindelag snart blev draget ind i det offentlige liv. 1858–92 var han medlem af Kbh.s borgerrepræsentation hvor han navnlig tog sig af skole- og forsørgelsesforhold, 1863–66 var han medlem af rigsdagens landsting for Kbh., 1864–66 af rigsrådets og 1866–87 af rigsdagens folketing, i begge perioder valgt i Kbh.s 2. valgkreds.

I begyndelsen af sin parlamentariske virksomhed tog han mere fremtrædende del i den almindelige politiske forhandling, således da han i juni 1864 var ordfører for en forespørgsel i rigsrådets folketing angående det standpunkt hvorpå Londonkonferencens forhandliner da befandt sig, og senere under forfatningsdebatten, men efter 1866 var det væsentlig rent saglige spørgsmål, navnlig skolesager, han beskæftigede sig med, og alt som årene gik deltog han sjældnere og sjældnere i folketingets forhandlinger. Mens han på rigsdagen altid stod i anden række var hans indflydelse mere mærkbar i den nationalliberale ledelse af hovedstadens offentlige liv. I komiteer, ved valgforberedelser, indsamlinger etc., var han altid en af de toneangivende. – Tit. professor 1869. Etatsråd 1886. □Litografi af Gaudenzi, 1866. Træsnit 1870. Mal. af Jørgen Roed, 1876. Træsnit 1886. Mal. af G. Achen, 1893 (Efterslægtsselskabets skole), skitse hertil (Fr.borg) samt kopi. Foto.

V. Topsøe: Politiske portrætstudier, 1878. H. Wulff: Den da. rigsdag, 1882. C. St. A. Bille i Ill.tid. 22.1.1893. Knud Bokkenheuser sst. 8.11.1908. F. Bokkenheuser: Det var i året –, 1909. Samme: C.C.B. Et mindeskrift, 1920. Knud Bokkenheuser: Da man var ung –, 1926. Frantz Dahl i Efterretninger om Efterslægtsselskabets gymnasium for skoleåret 1919–20, 1920 7–12. J. Hatting: Efterslægtselskabet og dets skole II, 1938 9–40.

*N. Neergaard**

Brix, Hans Nicolaus, 1870–1961, litteraturforsker, kritiker. * 24.10.1870 i Vejle, † 20.1.1961 i Gentofte, begr. sst. F: løjtnant af infanteriet, lærer, senere kaptajn og realskolebestyrer i Varde Nicolaus B. (1835–1912, ~2° 1895 med Caroline Mathilde Laub, 1855–1942) og Anna Marie Ohrt (1838–93). ~5.9.1903 i Struer med Johanne Scholl, * 6.7.1882 i Kbh. (Holmens), † 19.1.1962 i Gentofte, d. af cand. pharm., senere apoteker i Struer Herlov Dalhoff S. (1848–1914) og Malfridur Øgmundsen (1850–1920).

B. var af sønderjysk slægt og blev student fra Ribe 1887. Efter embedseksamen 1894 (cand. mag. med dansk, fransk og latin) virkede han som lærer ved forskellige skoler, fra 1903 ved Giersings realskole i Odense. Her blev han involveret i forberedelserne til H. C. Andersens 100års fødselsdag, både med hensyn til indsamlingsarbejdet til museet og som bidragyder til det lille skrift „H. C. Andersen fra hans Fødeby", 1905 med en endnu læseværdig artikel om Andersens digtning. Den videre syssel med digterens dagbøger og levnedsproblemer satte frugt i disputatsen *H. C. Andersen og hans Eventyr*, 1907 der er standardeksemplet i dansk litteraturforskning på den biografiske fortolkningsmetode. En række eventyr belyses gennem deres tilblivelse og virkelighedsbaggrund, men der forekommer også vilkårlige og uholdbare konstruktioner. Året forinden var B. blevet gymnasieadjunkt i Ålborg, og ud af hans litteraturundervisning voksede et antal fine studier, især af ældre lyrik. Allerede som student havde han foretaget undersøgelser af versekunst (*Om Stavelsesrimet i Dansk*, publiceret i Dania 1898), og nu fulgte *Fagre Ord. Smaa Kommentarer til berømte danske Digte*, 1908 fra Brorson til Drachmann, *Tonen fra Himlen. Billeder af den kristelige Lyrik*, 1912 om vore salmister og *Vers fra gamle Dage. Studier i Middelalderens Digtekunst*, 1918, særlig om de såkaldte historiske folkeviser og deres overleveringsproblemer. I *Gudernes Tungemaal*, 1911 som er tilegnet Georg Brandes, er de lyriskmetriske analyser suppleret med episke og dramatiske med sigte mod at skitsere en almen poetik, en teknisk belysning af digtekunstens gen-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

rer; det er det nærmeste B. er kommet henimod en litteraturteori, men den er rent empirisk-naturalistisk. I et par tilfælde samlede han sine punktvise studier om klassiske forfatterskaber *Johannes Ewald*, 1913 og *Blicher-Studier*, 1916 der begge er ret ujævne men indeholder glimrende iagttagelser.

1919 blev B. docent i dansk litteratur ved Kbh.s univ. og 1924 professor sammesteds. Som et overskue over fagfeltet udgav han 1926 det flere gange optrykte populærværk *Danmarks Digtere. Fyrretyve Kapitler af dansk Digtekunsts Historie.* Det går fra Saxo til Pontoppidan med en kort epilog om den senere litteraturudvikling. Det er båret af ægte kærlighed til vor litterære arv, men karakteriserer den med lune og skarpsyn uden mindste brug af klicheer. B.s hjerte var især hos den ældre digtning, og som universitetskollega til Vilhelm *Andersen fik han litteraturen før Holberg som sit særlige forelæsningsdomæne. Det afspejles i en række arbejder hvor tekstfilologiens metoder er forenet med æstetisk finsans og dristig kombinationslyst. Samtidig med *Indledning og Bemærkninger til Palladius' Visitatsbog*, 1927, kom *Gorm Konge og Thyra hans Kone* (sammen med Lis Jacobsen og Niels Møller) der søger at omtolke den lille Jellingesten, og som blev optakt til nogle stærkt omstridte afhandlinger om talmagi i runeindskrifterne *(Studier i nordisk Runemagi*, 1928, fortsat i Aarbøger for nordisk Oldk. og Hist., 1929, *Systematiske Beregninger i de danske Runeindskrifter*, 1932). Derefter fulgte en imposant samling af blandede forskninger, udsendt under titlen *Analyser og Problemer. Undersøgelser i den ældre danske Litteratur* I–VII, 1933–55. Emnekredsen strækker sig op til guldalderdigterne med enkelte nyere temaer, men tyngdepunktet ligger i perioden før 1700 hvor bl.a. skoledramaet, renæssanceepikken og baroklyrikken kommer i helt fornyet belysning. Desuden indgår et anseligt antal Holbergiana, og efter sin afsked fra univ. fik B. udbygget sine synspunkter på komedierne i et digert bind *Ludvig Holbergs Komedier*, 1942. Det blev indledningen til en række monografier i B.s lange og frugtbare otium hvor han tillige vendte sig til samtidens digtere. Bogen om Kaj Munk (*Hurtig svandt den lyse Sommer!*, 1946) er monument over det varige venskab med denne omtumlede dramatiker hvis bane han som teaterkonsulent (s.ndf.) havde været med til at forme. Bogen om Munks fætter, *Nis Petersen. Liv og Digt*, 1947 udsprang af interessen dels for hans lyrik som B. havde udgivet 1944, dels for uopklarede gåder i hans livsløb. Om en tredje ener i tidens litteratur skrev han *Karen Blixens Eventyr*, 1949, idet de sindrige fantastiske fortællinger måtte tiltrække denne trænede fortolker (som dog kom til at overse enkelte pointer, sml. J. Claudi i Gads danske Magasin 1950). Derefter vendte han tilbage til sin yndlingspoet fra guldaldertiden Emil *Aarestrup, 1952 (med et supplementsbind rummende digterens breve til hustruen) hvor endnu en gang biografiske opdagelser præsenteres jævnsides med æstetiske analyser. Hans sidste bog om Ambrosius *Stub, 1960 er svagere og skæmmet af uhæmmede tekstændringsforslag til Stubs mangelfuldt overleverede digte. – Nær forbindelse med hans faglige produktion har hans virksomhed som udgiver, hvor hans force var en røntgenagtig evne til at tyde vanskelige håndskrifter og hans svaghed en hang til vilkårlige tekstrettelser. Hans hovedbedrifter er udgaverne af Aarestrups samlede skrifter, 1922–25 (sm.m. P. Raunkiær) og H. C. Andersens Levnedsbog som han fremdrog af Det kgl. bibliotek, 1926. Desuden udgav han *Wadskiærs digte, 1915, Andersens eventyr, 1919 (begge sammen med Anker Jensen), Holbergs komedier, 1922–23, samt Aarestrup- og Ewald-manuskripter i serien Danske digtere ved arbejdet, 1940–44. – Allerede kort efter at have disputeret blev B. knyttet af Henrik *Cavling til Politiken som litteraturanmelder. I årene 1915-36 virkede han ved den Ferslewske presse (siden 1934 ved Dagens Nyheder); derefter overgik han til at anmelde litteratur og teater ved B.T. og fra 1940 ved Berlingske Aftenavis. Hans redaktionelle skiften var ikke politisk bestemt; han var stedse den æstetiske bedømmer der fyndigt og ofte i slående korthed afsagde sine domme. Han var åben for alle retninger blot han vejrede litterær kvalitet; hans fare som kritiker var fristelsen til sproglige kapricer, reversen af den friske og ubanale stil han fra begyndelsen mestrede. Hvad han fandt talentløst spiddede han med et par volter af sin pen og anså det selv for hensynsfuldt at processen ikke trak i langdrag. En tilsvarende ordfantasi udfoldede han som teaterkritiker (ved tidsskriftet Forum 1933, fra 1934 ved de ovennævnte blade). Her besad han den særlige baggrund at han i årene 1924–31 havde været tilknyttet Det kgl. teater som litterær konsulent. Han havde kun rådgivende myndighed over for teaterledelsen, men kunne dog gå i brechen for det unge danske drama, især Kaj Munk, men også Sven *Clausen og C. E. Soya; omvendt var han uden synderlig sans for den moderne verdensdramatik. Hans kendskab til scenens folk og kulisselivet kom ham til gode som teateranmelder, og her kunne hans stil-brillans fejre særlige triumfer i karakteristikker af sceneri og skuespillere. – Selv blev han en kendt og delvis frygtet figur i det københavnske miljø, hvor han foretrak omgang

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

med avisens og teatrets kredse fremfor universitetets. Men hans omfattende lærdomsværk vil bevare hans navn i kraft af de talrige lysende enkeltheder og evnen til at få de gamle tekster til at glimte af liv. Han forsagede de store åndshistoriske sammenhænge, de idémæssige synteser og de abstrakte systemer for til gengæld at sætte ind med punktuelle analyser – blottet for fagjargon, i et preciøst tilslebet sprog. – R. 1928. DM. 1931. □Tegn. af P. S. Krøyer, 1907, af Ernestine Nyrop ca. 1928, af Carl Jensen ca. 1928 og af Hans Bendix ca. 1928 og senere. Tegn. af Johs. Glob, 1931 (Fr.borg) og mal. af samme, 1932. Træsnit af Alex Garff, 1932. Mal. af Alex Bredsdorff, 1933. Tegn af Otto Christensen 1935, 1950 og 1958 (de to på Fr.borg) samt 1960. Karikatur af Jensenius, 1940 (Kgl. bibl.). Mal. af Margrethe Svenn Poulsen ca. 1950 og af A. Tørsleff, 1955 (Fr.borg). Tegn. af Hans Bendix, 1960 (sst.). Tegn. af Viggo Thomsen. Linoleumssnit af K. J. Almquist. Livsmaske. Foto.

Interview i Gads da. mag., 1931. – Volmer Dissing i Danske digtere i det 20. årh., ny saml. 1955 411. Fr. Nielsen sst., 1966 III 739. Paul V. Rubow i Politiken 24.10.1960. Samme i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1961. Jens Kistrup: H. B. og teatret, 1969. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Mogens Brøndsted

Brix, Harald Frederik Valdemar, 1841–81, socialistfører, bladudgiver. * 25.2.1841 i Kbh. (Fødselsst.), † 28.5.1881 sst., begr. i Ålborg. F: landmand (guldsmed) Jacob Stephanus B. (1811–67) og Frederikke Jeanette Pio (1804–57). Ugift.

B.s barndom blev præget af hjemmets ulykkelige forhold. Faderen var en ustadig person der ikke selv kunne ernære sin familie. Moderen og børnene havde derfor i perioder ophold hos bedrestillede slægtninge. B.s livsbane blev i højeste grad bestemt af det nære slægtskab og tidligt sluttede venskab med Louis "Pio hvis far var hans morbror, og hvis mor var hans faster. Efter en uregelmæssig skolegang kom han i handelslære i Kbh. og havde som ung pladser som boghandlermedhjælper og som kontorist i krigsministeriet. Jan. 1864 mødte han sammen med fætteren på reserveofficers-aspirantskolen, men dimitteredes tre uger efter som uegnet til officerstjeneste. I juni meldte han sig som frivillig ved hæren og deltog ved 18. regiment i kampen på Als. Efter krigens slutning var han igen boghandlerkommis, udgav 1869 annoncebladet *Dags-Avisen* som imidlertid gik ind i løbet af et par måneder og etablerede sig 1870 som bog- og musikhandler på Amagertorv men gik fallit jan. n.å. – Da L. Pio sommeren 1871 indledte sin politiske virksomhed ved udsendelse af de anonyme Socialistiske Blade optrådte B. som forlægger for nr. 2 af disse, og fra dette tidspunkt fik B. den rolle i det offentlige liv at udgive og administrere den første arbejderpresse og sammen med Poul "Geleff at være Pios våbenbroder i agitationen for socialismen i Danmark. Juli 1871–april 1872 udgav og redigerede han ugebladet *Socialisten* der fra 2.4.1872 udkom som dagblad med Pio som redaktør og B. som forretningsfører; det udgaves af et interessentskab hvori Pio og B. havde andele. På Pios initiativ stiftedes i okt. 1871 Den internationale arbejderforening for Danmark, og heri valgtes B. til sekretær. Mens Pio skrev de ledende artikler i bladet og Geleff foretog agitationsrejser i provinsen varetog B. foreningens indre anliggender, korrespondancen, herunder også den side der vendte mod de faglige sektioner. Han sørgede ligeledes for at der fra bladet ydedes foreningen økonomisk støtte. Efter at lederne på et møde 4.5.1872 havde talt for, trods politidirektørens forbud, at fastholde indkaldelsen til et arbejdermøde på Nørre fælled n.d. blev de alle tre arresteret og ved kriminal- og politiretsdom af 29.3. og højesteretsdom af 6.8.1873 dømt „for forbrydelser mod den offentlige myndighed og orden" til forbedringshusarbejde, B. i tre år.

B. havde ingen selvstændig opfattelse af socialismen; han støttede sig her ganske til fætteren. Det var ikke mindst B.s uovervejede udtalelser i forhørene om Internationales formål der blev benyttet af retten som grundlag for domfældelsen. Ved kgl. resolution fik de en del af straffen eftergivet og løslodes fra Vridsløse 8.4.1875. B. havde været alvorlig syg i fængslet og tog nu for at genvinde sit helbred ophold på landet; på grundlovsdagen fik han ligesom de to andre førere overrakt en hædersgave på 1.000 kr. – Eftersommeren 1875 trådte han på ny til som administrator af bladet som fra 10.5.1874 var overtaget af københavnske fagforeninger og døbt om til Social-Demokraten. Adskilligt tyder på at samarbejdet mellem Pio og B. ikke forløb uden gnidninger. Da det i begyndelsen af 1876 blev besluttet at udgive et illustreret vittighedsblad „for til Hovedvaabnet Social-Demokraten at føje et andet, lettere, der kunde repræsentere Svøben ved siden af Sværdet", blev dette blad *Ravnen* B.s private foretagende. Dets første nummer udkom 2.4.1876, og i løbet af kort tid havde dets ikke særlig smagfulde vid og Saxo "Wiegells tegninger i den grad udfordret myndigheder og privatpersoner at B. 6.9. blev fængslet og ved kriminalretsdom af 13.1. (stadfæstet af højesteret 5.4.) 1877 idømt fire års forbedringshus for ved billeder, vers og artikler i Ravnen at have udbredt misnøje og had til det bestående, fornær-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

met kongen og drevet spot med religionen. Hertil kom flere andre fængselsstraffe idømt for injurier. De fleste af bladets første 23 numre blev ved dommen konfiskeret. Fra maj 1877 til nov. 1879 hensad B. i Horsens tugthus, han overførtes derefter til Kbh.s varetægtsfængsel og siden til kommunehospitalet. Hans helbredstilstand var ret betænkelig, og med eftergivelse af reststraffen løslodes han juleaften 1880.

Mens B. sad fængslet var Pio og Geleff rejst bort (23.3.1877) og havde ladet blad og arbejderbevægelse i stikken. B. meldte sig derfor nu med krav om brugsretten, subsidiært en tredjedel brugsret til bladet, men en kontrahentforsamling forkastede et forslag herom. Nye mænd var kommet til, bevægelsen var lagt om på helt demokratisk grund, og man ønskede ikke stormester-systemet fra Pio-perioden indført igen. I øvrigt var B. genstand for oprigtige hædersbevisninger. Han havde jo udstået et martyrium for sagens skyld. Opfyldt af bitterhed oprettede B. da sammen med nogle tilhængere et nyt blad *Herolden* som han selv redigerede, og hvis første nummer udkom 12.2.1881. Han bebudede „ledende betragtninger fra et radikalt, socialistisk standpunkt". Radikalismen ytrede sig imidlertid hovedsagelig som angreb på socialdemokratiets ordførere, således bekæmpede Herolden heftigt P. Holms rigsdagskandidatur i Kbh.s 5. kreds. Ved siden af dagbladet Herolden startede B. 3.4.1881 et vittighedsblad *Brix's Ravn* hvoraf der i B.s levetid kom ni numre. Det synes uklart hvor meget i B.s journalistik der var et udtryk for personlige uoverensstemmelser og for en opposition mod partiets revisionisme. I den nyeste biografi af B. (Jens Engberg) er der lagt afgørende vægt på det sidste synspunkt. Han døde efter længere sygdom der var forværret ved fængselsopholdet. □Afbildet på træsnit med Geleff, 1875, og på træsnit med Pio og Geleff, 1877, af H. C. Olsen. Mal. efter foto.

C. Klitgaard: Slægtens saga. Stambog for efterkommere af ægteparret Mogens Brix og Karen Pedersdatter Larsen, 1898. Kendsgerningerne i den ved højesterets dom af 6. august 1873 påkendte justitssag imod L. A. F. Pio, P. J. Geleff og H. F. V. Brix, 1873. Kriminal- og politirettens dom i socialisternes sag, udg. Georg Kringelbach, 1873. Uddrag af den i socialistsagen befalede defensors indlæg for arrestanterne L. Pio, P. Geleff og H. Brix, 1873. E. W. Klein: Socialismen og dens ledere, 1876. D'herrer Pio, Brix og Geleff som arbejdskøbere, 1876. Herolden 29.5.1881. Social-demokraten 29.5. 1881. Oluf Bertolt: Pionerer, 1938. Jens Engberg: H. B., revolution og reformen, 1975.

*Oluf Bertolt**

Bro, Vagn Hans Christophersen, 1894–1966, politiker, politimester. * 17.2.1894 i Kolding (Skt. Nikolaj), † 22.12.1966 på Fakse sygehus, begr. i Præstø. F: overlærer, senere bankbestyrer i Brænderup Jørgen Christophersen B. (1861–1941) og Marie Margrethe Nicoline Hansen (1865–1938). ~23.1.1949 i Skivholme, Århus amt med Ane Petrea Nielsen, * 22.9.1886 i Ejer Rodehuse, Ovsted sg., Århus, † 3.2.1968 i Præstø (~1° med isenkræmmer i Præstø Lars Valdemar Nielsen), d. af gårdejer Rasmus Rasmussen Nielsen (* 1860) og Ingrid Marie Pedersen (* 1860).

B. blev student fra Kolding højere almenskole 1912 og cand. jur. 1919. Han begyndte sin juridiske løbebane som sekretær i tolddepartementet 1919–20 og sekretær ved Østre landsret 1919–28; samtidig var han en søgt manuduktør i statsret. Han ønskede imidlertid at arbejde i nærmere kontakt med befolkningen og var 1928–30 konstitueret politimester i Præstø. Han vendte tilbage til Østre landsret som fuldmægtig 1930–34, var konstitueret politimester i Hasle m.fl. herreder 1934–35, politimester i Præstø 1935–43 og sluttelig politimester i Køge 1943–61. Han var en omhyggelig og nidkær politimester der flere gange vakte opsigt ved at idømme sig selv bøder for overtrædelse af færdselsloven.

B.s indsats rakte imidlertid langt videre end embedsgerningen. Gennem sin slægt og sin opvækst i Kolding fik han impulser til politisk virke. Bedstefaderen gdr. Chr. Christophersen, Bro på Nordvestfyn (derfra slægtsnavnet) var venstres folketingsmand for Bogensekredsen 1884–92. Faderen var beundrer af Chr. Berg, og B. overførte som ung denne begejstring til J. C. Christensen og deltog allerede som gymnasieelev i venstres ungdom som han i mange år tjente som agitator og organisator. Opvæksten nær grænsen i årene op mod 1. verdenskrig gav ham en stærk nationalfølelse. I studenterårene var han med i Det unge Danmarks kamp mod salget af De vestindiske øer og havde 1920 gerne set grænsen draget syd om Flensborg. – Ved aprilvalget 1920 valgtes B. til folketinget af venstre i Stege-Vordingborg-kredsen men faldt ved julivalget s.å. 1926–35 var han valgt i Bogense- og Middelfart-kredsene, 1939–45 i Ruds Vedby-kredsen og 1953–64 i Kolding-kredsen. Han var folketingets første næstformand 1960–64 og medlem af Nordisk samfærdselskomité 1957–64.

B. blev ikke førende politiker i venstre men var en ihærdig organisator og fortaler for sit parti. Han grundlagde 1933 *Den liberale Venstre-Almanak* og redigerede den til 1953. Fra hans folketingsarbejde huskes især hans kamp mod den fri hastighed der bragte ham i skarpt modsætningsforhold til partifællen justitsminister Helga Pedersen, hans kamp for at bevare helligdagsloven uændret og hans indsats for indførel-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

se af ombudsmandsinstitutionen. Han stod på højrefløjen i sit parti og lagde som folketingsmand i Koldingkredsen klar afstand mellem sig og finansminister Thorkil Kristensen i Vejlekredsen. Hans holdning var i øvrigt kendetegnet gennem det arbejde han lagde i en række organisationer: medlem af bestyrelsen for Den personlige friheds værn, medlem af forretningsudvalget for Det frie Nord 1940–45, medlem af Grænseforeningens hovedbestyrelse og arrangør af Det sønderjyske lotteri i mange år og medlem af bestyrelsen for Foreningen National kunst.

B. anslog selv at han havde talt ved ca. 5.000 møder landet over. Han var afholdt i mange kredse på grund af sit lune, sin joviale fremtræden, sine barokke indfald og en vis grad af selvironi. Han havde fuldendt sans for det der skaber offentlig opmærksomhed, som da han under indtryk af den tiltagende danselyst blandt de unge i krigsårene advarede mod „de små siskener der flyver fra bord til bord". Hans sprog var let antikveret og distinkt udtalt. Han promenerede gerne i midtergangen i folketinget med hvid vest og guldurkæde når der var mange tilhørere eller TV-transmission. Han var bevidst posør, men lige så meget en idealist for hvem det liberale, det nationale og det royale var ukrænkelige værdier. – B. har skrevet politiske og juridiske artikler, var medarbejder ved „Den danske rigsdag 1849–1949", 1949 og „Folkestyrets Konger", 1949. – R. 1942. R.[1] 1955. K. 1963. □Mal. af H. C. Bärenholdt, 1954 (folketinget). Foto.

V. B.: Politimesteren fortæller 1965; De næste 25 år, 1966. – Berl.tid., Politiken og Dagbladet 23.12.1966. Papirer i Rigsark.

Helge Larsen

Bro Jørgensen, Jens Olav, * 1902, historiker, arkivar. * 29.12.1902 i Vesterbølle, Viborg amt. F: sognepræst, sidst i Højelse og Lellinge Rasmus J. (1866–1931) og Anna Pedersdatter Bro (1876–1958). ~5.9.1931 på Frbg. (b.v.) med Magda Eleonora Jensen, * 30.9.1904 i Helsingør, d. af togbetjent ved statsbanerne Hans Peter J. (1874–1921) og Ellen Sophie Elisabeth Andersen (1870–1913).

B.J. blev student 1921 fra Roskilde. Efter at have opholdt sig på Askov højskole vinteren 1921–22 og aftjent sin værnepligt ved livgarden 1923–24 tog han magisterkonferens i historie 1929 med speciale i 1700-tallet. 1934 blev han ansat i Rigsarkivet (arkivar II 1936, arkivar I 1949) og gjorde indtil sin afgang pr. 1.1.1970 fortrinsvis tjeneste på 1. afd. Trods flere muligheder for avancement til chefstillinger foretrak B.J. at fortsætte som menig arkivar og bevare det nære forhold til såvel arkivalier som publikum. Ved siden af afdøde professor Albert Olsen er B.J. utvivlsomt den mand der har inspireret flest kuld af unge historikere til at beskæftige sig med de mange aspekter i 1700-tallets økonomiske historie. Gennem en beredvillig og kyndig vejledning har han for mange forskere lettet adgangen til de langtfra altid overskuelige arkivaliemasser. Hans første store opgave i arkivet blev ordningen og registreringen af 1600-tallets store matrikelarbejder. Inden registraturen var helt slidt op, lykkedes det Rigsarkivet at udsende den som specialregistratur *Matriklerne 1664 og 1688*, 1968 (2. udg. 1976). Hans følgende store ordningsarbejder er ligesom hans forskning koncentreret om 1700-tallet. Særligt bør hans ordning af handelskompagniernes arkiver og kommercekollegiet frem til 1797 fremhæves. På grundlag af arbejdet med handelskompagnierne skrev han i Danmarks gamle Tropekolonier, 1952–53 *Dansk Vestindien indtil 1755* (2. udg. I, 1966) der netop skildrer kompagnitiden frem til statens overtagelse. Sammen med overarkivar Aage Rasch udarbejdede han den vejledende arkivregistratur *Asiatiske, vestindiske og guineiske handelskompagnier*, 1969 (Vejled. Arkivreg. XIV). Han fik også lejlighed til at foretage en studierejse i Ghana. Registraturen over kommercekollegiet er endnu ikke trykt, men de betydningsfulde administrationshistoriske oversigter for perioden 1735–97 foreligger i 1. afd.s interne skriftserie Primula, nr. 2, 3 og 16, 1969–70. B.J.s øvrige videnskabelige arbejde ligger især inden for 1700-årene, 1935 udgav han for Wesmanns skandinaviske forsikringsfond en fremstilling af *Forsikringsvæsenets Historie i Danmark indtil det 19. Aarhundrede*, en grundlæggende fremstilling af det hidtil ubehandlede emne, og 1943 skrev han som 2. bind af den af Axel Nielsen redigerede *Industriens Historie i Danmark* om perioden 1730–1820. Et andet bestillingsarbejde er *Svendborg Købstads Historie I*, udgivet af Svendborg by 1959–60 der i højere grad end flertallet af byhistorier beskæftiger sig med den økonomiske udvikling frem til bykommunalloven 1837. Umiddelbart efter afskeden fra arkivet udkom den meget levende biografi *Heinrich Carl Schimmelmann. En studie i skatmesterens fortid*, 1970.

1932–36 var han sekretær i Dansk historisk fællesforening og redaktør af tidsskriftet *Fortid og Nutid*. Ved siden af det betydelige forfatterskab har B.J. også været en flittig udgiver. Sammen med Thorkil Thaulow besørgede han 1936 udgivelsen af *Udvalgte Breve, Betænkninger og Optegnelser af J. O. Schack-Rathlous Arkiv 1760–1800*. 1940 blev han indvalgt i Kildeskriftselskabet og afsluttede i 1956 den af arkivar E. Marquard påbegyndte udgave af den udvalgte *Prins*

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Christian (V)s Breve. Han blev 1953 medlem af Det kgl. danske selskab for fædrelandets historie og har for dette udgivet *Ove Høegh Guldbergs og arveprins Frederiks brevveksling med Peter Christian Schumacher 1778–1807*, 1972. Denne brevsamling på mere end 200 breve af betydelig politisk og kulturhistorisk interesse er et foreløbigt smukt punktum på en lang forskerkarriere. – B.-J.s beskedenhed er som hans hjælpsomhed legendarisk. Han fik ved sin afgang i stedet for et egentligt festskrift tilegnet et dobbelthæfte af tidsskriftet Arkiv.

Johan Hvidtfeldt i Arkiv III 1970 (69) 2–4.

Thelma Jexlev (Povl Engelstoft)

Bro Larsen, Hedvig **Ellinor** Margrethe, * 1906, zoolog. * 25.7.1906 i Forsinge, Udby sg., Holbæk amt. F: landbrugskonsulent, senere professor ved landbohøjskolen O. H. *Larsen (1875–1955) og Betty Margrethe Bro (1878–1945). ~3. 11.1938 i Tibirke med afdelingsgeolog, dr. phil., senere professor Arne *Noe-Nygaard, * 30.7. 1908 i Ribe, s. af seminarieforstander i Ribe, senere sognepræst i Verninge Søren Jensen Sørensen N.-N. (1870–1934) og Ingrid Iversen (1886–1969).

Under påvirkning bl.a. af sin far har B.L. fra sin tidligste barndom næret interesse for insekternes biologi, og efter studentereksamen (Nørre gymnasium 1925) begyndte hun derfor at studere zoologi ved Kbh.s univ. og tog magisterkonferens 1933. Allerede forinden var hun på det nyoprettede laboratorium på Skallingen begyndt på nogle undersøgelser over hvad J. C. *Schiødte kaldte „de tunnelgravende biller", rovbiller og løbebiller af slægterne Bledius og Dyschirius og deres liv i gange og rør i sandet. Resultatet blev hendes disputats *Biologische Studien über die tunnelgrabenden Käfer auf Skallingen*, 1936 der viser hendes forbløffende evne til iagttagelse i naturen og til at sætte disse iagttagelser i relation til omgivelsernes indflydelse. Om denne indflydelse har hun siden skrevet en række afhandlinger, den første sammen med Math. *Thomsen om temperaturens indflydelse (1940), to andre om fugtighedens indflydelse og om varmedød (1943), alle baseret på forsøg med fluer. Samtidig havde hun dels på E. *Tetens Nielsens laboratorium „Pilehuset", dels på Tipperne i Vestjylland påbegyndt sammenlignende undersøgelser over natsommerfuglenes aktivitet (publiceret 1943 og 1949) hvor hun bl.a. påviser betydningen af „the master factor", nemlig den der under de givne forhold kommer nærmest artens minimumskrav. Fra 1945 til 1976 har B. været ansat ved Kbh.s univ. som lektor i terrestrisk økologi, der bl.a. omfattede sommerkurser i dette fag på Mols- og Skallingen-laboratorierne. Hun gik i disse år så stærkt op i sin undervisning at det gik ud over hendes videnskabelige arbejde der også sinkes af hendes strenge krav til nøjagtigheden af de gjorte iagttagelser. Til gengæld blev hendes kursus i høj grad værdsat af de studerende, præget som de var af hendes begejstring, viden og hendes intense forståelse af dyrenes bygning i forhold til deres levevis. Meget af dette kommer til orde i de frisk skrevne afsnit om strandens og klittens fauna i *Vort Lands Dyreliv*, 1949 og *Danmarks Natur*, IV, 1969 der også rummer mange ikke tidligere publicerede iagttagelser. B. er medlem af Kvinderegensens eforat siden 1954 og modtog 1944 Tagea Brandts legat. R. 1966. □Foto. (Zool. mus.).

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1936 178.

S. L. Tuxen

Broberg, Christian August, 1811–86, grosserer, politiker. * 3.4.1811 i Kbh. (Frels.), † 30.4.1886 sst. (Johs.), begr. sst. (Holmens). F: grosserer Christian Mortensen B. (1776–1852) og Anna Cosine Edsleff (1774–1851). ~21.11.1835 i Kbh. (Petri) med Ida Frederikke Gotschalk, * 5.2.1814 i Kbh. (Helligg.), † 13.4.1877 sst. (Frels.), d. af grosserer, generalkonsul Frederik G. (1786–1869) og Marie Frederikke Kierulf (1791–1870).

Som søn af en velhavende og anset købmand voksede B. op i gode forhold, og efter 1828 at være blevet student, privat dimitteret, kom han i nogle år på faderens kontor. Derpå rejste han til udlandet og tog 1832 for et længere tidsrum ophold i Messina hvor han fik ansættelse i det kendte handelshus Ferd. Baller & Co. i hvilket han endog en tid blev associé. 1835 kom han tilbage til Kbh. og indtrådte 1.1.1836 som kompagnon i faderens firma som i den anledning kom til at føre firmanavnet Chr. B. & søn. Ved faderens død 1852 blev han enechef. Som handelsmand kom B. hurtigt til at spille en fremtrædende rolle, først og fremmest i kraft af sin medfødte købmandsflair. Til denne evne føjede sig yderligere en klar og metodisk tankegang som uden at hæmme hans initiativ gjorde ham til en sjælden logisk tænkende købmand. For ham blev købmandskabet en kunst som i lige grad byggede på intuition og beregning, og intet optog ham mere end at finde rytmen i det store vekselspil mellem en verdensartikels „produktion" og „forbrug". Derfor blev også kaffe – hvis pris dengang ikke var under påvirkning af statslige indgreb – hans yndlingsvare, og det var på dette område hans firma blev det første nordiske firma som trådte i direkte forbindelse med Brasilien (E. Jonston & Co., Rio og Santos) og der-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

med åbnede en virkningsfuld konkurrence med Hamburgfirmaerne i den nordiske kaffehandel. Tilmed hentede han kaffen hjem i sine egne skibe og blev derved en af sin samtids betydelige skibsredere. Navnlig i 60erne tog hans forretning et stort opsving, og han stod i dette tidsrum som langt den største kaffeimportør i Norden. I disse år yndede han meget at sysle med statistiske beregninger og konklusioner, og sine resultater på disse områder udsendte han i form af beretninger – på både dansk og tysk – som havde mange læsere. 1874 mødte imidlertid B. som købmand sin skæbne idet hans firma på det voldsomste blev draget ind i den kaffekrise som da brød ud. Selv var han uden skyld heri idet han på det tidspunkt var på en rejse i udlandet, men sønnen, Carl August B.s (1846–1917) meget dristige spekulationer bragte firmaet så kolossale tab at B., uagtet han omgående ilede hjem da han blev bekendt med faren, ikke formåede at undgå tabet af næsten hele sin store formue. Han tog imidlertid ulykken med oprejst pande og imponerede sine omgivelser ved den besindighed og resignation han viste under modgangen. Men for firmaet satte denne begivenhed et skel for stedse idet det fra dette tidspunkt aldrig mere genvandt sin gamle position.

Ved siden af sin forretning tog B. i årenes løb del i etableringen af mange andre foretagender. Særlig bør det her fremhæves at han 1857 var blandt de mest indflydelsesrige indbydere til oprettelsen af Privatbanken i Kbh. hvis bankråds formand han straks blev og vedblev at være så længe han levede. På denne plads gjorde han sin store indsats ved at få den dengang ikke 30-årige C. F. Tietgen udnævnt til direktør i banken, og ved den støtte og virkefrihed han samtidig sikrede denne lagde B. et storsyn for dagen som ikke nok kan fremhæves, og B. deler derfor æren med Tietgen for stiftelsen af en lang række af de erhvervsforetagender som er knyttet til dennes navn. I det offentlige liv kom B. tidligt til at spille en fremtrædende rolle. Således indvalgtes han allerede i febr. 1843 i Grosserer-societetets Komité og var medlem heraf indtil 1863, fra febr. 1856 som viceformand, og der bør her navnlig peges på at han i kriseåret 1857 tog meget aktiv del i komiteens bestræbelser for at mildne krisen. 1845–51 var han desuden medlem af borgerrepræsentationen, og i dec. 1849 valgtes han til folketingsmand for Kbh.s 2. valgkreds, men udtrådte i sept. 1851, rimeligvis på grund af faderens sygdom. I febr. 1853 stillede han sig på ny i den nævnte valgkreds, men her slog hans modkandidat, Alfred Hage, ham. Ved et suppleringsvalg i Kbh.s 3. valgkreds kom han dog atter ind i folketinget, valgt ved kåring i juli 1854, men udtrådte på ny i maj 1856 da han efter fællesforfatningens vedtagelse allerede i febr. s.å. var blevet indvalgt i rigsrådet hvor han forblev til 1863. 1864 blev han medlem af rigsrådets landsting, men 1866 trak han sig for en årrække helt tilbage fra politisk virksomhed. Først 1882 da handelsstanden ved en indtrådt vakance ønskede at få en repræsentant i landstinget lod han sig overtale til at tage dette hverv som han beklædte til 1886. Ved på en gang at være medlem af Grosserer-societetets Komité og rigsdagen fik han 1855–56 lejlighed til i høj grad at befordre salget af børsbygningen fra staten til grosserersocietetet, en transaktion der kom til at spille en overordentlig rolle for Børsens indre indretning til handelsstandens bekvemmelighed. Som politiker beskæftigede B. sig fortrinsvis med merkantile sager – herunder i særdeleshed toldspørgsmål – og selv om han ikke besad nogen egentlig veltalenhed føjede ordene sig dog let og hurtigt for ham. – Etatsråd 1857. – R. 1851. DM. 1864. K.² 1874. □Litografi 1856. Mal., formentlig af Monies. Mal. af A. Schiøtt, 1860. Tre træsnit 1886 efter foto, det ene af H. P. Hansen. Relief (gravstenen). Maleri (Privatbanken). Foto.

Breve fra B. i Erhvervshist. årbog, 1956 51–62. – Ill. tid. 9.5.1886. C. F. Tietgen: Erindringer og optegnelser, 1904. J. Schovelin: Fra den da. handels renæssance II, 1924 160–70 286–302. Gunnar Hansen i Berl. aftenavis 11.2.1942. Viggo Sjøqvist: Peter Vedel II, 1962 23f.

*Jens Vestberg**

Broberg, Laurits Pedersen, 1859–1937, formand for FDBs bestyrelse, politiker. * 11.8.1859 i Sjørslev, Viborg amt, † 6.10.1937 sst., begr. sst. F: forvalter, senere gårdbestyrer og købmand Laust (Laurits) Pedersen B. (1834–1910) og Mette Johnsen (1836–ca. 90). ~ 17.5.1881 i Vium med Anne Marie Petersen, * 21.6.1860 i Vium, † 20.11.1949 i Sjørslev, d. af gårdejer Peder P. (1832–97) og Marie Kathrine Frederiksen (1839–1921).

Efter landbyskolen besøgte B. Sjørslev højskole i to vintre, og allerede 1881 fik han egen gård på 30 tdr. land i Sjørslev. I de følgende år kom han ind i ledelsen af lokale foretagender, var medstifter af det stedlige andelsmejeri og en tid formand for Sjørslev brugsforening, ligesom han 1894–1900 var medlem af sognerådet. I 1906 stillede han sig som venstremand i Randers landkreds mod P. Bjerre, men nåede ikke valg. S.å. valgtes han imidlertid til landstingsmand for 9. kreds. Under sin rigsdagsvirksomhed var han bl.a. medlem af finansudvalget (1910–13) og en tid formand for venstre i landstinget. På grund af landstingsvenstres forbeholdne stilling over for det i folketinget i samlingen 1912–13 vedtag-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ne grundlovsforslag udmeldte B. sig af partiet og dannede en særlig gruppe sammen med Jørgen *Berthelsen og N. Hansen der dog stod i valggruppe med venstre. Ved opløsningsvalget 1914 søgte han ikke genvalg. – Mere end den omtalte afvigelse fra landstingsgruppens standpunkt skyldtes hans beslutning om at forlade politik at han på dette tidspunkt indtog en fremtrædende plads i ledelsen af FDB. I 1898 var han valgt til repræsentantskabet, blev medlem af bestyrelsen 1902 og fik her hurtigt en fremtrædende plads. 1908 valgtes han til kontrollerende direktør, og i begyndelsen af 1914 efterfulgte han Severin *Jørgensen som formand for FDBs bestyrelse. Denne post beklædte han til sin død i 1937. Som leder af FDB kom han naturligt ind i styrelsen af andre andelsselskaber, således Andelsudvalget hvis formand han blev 1929, og Nordisk andelsforbund som han var formand for 1918–33. B. var tillige bestyrelsesmedlem i Andelsbanken til dens lukning i 1925 og på ny i den s.å. omorganiserede Dansk andels- og folkebank (Andelsbanken). B.s styrke som leder inden for andelsbevægelsen var en solid indsigt parret med baggrund i og samhørighed med bevægelsens medlemsmæssige grundlag. Hertil føjede han en realitetssans og ønske om at se praktiske resultater der utvivlsomt også bidrog til hans udtræden af aktiv rigsdagspolitik, samt viljestyrke og en til stejlhed grænsende personlig myndighed. Efter Anders Nielsens fald stod B. som den naturlige lederskikkelse inden for dansk andelsbevægelse som han havde været det inden for brugsforeningerne fra 1914. Han bevarede sin position inden for bevægelsen til sin død, men i de seneste år betød alderen at hans egentlige betydning for udviklingen var i aftagen. – R. 1921. DM. 1928. □Mal. af Ludvig Find, 1927. Mindesmærke med portrætrelief af E. Ølsgaard, 1938 (Sjørslev).

Andelsbladet, 1937 1437. A. Axelsen Drejer m.fl.: Fællesforeningen for Danm.s brugsforeninger 1896–1946, 1946. T. Odhe: Nordisk andelsforbund, 1958.

Claus Bjørn (A. Axelsen Drejer)

Broberg, Lily * 1923, skuespiller. * 1923 i Århus. B. begyndte allerede som 14-årig at optræde som danser på teatrene i Århus, især Vennelyst teatret, og kom senere til at spille roller i operetter og musicals. Som revy-skuespiller brød hun i begyndelsen af 40erne igennem i Helsingør revyen og kom derfra til Apollo teatret og revyerne i Tivoli. Også på film gjorde hun lykke som den friske humørpige, men viste hurtigt andre sider af sit talent bl.a. i Ole Palsbos *Diskret Ophold*, 1946. 1946–48 gennemgik hun elevskolen på Det kgl. teater hvortil hun var knyttet til 1952. Allerede i elevtiden kom hun til at spille mange roller – fx Malle i *Genboerne* – og fik som skuespiller ved teatret en række opgaver i det klassiske repertoire: Holberg, Heiberg, Hostrup. 1952 brød hun ud for at blive meddirektør ved Frederiksberg teater hvor hun bl.a. spillede titelrollen i Bernard Shaws *Millionøsen* og gjorde megen lykke som folkelig operette-primadonna – Josepha i *Sommer i Tyrol* som hun senere gentog på Scala. Efter to år opgav hun direktørjobbet og har siden spillet på næsten alle de københavnske scener. Hun har vundet megen popularitet som folkelig operette-skuespillerinde – *Call Me Madam*, Golde i *Spillemand på en tagryg* – og som revystjerne i Cirkusrevyen og på ABC-teatret. Hendes folkelighed er ægte og ligetil både på scenen, på tribunen og i radio-TV. Men fra midten af 60erne har hun jævnsides med revyerne og de folkelige lystspil-roller fundet nye veje for sit talent. Som moderdyrene i den absurde amerikanske groteske *Åh far, stakkels far* (Comediehuset) og i Strindbergs *Pelikanen* (Boldhus teatret) viste hun en hidtil uudnyttet evne for den stærke, krasse karakteristik – en linie, hun i 70erne har videreført bl.a. i *Frk. Reardon drikker lidt* (Bristol) og som Mrs. Peachum i Brechts *Skillingsoperaen* (Folketeatret). Det muntre, håndfaste og kontante i hendes sceniske udtryksform har skabt hendes sikre folkelige position, men har også gjort det muligt for hende at opnå en direkte kontakt med mere komplicerede og nuancerede karakterer på grænsen mellem komedie og tragedie. □Afbildet på tegn. af Hans Bendix, udst. 1951. Foto.

Jens Kistrup

Broby-Johansen, Rudolf Kristian Albert, * 1900, forfatter. * 25.11.1900 i Ålborg. F: slotsgartner, senere blikkenslager Rasmus Johansen (1872–1913) og mejerske Anna Andersdotter (1864–1943). ~ 1° med Karen Margareta Susanne Rasmussen Bjarnov * 4.9.1901 i Köln, † 28.2.1927. ~ 2° 12.7.1937 i Riga (b.v.) med Aina Pogina * 10.6.1912 i Irkutsk, d. af mejerist Jakob Pogin (1876–1963) og Anna Teikmann (* 1879).
B. har selv udtalt at hans personlige data ingen offentlig interesse har: Har ingen eksaminer og har aldrig beklædt nogen stilling, før jeg blev statslønnet dansk forfatter 1956 (finanslovsydelse). Efter barneår i en fynsk landsby og gymnasieår på Indre missions kostskole i Haslev har han ernæret sig som free lance journalist og forfatter. Foretog i 1920erne og 1930erne en lang række rejser i Europa. Altid på billigst mulige måde og ofte til fods. Formålet var med egne øjne at se Europas gamle og nye kunst og at møde mennesker. Både de såkaldt almindelige og dem

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

der ville lave verden om. Resultatet blev en mængde tidsskriftartikler om kunst, politik og film. B. fungerede som vindue mellem verden og universitetets frokoststue, som budbringer fra ekspressionismens Berlin, fra det røde Rusland, fra Kina i opbrud, ja selv fra Norge hvor alting dengang foregik voldsommere, mere talentfuldt og galere end i Madsen-Mygdals og Staunings Danmark. 1922 debuterede B. med digtsamlingen *Blod* der blev beslaglagt dagen efter udgivelsen, anklaget for blasfemi og pornografi. Eftertiden så helt anderledes på den ambitiøse og moralske, men ikke kunstnerisk helt vellykkede digtsamling. I de følgende år var B. medredaktør af en række danske og norske venstreorienterede tidsskrifter bl.a. Det nye Studentersamfunds Pressen, Mot Dag, Monde og Frem. Efterhånden opdagede også de mere veletablerede blade og aviser, hvilken fremragende iagttager og journalist B. var. Artikler om kunst, politik, folklore og film finder vej til Politikens Magasin, Hjemmets Søndag, fagforeningsblade og Landet, ja efterhånden endog til Dagens Nyheder og ugebladet Hjemmet.

Hans arbejde som folkelig kunsthistoriker fik enestående betydning og mødtes af vrangvilje fra enkelte af de professionelle kunsthistorikere der først og fremmest lagde vægt på at kritisere små detaljer fremfor at anerkende hans evner til at få folk til at se og opleve. Senere blev hans pædagogiske evner også udnyttet af fjernsynet og skoleradioen, ligesom en lang række børnebøger så dagens lys i Danmark og siden i mange andre lande. Hans evner som begejstret kunstformidler har betydet at mange titusinder fra hele Skandinavien har fulgt ham på besøg i middelalderkirker, på museumsvandringer, ved lysbilledforedrag og under sommerkurser på Vrå højskole siden 1955. – Mange af hans bøger er siden udkommet i oversættelser uden for Danmarks grænser, i Skandinavien, Vesteuropa og Østeuropa. Blandt de vigtigste (og de fleste er udkommet i mange reviderede udgaver) kan nævnes *Hverdagskunst Verdenskunst*, 1942, *Gennem det gamle København*, 1948, *Gennem det nye København*, 1959, *Verdensmestre*, 1950, *Krop og klær*, 1953, *Imprimatur en tidebog*, 1960, *Vor kunst*, 1962, *Kunstordbog*, 1965, *Oldnordiske stenbilleder*, 1967, *Dagens dont gennem årtusinder*, 1969, *Skrift i sand*, 1970, *Kun kunst*, 1971, *Skolen i kunsten, kunsten i skolen*, 1974, *Sort på hvidt*, 1975, *Arbejdsbilleder*, 1975 og *Ismerne*, 1977. □Tegn. af Hallman, 1930, af Dolbin, 1931 og af Otto Christensen, 1931. Tegn. af Hans Bendix, 1960 (Kgl. bibl.). Portr. af Paul Holck ca. 1972. Fire akvareller af Ejler Krag, udst. 1974. Foto.

Dorthe Dester og Mette Kjeldsen: Rudolf B.-J. En kronologisk bibliografi 1916–75, 1975.

Erik Vagn Jensen

Brochmand

Slægten føres tilbage til Søren Brochmand i Bovnsgård, Tulstrup sg., Gjern hrd., hvis søn Rasmus Sørensen B. (1537–99) blev borgmester i Køge.

Hans "B.s (1594–1638) hustru Drude Thomasdatter Fincke (1604–71) var datter af professor Thomas "F. (1561–1656). Rasmus "B.s (1619–62) hustru Bodil Ravn (ca. 1631–87) var datter af borgmester i Køge Mads "R. († 1636).

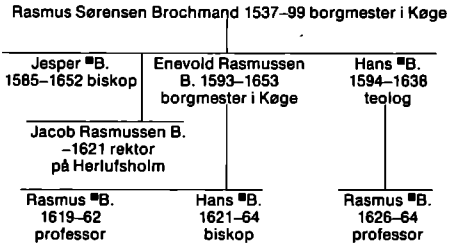

Hans de Hofman: Fundationer I, 1755 170. Pers.hist.t. II (1881, stamtavle til s. 310 v. A. Andersen).

Hans H. Worsøe

Brochmand, Hans Rasmussen, 1594–1638, teolog. * 18.7.1594 i Køge, † 10.10.1638 i Kbh., begr. sst. (Frue k.). F: borgmester Rasmus Sørensen B. (1537–99) og 2. hustru Bodil Jacobsdatter (1561–1619, ~2° 1605 med slotsskriver på Dragsholm, senere borger i Køge Iver Christoffersen Schøller, ca. 1568–1620). ~3.8.1623 i Kbh. med Drude Thomasdatter Fincke, * 13.9.1604 i Kbh., † 3.(4.)4.1671 sst., d. af matematiker og læge Thomas "F. (1561–1656) og Søster Ivars (1574–1614). – Far til Rasmus "B. (1626–64). Bror til Jesper "B. (1585–1652).

B. gik først i skole i Køge, dernæst fra 1604 på Herlufsholm hvor han bl.a. havde sin bror Jesper B. til rektor, og hvorfra han blev student 1611. Efter i et par år at have sysselsat sig med studier af sprog og filosofi i Kbh. rejste han udenlands. Ti måneder studerede han ved gymnasiet i Lavingen, derpå i fire år i Wittenberg hvor han udgav et par disputatser af filosofisk indhold, og besøgte endelig i kortere tid universiteterne i Leipzig, Jena og Rostock. Til Holland og andre ikke-lutherske lande ville han trods opfordringer ikke begive sig af frygt for at få sit ortodokse standpunkt „besmittet". Efter at være vendt hjem blev han 1619 magister og s.å. rektor i Sorø, 1621 – efter at have disputeret „pro cathedra" – professor i filosofi ved Kbh.s uni-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

versitet, 1622 universitetets notarius, 1624 professor i metafysik og 1630 den første indehaver af det nyoprettede fjerde professorat i teologi. 1634 kreeredes han til dr. teol., og to gange – 1631 og i sit dødsår – var han rector magnificus. Som professor deltog B. i revisionen af bibeloversættelsen 1630 samt i udarbejdelsen af reglementet for de latinske skoler af 1632, og særlig ved sin noget tvetydige censur over Peder *Wandals skrift Oeconomia dei (1631) blev han draget ind i fakultetets langvarige stridigheder med Holger *Rosenkrantz. Af litterære arbejder har han kun efterladt sig nogle akademiske disputatser der udmærker sig ved en klar fremstillingsform, og som viser at han i filosofisk henseende har følt sig som aristoteliker. □Portr. på forældrenes epitafium (Køge k.).

Kilder. Kirkehist. saml. 2.r. VIII, 1872–73 436–38; 3.r. II, 1877–80 709f. Monumenta hist. dan. II, 1875 723 728 733f 738f. Danske mag. 5.r. I, 1887–89 148. Kirkehist. saml. 3.r. VI, 1887–89 611f (brev fra Jesper B.). Hist. saml. og studier IV, 1902 428f 451 477. Pers. hist. t. 8.r. VI, 1927 226.
Lit. Programmata funebria 1638 og 1671 over H. B. og hustru. E. Vinding: Regia acad. haun., 1665 283–89. J. Oskar Andersen: Holger Rosenkrantz den lærde, 1896 300 325–30. G. L. Wad: Medd. om rektorerne på Herlufsholm, 1878 61 71.
Papirer H.B.s kopibog i Kgl. bibl.

*Bjørn Kornerup**

Brochmand, Hans Enevoldsen, 1621–64, biskop. * 16.4.1621 i Køge, † 3.3.1664 i Århus, begr. i domk. sst. F: borgmester Enevold Rasmussen B. (1593–1653) og Margrethe Rasmusdatter (1598–1648). ~ 15.7.1644 i England med Anna Laurence de la Ford, † tidligst 1675, d. af baronet Sir John L. d.1.F. – Bror til Rasmus *B. (1619–62).
B. gik på Herlufsholm, blev student 1638 og studerede derpå fire år i Kbh., hvor han havde sit underhold hos farbrødrene biskop Jesper B. og professor Hans B. B. rejste til England hvor han 1641 var immatrikuleret i Oxford og året efter tog magistergraden i Cambridge og 1644 giftede sig. 1646 var han igen tilbage i Kbh. og blev 1649 sognepræst ved Skt. Nicolai k. sst. I denne stilling fik han ikke ringe betydning ved at indføre den såkaldte engelske prædikemåde der ved sin livfulde form, klare, tematiske disposition og stærke fremhæven af praktisk-etiske synspunkter oprindelig virkede som en hårdt tiltrængt fornyelse af den lutherske prædiken. Ikke hos alle vandt dog denne prædikeform bifald, således ikke hos separatisten N. S. *Chronichs tilhængere af hvem B. måtte opleve at blive skarpt angrebet som hykler og farisæer, der førte „Satans Lærdom". Fra samme side ankedes der tillige over hans hustru der beskyldtes for hovmod og forfængelighed. Også på andre områder havde B. besværligheder. Således pådrog han sig ved sin myndige optræden forskellige stridigheder, bl.a. med den spanske gesandt grev Rebolledo. Da B. 1660 følte sig for svag til at røgte sin anstrengende præstegerning fik han udnævnelse til prof. teol., men for skrøbelig til også dette embede blev han s.å. biskop i Århus. – Fra B.s hånd foreligger ni trykte ligprædikener der i flere henseender er ret karakteristiske for den nye retning han førte frem, men dog stadig i slægt med den ældre stærkt bibelsk prægede forkyndelse. □Ligsten 1665 (Århus domk.).

Kilder. H. F. Rørdam i Danske mag. 4.r. V, 1884 34–38; 5.r. II, 1889–92 339–41. Pers. hist. t. 8.r. IV, 1925 315f; VI, 1927 48.
Lit. E. Vinding: Regia acad. haun., 1665 430f. P. Poulson: Bibliotheca Aarhusiensis, 1725 78–84. E. Pontoppidan: Annales ecclesiæ danicæ IV, 1752 165f. H. F. Rørdam i Kirkehist. saml. 3.r. III, 1881–82 572 575–79 584–87 592–606; 5.r. II, 1903–05 368f. G. L. Wad: Medd. om dimitterede fra Herlufsholm II, 1882 81–89. Emil Gigas: Grev Bernardino de Rebolledo, 1883 222–26 231 378. W. Norrin: Kbh.s univ. i reformationens og orthodoxiens tidsalder I, 1937 186. Bjørn Kornerup: Biskop Hans Poulsen Resen II, 1968 235.

*Bjørn Kornerup**

Brochmand, Jesper, 1488–1562, kancellisekretær. * 1488 i Kbh., † 11.11.1562 sst., begr. i Frue k. sst. ~ enken Abelone.
B. studerede i sin ungdom i Tyskland og ansattes allerede i kong Hans' tid i kancelliet. Efter dennes død opholdt han sig tre år ved pavehoffet og fik derefter ansættelse som sekretær i Christian IIs kacelli. Habil og pålidelig indtog han snart en temmelig fremtrædende stilling. Efter kansler Ove Billes afgang 1520 fungerede han endda en kort tid som kansler. S.å. ledsagede han Christian II til Stockholm og skal ved sin åndsnærværelse have reddet en af munkene i Nydala kloster idet han udgav ham for en af sine skrivere. B.s forhold til alle de nye folk der i disse år kom i Christian IIs tjeneste har næppe været alt for godt. Således skal han have tilråbt Didrik Slagheck da han mødte ham på hans gang til bålet at det var „løn som forskyldt". Heller ikke til fru Sigbrit skal hans forhold have været godt. Det fortælles at han en overgang på hendes anstiftelse har siddet i fængsel. Det ugunstige indtryk af stemningen i landet B. fik på en rejse til Fyn i foråret 1523 skal have været medbestemmende til, at Christian II besluttede sig til at forlade landet. B. fulgte ikke kongen i hans udlændighed men trådte efter Kbh.s overgivelse i Frederik Is tjeneste. Blandt dennes fåtallige danske kancellipersonale kom B. næst Claus *Gjordsen og Johan *Friis til at indtage en fremtrædende plads. 1530 var han som sekretær med til det store Varbergmøde, og 1532 var han med det kgl.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

segl i sin varetægt med i Oslo til forhandlingerne med Christian II. Da B. tidligt havde sluttet sig til reformationen ser vi ham også i Christian IIIs tjeneste så snart denne begyndte at optræde som dansk konge; han deltog således i forhandlingerne i Hamburg 1536. I de følgende år benyttedes han stærkt. Fra 1537 havde han fast stade i Kbh. hvor han modtog provenuet af skatterne, havde overopsyn med møntmesteren etc. 1539 og 1540 var han med til forhandlinger med svenskerne. Ligeledes var han med ved afslutningen af Brömsebrotraktaten 1541; men et par år senere begyndte hans helbred at vakle (muligt en benskade). Okt. 1543 skriver Eske Bille til kongen at Gud har lagt sin hånd på B. og han ligger i sengen. De følgende par år findes dog endnu spor af at han har været i virksomhed, sidste gang da han i foråret 1545 befales sammen med Anders og Eske Bille at være til stede når rentemesteren skal høre lensmændenes regnskaber. Han levede dog endnu i sytten år i sit hus i Kbh., og som løn for sit lange og trofaste arbejde vedblev han til sin død at oppebære indtægterne af ærkedegnedømmet i Århus. Ligeledes beholdt han Gundsøgård i forlening til sin død. □Stik fra 1677 efter forsvunden ligsten.

Danske mag. VI, 1752 1–24 34–49. – H. F. Rørdam i Ny kirkehist. saml. IV, 1867–68 51–57. A. D. Jørgensen: De danske rigsarkivers hist., 1884 152. Johan Hvidtfeldt i Festskr. til Knud Fabricius, 1945 36f. – Papirer i Rigsark.

*Astrid Friis**

Brochmand, Jesper Rasmussen, 1585–1652, biskop. * 5.8.1585 i Køge, † 19.4.1652 i Kbh., begr. i Frue k. F: borgmester Rasmus Sørensen B. (1537–99) og 2. hustru Bodil Jacobsdatter (1561–1619, ~2° 1605 med borger i Køge Iver Christoffersen Schøller, ca. 1568–1620). ~24. (23.) 6.1611 i Kbh. med Sille Tønnesdatter Balchenburg, * 10.11.1581 i Ålborg, † 19.7.1661 i Kbh., d. af købmand og rådmand Tønne B. og Anna Hansdatter. – Bror til Hans "B. (1594–1638).

Fem år gammel blev B. sat i Køge latinskole og sendtes 1598 til Herlufsholm hvorfra han allerede 1601 kunne afgå til universitetet. Endnu s.å. kaldte rektoren, filologen Hans "Alanus, ham tilbage til skolen som hører. Da hans moder skaffede ham mulighed for at studere i udlandet rejste han 1603 til Holland hvor han fra 1604 studerede i Leiden under de berømte filologer J. Lipsius, J. Scaliger, D. Heinsius o.fl. Han var indskrevet som teologisk student, men hans studier synes udelukkende at have omfattet græsk og filosofi. 1605-07 opholdt han sig i Franeker hvor han udgav en del filosofiske disputatser og – skønt endnu uden akademisk grad – fik tilladelse til at holde filosofiske forelæsninger. Arild Huitfeldt der var skoleherre på Herlufsholm kaldte ham 1608 hjem til posten som rektor hvilken han overtog efter først at have disputeret for magistergraden. 1610 udnævntes han til professor pædagogicus ved universitetet. N.å. ægtede han Sille Tønnesdatter Balchenburg der i tretten år havde været i huset hos kansleren Chr. Friis til Borreby og fru Mette Hardenberg – kansleren gjorde deres bryllup. 1613 blev B. professor i græsk; hans omfattende kendskab til den klassiske litteratur som bl.a. fremtræder i hans *Qvæstiones miscellæ philologicæ et philosophicæ*, 1615, satte siden mærkelige spor i hans teologiske arbejder.

Medens B. 1614 var det filosofiske fakultets dekan begyndte de dogmatiske retsforfølgelser der tilintetgjorde den kryptocalvinistiske bevægelse og banede vej for den lutherske enevælde i den danske kirke. Præsten Oluf "Kock blev dømt for sine angreb på ortodoksiens forkæmper, den teologiske professor Hans Povlsen "Resen, men denne måtte dog efter kgl. befaling udarbejde et forsvarsskrift, „De sancta fide", med redegørelse for sit dogmatiske standpunkt som før han tiltrådte sit embede som Sjællands biskop skulle forelægges de københavnske professorer og landets biskopper. På en række møder på universitetet forelæste B. skriftets otte kapitler hvortil Resen føjede nogle yderligere forklaringer, og da B. derefter skulle afgive sin erklæring udtalte han sig i fuld overensstemmelse med Resen. Denne indsattes 1615, og samtidig blev B. forfremmet til professor i teologi og endnu s.å. kreeret til dr. teol. Hans embedsgerning blev dog i de første år ofte afbrudt af anden virksomhed. 30.7.1615 blev der efter kgl. befaling nedsat en kommission bestående af Christen Friis til Kragerup samt professorerne Elias "Eisenberg og B. til undersøgelse af den fynske biskop Hans Knudsen "Vejles embedsforhold; efter forhør i stiftet 1615 og i Kbh. 1616 endte sagen i juni s.å. med at Vejle som calvinist blev dømt fra sit embede. I foråret 1617 måtte B. atter afbryde sit universitetsarbejde da kongen udnævnte ham til lærer for tronfølgeren prins Christian; i to år opholdt han sig med prinsen på Kronborg med fuld professorløn mens hans forelæsninger holdtes af hans kolleger ved fakultetet. Juni 1620 skulle han have været universitetets rektor, men valget måtte overføres på en anden da han først i juli s.å. havde fuldendt sit hverv ved hove. 1621 fik han som efterløn et kanonikat i Lunds domkapitel. Som anset, praktisk skolemand blev B. taget med på råd ved de forhandlinger der på denne tid førtes om forbedringer i skolevæsenet,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

og kongen overdrog ham endogså 1622 udarbejdelsen af en ny skolebog.

Hvor B. i sine første professorår var nært knyttet til Resen kom han fra ca. 1616 under stærk påvirkning af den lærde Holger *Rosenkrantz. De bevarede dele af deres omfattende brevveksling hvori B. forelagde denne alle mulige tvivlsspørgsmål til afgørelse vidner om at han som ung teologisk professor langtfra indtog det faste stade som siden, men tværtimod på mange punkter var usikker og famlende. Også flere af B.s skrifter viser discipelforholdet til Rosenkrantz; således afspejler hans sakramentsdisputatser (1619–29) nøje tanker som var ejendommelige for det Rosenkrantzske system. I de år da B. genoptog sine teologiske forelæsninger tog også hans årelange polemiske virksomhed over for katolicismen sin begyndelse. En hemmelig katolsk mission i Danmark var blevet opdaget, og skønt udsendingene i hast havde forladt landet blev det pålagt B. at holde forelæsning hvert år imod de papistiske vildfarelser for at den akademiske ungdom bedre kunne oplyses om alle kontroverspunkter. På samme tid udgav han en række disputatser om den kristelige religions dogmer *Controversiarum sacrarum pars I-II*, 1626-27, hvortil han 1628 føjede *De Pontefice Romano libri quinque*. Dette værk var især rettet imod jesuitten kardinal R. F. R. Bellarmin hvis skarpe angreb på den lutherske lære han gennemgik og gendrev punkt for punkt. For også at oplyse menigmand om stridspunkterne udgav han 1627 *Gudelig Undervisning, om et Guds Barn uden sin Sjæls største Skade kan den papistiske Religion antage* og *Et kristen Menneskes aandelige Kamp*. De hører begge til B.s mest udbredte opbyggelsesskrifter, og det første der har en udpræget polemisk karakter blev endnu optrykt 1853 som modvægt mod den fornyede katolske propaganda.

1633 havde B. fuldendt sit dogmatiske hovedværk *Universæ theologiæ systema*, et omfattende arbejde i to kvartbind der snart vandt overordentlig anseelse i hele den lutherske kirke og hurtigt optryktes i udlandet. De to hoveddele består af 49 artikler der hver især afhandles tetisk, antitetisk og parænetisk. Først udvikles det kirkelige begreb etymologisk på grundlag af den bibelske sprogbrug og med bestandig henvisning til den klassiske litteratur så en fuldstændig begrebsbestemmelse opnås. Den følgende antitese omhandler vranglæren som føres tilbage til åndelig forblindelse eller ond vilje. Det parænetiske afsnit udtrykker B.s etik og gennemgår de religiøse tvivlsspørgsmål. Skriftfortolkningen er traditionel og bundet til symbolerne, særlig til konkordieformlen skønt den aldrig officielt har været fastslået som symbol for den danske kirke. Uagtet den strengt gennemførte skolastiske metode er værket jævnt og enfoldigt i både indhold og form; B. er skarpere i sine definitioner end tyskeren J. Gerhard, mindre polemisk og mere etisk end den ligeledes tyske L. Hutter og mere bibelsk end sine forgængere. Hovedsvagheden ved Systema er at der fattes et centralbegreb til at skabe den fornødne sammenhæng mellem de enkelte udviklinger. Heller ikke kan B. prises for synderlig originalitet; kun m.h.t. læren om egenskabsmeddelelsen mellem Kristi naturer (communicatio idiomatum) har han her anlagt en ny og selvstændig betragtning. Værkets styrke ligger fremfor alt i den store formelle klarhed hvormed ethvert spørgsmål behandles, og i den omfattende lærdom der overalt lægges for dagen. Et uddrag deraf *Systematis theologici Epitome*, 1649 var her i landet i over et århundrede den almindeligt brugte dogmatiske håndbog ved teologiske forelæsninger og disputatser. Til Systema knytter sig som forarbejde en art kirkelig litteraturhistorie *Speciminis scriptorum ecclesiasticorum primi a nato salvatore seculi exercitationes*, 1633–38 hvori B. gennemgik en stor række skrifter fra Symbolum apostolicum til Clemens Romanus' og Ignatius' arbejder og med besindig brug af den højere kritik bedømte deres ægthed eller uægthed. Særlig må fremhæves hans bedømmelse af Sibyllinerne hvis uægthed han før nogen anden kritiker grundigt godtgjorde.

Imidlertid genoptog B. allerede 1634 sin polemiske virksomhed. Christian IVs svoger, markgrev Christian Wilhelm af Brandenburg, var gået over til katolicismen, og jesuitterne havde 1633 i Wien udgivet et forsvar, Speculum veritatis, for dette frafald. Kongen befalede B. at forfatte et modskrift, og denne udgav derfor Λύχνος λόγου προφητικοῦ *oppositus veritatis pontificiæ speculo* (Det profetiske ords lys stillet imod den papistiske sandheds spejl) som ud over en grundig apologi for Luther og hans lære indeholder vigtige bidrag til oplysning om forfatterens og tidens anskuelse om skriften, kirken og traditionen. Hans taktik var med videnskabelig alvor og uden bitterhed at vende argumentationen i Speculum og vise at det er katolikkerne der hylder de vildfarelser de lægger protestanterne til last. 1638 tog jesuitterne til genmæle i „Apologia speculi veritatis" som de dedicerede til Christian IV og hvori B. kaldtes „forstyrrer af det romerske rige, hans kejserlige majestæts og de katolske fyrsters frækkeste foragter, en giftig edderkop, en vanslægtet Absalon" og spørgsmålene omtaltes som „for sindrige til at kunne besvares af en der er født i Danmarks tykke luft" – bevisførelsen var i øvrigt meget svag. Et sådant skrift mål-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

te både kongen og B. selv ønske besvaret, og i en række forelæsninger som han fortsatte til sin død (*Confutatio apologiæ ducis Christiani Wilhelmi*. i alt 2692 kvartsider, udg. 1653) imødegik han påny jesuitternes opfattelse på grundlag af de i Λύχνος fremførte dogmatiske anskuelser. I modsætning til tidligere er tonen her hvas og bitter, og skriftet fremtræder som et forsvar for B.s dogmatiske standpunkt og for hele hans universitetsvirksomhed og regnes for tidsalderens fuldstændigste opgør af mellemværendet mellem katolicisme og lutherdom.

De dogmatiske stridigheder som optog så stor en del af B.s livsgerning, var begyndt med spørgsmålet om kryptocalvinismen og i det hele taget om forholdet til den reformerte kirke, mens kampen mod romerkirken først senere trådte i forgrunden. Nu kom forholdet mellem de to protestantiske kirkesamfund atter på bane, idet et unionsforsøg var udgået fra den skotske presbyterianer Joh. Duræus. B.s udtalelser imod de reformerte var endnu skarpere end imod katolikkerne, og han erklærede det for umuligt at indgå forbindelse med „modstandere af Gud og sandheden". Han udgav ingen nye stridsskrifter, men hans sidste indlæg i sagen fremkom 1639 gennem det teologiske fakultets skarpe afvisning af forsøget. B.s store anseelse gav ham også afgørende indflydelse på affattelsen af de erklæringer om danske kirkeforhold som afæskedes landets bisper og det teologiske fakultet. Af natur var han tungsindig, og han så med voksende bekymring på den moralske og religiøse tilstand i den lutherske kirke hvorfor han ivrigt tog del i bestræbelserne til forbedring af menighedslivet gennem bodsforanstaltningerne 1626 og den vigtige forordning af 27.3.1629 om kirkedisciplinen. På disse områder kunne han mødes med Rosenkrantz hvorimod hans polemik mod romerkirken fjernede ham fra vennens særstandpunkter; allerede inden udgivelsen af Systema var det kommet til et brud mellem dem, og deres venskabelige forhold blev ikke siden genoprettet. Rosenkrantz mente at den skolastiske teologi havde fortrængt den gamle enfoldige kristendom, men i sin iver for at fremme det religiøse liv fremhævede han ensidigt de gode gerningers betydning. Dette fremgik især af hans indledning til markgrev Albrecht Vs Fürstenspiegel, et opbyggelsesskrift fra reformationstiden som han udgav 1636, og imod hvilket superintendent St. Klotz i Flensborg rettede et skarpt angreb hvori han anklagede udgiveren for vranglære. Kongen ønskede det teologiske fakultets erklæring, og B. der var på rejse blev bedt om en skriftlig udtalelse. Skønt mådeholden i formen tiltrådte B. reelt Klotz' kritik, og hans standpunkt kom også til at præge fakultetets modskrift der fældede en meget skarp dom over Rosenkrantz. Denne følte sig i høj grad forbitret og vendte særlig sin harme mod B. der yderligere tog afstand fra ham i sin kommentar til Jakobs Brev (1641).

Mens denne strid stod på havde B. selv givet et smukt vidnesbyrd om hvor magtpåliggende det var ham at vække det religiøse liv i den danske kirke. 1635 havde han udgivet vinterparten af sit andet store hovedværk, *Sabbati Sanctificatio; det er: Gudelig Betænkning og kort Forklaring over alle Evangelier og Epistler*, og 1638 kom sommerparten. De senere udgaver fik titlen *Huspostil* og var i to århundreder en af de mest udbredte andagtsbøger i Danmark. Kort efter trådte B. i et nærmere forhold til kirkelivet: i 28 år havde han været professor ved universitetet og tre gange (1623, 1629 og 1635) dets rektor da biskop Resen døde 14.9.1638; få dage efter meddelte kansleren Chr. Friis ham at kongen ved umiddelbart valg havde udnævnt ham til Sjællands biskop. Han ville dog ikke modtage valget uden at det i overensstemmelse med kirkeordinansen var foretaget af stiftets provster. Da disse derefter enstemmigt havde ladet det falde på ham befalede kongen ham uden vægring at modtaget det, og 17.3.1639 indviedes han af den skånske biskop Peder Winstrup. Mens disse forhandlinger stod på havde han den sorg at miste sin eneste søn, Christian B., der på studierejse i England beredte sig til at overtage et professorat hjemme. To andre børn var døde i en spæd alder, og B. stod således nu uden livsarvinger. Efter samråd med sin hustru aflagde han derfor det løfte at ville anvende det nye embedes indtægter til gudelig brug og til hjælp for trængende „efterdi Gud forud havde velsignet dem rigelig til eget behov".

Da B. tiltrådte bispeembedet fandt han endnu blandt almuen mange levninger af forskelligartet overtro, og imod disse rettede han 1639 sine første synodalskrivelser. Særlig advarede han imod misbrug af den hellige nadver som lægemiddel imod legemlige sygdomme, ivrede strengt imod brugen af trolddomskunster og påbød præsterne at føre flittigt tilsyn med besøgende ved de såkaldte helligkilder. Almuens oplysning søgte han at fremme ved at skærpe bestemmelserne om katekisation. Ligesom husandagten langt ned i tiden har søgt sin næring i B.s huspostil således bar gudstjenesten i den danske kirke endnu i århundreder på flere måder præget af hans praktiske religiøse sans: efter hans forslag afskaffedes 1640 den latinske korsang, og fra den tid blev hele gudstjenesten på dansk. Kollekten og bønnen i fasten og på langfredag menes forfattet af B. Efter hans forslag indførtes også en bestemt formuleret tiltale ved uddelingen af nadverele-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

menterne. Til salmesangens forbedring blev det påbudt at ingen salmer måtte synges uden dem almuen havde lært, og kvinderne skulle synge med, og for at opnå en bedre overensstemmelse mellem tekst og melodi gennemgik han selv salmebogen og satte mærke ved de salmer han ønskede forandret. Han trådte derfor i forbindelse med den kongelige kapelmester Jacob "Ørn og med præsten Søren Poulsen Gullænder som fik omarbejdelsen betroet. Denne der tidligere havde fået et lignende hverv af biskop Resen fuldførte også arbejdet, men hans forbedringer kom dog kun gudstjenesten til gode for så vidt som en del af dem optoges i nogle af de nye salmebøger der udgaves af forskellige københavnske boghandlere. Ligeledes indførtes onsdagsprædiken i fasten, og efter kongelig befaling udgav B. til vejledning for præsterne sin *Gudelig Undervisning om Jesu Christi Pine og Død*, 1639. I sine synodalskrivelser advarede han præsterne imod at være forsømmelige i udarbejdelsen af deres prædikener og påbød dem at gøre dem korte og fattelige. Vistnok efter hans forslag blev det tillige befalet at der skulle ansættes folk til at gå om i kirkerne og vække dem der sov under prædikenen ved at prikke dem med lange kæppe. Præsterne fik 1645 tilhold om under embeds fortabelse at holde rigtig bog over ægteviede, fødte og døde. Han førte strengt tilsyn med gejstlighedens sædelighed og påmindede den idelig om at vise tarvelighed i levemåde og klædedragt. De præster hvis kundskaber han ved bispeprøven fandt for ringe måtte førend de tiltrådte deres embede skriftligt forpligte sig til at indhente det forsømte ved flittig læsning, men han var tillige omhyggelig for at forbedre præstestandens økonomiske stilling, og mange som sad i små kald fik ved hans indstilling tillæg af kronens tiender. Også simonien modarbejdede han efter bedste evne og vakte derved undertiden de adelige kirkeejeres uvilje.

I forhandlingerne om skolevæsenets forbedring tog B. en væsentlig del. Gymnasierne søgte han at opretholde, men fordrede at de for at bevare deres betydning skulle udstyres med de bedste lærerkræfter. 1641 indgav han selv et omfattende forslag til en ny skoleordning som dog ikke gennemførtes. Han modtog gerne råd af dygtige skolemænd som rektoren Hans Mikkelsen "Ravn i Slagelse med hvem han stod i livlig brevveksling, og hvis forkærlighed for musikken han delte. Han besøgte ofte Herlufsholm og overhørte disciplene, og med den som forbillede fik han i Roskilde 1642 oprettet en regens hvor tyve disciple skulle opdrages under omhyggeligt tilsyn af en konrektor. Han optrådte med stor strenghed over for forsømmelige skolemænd men kunne i sin nidkærhed undertiden gå for vidt. Også i sit eget hjem udfoldede B. en betydningsfuld virksomhed som opdrager af unge studerende der enten fik fast ophold i hans hus for at arbejde under hans særlige tilsyn eller som daglige gæster fik adgang til hans bord hvor måltidet krydredes ved lærde og opbyggelige samtaler. Christian IV der ikke havde glemt hans fortjenester som lærer for den unge prins Christian satte 1636 sin naturlige søn Ulrik Christian Gyldenløve i B.s hus hvor han opdroges i seks år. Chr. Friis til Kragerup lod også sin søn Hans "Friis opdrage hos ham, og mange andre adelsjunkere opholdt sig i flere år i hans hus (fx Niels Trolle, Niels Krabbe, Gregers Friis, Axel og Hans Skeel m.fl.), og med dem fulgte unge studenter af borgerstanden der tjente som hovmestre, således Jacob Matthisen der døde som biskop i Århus, Thomas "Bang og Jacob Knudsen der begge siden vandt et navn som universitetslærere. Blandt B.s hus- og bordfæller af borgerstanden må særlig fremhæves to som siden fik en gennemgribende indflydelse på absolutismens udvikling i Danmark: Hans "Svane og Peder "Griffenfeld.

B. synes at have stået i godt forhold til den danske adel, og han var en yndet prædikant ved dens bryllupper og begravelser. Kun fra én side var han genstand for hadefuld forfølgelse: det såkaldte svigersønneparti med Corfitz Ulfeldt i spidsen kunne ikke glemme de ydmygelser der var tilføjet fru Kirstine Munk og dem igennem hende. Allerede 1630 da kongen havde bestemt sig til at forstøde Kirstine Munk havde teologerne tilrådet skilsmisse. Hun blev forvist til Jylland, og det blev hendes børn forbudt at besøge hende. Men de satte sig ud over dette forbud idet de påberåbte sig det fjerde bud. Kongen forelagde sagen for det teologiske fakultet der dengang bestod af B., Hans Resen og Laurids "Scavenius, og dette afgav 1646 den erklæring at børnene havde uret. Disse, og især Corfitz Ulfeldt, blev yderst forbitrede og søgte lejlighed til at hævne sig. Da Christian IV lå for døden og måske ikke var sig sin handling fuldt bevidst overtalte Ulfeldt ham til at sætte sit navn under en stævning hvorved de tre teologer indkaldtes til næste herredag for at svare for den forargelse de havde vakt. Dagen efter døde kongen, men han havde dog endnu i sine sidste timer givet B. et bevis på sin tillid idet han betroede rigsklenodierne i hans varetægt, og B. lod sig ikke ved Ulfeldts trusler bevæge til at udlevere dem. Men hans stilling var rystet, og Ulfeldt var tilsyneladende den stærkeste. Hans forsøg på at få de tre teologer suspenderet strandede på rigsrådernes modstand, men derimod lykkedes det ham at få dem

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

udelukket fra at møde som valgmænd ved kongevalget. Sagen blev dog ikke optaget på herredagen, men ved formående velynderes mægling tilvejebragtes der juni 1648 et forlig, idet det teologiske fakultet gav en for det meget ydmygende erklæring. 18.11.1648 holdt B. en latinsk ligprædiken over den afdøde konge, og 23.–24.11. salvede han Frederik III og Sophie Amalie. Men Ulfeldts had var endnu ikke tilfredsstillet, og 1651 måtte B. indstævne ham for herredagen i anledning af hans angreb på ham for nogle undersøgelser han havde ladet foretage under *Dina Vinhofvers proces. Da det oplystes at undersøgelserne var foretaget efter kongens befaling kunne Ulfeldt ikke komme ham til livs, men alle disse besværligheder havde nedbrudt B.s livskraft, og han døde efter længere tids tiltagende svækkelse. Sit store og skønsomt udvalgte bibliotek (ca. 4000 bind) testamenterede han til universitetsbiblioteket. Han gav 7000 rdl. til oprettelsen af fjorten senge i Vartov og oprettede flere betydelige legater, deriblandt et rejsestipendium for unge teologer. Sille Balchenburg bortgav siden størstedelen af sin formue i legater til universitetet, Vor frue skole i Kbh. og Ålborg hospital.

B. hører sammen med Niels *Hemmingsen og H. *Martensen til de berømteste systematiske teologer Danmark har fostret. Han stod på højde med J. Gerhard og L. Hutter i Tyskland og med jesuitternes lærdeste teolog, R. Bellarmin. End større betydning tilkommer dog B. som opbyggelsesforfatter idet hans Huspostil gennem 150 år øvede en afgørende indflydelse på prædikenens udformning i den danske kirke. B.s egne prædikener er tidløse homilier, bibellæsninger der gennemgår dagens perikoper sætning for sætning, ord for ord, og i sammenhæng hermed fremsætter de betragtninger af dogmatisk og etisk art de foreliggende tekster gav anledning til. Den livsanskuelse som kommer til orde både i Systema og huspostillen bærer et strengt og alvorligt religiøst præg. Den kan i frihed og rummelighed ikke måle sig med Luthers, og den levnede ikke megen plads for det naturlige menneskeliv og dets forskellige ytringsformer. I den fromhedstype B. repræsenterede har dog i den ældre tid slægtled efter slægtled fundet hvile. □Afbildet på forældrenes epitafiemal. (Køge k.). Stik af S. de Pas, 1633, kopieret i stik af Melchior Haffner. Maleri 1648 (Fr.borg), benyttet for hovedets vedkommende som forlæg for stik af A. Haelwegh, 1653, kopieret i maleri (Roskilde domk., opsat 1757) og i en række stik, bl.a. af I. Haas, 1761, træsnit m.m. Sandsynligvis afbildet på Ole Worms epitafiemal. (Nat.mus.). En scene af B. med Griffenfeld og Fr. III er malet af C. Svendsen, 1823, af Constantin Hansen, 1858, af Carl Bloch, 1888 og 1889 (Kbh.s univ.). Statue af Viggo Jarl, 1933 (ved Frederikskirken, Kbh.). – Mindetavle 1652 (Brønshøj k.). Mindestøtte af Wiedewelt, 1781, fornyet af H. E. Freund, 1840 (Jægerspris) og af H. Kindberg, 1907 (Gl. Nikolaj kgd., Køge).

Kilder. Breve i Dänische Bibliothec II, 1738 158-76; sst. III, 1739 210-15 samt i Kirkehist. saml. 3.r.II, 1877-80 707 709f.; sst. V, 1884-86; sst. VI, 1887-89. Danske mag. 4.r.II, 1873 256-64; 5.r.I, 1887-89 37-43; II, 1889-92 142f. Pers. hist. t. 8.r.VI, 1927 159.

Lit. Programma funebre over J. B. af 29.4.1652 (heri selvbiogr.) og over Sille Balchenburg af 2.8.1661. E. O. Torm: Ligprædiken over J. B., 1652. Samme: Ligprædiken over Sille Balchenburg, 1661. R. Vinding: Regia academia hauniensis, 1665 233-44. D. G. Zwergius: Det siellandske cleresie, 1753 169-237. G. Treschow: Danske jubel-lærere II,2,1753 65-90. C. Giessing: Nye saml. af jubel-lærere II,2, 1783 12-31. Jens Møller i Hist. calender, udg. L. Engelstoft og J. Møller, III, 1817 193-276. L. Helweg i Kirkehist. saml. I, 1849-52 484-96. H. F. Rørdam sst. 2.r.I, 1857–59 421 500–11. E. F. Koch sst. III, 1864–66 667–788. H. F. Rørdam sst. VI, 1872–73 85 110–13. H. F. Rørdam sst. 3.r.III, 1881-82 23-26. H. F. Rørdam sst. V, 1884-86 195-204. H. F. Rørdam sst. 4.r.III, 1893-95 179-94. Fr. Nielsen sst. V, 1897-99 517-22 625f. K. F. Hansson sst. 6.r.VI, 1948-50 49-53. Bj. Kornerup sst. 7.r.I, 1951-53 275-79. Bj. Kornerup sst. III, 1957-59 408-10 412f. 416-18. L. Grane sst. VI, 1966-68 378 380. J. Stenbæk sst. 1972 58-87. J. Stenbæk 1975 41f. 51f. J. Stenbæk sst. 1976 84-97. H. F. Rørdam i Hist. t. 3.r.IV, 1865-66 især 513-19 551f. 566f. 569f. 577f. S. Birket Smith: Leonora. Christina grevinde Ulfeldts hist. I, 1879 134 165 171f. 176 215f. C. Rosenberg: Nordboernes åndsliv III, 1885 315-32 337-43 405-13. J. Oskar Andersen: Holger Rosenkrantz den lærde, 1896. H. F. Rørdam: Hist. saml. og studier IV, 1902. Knud Fabricius: Kongeloven, 1920 92-98. Bj. Kornerup: Hans Povlsen Resen I-II, 1928-68. Einar Høigård: Oslo katedralskoles hist., Oslo 1942 75.

Papirer i Rigsark.

H. A. Hens (Bjørn Kornerup)

Brochmand, Rasmus Enevoldsen, 1619–62, professor i veltalenhed. *8.8.1619 på Valbygård, vistnok i Hellested sg., †14.6.1662 i Kbh., begr. sst. (Trin. k.). F: borgmester Enevold Rasmussen B. (1593–1653) og Margrethe Rasmusdatter (1598–1648). ~30.5.1647 i Køge med Bodil Ravn, *ca. 1631, formentlig †1687 (~2° 1662 med oberstløjtnant Paul Ulrich Pestel, formentlig †1685), d. af borgmester i Køge Mads *R. (†1636) og Alhed Clausdatter (ca. 1608-35). – Bror til Hans *B. (1621-64).

B. viste sig tidligt i besiddelse af gode evner og modtog sin første uddannelse dels privat i Kbh. hos sin farbroder biskop Jesper *B., dels i Vor frue skole og senere på Herlufsholm. Herfra blev han student 1637 og vakte allerede ved sin immatrikulation opsigt ved sine ualmindelige kundskaber i latin. Som student boede han hos sine farbrødre, først hos professor Hans *B., ef-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ter dennes død 1638 hos Jesper B. der interesserede sig for at udvikle hans oratoriske evner. 1640 drog han udenlands. I Franeker og særlig i Leiden hvor han bl.a nød godt af D. Heinsius' og Boxhorns undervisning studerede han med iver historie og latinsk veltalenhed. Et minde om hans studier af denne art er den latinske, stærkt panegyriske tale han 1643 holdt på universitetet i Leiden ved grev Valdemar Christians afrejse. 1644 kom B. hjem, opholdt sig et års tid hos Jesper B., blev 1645 rektor på Herlufsholm, men udnævntes allerede 1646 til professor eloquentiæ ved Kbh.s universitet. 1647 tog han magistergraden. I krigsåret 1658–59 var han rector magnificus og søgte trods store vanskeligheder at gøre fyldest i denne stilling, skønt han havde det uheld fra juli 1658 at blive udelukket fra hovedstaden. Først efter stormen på Kbh. 11.2.1659 slap han ved den engelske gesandts mellemkomst ind igen. 1661 blev han af kongen fritaget for sine universitetsforretninger mod at udarbejde Frederik IIs historie. Heraf blev der dog intet da han snart efter døde. Hans langvarige svagelige helbredstilstand har formodentlig også hæmmet hans arbejde som medlem af Den store lovkommission (fra 1661). Et par disputatser, hvoraf en om sølvalderlige forfatteres udtryksmåde er typiske for hans interesser. – Med sin hustru fik B. betydelige midler som han bestyrede forstandigt, men hendes forældres skæbne kastede en mørk skygge over hendes liv.

Pers. hist. t. II, 1881 130; IV, 1883 62; 8.r. IV, 1925 329; 9.r. V, 1932 60. Danske mag. 5.r. II, 1889–92 139 339f; VI, 1909 164; 7.r. V, 1949–53 197. – Univ.s programma funebre af 27.6.1662. Peder Resen: Inscriptiones hafnienses, 1668 205. L. Engelstoft: Nogle fragmenter om dr. R.E.B.s rektorat ved Kbh.s univ. i årene 1658 og 1659, 1803. H. F. Rørdam: De danske og norske studenters deltagelse i Kbh.s forsvar mod Karl Gustav, 1855 105-08 195-200. H. F. Rørdam i Nyt hist. t. VI, 1856 487-90 521f 529 541f. G. L. Wad: Medd. om rektorerne på Herlufsholm 1565–1878, 1878 129-40. H. F. Rørdam i Kirkehist. saml. 3.r. V, 1884–86 291. Johan Jørgensen sst. 7.r. VI, 1966-68 579.

*Bjørn Kornerup**

Brochmand, Rasmus Hansen, 1626-64, professor i historie og teologi. * 15.12.1626 i Kbh., † 8.8.1664 sst., begr. sst. (Trin. k.). F: professor Hans *B. (1594-1638) og Drude Thomasdatter Fincke (1604–71). ~ 4.11.1655 med Else Pedersdatter, † 1705 (~ 2° med borgmester Niels Hansen Smidt til Vejlevgård, † senest 1677 (~ 1° med Karen Jensdatter Carrisia), ~ 3° med Peder Klingenberg, † senest 1699), d. af borgmester i Kbh. Peder Pedersen (1608-69) og Margrete Clausdatter (1604–80).

Da B.s fader døde i sønnens tolvte år tog farbroderen biskop Jesper B. sig af ham og sendte ham i Vor frue skole i Kbh., hvorfra han blev student 1642. Efter nogle års studier, hvorom en fysiologisk (naturfilosofisk) disputats *de causis rerum naturalium intrinsecis*, 1644 er et vidnesbyrd blev han 1645 hører i Roskilde katedralskole. 1647 drog han udenlands og opholdt sig et par år i Leiden. Her holdt han 1648 på elegant latin en mindetale over Christian IV, udgivet 1649. Efter at have besøgt Belgien rejste han 1650 til England hvor han især havde stort udbytte af sine studier i de gamle biblioteker i London og Oxford. De politiske uroligheder drev ham imidlertid bort fra det sidstnævnte sted, og han slog sig derpå i ti måneder ned i London hvorfra han aflagde kortere besøg i Cambridge. 1652 vendte han tilbage til Leiden hvor han 1653 udgav sit livs hovedværk, tilegnet Frederik III, *Ethices historicæ specimen* der gennem eksempler – særlig fra den antikke historie – belyser dyders og lasters forskelligartede karakter. S.å. kom han igen tilbage og blev 1654 professor i historie ved akademiet i Sorø og udgav en interessant disputats *De historiæ legitimæ notis* der giver bidrag til en historieskrivningens metodelære. 1655 disputerede han for magistergraden og blev 1660 kaldet til professor i teologi ved Kbh.s universitet. Som sådan deltog han bl.a. i forhørene over Jesper Baltzersen Könechen. 1664 blev han valgt til rector magnificus, men døde inden rektoratårets udgang.

Pers. hist. t. II, 1881 135 198; 8.r. VI, 1927 49. – Univ.s programma funebre af 19.8.1664. E. Vinding: Regia acad. haun., 1665 431-36. H. F. Rørdam i Kirkehist. saml. 2.r. III, 1864–66 233 235 240. M. Mackeprang i Sorø. Klosteret, skolen, akademiet gennem tiderne I, 1924 488. W. Norwin sst. 605f. Hans Knudsen: Lundegårds stiftelse 1754–1929, 1929 5f. – Breve fra og til Ole Worm III, 1968 436–38.

*Bjørn Kornerup**

Brochmann, Andrea Johanne Marie, 1868–1954, politiker, fagforeningsformand. * 1.5.1868 i Kbh. (Johs.), † 27.4.1954 i Kbh., urne på Bispebjerg kgd. F: cigarfabrikant Lauritz Christian Nielsen (1842–1918) og herreskrædder Anna Pedersdatter (1842–92). ~ 27.10.1905 med journalist, folketingsmand Jens Peter B., * 4.7.1870 i Ebeltoft, † 17.8.1937 i Kbh., s. af rebslagermester Hans Christian B. (1830–1917) og Esther Cathrine Sammetofsky, kaldet Hjuler (1837–1916).

B. gik i Mathilde Borums pigeskole på Nørrebrogade i Kbh. 1875-83. Hendes store ønske var at blive lærer, men det var der ikke råd til, og hun lærte herreskrædderi. Moderen var fra 1890 til sin død formand for De kvindelige herreskræddderes fagforening, og på den post fulgte datteren hende 1897–1909. Da B. trådte til havde fagforeningen kun 35 medlemmer, men B. satte

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

sammen med andre unge medlemmer en kraftig agitation i gang, og hurtigt var de over 400. 1899 blev B. en offentlig kendt person i forbindelse med en strejke fagforeningen iværksatte mod en ny priskurant. Ca. 1000 strejkende kvinder mødte hver dag til kontrol, og der blev holdt flammende taler af såvel fagforeningsledere som kendte kvindesagskvinder. Efter 14 dage endte strejken med sejr for fagforeningen som nu talte 1200 medlemmer. B. var medlem af forretningsudvalget for Dansk skrædderforbund og for De samvirkende fagforbund 1899–1912. B. virkede som en af de ledende i kampen for kvindestemmeretten og blev opstillet til folketinget 1918 da kvinderne var med første gang. Gyrithe Lemche omtaler hende i den forbindelse som medlem af dødsbataljonen, dvs. de kvindesagskvinder der var opstillet „på de til undergang viede pladser". Senere blev B. medlem af landstinget (1926–32 og 1933–40), og i Kbh.s borgerrepræsentation sad hun 1917–43. I sit offentlige arbejde koncentrerede hun sig særlig om sociale spørgsmål, børne-, skole- og boligproblemer. Kvindernes forhold optog B. stærkt, og hun var gennem mere end et halvt århundrede med næsten overalt hvor kvinder gjorde en indsats. På diskussionsmøder deltog hun veltalende, ivrigt og modigt selv i sin alderdom. B. var formand for Socialdemokratisk kvindeforening 1912–35 og medlem af Dansk kvindesamfunds fællesstyrelse og forretningsudvalg 1922-32. Det er betegnende for hendes indstilling at da de socialdemokratiske kvinder 1929 begyndte med oprettelse af kvindeudvalg inden for vælgerforeningerne hilste hun det med glæde og så ikke heri en konkurrence til sin egen forening. I dansk arbejderbevægelse har B. været en af de betydeligste kvinder og i kvindebevægelsen en bredt favnende og højt respekteret personlighed.

De kvindelige herreskrædderes fagforening 1883–1933, udg. Fagforen. for herrekonfektion af 1883, I, 1933. Aagot Lading: Dansk kvindesamfunds arbejde gennem 25 år, 1939 Socialdemokraten 22.4.1954.

Inga Dahlsgård

Brock.

Navnet på flere adels- og borgerslægter. Den nørrejyske adelsslægt B., der førte en bjælke i våbenet, er en af de få danske ætter, hvis slægtsnavn føres fast, så langt slægten kendes tilbage. Slægten begynder med nedenn. Niels B. (ca. 1300), hvis mor var søster til biskop Jens i Århus. Slægten uddøde 1625 på mandssiden.

Legatstifteren Niels *B. (1731–1802) tilhører en Randers-slægt der kan føres tilbage til handelsmand Niels Peder B. (ca. 1665–1728). Officeren L. F. *B. (1774–1853) tilhører en militærslægt stammende fra Norge.

Tavle I Våben med bjælke

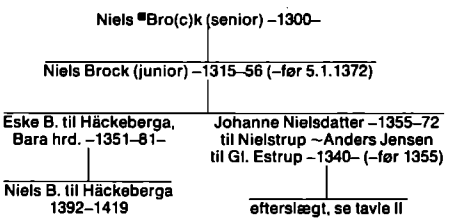

Tavle II Våben med spids

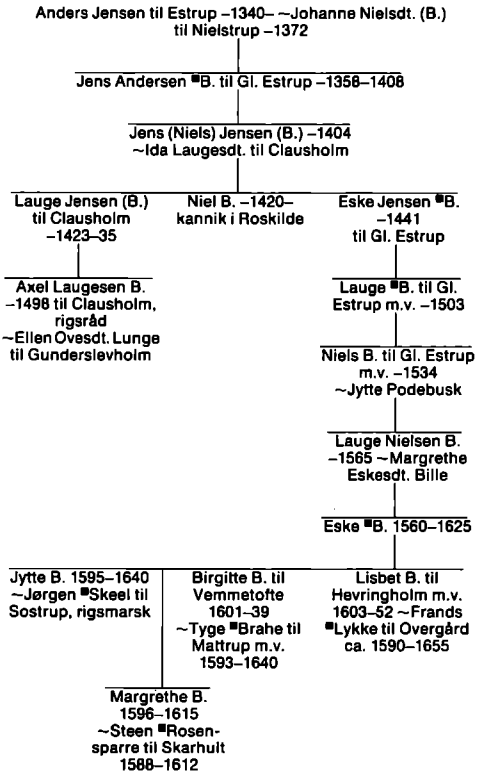

Danm.s adels årbog VI, 1889 97–111; VIII, 1891 487; XIV, 1897 490; XVIII, 1901 541; XXIII, 1906 486; XL, 1923 548; LIV, 1937 II 172; LXXII, 1939 II 113. Peter Jacob Schmidt: Grosserer Niels B.s og hustru Lene B., f. Bredals slægt, 5. udg. 1891. Wilhelmine Brandt: Slægten Benkestok, 1904 119–23. Danm.s gamle personnavne II, 1949–53 131–33.

Thelma Jexlev/Hans H. Worsøe

Brock, Eske Jensen, † 1441, ridder. Nævnes tidligst 1425, dræbt 3.5.1441, antagelig ved Nørre Sundby. F: Jens (eller Niels) Jensen B. († 1404)

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

og Ida Laugesdatter Panter († tidligst 1408). ~ 1° med Sophie Hak, d. af Anders H. († tidligst 1460) og Gertrud Mogensdatter Munk. ~ 2° med Ellen Gyldenstierne, † før 22.10.1472 (~ 2° 1447 med Corfitz Rønnow, † 1494), d. af Henrik Knudsen G. († 1456) og Anne Mogensdatter Munk († 1461 el. 1462). – Far til Lauge "B.

B. der skrives til slægtens stamgård Essendrup (Gl. Estrup) nævnes 1429 som ridder og lensmand på Kbh.s slot; 1432 var han som rigsråd med til at afslutte forliget med hansestæderne i Horsens. I de følgende år anvendtes han jævnlig i diplomatiske forhandlinger, navnlig med hansestæderne, og 1435 var han lensmand på Ålborghus, men mistede dette len få år efter. Han hørte til den kreds af adelsmænd som fordrev Erik af Pommern og indkaldte Christoffer af Bayern, og muligvis fik han efter denne sidstes tronbestigelse på ny Ålborghus i forlening. Ved begyndelsen af bondeopstanden 1441 faldt han imidlertid i en træfning med oprørerne; disse, der hadede ham for hans strenghed, hævnede sig nu ved at partere hans legeme.

A. Hude: Aktstykker vedr. Erik af Pommerns afsættelse, 1897 (fot. optr. 1971) 10. Kr. Erslev: Repertorium dipl. III, 1906 og IV, 1906–12 111 114 304. – Danm.s adels årbog VI, 1889 103. Chr. H. Brasch: Vemmetoftes hist. I, 1859 23–25. Knud Fabricius i Hist.t.7.r. II, 1899–1900.

*Henry Bruun**

Brock, Eske, 1560–1625, rigsråd. * 24.12.1560 på Vemmetofte, † 22.12.1625 på Dronningborg, begr. i Skt. Mortens k. i Randers. F: Lave B. († 1565) og Margrethe Eskesdatter Bille († 1595). ~ 6.7.1589 i Køge med Christence Viffert, * 25.11.1561 på Malmøhus, † 3.3.1624 på Dronningborg, d. af rigsråd Axel Tønnesen "V. († 1580) og Anne Lindenov († 1564).

1574 sendtes B. med sin ældre bror Niels til Strasbourg hvor de studerede sammen til Niels' død 1578. Efter kortere ophold i andre tyske universitetsbyer overtog B. ved sin hjemkomst fædrenegården Gl. Estrup hvis nuværende hovedbygning i det væsentlige er hans værk. Ved sit giftermål erhvervede han Alnarp i Skåne og efter moderen arvede han Vemmetofte. 1608 købte han Hevringholm, af fætteren Eske "Bille († 1619) efter hvem han desuden senere arvede Ellinge og Örtofta i Skåne samt Vallen i Halland. Desuden ejede han den lille herregård Estruplund og havde andele i Skjerngård og Fjellebro. Endelig ejede han store mængder strøgods over hele riget. En betydelig del af sit gods erhvervede han gennem risikable men i reglen heldigt gennemførte spekulationer i kautionsforpligtelser. Årene efter 1600 var præget af dårlige konjunkturer, og for at støtte det kriseramte storlandbrug udlånte Christian IV fra 1604 betydelige midler til betrængte adelige. I mange tilfælde optrådte B. som kautionist, og når kongens debitorer kørte fast indfriede B. deres gæld mod at blive indført i deres gods. Selv synes han i visse tilfælde at have finansieret kautionshæftelserne gennem egne lån hos kongen. Adskillige højadelige fallitter i samtiden skyldtes tilsvarende spekulationer, men B. manøvrerede i reglen virtuost gennem alle farer og var ved sin død landets ubestridt største godsejer. 1625 takseredes han til 7634½ tdr. hartkorn. Til gengæld betød disse spekulationer at hans gods kom til at ligge usædvanlig spredt. Jacob Fabricius noterede 1617 fra en diskussion på Gottorp at B. „wen he uth Jüdtland in Norwegen reisen wil, kan he alle nacht up sinen eigenen gude liggen".

B.s offentlige karriere begyndte sent. Han gjorde ikke tjeneste som kancelli- eller hofjunker, og først efter at han 10.6.1596 var blevet rigsråd, fik han len, nemlig Dronningborg som han beholdt til sin død. At han først så relativt sent fik len er måske forklaringen på at han var blandt underskriverne på adelens petition til rigsrådet 1588 om lenspolitikken. Med tiden blev B. et indflydelsesrigt medlem af rådet; hans position fremgår af at han opbevarede rigsrådets arkiv. Han synes navnlig at have øvet indflydelse på rådets holdning i udenrigspolitiske spørgsmål. En væsentlig del af dets betænkninger over udenrigske forhold er konciperet af ham. 1601–02 var han gesandt i Rusland og 1605 i Sachsen. Han deltog i grænsemødet i Flakkebæk 1603, var en af de danske forhandlere i Knærød (Knäred) 1612–13 og deltog i grænsemødet i Ulvsbäck 1624, hvor Danmark led et eklatant diplomatisk nederlag; ikke på grund af manglende dygtighed hos de danske forhandlere men fordi svenskerne gennem et velfungerende informationssystem kendte Danmarks manglende militære forberedelser og derved kunne presse de danske råder til stadig flere indrømmelser, ikke mindst i spørgsmålet om den svenske toldfrihed i Sundet. 1619 deltog B. i forhandlingerne i Rødemis i anledning af de schwabstedtske stridigheder og 1623 i forhandlingerne om den udvidede union med Gottorp i Flensborg og Rendsborg. Blandt B.s andre hverv kan nævnes at han 1606 ledsagede Christian IV til England, 1621 til fyrstemødet i Segeberg og 1623 til Braunschweig. Under Kalmarkrigen var han krigskommissær. 1599, 1604, 1610 og 1622 ledsagede han Christian IV på rettertingsrejser til Norge.

B. er også kendt for sine dagbogsoptegnelser indført i almanakker hvoraf 9 er bevaret fra tiden 1604–1622. De har for en stor del karakter

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

af regnskabsbøger og rejsejournaler, men giver desuden indblik i en højadelig godsejers daglige tilværelse i årene efter 1600 samt i det selskabelige liv omkring Christian IV. Bekendte er de kors, B. anfører for at betegne rusens styrke ved forskellige festlige lejligheder. – B. døde som sin slægts sidste mand. Hans søn Lave var død i Paris 1619; derimod overlevedes han af tre døtre. □Maleri (Gl. Estrup), kopi? (Gavnø). Epitafium med figurer af Henrik Henriksen, 1627 (Skt. Mortens k., Randers) nedbrudt 1810.

Kilder. L. S. Vedel Simonsen: Eske Brocks levnetsbeskrivelse I–II, 1842–43 (heri dagbøgerne fra 1608, 1612 og 1613). Dagbøgerne fra 1604, 1609. 1619 og 1622 i Danske saml. 2.r. II 256–300; 2.r. III, 1873–74 193–218; 2.r. VI, 1877–79 14–41. Aktstykker og oplysninger til rigsrådets og stændermødernes hist. i Chr. IVs tid, udg. Kr. Erslev, I, 1888–90. Kancelliets brevbøger 1593–1626, udg. L. Laursen, 1910–25. Skiftet efter rigsråd Eske Brock 1626, udg. C. Rise Hansen, 1965.
Lit. Danm.s adels årbog 1889 106f. Jens Gjødesen: Ligprædiken over Christence Viffert, 1625. Ligprædiken over E. B., 1626. S. U. Palme: Sverige och Danmark 1596–1611, Uppsala 1942. E. Ladewig Petersen: Chr. IVs pengeudlån til danske adelige, 1974.
Papirer. Dagbøger 1604–22 i Rigsark., for 1617 dog Fr. borg.

Steffen Heiberg

Brock, Gustav Edvard, 1816–78, højesteretsadvokat, politiker. * 6.2.1816 i Kbh. (Helligg.), † 29.12.1878 sst., begr. sst. (Holmens). F: urtekræmmer Frederik Christian B. (ca. 1770–1824) og Anna Cecilie Pihl (1782–1871). ~ 23.9.1848 i Kbh. (Frue) med Amalie Bjerring, * 20.6.1821 på Frbg., † 23.2.1872 i Kbh. (Holmens), d. af overretsprokurator Niels Christian "B. (1773–1840) og Pauline A. N. Kjeldskov (1783–1872).
B. blev student 1832 fra det v. Westenske institut, juridisk kandidat 1837, 1847 overretsprøveprokurator, 1849 højesteretsadvokat. 1860 blev han landstingsmand for Kbh., og 1870–78 medlem af rigsretten. Som advokat regnedes B. blandt sin samtids ypperste. Med omfattende juridiske kundskaber forbandt han æstetisk og historisk dannelse. Under et studieophold i Paris havde han navnlig studeret fransk strafferetspleje og advokatorisk talekunst, som han havde tilegnet sig i et sådant omfang at hans procedureform vakte opmærksomhed ved dens styrke og overbevisende kraft. I højesteret stod B. og C. "Liebe, den anden af tidens mest fremtrædende højesteretsadvokater over for hinanden i en række vigtige sager. Blandt hans mest kendte sager var aktoratet i rigsretssagen af 1855 mod ministeriet Ørsted – med bl.a. Liebe som defensor – der ikke mindst ved dets påstand om højforræderi pådrog ham A. S. Ørsteds kritik i skriftet Belysning af de med Hensyn til Rigsretsdommen af 28. Febr. 1856 paa Høiesteret gjorte Angreb, 1856. I den mod C. St. A. "Bille som redaktør af Dagbladet 1866 anlagte sag for majestætsforbrydelse var B. defensor. B.s juridiske position skaffede ham sæde i forskellige lovkommissioner, således proceskommissionerne af 1857 og 1868 og straffelovkommissionen af 1859. 1872 var han medindbyder til De nordiske juristmøder og medlem af den danske bestyrelse af dem. Som politiker nåede B. ikke frem i forreste linie; han følte sig næppe hjemme i landstinget, hvor hans særlige art af veltalenhed ikke ganske fandt genklang; som gammel nationalliberal stillede han sig kritisk over for J. B. S. "Estrup, medens han på den anden side var modstander af en parlamentarisme bygget på folketingets ubetingede overvægt. Sagligt deltog han i forhandlingerne bl. a. som ordfører for straffeloven og fæsteloven. – R. 1857. DM. 1874. □Buste af H. V. Bissen, 1853 (St. mus.; Glyptoteket). Mal. af W. Marstrand, 1868. To træsnit 1879, det ene af H. P. Hansen. Studie af J. Roed og tegn. af O. Bache. Foto.

Zodiacus i Nær og fjern VIII, 1879 nr. 340. Ill. tid. 5.1. s.å. Nutiden 12.1. s.å. A. F. Kriegers dagbøger 1848–1880, udg. Aage Friis m.fl., I–VII, 1920–25. Danske politiske breve fra 1830erne og 1840erne II–IV, 1948–58. Stig Iuul i Den da. rigsdag 1849–1949 V, 1953 564–74. Povl Bagge m.fl.: Højesteret 1661–1961 II, 1961 252 478f. M. P. Bruuns dagbog 1856–74, udg. Vagn Dybdahl og Birgit Nüchel Thomsen, 1961. – Papirer i Rigsark.

Ditlev Tamm (Frantz Dahl)

Brock, Jens Andersen, † 1408, rigsråd. Nævnes som ridder 1358, † 22.5.1408. F: Anders Jensen (var † 1355) og Johanne Nielsdatter B. (levede 5.1.1372). ~ en datter af Jens Lauridsen Panter (levede endnu 1364), hvis hustru var en datter af Johannes Offesen Neb.
B. skrives til Essendrup (Gl. Estrup) men ejede også andre gårde, bl.a. Vemmetofte. Han nævnes som lensmand på Bygholm 1369–70, på Kalø 1379, på Tranekær 1394. Han hørte i Valdemar Atterdags sidste tid til rigsrådets ældste medlemmer og fører endog 1374 titel af rigets drost, hvilket embede dog både før og siden beklædtes af Henning Podebusk. Også under dronning Margrete nævnes han ofte; nogen selvstændig politisk rolle vides han dog aldrig at have spillet. 1404 blev hans søn Jens Jensen af Clausholm dræbt af hr. Jens Nielsen Løvenbalk af Avnsbjerg der imidlertid n.å. nødtes til at sone drabet ved indstiftelse af messer for den døde og ydmygt knæfald for hans frænder. Selv skænkede B. 1406 gods til oprettelse af et Skt. Katrine kapel i Roskilde domkirke. Det blev dog aldrig bygget, i stedet anvendtes kapitalen til stiftelse af

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

et alter i det af biskop Peder Jensen *Lodehat netop indrettede Skt. Sigfreds kapel, hvortil det forbedrede kannikepræbende Rota blev fast knyttet. Slægten B. skulle altid have præsentationsretten, en ret som bevaredes længe efter reformationen.

Kilder. Diplomatarium dan. 3.r.VII, 1972 nr. 174. Kr. Erslev: Repertorium dipl. II–IV, 1896–1912 (henv.: IV 114 304f). A. Otto: Liber dat. Rosk., 1933 98.
Lit. Danm.s adels årbog V, 1889 102. Chr. H. Brasch: Vemmetoftes hist. I, 1859 17–20. J. O. Arhnung: Roskilde domk.s hist. I, 1937 290–93.

Thelma Jexlev (Henry Bruun)

Brock, Ludvig Frederik, 1774–1853, officer. * 20.8.1774 i Biri, Gudbrandsdalen, † 22.11.1853 i Randers, begr. sst. F: kaptajn Hans Henrik B. (1711–80, ~1° 1747 med Maren Bendicke, † 1760) og Johanne Gonsager Haberdorff (1742–80). ~1° 7.12.1798 i Kbh. (Garn.) med Bolette Mathilde Frost, * 22.1.1770 på Gavnø, † 7.2.1799 i Kbh. (Garn.), d. af forpagter på Gavnø, senere ejer af Aggersvold og brygger i Kbh. Carl Adolph F. (1733–1800) og Charlotte Amalie Jensen Borchsenius († 1799). ~2° 18.12.1801 i Kbh. (Garn.) med Elisabeth Andrea Lange, døbt 28.12.1781 i Kristiania (Akershus slotsk.), † 17.1.1842 i Randers, d. af major, senere oberstløjtnant Søren L. (1728–89, ~1° 1763 med Bartha Magdalena Coucheron, 1722–76, enke efter sognepræst Georg Fasting, 1702–47) og Henrikke Cathrine Burensund (1748–91, ~1° 1770 med kaptajn Henrik Severin Blichfeldt, 1731–76, ~1° 1767 med Karen Leuch, † 1769).
B. blev landkadet 1787, fændrik 1795, sekondløjtnant s.å. og premierløjtnant 1801. Allerede på akademiet havde man lagt mærke til at B. med udmærkede evner forbandt megen praktisk sans, og straks efter sin udnævnelse til officer blev han anvendt til forskellig tjeneste uden for geleddet; således stilledes han til generalvejkommissionens rådighed for at foretage opmålinger af landevejene i Jylland og på Sjælland, og da kronprinsens opmærksomhed blev henledt på den unge, talentfulde officer gav han denne det hverv at undersøge Gudenåen mellem Randers og Silkeborg med hensyn til åens indretning til pramfart. B.s indsendte forslag blev antaget og arbejdet udført efter dette (1802). Ved denne lejlighed udtalte han bl.a. ønskeligheden af anlæggelsen af en købstad (handelsplads) ved Silkeborg, og gentagne gange senere bragte han denne sag på bane såvel over for Frederik VI som Christian VIII. 1805 fik B. kaptajns anciennitet, og ved troppekoncentrationen til Holsten s.å. ansattes han som adjudant ved hovedkvarteret. 1807 beordredes han til Femern for at indrette kystmilitsen der, og efter kampen ved Køge sendte kronprinsen ham til assistance for general J. Castenschiold. I slutningen af sept. afgav denne der blev kaldt til Holsten sin kommando til generalmajor Johan v. *Ewald, hos hvem B. blev adjudant indtil kronprinsen atter overtog kommandoen på Sjælland og B. vendte tilbage til hovedkvarteret og udnævntes til stabskaptajn. Ved generalstabens oprettelse 1808 blev han divisionsadjudant og under det spansk-franske hjælpekorps' march gennem hertugdømmerne pladskommandant i Flensborg. Han gjorde her chefen for den franske hær i Nordtyskland, marskal Bernadottes bekendtskab. Okt. 1809 da kongen afrejste til Holsten, og prins Christian Frederik fik kommandoen over samtlige tropper øst for Storebælt blev B. ansat direkte under prinsen, men kom i nogle måneder til at forrette tjeneste ved „avantgarden" (oberst A. v. Kardorff). 1811 blev B. „overtallig", 1812 virkelig overadjudant (major), og da det i begyndelsen af maj 1813 bestemtes at sende prins Christian Frederik til Norge som statholder ønskede prinsen at medtage B., og denne deltog da i hans farefulde sejlads fra Fladstrand til Hvaløerne 20.–21.5. Han var under de påfølgende begivenheder i Norge prinsens trofaste hjælper, men han har afgivet den bestemte erklæring at han trods sin stilling som overadjudant „hverken havde kundskab om eller indflydelse på hvad der i Christian Frederiks kabinet blev besluttet". Bemærkelsesværdig er B.s bedømmelse 1842 af Christian Frederik som statholder i Norge. B. stillede sig tvivlende over for et særligt norsk kongerige, men da dette var blevet en kendsgerning holdt han på det til det yderste. Han var medlem af den kommission som afgav betænkning om Norges militære hjælpekilder specielt over for et indfald fra Sverige; han var til stede på Eidsvold da det blev bestemt at prinsen skulle tage styrelsen som regent, og han rådede denne indtrængende til at udnævne C. D. A. *Arenfeldt til overgeneral og vove et hovedslag, hvortil Christian Frederik dog ikke lod sig bevæge. Flere vigtige sendelser blev betroet B. Således blev han i slutningen af dec. 1813 sendt til Frederik VI på Hindsgavl med en depeche som skulle forberede kongen på at en regeringsforandring i Norge kunne blive nødvendig; aug. 1814 sendtes han i anledning af konventionen i Moss til den svenske kronprins Carl Johan (Bernadotte) der havde nægtet at ratificere konventionen, forinden demarkationslinien var trukket tættere sammen om hovedstaden. Prinsen opholdt sig i Fredrikstad og modtog B., som han straks genkendte fra deres møde i Flensborg, meget venligt. Sammenkomsten forløb dog ikke uden heftige udtalelser fra kron-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

prinsens side, men endte med at denne undertegnede konventionen uden forbehold.

B. der havde været medunderskriver af den erklæring (Eidsvold 20.2.1814) i hvilken den norske generalstab meddelte Frederik VI at den sluttede sig til prins Christian Frederik havde fået afsked af dansk krigstjeneste i marts s.å. Juli 1815 ansattes han af Carl Johan i sit forrige nummer og som tjenstgørende adjudant hos kongen; 1817 blev han oberstløjtnant. Nogle år efter begyndte den øjensygdom der 1824 tvang ham til at søge sin afsked som han fik som oberst. Omtrent samtidig blev han udnævnt til toldinspektør i Randers. Som sådan udvirkede han gennem indstilling til generaltoldkammeret at Nørreåen blev gjort sejlbar. 1829 blev B. på grund af fuldstændig blindhed nødsaget til at fratræde embedet, men hans energi var usvækket, og i en årrække skulle han komme til at udøve en betydningsfuld virksomhed dels som politiker, valgt 1834 som en af Randers bys deputerede ved stænderforsamlingen i Viborg, og dels som borgerrepræsentant og byens første rådmand (fra 1838). 1834 havde B. udgivet en brochure *Et Par Ord angaaende Nødvendigheden af en almindeligere Værnepligt*, og da han første gang mødte som stænderdeputeret 1836, indbragte han forslag om forandring af militærlovgivningen, specielt om værnepligten. Men han kæmpede forgæves for forslagets vedtagelse. Blandt hans øvrige forslag som han udførligt og grundigt motiverede, og som fremkom dels 1836, dels i sessionerne 1838–44, kan fremhæves: om ophævelse af konsumtionen og i stedet herfor afgift på statspapirer og hypotekerede fordringer, om ophævelse af tallotteriet, om afskaffelse af den kollegiale regeringsform og indførelse af en departementalbestyrelse, om stænderforsamlingernes offentlighed osv. Mest opsigt vakte hans holdning under adressediskussionen 1844 da han fremsatte bestemt krav om at prinsen af Augustenborg skulle fjernes fra sin post som statholder i hertugdømmerne. – En søn Nicolai Stabel **B.** (3.3.1803–25.5.1885) blev kadet 1813, stod 1826–47 ved Livgarden til hest. Som eskadronchef ved 3. dragonregiment deltog han i treårskrigen, som kommandør ved 5. i krigen 1864. Han var 1859 stabschef hos prins Christian (Chr. IX). Afsked som oberst 1864. Kammerherre 1862. R. 1841. DM. 1860. K. 1862. (L.F.B.) – R. 1813. K. 1840. SK. 1853. □Mal. af Just Holm, 1838, kopi af Joh. Grenness. Litografi 1843 af A. Kittendorff efter tegn. af N. Henriques. Litografi 1844 efter tegn. af L. A. Smith af stænderrepræsentanterne i Viborg. Maleri (Eidsvold). Et maleri er kopieret af O. Matthiesen.

L.F.B. i Hist. t. 5.r. III, 1881–82 426–86. Selvbiogr. i Pers. hist. t. III, 1882 386f. – Skandinavisk folkekalender, 1845 115–19; 1846 114–33. C. F. Wegener: Om hertugen af Augustenborgs forhold, 1849 168. Randers avis, 1854 nr. 22–24 26. Fædrelandet 28.2., 1., 7., 8. og 14.–21.3. s.å. J. Rée i Dansk månedsskr., 1860 I 97–164. C. Flood: For otti år siden, 1890. Medd. fra krigsark. II–VI, 1885–94; IX, 1902. Hans Jensen: De da. stænderforsamlingers hist. 1830–48 I, 1931. – Papirer i Rigsark. og i Riksark., Oslo.

*Rockstroh**

Brock, Lauge (Lave), † 1503, ridder. Nævnes tidligst 1460, † mellem 25.3. og 16.9.1503. F: Eske *B. († 1441) og Ellen Gyldenstierne († før 22.10.1472). ~1° senest 1460 med Else Laxmand, som levede endnu 1.7.1466 (~1° med Oluf Nielsen Galen), d. af Poul L. *(† tidligst 1439) og Lisbet Eriksdatter Krummedige. ~2° med Kirsten Pedersdatter Høeg, † 1542 på Demstrup (~2° før 20.5.1507 med Peder *Lykke, † 1535), d. af Peder H. († tidligst 1472) og Kirsten Henriksdatter Reberg.

B. skrev sig til fædrenegården Essendrup (Gl. Estrup); desuden ejede han flere andre gårde, således Bregenholm i Århus amt samt Vemmetofte som han arvede 1472. Slægtsædet interesserede ham dog mest, og i Gl. Estrups historie er han en forgrundsfigur; han begyndte opførelsen af den endnu bevarede hovedbygning og samlede med stor iver bøndergods i den nærmeste omegn; 1469 fik han birkeret til sit gods i Favsing og Avning sogne. Hans energi som godsherre var imidlertid parret med en selv efter den tids forhold ualmindelig brutalitet. Særlig er han blevet berygtet gennem sin mangeårige fejde med slægten Rosenkrantz der ved sin omfattende godsbesiddelse i Djursland stod ham slemt i vejen; navnlig vendte hans harme sig mod hofmestrene Otte *Nielsen og Erik *Ottesen. Der klages bl.a. over at B. med seksten svende har belejret hr. Ottes gård Bjørnholm. Gennem mange år var Rosenkrantzernes bønder udsat for overlast idet B. lod dem fængsle eller gennemprygle, ja endog stod dem efter livet. 1468 dræbte han med egen hånd den rige Randerskøbmand Niels Paaske. Han anklages endvidere for at huse fredløse på sin gård; efter hans død kom det for dagen at han med magt havde tvunget herredsfogeden i Sønderhald herred til at underskrive en kendelse til hans fordel. Under disse omstændigheder medførte forskellige forlig og voldgiftskendelser kun kortvarige afbrydelser af striden; først 1475 synes den ved kong Christians personlige indgriben endelig afsluttet.

B. der 1469 nævnes som lensmand på Koldinghus modtog ca. 1486 ridderslaget. Alder og værdighed synes dog ikke at have lagt nogen dæmper på hans ustyrlige temperament; 1496 var han

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

i hvert fald tremarksmand og som sådan erklæret uværdig til at forfølge nogen sag for retten.

Will. Christensen: Missiver I, 1912–14 nr. 89 91. Samme: Repertorium dipl. I–VII, 1928–35, IX, 1938–39 40–41. – Danm.s adels årbog V, 1889 103f. Chr. H. Brasch: Vemmetoftes hist. I, 1859 25–33. Sv. Grundtvig: Danm.s gamle folkeviser III, 1862 611–13. K. Barner: Familien Rosenkrantz' hist. I, 1874 152–61. – Arkiv i Rigsark., jfr. desuden Repertorium dipl. VIII, 1936 345.

*Henry Bruun**

Brock, N. S., se **Brock, L. F.**

Brock, Niels, ca. 1300, ridder. Levede endnu 1330.

B. der nævnes „af Hylke" (ved Skanderborg) var en nevø af biskop Jens Assersen i Århus. Han forekommer tidligt blandt Erik Menveds omgivelser og yngre rådgivere. 1302 var han kgl. slotsfoged på Skanderborg, 1304 medlem af den kommission der skulle foretage et dansk uddrag af Thord Degns artikler. 1309 deltog han i frafaldet fra Erik Menveds svenske politik og 1313 optrådte han som en af hovedførerne for den nørrejyske bondeopstand. Han blev n.å. sat under tiltale for åbenbart forræderi, anklagedes nu også for i sin tid at have stået i forbindelse med Erik Klippings mordere. Han dømtes fra liv og gods men flygtede til Sverige hvor han sluttede sig til kongens oprørske bror hertug Christoffer. Da denne besteg tronen, optoges B. på ny i rådet.

Danmarks adels årbog V, 1889 98f.

*Henry Bruun**

Brock, Niels, 1731–1802, købmand, legatstifter. * 19.3.1731 i Randers, † 4.10.1802 i Kbh. (Frels.), begr. sst. (Frels. k.). F: købmand Rasmus B. (1695–1752, ~ 1° 1723 med Anna Margrethe Vorup, 1704–30, ~ 1° med købmand Anders Anchersen, 1693–1721) og Marie Kirstine Knudsen (1710–45). ~ 25.8.1762 i Randers med Lene Bredal, * 25.4.1736 i Randers, † 13.9.1786 i Kbh. (Frels.), d. af borgmester i Randers Nicolai Krog B. (1701–80) og Ingeborg Marie Simonsen (1706–83).

Efter at være oplært i handelen først i Lübeck, dernæst hos farbroderen Søren B. i Kbh., tog B. 1748 hjem til faderen og knyttedes til dennes ret betydelige forretning. Efter at faderen var død og B. havde afviklet forretningen drog han med sin arvepart, ca. 18.000 rdl., til hovedstaden hvor han associeredes med sin svoger grosserer Ole Bech. Efter dennes død 1762 etablerede han sig som selvstændig købmand. Grossererborgerskab løste han 1763. Som købmand skulle han opleve de tre store krigs- og for den neutrale handel glimrende handelsperioder: syvårskrigen 1756–63, den nordamerikanske frihedskrig 1776–82 og endelig koalitionskrigene fra og med 1792. B.s købmandskab formede sig dog ikke som det store eventyr; det hasarderede lå ham fjernt. Han deltog således ikke i de øst- eller vestindiske ekspeditioner og ejede hverken plantager eller handelsflåder af betydning. Hans forretning var væsentlig hørkram og kolonialvarer. År for år øgede han sin formue. 1778 var den vokset til 150.000 rdl., og ved sin død efterlod han sig ca. 900.000 rdl. Han eftertragtede ikke offentlige hverv, dog var han medlem af de 32 mænds forsamling i 25 år indtil 1801. I den anselige ejendom Strandgade 36 levede han i et lykkeligt og harmonisk ægteskab; han ekstravagerede ikke på nogen måde i sin levevis; både han og hustruen var godgørende og kirkeligt interesserede. I sit testamente betænkte han offentlige institutioner o.l. i Kbh. og Randers med legater til et beløb af ca. 550.000 rdl. Af disse skal særlig fremhæves den sum han bestemte som „en Begyndelse og velment Grundsten til en Grosserer-Skolebygning". Renterne af denne kapital anvendes til det af grosserer-societetets komité bestyrede „Niels Brocks handelsskoles legat". □Maleri (rådhuset, Randers), kopi efter dette (Børsen, Kbh.), litografi efter maleriet, 1857.

J. Werner i Foreningen Niels Brocks årsskr., 1928 3–12. G. Hansen i Danm.posten XXIV nr. 7, 1943 6f.

*J. Werner**

Brock, Peter Michael Johan, 1842–1906, museumsinspektør, numismatiker. * 9.2.1842 i Kbh. (Frue), † 6.11.1906 sst., begr. sst. (Ass.). F: urtekræmmer Michael Peter B. (1802–54) og Anna Marie Christiane Rosberg (1810–76). ~ 14. 10.1876 i Kbh. (Johs.) med Johanne Marie Rosberg, * 4.3.1835 i Kbh. (Petri), † 9.1.1926 på Frbg., d. af snedkersvend Johan Christian R. (1805–37) og Margrethe Martine Svingelberg (ca. 1805–85, ~ 2° 1862 med grosserer Jacob Møller, 1791–1865).

I 1850erne lod grevinde Danner forespørge på Melchiors skole, om der fandtes nogen elev der burde studere, men ikke havde råd dertil; i så fald ville hun støtte pågældende. B. blev udpeget, 1857 overflyttet til Metropolitanskolen og 1860 student. Han studerede jura og tog 1868 embedseksamen, hvorefter han blev ansat i Landbygningernes brandforsikring, en plads han beklædte til sin død. Hans studietid var blevet noget lang, dels fordi han 1864 havde gjort tjeneste som underkonduktør ved ingeniørkorpset, dels fordi han tidligt var kommet i forbindelse med museumsmanden konferensråd Chr. J.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

*Thomsen der beskæftigede ham en del og især gav ham interesse for møntstudiet. Fra 1863 kom han til at assistere på Rosenborg, især med omvisningen, 1874 blev han fast assistent, 1878 anden inspektør og 1883 Carl Andersens efterfølger som første inspektør og slotsforvalter. Allerede som ung hjalp B. Thomsen med ordningen af hans private møntsamling, og han fik derfor i henhold til hans testamente den opgave at udarbejde auktionskataloget over dens klassiske mønter (1866–69). 1874 tog han doktorgraden på en afhandling om den senere romerske kejsertids mønter og møntmærker. Han havde utvivlsomt ventet at blive knyttet til møntsamlingen; at hans forhåbninger ikke skete fyldest vakte stærk bitterhed hos ham mod hans samtidige kolleger, og hele sit liv led han under større og mindre virkelige eller indbildte krænkelser. Utrykte optegnelser fra hans hånd bærer vidne herom. Foruden sine numismatiske arbejder udgav han en del kataloger over Rosenborg og endvidere bl.a. *Minderne om Søslaget paa Kolberger Heide den 1. Juli 1644 paa Rosenborg*, 1890, *Historiske Efterretninger om Rosenborg*, I–III, 1881–83 og *Den oldenborgske Kongeslægt, især under Enevælden, belyst ved den chronologiske Samling paa Rosenborg*, 1870. Han udgav endvidere (i Danske Saml. 2. r. IV–V, 1874–77) Christian VIs dagbøger 1741–44 (efter originalerne på Rosenborg) og kronprins Frederik (IV)s rejsedagbog 1692 (efter håndskrift nu i Det kgl. bibliotek), samt 1886 i henhold til Worsaaes testamente dennes erindringsbog *Optegnelser om Rosenborg-Samlingen i 25 Aar* med de skarpe angreb på grevinde Danner. Som museumsmand var han en flittig samler af notater og oplysninger, men han var hengiven til pedantisk formalisme og var ikke nogen betydelig administrator. Sin betydelige notesamling stillede han beredvilligt til sine kollegers disposition. R. 1892. DM. 1903. □Foto.

Selvbiogr. i Univ. progr. nov. 1874, 56–58. – Hist. efterretn. om Rosenborg III, 1883 225f. Ill. tid. 20.9.1903 og 18.11.1906. – Papirer i Rigsark.

Gudmund Boesen (O. Andrup)

Brockdorff
Holstensk uradel.

Ditlev *B. (–1519–38) var ~2° Magdalene von der Wisch, d. af Jürgen von der *W. Hans søster Margrethe B. var ~råd Hans *Rantzau. Ditlev *B. (1642–1732) var ~1° Margaretha Øllegaard Ahlefeldt, d. af amtmand Cai *A. Christian Ulrik greve *B.s datter Juliane Charlotte Ulrica var ~overretsråd Magnus greve *Moltke. Cai greve *B.s (1766–1840) søster baronesse Anna Ernestine var ~2° handelsmanden Charles baron *Selby. Frederik *B.s søster Emilie Caroline var ~politikeren Alfred *Hage (1843–1922).

Danm.s adels årbog LIII, 1936 II 3-80.

Nils G. Bartholdy

Brockdorff, Cai Lorenz, greve, 1766–1840, præsident for hertugdømmernes overappellationsret. * 26.1.1766 på Klein Nordsee (Flemhude), † 18.5.1840 i Hamburg, bgr. i Sülfeld. F: amtmand i Rendsborg, baron Hans Schack B. til Klein Nordsee og Marutendorf (1729–76) og baronesse Frederikke Anna Sophie Schack (1741–87). ~15.5.1800 i Kbh. (Petri) med Berta von Raben, * 23.10.1780 på Næsbyholm, † 10.2.1832 i Kiel, d. af grev Carl Adolf von R. til Næsbyholm og Bavelse (1744–84) og Dorothea Magdalene Buchwaldt (1757–99).
B. studerede jura i Kiel og Göttingen; 1786 blev han auskultant ved overretten på Gottorp og påbegyndte som sådan sammen med overretsråd Ludwig v. Eggers udgivelsen af „Corpus statutorum Slesvicensium". 1789 blev han medlem af overretten og 1795 deputeret i Tyske kancelli. 1802 udnævntes han til kansler for Holsten og præsident for overretten i Glückstadt hvorved han fik indflydelse på organisationen af hertugdømmernes forfatning og retsvæsen. Han var medlem af den kommission der skulle tage hertugdømmerne i besiddelse igen 1814, og 1816–18 medlem af den kommission der i henhold til forbundslovens art. 13 skulle forhandle om en forfatning for Holsten. 1832 var B. blandt de 29 „erfarne" mænd fra hertugdømmerne. – Som tysk forbundsland havde Holsten krav på en øverste appellationsret, og efter regeringens anmodning afgav B. 1820 en betænkning herom hvori han navnlig krævede adskillelse af retsvæsen og forvaltning. Da overappellationsretten for hertugdømmerne indrettedes blev B. 1834 dens præsident. – Det var et vidnesbyrd om regeringens tillid til ham når den 1819 udnævnte ham til kurator for Kiels universitet efter Fritz Reventlow; under Lornsenbevægelsen 1830 indtog B. den loyale slesvigholsteners holdning og benyttedes af regeringen til at dæmpe røret. 1834 fik han virilstemme i Holstens stænderforsamling. 1838 optoges han i dansk grevestand. – Kammerherre 1796. Gehejmekonferensråd 1812. – K. 1809. S.K. 1811. DM. 1813. R.E. 1839. □Maleri (Ascheberg); et litografi derefter oplyser at mal. er af Becker, 1839. Pastel (Fr.borg).

Zur funfzigjähringen Amtsfeier des Herrn Kai Lorenz Grafen von Brockdorff, Kiel 1839. Paul Richter i Zeitschr. der Gesellsch. für Schlesw.-Holst. Gesch. LVIII, Kiel 1929 467 532. Sst. XXXIV, 1904 171–77 (breve). Efterladte papirer fra den Reventlowske familiekreds,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

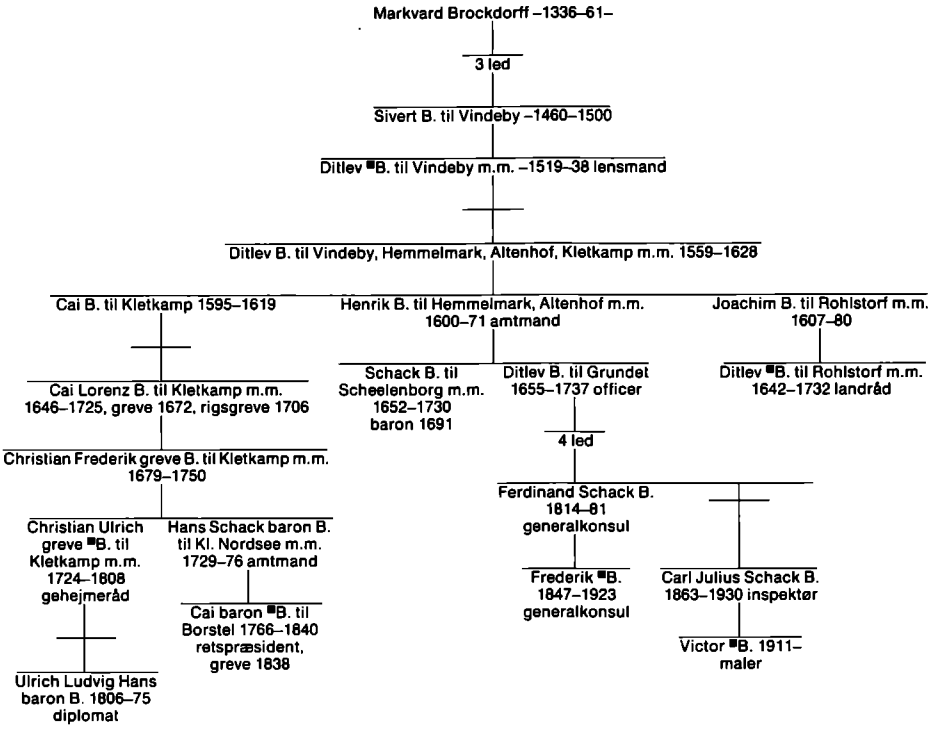

udg. Louis Bobé, VII, 1906 291 354. J.S.M. Ostenfeld: Studier over stemninger og tilstande i Holsten, 1909 80–96.

*Svend Larsen**

Brockdorff, Cai Lorenz, se **Schack, Hans** (1609–76).

Brockdorff, Christian Ulrich, greve, 1724–1808, til Kletkamp, gehejmeråd. * 27.8.1724 på Kletkamp, † 25.9.1808 sst., begr. i Nüchel. F: dansk gehejmeråd, greve Christian Frederik B. (1679–1750) og Ulrika Eleonora v. Völkersam (1695–1733). ~1° 28.8.1758 på Seedorf med Anna Georgine Christine Hahn, * 22.8.1741 på Diekhof, † 2.6.1786 i Kiel, d. af mecklenburg-güstrowsk landråd Ludwig Achatz I H. til Diekhof og Seedorf (1706–63) og Georgine Ahlefeldt (1719–83). ~2° 7.9.1787 på Kletkamp med 1. hustrus brordatter, baronesse Georgine Louise Friederike Bothmer, f. Hahn, * 23.3.1760 på Diekhof, † 1.3.1798 på Kletkamp (~1° med dansk major baron Frederik Johan Bothmer, 1729–87, ~1° 1763 med Christine Sophie Dewitz, 1731–81), d. af kammerherre Ludwig Aschatz II H. til Diekhof (1736–71) og Juliane Friederike v. Veltheim (~2° med en v. Röpert).

B. blev kaptajn reformé ved grenadererne 1754, virkelig kaptajn 1756, afskediget fra militæretaten 1761 med obersts karakter. 1777 blev han Verbitter for det adelige kloster i Itzehoe. B. var en af A. P. ▪Bernstorffs tillidsmænd inden for ridderskabet og medvirkede i forståelse med denne bl. a. ved oprettelsen af den „fortwährende Deputation" (1775) der medførte en svækkelse af prælaternes og dermed Cai ▪Rantzaus indflydelse. Efter Bernstorffs død trådte han i opposition til regeringen. Som formand for den fortwährende Deputation på nogle af de for udviklingen af modsætningen mellem regeringen og ridderskabet mest kritiske tidspunkter deltog han i nært samarbejde med Fritz ▪Reventlow og hans kreds i organiseringen af ridderskabets modstand mod regeringens skattepolitik der formentlig krænkede dets privilegier. – Kammerjunker 1750. Kammerherre 1758. Gehejmeråd 1773. Gehejmekonferensråd 1790. – L'union parfaite 1764. Hv. R. 1769. □Maleri (Kletkamp).

G. C. F. Lisch: Geschichte und Urkunden des Geschlechts Hahn IV, 1856 214–22 229–33 235f. 239. Efterladte papirer fra den Reventlowske familiekreds, udg. Louis Bobé, II, 1896 219. Aage Friis: Andreas Peter Bernstorff og Ove Høegh Guldberg, 1899. Bernstorffske papirer, udg. Aage Friis, III, 1913. O. Brandt:

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Geistesleben und Politik in Schleswig-Holstein, 2. udg. 1927.

Povl Bagge

Brockdorff, Ditlev, † 1538, til Vindeby, lensmand. † 29.3.1538, begr. i Sønderborg k. F: Sivert B. til Vindeby og Gaarz († 1500) og Anna v. Buchwald († tidligst 1500). ~ 1° 1527 med Margrethe Rantzau, d. af Povl R. til Hohenfelde (ca. 1481–1521) og Abel Breide († 1533). ~ 2 ° med Magdalene v. der Wisch til Manhagen († mellem 1587 og 1590), d. af Jürgen v. d. W. til Dänisch Nienhof († 1564) og Margrethe Rantzau.

B. der i det mindste i Christian IIs tid hørte til Slesvigs rigeste godsejere var 1519–23 amtmand på Flensborghus som han forsvarede tappert mod Frederik I; han var en af de sidste adelsmænd der forlod Christian IIs sag. 1526 blev han lensmand på Sønderborg som han 1536 fik i pant sammen med Melchior Rantzau; her modtog han 1532 Christian II som fange. Under grevens fejde var han en af Christian IIIs hovedanførere, medunderskrev beretningen om slaget ved Øksnebjerg og kaldte sig 1535 supremus militiæ capitaneus i lejren for Kbh. 1537 blev han forlenet med det inddragne bispegods Sørup på Falster. □Ligsten med relief af Morten Bussert (Sønderborg k.), afstøbning (Fr.borg) og mal. efter stenen (Ascheberg).

Danm.s adels årbog LIII, 1936 II 8f. Jan Brockdorff i Zeitschr. der Gesellsch. für Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesch. IX, 1879 233. Joh. Grundtvig i Danske mag. 4.r. III, 1871 16. A. D. Jørgensen sst. 5.r. I, 1887–89 6 og fl. st. A. D. Jørgensen: Hist. afhandl. III, 1898 217–46.

Povl Bagge

Brockdorff, Ditlev (Detlev), 1642–1732, holstengottorpsk konferensråd, landråd og amtmand. * 6.10.1642 på Wensin, † 14.10.1732 på Rohlstorf, begr. i Riseby. F: hofmester hos hertug Adolf († 1631), senere fransk oberstløjtnant Joachim B. til Altenhof, Wensin, Gaarz, Rohlstorf og Stocksee (1607–80, ~ 1° med Margrethe Pogwisch, † 1639) og Anna Margaretha Rantzau-Siggen (1624–89). ~ 1° 20.8.1667 i Kiel med Margaretha Øllegaard Ahlefeldt, * 9.9.1650 i Flensborg, † 28.2.1706, begr. i Warder, d. af amtmand Cai "A. til Saxtorp m.m. (1591–1670) og Sophie Rantzau (1620–97). ~ 2° 3.3.1711 med Bertha Catharina Ahlefeldt, * 1646, † 2.9.1721, begr. i Preetz (~ 1° 1676 med Cai Ahlefeldt til Seestermüh, 1651–84, ~ 2° 1691 med Wolf Heinrich Thienen til Wahlstorf, Güldenstein og Schinkel, 1664–1708), d. af Henrik A. til Kluvensiek, Osterrade og Sehested (1619–1702) og Catharina A. († 1708).

Skønt B. havde fået en udpræget verdensmandsopdragelse (studier i Rostock, Helmstedt og Groningen, rejser i England, Frankrig, Schweiz og Italien) afviste han tilbud om diplomatisk ansættelse og indtrådte først sent i embedsvirksomhed (1701 gottorpsk landråd og amtmand i Oldenburg, senere konferensråd). Allerede i sin første hustrus levetid stod han i forhold til Bertha Catharina Ahlefeldt, med hvis datter Anna Catharina (ca. 1676–1727) han 1692 giftede sin søn Cai B. (1670–1736, senere holst.-gott. gehejmekonferensråd, landråd og amtmand i Oldenburg), og som han senere ægtede, hvorved hun blev svigermoder til sin egen datter som – vist med grund – hadede både hende og B. Parret var energiske godssamlere, og B. blev en af Holstens største jorddrotter, ejer af Rohlstorf, Gaarz, Saxtorp, Hohenlieth, Rosenhof, Travenort, Manhagen, Osterrade og Kluvensiek foruden af Visselbjerg i Jylland (Alslev sogn, Skads h.) og Asserstrup og Grimsted (nu Frederiksdal) på Lolland (Sandby sogn, Nørre h.). En af ham anlagt jordebog for Saxtorp vidner om hans omhyggelige godsdrift; også for skolevæsenet på sine godser skal han have draget omsorg – der blev sagt i en ligprædiken over ham at han havde været „einer der grössten Freunde von Kirchen, Schulen und Predigern" – og han gjaldt for en god kender af de græsk-romerske forfattere. □Stik af C. Fritzch, 1733.

Louis Bobé: Slægten Ahlefeldts hist. III, 1903 38; IV, 1901 108f.; V, 1899 134f., 144f. Danm.s adels årbog LII, 1936 II 50f. Ligprædikener af Joh. Paul Bruns, Jacob Brodersen og Conr. Fried. Stresow, 1732.

*C. O. Bøggild-Andersen**

Brockdorff, Frederik Georg Schack, 1847–1923, generalkonsul. * 23.11.1847 i Antwerpen, † 30. 11.1923 sst., begr. i Kiel ved Antwerpen. F: dansk generalkonsul for Belgien Ferdinand Schack B. (1814–81) og Mathilde Offresie Saportas (1821–1904). ~ 4.11.1884 i London med Emilie Sillem, * 24.3.1857 i Liverpool. † juli 1935 i Antwerpen, d. af ingeniør Herman James S. (1823–97) og Emma Marie Frederikke Meyer (1839–1927).

B. fik sin handelsmæssige uddannelse i faderens forretning i Antwerpen og etablerede sig 1887 sst. som selvstændig chef for et velstående og anset handelshus der hovedsagelig drev forretning på Danmark. 1873 fik han udnævnelse som vicekonsul hos faderen. Denne der var dansk konsul fra 1871, generalkonsul fra 1873, indtog en meget anset stilling og havde ved flere lejligheder vist sig som en god patriot. Efter faderens død udnævntes B. til konsul 15.3.1882 og generalkonsul 3.3.1885. Han repræsenterede enkelte gange den danske regering ved internationale konferencer i Bruxelles, således ved begge kon-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ferencerne i 1890 om undertrykkelse af slavehandelen i Afrika og om oprettelsen af den internationale toldtarifunion. Ligeledes var han ofte mellemled mellem den danske og belgiske regering, indtil Danmark 1904 fik sin egen selvstændige diplomatiske repræsentation i Bruxelles. B. følte sig nært knyttet til Danmark, og da den nye indfødsretslov af 19.3.1898 var gennemført søgte og fik han dansk indfødsret ved lov af 3.4.1900. – B. tog sig altid varmt af danske interesser og søgte på enhver måde at bistå sine landsmænd. Efter tyskernes erobring af Antwerpen i okt. 1914 forblev han på sin post under hele verdenskrigen og tog først sin afsked 1.7.1922 på grund af alder og svagelighed. Sept. 1917 mistede han sin eneste søn der faldt som frivillig officer i den belgiske hær. – R. 1888. DM. 1907 K.[2] 1898. K.[1] 1909.

Konsulatsberetning i Medd. fra udenrigsministeriet 1906–14. Berl. tid. 23.11.1917. Otto Boas i Dansk adels blad XIV, 1924ff. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Fr. de Fontenay**

von **Brockdorff,** Arthur **Victor** Schack, * 1911, maler. * 11.10.1911 på Frbg. F: skibsfører, senere grosserer Carl Julius Schack von B. (1863–1930, ~ 1° 1893 med Agnes Ingebertha Hedevig Larsen, 1875–1954; ægteskabet opløst) og Elise (Else) Lida Hartig (1882–1945). ~ 1° 1934 med Grethe Walther Rasmussen, * 9.11.1912 i Kbh.; ægteskabet opløst 1940. ~ 2° 6.12.1940 med Harriet Ruth Vallentin, * 5.7.1908; ægteskabet opløst 1949. ~ 3° 17.1.1952 i Kbh. med Ruth Alice Zollfranck, * 20.2.1921 i Kbh., d. af overvagtmester Johannes Zollfranck (1896–1960) og Ellen Margrethe Lundum (* 1893).

B. var i malerlære 1927–29 og samtidig elev af Ernst *Zeuthen og i kortere perioder af Olivia Holm *Møller og Ernst *Syberg. Desuden gik han en tid på kunstakademiets grafiske skole. Han udstillede på Kunstnernes Efterårsudstilling 1930–34 og fra 1932 på Corner som han siden har tilhørt og ofte udstillet på. Han boede 1930–34 i Odsherred og kan for den periodes vedkommende henregnes til den gruppe malere der havde hjemme der og gerne skildrede egnens natur i tilknytning til bl.a. ældre fynske malere. B. har lejlighedsvis i de yngre år eksperimenteret med modernisme men har som helhed holdt fast ved den naturalistiske linie idet motiverne samtidig med bopælen skiftede fra land til by. En overgang skildrede han gerne københavnske forstadskvarterer, og andre billeder kunne have direkte politisk og propagandistisk øjemed, fx en række monumentale billeder til Danmarks kommunistiske partis kongres 1952 „mod afrustningsgalskab og Atlantpagten" (Land og Folk 22.5.1952). Her som i andre billeder fra disse år dyrkede han en udpræget „socialistisk realisme" med motiver med arbejdere og en håndfast og tør stil (Land og Folk 10.1.1951). B. var bosat i Frankrig 1948–51 hvor han især modtog de socialrealistiske impulser, og hvorfra han sendte skrevne og tegnede reportager hjem til kbh.ske blade (Nationaltid. 18.1.1948 og Land og Folk 1948–51). Her sås også hans udprægede evner som tegner og grafiker. Som maler er han særdeles produktiv og arbejder henimod en slående, farverig og lysfyldt stil med store ambitioner som også har givet sig udslag i valg af motiver med mange figurer og meget store formater som *Eremitagesletten* og *Fluepapiret ved Charlottenlund* fra 1974. I det hele taget skildrer han gerne mennesker, og hans evner og tilbøjelighed her er også taget i anvendelse ved bestillingsportrætter. Arbejder af B. findes i museerne i Vejle, Esbjerg, og Århus samt statens museum for kunst. B. havde separatudstilling i Kunstforeningen i Kbh. og i Rostock 1965, i Gotha 1966, Tårnby rådhus og Sovjetunionen 1975 og Tåstrup fritidscenter 1976. Han har foruden ovennævnte reportager skrevet en kronik i Land og Folk 30.12.1952, har udgivet *Skitser fra festivalrejsen 1953*, 1954 og skrevet og illustreret en slags familiekrønike *Lidt om riddere, væbnere og advokater omkring Østersøen.* □Selvportrætter udst. 1948 og 1950. Foto.

Interviews i Land og folk, 25.2.1952, Information, 3.4.1959. V. B.: Lidt om riddere, væbnere og advokater omkring Østersøen, 1974 (om slægten Brockdorff). – H. Leth i Årstiderne, II, 1943 111–13. J. Zibrandtsen i Danmark, 1944 383–89. S. Schultz i katalog for Corner, 1958. P. Thorlacius i katalog for Corner 1971–72.

Henrik Bramsen

Brockenhuus

Fynsk uradel, måske af tysk oprindelse.

Oluf *B. var ~ 1° Karen Ulfeldt, d. af rigskansler Jakob *U., og ~ 2° Vibeke Bille, d. af Henrik B. og Lisbet *Bryske. Frands *B. (1623–60) var ~ Christence Lykke, d. af Frands *L. Hun var ~ 2° officeren Frederik von *Arenstorff. Henrik Adam *B. var ~ Elisabeth komtesse Holstein, d. af statsminister Johan Ludvig greve *H. Ludvig Fr. Henrik greve *B.-Schack var ~ Julie Georgine Sophie komtesse Moltke, d. af statsmanden Adam Wilhelm greve *M. Frands Axel Vilhelm greve *B.-S.s søster komtesse Anna Sophie Margrethe Immanuella var ~ diplomaten Frederik Wilhelm rigsgreve *Sponneck. Johan Fr. *B. (1682–1756) var ~ Christiane Frederikke Louise Giedde, d. af søofficeren Frederik *G. Frands *B. (1518–69) var ~ Anne Tinhuus, d. af rigsråd Laurids *Skinkel (Tinhuus). Laurids *B. var ~ Karen Skram, d. af rigsråd Peder *S. og Elsebe *Krabbe. Hans datter Birgitte B. var

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

~rigskansler Jakob *Ulfeldt. Jacob *B. (1521–77) var ~Susanne Bølle, d. af rigsråd Eiler *B. Hun var ~1° lensmand Claus *Ravensberg. Eiler *B. (1548–1602–) var ~2° Anne Bille, d. af Jens *B. Jacob *B. (–1546) var ~Dorte Akeleye, d. af købmand Mikkel *A.

Danm.s adels årbog LXXVIII, 1962 II 3–47.

Nils G. Bartholdy

Brockenhuus, Eiler, 1548–ca. 1602, adelsmand. *29.1.1548 på Nakkebølle, levede endnu 15.10.1602, men døde sandsynligvis s.å. på Nakkebølle, begr. i Åstrup k. F: admiral Jacob *B. (1521–77) og Susanne Bølle († 1569). ~1° 1. 8.1574 i Odense med Berte Friis, * 12.8.1549 på Ørbæklunde, † 5.9.1582 i Odense, d. af Henrik F. (1496–1571) og Margrethe Nielsdatter Bild (1508–71). ~2° 9.8.1584 på Nakkebølle med Anne Bille, *26.5.1564 på Visborg slot, † 22.11.1640, d. af Jens *B. (1531–75) og Karen Rønnow († 1592).

B. rejste 1565 til Tyskland hvor han 1567 blev gjort væragtig. Efter sin hjemkomst tog han mod sædvane ikke tjeneste hverken ved hoffet eller i kancelliet. Af og til fik han ordre til at følge kongen på mindre udenlandsrejser eller til at gøre tjeneste ved fremmede fyrstelige personers mod-

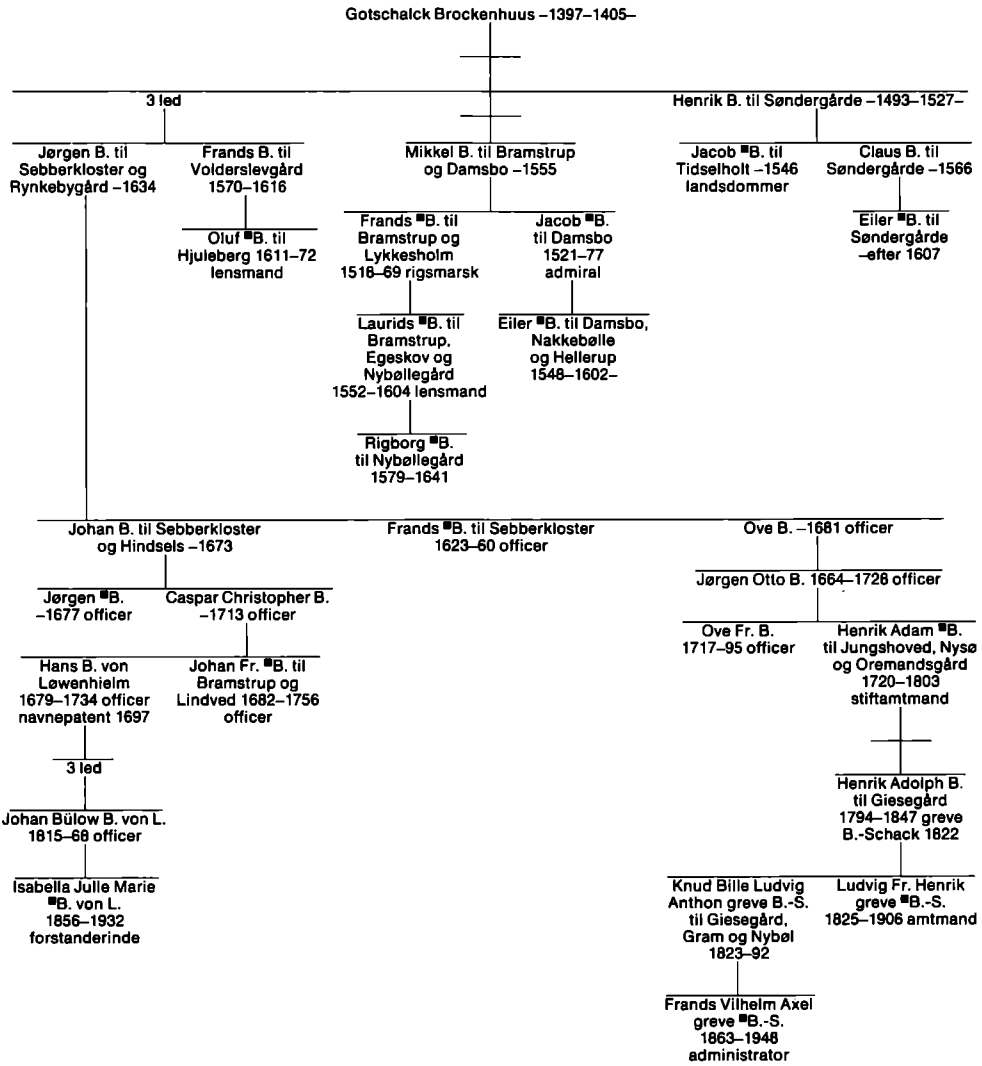

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

tagelse; men noget større offentligt hverv blev der aldrig tildelt ham, lige så lidt som han nogen sinde modtog nogen forlening. Nogen ydre årsag til dette for en adelsmand ualmindelige forhold kan næppe påvises, og den forklaring ligger da nær at B. af personlig tilbøjelighed har givet afkald på statstjenestens ærefulde uro til fordel for en fredelig indendørs tilværelse i sit hjem på Nakkebølle. Denne gård samt Damsbo arvede han efter sine forældre; 1582–99 ejede han tillige Hellerup (Sydfyn) som han fik efter sin moster Karen Bølle, til hvis minde han skænkede en prædikestol til Skt. Knuds kirke i Odense. – B.s tilbagetrukne liv står måske også i nogen forbindelse med hans private sorger. Hans andet ægteskab ramtes nemlig af den tunge skæbne at alle de femten børn fru Anne bragte til verden enten var dødfødte eller døde som ganske små. Samtiden så heri følgen af trolddomskunster, anstiftet af jomfru Christence "Kruckow der som ung var kommet i huset hos Berte Friis på Nakkebølle og var blevet der efter hendes død. 1596–97 gav rygterne anledning til en trolddomssag som endte med at et par andre kvinder blev brændt; mod Christence Kruckow selv rejstes derimod denne gang ingen egentlig anklage; men 25 år senere fremdroges de brændte kvinders tilståelser som et vægtigt led i det bevismateriale der medførte dødsdommen over hende. – Hvad der navnlig har bidraget til at bevare B.s navn for eftervedenen er dog hans personalhistoriske optegnelser som findes indført i en trykt kalender. Sådanne kalenderantegnelser er i sig selv ikke noget for datiden ualmindeligt, men B.s er de righoldigste som er bevaret til vor tid. De omfatter i alt ca. 1500 notitser, for størstedelen tørre og præcise dateringer af adelige personers fødsel, bryllup, død eller begravelse. De er derigennem af grundlæggende betydning for vort kendskab til adelens personalhistorie i hele sidste halvdel af 1500-tallet; mange efterretninger kendes kun fra dem. Selv nyere kritiske undersøgelser har ikke væsentlig svækket tilliden til deres relative pålidelighed; dog har man med føje fremhævet at de antegnelser der angår tiden før 26.10.1584 (kalenderens anskaffelsesdato) bør benyttes med noget større varsomhed end dem der omhandler den efterfølgende årrække. □Ligsten med relief 1589 (Åstrup k.).

Joh. Grundtvig i Saml. til Fyns hist. og top. VI, 1873 291–464 (kalenderantegnelserne). – Danm.s adels årbog LXXVIII, 1962 II 14. W. Mollerup og Fr. Meidell: Billeættens hist. II,1, 1887 348–74, C. T. Engelstoft i Hist. t. 4.r. IV, 1873–74 519–36. Gustav Bang sst. 6.r. V, 1894–95 681–95. H. H. Fussing i Pers.hist.t. 9.r. IV, 1932 133–35; V, 1933 248–50. – Kalenderoptegnelser i Karen Brahes bibl., Landsark. i Odense.

*Henry Bruun**

Brockenhuus, Eiler, til Søndergårde, Vends hrd., † tidligst 1607, adelsmand. F: Claus B. († 1566) og Marine Eilersdatter Friis († 1576). ~ca. 1566 med Tale Emmiksen til Jerstrup, Skam hrd., † tidligst 1608, d. af Mourids E. til Refsø i Slesvig († senest 1561) og Hilleborg Qvitzow († tidligst 1565).

B. var allerede da han indgik ægteskab i folkemunde for sit samliv med sin hustru før brylluppet og sit forhold til andre kvinder såvel før som efter dette. Forargelsen brød dog først løs da han efter sin svoger Otte Emmiksens død 1579 forførte dennes enke, Margrete Rantzau, et forhold der efter tidens retsopfattelse var blodskam og medførte dødsstraf. Da Frederik II 1581 var i Odense, fandtes en morgen på slotsporten opslået et anklageskrift der beskyldte B. og fru Margrete for at have avlet et barn sammen. Kongen lod sagen undersøge, og da anklagen viste sig at være vel begrundet lod han parret stævne til næste herredag; de flygtede imidlertid forinden, og ved familiens mellemkomst blev B. benådet på betingelse af at han ikke mere kom til Danmark. Da han alligevel snart efter vovede sig hjem til Søndergårde og endogså fremkom med trusler mod kongen og egnens øvrighed, lod kongen ham 1582 pågribe. Han førtes til Kbh.s slot, og det var bestemmelsen at han skulle have været tiltalt ved herredagen i Odense 1584; men de foreløbige forhør synes at have bragt så mange forargelige vidnesbyrd frem om hans og hans søstres levned at kongen opgav en offentlig retsforfølgelse og s.å. lod ham indsætte i fængsel på Dragsholm. Her hensank han i grublerier der gav sig luft i lange breve til regeringsråderne og senere til Christian IV. Fængslet blev 1600 forandret til livsvarigt fordi han da i et af disse breve havde beskyldt rigsrådet for at have forgivet Frederik II og at nære lignende planer med hensyn til hans efterfølger. Endnu 1607 sendte han fra sit fængsel kongen en hel bog fuld af profetier og fantasier, men kort efter synes han at være død. På hans hjemegn levede endnu i forrige århundrede mindet om „gale Iler Brekkehus" og hans misgerninger.

Kancelliets brevbøger 1580–83, udg. L. Laursen, 1903. – Danmarks adels årbog LXXVIII, 1962 II 11. C. T. Engelstoft i Hist.t.4.r. V, 1875–77 137–52.

Povl Bagge

Brockenhuus, Frands, 1518–69, til Egeskov og Bramstrup, rigsmarsk. *9.2.1518, † 14.11.1569 i Hamlstad, begr. i Kværndrup k. F: Mikkel B. til Bramstrup († 1555) og Karen Lykke († 1562). ~16.8.1545 i Middelfart med Anne Tinhuus, † 2.7.1565 på Egeskov, d. af rigsråd Laurids

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

*Skinkel († 1533) og Hilleborg Bille († 1535). – Far til Laurids *B. Bror til Jacob *B. (1521–77). Som toogtyveårig blev B. sammen med broderen Peder anvendt som kongeligt sendebud i Frankrig, og han var allerede da sekretær i det danske kancelli. 1533 var han immatrikuleret i Leuwen. 1542–46 havde han Hindsgavl som pantelen, og 1545 blev han sin faders eftermand som lensmand på Nyborg, hvormed var forenet Sunds herred fra 1550, Tranekær 1553–60 og Kærstrup 1549–61. Dette synes alene at have kunnet tilfredsstille en driftig mands virksomhedstrang, så meget mere som det blev B. overdraget at foretage den store befæstning af Nyborg der strakte sig over en årrække og kostede uhyre pengesummer. Ikke desto mindre bestyrede han ved siden heraf Hagenskov len (med Båg herred) 1551–53, ligesom han 1550–62 havde mindre forleninger på Fyn (Krarup og Rynkeby) og som dronning Dorotheas lensmand bestyrede Holme kloster. Tre fjerdedele af Fyns stift stod under hans befaling, og han anvendtes desuden i talrige hverv som lå uden for hans egentlige embedsvirksomhed. Denne falder i et tidsrum som var særlig betydningsfuldt for landet. Den nye kirkelige organisation skulle føres ud i livet, og der krævedes hertil såvel streng hævden af kronens ret som billig hensyntagen til enkeltmands interesser. Er end B. i sin iver for at varetage kronens interesser undertiden gået for vidt så han på enkelte steder vakte utilfredshed, var dog den almindelige dom over ham at han var en „from" og billigtænkende mand, og det eneste bevarede eksempel på personlige forhandlinger med ham viser ham som en mand med retsindig tænkemåde. Han havde tillige humanistiske interesser, og på hans opfordring og tilegnet ham udgav Niels *Hemmingsen sin kommentar til Jacobs brev.

I egenskab af slotsherre på Nyborg trådte B. i et nært personligt forhold til Christian III der regelmæssig opholdt sig her to–fire måneder om året. Den gunst hvori han stod hos kongen bevarede han også hos hans efterfølger Frederik II. Med dennes tronbestigelse begyndte et nyt afsnit af B.s karriere; han trådte ind i det politiske liv og blev en af de ledende mænd i kongens omgivelser. Den krigerske ånd som prægede den første halvdel af Frederik IIs regering deltes fuldt ud af ham og broderen Jacob, der begge stod i venskabeligt forhold til deres slægtning, kansleren Johan Friis. 3.2.1562 blev B. rigsråd, og s.å. ombyttede han, vistnok under hensyn til en forestående krig, Nyborg med Kbh.s len (med Krogen og Abrahamstrup). Juli 1563 overdroges det ham sammen med tre andre „hjemmeladte råder" og rentemesteren Joachim *Beck at føre regeringen i kongens fraværelse. N.å. afgav han sine hovedlen og trådte ind i aktiv krigstjeneste. Han havde tidligere deltaget i Ditmarskerkrigen som oberstvagtmester, blev nu chef for skibet Solen under Herluf Trolle og i dec. 1564 øverste for de danske knægte, hvis uddannelse til brugbare tropper han således kom til at forestå. Da svenskerne 1567 trængte ind i det søndenfjeldske Norge og belejrede Akershus, sendtes B. med en eskadre og en lille hær til undsætning, men først da Erik Munk kom med hjælpetropper fra Bergen lykkedes det at fordrive fjenden fra landet. Ved sin hjemkomst til Danmark blev B. senest 17.8. s.å. udnævnt til marsk, 14.10. til regimentsoberst i stedet for Daniel *Rantzau der alene beholdt stillingen som feltoberst, og som Rantzaus næstkommanderende deltog han i det berømte tog ind i Sverige vinteren 1567–68. Ved belejringen af Varberg 1569 blev han ramt i benet af en kugle og døde fjorten dage senere af sit sår. – Det kan næppe afgøres, hvilken indflydelse B. under samarbejdet med Daniel Rantzau har øvet på krigsførelsen i strategisk og taktisk henseende. Hans dobbelte stilling som marsk og krigsoberst har selvsagt krævet et vist hensyn, men kun på et enkelt punkt, ved valget af den såkaldte østre hulvej under tilbagetoget fra Sverige 1568 i stedet for den vestre som Daniel Rantzau oprindelig foretrak spores det, at han har haft en selvstændig opfattelse og formået at sætte den igennem. Derimod synes han på andre områder at have gjort en betydelig indsats, ved uddannelsen af det uøvede danske fodfolk, ved indretningen af lejrene på toget 1567–68 og vistnok også ved tilrettelæggelsen af hærens forsyning. – B. arvede Bramstrup efter faderen og fik med sin hustru Egeskov, hvis nuværende hovedbygning han opførte og hvis tilliggende han forøgede ved meget omfattende godskøb. Han ejede desuden bl.a. Stovgård på Tåsinge (købt 1556). □Maleri (forhen Breitenburg). Ligsten med relief (Kværndrup k.)

Danm.s adels årbog XXXII, 1915 594; LXXVIII, 1962, II 9. C. T. Engelstoft i Hist.t.4.r.IV, 1873–74 479–93. H. F. Rørdam: Monumenta historiæ danicæ II, 1875; 2.r. I, 1884. P. Colding: Studier i Danm.s pol. hist. i slutn. af Chr. IIIs og beg af Fr. IIs tid, 1939. – Papirer i Rigsark.

Povl Bagge

Brockenhuus, Frands, 1623–60 lensmand, officer. * 12.2.1623 på Halsnø kloster, Norge † 7.4.1660 i Kbh., begr. i Randers. F: Jørgen Ottesen B. (ca. 1570–1634) til Sebberkloster m.m. og Margrethe v. d. Lühe Cortsdatter († 1667). ~9.9.1655 med Christence Lykke, * 14.4.1636 på Gisselfeld, † 11.7.1667 i Kbh., begr. sst. (Nic. k.) (~2° 1661

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

med oberst Frederik v. *Arenstorff, 1626–89), d. af Frands L. til Svanholm og Overgård m.m. († 1655) og Elisabeth Eskesdatter Brock (ca. 1603–52).

B. var fra 1647 en kort tid kornet ved Jørgen Kaas' fynske rytterkompagni, 1648 blev han hofjunker og 1652 kammerjunker; 1655–58 lensmand på Kbh.s slot. 1657 fik han bestalling som oberst til at opstille en rytterskadron, dels bestående af jyske sogneryttere, dels af hvervet mandskab. Med stort besvær fik han eskadronen på benene og udvidet til et regiment, kaldet Dronningens livregiment til hest og ført af broderen Johan. Jan. 1658 beordredes regimentet afgivet til Hans Schack der nu var trådt i dansk tjeneste. S.å. blev B. lensmand på Halsted kloster, men var vinteren 1658–59 i Jylland som kommissarius hos kurfyrsten af Brandenburg der havde hovedkvarter i Viborg. Samtidig opstillede han sammen med broderen Johan atter et rytterregiment der kom til at tage del i Fyns tilbageerobring m.m. Herefter opholdt han sig en tid i det belejrede Nakskov, men beordredes til at indfinde sig i Kbh., vistnok fordi han ikke kunne enes med kommandanten i Nakskov, den meget dygtige oberst Jochim *Körber. Marts 1660 fik han Stjernholm len i stedet for det af svenskerne besatte Halsted kloster.

Danm.s adels årbog LXXVIII, 1962 II 17. C. T. Engelstoft i Hist.t. 4.r. V, 1875–77 189–91. Å. Fasmer Blomberg: Fyns vilkår under svenskekrigene, 1973 41f 52.

*Rockstroh**

Brockenhuus, Henrik Adam, 1720–1803, stiftamtmand. * 30.5.1720 i Vang ved Hamar, † 11.6.1803, begr. i Stavreby k. F: oberst Jørgen Otte B. (1664–1728), ~ 1° med Blancheflor Sophie Jacobsdatter Due, ~ 1° med major Vilhelm Coucheron, † 1693) og Bertha (Barte) Magdalene B. (1684–1769). ~ 11.6.1757 i Kbh. (Slotsk.), med Elisabeth Holstein, * 19.10.1737 i Kbh. (Slotsk.), † 18.2.1786 sst., d. af gehejmeråd Johan Ludvig *H. (1694–1763) og Hedevig Vind (1707–56).

B. var omtrent jævnaldrende med kronprins Frederik (V) hvis fortrolige yndling han blev. 1744 blev han hofjunker, 1745, staldmester hos kronprinsen og kammerjunker, 1752 kammerherre, 1767 amtmand over Vordingborg amt, 1776 stiftamtmand over Sjællands stift, entlediget 1787. 1776 blev han kurator for Vemmetofte. Han købte Jungshoved og Oremandsgård gods af kongen 1761 og forbandt det en tid lang med Nysø som han solgte 1785. – Gehejmeråd 1768. Gehejmekonferensråd 1779. – Hv.R. 1760. R.E. 1783. □ Mal. af U. F. Beenfeldt, 1767 (Fr.borg). Mal. tilskr. Pilo (Giesegård). Tegn. af Paul Ipsen, 1781 (Fr.borg). Afbildet på Haffners mal. af selskab hos Chr. VII på Christiansborg, 1794 (Jægerspris). Mal. af Jens Juel. Pastel af samme, 1799 (Vemmetofte).

Danm.s adels årbog LXXVIII. 1962 II. C. T. Engelstoft i Hist.t. 4.r.V, 1875–77 211.

Povl Bagge

Brockenhuus, Jacob, † 1546, landsdommer. F: Henrik B. til Søndergårde († ca. 1528) og Margrethe Bild Jacobsdatter († tidligst 1549). ~ Dorthe Akeleye, enke efter Kjeld Hansen til Tisselholt, d. af borgmester Mikkel Pedersen *A. til Skinnerup († 1539) og Magdalene Knudsdatter Drage († efter 1564).

Efter at B. havde studeret ved Kbh.s universitet 1519 og 1521 ved universitetet i Rostock trådte han i tjeneste hos den svenske hofmester hr. Ture Jönsson og var hos ham 1526–31. Forinden grevefejdens udbrud var han dog kommet tilbage til Danmark og havde bosat sig på Fyn, hvor han ved sit ægteskab blev ejer at Tisselholt. Da han på forskellig måde ydede den nye regering tjeneste, navnlig på en sendelse til Lolland og Falster, og hans gård var blevet afbrændt af bønderne, forlenedes han med Vejstrupgård. 1537 var han landsdommer i Fyn og beklædte dette embede til sin død.

Danm.s adels årbog LXXVIII. 1962 II 6. C. T. Engelstoft i Hist. t. 4.r. V, 1875–77 118–28 134f 138 178 182.

*Hans Knudsen**

Brockenhuus, Jacob, 1521–77, admiral. * 7.4.1521 på Saltø slot, † 17.10.1577 på Damsbo, begr. i Åstrup k. F: Mikkel B. til Bramstrup († 1555) og Karen Lykke († 1562). ~ kort før 2.4.1547 med Susanne Bølle, † 28.6.1569 på Nakkebølle (~ 1° med Claus Eriksen *Ravensberg, † 1541), d. af rigsråd Eiler Eriksen *B. († ca. 1534) og Anne Bild. – Far til Eiler *B. (1548–ca. 1602). Bror til Frands *B. (1518–69).

B. tjente i sin ungdom som hofsinde og var 1546 mundskænk. Ved sit bryllup n.å. modtog han af faderen det bøndergods hvoraf han senere oprettede hovedgården Damsbo; med hustruen fik han ikke blot hendes fædrenegård Nakkebølle, men også et par mindre pantelen, Marup i Sjælland, Toreby birk på Lolland m.m. Snart fik han dog større forleninger; 1548–52 var han stiftslensmand på Roskildegård, 1552–55 på Ålborghus; 1555–63 havde han Helsingborg (til 1559 med Landskrona), 1563–65 Stege. 1559 afslog han Frederik IIs tilbud om ridderslaget. 1562 deltog han med rigshofmesteren Eiler *Hardenberg og Jens *Ulfstand i en vellykket diplomatisk sendelse til Rusland. Kort efter nytår

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

n.å. sendtes han til Sverige. Allerede 10.12.1562 nævnes han som admiral og havde i den følgende tid fuldt op at gøre med flådens udrustning. I maj lob han ud i Østersøen med en eskadre på elleve skibe og med ordre til så vidt muligt at hindre sofarten til og fra Sverige. Kort efter udsendte Erik XIV en flåde på nitten krigsskibe under admiral Jacob Bagge der i Rostock skulle hente kongens brud. Ved Bornholm mødtes de to flåder 30.5. og skønt krigen ikke var erklæret, optog B. dog kampen med den overmægtige fjende. Efter nogle timers kamp blev sejren svenskernes, idet det danske admiralskib og to andre skibe måtte overgive sig til dem. B. hvis dispositioner under slaget synes at have vakt Frederik IIs mishag førtes nu til Stockholm, hvor han med sine folk måtte deltage i Jacob Bagges triumftog. Der ventede ham et langvarigt fangenskab. 1566 fik han ganske vist efter eget ønske Erik XIVs fuldmagt til at rejse til Danmark for at forhandle navnlig om sin egen udveksling med Jacob Bagge der 1564 var faldet i danskernes hænder; for det tilfælde at denne mission mislykkedes, lovede han endog frivilligt at han ville opsige Frederik II huldskab og troskab, ligesom han i så fald ville søge at formå slægt og venner til frafald. Endnu s.å. vendte han imidlertid tilbage til Sverige uden at have udrettet noget hverken i den ene eller den anden retning; han blev derfor sat under anklage ved Erik XIVs kongelige nævn der dømte ham til at agtes som en ærelos, ordløs og utro mand. Rygtet om denne sag forstærkede naturligvis Frederik IIs uvilje mod ham, hvad der havde til følge at han ved fredsforhandlingerne i Roskilde 1568 alene af samtlige krigsfanger udtrykkelig undtoges fra udløsning. N.å. sendtes han dog atter til Danmark for at forhandle om udveksling og synes ved denne lejlighed virkelig at have genvundet friheden, måske ved at tilkøbe sig den. Efter sin frigivelse levede han stille, først på Nakkebølle, hvis hovedbygning hans hustru under hans fraværelse havde ladet opføre, senere på Damsbo. □Ligsten med relief (Åstrup k.).

Danm.s adels årbog LXXVIII, 1962 II 9. C. T. Engelstoft i Hist.t. 4.r.IV, 1873–74 511–19. H. D. Lind: Fra kong Frederik den andens tid, 1902 23–34 259–61. P. Colding: Studier i Danm.s politiske hist. i slutningen af Christian IIIs og begyndelsen af Frederik IIs tid, 1939. – Papirer i Rigsark.

*Henry Bruun**

Brockenhuus, Johan Frederik, 1682–1756, officer. * 1682, † 16.6.1756, begr. i Nørre Lyndelse k. F: generalmajor Caspar Christopher B. (ca. 1649–1713) og Cathrine Hedewig Løwenhielm (1661–1719). ~29.12.1717 i Marslev med Christiane Frederikke Louise Giedde, døbt 12.12.1696 i Kbh. (Holmens), † 1724, d. af viceadmiral, senere gehejmeråd Frederik "G. (1641–1717) og Sophie Amalie v. Løvenhielm (1671–98).

Efter at være indtrådt i det ridderlige akademi i Kbh. 1697 blev B. n.å. fændrik, 1700 sekondløjtnant i fodfolket, 1702 premierløjtnant. 1704 overførtes han til dragonerne som kaptajn, blev ritmester 1707 og deltog i slagene ved Helsingborg 1710 og Gadebusch 1712, henholdsvis som major og oberstløjtnant. 1716 blev han oberst og regimentschef. 1725 blev han chef for 1. søndenfjeldske dragonregiment, men kom 1730 til Danmark som generalmajor. Da Frederik IV døde i Odense d.å. fandt dronning Anna Sophie tilflugt på B.s gård Bramstrup og opholdt sig her, indtil kongens lig var ført fra Odense og hun efter ordre begav sig til Clausholm. – N.å. blev B. generalinspektør over rytteriet på Fyn og 1739 generalløjtnant. Fra 1742 var han kommandant på Kronborg til sin afsked 1748. 1746 var han blevet udnævnt til general af kavaleriet. – Hv.R. 1734. □Mal.

Danm.s adels årbog LXXVIII, 1962 II 25. C. T. Engelstoft i Hist.t. 4.r.V, 1875–77 208f. C. J. Anker: Norske generalspersoner, 1885. Louis Bobé i Danske mag. 6.r.II, 1916 343.

*Rockstroh**

Brockenhuus, Jørgen (Georg, Gregorius), ca. 1645–77, officer. *på Handbjerg hovgård, † 14.7.1677 ved Landskrona. F: oberst Johan B. til Sebber kloster († 1673) og Ane Johansdatter Rantzau. ~Cathrine Magdalene v. Lohausen.

B. var formodentlig en række år i udenlandsk krigstjeneste inden han 1671 blev major i dansk tjeneste. 1676 var han oberstløjtnant i Ramstedts dragoner og udmærkede sig s.å. under det svenske udfald fra Landskrona 10.–11.7. hvor han såredes. Senere på året blev han chef for regimentet og udmærkede sig i slaget ved Lund 4.12. hvor han førte fortravet for venstre fløj. Hesten blev skudt under ham, „oc han blef af hesterne fortrampet", men skønt såret søgte han ved energisk optræden at standse panikken på denne fløj. Da regimentet havde lidt stor afgang i dette slag måtte det nyopstilles, bl.a. ved hvervning i Vesthimmerland og Salling. Ved stormen på Malmø 26.–27.6.1677 blev han såret, og i slaget ved Landskrona 14.7.s.å. faldt han.

Danm.s adels årbog LXXVIII, 1962 II. C. T. Engelstoft i Hist.t. 4.r.V, 1875–77 198f.

*Rockstroh**

Brockenhuus, Laurids, 1552–1604, til Egeskov og Bramstrup, lensmand. * 8.9.1552 på Nyborg slot, † 4.11.1604 på Bramstrup, begr. i Kværndrup k.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

F: rigsmarsk Frands *B. (1518–69) og Anne Tinhuus († 1565). ~25.11.1571 på Egeskov med Karen Skram, * 1544, †20.11.1625, d. af admiral Peder *S. (1503(?)–81) og Elsebe *Krabbe (1514–78). – Far til Rigborg *B.

B. studerede ved Kbh.s universitet, tjente hos kansleren Johan Friis, deltog derefter i krigen med Sverige og var efter freds slutningen et par år hofsinde. 1579 fik han sin første og eneste betydelige forlening, idet han blev lensmand på Nyborg og stiftslensmand på Fyn, og dette len, hvortil 1580–82 var knyttet Tranekær, beholdt han til 1601. B. har ikke efterladt sig det bedste eftermæle. Af hans optræden imod sin ulykkelige datter Rigborg B. har man sluttet at han var en hård og rå far, men det må dog erindres at han her kun efterkom en kongelig dom der ganske var i samtidens ånd. Langt mere graverende var et drab han kort før sit bryllup begik på en kvinde i Kbh. De nærmere omstændigheder herved kendes ikke; han måtte betale en ualmindelig høj bøde (10.000 dlr.); men også på dette drab så samtiden med andre øjne end efterverdenen, ligesom det end ikke foranledigede en opsættelse af hans bryllup, således ses det heller ikke senere at have berøvet ham kongens gunst eller hans samtids agtelse. Samtidige vidnesbyrd roser hans gudsfrygt og hans gavmildhed mod sine sognekirker, og det siges at han holdt adskillige unge mennesker til studeringer. □Ligsten med relief (Kværndrup k.).

Kancelliets brevbøger, især 1571–75, udg. L. Laursen, 1898. – Danm.s adels årbog LXXVIII, 1962 II 14. Segud Jørgensen: Ligprædiken over B., 1608. C. T. Engelstoft i Hist.t. 4.r.IV, 1873–74 494–509. Jens Pilegaard i Fynske årbøger III, 1947–49 8f. – Papirer i Rigsark.

Povl Bagge

Brockenhuus, Oluf, 1611–72, til Hjuleberg (i Halland), lensmand. * 1611, † 1672 før 1.4., formentlig i Skibtved i Norge. F: Frands B. til Vollerslev (1570–1616) og Anne Thott (levede 1655). ~1° 1640 med Karen Ulfeldt, * 7.8.1611 på Nyborg slot, †20.12.1658 i Kbh., d. af rigskansler Jakob *U. (1567–1630) og Birgitte Brockenhuus (1580–1656). ~2° 29.5.1663 med Vivike Bille, * 1624, begr. 3.5.1698 i Engom k., d. af Henrik B. († 1655) og Lisbet *Bryske (1585–1674).

B. var 1629–41 sekretær i det danske kancelli og gik derefter over i lenstjenesten. 1646–51 var han slotsherre på Kbh.s slot. I denne stilling førte han 1646 sagen mod den bornholmske lensmand Holger Rosenkrantz og havde 1651 at gøre med forhørene over *Dina Vinhofvers. 1651 blev han lensmand på Holbæk og ombyttede dette len 1653 med Tune og Vemb skibreder, Åbygge og Hvalør i Norge som han beholdt efter 1660. Under Kbh.s belejring opholdt han sig i staden og fik gentagne gange det hverv at mønstre borgerskabet; af de svenske beskyldtes han for at stå i forbindelse med sin første hustrus bror Corfitz *Ulfeldt i Malmø om planer til at redde byen. Sikkert er det at han var en nær ven af det Ulfeldtske hus og vedblev at bevare dette venskab under den modgang som overgik det. 1662 blev han landsdommer i Sjælland, muligvis på Henrik Bielkes forestillinger. 1664 fik han bolig på kongsgården i Ringsted og 1665 løfte om en fast løn af 600 rdl. Lønnen blev ham imidlertid ikke regelmæssigt udbetalt, og dette i forening med andre omstændigheder ødelagde ham økonomisk. To kreditorer fik 1669 kongeligt arrestbrev på ham, og en tredje 1672 indvisning i hans resterende løn.

Danm.s adels årbog LXXVIII, 1962 II 17f. S. Birket-Smith i Danske saml. 2.r.I, 1871–72 204 231. C. T. Engelstoft i Hist.t. 4.r.IV, 1873–74 448–52; V, 1875–77 216. S. Birket-Smith: Leonora Christina grevinde Ulfeldts hist. I–II, 1879–81. – Papirer i Rigsark.

Povl Bagge

Brockenhuus, Rigborg, 1579–1641. * 3.7.1579 på Nyborg slot, † 16.9.1641, begr. i Kværndrup k. F: lensmand Laurids *B. (1552–1604) og Karen Skram (1544–1625). Ugift.

B. blev med flere andre unge jomfruer 1597 forskrevet til enkedronningen på Nykøbing slot for at blive optugtet, og det følgende forår blev hun indstillet til den unge dronnings jomfrukammer. Som dronningens jomfru indlod hun sig i et elskovsforhold til kongens kammerjunker Frederik Rosenkrantz til Rosenvold, og i forsommeren 1599 mens kongen var på togt til Nordkap flygtede hun fra hoffet til sin moster, gift med hendes fars fætter Ove Bille til Lindved, hvor hun 24.7. fødte en søn, efter at Ove Bille kort forinden havde fået kongebrev om at holde hende i forvaring. På kongens foranstaltning blev Fr. Rosenkrantz der var flygtet til Hamburg hentet tilbage, og han lod dem derefter begge tiltale. 15.10. blev den lovlige men hårde dom afsagt, at Fr. Rosenkrantz skulle miste to fingre og være ærløs, og at B. af sin værge skulle indsættes i fængsel på livstid. Et lignende udfald fik en særskilt sag, anlagt af hendes far, mod Fr. Rosenkrantz men dommen blev dog formildet således at han skulle drage i krig mod tyrken i Ungarn, hvor han et par år efter omkom. Til faderens død 1604 sad B. indespærret med en pige i et værelse på Egeskov. 1608 fik hun, der opholdt sig hos moderen, på enkedronningens forbøn lov at søge sin sognekirke, og 1616 udvirkede moderen at hun efter hendes død måtte tage ophold i

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Odense eller i Nybølle, hvor hun ejede gods. Efter moderens død 1625 levede hun sidstnævnte sted som fru Rigborg og fik 1627 lov at sælge gods for at løskøbe sin søn, nu en anerkendt Rosenkrantz († 1634), af krigsfangenskab. På sine ældre dage var hun en æret og agtet adelsfrue der dyrkede historiske interesser, om end en B. tilskrevet slægtebog ikke skyldes hende.

Danm.s adels årbog LXXVIII, 1962 II 19. C. T. Engelstoft i Hist.t. 4.r.IV, 1873–74 502–08 510f; V, 1875–77 218f 517. W. Christensen i Pers.hist.t. 7.r.IV, 1920 3–6 10 12. J. Pilegaard i Fynske årbøger III, 1947 7–31.

*Hans Knudsen**

Brockenhuus-Løwenhielm, Isabelle Julie Marie, 1856–1932, forstanderinde. * 9.7.1856 på Vejrupgård, † 16.5.1932 i Hellerup, begr. sst. F: hofjægermester, ritmester Johan Bülow Brockenhuus von Löwenhielm (1815–68) og Juliane Marie Hansen (1830–1910). Ugift.

Efter faderens død opholdt B.-L. sig i Kbh. hvor hun i udpræget kristelig ånd begyndte et filantropisk arbejde blandt Nørrebros fattige befolkning som menigheds- og søndagsskolearbejder. Ved husbesøg vaktes hendes interesse i særlig grad for børnene som var overladt til sig selv mens forældrene var på arbejde. Det lykkedes hende 1886 at skaffe midler til oprettelse af en børnearbejdsstue. Efterhånden udvidedes denne virksomhed til også at omfatte børnehave, søndagsskole og plejehjem for spædbørn. Hendes energi og trang til at hjælpe mennesker forenet med administrativ dygtighed førte til at hun 1894 fik indrettet en privatklinik i ejendommen Nørre allé 11 som siden 1888 havde været sæde for den omfattende virksomhed. Til klinikken knyttedes en sygeplejerskeskole hvor unge kristne kvinder kunne få både teoretisk og praktisk uddannelse som sygeplejersker. I tilknytning til Indre mission blev der 1900 foretaget en stor udvidelse af klinikken, og 8.5. s.å. blev hele institutionen omdannet til et diakonissehus under navn af Skt. Lukasstiftelsen hvis myndige forstanderinde B.-L. var indtil hun 1924 på grund af svaghed trak sig tilbage; hun blev da æresmedlem af stiftelsens bestyrelse. Hun var tillige overordentlig stiftsdame i Vallø. – F.M.1. 1906. □Mal. af Hans Henningsen, 1922 (Skt. Lukasstiftelsen).

Danm.s adels årbog XIV, 1897 96. Diakonissehuset Sankt Lukas stiftelsen 1919–1920, 1932. Th. Hauch-Fausboll i Berl.tid. 17.5.1932.

*Cornelia Petersen**

Brockenhuus-Schack, Frands Vilhelm Axel, greve, 1863–1948, administrator. * 18.6.1863 på Giesegård, Nordrup sg., Sorø amt, † 3.3.1948 i Kbh., begr. i Nordrup. F: kammerherre, hofjægermester, greve Knud Bille Anthon Ludvig B.-S. (1823–92) og Helene Sophie Caroline Frederikke v. Lowzow (1832–1917). ~ 8.6.1895 i Bråby (Broby), Sorø amt med komtesse Dagmar Louise Danneskiold-Samsøe, * 20.3.1875 på Frijsenborg, Hammel sg., Århus amt, † 24.4.1939 i Kbh., d. af lensgreve, ordenskansler, hofjægermester Christian *D.-S. (1838–1914) og komtesse Emilie Henriette Dagmar Krag-Juel-Vind-Frijs (1848–97).

B.-S. gik i Roskilde katedralskole og blev student fra Gundorphs kursus i Kbh. 1883, cand. polit. 1889. 1890 udnævntes han til sekondløjtnant ved garden, 1897 til løjtnant i dens forstærkning, afgik 1902 og blev 1904 kar. kaptajn. Umiddelbart efter sin eksamen fik han ansættelse i udenrigsministeriet, blev 1891 attacheret legationen i Paris, var 1892 til tjeneste i Kbh., blev 1893 konst. legationssekretær i Stockholm, 1894 fungerende legationssekretær i Skt. Petersborg, fra 1895 med kgl. udnævnelse, 1897 i Stockholm, 1901 i Paris, 1903 i Berlin. 1906 søgte og fik han sin afsked af udenrigsministeriets tjeneste for at tiltræde stillingen som ceremonimester og 2. hofmarskal ved Frederik VIIIs hof. Hans arbejde bragte ham snart kongens fulde tillid, og 1908 blev han 1. hofmarskal efter grev J. Moltkes afskedigelse. Bestridelsen af hans omfattende stilling som chef for hoffets hele administration skaffede ham anseelse inden for hoffet og udadtil og skabte ham megen hengivenhed hos hans underordnede, så det føltes som en naturlig sag da han 1911 udnævntes til overhofmarskal, en stilling han beklædte så længe Frederik VIIIs hofstat bestod. Han ledsagede kongen på hans sidste rejse. Senere fungerede han 1925–26 som hofchef for enkedronningen og var efter hendes død befuldmægtiget for arvingerne i hendes og Frederik VIIIs bo. – Den ene bestyrelsesplads for Fr.borgmuseet der ifølge fundatsen besættes af kongen overdroges efter F. *Meldahls død 1908 til B.-S., og dette medførte atter at han efter W. *Mollerups afskedigelse 1910 af kongen og kultusministeren M. C. B. Nielsen udpegedes til og efter gentagne henstillinger overtog stillingen som direktør for de danske kongers kronologiske samling på Rosenborg med den særlige opgave at få tilvejebragt fuld orden, det vil sige en altomfattende optælling af og fortegnelse over genstandene i samlingen; dermed overtog han også formandspladsen i Fr.borgmuseets bestyrelse. I de følgende år lykkedes det ham under betydelige indre og ydre vanskeligheder at få gennemført en minutiøs registrering af Rosenborg samlingen; der oprettedes en permanent revision, og samlingens metodiske konservering

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

blev påbegyndt. På Fr.borg blev B.-S.s virksomhed i væsentlig grad den at være den bestemmende faktor under udnyttelsen af de muligheder for erhvervelsen af danske kulturminder som verdenskrigens konjunkturer frembød; hans indsigt i internationale forhold og evne til at finde vejen frem var ofte af afgørende betydning.
Kort efter at Frederik VIIIs hof var ophævet blev B.-S. 1913 konstitueret som chef for Det kgl. teater, en opgave som optog ham meget, og hvori han ved sin venlige interesse for hver enkelt blandt personalet, ved sin taktfulde forståelse af kunstnerisk psyke og ved en rolig fasthed nåede, i højere grad end vanligt ved et teater, at sammensmelte den store stab til en enhed og fællesvilje i arbejdet, et resultat der utvivlsomt beroede på hans personlige egenskaber. Da han 1924 pludselig blev afskediget af undervisningsministeren Nina Bang vakte det stor bevægelse i kunstinteresserede kredse og gav anledning til en næsten enstemmig sympatitilkendegivelse fra personalets side. – B.-S. havde også haft en del at gøre med økonomiske foretagender; han var formand i forsikringsselskabet Danmarks bestyrelsesråd og medlem af bestyrelsen for Gyldendalske forlag m.m. I sin tid sad han i Landmandsbankens bestyrelse og hørte da til den gruppe der før katastrofen forgæves søgte at komme til bunds i forholdene. Han var medlem af direktionen for Den Carlsen-Langeske stiftelse og fra 1911 patron for Skt. Petri tyske menighed. Den hævdvundne opfattelse af B.-S. som en anset administrator var betinget af hans faste vilje til at skaffe orden til veje, hans store pligttroskab og retsindighed, og af hans evne til med hensynsfuldhed at omgås og vinde de personer han ved sit arbejde kom i berøring med. – Kammerherre 1907. – R. 1897. DM. 1907. K.[2] 1909. K.[1] 1910. S.K. 1912. □Karikaturer til „Klods-Hans" af A. Schmidt 1915, 1919 og 1922 (Fr.borg) og af Jensenius, 1921 (sst.). Buste af C. Martin Hansen, 1919. Mal. af G. F. Clement, 1928 (Fr.borg). Stik af Johs. Britze, 1936. Mal. af H. Vedel (Det kgl. teater). Medalje af E. Utzon-Frank, 1943. Foto.

Danm.s adels årbog LXXVIII, 1962. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*O. Andrup**

Brockenhuus-Schack, Ludvig Frederik Henrik, greve, 1825–1906, amtmand. * 11.8.1825 på Giesegård, † 13.10.1906 på Spanager, begr. i Svendborg. F: hofjægermester Henrik Adolph greve B.-S. til stamhuset Giesegård (1794–1847) og Margrethe von der Maase (1802–36). ~4.7.1854 i Bregentved kapel med komtesse Julie Georgine Sophie Moltke, * 4.5.1830 i Kbh. (Garn.), † 24.12.1889 sst., begr. i Svendborg, d. af lensgreve Adam Wilhelm "M. (1785–1864) og komtesse Marie Elisabeth Knuth (1791–1851).
B.-S. der blev student 1845 fra Sorø og 1851 cand. jur., tog 1852 den slesvigske juridiske eksamen i Flensborg, konstitueredes s.å. som herredsfoged i Husby og Ny herreder, blev 1853 herredsfoged i Eckernførde herred, var tillige 1856–59 konstitueret borgmester i Eckernførde og blev 1860 amtmand over Tønder og Løgumkloster amter. I marts 1864 fordreves han af preusserne og var derefter uden egentlig virksomhed, indtil han 1867 udnævntes til amtmand over Svendborg amt, hvilket embede han varetog til 1905. B.-S. nød usædvanlig anseelse og hengivenhed overalt på grund af sine personlige egenskaber; han var ens over for høje og lave, lededes i alt af retfærdighedsfølelse og medfølelse og var til det yderste pligtopfyldende, kunne derfor til alle tider og til alle sider stå hævet over snævrere parti- og standshensyn. Ikke mindst agtede det grundtvigske Sydfyn ham for hans indsats for højskolerne under provisorierne. Han helligede sig i særlig grad det amtskommunale hvis selvstyrelse han fremmede, og hvis sager han kendte indtil de mindste enkeltheder, ligesom han ledede amtsrådsmøderne på mønsterværdig måde ved sin enestående evne til at forlige modstående interesser. Han havde en stor del tillidshverv; således var han formand for repræsentantskabet i Svendborg bank fra dens stiftelse 1872 til sin død og i en lang årrække formand for repræsentantskabet i Det sydfynske jernbaneselskab og formand i Svendborg amts landøkonomiske selskab. Efter et par gange at være opstillet som højres kandidat i Svendborg var han 1887–92 folketingsmand for Ærøkredsen. – 1901 udnævntes han til æresborger i Svendborg, og 1904 nød han den enestående hæder at se sin bronzestatue afsløret foran byens rådhus, rejst ved bidrag fra alle amtets kommuner i anledning af hans 50 års embedsjubilæum. – Kammerherre 1866. Gehejmekonferensråd 1906. – R. 1856. DM. 1867. K.[2] 1878. K.[1] 1885. S.K. 1900. □Mal. af A. Schiøtt, 1866 (Giesegård). Mal. af H. C. Jensen, 1883 (rådhuset, Svendborg). Træsnit 1888 efter foto. Buste af R. Andersen, 1903 (Giesegård). Foto.

Danm.s adels årbog XIV, 1897 102. Hans R. Egebjerg i Dansk t., 1905 606–15. Ill.tid. 12.3.1905 og 21.10.1906. J. P. Kristensen-Randers i Svendborg amt, årsskr. for 1908 7–30.

*A. Falk-Jensen**

Brockman (Brochmannd, Brock), **Hans,** –1605–1617, stenhugger. Formentlig indvandret tysker,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

begr. 3.3.1617 i Kbh. (Skt. Nicolai k.). En hustru begr. 19.8.1610 i Kbh. (Skt. Nicolai k.), hvorefter B. er blevet gift på ny; enken ~apoteker Hans Steen i Kbh.

Tidligere identificeredes B. med stenhuggeren og bygmesteren Hans Barchman der i 1600ernes første årtier arbejdede på Koldinghus. B.s kendte virksomhed omfatter hovedsagelig stenhuggerarbejder til kongeligt byggeri, først og fremmest i Kbh. og på nordsjællandske slotte. 1606–07 leverede han arbejder til kongens nye have og lysthuset sst. (det første Rosenborg). Heraf synes imidlertid intet overleveret, og det tidligste bevarede og daterede værk er den signerede prædikestol (1609) i Roskilde domkirke. Til årene 1608–09 må antagelig henføres en række stilistisk sikrede arbejder på Frederiksborg slot som B. rimeligvis har fået overdraget af Caspar *Bogaert der havde slottets bygningsskulptur i entreprise. Der er tale om sandstensrelieffer til slotskirkens galleri foruden en kartouche med kongens monogram, sekundært benyttet over audienshusets nordportal. 1610–12 leverede B. gavle til Ibstrup slot (Jægersborg, nedrevet 1761), og fra 1613 udførte han bygningsskulptur til det nuværende Rosenborg slot, bl.a. fantasihoveder til vinduesgavle (eks. i museets stensamling). Fra B.s sidste leveår omtales i regnskaberne arbejder til Kbh.s slot, Tojhuskomplekset og Frederiksborg foruden en lang række ikke-specificerede leverancer. På Frederiksborg optrådte B. 1616 som entreprenør i forbindelse med stenhuggerarbejderne til Adr. de Vries' Neptunfontæne; endvidere fik han senere s.å. kontrakt på to „stengallerier" (antagelig balustrader) som efter hans død fuldførtes af Herman Rollfinck. – B. arbejdede dog ikke udelukkende for kongen. Han har således udført fonten (1613) i Vordingborg kirke hvortil ydermere kontrakten med borgmesteren er bevaret; endvidere må en font i den nærliggende Sværdborg kirke tilskrives B.

Blandt Christian IVs stenhuggere fra den frodige byggeperiode efter regeringsovertagelsen gør B. sig bemærket gennem sit stilistiske særpræg. Karakteristiske er især hans ornamentalt opfattede figurer med ansigternes halvmåneformede, opspilede øjne, de åbenstående mundes udkrængede, negroide læber og de langstrakte armes manierede fingerstillinger. Fontene og især prædikestolen i Roskilde viser tillige at B. evnede at skabe en effektfuld arkitektonisk opbygning. Gennem figurernes ofte ekstatisk-erotiske væsen røber B. en inspiration fra kredsen af nordeuropæiske manierister omkring B. Spranger og H. Goltzius som antagelig er formidlet gennem grafiske blade. Hans formbehandling peger i samme retning og placerer ham i den hjemlige billedhuggerkunst som en overgangsskikkelse der indvarsler (brusk)barokken.

Kancelliets brevbøger 1609–15, 1916 383. – J. P. Rasbech: Frederiksborg slots beskrivelse, 1832 78–79. F. R. Friis: Saml. til da. bygnings- og kunsthist. 1872–78 8–10 24 42 138 230 256. Fr. Beckett i Frederiksborg II, 1914 37f 106 261. H. C. Bering Liisberg: Rosenborg og lysthusene i Kongens have, 1914 22 25 40; uddrag af regnskaberne sst. 231f. 235 237–40. V. Wanscher: Rosenborgs hist. 1606–1634, 1930 20f 74–76 88. Danm.s kirker, Præstø amt, 1933–35 180 829. Sst. Kbh.s amt, 1944–51 1707–09. V. Wanscher: Christian IVs bygninger, 1937 66 74 80 92. H. Johannsen i En bog om Kunst til Else Kai Sass, 1978 151–73.

Hugo Johannsen

Brodersen, Abraham, se **Baad, Abraham Brodersen**

Brodersen, Christian Julius, 1855–1928, ingeniør. * 2.5.1855 i Rendsborg, † 19.12.1928 på Frbg., begr. sst. F: voldmester i Rendsborg, senere kasserer ved akts. Aluminia og Den kgl. porcelainsfabrik Charles Emil B. (1823–1911) og Ida Theresia Zahlmann (1826–1900). ~20.5.1890 i Kbh. (Matth.) med Hanne Jakobine Holm, * 27.8.1866 i Frederikssund, † 9.7.1930 i Helsingør, d. af læge Jacob Hendrik Thøger H. (1833–1916) og Florentine Johanne Marie Lannes (1833–1919). – Far til Paul *B.

B. tog polyteknisk adgangseksamen 1872 og blev 1878 polyteknisk kandidat i ingeniørfaget som det dengang hed. Efter at have aftjent værnepligt ved forplejningskorpset var han beskæftiget ved kommunale arbejder i Århus og ved udstikningen af Struer–Thisted jernbanen. Marts 1881 rejste han til Frankrig hvor han indtil aug. 1882 var tegner ved La compagnie des chemins de fer de l'Est, Rethel; derefter var han indtil april 1884 konduktør af 1. kl. ved La compagnie des chemins de fer de l'Est-Algérien. April 1884 rejste han hjem og fik ansættelse hos Frbg. kommunes ingeniør; fra april 1890 fik han fast ansættelse som ingeniør under det fra april 1888 oprettede stadsingeniørembede på Frbg. 1.4.1900 blev han afdelingsingeniør ved Frbg. tekniske forvaltning, maj 1902–juni 1904 var han konst. stadsingeniør, og 1.7.1904–30.9.1928 direktør for Frbg. kommunes tekniske forvaltning. Fra febr. 1888 til marts 1923 var han tillige denne kommunes brandinspektør, indtil 1918 tillige medlem af brandkommissionen. Som direktør var B. medlem af kommunens forvaltningsråd, af bygningskommissionen og af sundhedskommissionen; samtidig var han formand for vandsynsmændene på Frbg. 1904–28. I de år B. var i kommunens tjeneste udvikledes den fra at være en villaby til en by med over 100.000 indbyggere, og dette nødvendiggjorde løsningen af en række tekniske opgaver som B. kastede sig over med

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

stor energi. Blandt hans arbejder må nævnes forbrændingsanstalten der dengang var et meget moderne fremskridt, også derved at den var anlagt som varmecentral for hospitalet, to skoler og en badeanstalt, samt ombygningen af vejene efter den moderne trafiks krav; Frbg. allé er et af eksemplerne herpå. B. var en meget anset amatørfotograf og var formand for Kbh.s fotografiske amatørklub. 1889 fik han sammen med svogeren V. F. A. Øllgaard, senere vanddirektør i Kbh., præmie for et projekt til Frihavnen i Kbh. – R. 1921.

Fr. Johannsen i Ingeniøren, 1929 29. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Poul Vinding**

Brodersen, Georg Nicolai, 1819–1908, danser, danselærer. * 8.4.1819 i Kbh. (Garn.), † 5.4.1908 sst., begr. i Gentofte. F: læderhandler Peter B. (ca. 1780–1834) og Anne Christine Johansen (1779–1853). ~ 3.12.1852 i Kbh. (Trin.) med Hansigne Elise Aagaard, * 6.9.1834 i Kbh. (Frue), † 13.4.1899 sst., d. af murermester Christen Olsen Aa. (1790–1858) og Elisabeth Zartine Marie Grundtvig (1801-81).

1830 blev B. elev på balletskolen, 1842 udnævntes han til kgl. sekonddanser, 1846 rykkede han op i danserklassen og 1871 tog han afsked. I dette lange tidsrum medvirkede han i mangfoldige af sin mesters August *Bournonvilles balletter, men den rang B. indtog som udøvende kunstner var så beskeden at den næppe ville have skaffet ham ihukommelse hos eftertiden. Når han alligevel mindes skyldes det hans fortjenstfulde virke som balletlærer gennem 30 år, fra 1847 til 1877. En generation af dansekunstens udøvere, den første efter mesterens afgang, fik indsigtsfuld vejledning af B. der arbejdede videre på det grundlag Bournonville havde skabt. I en tid hvor Bournonville-traditionen udelukkende byggede på mundtlig overlevering fik B. således en afgørende betydning ved at give stilen videre til næste generation. Mesteren priste B.s dygtighed, humanitet og omhu, egenskaber der havde „den bedste Indflydelse baade paa Elevernes tekniske Uddannelse og paa deres hele sædelige Væsen". Da Bournonville 1865 drog til Wien, anbefalede han Johan Ludvig *Heiberg som var teatrets direktør at støtte sig til B. „Han har Fagkundskab og Kjærlighed for Sagen, han er en forstandig Mand, en ufortrøden Arbejder og en Gentlemand". Det eneste divertissement B. skabte, kaldtes karakteristisk nok *Fremtid*, 1876; det gav hans sidste hold, på hvilket ballettens leder i det næste tidehverv, Hans *Beck, var elev, lejlighed til at vise sin kunnen og iver. Også uden for teatrets mure indlagde B. sig fortjeneste som danselærer, fx på søofficersskolen. – Kammerråd 1877. R. 1883. □Mal. af David Monies, 1862 (Teatermus.). Litografi af Edv. Lehmann fra „Brudefærden i Hardanger". Litografi af I. W. Tegner efter fotografi 1892. Træsnit af O. Andersen, senest 1893 efter fotografi. Foto (Kgl. bibl., Teatermus.).

Breve og aktstykker vedr. Johan Ludvig Heiberg, udg. Morten Borup, IV, 1949 166. – Kbh.s teaterblad 15.11.1845. August Bournonville: Mit teaterliv II, 1865. Robert Neiiendam: Det kgl. teaters hist. II, 1922. Hans Beck: Fra livet og dansen, 1944. Svend Kragh-Jacobsen og Torben Krogh: Den kgl. danske ballet, 1952. – Brevveksling med August Bournonville i Kgl. bibl.

*Robert Neiiendam**

Brodersen, Paul Christian, 1892-1974, domprovst. * 15.12.1892 på Frbg., † 5.7.1974 på Lukasstift., Hellerup, begr. Frbg. ældre kgd. F: civilingeniør C. J. *B. (1855–1928) og Hanne Jakobine Holm (1886–1930). ~ 11.9.1925 med Gudrun Nieuwenhuis Møller, * 17.9.1901 i Kbh. (Garn.), † 30.10.1967 på Frbg., d. af undervisningsinspektør, senere direktør H. L. *Møller (1861–1928) og Mariane Louise Elisabeth Nieuwenhuis (1867–1944).

B. blev student fra Vestre Borgerdydskole 1910 og cand. teol. ved Kbh.s univ. 1917. Han deltog i og påvirkedes stærkt af Den kristelige Studenterbevægelse. Allerede som student viste han videnskabelige evner og som kandidat studerede han ved amerikanske universiteter. Også som sognepræst i Kvislemark og Fyrendal (fra 1922) arbejdede han med de teologiske fag, især de systematiske. Et resultat forelå i *De dødes Opstandelse og Kristi Genkomst*, 1925 og *Den kristne Tro paa den levende Gud og det videnskabelige Aarsagsprincip*, 1925. Sidstnævnte værk indleveredes i anledning af hans deltagelse i konkurrence om et docentur i systematisk teologi ved Kbh.s univ. B. blev dog ikke docent, men 1931 erhvervede han den teologiske doktorgrad på et omfattende værk *Gudsbegrebet i nyere engelsk og amerikansk Filosofi*, behandlende bl.a. tænkere som W. R. Inge, F. H. Bradley og William James. I disse første arbejder viste B. sig som en skarpsindig teologisk tænker og en fremragende stilist, præget af den liberale teologiske tradition fra tiden omkr. århundredskiftet, både i anerkendelse af den historisk-kritiske metode anvendt på de bibelske skrifter, men også i gudsbegreb og menneskesyn. Dette prægede også hans forkyndelse da han 1931 blev sognepræst ved Jesuskirken i Kbh. og 1934 kaldtes til stiftsprovst (senere domprovst) og sognepræst ved Kbh.s domkirke. En vis modstand kom til orde (allerede da han var ansøger til docenturet) fra mere traditionelt kirkeligt hold. – En ændring i B.s

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

kirkelige position skete 1935 i forbindelse med Oxfordgruppebevægelsen som i disse år begyndte at gøre sig gældende i Danmark. B. blev personligt grebet af bevægelsen, deltog i dens store offentlige møder og oversatte litteratur fra bevægelsen. Han kom snart til i den almindelige bevidsthed at stå som en af gruppens åndelige ledere. I Kbh.s domkirke samledes nu store skarer under B.s prædikestol, og ud over landet var han hyppig taler ved møder og stævner. Til forståelse af B.s forhold til Oxfordgruppen er to overvejelser vigtige. På den ene side var der kontinuitet mellem B.s fortid (studenterbevægelsen, den liberale teologi) og „Oxfords" tanker og praksis. Det gælder især den moralske appel – talen om „de fire absolutter". Også før 1935 prædikede B. om at mennesket kan forandres. Nu skærpedes og inderliggjordes dette til en tale om „forvandlede mennesker" og derigennem en verdensforvandling. På den anden side bevarede B.s teologiske viden og skoling ham fra det undertiden konturløse i vækkelsesbevægelsen. Han kunne nok tale i oxfordske vendinger men hans tale var teologisk gennemtænkt og kristocentrisk funderet.

Under besættelsen 1940–45 førte B. i tale og skrift en stærk forkyndelse om den indre frihed og appellerede til kamp for en bedre verden begyndende med den enkeltes overgivelse til Gud (*Danmarks Skæbnetid og Guds Tale*, 1941 og *Det Danske og det Kristne*, 1941). Et indtryk af hans prædiken får man i en række prædikensamlinger: *Han skal herske*, 1937, *Lys i Natten*, 1943, *Det kan blive anderledes*, 1947, *Kærligheden der forløser*, 1965 og i den fyldige bog *Den virkelige stormagt*, 1952. En forkærlighed for Det gamle testamente gav sig udtryk i afhandlingen *Bibelen som historisk Dokument og som Guds Ord*, 1942 og *Udvalgte Tekster fra Det gamle Testamente*, 1945 – begge i samleværket Haandbog i Kristendomskundskab, henholdsvis bind I og VIII, og ikke mindst i hans sidste bog *Bibelens profetiske budskab*, 1961 hvor bl.a. de israelitiske profeters moralske, socialt orienterede forkyndelse blev fremlagt og aktualiseret. – Som personlighed var B. særpræget. Hans høje, ranke skikkelse, hans naturlige veltalenhed, hans kraftige stemme, hans klare, appellerende, engagerede forkyndelse gjorde dybt indtryk på mange. Hans ireniske holdning gjorde at han – undertiden med sorg – respekterede at andre måtte tage afstand fra den bevægelse som han skyldte og gav så meget. Som sognepræst gjorde han intet forsøg på at indoktrinere eller ensrette men gik ind i et loyalt samarbejde med lægfolk og præster der ikke delte hans eget syn. De løfter som B.s ungdomsarbejder kunne give om en videnskabelig løbebane blev, som hans liv formede sig, ikke indfriet. Men han forblev den velorienterede og selvstændigt tænkende teolog. Herom vidner en brevveksling mellem B. og filosofiprofessoren Jørgen *Jørgensen om religion og videnskab, udgivet under titlen *Er Gud en Virkelighed?*, 1935. Som censor ved teologisk embedseksamen fungerede B. 1932–62. Ved sin afgang 1962 var hans kraft endnu ubrudt. Han glædede sig (og andre) over at kunne fungere som konstitueret kapellan, bl.a. ved Københavns domkirke, hvor han virkede til kort før sin død. – R. 1934. DM. 1942. □Tegn. af Otto Christensen, 1959 (Fr.borg). Foto.

Papirer i Rigsark. *P. Verner Hansen*

Brodersen, Aage, 1883–1966, forfatter. * 30.10.1883 på Frbg., † 14.1.1966 i Søllerød, begr. sst. F: lærer, senere overlærer ved Frbg. kommunale skolevæsen Christian Edvard William B. (1845-1924) og Ingeborg Anna Pouline Thye (1849–1921). ~1° 10.6.1905 i Kbh. (Holmens) med Erna Antoinette Ingeborg Andersen, * 14.1.1878 i Kbh. (Holmens), † 10.7.1965 på Vesterled, Brøndbyøster sg., d. af skræddermester Jan Eduard A. (1840–1914) og Caroline Ulrikka Petersen (1843–1926). Ægteskabet opløst 1922. ~2° 3.10.1925 i Kbh. (b.v.) med Caroline Amalie (Nina) Alstrup, født Petersen, * 2.5.1874 i Kbh. (Trin.) (~1° 1895 med skuespiller Lauritz Alstrup, 1870–1909), † 13.5.1942 på Skt. Lukasstift., Hellerup, d. af hattemagersvend, senere politibetjent i marinen Carl Johan P. (1848–90) og Julie Andrea Petrea Kielsen (1848–1912).

B. blev 1899 sat i boghandlerlære, men læste samtidig til skuespiller, først hos Emmanuel Larsen, senere hos Johannes Nielsen. Han opgav dog snart begge dele for at blive journalist, kom 1903 til Randers Venstreblad og var senere ved Ekstrabladet, Riget og flere andre blade. Siden 1930 levede han helt som forfatter. 1917 udkom hans første bog *Hospitalshistorier*, 1919 fortællingen *Regndryp*. Først med arbejderromanen *Frandsen*, 1923, (dramatiseret 1930) vakte han opmærksomhed, og i de følgende år udsendte han bl.a. romanerne *Snurretop*, 1924, *Lirekassen kører gennem Byen*, 1928, *Havekolonien Danevang*, 1931, om brydninger mellem proletariatet og de mere etablerede arbejdere. Ingen af de senere, mere underholdningsprægede romaner har slået an – *Trommehvirvler*, 1933, *Kludder med Herkules*, 1935, *I Danmark er jeg født*, 1936 og *Den følsomme Skalk*, 1943. 1953 kom novellesamlingen *Fårenes oprør*. B. skrev tillige gennem årene en række hørespil for radioen. – B. har i sine romaner med følsomhed og humor

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

skildret typer fra de brede lag, i Frandsen og Havekolonien Danevang med socialt sigte. En særlig forkærlighed har han vist for de frie, uborgerlige eksistenser der ikke i det af vaner og vedtægter strengt omgærdede samfund har tilsat deres væsens særheder og ejendommeligheder, deres instinkter, natursans og følelse af samhørighed med naturen. Der er, især i B.s senere bøger, både virkelighedssans og sans for dramatiske effekter. □Foto.

Cai M. Woel: Troubadourer II, 1932. Arnold Hending: Aa. B., 1958.

Uffe Andreasen (Chr. Rimestad)

Broe, Ellen Johanne, * 1900, sygeplejekonsulent. * 11.2.1900 i Horsens. F: pastor Peter Johannes B. (1855-1934) og Anna Raahauge (1863-1923). Ugift.

B. tog realeksamen fra Horsens statsskole 1916, uddannede sig som sygeplejerske ved Bispebjerg hospital i Kbh. fra 1921-24 og som sundhedsplejerske ved East Haarlem Nursing and Health Centre i New York, USA, 1930-31. I de mellemliggende år arbejdede B. som sygeplejerske i Marokko, Frankrig, Holland og USA. Efter sin hjemkomst 1931 gjorde hun en kort tid tjeneste som afdelingssygeplejerske ved folkekuranstalten Hald, derefter som sygeplejerske ved centraltuberkulosestationen i Kbh. og fra 1933–38 som oversygeplejerske på det nye Sundby hospital i Kbh. Under orlov derfra studerede hun 1936–37 organisation og administration af sygepleje ved Teacher's College, Columbia University, New York (TC). – 1938 begyndte et nyt afsnit af B.s liv da hun blev ansat som undervisningsleder ved det nyoprettede kursus ved Århus universitet for sundhedsplejersker og for ledende og undervisende sygeplejersker (linien for ledende sygeplejersker). Denne ansættelse kom til at vare 12 år, dog afbrudt af en måneds tjeneste ved Dansk røde kors' (DRKs) karantænestation i Padborg april–maj 1945 og to studieophold, det første 1947 i USA (TC) og Canada (University of Toronto), det andet 1950 i USA (TC og University of Chicago). Fra 1943-46 var B. formand for Dansk sygeplejeråds undervisningsudvalg. – 1950 indvilligede B. i at påtage sig en nyoprettet stilling som direktør for Florence Nightingale International Foundation, det internationale sygeplejeråds uddannelsesafdeling med sæde i London. Under B.s ledelse udarbejdede afdelingen en række værker om sygeplejeuddannelsen på forskellige niveauer. Personligt aflagde hun besøg i mange lande, fx Australien og New Zealand, Burma, Indien og Pakistan, Jordan og Libanon samt en række lande i Europa. Hun ydede sygeplejerskeorganisationerne råd og vejledning i deres arbejde for at forbedre sygeplejeuddannelsen og deltog i forhandlinger med myndighederne herom. Endelig planlagde og ledede hun de to første internationale seminarer i sygeplejeforskning, 1956 i Sèvres i Frankrig og 1960 i New Delhi, Indien.

Kort efter at B. 1962 var kommet hjem til Danmark blev hun ansat i DRK som sygeplejekonsulent. Hendes hovedopgave her bestod i at sørge for ansættelse af personale til det danske hospital i Belgisk Congo (Zaïre) og at yde bistand ved oprettelse af de til hospitalet knyttede skoler for sygeplejersker, sygehjælpere, jordemødre, laboranter og røntgenassistenter. På hjemmefronten havde B. bl.a ansvar for iværksættelse af DRKs befolkningskurser i elementær sundheds- og sygepleje. 1966 havde B. orlov fra DRK for at tilrettelægge og lede et af Sygeplejerskers samarbejde i Norden afholdt seminar i sygeplejeforskning. Foruden et stort antal artikler om sygeplejeuddannelse og sygeplejeforskning i inden- og udenlandske fagtidsskrifter har B. skrevet *Sygeplejens hist. og fortsatte udvikling. (Lærebog for sygeplejeelever).* 1958 (4. udg. 1969). Det internationale Røde kors har tildelt B. Florence Nightingale-medaljen og da hun fratrådte sin stilling i DRK 1971 modtog hun Dansk røde kors' hæderstegn – pro humanitate. □Foto.

Margrethe Koch: Dansk sygeplejeråds hist., 1944 144. Daisy C. Bridges: A history of the international council of nurses 1899-1964, London 1967 160 184 204 208 218 220. Ingrid Wyller: Sykepleiens verdenshist., Oslo 1969 308. I. Gøtzsche: Sygeplejens udvikling og kulturhist. baggrund, 1978 172.

Margrethe Kruse

Broge, Hans, 1822–1908, købmand. * 4.12.1822 i Grenå, † 25.3.1908 i Århus, begr. sst. F: købmand og skipper Niels B. (1784–1828) og Anna Sofie Magdalene de Hemmer (1787–1874). ~ 10.10.1849 i Randers med Inger Kirstine Brock, * 30.6.1822 på Bjellerup ladegård, † 26.5.1894 i Århus, d. af proprietær Hans de Hemmer B. (1781–1855) og Severine Møller (1783–1842).

Som femtenårig kom B. i handelslære hos H. Meulengracht & Søn i Århus, rejste senere for et købmandshus i Hamburg og var derefter nogle år kommis i Randers indtil han 6.12.1847 grundlagde sin egen forretning i Århus som han forholdsvis hurtigt drev betydeligt op, støttet foruden ved egen fremragende dygtighed af begivenheder som treårskrigen 1848–50 og Englands overgang til frihandelen. Før B.s tid blev en stor del af herregårdssmørret i Jylland opkøbt af kielerkøbmænd og sendt til England som kielersmør. B. fik imidlertid snart takket være sine eg-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ne gode forbindelser en direkte eksport af smør til England i gang, og han optog som eksportartikel ikke blot sommersmørret, men efterhånden også vintersmørret idet han blandt landmændene agiterede stærkt for at give kreaturerne kraftfoder om vinteren således at en regelmæssig eksport af vintersmør kunne komme i gang. 1868 var B. og professor Th. R. Segelcke de ledende mænd i den smørudstilling som da for første gang i Danmark fandt sted i Århus. Tidsskrift for Landøkonomi karakteriserede 1869 udstillingen således: „For første gang er i året 1868 afholdt en smørudstilling, og impulsen hertil udgik fra de driftige købmænd i Århus i hvis omegn mejerivæsenet synes at have gjort store fremskridt, ej mindre på de små end de store gårde. Udstillingen omfattede kun vintersmør og afholdtes i Århus 29.1., og indbydelser var udgået til samtlige jyske landboforeninger; der udstilledes prøver fra ikke mindre end 115 store og 52 mindre gårde. Det fremgik tydeligt af udstillingen at ikke som tidligere antaget gårdenes størrelse, men derimod dygtighed og indsigt bestemmer varernes godhed, og mange mindre gårde stod i så henseende lige med de større". Senere fulgte andre smørudstillinger hvor foruden B. andre erfarne og ansete smørkøbmænd som navnlig Johan Ankerstjerne i Randers og Levy i Horsens medvirkede som dommere. Der er ikke tvivl om at B.s hovedbetydning for det danske landbrug ligger i hans her berørte virksomhed og i hans arbejde for at indarbejde dansk smør på det engelske marked. Netop når det gjaldt forbedring af smørkvaliteter udførte han et banebrydende arbejde som var en af forudsætningerne for andelsmejeriernes succes. Ved siden af sin smørforretning drev B. også en stor korn- og kreaturforretning som 1896 opgik i Korn- og foderstof kompagniet. Han æggede stadig landmændene til at levere gode, velrensede varer, og han agiterede stærkt for en udvidet dyrkning af maltbyg som han 1880 holdt en række foredrag om. Tidligt havde han begyndt med eksport af levende hornkvæg til England og fortsatte hermed indtil England 1892 lukkede for indførslen af levende kvæg herfra. Det store flertal af bønderne påskønnede B.s virksomhed og markerede dette ved 1874 at udnævne ham til æresmedlem af Århus landboforening. Det var også ham der gav stødet til oprettelsen af en landbrugsskole i Malling. Selv var B. en overgang stor landmand; således ejede han hovedgården Bustrup i Viborg amt (fra 1882) og Gråmølle og Gammelgård (fra 1876) i Århus amt; disse ejendomme dreves ved bestyrere som fik en mindre fast løn og desuden procenter af ejendommens overskud. I forbindelse med B.s eksportinteresser stod også hans interesse i transportvæsenets udvikling. I 1860erne var han således medstifter af Det jysk-engelske dampskibsselskab der 1868 begyndte farten med Newcastle–Århus som hovedlinje. Også banelinjerne Århus–Ryom, Århus–Odder og Århus–Hammel skyldtes hans initiativ. I det hele taget øvede han som sin bys største forretningsdrivende i sidste tredjedel af 1800-årene en så stor indflydelse på kommunens anliggender såvel uden for som inden for byrådet, hvoraf han var medlem 1857–70, at man vel nok kan sige at der i Århus i hans tid ikke kom noget større foretagende af almen betydning i stand uden at B.s navn på den ene eller anden måde var knyttet dertil. I ganske særlig grad havde forbedringen af Århus' havneforhold hans interesse, og han udrettede på dette område et stort og uegennyttigt arbejde. Også handelsskolesagen havde hans varme interesse, og da han 6.12.1897 fejrede sit 50 års købmandsjubilæum oprettedes der et fond til dannelsen af en jysk handelshøjskole. I alt indsamledes der til dette fond benævnt Hans B.s jubilæumsfond ca. 60.000 kr. Siden gav B. selv et anseligt bidrag til skolen, og et kort åremål senere begyndte den sin virksomhed. Han blev i øvrigt også udnævnt til æresmedlem af Århus' handelsforening. 1865–66 var han kongevalgt medlem af rigsrådet. Såvel samtid som eftertid har i bedømmelsen af B. særlig fremholdt hans evne til at samle alle om en opgave. Hans storsind og hele magtfulde personlighed gav ham tilnavnet „jydernes kong Hans", og ved sin død fik han da også det smukkeste eftermæle over det ganske land. – R. 1864. DM. 1876. K.[2] 1897. K.[1] 1902. F.M.I. 1907. – □Træsnit af H.C. Olsen, 1903. Statue af Aksel Hansen, 1910 (Tietgens plads, Århus, og Erhvervsarkivet sst.). Foto. – Mindesten (Brabrand).

H. Hertel i Tidsskr. for landøkonomi, 1908 351–57. Hendrik Stein: Foreningen af jyske handelsforeninger 1883–1908, 1908. Th. Hauch-Fausbøll i Politiken 1.4.1908 og Berl. tid. 4.12.1933. Vagn Dybdahl i Jyske saml. 5. r. VII, 1947 57–134. Ib Gejl og Chr. R. Jansen: Korn, købmænd og kornkompagni, 1971.

*Jens Vestberg**

Broholm, Hans Christian, 1893–1966, arkæolog. * 8.3.1893 på Broholmgård i Bellinge ved Odense, † 16.6.1966 i Kbh., begr. i Bellinge, Fyn. F: dyrlæge og gårdejer Hans Peter Hansen (1864–1918) og Laurine Petrine Marie Jørgensen (1863–1950). Navneforandring fra Broholm-Hansen 9.6.1915. ~ 20.5.1927 i Herlufsholm med Ellen Kathrine Rasmussen, * 21.6.1895 i Vindinge ved Roskilde, d. af gårdejer Johannes R. (1865–1928) og Dagmar Margrethe Hansen (1867–1940).

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

B. blev student fra Odense 1912 og blev cand. mag. 1919 (historie, græsk, latin) og blev ansat 1.1.1919 som medhjælper ved Nationalmuseets 1. afd. hvor han 1.10. s.å. blev underinspektør, 1931 2. inspektør, 1936–65 1. inspektør; 1941–58 var han undervisningsministeriets tilsynsførende ved provinsmuseernes forhistoriske samlinger. 1934 blev han medlem af Oldskriftselskabets oldsagsafdeling og af de internationale arkæolog-kongressers Conseil permanent, 1937 af Nordisk museumsråd for afholdelse af nordiske arkæologmøder, 1941 af Nationalmuseets museumsråd. Under stærk indflydelse af J. L. ▪Heiberg og Chr. ▪Blinkenberg begyndte B. som klassisk arkæolog med et par småskrifter (*Harpyiemonumentet i Xanthos*, 1923; *Kyrene, en mykensk Gudinde*, 1925) ligesom han 1926 opholdt sig som stipendiat ved det svenske arkæologiske institut i Rom. Men snart medførte hans embedsstilling at han søgte sit studieområde i den hjemlige forhistorie. Hans første arbejder i nordisk arkæologi omhandlede stenalderen med publikationer af de udgravninger han havde ledet (*Nye Fund fra den ældste Stenalder*, Aarbøger for nord. Oldkyndighed, 1924; *Langøfundet*, sst. 1928), men fra 1927 har han samlet sig om studiet af Danmarks bronzealder. I forbindelse hermed foretog han 1930 en studierejse til museer i Nordtyskland, Polen, Østrig, Ungarn, Jugoslavien, Bulgarien og Tyrkiet, og en frugt heraf var disputatsen *Studier over den yngre Bronzealder* som 1933 skaffede ham doktorgraden (uden mundtligt forsvar). Siden har han fortsat sine bronzealder-undersøgelser med talrige afhandlinger, men især med sine store publikationer *Danske Bronzealders Dragter* (sammen med Margrethe Hald), 1935 (eng. udg. 1940), *Skrydstrupfundet* (sammen med Margrethe Hald o.fl.), 1939. En sammenfattende skildring af bronzealderen *Danmarks Bronzealder I–IV*, 1943–49, viser en nøgtern vurdering af det arkæologiske materiale og disciplinens sammenhæng med den almindelige kulturhistorie, idet han til belysning af de forhistoriske perioder inddrager etnologisk stof. – Bronzealderstudierne er fortsat i en monografi over lurene *The Lures of the Bronze Age* (sammen med William P. Larsen og Godtfred Skjerne), 1949, i Danske Oldsager III–IV 1952–53 og en række afhandlinger i årbøger for nordisk oldkyndighed, i Acta Archaeologica og i Fra Nationalmuseets Arbejdsmark. I sine sidste år tog B. studierne i klassisk arkæologi op igen og udsendte *Danmark og Romerriget*, 1952 og *Kulturforbindelser mellem Danmark og Romerriget*, 1960 der skildrer sammenhængen mellem oldtidskulturer i syd og nord. B. havde en særlig interesse i litteratur og var næstformand i Holberg-samfundet 1947–53, formand 1953–59. Tillige blev han æresmedlem af Société Préhistorique Polonaise, Poznan, og medlem af Deutsches Archäologisches Institut, 1958. – R. 1942. R.[1] 1957. □Foto.

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1934 154–56. Levnedsberetning i ordenskapitlet.

P. V. Glob

Brok, se **Brock.**

Brorsen, Søren, 1875–1961, forsvarsminister. * 1.7.1875 i Nørre Farup ved Ribe, † 17.2.1961 på Rigshospitalet i Kbh., begr. på Farup kgd. F: gårdejer Anders Christian B. (1833–87) og Kirsten Hansen (1839–1909). ~1° 5.6.1903 i Brøns med Karoline Schack, * 28.11.1881 i Astrup ved Skærbæk, † 5.5.1911 i Nørre Farup, d. af gårdejer Niels S. (1833–1921) og Ellen Marie Mortensen (1846–1926). ~2° 25.10.1913 i Nørre Farup med Karen Laurine Søndergaard, * 27.7.1877 i Ribe, † 28.6.1941 på Filadelfia, Dianalund, Sorø amt, d. af restauratør Anders S. (1821–1912) og Dorthea Schultz (1850–1927).
B. tog præliminæreksamen fra Ribe katedralskole 1891, var på Dalum landbrugsskole 1895–96 og på Askov højskole 1901–02. Han overtog sin fædrenegård Granvang ved Ribe 1903 og blev snart en af egnens ledende mænd. 1905–21 var han formand for Ribe og omegns landboforening og 1917 medstifter af dagbladet Vestkysten. 1906 valgtes han til sognerådsformand, men afgik 1907 da han ved suppleringsvalg blev folketingsmand for venstre i Ribekredsen som han repræsenterede indtil 1929 og igen april–nov. 1932 som M. N. ▪Slebsagers suppleant. Fra nov. 1932 var han valgt i Kellerupkredsen indtil okt. 1945 da han ikke lod sig genopstille. – Som ung folketingsmand indbragte han 1908 lovforslag om digebygning i marsken ved Ribe, og den første digelov vedtoges 1909 overvejende på dette initiativ. B. var sit partis ordfører ved gennemførelsen af jordlovskomplekset af 4.10.1919 og var medlem af Statens jordlovsudvalg 1919–40, afbrudt af de perioder da han var minister. Ved ministeriet Neergaards dannelse i 1920 blev han formand for venstres folketingsgruppe og ved ministeriets rekonstruktion 1922 overtog han forsvarsministeriet. Han var på ny forsvarsminister i ministeriet Madsen-Mygdal 1926–29 og førte de langstrakte forhandlinger med de konservative om tilpasning af rammerne i forsvarslovene af 1922 til en strammere økonomi. Sammenbruddet af forhandlingerne der medførte ministeriets fald skyldtes væsentligst Madsen-Mygdals stejlhed, ikke svigtende forhandlingsevne hos B. Ved folketingsvalget faldt B. selv, men

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

da han 1932 genindtrådte i folketinget, genvandt han hurtigt sin position i venstre og blev folketingsgruppens næstformand 1933–36 og dens formand 1936–1940. I disse år da venstre trængtes af LS-bevægelsen og bondepartiet stod B. urokkelig fast ved at venstre skulle være et folkeligt idébestemt parti der måtte afvise standsegoisme. Mere end nogen anden bidrog han til at LS blev fortrængt i venstre. Han kunne være skarp i sine standpunkter, blive ilter når han mødte modstand, men om hans ærlige vilje og retsindighed var der ikke tvivl. Hans taler som hans personlighed havde vægt, men den beslutsomhed der også var et træk hos ham kunne føre til at han i parlamentariske forhandlinger ikke var udholdende nok i arbejdet for en sag eller et synspunkt. – B. ledede venstre gennem den nye situation der opstod efter at radikale og socialdemokrater havde vundet flertallet i landstinget 1936 og de konservative gik i forhandling om en grundlovsrevision som venstre var imod. Han påtog sig 10.4.1940 trods en vis uvilje derimod i hans parti at indtræde som konsultativ minister i ministeriet Stauning-Munch. Han blev forsvarsminister i ministeriet Stauning juli 1940–maj 1942 og fortsatte på denne post i ministeriet V. Buhl maj-nov. 1942 og i ministeriet Scavenius nov. 1942–maj 1945, fra 29.8.1943 dog uden at fungere som minister. Han måtte som andre ministre i disse år træffe svære beslutninger og førte et klart forsvar for samarbejdspolitikken 1940–43 under folketingets behandling juni 1945 af strafferammerne for medlemmer af Frikorps Danmark hvorunder han ud fra sin retsindighed talte for hensyntagen til dem der som purunge havde meldt sig til frikorpet. – K.[2] 1923. □Tegn. af O. Matthiesen, 1921. Afbildet på sammes mal., 1923, af den grundlovgivende rigsdag 1915 (folketinget). Afbildet på Johs. Nielsens mal., 1935 af landbolovgivningens mænd af 4. okt. 1919. Foto.

Gunnar Fog-Petersen: Vor regering og rigsdag, 1938. Vestkysten 20.2.1961, Politiken s.d. Berl. Tid. s.d. – Papirer i Rigsark.

Helge Larsen

Brorson

Slægten føres tilbage til Peder Pedersen (1580–1646), bonde i Drengsted, Døstrup sg., hvis søn Broder Pedersen, (1620–85) blev sognepræst i Randerup, hvor han efterfulgtes af sin søn Broder B. (1662–1704) der var far til „Det rare Trekløver".

John Hansen: Hans Adolf Brorson og hans brødre, 1894. Cornelius Schmidt i Sø.jy. md.skr., 1927–28 171f. Carl Langholz sst., 1945 20–27. Paul Nedergaard: 100 danske præsteslægter, 1954.

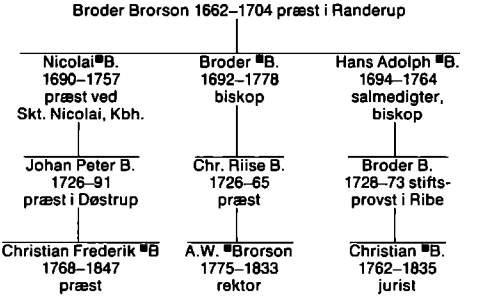

Hans H. Worsøe

Brorson, Anders Winding, 1755–1833, rektor. * 11.11.1755 i Klim, † 30.6.1833 på Herlufsholm, begr. sst. F: sognepræst i Klim, senere i Thisted og Tilsted Christian Riise B. (1726–65) og Dorothea Christine Winding (1733–65). ~ 1° 23. 5.1785 i Ålborg med Barbara Nicoletta Kynde, døbt 29.8.1755 i Holstebro, † 14.6.1807 på Herlufsholm, d. af sognepræst i Holstebro, senere ved Ålborg Frue k., provst og stiftsprovst Ebbe K. (1715–89) og Catharina Margaretha Brorson (1728–94). ~ 2° 31.12.1816 på Herlufsholm med Maren Kynde, * 5.4.1770 i Holstebro, † 16. 10.1840 på Herlufsholm, søster til 1. hustru.

Da B. i sit 10. år mistede begge sine forældre kom han i huset hos sin bedstefar, biskop Broder ▪B. i Ålborg, der selv underviste ham i begyndelsesgrundene i latin. Siden gik han i Ålborg skole hvorfra han blev student 1774. 1778 blev han cand. teol. og 1779 alumnus på Borchs kollegium, 1781 tog han den filologiske eksamen og blev s.å. dekan på kommunitetet. Desuden tjente han sit ophold som lærer for Peter Hersleb ▪Aagaard med hvem han berejste de danske provinser. 1782 tog han magistergraden, blev 1784 konrektor på Herlufsholm og 1804 rektor sst. B. har udgivet en del skrifter, især af filologisk og historisk indhold. En betydelig plads blandt disse indtager de oversættelser som han måtte foretage for at forøge sine indkomster, således af Millots verdenshistorie (1790–93) som han desuden fortsatte med fire bind (1804–10). Desuden har han leveret skoleudgaver af klassiske forfattere (Sallust 1801, Ovid 1802, Tacitus og Plinius 1804), og 1823 udgav han et udvalg af Hans Adolph ▪Brorsons salmer, indledet med en ret mærkelig fortale hvori han polemiserer skarpt mod Riegels' underkendelse af den berømte salmedigter. Størst betydning havde B. dog som skolemand, og han hører til Herlufsholms betydeligste rektorer. Han underviste især i historie og latin, og skønt han, som også hans skrifter vi-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ser, ikke besad nogen streng historisk eller filologisk skoling, var hans undervisning værdifuld ved det fyldige indtryk han forstod at give sine disciple af indholdet hos de klassiske forfattere. Som påvirket fra den nyhumanistiske retning fra Göttingen stræbte han i al sin skolegerning efter at fremelske humanitet. Han skabte et godt forhold mellem lærere og disciple på Herlufsholm og forstod udmærket ved sin ædle personlighed og faste karakter at gøre sig afholdt af sine disciple, hvoraf flere – deriblandt især F. C. *Sibbern – priser ham i høje toner. B. var en udpræget æstetisk natur, og hans skønne, gæstfri hjem udgjorde i mange år et kulturelt midtpunkt i Herlufsholms omegn. – Tit. professor 1804. Justitsråd 1811. – R. 1817. – Gravmæle af H. E. Freund. □Litografi efter pastel(?) af Greve.

J. Moller i Dansk litteratur-tid., 1833 533–36 541–51. F. C. Sibbern: Til minde om A. W. B., 1836. Mindeblade for herlovianere, 1850 41 101–05 106–07 121–28. H. B. Melchior: Hist. efterretn. om Herlufsholms stiftelse, 2.udg. ved A. Leth, 1865. Breve til og fra F. C. Sibbern, udg. C. L. N. Mynster, I–II, 1866. G. L. Wad: Medd. om rektorerne på Herlufsholm 1565–1878, 1878 216–19. Pers.hist.t. 8.r.III, 1924 134.

*Bjørn Kornerup**

Brorson, Broder, 1692–1778, biskop. * 12.9.1692 i Randerup, Lo hrd., † 29.8.1778 i Ålborg, begr. sst. F: sognepræst Broder Brodersen (1662–1704) og Catharina Margrethe Clausen (1665–1732, ~2° 1705 med sognepræst i Randerup Oluf Holbech, ca. 1665–1721). ~7.6.1723 i Agerskov med Antonette Margarethe Riese, * 27.1.1703 sst., † 23.1.1780 i Ålborg, d. af provst Christian R. (1661–1747) og Anna Schnell (1668–1739). – Bror til Hans Adolph *B. og Nicolai *B.

B. var den næstældste af brødrene. Han blev student 1712 fra Ribe, tog teologisk eksamen 1714 og studerede 1715–16 i Kiel hvorfra han vendte hjem til Randerup. 1717 blev han huslærer hos biskop Thura i Ribe, der skattede ham højt og 1719 ansatte ham som rektor i Lemvig. 1722 blev B. sognepræst i Mjolden og nabo til broderen Hans Adolph i Randerup. Ligesom brødrene sluttede han sig til pietismen, og da Christian VI 1736 havde hørt ham prædike udnævnte han ham til stiftsprovst i Ribe. 1737 blev han biskop i Ålborg. En prædiken han ved denne tid holdt på Frbg. slot gjorde et dybt indtryk på kongen der skriver om ham: „Han er et udvalgt Redskab i Guds Haand, og det er næsten Skade med Hensyn til hans Prædiken, at han skal være Biskop; thi saa har ingen nytte af den Gave, han besidder til at prædike." Kongen finder at han langt overgår sin bror Nicolai. I det hele satte datiden ham højt som prædikant, og han har udgivet en række prædikener. I Ålborg stift var der stærke åndelige brydninger. B. støttede vækkelsen og ventede at kirken gennem den kunne få et virksomt lægmandsarbejde. Fra først af stod han med stor velvilje over for herrnhuterne; men senere følte han sig frastødt af deres tit uforståelige „talemåder". Da nogle herrnhutisk sindede præster optrådte voldsomt og ikke ville følge ritualet blev han nødt til at skride ind, og det endte med at et par af dem nedlagde embedet (1748). Overfor de gendøberiske separatister tilrådede han tolerance og frarådede kongen at lade deres børn tvangsdøbe. I det hele var han en sagtmodig og forsigtig mand. Ved jubelfesten 1749 blev den teologiske doktorgrad ham tilbudt; men han afslog æren, og først ved næste jubelfest, 1760, indsendte han en latinsk afhandling *(De amore Dei spontaneo)* og modtog graden. Han medvirkede ved Christian VIIs salving i Christiansborg slotskirke 1.5.1767. Nogle måneder før hans død blev stiftsprovsten, prof. C. B. Studsgaard, ham adjungeret. I Troens rare Klenodie findes der en salme af ham. □Stik af I. Haas efter egen tegn. 1754. Mal. tilskr. Hörner.

Kilder E. Pontoppidan: Annales eccl. IV, 1, 1752 206f. Kirkehist. saml. 5.r.IV, 1907–09 621–24 (brev fra B. B.). B. B.s visitatsberetninger i Vendsysselske årbøger, 1919 1–22; 1920 205–22 og i Hist. årbog for Thisted amt III, 1920–23 114–16.

Lit. C. Giessing: Jubel-lærere I, 1779 552–58. John Hansen: H. A. Brorson og hans brødre, 1894. Johannes Pedersen i Den da. kirkes hist. V, 1951.

*L. J. Koch**

Brorson, Christian Bagger, 1762–1835, jurist. * 5.9.1762 i Kbh. (Frels.), † 7.3.1835 sst. (Holmens). F: sognepræst ved Frelsers k., konsistorialråd, senere stiftsprovst i Ribe Broder B. (1728–73) og Søster Svane Bagger (1734–1800). ~9.3.1792 med Sophie Charlotte Cortsen, * 20.2.1768 i Vester Hassing, † 4.6.1827 i Kbh. (Frue), d. af sognepræst i Vester Hassing, senere Tversted, provst Søren Juul Pedersen C. (1731–87) og Anna Brorson (1739–87).

B. blev student 1780 fra Ribe, juridisk kandiat 1783, blev 1785 prokurator ved hof- og stadsretten, 1788 højesteretsadvokat, var 1799–1828 assessor i højesteret, 1800–28 tillige professor juris extraord. ved Kbh.s universitet; 1791 påbegyndte han med *Forsøg til den siette Bogs Fortolkning i Christian den femtes Danske og Norske Lov samt Straffene efter de ældre Love* (2. udg. 1797) udgivelsen af en omfattende kommentar til Danske lov der efterfulgtes af tilsvarende *Forsøg* til fortolkningen af lovens øvrige fem bøger, 1. bog I–II, 1797; 2. I–II, 1801; 3. I–II, 1796; 4., 1797; 5. I–II, 1793–94. I sin anmeldelse af skriftet i Kjøbenhavnske lærde Efterretninger 1793 og 1796–97 udtalte Christian v. *Eggers at det ud-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

mærkede sig ved en „sund Philosophie og ved en ligesaa moden, som fiin Bedømmelseskraft", og han fremhæver som et af dets fortrin, hvad deri fandtes om de ældre love, altså B.s bestræbelser for ved lovens enkelte artikler at angive, om og hvor deres kilder er at søge i den ældre ret. Værket er præget af samtidens naturretsopfattelse og giver i dag god oplysning om samtidens fortolkning og anvendelse af Danske lov. – Etatsråd 1810. Konferensråd 1821. – R. 1817. □Mal. fra ca. 1820 (højesteret).

N. C. L. Abrahams: Meddelelser af mit liv, 1876 80. Frantz Dahl i Festskr. i anledning af tohundrede års dagen for indførelsen af juridisk eksamen ved Kbh.s univ., 1936 146f. Povl Bagge m.fl.: Højesteret 1661–1961 II, 1961 383f og fl.st.

Ditlev Tamm (Frantz Dahl)

Brorson, Christian Frederik, 1768–1847, præst. * 10.5.1768 i Døstrup, Lø hrd., † 17.3.1847 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). F: sognepræst Johan Peter B. (1726–91) og Anne Elisabeth Wedel (1727–95). ~4.6.1794 i Kbh. (Garn.) med Christiane Caroline Frederikke Hansen (Hanson), døbt 19.8.1770 i Helsingør (Marie), † 1.2.1835 i Kbh. (Garn.), d. af kaptajnløjtnant, senere pakhusforvalter David Isaac H. (1730–97) og Frederikke Louise Ingversen (1748–1811).

B. blev student fra Ribe 1785, var en tid huslærer på Næsbyholm og blev teologisk kandidat 1792. N.å. blev han personel kapellan ved Garnisons kirke i Kbh., 1797 residerende kapellan og 1815 sognepræst; tillige var han prædikant ved det Harboeske fruekloster, det civile arresthus og lærer ved landkadetakademiet; den sidste stilling fratrådte han 1831, men vedblev i øvrigt (uden løn) at undervise i religion og moral. B. var vellidt, og hans blomstrende sprog gjorde ham til en yndet prædikant. E. C. Werlauff fortæller om en af hans tilhørere der sagde: „Er ist nicht allein Prediger, sondern gewissermassen auch Acteur." En opbyggelsesbog viser at hans forkyndelse var den gængse rationalismes i retorisk opsætning. 1828 klagede Grundtvigs ven, overretsassessor N. Spandet, over at B. ved hans barns dåb havde udeladt forsagelsen og forkortet trosbekendelsen. Han forlangte barnet omdøbt; det fik han ikke, men en streng kgl. forordning påbød 1828 præster at følge ritualerne ordret, og affæren kom således til at gribe ind i den følgende, livlige liturgiske debat. Størst fortjeneste indlagde B. sig ved blindesagen; et par blinde konfirmander havde vakt hans interesse, og da selskabet Kjæden ville udvide sit arbejde, fremlagde han for det planen til det 1811 åbnede Kgl. blindeinstitut af hvis bestyrelse han siden var medlem. – Tit. prof. 1808. Rang med bisper 1843. – R. 1812. DM. 1836. K. 1844. □Stik af Flint. Tegn. af J. F. Møller, 1831 (Fr.borg), litograferet af Pløtz. Litografi af Monies, 1834. Mal. af Bærentzen, litograferet af Lehmann 1837, stukket af E. Eckersberg og af A. Hansen, begge 1839 samt litograferet 1844.

N. C. Øst: Archiv for psychologie, hist. m.m. IV, 1825 115–22. L. Koch: Den da. kirkes hist. 1801–17, 1879–80; 1817–53, 1883 96. J. Moldenhawer: Det kgl. blindeinstituts hist., 1905 18–25. Vækkelsernes frembrud i Danm. I, 1960 88f.

P. G. Lindhardt (Hans Koch)

Brorson, Hans Adolph, 1694–1764, biskop, salmedigter. * 20.6.1694 i Randerup, † 3.6.1764 i Ribe, begr. i domkirken sst. F: sognepræst Broder Brodersen (1662–1704) og Catharina Margrethe Clausen (1665–1732, ~2° 1705 med sognepræst i Randerup Oluf Holbech, ca. 1665–1721). ~1° 26.11.1722 med Cathrine Steenbek Clausen, * 1706, † 9.6.1741 i Ribe, d. af amtsforvalter i Løgumkloster Nicolai C. og Margrethe Hedvig Raager. ~2° 29.6.1742 i Agerskov med Johanne Christine Riese, * 22.6.1710 i Agerskov, † 4.7.1795 i Varde, d. af provst Christian R. (1661–1747) og Anna Schnell (1668–1739). – Bror til Broder *B. og Nicolai *B.

Af B.s liv indtil bispeudnævnelsen 1741 foreligger der to samtidige skildringer, en i Erik Pontoppidans Annales ecclesiæ IV (1752) og en i en håndskreven bog i Det kgl. bibliotek (Kalls Saml. 502 410). De viser stærk indbyrdes afhængighed, og da indre grunde godtgør at den sidstnævnte er en afskrift af B.s eget „vita" fra bispevielsen må det være den Pontoppidan har benyttet, og vi kan ud fra den berigtige hans skildring på flere punkter. Barndomshjemmet på Sønderjyllands vestkyst lå i en af de kongerigske enklaver. Faderen som var stærkt forgældet døde da B. var knap ti år. Drengen modtog et uforglemmeligt indtryk af hvordan et salmevers frigjorde den døende fra al bekymring for børnenes fremtid. Moderen, en „himmelsindet" kvinde, øvede stor indflydelse på sine børn. „For sine fattige faderløses Skyld begav hun sig i andet Ægteskab" med sin mands efterfølger der forberedte de tre brødre, Nicolai, Broder og Hans Adolph til latinskolen i Ribe hvorfra B. blev dimitteret til Kbh.s universitet 1712. I sine studier spredte B. sig stærkt. Foruden fagstudiet teologi læste han filologi, filosofi og historie, og det trak ud med at få eksamen. I foråret 1715 fik han plads på Borchs kollegium; men her overanstrengte han sig så han lå syg hele den følgende vinter og i forsommeren 1716 måtte lade stude-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ringerne ufuldendte og forlade Kbh. I religiøs henseende havde disse år ikke ført ham fremad, og en enkelt begivenhed viser en påfaldende mangel på alvor. Før han kom ind på kollegiet havde nemlig en fætter som boede der fået ham til at give sig 23 rdl. under påskud af at han for denne „Diskretion" kunne skaffe ham optagelse; fætterens bedrageri blev siden opdaget, og han blev bortvist; men B. havde altså virkelig kunnet tænke sig at øve bestikkelse. Ikke så sært at teologien ikke kunne samle hans interesse. Derimod er den antagelse ubegrundet at han selv skulle være blevet bortvist for forsømmelighed med disputereøvelserne.

Fra Kbh. rejste han til Sønderjylland og tog en tid ophold hos sin ældste bror Nicolai der var blevet sognepræst i Bedsted ved Løgumkloster, og her mødte han den pietistiske vækkelse i dens første kraft og friskhed; Nicolai stod allerede som en forkæmper for den. Derefter tog B. hjem til Randerup og hjalp sin stedfar med præstegerningen, og 1717 blev han huslærer hos sin morbror, amtsforvalter Clausen i Løgumkloster hvor han blev i fire år. Hans helbred har åbenbart rettet sig og pietismen bragte en afgørende forandring i hans åndelige liv. Den prægede i disse år hele egnen, især båret frem af unge præstesønner der vendte hjem fra Kiel, Jena og Halle, fx Broder B. i Randerup, brødrene Wedel i Døstrup og Enevold *Ewald i Højst. I B.s vita hedder det: „Ved den Tid begyndte han at faa mere Indsigt i den sande Kristendoms Beskaffenhed, under adskillige Fristelser, i uophørlige Bønner og aandelige Betragtninger at smage Evangelii Sødhed og paa saadan Maade desto glædeligere at fortsætte sit Studium Theologicum". Salmen *Guds igenfødte, ny, levende Sjæle* lader os skimte gangen i hans omvendelse der ikke skete pludseligt men tværtimod forløb som en længere proces, hvorigennem det lidt efter lidt dagedes indtil „Troen brød gennem al Angestens Pile". Aug. 1721 døde stedfaderen, og Randerup sognekald blev tilbudt B. Han tog teologisk embedseksamen i okt. og modtog derefter embedet. Fra Randerup forflyttedes han 1729 til Tønder som „dansk og tredje præst", og her kom han til at samarbejde med den tyske pietistiske salmedigter, provst J. H. *Schrader. Flere ting godtgør at dette har haft stor betydning for ham. For det første viser et tysk mindekvad som han 1737 skrev over Schrader hvor højt han vurderede dennes personlighed og forkyndelse; dernæst ser vi at det store antal tyske salmer han har oversat så godt som udelukkende er hentet fra hans salmesamling Vollständiges Gesangbuch (1731), kaldet Das Tonderische Gesangbuch, og endelig er B.s inddeling af salmestoffet for en stor del overtaget fra denne bog. Når man nu ser at det netop er året efter dens udgivelse B. fremtræder som salmedigter, kan man vanskeligt komme uden om at det må være mødet med dens rige salmeskat og i det hele samlivet med Schrader som har givet stødet til hans digtning. Dette er så meget sandsynligere som man fra den foregående tid ikke ved om andre frembringelser af B. end et par „Ligvers" fra studenterårene. Hans første salmer fremkom som et lille hæfte, *Nogle Jule-Psalmer*, 1732 og var åbenbart digtet kort før julen s.å.: „til den forestaaende .... Julefest .... i Hast sammenskrevne", som det hed på titelbladet. Her fandtes allerede nogle af hans ypperste salmer, bl.a. *I denne søde Juletid, Den yndigste Rose* og *Her kommer dine arme smaa*. De følgende år bragte en rig produktion. 1733–35 udkom en hel række salmehæfter, og 1739 samlede B. sin digtning i *Troens rare Klenodie* der med lidt udvidelse i senere udgaver kom til at indeholde 274 af hans salmer hvoraf 82 var originale, 192 oversatte fra tysk.

1737 var B. blevet stiftsprovst i Ribe, og 1741 blev han biskop der. Hans visitatsberetninger vidner om arbejdsglæde og udmærker sig frem for andre ved den årvågenhed hvormed han følger ikke blot nogle præstationer, men selve det åndelige liv i stiftet. Han er opvækkelsens mand med en særegen gave til at få mennesker til at lukke sig op, og han er samtidig en virksom forkæmper for skoleoplysningen. I hans embedsskrivelser ser vi ham som den nidkære biskop, på én gang myndig og sagtmodig. Ved siden af sine digteregenskaber har han haft en helt anden side som har gjort ham til en dygtig og viljefast styrer. Men i alt hvad der foreligger fra hans hånd mærker man hans varme følelse og alvorlige kristendom. Betydningsfuld var hans deltagelse i kampen om Pontoppidans katekismusforklaring (1742–48). Denne bog var en brand i næsen på de ortodokse, og en præst i Ribe stift, Niels Tøxen, nægtede at efterkomme kongens påbud om dens indførelse. B. der anså bogen for at være af største værdi for kristenlivets fremme søgte forgæves at overtale ham, hvorefter sagen blev forelagt generalkirkeinspektionskollegiet, og nu blev det egentlig biskop Hersleb som var modstanderen, idet han ville benytte lejligheden til at få bogen ændret. B. stod urokkelig på sin overbevisning og sejrede, idet Tøxen blev afskediget og Herslebs plan slog fejl. Herslebs nedsættende dom om B. må ses i lyset heraf. Striden fik et efterspil idet nogle bønder i Hammerum herred vedblev at modsætte sig forklaringens indførelse hvad der bragte B. til at optræde med en for ham usædvanlig voldsomhed. Helt anderledes følte han over for en anden sag, nemlig kir-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

kestyrelsens skarpe forhold til herrnhuterne. Deres åndelige lødighed kunne han ikke nægte; derfor følte han her samvittighedsvanskeligheder, og dette bragte ham under en langvarig sygdom 1746 ind i en dyb åndelig anfægtelse, hvorom et brev fra en herrnhutisk udsending aflægger et mærkeligt vidnesbyrd. Af B.s prædikener kender vi kun to, en trykt og en utrykt. De er lange og snørklede, men partier i dem virker tiltalende ved inderlighed og lyrisk flugt. Man mærker pietisten på den vækkende tone med skel mellem Guds og verdens børn; men mest ejendommeligt er dog nok det lyse evangeliske præg, den dristige forkyndelse af Herrens miskundhed og trangen til at trøste alle bange sjæle. Sorgen havde fulgt B. gennem livet; tungest var vel nok en søns sindssvaghed og den første hustrus død. En datter skriver: „Skønt hans Temperament i Almindelighed var muntert og hans faste Tro lod ham erkende og prise Guds Veje i alt, hvad der mødte ham, saa blev han dog undertiden overfalden af Tungsindighed, og Sorger virkede meget heftigt paa hans Sind .... Skønt han ofte var svag, især i sine sidste Aar, og stundom hypokondrisk, saa var han dog i Almindelighed munter og elskede meget Sang og Musik, hvormed han plejede at tilbringe sine ledige Timer i sin Families Skød." Han spillede selv lut. I de sidste lidelsesfulde år søgte han til det yderste at varetage sit embede. Visitatsberetningerne og en latinsk afhandling fra hans udnævnelse til dr. teol. 1760 viser at han på denne tid med sorg fulgte hvordan en ny tidsånd trængte sig frem og sådede sin „ateistiske, ja antikristiske Sæd" der især ytrede sig i fornægtelse af Kristi guddom; men vi ser samtidig at han ikke var i stand til at yde noget betydeligt indlæg mod denne strømning. Derimod gjorde han som gammel et nyt greb i harpen; det var 70 salmer som året efter hans død udkom under titlen *Svane-Sang*, 1765. Disse salmer står højt inden for hans produktion, men har i øvrigt et noget andet præg end de tidligere; de er kortere og mere frie over for den overleverede salmestil, og mens man i de ældre mærker præsten der vil påvirke andre er det her digterens rent personlige følelse som klinger igennem.

Som digter er B. den fødte kunstner. Han leger med versemålet; han ryster rim ud af ærmet og udstrør et flor af farverige billeder. Mens hans prosa tit er tung med besværlig, udansk sætningsbygning, kort sagt et barn af den latinske skole, så ejer hans vers en rindende lethed og en fuldtonende sprogklang. I sine oversættelser lægger han ganske vist an på at være tro mod originalen, men evner alligevel at omplante de tyske salmer sådan at de føles helt som danske. Samtidig gyder han gang på gang et forhøjet skær af poesi over dem, forløser den fremmede digters ufuldbårne tanker og maler uklare billeder op, så de står i lysende klarhed. Naturligvis er der i så stort et forfatterskab adskilligt som mangler inspiration; men netop i en mat, langtrukken salme kan der findes enkelte vers der hører til de allerypperste. I henseende til det religiøse indhold rummer B.s salmer en stor rigdom. Mest iøjnefaldende er vel nok hans stærke virkelighedssans i synet på kristenliv og menighed: „Skin uden Kraften er Kirkens største Pest". Han er vækkeren der angriber de „forhærdede Tidselgemytter" og med myndighed kalder sjælen til opgør: „Kom Hjerte, tag dit Regnebræt", „Ak, vidste du, som gaar i Syndens Lænke". Han spørger: „Hvo vil med til Himmerige?" eller: „Hvordan takke vi vor Herre, for han gav sin Søn herned?" og opstiller sit enten-eller. Han afslører faren ved den ydre kirkelighed, fx i skriftemålssalmen *O Sjæl, hvor blev de gode Ord*, og mangen gang bliver hans tone hård og truende, undertiden med udmåling af dommens og helvedes gru. Han føler en dyb harme over for al halvhed; men samtidig ejer han en frejdig, jublende forkyndelse af Guds ufortjente nåde mod syndere, fx i nytårssalmen *Nu velan, et frejdigt Mod* og i *Op, alle Folk paa denne Jord* med de berømte linier: „Det Ord om Jesu Død og Blod, det har saa stærk en Tone". Det er disse stærke klange som giver hans digtning dens mandige præg og dens missionerende kraft. Fra en noget anden side ser vi ham når han fører ind i kristenlivets dybder. Han er her sjælekenderen der skildrer hele bølgegangen af vekslende tilstande lige fra den salighed som den troende kan opleve allerede her på jorden, og til anfægtelsens mørke eller „Korsets haarde Tvang". Det er en mængde salmer det her drejer sig om, fx *O hvilken Ære og al Begrib for stor, Den Tro, som Jesum favner, Hvad fattes mig, hvi er jeg dog, Vor Trængsel, hvor besværlig*. Ejendommelige er også hans skønne salmer om kristenlivets etiske kamp *(Staa fast, min Sjæl, staa fast)*, om kristenkærligheden og dens kilde *(Den ypperligste Vej, Skal Kærlighed sin Prøve staa)*. Med mystisk inderlighed udsynger han sin Jesuskærlighed *(Den yndigste Rose, Mit Hjerte altid vanker i Jesu Føderum)*, ofte under påvirkning af datidens forståelse af Højsangen som en elskovstale mellem Jesus (brudgommen) og sjælen (bruden), fx i nadversalmen *I Morgen skal mit Bryllup staa;* der kan her, dog især i oversættelserne, findes smagløse og vamle vers, men der kan også slå os en sværmerisk skønhed i møde. Endelig er der hans himmellængsel; den mærkes gennem hele hans digtning, men træder dog særlig frem i sin

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

fulde styrke i Svane-Sangens salmer. Det er som han allerede skuede den himmelske herlighed *(Den store, hvide Flok, vi se, Naar mit Øje, træt af Møje);* døden har ingen gru for ham; han „letter glad sit Anker" og frydes ved at se tegnene på at den evige sommer er nær *(Her vil ties, O du min Immanuel).* Hermed er der peget på de områder hvor B. har sit egentlige vidnekald. Også når han går ind på andre felter kan han dog af og til yde noget mesterligt, fx i salmen om Guds åbenbaring i naturen *Op, al den Ting, som Gud har gjort;* men i de enkelte tilfælde hvor han søger emner for sin digtning uden for selve det religiøse område bliver resultatet ubetydeligt eller helt værdiløst som i *Lissabons ynkelige Undergang* (1756).

Skønt B.s salmer først sent kom til at gøre sig gældende i de kirkesalmebøger som fik almindelig udbredelse (Roskilde konvents 1855 og Landstads 1869) har de dog til enhver tid haft stor betydning. Hans egen samtid anså ham for at være jævnbyrdig med Kingo. I oplysningstiden og under rationalismen blev han glemt af intelligensen; men hans salmer levede stadig i de opvakte kredse i Danmark og Norge, og fra omkring 1820 begyndte hans ry at genopstå og har siden været stigende. Måske er han i Norge endnu højere skattet end i Danmark. □Stik af I. M. Bernigeroth, senest 1747, kopieret i en række stik og litografier i 1800-tallet. Mal. af J. Hörner, 1756 (Fr.borg), kopi af Karl Jensen, 1923 (Tønder k.), andre kopier (Brorsons k., Skovby k.). Flere min. siges at forestille B. (Rosenborg), bl.a. tilskr. Andreas Müller. Statue af A. V. Saabye, udkast 1893, opstillet 1906 (ved Frederikskirken), afstøbning 1911 (ved Ribe domk.). Afbildet på relief af Anne Marie Carl Nielsen ca. 1904 (dør, Ribe domk.). Mal. af Chr. Bang: B. nedskriver „Den yndigste Rose". Buste af G. Hammerich (ved Tønder k.). – Mindetavle af O. Th. Thielemann, 1864 (Ribe domk.). Mindetavler og -sten (latinskolen, 1903 og Tårnborg, 1901, i Ribe; slottet og Storegade 26 i Tønder; tinghuset, Løgumkloster; Randerup).

Bibliografi i Studier i da. dialektologi og sproghist., 1971 367–78.
Udg. H. A. B: Samlede skrifter I–III, udg. L. J. Koch, 1951–56.
Kilder. Kirkehist. saml. I, 1849–52 145–222; 5.r.I, 1901–03 418–80 581–638. H. A. B. Visitatsberetninger og breve, udg. L. J. Koch, 1960.
Lit. A. D. Jørgensen: H. A. B., 1887. John Hansen: H. A. B. og hans brødre, 1894. Hans Brix: Tonen fra himlen, 1912. Carl Koch: H. A. B., 1920. Th. Laub: Musik og kirke, 1920 155–63. L. J. Koch: Salmedigteren B., 2. udg. 1932. Samme: Brorson-studier, 1936. P. Otzen: Nogle hidtil utrykte vers af B., 1950. H. Hejselbjerg Paulsen i Kirkehist. saml. 7.r.II, 1954–56 509–32. Samme: Sønderjysk salmesang 1717–40, 1962. K. L. Aastrup i Dansk teol.t. II, 1939 13–27 65–77.
Papirer i Rigsark.

*L. J. Koch**

Brorson, Nicolai, 1690–1757, præst. * 23.7.1690 i Randerup, † 30.3.1757 i Kbh., begr. sst. (Nic.k.). F: sognepræst Broder Brodersen (1662–1704) og Catharina Margrethe Clausen (1665–1732, ~2° 1705 med sognepræst i Randerup Oluf Holbech, ca. 1665–1721). ~1°24.9.1716 med Anna Christine Bruhn, † 7.6.1721 i Bedsted, d. af sognepræst i Løgumkloster Christian B. († ca. 1710) og Anna Cathrine Stahl. ~2°16.10.1722 i Bedsted med Barbara Agnete Hansen, * 27.5.1703 i Humtrup, † 27.4.1750 i Kbh. (Nic.), d. af sognepræst Johannes H. (1667–1714) og Agnete Cathrine Steenbek. ~3° 12.5.1751 i Kbh. (Helligg.) med Charlotte Marie Vogetz, * 22.5.1697, † 14.12.1752 i Kbh. (Nic.) (~1° med kgl. sølvpop Poul Christian Schindeler, ~2° 1742 med brygger Bendix Jensen Borrebye, † 1750, hvis 4. hustru hun var), d. af kaptajn i fodgarden Conrad Adolph V. († 1709) og Barbara Maria Fuchs († tidligst 1713). ~4° 19.9.1753 i Kbh. (Nic.?) med Anna Fogh, * ca. 1693, † 3.8.1764, d. af brygger, rådmand, kommerceråd Lauritz Nielsen F. (ca. 1656–1735) og Kirstine Hansdatter Leegaard (ca. 1652–1732, ~1° 1675 med brygger Anders Gregersen Romer). – Bror til Broder *B. og Hans Adolph *B.

B. blev student 1710 fra Ribe og tog teologisk eksamen 1713. N.å. blev han hører ved latinskolen i Ribe hvor han trådte i hjerteligt forhold til biskop Thura og Chr. Falster. 1716 blev han sognepræst i Bedsted ved Løgumkloster og tog straks sin gerning op med usædvanlig nidkærhed i pietistisk ånd. Sognet prægedes af hans virksomhed, og mange samledes ved de „Bedetimer", han holdt i sit hjem. Efterhånden stod han som en af pietismens førere, i hvis hus studenter tog ophold for at blive forberedt til præstegerningen. 1734 blev han genstand for et voldsomt angreb fra ortodoks side. Det var hans provst dr. C. G. Koch i Åbenrå der stemplede bedetimerne i B.s hjem som „Konventikler" efter P. J. Speners mønster og forbød deres afholdelse. Der veksledes en række til dels lærde skrivelser. B. hævdede sit standpunkt med kraft og dygtighed, til sidst i en „Refutation" på 63 sider, og da provstens holdning var stærkt truende, indskød han sin sag for Christian VI som 1.3.1734 forbød Koch at lægge ham hindringer i vejen. Kort efter lod kongen ham prædike for sig på Koldinghus, og dette blev anledning til hans og hans brødres forfremmelse. 1735 kaldte kongen ham til slotspræst i Fr.borg og 1738 til sognepræst ved Nicolaj kirke i Kbh. Et tilbud

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

om en bispestol afslog han. Ved Nikolaj kirke var forholdene vanskelige idet forgængeren, mag. Mossin, var blevet afsat og sognets folk derfor nærede uvilje mod eftermanden. Ved indsættelsen advarede den fungerende stiftsprovst N. Dorph endda mod B. Men ved sin sagtmodighed og solide præstegerning lykkedes det ham at vinde menigheden. Da Den danske Skueplads genåbnedes efter Frederik Vs tronbestigelse var B. blandt dem der prædikede mod teatret som sjælefarligt. Han har udgivet nogle mindedigte over sin første hustru *(Sidste Afskeed,* 1727), en redegørelse for striden med Koch, et anonymt stridsskrift *(Skriftmæssig Besvarelse,* u. å.) samt i Troens rare Klenodie seks salmer, deriblandt den dybsindige *Amen raabe hver en Tunge.* □Mal. af A. Brünniche, 1747 (Fr.borg), gentagelse; endv. stykket af H. Haas, 1753. Stik af O. H. de Lode, 1753, efter mal. af V. Erichsen, 1750. Stik af Haas, 1756.

J. D. Winckler: Anecdota historico-ecclesiastica I, 1757 208f 583f 955f. J. Lorck: Beyträge zu der neuesten Kirchengesch. I, 1758 497–534 554–606; II, 1759 21–72. H. F. Rørdam i Kirkehist.saml. 3.r.VI, 1887–89 665–712. Bjørn Kornerup sst. 6.r.II, 1936–38 108. H. Hejselbjerg Paulsen sst. 7.r.II, 1954–56 511–13. John Hansen: H. A. Brorson og hans brødre, 1894. Aa. Dahl i Præstehist. saml. I, 1929 197.

*L. J. Koch**

Brosbøll, Johan **Carl** Christian (Carit Etlar), 1816–1900, forfatter. * 7.8.1816 i Fredericia, † 9.5.1900 i Gentofte, begr. ved Brødrehøje sst. F: købmand, tobaksfabrikant og brandinspektør Jørgen Christian B. (1784–1839) og Ursula Margrethe Bache (1795–1855). ~1° 3.12.1851 på Frbg. med Hansine Erasmine Thorbjørnsen, * 19.1.1829 i Kbh. (Trin.), † 1.4.1908 i Lyngby, d. af landsover- samt hof- og stadsretsprokurator Hans Carsten T. (1789–1829) og Christiane Mathilde Selmer (1801–75). Ægteskabet opløst 1885. ~2° 14.7.1889 i den evangeliske kirke i Innsbruck med Olga Augusta Schultz, * 24.3.1853 på Hollen-Ulefos ved Skien, † 10.5.1927 i Gentofte, d. af danskfødt premierløjtnant, senere jægermester Jens Frederik S. (1827–69) og Sophie Hedevig Cappelen (1824–92); navneforandring til Carit Etlar 21.11.1900.

Allerede i sine drengeår levede B. helst i fantasiens verden. Han slugte de historier om overnaturlige tildragelser som familiens gamle tjenestekarl Søren Tyvkjær gav til bedste med samme glubende appetit som Walter Scotts og J. F. Coopers romaner. Men også i virkelighedens verden fandt han næring for sin indbildningskraft, idet han ofte fik lov til at følge faderen på hans forretningsrejser der gik ind over Jyllands heder, stundom helt ud til Vesterhavet. Han fik under disse køreture sådan en smag på et frit og ubundent naturliv at han ikke ville give efter for faderens ønske og gå handelsvejen. I stedet for flygtede han – efter at han forgæves havde søgt at finde sig til rette som skriverdreng på amtmand Hoppes kontor i Vejle – uden faderens tilladelse til Kbh. Her lykkedes det ham ved hjælp af så indflydelsesrige velyndere som Jonas *Collin og kabinetssekretæren hos prins Christian, etatsråd J. G. *Adler, at komme ind på kunstakademiet hvor han gennemgik alle klasser indtil modelskolen. For at tjene til sit underhold gav han sig til at skrive, og han var så heldig at få nogle af sine ting trykt i Berlingske Tidende. 1838 udsendte han sine første fortællingsamlinger, *De to Studenter* og *Organisten i Jellinge.* Men det var først n.å. da han udsendte *Smuglerens Søn* at han fik sit gennembrud som folkelig forfatter. Han anvendte her første gang det pseudonym som han havde konstrueret ved at sammenblande bogstaverne fra sit eget fornavn med bogstaverne i sin første forlovede Tertia Fabricius' fornavn, og det var ham en dobbelt tilfredsstillelse, at det navn, Carit Etlar, han fik dannet på denne måde mindede om det råb: Carl Emtaris (ɔ: eventyrfortælleren) hvormed taterne havde hilst ham ude på heden. Det var i øvrigt B. en stor hjælp at professor F. *Sibbern skrev en fortale til Smuglerens Søn hvori han karakteriserede den unge forfatter som en selvstændig efterfølger af Blicher, idet han skrev at B. ikke hentede stof og inspiration fra sin store forgængers „udødelige Jyllandsnoveller", men direkte fra livet, „altsaa fra selve den friske Kilde, hvorfra ogsaa hiin Jyllands Digter først har øst". Efter denne heldige start opgav B. kunstakademiet til fordel for forfattervirksomheden, og samtidig læste han til studentereksamen som han tog 1844; to år efter fik han universitetets guldmedalje for en afhandling om *Sakuntala,* men han havde allerede tidligere besvaret ikke mindre end to af universitetets prisopgaver med det resultat, at han begge gange fik tilkendt guldmedaljen som dog ikke kunne tildeles ham fordi han på det givne tidspunkt ikke var student. Den følgende del af B.s liv er ikke rigt på ydre begivenheder; bortset fra den årlige udenlandsrejse levede han stille og roligt, kun optaget af sin gerning ved Det kgl. bibliotek, hvor han var amanuensis (1853–58) og inspektør ved udlånet (1858–85) – en stilling, hvortil han i øvrigt ikke egnede sig – og så naturligvis af sit forfatterskab.

S.å. som B. blev student fik han *Eiaghs Sønner* opført på Det kgl. teater. Men selv om dette stykke blev fulgt af adskillige, *Tonne gaar i Krigen,* 1849, *Hr. Lauge med den tunge Haand,* 1861, *I Dynekilen,* 1862, *Tordenskjold i Mar-*

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

strand, 1872 etc., er det dog ikke som dramatisk forfatter, men som fortæller han har gjort sin største indsats. Især *Gjöngehøvdingen*, 1853 og dens fortsættelse *Dronningens Vagtmester*, 1855 har gjort lykke. Det er her som for resten i alle Carit Etlars bøger handlingen der beslaglægger opmærksomheden. Begivenhederne kommer slag i slag og er så behændigt sammenkædede at man uvilkårligt kommer til at tænke på den ældre Dumas. Men som dette sit store, franske forbillede ofrer B. ganske vist også alle de finere nuancer i menneskeskildringen på intrigens alter. Hans personer er yderst usammensatte, helte eller skurke, skildret i store, djærve linier. P. L. Møller viser et skarpt øje for denne særegenhed ved B.s forfatterskab, når han skriver at man savner den højere ånd som gerne skulle svæve over skildringen og føre den til et bestemt mål. B. er imidlertid til trods for det svigtende idéindhold blevet en af vore folkekæreste forfattere. Og det er ikke alene Gøngehøvdingen der har fundet læsere, især fra de brede lag, men også bøger som *Madsalune*, 1841, *Strandrøveren*, 1853, *Vaabenmesteren*, 1855, *Tranens Varsel*, 1869, *Viben Peter*, 1894, *Salomon Baadsmand*, 1881, *Fangen paa Kalø*, 1877 o.m.a.; de er alle fulde af handling og bevægelse som er ved at tage vejret fra læserne, derimod er menneskeskildringen stadig lidet differentieret. Adskilligt værdifuldere end romanerne er mange af Carit Etlars mindre fortællinger der bl.a. er samlet i *Herremænd*, 1855, *Rejsende*, 1859, *Broget Selskab*, 1868, *Serafino fra Ota*, 1887, *Vendetta*, 1888. Der er en egen suggestiv stemningsfylde over de skiftende optrin i mange af disse historier som gør dem til betydelig kunst. Motiverne er hentet snart fra den jyske hede som B. var så fortrolig med fra barndommen, snart fra udlandet, især Korsika som han besøgte for sit helbreds skyld efter at han havde taget sin afsked fra biblioteket. Men overalt smelter miljø- og menneskeskildring sammen til den fuldkomne enhed som betinger sand novellekunst. Man ser det fx i *Abraham Musen og hans Sønner* – her er folk og landskab stemt i samme dystre tonart. B. har skildret Blicher i en af sine historier *En smuk Dag*, og det er virkelig ikke langtfra at han i flere af sine mindre fortællinger når op på siden af denne sin beundrede læremester. Han har i al fald været med til at redde det Jylland hvor skøjerne boede i de gode, gamle dage da Alheden endnu var en ørk bevokset med lyng og gyvel, inden kulturens plov gik hen over den. – B. testamenterede sin enke sit forfatternavn og sin produktion, og hun udgav flere bøger i hans navn. – Tit. professor 1896. – R. 1891. DM. 1899. □Træsnit 1868. Mal af D. Moniers, 1869 (Fr.borg), gengivet i træsnit af H. P. Hansen, 1880. Træsnit 1883. En række træsnit 1885–88 efter samme foto, det ene af H. P. Hansen. Træsnit 1889. Karikatur 1894 (Fr.borg). Mal. af Frants Henningsen, 1897. Mal. af J. R. Rosenbaum. Buste af V. Bissen, 1899 (Fr.borg; på graven). Linoleumssnit af K. J. Almquist, 1941. Buste af Kastor Hansen. Relief af N. Nielsen (tavle i Fredericia).

Udg. Samlede skrifter I–XXIV, 1859–69. Ny samling I–VII, 1873–80.
Kilder. Carit Etlars minder fortalt af ham selv i biografisk ramme af hans hustru, 1896 (ny udg. 1913).
Lit. P. L. Møller: Kritiske skizzer II, 1847. Kr. Arentzen: Danske digtere i det 19.årh., 1864. Augusta Carit Etlar: Carit Etlars juleaften og sidste dage, 1902. Samme: I samliv med Carit Etlar I–II, 1924–25. Anna Brosbøll: Træk af C. B.s og hans hustru Hansine Thorbjørnsens liv og hjem, 1909. – Jens Kruuse i Almanak III, 3, 1965.

*Peder Hesselaa**

Brostrup, Jens, † 1497, ærkebiskop. † 3.6.1497 på Flyinge, begr. i Lunds domk. F: Henning B. til Tommerup.

B. blev juni 1447 immatrikuleret i Rostock og 1448 i Köln; trods pavens udnævnelse af ham til kannik i Roskilde 1447 kaldes han da kun Roskildeklerk. 1450 var han i Rom, hvor han bl. a. betalte annater for sit kapitels nye provst; 1455 blev han, antagelig efter et nyt studieophold i Köln, baccalaur i kirkeretten. Først 1464 åbnede der sig udsigt for ham til en prælatur. Han var da Christian Is kapellan og kammermester. Trods kongens støtte blev han ikke dekan og førte flerårig proces ved kurien. Vel som erstatning fik han så 1466 prioratet (1469 kaldes han „provst") i Dalby kloster. 1470 havde B. tillige et kanonikat i Lund, og mellem 1470 og 1472 blev han ærkedegn sst. Han var nu også kongens kansler. April 1472 fik Christian I ham valgt til ærkebiskop; men i juni providerede paven kardinal Gonzaga med embedet, og først 1474 nåede B. at få pavens udnævnelse, efter at kongen under sit ophold i Rom havde opnået Gonzagas tilbagetræden.

Allerede 1472 havde B. i en valged til kapitlet udvidet dettes kompetence over for ærkebispen og særlig garanteret det et forsvarligt og økonomisk styre af ærkesædets ejendomme, men efter B.s mere end 25-årige virksomhed som ærkebiskop modtog hans efterfølger embedet stærkt forgældet og havde stor møje med at indløse dets pantsatte ejendomme. – I medfør af sin stilling kom B. til at spille en rolle ved adskillige vigtige sagers afgørelse; navnlig tilfaldt det ham at medvirke ved gennemførelsen i praksis af de begunstigelser Sixtus IV havde tilstået Christian

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

I. Juni 1475 befalede paven således B. at oprette det danske universitet og give det grundlov og retsregler, okt. 1478 gav han sit samtykke til stiftelsen og lovede at værne dets læreres og studenters rettigheder, og i nov. 1479 udstedte han dets almindelige statutter, ligesom han beskikkede biskopperne af Roskilde til dets stadige kanslere. Den omdannelse af Skt. Knuds benediktinerkloster i Odense til et verdsligt kapitel Christian I 1474 havde fået paveligt samtykke til gennemførte B. (sammen med biskoppen af Roskilde) i løbet af tre år (fornyelsen blev dog ikke varig, da enkedronning Dorothea 1488 udvirkede Innocens VIIIs sanktion på klostrets genoprettelse; under den heftige strid sagen fremkaldte i Danmark foreslog kong Hans, at B. skulle dømme parterne imellem; men denne ville ikke mere have med sagen at gøre). Også ved gennemførelsen 1480 af observantsen i franciskanerklostrene i Odense, Svendborg og Nysted medvirkede B.
1481 spillede han en fremtrædende rolle ved forhandlingerne i Halmstad om genoprettelsen af unionen, men opnåede ikke at få kong Hans valgt af svenskerne. 1483 kronede han denne og dronning Christine i Kbh. (1478 havde han viet dem efter at have afhentet bruden i Tyskland). Også senere deltog han i forhandlinger med svenskerne der klagede over at B. ved et fredsmøde på svensk grund havde ladet korset bære foran sig som tegn på at Lunds ærkebiskop stadig var Sveriges primas; endnu 1491 forhandlede han med svenskerne og indkaldte til et nyt møde i Halmstad.
Af B.s foranstaltninger vedrørende selve ærkestiftet kan nævnes at han 1483 påbød almindelig festligholdelse af jomfru Marias „ofring" (21.11.); 1486 medvirkede han ved oprettelsen af karmeliterklostret i Sölvesborg og bekræftede dets anneksion af sognekirken; 1488 stiftede han et alter til jomfru Marias ære og en tilhørende vikarstilling i Peder Lykkes kapel ved domkirken, s.å. befæstede han ærkesædets gård Flyinge, ligesom han foretog sikringsforanstaltninger ved andre af sædets faste besiddelser; 1489 skænkede han ærkesædet sin gård i Kbh. og gav kapitlet nye statutter. 1492 truede han alle kanniker, alterpræster og „evige" vikarer, der ikke „residerede", med tab af deres indtægter, og de synodalstatutter han udstedte 1497, viser også en vis iver for at sikre sognepræsternes sømmelige livsførelse og deres betjening af menigheden, ligesom de atter godtgør hans særlige interesse for Marias ofringsfest. – Hans eftermæle blev ikke smigrende; hans ødselhed havde bragt ærkesædets økonomi i stor uorden, og der bebrejdedes ham ikke blot pantsættelser af sædets faste ejendomme, men endog af kirkens klenodier; desuden forargedes man over hans fremtrædende begunstigelse af sine slægtninge ved forleninger ligesom over at han så godt som udelukkende lod disse arve hans betydelige rørlige og urørlige ejendomme. □Ligsten (Lunds domk.). Gengivelse heraf stukket af J. Haas efter tegning af A. Thornborg.

Kilder. Biografier i Scriptores rer. dan. VI, 1786 636f 648. Universitetsstatutterne: Script. rer. dan. VIII, 1834 333–45 og H. Matzen: Kbh.s univ.s retshist. I, 1879 69, 124. H. F. Rørdam i Hist. kildeskrifter I, 1873 273–76 (her fortegnelse over ærkesædets tabte el. pantsatte ejendomme). J.B.s segl i Danske mag. 4.r. II, 1873 lf. Johs. Lindbæk: Pavernes forhold til Danm. under Kristiern I og Hans, 1907. Acta pontificum danica III-VI, 1908–15. Diplomatarium dioecesis lundensis IV–V, 1909 og 1921.
Lit. Stamtvl. i Danm.s adels årbog VI, 1889 111. Kirkehist. saml. 3.r. I, 1874–77 555 (optegnelser om hans død). B. C. Sandvig sst. VI, 1887–89 339–54. Helene Höhnk i Schriften des Vereins für Schl.-Holst. Kirchengesch. 2.r. III, 1904–05 397f. Niels Skyum-Nielsen i Scandia XXIII, 1955–56 1–101. Henry Bruun: Poul Laxmand og Birger Gunnersen, 1959 (fot. optr. 1975) 16–121 og fl.st. Niels Knud Andersen i Den da. kirkes hist. III, 1965 46f og fl.st. E. Wrangel: Konstverk i Lunds domkyrka, 1923 planche 21.

*J. Oskar Andersen**

Brostrøm, Carl Jacobson, 1836–1917, gartner. * 4.2.1836 i Broströmhuset i Korsaröd, Tjörnarp sg., Malmöhus len, † 12.7.1917 i Viborg, begr. sst. F: bødker Jacob Jacobson (1796–1844) og Karna Eskildsdotter (1800–73). ~30.7.1867 i Hem, Salling, med Georgine Marie Rasmussen, * 2.7.1835 i Håsum, † 25.10.1907 i Viborg, d. af sognepræst Rasmus R. (1787–1849) og Anna Elisabeth Dyhrberg (1809–87).
B. fik sin første gartneruddannelse på herregården Korsarödgård i Skåne. Herfra rejste han som attenårig til Danmark hvor han fortsatte sin uddannelse dels på Store Restrup, dels hos handelsgartner P. Jespersen i Århus. En tid arbejdede han som gartner på Lynderupgård, og 1864 nedsatte han sig som handelsgartner i Viborg hvor han på et beskedent areal dyrkede grøntsager. Hans hovederhverv blev dog snart planteskoledrift. Da han 1910 overdrog planteskolen til sine sønner var planteskolen en af de betydeligste i Danmark med et areal på 64 ha. Planteskolens hovedkulturer var læ-, hegns- og skovplanter, og B. havde et nært samarbejde med Det danske hedeselskab som 1866 var stiftet med hovedsæde i Viborg. B. var initiativtager og første formand for Dansk gartnerforening, væsentligst for jyske gartnere som ikke tidligere havde haft en faglig forening. B. forsøgte at få den nye forening sammensluttet med de københavnske gartneres forening, Hortulania, men først 1887 lykkedes det at oprette Almindelig dansk gart-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

nerforening for hvilken B. var formand indtil 1899. Han blev da udnævnt til æresformand. Fra 1887 var han medlem af jernbanerådet, og 1888–99 af Viborg byråd hvor han havde lejlighed til at præge udformningen af byens parker. – R. 1894. □Foto. – Mindesten af P.V. Jensen-Klint, 1919 (Viborg).

Gartnertid., 1916 25; 1917 161f. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Åge Nicolaisen (Axel Lange)

Brostrøm, Torben, * 1927, litteraturforsker. * 4.6. 1927 i Kalundborg. F: ingeniør Carl Christian B. (1897–1960) og Julie Marie Antonie Stephensen (1897–1978). ~31.1.1953 i Kbh. med Kirsten Andersen, * 18.3.1929 i Kbh., d. af beregner Hans Peter A. (1901–45) og Inger Hansen (* 1903).

Efter studentereksamen 1946 studerede B. dansk og fransk ved Kbh.s univ. Han tog skoleembedseksamen 1953 og ansattes ved Ingrid Jespersens skole som adjunkt 1955, lektor sst. 1963. 1956 tilknyttedes B. dagbladet Information hvor han siden har virket som anmelder af såvel skønlitterære som litteraturteoretiske og -kritiske værker. Han redigerede tidsskriftet Hvedekorn 1955–60 og var redaktør af Vindrosen 1965–68 sammen med Niels Barfoed; han redigerede endvidere Selvsyn 1960–66.

Som kritiker har B. været banebrydende for en litteraturkritisk analysemetode der sædvanligvis betegnes som nykritisk efter den angelsaksiske „new criticism." B. har både i praksis anvendt metoden og skrevet om den, bl.a. i *Versets løvemanke*, 1960 hvor han i sit opgør med den traditionelle kritik var stærkt polemisk. I bøgerne *Poetisk kermesse*, 1962, *Ti års lyrik*, 1966, *Labyrint og arabesk*, 1967 og i *Ti års kritik*, 1975 har han behandlet en lang række digterværker der af mange læsere blev betragtet som vanskelige og utilgængelige, og B. har gennem sine indforståede læsninger og sin pædagogiske fremstillingsform gjort en del af disse arbejder mere forståelige og vedkommende. I *Dansk litteraturhistorie*, 1964–66 har B. i værkets 4. bind behandlet den danske lyrik og prosa siden 1920, og heraf fremgår det at B. også formår at skrive engageret om mere traditionelt skrivende forfattere. *Klaus Rifbjerg*, 1970 er en central monografi over et af 1960ernes væsentligste forfatterskaber. B. har endvidere skrevet om *Moderne svensk litteratur 1940–1972*, 1973 og har udgivet flere værker og antologier, bl.a. Gustaf Munch-Petersens *Samlede skrifter I–II* 1959 med en indledning, *Lytteposter i halvtredsernes danske lyrik*, 1960, *Den ny poesi*, 1962 (2. udg. 1965) og *Opgøret med modernismen*, 1974.

B. har modtaget flere priser for sin kritiske virksomhed, således Louisianaprisen 1962, Søren Gyldendal prisen 1968 og Selskabet til de skiønne og nyttige Videnskabers Forfremmelses pris 1969. Han blev medlem af Det danske akademi 1973. □Foto.

H. Hertel og H.–J. Nielsen i Information 18.4.1968.

Mette Winge

Brown, John, 1723–1808, grosserer, skibsreder. * 3.3.1723 i Dalkeith, Skotland, † 16.1.1808 på Maglegård, Gentofte, begr. i Kbh. (Fred. ty.k.). F: „Gentleman" hos markisen af Tweeddale William B. († 1746) og Margaret Howet († tidligst 1777). ~20.10.1756 i Kbh. (Ty. ref.) med Anna Applebye, døbt 23.9.1738 i Kbh. (Ty. ref.), † 13.12.1798 sst. (Fred. ty. k.), d. af skibsreder Peter A. (1709–74) og Anna Pattridge (1712–63).

B. antages at tilhøre en yngre gren af en gammel skotsk adelsslægt og kom 23 år gammel, få måneder efter at hans fader skal være faldet i slaget ved Culloden, til Danmark. Han havde fået en god skoleuddannelse og fik ansættelse hos handelshuset Nicolai Fenwich i Helsingør hvor han avancerede til fuldmægtig. 1750 kom han til Kbh. for at drive engroshandel, fik 1755 borgerskab som grosserer og købte en ejendom i Overgaden o. V. ved Snorrebroen hvor han indrettede kulplads og pakhuse. Sit kontor havde han fra 1757 i Vingårdsstræde og fra 1772 i Brogade 1 der var den yderste nu nedrevne gård ved Knippelsbro. 1759 gik han i kompagni med sin bror David under firma John & David B. De handlede fortrinsvis med vin og stenkul samt materialer til tøjfabrikation, drev kommissions-, spekulations- og vekselhandel etc. Deres skibe gik hovedsagelig på Vestindien og Middelhavet, og gennem en årrække hørte de til de storkøbmænd der vedligeholdt den vestindiske handel. Deres handelsflåde voksede særlig da de tillige blev interesseret i den ostindiske handel og bestod 1787 af sytten skibe hvoriblandt flere fregatter. I slutningen af 1750erne blev B. „hovedparticipant" i Asiatisk kompagni og fik derved indflydelse på kompagniets ledelse der i B.s periode stod i sin fulde blomstring. 1770–75 og 1779–85 var han en af selskabets direktører. Som sådan sluttede han sig til den nye retning der ville fremme det private initiativ, og fra 1774 sendte han for egen regning skibe til Ostindien hvor han havde fået sin broder David udnævnt til guvernør. Når kompagniets skibe kom hjem med deres rige vareladninger købte han store partier deraf på auktionerne, på en enkelt auktion fx for 30 000 rdl., og i sit pakhus havde han et

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

par år liggende 100 000 pund salpeter. 1781 købte han skibsværftet Unrost bag ved Frederiks tyske kirke til sin ældste søn William der n.å. blev optaget i firmaet; dette fik navnet John & William B. & co. – B. havde megen interesse for landbruget, han var Gentoftes største grundejer efter Bernstorff, han ejede her Tranegård med teglværk, Maglegård og Getreuensand, og indkaldte skotske landmænd der skulle belære de danske. 1782 da den danske handel nåede sit højdepunkt i ly af neutraliteten købte han et stort ejendomskompleks på hjørnet af Frederiksholms kanal og Ny kongensgade (senere Mogens Frijs' palæ, nu Borups højskole) hvor han flyttede ind, og herregården Benzonseje mellem Roskilde og Køge med seks kirker og meget bøndergods. Her begyndte han straks at praktisere den nye tids landbrugsideer. – B. førte stort hus, og da krigen hørte op og de magre år kom kunne han trods betydelig støtte fra statens side ikke holdes oppe; hans handelsflåde og hans ejendomme måtte 1788 realiseres; samtidig døde hans søn og associé William kun 30 år gammel.

Sine sidste år boede han på Maglegård hvor han havde opført en ny hovedbygning, og som en datter havde afkøbt boet. Da hun 1799 solgte gården betingede hun sig tre værelser for faderen i hans levetid „samt underholdet for ham og hans tvende Chaise-Heste". – □Mal. af P. Wichmann, 1759 (Halsted kloster). Mal. af U. F. Beenfeldt, 1771, og af J. F. Camradt, 1771. Silhouet af C. Limprecht (Kgl. bibl.).

Th. Hauch-Fausbøll: Af slægten Browns hist., 1918. Steffen Linvald: Fra sommerland til villaby, 1972 99f.

*Th. Hauch-Fausbøll**

Brú, Heðin, se **Jacobsen, Hans Jacob.**

v. **Bruchofen** (Buscoducensis), **Henrik,** † 1576, hofpræst. *i Hertzogenbosch i Brabant, † 9. 3.1576 i Lund, begr. i domkirken sst. ~1° før 1552 med Anna Zückerranfft, * ca. 1527 i Torgau i Meissen, † 9.8.1560 i Lund. ~2° med Anna, † tidligst 1576.

B. studerede 1541 i Wittenberg hvor han trådte i nær forbindelse med Melanchton. Her tog han også magistergraden 1544 og blev 1549 optaget i det filosofiske fakultet. Endnu 1552 opholdt han sig i denne by men blev i slutningen af året kaldet til tysk hofpræst hos Christian III. 1553 deltog han i forhandlingerne med den landflygtige Johan a Lasco og har siden – ligesom den anden hofpræst Poul Noviomagus – måttet høre ilde for den nidkærhed, hvormed han ved denne lejlighed gik til værks. B. stod i stor anseelse hos kongen der benyttede hans tjeneste i forskellige øjemed. 1554 blev han således sendt til Voer kloster for at undersøge det derværende klosterbibliotek med henblik på at overføre tjenlige bøger derfra til universitetsbiblioteket, og jævnlig var han også mellemmand mellem den danske konge og tyske lærde der ønskede at opnå noget ved hoffet, fx Melanchton med hvem han stod i livligt brevskifte. 1555 blev han belønnet med kanonikater i Roskilde og Århus som han besad til 1560, og 1557 blev han forlenet med dekanatet, et kanonikat og et vikariat i Lund. Efter Christian IIIs død blev han 1559 afskediget som hofpræst. 1560 var han en tid med hertug Magnus i Livland. Derpå trak han sig tilbage til sit præbende i Lund. Skønt Frederik II ikke ved enhver lejlighed var helt tilfreds med B.s optræden var han dog ingenlunde faldet i unåde. Flere gange rådførte kongen sig således med ham i teologiske spørgsmål, fx 1570 i anledning af forhandlingerne om formuleringen af den danske kirkes nadverlære. Da det imidlertid 1574 kom kongen for øre at B. agtede at skrive mod Niels Hemmingsen, udgik der strenge kongebreve der kategorisk forbød ham dette for at han ikke derved skulle forstyrre den rolighed og kristelige samdrægtighed der hidtil havde hersket i riget. Handlede han mod kongens ønske, ville han blive forvist. Han valgte da at bøje sig. Både i Danmark og i Tyskland havde B. et godt navn som en lærd, bibelkyndig teolog der trods sin personlige tilknytning til Melanchton var en afgjort repræsentant for den strengere lutherske retning, særlig i nadverspørgsmålet.

Kilder. Joannes Timannus: Farrago sententiarum consentientium in vera et catholica doctrina de coena domini, Frankfurt 1555 213–23 (brev til J. T.). Dänische Bibliothec IV, 1743 162–79 (brev de controversia Hardenbergica). A. Schumacher: Gelehrter Männer Briefe an die Könige in Dännemark I 1758 369–73 (breve til Frederik II). Årsberetn. fra det kgl. geheimearchiv I, 1852–55 266 279 (breve fra Christian III). Monumenta historiæ danicæ, udg. H. F. Rørdam I, 1873 714; sst. 2.r.II, 1887 274. Kancelliets brevbøger 1551–55, 1885–86 320 381 396. Sst.1556–60, 1887–88 62 454 476. Sst. 1561–65, 1893–95 250. Sst. 1571–75 1898 520.

Lit. Rasmus Glad: Rerum danicarum libri undecim 1573 248 491. D. G. Zwergius; Det siellandske cleresie 1753, fortalen 32 38 77 457–62. H. F. Rørdam i Kirkehist. saml. 2.r.I, 1857–59 466, 2.r.II, 1860–62 755–56, 2.r.III, 1864–66 152, 2.r.IV, 1867–68 242 296–97, 4.r.III, 1893–95 817–18.

*Bjørn Kornerup**

Bruhn

Der findes adskillige danske slægter **Bruhn** uden indbyrdes forbindelse. Af disse slægter har en der stammer fra hertugdømmerne, og hvis først kendte mand er Henrik B. (1715–95) særlig tilknytning til jagt- og skovvæsenet.

Lengnicks stamtavler I: Henrik Bruhn. Sten Orla Bruhn: Kgl. over-parforcejæger Heinrich Bruhns efterkommere, 1933.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

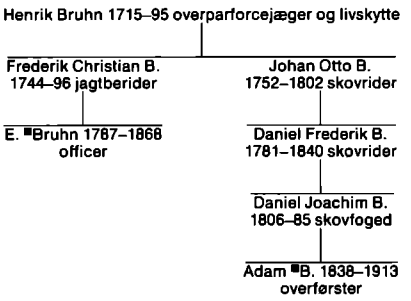

Hans H. Worsøe

Bruhn, Adam Ernst Daniel, 1838–1913, overførster. * 11.12.1838 i Folehave skovfogedbolig ved Hørsholm, † 19.10.1913 på Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). F: skovfoged Daniel Joachim B. (1806–85) og Severine Marie Flesborg (1804–83). ~ 26.6.1866 i Hørsholm med Caroline Christine Eigaard, * 5.12.1842 i Kagerup, Alsønderup sg., † 25.3.1912 på Frbg., d. af skovfoged Carl Peter E. (1793–1858) og Charlotte Amalie Elisabeth Becker (1797–1871).

B. begyndte sin uddannelse på skibskonstruktionsskolen på Holmen, men gik snart over i skovbruget. 1859 blev han forstkandidat og ansattes s.å. som assistent på daværende 1. Hørsholm distrikt. Febr. 1865 konstitueredes han som skovrider for samme distrikt indtil nov. 1866 da embedet nedlagdes. Han blev derefter skovfoged på 2. Kbh.s distrikt, konstitueredes 1868 og udnævntes 1869 til skovrider for distriktet. I et par år havde han tilsynet med parkanlæggene ved Fr. borg og 1876–86 med de private skove i Kbh.s, Fr.borg og Holbæk amter samt i en årrække tilsynet med Korsør kommuneskov. 1886 udnævntes han til overførster for de jyske statsskove og plantager (3. inspektion) med bolig i Århus; i nogle år ledede han selv tilplantningen af de 1891 indkøbte hedearealer i Ringkøbing amt der blev til Hoverdal og Stråsø plantager. Fra 1896 førte han tilsyn med Århus kommunes skove, og han var medlem af den 1870 nedsatte kommission for omlægning af den forstlige uddannelse. 1907 tog han sin afsked som overførster. Han var en meget flittig og pligtopfyldende mand, men hans udpræget bureaukratiske indstilling kunne bringe ham i modstrid med de praktiske skovridere. Ved sin over tyveårige virksomhed som overførster i Jylland kom han til at præge udviklingen i statens skove og plantager her. Hofjægermester 1892. – R. 1887. DM. 1890. K.[2] 1894. K.[1] 1907. □Foto.

Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*C. Syrach-Larsen**

Bruhn, Carl Johan, 1904–41, læge, Captain i „Special Operations Executive". * 12.7.1904 i Kbh., † 28.12.1941 ved Haslev, begr. Frbg. kgd. F: direktør Ditlev Nicolaus B. (1868–1968) og Ingeborg Salicath (1869–1951). ~ 9.7.1932 med Anne Evelyn Connan, * 14.8.1895 i London, d. af præsten Daniel Murray C. (1852–1926) og Agnes Yule Cranmer (1861–1900).

B. blev student i 1923 og besluttede sig efter en kort tid i købmandslære for forstvæsenet. Han uddannede sig som skovfoged i Bregentved, tog skovfogedeksamen 1928 og overvejede en videreuddannelse til skovrider. Men da ansættelsesudsigterne var dårlige, brød han af 1929 og rejste til Malakka hvor han overtog en stilling som plantør på en gummiplantage. I Malakka giftede han sig med en ung engelsk læge, dr. Anne Connan, og 1932 vendte han tilbage til Danmark for i to år at drive et savværk ved Vordingborg. Konjunkturerne gjorde imidlertid driften vanskelig, og 1934 besluttede han sig efter samråd med sin hustru til at rejse til England for at uddanne sig til læge, en uddannelse han afsluttede med lægeeksamen september 1940. Det var ægteparrets agt at vende tilbage til Malakka som lægemissionærer. Krigen og besættelsen af Danmark ændrede alt dette. – Da besættelsen kom, var B. straks indstillet på at gøre en indsats for den danske sag. Han hørte til de danske i England der omgående ivrede for dannelsen af frie danske styrker, og da den britiske organisation „Special Operations Executive" oktober 1940 skabte en dansk sektion og indledte rekruttering meldte B. sig straks, blev leder af det første danske træningshold og fik specialtræning som faldskærmsofficer. Sammen med sektionens britiske chef, Lt-Commander R. C. Hollingworth, udformede han i løbet af 1941 de grundlæggende planer for sektionens kommende arbejde, og han blev som en selvfølge udset til leder af det første faldskærmshold til Danmark. Året igennem pressede han på for at få sendt et første hold af sted, uanset at SOE endnu ikke var i stand til at yde væsentlig materiel bistand og uanset at situationen i Danmark endnu ikke skønnedes moden til et aktivt modstandsarbejde. Det var B.s opfattelse at man med tidlig oversendelse af et hold der bl.a. skulle etablere radiokontakt samt skabe forbindelse til hjemlige modstandskredse kunne stimulere udviklingen i Danmark i modstandsaktiv retning. SOE bøjede sig for disse argumenter, og 27.12.1941 blev B. sammen med radiotelegrafisten Mogens Hammer sendt af sted. Det havde været overvejet at forberede en modtagelse af holdet, men B. foreslog og fik gennemført at nedkastningen skulle foretages „blindt" over skovene ved Haslev hvor han var sted-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

kendt. Missionen endte i tragedie, idet B.s faldskærm ikke foldede sig ud, så han blev dræbt på stedet. Dermed brast alle forudsætninger for et ubemærket SOE-arbejde i Danmark, og B.s død kom ikke blot til at betyde en forsinkelse af de dansk-britiske kontakter, men også tabet af den leder, SOE havde bygget sine planer på og som umiddelbart var uerstattelig. I SOEs stab og blandt kammeraterne var B. højt respekteret for sit mod, sin idealisme og sine lederegenskaber. □Foto. Mindesten ved Torpeskov nær Haslev.

Jørgen Hæstrup: Kontakt med England, 1960.

Jørgen Hæstrup

Bruhn, Ernst Poul, 1787–1868, officer. * 13.8.1787 i Kbh. (Slotsk.), † 11.4.1868 i Blovstrød, begr. i Kbh. (Garn.). F: kgl. jagtberider Frederik Christian B. (1744–96, ~1° 1767 med Maria Frost, 1747–81) og Anna Elisabeth Plum (1756–1845). ~21.8.1817 på Petersgård med Anna Elisabeth Wulff, * 12.7.1786 i Stubbekøbing, † 13.6.1853 i Kbh. (Garn.) (~1° 1807 med kantor Peder Kabell, 1780–1812), d. af kaptajnløjtnant, indrulleringschef, senere kommandør Frederik Christian W. (1749–1812) og Kirstine Johansen (1755–1829).

B. afgik 1805 fra holstenske militærinstitut som fændrik; 1807 blev han kar., 1808 virkelig sekondløjtnant, 1809 premierløjtnant, 1823 stabskaptajn, 1828 kaptajn I og kompagnichef; 1829 ansattes han som adjudant hos prins Christian Frederik (Christian VIII), i hvilken stilling han forblev til kongens død 1848. B. der 1836 havde fået majors karakter udnævntes 1839 til major i generalstaben, blev kar. oberstløjtnant 1841 og trådte i virkeligt nr. som oberstløjtnant i staben 1842 samtidig med at han „forblev som adjudant hos kongen"; s.å. blev han „fungerende" kommandør for Livjægerkorpset. 1845 fik han obersts karakter; ved Christian VIIIs død udtrådte han af general- og adjudantstaben og udnævntes til virkelig kommandør for Kongens livjægerkorps, samme måned til kommandør for samtlige borgerkorps i Kbh. og til generalmajor, i april til chef for Kbh.s borgervæbning. Det var på krigsminister A. F. Tschernings opfordring – „da det gjaldt om at bringe den københavnske borgervæbning i en bedre skikkelse" – at han overtog denne kommando; selv havde han ønsket at komme til den aktive hær. B. havde i 1840erne været virksomt medlem af de kommissioner der udarbejdede fodfolksreglementerne, ligesom han havde haft stor indflydelse på hærordningen af 1842.1860 blev han kar. generalløjtnant, og i maj 1866 fik han afsked. En af hans to sønner **Ernst Adam B.,** f. 28.8.1827, faldt som premierløjtnant ved 17. regiment 16.3.1864 ved Dybbøl. – R. 1829. DM. 1840. K. 1843. S.K. 1862. □Litografi af E. Fortling, 1844, efter tegn. af L. A. Smith. Mal. af D. Monies ca. 1845 (Kbh.s bymus.), litograferet 1849. Afbildet på litografi af gruppetegn. af F. Dewehrt. Buste af E. A. Bruhn ca. 1847. Foto.

Af A. F. Tschernings efterladte papirer II, 1877 286. Povl Bjerge i Højskolebladet 1919 1282–84. – Papirer i Rigsark.

*Rockstroh**

Bruhn, Erik Belton Evers, * 1928, solodanser * 3.10.1928 i Kbh. (Frue sg.). F: ingeniør Ernst Emil B. (1887–1957) og Ellen Edith Evers (1891–1962). Ugift.

B. blev antaget på Det kgl. teaters balletskole i 1936. Han blev balletdanser 1947 og solodanser to år efter men tog allerede 1956 sin afsked for at hellige sig en karriere som international danser. Han optrådte dog hyppigt som gæst i København. B. er den betydeligste danske danser på mandssiden i dette århundrede og hører endvidere til den internationale ballets sjældneste kunstnere. Han blev uddannet ved Den kgl. ballet i Kbh. hvor de pædagoger der fik størst betydning for hans udvikling var Harald "Lander og fra 1951 Vera "Volkova. I de unge år drog han også ud for at studere og danse i London, Paris og Amerika, og hurtigt blev han en efterspurgt stjerne. B. har hele sin karriere danset som gæst ved forskellige kompagnier og i TV. Længst har han været tilknyttet American Ballet Theatre. Fra 1967 til 1971 var han balletchef ved Kungl. operaballetten i Stockholm, og i de senere år har han arbejdet meget som danser og koreograf ved National Ballet of Canada. – B. var i første fase af sin karriere den klassiske danser – le danseur noble et sérieux – og som sådan udviklede han sig til en af de ypperste i verdenseliten med en pletfri teknik, harmonisk ro og musikalitet. Han har danset alle prinser og fyrster i det klassiske balletrepertoire, i *Svanesøen, Tornerose* og *Nøddeknækkeren,* såvel som hos August Bournonville hvor James i *Sylfiden* hørte til hans smukkeste partier. Han spændte fra *Chopinianas* poetiske yngling til den store virtuosudfoldelse som den ene af soloherrerne i *Etudes* som han dansede første gang 1951 og vendte tilbage til i den danske TV-version 1969. – Det er karakteristisk at B. til sin overlegne teknik, sin naturlige sceneautoritet og sit smukke blonde ydre føjede et stadig rigere register af indre følelser. Kulminationen på denne første udvikling nåedes da B. 1955 dansede Albrecht i *Giselle* på Metropolitan operaen i New York med Alicia Markova. B. arbejdede videre med

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

denne rolle og dansede 1968 *Giselle* på film med Carla Fracci som var hans foretrukne partner i de senere danserår. – Fra midten af 1950erne begyndte en ny vækst med større karakterfordybelse. For de klassiske balletprinsers vedkommende betød det at B. nu bevidst arbejdede henimod at tolke disse rollers problematik så de blev nærværende og vedkommende for et publikum af i dag. I 50erne og 60erne udviklede B. sig til en karakterdanser af stort format, og fra det klassiske repertoire gik han over til det moderne hvor han især satte sit præg på to roller i verdensrepertoiret. 1958 viste han sin farlige, glatte, sleske, polerede og dog brutale Jean i Birgit Cullbergs *Frøken Julie* efter A. Strindbergs drama, og 1960 dansede han for første gang Don José i Roland Petits *Carmen* hvor han skabte en figur med sjælden stolthed og styrke og gennemlevede kærligheds- og jalousidramaet med en rystende lidenskab. B. stoppede som danser 1972 men vendte dog tilbage til scenen nogle år senere, først og fremmest som karakterdanser med roller som Coppelius i *Coppelia*, titelrollen i *Petruschka* og heksen i *Sylfiden*.

B. har skabt mindre balletter uden dog at have vist udpræget koreografisk talent. Til gengæld har han ydet en væsentlig indsats med en række klassikeropsætninger hvor han kombinerer sin eminente stilsans med en forståelse for at man som kunstner må forholde sig personligt til disse klassikere om de skal få betydning for et nutidigt publikum. Han har på engelsk skrevet et par betydelige bøger om Bournonville-teknik – sammen med den amerikanske danser og historiker Lillian Moore (*Bournonville and ballet technique*, 1961) – og om arbejdet med sine egne roller (*Beyond technique* i Dance perspectives nr. 36, 1968). – Teaterpokalen 1961. Nijinskij-prisen 1963 og Studenternes æreskunstner 1965. – R. 1963. □Tegn. af Ulla Kampmann, udst. 1968; tegn. af Hans Bendix og Erik Werner. Foto (Kgl. bibl., Det kgl. teaters arkiv og bibl., Teatermus.).

Bibliografi. Dictionary catalogue of the dance collection, New York public library, 1974, I–X. Sv. Kragh-Jacobsen: Æreskunstneren E. B. (med rollefortegnelse). Irene Lidova: E. B. i Les saisons de la danse, oct. Paris, 1969 (med rollefortegnelse).

Lit. Sv. Kragh-Jacobsen og Mogens von Haven: Tyve solodansere fra den kgl. danske ballet, 1965. Sv. Kragh-Jacobsen: Balletaftener, 1969.

AV. Film: Skøjteballetten i den amerikanske Hans Christian Andersen, 1952. Jørgen Mydtskov, Peter Roos og David Watts: E. B. – artist of the ballet, Laterna film, 1971. Forskellige filmoptagelser i Dance collection i New York public library. – TV: Svanesøen i egen version med National ballet of Canada, Toronto, 1967. Giselle med American ballet theatre, 1968. Forskellige optagelser i dansk TV.

Erik Aschengreen

Bruhn, Ernst Adam, se **Bruhn, E.**

Bruhn, Johannes, 1868–1940, skibsbygger, direktør i Det norske Veritas. * 11.3.1868 i Borris, Viborg amt, † 2.4.1940 i Oslo, bisat sst., Det ny krematorium. F: gårdejer, senere proprietær Ernst Peter Frederik Christian B. (1837–1919) og Birgitte Buck (1838–1925). ~ 10.7.1906 i Vejle med Karen Frantzen, * 28.7.1882 i Palmerston, New Zealand, † 17.5.1965 i Oslo, adoptivdatter af juveler, senere partikulier Carl F. (1838–1927) og Hanne Christensen (1850–1923).

Efter at have fuldendt sin skolegang i Birkerød kostskole tog B. 1887 polyteknisk adgangseksamen, men fortsatte ikke studiet på Polyteknisk læreanstalt idet han for at få en mere praktisk uddannelse s.å. gik i skibsbyggerlære på Flensborg skibsværft. Her arbejdede han til 1889, hvorefter han rejste til Skotland og fuldendte sin uddannelse på Mackie & Thomsons værft i Govan samtidig med at han studerede ved Glasgows universitet, hvorfra han 1893 afgik som Bachelor of Science. S.å. beregnede han for Cunard Line kæmpeskibene Lusitania og Mauretania og foretog materialforsøg med den nye stålsort som ønskedes anvendt. 1895 blev han ansat som surveyor i Lloyds Register of British and Foreign Shipping og fik herved en indgående uddannelse i Lloyds' arbejdsmetoder ved undersøgelse af rapporter, udarbejdelse af fribordsberegninger og approbation af tegninger til skibe. Som assistent hos the chief ship surveyor fik B. senere som speciale at behandle de forslag, ved hvilke de almindelige regler ikke kunne anvendes og at udarbejde forslag til nye regler, hvilket blev mere og mere påkrævet fordi træskibenes tid var forbi. B. udførte et stort forsøgsarbejde med anvendelsen af stålkonstruktioner i skibe og deltog på Lloyds Registers vegne i et stort antal konferencer i udlandet om materialedimensioner og klassifikationsspørgsmål. Den måde hvorpå B. fjernede forældede bestemmelser og konstruktionsmetoder og ad videnskabelig vej skabte et pålideligt grundlag for bygningsreglerne for skibe, netop på det tidspunkt da udviklingen var stærkest og mange nye typer dukkede op, gav ham en betydelig anseelse i alle fagkredse, og det er hans personlige indsats der præger de regler hvorefter der bygges skibe i hele verden. B.s videnskabelige arbejder er både præget af en overlegen teoretisk indsigt og af et sikkert praktisk greb, og det har derved været let for den praktiske skibsbygningsingeniør at drage nytte af dem. 1909 blev B. ansat som direktør i Det norske Veritas. 1914 repræsenterede han den norske regering ved Londonkonferencen

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

om „Safety of Life at Sea", og 1917 udarbejdede han forslag til regler for passagerskibes vandtætte og ildsikre inddeling. B. udsendte en lang række videnskabelige publikationer hvoraf kan nævnes *Some Points in Connection with the Stability of Ships, Some Geometry in Connection with the Stability of Ships,* 1896, *The Stresses at the Discontinuities in a Ship's Structure,* 1899, *Some Points in Connection with riveted Attachments in Ships, Methods of Estimating the Strength of Ships,* 1905 og *Geometri og Arkitektur,* 1923, foruden talrige artikler i norske og engelske tidsskrifter og i Norges Handels- og Sjøfartstidende. – 1900 fik B. „The Institution of Naval Architect"s guldmedalje og fik senere flere arbejder prisbelønnede. 1902 blev han Doctor of Science ved Glasgow universitet.

*Povl Vinding**

Bruhn, Rudolf Harald, 1889–1918, forfatter, lærer. * 9.4.1889 i Kbh., † 14.10.1918 sst., begr. sst. (Vestre). F: uldvarehandler Harald Hugo B. (1852–1912) og Dorothea Hansine Nielsen (1859–1932). Ugift.

Efter præliminæreksamen og præparandtid begyndte B. at læse til lærer på Jonstrup seminarium. Han tog lærereksamen 1910 hvorefter han ansattes ved Kbh.s skolevæsen. 1911–1913 virkede han ved Varde borgerskole, og fra 1913 til sin død var han atter ansat i Kbh. (Gasværkvejens skole).

B. var meget aktiv inden for de ekspanderende kristelige ungdomsforeninger; han udøvede især en stor indsats i Frivilligt drengeforbund, men også KFUM nød godt af hans iver og engagement. Han forfattede således en række sange til FDF, bl.a. *Danmark frem!* og den såkaldte *Væbnersang* (Væbner er vi – du og jeg) der gennem årene har været meget brugt i forbundet. Han skrev desuden om forbundet i sine bøger beregnet for større drenge. *Drenge,* 1914, og *I Sommerlejr,* 1917 handler direkte om drenges oplevelser i FDF, mens B.s populæreste roman *De seks,* 1916, uden at nævne forbundet handler om opdragelse til det der var forbundets mål: sand kristen mandighed. De seks er skrevet på grundlag af B.s minder fra seminarietiden, og man har senere fundet frem til modellerne for bogens personer. De tre romaner blev meget læst; størst popularitet vandt De seks der er udkommet i 25 oplag. I denne roman tegnes de positive sider af et kristent ungdomsliv med kraftige farver, men for en senere tid synes de negative sider, først og fremmest en voldsom intolerance at stå endnu stærkere. En række mindre fortællinger og digte som bl.a. gengiver B.s smerte over tabet af Sønderjylland blev efter B.s død trykt i *Fortællinger og Digte,* 1919. □Foto.

J. Hegelund i Folkeskolen, 1918 437. Samme i Jonstrupbogen, 1925 1–35. A. Christiansen i ovennævnte Fortællinger og digte, 1919 (forord). M. Winge: Dansk børnelitteratur 1900–1945, 1976 224f.

Mette Winge

Bruhns (Bruhn), **Nicolaus,** 1665–97, komponist, orgel- og violinvirtuos. * i slutningen af 1665 i Svabsted i Slesvig, † 29.3.1697 i Husum, begr. i kirken sst. F: organist i Svabsted Paul B. (1640–ca. 89, ~2° med Anna Catharina, enke efter organist i Slesvig, Johann Ernst Herrenstall) og Clelia Volkmann († ca. 1684). ~ca. 1690 med Anna Dorothea Hesse, † 3.10.1732 i Lübeck.

B. tilhørte en meget musikalsk familie hvis medlemmer gennem flere generationer beklædte poster som violinister, lutenister, organister og stadsmusikanter i hertugdømmerne. Han var elev af sin fader, fra 1681 i violin af farbroderen Peter B. der var stadsmusikant i Lübeck, hvortil B. drog for sin videreuddannelses skyld, og i orgel og komposition af Buxtehude. En tid opholdt B. sig i Kbh. (udrustet med anbefaling af Buxtehude), formodentlig i sin egenskab af violinvirtuos og orgelspiller; at han skulle have fungeret som organist ved Nicolai kirke er flere gange blevet fremsat som en mulighed, men kan ikke påvises. 30.3.1689 ansattes han som organist i Husum.

B., om hvem kun et sparsomt historisk materiale er os overleveret, hører til den kreds af ypperlige talenter der sammen med Buxtehude som han søgte at efterligne både som virtuos og komponist, danner den interessante overgang mellem den ældre nordtyske skole og baroktidens musikalske kulmination med Joh. Seb. Bach. Som udøvende musiker skal han have forbløffet samtiden ved sine ualmindelige færdigheder både på orgel og violin (endda ved spil samtidig på disse to instrumenter, idet han gjorde det kunststykke som violinspiller at akkompagnere sig selv på orgelpedalet); især hans polyfone spil og dobbeltgrebspil på violinen berømmes. Af hans klaverkompositioner (som også Bach fordybede sig i) og violinkompositioner kendes nu intet. Af hans orgelkompositioner er følgende fremdraget: præludierne i e-mol *(Københavner-Toccataen),* G-dur og e-mol (trykt i M. Seifferts „Organum", IV række, G-dur identisk med Fr. Commer: Musica sacra, I, nr. 5); disse præludier er i virkeligheden toccataer med indføjet variationsricercare; desuden den rigt kontrapunktiske, stærkt forsirede koralbearbejdelse *Nun komm der Heiden Heiland* (Commer nr. 6), arbejder der alle viser B. i tydelig pagt med tidens stræben ef-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ter højeste fuldkommengørelse af disse kompositionsarter; koralbearbejdelsen står på højde med Buxtehudes kunst i dennes store koralsatser. Noget tilsvarende gælder de kantater, som kendes (to af de i Eitners Quellenlexikon nævnte: „Wie lieblich" og „Satanas und sein Getümmel" er ikke af B., men af hans onkel, stadsmusikanten Friedrich Nicolaus B. i Hamburg), i alt tolv, dels skrevet til bibelord, dels til madrigalagtige tekster, alle tydeligt påvirkede af Buxtehude, sammen med hvis kantater de udgør interessante eksempler på den evangeliske kantate i et tidligt stadium („evangelisk kirkekoncert"). En enkelt af dem er først fremdraget sent (af Fritz Stein 1933 i Lund), og umuligt er det ikke at fremtiden vil gøre nye fund af den højt begavede slesvigske musikers værker.

Udg. Fr. Commer: Musica sacra, I. K. Straube: Alte Meister, Neue Folge. M. Seiffert: Organum, IV. G. A. Walter: Tonwerke alter deutscher Meister, III, Lpz. 1919. Kantateudg. ved Fr. Stein, Lpz. 1933 = Veröffentlichungen des kirchenmus. Instituts.
Lit. J. M. Kraffт: Ein zweyfaches 200jähriges Jubel-Gedächtniss, Hbg. 1723 318. J. Mattheson: Grundlage einer Ehrenpforte, Hbg. 1740 26f. J. N. Forkel: Über J. S. Bachs Leben, Kunst und Kunstwerke, 1802 43. A. Pirro: Dietrich Buxtehude, Paris 1913 440. A. Schweitzer: J. S. Bach, 3. udg. Lpz. 1920 47, 357. Ph. Spitta: J. S. Bach: I, 3. udg. Lpz. 1921 254f, 262 286, 507, 679. A. Hammerich: Dansk musikhist. indtil ca. 1700, 1921 214. A. Heuss: Zu den Werken des 18. Bach-Festes, Kiel 1930. E. Valentin: Die Entwicklung der Toccata im 17. und 18. Jh., Münster 1930 = Universitas-Archiv, musikwissenschaftl. Abt. VI 93f. Fr. Dietrich: Geschichte des deutschen Orgelchorals im 17 Jh., 1932 60. A. Scheide: Zur Geschichte des Choralvorspiels, u.å., 75. H. J. Moser i Die Musikwoche, hft. 42, Berlin 1935. H. Kölsch: N. B. Kiel 1938.

*Erik Abrahamsen**

de Bruin ['brɔin] (Ruysch v. B., Bruun, Bruga), **Jacob,** ca. 1638–1722, officer. ~1° 31.1.1658 i Kbh. (Frels.) med enken Cathrine v. Kotwiss, † febr. 1691. ~2° 27.6.1691 med Cecilia Voogt, † 1696 (~1° ca. 1675 med overkrigskommissær Christian Selmer, † 1689, ~1° 1665 med Vibeke Magdalene Rheders), muligvis d. af oberst Johan (Peter) V. (1621–79) og Marie Elisabet Walter. ~3° med Karen Krabbe, † 1722 i Kbh., bisat 30.6. s.å. i Genarp, Skåne, d. af Tage K. til Gunderslevholm (1630–76) og Kirstine Vind (1644–90, ~2° med generalmajor Otto Frederik v. Gamm, 1640–98).

Om de B.s ungdom er intet oplyst, men han var formodentlig af hollandsk slægt. 1663 var han kaptajn i infanteriet, 1670–72 major, 1677 generaladjudant hos generalmajor Joachim Schack. 1679 blev han oberstløjtnant og kommandant i Frederiksort, 1682 oberst og kommandant i fæstningen Christiansburg ved Jahdebugten, 1684 chef for Fynske infanteriregiment, fik 1699 afsked, men toges på ny til tjeneste 1710 som generalmajor. 1711 stod han i generalstaben og deltog i felttoget i Stift Bremen. I slaget ved Gadebusch 1712 kæmpede han i forreste linie med Dronningens livregiment og nævnes med hæder i overgeneralen Jobst Scholtens relation om slaget. 1713 førte han en tid kommandoen i Rendsborg, og juli s.å. afløste han generalmajor Hohendorff som chef for cerneringstropperne ved Tønning. Han anklagedes imidlertid for at have set gennem fingre med forskellige tilførsler til fæstningen, og skønt sagen mod ham hævedes fik han ikke senere kommando men afskedigedes sept. s.å. Han var ejer af Sandholt, Selmershof og Häckeberga.

H. P. Selmer: Stamtvl. over de danske og norske forgreninger af slægten Selmer, 1868 8–10. Th. Hauch-Fausbøll: Admiral Richelieus anetvl., 1931 21–23. Bidrag til den store nord. krigs hist., udg. generalstaben, I–V, 1899–1915.

*Rockstroh**

Brummer, Carl Harald, 1864–1953, arkitekt, * 12.7.1864 på Oregård, Ore sg., Odense amt, † 14.2.1953 i Skovshoved, begr. Gentofte kgd. F: forpagter Hans Frederik B. (1811–78) og Ida Amalie Christensen (1831–1919). ~8.4.1910 i Kbh. (Imm.) med maler Benedicte Olrik, * 27.9.1881 på Frbg., † 28.9.1974 på Skt. Lukasstiftelsen, Hellerup, d. af maler og billedhugger Henrik *O. (1830–90) og Hermina Valentiner (1839–1917).

B. blev tømrersvend og gennemgik Teknisk selskabs skole, blev optaget i akademiets almindelige forberedelsesklasse 1888 og fik afgang som arkitekt 1896. Han tegnede herefter otte år hos H. *Storck og udførte samtidig forskellige arbejder for F. *Meldahl. B.s første selvstændige arbejde var *Ellestuen* i Ellekilde ved Hornbæk (1895), et ukonventionelt landhus der i sin maleriske og frie udformning er beslægtet med Martin *Nyrops samtidige huse. I tiden efter århundredskiftet opførte han en række villaer i Ryvangskvarteret i Kbh., bl.a. *Svanemøllevej 56,* 1904, *Lundevangsvej 12,* 1908 og *Svanemøllevej 41,* 1910 der står som karakteristiske og vellykkede eksempler på tidens smag for barokken og jugendstilen. Senere lod han sig i nogen grad lede af de klassicistiske strømninger som det tydeligst ses i *Statens gymnastikinstitut,* Nørre Allé, Kbh., 1922, *Unitarernes hus,* Dag Hammarskjölds allé, Kbh., 1928 samt *pavillonen for dansk kunst* på den internationale biennale udstilling i Venezia 1931. Han var en lang årrække tillige stærkt optaget af samfundsrettet og billigt bygge-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ri og udførte et forslag til en haveby på terrænet ved Vestenceinten samt sommerhustypen »Buehuset« (1933). Af hans andre arbejder kan nævnes: *Tuborgvej 5*, Kbh., 1903, *Rosbækvej 3*, 1907, *Simonsens palæ*, Dag Hammarskjölds allé, 1916, *Gurre kirke* og *Hagemans palæ*, nu finsk ambassade, begge 1918, *eget hus i Klampenborg*, 1920, *bispegården* i Haderslev, 1924, *Dansk sømandshjem* i Gent, Belgien, 1927, *Holmens kanal 6–8*, 1930, *Kølles gård*, Humlebæk, 1932. Han har endvidere udført tegninger til skibsinteriører, monumenter og foretaget forskellige restaureringer bl.a. Erichsens palæ, Kgs. nytorv (1930–31) og Tikøb kirke (1942). B. udgav sine erindringer *Mennesker, Huse – og Hunde*, 1949. Han fik Eckersbergmedaljen 1911, guldmedalje i Leipzig 1913, var medlem af akademirådet 1917–26, fik grand prix i Gent 1921, var formand for Akademisk arkitektforening 1922–24 og æresmedlem sst. 1944. – R. 1927. DM. 1933. □Et par karikaturer ved skønvirkeudstillingens åbning 1907. Mal. af Benedicte Brummer ca. 1937 og ca. 1950. Foto.

G. Brøchner: Nord. villaer og hjem, 1912: Samme: Skønhed i hjemmet I–II, 1914–20. Fr. Weilbach og C. B.: Kbh.s handelsbanks bygningshist., 1934 15–28. Arkitekten. ugeskr., 1953 61–63. S. E. Møller i Politiken 15.2.1953. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

V. Villadsen (Knud Millech)

Brummer, Johann Christian **Friederich**, 1768–1836, boghandler, forlægger. * 9.2.1768 i Thüringen, † 21.4.1836 i Kbh. ~1798 med Charlotte Amalie Proft, * 6.1.1774, † 6.6.1839 i Kbh., d. af boghandler Christian Gottlob P. (ca. 1736–93) og Christine Rothe.

B. kom til Danmark 1788, indkaldt af „den tyske boghandler" Chr. G. Proft hos hvem han arbejdede og med hvis datter han blev gift. 1797 etablerede han sig som boghandler på Østergade i Kbh. 1798 blev han universitetsboghandler. Først 1811 søgte og fik han indfødsret. Hans boglade blev en af byens bedste; dens læsestue tiltrak mange kendte personligheder. Samtidig skabte B. et anseligt forlag af vekslende kvalitet. Han havde forbindelse med Jens Baggesen og Oehlenschläger. Af den sidste udgav han bl.a. *Digte*, 1802 (på titelbladet 1803), men vandt ikke forfatterens gunst. Peter Foersoms Shakespeareoversættelser udkom hos B. Han var en driftig forretningsmand, over hvis publiceringsmetoder K. H. Seidelin ironiserede i Læsendes Aarbog. Over for tyske forlæggere der betragtede B. som landsmand opgav han større tab ved Kbh.s bombardement 1807 end han faktisk havde lidt; det indbragte ham betydelige dekorter. Efter kapitulationen forstod han at gøre gode forretninger med de engelske officerer. B. lod bøger trykke i Tyskland og havde, formentlig som den sidste københavnske boghandler, kommissionslager i Leipzig. En auktion efter hans død over bogladens bøger gav et slet resultat, og forlaget blev under ét solgt til B. S. Langhoff i 1838 for kun 7.000 rdl.

C. Nyrop: Den danske boghandels hist. II, 1870. A. Dolleris: Danmarks boghandlere III, 1912. Aleks. Frøland: Dansk boghandels hist., 1974.

Aleks. Frøland

Brummer, Therese Conradine, se **Casse, A. L.**

Brun

Der findes flere af hinanden uafhængige borgerlige slægter Brun.

I. Slægten Brun, der føres tilbage til konsul Johann B. som faldt ved Magdeburg 1631, kom til Danmark med købmand Constantin ▪B. 1746–1836 der var født i Wismar.

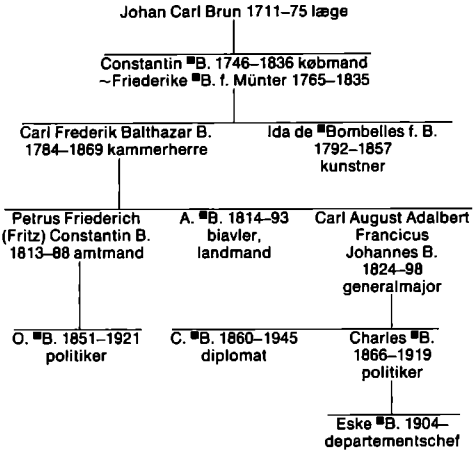

A. ▪B.s 1. hustru Sophie Louise Alice Tutein (1829–99) var d. af godsejer P. A. ▪Tutein. Charles ▪B.s hustru Rigmor Hansen (1875–1948) var d. af landstingsmand Gustav ▪H. Friederike ▪B. var d. af sognepræst ved Skt. Petri, Kbh., Balthasar ▪Münter. O. ▪B.s hustru Ida Charlotte Sophie Tesdorpf (1851–1939) var d. af godsejer E. ▪Tesdorpf.

Lengnicks stamtavler II. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthåndbogen, 1900 52–55.

II. Blandt de slægter B. der er indvandret fra Norge føres en tilbage til organist i Røros Johannes B.

Th. Bull: Biskop Johan Nordahl B. og hans slekt, Oslo 1938.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

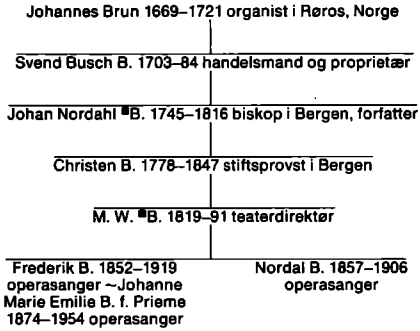

III. En anden norsk slægt er den såkaldte militær-slægt B. der føres tilbage til oberstløjtnant Peder B. († 1679) hvis søn, kommandant i Trondheim Ole B. († 1710) var farfar til generalmajor Peter B. (1731–1814).

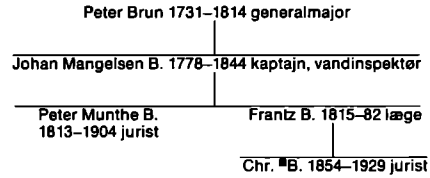

Lengnicks stamtavler I. Eiler Nystrøm: Biografiske efterretninger om Peter Munthe Bruns og Ane Munchs slægt, 1910. H. J. Huitfeldt-Kaas i Pers.hist. t. III, 1882 358–60.

Hans H. Worsøe

Brun, Alexander, 1814–93, biavler, landmand. * 14.4.1814 i Kbh. (Garn.), † 18.11.1893 på kommunehosp. sst., begr. i Humlebæk. F: forst- og jagtjunker, senere godsejer og kammerherre Carl Frederik Balthazar B. (1784–1869) og Frederica (Friede) Margaretha Bügel (1789–1875). ~1° 3.4.1849 på Marienborg, Damsholte sg., Møn, med Sophie Louise Alice Tutein, * 15.8.1829 sst., † 8.10.1899 på Mont Olivet ved Lausanne (ægteskabet opløst 1849, hun ~2° med John Cookney til Mont Olivet, 1795–1871), d. af godsejer P. A. ■T. (1797–1885) og Anna Eckardt (1810–87). ~2° 28.7.1852 i Hørsholm med Louise Penelope Webb, * 19.4.1826 i Plymouth, † 29.12.1855 i Kbh. (Garn.), d. af Commander Joseph Richard Raggett W. (1788–ca. 1856) og Charlotte Sophie Emilie Ulrich (* 1796). ~3° 30.11.1858 på Frbg. med Louise Wolff, * 13.12.1835 på Frbg., † 15.5.1926 sst., d. af sekretær og kasserer ved brandvæsenskommissionen i Kbh., senere justitsråd Niels W. til Vodrofsgård (1793–1862, ~2° 1841 med Louise Serafine Kock, 1810–93) og Emilie Augusta Zinn (1807–36).

B. tilbragte sin første ungdom på Krogerup ved Humlebæk som faderen ejede. Han studerede skovbrug i Danmark og Tyskland, tog 1837 forst- og landmålereksamen og var nogle år i statsskovvæsenets tjeneste; han uddannede sig derefter ved landvæsenet og gennemgik bl.a. et kursus på akademiet i Möglin; 1847 købte han hovedgården Palstrup som atter solgtes 1852. Han deltog i krigen 1848–50 som frivillig herregårdsskytte, udmærkede sig ved Fredericia, udnævntes til officer og blev såret ved Isted. 1855 opførte han landstedet Louisiana ved Humlebæk. Biavl, frugttrædyrkning og havebrug blev nu hans hovedinteresse. Fra barndommen havde han haft interesse for biavl og kastede sig senere med lidenskabelig iver over studiet heraf; han foretog flere studierejser, bl.a. til Dzierzon i Schlesien og baron v. Berlepsch i Thüringen, og arbejdede ihærdigt for at indføre de nye biavlsmetoder som han praktiserede på sin ejendom. Han holdt desuden foredrag og skrev artikler i dag- og ugeblade samt i almanakker og henledte herved danske biavleres opmærksomhed på de nye metoder. Af selvstændige skrifter kan nævnes *Anviisning til Bieavl*, 1860. 2. udgave der udkom under titlen *Veiledning i Biavl*, 1884, var for hele Norden et grundlæggende hovedværk om rationel biavl. På et møde i Malmø 1861 stiftede B. foreningen *Nordens Bivenner* der havde til formål at fremme samarbejdet mellem biavlerne i de nordiske lande og 1862–64 udgav Nordisk Tidsskrift for Biavl. B. var præsident for foreningen. Det ihærdige arbejde for indførelse af rationelle principper i biavlen skaffede ham hædersnavnet „den nordiske biavls fader". B. havde desuden levende interesse for havebrug og frugtavl; i sin store have med tilhørende planteskole samlede og prøvede han en del sorter af frugttræer og virkede for at de gode sorter blev udbredt i videre kredse. – B. var 1864–65 medlem af rigsrådet; han var en ildfuld natur med udpræget fædrelandskærlighed og levende interesse for tidens rørelser; han deltog derfor ofte i diskussioner om politik og andre samfundsspørgsmål. – En bror Petrus Friedrich **(Fritz)** Constantin **B.** (13.3.1813–6.7.1888) blev student 1830, cand. jur. 1836 og 1841 ansat i domænekontoret hvor han 1849 blev ekspeditionssekretær. 1849–85 var han amtmand over Præstø amt. 1861–64 var han medlem af folketinget. Han overtog Krogerup 1870 efter faderen. Kammerjunker 1840. Kammerherre 1866. R. 1853. DM. 1862. K.² 1874. K.¹ 1885. – (A. B.) Jagtjunker 1840. Jægermester 1851. Hofjægermester 1875. – DM. 1849. R. 1889. □Mal. af J. Roed, 1875.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Th. Hauch-Fausbøll: Fundats for C. P. Bügels familiestiftelse, 1928 22. Tidsskr. for biavl, 1894 7. – Levnedsberetning i ordenskapitlet. Papirer i Rigsark.

*Anton Christensen**

Brun, Constantin, 1860–1945, diplomat. * 5.10.1860 i Kbh. (Garn.), † 23.12.1945 i Washington D.C., USA, begr. sst. (Rock Creek Cemetery). F: kaptajn i artilleriet, senere generalmajor, kammerherre Carl August Adalbert Franciscus Johannes B. (1824–98) og Ella Amalie Bluhme (1838–1905). Ugift. – Bror til Charles *B. 1878 blev B. student fra Herlufsholm, 1883 cand. jur. og 1885 sekondløjtnant ved gardehusarerne. S.å. indtrådte han i udenrigstjenesten hvor næsten hele hans karriere kom til at ligge på udeposter. Han blev legationssekretær i Berlin 1888–91, i Paris 1891–95 og udnævntes derefter til gesandt i Washington. Her blev han til han i 1930 faldt for aldersgrænsen, bortset fra årene 1908–12 da han var gesandt i London. Han befandt sig ikke godt i Storbritannien og blev efter eget ønske flyttet tilbage til USA der nu blev hans andet hjem. I årenes løb erhvervede han et indgående kendskab til amerikanske forhold hvilket blev af betydning i 1901–02 og igen i 1915–16, da han deltog i forhandlingerne om salget af De dansk-vestindiske øer der sluttede med konventionen af 4.8.1916. Efter at USA i april 1917 var trådt ind i verdenskrigen fulgte de meget vanskelige dansk-amerikanske handelsforhandlinger der endte med overenskomsten af den 18.9.1918. – B. var Danmarks 1. delegerede ved den 2. fredskonference i Haag 1907. Han var en dygtig og samvittighedsfuld embedsmand men noget af en særling. – Kammerjunker 1888, kammerherre 1897, honorær legationsråd 1930. – R. 1894. DM. 1898. K.^{2} 1900. K.^{1} 1905. SK. 1911. □Foto.

Politiken 5.9.1912, 17.12.1917, 26.12.1945. Th. Hauch-Fausbøll: Fundats for C. P. Bügels familiestiftelse, 1928 27. Anna Sofie Scavenius: Diplomatfrue ved zarhoffet, 1960 37f. Den danske udenrigstjeneste I–II, 1970. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Viggo Sjøqvist (Fr. de Fontenay)

Brun, Charles, 1866–1919, stiftamtmand, politiker. * 16.2.1866 i Kbh. (Garn.), † 28.1.1919 i Ålborg (Frue), begr. i Humlebæk. F: kaptajn i artilleriet, senere generalmajor, kammerherre Carl August Adalbert Franciscus Johannes B. (1824–98) og Ella Amalie Bluhme (1838–1905). ~8.2.1896 i Kbh. (Garn.) med Rigmor Hansen, * 14.10.1875 i Kbh. (Frue), † 26.5.1948 i Gentofte, d. af cand. jur., grosserer, senere etatsråd, landstingsmand James Gustav H. (1843–1912) og Louise Augusta Bull (1846–1926). – Far til Eske *B. Bror til C. *B.

B. der blev student 1883 fra Lyceum og 1888 cand. jur. ansattes 1890 som assistent i finansministeriet, hvor han gjorde tjeneste i kolonialkontoret indtil han 1895 udnævntes til auditør ved 10. regiment i Ålborg. Her blev han tillige fuldmægtig ved Ålborg stiftamt, og da stiftamtmand Ahnfeldt døde febr. 1905, konstitueredes B. i embedet og udnævntes i sept. s.å. kun 39 år gammel til stiftamtmand over Ålborg stift og amtmand over Ålborg amt. Da N. Neergaard efter Alberti-katastrofen dannede sit første ministerium okt. 1908 valgtes B. til almindelig overraskelse til finansminister. Statens indtægter var da vigende på grund af den økonomiske krise i 1908, og B.s væsentligste opgave som finansminister blev loven af juli 1909 om optagelse af et udenlandsk statslån på 40 mill. francs. Da finansministeriet fra febr. 1909 havde overtrukket sin konto i Nationalbanken uden at B. havde meddelt rigsdagen dette, udsattes han for skarp kritik af oppositionen. Maj 1909 søgte B. forgæves valg til folketinget i Silkeborgkredsen, og efter ministeriets afgang aug. 1909 vendte han tilbage til stiftamtmandsembedet i Ålborg hvor han virkede til sin død. 1913–17 var han medlem af Ålborg byråd, valgt af venstre. Han var en rask og handlekraftig natur med udprægede evner til at omgås mennesker af alle slags, og sit amtmandsembede administrerede han på udmærket måde, forstående over for ønskerne om øget kommunalt selvstyre. – Ved overpræsident de Jonquières fratræden blev han 1910 formand for kommissionen vedrørende lens og stamhuses overgang til fri ejendom m.v. – Kammerherre 1916. – R. 1906. DM. 1908. K.^{2} 1909. □Mal. af Vald Andersen, 1920 (amtsrådssalen i Ålborg).

Ill. tid. 8.10.1905. Berl. tid. 28.1.1919. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Helge Larsen (A. Falk-Jensen)

Brun, Lars **Christian,** 1854–1929, jurist, filantrop. * 2.7.1854 i Holbæk, † 4.5.1929 i Kbh., begr. sst. (Ass.). F: læge Frantz B. (1815–82) og Cathinca Frederikke Smith (1822–1900). ~29.12.1883 i Kbh. (Slotsk.) med Johanne Buchwald (døbt Hanne Dorthea Adelaide Iversen), * 3.1.1864 i Kbh. (Frbg.), † 4.1.1932 sst., adoptivdatter af premierløjtnant i marinen, senere kommandør Adolph Vilhelm B. (1833–1910, ~2° 1892 med Dorothea Cathrine Bendz, 1856–1937), og Hedevig Martine Schou (1840–89).

B. blev student 1872 fra Roskilde, cand. juris 1877, s.å. by- og herredsfuldmægtig i Skanderborg, var på studierejse i udlandet 1878–79, blev 1880 volontør i justitsministeriet, 1886 assistent sst. og samtidig juridisk manuduktør, assessor i kriminalretten 1890 og i landsoverretten i Kbh.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1896, var 1901–25 censor ved juridisk eksamen. Han blev medlem af bestyrelsen for Foreningen af 1837 til forsømte børns frelse 1891 (Danmarks ældste plejehjemsforening) og var foreningens formand 1893–1906. Han kom herved ind i arbejdet for nødstedte børn, og da der 1897 dannedes en fællesorganisation for de danske plejehjemsforeninger blev han medlem af overbestyrelsen og var 1905–23 formand for denne og herigennem også medlem af Børnesagens fællesråd. B. tog livlig del i bestræbelserne for at få gennemført det forslag til lov om behandling af kriminelle og forsømte børn og unge personer og til ændringer i straffeloven, bl.a. om forhøjelse af den kriminelle lavalder fra ti til fjorten år, som var udarbejdet af kommissionen om statstilsyn med børneopdragelsen (1893–95), fx som indbyder til og taler ved det såkaldte rådhusmøde 21.–22.5.1901. Det var derfor ganske naturligt at han, da de ovennævnte lovforslag var blevet gennemført, 1905 blev overinspektør for opdragelsesanstalterne og formand for det ved loven af 14.4.1905 oprettede overværgeråd. I disse egenskaber fik han betydelig og varig indflydelse på den praktiske gennemførelse af loven af 1905 med dens nye organer – værgerådene – og på indretningen af de mange nye opdragelseshjem som oprettedes til brug for de af værgerådene antagne børn. Han stod herunder i livlig forbindelse med de private institutioner for børneforsorg, men loven medførte i øvrigt en stærk koncentration af værgerådsforsorgen i overværgerådet. B. var formand for udvalgene til revision af børneloven af 1905, henholdsvis 1910–11 og 1918–20 og fortsatte efter at værgerådsloven af 12.6.1922 var trådt i kraft 1.1.1923 som formand for overværgerådet, indtil han afgik fra denne stilling 1.10.1925. B. har skrevet talrige artikler om børneforsorg og dermed beslægtede emner, særlig i Børnesagens Tidende, endvidere et par afsnit i Danske Opdragelseshjem, 1926, erindringer i „Barn og Ungdom", 1925, særlig om hans andel i det private initiativ i børneforsorgen. – R. 1898. DM. 1911. K.[2] 1920. K.[1] 1925. □Mal. af C. Wentorf, 1912 (frimurerlogen i Kbh.), af Harald Moltke og af J. Aabye. Foto.

C. B. i Barn og ungdom, 1925 97f. – København 2.7.1916. Børnesagens tid. 15.11.1916, 1.10.1925, 15.5.1929. Barn og ungdom, 1929 83.

*Oluf J. Skjerbæk**

Brun, Johan Christian **Constantin,** 1746–1836, købmand. * 27.11.1746 i Wismar, † 19.2.1836 i Kbh., begr. sst. (Petri k.). F: læge Johan Carl B. (1711–75) og Justine Catharine Stever (* 1720). ~ 18.7.1783 i Kbh. (Petri) med Sophie Christiane Friederike Münter (*Brun, Friederike), * 3.6. 1765 i Gräfentonna ved Gotha, Sachsen, † 25.3.1835 i Kbh., d. af superintendent, senere sognepræst Balthasar *M. (1735–93) og Magdalena v. Wangenheim (1742–1808). – Far til Ida de *Bombelles.

B.s barndom var fattig og han blev tomhændet sat i handelslære hos firmaet Pauli i Lübeck. Her viste han hurtigt så gode evner at indehaveren etablerede ham – sammen med sin egen søn – i St. Petersborg. Han blev mecklenburgsk-schwerinsk agent, 1777 dansk konsul, og 1783 fik han af den danske finansminister Ernst *Schimmelmann tilbudt stillingen som 2. administrator i Det vestindiske kompagni. Han opgav sin virksomhed i Rusland og flyttede til Kbh. hvortil han allerede følte sig knyttet ved sit bekendtskab med det münterske hjem hvis datter han havde forelsket sig i ved et forretningsbesøg i Kbh. 1781. – Ved B.s tiltræden – han blev snart 1. administrator – var kompagniet i vanskeligheder og de private aktionærer blev udkøbt af kongen der overtog aktiver og passiver. 1798 blev B. handelskyndig direktør, og da kompagniet 1816 likviderede fik han sammen med den øvrige styrelse ros for sin ledelse af virksomheden. Regeringen, og især Schimmelmann, nærede stor tillid til hans kyndighed som forretningsmand og søgte at drage nytte af hans forbindelser og finansielle indsigt. 1788–99 opnåede han ved en diplomatisk sendelse til St. Petersborg en støtte på ½ mill. rdl. til den krig mod Sverige som Danm. måtte deltage i som Ruslands allierede. – Samtidig med virksomheden som embedsmand fortsatte han sin private handel og udnyttede med stor sikkerhed krigskonjunkturerne. Under koalitionskrigene blev han den franske stats kornleverandør hvorved han skabte sig en formue. Med en vældig forsigtighed forstod han at manøvrere gennem de vanskelige år hvor næsten alle de kbh.ske handelshuse gik ned, mens han øgede sin formue, et resultat der især skyldtes at han spredte sine investeringer over flere felter. 1799 købte han godserne Antvorskov og Falkensteen hvor han ansatte tre schweizerfamilier gennem hvis virke han etablerede en betydelig produktion og eksport af schweizerost. Allerede 1806 afhændede han godserne med god fortjeneste. 1810 købte han storkansler U. A. Holsteins palæ på Kgs. nytorv der 1797 var omdannet til Hotel du Nord. Her indrettedes 1816 de første offentlige bade i Kbh.

Satte han således aldrig sin indsats på ét kort når det gjaldt forretning havde han til gengæld gjort det i sit private liv. Ved ægteskabet med den fejrede Friederike Münter fik han en omgangskreds af litterater og skønånder han ikke havde

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

meget tilfælles med. Selv var han jævn og fordringsløs i sin livsførelse med „et vist naivt plattysk lune" (Oehlenschläger), men ved købet af sommerboligen Sophienholm og palæet i Bredgade (senere Det Moltkeske) skabte han rammen om det forfinede selskabsliv som ægtefællen, senere også datteren, Ida de Bombelles, var centrum i. Han følte sig næppe hjemme, brød sig ikke om at deltage i konversationen, og en offentlig hemmelighed var hustruens forkærlighed for digteren Karl Victor v. Bonstetten med hvem hun i lange perioder levede i udlandet. Det er næppe muligt at fordele sol og vind lige på dette umage par. Oehlenschläger beskriver ham fra et ophold på Sophienholm som en mand uden ånd, „spottende Poesien som Barnestreger, der kun betragtede Maanen som en Tidsmaaler og som en god stor Lygte, hvis Lys ingen Penge kostede". Men han tilføjer „den evige Hakken og Skænden på hans Kone, når hun ikke var til stede ... havde noget morsomt, netop fordi den komiske Overdrivelse beviste, at det kun var halvment." □Mal. af J. L. Mosnier ca. 1800. Min. af Cornelius Høyer ca. 1800, identiteten usikker (Nationalmus., Stockholm). Min. af H. J. Aldenrath, 1815. Min af F. C. C. Lund, 1822 (Fr.borg). Pasteller af Chr. Hornemann, 1829 (bl.a. Fr.borg), litograferet med ændret dragt af Monies. Tegn. af Hornemann (?).

J. G. Rist: Lebenserinnerungen. I, 1880. Carl Bruun: København III, 1901 764f 804 814. Louis Bobé: Frederikke Brun, født Münter, og hendes kreds, 1910. Aksel Linvald: Kronprins Frederik og hans regering 1797–1807 I, 1923. J. Werner: En dansk storkøbmand, 1927. Torben Holck Colding: Cornelius Høyer, 1961 289 293. Oehlenschlägers ungdomserindringer, 1963 221f. Sophienholm som det var engang (katalog ved Børge Ørsted), 1973. – Brun-Bügelske arkiver i Rigsark.

Sv. Cedergreen Bech

Brun, Eske, * 1904, departementschef. * 25.5. 1904 i Ålborg (Vor Frue). F: auditør, senere stiftamtmand Charles *B. (1866–1919) og Rigmor Hansen (1875–1948). ~ 17.9.1937 i Kbh. (Vor Frelser) med Ingrid Winkel, * 27.8.1911 på Frbg., d. af assistent, cand. jur. Adolf W. (1875–1915) og Inger Bülow (1887–1969).

B. blev student fra Ordrup 1922, cand. jur. 1929 og s.å. sekretær i skattedepartementet, 1934 sekretær i Grønlands styrelse, 1937 fuldmægtig. Kst. som landsfoged i Nordgrønland 1932–33 og 1935–36 og i Sydgrønland 1934–35. 1939 blev han udnævnt til landsfoged i Nordgrønland med sæde i Godhavn. Da forbindelsen til Danmark blev afbrudt ved besættelsen 1940 overtog B. sammen med sin kollega A. Svane styret af Grønland i samarbejde med de to landsråd og rettede bl.a. henvendelse til USA om at overtage landets forsyning. Da Svane rejste til USA 1941, overtog B. alene den øverste administration af landet med sæde i Godthåb. Diplomatisk var det en vanskelig stilling. Den danske regering var formelt øverste myndighed, men ufri. Gesandtskabet i Washington optrådte som en fri repræsentant for regeringen, mens landsfogederne mente selv at være øverste frie myndighed for Grønlands vedkommende. Både Canada og USA oprettede konsulater i Godthåb som udtryk for deres store interesse for landet. – 9.4.1941 indgik ambassadør Henrik *Kauffmann en forsvarsaftale med USA. B. og Svane godkendte – uden at have noget alternativ. Resten af krigen var B. øverste militære og civile instans i Grønland, fx chef for den østgrønlandske slædepatrulje. 5. maj 1945 kunne B. lægge Grønland ind under den danske befrielsesregering. Senere blev han hjemkaldt og 1947 vicedirektør i Grønlands styrelse med en stærk position i kraft af sit intime kendskab til det nye Grønland der havde udviklet sig under krigen, og af den almindelige respekt der stod om hans administration under krigen. Da direktør K. *Oldendow trak sig tilbage, var B. den naturlige afløser og udnævntes 1949. 1950, da styrelsen blev et ministerielt departement, blev han chef for dette, samme år som nyordningen på Grønland indledtes med et kompleks af nye love. – Som departementschef, fra 1954 i ministeriet for Grønland, har B. haft et væsentligt ansvar for forløbet af denne moderniseringsproces i det grønlandske samfund. I 1964 afgav Grønlandsudvalget af 1960 sin betænkning der bl.a. knæsatte en fortsat lønforskel mellem danske og grønlandske tjenestemænd i Grønland. S.å. tog B. sin afsked. Næstformand for Kommissionen for videnskabelige undersøgelser i Grønland 1949, formand 1964. Medlem af Arktisk instituts bestyrelse 1954–75. Corresponding Fellow of the Arctic Institute of North America. Æresmedlem af Det grønlandske selskab 1965. – R. 1947. DM. 1950. K. 1955. K.[1] 1963. □Tegn. af Otto Christensen, 1950 (Fr. borg). Foto.

Finn Gad i Grønland, 1964 388–94. Chr. Vibe sst. 1965 193f. E. B. sst. 1965 195–210: Tilbageblik. Finn Løkkegaard: Det danske gesandtskab i Washington 1940–42, 1968. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Mads Lidegaard

Brun, Sophie Christiane **Friederike** (Frederikke), 1765–1835, forfatter. * 3.6.1765 i Gräfentonna ved Gotha, Sachsen, † 25.3.1835 i Kbh., begr. sst., (Petri kgd.). F: superintendent i Gräfentonna, senere sognepræst ved Petri k. i Kbh. Balthasar *Münter (1735–93) og Magdalena Sophia Er-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

nestine Friederika v. Wangenheim (1742–1808). ~ 18.7.1783 i Kbh. (Petri) med købmand Constantin *Brun, * 27.11.1746 i Wismar, † 19.2.1836 i Kbh., s. af læge Johan Carl B. (1711–75) og Justine Catharine Stever (* 1720). – Mor til Ida de *Bombelles. Søster til Friederich *Münter.

Få uger før B.s fødsel havde faderen modtaget kaldelse til Danmark, og kun et par måneder gammel kom hun med familien til Kbh. hvor hun voksede op under lykkelige forhold i et hjem der stod i nøje forbindelse med de indflydelsesrige og kulturelt højtstående tyske kredse omkring A. P. Bernstorff og Ernst Schimmelmann. B. var tidligt udviklet; endnu ikke fyldt syv år gennemplejede hun Samuel Richardsons romaner, i sit trettende år læste hun Ossian på engelsk og fjorten år gammel Tasso på italiensk. Samtidig havde hun dyrket både tysk og dansk litteratur; opførelsen af Ewalds „Balders Død" 1778 betog hende stærkt og få dage efter besøgte hun sammen med broderen Friederich Münter den syge digter der med hånden på hendes pande indviede hende til digterkaldet. Ved Ewalds død 1781 var hun med blandt de unge piger som – til nogens forargelse – strøede blomster foran kisten da den blev båret til Trinitatis kgd. Hendes egne tidligste digteriske forsøg (tyske digte og prosastykker) lod faderen samle og udsende i et privattryk 1782, og på samme måde fremkom s.å. hendes første rejseskildring *Tagebuch meiner ersten Reise*, resultatet af en tur hun med forældrene havde foretaget i Tyskland hvor hun bl.a. havde lært Herder, Klopstock, Bürger og Wieland at kende. I erotisk henseende var B. også tidligt moden; som fjortenårig fattede hun en sværmerisk kærlighed til den meget ældre August *Hennings, og ved samme tid forelskede bl.a. Georg *Zoëga sig i den ikke egentlig smukke, men meget charmerende unge pige. Da hun var seksten-sytten år begyndte frierne at melde sig, deriblandt Constantin Brun. Ikke uden tøven gav hun ham sin hånd; sine gode egenskaber ufortalt kunne han ikke tilfredsstille alle de fordringer et så livligt og sværmerisk gemyt måtte stille til den vordende ægtemand; men under mild pression fra faderens side, for hvem den trygge økonomiske fremtid Brun kunne byde datteren spillede en stor rolle, indvilligede hun omsider, så brylluppet kunne fejres kort efter hendes attenårs fødselsdag. De nygifte rejste over Sverige til St. Petersborg og derfra hjem gennem Nordtyskland.

Efter hjemkomsten 1784 fødte B. en søn der siden efterfulgtes af endnu fire børn, af hvilke det yngste var datteren Ida, senere grevinde de Bombelles. I vinteren 1788–89 var B. under en forkølelse blevet fuldstændig døv i løbet af en nat; tilfældet fortog sig kun delvis, så hun resten af sit liv pintes af svær tunghørhed. Da hun desuden led af hovedpine og nervesmerter blev der i de følgende år jævnligt ordineret hende bade- og rekreationsrejser. Sommeren 1789 foretog hun således en rejse til Pyrmont, en del af vejen ledsaget af Jens *Baggesen der skildrede turen i „Labyrinten" og til hvem hun siden altid stod i venskabsforhold. 1790–91 gennemrejste hun med sin mand Frankrig og Schweiz og stiftede på denne rejse to for hende meget betydningsfulde bekendtskaber, nemlig i Lyon med den tyske digter Friedrich Matthisson og gennem denne senere i Genève med hans nære ven, den schweiziske patricier og skribent Karl Victor v. Bonstetten. I disse to mænds venskab fandt B. optagelse, og hendes forhold til dem udviklede sig ret ejendommeligt. I begyndelsen synes det næsten at have været hedest over for den fire år ældre Matthisson der endda i 1794 som nygift forlod sin kone for at besøge veninden i Kbh., og som n.å. i Zürich udgav et udvalg af hendes digte (*Gedichte*, 1795, 5. udg. 1816). Da hun 1795 atter begav sig på rejse, gensås de i Wörlitz. Efter at hun havde brugt kur i Karlsbad hvor hun omgikkes Goethe mødtes de atter i Lugano, og her sluttede Bonstetten sig til dem. I Rom, hvor B. opholdt sig fra nov. 1795 til april 1796, nød hun og Matthisson atter hinandens selskab, men omtrent ved denne tid træder Bonstetten afgjort i forgrunden; da hun efter at have tilbragt omtrent et år i Italien drog nordpå gjorde hun et par måneders ophold i hans hus i Valeyries mellem Lausanne og Neuchâtel. Som så ofte i datidens idealvenskaber var også dette, i alt fald fra hendes side, erotisk stemt, og der er ikke tvivl om at fra nu af var følelsen for den tyve år ældre Bonstetten i en årrække den alt beherskende i B.s liv. Med tungt hjerte måtte hun i foråret 1797 løsrive sig og følge sin mand der havde hentet hende i Bern; men foreløbig kom det ikke til nogen krise. Bonstettens sjældent indtagende personlighed vandt i den grad Brun for sig at han 1798–1801 sammen med sønnen Carl kunne slå sig ned i det B.ske hus i Kbh. Under hans ophold her besørgede B. en udgave af hans landsmand, historikeren Johannes Müllers breve til ham (Briefe eines jungen Gelehrten an seinen Freund, fortsat 1812) der vakte overordentlig opsigt.

Da Bonstetten 1801 forlod Danmark ledsagede B. ham til Schweiz for derefter selv at rejse videre til Rom. Efter hendes hjemkomst 1803 udviklede forholdet mellem ægtefællerne sig meget disharmonisk. Længslen efter Bonstetten gjorde hende livet i Kbh. uudholdeligt, og 1805 brød hun atter op for at tiltræde sin tredje, den sidste

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

og langvarigste rejse sydpå. Den første vinter levede hun i Genève sammen med Mme. de Staël og Bonstetten, april 1807 til august 1810 i Rom, oftest i samme selskab. I længden blev dette dog den ellers langmodige ægtemand for meget. Efter at han havde stillet B. et ultimatum om enten at vende hjem eller, mod at give afkald på datteren Ida, at forblive i Rom med en pension på 2000 spanske daler årligt, bestemte hun sig omsider 1810 til at vende hjem til Danmark for stedse. Bonstetten genså hun aldrig, men vedligeholdt korrespondancen med ham til hans død 1832. Noget godt forhold mellem ægtefællerne lod sig ikke mere istandbringe, men man fandt sig til rette i en facon hvor der navnlig fra hans side ikke lagdes skjul på uoverensstemmelsen, og som også tillod husets venner over for ægtefællerne selv at spøge dermed. Samlivet baseredes på den gensidige resignation at B. gav afkald på rejselivet og vennen, mens han til gengæld fandt sig i at hans hjem fyldtes med fremmede mennesker. Det B.ske hus (det senere Moltkes palæ) i Bredgade og landstedet Sophienholm ved Bagsværd sø var i den følgende årrække en salon i europæisk format. B. der havde set det meste der var værd at se i Europa, og truffet de fleste af sin samtids berømtheder, var udmærket skikket til at præsidere i en sådan salon hvor åndslivets og kunstens ypperste mødtes med aristokratiet, de fremmede diplomater og tilrejsende. De vanskeligheder, hendes døvhed afstedkom i selskabeligt samvær, afbødedes til dels af hendes store fortælletalent.

B.s *Gedichte*, 1795 fortsattes med *Neue Gedichte*, Darmstadt 1812 og *Neueste Gedichte*, Bonn 1820. Stilhistorisk henhører hendes poesi til Empfindsamkeit-kategorien, men med et vist klassicistisk præg. Stor selvstændig værdi har den ikke, dertil har hun haft for vanskeligt ved at frigøre sig for de forbilleder hun havde valgt sig. Oprindelig var det Klopstock, F. L. Stolberg og Hölty, senere blev det den schweiziske digter J. G. von Salis og navnlig Matthissons elegiske natursværmeri hun kom under indflydelse af; i hendes skønlitterære prosaarbejder er det den Gessnerske idyl man sporer. Mere værdifulde er hendes rejseskildringer, især i *Prosaische Schriften I–IV*, Zürich 1799–1801 der indeholder *Tagebuch über Rom* fra årene 1795–96, *Episoden aus Reisen I–II*, Zürich 1806–09 (III, Mannheim og Heidelberg 1816, IV, Leipzig 1818) som er udsprunget af et sind der i sjælden grad har været opladt for naturens skønhed og vidner om en ligefrem og intelligent kunstopfattelse. Særskilt kan nævnes hendes *Briefe aus Rom* 1808–10, Dresden 1816, hvori hun til dels som øjenvidne skildrer franskmændenes erobring af byen og pavens tilfangetagelse, samt hendes sidste bog *Römisches Leben I–II*, Leipzig 1833, hvis værdi navnlig beror på de mange livfulde billeder af det romerske folkeliv og de talrige indflettede karakteristikker af betydelige personligheder hun havde truffet i Rom. Blandt disse var Thorvaldsen hvis format hun tidligt forstod. Det var med hendes økonomiske bistand Thorvaldsens lermodel til Jasonstatuen 1802–03 blev afstøbt i gips, og hun lod 1812 en indgående biografisk artikel om ham trykke (i Athene IV, 1815, først trykt 1812 i Morgenblatt für gebildete Stände). Men hædersplads i B.s forfatterskab indtager ubetinget *Wahrheit aus Morgenträume*, med tillægget *Idas ästhetische Entwickelung*, en selvbiografisk skildring af de første 15 år i hendes liv der stadig har bevaret en friskhed og umiddelbarhed som virker uimodståelig selv på en moderne læser, og som desuden giver en kulturhistorisk interessant miljøskildring af livet i Struensee- og Guldbergtidens Kbh. Skønt B.s forfatterskab er skrevet på tysk tilhører hun dog også Danmark. Kosmopolit som hun var erklærede hun sig ude af stand til at føle eksklusiv fædrelandskærlighed, men talrige træk, fx hendes bevægelse hver gang hun ser Dannebrog i en fremmed havn, viser at hun følte sig som dansk, dvs. som borger i det dansk-tyske monarki. Og hvor stærk tilknytning hun end havde til tysk litteratur, havde hun dog en levende forståelse af de danske digtere, hvorom hendes forhold til Ewald, Baggesen, Oehlenschläger, J. L. Heiberg og Ingemann vidner; hun er da ej heller, som tidligere antaget, forfatter til den bekendte meget „tyske" pjece „Ausrufungen veranlasst durch Holger Danske und Holger Tydske" (1789). Imellem tysk og dansk var der hos hende ingen modsætning; i sin natur forenede hun ganske anderledes stridige elementer. „Welch eine sonderbare Mischung von Selbstbetrug und Klarheit diese Frau zu ihrer Existenz braucht, ist kaum denkbar", siger Goethe om hende; ved siden af det sværmeriske og sentimentale havde hun megen praktisk sans, og i hendes optegnelser står de eksalterede følelsesudbrud side om side med højst fornuftsmæssige betragtninger. Midt i al sin Überschwenglichkeit bevarede hun en naturlig menneskelighed med solide, værdifulde egenskaber som hjælpsomhed, trofasthed, sanddruhed, frisind og fordomsfrihed. Hvor rig hendes menneskekundskab var viser de udmærkede skildringer, hun er i stand til at levere af personer hun har kendt, det gælder således den værdifulde karakteristik hun på sin side har givet af Goethe, og det interessante portræt hun har tegnet af Mme de Staël. Sig selv var hun i stand til at opfatte med en velgørende selvironi.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Mens hun for Baggesen var „den rene, regelløse Natur" hæftede en senere tid sig ensidigt ved hvad der forkom affekteret hos hende. For nutidens øjne står hun som en af de skikkelser der forbinder 1700- og 1800-tallet, en tidstype af samme art som Kamma Rahbek, til hvem hun trods deres store væsensmodsætning var knyttet med megen sympati. Den 1975 udgivne intime brevveksling igennem tyve år mellem B. og Caroline v. Humboldt giver et indblik i B.s internationalt orienterede intellekt, men lader også ane hvor afgrænsede muligheder for selvudfoldelse hendes samtid gav en kvinde der ikke ville bryde med sit miljøs normer. □Afbildet som 15-årig på gruppebill. i silhouet af F. B. v. Wickede ca. 1780. Silhouetstik af J. G. Preisler ca. 1782 (Fr. borg), iflg. påskr. forestillende B. Mal. af Erik Pauelsen, 1789. Buste af J. J. Busch, 1796 (marmorekspl.; gipsekspl. i Thorvaldsens mus.), busten gengivet på mal. af P. F. Hetsch, 1803, Ida B. bekranser sin mors buste. Tegn. af G. L. Lahde, 1798 (Fr.borg), gentagelse bl.a. 1799 (Bakkehusmus., Kgl. bibl.). To min. af H. J. Aldenrath, den ene dateret 1818. Silhouet af G. A. W. v. Gerstenberg fra slutn. af 1820erne?. Miniature (Fr.borg), litograferet 1834 og gengivet i træsnit 1886 og af H. P. Hansen. Mal. af C. A. Jensen, 1836 (brændt på Fr.borg 1859). Portr.relief af H. E. Freund, 1836–37 (orig. model i glyptoteket, marmorekspl. på Petri urtegård). Afbildet på H. N. Hansens mal., Attitude, ca. 1894, og på V. Neiiendams, B. besøger Ewald 1778, ca. 1912. Ufuldendt pastel af J. L. Lund, tegn. af samme (bl.a. Kgl. bibl.). Tegning (Fr.borg). Litografi af Carl Henckel efter W. Heuer. Min. af Mlle Lozzi.

Kilder: F. B.: Wahrheit aus Morgenträumen, Aarau 1824; på dansk: Ungdoms-erindringer, 1917. Breife von Karl Viktor von Bonstetten an Friederike Brun, udg. Friedrich von Matthisson, I–II, Frankfurt 1829. Breve til og fra Adam Oehlenschläger I–V, 1945–50 44. Frauen zur Goethe Zeit. Ein Briefwechsel. Caroline von Humboldt – Friederike Brun, udg. Ilse Foerst-Crato, Düsseldorf 1975.

Lit.: [Johann Wit, kaldet von Dørring]: Schilderungen und Begebnisse eines Vielgereisten der ausruht I, Leipzig 1833 67–72. J. P. Mynster: Ved geheimekonferentsrådinde Frederikke Bruns jordefærd 31te marts 1835. Samme: Medd. fra Frederik Münters og Frederikke Münters ungdom, 1883. Oehlenschlägers erindringer I, 1850 237f; II, 1850 171 197f; III, 1850 15; IV, 1851 85 148–53. J. M. Thiele: Thorvaldsen. I–IV, 1851–56. W. & F. von Biedermann: Goethes Gespräche I, Leipzig 1909 231–37. Louis Bobé: F. B., født Münter og hendes kreds hjemme og ude, 1910. Samme: Efterladte papirer fra den Reventlowske familiekreds (se Münter). Valdemar Vedel i Nord. t., 1910 189–205. Walter Krebs: Friedrich von Matthisson, Berlin 1912. Georg Rosenthal i Zeitschr. für den deutschen Unterricht XXVI, 1912 620–23. Alois Heers: Das Leben Friedrich von Matthissons, Leipzig 1913, 123. Johs. Steenstrup: Den danske kvindes hist., 1917 20–27. Marie-L. Herking: Charles-Victor de Bonstetten, Lausanne 1921, 428. Friedrich Noack: Das Deutschtum in Rom, Berlin und Leipzig 1927 109f (med bibliografi). Rosa Olbrich: Die deutsch-dänische Dichterin Friederike Brun, ein Beitrag zur empfindsam-klassizistische Stilperiode, Breslau 1932. Dyveke Brun i Medd. fra Thorvaldsens museum, 1944 63–78. Kirsten Gram Holmström: Monodrama, attitudes, tableaux vivants. Studies on some trends of theatrical fashion 1770–1815, Sth. 1967. Sophienholm – som det var engang, 1973 (katalog v. Børge Ørsted).

Papirer i Kgl. bibl., Universitetsbibl., Rigsark. og Thorvaldsens museum.

Dyveke Helsted (R. Paulli)

Brun, Fritz, se **Brun, A.**

Brun, Johan Nordal, 1745–1816, biskop, forfatter. *21.3.1745 i Bynæsset v. Trondheim, †26.7.1816 i Bergen. F: handelsmand, senere gårdejer Svend Busch B. (1703–84) og Mette Catharina Nordal (1721–90). ~2.9.1773 på Edø, Nordmøre med Ingeborg Lind, *2.2.1746 på Edø, †7.8.1827 i Bergen, d. af Christen Erichsen L. og Elen Svendsdatter Myhre.

B.s opvækst i Trøndelagens natur gjorde ham til et ivrigt friluftsmenneske der dyrkede fiskeri og jagt, og allerede som tolvårig blev han indmeldt i Det nordenfjeldske skiløberkorps. Hjemmet var imidlertid stærkt religiøst, moderen læste Bibelen med ham, og da en ældre halvbroder kom hjem som teologisk kandidat blev det bestemt at han skulle gå samme vej. Han kom i Trondheims latinskole, hvor navnlig rektoren Gerhard Schøning fik betydning ved at vække hans historiske interesse; det talte til hans fantasi at nogle middelalderruiner i nærheden af hans fødested var „de truende levninger af Einar Tambeskælvers herresæde". Endnu inden sin studentereksamen 1763 forlovede han sig og stilede nu mod at blive kandidat. Som huslærer studerede han på egen hånd og fik 1767 lejlighed til at komme til Danmark og aflægge en beskeden teologisk embedseksamen. Han begyndte tillige at skrive religiøse digte af tungt og alvorligt præg, og for at vinde en beskytter formede han digtet *Naturens Navnedag* som en hyldest til Trondheims biskop, den lærde naturforsker J. E. Gunnerus. Han opnåede også at medfølge som sekretær, da denne i 1771 blev kaldt til København af Struensee for at bistå ved forhandlingerne om en universitetsreform. B. kunne dog ikke tilstrækkeligt tysk til at bestride sit hverv og måtte vige for en anden, og i øvrigt kom der intet ud af forhåbningerne om et norsk universitet. Skuffelserne kan have forstærket B.s fædrelandsfølelse som gav sig udslag i skålsangen *For Norge, Kiempers Fødeland/ Vi denne Skaal vil tømme,/*

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Og naar vi først faar Blod paa Tand,/ Vi sødt om Frihed drømme ... Selv om sangen næppe var udtryk for politisk separatisme, blev den benyttet med begejstring af tidens norskpatrioter og kunne ikke trykkes uden risiko for beslaglæggelse. – For at bringe sit lands digtning på højde med samtidens mønstre brugte han sin tvungne uvirksomhed til at studere Voltaires tragedier og skrev i denne stil *Zarine*, 1772, opmuntret af sin landsmand Niels Krog Bredal der som direktør for Det kgl. teater havde efterlyst originaltragedier på dansk. Stykket blev opført og præmieret – samt parodieret af en anden landsmand, Johan Herman Wessel – i „Kærlighed uden Strømper". Det er et drama om en fransk-klassisk kærlighedskonflikt i meget retorisk udførelse. Stoffet havde han for at smigre Guldberg der var den nye magthaver efter Struensees fald, hentet i dennes verdenshistorie. Guldberg lovede ham embede når han havde skrevet endnu et sørgespil med nationalt emne, men fandt knap smag i resultatet *Einar Tambeskielver* (1772). Det var inspireret af Schønings nyudkomne Norges Riges Historie og forherliger den trønderske sagahelt; på grund af den norskpatriotiske tone kunne det ikke opføres i København og blev først en snes år efter spillet af amatører i Bergen. Dog fik B. samme år stilling som kapellan i sin fødebygd; herfra udsendte han et forsvar mod kritikken af sit skuespil *Til Nordmænd om Troeskab mod Kongen og Kierlighed til Fædrenelandet*, 1773 hvor han hævder at den „borgerlige" loyalitet mod monarkiet og den „naturlige" fædrelandskærlighed ikke behøver at være i modstrid.

Han kunne nu ægte sin forlovede, men allerede året efter blev han mod sit ønske kaldet som sognepræst til Bergen hvor han kom til at virke resten af sin tid, fra 1793 som stiftsprovst og fra 1804 som biskop. Han var en myndig og veltalende prælat der røgtede sit kald i lutherskkonservativ ånd, med front både mod pietismen og rationalismen. Alligevel kunne han udvise human tolerance over H. N. Hauges frireligiøse vækkelse. Han visiterede sit stift samvittighedsfuldt trods en sygdom i foden, undtagen i sine sidste år, og har efterladt livfulde skildringer af sine visitatsrejser. Sin dramatiske digtning videreførte han i 1780erne og 1790erne med små holbergske intrigestykker for Bergens dramatiske selskab. Større kunstnerisk kraft har hans salmer og selskabsviser. Højdepunkterne i hans *Evangeliske Sange* er påskesalmen *Jesus lever, Graven brast* og pinsehymnen *Aand over Aander*. Hans verdslige samling *Mindre Digte* 1791 (udvidet udg. 1818) rummer adskillige friske sange om norsk natur og næringsliv, *Boer jeg paa det høie Field* til Bellmansk melodi, *Jeg tog min nystemte Cithar i Hænde* om udsigten fra Ulriken over Bergen; *Den norske Vinter* besynger vinterlandskabet, hvad der endnu var usædvanligt. Hans breve og „Journal" fra en rejse til København 1791 viser en djærv humor og ganske løssluppen prosa. – Som biskop var han et patriarkalsk samlingspunkt for egnen, et åndeligt centrum i handelsstaden. I de bevægede begivenheder op imod 1814 tog han levende del og fremstod efterhånden som en folkehøvding; traditionen vil endog vide at en delegation af borgere tilbød ham kongeværdigheden. Han var dog fast i sin respekt mod den givne øvrighed; med ildhu gik han ind for Christian Frederiks trone og så frem imod Norges selvstændighed. Selv efter nederlaget mod Sverige fik han udvirket at Bergens repræsentanter ved det overordentlige storting forpligtede sig til at stemme mod den nye union. Efter at denne var en kendsgerning, bøjede han sig loyalt, og han opnåede at blive respekteret og hædret af Carl Johan som efter hans død satte ham et monument i Bergens domkirke. – R. 1810. DM. 1813. K. 1812. □Mal. af Andreas Bergius, 1774, kopi af Hans Ødegaard (Norske selskab, Oslo). Tegn. af P. Ipsen, 1791 (ekspl. i Norske selskab). Tegnet og stukket af Lahde, 1805, samme type genfindes i adskillige træsnit, bl.a. af H. C. Olsen, og mange anonyme, og i litografier bl.a. af H. T. Winther efter gouache (Bymus., Oslo), af C. Simonsen, 1856, efter tegn. af Drejer (formentlig J. F. L. Drejer), af Georg Prahl efter tegn. af L. Sagen, af P. Gemzøe, 1877 m.fl. Relief af Hans Michelsen, 1824, til mindesmærke. Buste (domkirkens menighedshus, Oslo). Statue af J. F. Willumsen (ved Federikskirken, Kbh.).

J. N. B.: Visitats-journal 1794–1812, udg. S. Kolsrud m.fl., Oslo 1951. – Sofie Lindbæk: Fra det norske selskabs kreds, Kria, 1913. A. H. Winsnes: J. N. B., Kria, 1919. J. N. B. 1745–1945, Bergen 1945.

Mogens Brøndsted

Brun, Michael Wallem, 1819–91, teaterdirektør, forfatter. * 29.3.1819 i Bergen, † 13.5.1891 i Kbh. (Johs.), begr. sst. (Ass.). F: residerende kapellan, senere stiftsprovst Christen B. (1778–1847) og Anna Elisabeth Suhling (1778–1860). ~ 11.7. 1851 på Frbg. med Adelaide (Ida) Rosaline Rantzau, * 14.12.1825 i Kbh. (Fødsst.), † 29.11. 1909 sst., d. af major, greve Erhard R. til Skovgårde (1784–1829) og Frederikke Antoinette Rummelhoff (1794–1885).

B. fødtes i en gejstlig slægt i Bergen, allerede som dreng gik han til søs og endte som norsk styrmand, men 1843 afbrød han den maritime vej og rejste til Kbh. for at blive skuespiller eller digter. Vel nåede han ikke sine mål, men fik dog

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

på Det kgl. teater opført et par skuespil der ikke gjorde lykke (*De skandinaviske Brødre*, 1844; *Gustav III*, 1849); i øvrigt kredsede han omkring skuepladsen som redaktør af teaterbladet Thalia og rejste en tid som sekretær for violinvirtuosen Ole Bull, indtil han 1851 begyndte sin egentlige livsgerning med at overtage direktørstillingen for Odense teater hvor adskillige populære skuespillere modtog deres uddannelse under B.s vejledning, fx L. Stigaard og Fr. Madsen. „Det B.-ske selskab" var i ni år provinsens mest ansete og fik mellem de slesvigske krige af nationale grunde 1000 rdl. årlig i statsunderstøttelse mod at spille i de sønderjyske byer, navnlig Flensborg, men opnåede ikke samme anseelse ved sine direktorater i hovedstæderne, hverken da han ledede Kristiania teater (1869–72) eller i Kbh. hvor han efterhånden i korte perioder var direktør for Alhambras teater (1859 og 1864), Casino (1860–62; her hjemkaldte han Wilhelm *Wiehe og indførte Henrik Ibsen), Folketeatret (1873–76) og Dagmarteatret (1883–84). Hans utrættelige arbejde for denne scenes tilblivelse vil uden tvivl bevare hans navn. B. var en retskaffen, men uomgængelig natur der let kom i strid med sine medmennesker. Men bag hans væsens barskhed boede den folkelige romantiker som fandt udtryk i flere djærve komedier, fx *Gjøngehøvdingen*, 1865, efter Carit Etlar og *Ridderen af Randers Bro*, 1880, trykt 1881, efter B. S. Ingemann. En mand med B.s seje udholdenhed krævedes just for at rejse Kbh.s tredje privatscene. I syv år sled han for at nå målet, men da han støttet af bygherren fra 1880ernes begyndelse, snedkermester H. Hansen, omsider 7. 3.1883 kunne åbne Dagmarteatret, gled ledelsen ham snart af hænde. Allerede fra juni 1884 trak han sig tilbage til privatlivet mod en årlig afståelsessum for privilegiet. Siden udgav han sine livserindringer under titlerne *Fra Dreng til Mand*, 1885 og *Fra min Ungdom og Manddom*, s.å. Disse skrifter indeholder gode kulturhistoriske småtræk. – R. 1884. □Tegn. (Fr.borg). Træsnit 1872. Foto.

Pers.hist. t. 6.r. VI, 1915 211–17 (brev). – Viggo Lindstrom: Teatererindr. og oplevelser, 1925. Robert Neiiendam: Folketeatret 1845–1945, 1945. Samme: Fra kulisserne og scenen, 1966. Gunnar Sandfeld: Komedianter og skuespillere, 1971. – Slesv. min. forestillinger, 27.11.1853, Rigsark.

*Robert Neiiendam**

Brun, Niels, –1360–, biskop i Slesvig.

Da den tyskfødte biskop Henrik Warendorp var død i slutningen af 1350 eller begyndelsen af 1351, skred domkapitlet til valg uden hensyn til at paven 1330 havde reserveret sig besættelsen af Slesvig bispestol; man valgte en dansk mand, en af kirkens kanniker, B. – Slægtsnavnet er ikke overleveret fra samtiden men kendes kun gennem 1500-tallets slesvigske historikere. B. blev viet af ærkebispen af Lund og fungerede som biskop; men pave Clemens VI havde udnævnt Theoderik fra Minden og anerkendte ikke domkapitlets valg; først 1354 blev forholdet ordnet, idet Innocens VI beskikkede Theoderik til biskop af Minden og udnævnte B. til biskop af Slesvig. Man kender ikke meget til hans stiftstyre udover nogle breve der oftest er daterede fra Slesvig by eller bispeborgen Svabsted. Han nævnes ikke ved rigsmøder og andre sammenkomster i 1350erne og 1360erne hvor landets bisper var til stede; kun én gang finder vi hans navn i deres kreds i et afladsbrev fra Vordingborg 1366. Det fjendtlige forhold mellem kongen og hertugen har vel bidraget til at isolere ham. – 1362 hærgedes vestkysten af Slesvig af en stormflod der bortrev meget land. Paul *Cypræus (1536–1609) gengiver i sin slesvigske bispekrønike en gammel fortegnelse over de sogne der gik tabt og siger at den hidrører fra B.; Cornelius *Hamsfort (1546–1627) hentyder til samme stykke og karakteriserer i den anledning B. som en historiekyndig mand. Et spørgsmål er det dog om man med rette har hæftet biskop B.s navn ved denne „Catalogus" og om den i et og alt er til at stole på. – Endnu i juli 1368 får B. kvittering for penge han har sendt til Rom, men siden forekommer han ikke mere. Jan. 1370 udnævner paven hans eftermand.

Acta pontificum danica I, 1904. – P. Lauridsen i Hist. t. 6.r. I, 1887–88 358; 6.r. V, 1894–95 209–13. L. Moltesen: De avignonske pavers forhold til Danm., 1896 110 117f.

*Ellen Jørgensen**

Brun, Oscar, 1851–1921, landmand, politiker. *6.1.1851 på Lindersvold, Roholte sg. ved Præstø, †25.8.1921 på Krogerup, begr. i Humlebæk. F: amtmand, senere kammerherre, folketingsmand Petrus Friedrich (Fritz) Constantin B. (1813–88, ~2° 1854 med Regitza Sophie Vind, 1825–1901) og Vilhelmine (Mimi) Frølich (1817–52). ~3.7.1874 i Idestrup, Maribo amt med Ida Charlotte Sophie Tesdorpf, *27.10.1851 på Ourupgård, Idestrup sg., †30.5.1939 i Humlebæk, d. af godsejer, senere gehejmekonferensråd E. *T. (1817–89) og Mary Büsch (1820–75).

B. lærte landvæsen på Ourupgård hos E. Tesdorpf efter hvis død 1889 han overtog hovedgården Sædingegård på Lolland, som han drev til 1916; efter faderens død 1888 overtog han besiddelsen af hovedgården Krogerup ved Humlebæk hvortil han flyttede efter 1916 at have solgt Sædingegård; desuden var han besidder af det 3.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Tesdorpfske fideikommis. B. var en interesseret landmand som indførte forbedringer og mekaniske hjælpemidler i driften af sine ejendomme. Han havde desuden interesse for offentlige anliggender og kom efterhånden til at beklæde forskellige tillidsposter samt administrative stillinger i og uden for landbruget. Han var næstformand i repræsentantskabet for andelssukkerfabrikken Nykøbing, medlem af landsudvalget for anvendelse af udenlandsk arbejdskraft, af administrationen for Ringsted klosters fideikommis og det dermed forbundne Bügelske fideikommis, af Maribo amtsråd 1908–16 og af administrationen for Maribo amts tvangsarbejds-, arbejds- og plejeanstalt i Sakskøbing, formand for kontrolkomiteen i Genforsikringsaktieselskabet dansk Veritas og Erhvervsbankens bankråd, bestyrelsesmedlem i Foreningen for landøkonomisk fjerkræavl. Navnlig har B. udført et betydeligt arbejde som formand for Frejr, Danske landbrugeres andels-selskab der oprettedes 1894 med det formål at bringe producenter og forbrugere i mere direkte forbindelse med hinanden; selskabet blev kraftigt bekæmpet af handelsstanden i byerne, hvor der vaktes en uvilje mod B. så han 1902 blev vraget ved valget til landstinget, i hvilket han var blevet indvalgt som repræsentant for 5. kreds 1892. Han tilhørte højre og vandt ved sine taleevner og parlamentariske dygtighed en del indflydelse i partiet. Det var i de tider en uriaspost at stå som formand for Frejr; B. havde imidlertid ikke blot det fornødne mod og den tilstrækkelige rygrad, men han udviste desuden en ikke ringe evne til at forhandle sig frem og til at manøvrere mellem skærene. – Hofjægermester 1891. – R. 1899. □Mal. af V. Irminger 1920. Foto.

Tidsskr. for landøkonomi, 1921 373f. Th. Hauch-Fausbøll: Fundats for C. P. Bügels familiestiftelse, 1928 20. – Levnedsberetning i ordenskapitlet. Pap. i Rigsark.

*Anton Christensen**

Brunchmann, Anders Henriksen (Bræmsonius), 1690–1761, filolog, matematiker. *23.12.1690 i Halland, begr. 25.10.1761 i Kbh. (Trin.).

Efter at være blevet student fra Kbh.s skole 1710 tog B. 1715 teologisk attestats, og s.å. synes han at være blevet decanus på „Klosteret". Som sådan gjorde han sig særlig fortjent under Kbh.s brand 1728 idet det skyldtes ham – hvorledes ved vi ikke – at den endnu bevarede gamle konsistoriebygning med sit uerstattelige arkiv reddedes. Fra dekanposten skal han have taget sin afsked fordi han ikke efter sin anciennitet blev valgt til provst. Siden levede han i stor fattigdom hvad der bevægede konsistorium til 1751 at beslutte „at den gamle B., som i Brandens Tid reddede Konsistorium, aarlig noget tilstrækkeligt af Trinitatis fattiges Penge maa tillægges". – Hans skrifter vidner om en temmelig omfattende lærdom, men hæver sig ikke over tidens almindelige standpunkt; således hans *Grammatica Latina harmonica*, 1734 og 1754, *Grammatica Ebræa*, 1727 og 1733, *Harmonia lingvarum, Teutonicæ, Danicæ, Sveticæ*, en kortfattet tysk, dansk og svensk grammatik på dansk, 1750, en lille afhandling *Specimen regulæ: litteræ unius organi facile inter se permutantur*, 1717 (og som tillæg til det foregående skrift) der hviler på betragtningen af hebraisk som det fælles ursprog og går ud på at forsvare forskellige ordafledninger fra dette sprog, o.fl.a. Han har også skrevet et par bøger af matematisk indhold, en *Arithmetica* på dansk, 1744 og *Regnekunsten, Algebra, Geometria* osv., 1757.

Danske saml. IV, 1868–69 79. L. Engelstoft og E. C. Werlauff: Udsigt over Kbh.s universitetsbygnings hist., 1836 44 48. M. N. C. Hall Rasmussen i Geneal.-biogr. arkiv, 1840–49 349–51.

*Kr. Sandfeld**

Brunsmand, Johan, 1637–1707, præst, forfatter. *30.10.1637 i Trondheim, †25.7.1707 i Kbh., begr. i Nikolaj k. sst. F: præst og forstander for Trondheim hospital og assessor i kapitlet Bernhard B. († 1659) og Margrethe († 1664). ~1687 med Magdalene Klauman, *ca. 1635, begr. 20.11.1700 i Kbh. (~1° 1675 med postmester Rasmus Andersen, begr. 1684), d. af islandsk købmand i Kbh. Isak K. (ca. 1616–75) og Anne Marie Fleischer († 1683).

B. der ved forskellige ulykker i sine første leveår pådrog sig et svageligt helbred kom efter nogle års privatundervisning i Trondheim skole hvorfra han blev dimitteret 1658. Da byen ved Roskildefreden netop var blevet afstået til Sverige, påbegyndte han – efter et kort ophold i Lübeck og Hamborg – sine studier i Uppsala. Han besøgte også gymnasiet i Härnösand, men efter den endelige fredsslutning rejste han tilbage til Trondheim og derfra, i foråret 1661, til København. Her fik han plads på Regensen hvor han (fra 1664) gjorde sig bemærket ved at udgive og forsvare en række teologiske og filosofiske disputatser. Sent på året 1668 blev han kaldet til rektor på Herlufsholm hvor han tilbragte ni år; 1669 tog han magistergraden. Da stiftelsen ved denne tid ikke blot havde en betrængt økonomi men tillige et usædvanlig lavt elevtal havde B. god tid til ved siden af skolearbejdet også at dyrke sine litterære interesser. Efter at han 1677 havde taget afsked med rektoratet ernærede han sig i København som forfatter og manuduktør, og i januar 1679 fik han embedet som præst ved

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Vartov hospital og ved Børnehuset og Pesthuset (ved sidstnævnte to steder dog kun til 1685). Hans ægteskab var måske mest af alt et lykkeligt fornuftsparti, men hans tilsyneladende formuende hustrus død i 1700 var årsag til mange sorger og bekymringer, ikke mindst derved at skiftet med hendes børn af første ægteskab tvang ham til ved auktion at skille sig af med størstedelen af sit bibliotek. Alligevel efterlod han sig ved sin død en omfattende samling af både bøger og håndskrifter samt en række uudgivne arbejder som nu er bortkommet.

Som teolog repræsenterede B. en streng luthersk ortodoksi, men var dog tydelig nok også påvirket af den engelske retning med dens stærke interesse for en „praktisk" kristendom. Han sad inde med en omfattende lærdom i flere fag og rådede over en betydelig stilistisk færdighed, ikke mindst var han en stiv latiner. Hans skribentvirksomhed spænder over videnskabelige og populære værker, salmer og breve, og som så mange af sin tids ortodokse teologer havde han desuden en fremtrædende lyst til at kaste sig ind i heftig polemik. Gentagne gange drog han sværdet mod katolikker og reformerte til forsvar for den lutherske kirke og teologi, ligesom han også udtalte sig skarpt mod den begyndende pietisme. Af hans værker opnåede de to folkelige og opbyggelige skrifter som han udgav mens han var rektor på Herlufsholm størst udbredelse. I det ene *Francisci Spiræ Fortvifflelsis Historie, udaff troværdige Mænds Skrifter sammendragen*, 1673 (og senere udg.) berettede han om denne ulykkelige italienske jurist der efter først at være gået over til lutherdommen senere fornægtede sin overbevisning under pres fra inkvisitionen og derpå døde i græmmelse over at have givet efter. Den løftede pegefinger er ikke til at tage fejl af, og det var da næppe uden brod at B. sendte et eksemplar af bogen til Niels Stensens søster i København, hvorved den kom Stensen i hænde og af ham blev opfattet som møntet på sig. I et brev til B. tog han sig for at levere et forsvar for den katolske kirkes lære, og det affødte fra B.s side et vidtløftigt og lærd gensvar med polemiske udfald af temmelig rå karakter. 1680 samlede og udgav B. deres brevveksling herom, og 1684 gjorde han endnu et forgæves forsøg på at drage Stensen tilbage til lutherdommen. B.s næste skrift der især har bevaret hans navn til vore dage *Et Forfærdeligt Huus-Kaars*, 1674 (og senere udg.) beretter på grundlag af bl.a. retskilder udførligt om den omfattende djævlebesættelse i Køge fra århundredets begyndelse. Var den skrevet som formaning og advarsel, så blev den dog også læst for spænding og gru og bidrog derved til at holde trolddomsforestillinger i live.

Den blev oversat til tysk og latin, men til B.s store fortrydelse var modtagelsen i udlandet ikke udelt positiv, bl.a. blev den i Holland mødt af skarp modsigelse idet den descartesiansk frisindede teolog Balthasar Bekker i 4. bog af sin „De betoverde Wereld" (1693) brugte et kapitel på at give en naturlig forklaring på Køge-sagens unaturlige forløb. B.s harme kom til udtryk i breve, og i *En Liden kort og enfoldig Erklering*, 1700 kalder han Bekker „et helvedes afskum".

Blandt B.s utrykte arbejder indtages førstepladsen af hans redaktion på 7 bind af Peder Hansen Resens 39 bd. store topografi *Atlas Danicus*, som han 1685 havde fået overdraget at forkorte men hvoraf størstedelen brændte 1728. Af hans trykte arbejder kan især nævnes det polemiske indlæg mod den tyske præst Joh. Lyser i striden om polygamiets berettigelse (1678) og mod Bossuet til forsvar for den lutherske kirke (1694), en stedsevarende kalender med småvers om årets gang (1688), en lærd kommentar til apokalypsen (1696), og en afhandling om accentuationen i hebraisk (1708). Med Kingos salmer som forbillede har B. skrevet *Aandelig Siunge-Lyst* 1676 (2. udg. 1687 med titel *Den siungende Himmel-Lyst*) der vel ikke rober stort poetisk talent men vidner om forfatterens alvorlige religiøse følelse. Til B.s forfattervirksomhed kan i en vis forstand også henregnes hans omfattende korrespondance med danske og udenlandske teologer.

Dän. Bibliothec IV, 1743 422–76; VI, 1745 347–428; VIII, 1746 565–616. J. B.: Køge huskors, med indledn. og noter ved Anders Bæksted, 1953. – Programma funebre 1.8.1707. G. L. Wad: Medd. om rektorerne på Herlufsholm 1565–1878, 1878 171–94. Wilh. Plenkers: Der Däne Niels Stensen, 1884 102–11. Danske mag. 6.r. II, 1916 53. Pers. hist. t. 7.r. V, 1921 34f. Ellen Jørgensen i Hist. t. 9.r. IV, 1925–26 193–97. Gunnar Knudsen i Fortid og nutid XI, 1935–36 149–52. Nils Schiørring: Det 16. og 17. årh. dsk. visesang I, 1950. G. Scherz: Niels Stensen, 1964 102 139. Anders Malling: Dansk salmehist. VI, 1971 134f. – Breve i Kgl. bibl.

H. A. Hens (Bjørn Kornerup)

Brusendorff, Ove, * 1909, filmhistoriker, oversætter. * 10.3.1909 i Kolding. F: adjunkt, senere lektor Ernst Octavius B. (1867–1934) og Jacobine Oline Larssen (1866–1951). ~1936 med skuespiller Clara Østø, d. af gårdejer Laust Østergaard og Sigrid Brøchner Jacobsen. Ægteskabet opløst.

B. blev student i Kolding 1927. 1929 udsendte han digtsamlingen *Ynglingen*. I København tilhørte han kredsen omkring Jens August Schade, Tom Kristensen, Johannes Wulff og Sigfred Pedersen. 1931–36 var han ansat ved Sparekassen for Kbh. og Omegn. Begyndte 1939 udgivelsen af trebindsværket *Filmen* (afsluttet 1941) der var det første filmhistoriske opslags-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

værk på dansk. Dette pionerarbejde førte til ansættelse 1940–41 ved Nordisk Films arkiv. Fra 1942 arbejdede B. under Dansk Kulturfilm hvis museumsudvalg oprettede et filmarkiv af museumsagtig karakter med B. som leder. Arkivet fik 1947 navnet Det danske filmmuseum og godkendtes 1950 som selvejende institution med B. som direktør. Under B.s ledelse, til 1960, begyndte museet regelmæssige filmforevisninger, åbnede udlånsbibliotek og etablerede sig som institution for arkivering af film, filmbilleder, filmlitteratur og filmmuseale genstande. Fra 1954 udsendte museet tidsskriftet Kosmorama. B. blev æresvicepræsident for La Fédération Internationale des Archives du Film (FIAF) 1956. Fra 1960 ledede B. Carlton-biografen der op gennem 60erne fik voksende betydning som premiere-biograf for film af en række af tidens betydelige instruktører: J.-L. Godard, F. Truffaut, J. Demy. B. forsøgte at fortsætte kvalitetsrepertoiret på biograferne Hjerter Dame og Roxy som han en tid også havde bevilling til. Han har desuden været jury-medlem ved Veneziafestivalen 1964 samt medvirket som skuespiller i Hans Kristensens debutfilm *Flugten*, 1973 og i Franz Ernsts TV-film *Privatlivets fred*, 1974.

B.s litterære virksomhed omfatter en lang række oversættelser, hovedsagelig af moderne engelsk og amerikansk litteratur, bl.a. James Joyce *Dublin Fortællinger*, 1942, F. Scott Fitzgeralds *Den store Gatsby*, 1948 og Edgar Lee Masters *Spoon River Antologien*, 1935 som Tom Kristensen spåede „ville indgå som et led i rækken af klassiske danske oversættelser". B. forestod udgivelsen i 1954 af Fr. *Schybergs *Skuespillerens kunst* der udkom efter Schybergs død. B. har også været en pioner på den erotiske litteraturs område, dels som udgiver af antologier med erotika som *Frimodige fortællinger*, 1954, *Kærlighedens kavalkade*, 1955 og *Erotisk antologi*, 1957, dels som egentlig forfatter begyndende med trebindsværket *Erotikkens Historie*, 1938 og videre *Kærlighedens billedbog*, 1956–58, i samarbejde med Poul *Henningsen. Til 60ernes bølge af litterær erotisk frigørelse bidrog B. bl.a. med en ny udgave af *Erotikkens historie*, 1961–62 i samarbejde med Poul Henningsen, og *Illustreret populært seksualleksikon*, 1963–64, i samarbejde med J. *Fabricius-Møller. Til den danske udgave, 1963, af den engelske erotiske 1700-tals klassiker, Fanny Hill, bidrog B. med en efterskrift. Pornografi-sigtelsen mod forlaget Thaning & Appel hvor B. også har virket som konsulent sluttede med frifindelse ved højesteret 1965 hvilket var medvirkende til pornografi-paragraffens lempelse 1967 og ophævelse 1974.

B. kombinerede sin film- og erotika-interesse dels i Carltons repertoire der også omfattede kunstneriske erotiske film som Vilgot Sjömans Jeg er nysgerrig, dels i to bøger om film og erotik *Erotik for millioner*, 1957, med Poul Henningsen, og *Erotik i filmen*, 1965 med Poul Malmkjær. 1978 udnævnt til æresmedlem af Sammenslutningen af danske filminstruktører. □Mal. af Søren Hjorth Nielsen, 1930; af Mogens Kragh Pedersen, 1946. Foto.

Fl. Bergsøe, Det underlige år, 1945.

Peter Schepelern

Brusendorff, Aage, 1887–1932, engelsk filolog. * 15.12.1887 i Århus (Frue), † 21.6.1932 i Kbh., begr. sst. (Vestre). F: kaptajn af infanteriet Claus Carl Gustav B. (1850–1933, ~ 1° 1878 med Anna Nielsen, 1852–79) og telegrafist Anna Georgine Linneballe (1863–1917). ~ 1° 16.11.1917 i Kbh. (b.v.) med translatør i engelsk Harriet Oppenhejm, * 15.12.1887 i Kbh. (Mos.), † 21.8.1959 i Kbh., d. af overretssagfører Gerson O. (1848–1925) og Selly Lewisohn (1856–1930). Ægteskabet opløst 1926, hun genantog sit pigenavn. ~ 2° 26.10.1926 i Kbh. (Frederiks) med mag. art. Ebba Merete Kraft, * 29.5.1901 i Vridsløselille, † 2.6.1935 på Vejlefjord sanatorium, d. af inspektionsassistent, senere inspektør ved fængselsvæsenet, dr. phil. Alexander K. (1863–1906) og Karen Margrethe Christiansen (1865–1959).

B. blev student fra Århus 1906 og studerede først historie og arkæologi, men skiftede studium og tog 1916 magisterkonferens i engelsk. 1921 blev han docent i engelsk ved universitetet hvor han 1925 blev Otto *Jespersens efterfølger som professor. 1930–31 var han visiting professor ved to amerikanske universiteter. B. var en impulsiv natur og en overordentlig kundskabsrig og selvstændig videnskabsmand, der i sin store disputats *The Chaucer Tradition*, 1925 (oprindelig antaget af fakultetet i dansk form) bl.a. gjorde rede for det vanskelige slægtskabsforhold mellem Chaucermanuskripterne og gav bidrag af afgørende betydning til diskussionen om værkernes ægthed. Også hans principielle betragtninger over filologisk metode var af stor værdi. Hans øvrige produktion blev kun et par udmærkede afhandlinger, hvoraf bør fremhæves hans forsøg på at løse det stærkt diskuterede problem „de omskrevne tider" på engelsk (i Festskriftet til Otto Jespersen, 1930) og nogle mere populære artikler om faglige emner. B. gik med stor iver op i det praktiske universitetsarbejde, og hans uventede død for egen hånd var et stort tab både for universitetet og for engelsk filologi i Danmark. □Foto.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Otto Jespersen i Arosia nov. 1932. C. A. Bodelsen i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1932. Erik Rindom i Politiken 22.6.1932. Berl. tid. s.d.

*Niels Haislund**

Bruun

Der findes adskillige slægter B. som ikke indbyrdes står i forbindelse med hinanden.

I. „De Fredericia Bruun'er" kan følges tilbage til Iver Hansen med tilnavnet Tjufkjær, formentlig efter landsbyen Tiufkær i Smidstrup sg. Han blev handelsmand i Fredericia hvor han 1657 ægtede Gye Hansdatter († 1707), der har givet navn til slægten. Deres søn Johannes Iversen B. (1671–1731) var købmand og rådmand i Fredericia og far til Bertel Johansen B. (1708–61), ligeledes købmand og rådmand i Fredericia. Slægten har givet navn til lokaliteten Bruunshåb, Asmild sg. ved Viborg. (Tavle I).
P. D. *B.s hustru Reinholdine Wilhelmine Christine Schønheyder (1804–83) var d. af rentekammerdirektør Johan Franciscus Gottlieb *S. (1773–1850).

Lengnicks stamtvl. II. Jørgen Swane: Købmand i Fredericia, justitsråd Bertel Bruun 1767–1827 og Magdalene Barbara Brochners, 1786–1831, samlede descendens, 1948. Samme i Vejle amts årbog, 1951 103–46. Familiearkiv i Rigsark.

II. En slægt der kan føres tilbage til Peder Nielsøn Boesen fra Hannæs († 1649), købmand i Ålborg, hvis søn, sognepræst i Skæve Jacob Pedersen B. (1645–1717) var opkaldt efter præsten Jacob Hansen Brunov, Ålborg Budolfi. (Tavle II).
Oluf *B.s første hustru Conradine Sophie Rostgaard (1704–58) var d. af gehejmearkivar Frederik *R.

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske slægter III, 1915 30–65.

III. En slægt, hvis med sikkerhed først kendte mand er Thomas Povelsen B. der nævnes 1645 og 1661 som skrædder i Kbh. og hvis søn Andreas B. (1654–1705) blev provst i Bergen. (Tavle III).

H. P. G. K. Bruun i Pers.hist. t. 5 r.III, 1906 100–09.

IV. En slægt nedstammende fra bonde i Kvong, V. Horne hrd., Søren Hansen B., hvis søn var hyrekusk Hans Sørensen B. (1740–1826). (Tavle IV).

C. Bruun: Gennem 100 år. Små tids- og karakterbilleder i biografisk ramme, 1879.

Endvidere kan følgende slægtsmæssige forbindelser mellem nogle af de øvrige biograferede personer B. nævnes: en slægt der føres tilbage til borgmester Jacob *Madsen (1596–1653), hvis børn antog hans hustru Karen Eilersdatters første mand Iver B.s slægtsnavn; til denne slægt hører professor T. C. *B. (1750–1834).
En slægt nedstammende fra Hans Rasmussen B., daglønner i Assens; fra denne slægt er biograferet hrs. Hans Henrik *B. og hrs. Jonas *B., ~ privatsekretær hos dronning Ingrid Sybille B., d. af ambassadør Eduard *Reventlow (1883–1963).

Louis Bobé i Pers.hist. t. 7.r. IV, 1920 278–82. Slægtstavlesamlingen 1931. H. Werner: Slægten B. fra Assens. Hans Rasmussen B.s dsk. efterslægt, 1968.

Hans H. Worsøe

Bruun, Alfred Ludvig, 1858–1923, havebrugsteoretiker. * 16.8.1858 i Hjørring, † 20.3.1923 på Frbg., begr. sst. F: forfatteren Camillo *B. (1818–80) og Elise Frederikke Koefoed (1821–

Tavle I

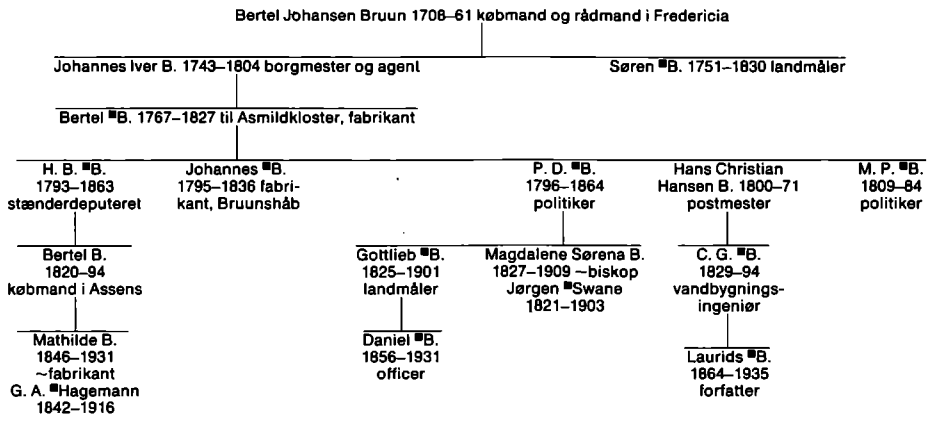

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Tavle II

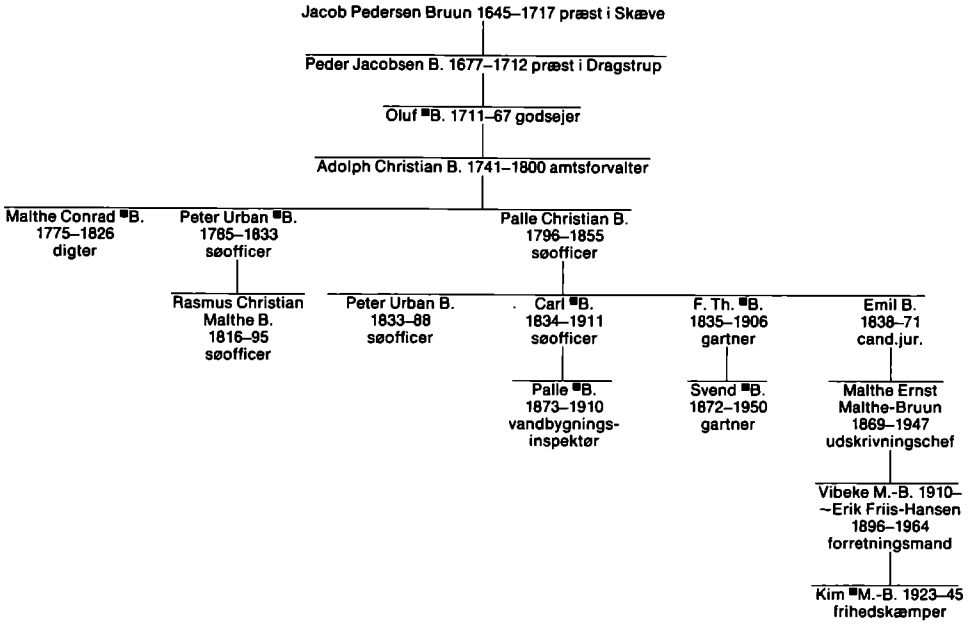

Tavle III

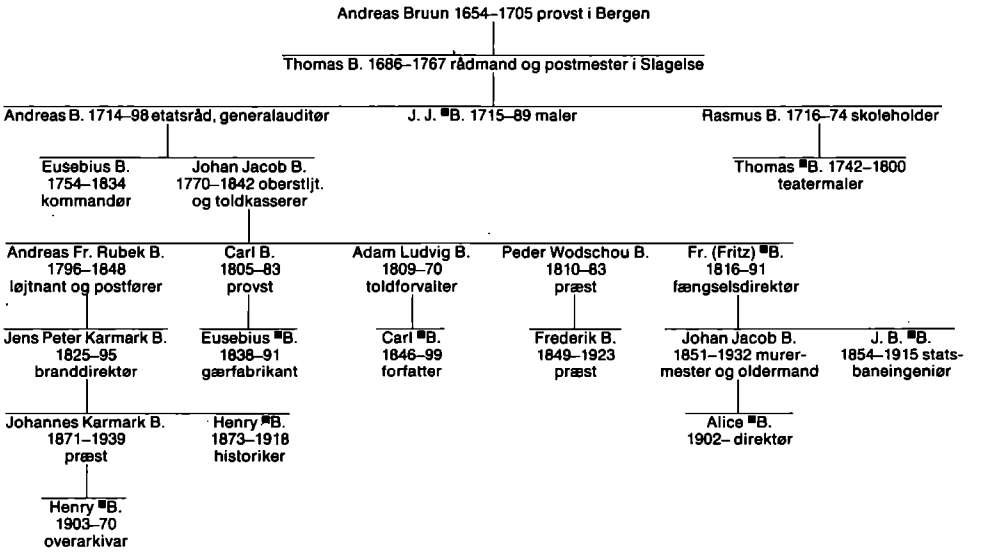

86). ~22.12.1916 i Kbh. (Frihavnsk.) med Astrid Marie Jacoba Marlow, *23.6.1875 i Kbh. (Frbg.), †31.10.1939 på Frbg., d. af grosserer, fabrikant, senere direktør for De danske maltfabrikker Jacob Anthon M. (1825–1910) og Marie Helene Kirstine Thorsen (1848–1922). Navneforandring fra Morthensen 20.4.1903.

B. fik sin uddannelse som gartnerelev hos gart-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Tavle IV

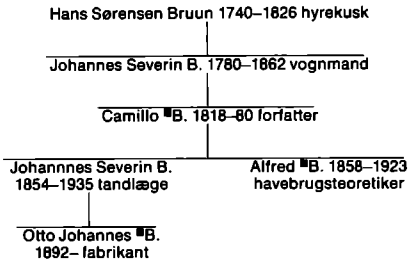

ner Olsen på Holsteinborg og ved Rosenborg gartnerlæreanstalt. Han afsluttede sine studier på landbohøjskolen med havebrugseksamen 1880 og var derefter et par år ansat hos gartner Bøgh i Horsens. Derefter arbejdede han i udenlandske gartnerier de to følgende år, dels hos Lawson i Edinburgh, dels hos Hugh Low & Co. i London og dels hos Gebrüder Dippe i Quedlinburg. 1884 begyndte hans 40 år lange virke på landbohøjskolen, først som assistent for professorerne i botanik og havebrug, fra 1892 som gartner og fra 1896 tillige som docent. 1908 blev han udnævnt til professor og efor for haverne (landbohøjskolens have og Forstbotanisk have i Charlottenlund). Han underviste i havebrugslære, frugtavl og planteskoledrift. B.s store viden, grundighed og selvkritik kom ham især til gode i hans litterære virksomhed: i Den kgl. veterinær- og landbohøjskoles festskrift 1908 artikler om *Landbohøjskolens Haver*, i Danmarks Havebrug og Gartneri, 1920 om havebrugsundervisning og om Danmarks frugtavl og i Illustreret Havebog om frugtavl. Dette afsnit udkom senere som en selvstændig bog med titlen *Frugthaven. Grundlag for Forelæsninger om almindelig Havebrugslære*, 1922. Desuden skrev han en lang række artikler i Gartnertidende, Haven, Tidsskrift for Skovbrug, Landmandsbogen og Nordisk illustreret Havebrugsleksikon. B. var medlem af bestyrelsen for Det kgl. danske haveselskab fra 1894–1922, de sidste syv år som formand, han var bestyrelsesmedlem af De samvirkende danske haveselskaber, 1900–07 sekretær. Af havebrugsorganisationerne var han udpeget som medlem i statens planteavlsudvalg fra 1917–23. R. 1921. □Portræt (landbohøjskolen). Foto.

Gartnertid., 1908 133; 1923 149f. C. Mariboe i Haven, 1923, 65f. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Åge Nicolaisen

Bruun, Alice, * 1902, direktør for sygekassevæsenet. * 19.10.1902 i Charlottenlund (Ordrup). F: murermester, oldermand Johan Jakob B. (1851–1932) og Ella Holbøll (1869–1943). Ugift.

B. blev student fra Zahles skole 1921, studerede derefter jura og blev kandidat 1927. Hun blev forretningsfører i den private velgørende institution Mødrehjælpen. 1931 blev hun ansat i socialministeriet hvor hun virkede til 1953. I de første år havde hun særlige opgaver inden for børneforsorgen, døveforsorgen og åndssvageforsorgen. Hun repræsenterede socialministeriet i den første svangerskabskommission og i kommissionen om den enlige mor. Fra 1943 deltog hun i det på privat initiativ nedsatte udvalg der udarbejdede forslag til den fremtidige ordning af de lægeligt-sociale forhold i Danmark, forslag der senere i vid udstrækning blev ført ud i livet. Efter krigen organiserede hun hjælpearbejdet for de russiske og baltiske flygtninge der i krigens sidste tid var strandet i Danmark, og hun var med til at oprette flygtningealderdomshjemmet i Dragsbæk ved Thisted.

1946 indledte Danmark sin deltagelse i det sociale arbejde under FN, og B. blev medlem af FNs sociale kommission 1946 – 1950. 1956 var hun tilforordnet den danske delegation ved FNs generalforsamling. Fra 1951 var hun medlem af udvalget vedrørende de erhvervshæmmede, et arbejde der resulterede i revalideringsloven af 1960. 1953 blev hun direktør for sygekassevæsenet, og i de følgende 20 år udførte hun et stort arbejde med at forbedre den danske sygesikringsordning. Specielt kan nævnes hendes indsats for bedre regler for medicinhjælp, tilskud til befordring til læge og sygehus, tilskud til behandling hos speciallæge, og sygedagpenge. Hun var blandt de bærende kræfter i det reformarbejde som resulterede i at sygekasserne blev afskaffet og sygesikringen blev overtaget af det offentlige. Da denne reform skulle træde i kraft 1973 havde B. allerede passeret 70-årsdagen, men efter socialministerens anmodning fortsatte hun i sit embede indtil sygekassernes afvikling var vel gennemført.

B. har desuden været med i meget organisationsarbejde på det sociale felt, bl.a. i Gigtforeningen, Kræftens bekæmpelse, Vanførefonden. Da Grønlandsskibet Hans Hedtoft forliste i 1958 blev der oprettet en fond til støtte for de efterladte, både i Danmark og på Grønland. B. var medstifter af fonden og sad i dens bestyrelse. En særlig indsats gjorde hun inden for det frivillige sociale arbejde i sin hjemby Kbh.; hun var formand for Settlementet Saxogården 1949–1978. I 1956 var hun med-initiativtager til oprettelse af Vesterbros ungdomsgård og formand for dennes bestyrelse til 1978. Desuden var hun 1962–1975 formand for Dansk-jugoslavisk forening. – R.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1951. R[1] 1954. K. 1968. □Mal. af Knud Agger. (Vejle mus.). Foto.

Fanny Hartmann

Bruun, Andreas, 1737–88, pakhusforvalter. * 1737 i Kristiania, † 16.6.1788 i Kbh. (Holmens), begr. ved Holmens k. F: toldbetjent Christian B. († ca. 1751) og Mette Andersdatter Baar († 1773, ~2° 1753 med vinhandler Jean Valleau). ~1° 1767 med Sidsel Cathrine Soelberg, døbt 17.8.1736 i Kbh., † 11.2.1777, d. af justitsskipper ved Holmen Christian S. († senest 1763) og Marie Elisabeth de Nes († tidligst 1762). ~2° 1784 med Christiane Conradine Sophia Juritz, * 1745 i Kbh., † 20.3.1819 sst., d. af proviantforvalter ved Laurvigs grevskab Christian Conrad Sophus J. (~2° med N. N.) og Justine Christensdatter.

Fra ungdommen var B. formentlig beskæftiget ved handelen og skibsfarten på Island, i hvert fald blev han „overtaget" sammen med Islandshandelen da denne 1783 indgik i Det kongelige octroyerede almindelige Handels Compagnies mange aktiviteter, hvoriblandt Grønlandshandelen. 1767 blev han udsendt som assistent ved Ritenbenk, hvorfra han 1769 anlagde „Colonie-Rosenkrantz", rejste til København 1770, blev udsendt igen året efter til samme sted for at flytte kolonien til Upernavik 1772 som han ledede indtil 1775. 1777–79 foretog han rekognosceringsrejser i Julianehåb distrikt. 1779–81 var han ansat ved Den kongelige grønlandske handels kontor i København, 1781 pakhusforvalter ved Det kongelige dansk-norsk-slesvigske og holstenske Handels- og Kanalkompagni. – I de perioder hvor han ledede kolonianlæg i det dengang nordligste område var han gentagne gange plaget af sygdom ledsaget af skørbug. Til trods herfor gennemførte han sine forsæt, men måtte til slut af helbredshensyn opgive ledelsen. Rekognosceringsrejserne i Julianehåb distrikt 1777–79 foretog han sammen med Aron *Arctander. B.s formål var at undersøge mulighederne for kvægavl, især fåreavl. Hans opgave var foranlediget af tanken om bosættelse af fåreavlende islændinge eller færinger, for denne sidste gang foreslået af John *Erichsen. B.s rapporter må ikke have virket fremmende for ideen, for projektet blev ikke til noget. – Efter disse rejser magtede B. ikke at yde mere i den nordlige tjeneste.

H. Ostermann: Nordmænd på Grønland I, Oslo 1940 175–83. „Dagbog holden 1777 og 1778" i Medd. fra Norges Svalbard- og ishavs-undersøgelser nr. 58, 1944 1–57. F. Gad: Grønlands hist. II, 1969. – Dagbog i Rigsark.

Finn Gad

Bruun, Kaj **Angelo** Zeuthen, 1898–1956, skuespiller. * 15.7.1898 i Nakskov, † 30.3.1956 på Esbønderup sygehus, urne på Solbjerg kgd., Frbg. F: skuespiller Cajus *B. (1866–1919) og Clara Bentzen (1859–1924). ~1° 2.12.1925 i Kbh. (b.v.) med skuespiller Gerda Julie Karla Madsen, * 4.1.1902 i Kbh., d. af skotøjsfabrikant Johannes M. (1876–1935) og Andrea Marie Sofie Nielsen (1871–1947). Ægteskabet opløst. ~2° 3.9.1937 med skuespiller Inger Valborg Lassen, * 27.7.1911 i Varde, † 29.12.1957, d. af kommunelærer, cand. mag., senere skoledirektør i Odense Valdemar Sigfred Charles L. (1868–1939) og Harriet Valborg Rasmine Schmidt (1875–1936). Ægteskabet opløst.

B. var som kunstner meget forskellig fra sin far, men de gik begge uden uddannelse til teatret af indre trang, og de udviklede sig langsomt. Han begyndte beskedent på Århus teater, rejste i provinserne og havde sin egentlige debut på Betty Nansen-teatret 16.12.1921 som Sannæs i Bjørnsons *En Fallit*. Senere blev han ansat ved Det ny teater, Folketeatret og Dagmarteatret, hvor han vakte opsigt som lystspilskuespiller, karakteristisk ved en egen mut natur der kunne bryde ud i galgenhumor. (Pompejus i *Lige for Lige* og Camwan i *Mens Præsten sover*). 1927 levendegjorde han en drømmende Armand i *Kameliadamen*, og fra 1939 skabte han hovedrollerne i en række af Folketeatrets største succeser (Cronins *Guderne ler*, Gandrups *Lazarus* og *Munken gaar i Enge*, Shaws *Pygmalion*, Anouilhs *Dans under Stjernerne*, Giraudoux' *Amphitryon 38* og Sheridans *Bagtalelsens Skole*). Han spillede den godhjertede galning Charles Surface, og selv om det historiske kostume ikke tiltalte den moderne skuespiller hørte Shylock i *Købmanden i Venedig* til hans bedste roller.

Hans åndelige slægtskab med Soya bevirkede at han fik sine største kunstneriske sejre i *Brudstykker af et Mønster* (filmet som *Soldaten og Jenny*), som ingeniør Borch i *30 Aars Henstand* og ikke mindst som den deforme arkitekt Isling i *Efter* (filmet som *Tre Aar efter*). En af hans betydeligste roller var også den desillusionerede stationsforstander i Leck Fischers *Manden i Maanen*. I de senere år var han free lance, og hans sidste optræden i Kbh. var på Folketeatret i efteråret 1955 i *Mandagseventyr*. Derefter drog han på turné med *Du kan ikke ta' det med Dig*. I filmen havde han bl.a. skabt den sindssyge morder i Bodil Ipsens filmatisering af Tavs Neiiendams hørespil *Mordets Melodi*, og hans sidste rolle blev dameskrædderen i filmen *Kispus* hvor han ypperligt karakteriserede en feminin type. 1956 døde B. ved et ulykkestilfælde efter et fald på en trappe. Efter at have givet et præcist og overbe-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

visende udtryk for datidens unge mand voksede B. i karakterrollerne. Hans kunst blev rig på sjælelig spænding, en blanding af blufærdighed og kynisme der udtryktes med en nervøs, søgende uro isprængt melankoli. □Tegn. af Jensenius ca. 1928. Malet selvportr. 1942 (Teatermus.). Tegn. af Hans Bendix 1947 og 1955 (begge Teatermus.). Foto.

Robert Neiiendam: Folketeatret 1845–1945, 1945 248–51. Thorvald Larsen i Berl.tid. 12.1.1961. – Film på Det da. filmmuseum.

Klaus Neiiendam

Bruun, Anne Kirstine, 1853–1934, kvindesagsforkæmper, lærer. * 14.2.1853 i Varde, † 11.7.1934 i Kalundborg, urne på Bispebjerg kgd., Kbh. F: skræddermester Hans Christian B. (1819–79) og Kirstine Dorthea Terpager (1811–72). Ugift.
Efter lærerindeeksamen 1874 var B. ansat ved Kbh.s kommuneskoler i 46 år. I Danmarks lærerforenings hovedbestyrelse sad hun 1900–16. Den nære kontakt med almueskolens store piger førte hende ind i kvindesagens arbejde for at styrke unge kvinders uddannelse til økonomisk selvstændighed og desuden i kampen mod prostitutionen. Især var B. mod den „lovbeskyttede usædelighed", dvs. tilladelse til at holde bordel som blev afskaffet ved lov 1901, samt polititilsynet med prostituerede der ophævedes ved den såkaldte „oktoberlov" 1906. B. var således en årrække næstformand i Foreningen mod lovbeskyttelse for usædelighed og bestyrelsesmedlem i Vagten mod offentlig prostitution. I Dansk kvindesamfund blev hun hurtigt en forgrundsfigur, og hendes sociale engagement gjorde sig stærkt gældende bl.a. ved at fremhæve husmødrenes ansvar over for tjenestepigerne. 1889 kom hun i Dansk kvindesamfunds styrelse og var en kort periode formand. B. søgte uden held at få sammensluttet samtlige kvindeforeninger i København, og som slagfærdig taler og forfatter til talrige artikler arbejdede hun ihærdigt for kvindesagen. B. er vistnok den første som (1889) rejste spørgsmålet om lige løn for lige arbejde for mandlige og kvindelige lærere. Hun har arbejdet for statsseminarier for kvinder som var henvist til dyre private seminarier, og været mod oprettelse af forskoleseminarier der gav kvinder – og kun kvinder – en kortvarig og eksamensfri uddannelse med derpå følgende lav løn som undervisere af landsbyskolens 7–10-årige. 1895–98 var B. redaktør af Dansk kvindesamfunds tidsskrift Kvinden og Samfundet, og da kvinderne 1908 blev vælgere og valgbare til kommunerådene kæmpede hun energisk for at Dansk kvindesamfund skulle gå ind for særlige kvindelister. „Kunne hun ikke komme ind i rådene uden som medlem af et parti, blev hun hellere udenfor". Selv var hun opstillet på en særliste på Frederiksberg 1909 og „faldt med ære". B. havde 1899–1906 formandsposten i Dansk kvindesamfunds Københavnskreds, og den udnævnte hende 1924 til æresmedlem. Blandt B.s mange andre tillidsposter var medlemskab af Danske kvinders nationalråds styrelse og styrelsen for Kvindernes bygning. Engang ved et møde tiltvang B. sig adgang til talerstolen under dirigentens protest og uro i salen. „Valkyrien kom op i mig", sagde hun bagefter. Kampglad var hun og gik med liv og sjæl ind for det, hun fandt var ret og rimelighed. □Foto.

Thora Pedersen og Johanne Sørensen i Folkeskolen 8.2.1923 82f. Gyrithe Lemche: Dansk kvindesamfunds hist. gennem 40 år, 1939. Aagot Lading: Dansk kvindesamfunds arbejde gennem 25 år, 1939.

Inga Dahlsgård (Gyrithe Lemche)

Bruun, Anton Frederik, 1901–61, zoolog. * 14.12.1901 i Jelling, † 13.12.1961 på Kbh.s universitet, begr. fællesgrav Mariebjerg kgd., Gentofte. F: gårdejer Anton Frederik B. (1877–1955) og Maren Kirstine Nielsen (1880–1966). ~2.2.1928 i Hellerup (Messiask.) med Magda Marie Helene Sophie Hansen, * 9.10.1899 i Kbh., † 26.8.1960 i Gentofte, d. af skibsmægler Christian Christensen H. (1870–1960) og Kirstine Wenckens (1879–1950).
B. blev student fra Sorø akademi 1920 og magister i zoologi 1926, men allerede 1923 blev han knyttet til kommissionen for havundersøgelser. Under Johs. Schmidts inspirerende ledelse på togter i danske og nordatlantiske farvande lærte han oceanografiens abc. I studietiden blev han også stærkt præget af Th. Mortensen på Zoologisk museum og bevarede som denne livet igennem en umiddelbar begejstring for naturhistorie i gammeldags forstand. Skelsættende for B. blev hans deltagelse i Carlsbergfondets store Danaekspedition omkring Jorden 1928–30. Efter Schmidts død 1933 knyttedes han til Danasamlingerne (Marinbiologisk laboratorium).
1938 ansattes han som assistent ved Zoologisk museum, blev amanuensis 1944 og docent 1958, og året før udnævntes han til lektor i oceanologi ved universitetet. – Selv om B.s videnskabelige produktion er betydelig, vil han først og fremmest huskes som ekspeditionsdeltager og -leder og som den utrættelige fortaler for og formidler af den biologiske oceanografi på internationalt plan. B.s vigtigste større arbejde er disputatsen fra 1935 *Flying-fishes (Exocoetidae) of the Atlantic, systematic and biological studies*. Også de følgende afhandlinger er væsentligst baseret på Dana-ekspeditionens rige samlinger: om lar-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

veudviklingen hos dybhavsålene Synaphobranchidae (1937), om fiskeslægten Schindleria (1940) og det smukke arbejde om dybhavsblæksprutten Spirula (1943). Foruden disse mere monografiske bearbejdelser har B. skrevet adskillige mindre afhandlinger om fisk, især flyvefisk, samt blæksprutter, igler, et ejendommeligt krebsdyr fra Tunesien (som han besøgte på en sommerekspedition 1938) og endelig (sammen med andre) om kønshormonernes indvirkning på ålens gonader. I de sidste 15 år blev der på grund af ekspeditions- og formidlingsvirksomhed kun tid til et par afhandlinger om fortsatte åleforsøg og generelle oversigter over dybhavsfaunaens sammensætning, økologi, zonering og oprindelse, beskedne af omfang men hyppigt citerede. Et resultat af B.s interesse for befolkningsproblemer og havets betydning som næringskilde er bl.a. kapitlet om racer og klima i „The economic world balance" (1960) under redaktion af Thorkil ▪Kristensen.

Popularisering lå B. stærkt på sinde. Foruden mange små artikler har han skrevet bidrag til Brehm: Dyrenes Liv, til bøgerne om Johs. Schmidt og Dana- og Galathea-ekspeditionerne, til Vor underfulde Verden m.fl. samt den posthumt udgivne bog *Verdenshavet* søndagsuniversitet). I mange år rejste B. land og rige rundt og holdt foredrag især i akvarie- og folkeuniversitetsforeninger, var stifter af og formand for Dansk akvarie union fra 1945 og i nogle år en værdsat arbejdskraft i fagforeninger for videnskabsmænd.

På „Dana"s jordomsejling erhvervede B. et indgående kendskab til det åbne havs dyreformer, almen oceanografi og ekspeditionsteknik. Lige efter krigen stillede billedhugger Viggo ▪Jarl sin lystyacht Atlantide til rådighed for universitetet, og med B. som leder foretoges et ti måneders togt til de dengang næsten uudforskede vestafrikanske kystområder. Atlantide-ekspeditionen blev et nyttigt – og i sig selv resultatrigt – forspil til den store Galathea-ekspedition 1950–52. Den var i første række B.s værk og var uden ham ikke blevet til noget. Det var ham der så de videnskabelige muligheder i en videreførelse af „Dana"s arbejde i de frie vandmasser i form af en ekspedition der med udnyttelse af moderne hjælpemidler skulle koncentrere sig om udforskningen af de store og de største havdybders dyreliv – eller rettere konstatere om et sådant fandtes. Med sin store erfaring, sit udadvendte væsen og sit sprogtalent var B. den fødte ekspeditionsleder og havde sin meget store andel i „Galathea"s succes på både det repræsentative og det videnskabelige område. På lange rejser i forbindelse med ekspeditionens planlægning og under jordomsejlingen knyttede B. talløse forbindelser verden over og var som skabt til at blive en af de ledende kræfter i den organisering af havforskningen på internationalt plan som foregik i 50erne. Han var lige velegnet som forhandler ved konferencer på højeste plan og som deltager i diskussioner og private samtaler. I 1955 medvirkede han ved oprettelsen af UNESCOs rådgivende komité for havforskning (SCOR), og 1958 var han en kort tid generalsekretær for International Union of Biological Sciences, inden han blev leder af den af University of California organiserede ekspedition til Sydøstasien, med ophjælpning af fiskeriet og uddannelse af marinbiologer som hovedformål. Kort før sin død modtog han et ærefuldt valg som den første præsident for den nystiftede internationale regeringskommission for oceanografi under UNESCO. – Blandt de mange hædersbevisninger kan nævnes en æresdoktorgrad ved University of the Philippines, tildelingen af adskillige mindemedaljer, bl.a. den fornemme amerikanske Agassiz-medalje og medlemskab af det skotske og new zealandske Royal Society; efter hans død kom et ombygget amerikansk havforskningsskib til at bære hans navn. – F.M.2. 1930. R. 1951.

Kilder. Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1935 156f.
Lit. R. Spärk i Vidensk. medd. da. naturhist. foren. CXXIV, 1962 s. IX–XXII (med bibliografi). Samme i Journal du conseil XXVII, s.å. 121–23. E. Steemann Nielsen i Festskr. udg. af Kbh.s univ., nov. 1962 156–62. T. Wolff i Naturhist.tid. XXVI, s.å. 23–25. Samme i „Bruun memorial lectures", 1973. I. O. C. Techn. ser. 11, Unesco 1975. Videnskabsmanden XVI, 1962 9f. F. C. Fraser i Nature CXCIII, s.å. R. H. Hirabayashi i Bull. dept. nord. stud., Tokai univ. 1971. *Papirer.* Levnedsberetning i ordenskapitlet. Papirer i Rigsark.

Torben Wolff

Bruun, Bertel, 1767–1827, købmand, fabrikant. * 4.7.1767 i Fredericia, † 16.6.1827 sst., begr. sst. F: købmand og tobaksfabrikant samt viceråd-mand, borgmester, stadshauptmand, agent, justitsråd Johannes Iver B. (1743–1804, ~2° 1797 med Christiane Therkeline Hansen, 1763–1842, enke efter brændevinsbrænder i Fredericia Niels Pagh, 1758–96) og Maren Madsdatter Pagh (1742–84). ~7.11.1792 i Randers med Magdalene Barbara Brøchner, * 3.7.1768 i Spentrup, † 10.1.1831 i Fredericia, d. af sognepræst i Spentrup, provst, konsistorialråd Hans Pedersen B. (1720–80, ~1° 1746 med Ingeborg Arildsdatter Friis, 1713–63) og Mette Marie Sørensdatter Wedege (1740–99, ~2° 1781 med sognepræst i Spentrup Peter Daniel Blicher, 1753–1809). – Far til H. B. ▪B., Johannes ▪B., M. P. ▪B. og P. D. ▪B.

B. besøgte 1783–84 en handelsskole i Hamburg,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

deltog derefter i syv år i faderens handels- og fabriksvirksomhed, i hvilken tid han to gange årlig berejste de danske provinser, etablerede sig 1791 som selvstændig købmand i Fredericia og overtog n.å. en af hans far anlagt tobaksfabrik sst. 1793–1808 var han rådmand i byen og under krigen realisations-kommissær for de dertil opbragte priser osv. Samtidigt forestod han et stort avlsbrug, havde ikke få skibe i søen, anlagde 1804 en klædefabrik i Fredericia og oprettede 1809 sammen med kammerråd Jacob Tetens en fabrik for militært klæde i Viborg; den flyttedes dog snart til tugthuset i samme by hvor den forestodes af B. indtil 1824. Han havde 1809 købt Asmild kloster ved Viborg med to tilliggende vandmøller, Sønder mølle og Åle mølle, og til denne sidste der fik navnet Bruunshåb flyttede han 1821 den hidtil i Fredericia drevne klædefabrik; Bruunshåb var den første klædefabrik i Danmark der forsynedes med Cockerillske maskiner. Ved Sønder mølle fik han en hørtilberedningsmaskine i gang, og ved siden heraf interesserede han sig for mostfabrikation, drev i Fredericia en chokoladefabrik, ved Snoghøj et kalkværk og ved Asmild kloster et teglværk, samt havde en betydelig handelsforretning i Fredericia. Han var i det hele utrættelig virksom, og det ikke alene i sine egne, men også i offentlige anliggender; ham skyldes det således væsentlig at Fredericia fik en ny havn, at Nørre å blev gjort sejlbar for pramme indtil Bruunshåb, og at der blev lagt en dæmning med vej over Viborg sø. Hans søn Johannes B. fortsatte væsentlig faderens fabriksvirksomhed. – Virkelig kancelliråd 1809. Justitsråd 1814. – R. 1810. □Silhouet ca. 1794 og 1816. Pastel; muligvis kopieret flere gange.

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske slægter, 1891 45. Handels- og industritid., 1827 279–82. Adolf Bauer: Jyske håndværkere og fabrikanter, 1893 3–18. Daniel Bruun: Slægts- og barndomsminder fra Viborg-egnen, 1925. M. P. Bruuns dagbog 1856–74, udg. Vagn Dybdahl og Birgit Nüchel Thomsen, 1961. H. H. Worsøe i Fra Viborg amt, 1972 123–40. Papirer i Rigsark.

*S. Nygård**

Bruun, Carl Gregers, 1829–94, vandbygningsingeniør. * 7.3.1829 i Nykøbing F., † 15.7.1894 i Vingsted mølle ved Vejle, begr. i Fredericia. F: købmand, senere ejer af Årøsund post- og færgegård, postmester og transportforvalter, kgl. agent Hans Christian Hansen B. (1800–71) og Emilie Nicoline Christine Schierning (1804–83). ~ 26.5.1860 på Frbg. med Johanne Diderikke Boeck, * 25.6.1835 i Frederiksnagor (Serampore) i Dansk ostindien, † 14.8.1921 på Dalum kloster ved Odense, d. af regeringsråd, kammerassessor, kst. guvernør i Frederiksnagor Johan Christian B. (1795–1836) og Sophie Christine Schou (1810–81). – Far til Laurids **B.

Efter at have gået i skole i Haderslev latinskole tog B. polyteknisk adgangseksamen 1848 og blev 1854 polyteknisk kandidat i mekanikken. N.å. blev han digekonduktør i hertugdømmet Slesvig med bopæl i Husum og havde som sådan den lokale ledelse af den store slusebygning ved Højer og inddæmningen af Syderhever kog. Efter 1859 at have været på en studierejse i Holland på det Reiersenske legat fremsatte han 1862 en plan til de slesvigske halligers beskyttelse mod havets angreb. 1864 blev han afsat fra sit embede af den preussiske regering, og han flyttede derefter først til Odense og senere til Kbh. og drev til 1881 privat forretning som ingeniør. 1866–69 virkede B. som stadsingeniør i Odense. Han byggede 1866 Lundeborg havn for stamhuset Broholm, udførte 1869 en kystbeklædning for Århus havn og var 1870–80 beskæftiget med at bygge Thorsminde kanal og sluse og med at inddæmme Nissum fjord for et engelsk selskab. Senere tørlagdes den 2.500 tdr. land store Felsted kog i det indre fjordareal, men arbejdet blev ikke fuldført før koncessionens udløb. Det engelske selskab opløstes, og B. trak sig dermed tilbage fra sin ingeniørvirksomhed. – Allerede 1865 havde B. fremsat forslag om bygning af en stor havn ud for Grådyb barre, hvilket førte til at han fik overdraget projekteringen af den senere i alt væsentligt efter hans planer udførte havn ved Esbjerg som han dog altid anså for mindre godt beliggende end den af ham oprindelig foreslåede havn ved den åbne kyst. – B. udfoldede en ikke ringe litterær virksomhed. Foruden en række artikler i sønderjyske og københavnske dagblade, Industriforeningens Tidsskrift, Geografisk Tidsskrift og Teknisk Tidsskrift skrev han bl.a. *Om de slesvigske Marskøer og Halliger og Nødvendigheden af deres Vedligeholdelse,* 1858 og *Bidrag til Sønderjyllands fysiske Historie,* i Slesvigske Provinsialefterretn., 1862. □Foto.

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patr. slægter, 1891 55. Ingeniøren 1894 156; 1924 150f.

*Povl Vinding**

Bruun, Cajus Marius Zeuthen, 1866–1919, skuespiller. * 25.2.1866 på Gøl, † 1.11.1919 i Kbh., begr. i Gentofte. F: godsforvalter Jens Severin B. (1823–75) og Caroline Marie Dorthea Dam (1835–1915). ~ 24.12.1894 i Odense (Skt. Hans) med skuespiller Clara Bentzen, * 5.10.1859 i Tikøb, † 8.8.1924 på Frbg., d. af slagter Peter B. (* 1834) og Hansine Caroline Amalie Nielsen (1835–84, ~ 2° med kok Emil Theodor Hansen, ca. 1839–81). – Far til Angelo **B.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

B. havde haft flere beskæftigelser og derved fået viden om mange ejendommelige mennesker, inden han 13.1.1888 debuterede på Odense teater som Garding i *Karens Garde*. I tretten sæsoner tilhørte han provinsscenerne hvor han også et par år virkede som direktør, inden han 12.9.1901 spillede sin første rolle, grosserer Berg i *Etatsraadens Stiftelse*, på Casino i Kbh.; senere udførte han et stort repertoire på Dagmarteatret og Det ny teater, og 1913 modtog han ansættelse ved nationalscenen hvor hans første optræden fandt sted 18.9. som magister Olaus i *Gustaf Vasa*. B. var en scenisk naturbegavelse hvis jyske oprindelse prægede hans kunst. Med elskeligt lune, sandhed i opfattelsen og små midler i udførelsen skabte han, støttet af stort kendskab til landets dialekter, adskillige på deres område monumentale skikkelser, såvel fra godserne, fx hofjægermesteren i *Paa Plads*, som fra gårdene, fx Christoffersen i *Den gamle Præst*. Et animalsk velvære prægede disse figurer sammen med komisk naivitet og enfoldighed. En af de typiske skikkelser fra B.s lystspilgalleri var veteranen i *Skovfogdens Grethe* der betegnede et særligt område af B.s talent: fremstillingen af det menneskelige vrag hvis skæbne fremkalder hjertelig medfølelse. Dog, ikke alene det sølle, men også det forslagne og storvigtige beherskede han. Muntert og på rammende vis karakteriserede han på Det kgl. teater mange småroller i det løbende repertoire, hvorved de undertiden hævedes til noget af det centrale i forestillingen, fx Master Cotton i *Peer Gynt*, kontorbudet i *Affæren*, lægen i *Ungen*, og som dommeren i *Hekseri eller Blind Allarm* gav han en storkomisk, bredt anlagt Marstrand-studie der røbede, at han ville få betydning for den Holbergske komedie. Men allerede 26.10.1919 optrådte B. sidste gang som Bjørn i *Elverhøj*: hans pludselige, alt for tidlige død betød et virkeligt tab for dansk skuespilkunst. Uden for scenen var han en fortrinlig fortæller af Aakjærske digte og landlige historier, fx Et Sogneraadsmøde. □Tegn. af Vald. Møller, 1917 (Teatermus.). Mal. af Aksel Jørgensen. Foto.

Masken 3.12.1911. R. Schmidt i Tilskueren, 1919 464–73. Gunnar Sandfeld: Thalia i provinsen, 2.udg. 1968.

*Robert Neiiendam**

Bruun, Camillo, 1818–80, forfatter. * 3.2.1818 i Kbh. (Helligg.), † 4.6.1880 i Tårbæk, begr. på Frbg. F: oberstløjtnant i Kbh.s borgervæbning, vognmand Johannes Severin B. (1780–1862) og Hendrine Margrethe Brondt (1789–1858). ~ 22.9.1848 i Kbh. (Trin.) med Elise Frederikke Koefoed, * 21.7.1821 i Ålborg, † 27.11.1886 på Frbg., d. af by- og herredsfoged i Hjørring, justitsråd Hans Georg K. (1792–1854) og Nicoline Jespare Hillerup (1795–1879). – Far til Alfred *B.

Efter indtil 1834 at have fået undervisning i det v. Westenske institut kom B. 1835 i lære i Vajsenhusets bogtrykkeri, og 1837–43 opholdt han sig til dels ved understøttelse af det Reiersenske fond, i Tyskland og Frankrig, bl.a. i længere tid i Paris. Efter sin hjemkomst købte han 1843 et bogtrykkeri i Hjørring og overtog et lille blad Den jydske Borger- og Bondeven som han omdøbte til Hjørring Amtstidende og gav avisform. Dette blad redigerede og udgav han indtil 1868 da han solgte virksomheden. N.å. flyttede han til Kbh. hvor det var hans tanke at leve af litterært arbejde; dette lykkedes ikke, og han måtte tage ansættelse som assistent i Bikuben. B. var en livlig og begavet bladmand, og hans avis vandt snart en anset stilling inden for provinspressen ligesom han fik stor betydning for det da frembrydende politiske liv i Vendsyssel. B. var ikke egentlig politiker men hans blad var nationalliberalt, og da bondevennerne i 1860erne vandt frem (Bernh. Rée, Th. Bjørnbak) i hans opland kom han i opposition til dem hvilket vistnok bevægede ham til at sælge sit blad. Personlig var B. en elskværdig og hjælpsom mand og en fornøjelig selskabsbror og derfor almindelig afholdt. 1854 stiftede han en grudlovsværneforening for Hjørringegnen. – B. var en flittig lejlighedsdigter og novelleforfatter, og hans skildringer fra Vendsyssel læses endnu med fornøjelse og er ikke uden lokalhistorisk værdi selv om emnerne er ret digterisk behandlet. Han var her en forløber for senere hjemstavnsskildring. I 1840erne og –50erne oversatte han Dumas, Musset m.fl., dernæst skrev han bl.a. *Fra Vendsyssel, Rejseindtryk og Optegnelser*, 1866, en digtsamling *Sang og Saga*, 1866, *Ved Strand og Klit* I, 1876, *Hvad Marehalmen fortalte*, 1877, *Gjennem Hundrede Aar* (hans slægts historie med gode bidrag til københavnsk borgerskabs historie), 1879, vaudevillen *Stop* (opført på Casino 1866), *Fjældluren*, sangdrama antaget af Det kgl. teater, 1872, endvidere en mængde lejlighedsdigte, novellistiske skitser, topografiske afhandlinger osv. i forskellige blade og tidsskrifter som „Fremtiden"s Nytaarsgaver, „Fædrelandet", „Nutiden", almanakker, „Nær og fjærn", „For Idé og Virkelighed", „Fremtiden"s Rejsehaandbog o.fl. □Tegn. af Chr. Bayer. Foto.

Hjørring amtstid. 7.6.1880. Th. Larsen: En gennembrudstid II, 1922.

*C. Klitgaard**

Bruun, Carl (1786–1846), se **Bruun, T. C.**

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bruun, Carl Adolph, 1834–1911, søofficer. * 24.9.1834 i Kbh. (Holmens; kirkebogen har, formentlig fejlagtig, 15.9.), † 22.1.1911 sst., begr. sst. (Holmens). F: premierløjtnant, senere kommandørkaptajn Palle Christian B. (1796–1855) og Elisabeth Crone (1801–82). ~ 12.11.1869 på Børglum kloster med Ida Vilhelmine Rottbøll, * 8.10.1841 sst., † 8.3.1882 i Kbh. (Holmens), d. af proprietær Christian Michael R. (1805–94) og Gunild Marie Hoversen (1815–1902). – Far til Palle *B. Bror til F. Th. *B.

B. blev kadet 1849, sekondløjtnant 1855, løjtnant 1858, kaptajn 1873, kommandør 1885 og kontreadmiral 1892. Efter forskellige togter med marinens skibe var han 1859–62 i koffardifart som styrmand og lagde vel herved spiren til den interesse for den private sømandsstand der senere i hans liv skulle bære så rige frugter. 1864 var han næstkommanderende på dampskibet Hekla i eskadren i Østersøens vestlige del, 1865–68 skoleofficer ved Søkadetakademiet og om sommeren med kadetskibet. 1871–72 var B. med fregatten Jylland til Vestindien. 1874–78 var han fyr- og vagerinspektør og forbedrede afmærkningen på forskellig måde, bl.a. ved udlægning af fyrskibene Skagens Rev, Horns Rev og Gjedser Rev. Efter at have været i Vestindien som næstkommanderende på fregatten Sjælland 1878–79 i anledning af negeroprøret på St. Croix var B. 1880 og 1881 chef for skonnerten Fylla på fiskeriinspektion i Nordsøen, hvilket atter førte til at han 1882 blev Danmarks delegerede på den internationale fiskeri-konference i Haag. Sit smukkeste minde har han sat sig i stiftelsen Georg Stages minde. B. var den første fører af skoleskibet Georg Stage som han førte 1882, 1883, 1884 og 1891. Ved C. F. Tietgens død 1901 overtog han stillingen som formand for stiftelsen og virkede her med usvækket interesse og kærlighed til sagen til sin død. 1885–89 var han ekvipagemester og chef for matroskorpset, afbrudt 1887–88 ved et togt som chef for korvetten Dagmar til Middelhavet, blev 1892 chef for orlogsværftet hvor han virkede til han 1899 blev afskediget på grund af alder. Han var medlem af sø- og handelsretten 1880–85 og 1900–09 og formand i vestkysthavnekommissionen. Efter sin afgang fra marinen mistede han først det ene, derefter det andet ben af koldbrand, en tilskikkelse han bar på den smukkeste måde. – R. 1876. DM. 1885. K.[2] 1890. K.[1] 1894. S.K. 1899. □Mal. af M. Ancher, 1902. Foto.

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patr. slægter III, 1915 55. Tidsskr. for søvæsen, 1912 271–74.

*Th. Topsøe-Jensen**

Bruun, Carl Alfred, 1846–99, forfatter, journalist. * 10.2.1846 i Rødby, † 26.3.1899 i Kbh., begr. sst. (Vestre). F: toldforvalter Adam Ludvig B. (1809–70) og Dorothea Maria Schou (1812–59). ~ 25.9.1874 i Assens med Henriette Brünniche, * 1.12.1848 i Ulbølle, † 11.4.1932 i Kbh., d. af strandtolder, senere toldassistent Christian Gregers B. (1820–76) og Juliane Frederikke Rasmussen (1823–1902).

B. blev student 1864 fra det v. Westenske institut, men fuldendte ikke noget embedsstudium. 1869–71 opholdt han sig i Rom hvor han var sekretær hos den danske konsul Bravo. Efter sin hjemkomst blev han knyttet til Berlingske Tidende hvor han anmeldte kunstudstillingerne og varetog den daglige udenrigspolitiske oversigt, væsentlig en sikker og redelig gennemgang af debatten i verdenspressen. Foruden en roman *Fra et Hjørne af Kirkegaarden, en gammel Kunstners Ungdomshistorie*, 1873 udgav han *Pompeji, dets Historie og Mindesmærker*, 1881, en velskreven populær fremstilling af den moderne forsknings resultater. Et lignende sigte havde fra først af *Kjøbenhavn. En illustreret Skildring af dets Historie, Mindesmærker og Institutioner* der udkom i hæfter fra 1886. Men for enevoldstidens vedkommende, hvor han ikke kunne støtte sig på Oluf *Nielsens og andres arbejder kom han ind på omfattende arkivstudier, og skønt sygdom i hans senere år svækkede hans arbejdsevne blev bogen henved tre gange så stor som oprindelig planlagt (1. bd. 1887, 2. bd. 1890, 3. bd., efter hans død afsluttet af P. Munch 1901); den nåede kun til 1807, mens 1849 egentlig skulle have været grænsen. Den blev så tillige et meget værdifuldt førstehåndsværk. B.s store samling af optegnelser til brug ved udarbejdelsen opbevares i stadsarkivet. 1890–96 var B. medredaktør af „Museum". □Foto.

Fr. v. Jessen i Ill.tid. 49, 6.9.1896. – Papirer i Rigsark.

*Paul Læssøe Müller**

Bruun, Christian Walther, 1831–1906, bibliotekar, historiker. * 10.12.1831 i Kbh. (Garn.), † 28.2.1906 på Frbg., begr. sst. F: artillerikaptajn Carl Frederik B. (1796–1892) og Colette Maria Becker (1798–1855). ~ 13.10.1859 i Torslev, Dronninglund hrd. med Charlotte Justiniane Bruun, * 23.9.1833 på herregården Ormholt, Hjørring amt, † 5.1.1892 på Frbg., d. af proprietær Hans Christian B. (1800–69) og Elisabeth Cathrine Bente Rudolphine Deichmann (1807–70).

B. blev student 1850 fra Borgerdydskolen på Christianshavn, cand. philol. 1857 og s.å. volontør ved Det kgl. bibliotek, hvor han trin for trin

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

avancerede så hurtigt at han 1863, kun 32 år gammel, som bibliotekar (siden 1893 overbibliotekar) stilledes i spidsen for institutionen. Ansættelsen gav anledning til kritik i dagspressen, ligesom en del af personalet trådte i modsætningsforhold til deres unge chef, og endnu som ældre kunne B. heftigt bevæges ved tanken på denne første tid. Også senere viste han sig, nervøs af temperament som han var, ofte som en vanskelig og noget lunefuld mand over for publikum og medarbejdere; hans styre fik som følge heraf præg af en bureaukratisme der i virkeligheden lå hans personlige opfattelse af bibliotekets opgaver i forhold til offentligheden fjernt, og det erkendtes også at han, når han havde fattet interesse for et menneske eller en sag, altid beredvilligt stillede sin viden og arbejdskraft til disposition. – B. nærede en rørende kærlighed til Det kgl. bibliotek og dets traditioner; han var i besiddelse af stor arbejdsevne og ville helst gøre alting selv, også på mindre væsentlige punkter. Hans cheftid karakteriseres ved at omfattende katalogiserings- og ordningsarbejder efter flere års stilstand toges op og gennemførtes: den danske afdeling, håndskriftsamlingen, musik- og portrætsamlingerne. Dernæst ved betydningsfulde bibliografiske publikationer, sigtende til at gøre biblioteket og dets skatte lettere tilgængelige for publikum: 1865–98 „Aarsberetninger og Meddelelser" med bl.a. en udførlig litteraturhistorisk stadig værdifuld beskrivelse af de danske palæotyper og 1872–1902 „Bibliotheca Danica", en systematisk fortegnelse over den danske litteratur til 1830, hovedværket inden for dansk bibliografi. B. tog endvidere initiativet til udgivelse af den årlige katalog over de danske forskningsbibliotekers tilvækst af udenlandsk litteratur. Han førte en årelang, målbevidst kamp for en ny og tidssvarende bygning, hvis vedtagelse det lykkedes B. at gennemføre, skønt han langtfra var nogen smidig forhandlingens mand; han fik dog ikke med selve opførelsen at gøre, idet et heftigt sygdomsanfald af nervøs karakter få år efter (1901) nødte ham til at tage sin afsked. Allerede i 1880erne fremkom B. med forslag om et videnskabeligt almenbibliotek i Jylland, og han blev 1892 den selvskrevne formand for den kommission hvis betænkning førte til loven af 22.3.1897 om oprettelsen af statsbiblioteket i Århus.

Skønt med liv og sjæl optaget af sin embedsgerning udfoldede B. ved siden heraf en meget omfattende udgiver- og skribentvirksomhed, spredt over mange forskellige felter. En særlig interesse viede han den danske marines historie: (*Curt Sivertsen Adelaer*, 1871, *Niels Juel og Hollænderne*, s.å., *Slaget paa Kolberger Heide*, 1879, *Admiral Lord Nelson og Peter Willemoës*, 1882), og med dyb veneration for Frederik III, bibliotekets stifter, har han behandlet emner fra enevældens første tid (*Gunde Rosenkrantz*, 1885, *Kaj Lykke*, 1886, *Enevældens Indførelse i Danmark og Kongelovens Tilblivelse*, 1887). Med 1700-tallet og dets lærdomshistorie beskæftigede han sig i de store monografier om Frederik *Rostgaard (1870–71) og P. F. *Suhm (1898), og som Holbergforsker har han plads i første række, dels ved den kommenterede, med person- og sagregistre forsynede udgave af Epistlerne (1865–75) dels ved flere mindre arbejder, deriblandt de to, hver på sit område sejrrige stridsskrifter *Om Ludvig Holbergs trende Epistler indeholdende hans Selvbiografi*, 1895 og *Ludvig Holberg og Tersløsegaard*, 1905. Også til Det kgl. biblioteks historie har han ydet bidrag bl.a. ved *Det store kgl. Bibliotheks Stiftelse*, 1873 og *Jon Erichsen*, 1887, af dets chefer den der stod hans eget hjerte nærmest; en skildring af de danske privatbiblioteker i 1600- og 1700-tallet, hvortil han gennem mange år havde samlet stof, nåede han derimod ikke at få fuldendt (manuskriptet i Det kgl. bibliotek, og for tiden indtil ca. 1700 udnyttet i Lauritz Nielsens Danske Privatbiblioteker I, 1946); efter hans død udkom hans *Erindringer fra Det gamle kongelige Bibliothek*, 1906. For Forening for Boghaandværk, hvis virksomhed han sympatiserede meget med, skrev han om bogtrykkerkunstens opfindelse (1889) og Gotfred af *Ghemen (1890). Af tidsskriftet Danske Samlinger (1865–79) var han medudgiver og har en væsentlig del af æren for dets rige, afvekslende indhold; 1879 stiftede han Selskabet for historie, litteratur og kunst der skulle fremme de humanistiske videnskaber og bringe disse studiers dyrkere og velyndere i nærmere personligt forhold til hverandre. Som historiker gik B. gerne mod hævdvundne anskuelser; i adskilligt har han fået ret, i andet ikke, men også i sidstnævnte tilfælde har hans arbejder deres værd ved det brede grundlag af biblioteks- og arkivmæssigt materiale, hvorpå han i stor redelighed byggede sine undersøgelser. Stilist var han ikke, gav sig ej heller ud derfor, og hans personkarakteristikker lider noget under den svaghed at det var ham imod at tage skyggesiderne med. B. blev 1867 medlem af Det kgl. danske selskab for fædrelandets historie og sprog, 1882 dets forstander. – Justitsråd 1865. Dr. phil. h.c. 1879. – R. 1873. DM. 1886. K.[2] 1893. K.[1] 1901.

Selvbiogr. i Levnedsbeskrivelser af de ved Kbh.s univ.s 400 års fest promoverede doktorer, 1879 40–43. – H. O. Lange og C. Nyrop i Bogvennen, 1904–06 5–12 34–36. K. Fabricius i Hist.t. 7.r.VI, 1905–06 512–15 (med bibliografi). Ill.tid. 11.3.1906. Jul. Clausen i Berl.tid. 1.3. s.å. Politiken 2.3. s.å. F. Hendriksen: Mennesker og ople-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

velser, 1910 303f, ny udg. 1932 253–57 264–69. Jul. Clausen: Mennesker på min vej, 1941 36–40. Em. Sejr: Statsbiblioteket. Forhist. og tilblivelse, 1963. – Papirer i Kgl. bibl.

Palle Birkelund (Carl S. Petersen)

Bruun, Peter **Daniel,** 1856–1931, officer, rejsende. * 27.1.1856 på Asmild kloster ved Viborg, † 22.9.1931 på Bispebjerg hospital, Kbh., urne i Asmild. F: godsejer Gottlieb "B. (1825–1901) og Nicoline F. L. Buchwaldt (1831–1908). ~ 14.11. 1888 i Asmild med Christiane Emilie Valborg Holst, * 26.6.1866 i Lyngby, † 5.5.1937 i Hellerup, d. af maskinfabrikant Christian Emil Valdemar H. (1840–66) og Louise Christine Jensen (1841–1906, ~ 2° 1872 med sergent, senere intendant Ole Kosmus Nielsen Bech, 1840–1904).

B. uddannedes som officer og udnævntes 1879 til sekondløjtnant i fodfolket, blev premierløjtnant 1884, gjorde 1886–94 tjeneste i det militære gendarmerikorps, blev kaptajn i forstærkningen 1898 og i reserven 1910, afsked 1913, men meldte sig til frivillig tjeneste i krigsårene 1914–18 og var den internationale kommissions politimester i Slesvig under afstemningen i 1. zone 1920. Allerede som ung løjtnant førte B.s trang til rejser og oplevelser ham til frivilligt at deltage i det franske felttog i Algier 1881–82; to gange senere, 1893 og 1911, foretog han studierejser til lidet kendte egne af Tunis hvorfra han bl.a. hjembragte en betydelig etnografisk samling til Nationalmuseet, og desuden fulgte han 1904 som Berlingske Tidendes korrespondent den russisk-japanske krig i Manchuriet. Litterære spor har disse rejser sat sig i flere bøger, *Algier og Sahara,* 1893, *Huleboerne i Syd-Tunis,* 1895, *Med Russerne i Mantschuriet,* 1905, ligesom hans interesse for krigshistorien har givet sig udslag i artikelserien *Halvhundredaars Mindeblade med Breve fra 1864* og det populære værk *Krig gennem Aartusinder,* 1907–11. – Tidligt var imidlertid en aldrig svigtende kærlighed til arkæologi vågnet hos B. Som Nationalmuseets tillidsmand foretog han under sin tjeneste i gendarmeriet en stor mængde fredlysninger af oltidsmindesmærker; han var den første der, efter at sølvkarret fra Gundestrup var fundet, kom til stede for at føre sølvpladerne til Kbh., og han indlagde sig stor fortjeneste ved 1892 at organisere den adresse der skaffede museet det fornødne grundlag for dets forhistoriske udgravninger og fredlysninger. I samme linie ligger udgivelsen af det store topografiske værk *Danmark, Land og Folk* I–V m. reg.bd., 1919–23. Størst betydning fik dog B.s arkæologiske og kulturhistoriske undersøgelser på Grønland, Island og Færøerne idet han her, uden egentlig videnskabelig uddannelse, dog gjorde en indsats af grundlæggende karakter. Hans første rejse til Grønland fandt sted 1894 da han besøgte nordboernes østerbygd i det nuværende Julianehåb distrikt, hvor han dels fortsatte de tidligere påbegyndte topografiske undersøgelser, dels foretog en række mindre udgravninger, og ni år senere foretog han en lignende rejse til vesterbygden i egnene omkring Godthåb fjord. Resultaterne af disse forskninger foreligger i to større afhandlinger i Medd. om Grønland XVI, 1896, og LVI, 1918, i hvilke bl.a. fastslås overensstemmelsen mellem gammel grønlandsk og oldislandsk byggeskik idet det var lykkedes B. som den første at påvise boligtomterne inden for ruingrupperne. En udmærket samlet oversigt over nordbotiden i Grønland er ydet i bogen *Erik den Røde og Nordbokolonierne i Grønland,* 1915, (ny udg. 1931, eng. overs. i Medd. om Grønland LVII, 1918). I sammenhæng med B.s interesse for nordisk middelalderlig arkæologi og topografi står også hans talrige rejser til Island, Færøerne og Norge. Ikke mindst de to førstnævnte gennemrejste han efterhånden på kryds og tværs for at redde hvad reddes kunne angående gammel byggeskik som det bl.a. foreligger beskrevet i værkerne *Fortidsminder og Nutidshjem paa Island,* 1897 (ny udg. 1928) og *Fra de færøske Bygder,* 1929. Som resultater af hans nøje kendskab til disse egne må også nævnes *Turistruter paa Island* I–III, 1912–16 (2. udg. I–V, 1921–27) og *Turistruter paa Færøerne* I–II (1915–19). Endelig har B. selv skildret sit begivenhedsrige liv i et fire binds memoireværk (1925–27); ligesom hans andre bøger er det til dels illustreret med hans egne tegninger. R. 1900. DM. 1914. □Buste af Joach. Smith ca. 1876, identiteten usikker. Ungdomsbill. af H. C. Vantore efter foto; mal. af samme 1921. Tegn. af Harald Lønborg. Foto.

D. B.: Slægts- og barndomsminder fra Viborg-egnen I–IV (med bibliografi) 1925–27. – S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske slægter, 1891 152. Franz v. Jessen i Nationaltid. 27.1.1931. P. Nørlund i Det grønlandske selskabs årsskr. 1931–32, 1932. – Peter Daniel Bruuns slægtsarkiv i Rigsark.

*Kaj Birket-Smith**

Bruun, Eusebius, 1838–91, gærfabrikant. * 9.1. 1838 i Tårnby, † 6.10.1891 på Hesselagergård, begr. i Sværdborg. F: kapellan i Tårnby, senere sognepræst i Sværdborg og provst Carl B. (1805–83) og Julie Augusta Bruun (1809–89). ~ 10.4.1867 i Roskilde med Karen Johanne Bruun, * 11.4.1849 sst., † 2.8.1899 i Svendborg, d. af slagtermester Jens Jensen B. og Petra Petersen og plejedatter af mølle- og kroejer Rasmus Jensen, Møllehusene (1795–1857) og Anna Rasmusine Petersen (1808–85).

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

B. deltog som frivillig løjtnant i krigen 1864 og pådrog sig her en nervelidelse der senere (1872) gjorde ham næsten blind. Efter sit giftermål kom han i besiddelse af den gamle kro Møllehusene ved Roskilde til hvilken der hørte et brænderi. Dette, som var meget gammelt, besluttede B. at ombygge også med henblik på optagelse af gærfabrikationen, men ombygningen oversteg hans økonomiske formåen, og virksomheden måtte afhændes. B. havde dog ikke tabt interessen for gærfabrikation og arbejdede i det små på at udvikle en gærfremstillingsmetode på grundlag af L. Pasteurs iagttagelse: at gærens vækst fremmes ved tilførsel af luft. 1878 var han kommet så vidt at han kunne føre sine forsøgsresultater ud i livet i lidt større stil, og der blev dannet et firma under navnet Gærfabrikken Anker der havde til huse på Blegdamsvej i Kbh. Omtrent samtidig med B. arbejdede to tyskere, zum Felde og Marquardt, uafhængigt af hinanden med de samme problemer, men B. kan med fuld ret siges at være opfinder af luftgærmetoden, og han var den første det lykkedes at føre Pasteurs iagttagelse ud i praksis. Man havde naturligvis mange tekniske vanskeligheder at kæmpe med, men begyndelsen var gjort, og 1881 oprettede B. sammen med proprietær C. Ebbensgaard, Handbjerg hovgaard ved Struer, den første virkelige luftgærfabrik der har eksisteret. B. trak sig dog ud af kompagniskabet allerede 1882. Samtidig med oprettelsen af fabrikken i Handbjerg havde han været i forbindelse med folk i England og Sverige med oprettelse af luftgærfabrikker i de to lande for øje, og 1882 blev der oprettet en fabrik i Carlisle, grevskabet Cumberland, samt en fabrik ved Linköping i Sverige. De to fabrikker fik dog ingen lang levetid. Også med tyske fabrikker indledede B. samarbejde, men hans tiltagende blindhed og svagelighed i anden henseende vanskeliggjorde opfindelsens udnyttelse, og i økonomisk henseende fik han intet ud af sin opfindelse der senere skulle blive af meget stor betydning for gærindustrien.

F. G. Waller i Chemish weekblad, 1913 nr. 28. Chr. F. Jørgensen i Aktieselskabet De danske spritfabrikker 1831–1931, 1931. Gær- og spiritusindustriens hist. i Danm., udg. A/S De danske spritfabrikker, 1931.

*Chr. F. Jørgensen**

Bruun, Frederik (Fritz) **Theodor**, 1835–1906, gartner. * 18.12.1835 i Kbh. (Holmens), † 29.9. 1906 på Frbg., begr. i Gentofte. F: premierløjtnant, senere kommandørkaptajn Palle Christian B. (1796–1855) og Elisabeth Crone (1801–82). ~ 5.3.1869 i Kbh. (Holmens) med Olivia Charlotte Winkel, * 27.7.1845 på Dybvad, † 9.6.1920 i Charlottenlund, d. af cand. jur., godsejer Adolph Nicolai W. (1809–85) og Oline Hansine Roulund (1814–1900). – Far til Svend *B. Bror til Carl *B. (1834–1911).

B. begyndte på ingeniørstudiet, men slog snart over til en gartnerisk uddannelse, først på Gjorslev gods, derefter på Rosenborg gartnerlæreanstalt hvor han aflagde eksamen 1857. Han var en tid ansat i Botanisk have i Kbh., hos handelsgartner P. Lawson & Son i Edinburgh og i Royal Gardens, Kew, London. I Danmark deltog han i krigen 1864 og rejste derefter til Spanien hvor han var gartner hos hertugen af Frias og hertugen af Fernan-Nuñes. Fra 1868–1905 var han slotsgartner ved Bernstorff slotshave. Her dyrkedes en lang række frugtsorter, grøntsager og blomster. B. var en af foregangsmændene ved dyrkning af krysantemum der blev moderne sidst i 1800-tallet. Slotshaven var et ypperligt lærested for samtidens gartnerelever. Desuden underviste B. ved Rosenborg gartnerlæreanstalt, fortrinsvis i tegning. Han udøvede en stor litterær virksomhed. Han skrev den gartneriske del af Landbrugsordbogen 1877–83, var hovedmedarbejder ved E. Rostrups udgave af F. J. C. Jensens Dansk Havebog, 5. opl. 1876, og skrev en række populære småbøger som *Anvisning for Smaakaarsfolk i Dyrkning af deres Frugttræer*, 1895, *Urtegaarden*, 1901 og *Frugthaven*, 1902. B. var medlem af bestyrelsen for Det kgl. danske haveselskab og medstifter af og i mange år næstformand for Dansk chrysanthemumselskab. □Tegn. af Aage Møller, 1905. Foto.

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske slægter III, 1915 57f. Otto Rasmussen i Gartnertid., 1906 201f. Axel Lange sst., 1935 690f.

Åge Nicolaisen

Bruun, Frederik, 1816–91, overinspektør ved fængselsvæsenet. * 22.7.1816 i Ålborg, † 21.12. 1891 på Norgesminde, Gentofte sg., begr. i Kbh. (Garn.). F: oberstløjtnant, toldkasserer Johannes Jacob B. (1770–1842) og Christiane Margrethe Bülow (1775–1851). ~ 4.9.1850 i Roskilde med Elisabeth Cathrine Thalette Wigelsen * 31.5. 1823 i Ålborg, † 10.3.1899 i Kbh., d. af kaptajnløjtnant, senere toldinspektør og generalkrigskommissær Broder Knud Brodersen W. (1787–1867) og Karen Magdalene Fangen (1793–1869). – Far til J. B. *B.

B. blev student 1837 fra Herlufsholm, cand. teol. 1844, 1845 assistent ved Viborg straffeanstalt, 1850 inspektør sst. og 1853 inspektør ved den nyopførte straffeanstalt i Horsens der blev taget i brug som tugthus. Medens denne anstalt var opført efter det „auburnske system", dvs. indrettet på beskæftigelse af fangerne i fællesrum, var forbedringshuset i Vridsløselille der påbegyndtes

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

få år senere et cellefængsel efter det „philadelphiske system". 1858 foretog B. en studierejse i udlandet for at sætte sig ind i brugen af cellefængsler. Derefter blev han leder af anstalten i Vridsløselille der stod færdig 1859. Fra 1858 begyndte B. tillige at tage del i fængselsvæsenets centrale styrelse, først som medlem af en kommission til overvejelse af straffeanstalternes finansielle stilling og fra 1859 som C. N. *Davids efterfølger som overinspektør for fængselsvæsenet, senere chef for justitsministeriets fængselskontor. Han tog sin afsked fra denne stilling 1884. Stillingen som leder af anstalten i Vridsløselille bevarede han til 1873, og i årene 1873–90 var han inspektør for straffeanstalten for kvinder på Christianshavn. Gennem sit langvarige virke i de nævnte stillinger fik B. et grundigt kendskab både til praktisk anstaltsadministration og til tidens planlægningsopgaver. Hans indflydelse på dansk fængselsvæsen blev meget betydelig. Det blev bl.a. hans opgave at udforme den straffuldbyrdelse der skulle udfylde de nye regler i straffeloven af 1866. Særlig må fremhæves hans indsats for gennemførelsen af det såkaldt progressive system, efter hvilket straffuldbyrdelsen tilrettelægges i forskellige stadier med stigende grad af frihed og fællesskab, for nogle fangers vedkommende med løsladelse på prøve som slutstadium. Sine tanker om straffuldbyrdelsens indretning nedfældede han i bogen *Om Fuldbyrdelse af Strafarbeide*, 1867 (tysk udgave 1868–69). Af hans skrifter skal desuden nævnes en oversigt over de lokale arresthuses tilstand (Statistiske Meddelelser X, 1873), afhandlingen *Om Aarsagerne til og Midlerne imod Tilbagefald* (Nordisk Tidsskrift for Fængselsvæsen, 1881) og en oversigt over dansk fængselsvæsens nyere udvikling som han udarbejdede sammen med C. *Goos (Actes du congrès pénitentiaire de Rome 1885 II 1, 1888). I Juristen, 1922 og i Nordisk Tidsskrift for Strafferet, 1923 har Sigurd Bruun efter optegnelser af B. offentliggjort bidrag til belysning af danske fængselsforhold før reformperioden. B. tog levende del i nordisk og andet internationalt samarbejde på fængselsvæsenets område. Justitsråd 1860. R. 1864. DM. 1878. K.[2] 1890. □Tegn. af E. Fortling (Fr.borg), litograferet af ham selv 1862. Mal. A. Jerndorff ca. 1891. Foto.

C. Goos i Nordisk t. for fængselsvæsen og praktisk strafferet XIII, 1890 2–12. Harald Jørgensen: C. N. David II, 1950, kap. 14. Svend E. Christiansen og Th. Møller: Statsfængslet i Horsens 1853–1953, 1953 34–52 98 99f. Vagn Kildemoes i Nordisk t. for kriminalvidenskab, 1959 365–67.

Knud Waaben (Frantz Dahl)

Bruun, Georg Marius, 1861–1945, rektor * 24.3.1861 i Præstø, † 17.5.1945 på Kolding sygehus, urne på Gentofte kgd., F: amtsvejinspektør Anders B. (1821–83) og Johanne Halling (1822–97). ~ 19.5.1888 i Herlufsholm med Laura Margrethe Caroline Petersen, * 20.10.1867 i Næstved, † 12.1.1950 i Charlottenlund, d. af bogtrykker, redaktør af Næstved Tidende Carl Victor P. (1833–1905) og Regine Conradine Grønberg (1831–94).

B. blev student 1878 fra Schneekloths skole og tog skoleembedseksamen 1885 med græsk som hovedfag. Fra 1885 var han i fire år knyttet til Borgerdydskolen i Kbh., men ansattes 1889 som førstelærer ved Kolding latin- og realskole (fra 1903–47 Kolding højere almenskole, derefter Kolding gymnasium) hvortil han var knyttet i 40 år, fra 1901 som rektor, indtil han 1929 tog sin afsked. B.s ledelse af skolen var fast og myndig, nogle vil kalde den autoritær. Den bar præg af pædagogisk sagkundskab og af et administrativt og organisatorisk talent der ikke tålte nogen slendrian, men også af sans for festlige indslag i skolelivet, klarest udtrykt i genskabelsen af majfesten – „med den underlige blanding af eventyrstemning og forårskådhed" (K. M. Carstens). B. stillede store krav til eleverne; de fik til gengæld en betydelig faglig indsigt, ikke mindst i engelsk hvor B.s undervisning skal have været fremragende såvel sprogligt som litterært.

Landskendt blev B. som pædagogisk forfatter og som forkæmper for den enhedsskole der skabtes ved almenskoleloven 1903. Fra slutningen af 1890erne skrev han i Vor Ungdom en række oversigtsartikler især om udenlandske skoleforhold under fællestitlen *Af en Skolemands Læsning*. Samme sted offentliggjorde han stærkt kritiske afhandlinger om danske skoleforhold *Almindelig Forberedelseseksamen*, 1897, *Børneskolen i Provinsbyer*, 1899, *Borgerskolen*, 1900. I Indbydelsesskrift til Kolding Latin- og Realskole skrev han år 1900 den opsigtsvækkende afhandling *Skolens Enhed* (optr. i Vor Ungdom 1901) der i nogen måde foregreb den kommende skolereform. Det var derfor naturligt at undervisningsinspektionens formand, professor M. Cl. *Gertz 1902 inddrog B. i forberedelsen af lovforslaget om almenskolen. I de følgende år var han Gertz' nærmeste medarbejder i planlægningen af mellemskolen og gymnasiet, især m.h.t. indførelse af fællesundervisning for drenge og piger i statens skoler og i udarbejdelsen af læseplaner for engelskundervisningen. Både skriftligt og mundtligt tog B. i de følgende år skolereformen i forsvar.

1910–24 var B. medlem af opgavekommissionen for studentereksamen, 1916–23 var han formand

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

for Gymnasieskolernes lærerforening hvis nystartede skrift Gymnasieskolen han redigerede 1916–18. I den store skolekommission 1919–23 var han det medlem der havde størst indsigt i alle spørgsmål vedrørende den højere almenskole. 1923–28 redigerede han (s.m. N. A. *Larsen) Vor Ungdom. I 1920erne fandt B. stunder til at fortsætte de skolehistoriske studier, fortrinsvis vedrørende Kolding, som allerede omkring århundredskiftet havde fundet udtryk i mindre afhandlinger i skolens årsskrift. Som selvstændige bøger udsendte han nu *Kolding højere Almenskoles Majfest*, 1924 (ny udg. 1928), *Vejle Amts højere Realskole i Kolding 1856–1880*, 1925, *Seks Rektorer. Skildringer fra Kolding lærde Skole 1800–1856*, 1927, *Dronning Dorotheas Skolehus. Bidrag til Kolding lærde Skoles Historie 1537–1725*, 1928 og *Halvtreds Aar*, 1930 om skolens historie fra 1880 til 1930. Den skolehistoriske produktion er detailrig og grundig, bygget på indgående arkivstudier. – Som skolemand, reformator og pædagogisk forfatter var B. i usædvanlig grad i stand til at forbinde omfattende kundskaber med evnen til at strukturere og fastholde overblik. Han repræsenterede det værdifuldeste i den lærde latinskole og var samtidig pioner for den nye, mere samfundsvendte almenskole. □Mal. af Herman Vedel, 1926 (Kolding gymnasium). Foto.

Kolding studenter 1935–1959, udg. Aksel H. Nellemann, 1974 (med ufuldst. bibliografi) 114f. V. Skovgaard-Petersen: Dannelse og demokrati, 1976. – Manus. på Kolding gymnasium, kopi i Byhist. ark. Kolding og på landsark. i Viborg.

Vagn Skovgaard-Petersen

Bruun, Gottlieb Franciscus Schønheyder, 1825–1901, landmand, landmåler. * 13.12.1825 på Asmild kloster ved Viborg, † 11.1.1901 sst., begr. i Asmild. F: assessor P. D. *B. (1796–1864) og Reinholdine V. C. Schønheyder (1803–83). ~ 20.4.1855 i Viborg med Nicoline Franzine Laurenze Buchwaldt, * 3.8.1831 i Viborg, † 13.2.1908 i Asmild, d. af købmand Andreas Severin Morell B. (1800–81, ~ 2° 1848 med Lorenze Marie Kirstine Hoyer, 1807–59) og Henriette Juliane Elisabeth Hoyer (1803–44). – Far til Daniel *B.

B. blev bl.a. uddannet ved landvæsensinstituttet på Hofmansgave. 1847 tog han landmålereksamen. 1848 overtog han bestyrelsen af faderens ejendom, hovedgården Asmild kloster af hvilken han blev ejer 1864. B. viste tidligt administrative evner og fik i kraft heraf og af sin varme samfundsinteresse overdraget en mængde offentlige tillidshverv (1859 medlem af og 1860–83 formand for Asmild-Tapdrup sogneråd, 1853 tiende- og 1854 landvæsenskommissær for Viborg amt, 1856 formand for jagtrettens afløsning, 1859 formand for Viborg amts tiendekommission, 1862 formand i præstegårdskommissionen, 1863 skovkasserer for Viborg og Feldborg skovdistrikter, 1865–75 formand for Viborg amts landøkonomiske forening, 1866 amtsrådsmedlem, 1869 formand for jernbanetaksationskommissionen i Nørrejylland). B. var 1866 medstifter af Det danske hedeselskab efter at han 1865 havde været med til at udarbejde udkast til selskabets love; han var formand for repræsentantskabet fra 1872 til sin død; en årrække desuden medlem af bestyrelsen. Han ofrede hedeselskabet sin varmeste interesse. Fra 1872 var han formand for Herning hedebanks repræsentantskab og fra 1880 direktør i Viborg sparekasse. – Han havde levende historisk interesse og deltog i stiftelsen af Viborg museum og var medlem af dets bestyrelse til sin død; da Viborg domkirke ombyggedes blev han formand for en kommission til værn for de historiske mindesmærker. – Etatsråd 1875. – R. 1874. DM. 1894. □Buste af Joachim Becker Smith, ca. 1876. Foto.

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske slægter, 1891 51f. Ludvig Schrøder i Hedeselsk. t., 1901 29–32. Daniel Bruun: Slægts- og barndomsminder fra Viborgegnen, 1925. – Peter Daniel Bruuns slægtsarkiv i Rigsark.

*Anton Christensen**

Bruun, Hans Brøchner, 1793–1863, købmand, politiker. * 18.7.1793 i Fredericia, † 1.4.1863 i Assens, begr. sst. F: købmand og fabrikant Bertel *B. (1767–1827) og Magdalene Barbara Brøchner (1768–1831). ~ 6.6.1818 i Odense med Hanne Antonie Jacobine Christiane Plum, * 17.2.1798 i Slagelse, † 19.1.1878 i Kbh., begr. i Assens, d. af sognepræst, senere biskop Frederik *P. (1760–1834) og Marie Sophia Munk (1765–1829). – Bror til Johannes *B., M. P. *B. og P. D. *B.

Efter at have arbejdet i faderens forretning overtog B. 1826 Assens færgevæsen (udnævntes 1836 til transportforvalter) og sin s.å. afdøde yngre broder agent Søren Wedege B.s købmandsforretning i Assens; den udviklede sig til at blive et af provinsens største handelshuse fortsat under navnet N. M. & F. Plum (slægtninge af B.s hustru). B. var den ledende i Assens gennem årtier, borgerrepræsentant 1838 og borgerrepræsentationens formand 1839–57, var 1835–48 stænderdeputeret for Odense amts mindre købstæder (mødte dog ikke i samlingen 1844) og blev kongevalgt medlem af den grundlovgivende rigsfor-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

samling. B. var en liberalt sindet politiker, i interesser og synspunkter præget af at tilhøre provinsens opblomstrende handelsstand. I stænderne hævdede han under toldlovens behandling over for de københavnske repræsentanter betydningen af fri handel med hertugdømmerne. Han talte 1838 for mosaiters valgbarhed („lige Byrder bør give lige Rettigheder") og for tallotteriets ophævelse på trods af finansielle hensyn, 1846 for almindelig værnepligt. Han stillede flere forslag i stænderne, således 1838 om oprettelse af en statsanstalt for livsforsikring, 1838 og 1840 om ågerlovens ophævelse; det sidste viser hans økonomisk liberalistiske tankegang der næppe har gjort det let for ham som købstadrepræsentant også til en vis grad at måtte tage sig af klager fra lavshåndværkere som ønskede mere beskyttelse. □Silhouet 1816. Foto.

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske slægter, 1891 45f. Daniel Bruun: Slægts- og barndomsminder fra Viborg-egnen, 1925. Hans Jensen: De da. stænderforsamlingers hist. 1830–48 I–II, 1931–34. M. P. Bruun: Dagbog 1856–74, udg. Vagn Dybdahl og Birgit Nüchel Thomsen, 1961. H. H. Worsøe i Fra Viborg amt, 1972 123–40. Per Boje: Danske provinskøbmænds vareomsætning og kapitalforhold 1815–1847, 1977. – Arkiv i Erhvervsark.

Vagn Dybdahl (Hans Jensen)

Bruun, Hans Henrik Marcelius, 1884–1954, højesteretssagfører. * 12.5.1884 i Terndrup, † 22.1. 1954 på kommunehospitalet i Kbh., begr. Hornbæk kgd. F: landbrugskandidat, landinspektør Alfred William Emil B. (1852–1911) og Agnes Licht (1856–1964). ~ 3.9.1910 i Tikøb med Elisabeth Poulsen, * 18.9.1887 i Kbh., † 30.4.1960 sst., d. af højesteretssagfører Jonas Nicolaj Johannes P. (1836–1914, ~ 1° 1867 med Rebekka Magdalene Brandt, 1848–73) og Marie Elisabeth Lemming (1854–1911). – Far til Jonas *B.

Efter studentereksamen fra Sorø akademi 1902 påbegyndte B. det juridiske studium der blev afsluttet 1908. Allerede i studieårene blev han knyttet til dagbladet København som juridisk medarbejder med særligt henblik på højesteretsreferater. I dette arbejde 1905–10 viste han allerede sine betydelige evner til at formidle komplicerede problemstillinger. 1911 blev B. overretssagfører og allerede 1918 højesteretssagfører, og snart slog han sit navn fast som en højtbegavet procedør. Han kom siden til at sætte sit præg på talrige betydningsfulde sager. Da den nye retsplejelov trådte i kraft 1919 blev han knyttet som medhjælper til statsadvokaterne i København, 1919–25 og 1928–30, og var dermed med til at forme den nye kriminelle retspleje der bl.a. havde indført nævninge. Da det fortrinsvis var sager af økonomisk-juridisk karakter han beskæftigede sig med medførte dette at han i stort omfang blev benyttet som juridisk rådgiver af en række betydelige erhvervsvirksomheder. Som en konsekvens heraf blev han formand eller medlem af bestyrelsen for adskillige merkantile og industrielle virksomheder. Først og fremmest inden for forsikringsbranchen hvor han var formand for bestyrelsesrådet og repræsentantskabet i Det gensidige Forsikrings-Aktieselskab Norden.

Nævnes kan også formandsposten i Den kongelige Porcelainsfabrik, A/S Højgaard & Schultz og De forenede Vagtselskaber. I årene 1933–39 var han næstformand i komiteen for Aks. Burmeister & Wains afviklingsafdeling. B. førte flere vigtige retssager der havde deres baggrund i besættelsestiden. Den vigtigste var dog nok tjenestemandssagen mod Statsbanernes generaldirektør P. *Knutzen hvis forsvarer han var. Sagen, der blev tabt, var så vigtig for B. at han 1948 udgav en bog herom *Dommen over Generaldirektør P. Knutzen*. Foruden denne bog foreligger talrige artikler af alment indhold i dagspresse og tidsskrifter foruden juridiske artikler i Ugeskrift for Retsvæsen, Tidsskrift for Retsvidenskab samt Sagførerbladet. Ved siden af juraen udviste han tidligt meget stor interesse for kunsten, og han var en stor kunstkender. Gennem en lille snes år var han således formand for Kunstforeningen i Kbh., og det var bl.a. hans fortjeneste at foreningen 1952 kunne flytte ind i egen ejendom på Gammel strand. Ydermere var han formand for Dansk kunstmuseumsforening og medlem af bestyrelsen for Kunstindustrimuseet. R. 1934. DM. 1948. □Portr. af Olaf Rude, 1948. Buste af Johs. Bjerg (Kunstforeningen, Kbh.).

Studenterne fra 1902, 1927. Børsen 10.5.1944. Politiken 11.5.1944. Børsen 26.1.1954. Nationaltid. s.d. Axel H. Pedersen: C. B. Henriques, 1956. Højesteret 1661–1961, udg. Povl Bagge m.fl., I–II, 1961. Jonas Bruun i Min far var sagfører, 1963 55–68. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Henrik Fode

Bruun, Henry (1873–1918), se **Bruun, Henry** (1903–70).

Bruun, Henry, 1903–70, historiker. * 17.12.1903 i Sønderup, Ålborg amt, † 1.9.1970 på Bispebjerg hosp., Kbh., urne sst. (Vestre). F: sognepræst, sidst i Vigsnæs, Johannes Karmark B. (1871–1939, ~ 2° 1907 med Christiane Louise Georgine Marcussen, 1864–1940) og Helena Edelberg (1875–1905). ~ 8.11.1937 i Kbh. (Trin.) med biblioteksassistent Anna Maria Elisabeth (Lisbeth) Geismar, * 18.9.1902 i Veggerslev, d. af sognepræst i Veggerslev, sidst ved Trinitatis k., Kbh., senere professor, dr. teol. Eduard *G. (1871–

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1939) og Lina E. M. C. von Przyjemska (1876–1942).

B. voksede op i et præstegårdshjem med gammeldags humanistisk kultur, blev klassisk sproglig student fra Sorø 1921 og cand. mag. 1928. Kombinationen af klassiske sprog og hans universitetsfag historie og fransk passede godt til hans samfølelse med traditionen, også den lærde, og hans klare intelligens. Året efter sin embedseksamen stiftede han sammen med en lille gruppe jævnaldrende fagfæller med lyst til forskning Historikerkredsen af 1929, som bl.a. svenskeren Ingvar Andersson og nordmanden Johan Schreiner en tid tilhørte. Kredsens jævnlige møder med faglige foredrag og gensidig kritik var i høj grad udviklende også for B. Han var kredsens formand i det tiår den bestod, og det var ikke mindst hans kritiske sans og skarpe logik som hjalp til at gøre drøftelserne frugtbare. – I studietiden blev B. gennem Knud Fabricius' øvelser fanget ind af dansk adelshistorie. Men kort efter sin embedseksamen blev han knyttet til Instituttet for historie og samfundsøkonomi og dermed optaget af arbejde med nyere dansk socialhistorie, først under Povl *Engelstofts vejledning, fra 1931 som selvstændig fast institutmedarbejder. Resultatet blev foruden nogle forstudier i instituttets publikationer (1930–31) 1. bd. af værket *Den faglige Arbejderbevægelse i Danmark indtil Aar 1900*, 1938, 600 store sider omfattende tiden til ca. 1880. Det er et grundlæggende arbejde præget af B.s kritiske sans og gode judicium, men fremstillingen er noget tynget af det vældige materiale. S.å. bogen udkom forlod B. den nyere socialhistorie og instituttet og blev arkivar II i Rigsarkivet hvor han 1958 avancerede til overarkivar og chef for 3. afdeling. Han blev en af de lærde arkivarer som historieforskningen ikke kan undvære, kyndig også på områder hvor få har indsigt og flere brug for hjælp, som sigillografi og heraldik. Tidligt under institutarbejdet genoptog B. forbindelsen med sin egentlige kærlighed adelshistorien, navnlig som forfatter af en række adelsbiografier til Dansk biografisk Leksikon (1933–44). Dette arbejde førte ham langt ind i kilderne til adelshistorien. Afgørende for retningen af hans studier blev det at Foreningen Norden bad ham være hovedforfatter af afsnittet om de nordiske unioner 1380–1523 i bogen *Omstridte Spørgsmål i Nordens Historie* I, 1940. B.s bidrag er en ypperlig forskningsoversigt, klar, instruktiv og selvstændigt vurderende. Denne opgave vendte B.s interesse mod unionstidens politiske historie, men først efter en halv snes år kom resultaterne. Til dem hører et par perspektivrige afhandlinger i Nordisk (Letterstedtska) tidskr. 1951 og 1957 *(Adelsskandinavismen* og *Union og Ærkebiskop)* og to større arbejder: *Abraham Brodersens biografi* (Hist. tidsskr. 1950) – i den som også senere beskæftiger B. sig med godssamlingshistorie – og disputatsen *Poul Laxmand og Birger Gunnersen. Studier over dansk politik omkring år 1500*, 1959. Det er et modent, originalt og skarpsindigt arbejde, tillige elegant formet. B.s første bog var tung af stof. Disputatsen er kortfattet, undertiden knap, og enkelthederne har alle betydning som led i en større sammenhæng.

Spændvidden i B.s interesser viser *Den middelalderlige Dagvise* (Studier fra Sprog- og Oltidsforskning 1965), en skarpsindig filologisk-litteraturhistorisk undersøgelse af dagvisens oprindelse med analyse af dens overleverede former og enkelte af motiverne. Skønt B. havde megen sans for poesi er afhandlingen blottet for æstetiske vurderinger. Hans uvilje mod alt hvad der smagte af fraser kunne gøre hans form tør. Så meget stærkere virker det når hans følelse for de mennesker han skildrer kommer til orde som i den smukke afhandling *De danske Braher* (ale. Hist. tidsskr. för Skåneland 1969).

Jævnsides med sin forskning og sin embedsgerning udførte B. fra 1929 til sin død et tidrøvende og slet betalt arbejde for Den danske historiske forening som bibliograf over historisk litteratur vedr. Danmark. Trykt er hans årsfortegnelser for 1928–40, femårsbibliografien for 1943–47 og fem bind af den store bibliografi for 1913–42 (1966–73, 5.bd. færdiggjort af Georg Simon). Det er en fortsættelse af Erichsen og Krarups bibliografi med stærkt udvidede rammer og hævder sig også efter international målestok som et fortrinligt arbejde. Fra 1947 var B. medarbejder ved International Bibliography of Historical Sciences, fra 1957 ved Repertorium der mittelalterlichen Geschichtsquellen. – B. kunne på fjernerestående virke tilknappet og bureaukratisk stiv. For dem der kom ham på nært hold var han en anden, levende optaget af mange ting i og udenfor sit fag, musikalsk, en naturelsker og kyndig amatørornitolog, en kender af vore gamle kirker, først og fremmest en mand med både humør og selvironi. Som fagfælle og ven var han af de sjældne ubestikkelige. Han var ikke karrig med anerkendelse når han mente den var fortjent, men skjulte heller ikke sin kritik. Derfor værdsatte man hans dom højere end de flestes. – Medlem af Det kgl danske selskab for fædrelandets historie 1958. – B.s farbror **Henry** Peter Gundelach Karmark **B.** (9.7.1873–7.11.1918) var som B. cand. mag. i historie og fransk og ansat i Rigsarkivet fra 1903. Han offentliggjorde *De Bruuners Stamtavle og Slægtsregister* i Personalhist. tidsskr. 5.r. III, 1906, og posthumt udkom hans *Danmarks*

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Amtsforvaltere 1660–1848 sst. 7.r. IV, 1920. Også som særtryk 1919 med W. Norvins biografi af forfatteren. □Foto.

Selvbiogr. i Festskr. udg. af Kbh.s univ. nov. 1959 203–05. – Povl Bagge i Hist. t. 12.r. V, 1971 433–35. Harald Jorgensen i Nordisk arkiv nyt, 1970 56f. Samme i Nordisk (Letterstedtska) t., 1974 215–26 (om historikerkredsen).

Povl Bagge

Bruun, Johan Balthasar, 1854–1915, statsbaneingenior. *7.11.1854 i Horsens, †21.12.1915 på Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). F: fængselsinspektør Fr. *B. (1816–91) og Elisabeth C. T. Wigelsen (1823–99). ~1° 27.4.1882 i Odense med Johanne Jacobsen, *28.3.1862 i Odense, †11.5.1895 på Diakonissestiftelsen, Frbg., d. af premierløjtnant af infanteriet, senere oberstløjtnant Johannes Erasmus J. (1830–92) og Suzette Vilhelmine Jensen (1833–1907). ~2° 29.4.1903 på Frbg. med Marie Nielsine Bruun, *21.7.1862 i Maribo, †11.11.1948 i Ordrup, d. af cand. jur., senere overretssagfører Jens Peter Karmark B. (1825–95, ~2° 1867 med Henrikke Theodora Johanne Karmark, 1832–1903) og Ingeborg (Inga) Marie Sidenius (1832–65).

B. kom 1870 i smedelære i sin fødeby og blev svend 1873. 1874 tog han polyteknisk adgangseksamen, og 1879 blev han polyteknisk kandidat som maskiningeniør. Efter eksamen var han til sept. 1880 lærer ved latinskolen i Vejle, derefter til april 1881 bestyrer af et dampbødkeri i Kbh., fra maj 1881 til 1882 bestyrede han en gærfabrik i Kbh., og 1882–1883 en lignende i Carlisle i England som han selv havde været med til at bygge. 1.12.1883 kom han i statsbanernes tjeneste som surnummerær aspirant. 1885 blev han fuldmægtig og 1887 maskininspektør og leder af lokomotivtjenesten på Sjælland. Da den sjællandsk-falsterske og den jysk-fynske maskinafdeling blev sluttet sammen 1892, blev B. 1.10. s.å. meget mod sin vilje overflyttet til baneafdelingen som regnskabsfører og matrialforvalter, en stilling der slet ikke svarede hans kvalifikationer. Imidlertid kom der hurtigt en opgave som lagde beslag på alle hans kræfter. Anvendelsen af elektrisk stations- og togbelysning var nu begyndt at blive almindelig, og der var værker i Kbh. og Århus under maskinafdelingen mens det nye anlæg i Helsingør lå under baneafdelingen. Fra 1.4.1894 samledes imidlertid statsbanernes belysnings- og opvarmningsanlæg under en fælles ledelse, og den hertil oprettede nye maskiningeniørstilling besattes med B. der beklædte stillingen til han 1.4.1909 udtrådte af statsbanernes tjeneste. Han bestred sin stilling med stor dygtighed; en tid lang var statsbanernes togbelysning forud for udlandets. De første forsøg hermed havde B. allerede gjort 1891 mens han var maskininspektør, og på dette tidspunkt var det kun meget få baner i udlandet der havde forsøgt dette. B. udfoldede også en betydelig litterær virksomhed; han var medarbejder ved inden- og udenlandske fagtidsskrifter, ved Salmonsens Leksikon og ved „Opfindelsernes Bog" og udgav selv *Elektrisk Belysning i Teori og Praksis*, 1896 hvis 3. udg. kom 1903 under titlen *Elektriske Anlæg til Stærkstrøm*. B. blev af ministeriet for offentlige arbejder udnævnt til medlem af den 1905 nedsatte kommission der forberedte stærkstrømsloven af 1907 og blev efter Poul *la Cours død 1908 formand for den 1.6.1907 nedsatte elektricitetskommission; han konstitueredes 22.5.1908 og udnævntes 1.4.1909 samtidig med sin afgang fra statsbanerne. Ligeledes blev han formand for den 1911 af samme ministerium nedsatte kommission angående elektrificeringen af boulevardbanen og af Kbh.s nærtrafik idet han havde arbejdet med denne opgave siden midten af halvfemserne. Kommissionens betænkning kom 1915. 1913 blev han medlem af kommissionen angående sikkerhedsforholdene ved statsbanerne. Af patentkommissionen var han medlem fra dens oprettelse 1894. – R. 1904. DM. 1912. □Tegn. af Knud Agger. Foto.

Elektroteknisk t. 1905 145–46. C. Sæbye i Ingeniøren 1916 1f. J. R. i Elektroteknikeren XII, 1916 4–6. Elektricitetskommissionen 1907–32, 1932. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

*Povl Vinding**

Bruun, Johan Jacob, 1715–89, maler. *30.11.1715 i Slagelse, begr. 4.7.1789 i Hillerød. F: postmester, senere byskriver og rådmand Thomas B. (1686–1767, ~2° 1741 med Anne Marie Jacobi, 1720–52) og Dorothea Sophia Mylius (1690–1736). ~5.7.1741 i Kbh. (Petri) med Anna Catharina Basballe, * ca. 1723, †4.1.1789 i Hillerød, mulig plejedatter af hofmaler Frederik Holm (1667–1737).

B. skulle gå den lærde vej men brød af og kom 1732 i lære som miniaturemaler hos J. H. Coning der desuden udførte prospekter. Også B. lagde sig efter prospektmaleriet og har udført en række meget nøjagtige og sirlige billeder af danske slotte og byer (Rosenborg, Fr.borg, Kbh.s bymuseum, Kgl. bibl., Øregårdsmuseet, kobberstiksaml.); de var hovedsagelig malet i gouache, akvarel og tusch og fandt hyppigt afsætning ved hoffet. Til 1769 havde han udført næsten 800 billeder. Han leverede forlæggene til stikkene i *Hafnia hodierna*, 1748 og *Den danske Vitruvius*, 1746–49, og 1761–64 udgav han det ufuldendte

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Novus Atlas Daniæ, 60 stik af Hans Qvist og Jonas Haas efter egne topografiske tegninger 1754–57. Han kaldes senere kgl. kabinetsskildrer. B. har endvidere malet en fremstilling af dronning Louises castrum doloris, 1752 der udkom i stik, og en del portrætkopier i miniature, fx Christian VI og Sophie Magdalene, 1737 (Rosenborg), Niels Trolle, 1741, og Poul Vendelbo Løvenørn (Fr.borg). Fra stik kendes hans portrætter af Mette Maria Kruse, 1771, og Mogens Rosenkrantz, 1769. 1763 fik B. ansættelse som inspektør ved salpeterværket i Hillerød. Senere blev han blind og søgte 1784 hoffet om en pension for sit arbejde som prospektmaler.

J. J. B.: Novus atlas daniæ, 1761–64, fot. optr. 1970 med efterskr. af Sv. Cedergreen Bech. – Pers. hist. t., 5.r. III, 1906 105. E. F. S. Lund: Danske malede portrætter IV, 1912 70–72. H. Bramsen: Landskabsmaleriet i Danmark 1750–1875, 1935 15. Laurids de Thurah: Den danske Vitruvius I–III, udg. med efterskr. og kommentarer af H. Lund, 1966–67. Laurids de Thurah: Hafnia hodierna, udg. med efterskr. af S. Linvald, 1967.

Birgitte Bøggild Johannsen (O. Andrup)

Bruun, Johannes Iver, 1795–1836, fabrikant. * 28.6.1795 i Fredericia (Trin.), † 26.1.1836 på Bruunshåb, begr. i Asmild. F: købmand og fabrikant Bertel *B. (1767–1827) og Magdalene Barbara Brøchner (1768–1831). ~ 12.5.1826 i Spentrup med Maren (Marie) Jacobsdatter (Hansen), * 25.11.1804 i Vejrum, † 24.11.1882 på Frbg., d. af gårdejer, sognefoged Jacob H. (1769–1844) og Kirsten Nielsdatter (1781–1845). – Bror til H. B. *B., M. P. *B. og P. D. *B.

Seksten år gammel kom B. til Kbh. hvor han i tre år studerede fysik, maskintegning, bogholderi m.m. Han ansattes derefter ved faderens fabrikker i Fredericia og Viborg og deltog i bestyrelsen af hans ejendom Asmild kloster. Under en udenlandsrejse 1819 blev han opmærksom på de nye cockerillske maskiner til klædefabrikation, og disse blev taget i brug da faderen anlagde klædefabrikken Bruunshåb ved Viborg. 18.9. 1821 fik B. generalfuldmagt til at bestyre samtlige faderens etablissementer i Viborgegnen (ved Søndermølle var samtidig anlagt en hørberedningsanstalt), og ved faderens død 1827 blev han ejer af Bruunshåb og Søndermølle. I begyndelsen var Bruunshåb blevet drevet sammen med fabrikken i Viborg til hvis drift benyttedes tugthusfanger, men 1824 ophævedes forbindelsen og siden fandt klædefabrikationen udelukkende sted på Bruunshåb. I B.s sidste leveår fabrikeredes her ca. 30.000 alen klæde årligt. 1830 købte B. den nærliggende Skovgård hvor han anlagde filialfabrikken Vibæk. Han havde endvidere udarbejdet planer til overtagelse af en klædefabrik på Kongsberg som den norske stat havde nedlagt. Det norske finansdepartements endelige – indvilligende – svar indløb et par dage efter hans død. □Tegn. (?). Silhouet 1816.

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske slægter, 1891 49. M. R. Ursin i Dansk almenlæsning 1836, II, nr. 13 97–98. Daniel Bruun: Slægts- og barndomsminder fra Viborg-egnen, 1925 15 43–47. Axel Nielsen: Industriens hist. i Danm. III, 2, 1944 navnlig 46–50. M. P. Bruun: Dagbog, 1856–74, udg. Vagn Dybdahl og Birgit Nüchel Thomsen, 1961. H. H. Worsøe i Fra Viborg amt 1972 123–140. – Jørgen Swanes slægtarkiv i Rigsark.

*P. Koch Jensen**

Bruun, Jonas, 1911–77, højesteretssagfører. * 3.7.1911 i Kbh. (Terndrup), † 25.11.1977 på Lukasstiftelsen, Gentofte, begr. Tibirke kgd. F: hrs. Hans Henrik *B. (1884–1954) og Elisabeth Poulsen (1887–1960). ~ 14.5.1941 i Kbh. (Slotsk.) med hofdame, senere privatsekretær for dronning Ingrid, Sybille Malvina Lonny komtesse Reventlow, * 24.8.1912 i Kbh. (Jac.), d. af ambassadør Eduard *R. (1883–1963) og Else Bardenfleth (1884–1964).

B. tog studentereksamen fra Sorø akademi 1929 og blev 1937 juridisk kandidat. Efter en kort periode som sekretær i udenrigsministeriet 1939–40 indtrådte han som kompagnon i faderens sagførervirksomhed, blev 1942 landsretssagfører og ti år senere højesteretssagfører. Fra 1944 var han i en halv snes år medhjælper for statsadvokaten for østre landsret og fra 1956 procederede han i offentlige og beneficerede sager for højesteret. Efter faderens død 1954 overtog han sagførerforretningen som eneindehaver. Han gjorde sig i første række gældende som en fremtrædende juridisk rådgiver for en række større danske erhvervsvirksomheder. Gennem en lang årrække sad han således som formand eller bestyrelsesmedlem i den store entreprenørvirksomhed A/S Højgaard & Schultz (fra 1958 A/S Contractor), jernfirmaet A/S Lemvigh-Müller & Munck og Den kgl. Porcelænsfabrik, ligesom han som formand for De forenede Vagtselskaber spillede en betydelig rolle ved selskabets sammenslutning med Det danske Rengøringsselskab og omdannelse til den verdensomspændende ISS-koncern – hvis formand han blev – i begyndelsen af 1970erne.

B. der var stærkt kunst- og kulturhistorisk interesseret sad gennem mange år i ledelsen af bl.a. C. L. Davids fond og samling, Den holbergske stiftelse Tersløsegård, Det danske kunstindustrimuseum og Knud Højgaards fond, og også flere institutioner af humanitær karakter nød godt af hans aktive indsats (Vemmetofte kloster, Foreningen til fremme af blindes selvvirksomhed.) –

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

R. 1962, R.[1] 1969, K. 1975. □Buste af Erik Erlandsen, 1976 (forstudie til relief).

Erik Korr Johansen

Bruun, Kai Aage, 1899–1971, musikchef. * 23.1.1899 i Kbh., † 11.5.1971 på Frbg., begr. sst. (Søndermark kgd.). F: kgl. kapelmusikus Emil B. (1870–1945) og Anni Henrichsen (1874–1926). ~ 6.1.1959 i Kbh. (Trin.) med Grethe Longhi Knudsen, * 11.4.1917 på Frbg., d. af købmand Amos Peter Knudsen (* 1894) og Emmy Enitie Longhi (1888–1963).

B. voksede op i et musikalsk hjem. Faderen var cellist i Det kgl. kapel, lærer ved Det kgl. danske musikkonservatorium og en ivrig dyrker af kammermusik. Moderen var søster til komponisterne Roger og Edgar Henrichsen med hvem der var et livligt musikalsk samkvem. B. begyndte allerede som 6-årig at spille cello, blev student 1917, var en tid på musikalsk studieophold i Leipzig, men valgte at gå universitetsvejen ved det nyoprettede musikvidenskabelige institut i Kbh. hvorfra han tog magisterkonferens i musikhistorie 1926 med en specialeafhandling om C. E. F. Weyses og Fr. Kuhlaus musikdramatiske værker. B. var på den tid allerede inde i det praktiske musikliv: 1925 som medstifter af Studentermusikforeningen hvor han dirigerede et par år; 1926–27 som dirigent i Studentersangforeningen og senere, 1930–31, som dirigent i Akademisk orkester. I disse år virkede han tillige som musikanmelder og assistent på Musikhistorisk museum. 1927 var han imidlertid blevet ansat i statsradiofonien som programsekretær, og indledte hermed en over 30-årig tilknytning til et medium hvis betydning han havde indtrængende forståelse for, og hvor hans evner og artistiske instinkt kom til fuld udfoldelse gennem talrige foredrag og udsendelser af oplysende musikkulturel karakter. B. kom til at præge musikudsendelsernes udvikling i de afgørende første vanskelige år i et udmærket samarbejde med den myndige chef, kammersanger Emil Holm efter hvis afgang 1937 B. kunne stille sin erfaring til rådighed for Emil Holms efterfølger, komponisten Peder Gram, fra 1949 som souschef. Da Peder Gram faldt for aldersgrænsen var der kun ganske få ansøgere til chefposten. B. lod sig, vistnok mod sin tilbøjelighed, overtale til at søge stillingen som han fik og tiltrådte december 1951. Hans sensible natur havde allerede en tid følt sig tynget af det rent administrative arbejde ved radioen, og han havde næppe det overskud som chefstillingen kræver. En sygdomsperiode der dog syntes overstået fik ham til at søge sin afsked fra december 1955 efter sin kontraktmæssigt fastsatte fire års funktionstid. Han virkede dog endnu en halv snes år som radioens musikkonsulent. – B. havde gennem en årrække arbejdet på et værk om den danske musiks historie som han nu trods et alvorligt legemligt handicap fik fuldført, og som han oplevede den glæde at se realiseret i en statelig 2-binds udgave 1969. Dette arbejde er præget af forfatterens stærkt personlige engagement, men blev ikke den endegyldige danske musikhistorie. Den rummer en række omfattende karakteristikker af komponister som ikke tidligere har været fyldestgørende behandlet, og viser som helhed forfatterens dybe fornemmelse for den danske musiks karakter og nationale værdi. Tidligere havde B. bl.a. udgivet *Om Schuberts Liv og Værker*, 1928; *Tre Komponister* (Haydn, Kuhlau, Carl Nielsen), 1932; *Musikkens Grundbegreber*, 1942; *Musikordbog*, 1943; *Kammermusik fra Haydn til den unge Beethoven*, 1960 og *Kammermusik fra Beethoven til Schubert*, 1962; talrige artikler i tidsskrifter og dagblade m.m. – B. gav sig også af med at komponere. Han udgav 1931 *Intime Sange* og 1944 *Ti Sange* og har desuden foretaget bearbejdelser af kammermusik fra 1700-tallet. – R. 1948. □Foto.

Interviews i Socialdemokraten 12.8.1951, Berl. tid. 18.1.1953, Politiken 7.6.1955, Berl. tid. 25.1.1970.

Sigurd Berg

Bruun, Lars Emil, 1852–1923, forretningsmand, møntsamler. * 29.3.1852 i Ulvemose huse, Havdrup sg., Kbh.s amt. † 21.11.1923 i Monte Carlo, begr. i Gentofte. F: møller, senere teglværksejer Ole B. (1827–1910) og Caroline Frederikke Jensen (1825–84). ~ 1° 3.5.1892 på Frbg. med Ingeborg Bauditz, * 2.5.1864 i Kbh. (Frbg.), † 10.2.1943 i Charlottenlund, d. af premierløjtnant af ingeniørkorpset, senere kaptajn, kammerjunker, baneingeniør Waldemar Gustav Otto B. (1822–1901) og Elisabeth (Eliza) Johanne Harriet Owen (1827–62). Ægteskabet opløst. ~ 2° 14.10.1908 i Tillitse med Pauline Antoinette (Tony) Juliane Kiær, * 16.2.1870 på Østerskovgård, Tillitse sg., Maribo amt, † 18.11.1947 i Gentofte, d. af proprietær Julius Ferdinand K. (1843–1917) og Cecilie Emilie Louise Lindel (1849–1931).

B. kom 1867 i handelslære i Holbæk, gennemgik siden Grüners handelsakademi og var derefter ansat i flere større firmaer. 1883 begyndte han forretning for egen regning (pakning af smør), og firmaet L. E. B. udvidedes overordentligt de følgende år ved køb af konkurrerende selskaber. Det er dog som møntsamler at B.s navn vil bevares for eftertiden. Allerede som ung handelslærling var han begyndt at samle, og da hans virksomhed gav ham de fornødne midler i hænde,

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

voksede hans samling til at blive en af de største privatsamlinger af engelske, danske, norske og svenske mønter og medaljer. Kronen på sin samlervirksomhed satte han 1922 ved at købe grevskabet Brahesmindes møntsamling. 1914 og 1918 bortsolgte han sin samling af svenske mønter, over hvilke han havde ladet udarbejde et smukt katalog. Efter hans død bortauktioneredes hans samling af engelske mønter i London, idet dog mønterne fra Northumberland, Østangel og Irland overdroges som gave til Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. Samlingen af mønter, medaljer og pengesedler fra Danmark, Norge, Sverige, Slesvig og Holsten og det dertil hørende numismatiske bibliotek skal ifølge B.s testamentariske bestemmelser i hundrede år danne en reserve for Den kgl. Mønt- og Medaillesamling og er indtil videre deponeret på Det nationalhistoriske museum på Fr.borg. – R. 1908. DM. 1923. □Tegn. af Krøyer, 1907. Medalje af Lindahl, 1908. Mal. af E. Saltoft, 1920. Relief af Rikard Magnussen efter medaljen (gravstenen).

J. Wilcke i Numismatisk forenings medlemsblad III, 1919 89; G. Galster sst. VII, 1924 121–26. L. E. Bruuns mønt- og medaillesamling, 1928. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Georg Galster

Bruun, Laurids Valdemar, 1864–1935, forfatter. * 25.6.1864 i Odense, † 5.11.1935 på Frbg., begr. sst. (Solbjerg). F: vandbygningsingeniør C. G. *B. (1829–94) og Johanne D. Boeck (1835–1921). ~ 1° 16.9.1890 i Kbh. (Vartov) med Hildur Maria Ley, * 11.6.1872 i Kbh. (Angars kat.), † 17.7.1934 i Kbh., d. af genremaler Hans Christian Clausen L. (1828–75) og Charlotte Eleonora Andresen (1843–1907). Ægteskabet opløst 1917. ~ 2° 26.11.1921 på Frbg. (Thomas) med Caroline Marguérite Ley, * 29.1.1874 i Kbh. (Ansgars kat.), † 5.10.1954 på Frbg., søster til første hustru.

1881 blev B. student fra Borgerdydskolen i Kbh. 1888 tog han statsvidenskabelig embedseksamen og blev s.å. ansat i Statistisk bureau. 1896 blev han fuldmægtig men tog samme år sin afsked. Året før havde han udsendt *Officiel Statistik* hvor han angreb bureauets virksomhed. Herefter levede han som fri forfatter. 1885 debuterede B. med en fortælling i Tilskueren og n.å. udkom hans første bog *Historier*. Men hverken denne eller de nærmest følgende *Emma Jonsson*, 1890, *Antonius*, 1892 og *Svend Felding*, 1894 vakte synderlig opmærksomhed. Først med *Rejsefærd*, 1899 og *Renaissance*, 1900 fik han lidt luft under vingerne; og med den ejendommelige psykologiske nutidsroman *Kronen*, 1902 hvori han forlader den gængse realisme og giver sig sin fantasi i vold nåede han at få tag i det store publikum. Senere fulgte en imponerende lang række bøger: de store farverige historiske romaner *Alle Syndres Konge*, 1903 og *Absalons Saga*, 1904, de mindre bøger med historiske emner *Den sidste Fribonde*, 1905, *Hejmers Harpe*, 1909 og *Danskernes Eventyr* I–III; *Kong Skjold*, 1909, *Kong Frode*, 1910 og *Den signede Død*, 1912, den store selvbiografiske og tidsskildrende roman fra århundreskiftet *Af Bygernes Slægt* I–VI, 1909, samt de over politiske, sociale og især religiøse ideer byggede romanværker *Den Evige* I–IV, 1905–06 og *Den ukendte Gud*, 1913 med fortsættelsen *Under Livets Træ*, 1917 i hvilke B. giver brogede billeder fra sine talrige rejser i Europa og Østen og samtidig meddeler sindrige drøftelser og undersøgelser af tidens stærkeste problemer. Ved deres spændende handling og ved personernes og hele sceneriets internationale tilsnit har disse bøger vundet udbredelse over det meste af Europa; især i Tyskland fik B. en stor læsekreds. Desuden har B. udsendt en robinsonade i flere dele, de såkaldte *Van Zantenbøger*, med eksotisk-romantiske skildringer fra Sydhavsøerne, 1910–30. Et skuespil *Livets Frugter*, 1905 er ikke opført, derimod opførtes en dramatisering af *Pan* på Det kgl. teater 1907.

B.s forfatterskab er af højst ulige værdi; kunstnerisk betydelige værker veksler med rene underholdningsbøger; men teknisk dygtighed kendetegner det meste af hvad han har skrevet. Han fik det Ancherske legat 1904. □Mal. af J. C. Schlichtkrull, 1909. Tegn. af P. S. Krøyer, 1911. Tegn. („Bogvennen" 1915). Karikaturer af Alfred Schmidt, 1921 (Fr.borg) og af Rasmus Christiansen. Foto.

Selvbiogr. i Bogvennen, 1912, juli 8–9. – S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patr. slægter, 1891 55. Th. Bredsdorff i Dansk t., 1903 706f. Sst. 1905 375–78. Chr. Gulmann i Tilskueren, 1906 245–56. Chr. Rimestad: Digtere i forhør, 1906. P. Levin i Tilskueren, 1913 1192–95. Bogvennen, 1914, nr. 12 177.

Jesper Düring Jørgensen (K. K. Nicolaisen)

Bruun, Mads Pagh, 1809–84, politiker. * 5.9.1809 i Fredericia, † 23.9.1884 på Jægergården ved Århus, begr. i Fredericia. F: købmand og fabrikant Bertel *B. (1767–1827) og Magdalene Barbara Brøchner (1768–1831). ~ 10.9.1840 i Kbh. (Trin.) med sin brordatter Magdalene Barbara Bruun, * 15.7.1821 i Assens, † 2.6.1901 på Frbg., d. af købmand, agent Søren Wedege B. (1794–1826) og Oline Cecilie Plum (1797–1875). – Bror til H. B. *B., Johannes *B. og P. D. *B.

B. blev student fra Fredericia 1826 og tog 2. eksamen 1827, men opgav derefter studeringerne for det praktiske forretningsliv. Han fik sin før-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

ste uddannelse i faderens filialforretning i Assens og fortsatte senere i udlandet (Amsterdam, London, Hull) hvorefter han 1835 blev medejer (sammen med en bror) og enebestyrer af den af faderen grundlagte klædefabrik Bruunshåb ved Viborg. Efter at have opgivet fabriksvirksomheden købte han 1857 Jægergården ved Århus. B. blev en af de ledende mænd i jysk næringsliv, var medlem af Viborg amtråd og medstifter af Viborg amts landøkonomiske forening ligesom af Kreditforeningen for jyske landejendomsbesiddere i hvis direktion han indtil sin død havde sæde. 1847 valgtes han til stænderdeputeret og havde allerede året før som suppleant deltaget i Viborg stænders 6. samling hvor han afgjort sluttede sig til den nationalliberale retning. Efter at han havde været valgt til den forsamling af „erfarne mænd" der skulle have forhandlet om en forfatning på grundlag af januarkundgørelsen 1848, valgte Viborgkredsen ham til medlem af den grundlovgivende rigsforsamling hvor han sluttede sig til det nationalliberale centrum. Skønt han nu som senere ikke trådte frem i første række og gjorde sig lidet gældende som taler vandt han med sin solide og ligevægtige personlighed og betydelige sagkundskab en ikke ringe respekt hvad også viste sig derved at han af regeringen sattes ind i den store landbokommission af 1849 og virkelig her udfyldte den plads han var udset til som „Tungen på Vægtskaalen" mellem bondevennerne og deres modstandere. Ved valgene til den første ordinære rigsdag i dec. 1849 opnåede han ikke valg til folketinget i Viborg-kredsen, men valgtes samme måned til landstingsmand for 9. kreds (Midtjylland). Dette mandat bevarede han indtil juni 1853, hvorefter han dec. 1854 til juni 1855 var folketingsmand for Viborg amts 4. kreds og derefter på ny landstingsmand fra jan. 1857 til juni 1866 for 10. og fra okt. 1866 til okt. 1874 for 9. landstingskreds. Under oktoberforfatningen var han folkevalgt medlem af rigsrådet og under novemberforfatningen af dettes landsting. Under sin lange parlamentariske virksomhed var B. lidet fremtrædende som taler, men skattet for sin saglige indsigt der kom til udtryk i et omfattende udvalgsarbejde og i høj grad personligt respekteret og afholdt. Dette førte bl.a. til at han 1862 valgtes til formand for landstinget. I denne stilling gjorde han særdeles god fyldest og genvalgtes år efter år indtil han 1869 på grund af svækket helbred selv ønskede at trække sig tilbage. I det hele må B. karakteriseres som de nationalliberales jyske leder der også i det organisatoriske arbejde fæstnede liberalismen i Nørrejylland før 1864 og årene nærmest derefter. Hans udgivne dagbøger 1856–74 er et centralt kildeskrift til periodens politiske historie. □Silhouet 1816. Mal. af Constantin Hansen, 1849. Mal. af samme 1862, kopieret af Elise Constantin-Hansen. Afbildet på Constantin Hansens mal., 1860–64, af den grundlovgivende rigsforsamling 1848 (Fr.borg). Tegn. af samme (Kgl. bibl.). Mal. af S. Vermehren (folketinget). Foto.

Kilder M. P. B.s dagbog 1856–74, udg. Vagn Dybdahl og Birgit Nüchel Thomsen, 1961 (med biografi). Danske politiske breve, udg. Povl Bagge og Povl Engelstoft, I–IV, 1945–54.
Lit. S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Dansk patr. slægter, 1891 56f. Berl. tid., 25.9.1884. Dagbladet, 26.9. s.å. Daniel Bruun: Slægts- og barndomsminder fra Viborg-egnen, 1925 71–85. Hans Jensen: De da. stænderforsamlingers hist. 1830–1848 II, 1934. Sigurd Jensen: Kreditforeningen af jyske landejendomsbesiddere, 1951. H. H. Worsøe i Fra Viborg amt, 1972 123–40.
Papirer Breve fra M. P. B. i T. C. Dahls arkiv i Erhvervsark. i Århus. Peter Daniel Bruuns slægtsarkiv i Rigsark.

Vagn Dybdahl (N. Neergaard)

Bruun, Malthe Conrad (i Frankrig kaldet Malte-Brun), 1775–1826, digter, politisk forfatter, kritiker, geograf. * 12.8.1775 i Thisted, † 14.12.1826 i Paris, begr. sst. (Cimetière Montparnasse ou du Sud). F: justitsråd, amtsforvalter, senere godsejer Adolph Christian B. (1741–1800) og Christine Hoff (1755–1823). ~ca. 1809 i Paris med Eléonore Victoire Doyet, * 22.10.1787 i Bosmont, Aisne, † 1847 i Châtillon-sur-Seine, begr. 20.8. s.å. i Paris, d. af Alexis D. og Marie Joseph Faret (el. Fovet). – Bror til Peter Urban ▪B.

B. dimitteredes privat 1790 til universitetet, tog 1791 filosofikum og påbegyndte først det teologiske studium. Ret hurtigt skiftede han til jura men opgav snart embedsstudierne. Han kastede sig i stedet over litterær og politisk forfattervirksomhed. Han var let påvirkelig, besad en overordentlig tilegnelsesevne og en ubændig trang til satire og kritik. Politisk og filosofisk kom han under stærk indflydelse fra rationalismen, den franske oplysningsfilosofi og revolution. Både Kant og Rousseau spores i hans skrifter. Det politisk-litterære miljø omfattede i 1790erne næppe mere end 150–200 personer, og B. blev hurtigt i kraft af sin eminente udtryksevne og spidse pen et af dets mere betydende medlemmer. I de første år skrev den unge forfatter hovedsagelig digte, kritikker og artikler til hovedtidsskrifter som Minerva og Tilskueren der redigeredes af litteraterne R. ▪Nyerup, C. ▪Pram og K. Lyne ▪Rahbek. August 1794 udgav han et politisk blad *Vækkeren* der indeholdt en række almene betragtninger over forholdet imellem staten og dens borgere med brod imod enevælden og dens ret til uindskrænket magtudøvelse. I en række politiske skrifter 1795–98 (bl.a. *Patrioten*

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

1795, *Om Trykkefrihedsrettigheden* s.å., *Forsvar for Meningsfriheden*, 1798) udviklede B. under anvendelse af forskellige litterære virkemidler sig trods sin ungdom til en af de førende politiske journalister på den radikale fløj. B.s politiske ideer er endnu ikke grundigt belyst, men han er uden tvivl den i sin samtid der udførligst har fremsat og udviklet politisk-radikale synspunkter. Det ser endvidere ud til at hans radikalisme skærpedes henimod årtiets slutning. Fx blev han skarpere og mere direkte i sine opregninger af vilkår og betingelser for magtudøvelsen hvoraf flere var i modstrid med enevældens grundlag. Hans argumentation der ved midten af 1790erne hovedsagelig var retsfilosofisk antog mere og mere politisk-revolutionær karakter.

Vækkeren udkom anonymt samtidig med en strejke blandt københavnske tømrersvende. Myndighederne satte uroen i forbindelse med bladet, forbød det efter det tredje nummer og idømte bogtrykkeren en bøde. 1795–96 udkom i hæfter samfundssatiren *Jerusalems Skomagers Reise til Maanen*, en parallel til Holbergs Niels Klim. Det var en opdigtet rejsebeskrivelse hvor den evige jøde besøgte både gode og dårlige stater. 1796 fulgte *Aristokraternes Catechismus*, en efterligning af P. A. Heibergs købmandskatekismus. B. var under indflydelse af ateisten Otto Horrebow (se bl.a. hans art. i Jesus og Fornuften, 1799) og gav her sin samfundssatire og sine voldsomme angreb på adel og enevælde en gudsbespottelig form. Satiren fik biskop Nicolai Edinger Balle til under henvisning til Danske lov (6,4,14) at indberette skriftet til kancelliet. Af frygt for konsekvenserne flygtede B. Nogen tid holdt han sig skjult hos Chr. Drewsen på Strandmøllen ved Springforbi, men april 1796 fortsatte han til Hven hvor han opholdt sig på Uranienborg kongsgård i næsten halvandet år (med hemmelige udflugter til Skåne og Sjælland), optaget af studier og litterært arbejde. Samtidig med sin politiske forfattervirksomhed skrev B. talrige digte. I begyndelsen af 1790erne var han blot en af mange tidstypiske digtere som fyldte tidsskrifterne og deres Nytaarsgaver for Damer (1794) med upersonlig, sentimentalistisk og senklassicistisk poesi. Men B. gennemgik en udvikling der lod ane omridset af en romantisk digter; mere og mere orienterede han sig imod nye former for lyrisk poesi. Han oversatte Hölty, Goethe, Shakespeare, Ossian og efterlignede Petrarca. Samtidig formidlede han den nyklassicisme der kom sydfra, bl.a. ved at oversætte Horats og Sofokles. Hans poesi udviklede sig i subjektivistisk retning og synes at forgribe Oehlenschlägers romantik. Hans ode i anledning af A. P. Bernstorffs død juni 1797 bevirkede at sagen imod ham hævedes, og hjemvendt i september styrkede han sin stilling som patriotisk digter ved af besynge Steen Billes sejr ved Tripolis, ligesom han samlede sine *Poetiske Forsøg* I–II, 1797–98.

Sin politiske oppositionstrang kunne B. dog ikke tøjle. Da assessor Peter Collett blev afsat september 1797 skrev han to afhandlinger (sammen med en tredje udgivet under fællestitlen *Tria juncta in uno*, 1797) hvori han bl.a. hævdede at en regering der bruger magt for at undertrykke andres tanker handler imod Guds indretning og derved opfordrer til opstand. Han blev atter sat under tiltale, sagen om Aristokraternes Catechismus blev genoptaget, og 19.12.1800 faldt højesteretsdommen hvorefter B. „for sine formastelige udtryk i samtlige under denne sag påklagede skrifter forvises kongens riger og lande". Men da var B. allerede december 1797 flygtet først til Hven, senere til Lund hvor han fortsatte sin skribentvirksomhed dels i to svenske tidsskrifter, dels ved at sende politiske pjecer over Sundet, bl.a. den i sagen imod ham inddragne *Beviis, at en monarkisk Regjering ikke er forbunden at bortgive Embeder efter de Søgendes Duelighed* (1797). Heri satiriserede han over den kgl. udnævnelse af en notarius publicus ved hvilken P. A. Heiberg var forbigået. 26.3.1798 udvistes han af Sverige, og efter et forgæves forsøg på at opnå benådning i Danmark sejlede han til Lübeck, opholdt sig uønsket i Hamburg nogle måneder og drog derfra over Leipzig til Paris hvor han ankom omkring 1.6.1799.

I Frankrig tog han med stor energi fat på at skabe sig en ny fremtid. På to områder vandt han berømmelse, som litteraturkritiker og som en af den moderne geografis grundlæggere. Som kritiker, politisk journalist og videnskabelig forfatter blev han medarbejder ved mange aviser og tidsskrifter, bl.a. Journal général de la littérature étrangère fra dets begyndelse 1800 og det vigtige Journal des Débats (1805–14 med titlen Journal de l'Empire) der var Napoleonstidens mest udbredte i Frankrig, fra 1804–14 og igen 1818–26. I sidstnævnte redigerede han den ikke mindst under Napoleonskrigene betydningsfulde udenrigspolitiske kronik Nouvelles Etrangères 1806–14 og 1818–26; til dette arbejde læste han regelmæssigt over 50 aviser og tidsskrifter. 1814–17 var han La Quotidiennes hovedkritiker. Han udgav selv *Le Spectateur ou Variétés historiques, littéraires, critiques, politiques et morales*, 1814–15 og det vigtige geografiske tidsskrift *Annales des Voyages*, 1808–15 og 1819–26. Han skrev i hundredvis af anmeldelser som for en væsentlig del var introduktioner til udenlandsk litteratur, heraf megen skandinavisk. Også som politisk jour-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

nalist synes han at have haft en vis betydning, om end hans virke for danske interesser, fx for en skandinavisk union under den svenske tronfølgesag 1809–10 og 1814–15 ikke bar frugt. 1824 udkom hans sidste og vigtigste politiske arbejde *Traité de la légitimité*.

Hans største indsats var dog som geograf. Napoleonskrigene medførte et voksende behov for geografisk viden, og B. var ikke sen til at opfylde det. Imellem 1803 og sin død udgav han en lang række banebrydende videnskabelige værker. 1803–07 udkom *Géographie mathématique, physique et politique de toutes les parties du monde* i 16 bind af hvilke B. skrev ca. 1/3 og især opnåede anerkendelse for afsnittet om den matematiske geografi. Af hovedværket *Précis de la géographie universelle* udkom seks bind 1810–26 og to bind posthumt på grundlag af hans efterladte manuskripter. Det er siden kommet i talrige oplag og oversat til mange sprog. Han systematiserede geografien i fire dele: astronomisk og matematisk, historisk, politisk og fysisk. Som videnskabsmand vurderedes han højt bl.a. af Alexander von Humboldt, især fremhæves bestandig hans skarpsindighed, grundighed, originalitet og stilistiske evner. Han var med i grundlæggelsen af Société de Géographie, og i hans lærde salon kom tidens ypperste naturvidenskabsmænd G. Cuvier, F. J. Gall og P.-S. Laplace. Også danske pariserfarere, bl.a. Jens Baggesen, nød hans gæstfrihed og mange gode forbindelser. Han forsøgte sig endelig som fransk digter men uden succes. Samtiden har særlig hæftet sig ved B. som den videnskabelige kapacitet inden for geografien, den begavede politiske teoretiker, den velinformerede udenrigspolitiske redaktør, den stilistiske talentfulde føljetonist og kronikør. Disse egenskaber synes med nogen uret at have sat hans litteraturkritiske forfatterskab i skyggen. Han var som kritiker kosmopolit og bidrog til at åbne fransk litteratur og forme overgangen fra klassicismen til romantikken (Per Stig Møller). B. vendte aldrig sit fædreland ryggen. Han opretholdt omfattende forbindelser med danske og ønskede bestandig at få sin landsforvisningsdom hævet. Det skete 18.1.1826, knap et år før hans død. □Afbildet på satiriske stik 1796–97. Tegn. af F. Fournier (Fr.borg), stukket af Chrétien, 1799 og litograferet af bl.a. Harald Jensen, 1871 og gengivet i træsnit af bl.a. H. P. Hansen, 1876. Litografi af F. Erard. Tegn. af Malthe Bruun (B.s søn), stukket af F. Delannoy. Lille ovalt stik. Mal. af V. Neiiendam ca. 1914, P. A. Heiberg og B. i Paris.

Bibliografi. Th. Kjærgaard og E. Kolding Nielsen: Den politiske lit. i Danm., Norge og Slesvig-Holsten 1789–1799. En syst. bibliografi, 1973.

Udg. C. M. B.: La critique dramatique et littéraire de M.-B., udg. Per Stig Møller, 1971 (med biogr. indl. og bibliografi).

Lit. P. A. Heiberg: Erindr. Kria. 1830. G. B. Depping: Erinnerungen aus dem Leben eines Deutschen in Paris, Lpz. 1832 159–68 319 330–32 478–81. Carsten Hauch: Minder fra min første udenlandsrejse, 1871. Fr. Birkedal-Barfod: M. C. B. 1871. Fr. Bajer: Nordens politiske digtning 1789–1804, 1878. H. Schwanenflügel i Nytårsgave, udg. af foren. Fremtiden, ny r. VI, 1887 150–70. F. Rønning: Rationalismens tidsalder I–III, 1886–99. Edv. Holm: Den off. mening og statsmagten i den da.-no. stat i slutn. af det 18. årh. (1784–99), 1888. R. Frenzel: M. C. B. Frankreichs bedeutendster Geograph im ersten Viertel des 19. Jh., Lpz. 1908. Paul V. Rubow i Danske i Paris, udg. Franz v. Jessen, I–II, 1936–38. Jens Arup Seip: Teorien om den opinionsstyrte enevelde, Oslo 1958 (også i Norsk hist. t. 1958 397–463). Torben Nielsen i Fund og forskning VIII, 1961 24–52. Per Stig Møller i Revue romane IV, 1969 183–200. Samme: M. B.s litterære kritik og dens plads i transformationsprocessen mellem klassicisme og romantik i fransk lit.-hist. 1800–1826, 1973. E. Kolding Nielsen: Den offentlige kritik af den da. enevælde I–II, 1973 (utr. prisafh. i univ. bibl.).

Papirer. Manuskripter, breve og stambog i Kgl. bibl. og Rigsark.

Erland Kolding Nielsen

Bruun, Oluf, 1711–67, byfoged. *6.4.1711 i Dragstrup, Mors, †30.12.1767 i Kbh., begr. sst. (Helligg.). F: sognepræst i Dragstrup Peder Jacobsen Brunov (1677–1712) og Anna Olesdatter Hosum (†1712). ~1° 2.3.1736 med Conradine Sophie Rostgaard, *20.5.1704 på Farumgård, †23.2.1758 på Gerdrup. (~1° 7.8.1720 på Krogerup med kornet, senere ritmester Frederik v. d. Maase, 1696–1728), d. af gehejmearkivar, senere oversekretær Frederik *Rostgaard (1671–1745) og Conradine Revenfeld (1687–1770). ~2° med Margrethe Frederikke Storm, d. af generalløjtnant Frederik v. Storm (†1754) og Hedevig v. Wärenskjold (†1771).

Som huslærer på Tybjerggård 1733–35 indlod B. sig i intim forbindelse med børnenes mor, og da forholdet fik følger indgik de i hemmelighed ægteskab, idet hun til kancelliet opgav sit navn som Conradine Sophie Friederichsdatter og derved opnåede bevilling før hendes forældre nåede at afværge det. I vrede over datterens mesalliance gjorde de hende arveløs, fratog hende retten til det adelige navn og til hendes fire børn af 1. ægteskab. Hun var en meget begavet kvinde, usædvanlig belæst og sprogkyndig, for sin tid, kunne bl.a. hebraisk. Som sin far skrev hun digte og deltog med hæder 1739 i en digtekonkurrence udskrevet af Ludvig Holberg. – 1736 købte B. Gerdrup hovedgård som han drev til 1750 hvor han købte en gård ved Vordingborg. 1753 blev han birkedommer for Hammer, Bårse og Jungshoved. Efter ægtefællens død flyttede han til Kbh. hvor han 1763 blev byfoged. Han bedøm-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

mes af samtiden som en kundskabsrig mand med interesse for kirke og skole. Han fik oprettet skoler i Sønderup og Eggeslevmagle og sørgede for udsmykning af Boeslunde kirke. Blandt hans nære venner var Frederik Rostgaards bibliotekar, senere gehejmearkivar Jacob *Langebek. 1767 blev han udnævnt til medlem af den første landbokommission der optog ikke-adelige, men han døde efter fald på en trappe før han nåede at gøre sig gældende. – I sit første ægteskab fik han fire børn. Datteren Marianne blev gift med konsul Andreas *Æreboe, den ældste søn Frederik Conrad, født 1736, omkom som kadet fem dage før sin 17-års fødselsdag på fregatten Falster der eksploderede ved Marokkos kyst 1753; den yngste, Adolph Christian blev far til Malthe Conrad *B. – Kancelliassessor 1736, justitsråd 1761.

Kbh.s adressekontors efterretn. 1767 nr. 196; 1768 nr. 1 7 9 11. – F. C. Schønau: Saml. af lærde da. fruentimmer II, 1753 1283. H. Fritz: Ligprædiken over C. S. Bruun, 1758. Seyer Mahling Beyer: En antiqvarisk og statistisk topographie over Egitzlefmagle sg. og V. Flakkebjerg hrd.s pastorater, 1820. Seehusen: Optegn. om Lyngbygård og Gerdrup, 1868 38–42. Chr. Bruun: Fr. Rostgaards liv og levned, 1870 224f. 419–25. Breve fra Jacob Langebek 1735–75, udg. H. F. Rørdam, 1895. J. S. F. Reverdil: Struensee og det da. hof 1760–72, 1917 60. Johs. C. Jessen: V. og Ø. Flakkebjerg hrd.s skolehist. 1938. – Breve til Jacob Langebek i Kgl. bibl.

Sv. Cedergreen Bech

Bruun, Otto Johannes, * 1892, fabrikant. * 2.6.1892 i Vejle. F: tandlæge Johannes Severin B. (1854–1935) og Julie Sophie Jespersen (1867–1933). ~ 18.12.1927 i Kbh. med Ebba Klint Jacobsen, * 6.1.1899 på Frbg., † 1975, d. af anlægsgartner Carl Klint J. (1870–1916) og Marentine (Tine) Theodore Petersen (1865–1943).

Fra sin tidlige ungdom ønskede B. at blive ingeniør. Hjemmets økonomiske forhold tillod dog ikke en videregående uddannelse, og i stedet kom han efter realeksamen fra Vejle højere almenskole 1909 i lære i et kornfirma i Flensborg og fortsatte i årene frem til 1914 sin handelsmæssige udannelse i Hamborg og Sydamerika (Montevideo og Buenos Aires). Under opholdet her tog han pr. korrespondance kursus i mekanisk teknologi, og mange år senere (1939–43) fortsatte han i England en egentlig ingeniøruddannelse. Under et besøg i Danmark 1914 forhindredes han af verdenskrigens udbrud i at vende tilbage til Sydamerika. I stedet etablerede han sammen med skolekammeraten Chr. Andersen – der dog efter få års forløb udtrådte af virksomheden – 1915 i Vejle Nordisk Tubefabrik. Formålet var at fremstille tuber til tandpasta som han under Amerikaopholdet havde bemærket var i færd med at afløse det hidtil kendte tandpulver. Tubefabrikken var den første af sin art i Danmark, og allerede fra fabrikkens start prægedes B.s virke af den idérigdom og opfindertalent der har været kendetegnende for hans senere virksomhed. Gennem opfindelsen af en ny tube af fortinnet bly lykkedes det ham snart at blive hovedleverandør til den danske kemiske og farmaceutiske industri. I forbindelse med salg af patentet til Nordiska Tubfabriken, Kungsör, Sverige, 1917 blev han direktør for denne, men solgte nogle år senere sine interesser der, efter at han 1918 havde købt A/S De danske kapselfabrikker, Kbh. Efter en brand i Vejlefabrikken 1919 flyttedes produktionen til Kbh. hvor de to fabrikker 1921 sammensluttedes til Andersen og Bruuns fabrikker A/S. Udover tuber og vinflaskekapsler optog B. efterhånden fabrikation af aluminiumsfolie og andre emballageartikler, men de store gennembrud kom først i begyndelsen af 1930erne gennem B.s opfindelse af flaskekapsler af aluminium og maskiner til fabrikation af disse.

B. fik verdenspatent på disse opfindelser hvilket skabte grundlaget for en meget kraftig produktionsudvidelse med henblik på eksport. Som følge af 1930ernes valuta- og importrestriktioner udnyttedes patentet i en række lande med licenskontrakter, og disse forhold var også baggrund for at B. 1935 etablerede en selvstændig fabriksvirksomhed (Andersen & Bruun (British) Ltd.) i England hvortil han selv flyttede 1938 og siden har boet. – Efter krigstidens produktionsafbrydelser fortsatte virksomhedens vækst med opførelse af nye fabrikker i England 1945 (Tubes, Foil & Capsules) og 1950 (Impact Extrusions Ltd.). Den sidste blev startet med basis i et nyt tubepatent (Tin top) der hurtigt vandt vid udbredelse ligesom den senere opfundne Alu-cup (emballage til bl.a. ostespecialiteter). Sammen med andre patenter inden for tube- og kapselområdet samt maskiner til fremstilling heraf har disse dannet grundlaget for en fortsat ekspansion i årene efter 2. verdenskrig. Udover fabrikkerne i Danmark og England opførte B. således i årene 1934–49 tube- og kapselfabrikker i en række lande i Europa, Nord- og Sydamerika, Indien og Sydafrika. Desuden erhvervede han 1958 A/S Frederiksbjerg Metalvarefabrik og året efter Københavnske Bagermestres nye Rugbrødsfabrik af hvilke den sidste dog igen blev afhændet efter nogle års forløb. 1948 overlod han hovedparten af aktierne i den danske del af virksomheden til et fond, mens fabrikkerne i England er indgået i den store verdenskoncern Metal Closures Group Ltd.

Med sin idérigdom, stædighed og energi har B. fortsat i sin høje alder med at spille en aktiv rolle

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

i ledelsen af det verdensomspændende foretagende, især inden for disses forskningsafdelinger. Han har udgivet flere mindre skrifter om industrielle forhold og sin egen virksomhed, bl.a. *The Bruun Plan for International Collaboration*, 1944; *A Policy for Industrial Expansion*, 1945 og *The Development of Invention*, 1973. R. 1949. R.[1] 1965. □Foto.

O. J. B.: Kort tilbagekig (Erhvervsark. bibl.). O. J. B. i Berl. aftenavis 3.6.1969 (kronik). – Interviews i Berl.tid. 6.4.1950, Politiken 31.5.1962, Berl.tid. 28.5.1972.

Erik Korr Johansen

Bruun, Peter Daniel, 1796–1864, jurist, politiker. * 18.12.1796 i Fredericia (Trin.), † 7.6.1864 Kbh. (Helligg.), begr. i Asmild. F: købmand og fabrikant Bertel *B. (1767–1827) og Magdalene Barbara Brøchner (1768–1831). ~ 18.11.1824 i Viborg med Reinholdine Vilhelmine Christine Schønheyder, * 18.6.1803 i Kbh. (Frue), † 28.10.1883 på Asmild kloster, d. af justitiarius, senere stiftamtmand og gehejmekonferensråd Johan Franciscus Gottlieb *S. (1773–1850) og Engelke Marie Smith (1770–1847). – Far til Gottlieb *B. Bror til H. B. *B., Johannes *B. og M. P. *B.

B. blev student (privat) 1813, vandt universitetets guldmedalje for en historisk prisopgave (om slaviske folks besiddelser i Holsten) 1816, blev 1818 cand. jur., juridisk licentiat 1820, surnummerær assessor i Viborg landsoverret 1822, virkelig assessor 1826, købte 1830 Asmild kloster ved Viborg (som han beholdt efter at være flyttet fra Viborg), blev 1839 assessor i højesteret. 1838 blev han kongevalgt medlem af Viborg stænder, 1841 og 1847 folkevalgt deputeret for ottende landdistrikt (Mols m.m.), valgtes 1848 i Ebeltoft til medlem af den grundlovgivende rigsforsamling, var medlem af landstinget for Kbh. 1849–53, derefter for 9. kreds (Århus, Randers og Viborg amter), udtrådte juli 1862 af rigsdagen, 12.9.1863 af rigsrådet. Han var i samlingerne 1842, 1844, 1846 som Joachim Fr. *Schouws efterfølger den jyske stænderforsamlings præsident, 1850–62 formand i landstinget. – B.s største bedrift i stænderne var at han 1842 på trods af den kgl. kommissarius' indsigelse gennemførte drøftelsen af den Hiort-Lorenzenske sprogsag. I den grundlovgivende rigsforsamling tilhørte han nærmest højre fløj af de nationalliberale; sammen med C. M. *Jespersen stillede han det bekendte forslag om rigsdagens sammensætning (ɔ: reglerne for valgbarhed til landstinget) der vandt regeringens tilslutning og skulle blive gennemført i forsamlingen med 127 stemmer imod 13. Han var (som valgt af landstinget, ikke af højesteret) medlem af den rigsret der dømte i sagen imod ministeriet Ørsted 1855. Som parlamentarisk forhandlingsleder var B. sikker og frisindet, myndig og elskværdig og til trods for at han havde en meget svag stemme velegnet til den grundlæggende indsats han kom til at øve. – Justitsråd 1836. Konferensråd 1856. – R. 1847. DM. 1855. K. 1856. □Tegn. af N. Rademacher, 1840. Afbildet på litografi 1844 af stænderrepræsentanterne i Viborg efter tegn. af L. A. Smith, i stik 1850. Tegn. sign. Kayser, 1852. Litografi 1856. Mal. af Constantin Hansen, kopi af A. Dorph (folketinget) og benyttet på Constantin Hansens mal., 1860–64, af den grundlovgivende forsamling 1848 (Fr.borg); portrættet herpå gengivet i træsnit 1864 efter tegn. af H. Olrik. Mal. af S. Vermehren efter foto (folketinget), kopi efter mal.

Breve i Danske politiske breve, udg. Povl Bagge m.fl., I–IV, 1945–58. – S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske slægter, 1891 50f. Ill.tid. 26.6.1864. Daniel Bruun: Slægts- og barndomsminder fra Viborgegnen, 1925 16–23. Hans Jensen: De da. stænderforsamlingers hist. 1830–48 II, 1934. M. P. Bruuns dagbog 1856–74, udg. Vagn Dybdahl og Birgit Nüchel Thomsen, 1961. H. H. Worsøe i Fra Viborg amt, 1972 123–40. – Jørgen Swanes slægtsarkiv i Rigsark.

*Hans Jensen**

Bruun, Palle, 1873–1910, vandbygningsingeniør. * 10.5.1873 i Kbh. (Holmens), † 21.10.1910 sst., urne på Holmens kgd. F: kaptajn, senere kontreadmiral Carl *B. (1834–1911) og Ida Vilhelmine Rottbøll (1841–82). Ugift.

B. blev student 1891 fra Herlufsholm og cand. phil. n.å. 1898 blev han cand. polyt. som bygningsingeniør og kom umiddelbart herefter til vandbygningsvæsenet hvor han til sommeren 1899 var beskæftiget ved Esbjerg havn. Efter i det følgende år at have været beskæftiget ved forskellige mindre arbejder kom han 1.8.1900 som assisterende ingeniør ved vandbygningsvæsenet til kystsikringsarbejderne på Agger tange og forblev her til 15.5.1906; fra 1904 havde han tillige tilsyn med havneanlæggene i Skagen. I de følgende tre år studerede han havneforholdene på Færøerne og udarbejdede en fortrinlig oversigt herover. Ved konkurrencen om professoratet i vandbygning ved Polyteknisk læreanstalt efter C. Ph. *Tellers død 1909 blev B. der konkurrerede med Y. H. Dahlstrøm og G. *Schønweller den foretrukne og blev professor 1.7. s.å. Skønt han døde allerede n.å., har man dog fra hans hånd en *Lærebog i Vands Bevægelse*, 1910, hvori særlig afsnittene om vandets strømmende bevægelse og bølgebevægelsen nyder megen anseelse og ligesom det på selvstændige iagttagelser og slutninger baserede afsnit om materialvandring vidner om hans indgående kundskaber og store praktiske erfaring. Sammen med den senere pro-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

fessor J. Munch-Petersen og ingeniør H. P. Meden fik B. 1906 Den tekniske forenings pris for besvarelsen af en opgave angående sikring af Møns klint mod havets angreb. □To mal. af M. Ancher, det ene 1905. Mal. af Jul. Paulsen, 1910. Foto.

Univ.s årbog 1908–09, 1913 867f – Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske slægter III, 1915 56. – J. Munch-Petersen i Ingeniøren 1910 357. Alba Schwartz: Skagen, 1913. Studenterne fra 1891, 1916.

Povl Vinding

Bruun, Per Møller, * 1917, professor, dr. techn. * 28.2.1917 i Skagen. F: fiskeskipper, senere fiskeeksportør Niels B. (1876–1932) og Marie Møller (1880–1933). ~29.9.1943 i Skagen med farmaceut Elisabeth Grønbech Hjorth, * 20.11. 1921 i Skagen, d. af fiskeeksportør Niels G. H. (1894–1975) og Anna Lønstrup (1893–1960).

B. blev student 1935 fra Hjørring, og tog 1941 polyteknisk eksamen som bygningsingeniør. Umiddelbart efter blev han ansat i vandbygningsvæsenet og gjorde tjeneste, efterhånden både i Frederikshavn, Lemvig og København. Han var beskæftiget bl.a. med kystsikringsproblemer på Jyllands vestkyst. 1950 blev han universitetsadjunkt ved laboratoriet for havnebygning ved Danmarks tekniske højskole. 1952 fik han et Fulbright Scolarship og tilbragte et års tid ved Univ. of California. I disse år samlede han stof til en afhandling om *Coast Stability* for hvilken han 1954 fik tildelt den tekniske doktorgrad ved højskolen. Afhandlingen vakte en del opsigt idet der i den fremsattes kritik af det da påbegyndte Thyborønprojekt. Daværende vandbygningsdirektør E. Hertz fremsatte mange indvendinger mod afhandlingen mens den officielle opponent, professor H. Lundgren, udtalte at afhandlingen var den hidtil største indsats i dansk kysttekniks historie.

B. forlod Danmark 1954 da han fik stilling som research professor ved Univ. of Florida. 1958 blev han Head of Department of Coastal Engineering. I sin tid i Florida havde han mange tillidshverv. Således var han teknisk rådgiver for staten Florida i kysttekniske anliggender og konsulent for Department of the Interior, National Parks fra 1959, samt medlem af U.S. Council on Wave Research. Han var formand for Coastal Engineering Committee of the Florida Engineering Society og ligeledes formand for Tidal Hydraulics Committee of the American Society of Civil Engineers. 1966 blev han Director of Port and Coastal Engineering, National Engineering Science Corporation, Washington and Pasadena og samme år Director of Ocean Engineering og Manager of Washington Branch.

1968 kom B. tilbage til Skandinavien og blev professor i havnebygning ved Norges tekniske højskole i Trondheim. B. har været teknisk konsulent vedr. vandbygningstekniske arbejder i en lang række lande, bl.a. Island, Tyrkiet, Venezuela, Indien, England og Canada.

Foruden doktorafhandlingen har B. om samme emne skrevet *Stability of Coastal Inlets*, 1960 og *Engineering Aspects of Sediment Transport*, 1962, samt *Tidal Inlets and Littoral Drift*, 1966. Fra tiden i Trondheim foreligger to lærebøger *Port Engineering* I og II, 1972 og 1975.

Ingeniøren, 1955 81–88 (om disputatsen).

P. H. Bendtsen

Bruun, Peter Urban, 1785–1833, søofficer. * 14.4.1785 på Ulstrup i Thy, † 10.3.1833 i Kbh., begr. sst. (Holmens). F: justitsråd, amtsforvalter, senere godsejer Adolph Christian B. (1741–1800) og Anna Christine Hoff (1755–1823). ~2.6.1813 i Nyborg med Nicolette Andræa Crone, * 16.5.1794 i Næstved, † 28.8.1840 i Vester Egede, d. af auditør og regimentskvartermester, senere amtsforvalter og justitsråd Rasmus C. (1757–1827, ~2° 1812 med Anna Frederikke Lønborg, 1784–1819) og Vilhelmine Hendrine Brasch (1762–1811). – Bror til Malthe Conrad *B.

B. blev kadet 1798, sekondløjtnant 1803, premierløjtnant 1809, kaptajnløjtnant 1815 og kaptajn 1824. Efter forskellige togter, deriblandt med fregatten Iris til Middelhavet 1804, blev han august 1807 chef for kanonbåden Stubbekjøbing ved Kbh.s defension. Under affæren i Svanemøllebugten 26.8. sprang kanonbåden i luften, hvorved ca. halvdelen af besætningen blev dræbt, resten såredes, mens B. ved et rent under blev reddet. Han fik straks kommandoen over kanonbåden Holbæk sst. 1808 var han stationeret ved Fåborg med to kanonbåde, med hvilke han 20.6. angreb og fordrev to engelske brigger ved Bjørnø. 1809–10 var han i rokanonbådsflotillen i Storebælt og deltog i adskillige træfninger, 1811–12 i det franske linieskib Dalmate på Schelde og efter sin hjemkomst herfra 1813 næstkommanderende i rokanonbådsflotillen i Storebælt. Efter krigen blev han indrulleringsofficer i Nyborg indtil han 1815 kaldtes til Kbh. som skoleofficer og lærer i artilleri på søkadetakademiet hvor han virkede til 1822. B. var en kundskabsrig og dygtig officer der på forskellig måde gjorde sig gældende. Han var således 1819–20 formand i Sølieutnantselskabet, 1820–22 medlem af konstruktionskommissionen og efter i to år at have været chef for vagtskibet i Storebælt og derefter for batteriet Trekroner blev B.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

fra 1826 og indtil sin død atter lærer ved søkadetakademiet. Han var en af de virksomste ved starten af „Archiv for Søvæsen" 1827 og var sammen med kaptajn L. de Coninck tidsskriftets redaktør til 1833. Kst. overlods i Sjællands distrikt. – R. 1809. □Miniature.

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske part. slægter III, 1915 50.

*Th. Topsøe-Jensen**

Bruun, Samuel Olsen, † 1694, præst, salmedigter. * i Arendal, † 8.1.1694 i Kragerø, begr. sst. F: gæstgiver Oluf Jenssen til Haavegård (ca. 1621–64) og Else Henriksdatter (~2° med Peder Jørgensen Mæsel, † 1670, ~3° 1671 med sorenskriver Povel Drucken, † 1688, ~1° med Alhed Stockman, † 1670). ~Pernille Pedersdatter Braad, begr. 22.4.1704 i Kragerø, d. af sognepræst i Bamble Peder Hansen B. († senest 1713) og Inger († 1713).

B. blev student 1677 fra Ålborg og 1686 residerende kapellan i Kragerø, i hvilket embede han blev til sin død. Han udgav 1690 *Dend siungende Tids-Fordrif eller Korsets Frugt* som senere udkom i 22 oplag i Danmark og Norge, sidst ved J. Vahl (Odense 1865). De ældste udgaver synes tabt. Det er en samling religiøse digte i tidens stil, undertiden kunstlede (som *Jeg drager op mit Seyerværk* der til hver times tal søger en parallel i troens verden og Bibelen); dog er der ofte en vis personlig tone: som titlen angiver, er digtene ofte udtryk for hvad han selv har lært i lidelsens skole („som i en Tornebusk jeg boer"); i tilegnelsen til oversekretær M. Moth omtaler B. at en tung skæbne havde nødet ham til at rejse til Kbh., og i fortalen antyder han at stor svaghed til tider havde hindret hans studier. Rejsesalmen *I Jesu Navn fra Hjemmestavn* og aftensalmen *Nu Solen gaar ned* er i forkortet og bearbejdet form optaget i M. B. Landstads salmebog.

C. J. Brandt og L. Helveg: Den da. salmedigtning II, 1847 1–6 351. I. N. Skaar: Norsk salmehist. II, 1880 485. S. H. Finne-Grønn: Arendals gejstlighed, 1898 73f. A. Malling: Dansk salmehist. VI, 1971 136f.

*Valdemar Ammundsen**

Bruun, Svend, 1872–1950, gartner. * 14.7.1872 på Bernstorff slot (Gentofte), † 28.3.1950 i Brøndby strand, begr. Brøndbyvester kgd. F: kgl. slotsgartner F. Th. "B. (1835–1906) og Olivia Ch. Winkel (1845–1920). ~3.11.1900 i Åbo med Fanny Wigelius, * 2.3.1877 i Åbo, Finland, † 7.7.1924 på Frbg., d. af grosserer Johan Gustaf W. (1829–1901) og Malvina Lovisa Mechtildis Ekholtz (1841–1919).

B. fik sin praktiske gartneruddannelse hos faderen i Bernstorff slotshave. Efter havebrugseksamen på landbohøjskolen arbejdede han fire år i udlandet: 1893 hos Hugh Low & Co., London, 1894 Kew Gardens, London, 1895 Sander & Co., Brügge, 1895–96 Sandringham Gardens, England. Efter sin hjemkomst til Danmark var han først fire år undergartner ved Bernstorff slotshave og etablerede sig derefter som handelsgartner ved Brøndby strand 1900. Han blev direktør for interessentskabet Lagesmindes æblehave som han senere overtog alene og lagde ind under sit gartneri. B. dyrkede alle slags grøntsager og frugt på friland samt vin, tomater, nelliker og orkideer i væksthusene hvis arealer stadig udvidedes og snart blev et af Nordeuropas største gartnerier. Hans litterære virksomhed bestod især i artikler i Nordisk illustreret Havebrugsleksikon og sammen med botanisk gartner Axel "Lange som hovedredaktør af *Danmarks Havebrug og Gartneri indtil Aaret 1919,* 1920.

B.s grundige viden inden for gartnerfagets mange områder og hans administrative evner og klare overblik gav ham mange tillidshverv: formand for Alm. dansk gartnerforening 1909–18, formand for 4. nordiske havebrugsudstilling i Kbh. 1912, medlem af landbrugsministeriets tekniske landbrugsudvalg 1915–23, af statens frøudvalg 1918–19 og af statens frugtavlsudvalg og planteavlsudvalg til 1923, præsident for fællesrådet for havebrug og gartneri 1927–33, censor ved landbohøjskolens havebrugseksamen og medlem af landbrugsministeriets udvalg for gartneri og havebrug 1931–42. Han blev æresmedlem af Dansk chrysanthemumselskab 1934, af Alm. dansk gartnerforening 1937 og af Havebrugskandidatforeningen 1943. R. 1921, DM. 1937. □Portræt (Alm. da. gartnerforen.s lokaler, Kbh.). Foto.

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske slægter III, 1915 58. H. C. Larsen: Statens forsøgsvirksomhed i plantekultur, 1924. P. Bech i Gartnertid., årg. 58, 1942 333. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Åge Nicolaisen

Bruun, Søren, 1751–1830, landmåler. * 20.1.1751 i Fredericia, † 6.4.1830 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). F: tobaksfabrikant, rådmand Bertel Johansen B. (1708–61, ~1° 1733 med Gye Marie Madsdatter Bruun, 1694–1739) og Kirsten Gudme (1719–67). Ugift.

B. blev student 1767 fra Fredericia og n.å. assisent ved den geografiske opmåling som udførtes under Videnskabernes selskabs ledelse. 1773 blev han ansat som landmåler og 1798 udnævnt til landmålingsinspektør. Efter Th. "Bugges død 1815 blev ledelsen af hele det geografiske opmålingsarbejde henlagt under en overlandmålings-

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

inspektør hvortil B. blev udnævnt s.å. Da Videnskabernes selskab 1821 opgav denne side af sin virksomhed blev han afskediget. B. udarbejdede tabeller til brug ved udmåling af fustager (1797, 2. oplag 1847) for hvilke han fik en af det nævnte selskab udsat præmie. Da han 1808 af beskedenhed unddrog sig en påtænkt optagelse som medlem af selskabet tilkendte det ham 11.11. sin sølvmedalje som anerkendelse for hans fortjenstfulde arbejde. Foruden de nævnte tabeller har B. 1807–23 udgivet en række tabeller over værdiforholdet mellem danske og tyske mønter, statistiske tabeller og miletabeller over Danmark og Slesvig, en tabel over kvadratindholdet af marsk- og geest-landerierne i Slesvig og en beregning af Danmarks areal. – Justitsråd 1821. – R. 1812.

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske slægter, 1891 60. C. Molbech: Videnskabernes selsk. hist., 1843.

*A. Schneider**

Bruun, Thomas Christopher, 1750–1834, forfatter, sproglærer. * 2.11.1750 på Gavnø, † 24.6.1834 i Kbh., begr. sst. (Helligg.). F: godsforvalter Ivar B. (ca. 1694–1770) og Dorothea Demang († 1770). ~ 1777 med Sophia Elisabeth Thoroup, * 12.9.1752 på Turebyholm, † 26.1. 1830 i Kbh. (Helligg.), d. af herredsfoged i Ringsted og Tybjerg herreder, senere borgmester i Næstved Niels T. (ca. 1713–77) og Anna Gødsen (ca. 1715–77).

B. gik i skole på Herlufsholm og blev student 1767, underviste i levende sprog og blev 1800 lektor i fransk og engelsk ved det pædagogiske seminarium, 1802 professor i engelsk ved universitetet, 1808 sproglærer ved ingeniørkorpsets læreinstitut. Ved Kongens livkorps var han kaptajn til 1828. Frugter af hans lærervirksomhed er en række franske og engelske grammatikker og læsebøger. Han har også leveret oversættelser fra disse sprog: Beaumarchais' „Eugénie" (1775), La Fontaines fabler (1821), „Slagelse-Madamen" (1823) efter Pope. – B. kom tidligt ind i litterære kredse og var et ivrigt medlem af Norske selskab. Han har skrevet adskillige klubviser og besynger foruden venskabet fortrinsvis Bacchus og Amor, men Rahbek siger i sine erindringer at „han, den evigunge, var saa aldeles glad uden Drik, at man maaske kunde paastaa, han hele sin Levetid igennem ikke tilsammen taget har tømt en Flaske Vin eller en daværende Tolvskillingsbolle, og han var dog den gladeste og overgivneste af alle". På samme måde synes hans forkærlighed for en i samtidens øjne frivol behandling af erotiske situationer mere at være en frugt af litterær mode end at have personlig baggrund. Han bruger et sted Ovids ord til motto: Vita verecunda est, Musa jocosa mihi. (Mit liv er ærbart, min muse frivol).

B.s forfatterskab opviser prøver på næsten alle det udgående århundredes genrer. Han begyndte som dramatiker med femaktsskuespillet *Den uhældige Lighed eller Kjærligheds og Mistankes Magt*, 1779 i engelsk, borgerlig rørende stil. To år efter kom komedien *Kjærlighed paa Prøve* med personer og stil fra Holberg. Ingen af dem gjorde lykke. Et senere skuespil *Pagten* blev 1825 kraftigt udpebet. De historiske skuespil *Enevoldsregiæringen*, 1811 om Frederik III og *Erik Glipping*, 1816 blev ikke opført. Mere karakteristiske er hans mindre digte. De begyndte 1783 med *Mine Frie-Timer eller Fortællinger efter Boccaccio og Fontaine;* 1788 kom *Rimerier*, 1795 *Blandinger*, 1797 *Særsyn*, 1798 *Skriftemaalet*, 1799 *Omvendelsen*, 1811 *Sildinger*. Den første samling skaffede B. en herostratisk berømmelse. Biskop N. E. Balle henstillede nemlig at det skulle pålægges forfatteren at tilbageholde de endnu usolgte eksemplarer af bogen. Men Guldberg pålagde politimesteren at konfiskere samtlige eksemplarer og afkræve forfatteren en bøde på 100 rdl., og desuden „saasom man maa slutte, at det er et ondt, fordærvet og forargeligt Menneske, ganske ukyndigt i Religion og Kristendom, saa har du at paase, at han møder hos Vores Biskop Balle, hvor han undervises deri i tvende Præsters Nærværelse; og skulde han, som det er at formode, befindes uvidende og ukyndig i samme, da, i Fald ingen af Præsterne vil paatage sig at give ham behørig Undervisning, skal der antages en Skolemester, til hvem han saa længe skal gaa, til han faar den fornødne Kundskab. Skulde han derimod findes uvillig eller stridig, da ville Vi underrettes derom, for at han som et forargeligt og ondt Menneske kan hensættes i Tugt- eller Rasphuset". B. mødte og blev „meget honnet begegnet", og hans „Kundskab blev funden saaledes, at han ikke kunde anses for uoplyst". Regeringens fremgangsmåde gav anledning til megen kritik, og B. fik både sympatien og latteren på sin side. Det afskrækkede ham heller ikke fra at fortsætte med lignende versificerede anekdoter, om hvilke han nok kan hævde at „der ikke i dem alle findes et Ord, som jo i Skæmt kunde anføres i ethvert anstændigt Selskab", men hvis emner i hvert fald er en lille smule dristige. Han mangler både Boccaccios og La Fontaines gratie, men har Wielands uendelige udenomssnak og en ikke videre åndfuld, ironisk ræsonneren. Bedst er han i mindre ting når han skæmtende lader al verdens dårskaber passere revy (*Tidernes Forandring*, med den stadig tilbagevendende begyndelseslinie „Da

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

denne Krone engang var ny"; eller *Skriftemaalet* med dets raffinerede skepticisme; eller det Baggesenske flydende, ustandselig varierede „Særsyn"). Hans versifikatoriske talent er umiskendeligt i de vittige småting. I de større digte *Kilde-Reisen*, 1818, *Strømpebaandet*, 1827, *Josephine*, 1831, og den heksametriske travesti *Judith eller Bethuliaden*, 1813 er han ofte skødeslos med det formelle og utålelig bred, med idelige private henvendelser til læserne. Hans alvorlige digte er sentimentale (*Heroiderne:* Anine til Julius – Christian II til Elisabeth – Eleonora til Ulfeldt) eller traditionelle betragtninger over venskab, forgængelighed, ungdom, erindring o.l. I den litterære jødefejde 1813 deltog B. til forsvar for sin søn med forskellige brochurer, navnlig den meget kraftige pamflet mod Baggesen *Ikke om Jøderne, men deres Gienløser, Justitsraaden.* – En søn **Carl** Julius **B.** (19.10.1786–11.11.1846) debuterede 1807 som skuespiller, og 1810 ansattes han på Det kgl. teater. Han var et stort komisk talent men havde tillige en smuk sangstemme der skaffede ham tilnavnet „den guddommelige Carl". Et sammenbrud afbrød dog den lovende karriere da han var 30, og han døde, glemt, i Lundtofte. □Radering af A. P. Madsen efter tegn. af C. Winsløw; akvarel herefter (Fr.borg). Afbildet på satirisk stik 1784. Litografi 1834.

T. Overskou: Den danske skueplads III–IV, 1860–62. K. Arentzen: Baggesen og Oehlenschläger, 1870–78. F. Rønning: Rationalismens tidsalder, 1886–99.

*Georg Christensen**

Bruun, Thomas, 1742–1800, teatermaler. * 27.2. 1742 i Dragør, † 31.7.1800 i Kbh. (Nic.) begr. sst. (Ass.). F: skoleholder, sidst i Fredensborg Rasmus B. (1716–74) og Lydia (Loidii) Palm († 1803). Ugift.

B. blev først undervist af faderen og kom 1754 for kongelig regning i huset hos professor Simon Stanley for at lære malerkunsten. Han vandt præmier ved akademiet 1757 og 1762 og 1765 den stor guldmedalje. Han uddannede sig egentlig til at blive historiemaler, men da han et par gange forgæves havde søgt et stipendium begyndte han at kaste sig over teatermaleriet. I sæsonen 1770–71 udførte B. – tillige med to andre malere – dekorationer til italienske operaer, og 1776 fik han, muligt ved „Ordre fra Arveprinsen", ekspektance efter den højt skattede teatermaler Peter Cramer. N.å. modtog han som portrætmaler et kgl. rejsestipendium der satte ham i stand til at foretage en treårig studierejse, under hvilken han fra Dresden hjemsendte en del tegninger der vandt akademiets højeste bifald, og ved hjemkomsten (1780) blev han „med Hæder" agreeret. B. fik allerede inden Cramers død lejlighed til at vise hvad han havde lært på sin udenlandsrejse. 1781 malede han således dekorationer til operaen *Armida*, og til sørgefesten for Johs. Ewald s.å. gav han forslag til dekorationen. Ved Cramers død 1782 blev han endelig beskikket til teatermalerembedet som han røgtede meget samvittighedsfuldt indtil 1800. Hans virksomhed på teatret lagde så stærkt beslag på ham at han først i marts 1800 kunne indsende to tegninger til akademiet efter den opgave som han havde fået 1780, og han blev endelig nu, umiddelbart før sin død, medlem af akademiet.

B., der repræsenterede nyklassicismen på scenen, var en ikke særlig fantasifuld, men til gengæld en såre omhyggelig og smagfuld teatermaler hvad en række endnu bevarede udkast til fulde beviser. Datiden betragtede ham ikke som en så betydelig kunstner som forgængeren P. Cramer, men man fandt dog at han var i besiddelse af en „god Technik", og at han „udførte architektoniske Sager nøie efter de forskiellige Tidsaldere". B. fik en ikke ringe betydning for dansk teaterkultur. Med sit udstyr til O. J. Samsøes *Dyveke* skabte han grundlaget for en „gotisk" stil, og med sine dekorationer til Ths. Thaarups *Høstgildet* og *Peters Bryllup* søgte han at give ægte billeder af dansk bondekultur. Endvidere fortsatte og udviklede han den nordiske stil som Cramer havde anslået i „Balders Død", og herigennem fik han en ikke ubetydelig indflydelse på den sceniske stil der lå til grund for de Oehlenschlägerske dramaer. – Af hans arbejder uden for teatermaleriet nævnes de 1775 udstillede portrætter af L. Køller-Banner og H. H.v. Eickstedt samt tegningerne af professor B. G. Sporon og justitsråd Hjorthøy. En række fortrinligt malede vægdekorationer af B. er fra Kbh. ca. 1920 flyttet til Overgård i Jylland. □Klippede og en tegnet silhouet (Fr.borg). Silhouet af C. Limprecht. – Dekorationsudkast (kobberstiksaml., Teatermus., Det kgl. teaters bibl.).

Th. Overskou: Den da. skueplads III, 1860. Pers.hist.t. 5.r.III, 1906 196. Torben Krogh: Danske teaterbilleder fra det 18. årh., 1932.

*Torben Krogh**

Bruun Olsen, Ernst, * 1923 dramatiker. * 12.2. 1923 i Nakskov. ~skuespiller Else Nielsen. B. O. blev student (mat. nat.) fra Nakskov gymnasium og forsøgte sig derefter med forskellige uddannelser (seminarium og kunsthåndværkerskole) før han blev skuespillerelev ved Odense teater. Fra 1946–50 spillede han her i et alsidigt repertoire og fra 1950–57 var han knyttet til Helsingør-revyerne. Omkring 1960 blev skuespillerkarrieren afbrudt for det egentlige virke

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

som dramatiker og instruktør ved teatret og i radio og TV. Som instruktør har B. O. især arbejdet med sine egne værker. B. O. debuterede i radioteatret 7.11.1958 med *I morgen skal jeg videre* og har siden skrevet en række hørespil (bl.a. *Det victorianske lysthus*, 1959, *Mandens stemme*, 1959, *Men boghandleren kan ikke sove*, 1963, *Brudens bror*, 1968) og TV-spil (bl.a. nytårsspillet *To i en tråd*, 1960, *Et fjernsynsmareridt*, 1964, *Lille mand farvel*, 1975). Ved siden af Leif *Panduro tegner B. O. sig for 1960ernes nye stil i radio- og TV-spillet. Han behandler medierne med en suveræn professionalisme og forener sin tekniske dygtighed med et personligt engagement der søger stadig dybere i menneskelige følelser og sociale problemer. B. O.s arbejder for teatret indledtes med den forrygende succes *Teenagerlove* på Det kgl. teater 13.10.1962. Som i mange af sine radiospil arbejder B. O. i denne satiriske musical tæt sammen med den ledsagende musik (af Finn *Savery). Det aktuelle, socialt og politisk engagerede samtidsværk oplevedes som en fornyelse af dansk teater. *Bal i den borgerlige*. En folkekomedie med sange, (Det ny teater, 1966) viser os en arbejderfamilie, far, mor og søn, i billeder fra samtiden, besættelsestiden og 1930ernes kriseår. Problematikken er arbejderens stilling i de ny borgerlige samfund. Konflikten tilspidses i sønnens sociale opstigen via studentereksamen og ægteskab med en datter af de etablerede. I *Hvor gik Nora hen da hun gik ud?*, 1968 føres vi tilbage til et efterspil til Henrik Ibsens samtidsdrama Et Dukkehjem, 1879. Handlingens Nora kan som undertrykt kvinde solidarisere sig med arbejdernes kamp mod undertrykkelse. *De fredsommelige*, 1969 foregår under svenskekrigene 1658–59 hos en træskomager i Nakskov. Dialogen er vittig og ideen at vise at for den jævne mand er krigens højere mål uvedkommende, den egentlige fjende er ikke svenskerne men den danske overklasse. B. O.s arbejder for teatret har således indtil nu bevæget sig fra aktuel debat omkring kulturkløften til en stadig bredere analyse af de aktuelle og historiske forhold, der har isoleret det jævne menneske og fået det til at føle sig politisk og socialt afmægtigt trods den økonomiske fremgang. B. O. har betegnet alle stykker siden Teenagerlove med undertitlen: folkekomedie. Idet han søger at undvige den etableredes isolation for at skabe folkeligt debatteater har han placeret sig i en dobbeltild, dels fra den gode smags kritikere og dels i konkurrence med poppen. *Den poetiske raptus*, 1976 indebar måske løfter om en løsning på dette dilemma. Holberg er hovedpersonen i det vittigt dobbeltbundede drama om digterens rolle og vilkår i sin tids samfund. Dette skuespil vandt både publikums og kritikkens anerkendelse på Det kgl. teater i forfatterens egen instruktion. □Tegn. af Hans Lollesgaard (Kgl. bibl.). Foto.

E. B. O.: Brudens bror og andre radiospil, udg. Jørgen Claudi, 1969. – Interviews i Politiken 14.10.1962, Aktuelt 21.10.1962, Ekstrabladet 11.1.1969, Berl. tid. 14.9.1969. – Knud Poulsen i Aktuelt 17.2.1963. Samme i Aktuelt 17.3.1963.

Erland Munch-Petersen

Bruun Rasmussen, Arne, * 1910, kunsthandler. * 16.7.1910 i Kbh. F: direktør Carl R. (1874–1944) og Karen Margrethe Bruun Houmølle (1881–1937). ~3.9.1941 med Vera Marie Lauth, * 16.10.1907, d. af hovedkasserer Max L. (1871–1945) og Karen Marie Hansen (1870–1943).

Gennem hele sin opvækst har B. R. levet i et miljø hvor kunst og kunstindustri hørte til i de daglige omgivelser. Efter et par år på Niels Brocks handelsskole som han forlod uden afsluttende eksamen kom han ved sin farbrors mellemkomst, dansk-amerikaneren, direktør Gorm *Rasmussen, ind i V. Winkel og Magnussens kunsthandel og kunstauktion 1929 for at blive uddannet som kunsthandler. Udelukkes kan det næppe at den rige onkel der førte et stort hus på Sølyst har virket inspirerende på den kunstinteresse B. R. allerede fra ungdommen var besjælet af. Sin første uddannelse fik han i den kunsthandel der var en ikke uvæsentlig del af det kendte firma på Højbro plads. Et af specialerne var kobberstik og grafik, en kunstart til hvilken han erhvervede sig et indgående kendskab, og som han senere har dyrket med usvækket interesse. Først efter nogle års forløb kom han til at deltage i de auktioner firmaet som det absolut førende jævnligt afholdt, og som i 1930erne kulminerede da store private samlinger blev udbudt til salg. Han var behjælpelig når kataloger skulle udarbejdes og deltog i vurderinger og fik et nært samarbejde med den daglige leder af firmaet, kunsthandler Kai Grunth. 1939 blev han beskikket som auktionarius, og sammen med senere museumsdirektør André Leth ledede han i nært samarbejde med Kai Grunth de store auktioner under besættelsen, bl.a. Ole Olsens (der var intet mindre end en celeber københavnerbegivenhed). 1947 forlod både han og Leth firmaet efter at forhandlingerne om et kompagniskab med Grunth var bristet, og 1948 etablerede han sit eget firma for kunstauktioner i den store ejendom i Bredgade 33 som han erhvervede samme år. Lige fra starten stod det klart at B. R. agtede at lægge ud i den store stil for straks at slå sit navn fast, men måske var det mere bemærkelsesværdigt at han allerede ved den første auktion var i stand til at udbyde udsøgte antikviteter og

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

malerier til salg. Lang tid skulle der ikke gå før alle var klar over at det nye auktionshus var en alvorlig konkurrent til det efterhånden hensygnende Winkel og Magnussen som holdt sin sidste auktion 1957. Siden firmaets etablering 1948 har der stort set været afholdt en kunstauktion hver måned, og allerede få år efter holdtes den første auktion udelukkende med moderne malerier. Lejlighedsvis afholdes vinauktioner og bogauktioner, og et par gange om året de såkaldte internationale auktioner med malerier og antikviteter der kalder udenlandske samlere og antikvitetshandlere til auktionshuset i Bredgade. Identifikationen, vurderingen og udarbejdelsen af katalogerne der ofte indeholder små 2000 numre er auktionshusets vigtigste opgave. Gale oplysninger er sjældne, og indsatsen med katalogerne, de udførlige oplysninger og vurderingsbeløb er imponerende – et arbejde af uvurderlig kulturhistorisk betydning. Dertil kommer at firmaets store fotografiske materiale beredvilligt stilles til rådighed ved bogudgivelser etc. Men også B. R.s personlige indsats ved auktioner bidrager i høj grad til firmaets goodwill og renommé. Udadtil kan B. R. virke næsten sky hvad der kun vanskeligt kan forenes med hans stilling hvor han ofte kommer i offentlig omtale. I tusindvis af malerier og antikviteter har skiftet ejer, når B. R. med myndighed men ikke uden humor og lune har givet køberen sit velkendte hammerslag. At mistilliden til kronen og tiltroen til de mere værdifaste antikviteter har bidraget til firmaets hurtige vækst er dog hævet over enhver tvivl. B. R.s kendskab til kunst er særdeles dybtgående, og hans viden har været medvirkende til at skabe respekt om auktionshuset i Bredgade. Hans indsigt kom skriftligt til udtryk i det store trebindsværk *Kunst i Privateje. 1944–45* der udkom under krigen under redaktion af Winkel og Magnussen. B. R. har været en drivende kraft i denne udgivelse der på en bemærkelsesværdig måde registrerede kendte familiers indbo. I firmaet har de ansatte hver deres speciale, og han drager omsorg for deres besøg og uddannelse i Europas førende auktionshuse. 1972 optog han sønnen Jesper B. R. som medindehaver. R. 1974. □Foto.

A. B. R.: Eftersyn 1948–1973, 1973.

Godfred Hartmann

Bruun-Rasmussen, Fritz Charles, 1870–1964, kirkeminister, biskop. * 6.5.1870 i Kbh., (Johs.), † 10.3.1964 i Kbh., begr. sst. (Ass.). F: postekspedient, senere kontorchef i Bikuben og justitsråd Lars Bonderup Rasmussen (1835–1923) og Marie Sophie Cathrine Vilhelmine Bruun (1842–1900). Navneforandring 11.5.1892. ~ 15.7.1893 i Kbh. (Jakobs) med Emilie Charlotte Spies, * 5.6.1859 i Maribo, † 12.1.1941 i Kbh., d. af købmand, senere bogholder, cand. pharm. Wilhelm Theobald S. (1819–87) og Caroline Charlotte Marie Lorenz (1824–97).

B.-R. blev student 1887 fra Haderslev læreres skole i Kbh., cand. teol. og lærer i Odense 1893, kaldskapellan i Hillerød 1895, residerende kapellan i Nykøbing F. 1907, andenpræst ved Diakonissestiftelsen 1909, ved Roskilde domkirke 1913, stiftsprovst i Århus, provst for Århus by og Hasle hrd. samt sognepræst ved Århus domkirke 1922 og biskop over Århus stift 1931–40. B.-R. var medlem af folketinget juli–sept. 1920 for Maribo amt (venstre) og medlem af det kirkelige udvalg 1921. Som kirkeminister i ministeriet Madsen-Mygdal 1926–29 gennemførte han præstelønningslovene af 1927 med nedskæring af lønningerne efter kronens pariføring og love om tiendeafløsning i Sønderjylland, nådensårsafløsning og de gejstlige enkekassers afvikling. Striden om en kirkeforfatning blussede op da de konservative i landstinget 1927 optog den tidligere socialdemokratiske regerings forslag om nedsættelse af et udvalg om forholdet mellem stat og kirke. B.-R. der ville bevare en rummelig folkekirke gik imod forslaget der imidlertid vedtoges af konservative og socialdemokrater mod venstres og de radikales stemmer. – B.-R. der 1923 udgav prædikensamlingen *Til Højtid i Helligdommen* deltog virksomt i praktisk kirkeliv til langt op i sin alderdom. Han var medlem af bestyrelsen for Den danske præsteforening 1920–26 og 1934–41 og medlem af Det lutherske verdenskonvent, ydede en indsats for Nødhjælpen til Europas evangeliske kirker og var formand for Dansk kirke i udlandet 1938–50. Han var stærkt optaget af det danske menighedsarbejde i Sydslesvig og prædikede efter 1945 ofte i sydslesvigske menigheder. – R.1924. K².1929. DM.1936. K¹.1940. □Mal. af H. Vedel ca. 1941. Tegn. af Otto Christensen 1960 (Fr.borg). Foto.

Berl. tid. 11.3.1964. Kristeligt dagblad s.d. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

Helge Larsen

Brücker, Georg Valdemar, 1852–1929, præst, kirkelig forfatter. * 10.12.1852 i Kbh. (Helligg.), † 14.1.1929 i Ågård ved Kolding, begr. sst. F: kontorchef i kultusministeriet, senere borgmester og byfoged i Nakskov Christian Daniel Gottlieb B. (1817–98) og Emilie Catharine Georgine B. (1824–95). ~ 16.9.1880 i Kbh. (Vartov) med Inger Marie Marstrand, * 24.7.1850 i Kbh. (Trin.), † 18.12.1938 i Kbh., d. af fabrikant Theodor

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Christian M. (1817–63) og Anna Mathilde Henriette Jansen Tiaden (1822–1900).

B. voksede op i et nationalliberalt embedsmandsmiljø. Han blev i konfirmationsalderen sendt til Kbh. for at gå i Haderslev læreres skole hvorfra han blev student i 1871. B. begyndte derefter ingeniørstudiet ved Den polytekniske læreanstalt men opgav uden afsluttende eksamen. Under indtryk af en vens død besluttede han sig pludselig, mod forældrenes vilje, til at blive præst. Han blev teologisk kandidat fra Kbh.s universitet i 1880 og samme år personel kapellan hos sognepræsten i Starup og Nebel ved Kolding. Han var ansat for særlig at betjene den grundtvigske del af sognenes beboere og sluttede straks et varmt og livslangt venskab og menighedsfællesskab med disse. Men utilfredshed med hans embedsførelse blandt sognenes ikke-grundtvigske beboere førte efter en offentlig debat til at B. i 1885 stod uden embede. Hans grundtvigske venner besluttede straks at danne en fri kreds omkring ham. Kirken blev bygget 1887 i Ågård men først 1896 fik man kongelig anerkendelse som valgmenighed til stor sorg for B. der var en afgjort tilhænger af folkekirken. Når B. i 1922 frivilligt trådte ud af folkekirken skyldtes det ikke et ændret syn på denne men utilfredshed med den kirkelige lovgivning, især hvad angik vurderingen af præsteløftet. B.s ungdom var krisepræget i religiøs henseende. Fra skoletiden var han ven med Johan *Borup, den senere grundlægger af Borups højskole, og igennem en af denne stiftet diskussionsklub knyttede han i studentertiden venskab med nogle af sin generations kendte grundtvigske præster og skolefolk, hvoriblandt kan nævnes brødrene Alfred og Karl *Povlsen samt Frederik *Rønning. Denne kreds i forbindelse med menighedslivet i Vartov som B. under Grundtvigs efterfølger C. J. *Brandt tilsluttede sig – samt professor Rasmus Nielsens opfattelse af forholdet mellem „tro og viden" – blev af afgørende betydning for B.s kristendomsopfattelse. En opfattelse der i det væsentlige var uforandret livet igennem, og hvori den apostolske trosbekendelse som Jesu eget ord til sin menighed og den kristne tros uafhængighed af bibelordets autoritet og deraf følgende frihed over for videnskabens resultater samt et personligt oplevet gudsforhold var det fundamentale. B. begyndte i 1881 en skribentvirksomhed i Højskolebladet som i små to generationer gjorde ham til den måske mest omstridte kirkelige personlighed i landet. Hans indsats i dette blad igennem 45 år beløber sig til mere end 2000 sider. B.s gennembrudsartikel *Om Grundtvigs Arv*, hvori han redegjorde for hvordan han mente Grundtvigs tanker burde virkeliggøres i kirke og skole, faldt i god jord blandt Grundtvigs ældre disciple, og disse knyttede store forventninger til ham som grundtvigsk fornyer, forventninger der dog hurtigt blev sat over styr igen da B. fandt sin form der var skarp, logisk men ofte spidsfindig samt desuden altid sagligt nærgående og uden formildende omsvøb. B. drog radikale konsekvenser af Grundtvigs synspunkter: „Skulle vi ikke have lært det af Grundtvig at vi står ganske frit over for Bibelen, at den aldeles ikke må hovmesterere hverken vor erkendelse eller vort liv?" og „Jeg læser og bruger af Bibelen som af en bog af Bjørnson. Jeg bekræfter, udskyder og forkaster, sådan som min åndelige sans byder mig det – og treenighedsdogmet, forsoningsdogmet, dogmet om Kristi to naturer, jeg giver det hele en god dag." Sådanne og lignende udtalelser var medvirkende til at gøre forholdet til de grundtvigske autoriteter spændt og B.s plads i folkekirken usikker. B. var en nær ven af forfatteren og præsten Jakob Knudsen, og da denne efter en skilsmisse ønskede at gifte sig igen foretog B. vielsen. Dette dengang uhørte forhold vakte forargelse også i grundtvigske kredse, og B. selv blev offentligt som privat stærkt angrebet for sin holdning. Under indtryk af denne kritik og vel også i skuffelse over det forsøg på gennem organisation efter indremissionsk mønster at styrke den grundtvigske retning som B. måtte anse oprettelsen af Kirkeligt samfund af 1898 for, gjorde B. sig i sin anmeldelse af Jakob Knudsens roman „Den gamle Præst" til talsmand for det af forfatteren fremsatte synspunkt at en kristen som et menneske hvis liv og salighed alene er bestemt af fællesskabet med Kristus i troen er uafhængig af det borgerlige samfunds moral. Uheldige og misforståelige udtryk som: „At synde i Jesu navn" og „at drikke sig en rus til i Jesu navn" vidner om B.s trang til at stille på spidsen, men en heftig avisdebat forbandt for altid senere B.s navn med netop disse udtalelser. B. nærede stor interesse for Grundtvigs højskoletanker. Selv oprettede han i 1899 en folkehøjskole i Ågård. Skolen fik dog aldrig mange elever og måtte i 1922 lukkes på grund af manglende tilslutning. B. udvirkede i øvrigt at Grundtvigs gamle tanke om „Skolen i Soer" kom til rigsdagsdebat, men hans programforslag vandt kun ringe tilslutning; især hans tanke om at skolen skulle være statsdrevet og beskæftige også ikke-kristne lærere vakte modstand. B. fik allerede tidligt både fra grundtvigsk og indremissionsk hold hæftet betegnelsen brandesianer (fritænker) på sig. Dette forhold skyldtes sandsynligvis B.s udprægede frisind og samarbejdsvilje over for anderledes tænkende der var båret oppe af en urokkelig tillid til kristendommens

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

åndelige såvel som kulturelle overlegenhed. Betegnelsen nygrundtvigianisme blev også første gang anvendt i forbindelse med B. og for så vidt rammende som han fremfor alt var optaget af en stadig nytolkning af Grundtvigs tanker men hentyder i øvrigt til den drejning mod det folkeligt kulturelle som grundtvigianismen tog med andet slægtled efter Grundtvig. I B.s yngre år var hans polemik mod Indre mission hyppig og skarp, mens det i de senere år blev den frembrydende liberalteologi der fik hans bevågenhed. Han delte denne retnings syn på bibelkritik og personlig gudsoplevelse og kæmpede i forbindelse med Ryslingesagen i 1923 for at også denne forkyndelse bevarede sin plads i folkekirken uden at gøre den til sin egen. B. vandt i sine senere år stor anerkendelse, og for den opvoksende grundtvigske ungdom blev han en autoritet. B. har foruden sine talrige artikler skrevet flere bøger. *Præsteuddannelsen*, 1883, *Religiøse Overvejelser*, 1896, *Ord.og Skrift*, 1912, hovedværket *Et Livssyn*, 1916, *Johannes Døberen*, 1918, *Grundtvigs kirkelige Gerning*, 1921, *Artikler gennem 40 Aar* udgivet af Poul Lindholm, 1922. □Mal. af L. Find, 1923 (Ågård k.). – Mindetavle på Ågård kirkemur. Foto.

V. B.: Mit livs vej I-II, 1925–26 (med slægtsoversigt). – Th. Bredsdorff i Højskolebladet 18.3.1904. Poul Lindholm sst. 28.6 og 5.7.1912. Helge Skovmand sst. 5.4.1918. Johan Borup sst. 8.12.1922. Rasmus Anker-Møller sst. 25.1.1929. Elise Constantin-Hansen sst. 29.3.1929. Samme: Små kapitler af et langt liv, 1935. Anders Nørgaard i Dansk kirkeliv 1929. Samme: Grundtvigianismen II, 1936. Holger Begtrup: Dansk kirkeliv i grundtvigske kredse IV, 1933. Poul Engberg: Romantikken og den danske folkehøjskole, 1940 175–219. Even Marstrand: Johan Borup og hans kreds, 1953. A. Pontoppidan-Thyssen: Den nygrundtvigske bevægelse I, 1958 (disp.). Doris Ottesen Hansen i Dansk kirketid. 24.6., 1.7. og 8.7.1973. – Papirer i Rigsark.

Doris Ottesen Hansen

Brückmann, se **Brüggeman.**

Brüel

Slægten kendes fra slutningen af 1500-tallet fra Sachsen-Weimar. Ernst August Brüel (1699–1759), der var amtmand ved Hannover var fader til slægtens første mand i Danmark overførster G. W. *B.

Skovrider G. P. L. *B. 1829–1914 var ~1° Anine Sophie Bang (1833–79), d. af forstråd Jens *B. (1786–1862). Per *B. (* 1915) var ~1° Drude Marstrand (* 1916) datter af ingeniør Vilhelm *M. (1884–1955).

S. O. Fasting: Lægen Frans Casper Djørups slægt, 1913. L. Brüel: Slægten B., 1972.

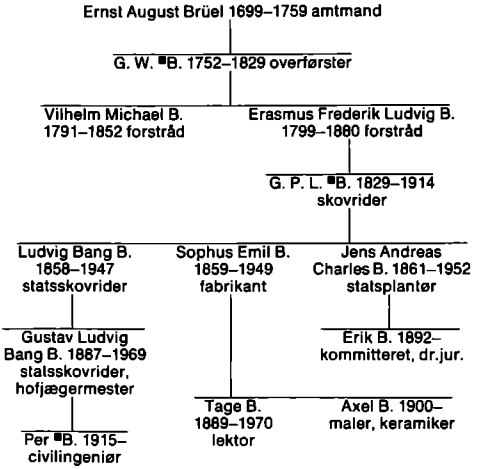

Hans H. Worsøe

Brüel, Georg Peter Ludvig, 1829–1914, skovrider. * 25.9.1829 i Fredensborg, † 23.2.1914 på Frbg., begr. i Nødebo. F: skovrider, senere forstråd Ludvig Frederik Erasmus B. (1799–1880) og Anna Margrethe Gothardine Schulmeister (1807–70). ~1° 2.12.1855 i Vium med Anine Sophie Bang, * 20.12.1833 på Stendalgård ved Viborg, † 23.1.1879 på Rømersdal, Åker sg., d. af forstråd, senere etatsråd Jens *B. (1786–1862) og Ane Marie Hasle Djørup (1806–65). ~2° 3.8.1883 i Nødebo med Nathalia Hansine Elisabeth Dreier, * 23.4.1858 i Rønne, † 21.1.1896 på Skovfryd, Nødebo sg., d. af handskemager, senere købmand Hans Kofoed D. (1824–1912) og Boline Elisabeth Margrethe Jensdatter Christensen (1825–79).

B. deltog som frivillig i krigen 1848–50 som herregårdsskytte, tog forsteksamen 1851, hvorefter han blev forstassistent ved statsskovbruget. Efter en studierejse i Tyskland blev han ansat som skovrider på Vrams Gunnarstorp i Skåne 1853–64, idet han dog inden ansættelsen sikrede sig at kunne vende tilbage til tjeneste i det danske statsskovbrug. 1864–67 var han forstander på skovbrugsskolen i Ängelholm. 1867 blev skovriderstillingen ledig på Bornholm, og B. vendte tilbage til Danmark og var skovrider på Bornholm 1867–80, og efterfulgte derefter sin fader som skovrider på 4. Kronborg distrikt (Nødebo distrikt i sydl. del af Grib skov). På denne post blev han 1909, som 80-årig, afløst af sin søn Ludvig Bang B. På Bornholm ledede B. store tilplantninger af tidligere lyngbevoksede områder såvel i Almindingen som ved Rø, og Rø plantage kan stort set betragtes som hans værk. – Af

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

B.s forfatterskab må nævnes to-binds værket *Bidrag til det praktiske Skovbrug*, 1900–04, samt en del afhandlinger der især beskæftiger sig med skovadministration. Hans ideer på dette område blev delvis gennemført ved oprettelsen af et direktorat for statsskovbruget i 1911. I nekrologen blev hans afhandlinger karakteriseret på følgende måde: „Brüel førte således til tider en ret hvas pen; han sagde, hvad han mente, selv om det undertiden kunne svide lidt, og selv om det kunne bringe ham personligt i miskredit på formående steder; men svang han sit sværd med kraft, han dyppede det ikke i gift, og han gik ikke krogveje, men vandt respekt som en ærlig modstander". – R. 1897. DM. 1909.

Fr. Brammer i Tidsskr. for skovvæsen XXVI, 1914, A. 187–94. – Levnedsberetning i ordenskapitlet.

P. Chr. Nielsen

Brüel, Georg Wilhelm, 1752–1829, overførster. * 5.4.1752 i Uslar i Hannover, † 18.5.1829 på Egelund, Nødebo sg., begr. i Stenholt vang sst. Indfødsret 1788. F: amtskriver, senere amtmand Ernst August B. (1699–1759, ~ 1° 1737 med Elisabeth Clara Sophie Ludwig, 1715–45) og Caroline Catharina Hemm(e) (ca. 1706–82). ~ 1° før 1788 med Mette Marie Budtz, døbt 23.4.1766 i Ørum, Galten hrd., † 25.8.1791 i Sorø, d. af birkedommer i Frisenvold birk, Michael B. (1724–86) og Johanne Dorothea Wedege (1738–83). ~ 2° 30.8.1796 i Kbh. (Frue) med Maren Christine Schnabel, døbt 15.2.1774 i Glim, † 30.10.1849 i Fredensborg, d. af sognedegn i Rorup og Glim, tidligere købmand i Slagelse Rasmus S. (ca. 1735–77) og Caroline Augusta Friborg (1737–1820).

Efter praktisk uddannelse i skovbrug studerede B. matematik, naturvidenskab og landmåling ved universitetet i Göttingen, Tyskland. 1777 kom B. til Danmark for at lægge plan for driften af skovene under stamhusene Krenkerup på Lolland (senere grevskabet Hardenberg-Reventlow, nu godset Krenkerup) og Frisenvold i Jylland. Disse godser tilhørte komtesse J. F. C. Reventlow der var gift med den tyske statsmand, fyrst C. A. Hardenberg (senere preussisk minister). B.s planer for skovene på de hardenbergske godser påkaldte sig C. D. "Reventlows (1748–1827) opmærksomhed, og han fik B. til at udarbejde planer for driften af skovene på de reventlowske godser, Christianssæde på Lolland og Brahetrolleborg på Fyn. Bekendtskabet mellem Reventlow og B. blev af den største betydning for skovbrugets udvikling i Danmark. Reventlow der var chef for rentekammeret (1784–1813) hvorunder forstvæsenet sorterede havde tillid til B. som fik meget betydelige opgaver inden for dansk skovbrug i den følgende periode. De forstlige diskussioner mellem Reventlow og B. havde stor betydning for udformningen af Reventlows grundsætninger for skovdriften (endeligt udformet i *Forslag til en forbedret Skovdrift* der først blev trykt 1879). B. forblev i grev Hardenbergs tjeneste til 1788, men havde dog frihed til samtidig at løse andre forstlige opgaver. Den vigtigste var planlægningen af statens første hedeplantage på Alheden ved Stendalgård syd for Viborg (1787). I 1788 blev B. udnævnt til inspektør for statens kommende skovanlæg på heden, en stilling han varetog til sin død, samtidig med at han havde andre betydelige poster inden for statens skovbrug. 1791 blev B. forstinspektør for skovene under Sorø akademi, hvormed fulgte stillingen som overførster for statens skove i det sydlige Sjælland og på Falster. Ved Sorø begyndte han tilplantningen af overdrevsjord og dårlig agerjord, og Bromme plantage er hans værk. Samtidig fik han, sammen med C. A. C. Clausen der var overførster i Nordsjælland, opgaven at udarbejde planer for driften af de nordsjællandske statsskove. Resultatet af dette arbejde blev *Planen for de kgl. Skove i Nordsjælland af 1804* der blev afgørende for udviklingen af skovene i den følgende tid. – 1799–1800 lagde han plan for Bidstrup skovene der tilhørte staden København, og han fik senere overopsynet med skovdriften her. Også for skovene på de store godser Korselitze, Holsteinborg og Hvidkilde udarbejdede B. planer. B.s principper for forstlig planlægning er beskrevet i hans lille bog *Bidrag til den praktiske Forstvidenskab*, 1802 der omtrent samtidig blev udgivet på tysk. Et grundprincip som siden har kendetegnet vort skovbrug er den afdelingsvise højskovdrift, hvorved man forstår at den enkelte bevoksning får lov til at udvikle sig til en rimelig høj alder, hvorefter foryngelsen sker samtidig i hele bevoksningen ved selvsåning, kunstig såning eller plantning. 1805 blev B. udnævnt til en af de mest ansete poster inden for statens skovbrug, nemlig overførsterstillingen for den nordlige del af de nordsjællandske skove (Kronborg, Frederiksborg og Hørsholm distrikterne). Han fik bolig på overførstergården Egelund i nærheden af Fredensborg. B. kom til at virke i dansk skovbrug i over 50 år i en periode hvor man virkelig tog fat på trædyrkning såvel inden for de gamle skovområder som i plantagerne. Han påvirkede udviklingen i retning af et egentligt, produktivt skovbrug, dels gennem sin personlige indsats især ved skovplanlægningen, og dels gennem sine elever og underordnede medarbejdere hvoraf mange senere kom til at indtage betydende stillinger. A. "Oppermann har givet følgende karakteristik af B.: „Han må have haft en

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

overordentlig arbejdsevne, har været tilstrækkelig sangviniker til med frisk mod at kunne sætte de store foretagender i gang på hederne, ved Tisvilde, i Bromme, i de nordsjællandske statsskove osv.; ikke så videnskabeligt udviklet at han har været besværet af for mange tvivl om sine læresætningers almengyldighed eller sine beregningers pålidelighed; og dertil kommer at han har været et udpræget viljesmenneske, som både har kunnet og villet befale" (Tidsskrift for Skovbrug, X, 1889 50). – I sit ønske om begravelsesplads fulgte B. tidens romantiske forstmænd: Han blev begravet tæt ved den gamle overførstergård der lå omtrent ved det nuværende Egelund, og i skoven tæt herved finder vi hans grav, dækket af en enkel gravsten med hans navn og data. – Kammerråd 1801. Virkelig justitsråd 1811. – R. 1809. □Silhouet (landbohøjskolen). I 100-året for B.s død rejste danske skovbrugsorganisationer i fællesskab en mindesten i Stendalgård plantage, Viborg skovdistrikt, som foruden B.s data meddeler: „Sjølunds gamle skove han skærme lod og frede, skabte nye skove trindt på Jyllands hede". Også i Kongenshus mindepark og ved Mallehøje Østergård er der rejst mindesten.

A. Oppermann i Tidsskr. for skovbrug X, 1889. G. P. L. Brüel: Bidrag til det praktiske skovbrug I, 1900 16–18. Johs. Helms i Det forstlige forsøgsvæsen i Danm. III, 1910–13 24–41. A. Oppermann i Dansk skovforenings t. 1930 435–37. A. Linvald: Bistrup 1661–1931, 1932. Fridlev Skrubbeltrang: Det indvundne Danmark I, 1966.

P. Chr. Nielsen

Brüel, Per Vilhelm, * 1915, civilingeniør. * 6.3.1915 i Kbh. (Garn.). F: forstkandidat, senere statsskovrider, kammerherre Gustaf Ludvig Bang B. (1887–1969) og Else Østrup (1895–1972). ~1° 8.2.1939 med Drude Marstrand, * 6.11.1916 i Lyngby, d. af akademisekretær, civilingeniør Vilh. *M. (1884–1955) og tandlæge Carla (Mette) Irene Ravn Fauerholdt (1886–1978); ægteskabet opløst 1958. ~2° 10.5.1973 i Nødebo, Fr.borg amt, med fotograf Birgitte Bonnevie, * 22.1.1936 på Frbg., d. af professor Poul *B. (* 1907) og Ellen Haugen Johansen (* 1905).

Allerede i sin studietid blev B. sammen med sin studiekammerat Viggo Kjær (* 1914) klar over de muligheder der forelå for at danne et firma til fabrikation af instrumenter til akustiske målinger. Inden de ville gå i gang hermed ønskede de dog først at indhøste flere erfaringer, og efter at de begge 1939 havde taget afgangseksamen fra Polyteknisk Læreanstalt søgte de forskellige stillinger. B. var et par år assistent hos den kendte radio- og svagstrømstekniker, professor P. O. *Pedersen og derefter frem til 1943 assistent hos Chr. *Nøkkentved der forestod bygningen af det nye radiohus, mens Viggo Kjær var ingeniør ved en række private virksomheder. I fritiden arbejdede B. og Kjær imidlertid på fremstillingen af et apparat til måling af akustiske signaler, og i slutningen af 1941 var det første af disse instrumenter, en batteridreven RC-analysator, færdig. Yderligere et par stykker af disse blev lavet hvorefter der blev løst næringsbrev i november 1942. Ud over RC-analysatorer fremstillede virksomheden også nogle få andre instrumenter. Hovedmarkedet lå i Sverige hvortil B. var kommet 1943. B. var 1943–46 afdelingschef for den svenske industrivirksomhed Höganäs-Billesholms lydtekniske afdeling i Stockholm, ligesom han 1944–47 var forstander for Chalmers tekniska högskolas akustiklaboratorium i Göteborg (tillige docent samme sted 1945–47). I 1945 disputerede B. på Polyteknisk Læreanstalt med afhandlingen *Rørmetodens Anvendelse i Rumakustikken.*

Efter at være vendt hjem fra Sverige 1947 blev B. direktør for Dansk Decca Navigator A/S og ledede som sådan 1947–48 opbygningen af det danske Decca-system. Men fra 1948 helligede han sig helt B. & Kjær hvor Viggo Kjær havde været ledende siden 1944. Virksomheden, der blev et aktieselskab 1946, optog i disse år produktionen af en lang række forskellige former for instrumenter, fx radiosendeanlæg, audiometre, geigertællere og niveauskrivere, men fra begyndelsen af 1950erne koncentrerede man sig stort set om apparater til måling og analyse af svingninger i luft og faste stoffer. Da den slags apparater bruges i en lang række industrier og inden for mange videnskaber over hele verden, og da antallet af virksomheder der producerer disse instrumenter er forholdsvis begrænset udviklede B. & Kjær sig til et internationalt foretagende med datterselskaber i en række lande i Europa og i USA. Ikke mindst selskabets præcise og stabile kondensatormikrofoner og dets støjmålere har gjort det internationalt kendt. Det kan nævnes at den første amerikanske månesonde der udførte en blød landing på Månen medførte to B. & Kjær-kondensatormikrofoner.

B.s store hobby er flyvning, og han har sæde i en række af denne sportsgrens organisationer. Således er han siden 1962 medlem af bestyrelsen for Kongelig dansk aeroklub, fra 1965 medlem af bestyrelsen for og siden 1967 vicepræsident for Fedération Aéronautique Internationale og fra 1967 medlem af kontaktudvalget for General Aviation der har til opgave at skabe bedre flyvebetingelser for forretningsfly, ligesom han 1962–68 var formand for Motorflyverrådet. – B. fik 1974 tildelt Lord Rayleighs guldmedalje for

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

sit bidrag til den akustiske videnskab og specielt for en artikel hvori han påviste den skadelige virkning kortvarig og dermed næsten uhørlig støj kan have på det menneskelige øre. – Viggo Kjær blev 1974 dr. techn. h. c. ved Danmarks tekniske Højskole. □Foto.

P.B.: Brüel & Kjær. 25 års jubilæum 1. 12. 1967, 1967.

Chr. R. Jansen

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

FORFATTERE I BIND 2

Med (2) efter navnet er angivet at forfatteren medvirkede ved Dansk biografisk leksikon, 2. udgave;
(3) angiver forfattere til denne udgave.

Abrahamsen, Erik, professor, dr. phil. † (2) 345 362 412 443 507 519 578
Alsted, Niels, generalsekretær, redaktør (3) 210 336 377
Ammundsen, Valdemar, biskop, dr. teol. † (2) 298 315 619
Andersen, J. Oskar, professor, dr. teol. † (2) 119 209 571
Andersen, S. A., dr. phil. † (2) 141
Andreasen, Uffe, universitetslektor, mag. art. (3) 43 49 204 404 504 560
Andrup, O., museumsdirektør, mag. art. † (2) 207 277 412 413 489 492 511 545 556 609
Aschengreen, Erik, universitetslektor, cand. mag. (3) 205 365 401 512 576

Bagge, Povl, professor, dr. phil. (2 og 3) 63 64 87 88 89 135 195 277 547 548 551 553 554 555 607
Banke, Niels, direktør, cand. polit. (3) 150 394 395 510
Barfoed, Ole, rektor, cand. mag. (3) 52
Barker Jørgensen, C., professor, dr. phil. (3) 478
Bartholdy, Nils G., arkivar, cand. phil. (3) 25 74 264 381 415 418 466 546 549
Beckett, Francis, kunsthistoriker, dr. phil. † (2) 124
Begtrup, Erik, læge, dr. med. † (2) 439
Bendtsen, P. H., professor, dr. techn. (3) 164 514 618
Berg, Sigurd, redaktør, musikforfatter (3) 158 228 248 334 345 371 509 611
Bertolt, Oluf, redaktør † (2) 369 445 513 526
Birkelund, Palle, rigsbibliotekar (3) 160 601
Birket-Smith, Kaj, overinspektør, dr. phil & scient. † (2) 14 603
Bjerg, Hans Chr., arkivar, cand. mag. (3) 61 115 241 516
Bjørn, Claus E., lektor, mag. art. (3) 176 182 199 217 259 485 486 522 530
Blegvad, Mogens, professor, dr. phil. (3) 471
Blichfeld, M. F., sognepræst † (2) 291
Blomberg, Åge Fasmer, lektor, dr. phil. (3) 22
Bodelsen, Merete, kunsthistoriker, dr. phil. h.c. (2 og 3) 52 128 335 348 464 486 510
Boesen, Gudmund, museumsinspektør (3) 545
Bramsen, Henrik, overbibliotekar (3) 67 174 181 192 277 322 404 511 549
Bredsdorff, Morten, seminarierektor, mag. art. (3) 370 502
Brostrøm, Torben, lektor, forfatter (3) 474
Bruun, Henry, arkivar, cand. mag. † (2) 88 98 99 104 106 107 108 109 111 113 114 119 195 197 198 420 421 423 424 425 426 428 429 436 540 542 544 545 550 553
Brünniche, Eigil H., fh. museumsdirektør (2 og 3) 439
Brøndsted, Mogens, professor, dr. phil. h.c. (3) 524 587
Buur, Chr., skoledirektør † (2) 51 256 307 325 333 377
Byskov, J., undervisningsminister, seminarieforstander † (2) 330
Bøggild-Andersen, C. O., professor, dr. phil. † (2) 266 267 269 295 485 548

Cedergreen Bech, Sv., studielektor, cand. mag. (3) 16 33 65 72 349 386 468 583 615
Christensen, Anton, statskonsulent, cand. agro. † (2) 135 258 259 332 483 484 486 522 581 589 606
Christensen, Carl, museumsinspektør † (2) 485
Christensen, Charlotte, museumsinspektør, mag. art. (3) 104 178
Christensen, Georg, seminarieforstander, mag. art. † (2) 221 405 620
Christensen, J. V., redaktør † (2) 326
Clausen, C. C., redaktør † (2) 138 481
Clemmensen, C. A., redaktør † (2) 196 263
Conrad, Flemming, universitetslektor, cand. mag. (3) 122

Dahl, Frantz, professor, dr. jur. † (2) 278 295 381 382 385 542 565 604
Dahl, Per, mag. art. (3) 206
Dahl, Svend, rigsbibliotekar, dr. phil. † (2) 180 201
Dahlsgaard, Inga, programredaktør (3) 219 262 482 539 597
Damsholt, Nanna, cand. mag. (3) 193 292
Degn, Ole, cand. mag. (3) 417
Drejer, Aa. Axelsen, redaktør, cand. polit. † (2) 530

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dumreicher, Carl, bibliotekar, cand. teol. † (2) 333 487 504
Dybdahl, Vagn, rigsarkivar, dr. phil. (3) 57 58 185 335 339 369 372 445 513 606 612
Düring Jørgensen, Jesper, forskningsbibliotekar, cand. mag. (3) 48 228 490 612

Egenfeldt-Nielsen, Fin, adjunkt, cand. mag. (3) 209
Elling, Chr., professor, dr. phil. † (2) 80 248
Elmquist, Carl Johan, redaktør, mag. art. (3) 173
Engberg, Hanne, seniorstipendiat, cand. mag. (3) 367
Engberg, Marguerite, lektor, fil. dr. (3) 258
Engelstoft, Povl, redaktør, cand. mag. † (2) 57 294 518 528
Erichsen, John, museumsinspektør, cand. mag. (3) 298
Eriksen, Svend, mag. art. (3) 289

Fabricius, Susanne, cand. mag. (3) 447 515
Fabritius, Albert, ordenshistoriograf, dr. phil. † (2) 194 207
Falk-Jensen, A., kontorchef, cand. jur. † (2) 121 515 557 582
Fode, Henrik, arkivar, mag. art. (3) 65 184 202 344 607
Fontenay, Fr. de, gesandt, cand. mag. † (2) 23 61 82 102 116 120 267 268 548 582
Fox Maule, Anne, lektor, mag. scient. (3) 410 411 485
Frederiksen, Emil, litteraturkritiker, mag. art. (2 og 3) 479
Fridericia, L. S., professor, dr. med. † (2) 305
Friemuth Petersen, Arne, universitetslektor, mag. art (3) 44 216 338
Friis, Astrid, professor, dr. phil. † (2) 90 103 171 229 301 302 533
Friis, Oluf, professor, dr. phil. (2 og 3) 213 342
Frisch, Hartvig, undervisningsminister, dr. phil. † (2) 372
Frøland, Aleks., kontorchef (3) 324 580

Gad, Finn, forskerstipendiat, lektor, cand. mag. (3) 251 352 399 596
Galster, Georg, fil. dr. (2 og 3) 611
Gaunø Jensen, V., professor, cand. pharm. (3) 285 410
Gejl, Ib, arkivar, cand. mag. (3) 68 193 276 477
Glob, P. V., rigsantikvar, professor, dr. phil. (3) 562
Grandjean, Poul Bredo, arkivar † (2) 57 68
Green-Pedersen, Sv. E., lektor, mag. art. (3) 70 145
Grüner-Nielsen, H., arkivar, organist † (2) 251
Græsholt, Thorkild, biskop, cand. teol. (3) 133
Grøn, A. Howard, professor, dr. polit. † (2) 85
Grønvold, P., kontorchef, cand. polit † (2) 133 214 453

Haislund, Niels, cand. mag. † (2) 288 592
Hansen, Doris Ottesen, sognepræst, cand. teol. (3) 623
Hansen, Gregers, fh. kommunaldirektør (3) 488
Hansen, H. M., professor, dr. phil. † (2) 393
Hansen, Paul Verner, domprovst, cand. teol. (3) 559
Hartmann, Fanny, ankechef, cand. jur. (3) 595
Hartmann, Godfred, forfatter (3) 319 441 480 622
Hauch-Fausbøll, Theodor, direktør, marinehistoriker † (2) 22 250 573
Heegaard, Poul, professor, dr. phil. † (2) 173
Heiberg, Steffen, museumsinspektør, mag. art. (3) 23 43 77 78 93 95 421 422 425 426 428 429 436 476 541
Helgason, Jón, professor, dr. phil (2 og 3) 280
Helmer Pedersen, Erik, lektor, cand. mag. (3) 484 494
Helsted, Dyveke, museumsdirektør, mag. art. (3) 339 584
Hens, Henrik Andreas, cand. phil. (3) 146 300 383 412 413 418 427 534 590
Hessel, Karen, protokolsekretær † (2) 219 482
Hesselaa, Peder, redaktør, forfatter † (2) 43 49 570
Hjelmslev, Louis, professor, dr. phil & techn. † (2) 230
Hjorth-Nielsen, H., museumsinspektør † (2) 186
Holdt, Jens, provst, dr. teol. † (2) 517
Hvidt, Kristian, folketingsbibliotekar og -arkivar, dr. phil. (3) 45 327
Hvidtfeldt, Arild, professor, dr. phil. (3) 260
Hæstrup, Jørgen, lektor, dr. phil. et h.c. (3) 361 575
Hørby, Kai, lektor, dr. phil. (3) 281 396
Høybye, Poul, professor, dr. phil. (3) 230 487
Haagerup, Niels Jørgen, redaktør (3) 191

Irve, Bent, forfatter, kritiker (3) 282 447
Iuul, Stig, professor, dr. jur. † (2) 389
Iversen, Mogens, fh. fagleder, cand. mag. (3) 157 180 500 501 509
Iversen, Peter Kr., landsarkivar, cand. mag. (3) 343

Jansen, Chr. R., arkivar, mag. art. (3) 136 218 394 442 627
Jensen, Chr. Axel, museumsinspektør, mag. art. † (2) 301
Jensen, Frede P., cand. phil. (3) 112

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Jensen, Hans, forfatter, dr. phil. † (2) 16 183 199 353 412 468 606 617
Jensen, Sigurd, stadsarkivar, dr. phil. (3) 131 391
Jessen, Børge, professor, dr. phil. (3) 307
Jexlev, Thelma, arkivar, cand. mag. (3) 87 90 193 283 528 540 542
Johannsen, Birgitte Bøggild, mag. art. (3) 124 212 245 301 412 413 414 462 512 609
Johannsen, Hugo, redaktør, mag. art. (3) 557
Johansen, Erik Korr, arkivar, cand. mag. (3) 20 325 610 616
Jørgensen, Chr. F., direktør, cand. pharm. † (2) 603
Jørgensen, Ellen, bibliotekar, dr. phil. † (2) 22 193 281 292 343 396 520 589

Ketting, Knud, cand. mag. (3) 393
Kistrup, Jens, redaktør, mag. art. (3) 531
Kjærgaard, Thorkild, cand. mag. (3) 152
Klitgaard, Carl, postmester, forfatter † (2) 54 522 600
Knudsen, F., lærer, cand. phil. † (2) 145
Knudsen, Gunnar, kontorchef, cand. mag. † (2) 396
Knudsen, Hans, landsarkivar, cand. mag. † (2) 81 121 176 427 553 555
Koch, Hans, provst, cand. teol. † (2) 279 317 566
Koch, L. J., præst, forstander † (2) 565 566 569
Koch Jensen, P., redaktør, cand. polit. † (2) 68 137 139 201 276 286 477 488 499 610
Kolding Nielsen, Erland, universitetslektor, cand. phil. (3) 613
Kornerup, Bjørn, ordenshistoriograf, dr. teol. † (2) 42 51 83 127 148 181 196 198 210 249 254 255 283 316 332 378 383 397 418 443 463 470 494 508 520 532 533 534 538 539 564 574 590
Kousgård Sørensen, John, professor, dr. phil. (3) 187
Kragelund, Minna, mag. art. (3) 300
Kragh-Jacobsen, Sv., redaktør, kritiker, cand. mag. (3) 370 465
Krarup, Per, rektor, dr. phil. † (3) 143 212 231 253
Kristensen, Marius, dr. phil. † (2) 249
Kristiansen, Erik, bibliotekar, cand. mag. (3) 53 54 141 158
Krogh, Torben, bibliotekar, dr. phil. † (2) 20 492 509 621
Kruse, Margrethe, sygeplejekonsulent (3) 561

la Cour, Vilh., historiker, dr. phil. † (2) 300 337
Lambert, Finn, afdelingsleder, cand. psyk. (3) 123
Lange, Axel, gartner † (2) 257 572
Lange, Jakob E., forstander † (2) 56
Langkilde, H. E., arkitekt (3) 132 194 215 281 381
Larsen, Helge, rektor, cand. mag. (3) 138 153 179 202 203 239 264 270 330 353 444 449 481 498 502 505 527 563 582 623
Larsen, Inga, stud. mag. (3) 161
Larsen, Kay, forfatter † (2) 70 145 395
Larsen, Svend, museumsdirektør, dr. phil. † (2) 60 214 264 278 397 546
Lauridsen, Finn H., arkivar, cand. mag. (3) 24 137 139 294 296 297 488
Laursen, L., rigsarkivar, cand. mag. † (2) 48 75 265 385 476 506
Lefèvre, Marius, gymnastiklærer, redaktør † (2) 58
Lemche, Gyrithe, forfatter † (2) 262 331 597
Lidegaard, Mads, højskolelærer, cand. teol. (3) 48 50 53 55 584
Lindhardt, P. G., professor, dr. teol. (3) 154 249 279 319 436 566
Linvald, Axel, rigsarkivar, mag. art. † (2) 25 33 42 399
Lund, Hans, højskoleforstander, cand. mag. † (2) 204 205 521
Lundgren, Henrik, universitetslektor, mag. art. (3) 354
Lützhøft, Fr., overlæge † (2) 71 461 462
Læssøe Müller, Paul, forfatter, mag. art. † (2) 82 99 185 211 601

Matthiessen, Hugo, museumsinspektør † (2) 463
Meisen, V., dr. med. † (2) 244 252 368 407 509
Millech, Knud, arkitekt (2 og 3) 86 356 579
Milthers, Aksel, professor, rektor † (2) 347
Moesgaard, Kr. P., dr. scient. (3) 429
Munch-Petersen, Erland, fagleder, dr. phil. (3) 621

Neergaard, Niels, stats- og udenrigsminister, dr. phil. † (2) 18 45 186 217 239 269 270 274 327 444 502 523 612
Neiiendam, Klaus, museumsinspektør, universitetslektor (3) 596
Neiiendam, Michael, kgl. konfessionarius, dr. teol. † (2) 128 142 275 297 320 334 398
Neiiendam, Robert, forfatter, dr. phil. † (2) 21 77 198 210 242 256 362 365 400 401 559 588 599
Nicolaisen, K. K., lærer, forfatter † (2) 612
Nicolaisen, Åge, stadsgartner, cand. hort. (3) 183 408 472 501 572 593 604 619
Nielsen, Lauritz, overbibliotekar, dr. phil. † (2) 18 20 24 287 474
Nielsen, P. Chr., lektor (3) 85 177 244 304 380 625 626
Norrie, Gordon, stabslæge, dr. med. † (2) 138 139 290 387 520

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Nygaard, Georg, redaktør, forfatter † (2) 58 127 325
Nygård, H. S. A., arkivar, cand. mag. † (2) 109 598
Nørgaard, Felix, cand. mag., programchef (3) 134 220 221
Nørgaard, Fred., højskoleforstander, cand. mag. † (2) 228 293 345
Nørregård-Nielsen, Hans Edv., museumsinspektør (3) 448

Ochsner, Bjørn, førstebibliotekar, mag. art. (3) 411
Ostenfeld, Ib, overlæge, dr. med. (2 og 3) 163 353
Ostermann, H., sognepræst, cand. teol. † (2) 89 172

Paludan, Marie-Louise, journalist, mag. art. (3) 285 389
Paulli, R., overbibliotekar, dr. phil. h.c. † (2) 13 69 144 146 147 149 252 339 366 423 427 491 584
Pedersen, Edvard Wulff, sognepræst, cand. teol. (3) 440
Petersen, Carl S., overbibliotekar, dr. phil. † (2) 113 160 360 404 601
Petersen, Cornelia, inspektrice † (2) 556
Pihl, Mogens, professor, dr. phil. (3) 176 315
Pinborg, Jan, professor, dr. phil. (3) 300
Pindborg, J. J., professor, dr. odont. (3) 192
Poulsen, Knud, teaterdirektør (3) 465
Prange, Knud, universitetslektor, mag. art. (3) 463

Rasmussen, S. V., skoleinspektør † (2) 409
Riis-Vestergaard, Hans, programredaktør, mag. art. (3) 180
Rimestad, Chr., forfatter, dr. phil. † (2) 48 354 560
Rockstroh, K. C., kaptajn † (2) 32 55 66 70 73 75 106 114 140 174 261 263 293 343 378 411 415 416 438 495 543 552 554 576 579
Rohde, Peter P., forfatter, cand. mag. † (3) 364
Rostrup Bøyesen, Lars, museumsdirektør, mag. art. (2 og 3) 85 232
Rozental, Stefan, universitetsdocent, dr. phil. (3) 309
Rubow, Paul V., professor, dr. phil. † (2) 454
Rud, A. J., biskop † (2) 154 318 319 321 436 466
Ræder, Hans, bibliotekar, dr. phil. † (2) 212 252 253 323
Rønne, Henning, overlæge, dr. med. † (2) 188

Salling, Emma, forskningsbibliotekar, mag. art. (3) 442
Sandfeld, Kr., professor, dr. phil. † (2) 388 497 590
Schepelern, H. D., overinspektør, dr. phil. (3) 357
Schepelern, Peter, universitetslektor, mag. art. (3) 591
Schiørring, Nils, professor, dr. phil (2 og 3) 516
Schmidt, Max, overlæge, dr. med. † (2) 163 353
Schneider, A., professor, cand. polyt. † (2) 619
Schoubye, Jørgen, lektor, cand. mag. (3) 35
Schultz, Sigurd, museumsdirektør (2) 164 169 261
Seidenfaden, Erik, journalist, direktør for Fondation Danoise (3) 162 279 350 354
Sejr, Emanuel, fh. overbibliotekar, dr. phil. (2 og 3) 143 208
Sjøqvist, Viggo, fh. overarkivar, dr. phil. (3) 23 82 295 582
Skeel, Chr., kontorchef, cand. jur. † (2) 64
Skjerbæk, Oluf J., overinspektør, cand. jur. (2) 321 582
Skovgaard-Petersen, Vagn, lektor, dr. pæd. (3) 605
Skovmand, Roar, professor, dr. phil. (3) 390 499
Smith, Jokum, forlagsdirektør (3) 376
Snorrason, Egill, professor, dr. med & phil. (3) 326 350
Spärck, R., professor, dr. phil. † (2) 214
Stamer, Kirsten, mag. art. (3) 503
Stavnstrup, P., redaktør † (2) 131 179 182 505
Storgaard, Einar, lektor, mag. scient. (2 og 3) 159
Strange Nielsen, A., arkivar, skoleinspektør (3) 473
Strömgren, Hedvig, tandlæge, dr. h.c. † (2) 256
Syrach-Larsen, C., arboretforstander, dr. agro. † (2) 575
Sørensen, Knud, professor, dr. phil. (3) 288

Tamm, Ditlev, professor, dr. jur. (3) 17 347 381 385 389 542 565
Thomassen, Ole, arkitekt, professor (3) 498
Thomsen, Albert, lærer, museumsleder † (2) 65
Thomsen, Carl Christian, professor, lic. agro (3) 347
Thorlacius-Ussing, Viggo, kunsthistoriker, dr. phil. † (2) 414 512
Thorsen, Chr., redaktør, cand. polit. † (2) 136 376 442 444
Toftegaard, Jens, direktør, cand. polit. † (2) 150
Topsøe-Jensen, H., overbibliotekar, dr. phil. † (2 og 3) 363 379 392 406
Topsøe-Jensen, Th., kontreadmiral † (2) 61 74 107 109 110 115 117 204 247 291 351 371 484 488 493 601 618

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Tryde, Ove, forlagsboghandler † (2) 137 351 481
Tuxen, S. L., afdelingsleder, dr. phil. (3) 529

Vagn Jensen, Erik, forlagsredaktør, cand. polit. (3) 531
Vangdrup, Leif, adjunkt, cand. scient (3) 58
Vangkilde, Hans, programsekretær (3) 374 523
Veibel, Stig, professor, dr. phil. † (2 og 3) 83 189
Weilbach, Fr., kunsthistoriker, cand. mag. † (2) 125 212 462
Venge, Mikael, lektor, dr. phil. (3) 103 105 111
Werner, Johannes, overretssagfører † (2) 290 337 387 545
Vestberg, Jens, børssekretær, cand. polit. † (2) 62 80 386 394 473 529 561
Wiingaard, Jytte, universitetslektor, mag. art. (3) 16 59 242 256 438
Villadsen, Villads, museumsinspektør, mag. art. (3) 86 356 579
Vinding, Povl, brandchef, dr. techn. † (2) 208 220 349 360 475 558 577 599 609 617
Winge, Mette, fagleder, dr. phil. (3) 157 345 496 573 578
Wivel, Ole, forlagsdirektør, forfatter (3) 233
Woldbye, Flemming, professor, dr. phil. (3) 188
Wolf, Edw. C. J., lektor, cand. mag. † (2) 63 352
Wolff, Eigil H., generalløjtnant (3) 398
Wolff, Torben, docent, dr. phil. (3) 49 214 282 346 597
Worsøe, Hans H., arkivar, cand. mag. (3) 13 18 64 68 125 131 135 141 146 218 242 258 270 296 305 317 322 345 352 355 381 400 404 436 439 466 483 495 532 540 564 574 580 593 625
Waaben, Knud, professor, dr. jur. (3) 382 604

Zahrtmann, M. K., læge † (2) 144 303 304

Østergaard, Anders, kandidatstipendiat, cand. phil. (3) 287

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

BIOGRAFIER I BIND 2

Bering, slægt 13
Bering, Vitus, 1617–75 13
Bering, Vitus, 1681–1741 14
Bering Liisberg, se Liisberg, Bering
Bering Liisberg, Henrik 16
Beringskjold, Magnus 16
v. Berkentin, C. A., se v. Berckentin, C. A.
Berlin, Knud 17
Berling, slægt 18
Berling, Carl 18
Berling, E. H. 20
Bernardi, Bartholomeo 20
Bernburg, Julius 20
Berner, Gottlob 21
Berner-Schilden-Holsten, Hans 22
Bernhard 22
Bernhard, Carl, se de Saint-Aubain, A.
Bernhoft, H. A. 23
Berns, Albert Baltser 23
Bernsteen, Simon 24
Bernstorff, slægt 25
Bernstorff, A. P. 25
Bernstorff, Andreas 32
Bernstorff, Christian 33
Bernstorff, J. H. E. 35
Bernstorff, Joachim 42
Bernth, Johan Ludvig 42
Berntsen, Anton 43
Berntsen, Arent 43
Berntsen, Karen 44
Berntsen, Klaus 45
Berntsen, Aage 48
Berregaard, Villum 48
Bertelsen, Alfred 48
Bertelsen, Erik, 1898–1969 49
Bertelsen, Erik, *1912 49
Bertelsen, Frederik 50
Bertelsen, Henrik 51
Bertelsen, Iver 51
Bertelsen, Morten, se Barthold, Martin
Bertelsen, Aage, 1873–1945 52
Bertelsen, Aage, *1901 52
Berthelsen, Asger 53
Berthelsen, Catharine, se Frydendahl, Catharine
Berthelsen, Christian 53
Berthelsen, Jørgen 54
Berthelsen, Ole 54
Berthelsen, Palle 55
Berthelsen, Rasmus 55
Berthelsen, S. 56
Bertolt, Oluf 57
v. Bertouch, Ernst Albrecht 57
Bertram, Agnete 58
Bertram-Larsen, Fridtjof, se Bertram-Larsen, J.
Bertram-Larsen, J. 58
Besekow, Sam 59
Beseler, Wilhelm 60
Besemacher, Peter 61
Beske, Knud, se Bieske, Knud
Besthorn, R. 61
Bestle, Georg 62
Beuchel, B. 63
v. Beulwitz, Christoph Ernst 63
Beyer (Bajer), slægt 64
Beyer, Jørgen 64
Beyer, Petrus 64
Beyer, Seyer Mahling 65
Beyer, Sille 65
Beyer, Aage 65
v. Bibow, Siegfried 66
Bidstrup, Herluf 67
Bidstrup, Julius 68
Bie, slægt 68
Bie, H. J. 68
Bie, Jacob Anker, se Bie, H. J.
Bie, Jacob Christian 69
Bie, L. A. 70
Bie, Ole 70
Bie, Ove, se Bie, H. J.
Bie, V. 71
Biehl, Dorothea 72
Bielefeldt, C. F. 73
Bielke, slægt 74
Bielke, Christian 74
Bielke, Christian Frederik 75
Bielke, Christoffer 75
Bielke, Henrik, 1615–83 75
Bielke, Henrik, 1739–89 77
Bielke, Jens 77
Bielke, Jørgen 78
Bielke, Rudolph, se Bielke, Henrik, 1739–89
Bierfreund, Lorenz 80
Bierfreund, Theodor 80
Biering, Christian Gormsen 81
Biering, Christian Henrik 82
Biering, Erik 82
Biermann, Conrad, se v. Ehrenschild, C. B.
Bieske, Knud 83
Biilmann, Einar 83
Biilmann, H. H. 85
Biilmann Petersen, Børge 85
Biilmann Petersen, Gunnar 86
Bild, slægt 87
Bild, Evert 87
Bild, Niels, †1540 88
Bild, Niels, 1553–1622 88
Bild, Niels Olufsen 88
Bild, Peder 89
Bild, Preben 89
Bildsøe, J. A. D. 89
Bille, slægt 90
Bille, Anders, 1477–1555 90
Bille, Anders, 1580–1633 93
Bille, Anders, 1600–57 95
Bille, Beate 98
Bille, Bent, ca. 1440–94 98
Bille, Bent, 1509–55 99
Bille, Birgitte 99
Bille, C. St. A. 99
Bille, Christian 102
Bille, Claus, †1558 103
Bille, Claus, 1560–1600 104
Bille, Ejler 104
Bille, Eske, †1552 105
Bille, Eske, 1552–1619 106
Bille, Frants 106
Bille, Frantz 106
Bille, Gerhard Sievers 107
Bille, Hans 107
Bille, Hans Martin 107
Bille, Jens 108
Bille, Jørgen, ca. 1520–1601 108
Bille, Jørgen, ca. 1672–1736 109
Bille, Knud 109
Bille, Mathias, se Bille, Mikkel
Bille, Michael 109
Bille, Mikkel 110
Bille, Mogens 111
Bille, Ove 111
Bille, Peder 112
Bille, Sophie 113
Bille, Steen, ca. 1446–ca. 1520 113
Bille, Steen, 1527–86 113
Bille, Steen, 1565–1629 114
Bille, Steen, ca. 1624–98 114
Bille, Steen, 1751–1833 115
Bille, Steen, 1781–1860 116
Bille, Steen, 1797–1883 117
Bille, Søren, se Bille, Steen, 1781–1860
Bille, Torben, †1465 119
Bille, Torben, †1552 119
Bille, Torben, 1819–83 120
Bille-Brahe, Christian 121
Bille-Brahe, Preben 121
Bille Gram, Jens, se Gram, J. Bille
Billeskov Jansen, F. J. 122
Billgren, Poul 123
Binck, Jacob 124
Bindesbøll, slægt 125

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bindesbøll, Gottlieb 125
Bindesbøll, Jens 127
Bindesbøll, Johanne 127
Bindesbøll, S. 128
Bindesbøll, Thorvald 128
Bindslev, slægt 131
Bindslev, Alfred 131
Bindslev, Bjørn 132
Bindslev, Carl 133
Bindslev, V. 133
Bindslov, Laurits 134
Bing, slægt 135
Bing, Anders 135
Bing, Anton 135
Bing, Frederik 136
Bing, Harald 137
Bing, Herman, 1776–1844 137
Bing, Herman, 1845–96 138
Bing, Jacob Herman, se Bing, Herman, 1776–1844
Bing, Jens, 1681–1751 138
Bing, Jens, 1707–54 139
Bing, M. H. 139
Binzer, L. J. 140
Birch, slægt 141
Birch, Andreas, 1716–63 141
Birch, Andreas, 1758–1829 142
Birch, Christian, se Birch, Andreas, 1716–63
Birch, F. C. C. 143
Birch, Fr. Sneedorff 143
Birch, H. J. 144
Birch, Niels 144
Birch, Ulrik 145
Birch, Vilhelm Ludvig 145
Birchedal, se Birkedal
Bircherod, slægt 146
Bircherod, Hans, se Bircherod, Jens Jensen
Bircherod, Jacob, 1624–88 146
Bircherod, Jacob, 1693–1737 146
Bircherod, Jens 147
Bircherod, Jens Jensen 148
Bircherod, Thomas Broder(us)- 149
Birck, L. V. 150
Birckner, Michael Gottlieb 152
Birger, ærkebiskop, se Gunnersen, Birger
Birke, Louise, se Winther, Georg
Birke, Martin 153
Birkedal, Uffe 154
Birkedal, Vilhelm 154
Birkedal-Barfod, Ludvig, se Barfod, Frederik
Birkeland, Thøger 157
Birkelund, Palle 157
Birkelund, Poul 158
Birkelund, Tove 158
Birket-Smith, Kaj 159
Birket-Smith, S. 160
Birkholm, Jens 161
Birksted, Kaj 162
Bisgaard, Axel 163
Bisgaard, Finn 164
Bissen, H. V. 164
Bissen, Rudolf, se Bissen, H. V.
Bissen, Vilhelm 169
Bisterfelt, Hans 171
Bistrup, Henning 172
Bivognen, se Madsen, Harald
Bjarnarson, Stephán 173
Bjarnhof, Karl 173
Bjarnov, Alexander 174
Bjelke, se Bielke
Bjerg, Johannes 174
Bjerge, Poul 176
Bjerge, Torkild 176
Bjering, se Biering
Bjerke, Sten 177
Bjerke-Petersen, Vilhelm 178
Bjerre, slægt 179
Bjerre, Agnete, se Christoffersen, Frede
Bjerre, J. J. 179
Bjerre, Jens, 1871–1940 180
Bjerre, Jens, *1903 180
Bjerre, Jens Justesen 181
Bjerre, Niels 181
Bjerre, P. 182
Bjerre, Aage 183
Bjerregaard, Hans 183
Bjerregaard, Hans Jensen 183
Bjerregaard, Niels 184
Bjerregaard, Ritt 185
Bjerring, Emil 185
Bjerring, Niels Christian 186
Bjerring, Vilhelm 186
Bjerrum, Anders 187
Bjerrum, Jannik, 1851–1920 188
Bjerrum, Jannik, *1909 188
Bjerrum, Niels 189
Bjeske, Knud, se Bieske, Knud
Bjøl, Erling 191
Björk, Arne 192
Bjørklund, Poul 192
Bjørløw, Gunnar 193
Bjørløw, Sven, se Bjørløw, Gunnar
Bjørn, slægt 193
Bjørn, † 1049, se Ulf Jarl
Bjørn, † ca. 1100,se Sven Estridsen
Bjørn Jernside 193
Bjørn, Acton 194
Bjørn, Andreas 194
Bjørn, Bjørn Andersen, † tidligst 1507 195
Bjørn, Bjørn Andersen, 1532–83 195
Bjørn, Bjørn Olufsen 195
Bjørn, Christian 196
Bjørn, Jacob 196
Bjørn, Johan Bjørnsen 197
Bjørn, Johan Olufsen 197
Bjørn, Marie Christine 198
Bjørn, Ole 198
Bjørn, Oluf Bjørnsen 198
Bjørnbak, Lars 199
Bjørnbak, Peter 201
Bjørnbak, Thomas, se Bjørnbak, Lars
Bjørnbak, Viggo, se Bjørnbak, Lars
Bjørnbo, Axel Anthon 201
Bjørner, Anna (Larssen), se Larssen Bjørner, Anna
Bjørner, Bue, se Bjørner, J. L.
Bjørner, Dan 202
Bjørner, Gudrun, se Bjørner, J. L.
Bjørner, J. L. 202
Bjørner, Signe 203
Bjørnsen, Jørgen 204
Bjørnsen, Louise 204
Bjørnshauge, J. H. 204
Bjørnshauge, J. J. 205
Bjørnsson, Fredbjørn 205
Björnsson, Stephán, se Bjarnarson, Stephán
Bjørnvig, Thorkild 206
Blach, Oluf 207
Blache, Christian 207
Blache, H. H. 208
Blache, Hans 208
Black, Clara 209
Black, Hans 209
Black, Niels 210
Black, Sophus 210
Blad, Augusta 210
Blangstrup, Christian 211
Blasius, Leonhard 212
Blatt, Franz 212
Blaumüller, Edvard 213
Blaunfeldt, M. F. 214
Blechingberg, O. C. 214
Blegvad, H. 214
Blegvad, Jacob 215
Blegvad, Mogens 216
Blem, M. P. 217
Blicher, slægt 218
Blicher, Kai 218
Blicher, Karen 219
Blicher, N. H. 220
Blicher, Niels 220
Blicher, Steen Steensen 221
Blicher-Clausen, Jenny 228
Blicher-Hansen, Ingvard 228
Blick, Mikkel 229
Blinkenberg, Andreas 230
Blinkenberg, Chr. 231
Blix, Ragnvald 232
Blixen, Karen 233
Blixen Finecke, Carl Frederik 239
Blixenkrone-Møller, Otto 241
Bloch, slægt 242
Bloch, Anna 242
Bloch, C. E. 244
Bloch, Carl, 1829–99 244
Bloch, Carl, 1834–90 245
Bloch, Christian 247
Bloch, Emil 248
Bloch, Erling 248
Bloch, J. Victor 249
Bloch, Jens 249
Bloch, Jørgen, 1717–73 250

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bloch, Jørgen, 1839–1910 251
Bloch, N. B. 251
Bloch, Niels Hofman Sevel 252
Bloch, O. D. 252
Bloch, Oscar 252
Bloch, S. N. J. 253
Bloch, Sevel, se Bloch, Niels Hofman Sevel
Bloch, Soren 254
Bloch, Tonne 255
Bloch, V. A. 256
Bloch, Victor 256
Bloch, William 256
Block, Hans Rasmussen 257
Blom, slægt 258
Blom, Andreas 258
Blom, August 258
Blom, Christian J. 259
Blom, Ferdinand Victor, se Blom, Julius
Blom, Frans 260
Blom, G. Vilhelm 261
Blom, H. J. 261
Blom, Johanne 262
Blom, Julius 263
Blom, Otto 263
Blom, Vilhelm, se Blom, Otto
Blomberg, Aage Fasmer 264
Blome, slægt 264
Blome, Adolf 264
Blome, Christoph 265
Blome, Hans 266
Blome, Henrik, 1616–76 266
Blome, Henrik, 1685–1736 267
Blome, Otto, 1684–1738 267
Blome, Otto, 1735–1803 267
Blome, Otto, 1770–1849 268
Blome, Otto, 1795–1884 269
Blome, Wulf 269
Bluhme, slægt 270
Bluhme, C. A. 270
Bluhme, Emil 274
Bluhme, J. B. 275
Blumensaadt, N. N. 276
Blumensaadt, Niels Nicolai, se Blumensaadt, N. N.
Blumensaadt, Oscar Emil, se Blumensaadt, N. N.
Blunck, D. C. 277
v. Blücher, Gustav Gotthard 277
v. Blücher-Altona, Konrad 278
Blüting, Joachim 278
Blædel, Nic. 279
Blædel, Nicolai Gottlieb 279
Blöndal, Sigfús 280
Bo 281
Bo, Jørgen 281
Bo, Lars 282
Bo, Mogensen Lang, se Lang, Bo Mogensen
Boas, Harald, se Boas, J. E. V.
Boas, J. E. V. 282
Bobé, Louis 283
Bock, Allan 285
Bock, Fritz, se Bock, J. C. A.
Bock, J. C. 285
Bock, J. C. A. 286
Bock, Richard August Alexander, se Bock, J. C. A.
Bockelmann, se Bokelmann
Bockenhoffer, Johan Philip 287
Bodelsen, Anders 287
Bodelsen, C. A. 288
Bodelsen, Merete 289
Bodendick, Johan Christian 290
Bodenhoff, Andreas 290
Bodenhoff, Hans Carl 291
Bodholdt, Knud 291
Bodil 292
Bodilsen, Peder 292
Boeck, Bianco 293
Boeck, Christopher 293
Boeck, Hector 294
Boeck-Hansen, Axel 294
Boeg, N. V. 295
Boekel, Martin 295
Boel, Esper 296
Boel, Marius 296
Boesen, slægt 296
Boesen, Andreas 297
Boesen, Emil 297
Boesen, Gudmund 298
Boesen, U. S. 298
Boesen Dreijer, Anna Sofie 300
Boethius de Dacia 300
Boet(h)ius, Matthias 300
Bogaert, Caspar 301
Boganis, se Dinesen, Wilhelm
Bogbinder, Ambrosius 301
Bogbinder, Hans Meissenheim, † ca. 1515 302
Bogbinder, Hans (Meissenheim), † ca. 1564 302
Bohn, Franz, Herman og Wilhelm, se Bohn, Poul
Bohn, Herman 303
Bohn, Poul 304
Bohn-Jespersen, J. 304
Bohr, slægt 305
Bohr, Chr. 305
Bohr, H. G. 307
Bohr, Harald 307
Bohr, Niels 309
Bohr, Aage 315
Boie, Jørgen 315
de Bois-Clair, Gaspard 316
Boisen (Bojsen), slægt 317
Boisen, Boie 317
Boisen, C. C., se Boisen, P. O., 1762–1831
Boisen, F. 318
Boisen, L. N. 319
Boisen, Mogens 319
Boisen, P. O., 1762–1831 320
Boisen, P. O., 1815–62 321
de Boisset, Laurence, se de Boysset, Laurence
Boje, Andreas 321
Bojesen, slægt 322
Bojesen, Bo 322
Bojesen, E. F. C. 323
Bojesen, Ernst 324
Bojesen, Kay 325
Bojesen, Maria 325
Bojesen, Oscar, se Bojesen, Ernst
Bojesen, Aage 326
Bojsen, Emil 326
Bojsen, Frede 327
Bojsen, Peter 330
Bojsen-Møller, Jutta 331
Bokelmann, F. 332
Bokelmann, Peter 332
Bokkenheuser, Fr. 333
Bokkenheuser, Knud 333
Boland, Holger 334
Boldich, Ernst Christian 334
Boldsen, F. C. 335
Boldsen, Thyra 335
Bollerup Sørensen, A. 336
Bolten, Henrik 337
Bolten, Johan Adrian 337
Bolwig, Niels 338
de Bombelles, Ida 339
Bomholt, Julius 339
Bon, Fridtjof 342
Bonar, Jacob Peter 343
Bonde 343
Bonde, Christen Nielsen, se Bundtz, Christen Nielsen
Bonde, Aage 343
Bonde Nielsen, Jan 344
Bondesen, slægt 345
Bondesen, Ingvor 345
Bondesen, J. D. 345
Bondesen, Poul 346
Bondo Svane, O. 347
Bondorff, K. A. 347
Bonnesen, Carl J. 348
Bonnesen, E. P. 349
Bonnesen, Edith 349
Bonnesen, Merete 350
Bonnevie, Poul 350
Bonnier, Gerhard 351
Boomfeldt, Cornelius 351
Boon, Volquard 352
Boppenhausen, Jacob Wilhelm, se Boppenhausen, Johann
Boppenhausen, Johann 352
Boppenhausen, Johann Christoph, se Boppenhausen, Johann
Borberg, slægt 352
Borberg, Laurids 353
Borberg, N. C. 353
Borberg, Svend 354
Borberg, William 354
Borch, slægt 355
Borch, Caspar Leuning, se Leuning Borch, C.
Borch, Christen, se Borch, Martin
Borch, Martin 356
Borch, Ole 357
Borch, Rasmus 360

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Borch, S. C. 360
Borch-Johansen, Eigil 361
Borchard Gelbgiesser, se Quelkmeyer, Borchard
Borchgrevink, Melchior 362
Borchsenius, Betty 362
Borchsenius, Otto 363
Borchsenius, Poul 364
Borchsenius, Valborg 365
Bording, Anders 366
Bording, Frede 367
Bording, Jacob 368
Bording, Kristen 369
Bording, Rasmus 370
Borg, Anna 370
Borg, Kim 371
Borg, Thorvald 371
Borgbjerg, F. J. 372
Borge, Victor 374
Borgen, Carl 376
Borgen, Jarl 376
Borgen, V. A. 377
Borglum, Gutzon 377
Borgsmed, Peder 378
Borgaard, Albrecht 378
Borgaard, Carl 379
Bornebusch, C. H. 380
Bornebusch, Gehrdt 381
Bornemann, slægt 381
Bornemann, A. V. F., se Bornemann, Vilhelm
Bornemann, Cosmus 381
Bornemann, F. C. 382
Bornemann, Georg, se Bornemann, F. C.
Bornemann, Henrik 383
Bornemann, Johan, se Bornemann, F. C.
Bornemann, M. H. 385
Bornemann, Philip Julius 385
Bornemann, Philip Julius, 1680–1740, se Bornemann, Cosmus
Bornemann, Vilhelm 386
Bornholdt, P. 386
Borre, Peter 387
Borri, Francesco Giuseppe 387
Borring, L. S. 388
Borum, O. A. 389
Borum, Poul 389
Borup, Johan 390
Borup, L. C. 391
Borup, Morten, ca. 1446–1526, se Børup, Morten
Borup, Morten 392
Borup-Jørgensen, Axel 393
Bose, Margrete 393
Boserup, C. J. 394
Boserup, Ester 394
Boserup, Mogens 395
de Boshouwer, Marcelis 395
Bost, Tyge 396
Both, L. 396
v. Bothmer, Hans Caspar 397
Bothwell, se Hepburn, James
Botsac, Barthold 397
Botved, A. P. 398
Bourignon, Antoinette 398
Bourke, Edmund 399
Bournonville, slægt 400
Bournonville, Antoine 400
Bournonville, August 401
Bournonville, Charlotte, se Bournonville, August
Bournonville, Mariane, se Bournonville, Antoine
Bovin, Karl 404
Boye, slægt 404
Boye, A. E. 404
Boye, Birgitte 405
Boye, C. J., 1791–1853 406
Boye, C. J., 1823–79 407
Boye, Georg 408
Boye, Johannes 409
Boye, Marx 410
Boye, P. H., se Boye, A. E.
Boye, Vilhelm, se Boye, D. J.
Boye Junge, Johan Peter, se Junge, Boye
Boye Petersen, Johs. 410
Boyesen, Pietro 411
Boysen, (Boye), Mads, se Boet(h)ius, Matthias
Boysen Jensen, P. 411
de Boysset, Laurence 411
Brabrand, F. 412
Brachrogge, Hans 412
van Bracht, Christian 412
van Bracht, Christian Carl, Christoffer og Johan, se van Bracht, Christian
van Bracht, Frederik Christian 413
Brade, William 413
Bradt, Frederik Ludvig 414
Bradt, Johannes Gotfred 414
Braem, slægt 415
Braem, Christian, se Braem, Gothard
Braem, Gothard 415
Braem, Gothard Albert 416
Braem, Gødert 417
Braem, Johan, 1595–1646 417
Braem, Johan, 1648–1713 418
Brahe, slægt 418
Brahe, Axel, ca. 1480–1551 420
Brahe, Axel, 1550–1616 420
Brahe, Henrik, se Thott, Tage
Brahe, Jørgen, 1515–65 421
Brahe, Jørgen, 1554–1601 421
Brahe, Jørgen, 1585–1661 422
Brahe, Karen 423
Brahe, Knud 423
Brahe, Lave 424
Brahe, Niels 424
Brahe, Otte, 1518–71 425
Brahe, Otte, 1578–1651 425
Brahe, Otte, 1579–1611 426
Brahe, Otte, 1582–1642 426
Brahe, Preben, 1627–1708 426
Brahe, Preben, 1711–86 427
Brahe, Sophia 427
Brahe, Steen, 1547–1620 428
Brahe, Steen, 1623–77 429
Brahe, Tyge, † 1523 429
Brahe, Tyge, 1546–1601 429
Brahe, Tyge, 1593–1640 436
Brammer, slægt 436
Brammer, G. P. 436
Brammer, Gerhard 438
Brams, Ingeborg 438
Bramsen, slægt 439
Bramsen, Alfred 439
Bramsen, Anna 440
Bramsen, Bo 441
Bramsen, Eigil 442
Bramsen, Henrik 442
Bramsen, Henry 443
Bramsen, Knud 443
Bramsen, Ludvig 444
Bramsen, Luis 444
Bramsnæs, C. V. 445
Bramson, Karen 447
Brande, Marlie 447
Brandenburger, Ernst 448
Brandersen, Laurens, se Brandsen, Laurids
Brandes, Edvard 449
Brandes, Ernst 453
Brandes, Georg 454
Brandes, L. I. 461
Brandin, Philipp 462
Brandis, D. 462
Brandorff, J. O. 463
Brandsen, Laurids 463
Brandstrup, Ludvig, 1861–1935 464
Brandstrup, Ludvig, 1892–1949 465
Brandstrup, Ole 465
Brandt, slægt 466
Brandt, C. J. 466
Brandt, Christian 468
Brandt, Enevold 468
Brandt, Frederik 470
Brandt, Frithiof 471
Brandt, G. N. 472
Brandt, Hans 473
Brandt, Jacob 473
Brandt, Johan Christopher 474
Brandt, Jørgen Gustava 474
Brandt, Lauritz 475
Brandt, Morten Vilhelm, se Brandt, S. Chr.
Brandt, Peter 476
Brandt, Peter Vilhelm, se Brandt, Johan Christopher
Brandt, S. Chr. 477
Brandt-Møller, Ludvig 477
Brandt Rehberg, Poul 478
Branner, H. C. 479
Branner, Povl 480
Branner, Thomas 481

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Bransager, N. P. 481
Bransager Nielsen, Anna 482
Branth, slægt 483
Branth, Arnold 483
Branth, Carl Christian Gustav Adolph, se Branth, Harald
Branth, Erik 484
Branth, Harald 484
Branth, J. S. Deichmann 485
Brasch, C. H. 485
Brasch, Sven 486
Brask, Th. J. 486
Brask Thomsen, A., se Thomsen, A. Brask
Bratli, Carl 487
Brauer, Willy 488
Braun, Ferdinand 488
Braun, Hans Jacob, se Braun, P.
Braun, P. 488
Bravo, J. 489
Brecheisen, Joseph 489
Breckling, Frederik, se Brekling, Frederik
Breda, Joachim, se, Bredow, Joachim
Bredahl, Christian 490
Bredal, Anne Margrethe 491
Bredal, Niels 492
Bredal, Niels Krog 492
Bredal, Peter, † 1658 493
Bredal, Peter, 1683–1756 493
Bredenberg, Andreas 494
Bredkjær, N. 494
v. Bredow, Joachim 495
Bredsdorff, slægt 495
Bredsdorff, Chr., se Bredsdorff, Th.
Bredsdorff, Elias 496
Bredsdorff, J. H. 497
Bredsdorff, J. U., se Bredsdorff, Th.
Bredsdorff, Morten 498
Bredsdorff, Peter 498
Bredsdorff, Th. 499
Bredsdorff, Thomas 499
Bredsdorff, Aase 500
Bredsted, Hans Christian 501
Bredsted, Aage 501
Bredstrup, Stig 502
Bregendahl, L. N. 502
Bregendahl, Marie 503
Breidahl, Axel 504
Breinholt, N. B. 505
v. Breitenau, Christoph Gensch 506
Breitendich, Frederik Christian 507
Brekling, Frederik 508
Bremer, A. F. 509
Bremer, Christian Victor, se Bremer, A. F.
Bremerstent, Erhard 509
Brems, Else 509
Brems, Hans 510
Brendekilde, H. A. 510
Brendstrup, Thorald 511
Brenner, Steffen 511
Brenno, Carlo Enrico 512
Brenoe, Anna, se Nielsen, Anna
Brenaa, Hans 512
Bresemann, S. 513
Bretting, Aage 514
v. Bretton, Lucas 515
Breum, Sophie 515
Breuning-Storm, Gunna 516
Briand de Crevecoeur, Emmanuel 516
Briant, J. 517
Bricka, C. F. 518
Bricka, Georg 519
Brieghel, Johan Fridrich 520
Briennus 520
Brinch Hansen, J., se Hansen, J. Brinch
Brinck, Iver 520
v. Brincken, Wilhelm 521
Brinck-Seidelin, L. C. 522
Brink Lassen, J. 522
Brisson, Carl 523
Brix, C. C. 523
Brix, Hans 524
Brix, Harald 526
Bro, Vagn 527
Bro Jørgensen, J. O. 528
Bro Larsen, Ellinor 529
Broberg, C. A. 529
Broberg, L. 530
Broberg, Lily 531
Broby-Johansen, R. 531
Brochmand, slægt 532
Brochmand, Hans, 1594–1638 532
Brochmand, Hans, 1621–64 533
Brochmand, Jesper, 1488–1562 533
Brochmand, Jesper, 1585–1652 534
Brochmand, Rasmus, 1619–62 538
Brochmand, Rasmus, 1626–64 539
Brochmann, Andrea 539
Brock, slægt 540
Brock, Eske, † 1441 540
Brock, Eske, 1560–1625 541
Brock, G. E. 542
Brock, Jens Andersen 542
Brock, L. F. 543
Brock, Lauge 544
Brock, N. S., se Brock, L. F.
Brock, Niels, ca. 1300 545
Brock, Niels, 1731–1802 545
Brock, P. 545
Brockdorff, slægt 546
Brockdorff, Cai 546
Brockdorff, Cai Lorenz, se Schack, Hans, 1609–76
Brockdorff, Christian Ulrich 547
Brockdorff, Ditlev, † 1538 548
Brockdorff, Ditlev, 1642–1732 548
Brockdorff, Frederik 548
Brockdorff, Victor 549
Brockenhuus, slægt 549
Brockenhuus, Eiler, 1548–ca. 1602 550
Brockenhuus, Eiler, † tidligst 1607 551
Brockenhuus, Frands, 1518–69 551
Brockenhuus, Frands, 1623–60 552
Brockenhuus, Henrik 553
Brockenhuus, Jacob, † 1546 553
Brockenhuus, Jacob, 1521–77 553
Brockenhuus, Johan Frederik 554
Brockenhuus, Jørgen 554
Brockenhuus, Laurids 554
Brockenhuus, Oluf 555
Brockenhuus, Rigborg 555
Brockenhuus-Løwenhielm, Isabelle 556
Brockenhuus-Schack, Frands 556
Brockenhuus-Schack, Ludvig 557
Brockman, Hans 557
Brodersen, Abraham, se Baad, Abraham Brodersen
Brodersen, C. J. 558
Brodersen, Georg 559
Brodersen, Paul 559
Brodersen, Aage 560
Broe, Ellen 561
Broge, Hans 561
Broholm, H. C. 562
Brok, se Brock
Brorsen, Søren 563
Brorson, slægt 564
Brorson, A. W. 564
Brorson, Broder 565
Brorson, Christian 565
Brorson, Christian Frederik 566
Brorson, Hans Adolph 566
Brorson, Nicolai 569
Brosbøll, Carl 570
Brostrup, Jens 571
Brostrøm, C. J. 572
Brostrøm, Torben 573
Brown, J. 573
Brú, Heðin, se Jacobsen, Hans Jacob
v. Bruchofen, Henrik 574
Bruhn, slægt 574
Bruhn, Adam 575
Bruhn, Carl Johan 575
Bruhn, E. 576
Bruhn, Erik 576
Bruhn, Ernst Adam, se Bruhn, E.
Bruhn, Johannes 577
Bruhn, Rudolf 578
Bruhn, Nicolaus 578
de Bruin, Jacob 579
Brummer, Carl 579
Brummer, Fr. 580
Brummer, Therese Conradine, se Casse, A. L.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Brun, slægt 580
Brun, A. 581
Brun, C. 582
Brun, Charles 582
Brun, Christian 582
Brun, Constantin 583
Brun, Eske 584
Brun, Friederike 584
Brun, Fritz, se Brun, A.
Brun, Johan Nordal 587
Brun, M. W. 588
Brun, Niels 589
Brun, O. 589
Brunchmann, Anders Henriksen 590
Brunsmand, Johan 590
Brusendorff, Ove 591
Brusendorff, Aage 592
Bruun, slægt 593
Bruun, Alfred 593
Bruun, Alice 595
Bruun, Andreas 596
Bruun, Angelo 596
Bruun, Anne 597
Bruun, Anton Fr. 597
Bruun, Bertel 598
Bruun, C. G. 599
Bruun, Cajus 599
Bruun, Camillo 600
Bruun, Carl, 1786–1846, se Bruun, T. C.
Bruun, Carl, 1834–1911 601
Bruun, Carl, 1846–99 601
Bruun, Chr. 601
Bruun, Daniel 603
Bruun, Eusebius 603
Bruun, F. Th. 604
Bruun, Fr. 604
Bruun, Georg 605
Bruun, Gottlieb 606
Bruun, H. B. 606
Bruun, Hans Henrik 607
Bruun, Henry, 1873–1918, se Bruun, Henry, 1903–70
Bruun, Henry, 1903–70 607
Bruun, J. B. 609
Bruun, J. J. 609
Bruun, Johannes 610
Bruun, Jonas 610
Bruun, Kai Aage 611
Bruun, L. E. 611
Bruun, Laurids 612
Bruun, M. P. 612
Bruun, Malthe Conrad 613
Bruun, Oluf 615
Bruun, Otto 616
Bruun, P. D. 617
Bruun, Palle 617
Bruun, Per 618
Bruun, Peter Urban 618
Bruun, Samuel Olsen 619
Bruun, Svend 619
Bruun, Soren 619
Bruun, T. C. 620
Bruun, Thomas 621
Bruun Olsen, Ernst 621
Bruun Rasmussen, Arne 622
Bruun-Rasmussen, Fr. 623
Brücker, V. 623
Brückmann, se Brüggeman
Brüel, slægt 625
Brüel, G. P. L. 625
Brüel, G. W. 626
Brüel, Per 627

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

RETTELSER OG TILFØJELSER TIL BIND I

Meddelelser om korrigerende og supplerende data, *med kildeangivelse*, modtages gerne af redaktionen.

Adler, A. P. Tilf. til bibliografien: Cornelio Fabro i indledn. til hans overs. af Kierkegaards: Bogen om Adler: Dell' autorita e della rivelazione, Padova 1976 7-136.

Adolf, 1600-31. Rettelse i bibliografien: Posset, læs: Posselt.

Afzelius, Adam. R. 1952.

Ahlmann, Lis. † 15.1.1979 i Kbh.

Akeleye, Gabriel Knudsen. Tilf. til bibliografien: Knud Bøgh i Fund og forskning XVIII, 1971 15-70.

Alberti, P. A. Tilf. til bibliografien: Tage Kaarsted: Ove Rode I-II, 1971-72.

Alberti, Sophie. Modtog fortjenstmedaljen i guld 1926, ikke som nævnt 1929.

Alexandrine. S. Kmd. 1948.

Allen, C. F. Tilf. til bibliografien: Breve i Laurids Skaus brevveksling med pol. venner i Kbh., udg. H. V. Gregersen, 1966 18-71.

Amby, Kristen. 2. hustru, Kirsten Westh: † 23.3.1979 (Holmens k.).

Amerinus, Hans Lauridsen. h.sp. 1.6 f.n.: Formentlig 1577 erhvervede han magistergraden i Wittenberg, læs: Han blev 1575 immatrikuleret i Wittenberg og s. å. magister

Ammundsen, Vibeke. R¹. 1977.

Ancher, Anna. Ingenio et arti 1913.

Anchersen, Mathias. Tilf. til bibliografien: O. Smith og V. Hermansen: Ribe bys hist. 1730-1820 II, 1946 21-166.

Andersen, Ellen. R. 1955.

Andersen, Hans. DM. 1952.

Andersen, Holger. Tilf. til bibliografien: Erindr. i Min skoletid, udg. Aage Heinberg, 1954 15-25.

Anna, 1574-1619. Tilf. til bibliografien: Ethel Carleton Williams: Anne of Denmark, London 1970.

Arenfeldt, Axel. v.sp. 1.6 f.n.: Sienna, læs Siena.

v. Asseburg, Achatz Ferdinand. Tilf. til bibliografien: Ole Stender-Petersen i Hist. t. 12.r.I, 1963-66 656-72 (om A.s Denkwürdigkeiten).

Ballin, Mogens. Tilf. til bibliografien: Peter Schindler: Mogens Francesco Ballin, 1936.

Barfoed, Viggo. v.sp. 1.15 f.n.: 22. samling 1943, læs: 27. samling 1948.

Bast, Jørgen. R. 1955.

Bech, Aug. h.sp. 1.18 f.o.: fortrolige, læs fortrinlige.

Beck, Joachim, ca. 1604-82. h.sp. 1.3 f.n. indsættes efter svenske: regering og var en af de første skånske

Beck, Lauge, 1614-59. h.sp. 1.7 f.o.: 1630... Leipzeig, læs: 1634 i Wittenberg, 1635 i Leipzig, 1636 i Basel og Tübingen

Beck, Steen. s. 524 v.sp. 1.4 f.o.: „immatrikuleret" udgår.

Becker, P. W. h.sp. 1.19 f.n.: C. F. Alllen, læs: C. F. Allen.

Becker, Tyge. Tilf. til bibliografien: Vello Helk i Arkiv I, 1966-67 193-246.

Begtrup, Bodil. Tilf. til bibliografien: Erindr. i Min skoletid, udg. Aage Heinberg, 1954 26-37.

Bendix, Hans. R. 1958. Ingenio et arti 1973.

Bendtsen, Bendt. Tilf. til bibliografien: Dagbøger 1787-89 udg. i Vor ungdom, 1892 399-432.

Bengtsson, Erling Bløndal. R¹. 1977.

Bentzon, Niels Viggo. R. 1965.

Berg, Sigurd, * 1896. h.sp. 1.10 f.o.: †, læs*

v. Berger, J. C. J. Rettelse i bibliografien: H. K. Kristensen: Med. forum, læs: H. K. Kristensen i Med. forum.

Bergsøe, Vilhelm. v.sp. 1.8 f.n.: Thilichthys Ziphiæ, læs: Philichtys Xiphiæ.

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek